قاموس ترکی

مؤلفی: ش. سامی

ÇAĞRI YAYINLARI

قاموس ترکی

مؤلفی: ش. سامی

جلد

١ ـ ٢

KĀMŪS-I TÜRKĪ

Ş. SAMİ

ÇAĞRI YAYINLARI

السلطان ابن السلطان السلطان

الغازی

عبد الحمید خان ثانی

افندمز حضرتلرینك

یکرمی بشنجی سنهٔ دوریهٔ جلوس همایونلری مناسبت مبجله‌سیله

حمایه‌کاه علوم و معارف اولان

سدهٔ سنیهٔ جناب خلافتپناهیلرینه تقدمهٔ ناچیز

عبودیتکارانه‌در .

شوکتلو پادشاهمز افندمز حضرتلرینك تخت عالی بخت
عثمانیه‌یه جلوس همایونلرینك یکرمی بشنجی سنهٔ دوریهٔ
مسعوده‌سی بیوك بر سونج ایله یاد ایدیلدرك هر طرفده
او متیمن کونی تبجیلاً نیجه مآثر مبروره وجوده کتیرلمکده
اولدیغی کبی اقدام مطبعه‌سی دخی لسانه امتك بر خاطرهٔ
شکرانی اولمق اوزره شو :

قاموس ترکی

یی نشر وعتبهٔ جناب ظل اللهی‌یه عرض و تقدیم ایله
کسب بختیاری ایلمشدر .

فی ۱۹ اغستوس سنه ۱۳۱٦

قاموس تركى

كافهٔ لغات تركيه ايله لسان تركيده مستعمل كلمات واصطلاحات عربيه وفارسيه واجنبيه‌يى جامع اوله‌رق لساننزك مكمل لغت كتابيدر.

مؤلفى : ش. سامى

صاحب و ناشرى

« اقدام » صاحب امتيازى و باش محررى

احمد جودت

معارف نظارت جليله‌سنك ٢٩ رجب ١٣١٧ و ٢٠ تشرين ثانى ١٣١٥ تاريخلى و ٥٤٧ نومرولى رخصتنامه‌سيله طبع اولنمشدر.

كافهٔ حقوقى صاحب وناشرينه عائددر.

درسعادت

« اقدام » مطبعه‌سى — باب عالى جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه‌سنده.

١٣١٧

افادۀ مرام

لغت کتابی بر لسانك خزانه‌سی حکمنده‌در. لسان کلمه‌لردن مرکبدر، که بوکلمه‌لر دخی، هرلسانك کندینه مخصوص بر طاقم قواعده توفیقاً، تصریف وترکیب ایدیله‌رك، انسانك افادۀ مرام ایتمسنه یارارلر. ایمدی لسانك سرمایه‌سی کلمه‌لرله قواعد صرفیه ونحویه‌سندن عبارتدر.

دنیاده هیچ برآدم تصور اولنه‌ماز، که لسانك کافۀ لغاتنی بیلسین، ویا جمله‌سنی حفظنده طوته‌بیلسین؛ ویك آزآدملر واردر، که لسانلرینی تماميله قاعده‌یه توفیقاً سویلیه‌بیلسینلر. بو حال ایسه هرلسانك جامع اولدیغی کلماتدن مرور زمانله برطاقنی بادیۀ نسیانده براقوب غائب ایتمسنی، وقواعد مخصوصه‌سنه مغایر صورتده سویلنه‌رك، فصاحتدن محروم قالمسنی، والحاصل ککیش وفصیح ایکن، طار وغلط بر لسان اولمسنی منتج اولور.

لسانلری بو انحطاطدن وقایه ایده‌جك آنجق ادبیاتدر؛ ادبیاتك یعنی ادبانك بو بابده ایده‌جکلری خدمتك ایلك خطوه‌سی ایسه لسانك مکملیتنی تشکیل ایدن کلمه‌لرینی وفصاحتنی موجب اولان قواعدینی حسن محافظه ایتمکدن عبارتدر. بو ایکی شقك برنجیسی لسانك کافۀ لغاتنی حاوی مکمل بر قاموس، وایکنجیسی قواعد صرفیه ونحویه‌سنی جامع منتظم برصرف ونحو کتابی وجوده کتیرمکله حاصل وممکن اوله‌بیلیر.

بونك ایچوندرکه تحریری وادبی حالنه کچیرلمسی مرام اولنان هربر لسانك اك اول کلمه‌لری جمع ایله بر لغت، وقواعدی ضبط ایله برصرف ونحو کتابلری تدوین ایدلمك اسکیدن بری بر قانون عمومی حکمنه کچوب، حتی بو کون کرۀ ارضك اك معمور طرفلرنده ساکن اك وحشی اقوامك بیله سویلدکاری لسانلری اوکرنمك ایستین آوروپالیلر اولسانلرك لغت وصرف ونحو کتابلرینی ضبط وتحریر ایتمکدن ایشه کیریشیرلر.

لغاتی وقواعدی مضبوط اولمیان لسانك هیچ بر وقت السنۀ ادبیه‌دن عد اولنمق ادعاسنه صلاحیتی اوله‌ماز؛ زیرا بو ایکی کتاب ادبیاتك اساسیدر. بنای ادبیات آنجق بونلرك اوزرینه تأسیس اولنه‌بیلیر. لسانك تدنیسنه قارشی برسد برینی طوته‌جق دخی آنجق بو ایکی کتابدر. مکمل بر قاموسی اولمیان لسان ثروت طبیعیه‌سی دیمك اولان لغتلرینی کوندن کونه غائب ایده‌رك، کندی سرمایه‌سیله بر شیء افاده ایده‌میه‌جك درجه‌ده طار اولور؛ ومنتظم بر صرف ونحو کتابی اولمیان لسان طوغری سویلنمکی تأمین ایده‌میوب، کیتدکجه دها یاکلیش سویلنیر، ونهایت بسبتون غلط برلسان حالنی آلیر.

بناءً علیه، لسانی فصیح وککیش برلسان ادبی حالنده محافظه، ویا بو حاله تحویل وارجاع ایتمك ایستین بر قوم لسانك مکمل بر قاموسنی ومنتظم بر قواعد صرفیه ونحویه کتابنی ایدینمکه سعی وغیرت ایتمك اقتضا ایدر.

بو حقیقت جمله‌جه مسلم، وکافهٔ اقوام متمدنه‌نك بو نقطه‌دن باشلادقلری معلوم اولدیغی حالده، بزکه، بیك سنه‌دن بری تحریری وادبی بر لسانه مالکز، بو قدر مدت ظرفنده لسانمزك نه کلماتنی جمع ایدوب مکمل بر قاموس، نه‌ده قواعدینی بحق ضبط ایدوب منتظم بر صرف ونحو کتابی وجوده کتیرمشزدر. بو اهمال وقصورمزك نتیجه‌سی اوله‌رق، حد ذاتنده خیلی ککیش وزنکین اولان ترکجه‌مز اکثر کلمه‌لرینی غائب ایدوب، عربی وفارسی‌یه عرض افتقار ایتدکجه، برشیء افاده ایده‌میه‌جك درجه‌ده طار، وکلمه‌لرینك اصل واشتقاق بللی اولمیه‌جق صورتده عوامك تلفظنه تابع غلط بر لسان حالنی آلمشدر.

معلومدرکه : ترکجه آسیانك بتون قسم شمالیسنده تکلم اولنان السنهٔ تورانیه زمره‌سندن اولوب، الآن اورالرده پك واسع یرلرده سویلنمکده اولدیغی حالده، بر شعبه‌سی ده غربه طوغری ایلریلیه‌رك، آوروپا ایله آسیانك بربرینه قارشی اوزاندقلری ایکی بیوك وکوزل شبه جزیره‌ده یعنی آناطولی ایله روم ایلنده تکلم اولنمقده‌در.

ایشته، چغتایجه اسم سقیمنه مقابل، عثمانلیجه نامیله شهرت بولان، وغرب ترکجه‌سی نامیله شرق ترکجه‌سندن تفریق دها مناسب اولان لسانمز ترکجه‌نك بو شعبه‌سیدر، که سویلندیکی یرلرك، آسیای وسطی وشمالی‌یه نسبةً، ترقی وتمدنه اولان استعداد موقعی وطبیعیسی سائقه‌سیله، شیوهٔ تلفظ وافاده جهتنجه پك چوق ظرافت ولطافت پیدا ایتمش ایسه‌ده، عربی وفارسیدن ورومجه وایتالیانجه کبی السنهٔ اجنبیه‌دن اخذ واستعاره ایتدیکی کلمات وتعبیراته قارشی، کندی کلماتندن بر چوغنی ترك وفوت ایتمش، وبو لسانلرك شیوه‌سنه تبعیتله، شیوهٔ اصلیهٔ ترکیه‌سندن بر درجه‌یه قدر آیرلمشدر. مع هذا، شرق ترکجه‌سیله غرب ترکجه‌سی آره‌سنده‌کی فرق، ظن اولندیغی کبی، ایتالیانجه ایله‌لاتینجه ویا اسپانیولجه ایله فرانسزجه آره‌سنده‌کی فرق قدر، یعنی بو ایکی ترکجه‌دن هر برینی دیکرندن بسبتون آیری وکندی باشنه برلسان عد ایتدیره‌جك درجه‌ده اولمیوب، بو فرق آنجق شمالی ایله جنوبی آلمانجه ویا طوسقانه ایتالیانجه‌سیله ناپولیتان ایتالیانجه‌سی یاخود مصر عربجه‌سیله مغرب عربجه‌سی آره‌سنده‌کی فرق درجه‌سنده‌در؛ وشرق ترکجه‌سیله غرب ترکجه‌سی برتك لساندر، ایکیسی‌ده ترکجه‌در.

حقیقت حال بو مرکزده ایکن، مبدأ افتراق اولان زماندن یعنی یدی سکز قرندن بری ترکجه‌نك بو ایکی شعبه‌سنی سویلینلر بیننده هربر ارتباط واختلاط کسیلوب، طرفین ادباسنك دخی، تقرب واتحاده بدل، تباعد وتباینه چالیشمه‌لری، واملا وصورت تحریر وافاده‌ده هر ایکی طرفك بسبتون آیری برر طریق واصول اتخاذ ایدوب، بربرندن بسبتون بیخبر بولنملری، والحاصل، سکز یوز سنه‌لك اهمال وتسامح وجهالت لسانمزك بوایکی شعبه‌سنی وهلةً بربرندن آیری ایکی لسان صورتنده کوسترمکه سبب اولمشدر. آنجق بوشعبه‌لرك ایکیسی‌ده بحق تدقیق وتعمیق اولنوب، اعتباری وغیر طبیعی اولان املا فرق دخی برطرف ایدیلنجه، ایکیسنك برلسان اولدیغی تظاهر ایدر.

بو ایکی شعبه‌نك، مبدأ افتراقلرندن بری، خانغیسی زیاده تبدل وتغیر ایتمش، وخانغیسی حال اصلیسنده قالمشدر؟ بوراسی تدقیق اولندقده، عیان کوریلور، که شرق ترکجه‌سی همان اسکی حالنده ثبات ودوام ایتمش؛ وبزم غرب ترکجه‌مز ایسه قرندن قرنه کلی تبدلاته اوغرایوب، نهایت شمدیکی حالی کسب ایتمشدر.

ایمدی، صرف بزم طرفه عائد اولان بو تبدله ترقی می یوقسه تدنی می دیه‌جکز؟ ایشته اصل مسئله بونده‌در. بو سؤاله ویریله‌جك جواب ایسه نه صرف مثبت ونه‌ده صرف منفیدر. بو تبدلده لسانمز من جهةٍ ترقی ومن جهةٍ تدنی ایتمشدر، کرك تلفظده وکرك صورت افاده‌ده کسب ایتدیکی ظرافت وعربی وفارسی ایله السنهٔ سائره‌دن آلدیغی حسابسز کلمه‌لرله قزاندیغی وسعت شبهه‌سز بر ترقیدر؛ لکن السنهٔ تورانیه‌نك قاعدهٔ عمومیهٔ اساسیه‌سی اولان آهنکه تبعیتی بر درجه‌یه قدر غائب ایدوب، بوآهنکه اصلا

اویماز کلمه‌لر وتعبیرلر پیدا ایتمسی، وخالص ترکجه اولان بیکلرجه کلمه‌لری کوشهٔ نسیانده براقوب السنهٔ سائره‌یه عرض افتقارله، عادتا بر السنه درلوسی حالنه کچمسی ده البته بر تدنیدر.

خلاصةً دیه‌بیلیرزکه : شرق ترکجه‌سی تلفظجه وصورت افاده‌جه برآز دها قبا، وبزم غرب ترکجه‌مز ایسه چوق دها ظریفدر؛ لکن قاعدةً واساساً شرق ترکجه‌سی طوغری، وبزمکی ایسه غلطدر. عربی وفارسی ایله السنهٔ اجنبیه‌دن آلدیغی کلمات واصطلاحات سایه‌سنده بزم غرب ترکجه‌مز دها واسع ایسه‌ده، صرف ترکجه کلمات وتعبیراته کلنجه، چغتایجه بزمکندن چوق دها زنکیندر.

ترکجه‌نك بو ایکی بیوك شعبه‌سنی ایجه تدقیق ومقایسه ایتدیکمزده، شو حقیقتلره واقف اولورز :

اولا، ایکیسنك‌ده قواعد صرفیه ونحویه‌لری اساساً بر ومشترك اولوب، بینلرنده‌کی فرق بونلرك آیری آیری ایکی لسان عد اولنمسنی موجب اوله‌جق درجه‌ده دکلدر؛ بالعکس بر لسان اولدقلرینی اثبات ایچون اڭ بیوك دلیل اشبو قواعد صرفیه ونحویه اتحادیدر.

ثانیاً، املا وتلفظجه اولان فرق برطرف ایدلدکده، هر ایکیسنك حاوی اولدقلری کلمه‌لرك ثلثاندن زیاده‌سی ایکیسی بیننده مشترکدر، که بوده بر لسان اولدقلرینی کوسترر.

ثالثاً، چغتایجه‌ده خالص ترکجه اوله‌رق بر چوق کلمه‌لر بولیورز، که بو کون استانبولده مستعمل دکل ایسه‌ده، جمله‌سی مجهول دخی اولمیوب، برطاقمی دونه کلنجه‌یه قدر قوللانیلیوردی؛ واسکی شعرا وادبامزك آثارنده بولنمغله، لسان ادبیمزه داخلدر؛ برطاقمی‌ده آناطولیده الیوم مستعمل اولوب، یالکز برمقدارلری عثمانلیلر طرفندن هیچ قوللانلمیه‌رق، چغتایجه‌یه مخصوص قالمشدر. بونلردن ده بعضلرینك بزم ترکجه‌ده مترادفلری اولدیغی حالده، بعضلرینك مقابللری اولمیوب، بز اونلرك یرینه عربیدن، فارسیدن ویا السنهٔ اجنبیه‌دن مستعار کلمه‌لر قوللانیورز. بونلرك ایسه یبانجیلغی وچغتایجه‌ده‌کیلرك ترکجه‌لکی مسلم اولدیغندن، بونلره چغتایجه نامنی ویرمك خطادر؛ بونلر خالص وصافی ترکجه کلمه‌لردر، که بزجه اهمال اولنوب، اونودلدیغی حالده، شرقده‌کی همجنسلرمز طرفندن، یعنی ترکجه‌نك بشیکی ومحل اصلیسی اولان ترکستانده، حفظ اولنمشدر. بونلرك بزجه دخی موقع استعماله قونیله‌رق، احیاسیله، لسانمزك برقات دها کسب وسعت واستغنا ایتمسی هر صاحب حمیتك آرزو ایده‌جکی بر ایشدر.

رابعاً، بزم غرب ترکجه‌مزده شرقده‌کی همجنسلرمزك آڭلامدقلری بر چوق کلمه‌لر موجوددر، که بونلرك اکثری السنهٔ اجنبیه‌دن مستعاردر، وبعضلری تکلمده مستعمل لغات مولده‌دندر.

لسانمزك بو وجهله تشتت وتفرقنه سبب اولان حال ایسه، یوقاریده دیدیکمز کبی، مکمل وکافهٔ لغاتنی جامع برقاموسی ومضبوط بر صرف ونحوی اولمامسیدر.

اڭ غریبی شوراسی‌که : حاوی اولدقلری کلمه‌لرك یوزده سکسانی اصلا لسانمزده قوللانلمیان وقوللانلمه‌سنه‌ده احتیاج اولمیان لغت کتابلرینه «لغات عثمانیه» نامی ویرلمشدر، ده صرف ترکجه کلمه‌لرك ضبط وتفسیری «معلومی اعلام» قبیلندن عد ایدیله‌رك، لزومسز وفائده‌سز عد اولنمشدر. بو فکرده بولنانلره قارشی دینه‌بیلیرکه : هر قوم کندی لساننك لغتلرینی ضبط وتفسیره محتاج اولمه ایدی، صرف عربیدن عربی‌یه مفسر قاموسلر، صحاحلر، لعابلر، لسان العربلر، محیط المحیطلر؛ فارسیدن فارسی‌یه برهانلر، فرهنکلر؛ فرانسزجه‌دن فرانسزجه‌یه بشرللر، لاروسلر، لیتره‌لر وجوده کلمزدی. هر لساننك اڭ مکمل واڭ مفصل لغت کتابی ینه او لسانده واو لسانله متکلم اولانلر طرفندن ضبط وتدوین اولندیغی حالده، بز نه‌دن، بتون عالمدن مستثنی اوله‌رق، لسانمزك برلغت کتابی احتیاجندن مستغنی اوله‌لم؟

لکن، مملکتمزده علوم ومعارف ترقی وتعمم ایتدکجه، عاقبت بو حقیقت دخی آڭلاشیلوب، لسانمزك مکمل بر قاموسنه اولان احتیاجمز معارفدن بحق بهره‌دار اولان اولاد وطن طرفندن آرزو اولنمغه

باشلادی. بر لسانك قاموسی اولسانده مستعمل کافهٔ لغاتی جامع و او لسانده قوللانلمیان کلمه‌لردن عاری اولمق شرطدر. بو حالده، لسانمزده مستعمل وغیر مستعمل اولان کلمات عربیه وفارسیه‌یی جامع اولوبده اصل ترکجه کلمه‌لردن عاری اولان لغت کتابلری لسانمزك مالی اولمدیغی کبی، صرف ترکجه کلمه‌لری حاوی اولوب ده بزجه مستعمل کلمات عربیه وفارسیه‌یی واصطلاحات متنوعه‌یی جامع اولمیان کتابلرده لسانمزك مکمل قاموسی نظریله باقیله‌ماز. « افرادی جامع، اغیاری مانع » تعریفی، هر خصوصده اولدیغی کبی، بو بابده دخی دستور العمل اولمق اقتضا ایدر. لسانمز ایچون ترتیب اولنه‌جق قاموس بو لسانده مستعمل کرك ترکی الاصل وکرك السنهٔ سائره‌دن مأخوذ کلمات و اصطلاحاتك جمله‌سنی جامع، ولسانمزده مستعمل اولمیان کلمه‌لردن عاری اولملیدر.

بویله مکمل بر قاموسه اولان احتیاجمز بو کونکی کونده جمله‌جه مسلم، وشمدی‌یه قدر لسانمزك بویله برکتابدن محرومیتی نه‌درجه‌لرده بادیٔ تأسف اولدیغی معلومدر. آنجق بونك لزومی نه‌قدر بیوك ایسه، جمع وترتیبی ده اوقدر مشکل وپك زحمتلی بر سعی واقدامه محتاجدر.

عمرمك اون ایکی سنه‌لك برقسمنی ضبط واستهلاك ایدن « قاموس الاعلام » ك ختامنده، لسانمزك مکمل بر قاموسنی ترتیبه سعی ایتمکلکمی خواهشکران معارفدن برچوق ذوات کرام شفاهاً وتحریراً اخطار ایتمشلردر. هرنه‌قدر « قاموس الاعلام » ه پیرو اولمق اوزره، کتاب مذکورك ختامندن اول « قاموس عربی » یه بدأ ومباشرت ایتمش ایدیسه‌مده، مکمل بر « قاموس ترکی » یه اولان احتیاجمز « قاموس عربی » یه اولان احتیاجزدن اقدم ودها عمومی اولدیغندن، « قاموس عربی » یه دوام ایتمکله برابر، بونك دخی ترتیبی حقنده‌کی ابرامات واقعه‌یه اجابت ایتمکی وظائف حمیتدن عد ایتدم.

ذاتاً بویله بر « قاموس ترکی » نك تحریری اسکیدن بری منویٔ ضمیرم اولدیغی حالده، ترتیبنده تصور ایتدیکم مشکلات جرأتمه بر سد ممانعت چکمشیدی. فکر عاجزانه‌مه کوره، بر قاموس ترکی، مکمل اوله‌بیلك ایچون، ترکی الاصل اولان کلمه‌لرك کافه‌سنی جامع اولمق اقتضا ایدر: حالبوکه لسانمزك کلمه‌لرینی جمع وضبط خصوصنده شمدی‌یه قدر پك آز همت اولنمش؛ وهر قوم وامتده لغویونك اسامی وتراجمی مجلدات تشکیل ایتدیکی حالده، بزده بوعلمله توغل ایتمکی کیمسه دوشونمیوب، لسانمزك کلماتی همان غیر مضبوط بر حالده قالمش اولدیغندن، بویله بر اثرك مکملیتی ممکن اوله‌بیلمك ایچون، ترکجه‌ده محرر کافهٔ آثارك تتبعیله اکتفا اولنمیوب، بو لسانك سویلندیکی ممالکك جمله‌سنه طول مدت سیاحت، و لسانلرینی ایی بیلن صنوف مختلفهٔ اهالی ایله صحبت ایدیله‌رك، اڭ نادرلرینه وارنجه‌یه قدر کافهٔ لغات ضبط وقید اولنمق اقتضا ایدر. بو ایسه برآدمك بتون عمرینی بوڭا حصر ایتمسنه متوقف اولدیغی حالده، ینه وهلهٔ اولاده پك اوقدر مکمل اوله‌میوب، بربرینی تعقیب ایده‌جك لغویونك تتابع مساعی وهمماتیله ومرور زمانله تکمل ایده‌بیلیر.

بو ملاحظه بر قاموس ترکینك ترتیبنه تشبث خصوصنده نیچه اوته‌دن بری بر سد ممانعت اولمقده ایکن، بو دفعه ابرامات واقعه‌یه قارشی طوره‌میوب، « مالایدرك کله لایترك کله » کلام حکمت آمیزینه تبعیتله، « کم ترك الاول للآخر » فحواسنجه، بوندن صوکره لسانمزده علم لغتله اشتغال ایده‌جك ادبای استقبال طرفندن قصور ونقایصی اکمال اولنمق امیدیله، ممکن مرتبه‌ده والدن کلدیکی قدر مکمل اولمق اوزره، مستعیناً بعونه تعالی، اشبو « قاموس ترکی » نك ترتیبنه مباشرت ایتدم.

بزجه اهمال وفراموش ایدیلوب، شرق ترکجه‌سنده مستعمل بولنان خالص ترکجه کلمه‌لرك وعلی الخصوص بونلردن لزوملی ودکرلی اولانلرینك درجی، وبو وجهله بونلرك بزم ترکجه‌یه دخی قبولیله احیا وتعمیلری خصوصنه خدمت ایتمك اخص آمالم ایکن، مجرد قومیت وجنسیت محبتنی تقدیر والتزامله بونلری عربی

وفارسی تعبیرات طمطراقکارانه‌یه ترجیح ایده‌جك ذواتك هنوز ندرتی واکثریتك بو فکره مخالف بولنمسی قسما بوخدمتدن کندیمی محروم براقمغه بنی مجبور ایتمشدر.

مع هذا، بو قاموسك ترکی الاصل کلماتك مأنوس وادبای حاضره وسالفه طرفندن مستعمل اولانلریله، کندیلری متروك اولدقلری حالده، مشتقلری مستعمل بولنان کلمات اساسیه‌یی واحیاسی الزم اولان بعض متروکاتی ولسانمزده مستعمل لغات واصطلاحات عربیه وفارسیه واجنبیه‌نك کافه‌سنی جامع اولمسنه الدن کلدیکی قدر سعی وغیرت اولنه‌رق، اکثر لغاتك نه کبی تعبیراتده قوللانلدیغی، واستعماللرینك لزوم ویا عدم لزومی دخی شرح ایدلمش؛ وهر لغتك معانیٔ مختلفه‌سی اشارات مخصوصه ایله آیریلوب، ایجابنده مثاللرله دخی ایضاح اولنمشدر.

لسانمزك جملهٔ مشکلاتندن بری دخی عربیدن مأخوذ کلماتك دائما لغت عربده‌کی معانی‌یی حفظ ایتمیوب، اکثریا فرقلی بولنملریدر. عربیده دوه‌یه، چوله وچادیره متعلق مختلف معانیسندن صرف نظر اولنوب ده، معانیٔ اصلیهٔ عربیه سندن یالکز بزجه لازم اولان بر ویا ایکیسنی محافظه ایدنلره دیه‌جك یوغیسه‌ده، کلمات عربیه‌نك برطاقمی لسانمزده عربیده اصلا جائز اولمدقلری برمعنا ایله قوللانیلیور، ویاخود عربیده هیچ مسموع اولمایان بر بابدن تصریف اولنیور. مثلا « احساس، احتساس، استمزاج، مدرر » کبی کلمه‌لر بو قبیلدندر. ایمدی لفظاً ویا معناً عربی اولمیان وهیچ بر قاموس عربیده بولنمیان بوکلمه‌لره « کلمات عربیه » نامنی ویره‌بیله‌جکمیز؟ بعض ذوات بویله‌لرینه « لغات مولده » نامنی ویرمك ایستیورلر: لکن معلومدر، که لغت مولده منسوب بولندیغی لسانله متکلم اولان خلق بیننده تولد وتحصل ایدنه دینیر: بوقسه اولسانك یبانجیلری طرفندن ایجاد اولنانلرینه « غلط » دن بشقه هیچ برصفت یاقیشه‌ماز. بز ترکجه لغات مولده تشکیل ایده‌بیلیرز: لکن لغات عربیه تولیدینه هیچ بر حق وصلاحیتمز یوقدر. بناءً علیه، فکر عاجزانه‌مه قالیرسه، بوکبی لغتلرك بین العوام مستعمل اولانلرینه غلط طریقیله عربیدن مأخوذ لغات ترکیه نظریله باقلیز؛ مجرد لسان فنی وادبی‌یه منحصر بولنانلرینی ایسه تصحیح ویا تبدیل ایدوب، غلط قوللانمامليز. بونك ایچون، بو قاموسده بوکبیلرك ذکروتفسیری صره‌سنده اووجهله ایضاحات ویریلوب، تصحیح وتبدیللری صورتی دخی اخطار اولنمشدر.

اربابنك معلومیدرکه بو قبیلدن کتابلرده مندرجاتك کثرت ووسعتی کافی اولمیوب، حسن ترتیب واصول متخذه‌نك دخی اهمیتی پك بیوکدر. مثلا عربیده فیروزآبادینك قاموسی وبونك شرحی اولان « تاج العروس » ایله « لسان العرب » و صرف ترکجه کلمه‌لر ایچون وفیق پاشا مرحومك « لهجهٔ عثمانی » سی علم لغتده اهمیتدن ساقط کتابلر دکلدر؛ لکن بونلر کافهٔ اصحاب مراجعتك دکل، بلکه یالکز لغت ترتیب ایتمك ایستین لغویونك ایشنه یارایه‌بیله‌جك بر اصول وترتیبده‌در. لغتلر قولای بولنه‌بیله‌جك بر ترتیبده صره‌لنمش اولمدقدن بشقه، معنالری دخی بربرلرندن آیرلمیوب، ولایق وجهله تفسیر ومثاللرله ایضاح اولنمیوب، قارمه قاریشیق وهپسی بردن آتلمشدر. بوندن ایسه آنجق ارباب اختصاص کمال زحمتله ونیجه مشکلاتله استفاده ایده‌بیلیر. بوندن ماعدا، لسانمزك ترکی الاصل اولان کلماتنی جامع اولوبده عربی وفارسیدن مأخوذ لغات واصطلاحات مستعمله ومأنوسه‌یی حاوی اولمیان بر لغت کتابی مثلا انکلیزجه‌نك فرانسزجه‌دن مستعار کلماتنی یعنی بولسانك همان نصف لغاتنی حاوی اولمیان بر لغت کتابنه بکزر، که بویله برکتاب ترتیبنی هیچ بر انکلیز تصور بیله ایتمه‌مشدر. « قاموس ترکی » نه لسانمزك متمماتندن اولان بو کبی کلمات واصطلاحاتدن محروم اولملی، نه‌ده « لغات عثمانیه » نامیله نشر اولنان نیجه جسیم کتابلرمز کبی، ترکجه‌ده دکل، عربی وفارسیده بیله استعماللری اندر اولان غرائب لغات عربیه وفارسیه ایله مملو بولنملیدر.

بزجه مستعمل لغات عربیه وفارسیه‌یی جامع اولدیغی حالده، بو کتابك « قاموس ترکی » نامیله تسمیه‌سنه بلکه اعتراض ایدنلر بولنور؛ لکن لسانمز لسان ترکیدر، بو لسانه مخصوص لغت کتابنه دخی بشقه

اسم دوشونمك عبثدر. لسانمزده مستعمل کلمه‌لرك جمله‌سی‌ده، هر خانغی لساندن مأخوذ اولورسه اولسون، حقیقةً مستعمل ومعلوم اولمق شرطیله، ترکجه‌دن معدوددر.

لسانمزه مخصوص اوله‌رق السنۀ مختلفه‌یه مترجم نه‌قدر لغت کتابلری وار ایسه، جمله‌سنه مراجعت اولندیغی حالده، ایچلرنده لسانمزك حال حاضرینه واحتیاج حقیقیسنه اك زیاده موافق وبحق ترکجه‌نك لغت کتابی دینمکه شایان بوندن اون یدی‌سنه اول ترکجه‌دن فرانسزجه‌یه اوله‌رق عاجزانه ترتیب ایتدیکم لغت کتابی بولدیغمی‌ده، مقام تفخرده اولمیه‌رق، اعترافه مجبورم.

ینه تکرار ایدرم‌که: لسانمزك کلمات اصلیه‌سی هنوز تمامیله ضبط اولنمدیغی کبی، بزجه مستعمل لغات عربیه وفارسیه دخی لایقیله تعین ایتمدیکندن، وسائر بویله مشکلاتدن طولایی، شمدیلك هر جهتجه مکمل بر قاموس ترکی ترتیبی پك متعسر اولمغله، میدانه قویدیغم بو اثرك دخی اودرجه‌ده مکملیتنی ادعا ایده‌مم؛ لکن هر حالده لسانمز ایچون دیکر لغت کتابنه احتیاج براقیه‌جق بر حال وصورتده اولمسنه فوق العاده سعی وغیرت اولندیغندن، اخلاف طرفندن اکمالی ممکن اوله‌بیله‌جك براساس یرینی طوته‌بیله‌جکی، ولسانمزك تحدید وتعیننه وتصحیح غلطاتنه دخی خدمت ایده‌جکی مأمول قویمدر. هله‌بوکبی مراجعت کتابلرنده آرانیله‌جق کلمه‌نك قولایلقله بولنوب، معناسنك سهولتله تعیینی ایچون الزم ولابد اولان قاعده واصوله رعایت خصوصنده، یکرمی سنه‌دن بری لغت کتابلری ترتیبیله توغلم وبووجهله فن لغتـه اختصاصم یاردیمیله، بو اثرك قصورسز اولدیغنی ادعا ایده‌بیلیرم. بزده متداول لغت کتابلرینك چوغنده حروف هجا ترتیبنه لایقیله وتمامیله رعایت اولنمدقدن بشقه، اکثریا کلمه‌لر ایلك حرفلرینك حرکه‌سنه کوره صره‌لنوب، مثلا همزۀ مفتوحه ایله باشلایانلر آیری وهمزۀ مکسوره ایله بدأ ایدنلر آیری دیزلمش، وکذلك کاف فارسی کاف عربیدن آیرلمشدر؛ حالبوکه حرکه‌لر خطمزده یازلمدیغی کبی، کافك مختلف تلفظلری دخی هر وقت اشارتله تفریق اولنمدیغندن، وانسان معناسنی بیلمدیکی کلمه‌نك بالطبع حرکاتنی دخی بیله‌میه‌جکندن، نره‌ده آرایه‌جغنی شاشیروب، استفاده ایده‌مه‌مسی طبیعیدر. معنالری دخی کذلك بربرندن هیچ بر اشارتله آیرلمقسزین قارمه قاریشیق قونیلوب، خانغیلری مترادف وخانغیلری مختلف معانیدن اولدیغی فرق اولنه‌ماز.

اشبو «قاموس ترکی» ده لغاتك ایلك حرفلرندن صوك حرفلرینه وارنجه‌یه قدر حروف هجا ترتیبنه رعایت اولندیغی حالده، حرکه‌لره وموهوم اشاراته رعایت اولنمامشدر؛ ومع هذا لغتلرك حرکات واشارات لازمه ایله تلفظلری تعیین اولنوب، صورت قرائتلرنده شبهه وتردده محل براغلمامشدر. عربی وفارسیدن مأخوذ اولان کلمه‌لر تفریق اولندیغی کبی، هرلغتك اقسام کلمه‌نك خانغیسندن اولدیغی دخی مقطعات مخصوصه ایله کوسترلمش؛ وکرك اصل ترکجه کرك عربی وفارسی کلمه‌لرك صورت اشتقاق ویا ترکیبی شرح اولنمشدر. معانئ مختلفه کثرت استعماللرینه کوره رقملره صره‌لنوب، عین معنایی ترجمه وافاده ایدن کلمه‌لر فاصله (،) ایله، مثاللر دخی (:) نقطتین ایله آیرلمشدر. اصطلاحات علمیه و فنیه ایله لغتك معناسنی دکیشدیرن تعبیرات مخصوصه ‖ اشارتیله آیرلدیغی کبی، لغتك جنسی دکیشدیکنده یعنی اقسام کلمه‌نك برندن دیکرینه انتقالی، مثلا اسم ایکن صفت اولمسی، حالنده دخی =. وکلمه ویاخود تعبیر ایله معناسی آره‌سنه‌ده (=) اشارتی وضع اولنمشدر.

اسماء ومصادر عربیه‌دن الف ممدوده ایله ختام بولانلردن لسانمزده آخرلرنده‌کی (ء) اسقاط اولنوب، مثلا (شعراء) یرینه (شعرا) قوللانیلیرسه‌ده، محضا اساساً همزه‌نك موجود اولدیغی بیلنمك، ومثلا اضافت حالنده (شعرای عرب) دینله‌جك یرده، همزه‌نك اظهاریله (شعراء عرب) دینمك دها فصیح اوله‌جغندن، اوکا کوره قوللانلق ایچون، بوهمزه‌لر یازلمشدر.

تاء تأنیثله ختام بولان اسماء عربیـه عربیده دائما یووارلاق (ة) ایله یازیلیرسه‌ده، ترکجه‌ده بعضلری

(ه) وبعضلری اوزون (ت) ایله قوللانلدیغندن، اشبو قاموسده بو الفته رعایت اولنمشدر. بنالری تعدی ایچون اولان مصادر عربیه «اولمق، اولنمق، ایدلمك» کبی افعال اعانۀ ترکیه ایله ترکیبلرنده لازم ومطاوعت بناسنه انتقال ایتدکلرندن، بعض یکی لغت نویسلرمز بونلری مثلا «افهام = آکلاتمق، آکلادلمق» کبی هر ایکی معنا ایله ترجمه ایتمکی عادت ایتمشلرسه‌ده، بو فرق صرف ترکجه فعل اعانه‌دن کلوب، مصدر عربینك حد ذاتنده معناسی نه ایسه ینه او، یعنی مثلا «کسر = قیرمه» و «انکسار = قیرلمه» اولدیغندن، بز بو قاعدۀ اساسیه‌یه رعایت ایدوب، نافله یره تطویل مقال وتشویش اذهاندن توقی ایلدك.

اسماء عربیه‌نك ترکجه‌ده مستعمل اولان جمع مکسرلرینی صره‌لرنده درج ایتدکسه ده، معانی وتفصیلاتنی مفردلری ماده‌لرنـه تعلیق ایدوب، یالکز آیریجـه معانئ مخصوصـه‌یه کانلری ومفردسز قوللانیلانلری کندی صره‌لرنده بیان ایدیورز، لسانمزده مستعمل اولان فارسی وعربی تثنیه‌لری وصفتلرك مؤنثلرینی دخی مفرد ومذکرلری صره‌سنده ذکر ایدیورز.

اصطلاحات فنیـه‌یه کلنجه: معلومدرکه هرفنك اصطلاحات مخصوصه‌سنی جامع آیریجـه جسیم وبعضاً مجلداتدن مرکب قاموس خصوصیسی واردر. بو حالده کافۀ فنونك اصطلاحاتنی بو کتابه جمع ایتمك محالدر. آنجق هر بر فنك اصطلاحاتندن برطاقمی عمومجه معلوم ومستعمل، وبر طاقملری‌ده یالکز اوفنك منتسبین ومتخصصیننه مخصوص ومنحصردر. برنجی شقدن اولان اصطلاحات بو کتابه درج اولنوب، ایکنجی شقدن اولانلرندن بالطبع صرف نظر اولنمشدر.

الحاصل، لسانمزك شمدیکی حالنه کوره، وبو کونکی کونده ممکن اوله‌بیله‌جك درجه‌ده، مکمل بر لغت کتابی اولمسنه سعی وغیرت اولنمشدر.

نشری خصوصنه کلنجه: بونی دخی «قاموس عربی» کبی کندی حسابمه چیقارمغه قرار ویره‌رك، او صورتله اعلان ایتدکدن، وبر ایکی جزئنی طبع ایتدیردکدن صکره، زمانمزده نشریات نافعه ایله ترقی وتعمم معارفه جدی خدمتلر ایفاسنه موفقیتی جمله‌نك معلومی اولان «اقدام» غزته‌سی صاحبی جودت بك افندی بو کتابك دخی نشرینی درعهده ایتمکه طالب اولمغله، ذاتاً محررلکله ناشرلکی جمع ایتمك بری معنوی و دیکری مادی ایکی آغر یوکك آلتنه کیرمك اولدیغنی بیلدیکم حالده، بو کلفته ناچار قاتلانمش اولدیغمدن، ومشارالیهك بونی دخی سرعت وانتظام ومکملیت مطلوبه ایله نشره موفق اوله‌جغنی خدمات سابقه‌سی دلالتیله بیلدیکمدن، علی الخصوص مملکتمزده طاقت فرسا اولان نشری غائله‌سندن قورتلمق، وهم‌ده دوام نشریله اکمالنی تحت تأمینده بولندیرمق ملاحظه‌سیله، تکلیف واقعنی همان قبول ایله، نشری وظیفه‌سنی کندیلرینه ترك ایلدم.

ارن کوی ۲۰ رمضان ۱۳۱۷ ش. سامی

افادهٔ طابع

محصول سعی وتتبع اولان آثار جدیه ونافعه‌سیله کتبخانهٔ ملیمزی تزیین ومحتاج اولدیغمز آثار مهمه‌نك بعضیلرینی وجوده کتیره‌رك خدمات وفیره ابذال ایلین شمس الدین سامی بك‌افندی حضرتلری لسانمزجه الك زیاده محتاج اولدیغمز دیکر بر اثر قیمتداری، (قاموس ترکی) ینی‌ده تألیفه خامه‌ران همت اولمشلردر. (قاموس ترکی) نامیله نشر اولنان بو اثرك تعیین ماهیتی حقنده سوز سویلمك زائددر. یالکز مؤلفنك نام محترمنی یاد ایتمك اثرك درجهٔ مکملیت واهمیتنی توضیحه کفایت ایدر. مشار الیه لسانمزك بویله بر اثردن، بر رهبردن محرومیتی نه‌درجه بادیٔ مشکلات ومحاذیر اولمقده بولندیغنی اثبات ایتمشلردر. فی الحقیقه برلسانك انتظامی او لسانده موجود اولان لغاتك ممکن مرتبه جمع وتلفیقنه وابسته‌در. لسانك انتظامی او لسانك ترقی وتکملنه، لسانك ترقی وتکملی‌ده ادبیاتك ایلرلمسنه خادمدر. ادبیات ایسه معلوم اولدیغی اوزره کافل ترقیاتدر. دیمك که لسان ملینك اقتنامه‌سنی نشر ایتمك مملکتك ترقی وتعالیسنه خدمتدرکه بوده آنجق بر همت عالیه ایله امکان پذیر اولور. شمس الدین سامی بك افندی حضرتلرنده ایسه بوهمت مشکل براندازانه بالغاً مابلغ موجوددر. زادهٔ استقصا اولان مآثر مهمهٔ عرفانلری بو مدعایه برر برهان بلیغ الیاندر.

مع مافیه همت نه‌قدر عالی، غیرت نه‌قدر متوالی اولورسه اولسون، بوکبی آثار مهمه وجسیمه‌نك ساحهٔ وجوده کلمسی کندلك سعی وغیرتی کندینه رهبر اتخاذ ایتمش برطابعك وجودینه وابسته‌در. اوروپاده بیله الك بیوك مؤلفلر طابعلرك معاونتندن مستغنی اوله‌مازلر. بر مؤلف — باخصوص بویله جسیم مؤلفات ومدوناتده — هم خدمت تحریری هم‌ده خدمت نشری درعهده ایدرسه مشکلات تضاعف ایدر. تقسیم اعمال قانون حیرتمونی بوخصوصده‌ده طبیعت والجای احواله اولان مطابقتنی کوستریبور. مؤلف تحریر ایله، طابع تمثیل ایله مشغول اولملیدر. او وقت امر تحریر نقصاندن بری اوله‌جغی کبی کسوهٔ طبع دخی نفیس اولور.

ایشته بو حقیقته تمسك ایدرك، علی الخصوص مملکتمزه جدی بر خدمت ابراز ایتمك ایستیه‌رك (قاموس ترکی) نك طبع ونشرنده مؤلف غیور سامی بك افندی حضرتلرینه عرض دست معاونت ایتمکی مطبعهٔ عاجزانه‌م ایچون بر وسیلهٔ مباهات بیلدم. بناءً علیه (قاموس ترکی) نك ناشرلکنی درعهده ایدرك بعون اللّه تعالی ایشته کتابك نشرینه ابتدار ایتدك.

اقدام غزته‌سی
صاحب امتیاز وسر محرری

احمد جودت

نسخ یازی ایله مقطعات

ت.	تثنیه
تا.	تاتارجه
تث.	تثنیهٔ مؤنث
تذ.	تثنیهٔ مذکر
تر.	ترکجه
تق.	ترکیٔ قدیم
تک.	ترکمانجه
ث.	مؤنث
ج.	جمع
جث.	جمع مؤنث
جذ.	جمع مذکر
جه.	مجهول
چ.	چغتایجه
ح.	حال
حج.	حرف جر
حد.	حرف ندا
حر.	حرف ربط
حن.	حرف نفی
حه.	حرف تنبیه
د.	ادات
ذ.	مذکر
ر.	روسجه
س.	اسم
سآ.	اسم آلت.
ستف.	اسم تفضیل
ستص.	اسم تصغیر
سث.	اسم مؤنث
سج.	اسم جنس
سخ.	اسم خاص
سذ.	اسم مذکر
سز.	اسم زمان.
سف.	اسم فاعل
سم.	اسم مکان
سمب.	اسم مبالغه

سمص.	اسم مصدر
سمف.	اسم مفعول
سمن.	اسم منسوب
ش.	اسم اشارت
ص.	صفت
صتر.	وصف ترکیبی
صث.	صفت مؤنث
صذ.	صفت مذکر
صش.	صفت مشبهه
ض.	ضمیر
ظز.	ظرف زمان
ظم.	ظرف مکان
عد.	اسم عدد
عب.	عدد رتبی
غر.	عربی
غا.	غلط
ف.	فعل
فا.	فارسی
فت.	فعل متعدی
فج.	فعل مجهول
فد.	مفرد
فر.	فرانسزجه
فش.	فعل مشارکت
فط.	فعل مطاوعت
فل.	فعل لازم
ک.	کنایه
لا.	لاتینجه
م.	معلوم، معروف
مص.	مصدر
مض.	مضارع
مه.	مهملات
نکا.	انکلیزجه
یتا.	ایتالیانجه
یو.	یونانی

رقعه یازی ایله مقطعات

اد.	ادارهٔ ملکیه
ار.	علم الارض
از.	انشا
د.	باغچوانلق
با.	باقیله، مراجعت ونظر اولنه
بح.	بحریه
بیط.	فن بیطری
تا.	تاریخ طبیعی
تج.	تجارت
تش.	تشریح
ج.	جغرافیا
جر.	جراثقال
جرا.	فن جراحی
ح.	حکمت طبیعیه
حق.	حقوق
د.	ادبیات
ر.	ریاضیه
زرا.	زراعت
سم.	استحکام
صد.	فن صیدلانی
صر.	صرافیه
صن.	صنایع

صو.	تصوف (اصطلاح صوفیون)
ط.	طب
طب.	طباعت
ع.	عسکری
عا.	عائله لسانی
عر.	شعر
عو.	عوام لسانی
ف.	فقه
فل.	فلسفه
کیم.	کیمیا
لس.	لزومسز
ما.	مالیه
مج.	مجازا
من.	منطق
مر.	متروك
مع.	معدنیات
معم.	فن معماری
مو.	موسیقی
ن.	نادر الاستعمال
نبا.	نباتات
هـ.	هیئت

اشارات مخصوصه

، مترادفلری آییرر.
؛ او معنایه متعلق تعبیراتی آییرر.
: مثاللرك باشنه قونور.
= عباره آره‌سنه کلن لغت ویا تعبیرله معناسی آره‌سنه کیرر.
« » لفظی مقصود اولان کلمات وحروفی آییرر.
رقم معانیء مختلفه‌یی تعداد وتصنیف ایدر.
|| معنایی دکیشدیرن تعبیراتی واصطلاحات علمیه وفنیه‌یی آییرر.
== لغتك جنسی دکیشدیکنه، مثلا اسم ایکن صفت ویا فعل متعدی ایکن فعل لازم اولدیغنه علامت اولوب، آلتنده جنس جدیدینك علامتی وضع اولنور.
— بعض تفصیلات ومطالعاتی آییرر.
( ) لغتك تضمن ایتمدیکی وآنجق معناسی آکلاشلق ایچون ذکری اقتضا ایدن عباراتی احاطه ایدر.
[ ] بعض ایضاحات وملاحظاتی ایچنه آلیر.

و واو مقبوضهٔ ثقیله : بو، شو.
ۆ واو مبسوطهٔ ثقیله : یۆل، زۆر.
ۈ واو مقبوضهٔ خفیفه : دوز، سوز.
ۆ واو مبسوطهٔ خفیفه : کوز، سوز.
ك کاف عربی : کیم، کار.
گ کاف فارسی : گل، گز.
گ ی ویا وکبی اوقونان : اگر، گوگرجین.
ڭ صاغر کاف : دڭز، اڭ.

['] هٔ فتحهٔ ثقیله : آره، دخی.
[،] یٖ کسرهٔ ثقیله : صره، قاتی.

اخطار. — هر صحیفه‌نك برنجی ستونی باشنده صحیفه‌نك برنجی ماده‌سنك ایلك اوچ حرفی، واوچنجی ستونك باشنده دخی صحیفه‌نك صوك ماده‌سنك ایلك اوچ حرفی کوسترلمشدر، که بونلرك ایکسنه بر کوز آتلمغله او صحیفه‌ده نه حرفلردن نه حرفلرینه‌دك لغتلر مندرج بولندیغی آکلاشیلیر.

قاموس ترکی

ا

ا { سـ. ترکجه ده دخی مستعمل الفباء عربینك برنجی حرفیدر. عربیده فتحه‌یی تقویه ایچون قوللانلدیغنده « الف » وکندی باشنه متحرك ویاساکن اوقوندیغنده «همزه» دینلیرسه‌ده، ترکجه‌ده (ا) شکلنده اولانه الف، و (ء) شکلنده یازیلانه همزه دینلیر. برنجی شکلی ١ شکل سریانیسندن، وایکنجیسی א شکل عبرانیسندن مأخوذدر. الك اسکی شکلی براوکوزباشی رسمندن عبارت اولمغله، عموم السنهٔ سامیه‌ده مشترك اولان اسمی ده بوکا دلالت ایدر. ترکی الاصل کلمه‌لرده یالکزباشنده همزه‌کبی اوقونوب، آلتنده (و) ویاخود (ی) بولنمازسه، همان دائما مفتوح اوقونور. بناءً علیه ترکی الاصل واجنبی کلمه‌لرده الف مفتوحه‌نك (ئه) صورتنده تحریری عبثدر. همزه‌دن صوکره الف کلیرسه، ایکیسی برابر (آ) شکلنده یازیلیر. رقم کبی استعمالنده یعنی ابجد حسابنده (١) عددینه اشارتدر.

آ { حد. ١. تحببله برابر ندا بیان ایدر، یعنی سوه‌رك واوخشایه‌رق چاغرمغه یارار: آ بابانك یاوروسی! آ کوزمك ببکی! ٢. تکدیر وعتابله برابر ندایه دلالت ایدر: آجانم! بونصل ایش! آحریف! نه‌درسنك ایتدیکك! ٣. اخطار وتنبیه ایله برابر برنوع تأسف وتوکل معناسنی تضمن ایدر: آبرادر! کیمدن ایلك مأمول ایدرسك؟ آقرداش! بن بوایشك اوله‌میه‌جغنی سویلدی ایدم. — همزه ایله باشلایان اسملردن اول چوق دفعه بر(ی) دخی آلوب، (آی) صورتنده قوللانیلیر: آی اوغل!

آ { حد. [مادهٔ آنفه‌ده‌کندن دها ممدود اولوب، کندی باشنه‌قوللانیلیر. بناءً علیه تفریق الزمدر.] ١. تعجب بیان ایدر: آ! بونه‌در! آ! بو نه کوزل آت! ٢. صبرسزلق معناسنی تضمنله برابر حدت وانفعاله دلالت ایدر: آ! بو چوق اولدی؛ آ! بن بوبله شی ایستمم.

آ { د. فعله التحاق ایدوب، ١. تصدیق وتأکید بیان ایدر، ومدلولك بدیهی ویا طبیعی اولدیغنی کوستریر: اولورآ؛ صاتارآ، کندی مالیدر. ٢. (صیغهٔ شرطیه مخاطبنه ملحق اوله‌رق) تعجیل بیان ایدر: کلسه‌ك آ؛ یازسه‌کزآ. [غائبده « یا » قوللانیلیر: کلسه‌یا؛ یازسه‌لریا.]

آب { سـ. فا. صو. لـ. || آب آتشرنك، آب آتشپاره، آب انکور، آب طرب کبی تعبیرلر شعرا عندنده شرابدن کنایه‌در. || آب حیات (و عو. آب وحیات) آب حیوان، آب زندکی = خضر (عم) ك ایچدیکی صوکه ایچنلری حیات سرمدی‌یه نائل ایتدیکی مرویدر؛ مجـ. لطیف و خفیف صو. || آب روان = آقار صو. || آب زر = آلتون صویی. || عالم آب = بزم عشرت. عو. || آب وتاب = رونق، طراوت، تازه‌لك. || آب ودانه = مقدر اولان رزق، قسمت، قدر.

|| آب وهوا = بر مملكتك احوال صحيه‌سی .

آباء { سنـ. جـ. عر. فد : اب. با: اب .

آباد { صـ. فا. شن ، معمور . || تركيباتده محل ومكان وبر شيئك كثرتده بولنديغنی كوسترير: شمس آباد = چوق كونش كورن؛ غم آباد = كدرله مملو.

آباد { سنـ. جـ. عر. فد : ابد. با: ابد .

آبادان { صـ. فا. شن، معمور. [آباد كبی.]

آبادانلق { سـ. شنلك، معموريت. [فارسی یاء مصدريتله تركجه‌ده آبادانی استعمالی چر. كيندر.]

آبادی { سـ. فا. هندك دولت آباد شهرنده اعمال اولنان بر نوع اعلا يازی كاغدی. [دولت آبادی دن مخففدر.]

آباقه { سـ. عم، عجمه. مر. [احياسی آرزو اولنور لزوملی كلما. تدندر.]

آبامَق { فتـ. دريغ ومنع ايتمك، يايمامق، مخالفت ايتمك، فر: Refuser. مر. [يری بوش قالمش اولديغندن، احياسی آرزو اولنور.]

آباندیرمَق { فتـ. (دوه‌يی) چو. كرتمك، ايخلامق.

آبانلامَق { فلـ. ١. بيوك آديم آتمق. ٢. آديملری زياده آچه‌رق اولچمك .

آبانمَق { فلـ. [عر. « عبل » دن] ١. بر شيئك اوزرينه قپانمق، اوستنه چوكمك، چوللانمق: فلانك اوزرينه آباندی. ٢. صارقمق،

اكلمك: پنجره‌دن آبانوب باقدم. ٣. آديملری آچمق .

آبانوز { سـ. [فا. « آبنوس » دن] اصل هنددن چيقان بك سرت وسياه بر آغاج. || سياهلق وسرتلكدن دخی كنايه اولور: آبانوز كسلك. = صـ. آبانوزدن معمول : آبانوز اوق .

آبانی { سـ. ايبكدن صاريمتراق داللرله ايشلنمش بر نوع قماش كه صاريق وسائره‌ده قوللا. نيلير : بروسه آبانيسی. = صـ. بو قماشدن معمول : آبانی صاريق.

آب حَيات { آب حيوان و سائره. با : آب.

آبدار { صـ. فا. [آب ـ داشتن.] ١. صولی، تروتازه. ٢. رونقلی، پارلاق. ٣. معنيدار.

آبدارلق { سـ. ١. صوايلق ، تازه‌لك. ٢. رونق، طراوت .

آبدال { سـ. صـ. [عر. « بديل » جمعی اولان « ابدال » دن] ١. احمق وصافدرون. ٢. برشيئه عقل يورماز قلندرمشرب ودرويش آدم .

آبدالسی { صـ. آبداله بكزر ، احمقجه.

آبداللق { سـ. ١. بدلالق، حما. قت. ٢. قلندرلك ، صافدرونلق .

آبدان { سـ. فا. [آب ـ دان] باغچه قوغه‌سی، صولامغه مخصوص سوزگچلی قوغـه. ٢. سيديك قاوغی، مثانه. لـ.

آبدَست { سـ. فا. [آب ـ دست = ال صويی] نماز قيلمق ايچون بروجه شرع يوز وديرسكله

برابر ال واياقلری ييقامق وباشه مسح ايتمكدن عبارت افعال طهارت، وضوء: آبدست آلمق. || مجـ. تكدير وتعزير: آبدست ويرمك. || آبدست اقتضا ايتمك = دوش آزمق، احتلام. || آبدست بوزمق = دفع حاجت ايتمك. || آبدستمده شبهه‌م يوقدر = اطمئنانم واردر. [بين العوام غسله دخی بعضاً آبدست دينلد. يكيجون ، لاجل التفريق، برينه كوچك وديكرينه بيوك آبدست ديرلر.]

آبدَستان { سـ. فا. آبدست آلمغه مخصوص ابريق .

آبدَستخانه { سـ. فا. [آبدست. خانه = آبدست اوی] ١. آبدست آلمغه وال ويوز ييقامغه مخصوص موصلقلی وقورنه‌لی محل. ٢. آبدست بوزه‌جق ير، اياق يولی.

آبدَستسِز { صـ. آبدست آلمامش، آبدستی بوزولمش . || مجـ. پرهيزسز، محرماتدن احتراز ايتمز.

آبدَستلِك { سـ. اصل آبدست آليركن كييلان برنوع قيصه جبه.

آبراش { صـ. ١. [عر. « ابرش » دن] آلاجه بكَكلی (آت). ٢. [عر. « ابرص » دن غلـ.] توكسز يرلرنده اويوز كبی برعلت اولان (آت) = سـ. علت مذ. كوره ، برص.

آبرو { سـ. فا. [آب ـ رو] ١. يوز صويی، يوز آقلغی، عرض ، ناموس . ٢. شرف ، حيثيت : آبرو دوكمك = حيثيت ذاتيه‌يی پايمال ايتمك . ٣. امثال واقرانه بادیء فخر وشرف اولان

اك كزيده‌لری : آبروی سلاجقه اولان جلال الدين محمد شاه .

آبگون { صـ. فا. [آب ـ كون] صو رنكنده ، كوك، مائی . لـ.

آبگينه { سـ. فا. شيشه ، صرا. حی، قدح . لـ.

آبلا { سـ. ١. بيوك همشيره. [« آغابك » ك مؤنثی حكمنده‌در. آناطوليده « جی » وشرق تركجه‌سنده « آپا » ديرلر.] ٢. دائره اسكيسی، قدمه.

آبلاق { صـ. [عر. « ابلق » دن] آق آق قره‌سی قره دكرمی چهره‌لی كنج ايريسی .

آبلوقه { سـ. [يتا. Blocco دن] بحراً محاصره : آبلوقه ايتمك، آبلوقه‌يه آلمق؛ آبلوقه‌يی بوزمق = خط محاصره‌يی دلوب كچمك؛ آبلوقه‌يی قالديرمق = محا. صره‌يی فسخ ايتمك .

آبلی { سـ. [يتا. توسطيله عر. « حبل » دن] مجـ. الده طوتيلوب اونكله يلكن قوللا. نيلان ايپ. || مجـ. آبلی‌يی براقمق = شاشيرمق .

آبنوس { سـ. فا. آبانوز . [فار. سی تركيباتده « س » ايله يازلميدر .]

آبنوسيّه { صـ. عر. نـ. فصيله‌ء آبانوسيه = نباتاتك بر صنف مخصوصی . فر : .Ebénacées

آبو { حد. عو. « آبونه! » تعبيرندن مخفف اوله‌رق ادات تعجبدر.

آبورجبور { سـ. صـ. لذتسز وصحته مضر او. له‌رق دقتسز پيشمش عادی

يمكاره اطلاق اولنور: آبورجبور يمكار؛ آبور جبور يمه وب ايی بسلنلی. || مجـ. آغزدن كلن، دقتسز، عادی سوز، صاچمه صپان، هذيان : آبور جبور سويلمك.

آبوق صابوق { صـ. سـ. دو. شونمكسزين وصايقلارجه‌سنه سويلنيلان، منا. سبتسز، هذيان قبيلندن (سوز): آبوق صابوق سويلمكه باشلادی؛ آبوق صابوق سوزلر. [صابوق « صايمق » دن مشتق اولوب ، « آبوق » ايسه اتباع ايچون لسانمزده چوق قوللانيلان مهملاتدندر.]

آبونه { سـ. صـ. [فر. Abonné] غزته ورسائل موقوته كبی نشرياته پشيندن آقچه‌ويره‌رك برمدت معينه ايچون مشتری اولان، مشترك : فلان غزته‌نك آبونه‌لری چوقدر؛ بررساله‌ء موقوته‌يه آبونه اولمق .

آبونه‌لك { سـ. ١. بر غزته وسائره‌يه آبونه اولمه، آبونه اولانك حال وصفتی، اشتراك. ٢. برغزته ورساله‌ء موقوته وسائره‌نك برمدت معينه ايچون پشين ويرلمك شرطيله تخصيص ايدلمش بدلی، بدل اشتراك : فلان غزته‌نك برسنه ايچون آبونه‌لكی شودر. [بونك يرينه فر. « آبونمان » استعمالی عبثدر .]

آبه { حد. [« آ » حرف ندا. سيله روم ايلی لسانلرنده « به ، بره ، وره، موره » صو. رتلرنده مستعمل براداتدن مركب

اوله‌رق روم ايلنده زبانزددر.] ايا، هی، بهی : آبه قرداش. عو.

آبياری { سـ. فا. [اصل معنا. سی صولامه واسقا ايسه‌ده، لسانمزده يالكز معنای مجازيسيله بعض اسكی منشيان طرفندن قوللانلمشدر.] ياردم، امداد : آبياریء همتكزله = همتكز ياردميله، همتكز سايه. سنده .

آپ { د. « آ » ايله باشلار بعض صفتلره كيروب، مبالغه بيان ايدر : آپ آچيق = بك وبتبتون آچيق؛ آپ آكسز = اصلا خاطرده يوغيكن، بغتةً ؛ آپ آشكار، آپ آق . [« اپ » و« اوپ » و« ايپ » صورتلرنده قوللانيلانك عينيدر : اپ ايی، اوپ اوزون، ايپ اينجه كبی.]

آپارتمان { سـ. [فر . Appar- tement] ١. برقاچ اوطه‌دن مركب وبرعائله اقامتنه الويريشلی دائره. ٢. كرايه‌ويرلمك اوزره بويله دائره‌لره منقسم عقار .

آپارمَق { مض : آپاربر . فتـ. [تركان لغتنده] ١. آلوب كوتورمك : كچمه نامرد كوبريسندن قو آپارسون صو سنی. ٢. آشيرمق ، چالوب چارپمق .

آپاز { سـ. [غلطی : هاپاز] ١. قپالی آوج، مشت. ٢. قپالی آوجه صيغان مقدار : بر آپاز بغدای .

آپازلامَق { فلـ. (كمی) يالكننك زياده شيشمسيله

روز کاری آوجلامشجه‌سنه یاواش کیتمك .

آپازلامه { سـ. کمینك یلکنی زیاده شیشره رك یواش کیتمسیله حاصل اولان خفیف یاتیه.

آپاکسز { و آپاکسزین . با : آکسز، آکسزین.

آپالاق { ص. ایری و تومبول (کوچك جوجق).

آپش { سـ. [آپیش و آپوش دخی یازیله بیلیر.] اویلغك ایچ طرفی، بودك ایچ یوزی. || آپش آیرلمق، یره کلمك = (حیوان) چاتلامق ، باجاقلرینی آچه‌رق دیکیلوب طورمق.

آپشاق { ص. ۱. آپشلری آچیق (حیوان). ۲. قوتدن دوشمش، یورویه‌مز، تنبل.

آپشدیرمق { فتـ. ۱. (حیوانی) چوق یورمق ، آرتق یوریمکه مجالی اولمیه‌جق درجه‌یه کتیرمك. ۲. بیلدیرمق، حروفلاتمق. ۳. (کموی) ایکی اوجندن دمیرلیوب ویا باغلایوب محکم قاصمق.

آپشمق { فل. [آپیشمق و آپوشمق دخی یازیله بیلیر.] ۱. (حیوان) آپشلرینی آچوب چاتلایه قالمق. ۲. بر یره دیکیلوب طورمق، ایلری‌یه کیده‌مه‌مك. ۳. بر ایشك عهده‌سندن کله‌مه‌مك، عاجز قالمق.

آپشیق { ص. ۱. قویروغی بجاغك آره‌سنه آلوب یورغون ویلغین برحالده کیدن (قورت وساڑه). ۲. یوریلوب عاجز قالمش، شاشیرمش (آدم).

آپول { حـ. ممیز قاز کبی ایکی یانه صالنه‌رق یورومه‌کی تصویر ایچون مکرر قوللانیلیر: آپول آپول یوریمك.

آپیقو { سـ. [یتا.] بحـ. ۱. کمینك زنجیری طوپلایوب دمیر قالدیرمق اوزره حاضر بولنمسی. = ص. مجـ. حاضر، تتیك، جست وچالاك .

آت { سـ. [اسم دیمك اولان « آد » دن تفریق ایچون (ت) سی متحرك اولدقده (د) ه تحول ایتمز.] ۱. بینك وقوشی ویوك ایچون قوللانیلان معروف چارپا حیوان مونس ، بیکیر ، فرس، اسب : بینك آتی، قوشی آتی، یاریش آتی ، عرب آتی . ۲. بو حیوانك اتمه‌مش ارککی، ایکدیش و قیصراق مقابلی ، حصان. || آت اوغلانی، اوشاغی = آرابه‌جی وسایس یماغی، اسپیر. || مجـ. آت اویناتمق = هنر ابراز ایتمك. || آت بازاری = آت وساڑ حیوانات آلنوب صاتیلان محل. || آت بالیغی = آفریقانك بیوك نهرلرنده یوزن جسیم برچار پا که لسان یونانیده (هیپوپوتام) یعنی ایرماق آتی دینلیر. بالیقله مناسبتی یوقدر. || آت سولوکی = سولوکك ایشه یارا ماز جنسی . || آت سیککی = حیوانلره یاپیشان معروف معجز سیکك. || آت قفاسی = حماقت، بینسزلك؛ آت قفالی، احمق، بینسز. || آت قولاغی = ماروله بکزر بر نبات. || آت قویروغی = برجنس نبات که عربیده امسوخ دیرلر. || آت کستانه‌سی = ایری ویمز بر جنس کستانه، که آغاجی سوس ایچون باغچه‌لرده ویوللرده دیکیلوب ، بیاض وپنبه چیچکلی اولور. — عربیجه « آد » یرینه‌ده « آت » قوللانیلیر .

آتا { سـ. ۱. بابا ، والد ، پدر . ۲. یاشـلی ومحترم آدم . || آتابك = بك بابا . || قاین آتا = قاین پدر ، زوجیندن بهرینه نسبتله دیکرینك باباسی. == جـ. آتالر = آبا واجداد، اسلاف. || آتالر سوزی = ضرب مثل.

آتاشه { یاخود آتشه سـ. [فر. Attaché] سفارت معیتنده کاتب ملازمی: آتاشه میلیتر = سفارت عسکری ملازمی؛ آتاشه ناوال = سفارت بحری ملازمی . لـ.

آتاق { ص. [« آتمق » دن] دوشونمکسزین هرایشه آتیلوب صوتیلان، ملاحظه‌سز، جری، متهور ، صاوروق .

آتاقلق { سـ. دوشونمکسزین هر ایشه آتیلوب قاریشان آدمك حال وصفتی، ملاحظه‌سزلق، صاوروقلق، جرأت، تهور .

آتالق { سـ. آتاحال وصفتی = بابالق، پدرلك، ابوت.

آتالق { ص. ۱. پدر یرینی طوتان ، پدرلك ایدن، بابالق . ۲. لالا، مربی. ۳. ترکستانده وزرایه ویریلان عنواندر.

آتدیرمق { فتـ. آتمغه سوق ویا اجبار ایتمك : قورشون، آدیم آتدیرمق. ۲. فیشقیرتمق، صیچراتمق. || یاموق آتدیرمق وساڑه. با : آتمق .

آترینه { سـ. [ار : Ἀθερίνη] کومش بالیغنك ایریسی.

آتش { سـ. فا. [اصلی سریانیجه اولوب، فارسیسی « آذر » وترکجه‌سی « اوت » در.] ۱. اوطون وساڑه یانمه‌سندن حاصل اولان حال وماده ، اوت، نار. ۲. حرارت، قیزغینلق : آتش باصدی؛ صیتمه‌نك آتشی ایندی. ۳. غضب، حدت، شدت . ٤. حیوانك سریع الحرکه وپك جانلی واویناق اولمسی. ٥. اسلحهٔ ناریه‌نك بردن بوشانمسی: نوبت آتشی؛ آتش تعلیمی. ٦. یانغین، حریق. || آتش آلمق = طوتیشمق: ومجـ. بردن بره حدتلنمك . || آتش ایتمك = تشهیر سلاح ایتمك، تفنك ویا طبانجه بوشالتمق. || آتش بهاسنه = پك بهالی. || آتش بوسکورمك = زیاده اوفکه لنمك. || آتش قایغی = یانغین ایچون طلومبه‌یی طاشیمغه مخصوص بیوك قایق؛ و(بالتعمیم) او شکل و بیوکلکده قایق. || آتش ویرمك = یاقمق، طوتیشدیرمق. || آتشه ویرمك = یاقمق، احراق ایتمك؛ مجـ. فساد قاریشدیرمق. == ص. مجـ. پك قیزغین ، پك حرارتلی وشدتلی .

آتش افشان { ص. فا. با : آتش فشان .

آتش انگیز { ص. فا. [آتش . انگیختن] آتش القا ایدن، پك شدتلی .

آتشبار { ص. فا. [آتش . باریدن] آتش یاغدیران ، پك شدتلی ویا حرارتلی : آه آتشبار.

آتشباز { سـ. فا. [آتش . باختن] آتشله اوینایان حقه‌باز.

آتش بالیغی { سـ. صاردلیه یا پیلان بر جنس کوچك بالیق .

آتش بوجکی { سـ. آرقه‌سنده فوسفوری اولوب وقت وقت پارلایان معروف بوجك .

آتشپاره { سـ. فا. [آتش . پاره] آتش پارچه‌سی ، قیغیلجیم، شراره. || مجـ. پك شدتلی وبهادر آدم.

آتشپرست { سـ. ص. فا. [آتش . پرستن] آتشه طاپان، زردشتی، کبر.

آتشپرستلك { سـ. آتشه طاپمه، آتشه طاپانلرك حال وصفتی ومذهبی، اسکی ایرانیلرك زردشت طرفندن وضع اولنمش دینی.

آتشجی { سـ. واپورده قزانك آتشنی یاقوب اداره ایتمکه مأمور آدم.

آتشجیلك { سـ. واپور آتشجیسنك صفت ومأموریتی .

آتشخانه { سـ. فا. آتش یانان یر، اوجاق .

آتشدرمق { آتشدیرمه . با: آتیشدیرمق.

آتش زبان { ص. فا. [آتش . زبان] دیلندن آتشلر پوسکوریور کبی فوق‌العاده مؤثر وشدتلی سوز ویا شعر سویلین.

آتش فشان { یاخود آتش افشان . ص. فا. [آتش . فشاندن] آتش صاچان ، آتش پوسکورن : کوه آتش فشان = یانار طاغ، برکان.

آتشکده { سـ. فا. [آتش . کده] زردشتیلرك آتش یاقدقلری معبد، آذرکده.

آتشلك { سـ. ۱. آتش یانان یر، کلخان. ۲. آتش طاشیمغه مخصوص قاب. == ص. ۱. آتشه یارار : آتشلك اودون . ۲. نار جهنمه مستحق : آتشلك آدم .

آتشلندیرمك { فتـ. آتش ویرمك، طوتیشدیرمق. || مجـ. ۱. زیاده قیزدیرمق. ۲. (فساد وشقاق) تشدید ایتمك .

آتشلنمك { فل. آتش آلمق، طوتیشمق . || مجـ. ۱. زیاده قیزمق، برحدت اولمق. ۲. کسب شدت ایتمك، آزمق.

آتشلی { ص. ۱. حرارتلی ، قیزغین . ۲. جست وچالاك، زیاده سرعتلی وجانلی (آت وساڑه).

آتشناك { ص. فا. آتشلی ، حرارتلی، قیزغین.

آتشی { ص. فا. آتش رنکنده، آچیق قزیل . == سـ. جهنم زبانیسی . جـ: آتشیان.

آتشین { ص. فا. آتشدن معمول ایمش کبی پك قیزغین وحرارتلی، شدید ، حدید .

آتقی { سـ. [« آتمق » دن] ۱. نسجده آریشك اوستنه کان ومکیکله آتیلان آرغاج تلی. ۲. ایکی دمتلرینی یوکسکه آتمغه مخصوص بیوك یابه. ۳. اوموزه

ویا آرقه‌یه آتیلان شال وسائره.

آتقیلامق { فتـ. مکیکله آتق. یی آته‌رق نسج ایتمك.

آتلاتمق { فتـ. ١. برینی آتلامغه و صیچرامغه سوق واجبار ایتمك. ٢. کچیرمك، آشیرمق، صاومق: بر خسته‌لغی، بر بلایی آتلاتمق.

آتلامباج { سـ. جوجقلرك آتلامه اویونی.

آتلامق { ئل. [«آت» دن] ١. آت کبی قالقوب فیرلامق، صیچرامق. ٢. فیشقیرمق. = فتـ. ١. کچمك، اوستندن کچوب براقمق: اوقورکن ایکی سطر آتلادی. ٢. آشمق، اوته‌یه کچمك: شو طاغی آتلاسه‌ق. ‖ آدیم آتلامق = قوت یتدیکی قدر آدیم آچه‌رق صیچرامق.

آتلامه { سـ. آتلامق فعلی، آتلایش. **با**: آتلامق. ‖ آتلامه طاشی = چامورلی یولك بر طرفندن دیکر طرفنه کچمك ایچون قونمش طاش.

آتلاندیرمق { فتـ. [«آت» دن] برینه آت قزاندیرمق، آتلی ایتمك، آته بیندیرمك.

آتلانغیچ { سـ. دره‌نك اوته‌سنه کچمك ایچون صو یك ایچنه موضوع آتلامه طاشی.

آتلانمق { ئل. ١. آت کبی قالقمق، شاخلانمق. ٢. آت ایدنمك، آتلی اولمق، آته بینمك. ٣. کچیرلمك، اونودلمق: بو یازیدن بر سطر آتلانمشدر. ‖ آتلانان آتلانانه = قاچان قاچانه.

آتلایش { سـ. آتلامق فعلی، آتلامه. **با**: آتلامق.

آتلمق { ئل. ١. طرح و رمی اولنمق: بو کاغد نیچون بورایه آتلمش؟ ٢. اعتباردن دوشمك، نظر اعتباره آلنمامق: آتیله‌جق آدم دکلدر. ٣. ایلری‌یه وارمق، تهورله مداخله ایتمك. ٤. تخته کبی چارپیلوب بوکلمك.

آتلمه { سـ. آتلمق فعلی، آتلیش. **با**: آتلمق.

آتلی { یاخود آتلو. سـ. صـ. آته بینمش، سوار، فارس. ‖ آتلی قارنجه = قارنجه‌نك بر بیوك جنسی. ‖ آتلی قره‌جه = چوجقلرك بینمه‌نه مخصوص تخته‌دن تکرلکلی آت.

آتلیش { سـ. آتلمق فعلی، آتلمه. **با**: آتلمق.

آتماجه { سـ. [«آتمق» دن] تأنیس اولنه‌رق قوشلره صالدیریلان بر جنسییرتیجی قوش. فا. باشه وعر. بوندن معرب باشق دینور.

آتمق { فتـ. ١. بر شیئی الدن براقوب آز چوق فیرلاتمق، رمی: النده‌کی طاشی آتدی. ٢. ایچریدن طیشاری‌یه چیقاروب دفع وطرد ایتمك: اودن آتدیلر؛ سوقاغه آتدیلر؛ اوستندن آتدی. ٣. براقمق، ترك ایتمك: باباسنی بر کوشه‌یه آتمش. ٤. آچمق، سرمك، اوسته آلمق، اورتمك: اوموزمه برشال آتدم؛ بوکیجه بر یورغان دها آتملی. ٥. دوشورمك، ازاله ایتمك، غائب ایتمك: رنکنی، تویی اتوا. نی آتدی. ٦. صاچمق، بیرپتمك، طاغیتمق: تخم آتمق. ٧. دوکمك، قومق، وضع والقا ایتمك: انباره ذخیره آتمق؛ قیشلق کوری آتمق. ٨. اورمق، یاپشدیرمق: طوقات آتمق؛ چفته آتمق. ٩. اوزاتمق، صونمق: ال آتمق. ١٠. بوشاتمق، تشهیر ایتمك: تفنك، طوپ، طبانجه آتمق. ١١. تأخیر، تعویق، امهال ایتمك: صکره‌یه، یارینه آتدی. ١٢. عطف واسناد ایتمك، یوکلتمك: قباحتی فلانه آتدیلر. ١٣. دوشورمك، یاتیرمق: یره آتدیلر. ‖ آدیم آتمق = یورتمك. ‖ بکز آتمق = صارارمق، صولمق. ‖ پانبوق آتمق = حلاج یایله پانبوغی قبارتمق. ‖ پرنده‌دن آتمق = اغفال ایتمك. ‖ بوستکی آتمق = بوها باغرمق، تذلیل ایتمك. ‖ تمل آتمق = وضع اساس ایتمك. ‖ جان آتمق = چوق آرزو ایتمك، تهالکله ایسته‌مك. ‖ چکه آتمق = جان چکشمك، حالت نزعده بولنمق. ‖ حرف، سوز آتمق = ١. طولایسیله تعریض ایتمك. ٢. طاقلمق، معاشقه ایتمك. ‖ طاش آتمق = اعتراض ایتمك، علیهنده بولنمق. ‖ طوپی آتمق = افلاس ایتمك. ‖ طیپه‌یی آتمق = چوق حدتلنوب تهور ایتمك. ‖ قاش آتمق = اشارت وغمزه ایتمك. ‖ قاشیق آتمق = حرصله وچوق یمك. ‖ قپاغی آتمق = صاوشوب قورتلمق. ‖ کوز آتمق = طمع وغبطه ایتمك. ‖ گوگده‌یه آتمق = یمك. ‖ لاف آتمق = کوزه‌لك ایتمك، لزومسز یره چوق سویلمك. ‖ نعره آتمق = باغرمق. ‖ یابانه آتمق = اعتبار ایتمه‌مك، صایمامق. = فل. ١. اساسسز سوز سویلمك، یالان سویلمك. ٢. تفاخر ایتمك، اصلسز شیلرله افتخار ایتمك. ٣. اورمق، اوینامق: نبضی آتیور. ٤. آچلمق، سوکلمك: شفق، طان آتمق. ٥. بوشانمق، آتش آلمق: بو تفنك آتمیور. ٦. بر شیئك کناری قیریلوب چنتیلك. ٧. صولمق، اوچمق: بکزی آتدی. ‖ آتوب طوتمق = بیپروا اصلسز شیلر سویلمکله تفاخر ایتمك.

آتمه { سـ. آتمق فعلی، آتیش. **با**: آتمق.

آتی { صـ. عر. ؤ: آتیه. [«اتیان» دن سفـ.] ١. کله‌جك اولان، اوکده بولنان، مستقبل، ماضی وحال مقابلی: زمان آتیده = کله‌جك زمانده: ایام آتیه = کله‌جك کونلر. ٢. اوکده، زیرده مسطور و محرر بولنان: بروجه آتی؛ وجه آتی اوزره. ‖ آتی الذکر، آتی البیان = آلت طرفده ذکر وبیان اولنان. = سذ. کله‌جك زمان، استقبال: آتیده ظهور ایده‌جك وقوعات؛ آتیدن بحث ایتمك؛ آتیسی قرانلق.

آتیاً { حـ. عر. اوکده، ایلریده، زیرده: آتیاً بیان اولنه‌جغی اوزره.

آتیجی { صـ. ایی سلاح آتان، نشانی آلوب اورمه‌ده ماهر، نشانجی.

آتیش { سـ. ١. آتمق فعلی وطرزی، آتمه. **با**: آتمق. ٢. نشانجیلق. ٣. تفاخر مقصدیله سویلنمش فاحش یالان.

آتیشدیرمق { یاخود آتشدرمق. فتـ. ١. سوگوب صایمق، برینك قباحتلرینی صایه‌رق عتاب وسرزنش ایتمك. ٢. عجله ایله یمك.

آتیشمق { فشـ. ١. اورشمق، طاش و سلاحله بربرینه اورمق. ٢. بربرینی سوگه‌رك غاوغا ایتمك.

آتیق { سـ. سوت ویغورت چالقامغه مخصوص کوچك یایق.

آتیم { سـ. ١. اسلحهٔ ناریه‌نك بوشادلمسی، آتلمسی، انداخت. ٢. قورشونك منزلی، قورشونك یتیشدیکی مسافه. ٣. سلاحك بردفعه آتلمسیچون اقتضا ایدن باروت وسائره: بر آتیم باروت.

آثار { سذ. جمـ. عر. فد: اثر. **با**: اثر.

آثام { سذ. جمـ. عر. فد: اثم. **با**: اثم.

آثِم { صـ. عر. ؤ: آثمه. [«اثم» دن سفـ.] گنهکار، صوچلی.

آج { صـ. ١. طوق اولمیان، یکه اشتهاسی اولان، کرسنه، جایع. آدم ویاحیوان وقارنه صفت اولور: آجم: قارنم آجدر: آج قالمق. ٢. طویماز، طمعکار، حریص: نه آج آدم! ٣. فقیر، محتاج: آج طویورمق. ٤. قوراقدن زیاده قاورلمش: آج طوپراق. ‖ آج آینه = آج اوله‌رق، بر شی یمکسزین. ‖ آج طویورمق = ١. فقرایی اطعام ایتمك. ‖ آج قارننه = آج ایکن، دها برشی یمه‌دن. = سـ. آجلق، جوع: آجدن اولمك.

آجال { سذ. جمـ. عر. فد: اجل **با**: اجل.

آجِر { صـ. عر. ؤ: آجره. [«اجر» دن سفـ.] حقـ. بر شیئی اجاره‌یه ویرن.

آج گوزلی { صـ. طمعکار، طویماز، حریص.

آج گوزلیلك { سـ. طویمازلق، طمعکارلق، حرص.

آجِل { صـ. عر. ؤ: آجله. [«اجل» دن سفـ.] حقـ. وعده‌یه مربوط، وعده‌سی حلولنده وقوع بوله‌جق اولان: [ضدی: عاجل.]

آجِلاً { حـ. حقـ. وعده‌یه مربوط اوله‌رق، وعده‌سی حلولنده اجرا اولنمق اوزره.

آجلق { سـ. ١. طوق اولمیانك حالی، یکه اشتهاسی موجب حال، جوع: آجلق چکمك. ٢. قیتلق، قحط.

آجنته { سـ. [یتا. Agente] ١. بر واپور شرکتنك هر اسکله‌ده‌کی مأموری. ٢. بر شرکت ویا اداره‌نك آخر مملکتده‌کی وکیلی. ٣. بو مأمور ویا وکیلك مأموریتی واداره‌خانه‌سی.

آجنمق { **با**: آجیقمق.

آجور { سـ. برجنس خیار.

آجی { صـ. ١. واتلیك ضدی، مر، تلخ: آجی علاج. ٢. ایچلمکه صالح اولمیان، طوزلی: آجی صو.

۳. طبعه خوش کلین، سرت، درشت، ناهموار: آجی سوز. ٤. قولاغه بد کلن: آجی سس. || آجی آغاج = قواسیا. || آجی الما = یمز بر الما. || آجی بادم = آجیمتراق وسرت قوقولی بر جنس بادم. || آجی چاچا = برجنس بالیق. || آجی خیار = ابوجهل قاربوزی. || آجی مارول = هندبا نوعی. || آجی یونجه = یونجه‌نك برجنسی. = ح. بد وناخوش صورتله: آجی آجی باغیرمق. = ـ. آجیلق، مرارت: آجیسی ایچنده در.

آجی { ـ. [اصلی: آجیق] ۱. درد، کدر، الم. ۲. آغری، صیزی، وجع. ۳. مصیبت، ماتم، یاس. ٤. انتقام، اوج. || جان، یورك آجیسی = پك آجینه‌جق حال. || قویروق آجیسی = کین. || آجی چیقارمق = تلافیٔ مافات ایتمك.

آجیتمق { فتـ. ۱. آجیمغی موجب اولمق، آغریتمق، آغری و صیزی ویرمك: المی آجیتدم. ۲. جفاواذیت ویرمك.

آجیراق { ص. آزآجی، آجی‌یه چالار، آجیمسی، آجیمتراق.

آجیرغمق { فتـ. ۱. آجیوب مرحمت ایتمك، ترحم ایتمك. ۲. حمایه و تصاحب ایتمك. مر. (الخیاسی الزمدر.)

آجیرغه { ـ. یبان توربی دینان بر جنس نبات.

آجیق { ـ. ۱. کدر، الم. ۲. ماتم، یاس. بلا: آجی.

آجیقدیرمق { فتـ. ۱. آج قومق، آجلغه مبتلا ایتمك. ۲. آجلق ویرمك، اشتها آچمق.

آجیقلانمق { فل. ماتمده بولنمق، یاسلی اولمق.

آجیقلمق { فحـ. آجلق حس اولنمق: تمدیدن آجیقلاز.

آجیقلی { ص. ۱. مؤلم، مؤثر، فجیع: آجیقلی حکایه. ۲. ماتملی، یاسلی: قادینجغز آجیقلیدر.

آجیقمق { فل. آجلق طویمق، آج اولمق: چوق آجیقدم: قارنم آجیقدی. || مجـ. چوق آرزو ایتمك.

آجیلانمق { فل. آجی اولمق، مرارت کسب ایتمك: بو صلاته‌لق آجیلانمش. (چ: آجینمق.) || مجـ. شدت و حدته کاوب بدخو اولمق.

آجیلق { ـ. آجی اولان شیئك حالی، مرارت، تلخی. || مجـ. سرتلك، شدت، عنف.

آجیمتراق { ص. آجی‌یه مائل، آجیجه، آجیمسی.

آجیمق { فل. [اصلی: آجیقمق] ۱. آغریمق، وجعی موجب اولمق: الم آجیور. ۲. کدر وتأسف ایتمك، مرحمته کلمك: شو آدمك حالنه آجیرم. ۳. اسیرکه‌مك، قییه‌مامق: امکمه آجیرم.

«آغریمق»، «یانمق»، «آجیمق»، و «صیزلامق» آره‌سنده‌کی فرق شودرکه: آغری دها اساسلی ورین، آجی سطحی لکن دها مؤثر ویاقیجی اولور؛ صیزی ایسه باشلایوب سیکیرده نوبت نوبت کاوب کچنیدر.

آجیندیرمق { فتـ. مرحمته کتیرمك، آجینمغه سوق ایتمك. رقتی موجب اولمق.

آجینمق { فحـ. کدر وتأسف اولنمق: حالنه آجینیر.

آجینه‌جق { ص. شایان مرحمت، جالب تأسف: آجینه‌جق بر حالده‌در.

آجیو { ـ. [یتا. Aggio] آقچه فرقنك معاملات صرافیه‌سی.

آچار { ـ. ۱. آناختار، مفتاح. [آناختار رومجه اولوب، اصل ترکجه‌سی آچاردر.] ۲. اشتها آچمغه مخصوص ترشی وسائره.

آچدیرمق { فتـ. ۱. بشقه‌سی واسطه‌سیله آچمق، آچمغه سوق واجبار ایتمك: قپویی آچدیردم. بلا: آچتی. ۲. بر دها ایشلنمه‌مش خام اراضی‌یی سورمك. || آغز آچدیرمق = سویلتمکه مجبور ایتمك. || کوز آچدیرمامق = پك صیقی طوتوب بر شیئه مساعده ایتمه‌مك.

آچقی { ـ. جلا، پرداخت، لوستره.

آچقیجی { ـ. جلا و پرداخت ویرن صنعتکار.

آچلمق { فل. ۱. فتح و کشاد اولنمق: قپو آچلدی. ۲. طاغلمق، چکلمك، مندفع اولمق: بلوطلر، غلبه‌لك آچلدی. ۳. تمیزلنمك: بوبز آچلمیور. ٤. براق وآچیق اولمق: هوا آچلدی. ٥. یابراقلانمق: کل، چیچك آچلدی. ٦. نشئه‌لنمك، انشراح درون پیدا ایتمك: انسان کزمکله آچیلیر. ۷. محجوبیت وطونقونلقدن قورتیلوب سربستلنمك. ۸. وسعت پیدا ایتمك: اوطه آچلدی. ۹. اوزاغه، انکینه صالمق: واپور

آچلدی. ۱۰. بدأ ایتمك، باشلامق: مجلس آچلدی. ۱۱. موقع بخته قونمق، چکمك: سوز آچلدی. ۱۲. ظهور ایتمك، حاصل اولمق: ایش آچلدی. ۱۳. بوش قالمق، منحل اولمق: فلان مأموریت آچلدی. ۱٤. کشف راز ایتمك، امنیت ایدوب هرشیئی سویلمك: بکا آچلماز. || آرا آچلمق = بوزیشمق.

آچماز { ص. کتوم. = ـ. سطرنج و دامه اویونلرنده خصمی اضرار ایده‌جك اویون، خدعه.

آچمازلق { ـ. کتم اسرار، کتوملك.

آچمق { مضـ: آچار. فتـ. ۱. قپالی شیئی فتح وکشاد ایتمك: قپویی آچمق. ۲. اورتیلی شیئدن اورتی‌یی قالدیرمق: باش آچمق. ۳. قاتلانمش شیئی چوزمك: بوغچه، بیراق آچمق. ٤. دلمك، قازمق: دلیك، قیو آچمق. ٥. بر شیئدن موانعی دفع ایدوب سربست براقمق: یول آچمق. ٦. طیقالی شیئدن طیقاجی چیقارمق: شیشه، بوری آچمق. ۷. کنکشلتمك، توسیع ایتمك: اوطه‌یی، باغچه‌یی، میدانی آچمق. ۸. قازوب حرث وزراعت ایتمك، ایشلمك: تارله، اراضی آچمق. ۹. آره‌لغی توسیع ایدوب سیرکلشدیرمك: پارمقلغی آچمق. ۱۰. یونقه حالنه قومق: خمور آچمق. ۱۱. تطهیر ایتمك، تمیزلمك: چماشیری آچمق. ۱۲. جلا و پرداخت ویرمك. ۱۳. عمومه عائد بر بنا تأسیس واداره ایتمك: مکتب، تیاترو آچمق. ۱٤. ایضاح و تفصیل ایتمك: عباره‌یی، سوزی آچمق. ۱٥. درمیان ایتمك: سوز، بحث آچمق. ۱٦. امنیت ایدوب سویلمك، کشف راز ایتمك: بکا بر شی آچدی. ۱۷. چوزمك، حل ایتمك: دوکم آچمق. || آدیم آچمق = عجله ایله یورومك. || آغز آچمق = سویلمك: اطالهٔ لسان ایتمك. || آغز آچمامق = اختیار سکوت ایتمك. || اشتها آچمق = اشتها کتیرمك. || ال آچمق = دیلنمك. || باش آچمق = بد دعا ایتمك. || بیراق آچمق = قیام ایتمك. || چیغیر آچمق = یکی بر طرز واصول ایجاد ایتمك. || دفتر آچمق = اعانه طوپلامق. || فال آچمق = تفأل ایتمك. || قپو، یول آچمق = بر ایشده بشقه‌لرینه نمونه اولمق. || قلم آچمق = یونتمق = || کوز آچمق = تیقظ وبصیرت اوزره بولنمق، غفلت ایتمه‌مك. = فل. ۱. یابراقلانمق: چیچك، آغاج آچمق. ۲. براق و بلوطسز اولمق: هوا آچمق ایستمیور. ۳. جلالنمق. ٤. آچیغه وارمق، انکینه آچلمق: کمی آچدی.

آچمه { ـ. ۱. خام طوپراقدن یکی تارله‌یه تحویل اولنمش یر. ۲. آصیلوب یوزلمك ایچون قویونك بجاغنه آچیلان دلیك.

آچمه‌لق { کیر چیقارمغه مخصوص صابون وسائره.

آچیجی { ص. ۱. آچان، کشاینده، فاتح. ۲. کشف وحل ایدن، کشاف، حلال. ۳. جلا وپرداخت ایدن، جلاجی. ٤. فرح وانشراح ویرن، مفرح.

آچیق { ص. [«آچمق» دن] ۱. قپالینك ضدی، مفتوح، کشاده: آچیق قپو، او، صندیق. ۲. مسدود اولمیان، مانعسز: آچیق یول. ۳. کنکیش، واسع: آچیق میدان، دکیز. ٤. اورتیسز، چپلاق، مکشوف، عریان: باشی، قوللری آچیق. ٥. سیرك، آره‌لقلی: آچیق آدیملر: آچیق قاش. ٦. بلوطسز، براق: آچیق هوا. ۷. آشکار، عیان، واضح: آچیق سوز، عباره. ۸. مفرح، دلکشا: آچیق یر. ۹. قویو اولمیان، بیاضه چالان: آچیق ماوی، پنبه. ۱۰. پرده‌سز، عفت خصوصنده لاابالی: فلان قادین آچیقدر، آچیق مشربلی. ۱۱. صاحبسز، بوش، منحل: آچیق مأموریت. ۱۲. محفوظ اولمیان، استحکامسز: آچیق لیمان، قصبه. ۱۳. بوزوق، اختلافلی: فلانله آره‌مز آچیقدر. ۱٤. اسم تصریح اولنمیان: آچیق بونو، بولیجه. || آچیق آغز = حماقت، شاشقینلق. || آچیق ال = جومردلك، سخاوت: الی آچیق = جومرد، سخی. || باشی آچیق = سربست، پرواسز. || آچیق صاچیق = پریشان قیافتده. || آچیق قپو = مهمان‌نوازلق، مسافر پرورلك. || آچیق کوز = اویانیق، بجریکلی. || کوزی آچیق = آرزوسنه نائل اوله‌میوب حسرتده قالان. = ح. ۱. آشکاره، صراحةً: آچیق سویلمك. ۲. سسله، جهراً: آچیق اوقومق.

آچیق { ـ. ۱. بر شیئك کنکیش طرفی: دکیز آچیغی = انکین: آچیقلرده = انکینده. ۲.

بر شیئك طیش طرفی، خارج: آچیقدن آدم آلنماز. ٣. مأموریتسزلك، معزولیت: آچیغه چیقمق. ٤. وظیفه ومأموریتی اولمیوب موقتاً ایشسز بولنان ضابط: آچیقلر قومیسیونی. ٥. آچیق رنك: آچیغه بویامق. ٦. حساب موازنه‌سنده نقصان: بودجه آچیغی: آچیغی چیقدی. ‖ آچیقدن، آچیقدن آچیغه = ظاهراً، علناً، آشکاره. ‖ آچیغه اورمق، میدانه چیقارمق، کشف وافشا ایتمك

آچیق آغز { س. بر جنس چیچك.

آچیقلامق { فت. ١. میدانه چیقارمق، اظهار واعلان ایتمك. ٢. آچیقدن و آشکاره سویلمك ویاپمق. = فل. میدانه چیقمق، ظاهر اولمق.

آچیقلق { س. ١. آره‌لق، مسافه: ایکی آغاج آره‌سنده‌کی آچیقلق. ٢. فراحلق، نظارت: کوکل آچیقلقدن خوشلانیر. ٣. میدان، ابنیه وسائره‌دن خالی عرصه: اوك اوکنده بر آچیقلق واردر. ٤. هوانك بلوطسز وبراق اولمسی: بوکونکی هوانك آچیقلغی. ٥. عفت خصوصنده لاابالیلك: بو قادینك آچیقلغی معلومدر.

آحاد { سذ. جم. عر. فد. احد. با: احد.

آخار { س. [« آق » دن مشتق اولوب، « اهار » املاسیله فارسی‌یه دخی کچمشدر] ١. آقلق، دوزکون. ٢. پرداخت قوله‌سی.

آخارلامق { فت. پرداخت قوله‌سی سورمك، جلا ایتمك.

آختاپود { س. [ر: Ὀκταπόδι = سکز آیاقلی] ١. معروف بر جنس دکیز حیوانیدر، که کمیکسز اولوب، اوزون آیاقلرنده ناصیرکبی قوهٔ ماصه‌یی حائز اولان دوکوملریله قیالره یاپیشیر. ٢. سرطانه مشابه بر نوع چبان: رحم آختاپودی.

آخَر { ص. عر. ؤ: اخری. [« اخر » دن سمف.] باشقه، غیری، دیکر: وقت آخر = باشقه وقت: او بحث آخر = او باشقه بحث؛ تعبیر آخرله = باشقه افاده ایله.

آخِر { ص. عر. ؤ: آخره. [« اخر » دن سف.] ١. صوڭ، صکره‌کی: آخر نفس = صوڭ نفس: آخر زمان = صوڭ زمان؛ آخر زمان پیغمبری = فخر کائنات صلعم افندمز. ٢. بیتن، ختام بولان: آخر اولدی، بیتدی. = سذ. جم: اواخر = صوڭ زمان، نهایت: اواخر عمرنده، اواخر محرمده. ‖ بر آدمك اول وآخری = ابتدا وصکره‌کی حالی، بدایت ونهایتی. ‖ من اوله الی آخره = ابتداسندن نهایتنه‌دك. = ح. صکره، اڭ صکره، عاقبت: ایلداڭ زلفك کبی آخر پریشان حالی (روحی). ‖ اول وآخر = ابتدا وصکره، هروقت. ‖ آخر الامر = الڭ نهایت، عاقبت. = جمذ. آخرین = صکره کیلر، متأخرین: اولین و آخرین. [« آخرین » تعبیری « اولین » و « متأخرین » تعبیری « متقدمین » تعبیرینه مقابل قوللانیلوب، اولین وآخرین ومتقدمین ومتأخرین دینلیر.]

آخِرَت { ست. عر. [« اخر » دن سف. ؤ. نسبتی: اخروی] او بر دنیا، عقبی، دار بقا. ‖ آخرت آدمی = اهل تقوی. ‖ آخرت اولادی، قرداشی = بر رسم مخصوصله اولادلغه ویا قرداشلغه قبول اولنمش آدم. ‖ آخرته کیتمك = اولمك، وفات ایتمك.

آخِرَتلك { ص. ١. آخرته منسوب ومتعلق: آخرتلك ایش. ٢. زهد وتقوی واعمال صالحه‌سیله آخرتی قزانمش: آخرتلك آدم. = س، ص. اولادلغه قبول اولنمش اوکسز.

آخِرین { صذ. جم. عر. فد: آخر. با: آخر.

آخشام { س. با: آقشام.

آخلاط { س. ١. بیانی آرمودکه دانه‌سی کوچك اولوب ایی اولمدقجه یمز. ٢. بو میوه‌یی ویرن آغاج.

آخو { ص. [« آق » دن اصلاح وصقالی آق اولوب شایان حرمت و تعظیم اولان: آخو بابا. [یالکز بو تعبیرده مستعملدر.]

آخور { س. [اصل ترکجه اولوب، فارسی‌یه دخی کچمشدر.] حیوانات یاتیریلان طام، اصطبل. ‖ میرآخور = حکمدار حیوانلرینك اداره‌سنه مأمور آدم، اصطبل عامره مدیری. ‖ خاص آخور = حکمدارڭ حیواناتنه مخصوص آخور وبو آخور مأمورلرینك اقامتنه مخصوص اداره، اصطبل عامره.

آخورلامق { فل. (حیوان) آخورده چوق یاتوب خاملامق.

آد { س. [عن اصل « آت » اولوب، تاسی حرکه اندیکی وقت داله تحول ایدردی. الیوم شرق ترکجه‌سنده بویله قوللانیلیر.] ١. اسم، نام: آدڭ نه‌در؟ ٢. شهرت، صیت، شان: آدی چیقمق = کسب شهرت، اشتهار ایتمك. ٣. اعتبار، حیثیت. ‖ آدینی آکمق = ذکر ایتمك. ‖ آدینی آکمامق = قاله آلمامق. ‖ آدی باتمق = اونودلمق، قاله آلنماز اولمق. ‖ آدی بلورسز = مجهول الاسم، مجهول الاحوال. ‖ آدی بوزلمق = شهرت واعتبارینه خلل کلمك. ‖ آدی چیقمق = اشتهار ایتمك؛ بدنام اولمق. ‖ آد، صان = شهرت واعتبار. ‖ آد طاقمق = لقب قومق، تلقیب ایتمك. ‖ آد قومق = اسم وضع ایتمك، تسمیه ایتمك. ‖ آد ویرمك = برینك اسمنی سویلیوب خبر ویرمك. ‖ آدی وار = اسمی وار جسمی یوق؛ شهرت کاذبه صاحبیدر.

آدا { س. با: آطه.

آداب { سذ. جم. فد: ادب. با: ادب.

آداتمق { فت. برینی نذر ایتمکه سوق واجبار ایتمك.

آداش { س. ص. [اصلی « آد. داش »] آدی بر، مشترك الاسم، همنام، سمی.

آداشلق { س. بر آدده بولنان ایکی کشینك حال وصفتی وبینلرنده‌کی مناسبت، همنامی.

آداق { س. [« آدامق » دن] مقدس بر شخص ویا مقامه عهد اولنان شیٔ، نذر.

آدامَق { فت. مقدس بر شخص ویا مقامه بر شیٔ عهد ونذر ایتمك: تکیه‌یه قربان آدامق.

آدسز { ص. ١. اسمی اولمیان. ٢. شهرت واعتباری اولمیان، مجهول الاحوال. ‖ آدسز پارمق = انسان الڭ باش پارمقدن اعتباراً دردنجی پارمغی، بنصر.

آدلامَق { فت. ١. آد قومق، تسمیه ایتمك. ٢. آد طاقمق، تلقیب ایتمك.

آدلانمَق { فل. ١. نام وشهرت قزانمق. ٢. فنالقده شهرت بولمق، بدنام اولمق.

آدلی { ص. ١. بر آد واسمی اولان، مسمی: احمد آدلی = احمد نام، احمد اسمیله مسمی. ٢. مشهور، مشتهر، صیت وشهرته نائل. ٣. فنالقده آدی چیقمش. ‖ ایی آدلی، حسن صیت و اعتباره مالك. ‖ آدلی صانلی = شهرت وشان واعتبار صاحبی.

آدم { [« آدمی » ویا « بنی آدم » دن مخفف، ویاخود ابوالبشرڭ اسمی بوندن مأخوذ اولمق محتملدر.] ١. حیوان ناطق، انسان، بشر، مردم: بر آدم کلدی. ٢. انسانیتلی ومروتلی کیشی: آدم اولیه‌جق. ٣. مأمور، اوشاق، خدمتجی، تبعه: آدملرم بوراده یوق. ٤. برینك یتیشدیردیکی والتزام ایتدیکی، طرفدار، غیرتکش: او فلانك آدمیدر. ‖ آدم اوغلی = مروتلی انسان، مرد. ‖ آدم اولادی = اصیل وتربیه‌لی انسان. ‖ آدم اولمق = تربیه آلمق تفیض وترقی ایتمك. ‖ آدم عقللی = معقول، مقبول، ایشه یارار. [سوء استعمال ایله اشیا حقنده دخی مستعملدر.] ‖ آدم! آدم سن ده! بر ایشی استخفاف معنا سیله مستعمل تعبیردر.

آدمجغز { س. [« آدمجکز » یا کایشدر.] کوچك وفقیر وحقیر یاخود شایان مرحمت انسان.

آدمجق { س. [« آدمجك » خطادر.] کوچك و حقیر آدم.

آدمجه‌سنه { ح. انسانیته یاقیشیر صورتده، انسانیتله.

آدمجیل { ص. ١. آدم ییین، مردمخوار. ٢. آدمه صالار ویا آدمدن اورکر، غیر مأنوس (حیوان). ٣. افراطانسیتدن انسانك اوزرینه کان (حیوان).

آدمجیلاین { ح. آدمجه سنه، انسانیته یاقیشیر صورتده.

آدمسز { ص. کیمسه‌سز، یالکز، معین ویاردمجیسی اولمیان.

آدمسزلق { س. کیمسه‌سزلك، یالکزلق، یاردیم ایده‌جك آدملر فقدانی.

آدَمی { ص. عر. ؤ: آدمیه. جم. فا. آدمیان. انسانه منسوب

ومتعلق، بشری. = سذ. انسان، آدم.

آدمیّت س. ۱. آدملق، بشریت. ۲. انسانه یاقیشیر حال، انسانیت.

آدیم س. [«آتمق» دن] ۱. یورینه ده بیر آیاغک قالدیریلوب آتلمسندن عبارت حرکت، خطوه. ۲. بر آدیم مقداری مسافه واولچی. || آدیم آتمق = یوریمك، کیتمك: آیاق تعلیمی ایتمك. || آدیم آتلامق = صیچرامق، پرتاو ایتمك. || آدیم آدیم = آغر آغر، یاواش یاواش. || آدیم آلمق، آدیمنی تك آلمق = ملاحظه وبصیرتله حرکت ایتمك. || آدیمنی کری آلمق = ندامت و ترددله حرکت ایتمك.

آدیملامَق فت. آدیمله اولچمك، آدیم صایمق.

آذان سذ. جم. عر. فد: اذن. با: اذن.

آذر س. فا. آتش، اوت، نار. لس.

آذرپَرَست س. فا. [آذر-پرستن] آتشه طاپان، آتش پرست، مجوس، زردشتی.

آذَرگَده س. فا. [آذر-کده] آتشکده، مجوس معبدی.

آذَری ص. فا. آتشه وآتش پرستلکه یعنی دین مجوسه منسوب ومتعلق.

آرا ص. فا. [اصل فعل اولوب وصف ترکیبنده صفت معناسنی افاده ایدر.] طوناتان، تزیین ایدن، شنلندیرن: سخن آرا = مزین سوز سویلین. || دل آرا = دلبر، محبوب. || مجلس آرا = صحبت و ظرافتیله مجلسی شنلندیرن.

آراء سذ. جم. عر. فد: رأی. با: رأی.

آرا یاخود آره. س. ۱. بین، میان: آرامزده = بیننزده. ۲. فاصله، بعد، مسافه: اون میل آراسی واردر. ۳. ایکی وقعه بیننده کچن زمان، اثنا، خلال: اوآراده = او اثناده: آرادن بش کون کچدی. ٤. مهلت، فرصت: آرا ویرمه‌دی؛ آرا بولمق. ٥. فاصله، انقطاع: آره ویرمکسزین = بلا فاصله، لاینقطع. ٦. مناسبت، علاقه: آرامز بوزوقدر. ۷. ایکی شیء بیننده بولنان محل وسائره، مابین: قپو آراسی، آرا دیواری. || آرا آچلمق = بوزشمق. || آرد آرا = تتابع، دوام: آردی آراسی کسلمدی. || آرد آرادن، طولایسیله، بالمناسبه. || آرا آرا، وقت وقت، گاه گاه، احیاناً. || آرایه آلمق، قوشاتمق، هر طرفدن مهاجمه ایتمك. || آرا آیی = ذی القعده شهر عربیسی. عو. || آرالرینی بولمق = اصلاح بین ایتمك. || آرا باغی = برون زاری، وتره؛ قونداق طاقنده چوجغك بجاقلری آراسنه قونیلان بز. || برآراده = برلکده، مجتمعاً؛ مشغولیتدن قورتله‌بیله‌جك بر وقت فرصتده. || آرادن چیقارمق = طی وطرح واخراج ایتمك. || آراده چیقارمق = سائر ایشلر میانده یاپوب کچمك. || آرا صره، آرا ده صره‌ده = وقت وقت، بعضاً، احیاناً. || آرا صوئومق = آرقه‌سی آرانمیوب اونودلمق. || آراده قالمق = مسئول اولمق. || آرا قپو = ایکی قومشی آراسنده خصوصی قپو. || آرایه قومق = توسیط ایتمك. || برآرایه کلمك = طوپلانمق، اجتماع ایتمك. || آرادن کچمك = مرور و جریان ایتمك. || آرایه کیرمك = توسط ایتمك. || آرایه کیتمك = نظر دقته آلنمامق، قاریشیقلغه کیتمك. || آرا نغمه‌سی. با: نغمه. || آرا ویرمك = فاصله ویرمك، کسمك: فاصله بولمق، منقطع اولمق.

آرابه س. [«عربه» صورتنده تحریری غلط فاحشدر.] درت ویا ایکی تکرلك اوزرینه بوواریلان معروف نقل آلتی، کردونه: بینك، یوك، اوکوز، طوپ آرابه‌سی. || ال آرابه‌سی = ال ایله ایتیلان کوچك جنسی، چکچك.

آرابه‌جی س. آرابه یاپان صنعتکر. ۲. آرابه سورن آدم.

آرابه‌جیلق س. آرابه یاپمق صنعتی. ۲. آرابه سورنك حال وصفتی.

آراتدیرمَق فت. ۱. طلب ویا تفتیش وتجسس ایتدیرمك. ۲. سلفندن بتر اولوب اونی آرزو ایتدیرمك.

آراتمَق فت. ۱. طلب ایتدیرمك. ۲. بالواسطه آرامق، تفتیش و تجسس ایتدیرمك.

آراروت س. [نکا. Arrow-root] اوفق چوجقلره یدیریلن مغذی برجنس نشاسته که آمریقاده حاصل اولان بر کوکدن چیقار.

آراسته ص. فا. طوناتمش، بزنمش، مزین، سوسلی.

آراسته س. [آنف الذکر لفظ فارسیدن مأخوذدر.] ۱. چارشینك بر اصنافه مخصوص قسمی: کورکجی آراسته‌سی. ۲. وقتیله اردو چارشیسی، اردوکاهده قوریلان سیار چارشی.

آراشدیرمَق فت. تفتیش وتحری ایتمك. || آغز آراشدیرمق = طولایسیله صوروب سویلتمك.

آرال س. بربرینه قریب آطه‌لر هیئت مجتمعه‌سی که فرانسزجه‌ده یونانیدن مأخوذ اوله‌رق آرشیپل (Archipel) دینلیر. مر. [احیا واستعمالی الزم کوزل برکلمه‌در. بحر خوارزمه بومناسبتله علم اولمشدر.]

آرالاتمَق فت. آره‌سنی آچمق، آرالق ایتمك، سیرکلشدیرمك، طاغیتمق.

آرالاشمَق فل. سیرکلشمك، طاغلمق.

آرالانمَق فل. ۱. تك وتنها اولمق. ۲. سیرکلشمك.

آرالق س. ۱. ایکی شیء بیننده‌کی بوشلق، فاصله، مسافه: تخته آرالغی. ۲. برقاچ اوطه وسائره آراسنده‌کی اوفاق آچیقلق: قپو آرالغی. ۳. وقت، هنکام، فرصت: آرالق بوله‌مدم: برآرالقده. ٤. فاصله، کسمه، انقطاع: آرالق ویرمك. || آرالق آرالق، وقت وقت. || آرالقده، دیکر ایشلر آراسنده. || آرالغه کیتمك، نافله یره محو اولمق.

آرالق ص. ۱. سیرك، آچیق، فاصله‌لی: آرالق دیش. ۲. یاری قپالی: قپویی آرالق ایتمك.

آرام س. فا. ۱. دیکلنمه، سکون، قرار. ۲. راحت، حضور، استراحت. ۳. اقامت، مکث. || آرام ایتمك = دیکلنمك. || آرام جان، آرام دل، دل آرام = کوکلی راحتلاندیران دلبر.

آرامساز ص. فا. [آرام-ساختن] مکث واقامت ایدن، مقیم، ساکن: آرامساز عز واقبال = عزت واقبال ایله مقیم.

آرامسز ص. راحتسز، تلاشلی.

آرامسزلق س. راحتسزلق، تلاش.

آرامِش س. فا. حضور، راحت.

آرامَق فت. ۱. بولمغه چالیشمق، تحری، جستجو ایتمك: قاچان آتنی آرایور. ۲. ایستمك، طلب ایتمك: حقمی آرایورم. ۳. یوقلامق، معاینه وتفتیش ایتمك: برینك جیبلرینی، اوستنی آرامق. ٤. مأمول ایتمك، وار ظننده بولنمق: بزده اویله شیء آراما. ٥. آرزو ایتمك، برشیئك تحصیلنه چالیشمق: سز غاوغا آرایورسکز. ٦. باقمق، قید ایتمك، نظر اعتباره آلمق: بن اویله شیء آرامام. || آرایوب بولمق = ایستیه‌رك بربلایه دوچار اولمق. || چاره آرامق = تدبیر دوشونمك. || کوکده آرایوب یرده بولمق = مأمولك خارجنده اوله‌رق قولایلقله مقصده نائل اولمق.

آرامگاه س. فا. [آرام-گاه] ۱. استراحت یری. ۲. اقامت اولنان یر. ۳. اوتوریلان یر، مسکن، مأوی، منزل.

آرامه س. آرامق فعلی. با: آرامق.

آرانلمَق فمج. ۱. تحری وجستجو اولنمق. ۲. آرزو اولنمق. ۳. رواج واعتبار بولمق. ٤. باقلمق، نظر اعتباره آلنمق: احباب آراسنده اویله شیء آرانلماز.

آرانمَق فط. ۱. تحری اولنمق. ۲. صکره‌دن قیمتی آکلاشلمق. ۳. کندی کندینه وذهناً آرامق. ٤. کندی اوست و باشنی یوقلایوب آرامق.

آرایِش س. فا. سوس، زینت.

آرایجی س. ۱. دکیزه دوشن شیئلری آرایوب چیقارمقله مشغول آدم. ۲. کمرکده یولجیلرك اشیاسنی معاینه‌یه مأمور آدم. = ص. بر شیئی آرار کبی دونوب طولاشان: آرایجی فشنك = بوصورتله طولاشان طونمه فشنکی: آرایجی کوکب = شهاب ثاقب.

آرپاغ س. [مخفف « آرپا»] ۱. اسكی پتپرست ترك رؤساء روحانیه‌سنك خسته‌لره اوقودقلری افسون، رقیه، سحر. ۲. بیلانی قوغوغندن چیقارمق ایچون ویا زهرینك تأثیرینی ازاله ایچون اوقودقلری نیرنك. [شرق تركجه‌ده افسون ایتمك معناسیله « آرپامق » فعلی دخی مستعملدر.]

آرپاغان س. بولافه مشابه بر نبات، یبان آرپه‌سی.

آرپاغجی س. ۱. افسونگر، ساحر، اوفوروكجی.

آرپه س. حبوبات زرعیه‌دن باشلیجه حیوانلره یم ایدیلن معروف حبه، شعیر، جو : آرپه صمان = حیوان یمی؛ آرپه اكمكی = آرپه اونندن یاپیلان اكمك. ‖ چوربه، فرنك، نمچه آرپه‌سی = چوربه‌لق قیزلمش آرپه. ‖ پیغمبر آرپه‌سی = برجنس عادی بغدای.

آرپه‌جق س. ۱. كوز قپاغنك اوجنده چیقان قبارجق. ۲. تفنك نامليسی اوزرنده نشان آلمغه مخصوص قبارمه. ‖ آرپه‌جق صوغانی = صوغانك كوچك دانه‌لی جنسی.

آرپه‌جی س. آرپه وعلى الاطلاق حیوان یمی صاتان آدم. ‖ مج. آرپه‌جی قریسی = ظهوراته تابع آدم.

آرپه‌صویی س. آرپه وسائر بعض حبوباتدن چیقاریلان معروف مغذی ایچكی، بیرا.

آرپه‌لامق فل. (حیوان) یمدن خسته لانمق.

آرپه‌لق س. ۱. حیوان دیشلرنده یاشله سیلنن و بناءً علیه سنی كوسترن نشان: آرپه‌لغی سیلنمش آت، پك یاشلی. ۲. طریق علمی رجالنه عیناً ویا نقداً ویریلن مخصصات. = ص. طوپراغی قوتلی (تارله).

آرت س. [« ت » سی حركه‌لنجه « د » ه تحویل اولنور. دائما « د » ایله « آرد » یازانلر دخی واردر.] ۱. اوڭك ضدی، آرقه، كری، عقب، خلف، پس : آردندن كیتمك. ۲. آرقه، صیرت، ظهر، پشت، وراء. ۳. آلت طرف، مابعد: آردی كسلمك. ٤. صوڭ، انجام: تیشك آردی. ‖ آرت آرادن = اوزاقدن، طولاییسیله. ‖ آرتسز آراسز، آردی آراسی كسلمكسزین = على الدوام، على التوالی. ‖ اوكنه آردینه باقمامق = ملاحظه‌سزلق ایتمك. ‖ آرده آتمق = تأخیر واهمال ایتمك. ‖ آردینی آلمق، كتیرمك = اتمام واكمال ایتمك. ‖ ایكنه آردی = بر نوع دیكیش. ‖ آردنجه، آردی صره = عقبنده، پشنده. ‖ آردینه دوشمك، آردنده كزمك = تعقیب ایتمك، جستجوسنده بولنمق ویامبتلاسی اولمق. ‖ آردینه قومق = امهال ایتمك. ‖ آردینه قومامق = انتقامنی آلمق.

آرت ص. آرقه طرفده، كریده بولنان: آرت قپو، سوقاق؛ حیوانك آرت آیاغی. ‖ ع. آرت قول = دمدار.

آرتامق فل. ۱. آرده قالمق، اڭ صوڭ بولنمق. ۲. اسكیدن باق وزائد اولمق. ۳. اولاد فوتندن صكره یاشامق.

آرتدیرلمق مج. ۱. تزیید ایدلمك، مزایده‌ده یوكسلدلمك. ۲. تصرفله بریكدیرلمك.

آرتدیرمق فت. [« آرتیرمق » املاسی غلطدر.] ۱. چوغالتمق، تزیید وتكثیر ایتمك : یوروك حیوان یمنی آرتدیرر. ۲. مزایده‌ده فیأتی یوكسلتمك، زیاده ویرمك. ۳. حددن زیاده ایتمك، حدی آشیرمق. ٤. تصرفله بریكدیرمك: پاره آرتدیریور. ٥. تعظیم واكرام ایتمك.

آرتق با: آرتیق.

آرتمق فل. ۱. چوغالمق، زیاده‌لشمك، تكثر وتزاید ایتمك : بوسنه واردات آرتدی. ۲. اشتداد وترقی ایتمك : كیتدكجه صوغوق آرتیور. ۳. فضله كلوب باق قالمق : یمكمز یتیشدی آرتدی بیله.

آرتمه س. ۱. آرتمق فعلی. با : آرتمق. ۲ آرتان شیء، فضله.

آرتیق ص. ۱. فضله، زیاده، اكسیك ضدی. ۲. آرتان، كری قالان، بقیه: آرتیق یمك = ییندكدن صكره قابده قالان، نیمخورده. = س. فضله كلوب آرتان شیء: یمك آرتیغی.

آرتیق د. ۱. دها، غیری، بوندن زیاده: آرتیق ایستمم. ۲. ایمدی، اویله ایسه: آرتیق كیده‌لم. ۳. الویرر، كافی: آرتیق انصاف. ٤. اماده: آرتیق چوق اولدی.

آرتیقلق س. ۱. زیاده‌لك، مزید. ۲. تفوق، فضل ورجحان.

آرد س. با: آرت.

آرد دكرمنك بغدایی آزر آزر دوكن خونیسی.

آردا س. ۱. وقتیله بعض چاوشلرك الده طوتدقلری اوزون دكنك: آردالی چاوش. ۲. نشان ایچون دیكیلن دكنك.

آرداله س. [« آرت » دن] ۱. قطارك اڭ كریسنده‌كی دوه‌یه طاقیلان بیوك چاڭ. ۲. حیوانك صاغریسنه قونیلان شیلته.

آرده س. چیقریقجی قلمی.

آردیج س. طاغ سرویسی، عرعر. انواعی چوقدر: چالی آردیجی، دیكنلی، قره، قزیل آردیج، هند آردیجی. ‖ آردیج تخمی = بو آغاجك ویردیكی سرت قوقولی یوارلاق بر اوفق تخم. ‖ آردیج صویی، قطرانی. ‖ آردیج قوشی، صاریلی قره طاؤق.

آردین ح. مكرر قوللانیلیر: آردین آردین = آرقه آرقه، كریسین كری.

آرزو س. فا. [فارسیده «ز» سی مكسور ایسه‌ده تركجه‌ده ساكن اوقونور.] ۱. ایستك، خواهش : بوایشی آرزو ایتدم. ۲. امل، هوس، میل : فلان شیئه آرزوسی واردر. ‖ آرزو چكمك = مشتاق اولمق، اوزله‌مك.

آرزوكش ص. فا. مشتاق، جان ودلدن طالب: بن اونك آرزوكشی دكلم.

آرزولامق فت. [« آرزولمك » صورتنده تحریری عیثدر.] ۱. جان ویوركدن ایستمك، تمنی ایتمك. ۲. كوره‌جكی كلمك، اوزله‌مك، مشتاق اولمق.

آرزولی ص. ایستكلی، طالب، هوسكار.

آرزومند ص. فا. طالب، مشتاق.

آرسلان س. قوت وصولتیله مشهور اولان معروف حیوان، اسد، شیر. ‖ مج. جسور آدم، بهادر. ‖ آرسلان آغزی = ۱. حوضه صو آقتمغه مخصوص بوشكاده دایكی طاش. ۲. برنوع چیچك كه آناسنه باباسنه پای ویرن دخی دیرلر. ‖ آرسلان پنجه‌سی، قویروغی = نبات انواعی.

آرسلانجی س. آرسلانی محافظه ایدوب باقان ویا سیر ایتدیرن آدم.

آرسلانخانه س. بر ویا برقاچ آرسلانك وسائر سباعك دخی حفظ اولندیغی محل.

آرسلانلانمق فل. ۱. صكره‌دن غیرته كلوب بردنبره آتلمق. ۲. بیویوب یكیت اولمق.

آرسنیك س. ایونانیدن مستعار [فر. Arsenic] كیم. صیچان اوتی.

آرش حد. [فر. Marche] عسكر تعلیمنده یوری! قوماندهسی.

آرش [یاخود آریش س. منسوجاتده بوی ایپلیكی، آرغاج مقابلی، تار.

آرش [آریش س. ۱. قولك دیرسكدن آشاغی قسمی، ساعد. ۲. اوكوز آرابه‌سنك اوق.

آرشیدوق س. [فر. Archiduc] باش دوقه معناسیله آوستریا وسائر بعض خاندان حكمداری افرادینه ویریلن عنواندر. ؤ: آرشیدوشس (Archiduchesse). [شیوه‌ٔ لسانمزله ناقابل توفیق كلماتدندر.]

آرشین [یا آرشون. س. ۱. پارمقلر اوجندن اوموزه قدر اولان قول بویندن مأخوذ معروف اولچی، ذراع. ۲. بجاق آره‌سی، آدیم: آرشینی بیوك = آچیق آدیملر آتان اوزون بجاقلی؛ آرشینلری آچمق = آچیق آدیملرله چابق یورتمك. ‖ مج. حساب، اولچی، خایال، قورونتی.

آرشینلامق فت. ۱. آرشینله اولچمك. ۲. مساحه ایتمك. ۳. آچیق آدیملر آته‌رق چابق كچمك.

آرشینلق ص. ۱. آرشینله اولچیلن ویا صاتیلان. ۲. بر آرشین بوینده اولان.

آرغاج س. منسوجاتده اڭنه آتیلان ایپلیك، آتقی، آریش مقابلی، پود. ‖ طاغ آرغاجی = طاغك یاصی تپه‌سی.

آرغاجلامق فت. ۱. آرغاج آتمق، آتقیلامق. ۲. صارمق. مر.

آرغالی س. یبان قویونی، طاغ قویونی، وعل.

آرغامق فت. صارمق. مر.

آرغید { س. طاغ بلی، کچید، بوغاز. مر. [آرغیدال و آرغادال دخی دینلیر.]

آرغمق { با: آریغمق.

آرغین { ص. [«آرغیمق» دن. اسکی املاسی : آرغون] ضعیف، زبون، دوشکون، درمان‌سز: آرغین‌میدر طارغین‌میدر.

آرق { س. تارله وبوستانه صو آقیتمق ایچون آچیلان یول، خرق، جدول.

آرقداش { س. [«آرقه» دن. اصلی : آرقه‌داش.] ۱. رفیق، شریك. ۲. معاون، تابع.

آرقداشلق { س. رفاقت، رفیقلك، شریكلك. ‖ آرقداشلق ایتمك = رفاقت ایتمك، برابر بولنمق.

آرقوری { ص. [غل : آیقری] اکری، بر یاندن اوبر یانه کچن، حایلی. ‖ آرقوری آدم = ترس آدم. ‖ آرقوریدن کلمك = کج معامله ایتمك.

آرقه { س. ۱. صرت، ظهر، پشت : آرقه‌یه آلمق؛ آرقه اوستی یاتمق. ۲. کری طرف، خلف، ورا، پس : طاغك آرقه‌سنده. ۳. یوز مقابلی، ترس، ظهر : کاغدك آرقه‌سنه یازمق. ٤. آلت طرف، صکره، مابعد: آرقه‌دن کیتمك، آرقه‌یه قالمق. ٥. حامی، التماسجی، ظهیر، شفیع: او آدمك آرقه‌سی بوقدر. ٦. حمایه، مظاهرت، التماس: آرقه‌سز بر شیء اولماز. ۷. بطن، نسل : آرقه‌دن آرقه‌یه = بطناً بعد بطن. ‖ آرقه آرقه‌یه ویرمك = تعاون ایتمك، ال برلکیله چالیشمق. ‖ آرقه آرقه = کریسین کری. ‖ آرقه‌دن آرقه‌یه = کیزلیدن، بللی ایتمکسزین. ‖ آرقه‌سی پك، قوی = اوشومیه‌جك صورتده کیینمش. ‖ بر شیئك آرقه‌سنه دوشمك = تعقیب ایتمك. ‖ آرقه‌سنده طولاشمق = تحری ایدوب اله کچیرمکه چالیشمق: بر خدمت آرقه سنده طولاشیور. ‖ آرقه ویرمك = طیانمق، استناد ایتمك. = ص. آرقه‌ده وکریده بولنان : آرقه قپو؛ آرقه سوقاق.

آرقه‌لق { س. بلدن یوقاریسنی اورتن بر نوع لباس که یلکك اوستنه کییلیر.

آرقه‌لی { س. ۱. صرتی قوی. ۲. حامیسی اولان، التماسلی.

آرقه‌لیج { س. حمال سمری.

آرمادور { س. [یتا. Arma-tore] بحـ. ۱. کمینك دیرك وسرن ویلکن کبی تجهیزاتنی یاپان آدم. ۲. کمیده خلاط ایلیشدیرمکه مخصوص آغاج ویا دمیر قول: آرمادور چلیکی.

آرمغان { س. هدیه، پیشکش، تحفه، یرکذار.

آرمود { س. [فا. «امرود» دن] معروف میوه، عربیده کمثری دینور. انواعی چوقدر: آقچه، بك، بوزطوغان، قاوصره، قیش، مصطفی بك آرمودی. ‖ آرمود آغاجی، بو میوه‌یی ویرن آغاج.

آرمودی { ص. آرمود شکلنده اولان. ‖ آرمودی آلتون (وغلطی آرمودیه) = نظراق مقامنده چوجقلره طاقیلان یاصی و یوفقه یازیلی آلتون.

آرموز { س. [روجه‌دن؟] کمی قاپلامه‌لری آره‌سنده‌کی چاتلاق.

آرمه { ۱. س. [یتا. Arma] ۱. کمینك دیرك وسرن و یلکن کبی تجهیزاتی. ۲. حکمداران ودره بکلری خاندانلرینه مخصوص بر طاقم اشارات و رسملری حاوی لوحه. ‖ آرمه‌یی آلمق = کمینك تجهیزاتنی سلب ایدوب تکنه حالنده براقمق.

آرناؤد { س. [ر. ἀρβανίτης بوده آرناؤدجه. دن : آربان، آربر. آرنبود صورتنده تحریری عبثدر.] روم ایلینك غرب جهتنده یه‌. اکن معروف قوم. ‖ آرناؤد الماسی = قالقاندلن جهتنده چیقان اعلا جنسی. ‖ آرناؤد بوبری = قرمزی بوبر. ‖ آرناؤد پینیری = آرناؤدلغك قونیجه جهتنده چیقان اوفق کله شکلنده یاغلی برجنس پینیر. ‖ آرناؤد داریسی = دارینك برجنسی. ‖ آرناؤد ریختمی = دکزك دیبنی برازطارایوب بیوك طاشلری بربری اوزرینه اوتورتمق صورتیله یاپیلان خفیف ریختم.

آرناؤدجه { س. آرناؤد لسانی. = حـ. ۱. آرناؤد لساننده : آرناؤدجه سویلمك. ۲. آرناؤدلره مخصوص طرزده : آرناؤدجه قوزی پیشیرمك.

آرناؤدلق { س. ۱. آرناؤدجنسیتی و بو جنسیته منسوبیت: آرناؤدلغنی انکار ایتیور. ۲. آرناؤدلره مسکون مملکت، روم ایلینك غرب جهتی؛ قوصوه، اشقودره، مناستر، یانیه ولایتلری.

آرنیقا { س. [یو. Πταρμικός فر. Arnica] قانی طوردیرمق خاصه‌سنی حائز بر کوك، اوکوز کوزی.

آروانه { س. یوز دیشی دوه.

آره { ۱. آره‌لق وساره. با : آرا وساره.

آری { س. [«آریمق» دن] ۱. بال یاپان معروف سیکك، نحل، زنبور. ۲. قوغان. ‖ اشك آریسی = بو سیککك بال یاپماز جنسی. ‖ اوغل آریسی = تازه یتیشنکه بیاض بال یاپار. ‖ آری اوتی = یوکسوك اوتنك پنبه ویا صاری نوعی. ‖ بال آریسی = بال یاپان آری، نحل. ‖ بك آری، آری بکی = هر قوغانده قوماندہ ایدن دیشی آری. ‖ آری چیچکی = بر نوع چیچك. ‖ آری قوشی = یشیللی صاریلی چاغرتقان برجنس قوش. ‖ آری قوغانی = آریلرك بال یاپدقلری اوفق کنبد شکلنده یووه. ‖ یبان آریسی = ایکنه‌سز وبال یاپماز آری نوعی. ‖ آری یووه‌ی = پك غلبه‌لکدن کنایه.

آریا { س. [یتا] بحـ. خلاطلری صالیویروب یلکنلری ایندیرمك حرکتی : آریا ایتمك.

آریتمق { فت. ۱. ییقامق، یومق، تطهیر وتنظیف ایتمك. ۲. زائدی تنقیح ایله تمیزله‌مك، تصفیه ایتمك، ساده‌لتمك. مر.

آریغ { آریغمق. با : آریق، آریقمق.

آریق { ص. [«آریمق» دن. اسکیمش ایسه‌ده یرینه قائم اولان «ضعیف» کلمه‌سنك معناسی بسبتون بشقه اولوب، یری بوش اولدیغندن استعمالی الزمدر.] ۱. اتی یاغی سوزلمش، ضعیف، لاغر. ۲. ساده، صاف، پاك، تمیز، بری.

آریقلاتمق { فت. اتسز ولاغر ایتمك، ضعیفلاتمق. مر.

آریقلامق { فل. و :

آریقلانمق { فل. اتسز و لاغر اولمق، ضعیفلامق. مر. [احیاسی الزم.]

آریقلق { س. ۱. اتسزلك، لاغرلق، ضعیفلك. ۲. ساده‌لك، صافلق، تمیزلك. مر.

آریقمق { فل. [«آریغمق» و «آرغیمق» دخی دینلیر.] ۱. اتی یاغی سوزیلوب ضعیف ولاغر اولمق. ۲. یوریلوب زبون دوشمك، دوشکون اولمق. مر.

آریلمق { فل. ایلشمك، خسته‌لقدن قالقمق، شفایاب اولمق، کسب افاقت ایتمك. مر.

آریمق { فل. ۱. تمیزلنمك، پاك و طاهر اولمق. ۲. ضعیفلامق، اتسز و لاغر اولمق. ۳. خسته‌لقدن قالقمق، شفایاب اولمق، کسب بر ء وافاقت ایتمك. مر.

آرینمق { فط. ۱. ییقانمق، تمیزلنمك. ۲. ساده وبری اولمق. ۳. اصلاح نفس ایتمك. مر.

آز { ص. ۱. چوق مقابلی، قلیل، اندك، جزئی : بوقیمت شو ماله کوره آزدر. ۲. سیرك، نادر : او یرك یاغموری آزدر. = س. ۱. آزلق، قلت : آزچوغه تابعدر؛ چوغه آزه باقلماز؛ چوغی کیتدی آزی قالدی. ۲. آز اولان شیء : آزله قناعت ایتمك. = حـ. ۱. آزمقدارده : آز سویلك؛ آزیمك. ۲. سیرك اوله‌رق، نادراً : بویله ایش آز دوشر. ‖ بر آز = ۱. آز مقدار، جزئیجه : بر آز صو ویرك. ۲. جزئی وقت : بر آز بکله‌یك. ‖ بر آزدن = صکره‌جه : بر آزدن کلك. ‖ الڭ آزدن = اقلی، لااقل. ‖ آز بچق = جزئیجه، اهمیتسز مقدارده؛ وکنایه طریقیله اولدقجه : اوندن ده آز بچق معلوماتمز واردر. عو. ‖ آزچوق = هر نه مقدار ده اولورسه، چوق دگل ایسه آز اولسون : آدمجغز آزچوق اوقومش. ‖ آزقالدی = همان : آزقالدی دوشیوردم. ‖ آزکره، آز دفعه = نادراً.

آز { س. فا. حرص، طمع، طمعکارلق. لس.

آزاجق { ص. حـ. [یاخود آزیجق وطوغریسی آزجق] ۱. پك آز مقدارده : بکا آزاجق اکمك ویرك. ۲. پك آز زمان : آزاجق بکله‌یك.

آزاد { ص. فا. کوله‌لکدن ویا اسارتدن قورتلمش، معتوق: آزاد اولمق. ۲. قیدسز، سربست، لاابالی. ۳. مکتبدن صالیویرلمش: خواجه شاکردانی آزاد ایتدی. = س. ۱. اسارتدن قورتارمه، اعتاق : آزاد قبول ایتمز بنده. ۲. اطفاللك

مكتبدن صاليويرلمسى: آزادوقتى. || آزادات = قيونك صاغ طرفى.

آزادگى { ـ. فا. [«آزاده» دن] هر قيددن مبرا اوليش، سربستى، قيدسز ولا ابالیانه ياشايش. لـ.

آزادلامق { فت. ۱. اسير ويا كوله وجاريه‌يى آزاد، اعتاق ايتمك. ۲. (اطفالى) مكتبدن صاليويرمك.

آزادلق { ـ. ۱. اسير ويا كوله و جاريه‌نك قويويرلمسى، عتق: آزادلق كا. غدى. ۲. سربستلك. = ص. اعتاقه مستحق، اعتاق وقتى كلمش: آزادلق كوله.

آزادلى { ص. ـ. آزاد و اعتاق ايدلمش كوله وسائره.

آزاده { ص. فا. ۱. هرقيددن مبرا، سربست، حر. ۳. مبرا، عارى، سالم: بن اويله شيلردن آزاده‌يم. || آزاده‌دل = كوكلى برشيئه مربوط اولميان. || آزاده سر، باشنده غائله اولميان. [جمـ. فا. آزادگان.]

آزادى { ـ. فا. آزادلق، سربستلك. لـ.

آزار { ـ. فا. اينجيتمه، تعذيب، عقوبت. || دل آزار = كوكل اينجيدن. || مردم آزار = آدم اينجيدن. || آزار ديده = ظلم كورمش.

آزار { ـ. [آنف البيان لفظ فارسيدن] چيقشمه، عتاب، تكدير، سرزنش: آزار ايشيتمك.

آزارلاتمق { فت. تكدير و عتاب ايتديرمك: بن اولادىمى كيمسه‌يه آزارلاتمام.

آزارلامق { فت. چيقشمق، عتاب وسرزنش ايتمك: پدرم بنى چوق آزارلادى.

آزارلانمق { فط. تكدير و سرزنشه دوچار اولمق: بن آزارلانمق ايستمم.

آزارلايش { ـ. چيقشمه، عتاب، تكدير.

آزالتمق { فت. مقدارينى ايندرمك، اكسيلتمك، تقليل، تنقيص ايتمك: بن توتونى آزالتدم.

آزالمق { فل. مقدارى تنزل ايتمك، اكسيلمك، تناقص ايتمك: ايشمز آزالدى.

آزديرلمق { فجـ. ۱. بشقه‌سى طرفندن تحريش وتهييج ايدلمك. ۲. يوز ويريلوب شيمارلمق: يوز بوله بوله آزديرلدى. ۳. يولدن چيقاريلوب افساد واغوا اولنمق. ٤. جزئى بر فنالق اصلاح اولنميه‌جق حاله كلمك.

آزديرمق { فت. ۱. حركته كتيرمك، تحريش وتهييج ايتمك. ۲. يوز ويروب شيمارتمق. ۳. يولدن چيقاروب اضلال واغوا ايتمك، آيارتمق، صاپيتمق. ٤. جزئى بر فنالغى اصلاح اولنميه‌جق حاله كتيرمك: چباشيرجى چباشيرى آزديردى = فنا بيقايه‌رق تميزلنميه‌جك بر حاله كتيردى.

آزر { ياخود آزار. حـ. مكرراً آز مقداردن، تدريجاً، يواش يواش: صويى آزر ايچملى. [اكثريا مكرر قوللانيلير:] آزر آزر بو ايشى بيتيره‌جكز.

آزرده { ص. فا. اينجينمش، آزار كورمش. || دل آزرده، آزرده دل = كوكلى اينجينمش، محزون، مكدر.

آزرغنمق { فت. آزويرمك، اسيركه‌مك، دريغ ايتمك. ور.

آزغاشمق { فشـ. بوزيشمق، مخاصمه ايتمك. ور.

آزغين { ص. [«آزمق» دن] آزمش، متهور، حشارى: آزغين آت.

آزغينلق { ـ. آزمش آدمك حالى، حشاريلق، تهور.

آزما { ص. فا. [«آزمودن» فعلندن امر اولوب، تركيباتده بولنور.] دنه‌مش، تجربه ايتمش: كارآزما = ايش كورمش، تجربه ديده.

آزماق { ـ. ۱. طاشمش دره، سيل. ۲. صو سديننك صوينك فضله‌سنه يول ويرن يرى.

آزمان { ص. ۱. جنس ونوعنك ايجابندن زياده بيومش، پك ايرى: آزمان قوچ. ۲. مختلف الجنس ايكى حيواندن طوغمه، ملز: وان آزمانى بر كدى.

آزمايش { ـ. فا. [«آزمودن» فعلندن مصـ.] دنه‌مه، تجربه.

آزمسامق { ياخود آزمسامق ويا آزمسيمق. فت. آز كوروب بكنمه‌مك، استخفاف ايتمك.

آزمق { فل. ۱. جوشمق، تهور وهيجانه كلمك، شيمارمق: بو آدم آزدى. ۲. طاشمق، فيضانه كلمك: دره‌لر آزمش. ۳. طوغرى يولدن چيقمق، طغيان ايتمك. ٤. كسب شدت ايتمك: روزكار آزدى. ٥. شهوتى غلبه ايتمك. ٦. فنالاشمق، التهاب پيدا ايتمك: يارەسى آزدى. ۷. قودورمق: كوپك آزدى. ۸. صارا روب تميزلنه‌ميه‌جك بر حاله كلمك: بو چماشير آزمش. ۹. مختلف الجنس ايكى حيواندن تولد وتحصل ايتمك: بو قيون مرينوسله قيويرجقدن آزمشدر؛ بو كوپك چقالدن آزمشدر. || دوش آزمسى = احتلام اولمق.

آزموده { ص. فا. [«آزمودن» فعلندن سمف.] ۱. تجربه اولنمش، دكنمش، مجرب. ۲. تجربه كورمش. || كارآزموده = ايش كورمش، تجربه‌لى.

آزمه { ـ. آزمق فعلى. ق: آزمق. = ص. مختلف الجنس ايكى حيواندن متولد: آزمه كدى؛ وان آزمه‌سى؛ چقال آزمه‌سى بر كوپك.

آزو { ـ. با: آزى.

آزواى { ـ. بيان مرسيننك بر جنسى.

آزوت { ـ. [يونانيدن مستعار فر. Azote] كيمـ. اجسام بسيطه‌نك بريدر.

آزوق { آزوقلانمق وسائره. با: آزيق وسائره.

آزى { يعنى بى چيكنه‌كه مخصوص دوز و ياصى ديش كه آغزك ايكى طرفنده آلتلى اوستلى اولور: آزى ديشى. || كمى آزى‌يه آلمق = سركشلك ايتمك. [مجازاً انسان حقنده دخى مستعملدر.]

آزيتمق { فل. ۱. چوق اوزامق، حددن زياده بوى پيدا ايتمك. ۲. يولدن صاپمق، طغيان ايتمك.

آزيشديرمق { فت. تدريجاً شدتلنديرمك: غاوغايى آزيشديرديلر.

آزيشمق { فل. ۱. تدريجا آزمق، كسب شدت ايتمك: غاوغا آزيشدى. ۲. طوتيشمق، غاوغا ايتمك.

آزيق { ياخود آزوق، ـ. ۱. ييه‌جك، يني‌لن طعام، قوت، غدا. ۲. ذخيره، رزق، مأكولات.

آزيقلانمق { فل. ۱. يمك، تغذى ايتمك. ۲. ذخيره تدارك ايتمك، قوت ايدنمك.

آزيقلى { ص. محتاجينه ييه‌جك ويرن، آج طويوران، مطعم، منعم.

آس { ـ. قاقم.

آس { سذ. عر. نبا. مرسين آغاجى.

آسا { د. فا. [تركيباتده تشبيه بيان ايدر.] كبى، مماثل: كل آسا = كل كبى.

آسادون { سذ. عر. نبا. چوبان دودوكى.

آسان { ص. فا. قولاى، سهل، يسير.

آسانسور { ـ. [فر. Ascenseur] بيوك و مرتفع ابنيه‌ده خلقى يوقارى چيقاروب آشاغى ايندیرمك ايچون ماكينه ايله چيقوب اينر حجره. مصعاد.

آسايش { ـ. فا. [«آسودن» فعلندن مصـ.] ۱. راحت، حضور. ۲. امنيت عموميه، صلح و رفاه عمومى: حفظ آسايش. || آسايش پرور = امنيت وصلح عموميه‌يه خدمت ايدن. || آسايش پرورانه = امنيت عموميه‌يه خدمت ايده‌جك صورتده.

آستار { ـ. [اسكى وشرق تركجه‌ده آلت، تحت، زير ديمك اولان «آست» دن.] ۱. اثوابده يوزى تشكيل ايدن قماشك آلتنه يعنى ايچنه قاپلانان بز وسائره: آستارى يوزندن پهالى. ۲. ديوار ويا وسائره آلتنه چكيريلن قات قات. || مثـ. داخلى، خارجى آستار = خندقك ايكى يوزندن بيرى.

آستارلامق { فت. آستار چكيرمك.

آستارلق { ص. آستاره يارار (بز، ديوه، بويا وسائره).

آستارلى { ص. آستارى اولان، آستار چكيرلمش.

آستان { ـ. فا. ۱. اشيك، عتبه. ۲. دركاه، دربار، باركاه.

آستانه { ـ. فا. اشيك، عتبه. ۲. پايتخت، مركز سلطنت. [بو معنا ايله استانبوله

علم اولمشدر.] ٣. بیوك تكیه. مركز.

آستانه‌لی | ـ. ص. استانبوللی. شهری.

آستین | ـ. فا. اثواب قولی، یك. كم.

آسمان | ـ. فا. گوك. سما. سپهر. فلك.

آسمانی | ص.فا. ١. گوكه منسوب ومتعلق، سماوی: بلای آسمانی ٢. گوك رنكنده، آچیق ماوی: آسمانی چنبر.

آسود | ـ. فا. راحت. حضور. راحتلانمه. استراحت. لـ.

آسودگی | ـ. فا. راحت. حضور. استراحت. آسایش. لـ.

آسوده | ص. فا. [«آسودن» فعلندن صفة.] راحتلانمش، مستریح. ‖ آسوده خاطر = جمعیت خاطره مالك. ‖ آسوده دل = گوكلی راحت. ‖ آسوده نشین = راحت اوتوران.

آسیا | سخ. [یو. Ἀσία] ارضك قطعات خمسه‌سنك اك بیوكی. [آسیای وسطی، آسیای غربی، آسیای شمالی كبی تعبیرات غلط دكلدر، زیرا علملر هر لسانك مالیدر.]

آسیا | ـ. فا. دكرمن. لـ.

آسیاب | ـ. فا. صو دكرمنی. لـ.

آسیب | ـ.فا. بلا. مصیبت. آفت. لـ.

آسیده | ـ. [عر: عصیده‌دن.] اورته سنه اتلی بامیه دوكلمش پرنج ویا آرپه اونی خو.

رندن عبارت عرب یمكی.

آسیّه | ص‌ث.عر. [با. فصیله‌ٔ آسیه = مرسین آغاجی قبیله‌سندن اشجار طاقمی.

آش | ـ. تك. طعام: پیشمش آشه دوتوق صو قاتمق. ‖ آش اوی = مطبخ. ‖ آق آش. اكشی آش. بغدای آشی، سوتلی آش (غا: سوتلاج)، صاری آش. نازلی آش = یمك انواعی. ‖ آش پیرمك (وغا: آش ارمك) = كیه قادین یمكدن تیتسینمك.

آشاغی | ص. ١. یوقاری مقابلی. اسافل. تحتانی. زیرین: اوك آشاغی قاتی. ٢. اكسیك. نقصان، دون: بونك قیمتی آشاغیدر. ٣. آلچق. دون، بیاغی، دكر.یز: آشاغی آدم. آشاغی مال. = ـ. آشاغی طرف. آلت. مادون: بو نارله‌نك آشاغیسی دولاقدر. = ظم. آلت. تحت. زیر: بر آشاغی بر یوقاری قوشمق؛ آشاغی ایتمك. ‖ آشاغه. آشاغیدن. آشاغی‌یه. ‖ آشاغی آتمق = یبانه آتمق. اعتبار ایتمه‌مك. ‖ آشاغی آلمق = دوشورمك، ییقمق. ‖ آشاغی اورمق = طرح وتنزیل ایتمك. ‖ باش آشاغی = ترسنه دونمش. ‖ آشاغی دوشمك = سقوط ایتمك: طرح اولنمق. ‖ آشاغی یوقاری = تقریباً. اكسیك زیاده.

آشاغیلامق | فل. ١. ایتمك، دوشمك، تنزل ایتمك. ٢. قیمت واعتباردن دوشمك. بیاغیلاشمق: بوغزته بك آشاغیلادی. = فتـ. قدر واعتباردن دوشورمك.

آشاغیلی | ص. آشاغیسی اولان: آشاغیلی یوقاریلی بر او.

آشام | ص. فا. [ایچمك دیمك اولان «آشامیدن» فعلندن صفة. اولوب تركیباتده مستعملدر.] ایچن، ایچیجی، شارب: می آشام = شراب ایچن.

آشتی | ـ. فا. باریشیقلق، صلح، مسالمت. لـ.

آشجی | ـ. ١. بر خانه ویا قوناقده یمك پیشیرمكله مكلف آدم. طباخ: اركك. قادین آشجی. فرنك آشجیسی، آشجی باشی. آشجی یاماغی. ٢. مخصوص بر دكانده یمك پیشیروب بدل مقابلنده خلقه یدیرن وصاتان، عادی لوقنطه‌جی: آشجی دكانی.

آشجیلق | ـ. ١. آشجی صنعتی وحال وصفتی: آشجیلق ظن اولندیغی قدر قولای بر صنعت دكلدر. ٢. یمك پیشن یر. آشخانه، مطبخ، آش اوی.

آشخانه | ـ. آش اوی، مطبخ.

آشرمق | آشیرتمق وسائره. [با: آشیرمق وسائره.

آشفته | ص. فا. مفتون. شیدا، چیلدیرر درجه‌سنه عاشق، مفتون. = ص. تر. آچیق مشربلی، اویناق. ناموسی مشكوك (قاری).

آشقین | ص. [«آشمق» دن] ١. گچكین. متجاوز. آشمش اولان: آلتمش یاشنی آشقیندر. ٢. حدینی تجاوز ایدن. متهور: آشقین طاشقین.

آشكار | ص. فا. آچیق، میدانده، بللی، عیان. ظاهر. ‖ آشكار ایتمك = میدانه چیقارمق، آچیقدن یاپمق. ‖ آشكار اولمق، میدانه چیقمق، ظاهر وعیان اولمق. = حـ. آچیقدن. ظاهر وعیان اوله‌رق: آشكار سویلدی.

آشكارا | ص. فا. عر. آشكار، ظاهر.

آشكاره | ص.فا. آشكار لـ. — حـ. آشكار، آچیقدن. [حال اوله‌رق استعمالی زیاده‌در: ابن آشكاره سویلدم.

آشلاتمق | فتـ. و:

آشلامق | فتـ. [«آش» دن] ١. یمك یدیرمك، اطعام ایتمك. — با: آشیلاتمق، آشیلامق.

آشلق | ـ. [«آش» دن] تقـ. یینتی، مأكولات، ارزاق، ذخیره. [چ: آشلیغ.]

آشلقجی | ـ. تقـ. ارزاق متعهدی. [چ: آشلیغجی.]

آشمق | مصـ: آشار. فتـ. ١. بر كسك برشیئك اوستنه چیقوب اوته‌سنه ایتمك: طاغی آشمق. ٢. برحد فاصلی گچمك، آتلامق، عبور ایتمك: خندق، ایرماغی، دكیزی آشمق. ‖ مجـ. حد معروفی گچمك، تجاوز ایتمك، چوق اولمق. ‖ باشدن آشمق = بك زیاده كلمك، موجب عجز وبهت اوله‌جق درجه‌ده چوغالمق: ایشلرم باشدن آشدی. = فل. (اركك حیوان) دیشیسنه یتمك، چفتلشمك: آیغیر قیصراغه، بوغا اینكه آشدی.

آشمه | ـ. آشمق فعلی، عبور، تجاوز. = ص. آشان، تجاوز ایدن: باشدن آشمه ایشلرم واردر.

آشنا | ص. فا. بیلدك، طانیدق، كندیسیله كوروشلن، یبانجی ضدی. ‖ مجـ. واقف، معلومالی خبیر: ادبیات شرقیه‌یه آشنا بر آدم. — بو معنا ایله وصف تركیبیه كیرر: كار آشنا = ایش بیلیر؛ لسان آشنا = بر لسان اجنبی‌یه واقف. = ـ. تر. عو. معهود، اسمی ذكر اولنمامق ایستنیلن شیئدن كنایه: آشنادن كتیردیلرمی؟ [بو حالده اشخاصه مخصوص اولمیوب اشیایه‌ده اطلاق اولنور. — اصلی فارسیده شینی ساكن ایكن، لسانمزده ثالث مشهور اوله‌رق مكسور اوقونوب، یالكز بو صوك معناده ساكن اوله‌رق زبانزددر.]

آشنالق | ـ. [فا. «آشنا» دن] ١. معارفه‌یه دلالت ایدن سلام وتمنا كبی علامت. [التفاتدن خفیفدر.] ‖ آشنالق ایتمك = سلام ویرمك. تمنا ایتمك. مرحبا دیمك: بكا آشنالق ایتدی.

آشنایی | ـ. فا. [«آشنا» دن] ١. بیلدكلك. معارفه. التفات. لـ.

آشنمق | آشندیرمق وسائره. [با: آشینمق وسائره.

آشوب | ـ. فا. [«آشفتن» دن] قاریشقلق. — قاریشدیریجی وصف تركیبیه كیرر: جهان آشوب = عالمی قاریشدیران. ‖ پر آشوب = فساد ایله مملو.

آشوبگاه | وآشوبگه. ـ. فا. اغتشاش یری، قاریشقلق محلی.

آشوری | با: آشیری.

آشی | ـ. [«آشمق» دن] ١. بر شیئدن آلنوب دیگر بر شیئه نقل اولنان ماده. ٢. چیچك علتنك ویا دیگر بر علتك اوكی آلنمق ایچون تلقیح اولنان ماده: اینك، چیچك آشیسی. ٣. یبانی ویا جنسی عادی آغاجه جنسنه قریب بر ایی آغاجدن ازیلان قلم ویا یاپراق آشیسی. ‖ آشی قلمی = آغاجه آشیلانغه مخصوص قلم.

آشیان | ـ. فا. قوش یوه‌سی. ‖ مجـ. مسكن، اقامتگاه. — بو معنا ایله تركیباتده كیرر: فردوس آشیان = جنت مكان.

آشیانه | ـ. فا. آشیان مرادفیدر.

آشی بویاسی | ـ. دیوار بویاسنده مستعمل قیرمزی ویا صاری طوپراق.

آشیجی | ـ. ١. چیچك آشیسی اوران. تلقیح جدری اوران طبیب ویاجراح. ٢. آغاج آشیلامق صنعتنی اجرا ایدن آدم.

آشیجیلق | ـ. ١. چیچك آشیسی اوران طبیب ویا

جراحك حال وصفتی. ٢. آغاج آشیلایان آدمك صنعتی.

آشیرتمق { فتـ. [«آشمق»دن] ١. بر شیئی برارتفاعك اوستندن كچیرمك ، اوته‌یه آتلاتمق. ٢. كچمك . صاومق، تهلكه‌یی آتلامق. ٣. دفع ایتدیرمك ، اشقه‌سی واسطه‌سیله اورته‌دن قالدیروب نابدید ایتمك. ٤. چالدیرمق، سرقت ایتدیرمك.

آشیرتمه { سـ. ١. آشیرتمق فعلی. { با : آشیرتمق. ٢. اكر بندی، قولان. ٣. یاشمقك اوست قاتی. = صـ. ١. چالینمش، مسروق. ٢. اوستندن آتیلان: آشیرتمه یاشمق.

آشیرلمق { فجـ. ١. یوكسك { بر یرك اوستندن كچیرلمك : طاش دیوارك اوستندن آشیرلمق. ٢. آتلانمق، صاولمق. ٣. دفع وتبعید ایدلمك. ٤. چالنمق، سرقت ایدلمك.

آشیرمق { فتـ. [«آشمق»دن] { ١. یوكسك بر یرك اوستندن كچیرمك. ٢. آتلامق، كچیرمك، صاومق : بو قضایی‌ده آشیردق . ٣. دفع وتبعید ایتمك. ٤. قاپوب كوتورمك. ٥. چالمق، سرقت ایتمك. ٦. حدی تجاوز ایتمك ، چوق ایلری كیتمك .

آشیرمه { سـ. ١. آشیرمق فعلی. { با : آشیرمق. ٢. دیكر بر شیئك اوستندن آتیلان ویا باغلانان شیء. = صـ. چالینمش، مسروق.

آشیری { صـ. [«آشمق»دن. — { آشری وآشوری‌ده یازیلیر.] ١. حددن متجاوز، پك زیاده اولان: آشیری درجه‌ده جسور. ٢. بر شیئك اوته‌سنده بولنان، ماوراده اولان : دكیز آشیری یر. ٣. برینی آتلایوب دیكرینی قوللانمقله واقع اولان، برر فاصله ایله وقوع بولان: كون آشیری = بر كون اولوب ، بركون اولمیان؛ او آشیری = بر اوه عائد اولوب برینه اولمیان. = حـ. ١. پك، چوق، زیاده، حددن افزون : آشیری حدتلندی. ٢. فاصله ایله، فاصله‌لی اوله‌رق : كون آشیری كلیور. = ظمـ. بر شیئك اوته‌سنده : دكیز آشیری اوتوریور. [چ : آشاری.]

آشیسز { صـ. ١. چیچك علتنه { قارشی آشیلانمامش، تلقیح جدریسی اجرا اولنمامش: نه‌قدر آشیسز چوجقلر وار ایسه آشی یلانملی. ٢. آشی اورلمامش (یبانی آغاج) .

آشی طاشی { سـ. آشی بویاسنك { معدنی. ازلمه‌مشی.

آشیق { صـ. [«آشمق»دن] بر { شیئك اوزرینه آشوب چیقمش. = سـ. طوپوق كمیكی كه اویونده قوللانیلوب بربری اوستنه قونور. — آشیق كمیكی دخی دیرلر. [اسكی املاسی: آشوق .] ‖ آشیق آتمق = طوپوق كمیكیله اویون اوینامق: ومجـ. رقابته كیریشمك. ‖ آشیغی بك ، چفت اوتورمق = ایشی راست كلمك. ‖ هپ بر قویون آشیغی‌یز = جمله‌مز مساوی‌یز.

آشیقمق { فلـ. تمـ. عجله وشتاب { ایتمك. — آشیقدیرمق = تعجیل ایتمك . [چ. آشوقاق. آشوقتورماق مستعملدر.]

آشیلاتمق { فتـ. ١. چیچك علتنه { قارشی تلقیح جدری اوردیرمق، بالواسطه آشیلامق: چوجقلری آشیلاتدم . ٢. آغاجه آشی اوردیرمق : بادم آغاجنه قایصی آشیلاتدم .

آشیلامق { فتـ. [«آشی»دن] { ١. چیچك علتنه قارشی آشی اورمق : بنم چوجقلرمی فلان طبیب آشیلادی . ٢. یبانی آغاجه آشی اورمق : آرمود قلمنی آخلاطه آشیلاملی. ٣. (صو وسائر مشروباتی قیو ویا قارده) صوغوتمق : شربتی آشیلادیكزمی ؟

آشیلامه { سـ. ١. آشیلامق { فعلی. با: آشیلامق. ٢. یكی آشیلانمش آغاج: باغده‌كی آشیلامه‌لری صولاملی. = صـ. ١. آشیلانمش (آغاج): بو كراز آغاجی آشیلامه‌میدر ؟ ٢. بر قاب درونده قویویه ویا قاره قونوب صوغودلمش: آشیلامه صو .

آشیلانمق { فجـ. ١. چیچك علتنه { قارشی آشی اورلمق، تلقیح جدریسی اجرا اولنمق : چوجقلرك جمله‌سی آشیلاندی. ٢. آغاجه آشی اورلمق : بوموسمده آغاج آشیلانماز. ٣. آشی ایله تلقیح اولنمش كبی تماسله‌ودیكر صورتله كچوب سرایت ایتمك: بو علت بزه‌ده آشیلانه‌جقدر.

آشیلی { صـ. ١. آشی اورلمش، { تلقیح جدری عملیاتی اجرا اولنمش (آدم). ٢. ایی بر جنسدن قلم اورلمغله جنسی اصلاح اولنمش (آغاج) .

آشیندیرمق { فتـ. سورته‌رك { اویوب چقورلاتمق ویا اوستنده‌كی یازی و چیچك وسائره‌یی سیلوب حك وحذف ایتمك : كثرت تداول مسكوكاتی آشیندیرر. ‖ برینك قپوسنی آشیندیرمق = چوق كیدوب كلمك، اوصاندیرمق .

آشینمق { فلـ. [«آش»دن] چوق { سورتمكدن اویلوب چقورلانمق ویا اوستنده‌كی جیقنتیلر سیلنمك ،ینمك : قیونك طاش بیلزیكی ایپدن آشینیر؛ آشینمش آقچه .

آشینمه { سـ. سورتمكدن ینوب { قازلق وسیلنمك حالی. = صـ. سورتمكدن اویلمش ویا سیلنمش (شیء) .

آصپور { سـ. یبان زعفرانی كه { قرمزی اولور. ‖ مجـ. پك قرمزی بویا.

آصدیرمق { فتـ. ١. یوكسك بر { یره ایلیشدیروب صارقیتمق، تعلیق ایتدیرمك : بن اثوابمی چیوی‌یه آصدیرمام . ٢. آصمقله اعدام ایتدیرمك، صلب ایتدیرمك .

آصف { سـ. عر. [حضرت سلیما { نك وزیرینك اسم خاصندن مستعاردر.] وزیر: آصف بی‌مدانی. — تشبیه صورتیله بعض تركیباته‌ده كیرر: وزیر آصف تدبیر. كه بوتقدیرده اسم خاص معناسنی محافظه ایدر.

آصفانه { صـ. فا. وزیره منسوب { ومتعلق ویاشایسته اولان: حضور عالیٔ آصفانه‌لرینه .

آصفی { صـ. عر. ٔ: آصفیه. وزیره { متعلق : امر آصفی .

آصقی { سـ. [«آصمق» دن] ١. { باشلیجه كلین اوطه‌سنده سوس ایچون آصیلان شیئلر، پرده، زار، چیچك وسائره، طونانمه : آصقی آصمق. ٢. هدیه وپیشكش مقامنده یكی بنایه یا آرابه آتلرینه یاخود آدملره آصیلان قماش وسائره. ٣. آصلمغه مخصوص شیء، تعلیق اولنان ماده، آویزه. ٤. قوروتمق ویا محافظه اولنمق ایچون آصلمش میوه وسائره هونكی. ٥. پانتالونی اوموزدن آصیلی طوتمغه مخصوص باغ . ٦. باشه صاللاندیریلیر زنجیرلی مجوهرات. ‖ مجـ. تعویق، تأخیر. امهال : ایشی آصقی‌یه قومق؛ مسئله آصقیده قالمق. ‖ معمـ. بنانك آلتی ییقلوب دیركلرله طوتدیرلمسی، بوشه واكرتی‌یه آلنمسی: اوی آصقی‌یه آلمق. ‖ اد. مزایده ویا مناقصه بوصله سنك عائد اولدیغی دائره‌ده ویا بر محل عمومیده بر مدت معینه ایله آصیلی طورمسی: شو قدر غروشه آصقیده‌در .

آصقیجی { سـ. ١. كلین اوطه. { لرنی آصقیلرله طونا. تان آدم . ٢. پانتالون آصقیسی یاپان ویا صاتان آدم .

آصلمق { فجـ. ١. بریره ایلیشدیر. { یلوب صارقیدلمق، تعلیق ایدلمك : فس چیوی‌یه آصلماز . ٢. صلب ایله اعدام اولنمق: حیدود آصیلیر. = فلـ. صارقمق، اوزانمق، اكلمك : پنجره دن آصلدی. ‖ مجـ. اصرارله طلب ویا تكلیف ایتمك ، صاریلوب براقامق، یاپیشوب كیتمه‌مك .

آصلمه { سـ. آصلمق فعلی. ‖ مجـ. { اصرار وتعندله طلب وتكلیف، مسلط اولیش .

آصلیق { صـ. آلت تناسلی ناقص { اولوب تزوج وتناسله یارامیان (قاری) ، رتقاء. = سـ. بونقصان طبیعی : آصلیق علتی.

آصمق { مضـ: آصار. فتـ. ١. { یوكسك بر یره ایلیشدیروب صارقیتمق، تعلیق ایتمك : اثوابی چیوی‌یه آصمالی. ٢. صاللاندیرمق. ٣. آصه‌رق اعدام ایتمك : آصوب كسمك. ‖ مجـ. تعلیق وتعویق وتأخیر ایتمك. ‖ قولاق آصمق = دیكله‌مك. سویلنیلن سوزی حسن تلقی ایدوب اونكله عمل ایتمك .

آصمه { سـ. آصمق فعلی. با : آصمق. { = صـ. آصلمش، آصیلی، آویخته: آصمه كوپری ؛ آصمه كلید .

آصمه { سـ. ١. چار طاقه آصلمش { اوزوم آغاجی . ٢. علی‌الاطلاق اوزوم آغاجی. ‖ مجـ. آصمه بوداماق = مناسبتسز سوز سویلمك. ‖ آصمه یاپراغی، طوله یاپمغه یارایان اوزوم آغاجی یاپراغی .

آصمه قباغی { قباغك چارطاقه { آلنان اوزون بر جنسی .

آصنی | س. بر ایشك صكره یه ترکی، تعلیق، تعویق، تأخیر: ایش آصنتیده قالدی.

آصی | س. ترك. فائده. كار، تمتع، نفع. [ج. آسیغ.]

آصیجی | س. آصان. صلب ایدن آدم.

آصیلانمق | فل. ترك. كار وتمتع ایتمك. فائده لنمك. مستفید اولمق. [ج. آسیغلانماق.]

آصیله‌جق | ص. صلب اولنغه مستحق، پك كوتی (آدم).

آصیلی | ص. [«آصمق» دن] ۱. آصلمش طوران. معلق. آویخته. ۲. صلب اولنمش، مصلوب.

آصیلی | ص. [«آصی» دن] ترك. كارلی، مفید. تمتعلی. نافع. [ج. آسیغلیغ.]

آصیلیش | س. آصلمق فعلی و طرز و صورتی. ‖ مج. مصرانه طلب ویا تكلیف. مسلط اولیش.

آطلاس | یاخود اطلس. س. ایو. ἄτλας ۱. جغرافیه خریطه‌لری ویا بر فنه مخصوص اشكال ورسملر مجموعه‌سی. — با: اطلس.

آطه | س. [اصلی: آداق، آداغ] هر طرفی صو ایله محاط قره پارچه‌سی، جزیره. ‖ آطه چایی = ایچلمكده قوللانیلیر و قورروسی دفع تعفن ایچون یاقیلیر بر نبات. ‖ آطه طاوشانی = مأنوس برجنس كوچك طاوشان. ‖ یاریم آطه = یالكز بر طرفی قره‌یه بیتشیك آطه. شبه جزیره.

‖ آطه‌لر دكیزی = آطه‌لری چوق دكیز كه اصل تركجه‌ده «آرال» دینلیر وبالخصوص آناطولی ایله روم ایلی ویونان آره‌سنده‌كی جزایر بحرسفید دكیزی [Mer Egée].

آطه‌لی | س. ص. آطه اهالیسندن اولان.

آطه‌مسی | ص. آطه‌یه بكزر، شبه جزیره حالنده: آطه‌مسی بریر.

آغ | س. قفس شكلنده سیرك اوركو. شبكه. ‖ اوروومجك آغی = بو حیوانجغك بیكانی اولامق ایچون قوردیغی زار. ‖ بالیق آغی = صید ماهی‌یه مخصوص آغلرك انواعی. ‖ آغ آتمق. براقمق = بالیق صیدیچون آغی دكیزه القا ایتمك. قوللانمق.

آغا | س. [بیومك و یاشلانمق ادیك اولان «آغمق» دن] ۱. بیوك، افندی. ۲. آمر، رئیس، بك: اولوسك آغاسی. ۳. اوقویوب یازمق بیلمینلره افندی یرینه شرف عنوانیدر. ۴. اوشاغك حرمتلیجه‌سی، كبار اوشاغی. ‖ آق آغا = زنجی اولمیان حرم آغاسی، بیاض خادم. ‖ آغا بك = بیوك برادر. ‖ احتساب آغاسی = وقتیله شهر امینی. ‖ ایچ آغاسی = اسكی وزرانك ممتاز اوشاغی. ‖ بلوك آغاسی = ژاندارمه یوز باشیسی. ‖ حرم آغاسی = حرمه كیروب چیقان طواشی. ‖ داپور آغاسی = ژاندارمه بیكباشیسی. ‖ طمرق آغاسی = وقتیله حبسخانه مدیری. ‖ قپو آغاسی = دائرهٔ صدارت

خدمه‌سندن بیری. ‖ آغا قپوسی = ینكیچری آغاسنك دائره‌سی. ‖ قول آغاسی = یوز باشی ایله بیكباشی آره‌سنده بر رتبهٔ مخصوصه‌یی حائز ضابط، كه صاغ و صول قول آغاسی اسملریله ایكی‌یه منقسم ایدی، اخیراً بری لغو اولندی. ‖ دارالسعادهٔ شریفه آغاسی. ‖ ینكیچری آغاسی = ملغا ینكیچری اوجاغنك باشی. [آغایان، آغاوات جمعلری غلطدر، قوللانلمامالی. شرق تركاری «آغابه» صورتنده مؤنثی‌ده قوللانیرلر.]

آغاج | س. [«آغمق» دن] ۱. بیوك وصاپ ودالری سرت نبات، شجر. درخت: سروی آغاجی، چنار آغاجی. — میوه‌لرك اسملرینه مضاف اولوب او میوه‌لری ویرن آغاجلره دلالت ایدر: الما، آرموود، كستانه آغاجی. ۲. كراسته، تخته، اودون خشب: آغاجدن اسكمله. ۳. دیرك، صیریق. ‖ قره آغاج، قزیل آغاج، قان آغاجی وسائره تركیبلرینك جزء اوللری صره‌سنده ا. = ص. آغاجدن یعنی تخته واودوندن معمول، خشبی: آغاج تكنه.

آغاج چیلگی | س. چیلكه و دها زیاده بوكورتلن میوه‌سنه مشابه لكن اوندن بیوك كوزل رایحه‌لی بر میوه‌در.

آغاج سوتلگنی | س. ن. سوتلكن.

آغاج شقایقی | س. بر شقایقنه مقابل اوله‌رق

كوچك بر آغاجده حاصل اولان شقایق چیچكی.

آغاجق | س. كوچك آغا. با. آغا.

آغاج قاقان | س. اكثریا آغاجك قبوغنی غاغالار اوزون غاغالی و قارغادن كوچورك بر قوش.

آغاج قاوونی | س. لیمونه مشابه فقط دها بیوك وقبوغی پك قالین بر میوه كه رچلی اولور.

آغاج قوردی | س. آغاجلری دله‌رك ایچلرنده یاشایان برجنس قورد.

آغاج لاله‌سی | س. لاله‌نك آغاجده یتیشن جنسی.

آغاجلق | ص. آغاجی چوق، اورمانمسی (یر): آغاجلق بر محل. = س. آغاجلری حاوی كوچك یر، كوچك قوری: اوراده بر آغاجلق وار ایدی.

آغارتمق | فت. [«آق» دن] ۱. بیاضلاتمق. ۲. تمیزلمك، تطهیر و تصفیه ایتمك. ۳. صولدیرمق، رنكنی آتدیرمق. ‖ مج. صاچ، صقالی آغارتمق = ۱. اختیارلامق، چوق یاشامق. ۲. غائله وزحمتله عمر كچیرمك. ‖ صقالی دكرمنده آغارتمق = تجربه ومعلومات كسب ایتمكسزین اختیارلامق. ‖ یوز آغارتمق = آرقداشلرك وعمومك دخی حصه‌دار مباهات اوله‌جقلری بر یارارلق ایتمك.

آغارتمه | س. قیوجیلرك قرارمش كومشی اجزا ایله

بیاضلاتمه‌لری معامله‌ٔ صناعیه‌سی.

آغارمق | مض: آغاریر. فل. [«آق» دن] ۱. آق اولمق، بیاضلانمق. ۲. ییقانوب تمیزلنمك. ۳. صولمق، رنكنی آتمق. ۴. صاچ و صقاله قیر دوشمك. اختیارلامق. ۵. شفق سوكمك، طاڭ آتمق، صباح آچلمغه باشلامق: اورته‌لق آغاردی. ۶. اوزاقدن بللی اولمغه باشلامق، افقده آقمسی كوزكیوریمك. ۷. صارارمق، بكز آتمق. ‖ طوداق آغارمق = خسته وناتوان اولمقدن صارارو صولمق. ‖ كوز آغارمق = چوق آغلامقدن ویا تجاوزسندن كوزده فر قالمیوب علیل اولمق. ‖ مج. یوز آغارمق = بر ایشك ایچندن یوز آق آلن آچیق چیقمق.

آغارمه | س. شفق، فجر، طاڭ.

آغاز | س. فا. باشلامه، بدأ، مباشرت: آغاز ایتمك = باشلامق.

آغالانمق | فل. آغالق طوریی طاقنوب آورت صاتمق.

آغالق | س. ۱. آغا عنوان وحال وصفتی. ۲. مج. كرم، فضل، علو جناب. ۳. كبر، غرور، عظمت.

آغده | س. [عقیده صورتنده تلفظی غلطدر.] تجربه‌نده قاریشدیریلوب تبخیر ایتدیریله‌رك قویولاشمش و لزوجت كسب ایتمش هرنوع شكر و پكمز وسائره، معجون. ‖ آغده

یاپیشدیرمق = تندن، تویلری ویا باشدن كلی سوكمك ایچون معجون استعمال ایتمك.

آغده‌جی | س. شكر و پكمز وسائره‌دن معمول لزوجتلی شكرلمه ومعجون یاپان وصاتان آدم.

آغده‌لاشمق | فل. قویولاشوب لزوجت پیدا ایتمك، آغده حالنه كچمك.

آغدیرمق | فت. آتشده قاریشدیروب تبخیر ایده‌رك قویولاشدیرمق، لزوجتلندیرمك.

آغر | ص. [«آغمق» دن] یڭنی مقابلی وزنده چوق كلان ویرندن زور قالقوب اویناديلان، ثقیل، كران: آغر یوك، آغر طاش. ‖ مج. ۱. كوج، زور، زحمتلی: آغر ایش. ۲. پك اهمیتلی ویا مسئولیتلی: آغر مسئله. ۳. بهالی، قیمتلی: آغر مال. ۴. یواش، متأنی، حركتی بطیء: آغر یورویش، آغر آدم. ۵. وقور، حیثیتنی زیاده محافظه ایدر، شایان حرمت: آغر آدم. ۶. وخیم، مخاطره‌لی: آغر خسته‌لق، آغر هوا. ۷. تحمل اولنماز، كریه: آغر قوقو. ۸. صیقندیلی، ثقیل الروح: آغر آدم. ۹. طوقناقلی، كوجه كیدن: آغر سوز. ۱۰. شیشمان، ملحم: آغر وجود. ۱۱. قولای حركت ایتمز، زور قیلدانیر: آغر دیل. ۱۲. آز ایشیدیر، صاغرجه: قولاغی آغردر. ‖ آغر باشلی = بك جدی، اهمیت ووقار صاحبی. ‖ النه آغر = الندن چابق ایش

جيقمـاز، ايشى بطىء. || آغر كلمك = زور كورنمك. = ح. ١. يواش، بطائتله : آغر يوريمك. — تكرارله آغر آغر دخى دينلور، يواش يواش ديمكدر. ٢. تحمل اولنميه‌جق صـورتده كوتى : آغر آغر بر شىء قوقو. يور. = س. ١. ثقلت، آغرلق: آغرنجه = ثقلتنجه، وزنجه. ٢. وقار، تمكين : آغرينى طاقنمق. ٣. كوج، كوجنمه، انفعـال: آغرمه كيتدى.

آغرشاق (س. ١. ايپليك اكرمكه مخصوص ايگينك آلت طرفنده منطـار كبى تختـه ويا كيكدن معمول تكرلك. ٢. يووارلاق وتو. مسكمسى شىء : كيجـه قنديلى آغرشـاغى، چادير آغر شـاغى (تپه‌سنده‌كى)، ديز آغرشاغى (ديز قپاغنك كيكى). || طوموز آغرشاغى = برنوع بخور مريم كوكى.

آغرشاقلانمق (فل. ١. آغر. شاق كبى منطارمسى بر تومـك حاصل ايتمك : چيبـان آغرشـاقلاندى. ٢. شيشوب يووارلانمق : ممه آغرشاقلاندى.

آغرلاتمق (فتـ. ١. ثقلتنى آر. تديرمق، دهـا كران ايتمك : يوكى آغرلاتمـق. ٢. اكرام واعزاز ايتديرمك، حسن قبول ايتديرمك.

آغرلاشديرمق (فتـ. ١. دها آغر ايتمك. ثقلتنى آرتديرمق. ٢. اهميت و وخامتنى آرتديرمق. ٣. كوجلشد. يرمك. دها زور ايتمك.

آغرلاشمق (فل. ١. دهـا ثقيل وكران اولمق. ثقلتى آرتمق. ٢. كسب وخامت ايتمـك، وخيم اولمق: خسته، خسته‌لق آغرلاشـدى. ٣. وقار وتمكين پيدا ايتمك، دهـا كامل اولمق. ٤. فنا قو. قمغه باشـلامق، بوزلمق: يمـك آغرلاشدى.

آغرلامق (فتـ. اكرام و اعزاز ايتمك، حر. مت ايتمك. = فل. ١. يواشلامق، بطائت وتأنى پيـدا ايتمك. ٢. تعفن ايدوب آغر قوقو آلمق.

آغرلانمق (فل. ثقيل و يا تمكينلى اولمق. = فجـ. اكرام اولنمق : آغرلا. نه‌جق مسافر يوزندن بلميدر.

آغرلق (س. ١. ثقلت، وزنده آغر شيئـك حالى. ٢. يواشلق، بطائت. ٣. وقار، تمكين. ٤. آغر شيئلرك مجموعى، اشيا، غلبه‌لك، احمال واثقـال. ٥. كاينـه ويريلان مهر معجل آقچه‌سى، كابين. ٦. كيجـه او. يقوده باصان كابوس : آغرلق باصمق.

آغرمق (آغرتمق وسائره. با: آغارمق وسائره.

آغرى (س. [اصلى: آغريق، آغريغ.] بدنك بر يرنده طويلان اضطراب، وجع، الم، درد. [آجى و صيزى دن فرق واردر. با: آجى.] باش آغريسى، قارن، كوز آغريسى. || آغرى طوتمق، قادين طوغو. ره‌جغى وقت كى آغريلره دوچار اولمق. || مجـ. ايلك كوز آغريسى = ١. انسانك عمرنده برنجى دفعه اوله‌رق باشـنه كلن وقعـه ويا عشق وعلاقه، ايلك ابتلا. ٢. ايلك دنيـايه كلن اولاد. || باش آغريسى = بيهوده غائله، صداع. || آغريسز باشىء غائله. سز آدم.

آغريتمق (فتـ. آغرى‌يى موجب اولمق، وجع والم ويرمك. || مجـ. باش آغريتمق = تصديع وازعاج ايتمك.

آغريلى (ص. [اصلى: آغريقلى، آغريغلى.] آغريان، وجعلى.

آغريمق (فل. (بدنك برعضوى) بر وجع والمه دوچار ومضطرب اولمق: باشم آغريور. [فاعلى دائما بدنك بر عضوى اولوب، شخص اولماز. وبناءً عليه متكلم ومخاطبدن تصريف اولنماز.]

آغريمه (س. قويونلرك خسته‌لق موسمى.

آغز (ياخود آغيز. س. [«آغمق» دن] ١. انسـان وحيوا. ناتك يوزلرينـك آلت قسمنـده اولوب يمكه وسس چيقارمغـه يارايان دليك، فم، دهـان. ٢. ايچى بوش قابلرك و سـائر شيئـلرك مدخلى، آچيق طرفى: تنجره. دستى. فرون. مغـاره آغزى. ٣. آلات جارحه‌نك كسكين طرفى : قليج، بيچـاق آغزى. ٤. بعض آلتلرك اوجى، ايش كورن طرفى : آناختـار، قلم آغزى. ٥. كيريله‌جك ويا چيقيله‌جك بريرك مبدئى، مدخل، باش : يول آغزى. ٦. نهرك

دكيزه دوكلـديكى ير، مصب: چاى آغزى. ٧. كنـار، اوج: اوچورومـك آغزى. ٨. طار كچه‌جك ير، كچيد، بوغاز. ٩. اسكلـه، يناشـه‌جق ير. ١٠. حـدود، سينور، ثغور. || مجـ. سـوز، سـويليش، لقردى: آغزى طاتلى. || آغز آتمق = تفاخر ايتمك. || آغز آچـديرمق = سو. يلنمكه مجبور ايتمك، صيزلدي‌يه سببيت ويرمك. || آغز آچدير. مامق = سويلمكه فرصت ويرمه. مـك. || آغز آچمـامق = التزام سكوت ايتمك. || آغزى آچيق = شـاشقين، آواناق. || آغز آرا. مق = طوغريدن طوغرى‌يه صور. مقسزين بر تقريبله سـويلدوب فكرينى آكلامق. || آغز آغزه. ١. مطابق، اويغون، تام تامنه. ٢. طـولو، لبـا لب. || آغزه آلمق = ذكر ويا ذم وقصـل ايتمك. || آغزه آلنمـاز = تفوه اولنه‌ميـه‌جق قدر غليظ وآغر (سوز). || الدن آغزه = ثمرهء سعيـله كچينير، سرمايه‌سز. || آغز اوتى = قاليـه بارودى. || آغزه باقمق = ١. برينك سوزينه مفتون اولمق. ٢. سـوزندن اصلا آيرلميوب اتباع ايتمك. || بر آغزدن = هب بردن، متفقاً. || آغزى بوزمق = شـتم ايتمك، ناسزا سـويلمك. || آغزى بو. زوق = غليظ كفر بازلقلر ايتمكى اعتياد ايدن. || آغزى بوش = سر صـاقلايه‌ماز، بوش بوغاز. || آغزينى بيچاق آچماز = پك مكدر. || آغزى بيوك = ادعـاسى چـوق. || پارممى آغزنده = متحير. || آغز پرسنكى = ورد زبان. || آغزى پك = كتـوم. || آغزينى پويرازه آچمق = اميـدى بوش چيقـوب خائب اولمق. || جان آغزه كلمك = هول ودهشته دوچار اولمق ويا صبر توكنمـك. || خلق آغزى = متواتر سوز، شـايعه. || درت يول آغزى = ايكى طريقـك تقاطع ايتـديكى محل. || دشمن آغزى. ١. افترا. ٢. قره‌خبر. ٣. دشمن حدودى. || آغزدن = يازى ايله اوليـه‌رق، سـوزله، شفـاهاً. || آغزه دوشمـك = تواترات وشـايعاته مبنى عليـه اولمق. || آغزدن دوكلمـك = سـوزك يالان اولديغى بللى اولمق. || آغزنده ديلى يوق، آغزى وار ديلى يوق = سكوتى وحليم، مظلوم. || آغزسز = حليم وسكوتى. || آغز صاتمق = آتوب طوتمق، تفـاخر ايتمـك. || آغز صويى = صاليه. || آغزك صوينى آقيتمق = ايمرنديرمك. || طاوشـان آغزى = بر رنك مخصـوص. || آغز طوتمـق = سكوته مجبور ايتمك، سويلتمه‌مك. || آغز طـولوسى = آچيقـدن، بيبروا. || آغز غلبه‌لكى = بوش كورلدى. || آغز قپـامق = اختيـار سكوت ايتمـك. || آغزى قره = منافق. || قورد آغزى = صنديق كوشه‌لرنده‌كى كبى بربرينه كچن طوغرايه. || آغزله قوش طـوتمق = فوق مايتصور جهد ايتمـك. || آغز قوللانمق = ادارهء لسـان ايتمك. || آغزى كوشك = بوش بوغاز. || ياورى آغزى = پارلاق پنبه رنك. || آغزى يوق = بيكناه، ساكن. || يومشـاق آغزلى = قولاى كم آلير (حيوان).

آغز (ياخود آغيز. س. ١. يكى طوغران حيـوانك ايلك سـودى، سوت باشى، ابا. ٢. بال وياغـك قايـاغى زبده‌سى. [بو ايكى ماده‌نك چ. املاسى آغوز در.]

آغزاق (س. ١. سيغـاره طا. قيلوب ايچيلن زيوا. نه‌لى آلت. ٢. نفسـله چالينان آلات موسـيقيه‌نك آغزه كلن پارچه‌سى كه اكثريا ويده‌ليدر. ٣. يمش كوفه‌لرينـك اوزرينه قونيلان دال وياپراقلر.

آغستوس (س. [رومانك برنجى ايمپراطورى اسمندن مأخوذدر: Augustus.] تقويم رومى شهور شمسيه‌سنك اسا‌ساً آلتنجيسى وآوروپا ايلرك شمديكى حساب سقينه كوره طقوزنجى آيدر. آسيـاده سريانيجه‌دن مأخوذ اوله‌رق (آب) ديرلر. || آغسـتوس بوجكى = بوآيده چوق اوتن جرلاق بوجكى؛ ومجـ. چوق سويلين كوه‌زه آدم.

آغشته (ص. فا. عر. بولاشمش: آغشتهٔ خون وخاك = قانه وطوپراغه بولاشمش.

آغل (آغللانمق و سـائره. با: آغيل وسائره.

آغلاتمق (فتـ. برينى جانى آجيه. رق آغلامغـه مجبور ايتمك. آغلامسـنه سبب اولمق :

چوجغی آغلاتمایك. || مج. چوق تأثیر ایتمك. || آنالر آغلاتمق = چوق ستم ایتمك.

آغلاشمق | فش. برلكده آغلامق، بر برینی آغلاتمق: بر قاچ قادین آغلاشمغه باشلادیلر. = فل. تشكی وتظلم ایتمك. برینك ستمندن ویا كندی حالندن شكایت ایتمك.

آغلامسامق | فل. آغلار كبی اولمق، یالاندن آغلامق، تباكی ایتمك.

آغلامسیق | ص. دائما آغلار كبی طوران ویا سویلین.

آغلامش | ص. دائما شكایت ایدوب آغلار كبی لقردی ایدن.

آغلامق | فل. ۱. كولمه نك ضدی اولان فعل معلومی اجرا ایتمك، كوز یاشی دوكه‌رك سسله ویا سسسز بكا وگریه ایتمك. ۲. یاس و ماتم ایتمك، اولویه آغلامق. ۳. تظلم وشكایت ایتمك. ٤. یالواره‌رق ایستمك، تضرع ونیاز ایتمك. || آنا آغلامق = چوق زحمت واذیت چكمك، پك مضطرب اولمق.

آغلامه | ـ. آغلامق فعلی، بكا، گریه.

آغلاییش | ـ. اغلامق فعلی و طرز وصورتی: بر آغلاییش آغلادی كه.

آغلاییق | ص. دائما اغلار كبی طوران و حالندن متشكی اولان، آغلامش (آدم).

آغمق | مض: آغار. فل. ۱. یوقاری قالقمق، یوكسلمك، یوقاری‌یه میل ایتمك: قیلدن آغار ترازوی محبت. ۱. تبخر وتصعد ایتمك، بخار اولوب یوقاری قالقمق.

آغمه | ـ. [« آغمق » دن] ۱. كوكب. ۲. شهاب.

آغنمق | وآغنلق. با: آغنیلق، آغینمق.

آغو | ـ. زهر، سم. مر. || آغو آغاجی = زقوم آغاجی، كه ایكی نوع اولوب، برینه آق، ودیكرینه قره آغودینور. || آغو اوتی = بالدیران.

آغو | حد. اوفاق چوجقلری اویالاندیرمغه مخصوص برخطاب لطیف اولوب، آغوجق دخی دیرلر.

آغوش | ـ. فا. قوجاق: بر والده‌نك آغوش شفقتی. || درآغوش ایتمك = قوجاقلامق. | هم آغوش = قوجاق قوجاغه صارلمش.

آغیر | آغیرلاتمق، آغیراق و سائره. با: آغر وسائره.

آغیز | آغیزلق. با: آغز و سائره.

آغیل | یاخود آغل. ـ. قویون وسائر حیواناته مخصوص اوستی آچیق واطرافی چیت وچالی چربی ایله محاط دائره. ماندره. [حرلی وآزلی ایله مناسبتی یوقدر.] || آی آغیلی، آیك هاله‌سی، خرمن ماه.

آغیلالتمق | فل. ۱. (سوری) آغیله كیرمك. ۲. (سوری) طوپلانوب طوب طورمق، ویا (خركله) او حالده مدافعه ایتمك. ۳. (آی) هاله پیدا ایتمك.

آغیلمق | (آغینمق. فل. بره یاتوب حیوان كبی تپینمك. مر. [ج: آغنامق.]

آغیم | آخیم. ـ. آیاغك طوپوق جهتنده‌كی بوینی.

آغیملی | آخیملی. ص. بوینی یوكسك (آیاق).

آفات | سذ. ج. عر. [فد: «آفت»] مصائب، بلالر: آفات سماویه. ذلكه اسنادی معتاد اولان بیوك داهیه‌لر.

آفاتلاتمق | فت. [عر. «آفت» دن] صبرینی توكتمك، بیقرار ایتمك. عو.

آفاتلامق | فل. ۱. كورلدی پاتیردی ایتمك، قیامتی قوپارمق. ۲. ایستمیه‌رك مهم برسر افشا ایتمك، آغزدن قاچیرمق. ۳. آغزینی بوزمق، سوكوب صایمق. عو.

آفاجان | ص. [«آفت جان» دن غل.] پك یاراماز وتك طورماز (چوجق).

آفاق | سذ. ج. عر. فد: افق. با: افق.

آفاقگیر | ص. [عر. آفاق. فا. گرفتن.] افقلری طوتمش. عالمه یایلمش. شایع.

آفاقی | ص. [عر. آفاق اسم جمعنه یای نسبت الحاقیله تشكیل اولنمش غلط تعبیردر.] هوایی، لزومسز واهمیتسز (سوز).

آفت | سذ. عر. ج: آفات. بلا، داهیه، مصیبت. || عو. عشقه ابتلا بر مصیبت عد اولنان كوزل، دلبر: آفت جان آفت دوران آفت جهان. [بو ایكنجی معنایه جمعی كلمز.]

آفتاب | ـ. فا. كونش، شمس. || مج. پك كوزل شخص، پك پارلاق چهره.

آفتزده | ـ. ص. فا. ج: آفتزدگان. [عر. آفة. فا. زدن] بر مصیبته وعلی الخصوص حریق وزلزله كبی بر داهیه‌یه اوغرامش، مصاب: حریق آفتزدكانه اعانه طوپلامق.

آفریده | ص. فا. [«آفریدن» فعلندن مف.] یارادلمش، مخلوق: فرد آفریده = هیچ كیمسه.

آفرین | حد. تحسین وتقدیر مقامنده مستعملدر: آفرین سكا! آفرین همتنه! — بعضاً ده استهزا طریقیله تكدیر مقامنده قوللانیلیر. || آفرین آلمق = مظهر تحسین اولمق.

آفرین | ص. فا. [اصل «آفریدن» فعلندن صیغهٔ امر اولوب صفت. تشكیلنه كیرر] یارادان، خالق: جهان آفرین = دنیایی یارادن. || آفرین خوان = آفرین اوقویان، تقدیر وتحسین ایدن؛ آفرین خوان اولمق = تقدیر وتحسین ایتمك.

آفرینش | ـ. فا. یاراتمه، خلقت. لس.

آفریننده | ص. فا. یارادان. خالق. لس.

آفوروز | ـ. ار. (ἀφορισμός) [برخرستیانك كلیسایه عدم قبوله دیندن خارج عد اولنمسی. — آفوروز ایتمك. آفوروز اوقومق: آفوروز اولمق.

آفوروزلامق | فت. آفوروز ایتمك. كلیسایه قبول ایتمه‌مك.

آفیون | ـ. [لا. Opium] خشخاش سودینك تصلب ایتمسندن عبارت برمادهٔ منومه: آفیون تریاكیسی = آفیون یوتمغی تریاكی ایتمش آدم. || آفیون روحی = لاودانوم تعبیر اولنان آفیونلی اجزا.

آق | ص. بیاض، ابیض. سفید: آق آقچه قره كون ایچوندر. || مج. تمیز. پاك. لكه‌سز. || آق آش = طاوق كوكسی. || آق آغا = زنجی اولمیان خادم. || آق آقچه = كومش سكه. || آق پاك، تمیز. || آق جكر = تنفسه یارایان جكر، رئه. كبد دیمك اولان قره جكر مقابلی. || آق صقال = اختیار، كویك ویا قبیله‌نك بابایی. || آق صو = كوزه عارض بر خسته‌لق. || آق یوز = ناموس، عفت: یوزم آق آلنم آچیقدر. = ـ. ۱. آقلق، بیاضلق: آق آق قره‌سی قره. ۲. بیاض لكه: كوزه آق دوشمك. || صقال آق = اختیارلق. || آق ایله قره‌یی سچمك = چوق زحمت چكمك. || كوز آقی = كوزك بیاض قسمی. || یومورطه آقی = یومورطه‌نك بیاض قسمی. || یوز آقی = ناموس، آبرو، موفقیت.

آقا | ایران تركلری یرنده «آغا» یرینه مستعمل اولوب. آنجق اوراده علمایه دخی اطلاق اولنور.

آق آصمه | ـ. چارطاقه صاریلیر برجنس بیاض كل.

آق آغاج | ـ. قاین آغاجی انواعندن كرانته‌لك بر آغاجدر.

آقادمیا | ـ. ایو. (Ἀκαδημία) [Académie] علوم و فنون انجمنی.

آقار | ص. دائما آقان، جاری، روان: آقار صو = ماء جاری: آقار یاره = دائما جراحت آقان جریحه.

آقاسیا | ـ. دیكنلی ودیكنسز، چیچكلی وچیچكسز انواع كثیره‌سی اولان برجنس آغاج.

آق آلمغین | ـ. میوه‌سی دوه‌لر و قبوغی دباغتده قوللانیلیر بر آغاج كه اكثریا قوملق یرلرده اولور.

آق بابا | ـ. تپه‌سی تویسز و بیاض وبوینده قباجه تویلردن گردانلغی اولان بر جنس یرتیجی قوش، نسر، كركس.

آق بالیق | ـ. كفاله مشابه بر جنس كول بالیغی.

آق بكك | ـ. كوز بكنه عارض اولان برعلت. (Albugo).

آق پلین | ـ. فصیلهٔ مركبه‌دن آچی بر نبات.

آقتارمق | مض: آقتارر. فت. ۱. بر یردن ویا

بر قابدن دیکرینه نقل ایتمك، طاشیمق. دوراتمك. ۲. آرابه‌رق آلت اوست ایتمك. ۳. آلتنی اوستنه کتیرمك: طامك کره‌میتلرینی آقتارمق. || زر. (تارله‌یی) آلتی اوستنه کله‌جك صورتده بللمك.

آقتارمه { س. ۱. حموله‌نك بر ایردن بر یره و یا قره‌یه ایندیرلمکسزین بر کمیدن دیکرینه نقلی. ۲. طام کره‌میتلرینك آلت اوست ایدیله‌رك یکیدن تنظیمی.

آقتریس { س. [فر. Actrice] تیاترو اویونجی قیزی. [«آقتور» ك مؤنثیدر.]

آقتمق { یاخود آقیتمق. فتـ. آقمنه سبب اولمق، جریان ایتدیرمك، اساله ایتمك. || کوز یاشی آقتمق = آغلاتمق.

آقتمه { س. آتك آلنندن برونته طوغری اوزانان بیاض ویا پنبه لکه، صباح الخیر. || ادرنه طرفلرنده کوزلمه‌یه آقتمه دیرلر.

آقتور { س. [فر. Acteur] تیاترو وارکك اویونجیسی.

آقتی { س. کوتوری ایش ایچون ویریلن اجرت، ال امکی.

آق جگر { س. تنفسه و تصفیهٔ دم ایله حیاته مدار اولان عضو مهم، رئه. [قره جگر دینلن کبده قارشی بویله تسمیه اولنور.]

آقچه { صـ. بیاضیمسی، بیاضجه، آقراق، آقسی.

آقچه { س. ۱. وقتیله متداول بولنمش بر کوچك کومش سکه، پول. ۲. نقد، پاره، زنکینلك. || آق آقچه = کومش مسکوکات. || اوفق آقچه = بوزوق پاره. || آقچه ایتمز، بر آقچه = پك دگرسز. || آقچه تخته‌سی = صرافلرك پاره صایدقلری کنارلی وبر طرفی طار وآچیق تخته. || بر کیسه آقچه = بشیوز غروش مبلغ. || آقچه کیسه‌سی = پاره کیسه‌سی.

آقچه آغاج { س. بر جنس اورمان آغاجی.

آقچه سزلك { س. پاره‌سزلق، زوکورتلك.

آقچیل { صـ. بیاضه مائل، بیاضمتراق.

آق خردال { س. خرداله مشابه بیاض دانه‌لی بر حبه که معالجه‌ده مستعملدر.

آق خشخاش { س. شروبی یاپیلیر بر نوع خشخاش [فر. Diacode].

آق دیکن { س. اثماری مسهل دیکنلی بر نبات.

آقساتمق { فتـ. طوپال ایتمك. || مجـ. نقصان براقمق، بیتیرمه‌مك.

آقساق { صـ. طوپال، اعرج، لنك. [بو تعبیر «طوپال» دن دها عمومی، دها اسکی ودها اساسلیدر.]

آقساقلق { س. طوپاللق، عرج.

آقسامق { فلـ. [اصلی اغسامق اولوب «آغمق» دن.] بر آیاغك قیصه و یا معلول اولمسندن سکه‌رك یورومك، طوپاللامق. || مجـ. ناقص ونا تمام قالمق، ایلریله‌مه‌مك، ایی کیتمه‌مك.

آق سگود { س. سگود آغاجنك بر نوعی.

آق سلمن { س. کیمـ. جیوه ایله قلوردن مرکب خاصهٔ سمیه‌سی زیاده بر طوز.

آقسیون { س. [فر. Action] شرکت و تجارت حصه‌سی، سهم. [مقابلی اولدیغیچون لزومسزدر. هله حصه‌دار معناسیله « آقسیونر» استعمالی پك عبثدر.]

آقشام { س. [تر. آق؛ فا. شام. آخشام یازمامالی.] ۱. غروب شمس وقتی، مسا، شام: اقشام اولیور. ۲. غروب شمس ایله یاتیله‌جق وقت آره‌سنده‌کی زمان: آقشام کچ وقته قدر اوتوردق || اقشام اولمق = کوندوز کچوب کیجه تقرب ایتمك. || آقشام اوزری، آقشام اوستی = آقشام وقتنه قریب. || آقشام ایتمك = کونی کچیرمك. || آقشاملر خیر اوله، اقشام شریفلرکز خیر اولسون = تحیه و التفات تعبیری. || آقشام کونی = کونك اوکله‌دن صکره‌کی قسمی. || اقشام نمازی = صلوة عشا. || اقشام یمکی = اقشام ویا اوندن صکره یندیلن عشا. = ظر. ۱. غروب شمس وقتنده یاخود اوندن صکره: هر اقشام کلیور. ۲. اوکمزده‌کی اقشام وقتی: اقشام بزه کلیر میسکز؟ ۳. دونکی اقشام وقتی: اقشام نره‌ده ایدیکز؟ || صباح اقشام = هر صباح هر اقشام، علی الدوام.

آقشامجی { صـ. ۱. اقشام ارکن یاتان. ۲. هر اقشام مقنن صورتده عشرته دوام ایدن.

آقشاملاتمق { فتـ. آقشامه ایردیرمك آقشامه قدر اویالامق.

آقشاملامق { فلـ. ۱. بتون کونی بر ایشده ویا بر محلده کچیروب آقشامه ایرمك. ۲. آقشام وقتی بر یرده قالمق، آقشامی اوراده کچیرمك.

آقشاملاین { ظر. آقشام وقتی.

آقشاملق { صـ. آقشامه مخصوص: بو آقشاملق تکمز واردر؛ دها بر آقشاملق کمور قالدی.

آقشاملی { صـ. هر آقشام بر ایشه دوام ایدن. || آقشاملی صباحلی = علی الدوام.

آق صقال { س. کوی اختیاری، قوجه باشی.

آق صو { س. کوزلره عارض اولور بر مرض.

آقصرمق { آقصریق اصلی: آکصرمق، آکصریق. بونلره باق.

آقطار { س. [عر. «عطار» دن غلط ایسه ده محل استعمالی‌ده بسبتون بشقه اولدیغندن، بومعنی ایچون بواملانك محافظه‌سی اقتضا ایدر.] محله آره‌لرنده ایکنه ایپلیك کبی اوفق تفك شیلر صاتان دکانجی: آقطار دکانی.

آق طاوشان { س. بر جنس چول صیچانی، یربوع.

آق عنبر { س. عنبرك بیاض جنسی.

آق کفال { س. کفال بالیغنه مشابه بر جنس بالیق.

آق گوزنلك { س. آردیج آغاجندن طوپلانان بر ضمغ.

آقلامق { فتـ. ۱. آغارتمق، بیاضلاتمق، تبییض ایتمك. ۲. بر بیاض نشان قومق، بیاضله نشانلامق. ۳. پاك ایتمك، تمیزه چیقارمق، یوزینی آغارتمق.

آقلق { س. ۱. بیاضلق، بیاض رنك. ۲. دوزکون. || یوز آقلغی = لکه‌سزلك، ناموس، عفت.

آقلی { صـ. بیاضی اولان، بیاض لکه‌لی ویا چیزکیلی: آقلی قره‌لی = بیاض وسیاه اوله‌رق آلاجه.

آقمق { مضـ: آقار. فلـ. ۱. مایع شیء بولندیغی یردن آشاغی‌یه طوغری حرکت ایتمك، جریان، سیلان ایتمك: صو آقیور. ۲. صیزمق، ترشح ایتمك: بو دستیدن صو آقیور. ۳. (قاب) ایچنده‌کی مایعی ترشح ایتدیرمك، طاملاتمق: بو دستی آقیور؛ برونم آقیور. ٤. صوینك اوستنده یوزر کبی قایوب کیتمك: قایق اوکمزدن آقوب کچدی. ٥. قیننده‌ن، ظرفندن صییریلوب چیقمق: قیلیج قیننده‌ن. بیلان قوووغندن آقمق. ٦. قماش دیکیش یرندن چوزیلوب آیرلمق، ییرامق: بو قماش آقیور. || آغزك صویی آقمق = ایمرنمك. || کوز آقمق = کور اولمق. || نور آقمق = پك پارلاق اولمق. || یاش آقمق = آغلامق.

آقمه { س. ۱. آقمق فعلی: جریان، سیلان. ۲. شهاب.

آقندی { یاخود آقینتی. س. ۱. بر جسم مایعك متمادیاً حرکتی، سیلان ۲. نهر ویا دکیز صوینك برطرفه طوغری جریانی: بوغاز ایچی آقندیسی. [عکسنه آنافور دیرلر.] ۳. بعض امراضده بر منفذدن جراحت جریانی، سیلان مخاطی. || آقندی بورنی = آقندی‌یه معروض بورن. || آقندی‌یه کورك چکمك = اولمیه‌جق بر ایشه چالیشمق، نافله یورلمق.

آقورده { س. [ایتا. Accordo] پیانو وسائر آلات موسیقیه دوزنی. لسـ. [دوزن دیملی.]

آقورده‌جی { س. پیانو وسائر آلات موسیقیه‌یه دوزن ویرن اوسته. دوزنجی.

آقونیت { س. [فر. Aconite] نبـ. قورد بوغان دینلن نبات که عصاره‌سندن آقونیتین دینلن بر مادهٔ سمیه چیقار.

آقونیتین { س. [فر. Aconitine] صـ. قورد بوغان دینلن نباتدن چیقان بر مادهٔ سمیه.

آقیا { س. لوفر آزمانی دینلن ایری بر نوع بالیق.

آقیجی { صـ. آقان، جاری، روان.

آقین { س. [« آقمق » دن] ۱. آقارجه‌سنه شدتلی و کثرتلی حرکت ویا هجوم. ۲. چاپول وتالان ایچون دشمن

ملكنه تجاوز وهجوم : آقين ايتمك. ‖ آقين آقين = كروه، كروه، بربرينى متعاقب وغلبه‌لكله، فوجا فوج .

آقينجى | س. دشمن ملكنه چاپول ايچون هجوم ايدن سوارى عسكرى .

آقينجيلق | س. دشمن ملكنه چاپول ايچون هجوم ايدن عسكر وباشيبوزوقلرك حال وصفتى وبو طرزده‌كى اصول حرب وتخريب : آقينجيلق ايتمك.

آڭ | س. ١. بين، دماغ. ٢. فكر، ذهن. ٣. ذكا، فطنت. ٤. خاطر، حافظه. [هر نه قدر بوگون بزجه متروك ايسه‌ده، ذاتاً مشتقاتى ده مستعمل اولمغله احيا واستعمالى لازم كوزل بر لغت اساسيه‌در.]

آڭا | و دها طوغريسى اوڭا. ض. «او» ضمير غائب واسم اشارتك مفعول اليه‌در : آڭا (اوڭا) سويلدم. [ضرورت وزن ايچون «آڭه» صورتنده ده يازارلر.]

آڭارى | ح. اوته‌يان. ‖ آڭارى بكرى = اوته برى. مر.

آگاه | و آگه ص. فا. ١. معلوماتلى، خبير، واقف : بو سره آگاه‌ميسڭ؟ بن بوايشدن آگاه دكلدم. ٢. اويانيق، متيقظ، بصيرتلى. بو ايكنجى معنا ايله وصف تركيبى دخى تشكيل ايدر : دل آگاه = قلبى متيقظ؛ آگه ضمير = كذا.

آگاهى | و آگى. س. ف. ١. معلومات، وقوف، خبردارلق. ٢. اويانيقلق، تيقظ، بصيرت .

آڭديرمق | فت. [«آڭ» دن] ١. برينڭ خاطرينه كتيرمك، درخاطر ايتديرمك. ٢. بر شيئى خاطره كتيرتمك، اونوتديرمامق، ادكار ايتمك : كنديكى خيرله آڭديرر. ٣. مشبه بهى خاطره كتيره‌جك صورتده چوق بكزه‌مك : محشرى آڭديرر بر ازدحام. [لسان تكلمده مفعول به يرينه مفعول اليه ايله قوللانيلور، مثلا : بوقماش اوڭا آڭديريور، دينير.]

آڭرمق | و آڭرتمق. لا : آڭيرمق، آڭيرتمق.

آڭسالامق | و آڭسيلامق. مض : آڭسالار. فت. تقليد ايتمك، برينك تقليدينى يابه‌رق كنديسيله اكلنمك. == فل. صويتاريلق و مسخره‌لق ايتمك. مر.

آڭسزن | و آڭسزين. ح. [«آڭ» دن. بناءً عليه آڭسز يازماملى] خاطرده يوغيكن، على الغفله، بغتةً، ارتجالاً، بالبداهه. ‖ آپ آڭسز، آپ آڭسزين = بسبتون غفلت اوزره ايكن، اصلا خاطرده يوغيكن .

آڭصيرتمق | فق. آڭصيرمه‌يى موجب اولمق، عطسه‌يى جلب ايتمك، آقصيرتمق : بو انفيه آڭصيرتيور .

آڭصيرديجى | ص. آڭصيرمه‌يى موجب اولان، عطسه ويرن .

آڭصيرمق | مض : آڭصيرر، فت. [«آڭ»دن. غا: آقصيرمق.] بيندن كليركبى گورينن اوكسوروكه بكزر بر شيئى بروندن چيقارمق، عطسه اورمق .

آڭصيريق | س. [غا: آقصيريق.] بروندن گلن اوكسوروگه مشابه بر حال، عطسه .

آكل | ص. عر. ذ: آكله. جمـ : اكله. [«اكل» دن سف] يين، ييجى. [جمعى دها مستعملدر.] ‖ تا. حيوانلرى يدكلرى شيئه كوره صنوفه تقسيمه يارار : آكل البشر = انسانى يين (آدم)؛ آكل الجراد = چكرگه ايله بسلنن؛ آكل السمك = باليقله بسلنن؛ آكل اللحم = اتله بسلنن؛ آكل النبات = اوتله بسلنن؛ آكل الهوام = حشراتله بسلنن (حيوان). — حيوان آكل اللحم، حيوانات آكلة اللحم دينلير .

آڭلاتديرمق | فت. بالواسطه افهام ايتمك، برينه بر ايكنجى‌سنك توسطيله بر بر شيئى معلوم ايتديرمك .

آڭلاتمق | مض : آڭلادير. فت. ١. افهام، تفهيم ايتمك، آڭلايه‌جق صورتده افاده ايتمك : بوآدمه مقصدمى آڭلاتمغه چاليشيورم. ٢. اوكرتمك، تعليم، تدريس ايتمك : درس آڭلاديور. ٣. صراحةً سويليه‌رك رمز وايما ايله اعراب ايتمك : بن يارين گليه‌جكمى آڭلادير كبى اولدم .

آڭلادلمق | فجـ. افهام ايدلمك، بيلديرلمك، ذهنه القا اولنمق : بو ايش بكا بويله آڭلادلدى .

آڭلاديش | س. افهام، تفهيم، افاده : آڭلاديشه گوره فتوى ويريلير .

آڭلاشلمق | فجـ. منفهم ومعلوم اولمق، عقل ايرديرلمك : ايشك حقيقى آڭلاشيلامدى. [«آڭلانمق» يرينه كچمشدر.]

آڭلاشمق | فش. ١. بربرينك مقصدينى آڭلامق : طورك برآز آڭلاشەلم. ٢. موافقت حاصل ايتمك، اوزلاشمق : بو ايشده آڭلاشەميه‌جق ميز؟

آڭلامق | مض : آڭلار. فت. [«آڭ» دن] ١. عقل ايرديرمك، دراك ايتمك، ذهن آلمق : بو سوزك معناسنى آڭلايه‌مدم. ٢. تحقيق ايتمك، اوكرنمك : واپورك نه وقت كله‌جكنى آڭلاده گل. ٣. طويمق، سزمك، حس ايتمك، فرقنده وارمق : خصمك ستمنى آڭلامامق خصمه ستمدر. ٤. بيلمك، واقف وآگاه اولمق : ايش آڭلار آدم. ‖ سوز آڭلامق = فراستلى ومنصف اولمق؛ سوز آڭلايان برى كالمدى = سوز آڭلايان يوق مى؛ مقصدمى آڭلاده‌ميورم .

آڭلانمق | فجـ. آڭلاشلمق، منفهم ومعلوم اولمق. [بوكون متروك حكمنده اولوب «آڭلاشلمق» فعلى يرينى طوتمشدر.]

آڭلايش | س. ١. فهم ادراك، عقل ايرديرمه : بنم آڭلايشمه گوره. ٢. ذكاوت، فراست، انتقال : بوآدمك آڭلايشى يوقدر.

آڭلايشلى | ص. فراستلى، ذكى، فطين. هر شيئه عقل ايرديرر، سريع الانتقال .

آڭلمق | فجـ. ١. خاطره كتيرلمك، تخطر ايدلمك. ٢. ذكر اولنمق، قاله آلنمق.

آكله | سف. عر. [«اكل» دن سف. ذ.] ط. طوتديغى عضوى يتيرن كوتى بر ياره، ينيرجه .

آڭمق | فت. مض : آڭار. [«آڭ» دن] ١. خاطره كتيرمك، تخطر، ياد ايتمك : او كونلرى آڭيور ميسڭ؟ ٢. آغزه آلمق، قاله كتيرمك. ذكر ايتمك : اونك آدينى آڭما.

آگه | و آگى. با : آگاه، آگاهى .

آگيرتمق | فت. (اشكى) باغرتمق. [آگيرمغه تشويق ايتمك.] ‖ مج. (غليظ وكريه الصوت برآدمى) باغرتمق .

آگيرمق | فل. [«آگر» دن] (اشك واوڭا مشابه حيوان) كريه صوت ايله گكردن باغرمق. ‖ مج. صوت كريه‌له مركب كبى باغرمق .

آگيز | س. [اكين بچلدكدن صكره يرده كوكه يتشيك قالان صمان اوجلرى.

آل | ص. ١. قويو و پارلاق پنبه : آل چوخه آل يناق. ٢. قيزيله مائل طورى : آل آت. ‖ آل يناق = يناغى قرميزى. [پاله بيوق وغاغا بورن كبى تركجه قاعده‌سنه مخالف بر وصف تركيبيدر.] = س. ١. پارلاق قرميزى رنك : اوڭا آل ياقيشماز؛ آللى پوللى. ٢. اكثر لحوصه‌لره عارض اولان بر نوع يلانجق : آل باصدى. ٣. قادينلرك يوزه سوردكلرى پنبه دوز كون .

آل | سذ. عر. [«ال»اينجه‌اوقونور. اسم جمع اولمغله جمعى يوقدر.] ١. عائله، اولاد، چولق چوجق : آل نبى، آل رسول، آل عبا = فخر كائنات (صلعم) افندمزك عائله‌لرى كه حضرت نبى ذيشانله جناب مرتضى و حضرت فاطمه ايله امام حسن وحسين افنديلرمزدن مركب عد اولنور. ٢. سلاله، خاندان : آل عثمان = سلاطين عثمانيه؛ آل بويه = ملوك بويه.

آل | سف. عر. حيله، خدعه، مكر، لمه.

آلا | ص. قاريشيق رنكلى، بكككلى، آلاجه، منقوش : آلا بولا = بك آلاجه‌لى؛ آلا كوز : آلا كورمك = آلاجه كوروب ايى فرق ايتمه‌مك. [بو مقامده مديز همزه ايله واينجه لامله تلفظى غلط وآهنكك لسانه مغايردر.]

آلا | د. ايتا. Alla [ايتاليانجه‌دن مأخوذ بعض تعبيرلرك باشنده بولنوب، «اصولنجه، طرزنده» معناسنى افاده ايدر : آلافرانغه = فرنك اصولنجه؛

آلاتورقه = ترك طرزنده.

آلا) حد. هایدی، هیا : آلا (قوزوم؛ آلاآلاهی !

آلاء) سند. ج. عر. [مفردی (غیر مستعملدر.] نعمتلر، احسانلر، عطیه‌لر. لـ.

آلابالیق) ــ. آقنـدیسی سرت (صوثوق طاتلی صولرده بولنور برجنس لذیذ بالیق.

آلابانده) ــ. [يتا . Ala banda] (بح. کمینك بر طرفنده بولنان طوپلرك بردن بوشانمسی، یایلم آتشی : آلابانده ایتمك؛ ارسا آلابانده = کمی‌یی بردن چویرمك قوماندهسی. ‖ مج. شدتلی تعزیر وتکدیر : برآلابانده یدی که.

آلات) سند. ج. عر. [فد : (آلت.] با : آلت. = ــ. تر. فد. عو. آلات تناسل ذکور.

آلاجه) ص. قاریشیق رنکلی، (رنکارنك : آلاجه قماش. ‖ آلاجه بولاجه. دلی آلاجه‌سی = طبیع سلیمك خوشلانمیه‌جغی صورتده بربرینی طوتماز پارلاق رنکلرله ملون. ‖ آلاجه قراکلق = اقشام وشفقدن اول کی یاری قراکلق. فر. Crépuscule. = ــ. ١. قاریشیق الوان : دلی آلاجه‌یی سور؛ انسانك آلاجه‌سی ایچنده حیوانك طیشنده در. ٢. بر قاچ رنکده ایپلیکدن معمول بر طوقومه که آناطولینك اکثر طرفلرنده یاپیلیر : ایپلك آلاجه‌سی.

آلاجه‌لانمق) فط. مختلف (رنکلرده لکه وبول پیدا ایتمك، رنکارنك اولمق. ‖ کوز آلاجه‌لانمق = بولانمق، ایی کورممك.

آلاجه‌لق) ــ. مختلف الالون (شیئك حالی. ‖ مج. ثباتسزلق، تلون.

آلاجه‌لی) ص. مختلف الالون، (رنکارنك. آلاجه‌لی بولاجه‌لی = نامطبوع صورتده رنکارنك.

آلاچوق) ــ. ترك عشایرینك (چالی چرپیدن و چیتدن مسکنلری. اوبه.

آلار) ضم. ج. ج. آنلر واونلر (یرینه ضمیر غائبك جمعنده مستعملدر.

آلارغه) ــ. [يتا . Alargo] (بح. آچیق دکیز، انکین : آلارغه‌یه چکلمك. ‖ آلارغه ایتمك = آچیغه چکلمك. = حد. آچیق کل، یاقلاشمه، اوزاق !

آلازلامق) فت. ١. آلوده (قیزارتمق ویا اوتولمك. ٢. قیزغین دمیرله یاقمق، کی ایتمك.

آلازلامه) ــ. یلانجق دینلن (شیئك برنوعی.

آلازلانمق) فط. ١. آلوده (قیزارمق. ٢. قان حرارتندن قیزیللق پیدا ایتمك.

آلاف) سند. ج. عر. فد : (الف. با : الف.

آلاقارغه) ــ. سیاه وکول (رنکنده قارغه. غراب البین.

آلام) سند. ج. عر. فد : الم (با : الم.

آلامانه) ــ. ١. کوچك اودون (کمیسی. ٢. بیوك بالیقچی قایغی. ٣. بویله قایقلره مخصوص بیوك آغ. ایغریب.

آلان) ــ. اورمان ایچنده (آچیقلق، فر. Clairière.

آلان) ص. ح. قاریشیق، کو(رلدیلی، پاتیردیلی : آلان تالان اولدیلر.

آلاو) ــ. [غا : آلو] آتشدن (چیقان یالین. لهب، شعله.

آلاولانمق) فل. [غا : آلو (لنمك] یالین پیدا ایتمك. التهاب ایتمك. شعله‌لنمك.

آلاویره) ــ. ١. قاریشیقلق، (قارغشالق، هرج ومرج. ٢. بر شیئك الدن اله ویریله‌رك ویا آتیله‌رق آقتارلمسی: قاربوزلری آلاویره ایله سرکی‌یه، کره‌میتلری چاتینك اوزرینه آتدیلر. ٣. واپورلره کمور ویرمك ایچون بورده‌یه قوریلان قدمه‌لی اسکله. ٤. طلومبه‌نك جذب ودفع ایله اشلمه‌سی : آلاویره‌لی طلومبه.

آلای) ــ. ١. جماعت، کروه، (غلبه‌لك، فوج، جم غفیر. ٢. کثرتلی مقدار، مختلف ومتعدد اشخاص ویا شیئلر : بر آلای جهلا؛ برآلای خردوات. ٣. دبدبه وداراتله اجرا اولنان رسم، موکب : بیرام آلایی، صره آلایی. ‖ ع. درت طابور پیاده ویا بش بلوك سواری عسکرندن مرکب قوت : پیاده، نظامیه، ردیف، سواری آلایی. ‖ آلای امامی = بر آلای عسکره امامت وظیفه‌سنی ایفا ایدن صارقلی ضابط. ‖ آلای امینی = برآلای عسکرك امور حسابیه‌سنه باقان ضابط که بیکباشی مادوننده‌در. ‖ آلای بکی = وقتیله بر ایالت سپاهیسنك باشی؛ الیوم ژاندارمه الاینك قومانداني. ‖ آلای کاتبی = بر آلای عسکرك امور تحریریه‌سنی ایفا ایدن ضابط. ‖ میر الای = بر آلای عسکره قومانده ایدن ذات که قائممقامك مافوقنده ومیر لوانك مادوننده بولنور و پك عنوانی حائزدر. ‖ آلای آلای = کروه کروه، فوجا فوج. ‖ آلای اثوابی = اونیفورمه، البسهٔ رسمیه. ‖ آلای ایتمك = اکلنمك، استهزا ایتمك، ماهتابه آلمق. ‖ آلای سنجاغی = ایام مخصوصه‌ده سفائنی طوناتمق ایچون آچیلان رنکارنك بایراقلر. ‖ آلای طوبی = ایام رسمیه‌ده وتشریفات ایچون آتیلان طوپ. ‖ آلای قورمق = وهمیاتله اوغراشمق. ‖ آلای کچیرمك = برینك سوزینی دیکلر کبی اولوبده بشقه شیٔ دوشونمکله مشغول اولمق. ‖ آلای مالای = هپ بردن، طاقیله، پالاس پاندراس. [آلای والا، آلای مذکور کبی ترکیبات فارسیه غلطاتدندر.]

آلایجی) ص. هرکله اکلنمکی (سون، مستهزی.

آلایش) ــ. فا. ١. بولاشیقلق، (بولاشمه. ز. ٢. واهی زینت ودبدبه : دنیانك آلایشنه آلدانمق.

آلایلی) ص. ١. دبدبه‌لی، مطنطن، (آلایله اجرا اولنان. ٢. ضمناً اکلنجه‌لی، استهزالی : آماده آلایلی یازمش ! ‖ ع. مکتبدن چیقمیوب. آلایدن یعنی نفردن یتیشمش (ضابط). مکتبلی مقابلی.

آلب) ص. یکیت. بهادر، قهر(مان، پهلوان. مر.

آلبورا) ــ. [ایتالیانجه‌دن مأ(خوذ] بح. ١. سرنلرك دیرکلرك اوزرینه قالدیریلوب ربط ایدلمسی. ٢. فلوقه کورکلرینك سلاملامق ایچون یوقاری قالدیرلمسی. ٣. طالیانلرده آغك یوقاری آلنمسیله بالیغك طوپلانمسی.

آلبوم) ــ. [لا. Albume] (فوطوغراف رسملرینی ویا سائر تصاویر واشکال وخاطراتی حاوی جزءدان.

آلپاقه) ــ. ١. آمریقای جنو(بیده یاشار کچی ایله دوه آره‌سنده بر چارپا. ٢. بو حیوانك قیلندن معمول برجنس اینجه یوکلی قماش.

آلت) ــ. ١. اوست مقابلی، (زیر، تحت : یرك اوستی‌ده برآلتی‌ده بر. ٢. آرقه، کری، صوڭ : بو ایشك آلتی ایی چیقمیه‌جق. ٣. کریده‌کی قسم، مابعد، مؤخر جهت: حکایه‌نك آلتی دهاغریبدر. = ص. ١. آشاغیده، بر دیکر شیئك مادوننده بولنان، اسفل، تحتانی، زیرین : آلت قات، آلت چکه. ٢. بر شیئه معروض بولنان : طوپ آلتی، روزکار آلتی. ‖ آلت آلته = بربرینك آلتنده. ‖ آلت آشاغی اورمق = غلبه چالمق، یره اورمق. ‖ آلت‌ه آلمق = مغلوب ایتمك، یکمك. ‖ آلت اوست = یوقاریسی آشاغی وآشاغیسی یوقاری کله‌جك صورتده، زیر وزبر : آلت اوست ایتمك = چوق قاریشدیروب زیروزبر ایتمك. ‖ آلت اولمق = مغلوب اولمق، یکلمك. بحثده الزام اولنمق. ‖ آلت ایتمك = مغلوب ایتمك، یکمك. بحثده الزام ایتمك. ‖ آلت باشنده = بلا فاصله آلتنده، یاننده. ‖ آلت طرف، آلت یان = متصل اولان جهت سفلی، مابعد. ‖ آلتنده قالمق = ١. مغلوب اولمق، یکلمك. ٢. منتدار اولمق، بر ایلك کوروبده قارشیلق ه بولنه‌مامق. ‖ آلتلی اوستلی = فوقانی وتحتانی، آشاغیسی ویوقاریسی برابر : بو او آلتلی اوستلی کرایه ویریلیر. ‖ آیاق آلتی = ممر، یول اوستنده واقع. ‖ آیاق آلتنه آلمق = چوق دوکمك. ‖ مج. حقیر کورمك ‖ ال آلتندن = کیزلیجه، خفیا. ‖ ال آلتی = معیت، توابع، زیر دست. ‖ بییق آلتی = استهزا : بییق آلتندن کولمك. ‖ چکه آلتی = چکه آلتنده کردانك صارقان یری، غبغب. ‖ حصیر آلتی، منذر آلتی = اهمال، عدم اجرا. ‖ صمان آلتندن صو یوروتمك = اصلا بللی اولمیه‌جق صورتده حیل ودسایس قورمق. ‖ طام آلتی = اوستی اورتیلی بر بنا. ‖ قبه آلتی = دورسابقده مجلس

محلی. ‖ قهوه آلتی = صباح قهوه‌سیله برابر ییئن ییمك، ماحضردن عبارت اوله‌رق عجاله ییئن شیء: قهوه آلتی ایتمك = بو ییمکی ییمك. ‖ یر آلتی = بودروم، مخزن. — آلته. آلتده. آلتدن تعبیرلری ظرف مکان وحرف جر معناسنی افاده ایدرلر.

آلَت { سش. عر. جم: آلات. ١. بر ایش ایشلکده و یا بر صنعت اجراسنده قوللانیلان ادوات، آوادانلق: آلات حرب، آلات جراحیه، آلات وادوات. ٢. عضو: آلت معهوده = عضو رجلیت: آلات تناسلیه = ارکك ودیشی اعضاء تناسلی. ‖ مج. سبب واسطه، بر شیئك اجراسنه توسط ایدن: خیره، شره آلت اولمق. [صوکنده‌کی ت تاء تأنیث ایسه‌ده، ترکجه‌ده هیچ بر وقت آلة وآله صورتنده قوللانلماز.]

آلتلق { س. خطاطلرك یازی یازارکن کاغدی استناد ایتدیرمك ایچون قوللاندقلری قالینجه کاغد، ال سپری.

آلتمش { عد. آلتی کره اون، ستین، شصت، ٦٠.

آلتمشر { عد. بهرینه ویا بهر دفعه‌سنده آلتمش: هپسنه آلتمشر غروش دوشدی.

آلتمشلامَق { فل. آلتمش یاشنه وارمق، آلتمشلق اولمق، حد ستینه واصل اولمق.

آلتمشلق { ص. ١. آلتمش جزءدن مرکب، آلتمش مجموعی. ٢. آلتمش یاشنده (آدم). ٣. آلتمش پاره‌لق (سکه). ٤. آلتمش (پاره ویا غروش وسائره) دکرنده.

آلتمشنجی { ص. اللی طقوزدن صکره اولان: آلتمشنجی سنه: یوز آلتمشنجی.

آلتنجی { ص. بشدن صکره کلن، سادس، ششم: آلتنجی صنف، آلتنجی سنه: اون آلتنجی، یوز یکرمی آلتنجی.

آلتون { یاخود آلتین. س. ١. معروف قیمتلی معدن، زر، ذهب. ٢. آلتون سکه، لیرا، دینار، فلوری. ٣. زنکینلك، ثروت. = ص. آلتوندن معمول، زرین: آلتون ساعت، آلتون ظرف. ‖ مج. پك کوزل، پك بولنده: اونك ایشی آلتون. ‖ آلتون باباسی = پك زنکین آدم. ‖ آلتون توزی = تبر. ‖ آلتون طوپی = پك کوزل جوجق، نور پاره‌سی. ‖ آلتون قاقه = آلتون تل وپوللر قاقغله تزیین اولنمش، زرنشان. ‖ آلتون یاپراغی = ورق.

آلتون اوتی { س. اکرلتی اوتی نوعندن طبده مستعمل بر نبات، اسقولوپندریون.

آلتونجی { س. آلتوندن معمول شیئلر یاپان صنعتکر = آلتونی ورق حالنه کتیرن صنعتکر.

آلتون طوب { س. عنبر چیچکی، غازیه.

آلتون توپروق { س. قیل دوکن دینان قوشك بر نوعی.

آلتون کوکی { س. یکوانه دینان برجنس کوك.

آلتونلامَق { یاخود آلتینلامق. فتـ. آلتونله قاپلامق یاخود یالدیزلامق، تذهیب ایتمك.

آلتی { عد. بش ایله یدی آره‌سنده‌کی صایی، سته، شش، ٦: اون آلتی = ست عشر، ١٦: آلتیده بر = سدس. ‖ آلتی اوقه = یورغان ایچنده برینی آرقه‌اوستی یاتیروب اللرندن وایاقلرندن طوته‌رق یوقاری قالدیرقدن صوکره یره براقه‌رقدن اجرا اولنان اویون که جوجوقلر آراسنده میزیقجیلق ایدنلره مجازاة موقع تطبیقه قونیر. ‖ آلتی کوشه = مسدس شکلی.

آلتی پاتلار { س. روولور دینلن مکرر آتشلی طبانجه.

آلتی پارمَق { ص. النده فضله بر پارمغی اولان (آدم). = س. ١. پلاموط بالیغنك بیوکی، طوریك نوعی. ٢. یول یول برجنس قماش.

آلتیشر { عد. بهرینه یاخود بهر دفعه‌سنده آلتی: قویونلری تقسیم ایتدك جمله‌مزه آلتیشر دوشدی: آلتیشر آلتیشر آلوب کوتوردیلر.

آلتیلق { ص. ١. قیمتی آلتی (غروش وسائره) اولان: بو قماشك آلتیلغی ده وار یدیلکی ده. ٢. بویی آلتی آرشین وثقلتی آلتی اوقه وسائره اولان: آلتیلق دیرك: آلتیلق قوزی. = س. آلتی غروش وسائره‌دن عبارت، آلتی‌یه منقسم سکه.

آلجه { ص. ١. پارلاق قرمزی‌یه مائل رنکده. ٢. آله چالار طوری (آت).

آلچاجق { ص. آلچاقجه. پك یوکسك اولمیان. [اکثریا مقام تحبیبده مستعملدر.]

آلچارق { ص. دها آلچاق، آز آلچاق، آلچاقجه.

آلچاق { یا آلچق. [ترکیء قدیمده یر وطوپراق دیمك اولان «آل» دن یاخود «آلت» دن.] ١. یوکسك مقابلی، دون، پست. ٢. بویی قیصه، قصیر، کوتاه. ‖ مج. ١. طبعی ونسلی آشاغی، فرومایه، دنی، ذلیل، دون، پست. ٢. خسیس، پنتی، جری. ٣. قورقاق، نامرد. ‖ آلچاق کوکللی = متواضع، کبرسز. ‖ آلچاقدن کوریشمك = کبر ایتمه‌مك، تواضع کوسترمك. ‖ یالیمی آلچاق = کبری قیریق.

آلچاقجه { ص. آز آلچاق. پك یوکسك اولمیان. = ح. دنائتله، ذلت وتنزلله: آلچاقجه یالوارمق.

آلچاقلاتمَق { فتـ. ایندیرمك، آزالتمق، تدنی ایتدیرمك.

آلچاقلامَق { مضـ: آلچاقلار. فتـ. تحقیر ایتمك، خوار وذلیل نظریله باقمق. = فل. تدنی وتنزل ایتمك، آلچاقجه تبصبص وتملق ایتمك.

آلچاقلق { س. ١. یوکسکلك مقابلی، پستی. ٢. بوی قیصه‌لغی. ‖ مج. ١. دنائت، فرومایه‌لك، ذلت. ٢ مبالغه‌لی خست، جریلك. ٣. قورقاقلق، نامردی.

آلچالمَق { مضـ: آلچالیر. فل. آلچاق ایتمك. ‖ مج. تنزل ایتمك ارتکاب مذلات، تذلل ایتمك.

آلچی { س. صاغلام بر خرج یاپمه‌ده قوللانیلان معروف بیاض توز، جبس: آلچی طاشی = بونك ازلمه‌مشی، طاش حالنده اولانی.

آلچیلامَق { فتـ. آلچی ایله یاپشدیرمق ویا صیوامق، آلچی سورمك.

آلداتمَق { مضـ: آلدادیر. فتـ. ١. حیله وخدعه ایله قاندیرمق، اغفال ایتمك. ٢. اویون ایتمك، طولاندیرمق. ٣ یالان سویلمك، اصلی اولمیان شیئی واقع وطوغری کبی کچیرمك. ٤. سوزنده طورمامق، وعد وتعهدینی طوتمامق. [ترکیء قدیمده وجغتایجه‌ده «آلدامق» فعلی واردر. بزجه متروك اولوب یرینی بو لغت طوتمشدر.]

آلدادان { ص. ١. اغفال ایدن، مغفل، فریبنده. ٢. یالان سویلین، کاذب. ‖ احمق الدادان = اینجه اینجه یاغوب چوق ایصلادان یاغموره اطلاق اولنور. ‖ چوبان آلدادان = آلاجه طاوق دخی دینلن بر جنس قوش.

آلدادیجی { ص. اغفال ایدن، مغفل، حیله کار. ٢. یالان سویلین، کاذب. ٣. صورت ظاهره‌سی امنیت بخش اولوب انسانك اعتمادینی جلب ایدن.

آلدانج { ص. چابوق آلدانیر، هر شیئه قولای ایناننیر، مغفل.

آلدانغیج { س. اغفال، حیله، اویون، فریب.

آلدانمَق { فط. ١. حیله وخدعه‌یه قاپلمق، اغفال اولنمق. ٢. یاکلیش بر فکره ذاهب اولمق، غافل بولنمق، طوغری حکم ایده‌مه‌مك. ٣. یالانه ایناننمق. ٤. اعتماده شایسته اولمیان، برینه اعتماد ایدوب اوکا کوکنمك، مغرور اولمق.

آلدانمه { س. و:

آلدانیش { س. آلدانمق فعلی. با: آلدانمق.

آلدانیجی { ص. آلداتان، کاذب. با: آلدادیجی.

آلدیرمَق { فتـ. ١. آلمغه سوق واجبار ایتمك، قبول ایتدیرمك. ٢. بالواسطه آلمق، آلمغه آدم کوندرمك. ٣. اشترا ایتدیرمك، صاتین آلمغه سوق واجبار ویا بوکا مساعده ایتمك: بکا شو آتی آلدیرمدیلر. ٤. صیغدیرمق، استیعاب ایتدیرمك: بو قدر ذخیره‌یی شو انباره نصل آلدیره جقسکز؟ = فل. ١. اهمیت ویرمك: حریف هیچ آلدیرمیور. ٢. تجنن ایتمك، چیلدیرمق. ‖ بروندن قیل آلدیرمامق = متکبرانه مخالفت ایتمك.

آلَسته { ص. [Allesta : ایتا:] حاضر، مهیا. عو.

آلش آلشمق و سائره با: آليش وسائره.

آلغنجار س. برنوع يبانى آجى ويشنه.

آلفته ص. فا. ج: آلفتگان. عشق وسودادن شيدا ومجنون اولان. آشفته. — س. تر. ناموسسز قارى. فاحشه.

آلقيش س. ال چيربه‌رق وبلند آواز ايله ياشا ديه باغره‌رق ايديلن تقدير وتحسين: مكرر آلقيشلرله استقبال اولندى.

آلقيشلامق فت. ال چيربه‌رق بلند آوازله تقدير وتحسين ايتمك.

آلقيشلامه وآلقيشلايش. س. ال چيربه‌رق وبلند آوازله ياشا ديه باغره‌رق تقدير وتحسين ايتمه.

آلقيشلانمق فج. ال چيربمه‌لرله تقدير وتحسين اولنمق، بويله بر تمايشه نائل ومظهر اولمق.

آلگون وآلگونه. ص. فا. آل رنكنده، قويو وپارلاق پنبه رنكنده.

آللاق ص. ١. حيله‌كار، مزور، دوباره‌جى. ٢. سوزنده طورماز، دونك. || آللاق بوللاق، اللاق ماللاق = قارمه قاريشيق. عو.

آللق س. ١. قويو وپارلاق پنبه رنك. آل رنكى. ٢. قادينلرك يوزه سوردكارى آل دوزكون.

آلما س. آهنكه مغاير اوله‌رق مدسز «آلما» ديديكمز ميوه‌نك اسم اصلى وصحيحيدر. با: آلما.

آلمان س. آلمانيه‌لى. جرمانيه‌لى. جرمان.

آلمانلق س. آلمان جنسيتى وحال وطورى.

آلمق مض: آلير. فت. ١. ال ايله طوتوب كوتورمك، اخذ وقبض ايتمك: يردن بر طاش آلدى. ٢. قبول ايتمك، ويريلن شيئى تسلم ايتمك: جفتلكك بو سنه‌لك وارداتنى آلدى. ٣. برابر كوتورمك: چولق چوجقنى آلوب كيتمش؛ سيل كوبريى آلمش. ٤. تحصيل ايتمك، ايدنمك، مالك وحائز اولمق: مأموريت، رتبه، نشان آلمق. ٥. اله كچيرمك، ضبط، فتح ايتمك. ٦. صاتين آلمق، اشترا، مبايعه ايتمك: بر آت آلمق ايسترم. ٧. كنديسنه طوغرى چكمك: قايقجى كوركى آلدى. ٨. استيعاب ايتمك: بو شيشه يوزدرهم صو آلير. ٩. چويرمك، احاطه ايتمك: اطرافنى آلمق، اورته‌يه آلمق. ١٠. آكلامق، فهم وادراك ايتمك: ذهنم آليور، معلمى درسى كوزل تقرير ايديور اما كنديسى غباوتندن آله‌ميور. ١١. تلقى ايتمك: امركزى آلدم. ١٢. كسمك، قيصمق: بوينندن بر آز آلملى. ١٣. قابل ومساعد اولمق: بويا، جلا آلمق. ١٤. پيدا وحاصل ايتمك = نم آلمق. ١٥. قزانمق، تحصيل ايتمك: پاره آلمق، نام آلمق. ١٦. بر منفذدن ايچنه كيرمك: كمى صو، فوچى هوا آليور. ١٧. قاپمق، ياقه‌لانمق، مبتلا اولمق: خسته‌لق آلمق. || آتش آلمق = طوتيشمق، بردن پارلامق: و مج. زياده حدتلنمك. || اذن آلمق = استيذان ايتمك؛ مأذوناً كيتمك. || اطرافنى آلمق، اورته‌يه آلمق = صارمق، احاطه ايتمك. || اله آلمق = الده ايتمك، قزانمق. || اودونج آلمق = استقراض ايتمك. || اورنك آلمق = امتثال ايتمك. || اوستنه آلمق = ١. درعهده، تعهد ايتمك. ٢. برقباحتك فاعلى كندى اولديغنى سويلمك. || اوزرينه آلمق = اورته‌يه سويلنيلن بر لقرديدن مقصد كندى اولديغنى ظن ايتمك. || اوكنى آلمق = وقوعندن اول رفعى چاره‌سنى بولمق. || اولچى آلمق = ١. اولچمك، مقياسنى قيد ايتمك. ٢. قياس ايتمك. || بورج آلمق = استقراض ايتمك. || بويناك اولچيسنى آلمق = كندى مقدار واعتبارينى آكلامق. || بوينه آلمق = درعهده، تعهد ايتمك. || برتاو آلمق = ميدان آلوب قوشمق. || جواب آلمق = سؤالنك جوابنه نائل اولمق؛ جواب رد آلمق. || خبر آلمق = استخبار ايتمك، طويمق. || خيزينى آلمق = كسب سكونت ايتمك، تسكين اولنمق، ياواشلامق. || سوز آلمق = وعد وتعهد ايتديرمك. || صاتين آلمق = مبايعه، اشترا ايتمك. || صوئوق آلمق = صوئوقدن خسته‌لانمق، كندينى اوشوتمك. || صورت آلمق = استنساخ ايتمك، عينى چيقارمق. || صولوق، نفس آلمق = تنفس ايتمك؛ بر آز استراحت ايتمك. || عبرت آلمق = متنبه اولمق. || قان آلمق = حجامت ايتمك، بر مقدار قان آقيتمق. || قيز آلمق = تزوج ايتمك؛ صهريت پيدا ايتمك؛ قيز آلوب ويرمك = مصاهرتده بولنمق. || كوز آلمق = كوزى قماشديرمق. || كوكل آلمق = تطييب خاطر ايتمك. || مسخره‌يه آلمق = اكلنمك، استهزا ايتمك. || مشق آلمق = يازى وسائره‌ده برندن اورنك آلوب تقليده چاليشمق. || ميدان آلمق = فرجه وفرصت بولمق. || يول آلمق = قطع طريق ايتمك، ايلريلمك. || آلوب ويرمك = تنقيد ومؤاخذه ايتمك. || آلوب ويره‌مه‌مك = اوغراشمق.

آلن س. باشك اوكى طرفنك اوست قسمى، كوز وقاشلرك اوستنه كلن جهتى، ناصيه، جبين، پيشانى. || مج. ١. هر شيئك اوك جهتى، جبهه: بنانك آلنى. ٢. يوز، وجه، چهره. ٣. كوستريش، صورت ظاهره، ناصيهٔ حال. ٤. جرأت، حياسزلق، كستاخلق. || آلنى آچيق = اوتانه‌جق ايشى اولميان، عفيف، ناموسلى. || آلنى آق = قباحتسز، معصوم. || آلن ترى = مشقتلى وناموسكارانه سعى وعمل. || آلن دريسى، طمارى = حيا: آلننك طمارى پاتلامش = حياسز. || آلن قاريشلامق = تحسين ايتمك، (مقام انكارده) صلا اوقومق: بو ايشى ياپه‌بيله‌نك آلننى قاريشلارم. || آلن يازيسى = قدر، مقدرات.

آلنلق س. ١. قادينلرك آلننه طاقدقلرى آلتونلى و الماسلى سوس. ٢. ابنيه‌نك جبهه‌سنه طاقيلان لوحه وكتابه.

آلنلى ص. ١. آلنى اكلى، واسع ناصيه‌لى. ٢. حياسز، جرى، كستاخ.

آلنمق فج. اخذ اولنمق. — فل. سويلنيلن بر سوزى كندى اوستنه آلوب منفعل اولمق، ظنه دوشوب چابق متأثر اولمق: بو آدم چوق آلنير.

آلو س. [اصلى: آلاو، غلط فاحشى: علو] ١. آتشدن چيقان پارلاق ومشتعل هوا. يالين، لهيب. ٢. مزراق اوجنه طاقيلان كوچك بيراق، فلامه. || آلو كسيلمك = پك زياده غضب وتهور ايتمك.

آلو س. فا. اريك. [لسانمزده بوندن غلط اوله‌رق «هولو» بعض اريك انواعنه اطلاق اولنور. شفتالو و زردالو دخى بوندن مركبدر.]

آلود ص. فا. [«آلودن» فعلندن سمص. اولوب وصف تركيبيه كيرر.] بولاشيق، بولاشمش، ملوث: خون آلود = قانه بولاشيق؛ خواب آلود = اويقويه بولاشمش، اويومش: مرحمت آلود = مرحمتلى.

آلودگى س. فا. بولاشيقلق. لسه.

آلوده ص. فا. [«آلودن» فعلندن سمف.] بولاشمش، بولاشيق: آلودهٔ خون = قانه بولاشيق؛ آلوده دامن = اتكى بولاشيق، عفتسز، ناپاك دامن.

آلولنديرمك فت. آلو چيقارير حاله كتيرمك، طوتيشديرمق، اشتعال ايتديرمك.

آلولنمك فل. آلو چيقارمق، يالينلامق، اشتعال ايتمك، طوتيشمق. || مج. ١. كسب اشتداد ايتمك. ٢. غضبه كلمك، حدت ايتمك.

آله‌جق س. مديون ذمتنده اولان مطلوب: دفترك آله‌جق قسمى. مقابلى: ويره‌جك.

آله‌جقلى س. برينك ذمتنده آلاجغى اولان آدم، داين.

آلهه سذ. ج. عر. فد: اله. با: اله.

آليج س. يبانى اريك انواعندن برى.

آليجى ص. ١. آلان، آخذ. ٢. صاتين آلان، مشترى، طالب: بومالك آليجيسى يوقدر.

آليش س. ١. آلمق فعلى وطرز و صورتى. با: آلمق. ٢. صاتين آلمه، مبايعه، اشترا: آليش ويريش = آليم صاتيم، اخذواعطا، دادوستاد. ٣. بر موقعك بر نقطه دن كورينيشى، نظارتى.

آليشديرمق فت. ١. الفت ايتديرمك، مألوف قيلمق، عادت ايتديرمك: طوغرى آدمى يالانه آليشديره.

مازسك. ٢. اوكرتمك، تعليم ايتمك: هركسى يڭنجيلكه آليشديرملى. ٣. وحشتى ازاله ايدوب مأنوس ايتمك، انسيت پيدا ايتديرمك: طاغده طوتيلان يبانى حيوانى ده آليشديرمق ممكندر. ٤. امتزاج ايتديرمك، قولاى ايشليه جك حاله كتيرمك: آناختارى كليده آليشديرمق. ٥. (صيجاق صوبى) ملايم وايليق ايتمك. [بو ٥نجى معناده اصلى: «ايليشديرمق» اولسه كركدر.]

آليشقان ص. آليشمش، مألوف، مأنوس.

آليشلمق فجه. الفت و انسيت پيدا ايدلمك: دنياده هر شيئه آليشيليه.

آليشمق فل. ١. الفت ايتمك، مألوف اولمق، عادت ايتمك: اركن قالقمغه آليشه مدم. ٢. اوكرنمك، تعلم ايتمك: يڭنجيلكه آليشملى. ٣. وحشتدن قورتلوب مونس اولمق: تيلكى انسانه آليشماز.

آليشيق ص. ١. الفت ايتمش، مألوف: بن صوئوغه آليشيغم. ٢. وحشيتدن قورتاريلوب تأنيس ايدلمش، مأنوس: آليشيق حيوان. ٣. عادت ايتمش، دواملى: آليشيق مشترى.

آليق ص. [«آلمق» دن] چاليق، مجذوب، بدلا.

آليقلق س. چاليقلق، مجذوبيت، بدلالق.

آليقومق فته. ١. كرى طوتمق، تعويق وتأخير ايتمك: بنى يولدن آليقودى. ٢. صاقلامق، حفظ ايتمك: بونى سزڭ ايچون آليقودم.

آليم س. [«آلمق» دن] ١. آلمق فعلى، اخذ، ستاد. ٢. مبايعه، اشترا: آليم صاتيم = آليش ويريش. ٣. مرميات تك يتيشديكى مسافه، آتيم، منزل، حوزه. ٤. كوزڭ يتيشه بيلديكى، كورديكى مسافه: آليملى زاغار = اوزاق كورن.

آلين آلينلق، آلينلى يا: آلن وسائره

آلينغان ص. هر شيئدن آلنان هر سوزى كنديسى عليهنه تفسير ايدوب منفعل اولان.

آليويرمك فته. ١. عجالة آلمق، همان آلوب كچمك. ٢. على الفور صاتين آلمق، همان مبايعه ايتمك.

آمّا د. [اصلى عربى اولوب مدسز الفله در] يا: اما.

آماج س. فا. مرميات نشانى، هدف. لسـ.

آماجگاه س. فا. نشانڭ قونديغى ير، هدف محلى، نشانگاه. لسـ.

آماده ص. فا. حاضر، مهيا. لسـ.

آمال سذ. جم. عر. فد: امل يا: امل.

آمان د. [اصلى عربى اولوب، مدسز الفله در.] ١. استغاثه و فرياد مقامنده قوللانيلير: آمان افندم! آمان اللهم. ٢. طلب عفو ايچون مستعملدر: آمان! بر دها ياپمام. ٣. رجا ونيازه دلالت ايدر: آمان! كيتمه يڭ بو كون؛ آمان! اويله سويله. ٤. صبرسزلقله حدت و انفعال بيان ايدر: اوف آمان! براق بنى. ٥. تنبيه وتحذير علامتيدر: آمان! چوجغه باق. — جمعه خطاب اولندقده «آمانڭ» صورتنده دخى قوللانيلير. = سـ. يا: آمان.

آمد سـ. فا. [فارسيده فعل ماضى اولوب، سمص. كبى قوللانيلير.] ١. كليش، كلمه، وصول: آمدشد = كيدوب كلمه، اياب وذهاب. ٢. وقتيله دفترلرده قيد اشارتى اولوب، قيدى ترقين اولنانلرده «رفت» كلمه‌سيله اشارت اولنوردى. [بوندن «آمديه» تعبير سقيمى ده تشكيل ايدوب كمرڭ اصطلاحنده قوللانيورلرسه‌ده، شايان قبول دكلدر.]

آمدجى [باب عاليده مابين همايونله اولان مخابره قلمنڭ رئيسى ومجلس خاص وكلا باش كاتبى: آمدجى بك. اصل اسم رسميسى: آمدئ ديوان همايوندر.

آمدجيلك سـ. آمدجى عنوان و نصبى.

آمدى سـ. فا. آمدئ ديوان همايون. يا: آمدجى.

آمدى سـ. فا. كليش. وصول. يالكز «رسم خوش آمدى» تعبيرنده مستعمل اولوب، صفا كلديكز ديمك مقامنده ايديان عيادته اطلاق اولنور، قدوم تبريكى.

آمر ص. عر. ؤ: آمره. جم: امرا. [«امر» دن سف.] بيوريجى، امر ايديجى. = سذ. مأمورڭ مافوقى، بيوك مأمور.

آمرانه ص. فا. آمره ياقيشير بر صورتده واقع اولان: آمرانه بر طرزله. = حـ. آمره ياقيشير بر صورتده، امر ايده‌رك: بو آدم دائما آمرانه اقردى‌سويلر.

آمرزش سـ. فا. عفو، مغفرت. لسـ.

آمريقان سـ. ا-ا-ا آمريقادن كلن معروف قماش.

آمناً حـ. عر. [«امن» دن سف.] امين وصاغلام اولەرق، كمال امنيتله: آمناً وسالماً مواصلت ايتديلر.

آمنّا حـ. عر. [«ايمان» دن فعل ماضى نفس متكلم مع الغيردر.] ايناندق، تصديق ايدرز. اوكا ديه جك يوق.

آموره سـ. [يتا.] بحـ. مايستره ايله ترينكت يلكنلرينڭ آچلمسى.

آموز ص. فا. [«آموختن» فعلندن سمص. اولوب صتر. تشكيليه كيرر] ١. اوكرنمش، بيلن: حكم آموز. ٢. اوكردن، تعليم ايدن: ادب آموز.

آمونياق سـ. [فر. Amoniaque] كيم. نشادر روحى.

آميرال سـ. [فر. Amirale. عر: امير البحر دن] بحريه قوماندانى. قپودان.

آميراللق سـ. بحريه قوماندانلغى. قپودانلق.

آميز ص. فا. [«آميختن» فعلندن سمص. اولوب صتر. تشكيلنه كيرر.] قاريشيق، ممزوج، حاوى، شامل: حكمت آميز = حكمتى حاوى، حكمتله ممزوج: شكر آميز = شكرله قاريشيق.

آميزش سـ. فا. امتزاج، ائتلاف، معاشرت: حسن آميزش.

آمين حد. عر. [عبرانيدن] اويله اولسون! ربم قبول ايت!

آمين خوان ص. فا. آمين اوقويان، بر شيئى تماميله تصديق ايدن: جمله‌سى آمين خوان اولديلر.

آن ضـ. ضمير غائبڭ مجرد و مفعول اليهدن بشقه احواللنده وحروفه التصاقنده «او» يرينه مستعمل صورتى اولوب، اصلى «او» در. و «ن» يالكز حسن صوت ايچون كيرر. بناءً عليه: آنلر، آنڭ، آنى، آندن، آنسز، آنجيلاين يرينه: اونلر، اونڭ، اونى، اوندن، اونجيلاين يازمق دها طوغريدر.

آن سذ. عر. جزئى بر زمان، لحظه، دم: اوآنده. برآنده، آن واحدده، آن غير منقسمده، هر آن، هر آن وزمان. || آن بآن، آناً فاناً = كيتدكجه، تدريجاً، مرور زمانله. || الآن = ١. شمدى، شمديكى حالده. ٢. حالا، هنوز.

آن سـ. فا. كوزللك، جاذبه، صباحت، ملاحت: حسن وآن. = كـ. بعيد ايچون ش. اولوب، «شو بو» يرينه نادراً آن واين ويا اين وآن قوللانلمشدر.

آنا سـ. [واستانبول شيوه سنجه غلـ: آنه] طوغور ديشى امثالى افرادينه نسبتله ديشى انسان ويا حيوان، والده، مادر، ام. ننه. || مجـ. ١. عزيز و محترم قادين: خديجه آنامز، مريم آنا. ٢. بر شيئڭ الڭ باشلى قسمى، كوتوك، اساس، مركز: آنا دفتر، آنا ديرك. || اوكى آنا = رابه، والده اولميان پدر زوجه‌سى. || آنا بابا = والدين، ابوين. || آنا بابا اولادى = قيمتلى، عزيز، سوكيلى. || آنا بابا كونى = محشر كبى غلبه‌لكلى و اولاد آناسنى باباسنى دوشونه‌ميه جك درجه‌ده مخاطره‌لى كون. || آنادن طوغمه = چيريل چيلاق. || بيوك آنا = پدر ويا والده‌نڭ والده‌سى، جده. || حمام آناسى = حمامده يناشمه اختيار قادين. || دمير آناسى = كمى دميرينڭ بيوك قولى. || سوت آنا = سوت ننه، مرضعه. || قاين آنا = زوجيندن بهرينه نسبتله ديكرينڭ والده‌سى، قاين والده

آناج ص. دفعاتله ياورى يتيشديروب قارتلاشمش وآليشيق (قاز، هندى وسائره). || مجـ. ايشلرده قوجالايوب تجربه حاصل ايتمش، قورناز، اوسته.

آناجلامق فل. ايشلرده قوجاليوب تجربه حاصل ايتمك، قورناز واوسته اولمق.

آناجلق سـ. دفعاتله ياورى يتيشديروب آليشمش اولان حيوانڭ ويا ايشلرده قوجالايوب تجربه قزانمش آدمڭ حالى، اوسته‌لق، قورنازلق.

آناختار [ياخود آنختار. سـ. [ر. Ἀνοικτήριον] آچيجى] ١. آچار، مفتاح، كليد.

۲. آچمغه ویا قورمغه یارایان مختلف الجنس آلت: پیانو، قانون، ساعت، ویده آناختاری. ۳. شفره حلنه یارایان جدول، مفتاح. ‖ مج. واسطه، آلت حصول: سعی ثروتك آناختاریدر. ‖ آناختار اویدیرمق = حیله ودسیسه قورمق: جیبنده بوز آناختار = کثرت دسایسدن کنایه.

آناصون { یاخود آنیسون. س. [ر. Ἄνισον] رازیانهٔ رومی دینلن بر نبات که حبه‌لری کوزل رایحه‌لی اولوب اکمکه وبعض مسکراته قونور. ‖ مصر، چین آناصونی = بونك انواعی. ‖ آناصون یاغی، روحی = حبه‌سندن چیقاریلان مایعلر.

آناطولی { سخ. [ر. Ἀνατολή = شرق، مشرق] آسیانك قره دکیزله آق دکیز ومرمره ایله آطه‌لر دکیزی آره‌سنده اوله‌رق شرقاً فرات وادیسنه‌دك ممتد اولان شبه جزیره‌سی، که (آسیای صغری) اسمیله معروف اولوب، الیوم ممالك عثمانیه‌نك اك مهم قسمنی تشکیل ایتمکده‌در.

آناطوللی { ص. س. آناطولی اهالیسندن اولان.

آنافور { س. [ر. Ἀναφορά = یوقارییه رجوع] دکیزده آقندینك یاننده ویا آلتنده اونك عکسنه اوله‌رق آقان صو، آقندی مقابلی.

آنالق { س. ۱. آنا حال وصفتی، والده‌لك. ۲. آنا یرینی طوتان قادین، آخرت آناسی.

آناناس { س. اقالیم حاره‌ده یتیشن بر آغاج وویردیکی میوه که صنوبری الشکل لذیذ وکوزل رایحه‌لیدر: آناناس شروبی.

آنبار { س. [اصلی عربی اولوب، آنجق عربیده همزه‌ی مدسزدر.] ۱. ذخیره وسائره وضعنه مخصوص بیوك صندیق. ۲. امتعه وسائره وضع وحفظنه مخصوص یر، مخزن، مغازه، دپو. ۳. کمینك حموله وضعنه مخصوص یری. ٤. سفن حربیه‌ده طوپلرك صره‌لاندیغی قات: ایکی آنبارلی، اوچ آنبارلی کمی. ‖ آنبار امینی = آنبارجی، کمرك وسائره‌ده آنبارك محافظه واداره‌سنه مأمور آدم. ‖ در آنبار ایتمك = آنباره قومق. ‖ قرق آنبار = مختلف شیئلری حاوی دکان وسائره. مج. معلومات مختلفه‌یی جامع آدم.

آنبارجی { س. کمرکده ویا دیکر بر دائره‌ده آنبارك محافظه واداره‌سنه مأمور آدم. آنبار امینی.

آنبارجیلق { س. آنبارجی صفت ومأموریتی.

آنبرباریس { س. [یو. Βέρβερι] نا. لسان عوامده قادین طوزلغی دینلن نبات، بربریس، زرشك.

آنتراسیت { س. [یو. Ἄνθραξ دن مأخوذ فر. Anthracite دن] کیم. معدن کومورینه مشابه برمعدن که ایی یانمیوب قورشون قلمی اعمالنه یارار.

آنتیپیرین { [یو. Ἀντιπυρίν - : ἀντι = آتشه قارشی] ص. صیتمه‌یی کسمکه واوجاع عصبیه‌یی تسکینه یارار یکی بر دوا، بیاض بر توز، مضاد حمی.

آنتیقه { س. [لا. Antiqua] اسکی زماندن قالمه آثار عتیقه‌دن هیکل، سکه وسائره. = ص. آثار عتیقه‌دن معدود اولان: آنتیقه بر کاسه. ‖ مج. پك نادیده، پك مقبول: واستهزا طریقیله، غریب، عجیب، تحف: آنتیقه بر آدم.

آنتیموان { س. [فر. Antimoine] کیم. اجسام بسیطه‌دن بر معدن که قورشونله قاریشیق اوله‌رق طباعت حروفاتك اذابه‌سنده مستعملدر.

آنجق { د. [آنجه وآنجیلاین کبی «آن» صورتنی آلان «او» اسم اشارتیله «جق» اداتندن.] ۱. تك، یالکز، ساده، مجرد: عبادته مستحق آنجق جناب حقدر. ۲. محضا، صرف، خاصةً: آنجق تحصیل علم وتربیه ایچون مکتبه کیدیلیر. ۳. تمامی تمامنه، طاره‌طار، کوچ حال ایله: بو ایش آنجق اقشامه قدر بیتر: بو چوال آنجق بر کیله آلیر. ٤. لکن، فقط، اما: آوه کیده‌جکدم، آنجق هوا مساعده ایتمدی. ٥. او قدر، اونك کبی، آنجیلاین: قلندرلك ایسه آنجق اولور.

آنجلیقه { س. [ر. Ἀγγελικόν] ملك اوتی.

آنجه { ک. [«آن» صورتنی آلان «او» اسم اشارتیله «جه» اداتندن مرکب اولوب، بعیده اشارت ایچوندر، وقریبه مخصوص اولان «بونجه» نك مقابلیدر.] اونك کبی، اونك قدر، اوقدر، اویله‌جه. مر.

آنجیلاین { یاخود اونجیلاین. ک. [اصلی: آنجه‌این] اویله‌جه، اول صورتله، او مرتبه‌ده، او قدر. [بعیده اشارت ایچون اولوب، قریبه مخصوص اولان «بونجیلاین» ه مقابلدر.] مر.

آنختار { س. با: آناختار.

آند { س. [چ: آنت.] ۱. یمین، قسم، حلف، سوکند: آند ایچمك = یمین ایتمك: آند بوزمق = نقض قسم ایتمك: آند ویرمك = یمین ایتدیرمك، تحلیف ایتمك. ۲. آداق، نذر، عهد.

آندلاشمق { فش. بربرینه یمین ویروب آلمق، عهدلشمك.

آندلی { ص. یمینلی، یمین وقسم ایتمش، تحلیف اولنمش.

آنده { آندن یاخود اونده، اوندن. با: او.

آندیز { س. ۱. آردیچ نوعندن چالی. ۲. شهر خارجنده واقع چالیلق یر. ۳. فاحشه‌لر مجمعی اولان ناپاك محل. ‖ آندیز اوتی = عربیده قنس وزنجبیل الشام وفارسیده راسن دینلن بر نبات طبی.

آندیق { یاخود آندوق. س. صر. تیلانك بر نوعی.

آنسز { آنسزین، آپ آنسزین. با: آکسز وسائره.

آنغاریه { یاخود آنقریه. س. [یو. Ἀγγαρεία. که بوده فا. «کار» دن محرفدر.] اهالی‌یه بلا اجرت کوردیریلن ایش، عمله وحیوانات وآرابه وسائره‌نك مجاناً حکومت ایشنه قوللانلمسی، سخره. ‖ مج. کوکلسز، استیه‌رك، واهمیت ویرمکسزین: آنغاریه ایشلمك، دیکلمك.

آنغیت { س. قازدن بیوجك طوغله رنکنده بر جنس قوش.

آنغیتی { یاخود آنغیدی. ص. آنغیت قوشی و طوغله رنکنده اولان.

آنغیچ { س. جیتدن دوشمه‌سز آرابه

آنف { ص. عر. ؤ: آنفه. [«انف» دن سف.] ماضیده پك قریب، برونك اوجنده اوله‌جق صورتده یقینده کچن. — اکثریا آنف الذکر، آنف البیان کبی تعبیراتده بولنور که دمینجك ویا آز یوقاریده ذکر وبیان اولنان دیمکدر. — مادهٔ آنفه. افادات آنفه کبی تعبیراتده دخی بولنور.

آنفاً { ح. عر. آز یوقاریده. دمینجك: آنفاً ذکر وبیان اولندیغی اوزره.

آنك { آنلر، آنی وسائره. با: او.

آنونیم { ص. [یو. Ἀνώνυμος] اسمسز. اسمی بللی و مذکور اولمایان: آنونیم شرکت = کیمه‌نك نامنه اولمیه‌رق حصه‌دارانك جمله‌سنه عائد بولنان شرکت.

آنه { یاخود آننه س. [چوجق لساننده واستانبول شیوه‌سنده] آنا، والده، ننه: آنه‌جکم = آناجغم: ‖ بیوك آنه = جده.

آنیده { ظز. اوآنده، درحال، همان.

آنیسون { س. با: آناصون.

آو { س. ۱. قره‌ده وحشی حیوان یاخود قوش ودکیزده بالیق اورمق ویا طوتمق ایشی، صید، قنص، شکار، نخجیر: آوه کیتمك. ۲. آوده اوریلان ویا طوتیلان وحشی حیوان یاقوش یاخود بالیق: آواورمق، بوطاغلرده چوق آو واردر. ۳. اله کچن شیء، طعمه، غنیمت: الینه کوزل بر آو کچدی. ‖ آو آرامق = کاپیر شیء طلبنده بولنمق. ‖ آو اتی = آوده اوریلان یبان حیوانی و قوش اتی. [بالیغه اطلاق اولنماز.] ‖ آو قوشی = آو آولامغه آلیشیق آتماجه وشاهین کبی یرتیجی قوش. ‖ آو کوپکی = زاغار وتازی کبی آو آولامغه آلیشیق کوپك. ‖ آو هواسی = یوصلق وقارلق هوا. ‖ بالیق آوی = صید ماهی. ‖ سورکون آوی = آولانه‌جق یبان حیوانلرینك اطرافنی صاروب اورته‌یه آتمق ازوزره آتله و غلبه‌لکله ایدیلن شکار. ‖ هو آوی = آتله وقوشله ایدیلن صید.

آوادانلق | س. صنعتكر آلات و ادواتی، مرانغوز وسائره طاقمی.

آواره | ص. فا. ۱. سرسری، مكانسز، سركشته، سرگردان: آواره كزمك. ۲. بوش كزن، ایشسز، كوجسز، معطل: ایشندن آواره اولمق.

آواره | س. [ایتا. Avara] ح: ساحلدن آچلمه. == حد. آچیل.

آواره‌لك | س. ۱. سرسریلك. ۲. ایشسزلك. [بونك یرینه «آواركی» استعمالی عبثدر.]

آواز | و آوازه. س. فا. ۱. سس، صدا، صوت. ۲. ندا، نعره. ‖ مج. شهرت، صیت.

آواناق | ص. [«آومق» دن] چابق آلدانیر، آلیق، صافدرون، شاشقین.

آواناقلق | س. چابق آلدانیر آدمك حالی. آلیقلق، شاشقینلق.

آوتدیرمق | یاخود آووتدیرمق. فت. ۱. بالواسطه اكلندیروب اویناتمق، اغفال ایتدیرمك. ۲. (چوجغی) دادیسنه هوپلاتدیروب اویناتمق.

آوتمق | یاخود آووتمق. فت. ۱. اكلندیروب اویالامق، تأخیر وتعویقله آلداتمق. اغفال ایتمك. ۲. (چوجغی) صیچرا. ده‌رق صو صدیرمق، تسكین ایتمك.

آوجی | ص. س. ۱. آو آولیان، صیاد. ۲. آوه پك حریص (حیوان) : آوجی كدی. ‖ آوجی اوتی = دم زهره دیتان نبات. ‖ آوجی باشی = یكیچری اوجاغنده اوتوز اوج سكبانك ضابطی. ‖ ع. آوجی بلوكی = عساكر خفیفه. [فر: Chasseurs]

آوجیلق | س. آو آولامغله مشغول آدمك حال وصفتی، صیادلق.

آووج | یاخود آووج. س. ۱. ال آیاسیله پارمقلرك ایچی مجموعی، كف، مشت. ۲. آوجك استیعاب ایتدیكی مقدار: بر آوج بغدای. ‖ آوج آوج = آوج طولوسیله، بول بول. ‖ آوج آچمق = دیلنمك، تسأل ایتمك. ‖ آوج ایچی = ال آیاسی، راحه. ‖ آوجك ایچنه آلمق = الده كچیرمك، ضبط وحكمی آلتنده بولندیرمق. ‖ آوج كیدیشمك = بریردن پاره كله‌جكنی تفأل ایتمك. ‖ آوجنی یالامق = محروم قالمق. ‖ الده آوجده یوق = فقر، صفرالید. ‖ اله آوجه صیغمامق = ضبط اولنمیه‌جق درجه‌ده حشاری و یاراماز اولمق. ‖ بر آوج = آز مقدار.

آوچلامق | یاخود آووچلامق. فت. ۱. آوجك ایچنه آلمق، آوجله قاورامق. ۲. بول بول آلمق. ۳. احاطه ایتمك، ایچنه آلمق: یلكن روز كاری آوچلامق = روز كاردن شیشمك.

آودلمق | یاخود آوودلمق. فج. ۱. تعویق وتأخیرله اغفال ایدلمك، اكلندیریله‌رك اویالانمق. ۲. (چوجق) صیچرا. دیله‌رق صوصدیرلمق، تسكین ایدلمك.

آور | ص. فا. [«آوردن» فعلندن سمص. اولوب صتر. تشكیلنه داخل اولور.] كتیریجی، حامل، صاحب، موجب، باعث: رشك آور = غبطه‌یی موجب؛ تاب آور = قدرته مالك، قادر؛ زور آور = قوت صاحبی، قوتلی؛ پیام آور = خبر كتیرن.

آورت | یاخود آوورت. س. [حركه علاوه‌سنده آخرنده‌كی «ت» «د» ه تحول ایدر.] یناغك ایچ طرفی، بوش یری. ‖ مج. تفاخر، تكبر: آورت ایتمك، صاتمق = تفاخر و تكبر ایتمك.

آورتلی | یاخود آوورتلی ص. تفاخر وتكبر ایدن، متكبر، آغزی غلبه‌لق.

آوروپا | سخ. م. كره ارضك قطعات خمسه‌سندن بری، كه اك معموریدر.

آوروپالی | س. ص. آوروپا اهالیسندن اولان.

آورپق | ص. [«آورپمق» دن] قیوریق، مقوس، چارپیق. مر.

آورپلامق | فت. (یابی) قورمق، چارپتق. مر.

آورپلمق | فط. قیوراق، چارپلمق. مر.

آورپمق | مض: آورپر. فل. اگلمك، قیوراق، چارپلمق. مر

آوستراليه | یاخود آوسترالیا. سخ. م. قطعات خمسه‌نك اك كوچكی، فلمنك جدیدی.

آوسترالیه‌لی | س. ص. آوسترالیه اهالیسندن اولان، یكی فلمنكلی.

آوستریه | یاخود آوستریا. سخ. م. [آلمانجه: Oster-reiche] نمچه، آوستریا ومجارستان دولتی، آوستریا ایمپراطورلغیله مجارستان قراللغی هیئت مجموعه‌سی.

آوستریه‌لی | س. ص. آوستریا دولتی اهالیسندن اولان، نمچه‌لی، آوستریا تبعه‌سندن بولنان.

آوغان | ص. گبه (اینك). مر.

آوغین | س. دیوار دیبنده صو كچه‌كه مخصوص دلیك.

آوقامق | یاخود آوقیمق. مض: آوقار، آوقیر. فت. صیقوب اوفالتمق، اوغمق، ازمك. == فل. اوفالانمق، طاغلق. مر.

آوقیمق | با: آوقامق.

آولاق | س. [یو. αὐλαξ] دره، وادی، صو جدولی.

آولاق | س. [«آو» دن] آو محلی، نخجیرگاه.

آولامق | فت. آو، صید، شكار ایتمك، اصطیاد ایتمك: طاوشان، ككلیك، بالیق آولامق. ‖ مج. كوزتمك، قوولامق، ترصد ایتمك. ‖ روز كار آولامق = سرعتله حركت ایتمك، باد پیما اولمق. ‖ سیكك آولامق = بوش شیلرله اوغراشمق.

آولانمق | فط. آو ایدلمك، صید اولنمق. ‖ غافل آولانمق = غافل طاورانمق، اغفال اولنمق.

آولانیش | س. اغفال اولنمه.

آولی | س. [یو. αὐλή] اولك ویا بر دائره‌نك اطرافنده دیوار ویا چیتله محاط یر، حولی. [عربی «حول» وتركجه «آغیل» ایله مشابهتی تصادفی اولمق اقتضا ایدرسه‌ده، اومیروس لساننده آغیل وآخوره دخی αὐλή دینلمسی غریبدر.]

آونك | س. فا. ایپه كچیرلمش آصق: انجیر، اووز آونكی. [لساننزده مستعمل اولان «هونك» بوندن غل.]

آونمق | یاخود آوونمق. فط. ۱. اویالانمق، اغفال ایدلمك. ۲. (اینك وسائره) كبه قالمق.

آووقات | س. [فر. Avocat] حضور محكمه‌ده اجرت مقابلنده برینك نامنه دعوی، ویا حقوقنی مدافعه ایدن آدم. دعوی وكیلی. == ص. مج. ۱. مدافعه‌یه مقتدر. چكه‌لی. جربذه‌لی.

آووقاتلق | س. دعوی وكیلنك حال وصفت وصنعتی. ‖ مج. جربذه.

آویخته | ص. [«آویختن» فعلندن سمف.] آصلمش، آصیلی. لس.

آویز | ص. [«آویختن» فعلندن سمص. اولوب، صتر. له كیرر.] آصیلان، آصیلی بولنان: دل آویز = گوكلك آصیلی بولندیغی، گوكلی جذب ایدن.

آویزه | س. فا. لامبه وفنار و غاز ویا متعدد موملری حاوی اوله‌رق طاوانه آصیلان بلور ویا معدندن زینت اواینی، آصق. ‖ آویزه گوش = كوپه. ن.

آه | حد. ۱. مادی و یا معنوی برآجی حس اولندقده قوللانیلیر: آه! باشم! آه! آنا. جغم! ۲. ندامت وتأسف بیان ایدر: آه! اولدن بیله ایدم. ۳. برینه آجندیغنه، كدر واسف ایدلدیكنه دلالت ایدر: آه! اولادم! == س. فا. ایچ چكمه، تأوه. فغان: آه ایتمك، آه چكمك؛ آه سحرگاهی. ‖ آه ایتمك = بد دعا ایتمك. ‖ آه طوتمق، آهه اوغرامق = بد دعایه مصاب اولمق.

آها | حد. ۱. ها! صحیح! كرچك! ۲. ایشته! آل! عو.

آهار | س. فا. [تر: آخار دن] آق دوز كون

آهسته | ص. فا. یاواش، آغر، متأنی، بطیء. ‖ مو. یاواش وبطائتله سویلنیلان (شرقی) ویا چالینان (چالغی). == حد. یاواش. تأنی ایله: آهسته آهسته.

آهن | س. فا. دمیر، تیمور، حدید. لس.

آهنربا | س. ص. فا. [«آهن» دمیر، «ربودن» قاپمق] دمیری قاپان، مقناطیس.

آهنگ | س. فا. ۱. قصد. نیت: آهنگ سفر. ن. ۲. دوزن. اصوات آره‌سنده توافق. مقام. ۳. چالغی طاقمنك اجرا ایتدیكی تقسیم، پیشرو. ۴. چالغی ایله اكلنجه. طرب. ۵. اصوات. الوان وسائره آره‌سنده موافقت. توافق. اویغونلق. ۶. السنهٔ تورانیه كلمه‌لرینی

تركيب ايدن هجالر آره‌سنده توافق. [فر. Harmonie.] || آهنك ايتمك = اكلنمك. || جالغی‌یه آهنك ويرمك = دوزن ويرمك.

آهنكسز { ص. ۱. دوزنسز. مقامسز. ۲. اصوات و يا الوانی آره‌سنده توافق بولنميان.

آهنكلی { ص. ۱. دوزنلی. مقاملی. ۲. اصوات ويا الوانی آره‌سنده توافق بولنان. اويغون.

آهنين { ص. فا. [«آهن» دن] دميردن معمول، حديدی. || مج. پك متين وصاغلام.

آهو { س. فا. جيلان (جيران). غزال، ظبی. || مج. ۱. دلبر، محبوب. ۲. ايری وكوزل كوز، چشم غزال: بنی بر كوزلری آهويه اسير ايتدی فلك. || آهوبچه = غزال ياوريسی: ومج. الفت وانسيتدن مجتنب دلبر.

آهوطودی { قرمزی آغاج جيلكی.

آی { س. ۱. كرهٔ ارضك يكی. قمر، ماه. ۲. اساسا قمرك كرهٔ ارض اطرافنده بر دور اجرا ايتمسيله قياس اولنان زمان، سنهٔ قمريه‌نك وبالتعميم سنهٔ شمسيه‌نك‌ده اون ايكی قسمندن هربری، شهر، ماه: رمضان آيی. نيسان آيی. ۳. آی واك زياده هلال رسم وشكلی: آی يلديز. || مج. پك كوزل وپارلاق شخص وياچهره. || آی آغيلی = بعضاً كرهٔ قمرك اطرافنده كورينن نور دائره‌سی، هاله. || آی آيدينلغی. آی ايشيغی = قمرك ويرديكی ضيا. مهتاب. آيك اون دردی = طولو آی. بدر. || آی باشی = ۱. شهرك برنجی كونی. ۲. قادينلرك عادت كورمه‌سی. حيض. || آی بالطه = تبرزين. || آی پارچه‌سی = پك كوزل شخص. || آی تيور = دوغرامه‌جی كسری. || آی چيچكی = كونشه طوغری دونن بيوك واوزون صاپلی چيچك، عبد الشمس. [كون چيچكی دخی دينلير.] || آی دده = اوفق چوجقلرك قمره ويردكلری اسم. || آی دده‌يه مسافر اولمق = آجيقده يانمق. || آی طوتلمق = خسوف اولمق. || آی طوغدی = يكی آی. هلال. || آيه طوغ يا طوغه‌يم دينك = پك كوزل و پارلاق اولمق. || اوچ آيلر = اشهر ثلثه كه رجب و شعبان ايله رمضاندر. طولون آی = غروبه قريب آی، هلال. || سم. آی طابه = هلال شكلنده طابيه.

آی { حد. ۱. آنی كلن حس اوندان حيرت و تعجب و تحاشی‌يه دلالت ايدر: آی! شوراده بری وار: آی! سز كليورميسكز؟ آی! نه ديور. ۲. كدر وتأسفه وعلی الخصوص بر آغری حس اولنديغنه دلالت ايدر: آی! پارمغم! — مكرر دخی قوللانيلير: آی! آی! [بو صورتده استخفاف واستهزايی‌ده تضمن ايدر.] ۳. «آ» يرينه ندا ايچوندر: آی اوغل!

آيا { س. پارمقلر داخل اولمقسزين ال و آياغك ايچی، دوز يری: ال آياسی = كف: آياق آياسی = طبان. || كدی آياسی، كوپك آياسی = نبات جنسلری.

آيا! { حد. فا. تعجب واستفهام ايله برابر تمنی وامیده دلالت ايدر، عجبا: آيا! سن بونی اوكرنه بيله‌جكميسك؟ ...

آيات { س. جم. عر. فد: آيت. با: آيت.

آيارتمق { فتـ. (عمله وخدمتجی وسائره‌يی) قانديروب يرندن آيره‌رق كندی ايش و خدمتنه آلمق.

آياردلمق { فمج. قانديريلوب يرندن چيقاريله‌رق ديكر بر ايشه ويا بشقه‌سنك خدمتنه آلنمق.

آيارمق { فل. يولدن شاشمق، آزمق.

آياز { س. [«آی» دن] قيشين آچيق هوالی و اكثريا مهتابلی كيجه‌لرده حكم سورن قورو صوئوق.

آيازلاتمق { فتـ. كيجه‌نك آيازينه براقوب اوشوتمك، آيازده بكلتمك.

آيازلامق { فل. ۱. كيجه آيازنده اوشومك، كيورمك. ۲. آيازده بكلمك. ۳. اوشومك، صوئوق آلمق. ٤. نافله بكلمك.

آيازلانمق { فط. كيجه آيازندن متأثر اولوب صوئوق آلمق، آياز ايشله‌مك.

آيازمه { س. (ر: Ἁγίασμα) روملر عندنده مبارك نظريله باقيلوب زيارت ايديلان چشمه ويا پيكار.

آياق { س. [«آتمق» دن آخری حركه‌لنديكی وقت «ق» ی «غ» ه تحول ايدر.] ۱. انسان وحيوانك يورتمسنه يارايان عضو، رجل، قدم، پای: انسانك ايكی، آتك درت آياغی واردر. ۲. بعض اثاث بيتيه و سائره‌نك آياغه مشابه قسملری كه اونلرك اوزرنده طورورلر: اسكمله، ماصه آياغی. ۳. قائماً طوران بعض شيلرك يره طوقونان قسم اسفلی، قاعده‌لری: ستون، ديوار آياغی. ٤. آياق باصه‌جق ير، باصامق، قدمه: مرديون آياغی: قرق آياق مرديون. ٥. جای آغزی، منصب. ٦. بر كولدن آيريلوب فضلهٔ مياهنی دكيزه كوتورن نهر: درين اوخری كولنك آياغيدر. ۷. آديم، قدم: بن بورادن آياق آتمام. ۸. اون ايكی پارمقدن يعنی ياريم آرشيندن عبارت مسافه اولچيسی، قدم. ۹. آت يوروشنك نوعی. || آياق آلتی = ممر، يول اوستنده. || آياق اوستی = آياقده، قائماً. || آياق اولطه‌سی = وتيله دشمنك آياقلرينه پاتوب يورمسنه مانع اولمق اوزره يولك اوزرينه براقيلان دمير ديكنلر. || آياق باصمق. ۱. بر مملكته كيرمك، قدوم. ۲. اصرار وتعند ايتمك. || آياق باغی = انكل، مانع، پابند. || آياق تری = طبيب اجرتی. || آياقده = قائم، قائماً، اوتورمقسزين. || آياق ديوانی = يكيچری ضابطانك افراده ويردكلری تنبيه: زمان قديمده مجلس وكلانك آياقده اوله‌رق عاجلاً بر قرار اتخاذ ايتملری. || آياق سوريتمك = تعلل ايتمك. || آياق طاقمی = عوام، اسافل كروهی. || آياق طولاشمق = يوروركن آياقلر بربرينه طولاشمق، سرخوش كبی يوريمك. || آياق قابی = آياغه كييله‌جك شی: پاپوچ، قوندره، چاريق، پوتين، ترلك وسائره. || آياق ماكينه‌سی = آياقله چويريلير طباعت و ديكيش وسائره ماكينه‌سی. || آياق يولی = آبدستخانه. ممشا. || آياغه طولاشمق = آرا نمقسزين بولنمق، تصادف ايدلمك. || آياغه قپانمق = چوق يالوارمق، تملق ايتمك، عفو ايستمك. || آرت آياق = چارپا حيوانلرده كريده‌كی آياقلر. || اوك آياق = چارپا حيوانلرده ال مقامنده اولان ايلريكی آياقلر. || اوك آياق اولمق = بر ايشده مشوق اولوب ديكرلرينی ده قانديره‌رق حصوله چاليشمق. || آياق ديره‌مك = اصرار ايتمك. || باشدن آياغه = تپه‌دن طيرناغه، سراپا. || خروس آياغی = طپه چيقاره‌جق بورغو. || درت آياق = اللری دخی آياق كبی قوللانه‌رق اوپله‌جه يوريمه. || ساج آياغی = ساج وتنجره آلتنه قونمغه مخصوص دميردن اوچ آياقلی مطبخ آلتی. || آياق خنافی = چوق كزوب طولاشان، كزكينجی || سوز آياغه دوشمك = هرقفادن بر سس چيقمق. || صاغ آياق قابی دكل = كوونيله‌ميه‌جك (آدم)، شايان اعتماد اولميان. || طوموز آياغی = تفنكدن اوستوپی چيقارمغه مخصوص اينجه بورغو. || قرق آياق = حشراتدن آياغی چوق معروف برجنس، هزارپا.

آياقداش { س. ۱. يول آرقداشی، يولداش، همپا. ۲. آرقداش، رفيق، هممسلك.

آياقلامق { فل. آديم آتمق، يوريمك. = فتـ آياقله باصمق، چيكنه‌مك.

آياقلاندرمق { فتـ. تحريك ايتمك.

آياقلانمق { فل. ۱. طاورانوب آياغه قالقمق، يورتمك. ۲. قيام، دعوی، ادعا ايتمك، قالقيشمق.

آياقاق { س. ۱. جانباز نعلينی. ۲. ستون قاعده‌سی، كرسی طاشی. [فر. Piédestal.]

آياقلی { ياخود آياقلو. ص. ۱ آياغی اولان، يورين. ۲. يوكسك (حيوان). ۳. متحرك، سيار. || آياقلی كتبخانه = مستحضراتی چوق عالم، علامه. || درت آياقلی = چارپا.

آيت { س. عر. جم: آيات. ۱. علامت، نشان، اثر. ۲. قرآن كريمده هر سوره‌نك مركب بولنديغی جمل شريفه‌نك هربری كه متصل المعنی اولوب، ماقبل ومابعدندن تفريقی ممكندر: آيت كريمه، آيات قرآنيه.

آيتمق { فتـ. سويلمك، ديمك. در.

آيدين { ص. [«آی» قمر، «تون» كيجه] ۱. آيلی (كيجه)، مقمر. ۲. روشن، ضيادار، منور. ۳. واضح، آشكار، باهر.

٤. مبارك، مسعود. ‖ كوزیكز آیدین = بر سودیكنه ویا آرزو. سنه نائل اولانه ایراد اولنور تبریك تعبیریدر.

آیدینلامق | فل. آیدینلق اولمق، روشن وضیادار اولمق.

آیدینلق | س. ١. آی نوری، مهتاب، آی آیدینلغی. ٢. ضیا، نور، ایشیق، روشنایی. ٣. ضیادار یر. ٤. طام باجه‌سی، چاتیده‌كی پنجره.

آیران | س. دوگیلوب یاغی آلنمش وصو قاریشدیرلمش یغورت. ‖ آیران دایسی = احمق، بوڭ. ‖ آیرانی شیشمك = كبرلنمك. [استهزا مقامنده.]

آیرانلن | س. طالاق. ‖ آیرانلق شیشمك = حدت ایتمك. عو.

آیرت | س. تفریق، تمییز: آیرت ایتمك = تفریق وتمییز ایتمك.

آیرتلاتمق | فت. [غا: آیيقلاتمق] تفریق و تمییز و انتخاب ایتدیرمك.

آیرتلامق | فت. [غا: آیيقلامق] ١. تفریق و تمییز ایتمك، آیرمق. ٢. بر شیئك ایی قسمنی سچمك، انتخاب ایتمك، كزیده‌سنی آیرمق. ‖ پرنجی طاشندن آیرتلامق = پك مشوش و مشكل بر ایشك ایچندن چیقمق.

آیرتلانمق | فط. [غا: آیيقلانمق] ١. تفریق و تمییز اولنمق، آیرلمق. ٢. سچیلوب انتخاب اولنمق، كزیده قسمی آلنمق.

آیرلمق | فط. ١. تفریق اولنمق، جدا دوشمك: اوندن، چوالق چوجغندن آیرلدی. ٢. بولنمك، تقسیم اولنمق: ایكی‌یه آیرلدی. ٣. تفریق وتمییز اولنمق، فرقلی وممتاز اولمق: كندیسی آرقداشلرندن آیریلیور. ٤. سچلمك، انتخاب اولنمق: او مخصوص آیرلمشدر. ٥. یارلمق، چاتلامق: طوداق آیرلمق. ٦. زوجین بینلرنده‌كی رابطهٔ نكاحی فسخ ایتمك: قاریسندن، قوجه‌سندن آیرلدی. ٧. چكلمك، انفكاك ایتمك: ایشندن هیچ آیرلماز.

آیرمق | فت. ١. تفریق ایتمك. ٢. بولمك، تقسیم ایتمك: ایكی‌یه آیردی. ٣. تفریق وتمییز ایتمك: ایی آدملری آیرملی. ٤. سچمك، انتخاب ایتمك: ایچلرندن بر ایكی دانه آیره‌لم. ٥. یارمق، شق ایتمك: غلاصی دردده آیردی. ٦. تطلیق ایتدیرمك: اونی قوجه‌سندن آیردیلر. ٧. چكمك، انفكاك ایتدیرمك: درسندن آیردیلر. ‖ كوز آیرمامق = چوق دقت ایتمك، دیده دوز اولمق.

آیری | یاخود آیرو. ص. ١. فا. صله‌لی، منقطع، آره‌لقلی، منفرد: محله‌دن آیری بر او. ٢. كندی باشنه، مستقل: او آیری اوده اوتوریور. ٣. بشقه، غیر، آخر: او آیری ایشدر. ‖ آیری آیری = هر بری آیری. هر بری كندی باشنه. منفرداً. ‖ آیریجه = آیری اوله‌رق. ‖ آیری غیری = تكلیف وتكلف.

آیریق | س. بر جنس چایر اوتی كه كوكی پك درین وسرت اولوب باغ وباغچه‌لره مسلط اولور، وآییقلانمسی پك زوردر: آیریق اوتی، آیریق كوكی. ‖ آیریق چیچكی = فقاح. ‖ طوموز آیریغی = باتاقلقلرده حاصل اولان بر نوع ساز.

آیریلاشمن | فط. آیرلمق. منفرد اولمق.

آیریلانمق | فط. ١. آیرلمق. منفرد اولمق. ٢. كیمسه‌یه اویمامق، مباین اولمق.

آیریلق | س. فرقت، مفارقت، جدایی. هجران. ٢. مباینت، مخالفت.

آیغیر | یا آیغر. س. انغه‌مش طاغازلق آت. حصان. ‖ مج. آزغین آدم. ‖ دكیز آیغیری = باشی آته بكزر بر حیوان بحری كه قره‌یه ده چیقار. ‖ صو آیغیری = آفریقانك بیوك نهرلرنده بولنور جسیم بر چارپا، جاموس بحری، ایپوپوتام.

آیغیرلق | یاآیغرلق. س. آیغیرك حال وصفتی و وظیفه‌سی: بو آت آیغیرلق ایده‌مز. ‖ مج آزغینلق.

آیق | آیقاق. آیقلامق وسائره. با: آییق وسائره.

آیلاق | ص. ایشده اولمیان. بوش كزن.

آیلاقجی | س. معین بر ایشی اولمیوب. كونده لكله ایشلاین رنجبر.

آیلامق | فل. ١. طولاشمق، دوراتمك. ٢. یوقاریدن آشاغی‌یه قایمق، دوشمك. مر.

آیلانمق | فط. دونمك، دور ایتمك. مر.

آیلتمق | فت. (بایلمش ویا سرخوش آدمی) كندینه كتیرمك. افاقت بولدیرمق.

آیلق | ص. ١. آیده بر وهر آی وقوع بولان، آیه تابع اولان، شهری: آیلق رسالهٔ موقوته = آیده بر نشر اولنانی. ٢. بر آیده اجرا اولنان، بر آیده قطع اولنان: بر آیلق یول، ایكی آیلق ایش. ٣. یاشی شوقدر آیدن عبارت اولان، ظهور و وقوعندن شو قدر آی كچمش اولان: آلتی آیلق بر چوجق؛ اوچ آیلق ایش؛ بش آیلق مسئله. = س. بر آیلق خدمته مقابل ویریلان اجرت، معاش. ‖ آیلق باغلامق = معاش تخصیص ایتمك. ‖ آیلق چیقمق = معاش ویرلمك. ‖ آیلق كسلمك = معاش قطع اولنمق، عزل ایدلمك.

آیلقلی | ص. آیدن آیه ویریلان معاش مقابلنده خدمت ایدن (مأمور ویا خدمتجی)، موظف، معاشلی.

آیلمق | فل. ١. طولاشوب یرینه كلمك، بر دور تام اجرا ایتمك. در. ٢. بایلمه‌دن ویا سكردن افاقت بولمق، كندینه كلمك.

آیمق | مض: آیار. فل. تق. ١. اوسته چیقوب آغمق، صعود ایتمك. ٢. طولاشوب دور ایتمك. ٣. چكیلوب آیرلمق.

آینده | ص. فا. [«آمدن» فعلندن صفا] كلیجی، كلن. ‖ خوش آینده = كلفتسز، كلیشی كوزل. لس.

آینه | س. [فا: آیینه دن] انعكاس ضیا طریقیله انسانك كندینی كورمسیچون یاپلمش مصفا لوحه ویا جام، كوزكو، مرءات.

آینه‌جی | س. آینه یاپان ویا صاتان آدم.

آینه‌لی | ص. آینه ویاآینه‌لرله مزین: آینه‌لی چارشی، قازینو.

آیو | س. با: آیی.

آیوا | یاخود آیوه. س. معروف سرت میوه، سفرجل: اكمك، شكر، كورك، لیمون، چین آیواسی = بو میوه‌نك انواعی. ‖ آیوا آغاجی = بو میوه‌یی ویرن شجر مثمر. ‖ آیوا چكردكی = طوكوق پنبه رنك. ‖ آیوا كبی = پك صارارمش، خسته. ‖ آیوایی یوتمق = سر خوش اولمق.

آیوالق | س. آیوا آغاجلرینی حاوی محل، آیوا باغچه‌سی.

آیی | یاخود آیو. س. معروف وحشی حیوان، دب، خرس. بوز، قره‌و آق جنسلری واردر. ‖ آیی بالیغی = بر جنس حیوان بحری. [فر. Phoque.] ‖ آیی پنجه‌سی = كف الدب، شوكة الیهود. ‖ آیی قولاغی = شقایق.

آییق | ص. [«آیمق» دن] كندینه كلمش، سر خوشلقدن ویا بایلقدن قورتلمش، عقلی باشنده.

آییقلامق | آییقلاتمق، آییقلانمق. آیرتلامق، آیرتلاتمق وآیرتلانمق دن غا. با: آیرتلامق وسائره.

آییقلق | س. سرخوشلقدن ویا بایلقدن قورتلمش آدمك حالی، عقلی باشنده اولمسی.

آیین | س. فا. ١. رسم، عادت، قانون، دأب، اصول: آیین قدما اوزره. ٢. مراسم مذهبیه، عبادت: آیین مجوس اوزره؛ اجرای آیین ایدركن. ‖ شهر آیین = شنلك، دونما.

آیینه | س. فا. آینه، كوزكو، مرآت. ‖ آیینهٔ اسكندر = روءینك كویا اونكله دنیانی كوردیكی خارق عاده بر آیینه. بو خرافاته سببیت ویرن شیء مشارالیهك یانده بولنمش اولمسی محتمل اولان بر خریطه وآطلس اولسه كركدر.

آیینه‌دار | س. بر بیوك آدمك كیینیركن آینه‌سنی طوتمغله مكلف خدمتجی.

اَب | سذ. عر. ج: آباء. آتا، بابا، پدر، والد: اب مشفق = شفقتلی پدر. ‖ لأب = بر پدردن، پدری بر، یعنی والده‌سی آیری: لأب برادریدر. ‖ اباً عن جد = بابادن اوغله، نسلاً بعد نسل. = ج. آبا و اجداد = آتالر، اسلاف. — كنیه‌لرك تركیبنده وسائر تعبیرات عربیه‌ده «ابو، ابا، ابی» صورتلرینی‌ده آلیور، كه عربیده هر برینك محل استعمالی آیری ایسه‌ده، لساننزده بلا فرق قوللانیلیر: ابا بكر، ابو حنیفه، ابی دلامه.

اَبا | سذ. عر. با: اب.

إباء (سذ. عر. [ابى، يأبى فعلندن مصـ.] عدم رضا، امتناع، استنكاف، اجتناب : ابا ايتمك = راضى اولمامق، قبول ايتمه‌مك. [تيكسينمك معناسنى دخى ويريورلرسه‌ده، او معنايه كان الف مقصوره ايله ابادر. وتركجه‌ده غير مستعملدر.]

ابابيل (سذ. عر. طاغ قيرلانغيجى، كچى صاغان، خطاف.

إباحه (اباحت. سث. عر. [«بوح» دن مصـ. افعال. امباح ايتمه. بر شيئك محرميتنك رفعيله استعمالنك مجير براغلسى : اباحه ايتمك.

أباطيل (سذ. جـ. عر. فد: باطل. با : باطل. [«اباطل» دخى يازيورلرسه‌ده، غلطدر.]

أبالسه (ابالس. سذ. جـ. عر. فد : ابليس. با : ابليس.

إبتداء (سذ. عر. [«بدأ» دن مصـ. افتعال.] ١. باشلامه، بدأ، آغاز : ابتدا ايتمك = باشلامق. ٢. باشلانغيج، باش، اول : آيك ابتداسى. = ظز. باشده، الك اول : ابتدا بوكا بر چاره بوله‌لم.

إبتدائى (صـ. عر. ؤ : ابتدائيه. [سمنـ] ١. باشلانغيجه متعلق، الك اول اوله‌جق : مكتب ابتدائى = يكى تحصيله باشلايان چوجقلره مخصوص اولان ايلك والك آشاغى مكتب؛ مكاتب ابتدائيه. ٢. كرهٔ ارضك اوائل خلقتنه عائد : ازمنهٔ ابتدائيه.

إبتدار (سذ. عر. [«بدور» دن مصـ. افتعال] سرعتله تشبث، مبادرت، مسارعت، مباشرت : برايشه ابتدار ايتمك.

إبتذال (سذ. عر. [«بذل» دن مصـ. افتعال] ١. بر شيئك خوار قوللانلمسى. ٢. پك بول وقيمتسز، مبتذل اولمسى : پورتقالك بو سنه‌كى ابتذالى.

أبتر (صـ. عر. [«بتر» دن صث.] ١. قويروقسز، قويروغى كسيك. ٢. ناقص، ناتمام. ٣. ذريتى قالميان. ٤. ذكر جميله نائل اولميان. لـ.

إبتسام (سذ. عر. [«بسم» دن مصـ. افتعال] ظرافت و لطافتله كولومسه‌مه. ؤ. [عربيده «تبسم» له مرادف ايكن، تركجه‌ده تبسم بعضاً استهزا ايله كولومسه‌مك معناسنى تضمن ايدر، حالبوكه ابتسامدن مطلق لطافت مقصوددر.]

إبتصار (سذ. عر. [«بصر» دن مصـ. افتعال] قلب وذهن كوزيله كورمه، بصيرت. ؤ.

إبتغاء (سذ. عر. [«بغيه» دن مصـ. افتعال] طلب، آرزو : اللهك رضاسنى ابتغاءً ؤ.

إبتلاء (سذ. عر. [«بلاء» دن مصـ. افتعال] كرفتار و دوچار اولمه، دوشكونلك. مبتلا اوليش. [عربيده معناسى دنه‌مه وامتحاندر.]

إبتناء (سذ. عر. [«بناء» دن مصـ. افتعال] بر شيئك اوزرينه بنا ايتمه. بر شيئه استناد ايتمه. بحث ودعواده بر شيئه طيانوب احتجاج ايتمه : دعواكزى نه‌يه ابتنا ايديورسكز؟ — ابتناءً استناداً. [لسانمزده بو معناى مجازى‌يى آلوب، عربيده‌ايسه يابى يابمق ديمكدر.]

إبتهاج (سذ. عر. [«بهج» دن مصـ. افتعال] سوينمه، فرح، سرور.

إبتهال (سذ. عر. [«بهل» دن مصـ. افتعال] تضرع و نياز. لـ.

إبجال (سذ. عر. [«بجل» دن مصـ. افعال] تعظيم و تكريم معناسيله قوللانيليورسه‌ده، ياكلشدر عربيده اصلا بو معنايه كلمز. طوغريسى «تبجيل» در.

أبجد (سذ. عر. اسكى الفبالرده هجالمه‌لرك آلت طرفنده بولنان بر عباره‌نك ايلك كلمه‌سى وبتوننك اسميدر. عباره شودر: «ابجد هوز حطى كلمن سعفص قرشت ثخذ ضظغلا» بو الفاظ مهملاتدن اولوب، حروف هجانك صورت التصاقنى واصل صره‌لرينى كوسترمك ايچون الفباده يازيلير: چونكه كرك عبرانى وسريانى لسانلريله سائر السنهٔ ساميه‌ده وكرك يونان و قبط ولاتين لسانلرنده حروف هجانك صره‌سى تماميله ابجد عباره‌سنه مطابقدر. عربلر ايسه مجرد شكلاً مشابه اولان حروفى بر آرايه كتيرمك ايچون، او صره‌يى بوزمشلرسه‌ده، حروفك رقم كبى استعمالنده ينه او صره‌يه رعايت ايتمكه دوام ايتمش؛ و بونك ايچون ابجد عباره‌سنى ايجاده مجبور اولمشلردر. برده «ثخذ ضظغلا» ده‌كى يدى حرف سريانيده وسائر السنهٔ ساميه‌ده بولنميوب، عربلر طرفندن ايجاد وعلاوه اولنمشدر. || ابجد حسابى = حروفك رقم كبى اعتباريله بر كلمه ويا عباره‌دن تاريخ ويا ديكر بر عدد استخراجى. || ابجد خوان = هنوز ابجد اوقويان، تحصيلك ابتداسنده بولنان.

أبحاث (سذ. جـ. عر. فد : بحث. با : بحث.

أبحار (سذ. جـ. عر. فد : بحر. با : بحر.

أبخره (سذ. جـ. عر. فد : بخار. با : بخار.

أبد (سذ. عر. جـ : آباد. صوكى اولميان زمان مستقبل، مقابلى ازل (ابتداسى اولميان زمان ماضى). || الى الابد = الى غير النهايه، دائما. || ابد الآباد = هيچ بر وقت، اصلا. || من الازل الى الابد = ابتداسز ونهايتسز بر زمانده. || ابد مدت (طرز سقيم اوزره صتر.) = ابدى المده، صوكسز، توكنمز.

أبداً (حـ. عر. [جملهٔ منفيه‌ده] هيچ بر وقت، الى الابد، الى غير النهايه.

إبداء (سذ. عر. [«بدء» دن مصـ. افعال] يوقدن وجوده كتيرمه، ايجاد : ابداء ايتمك. ؤ. [ابراز واظهار معناسيله استعمالى ياكليشدر.]

إبداع (سذ. عر. [«بدع» دن مصـ. افعال] ١. ايجاد، اختراع، خلق. ٢ مثلى نامسبوق بر شعر بديع سويله‌مه : ابداع ايتمك.

أبدال (سذ. جـ. فد : بديل. با : آبدال.

أبدان (سذ. جـ. فد : بدن. با : بدن.

أبدى (صـ. عر. ؤ. ابديه. [«ابد» دن سمنـ.] صوكى اولميان زمان مستقبله منسوب ومتعلق، صوكسز زوالسز، توكنمز، جاويد : ابدى الدوام = الى الابد دائم اوله‌جق. مقابلى : ازلى (ابتداسى اولميان). = حـ. تز. هيچ بر وقت، اصلا.

أبديّاً (حـ. عر. ابدى اوله‌رق، الابد، الى الابد.

أبديّت (سث. عر. ١. ابدى اولان شيئك حال و صفتى، دائميلك، جاودانى. مؤبدلك، زوالسزلك. ٢. صوكسز زمان مستقبلك حالى : ابديتى دوشوندكجه ذهن بشره وله و حيرت كلير.

إبذال (اسيركميوب بول صرف واستعمال ايتمه معناسيله قوللانيلورسه‌ده. «بذل» ماده‌سى افعال بابندن كلمديكيچون، وذاتاً بذل متعدى اولوب، لزومى اولمديغيچون، ياكليش واستعمالى غير جائزدر.

أبر (سـ. فا. بلوت، سحاب. لـ.

إبراء (سذ. عر. [«برء» دن مصـ. افعال] حقـ. بورجدن تخليص، تبريه. آله‌جق ويره‌جك قالمديغنى بيان، برائت قزانديرمه؛ ابرا كاغدى، ابرا سندى = آله‌جق ويره‌جك قالمديغنه دائر ويريلن سند. || ابراء اسقاط = مطلوبك بر قسمنى ويا بتوننى هبه وتنزيل صورتيله ويريلن ابرا. || ابراء استيفا = مطلوبك اخذ واستيفا اولنمسيله ويريلن ابرا. || ابراء خاص = دعوانك يالكز بر جهتنه عائد اولان ابراء. || ابراء عام = بسبتون ايلشيك كسلديكنه دائر ويريلن ابراء سندى.

أبرار (سذ. جـ. عر. [فد : «برّ» لسانمزده غير مستعملدر.] صالح وتقى وصاحب خير وحسنات آدملر، صلحا، اتقيا، اصحاب خير.

إبراز (سذ. عر. [«بروز» دن مصـ. افعال] ميدانه قومه، اظهار : ابراز شجاعت، ابراز صداقت : ابراز ايتمك = درميان ايتمك : اوراق مثبته ابراز ايده‌مدى.

إبرام (سذ. عر. جـ. ابرامات. [«برم» دن مصـ. افعال] رجا وتكليفده اوصانديروب مجبور ايدنجه‌يه قدر اصرار ايتمه : ابرام ايتمك = مصرانه طلب ويا تكليف ايتمك.

أبرش (صـ. عر. [«برش» دن صث.] بنكلى (آت)، آبراش.

أبرص (صـ. عر. [«برص» دن صث.] برص يعنى مسكين علتنه مبتلا. آبراش.

أبرو (سـ. فا. جـ : ابروان. قاش، حاجب عر.

أبرو ([اصلى : فا. ابرى = بلوت رنكنده، ودها طوغريسى چ. ابره = روبه يوزى. كورك قابى.] خاره كبى طالعه‌لى ويا طمارلى (قماش، كاغد وسائره). = سـ. جزء ودفتر قابى يابمق ايچون قوللانيلان رنكلى كاغد.

آبرولامق (فتا. مرمر کبی خا. رەلی ویا طمارلی اولەرق بویامق.

اِبره (سذ. عر. ایکنه. سوزن. || ٓزا. چیچکلرده غبار طلعی میبضه ایصال ایدن میل [فر. Style]. || ص. ابرهٔ مقناطیسیه = پوصله. قبله‌نما ایکنه‌سی. || ابرهٔ هوام = آری وعقرب کبی حشرا. تك ایکنه‌سی، دیکنی.

اِبری (ص. عر. ٔ: ابریه. [«ابره» دن سفذ.] بل ابره‌سی اولان (نبات): فصیلهٔ ابریه [فر. Stylo-idées]. || ٓتـ. ایکنه شکلنده اولان. [فر. Styloïde].

اِبریز { سذ. عر. خالص آلتون.

اِبریشیم { سـ فا. بوکلمش ایپك، ایپك ایپلیکی. = ص. ابریشیمدن معمول : ابریشیم پو. سکول. صچاق.

اِبریق { سذ. عر. [زبانزدی : ابریك.] صو دوکمکه مخصوص قولبلی وامزیکلی قاب : آبدست ابریقی ؛ چای، شربت ، قهوه ابریقی = هر بری بر شکل مخصوصده قابلر.

اِبریقجی { ابریقجی باشی. سـ. و :

اِبریقدار { سـ. فا. بیوك بر دا. ئرەده وعلی الخصوص سرای همایونده لکن ابریقه و آبدست لوازمنه مأمور آدم.

اِبریقدارلق { سـ. ابریقدار وظیفه‌سی و صفت ومأموریتی.

اَبزار { سذ. جـ. عر. فد : بزر. با : بزر.

اَبصار { سذ. جـ. عر. فد: بصر. با : بصر.

اِبطال { سذ. عر. [« بطلان » دن مص. افعال] ١. بطال وحکمسز براقمه، رفع و لغو، قالدیرمه، فسخ : بر قانونی ابطال ایتمك. ٢. باطل اولدیغنی کوستروب اثبات ایتمه. چورو. تمه = او دعوایی ابطال ایتدی.

اَبعاد { سذ. جـ. عر. فد : بعد. با : بعد.

اِبعاد { سذ. عر. [« بعد » دن مص. افعال] اوزاقلاشد. یرمه. طرد. [« تبعید » دها مستعمل اولوب. آنجق نفی و اجلا معناسنی ده متضمندر.]

اِبقاء { سذ. عر. [« بقاء » دن مص. افعال] ١. دائم و باقی ایتمه. براقمه : ابقای نام ایتمك = نامنی براقمق. نامنك دائما یاد اولنمسنه سبب اولەجق بر فعل خیرده بولنمق. ٢. یرنده براقمه. کندی حالنده ترك. طوقونمامه : بر عزلك اوچ بیتنی چیزوب ایکیسنی ابقا ایتمشلر. ٣. بر مأموری عزل ایتمیوب مأموریتنی تصدیق ویاعزلی عقیبنده مأمو. ریتنه اعاده ایتمه : مأموریتنده ابقا اولندی. || ابقاءً تعیین ایتمك = مأموریت سابقه‌سنی تصدیق ایتمك.

اَبکار { سذ. جـ. عر. فد : بکر. با : بکر.

اَبکم { ص. عر. [« بکامت » دن صش.] دیلسز، ابسم. اخرس.

اِبلاغ { سذ. عر. [« بلوغ » دن مص. افعال] ١. یتیشد. یرمه، ایصال. [بو معناده « تبلیغ » دها مستعملدر.] ٢. طولدیرمه، واردیرمه، چیقارمه، بر مبلغی بر حده ایصال : معا. شنی بش بیکه ابلاغ ایتدیلر.

اَبلَق { ص. عر. [« بلق » دن صش.] آلاجه. با : آبلاق. = سذ. آلا بجق آت : ابلق سوار. ز.

اَبلَه { ص. عر. [« بلاهت » دن صش.] احمق، عقلسز، بدلا. || ابله پسندانه = بدلالرك بکنه. جکی. || ابله فریب = آنجق حمقایی آلداته‌بیلیر (قباحیله). [«ابلهانه» و « ابلهی » تعبیرلری قوللانیله. حق شیئلر دکلدر.]

اِبلیس { سذ. عر. جـ : آبالیس و ابالسه. شیطان. || مجـ. خبیث و دساس آدم. || ابلیس طیرناغی = شیطان طیرناغی.

اِبلیسانه { ص. حـ. فا. شیطانه لایق. شیطنتکارانه. [« ابلیسکارانه » دینلك دها ایدر.]

اِبلیسکارانه { ص. حـ. فا. شیطا. نك ایشنه بکزر، شیطانجه.

اِبلیق { وزبانزدی املیق. با : ایبلیق.

اِبْن { وبن. سذ. عر. ٔ: بنت. جـ: ابناء. بنی (بنو). اوغل: حسن بن علی : فاطمه بنت احمد: ابناء سبیل = یولجیلر: بنی آدم = آدم اوغللری. انسانلر. || ابناء جنسمز = همجنسلرمز اولان افراد بشر. || ابن وقت = زمانه آدمی.

اَبناء { سذ. جـ. عر. فد : ابن. با : ابن.

اَبنیه { سذ. جـ. عر. فد : بناء. با : بناء.

اَبو { سذ. عر. [« اب » اسمنك حالت رفعی اولوب، کنیه‌لرده بولنور] لا : اب.

اَبواب { سذ. جـ. عر. فد : باب. با : باب.

اُبوّت { سٓذ. عر. [« اب » دن] آتالق. پدرلك. پدرحالی.

اَبوجهل قارپوزی { سـ. عر. بیده حنظل وفر. Coloquinte دینلن آجی بر میوه.

اَبوطیلون { ٓسـ. خطمی انوا. عندن بر چیچك.

اَبوَین { سذ. ٓتـ. عر. [«اب» دن] آنا بابا. والدین.

اَبه { سـ. طوغورتمه صنعتنی اجرا ایدن قادین ویا طبیب. قابل. قابله: ابه قادین؛ ابه طبیب. || ابه اسکمله‌سی. ابه اوریکه‌سی = اسکی جاهل ابه‌لرك وضع حمل ایده‌جك قادینلری اوتورتمغی عادت ایدند. کاری بر اسکمله. || ابه پسیکی = پسی اوتی. || سوزابه‌سی = چوق سویلین.

اِبهام { سذ. عر. جـ : ابهامات. [مص. افعال] قپالی و مشکوك بر صورتده افاده : بو سوزده ابهام واردر.

اِبهام { سذ. عر. [عربیده مؤ. نثدر.] جـ : اباهیم. ال و آیاغك باش پارمغی.

اُبهت { سش. عر. بیوکلك. عظمت. مهابت. [یالکز صدر عالی معزوللرینه ویریلن ابهتلو دولتلوعنوانلرنده مستعملدر.]

اَبهر { سذ. عر. تشـ. تمیز قانی یورکدن بدنه طاغیدان بیوك بر شریان که آرقه بونجه اوزانیر : شریان ابهر.

اَبه‌گومجی { سـ. [وغل. ابه‌م کومجی] چیچکی و کوکی طبده مستعمل ویاپراغی سبزه کبی قوللانیلان معروف نبات. خبازی. پنیرك.

اَبه‌لك { سـ. ابه صنعتی و فنی. قباله.

اَبی { سذ. عر. [« اب » اسمنك حالت جرده آلدیغی صورت اولوب، کنیه‌لرده بولنور.] با: اب.

اَبیات { سذ. جـ. عر. فد : بیت. با : بیت.

اَبیَض { ص. عر. ٔ. بیضاء. [« بیاض » دن صش.] آق، سفید، بیاض : بحر ابیض = آق دکیز ؛ ید بیضاء = حضرت موسی علیه السلامك معجزه‌سی اولان آق ال.

اَپ { د. همزهٔ مفتوحه ایله باشلا. یان بعض صفتلرك باشنه کیروب. تأکید ومبالغه بیان ایدر : اپ ایی = چوق ایی؛ اپ ایجه. ایجه = خیلی. اولدقجه.

اپراهق { و یاپراهق. با : پیره. مك.

اَپریتمك { مضـ : اپریی. فل. غنه ایله سویلمك. بورندن اقردی ایتمك. مر.

اَپسم { ص. ١. دیلسز. ابکم. ٢. سکوت ایدن. ساکت. سسسز : اپسم اولمق = سکوت ایتمك. سس چیقارمامق : اپسم ایتمك = صوصدیرمق.

اَپسملك { ٓسـ. ١. دیلسزلك. ابکملك. ٢. سکوت. سسسزلك.

اِپسید { سـ. تکرلك چنبرینك پارچه‌لری.

اِپمیق { سـ. صپان دمیرینك اوجی.

اَپولت { یا آپولت. سـ. [فر. Epaulette] عسکریلرك رتبه وصنفلرینه کوره صیرمه وایپك ویا یوکدن اوموزلرینه طاقدقلری صچاق. || اپولت کوپریسی = اپولتی طوتمق ایچون سترەنك اوموزیله یاقه‌سی آره. سنده چوخه ویا شریتدن کوپریجك.

اَت { سـ. ١. ذی روحلرك بد. ننده کمیك ایله دری آره. سنده‌کی ماده، لحم. کوشت : آتی سنك کمیکی بنم. ٢. مأکولاتدن اولان قویون. صیغیر وسائره‌نك اتی که کمیکله برابر اعتبار او لنور. ٣. میوه‌نك دریسیله چکردکی آره‌سنده اولوب ینن لذیذ ماده : شفتالینك اتی: اتلی اریك. ٤. تن. بدن. وجود. || ات بکی = کوچك ممه صو. رتنده طبیعی قبارجق. ثؤلوله. || ات شفتالیسی = یارمه اولمیان واتی چکردکنه بیتشیك بولنان شفتالی. || ات صویی = اتی قا. ینادەرق استحصال ایتدکلری یاغلی وقوتلی صو. || ات قنات = یراسه جنسندن حیوانلرك اوجه آتلری اولان زار. || ات قفالی = ذکاوتدن محروم. قالین قفالی. || ات کسیمی. ات قیرتمی = خرستیانلرك بیوك پرهیزه کیره. جکلری کونلردەکی یورملی و شنلکلری. آپوقریا. قرناوال. || ات لقمه‌سی = ات بکی. || ات

ميدانى = وقتيله يكيچرى عسكر ينه لحم تعييناتى توزيع وتقسيم اولنديغى ميدان وقيشله اوكى. || اتنه طولغون = ملحمه. شيشمان اولمقسزين سميز، طيقناز. || آو اتى = آوده اوريلان حيوان و قوش لحمى || باليق اتى = ياغسز وسرت عضلاتدن عبارت ات || باليق اتلى = بدنى نارين اولديغى حالده اعضاسى اتله مستور واتلرى سرت و دوزكون اولان، ضعيف ولاغر اولماغله برابر ملحم وصارقيق اتلى اولميان. || ديش اتى = ديشلرك ديبلرنده بولنان و ديشلر دوكلدكدن صكره بر سد تشكيل ايدن اتلر، لثه. || قبا ات = اليتين و بالدير اتلرى كبى قالين وياغسز بوتلر. || گييك اتى = قيزلرك بلوغه ايردكلرندهكى خفيف و متناسب طولغونلق: گييك اتنه كيرمك = (قيز) بو طولغونلغى كسب ايتمك.

اَتباع { سذ. جم. عر. [فد: تبع. غير مستعملدر. — تابع صفتنك جمعى زعم ايدنلر ياڭلشلردر. زيرا «تابع» ڭ جمعى. تبعه وتوابع كلير.] برينه تابع اولوب هرخصوصده كنديسندن آيرلميانلر، پيرولر، طرفكيرلر: اتباع امام اعظم. = تر. اوشاقلر وخدمتچيلر طاقمى: آدمى شرفلندرن اتباعيدر.

اِتباع { سذ. عر. [«تباع» دن مص. افعال. آنجق بوراده مصدريت معناسى مقصود دكلدر] د. بر كلمهنك آرقهسندن لفظا اوكا مشابه اولهرق ايراد اولنان لفظ مهمل: آت مات. قليچ مليچ كبى: اتباع ايچون ايراد اولنمش بر لفظ مهملدر دينلير.

اِتّباع { سذ. عر. [«تباع» دن مص. افتعال] اويمه. تابع اولمه. برينك قول و يا مذهب ومسلكنه امتثال، اقتدا، اقتفا: امام اعظمه اتباع ايدنلر.

اِتّباعاً { ح. عر. اويهرق، امتثالاً: اونك سوزينه اتباعاً.

اِتّحاد { سذ. عر. [«وحدت» دن مص. افتعال] ١. برلشمه. بر اولمه: بو ايكى شئ اتحاد ايدهمز. ٢. همفكر و همرأى اولمه، موافقت، اتفاق، اشتراك: اتحاد آرا، اتحاد اسلام. || اتحاد ايتمك = متحد اولمق، برلشمك. برلكده حركت ايتمك اوزره قوتلرى برلشديرمك و سوزى بر ايتمك. || اتحاد منافع = منفعتلرك بر ومشترك اولمسى.

اِتّحادسزلق { س. برلك وموافقت فقدانى.

اِتّحادى { ص. عر. ؤ: اتحاديه. برلك واتفاقه متعلق.

اِتحاف { سذ. عر. [«تحفه» دن مص. افعال] ارمغان وتنسوخ ويرمه، هديه تقديم وارسالى، اهدا: برچوق كوزل شيئلر اتحاف ايتدى. [«اهدا» دها مستعملدر.]

اِتّخاذ { سذ. عر. [«اخذ» دن مص. افتعال] ١. ايدنمه، قبول ايتمه: بوقانونى اتخاذ ايتمشدر؛ اونى دوست اتخاذ ايتدى = دوستلغه قبول ايتدى. ٢. عد واعتبار. نظريله باقمه: بونى بر قاعدهٔ عموميه اتخاذ ايتمشدر. ٣. قوللانمه، استعمال ايتمه: شو ايكى اوطهيى سلاملق اتخاذ ايديورم. ٤. دوشونمه. قورمه، توسل: بونك اوكنى آلمق ايچون بر تدبير اتخاذ ايتملى.

اَتَر { سذ. [فر. Éther. يو. Αἰθήρ] كيم. تبخر ايدوب اوچمغه مائل بعض كوؤل وسائر مايعلره ويريلن اسمدر، روح: اتر معطر؛ اتر كبريتى = لقمان روحى. با: اثير.

اَتراك { سذ. جم. عر. فد: ترك. با: ترك.

اَتربه { سذ. جم. عر. فد: تراب. با. تراب.

اِتّساع { سذ. عر. [«وسع» دن مص افتعال] آگكيشلنمه، بوللانمه، اكتساب وسعت: دائرهٔ نفوذى اتساع ايتدى. ا.

اِتّسام { سذ. عر. [«وسم» دن مص افتعال] قيزغين دميرله درىيه اوريلان تمغا ايله تمغالانمه، متصف اولمه. يالكز سجع بلاغتى ايچون قوللانيلير: نام مكارم اتسامى = مكارمله تمغالانمش يعنى مكارمله متصف اسمى.

اَتسز { ص. آتى اولميان، اتى آز، آريق، لاغر.

اِتّصاف { سذ. عر. [«وصف» دن مص. افتعال] وصفلنمه، بر صفتله موصوف اولمه: اخلاق حميده ايله اتصاف ايتمك. [«متصف اولمق» تعبيرى دها مستعملدر.]

اِتّصال { سذ. عر. جم: اتصالات. [«وصل» دن مص. افتعال] ١. اولاشمه، بيتشمه. ٢. آرالق فقدانى، تماس، بربرينه طوقونمه: اتصالى كسمك. ٣. قربيت، ياقينلق. || اتصالنده = تا يانينده، بيتيشيك اولهرق. || كسب اتصال ايتمك = يان يانه كلمك، تماس ايتمك، بيتشمك. = جم. بر بنا يا عرصه واراضينك جهات اربعه سندهكى حدودى. || عس. بر اردويى تركيب ايدن فرقهلر بيننده كى طرق مخابره واختلاط.

اِتعاب { سذ. عر. [«تعب» دن مص. افعال] يورمه، يورغونلق ويرمه: سزى بيهوده اتعاب ايتدم. || اتعاب ذهن = آكلاشلماز بر شيئى آكلامغه چاليشمه، ذهن يورمه. قفا پاتلاتمه: نافله اتعاب ذهن ايتدم.

اِتّفاق { سذ. عر. جم. اتفاقات. [«وفاق» دن مص. افتعال] ١. اويوشمه. سوز بر ايتمه. وفاق. موافقت: بو ايشده آرقداشلرله اتفاق ايدهمدك = آرامزده موافقت حاصل اولهمدى. ٢. برلكده حركت ايتمك اوزره سوزلشمه. اتحاد. عهدلشمه: ايكى دولت بيننده اتفاق واردر: اتفاق تدافعى. اتفاق تعرضى = برنجيسى يالكز خارجدن وقوع بولهجق تعرض وتجاوزه قارشى طورمق. و ايكنجيسى خارجه تعرض وتجاوز دخى ايتمك اوزره ايكى دولت بيننده عقد اولنان مشاركت معاهدهسى. ٣. راست كلش، تصادف. [لسانمزده بو معنا ايله استعمالى نادردر.] || اتفاق آرا = بر مجلس اعضاسى ويا بر هيئت افرادى رأى و فكرلرينك بر نقطهيه اجتماعى. جملهسنك بر رأيده بولنمسى، سوز برلكى: بو ايشه اتفاق آرا ايله قرار ويرلدى. [اتحاد آرا دخى دينلير.]

اِتّفاقا { ح. عر. تصادفى اولهرق. تصادفاً. راست كله. على التصادف. قضارا.

اِتّفاقسزلق { س. اويوشهمامه، عدم موافقت.

اِتّفاقى { ص. عر. ؤ: اتفاقيه. [ممن] ١. اتفاق واتحاده متعلق: معاهدهٔ اتفاقيه. ٢. تصادفى: غرائب اتفاقيه.

اِتّقا { سذ. عر. [«وقايه» دن مص. افتعال] ١. صاقينمه، اجتناب: مناهى ومحرماتدن اتقا ايتملى. [توقى دها مستعملدر.] ٢. تقوى. پرهيزكارلق. اللهدن قورقمه.

اِتّقان { سذ. عر. [«يقن» دن مص. افتعال] كوزله كورمش كبى ايى و صاغلام بيلمه، تيقن. اطمئنان. [تيقن دها مستعملدر.]

اَتقيا { سذ. جم. عر. فد: تقى. با: تقى.

اَتك { س. ١. بلدن آشاغى اينن اثوابك آشاغى صارقان قسمى وعلى الخصوص كوشهلرى. ذيل. دامن. ٢. روبه اتكنه بڭزر مختلف موادّه دخى اطلاق اولنور: چادير اتكى. || اتك اتك = اتك طولوسيله. بول بول. || اتك اوپمك = مقام تحيهده بر بيوك آدمك اتكنى اوپمك: و مج. تبصبص وتملق ايتمك: ال اتك اوپمكه آليشمدم. || اتك باغى = قادينلرك فستانلرينى فراجه وچارشفك آلتندن كورنمهمك ايچون قالديروب بله باغلادقلرى شريت ويا غيطان. || اتك بزى = چوجق قونداغنك بلدن آشاغى كلنى. || اتك بلده = حاضر. مهيا. || اتك سرپن = قيافتى طوبلى اولميان، پاساقلى. || اتك سيلكمك = چكلمك، آرتق قاريشمامق، قطع مناسبت ايتمك. || اتكه دوشمك، صارلمق = التجا ايتمك. || اتكنه ياپيشمق = طلب حمايه ايتمك. || طاغ اتكى = طاغك اتك شكلنده كيتدكجه آلچالهرق اووه ويا درهيه طوغرى اوزانان قسمى.

اِتّكاء { سذ. عر. [«وكاء» دن مص. افتعال] طيانمه. سوكنمه. ياصلانمه: ياصديغه اتكا ايتمشيدى.

اَتكلك { س. ١. بلدن آشاغى صارقق اوزره كييلن روبه. فيستان، تنوره. ٢. قادينلرك صيچاق طوتمق ويا فيستانى قيارتمق ايچون آلتدن كيدكلرى فوسته. || امامه اتككى = چبوق طاقمنك آلت طرفى.

اَتكهلك { فت. ١. برينك اتكنه وارمق. اتكنى اوپهرك رسم خوش آمدى ويا تبريك ايتمك. رسم دامن بوسى ايفا ايتمك. ٢. اتكه ياپمهمك، اتكى ياپارزه كبى

قوللانه‌رق هوالندیرمق. ۳. بول بول اتکه طولدیرمق. اتك اتك آلوب کوتورمك.

اَتَـكلی | ص. اتكی اولان: اوزون اتكلی = اتكلری قالدیروب بله باغلانان اسكی بر نوع اوزون اثواب.

اِتلاف | سد. عر. ج: اتلافات. | «تلف» دن مص. افعال | ۱. اولدیرمه، قتل و هلاك ایتمه. ۲. بوش یره صرف، اسراف: بدرندن بولدیغی او قدر مالی آز وقتده اتلاف ایتدی. ۳. بوزمه، محو و خراب ایتمه. || ط. اتلاف جنین = رحمك ایچنده دولی اولدیرمك جنایتی.

اَتلی | ص. ۱. اتی چوق اولان. طیقناز، طولغون. ۲. چكردك ایله دری آره سنده‌كی یه‌جك قسمی چوق اولان (میوه). || بالیق اتلی = اتی آز اكن صیقی وطولغون اولان.

اَتَمّ | ص. عر. | «تام» دن ستف. | دها ویا پك تام ومكمل. نقصانسز، اكمل.

اِتمام | سد. عر. | «تمام» دن مص. افعال | بیتیرمه. اكمال. پایانه ایردیرمه: شو بنایی اتمام ایده‌مدك. | «اكمال» دن فرق شوكه اكمالده بیتیرمكله برابر مكملیت دخی مقصوددر |

اَتمك | —. | آتشده كوستروب | پیشیرمك دیمك اولمق «اوتمك» دن. زبانزدی: اكمك. | ۱. حبوبات مختلفه اونندن معمول خوراك آتشده یا فرونده ویا تپسیده پیشمشی كه انسان غداسنك اساسیدر، خبز، نان: بغدای، مصر، آرپه، چاودار اتمكی. ۲. یه‌جك، یمك، طعام. ۳. چیكنه‌جك، معیشت، وجه معاش: اتمكنی چیقارمق. ۴. ایش، مأموریت، خدمت، وظیفه: بنی اتمكمدن ایده‌جكسكز = مأموریتمی غائب ایتمكلكمه سبب اوله‌جقسكز. || اتمك اوفاغی = اتمك ریزه‌لری، توكندی. || اتمك ایچی = یومشاق اولان ایی، ترمه. || اتمك قابوغی = اوست وآلتنده‌كی قبتیری، قشاره. | اتمك كبی = پك عزیز وقیمتلی: پك لازم، لابد. || اتمكی دیزنده = نمكسز، موقت نعمت ویا خدمت. || اتمكنه یاغ سورملك = آرزوسنه مع. زیادة نائل اولمق. || پنیر اتمك = پاوان یمك. || تعیین اتمكی = عسكرلره ویریلن بكلك اتمكی. || طوز اتمك حق = شكران نعمت || قوری اتمك = قاتیقسز ساده اتمك.

اَتمكجی | —. اتمك یاپان و اكثریا دیروب صاتان آدم. خباز.

اَتمكجیلك | —. اتمك یاپان و صاتان آدمك صنعتی.

اِتّهام | سد. عر. | «تهمت» دن مص. افتعال | بر تهمت و قباحت اسنادی: بوندن طولایی بنی اتهام ایده‌مزسكز. | مقد. وقوع بولان بر قباحت و یا جنایتك قبل المحاكمه وطن اوزرینه برینه اسنادی.

اِتّهام | سد. عر. | «تهمت» دن مص. افتعال | بر قباحتك اسنادی آلتنده بولنمه، اتهام اولنمه. ز.

اِتّهامنامه | —. فا. حقد. بر جنایتدن طولایی مظنوناً توقیف اولنان آدمه او جنایتك اسنادی حقنده هیئت اتهامیه طرفندن ویریلن ورقه، كه او تكه محكمه‌یه تسلیم اولنوب، محاكمه‌سنه بدأ اولنور.

اِتّهامی | ص. عر. ت: اتهامیه. | اسمند. | حقد. قبل المحاكمه مظنوناً موقوف اولانلره اسناد جرم وجنایتله اوغراشان ویا بو ایشه متعلق اولان: هیئت اتهامیه؛ اوراق اتهامیه.

اِتیان | سد. عر. كتیرمه، ایراد: دلائل اتیان ایتدی. | عربیده اصل معناسی كلمه، ورود، وصول ایسه‌ده، تركجه‌ده او معنا ایله قوللانلماز. |

اَثاث | سد. عر. | اسم. اولد. یغیجون جمع كبی اعتبار اولنوب صفتی مؤنث ایراد اولنور. | او اشیاسی، مفروشات، دوشمه: اثاث بیتیه، اثاث بیت.

اِثبات | سد. عر. | «ثبوت» دن مص. افعال | ۱. پایدار ومحكم ایتمه، صاغلاملاشدیرمه. ز. ۲. دلیل وبرهان ایرادیله و سند وشاهدله صحتنی میدانه چیقارمه: دعواسنی اثبات ایده‌مدی: سویلدیككز شیئی اثبات ایده‌بیلیرمیسكز؟ ۳. وار ایتمه، موجود براقمه، محو ایتمه‌یش: فلان كتابی محو و اثبات طریقیله كندی نامنه نشر ایتدی، یعنی بعض یرلرینی قالدیروب بعضیرینی براقه‌رق. ۴. میدانه چیقارمه، اظهار، ابراز: اثبات هنر. د. بر دعوی ویا مسئله‌نك صحتنی كوسترمك ایچون درمیان اولنان بدیهی ویا هر دلیل و برهان: بو دعوایه اثباتم یوقدر، اثبات ابراز ایده‌مم. || د. نفی ضدی. منفی اولمیان فعل وسائره‌نك حالی، ایجاب، تصدیق: ادات اثبات = ادات نفیك ضدی. || اثبات وجود = حاضر و موجود اولدیغنی كوسترمك ایچون بر كره كورینش. [فر. Acte de présence.]

اَثَر | سد. عر. ج: آثار. ۱. علامت، نشان، بر شیئك وجودینه دلالت ایدن حال: برائر حیت كوستردی. ۲. وجودی قالقمش بر شیئك قالان قسمی، بقیه: بوراده بنا اثری یوقدر؛ اوراده بر اسكی شهرك آثاری موجوددر. ۳. بر آدمك وجوده كتیردیكی شیء، تألیف، اختراع، تصنیع واعمال: شاهنامه فردوسینك، طباعت غوتانبرغك، سلیمانیه جامع شریفی معمار سنانك اثریدر. ۴. تألیف، كتاب: نواینك «مجالس النفایس» ی كوزل بر اثردر؛ آثار اسلاف ایچنده حرزجان اوله‌جق كتابلر واردر. ۵. فعل، عمل، تأثیر: طاشده مقعر اولان آتشه آب ایتمز اثر. ۶. اسكی زمانلردن قالمه مصنوعات بشریه: اسكی مصریلرك آثاری جالب حیرتدر. ۷. حدیث شریف، علم حدیث، خبر. ۸. تاریخ، وقایع. || آثار عتیقه = ازمنهٔ قدیمه‌دن قالمه مصنوعات مهمه. || آثار قلمیه = تألیفات، محررات. || كلیات آثار = بر مؤلفك مجموع تألیفاتی.

اِثر | سد. عر. ایز، آیاق یری. || مج. مسلك، كیدیش: صلحا وابرارك اثرینه تبعیت ایتملی.

اَثقال | سد. ج. عر. | فد: ثقل غیر مستعمل | آغیر شیلر، اشیا، غیله‌لك، آغرلق. ز. || جر اثقال = ماكینه فنی، فن میخانیكی. [فر. Mécanique.]

اَثقَل | ص. عر. | «ثقیل» دن ستف | دها ثقیل، دها چركین وكرانجان.

اِثم | سد. عر. كناه، جرم، صوچ.

اَثمار | سد. ج. عر. فد: ثمر. با: ثمر.

اَثمان | سد. ج. عر. فد: ثمن. با: ثمن.

اِثمِد | سد. عر. كیم. آنتیموان، سورمه طاشی.

اَثناء | سد. ج. عر. | فد: ثنی غیر مستعمل | آرا، آرالق، هنگام، صره: او اثناده اوآرالقده: ایش اثناسنده = ایش آراسنده: اثنای حربده = حرب اولوزكن؛ اثنای راهده = یولده كیدركن.

اِثناعَشَر | عد. عر. اون ایكی: ائمهٔ اثنا عشر = اون ایكی امام.

اِثنَین | سد. عر. بازار ایرتسی: اثنین كیجه‌سی. لـ. | ایكی معناسیله عدد اوله‌رق تركجه‌ده هیچ مستعمل دكلدر. |

اَثنِیه | سد. ج. عر. فـ: ثناء. با: ثناء.

اَثواب | سد. ج. عر. | زبانزدی: اسباب | فد: ثوب. با: ثوب.

اَثوابجی | —. | زبانزدی: اسبابجی. | ۱. حاضر البسه صاتان تاجر. ۲. بر بیوك ذاتك البسه‌سی والبسه‌یه متعلق مبایعات وسپارشلرینه باقان مأمور، اثوابی.

اَثوابجیلق | —. ۱. حاضرالبسه صاتانك وظیفه و صنعت وتجارتی. ۲. بر بیوك دائره‌ده البسه‌یه متعلق ایشلره باقمق وظیفه ومأموریتی.

اَثوابلق | ص. | زبانزدی: اسبابلق. | البسه اعمالنه یارایان، البسه‌لك (قماش).

اَثیر | سد. عر. | یو. Αἰθήρ | ه. هوادن خفیف اولمق اوزره اجرام سماویه آره‌لرنده و ساحهٔ سماده موجودیتی مفروض بر جسم، كه ضیا و حرارتی ناقلدر.

اَثیم | ص. عر. | «اثم» دن صف. | كنهكار. لـ.

اِجابَت | سد. عر. | «جوب» دن مص. افعال | قبول، اسعاف، بر رجا ویا دعوتك قبولی، موافقت: دعوته اجابت سنن سنیه‌دندر. || امت اجابت = دعوت جناب نبوی‌یه اجابتله قبول اسلام ایدنلر. | مقابلی: امت دعوت، كه دعوت بیوریلوب قبول ایتمدیلر. |

اِجارَتَین { سذ. ت. عر. ایکی کرا دیمك اولان بو تعبیر اجارهٔ معجله واجارهٔ مؤجله دیمکدر. بویله ایکی اجاره ایله ایجار اولنان مسقفات ومستغلات موقوفه‌یه اجارتینلی اوقاف دینلور. [مقابلی: اجارهٔ واحده.]

اِجاره { سذ. عر. جـ: اجارات. [«اجر» دن مصـ. افعال] ۱. کرا. ۲. وقفه ویا میری‌یه عائد کرا. || اجارهٔ زمین = اوزرینه ابنیه وباغ وسا. ئره یاپیلان اراضینك عشرینه مقابل میری‌یه ویریلن ویرکی. || اجارهٔ معجله = پشین کرا: اجارهٔ مؤجله = ایلریده ویریله‌جك کرا. || اجارهٔ واحده = متولئ وقف طرفندن آی وسنه کبی بر مدت قصیره تعیینیله مسقفات ومستغلات موقوفه‌نك ایجاری.

اِجازَت { سذ. عر. [«جواز» دن مصـ. افعال] ۱. اذن، رخصت، مساعده. ۲. علوم آلیه‌ده ومشقده اکمال تحصیل ایدنلره لدی الامتحان ویریلن مأذونیت وشهادتنامه: اجازت ویرمك، اجزت آلمق.

اِجازَتنامه { سـ. فا. علوم آلیه ومشقده مأذون اولانلره معلملری طرفندن ویریلن اذننامه، شهادتنامه.

اِجاله { سذ. عر. [«جولان» دن مصـ. افعال] جولان ایتدیرمه، طولاشدیرمه. ز.

اَجانِب { سذ. جـ. عر. [فد: «اجنب» ترکجه‌ده غیر مستعمل.] اجنبیلر، یبانجیلر.

اِجبار { سذ. [«جبر» دن مصـ. افعال] زورلامه، جبر ایتمه، قهراً رضاسی خلافنه بر ایشه سوق: کندیسنی بوایشه اجبار ایتدیلر: ضرورت انسانی هر شیئه اجبار ایدر.

اِجتِباء { سذ. عر. [«جبایت» دن مصـ. افتعال] ۱. مجبوب طوپلامه. ۲. جابی وتحصیلدارك تحصیل ایتمسی. ز.

اِجتِراء { سذ. عر. [«جرأت» دن مصـ. افتعال] جرأتلنمه، تجاسر: اجترا ایتمك.

اِجتِرار { سذ. عر. [«جر» دن مصـ. افتعال] تا. حیوانك کویش کتیرمسی. [کویش کتیرن حیوانلره: حیوانات مجتره دیرلر.]

اِجتِسار { سذ. عر. [«جسارت» دن مصـ. افتعال] جرأتلنمه، قورقیوب آتیلمه. [بو کلمه‌نك عربیده اصلا بویله معناسی اولمدیغندن، بو مقامده استعمالی یاکلیشدر. بونك یرینه تجاسر قوللانلیدر.]

اِجتِماع { سذ. عر. جـ: اجتماعات. [«جمع» دن مصـ. افتعال] ۱. طوپلانمه، بریره کلمه، بریکمه، ییغلمه: بر چوق خلق اجتماع ایتمشیدی. ۲. بر مجلس ویا هیئتك طوپلانمسی، انعقاد: بو کون مجلسك، قومیسیونك اجتماعی کونیدر. ۳. ایکی ویا زیاده شیئك برلکده بولنمسی: اجتماع ضدین. || د. اجتماع ساکنین = ایکی حرف ساکنك یان یانه بولنمسی. [هـ. ایکی سیاره‌نك یان یانه کلمسی.

اِجتِناء { سذ. عر. [«جنی» دن مصـ. افتعال] میوه طوپلامه. ز.

اِجتِناب { سذ. عر. [«جنوب» دن مصـ. افتعال] صاقینوب چکینمه، توقی، احتراز: شبهه‌یی مؤدی ایشلردن اجتناب ایتملی.

اِجتِهاد { سذ. عر. [«جهد» دن مصـ. افتعال] ۱. چالیشوب چپالامه، بذل مقدرت، سعی وغیرت. [بو معنا ایله جهد استعمالی مرجحدر.] ۲. ائمهٔ دینك آیت وحدیث وقیاسه توفیقاً مسائل شرعیه‌یی تعیینه اولان جهد وسعیلری: باب اجتهاد سنیلرجه مسدوددر.

اَجداد { سذ. جـ. عر. فد: جد. با: جد.

اَجر { سذ. عر. جـ: اُجور، آجار. ۱. بر ایش مقابلنده ویریلن شیء، قارشیلق، [بو معنا ایله «اجرت» استعمالی دها مأنوسدر.] ۲. بر عمل صالحه یاخود صبر وتوکل ایله تلقی اولنان بر مصیبته قارشی ویریلن مکافاة اخرویه، ثواب: الله اجر وصبر ویرسین. || حق. اجر مثل = بر ایش ایچون اهل وقوف طرفندن تعیین اولنان اجرت، اجرت حقیقیه: اجر مسمی = مقاوله وپازارلقله تعیین اولنمش اجرت.

اِجرا { سذ. عر. جـ: اجراآت. [«جریان» دن مصـ. افعال.] ۱. آقیتمه، اساله: صویی جدوللره اجرا ایتدی. ز. ۲. قوه‌ده اولان بر ایشك فعله

اخراجی، بر قرار ویا حکم نظامنك تطبیقی، موقع فعله قونمسی، انفاذ: حقنده‌کی قرار دها اجرا اولنمدی. ۳. معاملهٔ رسمیه‌سی کوریلوب بیتمه، ایفا: فلان یره مأموریتی اجرا اولندی: اجرای ایجابی = اقتضا ایدن معامله‌سنك ایفاسی. || حق. اجرا مأموری، اجرا هیئتی = محکمه‌نك قرارلرینی موقع فعله وضع ایله مدیوندن آقچه‌یی تحصیل ودائنه تسلیم وظائفیله موظف عدلیه مأموری ومعیتی. = جـ. اجراآت = عملیات، تطبیقات، ایش: فلانك اجراآتی پك ایيدر.

اَجرام { سذ. جـ. عر. فد: جرم. با: جرم || اجرام سماویه، اجرام علویه = سماوات وافلاکی طولدیران اجسام، ثوابت وسیارات واحجار جویه وسائره [فر. Corps célestes.]

اُجرَت { سذ. عر. جـ: اجور، اجورات. ۱. امکه قارشی ویریلن آقچه وسائره، حق، کوندهلك، معاش: اجرتله ایشلر. ۲. بر شاکردك مکتبه ویا مسافرك مسافرخانه‌یه ویردیکی وبوکا مماثل یرلرده ویریلن آقچه: اجرتله مسافر قبول ایدر خانه: اجرت سنویه‌سی شودر. ۳. پوسته، تلغراف، دمیریول وسائره‌یه ویریلن آقچه: اجرتی ویرلمه‌مش بر مکتوب.

اُجرَتسِز { صـ. ۱. بریره ویرلمسی اقتضا ایدن آقچه‌یی ویرمه‌مش یاخود بو ویرکیدن استثنا اولنمش، مجاناً قبول اولنمش: اجرتسز شاکرد؛ اجرتسز مکتوب. ۲. آقچه آلمیان، مجاناً ایفای وظیفه ایدن: اجرتسز مکتب. = حـ. آقچه ویرمکسزین، مجاناً: بن واپوره اجرتسز کیررم.

اُجرَتلی { صـ. ۱. بر ایش مقابلنده آقچه آلان: اجرتلی عمله، یازیجی، مکتب. ۲. بریره آقچه ویره‌رك قبول اولنمش: مکتبك اجرتلی شاکردانی.

اَجزاء { سذ. جـ. عر. فد: جزء. با: جزء. = تر. [مفرد کبی] ۱. ادویه‌ده قوللانیلان مواد مختلفه، عقاقیر. ۲. جلدلنمه‌مش کتاب، پراکنده. ۳. بر ترکیب کیمیوی ایله وجوده کلوب اشتعال ایتمك خاصه‌سنی ویا دیکر بویله بر قوت وتأثیری حائز بولنان شیء: اجزالی کبریت، قاپسول وسائره.

اَجزاجی { سـ. عقاقیر طبیه صاتان وادویه‌یی استحضار ایدن آدم، صیدلانی، اسپنجار: اجزاجی باشی بر بیوك دائره‌نك ویا بر فرقه ویاآلایك سر اجزاجیسی: اجزاجی چراغی، تماغی، شاکردی. [اجزاء طبیه وکیمیویه‌نك وحاضر علاجلرك یالکز فروختیله مشغول اولوب، اعمالنه قاریشمیانلره یعنی فر. Droguiste دینلنلره دخی اجزاجی دینله‌بیلیرسه‌ده، بونلرك عطار اسمیله تفریق دها ایيدر.]

اَجزاجیلق { سـ. اجزاء طبیه وادویه‌نك اعمال وفروختی صنعتی، صیدله، فن صیدلانی، فن اسپنجاری.

اَجزاخانه { سـ. اجزاجی دکانی، اجزاء طبیه‌نك اعمال وفروخت اولندیغی محل، اسپنجاریا.

اَجساد { سذ. جـ. عر. فد: جسد. با: جسد.

اَجسام { سذ. جـ. عر. فد: جسم. با: جسم.

اَجفان { سذ. جـ. عر. فد: جفن. با: جفن.

اَجل { سذ. عر. سبب. ترکجه «دن» و«ایچون» یاخود عربی «ل» حرفلریله قوللانیلیر: او اجلدن = او سببدن: ادغام اجلیچون = ادغام سببیله، ادغام ایچون: لاجل التفتیش = تفتیش سبب ومقصدیله، تفتیش ایچون.

اَجَل { سذ. عر. هرذی روحك وعلی الخصوص انسانك مقدر اولان وقت وفاتی: اجل کلدیه باش آغریسی بهانه اولور: اجل قضا بر قضایه اوغرایه‌رق وفات: اجل مسمی، اجل موعود = من طرف الله معین ومقدر اولان اجل: اجل موعودیله ارتحال ایتدی.

اِجل { سذ. عر. ط. بوین طوتولمغی. [فر. Torticolis.]

اَجَلّ { صذ. عر. [«جلیل» دن ستة] دها ویا پك بیوك، جلیل وعالی، اشرف: اجل مخلوقات = مخلوقاتك اشرفی اولان انسان.

اِجلاء { سذ. عر. [«جلاء» دن مصـ. افعال.] طرد، تغریب، تبعید.

إِجلاس { سنـ. عر. اوتورتمه، اقعاد.

أَجلاف { سنـ. جمـ. عر. [فد: جلف غير مستعمل.] اسافل. اراذل. بالدیری چپلاق كروهی. [عربیده قبا واحمق آدملر دیمكدر.]

إِجلال { سنـ. عر. [«جلال» دن مصـ. افعال] ١. بیوتمه، آغیرلامه. تعظیم، اكرام. ٢. بیوكلك، جلال، عظمت. [بو ایكنجی معنی عربیده یوقدر.]

أَجِلّه { سنـ. جمـ. عر. [فد: جلیل.] با: جلیل ‖ اجلهٔ رجال دولت علیه = اولی صنف اولی رتبه‌سنی حائز ذواته اطلاق اولنور.

إِجماع { سنـ. عر. [«جمع» دن مصـ. افعال] ١. طوپلامه. ذ. ‖ اجماع امت = زمان اجتهادده ائمه وفقهاء عظام ایله كبار تابعینك امور شرعیه‌نك تعیینی حقنده‌كی اتفاقلری.

إِجمال { سنـ. عر. [«جمل» دن مصـ. افعال] ١. بر سوزك تفصیلات وتفرعاتنه كیریشمكسزین صورت عمومیه‌ده وطوپدن بیانی، خلاصه، تلخیص: سوزی اجمال ایتمك. ٢. حسابده اعمال اربعه‌دن جمع. ٣. بر اوزون حسابدن چیقاریلان خلاصه: آی، سنه اجمالی. ٤. غزته‌لرك امور سیاسیهٔ عمومیه‌نك حال حاضرینی خلاصه ایدرك باشده یازدقلری مقاله، جملهٔ سیاسیه.

إِجمالاً { حـ. عر. خلاصه طریقیله، مجملاً، مختصراً.

أَجمَعین { سنـ. جمـ. عر. جمله‌سی، كافه‌سی، باجمعهم: رضی الله عنهم اجمعین. [یالكز بویله دعا تعبیراتنده مستعملدر.]

أَجمَل { صـ. عر. [«جمیل» دن ستفـ.] دها كوزل، احسن: اجمل ناس ایدی.

أَجناد { سنـ. جمـ. عر. فد: جند. با: جند.

أَجناس { سنـ. جمـ. عر. فد: جنس. با: جنس.

أَجنَبی { صـ. عر. ذ: اجنبیه. یبانجی، بیكانه: ممالك اجنبیه، دول اجنبیه، لسان اجنبی. = سنـ. دیكر بر مملكت ویا جنسیت وملیته منسوب اولان، دیكر بر دولت تبعه‌سندن بولنان آدم: اجنبیلره مخصوص بر یر. [«اجانب» بزجه غیر مستعمل اولان «اجنب» ك جمعی ایسه‌ده، بر معناسی مشترك اولدیغندن، بونك جمعی مقامنده قوللانیلیور.]

أَجنَبیَّت { سنـ. عر. و:

أَجنَبیلك { سـ. یبانجیلق، بردولت اجنبیه تبعیتی.

أَجنِحه { سنـ. جمـ. عر. فد: جناح. با: جناح.

أَجِنّه { سنـ. جمـ. عر. فد: جنین. با: جنین.

أَجِنّی { سـ. [عر: جنی دن] جن، جن طائفه سندن بر فرد.

أَجوِبه { سنـ. جمـ. عر. فد: جواب. با: جواب.

أُجور { سنـ. جمـ. عر. وبونك جمـ: اجورات. فد: اجر. با: اجر.

أَجوَف { صـ. عر. ذ: جوفاء. [«جوف» دن صشـ.] ایچی بوش، قوف. ‖ مجـ. جاهل واحمق، بوش. ‖ د. عین الفعلی یعنی ایكنجی حرف اصلیسی «و» یاخود «ی» اولان (فعل عربی).

أَجه { سـ. [«حاجی» دن مخفف] اختیار، قوجه آدم، آق صقال.

إِجهار { سنـ. عر. [«جهر» دن مصـ. افعال] ١. آشكار ایتمه، آشكار سویله. ٢. سسله اوقومه، جهراً قرائت.

أَجهَل { صـ. عر. [«جاهل» دن ستفـ.] دها ویا پك جاهل ونادان: اجهل ناس = خلقك الك جاهلی.

أَجیال { سنـ. جمـ. فد: جیل. با: جیل.

أَجیر { سنـ. عر. [«اجر» دن صشـ] اجرتله ایشلین، كونده‌لكجی. ذ.

أَحادیث { سنـ. جمـ. عر. [فد: حدیث.] با: حدیث.

إِحاطه { سنـ. عر. [«حوط» دن مصـ. افعال] ١. قوشاتمه، اطرافنی چویرمه: كوزك احاطه ایتدیكی یرلر. ٢. معلومات شامله، وقوف تام: سیاسیاتده احاطه‌سی وار ایدی.

إِحاله { سنـ. عر. جمـ: احالات. [«حول» دن مصـ. افعال] ١. بر ایشی برینه ترك، برینك عهده‌سنه حمل ایتمه: بو ایشی فلانه احاله ایده‌لم. [حواله كبی.] ٢. مناقصه ویا مزایده‌یه چیقاریلان بر میری ایشنك ویا بر التزامك طالبنه تركی معامله‌سی: اعشاری، عسكرلك اتی فلانه احاله ایتدیلر: اغنام ویركیسی احاله صورتیله اداره اولنور. [مقابلی امانت.]

إِحالةً { حـ. عر. احاله صورتیله، مزایده ویا مناقصه‌یه قونیه‌رق طالبنه ترك ایتمك طریقیله، التزام یولنده: اعشار احالةً اداره اولنیور. [مقابلی: امانةً.]

أَحِبّا { سنـ. جمـ. عر. فد: حبیب. با: حبیب.

أَحباب { سنـ. جمـ. عر. فد: حبیب. با: حبیب. = تر. فد. دوست، محب: او آدم احبابمدر؛ احبابجه قونیشورز.

أَحبابلق { سـ. دوستلق، محبت، مناسبات دوستانه.

أَحبار { سنـ. جمـ. عر. فد: حبر. با: حبر.

إِحتِباس { سنـ. [«حبس» دن مصـ. افتعال] طـ. طوتلمه، طوتوقلق: احتباس بول = ادرار طوتلمه؛ احتباس صفراء وسائره.

إِحتِجاب { سنـ. عر. [«حجاب» دن مصـ. افتعال] اورتمه، صاقلانمه، كورنممه، كیزلنمه، نقاب ویرده وسائره آرقه‌سنه كیرمه.

إِحتِجاج { سنـ. عر. [«حجت» دن مصـ. افتعال] دلیل وحجت ایراد ایتمه، بر دعوانك اثباتیچون بر شیئی دلیل وحجت عد ایتمه: سعدینك بر شعریله احتجاج ایدیور؛ احتجاجه صالح بر شیء بوله‌مدی.

إِحتِجام { سنـ. عر. [«حجامت» دن مصـ. افتعال] حجامت اولمه، بویونوز یاپیشدیره‌رق قان آلدیرمه: احتجام ایتمك.

إِحتِراز { سنـ. عر. [«حرز» دن مصـ. افتعال] صاقینمه، چكنمه، تحفظ، اجتناب: منافقدن دائما احتراز ایتملی؛ كمال احترازله = پك زیاده صاقینه‌رق.

إِحتِراق { سنـ. عر. [«حرق» دن مصـ. افتعال] یانمه، طوتیشمه، یانوب كول اولمه: احتراق ایتدی = محترق اولدی. ‖ هـ. بر سیاره‌نك شمسه تقربی، شمسله بر برجده بولنمسی: احتراق زحل. ‖ كیمـ. بر جسمك مولد الحموضه ایله تركیبندن حصوله كلن تبدل: احتراق ذاتی، بطیء، تنفسی. ‖ مـ. احتراق نقطه‌سی = اشعهٔ شمسك اجتماع ایتدكلری نقطه.

إِحتِرام { سنـ. عر. جمـ: احترامات. [«حرمت» دن مصـ. افتعال] حرمت، رعایت، صایغی، توقیر، اعزاز، تكریم: احترامده قصور ایتمدی؛ واجب الاحترام = شایان حرمت. [احترامات فائقه، انشاده تعبیر تحیه‌در.]

إِحتِساب { سنـ. عر. [«حساب» دن مصـ. افتعال] ١. حساب صورمه، حسابه چكمه، مسئولیت. ٢. زجر، مجازات. ٣. وقتیله پولیس و بلدیه وظیفه‌سنی ایفا ایدن والك باشلی ایشی اصنافك اوزان و اكیالنه نظارتدن عبارت اولان محتسب ویا احتساب آغاسی مأمورینی ودائره‌سی. ٤. بو دائره‌یه عائد رسوم. ‖ احتساب آغاسی، ناظری = محتسب، داروغه، شهر امینی.

إِحتِسابیه { سنـ. عر. [رسوم احتسابیه‌دن مخفف] احتسابه یعنی بلدیه‌یه عائد رسوم.

إِحتِساس { سنـ. جمـ: احتساسات. [فن منافع الاعضاده فر. Sensation دینلن حالی افاده ایچون ایجاد اولنوب لسان ادبی‌یه دخی فرجه یاب دخول اولمش بر كلمه ایسه‌ده، عربیده «حس» ماده‌سی افتعال بابندن اصلا تصریف اولنمدیغندن، «حس» تعبیری بونی افاده‌یه كافی دكل ایسه، «احساس» كلمه‌سنی قوللانمق اقتضا ایدر.]

إِحتِشام { سنـ. عر. جمـ: احتشامات. [«حشمت» دن مصـ. افتعال] خدم وحشم كثرتی، دارات، دبدبه، طنطنه، شكوه: كمال احتشامله؛ احتشامات فوق العاده‌سیله عوامك كوزلرینی قماشدیردی.

إِحتِضار { سنـ. عر. [«حضور» دن مصـ. افتعال] اولومه حاضر اولمه، حالت نزع، جان چكیشمه: بیمار احتضارده اجرت دیلر طبیب.

أَحتِطاب { سنـ. عر. [«حطب» دن مصـ. افتعال] اورمان ویا بالطه‌لقدن اودون كسمه: اهالینك حق احتطابی.

إِحتِفال { سنـ. عر. جمـ: احتفالات. [«حفل» دن مصـ. افتعال] بیوك بر آلای ایله حرمت وتعظیم. [باشلیجه جمعی جنازه آلایلری حقنده

مستعملدر] : نعشی احتفالات لازمه ایله قالدیرلدی .

اِحتِقار { سذ. عر. [« حقارت » دن مص. افتعال] ١. حقارته قاتلانمه، تذلل، تواضع. ٢. خوار وحقیر نظریله باقمه، کوز طوتمامه : احتقار ایتمك.

اِحتِقان { سذ. عر. [« حقن » دن مص. افتعال] ط. ١. حقنه وشیرینغه استعمالی. ٢. بر عضوده قان بریکمه سیله اورانك شیشوب قیزارمه سی، تراکم دم. [فر. Congestion.]

اِحتِکار { سذ. عر. [« حکر » دن مص. افتعال] ذخیره وسائر محصولاتك طو. بدن مبایعه وحبسیله فیآتنك ترقیسندن صکره آغر بها ایله فروختی معامله سی، مطره بازلق.

اِحتِلام { سذ. عر. [« حلم » دن مص. افتعال] ١. دوش آزمه، اویقوده صو اقتضا ایتمه. ٢. بالغ اولمه، سن بلوغه ایرمه.

اِحتِماء { سذ. عر. [« حمیه » دن مص. افتعال] ط. مضر یمکاردن اجتناب، پرهیز.

اِحتِمال { سذ. عر. جـ : احتمالات. [« حمل » دن مص. افتعال]. ١. یوکلنمه، قالدیرمغه اقتدار، تحمل : ناتواندر آنده بو تکلیفه یوقدر احتمال. (فضولی). ٢. ممکن اولمه، امکان، عقله قریب اولمه، بر شیئك اوله بیلمسی : بو ایشك بو کون بیتمسی احتمالی ضعیفدر؛ بوکا احتمال ویرمم؛ هر احتماله قارشی : اغلب احتماله (وطوغر. یسی) اغلب احتمالاته کوره. احتمالی یوقدر = ممکن دکلدر : احتمالدر، (و طوغریسی محتملدر، یاخود) احتمالی واردر = ممکندر؛ احتمال بعید = ضعیف احتمال : احتمال غالب = قوتلی احتمال. = حـ. اوله بیلیر، بلکه : احتمال بو اقشام کلیرلر.

اِحتِواء { سذ. عر. [« حوایت » دن مص. افتعال] ایچنه آلمه، جامع وشامل اولمه، احاطه : بوتعبیر بر چوق معانی یی احتوا ایدر = حاوی وشاملدر. [بعض اسملره لاحق اوله رق فارسی قاعده سنجه بر طاقم سقیم وصف ترکیبلر تشکیل ایدر، که مجرد کتابت رسمیه یه صیغنمغله پایدار اولیورلر :] مکارم احتواء = مکارمی حاوی (!)

اِحتِیاج { سذ. عر. جـ : احتیاجات. [« حوج » دن مص. افتعال] ١. لزوم ضروری، بر شیئه اونسز یاپه میه جق درجه ده باغلی اولمه. ٢. لزوم، اقتضا : بو مکتب ایچون بر معلمه دها احتیاج واردر : فلان شهرك صویه احتیاجی انکار اولنه ماز. ٣. یوقلق، یوقسوللق، فقدان، ضرورت : احتیاج انسانی چابق اختیارلادیر. ٤. افتقار، عرض حاجتله احسانه انتظار : بنم کیمسه یه احتیاجم یوقدر. || دفع احتیاج = لزوم ضروریسی حس اولنان شیئی تدارکله احتیاجدن قورتلمه = جـ. نوع بشره تعیش ایچون اقتضا ایدن شیئلر : احتیاجات اهالی؛ احتیاجات ضروریه : احتیاجات عمومیه : احتیاجات مادیه ومعنویه.

اِحتِیاط { سذ. عر. [« حوط » دن مص. افتعال] ١. ایلریده لزومی کوریلور احتمال وملاحظه سیله تدبیرلی طاورانمه : احتیاط اوزره بولنمق، احتیاطلی طاورانمق. ٢. بصیرت، تدبیر، غفلتك عکسی. ٣. حال حاضرده زائد کبی کورینوب آنجق ایلریده لزومی احتمالنه بناءً صاقلانان شیء : احتیاط آقچه سی، احتیاط عسکری. || ع. عساکر نظامیه نك بعدالتعلیم سلاح آلتنده طوتلیوب، حین حاجتده آلنمق اوزره ترخیص ایدیلن صنفی.

اِحتِیاطاً { حـ. احتیاط طریقیله، ایلریده لازم اولور ملاحظه سیله.

اِحتِیاطسز { صـ. احتیاطه رعایت ایتمین، ایلریده ظهور ایده بیله جك احواله قارشی وقتیله تدبیر دوشونمین، غافل، اسباب احتیاطیه دن محروم : احتیاطسز آدمدر : احتیاطسز طاوراندی.

اِحتِیاطسزلق { سـ. احتیاطه عدم رعایت.

اِحتِیاطلی { صـ. احتیاطه رعایت ایدن، اسباب احتیاطیه سی مکمل اولان، ایلریده ظهور ایده بیله جك احواله قارشی تدابیر لازمه یی اکمال ایتمش، بصیرتلی : چوق احتیاطلی آدمدر؛ بن دائما احتیاطلی طاورانیرم.

اِحتِیاطی { صـ. عر. ؤ : احتیاطیه. احتیاطه مبنی ویا منسوب ومتعلق اولان : تدبیر احتیاطی، عساکر احتیاطیه، فرقهٔ احتیاطیه.

اَحتِیال { سذ. عر. جـ : احتیالات. [« حیله » دن مص. افتعال] حیله استعمالی، حیله یه مراجعت.

اَحجار { سذ. جـ. عر. فد : حجر. با : حجر.

اَحَد { عد. عر. جـ : آحاد. ؤ : احدی. بر، یك، واحد. ن. || یوم الاحد = بازار کونی. = جـ. ر. بردن طقوزه قدر اولان رقملرکه حسابده اك صاغده کی خانه ده یازیلیر.

اِحداث { سذ. عر. [« حدث » دن مص. افعال] میدانه کتیرمه، ایجاد واختراع، یکی طرزده بر شیء وجوده کتیرمه، پیدا ایتمه : طوب نه وقت احداث اولندی.

اِحدی { عد. ؤ. عر. با : احد.

اَحَدِیَّت { سذ. عر. برلك، جناب حقك برلکی، وحدانیت : بارکاه احدیتـه عرض مناجاة ایتدی.

اَحرار { سذ. صـ. جـ. عر. فد : حر. با : حر.

اِحراز { سذ. عر. [« حرز » دن مص. افعال] قزانمه، نائل اولمه، معنویاتدن بر نعمته مالك اولمه : رتبه، مسند احراز ایتمك.

اِحراق { سذ. عر. [« حرق » دن مص. افعال] یاقمه، آتشه آتمه. آتش ویرمه : بر او، بر اورمان، بر آدم احراق ایتمك. || احراق بالنار = انسانی دیری دیری آتشه آتوب یاقمه جزای مدهشی.

اِحرام { سذ. عر. [« حرم » دن] ١. حرم شریفه کیررکن حجاجك بورندکاری دیکیشسز ثوب که یولك ویا پاموق وکتندن اولور : احرامه کیرمك. ٢. عربانك بورندکاری بیوك یولك چارشف. ٣. یره ویا مندرك اوزرینه یاییلان و چارشف ویورغان کبی قوللانیلان خاولی ویا خاوسز یولك یایغی.

اَحری { صـ. عر. [لسانمزده غیر مستعمل اولان « حری » دن ستف.] دها مناسب، دها لایق، دها شایسته وشایان، انسب : بو آدم تلطیفه جمله دن احرادر.

اَحزاب { سذ. جـ. عر. فد : حزب. با : حزب.

اَحزان { سذ. جـ. عر. فد : حزن. با : حزن.

اِحساس { سذ. عر. جـ : احساسات. [« حس » دن مص. افعال] ١. طویمه، خواص خمسه دن بری واسطه سیله متأثر اولمه. ٢. حس واسطه سیله درك وفهم. [« حس » دن همان فرق اولنموب، « حس ایتدیرمه » معناسنی ایسه عربیده اصلا افاده ایتمدیکندن، او معنا ایله قوللانلمامالی، واصلسز اولان « احتساس » یرینه استعمال اولنملیدر.]

اِحسان { سذ. عر. جـ : احسانات. [« حسن » دن مص. افعال] ١. ایلك ایتمه، کوزل معامله. ن. ٢. باغشلامه، بخشش، اعطا : کندیسنه کوزل بر آت احسان ایتدی. ٣. ویریلن، باغشلانان شیء، عطیه، بخشش : احسان شاهانه توزیع اولندی. ٤. لطف، عنایت، کرم : احسان بیورك ایکی سوز سویلیه یم. [بو معنا ایله استعمالی ناتمامدر.] || احسان علی الاحسان = احسان اوستنه احسان. || الاحسان بالتمام = برشیء ویرلنجه تمامیله، تمامیله ویرلمیدر.

اِحساندیده { صـ. فا. جـ : احساندیدگان. [عر. احسان = ایلك. فا. دیده = کورمش] برینك لطف واحسانی کورمش، نعمتنه نائل اولمش اولان، منتدار.

اَحسَن { صذ. عر. ؤ : حسنی. [« حسن » دن ستف.] دها کوزل، دها یاقیشیقلی، پك کوزل.

اَحشاء { سذ. جـ. عر. [فد : « حشا » لسانمزده غیر مستعملدر] ١. انسان ویا حیوانك کوکسی وقارنی ایچنده کی شیلر، باغرصاقلرله جکرلر، یورك، طلاق وسائره، باغر. ٢. باغرصاق.

اِحصاء { سذ. عر. [« حصی » دن مص. افعال] صایمه، تعداد، شمار : فضائلی ناقابل احصادر.

اِحضار { سذ. عر. [« حضور » دن مص. افعال]. حضوره کتیرمه، حاضر وموجود ایتمه : او آدمی او کتابلری احضار ایتدم = کتیرتدم. [حا.

ضرلامه وتنبیه معناسیله قوللا- نلمامیدر. ‖ حقـ. محکمه‌یه جلب ودعوت: احضار بوصله‌سی = بریـنك محکمهٔ حقوقه جلب ودعوتیچون کوندریلن تذکره. ‖ احضار مذ- کره‌سی = برینك محاکم جزائیه‌یه جبراً جلبی ایچون کوندریلان مذکره.

اِحضاریّه { سذ. عر. حقـ. بر- ینك محکمه‌یه جلب ودعوتیچون آلنان خرج.

اَحفاد { سذ. جـ. عر. فد: حفید. با: حفید.

اَحَقّ { صذ. عر. ا « حقیق » دن ستفـ ا دها ویا پك حقلی، دها مستحق، الیق: او آدم جمله‌دن احقدر.

اِحقاق { سذ. عر. ا « حق » دن مصـ. افعال ا (حق) یرینه کتیرمه، اجرا اتمه: احقاق حق ایتمك. ا دائما « حق » اسمیله برابر قوللانیلیر. اصل معناسی حق نظریله باقمقدر. ا

اَحقَر { صذ. عر. ا « حقیر » دن ستفـ ا دها ویا پك خوار وحقیر: عبداحقرلری. ا اکثریا محویت وتواضع مقامنده مستعملدر. ا

اَحکام { سذ. جـ. عر. فد: حکم. با: حکم.

اِحکام { سذ. عر. ا « حکم » دن مصـ. افعال ا قوتلندیرمه، صاغلاملاشدیرمه، محکم اتمه. ذ. با: تحکیم.

اِحلاء { سذ. عر. ا « حلو » دن مصـ. افعال ا کیم. طبا. تاتلاتمه ا فر. I. Edulcoration

اَحلام { سذ. جـ. عر. ا فد: لساننزده غیر مستعمل « حلم » ا رؤیالر، اضغاث.

اَحلی { صذ. عر. ا « حلو » دن ستفـ. ا دها ویا پك طاتلی. ذ.

اِحلیل { سذ. عر. تشـ. آلت تنا- سل ذکورك دلیکی، مجرای بول.

اَحمال { سذ. جـ. عر. ا فد: لساننز- ده غیرمستعمل « حمل » ا ۱. یوکلر، اثقال. ۲. آغر شیئلر، اشیا، آغرلق.

اَحمَر { ص. عر. ؤ: حمراء. قیرمزی، قزیل، سرخ. ذ. ‖ موت احمر = قان دوکه‌رك مقتولاً ویاشهیداً وفات.

اِحمِرار { سذ. عر. ا « حمر » دن مصـ. افعلال ا قیزارمه، قیزیللق. ‖ ط. قرمیزی لکه‌لر پیدا اولمسنی موجب خفیف برجلد خسته‌لغی. ا فر: I. Erythème

اَحمَق { ص. عر. ا « حمق » دن صشـ. ا عقلسز، بدلا، قالین قفالی، بون. ا « حمقاء » اولان مؤنث عربیسی لساننزده مستعمل اولمیوب، ینه احمق قیز دینلیر. ا

اَحمَقجه { ص. آز احمق، آحمقسی، احمقه بکزر. — حـ. احمقلر طرزنده، احمق کبی.

اَحمَقلق { سـ. بدلالق، حمق، حماقت.

اَحوال { سذ. جـ. عر. فد: حال. با. حال.

اَحوَل { صذ. عر. ا « حول » دن صشـ. ا شاشی. لـ.

اِحیاء { سذ. عر. ا « حیوة » دن مصـ. افعال ا ۱. دیر- لتمه، جانلاندیرمه، اعادهٔ حیات: قیامت کونی جناب خالق اولو- لری احیا بیوره‌جقدر. ۲. تازه حیات ویررجه‌سنه شنلندیروب اعمار اتمه: تمدید اولنان دمیر یول خطلری آناطولی‌یی احیا ایتـدی. ۳. قوت وطراوت ویرمه: بو یاغمور باغلری احیا ایتدی. ٤. سویندیرمه، کوزل بر خبرله ویا لطف واحسانله تسریر: بنی احیا بیوردیکز. ٥. یکیدن قوت وشان وشرف قزاندیرمه: احیای اسلام. ٦. اویاندیرمه، وجوده کتیرمه، تأسیس ویا تعمیر: بر چشمه، بر تکیه، بر مکتب احیا ایتدی. ۷. (کیجه‌یی) عبادتله واویقوسز کچیرمه: احیای لیالی ایدیور. ‖ احیای موات = خالی یرلری آچوب زراعته صالح اتمه.

اِحیا کَرده { ص. ۱. احیا ایدلمش، تأسیس واعمار اولنمش، وجوده کتیرلمش: سلیمیه قشله‌سی سلطان سلیم خان ثالث حضرتلرینك احیا کرده‌سیدر. ۲. لطف دیده، نائل نعمت.

اَحیان { سذ. جـ. عر. فد: حین. با: حین.

اَحیاناً { ظر. عر. وقت وقت، آره صره، گاه گاه: احیاناً کلیرلر.

اَخ { سذ. عر. جـ: اخوان، اخوه. ا ترکیبات عربیه‌ده اخو، اخا، اخی صورینی آلیر. ا قارداش. برادر. ؤ.

اِخافه { سذ. عر. ا « خوف » دن مصـ. افعال ا قورقوتمه، قورقو ویرمه، تخویف، تهدید: اخافه ایتمك.

اَخبار { سذ. جـ. عر. فد: خبر. با: خبر.

اِخبار { سذ. عر. جـ: اخبارات. ا « خبر » دن مصـ. افعال ا خبر ویرمه، بیلدیرمه، آکلاتمه، معلومات ویرمه، یتیشدیرمه: وقوع حالی فلانه اخبار ایلدی.

اِخبارنامه { سـ. فا. حقـ. ۱. برقصه ویا وقوعاته دائر معلوماتی حاوی اوله‌رق مرجعنه ویریلن ورقه. ۲. بر مبلغك اعطاسی ویا دیکر بر معامله‌نك اجراسی لزومنه دائر بر دائرهٔ رسمیه‌دن کوندریلن اخطارنامه.

اِخباری { ص. عر. ؤ: اخباریه. ا د. وقوع بولمش ویا بوله‌جق بر حالدن خبر ویرمکی متضمن اولوب، امر ونهی ودعا وآرزو کبی معانی‌یه دلالت ایتمین (فعل، جمله وسائره): « بن کلدم، او کله‌جکدر » جمله‌لری جمل اخباریه و« سن کل، او کلیدر » جمله‌لری جمل انشائیه‌در.

اِخباریّه { سذ. عر. قاچاقچیلغی دائرهٔ عائده‌سنه خبر ویرنه اعطا اولنان آقچه، مخبر اجرتی.

اُخت { سذ. عر. جـ: اخوات. قیز قارنداش، همشیره، خواهر. ؤ.

اِختِبار { سذ. عر. ا « خبر » دن مصـ. افتعال ا صوروب بوقلایه‌رق ودنه‌یه‌رك اوکرنمه. ذ.

اِختِتام { سذ. عر. ا « ختم » دن مصـ. افتعال ا ختام بولمه، بیتمه. ذ.

اِختِداع { سذ. عر. ا « خدع » دن مصـ. افتعال ا خدعه وحیله استعمالی، حیله‌کارلق. ذ.

اَختَر { سـ. فا. جـ: اختران. ستا- ره، نجم، کوکب. لـ. ‖ مجـ. بخت. طالع: بداختر = بد- بخت، طالعسز: نیك‌اختر = بختیار، فرخنده طالع.

اِختِراع { سذ. عر. جـ: اخترا- عات. ا « خرع » دن مصـ. افتعال ا مثلی سبق ایتمه‌مش بر آلت و ماکنه وسائره ایجادی: تلغرافك، واپورك، طباعتك اختراعی. ‖ مجـ. اصلی اولمیان بر شیئك قوریلوب واقع وصحیح کبی کوسترلمسی: بو حوادثی کندیسی اختراع ایتدی. ‖ د. کیمسه طرفندن قوللانلمامش تعبیرلر ومفهوملر صرفی: بو شا- عرك طبع اختراعکارانه‌سی واردر.

اختراع، خلق، ایجاد، کشف، احداث، ابداع آرالرنده فرق واردر: اختراع وسائط معاونه ایله واعمال فکر سا- یه‌سنده بولنمش بر ترتیبله اعجازکارانه بر شیئی میدانه قویمق؛ خلق ایسه‌بتون یوقدن وار ایتمك؛ ایجاد معدوم ویا معدوم حد اولنه‌جق صورتده مجهول بر شیئه وجود ویروب پیدا ایتمك؛ کشف موجود ایکن انظاردن مستور ومجهول بولنان بر شیئی ظاهره اخراج ایدوب معلوم ایتمك؛ احداث ایکی بر شیئی چیقارمق ویکی طرزده بر شیئی میدانه قویمق؛ ابداع ایسه یکیالکیله برابر غرابت ولطافتیله دخی جالب انظار دقت اوله‌جق بر شیئی بولوب اورتایه آتمقدر: تلغراف، واپور اختراع اولندی؛ خدا انسانی خلق بیورلدی؛ حکومت، زراعت، تجارت ایجاد اولندی؛ امریقا، بتون سیاره‌سی بالاده معادنی کشف اولندی؛ عساکر نظامیه احداث اولندی؛ فوتوغرف- تالفون ابداع ایدلدی. ایجاد دها مطلق و اعم اولوب دیکرلری یرینه دخی قوللانیله‌بیلیر.

اِختِراعکارانه { صـ. فا. ایجاد واختراعه متعلق ویا مقتدر: بو آدمك افکار، طبیعت اختراعکارانه‌سی واردر. — حـ. اختراع اصحابنه یاقیشیر صورتده: اختراعکارانه بر طرزله.

اِختِراعی { ص. عر. ؤ: اخترا- عیه. ایجاد واختراعه متعلق ویا اختراع اولنمش: افکار اختراعیه، تعبیرات اختراعیه.

اَختَر شِناس { سـ. فا. نجومدن احکام چیقارمق ادعای باطلنده بولنان منجم.

اِختِصار { سذ. عر. جـ: اختصا- رات. ا « خصر » دن مصـ. افتعال ا سوزك قیصه کسلمسی، مرامك آز سوزله افا- ده‌سی، بر عباره‌دن لزومسز ویا ایکنجی درجه‌ده لزومی او- لان تفصیلاتك طی: ابن خلدو- نك تاریخی اختصار ایدلمه‌مشدر: اختصار صورتیله، علی طریق الاختصار.

ایجاز واجمالدن فرق واردر: اختصار فضله تفصیلاتی چیقاروب صورت افاده‌یی حال طبیعیه‌ده براقمق؛ ایجاز عباره‌یی لزومندن زیاده وحال طبیعیسنك بك مادونده قیصالدوب زور اکلا- شیله‌جق بر حالده براقمق؛ اجمال ایسه یالکز خلاصه ونتیجه‌سنی آکلامقدر. مروج الذهب اختصار، کافیه ایجاز، عوامل اجمال طرزیله یازلمشدر.

اِختِصاراً { حـ. عر. تفصیلاتسز، مختصر اوله‌رق، اختصار طریقیله.

اِختِصاص { سذ. عر. ا « خصوص » دن مصـ. افتعال ا ۱. بر آدمك بر ایشه ویا بر فن وعلم وصنعته حصر مساعی واشتغال ایدوب یالکز اونکله اشتغال ایتمسی: بو طبیبك امراض جلدیه‌یه اختصاصی واردر. افر:

Spécialité]: ارباب اختصاص= منسوب بولندقلری فن وصنعتك يالكز بر شعبه‌سیله توغل ایدنلر. [فر : Spécialistes]. ۲. بر آدمه منسوبیتده مبالغه. خصوصیت، انقطاع، انتساب : فلان ذاته اوته‌دن بری اختصاصم واردر.

اِختِصاصی { ص. عر. ؤ: اختصاصیه. بر فنك هر شعبه‌سی یاتفریق آیریجه تحصیلی اصول جدیده‌سنه واو شعبه‌لردن هرینه منسوب و متعلق : بو طبیبك امراض داخلیه حقنده معلومات اختصاصیه‌سی واردر.

اِختِصاصیون { سذ. جم. عر. [بر علمك یالكز بر شعبه‌سیله توغل واونده کسب رسوخ ایدنلر، ارباب اختصاص. [فر. Spécialistes].

اِختِصام { سذ. عر. [«خصومت» دن مص. افتعال] دشمنلك، مخاصمه. ؤ.

اِختِضاب { سذ. عر. [«خضب» دن مص. افتعال] (طیرناق وصاچ وصقال وساٸره‌یی) بویامه : صقالنی حنا ایله اختضاب ایدردی. لسـ.

اِختِضاع { سذ. عر. [«خضوع» دن مص. افتعال] تواضع، خضوع، سرفرو. ؤ. ولسـ.

اَختِطاب { سذ. عر. [«خطبه» دن مص. افتعال] نکاحله ایستمه، بر قیز ویا قادینی تزوجه طالب اولمه. لسـ.

اِختِطاف { سذ. عر. [«خطف» دن مص. افتعال] قاپمه، قاپوب کوتورمه. لسـ. || اختطاف بصر = کوز آلمه، قاماشدیرمه.

اِختِفاء { سذ. عر. [«خفی» دن مص. افتعال] کیزلنمه، صاقلانمه : اختفا ایتمك.

اِختِلاج { سذ. عر. جم: اختلاجات. [«خلوج» دن مص. افتعال] چارپمه، چارپندی، سکرمه : اختلاج قلب = یورك چارپندیسی؛ اختلاج عین = کوز سکرمه.

اِختِلاس { سذ. عر. جم: اختلاسات. [«خلس» دن مص. افتعال] چالمه، سرقت. [اصل معناسی اصولله وال چابقلغیله آشیرمه ایکن، بزده الك زیاده افعال سرقتده قوللانیلیر]. || اختلاس وقت= مشاغل آراسنده برآز وقت بولمه، آرالق بولمه.

اِختِلاط { سذ. عر. [«خلط» دن مص. افتعال] قاریشوب کورشمه، آمیزش : اخلاقسز آدملرله اختلاط ایتمه‌ملی. [اصل عربیده بو مقامده مخالطه قوللانیلیر.] اختلاطدن ممنوع = کیمسه ایله کورشمه‌سنه مساعده اولنمیان محبوس.

اِختِلاف { سذ. عر. جم: اختلافات. [«خلف» دن مص. افتعال] اویمامایش، اویوشمامه، عدم توافق : آرامزده اختلاف واردر، اختلاف ظهور ایتدی: اختلاف آرا = رأیلرك بر یره که‌لمه‌مسی: اختلاف صور والسنه = نوع بشر صورتلریله لسانلرینك بربرینه اویمامسی: اختلاف لیل ونهار = کیجه ایله کوندوز آره‌سنده‌کی فرق. || حقـ. اختلاف دار = ایکی کیمسه‌دن بری بر دولت دیکری بشقه بر دولت تبعه‌سندن اولمق.

اِختِمار { سذ. عر. [«خمر» دن مص. افتعال] مایه‌لنوب قابنامه، اکشیوب مایه‌لنمه : خمور، شراب اختمار ایتدی.

اِختِناق { سذ. عر. [«خنق» دن مص. افتعال] بوغازك صیقیلوب طیقانمسیله نفس آله‌مامه، بوغلمه. ؤ. || طـ. اختناق رحم = وقتیله رحمك طیقانمسندن منبعث ظن اولنان وعلی الاکثر قادینلرده ظهور ایدن اعصابی بر حال ومرض. [فر : Hystérie].

اِختِیار { سذ. عر. جم: اختیارات. [«خیر» دن مص. افتعال] ۱. سچمه، ترجیح، انتخاب : ایچلرندن بونی اختیار ایتدم. ۲. قبول ایتمه، قاتلانمه، راضی اولمه : انزوایی اختیار ایتدی: اهون شری اختیار ایتملی. ۳. ارادت، اراده‌ٔ جزئیه، کندینه مالك اولوب کندی رأی وآرزوسیله حرکت ایتمه : اختیار الدن کیتدی؛ کندی اختیاریله بو ایشه قرار ویردی. || بی اختیار، بلااختیار = ایسته‌میه‌رك، کندیندن اولمیه‌رق، ارادتی منضم اولمقسزین. — جم. اختیارات = تقویملرده فلان کون فلان شیٸی یاپملی کبی احکام باطله.

اِختِیار { سـ. صـ. [عربی مختار و صاحب الاختیار تعبیرندن مأخوذ اولسه کرکدر.] یاشلی آدم، قوجه، پیر، شیخ :

اختیار آدم، اختیار قادین، اختیارلر مجلسی. [اساسی غلط اولدیغیچون وقتیله لسان ادبیده قوللانلمیوب، قوجه وقوجامق کبی خالص ترکجه تعبیرات ترجیح اولنوردی. مؤنثنده «اختیاره» دیمك عیبدر.]

اِختیارلاتمق { فتـ. قوجاتمق، ضعف پیری‌یه دوچار ایتمك : کثرت مشغولیت کندیسنی وقتسز اختیارلاتمشدر.

اِختیارلامق { فلـ. قوجامق، اختیار و پیر ناتوان اولمق : کورشمیه‌لی چوق اختیارلامشسکز.

اِختیارلق { سـ. قوجه‌لق، شیخوخت، پیری.

اِختیاری { ص. عر. ؤ : اختیاریه. انسانك کندی ارادت ورضاسیله واقع اولان، مجبوری اولمیان : مکتبمزده آلمانجه تحصیلی اختیاریدر.

اِخدار { سذ. عر. [«خدر» دن مص. افعال] طـ. (بر عضوك) حسنی ابطال ایتمه، اویوشدیرمه.

اَخذ { سذ. عر. آلمه، ستاد، قبول، تسلم : مکتوبکیزی اخذ ایتدم : مطلوبنی تمامیله اخذ ایتدی. [«آلمق» دیمك البته افصحدر.] || اخذ ثار = انتقام آلمه. || اخذ معلومات = صوروب اوکرنمه. || اخذ واعطا= آلیش ویریش، آلیم صاتیم، دادوستاد. || اخذ وکرفت = یاقه‌لامه، توقیف ودردست ایتمه.

اِخراج { سذ. عر. جم: اخراجات. [«خروج» دن مص. افعال] ۱. چیقارمه، طیشاری‌یه آتمه : کندیسنی مملکتندن اخراج ایتدیلر: آغریان دیشك علاجی آنجق اخراجیدر. ۲. استحصال ایتمه: چیچکلردن کوزل عطریات اخراج ایدرلر. ۳. فضله محصولات ارضیه وصناعیه‌یی ممالك اجنبیه‌یه کوندرمه : بو ولایت خیلی ذخیره و یمیش اخراج ایدر. [بو معنالرك هپسنی «چیقارمق» فعلی پك اعلا افاده ایتدیکه لسـ. در.] — جم. بر مملکتك محصولات زرعیه وساٸره‌سندن احتیاجات محلیه‌دن فضله کلوب ممالك ساٸره‌یه کوندریلان قسمی، بر مملکتدن چیقوب اقچه دخولنه سبب اولان محصولات ومعمولات، ادخالات مقابلی : بر مملکتك اخراجاتی ادخالاتنه تقابل ایتمزسه، بالطبع ثروت عمومیه‌سی کیتدکجه تناقص ایدر.

اُخرَوی { ص. عر. ؤ : اخرویه. [«آخرت» دیمك اولان «اخری» دن منسـ.] آخرته منسوب و متعلق : مثوبات اخرویه.

اُخرَوِیّات { سذ. جم. عر. آخرته متعلق ایشلر : اخرویاتله چوق توغل ایدر.

اُخری { صث. عر. ذ : آخر. بشقه، دیکر : جهت اخری، مسئله‌ٔ اخری. || مرةً بعد اخری = دفعاتله، بربرینی متعاقب بر قاچ دفعه. || نشئهٔ اخری = حیات اخرویه، او بر کلیش.

اَخشاب { سذ. جم. عر. فد : خشب. [با : خشب. — تر. صـ. فد. کراسته‌دن، تخته‌دن معمول : اخشاب خانه، بنا.

اَخَصّ { صذ. عر. [«خاص» دن استفـ.] الك خاص، الك باشلی : اخص آمالم، اخص احبام. [مضافك عددی معتبر اولدیغندن، «اخص آماملمدن» و «اخص احبامدن» دیمه‌ملی.]

اَخضَر { ص. عر. ؤ : خضراء. [«خضر» دن صث.] یشیل، سبز. ؤ.

اَخطار { سذ. جم. عر. فد : خطر. [با : خطر.

اِخطار { سذ. عر. جم: اخطارات. [«خطور» دن مص. افعال] ۱. بر شیٸی برینك خاطرینه کتیرمه، تذکیر : یارین درسه باشلایه‌جغمزی کندیسنه اخطار ایتدم. ۲. بر آدمك بیلدیکی وغفلتله کورمه‌دیکی بر شیٸی کوستروب نظر دقتنی جلب ایتمه : کیفیتی اخطار ایدن اولمدی: اخطارات خالصانه‌سی نظر اعتباره آلندی.

« اخطار » ك « تنبیه » دن فرقی بودرکه : تنبیه مافوقدن مادوننه، اخطار ایسه مادونندن مافوقنه ویا اقرانندن قرانه اولور.

اَخَفّ { صذ. عر. [«خفیف» دن استفـ.] دها ویا الك خفیف، اهون : اخف مجازات.

اِخفاء { سذ. عر. [«خفی» دن مص. افعال] کیزلمه، صاقلامه : فراری‌یی اخفا ایدنلر مسئول اولور.

اَخکَر { سـ. فا. آتشلی کول. کول ایله قاریشیق ایتجه قور. لسـ.

أَخِلّاء | سند. جـ. عر. فد : خليل. با : خليل.

إِخلاص | سند. عر. جـ : اخلاصات. | « خلوص » دن مصـ. افعال | ١. طوغری وغرضسز محبت، صدق، خلوص قلب، صميميت : غرض اخلاص ايتمك. ٢. رياسز وصميمی عبادت، غل وغشدن عاری اعتقاد. | سورهٔ اخلاص = « قل هو الله احد . . . » سورهٔ شريفه‌سی كه اعتقاد خالصك زبده‌سنی حاويدر. | اخلاصمند. اخلاصپرور، اخلاصكارانه كبی فارسی اداتلر وكلمه‌لرله تركيبی قاعدهٔ فصاحته منافيدر. |

أَخلاط | سند. جـ. عر. فد : خلط. با : خلط.

أَخلاف | سند. جـ. عر. فد : خلف. با : خلف.

أَخلاق | سند. جـ. عر. فد. خلق. با: خلق. = فد. كبی. ١. انسانك يارادلشده حائز اولديغی ويا تربيه ايله استحصال ايتديكی احوال روحيه وقلبيه، خصال. شمائل : اخلاق حميده = فضائل اخلاق، حسن اخلاق : اخلاق ذميمه = سوء اخلاق. ٢. حسن اخلاق، اخلاق حميده : انسان ايچون برنجی آرانه‌جق شیء اخلاقدر. ٣. اخلاق وتربيه‌دن بحث ايدن علم كه فلسفه شعباتندندر : علم اخلاق؛ اخلاق ايله اوغراشان حكما. || اخلاق بوزوقلغی، فساد اخلاق = اخلاق عموميه‌يه عارض اولان كوتيلك.

أَخلاقسز | ص. اخلاق بوزوق، سوء اخلاقه مقارن: پك اخلاقسز بر آدمدر.

أَخلاقسزلق | ـ. سوء اخلاق صاحبی اولان آدمك حالی.

أَخلاقى | ص. عر. | اخلاقيه. اخلاق وشمائله ويا علم اخلاقه متعلق. | هر نه قدر « اخلاق » كلمه‌سی مفرد كبی قوللانيليور سه‌ده، عربيده اساساً بنه جمع اولديغندن، ياء نسبی ايله اخلاقی واخلاقيه ديمك جائز اولميوب، بوتعبير غلط. ومع هذا مستعملدر. |

أَخلاقيات | سند. جـ. عر. علم اخلاقه متعلق مباحث و مطالعات : اخلاقياتله اوغراشان حكمادندر. | بو دخی غلط مشهوردر. |

أَخلاقيون | سند. جـ. عر. علم اخلاقه دائر كتاب يازان وبو علم ايله اوغراشان حكما و مؤلفين : شيخ سعدی اخلاقيوندندر. | بو دخی قاعدهٔ فصاحته مغاير بر تعبيردر. |

إِخلال | سند. عر. | « خلل » دن مصـ. افعال | خلل كتيرمه، بوزمه، سقطلامه، افساد، رخنه‌دار ايتمه : اخلال اسايش = اسايشك بوزلمسی.

إِخلامور | ـ. كراسته‌سی كوزل جلا آلمغله مرانغوزلقده استعمال اولنان وچيچكی خاشلانوب ترلمك ايچون ايچيلن معروف بر آغاج كه چيچكی كوزل قوقار. شجر زيزفون. = ص. اخلامور آغاجندن معمول : اخلامور بر ماصه.

أَخوات | سند. جـ. عر. فد : اخت. با : اخت.

إِخوان | سند. جـ. عر. فد : اخ. با : اخ. || مجـ. ١. صادق دوستلر، صميمی احبا : اخوان بيننده اويله شیء آرانماز. ٢. بر مذهب ويا طريقه منسوب بولنانلر : اخوان دين؛ او بزم اخواندندر.

أُخُوَّت | سند. عر. قارنداشلق، برادرلك. || مجـ. محبت، مودت، مخالصت، صدق وخلوص.

أَخيار | سند. جـ. عر. | فد : خير | ايی آدملر، اصحاب فضل وكمال، صلحا. | ضدی : اشرار. |

أَخير | ص. عر. | : اخيره. صكره. كی، الڭ صكره واقع اولان، صوڭ : مجلسك قرار اخيری = صوڭ قراری: اشعار اخيره دكين = صكره واقع اوله‌جق اشعار زمانشه قدر: مقررات اخيره: قرون اخيره = تاريخك منقسم اولديغی اوچ دورك اوچنجيسی.

أَخيراً | ظر. عر. الڭ صكره، وقت حاضردن آز اول: اخيراً آلنان امره كوره.

« اخيراً » ايله « مؤخراً » آره‌سنده فرق واردر. برنجيسی وقت حاضره نسبتله قوللانيلوب اوكا قريبتی بيان ايدر؛ ايكنجيسی ايسه ديكر بر حال ووقعه‌نك زمانشه نسبتله قوللانيلوب، اوندن بعديتی كوسترير.

أَداء | سند. عر. ١. اوده‌مه، ويرمه، تأديه : ادای دين ايتدی: بورجنی ادا ايتدی. ٢. ياپمه، قيلمه، اجرا، ايفا : نمازنی ادا ايتدی؛ ادای تشكر.

ادا، اجرا، ايفا، انفاذ آره‌سنده فرق واردر : ادا بورج و يا بورج كبی اولان بر شيئك ايفاسنده قوللانيلير : دين، نماز، شكران اداسی كبی؛ اجرا بر قرارك ويا فقرهٔ نظاميه‌نك

والحاصل مقرر بر شيئك موقع فعل وتطبيقه وضعنده استعمال اولنور: محكمه‌نك، مجلسك قرارينی، قانون و نظامی اجرا ايتمك. اجرای عدالت ايتمك كبی : ايفا وظيفه‌دن معدود اولان بر ايشی ايتمك مقامنده مستعملدر : ايفای وظيفه‌ده قصور ايتمه‌مك؛ انفاذ ايسه آلنان بر امرك برينه يولنه چالشمق ديمكدر : امر عاليلری انفاذ ايدلدم.

أَدا | ـ. | آنف البيان لغت عربيه‌دن مأخوذ اولسه كركدر. | ١. طرز، اسلوب : افاده‌سنده‌كی ادا ديكر هيچ بر شاعرك سوزنده يوقدر. ٢. شيوه، ناز : دلبرك اداسی عاشق اوصاندير. ٣. طور، قورور: بونك اداسی چكلمز.

أَدات | سند. عر. جـ : ادوات. آلت. آواداناق : آلات وادوات. || د. كندی كنديسنه معنا افاده ايتميوب اسماء وافعاله ادخال ويا الحاق اولنان كوچك كلمه، حرف : ادات مصدريت. ادات ندا.

إِداره | سند. عر. | « دور » دن مصـ. افعال | ١. چويرمه، دوندير مه، طولاشديرمه : ادارهٔ اقداح : ماكينه‌يی اداره ايتمك. ٢. قوللانمه، استعمال، بجرمه، چويرمه، ضبط وربط : بو قونانی اداره ايدن اودر : ايشنی، معيتنی چوق ايی اداره ايديور. ٣. بر مملكت امور ملكيه‌سنك انفاسی، اجرای حكومت : ولايتك اداره ايشلری والی‌يه عائددر: علم اداره [فر. Administration]. ٤. چكنمه، تعيش : بو معاش اداره‌مه كافيدر. ٥. تصرف، عدم اسراف : معاشنی اداره ايله قوللانيور: اداره‌يه چوق باقيور: اداره ايله كچينيور. ٦. تتمه، كفايت : بو آقچه، بو قماش اداره ايتمز. ٧. رسمی بر ايشك ويا بر شركت وسائره ايشلك رؤيتيله موظف واكثريا بر مديرك تحت امرنده بولنان هيئت و دائره : پوسته وتلغراف. رژی، بانقه، سيغورطه اداره‌سی. ٨. بويله بر هيئتك دوام واجتماع ايدوب ايش كورديكی محل وقوناق. دائره : اداره‌يه مراجعت ايتملی. | ط. ادارهٔ بدنيه = انسان وحيوان جسمنده تغذی وصرفياتك صورت جريانی [فر. Économie animale]. || اداره بزی = ايكی يانيوق و بر ايپك اوله‌رق طيانقلی و اوجوز بر نوع كوملكلك خلالی. | اداره فتيلی = ياتاق اوطه‌سنده كيجه يانان قنديل. | اداره مأموری = امور ملكيه‌ده مستخدم مأمور. || مجلس اداره = ولايت و سنجاق و قضالرده و شركت و بانقه كبی دائره‌لرده اهالی ويا حصه‌داراندن منتخب اعضادن مركب مجلس.

إِداره‌جى | ص. اداره وتصرفه چوق رعايت ايدن، ممسك، پنتی.

إِداره‌خانه | ـ. بر ايشه باقان هيئتك اجتماع ايله ايش كورديكی ير و دائره: بو غزته‌نك اداره‌خانه‌سی بشقه ومطبعه‌سی بشقه يرده‌در.

إِداره‌لى | ص. ١. اداره و تصرفه رعايت ايدن: اداره‌لی آدمدر. ٢. اداره و تصرفه الويريشلی : صيغير اتی چوق اداره‌ليدر.

أَدامَ الله | الله دائم وباقی ايتسين معناسيله مستعمل عربی دعادر : ادام الله دولته.

إِدامه | سند. عر. | « دوام » دن مصـ. افعال | دائم وباقی ايتمه، دوام ايتديرمه : حال حاضرينی ادامه‌دن بشقه بر شیء دوشونمز.

إِدانه | سند. عر. | « دين » دن مصـ. افعال | بورج، اودونج ويرمه. اقراض : كنديسنه آقچه ادانه ايدن يوقدر. | ادانه صنديغی = بعض دوائرده مأمورينه معاشلرندن اودنك اوزره آقچه اقراض ايتمكه مخصوص صنديق.

إِدانةً | حـ. عر. اودونج اوله‌رق، ادانه طريقيله.

أَدانى | سند. جـ. عر. فد : ادنی. با : ادنی.

أَدَب | سند. عر. جـ : آداب. ١. تربيه، حسن اخلاق و اطوار مناسبه. ٢. ظرافت، نازكلك. ٣. حجاب، حيا. ٤. ستری ادب وتربيه اقتضاسندن اولان يرلر، عورت : ادب يرلری. ٥. ادبيات علمی كه حكايات وامثال واخلاق ايله اشعار ولسان تحصيلنه آلت اولان صرف، نحو، معانی، لغت و سائر علومی جامعدر. || ادب البحث = علم مناظره، علم آداب. || ادب القاضی، ادب الكاتب وسائره = قاضی وكاتب وسائر آدملرك كندی مسلكارنده

بيلرى ورعايت ايتملرى اقتضا ايدن اصول وقواعد .

أدباء سذ. جم. عر. فد : اديب. با : اديب .

إدبار سذ. عر. [«دبور» دن مص. افعال] بخت وطالعك انسان‌دن يوز چويرمسى، بختسزلق، طالعسزلك. اقبال ضدى، پريشانلق .

آدبخانه س. آبدستخانه، آياق يولى .

آدبسز ص. ادب وتربيه‌سى اولميان، تربيه‌سز، اوتانماز، عارسز، حياسز. ‖ **عو.** چوق باغروب چاغران، سرت طبيعتلى، ترس : ادبسز بر قارى .

آدبسزجه ح. ادبسزلكله، بى ادبانه : ادبسزجه حركت ايديور .

آدبسزلك س. ادب وتربيه نقصانى، تربيه‌سزلك، عارسزلق، حياسزلق .

آدبلنمك فل. ادب وتربيه قزانمق، تربيه‌اولمق.

آدبلى ص. تربيه‌لى، ظريف، نازك .

آدبى ص. عر. ث : ادبيه. [«ادب» دن منس.] ادبياته وعلوم ادبيه‌يه منسوب و متعلق : اونك اقتدار ادبيسى مسلمدر؛ آثار ادبيه .

آدبيات سذ. جم. عر. علوم ادبيه، شعر وانشا و قواعد لسان ولغت واشتقاقه متعلق علملركه فنلك غيريدر : ادبيات عربيه، ادبيات شرقيه، ادبيات غربيه؛ كتب ادبيات .

آدبيون سذ. جم. عر. فد : ادبى. ادبياتله توغل ايدنلر، ادبيات منتسبينى، ادبا، اديبلر .

إدّخار سذ. عر. [«ذخر» دن مص. افتعال] ١. ذخيره طوپلايوب وقت غلاده يوكسك فياتله صاتمق اوزره بريكديرمه. ٢. على الاطلاق بر شىء طوپلايوب بريكديرمه، جمع وحفظ: وقت حاجت ايچون بر مقدار آقچه ادخارى فائده‌سز دكلدر.

إدخال سذ. عر. جم : ادخالات. [«دخول» دن مص. افعال] ١. كيرديرمه، صوقمه، ايچرى قومه : اونى اوه ادخال ايتميورلر. ٢. بر مملكته ممالك سائره محصولات ومعمولات وامتعه‌سنى كتيرمه : انكلتره‌يه چوق ذخيره ادخال اولنيور. ‖ حسابه ادخال ايتمك = محسوب، داخل حساب ايتمك، صايمق. == جم. بر مملكته ممالك سائره‌دن كتيريلن محصولات ومعمولات وامتعه، اخراجات مقابلى : ادخالات واخراجات موازنه‌سى .

إدراج سذ. عر. [«درج» دن مص. افعال] بو كلمه‌يى درج معناسيله قوللانانلر وار ايسه‌ده، اساساً عربيده بو معنايه كلديكى كبى، درج لغتى دخى مقصدى افاده ايتديكندن. استعمالى عبثدر .

إدرار س. بول، سيديك. [بو لغت اصل «در»دن افعال بابندن مص. اوله‌رق عربى ايسه‌ده، عربيده سوت ويا غمورى آقيتمه معناسنه كلير. ونتيله دائمى صورتده آقوب ويريلان معاش ووظيفه معناسيله دخى قوللانيليردى. اليوم مستعمل معناسنه كوره، عربيدن مأخوذيتى شبهه‌سز اولمغله برابر، تركجه عد اولنمق اقتضا ايدر.]

إدراك سذ. عر. جم : ادراكات. [«درك» دن مص. افعال] ١. آكلايش، وارايش، عقل ايرديرمه، درك، فهم، فراست : ادراك معالى بو كوچك عقله كركمز. ٢. ايريشمه، يتيشمه، قاوشمه، واصل اولمه : وقت سعادته ادراك ايدنلر. ٣. چاغنى بولمه، موسمنه يتيشمه، كماله ايرمه: محصولاتك ادراكى .

إدّعاء سذ. عر. [«دعوى» دن مص. افتعال] ١. حقلى ويا حقسز بر دعوايه قيام، دعوايه قالقيشمه : ادعا ايدنه اثبات وانكار ايدنه يمين دوشر. ٢. حقسز واساسسز بر دعواده بولنمه، حائز اولمديغى صفتى حائز اولديغنى درميان ايتمه و كنديسنه عائد اولميان بر حق طلبه قالقيشمق : كنديسى شاعرلك ادعاسنده‌در. ٣. كنديـنى بيوك ومقتدر زعم ايدنك كنديسى حقنده‌كى فكرى : او آدمك ادعاسى پك بيوكدر. ٤. عناد، اصرار، معندلك : ادعا ايتمه، اما بويله ظن ايدرم .

إدّعاجى ص. ١. ادعاسى چوق اولان، حائز اولمديغى اوصافله تفخر ايدن، خود بين. ٢. معند، مصر، عنادجى .

إدّعالى ص. اقتدار ولياقت دعواسنده بولنان، كنديـنه چوق كوگنن .

أدعيه سذ. جم. فد : دعا. با : دعا. [تشديدله قرائتى غلـ.]

إدغام سذ. عر. د. صرف عربيده بر جنسدن يان يانه ايكى حرفك شده‌لى بر حرف صورتنده قونمسنه دينور: مدد ـ مدّ كبى. بو ايكى حرفدن برنجيسنه «مدغم» وايكنجيسنه «مدغم فيه» ديرلر.

أدلّه سذ. جم. عر. فد : دليل. با : دليل.

إدماج سذ. عر. [«دموج» دن مص. افعال] درج، ادخال. لـ .

إدمان سذ. عر. [«دمن» دن مص. افعال] اكتساب ملكه وممارسه ايچون بر شيئك تكرار على التكرار اجراسى، دوام، مداومت. ‖ د. تحصيلى مرام اولنان لسانده بر طاقم جمل وتركيباتك صور مختلفه‌ده تكرارى. [فر. Exercice.] ‖ ط. ادمان بدن = اعضاى بدن قوتلنمك ايچون ايديلان حركات. [فر. Gymnastique.]

أدمه سذ. عر. تش. دريـنك ايكنجى يعنى بشره‌نك آلتنده‌كى طبقه‌سى. [فر. Derme.]

أدنى ياخود ادنا. ص. عر. جم : ادانى. [«دنى» دن ستف.] ١. دها ياخود پك آشاغى و آلچق، اعلى مقابلى. ٢. دها ياخود پك دون وخوار وحقير: ادنى بر آدم. ٣. دها ويا پك بياغى : قماشلرك ادناسى. ٤. پك آز، جزئى، قليل : ادنى ملاحظه ايله آكلاشيلير. == سذ. جم. اسافل كروهى، آياق طاقمى، اراذل .

أدوات سذ. جم. عر. فد : ادات. با : ادات .

أدوار سذ. جم. عر. فد : دور. با : دور .

أدويه سذ. جم. عر. فد : دواء. با : دواء. [تشديدله قرائتى غلطدر.]

أدهان سذ. جم. عر. فد : دهن. سوريله‌جك ياغلر. ز.

أدهم سذ. عر. قره آت، ياغز .

أديان سذ. جم. عر. فد : دين. با : دين .

أديب ص. عر. ث : اديبه. جم : ادباء. [«ادب» دن صش.] ١. ادبلى، تربيه‌لى : بر طفل اديب. ٢. نازك، ظريف: اديب بر آدم. ٣. ادبياته اوغراشان، علوم ادبيه‌يه منتسب بولنان: شاعر واديب بر ذات. == س. ادبياته منسوب آدم، ادبياتده يدطولى صاحبى عالم: اديب كامل؛ ادباء عصر .

أديبانه ص. فا. ١. ادبلى و تربيه‌لى بر آدمه ياقيشير، تربيه‌لى : اديبانه بر طورى واردر. ٢. ادبايه و علوم ادبيه اصحابنه لايق : اديبانه مباحثاته كيريشدى. == ح. ادب وتربيه ايله ويا ادبايه ياقيشير صورتده : اديبانه حركت ايديور .

أديم سذ. عر. ١. سختيان، دباغت اولنمش درى. ٢. سطح، يوز. ز.

أذاء سذ. عر. اينجيتمه، اذيت، رنجش، جفا، جور، آزار : كيمسه‌يه جور واذا ايتمه‌ملى .

إذابه سذ. عر. [«ذوبان» دن مص. افعال] ارتمه : اذابه ايتمك = ارتمك .

إذاقه سذ. عر. [«ذوق» دن مص. افعال] طاتديرمه.

أذان سذ. عر. جماعت مسلمينى نمازه دعوت ووقت صلاتى اعلان ايچون مؤذن طرفندن مناره‌ده وسائر بعض احوالده اوقونان تكبير وكلمتين شهادت ايله ديگر كلمات معروفه : اذان اوقومق، اذان ويرمك، اذان اوقوندى، اذان محمدى. ‖ اقشام اذانى، ياخود ساده اذان وقتى، اذانده = كيج وقت، آقشام .

إذعان سذ. عر. [مص. افعال] ١. اطاعت، انقياد : فرمان واجب الاذعان. ٢. عزم قلب، اعتقاد. [بو ايكنجى معنى عربيده مولداتدن اوله‌رق مستعملدر. بزده ذكا وفراست معناسيله استعمالى ايسه بوندن غلطدر.]

أذكار سذ. جم. عر. فد : ذكر. با : ذكر .

إذكار سذ. عر. [«ذكر» دن مص. افعال] آكديرمه، خاطره كتيرمه : اذكار ايتمك = آكديرمق. ز.

أذكياء ص. جم. عر. فد : ذكى. با : ذكى.

أذلّ ص. عر. [«ذليل» دن ستف.] دها ويا پك ذليل ودون وآلچق : اذل ناس .

إذلال سذ. عر. [«ذل» دن مص. افعال] آلچالتمه، تحقير، تذليل ز.

إذن | سذ. عر. بر ایشده ممنوعیت و یساغك رفعی، رخصت، دستور، اجازت: اذن ویرمك = مأذون ایتمك: اذن آلمق = مأذون اولمق: باذن‌الله = اللهك اذنیله. ‖ مج. قوغمه، طرد، خدمتدن اخراج: اوشاغنه اذن‌ویردی. ‖ فقه. حجزی ملك و حق منعی اسقاط. ‖ تج. اون سکز یاشنی اکمال ایدنلره تجارت ایتمك ایچون ولی و یا وصیلری طرفندن ویریلن مساعده. ‖ اذن سفینه = بر سفینه‌نك سیر وسفر ایتمسی ایچون ویریلن مساعده‌نامه.

أذن | سذ. عر. جـ: آذان. قولاق، گوش ف.

آذناب | سذ. جـ. عر. فد: ذنب. ا. ذنب.

إذنسز | ص. ۱. اذنی اولمیان، رخصتسز. ۲. مکتبدن هفته باشی چیقمغه واوینه گیتمکه مأذون اولمیان، مجازاة مناهنده بو رخصتدن محروم اولان (شاگرد): اوچ هفته اذنسز قالدی.

إذنلی | ص. ۱. اذن ورخصت آلمش اولان، مأذون. ۲. مأ. مأذوناً مملکتنه ویا خانه‌سنه گیتمش اولان (مأمور، نفر، شاگرد وسائره).

إذننامه | سـ. فا. رخصت ومأذونیت آلان بر آدمه ویریلن ورقه، مأذونیت کاغدی، اجازتنامه، رخصتنامه.

آذواق | سذ. جـ. عر. فد: ذوق. با: ذوق.

آذهان | سذ. جـ. عر. فد: ذهن. با: ذهن.

آذیال | سذ. جـ. عر. فد: ذیل. با: ذیل.

آذیّت | سذ. عر. ۱. اینجیتمه، رنجش، آزار، جفا: اذیت ایتمك، ویرمك. ۲. زحمت، مشقت: اذیت چکمك.

آذیّتلی | ص. زحمتلی، مشقتلی، چوق آغر ویوریجی: اذیتلی بر ایشدر.

آر | سـ. اصلی: ایر، «ایرمك» دن ۱. ارکك، بلوغه ایرمش انسان، رجل، مرد. [قادین وچوجق مقابلی.] ۲. قوجه، زوج. ‖ مج. دکرلی آدم، بحق رجل دینمکه شایسته آدم، مرد، بهادر، اهل: ار اوغلی ار. ‖ ار باشی = اوك آیاق. ‖ ایش اری = بجریکلی، النّدن ایش کلیر. ‖ ارسز = قوجه‌سز، طول. ‖ اره وارمق = قوجه‌یه وارمق، اولنمك. ‖ اره ویرمك = (قیزی) قوجه‌یه ویرمك، اولندیرمك. ‖ سوز اری = سوز سویلمکه مقتدر. ‖ سوزك اری = سوزنده طورور، وعدینی اجرا ایدر. = ص. ارکك، ذکر: ارکشی: ارکچی = تکه. ‖ مج. جسور، اهل.

آر | ظر. اصلی: ایر. «ایرمك» دن. الیوم بزجه اکثریا مرکبی: ارکن یعنی ار ایکن قوللانیلیر. ارکج مقابلی، تیز، ارکن: ارکج بر کون اوله‌جقدر.

آراجیف | سذ. جـ. عر. فد: ارجوفه. با: ارجوفه.

إراحه | سذ. عر. [«راحت» دن مص. افعال] راحتلاندیرمه، راحت ایتدیرمه، یورغونلق آلدیرمه: جسم و ذهنی اراحه ایتمك ایچون. ف.

إرادت | سذ. عر. اراده ایله بر اولدیغی حالده، لسانمزده محل استعمالی آیریدر.] قلبده حس اولنان ایستك، اختیار، رضا، آرزو: انسان ارادتنده مختاردر: کندی ارادتیله = حسن رضاسیله.

إراده | سذ. عر. جـ: ارادات. [«رود» دن مص. افعال] ۱. ایستمه، دیله، خواهش، مرام ایتمه. ۲. بر بیوك ذاتك امری، حکم، فرمان: نصل اراده بیورورسه‌کز اویله یاپه‌لم. ‖ ارادهٔ الهیه = امر الهی. ‖ ارادهٔ جزئیه = من طرف الله انسانك الندہ براغلمش اولان ایستك واختیار. مقابلی: ارادهٔ کلیه، که قدرت الهیه‌نك الندہ در. ‖ ارادهٔ سنیهٔ حضرت پادشاهی = طرف اشرف جناب ملوکانه‌دن شرف‌صادر اولان امر و فرمان. ‖ ارادهٔ علیه = مقام صدارتدن ویریلن امر عالی.

إرادی | ص. عر. ث: ارادیه. [«اراده» دن منسوب] ارادته متعلق، ارادتله واقع اولان. اختیاری.

آراذِل | ص. سذ. جـ. عر. فد: ارذل. ا: ارذل.

آراضی | سذ. جـ. عر. فد: ارض. با: ارض.

إراقه | سذ. عر. [«روق» دن مص. افعال] دوکمه، آقیتمه.

آرامِل | سذ. جـ. عر. [فد: «ارمله» ترکجه‌ده غیر مستعملدر] طول قادینلر، قوجه‌سز ومحتاج وبیوه نسا: ایتام و ارامل معاشاتی.

آرائك | سذ. جـ. عر. فد: اریکه. با: اریکه.

إرائه | سذ. عر. [«رؤیت» دن مص. افعال] ۱. کوسترمه، ابراز: شهادتنامه‌سنی ارائه ایتدی. ۲. کوستروب اوکرتمه، بیلدیرمه: نه یاپه‌جغنی کندیسنه ارائه ایتدی. ‖ ارائهٔ طریق ایتمك = یول کوسترمك. رهبرلك ودلالت ایتمك.

إرباء | سذ. عر. [«رباء» دن مص. افعال] نما وفائضله آرتیرمه: اموال ایتامی ارباء ایچون.

آرباب | سذ. جـ. عر. فد: رب. با: رب. = ص. تر. فد. اهل، لایق ومقتدر: او آدم بو ایشك اربابی دکلدر؛ ارباب آدمدر.

آربعه | عد. عر. درت، چهار: جهات اربعه، اناجیل اربعه، قضاهای اربعه. [یالکز بویله ترکیباتده بولنور.]

آربعین | عد. عر. قرق، چهل: اربعین سنه = قرق ییل. = سـ. ۱. کانون اول روزینك ۹ ندن یعنی کون دونمندن اعتباراً قرق کون که قره‌قیشدر: اربعین فرطونه‌سی. ۲. ارباب طریقتك قرق کون خلوته قپانوب، عبادت وریاضتله اشتغاللری، چله: اربعین چیقارمق.

إرتباط | سذ. عر. [«ربط» دن مص. افتعال] ۱. بر شیئه باغلی ومربوط اولیش، باغلانمه، تعلق: ارتباط قلب. ۲. مناسبت، بربرینی طوتمه: بو ایکی جمله آره‌سنده ارتباط یوقدر.

إرتجاء | سذ. عر. [«رجاء» دن مص. افتعال] امید ایتمه، اومه. ف.

إرتجال | سذ. عر. [«رجل» دن مص. افتعال] دوشونمه‌دن وبداهةً سوز ویا شعر سویلمه: ارتجاله مقتدر بر شاعر.

إرتجالاً | ح. عر. دوشونمکسزین، بداهةً، بربدیهه: ارتجالاً بر قصیده سویلدی.

إرتحال | سذ. عر. [«رحلت» دن مص. افتعال] دنیادن آخرته کوچمه، رحلت، وفات، اولمه: ارتحال دارنعیم ایلدی: یوم ارتحالی مضبوط دکلدر. [کوچ ونقل معناسیله لسانمزده قوللانلماز.]

إرتداد | سذ. عر. [«ردّ» دن مص. افتعال] دین اسلامی ترکله دیکر بر دینه انتقال: ارتداد عارینی ارتکاب ایتدی.

إرتسام | سذ. عر. [«رسم» دن مص. افتعال] رسملی وتمغالی اولمه معناسیله قوللانیلیورسه‌ده غلط اولوب، عربیده «آلنان امره امتثال» و«جناب حق تکبیر» معنالرندن بشقه معناسی اولمدیغندن، وبو معنالرله لسانمزده استعمالی مأنوس اولمدیغندن، بتون ترکی اقتضا ایدر. هندسه‌ده‌کی ارتسام سطحی، ارتسام افقی، ارتسام عمودی تعبیرلرنده بالطبع باقیدر. یالکز «ترسم» جائز اوله.

إرتشاء | سذ. عر. [«رشوت» دن مص. افتعال] رشوت آلمه، رشوت قبول وارتکابی: ارباب ارتشا = مرتشی آدملر.

إرتضاء | سذ. عر. [«رضو» دن مص. افتعال] راضی اولمه، موافقت: رضای محاسن ارتضا کبی مسجع تعبیراتده قوللانیلیر.

إرتضاع | سذ. عر. [«رضاع» دن مص. افتعال] ممه‌دن سوت امه معناسیله قوللانیلیورسه‌ده، غلط اولوب اصل معناسی «چوجغك صاتیلوب صاحبی طرفندن ویریلن کندی سودینی ایچمسی» در.

إرتعاب | سذ. عر. [«رعب» دن مص. افتعال] اورکه. ف.

إرتعاش | سذ. عر. [«رعش» دن مص. افتعال] دیترمه، صارصلمه.

إرتفاع | سذ. عر. [«رفع» دن مص. افتعال] ۱. یوکسلمه، یوقاری قالقمه: کوکه قدر ارتفاع ایتدی. ۲. اکتساب علو، مرتبهٔ عالیه‌یه وصول، ترقی: ارتفاع قدر و منزلت. ۳. یوکسکلك، سطح

ارضدن ویا حذای بحردن اعتباراً یوجه‌لك درجه‌سی: بو طاغك ارتفاعی نه‌در؟ || هـ. شمسك وسائر اجرام سماویه‌نك اسطرلاب وسائر آلاتله افقدن نه درجه‌ده یوکسك بولند. قلرینك تعیینی: ارتفاع آلمق؛ ارتفاع تخته‌سی = ارتفاع تعیینه مخصوص تخته، ربع دائره. || ر. ارتفاع مثلث = بر مثلث ضلع عمودیسنك یوکسكلكی؛ ارتفاع تفاضلی، تفاضل ارتفاع.

اِرتفاعاً | ح. عر. یوکسكلکجه. | ارتفاع جهتجه: ارتفاعاً آرالرنده فرق واردر.

اِرتقاء | سذ. عر. | «رقی»دن | مص. افتعال | یوقاری چیقمه، دها یوکسك مرتبه‌لره نائلیت، اعتلا: بولندیغی صنفك اك بیوك رتبه‌سنه قدر ارتقا ایتدی. | اساساً «ترقی» ایله مترادف ایسه‌ده، استعمالده فرق واردر. | با: ترقی. |

اِرتکاب | سذ. عر. | «رکوب» | دن مص. افتعال | ۱. کوتی ومذموم یا ممنوع بر ایش، بر کناه ایشلمه: یالانی ارتکاب ایدیور: ارتکاب سرقت. ۲. رشوت آلمه: او آدم ارتکاب ایتمز. | لسانمزه خاص اولان بو ایکنجی معناده مفعولدن مستغنیدر. |

اِرتیاب | سذ. عر. | «ریب» | دن مص. افتعال | شبهه‌لنمه. شك. تردد: ارتیابه محل یوقدر: بلا ارتیاب.

اِرث | سذ. عر. اولان ابوینden وسائر اقربادن قلان اموال واملاك واشیایه قونمه. وارث اولمه، میراث یمه. | بو معناایله «وراثت» دها مستعملدر. | ۲. میراث، میراث اوله‌رق دوشن مال وحصه. | بو معنا ایله «میراث» دها مستعملدر. | ۳. ابویندن اولاده انتقال ایدن حال جسمانی ویا روحانی.

اِرثاً | ح. عر. میراث طریقیله، ابویندن کچه‌رك، باباdن بوله‌رق: بو اراضی‌یه ارثاً مالك اولدی؛ ارثاً واستحقاقاً بو مقامه کچدی؛ بو خصلت ویا عادت کندیسنه ارثاً کچمشدر.

اِرثی | ص. عر. ث: ارثیه. ۱. میراثه منسوب ومتعلق، میراث اوله‌رق قالان: زنکینلکی ارثیدر. ۲. میراث کبی ابویندن انتقال وسرایت ایتمش: اونده ارثی بر جلد خسته‌لغی واردر.

اِرجاع | سذ. عر. | «رجوع» | دن مص. افعال | اکری چویرمه، کری دوندیرمه: ایشی اصلنه ارجاع ایتملی: آرقه‌یه ارجاع نظر ایتدی = دونوب باقدی. || ارجاع عنان = آتك دیزکینی چویرمه = دیکر بر طرفه طوغری حرکت. || ارجاع کلام = سوزك ینه صدده کتیرلمسی.

«ارجاع» ایله «اعاده» آره‌سنده فرق واردر. اولا، «ارجاع» بر شیئك کری‌یه طوغری چویرلمسی، «اعاده» ایسه تکرار ویر دها یاپلمسیدر. لسانمزده‌کی استعماله کلنجه: اکثریا | «ارجاع» کری‌یه وحال اوله طوغری چویرمه‌ده، «اعاده» ایسه کوندرلمش ویا جلب ایدلمش بر شیئی رد ایله تکرار کوندرمه‌ده، فوت ایدلمش بر حالی تکرار اکتسابده وزیارت کبی ایشلرده مقابله ایتمه‌ده قوللانیلیر. بناءً علیه: ارجاع سلام، ارجاع عنان، دین عیسوینك ابتداکی ساده‌لکنه ارجاعی؛ واعادهٔ بحث، اعادهٔ زیارت، اعادهٔ ثروت. هدیه‌نك کوندرنه اعاده‌سی دینلیر.

اَرجَح | ص. عر. | «راجح»دن | ستف. | دها ویا پك راجح، دها مرجح، ترجیحه شایان: اوده ایبدر، لکن بو اوندن ارجحدر. ؛.

اَرجمَند | ص. فا. محترم، معزز، شرفلی.

اَرجوان | وارجوانی. | با: ارغوان، ارغوانی.

اَرجه | یاخود ارجه. ظر. ارکنجه، بر آز ارکن.

اَرحام | سذ. جم. عر. فد: رحم. با: رحم.

اَرحَم | ص. عر. | «رحیم» دن | ستف. | دها ویا پك مرحمتلی: ارحم الراحمین = مرحمتی چوق اولان حق تعالی حضرتلری.

اِرخاء | سذ. عر. | «رخوة» | دن مص. افعال | قویورمه، کوشتمه، براقمه، صالیویرمه: ارخای عنان ایتمك = حیوانك دیزکینی صالیویرمك، آله بیلدیکنه قوشمغه براقمق.

اِرخاص | سذ. عر. | «رخوصة» | دن مص. افعال | اوجوزلاتمه، تنزیل قیأت: ارخاص ذخایر ایچون بر چاره بولملی. ؛.

اَرخَص | ص. عر. | «رخیص» | دن ستف. | دها ویا پك اوجوز. لـ.

اَردَب | س. بیك قیه‌لك بر وزن که بلاد عربك بعض یرلرنده مستعمل اولوب، مقداری دخی یرینه کوره تخلف ایدر.

أردو | وطوغریسی اوردو. س. ۱. عسکر، جند، جیش، لشکر، سپاه: اردوی همایون = عثمانلی اردوسی. ۲. بر دولتك عساکر بریه‌سنك مملکته کوره منقسم بولندیغی قسملرك هربری: برنجی، ایکنجی الخ اردو؛ خاصه اردوسی = مرکزی پایتختده بولنانی. || قول اردو = اردودن کوچك تقسیمات عسکریه که هربری اوچ فرقه‌دن مرکبدر. || اردو قاضیسی = وقتیله قاضیعسکرلره ویریلان عنواندر. || اردو قورمق = تحشید عسکر ایتمك. || اردو لسانی = هندده الیوم سویلنیلان السنه‌نك اك منتشری اولان «هندوستانی» که حکام کورکانیه زماننده اردوکاه وبارکاه لسانی یعنی لسان رسمی اتخاذ اولنمغله، بو اسمله شهرت بولمشدر. || اردو مشیری = بر اردویه قوماندە واونی اداره ایدن مشیر. دیکر رتبه‌ده اولورسه اردو قوماندانی دینلیر. || اردو مرکزی = اردو مشیریله ارکانك محل اقامتی.

أردوگاه | یا اوردوگاه. س. | اردونك قورلدیغی یر، لشکرگاه، معسکر.

اَرذَل | ص. عر. جم: اراذل. | «رذیل» دن ستف. | دها ویا پك آلچق ورسوای: ارذل ناس = انسانلرك اك رذیل وبدنامی. || ارذل عمر = پك کوتوروم وفرتوت.

اَرز | ودها طوغریسی أرْز یاخود أرُز. سذ. عر. برنج. | یالکز تعیینات بوصله‌لرنده ورسمی دفترلرده مستعملدر. |

اَرزاق | سذ. جم. عر. فد: رزق. با: رزق.

اَرزان | ص. فا. ۱. اوجوز، رخیص. ۲. لایق، شایان. مناسب. | اك زیاده انشاده قوللانیلیر: | الطاف وهمم علیه‌لرینك ارزان بیورلمسی. | اصل فارسیسی «ارزانی» در. |

اَرزانی | س. فا. ۱. اوجوزلق. ۲. شایان ومستحق کورمه: ارزانی همم علیه‌لرینی تمنی ایدرم. | اصل فارسیده صفتك کندیسی «ارزانی» اولدیغندن بونك یاء مصدریتله اسم عد اولنه‌رق بو معنی ایله استعمالی غلط مشهوردر. |

اَرزَن | س. فا. طاری. لـ.

اِرساء | سذ. عر. | «رسو» | دن مص. افعال | ۱. دمیر آتمه: فلان لیمانه ارسای لنکر ایتدی. ۲. صاغلاملاشدیرمه، تقویه وتحکیم. لـ.

اِرسال | سذ. عر. جم: ارسالات. | «رسل» دن مص. افعال | کوندرمه. یوللامه: بر آدم، عسکر، ارزاق، مهمات، بر مکتوب ارسال ایلدی. | عربیده‌کی قویویرمه، صالیویرمه وایلچی یوللامه معنالرینی لسانمزده محافظه ایتمه‌مشدر. | || ارسال مثل = سوز آره‌سنده تصدیق وتأکید ایچون مشهور بر مثل وحکایه ایرادی. ر. = ج. بر دائره ویا مغازه وسائره‌دن خارجه کوندریلن مواد واشیا وامتعه وسائره. | پوسته حقنده «مرسولات» قوللانیلیر. |

اَریز | ص. قوجه‌سز (قاری). | طول، ارمله. بیکس.

اَریزلك | س. قوجه‌سی اولمیان قارینك حالی، طولـلق، بیکسلك.

اَرش | سذ. عر. ق. ۱. سقطلنان بر عضو ایچون جارحدن آلنان دیت شرعیه. ۲. صاتلدقدن صکره عیبی ظاهر اولان مالك قیمتندن بونك ایچون تنزیل اولنان مقدار.

اِرشاد | سذ. عر. جم: ارشادات. | «رشد» دن مص. افعال | ۱. طوغری یولی کوسترمه، طوغری یوله سوق. غفلتدن ایقاظ: بو سوزله بنی ارشاد ایتدیکز. ۲. بر عارف باللهك برینه طریقتی وقرب مولی یولنی ارائه ایتمسی: خانقاهنده ارشادله مشغولدر.

اَرشته | س. | فا. ایپلك دیمك اولان رشته‌دن | خمورdن کسمه تازه او شعریه‌سی: ارشته چوربه‌سی.

اَرشَد | ص. عر. | «رشید» دن | ستف. | طوغری یوله دیکرلرندن دها قریب وهر حال وحرکتی دها طوغری ودها مقبول اولان: اکبر وارشد اولادی.

اَرصاد | سذ. جم. عر. فد: رصد. با: رصد.

اَرض | سذ. عر. جم: اراضی ونادراً ارضین. | لسانمزده عربینك بوله تأنیث سماعیلرینه پك ده رعایت او

لنمیوب مذکر کبی اعتبار اولنور. | ۱. یر، زمین، سماء مقابلی: کرهٔ ارض. سطح ارض. ۲. طوپراق، خاك، ✱: بو ارضك قوهٔ انباتیه‌سی ضعیفدر. ۳. مملکت، یر، بقعه، خطه. دیار: ارض فلسطین؛ آمریقای جنوبیده آتش ارضی. || ارض مقدس = فلسطین، قدس. || ارض اوزرنده = کاغد اوزرنده اولمیه‌رق. موقعنده (اولچمك وسائره). = جـ. اراضی = زرع اولنان ویا اولنه‌بیلن یرلر؛ انسانلرك تصرفنده بولنان طوپراق: اراضیٔ خراجیه، اراضیٔ عشریه، اراضیٔ متروکه، اراضیٔ مملوکه. اراضیٔ موات، اراضیٔ موقوفه = طوپراغك قوانین عثمانیه‌یه کوره اقسام وانواعی. [ترکیبلرینك ایکنجی جزئنه با.] || اراضیٔ خالیه = صاحبسز طوپراق. || اراضیٔ مبارکه = حجاز. || اراضی قانونامه‌سی، نظامنامه‌سی = اراضی حقنده‌کی قوانین ونظامات مجموعه‌سی.

اِرضاء | سذ. عر. | «رضو» دن مص. افعال | راضی وخشنود ایتمه، کوکلنی ایتمه، قاندیرمه: کندیسنی ارضا ایتدم.

اِرضاع | سذ. عر. | «رضاع» دن مص. افعال | سوت امدیرمه. امزیرمه: چوجغی کیم ارضاع ایتدی.

اَرضی | ص. عر. ؤ: ارضیه. | ارضه، یره ویا طوپراغه منسوب ومتعلق.

اَرضیّه | سث. عر. کمرك انبارنده ویا دیکر بویله رسمی بر محلده نظاماً مساعده اولنان مدت معینه‌دن زیاده قالان مال وامتعه ایچون صاحبندن آلنان اجرت.

ارغات | یاخود ایرغاد. سـ. | ر. Ἐργάτης | رنجبر، ایشجی، یاپی عمله‌سی؛ ارغات باشی = بو عمله‌نك رئیسی. ۲. کمیلرده دمیر زنجیرینی طوپلامق ویاپیلرده بعض آغر شیئلر قالدیرمق ایچون زنجیرله چویردکلری افقی بوجرغات: کومه. منقول ایرغات.

ارغالامَق | یاخود ایرغالامق. | فل. و:

ارغالانمَق | یاخود ایرغالانمق. | فط. یرنده اوینامق، قیملدامق، صاللانمق.

ارغاندی | یاخود ایرغاندی. | سـ. یرنده اوینامه. قیملدامه، صاللانمه.

ارغانمَق | یاخود ایرغانمق. فط. | یرنده اوینایوب طورمق، قیملدانمق، صاللانمق. [بو درت کلمه اسکیوب استانبولجه متروك حالنه کچمشدر.]

اَرغَنون | سـ. | یو. ὄργανον | معروف بر نوع بیوك موسیقی آلتی که حاوی اولدیغی مختلف دودوکلره کوروکله سس ویریله‌رك چالینیر.

اَرغوان | سـ. فا. کوزل بر قیزیل | رنکی اولان معروف بر چیچك که عربیده دخی بوندن معرب اوله‌رق ارجوان دیلیر.

اَرغوانی | ص. فا. ارغوان | چیچکی رنکنده. کوزل وپارلاق قیزیل. ارجوانی: شراب ارغوانی.

اَرفَع | ص. عر. | «رفیع» دن | ستف. | دها ویاالك یوکسك: ارفع جبال. ؤ.

ارق | یاخود ایرق. سـ. | اصلی: اوروق وغلطی ایلق. | نسل، صوی، عرق: ایل ارقلری = اویماقلر، قبائل وعشایر، انساب. [عربی مترادفی اولان «عرق» ایله التباس ایتدیریلیور.]

اَرَق | سذ. عر. ط. اویقو. | سزلق.

« سهر » دن فرق شودرکه: «سهر» سببسز اولوب، کندیسی تداوی‌یه محتاج بر علت اولادیغی حالده، «ارق» دیکر بر مرض ووجعدن ایلری کلوب، سببنك رفعیله مندفع اولور.

اَرقام | سذ. جـ. عر. فد: رقم. | با: رقم.

اَرَك | سـ. ایچ قلعه. بالاحصار. | مر.

اِرکاب | سذ. عر. | «رکوب» دن مص. افعال | بیندیرمه، بینه‌جك حیوان ویرمه. کمی وآرابه کبی بر شیئه بیندیرمه. [عربیٔ فصیحده بو بابدن بو معنا ایله کلیوب لغت عامیه‌در.]

اَرکان | سذ. جـ. عر. فد: رکن. | با: رکن.

اَرکَج | سـ. | «ایرمك» دن | اصلی: ایرکج = ایره‌جك | آلت | اوزون صاپلی فرونجی کورکی.

اَرکَچ | سـ. | اصلی: ایرکچ. جـ. | ایرکاچ | ارکك کچی، تکه، کچی آیغیری.

اَرکَك | ص. | «ایرمك» دن | اصلی: ایرکك. جـ. ایرکاك | ۱. انسان وحیوانك ایکی جنسندن برنجیسنه منسوب

اولانی. طوغورتمق وپدر اولمق خاصه وقوتنی حائز اولانی، دیشی مقابلی، ذکر، نر: ارکك آدم، ارکك چوجق، ارکك کدی. ۲. کوجلی، قوتلی، توانا: ارکك بر آدم. ۳. سرت، قولای اکیلوب بوکلمز، درشت: ارکك دمیر؛ ارکك افاده. ٤. قوجه، زوج: بو قادینك ارککی یاننده دکلیدر؟ ٥. بر جفت تشکیل ایدن ایکی شیئدن اشنه کچه‌جك بر چیقندیسی اولانی ویادیکری ایچنه کیره‌جك صورتده بولنانی: ارکك قوپچه، آناختار. = سـ. ارکك انسان، رجل، مرد، قادین مقابلی: بکامه صالونلرینك بری ارککاره ودیکری قادینلره مخصوصدر؛ ارکك قادین هپ برلکده.

آرکَکجه | حـ. ارکك طور و | حالنده، ارکك کبی.

اَرکَکسِز | ص. قوجه‌سی ویا | دیکر حامیسی اوله‌جق بر ارککی اولمیان (قادین)، بیوایه.

اَرکَکسی | ص. طور وحالدن | ارککه بکزر (قادین).

اَرکَکلِك | سـ. ۱. ارکك انسان | ویا حیوانك حال وصفتی، ذکوریت. ۲. انسان ارککلکی، رجولیت، مردی. ۳. بلوغ، سن بلوغه وصول، اولاد یتشدیره‌بیله‌جك بر سن وحالده بولنه: دها ارکك اوله‌دن کندیسنی اولندیرمکه قالقیشدیلر. || مجـ. یکیتلك، بهادرلك، شجاعت، جسارت.

اَرکَکلی | ص. قوجه‌سی ویا | دیکر حامیلك ایده‌جك بر ارککی بولنان (قادین). || ارککلی دیشیلی = ۱. ارکك دیشی برلکده: ارککلی دیشیلی هپ هندیلری کتملی. ۲. ارکك دیشی اوله‌رق چفت تشکیل ایدن: بو طاوسلر ارککلی دیشیلیدر؛ ارککلی دیشیلی قوپچه.

اَرکَن | ظر. | اصلی: ایرکن، | ایر. ایکن | اکچ مقابلی. وقت کچمه‌دن: صباح ارکن قالقارم؛ ارکندن. ارکن وقت؛ دها ارکندر.

اَرکَن | ص. | اصلی: «ایرمك» | دن ایرکن | سن بلوغه ایروب ده هنوز اولنمه‌مش، عزب. بکار.

اَرکَنجه | ظر. آز ارکن، چوق | اکچ اولمیه‌رق: یارین ارکنجه طاورانه‌لم.

اَرکَنجی | ص. صباح ارکن قا- | لقمق ویااقشام ارکن یاتمق ویا اوه ارکن کیرمك یاخود اودن ویابوله ارکن چیقمق عادتی اولان.

اَرکَنلِك | سـ. ۱. بلوغه ایروب‌ده | اولنمه‌مش دلیقانلینك حال وصفتی، عزبه. بکاراق. ۲. اکثریا اون سکز ایله یکرمی یاشلری آره‌سنده قانك حرارتندن دلیقانلیلرك یوزنده چیقان سیویلجه. ۳. طول قادین بکاره واردیغنده بکاراق حق اوله‌رق ویردیکی هدیه.

اَرکین | یاخود ایرکن. ص. | «ایرمك» دن | اولمش، یتیشمش. کمله ایرمش. یانع: ارکین یمش.

اِرَم | سذ. عر. باغ ارم ارم ذات | العماد = جنتدن کنایه‌در. [اصل قدیم ومشهور بر باغچه‌نك اسمیدر. که شامده ویا یمنده بولنمش اولدیغی مرویدر.]

اَرمَغان | سـ. فا. | تر. «آرمغان» | دن | آرمغان. هدیه. پیشکش.

اَرمَك | اردیرمك وسائره. با: | ایرمك وسائره.

اَرَن | سـ. [اصلی: «ایرمك» دن | ایرن] یتیشن. واصل. ا. = جـ: ارنلر = قرب حقه ودرجهٔ ولایته نائل اولانلر. واصلین. کملین: ارنلرك همتیله. = فد. کبی: ارنلر! یاهو! پیرم!

اَرنَب | سذ. عر. جـ: ارانب. | طاوشان. لـ.

اِرواء | سذ. عر. [«روی» | دن مص. افعال] صولامه، صوارمه، قاندیرمه، سیراب ایتمه. سقی، اسقا. [اراضی وحیوانات حقنده مستعملدر.]

اَرواح | سذ. جـ. عر. فد: | روح. با: روح.

اَروه‌لَمَك | فتـ. خمور یاپیشما- | مق ایچون تپسی‌یه اون سرپمك.

اَرّه | سـ. فا. تخته کسه‌جك دیشلی | آلت، بچق. ؤ. [کوچوکنه ویریلن دستره اسمی بوندن مأخوذدر: دست. اره = ال بچقیسی.]

اَرّه‌خانه | سـ. فا. بچق یری، | بچقیخانه، خهزار.

اریال | و اریاله. با: پریال و | ریاله.

اَریب | ص. عر. ؤ: اریبه. | « ارب » دن صش. | عقللی، ذکی. زیرك. هوشیار. ؤ.

اَریتمك | مض. اریدیر. فتـ. صلب ویا طوکمش حالنده بولنان بر جسمی مایع حالنه قومق، اذابه ایتمك: قورشونی مومی قاری اریتمك || مجـ. چوق ضعیفلاتمق. وجودده ات ویاغ براقامق: غائله بیچاره‌یی اریتدی.

اَریدلمك | فجـ. صلب ویا طوکمش حالندن مایع حالنه کچیرلمك، اذابه اولنمق: قورشون، یاغ، قار اریدلدی.

اَریك | ـ. | اصلی: اوروك = دیش قماشدیران. یاخود ایروك = ارکین. ایرمش. | معروف میوه‌که اجناسی اولوب اکثری اکشیدر، اجاص. آلو: آماسیه. بارداق، تربه، جان. چقال. سرفیجه، عریانی. مردم اریکی. | اریك آغاجی = بو میوه‌یی ویرن شجر.

اَریكن | ص. | « اریمك » دن | آغزده اریر کبی لذیذ واطیف (میوه).

اَریكه | سثـ. عر. جـ: ارائك. تخت، سریر: اریکه آرا. اریکه پیرا = تخته زینت ویرن: اریکه نشین = جالس تخت. حکم فرما. | عربیده اصل کلین ایچون حاضرلانان سدره واونك اوستنده‌کی قبه‌یه دیرلر. |

اَریمك | فل. ١. صلب وطوکمش حالندن مایع حالنه کچمك، ذوبان ایتمك: قورشون، ایچ یاغی. قار. شکر اریدی. ٢. مجـ. یاغی سوزیلوب ضعیفلامق: بیچاره آدم غائله دن بر هفته ایچنده اریدی. ٣. (شیش، اور وسائره) طاغلمق. ٤. (بز و سائره) اوزیلوب آقه‌رق بیتمك. || اریوب طوکمق = شاشیرمق، حیرتده قالمق. || یاغی اریمك، یورکده یاغی اریمك = عذاب و تلاش ایچنده اولمق، ویا پك زیاده حدت ایتمك.

اَریمه | ـ. اریمك فعلی، صلب حالندن مایع حالنه کچمه، ذوبان.

اَرینجك | ص. ١. اوشنن. تنبل، اکسلان. ٢. اوتانغاج، محجوب. مر.

اَرینمك | فل. وجودی ارینمش کبی کوشه‌یوب تنبل اولمق، تنبللکدن اسنیوب کرنمك.

اَز | حجـ. فا. ترکجه ده‌کی « دن » و عربیده‌کی « من » یاخود « عن » کبی ابتدائیت معناسیله بعض تعبیرات فارسیه‌ده بولنور: ازآن جمله = او جمله‌دن اوله‌رق؛ ازدل وجان = جان ویورکدن؛ از سرنو = یکی باشدن: ازقضا = قضارا، شاید؛ ازهر جهت = هر وجهله. لـ.

اِزار | سذ. عر. بله باغلانوب بدنك آشاغی طرفنی ستر ایدن شیء. فوطه، پشتمال.

اِزاله | سثـ. عر. | « زوال » دن مصـ. افعال | کیدرمه، دفع ایتمه. یوق ایتمه: کدرینی ازاله ایتمك. || ازالهٔ بکر = قیز بوزمه. | طوغریسی: ازالهٔ بکارت. | || ط. ازالهٔ عفونات = اجزا وترتیبات مخصوصه ایله عفونتی یوق ایدوب میقروبلری اولدیرمك ایشی.

اِزبار | سذ. عر. تحریر واشعار معناسیله قوللانیلیور. سه‌ده، عربیده اصلا بویله بر معناسی اولمیوب، آنجق « تزبیر » استنساخ معناسنه کلیر.

ازباندیت | ـ. ایتا. Sbandito | خیدود، قطاع طریقدن شقی آدم. = ص. پك ایری بدنلی وقورقونج.

اَزبَر | ـ. فا. | « از . بر » کوکسدن یاخود اوستدن | کتابه باقه‌دن اوقومه وبوکا آلیشمه، حفظ: درسنی ازبر ایتدی؛ ازبرنی اوکرندی: ازبره چالیشیور. = حـ. کتابه باقیه‌رق: قصیدهٔ بردهٔ‌یی ازبر اوقورم، ازبر بیلیرم. || ازبردن = کتابه باقیه‌رق: ازبردن اوقومه. || ازبره = دوشونمه‌دن، دیلنه کلنی سویلیه‌رك: او ازبره سوز سویلیور.

اَزبَرجی | ص. دوسی آکلار آکلاماز ازبر ایتمکی عادت ایتمش (شاکرد).

اَزبَر اَیتمَك | فتـ. ازبر اوکرتمك، حفظ ایتدیرمك: بو کتابی سزه ازبرلته جکم.

اَزبَرلَنمَك | فجـ. ازبر اوکرنلمك، حفظ اولنمق: کونده اون صحیفه ازبرلنیرمی؟

اَزبَرله‌مَك | فتـ. ازبر اوکرنمك، حفظ ایتمك: بر کونده قصیدهٔ بردهٔ‌یی ازبرله‌دم.

اِزدِحام | سذ. عر. | « زحم » دن مصـ. افتعال | غلبه‌لق، بر یرده چوق خلق بریکمه‌سی: قپوسنده بیوك بر ازدحام کوردم: ازدحامدن کیره‌مدم.

اِزدِواج | سذ. عر. | « زوج » دن مصـ. افتعال | ١. چفتلشمه. چفت اولمه: ازدواج طیور. ٢. اولنمه، تأهل: ازدواج ایتمك = اولنمك. | بو ایکنجی معنا ایله « تزوج » قوللانمق دها ایی‌در، زیرا « ازدواج » عربیده او معنایه کلمز. |

اِزدیاد | سذ. عر. | « زیادة » دن. مصـ. افتعال | چوغالمه، آرتمه، تزاید: ازدیاد عمر واقبال دولتلری دعاسی.

اَزدیرمَك | فتـ. ١. دیکری واسطه‌سیله ازمك، سحق ایتدیرمك: بویانی ازدیروب اویله قوللانملی. ٢. باصیلوب مغلوب وپریشان اولمنه مانع اولمامق: بن آدملرمی سزه ازدیرمم.

اَزرَق | ص. عر. ؤ: زرقاء. | کوك رنکنده، مائی.

اِزعاج | سذ. عر. جـ: ازعاجات. | « زعج » دن مصـ. افعال | جان صیقمه وتعجیز معناسیله قوللانیلیورسه ده، عربیده « یرندن قوپاروب آیرمق » دن بشقه معناسی اولمدیغندن، استعمالی محتاج تصحیح غلطات فاحشه‌دندر.

اَزِقّه | سذ. جـ. عر. فد: زقاق. با: زقاق.

اَزگی | ـ. کویلیلره مخصوص اوغلدیلی لحن.

اَزگیل | ـ. بر جنس کوچك دانه‌لی مشموله. | دها کوچکنه دونکل دیرلر. |

اَزَل | سذ. عر. ابتداسی اولمیان زمان ماضی. ابد مقابلی. ازلدن. من الازل = ابتدادن، اسکیدن.

اَزِلمَك | فجـ. ١. توزه تحویل اولنمق، دوکلك. سحق. اولنمق: بو بویا ازلمزدن قوللانلماز. ٢. باصلمق. آغیر برشیئك آلتنده قاله‌رق ویا صیقیشه‌رق خردوخاش اولمق: آرابه‌نك آلتنده قولی ازلمش: بو یورتقاللر، قوئلر ازلمشدر. ٣. مغلوب ومقهور اولمق. تحملی مشکل بر صیقنتی آلتنده پریشان اولمق: بو آراده او بیچاره ازلدی: غائله وکدردن ازیلوب کیتدی. || ازیلوب بوزلمك = مقصدینی آچیق سویله‌میوب‌ده صیقیله‌رق سویلیه‌جك سوز بوله‌مامق.

اَزَلی | ص. عر. ؤ: ازلیه. ازله منسوب ومتعلق، ابتداسی اولمیه‌جق صورتده قدیم. ابتداسز: جناب حقك علم ازلیسی، قدرت ازلیه‌سی.

اَزَلیَت | سثـ. عر. ازلیلك. ماضیده ابتداسزلق: جناب حقك ازلیتی.

ازماريد | ـ. ار. [illegible] = زمرد رنکنده | بو رنکده بر جنس کوچك بالیق.

ازماوله | ـ. بر جنس آغاج چیلکی. صاری آهو طودی.

اَزمَك | مضـ: ازر. فتـ. ١. دوکوب توزه تحویل ایتمك. قیرمق، اوفالتمق. سحق ایتمك: بربری ازمك. ٢. باصوب ویا صیقوب یاصیلاتمق، شکلنی بوزمق: قاونی یورتقالی ازمك. ٣. صویك ایچنده دانه‌لرینی قیره‌رق قاریشدیرمق: یغورت، بویا ازمك. ٤. مجـ. قهر وتدمیر ایتمك. چوق زحمت واذیت ویرمك: || ازوب صوینی ایچمك = ایشه یارامازبر شیئله اوغراشمقدن کنایه‌در. || اقردی‌یی ازوب بوزمك = نه سویلیه‌جکنی بیلمیوب اقردی‌یی آغزده طولاشدیرمق. || معده‌یی ازمك = باییلتمق، بایغینلق ویرمك.

اَزمِنه | سذ. جـ. عر. فد: زمان. با: زمان.

اَزمه | ـ. ازلمش شیء: بادم ازمه‌سی، طوماتس ازمه‌سی.

اَزِمّه | سذ. جـ. عر. فد: زمام با: زمام.

اَزندی | ـ. معده ازیلیر کبی حس اولنان بایغینلق.

اَزِنمَك | فل. (معده) بایلمق، بایغینلق حس ایتمك: معده‌م ازنیور.

اَزواج | سذ. ؤ. جـ. عر. فد: زوج. با: زوج.

اَزهار | سثـ. جـ. عر. | فد: « زهره » لسانمزده غیرمستعمل | چیچکلر، شکوفه‌لر.

اَزهَر | ص. عر. ؤ: زهراء. پك بیاض وپارلاق: ازهر اللون ایدی.

اَزیك | ص. ازلمش. باصلمش، بوزوق: بر طاقم ازیك پورتقاللر.

اَژدَر | (ازدرها وازدها. ـ.) ییلانه مشابه آنجق درت

آیاقلی وتنادلی اولان وآغزندن آلولر پوسکوردیکنه اعتقاد اولنان بر حیوان موهوم .

اَژدرها { یا زدها. مادهٔ آنفه‌یه با.

اَس { س. تق. ١. عقل، ذکا، اوص. ٢. حس، طویغو. ٣. صاغلاملق، صحت، صفوت. ٤. قوقو، رائحه. مر .

اُس { یاخود اَس. سذ. عر. ج: اساس، آساس. ١. تمل، بنیاد. ٢. اصل، مبنا. ‖ ر. بر کمیتك قاچنجی قوته رفع اولنه‌جغنی مبین رقم که دیکر رقمك صوانده وبرآز یوقاریسنده یازیلیر: ٧٣ کبی. ‖ ع. اس الحرکات = حرکات وترتیبات عسکریه‌نك مبدأ و مصدری اولمق اوزره اتخاذ اولنان موقع .

اَساتِذه { سذ. ج. عر. فد: استاذ: با: استاذ.

اَسارَت { سذ. عر. ا طوغریسی همزه‌نك کسریله‌در. ا ١. طوتساقلق، حربده طوتیلانك حالی. ٢. کوله‌لك، قوللق، بر افندینك مالی اولمه، مملوکیت: اسارتك لغوی.

اَساری { واساری. سذ. ج. عر. فد: اسیر. با: اسیر .

اَسارير { سذ. ج. عر. [«اسرار» دن جمع اولوب «سرك» جمع الجمعیدر.] آوج و النده‌کی چیزکیلر که بعض طولاندیریجیلرك غائبدن خبر ویرمك ادعالرینه استنادکاه اولور .

اَساس { سذ. عر. ج: اسس. ١. تمل، بنیاد: مکتبك اساسی وضع اولندی. ٢. اصل، حال اصلی: بو ایشك اساسی بویله دکلدر. ٣. حقیقت. صحت: حوادثك اساسی یوقدر. ‖ کیم. بر حامضله بالامتزاج بر حمض تشکیل ایدن ملح .

اَساساً { ح. عر. اساسندن، تملندن، اصلندن: مسئله اساساً بویله دکلدر: دعوی اساساً چوروکدر: بونی اساساً قبول ایتمم = یعنی تفرعاتنه کیریشمکه حاجت کورمکسزین .

اَساسسز { ص. ١. تملسز، سقط، چوروك، ناپایدار: اساسسز بر تشبث. ٢. اصل و حقیقتی اولمیان: اساسسز حوادث.

اَساسلاندیرمق { فت. ١. تملی آتمق، بر تمل اوزرینه بنا ایتمك. ٢. صاغلاتمق، صاغلام ومحکم باغلامق. ٣. تصحیح وتحقیق ایتمك. ٤. تفرعاتنه بعده کیریشمك اوزره اصل اساسلی جهتنی قرارلاشدیرمق .

اَساسلانمق { فل. ١. تمللشمك. ٢. تأسس ایتمك. ٢. صاغلاملاشمق. ٣. تحقق ایتمك.

اَساسلی { ص. ١. تفرعاتدن معدود ویا موقت اولمیوب ایشك اصل واساسنه تعلق ایدن: بوکا اساسلی بر چاره دوشونملی. ٢. صاغلام، محکم، طیانیقلی: اساسلی بر بنادر. ٣. صحیح، طوغری. محقق: اساسلی حوادث .

اَساسی { ص. عر. ٔ: اساسیه. اصل و تمله متعلق، ذات مسئله‌یه و حقیقت حاله دائر: قواعد اساسیه: تدبیر اساسی .

اَساطير { سذ. ج. عر. ا فد: یو. Ἱστορία دن مأخوذ «اسطوره» لسانمزده غیر مستعملدر. ا خرافات. اسکی اقوام مشرکه‌نك کاذب معبودلری حقنده اولان حکایات و نقلیات غریبه‌لری: اساطیر الاولین، اساطیر یونانیه، اساطیر ایرانیه.

اَساطين { سذ. ج. عر. فد: اسطوانه. با: اسطوانه. ‖ مج. ستون ودیرك یرینی طوته‌جق صورتده بر هیئتك ایلری کلنلری، ارکان: اساطین علما.

اَسافِل { سذ. ج. عر. فد: اسفل. با: اسفل .

اِساله { سذ. عر. ا «سیلان» دن مصـ. افعال ا آقیتمه. سیلان ایتدیرمه: کوز یاشلرینی اساله ایتدی = آقیتدی .

اَساليب { سذ. ج. عر. فد: اسلوب. با: اسلوب .

اَسامه { س. ا عر. «اسامی» دن غلط ا عسکر و علی الخصوص یکیچری نفراتنك قیدی. ‖ اسامه‌سی اوقونماز = اهمیتی یوقدر. کندیسنه اهمیت ویرن اولماز .

اَسامه‌لی { ص. اسمی دفترده قید اولنمش. مقید.

اَسامی { سذ. ج. عر. فد: اسم. با: اسم .

اَسانيد { سذ. ج. عر. فد: اسناد. با: اسناد .

اِسائت { یا اسائه. سذ. عر. ا «سوء» دن مصـ. افعال ا کوتیلك ایتمه، کوتی ایش ایشلمه .

اَسب { س. فا. آت، بیکیر، فرس: اسب صبا رفتار = باد صبا یورویشلی آت. عر.

اَسباب { سذ. ج. عر. فد: سبب. با: سبب .

اَسباط { سذ. ج. عر. فد: سبط. با: سبط .

اِسبال { سذ. عر. ا «سبل» دن مصـ افعال ا یوللامه وکوندرمه معناسیله قوللانیلیور سه‌ده، عربیده «آقیتمق وصارقیتمق» دن بشقه معناسی اولمدیغندن غلطدر. استعمال اولنمامليدر .

اَسبران { ص. فا. ا اسب‌ران ا آت سورن. آت قوشدیران: اسبران میدان بلاغت.

اَسب سوار { ص. فا. آته بینمش: اسب سوار اولەرق کیدیوردی .

اَسبَق { ص. عر. ا «سابق» دن ستف. ا بوندن اول کلندن اسکی اولان. بر منصبده سابقدن اول بولنمش اولانلرك بری: والیٔ اسبق: اسبق قره‌سی متصرفی .

اُسبوع { سذ. عر. ایدی دینك اولان «سبع» دن ا هفته. لـ .

اُسبوعی { ص. عر. ٔ. اسبوعیه. هفته‌لق، هفته‌ده بر وهر هفته واقع اولان: رسالهٔ اسبوعیه .

اِسپير { س. ا ایتا. Sbiro ا مسلح آت اوشاغی، آرابه‌جینك یاننده طوران مخصوص قیافتلی آدم .

اِسپاتی { س. ا ر. Σπάθιον = قلیچ ا اسقامبیل کاغدلرینك یونجه یاپراغی شکلنده بنکاری حاوی اولانی، سیکی .

اسپارچِنه { س. ا ایتا. ا ع. ١. خلاطك اوزرینه صارلمش ایپ وکندیر. ٢. خلاطك مرکب اولدیغی اوچ بوی بوکه‌نك بهری .

اسپارماچه { س. ا ایتا. ا ع. دکیزك ایچنده بر قاچ زنجیرك بربرینه قارشمه‌سی.

اسپازموز { س. ا ر. Σπασμός ا سیکیرلره عارض اولان کرکینلك واختلاج .

اسپاناق { س. ا ر. Σπανάκι ا معروف سبزه .

اسپانیول { س. اسپانیه‌لی اسپانیه اهالیسندن اولان.

اسپانیولجه { ص. ح. اسپانیول طرز واصول ویا لساننده. س. اسپانیول لسانی.

اسپاولی { س. ا ایتا. ا ع. کمیلرده مستعمل بر نوع قایق سجیم .

اِسپِتالیه { س. ا لا. Hospitalis ا غربا خسته‌خانه‌سی. ا باشلیجه جماعات غیر مسلمه‌یه مخصوص اولانلرینه اطلاق اولنور. ا

اِسپرك { س. بر جنس جهری .

اِسپَرماچِت { س. ا لا. Sper-maceti = بالنه نطفه‌سی ا ١. بالنه‌نك باشندن چیقان بیاض بر یاغ. ٢. تصفیه ایدلمش یاغدن معمول موم .

اَسپَری { س. طوغانك تربیه قبول ایتمز خولی جنسی .

اسپلاته { س. بر جنس کوچك اکی بارقه‌سی .

اِسپَنجيك { س. با: پنجیك .

اِسپَنجيار { مر. ایتا. Spezzero ا اجزاجی، صیدلانی: اسپنجیار دکانی = اجزاخانه .

اِسپَنجياری { س. فن اسپنجیاری = اجزاجیلق، فن صیدلانی .

اِسپَنديك { یاخود اسفندیك. س. لورك بالیغنك کوچکی .

اِسپيرتو { س. ا ایتا. Spirito ا کئولی حاوی مایع، روح. ٢. مواد مختلفه‌دن چیقاریلوب یاقه‌ده وصنایعده قوللانیلان کئول.

اِسپيره { س. قویونی یوزرکن دریده قلان یاغ چیزکی: اسپیره‌لی دری .

اِسپینوز { س. ا ر. Σπίνος ا کوچك بر جنس اوتن قوش .

اِستاتِستيق { س. ا یو. Στατιστική ا بر مملکتك نفوس وواردات وادخالات واخراجات کبی موادینك هر سنه منتظم صورتده قید ومقایسه‌سی علمی .

اُستاد { س. ص. فا. اوکردیجی، معلم، مربی: جم استادلر. ٢. بر فن وهنر ویا صنعتده یدطولی صاحبی: استاد اعظم. ٣. ماهر، صنعتنده مهارت کامله‌سی اولان، اوسته: استاد ایشی .

اُستادانه { ص. فا. استاده یاقیشیر، استاد الندن چیقمش، کمال مهارتله یاپلمش. ح. استاده یاقیشیر صورتده، کمال مهارتله .

اِستاده | ص. فا. | « استادن » دن -مف. | طورمش، قائم : استادهٔ موقع تعظیم = تعظیم محلنده طورمش (عسکر) .

اُستاذ | سذ. عر. جمع : اساتذه، اساتیذ. | فا. « استاد » دن معرب | بلا : استاد .

اَستار | سذ. جمع. عر. | فد : « ستر » کسره ایله لسانمزده غیر مستعمل | اورتی، پرده : استار کعبه = کعبه اور. تیسی. | آستار بوندن مأخوذ دکلدر، خالص ترکجه‌در . |

اِستاسیون | سذ. | فر. Station | دمیر یول موقفی. | موقف کلمه‌سی وارایکن استعماله نه حاجت؟ |

اِستاقوس | سذ. | ر. Ἀστακός | معروف بیوك دکیز بوجکی که قیصاجلی واتی بیاض ولذیذ اولور .

اِستالیه | سذ. | ایتا. Stalia | کمیلرك لیمانده حموله آلمق ایچون نوبت بکلمه‌لری مدت نظامیه‌سی .

اِستامپه | سذ. | ایتا. Stampa | مرکبله ویا قوری او. له‌رق برشیئك اوزرینه باصیلان بیوك تمغا، قالب : استامپه اور. مق، باصمق .

اِستانبول | سخذ. | ر. Εἰς τὴν πόλιν = شهره | در. سعادت. قسطنطینیه . پایتخت دولت عثمانیه. || استانبول پایه‌سی = استانبول قاضیلغی رتبهٔ علیه‌سی .

اِستاوروز | سذ. | ر. Σταυρός | خاچ، صلیب، چلیپا، چارمیخ : استاوروز چیقارمق = خاچ اشارتی یاپمق .

اِستاوریت | سذ. | ر. Σταυρωτή | اوه وزنده بر خاچ شکلی بولنان بر جنس دکیز بالیغی .

اِستِباحه | سذ. عر. | « بوح » دن مص. استفعال | ۱. حلال ومباح عد ایتمه. ۲. بر جماعتك قاتی هدر ایدوب عموماً قتللرینه مساغ ویرمه .

اِستِبداد | سذ. عر. | « بدد » دن مص. استفعال | کندی باشنه وهیچ بر نظام و قانونه تابع اولمقسزین حکم ایتمه.

اِستِبدادکارانه | ص. فا. | استبدادله اولنان، مستبده یاقیشیر : بر معاملهٔ استبدادکارانه ایله. — ح. استبدادله، مستبدانه .

اِستِبدال | سذ. عر. | « بدل » دن مص. استفعال | دکیشدیرمه، بر شیئی ویروب یرینه دیکر برشیٔ ایستمه. || ع. مدتی ختام بولان نفراتك یرینه یکی قرعه نفراتی کتیروب او. نلره اذن ویرمه. || استبدال نفراتی = بو وجهله اذن آلوب کیدن افراد عسکریه .

اِستِبراء | سذ. عر. | « برء » دن مص. استفعال | ادرادن صکره آلات تناسلك تطهیری. || ف. نکاحله آلنان بر ثیبه‌نك حامل اولمدیغنه مطمئن اولمق ایچون بر حیض کورنجه‌یه قدر تقربدن اجتناب .

اِستَبرَق | سذ. عر. | صیرمه تللرله مزین قالین بر جنس ایپك قماش .

اِستِبشار | سذ. عر. | « بشور » دن مص. استفعال | مژده آلمه. برخبر آلوب سوینمه، برخبری مژده کبی تلقی ایتمه : سالماً وصولکزی استبشار ایتدم.

اِستِبعاد | سذ. عر. | « بعد » دن مص. استفعال | بعید عد ایتمه، احتمال ویرمیش، یاقیشدیرمامه : اوآدمدن بویله بر حرکت استبعاد اولنماز .

اِستِبقاء | سذ. عر. | بقاء » دن مص. استفعال | بقا و دوامنی طلب و آرزو ایتمه : استبقای توجهلری.

اِستِتار | سذ. عر. | « ستر » دن مص. افتعال | اورتنمه، صاقلانمه. ز.

اِستِتمام | سذ. عر. | « تمام » دن مص. استفعال | بر شیئك بیتیرلمسنی طلب ایتمه : مکتبك نواقصنی استتمام ایچون. | « استکمال » دها مستعملدر. |

اِستِثقال | سذ. عر. | « ثقلة » دن مص. استفعال | ثقیل کوروب حضورندن خوشلانمامه، صوئوق معامله ایله خوشلانمدیغنی آکلاتمه : انسان استثقال اولندیغی یره بر دها کیتمه‌ملیدر .

اِستِثناء | سذ. عر. | « ثنی » دن مص. استفعال | آیرمه، قاعده‌دن طیشاری براقمه : قانون کیمسه‌یی استثنا ایتمز؛ استثنا طریقیله = قاعدهٔ عمومیه‌دن شاذ اوله‌رق. || بلا استثنا = استثناسز، عمومیت اوزره .

اِستِثنائی | ص. عر. ز : استثنائیه. | استثنا وشاذه متعلق : قاعدهٔ استثنائیه .

اِستِجابه | سذ. عر. | « جواب » دن مص. استفعال | دعانك نزد الهیده قبول اولنمسی.

اِستِجاره | سذ. عر. | « جور » دن مص. استفعال | حمایه وملجأ طلب ایتمه، صیغنمه. | « اجر » دن اولان « استیجار » ایله التباس ایتدیرلمه‌ملیدر. |

اِستِجازه | سذ. عر. | « جواز » دن مص. استفعال | ۱. اجازت طلب ایتمه، اذن ایستمه. ۲. جائزه ایستمه، برشعر ایچون احسان ومکافاة طلبی. ز.

اِستِجلاب | سذ. عر. | « جلب » دن مص. استفعال | چکمه، جلب و جذب ایتمکه سبب اولمه : ولی نعمته استجلاب دعوات خیریه ایتمك ایچون؛ شفقت ومرحمتنی استجلاب ایتدی.

اِستِجواب | سذ. عر. | « جواب » دن مص. استفعال. — بونك کرك لفظاً وکرك معناً صحیحی یوقاریده ذکر اولنان « استجابه » اولوب، استجواب لفظاً ومعناً غلطدر. استنطاق بوندن مقصود اولان معنایی افاده‌یه کافی اولدیغندن، قوللا. نلمالیدر. | صوروب جواب آلمه، سویلتمه، استنطاق .

اِستِحاثه | سذ. عر. | « حوث » دن مص. استفعال | ار. پك اسکی زمانلردن قالمه مواد عضویه‌نك شکللرینی محافظه ایله برابر طاش حالنه کچمسی، تحجر. | لغت مولده‌در. |

اِستِحاله | سذ. عر. | « حول » دن مص. استفعال | محال اولمه، امکانسزلق : بو ایش مر. تبهٔ استحاله‌یه وارمشدر. || ط. وتا. برحالدن دیکر برحاله انقلاب، تحول؛ استحالهٔ ردیه .

اِستِحسان | سذ. عر. | « حسن » دن مص. استفعال | کوزل بولمه. کوزل نظریله باقمه، بکنمه : بو ایشکزی هرکس استحسان ایتدی .

اِستِحصال | سذ. عر. حاصل ایتمه واله کچیرمه معناسیله قوللانیلیورسه‌ده، « حصول » ماده‌سی اصلا استفعال بابندن کلمدیکندن، غلطدر. یرینه تحصیل قوللانیله‌بیلیر .

اِستِحضار | سذ. عر. | « حضور » دن مص. استفعال | ۱. حضوره کتیرمه، جلب. ۲. خاطره کتیرمه، خاطرلامه. | تهیئه معناسیله قوللانلمامه‌لی. | — جمع : استحضارات = خاطرده طوران معلومات واشعاروسائره، مستحضرات .

اِستِحقار | سذ. عر. | « حقارة » دن مص. استفعال | خوار وحقیر نظریله باقمه : نظر استحقارله باقدی. | « استخفاف » دن قوتلیدر. |

اِستِحقاق | سذ. عر. | « حق » دن مص. استفعال | ۱. حقلی وشایسته اولمه، لیاقت، حق ایتمه : تقاعد معاشنه استحقاق واردر؛ ترفیعه کسب استحقاق ایتمدی؛ ارباب استحقاق = مستحق اولانلر، حق قزانمش اولانلر : بالارث والاستحقاق = هم میراث صورتیله هم ده حق ایتدیکی حالده؛ من غیر استحقاق = حق ایتمدیکی حالده، مجرد بر لطف و احسان اوله‌رق. ۲. حق ایدیلن مبلغ، ایشلمش معاش: سزك استحقاقکز نه قدردر ؟

اِستِحقان | حقنه قوللانمه معناسیله جمعیت طبیهٔ عثمانیه استعمال ایتمش ایسه‌ده، طوغریسی « احتقان » اولوب، استحقان کلمه‌سی عربیده یوقدر.

اِستِحکام | سذ. عر. جمع : استحکامات. | « حکم » دن مص. استفعال | متین ومحکم اولمه : استحکام ویرمك؛ استحکام بولمق. || ع. دشمنه قارشی مدافعه ایچون طاش ویا طوپراقدن وسائر مواددن یاپیلان قلعه، دیوار، سد، خندق و سائر اسباب تدافعیه. اکثریا جمعی قوللانیلیر : استحکامات جسیمه = بیوك ودائمی استحکاملر؛ استحکامات خفیفه = اوفق وموقت استحکاملر: استحکام آلایی = استحکامات انشاسیله مشغول اولان عسکر .

اِستِحلال | سذ. عر. | « حلال » دن مص. استفعال | ۱. حلال نظریله باقمه، حلال عد ایتمه. ۲. حلال ایتمسنی طلب ایتمه، حلاللاشمه. ز.

اِستِحمام | سذ. عر. | « حم » دن مص. استفعال | حمامه کیرمه، بانیو ایتمه. || ط. استحمام الرمل = قوم بانیوسی .

اِستِحیاء | سذ. عر. | « حیاء » دن مص. استفعال | اوتانمه. حیا ایتمه : بو ایشی ایشلمکه استحیا ایتمدك می؟ || ط. | « حیوة » دن | دیریلتمه، یاشاتمه.

اِستخاره | سذ. عر. | «خير» دن مص. استفعال | ایدیله‌جك بر تشبثك خیرلی چیقوب چیقمیه‌جغی تفأل ضمننده آبدست آلوب دعا اوقویه‌رق رؤیایه یاتمه: استخاره ایتدی؛ استخاره‌یه یاتدی؛ استخاره‌سی چیقمدی.

اِستخبار | سذ. عر. ج: استخبارات. | «خبر» دن مص. استفعال | اصل معناسی: صوروب تحقیق ایده‌رك خبر ومعلومات آلمه ایكن لسانمزده: طویمه، خبر آلمه معناسیله قوللانیلیور: مواصلتكزی دون استخبار ایتدم. = ج: استخبارات = مسموعات.

اِستخدام | سذ. عر. | «خدمت» دن مص. استفعال | قوللانمه، خدمته قبول. مأموریته تعیین.

اِستخراج | سذ. عر. ج: استخراجات. | «خروج» دن مص. استفعال | ۱. بر شیئك ایچندن دیكر بر شیء چیقارمه: عربی عباره‌دن معنی استخراج ایتمكه مقتدر: كل یاپراغندن كل صویی دینلن بر ماء معطر استخراج اولنور. ۲. نتیجه چیقارمه، استدلال ایتمه: بو سوزدن نه استخراج ایدیورسكز؟ ۳. بر لسانده اوقودیغنی آكلامه، مآل چیقارمه: عربیده استخراجی واردر. ۴. تفأل. نجومدن احكام چیقارمه: استخراجاته اوغراشیور.

اِستخفاف | سذ. عر. | «خفة» دن مص. استفعال | خفیف واهمیتسز نظریله باقمه. اهمیت ویرمه‌یش. خوار كورمه: بو ایشی اوقدر استخفاف ایتمیك.

اِستخلاص | سذ. عر. | «خلوص» دن مص. استفعال | بر شیئی كاملاً ایدنمكه. كندینه مخصوص ایتمكه چالیشمه: استخلاص وقت ایتمك = مشغولیت آره‌سنده وقت بولمق. بر ایشه وقت تخصیص ایده‌بیلمك. | قورتارمه وتخلیص معناسیله استعمالی غلطدر. استعمال بابندن او معنایه كلمز. |

اِستخلاف | سذ. عر. | «خلف» دن مص. استفعال | برینی خلف براقمه، كندی یرینه كچیرمه: وفاتندن اول مریدانندن برینی استخلاف ایتمشیدی.

اُستخوان | س. فا. كمیك. | عظم. لس.

اِستداره | سذ. عر. | «دور» دن مص. استفعال | ۱. دونمه. طولاشمه. دور ایتمه. ۲. یووارلاق ومدور یاخود دائروی اولمه، بو شكلی آلمه: استداره قمر.

اِستداری | ص. عر. ذ. استداریه. ت. دونه‌رك ودائره تشكیل ایده‌رك واقع اولان: حركت استداریه = باغرصاقلرك بو یولده اولان حركتی.

اِستدامه | سذ. عر. | «دوام» دن مص. استفعال | بر شیء ویا حالك دوام واستمرارینی طلب وآرزو ایتمه: استدامهٔ صحت وعافیتلری دعاسیله ختم مقال ایلرم.

اِستدانه | سذ. عر. | «دین» دن مص. استفعال | اودونج آلمه. بورج ایتمه: ادانه صنفندن استدانه‌یه حق اولانلر.

اِستدراج | سذ. عر. | «درجه» دن. مص. استفعال | ۱. درجه درجه آرتیرمه. ذ. ۲. جناب حقك ارباب كفرك تمردینی آرتیرمق ایچون دنیاده بربری اوستنه نعمتلر احسانی وبو قبیلدن اولان طالع وبخت وقدر: استدراجی اویغون.

اِستدراك | سذ. عر. | «درك» دن مص. استفعال | یتیشمه. نائل اولمه، نائلیت. | آكلامه واستفهام معناسیله استعمالی غلطدر. |

اِستدعاء | سذ. عر. | «دعاء» دن مص. استفعال | ۱. یالواره‌رق ایستمه. دیله‌مه. رجا ایله طلب: جناب حقدن استدعای مرحمت ایلدی. ۲. حكومتدن رسماً وتحریراً بر حق ویا مساعده ویا بر معاملهٔ رسمیه‌نك اجراسنی طلب ایتمه: فلان ایشی نظارتدن، محكمه‌دن استدعا ایتدی. ۳. بویله بر ایش ویا طلب واسترحام ایچون بر مقام رسمی‌یه تقدیم اولنان ورقه كه تمغا ویا پوللی حاوی اولور، استدعانامه. عرضحال: استدعا تقدیم ایتدی: صاحب استدعا: استدعایی ویرن؛ بالاستدعا طلب، مراجعت ایتمك. — جمعی مقامنده «مستدعیات» قوللانیلیر. ا: مستدعا.

اِستدعانامه | س. فا. بر طلب واسترحام ایچون

بر مقام رسمی‌یه تقدیم اولنان تمغالی وپوللی ورقه، عرضحال.

اِستدلال | سذ عر. ج: استدلالات. | «دلالت» دن مص. استفعال | بر دلیل وبرهانه استناد ایده‌رك بر شیئدن بر نتیجه چیقارمه، دلیل ایله آكلامه: قوللاندیغی لساندن بو ایشك عهده‌سندن كله‌میه‌جكنی استدلال ایتدم.

اِستدلالاً | ح. عر. استدلال طریقیله. | دلیل اتخاذ اولنان بر اماره‌دن آكلایه‌رق: طورندن استدلالاً جهالتنه حكم ایتدم.

اَستَر | س. فا. قیصراق ایله اركك | مركبدن طوغمه حیوان، قاطیر، بغل.

اِستراحت | سذ. عر. | «راحت» دن مص. استفعال | راحتلانمه، دینلنمه: برآز استراحت ایتملی؛ استراحته محتاجدر.

اِستراق | سذ. عر. | «سرقت» دن مص. افتعال | چالمه، سرقت. ذ.

اِسترالیه | س. ایتا. | بح. یلكن سرنلرینك اوجلرینه باغلی اولوب بونلری كروب قاصمغه وبریاندن بریانه چویرمكه یارایان اورغانلر.

اِسترجاء | رجا واسترحام معناسیله قوللانانلر وار ایسه‌ده، «رجاء» ماده‌سی استفعال بابندن كلمدیكی كبی، بو معنایی افاده ایدر كلمه‌لرده لزومندن زیاده اولدیغندن، استعمالنه حاجت یوقدر.

اِسترحام | سذ. عر. ج: استرحامات. | «رحم» دن مص. استفعال | مرحمت طلب ایتمه. یالوارمه. رجا ونیاز ایتمه: مساعده‌كزی استرحام ایلرم.

اِسترحامنامه | س. ف. بر رجا ونیاز ضمننده یازیلان مكتوب ویا تقدیم قلنان عرضحال.

اِسترخاء | سذ. عر. | «رخوة» دن مص. استفعال | گوشه‌مه، گوشكلك وصولپوكلك پیدا ایتمه. — مختلف اعضاء بدن اسملرینه اضافتله طبده بر چوق امراضك اصطلاحاتنی تشكیل ایدیور: استرخاء قلب، استرخاء رئه كبی.

اِسترداد | سذ. عر. | «رد» دن مص. استفعال | كری ایستمه. ویرلمش ویا كوندرلمش بر شیئك كری چویرلمسنی طلب ایتمه: ویریلن هدیه استرداد اولنماز.

اِسترزاق | سذ. عر. | «رزق» دن مص. استفعال | رزق ونفقه تحصیلنه چالیشمه.

اِسترفاه | سذ. عر. | «رفه» دن مص. استفعال | رفاهله وراحت وبوللقله یاشامه. ذ.

اِسترقاب | چكه‌مه‌مه وبرینه قارشی رقابتده بولنمه معناسیله قوللانلمش ایسه‌ده، «رقابت» ماده‌سی استفعال بابندن كلمدیكیچون غلطدر.

اِسترقاق | سذ. عر. | «رق» دن مص. استفعال | برینی اسیر طوتمه وكوله ایتمه: حیاً اله كچن دشمنلری استرقاق ایدرلردی.

اِسترك | س. ف. ایو. στύραξ | مرسین یاغی وصمغی. میعه، اصطراك.

اِستروماچه | س. ایتا. | بح. بر یریه طاقلمش قت قت خلاط ویا زنجیر.

اِسترونگیلو | س. ایو. στρογγύλος = یووارلاق | ۱. ازماریددن بیوك سیوری برونلی ویووارلاقجه بر جنس بالیق. ۲. خط سریانینك بر نوعی كه نسطوریلرجه مستعمل ایدی.

اِستردیه | س. | ر. στρείδιον | ایكی قبوق آره‌سنده بولنور حیوانات نامه‌دن كوچك بر دكیز بوجكی كه چیك ویا آزیجق آتشه كوستریله‌رك ییونه بیلیر. استردیه چتالی = بونی آچمغه مخصوص قوی چتال.

اِستریغه | س. | آرناؤدجه‌دن: شترونغه | چیتدن مانده‌ره قپوسی.

اِستَرئوتیپ | س. ایو. στερεός | στερεότυπος = طبع مجسم | طب. دیزلمش صحیفه‌لرك مخصوص دوكلمش بر مقوایه قالبنی آلوب اونك اوزرینه قورشون دوكمكله وجوده كلن یكپاره صحیفه‌یی ماكنه‌یه قویه‌رق طبع ایتمك اصولی: استرئوتیپ اصولی، ماكینه‌سی. لسانمزده قالب باصمه‌سی دیه‌بیلیرز. زیرا اسم یونانیسی پك اوزون وتلفظی زوردر.

اِسترئوسقوپ | س. ایو: στερεο-

σκόπιον = مجسم بین] ایچنه قو. نان چفته فوطوغراف رسملرینه باقمغه مخصوص چکمجه لی و اوستی آچیق دوربین .

اِستِسعاد { سذ. عر. [«سعد» دن مص. استفعال] اوغورلی عد ایتمه، مسعود و میمنتلی نظریله باقمه : قدومکزی استسعاد ایتدم .

اِستِسقاء { سذ. عر. [«سقی» دن مص. استفعال] ١. صو ایستمه. ٢. یاغمور دعاسنه چیقمه ، استمطار. || ط. بدنك مواضع مختلفه سنه صو طوپلانمه علتی : استسقاء بطن، استسقاء صدر، استسقاء کلیه، استسقاء منصل وسائره. [فر. Hydropisie.]

اِستِشاره { سذ. عر. جـ : استشارات. [«شورا» دن مص. استفعال] طانیشمه، برینك رأی ومطالعه سنه مراجعت. متروك ترکجه سی: کنکاش. || استشاره اوطه سی = خارجیه نظارتنده حقوق دول قوانیننه آشنا مشاورلردن مرکب هیئت.

اِستِشعار { استعلام معناسیله قوللانانلر وارایسه ده، عربیده «اورکمك» و«قیللانمق» دن بشقه معناسی اولمدیغندن، غلط اولوب، استعمالی جائز دکلدر.

اِستِشفاء { سذ. عر. [«شفاء» دن مص. استفعال] شفا طلب ایتمه ، خسته لغه علاج وچاره آرامه : فلان معدن صویندن جوارلری اهالیسی استشفا ایدرلر .

اِستِشفاع { سذ. عر. [«شفاعت» دن مص. استفعال] شفاعت ایستمه، برینك آره یه کیرمسنی طلب ایتمه .

اِستِشمام { سذ. عر. [«شم» دن مص. استفعال] ١. قوقلامه، قوقو آلمه، قوقوسندن طویمه. ٢. مجـ. قرینه ایله آکلامه. اوزاقدن وطولایسیله خبر آلمه.

اِستِشهاد { سذ عر. جـ : استشهادات. [«شهادت» دن مص. استفعال] ١. شاهد کتیرمه، شهادتنه مراجعت : استشهاد ایچون بنی ده جلب ایتدیلر. ٢. دلیل وبرهان عد ایتمه، اثبات دعوی ایچون ایراد: صرف ونحوده اعاظم شعرانك سوزلریله استشهاد اولنور. ٣. شهید اولمه، احراز شهادت : امام حسین (رضه) افندمزك کربلاده استشهادی. [بو اوچنجی معناده شهادت دها فصیحدر.]

اِستِصحاب { سذ. عر. [«صحبت» دن مص. استفعال] یانه آلمه، برابر کوتورمه : برادرینی، کتابنی استصحاب ایده رك کیتدی. بالاستصحاب = برابر آله رق، ... له برلکده .

اِستِصغار { سذ. عر. [«صغر» دن. مص. استفعال] کوچك عد ایدوب اهمیت ویرمه مه، تحقیر، استخفاف : ارباب صنعتی استصغار ایتمه ملی .

اِستِصواب { سذ. عر. [«صواب» دن مص. استفعال] — قاعدهٔ استصابه اولمق لازم کلیرسه ده، عربیده دخی بویله اعلالسزی ده قوللانیلیر.] طوغری بولمه، طوغریلغنه حکم ایتمه، تصویب : رأیمی استصواب ایتدیلر. || استصواب کرده = تصویب ایدلمش : بو رأی استصواب کردهٔ ارباب شعوردر.

اِستِطاعَت { سذ. عر. [«طوع» دن مص. استفعال] کوج یتمه، قدرت، اقتدار. || علی قدرالاستطاعه = کوج یتدیکی، الدن کلدیکی قدر .

اِستِطاله { سذ. عر. [«طول» دن مص. استفعال] اوزامه. ز. || ط. بعض اعضانك اوزامسی : استطالهٔ بظر، استطالهٔ مرضیه .

اِستِطباب { سذ. عر. [«طب» دن مص. استفعال] طبیبه مراجعت. کندینی طبیبه باقدیرمه. تداوی ایتدیرمه .

اِستِطراد { سذ. عر. جـ : استطرادات. د. اصل موضوع بحثدن اولمیوب بالمناسبه سوز آره سنده بیان اولنان فقره وبویله بر فقره ایرادی : استطراد طریقیله ایراد اولنمشدر .

اِستِطرادی { صد. عر. ؤ: استطرادیه . استطراده متعلق و یا استطراد طریقیله ایراد اولنان : فقرهٔ استطرادیه .

اِستِطلاع { سذ. عر. جـ : استطلاعات . [«طلوع» دن مص. استفعال] مطلع وخبردار اولمغه چالیشمه، تفتیش وتحقیق : استطلاع حقایق ایچون؛ استطلاعاتنی یازدی .

اِستِظلال { سذ. عر. [«ظل» دن مص. استفعال]

کولکه لنمه. کولکه آلتنه کیرمه: لاجل الاستظلال اورمانه کیردیلر . ز.

اِستِعاذه { سذ. عر. [«عیاذ» دن مص. استفعال] اعوذ بالله من الشیطان الرجیم ویا نعوذ بالله والعیاذ بالله دیه رك حق تعالانك صون وامدادینه صیغنمه .

اِستِعاره { سذ. عر. جـ : استعارات. [«عور» دن مص. استفعال] اودونج آلمه، عاریت اوله رق قوللانمه : لسانمز عربیدن بر چوق کلمه لر استعاره ایتمشدر. || د. تشبیه طریقیله ومشبه بهی مشبه یرینه قوللانه رق ایراد اولنان طرز بدیع که اسلاف شعرا ومنشیانمز طرفندن چوق مبالغه وسوء استعمال اولنه رق چیغرندن چیقارلمشدر : زلف یرینه سنبل. خال یرینه مسك، دلبر یرینه ماه استعمالی کبی .

اِستِعانه { سذ. عر. جـ : استعانات. [«عون» دن مص. استفعال] یاردیم ایستمه : لطف ربانیدن استعانه ایدرم .

اِستِعجاب { سذ. عر. [«عجب» دن مص. استفعال] تعجب ایتمه، حیرتده قالمه، استغراب .

اِستِعجال { سذ. عر. [«عجل» دن مص. استفعال] عجله ایتدیرمه، بر شیئك چابق اولوب بیتمسنی ایستمه ، تعجیل : مکتبك کشادینی استعجال ایدیورلر .

اِستِعداد { سذ. عر. [«عد» دن مص. استفعال] ١. بر شیئك قبول واحرازینه اولان میل طبیعی. قابلیت : بعض اقوامك عسکرلکه و بعضلرینك چفتجیلکه استعدادلری واردر؛ بو آدمك فلان خسته لغه چوق استعدادی واردر. ٢. ذکاوت، فطانت، علم وتربیه یه قابلیت : بو چوجغك چوق استعدادی واردر .

اِستِعطاف { سذ. عر. [«عطف» دن مص. استفعال] ترحم وشفقت طلب ایتمه : فلان حقنده معاونتکزی استعطاف ایدرم. [اصل معنای عربیسی بو صورتله بشقه سی حقنده استرحامدر.]

اِستِعظام { سذ. عر. [«عظمت» دن مص. استفعال] بیوتمه، بیوك کورمه، کوچك بر شیئه اهمیت ویروب بیوك کوسترمه : بو آدم خسته لغنی دائما استعظام ایدر. [عربیده تعظیم و تعظم معنالریله دخی قوللانیلیورسه ده، ترکجه ده بوندن بشقه معنی ایله قوللانلمسی جائز دکلدر.]

اِستِعفاء { سذ. عر. [«عفو» دن مص. استفعال] ١. عفو ایستمه : استعفای قصور. ٢. بر منصب وخدمتدن عفو اولنمغی ایستمه، کندی اختیاریله انفصال : مأموریتندن استعفا ایتدی؛ استعفاسنی ویردی؛ استعفاسی قبول اواندی، اولنمدی؛ استعفاسنی کری آلدی = استعفادن واز کچدی .

اِستِعفاف { سذ. عر. [«عفت» دن مص. استفعال] محرماتدن وارتکابدن اجتناب، عفت وناموسله اتصاف. [«عفت» بو معنایی افاده ایتدیکندن لزومسزدر .]

اِستِعفانامه { سذ. فا. بر مأموریتدن عفو اولنمسنی استدعا ضمننده ویردیکی ورقهٔ رسمیه : استعفانامه سنی تقدیم ایتدی .

اِستِعلاء { سذ. عر. [«علو» دن مص. استفعال] یوکسلمه، علو مرتبه حاصل ایتمه. [«اعتلا» دها مستعمل اولوب، بو لزومسزدر.]

اِستِعلام { سذ. عر. جـ : استعلامات. [«علم» دن مص. استفعال] معلومات طلبیچون مافوقدن مادونه اولنان رسمی مراجعت : ولایت کیفیتی سنجاقدن استعلام ایتدی؛ استعلامه دها جواب کلمدی .

اِستِعمال { سذ. عر. جـ : استعمالات. [«عمل» دن مص. استفعال] قوللانمه : سلاح استعمال ایتمك؛ شدت استعمال ایتمك: بو کلمه یی خانمی محلده استعمال ایدرلر. || حسن استعمال = کوزل قوللانمه، یرینه صرف ایتمه : نفوذ واقتدارینی حسن استعمال ایدیور. || سوء استعمال = نا بجا قوللانمه، حدینی تجاوزله یولسز حرکتده بولنمه : وظیفه سنی، نفوذ حکومتی، امنیتی سوء استعمال ایتدی.

اِستِغاثه { سذ. عر. [«غوث» دن مص. استفعال] یاردیم وامداد ایستمه، آمان و الغیاث دیه باغره رق استمداد. || د.

ادات استغاثه = آمان و آه! کبی مدد طلبیچون موضوع حرفلر.

اِستغراب (سذ. عر. «غرابة» دن مص. استفعال) تعجب ایتمه، تحیر، استعجاب: کمال استغرابله ایشیتدم.

« استغراب » بر شیئك غریب و نام باشقه اولمسنه. و « استعجاب » ایسه پك کوزل وفوق العاده بکنیله‌جك بر حالده بولنمسنه شاشمق حقنده مستعملدر.

اِستغراق (سذ. عر. «غرق» دن مص. استفعال) ١. طالمه، برشیئك ایچنه کومله، بر شیئله قاپلانمه. ٢. طالغینلق، ارباب تصوفك وجد وحاله طالوب ماسوادن بیخبر اولملری: حالت استغراقده نه یاپدیغنی بیلیوردی. ‖ د. عربیده حرف تعریفك کیردیکی اسمك مدلولنك کافهٔ افرادینی قاپلایه‌جق بر تعمیم بیان ایتمسی.

اِستغفار (سذ. عر. «غفران» دن مص. استفعال) جناب حقدن ذنوبك عفو و مغفرتنی استرحام ایتمه، استغفرالله دیه‌رك اظهار ندامت و توبه ایتمه: توبه واستغفار ایدهلم.

أَسْتَغْفِرُ اللّٰه («اللهدن عفو و مغفرت طلب ایدرم» معناسیله دعا اولوب، اکرام وتعظیمه قارشی دخی تواضع ومحویت ایچون وصانکه او سوزله کناهه کیرلمش ده استغفار اولنیورمش کبی ایراد اولنور.

اِستغلال (سذ. عر. «غله» دن مص. استفعال) کرایی و یا محصولی بورجه قارشی ویرلك اوزره اموال غیر منقوله‌نك ترهینی.

اِستغناء (سذ. عر. «غناء» دن مص. استفعال) ١. موجودله قناعت واونی باعث غنا اتخاذ ایده‌رك باشقه بر شیئه عرض احتیاج ایتمه‌مه. قناعت. ٢. عدم تنزل. یوز چویروب باقمامه، ناز، کبر ونخوت.

اِستفاده (سذ. عر. جـ: استفادات. «فائده» دن مص. استفعال) ١. فائده‌لنمه، قزانمه. کار ایتمه: بو چالیشمه‌دن بر استفاده‌کز وارمیدر؟ ٢. معناً فائده‌لنمه. بر شیء اوکرنمه. توسیع معلومات ایتمه: بو آدمك صحبتندن استفاده اولنور؛ باعث استفاده بر کتابدر. ‖ بوندن نه استفاده اولنور = نه قزانیلیر، نه چیقار، نه حاصل؟

اِستفاده‌لی (ص. ١. کارلی، قزانجلی: استفاده‌لی بر ایشدر. ٢. توسیع معلوماتی موجب، مطالعه‌سی نافع: استفاده‌لی بر کتابدر.

اِستفاضه (سذ. عر. «فیض» دن مص. استفعال) فیضلنمه، فیض و برکت حاصل ایتمه. ‖ بو معنی مجازی اولوب، اصل عربیده صو طاشمق و وادی صو ایله طولمق معناسنی بیان ایدر.

اِستفان (سـ. (ر. Στέφανος) اصل معناسی تاج اولوب، خرستیانلرده زوجینه اثنای نکاحده چیچك ومجوهراتدن اکلیل کیدیرمك عادت اولدیغندن، خرستیان نکاحی معناسیله قوللانیلیر.

اِستفتاء (سذ. عر. «فتوی» دن مص. استفعال) محکمهٔ شرعیه‌ده مخاصمیندن برینك مفتی‌یه مراجعتی.

اِستفتاح (سذ. عر. «فتح» دن مص. استفعال) ١. بدأ، مباشرت. ابتداء. ٢. اسنافك اوغور صایدقلری ایلك آلیش ویریش اغل. سفتاح: دها استفتاح (سفتاح) ایتمدم. ‖ تکبیر استفتاح = نمازه باشلارکن اوقونان تکبیر.

اِستفراش («فراش» دن مشتق اولمق اوزره برجاریه‌یی اوطه‌لق ایتمه معناسیله قوللانیلیورسه‌ده، عربیء فصیحده اولمدیغی کبی. لغت عامیهٔ عربیه‌ده دخی «افراش» و «افتراش» قوللانیلوب استفراش مسموع دکلدر.

اِستفراغ (سذ. عر. «فراغ» دن مص. استفعال) قوصمه ق. غثیان: استفراغ ایتمك.

اِستفسار (سذ. عر. «فسر» دن. مص. استفعال) صوروب آکلامه، بر شیء حقنده تفصیلات و معلومات ایستمه: استفسار خاطر.

اِستفهام (سذ. عر. جـ: استفهامات. «فهم» دن مص. استفعال) صوروب آکلامه. آکلامق ایچون اولنان سؤال. ‖ د. ادات استفهام = سؤاله مخصوص ادات. ترکجه‌ده «می» وعربیده «ا» و «هل» کبی.

اِستفهامی (ص. عر. ؤ: استفهامیه. د. سؤاله منسوب ومتعلق: خطاب استفهامی، جملهٔ استفهامیه.

اِستقبیل (سـ. حسابلاشمه. اویوشمه: استقبیل اولدیلر. ترکجه‌یه بکزه‌میور. اصلی آکلاشیله‌میه‌مدی. ر. Εἰς τὸ φιλικόν (ایس توفیلیقون) یعنی دوستانه ومحبتله تعبیرندن غلط اولمق احتمالی واردر.)

اِستقامَت (سذ. عر. «قیام» دن مص. استفعال) ١. طوغریلق، درستی. اکریلك ضدی: طریقك. خطك استقامتی. ٢. طوغری وناموسکارانه حرکت، طوغریلق، راستی، صدق: استقامتدن آیرلماملی؛ استقامت انسانی سلامته چیقاریر. ٣. بر شیئك بر طرفه طوغری اوزانمسی، جهت، توجه: فلان سلسلهٔ جبالك استقامتی شرقدن غربه‌در؛ حرکت ارضك استقامتی جنوبدن شماله ایدی.

اِستقبال (سذ. عر. «قبل» دن مص. استفعال) ١. کله‌جك زمان. ماضی مقابلی وحالك غیری، آتی: استقبالده نه اوله‌جغنی آنجق الله بیلیر؛ استقبالدن خبر ویرمك ادعاسی. ٢. قارشیلامه، کلکده اولان بر ذاتك اکرام ویا اظهار محبت ایچون اوکنه چیقمه: پك پارلاق بر استقباله مظهر اولدی؛ کمال طنطنه ایله استقبال ایتدیلر؛ استقبالنه چیقدیلر. ‖ ه. شمس وقمرك یکدیکرینه مقابل بولنمسی: استقبال قمر. ‖ د. فعلك حدثك کله‌جك زمانده وقوع بوله‌جغنی افاده ایدن صیغه‌سی که لسانمزده «جك» و «جق» اداتیله ختام بولور: کله‌جك، یازه‌جق کبی؛ استقبال ماضی = کچمش زمانك ایچنده بر آتی بیان ایدن صیغه: کلمش اوله‌جق کبی؛ حکایهٔ استقبال = نقل وروایت اولنان بر زمان ماضی‌یه کوره آتی بیان ایدن صیغه: کله‌جك ایدی کبی: روایت ماضی = کذلك بونك مسموعات اوزره نقلنی افاده ایدن صیغه: کله‌جك ایمش کبی. ‖ استقبال قبله = قبله‌یه توجه.

اِستقبالاً (ظز. عر. ایلریده، کله‌جك زمانده. آتیاً: حالاً واستقبالاً.

اِستقبالی (ص. عر. ؤ: استقبالیه. کله‌جك زمانه و یا قارشیلامغه منسوب ومتعلق: تأمینات استقبالیه: تشریفات استقبالیه.

اِستقرار (سذ. عر. «قرار» دن مص. استفعال) ١. یرلشمه. قرار بولمه. بریرده ثابت و ساکن اولمه: بر چوق وقت سیاحتدن صکره فلان یرده استقرار ایتدی. ٢. قرارلاشمه. تمامیله تقرر وتعین ایتمه: بونك نظامی هنوز استقرار ایتمدی. ‖ بو معنی ایله تقرر دها مستعملدر ■

اِستقراض (سذ. عر. جـ: استقراضات. «قرض» دن مص. استفعال) فائضله آقچه آلمه. بورج ایتمه: استقراضسز اداره ممکن دکلدر. ‖ اصل عربیده بو معنایه «اقتراض» موضوع اولوب. «استقراض» ایسه بورج ایستمك دیمکدر.)

اِستقصاء (سذ. عر. «قصو» دن مص. استفعال) بر شیئك کنهنه وارمغه چالیشمه، درین تفتیش وتحقیق. ز. ‖ ط. داخلی بر مرضك حقیقتنی آکلامق اوزره آلات و وسائط مختلفه استعمالی.

اِستقطاب (سذ. عر. «قطب» دن مص. استفعال. لغت مولده) م. استقطاب ضیاء = اشعهٔ شمسك انکسار طریقیله قوس قزحده‌کی الوان سبعه‌یه بعدالانقسام بر نقطه‌یه جمعی.

اِستقطار (سذ. عر. «قطر» دن مص. استفعال) م. بر مایعی انبیقدن چکمه. («تقطیر» دن دها طوغری و دها فنیدر.)

اِستقلال (سذ. عر. «قلة» دن مص. استفعال) ١. کندی باشنه اولمه، کیمسه‌یه تابع اولمیوب کندی کندینه اولمه: استقلال قزانمق، کسب استقلال ایتمك: («استقلالیت» دیمك خطادر.) ٢. آز کورمه. آزسنمه: کندیسنه تعیین اولنان معاشی استقلال ایتدی. ز.

اِستقلالی (ص. عر. ؤ: استقلالیه. استقلاله یعنی کندی باشنه اولمغه منسوب ومتعلق.

اِستِك (استمك وساثره. ر: ایستك. ایستمك وساثره.

اِستکبار (سذ. عر. «کبر» دن مص. استفعال) ١. بیوك بولمه. بیوك کورمه،

بیوتمه. چوق اهمیت ویرمه. [«استعظام» دها مستعملدر.] ۲. کبر. عظمت. [«تکبر» دها مستعملدر.]

استکثار [سذ. عر. [«کثرت» دن مص. استفعال] چوق کورمه، چوغمسیمه: آلدیغی معاش استکثار اولنه‌ماز.

استکراء [اکرا ایله طوتمه و اکرالامه معناسیله مستعمل ایسه‌ده عربیده «اکتراء» قوللانیلوب بو ماده استفعال بابندن اصلا کلمدیکندن، غلطدر.

استکراه [سذ. عر. [«کره» دن مص. استفعال] کریه کوروب نفرت ایتمه، تیکسینمه، ایگرنمه: قیافتندن انسان استکراه ایدر. [اصل عربیده معناسی بر شیئی کرهاً یعنی زورله والسقیه‌رك یاپتقدن عبارتدر.]

استکساب [«اکتساب» دن غلطدر.

استکشاف [سذ. عر. جـ: استکشافات. [«کشف» دن مص. استفعال] کشف وتحقیق ایتمکه چالیشمه. اطراف وتفرعاتی ظاهره چیقارمه. || ع. دشمن اردوسنك ویا مواقعنك احوالنی آکلامغه چالیشمه: استکشافات عسکریه: استکشاف تعرضی: استکشاف عادی: استکشاف خریطه‌سی: استکشاف قولی.

استکمال [سذ. عر. [«کمال» دن مص. استفعال] ۱. بیتیرمه، اتمام. نقصانی اکمال. تماملامه: استکمال اسباب مدافعه. ۲. بر ایشك نقصانسز ومکمل اولمسی. کماله ایردیرلمسی: طرق ومعابرك استکمالی الزمدر.

استکناه [«اکتناه» دن غل. [«کنه» ماده‌سی بشقه بابدن کلز.]

استلاغمیت [سـ. [یونانیدن مأخوذ فر. Stalagmite] امـ. یرآلتنده بعض مغاره‌لرده مواد کلسیه‌یی حاوی صولر طاملامسندن آشاغیدن یوقاری‌یه دیکنه اوزانمش صورتنده تشکل ایدن طاشلر، مقطرهٔ تحتانیه.

استلاقتیت [سـ. [یونانیدن مأخوذ فر. Stalactite] امـ. یرآلتنده بعض مغاره‌لرده مواد کلسیه‌یی حاوی صولر طاملامه‌سندن یوقاریدن آشاغی‌یه صارقمش صورتنده تشکل ایدن آویزه کبی طاشلر، مقطرهٔ فوقیه.

استلام [سذ. عر. [«سلم» دن مص. افتعال] الی طوقندیروب اوپه‌رك (حجراسودی) زیارت ایتمه.

استلزام [سذ. عر. [«لزوم» دن مص. استفعال] بر نتیجهٔ طبیعیه وضروریه صورتیله ایجاب ایتمه: کیجه چوق چالیشمه‌کز صباح کچ قالقمکزی استلزام ایدر.

استماع [سـذ. عر. [«سمع» دن مص. افتعال] ۱. دیکلمه، قولاق ویرمه: درس، وعظ، حدیث، دعوی استماع ایتمك. ۲. دیکلیوب قبول ایتمك، احالهٔ سمع اعتبار ایتمك: فریادمی، نصیحتمی استماع ایتمدك. ۳. ایشیتمه، مسموعی اوله: بو بیتی کندیسندن استماع ایتمشیدم: استماع حوادث. [بو معنی ایله استعمالی پك طوغری دکلدر.] ٤. طبیبك داخلی بر مرضی آکلامق ایچون قولاق ویروب دیکلمه‌سی. استقصاء: کوکسمی استماع ایتدی.

استمالت [یاخود استماله. سذ. عر. جـ: استمالات. [«میل» دن مص. استفعال] میل ایتدیرمه، جذب ایتمه. کوکل آلمه، مواعدله آووتمه: استمالتله یوزه کولدیکنه باقمه.

استمداد [سذ. عر. [«مدد» دن مص. استفعال] ۱. یاردیم ایستمه، برینك عون ومرحمتنه مراجعت: کمال تضرعله لطف سبحانیدن استمداد ایتدی. ۲. دشمنه قارشی یاردیم ایچون بر قوماندانی ویاخود متفق بر دولتدن عسکر طلبی: قارشیسنده‌کی قوتك کثرتی کورنجه استمداده مجبور اولدی.

استمرار [سذ. عر. [«مرور» دن مص. استفعال] سورمه. سوروب بر دوزی‌یه کیتمه. دوام. [متین ومستحکم اوله معناسیله قوللانلمامالیدر.]

استمراری [ص. عر. ژ: استمراریه. د. بر دوزی‌یه سوروب کیتمك معناسنی افاده ایدن: صیغهٔ استمراریه = لسانمزده (مرك) و (مرق) اداتلریله ختام بولان صیغهٔ فعل: (کیدمرك) و (یازمرق) کبی.

استمزاج [مزاج کلمه‌سنك لسانمزده‌کی معنای عامیانه‌سیله استفعال بابندن کثیرلمسندن متولد اولان بو لفظ بر خصوصك آچیقدن تکلیفندن اول نه تأثیر ایده‌جکنی ونه صورتله قبول اولنه‌جغنی طولاییسیله آکلامق معناسیله مستعمل ایسه‌ده، عربی دکلدر. لزومیله برابر غلطدر.

استملك [استملاك وسائره. یا: ایستملك وسائره.

استملاك [بر ملکك منفعت عمومیه ایچون جانب میریدن طوعاً وکرهاً اشتراسی معناسیله مستعمل کوزل بر لغت ایسه‌ده عربی دکلدر. «ملك» ماده‌سی اصلا استفعال بابندن کلیوب، «تملك» کلمه‌سنك ده تماميله بو معنایه کلدیکی «تاج العروس» ك مستدرکاتنده مبین اولدیغندن، بونك یرینه «تملك» قوللانلمق اقتضا ایدر.

استمناء [سذ. عر. [«منی» دن مص. استفعال] بر واسطهٔ غیر طبیعیه ایله منی‌یی دوکمك فعل مکروهی: استمناء بالید.

استمهال [سذ. عر. [«مهل» دن مص. استفعال] مهلت ایستمه. ز.

استناد [سذ. عر. جـ: استنادات. [«سنود» دن مص. افتعال] ۱. طیانمه، اتکا: دکنکنه استناد ایدوب طورمشیدی. ۲. کوکنمه. اعتماد: هر خصوصده لطف الهی‌یه استناد ایدرم. ۳. بر شیئه دلیل وسند نظریله باقوب بر دعوانی اونك اوزرینه بنا ایتمه: علی الغفله سویلنمش بر سوزه استناد ایده‌رك بر طاقم مطالبه قالقیشدی. || ع. استناد خطی = عسکرك حین حاجتده چکیلوب مدافعه ایده‌جکی خط.

استناداً [ح. عر. ۱. طیانه‌رق، کوکنه‌رك، اعتماداً: فلانك حمایه‌سنه استناداً بوکا جرأت ایدیور؛ عفوکزه استناداً. ۲. سند ودلیل اتخاذ ایده‌رك: نابینك بر بیتنه استناداً بو سوزك جوازنی ادعا ایدیور.

استنادگاه [سـ. فا. طیانه‌جق، کوکنه‌جك یر، آرقه. ظهیر: بم استنادگاهم آنجق جناب حقدر.

استناره [سذ. عر. [«نور» دن مص. استفعال] نورلاندیرمه، ضیالاندیرمه، پارلاتمه. لسـ.

استنباط [سذ. عر. [«نبوط» دن مص. استفعال] بر سوز ویا ایشدن کیزلی بر معنی چیقارمه، ضمناً آکلامه: سوزندن بونی استنباط ایدیورم.

استنتاج [سذ. عر. [«نتاج» دن مص. استفعال] نتیجه چیقارمه: سوزلرکزدن شو استنتاج اولنیور.

استنساخ [سذ. عر. [«نسخ» دن مص. استفعال] بر نسخه‌سنی، صورتنی چیقارمه، یازمه: کتاب استنساخ ایده‌رك اجرتیله تعیش ایدردی.

استنشاد [سذ. عر. [«نشد» دن مص. استفعال] برینه شعر سویلتمه، شعر انشادینی امر یا تکلیف ایتمه: خلیفه استنشاد ایتمه‌دن کندیسی بر قصیده انشاد ایتدی.

استنشاق [سذ. عر. [«نشق» دن مص. استفعال] ف. آبدستده بورنه صو چکمه.

استنصار [سذ. عر. [«نصر» دن مص. استفعال] یاردیم ایستمه، استعانه، استمداد. ز. و لسـ.

استنطاق [سذ. عر. جـ: استنطاقات. [«نطق» دن مص. استفعال] سویلتمه، سوز سویلمه‌سنی تکلیف. || حقـ. بر وقعهٔ عدلیه‌یه مدخلی اولان بر شخصه مرتب سؤاللر ایرادیله ویردیکی جوابلرك قیدی: استنطاق ایتمك: استنطاقه آلمق، چکمك: تحت استنطاقه آلمق: استنطاق مأموری = مستنطق: استنطاق دائره‌سی، قلمی.

استنطاقنامه [سـ. فا. حقـ. مظنونه ایراد اولنان سؤاللرله ویردیکی جوابلری حاوی ورقه: استنطاقنامه‌یی تمهیر ایتدی.

استنطاقی [ص. عر. ژ: استنطاقیه. حقـ. استنطاقه منسوب ومتعلق: اوراق استنطاقیه.

استنغه [سـ. ایتا. [بحـ. یلکنلرك یوقاری قالدیریلوب طوپلانمسی وبو حرکتك اجراسی ایچون ویریلان قوماندە: استنغه یلکن = یلکنی طوپلا.]

استنکاف [سذ. عر. [«نکف» دن مص. استفعال]

قبول ایتمه‌مه، رد، امتناع، اعراض، عدم موافقت : ابتدا رضا ویرمش ایکن بعده استنکاف ایتدی.

اِستَنوغرافیا (ـ. | یو. ـ ... | ... |) پك آز وپك قیصه اشارات و خطوطله پك چابق یازیلیر بر خط، که مجلسلرده ایراد اولنان نطقلری و سائر بویله افاداتی قید ایتمکده مستعملدر، خط مختصر. ـــ بو خطی یازانلره‌ده (استنوغراف) دینلیر.

اِستِواء (سذ. عر. [«سوی»دن مص. افتعال] مساوی اولمه. ایکی شیئك بر اولمسی : استواء خطین. [بو معنی ایله تساوی دها مستعملدر.] ۲. دوز اولمه. دوزلك. ۳. اورته‌ده وتام بر درجه‌ده بولنمه. اعتدال. || م. خط استواء = کرهٔ ارضك ایکی قطبندن مساوی بعد ومسافه‌ده فرض اولنان خط که اعتدال ربیع و خریف کونلری شمس تام اونك اوستندن کچر وایل ونهار بتون کرهٔ ارضده مساوی اولور. [همزه‌نك ضمیله اوقونمسی غلطدر.]

أُسْتُوار (ص. فا. صاغلام. متین، محکم. قوی. لـ.

أُسْتُوانه (واستوانی. لا: اسطوانه واسطوانی.

اِستُوبَج (ـ. قورشون بویاسی دینلن بیاض معدنی بر ماده که بویاجیلقده مستعملدر. عر: اسفیداج. || قبا استوبج = بویا آستاریچون استوبج یرینه

قوللانیلان بیاض بر طوپراق.

اِستوپو (یااستوپی یاخود اصطوپو. ـ. | ایتا : Stupa | لا : استوریه. [عربیده دخی اصطبه ویا اسطبه دینلدیکی فیروز آبادینك قاموسنده مذکور ایسه‌ده بونك‌ده معرب اولدیغی ظاهردر.]

اِستوج (ـ. [ایتا] جراح و مهندس آلاتی طاقمی وبونلری حاوی قوطی.

اِستورپه (ـ. [نکا : Storp | ۱. سفائنده سیلوب سوپورمکده قوللانیلان قبا کتن وکنویر یاخود بوزوق خلاط پارچه‌سی. ۲. بر اینجه خلاطك بر اوجنه اوزری اوریلی برقورشون پارچه‌سی ربط ایتمك ودیکر اوجی قبضه اتخاذ ایدلك صورتیله یاپیلان آلت ضرب که اکثر یاطلومبه‌جیلر یکدیکرلرینی ضرب ایچون استعمال ایدرلر.

أُستوره (یاخود اوسطوره. لا: اوستره.

اِستوفاتو (یاخود اسطوفاتو. ـ. | ایتا. Stoffato | صالچه‌لی بر نوع ات یمکی.

اِستوفه (یاخود استیفه. ـ. | ایتا : Stoffa | بر جنس ایپك قماش که اکثریا صیرمه‌لی ویا قلابدانلی اولوب مفروشاتده قوللانیلیر.

اِستِهداء (سذ. عر. [«هدی» دن مص. استفعال] هدایت ایستمه، طوغری یوله، طریق مستقیمه سوق اولنمسی طلب وآرزو ایتمه : استهدا ایچون بر مرشد کامله مراجعت اقتضا

ایدر.

اِستِهزاء (سذ. عر. [«هزء» دن مص. استفعال] اکلنمه، اکلنجه‌یه آلمه، ذوقلنمه : برینی، بریله استهزا ایتمك : برینی استهزایه آلمق.

اِستِهلاك (سذ. عر. [«هلاك» دن مص. استفعال] ۱. اسراف صورتیله محو ایتمه : بونجه میراثی آز وقتده استهلاك ایتدی. ۲. قوللانه‌رق صرف ایتمه، بیتیرمه، توکتمه : قیشین استهلاك اولنان اودون.

اِستِهلال (سذ. عر. [«هلال» دن مص. استفعال] یکی آی کورنمه، هلال تماشاسی. || د. براعت استهلال = بر کتاب ویا نطق ومقاله‌نك مقدمه‌سنده ایچنده بحث اولنه‌جق مرادی آکدیرر فقره‌لر ایرادی.

اِستیجار (سذ. عر. [«اجر» دن مص. استفعال] کرا ایله طوتمه. کرالامه.

اِستیذان (سذ. عر. [«اذن» دن مص. استفعال] اذن ایستمه، رخصت ومأذونیت طلب ایتمه. طانیشمه : بالاستیذان. لدی الاستیذان، عند الاستیذان = مأذونیت ایستدکده : بلا استیذان = رخصت ایستمکسزین، طانیشمقسزین.

اِستیصال (سذ. عر. [«اصل» دن مص. استفعال] کوککندن قوپاروب چیقارمه، اساساً وجودینی امحا : بوممالکتدن اشقیانی استیصاله موفق اولدی.

اِستیضاح (سذ. عر. ج : استیضاحات.

[«وضوح» دن مص. استفعال] بر ایشك آچیق بیان اولنمسی طلب ایتمه، بر ماده حقنده ایضاحات طلب ایتمه : استیضاح کیفیت ضمننده ولایته امرنامه یازلدی: استیضاحات ایله اضاعهٔ وقت اولنیور.

اِستیضاحاً (ح. عر. ایضاحات طلبیچون استیضاح مسئله ضمننده.

اِستیعاب (سذ. عر. [«وعب» دن مص. استفعال] ۱. ایچنه آلمه، ایچنه صیغمه : تجربه ایکی اوقه صو استیعاب ایدر. ۲. طوتمه قبلامه. ضبط ایتمه : بو آغاجلر بتون باغچه‌یی استیعاب ایده‌جکدر.

اِستیف (ـ. ایتا.] ۱. صره، نظام، دیزی : استیفه قومق = صره‌لامق. دیزمك. ترتیب و تنظیم ایتمك. ۲. صره‌لنمش شیء، دیزی. منتظم یغین : اودون. بالیق استیفی. || ی. کمی حموله‌سنك حرکتنه مانع اولمیه‌جق صورتده ترتیب و تنظیمی. || برینك استیفنی بوزمق = تحقیر و تذلیل ایتمك. || استیفنی بوزمامق = طورنی و طوریشنی اصلا دکیشدیرمه‌مك.

اِستیفاء (سذ. عر. [«وفا» دن مص. استفعال] تماميله وکاملاً اخذ : مطلوبنی استیفا ایتدی؛ استیفای تکالیف امیریه.

اِستیفلَمك (یاخود استیفله‌مك. فت. صره لامق، دیزمك. استیف ایتمك : اودونلری استیفلدیلر.

اِستیلاء (سذ. عر. [«ولی» دن مص. استفعال] ۱. اله کچیرمه، تحت تصرفه آلمه : بر مملکتی استیلا ایتمك. ۲. یایلمق، قابلامق : وبا بتون اوطرفلری استیلا ایتدی. [فرانسزجه‌ده Occupation دینلن حربسز وموقت ضبط واداره «اشغال» ویا «احراز» کبی مناسبتسز لغتلردن ایسه «استیلا» ویا «استیلای موقت» ایله ترجمه اولنسه دها مناسب اولور.]

اِستیلائی (ص. عر. ث : استیلائیه. ضبط واستیلایه متعلق : بعض مقاصد استیلائیه‌سی آکلاشلیور. || ط. بر مملکته داخل اولنجه هر طرفه سرایت وبتون مملکتی استیلا ایتمك خاصه‌سنی حائز اولان : امراض استیلائیه.

اِستیم (وغل : استیم. ـ. | نکا : Steam | وابور ماکینه‌سنك وسائر ماکینه‌لرك قزانده بریکوب ماکنه‌یی تحریك ایدن بوغو، بخار : وابورك استیمی کلدی، استیمی آزدر.

اِستیماتور (ـ. | ایتا. Estimatore | کمرکده امتعه ومواد تجاریه‌یه بها بیچن مأمور، مخمن = استیماره‌جی.

اِستیماره (ـ. ایتا. Estimare | تقدیر قیمت، تخمین قیمت، کمرکده امتعه و مواد تجاریه‌یه بها بیچمك وظیفه‌سی : استیماره مأموری = مخمن.

اِستیماره‌جی (ـ. کمرکده امتعه ومواد تجاریه‌یه بها بیچن مأمور. مخمن، استیماتور.

اِستیمان (سذ. عر. [«امان» دن مص. استفعال] امان دیله‌مه، امان دیله‌یه‌رك تسلیم اولمه : استیمان ایدن ارباب شقاوت.

اِستیمبوط (ـ. | نکا. Steam-boat | کوچك وابور. چته.

اِستیناس (سذ. عر. [«انس» دن مص. استفعال] انسیت پیدا ایتمه. آلیشمه. وحشت زائل اولوب مونس اولمه.

اِستیناف (سذ. عر. [«انف» دن مص. استفعال] ۱. یکیدن باشلامه. ۲. || حق. محکمهٔ ابتدائیه‌دن ویریلن حکمه راضی اولمیوب، دعوانی اونك مافوقنده‌کی محکمه‌یه نقل ایتمه: استیناف دعوی ایتدی. || د. نحو عربیده بر سؤال مقدره جواب حکمنده سوز ایرادی: واو استیناف = بوکادلالت ایدن «و». || حق. محکمهٔ استیناف = محکمهٔ ابتدائیه‌نك مافوقنده ومحکمهٔ تمییزك مادوننده اوله‌رق ایکنجی درجه‌ده اولان محکمه، که دعاوی‌یی استینافاً کورور. ولایات مراکزنده بولنور.

اِستینافاً (ح. عر. حق. استیناف صورتیله، ایکنجی درجه‌ده محاکمه اولنمق اوزره: استینافاً رؤیت دعوی اولندی.

اِستینافی (ص. عر. ث: استینافیه. حق. استینافه منسوب و متعلق : محکمهٔ استینافیه. || د. نحو عربیده بر سؤال مقدره جواب حکمنده بولنان : جملهٔ استینافیه.

اِستینغه { ــ. با : استنغه .

اِستیهال { سنذ. عر. ا «اهل» دن مص. استفعال ا بر شیئه مستحق و اهل اولمه، استحقاق، لیاقت : عهدهٔ استیهالنه فلان مأموریت تودیع اولندی.

آسحار { سذ. جم. عر. فد : سحر. با : سحر.

اِسحَق قوشی { ــ. حق قوشی، مرغ شب آویز.

اَسخِیاء { سنذ. جم. عر. فد : سخی. با : سخی.

اَسَد { سذ. عر. آرسلان، شیر. | اسد الله = حضرت علی المرتضی (رضه) افندمزه ویریلن عنواندر. || هـ. برج اسد = بروجِ اثنا عشرك بشنجیسی. که کونش بو برجه تموز رومینك ١١ نده داخل اولور: قلب الاسد = برج اسد ده برنجی درجه‌ده بر نجم ثابت. ا فر. Regulus ا : ذنب الاسد = ینه او برجده ایکنجی درجه‌ده بر نجم ثابت ا فر. Denebola ا : ظهر الاسد = ینه او برجده ایکنجی درجه ده بر نجم ثابت ا فر. Geba ا . || اسد اصغر = برج اسد ایله دب اکبر آره‌سنده بر جملهٔ کوکبیه. ا فر : Petit Lion ا .

آسدیرمك { فت. اهمسنی موجب اولمق، هبوب ایتدیرمك : پوبرازی بو قدر شدتله اسدیرن شمال طرفلرنده یاغان قارلردر .

اَسْر { سذ. عر. طوتسا قلق، اسیر دوشمه، اسارت. ذ.

اِسْر { سذ. عر. ر. بر خطك ایکی منتهاسندن بر سطح اوزرینه ایندیریلن عمودلری آره‌سنده‌کی مسافه: اسر افقی : اسر عمودی.

أُسْر { سذ. عر. ط. ادرار طوتلمه .

اِسراء { سذ. عر. ا «سرایت» دن مص. افعال ا یو. روتمه، تمشیه. ا اصل معناسی کیجه‌این یوروتمه اولوب، هله غیر ذی روح حقنده عادتا ارسال معناسیله استعمالی غلط فحش اولدیغندن، استعمالندن بسبتون صرف نظر اولنمسه دها اییدر: زیرا بو معنایی افاده ایده‌جك متعدد لغتلرمز واردر. ا

اُسَراء { سذ. جم. عر. فد : اسیر. با : اسیر .

آسرار { سذ. جم. عر. فد : سر. با : سر.

آسرار { ــ. ا آنف البیان لغت عربیه‌دن مأخوذ اولمه کرکدر ا قنب هندی دیلن بر نباتك یاپراغی، که توتون کبی ایچلدکده کیف ویروب انسانی غریب برطاقم خیالاته طالدیرر: اسرار چکمك: اسرار تریاکیسی.

اِسرار { سذ. عر. ا «سر» دن مص. افعال ا کیزله‌مه. سر طوتمه، کتم. ذ.

آسرارکش { ص. فا. اسرار چکن، اسرار تریاکیسی، اسراره مبتلا.

اِسراع { سذ. عر. ا «سرعة» دن مص. افعال ا سرعت ایتدیرمه، چابوقلاندیرمه، تعجیل ایتمه. ا «تسریع» دها مستعمل ایسه‌ده، «سرعت» ماده‌سی عربیده تفعیل بابندن اصلا کلمه‌مکله، یاکلیش واصلسز اولدیغندن، لزومی وار ایسه. «اسراع» قوللانلمیلیدر. ا

اِسراف { سذ. عر. جم : اسرافات. ا «سرف» دن مص. افعال ا لزومسز یره وفضله اوله‌رق مال وسائره‌یی صرف و اتلاف ایتمه : مالنی اسراف ایتدی: اسراف کلامه حاجت یوقدر: اسراف حرامدر .

اِسرافیل { سخ. ا عبرانیجه‌دن ا درت ملك مقربدن بری که قیامت کونی صوری اوفلیکه مکلفدر .

اِسرائیل { سخ. ا عبرانیجه ده عبدالله دیمکدر ا حضرت یعقوب (عم) ك لقبی اولوب، نبی مشار الیهك اون ایکی اولادندن منشعب اولان عبرانیلره دخی بو مناسبتله (بنی اسرائیل) دیرلر.

اِسرائیلیّات { سذ. جم. عر. بنی اسرائیل کتابلرنده خرافات قبیلندن اوله‌رق منقول بولنان حکایات و تفصیلات .

أُسْرُب { سذ. عر. کیم. قورشون. ا «رصاص» دخی دیرلرسه‌ده، اصل رصاص قلای دیمك اولدیغندن، تفریق اقتضا ایدر. ا

اَسرَع { ص. عر. ا «سریع» دن ستف ا دها و یا پك سرعتلی وچابق. لسه .

اَسره { سـ. خطمزك حرکات ثلثهٔ اصلیه سندن بری، که آلتده (ِ) یازیلیر. کسره‌نك ترکجه‌ده اینجه (کسرهٔ خفیفه)

وقالین (کسرهٔ ثقیله) اوله‌رق ایکی تلفظی واردر. ایکنجیسنك (ِ) صورتنده یازیله‌رق تفریق اقتضا ایدر. ترکی الاصل کلمه‌لرده اکثریا (ی) ایله اظهار اولنیر. تسهیل قرائت ایچون بو (ی) یی یازمه‌ده امساك اولنمامیدر. یا اکثر (بز) ، (سز)، (بز) کبی کثرت استعماللە تردده محل براقیه‌جق قدر بللنمش بعض کلمه‌لر مستثنادر. عربیده «ایکی اسره» تنوینك مکسوریه دینور. | اوستون اسره = حرکات. حرکه اشارتلری.

آسره‌لمك { یا اسره‌له‌مك. فت. اسره حرکه‌سنی قومق. اسره ایله اوقومق: کسره ایله تحریك، تکسیر ایتمك.

آسره‌لنمك { فط. اسره حرکه‌سیله حرکه‌لنمك، اسره ایله اوقونمق. کسره ایله تحریك، تکسیر اولنمق .

آسره‌لی { ص. اسره حرکه‌سیله حرکه‌لنمش. اسره ایله اوقونان، مکسور .

آسریك { ص. ا «اسریمك» دن. اصلی : اوسروك ا ١. سرخوش، مست، سکران. ٢. آزغین. قیزغین : اسریك دوه .

آسریمك { مص : اسریر. فل. ا اصلی : اوسرومك ا ١. سرخوش اولمق. ٢. تیزمق، آزمق .

آسطار { سذ. جم. عر. فد. سطر. ا با : سطر. ا «سطور» دها مستعملدر. ا

اِسطار { سذ. عر. ا «سطر» دن مص. افعال ا یازمه و تحریر معناسیله قوللانانلر وار ایسه‌ده، معنای حقیقیسی «سطر آلمق» و «یاکلیش اوقومق» دن عبارت اولدیغندن. بزجه اولان استعمالی غلطدر (تسطیر) تجویز اولنه‌بیلیر .

اِسطَبل { یاخود اصطبل. سذ. عر. ا یو. στάβλον ا آخور: اسطبل عامره ا غلا ا = خاص آخور: اسطبل عامره مدیری = میرآخور: اسطبل عامره پایه‌سی = قپوجی باشیلقدن یوقاری ومیر الامرالقدن آشاغی ملکیه رتبه‌سی .

اُسطرلاب { یاخود اصطرلاب. سذ. عر. ا یو. ἀστρολάβιον ا. اوقتیله اجرام سماویه‌نك ارتفاعنی آلمقده مستعمل بر نوع رصد آلتی .

اِسطَقس { سذ. عر. ا یو. στοιχεῖον ا عنصر. عناصر اربعه‌نك بهری. اصل. جوهر. ا حکمت عتیقه ده مستعمل ایدی. ا

اُسطوانه { سذ. عر. ا فا. «ستون» دن واوده یو. στῦλος دن ا ١. دیرك، عمود. ٢. ایچی بوش عمود. زیوانه. ا ر. زیوانه شکلی، دائره‌نك خط مستقیم اوزره حرکتیله کسب ارتفاع ایتمسندن حاصل اولان شکل مجسم: اسطوانهٔ قائمه: استوانهٔ مائله .

اُسطوانی { ص. عر. ؤ : اسطوانیه. اسطوانه شکلنده اولان .

اِسعاد { سذ. عر. ا «سعد» دن مص. افعال ا مسعود ایتمه. سعد ویمنت قزاندیرمه. ذ.

آسعار { سذ. عر. جم فد : سعر. با : سعر.

اِسعاف { سذ. عر. ا «سعف» دن مص. افعال ا بریك طلب ورجاسنی قبول ایله ایستدیکنی اجرا ایتمه : اسعاف مطلوبی. اسعاف مستدعابی. ا اصل عربیده ایش بیتیرمه وبرینك دعوتنی قبول معنالرینی افاده ایتمکله. بزم صورت استعماللرزده تعمیم واردر. ا

اَسعَد { ص. عر. ا «سعید» دن ستف. ا دها سعید. پك مسعود. دها بختیار ویامیمنتلی .

اَسَف { سذ. عر. آجیمه. کدر. فوت اولان بر شیئدن محزون اولمه : بوکا چوق اسف ایتدم؛ اسف ایتمیك چاره‌سی بولنور .

اَسَفا { حد. واأسفا! ایواه! یازیق! وااسفا که تعمیر و تلافیسی ممکن دکلدر .

اَسفار { سذ. جم. عر. فد : سَفَر. وسِفر . با : سفر .

اَسفَل { ص. عر. ؤ : سفلی. جم : اسافل. ا «سافل» دن ستف. ا دها ویا پك دون وآلچق اولان : اسفل ناس. || اسفل السافلین = جهنم .

اِسفَناخیّه { صذ. عر. با. فصیلهٔ اسفناخیه = اسپناق قبیلندن اولان نباتات.

اِسفَنجی { ص. عر. ؤ : اسفنجیه. ا ت. سونکره مشابه اولان : اجسام اسفنجیه .

اِسفیداج { سذ. عر. ا ف. بیاض دیمك اولان «سپیده»

دن معرب] کمیه. استوچ.

اِسفِینقس [س. ایو. [illegible]] اسکی یونانیلرده موهوم بر جانورکه کویا مارین وعابرینه معما کبی بر طاقم سؤاللر ایراد ایده‌رك جواب ویره‌مینلری یوتارمش. اسکی مصریلر عندنده قدین باشلی آرسلان شکلنده بر صنم که الیوم موجود اولان بر جسیمه عربلر (ابو الهول) دیرلر.

اِسقاء [سد. عر. [«سق» دن مص. افعال] انسان و حیوانانه یاخود اراضی‌یه صو ویرمه. صووارمه. صولامه. اروا: حیواناتی، باغچه‌یی اسقا ایتدی: مندرس آیدین اووه‌سنی اسقا ایدر.

اسقاپارمه [س. ایتا.] بح. کمی‌یی طوبدن کرالامه.

اسقاچه [ایتا.] بح. کمی دیرکنك آیاغی، آیاقلی.

اِسقارپین [س. فر. Escarpin] قونجسز ویا یاریم قونجلی ظریف آیاق قابی. آلا فرانغه خفیف قوندوره.

اسقارچه [س. ایتا.] بح. کمی حموله‌سنك بك صیق استیف اولمسی.

اسقارصو [س. ایتا.] بح. ۱. اسکله‌لری طولدیرر دیك روز کار. ۲. کمینك آله‌سنه [illegible] طولدیرلمق اوزره اوتوری کرلانمسی.

اسقارموز [س. ایتا.] ۱. بح. کورك طالغی اوزره قیق و صندالك یان کنارینه دیکنه صوقلمش تخته چیوی. ۲. بر جنس کوچك بالیق.

اسقاره [یاخود اسقره س. ار. [illegible]] مختلف ایشلره مخصوص اوله‌رق آغاج ویا دمیر وساره‌دن قفس ویا پارمقلق، شبکه: مطبخ اسقاره‌سی = کولباصدی و بالیق پیشیرمکه مخصوص قولپلی دمیر قفس: کمی اسقاره‌سی = اوستنده کمی‌یی انشا ایدوب برابر دکزه ایندیرمکه مخصوص بیوك قیزاق: تمل اسقاره‌سی = چوروك و باتاقلق طوپراقلرده اوستنده تمل طورمغه مخصوص قونیلان آغاجلر: کزندی اسقاره‌سی = آلت قاته آیدینلق ویرمك ویاطاشلرك اوزرینه باصلمق اوزره قفس شکلنده دوشمه: اسقاره بالیغی. وغلط اوله‌رق بالیق اسقاره‌سی = اسقاره‌ده پیشمش بالیق.

اِسقاط [سد. عر. [«سقوط» دن مص. افعال] ۱. دوشورمه. آشاغی آتمه. ۲. حذف امحا. رفع: فرسیده اکثریا اسکندرك همزه‌سی اسقاط اولنور. ۳. حکمسز براقمه. ابطال. باشه کلسی مقدر اولان بر قضانك اوقت برحدنه ایله اولمش حکمنه چیقسی: آیا عکری اجینمکزسه‌ده بونکه بلکه بر بیوك قضا اسقاط اولندی. ۴. محروم ایتمه. غائب وفوت ایتمه: حقوق مدنیه‌دن اسقاط اولندی. ۵. مونانك روحیچون یعنی عذابلرینك عفو وامحاسیچون بر رسم مخصوصله ویریلان صدقه: اسقاط آقچه‌سی. اسقاط جنین = رحمدن قصداً چوجق دوشورمك ویا دوشورتمك جنایتی.

اسقالره [س. ایتا.] بح. ۱. کمی آرمه‌سی نردبانی. ۲. سفائن حربیه‌نك صول طرفنده‌کی تشریفات نردبانی.

اسقاله [س. ایتا. Scala] آلات موسیقیه پرده‌لرینه پارمق آلیشدیرمق تعلیمی.

اَسقام [سد. ج. عر. فد: سقم. [ا]: سقم.

اِسقاندیل [و اسقاندیل. ا]: اسقنبیل. اسقندیل.

اِسقَرلات [س. ایتا. Scarlato] خاص بویالی پك قرمزی و پك پارلاق بر جنس اسکی وندیك چوخه‌سی.

اِسقَره [ا]: اسقاره.

اَسقریم [س. فر. Escrime] قلیج ومیچ تعلیمی. سلاحبازلق. لسه.

اِسقَنبیل [س. ار.] ۱. بر نوع کاغد اویونی: اسقنبیل اوینامق. ۲. علی الاطلاق اویون کاغدی.

اِسقَندیل [س. ایتا.] بح. ۱. دکیزك عمق درجه‌سنی آکلامق ایچون کمیلرده قوللاندقلری آلات. ۲. دکیزك عمقنی اولچمه: اسقندیل ایتمك. مج. بر شیئك کنهه و حقیقتنی ویا بر ایشده‌کی نیت ومقصد خفی‌یی آکلامغه چالیشمه. استکناه، یوقلامه: بن بر کره اسقندیل ایده‌یم.

اِسقوربوت [س. فر. Scorbut] اوزون دکیز سفری ایدنلرده طوزلی بالیق کبی قورو شیلر یمه‌دن حاصل اولان مهلك بر مرضکه دیش اتلرینك دوکلمسیله ظهور ایدر، داء حضر. || اسقوربوت اوتی = رقیق البزور دخی دینلن بر نبات.

اسقورپیت [س. ار. [illegible]] دیکنلی اولدیغیچون عقربه بکزدیلوب اوکا دلالت ایدن بو اسمله تسمیه اولنمش لذیذ بر بالیق.

اسقورچونه [س. ایتا.] بر جنس قره کولك که رچلی اولور.

اسقوطه [س. ایتا.] بح. بیوك یلکنلری قوللانمغه مخصوص ایپ.

اسقوفه [س. ایتا. Scuffia] اورمه کلاه ویا تاقیه که اکثریا تپه‌سی دوریك ویوسکوللی اولور.

اسقومری [س. ر.] معروف بر جنس کرجك ومبذول بالیق، که چیروز وتوتون بالیغی اسملریله قورودیلانلر دخی انواعندندر.

اسقونجه [س. ایتا.] طوب طولومارینك پوسکولی ویا سوپکری.

اسقونطه [یاخود اسقونطو. س. ایتا. Sconto] سند ویا پولیچه وصورتنك وعده‌سی حلولندن اول آقچه‌سی آلمق ایچون براغیلان صراف‌ه. قیر دیرمه پاپی. اسقونطه ایتمك = قیردیرمق.

اسقونه [س. انکا.] بح. برقچ کوچکی و لاتین یلکنلیسی، ایکی دیرکلی خفیف بر جنس کمی.

اِسکات [سد. عر. [«سکوت» دن مص. افعال] ۱. صوصدیرمه. سکوت ایتدیرمه: شو چوجغی اسکات ایدیك. ۲. معارضه‌ده الزام ایدوب سکوته مجبور ایتمه: بو دلیل ایله کندیسنی اسکات ایتدم. ۳. قاندیرمه، راضی ایتمه: اونی بش اون غروشله اسکات ایده‌بیلیرسکز.

اِسکان [سد. عر. [«سکون» دن مص. افعال] ۱. یرلشدیرمه. مسکن ووطن قرالدیرمه: اسکان مهاجرین: فلان قریه‌یه قفقاس مهاجرلرینی اسکان ایتدیلر: بدویلرك اسکانی. ۲. اهالی قرالدیرمه. اهالی یرلشدیرمکه اعمار: آناطولینك خالی یرلرینی اسکان ایتملی: جزیره‌نك اسکانی بیوك بر معموریتی منتج اولور. لازم اوله‌رق یرلشمك واقامت ایتمك معناسیله استعمالی غلطدر. بر حرفی ساکن یعنی حرکه‌لی اولمیه‌رق معناسی‌ده «تسکین» ایله اوده ایتملی.

اسکته [س. ار.] [illegible]

اسکلت [س. ایو. [illegible]] [illegible] الدی دمکلش اولدیغی حالده هیئت اصلیه‌لرینی محافظه ایدوب طاغیلامش انسان وحیوان کمیکلری. قدید. | مج. پك ضعیف وآریق آدم.

اِسکله [س. ایتا. Scala] ۱. یاپیلرده یوکسك یرلرك انشاسیچون موقت کراسته ایله قوریلان صال: اسکله قورمق. ۲. دکیز قییسنده کمی وقایقلرك یناشدقلری محل که اکثریا دکیزه اوزانمش کارکیر رختم ویا قازیقلر اوزرینه آتلمش اخشاب صالدن عبارتدر: واپور اسکله‌یه یناشه‌مدی. ۳. ساحل بحرده واقع وسفائنك یناشمه‌سنه مساعد تجارتکاه شهر وقصبه: سلانیك کوزل بر اسکله‌در. ۴. بر مملکتك اخراجات و ادخالاتنه وتجارت بحریه‌سنه واسطه اولان لیمان ویا قصبه، مخرج: آناطولینك بتون قسم غربیسنك اسکله‌سی ازمیردر. | بح. کمینك صول یانی: اسکله‌یه کل. | مقابلی: سنجاق. |

اِسکَمله [س. فر. Escabelle] ۱. درت آیاقلی واوستی حصیرلی اوتوریله‌جق کوچك وآرقه‌سز کرسی. ۲. تپسی، صینی. شمعدان، سیغاره لوازمی قونه‌جق مختلف اشکالده کوچك ماصه ویا سه‌پایه: [illegible] اسکمله‌سی = [illegible].

اسکی [ت.] ۱. حدوث ویا وجودندن بری چوق زمان کچمش اولان. قدیم. عتیق. دیرین. کهن: اسکی زمان. اسکی معبد. اسکی آدملر. اسکی شراب. ۲. شمدیکندن اول اولان. مقدم. سابق. سالف. پیشین:

یکیسی اسکیسنی آراتیور: اسکی باغچوان. ۳. اسکیوب یرلشمش، مزمن: اسکی بر اوکسوروکم واردر. ٤. قدم قزانمش، قدملی: هیئت سفرایه دائما اڭ اسکیلری ریاست ایدر: وزرانڭ اڭ اسکیسی. ٥. حکمی کچمش، معطل: اسکی تقویم، اسکی موده. ٦. یاشلی، مسن، اختیار: اسکی آدمدر. ۷. مرور زمانله بوزلمش، فرسوده، کهنه: اسکی اثواب، اسکی قوندره. ۸. بوزوق، خراب، ویران: اسکی او، اسکی قلعه. = جمع: اسکیلر = ۱. اسکی آدملر، قدما، متقدمین. ۲. اسکی اثواب و سائره. || اسکیدن = اسکی زماندن بری، من القدیم. || باش اسکی = بر دائره امکدارلرینڭ اڭ قدملیسی. || اسکی پاپوج = دکرسز شیٔ: اسکی پاپوجی آلهسڭ = بر شیٔ قزانهمازسڭ. || اسکی پوسکی = کهنه شیٔ، پیرتیق پیرتیق. || اسکی طاس اسکی حمام = حال سابقدن اصلا فرق یوقدر. || اسکی قورت = کارآزموده قورناز آدم، بولندیغی صنف ومسلکڭ کافهٔ شعباتنی بیلیر.

اَسکیتمَك { فتـ. ۱. قوللانهرق اسکی حالنه قومق، } کهنهلتمك: او اثوابی، او بوتینی اسکیتدم؛ بو چوجق کتابلرینی چابق اسکیتیور. ۲. قوللانیهرق اسکیمکه براقمق: بوزیتون باغنی اسکیتدی. ۳. مزمن حالنه قومق: خستهلغی اسکیتمك ایی شیٔ دکلدر.

اَسکیجه { ص. آز اسکی، اسکیمسی. } یا: اسکی.

اَسکیجی { سـ. ۱. اسکی اثواب و سائره آلوب صا- } تان آدم. ۲. اسکی قوندره ویا اثواب یامهلیوب تعمیر ایدن آدم، یامهجی.

اَسکیدِلمَك { لج. ۱. قوللانیله رق اسکی وکهنه } حالنه قونمق: کتابلر بو قدر چابق اسکیدیلیرمی؟ ۲. قوللانیهرق اسکیمکه براقلمق: توتون اسکیدلدکجه دها ایی اولور.

اَسکیلتمَك { واسکیلمك، اسکیتمك و اسکیمك یرینه } قوللانیلیرسهده، بو ایکنجی صورت دها فصیحدر. یا: اسکیتمك، اسکیمك.

اَسکیلِك { سـ. اسکی اولان شیٔ ویا شخصڭ حالی. } یا: اسکی.

اَسکیمسی { ص. آز اسکی، اسکییه بکزر، اسکیجه. }

اَسکیمَك { مصـ: اسکیر، فل. ۱. حدوثندن بری چوق } زمان کچمك، قدیم وکهن اولمق: شریعت موسی (عم) چوق اسکیدی: زیتون باغی اسکیدکجه ایلشیر. ۲. مزمن اولمق: بو اوکسوروك اسکیدی. ۳. قدم قزانمق، قدملی اولمق: بر مأموریتده اسکیمك بوآدمه میسر اوله میور. ٤. حکمی کچمك، معطل اولمق: او موده اسکیدی: فن کتابلری بر قاچ سنه ده اسکیر. ٥. اختیارلامق، قوجهمق: او آدمده چوق اسکیدی. ٦. بوزلمق، فرسوده وکهنه اولمق: اثوابم اسکیدی یکیلتمکه مجبورم. ۷. خراب و ویران اولمق: اخشاب اولر یکرمی سنهده اسکیر.

اَسلاف { سـ. جمع. فد: سلف. } یا: سلف.

اِسلام { سـ. عر. [«سلام» دن } مصـ. افعال] ۱. جناب حقك وحدانیتنه وسائر ارکان ایمانه معتقد ومقر اولمه: کافهٔ انبیا اسلام اوزره ایدیلر: ایمان ایله اسلام بردر: اسلامه کلمك. ۲. خاتم الانبیاء (صلعم) افندمز طرفندن وحی ربانی ایله اظهار واعلان وتأسیس بیوریلان دین مبین، دین محمدی، مسلمانلق: دین اسلام. ۳. دین اسلامی قبول ایتمه، مسلمان اولمه: اظهار اسلام ایتدی؛ شرف اسلامله مشرف اولدی. ٤. ملت اسلامیه، هیئت مسلمین، اهل اسلام: علمای اسلام، خلیفهٔ اسلام، عالم اسلام. ٥. عو. مسلمان، مسلم: اسلامدر: اسلام اولدی. || حجة الاسلام = اعاظم علماء اسلامدن امام غزالی حضرتلرینك لقبیدر. || سیف الاسلام = جانب اقدس نبویدن خالد بن ولید (رضه) حضرتلرینه ویریلان لقبدر. || شیخ الاسلام = دولت علیهٔ عثمانیهده امور شرعیه وعلمیهیه ریاست وبو خصوصده ذات حضرت پادشاهی یه وکالت ایدن علمادن بیوك بر ذاته ویریلن عنواندر، که تشریفات دولتده صدر اعظمدن صکره ایکنجیدر. [آرای وسطیده علمانك بیوكلرینه ویریلیر برعنوان معظمیدر.]

اِسلامی { ص. عر. ذ: اسلامیه. دین اسلامه وملت } معظمهٔ اسلامیهیه منسوب و متعلق: ملت اسلامیه، شریعت اسلامیه، ممالك اسلامیه، حمیت اسلامیه. = جمع. فا. اسلامیان = مسلمانلر، اهل اسلام: مفخر اسلامیان.

اِسلامیّت { مسلمانلق ودین اسلام معناسیله } مستعمل ایسه ده، اسلام کلمهسی ذاتاً مصدر ومصدریت معناسنی متضمن اولوب، بر دها ادات مصدریت علاوهسی فضله اولمغله، عربیده مسموع اولمدیغندن. لسان ادبیده اولسون استعمالندن توق اولنمق اقتضا ایدر. هر نهقدر اصلاح لساندن اورکنلر بو تجویزه جهتلر آرایورلرسهده، فرانسزلر بیله بزم بو تعبیر غلطمزدن یا کبیله رق، لسانلرنده مصدریت اداتیله Islamisme کلمهسنی تشکیل ایتمش ایکن، اخیراً عربییه کسب وقوفله بونك مناسبتسزلکنی درك ایدنجه، بو تعبیری ترك ایدهرك، یرینه Islam قوللانمغه باشلادقلری حالده، بزم بیلهرك بویله یاکلیش تعبیرلر قوللانمقده اصرارمز عبث اولمازمی؟

اَسلِحه { سـ. جمع. فد: سلاح. } یا: سلاح.

اَسلَم [ص. عر. [«سالم» دن اسمتف.] دها یاخود پك صاغلام وامین. اڭ صاغلام، اڭ طوغری: اسلم طریق بودر.

اُسلوب { سـ. عر. جمع: اسالیب. طرز، اصول، نسق: } اسلوب جدید: براسلوب حکیمانه ایله. || د. طرز افاده، افاده و انشاده هرمنشی وادیبك کندینه مخصوص طرزی که فرانسزجهده Style دینیر، سلیقه: اسلوب ساده.

اِسـایم { سـ. استیمدن غلـ. یا: } استیم.

اِسم { سـ. عر. جمع: اسماء، اسامی. [اصلی «سمو» اولوب، } مشتقات عربیهسی اوندن تشکل ایدر: تسمیه کبی.] آد، نام: اسمکز نهدر؟ || اسم سویلمك = برینك اسمنی یعنی کیم اولدیغنی خبر ویرمك. || اسم قومق = آد طاقمق، تسمیه ایتمك. || اسم ویرمك = برینك نامنی سویلیوب کیم اولدیغنی خبر ویرمك. || اسمیله = آدینی بیان ایدهرك. || د. صرفده کلمهنك منقسم اولدیغی اقسامدن بری که زمانه مقارن اولمیهرق ذاتیله قائم بر شخص ویا شیئه دلالت ایدر: آدم، آرسلان، آغاج، طاش، یل، عقل، صبر کبی. صرف عربیده اسم اولوب، صفت وکنایاتی دخی جامعدر: کاتب، مکتوب، هو، الذی کبی. اسم خاص، اسم عام، اسم جنس، اسم ذات، اسم فاعل، اسم مفعول، اسم زمان، اسم مکان، اسم آلت، اسم تفضیل، اسم مبالغه، اسم منسوب، اسم تصغیر، اسم اشارت، اسم موصول = اسمك صرفده مبین انواعی. ترکیبلرینك ایکنجی جزئنه یا. || اسم اعظم = لفظهٔ جلال، الله اسمی. || اسماء حسنی = جناب حقك صفاتنی مبین اسملرکه اهل طریقتك وردلرینی تشکیل ایدر. || اسمانی اوزرینه صیجراتمق = طارلتمق، کوجندیرمك، بر قول ویا فعل ایله طارغینلغه سببیت ویرمك. || بسم الله [اصلی باسم الله] = اللهڭ آدیله؛ بسم الله الرحمن الرحیم، بسمه سبحانه = کذا.

اِسماً { حـ. عر. یالکز آدله، صحیحدن اولمیهرق، } بر عنوانی حائز اولوب اقتضا ایدن وظیفهیی ایفا ایدهمین وحقوقندن محروم اولان حقنده دینلیر: اسماً مدرسدر، لکن درس ویردیکی یوقدر: اسماً مدیردر. [عکسی حالنده: اسماً ورسماً دینلیر.]

اَسماء { سـ. جمع. فد: اسم. یا: } اسم.

اِسماع { سـ. عر. [«سمع» دن مصـ. افعال] ایشیتدیرمه: } سسمی اسماع ایدنجهیه قدر باغیرهجغم.

اَسماك { سـ. جمع. عر. فد: } سمك. یا: سمك.

اَسمَر { ص. عر. ذ: سمراء. ۱. قرهیه مائل، بغدای } رنکنده [اصل ترکجهسی «قوڭور» اولوب، قومرال دیدیکمزك دخی طوغریسی «قوڭور آل» در]: اسمر بکزلی، اسمر اتمك. ۲. اسمر بکزلی (آدم): اسمری کورمینجه.

اَسمَرجه { ص. آز اسمر، بغدای رنکییه مائل. }

اَسمَرلِك { سـ. قرهیه مائل رنك، بغدای رنکی: پك

لطیف بر اسمرا کی واردر.

اَسمَرمسی [ص. اسمره چالار، بغدای رنکنه مائل.

اِسمسِز [ص. آدسز. آدی اولمیان: اسمسز شرکت = آنونیم دینلن شرکت نوعی که بتون حصه‌دارانك واصحاب سنداتك مالی صاییلوب، کیمسه نك فضله حق تصرف واستفاده‌سی اولماز.

اَسمَك [مض: اسر. فل. ١. (هوا) اویناماق، (یل) حرکت ایتمك. هبوب ایتمك، وزان اولمق: یل، روزکار اسر. فاعل معلوم اولمغله حذف دخی اولنور: بوکون چوق اسیور. ٢. آکسزین خاطره کلمك. خطور، سنوح ایتمك: اویله اسدی: عقلنه اسرسه. ٣. بردن ظهور ایتمك. چیقیویرمك: دها اسمدی. ٤. نصیب، قسمت اولمق. اصابت ایتمك: بو سزه نره‌دن اسدی؟ || اسوب صاورمق = حدت وکورلدی ایتمك. || باشده خلیالر اسمك = قورندی غلبه ایتمك. || یرنده یللر اسمك = نابود اولمق، نام ونشانی قالمامق.

اَسمه [ـ. اسمك فعلی. هبوب. [با: اسمك.

اِسمی [ص. عر. ٔ: اسمیه. [«اسم» دن منسوب.] ١. آده منسوب ومتعلق. || د. اقسام کلمه‌دن اسمه متعلق: جملهٔ اسمیه = ایکی اسمدن یعنی مسند ایله مسند الیهدن مرکب جمله. [ترکجه‌ده جملهٔ اسمیه یوقدر، زیرا فعل اسنادی مذکور اولدیغندن، مثلا «انسان مخلوقدر» = جمله‌ی جملهٔ فعلیه، و ادات اسناد زعم ایتدکاری لفظ، حدث وزمان بیان ایتمکله، تماميله فعلدر.]

اَسَن [ص. [اصلی: «ایس» دن ایسن] ١. صاغ. صحتده. صحیح. سالم. ٢. صاغلام. ٣. صاف. خالص. ٤. ذکی. عاقل. مر. = ـ. قاکلو (قاغنی) دینلن ایکی تکرلکلی آرابه‌نك یکپاره‌دینکلی.

اَسَن [ص. عر. [«سنین» دن ستفٔ] دها یاشلی. دها مسن. ذ.

اِسناد [سذ. عر. ج: اسنادات. [اسانید. [«سنود» دن مص. افعال] ١. بر شیئی بر آدمه نسبت وعزو وعطف ایتمه: بو بیتی امرأ القیسه اسناد ایدیورلر. ٢. افترا. ناحق و اصلسز یره عزو: حقنده بر طاقم اسناداتده بولندی. [بو معنی عربیده اولمیوب. مناسبتی جهتیله برنجیسندن مأخوذدر.] ٣. احادیث شریفه‌نك صره‌سیله وعنعنه‌سیله راویلرینی بیان ایتمه. [یالکز بو معنی ایله جمعی اسانید کلیر.] ٤. د. نحو عربیده مسند ایله مسندالیه یعنی مبتدا ایله خبر یاخود حروف مشبهه بالفعل و سائره اسم وخبرلری آره‌سنده‌کی رابطه. که لسانمزده یم. سك، در، ایدم. ایدك الخ یعنی اولمق فعلیله افاده اولنور. عربیده و اوندن مشتق السنهٔ سامیه ده بو فعل مفقود اولوب. ربط کلامدن آکلاشیلیر.

اِسنادی [ص. عر. ٔ: اسنادیه. [د. مسند ایله مسند الیه آره‌سنده‌کی رابطه‌یه متعلق، بو رابطه و مناسبتی بیان ایدن: فعل اسنادی. جملهٔ اسنادیه.

اَسنان [سذ. جم. عر. فد: سن. [با: سن.

اَسنَتمَك [فت. ١. چکوب اوزاتمق. [٢. اوصاندیرمق. تعجیز وتصدیع ایتمك.

اَسنَك [ص. اسنه‌ین، اکریلوب اینه طوغریلان ویا اوزانوب ینه قیصالان. الاستیقلی. = ـ. ١. اسنه‌مه، خمیازه. تثاب: اسنك کتیرمك. ٢. حیوانك بورن وآغز باغی، مشین خرزمه.

اَسنَلشمَك [فت. وداعلاشمق، عافیتده قالك دیه. رك آیرلمق. مر.

اَسنِلك [یاخود ایسنلك. ـ. ١. صاغلق. صحت، تندرستلك. ٢. ایلیشمه. شفا. برء. ٣. صاغلاملق. سالملك. ٤. خالصلك. صفوت.

اَسنَلمَك [یا اسنله‌مك. فت. [«اس» دن مشتق اولان «اسن» دن] وداع ایتمك، عافیتده قالك دیوب براقق.

اَسنَمَك [یا اسنه‌مك. مض: اسنر. [فل. ١. اکریلوب طوغریلق ویا اوزایوب قیصالمق، الاستیقلی اولمق: دوشمه تخته‌لری اسنیوردی. ٢. اویقو ویا جان صیقندیسندن غیر اختیاری آغز آچمق، خمیازه اورمق، تثاؤب ایتمك. ٣. جان صیقندیسندن اویو قلایوب طورمق، کوشه‌مك.

اَسنَمه [یاخود اسنه‌مه و:

اَسنِیش [یاخود اسنه‌یش. ـ. ١. اکریلوب طوغرلمه ویا اوزانوب طوپلانمه. الاستیقلی. ٢. اویقو و جان صیقندیسندن کلن معروف غیر اختیاری آغز آچمه. خمیازه. تثاب.

اَسوار [سذ. جم. عر. فد: سور. [با: سور.

اَسواق [سذ. جم. عر. فد: سوق. [با: سوق.

اَسوَد [ص. عر. ٔ: سوداء. [«سواد» دن صش.] قره، سیاه. ذ.

اِسوِداد [یاخود اسویداد. سذ. عر. [«سواد» دن مص. افعلال] قرارمه. سیاهلانمه || ط. اسوداد الجلد. اسوداد الرئه. اسوداد الشعر. اسوداد کاذب رئتین = مختلف امراض اسملری.

اِسهال [سذ. عر. [«سهل» دن مص. افعال] یوراك سورمه، ایشت: اسهاله اوغرامق. اسهالی اولمق: اسهال ویرمك: اسهال خفیف. اسهال شدید.

اَسهام [سذ. جم. عر. فد: سهم. [با: سهم.

اَسهَل [ص. عر. [«سهل» دن ستفٔ] دها ویا پك قولای، الڭ قولای: اسهل طریق بودر.

اَسی [ـ. [بابکه صاحب دیمك اولان «اصی» دن] بیوك برادر. آغا بك. مقابلی یعنی کوچك برادر: انی. مر.

اَسیر [سذ. عر. ج: اسراء. [«اسر» دن صش.] ١. طوتساق. حربده دشمك الینه دوشن: اسیر دوشمك. ٢. قول کوله، بنده: اسیر بازاری. ٣. مج. دوشکون. مبتلا، دوچار: اسیر عشق. اسیر درد ومحن. || اسیر حرب = حرب اصول و قواعدینه کوره موقتاً دشمن غالبك اسیری عد اولنان دولت مخاصمه عسکر وتبعه‌سی.

اَسیرانه [ص. ح. ف. طوتساغه ویا کوله‌یه یاقیشیر صورتده: اسیرانه بر معامله ایله.

اَسیرجی [ـ. کوله وخلایق آلوب صاتان تاجر.

اَسیرجیلك [ـ. کوله و خلایق فروختی، تجارتی.

اَسیرکَتمَك [مض: اسیرکدیر. [فت. حفظ ایتمك.

اَسیرکَمك [یاخود اسیرگه‌مك. [مض: اسیرگر. فت. [اصلی: «اسرده‌مك» وچغتای املاسنجه «اسرامق»، «اسراغامك».] ١. قورومق، صاقلامق. حفظ ایتمك. ٢. رحم ایدوب، وقایه. محافظه. حمایه. صیانت ایتمك: الله اسیرگسین. ٣. دریغ ایتمك. آجیوب ویرمه‌مك. قیه‌مامق. امساك ایتمك: بن سزدن پاره‌یی اسیرگمم: مالنی چوق اسیرکر. || سوزی اسیرگمك = بول صرف ایتمه‌مك. آز ودوشونه‌رك سویلمك.

اَسیرگَنمَك [فل. ١. قورولمق، صاقلانمق. ٢. حفظ ووقایه اولنمق. ٣. دریغ ایدلمك، قییلامامق: اسیرکنه‌جك شیء دکلدر.

اَسیرگیجی [یاخود اسیرگه‌یجی. ص. ١. قوروبان، صاقلایان، حافظ. ٢. مرحمت ایدوب، وقایه وصیانت ایدن: جناب حق اسیرگیجیدر. ٣. دریغ ایدن. قییه‌میان. ممسك.

اَسیرلِك [ـ. ١. طوتساقلق. اسر. اسارت. ٢. کوله‌لك، رقیت. مملوکیت. ٣. دوشکونلك. ابتلا.

اَش [ـ. ص. [اسکی وچ. املاسی «ایش»] ١. بر چفت تشکیل ایدن ایکی شیئك هربری. چفتك هربرتکی: بو آتك اشی کبردی. ٢. بر شیئه تماميله بکزر و هر جهتجه معادل اولان. مثل. مانند، عدیل، همتا: بونك دنیاده اشی بولنماز. ٣. مساوی. اقران، کفو: جناب حقك اشی یوقدر. ٤. آرقداش. رفیق، زوجیندن هربری: اشندن آیرلمشدر. ٥. دوست. محب، یار: کندیمه وفادار بر اش بولمه‌دم. || اش ایتمك = بر تکك بکزرینی بولوب چفت ایتمك: حیوانلرمی اش ایده‌مدم. || دول اشی = جنینی احاطه ایدن زار، که براکنده چیقار. مشیمه.

اِشارَت [سذ. عر. ج: اشارات. [«شور» دن مص. افعال] ١. پارمقله وکوز وقاش وسائره ایله کوسترمه. ایما: بکا اشارت ایتدی: بر اشارتله آکلاتدی. ٢. علامت. نشان. علامت فارقه: قله‌دن یانغین ایچون اشارت چکیلیر: کمی اشارت قالدیردی: اشارت

چكمك: اشارت قوموق. ٣. اخطار قيلنمدن وطوغريدن اولميه‌رق ويريلن امر: بو ايش كنديسنه عالم منامده اشارت بيورلدى. ‖ اشارت عليه = امر مشيخت‌پناهى. ‖ د. اسم اشارت = صرفده « او، بو، شو » كبى كوسترمكه مخصوص كنايه. ‖ ر. اشارات جبريه = جبر علامتلرى.

اِشاعه { سذ. جـ: اشاعات. [« شيوع » دن مص. افعال] شيوع ايتديرمه. (بر خبرى) ياپمه، نشر: اصلسز حوادث اشاعه ايدنلر.

اِشباع { سذ. عر. [« شبع » دن مص. افعال] طو. يورمه: اشباع محتاجين. ‖ كمي. صويك بعض املاحى اريده. بيلديكى مقداركه اونى زياده قونورسه اريميوب ديبده طو. رور: اشباع حالنده، اشباع درجه‌سنده. ‖ د. اشعار عر. بيه ده وزن وقافيه ايچون بر كلمه‌يه (ا) كبى برحرف علاوه‌سى.

اَشباه { سذ. جـ. عر. فد: شبه. با: شبه.

اِشبو { ت. [اصلى: « اوشبو ». « اوش » ادات اشارتدر] اشته بو، بو، شو. حال وحاضر معناسيله‌ده قوللانيلير: اشبو ماه محرمك اوتنجى كونى. [متروك اولوب، يالكز كتابت رسميه‌ده حفظ اولنمقده‌در.]

اَشبَه { ص. عر. [« شبيه » دن ستف.] دها بكزر، دها مشابه ومماثل. ذ.

اُشبه { ص. [آنف البيان لغت عربيه‌دن مأخوذدر.]

لوندانه ادالى، سربست طورلى، قبادايى.

اشپورطه { ـ. [آرناؤدجه‌دن] ياپوان يمش سبتى.

اَشتاه { اشتاهلانمق. اشتاهلى. اشتاهسز. اشتاهسزاق. با: اشتها وسائره.

اِشتِباه { سذ. عر. [« شبه » دن مص. افتعال] شبهه ايتمه. شك، ارتياب: اشتباهه محل يوقدر. ‖ بى اشتباه. بلا اشتباه = شبهه‌سز. شكسز.

اِشتِداد { سذ. عر. [« شدة » دن مص. افتعال] كسب شدت ايتمه، دها قوتلى ويا دها آغر اولمه، سرتلشمه، آغرلاشمه، بيومه، آرتمه: حرب، حرارت، خسته‌لق اشتداد ايتدى.

اُشتُر { ـ. فا. دوه، جمل. لـ.

اِشتِراء { سذ. عر. [« شرا » دن مص. افتعال] صاتين آلمه، مبايعه، خريد: بر چوق شيئلر اشترا ايتديلر.

اِشتِراك { سذ. عر. [« شركت » دن مص. افتعال] ١. اورتاق اولمه، اورتاقلق ايتمه، بر ايشه قاريشمه، برلكده بولنمه: بن بو ايشده سزه اشتراك ايده‌مم. ٢. همحال اولمه، برلك، اتحاد: بينلرنده اشتراك مذهب، اشتراك جنسيت واردر. ‖ بالاشتراك = مشترك اوله‌رق، برلكده.

اُشتُربان { ـ. فا. دوه‌جى. لـ.

اِشتِعال { سذ. عر. جـ: اشتعالات. [« شعل » دن مص. افتعال] طوتيشمه. پارلامه، آلولنمه، پاليكلانمه: آتش روزكاردن اشتعال ايتدى. ‖ قابل اشتعال = بردن طوتيشوب پارلايه‌بيلن (باروت وكبريت كبى شيئلر).

اِشتِغال { سذ. عر. جـ: اشتغالات. [« شغل » دن مص. افتعال] مشغول اولمه، بر ايش ايشلمه، اوغراشمه: درسله اشتغال ايديور.

اِشتِقاق { سذ. عر. جـ: اشتقاقات. [« شق » دن مص. افتعال] د. بر اصلدن آيريلان كلمه‌لرك بربرلريله و اصللريله اولان مناسبتلرى و صورت تشكللرى: علم اشتقاق = بوندن بحث ايدن علم كه علم صرف و علم لغتله مناسبتى واردر.

اِشتِقاقى { ص. عر. ذ: اشتقاقيه. اشتقاق قاعده‌سنه وعلم اشتقاقه منسوب ومتعلق ويا موافق اولان: قواعد اشتقاقيه، تدقيقات اشتقاقيه.

اِشتِكاء { سذ. عر. [« شكوى » دن مص. افتعال] شكايت ايتمه، برينك حقسز معامله‌سندن ويا بردردن ياتوب ياقلمه، تظلم: اهالى قوراقلقدن اشتكا ايديورلر: كنديسى مزمن بر وجع مفاصلدن اشتكا ايديوردى. [شكايت دخى بو معنايى افاده ايدر.] ‖ ح. اشتكاء على الحكام = محكمه رئيس واعضاسنك حكم و قرارينه اعتراض ايتمه.

اِشتِمال { سذ. عر. جـ: اشتمالات. [« شمول » دن مص. افتعال] قاپلامه، احاطه. شامل وحاوى اولمه: ادبيات صرف و نحو ولغت علملرينى دخى اشتمال ايديور. — كتابتمز اصول سقيمنجه واكثريا سجع وقافيه بلاسبيله ديكر كلمه‌لرله قاعدهٔ فصاحته منافى فارسى وصف تركيبلر تشكيلنده قوللانيلير: حال سعادت اشتمال كبى.

اِشتِمام { سذ. عر. [« شم » دن مص. افتعال] قوقلامه، قوقوسنى آلمه: اشتمام ازهار. لـ.

اِشته { ياخود ايشته. حه. [اصلى: اوش ده] كوسترمكه، كوز اوكنده و حاضر ياخود آنفاً ويا زيرده مذكور اولان بر شيئه اشارت ايتمكه يارار، هوذا، اينك: اشته قلم، اشته كاغد، ياز: اشته قليج، اشته ميدان: ايشته، بنم دوشونديكم بودر؛ اشته، انسانيت بوكا دير. ل. [آلت طرفنده اشارت اولنان شيئك اسمى اولميوبده، بر جمله بولنديغى وقت، فاصله (،) اشارتيله آيرلمسى شرطدر.]

اِشتِهاء { سذ. عر. [« شهوت » دن مص. افتعال] ١. ايستك، آرزو. [اصل عربيده معناسى بوندن عبارتدر.] ٢. [تركجه ده « اشتاه » تلفظيله] يمكه ايستكلى اولمه، بوغاز ومعده آچيقلغى: چوق اشتهام واردر: اشتهام قپاندى؛ صلاته اشتهايى آچار، اشتها ويرر: بيوك بر اشتها ايله يمكه باشلادى. ٣. مجـ. خواهش، حظ، آرزو: اشتها ايله ايش كوريور؛ آدمه كتاب اوقومغه اشتها كليور.

اِشتِهار { سذ. عر. [« شهرت » دن مص. افتعال] شهرت بولمه، مشهور اولمه، نام قزانمه: اشعارى هر جهتده اشتهار ايتمشدر: شجاعتله اشتهار ايدنلردندر.

اِشتِهاسز { ص. [زبانزدى: اشتاهسز] ١. يمكه ايستكى اولميان. ٢. خواهش و آرزوسى اوليان. = حـ. ١. يمكه ايستكى اولمقسزين، اولمديغى حالده. ٢. آرزوسز، خواهشسز اوله‌رق: اشتهاسز ايش كوريور.

اِشتِهاسزلق { ـ. [زبانزدى: اشتاهسزلق] اشتها فقدانى، يمكه ايستكسزلك.

اِشتِهالى { ص. [زبانزدى: اشتاهلى] ١. يمكه ايستكى اولان، بوغازى، معده‌سى آچيق: بو هوا ايله آدم دائما اشتهالى اولور. ٢. خواهشلى، آرزوكش: لقردى سويلمكه اشتهاليدر.

اِشتِياق { سذ. عر. [« شوق » دن مص. افتعال] كوره‌جكى كلمه، اوزلمه. زياده آرزو ايتمه، تحسر.

اِشتير { ياخود كسرهٔ ثقيله ايله. ـ. [اسپناق جنسندن معروف خدايى نابت بر سبزه، فا. سرمه، عز. سرمق.]

اَشجار { سذ. جـ. عر. فد: شجر. با: شجر.

اَشجَع { ص. عر. [« شجيع » دن ستف.] دها يكيت، پك جسور.

اَشخاص { سذ. جـ. عر. فد: شخص. با: شخص.

اَشَدّ { ص. عر. [« شديد » دن ستف.] دها ويا پك شدتلى، پك آغر، پك قوتلى، پك سرت ويا كوچ: اشد احتياج = پك قوتلى احتياج؛ اشد مجازات = مجازاتك اك آغرى.

آشديرمك { فت. ١. خفيف صورتده قازديرمق، طوپراغى قاريشديرمق. ٢. قوشديرمق، تسريع ايتمك.

اَشَرّ { ص. عر. [« شرير » دن ستف.] دها ويا پك شرير، پك شرجى، شرى چوق: اشر ناس.

اَشرّاء { سذ. جـ. عر. فد: شرير. با: شرير.

اِشراب { سذ. عر. [« شرب » دن مص. افعال] ١. ايچيرمه: كنديسنه چوق سوت اشراب ايتمشلر. ٢. ضمناً آكلاتمه، طولاييسيله مقصدينى كوسترمه، ايما: بو ايشه موافقت ايتميه‌جكنى اشراب ايتدى.

اَشرار { سذ. جـ. عر. فد: شرير. با: شرير.

اَشراف { سذ. جـ. عر. فد: شريف. با: شريف.

اِشراق { سذ. عر. [« شرق » دن مص. افعال] ١. پارلاتمه، ضيالانديرمه، تنوير. ٢. (كونش) طوغمه، طلوع.

اِشراك { سذ. عر. [« شرك » دن مص. افعال] جناب حقه شريك قوشمه، تعدد آلهه‌يه اعتقاد، مشركلك، شرك: حق تعالى اشراكى عفو ايتمز.

اَشرِبه { سذ. جـ. عر. فد: شراب. [رانك ضميله تلفظى غلطدر.]

أَشرَف | صـ. عر. | « شريف » دن ستف. | دها ويا پك شرفلى وعزيز، پك محترم : انسان اشرف مخلوقاتدر. ‖ اشرف ساعت، ودها طوغريسى اشرف ساعات = مبارك ومسعود ساعت، منجمينك زعمنجه نحسدن عارى اولان وقت.

آشِمز | صـ. ١. اشى اولميان. بر چفتـك يالكز قالمش يعنى اشـنى غائب اتمش تكى. تك. ٢. مثلى اولميان. بى مانند. بى نظير.

أَشعار | سـذ. جـ. عر. فد : شعر. | ىا : شعر.

اِشعار | سـذ. عر. جـ : اشعارات. | « شـعر » دن مصـ. افعال | تحريراً بيلديرمه. خبر ويرمه : كيفيتك اشعارينه همت بيورلمى؛ اشعار اخيره دكين: اشعارات وقعه‌سى نظر اعتباره آلنمدى. | معناسنده «تحريراً» قيدى اساتذه مخصوص اولوب. عربيده على الاطلاق اخبار و انباء ديمكدر. الك زياده كتابات رسميه‌ده مستعملدر. |

اِشعال | سـذ. عر. | « شـعل » دن مصـ. افعال | شعله‌لندرمه. ياقمه. طوتيشـديرمه. يارلاتمه : اشعـال قناديل: آتش اشعال ايتدى. ‖ مج. شدتلنديرمه، تشديد.

أَشِعّه | سـذ. عر. فد : شعاع. | ىا : شعاع.

أَشغـال | سـذ. جـ. عر. فد : شغل. ىا : شغل.

اِشغال | سـذ. عر. جـ : اشغالات. | « شـغل » دن مصـ. افعال | ١. ايش ويرمه. ايشده بولنديرمه. اوغراشـديرمه. مشغول ايتمه : بو كتابك تحريرى كنديسنى چوق اشغال ايديور. ٢. ايشدن آليقومه، ديكر بر شيئله مشـغول ايده‌رك كندى ايشنه مانع اولمه : سزك ايشكز واردر اشغـال ايتميه‌لم. — فر. Occupation militaire تعبيرينك « اشغـال عسكرى » ديه ترجمه‌سى عادت اولمش ايسه‌ده. اصلا او معنـايه كلمه‌يه‌جكندن. يرينـه « استيلا » لغتنك لزوم استعمالى حقنـده « قاموس فرانسـوى » ده واقع اخطـار عاجزانه‌م اوندن صكره لغت يازان بعض ذوات طرفندن دخى تصديق وتأكيد اولنمشدر.

أَشفـاق | سـذ. جـ. عر. فد : شفقت ياخـود اونك مترادف شـفق وديكر شـفق. ىا : شفقت وشفق.

أَشفَق | صـ. عر. | « شفيق » دن ستف. | دها ويا پك شفقتلى، محبتلى ومرحمتلى : اب ارحم و اشفقمز.

أَشقَر | صـ. عر. | « شـقر » دن صـث. | قـوله و يا قزيل صـاچلى (آدم) وبو طوكده (آت). آل.

اشقرمَق | اشقريق. ىا : ايشقير. مق. ايشقيريق.

أَشقِياء | سـذ. جـ. عر. فد : شقى. | ىا : شقى.

أَشقِيالق | ـ. خيدودلق، فساد. | حيلق.

اشقين | ياخـود اوشـقون. ـ. | بالجـه راوندى دينلن نبات. رواصل.

أَشَـك | ـ. [« اشمـك » دن] | بوكه و بيتمكه يارار معروف چارپا. حمار، خر، مركب : ديشى اشك. اشك ياوريسى، مصر، بغداد اشكى. ‖ مج. احمق، عقلسز، ادراكسز، قبـا و منـاسبتسز آدم. ‖ اشك آريسى = بال ويرمز يبـان آريسى. ‖ اشـك ايكولى = افراط درجه‌سنده عناد. ‖ اشك اوپونى = ايتيشه‌رك واوريشه‌رق اولنان قبا شـاقه. ‖ اشك بالينى = قورى مورينه. ‖ اشك خيـارى = بر نبـات. ‖ اشك ديكنى = يبان انكينارى. ‖ اشك سيكـكى = آت سيكـكى. ‖ اشـك شـاقه‌سى = ايتيشـه‌رك اولنان قبا شاقه. ‖ اشك طورپى = بر جنس نبـات. ‖ اشـك قوردى. براشكى = كيوه. ‖ اشك قولاغى = اذن الحمار (نبات).

أَشْك | ـ. فا. كوز ياشى، دمع : | اشك تحسر = حسرتدن آقان كوز ياشى: اشك شادى = مسرودن آقان كوز ياشى.

أَشك أَفشـان | ياخود اشـك فشان. صـ. فا. | كوزياشى صاچان، دوكن، آغلايان.

أَشكال | سـذ. جـ. عر. فد : شكل. | ىا : شكل.

اِشكال | سـذ. عر. | « شكل » دن مصـ. افعال | اشبهه‌لى ومغلق اولمه. مشكللك. كوجلك: بو خصوصده اشكاله اوغرادم. ‖. | « مشكل » كلمه‌سندن دخى آكلاشـلديغى اوزره. تعديه معنـاسنى افاده ايتمديكندن، كوجلشـديرمه و مشكللنديرمه معناسيله استعمالى خطـادر. |

أَشكبار | صـ. فا. [اشك ـ باريدن] | كوز ياشى ياغديران، چوق آغليان : اشكبار اولمق.

أَشَكجِك | وتخفيفاً اشجك. ـ. | كوجك مركب.

أَشَكجه | واشكجه‌سنه. صـ. حـ. | مركبه ياقيشير بر صورتده، قبا اق وحماقتله : اشكجه اوينايور: اشكجه‌سنه حركت ايديور.

أَشَكجى | ـ. مركب سوريجيسى. | بر ويا بر قاچ مركبله طاش طوپراق وسائره طاشييان.

أَشَكجيلك | ـ. مركبله طـاش | طوپراق وسـائره طـاشيمق صنعتى، مركب سوريجيلكى.

أَشكريز | صـ. فا. | اشك ـ ريختن | كوز ياشى دوكن. چوق آغليان.

اِشكِل | ياخود اشكيل. ـ. اعر. | « شكل » ياخود اشكال» دن غا | ١. شبهه، ظن. واهمه، كمان، وسـوسه : اونك حقنـده اشكلم واردر. ٢. مشكل، حلى زور مسئله، كوجلك : بونده بر اشكل كوريورم.

أَشَكلِك | ـ. قبـالق، بدلالق، | حماقت، مناسبتسزحال وحركت : اشكلك ايتدى: اشكلك لازم دكل.

اِشكِللنمَك | يا اشكيللنمك. فل. | شبهـه ووهمه دوشمك، شبهه‌لنمك، وسوسه ايتمك: اونك حقنده اشكللندم.

اِشكِللى | يا اشكيللى. صـ. وهم و | شبهه‌يه تابع، وسوسه‌لى، موسـوس : اشكللى بر آدمدر.

أَشَكلَنمَك | فل. ١. مركب | تدارك ايدوب بينمك، مركبلى اولمق. ٢. اشكجه فعل وحركتده بولنمق، اشكلك ايتمك: آرتق اشكلنمه.

اِشكَمبه | يا اشكنبه ـ. [فا. | شكمبه‌دن] اوت يين حيوانلرك ايكنجى معده‌سى. ‖ مج. قارن، بوغاز، يمك غائله‌سى: ساده اشكمبه‌سنى دوشونيور. ‖ اشكمبـه چوربه‌سى = تطهير اولنمش اشكمبـه دن ياپيلان چوربه. ‖ اشكمبه‌يى طولديرمق = حـيوان كبى چـوق يمك. ‖ اشكمبه‌دن سويلمك = بر ايشدن معلوماتى اولمقسزين كنديلكندن اويديروب سـويلمك. = صـ. اشكمبه شكل وبيچمنده : اشكمبه فنار؛ اشكمبه صورتلى.

اِشكَمبه‌جى | ـ. ١. اشكمبـه | صـاتان آدم. ٢. اشكمبه چورباسى ياپوب دكانـده صاتان آدم؛ اشكمبـه‌جى دكانى.

اِشكَنبه | اشكنبه‌جى. ىا: اشكمبه، | اشكمبه‌جى.

اِشكَنجه | ـ. فا. ١. اوائلده | مجرمين ومظلومينه ويريلن عذاب وعقوبت كه انواعى اولوب مخصوص آلات ايليسانه‌لرى ده وار ايدى : اشكنجـه ايتمك: اشكنجه‌ده اولمق؛ اشكنجه بوكون قانوناً ممنوعـدر. ٢. مرانغوز قيصاجى.

أَشكين | صـ. ١. اشن. قوشان. | چابق يورويشـلى، يورواك (آت) ٢. يورويشـك يورغـه دخى دينلن بر نوع مخصوصيله يوروين (آت). = ـ. ١. يورويش : اشكينى آچيق آت. ٢. آتك بر نوع يورويشى كه فاصله‌سز ومنتظم بر آديمله سرعتلى يوريمكدن عبارتدر، يورغه.

أَشكينجى | ـ. سپاهيلرك بالفعل | سفره قوشان صنفى.

أَشكينسِز | صـ. منتظم يورويشى | اولميان (آت).

أَشكينلى | صـ. چابق ومنتظم يوروين (آت). يورواك.

أَشلَشمَك | فل. ١. اش وآرقداش پيـدا ايتمك. ٢. (قوشلر وسـائره) چفت اولمق. ٣. معادل ومشابه اولمق.

أَشلِمَك | فل. (ير) قازيلوب | چقورلاشمق.

اشمار | ـ. كوز قيرپمـه، رمز، | اشارت.

اِشمام | سـذ. عر. | « شم » دن مصـ. افعال | ١. قوقلاتمه. ٢. خفيف صورتده وضمناً حس ايتـديرمه. ٣. د. (ضمـه ويا كسره‌نى) آنجق حس اولنه‌جق وتام بر هجا تشكيل ايده‌ميه‌جك صورتده خفيف تلفظ ايتمه.

آشمَـك | فـ. قازمق، قازيمق. | طيرميقـلامق، حفر ايتمك : چقور اشمك. = فل. ١. كزمك. سورتمك، قوشمق. ٢. بر خدمتك ايفاسنه وعلى الخصوص سفر وغزايه مسـارعت ايتمك : اشن سپـاهيلرك چوغى شـدت شتـادن قيرلديلر. ٣. (آت) اشكين ويورغه يوريمك.

آشمـه | ـ. اشمـك فعلى. ىا : | اشمك.

آشمه | ـ. قومسـال يرده نبعان | ايدن صو بيكارى.

أَشنَع { ص. عر. [« شنيع »دن ستف.] دها ويا پك چركين ومنفور ومكروه .

آشِنمَك { فل. (حيوان) آياغيله يرى قازيمق، دفع حاجت ويا قاشيمق ويايم آرامق ايچون توزى طوپراغى قاريشديرمق : كدى، طاؤق اشنمك .

اُشنه { سڡ. عر. نا. يوصون .

اُشنِيّه { صڡ. عر. نا. فصيلهٔ اشنه = يوصون قبيلندن اولان نباتات. [فر. Algues.]

اَشواق { سند. جم. عر. فد : شوق. با : شوق .

اِشهاد { سند. عر. [« شهود » دن مصـ. افعال] شاهد كتيرمه، شاهد چيقارمه، شهادت ايتديرمه : كنديسنى اشهاد ايچون محكمه‌يه كتيرمشيدى .

اَشهَب { ص. عر. ؤ : شهباء. [« شهب » دن صڡ.] قير (آت). || حلب الشهباء = خانه‌لرى بياض طاشدن اولمق حسبيله حلب شهرينه اطلاق اولنور .

اَشهَر { ص. عر. [« شهير » دن ستف.] دها ويا پك مشهور ونامدار : اشهر شعراى زمان .

اَشهَل { ص.عر. ؤ : شهلاء. [« شهل » دن صڡ.] الا. قويو ماوى. [مؤنثى دها مستعملدر :] شهلا كوزلى .

آشه‌لَمك { فتـ. ١. (طوپراق، كول. آتش وساڭره‌يى) قاريشديرمق، خفيفجه اشمك. ٢. آرامق، آراشديرمق، تحرى ايتمك. ٣. قيشقيرتمق، تحريك ايتمك .

آشه‌لَه { سـ. اشه‌لمك فعلى. با : اشه‌لمك .

اَشهىٰ { ص. عر. [« شهى » دن ستف.] دها ويا پك آرزو اولنور، پك لذتلى .

اَشياء { سند. جم. عر. فد : شئ. [با : شئ. = تر. فد. كبى ١. مفروشات وساڭر اولوازم : اشيالرى (اشيالى) بوكون طاشيه‌جغز. ٢. البسه وچماشير ويتاق وساڭر مالزم : اشيالرمى (اشيامى) واپوره كوندردم : يكى طوتديغمز خدمتجى اشياسنى آلمغه كيتدى. ٣. بوك. حموله : اشيا واغونى. ٤. غير ذى‌روح مواد : اشخاص واشيا حقنده مستعملدر .

اَشياخ { سند. جم. عر. فد : شيخ. با : شيخ .

اِشيك { سـ. [« اشمك » دن] ١. قپو سوكولرينك طبان نديغى آغاج ويا طاش باصامق، عتبه. سده. آستان. ٢. سراى وقوناق قپوسنك اوكى، دركاه، باركاه، دربار. آستانه. || اشيك آغاسى = تركستانده حاجب. قپو آغاسى. || اوده اشيكده = اوك داخل وخارجنده. || اشيكه چيقمق = طشره كيتمك. || ساز اشيكى = آلات موسيقيه تللرينك بنديرلديكى كوپريجك .

اَصابِع { سند. جم. عر. فد : اصبع. با : اصبع .

اَصاغِر { صند. جم. عر. فد : اصغر. با : اصغر .

اِصاغه { قالبه دوكمه وافراغ معناسيله چوق قوللا. نيليور سه‌ده، عربيده « برشيئه بر شكل وهيئت مخصوصه ويرمه وقيوجيلق ايتمه » معناسنه كلن « صوغ » ماده‌سى اصلا افعال بابندن كلديكندن، غلطدر. آنجق « صياغت » كلمه سنك بو معنايه كلديكى « تاج العروس »ڭ مستدركاتنده مبين اولمغله. اصاغه يرينه بو قائم ايديله‌بيلير .

اِص { يالڭوز ايص سـ. ١. صاحب، مالك. افندى : لطف اصى = لطف صاحبى: اصنى آغرليان ايتمه كيك آتار. ٢. شنلك. معموريت. [بو ايكنجى معناسى « اصسز آطه » كبى تعبيرلردن آڭلاشيلمقده‌در] حالبوكه او تعبيرلرك « صاحبسز. خالى » معناسيله استعمالى ملحوظدر.]

اِصابَت { سڡ. عر. [« صواب » دن مصـ. افعال] ١. راست كلمه. طوغرى وارمه، يرينى بولمه : اوق هدفه، قورشون آوه اصابت ايتدى. ٢. طوغرى بر رأى ومطالعه‌ده بولنمه : سويلديكنده نادراً اصابت ايدر: اصابت بيورديكز. ٣. دوشمه، طوتمه، طوقنمه : فلانه قرعه. نزول، صاعقه اصابت ايتدى. ٤. مناسب وتام وقتنده اولان ايش وفعل وحركت : اصابت اولدى: اصابتكه سزده بولنديكز. || اصابت عين. اصابت نظر = كوز دكمه. || اصابت قرين. اصابت معتاد = دائما اصابت ايدن. صائب، طوغرى. = حـ. پك مناسب، پك ايى. ايى اولدى .

اَصالَت { سڡ. عر. [كوكلى تمك (اولان « اصل » دن] ١. كوكلى واساسلى اولمه. رسوخ، متانت. ٢. زادكانلق، نجابت، صوى ونسب صاحبى اولمه : اصالت آنجق مدار تربيه وظرافت اولديغيچون مقبولدر. ٣. بالذات كندى ايشيچون وكندى نامنه حركت، وكالتك ضدى : اصالت طريقيله .

اَصالةً { حـ. عر. بالذات كندى ايشيچون، وكالت طريقيله اولميه‌رق : هم كندى طرفندن اصالةً هم فلان طرفندن وكالةً تبريكه كلدم؛ شمدى‌يه قدر وكالت ايتمكده ايكن بو دفعه اصالةً مأمور اولدى .

اَصالتلو { اصالتلى. ص. صوى ونسب صاحبى، نجيب، اصيل. — انشاده وكتابت رسميه‌ده سفرايه وساڭر اجانب كبارينه ويريلن عنواندر .

اِصبَع { سند. عر. جم : اصابع. [عربيده همزه وبانك حركات ثلثه‌سيله قرائتى جائز ايسه ده لسانمزده كسره ايله دها مستعمل اولوب. حتى اولجه‌يه « اصبى » تلفظ اولنور] ١. پارمق، انكشت. ٢. اولچى پارمغى. آرشينك يكرمى دردده برى .

اَصَحّ { ص. عر. [« صحيح » دن ستف.] دها ويا پك طوغرى، اك صاغلام : اصح روايته كوره.

اَصحاب { سند. جم. عر. فد : صاحب. با : صاحب. — اصحاب رسول الله (صلعم) وساده‌جه اصحاب = فخر كائنات افندمزك صحبت نبويلرينه وروئيتلرى شرفنه نائل اولان ذوات، صحابه : اصحاب كرام .

اِصدار { سند. عر. [« صدور » دن مصـ. افعال] بر امر وفرمان ويا برات صدور ايتديرمه. چيقارمه : بر برات عالى اصدار بيورلدى .

اَصداف { سند. عر. فد : صدف. با : صدف .

اَصدِقاء { سند. جم. عر. فد : صديق. با : صديق .

اِصرار { سند. عر. [« صر » دن مصـ. افعال] آياق باصوب طورمه، بر فكر و دعواده ثبات ايدوب دونمه‌مه.

اِصرِتمق { اصرمق، اصرغان و ساڭره. با. ايصيرتمق وساڭره .

اِصسز { ص. ١. صاحبسز، اهالىسز، خالى : اصسز آطه. ٢. معموريتدن محروم، شنلكدن عارى .

اِصطِبار { سند. عر. [« صبر » دن مصـ. افتعال] صبر و تحمل ايتمه، قاتلانمه. ديشى صيقوب طيانمه. ذ.

اِصطَبل { سند. عر. با : اسطبل.

اُصطُرلاب { سند. عر. با : اسطرلاب .

اِصطِفاء { سند. عر. [« صفو » دن مصـ. افتعال] سچمه، انتخاب .

اِصطِلاح { سند. عر. جم : اصطلاحات. [« صلح » دن مصـ. افتعال] ١. بر علم وصنعته مخصوص كلمه وتعبير، عموميجه معلوم اولان معناى لغويسندن بشقه علمى وفنى بر معناى متفق عليه ايله مستعمل لغت : اصطلاح طبى، اصطلاحات رياضيه. ٢. كنايه واستعاره صورتيله قوللانيلوب موضوع لهنك غيرنده استعمال ايله مثل حكمنه كچمش تعبير : آذربيجان اصطلاحنده شو معنا ايله قوللانيلير. ٣. هركسك كلامده‌يكى وتكلمده غير مستعمل غريب و مغلق لغت : اصطلاح پاره‌لامق = بويله لغتلر قوللانمق .

اِصطِلاح‌پَرداز { ص. فا. [« اصطلاح - پرداختن »] غريب و مغلق لغتلر قوللانان، اصطلاح پاره‌لايان .

اِصطِلاحى { ص. عر. ؤ : اصطلاحيه. علوم وفنون وصنايعه مخصوص كلمات وتعبيراته منسوب و متعلق : بر كلمه‌نك معناى اصطلاحيسى؛ تعبيرات اصطلاحيه .

اِصطِياد { سند. عر. [« صيد » دن مصـ. افتعال] آولامه، آوه كيتمه : اصطياده چيقمشيدى .

اِصعاد { سند. عر. [« صعود » دن مصـ. افعال] يوقارى چيقارمه، يوكسلتمه .

اَصعَب { ص. عر. [« صعب » دن ستف.] دها ويا پك كوچ ويا صرب : اصعب امور: اصعب طرق .

اِصغاء { سند. عر. [« صغو » دن مصـ. افعال] ١. ديكله‌مه، قولاق ويرمه، استماع، برينك مطلوبنى نظر اعتباره آلوب قبول ايتمه، اسعاف : رجاسى

اصغا اولندی. ٢. ط. جكر و قلب وسائر اعضاء داخلیه‌نك خرلدیسی وضرباتنی دیكله‌مه.

اَصغَر | ص. عر. ث: صغری. جـ: اصاغر. | «صغیر» دن ستف. | دها ویا پك كوچك، اكبرك مقابلی: اصغر اولادی: اصاغر واكابر = كوچكلر و بیوكلر. | اصغار وكبار دها مستعملدر. | با: صغری.

اَصفار | سد. جـ. عر. فد: صفر. | با: صفر.

اَصفَر | ص. عر. ث: صفراء. | «صفرت» دن صش. | صاری، زرد: بحر اصفر = صاری دكیز. || بنی اصفر = وقتیله آوروپالیلردن مجهول بر قومه ویریلن لقبدر. با: صفراء.

اِصفِرار | سد. عر. | «صفرت» دن. مص. افعلال | صارارمه: اصفرار اوراق. ف.

اَصفِیاء | سد. جـ. عر. فد: صفی. با: صفی.

اَصل | سد. عر. جـ: اصول. ١. كوك. بخ: آغاجك اصول و فروعی. ٢. دیب، كوتوك، بن. ٣. تمل، اساس. قاعده: اصلی چوروك. ٤. مبدأ، حال ابتدائی. مصدر. باش، بر شیئك چیقدیغی و باشلادیغی یر. منبع: بونك اصلی نره‌ده‌در؟ خسته لغك اصلی آكلاشیله‌مدی. ٥. صورت ویا ترجمه اولیوب ایلك حالنده بولنان: صورتی اصلنه مطابقدر؛ ترجمه‌سنی بولامده اصلنی آرایورم. ٦. حقیقت، صحت، كرچك وواقع اوله: بوحوادثك اصلی یوقدر: ادعا ایتدیكی ضرر وزیانك اصلی وارمیدر؟ ٧. صوی. نسب: اصلی بللیسز: * اصل ونسلی مجهول: بد اصل. ٨. بر شیئك اساسلی وباشلی قسمی، فرعك مقابلی: درایت اصل وسن وتجربه ایسه فرعدر: برفنك اصول وفروعی. ٩. بر شیئك ذاتی وقدیمی جهتی: بونك اصلی بویله دكلدی. = ص. تر. ١. اصلی، قدیمی، الك اول والك اسكی: اصل وطنی اوراسیدر: اصل اوم ییقلدی. ٢. باشلی. اساسلی، الك مهم: اونك اصل ایشی طالقاوقلقدر. ٣. حقیقی. صحیح. ذاتی. طوغری: بنم اصل وظیفه‌م بودر: اصل شریكی اودر. ٤. خالص، صافی: اصل تره یاغی آرارسه‌كز اونده بولورسكز. = حـ. تر. ١. اساساً. ذاتاً: كندیسی اصل قونیه‌لیدر. ٢. باشلیجه. الك زیاده. علی الخصوص. محضا: بنی اصل اوكا باقیورم: اصل سزی دوشونیورم. ٣. كرچكدن. صحیحاً. حقیقةً: بوراده اصل ایش كورن بودر: اصل آكلامق ایسترسه‌كز. || بداصل = صویسز، فرومایه. || بی اصل = اساسسز. یالان. || عن اصل = اصلندن. اساساً. ابا عن جد: عن اصل مصرلی بر تاجر. || فی الاصل = ابتدای امرده: فی الاصل ایش اورادن باشلادی. || اصلندن، اصلنده = ابتدا، ابتدای حالنده. حال اصلیسنده: او اصلندن تاجر دكلدی. اصلنده زراعتله مشغول ایدی. || اصل و فصل، اصل واساس = صحت، حقیقت: بونك اصل وفصلی، اصل واساسی یوقدر، بسبتون اساسسزدر. || اصل ونسل = نسب، صوی: اصل ونسلی معروف. || نه اصل، برلشه‌رك «نصل» ودها طوغریسی «ناصل» اولمشدر. با: ناصل. = جـ. «اصول»ك معانئ مخصوصه‌سیچون با: اصول.

اَصلاً | حـ. عر. ١. اساساً. عن اصل. ذاتاً. ف. ٢. صویجه. نسب جهتنجه: اصلاً ونسلاً شرافتی انكار اولنه‌ماز. ٣. اجملهٔ منفیه‌ده تنوینسز | هیچ، قطعاً. هیچ بر وقت. ابدا: اصلا خبرم یوقدر: كندیسنی اصلا كورمدم: اصلا كیتمیه‌جكم.

اصلاتمق | اصلاق وسائره با: ایصلاتمق وسائره.

اِصلاح | سد. عر. جـ: اصلاحات. | «صلح» دن مص. افعال | ١. ایی برحاله قومه، ایلشدیرمه. دوزلتمه: دائره‌سنی اصلاحه موفق اولدی. ٢. قصور ونقایصنی اكمال ومساویسنی رفع ایله حال مكملیته قویمه: محاكمك اصلاحنه مأمور اولدی. | بو معنا ایله الك زیاده جمعی اصلاحات قوللانیلیر: | تمن اصلاحاتی: اصلاحات ملكیه، عدلیه: اجرای اصلاحات. = روم ایلینك مناستر جهتنده «ایی، خوش» معناسیله صفت كبی قوللانیلیر. || اصلاح حال = كندی حالنی ایلشدیرمه. صلاح حال حاصل ایتمه: اصلاح حال ایدرسه بر مأموریته نصبی مقرردر. || اصلاح ذات البین = بارشدیرمه. آره‌لرینی بولمه. || الله اصلاح ایلیه = محتاج اصلاح اولانلر حقنده استهزا طریقیله ایراد اولنور دعادر.

اِصلاحپَذیر | ص. فا. | اصلاح پذیرفتن دوزلتمه وتعمیر قبول ایدن. قابل اصلاح: بو حال اصلاحپذیر دكلدر. | بویله ایكی لسانه منسوب آلاجه تعبیرات طبع سلیمه خوش كلدیكندن. قابل اصلاح دیمك اولادر. |

اَصلَح | ص. عر. | «صالح» دن ستف. | دها ایی. مرجح: اصلح موجود یودر.

اَصلَحَهُ الله | اصلحك الله. اصلحهم الله. اصلحنا الله. اصلحكم الله! صورتلرنده «الله اصلاح ایلیه» معناسیله واكثریا محتاج اصلاح اولانلر حقنده استهزا طریقیله ایراد اولنور دعا تعبیرلریدر.

اَصلزاده | ودها طوغریسی اصیلزاده. ص. ف. جـ: اصلزادكان. صویلی. اصیل. نسیب. نجیب. | «زادكان» تعبیر ناقصی. بونك جمعندن غلط اولسه كركدر. |

اَصلسز | ص. اصل واساسی و صحت وحقیقتی اولمیان. یالان. كاذب: اصلسز حوادث نشر ایدنلر.

اَصلَع | ص. عر. | «صلع» دن صش. | باشنك اوك طرفی قیلسز. باشنك اوك طرفنده صاچی دوكلمش. طاسلاق.

اَصلی | ص. عر. ث: اصلیه. | «اصل» دن سمذ. | ١. ابتداكی، الك اول كی. قدیمی: شكل اصلیسی؛ هیئت اصلیه‌سی. ٢. بر شیئك فروعنه ویا صورت وترجمه‌سنه عائد ویا عارض اولیوب كندیسنه منسوب و متعلق اولان. ذاتی: متن اصلیسی: قواعد اصلیه‌سی. ٣. الك باشلی. اساسی: مأموریت اصلیه‌سی: خط اصلی = دمیر یول خطوطندن آنا خط.

اصلیق | با: ایصلیق.

اَصَمّ | ص. عر. | «صمم» دن صش. | ١. صاغیر. الشیتمز. ٢. سسسز، صداسز. صاغیر. ٣. ایچی طولی اولمغله اورلدقده طینلامیان. || د. صرف عربیده مضاعف دخی دینان وعین الفعل ایله لام الفعلی بر جنسدن اولان فعله دینور. || ر. واحد قیاسی ایله نسبت مشتركه‌سی اولمیان (عدد ویا مقدار). || ط. ایچی معلول اولمغله اورلدقده طونوق بر سس چیقاران (كوكس وسائره).

اصمارلامق | اصمارلامه وسائره. با: ایصمارلامق وسائره.

اَصناف | سد. جـ. عر. فد: صنف. با: صنف. = س. تر. | اسناف تلفظیله مفرد وجمع كبی قوللانیلیر. | وقتیله منتظم صنفلره منقسم اولان صنعتكران ودكانجیلر طاقملری: یورغانجی، بقال، باقیرجی اصنافی. || اصناف كتخداسی = هر اصنافك حكومتجه ایشلرینی كورن وكندیلرینك كفالت وسائر ایشلرینه باقان وویركیلرینی طوپلایان آدم. كه ایچلرندن انتخاب اولنوب حكومت طرفندن تصدیق اولنور. || اصناف لونجه‌سی | و طوغریسی لوجه‌سی | = هر اصنافك اجتماع ومذاكراتنه مخصوص محلی و عقد ایتدكاری مجلس. = ص. تر. | مفرد كبی | صنعتله ویا دكانجیلقله مشغول. كار وكسبله كچین: اصناف آدم.

اَصنافجه | ص. حـ. ١. اصنافه یاقیشیر بر صورتده: اصنافجه برعمر سورییور: اصنافجه سویله‌لم. ٢. اصناف صره و ترتیبیله. اصناف هیئتیه. اصناف بیننده: اصنافجه كیتدك: اصنافجه دفتر آچوب اعانه طوپلادیلر. || مج. تصرف واقتصاده رعایت ایله‌رك.

اَصنافلق | ا. دكانده ویا كونده. | الكه اورلده ایشلین ویا دكانده اوفق تفك شیئلر صاتان صنعتكران واهل كسبك حال و صفت وایشی: اصنافلق وقتیله محقر دكلدی: شمدی اصنافلغه تنزل ایدن یوقدر.

اَصنام | سد. جـ. عر. فد: صنم. با: صنم.

اَصوات | سد. جـ. عر. فد: صوت. با: صوت.

اَصوَب | ص. عر. | «صائب» دن ستف. | دها ویا پك طوغری، دها اصابتلی. الك مصیب: اصوب افكاره تابع اولمق.

أُصول { سند. جم. عر. فد: اصل. با: اصل. — ۱. بر علم وفنك قواعد اصليه‌سندن و تطبيقاتنه كيريشمزدن اول بيلنمسی اقتضا ايدن مبانيسندن بحث ايدن علم: اصول فقه، اصول حديث. ۲. مبانی، مبادی: اصول هندسه. ۳. ترتيب، نظام، قاعده: اصول موسيقی: طريقتك اصول واركانی. ٤. تر. فد. اسلوب، طرز، يول: اونك اصولی بودر: بو اصول ايله. ٥. يواشلق، ملايمت، نازكانه طور: اصول ايله يرندن قالديردی. [بو معناده «اصولت» يوندن ويا «سهولت» دن غلطدر.] دها زياده يواشلق بيان ايچون اصولله (يعنی اصول ايله) تعبيرينه ادات تصغير دخی علاوه اولنه‌رق «يواشجه‌جك» معناسيله: اصولله‌جق ديلير. [«اصولاجق» يازماملی.]

أُصولسز [ص. ترتيب و نظامه مغاير، نظامسز: اصولسز حركت. = ح. نظامسز اوله‌رق: اصولسز سويليور.

أُصولی [ص. عر. ۀ: اصوليه. بر علم وفنك اصولنه مطابق ويا منسوب ومتعلق.

أُصوليّون [سند. جم. عر. ۱. اصول فقه واصول حديثه توغل ايدن علما. بو ايكی علمك منتسبلری. ۲. طبلك بر اصول مخصوصه‌سنه تابع اطبا. [فر. Methodistes.]

اصی [اصيرغق وسائره. با: ايصی وسائره.

اصيرمق [اصيرغان وسائره. با: ايصيرمق وسائره.

أَصيل { ص. عر. [«اصل» دن صش.] صويلی، اصل و نسب صاحبی، نجيب: اصيل آدم. ۲. وكالت طريقيله حركت ايتميوب اصالةً وكندی نامنه حركت ايدن: وكيلك اصيلدن فرقی يوقدر.

أَصيلانه { ص. اصل ونسب صاحبنه لايق: اصيلانه بر طورله حركت ايديور.

أَصيلزاده { س. فا. [و غلطی: اصلزاده] صويلی، نجيب، اصل ونسب صاحبی.

اضائه { سند. عر. [«ضوء» دن مص. افعال] ايشيق ويرمه، آيدينلق ايتمه. ضيالانديرمه: بر موم اوطه‌يی اضائه ايديوردی.

اِضاعه { سند. عر. [«ضياع» دن مص. افعال] غائب ايتمه، محو وتلف ايتمه، فوت ايتديرمه. افاته: اضاعۀ وقت = وقتی بوشنه چچيرمه.

اِضافَت { سند. عر. جم: اضافات. [«ضيف» دن مص. افعال] د. مضاف ايله مضاف اليه ديلن بربرينه مربوط ايكی اسم آره‌سنده‌كی نسبت وارتباط: اضافتله اوقومق: اضافت قاعده‌لری. — لسانمزده اوچ نوع اضافت واردر: اضافت تركيه «اللهك قولی» و «مكتب خواجه‌سی» كبی. اضافت عربيه «عبدالله» كبی. اضافت فارسيه «مرد خدا» كبی. عربيده: اضافت لاميه: فرس زيد (فرس لزيد). اضافت منيه: خاتم فضة (خاتم من فضة) كبی. تركجه‌ده اضافت معينه: مكتبك خواجه‌سی، اضافت مبهمه: مكتب خواجه‌سی كبی. || تتابع اضافات، اضافات متتابعه = سوزده بر قاچ مضاف ومضاف اليهك بربری آرقه‌سنه ايرادی، كه فصاحته منافيدر: براى تجديد كالای عبوديت، ومكتبك قپوسنك ايشيكنك خارجنده كبی.

اِضافه { سند. عر. [لغت آنفه‌نك عينی اولوب، لسانمزده «ة» نك اظهار واضماريله ايكی‌يه آيريله‌رق، هر بری بر معناده قوللانيليور.] قاتمه، ربط، علاوه، ضم، الحاق: چفتلكنه بر قاچ تارله دها اضافه ايتدی. — عربی تعبيراتده اضافت يرينه: لدی الاضافه، عندالاضافه = اضافت حالنده.

اِضافی { ص. عر. ۀ: اضافيه. ضم وعلاوه والحاقه متعلق. || د. مضاف ايله مضاف اليه آره‌سنده‌كی نسبته منسوب، اضافته متعلق: قاعدۀ اضافيه. || ح. ثقلت اضافيه = اجسام مختلفه‌نك حجملرينه نسبتله اولان آغرلقلری كه صويك واحد قياسی اتخاذ اولنمسيله ارقام مخصوصه ايله تعيين اولنور؛ آلتونك ثقلت اضافيه‌سی شودر.

أُضحوكه { سند. عر. [«ضحك» دن] كوله‌جك شیء، لطيفه. قومه‌ديه‌يی ترجمه ايچون مضحكه يرينه اضحوكه‌نك قبولی دها موافق ايدی.

أَضحى { سند. جم. عر. [فد: اضحاة غير مستعملدر.] قربانلر: عيداضحى = قربان بيرامی.

[يالكز بو تعبيرده قوللانيلير.]

أَضداد { سند. جم. عر. فد: ضد. با: ضد.

اِضرار { سند. عر. [«ضرر» دن مص. افعال] ضرر ايتديرمه، زيانه اوغراتمه: همجنسلرينی اضرار ايتمك ايستين انسان دكلدر.

اِضطِراب { سند. عر. [«ضرب» دن مص. افتعال] صيقندی، عذاب، بيوك زحمت واذيت: اضطراب ايچنده‌در: باش آغريسی كنديسنه چوق اضطراب ويريور.

اِضطِرار { سند. عر. [«ضرورت» دن مص. افتعال] مجبور وناچار اولمه، مجبوريت، چاره‌سزلك.

اِضطِراری { ص. عر. ۀ: اضطراريه. مجبوريت تحتنده اولان، اختياری اولميان، مجبوری.

أَضعاف { سند. جم. عر. فد: ضعف. با: ضعف.

اِضعاف { سند. عر. [«ضعف» دن مص. افعال] ۱. ضعيفلاتمه. قوتنی ازاله ايتمه. ۲. ايكی قات ومضاعف ايتمه.

أَضعَف { ص. عر. [«ضعيف» دن ستف.] دها ضعيف. الڭ قوتسز، پك عاجز: اضعف عباد.

أَضغاث { سند. جم. عر. [فد: «ضغث» غير مستعملدر.] قاريشيق شيلر. اضغاث و احلام = قاريشيق رؤيالر. [يالكز بو تعبيرده قوللانيلير.]

أَضلاع { سند. جم. عر. فد: ضلع. با: ضلع.

اِضلال { سند. عر. [«ضلال» دن مص. افعال] ضلالته دوشورمه، طوغری يولی شاشيرتمه، كمراه ايتمه. آزديرمه.

اِضمار { سند. عر. [«ضمور» دن مص. افعال] كيزله‌مه، صاقلامه، اخفا. اظهار مقابلی: اظهاری كوچ اضماری ده كوچ بر درد.

اِضمِحلال { سند. عر. [مص. افعلال] محو و مضمحل و نابود اولمه.

أَضياف { سند. جم. عر. فد: ضيف. با: ضيف.

اِطاره { سند. عر. [«طيران» دن مص. افعال] ۱. اوچورمه، طيران ايتديرمه. ۲. سريعاً كوندرمه، يوللامه. ارسال: طرفنه بر نامه اطاره اولندی.

اِطاعَت { سند. عر. [«طوع» دن مص. افعال] ديكله‌مه. آلنان امره كوره حركت. انقياد. مطيع وتابع اولمه: ابوينه. اوامر حكومته اطاعت ايتمك. || عدم اطاعت = اطاعتسزلق، سركشلك، مخالفت. || عرض اطاعت = سركشلكدن دونوب مطيع اولمه: اشقيا عرض اطاعت ايتديلر.

اِطاعَتسز [ص. اطاعت وانقياد ايتمز. مطيع اولماز. سركش.

اِطاعَتسزلق [ا. اطاعت و انقياد ايتمه‌مه. مطيع اولميانك حالی. سركشلك.

اِطاعَتلی [ص. بيوكلرينی دكلر. آلديغی امره امتثال ايدوب مخالفت ايتمز، مطيع. منقاد: پك اطاعتلی چوجقدر.

اِطاله { سند. عر. [«طول» دن مص. افعال] اوزاتمه، تمديد. || اطالۀ لسان = ديل اوزاتمه، ناسزا سويلمه، حدی تجاوز ايتمه || اطالۀ يد = ال اوزاتمه، غصب، ظلم.

اِطام [سند. عر. ط. بول وفضلا. تك طوتلمسی. [قوللانلمامش ايسه‌ده، عسرت بول كبی مركباته مرجع وشايان قبول كوزل بر لغت مخصوصه‌در.]

أَطِبّاء [سند. جم. عر. فد: طبيب. با: طبيب.

أَطباق [سند. جم. عر. فد: طبق. با: طبق.

اِطراء { سند. عر. [«طراوت» دن مص. افعال] مدح وثناده مبالغه، حقندن زياده مدح ايتمه.

اِطّراد [سند. عر. [«طرد» دن مص. افتعال] بربری آرقه‌سندن و منتظم بر اصول وترتيبده جريان: اطراد اوزره كيتميور: هواده اطراد يوقدر: اطراداً للباب = بابنك قاعده‌سنه مطابق كلمك ايچون.

اِطّرادسز [ص. بر نسق و اسلوبده كيتمين، هيچ بر قاعده‌يه تابع اولميه‌رق ترتيبسز كيدن: هوالر بوقيش پك اطرادسز كيديور.

اِطّرادسزلق [ا. بر اصول و ترتيبه تابع اولمقسزين جريان. جريانده ترتيبسزلك. قاعده‌سزلك: هوانك بو بازكی اطرادسزلغی.

أَطراف [سند. جم: عر. فد: طرف. با: طرف.

أطرافلى | صه. ١. آرقه‌لى. آرقه‌سى قوتلى. ٢. تفصيلاتلى. مفصل: اطرافلى معلومات ويردى.

أطرافليجه | صه. اولدقجه تفصيلاتلى. خيلى مفصل. — حه. تفصيلاتله. مفصل اوله‌رق، هر طرفنى تحقيق ايده‌رك: اطرافليجه يازدى.

إطعام | سذ. عر. | « طعام » دن مصه. افعال | يمك يديرمه: اطعام محتاجين.

إطعاميه | سذ. عر. بعض خانقاه‌لرك وسائر مؤسسات وقفيه‌نك فقرايه يمك يديرمكه مخصوص مخصصات موقوفه‌لرى.

أطعمه | سذ. جه. عر. فد: طعام. با: طعام.

إطفاء | سذ. عر. | « طفو » دن مصه. افعال | سوگنديرمه: آتشى باصديرمه: يانغين اطفا اولندى. || مج. تسكين. باصديرمه: اطفاى نائرهٔ فساد. || ما. اطفاء ديون = بورجك فائضيله برابر رأس المالندن دخى سنه‌دن سنه‌يه بر مقدار تأديه‌سى. | فر. Amortissement. |

إطفائيه | سذ. عر. يانغين سوگنديرمكه مخصوص الاى وهيئت: اطفائيه آلايى: اطفائيه آرابه‌لرى.

أطفال | سذ. جه. عر. فد: طفل. با: طفل.

أطلاس | — . با: اطلس.

إطّلاع | سذ. عر. جه: اطلاعات. | « طلوع » دن مصه. افتعال | مطلع وخبردار اولمه. كسب وقوف. آگاه اولمه: كسب اطلاع ايتمك = معلومات آلمق. واقف اولمق: بو بابده‌كى اطلاعاتى ناقصدر. | « ايتمك » فعل اعانه‌سيله قوللانيلوب، « كسب » ايله ويا ديگر صورتله استعمال اولنور. |

إطلاق | سذ. عر. | « طلق » دن مصه. افعال | ١. صاليويرمه، قويويرمه. تخليص. تخليهٔ سبيل: اسيرلرى، محبوسينى اطلاق ايتديلر. ٢. عفو. صفح، حبس وسائر جزادن قورتارمه: اطلاق اولندى: اطلاقه نائل اولدى. ٣. بوشامه: زوجه‌سنى اطلاق ايتدى. | بو معناده « تطليق » دها مستعملدر. | ٤. قيد وحصردن قورتاروب عمومیت اوزره قوللانمه. شمولاندیرمه: بتون سياه آدملره زنجى اطلاق اولنيور. ٥. اسم ويرمه، تسميه: كوچك كتابلره رساله اطلاق اولنيور. | تعميم صورتيله درد نجى معنادن مأخوذدر. | || اطلاق عنان = توجه. عزيمت. || اطلاق لسان = آغزه كلنى سويله. || اطلاق يد = خير ايشله. || على الاطلاق = قيدسز وحصر وتخصيص ايتمكسزين. عموميت اوزره: على الاطلاق آوروپاليلره فرنك ديئور.

أطلس | سذ. عر. | تويسز ويارلاق ديمك اولان « طلس » دن ايوزى ايپك وترسى پاموق معروف برجنس قماش. آطلاس. ديبا. || هه. فلك اطلس = هيئت قديمه‌ده ثوابتى حاوى اولان فلكك اوستنده وكافهٔ افلاكى محيط اولان ونجومدن بتون خالى زعم اولنان فلك موهوم. || جه. خريطه مجموعه‌سى، بتون كرهٔ ارضك خريطه‌لرينى صره‌سيله جامع كتاب ويا علم نباتات وحيوانات وهندسه كبى بر فنك اشكالى مجموعه‌سى. با: آطلاس.

إطماع | سذ. عر. | « طمع » دن مصه. افعال | طمعه دوشورمه، حرصلانديرمه.

إطمئنان | سذ. عر. | « طمئن » دن مصه. افعلال | ١. امين اولمه، امنيت. صاغلاملق. ٢. برينه امنيت ايتمه، وثوق. اعتماد: اوآدمه اطمئنانم واردر. ٣. شبهه وتردد ايتمه‌مه، محقق بيلمه. قلباً امنيت حاصل ايتمه: بو ايشك بويله اولديغنه اطمئنانم واردر. || اطمئنان قلب = قلباً بر شيئك صحت وحقيقتنه اينانوب اصلا شبهه وتردد ايتمه‌مه.

أطناب | سذ. جه. عر. | فد: « طنب » غير مستعملدر | چادير ايپلرى. باغلرى. ن.

إطناب | سذ. عر. | « طنب » دن مصه. افعال | سوزى ايپ كبى چكوب اوزاتمه، لزومسز تفصيلاتله وفضله سوزلرله بحثى تطويل. | ضدى: ايجاز. |

أطوار | سذ. جه. عر. فد: طور. با: طور.

أطواق | سذ. عر. فد: طوق. با: طوق.

أطول | صه. عر. ذ: طورلى. | « طويل » دن ستف. | دها ويا پك اوزون: جناب حق اطول عمرله معمر ايلسين.

|| يد طولى = (پك اوزون ال يعنى) معلومات ومهارت تامه. اقتدار تام: فقه وحديثده يد طولى صاحبى بر آدم.

أظفار | سذ. جه. عر. | فد: ظفر غير مستعملدر | طيرناقلر. ن.

أظلاف | سذ. جه عر. | فد. ظلف | تا. بعض حيوانلرده‌كى چتال طيرناقلر.

أظلال | سذ. جه. عر. فد: ظل. با: ظل.

أظلم | صه. عر. | « ظالم » دن ستف. | دها ويا پك ظالم وحقسز.

إظهار | سذ. عر. | « ظهور » دن مصه. افعال | ١. كوسترمه. ميدانه چيقارمه. آشكار ايتمه: آنجق ميدان حربده هركس جسارتنى اظهار ايده‌بيلير. ٢. يلاندن كوسترمه، صاتيش: اظهار معلومات.

أظهر | صه. عر. | « ظاهر » دن ستف. | دها ويا پك ظاهر وآشكار، پك واضح: اظهر من الشمس = كونشدن دها آشكار.

أعاجم | سذ. جه. عر. فد: اعجمى. با: اعجمى.

أعاجيب | سذ. جه. عر. فد: اعجوبه. با: اعجوبه.

إعاده | سذ. عر. | « عود » دن مصه. افعال | ١. كرى چويرمه. كرى دوندرمه: هديه‌سنى اعاده ايتدى: كوندرديكم آدمى اعاده ايديكز. ٢. تكرار ايتمه. بر دها ياپمه: اعادهٔ محاكمه: بو سوزى اعاده ايتميكز. ٣. اسكى حالنه كتيرمه، فوت اولان بر شيئى يرينه كتيرمه: اعادهٔ عافيت. اعادهٔ ثروت. ٤. مقابله ايتمه، قارشيلق ياپمه: اعادهٔ زيارت ايتمك. | اينلرنده‌كى فرق ايچون با: ارجاع. |

أعادى | سذ. جه. عر. فد: عدو. با: عدو.

إعاره | سذ. عر. | « عور » دن مصه. افعال | عاريه ويرمه. عاريتله ويرمه: كتاب اعاره ايتمك. | مقابلى استعاره. |

إعاشه | سذ. عر. | « عيش » دن مصه. افعال | ياشاتمه. كچينديرمه: اولاد وعيالنى اعاشه ايتمك.

أعاظم | صذ. جه. عر. فد: اعظم. با: اعظم.

أعالى | صذ. جه. عر. فد: اعلا. با: اعلا.

إعانه | سذ. عر. جه: اعانات. | « عون » دن مصه. افعال | ١. ياردم، امداد، آقچه ايله معاونت. ٢. بر فعل خير ايچون يا عمومى بر ايش ايچون وياخود مصاب ومحتاج بر آدم ويا بر جماعت ايچون ويريلن وطوپلانيلان آقچه: اعانه آقچه‌سى. اعانه دفترى. اعانهٔ عسكريه.

إعانةً | حه. عر. اعانه طريقيله، بر ياردم ومعاونت اولمق اوزره: مهاجرينه اعانةً خانه‌سنى ترك ايلدى.

إعتاق | سذ. عر. | « عتق » دن مصه. افعال | (كوله وخلايق) آزاد ايتمه. آزاد: كوله‌سنى اعتاق ايتدى.

إعتبار | سذ. عر. جه: اعتبارات. | « عبور » دن مصه. افتعال | ١. نظر اهميته آلمه، اهميت ويرمه: اسكى شعرا قافيه‌يه اوقدر اعتبار ايتمزلردى. ٢. حرمت. رعايت: كنديسنه چوق اعتبار ايدرلر. ٣. تجارتده برينك سوزينه وامضاسنه اولنان امنيت واعتماد: ازميرجه اعتبارى واردر: تجار ذوى الاعتباردن. ٤. شرف، حيثيت: اصحاب ناموس واعتباردن. ٥. بر زماندن بدأ ايده‌رك صايمه: مارت ابتداسندن اعتبار ايده‌جكز. ٦. حقيقى اولميه‌رق بر شيئه ويريلن قيمت. متفق عليه وفرضى قيمت: فرانسز ايراسنك اعتبارى يكرمى فرانق ايسه‌ده قيمت حقيقيه‌سى اوندن دوندر. ٧. فرض، تقدير: هر طاوق سنه‌ده يوز يومورطه يومورطلامق اعتباريله يكرمى طاوقدن ايكى بيك يومورطه آلنير. ٨. عبرت آلمه، بر كوتى حركتك سوء نتيجه‌سنى كوره‌رك متنبه اولمه. | عربيده برنجى معناسى اولان بومعنا ايله لسانمزده نادر قوللانيلير. | || حوالهٔ سمع اعتبار ايتمك = نظر اهميته آلمق، قولاق آصمق. || اعتباردن دوشمك = اعتبارينى غائب ايتمك، آرتق معتبر ومقبول اولمامق. || صاحب اعتبار = اعتبارده مالك، معتبر. || نظر اعتباره آلمق = اهميت ويرمك، مقبول طوتمق. || اعتباريله = فرض ايده‌رك. || جه: اعتبارات = فرضيات: اعتباراتله اوغراشمق.

إعتباراً | حه. ظز. عر. باشلايه‌رق، بدأ ايده‌رك:

حزیران ابتداسندن اعتباراً بش آیده؛ بوکوندن اعتباراً درسلرك پروغرامی دکیشه‌جکدر.

اِعتبارسز { ص. ۱. اعتباری اولمیان، سوزی کچمین. ۲. شرف وحیثیتی اولمیان. ۳. غیر مقبول، اعتباردن دوشمش.

اِعتبارسزلق { س. ۱. اعتبار وحرمت‌وشرف و حیثیت فقدانی. ۲. مقبول اولمایش، رواجدن دوشمه.

اِعتبارلی { ص. حرمت ورعایت وشرف و حیثیته نائل. معتبر: اعتبارلی آدم، تجار.

اِعتباری { ص. عر. ٔ: اعتباریه. حقیقی وفعلی اولمیان. متفق علیه ویا فرضی اولان: مسکوکاتك قیمت حقیقیه سیله قیمت اعتباریه‌سی آره‌سنده‌کی فرق؛ بو بر امر اعتباریدر.

اِعتدال { سذ. عر. [«عدل» دن مص. افتعال] ۱. ایکی طرفی مساوی اولمه، تساوی: اعتدال لیل ونهار. ۲. افراط ایله تفریط آره‌سنده حد وسطیده اولمه، تام لزومی درجه‌سنده بولنمه، اورته حالده اولمه: هوانك. حرارتك اعتدالی. ۳. شدت وافراط وهیجاندن سالم اولمه، یواشلق، ملایمت: اعتدال افکار، اعتدال مسلك. ٤. تناسب، اویغونلق، توافق: اعتدال قامت. اکثریا کسب، اکتساب ایتمك یاخود بولمق فعلیله قوللانیلیر: هوالر کسب اعتدال ایتدی؛ خسته‌لق برآز اعتدال بولدی. || ﻫ. کره‌ٔ ارضك دور سنویسنده شمسك تام اورته‌سنی کوسترەجك نقطه‌یه کلمسیله هر طرفده لیل ونهاری مساوی اولمسی، که بوده هر دورده ایکی دفعه اولور: اعتدال ربیعی = مارتك ۲۱ نده واقع اولانی؛ اعتدال خریفی = ایلولك ۹ نده وقوع بولانی: اعتدال نقطه‌سی = محركك اعتدال محلی. || حد، درجهٔ اعتدال = هر شیئك افراط وتفریطدن مبرا عد اولنمسی اقتضا ایدن درجه. || عدم اعتدال = اعتدالسزلق. — فرانسزلرك «صوثوق قان» تعبیر مألوفلرینی، براصطلاح فنی ایش‌ده لسانمزه نقلنه مجبور ایمشز کبی، ترجمه‌سیچون بعض ذوات طرفندن توصیه اولنان «اعتدال دم» تعبیری مناسبتسزدر، اولسه اولسه «اعتدال مزاج» دینله‌بیلیر.

اِعتدالسزلق { س. اعتدال فقدانی، عدم اعتدال، افراط ویا تفریط: هوانك اعتدالسزلغی.

اِعتذار { سذ. عر. [«عذر» دن مص. افتعال] بر عذر وبر سبب ووسیله درمیان ایده‌رك وبر مانع کوستره‌رك عفو دیله‌مه، بیان معذرت ایتمه: دعوته اجابت ایتمدیکندن طولایی اعتذار ایدیور. || اعتذار شهادتنامه‌سی = معذرتی تصدیق ایدن طبیب راپورطی ویا دیکر علم وخبر.

اِعتراض { سذ. عر. جـ: اعتراضات. [«عرض» دن مص. افتعال] بر فکر ویا قراری قبول ایتمیوب چوروتمکه قالقیشمه، اسباب ودلائل ایستمه ویا اوکا قارشی اسباب ودلائل ایراد ایتمه: بو فکرکزه اعتراض ایتمکه مجبورم؛ بیله‌رك بیلمیه‌رك هر سوزه اعتراض ایتمك عادتیدر. [عربیده بو معنایه کلیورسه‌ده، معانی کثیره‌سی بیننده «برینك یولنه چالی چرپی آتوب انکل چیقارمه» معناسی دخی بولنوب، لسانمزده‌کی استعمالی بوندن مأخوذ اولسه کرکدر. «تعرض» قوللاندیغمز معنایه دها قریبدر.] || حق. بر محکمه‌نك رأی و قرارینه ویاخود ویرکی وسائره حقنده بر دائرهٔ رسمیه‌نك قرار وتبلیغنه قارشی بیان مطالعه ایله تبدیل وتعدیلنی دعوی ایتمه. || اعتراض علی الحکم = بر محکمه‌نك غیاباً ویردیکی حکمه قارشی محکوم علیهك دعوایه قیامی. || اعتراض الغیر = محاکمه اولنان طرفیندن بشقه بر شخص ثالثك حقوقنه طوقنلمش اولمق ادعاسیله محکمه‌نك رأی وحکمنه‌قارشی‌دعوایه قالقیشمسی.

اِعتراف { سذ. عر. جـ: اعترافات. [«عرفان» دن مص. افتعال] کندی قصور و نقصانی وآز چوق علیهنده بولنان بر حالی کتم وانکار ایتمیوب قبول وتسلیم واقرار ایتمه: قباحتنی اعتراف ایدیور؛ بن قصورمی، بیلمدیکمی اعتراف ایدیورم: اعترافات واقعه‌سی اثباته حاجت براقدی.

اِعتزال { سذ. عر. [«عزل» دن مص. افتعال] ۱. بر طرفه چکلمه، اختیار عزلت. ۲. ایشدن چکلمه، استعفا. ۳. معروف معتزله مذهب و اعتقادی: اهل اعتزال.

اِعتساف { سذ. عر. جـ: اعتسافات. [«عسف» دن مص. افتعال] طوغری یولدن صاپمه، یولسزلق، حقانیتسزلك: ادعا اولنان اعتسافك اصلی یوقدر.

اِعتصام { سذ. عر. [«عصمة» دن مص. افتعال] ۱. بر شیئه یاپیشوب صیقی طوتمه: عروهٔ وثقای اسلامه اعتصام ایتمك. ۲. معاصی ومعایبدن صاقینمه. ژ.

اِعتقاد { سذ. عر. جـ: اعتقادات. [«عقد» دن مص. افتعال] ۱. ایناتمه، قلباً تصدیق، ایمان: وحدانیته اعتقادم واردر. ۲. بر دین ومذهبك ایناتمه جهتی یعنی معاملاتدن صرف نظرله اساسنی تشکیل ایدن عقیده: اعتقاد اهل سنت. || اعتقادات باطله = خرافات‌قبیلندن اصلسز شیئلره ایناتمه.

اِعتقادسز { ص. امور مذهبیه‌یه اعتقادی اولمیان، ایناتمیان، ملحد.

اِعتقادسزلق { س. امور مذهبیه‌یه ایناتمامه، الحاد.

اِعتقادلی { ص. امور مذهبیه‌یه ایناتان، اعتقادی برکال اولان.

اِعتکاف { سذ. عر. [«عکف» دن مص. افتعال] بر معبد ویا مکان مقدسده وعلی الخصوص حرم شریفده قپانوب عبادتله مشغول اولمه: بر سنه مکهٔ مکرمه‌ده اعتکاف ایتمشیدی.

اِعتلاء { سذ. عر. [«علو» دن مص. افتعال] ۱. یوکسلمه، یوقاری چیقمه، ارتفاع: بش بیك متره‌یه قدر اعتلا ایدن جبال. ۲. یوکسك مرتبه‌لره یتیشمه، نائل درجات عالیه اولمه: اعتلای شان و شرفیچون دعا ایدرم.

اِعتماد { سذ. عر. [«عمد» دن مص. افتعال] ۱. طیانمه، استناد. ژ. ۲. کوکنمه، امنیت: سزه اعتمادم واردر؛ اوآدمك سوزینه اعتماد اولنماز. || ع. اعتماد خطی = مقاومته وحین حاجتده چکیلوب طیانمغه الویریشلی مواقع متسلسله.

اِعتماداً { ح. عر. کوکنه‌رك، استنادوامنیت‌ایده‌رك، ایناتەرق: سزك سوزکزه اعتماداً بو ایشه تشبث ایتدم.

اِعتمادنامه { س. بر دولت نزدینه تعیین اولنان سفیره دولت متبوعه‌سی طرفندن ویریلن نامه که اونی تقدیم ایتمکله سفیر طانیلیر: فرانسه سفیرجدیدی اعتمادنامه‌سنی تقدیم ایتدی.

اِعتناء { سذ. عر. [«عنی» دن مص. افتعال] زیاده دقت ایتمه، اهمیتله چالیشمه، اهتمام، اقدام، اوزنمه: بو ایشه اعتنا ایتملی، کال اعتنا ایله چالیشملی.

اِعتیاد { سذ. عر. [«عود» دن مص. افتعال] عادت ایدنمه، آلیشمه، الفت: هر صباح بر ساعت آتله کزمکی اعتیاد ایتمشیدی. — فارسی قاعده‌سی اوزره صتر. تشکیلنه استعمال اولنیورسه‌ده، بوکبی تشکیلات فصاحت لسانه رعایت ایدنلرك قبول ایده‌بیله‌جکاری شیلردن دکلدر: بر استاد حذاقت اعتیاد کبی.

اِعجاب { سذ. عر. [«عجب» دن مص. افعال] تعجبه دوشورمه، تعجبی موجب اولمه. ژ. [اصل عربیده ایلکیله و کوزللکیله تعجبه دوشوروب حیران ایتمه دیمکدر.]

اِعجاز { سذ. عر. جـ: اعجازات. [«عجز» دن مص. افعال] ۱. عاجز براقمه، قارشی چیقمغه ویا مسابقه‌یه کیریشمکه جسارت ایده‌میه‌جك بر حالده بولندیرمه: آیات کریمه‌نك نزولی فصحای عربی اعجاز ایتدی. ۲. کیمسه‌نك یاپه‌میه‌جغی وهرکسی امتثالندن عاجز براقان خارق العاده شیٔ، کرامت، معجزه: اعجاز قرآن: حد اعجازه وارمق.

اِعجازکارانه { ص. فا. هر کسی امتثال و مسابقتدن عاجز براقان، معجزه قبیلندن اولان: بر فصاحت اعجازکارانه ایله. == ح. معجزه قبیلندن اوله‌رق: اعجازکارانه یازار.

اِعجال { سذ. عر. [«عجله» دن مص. افعال] عجله ایتدیرمه، چابق یاپدیرمه. [تعجیل دها مستعملدر.]

أَعجام { سذ. جم. عر. فد : عجم. | با : عجم.

إعجام { سذ. عر. [« عجم » دن | مص. افعال] (برحرفی) معجم ایتمه، نقطه‌لامه. ز. || حروف الاعجام = حروف هجا.

أَعجَب { ص. عر. [« عجیب » دن | ستف.] دها عجیب، دها ویا پك غریب وتحف : اعجب العجایب.

أَعجَم { سذ. عر. جم : اعاجم. ۱. | عرب اولمیان. عربك غیری. ز. ۲. عربی‌یی ایی سویلین، عجمی. ۳. ایرانلی، عجم.

أَعجَمی { سذ. عر. عرب اولمیان | وعربی‌یی ایی سویلین. [اصل اسم جنس اولان لغت آنفه‌نك مفردیدر.] با : عجمی

أُعجوبه { سذ. عر. جم : اعاجیب. | [« عجب » دن] پك عجیب وغریب شیء : اعجوبهٔ زمان. [همزه‌نك فتحیله غلطدر.]

أَعداء { سذ. جم. عر. فد : عدو. | با : عدو.

أَعداد { سذ. جم. عر. فد : عدد. | با : عدد.

إعداد { سذ. [« عد » دن | مص. افعال] حاضرلامه، تهیئه، برینی بر ایشه مستعد و مقتدر اوله‌جق حاله کتیرمه.

إعدادی { ص. عر. ؤ : اعدادیه. | حاضرلامغه ومستعد ومهیا اوله‌جق بر حاله کتیرمکه مخصوص : مکتب اعدادی، مکاتب اعدادیه = شاکردانی مکاتب عالیه‌یه ودارالفنونه کیره‌بیله‌جك حاله کتیرمکه مخصوص مکتب صنفی که اوچنجی صنف عد اولنوب، مکاتب ابتدائیه و رشدیه‌دن صکره کلیر.

إعدادِیّه { سذ. عر. مکتب | اعدادی، رشدیه‌دن صکره کیریلوب علوم و فنونك مبادیسنی تحصیله ومکاتب عالیه ودارالفنونه قبول اولنه‌بیله‌جك اقتداری قزانمغه مخصوص مکتب : اعدادیهٔ ملکیه، اعدادیهٔ عسکریه، اعدادیهٔ طبیه.

إعدام { سذ. عر. [« عدم » دن | مص. افعال] یوق ایتمه، وجودینی قالدیرمه، شرعاً وقانوناً اولدیرمه، قصاص : طوتیلان خیدودلری بالمحاکمه اعدام ایتدیلر : اعدام جزاسی: اعدامنه حکم اولندی.

أَعدَل { ص. عر. [« عادل » دن | ستف.] دها ویاخود پك و الك عادل : ملوك اسلامیه‌نك اعظم واعدلی اولان حضرت پادشاه.

أَعذار { سذ. جم. عر. فد : عذر. | با : عذر.

أَعذَب { ص. عر. [« عذب » دن | ستف.] دها و یا پك طاتلی. ز.

أَعراب { سذ. جم. عر. فد : | عرب. با : عرب. = سج. بادیه نشین عرب قبائلی. فد : اعرابی.

إعراب { سذ. عر. [« عرب » | دن مص. افعال] ۱. عربیده اسماء ایله فعل مضارع آخرینك كلامده‌كی موقعلرینه و عامله کوره اوغرادقلری تبدلات وبونك علی که علم نحوك الك مهم قسمیدر. ۲. مبنی و غیر منصرف اولمیوب قواعد اعرابیه‌یه تابع اولان اسملرك حالی : بو اسم اعراب قبول ایدرمی؟ ۳. بر عبارهٔ عربیه‌یی قواعد نحویه‌یه کوره حل ایده‌رك تطبیقاتنی اجرا ایتمه : اعراب ایتمك.

أَعرابی { سذ. عر. جم : اعراب. | بادیه نشین عرب.

أَعراض { سذ. جم. عر. فد : | عرض. با : عرض.

إعراض { سذ. عر. [« عرض » | دن مص. افعال] یوز چویرمه، اجتناب : اوایشدن اعراض ایتدی.

أَعراف { سذ. عر. [اصل | « عرف » ك جمعیدر] جنت ایله جهنم آره‌سنده بر سد ومحل.

أَعرَج { ص. عر. [« عرج » دن | صث.] طوپال، اقساق، ایك. لــه.

أَعَزّ { ص. عر. [« عزیز » دن | ستف.] دها ویا پك عزیز وقیمتلی : اعز احبام = احبابمك الك قیمتلیسی.

أَعَزّ { عزیز ایتسین معناسیله | دعاده قوللانیلیر افعال بابندن عربی فعل ماضیدر : اعزك الله = الله‌سنی عزیز ایتسین.

إعزاز { سذ. عر. [« عز » دن | مص. افعال] آغرلامه، اکرام وحرمت ایتمه : کمال اکرام واعزاز ایله.

إعزازاً { حـ. عر. آغرلایه‌رق، | حرمت و اکرامله : مدعوینی اعزازاً بر چالغی طاقمی کتیرمشیدی.

إعزام { عزیمتدن متعدی او. | له‌رق یوللامه معناسیله

چوق مستعمل ایسه‌ده، عربیده (عزم) ماده‌سی اصلا افعال بابندن کلمدیکندن، بسبتون یاکلیش واصلسزدر.

أَعِزّه { سذ. جم. عر. فد : عزیز. | با : عزیز.

أَعشار { سذ. جم. عر. فد : | عشر. با : عشر. = ما. محصولاتك اونده برندن حاصل اولان واردات : اعشار واغنام: اعشار بدلاتی = اعشار ملتزملرینك تقاسیطله ویردکاری بدللر: اعشار احاله‌سی = اعشارك ملتزملره ویرلمسی: اعشار نظارتی، اعشار مأموری، ملتزمی.

أَعشاری { ص. عر. ؤ : اعشاریه. | ر. رقملرك اون جزئه ویا هر جزئك اونه تقسیمی قاعده‌سنه مبنی اولان : حساب اعشاری: کسر اعشاری. [اصول اعشاریه = بو قاعده اوزرینه مؤسس اولان فرانسز اوزان ومقاییس ومکاییلی، متره اصولی. [اصول اعشاری خاطدر.]

أَعصاب { سذ. جم. عر. فد : | عصب. با : عصب.

أَعصابی { دها طوغریسی: عصبی. | با : عصبی.

أَعصار { سذ. جم. عر. فد : | عصر. با : عصر.

أَعضاء { سذ. جم. عر. فد : | عضو. با : عضو. = تر. بورئیسك تحت ریاستنده اوله‌رق بر مجلس ویا هیئتی ترکیب ایدن افرادك هیئت مجموعه‌سی وبهری. [بومعنی ایله مفرد عربیسی اولان عضو اصلا استعمال اولنمدیغندن، هم جمع وهم ده غلط اوله‌رق مفرد کبی قوللانیلیر : [شورای دولت اعضاسندن: بلدیه مجلسنه اعضا انتخاب اولندی: اعضالر رئیسدن اول کلیر.

أَعضالق { ـ. بر مجلس ویا | هیئت اعضاسنك مأموریت وحال وصفتی : انجمن تفتیش اعضالغنه تعیین اولندی.

إعطاء { سذ. عر. [« عطا » دن | مص. افعال] ویرمه : معاشنی اعطا ایتدی: اعطای معلومات. || اخذ واعطا = آلیش ویریش، آلیم صاتیم، دادوستاد.

أَعطاف { سذ. جم. عر. فد : عطف. | با : عطف.

إعظام { سذ. عر. [« عظم » | دن مص. افعال] بیوتمه. بیوك نظریله بقوب لزومندن زیاده اهمیت ویرمه. مبالغه : ایشی اعظام ایتمه‌ملی: جزئی بر ایشی اعظام ایتدیلر. [« تعظیم » دن فرقی ظاهردر.]

أَعظَم { ص. عر. ؤ : عظمی. جم. | اعاظم. [« عظیم » دن ستف.] دها ویاپك والبیوك. اکبر : شعرای عثمانیه‌نك اعظمی. || امام اعظم = مذهب حنفینك منسوب الیهی اولان مجتهد اعظم ابو حنیفه نعمان بن ثابت (رضه). || صدراعظم = دولت علیهٔ عثمانیه وکلاسنك رئیسی، وکیل مطلق. وزیراعظم. صدر عالی.

أعظَمیّت { سذ. عر. ر. جبرده | بر رقمك دیکرندن بیوك اولمسی. که اشارتی شو > در.

أَعقاب { سذ. جم. عر. فد : عقب. | با : عقب.

أَعقَل { ص. عر. [« عاقل » دن | ستف.] دها ویا پك والك عقللی : اعقل عقلا.

أَعلا { یاخود اعلی. ص. عر. ؤ : | علیا. جم : اعالی. [« عالی » دن ستف.] ۱. دها ویا پك یوکسك، الك رفیع، بالا، بلند: بر مقام اعلایه، مرتبهٔ علیایه چیقمق. ۲. معناً پك عالی و مکرم ومعزز : قدر واعتباری اعلا اولدی. ۳. پك کوزل، پك ایی، نفیس، انفس : اعلا بر سوت بولدق: اعلا بر سجاده آلدم: اعلادن اعلا = اییدن ایی. || جبر اعلا = جبرك الك دقیق مسائلدن بحث ایدن قسمی. || جنت اعلا = جنتك الك یوکسك قاتی. اعلی الاعلا (غل.) = الك عالی درجه‌ده (شهادتنامه). || نه اعلا = نه ایی، فبها : کلیرسه نه اعلا، کلزسه اجابنه باقارز.

إعلاء { سذ. عر. [« علو » دن | مص. افعال] ۱. یوکسلتمه، یوقاری‌یه قالدیرمه : اعلای لوا، اعلای صوت. ۲. شان وشهرتنی آرتیرمه، اجلال : اعلای شان وشوکت، اعلای کلمة الله.

إعلال { سذ عر. [« علت » دن | مص. افعال] د. صرف عربیده افعال معتله دینلن و حروف اصلیه‌سنده « ا، و، ی » بولنان بر فعلك شکل اصلیسیله شکل حاضرینه صورت انتقالی قواعد مخصوصه‌سنه تطبیق ایتمه : « قال » ی اعلال ایتمك.

إعلالی { ص. عر. ؤ : اعلالیه. | د. صرف عربیده

اعلاله عائد و متعلق : قواعد اعلاليه .

اَعلام سذ. جه. عر. فد : علم. با : علم .

اِعلام سذ. عر. جه : اعلامات. [« علم » دن مص. افعال] بيلديرمه، آكلاتمه، افهام. ‖ او. رسمى بر تحريراتك آلتنه يازيلان بر مجلس و يا هيئتك قرارى : اعلام يازمق؛ اعلام ايتمك . ‖ حق. محكمه نك حكم وقرارينى حاوى ممهور ورقه : اعلام آلمق: اعلامك حكمنى اجرا ايتمك: اعلام خرجى؛ اعلامات شرعيه.

اِعلان سذ. عر. جه : اعلانات. [« علن » دن مص. افعال] ۱. ميدانه چيقارمه، آشكار ايتمه، اظهار : اعلان مسرت ايتمك. ۲. اوراق حوادثله بيلديرمه : اوينك صاتيلاق اولديغنى اعلان ايتدى. ۳. بويله بر مقصدله اوراق حوادثه درج ايتديريلن وياآيريجه نشر اولنمق اوزره يازيلان وطبع ايتديريلن ورقه،اعلاننامه: براعلان كوردم: بوغزته اعلاناتدن چوق قزانير. ‖ اعلان افلاس = بر تاجرك افلاسه قرار ويروب بونى اظهار ايتمسى. ‖ اعلان حرب = ايكى دولت آره سنده محاربه يه قرار ويرلديكنى بربرينه رسماً تبليغ ايتملرى : قطع مناسباتدن صكره اعلان حرب اولندى .

اَعلَم ص. عر. [« علم » دن ستف.] دها عالم، دها ايى بيلن : اعلم علمادر. [اعلم علمادندر ديمه ملى.] ‖ الله اعلم = حق تعالى دها ايى بيلير : الله اعلم بوكون ياغمور ياغه جقدر. [يا كليور. سه م، ظنمه كوره مقامنده مستعملدر.] الله اعلم بالصواب = طوغريسنى الله دها ايى بيلير.

اَعلىٰ ص. عر. با : اعلا.

اَعَمّ ص. عر. [« عميم » دن ستف.] دها عميم، دها عمومى. بك شامل ومحيط : علم فندن اعمدر: لطف الهى اعمدر .

اَعما ياخود اعمى. ص. عر. ث: عمياء. جه : اعماء، عميان. [« عمى » دن صش.] كور، نابينا، كوزى كورمز، ضرير. ‖ مج جاهل، نادان، اوقومامش .

اَعماء صذ. جه. عر. فد : اعما .

اِعمار سذ. عر. جه : اعمارات. [« عمران » دن مص. افعال] شنلنديرمه، معمور و آبادان ايتمه : اعمار بلاد: مدت حكومتنى اعماراتله كچيردى .

اَعماق سذ. جه. عر. فد : عمق: با : عمق .

اَعمال سذ. جه. عر. فد : عمل. با : عمل .

اِعمال سذ. عر. جه : اعمالات. [« عمل » دن مص. افعال] ۱. ياپمه، ايشلمه، وجوده كتيرمه : مرينوس يوكندن چوخه وانجه قماشلر اعمال ايدرلر: باقردن كوزل اوانى اعمال اولنور. ۲. قوللانمه، موقع فعله قومه : اعمال فكر. اعمال دسايس. = جه. اعمالات = برفابريقه و يا مملكتك صنايعه متعلق ايشلرى، معمولات : فسخانه اعمالاتى، بروسه اعمالاتى .

اَعمام سذ. جه. عر. فد : عم. با : عم .

اَعمِده سذ. جه. عر. فد : عمود. با : عمود .

اَعمىٰ ص. عر. با : اعما .

اَعناق سذ. جه. عر. فد : عنق. با : عنق .

اَعِنّه سذ. جه. عر. فد : عنان با : عنان .

اَعنى مرام ايديورم معناسيله و بونك غائبى اولان « يعنى » يرينه قوللانيلير مضارع نفس متكلم وحده صيغه سيدر . [متكلم كنديندن بحث ايتديكى وقت « يعنى » دن دها طوغرى ايسه ده، اونك قدر مألوف و مستعمل دكلدر.]

اَعواض سذ. جه. عر. فد : عوض. با : عوض .

اَعوام سذ. جه. عر. فد : عام (سنه). با : عام.

اَعوان سذ. جه. عر. [فد : عون لسانمزده غير مستعملدر.] ياردمجيلر، عونه، اتباع، ياردافلر : رفقا واعوانيله برابر اله كچدى .

اَعوَج ص. عر. [« عوج » دن صش.] اكرى بوكرى. كج. ز.

اِعوِجاج سذ. عر. [« عوج » دن مص. افعلال] اكرى بوكرى اولمه، اكريلمه. ‖ مج. طوغرى حركت ايتمه مه، اكريلك. عدم استقامت.

اَعوَر ص. عر. ث: عوراء. [« عور » دن صش.] تك كوزلى، بر كوزندن كور، بكچشم، صوقور. ز.

اَعياد سذ. جه : عر. فد : عيد. با : عيد .

اَعيان سذ. جه. عر. فد : عين (كوز) با : عين. [او معنا ايله عيون دها مستعملدر.] = تر. ۱. بر مملكتك ايلرى كلنلرى، اشراف، معتبران : اعيان مملكت. ۲. پارلمنتونك مقرراتنى تعديل ايچون اعضاسى هر دولتك نظامنه كوره قسماً جانب دولتدن منصوب وقسماً اشراف مملكتدن منتخب بر مجلسى تركيب ايدنلرك هيئت مجموعه سى وبهرى : اعياندن فلان ذات. [بوده اعضا كبى جمع و مفرد كبى قوللانيلير.] هيئت اعيان، مجلس اعيان = ذكر اولنان مجلس. ۳. [مفرد كبى] وقتيله قائممقاملق وظيفه سنى ايفا ايدن اداره مأمورى: كوريجه اعيانى؛ فلان يره اعيان تعيين اولندى .

اِغاره سذ. عر. [« غور » دن مص. افعال] چاپول ايچون دشمن ملكنه عسكر صوقمه، الغار. ز. — [« غيرت » دن قيصقانديرمه معناسيله لسانمزده قوللانلماز .]

اَغانى سذ. جه. عر. فد : اغنيه. با : اغنيه.

اِغبِرار سذ. عر. [« غبار » دن مص. افعلال] ۱. توزلانمه، اوزرينه توز قونمه. ز. ۲. [اغبرار خاطردن مخفف] خاطر قالمه، كوجنمه : او سوز اغبرارينى موجب اولمش، باعث اغبرارى اولمش؛ اغبرار خاطر.

اَغبِياء سذ. جه. عر. فد : غبى. با : غبى .

اِغتِذاء سذ. عر. [« غذاء » دن مص. افتعال] بسلنمه، غدالانمه. [تغذى دها مستعملدر. « د » ايله اغتداء و تغدى غلطدر.]

اِغتِراب سذ. عر. [« غربة » دن مص. افتعال] غربته كيتمه، اختيار غربت : تحصيل معيشت ايچون اغتراب ايتدى .

اِغتِرار سذ. عر. [« غرور » دن مص. افتعال] ۱. آلدانمه، مغرور اولمه، كوكنليه جك شيئه كوكنمه : كنديسيله اولان حقوق قديمه يه اغتراراً. ۲. غافل بولنمه، غفلت اوزره اولمه .

اِغتِسال سذ. عر. [« غسل » دن مص. افتعال] يقانمه، يونمه. غسل آلمه .

اِغتِشاش سذ. عر. جه : اغتشاشات . [« غش » دن مص. افتعال] قارغاشالق معناسيله كثير الاستعمال ايسه ده ، عربيده بويله بر معناسى اوليوب، معناى صحيحى : بر حيله كارك حيله لى واغفال مقصدينه مبنى اولان نصيحتنه قابلمه در. ذاتاً « غش » ماده سى بر شيئه حيله مزجى وخالص وصافى اولمامش معناسنه مبنى اولوب، بعض مسكوكاته مغشوش دينلسى وغل وغش تعبيرى دخى بو معنايى تأكيد ايديور .

اِغتِصاب سذ. عر. جه : اغتصابات. [« غصب » دن مص. افتعال] جبراً ضبط ايتمه.

اِغتِضاب غضبلنمه معناسيله قوللانلملى. غضب ماده سى افتعال بابندن كلمز .

اِغتِمام سذ. عر. [« غم » دن مص. افتعال] كدرلنمه، مغموم ومكدر اولمه. لس.

اِغتِنام سذ. عر. [« غنم » دن مص. افتعال] ۱. يغما وچاپول ايتمه، غنيمت ايلمه، حربده دشمنك اشيا واموالنى ضبط ايتمه : محاربه ده اغتنام اولنان حيوانات. ۲. غنيمت يعنى زحمتسز بر قزانج نظريله باقمه : اغتنام فرصت ايتمك = فرصتدن استفاده ايتمك. فرصتى قاچيرمامق.

اَغدِيه دها طوغريسى اغذيه. با : اغذيه .

اَغذِيه سذ. جه. عر. فد : غذاء. با : غذاء .

اَغَرّ ص. عر. ث: غراء. [« غره » دن صش.] ۱. آلننده بياض نشانى اولان (آت). ز. ۲. بياض، پارلاق، شانلى و شرفلى. [مؤنثى دها مستعملدر:] شريعت غراء .

اِغراء سذ. عر. [« غراء » دن مص. افعال] ۱. بربرينى ديكرى عليهنه تحريك ايتمه، آزديرمه، قيشقيرتمه. ۲. حرصلاندرمه، تشويق، ترغيب .

اَغراس سذ. جه. عر. [فد : غرس بو معنايه كلمز] تازه فدانلر، يكى ديكلمش آغاجلر.

اَغراض سذ. جه. عر. فد : غرض. با : غرض .

اِغراق سذ. عر. جه : اغراقات. [« غرق » دن

مص. افعال | ۱. بوغمه، غرق ایتمه : دشمنك سفائنی اغراق ایتدی. ۲. د. مبالغه. کرك مدح وکرك ذمده عقلاً ممکن اولوب عادةً ممکن اولمیان بر شیء اسناد دی : بو سوزده اغراق واردر. | جمی لسانمزده بو ایکنجی معنایه مخصوصدر. |

اِغراقیّات | سذ. جم. عر. مبا. | لغه‌لی سوزلر.

اَغرَب | ص. عر. | «غریب» دن | ستف. | دها ویا پك واك غرابتلی و عجیب. پك تحف : اغرب حوادث : بونك اغربی شوکه. | اك غریبی دینك البته دها ایدر |

اَغشیه | سذ. جم. عر. فد : غشاء. با : غشاء.

اَغصان | سذ. جم. عر. فد : غصن. | با : غصن.

اِغضاب | سذ. عر. | «غضب». | دن مص. افعال | غضبه کتیرمه. حدتلندیرمه. قیزدیرمه. لس.

اِغفال | سذ. عر. جم : اغفالات. | «غفلة» دن مص. افعال | غفلتده براقه. غفلته دوشورمه. آلداتمه : طولاندیریجیلرك اغفالاتنه قاپیله‌جق قدر ساده‌دل دکلدر.

اِغلاء | سذ. عر. | «غلاء» دن | مص. افعال | قیأت ونرخی چیقارمه. پهالاندیرمه. لس.

اِغلاق | سذ. عر. جم : اغلاقات. | «غلق» دن مص. افعال | ۱. قپامه. سد : اغلاق ابواب. ن. ۲. د. سوزی قاریشیق و آکلاشلماز صورتده سویله. سوزك بو حالده یعنی مغلق اولمسی : اغلاق مقبول دکلدر. | جمی لسانمزده بو معنایه مخصوصدرا.

اَغلال | سذ. جم. عر. | فد : غل | بویون لاله‌لری : سلاسل واغلال.

اَغلَب | ص. عر. | «غالب» دن | ستف | ۱. اك قوتلی، اك قوی : اغلب احتمالاته کوره. ۲. اك چوق. اکثر : اغلب اشعاری غزلیاتدر.

اَغلَظ | ص. عر. | «غلیظ» دن | ستف. | دها ویا پك قبا وغلیظ : اغلظ شتومله، اغلظ تعبیراتله.

اِغماء | سذ. عر. | «غمو» دن | مص. افعال | ط. بایلمه. بایغینلق.

اِغماض | سذ. عر. | «غمض» | دن مص. افعال | کوز یومه. کوز قپامه. کورمزلکه کلمه : یوزینه اورمقدن ایسه اغماض ایتمك دها ایيدر. || اغماض عین = ینه بو معنا ایله قوللانیلیر.

اِغناء | سذ. عر. | «غناء» دن | مص. افعال | ۱. زنکین ایتمه، زنکینلك ویرمه احتیاجدن قورتارمه : جناب حق فقیری اغنا ایده بیلیر. ۲. محتاج براقمامه، قناعت ایتدیروب بشقه بر شیئه احتیاج براقمامه، استغنای موجب اولمه : طمعکار بر شیئله اغنا اولنماز؛ بو کتاب شاکردانی امثالندن اغنا ایدر.

اَغنام | سذ. جم. عر. فد : غنم. | با : غنم. — اد. قیون و کچی و سائر حیواناتدن آلنان ویرکی و بوندن حاصل اولان واردات : بوسنه اغنام نه طوتدی؟ اعشار واغنام اداره‌سی. اغنام مأموری.

اَغنیاء | سذ. جم. عر. فد : غنی. | با : غنی.

اَغنیه | سذ. عر. جم : اغانی. شرق، | ترکی. ن.

اِغواء | سذ. عر. | «غوایه» | دن مص. افعال | یولی شاشیرتمه، آزدیرمه، آپارتمه.

اَغور | اغورسز، اغورلی. با : | اوغور و سائره.

اَغیار | سذ. جم. عر. فد : غیر. ۱. | یابانجیلر، تکلیفلی آدملر، اجانب : یار و اغیار نظرنده چرکین بر شیشدر. ۲. عر. رقیبلر، عاشقك نظرنده دلداده‌سیله کورشنلر. | دیوانلری طولدیران کلمات معدوده‌دندر. |

اِفاته | سذ. عر. | «فوت» دن | مص. افعال | فوت ایتمه، غائب ایتمه. الدن چیقارمه. قاچیرمه : فرصتی افاته ایتمك.

اَفاخِم | صذ. جم. عر. فد : | افخم. با : افخم.

اِفاده | سذ. عر. جم : افادات. | «فید» دن مص. افعال | ۱. آکلاتمه، سویلمه، بیان، تقریر : حالمی افاده ایتدم : افادۀ شفاهیه = آغزدن آکلادیش؛ افادۀ تحریریه = یازی ایله آکلادیش. ۲. آکلاتمق یولی، آکلادیش، صورت تقریر : افاده‌سی نقصان؛ کوزل افاده‌سی واردر. ۳. درس ویرمه، تدریس، درس تقریری، طلبه‌یی درسندن مستفید ایتمه : تألیف وافاده ایله مشغول اولوردی. || حق. افاده آلمق، ضبط ایتمك = دعوایه تعلق اولان بر ماده حقنده برینی سویلتوب سویلدیکنی یازمق. || س. افادۀ جبریه = علامات واشارات جبریه ایله افهام مرام. || افادۀ مرام = کتابك باشنه یازیلان وسبب تألیفی مبین بولنان سوزلر، مقدمه، دیباجه.

اَفاضِل | صذ. جم. عر. فد : | افضل. با : افضل.

اِفاضه | سذ. عر. | «فیض» دن | مص. افعال | ۱. طاشیه‌جق درجه‌ده طولدیرمه، بول ویرمه | یالکز مجازاً قوللانیلیر | : افاضۀ نور ایتمك. ۲. فیضلاندیرمه، فیض وبرکته نائل ایتمه : تدریساتیله اذهان طلابی افاضه ایتدی.

اَفاعی | سذ. جم. عر. فد : افعی | با : افعی.

اِفاقَت | سذ. عر. | فوق » دن | مص. افعال | ۱. اویقودن اویانمه، کله، خسته‌لقدن قالقمه، ایلشمه، خسته‌لقدن قورتلوب بسبتون ایی اولنجه‌یه قدر آره‌ده کچن مدت : افاقت بولمق؛ افاقتده بولنانلره یارایه‌جق اطعمه. ۲. سرخوشلقدن و یا بایلمه‌دن قورتلمه، آیلمه.

اِفتاء | سذ. عر. | «فتوی» دن | مص. افعال | فتوی ویرمه. فتوی ایله بر مسئلۀ شرعیه‌یی حل ایتمه.

اُفتاده | ص. فا. جم : افتادگان. | | «افتادن» فعلندن | سمف. | دوشمش، دوشکون، بیچاره. | دوشکونلك معناسیله لسانمزده «افتادگی» استعمالی پك چرکیندر. |

اُفتان | ص. فا. دوشن، دوشه‌رك. | یالکز افتان و خیزان = دوشه قالقه تعبیرنده نادراً مستعملدر.

اِفتتاح | سذ. عر. | «فتح» دن | مص. افتعال | ۱. آچمه، فتح، کشاد. ۲. باشلامه، شروع، بدأ : افتتاح کلام = سوزه باشلامه، سوز آچمه. || ف. تکبیر افتتاح = نمازه طورورکن کتیریلن تکبیر.

اِفتخار | سذ. عر. | «فخر» دن | مص. افتعال | ۱. اوکنمه، مدار شان وشرف عد واتخاذ ایتمه. قولتوق قبارتمه، فخر، مباهات : عثمانلیلر اجدادلرینك علو جنابیله افتخار ایدرلر. ۲. باعث افتخار اوله‌جق ذات، مدار افتخار. مایه الافتخار : افتخار العلماء؛ افتخار الاماثل و الاقران. || مایه الافتخار = کندیسیله افتخار اولنان، باعث افتخار، مدار افتخار. || مع الافتخار = مع الممنونیه و افتخار ایده‌رك. || نشان افتخار = سلطان محمود خان ثانی حضرتلرینك احداث بیوردقلری نشان عالی. || افتخار مدالیه‌سی = پادشاه عالیجاه ذیشان غازی سلطان عبدالحمید خان ثانی افندمز حضرتلری طرف اشرفلرندن احداث بیورلمش مدالیه که صنایع مدالیه‌سی نامیله‌ده معروفدر.

« افتخار » ایله « تفخر » ارہسندہ استعمالده فرق واردر : افتخار دورت مشروعه ومقبوله‌ده وبحق اولنان مباهات حقنده، «تفخر» ایسه ناحق یره وبر نوع کبر و غرورله کوستریشلی بر اوکنمه حقنده قوللانیلیر. برنجیسی ممدوح وایکنجیسی مذمومدر.

اِفتِراء | سذ. عر. جم : افترآات. | «فری» دن مص. افتعال | برینه یالاندن واصلی اولمیان بر قباحت عزو واسناد ایتمه، بهتان. افك : کیمسه‌یه افترا ایتمه‌ملی؛ افترایه اوغرامق.

اِفتراجی | س. اوته‌کنه. بریکنه | یالاندن و اصلسز قباحت عزو واسناد ایدن، بهتانجی، مفتری.

اِفتِراس | سذ. عر. | «فرس» | دن مص. افتعال | (ییرتیجی حیوان) ییرتمه. پارچه‌لامه. ن.

اِفتِراق | سذ. عر. | «فرق» | دن مص. افتعال | ۱. آیرلمه، فراق، هجران : افتراق احباب. ۲. طاغلمه، پراکنده اولمه : افتراق عظام.

اِفتِقار | سذ. عر. | «فقر» دن | مص. افتعال | ۱. اظهار فقر وضرورت. ۲. بیوك احتیاج، زیاده‌سیله محتاج اولمه : لسانمزك عربی‌یه افتقاری واردر.

اِفحام | سذ. عر. | «فحوم» دن | مص. افعال | آغز قپاتمه، آغز آچدیرمامه. ن. || د. مباحثه‌ده کلیاً الزام واسکات ایتمه.

اَفخَم | ص. عر. جم : افاخم. | «فخیم» | دن ستف. | ا. دها ویا پك بیوك وعالی، دها فخامتلی : آصف افخم، افاخم وزرادن.

اَفراخته | ص. فا. | «افراختن» | فعلندن سمف. | بو.

كسلتمش، يوكسلدلمش، قالديرمش، قالديرلمش .

آفراد { سذ. جم. عر. فد : فرد. با : فرد .

اِفراد { سذ. عر. [«فرد» دن مصـ. افعال] تك و يالـكز براقمه، آيرمه. ذ. ‖ د. مفرد قوللانمه، مفرد ايراد ايتمه.

آفراز { صـ. فا. [« افراختن » فعلندن سمصـ. صتر. تشكيلنده قوللانيلير.] يوكسلدن، قالديران، رفع ايدن : سرافراز = باش يوكسلدن، ممتاز. [همزه‌سز (ف) نك كسريله دخى قوللانيلوب، سرفراز دينلير.]

اِفراز { سذ. عر. جم : افرازات. [« فرز » دن مصـ. افعال] طوبدن بر مقدار آيرمه، تفريق : حصه‌سنى افراز ايتديلر: اردودن بر قاچ آلاى (بر مفرزه) افراز وسوق ايتدى. ‖ ط. بدنك بريرندن بر منفذ و يا يارەدن بر شئ آقمه وآقان شئ. [جمعى بومعناايله قوللانيلير.]

آفراس { سـذ. جم. عر. فد : فرس. با : فرس.

اِفراط { سـذ. عر. [« فرط » دن مصـ. افعـال] پك ايلرى وارمه، حداعتدالى كچمه. مبالغه : پرهيزده افراط ايديور: پرهيزى افراطـه واردريور؛ افراطله كوزل: افراطله طمعكار؛ افراط درجه‌سنده محبتى واردر. [ضـدى تفريط.] ‖ افراط و تفريط = بر اوجـدن بر اوجه، اعتـدالدن خارج اولەرق ايكى مبـاين حالك برندن ديكرينه. ‖ ط. اصطـلاحات يونانيـه ده (hyper, ὑπερ) ويا (poly, πολυ) لفظيـله افاده اولنان معنايى ترجمه ايتمك اوزره تر- كيباته كيرر : افراط حس (Hy- peresthésie)، افراط تغـذى (polytrophie) كبى .

اِفراغ { سـذ. عر. [« فراغ » دن مصـ. افعـال] ١. قالبه دوكمه، معدن وسا ئره‌يى اريدوب قالبـه‌آقيتمـه : طوب افراغى. [ياكايش واصلسز او- لان « اصاغه » يرينه بو كلمه‌نك استعمالى اقتضا ايدر.] ٢. بر شكل وهيئتـه قومـه : بشقه بر صورته افراغ ايتمش .

آفَرَنج { سذ. عر. [فر. Franc دن. — بو كلمـه قرون وسطـاده تشكل ايتمكـه، او وقتلرده فرانقلرك وعلى الخصوص شارلمانك حكمى آلتنده بولنانلره و بالتعميم بتـون آوروپاليـلره اطلاق اولندى] فرنك. آورو- پالى : طـائفهٔ افرنج. ‖ ط. داء الافرنج = فرنكى علتى .

آفَرَنجى { صـ. عر. ؤ : افرنجيه. فرنكاره يعنى آوروپاليلره منسـوب ومتعلق : تاريخ افرنجى؛ السـنهٔ افرنجيه. ‖ ط. فرنكى علتنه متعلق: علت افرنجيه.

آفروخته { صـ. فا. [«افروختن» فعلنـدن سمفـ. — اكثريا تركيبـاتده بولنـور.] شعـله‌لنمش، پارلامش، طـو- تيشمش : دل افروخته = كوكلى يانيق: شمع افروختـه = موملى ياقش .

آفروز { صـ. فا. [« افروختن » فعلنـدن سمصـ. صتر. تشكيلده كيرر.] ١. شعله‌لنديرن، پارلادان، تنـوير ايدن : حسن جهان افروز. ٢. طوتيشديران، ياقان : دل افروز .

آفريجيون { سـذ. عر. [يو. Πε- ρίγειον, Périgée] ه. حضيض. با : حضيض .

آفزا { ياخود فزا. صـ. فا. [«افزا- يـيـدن» فعلـنـدن سمصـ. صتر. تشكيلنه كيرر.] آرتيران، چوغالتـان : فرح افزا، فرح فزا = سرور آرتيران، فرح بخش.

آفزايِش { سـ. فا. آرتمه، چوغالمه، تكثر، تزايد : افزا- يش بولمق = آرتمق .

آفزود { صـ. فا. چوغالان، آر- تان، تكثر وتزايد ايدن. [نادراً بعض تركيباتده بولنور.]

آفزون { ياخـود فزون صـ. فا. چـوق، كثير، وافر : افزون اولمق = چوغالمق، آرتمق؛ افزون ايتمـك ، چـوغالتمق، آر- تديرمق .

آفزونى { ياخود فزونى. سـ. فا. چوقلق. كثرت : افزو- نئ عمر واقبالى دعاسى .

اِفساد { سـذ. عر. جم : افسادات. [« فسـاد » دن مصـ. افعال] ١. بوزمه. خلل‌ويرمه. برباد ايتمـه : يديكم خام ميوه معده‌مى افسـاد ايتـدى : قانى افساد اولنمش. ٢. فسـاده او- غراتمه، فتنه وقارغا شالق ايقاع ايتمه .

آفسار { سـ. فا. يولار. لـ.

آفسانه { ياخود فسـانه. سـ. فا. ١. ماصـال، اصلسز حكايه، خرافات. ٢. شهرت بو- لوب ديلاره دوشـن وقعـه و حال، داستان. ‖ افسانه پرداز = ماصال اويديران، ماصـالجى. ‖ افسانه جو = ماصـال آرايان، ما- صالله اعتبار ايدن. ‖ افسـانه كو = ماصال سويلين .

آفسَر { سـ. فا. تاج ، اكليل، ديهيم .

آفسُرده { صـ. فا. با : فسرده .

آفسوس { حد. فا. يازيق، حيف، دريغ. ذ.

آفسون { سـ. فا. رقيه، عزيمت، بوگو، سحر، آرباغ. [بين العوام آهنك لسـانه توفيقاً باشده‌كى همزه مدلى اوقونور.]

آفسونجى { سـ. اوفـو روجى، رقيـه خوان، بو- گوجى، سحرباز، آرپاغجى.

آفسونجيلق { سـ. اوفوروجيلك. رقيه خوانلق، بو- گوجيلك، آرپاغجيلق .

آفسونگَر { سـ. فا. افسونجى. او- فوروجى. بوگوجى.

آفسونلامَق { فتـ. رقيـه اوقو- يه‌رق و يا ديكر صورتله بوگو ايتمك، اوقومق.

آفسونلانمَق { فل. بررقيه‌خوان ويا بوگوجى يه كنـدينى اوقودوب بوگولنمك، اوتونمق .

آفسونلى { صـ. كندينى اوقـو- دوب بوگو ايتمش ويا بشقه‌سنك بوگوسى كنديسـنه تأثير ايتمش اولان، مسحور .

اِفشاء { سذ. عر. جم : افشاآت. [« فشـو » دن مصـ. افعال] ١. ميـدانه چيقـارمه، فاش ايتمه، كتم ضدى : افشاى سر. ٢. يايمـه، نشر واعـلان ايتمـه : افشـاى حوادث: بعض افشاآتله اتهام اولدى .

آفشـان { ياخـود فشـان. صـ. [«افشاندن» فعلندن سمصـ. صتر. تشكيلنـه كيرر.] سرپن، صـاچان، طاغيتـان، سـيلكن : زرافشـان = آلتين سرپن : دامن افشـان = اتك سيلكن .

آفصَح { صـ. عر. [«فصيح» دن ستفـ.] دهـا و يا پك فصاحتلى، الڭ فصيح : افصح ادباء عرب: افصح كلام .

آفضال { سـذ. جم. عر. فد: فضل. با : فضل .

آفضَل { صـذ. عر. جم : افا- ضل. [« فاضل » دن ستفـ.] دهـا و يا پك فضيلتلى، ترجيح اولنـور، مرجح : افضل صحابهٔ كرام .

آفضَليَّت { سـذ. عر. دها فضيلتلى اولمه. رجحان : اهل سنت حضرت ابا بكر (رضه)ك افضليتنه قرار ويرمشلردر .

اِفطار { سذ. عر. [« فطر » دن مصـ. افعال] ١. اوروج بوزمـه. اوروج آچمـه : يكرمى درت ساعتده بر افطـار ايدر- دى. ٢. رمضـانده غروب شمسده اوروجى بوزمق اوزره ينن طعام : افطاره دعوت ايتمك؛ افطار حاضرلامق. ٣. اوروج بوزمه وقتى، رمضانده اقشام : افطارده كلدى: افطار وقتى .

اِفطارلق { صـ افطاره مخصوص، آفطـاره ياقيشـير : افطارلق رچل.= سـ. افطاره مخصوص چرز .

اِفطاريّه { سذ. عر. ١. افطا ره مخصوص يمك، چرز وسائره ٢. مدعوينه‌ديش كراسى ناميله افطارده ويريلن احسان.

آفعال { سذ. جم. عر. فد : فعل. با : فعل .

آفعى { سـذ. عر. جم : افاعى. انكرك ييلانى .

آفغان { سـ. فا. با : فغان .

آفغان { سخ. آسيـاى وسطـيـده ايران و تركسـتان ايله هنـد آره‌لرنده بيـولك بر قـوم مسلمدر، كه مملكتلرينه افغانستان وسـويلدكلرى لسـانه (پختو) دينور. اقوام آريه‌دندر. [عر. جم : افاغنه .]

اُفق { سذ. عر. جم: آفاق. [تر. كجه ده اجتمـاع سـاكنين دفعيچون « ف » دخى مضموم او- قونور.] فلك مرئيـنك ارضـه بيتشيك كبى كورينن كنارلرى. ‖ ه. افق حقيق: افق حسى، مرئى: افق صنعى = هيئت كتا- بلرنده تفصيلاتى مبين افقـك انواعى. = جم. اطراف ارض، عالم، دنيا : آفاقه يايلدى. آفاق طوتدى: اشفاق شاملة الآفاق.

اُفقاً { حـ. عر. افقـه موازى او- له‌رق، عموديـنك ضدى .

آفقَر { صـ. عر. [« فقير » دن ستفـ.] دهـا ويا پك فقير ويوقسول : افقر فقرا .

اُفقى { صـ. عر. ؤ : افقيـه. افقله موازى اولان، يوقاريدن آشاغى اولميان، عمودى ضدى: خط افقى، استقامت افقيه: افقى بر وضعيتده .

اِفك (سـذ. عر. افترا، بهتان، اولمامش بر شیئی برینه عزو واسناد ایتمه. لـ.

اَفكار (سذ. جمـ. عر. فد : فكر. با : فكر. = تر. (فد. كبی) ١. دوشعونمه. اندیشه، وسوسه : چوق افكار ایتدی؛ افكارمه طوقندی. ٢. نیت، مقصد : شوایشی یاپمغه افكارك وارمیدر؟

اَفگار (صـ. فا. با : فگار.

اَفكارسز (صـ. فكر و رأیی اولمیان. عقلسز. عو.

اَفكارسزلق (سـ. فكر و رأیدن محرومیت، عقلسزلق. عو.

اَفكارلانمق (فل. مغموم و مكدر اولمق، مراقه طوتمق. عو.

اَفكارلی (صـ. ١. فكری او. یانیق ورأی ومطالعه بیانـنه مقتدر : عقللی : افكارلی آدمـدر. ٢. محزون. مكدر. مغموم : كندیسنی پك افكارلی كوردیكم ایچون بر شیء سویلیه‌مدم.

اَفكَن (یاخود فكن. صـ. فا. (« افكندن » فعلندن ممصـ. صتر. تشكیلنه كیرر.) دوشورن، یره آتان، ییقان. صالان : شیرافكن = آرسلانی یره آتمغه مقتدر : سایه افكن = كولكه صالان، سایه انداز.

اَفكَنده (صـ. فا. (« افكندن » فعلندن ممفـ.) ١. ییقلمش، دوشورلمش، یره آتلمش. ٢. دوشكون، بیچاره : بندهٔ افكنده. عر.

اِفلاح (سـذ. عر. (« فلاح » دن مصـ. افعال) اصلاح حال ایدوب سلامته چیقمه : او آدمك افلاحی ممكن دكلدر : افلاح اولیه‌جق، افلاح بولمیه‌جقدر. (اصل عربیده معناسی مسعود وموفق اولمقدر.)

اِفلاس (سذ. عر. (« فلس » دن مصـ. افعال) تجـ. بر تاجر ویا صرافك تأدیاتنی وقت وزمانیله ادا ایده‌میوب. حسابنی شاشیرمسیله اموال موجودهٔ تجاریه‌سنك فروخت وآله‌جقلیلره تقسیم اولنمسنه راضی اولمسی. مفلس اولمه، طوب آتمه : اعلان افلاس، اعلان افلاس ایتمك؛ افلاسنه قرار ویرلمك.

اَفلاطون (یاخود فلاطون. سخـ. (یو : Πλάτων) اعاظم حكمای یونانیه‌دن سقراطك شاكردی وآرسطونك استادیدر. ‖ مجـ. حكیم. فیلسوف : افلاطون جهان.

اَفلاطونی (صـ. عر. (: افلاطونیه. حكیم افلاطونه واونك مذهب فلسفیسنه منسوب ومتعلق : مسلك افلاطونی، افكار افلاطونیه. = سذ. جـ : افلاطونیون = افلاطونك مذهب فلسفیسنه تابع حكما.

اَفلاطونی (صـ. ایلاق ایله ارغوانی آره‌سنده آچیق مورده چالار بر رنك : افلاطونی بر كوشك، بر چیچك. = سـ. بو رنك : افلاطونی‌یه بویامق : افلاطونی سوم. (سبب تسمیه آكلاشیله‌میوب، هر حالده، افلاطون حكیمه قدر چیقماسه، وبو اسمده دیكر بر شخصه منسوب اولسه كركدر.)

اَفلاق (سخـ. [Valak, Vala-chie] رومانیه‌یی تركیب ایدن مملكتینك بریكه مركزی بكرشدر.

اَفلاقلی (سـ. صـ. افلاق مملكتی اهالیسندن اولان.

اَفلاك (سذ. جـ. عر. فد : فلك. با : فلك. (افلاكیان كبی تعبیرات شایان قبول دكلدر.)

اِفناء (سذ. عر. (« فناء » دن مصـ. افعال) یوق ایتمه، توكتمه، امحا. اتلاف : مالنی افنا ایتدی : افنای عمر. افنای وجود.

اَفَندی (سـ. (ر. Αὐθέντης) ١. صاحب. مالك. مولا : اوك افندیسی، اوشاغك، باغچوانك افندیسی. ٢. سید. چلبی، خواجه. (تعظیم عنوانی اولوب، باشلیجه اوقومشلره وعلما ایله ارباب قلمه مخصوصدر. آغا مقابلی :) احمد افندی. خواجه افندی، كاتب افندی. ٣. حاكم شرع، قاضی. مثلا : استانبول افندیسی. (پاشا وبك كبی عنوانلره دخی علاوه اولنور :) پاشا افندی، بك افندی. ‖ خانم افندی = تعظیم ایچون هر قادینه اطلاق اولنورسه‌ده. صورت مخصوصه‌ده اكابر رجال دولت حرملرینه دینلیر. ‖ دیوان افندیسی = سابقاً وزرا وسائر كبارك كاتب خصوصیسی ودها طوغریسی بتون امور تحریریه لرینی اداره ایدن رسمی مأمور. ‖ رئیس افندی = سابقا خارجیه ناظری. = صـ. تربیه‌لی، ادیب. صاحب تمكین ووقار. چلبی : افندی آدم. (غریب بر تركیب اوله‌رق : افندیدن آدم دخی دیرلر.) — افندم، افندمز تركیبلرنده « ی » نك حذفی عادت اولمشدر. ‖ افندمز = پیغمبر ذیشان صلی الله علیه وسلم. ‖ ذات شوكتسمات حضرت شهریاری خلیفهٔ جناب پیغمبری وسلطنت سنیه‌نك پادشاه علویت مظهرلری صفات مقدسه‌سنی حائز اولدقلرندن نام معالی انتسام همایونلری تحریراً وشفاهاً زیب آور لسان وقلم اولدقجه « افندمز » تعبیریله تبجیل وتعظیم اولنور.

اَفندیسز (صـ. ١. صاحبسز. قپوسز (اوشاق وسائره). ٢. حامیسز.

اَفندیلك (سـ. ١. صاحبلك. مالكیت : بو اوك افندیلكی كیمه عائددر؟ ٢. افندی صفت وعنوانی : اوقویوب یازمغه آلیشوب افندیلكی قزاندی؛ افندیلك بكا كیكدن دون دكلدر. ٣. تربیه، وقار وتمكین، چلبیلك : افندیلك بویله می اولور؟ ٤. لطف، احسان، ایلك : بكا بر افندیلك ایتمش اوله‌جقسكز.

اَفواج (سذ. جـ. عر. فد : فوج. با : فوج.

اَفواه (سذ. جـ. عر. (« فد : فم یاخود فوه یك استعمال اولنماز) ١. آغزلر، دهانلر : افواه ناسه دوشدی. ٢. آغزه مشابه دلیكلر، منفذلر : افواه ناریه = طوپلر.

اُفول (سذ. عر. باتمه، غروب : شمس، زهره افول ایتدی. لـ.

اَفه (سـ. (« افندی » دن مخفف.) خداوندكار وآیدین جهتلری زیبكارلرجه آغا مقامنده مستعمل اولمغله زیبكاره اطلاق اولنور : بر افه كلدی.

اِفهام (سذ. عر. (« فهم » دن مصـ. افعال) آكلاتمه، بیلدیرمه : مسئله‌یی كندیسنه افهام ایتدم. (دها مستعمل اولان « تفهیم » دن فرق اولنمامغله لزومسزدر.)

اَفئِده (سذ. جـ. عر. فد : فؤاد. با : فؤاد.

اَفیون (افیونكش، افیونی. با : آفیون وسائره.

اَقارِب (سذ. جـ. عر. (فد : اقرب لسانمزده غیر مستعملدر.) یقین اقربا. لـ.

اَقاصی (صذ. جـ. عر. فد : اقصی. با : اقصی.

اَقالیم (سذ. جـ. عر. فد : اقلیم. با : اقلیم.

اِقامَت (سذ. عر. (« قیام » دن مصـ. افعال) اوتورمه، ساكن ومقیم اولمه : بغدادده اقامت ایدن : قیشین شهرده و یازین یالی وكوشكده اقامت خوش اولور. ‖ فـ. جماعتله نمازه بدأ اولنه‌جغی وقت مؤذنك « قد قامت الصلاة » دیه ندا ایتمسی : اقامت كتیرمك. بریننك تحت محافظه‌ده ومحصور اولمقسزین بر یرده طورمسی كندیسنه امر وحواله اولنمه : فلان یرده اقامته مأمور. — امقیم یرینه « اقامت ساز » و « اقامت كزین » كبی آلاجه تعبیرلر استعمالی عبثدر.)

اِقامتگاه (یاخود اقامتگه. سـ. فا. (« اقامت. گاه ») اوتوریلان یر، مسكن، مأوی : یازلق اقامتگاهی كوزل بر یالیدر : سوریه والیسنك اقامتگاهی شامده‌در.

اِقامه (سذ. عر. (« قیام » دن مصـ. افعال. — اقامت ایله بر لغت اولدیغی حالده، لسانمزده معنی ومحل استعمالی بسبتون آیریدر.) ١. اوتورتمه، ساكن ومقیم ایتمه، اسكان : او موقعده بر بلوك عسكر اقامه ایتمك لازمدر. ٢. قالدیرمه، قیام ایتدیرمه، آیاقده طوردیرمه. ٣. میدانه قومه. ایراد. ابراز : دلائل وبینات اقامه ایتمكه حاجت یوقدر. ‖ اقامهٔ حجت = برهان كتیرمك. ‖ اقامهٔ دعوی = دعوی آچمه، دعوایه قالقیشمه. ‖ اقامهٔ صلات = نماز قیلمه، نمازه اوتورمه.

اَقانیم (سذ. جـ. عر. (فد : اقنوم غیر مستعملدر.) اصللر، ركنلر : اقانیم ثلثه = خرستیانلرك اب وابن وروح القدسدن مركب زعم ایتدكلری الوهیت مثلثه. (یالكز بو تعبیرده مستعمل اولوب، [illegible] عرب رومی [illegible] ایدیورلر، [illegible] بكزیورسه‌ده [illegible])

اَقاویل (سذ. جـ. عر. ([illegible] جمع الجمعی یعنی [illegible] جمعیدر.) با : قول.

اِقبال (سذ. عر. (« قبول » دن مصـ. افعال) ١. طالع و بختك توجهی، مساعده‌سی : بو

آدمك اقبالی واردر، اقبالی آجیقدر. ٢. بر آدمك ایشی طوغری كیتمه، حالی ایی اولمه، نظر وتوجهده اولمه، رفاه، جاه، ادبارك ضدی: فلان اقبالده‌در: تزاید عمر و اقبال دولتلری دعاسیله مشغولم. ٣. برینه طوغری دونمه، یوز چویروب باقمه، توجه: او سعادت بكا اقبال ایدرسه. ن. ٤. ایستك، یوز چویروب باقمه، آرزو: اقبال وارمی؟ اقبال بیوریلورمی؟ [بو صوك ایكی معناده مصدریت معناسی محفوظ اولوب، دردنجیسی اكثریا مأكولات و مشروبات حقنده مستعملدر.]

اِقبالپَرَست { ص. فا. [اقبال‌پرستن] جاه و اقباله طاپارجه‌سنه آرزوكش اولان وتفیش اوغورینه هرشیئی فدا ایدن، حریص جاه.

اِقبالپَرَستلِك { س. جاه واقبال حرصی.

اِقبالسِز { ص. طالعسز، بدبخت، ایشی طوغری كیتمه‌ین.

اِقبالسِزلِك { س. طالعسزلك، بدبختلق.

اِقباللی { ص. طالعی یاور، بختی مساعد.

اِقبالمَند { ص. فا. ١. طالعی مساعد، بختیار. ٢. جاه ورفاهه نائل، مقبل.

اَقبَح { ص. عر. [«قبیح» دن ستف.] دها ویا پك واك چركین. ن. ولس.

اِقتِباس { سذ. عر. جـ: اقتباسات. [«قبس» دن مص. افتعال] ١. عاریت آلمه، استعاره، استفاده: اقتباس انوار معارف. ٢. بر فقره و یا كلامی عیناً و یا مآلاً نقل وایراد: احادیث شریفهٔ نبویه‌دن اقتباس ایتمشدر: بو كتابك آیات كریمه‌دن اقتباساتی چوقدر. [اصل معنای لغویسی آتش یاقمق اوزره بریندن آتش آلمق اولوب، بزجه مستعمل اولان معنای مجازیسیدر.]

اِقتِباساً { ح. عر. ١. استفاده طریقیله اخذ واستعاره ایده‌رك: مواعظ حكیمانه‌سندن اقتباساً اصلاح اخلاقه موفق اولدی. ٢. نقل وایراد ایده‌رك: سعدینك كلستانندن اقتباساً بعض حكایات درج ایتمشدر.

اِقتِحام { سذ. عر. جـ: اقتحامات. [«قحوم» دن مص. افتعال] بلا ملاحظه وشدتله هجوم، صالدیرمه. ن. ولس.

اِقتِداء { سذ. عر. [«قدو» دن مص. افتعال] اویمه، تابع اولمه، برینی نمونه اتخاذ ایدوب كندیسنه تطبیق حركت ایتمه. امتثال: نمازده امامه اقتدا اولنور.

اِقتِداءً { ح. عر. اویه‌رق، امتثال وتبعیت ایده‌رك: شیخنه اقتداءً تصفیهٔ درونه چالیشدی.

اِقتِدار { سذ. عر. [«قدرة» دن مص. افتعال] كوج یتمه، یاپه بیلمه، مقتدر اولمه، مقدرت، طاقت: او ایشی یاپمغه اقتدارم یوقدر: او اقتداره مالك دكلدر: بو ایش اونك ید اقتدارنده‌در، درجهٔ اقتداری مافوقنده‌در؛ صاحب اقتدار = مقتدر: عدم اقتدار = اقتدارسزلق. [ایتمك واولمق كبی افعال اعانه ایله فعل مركب تشكیل ایتمیوب، اسم كبی قوللانیلیر.]

هر نه قدر بو دخی اسم كبی قوللانیلیرسه‌ده، بر نوع تكلف معناسی تضمن ایتدیكندن، « قدرت » دن فرق اولنوب، مثلا قدرت الهیه یرینه اقتدار الهی دینلمز.

اِقتِدارسِز { ص. قدر وطاقتی اولمیان، الندن ایش كلمه‌ین، غیر مقتدر، عاجز: پك اقتدارسز بر آدمدر.

اِقتِدارسِزلِق { س. قدرت و طاقت فقدانی، قدرتسزلك، عدم اقتدار: اقتدارسزلغی تبین ایتدی.

اِقتِداری { ص. عر. ن: اقتداریه. كوج واقتداره منسوب و متعلق. || د. فعل اقتداری = صرف تركیده یازه بیلمك و یازه‌مامق كبی مثبتده اقتدار ومنفیده عدم اقتدار بیان ایدن فعل.

اِقتِراح { سذ. عر. جـ: اقتراحات. [«قرح» دن مص. افتعال] قریحه‌دن وبداهةً (شعر ویا نطق) سویلمه. ن. == جـ. اقتراح طریقیله یعنی بداهةً سویلنمش اشعار وسائره، مقترحات: بو شاعرك اقتراحاتی حیرت افزادر.

اِقتِران { سذ. عر. [«قرن» دن مص. افتعال] یاقلاشمه، تقرب: بو روایت حقیقته اقتران ایدیور. || هـ. سیارات ایله قمرك كرهٔ ارضه نسبةً شمس ایله عین طولده بولنملری. [فر. Conjonction]. مقابلی:

« تقابل »، وایكی سیاره‌نك بر طولده بولنملری « قران » در. || صتر. تشكیلنه دخی كیرر: خاقان معدلت اقتران = عدالت قرین.

اِقتِسام { سذ. عر. جـ: اقتسامات. [«قسم» دن مص. افتعال] پایلاشمه، بولشمه: غرما مالی بینلرنده اقتسام ایتدیلر.

اِقتِصاد { سذ. عر. جـ: اقتصادات. [«قصد» دن مص. افتعال] ١. اعتدال اوزره حركت، حد وسطی یه رعایت. ٢. تصرف، اداره. || علم اقتصاد = علم اداره، علم ثروت. [فر. Economie].

اِقتِصار { سذ. عر. [«قصر» دن مص. افتعال] قیصه كسمه، اختصار، اكتفا: بو قدرله اقتصار ایلرم. ن.

اِقتِضاء { سذ. عر. [«قضاء» دن مص. افتعال] ١. لزوم، لازم كلمه: سزك كیتمه‌كز اقتضا ایدیور: چیچكارك شمدی آچلمسی اقتضا ایدردی. ٢. احتیاج، حاجت، محتاجلق، افتقار: بر یاغموره چوق اقتضا واردر: بو باغچه‌نك بر حوضه اقتضاسی دركاردر. ٣. لزوم ایتدیرمه، ایجاب، لازم كتیرمه: بو ایش سزك حاضر بولنمكزی اقتضا ایدیور. [بو مقامده « ایجاب » استعمالی ویا « اقتضا ایتدیریور » دینمسی دها فصیح كورینور.] ٤. ایشه یارامه: اونك بكا اقتضاسی یوقدر؛ او بكا اقتضا ایتمز. || اقتضاسنه كوره = ایجابنه كوره. || اقتضای حال = ایجاب حال.

اِقتِضاسِز { ص. لزومسز، مقتضی اولمیان، فضله.

اِقتِضالی { ص. لزوملی، لازم، مقتضی.

اِقتِطاف { سذ. عر. [«قطف» دن مص. افتعال] اوزوم وسائر میوه‌لر دوشیرمه: دیكدیكی آغاجك میوه‌سنی اقتطاف ایتمكه یتیشه‌مدی. || مجـ. بر سعی و عملك نتیجه‌سندن مستفید اولمه: مساعیسنك ثمراتنی اقتطافه موفق اولدی.

اِقتِفاء { سذ. عر. [«قفاء» دن مص. افتعال] آرقه‌سندن كیتمه، آردینه دوشمه، تعقیب، ییرولك: مرید هر حركتنده مرشدینه اقتفا ایتملیدر.

اُقحُوان { سذ. عر. پاپادیه. لس.

اَقداح { سذ. جـ. عر. فد: قدح. با: قدح.

اِقدار { سذ. عر. [«قدرة» دن مص. افعال] ١. قدرت ویرمه، مقتدر ایتمه، اقتدار قزاندیرمه. ٢. معیشتی توسیع ایله ضرورتدن قورتارمه: معاشمه بر مقدار ضمیله اقدار بیورلمقلغم. [بو معنی عربیده اولمیوب، لسانمزده بالمناسبه، برنجی معناسندن اخذاولنمشدر.]

اَقدام { سذ. جـ. عر. فد: قدم. با: قدم.

اِقدام { سذ. عر. جـ: اقدامات. [«قدم» دن مص. افعال] ثبات ودوام ایله سعی ایتمه: اقدامات متوالیه سیله موفق اولدی. [عربیده تمامیله بو معنایه كلمیوب، معانیٔ عربیه‌سندن بوكا اك یاقینی: ایلریلمك وایلریلمكه چالیشمق معناسیدر.]

اَقدَس { ص. عر. [«قدوس» دن ستف.] دها ویا پك واك مبارك و مقدس، قدسیته اك قریب: ذات اقدس جناب رسالتپناهی.

اَقدَم { ص. عر. [«قدیم» دن ستف.] ١. دها قدیم، دها ویا پك اسكی، مقدم: او تاریخ بریكندن اقدمدر. ٢. دها اوكده، دها ایلری، دها اهمیتلی، ترجیحه شایان، مقدم: بو ایش اوندن اقدمدر. == تر. ظز. اول: بوندن اقدم = بوندن اول، مقدما.

اَقدَمجه { ظز. اولجه، آز مقدم، یاقینده: اقدمجه یازمش اولدیغم اوزره.

اِقرار { سذ. عر. [«قرار» دن مص. افعال] ١. قرارلاشدیرمه، پایدار وتمكین ایتمه. ن. ٢. دیل ایله سویلمه، افاده، بیان: قلب ایله ایمان دیل ایله اقرار. ٣. تصدیق، قبول، تسلیم، انكارك ضدی: جناب خلاقك وحدانیتنی اقرار ایدنلر. ٤. صاقلامیوب آچیقدن سویلمه، اعتراف: قباحتنی اقرار ایلدی. || حق. بر كیمسه‌نك دیكر شخصك كندیسنده اولان حقنی خبر ویرمسی.

اِقراض { سذ. عر. جـ: اقراضات. [«قرض» دن مص. افعال] بورج ویا اودونج ویرمه: صندیقده موجود مبلغی طالبنه اقراض ایتملی. با: ادانه.

اَقران { سند. جم. عر. [فد: « قرن » لسانمزده غير مستعملدر. ظن اولنديغى كبى « قرين » جمعى دكلدر، اونك جمعى « قرناء » در.] اشلر، ياش ويا رتبه وصنف وحالجه مساوى ومماثل اولانلر، امثال: اقران وامثالندن كرى قالمق؛ بين الاقران = امثالى آراسنده. = تر. فد. اش، مماثل. مشابه: او سنك اقرانك مى؛ قرانلرينى دعوت ايتدى.

اَقرب { ص. عر. [« قريب » دن ستف.] دها قريب. پك ياخود الڭ ياقين. لـ.

اَقرِباء { سند. جم. عر. [فد: « قريب » لسانمزده بو معنايه كلز.] حصملر، بينلرنده قرابت ونسباً مناسبت بولنانلر: اقربا بيننده اوبله شيئه باقلماز. = تر. فد. حصم: او بنم اقربامدر: اقربالرمى كوره‌جكم. [غلط مشهورى رائك تحيله‌در.]

اَقربالق { ـ. حصملق، قرابت: [بتمزده اقرباق واردر.]

اَقرَع { ص. عر. [« قرع » دن صشـ.] ط. بر علتدن طولايى باشنك صاچى دوكلش اولان.

اَقسام { سند. جم. عر. فد: قسم. با: قسم.

اِقشعرار { مصد. عر. [مصـ. افعلال] (دوری ويا قيلان) اورپرمه. ن. ولـ.

اَقصا { ياخود اقصى ص. عر. مؤ: قصوى. جم: اقاصى. [« قصو » دن ستف.] اوزاقده بولنان، بعيد. ازاق: مسجد اقصى. = ستف. دها اوزاقده بولنان. الڭ اوزاق، الڭ كنار. صوڭ: مغرب اقصى، اقصاى مشرق: اقصى المراتب = اعلى المراتب: درجهٔ قصوى = صوڭ درجه.

اَقصَر { ص. عر. [« قصير » دن ستف.] دها ويا پك قيصه: اقصر ايام. ن. ولـ.

اَقصى { ص. عر. با: اقصا. [عر. بيده دائما بويله يازيلير.]

اَقضا { ص. عر. [« قاضى » دن ستف.] دها فقيه، فقهده دها عالم ودها مقتدر: اقضا القضاة. ن.

اَقطاب { سند. جم. عر. فد: قطب. با: قطب.

اَقطار { سند. جم. عر. فد: قطر. با: قطر.

اِقعاد { سند. عر. [« قعود » دن مصـ. افعال] ۱. اوتورتمه، بر يره اوتورمغه سوق واجبار ايتمه: خسته‌يى صنداليه‌يه اقعاد ايتديلر. ۲. بر مسند عالیٔ رسمى‌يه قعود ايتديرمه: فردينالاردن برينى پاپالق صنداليسنه اقعاد ايدرلر.

اَقفال { سند. جم. عر. فد: قفل. با: قفل.

اَقَلّ { ص. عر. [« قليل » دن ستف.] دها ياخود پك والڭ آز، الڭ كوچك، ادنى: اقل مجازات. اقل عباد. ‖ اقل قليل = آزك الڭ آزى، پك آز، الڭ آشاغى. ‖ اقلى = الڭ آز، الڭ آشاغى: اقلى ايش كون كله‌ملى. ‖ لااقل = هيچ اولمازسه، اوندن آشاغى اولمامق شرطيله: لااقل دفته‌ده بر كره نشر اولنه‌جقدر.

اِقلال { سند. عر. [« قلة » دن مصـ. افعال] ۱. آزالتمه، مقدارينى اينديرمه. [« تقليل » دها مستعملدر.] ۲. آزبولمه. آزكورمه، آزتساممه. ن.

اَقلام { سند. جم. عر. فد: قلم. با: قلم.

اِقليم { سند. عر. جم: اَقاليم. [يو. Κλίμα] ۱. جغ. اسكى اصول اوزره ربع مسكونك عرضاً خط استوادن قطب شمالى‌يه قدر منقسم اولديغى يدى منطقه‌دن بهرى: اقليم اول = خط استوايه ملاصق اولانى: اقليم ثانى الخ: اقاليم سبعه. ۲. عرض، بر مملكتك عرضاً موقعى وهواجه يعنى درجهٔ حرارتجه حالى: بو مملكتك اقليمى نه‌در؟ اقاليم حاره، اقاليم معتدله، اقاليم بارده. ۳. مملكت، خطه، قطعه، بقعه، ديار: اقليم روم، اقليم فارس. ‖ تا. استيناس اقليم = بر حيوان ويا نباتك اساساً ياشاديغى ويا يتيشديكى اقليمك غيرى بر اقليمه آليشديريلوب اوراده دخى ياشادلمسى ويا يتيشديرلمسى. [فر. Acclima-tation]

اَقمِشه { سند. جم. عر. فد: قماش. با: قماش.

اِقناع { سند. عر. [« قناعة » دن مصـ. افعال] ۱. قناعت ايتديرمه، قناعت بخش اولمه. ن. ۲ قانديرمه، راضى ايتمه. ارضا: بزمله كلكه كوج حال ايله اقناع ايتدم. [عربيده بو معنايه كلميوب، برنجى معناسندن مأخوذدر.]

اُقنوم { سند. عر. جم: اقانيم. اصل، ذات، عنصر، با: اقانيم.

اَقوا { ص. عر. با: اقوى.

اَقوات { سند. جم. عر. فد: قوت. با: قوت.

اَقواس { سند. جم. عر. فد: قوس. با: قوس.

اَقوال { سند. جم. عر. فد: قول. با: قول.

اَقوام { سند. جم. عر. فد: قوم. با: قوم.

اَقوَم { ص. عر. [« قويم » يا « قيم » دن ستف.] دها ويا پك طوغرى ومستقيم.

اَقوى { ص. عر. [« قوى » دن ستف.] دها قوتلى، زياده قوى: اقواى احتمالاته كوره.

اَقوِيا { سند. جم. عر. فد: قوى. با: قوى.

اُقيانوس { اقيانوسى وسائره. با: اوقيانوس وسائره.

اَلڭ { ـ. ۱. نقصانى اكمال ايچون پارچه علاوه‌سى، اضافه: بو تخته‌ده، بو قماشده الڭ واردر. ۲. علاوه اولنان پارچه. يامه: قالان تخته پارچه‌لرى دوشمه تخته‌لرينه الڭ اولور. ۳. پاره‌دن قالان نشانك كنارى كه الڭ يرينى آكديرر: يناغنده بر الڭ كوريور. ‖ الڭ اورمق = اكله‌مك، پارچه علاوه ايتمك. ‖ اكينى بللى ايتمك = مهارتسزلكله وبللى اوله‌جق صورتده اكله‌مك؛ و مج. تجربه‌سيزلك قوه‌يى ميدانه چيقارمق. ‖ اكى بللى‌سز = يرى بللى اولميه‌جق صورتده مهارتله اكلنمش: اكينى بللى ايتمك = مهارتله اكله‌مك؛ و مج. كيزلى برشى‌يى ياپوب كيمسه‌يه سزديرمه‌مك. ‖ الڭ يرى = ۱. اكلنن پارچه‌نك ياپيشديرلديغى ويا ديكلديكى ير. وصال، فصال: الڭ يرى كورينيور. ۲. اوياق يرى. مفصل، بوغوم.

اَلڭ { ـ. [اصلى: ايك] ۱. كنكيشلك، عرض. (پهن) بوى مقابلى: بو تارله‌نك بويى بشيوز واكى ايكيوز آرشيندر: اكنى بوينى اولچملى. ۲. قماش ومنسوجات عرضى: بر اكدن بر ومندر اورتيسى چيقار. ‖ اكنجه = عرضى اولديغى قدر: باغك اكنجه ديوار چكدى. ‖ اكنه = عرضى اعتباريله، عرضاً: چوخه‌يى اكنه بيجدى. ‖ اكنه بوينه = طولاً وعرضاً، عريض وعميق. ‖ اكى قوتى = بياغى، خيلى، ولدجه: بو كون اكى قوتى بيش اولدى. ‖ كيمى اكنه چكر كيمى بوينه = هر برى مخالف بر صورتده چاليشيور. بر بولده چاليشيور.

اَلڭ { د. [مبالغه‌لى تفضيل علامتى اولوب، صفتلرك و ظروفك باشنه كيرر، وكيرديكى صفت منفصل مبهه مضاف اولور:] الڭ بيوك. الڭ يوكسك. الڭ كوزل: بو محله‌ده الڭ بيوك او بودر: بو او بو محله ده بيوك الڭ بيوكيدر: اورك ـ بيوك با. ايقدر: اورك باليقدرـ الڭ مقبو. ايدر: بو صباح الڭ اركن قالقان، الڭ اول ايشه باشلايان بن ايدم: الڭ ايلرى كيدن، الڭ كرى كالن، الڭ صكره قالان اودر. « دها » اداتيله ويا اسكى شيوه اوزره « رك » و « راق » اداتى الحاقيله تشكيل اولنان عادى اسم تفضيلدن فرق شو دركه: او يالكز ذكر اولنان بر ويا بر قاچ شيئدن، بو ايسه عموم جنسى افرادندن ترجيح و تفضيل بيان ايدر: فيل دوه‌دن دها بيوكدر، وفيل حيوانلرك الڭ بيوكيدر، ديناير. بو سببدن « الڭ » اداتيله اولان اسم تفضيلك مفضل منهى معلوم اولوب، حذف اولنمه‌ يابلير. اونه‌كينك ايسه حذف اولنه‌ماز: دنياده الڭ بيوك آدم اودر، ديناير؛ « لكن دها بيوك » ديناجه كيدن بيوك اولديغى بيان اولنق شرطدر.

اَلڭ { ـ. يوزك رنكى، بت، بكز: بغداى اكلى. مر.

اَكابِر { صد. جم. عر. فد: اكبر. با: اكبر.

اَكاذيب { سند. جم. عر. [فد: « اكذوبه » لسانمزده قوللانلماز.] يالانلر، خلاف واقع سوزلر.

اَكارِم { صد. جم. عر. فد: اكرم. با: اكرم.

اَكابِره { سند. جم. عر. فد: كسرى. با: كسرى.

اَكّال { ص. عر. [« اكل » دن مبـ.] چوق يين، اوبور. [« اكول » دها مستعملدر.] ‖ ط. اطرافنده‌كى اتلرى چورويدوب محو ايدن (ياره).

اَكبَر { ص. عر. مؤ: كبرى. جم: اكابر. [« كبير » دن ستف.] دها ياخود پك بيوك، الڭ بيوك، اعظم: اكبر اولادى = الڭ بيوك اوغلى. ‖ الله اكبر = حق تعالى حضرتلرى هر شيئدن بيوكدر. ‖ شيخ اكبر = محى الدين عربى. ‖ خديجة الكبرى = ام المؤمنين حضرت خديجه (رضها). = سند. جم. بيوك آدملر، مقا.

مات عالیه‌ده بولنانلر، رؤساء، اشراف : اکابر امت. = سذ. مذ. با : کبری.

اِکتراء { سذ. عر. [«کراء» دن مص. افتعال] کرالامه، کرا ایله طوتمه. [اصلسز وغلط اولان «استکرا» یرینه قوللانلیدر.]

اِکتِساء { سذ. عر. [«کسوة» دن مص. افتعال] کییمه، کیمه : رسمی البسه‌سنی اکتسا ایتدی.

اِکتِساب { سذ. عر. جم اکتسابات. [«کسب» دن مص. افتعال] قزانمه، ایدنمه، تحصیل : اکتساب معارف، اکتساب فضائل: تجارتله اموال کثیره اکتساب ایتدی.

«کسب» دن فرق آنجق بر نوع تکلف و (کندی ایچون) معناسنی تضمن ایتمسیدر.

اِکتِفاء { سذ. عر. [«کفایة» دن مص. افتعال] موجوده کافی نظریله باقوب زیاده ایستمه‌مه، قناعت : بن بوقدرله اکتفا ایدرم.

اِکتِناه { سذ. عر. [«کنه» دن مص. افتعال] بر شیئك کنهنه وارمه، حقیقتنی آکلامه. — حقایق اکتناه کبی سقیم وصف ترکیبلر تشکیلنده قوللانیلیر.

اِکتِواء { سذ. عر. [«کی» دن مص. افتعال] ط. داغلانمه.

اَگتی { یاخود ایگتی. ص. ۱. گگره، آجیتراق : اگتی یمش. ۲. اکشی یوزلی، ترشرو، خشین : اگتی آدم. ۳. ترس، آجی : اگتی سوز. مر.

اَگتیلك { یا ایگتیلك. س. ۱. گگره‌لك، آجیتراق لذت. ۲. اکشی یوزلیلك، خشونت. ۳. سرتلك، ترسلك، آجیلق. مر.

اِکثار { سذ. عر. [«کثرة» دن مص. افعال] چوغالتمه، آرتدیرمه. [«تکثیر» دها مستعملدر.] || اکثار کلام = چوق سویله، سوزی اوزاتمه، کوزه‌لك.

اَکثَر { ص. عر. [«کثیر» دن ستف.] اك چوق، اك زیاده : اکثر خلق: شعرانك اکثری.

اَکثَری { ح. [«اکثریا» دن مخفف یاخود صوکنده‌کی «ی» ترکجه ده ضمیر غائبدر.] اك زیاده، اکثریت اوزره، اکثریا، عمومیت اوزره : انسانلر اکثری قیاس نفس ایله حکم ایدرلر.

اَکثَرِیّا { ح. عر. اك چوق وقتده، اك زیاده، اکثریت اوزره، علی الاکثر: شاعرلر اکثریا اوهامه تابع اولورلر.

اَکثَرِیَّت { سذ. عر. ۱. اك بیوك قسم، چوقلق. ۲. بر جماعت وهیئتك نصفندن زیاده‌سی : بو طابورده اکثریت زیبکرده‌در. ۳. بر مجلسده اعضانك ویردکاری رأیلرك قسم اعظمی وبونلرك غلبه‌سی : محکمه‌ده اکثریت بنم‌اهمده ایدی : بو کیفیت مجلسده اکثریتی قزاندی. || اکثریت آرا = بر مجلسده ویریلن رأیلرك چوغی وبونلرك غلبه‌سی : بومجلسده اکثریت آرا ایله قرار ویریلیر. || اکثریت محضه، مطلقه = مجرد و مطلق بر اکثریت. || اکثریت ثلثان = اکثریت قزانه‌جق طرفك اقلی دیکر طرفك ثلثانی مقدارنده بولنمسی شرطیله مشروط اولان اکثریت.

اَکدار { سذ. جم. عر. فد : کدر. با : کدر.

اَکدی { یاخود ایکدی. ص. ۱. دعوتسز ضیافته کیدن، طالقاؤق، کاسه‌لیس، طفیل. مر. ۲. آلیشیق، مأنوس: اکدی بیکیر.

اَگدیج { یاخود اگدیش. با : ایگدیش.

اَکدیرمَك { فتـ. تخم سربدیرمك، زرع ایتدیرمك: بوتارله‌یه آرپه اکدیره‌جکم.

اَگدیرمك { فتـ. [اصلی : ایکدیرمك] بر طرفه میل ایتدیرمك. || فسی، کلاهی اگدیرمك = کیف چاتمق.

اَکدیلِك { س. طالقاؤقلق، کاسه‌لیسلك. مر.

اَگَر { س. [اکمك فعلندن. ج. ایکار] بینمك ایچون آتك اوزرینه قونیلان شیء، سرج، زین : آته اگر اورمق: تاتار، عثمانلی، یاریم عثمانلی، فرنك، قریم اکری = اکرك انواعی. || اکر بوشالتمق = آتك اوزرنده بریانه، کیله‌رك اولنان سواری تعلیمی. || اکری بوش قالمق = هلاك اولمق، قتل اولنمق.

[سواری تعبیری.] || اکر قاشی = اکرك اوك و آرقه‌سنده‌کی چیقندیلرکه تخته‌دن اولوب مشینله قاپلانمشدر. || اکر قالتاغی = اکرك اخشابدن اولان قاپلانمامش قفسی.

اَگَر { حر. فا. ۱. شرط اداتی اولوب، صیغهٔ شرطیه‌یی حاوی جملهٔ شرطیه‌یه کیرر، که صیغهٔ مذکوره شرطیتی بیانه کافی اولدیغندن، بوادات زائددر، و بونك ایچون لسانمزده بویله بر ادات یوقدر : اگر ثوابه نائل اولمق ایسترسه‌کز بو ایشی یاپك: حیات دنیا خوش اولوردی اگر اولوم اولمسه ایدی. ۲. کرك، خواه، ایستر: [مکرر اوله‌رق] اگر عاشق اگر صادق زیارت ایلسه برکز. [الیوم بو معنا ایله استعمالی متروکدر.] — نادراً همزه‌سی حذف اولنوب «گر» قالیر : گردیلرسه‌ك بوله‌سك اوتدن نجات. — شعرده بعضاً جملهٔ شرطیه‌نك آخرینه الحاق اولنور : اولمسه ایدی قلمك چاك کریبانی اگر.

اَکراد { سذ. جم. عر. فد : کرد. با : کرد.

اِکرام { سذ. عر. جم : اکرامات. [«کرم» دن مص. افعال] ۱. آغرلامه، حرمت، اعزاز، تعظیم : کمال اکرام ایله، اکرامات لازمه ایله قبول ایتدی: مسافرلرینه اکرام ایدر. ۲. مقام تعظیم و التفاتده برشیء ویرمه : سزه نه اکرام ایتدیلر؟ بر شربت، بر سیغاره، بر توتون طبقه‌سی اکرام ایتدی. ۳. احسان، کرم : ذو الجلال والاکرام اولان جناب الله. ٤. بازارلغك خارجنده اوله‌رق بایع طرفندن مقام ممنونیتده مشتری‌یه ترك اولنان آقچه : بکا بر اکرام ایتمیه‌جکمیسکز؟ اوچ لیرا اکرام ایده‌بیلیرم.

اِکراماً { ح. عر. آغرلامه صورتیله، حرمت و تعظیم ایچون : سزه اکراماً بو ایشی یاپدم.

اِکرامِیّه { سذ. عر. ۱. نشانهٔ حرمت و تعظیم اوله‌رق ویریلن اعانه ویا هدیه : حرمین اکرامیه‌سی = حرمین شریفینه کوندرلمك اوزره طولغون معاشلی مأمورینك معاشلرندن سنه‌ده بر کسیلن آقچه. ۲. امور نافعه وسائره شرکتلرینك اصحاب سنداته ازمنهٔ معینه‌ده قرعه چکه‌رك مختلف مقدارلرده ویردکاری مکافات : بو دفعه چکیلن دمیر یول قرعه‌سنك اك بیوك اکرامیه‌سی فلانه دوشدی. ۳. بایع طرفندن بازارلغك خارجنده اوله‌رق مشتری‌یه یاخود آره‌ده واسطه اولانه ویریلن آقچه : اللی لیرا اکرامیه آلدی.

اِکراه { سذ. عر. [«کره» دن مص. افعال] ۱. جبراً ورضاسی خلافنده بر ایش یاپدیرمه : اکراه ایله اوروج بوزمه. ز. [عربیده معناسی بوندن عبارتدر.] ۲. ایکرنمه، تیکسینمه، نفرت، تنفر : بوایشدن بکا اکراه کلدی. [بونك طوغریسی «استکراه» در.]

اِکراهاً { ح. عر. کندیسی ایستمدیکی حالده، رضاسی خلافنده، جبراً : اکراهاً اوروج بوزانه کناه یوقدر.

اَکِرتمَك { یاخود اگیرتمك. فتـ. ایگك ایله ایپلیك بوکدیرمك، ایگدن یوك ویاموق وسائره چکدیرمك : فقرا قیزلرنی طوپلایوب یاموق اگرتمکله مشغول اولیور.

اَگرَتی { ص. [«اگمك» فعلندن. — عر. «عاریتی» دن اولملی] ۱. اودونج آلنمش، قوللانانك کندی مالی اولمیان، مستعار، عاریت : اگرتی اثواب کیمش: اگرتی آلمق = استعاره: اگرتی ویرمك = اعاره. ۲. یرلی وثابت اولمیان، معلق کبی طوران : اگرتی بر دیوار. ۳. ایستنلدیکی وقت قونیلوب چیقاریلان، مربوط اولمیان : بو شمعدانك طبله‌سی اگرتیدر. ٤. طبیعی اولمیان، صنعی، ساخته : اگرتی کوز، دیش، صاچ. = س. معلق طورمه : بنایی اگرتی‌یه آلمق = تعمیر ایچون آلتنی هدم ایدوب دستکلر اوزرینه طوردیرمق. = ح. یرلی اولمیه‌رق، معلق کبی : اکرتی اوتوریور.

اَگرَتیلِك { س. برشیئك مستعار یاخود معلق ویا صنعی اولمسی : دیشلرینك اگرتیلکی هیچ بللی اولماز.

اَگَرجی { س. ۱. اگر یاپان و صاتان صنعتجی، سراج. ۲. بر بیوك دائره‌ده

آت طاقملرينه مأمور آدم، سراج باشى .

اَگرچه { ياخود گرچه. حر. فا. هر نه قدر، . . . اولسه ده، واقعا . . . ايسه ده: اگرچه اويله ايسه ده...؛ گرچه اويله در اما. . . — بعضا بونى «كه، كيم» حرف ربطى تعقيب ايدر: گرچه كيم شعر دكلدر او كلام، نظم شاعرده نه ممكن او نظام. — شعرده مؤخر كلمسى ده جائزدر .

اَگَرَك { س. صولاق تارلەنك صونى آقيتمق ايچون آچيلان خندق .

اَگَرلتى { س. بوداقلرى قيوريق سورن وبعضاً آغاج كبى بيوين بر جنس اوت: اگرلتى اوتى. [سرخسيه فصيله. سندن.]

اَگَرلَمَك { يا اگرلەمك. فتـ. (آته) اگر وطا. قيم اورمق: آتى اگرلديكزمى؟

اَگِرلَمَك { يا اگيرلمك. فجـ. ايگك ايله بوكمك، ايكدن چكيلوب ايپليك يابمق: مرينوس يوكى پك اينجه اگريله بيلير .

اَگَرلَنمَك { فجـ. (آتك) اگرى وطاقى اورلمق: دها حيوانلر اگرلنمدى .

اَگَرلى { ص. اگر يعنى سرج اورلمش، اگرله قوللانيلان (بينك بيكيرى): ايكى اگرلى برده پالانلى آت .

اَكرَم { ص. عر. جـ: اَكارم. [«كريم» دن ستفـ.] دها ويا پك كريم، پك جومرد وعاليجناب، لطف وكرمى زياده اولان. || سردار اكرم = بعض احوالده عموم اردوى همايونك ويا بر جهته سوق اولنانلك عمومى قوماندانى، كه سرعسكردن صكره مشيرانك الك بيوكى عد اولنوب، «رأفتلو» عنوانى حائزدر. || ياور اكرم = مشيراندن ياوران حضرت پادشاهى سلكى جايلنده بولنان ذوات كرام: ياور اكرم حضرت شهريارى. [جمعنده غلط اولەرق «ياوران كرام» ديرلر، حالبوكه كرام كريمك جمعيدر.]

اَگِرمَك { يا اگيرمك. فتـ. ايگك ايله ايپليك بوكمك. (بوك و بامرق وساٸره يى) ايگدن چكوب ايپليك يابمق .

اَگِرمه { يا اگيرمه. س. ايگك ايله بوكمه، ايگدن ايپليك چكمه .

اَكرَمى { ص. عر. پك كريم و لطف وكرم وسخاوت صاحبى اولان بر ذاته منسوب ومتعلق. [انشاده مستعمل بيتمز توكنمز تعبيرات تعظيمكارانه دندر:] لطفنامۀ اكرميلرى واصل اولدى: سوى اكرميلرينه تسيار قلندى .

اَگره { يا ايگره. س. لچه دن بر نوع تكلتى .

اَگرى { ص. [اصلى: ايگريك، ايگمكدن.] ١. بر جهته ميل ايدن، چارپيق، طوغرى اولميان، معوج، منحنى، كج: اگرى اودون، اگرى يول. ٢. كمرلى، بوكلش، مقوس: اگرى قليچ. ٣. مجـ. قول و فعلنده صدق واستقامتى اولميان، كاذب: اگرى آدم. ٤. طوغرى اولميان، يالان، كاذب: اگرى سوز. = حـ. طوغرى اولميەرق، بر ياندن، چارپيق: اگرى كيتمك: اگرى اوتورمق. = س. اگريلك، اعوجاج: اگريسنى طوغريلتمق. اگريدن خوشلانمق. || اگرى باقمق = ١. كين وحدت نظريله باقمق. ٢. شاشى اولمق. || اگرى بوگرى = هر طرفى چارپيق و غير منتظم: اگرى بوگرى آغاج. || بوينى اگرى = ١. شايان مرحمت. ٢. بر نوع چيچك، ايرى نركس. || اگرى چهره = اكشى يوز، عبوسلق. || چهره اگريسى = غضب، حدت .

اَگرى { س. بال پتكى قوپارمغه مخصوص كوچك چنكل .

اَگريتمَك { مضـ: اگريدير. فتـ. اگرى ايتمك، اگمك: چهره اگريتمك = عبوسلق ايتمك .

اَگريجه { ص. آز اگرى، پك طوغرى اولميان .

اَگريچه { س. ١. بالدير سيكيرى، عرقوب. ٢. اكليل الملك ديلان بر جنس نبات: اگريچه اوتى. ٣. بر جنس سيورى سيكك .

اَگِريجى { يا اگيرجى. س. ايپليك بوكمك صنعتى اجرا ايدن آدم .

اَگريلتمَك { فتـ. اگوب بوكمك، اگرى ايتمك، چارپتمق، مقوس ومنحنى ايتمك: تازه فدانى ايستديكك كبى اگريلته بيليرسك .

اَگريلِك { س. ١. اگرى اولان شيئك حالى، چارپقلق، اعوجاج، انحنا: دكنكك، يولك اگريلكى. ٢. عدم استقامت، حيله: اگريلك هيچ بر وقت آدمى سلامته چيقارماز .

اَگريلَمك { فلـ. اگرى اولمق، چارپلمق: بو دكنك اگريلدى: قورى آغاج اگريلمز .

اَگريم { يا ايگريم. س. ١. اگرك آلتنده لچه قاپلى آغاج. ٢. صولرك چورندیسى، كوچك گرداب. [چغتايجه ده بوكا «ايگريك» دخى ديرلر، و «ايگريم» برج وبارو معناسنه ده كلير.]

اَگِز { با: اگيز .

اِكساء { سذ. عر. [«كسوة» دن مصـ. افعال] كيديرمه، اثواب ويرمه: كندسينه بر اثواب فاخره اكسا ايتدى .

اَكسَر { س. دمير چيوى، مسمار، ميخ: طبلەلى اكسر، لوفچه اكسرى. || مجـ. اكسرى اوينامش = عقلى يرنده اولميان .

اَكسَرجى { س. دمير چيوى يابان وياصاتان آدم .

اَكسَرلَتمَك { فتـ. دمير چيوى قاقديرمق اكسرله ميخلاتمق .

اَكسَرلَمَك { يا اكسرله مك. فتـ. دمير چيوى قاقمق، اكسرله ميخلامق .

اَكسِز { ص. اكى يعنى علاوه اولنمش پارچەسى اولميان، يكپاره، بتون: دوشمه تختەلرى اكسز اولملى .

اَكثِز { ص. چوق اكى وعرضى اولميان، طار: اكثز قماش .

اَكثِزجه { ص. آز طار، چوق اكيكيش اولميان: اكثزجه بر تولبند .

اَكثِزلِك { س. اكث وعرض اكسيكلكى، طاراق: بو قماشك اكثزلكى زياده .

اَكسِلتمَك { و اكسلمك. با: اكسيتمك، اكسيلمك .

اَكسو { س. [و دها طوغريسى اوكسو] بر طرفى يانمش اودون وعلى الخصوص آتش طوتيشديرمقده قوللانيلانى، كوسكى .

اَكسولَمَك { يا اوكسولەمك. فتـ. برطرفى يانمش اودون قويەرق (آتشى) طوتيشديرمق، پارلاتمق. || مجـ. قيزديرمق، آزيتمق: فسادى اكسولمك .

اَكثه { س. باشك آرقه طرفنك آلت قسمى بوينك اوستى. قفا: اكثه كميكى، اكثه چقورى. || مجـ. كرى طرف، آرقه، آرت: اكثه سندن كيتمك. [«آرقه» و «آرد» قوللانمق دها اييدر.] || اكثه يه بينمك = داله بينمك، غالب ومسلط اولمق. || اكثه سى قالين = معند. || اكثه ميخى = باشى عمود فقارينك اوزرنده طورديران بوكسولك كبى كميك .

اَكسيتمَك { يا اكسيلتمك. فتـ. ناقص واكسيك ايتمك، آزالتمق، قاصمق، تنقيص ايتمك: بن توتونى اكسيتدم، اكسيلتدم: آتك يمنى اكسيتميك .

اِكسير { سذ. عر. [يونانجه محبوب خلاصه وزبدەسنى چيقارمق ديمك اولان Ξηρίον فعلندن مأخوذ اولسه گركدر.] وقتيله كيمياء كاذبله اوغراشانلرك خارق العاده بر قوت وتأثيرى حائز زعم ايتدكلرى بر جسم موهوم. || طـ. بعض ادويه ايله شكر و عطرياتدن مركب مختلف حاضر شروبلركه هم مؤثر ونافع همده لذيذ اولمق ملابسه سيله آوروپاليلرجه عربلرك معهود اكسيرينه تشبيهاً حرف تعريفله برابر عربيدن استعارة «لاكسير Elixir» اسميله معروفدرلر. || مجـ. بر شيئك استحصالنه سبب مجرد ومؤثر اولان ماده: اكسير سعادت؛ اكسير اعظم .

اَكسيك { ص. [«اكسيك» دن] ١. بتون اولميان، ناقص، ناتمام: بو كتاب اكسيكدر. ٢. قصورلى، عيبلى، معيوب، تام ومكمل اوليان: بو آدمك عقلى اكسيكدر؛ اكسيك طوغمش بر چوجق. ٣. موجود اوليان، مفقود، معدوم: اونك ياردمى اكسيك اولسون: اكسك اولدى، قورتلدق. ٤. ديكرندن آز وناقص اولان: بو اوندن اكسيكدر. ٥. وزنى تام اوليان، ناقص العيار: اكسيك بر ليرا. = حـ. نقصان وناتمام اولەرق: اكسيك سويلمك: اكسيك طارتمق. = س. ١. ناقص اولان شيئك نقصانى.

نى، تام اولمق ايچون علاوه‌سى اقتضا ايدن مقدار : اكسيكى چوقدر؛ اكسيك طولديرمق؛ بو كتابك باشدن بش صحيفه‌ا كسكى واردر. ٢. قصور، عيب : اكسيكى كديكى يوقدر. || اكسيك ايتمك = كسمك. فاصله ويرمك، دوام ايتمه‌مك : مكتوبلركزى اكسيك ايتميك. || اكسيك اولمق = اورته‌دن قالقمق، محو و نابديد اولمق، يوق اولمق : اكسيك اولك : اونك ايده‌جكى ايلك اكسك اولسون. || اكسيك اولمامق = صاغ و بردوام اولمق : اكسيك اولما = صاغ ودائم اول، ياشا.

اَكسيكسِز { ص. ١. نقصانى اولميان، تام، بتون : اكسيكسز كتاب. ٢. عيب و قصورى اولميان، مكمل : اكسيكسز ايش. ٣. دواملى، غير منقطع، آردى آرقه‌سى كسلمين : اونك شرقيلرى اكسيكسزدر.

اَكسيكلِك { س. ١. ناقص و ناتمام اولمه. ٢. ناقص برشيئك تام اولمق ايچون اقتضا ايدن مقدار : چوق اكسيكلكى واردر. [اكسيكده دينلير.] ٣. عيب، قصور، نقصان : بونك هيچ براكسيكلكى يوقدر. ٤. فقدان، معدوميت، غيبوبت : اونك اكسيكلكى شمدى حس اولندى.

اُكسيكلَمك { يا اكسيكله‌مك. فتـ. نقصان براقمق.

اَكسيلتمَك { فتـ. با : اكسيتمك.

اَكسيلمَك { فل. ١. ناقص اولمق. آزالمق. تناقص ايتمك، مقدارى تنزل ايتمك : انبارك ايچنده بغداى كيتدكجه اكسيليور؛ پاره‌سى اكسيلدى. ٢. يوق اولمق : بارى برآده اكسيلش اولور.

اَكسيمَك { مض : اكسير. فل. ١. نقصانلق حاصل ايتمك، ناقص وناتمام قالمق. ٢. آزالمق، مقدارى تنزل ايتمك. ٣. مفقود ومعدوم اولمق. [اليوم اصل اولان بوفعل يرينه فروعدن اكسيلمك دها زياده قوللانيليور.]

اَكشى { ص. ١. ذائقه‌نك بر حس مخصوصيله ديلى وآغزى بروشديره‌رق ياقان ومعتدلى خوشه كيدن، حامض، ترش : اكشى ليمون، پورتقال، آيران، بوزه. ٢. تخمر ايدوب بوزيله‌رق اكشيمش : اكشى خمور، شراب. ٣. مج. خوشه كيتمز، ناخوش، ترش، كولمز، عبوس : اكشى يوز، چهره. = س. ١. اكشى شيء، اكشيلك، حمض : بو ليموناطه‌نك اكشيسى آز؛ بو يمكك اكشيسى يوق. ٢. خمور مايه‌سى. || اكشى آش = اريكله اتدن يمك. || اكشى صو = حموضتى اولان معدن صويى.

اَكشيتمَك { فتـ. ١. اكشى ايتمك، ترش حالنه قومق، تحميض : آيرانى اكشيتدك. ٢. تخمره براقوب بوزمق، باياتلاتمق : بو يمكى اكشيتديكز. || يوز، چهره اكشيتمك = عبوسلق ايتمك.

اَكشيجه { ص. آزاكشى، اكشيمسى، اكشيمترك.

اَكشيلِك { س. ١. اكشى اولان شيئك حالى، اكشى لذت، حمض، حموضت. ٢. مج. ترسلك، سرتلك، بدخويلق.

اَكشيلَمك { يا اكشيله‌مك. فتـ. اكشيتمك. اكشى قاتمق، اكشى ياپمق.

اَكشيلى { ص. اكشيسى اولان، اكشى تربيه و يا صالچه‌سى اولان : اكشيلى كوفته، يخنى.

اَكشيمتِرَك { ص. اكشى‌يه چالار، اكشيجه. آز اكشى.

اَكشيمسى { ص. اكشى‌يه بكزر، اكشيجه.

اَكشيمَك { فل. ١. اكشى اولمق، اكشيلك پيدا ايتمك : شيره، آيران، شراب اكشيدى. ٢. تخمر ايتمك : خمور اكشيدى. ٣. باياتلانمق، بوزلمق : بو تكلر اكشيدى. ٤. اكشيلك حاصل ايدوب فساده اوغرامق : معده‌م اكشيدى. ٥. عبوس اولمق : چهره‌سى اكشيمش ايدى. ٦. چوق سورنمك، بيترلمه‌مك : بو ايش المزده اكشيدى. || باشه اكشيمك = بار و مساط اولوب دفع اولمامق.

اَكشيمه { س. اكشيمك فعلى. با : اكشيمك.

اَكَك { يا اكه. س. [اصلى : ايكاك] پشاغك آلت يانى، چكه‌يى اورتن ير. || اكك آغاجى = ضبط اولنماز حيوانلرك اوراسنه قيصديردقلرى ياواشه. || صپان اككى = صپان آغاجنه كچيريلان افقى آغاج.

اَكگين { ص. [«اك» دن] اكلى، واسع، كنكيش. ت. = س. آچيق دكيز، دكيزك ساحلدن اوزاق كنكيش يرى : اكگينه آچلمق. [غلط اوله‌رق «انكين» دخى يازيلير.]

اَكگينلِك { س. آچيقلق، وسعت : دكيز اكگينلكى.

اَكگينلَمك { يا اكگينله‌مك. فل. اكگينه آچلمق، آچيق دكيزه چيقمق.

اَكل { سند. عر. يمه : انسان ات وسبزه وحبوبات اكل ايدر.

اَكلَتمك { فتـ. [«اك» دن] الك اورديرمق، پارچه الحاق ايتديرمك : بوكا بر پارچه اكلتملى.

اَكلَتمَك { فتـ. [«اك» دن] اكنى آرتيرمق، كنكيشلتمك، توسيع ايتمك : بو قماشى برآز دها اكلتملى.

اَكلَشمَك { فل. اكلى اولمق، عرضى قزانمق، توسع ايتمك.

اَكلَشمَك { فل. اوتورمق، مكث وآرام ايتمك.

اَكلِمَك { فجـ. تخم سرپمك، زرع ايدلمك : برتارله هر سنه اكلمه‌مليدر؛ بو تارله‌يه آرپه اكيلير.

اَكلِمَك { فل. فجـ. [اصلى : ايكلمك] ١. مائل اولمق، ميلان ايتمك، چارپلمق : صاغه طوغرى اكلمشدر. ٢. بوكلمك، چوپرلمك، انحنا ايتمك : فدان تازه ايكن اكيلير.

اَكلَمك { يا اكله‌مك. فتـ. پارچه علاوه ايتمك، پارچه علاوه‌سيله اوزاتمق، الك اورمق : اثوابك اتككنى، دوشمه تخته‌لرينى، باغچه ديوارينى اكلدى.

اَكِلمه { س. اكلمك فعلى، تخم سرپلمه، زرع : بغدايك اكلمه‌سى.

اَكِلمه { س. ١. اكلمك فعلى، ميل، انحنا : آتلينك يره اكلمه‌سى. ٢. چوپرلمه : تازه فدانك اكلمه‌سى.

اَكلَمه { يا اكله‌مه. س. اكله‌مك فعلى، پارچه علاوه‌سيله تمديد : اونك اكلمه‌سى هيچ بللى اولماز. = ص. اكله‌مكله ياپلمش، الك اورلمش : اكلمه دوشمه، اثواب.

اَكلَمه‌لى { ص. اكلمه‌سى اولان، الك اورلمش، علاوه‌لى : اكلمه‌لى طاوان.

اَگلَنجه { س. ١. كوكل اكلنديره‌جك، صيقلمقسزين وقت كچيره‌جك شيء : بو مملكتده اكلنجه يوقدر. ٢. فائده‌سز و اهميتسز شيء، ثمره‌سز ايش، اويونجق، ملعبه : چوجق اكلنجه‌سى. ٣. پك قولاى ايش : اونك ايچون او ايش اكلنجه‌در. ٤. استهزايه آلنان كنديسيله اكلنيلان آدم، مسخره : هركس سنك اكلنجه‌كمى؟ || كوكل اكلنجه‌سى = محبوب، دل‌آرام.

اَگلَنجه‌لى { ص. ١. اكلنوب وقت كچيره‌جك يرلرى چوق : اكلنجه‌لى شهر. ٢. كوكل اكلنديره‌جك صورتده اولان، جان صيقماز، اكلنديرر : اكلنجه‌لى بر اويوندر. ٣. شن، لطيفه بيلير، جان صيقماز : اكلنجه‌لى آدم.

اَگلَنديرمُك { فتـ. ١. آليقومق، كرى براقمق، توقيف وتعويق ايتمك : بوش يره بنى اوراده برآى اكلنديردى. ٢. آوتمق، اكلنجه بولمق، جان صيقنديسنى دفع ايدوب صفا و فراحلق ويرمك : شو چوجغى برآز اكلنديرر؛ بزى بر طاقم اويونلرله اكلنديردى : بو ايش بو مطالعه بنى اكلنديريور.

اَگلَنِلمَك { فجـ. ١. قالنمق، وقت كچيرلمك، مكث واقامت ايدلمك : بر قاچ كون اوراده اكلنيلير. ٢. جنبش و صفا ايدلمك، اكلنجه ايله وقت كچيرلمك، تنزه اولنمق : بو مملكتده نه ايله اكلنيلير.

اَكَنمَك { فجـ. پارچه علاوه‌سيله تمديد ايدلمك : بو بز، بو تخته اكلنه بيلير، اكلنمز.

اَگلَنمَك { فل. ١. طورمق، مكث وآرام، توقف ايتمك : اوراده اوچ كون اكلندك؛ چوق اكلنمه. ٢. ذوق، صفا، جنبش، تنزه ايتمك، جان صيقنديسنى دفع ايدوب ايى وقت كچيرمك : اكلنمكه كيديور؛ اقشام ايى اكلندك : اكلنه‌جك برآرايور. ٣. استهزا ايتمك، ماهتابه آلمق، لطيفه ايتمك :

اكلنيورميسكز؟ سز بلمه اكلنه. مزسكز.

اَكْلَنمَك { فل. اكلى وگكيش اولمق، توسع ايتمك: بو قماش چكمكله اكلنير.

اَكَله { صذ. جـ. عر. فد: آكل. چـوق يينـلر، اوبورلر، پيس بوغاز و طمعكار اولانلر. [بو وجهله مقام ذمده قوللا. نلديغنه باقيلرسه، « اكول » جمعى اولان — همزه‌نك ضميله — « اكله » دن غلط اولمق اقتضا ايدر.]

اَكله‌مَك { اكله‌مه. با: اكلمك، اكله.

اَگله‌مَك { فتـ. طـوردرمق، آليقومق، توقيف وتعـويق ايتمـك. مر. [بونك يرينه اگلنديرمك قوللانيليور.]

اَكلى { صـ. علاوه‌لى، پارچـه علاوه اولنمش: اكلى روبه، تخته.

اَكِلى { ياخود اكيلى. صـ. تخم‌سر. پلمش، اكلمش. مزروع: بغداى اكلى بر تارله.

اَكْلى { صـ. كنيش، عريض، وسعتلى: اكلى قماش، عرصه. تخته.

اَكْلى { صـ. بكزلى. رنكلى، چهره‌لى: بغداى اكلى.

اَكْليجه { صـ. اولدقجه گكيش. پك طـار اولميان: اكليجه بر شياق.

اِكليل { سذ. عر. تاج، فسر. ديهيم. لـ. [علم نبا. تات وتشريحده تاجه بكزر بعض شيئلره اطلاق اولنور.

اَكْليلشمَك { فل. و:

اَكْليلِك { سـ. گكيشلك، عرض: بو شياغك اكليلكى مقبول.

اَكْليلنمَـك { فل. اكلى و گكيش اولمق: بو جايك يتاغى قيشـين چوق اكليلشير، اكليلنير.

اِكمال { سذ. عر. جـ. اكمالات. [« كمال » دن مصـ. افعال] كماله ايرديرمه. مكمل ايتمه، تماملامـه، بيتيرمـه: ياريم قالمش بنـايى اكمال ايتـدى: تداركات سـفريه‌يى اكماله چاليشـيور. ‖ اكمال تحصيل = تحصيلنـه بدأ ايديلن علم وفنك دها ايلريسنى اوكرنمـك اوزره دهـا عالى بر مكتبـه ويا عمليـاتخانه‌يه دوام: اكمال تحصيل ايچـون آوروپايه كوندريلن طلبه.

« اكمال » ك « اتمـام » دن فرقى شـو دركه: اتمـامده باشلنمش بيتيرمه مقصود اولديغى حالده، كماله مكمليت مفهومى دخى مندرجدر.

اَكمام { سذ. جـ. عر. ١. [فد: كِمّ] با. آغاج چيچكلرينك قابجقلرى. ٢. [فد: كُمّ] اثواب قوللرى، يكلر. ز.

اَكْمَك { فتـ. تخم سرپمـك، تخم آتمق، زرع ايتمـك: بغداى، پرنج اكمك. ‖ مجـ. ١. صاچمق، طاغيتمق، سرپمك. ٢. دوشوروب غائب ايتمك. ‖ دبينه طارى اكمك = چوق تدقيق ايتمك.

اَكْمَك { سـ. اصلى: اتمـك. با: اتمك.

اَگْمَك { فتـ. [اصلى ايگمك] ١. بر يانه ميل ايتديرمك، چارپيتمق: باشنى اگمك: سنجـاغى اگمك. ٢. بوكـمك، چوبرمك، قيوبرمق، منحنى ويا مقـوس ايتمـك: فـدانى، تلى اگمك. ٣. مجـ. ارضا واقنـاع ايتمك، قانديرمق، مطيع ايتمك: كنديـسنى اگمكه موفق اولدى. ‖ آغز اگمك = استهزا ايتمك. ‖ باش اگمك = ١. سرفرو ايتمك، مطيع اولمق. ٢. محجوب اولمق. ‖ بل اگمك = فتور كتيرمك. ‖ بوين اگمك = اطاعت ايتمك، خـواه ناخـواه راضى اولمق. ‖ يوز، چهره اگمك = صومورمق، عبوس اولمق.

اَكْمَكْجى { اكمكجيلك. با: اتمكجى وسائره.

اَكْمَل { صـ. عر. [« كامل » دن سـتفـ.] دهـا ويا پك كامللى، دهـا مكمل: ابن سينا حكماء اسلامك اكمليدر.

اَكْمَلِيَّت { سـ. عر. پك مكمل و قصـورسز اولانك حال و صفتى، قصـورسزلق، مكمليت: متنبينك شعرده اكمليتى مسلمدر.

اَكمه { سـ. تخم سرپمه. تخم آتمه، زرع: چفتچينـك بو موسمده بغداى اكمـه‌سى. = صـ. اكلمش، اكمكله وجوده گلمش: بو چاير خدائى نابتميدر يوقسـه اكمه‌ميدر.

اَگمـه { سـ. ١. بر يانه ميل ايتـديرمه. چارپتمـه، ايندير‌مه: سزك اودالى اگمه‌كز. ٢. چويرمه، قيويرمه. تقويس: او دمير چبوغى اگمه‌سى قوتنه داليلدر. ‖ باش اگمه وسائره. با: اگمك.

اَكناف { سـذ. جـ. عر. فد: كَنَف. با: كنف.

اَگِندى { سـ. اگه‌دن چيقان اينجـه تلاش: باقير اگنديسى: آنچه جن اگنده‌يسيدر.

اَگو { با: اگى.

اَكوان { سـذ. جـ. عر. فد: كون. با: كون.

اَكول { صـ. عر. [« اكل » دن صيمـ.] چـوق يين، اوبور. پيس بوغاز. [« اكولانه » وياء مصدريتله « اكولى » كبى عجم قيافتنـده عرب تعبيراتى قوللانمقدن اجتناب ايتملى.]

اَگه { سـ. [اصلى: اگك. جـ: اگالر] معـدن وسـائره يونتمغه مخصوص اينجـه ديشـلى آلت، تورپى، سوهان.

اَگه { ياخود اكك. سـ. يانا‌غك آلت طرفى، چكه‌يى اورتن قسمى. ‖ اگه كيكى = اوست چكه.

اَگه‌جى { سـ. اگه ايله ايشلاين، معـادن وسـائره‌يى اگه‌ايله ايشلجى.

اَگه‌لَتمَـك { فتـ. اگه ايله يونتديرمق ويا جلا ويرديرمـك: بو مقـاصى اگه‌لتملى.

اَگه‌لَمَك { يا اگه‌له‌مك. فتـ. اگه ايله ايشلمك، اگه ايله يونتمق ويا جلا ويرمك: معـدنى جلالنـديرمق ايچـون اگه‌لرلر.

اَگى { ياخود اگو ويا ايكى. سـ. [« اگمك » دن] قبورغه‌لرك اوكورغـه‌يه مربوط اوليـانلرى، الك آلتـده‌كيلرى، ضلع. پهلو.

اَگى { سـ. [زبانزدى « ايگك »] با: ايگى.

اَكياس { سـذ. جـ. عر. فد: كيس. با: كيس.

اَكيال { سـذ. جـ. عر. فـد: كيل. با: كيل.

اَگيچ { سـ. يمش قوپارمـق ايچـون آغاج داللى و سائر شيئلرى طوتوب اگمكه مخصوص اوجى اكرى دكنك، آغاجدن قانجه.

اَكيد { صـ. عر. ثـ: اكيـده. [« وكد » دن صشـ.] ١. صاغلام، محكم، متين، قوتلى. ٢. صريح وقطعى: امر اكيد، اوامر اكيده. [برنجى معنادن استعاره اولنمشدر.]

اَكيداً { حـ. عر. ١. متين و محكم اوله‌رق، صاغلام صورتده. ٢. صراحةً و قطعياً: كيفيتك سرعت انهاسنى كنديسنه اكيداً يازديلر.

اَكير { سـ. [اصلى: ايكير] بر جنس يبان مرسينى.

اَكيز { سـ. اكين بيچلدكدن صكره يرده قالان صمان ديبلرى: اكيزيك اوزره حيوانلرى تارله‌يه صاليويرمك.

اَگيليچ { يا ايگيلچ. سـ. باغ صارماشيغى.

اَكين { سـ. [« اكـك » دن] اكلمش حبوباتك سورمشى. تارله‌ده بيتمش حبوبات، مزروعات: يكى بيتمش، تخمـه گلمش، صارارمش اكين: اكين بيچمك.

اَگين { سـ. [« اگمـك » دن] آرقه كميكنـك اگيليرى: برينك اگينه بينمك. [اوروپا لسانلرده ينه بو معنا ايله مستعمل فر. Echine، نكا. Chine، يتا. Schiena كلـه‌لريله مشابهت لفظيه‌سى غريبدر.]

اَگينج { سـ. اور. تومـك، ات بكى، سگيل.

اَكينجى { سـ. اكين اكوب بيچمكله مشغول آدم، چفتچى، فلاح، حرات: اكينجى طائفه‌سى = زراع.

اَكينجيلِك { سـ. اكين اكوب بيچمك واوكا متفرع علم و صنعت، زراعت، فلاحت، حراثت.

اَگيندريك { سـ. آرقه‌نك اگين دينلن جهتنى اورتن شئ، فراجه ياقه‌سى، كورك وسائره‌نك دوريك ببـوك ياقه‌لرى، زاغاره (ظهـاره). — [فر. « پلرين » دينلن شيئه ده بو اسم پك مناسب اولديغندن، بو يبـانجى تعبيرك قبـول و استعمالنه لزوم حقيقى يوقدر.]

اَكينلِك { صـ. اكينه مخصوص ويااويرشلى: اكينلك تارله، اراضى.

اَل { سـ. [اصلى و جـ: ايل] ١. انسانك طـوتمق، ايشلـمك، آلمق كبى ايشلرده قوللانديغى ايكى عضوك بهرى، يد، دست: صاغ ال، صول ال. [عموميت اوزره اوموزدن طيرناق اوجلرينه‌دك و بالخاصه قول وبيلكك غيرى اولان آشاغى قسمى يعنى بيلك مفصلندن اعتباراً آوجله پارمقلرى شامل

اولان جهته دینیلیر. | ۲. آتك
وسائر چارپالرك اوك آیاقلرندن
بهری. ۳. میمون و نسناس
انواعنك ال شكلنده وال كبی
مستعمل اولان درت عضولرینك
بهری. ٤. آلات و اوانی
مختلفه صاپی، قول، قولپ:
دكرمن الی. ٥. بعض آلتلرك
اوره‌جق و دوگه‌جك قسمی،
دسته: هاون الی. ٦. اله وآوجه
صیغان مقدار، آوج، طوتام:
بر ال بغدای. ٧. ال ایله ایدیلن
بر ایشك بر دفعه لغی، بر نوبت:
بر ال طبانجه، بر ال كاغد. ۸.
مج. اورمه، ضربه: الی آغر. ۹.
مداخله، دخل: بو ایشده اونك ده
الی واردر. ١٠. اقتدار، ارادت،
اختیار: او ایش بنم الده‌در.
١١. تصرف، مالكیت: مال بو.
كون كیمك النده‌در؟ ١٢.
ایش، عمل: فلان جراحك الی
خفیفدر؛ فلان خطاطك الی
بللیدر. ١٣. نوبت، صره: ال
كیمده‌در؟ || ال آتمق = كیریشمك،
تصدی ایتمك. || ال آچق =
دیلنمك، سؤال. || الی آچیق =
جومرد، سخی، سماحتلی: مسرف.
|| ال آلتنده = حاضر، مهیا. || ال
آلتندن = كیزلیجه، كندینی
كوسترمكسزین. خفیاً. || اله آلمق =
آلمق، قزانمق، كندی طرفنه
چویرمك. || اله آوجه صیغماز =
ضبط اولنماز، پك حشاری. ||
ال آیاسی = آوج ایچنك دوز
یری، راحه. || ال اله ویرمك =
بربرینه یاردیم ایتمك. برلكده
چالیشمق. || ال اورمق = كیریشمك،
بدأ ومباشرت ایتمك. ۲. چالمق،
چیرپمق، آلقیشلامق. ۳. ال
قومق، طوقندیرمق، باصمق.
|| ال اوزاتمق = آلمغه تصدی
ایتمك، ایستمك. || الی اوزون =
اقتدار ونفوذی اولان. || ال
اوستنده ال وار = مافوقك
مافوق واردر. || ال اوغشدیر.
مق = مأیوس اولوب شاشیرمق.
|| ال ایتمك = اشارت ایتمك. ||
الده ایتمك = قزانمق. كندی
طرفنه چویرمك. || ال ایرمك،
ایرشمك = نائل اولمق. || ال ایشی =
ماكینه معمولاتندن اولمیوب
ال ایله یاپلمش. || ال باغلامق =
دیوان طورمق. || اله باقمق =
محتاج وعطیه‌یه منتظر اولمق.
|| الی بایراقلی = شریر، فنالقده
مشهور. || ال برلكی = اتفاق،
ایشده مشاركت. || الی بلده =
خدمته مهیا. || الی بوش = ١.
ایشسز معطل. ۲. بر شیئه مالك
اولمیان، تهی دست. || الی پك =
خسیس. || ال پنجه = دیوان
طوران، خدمته مهیا. || ال
چابوقلغی = حقه‌بازلق. || ال.
چرپمق = ال اورمق، آلقیشلا.
مق. || ال چكمك = واز كچمك،
صرف نظر ایتمك، فارغ اولمق،
كف ید ایتمك. || ال دكمك =
وقت و فرصت بولمق. || الدن =
١. نوبته و معامله صره‌سنه
قونمیه‌رق، عاجلاً. ۲. بازار و
چارشیدن اولمیه‌رق بالمناسبه
طوغریدن صاحبندن آله‌رق:
بو آرابه‌یی الدن آلدم: الدن دوشمه
| فر. D'occasion. | || الدن
چیقارمق = صاتمق، دفع ایتمك،
تصرفندن قورتلمق. || الدن
چیقمق = فوت اولمق. || الدن
كلمك = یاپیله‌بیلمك، دائرهٔ اقتداری
داخلنده اولمق: بو ایش الدن
كلمز؛ الدن كلن. || الده = ١. تحت
تصرفده ۲. دائرهٔ اقتدار دا.
خلنده. ۳. قزانلمش، تابع، مطیع.
٤. حاضر، مهیا. ٥. حسابده
جمده اوستده‌كی صره‌یه یكیرملك
اوزره آلتنده‌كی صره‌دن آرتان
عدد. || الده بر = الك اول حسابه
داخل اولمق اقتضا ایدن: او
الده بر. || ال سورمك = بر ایشه
بدأ ایتمك. || ال صوبی = آبدست.
|| ال طوتدیرمق = ال سورمك،
قاریشمق. || ال قالدیرمق = ١.
اوره‌جق اولمق، اورمغه تصدی
ایتمك. ۲. دعا ایتمك. || اله
كچمك، كیرمك = ١. طوتلمق،
اخذ وگرفت اولنمق: اله كچمسی
پك مشكل بر خیدود ایدی.
۲. تصرفنه موفقیت حاصل اولمق:
قولای اله كچر بر كتاب دكلدر.
|| الی كسلمك = مألوف بر ایشدن
واز كچمك. || ال وارمق = ١.
وقت وفرصت بولمق: الم وارمه.
مادی. ۲. جسارت ایتمك،
قییمق: نصل الكز وارمه‌بیلدی؟
|| ال ویرمك. با: الویرمك. ||
اله ویرمك = تسلیم ایتمك، غمازلق
ایدوب خبر ویرمك. || ال یا.
زیسی = ال ایله یازلمش یازی،
مطبوعك غیری. || ایكی الم
یاقه‌سنده = آخرتده دعوا.
جیسی یم. || ایكی الی بوكرنده =
مأیوس و حیران. || درت ال

= ایكی كشی طرفندن چالینیر پیانو
اصولی. || درت ال ایله = كمال
تهالكه، زیاده چالیشه‌رق:
درت ال ایله بر ایشه صارلمق.
|| خانم الی = اوفق بر آغاجك
ویردیكی معروف كوزل
قوقولی چیچك، زهر العسل.
— بر چوق آلات وسائره‌نك
اسملری «ال» اسمنه مضاف
اولمغله مدلولرینك كوچكلكی و
ال ایله یا الده قوللانیلاتی كو.
ستریرلر: ال بیچقیسی، ال دكرمنی،
ال آطلاسی.

آل { با: ایل.

آل { حرف تعریف. عر. بر اسمك مدلولنی تعیین و
تحدید ایتمكه یارایوب، لسانمزده
بالكز الحاج، الفقیر، الداعی،
الشیخ كبی بعض اسملرله بعض
تركیبات عربیه‌ده واسماء خاصه.
ده واكثریا مضاف ایله مضاف
الیه آره‌سنده قوللانیلیر: المفلس
فی امان الله، الحكم لله، العیاذ
بالله، الامان، الغیاث، محی الدین،
عبدالسلام كبی. — بو لفظك
همزه‌سی بالكز باشده اوقو.
نوب، تركیباتده اوقونمدیغی
كبی، «حروف شمسیه» دینلن:
ت، ث، د، ذ، ر، ز، س، ش،
ص، ض، ط، ظ، ل، ن حر.
فلرندن اول لامی دخی اوقو.
نمیوب، آلت طرفنده‌كی حرف
شده‌لی اوقونور: باب التوبة،
نور الدین، عبد لصمد، عبد.
اللطیف كبی؛ «حروف قمریه»
تعبیر اولنان دیكر حرفلردن
اول لامی اوقونور: من الباب
الی المحراب كبی.

آلا { ص. [اصلی: آلا] آچیق كوك، آچیق مائی: الا كوز.
|| چاقر الا = كول رنكنه مائل
مائی. [یالكز كوز حقنده
مستعملدر.] ل

آلا { حه. عر. عر. آگاه اول، باق، دیكله. [لسانمزده
دائما بر حرف ندادن اول
بولنور:] الا ای بر وبحرك
پادشاهی!

اِلّا { د. عر. ١. استثنا بیان ایدر، دن بشقه، دن ماعدا،
مكر: بر قالماز اصلا دشمنه الا
بیابان عدم. ت. ۲. [اِن. لا]
اولمدیغی حالده، عكسی حالده:
مكتبه كیتمایسك والاسنی اولاد.
لقدن چیقاریرم. [بو معناده
اكثریا واو ایله قوللانیلیر.] ۳.
تر. هله، علی الخصوص: آوی
چوق سورم الا طاوشان آوینی:
(بو حالده‌مدسز «ایللّه» صورتنده
تلفظ اولنور): الا اونك طوری.
٤. تر. مطلقا، بهمه حال: الا كه.
جكسكز دیه اصرار ایتدی.

آلآن { ظر. عر. [ال، حرف تعریف. آن = زمن] ١.
شمدی، شمدیكی حالده. ت. ۲.
حالا، هنوز، دها، شمدی‌یه
قدر: الآن اوراده‌در: الآن
كلمدی.

آلاستیق { ص. فر. [Élastique طوپلانوب چكیلیر،
اسنر. لد. [هله «الاستیق»،
«الاستیقیت» كبی كولونج
تعبیرلر استعمالی عیبدر.]

آلامان { حه. عر. [ال، حرف تعریف. امان = م] آ.
مان، مدد: الامان! بیچاركانه ایله
لطفك رایكان.

اَلِبّا { صد. ج. عر. فد: لبیب. با: لبیب.

اَلباب { صد. ج. عر. [فد: لب = ایچ، مغز] عقللر، عقول:
اولو الالباب = اصحاب عقول،
عقل سلیم صاحبلری. [لسانمزده
مفردی بو معنا ایله وجمع مفردینك
معناسیله قوللانلماز.]

اِلباس { سد. عر. [«لبس» دن مص. افعال] كیدیر.
مه: بیرامده فقرا چوجقلرینی
الباس ایتمك عادتیدر.

اَلبَت { ح. [عر. «البتة» دن غلط] ١. مطلقا، بهمه
حال: البت كه جكدر. ۲. عاقبت،
نهایت: باشلا ییلان ایش البت
بیتر: البت بزم المزه ده فرصت
كچه جكدر.

اَلبَتّه { ح. عر. [اصلی: البتة] مطلقا، بهمه حال: البته
كیدر كان جهانه.

اَلبِسه { سد. ج. عر. فد: لباس. با: لباس.

اِلتِباس { سد. عر. ج: التباسات. [«لبس» دن
مص. افتعال] زیاده بكزه‌ین
شیئلرك تفریق خصوصنده
حاصل اولان شبهه وتردد:
التباس واقع اولدی: دفع التباس
ایچون.

اِلتِجاء { سد. عر. [«لجأ» دن مص. افتعال] صیغینمه،
برینه قاچوب كندیسندن حمایه
ونصاحب ایستمه: مرحمت الهیه‌یه
التجا ایتمكدن بشقه چاره یوقدر.
— «التجا كاه» برینه ملجأ
دیمك البته دها فصیحدر.

اِلتِحاق { سد. عر. [«لحق» دن مص. افتعال] قاتلمه،

منضم اولمه، انضمام: کریده قالمش اولان بلوك طابورینه التحاق ایتدی.

اِلتِحام { سذ. عر. [«لحم» دن مص. افتعال] جرا. یاره‌نك یكی ات پیدا ایدوب تپانمه‌سی.

اِلتِزام { سذ. عر. جم: التزامات. [«لزوم» دن مص. افتعال] ١. كندی اوزرینه لازم عد ایتمه، اختیار: التزام سكوت: ایشه مداخله ایتمه‌مكی التزام ایتدم. ٢. برینك طرفنی طوتمه، طرفكیرلك ایتمه: بری متنبی‌یی ودیكری ابوتمامی التزام ایده‌رك مكابره‌یه كیریشدیلر. ٣. ایجاب ایتدیرمه، موجب اولمه، انتاج: ثروتی ایی یاشامسنی التزام ایتمز، یاشامسنی بیلمز نه زنكینلر واردر. ٤. اد. واردات دولتدن اعشار واغنام كبی بر شعبه‌یی ویا میری یاخود خصوصی بر چفتلك و سائره وارداتنی بدلی مقطوعاً ویره‌جكنه كفیل كوستره‌رك مقطوعاً درعهده ایتمه: بر قضانك اعشارینی التزام ایتدی؛ التزام آلمق؛ التزامه ویرمك؛ التزاماته قاریشمق. ‖ بالالتزام = ایش ایدینه‌رك، صورت مخصوصه‌ده. راست كله دكل: بالالتزام صاریغنی پریشان بر حالده كییردی.

اِلتِزاماً { ح. عر. التزام طریقیله: اعشار التزاماً اداره اولنیور.

اِلتِزامجی { س. واردات دولتی ویا بر چفتلك وسائره‌یی التزامه آلان، التزاماته قاریشوب بو ایشله كچینن آدم، ملتزم.

اِلتِزامجیلق { س. واردات دولتی ویا خصوص چفتلك وسائره وارداتنی مقطوعاً اوزرینه آلانك حال و صفتی وایشی، ملتزملك.

اِلتِزامی { ص. عر. ؤ: التزامیه. د. معنای التزامی، دلالت التزامیه = بری دیكرینی ایجاب ایتدیرر ایكی شیئدن برینك ذكریله دیكرینك قصد اولنمسی. ‖ صیغهٔ التزامیه = صرف تركیده یازملی وسوملی كبی لزوم بیان ایدن صیغه: التزامیهٔ حال: یازملیدر؛ التزامیهٔ ماضی: یازملی ایدی.

اِلتِصاق { سذ. عر. [«لصوق» دن مص. افتعال] یاپیشمه. برلشمه، قاوشمه. بیتشمه: ایكی دمیر یول خطنك التصاقی. ‖ ط. التصاق اجفان = كوز قپاقلرینك یاپیشمه‌سی؛ التصاق مفصل = اویناق یرنده كمیكلرك بربرینه یاپیشمسندن عبارت علت.

اِلتِفات { سذ. عر. [«لفت» دن مص. افتعال] ١. یوز چویروب باقمه: بزم طرفه هیچ التفات ایتمدی. ٢. دقت. اعتنا، احالهٔ سمع اعتبار: التفات ایله چوق هندسه‌یه (وهبی). ٣. اظهار توجه، تلطیف، خاطر صورمه، تطییب خاطر، كولر یوزله و لطفكارانه آشنالق: التفاتكزه نائل اوله‌مدق: التفات یوقمی؟ ٤. د. سوزی مثلا غائبدن مخاطبه، مخاطبدن متكلمه چویرمكدن عبارت اسلوب بلاغت، سورهٔ فاتحه‌ده «ایاك نعبد» آیت كریمه‌سنده اولدیغی كبی.

اِلتِفاتجی { ص. چوق التفات ایدن، هر كسك خاطرینی تطییب ایده‌رك لطفله معامله ایدن، ملتفت. التفاتكار: چوق التفاتجی بر ذاتدر.

اِلتِفاتسزلق { س. التفات ایتمه‌یش، عدم التفات.

اِلتِفاتكار { ص. ف. [التفات. كار] التفاتجی، ملتفت.

اِلتِفاتكارانه { ص. ف. التفاتجی آدملره مخصوص بر طور نازكانه‌ده واقع اولان: بر نظر التفاتكارانه ایله باقدی. = ح. فا. كمال التفاتله، التفاتجیلره مخصوص بر طورله: بنی التفاتكارانه قبول ایتدی.

اِلتِفاتلی { ص. التفاتله اولنان: التفاتلی معامله.

اِلتِقاء { سذ. عر. [«لقاء» دن مص. افتعال] برلشمه، قاوشمه: التقاء نهرین: التقاء بحرین: دجله ایله فراتك التقا ایتدكاری یرده.

اِلتِقاط { سذ. عر. جم: التقاطات. [«لقط» دن مص. افتعال] دوشیروب طوپلامه، و علی الخصوص كتب مختلفه‌یه مراجعتله معلومات جمع ایتمه، تتبع: كتب تواریخدن التقاط ایتدیكی معلومات.

اِلتِقام { سذ. عر. [«لقمه» دن مص. افتعال] یوتمه. ؤ.

اِلتِماس { سذ. عر. جم: التماسات. [«لمس» دن مص. افتعال] مساوی مرتبه‌ده بولنان ایكی كمسه‌دن برینك دیكرینه بشقه‌سی ایچون ایتدیكی طلب ورجا: خاطره التماسه باقماز حقانیتلی بر آدمدر.

اَلتِمَك { فت. (اون وسائره‌یی) السكدن كچیرتمك، بالوالسطه الهمك: بو اونی التمه‌دن خمور یاپماملی.

اِلتِواء { سذ. عر. [«لوی» دن مص. افتعال] صارلمه، بوكلمه. [لواء نصرت التوا كبی غریب وصف تركیبلر تشكیلنه‌ده كیرر.] ‖ تش. وجرا. بعض مواد بدنیه‌نك بوكلمسی: التواء شراین.

اِلتِهاب { سذ. عر. جم: التهابات. [«لهب» دن مص. افتعال] آلولنمه، طوتیشمه. پارلامه: اسن روزكار آتشك بردن بره التهابنه سبب اولدی. ‖ ط. بر عضو مریضه قائك هجومیله حاصل اولان وجعلی حرارت و شیش و قیزارمه: التهاب قلب. التهاب رأس، التهاب شریان، التهاب مفصل، التهاب جفن، التهاب امعاء. التهاب معده، التهاب رحم وسائره.

اِلتِهابی { ص. عر. ؤ: التهابیه. ط. آنفاً بیان اولنان التهابه منسوب ومتعلق: آثار التهابیه.

اِلتِیام { سذ. عر. [«لأم» دن مص. افتعال] (یاره) قپانوب اوكلمه: یاره‌سی التیام بولدی.

اِلتِیام‌پذیر { ص. فا. قپانه بیلیر، اوكلمسی ممكن (یاره). [ذاتاً تركیب سقیم اولدیغی حالده، بر یاره حقنده قپاندی معناسیله «التیام پذیر اولدی» دیمك بتون مناسبتسزدر.]

اِلجاء { سذ. عر. جم: الجاآت. [«لجأ» دن مص. افعال] اجبار، مضطر براقمه: الجای ضرورتله؛ الجاآت زمانیه‌دن. [عربیده برینی ملجأ آرامغه مجبور ایتمك، وبرینك التجاسنی قبول ایله كندیسنی حمایه ایتمك، وحق تعالایه توكل ایلمك معنالرینه كلوب، بزجه مستعمل اولان معناده استعمال اولنماز. ایلك معناسیله بر آز مشابهتی وار ایسه‌ده، ینه مناسبتسزدر.]

اَلجِك { س. الدیون.

اَلچی { س. با: ایلچی.

اَلحاج { سذ. عر. [ال = حرف تعریف. حاج = حاجی] با: حاجی.

اِلحاح { سذ. عر. [«لح» دن مص. افعال] تكلیفده اصرار، ابرام: قالقلم ایچون چوق الحاح ایتدیلر.

اِلحاد { سذ. عر. جم: الحادات. [«لحد» دن مص. افعال] ١. اعتقاد صحیحدن نكول، حق تعالانك وارلغنه و وحدانیتنه اینانمامش. ٢. [مصدریت معناسنی تضمن ایتمكسزین] دینسزلك، اعتقادسزلق، عقیده فسادی: اصحاب الحاد = ملحدین.

اَلحاصِل { ح. عر. [ال = حرف تعریف. حاصل = حصول بولان] حاصلی، خلاصهٔ كلام، نتیجهٔ كلام، فی الجمله.

اِلحاق { سذ. عر. جم: الحاقات. [«لحق» دن مص. افعال] قاتمه، ضم وعلاوه ایتمه: او وظیفه‌یی‌ده فلان مأموره الحاق ایتدیلر. ‖ د. كلمه‌نك آخرینه بر حرف ویا ادات علاوه‌سی: یاء نسبت اسملره الحاق اولنور. = جم. الحاق وعلاوه اولنان شیئلر: او اوثك بعض الحاقاتی واردر.

اَلحال { با: فی الحال.

اَلحالةُ هَذِهِ { ظر. عر. شمدیكی حالده، بو كونكی كونده، الیوم، حالا، هنوز: نجدك بدوی عربلری الحالة هذه عربینك فصیحنی سویلیورلر.

اَلحان { سذ. جم. عر. فد: لحن. با: لحن.

اَلحَذَر { ح. عر. [ال = حرف تعریف. حذر = صاقینمه] صاقین، صاقینه‌لم، صاقینملی.

اَلحَقّ { ح. عر. [ال = حرف تعریف. حق = ٠] طوغریسی، حقیقة. بحق.

اَلحُكمُ لِلّه { ح. عر. [ال = حرف تعریف. حكم = م. لله = اللهكدر.] حكم اللهكدر. [توكل وتسلی تعبیریدر.]

اَلحَمدُ لِلّه { ح. عر. [ال = حرف تعریف. حمد = شكر. لله = اللهكدر] شكر اللهه، جناب حقه شكرلر اولسون: الحمد لله علی التمام = بیتدیكنه اللهه شكرلر اولسون: الحمد لله علی كل حال = هر حالده اللهه شكرلر اولسون.

اِلخ { «الی آخره» تعبیرندن مقطوعدر، كه سائرلری ویاآلات طرفده بویله‌در دیمكدر؛ وقس علیه البواقی كبی.

اَلدّاعی { با: داعی.

اَلدوان ؛ ياخود الدوون ويا :

اَلديوَن) س. ا « ال » دن ا الـ

كچيرلن دری وغات ياخود يوك وقاشدن ال محفظه ـ سی، اللك، الجك. ا « الديوناك » تعبيری غلطدر. ا

اَلديوَنجى) س. الديون ياپان و صاتان آدم .

اَلَذّ) ص. عر. ا « لذيذ » دن ستف. ا دها ويا پك لذتلى : قايصى الذ بر ميوه‌در؛ ميوه‌لرك الذی خرمادر .

اِلزام) سذ. عر. ج : الزامات. ا « لزوم » دن مص. افعال ا ١. دولتك بر وارداتنى ويا بر چفتلك و سائره‌يى التزامه ويرمه، التزام ايتديرمه. ز. ٢. مباحثه‌ده دلائل و براهين قويه ايراديله خصمی اسكات ايتمه، مناظره ده غلبه : اونی الزام ايتدم؛ او مباحثه ده هيچ الزام اولنماز .

اَلزَم) ص. عر. ا « لازم » دن ستف. ا دها ويا پك لازم، اك لزوملى، پك مقتضى : بو كون اورايه كيدملك الزمدر .

اَلزَميَّت) سث. عر. پك لزوملى ومقتضى اولان شيئك حالى، صوك درجه ده لزوم و اقتضا : بو ايش الزميت تحتنده‌در. ا عربيده مستعمل اوليوب قياسله اويدورلمش بر لغتدر. ا

اَلَست) س. جناب خلاقك بشری يارادوب « الست بربكم » بيوردیغی زمان، ابتدای خلقت بشر : روز الست .

اَلسَّلام) ح. عر. ا ال = حرف تعريف. سلام = م. ا سلام. تحيات اولسون : السلام ای سرور اولاد آدم! السلام ای آل ياسين! ا والسلام = آرتق سلامدن بشقه ديه‌جك قالمدی، ايشته اوقدر : اشتم والسلام : بويله ايستم والسلام.

اَلسِنه) سذ. عر. فد : لسان. با : لسان .

اِلصاق) سذ. عر. ا « لصوق » دن مص. افعال ا بيتشديرمه، قاوشديرمه : دمير يول، تلغراف خطلرينى الصاق ايتمك .

اَلصَّلا) ح. عر. ا اذانده‌كی « حی على الصلا » دن مأخوذ ا ميدان اوقومه تعبيری، كنديسنه كوكن ميدانه چيقسين! ايشته ميدان : نار عشقه تحمل ايدن وار ايسه الصلا !

اَلطاف) سذ. ج. عر. فد : لطف. با : لطف .

اَلطَف) ص. عر. ا « لطيف » دن ستف. ا دها ويا پك لطيف وخوش. ز.

اَلعِياذُ بالله) ح. الله صقندق، الله اسيرگسين، معاذ الله، نعوذ بالله !

اِلغاء) سذ. عر. ا « لغو » دن مص. افعال ا قالديرمه، بوزمه، حكمسز براقمه، لغو و فسخ وابطال ايتمه : مأموريتى الغا اولندی: قانونك او ماده‌سنى الغا (فسخ) ايتديلر: الغای قوائم نقديه. ا عربيده‌كی معنا ـ نيسنك برى بوكا قريب ايسه ـ ده، تماميله اويميور. ا

اِلغار) س. با : ايلغار. ا بعض لغويونمز افعال بابنك مصدرينه اولان مشابهتنه آلدا ـ نه‌رق بو لغتى عربى ديه قيد ايتمشلردر! ا

اَلغاز) سذ. ج. عر. فد : لغز. با : لغز .

اَلغَرض) ح. عر. ا ال = حرف تعريف. غرض = مقصد ا مقصدم شوكه، ديه جكم شوكه، كله‌لم مقصده .

اَلف) عد. عر. ج : آلاف، الوف. ١. بيك، هزار : الف كامله = تام ١٠٠٠ تا ـ ريخنده. ٢. بيك سنه‌دن يعنى اون قرندن عبارت زمان : هجرت نبويه‌نك الف اولى اواخرنده، الف ثانيسی اوائلنده.

اَلِف) سث. عر. ا عبرانيجه‌دن مأخوذدر. ا الفبامزك ايلك حرفنك اسمى: الف ممدوده = اوزون الف؛ الف مقصوره = قيصه الف. عربيده يالكز فتحه‌يى تقويه ايدنه الف، ومتحرك ياخود ساكن اوقونانه همزه دينلديكی‌ده، لساننزده (ا) شكلنده يازيلانه على الاطلاق الف دينلوب، همزه اسمى (ء) شكلنه حصر اولنمشدر. ا مج. طوغری وموزون قد، قامت سهی. عمر.

اَلفاظ) سذ. ج. عر. فد : لفظ. با : لفظ.

اَلِفباء) سذ. عر. ١. حروف هجا ترتيبى، طاقمى : الفباء تركى، الفباء عربى. ٢. حروف هجايى و تهجى اصولنى حاوی رساله .

اُلفَت) سث. عر. ١. آلیشمه، انسيت، امتزاج : يازی ايله الفت ايتمشدر؛ بو هوا ايله الفت ايده‌مدم. ٢. كوروشمه، قونيشمه، اختلاط : كيمسه ايله الفت ايتمز: الفتدن قاچار. ٣. دوستلق، محبت، وداد : شرط الفت ترك كلفتدر. ٤. خوی ايتمه، اعتياد : توتون مضر بر شيئدر اما الفت ايدنلر واز كچه‌مزلر. ا كرم الفت = صيقى صيق كو ـ ريشن، ايچلى ديشلى. — الفتكر والفتكری كبی تعبيرلر استعمالندن احتراز ايتملى .

اَلفِراق) ح. عر. ا ال = حرف تعريف. فراق = آيريلق ا الوداع !

اَلفِيّه) سث. عر. بيك بيتدن مر ـ كب قصيده. ا بر چوق قصائد عربيه بو اسمله شهرت بولمشدر. ا

اِلقاء) سذ. عر. ج : القاآت. ا « لقاء » دن مص. افعال ا قومه، براقمه، آتمه : قايغى دكيزه القا ايتمك: نفسنى تهلكه‌يه القا ايتمك: آتش، نفاق القا ايتمك. = ج : مضر سوزلرله ذهن چوريمه، اغفال، افساد : بر طاقم القاآته قاپلديلر: القاآت بدخواهانه .

اَلقاب) سذ. ج. عر. فد : لقب. با : لقب. = تر. فد. اصحاب رتبه‌يه ويريلن عنوان، رفعتلو، عزتلو وسائره .

اِلقاح) سذ. عر. ا « لقح » دن مص. افعال ا (آيفير) ديشيسنى كبه براقمه، دول آلديرمه. ا با. انجير و خرما كبی آغاجلرك چيچكنه اركككنك تخمى كيدوب مثمر اولمسنى انتاج ايتمه. ا ظاهر الالقاح، خفى الالقاح = نباتاتك فعل القاحك صورت وقوعنه كوره تقسيملری.

اَلقِصّه) ح. عر. ا ال = حرف تعريف. قصه = حكايه ا حكايه‌مزه، مانحن فيهمزه كله‌لم، خلاصه، الحاصل .

اَلَك) س. الهجك آلات كه اينجه تخته‌دن بر دائره ايله بر يوزينى قاپلايان آز چوق سيرك كتن يا ايپكدن وياقيلدن بر تولدن عبارتدر. ا الكدن كچيرمك = الهمك: ومج. اينجه دن اينجه‌يه آرايوب تفتيش و تحقيق ويا انتخاب ايتمك .

اُلكا) با : اولكه .

اَلَكتريق) س. افر. Electri- cité واصلى يو. Ἤλεκτρον ا م. بعض اجسا مده هر شيئى كنديسنه چكمك خاصه‌سی، كهربائى؛ الكتريق مثبت، منفى = بو خاصه‌نك ايكى جهتى. ا آلات الكتريق = الكتريق ماكينه‌سی. ا الكتريق حيوانى، كيميوی. ا قطب الكتريق = الكتريقك مركزى. ا مقياس الكتريق، الكتريق پيما = الكتريقى تقديره و اولچمكه مخصوص آلات .

اَلَكتريقى) ص. م. الكتريقه منسوب و متعلق والكتريق خاصه‌سنى حائز، كهربايى. ا ط. تداوی الكتريقى = الكتريق واسطه‌سيله تداوی اصولى .

اَلَكتريقيّت) سث. عر. م. الكتريقلشمه، الكتريقلشديرمه، الكتريق حصولى، كهربائيت. ا لغات مولده دندر. ا ا قابل الكتر ـ يقيت = الكتريقلشه‌بيلن (جسم).

اَلَكجى) س. ١. الك ياپان و صاتان آدم ويا قاری. ٢. چنكانه قاريسى. = ص. مج. آچيق صاچيق وناموسى شبهه‌لى (قادين) .

اَلَكامَك) با الكه‌مك. فت. الكدن كچيرمك، الهمك .

اَلَكم صاغمه) س. هواده اينجه بلوط وبخار بولنديغى وقت ضيای شمسك بونك ذراتندن كچركن انكسا ـ ريله بو ضيايى تركيب ايدن الوانك آيرلمه‌سندن حاصل اولان رنكارنك حلقهٔ عظيمه كه كاه تك وكاه چفت اولور، قوس قزح. ا عربجه ظنيله « علائم سما » صورتنده تحريری عبثدر. ا

اَللَشمَك) فت. ١. ال ايله ايتيشه‌رك شقا ـ لاشمق، ال شقاسى ايتمك. ٢. دوكشمك، مشاجره ايتمك. ٣. كوجنى دكه‌مك .

اَللَمَك) يا اللمك. فت. ١. ال طوقنديرمق، ال ايله طوتمق، الده قاريشديرمق. ٢. ال ايله يوقلامق. ٣. اورسه‌لمك. ٤. ال قاريشديرمق، مداخله ايتمك. ٥. ايتوب طرد و دفع ايتمك .

اَلَلمه) س. الك فعلى. با : اللمك. = ص. ال ايله سچلمش، بر بر آيرلمش، سچمه، منتخب : الله كومور .

اَلِنجى) عد. قرق طقسوزدن صكره كلن، اللى نصابنه

واصل اولان : اللنجى دفعه، سنه‌نك اللنجى هفته‌سى.

آلَنمَك | فج. ١. ال ايله طوتمق. قوبارمق، قورجالامق. ٢. اوزسه‌لنمك. ٣. ايتيلوب طرد ودفع اولنمق، قوغلمق.

اَلله | سنـد. عر. [ال = حرف تعريف. اله = معبود] خالق كائنات اولان وجود مطلق. تكرى، رب، مولى، خدا، ايزد. الله اعلم = الله دها اى بيلير. غالبا، ظن ايدرم. || الله اكبر = الله بيوكدر، مقام تحيرده. || الله الله! مقام تعجب وانفعالده. || الله اصلاح ايتسين! محتاج اصلاح بر شئ حقنده دينلير. || الله انجامنى خير ايليه! نتيجه‌سى تهلكه‌لى كورينن بر ايش حقنده. || الله ايچون! الله حقيچون، قسم، طوغريسى. حقا. || الله ايتمين! معاذ الله ... ايناند. [illegible] || الله ايسين ويرسين! ... ويرمسين! بد دعا ... ترحم دعا. الله بر، قسم مقامنده. الله بر سوز بر، سوزدن دونميه‌جكنى تأمين مقامنده. || الله بلا ويرسين! بد دعا. || الله بيلير = الله خدا عالم. || اللهدن بول، بولسون! بد دعا. || اللهدن قورق = يازيق. كناهدر. اللهدن قورقماز = ظالم، انصافسز. || الله سلامت ويرسين! عزيمت ايدنلره دعا. الله صبر ويرسين! الله صبر أجر احسان ايليه! بر آجى وآفت حالنده سويلنير تسلى دعاسى. || الله عشقنه! الله حقيچون! الهى سورسه‌لر! قسم.

|| الله عقللر ويرسين! يولسز بر حركتده بولنانلر حقنده. || الله عمرلر ويرسين = دعا و تشكر مقامنده. || الله قاوشديرسون! بر سوديكندن آيريلانه اولنان دعا. || الله كريم! بر محروميت واحتياج حالنده سويلنير تسلى وامید دعاسيدر. || اللهم! ربم، الهى! || الله ويرسين! بر نعمته نائل اولانلر حقنده بيان محظوظيت واولمیانلر حقنده دعادر. الهى سورسه‌لر! الله عشقنه! قسم. آمان الله، آمان اللهم! آمان يا ربى! || الحكم لله! امر اللهكدر، رضا وتوكل تعبيرى. || الحمد لله = شكر اللهه، اتمام دعاسيدر. || العياذ بالله! اللهه صيغندق. || ان شاء الله = الله ايسترسه. || بالله! تالله! والله! الله حقيچون، قسم. || بسم الله = اللهك امريله. || تجاوز الله عنه. عن سيئاته = الله قصورينى عفو ايتسين. || تعالى الله! مقام حيرتده دينلير. || حسبنا الله = الله بزه كافيدر. || رحمه الله (ذ) رحمها الله (ث)، رحمهما الله (ت)، رحمهم الله (جم) و رحمة الله عليه. عليها، عليهما، عليهم = الله رحمت ايليه! اولولر حقنده دعا. || رضى الله عنه، عنها، عنهما، عنهم = الله راضى اولسون! صحابه وتابعين وسائر اعاظم ملت حقنده دعا. || سبحان الله! مقام تقديس وتعبيده مستعملدر. || شهد الله = الله شاهددر. || عفا الله عنه. عنها. عنهما، عنهم = الله عفو ايتسين. || علم الله = الله بيلير، قسم. ... لها، لهما، لهم = ... عفو ايتسين. || قدس الله سره = الله سرينى تقديس ايتسين. اوليا وصوفيون حقنده دعا. || كفى بالله شهيداً = اللهك شهادتى كافيدر. || ماشاء الله! مقام تحسين وتقديرده ونظردن وقاية دعا. || مدد الله! يا ربى مدد! || معاذ الله، نعوذ بالله = اللهه صيغندق. — [« اللهى » و« اللهيان » ديه‌ملى: « الهى » و« الهيون » دينير. — لسان عوامده مستعمل اولان « اللالم » كلمه‌سى الله اعلم تركيبندن غلطدر.]

اَللهمَك | اللهمه. با : اللمك و سائره.

اَللى | عد. [اصلى وج : اليك] بش دفعه اون، يوزك ياريسى، خمسين، پنجاه : اللى كون، اللى قيون.

اَللى | ص. ١. الى اولان. ذواليد، دستدار : انسان ايكى اللى ايكى آياقلى وميمون درت اللى بر حيواندر. ٢. صاب وقوليى اولان : اللى شمعدان.

اَلليشَر | عد. بهرينه و يا بهر دفعه‌سنده اللى : جمله‌سنه اللیشر غروش ويرديلر : آرابه‌لره اللیشر تخته قوردلر.

اَلليلِك | ص. ١. اللى غروش و سائره قيمتنده اولان : اللیلك توتون. ٢. اللى عدد ويا پارچه‌دن مركب ياخود اللى شيئى حاوى اولان : اللیلك دفتر (اللى ياپراقلى). ٣. اللى ياشنده اولان : اللیلك بر آدم. = س. ١. اللى عددى. ٢. اللى غروش ويا پاره وسائره قيمتنده سكه : بر اللیلك دكر.

اَلَم | سنـد. عر. جم : آلام. ١. آغرى، آجى، صانجى، وجع. ٢. كدر، درد، غم : الم چكمك = كدر ايتمك، غم يمك. || ط. اعضاء بدن امراضنه اضافتله وجعلى بر طاقم امراضك اسامیسنى تشكيل ايدر : الم اذن، الم معده.

آلما | س. [اصلى : آلما] معروف ميوه‌كه كثيريا يشيل ايله صارى ويا ... ره‌سنده اولوب بعضاً بر طرفى و يا هر طرفى آز چوق قرمزى‌يه مائل اولور، تفاح، سيب : آرناؤد، آماسيه، فريق الماسى. || مج. يووارلاق شئ، طوب، كره‌جك : كوز، چكه الماسى. || آجى الما، دوه، ديكن الماسى = نباتك انواعى. || ير الماسى = شكلى بتاته‌يه ولذتى الما‌يه بكزر معروف بركوك كه سبزه قبيلندن اولوب اتى وزيتون ياغلى يمكى اولور. || الما باش = بر جنس اوردك. || الما كورك = تيلكى پوستنك بر جنسى كه كنارينه الما ديى دينور. || بر المانك ياريسى = پك مشابه، زياده بكزر. || قيزيل الما = وقتيله روما شهرينه اطلاق اولنوردى.

آلماجق | س. ١. اوبلق كميكنك باشى، رضعه، تفاحه. ٢. چيقنديلى كميك : بناق، چكه الماجغى.

آلماجى | س. الما صاتان آدم.

آلماس | س. [يو. Ἀδάμας] معروف ذى قيمت پارلاق طاش كه الك مقبول جنسنه پرلانته ديرلر، جوهر، كوهر. = ص. جوهردن معمول ويا جواهرله مزين : الماس يوزوك، كوبه. || مج. پك عزيز وقيمتدار، پك پارلاق ودلبر : الماسم، الماس يارم. || الماس پارچه‌سى = پك پارلاق وكوزل شخص.

آلماسپاره | س. فا. [الماس = م. پاره = پارچه] الماس پارچه‌سى، پك كوزل و پارلاق شخص.

آلماستراش | س. فا. [الماس = م. تراشيدن يونتمق.] جامك الك مقبولى كه الماسله ويا الماس كبى يونتلمش ظن اولنور، بللور، قريستال. = ص. بو حالده اولان بللوردن معمول : الماستراش بارداق.

آلماسجى | س. الماس و سائر مجوهرات ياپان و صاتان آدم، جواهرجى.

آلماسيه | س. طوكمش ات صويله شكر وسائره‌دن معمول بللور كبى پارلاق و شفاف بر طاتلى : الماسيه طباغى = بو طاتلى‌يه مخصوص طباق.

آلمالق | س. الما آغاجلرينى حاوى باغچه، الما آغاجى اورمانلغى.

آلمالى | ص. ١. الما ايله ياپلمش. ٢. الما آغاجى چوق (ير).

آلَمزَده | ص. فا. [الم = كدر. زدن = اورمق] درد وكدره مصاب، آجى كورمش، مكدر، غم ديده.

آلمَك | ياخود الهمك. مض : الر. فت. الكدن كچيرمك، الكله چالقامق، الكه‌مك : اونى الرلرده صكره خمور ياپارلر. || مج. ١. اينجه‌دن اينجه‌يه آرايوب طرايه‌رق تحرى و تفتيش ايتمك. ٢. سچمك، انتخاب ايتمك. || اينجه المك = دينه‌طارى اكمك.

آلَمَك | ياخود الهمك. مض : الر. فت. (ايپليكى) المكه‌دن كچيره‌رك صارمق : ايپليك المك.

آلَمكه | س. ايپليك صارمغه مخصوص بر قاچ دكنكدن وآغرجه بر قاعده‌يه صاپلانمش بر ميلك اوزرنده دونر اوفق طولاب : ايپليكى المكه‌يه آلمق.

آلَمه | ياخود الهمه. ص. ١. الكدن كچيرلمش، النمش : المه اون. ٢. سچلمش، انتخاب اولنمش : المه كومور.

آلَنمَك | فج. ١. الكدن كچيرلمك : پرنج اونى بو الكله النمز. ٢. مج. تحرى و تفتيش اولنمق. ٣. سچلمك، انتخاب اولنمق.

آلواح | سند. جم. عر. فد : لوح. [با : لوح.]

آلوان | سند. جم. عر. فد : لون. [با : لون. = ص. تر. فد. بر قاچ رنكلى، رنكارنك. آلاجه‌لى : الوان كاغد، الوان باصمه.

آلوداع | تركيب عر. [ال = حرف تعريف. وداع = آيرلمه] اللهه ايصمارلادق، اللهه امانت اولك : الوداع اى خاك حسرت، الفراق اى سنك غم!

أَلوف { عد. جم. عر. فد: الف. با: الف.

أُلوهِيَّت { سد. عر. [«اله» دن سمص.] تكريلق، معبوديت: الوهيته معتقد، الوهيتى منكر.

أَلويرمَك { فل. [ال ـ ويرمك] ١. يتمك، كفايت ايتمك، كافى اولمق: بو قدرى بكا الويرر. ٢. مناسب وموافق اولمق، اويمق، اويغون كلمك: او بنم ايشمه الويرمز. ٣. فائده‌لى ونافع اولمق، حسابه كلمك: اونك تكليفى بكا الويرمز. ٤. وقوع بولمق، واقع اولمق، چوكمك، حكمنى اجرا ايتمك: ندامت الويردى. || الويرر = كافى، يتر، آرتق ايستمز.

أَلويريش { سـ. ١. كفايت، كافى ووافى اولمه. ٢. مناسبت، موافقت، اويغونلق. ٣. فائده، نفع، حسابه كلمه. منافعه مطابقت.

أَلويريشلى { صـ. ١. كافى، وافى. ٢. مناسب، موافق، اويغون: او بكا چوق الويريشليدر. ٣. نافع، مفيد، حسابه مطابق، منافعه اويغون: بو آليش ويريش بكا الويريشلى چيقمدى.

أَلوِيه { سذ. جم. عر. فد: لواء. با: لواء. [تشديدله تلفظى غلطدر.]

إِلٰه { سذ. عر. ث: الهه. جم: آلهه. معبود، تكرى: اله الخالق. اله كائنات: مريخ صابئه عندنده حرب الٰهى وزهره حسن و عشق الهه‌سى زعم اولنوردى؛ جاهليتده عربلر آلهۀ متعدده‌يه عبادت ايدرلردى؛ حضرت داود جناب خلاقه مجازاً الهالآلهه نامنى ويريور.

إِلهاب { سذ. عر. [«لهب» دن مصـ. افعال] ١. آلولنديرمه، طوتشديرمه. ٢. التهابه اوغراتمه، شيشيروب عفونتلنديرمه. ط.

إِلهام { سذ. عر. جم: الهامات. [«لهم» دن مصـ. افعال] ١. حق تعالى عبادينك قلبنه بر شئ القا ايتمه: كنديسنه بو حقيقت الهام اولندى: آنجق الهام طريقيله هدايته نائل اولدى. ٢. من طرف الله برينك قلبنه القا اولنان شئ: بو بر الهام ربانيدر: سوزلرى الهامات قبيلندندر.

إِلٰهه { سث. عر. جاهليتده ديشى زعم واعتبار اولنان بت وصنم ياخود معبودۀ موهومه.

إِلٰهى { صـ. عر. ث: الهيه. [«اله» دن سمذ.] الوهيته وحق تعالى حضرتلرينه منسوب و متعلق، من طرف الله اولان: امر الهى، اوامر الهيه، صنع الهى، الطاف الهيه. — الوهيته قائل اولديغيچون حكيم شهير افلاطونه لقب اولوب، افلاطون الهى دينلير.

إِلٰهى { ندا. عر. [«اله» ايله ياء تكلمدن مركب] ربم! اى بنم اللهم: الهى. پادشاهلر پادشاهى! الهى، سن بيليرسك. = تر. حيرت وتعجب مقامنده ايراد اولنه‌رق آلتنده منادى صورتيله بر اسم بولنور: الهى چوجق! الهى احمد بك! نه تحفه‌سك! ديمك.

إِلٰهى { سـ. تر. حق تعالى حضرتلرينه مناجات ونعتى حاوى قصيده‌كه اكثريا «الهى» تعبيريله باشلايوب تكيه‌لرده اوقونور: كوزل سسله بر طاقم الهيلر اوقوديلر.

إِلٰهِيّات { سث. جم. عر. فلسفه‌نك الوهيتدن و الوهيته متعلق مسائلدن بحث ايدن قسمى.

إِلٰهِيّون { سذ. جم. عر. ١. الوهيته وحق تعالانك وارلغنه اينانان فلاسفه وسائره. ٢. فلسفه‌نك الهيات قسميله اشتغال ايدنلر.

إِلىٰ { حج. عر. انتها بيان ايدر، يه، يه قدر، يه‌دك، يه‌دكين، تا. [بعض تركيبات عربيه‌ده تصادف اولنور:] الى آخره = صوكنه‌دك: الى ماشاء الله = اللهك ايستديكى وقته دك: الى غير النهايه = صوكى اولميان وقته‌دك، ابدياً: الى الابد = كذا: من اوله الى آخره = ابتداسندن نهايتنه‌دك: من الباب الى المحراب = قپودن محرابه‌دك، جملة: الى الآن شمدى‌يه قدر.

آلياف { سذ. جم. عر. فد: ليف. با: ليف.

آليف { صـ. عر. [«الفت» دن صشـ.] الفت ايدن، آشنا، محب. ط.

آليَق { سـ. عر. [«لايق» دن ستفـ.] دها ويا پك واك لايق ومناسب اولان: او آدم بوايشه اليقدر.

أَليم { صـ. عر. ث: اليمه. [«الم» دن صشـ.] ١. آغريتان، وجعى موجب: ضرب اليم، ضربۀ اليمه. ٢. شدتلى، چوق درد والمى موجب: عذاب اليم.

أَليَوم { ظرـ. عر. [ال = حرف تعريف ـ يوم = كون] ١. بو كون، بو كونكى كونده، الحالة هذه: اليوم موجود بولنان ذخيره؛ اليوم استعمال اولنان لسان. ٢. حالا، هنوز، شمدى‌يه قدر: حافظك تربه‌سى اليوم شيرازده قائمدر.

أَليَوى { صـ. عر. ث: اليويه. [«اليه» دن سمذ.] تشـ. صاغرى بوتلرينه منسوب ومتعلق: عروق اليويه.

إِليه { سث. عر. ت: اليتين. تشـ. صاغرى بوتى.

إِلَيْه { تركيب عر. ث: اليها، ت: اليهما، جم: اليهم. [الى حرف جريله ضمير متصل غائبدن مركب. بعض تركيبات عربيه‌ده بولنور.] اوكا، اونلره كنديسنه، كنديلرينه: مومى اليه، مومى اليها، مومى اليهما، مومى اليهم = كنديسنه، كنديلرينه ايما اولنان؛ مشار اليه، مشار اليها، مشار اليهم = كنديسنه كنديلرينه اشارت اولنان: مفعول اليه = اسمك «آدمه، دوه‌يه» كبى حالى: مضاف اليه = بنه اسمك «آدمك، دوه‌نك» كبى حالى.

إِلَيها { و:

إِلَيهِم { واليهما. با: اليه.

أَم { سـ. [اصلى مدله اولوب، ايهام قيجدن طولانى مدى اسقاط، ونهايت تركاولنمشدر.] علاج، دوا، مداوات.

إِم { ام ويم، يم. فل. [«ايمك» مصدر غير مستعملندن مضارعك نفس متكلم وحده صيغه‌سيدر. دائما خبر يرينى طوتان بر اسم يا صفت ويا ظرفدن صكره بولنوب، اونك آخرى ساكن ايسه، همزه حذف اولنه‌رق حركه‌سى ماقبلنه ويريلير: ومتحرك ايسه «يم»، «يز» صورتنده قوللانيلير.] وارم، موجودم، بولنورم: بنم، بوراده‌يم، بن اييم، بن تركم. تصريفى بو وجهله‌در:

(مضارع)

ام	از
سك	سكز
در	درلر

(ماضئ شهودى)

ايدم	ايدك
ايدك	ايدكز
ايدى	ايديلر

(ماضئ نقلى)

ايمشم	ايمشز
ايمشسك	ايمشسكز
ايمش (در)	ايمشلر (در)

(شرطيه)

ايسه‌م	ايسه‌ك
ايسه‌ك	ايسه‌كز
ايسه	ايسه‌لر

(صيغۀ حاليه)

ايكن .

ديكر صيغه‌لرى متروك اولوب، «اولمق» فعلندن استعاره اولنور. عربيده فعل اسنادى بولنمديغنه قياساً، حدث وزمانى وفعلك كافۀ احوال وشرائطنى حائز اولان بو كلمه‌لره «ادات اسناد» نامنى ويرمك علم صرفجه بيوك بر خطادر.

أُمّ { سث. عر. جم: امهات. آنا، ننه، والده، مادر: ام المؤمنين = ازواج مطهرۀ جناب نبوى‌يه ويريلن عنواندر. || ام الخبائث = شراب، مسكرات. || ام دنيا = مصر، قاهره. || ام الرأس = دماغ. || ام قرآن = سورۀ فاتحه. || ام القرى = مكۀ مكرمه. || ام الولد = چوجق آناسى اولان اوطه‌لق جاريه. || لأُمٍّ = والده طرفندن (قارداش)، باباسى آيرى: لام برادرى، همشيره‌سيدر.

أَمّا { حر. عر. [تركجه‌ده همزه مدله اوقونور] ١. لكن، آنجق، شو قدر واركه: بيلير اما سويلمز. ٢. قالديكه، كله‌لم، كلنجه: اما او راضى اولميه‌جقمش، كندى بيله‌جكى ايشدر. [«كه» علاوه‌سيله پك عجمانه بر شيوه آلير.] ٣. ادات تعجب واعظام: اما يايدك! اما يازى! اما نه يازى! اما سس ها! اماده سس! || اما بعد = كتاب و نطقده دعادن صكره مقصده كيريشيله‌جكى وقت ايرادى معتاد بر تعبيردر.

إِماته { سث. عر. [«موت» دن مصـ. افعال] اولومى موجب اولمه، اولو حالنه قومه. ط.

أَماثِل { صذ. جم. عر. [فد: «امثل» غيرمستعمل ستفـ.] اشلر، امثال، اقران: افتخار الاماثل والاقران.

أَماجِد { صذ. جم. عر. فد: امجد. با: امجد.

أمارت { سذ. عر. [« امر » دن] ۱. امیرلك، بكلك، بر امیر و یا بكك حال و صفتی: امارت مكهٔ مكرمه. ۲. برامیر یابك ویا پرنسك تحت اداره‌سنده بولنان مملكت، بكلك، پرنسلك: بلغارستان امارتی.

أماره { سذ. عر. جه: امارات. علامت، نشان، اثر: بورادن كچمش اولدیغنه دلالت ایده‌جك هیچ براماره‌یه دسترس اوله‌مدق؛ حد. قرینه.

أمّاره { صذ. عر. [« امر » دن مبا. مذكری قوللانلماز.] زیاده‌سیله امر ایدیجی، مجبر: نفس اماره = انسانه سیآتی امر ایدن نفس وشهوتی.

أماكن { سذ. جه. عر. فد: مكان. با: مكان.

إماله { سذ. عر. [« میل » دن مص. افعال] بر طرفه اكمه، یاتیرمه، میل ایتدیرمه. || د. مقصور اوقونمق لازم كلن حركه‌نك وزنه اویسون دیه غیر طبیعی اوله‌رق مدی كه معیبات نظمیه‌دندر.

إمام { سذ. عر. جه: أئمه. ۱. نمازده كندیسنه اقتدا اولنان ذات، جماعته نمازقیلدیران ذات: فلان جامع شریفك امامی؛ محله امامی، كه جامعده نماز قیلدیرمغله برابر محله‌سی خلقنك بلدیه‌یه متعلق امورینی و جنازه و نكاح ایشلرینی ده كورور؛ طابور، آلای امامی = عسكره نمازقیلدیرمق اوزره بهر طابور والای معیتنده بولنان امام كه طریق علمیه منسوب اولمغله برابر صفت عسكریه‌یی دخی حائز اولوب صاریق صارار و جبه‌سنده شریتلری اولور. ۲. امور مذهبیه‌ده مقتدابه وپیشوا اولان ذات. بو معنی ایله امام عنوانی الك اول حضرت علی (رضه) افندمزله سبطین مكرمینه وامام حسین (رضه)ك نسلندن بربرینی متعاقب طقوز ذاته ویریلوب، جمله‌سنه ائمهٔ اثناعشر دیرلر. ۳. شرع شریفده اجتهاد ایدوب رأی صاحبی اولان ذواتك بهری: امام مالك، امام شافعی. ٤. برعلم وفنده سوزی سند اتخاذ اولنه‌جق درجه‌ده رسوخ وید طولی قزانان ذات: امام غزالی، امام سیبویه، ائمهٔ نحاة. ٥. خلیفهٔ مسلمین، امیر المؤمنین. بو معنی ایله بو كونكی كونده یالكز قوللانیلوب، آنجق امام المسلمین دینلیر. || امام اعظم = ابوحنیفه نعمان بن بشر حضرتلری. || امام اوی = مقدما قادین توقیفخانه‌سی. || امام بایلدی = زیتون یاغلی بر نوع پاطلیجان یمكی.

إمامت { سذ. عر. ۱. اماملق، نمازده كندیسنه اقتدا اولنان ذاتك حال و صفتی. اماملق: بو جامعده كیم امامت ایدیور؟ ۲. امور مذهبیه و علومده امام عنوانی. ۳. خلافت جلیلهٔ اسلامیه.

إمام زاده { سه. فا. امام اوغلی، باباسی امام و یا امام عنوانی حائز آدم.

إماملق { سی. امام صفت و وظیفه‌سی: بو جامعده كیم اماملق ایدیور؟

إمامه { سه. ۱. چبوق وسیغاره‌لغك باشنه طاقیلان كهربا وسائره‌دن آغزلق. ۲. تسبیحك باشنده‌كی اوزون دانه كه ایپلیك ایكی اوجی بونك ایچندن كچوب قامچی‌یه ربط اولنور.

إمامه‌جی { سه. كهربا وسائره‌دن چبوق امامه‌سی و سائر شیئلر یاپان صنعتكر.

أمان { سذ. عر. ۱. قورقوسزلق، امن، امنیت: امن وامان بر كالدر. ۲. عفو، مساعده: امان ویرمك. ۳. استیمان، رجی: امان ایستمك. || الامان = عفو، مرحمت، مدد! || امان ویرمه‌مك = مساعده ایتمه‌مك، اصلا مرحمت ایتیوب جزاسنی ویرمك. || فی امان الله = الله سلامت ویرسین. == حد. با: آمان.

أمانت { سذ. عر. جه: امانات. [« امن » دن] ۱. برینه امنیت ایدوب بر شیئ ترك و تودیع ایتمه: بونی سزه امانت ایده‌جكم، امانت براقه‌جغم. ۲. برینه امنیت ایدیلوب براقیلان شیئ: امانتی اعاده ایدیكز. ۳. دوائر حكومتدن بعضیسنه ویریلن اسم: رسومات امانتی، شهر امانتی. || اللهه امانت اولك، سزی ربه امانت ایدرم = اللهه ایصمارلادق. || امانة الله = من طرف الله امانت حكمنده اولان رعایا وزیردستان وعلی الخصوص حمایه‌یه محتاج اولان طاقلری. || صندیق امانتی = صندیق امینلكی، صندیقكارلق. || امانات شریفه = خرقهٔ شریف كبی وقت سعادتدن قالمه آثار مقدسه كه مقام خلافت عظمایه امانت حكمنده‌درلر: سلطان سلیم خان اول حضرتلری امانات تسلیم ایلدی. || حد. امین اتخاذ اولنان كمسه‌نك نزدینه براغیلان شیئلر.

أمانة { ح. عر. ۱. امانت طریقیله، امانت اوله‌رق: بونی سزه امانة ویریورم. ۲. بر ادارهٔ رسمیه معرفتیله و بونك تحت نظارتنده، احالهٔ تعبیر اولنان التزام صورتیله اولیه‌رق: ولایتك اعشاری ایكی‌سنه امانة ایكی‌سنه‌ده احالة اداره اولندی.

أمانتجی { سه. بر یردن بر یره امانت ارسال اولنان اشیایی امانت صورتیله آلوب محللرینه تسلیم ایدن آدم كه بعضاً كندیسی مقتنی صورتده كیدوب كلیر و بعضاً اورتاغنه كوندریر: بروسه، ازمیر، سلانیك امانتجیسی.

أمانتجیلك { سه. بر یردن بر یره امانت صورتیله ارسال اولنان اشیایی آلوب تسلیم ایتمك وظیفه‌سی: استانبول ایله بروسه آره‌سنده امانتجیلك ایدیور.

أمانتدار { سه. امانتجی.

أمانی { سذ. جه. عر. فد: امنیه. با: امنیه.

إمپراطور { امپراطوریچه، امپراطورلق. با: امپراطور وسائره.

أمّت { سذ. عر. جه: امم. ۱. بر لسانه متكلم انسانلرك مجموعی: امم قدیمه، امم متأخره، امم اسلامیه. ۲. بر پیغمبرك دین حقه دعوت ایتدیكه من طرف الله مأمور اولدیغی جماعت؛ امت دعوت = دعوت اولنوبده انكارده اصرارله ایمان كتیرمینلر؛ امت اجابت = دعوت اولنوب ایمانه كلنلر. || امت محمد (صلعم) = فخر كائنات افندمزك دعوت بیوردقلری قوم نجیب عرب وبعده بونلره تابع اولان عجم وبربر وترك وسائره، ملت اسلامیه.

لسانمزده غلط فاحش اوله‌رق بو كلمه « ملت » معناسیله و « ملت » لفظی بونك یرینه قوللانیلوب، مثلا: « امت اسلامیه » و « ملت عثمانیه » دینلیور؛ حالبوكه عكسنه دیملك اقتضا ایدر. بویله خطالرك لسان ادبیدن اولسون دور طوتلمسی الزمدر.

إمتثال { سذ. عر. [« مثل » دن مص. افتعال] ۱. بر شیئی نمونه ومثال اتخاذ ایدوب اوكا تطبیق حركت ایتمه، اویمه. ۲. آلنان امره تمامیله انقیاد و اطاعت ایدوب اوكا كوره حركت ایتمه: مرجع رسمیسندن آلدیغی اوامره امتثال ایتمین مأمور مسئول اولور.

إمتثالاً { ح. عر. انقیاد و اطاعت وتطبیق حركت طریقیله، اویه‌رق، تابع اوله‌رق: امركزه امتثالاً بو ایشی یاپدم.

إمتحان { سذ. عر. [« محن » دن مص. افتعال] ۱. دكمه، صنامه، تجربه: جناب حق سودیكی قوللرینی امتحان ایچون كندیلرینی انواع مشاق ومصائبه دوچار ایدر. ۲. مكتب شاكردانك صنف آتلامغه و یا بر مأموریت طالبنك اوكا استحقاق اولوب اولمدیغی آكلاشلمق ایچون كندیلرینه ایراد اولنان سوألر: امتحان اولنمق، امتحان ویرمك؛ امتحان ایتمك، امتحانه چكمك؛ سنه امتحانی، خروج امتحانی، خصوصی امتحان؛ او مأموریته طالب اولانلر فلان وفلان علمدن امتحان اولنه‌جقدر؛ بالامتحان، لدی الامتحان، عند الامتحان تبین ایده‌جك درجهٔ اقتدارینه كوره.

إمتداد { سذ. عر. [« مد » دن مص. افتعال] اوزامه، اوزون سورمه، اوزایوب كیتمه: مذاكراتك بودرجه‌ده امتدادی؛ بوسنه قیش چوق امتداد ایتدی.

إمتزاج { سذ. عر. [« مزج » دن مص. افتعال] ۱. قاریشه بیلمه، بردن زیاده جسمك قاریشوب برجسم تشكیل ایتمسی: امتزاج كیمیوی. ۲. بربرینی طوتمه، اویغونلق، موافقت: امتزاج الوان. ۳. كچینمه، حسن معاشرت، اویوشمه؛ اوآدملرله امتزاج اولنماز؛ قاری قوجه آره‌سنده امتزاج اولمازسه برلكده یاشامق پك مشكل اولور. ٤. آلیشمه، صحته موافق بولمه: اورانك هواسیله امتزاج ایده‌مدم.

إمتصاص { سذ. عر. [« مص » دن مص. افتعال] ۱. امه، امرك چكمه: صونی امتصاص ایتدی. ۲. ط. هضم

اولنان مواد مأ كولەنك طا- مارلره يايلمسى .

اَمتِعه { سذ. ج. عر. فد : متاع. | با : متاع .

اِمتِلاء { سذ. عر. [« ملاً » دن | مص. افتعال] ١. طولمه: صهر نجك يالمور صوييله امتلاسى ٢. طولغونلق : امتلاء معده = معـده طولغونلغى. ٣. ط. قان طورمه ، قان طوپلانمه : امتلاء اوعيه، امتلاء دم، امتلاء كليه .

اِمتِناع { سذ. عر. [« منع » دن | مص. افتعال] ١. ايستمه- مه، ياپمەمه، چكنمه : امضادن امتناع ايديور. ٢. امكانسزلق، ممكن اولمايش .

اِمتِنان { سذ. عر. [« من » دن | مص. افتعال] باشـه قاقه، منت : احسان بى‌امتنان .

اِمتِياز { سذ. عر. ج : امتيازات. | [« ميز » دن مص. افتعال] ١. ديكرلرندن آيرلمـه، فرقلى اولمه، فرق، تفوق : بين‌الاقران امتيـازى واردر. ٢. تمتعـلى، مصرفلى ويا مسئوليتلى برايشـك بشـقه‌لرى يا پە مامق اوزره برآدم وياشركت وهيئته تخصيصى، مـساعدۀ مخصوصـه، رخصت: دمـير يول، واپور، معـدن، فابريقه، غزته امتيازى؛ امتيـاز رخصتنامه‌سى، براتى. ٣. استثنا، معـافيت، حقوق استثنائيـه : او خاندانك بعض امتيـازاتى واردر. ٤. بر مملكتك كنديـنه مخصوص نظـاماتله ونيم مستقل صورتده اداره اولنمق صلاحيتى، مختاريت اداره، ادارۀ مختـاره: بلغارستانك امتيازى. || امتيـاز نشانى = دولت عثمانيه‌ده پادشاه زمان شوكتلو سلطان عبدالحميد خان ثانى افندمز حضرتلرى جانب اشرفندن ايجادبيوريلان برنشان عالى . || امتيـاز مداليـه‌سى = بو نشـانه مربوط عد اولنـان مداليه‌كه آلتـون وكموش جنسى واردر. || صاحب امتياز = امور نافعه‌دن بر ايشك ويا بر فابريقه وغزته وسائره‌نك امتيازينى حائز اولان آدم : فلان غزته‌نك صـا- حب امتيازى .

اِمتِيازلى { ص. ١. امتيـازى | اولان، بشقه‌لرندن فرق اولنان، ممتاز. ٢. حقوق استثنائيه‌يه نائل، بعض مكلفاتدن مستثنا : بو عشيرت امتيازليدر. ٣. صورت مخصوصه‌ده وبشقه- لرى ياپمامق شرطيله رخصت و مـساعده‌يه مظهر : كبريت فابريقه- سى امتيازليدر. ٤. مختـاريت اداره‌يه نائل .

اِمتِيازى { ص. عر. ۃ : امتيازيه. | امتياز و استثنـا ويا مـساعدۀ مخصوصه‌يه منسوب و متعلق : حقوق امتيازيه؛ شرائط امتيازيه .

اَمثال { سذ. ج. عر. فد : مثل. | با : مثل. = تر. فد. ١. مانند، شبيه، نظير : بونك امثالى يوقدر، امثالسزدر. ٢. نمونه، بر مساعده و يا ديكر معامله‌ٔ رسميه‌ده صراحت قانونيه‌يه بدل نمونۀ تطبيق واستنـادكاه اوله- بيله‌جك وقعۀ سـابقه : امثـال يوقدر: بشقه‌لرينه امثال اولمامق شرطيله بوكا مساعده اولنمشدر. || ر. امثال رقمى = بر كمك قاچ مثلى اخذ واعتبـار اولنه‌جغنى كوسترن رقم. || ضروب امثال. با : ضرب مثل .

اَمثالسز { ص. مانـندسز، اشى | يوق، بى نظير.

اَمثِله { سذ. ج. عر. فد : مثال. | با : مثـال. || د. صرف عربينك افعالى تصريفاتنه نمونه اولمق اوزره يالـكز ثلاثىٔ مجردك برنجى بابندن « نصر » فعلنك تصريفى جدوللرى: امثلهٔ مختلفه = ماضى، مضارع، مصدر كبى صيغ مختلفـه‌دن تصريف اولنانلرى؛ امثلهٔ مطرده = يالـكز بر صيغه‌نك غائب، مخـاطب، متكلم، مـذكر، مؤنث ومفرد، تثنيـه، جمع اوله‌رق تصريفى .

اَمجاد { سذ. ج. عر. فد : مجد. | با : مجد .

اَمجَـد { ص. عر. ج : اماجـد. | [« مجيـد » دن ستف.] دها ياخود پك مجـد وشرف و علو صاحبى : جد امجـد حضرت پادشـاهى: افتخـار الاماجـد والاكارم .

اَمجه { ــ. ص. [اصلى : امكجـه | ياخود همه‌جه] عمومـك ياردىميله وال برلـكيله كوريلن ايشه اطلاق اولنور : امجه كونى، امجه ايش. [« مجى » صورتنده دخى يازانلر واردر .]

اَمجيك { ــ. [« امك » دن] ممه، | ندى، بستان .

اِمحاء { « محو » ماده‌سـنى افعال | بابندن كتيره‌رك تركجه‌ده بولغى قوللانيورلرسه‌ده، عربيده مادۀ مذكوره افعـال بابنـدن

اصلا كلمز: وذاتاً محو متعـدى اولديغيچون، او بابدن كتيرلـمنه حاجت‌ده يوقـدر . يالـكز ميم مشدده‌نك كسريله « انمحاء » دن مبدل انفعال بابنـدن « امحاء » واردر، كه محـو ونابود اولمه معناسـنه كلير، بوده‌لسـانمزده مستعمل دكلدر .

اِمداد { سـذ. عر. [« مدد » | دن مص. افعـال] ١. ياردىم، معـاونت، ناچار قالمش برآدمك ياردىمنـه يتيشمـه : بكا امداد ايتدى، امدادمه يتيشدى: سز امدادمه يتيشميه ايديكز بو ايشك ايچنـدن چيقه‌ميه جقدم. ٢. كنديندن قـوتلى بر دشمن قارشيسنده بولنان بر قوماندان ياخود فرقه‌يه معـاونت ايتمك اوزره كوندريلن عـسكر : امداد يتيشدى: امداد كلدى .

اِمـدادجى { ص. ١. ياردىم | ايدن، ياردىمجى: الله امدادجيكز اولـسون! ٢. ياردىمه كوندريلن عسكر : امداد- جى بلوك، امدادجى عسكر .

اِمدادى { ص.عر. ۃ : امداديه. | امـداد و معاونتـه منسوب ومتعلق : فرقۀ امداديه.

اِمدى { با : ايمدى .

اَمديرمك { فت. امكه سوق و | اجبار ايتمك، مص ايتديرمك، امزيرمك : چوجغـه ممه، سـوت امديرمك: ياره‌يى برينه امديرمك .

اَمر { سذ. عر. ج : آوامر. ١. | بيورمه، بيورروق، فرمان: فلان امر ايتدى؛ كيتمـكه امر آلدم: امرعالى، امر نظارتپناهى: امر سزكدر؛ امروفرمان حضرت من له الامر كدر = محر رات رسميه‌نك نهايتنده يازلمسى معتاد ظرافت تعبيرى. ٢. بر مقـام عاليدن بر ايش حقنـده امرى حاوى يازيلان ورقه، امرنامه: نظارتدن بر امر كلدى؛ مأمو- ريتكز حقنده امرى آلديكزمى؟ [مقابلى « نهى » ايسه‌ده، لسا- نمزده امر نهى مقـامنده دخى قوللانيلير : [بكا كيتمه ديه امر ايتديلر، يعنى نهى كيتمـه‌دن نهى ايتديلر. ٣. ط. طبيبك ترتيب و تنبيهى، رچته. ٤. د. فعلك ياب و يا ياپـسون كبى امر معنـاسنى افاده ايدن صيغه‌سى، كه مخاطب وغائبى اولور. عرب صرفيونى مخاطبنه « امر حاضر » ويا سـا- ده‌جـه « امر » وغائبنـه « امر غائب ». و منفيلرينـه ده « نهى حاضر » و « نهى غائب » ديرلر. || امر الهى، اللهك امرى = قدر الهى. || امرحق واقع اولمق = وفات. || امر بالمعروف نهى عن المنكر = شرعـاً يايلمسى اقتضـا ايدن ايشلرى ترويج ومنهيـاتى منعـه چاليشمـه. || امر حق = وفات : امر محق وقوعنـده. || اولو الامر = شرعاً خلقه امر ايتمكه وخلق امرلرينه اطـاعتله مكلف بولنان ذوات كه خليفـۀ مسلمين ايله وكيـلريدر. || امر قـولى = آلديغى امرى اجرايه مجبور بولنان واو خصوصـده رأى ومطالعه بيان ايده‌مين آدم. || ح . امره محرر سند = بونو.

اَمر { سذ. عر. ج : امور. ايش، | شىء، ماده، مصلحت. خصـوص، كيفيت : بو بر امر عظيمدر: اسكان مهاجرين امرنده چوق غيرتى سبق ايتمشـدر؛ امور خارجيه، داخليه، نافعـه؛ امور سياسيه، ملكيه، عسكريه تجاريه، بريه، بحريه. || آخر الامر = الئ نهـايت، عاقبت. || ابتـداى امرده، اول امرده = الئ اول. || نفس الامر = ذات ماده، اسـاس مصلحت : نفس الامره موافق بر ايش. || امور بيتيـه، خصـوصيه، ذاتيـه = بر مأمـورك غير رسمى وكنديـنه عائد ايشلرى. || امور مأموره = هر مأمـورك اجرا ورؤيتيـله مكلف اولديغى ايشلر .

اُمَرا { سذ. ج. عر. فد : امير. | با : امير. || ع. پاشا عنوا- نى حائز اولميان فرمانلى بيوك ضابطلر، ميرالاى، قائممقام و بيكباشى رتبـه‌لرنده بولنـانلر : امراء عسكريه؛ اركان و امرا و ضـابطان . || امير الامرا = ١. خلفاء عباسيه زماننده آل بويه وسلجوقيلردن امور عسكريه يه و ضبط وربطـه باقى صورتيله بغداد ده مقيم اولانلره ويريلن عنواندر. ٢. اليوم رتب ملكيه- دن اصطبل عامره ايله مير ميرانلق آره‌سنده بر رتبـه‌يى حائز اولان كيمـه‌كه عنوانى عزتلو پاشادر .

اِمرار { سذ. عر. [« مرور » | دن مص. افعال] چيره- مه : آغر طوبلرى بو كوپريدن امرار ايتمك تهلكه ليدر: امرار وقت ايتمك = وقت كچيرمك .

اَمراض سذ. جـ. عر. فد: مرض. با: مرض.

اَمرَد صـ. عر. [«مرد» دن صث.] هنوز بییق و صقالی چیقمامش، توگسز: شاب امرد = دها بییغی صقالی کلەمش دلیقانلی.

اَمرنامه سـ. فا. [امر ـ نامه] بر امری حاوی تحریرات رسمیه که مافوقدن مادونه یازیلیر: امرنامۀ نظارتپناهی؛ امرنامۀ سامی = مقام صدارت عظمادن یازیلان محررات. — ظرافت طریقیله خصوصی مکتوبلره دخی امرنامه دینلوب تعبیر سؤاستعمال اولنور: امرنامۀ عالیلرینی آلدم.

اِمرَنمَك با: ایمرنمك.

اَمرود سـ. فا. آرمود. لسـ.

اَمزِجه سـذ. جـ. عر. فد: مزاج. با: مزاج.

اَمزیرمَك یا امزرمك، فتـ. (چوجغه) ممه ویا صنعی امزیك امدیرمك، ارضاع.

اَمزیك سـ. [«امـمك» دن] ١. چوجغك آغزینه آلوب امدیکی ممەنك تپەسی، دوکمەسی، حلمه. ٢. ممەیه بدل چوجقلره سوت ویرمك ایچون مستعمل آغزی ممه اوجی شکلنده لاستیقلی شیشه: سوت ننه‌سی قهرینی چکمکدن ایسه چوجغی امزیکه بسلمك دها ایيدر. ٣. چوجقلرك صو ایچمەسنه مخصوص کوچك ابریق لولەسی. ٤. یکی طوغان چوجقلره تولبند ایچنه صاریلی اولەرق امدیریلان شکرلی بادم ازمەسی.

اَمزیکلی صـ. ١. ممەده چوجغی بولنان، چوجغه ممه ویرن (قادین): امزیکلی قادینلرك ایی بسلنمسی شرطدر. ٢. لولەلی (ابریق و یا دیکر قاب).

اِمساك سذ. عر. [«مسك» دن مصـ. افعال] ١. بر شیئدن ال چکوب ضبط نفس ایتمه، اجتناب، پرهیز: طعامدن، غیبتدن امساك ایتملی. ٢. وقت معیننده اوروجه بدأ ایتمه وبونك موسمه کوره وقت شرعیسی: امساکدن صکره یاتمدم؛ شمدی امساك قاچدەدر؟ ٣. یمز ایچمز آدمك حالی، بخل، خست، جمریلك: بو درجەده امساکه آرتدیریلەجق آقچه اکسیك اولسون.

اِمساکیّه سث. عر. رمضانده امساك وقتلرینی مبین جدوللی ورقه.

اَمِشمَك فل. (قوزیلر) دینه دینه سوت امـمك.

اَمصار سث. جـ. عر. [فد: مصر] بیوك شهرلر: امصار وبلاد. [مفردی اصلا اسم خاص اولوب، بعده عربلر طرفندن هر بیوك شهره اطلاق اولنمش، وبوصورتله ده جمعلنه‌بیلمشدر. تثنیەسی اولان «المصران» دخی کوفه ایله بصرەیه اطلاق اولنوردی.]

اِمصاص سذ. عر. [«مص» دن مصـ. افعال] امدیرمه، چکدرك یوتدیرمه ویا ایچری‌یه آلدیرمه: صودە حل اولنمش علاجی شرینغەیه امصاص ایتمك.

اِمضاء سذ. عر. [«مضو» یا «مضی» دن مصـ. افعال] ١. یازلمش بر مکتوب وسند وسائرەنك آلتنه کندی اسمنی یازمه: امضا ایتمك، آتمق، قومق = امضالامق: سندی امضا ایتدی؛ بر توصیه نامه یازوب کندیسنه امضا ایتدیرملی. ٢. مکتوب وسند وسائرەنك آلتنده یازلمش صاحبنك اسمی: بو سندك امضاسنی طانیرمیسکز؟ مکتوبك امضاسنی اوقویه‌مدم؛ وضع امضا ایتمك = امضا قومق، امضالامق: واضع امضا، صاحب امضا = بر سند وسائر ورقەیی امضا ایتمش اولان. [اصل معناسی کچیرمه واجرا و انفاذ اولوب، علی الخصوص بیع وشرا کبی معاملاتك اجراسنده قوللانیلیر: سندات و سائر معاملاتك اجراسی ایسه اکثریا امضایه متوقف اولدیغندن، بو مناسبتله لغت مولده اولمق اوزره، لسانمزده مستعمل معنایەده کلمشدر.]

اِمضالاتمَق فتـ. امضا ایتدیرمك. آلتنه اسمنی یازدیرمق: مجلس کاتبی مضبطه مسودەلرینی رئیس واعضایه امضالاتمغله مکلفدر.

اِمضالاشمَق فشـ. امضا ویروب آلمق، بر مقاوله‌نامەنك بر صورتنی امضا ایدوب ویرمکله برابر دیکر صورتنی امضا ایتدیروب آلمق: ایشه

قرار ویردکسەده دها امضالاشمەدق.

اِمضالامَق یا امضالمق. فتـ. (بر یازیلی کاغدك) آلتنه کندی اسمنی یازمق، اسمنی یازەرق قبول وتصدیق ایتمك: یازدیغك سندی امضالادم؛ مضبطەیی امضالامق ایستمدی.

اِمضالانمَق یا امضالنمق. فجـ. آلتنه اسم یازیلەرق قبول وتصدیق اولنمق: مضبطه امضالاندی.

اَمطار سذ. جـ. عر. فد: مطر. با: مطر.

اَمعاء سذ. جـ. عر. [فد: معی غیر مستعمل] تشـ. باغرصاقلر: امعاء دقیقه = اینجه باغرصاقلر؛ امعاء غلیظه = قالین باغرصاقلر. || طـ. اختناق، استرخاء، التصاق، التهاب امعاء = باغرصاقلره عائد مختلف امراض.

اِمعان سذ. عر. [«معن» دن مصـ. افعال] ١. مبالغه ایتمه، بر ایشده پك ایلری وارمه: امعان نظر = چوق و دقتله باقمه. ٢. دقت، جهد، اهتمام: نظر امعانله باقمق.

اَمَك سـ. ١ چالیشمه، سعی، جهد: بو ایشه امکم کچمشدر: امك ویرمك = چالیشمق، جهد ایتمك. ٢. زحمت، یورغونلق، رنج، تعب: امك چکمك: چوق امکله وجوده کلمش بر ایشدر. ٣. سعی حقی، چالیشمه قارشیلغی، اجرت: امکمی ویریکز.

اِمکان سذ. عر. [«مکانة» دن مصـ. افعال] ممکن اولمه، اوله‌بیله‌جك حالده بولنمه، دائرۀ اقتدار داخلنده اولیش: بو ایشك امکانی واردر = ممکندر، اوله‌بیلیر؛ امکانی یوقدر = ممکن دکلدر، اوله‌ماز؛ درجۀ امکانك خارجندەدر؛ عدم امکان = ممکن اولمایش، امکانسزلق؛ عدیم الامکان = امکانسز، محال. [ترکجه «امکانسز» دن ترجمەدر.]

اِمکانسِز صـ. امکانی اولمایان، ممکن اولمیان، محال. [«ممکنسز» دیمك خطادر.]

اِمکانسزلق سـ. ممکن اولمایش، عدم امکان، محال اولمه: بو ایشك امکانسزلغی معلوم ایدی.

اَمَکدار سـ. جـ: امکداران. [تر. امك ـ فا. داشتن — ترکیب سقیم]. امکی سبق ایتمش، قدم ومکافاته استحقاق قزانمش مأمور، خدمتجی و سائره: امکدار بر خدمتجیسی واردر؛ امکداران بندکان میاننده.

اَمَکدارلق سـ. امکی سبق ایتمش قدملی مأمور و یا خدمتجینك حال و صفتی: امکدارلقده اوندن ایلری کیمسه یوقدر: اونك امکدارلغی نظر اعتباره آلنملیدر.

اَمَکداش سـ. امك وسعی و عمل آرقداشی، امکدارلقده رفیق، قپوبولداشی.

اَمَکسِز صـ. ١. چالیشمقسزین وزحمتسزجه وجوده کلن: امکسز بر ایشدر. ٢. اوگی (اولاد): امکسز بر اوغلی، قیزی واردر.

اَمَکلَمك یا امکله‌مك. فل. ١. چالیشمق، چبالامق. ز. ٢. (اوفاق چوجق) یورینمکه چبالامق، دپه‌لنمك.

اَمَکلی صـ. سعی وجهدله وجوده کلن ویا حصولی سعی وجهده متوقف اولان: چوق امکلی ایشدر.

اَمکَن [افعال بابندن امکان فعل ماضیسی اولوب شو تعبیر عربیده مستعملدر:] مهما امکن = ممکن اولدیغی قدر، درجۀ امکان داخلنده.

اَمکِنه سذ. جـ. عر. فد: مکان. با: مکان.

اَمَل سذ. عر. جـ: آمال. ١. اومو، اومه، امید: امل ایتمك. ٢. شدتلی آرزو، حرص، طمع: امله دوشمك؛ بر طاقم آمالده بولنمق. || طول امل = نائلیتی بعید شیئلر امید وآرزوسی، بیتمز توکنمز حرص جاه.

اِملاء سذ. عر. [«ملأ» دن مصـ. افعال] طولدیرمه معناسیله کثیر الاستعمال ایسه ده، عربیده ذاتاً ثلاثی مجردی طولدیرمق معناسیله متعدی اولدیغندن. افعال بابندن اصلا بو معنایه کلمز.

اِملاء سـذ. عر. جـ: امالی. [«ملو» دن مصـ. افعال، ودها طوغریسی «املال» دن مبدل] ١. سویلیوب برینه یازدیرمه: تألیفاتنی تدریس ایدرکن طلبەسنه املا ایدردی [ایتدیرردی دیمەملی]؛ بو

کتاب املا طریقیله یازلمشدر. | بو معنا ایله لساننزده پك مستعمل دکل ایسه‌ده، مکتب وتدریس لسانده لزم اولدیغندن، استعمالی ضروریدر. | ۲. بر لسانك عباره‌سنی درست یازمق علمی: بو آدم املا بیلمز؛ چوجقلره املا اوکرتملی: املاسز مکتوب: املایه کلمك = یازیله‌بیلك: املا یه کلمه‌مك = یازیله‌مامق. | بو ایکنجی معنا عربیده یوقدر، لکن هر کس املا طریقیله یعنی بشقه‌سنك آغزندن سویلدیکنی درست یازه‌بیلك ایچون، بوعلیه محتاج اولدیغندن، بونجی معناسندن تولد وتحصل ایتمشدر. ذاتاً فصیح عربی سویلین عربلر بو معنایه دلالت ایده‌جك بر لغته بك او قدر محتاج دکلردر. زیرا تلفظلری حروفی آیرمغه کافیدر: (س)ی (ص) یاخود (ث)، و(ح) یی (خ) یاخود (ه) یازمق اونلر ایچون متصور دکلدر. بناءً علیه، بز املایی فارسیده دخی مرعی اولان بوایکنجی معنا ایله قوللانمقدن احتراز ایتمه‌ملی، وچین خطنه باقیشان «رسم خط» تعبیرینی قبول ایتمه‌ملیز. | || مج. املایه کلمه‌مك = اصلاحی ممکن اولمامق.

اَملاح { سند. جم. عر. فد: ملح. با: ملح.

اِملاسز { ص. املاسی بوزلمه اولمیان، درست یازلمامش، حروفی نابمحل یازلمش: املاسز بر مکتوب. — ح. درست اولمیه‌رق، یاکلیش: املاسز یازیور.

اِملاسزلق { س. املا یاکلیشلغی، بر عباره حروفنك نابمحل یازلمسی: املاسزلق صاحبنه یازی بیلمکدن استفاده ایتدیرمز.

اَملاك { سند. جم. عر. فد: ملك. با: ملك. = تر. فد. [«املاك امیریه» دن مخفف] میری‌یه عائد اراضی: بوتارله، بو چفتلك املاکدر.

اَملَمك { فج. چکیلوب مص اولنمق: یره دوکیلن سوت املمز: بچینك ممه‌سی املمك ممکن میدر؟

املیق { یاخود املیق. با: ایلیق.

اُمَم { سند. جم. عر. فد: امت. با: امت.

اَمْمَك { فت. نفسله چکوب جذب ایتمك، مص ایتمك: سودی بردن امه‌رك ایچدی: ممه، طوداغنی، پارماغنی امملك. || پارماق اممك = حیرتده قالمق. پارماق ایصیرمق. | سوت اممك = ممه‌ده اولمق: حالا سوت امیور. || قانی اممك = نه‌یی وارسه آلمق.

اَممه { س. اممك فعلی، مص. جذب: چوجغك سوت امه‌سی. — ص. اممکله حاصل اولان: امه طلومبه = صوینی جذب ایده‌رك ویرن طلومبه.

اَمْن { سند. عر. ۱. قورقوسزلق، امینلك، امنیت: امن وامان. ۲. راحتلق، استراحت، آسودگی، آسایش: مملکتده امن واسایش برکالدر.

اُمَناء { ص. سند. جم. عر. فد: امین. با: امین.

اَمنیَّت { سند. [ذاتاً مصدراولان «امن» ه ادات مصدریت الحاقیله حاصل اولمش یاکلیش بر لغت اولوب، عربی دکلدر] ۱. امینلك قورقوسزلق: تنها سوقاقلرده کیجه امنیتی محافظه ایچون متصل قول کزدیریلیر. ۲. کوکنمه، اعتماد، وثوق: او آدمه امنیت جائز دکلدر: بو آدم شایان امنیتدر: بن کندیسنه امنیت ایتدم. || امنیتی سوء استعمال ایتمك = بشقه‌سنك امنیت ایتمه‌سندن بالاستفاده طولاندیرمغه قالقیشمق. || امنیت صندیغی = اوفق تفك معاملاته کیریشن بر نوع بانقه. || امنیت عمومیه = بر مملکتك ضبط و ربطنده وامور ضابطه‌جه اولان امینلك واسایش.

اَمنیَّتسز { ص. ۱. امنیت و اسایشدن عاری. ۲. امنیت واعتماده شایان اولمیان: امنیتسز آدمدر. ۳. کیمسه‌یه امنیت واعتماد ایتمین.

اَمنیَّتسزلك { س. ۱. امنیت واسایش فقدانی. ۲. اعتماد و وثوقه شایان اولمایش.

اَمنیَّتلی { ص. ۱. امنیت و اسایشی برکمال اولان: امنیتلی یردر. ۲. وثوق و اعتماده شایان، امین: امنیتلی آدمدر.

اُمنیه { سنث. عر. جم: امانی. [«منی» دن] ۱. اومو، امید، امل. ۲. آرزو، ایستك. ۳. مقصد، نیت، قورندی: تجارتجه بر بیوك ثروته نائل اولمق امنیه‌سیله دیارغربته کیتدی.

اَموات { ص. سند. جم. عر. فد: میت. با: میت. || اراضیٔ اموات = هیچ ایشلنمه‌مش خالی یرلر.

اَموال { سند. جم. عر. فد: مال. با: مال.

اَمواه { سند. جم. عر. فد: ماء. با: ماء ومیاه.

اُمور { سند. جم. عر. فد: امر. با: امر. = تر. فد. اهمیت ویریلن ایش، وظیفه: بن اویله شیلری امور ایتمم = وظیفه ایتمم. اهمیت ویرمم: نه امورك؟ = نه وظیفه‌ك؟ نه کمه لازم؟

اُمور آشنا { ص. فا. جم: امور آشنایان. [امور آشنا] ایش بیلیر، کارآشنا.

اُمور دیده { ص. فا. جم: امور دیدکان. [امور دیدن] ایش کورمش. تجربه‌لی، کارآزموده.

اُمورساتمق { فت. وظیفه ایدنمك. اهمیت ویرمك. نظر اهمیته آلمق: ایشی آکلاتدم سه‌ده هیچ اومورساتمدی.

اُمومَت { سنث. عر. [«ام» دن] والده‌لك، آنالق.

اُمَّهات { سنث. جم. عر. فد: ام. با: ام. || بر علم و فنده یازلمش الك باشلی کتابلرکه مندرجاتلری اساس و سند حکمنده‌در، نحوده سیبویه‌نك کتابی کبی.

اِمهال { سند. عر. [«مهل» دن مص. افعال] مهلت ویرمه. بر مدت دها مساعده ایتمه. تأخیر وتعویق: حق تعالی طریق مشروعدن صاپانلرك جزاسنی ویرمه‌ده امهال ایتمز، اهمال ایدر.

اُمّی { ص. عر. [«ام» دن منسوب] یعنی والده‌سندن نصل طوغمش ایسه اویله قالوب اوقویوب یازمق بیلمین. اوقومامش. [اوقومق بیلمکسزین کافهٔ علوم وحقایق لدنیه‌یه مظهر وواقف اولملرندن طولایی فخر عالم (صلی الله تعالی علیه وسلم) افندمز حضرتلرینه وصف اولور.]

* امی » ایله « جاهل » آره‌سنده چوق فرق واردر: امی یالکز اوقویوب یازمق بیلمیندر: جاهل ایسه ولو براز اوقویوب یازه‌بیلسه‌ده برشی بیلمین نادانکدر. هر امی جاهل دکلدر: آنادن کور طوغمش اینسه ذوات کلمشدر، که بالطبع اوقویوب یازمقدن محروم اولدقلری حالده، اکثر علوم وفنونده ائمه صره‌سنه کچمشلردر.

اَمیال { سند. جم. عر. فد: میل. با: میل.

اُمید { س. فا. [شعرده بعضاً میمك تشدیدیله اوقونور.] اومو، اومه. امل، مأمول: امید ایتمك. امیدی اولمق = اومق: امید ایدیورم. امیدم واردر، اومارم: امیدی کسمك، قطع امید ایتمك = مأیوس و نومید اولمق: امید ویرمك = اومدیرمق، مأمول ایتدیرمك: امیدله یاشامق = دائما امید ایدوب ده امله نائل اوله‌مامق. || م. امید برونی = آفریقانك منتهای جنوبنده‌کی برون واو جوارلردن عبارت مملکت.

اُمید بخش { ص. فا. [امید بخشیدن] امید ویرن، امید ایتدیرن، امل اویاندیران: بکا امید بخش بر طاقم سوزلر سویلدی.

اُمیدسز { ص. ۱. امیدینی کسمش، مأیوس، نومید: بن بو خصوصده امیدسزم. ۲. امید ایدیله‌مین، غیر مأمول: عجمی عسکرله غلبه امیدسزدر. ۳. حیاتندن وخلاصندن امید کسلمش. قورتلمسی مأمول اولمیان. آغر خسته: امیدسز بر خسته‌سی واردر؛ امیدسز بر حالده بولنیور.

اُمیدسزلك { س. ۱. مأمول ایتمه‌یش، مأیوسیت، نومیدلك: قوماندانك امیدسزلکی عسکرکده غیرتی کسر ایتدی. ۲. اوموله‌مایش، مأمول اولمایش، مأمول اولمامه: مظفریتك امیدسزلکی فکری مغلوبیتی تسریع ایتدی. ۳. قورتلمسندن امیدلرك کسلمش اولمسی: خسته دون امیدسز ایدی. بوکون حالنده او امیدسزلکی تخفیف ایده‌جك بر تبدل کورندی.

اُمیدگاه { س. فا. [امید. گاه = یر] امید یری، اوراده بر شی اومیلان محل ومقام: یکتا امیدگاهم سزسکز. [سزده‌در دیه‌ملی.]

اُمیدوار { ص. فا. امیدلی، اومان، مأمول ایدن: امیدوار اولمق = اومق.

اَمیر { سند. ص. عر. جم: امراء. [«امر» دن صش.] ۱. بر قوم ویا مملکتك باشی، بك، رئیس: مسقط، ریاض امیری. ۲. بیوك بر خاندانه منسوب، نجیب، اصیل ذات. ۳. تر. شریف

معنا یه کلمز.] ‖ امیر آخور یاخود میر آخور. با: آخور. ‖ امیرالامراء. با: امراء. ‖ امیر الجیش = اسکی عرب حکومتلرنده سر عسکر، باش قوماندان. ‖ امیر الحج = حجاجك ایشلرینه نظارت ایتمك اوزره جانب جلیل خلافت عظمادن منصوب ذات. ‖ امیر مکهٔ مکرمه = مکهٔ مکرمه وجوارلری شرفا وساداتیله عربانك ایشلرینه باقق ووالی ایله برلکده آسایشی محافظه ایتمك اوزره جانب جلیل المناقب خلافت عظمادن نصب وتعیین بیوریلان و « شریف » عنوانیله دخی معروف اولان شرفادن برذات. ‖ امیر المؤمنین = خلیفهٔ اقدس اسلام. [الك اول بوعنوانی حضرت عمر الفاروق رضی الله عنه افندمز آلمشدر.] — فارسیده همزه‌نك اسقاطیله (میر) دینلوب، بو دخی لسانمزه کچمشدر. با: میر.

امیزغنمق { با: ایمیزغنمق.

اَمیسك { س. [« امیمك » دن] امکدن چوروموش یر، امه اثری، بره‌سی.

اَمین { ص. عر. ؤ: امینه. جم: امناء. [« امن » دن صش.] ١. قورقوسز، قورقماز، امنیت صاحبی: بوراده کندی اومده کبی امینم. ٢. شبهه ایتمین، موثوقاً بیلن: ایشك بویله اوله‌جغندن امین میسکز؟ ٣. برینه امنیت و وثوق واعتماد ایدن: بن او آدمدن امین ایدم. ٤. قورقلیه‌جق، امنیتلی: بوراسی امین یردر. ٥. کندیسنه امنیت اولنه‌بیلن، موثوق، معتمد: کندیسی امین آدمدر؛ امین بر آدمله کوندرکز. ‖ آلای امینی = بر آلایك امور حسابیه‌سنه باقان ضابط که بیکباشینك مادونده‌در. ‖ بلوك امینی = بر بلوکك امور حسابیه‌سنه باقان کیمسه که چاوشك مادونده در. ‖ صندیق امینی = وزنه دار، صندقکار. ‖ فتوی امینی = باب مشیختده علمادن بیوك مأمور.

آمینلك { س. امین اولان آدم و یا محلك حال وصفتی، امنیت. با: امین. ‖ رسومات، شهر امینلکی.

اِن { حج. عر. [حرف شرط اولوب، بعض ترکیبات عربیه‌ده بولنور:] ان شاء الله = الله ایسترسه.

اِناء { سذ. عر. جم: اوانی. قاب. چناق، صحن وتنجره و دستی کبی ظروف. [جمعی دها مستعملدر:] اوانیٔ زر وسیم.

اِنابَت { وانابه. سش. عر. [« نوب » دن مص. افعال] ١. معاصیدن توبه ایله حقه رجوع ایتمه. ٢. بر مرشده مراجعتله طریقته داخل اولمه: فلان ذاتدن انابه آلمشدر، اخذ انابت ایتمشدر.

اِناث { سش. جم. فد: انثی. دیشیلر، قادینلر، قیزلر: اناث مکتب رشدیسی؛ [همزه‌نك ضمیله تلفظی غلطدر.]

اَناجیل { سذ. جم. عر. فد: انجیل. با: انجیل.

اَنارَ { اناره فعلندن وافعال بابندن ماضی اولوب، دعا مقامنده اولان ترکیب آتیده قوللانیلیر: انار الله قبره = حق تعالی مزارینی تنویر ایتسین.

اِناره { سش. عر. [« نور » دن مص. افعال] نورلاندیرمه، تنویر. [تنویر دها مستعملدر.]

اَنام { سذ. عر. خلق، مخلوقات، ناس: بین الانام = خلق آره‌سنده؛ سید الانام = فخر کائنات (صلی الله علیه وسلم) افندمز حضرتلری.

اَنامِل { سش. جم. عر. فد: انمله. با: انمله.

اَنانِیَّت { سش. عر. [« انا » دن] بنلك، غرور، خود بینلك.

اَنائی { ص. [عربی « انا » دن یاپلمش ایسه ده عربیده مستعمل دکلدر.] کندینی بر شیٔ ظن ایدر مغرور وجاهل وبیاغی (آدم): انائینك بریدر.

اَنائِیَّت { طوغریسی انانیتدر. با: انانیت.

اَنائیلك { س. بنلك ومغروریتله قاریشیق جهالت و بیاغیلق.

اِنباء { سذ. عر. [« نبأ » دن مص. افعال] خبر ویرمه، اخبار: کیفیتك انباء بیورلمسی متمنادر.

اِنبات { سذ. عر. [« نبات » دن مص. افعال] بیتیرمه، بیتمسنی موجب اولمه: فدانلری انبات ایدن قوت.

اَنبار { سذ. عر. [فارسیدن معرب اولوب جمع دکلدر. جمعی انابیر وانبارات کلیرسه‌ده، سید: امیر صوبی. [جمعی بو بزجه مستعمل دکلدر. ترکجه « آنبار » ولسان عوامده « هانبار » تلفظ اولنور.] ١. ذخیره و سائره وضع و حفظنه مخصوص محل: ذخیره انباری. با: آنبار.

اَنباز { س. فا. اورتاق، شریك: حق تعالانك انبازی یوقدر.

اَنبان { س. فا. طغارجق. ز.

اَنبَرباریس { سذ. عر. با: آنبرباریس.

اِنبساط { سذ. عر. [« بسط » دن مص. انفعال] ١. یایلمه، آچلمه: قورشون دوکلمکله انبساط ایدر. ٢. ایچ آچلمه، فراحلانمه، انشراح: انبساط خاطر، انبساط درون؛ انسانه بر انبساط کلیر. ‖ ط. انبساط قلب = یورکك یایلمسنی موجب مرض.

اَنبوبه { سش. عر. نبا. تش. جرا. اینجه بوری، بوریجق.

اَنبوبی { ص. عر. ؤ: انبوبیه. تش. نبا. جرا. اینجه بوری شکل وصورتنده اولان.

اَنبور { س. [فا. « انبر » دن] آتشی قاریشدیروب طوتیشدیرمغه مخصوص دمیر اوکسو، اولچر.

اَنبوه { س. فا. کروه، جماعت، غلبه‌لك، ازدحام. ز. ولسه.

اَنبیاء { سذ. جم. عر. فد: نبی. با: نبی.

اَنبیق { سذ. عر. [یو. "Ἄμβιξ"] کئول وعطریات وسائره تقطیرینه مخصوص آلت: انبیقدن چکمك = تقطیر ایتمك.

اِنتاج { سذ. عر. [« نتاج » دن مص. افعال] نتیجه ویرمه، موجب اولمه، تولید ایتمه: معارفك انتشاری صنایع وتجارتكده ترقیسنی انتاج ایدر.

اِنتاج کَرده { ص. فا. نتیجه اوله‌رق حاصل اولان، دیکر بر شیئك نتیجه‌سی حکمنده اولان.

آنتاری { س. [عربیده « عنتری » دینلیرسه‌ده ترکجه‌دن مأخوذدر.] ١. باصمه وپاتیسقه و قماش کبی اینجه بر شیئدن معمول اوزون لباس. ٢. قادینلرك دوز وسوسسز لباسی: وقتیله انتاری کییلیردی. ‖ کیجه‌لك انتاریسی = ارکك وقادینلرك کیجه یاتارکن واو ایچنده کییدکلری اوزون کوملك.

اَنتاریلك { ص. انتاری دینان لباسه اویغون: انتاریلك باصمه.

اَنتاریلی { ص. انتاری کیین: انتاریلی بر آدم کلدی.

اِنتِباه { سذ. عر. [« نبه » دن مص. افتعال] ١. اویانمه، اویانیقلق. ٢. غفلتك ضدی، کوزآچیقلغی، تیقظ. ٣. ط. جولان دم وحرارت غریزیه ایله اعصابده وحسیاتده وقوعه کلن سرعت وشدت وتزاید.

اِنتِثار { سذ. عر. [« نثر » دن مص. افتعال] ١. صاچلمه، طاغلمه، سرپلمه. ٢. بروندن صو چکوب پوسکورتمه. ز.

اِنتِحار { سذ. عر. [« نحر » دن مص. افتعال] قتل نفس، اتلاف نفس، کندی کندینی اولدیرمه: مأیوسیت عشقدن انتحار ایتمك درجه‌سنه کلمش.

اِنتِحال { سذ. عر. جم: انتحالات. [« نحول » دن مص. افتعال] دیکرینك شعرینی ویا بر سوزینی بنمسه‌مه: انتحال ادبیات عالمنده سرقتدر؛ انتحال ایتدیکی آثارله تفاخر ایدیور.

اِنتِخاب { سذ. عر. جم: انتخابات. [« نخب » دن مص. افتعال] ١. سچمه، اورونده‌لمه، بر شیئك الك کزیده‌سنی آیروب آلمه: فلان دیواندن بر قاچ قطعه انتخاب ایتدم؛ انتخاب اولنمش کتابلر. ٢. بر مجلس اداره ویا بلدیه ایچون اعضا تعیینی وبونك ایچون قانوناً ایفا اولنان معاملات: بلدیه هیئتی هنوز انتخاب اولنمدی. ٣. طالبلرك ایچنده الك مقتدر ومستحقلرینك تفریق و تعیینی: انتخاب مأمورین. ‖ د. بیت انتخاب = بر قطعه ویا قصیده‌نك الك کزیده بیتی.

اِنتِخابی { ص. عر. ؤ: انتخابیه. انتخاب وانتخاباته متعلق: معاملات انتخابیه؛ او مجلسك تشکیلی انتخابیدر.

اَنتَرَسق { س. [ایتا. Interesse] منفعت، استفاده. لسه.

اَنتَرَسقجی { ص. ساده کندی منفعت واستفاده‌سنی دوشونن، منفعت پرست. لسه.

انتریغه { یاخود انتریقه س. [فر. Intrigue] دسیسه،

...دسیه، خدعه، دسیسه کارانه قو. رونش طولاب: انتریقه سز ...رو کتابی اولماز.

انتریغه جی { یا انتریقه جی. ص. حیل و دسایسله } قولاب قوران، دساس، حیله کار.

انتزاع { سذ. عر. [« نزع » دن مص. افتعال] } چکوب قوپارمه، قوپاروب آلمه. ‖ فل. تجرید. [فر. Abstraction]

انتساب { سذ. عر. جـ: انتسا. بات. [« نسبة » دن } مص. افتعال] بر بیوك آدمه ویا ...زه و هیئت وخاندانه مر. بوط ومتعلق اولمه، ارتباط. ...تی. منسوبیت: بو خاندانه ...کیدن انتسابی واردر: طریقت نقشبندی یه انتساب ایتدی.

انتساج { سـذ. عر. [« نسج » دن مص. افتعال] } منسوجات کبی ایکی طرفدن چیزکیلی وسطرنجلی اولمه. ز.

انتساق { سذ. عر. [« نسق » دن مص. افتعال] } نظام اوزره دیزلمش اولمه.

انتشار { سـذ. عر. جـ. انتشا. رات. [« نشر » دن } مص. افتعال] ١. یایلمه، طاغلمه، اورومه: بر رائحهٔ طیبه انتشار ایتدی. ٢. فاش اولوب شیوع بولمه. آغزلره دوشمه: او وقو. عات شهرك هر طرفنه انتشار ایتدی. ٣. تعمم ایتمه، هرکس حصه دار اوله جق صورتده چوغالوب یایلمه: انتشار معارف؛ علوم وفنون انتشار ایتدی.

انتظار { سذ. عر. [« نظر » دن مص. افتعال] } بکلمه، کوزلمه، ترقب: بهاره انتظار ایدیورم: بهارك انتظارنده یم: [بکلنیلن شیٔ اکثریا مفعول الیه صورتنده افاده اولنوب. مفعول به ویا نائب فاعل کبی ایرادی ومثلا: « بهاری انتظار ایدیورم، بهار انتظار اولنیور » دینلسی یا کلیشدر.]

انتظام { سذ. عر. جـ: انتظا. مات. [« نظام » دن } مص. افتعال] یولنده دیزلمش اولمه، دوز کونلك، ترتیب: بو ایشلرده هیچ انتظام یوقدر؛ انتظام آلتنه کیرمك: انتظام بولمق: امور بیتیه جه بعض انتظاماتله مشغولدر.

انتظامسز { ص. یولیله دیزلمه مش و یولنه قونمیوب } قارمه قاریشیق اولان، نظام وترتیبی اولمیان: انتظامسز براو.

انتظامسزلق { سـذ. یولیله دیزلمه مش او. } لان شیٔك حالی، نظامسزلق، ترتیبسزلك. قارمه قاریشیق حال.

انتفاخ { سذ. عر. [« نفخ » دن مص. افتعال] } شیشمه، قبارمه، شیشکینلك. ‖ ط. انتفاخ امعا، انتفاخ بطن، انتفاخ رأس، انتفاخ رحم وسائره = بو عضولرك شیشمه سی.

انتفاع { سذ. عر. [« نفع » دن مص. افتعال] } فائده لنمه، استفاده، تمتع.

انتقاد { سذ. عر. جـ: انتقادات. [« نقد » دن مص. افتعال] } آثار ادبیه وفنیه نك بیطرفانه نظر تدقیق ومعاینه دن کچیر. لمسیله بالمحاکمه بیان مطالعه ایدلمسی: انتقاد ادبیاتك الکیدر. [بونك یرینه « تنقید » دخی قوللانیلیورسه ده، نقد ماده سی تفعیل بابندن کلدیکندن، و انتقاد طورورکن، دیکر لغته احتیاج اولمدیغندن، بو عندی کلمه نك ایجادینی تجویزه حاجت یوقدر. اولسه اولسه ثلاثی مجرددن مصدری اولان و انتقادله ذاتاً مترادف بولنان « نقاد » قوللانیله بیلیر. « مناقده » تعبیری ده قارشیلقلی اولان معارضات ادبیه ایچون یعنی فر. Polémique دینلن شی ایچون پك مناسب بر لغتدر. — انتقاد عربیده کی معنای اصلی لغویسیله ترکجه ده قوللانلماز.]

انتقال { سذ. عر. جـ: انتقالات. [« نقل » دن مص. افتعال] } ١. بر یردن بر یره کچمه، تبدیل مکان، کوچمه: آناطولیدن روم ایلی یه انتقال ایدنلر. [بو معنا ایله « نقل » استعمالی دها مأ. نوسدر.] ٢. کچمه، سرایت، بولاشمه: امراض ساریه اکثریا تماسله انتقال ایدر. ٣. میراث اوله رق ویامیراث کبی قالمه. ارثاً کچمه: پدرندن کندیسنه برچوق اراضی وعقارات انتقال ایتدی؛ بعض علتلر ارثاً ابویندن اولاده انتقال ایدر. ٤. اموال غیر منقوله نك متوفی ابویندن اولا. دلرك نامنه کچیرلمسیله بونلرك نامنه طابو وسند اعطاسی: انتقال معامله سی، خرجی؛ هنوز انتقالی اجرا اولنمامش. ٥. داربقایه کیتمه، رحلت، ارتحال، وفات. [« ارتحال » دها مستعمل اولوب، انتقال اکثریا « داربقا » یه مضاف اوله رق قوللانیلیر.] ٦. سامعك متکلمك سوزندن مقصدینی آکلامسی، صراحةً سویلنمین شیئی ده درك وفهم ایتمسی: بو آدمك انتقالی یوقدر: بردن بره انتقال ایده مدم. ٧. سوزك، بحثك بر شیئه کچمسی: سوز میقروبلرك تأثیرینه انتقال ایتدی. ٨. ط. بر مرض ویا عضوك بر دکیشدیرمسی: انتقال مواقع امراض؛ انتقال بول، مثانه، مرض وسائره. ‖ سرعت انتقال = ضمناً وکنایةً افاده اولنان سوزدن بیله چابق و درحال مقصدی آکلامه، حدت ذکا، ذهن آچیقلغی: سریع الانتقال = چابق آکلار، ذهنی آچیق. ‖ ار. توسیع انتقال = اراضیٔ امیریه وموقوفه نك اولاد ذکور واناث بولنمدیغی حالده محلول اولماسیچون سکزنجی درجه یه قدر معین اولان اقربایه انتقال ایتمسی حقنده قانوناً وضع اولنان اصول.

انتقام { سذ. عر. جـ: انتقامات. [« نقم » دن مص. افتعال] } اوچ، آجی چیقارمه، ثار: انتقام آلمق، اخذ انتقام ایتمك = اوج آلمق، اخذ ثار ایتمك، آجیسنی چیقارمق.

انتقامجی { ـ. ص. انتقام آلمغه میال، انتقام براقماز، } ذو الانتقام.

انتکاس { سذ. عر. [« نکس » دن مص. افتعال] } باش آشاغی دونمه ویا دوشمه. ز. ‖ ط. انتکاس خارجی = بعض اعضاء داخلیه نك فتق صورتنده طیشاری یه فیرلامه سی.

انتماء { سـذ. عر. [« نمی » دن مص. افتعال] } بر نسل و نسبه منسوب اولمه، انتساب: امرای حماست انتما. [یالکز سجع بلاسی اولان بویله منا. سبتسز ترکیباتده قوللانیلیر.]

انتمك { مص: اندیر. فت. (بر ارکك حیوانی) } ایکدیش ایتدیرمك، خصیه لرینی چیقار. تەرق ارککلکنی کیدرمك، بری واسطه سیله انه مك: بلجلری ایی سمیرتمك ایچون انتملی.

انتهاء { سذ. عر. [« نهایة » دن مص. افتعال] } ١. نهایت بولمه، صوکه وارمه، غایته ایرمه: بو یول نره ده انتها بولور؟ ٢. ختام بولمه، توکنمه، بیتمه: علم وفنك انتهاسی یوقدر. ٣. صوك، پایان، نهایت، غایت، انجام: عالمك ابتداسی اولدیغی کبی انتهاسی ده اوله جقدر، یالکز قدرت الهیه نك ابتدا و انتهاسی یوقدر. [نهی اولمغه معناسیله ترکجه ده قوللانلمامیدر.]

انتهاز { سـذ. عر. [« نهز » دن مص. افتعال] } غنیمت بیلوب قاچیرمامه: انتهاز فرصت ایتمك = فرصتی قاچیرمامق. [یالکز بو تعبیرده مستعملدر.]

انتهائی { ص. عر. ؤ: انتهائیه. } صوکه وختام بولمغه منسوب ومتعلق: ادات انتهائیه. صیغهٔ انتهائیه.

انثی { سذ. عر. جـ: اناث. دیشی، قادین، قیز. [جمعی دها مستعملدر.] }

انجاء { سذ. عر. [« نجاة » دن مص. افعال] } قورتارمه، سلامته ایردیرمه. ز.

انجاز { سـذ. عر. [« نجز » دن مص. افعال] } اجرا، ادا، یرینه کتیرمه: انجاز وعد = ویریلن سوزك یرینه کتیرلمسی. [یالکز وعد ایله قوللانیلیر.]

انجام { ـ. فا. صوك، نهایت، عاقبت: } ایش انجامه ایردی: انجام کار = ایشك صوکی، آخر الامر؛ الله انجامنی خیرایلیه.

انجذاب { سذ. عر. جـ: انجذا. بات. [« جذب » دن } مص. انفعال] چکلمه، جذب و جلب اولنمه: غیر اختیاری بر انجذاب قلبله. ‖ هـ. اجرام سما. ویه نك بربرلرینی جذب ایتملری که اندفاع ایله برابر اساس موازنهٔ کائناتدر. [فر. Gravitation]

انجر { سذ. عر. نبا. ایصیرغان اوتی. }

انجریه { صش. عر. نبا. فصیلهٔ انجریه = ایصیرغان } قبیلندن نباتات. — سذ. ط. ایصیرغان اوتنك تماسندن حاصل اولان قبارجقلره مشابه جلد خسته لغی.

انجك { ـ. با: اینجیك. }

انجلاء { سـذ. عر. [« جلاء » دن مص. انفعال] } ١. جلی وعیان اولمه. تظاهر. ٢. پارلامه، جلالانمه. ز.

اَنْجُم { سنـ. جـ. عر. فد : نجم. | با : نجم.

اِنْجِماد { طوكمه معناسيله لسا- نمزده استعمالى شيوع بولمش ايسه ده، «جمد» ماده‌سى انفعال بابندن اصلا كلمديكندن، اساسز وياكليش اولوب، ذاتاً ثلاثئ مجردينك ده بناسى لازم اولديغندن، خماسيدن كتيرمك كافتى اختيار ايتمكدن ايسه، «انجماد» يرينه «جمود»، و «منجمد» يرينه «جامد» ديمك دها طوغرى وعربى‌يه موافق اولور. شوقدركه بو كلمه‌لر علم لسان وقنده برر معنايه وضع وتخصيص ايدلمشدر.

اَنْجُمَن { سـ. فا. مجلس، جمعيت، شورا : انجمن دانش = آقادميا؛ انجمن تفتيش ومعاينه. = تر. [عو. اوجند] بريره طوپلانمه، اوبك اولمه.

اِنْجو { وانجى. با : اينجى.

اَنْجير { سـ. فا. اينجير. با : اينجير.

اِنْجيل { سـنـ. عر. جـ : اناجيل. [يو. Εὐαγγέλιον] حضرت عيسى (عم)ه نازل اولان كتاب سماوى : انجيل شريف؛ اناجيل اربعه = انجيلك حواريوندن درت كشينك ضبطنه كوره محفوظ اولان درت نسخهٔ مختلفه‌سى.

اِنْجيلى { ص. عر. ؤ : انجيليه. انجيل شريفه منسوب ومتعلق : نصائح انجيليه. = سنـ. انجيله تابع آدم. جـ : انجيليون.

اِنْجيلى { با : اينجيلى.

اَنْحاء { سـنـ. جـ. عر. [فد : «نحو» لسانمزده معناى لغويسيله مستعمل دكلدر] طرفلر، جانبلر.

اِنْحِراف { سنـ. عر. جـ : انحرا- فات. [«حرف» دن مصـ. انفعال] ۱. دونمه، صاپمه، طوغرى يولدن چيقمه، برطرفه ميل : طريق مستقيمدن انحراف ايتمه‌ملى. ۲. دكيشمه، بوزلمه، فساد. ۳. قيريقلق. || م. انحراف ابره = پوصله ايكنه‌سـنك ميلى. || ط. انحراف رحم = رحمك چار- پيلمسى، بر طرفه ميلى. || كم. انحراف مرمى = اسلحهٔ ناريه مرميانك هدف خطندن ميلى. || ط. انحراف مزاج = كيفسزلك، نشئه‌سزلك، قيريقلق. || انحراف مفصل = اويناق يرينك چارپيلمسى.

اِنْحِصار { سنـ. عر. جـ : انحصا- رات. [«حصر» دن مصـ. انفعال] ۱. يالكز برشئ ويا شخصه حصر اولنمه، بر شيئه مخصوص اولوب بشقه‌يه شمولى اولمامه : ازمنهٔ قديمه‌ده علومك رؤساء روحانيه‌يه انحصارى عمومك جهالتده قالمسنى موجب اولوردى. ۲. بر محصول ويا مادهٔ تجاريه‌نك بر ملتزم و يا شركتك يدينه تسليمى، يد واحده حصرى، رژى : توتون، تنباكى، مسكرات انحصارى؛ آمريقا ممالك مجتمعه‌سنك وارداتى مجرد كمرك ايله انحصارات خاصلاتندن عبارتدر. — برنجى معنا ايله‌ده انحصار ايتمك دينلير سه‌ده، منحصر اولمق، منحصر قالمق تعبيرلرى دها مأنوسدر.

اِنْحِطاط { سنـ. عر. [«حط» دن مصـ. انفعال] ۱. دوشمه، آشاغيلامه، آلچالمه : اراضينك انحطاطى. ۲. تدنى. ۳. سن كالدن صكره سن شيخو- خته يوزطوتمه : سن انحطاط ٤. ط. قوتدن دوشمه. ٥. برشيش وسائره‌نك ايتمه‌سى.

اِنْحِلال { سنـ. عر. [«حل» دن مصـ. انفعال] ۱. چوز. يلوب آچلمه : عقدهٔ مشكلاتك انحلالى؛ قابل انحلال برمسئله. ؤ. ۲. ط. طاغلمه، بوزلمه : انحلال دم، انحلال عظم، انحلال ورم.

اِنْحِناء { سنـ. عر. [«حنو» دن مصـ. انفعال] ۱. اكلمه، بوكلمه، اكرلمه، منحنى ومقوس اولمه : خطك انحناسى. ۲. ط. بر كميك وسائره‌نك بر علتدن طو- لايى مقوس اولمسى : انحناء اظفار، انحناء عظم.

اِنْخِساف { سنـ. عر. [«خسوف» دن مصـ. انفعال] ۱. (آى) طوتلمه، خسوفه اوغرا- مه، منخسف اولمه. ۲. مجـ. دها كوزل ودها پارلاق وشانلى بر شئ وياشخصك غلبه‌سيله سونركبى اولوب حكمى اولمامه : اوعصرده ابن سينانك بولنديغى بر پرده ديكر علمانك انخسافى طبيعى ايدى.

اِنْخِناق { سنـ. عر. [«خنق» دن مصـ. انفعال] بو- غلمه، بونالمه، نفس طوتلمه. [اختناق كبى.] لـ.

اِنْدِاب { سنـ. عر. [«ندب» دن مصـ. انفعال] ط. (ياره) اوكلوب اثرى قالمه، يرى بللى اوله‌جق صورتده قپانمه. [فر. Cicatrisation].

اَنْداخت { سـ. فا. ۱. آتمه، رمى. ۲. سلاح بو- شاتمه : يكرمى پاره‌طوپ انداخت ايتديلر. ۳. ع. قورشون وكله آتمق ونشان آلمق فنى : انداخت مكتبى.

اَنْداخته { ص. فا. [«انداختن» فعلندن سمف.] آتلمش، براغلمش : انداختهٔ كوشهٔ نسيان.

اَنْداد { سنـ. جـ. عر. [فد : «ند» لسانمزده غيرمستعملدر] امثال، نظيرلر، شبيهلر : بى انداد = امثالسز، بى مانند.

اَنْداز { ص. فا. [«انداختن» فعلندن سمص.] آتيجى، آتان، آتمش : لنكرانداز = دمير آتان، دمير آتمش : تير انداز = اوق آتان. || سلاح انداز = كميلرده تفنكله مسلح وكمى خدماتنده غير مستخدم بحريه نفراتى. [بويله وصف تركيبلر- ده بولنور.]

اَنْدازه { سـ. فا. [«هندسه» دن غلط ظن ايتمشلر- سه‌ده، هندسه بوندن معربدر] ۱. اولچو، مقياس. ۲. تر. آرشينك بز و باصمه و سائره اولچمكه مخصوص كوچك جنسى كه ٦۰ سانتيمتره‌در. ۳. مجـ. حساب : اندازه‌يه كلير = حسابه كلير، معقول.

اَنْدازه‌سِز { ص. ۱. اولچوسز، اولچلمه‌مش. ۲. حسابسز، چوق، غير محدود.

اَنْدازه‌لَمَك { يا اندازه له‌مك. فتـ. ۱. اندازه ايله اولچمك. ۲. تخمين و حساب ايتمك، تصارلامق.

اَنْدام { سـ. فا. ۱. تن، بدن، وجود : سيم اندام = كومش تنلى : كل اندام = كل تنلى. ۲. بوى، قد، قامت : اندامى غايتله موزون. ۳. قا- متك موزونلغى، بچيم : پك اندامل. || اندام آينه‌سى = انسا- نك بتون وجودينى كوستره‌جك صورتده بيوك ديوار آينه‌سى.

اَنْدامسِز { ص. ۱. بويسز، قيصه بويلى. ۲. بچيمسز، لطافتدن عارى.

اَنْدامسِزلِق { ۱. بويسزلق. ۲. بچيمسزلك.

اَنْداملى { ص. ۱. بويلى. ۲. قامتى موزون، بچيملى.

اَنْد بَنْد { ص. [فا. اندوند = تارومار] ۱. پارچه پارچه : اندبند اولمق = پارچه‌لنمق. ۲. محجوب، اوتانمش، قباحتى يوزينه اورلمقدن بكزى بوزلمش : اند بند اولدى. [عو. الك بند]

اَنْدَر { ص. عر. [«نادر» دن سنف.] دها وياپك نادر و سيرك : ياقوتك خاصى اندر بر طاشدر. = حـ. پك سيرك : اندر قوللانيلير بر لغتدر.

اَنْدَر { حجـ. فا. ده، ايچنده : مشكل اندر مشكل = مشكلات ايچنده مشكلات؛ محال اندر محال = بتبتون امكانسز. [تركى الاصل اسملرله تركيبى جائز اوله- ميه‌جغندن، «قات اندر قات» كبى تعبيرلر غلطدر.]

اِنْدِراج { سنـ. عر. [«درج» دن مصـ. انفعال] درج اولنمه ومندرج اولمه معناسيله بو مصدر وعلى الخصوص (مندرج) لسانمزده كثير الاستعمال ايسه‌ده، عربيده اندراج يالكز انقراض معناسيله مستعملدر.

اِنْدِراس { سنـ. عر. [«دروس» دن مصـ. انفعال] اصلا اثرى قالميه‌جق صورتده محو اولمه : مدارس عتيقه‌نك اندراسى. [الك زياده سفـ. مندرس مستعملدر.]

اَنْدَرون { سـ. فا. ۱. ايچ، دا- خل. ۲. قلب، ضمير. [بو ايكى معنا ايله درون دها مستعملدر.] ۳. وقتيله حرم همايون پادشاهى دائره‌سى : اندرون همايون. ٤. اليوم سراى عتيقك خزينهٔ همايون و خرقهٔ سعادت دائره‌لرى : اندرون همايون آغا- لرى : اندرون همايوندن مخرج. [مقدما بو دائره‌يه آلنان كنجلرك مكمل صورتده معلمرى اولوب، ادبيات شرقيه‌يى وديكر بعض علوميى وكرندكلرندن، اوراسى برمكتب ومخرج حكمنده ايدى.]

اِنْدِفاع { سنـ. عر. [«دفع» دن مصـ. انفعال] دفع و زائل اولمه، اورته‌دن قالقمه، مندفع اولمه. [سفـ. مندفع دها مستعملدر.]

اَنْدَك { ص. فا. آز، قليل. ؤ. || اندك ساله = كوچك ياشلى.

اَنْدَلُس { سخـ. [آندالوسيا An- dalousie دن] م. اصل اسپانيانك قرطبه وغرناطه جهتلرندن عبارت اولان قسم جنوبيسنك اسمى اولوب، اورادن مملكته داخل اولان عربلر طرفندن بتون اسپانيا وپورتكيزه اطلاق اولنمشدر.

اَنْدَلُسی (ص. عر. ؤ: اندلسیه. اندلسه منسوب و متعلق. اندلسلی.

اِنْدِماج (سذ. عر. [«دموج» دن مص. انفعال] بربرینه گچمه، کایدلمه. ز. ‖ ط. اندماج عظام، اندماج جنین.

اَندوخته (ص. فا. قازانلمش، مکتسب. ز. ولـ.

اَندود (ص. فا. [«اندودن» فعلندن سمص. وصف ترکیبلرده بولنور.] سورلمش، طلا ایدلمش یا خود ایشلنمش: زر اندود = آلتونله مطلا، آلتونله ایشلنمش.

اَندوز (ص. فا. [«اندوختن» فعلندن سمص. وصف ترکیبلرده بولنور.] قزانان، اکتساب ایدن، کاسب: زر اندوز = آلتون قزانان.

اَندوه (سـ. فا. تاسه، قایغو، کدر، غصه. ز. ولـ.

اَندوهگین (ص. فا. و:

اَندوهناك (ص. فا. تاسه‌لی، قایغولی. مکدر، مغموم. لـ.

اَندیش (ص. فا. [«اندیشیدن» فعلندن سمص. صتر. تشکیلاتده مستعملدر.] دوشونن. ملاحظه ایدن: دور اندیش = اوزاق دوشونن، هر شیئی چوق اولدن ملاحظه ایدن، مدبر: عاقبت اندیش = هر ایشك صوکنی دوشونن: بد اندیش = سوء فکر صاحبی.

اَندیشلِك (سـ. با: اندیشی.

اَندیشناك (ص. فا. ۱. دوشو. نن. دوشونجه‌سی اولان. ۲. تاسه‌لی، مغموم، مکدر. ۳. شبهه ووسوسه ایدن، وسوسه‌لی.

اندیشه (سـ. فا. ۱. دوشونجه، تفکر. ۲. غم، کدر. غائله. ۳. شبهه، وسوسه، مراق: او آدمك حالی کندیسنجه موجب اندیشه اولیوردی.

اَندیشه‌سِز (ص. ۱. بر کونه دوشونمه‌سی اولمیان، بر شیء دوشونمین. ۲. کدرسز، غائله‌سز، راحت. ۳. وسوسه ومراق ایتمین.

اَندیشه‌سِزلِك (سـ. ۱. دو. شونمیش. ۲. غائله‌سزلك. ۳. وسوسه سزلك.

اَندیشه‌لی (ص. ۱. غائله‌لی. ۲. وسوسه‌لی، مراقلی. ۳. وسوسه ومراق موجب.

اَندیشی (سـ. فا. [صتر. دن مبدل مصدریت معناسنی متضمن اسماء مرکبه‌ده بولنور] دوشونمه، دوشونش: دور اندیشی = اوزاق دوشونش، دور اندیشلك: بد اندیشی = کوتی دوشونش، بد اندیشلك.

اِنذار (سذ. عر. [«نذر» دن مص. افعال] نتایجنك وخامتیله قورقوده‌رق بر شیئدن منع ونهی ایتمه، تبشیرك ضدی: هر پیغمبر قومنی انذار وتبشیر ایله مکلف بولنمشدر.

اِنزال (سذ. عر. [«نزول» دن مص. افعال] ۱. ایندیرمه. [بو معنا ایله تنزیل دها مستعملدر.] ۲. منی خروجی: انزال وقوعی.

اَنْزَروت (سـ. [غا. عنزروت] دیکنلی بر آغاجدن چیقان قرمزی ویا بیاض بر نوع ضمغ.

اِنْزِواء (سذ. عر. [«زوی» دن مص. انفعال] بر کوشه‌یه چکمه، چکیلوب قاریشمامه، دنیادن منقطع اولمه: انزوایه چکلدی: اصحاب انزوا = زاویه نشین اولانلر.

اِنس (سذ. عر. انسان، بشر، مردم، نوع بشر. [جن وملکه مقابل:] انس وجن، انس وملك.

اُنْس (سذ. عر. آلیشقلق، آلیشمه، الفت. انسیت: انس طوتمق = الفت و انسیت ایتمك. [«انسا انس» تعبیری قوللانیله‌جق شیء دکلدر.]

اَنساب (سذ. جـ. عر. فد: نسب. با: نسب. ‖ علم الانساب و (فد. کبی) سا. دمجه انساب = باشلیجه عربلرده قبائلك نسللرینی وصورت تشعب وذریتلرینی قید وحفظ ایتمك علمی. ‖ ر. [یاکلیش اوله‌رق «نسبة» نك جمعی اولنق اوزره] لوغاریتمه جدوللرینك عددلری.

اَنسال (سذ. جـ. عر. فد: نسل. با: نسل.

اِنسان (سذ. عر. جـ: ناس. ۱. آدم، بشر، مردم: انسان عقل وذکا ایله سائر حیواناتدن ممتاز در. ۲. انسانیتلی ووجدانلی آدم، مرد کامل: بن اونی انسان ظن ایتدم. = ص. تربیه‌لی، انسانیتلی، بحق انسان دینمکه مستحق: او انسان آدمدر: چوق انسان جوجقدر. ‖ انسان العین = کوز ببکی.

اِنسانجه (ص. انسانه یاقیشیر، انسانیتلی، انسانیته موافق: انسانجه معامله ایدیور. = ح. انسان کبی، انسانه یاقیشیر صورتده: انسانجه اوتوروب قالقمسنی بیلیور.

اِنسانلق (سـ. ۱. آدملق، انسانیت، آدمیت، بشریت. ۲. انسان حالی: انسانلقدر بو.

اِنسانی (ص. عر. ؤ: انسانیه. آدمه منسوب و متعلق، بشری: احوال انسانیه.

اِنسانِیَّت (سذ. عر. ۱. آدمه یاقیشیر اوصاف و فضائل، ایلك، خیر خواهلق: سزده هیچ انسانیت یوقمیدر؟ بونی یاپمق انسانیت اقتضاسیدر: انسانیت نامنه بونی یاپیورم. ۲. عموم انسانلر، نوع بشر: انسانیته خدمت ایتمك: انسانیت ایچون دوشونور بر آدمدر.

«انسانیت» ایله «بشریت» آره‌سنده فرق واردر: انسانیت آدمك اوصاف روحانیه وقلبیه سنه، بشریت ایسه احوال جسمانیه وبدنیه‌سنه عائددر. اخلاقه متعلق حاللر انسانیتدن ومنافع اعضا ایله تاریخ طبیعی‌یه متعلق شیئلر بشریتدن معدوددر.

اِنسانِیَّتسِز (ص. انسانه یاقیشیر اوصاف وفضائلدن محروم، یالکز منافعنی دوشونوب انسانیت حسیله بر شیء یاپمیان، مروتسز، ایلکی طوقمماز: چوق انسانیتسز آدمدر.

اِنسانِیَّتسِزلِك (سـ. انسانیت فقدانی، حسیات انسانیه ووجدانه مغایر ویالکز منافع مادیه‌یه تابع حال وحرکت: او آدمك انسانیتسزلکی معلومدر.

اِنسانِیَّتلی (ص. انسانیتی اولان، انسانه یاقیشیر اوصاف و فضائلی اولان، وجدانلی، مروتلی.

اَنْسَب (ص. عر. [«نسب» دن ستف.] دها مناسب، دها ویا پك لایق وشایان: او آدم بو ایشه انسبدر: جمله‌نك انسبی اودر.

اَنسِجه ([«نسج» ك جمعی اولمق اوزره تشریحده طوقومه‌یه مشابه اولان تشکلات عضویه‌یه اطلاق اولنمش ایسه‌ده، لغات عربیه‌ده بویله بر شیئه تصادف اولنه‌مدی. بو معناده «نسیجه» وجمعی «نسایج» قوللانلسه دها طوغری اولور.

اِنسِداد (سذ. عر. [«سد» دن مص. انفعال] طیقانمه، قپانمه. ‖ ط. اعضاء مختلفه‌نك اسامیسنه مضاف اوله‌رق طیقانمقدن ایلری کلیر بر طاقم امراضه اطلاق اولنور.

اِنسِلاب (سذ. عر. [«سلب» دن مص. انفعال] سلب اولنمه، منسلب اولمه، محو ورفع ایدلمه: انسلاب امنیت.

اُنْسِیَّت (ذاتاً مصدریت معناسنی متضمن اولان «انس» اسمنه «یت» ادات مصدریتی علاوه‌سیله تشکل ایتمش اساسسز ویا کلیش بر لغتدر. عربیده اصلا قوللانلماز. «انس» و«الفت» لغتلری بونك معناسنی افاده‌یه کافیدر.

اِنشاء (سذ. عر. جـ: انشاآت. [«نشأ» دن مص. افعال] ۱. یاپمه، وجوده کتیرمه، اعمال: بر او، بر کمی انشا ایتمك. ۲. قلمه آلمه، ادبیات قاعده‌سنه تطبیقاً ونثراً ایدیلن افادۀ تحریریه: شعر وانشاده ید طولی صاحبی. ۳. د. امر وتمنی ودعا یعنی یاپ یاپسون، یاپملی، یاپسه کبی وقوع بولمامش حدث، مقابلی: اخبار. ۴. تر. علم مراسله‌ده کسب ممارسه ایچون مختلف مکتوب، تذکره، عرضحال، تبریك وتعزیه نامه، سند، مقاوله‌نامه وسائره اورنکلرینی حاوی کتاب: انشاء جدید. == جـ: انشاآت = یاپی‌یه ویا سفائن اعمالنه متعلق ایشلر: انشاآتله اوغراشمق: انشاآت دائره‌سی.

«انشاء» ایله «اعمال» آره‌سنده شو فرق واردر، که انشا کراسته ایله یاپیلان معمارلغه وکمیجیلکه متعلق ایشلره مخصوص اولدیغی حالده، اعمال هر صورتله یاپمغه ومثلا معدندن اوانی یاپمغه دخی اطلاق اولنور.

اِنشاءالله ([وانشاءالله تعالی. الله ایسترسه، اللهك امری اولورسه]، معناسیله کثیر الاستعمال دعا تعبیریدر، که استقبالدن بحث اولنورکن قوللانیلیر: یارین انشاءالله ارکندن چیقوب کیدرز: یارین کله جکمیسکز؟ — انشاءالله. — بعضاً انشاء. المولی دخی دینلیر. [طوغریسی «ان شاءالله» صورتنده آیری یازلمقدر.]

اِنشاد (سذ. عر. [«نشد» دن مص. افعال] بر شك

حضورنده کندی زادهٔ طبعی ویا بشقه‌سنك اثری اولان بر قصیده اوقومه، ایراد ایتمه: شعراء عرب اکابره انشاد ایتد. کلری قصاید ایچون پك بیوك جائزه‌لر آلیرلردی.

اِنشائی (ص. عر. ث: انشائیه. ۱. یاپی‌یه ویا سفائن اعمالنه متعلق، اعمالاته عائد: مصارف انشائیه. ۲. تحریراً ونثراً ادیبانه افادهٔ مرام ایتمك وکوزل قلمه آلمق علمنه منسوب: قواعد انشائیه، اقتدار انشائی. ۳. د. حدثك وقوعنی وقطعی بر وقعه بیان ایتمیوب امر ونهی وتمنی ودعا کبی بر معنی افاده ایدن کلامه منسوب ومتعلق: جملهٔ انشائیه.

اِنشائیّه (سذ. عر. انشاآتله یعنی یاپی ایله اوغراشان هیئت: انشائیه بلوکی، انشائیه ضابطی.

اَنِشته (با: ابیشته.

اِنشِراح (سذ. عر. [«شرح» دن مص. انفعال] آچلمه، آچیقلق، فراحلق: انشراح درون، انشراح قلب؛ دکیزمنظره‌سی انسانه بر انشراح ویرر.

اِنشِعاب (سذ. عر. [«شعب» دن مص. انفعال] شعبه‌لره آیرلمه، دال بوداق پیدا ایتمه، داللانمه. [«تشعب» دها مستعملدر.]

اِنشِقاق (سذ. عر. [«شق» دن مص. انفعال] یارلمه، چاتلامه، ایکی‌یه آیرلمه: انشقاق قمر. || ط. اعضاء مختلفه اسامیسنه اضافتله بر طاقم عللك اسملرینی تشکیل ایدر.

اَنصار (سذ. ج. عر. [فد: ناصر بو معنا ایله مستعمل دکلدر. فد: انصاری.] فخر کائنات علیه اکمل التحیات افندمز حضرتلرینه یاردیم ایدوب دین اسلامك تأسس وانتشارینه بیوك خدمتلری کوریلن ذوات که مدینهٔ منوره اهالیسندن وخزرج ایله اوس قبیله‌لرندندر. صحابه مهاجرین وانصاره منقسمدر.

اِنصاف (سذ. عر. [«نصف» دن مص. افعال] عدل وحقانیتله معامله، برینك علیهنده اولان معامله‌ده مبالغه وافراط ایتمیوب وجدانه توفیق حرکت ایتمه، اعتدال اوزره حرکت. || انصافه کلمك = حقسزلق ایتمکدن وازکچمك، مرحمت ایتمك. [ثلاثیسی اولان «نصفت» دخی بومعنا ایله مستعملدر.]

اِنصافسز (ص. حقسزلق ایتمکده طریق اعتدالدن آیریلان، وجدانسز، طمعکار و مرحمتسز: نه انصافسز آدمدر!

اِنصافسزجه (ح. حقسزلقده اعتدالسزلکله، وجدانسزجه، مرحمتسزجه.

اِنصافسزلق (ا. حقسزلق ایتمه‌ده اعتدالسزلك، وجدانسزلق، طمعکارلق، مرحمتسزلك.

اِنصافکار (ص. فا. حقسزلقده اعتدال طریقندن آیرلیان، پك ایلری وارمیوب مرحمت ایدن، انصافلی: اولدیجه انصافکاردر.

اِنصافکارانه (ص. فا. حقسزلقده اعتدال ایله ووجدان ومرحمتله واقع اولان، منصفانه: انصافکارانه حرکت. = ح. انصافله، عدالت ومرحمتله: انصافکارانه حرکت ایتملی.

اِنصافلی (ص. حقسزلقده معتدل، وجدانلی، مرحمتلی: انصافلی آدم، انصافلی معامله.

اِنصافلیجه (ص. حقسزلقده آز معتدل، چوق اعتدالسز اولمیان، برآز وجدانلی ومرحمتلی: ایچلرنده یالکز او انصافلیجه‌در. = ح. اعتدال و وجدان ومرحمتله: انصافلیجه حرکت ایدیور.

اِنصِباب (سذ. عر. [«صبابة» دن مص. انفعال] ۱. دوکلمه، منصب اولمه: قیزیل ایرماق قره دکیزه انصباب ایدر. [«منصب اولمق» تعبیری دها مستعملدر.] . ۲. ط. اخلاطك بدنك بریرینه دوکیلوب طوپلانمه‌سی. [فر. Épanchement]

اِنصِراف (سذ. عر. [«صرف» دن مص. انفعال] ۱. چکلمه، چکیلوب کیتمه. ذ. ۲. د. صرف عربیده اسملرك تام اعراب قبول ایتمسی، تنوین وجر آلمیان غیر منصرفدن اولماملری. ۳. ط. اخلاطك عضو مریضدن بشقه برعضوه سوق واجراسی. [فر. Revulsion]

اِنضِباط (سذ. عر. [«ضبط» دن مص. انفعال] ۱.

انتظام، بولنده اولمه: دائره‌نك ایشلرینی تحت انضباطه آلمغه چالیشیور. ۲. ضبط وربطك بولنده اولمسی، اسایش عمومینك تأمینیله امور ضابطه‌نك انتظامی. [اصل معنای عربیسی صاغلامه ملائمه و محکم و ثابت اولمه مفهومندن عبارتدر.]

اِنضِمام (سذ. عر. [«ضم» دن مص. انفعال] قاتلمه، ضم والحاق وعلاوه اولنمه، منضم اولمه: موجود اولان راحتسزلغه بر باش آغریسی‌ده انضمام ایتدی. || فلانك انضمام رأییله = اونك دخی رأیی بو مرکزده اولدیغی حالده، اونك‌ده رضاسیله.

اِنطاق (سذ. عر. [«نطق» دن مص. افعال] سویلتمه، نطقه کتیرمه: جناب حق عبادینی انطاق ایدر. ذ.

اِنطِباع (سذ. عر. [«طبع» دن مص. انفعال] باصلمه، طبع اولنمه: رسملرك انطباعی. ذ. فل. برشیئك ذهنده حواس واسطه‌سیله صورتیاب اولمسی. [فر. Impression]

اِنطِباق (سذ. عر. [«طبق» دن مص. انفعال] اویمه، اویغون ومطابق کلمه. ذ.

اِنطِفاء (سذ. عر. [«طفؤ» دن مص. انفعال] سوگنمه، منطفی اولمه. ذ.

اِنطِواء (سذ. عر. [«طی» دن مص. انفعال] صاریلوب دوشیرلمه. ذ.

اَنظار (سذ. ج. عر. فد: نظر. با: نظر.

اَنعام (سذ. ج. عر. [حیوانات اهلیه دیمك اولان «نعم» ك جمعیدر.] ۱. اموال، نعمتلر. ۲. سورهٔ انعام ایله برابر بعض سور قرآنیه‌یی حاوی مجموعه: انعام شریف.

اِنعام (سذ. عر. ج: انعامات. [«نعمة» دن مص. افعال] نعمت ویرمه، احسان ایتمه، ایلك ایتمه: انعام واحسانك متشکری‌یم.

اِنعِزال (سذ. عر. [«عزل» دن مص. انفعال] برطرفه چکلمه، اختیار انفراد وعزلت ایتمه. ذ.

اِنعِطاف (سذ. عر. [«عطف» دن مص. انفعال] برطرفه دونمه، میل ایتمه، تمایل، توجه: نظر التفاتلری بکا انعطاف ایتدی.

اِنعِقاد (سذ. عر. [«عقد» دن مص. انفعال] ۱. باغلانمه، عقد ایدلمه. ذ. ۲. تشکیل اولنمه، قورلمه: مجلسك انعقادی. [«منعقد اولمق» تعبیری دها مستعملدر.]

اِنعِکاس (سذ. عر. [«عکس» دن مص. انفعال] بره اوروب کری دونمه، صورتك جامه یا صویه ویا دیکر پارلاق بر شیئه اوروب اوراده کورنمه‌سی ویا سسك بر طاغه ویا دیکر برحائله چاربوب اورادن چیقمش کبی کری دونمه‌سی، یانقولانمه: صورتك آینه‌ده انعکاسی: انعکاس صدا: انعکاس ایتمك = یانقولانمق، منعکس اولمق.

اَنف (سذ. عر. ج: انوف. ۱. بورن (برون). ۲. مج. کبر، غرور. || کسر انف = بورن قیرمه، کبر قیرمه.

اِنفاذ (سذ. عر. [«نفوذ» دن مص. افعال] (آلنان امری) یرینه کتیرمه، اجرا: امرکزی انفاذ ایتمك وظیفه‌مدر.

اَنفاس (سذ. ج. عر. فد: نفس. با: نفس.

اِنفاق (سذ. عر. [«نفقه» دن مص. افعال] نفقه‌ویروب کچیندیرمه، بسلمه: او یتیملری کیم انفاق ایدیور؟

اِنفِتاح (سذ. عر. [«فتح» دن مص. انفعال] ۱. آچلمه، کشاده اولمه. ذ. ۲. ط. طیقانمش برشیئك آچلمسی، انسدادك ضدی.

اِنفِجار (سذ. عر. [«فجر» دن مص. انفعال] ۱. شفق سوکمه، صباح آچلمه، طاڭ آتمه. ۲. تث. و نبا. بعض محفظه‌لرك وقتی حلولنده کندیلکندن آچلمه‌سی: انفجار انکساری، حاجزی، مصراعی = بونك انواعی.

اِنفِراد (سذ. عر. [«فرد» دن مص. انفعال] آیریلوب تك وتنها قالمه. || علی الانفراد = کندی باشنه، آیری اوله‌رق؛ تك تك، هر بری آیریجه: علی‌الانفراد کلدیلر.

اِنفِراق (سذ. عر. [«فرق» دن مص. انفعال] آیرلمه. ذ.

اَنفَس (ص. عر. [«نفیس» دن ستف.] دها ویا پك قیمتلی ومقبول، پك لطیف و یا لذیذ: آناطولینك انفس معمولاتی

خالیلردر: آیدینده انفس اوزوم وانجیر چیقار.

اَنفُس { سذ. جـ. عر. فد: نفس. با: نفس، نفوس.

اِنفِساح { سذ. عر. [«فسح» دن مصـ. انفعال] گگیشلنمه، بوللانمه. ‖ ط. انفساح عضوی = بر عضوك ایفای وظیفه ایده‌میه‌جك صورتده گگیشلیوب بطال اولمسی.

اِنفِساخ { سذ. عر. [«فسخ» دن مصـ. انفعال] بوزلمه، حکمسز قالمه، مفسوخ ومنفسخ اولمه: قوانین عتیقه‌نك انفساخ احکامی.

اِنفِساد { سذ. عر. [«فساد» دن مصـ. انفعال] بوزلمه. ز.

اِنفِصال { سذ. عر. [«فصل» دن مصـ. انفعال] ١. آیرلمه، برینی ترك ایدوب گیتمه: اونك بورادن انفصالی جائز دکلدر. ٢. عزل اولمه، مأموریتندن قالقمه: صوك مأموریتندن انفصالی نه سببه مبنیدر؟ ‖ تـ. اتصال انفصال = کمیکلرك اویناق یرلرنده‌کی ارتباطی.

اَنفَع { ص. عر. [«نافع» دن ستفـ.] دها ویاپك فائده‌لی، پك مفید: انفع بر غدادر. ز.

اِنفِعال { سذ. عر. جـ: انفعالات. [«فعل» دن مصـ. انفعال] ١. کوجنمه، کوجه گیتمه، خاطر قالمه: اوآدمك بویله جزئی بر شیئدن انفعالی = منفعل اولمسی. ٢. فلـ. تأثر. فعل مقابلی که روحك قبول ومطاوعت ایتدیکی هرنوع تحول‌ـ لات وتأثراتی شاملدر. [فر. Passion]

اِنفِکاك { سذ. عر. [«فك» دن مصـ. انفعال] ١. آیرلمه، قوپاریلوب آیری دوشمه: پارمغك الدن انفکاکی. ٢. برندن آیرلمه، برینی ترك ایدوب اوراده بولنما‌مه: والینك مرکز ولایتدن انفکاکی: دکاندن انفکاك ایتمز بر تاجر.

اَنفلوئنزه { سـ. فر. Influenza [ظنه کوره عر. «انف العنز» دن] نوبتلی وشدتلی نزله صورتنده نوظهور بر صالغین خسته‌لق، نزلهٔ مستولیه.

اِنفِهام { سذ. عر. [«فهم» دن مصـ. انفعال] آکلاشلمه، منفهم اولمه. ز.

اَنفی { ص. عر. ث: انفیه. تـ. بورنه منسوب ومتعلق.

اَنفِیه { سذ. عر. [اصلنده یاسی شده‌لی اولوب، زبانزدی شده‌سزدر.] بورنه چکیلان جورودلش توتون‌توزی، بورن اوتی: انفیه چکمك: انفیه قوطیسی.

اَنفِیه‌جی { سـ. انفیه یاپان ویا صاتان آدم.

اَنقاض { سذ. جـ. عر. [فد: «نقض» لسانمزده غیر مستعملدر] ییقلمش بر بنانك کراسته‌سی، ییقندی.

اِنقِباض { سذ. عر. [«قبض» دن مصـ. انفعال] ١. چکیلوب طوپلانمه، بوزلمه: صوغوقدن کافهٔ اجسامده آز چوق انقباض حاصل اولور. ٢. صیقندی. قسوت: انقباض درون، انقباض خاطر. ٣. طوتوقلق، پکلك، قبضلق، لینت واسهالك ضدی: انقباضه اوغراق.

اِنقِباضی { ص. عر. ث: انقباضیه. ط. پکلکه منسوب ومتعلق.

اِنقِسام { سذ. عر. جـ: انقسامات. [«قسم» دن مصـ. انفعال] اقسامه آیرلمه، بولنمه، تقسیم اولنمه: آلپ سلسلهٔ جبالی بر چوق شعبه‌لره انقسام ایدیور.

اِنقِضاء { سذ. عر. [«قضاء» دن مصـ. انفعال] بیتمه، توکنمه، وعده ومهلتی کلمه: مدتی انقضاسنده تأدیه اولنه‌جغی مصرحدر.

اِنقِطاع { سذ. عر. [«قطع» دن مصـ. انفعال] ١. کسلمه، آراسی کسلمه، بر دوزی‌یه دوامنه خلل کلمه. ٢. کسلمه، بیتمه، توکنمه، ختام بولمه: اسکی اصوللرك انقطاعی طبیعی ایدی. ٣. هرکسدن کسیلوب بر جهته انتساب واختصاص ایتمه: عبد الله بن زبیره انقطاع ایدنلردن ایدی. [عربیده کثیر الاستعمال اولان بو معنا ایله لسانمزده اندر قوللانیلیر. — منقطع اولمق تعبیری انقطاع ایتمکدن دها مأنوسدر.] ‖ ط. انقطاع اشتها، انقطاع بول، انقطاع عرق [تعرق دکل]، انقطاع نفس [تنفس دکل] وسائره = بونلرك کسلمسی موجب علل مختلفه.

اِنقِلاع { سذ. عر. [«قلع» دن مصـ. انفعال] کوکندن قوپارلمه، سوکلمه. ز.

اِنقِهال { سذ. عر. [«قهول» دن مصـ. انفعال] ط. بسبتون ضعیف ومجالسز دوشمه.

اِنقِیاد { سذ. عر. [«قود، قیادت» دن مصـ. انفعال] اطاعت، رام اولمه، سرفرو ایتمه، بوین اوزاتمه: اهالی انقیاد کوستردکجه کندیلرینی اداره ایدنلرك رفق ورأفتی آرتار: عسکرك ضابطنه انقیادی شرطدر.

اَنَك { ص. [«انك» دن] انمش، ایکدیش اولمش، یورلمش (ارکك حیوان).

اِنکار { سـ. عر. [«نکر» دن مصـ. افعال] ١. طانیما‌مه، قبول وتصدیق ایتمه‌مه، آنامه: تکرینك وارلغنی کیم انکار ایده‌بیلیر؟ ٢. (انسان) یاپدیغنی ویا سویلدیکنی کتم واخفا ایله یاپمدم ویا سویلمدم دیمه‌ده اصرار ایتمه، اقرار واعترافك ضدی: سویلدیکنی، یورجی انکار ایدیور. ٣. رد ایتمه، طانیمامه. ٤. حقـ. مدعی طرفندن دعوی واسناد ایدیلن بر شیئی قبول ایتمیوب رد ایتمه.

اِنکاری { ص. عر. ث: انکاریه. انکاره متعلق، انکاری متضمن: استفهام انکاری = اولماز مقصدیله اولورمی یوللی سؤال.

اَنگَبه { سـ. اووه‌لق یرك اینیش وچیقیشی، چقور وتپه‌لری، غیر مستوی وکونی یر.

نگبه‌لِك { ص. سطحی غیر مستوی یامری یومری (یر).

اَنگَبین { سـ. فا. [بزجه کافك ضمیله شهرت بولمشدر.] بال، عسل. لسـ.

اَنکَر { ص. عر. [«نکر» دن ستفـ.] دها ویاپك منفور ومستکره: انکر اصوات. ز.

اَنگَر { سـ. کنگر دینلن ییبانی انکینارك سوندن چیقان ساقز. غا: چنکل ساقزی.

اَنگَرَك { سـ. پك زهرلی بر کوچك ییلان که انواعی چوقدر، افعی: انگرك ییلانی.

اَنگَروس { سخ. Hongrois [ویا ر. Οὔγγρος دن مأخوذ] اسکی عثمانلیلرك مجارلره ویردکاری اسمدر.

اِنکِسار { سذ. عر. [«کسر» دن مصـ. انفعال] ١. قیرلمه، شکسته اولمه: دوکه دمیردن معمول شیئلرك انکساره قابلیتلری زیاده‌در. ٢. قلب قیرلمه، کوجنمه، خاطر مانده اولمه: اوآدمك بکا انکساره هیچ حق یوقدر: انکسار قلب؛ انکسار خاطر. ٣. بددعا: بروالده اوغلنه هیچ بر وقت یورکدن انکسار ایتمز. [بو اوچنجی معنا عربیده یوقدر.] ٤. م. ضیاشعاعلرینك اثیردن هوایه وهوادن صویه چکرکن تبدیل استقامت ایتملری قاعده‌سی: انکسار ضیا. [فر. Refraction]

اِنکِساف { سذ. عر. [«کسوف» دن مصـ. انفعال] کونشك طوتلمسی، کسوفه اوغرامه، منکسف اولمه.

اِنکِشاف { سذ. عر. جـ: انکشافات. [«کشف» دن مصـ. انفعال] ١. آچلمه، ظاهر وآشکار اولمه، میدانه چیقمه. ٢. بر حال ویا سر معنوینك کورنمه‌سی، تجلی.

اَنگُشت { سـ. فا. پارماق، اصبع. ‖ انکشت بدندان، انکشت بردهان = پارمغنی ایصیرمش، متحیر، متعجب. ‖ انکشت نما = پارمقله کوستریلیر، مشهور.

اَنگُشتَر { سـ. فا. یوزوك، یوزوك حلقه‌سی.

اَنگَل { سـ. مانع، حائل، منع ویا تأخیره سبب اولان شیء، مشکلات: انکل اولمق = مانع اولمق، سبب منع اولمق، مشکلات چیقارمق.

اِنگِلتَره { سخ. [یتا. Inghil-terra] م. اوروپانك منتهای غرب شمالیسنده واقع بیوك جزیره‌نك قسم جنوبیسی وجزیرهٔ مذکوره‌نك بتونیله ایرلانده‌یی دخی حاوی اولان بیوك بریتانیه دولتی.

اِنگِلیز { سـ. ص. ١. انکلتره اهالیسندن اولان آدم، انکلتره‌لی: انکلیزلرك اخلاق، انکلیز قاریسی، انکلیز جوجغی. ٢. انکلتره‌یه وانکلیز قومنه منسوب ومتعلق: انکلیز دولتی، انکلیز لسانی.

اِنگِلیزجه { ص. انکلیزلره مخصوص، انکلیز طور واصولنه تابع: انکلیزجه رقص: انکلیزجه قبول واستقبال. = سـ. انکلیز لسانی: انکلیزجه‌یی اوکرندی. = حـ.

انکلیز طورنده و یا لسانیله: انکلیزجه اوینار؛ انکلیزجه سویلر.

اِنکلیزلِك { سـ. انکلیزلره مخصوص طور وحال.

اَنکِنار { سـ. [اصلی: کنکر] معروف سبزه، عر. ارض‌شوك. [فرانسزلرك Arti-chaut سی (ارض شوك) دن غلط اولـه‌رق کلمشدر.]

اَنگور { سـ. فا. اوزوم ژ. و لـ. ‖ عر. آب‌انکور = شراب، خمر، باده، می.

اَنگول { صـ. تنبل، آغر، مسکین، عاجز.

اَنگیز { صـ. فا. [«انگیختن» فعلندن سمص. صتر. تشکیلنده مستعملدر.] قوپاریجی، ایراث ایدیجی، قاریشدیریجی: فتنه انگیز = فتنه و فساد قاریشدیران.

اَنگین { با: انگبین.

اَنلی { با: انگلی.

اَنَمك { یاخود انه‌مك. فتـ. (ارکك حیوانك) خصیه‌لرنی چیقاروب ارککلکنی کیدرمك، اخصا ایتمك، بورمق: آتی انیوب ایکدیش یاپارلر.

اَنمِله { سئـ. عر. جـ: انامل. پارمق اوجی: انمله پیرای تکریم و تعظیم اولدی = یدمه واصل اولدی. [یالکز بویله تعبیرلرده مستعملدر.]

اَنموذَج { سذ. عر. [فا. نموده دن معرب] نمونه، اورنك.

اَنَمه { یا انه‌مه. سـ. انمك فعلی، اخصا.

اَنِمِش { صـ. خصیه‌لری چیقا-ریلوب ایکدیش ایدلمش، اخصا اولنمش (حیوان).

اَنَمَك { لجـ. خصیه‌لری چیقا-ریلوب ایکدیش ایدلمك، اخصا اولنمق.

اَنوار { سذ. جـ. عر. فد: نور. با: نور.

اَنواع { سذ. جـ. عر. فد: نوع، با: نوع.

اَنوَر { صـ. عر. [«نیر» دن ستفـ.] دها ویاپك نورلی، چوق پارلاق: شرع انور.

اِنهاء { سـذ. عر. [«نهی» دن مصـ. افعال] ١. یتیشدیر-مه، ابلاغ. ژ. ٢. رسمی بر ایشك بر دائرهٔ رسمیه دن مافوقه یازلمسی: ایجابی ولایتدن باب عالی‌یه انها اولندی؛ مأمو-رینك ترفیع ونصبی منصوب اولدقلری دائره‌دن نظارت عائده‌سنه انها اولنور.

اَنهار { سـذ. جـ. عر. فد: نهر. با: نهر.

اِنهِدام { سـذ. عر. [«هدم» دن مصـ. انفعال] ییقلمه، هدم اولنمه، خراب وویران اولمه: جسیم بر بنانك انهدامی سوقاغی سد ایتمشیدی.

اِنهِزام { سذ. عر. [«هزیمت» دن مصـ. انفعال] بوزلمه، مغلوب اولمه، یکلمه: انهزامه اوغرایان عسکر؛ دشمنك انهزا-می. [اصل عربیده معناسی: بوزیلوب قاچمق وبرینه صیغینوب ملجأ ایستمکدر.]

اِنهِماك { سـذ. عر. [«همك» دن مصـ. انفعال] بر شیئك اوزرینه زیاده دوشمه، بیوك بر آرزو ومسارعتله تشبث ایتمه: درسه انهماکله چالیشیور؛ خلقك موده‌یه انهماکی اوروپاده پك جاریدر.

اَنه‌مَك { با: انمك.

اَنیاب { سئـ. جـ. عر. فد: ناب. با: ناب.

اَنیس { صـ. عر. [«انس» دن صشـ.] کوریشیلن آدم، آرقداش، همدم.

اَنیشته { سـ. همشیره و یا خاله زوجی.

اَنی قونی { صـ. حـ. [و دها طو-غریسی اکی قونی] عریض وعمیق، کرکی کبی، لایقیله، عادتا، خاطری صاییلیر: بوکون انی قونی صوغوقدر؛ انی قونی کتابت اوکرنمش.

اَنیك { یاخود اینیك. سـ. ییر-تیجی حیوان یاوریسی: آرسلان، آیی انیکی.

اَنیکلَمك { یا انیکله‌مك. فلـ. (ییرتیجی دیشی حیوان) طوغورمق، یاوریلامق.

اَنین { سـذ. ایکلمه، ایکلدی، زا-ری: آه وانین ایتمك.

اَو { سـ. [اصلی: اوی، ایو، ییو. جـ: اوی] ١. نوع بشردن بهر عائله‌نك آیری اوله‌رق اقامتنه مخصوص محل که طاش وکراسته‌دن و یا تخته‌دن اولور، خانه، بیت، دار، مسکن: کارکیر او، اخشاب او؛ بر قاتلی، ایکی قاتلی او. ٢. کوچك پارچه‌لره منقسم بر شیئك بهر قسمی، خانه: سطرنجده فیل اوی، آت اوی. ٣. بر اوده اقامت ایدنلرك هیئت مجموعه‌سی، عائله، فاملیا، اهل بیت، خانمان: ناموسلی او؛ معتبر او. ٤. صوی، نسل، سلاله، خاندان: روم ایلنده قوانوز اوغلی اوی مشهور ایدی. ‖ اوآدمی = پك تکلیفسز ومحرم آدم. ‖ او اشیاسی = اثاث بیتیه، دوشمه وسائره طاقملری. ‖ او ایشی = دکان و فابریقه‌ده یاپیلیوب اوده قادینلر طرفندن یاپیلان: بو رحل او ایشیدر. ‖ اوبارق = چولق چوجق، اهل وعیال، خانمان. ‖ اوجه = بتون خانه خلقی برلکده: اوجه کزمکه کیتمشیدك. ‖ اوحیوانی = آلیشیق، مأنوس حیوان، یبانی حیوان مقابلی. ‖ او خلقی = عائله افرادیله خدمتجیلر، بر اوده اقامت ایدن آدملر. ‖ اودن، اوده = قادینلر، حرم: اوده دیکدیلر، اودن ایستیورلر. ‖ او صاحبی، صا-حبه‌سی = اوك بیوکی، اوی اداره ایدن، کتخدا، کدبانو. ‖ او غائله‌سی = چولق چوجفك اداره‌سی ایشلری. ‖ او قادینی = اوه باقان وباقمه‌سنی بیلن قادین. ‖ او هکیمی = بر او خلقنه دائما باقان واحوال ومزاجلرینه واقف اولان طبیب. ‖ او یمکی = اوده پیشن وقادینلر طرفندن پیشیریلان یمك. ‖ آخرت اوی = دار آخرت، اوبر دنیا. ‖ آش اوی = مطبخ. ‖ آق او = کوچبه عشیرت؛ قره او = یرلی ومتمکن عشیرت. ‖ جام اوی = چرچوه‌نك منقسم اولدیغی کوزلرك بهری. ‖ جان اوی = معده‌نك اوستی که سوینج وقورقو وسائر تأثراتده اوراده بر خلجان حس اولنور. ‖ دوگون اوی = سور اجرا اولنان خانه؛ سوینج و شنلك خانه‌سی. ‖ کوز اوی = کوزك بولندیغی چقور، خانهٔ چشم.

اُو { ضـ. مفرد غائبه مخصوصدر. (بن، سن، او) جـ: اونلر، آنلر. عر: هو، فا: او، وی: اوکلدی: اونك اوغلیدر: اونلرله برابر ایدی. [بوضمیر مجردك غیری احوالده ینه واو ایله اونك، اوکا، اونی اولمق هم قاعده هم تلفظ عمومی اقتضاسندن ایکن، مدلی الفله آنك، آکا، آنی استعمالی فارسی (آن) اسم اشارتنه تقلیداً می یوقسه بشقه بر سببه می مبنیدر آکلاشیله‌میور.]

اُو { یاخود اول. ش. مفرد غائبه مخصوص اولوب، بعیده اشا-رت ایچوندر؛ قریب ایچون «بو» ومتوسط ایچون «شو» قوللانیلیر. عر: ذلك، تلك. فا. آن. — بعضاً عینی معناسنه کلیر: اوکون اعاده ایتدم؛ ینه اوآدم کلدی؛ حالا او اوده میسکز؟ — بعضاً‌ده مجرد تعظیم ایچون اولور: اول خدای لم یزل حقیچون! او نبی ذیشانك مبارك آغزندن؛ او کریم ابن کریم ابن کریم. — ‖ زمانه دلالت ایدر اسملرله ظروف زمانیه تشکیل ایدر: اوآنده، او ساعت، اوکون، او کیجه، او وقت، او سفر، او دفعه. بونلرك قریب ایچون مقابللری «بو» ایله تشکیل اولنور: بوآنده، بو ساعت و سائره. ‖ کذلك مکان بیان ایدن بعض اسملرله ظروف مکانیه تشکیل ایدر: او یر، او یان، او طرف، او جهت. ‖ او بو، شو بو = اوته‌کی بریکی، خلق. ‖ او قدر = او مقدارده. ‖ او کبی = اویله، او مثللی: اوکبی ایشلرده عجله ایتمك اولماز. ‖ او یولده = اویله، او طور ومسلکده، او کیدیش وترتیبله. [احوال سائره‌ده تصریفجه ضمیر اولان «او» دن فرق اولیوب، جمعی دخی اونلر ویاآنلر اولور. — اسم اشارت اولان «او» نك ضمیر «او» دن تفریق اقتضا ایدر. ضمیر اولانی «بن» و«سن» مقابلی، اسم اشارت اولانی‌ده «بو» و«شو» مقا-بلیدر. اوآدم واوآنلر کبی صفت مقامنده بر اسمله قوللانیلانی اسم اشارتدر. لام ایله «اول» استعمالی بزجه اسکیوب متروك حکمنه کچمش؛ ویالکز کتابت رسمیه‌نك «اول بابده» کبی بعض تعبیراتنه منحصر قالمشدر.]

اُو! { حد. صبرسزلق حسیله قا-ریشیق انفعال وانکسار و تحذیر بیان ایدر: او! بو ایی اولمدی؛ او! بویله‌می اوله‌جقدی یا؟ — بعضاً ده مکرر قوللا-نیلیر: او او! نه‌یاپیورسکز؟ عا.

اَواخِر { صـفـ. جمـ. عر. فد: آخر. با: آخر. = سفـ. جمـ. صوك كونلر، صوك زمانلر: ربيع الاولك اواخرنده، مائهٔ سادسه‌نك اواخرنده. اواخر عمرنده.

اَواسِط { صـفـ. جمـ. عر. فد: اوسط. با: اوسط. = سفـ. جمـ. اورته كونلر، اورته زمانلر، اورته‌لر: محرمك اواسطنده. اون اوچنجی قرن هجری اواسطنده. اواسط عمرنده.

اَوامِر { سفـ. جمـ. عر. فد: امر. با: امر. [بيوردوق و فرمان معناسنه اولان امرك جمعيدر. ايش معناسنه كلن امرك كی ايسه «امور» كلير.]

اَوان { سفـ. عر. وقت. زمان، هنكام: اوان شبابنده. لـ. [مدايله آوان تلفظی غلطدر.]

اَوانی { سفـ. جمـ. عر. [فد: «انا». لسانمزده پك مستعمل دكلدر] قابلر، مطبخ وچای و قهوه وتنوير وسائره طاقملری: اوانیٔ سيم وزر.

اَوائِل { صفـ. جمـ. عر. فد: اول. با: اول. = سفـ. جمـ. ايلك وقتلر، برنجی كونلر. ابتدالر: اوائل رمضانده. ايكنجی قرن هجری اوائلنده. اوائل عمرنده. [يالكزجه (اوائلده) قوللانيلور ايسه ازمنهٔ قديمه‌ده معناسنی افاده ايدر.]

اَوباش { سفـ. جمـ. عر. [فد: «وبش» لسانمزده غير مستعملدر.] آشاغی خلق، آياق طاقمی، چاپقين كروهی، كلخان بكلری: اوباش محله.

اوْبروق { صـ. [«اوبرومق»دن. — چـ: اوبروك.] چقورلی، چقورلری اولان، انكبه‌لك، مجوف، مقعر: اوبروق بر تارله. مر.

اوْبروقلق { صـ. چقورلری چوق، انكبه‌لك: اوبروقلق بر. مر.

اوْبرولامَق { يا اوبرولمق. فل. [چـ: اوبرولمالك] چقورلانمق. اويلق، چقور چقور اولمق. مر.

اوْبرومَق { فل. (قويو) چوكمك، بر چقور حالنده قالمق. مر.

اوْبَك { ـ. يغين، طوب، بلوك، طاقم: خلق اوبك اوبك اوشوشمشلردی.

اوْبور { صـ. طويماز. چوق ير، يمك خصوصنده طمعكار، پيس بوغاز. = ـ. طويمازلق، اوبورلق، يمك خصوصنده طمعكارلق. [آبور چوبورك ده اصلی اوبور چوبور اولسه كركدر. با: آبورچوبور.]

اوْبورلق { ـ. طويمازلق، يمك خصوصنده طمعكارلق، پيس بوغازلق.

اوْبوز { ياخود:

اوْبوس { ـ. [فر. Obus] كوچك خمپره، دانه. || اوبوس طوپی = بر نوع هاون.

اوْبه { ـ. ١. برقاچ بلوكه منقسم بيوك و اوزون كوچبه چادری، خركاه. ٢. چادر خلق، كوچبه عائله‌سی.

اوپ { د. «او» ايله باشلايان بعض صفتلرك باشنه قونور ادات مبالغه‌در: اوپ اوزون = پك اوزون.

اوْپ { ـ. تقـ. كوكس، صدر، سينه. مر.

اوْپدِرمَك { ياخود اوپديرمك. فتـ. اوپمكه سوق واجبار ويا مساعده ايتمك: هر كسه اتكنی اوپديرر؛ كيمسه‌يه النی اوپديرمز.

اوْپَرا { ياأوپره. ـ. [ايتا. Opera] منظوم ومكمل صورتده موسيقيه اوپديريلوب چالغی ايله اوينانيلير تياترو اويونی: كوزل بر اوپرا يازدی، نظم ايتدی. ٢. بويله اويونلرك اجراسنه مخصوص تياترو: پارس اوپراسی، ايتاليان اوپراسی.

اوْپُش { ياخود اوپوش. ـ. اوپمك فعلی، اوپمه، بوسه، قبله: كوكرجينلر بر طاتلی اوپشله اوپشيورلردی.

اوْپُشدِرمَك { يا اوپوشديرمك. فتـ. ١. اوپشمكه يعنی بربرينی اوپمكه سوق واجبار ايتمك: قوشلری طاتلی طاتلی اوپشديرن شیٔ حس ايتدكلری عشق وشوقدر. ٢. بارشديرمق، مصالحه ايتديرمك: عاقبت كنديلرينی اوپشدرمكه موفق اولدق.

اوْپُشمَك { فشـ. ١. بربرينی اوپمك، بوسه ويروب آلمق: طوداق طوداغه اوپشديلر. ٢. بارشمق، مصالحه ايتمك: عاقبت فلانك توسطيله اوپشوب آره‌لرنده برشیٔ قالمدی.

اوْپكه { يا اوفكه. با: اوگكه.

اوْپُلمَك { فجـ. تقبيل اولنمق: طاش اوپليرمی؟ الی اوپلير آدمدر = شايان حرمت.

اوْپمَك { فتـ. بوسه آلمق تقبيل ايتمك: كوچك چوجوقلری چوق اوپمك صحت وتربيه‌لرينه مضردر. || ال، آياق، اتك اوپمك = بو صورتله ايفا اولنور بعض مراسمی يرينه كتيرمك. || ال اوپمك = حرمت وتعظيم ايتمك. || ال اتك اوپمك = رجا ونياز ايتمك. || ير اوپمك = كمال تعظيم ايله دخول وتلقیٔ امر راسمه‌سنی ايفا ايتمك. || اوبوب باشه قومق = چوق معزز ومحترم طوتمق.

اَوَت { [اصلی: اوگات، اووات] ادات تصديقدر، نعم، بلی، های های، اويله‌در: بو ايش بويله‌ميدر؟ — اوت. [افندم تعبيريله تعقيب اولنمق ظرافت اقتضاسندندر:] اوت افندم.

اوْت { ـ. [«ت» حركه‌لنديكی وقت دخی «د»ه قلب اولنماز] ١. خشبی اولميان وقيشين ياپراق و ساق دوشن نبات. حشيش. كياه. تازه، ياش، يشيل اوت: قوری اوت. ٢. علاج، دوا: حكيم براوت ويردی؛ بر اوت ايچدم. [طب قديمده علاجلرك منحصراً نباتی اولمسندندر. فقط استانبول لهجه‌سنده مستعمل دكلدر.] ٣. حيوان يمی، علف: حيوانه اوت وير. [بو مقامده كياه استعمالی عبثدر.] || سميز اوت = عر. بقلة الحمقاء دينان بر سبزه كه ياپراقلری قالينجه وطعمی اكشيجه اولور. || بالق اوتی = بالقلری سرسم ايدوب آولامغه مخصوص حب.

اوْت { ياخود اود. ـ. [«ت» حركه‌لندكده «د» اولور.] ١. آتش، نار: كناهكار جهنم اودينه مستحق اولور. ٢. ياقيجی علاج وعلى الخصوص قيلاری دوشورمك ايچون قوللانيلان زرنيخ: اوت طوتمق. || آغز اوتی = فاليه دلكنه قونيلان باروت. || اوت يالينی = آلو، لهيب. || اوت يری، اوت طاشی = حمامده زرنيخ قوللانمغه مخصوص محل. || طوب اوتی = اسير كتمين، عمومه عائد اولان مالی بول كيسه‌دن صرف.

اَوتاد { سفـ. جمـ. عر. فد: وتد. ا: وتد.

اَوتار { سفـ. جمـ. عر. فد: وتر. با: وتر.

اوْتارمَق { فتـ. [«اوت»دن] اوتلاتمق، رعی ايتمك، (چوجق) قوزی كزديروب اوتلاتمق، بسلمك.

اوْتاغ { ـ. و:

اوْتاق { ـ. [ايچنده آتش ياند. يغيچون «اوت» دن، ويا «اوتورمق» دن مشتق اولسه كركدر. — «ق» حركه‌لنجه «غ» اولور. — «غ» ايله فارسی‌يه دخی كچمش اولديغندن، اوطريقله «اوتاغ همايون» تعبيری غلط دكلدر.] حكمداران وسائر بيوكلره مخصوص واسع يوكسك اتكلی وسوسلی چادر، بيوك خيمه، خركاه، طارم: اوتاق قورديلر. [«اوطه» بوندن مأخوذ اولسه كركدر.]

اوْتاقجی { ـ. ١. اوتاق ديكن بيوك چادرلری ياپان وصاتان، چادرجی: اوتاقجيلر چارشيسی. ٢. اردوده اوتاق قورمغله مكلف افرادك هر بری.

اوتان { ـ. حيا، محجوبيت، حجالت، شرم. مر.

اوتاندِرمَق { فتـ. ١. بشقه‌سنك اوتانمسنی موجب اولمق. حيا ومحجوبيت ويرمك: چوجغی اوتانديرميكز. ٢. كندی طرفدارينك محجوبيت وخجالتنی موجب اوله‌جق بر سوز سويلك ويا ايش ياپمق: او خدمته تعيينكزه توسط ايده‌يم آما صكره‌نی اوتانديرميه‌سك. ٣. لطف ديده‌سنی مقابله‌دن عاجز براقه‌جق درجه‌ده ايلك ايتمك، اكرام واحسانيله محجوب ايتمك: بو لطف وكرمله بزی اوتانديرديكز. [بو مقامده محجوب ايتمك تعبيری دها مستعمل و مناسبدر.]

اوتانغاج { صـ. چوق اوتانان، بيوكلرك حضورينه وجمعيتكا هلره چيقديغنده كنديسنده بر تلاش وتأثر طويوب قيزاران و سربست لقردی سويليه‌مين، اوتانه‌جق بر حركتده بولنمقسزين بلا سبب اوتانان، محجوب، شرمنده: پك اوتانغاج بر چوجق.

اوتانغاجلق { ـ. بلا سبب اوتانان آدمك حالی، محجوبيت.

اوتانغان { ص. اوتانان، اوتانقاج، محجوب.

اوتانماز { ص. اوتانمسی اولمیان آدم، عارسز، بی‌حیا، کستاخ.

اوتانمق { فل. [هر نه قدر واو مقبوضه ایله تلفظ اولنورسه‌ده، واو مبسوطه ایله آتش دیمك اولان «اوت»دن مشتقدر.] برکوتی‌ایش ویا سوزدن ویاخود بلا سبب قیزارمق، محجوب وشرمنده اولمق، خجالت چکمك : یانه جیقمغه اوتاندم؛ او سوزی سویلکه اوتانمازمیسك؟ انسان حقنی ایستمکدن اوتانیر می؟ اوتانه‌جق بر شیٔ سویلدم؛ چوجقدر اوتانیور.

اوتانمه { ــ. اوتانمق فعلی، محجوبیت، شرم، خجالت.

اوتانه‌جق { ص. ١. اوتانه‌بیلیر، قابل محجوبیت : هیچ اوتانه‌جق آدمه بکزیورمی؟ او اوتانه‌جق آدم دکلدر. ٢. اوتانمغی موجب، باعث محجوبیت و خجالت، معیوب : اوتانه‌جق بر ایش یاپمدم. ٣. کندیسندن اوتانیلیر، تکلیفلی، تکلفلی معامله‌یه محتاج، یبانجی : اوقدر تکلفاته نه حاجت؟ ایچمزده اوتانه‌جق کیمسه یوقدر؛ اوتانه‌جق بر مسافر کلسه نره‌ده یاتیره‌جغز؟

اوتانیش { ــ. اوتانمق فعلی و طرزی، محجوبیت، خجالت، شرم : بو نه اوتانیشدر؟

اوتانیق { ص. اوتانقاج، محجوب، شرمنده.

اوتانیقلق { ــ. اوتانغاجلق، مح...

اوتدیرمك { فتـ. ١. اوتمکه یعنی لحن ایله باغرمغه وتغنی ایتمکه سوق واجبار ایتمك : خروسی، قناریه‌یی اوتدیرمك. ٢. نفسله چالینان بر چالغی‌یه اوفله‌یوب چالمق : دودوکی، بوری‌یی اوتدیرمك. ٣. چوق باغره‌رق ویا چالوب تغنی ایده‌رك چینلاتمق، طنین انداز ایتمك : بتون کیجه طاغلری اوتدیردی.

اوترمق { اوتری وساره. با : اوتورمق وساره.

اوتری { یا اوتره. ــ. خط عر. بینك اوزرنده یازیلان حرکانك اوچنجیسی (ُ) که عربیده u یاخود ou وترکجه‌ده درت درلو اوقونور واکثریا واو ایله تقویه ایدلمش اولور، ضمه. لساننمزده تلفظنه کوره انواعی بروجه آتیدر : قبالی اوترینك قالینی (ضمهٔ ثقیلهٔ مقبوضه) : و = ou، اینجه‌سی (ضمهٔ خفیفهٔ مقبوضه) : وْ = u : آچیق اوترینك قالینی (ضمهٔ ثقیلهٔ مبسوطه) : وَ = o، اینجه‌سی (ضمهٔ خفیفهٔ مبسوطه) : وَ = œu. لاتین حروفیله ساده اوله‌رق وآلمانجه‌یه تطبیقاً شویله یازیله‌بیلیر : ü, o, ö, u || ایکی اوتری=عربیده ضمه تنوینی (ٌ).

اوتش { یا اوتوش. ــ. اوتمك فعلی و طرزی، لحن، تغنی : بو نه کوزل اوتش! بو خروسك اوتشی نه تحف.

اوتشمك { فشـ. بربرینه قارشی ویاهپ بردن اوتمك : قوشلر اوتشمکه باشلادیلر.

اوتلاتدیرمق { فتـ. (حیواناتی) رعی ایتدیروب اوت یدیرتمك : قویونلری کیمه اوتلاتدیریورسکز؟

اوتلاتمق { فتـ. (حیواناتی) کزدیروب اوت یدیرمك، رعی ایتمك : قویونلری اوتلاتمق ایچون مرعی لازم.

اوتلاق { ــ. [«اوتلامق» دن] ١. حیواناتی اوتلاته‌جق یر، مرعی. ٢. اوتی چوق یر، چایر.

اوتلاقیه { ــ. [غلط فاحش] میری‌یه عائد مرعالرك اجرتی، کرامی، بونلردن آلنان واردات.

اوتلامق { فل. [نبات دیمك اولان «اوت» دن] (حیوان) کزوب یردن تازه اوت و یاپراق و سائره یمك، ارتعا ایتمك : اووه‌نك کنارلرنده بیکلرجه قویونلر اوتلایوردی. || مجـ. حیوان کبی یاشامق، بر شیئدن خبری اولمامق.

اوتلامق { فتـ. [آتش دیمك اولان «اوت» دن] آتش اورمق، یاقمق، احراق ایتمك. مر.

اوتلانمق { فل. [نبات دیمك اولان «اوت» دن] (حیوان) کزه‌رك یردن اوت یمك، ارتعا ایتمك، اوتلامق. = فجـ. (مرعی) حیوانلر طرفندن ینوب استهلاك اولنمق، اوتی یمك : مرعالرك جمله‌سی اوتلاندی.

اوتلانمق { فجـ. [آتش دیمك اولان «اوت» دن] یاقلمق، آتش ویرلمك، احراق اولنمق. مر.

اوتلق { ــ. [نبات دیمك اولان «اوت» دن] اوتله مستور یر، چایر، مرعی. ٢. قورو اوتك بیغلدیغی محل، اوت یغینی.

اوتلق { ــ. [آتش دیمك اولان «اوت» دن] فالیه دلیکنه مخصوص اینجه باروت. = ص. کبی‌ده قوللانیلیر : اوتلق باروت= آغز اوتی.

اوتلکن { یا اوتله‌کن. ــ. صیغیرجق نوعندن چوق اوتر برجنس سیاه کوچك قوش.

اوتلکو { ــ. هواده چوق دور ایدر بر نوع کرکس قوشی، اوشاق قاپان.

اوتلمك { یاخو اوتلمك. فجـ. ١. اویونده یکلمك، مغلوب اولمق، غائب ایتمك. ٢. تقـ. عفو اولنمق، (قصوره) باقلمامق.

اوتلمك { فجـ. تغنی ایدلمك : بویله اوتلیرمی؟

اوتلمك { یاخود اوتله‌مك. فل. سویلنیلان شیئه قولاق آصمقسزین متصل اوت دیوب تصدیق ایتمك.

اوتلی باغه { قره قورباغه.

اوتمق { فتـ. و :

اوتمك { یاخود اوتمك. فتـ. اویونده مغلوب ایتمك، یکمك، قزانمق.

اوتمك { مض : اوتر. فل. ١. لقردیسز و یالکز الحانله تغنی وترنم ایتمك : قوشلر، بلبل، خروس اوتمك؛ بو قناریه نه کوزل اوتیور. ٢. (نفس ویا هوا ایله چالینان بر چالغی) چالینمق، سس چیقارمق : بوری اوتدی؛ بو قلارنته اوتمیور. ٣. (ایچی بوش ومجوف شیٔ) سس چیقارمق : بو شیشه اوتیور. ٤. عکس صدا ایله چینلامق، طنین انداز اولمق : حمامك قبه‌سی اوتیوردی؛ شرقیلرندن طاغلر اوتیوردی. ٥. مجـ. معناسز چوق لقردیلر سویلمك، جان جان ایتمك : بتون کون اوتوب طوردی. || بوریسی اوتمك = نافذ الکلم اولمق. || قولاق اوتمك = چینلامق.

اوتمه { ــ. اوتمك فعلی. با : اوتمك.

اوتو { یاخود اوتی. ــ. ١. ایصیتمش دمیرله اثواب وقماشلره ویریلن پرداخت و بونك اجراسی : بو چماشیرك اوتوسی هیچ ایی دکلدر. ٢. قیزغین دمیرله درینك وپاچه‌نك توکارینی یاقمق فعلی. ٣. قماشلری پرداخت ایتمکه ویا توکاری یاقمغه مخصوص دمیر.

اوتوجی { ــ. ١. چماشیر وقماش و سائره‌یه صیجاق دمیرله پرداخت ویرن آدم : بو اوده مخصوص بر اوتوجی لازم. ٢. پاچه‌لرك توکارینی قیزغین دمیرله یاقوب حاضرلایان آدم. ٣. جیقیق کمیکلری یرینه قویان چیقیقجی. [بو اوچنجی معنا ایله استعمالی بزجه متروکدر.]

اوتوجیلك { ــ. اوتوجی صنعت ووظیفه‌سی.

اوتوراق { ــ. [«اوتورمق» دن ــ «ق» حرکه‌لندکده «غ» ه تحول ایدر.] ١. اوتورمه، مکث، آرام، درنك : او قیش ارضرومده اوتوراق طوتدیلر. ٢. اوتوریله‌جق یر، اوتوریلان یر، مرکز، مقام. ٣. اوتوریله‌جق یر، صره، صفه. ٤. اثنای سیر وسفرده یول اوزرنده بر یرده اولنان مکث واستراحت : بش کون عسکره اوتوراق ویردی. ٥. بر شیئك یره دکه‌جك جهتی، قاعده. ٦. قایقده کورکجیلور ایکن اوتوریلان یر. ٧. اوطه ایچنده دفع حاجت ایچون قوللانیلان قاب، ه‌ورز، لازملی. = ص. ١. استراحت ایدن، اثنای سیروسفرده موقتاً استراحتده بولنان : بش کون اوتوراق قالدق. ٢. ایشدن کسلمش، عملمانده، متقاعد.

اوتوراقلق { ــ. تقاعد معاشی.

اوتوراقلی { ص. ١. یره کلن طرفی کنیش اولمغله یرنده صاغلام طوران : اوتوراقلی شیشه. ٢. عرض و طولی ارتفاعندن زیاده اولمغله متانتی زیاده کورینن بنا و سائره : اوتوراقلی او.

اوتورتمق { فتـ. ١. اوتورمغه سوق واجبار ویا مساعده ایتمك. ٢. قوندیرمق، یرلشدیرمك، وضع ایتمك : سوکه طاشلرینی ستونلرك اوزرینه اوتورتمق اقتضا ایدر. ٣. (کمی‌یی) صیغه اوغراتمق،

دیبی یره دكدیرمك : قپودان كمی‌یی اوتورتدی .

اوتورتمه { ص. اوتوردلمش، یرلشدیرلمش، موضوع. || پاطلیجان اوتورتمه‌سی = تكرلك تكرلك كسیلوب صحنده اوتوردلمش پاطلیجان ایله قیمه‌دن یاپیلوریمك .

اوتوردلمق { فج. ۱. اوتورمغه سوق واجبار ایدلمك، اقعاد اولنمق : بر صندالیه‌یه اوتوردلدی. ۲. یرلشدیرلمك، وضع اولنمق : بو طاش دیوارك اوزرینه اوتوردیه‌جقدر .

اوتورش { س. اوتورمق فعلی وطرزی : بو نصل اوتورش .

اوتورشمق { فل . یاتیشمق، كسب سكونت ایتمك : قارغاشه‌لق، فرطونه اوتورشدی .

اوتورلمق { فج. قعود ویا مكث واقامت ایدلمك : بوراده اوتورلماز؛ اوراده قاچ كون اوتوریله‌جقدر؟ بتون كون ایشسز اوتوریلورمی؟

اوتورمق { مض : اوتورور. فل. [اصلی وچ : اولتورمق] ۱. آیاقلری طوپلایوب مقعدك اوزرینه یرلشمك، بدنك یالكز یوقاری قسمی قائم اوله‌جق صورتده وضعیت آلمق، قعود ایتمك : یره اوتورمق، صندالیه اوزرینه اوتورمق. ۲. حركت ایتمیوب طورمق، قالمق، مكث ایتمك، اكلنمك : بوراده قاچ كون اوتوره‌جقز؟ ۳. ساكن اولمق، اقامت ایتمك : بو اوده اوتوریورم؛ یازین بوغاز ایچنده اوتورور. ۴. هیچ بر ایشله مشغول اولمیوب استراحت ایتمك، ایشسز وقت كچیرمك : بتون كون اوتوره‌جقكزه بر شی اوقوسه‌كز آ. ۵. چوكمك، آشاغی ایتمك : بو او اوتورمش؛ یاپیلان ریختم بر آرشین اوتوردی. ۶. (كمیك) دیبی صیغده طوپراغه طوقنمق، قره‌یه كلمك : آز قالدی واپور اوتوریوردی. ۷. (بر مایعك تورتیسی) دیبه چوكمك، سوزلمك، ترسب ایتمك : اشباع درجه‌سندن زیاده كلن املاحك فضله‌سی شیشه‌نك دیبنه اوتورور. || آشاغی اوتورمق = راحت ایتمك . || اكری اوتورمق = بی ادبانه وضعیت آلمق . || قان اوتورمق = قان طوپلانوب بره و قیرمزی بر حالده كورنمك : كوزمه قان اوتوردی. || قولوچقه‌یه اوتورمق = طاؤق وسائره پلیچ چیقارمق اوزره یمورطه‌لرك اوزرینه یاتمق؛ مج. دائما بر یرده قالوب حركت ایتمه‌مك .

اوتورمه { س. ۱. اوتورمق فعلی. با : اوتورمق ۲. آلتوندن بر شیئك اوزرینه قاقلمش بیوك الماس ویا دیكر طاش. ۳. سیزه اوزرینه قوندیرلمش قوش باشی كباب .

اوتوری { یاخود اوتری. حج. [اصلی : اسرار واجرا ایتمك دیمك اولان «اوتكارمك» دن «اوتكاری»] سبب وعلت بیان ایدر، طولایی، اجلدن، بناءً علی : بوندن اوتوری = بوندن طولایی، بو اجلدن بو سببدن، بناءً علیه؛ نه‌دن اوتوری = نه‌سببه‌مبنی ؟

اوتوز { عد. اوچ كره اون، ثلثین .

اوتوزر { عد. بهرینه ویا بهر دفعه سنده اوتوز : جمله‌سنه اوتوزر غروش ویرلدی.

اوتوزلامق { فل. اوتوز یاشنه بالغ اولمق : اوراده ارككلر اوتوزلامینجه اولنمزلر .

اوتوزلق { ص. ۱. اوتوزقسمدن مركب. ۲. اوتوز آرشین یاخود قاریش ویا دیكر براولچی ایله اوتوز بوینده ویا اكنده بولنان : اوتوزلق دیرك، تخته. ۳. اوتوز غروش یا پاره وسائره دكرنده اولان : اوتوزلق چوخه. ٤. اوتوز یاشنده بولنان : اوتوزلق بر آدم. = س. اوتوزقسمه منقسم مثلا اوتوز غروش ویا پاره قیمتنده سكهٔ صحیحه ویا موهومه واعتباریه : بوكا بر اوتوزلق ویره‌یم می؟

اوتوزنجی { ص. یكرمی طقوزدن صكره كلن، اوتوز درجه ومرتبه‌سنده بولنان : آیك اوتوزنجی كونی؛ هجرت نبویه‌نك اوتوزنجی سنه‌سی؛ یوز اوتوزنجی الخ .

اوتوسز { یا اوتیسز. ص. صیجاق دمیرله پرداخت ایدلمه‌مش، اوتولنمه‌مش (چماشیر وسائره) .

اوتوش { با : اوتش .

اوتولتمك { فتـ. ۱. صیجاق دمیرله پرداخت ایتدیرمك : بو چماشیری كیمه اوتولتملی؟ ۲. دری ویاحیوانك توكلرینی یاقدیرمق .

اوتولمك { یا اوتوله‌مك. فتـ. ۱. صیجاق دمیرله پرداخت ایتمك، اوتودن كچیرمك : چماشیری اوتولدی. ۲. قیزغین دمیرله توكلرینی یاقوب تمیزلمك : پاچه‌لری اوتولیوب حاضر صاتارلر. ۳. (چیقیق كمیكی) یرینه قومق، تجبیر ایتمك. [بو اوچنجی معنا ایله استعمالی بزجه متروكدر.]

اوتوله { س. اوتولمك فعلی. با : اوتولمك .

اوتولنمك { فل. فج. ۱. صیجاق دمیرله پرداخت ایدلمك، اوتودن كچیرلمك : چماشیرك هپسی اوتولندی. ۲. قیزغین دمیرله توكلری یاقیلوب تمیزلنمك : پاچه‌لر دها اوتولنمدی. ۳. آتشده‌ویاآلوده آلازلانمق. ٤. (حیوان) قضاءً توكلرینی یاقمق : بو كدی نره‌ده اوتولندی ؟

اوتومه { س. آتشده آلازلنمش تازه بغدای كه بدویلرك پك سودكاری شیئدر، فریك .

اوتون { س. عفو، صفح، مغفرت. [بزجه متروك ایسه‌ده، احیاسی الزم كوزل بر لغتدر.]

اوته { ظم. [«او» اسم اشارتیله مكان بیان ایدن «ته» یاخود «تا» اداتندن مركب. ج : اوتا.] ۱. اوزاقده، اوزاقجه، محلك بعیدینه اشارت ایچوندر، قریبنه اشارت ایچون اولان «بری» مقابلی : اوته‌ده اوتور؛ اوته‌یه كیت. ۲. دها اوزاق، دها ایلری اولان یر : اورایه قدر بیلیرم اوته‌سنه قاریشمام؛ ۷۵ عرض جنوبیسنك اوته‌سی مجهولدر. ۳. بر شیئك آرقه‌سنده بولنان، ماوراء : دكیزك اوته‌سنه كچمك؛ چایك اوته‌سندن كلمك. = ظر. زمان بعیده اشارت ایچوندر، اسكی واوزاق زمان : اوته‌دن، اوته‌دن بری = اسكیدن، اسكیدن بری، من القدیم. = ص. ۱. دیكر، اوزاقجه بولنان : اوته كون = اوزاقجه بولنان، پك یقین اولمیان بر كون، بر قاچ كون اول. ۲. اوبر طرفده‌كی : نهرك اوته یاقه‌سی؛ اوته طرف. || اوته بری = شو بو، مختلف شیئلر : اوته بری آلمغه كیدیوردم. || اوته‌ده بریده = شوراده بوراده، مختلف یرلرده؛ اوته سنده برسنده = مختلف محللرنده. || اوته‌سنه وارمق = پك ایلری كیتمك، حدی تجاوز ایتمك. || اوته‌سنی بری ایتمك = تسویه ایتمك، یوله یاتیرمق، اصلاح ایتمك .

اوته‌كی { ص. ۱. اوزارق، دها اوزاقجه بولنان، دیكر برینه نسبتله اوزاق اولان، بعیده اشارت ایچون اولوب قریبه مخصوص اولان «بریكی» مقابلیدر : بریكنی بیلیرم لكن اوته‌كی كیم ؟ ۲. دیكر، بشقه، اوبر : اوته‌كی ایش نصل اولدی؟ اوته‌كی اوه نقل ایده‌جكز. || اوته‌كی بریكی = مبهم اشخاص، خلق : اوته‌كی بریكی كلیر .

اوتی { اوتیلك وسائره. با : اوتو وسائره .

اوثان { سد. جـ. عر. [فد : «وثن» بزجه غیرمستعمل] بتلر، اصنام : عبادت اوثان، كسر اوثان .

اوج { سد. عر. [فا. «اوك» دن معرب] هـ. سیارات محركلرینك مركزدن اك اوزاق نقطه‌لری، مقابلی : حضیض. || مج. بر شیئك نهایت درجه‌سی، اك عالی مرتبه‌سی : اوج اقبالنه واصل اولمشیدی. اوج بالادخی دینلیر .

اوج { س. ۱. بر شیئك سیوری تپه‌سی : ایكنه، مزراق، قازیق اوجی. ۲. كنار، طرف، یان : دنیانك بر اوجنده، كوزك اوجی. ۳. صوك، غایت، منتها : اوجی اورته‌سی بللی دكل. ٤. كوشه، بورن : قره‌نك دكیزه كیرمش بر اوجی. ٥. باش، تپه : ممه اوجی، چبان اوجی. ٦. مج. سبب، وجه، یوز : طمع اوجندن بلایه دوشمك. || اوج اوجه = طولاً متصل : دیركلری اوج اوجه دیزمك. || اوجدن اوجه = افراطدن تفریطه. || بر اوجدن بر اوجه = بر یاندن بر یانه، بوینه. || اوجنی اورته‌سنی بولمق = كسدیرمك، قرار ویرمك. || ایپ اوجی = سررشته، اماره، وسیله . || ایپ اوجی

ویرمك = سببیت ویرمك، بهانه اتخاذ اولنه‌جق بر حركتده بولنمق. || باش اوجی = یاتان آدمك یاصدیق طرفی: ومج. قرب، یان: باش اوجنه دیكلمك، باش اوجندن آیرلمامق. || اوجنی بولمق = حل وفصل ایتمك؛ اوجی بولنماز = حل و فصلی مشكل؛ پایانسز. || بورن اوجی = قرب: بورننك اوجنده‌در = پك یقیندر. || دیلك اوجنده = در خاطر ایدیلوب تام سویلنه‌جك وقتده قاچیریلان برشیٔ حقنده ایراد اولنور: اونك اسمی دیلك اوجنده‌در. || اوجنی قاچیرمق، اوجنی آلتنده قاچیرمق = حسابی شاشیرمق، ضرر، افلاس ایتمك. || قلم اوجی = صاپه طاقیلان دمیر قلم. || اوج ویرمك = ۱. ظهور ایتمك، كوزكمك. ۲. بیتمك، سورمك، نابت اولمق.

اوج { س. ۱. انتقام، ثار: اوج آلمق = انتقام آلمق، اخذ ثار ایتمك. ۲. بحث، اوكدول، یادس: اوج طوتمق.

اوجا { یاخود اوجه س. قویروق صوقوی، مقعدك اوستنده‌كی كمیك، نعلبه.

اَوجاع { سذ. ج. عر. فد: وجع. با: وجع.

اوجاق { س. [ابلكه «اوت» دن] ۱. آتش یانان یر، كانون: اوطه، مطبخ اوجاغی؛ اوجاق باشندن آیرلماز. ۲. طومانك چیقمسیچون دیوارده آچلمش دلیك وطامدن یوقاری چیقان باجه: اوجاقلری تمیزلملی؛ اوجاق سوپوركه‌سی. ۳. معدنجیلرك معدن اریتدكلری یر، قالخانه. ٤. كیرج یاقدقلری یر، كیرج فرونی: كیرج اوجاغی. ٥. طاش و معدن چیقارمق ایچون آچیلان چقور ویا قیو: طاش اوجاغی، معدن اوجاغی. ٦. تحت الارض اولان صو یولی ولغم وسائره‌نك مختلف محللرنده یاپیلان باجه‌لركه آچیلوب قپانیر: صو یولی، لغم اوجاغی. ۷. باغچه‌نك بر جنس سبزه زرعنه آیرلمش واطرافی یوكسلدیلوب چقور قالمش تارله‌سی: باطلیجان، خیار اوجاغی. ۸. مج. آتشی سوگمز خاندان، بیوك عائله: روم ایلینك الك معروف اوجاقلری. ۹. مرتب صنف عسكری: یكیچری اوجاغی. || اوجاق چكركه‌سی = اوراق قوشی. || اوجاق خلق = سابقده پیاده عسكری. [سواری‌یه بلوك خلق دیرلردی.] || اوجاغه دوشمك = التجا ایدوب حمایه وصحابت ایستمك: اوجاغكزه دوشدم. || اوجاق سوگندیرمك، اوجاغه انجیر دیكمك = بر عائله‌نك محوینه سبب اولمق.

اوجاقچی { س. اوجاقلری سوپوروب تمیزلمكله كچینن آدم، اوجاق سوپوریجی.

اوجاقچیلق { س. اوجاقلری سوپوروب تمیزلینك حال وصنعتی، اوجاقچی صنعتی.

اوجاقلق { س. ۱. مطبخك آتش یانان یری، مطبخ اوجاغی. ۲. دومان چیقمق ایچون چاتیده آچلمش بیوك باجه. ۳. ایری كراسته، تمل دیركی. ٤. سابقده ارثاً انتقال ایتمك اوزره برینه ویریلان وظیفه و مالكانه. = ص. اوجاغه مخصوص ویا منسوب ومتعلق. || اوجاقلق دمیر = جان قورتاران دمیری، بیوك لنكر.

اوجالامَق { فل. اوجه كیتمك، یوكسكه چیقمق.

اوجرا { یاخود:

اوجراق { ص. پك اوجده وكنارده بولنان: اوجرا بر یردر. [عربی ظنیله همجراء یازلمسی خطادر.]

اوجِرمَك { فل. بحث ایتمك، یادس طوتمق.

اوجِشمَك { فش. بریله بحث ایتمك، یادس طوتیشمق.

اَوجِك { و:

اَوجِكز { س. كوچك خانه، فقیرانه او.

اَوجكیر { ص. فا. اعر. اوج = م. فا. گرفتن = طوتمق] الك یوكسك درجه‌یه واصل اولان، الك بالایه چیقمش.

اوجلی { ص. اوجی اولان، تپه‌سی سیوری بولنان.

اَوجُمَند { س. [فا. «انجمن» دن غلط] طوپ، یغین، كومه، طوپلانه: كلك براوجمند اولەلم. = ص. طوپلی، اداره‌لی، اوینی منتظم طوتان: اوجمند بر قادین. [بو ایكنجی معنا هم «طوپ وطوپلی» معناسندن هم ده «او» دن مشتق ظن اولنمسندن تولد ایتمشدر.]

اوجوز { ص. بدل وثمنی آز اولان، بهالی ضدی، رخیص، اهون: ذخیره بوسنه پك اوجوزدر = ح. ۱. آز بدل مقابلنده، اهون اوله‌رق: بوآتی پك اوجوز آلمشسكز؛ بوآدم اوجوز صاتار. ۲. مج. آز زحمتله، پك قولای: اوجوز قورتلدق.

اوجوزجی { ص. ۱. اوجوز مال صاتان (صاتیجی) ۲. اوجوز شیئلر آرایوب صاتین آلان آدم.

اوجوزلاتمَق { یا اوجوزلتمق. فت. فیآتنی ایندیرمك، اوجوز صاتمق.

اوجوزلامَق { یا اوجوزلمق. فل. اوجوز اولمق، فیآتی تنزل ایتمك، اهون صاتلمغه باشلامق: چیلك خیلی اوجوزلامش.

اوجوزلق { س. آشاغی فیأتله صاتلمه، رخص، اهونیت: محصولاتك اوجوزلغی فیض و بركتندندر. = ص. هر شیئك وعلی الخصوص احتیاجات ضروریه‌نك آشاغی فیأتله صاتلدیغی (یر): آناطولینك ایچ طرفلری اوجوزلقدر.

اوُچ { عد. ایكیدن صكره اولان صایی، ۳، ثلثه، سه: اوچ كشی، اوچ كون؛ اون اوچ ۱۳. یكرمی اوچ ۲۳، یوز اوچ؛ اوچ یوز. با: اوچیوز؛ اوچ بیك = اوچ كره بیك ۳۰۰۰ || اوچ آیلر = رجب ایله شعبان ورمضان. || اوچ آیلق = اوچ آیده بر ایدیلن واوچ آیه مخصوص: اوچ آیلق حساب، اوچ آیلق آبونه؛ اوچ آیلق چوجق. || بحر. اوچ انبارلی = اوچ انباری اولان، ویا اوچ صره طوپ محلی اولان حرب كمیسی. || اوچده بر = برشیئك منقسم اولدیغی اوچ قسم ویا حصه‌سندن بری، ثلث. || اوچ قات = برشیئك اوچ مثلی، اوچ اوقدر اولان: بو تارله اوته كندن اوچ قات بیوكدر؛ اونك اوچ قاتیدر. || اوچ قاتلی = اوچ درجه‌لی، اوچ طبقه‌لی: اوچ قاتلی براو. || اوچ كوشه‌لی = اوچ كوشه‌سی اولان شكل ویا جسم، مثلث.

اوچار { ص. اوچان، طیران ایدن، غازه تحول ایدوب هوایه قاریشان: اوچار روحلر، مایعلر.

اوچاری { ص. [« اوچار » دن اولوب. آخرنده‌كی «ی» تخصیص ایچون شاذ بر اداتدر.] پك حشاری، نهایت درجه‌ده چابقین: اوچاری چابقینلردندر.

اوچاق { ص. صارلان، صارماشان (نبات).

اوُچَر { عد. هر برینه ویا هر دفعه‌سنده اوچ: تارله‌نك محصولندن جمله‌سنه اوچر كیله دوشدی: اوچر اوچر آرابه‌لره بیندیردیلر.

اوچُرتمَق { یاخود اوچورتمق. فت. ۱. اوچمه‌سوق واجبار ایتمك ویا اوچمه‌سربست براقمق، اطاره ایتمك: قوشی اوچورتدی. ۲. تبخر ایتدیرمك، غازه تحویل ایتمك: شیشه‌نك آغزینی آچیق براقه‌رق لقمان روحنی اوچرتمشلر. ۳. قلیجله اوره‌رق برشیئك تپه‌سنی آلوب كوتورمك. ٤. ییقوب تخریب ایتمك، نابدید ایتمك. ٥. برشیئی كمال سرعتله آلوب میداندن یوق ایتمك.

اوچُرتمه { یا اوچورتمه. س. چوجقلرك اوجنه ایپ باغلایه‌رق روزكار یاردیمیله هوایه اوچوردقلری معروف اویونجاق.

اوچُرمَق { فت. ۱. اوچمه‌سوق واجبار ایتمك ویا سربست براقمق. ۲. چوق مدح وثنا ایتمك، عیوقه چیقارمق. ۳. سرعتله كوندرمك، چابق یتیشدیرمك: خبر اوچورمق. ٤. چالمق، چاربمق: كتابلرمزی بر بر اوچریورلر.

اوچُروم { س. پك صارب ودیك محل، یار، یارلی یر: اوچرومدن دوشمك، یووارلانمق.

اوچُروملق { ص. اوچوروم ویارلری چوق: اوچروملق یر. = س. اوچروملری چوق یر.

اوچُروملی { ص. اوچوروم ویارلری چوق (محل): اوچروملی یر.

اوچُشمَق { فش. ۱. برلكده‌وبر برلرینه قاریشه‌رق اوچمق: قوشلر اوچشیورلردی. ۲. قادلری اوره‌رق تلاشله اوچمق: اوردك اوچشیور.

اوچقونمَق { یا اوچقونمق. فل. اوركمك، توحش ایتمك.

اوچقور { س. [« قور » تق. قوشاق دیمك اولمغله

اصلی : ایچ قور = داخلی قوشاق، یاخود اوچ قور = اوجی ایشلمه‌لی قوشاق اولسه کرکدر.] اسکی طرزده شلوار وایچ طونـنـه کچـیریلوب بلده باغلانان اینجـه قوشاق، شلوار بند.

اوچقورلق | س. ۱. اسکی طرزده شلوار وطونك یوقاری اوجنده اوچقور کچیرمکه مخصوص اولوق. ۲. کیسه وطوربه‌نك آغزینی باغلایه‌جق غایطانی وباغك کچمسنه مخصوص اولوق. ۳. اوچقور کچیرمکه مخصـوص اوجنده غایطاندن حلقه‌سی بولنان دکنکجك.

اوچقورلی | ص. اوچقورله باغلانیر (طون وشلوار).

اوچقون | س. آتشـدن اوچان آتش پارچـه‌جکی، قیغلجیم. مر.

اوچلاتمك | و :

اوچلاشدیرمك | فت. اوچـه ابلاغ ایتمك : سز بانچوانلری اوچلتمشسکز.

اوچلاشمك | فل. اوچ عددینـه بالغ اولمق : اونك چوجقلری اوچلاشدی.

اوچلك | ص. ۱. اوچ غروش وسائره قیمتنده اولان : اوچلك باصمه. ۲. اوچ آرشین یاقاریش وسائره بوینده ویا اکنده اولان : اوچلك دیرك. ۳. اوچ شیئدن مرکب. اوچ قسمه منقسم. == س. اوچ غروش وسـائره قیمتنده صحیح ویا اعتباری سکه : بر اوچلك ویره‌بیلیرمی ؟

اوچلمق | فل. اوچمق فعلی اجرا اولنمق : هوا اولمیـان یرده اوچلمق ممکن دکلدر : قنادسز اوچلیرمی.

اوچلمك | یاخود اوچله‌مك. فت. ۱. اوچه ابلاغ ایتمك : آتلری اوچلدم. ۲. اوچه بولمك، اوچ قسمه تقسیم ایتمك. ۳. اوچه بوکمك. اوچ قات ایتمك : خلاطی اوچلدك. ٤. (اراضی‌یی) محصولاتك ثلثنی آلمق شرطیله چفتجی‌یه کرا ایله ویرمك : چفتلکنی اوچلدی.

اوچلمه | ص. اوچه بوکلمش، اوچ قات : اوچلمه خـلاط. == س. ۱. برجنس اوفق یونجه. ۲. طقوزر طاشـله اوینانیلیر معروف اویون، طقوزجین.

اوچلی | ص. اوچ قسمدن مرکب، اوچ بلوکه منقسم ویا اوچ نشان وعلامت وسائره‌یی حاوی، ثلاثی == س. اسقامبیل کاغدلرینك اوچ بنکلیسی : قره ماچـه‌نك اوچلیسی. اسپاتینك اوچلیسی.

اوچماق | س. جنت، بهشت، فردوس. [احیاسی الزم متروکاتدندر.]

اوچمق | مصد. : اوچار. فل. ۱. هوایه قالقوب کیتمك، طیران ایتمك : قوش اوچدی. ۲. غاز ویا بخـار حالنه کچوب هوایه قالقمق، تبخر. تصـاعد ایتمك : بوسوت قاینـایه قاینـایه اوچدی. ۳. زائل اولمق، صییریلوب کیتمك. محو اولمق : رنکی بکزی اوچمش. ٤. چالینمق، آشیرلمق. ناپدید اولمق : ایکی کون کتبخانه‌می آچیق براقمغله کتابلرمك یاریسی اوچدی. ٥. یاردن، اوچورومدن یووارلانوب دوشمك : کوپرینك اوستندن اوچوب نهره دوشدی. ٦. زیاده قوشمق، پك سرعتله کیتمك : هجوم قوماندهسی ویریلنجه سواریلر اوچوب کوزمزدن نهان اولدیلر. ۷. چاپقینلقده پك ایلری وارمق، اوچاری چاپقین اولمق.

اوچمه | س. اوچمق فعلی. طیران.

اوچنجی | عب. ایکنجیدن صکره اکان، ۳ درجـه‌ده بولنـان، ثالث : اوچنجی کون، سوقاغك اوچنجی اوی. اوچنجی رتبه‌دن نشـان مجیـدی : اون اوچنجی؛ اللی اوچنجی؛ یوزاوچنجی.

اوچنجیلك | س. اوچنجی درجه، اوچنجی اولمـه : صنفنده اوچنجیلکی قزاندی.

اوچیمق | یااوچقنمق. فل. اورکمك.

اوچورمق | اوچوروم وسـائره | با: اوچرمق وسائره.

اوچوق | س. حمـادن طودقده چیقـان قبـارجقلر : اوچـوق اولمق.

اوچوقلامق | فل. (طوداق) حمـادن قبـارجقلر پیـدا ایتمك : طوداقلری اوچوقلامش.

اوچیجی | ص. اوچان، طـیران ایدن : قوش اوچیجی برحیواندر.

اوخ | د. ۱. سونجه وبر زحمت وصیقندیدن خلاص اولنده یغنه دلالت ایدر : اوخ ! حمد اولسون ! بوکون ایچه‌یم : اوخ نه کوزل روزکار اسیور ! اوخ ! نه لطیف هوا ! ۲. تلطیف ونوازش وتشویق مقامنده قوللانیلیر : اوخ ! بنم اوغلم ! ٤. بشقه‌سنك وعلی الخصوص نصیحت دیکلمینك باشنه کلنه رغماً ممنونیتی بیـان ایدر : اوخ اولـسون !

اوخشاتمق | فت. بکزتمك، مثلنی یاپمق، تقلید ایتمك. == فل. بکزمك، مشابه اولمق، آکدیرمق.

اوخشاش | س. بکزه‌یش، مثل، مانند. مر.

اوخشامق | فت. ۱. سـومك، تلطیف ونوازش ایتمك : چوجقلری چوق اوخشامق تربیـه‌لرینی بوزار. ۲. برشـیئه جزئیجه بکزه‌مك، آکدیرمق : موسـك لـذتی قاوونك لـذتنی اوخشار.

اوخشامه | س. تلطیف، نوازش : اونك اوخشـامه‌سی اویله‌در.

اوخشانمق | فج. سولمك، تلطیف ونوازش اولنمق : بوچوجق اوخشانمغه کلمز.

اوخشایش | س. اوخشامق فعل وطرزی، تلطیف، نوازش : اونك اوخشایشی تحفدر.

اود | با: اوت.

اود | س. قره‌جکرك یانندە بولنوب معـده‌یه دوکدیکی صفراء دینلن آجی بر ماده‌یی حاوی محفظه‌جق، صفراء، زهره، مراره قاوغی. ‖ مج. جسارت، شجاعت. ‖ اودی قوپمق، پاتلامق = پك زیاده قورقمق.

اود | س. [اصلی هندجه‌ده ایـد] یانارکن کوزل بررایحه نشر ایدن معروف برآغاج که هنددن کلیر، اود آغاجی. عر. عود.

اوداء | سـنـد. جم. عر. [فد : «ودید» لساننزده مستعمل دکلدر.] احبا، اخلاء، دوستلر، احباب، محبان.

اودتمك | فت. تأدیه ایتدیرمك، تضمـین ایتـدیرمك، بدلنی ویردیرمك : قیردیغکز جامك آقچه‌سنی سزه اودته‌جکلردر.

اودشمك | فش. بربرینه تأدیه ایتدیرمك، هرکس بورجنی ویرمکله آله‌جق ویره‌جك قالمامق، حسـابلاشمق، اونکله اوده‌شیرز بز.

اودك | س. برزیانك بدلنی تأدیه ایتمه، تضمین.

اودلك | ص. قورقاق، جـبین، یورکسز، زهره‌چاك.

اودمك | یاخود اوده‌مك. فت. ۱. ویرمك، تأدیه، ایفا ایتمك : بن بورجمی اوده‌دم. ۲. بدلنی ویرمك، تضمین ایتمك : بن قیرارسه‌م اودرم.

اودمه | یا اوده‌مه. س. ۱. ویرمه. تأدیه، ایفا : اونك اوده‌مه‌سنه قالیرسـه. ۲. تضمین : بوزیانی کیمـك اودمه‌سی لازم کلیر ؟

اودنمك | فج. ۱. ویرلمك، تأدیه و ایفا اولنمق : بوقولای اودنیر بربورج دکلدر. ۲. بدلی ویرلمك، تضمین اولنمق : بوزیان اودنمك اقتضا ایدر.

اودنمه | س. و :

اودنیش | س. بر بورج ویازیانك تأدیه وایفـا و یاخود تضمین ایدلمسی، بونك اودنمه‌سی اودنیشی نه صورتله اوله‌جقدر ؟

اودون | س. [آتش دیمك اولان « اوت » دن] ۱. یاـنوب آتش حاصل ایتمك اوزره کسـلمش آغاج، خطب، هیزم : اودون کسمك، اودون یارمق ؛ اودون کور. ۲. دیرك، طیاق، دستك : قپواودونی. ۳. طیاق، ضرب : یارامازه اودون کرك. ‖ مج. اودون، میشـه اودونی = اودون کبی آدم، تربیه‌سز قبـا وقالین قفالی.

اودونج | س. عینی ویامثلی اعاده اولنمق اوزره ویریلن ویا آلنان آقچه وسـائره، عاریت، قرض، دین : اودونج آلمق = استقراض، اسـتدانه ایتمك ؛ اودونج ویرمك = اقراض، ادانه ایتمك.

اودونجی | س. اورماندن اودون کسوب نقل وفروخت ایدن ویا بشقه‌لرینك قطع ونقـل ایتـدکاری اودونلری بیغوب صاتان آدم، حطاب.

اودونجیلق | س. اودونجی صنعتی.

اودونلق | س. اودون بریکدیریلوب بیغیـلان یر، اودون انبـاری ویا اسکله‌سی : بو اوك اودونلغی کمـورلکی یوقیدر ؟

اوده | س. با : اوطه.

اوده‌لك | ص. آجی مزاجـلی (آدم).

اوده‌مك | اوده‌مه، اوده‌یش. با : اودمك وسائره.

اَودِيه (سنذ. جـ.عر. فد : وادى. با : وادى .

اور (سـ. بدن انسانك مختلف يرلرنده چبانسز والتهابسز اولەرق حاصل اولان شيش، تومـك : ات اوزى = طامار اورى، ياغ اورى . ‖ آغاج اورى = اشجارده حاصل اولان تومـك .

اوْر (سـ.تق. خندق، اوكى خندقلى طوپراق طابيه؛ اوربكى = استحكام محافظى ؛ اور قازمق = استحكامه كيرمك . — اورخانده بوندندر.

اوْر (سـ. تق. يايمه سـد، صنعى حائل وحد فاصل، حواله، پرده .

اورا (حـ. اورەجق كبى حاضر اولمه، شاهينك شكاره هجوم ايتمك اوزره قبارمەسى : اورا طورمق . [ندا كبى دخى قوللانيلوب، آوروپاليلرك هورا Hourra صداسى دخى بوندن مأخوذدر .]

اورا (ياخود اوْرا سـ. تق. حدود نشانى، حدوده علامت اولمق اوزره يوكسلديلن تپه .

اوْرا (ظمـ. محلك بعيدينه اشارت ايچوندر، اوير، اومحل، اوجهت، بورا' مقابلى : اورا آدملرى هپ اوزون بويلى اولور؛ اورانك ميوەلرى مشهوردر . — اكثريا حروف الصاقله برابر قوللانيلير : اوراده، اورادن اوراجه، اورايه، اورايه قدر . — مالكيت بيان ايدن ضمائر شخصيه يه اضافتى حالنده اسم اولوب، بنه محل وجهت معناسنى محافظه ايدر : اورام آغرييور؛ اورا كزده براوفق شيش واردر؛ اوراسى مملكتك اك كوزل يريدر: اصل ايشك مشكلى اوراسيدر = اوجهتدر : اوراسنى دوشونملى؛ اورالرى = اوجهتلر ، او يرلر . ‖ اوراجقده = تا اوراده. [بوتصغير محلى تحديد ايچوندر.]

اوْراتمَق (ياخـود اوراتمق. فتـ. تكميل سيلوب سوپورمك، ييوب بيتيرمك، اوراق يچمش كبى تميزليوب اثر براقمامق . مر.

اَوراد (سنذ. جـ. عر. فد : ورد. با : ورد .

اوْراده (اورادن وسائره . با : اوْرا .

اوْراق (سـ. [« اورامق » فعلندن] ١. طرپانك كوچكى، محصاد : بواوراق هيچ كسميور. ٢. اكين بيچمه، حصاد: كويليلر شمدى اوراقله مشغولدرلر. ٣. حصاد وقتى ، موسمى : اوراقـده اودەمك اوزره پاره استقراض ايدرلر. ‖ اوراق بوجكى = اغستوس بوجكى، جراد. ‖ اوراق قـوشى = اوراق بوجگنك بيوجكى . چرتلاق، اوجاق چكركەسى، جرجر، چرلاق دخى انواعيدر. ‖ اوْراق سيكيرلى = آرقەسى چوكوك اولمغله يوكه كلن (بيكير) .

اَوراق (سـنذ . جـ. عر . فد : ورق .با : ورق .

اوْراقجى (سـ. اكين بيچن، اوراقله اكين بيچه‌رك بونك اجرتيله يچين رنجبر.

اوْراقلامَق (فتـ. اوراقله اكين بيچمك ، محصولى اوراقله كسوب طوپلامق، حصاد ايتمك .

اوْرالى (صـ. اومملكت، اومحل اهاليسندن اولان : بو ذات اورالى ميدر ؟

اَورام (سـنذ. جـ. عر. فـد : ورم . با: ورم .

اوْرامَق (فتـ. تق. ١.طوپراقدن خندق وطابيه ياپمق. ٢. اولچوب بيچمك. ٣. اوراقله بيچمك، حصاد ايتمك . مر .

اوْران (سـ. تق. ١. بيچمه، بيچيم . ٢. اولچى ، مقياس. ٣. بيچيم، اندام، تناسب، ياقيشيق. ٤. تخمين، كشف. [تركى باعث تأسف عظيم اولەجق متروكاتدندر.]

اوْرانسز (صـ. بيچيمسز، تناسبسز ، ياقيشيقسز، خنطل. مر.

اوْرانسزلق (سـ. بيچيمسزلك، ياقيشيقسزلق، عدم تناسب .

اوْرانغ اوتانغ (سـ. [-Orang-Ou tang ملايى لسانده يبان آدمى ديمكدر] نسناس دينلن بيوك ميمونك انواع اربعەسندن برى كه هندچينى ايله اوجوارلرده كى جزايرك طاغلرنده واورمانلرنده بولنور.

اوْرانلامَق (فتـ. ١. اولچمك. ٢. كشف و تخمين ايتمك، بها بيچمك، تقدير ايتمك. ٣. تصور و تصميم ايتمك. مر.

اوْرانلى (صـ. بيچيملى، متناسب، انداملى، ياقيشيقلى. مر.

اوْرپَرمَك (فل. اوركەدن تويلر قالقوب ديكلمك ودرى ايكنه ايكنه قبارمق، اقشعرار، ازبئرار ايتمك : وجودم، تويلرم اورپردى .

اوْرپَرمه (سـ. اوركەدن تويلرك ديكن ديكن قالقمسى ودرينك ايكنه ايكنه قبارمەسى، اقشعرار، ازبئرار.

اوْرت (سـ. اورتمه، كيزله، ستر، كتم، اخفا. يالكز شو تعبيرده مستعملدر : اورت باس ايتمك = بر قباحتى انظار عموميه يه دوشورميەرك وطويورميەرق ستر واخفا ايتمك .

اوْرتاق (سـ. صـ. [«اورته» دن] ١. شريك، مشترك، تجارتده ويا ديگر بر ايشده حصەمند وشريك اولان آدم؛ اورتاق اولمق = عقـد شركت ايتمك، بر شركتـه داخل اولمق. ٢. بر قوجەنك متعدد زوجەلرندن هر برينه ديگرينه نسبتـله اورتاق دينلير .

اوْرتاقلاشمَق (فل. اورتاق اولمق، عقـد شركت ومشاركت ايتمك : هپمز اورتاقلاشيرسەق بيوك بر دكان آچه بيليرز .

اوْرتاقلاشه (يا اورتاقلاشى. حـ. اورتاقلقله، مشتركاً، بالاشتراك : اورتاقلاشه بر دكان آچەلم ويا بر چفتلك آلەلم .

اوْرتاقلق (سـ. شركت، مشاركت : اورتاقلق تجارتك روحيدر؛ اك بيوك ايشلر اورتاقلقـله اولور؛ بنم بو ايشده اورتاقلغم يوقدر. ‖ اورتاقلق ايتمك = عقد شركت، مشاركت ايتمك .

اوْرتانجه (صـ. [«اورته» دن] اورتاده بولنان، اوسط، وسطى، اوچ شيئك وسطده واقع اولانى، ايكنجيسى.

اوْرتانچه (ياخود اورتا نسيه. سـ. ژاپونيادن كلمه بر چيچك، ژاپون گلى.

اوْرتديرمَك (فتـ. ١. اوستنه بر شىء آتديرەرق ستر واخفا ايتديرمك، صاقلاتمق ، كيزلتمك. ٢. آچيق بر شيئك اوستنى قپاتمق، مثلا بنايه طام قوديرمق : دها يابى يى اورتديرەمدم. ٣. چقور طولدورتمق، قپاتمق : بوچقورلرى اورتديرملى .

اوْرتِلمَك (فجـ. ١. اوستنه بر شىء چكيلوب ستر اولنمق : دوشمـه خالى ايله اورتيلور. ٢. كيزلنمك، كتم واخفا اولنمق، ميدانه چيقارلمامق .

اوْرتمَك (فتـ. ١. اوستنه بر شىء چكوب كورنمز ايتمك، ستر ايتمك : حيوانه چول، خستەيه يورغان اورتمك؛ ياغمورلق بتون وجودينى اورتيوردى. ٢. صاقلامق، كيزلمك، كتم و اخفا ايتمك . ٣. قپامق : قپويى، پردەيى اورتدى .

اوْرَتمَك (فتـ. (حيوانات و محصولاتى) يتيشديروب چوغالتمق، جنسلرينى آرتديرمق، انتشارينه سبب اولمق: ممالك عثمانيەده مرينوس قويونلرينى واليوم مجهول برطاقم حبوبات صناعيەيى اورتمكه غيرت اولنمليدر .

اوْرتُنمَك (فطـ. ١. اوستنه بر شىء آلوب ستر اولنمق : بر چارشفله، بر ياغمورلقله اورتندى. ٢. يوزينه نقاب ويا ياشمق طوتنمق. ٣. (قيز) قاچمغه باشلامق، فراجه ياشمق ويا چارشف بچـه طوتنمق : يكى اورتنمش بر قيز. = فجـ. كتم و اخفا اولنمق، اورت باس ايدلمك.

اوْرتو (اورتولى وسائره. با : اورتى وسائره .

اوْرته (سـ. ١. ايكى اوجدن مساوى مسافەده اولان محل ويازمان، وسط، ميان : يولك اورتەسى، سنەنك اورتەسى، كونك اورتەسى. ٢. بر شيئك بتون كنارلرندن مساوى مسافەده ياخود اوكا قريب محل، وسط، مركز : ميدانك، اوطەنك اورتەسى. ٣. يارى، نصف، منتصف: قيشك اورتەسنى بولدق؛ ذخيرەيى اورتەدن آيرملى. ٤. ميدان، صحن، آره : ايشى اورتەيه دوكملى. ٥. يكيچرى اوجاغنده طابور. ٦. دكيز آچيغى، آكين : اولو اورته. ‖ اورته اويونى = اسكى طرزده وميدانده اوينانيلان بر نوع قبا تياترو اويونى. ‖ اولو اورته = آچيقـدن آچيغـه، طوغريدن طوغرى يه بر شىء سويلمك ويا ياپمق. ‖ اورتەيه آلمق = هر طرفدن احاطه

و حصر یاخود محاصره ایتمك. || اورته‌سنی بولمق = تعدیل و تسویه ایتمك. || اورته‌یه دوکمك = هر شیئی میدانه چیقاروب حقانیت اوزره فصل دعوی ایتمك ایستمك. || اورته‌دن قالدیرمق = مفقود حالنه کتیرمك. || اورته مالی = مشترك مال. || اورته یازیجیسی = یکیچریلرده بلوك امینی. = ص. ۱. آرده‌ده، وسطده بولنان، وسطی: اورته پارمق، اورته قات، اورته دیرك. ۲. متوسط، معتدل، افراط و تفریط آره‌سنده اولان: اورته بوی. || اورته ایلچی = سفیر کبیرك مادوننده اولان سفیر. || اورته حاللی = نه زنکین نه فقیر.

اورته‌لامق { فت. ۱. اورته‌یه، میدانه قومق. ۲. بر شیئك اورته‌سنه، وسطنه وارمق، نصفنی بولمق: قیشی اورته‌لادق. ۳. نصفندن، یاری یاری‌یه بولمك، اورته سندن آیرمق: کاری ایکی اورتاق آره‌سنده اورته‌لاملی.

اورته‌لانمق { فج. اورته‌سنه وارلمق، نصفی بیتمك: بو ایش اورته‌لاندی.

اورته‌لق { س. ۱. ساحهٔ زمین، یر یوزینك کورینن قسمی، آفاق: اورته‌لق آغاردی؛ اورته‌لق قراردی؛ اورته‌لقده کیمسه یوق. ۲. خلق عالم، ناس: اورته‌لقده بر بیوك مسرت حکم سوریور. ۳. اوطه ویا اوك ایچی، اثاث بیتیه‌نك هیئت مجموعه‌سی: اورته‌لغی بر آز طوپلایك.

اورتی { یاخود اورتو. س. ۱. اورتمکه یارایان هر شیء، پوشیده، ستر: قاریوله، مندر، ماصه اورتیسی: کعبهٔ شریفه اورتیسی = استار کعبه. ۲. خانه‌نك اوستنی اورتن چاتی واوکا مماثل شیئلر، یاغمور و کونشدن محافظه ایدن سپر، چارداق، سایه بان: بو بنانك دها اورتیسی یوق: اورتی آلتنده ایشلمك. || اکر اورتیسی = غاشیه، خاشه. || باش اورتیسی = قادینلرك یاری مستوره و بر درجه‌یه قدر قرابتی اولان آدملره چیقدقلری وقت باشلرینه آلوب چکه‌نك آلتنده باغلادقلری بز، نماز بزی. || یوز اورتیسی = پچه، نقاب.

اورتیجی { یا اورتوجی. ص. س. اورتن، ساتر، ستار، حامی.

اورتیسز { یا اورتوسز. ص. اورتیلی اولمیان، اوستی آچیق، چیلاق، مکشوف: اورتیسز قاریوله، مندر، ماصه، او، آخور.

اورتیلی { یا اورتولی. ص. ۱. اورتلمش، مستور، پوشیده: اورتیلی بر صندیق: اطرافی آچیق و اوستی اورتیلی بر محل. ۲. کیزلی، مکتوم: کیزلی اورتیلی بر شیء دکلدر. ۳. قپالی، مغلق: اوراسنی پك اورتیلی کچدی. || باشی اورتیلی ۱. باشنی اورتمش: باشی اورتیلی بر قادین کلدی. ۲. مسکوت عنه: او ایش باشی اورتیلی قالدی.

اورجین { س. ایپ نردبان.

اورچوق { س. ۱. اوریلان، قوریلان شیء. ۲. ابه اوریکه‌سی.

اوردك { س. ۱. معروف صو قوشی، مرغاب، وز. انواع کثیره‌سی واردر: یبان، او، دکیز، کول اوردکی: سکلابی، مجار، کرزه، بوغرتلاق، اورچین، چیقیر یقچین، چین، دستره بورن، قادین، قاشیقچین، قیل قویروق، قره‌جه، کروان اوردکی: یشیل باش، الا باش، یاتقه اوردك؛ آنغیت اوردکی = آیاقلری بك کریده اوفاجق نوعی. ۲. خسته‌لرك یتاقدن قالقمسزین صو دوکملرینه مخصوص اوردك شکلنده یعنی بوینی براوجنده ویوقاری‌یه مائل قاب. || اوردك ادالی = پایتاق. || اوردك باشی = لاجورده چالار زمردی یشیل. || اوردك بالیغی = یاصیجه بر بالق. || ایلیجه اوردکی = راحته آلیشیق تنپرور آدم. || اوردك محبتی = احبابك مصائبنه ساده واه واه دیمکله اکتفا. || قازیرینه اوردك آلمق = آلدانمق.

اورده { سن. ج. عر. فد: ورید. با: ورید.

اوردیرمق { فت. ۱. اورمغه سوق واجبار و یا مساعده ایتمك. ۲. تخریب وغارت ایتدیرمك. ۳. اهلاك ایتدیرمك.

اوردیرمك { فت. اورمکه سوق واجبار ایتمك، بر دیکری واسطه‌سیله اورمك: چوراب، آغ اوردیرمك؛ دیواری اوردیرمك. با: اورمك.

اوردینو { س. [یتا. Ordino] تج. ۱. دائنك بعده امر ایده‌جکی یره تأدیه اولنمق اوزره یازیلان تحویل، امر وحواله. ۲. بر حموله قونشمنتوسنك قومپانیا طرفندن دکیشدیرلمسیله کمرکدن اشیایی چیقارمق ایچون ویریلن حواله.

اورس { س. اوزرنده دمیر وسائر معدنلری دوکدکاری دمیردن قالین وبر طرفی سیوری آلت که یره کومیلی بر کوتوکك وکوچکی بر دستکاهك اوزرینه قوندیرلمش اولور، سندان: دمیرجی، قیومجی اورسی.

اورسا { یا اورسه. س. [یتا.] ۱. کمینك صول طرفی، اسکله. ۲. کمینك روز کارك کلدیکی طرفه یاقین بر جهته دوندیرلمسی: کمی‌یی اورسا ایتمك. || اورسا آلاباندہ = بردن بره صوله دونمك. || اورسا بوجه = که صوله وکاه صاغه دونه‌رك یوریمك.

اورسالامق { فل. ی. (کمی) صول طرفه، اسکله‌یه دونمك.

اورسه‌لمك { یا اورسه‌له‌مك. فت. ۱. اسکیتمك، بوزمق، پژمرده ایتمك: یولجیاق اثوابی اورسه‌لر. ۲. زده‌لمك، اورمق، بره‌لیوب بوزمق: حیوان آرقه‌سنده کتیرلمسی میوه‌لری اورسه‌لر. ۳. طاقت براقمامق، قیریقلق ویرمك، ضعف ودرمانسزلغه اوغرتمق: بو صیتمه بنی چوق اورسه‌لدی.

اورسه‌لنمك { فط. ۱. اسکیمك، بوزلمق، پژمرده اولمق: بو اثواب اورسه لندی. ۲. زده‌لنمك، اورلمق، بره‌لنوب بوزلمق: میوه کوفه‌نك ایچنده اورسه‌لنمش. ۳. طاقتی توکنمك قیریقلغه وضعف ودرمانسزلغه دوچار اولمق: بر صیتمه‌دن بو قدر اورسه‌لنمك.

اورش { یا اوروش. س. ۱. اورمق فعل وطرزی، ضربه: اونك اورشی آدمی سقط ایدر. ۲. حرب، ضرب، مضاربه: آره‌لرنده بر اورش اولمش.

اورشدیرمق { یا اوروشدیرمق. فت. ۱. محاربه ومضاربه ایتدیرمك. ۲. دوگیشدیرمك، کورشدیرمك: قوچ، خروس اورشدیریورلر.

اورشمق { فش. ۱. دوگیشمك، مضاربه ایتمك: مباحثه نهایتنده اورشمغه باشلادیلر. ۲. غوغا. محاربه، جنك ایتمك: مذاکرات صلحیه نتیجه‌پذیر اوله‌میوب طرفین ینه اورشمغه باشلادیلر. ۳. کورشمك: ایکی پهلوان، قوچ، خروس اورشیور.

اورشمه { س. ۱. دوگشمه، مضاربه. ۲. غوغا، محاربه. ۳. کورش.

اورغان { س. قالین ایپ، اینجه خلاط.

اورغانجی { س. اورغان دینلن اینجه خلاطلری یعنی قالین ایپلری یاپوب صاتان ایشجی.

اورغون { ص. ۱. اورلمش، مجروح: اورغون بر آدم. ۲. مصاب، دوچار: عشق اورغونی. || سوت اورغونی = سوت طوقنمقدن خسته‌لنمش (چوجق). = س. ۱. یاره، جریحه: اکر اورغونی. ۲. سوری ایله تصادف اولنوب اطرافی صاریله‌رق ایدیلن آو، سورکون آوی: اورغون آوی. ۳. (کاغد اویوننده) طالعك مساعده‌سیله ویاعجمی آرقداشلره راست کلمکله اورغون آوی کبی جمله‌نك آقچه‌سنی طوپلامه: اورغونه راست کلمش.

اورغونلق { س. ابتلا، دوچار اولمه.

اورف { س. [عر. «عرف» دن غلط] قورقو، دهشت، تهدید.

اورفلمك { یا اورفله‌مك. فت. قورقوتمق، تهدید ایتمك.

اورك { س. یاپی، بنا، معمارلغه متعلق ایش وسوس. || اورك ایپی = چرپی، حذا ایپی، دیوارجی پرسه‌سی.

اورکتمك { یا اورکوتمك. فت. آ. کسزین قورقودوب صیچراتمق: اوکلرینه چیقان آت قیونلری اورکتدی. || آغاجی اورکتمك = اوجلرینی قیروب بودایه‌رق چوق اوزامه‌سنه مانع اولمق.

اوركَك { ص. چابق وهرشيئدن قورقوب بردن بره صيچرايان، متوحش، رميده: اوركك آدم، آت، حيوان.

اوركَكلِك { س. چابق وهرشيئدن قورقوب بردن بره صيچرايان انسان وحيوانك حالى، توحش.

اوركمَك { فل. ١. آكسزين برشيئدن قورقوب بردن بره صيچرامق: بو آت چوق اوركر؛ وحوشك جمله‌سى انساندن اوركر. ٢. چكنمك، اوزاقلاشمق، اجتناب وتباعد ايتمك: اويوندن چوق اوركرم. ٣. (نباتات) محصولى شاشمق، دوكمك: بوشفتالى آغاجى بوسنه اوركدى.

اوركندى { س. بردن بره چوكن قورقوورعشه.

اوركنوز { س. [بتا. Orca] استاوريت آزمانى دينلن بيوك بر جنس باليق.

اوركو { يا اوروز. س. ١. اورلمش صاچ، صفيره: صاچنى بر، ايكى اوركو اورمش. ٢. اورلمش شئ، شريت وسائره. ‖ سيكيراوركوسى = سيكيراياقى.

اوركوج { س. ١. دوه‌نك آرقه‌سنده‌كى تومسك، سنام: بر، ايكى اوركوجلى دوه. ٢. بوكا بكزر هرنوع تومسك: آياق، بورن اوركوجى. ٣. تپه، جيقندى = طاغ اوركوجى.

اوركوجلِك { س. دوه‌نك اوركوجى اوزرينه قونيلان كوچك سمر.

اوركوجلَنمَك { فل. اوركوج كبى بر تومسك پيدا ايتمك، قنبورلاشمق. تومسكلشمك، تحدب ايتمك.

اوركوجلى { ص. اوركوجى اولان، تومسكلى، محدب.

اوركولَمَك { يا اوركوله‌مك. فتـ. اوركو ياپمق، اورمك: صاچلرينى اوركولمك.

اوركون { س. طغيان مياهده بريكوب طوران صولردن منفصل كوچك كول.

اورَكه { ياخود اوريكه. س. [« اورمك » دنمى يوقسه ر. Ρόκα دنمى؟] قادينلرك بوكدكلرى يوك وكتن وسائره‌يى طاقدقلرى تپه‌سى چتال دكنك كه بللرينه صوقه‌رق صول اللريله اويوكدن برر پارچه چكر وصاغ اللريله ايكي‌يى چويره‌رك بوكرلر، مغتله. ‖ ابه اوركه‌سى = جاهل ابه‌لرك طوغورتدقلرى قادينلرى اوتورتدقلرى برجنس اسكمله. ‖ اوركه طاشى = دكيزده ياصى قيا.

اورلانمَق { فط. شيشوب اور اولمق، تومسك حالنه كچمك، اور پيدا ايتمك.

اورلَمَق { مض: اوريلور. لغ. ١. دوگلمك، ضرب اولنمق: اوكا قولاى اورلماز. ٢. اولديرلمك: محاربه‌ده اورلدى. ٣. ياره‌لانمق، قورشون اصابت ايتمك، مجروح اولمق: آياغندن اورلدى. ٤. برخسته‌لغه طوتلمق، مصاب اولمق: قولرايه اورلمش. ٥. عشق وعلاقه‌يه كرفتار اولمق: بر قيزه اورلمش. ٦. ازلمك، زده‌لنمك، بره‌لنمك: بوميوه‌لر هب اورلمش. ٧. چالينمق، ضرب اولنمق، دوگلمك: طاول، تونبلك، چالك اورلدى. ٨. بوشانمق، آتلمق، انداخت ايدلمك: طوب، طبانجه، تفنك اورلدى.

اورُلمَك { لغ. اوركو ياپلمق: بوقيزك صاچى قولاى اورلمز.

اورُلمه { س. اورلمق فعلى، اورليش. با: اورلمق.

اورُلمه { س. اورلمك فعلى، اورليش. با: اورلمك.

اورُلى { يا اوريلى. ص. اورلمش، اوركو ايدلمش: اورلى صاچ.

اورلى { ص. بدننك بر طرفنده بر اورى يعنى شيش وتومسكى اولان.

اورليش { س. با: اورمه.

اورمان { س. آغاجلرى چوق، آغاجاق ير، بيوك قورى، غابه، بيشه: معادن و اورمان مأمورى؛ اورمان قولجيسى. ‖ بالطه كورمه‌مش اورمان = من القديم حال طبيعيسنده قالوب آغاجلرى بربرينه قاريشمش وهيچ كسلمه‌مش اورمان. ‖ اورمان كبابى = برنوع ات يمكى.

اورمانجى { س. اورمان مأمورى، قوروجيلرك باشى، مديرى.

اورمانلق { س. ص. اورمان كبى چوقجه آغاجلرى اولان ير، صيق چاليلق: اوراده بر اورمانلق واردر؛ اوراسى اورمانلق بريردر.

اورُمجَك { س. با: اوروجك

اورمَق { مض: اورور. فتـ. ١. چالمق، ضرب ايتمك: باشنه اوردى؛ آرقه‌سنه اوردى؛ طوقات، سله اوردى: بيكيره، اوكوزه اورمق. ٢. اولديرمك، قتل ايتمك: اوآدمى خيدودلر اورمشلر. ٣. ياره‌لامق، جرح ايتمك: آياغندن اورمشلر. ٤. اصابت ايتديرمك: شوقوشه اوچ كره آتدم‌ده اوره‌مدم؛ نشانى اوردم. ٥. مرميات آتمق، طوپه‌ويا قورشونه طوتمق: قلعه‌دن دشمن كميلرينه اوريورلر؛ نشانه اورمق. ٦. آتمق، دوشورمك، ياتيرمق: اونى يره‌اوردى. ٧. قاقمق، صوقمق، دق ايتمك: بورايه بر چيوى اورملى. ٨. سورمك، چكيرمك: ديواره صيوه، تخته‌لره بويا اورمق. ٩. طيامق، قومق، ياپيشديرمق: بنايه دستك اورمق؛ چاشيره يامه اورمق. ١٠. حرب ايتمك، قورشون وكله آتمق: دشمن اوكون قارشيمزده طوروب اورمدى: اشقيايى اوروب پريشان ايتدك. ١١. حرباً هجوم وتخريب ايتمك، بوزمق. ١٢. طاقمق، قومق: حيوانه اكر، ديزكين اورمق. ١٣. يوكلتمك، تحميل ايتمك: بيكيره يوك اورمق. ١٤. حسابدن اخراج وطرح ايتمك: شو اوچ رقمى اور. [بربرينه اورمق دينلور ايسه اووقت اعمال اربعه‌دن ضرب معناسنى مفيد اولور.] ١٥. چالمق: چالك اورمق، طاول اورمق. ١٦. طوقنمق، تأثير ايتمك: كونش باشمه، كوزمه اوردى؛ بوقوقو باشه اوريور. ١٧. تپمك، تكمه آتمق: بو آت. ١٨. دق ايتمك: قپويى اورمق اورور؛ آت اورمش. = فل. ١. صاپمق، صالديرمق، متوجه اولمق، طوغريلمق: كمى قره‌يه اوردى. ٢. كوسترمك، كوستريش ياپمق، يالان بر حركتده بولنمق: دايلكه، خسته‌لغه، بيلمه‌مزلكه اورمق. ٣. آتلمق، كنديني آتمق. ٤. چارپمق، طوقنمق: ياغمور يوزيمه اوريوردى. ٥. صوقلمق، كيرمك، طالمق: اورمانه، سورى‌يه اوردى. ٦. طوپلمق، حس اولنمق، كچمك: قارنمه بر صانجى اوريور. ‖ آچيغه اورمق = ميدانه چيقارمق، آشكار ايتمك، اظهار ايلمك. ‖ آشاغى اورمق = تنزيل ايتمك، آشاغى وارمق. ‖ اوسته اورمق = ضم وعلاوه ايتمك. ‖ اولته اورمق = بر ياندن بريانه كيدوب كله‌رك طورمامق. ‖ ايچرى اورمق = خارجده اولان برمرض بچوب داخلده ظهور ايتمك. ‖ باش اورمق = مراجعت، تصدى ايتمك. ‖ باشه اورمق = باش آغريسى ويرمك. ‖ برآتوب ايكى اورمق = برسوز ويا فعل ايله ايكى ايش كورمك. ‖ بوين اورمق = قطع رأس ايله اعدام ايتمك. ‖ برانقه‌يه، دميره، زنجيره اورمق = جزاء بونلره باغلامق، بند ايتمك. ‖ بوسته‌يى اورمق = صويمق. ‖ دم اورمق = ادعا ايتمك، دعواسنده بولنمق. ‖ صويه اورمق = صويه كيرمك، صويك ايچندن كچمك. ‖ طيشارى اورمق = خسته‌لق خارج بدنده ظاهر اولمق. ‖ قولاق اورمق = قولاق آصمق، استماع. ‖ كروان اورمق = كروانى صويمق. ‖ كومور، كون اورمق = كومور ويا كونش طوقنمق. ‖ لاف اورمق = ساده لافزنلك ايدوب ايش كورمه‌مك. ‖ نعره اورمق = نعره آتمق، باغرمق. ‖ يول اورمق = قطع طريق، راهزنلك ايتمك. ‖ يوله اورمق = يول جهتنه طوغرلمق. ‖ يوزه اورمق = برينك عيب وقباحتنى يوزينه قارشى سويليوب محجوب ايتمك.

اورمَك { فتـ. ١. دستكاهده وآريش و آرغاجله ياپيلان طوقومه قبيلندن اولميه‌رق ال ايله وبوكا مخصوص ايكنه‌لرله ياپيلان واكثريا كوز كوز اولان بر شئ ايشلمك: آغ، چوراب، فانله، حصير اورمك. ٢. اليافى بر قاچ بلوكه تقسيمله بو بلوكلرى بربرينه چكيره‌رك اوركو ياپمق: صاچى اورمك. ٣. قماش و سائره‌نك دليك ويرتيق يرينى ايپليكلرى بربرينه قاريشديره‌رق ويامه‌سز اوله‌رق تعمير ايتمك: پالتوسنى برقاچ يرندن اورمش. ٤. يكيدن ديوار ياپمق ويا ديوارك يقيق يرينى تعمير ايتمك: ديوار اورمك.

اوزَمَك { فتـ. با: ازره‌مك.

اَورمَك فت. اولندیرمك، تزویج ایتمك .

اورمه ۱ سـ. اورمق فعلی. **با** : اورمق .

اورمه ۲ سـ. اورمك فعلی. **با** : اورمك. = صـ. ۱. اورلمش، اورمك صورتیله وجوده کلمش : اورمه کیسه؛ اورمه فانله. ۲. ابریشمی تربیی صورتده آتیله‌رق ایشلنمش (نقش) : اورمه‌نقش، (وَرَو) نقشك ضدی. ۳. خرجله یاپلمش : اورمه دیوار = قوری دیوار ومولوز دیوارینك عکسی.

اوَرَن سـ. ۱. اسکی دیوار. ۲. شهر وقلعه انقاضی، خرابه، ویرانه. [احیاسی الزم متروکاتدندر.] || اورن کلی = بیانی نسترن .

اورَنجِك سـ. اسکی خرابه، آثار عتیقه .

اورَنك سـ. ۱. بر شیء یاپمق ایچون اوکه قونیلوب امتثال اولنان شیء، نمونه، مشق، مثال : فلان شیئی اورنك طوتدم: بو ایش ، بو آدم سزه اورنك اولسون. ۲. بر شیئه امتثالاً یاپیلان ایش، مانند، مثل: طبق اورنکنی یاپمش. ۳. بر بیوك مقداره مثال اولمق اوزره کوستریلن کوچك مقدار، نمونه : ذخیره اورنکی، قماش اورنکاری. ٤. جنس، نوع، چشید: بونه اورنك مالدر؟اونك بزده برقاچ اورنکی واردر.

اَوَرَنگ سـ. فا. تخت، سریر. || اورنك زیب = تختـه زینت ویرن، سریر آرا. || اورنك نشین = جالس سریر، تخت‌نشین.

اورَنکلِك صـ. ۱. نمونه واورنك اولمغه الویریشلی، نمونه اوله‌جق مقدارده اولان : اورنکلك ذخیره، قماش وسائره. ۲. نمونه اولمق اوزره حفظ ومشتریلره ارائه اولنه‌رق صاتلیان، موستره : او اثواب اورنکلکدر.

اورتمق فط. کندی کندینه اورمق، چوق کدر وتأسف وندامت ایتمك.

اورو یا اوری. سـ. ۱. یاپی، بنا : قوری اورو، بالچیقلی اورو؛ اورو بالچیغی = صمانلی چامور خرجی. ۲. اورمه، اورکو. ۳. دیوار، سد، بوله، احاطه ایدن وحدودی آیران شیء. ٤. اطرافی دیوار و چیت یاخود ایپله چویریله‌رك آیرلمش یر : چایر، طوزله اوروسی. = صـ. دیك، قائم : قـویروغی اورو = عقرب؛ اورو دیوار. مر.

اوروب و اوروبه. **با** : ربع وربعیه.

اوروبه **با**. روبه.

اَوروپا اوروپالی . **با** : آوروپا، آوروپالی.

اوروج سـ. [فا. «روزه»دن. ترکلرك «ر» و«ل» ایله باشلار کلمه‌لری اولمدیغندن، بونلرینك باشنه دائما کلمه‌نك حرکه‌سیله متحرك برهمزه علاوه ایتملریله «اوروزه» وبعده «اوروج» اولمشدر.] اکثر ادیانده مرعی اولان کوندوزین ییوب ایچمکدن اجتناب، آجیق، صوم، صیام: اوروج آچمق، اوروج بوزمق = افطار ایتمك؛ اوروج طوتمق = صائم اولمق؛ اوروج یمك = صائم اولمامق .

اوروجسز صـ. اوروج طوتمیان، صائم اولمیان .

اوروجلی صـ. اوروج طوتان. صائم، روزه‌دار.

اوروجی یا اوریجی. سـ. قیش وشال و سائره ... تیقلرینی اوره‌رك تعمیر ایدن ...

اوروش **با** : اورش.

اوروق سـ. [غا. ارق، ایلق] مفرزه، قسم، بلوك، شعبه، قبیله شعبه‌سی : براولوسك اوروقلری.

اوروم اوروس. [باشده‌کی «او» کلمه‌نك «ر» ایله باشلامه‌سنه مبنیدر] **با** : روم، روس.

اوروُمجَك سـ.[اصلی،«اورکمك» دن «اورکومجك»] ۱. حشراتدن معروف حیوانجق، عنکبوت، عنکبود. ۲. اوروجك آغی : شو اوروجکاری آللی. || اورومجك آغی = بو حیوانك سینك دوزاغی اولمق اوزره یاپدیغی اینجه زار. || شیطان اورومجکی = تارله‌لرده وباغچه‌لرده بر آغاجدن بر آغاجه ممتد اوزون واینجه اورومجك آغی ایی، لعاب الشمس، مخاط الشیطان. || اورومجك قوشی = برجنس کوچك قوش. || دکیز اورومجکی = بر جنس دکیز حیوانجغی.

اورومجَکلنَمك فط. اورومجك آغلریله وتوز طوپراقله طولمق، سوپورلمه‌مش اولمق .

اورفُمَك فل. (کوپك) طوردیغی یرده باغرمق، اولومق، خاولامق: ایت اورور کروان کوچر .

اورفُمه سـ. کوپکك طوردیغی یرده باغرمه‌سی، اولومه، خاولامه، عوعو.

اورفون سـ. تق. یر، منصب، موقع. مر.

اورفنده‌لَمَك فت. تق. ۱. نصب وتعیین ایتمك. ۲. تخصیص وتحدید ایتمك. ۳. سچمك، انتخاب واختیار ایتمك. مر.

اوره‌لَمَك فت. [اصلی: اورکلمك] ۱. دوزلتمك، تنظیم وتزیین ایتمك. ۲. قبا و موقت تعمیر ایتمك. مر.

اوره‌لنمَك فط. دوزلمك، ترتیب وتنظیم اولنه‌رق میدانه کلمك. مر.

۱**اوره‌مَك** فل. چابق یتیشوب یاییلق، کثرتله حاصل ومنتشر اولمق، توره‌مك.

اوری اوریکه. **با** : اورو، اورکه.

اوز سـ. ۱. ایچ، لب، مغز : آغاجك اوزی. ۲. ایچ، قلب، نفس. ۳. بر شیئك خالصی، اصل مایه‌سی، جوهر. ٤. ز. ۱ ه، قایمق، بر شیئك الك یاغلی و لزوجتلی قسمی: طوپراغك اوزی؛ اوزلی طوپراق. ٥. چبانك الك درینده بولنان قانی جراحت. ٦. تك. کندی، نفس، ذات: اوزم = کندیم؛اوزکز= کندیکز، ذاتکز؛ اوز کوزیله = کندی کوزیله، رأی‌العین؛ اوز اوزینه = کندی کندینه، بنفسه، بذاته. || اوزی سوزی = قولی فعلنه مطابق، صادق. || اوزقوشی = صوچولغنك برنوعی. = صـ. ۱. خالص، صاف: اوز دمیر. ۲. طوغریدن طوغری‌یه، حقیقی، خاص : اوز قرداشی، اوز اوغلی.

اوز صـ. ۱. ایی، یارار، جید، صالح. ۲. اویغون، موافق. ۳. حلیم، ملایم، یاوز ضدی: آز اولسون اوز اولسون چوق اولوب یاوز اولمسون. = سـ. ۱. ایيلك. ۲. مناسبت، موافقت. ۳. صلح، صلاح.

اوزاتدیرمَق فت. بر بشقه‌سی واسطه‌سیله اوزون یاپمق، بوینه علاوه ایتمك : بو اثوابی ترزی‌یه اوزاتدیرملی.

اوزاتمَق فت. ۱. دها اوزون یاپمق، بوینی آرتدیرمق، تطویل ایتمك : اثوابی، باغچه‌یی، سوقاغی اوزاتمق. ۲. سورمك، ایلری‌یه طوغری تحریك، تمدید ایتمك : الی، آیاغنی، دکنکی اوزاتمق. ۳. قویویرمك، صالیویرمك، اوزامغه سربست براقمق، کسمه‌مك : صاچ، صقال، طیرناق اوزاتمق؛ آغاجلری اوزاتمق. ٤. سوردیرمك، دها چوق وقت دوام ایتدیرمك، تمدید : ایشی اوزاتمق، مأذونیت مدتنی اوزاتمق. ٥. لزومسز یره تفصیلاتله تطویل ایتمك : سوزی اوزاتمق. ٦. اوزاغه سورمك، ابعاد، تبعید ایتمك. ۷. صکره‌یه براقمق، تأخیر ایتمك : بورجنك تأدیه‌سنی چوق اوزاتدی. || ال اوزاتمق = غصب وضبط ایتمك، اطالهٔ ید ایتمك. || ایی اوزاتمق = سربست براقمق، مانع اولمامق. || چهره اوزاتمق = کوجنوب منفعل و مکدر طورمق. || دیل اوزاتمق = بری علیهنده حدندن زیاده سویلمك، اطالهٔ لسان ایتمك. || قامچی اوزاتمق = سرکشلك ایتمك. = فل. ۱. چوق سویلمك : اوزاتمه؛ اوزاتمیه‌لم. ۲. بیهوده یره مسئله چیقارمق، مشکلات تولید ایتمك : آرتق اوزاتمق ایستمز. ۳. مدعیاتی پك ایلری‌یه سوروب چوق مطلوباتده بولنمق : آرتق سن اوزاتدك.

اوزادان صـ. تمدید ایدن : صاچ اوزادان = اوکورغه وتری‌که رشه‌سی تل تل چیقار.

اوزادلمَق مجـ. اوزون سوردیرلمك، تمدید و تطویل اولنمق : سوز، ایش چوق اوزادلدی: بو قدر اوزادیله‌جق ایش دکل ایدی.

اوزادی سـ. اوزاتمه، تمدید، تطویل: اوزون اوزادی‌یه = پك اوزون سوره‌جك صورتده، پك مفصل. [همان یالکز بوتعبیرده مستعملدر.]

اوزاق صـ. ۱. زمان ویا مکانجه یاقین اولمیان، اوزون سورن، ایراق، بعید، دور : عربستان بورادن اوزاقدر؛ او وقتلر خیلی اوزاقدر. ۲. مأمول ومحتمل اولمیان، غیر

مأمول، بعيد الاحتمال: او ايشى چوق اوزاق كوريورم. ٣. مخالف، مباين، اويماز، توافق ايتمز: او مال بوندن چوق اوزاقدر. = ح. اوزاق يرده، ايراق اولەرق: اوزاق اوتوريور؛ بندن اوزاق! يعنى اوزاق اولسون، ايستمم؛ اوزاق دوشمك = بربرندن اوزاق بولنمق. = س. بعيد وايراق محل: اوزاغه كيتمك، اوزاقدن كلمك. || اوزاقدن اقربا = آرەسى آچلمش و اسكيمش يعنى برقاچ بطن اولدن آيرلمش خصم. || اوزاقدن باقمق = سيرجى قالمق، مداخله ايتمەمك.

اوزاقجه { ص. ح. آز ايراق وبعيد.

اوزاقلاشديرمق { فتـ. ١. بربرندن آيرى وبعيد دوشورمك: بو آغاجلرى برآز اوزاقلاشديرملى. ٢. اوزاغه سورمك، تبعيد ايتمك.

اوزاقلاشمق { فشـ. ١. بربرندن آيرى و بعيد دوشمك، تباعد ايتمك: اوزاقلاشدقده كوريشەميورز. ٢. اوزاغه كيتمك، بعيد اولمق: يول طولاشديرلديغيچون اوراسى بزدن اوزاقلاشدى؛ او كونلر اوزاقلاشدى.

اوزاقلاشمه { سـ. اوزاقلاشمق فعلى. با: اوزاقلاشمق.

اوزاقلق { سـ. ١. مسافه ويا زمانجه ياقين اولمايش، ايراقلق، بعد: چارشينك اوزاقلغى سببيله بو او بزه كلمز. ٢. فرق، تفاوت، اويمازلق: بو ايكى مال آرەسنده چوق اوزاقلق واردر.

اوزامق { فل. ١. اوزون اولمق، بويجه قزانمق، تطاول ايتمك: آغاجلر، صاچ، صقال اوزامق؛ چوجقلر اكثريا اون سكز ياشلرينه دك اوزارلر. ٢. زمانجه دها اوزون اولمق، دها چوق سورمك، امتداد ايتمك: كونلر خيلى اوزادى؛ كانون اول ابتدالرنده كيجەلر چوق اوزار. ٣. سورمك، سورنجەده قالمق: بو ايش چوق اوزادى؛ دعوامز برقاچ سنه اوزايەجقدر. ٤. صكرەيه قالمق، تأخر ايتمك: بو سنه اوزومك طاتليلاشمسى چوق اوزادى. ٥. اوزاق اولمق، اوزاغه كيتمك.

اوزامه { سـ. اوزامق فعلى. با: اوزامق.

اَوزان { سـذ. جم. عر. فد: وزن. با: وزن.

اوزان { ص. لافزن، هرزەوكيل.

اوزاتمق { فل. ١. اوزون سورمك، بوينه كيتمك، امتداد ايتمك: بودره اووه بوينجه اوزانيور. ٢. ياتوب اعضاى بدنى اوزاتمق، كوشيوب اوپ اوزون ياتمق: مندرك اوزرينه اوزانمشيدى. ٣. ال اوزاتمق، غصب نيتيله تجاوز ايتمك: او بزم چفتلكده اوزاندى.

اوزانمه { و اوزانيش. سـ. اوزانمق فعلى. با: اوزانمق.

اوزانيش { واوزامه. سـ. اوزامق فعلى. با: اوزامق.

اوزبك { سـ. مستقل امير ديمك اولوب، وقتيله چنكيزلرك تحت حمايەسنده اولان بويله بر بكك حكومتى آلتنده بولنمش بر مغول طائفەسنه ويريلن اسمدر، كه بونلرك احفادى مرور زمانله تركلشوب اليوم ماوراء النهرده قوم حاكم صورتنده بولنيورلر.

اوزدك { سـ. ١. آغاج كوتوكى، كوكلرينه ويره ياقين اولان قالين يرى. ٢. اكين صابى، اكيز. ٣. بعض نباتاتك بالديرى. مر.

اوزدكلمك { يا اوزدكلەمك. فتـ. تارلەده دوكلمش قلمش باشاقلرى طوپلامق. || مجـ. اوزدكليوب بوزدكلمك = اقتدارينك خارجنده اولان برايشى ياپمغه چالشمق. ٢. ترددله طاورانمق.

اوزدن { يا اوزدنك. سـ. كوبه، دانه، آصق.

اوزر { سـ. ١. اوست، فوق، هر شيئك يوقاريسى، زبر: اوزرى بوزوق، اوزره چيقمق، اوزرندن دوكلمك، اوزرمزه آتلدى. ٢. آرقه، صرت، ظهر، پشت: يوكى كندى اوزرينه آلدى، اوزرندن آتدى. ٣. طيش طرف، يوز، خارج، بيرون: اوزرى پك كيرلى ايدى؛ ايچنه باقدمەده اوزرندن اويله آكلاشيليوردى: مكتوبك اوزرى. ٤. اوست باش، قيافت: اوزرى تميز. ٥. يان، برابر، معيت: اوزرنده آقچه بولنمدى؛

سلاحلرينى اوزرندن آتدى. ٦. عهده، ذمت: اوزرمزه ترتب ايدن؛ اوزرينه لازم اولان؛ بو ايش فلانك اوزرندەدر. = حجـ. ١. اوست: اوك اوزرنده طورمق، اوزرينه چيقمق، اوزرندن دوشمك. ٢. دائر، متعلق: سوق الجيش اوزرينه بحث آچلدى. ٣. كوره، تبعيةً، امتثالاً: آلديغم امر اوزرينه حركت ايتدم. ٤. شرطيله: وعدەسنده ادا ايتمك اوزره اقراض ايتمش ايدم. قارشى، عليهنده: دشمن اوزرينه عسكر سوق ايتمك. ٥. ايچون، لاجل، نيتيله، مقصديله: اووه كيتمك اوزره حاضرلانمقدەدر؛ بر مكتب آچمق اوزره اعانه طوپلايورلر. ٦. عزم وتصميم وقرب بيان ايدر: كيتمك اوزرەدر = كيتمسى مصممدر: كلمك اوزرەدر = كلمسى پك قريبدر، بكلنيليور؛ بيتمك اوزرەدر. ٧. كبى، مثللو، طرزده، يولده، اولوجهله: بالاده بيان اولنديغى اوزره؛ زيرده عرض وافاده اولنەجغى اوزره. [بو صوك درت معناده دائما مفعول اليه صورتنده اولەرق «اوزره» قوللانيلير. ـ بو «ه» يى نفس كلمەدن عد ايدوب، اوزرى واوزرنده كبى تعبيراتده محذوف فرض ايتمك ذهابىده واردر.] || اوزرينه آتمق = عزو واسناد ايتمك. || اوزرينه آلمق = ١. درعهده، تعهد ايتمك. ٢. كنديسنه اسناد ايتمك آلنمق، منفعل اولمق. || اوزرينه دوشمك = ابرام ايتمك. || اوزرينه وارمق = اصرار ايتمك. || بونك اوزرينه = بناءً عليه، بنابرين.

اوزرلك { سـ. اولرده اكثريا توتسى ايچون قوللانيلان يبانى سدف تخمى.

اوزقندى { بر جنس بوجك.

اوزك { سـ. اوكوز آرابەسنك اوقى. || طوغريلقدنده كنايه اولور: اوزك كبى بر آدم = پك طوغرى ومستقيم.

اوزك { سـ. ١. چكردك، كوبك. ٢. چبان اوزى، سونكرى، آغرشاغى.

اوزكچ { سـ. چكيلوب آلنير ايپ نردبان.

اوزكون { ص. اوزلمش، زبون، خسته. = سـ. غير مقبول برجنس باليق كه اسمندن طولايى خستەلره يديرلمسى نافع زعم اولنور.

اوزكونلك { سـ. ١. زبونلق، ضعف، رنجورلك. ٢. اذيت، عذاب، محنت.

اوزكه { ص. ١. بشقه، غيرى، ديكر، آخر: اوزكه حالتدر. ٢. بام باشقه، ديكر كون، بيلن و معروف اولان كبى دكل: اهل عرفانك بزم الفتى اوزكه عالمدر. ٣. يبانجى، اغيار. مر.

اوزلاشديرمق { فتـ. [«اوز» دن] اوزلاشديرمق، موافقت ايتديرمك، ايكى ويا زياده شخص بيننده وفاق حاصل ايتمك، باريشديرمق.

اوزلاشلمق { فجـ. اتحاد ووفاق فقط ممكن ويا حاصل اولمق: او آدملرله اوزلاشلماز؛ اوزلاشيلەجقسه شرائطى بيلنملى.

اوزلاشمق { فشـ. اويشمق، موافقت ومصالحه ايتمك.

اوزلاشمه { سـ. اويشمه، موافقت، مصالحه.

اوزلشمك { فط. ١. اوز ولب پيدا ايتمك. ٢. (چبان) سونكر وقاتى جراحت باغلامق. ٣. قويولاشمق، پختيلانمق، آغدەلانمق.

اوزلك { سـ. ١. بنلك، انانيت، غرور. [بو معناده شمدى استعمال اولنماز] ٢. جوهر، ماده، لب. ٣. لزوجت، اوزلى و ياپيشقان اولمه.

اوزلك { سـ. توتسى، كونلك، بخور.

اوزلمك { يا اوزلەمك. فتـ. [«اوز» دن] آرزو ايتمك، شوق ايله ايستمك، مشتاق اولمق، كورەجكى كلمك: مملكتمى اوزلدم؛ اولادينى اوزلمش والده.

اوزلمك { فل. ١. اسكيوب بوزلمق، فرسوده اولمق. ٢. خستەوبيتاب دوشوب ضعيفلامق، درمانسز قالمق. ٣. صيقلمق، بر شيئى آرزو ومرام ايدوبده موفق اولەمامقدن مضطرب اولمق: سز اوزلمك. ٤. اثناى نقاهتده خستەلق نكس ايتمكله بيتاب دوشمك. || اوزوم اوزوم

اوزلمك = پك زياده صيقيلوب مضطرب اولمق.

اوزَلمه { يا اوزله‌مه. س. كورمك آرزوسى، اشتياق: وطنى بو درجه‌ده اوزله‌سى.

اوزِلمه { س. ايستديكنى ياپه‌ما. مقدن مضطرب اوله، اوزلك فعلى. با: اوزلمك.

اوزلَنمك { فط. ١. اوز واب پيدا ايتمك. ٢. (چبان) آغرشاق وقانى جراحت حاصل ايتمك. ٣. آغده. لانمق، بختيلانمق.

اوزلَنمه { س. اوزلنمك فعلى. با: اوزلنمك.

اوزله‌مك { فت. با: اوزلمك.

اوزلى { ص. ١. اوز واپى اولان. ٢. زبده و قايماغى چوق. ٣. لزوجتلى و ياپيشقان (چمور).

اوزمك { فت. ١. كروب كوشتمك. سولپوك ايتمك. ٢. يوروب صيقمق، جن صيقمق، اضطراب ويرمك: مناسبتسز سوزلرله خسته‌يى اوزمه‌يك. ٣. جفا واذيت ايتمك، معذب ايلمك: بو ايش بنى چوق اوزدى.

اوزمه { س. اوزمك فعلى. با: اوزمك.

اوزمه ك { س. ١. ساقز اوتى، عوسج. ٢. هر درلو قوقولى اوت تخمى.

اوزَن { ياخود اوزن. س. ١. اهتمام، دقت، تكلف || اوزن بزن = چوق دقت و اهتماملە اولنان تزيينات، اوزنه‌رك ياپيلان سوس.

اوزُندى { س. ١. اوزنمه، جان صيقلمه، يورلمه، اضطراب. ٢. مراق، انديشه. ٣. اذيت، اذا، جفا، عذاب: چوق اوزندى‌يى موجب اولدى.

اوزَنديرمك { فت. [صحيحى واو مبسوطه ايله‌در] ١. تكلف واهتماملە بر ايش ياپديرمق. ٢. تشويق و الحاح ايتمك.

اوزُنديلى { ص. ١. چوق كلفت واهتماملە ياپلمش. ٢. چوق زحمت و صيقندى‌يى موجب: اوزنديلى ايشدر. ٣. مراقلى، انديشه‌لى: اوزنديلى آدم.

اوزَنگى { س. [اصل اوزانوب قيصالمق ديمك اولان «اوزنمك» دن] حيوانه بينلدكده آياقلرى قومغه مخصوص دمير باصماقلركه قايشله اگره مربوطدر، ركاب. || اوزنكى‌يه آياق باصمق = آته بينمك. || اوزنكى آغاسى = آته بينيليركن اوبر اوزنكى‌يى طوتوب ياردم ايدن خدمتجى، ركابدار.

اوزَنگيلَمك { ياخود اوزنگيله‌مك. فت. آته اوزنكى يعنى مهميزله اوروب سورمك.

اوزَنمك { فل. [اصلى واو مبسوطه ايله‌در.] ١. تكليف واهتماملە چاليشمق، اختيار كلفت ايتمك: اوزنمش ديمسينلر. ٢. چبالامق، اوغراشمق، حاضرلانمق: قوش ياوريسى اوچمغه اوزنيور.

اوزَنمه { اوزنيش. س. اوزنمك فعلى. با: اوزنمك.

اوزوك { س. يوزوك يرينه لغتدر.

اوزوم { س. سركه، پكمز، شراب وسائره اعمالنه يارايان وتازه‌وقوريسى‌يننن معروف ميوه. كه اوفاق دانه‌لى وصالقيم صورتنده اولور، عنب، انكور. هرمملكته كوره انواع واجناسى پك چوقدر: چاوش، ياپنجاق، پارمق، تومبالاق، روى نكار، مسكت اوزومى؛ چكردكسز، رزاقى وسائره. || اوزوم آغاجى = آصمه؛ اوزوم كوتوكى، چبوغى. || اوزوم صويى = شيره. || قورى اوزوم = زبيب. || قوش اوزومى = پك كوچك دانه‌لى سياه اوزومكه قوريسى فستيقله برابر بعض يمكلره قونور. || فرنك اوزومى = اوزومك غيرى برميوه‌كه شروبى اولور. || ايت اوزومى، تيلكى اوزومى = نبات انواعى.

اوزون { ص. [«اوز» دن] ١. بويى چوق اولان، طويل، دراز: اوزون آدم، اوزون آغاج، اوزون ديوار، اوزون تارله. ٢. چوق سورن، چوق دوام ايدن، مديد ممتد: اوزون مدت، اوزون كون، اوزون عمر، اوزون يول. ٣. چابق بيتمز تفصيلاتلى، مفصل: اوزون ايش، اوزون سوز. = ح. چوق، چوق وقت: اوزون سورر؛ اوزون سويله.

|| اوزون اوزادى، اوزون اوزادى‌يه = دور ودراز، پك تفصيلاتلى، عريض وعميق. || الى اوزون = ١. مقتدر، نفوذلى. ٢. خرسز، سارق. || اوزون ايتمك = ١. نافله يره اوزاتمق، لزومسز اوله‌رق چوق سويلك. ٢. پك ايلرى‌يه وارمق، چوق مدعيات ومطلو بانده بولنمق. || اوزون بويلى = طويل القامه. || اوزون حيوان = ييلان. || اوزون طوتمق = چوق سوره‌جك ويا پك مفصل وبيوك اوله‌جق صورتده باشلامق.

اوزونجه { ص. برآز ويا خيلى اوزون، اولدقجه طويل، دراز.

اوزونلق { س. ١. اوزون اولان شيئك حالى، طول، درازى. ٢. برجسمك بويى، انك مقابلى، طول. || اوزونلغنه = بويجه، بوينه، طولاً.

اَوساط { سذ. جم. عر. فد: وسط. با: وسط.

اوست { س. ١. يوقارى، فوق، برشيئك يوقارى قسمى، بالا، آلت مقابلى: اوستندن آلمق؛ اوستنى طوپلامق؛ اوك، يولك اوستى. ٢. طيش، برشيئك طيشاريسى، خارجى، سطح: يرك اوستى؛ پورتقالك اوستى. ٣. قيماق وكوپوك كبى بر شيئك اوزرنده بولنان قسمى: پكمزك، يوغورتك اوستى. ٤. اثواب، قيافت: اوستى پك پيس؛ اوستنه باقلماز. ٥. مافوق، آمر: مأمور اوستندن آلديغى امره اطاعت ايتملى. = ص. ١. يوقارى اولان، يوقاريده بولنان، اعلا، بالا، فوقانى: اوست محله، اوست طوداق، اوست قات. ٢. ديكرندن يوقارى اولان، مافوق، بالاتر: اوست چيقمق؛ او او بو اودن اوستدر = اوستوندر. = ح. يوقارى، فوق: اوست چيقمق؛ اوست كلمك. = حج. اوسته، اوستنه، اوستنده = اوزره، اوزرينه، اوزرنده، اوستنه چيقدى؛ اوستنده اوتوردى. || آلت اوست: قارمه قاريشيق، زير وزبر. || آلت اوست بوركى = يالكز قالين و ايكى پارچه خوردن ياپيلان بر نوع قبا بورك. || آياق اوستى = آياقده، اوتورمقسزين، عجالةً. || اوستنه آلمق = ١. درعهده، تعهد ايتمك. ٢. بن ياپدم ديه اعتراف ويا ادعا ايتمك. || اوسته اورمق ضم وعلاوه ايتمك. || اوست اوسته، بر برى اوستنه = بربرى اوزرينه، جمله‌سى برصاييله‌رق. || اوست باش = اثواب، قيافت. || اوستمزدن ايراق = الله اسيركه‌يه. || اوسته ويرمك = ايكى شئ مبادله‌سنده برينه ديكر برشئ دها علاوه ايتمك. مج. برفائده تعقيب ايدر ايكن متضرر اولمق. || اوست چيقمق، اوست كلمك = غلبه چالمق، مسابقت ايتمك. || اوسته كلمك = سميرمك. || اوستنه مال ايتمك = تقيد ايتمك، اهميت ويرمك. || اوستنه وارمق = برشيئى ياپمق ايستمينه قارشو اصرار وتهديدده بولنمق || اوستنه ياتمق = غصب ايدوب يانندە كار قالمق. || اوست يان = يوقارى‌يه طوغرى بيتشيك ومتصل طرف؛ اوست يانده = يوقارى‌يه طوغرى يانى باشنده. || اوستنه يوريمك = اوزرينه هجوم ايتمك. || ال اوستى = مافوق. آمر. || باش اوستنه = على الرأس والعين. || باش اوستنده يرى وار = اطاعت وحرمتم بركالدر. || تپه اوستى = باش آشاغى. || قلبور اوستى = برشيئك ممتاز قسمى. || مكتوب اوستى = ظرفك اوزرينه يازيلان اسم و عنوان. || يول اوستى = ممر اولان محل وطريقده بولنان، اوراده تصادف ايديلان

اوستره { س. ياخود:

اوستوره { س. افا. [«استره» دن] تراش ايتمكه مخصوص بربر آلتى، كسكين آلت قاطعه: اوستوره اورمق، چكمك = اوستوره ايله تراش ايتمك.

اوستون { ص. [«اوست» دن] ١. اوست كلن، مافوق، فائق: يازيده او بندن اوستوندر؛ يارامازلقده بو هپسندن اوستون چيقدى: ال الدن اوستوندر. ٢. غلبه چالان، غالب. || اوستون كلمك = غلبه چالمق. || اوستون كورى = سطحى، يالاندن: اوستون كورى سويوردى. = س. خطك اوستنده يازيلان حركه‌لرك برنجيسى، اسره‌دن بو موقعيله فرق اولنان فتحه؛ ايكى اوستون = تنوينلى فتحه؛ قالين اوستون = فتحهٔ ثقيله: فتحهٔ مفخمه.

اوستونلك { س. تفوق، غلبه.

اوستونله‌مك فت. فتحه ایله اوقومق.

اوستونلی ص. اوزرنده اوستون حركه‌سی بولنان، مفتوح.

اوسته س. [فا. «استاد»دن] ۱. بر صنعتده مأذون وماهر آدم، چراغلقدن چیقوب كندی باشنه چالیشان صنعتكار: دولكر، مارانغوز، دیوارجی، یورغانجی اوسته‌سی. ۲. خدمتجی قادینلرك وجاریه‌لرك باشی، اسكیسی. ۳. بر یرك كدیكلی خدمتكاری، پیشه‌كار: بورلجی اوسته‌سی. ٤. صنعت معلمی، مربی، كوستریجی: اوستهم بكا بویله اوكرتدی: نقش، پیانو اوسته‌سی. ٥. یكیچریلرده یوزباشی مقامنده اورته ضابطی. || كوشه اوسته‌سی = اصنافك كتخدا یماغی. || حمام اوسته‌سی = حمامده قادینلری اجرتله یقایان خدمتجی. = ص. ۱. صنعتنده ماهر، صنعتنی مكمل صورتده بیلیر: اوسته اولدی، اوسته چیقدی. ۲. چوق بیلیر، مهارت وتجربه‌سی زیاده، آلدانماز: آرتق بو ایشلرده اوسته اولدق.

اوسته‌لق س. ۱. صنعتكرلك، اصنافلق. ۲. صنعتده مأذونیت، كندی باشنه ایشلیه بیلن صنعتكارك حالی. ۳. خدمتجی وجاریه و سائره باشلرینك حالی. ٤. مهارت، حذاقت، تجربه: او آدمك اوسته‌لغی انكار اولنه‌ماز. ٥. مهارت وحذاقت اثری، اینجه صنعت، مكملیت: بو ایشده بیوك بر اوسته‌لق واردر.

اوسته‌لقلی ص. ۱. اوسته‌لقله یعنی مهارت وحذاقتله یاپلمش، معرفتلی، مصنع: اوسته‌لقلی ایشدر. ۲. حیله و شیطنتله دوشونلمش: اوسته‌لقلی بر طولاب قورمشلر.

اوسته‌لمك یا اوسته‌له‌مك. فل. [«اوست» دن] ۱. بر شیئك اوزینه ضم وعلاوه اولنمق، آرتمق، ازدیاد ایتمك. ۲. باصدیرمق، غلبه چالمق، اوسته چیقمق. ۳. تكرار دونمك، عودت و رجعت ایتمك، نكس ایلك: صیتمه اوسته‌لدی.

اَوسَط ص. عر. ذ: وسطی. ج: اواسط [«وسط» دن صش.] ۱. اورته‌ده بولنان، اورته‌ده‌كی، وسطی: مغرب اوسط = مغرب اقصایه مقابل وقتیله جزایر جهتنه دینلیردی؛ قرون وسطی = قرون قدیمه و متأخره‌یه مقابل تاریخك اورته زمانلری كه میلاد عیسی علیه‌السلامدن استانبولك فتحنه‌دك اولان زمانلردر. ۲. اورته حالده بولنان، معتدل، ایكیسی اورته‌سی: اوسط امور: اوسط بر حالده‌در. = س. جمذ. اورته‌ده‌كی زمان، آی یا سنه ویا قرنك اورته‌لری: اواسط ذی الحجه؛ ۱۳۱۷ سنه‌سی اواسطنده؛ اواسط قرن ثالثده.

اوسطونج س. جرا. آلات جراحیه طاقمی و بونلرك محفظه‌سی.

اَوسَع ص. عر. [«واسع» دن ستفه.] دها ككیش. ذ.

اوسقور س. [نكا.] پروانه‌سی قیچنده بولنان وابور، قیچندن چرخلی بخار كمیسی.

اوسكره س. طولانی قواطه.

اوسكوف س. [ر. σκούφια (Σκούφια)] تپه‌سی دوریك و اوجی بوسكوللی تا قیه كه اكثریا آق دكیز اطه‌لیلری كیرلر. قیرمزی یوكدن اورمه اولوب، فسك اساسیدر.

اوش س. شو، اشبو. مر. [چ. اوشال، اوشول قوللانیلیر.]

اوش اوشت. حد. كوپكی زجر و دفع ایچون قوللانیلیر. || اوش كوپك دیمه‌مك = كنایه طریقیله التفات ایتمه‌مك، یوزه باقمامق، كوپك یرینه بیله قوماماق. = س. اوش اوش، اوش اوشلر (چوجق لساننده) = كوپك.

اوشاق س. [عر. «عشاق»دن ظن اولنمش ایسه‌ده اصل تركجه‌ده اوشاغ اوفاق و كوچك دیمك اولوب، اوشاتمق، اوشالمق كبی فعللریله برابر الیوم چ. مستعملدر.] ۱. چوجق، طفل. [بو معنا ایله استانبولجه مر.] ۲. دلیقانلی، شاب، كنج: روم ایلی، آناطولی اوشاغی. ۳. خدمتجی، خادم، اتباع: اوشاق بولمق، قوللانمق؛ اوشاق اوطه‌سی. || اوشاق قپان = اوفاق چوجقلری قالدیران آق بابا.

اوشاقلق س. خدمتجیلك، اتباعلق.

اوشت با: اوش.

اوشرمك فت. ۱. یغمق، طوپلامق، غلبه‌لك بریكدیرمك: عمله اوشرمك. ۲. صالدیرمق، تسلیط ایتمك: دشمنه قلیج اوشرمك.

اوشوشمك فش. هر طرفدن هجوم ایدوب یغلمق، قوششوب طوپلانمق: قارینجه‌لر شكره اوششدیلر.

اوشقون یا آشقین. س. نبچی قولاغی دخی دینلن بر نبات.

اوشك س. كوچك قوشاق، قره قولاق نوعی.

اوشمك فل. یغلمق، طوپلانمق، تجمع، تحشد ایتمك.

اوشن س. اوشنمه، تنبللك، تكاسل = اوشن كتیرمك. [استانبولجه متروك حكمنده اولوب، اوشنیكلك دینور.]

اوشنج ص. اوشنن، تنبل، متكاسل.

اوشندی س. ۱. قوشندی، مهاجمه، مزاحمه. ۲. غلبه‌لك، ازدحام. || اوشندی ایتمك = بر ایشی ال برلكیله بیتیرمك اوزره هر طرفدن شتاب ایتمك.

اوشندیرمك فت. كسل ویرمك، تنبل ایتمك.

اوشنگن ص. اوشنن، تنبل، كاسل. مر.

اوشنمك فل. ایشلمكی آرزو ایتمه‌مك، تنبللك ایتمك، رخاوت وتكاسل ایلك: قالقمه‌یه، كیتمكه، ایشلمكه اوشندم.

اوشنیك ص. تنبل، كاسل.

اوشنیكلك س. تنبللك، تكاسل، كسل.

اوشوتمك یا اوشیتمك. فت. ۱. صوئوق حس ایتدیرمك، صوئوقدن متأثر ایتمك: بوروزكار بنی اوشوتدی. ۲. صوئوق آلدیرمق، صوئوقدن خسته ایتمك: چوجوغی اوشوتمیك؛ كندیكزی اوشوتمشسكز.

اوشومك یا اوشیمك. فل. صوئوق حس ایتمك، صوئوقدن متأثر اولمق: چوق اوشویورم؛ اوشومه‌مك ایچون زیاده كیینملی.

اوشومه یا اوشیمه. س. صوئوق حس ایتمه، صوئوقدن متأثر اولمه: بو قدر اوشومه‌نك معناسی یوق.

اوص س. [چ. اوس] ۱. عقل، ذكا، فراست، ادراك، فطنت، هوش، خرد. ۲. ادب، تربیه، حسن حركت. ۳. یاواشلق، حلم. || اوص بهاسی = عقلسزلقله ایدیلن بر حركتك نتیجه‌سی اوله‌رق چكیلن زیان كه ایلریسیچون عقل اوكرنمكه سبب اولور.

اَوصاف س. ذ. ج. عر. فد: وصف. با: وصف.

اوصان س. بیقندی، بزكینلك، ملال، فتور: بكا بو ایشدن اوصان كلدی. [بو مقامده «اوصانج» استعمالی غلط ایسه‌ده اویله شایعدر.]

اوصانج ص. ۱. بیقان، بزكین، ملول، فتور كتیرن. ۲. اوصان ویرن، بیقدیران، ملال ایراث ایدن.

اوصاندیرمق فت. بیقدیرمق، بزدیرمك، ملال وفتور ویرمك: بو ایشلر بنی جانمدن اوصاندیردی.

اوصاندیریجی ص. بیقدیران، بزدیرن، ملال وفتور ویرن.

اوصانلمق فج. اوصان كلمك، بیقلمق، ملال وفتور كتیرلمك: اوقومقدن اوصانلماز؛ بویله ایشلردن چابق اوصانیلیر.

اوصانمق فل. بیقمق، بزمك، ملال و فتور كتیرمك، بیزار اولمق: یازمقدن هیچ اوصانمام آما خوشلانمدیغم شیئلر اوقومقدن اوصانیرم.

اوصلاتمق فت. ۱. عقل اوكرتمك، عقللاندیرمق. ۲. تأدیب وتربیه ایتمك. ۳. یومشاتمق، حلیم و ملایم ایتمك: او آدمی اوصلاته بیلیرسه‌كز سز اوصلاته‌جقسكز.

اوصلاندیرمق فت. عقلنی باشنه كتیرتمك، حسن حركته مجبور ایتمك: حسن معامله اك آزغین آدملری اوصلاندیریر.

اوصلانمق فل. ۱. عقل اوكرنمك، عقللانمق. ۲. ادب وتربیه اوكرنمك، تربیه اولمق. ۳. یاواشلق وحلم پیدا ایتمك، یومشامق: او چوجغك بوقدر اوصلانه‌جغی مأمول دكلدی.

اوصلی یا اوصلو. ۱. عقللی، ذكی، هوشیار، خردمند، فطین. ۲. تربیه‌لی، ادبلی. ۳. یاواش، حلیم، ملایم، یارامازك مقابلی: اوصلی چوجق. || اوصلی

طورمق = راحت اوتورمق، يا.
رامازلق ايتمه‌مك .

اوصلیجه ص. اولدقجه عقللی و تربیه‌لی وحلیم.

اوصلیلق س. تربیه، حسن حرکت، حلم، یاواشلق.

اوصول او صوللاجق . **با** : اصول.

أوضاع سد. جم. عر. فد : وضع. **با** : وضع.

أوضح ص. عر. [« واضح » دن ستف.] دها ویا پك آچیق وایضاحلی. ز.

اوت اوت س. تق. اوکوز، مانده، صیغیر. اوط ییلی = اسکی ترك تقویمنده بر دورك ایکنجی سنه‌سی .

اوطورمق فل. **با** : اوتورمق.

اوطون س. **با** : اودون.

اوطه اوده. س. ۱. اولك منقسم اولدیغی بولمه‌لرك بهری، حجره : بو اوك قاچ اوطه‌سی واردر؟ یتاق اوطه‌سی، مسافر اوطه‌سی، خدمتجی اوطه‌سی، یمك اوطه‌سی، صندیق اوطه‌سی. ۲. قلم، یازیخانه، دائره : آمدی اوطه‌سی، مهمه اوطه‌سی، ترجمه اوطه‌سی، تجارت اوطه‌سی . ۳. صراف، دعوی وکیلی، طبیب وسائر اصحاب معاملاتك خانلرده وسائر عمومی محللرده طوتدقلری اوطه ویا دائره : فلان یرده اوطه طوتیور، او. طه‌سی واردر. ٤. کویلرده مسافر قبول ایتمکه مخصوص وبتون کوی طرفندن اداره اولنور اوطه ویا او : بوکویك اوطه‌سی وارمیدر؟ || بکار اوطه‌لری = بکارلره کرالانمق اوزره یاپلمش صره اوطه‌لر. || یر اوطه‌سی = یرله برابر اولان تحتانی اوطه .

اوطه‌باشی س. خان اوطه‌جیسی، بر خانده اوطه‌لرك کرایه ویرلسنه ومحافظه واداره‌لرینه قاریشان وآناختارلرینی حفظ ایدن آدم .

اوطه‌جق س. کوچك اوطه.

اوطه‌جی س. دوائر رسمیه‌ده هر قلم و دائره‌نك خدمتنی کورن وکیجه بکجیلك ایدن آدم : باب عالی اوطه‌جیلری.

اوطه‌جیلق س. اوطه‌جی وظیفه‌سی وحال وصفتی.

اوطه‌شیق س. دیکریله بر او. طه‌ده اقامت ایدن آدم، همحجره : او بنم اوطه‌شیغمدر .

اوطه‌لق س. نکاحسز اوله‌رق استفراش اولنان جاریه.

أوعیه سد. جم. عر. فد : وعاء. **با** : وعاء.

اوغالامق (اووالامق) فت. ال ایله اوغوب اوفالتمق: تارخانه‌یی، نشسته‌یی اوغالامق؛ باغی اوغالامق = کوتوکلری او. غوب قابوقلرینی دوشورمك.

اوغان س. اسکی ترك مشرکلرینك اك بیوك معبودی اولوب فضا وکائناتدن کنایه ایدی. الیوم چغتایجه‌ده رب و الله معناسیله مستعملدر. — بولغتك اسکی یونانیلرك اك قدیم واك بیوك معبودی اولان و محیط کل ویا بحر محیط معناسنه‌ده کلن (اوغین Ὠκεανός) ایله اولان مشابهت لفظیه و معنویه‌سی پك غریبدر. « اوقیانوس » ده بوندن مشتقدر.

اوغدیرمق (اوودیرمق) فت. ال کزدیرتوب صیقدیرمق، دلك ایتدیرمك : صیزلایان یرلره یاغ سوروب کوزلجه اوغدیرملی.

اوغر اوغرلامق، اوغرسز و سائره. **با** : اوغور و سائره.

اوغراتمق فت. ۱. واردیرمق، کچرکن بریره ایلیشدیرمك : اوطرفه آدم یوللارسه‌کز بزه‌ده اوغراتك؛ ازمیره کیدن واپوری کلیبولی‌یه اوغراته‌جقلرمیدر؟ ۲. دوچار وکرفتار ایتمك : بنی دردە، بلایه اوغراتدیکز؛ باشمی بلایه اوغراتدم.

اوغراش س. غوغا، صواش.

اوغراشدیرمق فت. ۱. مشغول ایتمك، اشتغال ایتدیرمك : بنی بویله نافله ایشلرله اوغراشدیریورلر. ۲. غوائلی موجب اولمق، غائله‌ده بولندیرمق: او آدم بزی چوق اوغراشدیردی.

اوغراشمق فل. ۱. مخاصمه، معارضه ایتمك : ایکی طرف عسکرلری اوکون اقشامه قدر اوغراشدیلر. ۲. مشغول اولمق، اشتغال ایتمك : باغچه ایله اوغراشیورم. ۳. چکشمك، کشاکشده بولنمق :

آرتق بن سزکله اوغراشه‌مام: سز او آدمله اوغراشه‌مازسکز.

اوغرامق فل. [اصلی : « اوق » دن] ۱. کچرکن بریره ایلیشمك، موقتاً طورمق: کچرکن بزه اوغرایك! ازمیر واپوری مدللی‌یه اوغرار. ۲. دوچار وکرفتار اولمق : بر باش آغریسنه اوغرادم: بلایه او. غرادم: افترایه اوغرادی. ۳. چکمك : قونیه طریقی کوتاهیه‌یه اوغرایورمی؟ ٤. فیرلامق، چیقمق : کوزلری طیشاری‌یه اوغرامش .

اوغری س. ۱. اوغرانیلان یر، یول، چیزکی، خط، اثر : کون اوغریسی = کونشك کوکده تعقیب ایتدیکی یول، بروج صره‌سی: صمان اوغریسی = مجره، کهکشان. ۲. اوغرایوب ؤران، خرسز، حرامی، سارق، دزد .

اوغریلامق فل. خرسزلق ایتمك. مر.

اوغریلاین ح. خرسزجه‌سنه، دزدانه .

اوغریلق س. خرسزلق، حرامیلك، سرقت. مر.

اوغرین ح. خرسزجه سنه، یاواشجه، طویلامق تقیداتیله، یاب یاب : اوغرین اوغرین یوریمك. مر.

اوغشدیرلمق مج. بربرینه سوریله‌رك او. غلمق، دلك ایدلمك .

اوغشدیرمق (اوویشدیرمق) فت. بربرینه سوره‌رك اوغمق، دلك ایتمك : اللرینی اوغشدیرمق. || مج. ال اوغشدیرمق = حیرتده قالوب نه یاپه‌جغنی شاشیرمق .

اوغشدیرمه س. اوغشدیرمق فعلی.

اوغل س. ارکك اولاد، ابن، فرزند، پسر، زاده : او بنم اوغلمدر؛ بن فلانك اوغلی‌یم؛ زال اوغلی رستم : آی اوغل، اوغلم = اولادم. || اوغل آریسی = یکی یتیشن آری. || اوغل اوتی = بادرنج دینلن نبات. || اوغلدن اوغله = بابادن اوغله، بطناً بعد بطن. || اوغل اوغلی = تورون، حفید، نبیره. || اوغل ایدنمك = اولادلغه قبول ایتمك، تبنی ایتمك. || اوغل بالی = تازه آرینك یاپدیغی بیاض بال. || آخرت اوغلی = اولادلغه قبول ایدلمش آدم، او. غلاق. || ار اوغلی ار = شجیع ومرد آدم. || اوکی اوغل = زوجه‌سندن برینه نسبةً دیکرینك بشقه آرقداشدن دنیایه کلمش اوغلی، ربیب، امکسز. || ایل اوغلی = خلق، اغیاردن آدم، یبانجی. || قحبه اوغلی = دسیسه‌کار، بی‌مروت. || قول اوغلی = عسکر اولادی، اوجاق زاده. [طرابلس غربده مرکز قضاسنده وجوارلرنده بر صنف اهالی که اساساً یکیچری اولادندن اولمغله بعض امتیازات و حقوق ووظائفه نائلدرلر.] || کوپك اوغلی = شیطان وحیله کار آدم. || هین اوغلی = پك دساس آدم .

اوغلاق س. کچی یاوریسی، چپیچ، جدی .

اوغلامق فل. اوغلدی ایتمك، کورلدیلی وقاریشیق بر سس ایشیتمك، اوغلدامق: قولاغم اوغلایور: قولاغمه بر شیئلر اوغلایور .

اوغلامه س. اوغلدی، قولاغه کلن قاریشیق و کورلدیلی سس .

اوغلان س. ۱. ارکك چوجق، اوشاق، غلام، پسر : اولادکزدن قاچی اوغلان قاچی قیزدر ؟ ۲. هنوز تویی کلمه‌مش کنج ارکك، دلیقانلی، شاب. || آت اوغلانی = سایس یماغی. || ایچ اوغلانی = وقتیله حرمه کیرر چیقار بالغ اولمامش کوچك خدمتجی. || قپو اوغلانی = قپوچوقداری یماغی: سفارتلرده ترجمان معاونی. || قیز اوغلان = باکر قیز .

اوغلانجق س. کوچك ارکك چوجق .

اوغلدامق فل. کورلدیلی و قاریشیق قالین بر سس ایشیتمك، بویله برسسله کورلدی ایتمك : قولاغم اوغلدایور: قولاغمه بر شیئلر اوغلدایور .

اوغلدروق س. دول یتاغی، یمورطه‌لق، مهبل.

اوغلدی س. قولاغه کلن کورلدیلی وبوغوق سس: قولاغمدن براوغلدی اکسیك اولمیور: آریلرك اوغلدیسی .

اوغللق س. اوغل صفت وحق ووظیفه‌سی، اولادلق، بنوت. || کوپك اوغللغی = حیله‌کارلق، قورنازلق. عو.

اوغُلّاق { ـ. ص. اولادلغه قبول اولنمش، آخرت اوغلی : کندی اولادی اولیوب بر اوغللغی واردر.

اوغْلّمَق { لهج. ١. صیق صیق ال کزدیریلوب باصلق و صیقلق، دلك ایدلمك : هرصباح یاریم ساعت اوغلدقجه یتاقدن قالقهماز. ٢. آوجله صقیلوب اوفالدلق : ترخانه اوبله اوغلاز. ٣. برشیٔ سوریلەرك صیق صیق دلك ایدلمکله تمیزلنمك : بومنقال اوغلیدر؛ آرتق بوتپسی اوغلاز برحاله کلشدر.

اوغماج { و :

اوغماق { ـ. تازه ترخانه.

اوغمَق { (اوومق) فتـ. ١. الی کزدیروب آوجله صیقمق، دلك ایتمك : صیزلایان عضوی اوغمقله ایی ایدر. ٢. آوج آره‌سنده صیقه‌رق اوفالتمق : ترخانه اوغمق. ٣. صیق صیق برشیٔ سورەرك تمیزلمك وپارلاتمق : بومنقالی، تپسی‌یی کول ایله، لیمون قابوغیله اوغملی؛ تخته اوغمق. || مجـ. ال اوغمق = شاشیرمق.

اوغمه { (اوومه) ـ. اوغمق فعلی، دلك.

اوغنمَق { فلـ. [« آغنمق »دن غلـ.] بایلمق، صیقیلوب ایچ ازلمك.

اوغور { ـ. [لا. Augur — اغور یازمامل.] ١. یمن، سعادت، برکت، خیر : اوغور اوله، اوغور کله = خیر اوله، خیرلی اولسون؛ اوغورلر اولسون = سلامتله. ٢. یول : بو اوغورده بونجه فداکارلقلر ایتدم = بو یولده؛ اوغورکزده جانمی فدا ایدرم = سزك‌یولکزده. || اوغوری آچیق = طالعلی. [لغت ترکجه اولدیغیچون « اغور میامن‌موفور. . . » کبی ترکیبات فارسیه غلطدر.]

اوغورسز { ص. میمنتسز، برکتسز، خیرسز، مشئوم، منحوس.

اوغورسزلق { ـ. میمنتسزلك، برکتسزلك، خیرسزلق، شآمت، نحوست.

اوغورلی { ص. میمنتلی، متیمن، مسعود، خیرلی، برکتلی.

اوغوز { ـ. تقـ. [اوکوز بونك مرققیدر.] ١. طوسون. ٢. صافدرون وبوك آدم. ٣. کویلی، صحرایی، قبا آدم. مر. ٤. ایی، حسن حال صاحبی. [شمدی بعضاً بو معناده قوللانیلور.] || اوغوز خان ترکلرك اك اسکی حکمداری ویا اسکی حکمدارلرینك اك بیوك و مشهوری اولمق اوزره طانلمشدر.

اوف { حد. کدر وتأسف بیان ایدر، واکثریا بر وجع ویا یورغونلق ومأیوسیت حس اولندقده قوللانیلیر : اوف ربم! اوف! نه کوچ حال ایمش.

اوف { حد. بیقندی، بزکینلك واوصانمه حالنده قوللانیلیر : اوف! بو نصل ایش؟ اوف آمان! اوف! اوف! براق الله عشقنه!

اوف { حد. استکراه و نفرته دلالت ایدر : اوف! نه آغر قوقو! اوف! نه ملوث اوطەلر.

اوف { حد. پوف کبی برشیٔ سوگندیرمك ایچون اوفلمکی تقلید ایدر : اوف! دیوب مومی سوگندیردی.

اوفاتمَق { فتـ. ١. دها اوفاق یاپمق، کوچولتمك : قباق قابه بیوك کلیور برآز اوفاتملی. ٢. اوفاق اوفاق قیرمق، اوغالامق، خرد وخاش ایتمك : اکمکی اوفاتدی.

اوفاجق { ص. پك اوفاق، پك کوچك، کوچوجك. تصغیری بعضاً تحبیب ایچون اولور : اوفاجق برچوجق.

اوفاراق { ص. ١. دها کوچك، اصغر، کهتر. ٢. کوچوجك. ٣. آز کوچك، کوچکجه.

اوفاق { ص. ١. بیوك مقابلی، کوچك، خرد، صغیر : اوفاق طاغ، کوی، آدم. ٢. اینجه، ریزه : اوفاق اوفاق دوگمەلی؛ اون اوفاق = پك دقیق واینجه. || اوفاق تفك = کوچك جثەلی، جلیمسز : اوفاق تفك برآدم. = ـ. کوچك و اهمیتسز شیئلر : اوفاق تفك آلدم.

اوفاقلامَق { اوفاقلاتمق. با : اوفالمق، اوفالتمق.

اوفاقلق { ـ. ١. کوچکلك، صغر : اوفاقلغك ضرری یوقدر. ٢. اوفاق آقچه، بوزوق آقچه کسورات : اوستمده اوفاقلق

یوقدر؛ اوفاقلق ایچون زحمت چکیلیور.

اوفاقلی { ص. ایچنده اوفاق بولنان : ایریلی اوفاقلی = ایری اوفاق قاریشیق ویا بربری اوستنه.

اوفالاتمَق { فتـ. با : اوفالتمق.

اوفالامَق { یا اوفاقلامق. فتـ. اوفاق اوفاق طوغرامق، پارەلامق، ریزه ریزه ایتمك : بینیری اوفالادی.

اوفالتمَق { فتـ. دها کوچك یاپمق، حجمنی آزالتمق، تصغیر ایتمك : اوطەلری اوفالتمشسکز.

اوفالمَق { فلـ. دها اوفاق اولمق، کوچلمك : انسان اختیارلادقجه اوفالیر.

اوفاندی { ـ. قیرندی، اوفاق پارچەلر : اکمك اوفاندیسی.

اوفانمَق { فلـ. کوچك پارچەلره انقسام ایتمك، طاغلمق : بواکمك طوردیغی یرده اوفانیر.

اوفتری { ـ. [یو.] اکرلی اوتی، قوزغون اتمکی نوعی.

اَوفَر { ص. عر. [«وافر»دن ستفـ.] دها ویا پك چوق وبول اولان. ذ.

اوفق { اوفقلق وسائره. با : اوفاق وسائره.

اَوفَق { ص. عر. [« وفیق » دن ستفـ.] دها ویا پك موافق واویغون. ذ.

اوفقرمَق { فلـ. (حیوان) درین نفس آلمق، ایچنی چکرجەسنه صولومق.

اوفکه { ـ. [اصلی : اوگکه] حدت، غضب.

اوفکه‌جی { ص. حدتلی، حدید المزاج، متهور.

اوفکه‌لندیرمَك { فتـ. حدت و غضبه کتیرمك، حدتنی موجب اولمق، حدتلندیرمك.

اوفکه‌لنمَك { فلـ. حدت وغضبه کلمك، حدتلنمك، غضبناك اولمق.

اوفکه‌لی { ص. حدتلی، غضبلی، حدید، غضبناك.

اوفلامَق { فلـ. اوصانمه وبیقندی مقامنده اوف دیمك.

اوفلامَق { فلـ. کدر وتأسف مقامنده آه واوف دیمك.

اوفلتمَك { فتـ. ١. بالواسطه اوفلەمك، آغزله نفس ویردیرمك. ٢. نفسله سوگندیرتمك. ٣. شیشیرتمك. ٤. نفسله چالدیرمق. ٥. نفس ایتدیرمك؛ اوقودوب اوفلتمك.

اوفلَمَك { یا اوفلەمك. فتـ. ١. آغزله نفس ویرمك، اوفورمك : آتشه اوفلمك. ٢. نفسله سوگندیرمك، اطفا ایتمك : مومی اوفله. ٣. نفسله ویا هوا ایله شیشیرمك : قیونی، طلومی اوفلمك. ٤. نفسله چالینان بر چالغی‌چالمق : دودوك‌نی‌اوفلمك. ٥. نفس ایتمك، اوقویوب اوفورمك. = فلـ. زحمتله نفس آلمق، سسله‌صولومق : اوفلیوب طوربوردی.

اوفلَمه { یا اوفلەمه واوفلەیش. ـ. اوفلمك فعلی. با : اوفلمك.

اوفلَنمَك { لهج. ١. آغزله نفس ویرلمك : اویله‌اوفلنمز. ٢. نفسله سوگندیرلمك. ٣. شیشیرلمك. ٤. نفسله چالینمق.

اوفورلمَك { فلـ. هوا ایله‌طولوب شیشمك، قبارمق.

اوفورمَك { فلـ. اسمك، هبوب ایتمك : یل اوفوردی. = فتـ. اوفلەمك، رقیه اوقویوب برخسته‌نك‌یوزینه اوفلەمك.

اوفورولك { ـ. رقیه‌جیلرك اوقودقدن صکره خسته‌نك اوزرینه اوفوردکلری نفس.

اوفوروکجی { ـ. رقیه‌جی، خسته‌لره اوقویوب اوفلین آدم.

اوفوروکجیلك { ـ. خسته‌لره اوقویوب اوفلین رقیه‌جینك ایشی.

اوفوروم { ـ. بردفعه اوفوریلن نفس ویاهوا : بر اوفوروم توتون = بر چکمه، بردفعه‌لق.

اوق { ـ. ١. یایله آتیلان مرمی‌که اوجی سیوری دمیردن وآرقه‌سی توی شکلنده اینجه وقیصه بردکنکدر، تیر، سهم : اوق آتمق. ٢. اوق کبی دوز واوزون آغاجکه آلات مختلفه اجزاسندن اولور : آرابه اوقی، صبان اوقی، کیریشلمه اوقی.

|| تاتار اوق = اساساً تاتارلره مخصوص زنبركلى اوق. || تعليم اوق، نشان اوق = تعليم ايتمكه ونشان اورمغه مخصوص اوق. || اوق آتيمى = اوقك قطع ايده‌بيله‌جكى مسافه، منزل. || اوق ميدانى = اوقله نشان اورمغه مخصوص تعليم‌ميدانى؛ ومج. روزكاره معروض محل. || اوق‌ يايدن چيقمق = ايش ايشدن كچمك. || اوق ييلانى = اوق كبى آتيلان بر جنس انكرك ييلانى. || اوق يمك = اوقله مجروح اولمق.

اَوقات { سذ. جم. عر. فد: وقت. با : وقت.

اوْقار { س. باشنده اوق شكلنده سرغوجى بولنان چول باليقجيلى، بوتيمار، جنكجى طورنه.

اوْقارمَق { با: اوقلامق.

اَوقاف { سذ. جم. عر. فد: وقف. با : وقف.

|| اوقاف همايون = سلاطين‌عظام حضراتنك وقفلرى. || اوقاف همايون نظارتى وساده‌جه اوقاف نظارتى = سلاطين عظام حضراتنك اوقاف شريفه‌سنه واصحاب خيرك اوقاف مضبوطه‌سنه وجوامع شريفه ومدارس وسائرمؤسسات وقفيه ايشلرينه باقان نظارت : اوقاف همايون ناظرى، مجلسى، مفتشى، محاسبه‌جيسى، خزينه‌سى وسائره. || اوقاف مضبوطه=اداره‌سى اوقاف نظارتنه عائد وقفلر. || اوقاف مندرسه = ما وضع لهلرى مندرس اولمش وقفلر.

اوْقتانت { ياخود اوقطانت. س. [لا. Octant] ج. وه. ۱. ثمن دينلن ارتفاع تخته‌سى. ۲. قمرك سكزده برى كورنه‌جك موقعده بولنمسى يعنى درت كوننك اولمسى، تثمين.

اوْقجى { س. اوق ياپان وصاتان صنعتجى؛ اوقجيلر = بو اصنافك چارشيسى. ۲. اوق آتان، يايله مسلح عسكر، تير انداز، تير زن، قواس: اوقجى باشى = بونلرك رئيسى. سابقده برمنصب مخصوص ايدى.

اوْقرامَق { فل. (آت) صو ايچون كيشنه‌مك.

اوْقشامَق { با: اوخشامق.

اوْقلاغو { ياخود اوقلاوه. س. خمور آچمغه مخصوص چكمه چبوق.كه برنوعى دكنك كبى اينجه واوزون وبرنوعى‌ده طوقماق كبى قالين وقيصه اولوب، يالكز ال ايله طوتيله‌جق اوجلرى اينجه‌در.

اوْقلامَق { فت. اوق آتمق. اوق ياغديرمق. = فل. اوق كبى فيرلامق.

اوْقلق { س. اوق قوبورى، اوق محفظه‌سى، جعبه، تيركش. اصل تركجه‌سى : صاداق.

اوْقلى { ص. اوق ويا اوقلرى بولنان: اوقلى كيرپى = قلم كبى بيوك ديكنلرى اولوب تهلكه كورديكنده اونلردن برينى اوق كبى فيرلاتان كيرپى.

اوْقوتمَق { فت. ۱. اوقومغه سوق واجبار ويا مساعده ايتمك : باشم آغر. ديغيچون كيمسه‌يه سسله برشئ اوقوتمام؛ مكتوبى كيمه‌اوقوتمش؟ ۲. درس ويرمك، اوكرتمك، تدريس ايتمك : صباحلرى عربى واوكله‌دن صكره فارسى اوقوديور. ۳. تحصيل ايتديرمك، تحصيله قومق : اوغللرينى اوقوتدى. ٤. اوقويوب اوفله‌مك ايچون برقيه خوانه كوسترمك: چوجغى حواله‌يه اوغرامش اوقوتمغه كوتوريوردى؛ سن كنديكى اوقوت = عقلكى باشنه دوشير. ٥. تلقين ايتمك، حيل ودسايس اوكرتمك : كنديسنى اوقوتمشلر. || برينه رحمت اوقوتمق = اوندن بتر اولمق.

اوْقوتمه { س. اوقوتمق فعلى. با : اوقوتمق.

اوْقور { ص. ۱. اوقومق بيلير: اوقور يازار آدملره افندى ديور. ۲. اوتن، ترنم ايدن : اوقور قوش.

اوْقومش { ص. ۱. علم اوكرنمش، عالم، كامل. ۲. رئيس روحانى، راهب، پاپاس. [استانبول لهجه‌سنده بومعناده قوللانلماز.]

اوْقومَق { فت. ۱. يازلمش بر شيئى كوزدن كچيروب سسله ويا سسسز قرائت ايتمك، مطالعه، تلاوت ايلمك : كتاب، مكتوب، غزته اوقومق. ۲. اوكرنمك، تحصيل ايتمك : علم اوقومق؛ عربى اوقويور: كنجلكنده برشئ اوقومامش. ۳. شرقى وتركى سويلمك، ترنم وتغنى ايتمك: فلان كوزل اوقويور. ٤. دعوت

ايتمك، چيغرمق : قادينلر دوكونه اوقومغه كيتديلر. [استانبول شيوه‌سنده يالكز فاعل صيغه‌سى اولان « اوقويجى » كلمه‌سى مستعملدر.] ٥. دعا اوقويوب اوفلمك، اوفوركجيلك ايتمك. || اذان اوقومق = اذان‌ويرمك. || دعا اوقومق = دعا ايتمك. || رحمت اوقومق = رحمت ويرمك. || ميدان اوقومق = مسابقه‌يه دعوت ايتمك.

اوْقومه { س. اوقومق فعلى : اوقومه‌سى يازمه‌سى يوقدر. با : اوقومق.

اوْقوناقلى { ص. اوقونمسى قولاى يازى ويا كتاب.

اوْقونمَق { فمج. ۱. قرائت اولنمق : بو مكتوب اوقونماز. ۲. تلفظ اولنمق : بو كلمه نصل اوقونور؟ ۳. كنديني بر اوفوروكجى‌يه اوقوتمق : اوقونمغه كيديوردى.

اوْقونمه { س. اوقونمق فعلى. با : اوقونمق.

اوْقويش { س. اوقومق فعلى وطرزى : كوزل بر اوقويشى واردر.

اوْقويجى { ص. ۱. قاعده ايله اوقويان، تلاوت ايدن، قراءدن اولان. ۲. شرقى وتركى سويلين، خواننده، مغنى. ۳. دعوت ايچون كيدن، دعوتجى : اوقويجى كزمك = دوكونه دعوت ايچون دور ابواب ايتمك.

اوْقه { س. [اصلى عر. همزه‌نك ضمى وقافك تشديديله « اقه » در. « وقيه » غلطدر] درتيوز درهمدن عبارت ثقلت وزنى : بر اوقه اتمك، شكر. [مايعاتده‌ده مستعملدر :] بر اوقه زيتون ياغى. || يكى اوقه = بيك يكى درهمدن عبارت اوزان جديده اوقه‌سى، كيلوغرام. || اوقه هر يرده درتيوز درهم = عقل ايچون طريق بردر.

اوْقه‌لق { ص. ۱. بر اوقه آغرلغنده اولان : اوقه‌لق اتمك. ۲. بر اوقه استيعاب ايدن : اوقه‌لق شيشه، قاب.

اوْقه‌لى { ص. ۱. آغر، ثقيل، بيوك. ۲. اهميتلى، وقارلى، آغر.

اوْقيانوس { س. [يو. Ὠκεανός] بحر محيط.

اوْقيانوسيا { سخ. م. كرهٔ ارضك قطعات خمسه‌سندن برى اولوب، آسيانك جنوب شرقيسنده واقع آوستراليا ونام ديكرله فلنك جديد قطعه‌سيله بحر محيط معتدلده طاغنيق پك چوق كوچك آطه‌لردن مركبدر. آوستراليا اسميله دخى ياد اولنور.

اوْكْ { س. ۱. يوزه كان جهت، ايلرى، قبل، پيش : اوك اوكى، قپونك اوكى. ۲. كله‌جك زمان، استقبال : اوكمز قيشدر. ۳. جبهه، ناصيه، آلن: بر بنانك كوزللشديرلن اوكيدر. ٤. بر شيئك وعلى الخصوص بر بنانك آلنى قارشيسنده بولنان آچيقلق و ميدان : قيشله‌نك اوكى كنيش اولمليدر. ٥. ايلرى طرف، كچن جهت، ماقبل، مابعد ديلك اولان آرقه مقابلى: اوكى آرقه‌سى. ٦. باش طرف، الك ايلرى ويا الك يوقارى جهت، صدر، رأس : عسكرك اوكى. ۷. حضور، پيشكاه، نزد : اوكنه كوتورديلر: نه يوزله اوكنه چيقه‌جقسك؟ = ص. يوز طرفنه وايلرى‌يه كلن. اوكده بولنان، ايلرى : اوك طرف؛ اوك ديشلر: اوك باغچه؛ اوك قپو. = ظم. اوكه، اوكده، اوكجه، اوكدن = ايلرى‌يه، ايلريده، ايلريدن : اوكه دوشدى؛ اوكده طوردى: اوكجه كيديوردى: اوكدن كچدى. = ظز. ايلرى، استقبال، آتى : اوكمزده بركوچك يازدها واردر. || اوككى آردينى بيلير = حزم واحتياط صاحبى، صايغيلى. || اوكنى آلمق = وقوعندن اول منع ايتمك، وقوع بولمامسى چاره‌سنى بولمق. || اوك آياق = مشوق. || اوكنه باقمق = محجوب اولوب جواب‌ويرمه‌مك. || اوكه چيقمق = آرانقسزين بولنمق، راست كلمك. || اوكه دوشمك = رهبرلك ايتمك، سوق ايتمك. || اوكه قاتمق = ۱. كوتورمك، سوق ايتمك. ۲. قوغالامق، تعقيب ايتمك. || اوكنى كسمك = مانع اولمق، سد چكمك. || اوكه كلمك = ۱. تصادف ايتمك، راست كلمك : اوكنه كلنه صاتاشيور = هر كسه. ۲. تقدم ايتمك، باشده بولنمق. || اوكده‌كى = ۱. باشده، ايلريده بولنان: اوكده‌كى كيمدر. ۲. كله‌جك، ايلريده‌كى، آتى، مستقبل : اوكمزده‌كى آى اوتوز بر كوندر.

اوْكْ { س. تق. كوكس، سينه، صدر. [بوكون غير مستعمل

ايسـه‌ده، اوكسوروك، اوكسز، اوككه كبى بر چـوق مشتقاتى قوللانيليور.)

اوڭ { ياخود اوڭ يا اوگ‌ك. ــ. ١. ذى‌روح سـسى، آواز، صيحـه، بايغره. ٢. بوكسـك سـسله شرق سويله، لحن. ٣. شهرت، صيت، نام. || اوڭنه كيتمك = شهرت آرقه‌سنه دوشمك، اشتهار هوسنه‌دوشمك. || قورى اوڭ = شهرت كاذبه.

اوڭا { يا آڭا. ضـ. ش. اوڭ لفظنك مفعـول اليهيدر. با : اوڭ.

اوڭات { صـ. تق. ايى، صالح، مناسب، ممدوح ومرغوب. [«اوت» بوندن غلطدر.]

اوڭارتمق { ياخود اوڭورتمق. فتـ. بجـيرمك، ايى ايتمك، شـفا ويرمك، اصلاح و تصحيح ايتمك.

اوڭارمق { فتـ. ايى‌يه‌دونديرمك، اييلتمك، اصلاح‌ايتمك.

اوڭالتمق { فتـ. ايى ايتمك، بره و شفا ويرمك.

اوڭالمق { فل. ايى اولمق، شـفا بولمق، التيام‌پذيراولمق، بجمك : ياره‌سى اوڭالدى.

اوڭجه { ظر. اولجـه، مقـدما، اولدن، پشين : بن‌اوڭجه سويلدى ايدم : اوڭجه اوكلدى.

اوڭجه‌لمك { فل. مسابقت‌ايتمك. [اسقيم بر صـورتله تشكل ايتمش بر لغت مولده‌در.]

اوڭچه { ــ. ١. طوبوغك آرقه‌سى. ٢. قوندره‌نك طوبوغك آلتنه كلن يرى كه بوكسكجه‌اولور : بوكسك، آلچق اوڭچه‌لى پوتين. || اوڭچـه آغاجى = پوتين قالبنك اوڭچـه‌يه كلن قسمى. || اوڭچه كميكى = كعب. || اوڭچه‌لرى چكمك = عجله ومسارعت ايتمك. || اوڭچه‌سنه باصمق = برينك ارقه‌سندن پك ياقين كيتمك.

اوڭدوج { ــ. خبر كوتورمك ايچون اوكدن كيدن، مژده‌جى، ساوه‌جى.

اوڭدول { ــ. ١. رهن، گرو : اوڭدول قومق. ٢. يارِيشْ مكافاتى. ٣. بحثه، ياد ه قونيلان شئ : اوڭدول آلمق = بحثى ،يادسى قزانمق.

اوڭديرمق { فتـ. با : اوڭارمق.

اوگرتمك { فتـ. ١. بيلديكى‌شيئى بيـلديرمك، تعلـيم ايتمك : سكا بونى كيم اوگرتدى. ٢. درس ويره‌رك ويا عملياتنى اجرا ايتديره‌رك برعلم وصنعت وسائره‌يى قزانديرمق، تدريس، تعليم ايتمك : اوغللرمدن برينـه علم برينه‌ده صنعت اوكرده‌جكم؛ لسـان، بينجيلك اوكرتمك. ٣. تأديب‌ايتمك : ياپ ياپ‌ده بن سكا اوكرديرم . ٤. يول كوستـرمك. || عقل اوكرتمك = يول كوسترمك .

اوگردلمك { يا اوگره‌دلمك. فجـ. ١. بيلديرلمك، تعليم وتدريس ايدلمك : علم‌ايش‌كونده اوكره‌دلمز؛ ذاتاً جنكاور اولان اهالى‌يه عسـكرلك پك قولاى اوكرديلير .

اوگرده‌مك { يااوگوردهمك فل. [كوكس ديمك اولان « اوگ‌ك » دن. — غلطى : هونكورده‌مك] كوكسـدن سس جيقاره‌رق آغلامق، هـونكور هونكور [كه اصـلى اوگور اوگور] آغلامق.

اوگرديجى { صـ. ــ. تعليم وتدريس ايدن، بيلديكنى اوكردن، معلم : اوكرديجى اوسته‌اولورسه شاكردان زحمت چكمز .

اوگرمك { يا اوگورمك. فل. [كوكس ديمك اولان « اوگ‌ك » دن] ١. كوكسدن برصدا جيقاره‌جق صورتده قئ ايدر كبى اولوب‌ده يالكز سـسنى جيقاره‌رق ايده‌مه‌مك : كيجه برينك اوكرديكنى ايشيتدم . ٢. (صيغير مقوله‌سى حيوانلر) كوكسـدن باغرمق، بوكرمك : ايشكلراوكريورلردى.

اوگرمه { يااوگورمه. ١. غثيان ايتمك‌اوزره كوكسدن برسس جيقارمه. ٢. صيغيرك بوكورمه‌سى.

اوگرنلمك { يا خود اوكره‌نلمك. فجـ. تعـليم وتدريـسله تحصيل اولنمق، تعلم ايدلمك : برلسان قولاى اوكرنلمز؛ برصنعت اوكرنلك ايچـون عمليات كورلك اقتضا ايدر.

اوگرنلمه { يا اوگره‌نلمه. و :

اوگرنلش { يا اوگره‌نليش. ــ. اوكرنلك فعلى وطرزى : علوم وفنونك اصول جديده‌اوزره‌قولاى اوكرنله‌سى،

اوكرنليشى بونلرك‌انتشاروتعممنه خدمت ايديور.

اوگرنمك { فتـ. [كوكس ديمك اولان«اوگ‌ك»دن] ١. كسب‌وقوف‌ايتمك، آكلامق، خبر آلمق، معـلومى اولمق : بوكون برشئ اوگرندم. ٢. تعليم وتدريسله آليشه‌رق كسب معلومات وتجربه ايتمك، تعـلم، تدرس‌ايتمك : علم، صنعت اوكرنيور؛ علوم رياضيه‌يى‌اوكرندى، شمـدى فرانسزجـه اوكرنيور. ٣. استـفاده، اقتبـاس ايتمك : سزدن چوق شـيئلر اوكرندم. ٤. توسـيع معـلومات وتجربه وممارسه ايتمك : انسان‌ياشادقچه اوكرنير. ٥. تحصيل ايتمك : بو چوجق اوكرنميـه‌جكدر، نافله امك صرف اولنيور. ٦. تحقيق واستفسار ايتمك، صوروب آكلامق. ٧. آليشمق، الفت ايتمك : آت آخورينى، طاوق كومسنى اوكرندى. [اوكرنمك واوكرتمك قوللانلديغى حالده، ايكيسينك اساسى اولمق‌لازم‌كان «اوكرمك» فعلى مسموع دكلدر .]

اوگرنمه { ــ. اوكرنمك فعلى. با : اوكرنمك.

اوگز { اوزز . ــ. موشمـوله‌يه مشابه‌معروف برميوه‌كه زياده اولـدقچه يمز. || قوش اوكزى = ساقز آغاجى نوعندن ايريجه يمشلى برآغاج .

اوڭزه { ــ. آوجينك آولاقده بكلديكى لچيد.

اوكسرمك { اوكسروك وسا . ئره. با: اوكـورمك وسائره .

اوكسز { صـ. [كوكس ديمك اولان « اوڭ » دن يعنى كنديسنى درآغوش‌ايده‌جك ويابمه ويره‌جك كيمسه‌سى‌اولميان] يتيم، بيكس. || اوكسز اورغانى = آق صارمشيق ديلن برنبات. || اوكسزلر باباسى، آناسى = يتيم وبيكسلره باقان مرحمتلى ذات. || اوكسز باليغى = رنكسز برنوع قيرلانغيج باليغى. || اوكسز پارمق = انسان النك باش پارمقدن اعتباراً دردنجى پارمغى، آدسز پارمق، بنصر. || اوكسز سوبندرن = جيجيلى بيجيلى شئ، آز قيمتلى وشتاقاتلى شئ . || اوكسز اوغلان صوغانى = جيكذم، خانق كلاب (نبات) . || اوكسز آناسى = فقرا چـوجقـلرينى كوروب كوزه‌دن قادين .

اوكسزلك { ــ. يتيملك، بيكسلك.

اوكسو { ــ. يارى يانمش اودون، اوليز .

اوكسورتمك { فتـ. اوكسوروك ويرمك، اوكسورمكى موجب اولمق : اكشى شيئلر آدمى اوكسورتير .

اوكسورمك { فل. [كوكس ديمك اولان « اوڭ » دن] ١. جكرده حاصل اولان بالغم ويا غيجيقدن طولايى غير اختيـارى و سسلى بر نفس ويرمكله اونى جيقارمغه چاليشمق: خسته چوق اوكسـوردى. ٢. اوكسـوروكه طوتلمق، اوكسـوروكى اولمق، سعاله كرفتـار اولمق : چوجقلر اوكسـوريور طيشـاريه جيقـارماملى. ٣. جعلى بر اوكسوروكله اشـارت ويا استهزا ايتمك، تنحنح ايتمك .

اوكسورمه { ــ. اوكسورمك فعلى، سعال .

اوكسوروك { ــ. ١. جكرده حاصل اولان بالغم ويا غيجيق اوزرينه انسانك غير اختيارى و سسلى بر نفسله اونى طرده چاليشمسى، سعال، تنحنح : اوكسـوروك كلمك، طوتمق. ٢. اكثريا صوئوقدن كلن و بعضاً سرايت ايدن كوكس راحتسزلغى كه اوكسورمكى موجب اولور : بر اوكسوروكه طوتلدم؛ اوكسـوروكى واردر . || اوكسوروك اوتى = دوه طبانى، فارفاره اوتى (نبات). || بوغماجه اوكسـوروك = چوجقـلره عارض اولان شدتلى بر اوكسوروك كه اوكسـورمسى اوزايوب چوجق بوغيـله‌جق كبى اولور، سعال ديكى .

اوكسولمك { يا اوكسوله‌مك. فتـ. اوكسو يعنى يارى يانمش اودون قويوب (آتشى) طوتيشديرمق. || مجـ. قيزيشديرمق، تحريك ايتمك .

اوكسه { ــ. [ر. ἰξός] مجار اوزومى ديلن برميوه‌نك بالندن ياپيلان برنوع معجون كه قوشلرك آياقلرى ياپيشوب طوتلمق ايچون دكنكلره سوريلور، دبق. || اوكسه چبوغى = قوش طوتمق ايچون اوكسه سورلمش دكنك .

اوكسيمك { فل. [كوكس ديمك اولان « اوڭ »دن

ویا « اوكسز » دن] ۱. كوكل آرزو ایتمك، آرزو چكمك. ۲. تاسه‌لانمق، كدر ایتمك. ۳. كندینی اوكسز وغریب كوروب محزون اولمق، غریبسمك.

اوگگن اوپكن. س. آق‌جكر، رئه. || اوگگن باشی = غرتلاق، حنجره. مر.

اوگگور اوگگوردەمك. با: هونكور، هونكوردەمك.

اوگكه اوگكەلنمك وسائره. با: اوفكه وسائره.

اوگلتمك فت. [سس دیمك اولان «اوك» دن] ۱. باغرتمق، سس چیقارتمق. ۲. شرقی سویلتمك، تغنی ایتدیرمك، اوتدیرمك. مر.

اوگلمق فل. [غا: اوگلق] ایی اولمق، ایلشمك، التیام بولمق: اوگلماز یاره.

اوگلمك یااوگله‌مك. فل. ۱. باغرمق، چاغرمق، سس چیقارمق، نعره آتمق. ۲. شرقی سویلمك، تغنی ایتمك. ۳. اوتمك، ترنم ایتمك. مر.

اوگلنمك فل. ۱. سسلنمك، یایغره ایتمك. ۲. چینلامق، طنین انداز اولمق. مر.

اوگله س. [كوكس دیمك اولان « اوك » دن]۱. كونك اورته‌سی، نصف نهار، ظهر، نیمروز: اوگله اویقوسی: اوگله صیجاغی: اوگله نمازی = صلات ظهر: اوگله‌یمكی. ۲. اوگله‌وقتی قیلنان نماز، صلات ظهر. اوگله قیلنمدی: دها اوگله‌یی قیلمدم. ۳. وقت ظهرده اوقونان اذان: اویله‌اوقوندی‌می؟ || اوگله اوستی = اوگله‌دن صكره، بعدالظهر. [«اوگلن» و «اویله» یازماملی.]

اوگله‌ین ظز. اوكله‌وقتی، وقت ظهرده: اوگله‌ین كلك.

اوگلی ص. مشهور، صیت وشهرت صاحبی، آدلی صانلی. مر.

اوگمادق ص. ۱. ایی اولماز، كچمسی امكانسز، شفا ویا التیام قبول ایتمز: اوگمادق یاره، خسته‌لق. ۲. صلاح وفلاح بولماز خیرسز.

اوگمادقلق س. ۱. ایی‌اولمازیاره ویا خسته‌لغك‌حالی. ۲. خیرسزلق، اوغورسزلق.

اوگماز ص. ۱. ایی اولماز، التیام ویاشفاقبول‌ایتمز: اوگماز یاره، مرض. ۲. اصلاح‌اولنماز، فلاح بولماز، خیرسز.

اوگمك فل. [وغا: واومقبوضه ایله‌اوگمق]۱. ایی‌اولمق. كچمك، شفا ویا التیام بولمق. ۲. اصلاح اولنمق، فلاح بولمق.

اوگمك فت. مدح. ثنا. ستایش ایتمك. ایيلكنی درمیان ایده‌رك تعریف وتوصیف ایتمك.

اوگمه س. مدح. ثنا. ستایش.

اوگندرك س. و:

اوگندره س. صیان سوررکن اوكوزلری دورتمك ایچون قوللانیلان اوزون واوجی ایكنه‌لی دكنك. [كوچوكنه بیزلنكچ ودها اوزوننه مستره وآردا دیرلر.]

اوگنمك فط. ۱. كندی كندینی مدح، تمدح ایتمك. ۲. تفاخر ایتمك، مفتخر اولمق. ۳. كندینه كوگنمك.

اوگو ص. ایی، خوش، طیب، تمیز، صالح. مر.

اوگو س. صو آلمق ایچون بوزی دلدكاری یر.

اوگو یا ویكو. بوهوقوشنك كدی باشلی بیوك‌نوعی ویا ارككی.

اوگو یا اوگون. س. اوتورانك اوكنه قونیلان‌پای، حصه. [فر. Portion .]

اوگو یا اوتكی. س. عناد، عنادجیلق.

اوگوت س. نصح. نصیحت، پند، وعظ: اوگودنی آلمش = تعلیم اولنمش.

اوگوتجی ص. نصیحت‌ویرن، ناصح.

اوگوتدیرمك فت. (حبوباتی) دكرمنده ازدیروب اونه تحویل ایتدیرمك، طحن ایتدیرمك: بو بغدایی دكرمنه كوندروب اوكوتدیرملی.

اوگوتلمك یا اوكوتله‌مك. فت. نصیحت ویرمك، پند ایتمك.

اوگوتمك فت. (حبوباتی) دكرمنده ازوب اون یاپمق، طحن ایتمك: بغدای اوكوتمك. || مج. چوق یمك، برچوق یمكی هضم ایتمك.

اوگوتمه س. ۱. اوكوتمك فعلی، طحن. ۲. قیردیرلمش آشلق بغدای وسائره.

اوگوج ص. اوكده، ایلریده بولنان، سابق، متقدم.

اوگوجی ص. مدح‌وثناایدن، مادح، ثناكار، ستایشكر.

اوگودلمك مج. دكرمنده ازیلوب اون ایدلمك، طحن اولنمق: بغدای آتمك اولمق ایچون ابتدا اوكودلمك اقتضا ایدر.

اوگودیجی ص. ازوب اون یاپان، طاحن: اوكودیجی دیشلر = آزی‌دیشلری.

اوگور ص. اوكرنمش، تربیه اولمش، آلیشیق (حیوان).

اوگور ص. اوكده، ایلریده بولنان، سابق، متقدم.

اوگورتلمك فت. ۱. سچمك، انتخاب ایتمك، اك كزیده‌سنی آیرمق ویاآلمق. ۲. انتخابله نصب وتعیین ایتمك. [اوروندەمك كبی.] مر.

اوگورتمق فت. ایی ایتمك، كچیرمك. شفا ویا التیام قزاندیرمق. [اوگارتمق واوكدیرمق كبی.]

اوگورتمك فت. (حیوانی) آلیشدیرمق، تربیه ایتمك.

اوگوردشمك فش. (قوشو حیوانی) یارشمق، یارش ایتمك. = فل. آلیشمق، اعتیاد ایتمك.

اوگوردی ظز. دها اول، مقدم: آمه‌دن اوگوردی‌یتیشور قپوكه‌اشكم.

اوگورغه س. [وغا: اوّمور. غه] بل كمیكی، عمود فقاری. || كمی اوگورغه‌سی = كمی‌قبورغه‌سنی تشكیل‌ایدن پوسته‌لرك اشاغی‌طرفدن مربوط اولدقلری افقی اوزون پارچه.

اوكوز س. [اصلی : اوغوز] انمش صیغیر ارككی كه چفت سورمكده وآرابه چكمكده قوللانیلیر. ثور، كاو. || مج. صافدرون. عقلسز وقابلیتسز آدم || اوكوز آرابه‌سی = اوكوز قوشلمش یوك وكوچ آرابه‌سی: وقتیله قادینلرك بینوب سیره كیتدكاری سوسلیلری‌ده وار ایدی. || اوكوزبویندروغه یاقار كبی = نفرت وتوحشله. || اوكوزی بویندروغه قویروغندن اورور = ایش بیلمز، بجریكسز. || بویندروق آلتنده‌اوكوز=مطیع، رام. || اوكوز دیلی، لسان‌الثور دینلن نبات. || اوكوز صوتوغی = ستۀ ثور. || اوكوز طامی = اوكوز آخوری، زریبه. || اوكوز قولاغی = قویویاپراقلی وسیكیرلی برنبات. || اوكوز كوزی = آرنیقه‌نك برنوعی (نبات).

اوكوزلك ص. حماقت. صافدرونلق، قابلیتسزلق.

اوگوش س. مدح، ثنا، ستایش.

اوگولده‌مك فل. (حیوان) خوریلاتمق.

اوگون ح. اوكدن، ایلریدن، اوكده، ایلریده: اوگون اوگون كیتمك. — با: اوكو. || دفعه، كره: براوكون یمك.

اوگونمك فل. ۱. یوزطوتمق، طوغریلمق، توجه ایتمك. ۲. اقتدا وتقلید ایتمك.

اوگی ص. [غا: اوزوی] اوز مقابلیدر: اوگی‌بابا=اوز بابا اولمیان آنا قوجه‌سی: اوگی آنا = اوز والده اولمیان پدر زوجه‌سی: اوگی اوغل، قیز = زوجیندن بهرینه كوره دیكرینك بشقه زوج‌وزوجه‌دن دنیایه كلمش اولادی: اوگی قارداش = اوگی بابا ویا اوگی آنا اولادی.

اوگیك عە. كوگرجینه بكزر فقط‌دهابیوك‌برقوش.

اوگیمك فل. (كوگرجین‌وقمری كبی قوشلر) اوتمك، ایكیلك، كوكسدن سس‌چیقارمق.

اوّل ش. [« او » اسم اشارتنه « ل » علاوه‌سیله حاصل اولمشدر: شول كبی. — چوق قوللانلمامغه باشلایوب، یالكز مدح مقامنده وكتابت رسمیه‌نك بعض‌تعبیراتنده‌استعمال‌اولنیور:] اول خدای لم‌یزل حقیچون: اول نبی ذیشانك حرمتنه: اولبابده. || اولقدر = اوقدرچوق، اودرجه‌ده.

اول س. تف. ایصلاق‌یر، چامور، باتاقلق. مر.

اَوّل ص. عر. ۱: اولی ج: اولین، اوائل. [«وأل»دن ستف.] ۱. برنجی، ایلك: باب

اول = برنجی باب؛ درجهٔ اولی = برنجی درجه؛ انسانلرك اولی حضرت آدمدر. ۲. اسکی، کچمش، قدیم : اول زمانده؛ زمان اولده؛ اولین وآخرین = اسکیلر ویکیلر. ۳. تقدم ایدن، مقدم : او بندن اولدر. == ـ. باشلانغیچ، ابتدا. باش: ایشك اولی، کلمه‌نك اولنده، کتابك اولی، بشنجی قرن هجر. ینك اوائلی، اوائل رمضانده؛ اونك اول وآخرینی بیلیرم. ‖ من اوله الی آخره = ابتداسندن نهایتنه دك. == ظز. ۱. کچمش زمانده، مقدما، ابتدالری : اول کوزل یازی یازاردم صکره بوردم. ۲. دها مقدم، دها ایلری، دها اسکی : اوبندن اول بوایشه باشلادی: بن سزدن اول کلدم: برکون، ایکی ساعت، اوج سنه اول = مقدم. ‖ اول امرده = ابتداء، باشده. ‖ الك اول = الك ابتداء، الك باشده. ‖ اول بأول = الك ابتدا، هر شیئدن اول. ‖ اول وآخر = مقدما وصکره، مکرراً. ‖ اوللری = اولجه، مقدما؛ زمان قدیم.

اَوَّلا ﴿ ح. عر. ۱. برنجی درجه‌ده، برنجی اوله‌رق : اسلامك شرطلری بشدر، اولا کلمهٔ شهادت، ثانیاً صوم، ثالثاً الخ. ۲. الك اول، ابتدا، اول امرده : اولابن اونی طانیمیورم؛ اولا اونم دیلی آکلاماز.

اَولا ﴿ ص. عر. با : اولی.

اولاتمَق ﴿ فت. [«اولو» دن] ۱. بیوتمك، تکبیر وتعظیم وتقدیس ایتمك، حمد وسپاس ایتمك: تکری‌یی اولاتمق. ۲. آغرلامق، عزت واکرام وحرمت ایتمك: مسافری اولاتمق.

اولاتمَق ﴿ فت. [«ولامق» دن] (چوز یان بزی) طراغه کچیرمك : بزی اولاتمق.

اولاخ ﴿ ـ. افلاق اهالیسندن اولان ویا روم ایلینك رومانلرله همجنس اولان بر صنف اهالیسندن بولنان آدم.

اولاخجه ﴿ ـ. مادهٔ آنفه‌ده ذکر اولنان اولاخلرك سویلدکلری لسان : اولاخجه بوزوق لاتینجه‌دن متولد السنه‌دندر. == ح. اولاخلر لسانده ویا بونلره مخصوص طرزوحالده : اولاخجه سویلمك؛ اولاخجه خوره تپمك.

اولاخلق ﴿ ـ. ۱. اولاخ جنسیتی ۲. اولاخلرله مسکون محل.

اَولاد ﴿ سذ. جم. عر. فد : ولد. با : ولد. == تر. فد. جم. ۱. چولق چوجق : اولاد وعیال. ۲. ذریت، نسل، سلاله : اولاد رسول (عم)، اولاد فاتحان. ۳. اوغل، قیز، چوجق : قاچ اولادی واردر؟ بش اولادی، برارکك اولادی، برقیز اولادی واردر : کل اولادم ؛ کلك اولادلرم؛ اولاد ذکور = ارکك چوجقلر؛ اولاد اناث = قیز چوجقلر. ‖ اولاد مملکت = اهالی.

اَولادسز ﴿ ص. چوجقلری اولمیان، عقیم.

اَولادسزلق ﴿ ـ. چوجقلری اولمامه، چوجقسزلق.

اَولادلق ﴿ ـ. اوغللق، بنوت : فلانی اولادلغه قبول ایتدی.

اَولادِیَّت ﴿ ـ. [عربی‌یه تقلیداً اولاد اسم جمعنه خلاف قاعده ادات مصدریت الحاق اولنمغله تشکل ایتمش غلط بر لغتدر] اولادلق، بنوت : اولادیتله مشروط = بابادن اوغله قالمق شرطیله.

اوْلار ﴿ ض. ج. اونلر، آنلر. مر.

اولاش ﴿ ـ. بیتشمه، بیتشیکلك، اتصال.

اولاشدیرمَق ﴿ فت. ۱. بیتشدیرمك، اتصال ایتدیرمك، الصاق ایتمك. ۲. کوریشدیرمك، قاوشدیرمق : الله سودکلرکزه اولاشدیرسین.

اولاشدیری ﴿ ح. بیتشیك اوله‌رق، متصلا، پیوسته.

اولاشمَق ﴿ فل. ۱. بیتشمك، کسب اتصال ایتمك، متصل وپیوسته اولمق : طاغ طاغه اولاشماز آدم آدمه اولاشیر. ۲. یتیشمك، واصل اولمق : مکتوب محلنه اولاشدی. ۳. کوریشمك، قاوشمق، ملاقات ایتمك، ملاق اولمق : اولادینه اولاشدی.

اولاشیق ﴿ ص. ۱. بیتشیك، متصل، ملاصق، پیوسته. ۲. یتیشمش، وصول بولمش، واصل.

اوْلاغان ﴿ ص. اولان، اوله‌بیلن، واقع، ممکن الوقوع : اولاغان ایشلردر.

اولاق ﴿ ص. متصل، قریب، بیتیشیله‌بیلن : ال اولاغی = الك بیتیشدیکی، ال آلتنده بولنان، ماحضر.

اولاق ﴿ ـ. ساعی، تاتار، برید، پوسته. ‖ ال اولاغی = یاردیمجی.

اولالمَق ﴿ فل. اولواولمق، بیومك. مر.

اولام ﴿ ـ. طاقیم، بلوك : اولام اولام = طاقیم طاقیم.

اولامَق ﴿ فت. ۱. بیتشدیرمك، قاوشدیرمق، الصاق ایتمك، اکله‌مك. ۲. طولایه‌رق باغلامق، صارمق.

اوْلامَق ﴿ فت. [اصلی : اوْغالامق] باغ فلیزلرینك بیچلرینی قیرمق.

اولامه ﴿ ص. ۱. بربرینه باغلی، مسلسل، زنجیرلمه. ۲. اکلنوب اوزادیله‌جق، اکلمه. ‖ اولامه یونجه = برده سورینه‌رك آچیلان یونجه‌نوعی، ذنب الخیل.

اوْلان ﴿ ص. [«اولمق» فعلندن ـه.] کائن، واقع. با : اولمق.

اولانمَق ﴿ فل. بیتشمك، متصل اولمق، تسلسل ایتمك، زنجیرله بربرینه صاریلوب اوزانمق.

اولانمه ﴿ ـ. اتصال، تسلسل، زنجیرله اوزانمه.

اولایجی ﴿ ـ. ایکی چکوب چله یاپان ایشچی.

اوْلت ﴿ ـ. [«اوْلمك» دن] صالغین انسان وحیوان خسته‌لغی : اولت ییلی.

اوْلته ﴿ یاخود اوْلطه. ـ. [یتا. Volta] ۱. مج. کمینك روزکاره قارشی کیده بیلمك ایچون برصاغه برصوله صاپوب طولا. شمه‌سی: اولته اورمق. ۲. مج. برآشاغی بر یوقاری کزینمه.

اوْلته ﴿ یاخود اولطه. ـ. اوجنه چنکل ایکنه طاقیلی آت قویروغی قیلندن معمول ایپکه بالیق آولامقده قوللانیلیر. انواعی چوقدر.

اَوَّلجه ﴿ ظز. ۱. برآز اول، اوکجه، مقدما. ۲. دها اول، اوندن اقدم.

اوچَر ﴿ ـ. آتشی قاریشدیره‌جق دمیر قول، کلبری.

اوچرَمَك ﴿ فت. (آتشی) اوچر ایله قاریشدیروب یارلاتمق. ‖ مج. اغوا، افساد ایتمك.

اوچُرمَك ﴿ فت. بالواسطه اولچمك، قماش اولچروب صاتین آلمق، قماش قالدیرمق.

اوچُشمَك ﴿ فش. بوی اولچشمك = ایکی کشی بربرینك درجه‌سنی آکلامق ایچون میدان مسابقه‌یه چیقمق.

اوچَك ﴿ ـ. ۱. حبوبات اولچمکه مخصوص اولچی، مکیال. ۲. شینیك، کیله‌نك ربعی که ایکی قوطی‌یه منقسم اولوب درت اوقه‌دن عبارتدر.

اوچِلمَك ﴿ مج. ۱. اولچیدن کچیرلمك، طول و عرضی ویا حجمی تعیین اولنمق [ثقلت حقنده طارتلمق، وزن دینلیر]، مساحه، مقایسه اولنمق: ذخیره اولچك ایله، منسوجات آرشین ایله، مایعات رطل ایله اولچلیر؛ اثواب اولچلمزدن بیچلمز. ۲. مج. ایی دوشونلمك، تاصارلانمق، موازنه ومقایسه اولنمق، تقدیر وتخمین ایدلمك : قراردن اول ایش ایجه اولچلمك اقتضا ایدر.

اوچمَك ﴿ فت. ۱. برشیئك طول وعرض وعمق یاخود حجمنی تعیین ایتمك، مساحه، مقایسه، کیل ایتمك : تارله‌یی، عرصه‌یی، صویك درینلکنی، ذخیره‌یی، زیتون یاغنی اولچمك. [آغرلق حقنده طارتمق دینلیر.] ۲. بیچیله‌جك برشیئك اولچیسنی آلمق : ابتدا اولچوب ده اویله بیچملی. ۳. مج. ایجه دوشونمك، تاصارلامق، تقدیر وتخمین، مقایسه وموازنه ایتمك : سز بر کره ایشی ذهنکزده اولچك. ‖ مج. اولچوب بیچمك، ملاحظه ایتمك. ‖ جانی جانه اولچمك = قیاس نفس ایده‌رك انصاف ایتمك. ‖ کوزله اولچمك = بر کوز کزدیروب تخمین ایتمك. ‖ یری اولچمك = دوشونوب یاتمق.

اوچمه ﴿ ـ. اولچمك فعلی، مساحه، مقایسه، کیل. با : اولچمك.

اَوچو ﴿ ـ. با : اولچی.

اوچوم ﴿ ـ. ۱. مساحه، مقایسه، موازنه. ۲. ملاحظه، تخمین، تقدیر. ۳. طور، ادا، روش، رفتار. ‖ اولچوم ایتمك = طور وادا ایتمك، بوی کوسترمك، بیلیجیلك صاتمق. ‖ اولچومنی بوزمق = طور ورفتارینی دکیشدیرمك.

اوچوملَمَك ﴿ یا اولچومله‌مك. فت. تقدیر و

تخمین ومقایسه ایتمك، ایجه وجوب بیجه‌رك ملاحظه ایتمك.

اوچی (ـ. ١. اولچمك فعلی، اولچمه، مقایسه، مساحه، کیل: اولچی‌یه وورلمدقجه بر شیئك مقداری بیلنه‌مز. ٢. وجه‌جك آت آرشین، شیریت، کیله، شینیك، رطل وسائره: بکرده اولچی وارمیدر؟ ٣. تقدیر، تخمین، قیاس. ٤. مناسب مقدار، اعتدال. ٥. دکر، قدر، اعتبار. || اولچی آلمق = ١. چیله‌جك ویا یاپیله‌جق بر شیئك طول وعرضنی وتفرعاتنی تعیین وقید ایتمك: قالفه یاپینك، ترزی اثوابك اولچیسنی آلدی. ٢. عبرت آلمق. قیاس نفس ایده‌رك متنبه اولمق: بوندن اولچی آلملی. || اولچیسنی آلمق = چاموره دوشمك. صانکه چاموره‌ده اولچی وقالبی قالمق. || اولچی‌یه آلمق، اورمق = اولچمك. اولجبسنی آلمق. || آغز اولچیسی = هرکسك حال وحدینه کوره سویلمسی لازم کان سوز. || بوی اولچیسی = درایت درجه‌سی، قدر واعتبار ذاتی. || بوینك اولچیسی آلنمق = دکری ودرجهٔ درایتی تجربه اولنمق. || بوینك اولچیسنی آلمق = درجهٔ کفایتنی آکلامق. || اولچیسنی بیلدیرمك = مقدارینی آکلاتمق، حدینی بیلدیرمك. || کوز اولچیسی = تخمین.

اوچیسز (ص. ١. اولچلمه‌مش، مساحه ایدلمه‌مش. کوتوری: اولچیسز پازارلق اولماز. ٢. اعتدالسز. بیحد. بیقیاس.

اولدقجه (ح. خیلی، ایی، ضررسز حال ومقدارده: اولدقجه اوقومش: اولدقجه علمی واردر: بو آت اولدقجه یوریور: اولدقجه بر چفتلکدر. — فعل معناسیچون با: اولمق.

اولدیرمق (فت. ١. وقوعه کتیرمك، وقوع بولدیرمق. ٢. یتیشدیرمك، حاصل ایتمك، وجوده کتیرمك. ٣. اولغون حالنه کتیرمك، کاله ایردیرمك: خرمالری اولدیرمق ایچون ایلولده پك صیجاق قبله روزکارلرینك اسمسی اقتضا ایدر.

اولدیرمك (فت. ١. اولومنی موجب اولمق، اماته ایتمك: انسانی دیرلتن اولدیرن جناب حقدر. ٢. قتل، اهلاك ایتمك: آدم اولدیرمك الك بیوك جنایتدر. ٣. اعدام، قصاص ایتمك: شریعت قاتلی اولدیرر. ٤. مج. سرتلك وقابلیتنی کیدیروب یومشاتمق، قیرمق: صلاته‌یی، سبزه‌یی اولدیرمك. ٥. مج. چوق اذا وجفا ایتمك. زیاده‌سیله جان صیقمق؛ تاب وتوانی کسمك: بویله سوزلرله بنی اولدیرمك می ایستیورسك؟ صیجاق بزی اولدیردی.

اولدیرمه (ـ. اولدیرمك فعلی، قتل، اهلاك، اعدام. با: اولدیرمك.

اولدیریجی (ص. ١. اولدیرن، قاتل. ٢. مهلك.

اولسون (ح. یکی، دیدیککز کبی اولسنه موافقت ایدرم: اویله اولسون. — فعلیت معناسیچون با: اولمق.

اوّلیسی (یاخود اولیسی. ص. [عر. «اول» ایله خلاف قاعده. تر. «سی» ضمیرندن مرکب] صوکدن اول اولان، قبل الاخیر: اولیسی کون = دوندن اولکی کون: اولیسی سنه = کچن سنه‌دن اول اولان ییل، بیلدیردن مقدم.

اولش (یا اولیش. ـ. اولمك فعلی وطرزی.

اولش (ـ. بولمه، پای، قسمت، حصه.

اولشدیرمك (فت. پای ایتمك، تقسیم وتوزیع ایتمك.

اولشدیری (ح. یر یر، شورادە بوراده. سرپنتی وسگرك اوله‌رق: اولشدیری یاغمور یاغدی.

اولشمك (فش. بولشمك، پای ایتمك، پایلاشمق، اقتسام ایتمك: غنیمت مالنی آرالرنده اولشدیلر.

اولشیجی (ص. بشقه‌لریله بر شیئی پایلاشان، اقتسامه داخل اولان، حصه‌دار.

اولطه ـ. با: اولته

اولغون (ص. [« اولمق » دن] اولمش، یتیشمش، کاله ایرمش: اولغون آرمود، شفتالی.

اولغونلق (ـ. اولمش وکاله ایرمش میوه‌نك حالی: شفتالینك بوقدر اولغونلغی ده مقبول دکلدر.

اولقدر (ک. اوقدر، اومقدارده، کثرتله: اولقدر یاغمور یاغدی‌که اولوقلر آلمدی: اولقدر یالواردیغم حالده دیکلمدی.

اوْلك (ص. خانه‌یه مخصوص ویا لایق، خانه‌ده یاشار، بیتی: اولك حیوان.

اوْلك (١. باغچه وبوستانك منقسم بولندیغی بلوکلرك بهری، تارله. ٢. بهردونمی درده تقسیم ایتمك اوزره تارله‌ده درین سوریلن صبان یولی: چفتجی اکلمینجه اولك طوغری کیتمز. ٣. قرق آرشین طول وعرضدن عبارت اولان دونمك ربعی: بر دونم درت اولکدر. ٤. صو مجراسی، آولاق، حرق.

اولکج (ـ. [اصلی: یولکج «یولمك» دن] تراش آلتی، اوستره. مر.

اولکر (ـ. [اصلی: دیزی معناسیله اوزرگاو، اوزرگوار] شکل مخصوص تشکیل ایدن معروف یدی نجمك هیئت مجموعه‌سی، ثریا، پروین. || اولکر دونمی، فرطونه‌سی = تشرین ثانی اواسطنده واقع اولان فرطونه.

اولکر (ـ. خاو، قطیفه وشفتالی کبی شیئلرك اینجه توگی. || اولکرسز شفتالی = دراق جنسی.

اولکون (ص. سبزوات ونباتاتك صیجاقدن ویا صوسزلقدن طراوتی کچوب بورصومسی.

اولکه (ـ. [«الکا» یازمق عبثدر] ١. مملکت، خطه، دیار: بو اولکه‌واسعدر. ٢. بر دولتك حکمی آلتنده بولنان یر، قلمرو، ممالك: دولت عثمانیه‌نك اولکه‌سی پك واسعدر.

اوّلکی (ص. [عر. «اول» ایله تر. «کی» اداتندن مرکب] ١. برنجی: اولکی باب. ٢. ابتداکی، باشده بولنان: اولکی صحیفه‌لر. ٣. اسکی، قدیم: اولکی آدملر. ٤. صوکدن مقدم اولان، قبل الاخیر: اولکی کون = دوندن اول اولان کون، ایکی کون مقدم: اولکی سنه = بیلدیردن اول اولان سنه، ایکی ییل مقدم.

اولماز (یاخود اولمز. ص. محال، امکانسز، ممتنع: او اولماز ایشدر. || اولور اولماز = راست کله. تصادفی، هرکیم ویا هرنه اولورسه: اولور اولماز آدمك ایشی دکلدر.

اولمامش (ص. ١. وقوع بولمامش، غیر واقع. ٢. یتیشمه‌مش، کاله ایرمه‌مش، خام: اولمامش اوزوم.

اولمدق (ص. اولمامش، وقوع بولمامش، امثالسز: اولمدق ایش دکلدر.

اولمز (ص. ١. وفات ایتمز، حیات ابدیه‌یه نائل، جاوید: اولمز بر جناب حق واردر. ٢. مج. چوق طیانیر، طیانیقلی، متین، صاغلام: بوقماشدن اولمز اثواب یاپیلیر. || اولمز اوغلی = متین، صاغلام. عو.

اولمش (ص. ١. وقوع بولمش، کچمش: اولمش بیتمش = ختام بولوب کچن، آرتق یکیدن قاریشدیرلمسی اقتضا ایتمز. ٢. یتیشمش، کاله ایرمش: اولمش شفتالی.

اولمش (ص. وفات ایتمش. متوفی، میت: اولمشلرکزك جانیچون.

اولمق (فل. ١. برحالدن برحاله کچمك، ایکی بر حال پیدا ایتمك، صیرورت: شراب سرکه اولدی: آتش کول اولدی. ٢. برعنوان ومنصب ویا حال وصفت قزانمق: مفتش اولمق، قاضی اولمق. یوزباشی اولمق، طبیب اولمق، آدم اولمق. ٣. خبریله برابر فعل معناسنی ویروب صیرورت وتحول بیان ایدر: ایی اولمق = ایلشمك: صاغ اولمق = یاشامق: خسته اولمق = خسته‌لنمق: سقط اولمق = سقطلنمق؛ اویوز اولمق. ٤. عربی صفتلر ونادراً مصدرلرله افعال مرکبه تشکیل ایدر: نادم اولمق = ندامت کتیرمك: مأیوس اولمق = یأس کتیرمك: دفع اولمق = مندفع اولمق: فوت اولمق = ضایع اولمق: وفات ایتمك. ٥. فعل اعانه کبی قوللانیلوب، ترکجه فعللرك بعض صیغ مرکبه‌سنی تشکیل ایدر: کیتمش اوله‌جغم. کیتمش اولورسه. کیده‌جك اولدی، کله‌جك اولورسه. ا بو بش معناده اولمق فعل ناقص اولوب، خبر آلیر. معانی آتیه‌ده ایسه فعل تام لازم اولوب، خبر آلماز. ا ٦. وار وموجود اولمق، کون، وجود: بو شرطك اولمسیله اولمامسی بردر = وجودیله عدمی: پاره‌مز اولورسه بونی آلیرز: تمکده طاتلی اولسه‌ده اولمسه‌ده اولور. ٧. وقوع بولمق، واقع اولمق، جریان ایتمك: نه اولدی؟ طیشاریده غوغا اولدی. ٨. جائز ومناسب اولمق، یاقیشمق، الویرمك: بونی ایکی‌یه بولسه‌ك

اولورمی؟ بو صیجاقده شمسیه‌سز کزمك اولماز: بو اثواب بكا اولماز. ٩. یاپلمق، اعمال ویا اجرا اولنمق: ترشی بویله اولور؛ اویله اثواب اولورمی؟ ١٠. ممكن وقابل اولمق: هیچ اولورمی؟ دنیاده اولمیه‌جق شیء یوقدر؛ هر شیء اولور: اولور ایش دكلدر. ١١. ایرمك، یتیشمك، كمال بولمق: اوزوم اولدی؛ آرمود ایی اولمدیجه یمز. ١٢. كلمك، واقع اولمق، ظهور ایتمك: بركون اولور میدانه چیقار. ١٣. كلمك، چاتمق: صباح اولدی؛ اقشام اولیور. || اولان اولدی = ایش ایشدن كچدی؛ مضی مامضی. || اولدم اوله‌سی، اولدم اوله‌لی = بن كندیمی بیله‌لی، عمرمده. || اولدی بیتدی = آرتق كچدی. || اولسه اولسه = نهایت، صوك احتمال اوله‌رق، بوندن زیاده اوله‌ماز. || اولسون = پكی، اویله اولسون، ضرری یوق. || اولورسه اوقدر = صوك درجه‌ده، بوندن زیاده اولماز. || نه اولدم بدلاسی = كسب ایتدیكی حال وثروته مغرور اولوب تفخر ایدن. || نه اوله‌جق؟ دها نه ایسترسك، بوندن زیاده نه اوله بیلیر؟ || نوله = نه‌اوله، نه‌اوله‌جق. || نه اولورسه اولسون = هرچه بادا باد. || هیچ اولمازسه = اقلی، لااقل. — دیكر تركیبات ایچون مركباتك قسم آخرینه. با.

اوَلمك { مض: اولور. فل. ١. یاشاماز اولمق، جان ویرمك، ترك حیات ایتمك، وفات، ارتحال ایتمك، فوت اولمق. ٢. صولمق یومشامق، پژمرده اولمق: بو چیچكلر اولمش. ٣. قوامی غائب ایدوب دوشمك. ٤. پك زیاده صیقلمق، پك شدتلی قورقو ویا دهشت واضطراب وزحمت چكمك: قورقودن، آجلقدن، صوسزلقدن، مراقدن اولیور. ٥. حكمی قالمامق. || اجلسز اولمك = قضایه اوغرایوب وفات ایتمك. || اولوب اولوب اوله‌مه‌مك = چوق چكمك. || اولورم دیین = مأیوس. || اولورمیسك اولدیررمیسك؟ = تحمل اولنمیه‌جق برمعامله حقنده قوللانیلیر. || سنك ایچون، سنك یولكه اوله‌یم = سكا فدا اوله‌یم.

اوَلمه[١] { س. اولمق فعلی. با: اولمق.

اوَلمه { س. اولمك فعلی. با: اولمك.

اَولَندیرمَك { فتد. او بارق صاحبی ایتمك، تأهل ایتدیرمك، تزویج ایتمك: قیزمی اولندیردم: اوغلمی اولندیره‌جكم.

اوَلنمق { فط. عربی مصدرلرله برلشه‌رك مطاوعت فعللری تركیب وتشكیلنه یارار: قید اولنمق، ذكر اولنمق.

اَولَنمك { فل. [« او » دن] او بارق صاحبی اولمق، تأهل، تزوج، ازدواج ایتمك: اركك یكرمی بش وقیز اون سكز یاشنی كچمدكجه اولنمه‌ملیدر: اولنمك هركس ایچون بروظیفه‌در.

اوَلنمه[١] { س. اولنمق فعلی. با: اولنمق.

اَولَنمه { س. اولنمك فعلی، تأهل، تزوج، ازدواج.

اولو { ص. [اصلی: اولوغ] بیوك، ایری، عظیم، كبیر، بزرك: اولو طاغ؛ اولو آغاج؛ اولو آدم. [بزجه یالكز بومثاللر كبی بعض تعبیراتده قوللانیلوب، سائر محلارده « بیوك » لغتی استعمال اولنیور.] || اولو اورته = آچیقدن، آچیغه ظاهراً، آشكاره.

اوَلو { ص. [اصلی: اولوك] ١. اولمش، میت، مرده: اولو آدم. ٢. جانسز، قوتسز، پك ضعیف. ٣. روحسز، گوشك، تنبل، مسكین. ٤. سولپوك، صولق، پژمرده. = س. اولمش آدم، جنازه، نعش: اولویی قالدیردیلرمی؟

اولو { یاخود اولی. صذ. ج. عر. [فد. یوقدر.] صاحبلر، اصحاب: اولو الالباب = عقل صاحبلری: اولوالامر = امر صاحبلری، خلفای كرام حضراتیله اونلرك نامنه حكم ایدن امرا وقضاة وسائره.

اوَلوَجهله { ح. [« اول » اسم اشارتیله « وجه » اسم عربیسندن و « له » حرف الصاقندن مركب] او صورتله، او یولده.

اوَلور { ص. [« اولمق » دن] اوله‌بیلیر، اولمق احتمالی اولان، ممكن، محتمل، قابل اجرا: اولور ایش دكلدر. || اولور اولماز = دكمه، راست كلمه، كیم اولورسه، نه اولورسه. || اولورینه باقمق = اوله بیلدیكی قدر یاپوب زیاده‌سنی ایسته‌مه‌مك.

اولوس { س. قوم، امت، عشیرتك بیوكی: اولوس ایللره، ایل اویماقلره، اویماق اورروقلره تقسیم اولنور.

اولوشمَق { فث. (كوپكلر) بردن اورومك، ناله ایدرجه‌سنه اوزون وموحش صورتده باغرشمق.

اولوغ { ص. با: اولو.

اوَلوفَر { س. نیلوفر چیچكی‌كه صوده حاصل اولور بر نباتدر. [فر. Ménuphar]

اوَلوق { س. ١. اوستی آچیق بوری، ٢. طامدن اینن یاغمور صولرینی طوپلامق ایچون طامك كنارلرینه طولاشدیریلان اوستی آچیق چنقو بوری، ناودان، میزاب. ٣. ییو، برشیئك اوستنده اویلمش یول.

اوَلوقلی { ص. اویلمش یوللری اولان، ییولی.

اوَلوك { ص. با: اولو.

اولولامق { فتد. [« اولو » دن] توقیر وتعظیم ایتمك، اكرام واعزاز ایتمك. مر.

اولولانمَق { فل. بیوكلك صاتمق، تكبر و تعظم ایتمك. مر.

اولولق { س. بیوكلك، عظمت.

اوَلوم { س. [« اولمك » دن] وفات، موت، ممات، اجل: اولوم اللهك امری؛ اولوم دیریم = حیات وممات. || اولومنه صوصامق = ایستیه‌رك مخاطره‌یه كیرمك.

اوَلومجیل { ص. اولومی موجب، باعث موت، مهلك: اولومجیل خسته‌لق.

اولومَق { فل. (كوپك) اوزون وموحش برسسله آغلارجه‌سنه اورومك.

اَولَوِیَّت { سذ. عر. [« اولی » اسم تفضیلنه ادات مصدریت علاوه‌سیله متشكل لغت مولده‌در.] دها لایق و سزاوار ومناسب اولمه، رجحان، تقدم: بو جهتده اولویت واردر: فلان اولویتله مستحقدر.

اوَله‌جَق { ص. ١. ممكن، قابل، محتمل: اوله‌جق ایش دكلدر. ٢. مقدر: اوله‌جق ایمش: انسان نه یاپسه ایش اوله‌جغه وارر. || اوله‌جغی = فیأتك شایان قبول مقداری، اویشیله بیله‌جك فیآت: اوله‌جغی سویلیكده آله‌لم.

اَولی { ص. [« او » دن] اوبارق صاحبی، متأهل، ذوالزوج، قاریلی، قوجه‌لی: اولی آدم، اولی قادین.

اَولی[١] { یاخود اولا. ص. عر. [« ولی » دن ستف.] ١. مقدم، مرجح: اویله یاپمقدن ایسه بویله یاپمق اولادر. ٢. دها لایق، دها سزاوار وشایان، انسب، احرا: اومنصبه او بندن اولادر.

اولی[١] { صث. عر. [« اول » ك مؤنثیدر] برنجی: رتبهٔ اولی. با: اول.

اولی { صذ. ج. عر. با: اولو.

اَوَّلی { ص. عر. ث: اولیه. [« اول » دن سمذ.] برنجی درجه‌یه ویا ایلك زمانلره منسوب ومتعلق، الك اول وقوع بولان: تحقیقات اولیه = بر وقعهٔ جزائیه حقنده الك ابتدا اجرا اولنان تحقیقات.

اَوَّلی { ظز. [« اول » صفت عربیه‌سیله تر. ضمیر غائبدن مركب] ابتدا، ابتدالری: اولی بویله اولوردی.

اَولِیاء { سذ. ج. عر. فد: ولی. با: ولی. = تر. فد. ولی، ولایت وكرامت صاحبی، قرب الهی‌یه نائل آدم: بوتربه‌ده بر بیوك اولیا یاتیور. || مج. ولی كبی حلیم وسلیم وحسن اخلاقه مالك: بو آدم عادتا اولیادر.

اَوَّلِیّات { سث. ج. عر. [« اول » دن سمذ. ج.] بر ایش ویا وقوعاتك ابتدالری، ایلك قسمی، اصل ماده ویا وقوعاتدن اول ظهور ایدن علائم ووقایع، مبادی، مقدمات: بو ایشك اولیاتی واردر: اولیاتنی بیلمدیكجه ایشی آكلایه‌مازسكز.

اوَلیجی { ص. اولمسی مقرر، قابل موت.

اَولیلِك { س. اولی آدم ویا قادینك حالی، متأهللك.

اَوَّلین { صذ. ج. عر. فد: اول. با: اول.

اوَم { واوما س. تق. كمیك وسائره‌نك یووارلاق باشی. [اوموز وسائره بوندن مشتقدر.]

اوَما { یاخود اوما. س. كوچك چوجقلری قورقوتمق

ايچون جاهلانه ايجاد اولنمش قورقونج برشخص موهوم، ديو وغول يباني كبي اسمي وار جسمي يوق شيء.

اوماج { س. [اصلي: «اوغمق». دن اوغماج] تازه تر خانه.

اوماجه { س. كسيان آغاجك يرده قالان كوتوك ديبي.

اوماجي { ياخود اومماجي. س. كوچك چوجقلري قورقوتمق ايچون ايجاد اولنمش مخوف برشخص موهوم. [اوما كبي.]

اومبره { س. [ايتا. Ombra = كولكه] جوز تقليدي تلويناتده قويو قهوه رنكنده بويامغه مخصوص طوپراق بويا.

اومديرمق { فتـ. اميد ايتديرمك، اميده دوشورمك، اطماع ايتمك: ياغمورلر محصولاتجه بركت اومديريور.

اومسانمق { فل. اميد ايتمك، اميده دوشمك، اميدده بولنمق.

اومك { فل. با: ايومك.

اوملمق { فمج. ١. اميد اولنمق، مأمول ايدلمك: او آدمدن بويله بر ايش اوملمازدي. ٢. بكلنلمك، انتظار اولنمق: اومليان بريردن كلدي.

اوممق { فتـ. ١. اميد ايتمك، املنده بولنمق. مأمول ايتمك: كيمدن ياردیم اوميورسك؟ ٢. بكلمك، انتظارنده بولنمق: بوكونلرده بر مكتوب اوميورم. ٣. ايناتمق، ظن ايتمك: اوممامكه بوكون كلسين.

اوممه { س. ١. اومو، اميد، امل. ٢. بكلمه، انتظار، ترقب. ٣. ايناتمه، ظن.

اومنمق { فل. اميده دوشمك، اميد وانتظارده بولنمق، اومسانمق.

اومنيبوس { س. [لا. Omnibus] تراموای كبي بيلتيه چوق يولجي آلير بيوك آرابه كه تراموايدن فرقي دمير يولي اولميوب عادي قالديرملرك اوزرنده يوريدلمسيدر.

اومو { س. ١. اوممه، اميد، امل. ٢. بكلمه، انتظار، ترقب.

اومورغه { س. صحيحي: اوكورغه] با: اوكورغه.

اوموز { س. [كيك باشي ديمك اولان «ام» و«اوما»دن مشتق اولمسي لازم كليرسه‌ده، تركيده «چكين» ديندلديكنه نظراً، يو. ὦμος (اوموس)دن مأخوذ اولمسي‌ده محتملدر.] آرقه‌نك الك يوقاريسي، بوينك ايكي طرفنده قوللرك اوجلرينه دك ممتد اولان ير، كتف، عاتق، دوش، تق: چكين: اوموزي اكلي: اوموزينه آلمق. || اوموز اوپشمك = مساوي وهمپايه اولمق. || اوموز اوجرجاغي = كوپريجك، ترقوه. || اوموز اورمق = ياردیم ايتمك. || اوموزه اورمق = ١. قالديرمق، اوموزينه آلوب كوتورمك. ٢. آرقه‌سني اوخشامق، تقدير وتحسين ايتمك. || اوموز اوموزه = ازدحام. || اوموز باشي = اوموزك اوجي، قولك اوستي، منكب. || اوموز چكمك، قالديرمق = بيلمه‌مزلكه كلمك، تجاهل ايتمك. || اوموزه چيقمق = يوز بولمق، طاشيرمق. || اوموز سيلكمك = مسامحه ايتمك. || اوموزده طاشيمق = چوق حرمت واعزاز ايتمك. || اوموز كوركي = اوجلري اوموزه متصل اولوب، آرقه‌دن آشاغي‌يه طوغري اوزانان كورك شكلنده ايكي يادي كميك كه بونلره باقه‌رق تفأل ايدنلرده واردر. || اوموز ويرمك = ياردیم ايتمك. || اوي اوموزنده = خانه بردوش، سرسري. || ع. سلاح اوموزه = تفنكي اوموزه آلمق قوماندسي.

اوموزلامق { فتـ. ١. اوموزه اورمق، قالديروب اوموزده طاشيمق. ٢. اوموز ويروب طيانمق، ياردیم ايتمك.

اوموزلق { س. ١. اوموزه مخصوص اونيفورمه سوسي، آپولت. ٢. اوموز چاپرازي. || كمي اوموزلغي = كميك باش وقيچ طرفلرنده هر ايكي يندكي قيريلمه‌يكه جمعاً درت اولور.

اون { س. اوكودلمش توز حالنده حبوبات وسائره، دقيق: بغدای، ارپه، پرنج، پتاته اوني؛ اوندن اكمك ياپارلر. || مج. بك اينجه دوكلمش شيء: اون اوفاق. || اون قپاني = اون چكيلن وصاتيلان محل.

اون { عد. طقوزدن صكره كلن عددكه آحاددن صكره اولوب عشراتك برنجيسيدر، وبر رقميله صاغنده برصفر ايله افاده اولنور، عشره، ده، ١٠: اون كشي، اون كون: اون بر، اون ايكي الخ؛ يوز اون، بشيوز اون يدي. || مبالغه‌دن‌ده كنايه اولور: اون كره سويلدم. || ع. اون باشي. با: اونباشي. || اونده بر = برشيئك اون قسمندن بري، عشر. || اون پارمق = ايكي ال؛ اون پارمغم ياقه‌سنده‌در = حقمي ايسترم؛ اون پارمغي قره = مفتري، ناموس شكن.

اونامق { فتـ. بكنوب ايستمك، ترجيح واختيار ايتمك. مر.

اونباشي { س. ع. اون نفره قوماندا ايدن عسكركه افراددن معدود اولوب نفر ايله چاوش آره‌سنده اولور. || اونباشي طاقمي = بر اونباشي معيتنده بولنان اون نفر هيئتي: او قراغولده بر اونباشي طاقمي اقامه اولنيور.

اونباشيلق { س. اونباشي رتبه، صفت و وظيفه‌سي.

اونجي { س. اون استحضار و فروخت ايدن، دقيق تاجري.

اونده‌لق { س. ١. اونده براوله‌رق ويريلن وياآلنان اجرت: بو حلواجي اونده‌لقله صاتيور. ٢. محصولات ارضيه‌دن بروجه شرعي اونده بر اوله‌رق خزينهٔ دولته ويريلن ويركي، عشر: ذخيره، زيتون، اوزوم اونده‌لغي.

اونده‌لقجي { س. ١. محصولات ارضيه‌نك عشريني طوپلايان حكومت مأموري ويا ملتزم، اعشارجي، اعشار تحصيلداري. ٢. حاصلاتك اونده بري مقابلنده چاليشان ايشجي، صاتيجي.

اونر { عد. بهربنه ويا بهر دفعه‌سنده اون: پاره‌يي تقسيم ايتدكلرنده جمله‌سنه اونر غروش دوشدي؛ تخته‌لري اونر اونر يوكلتديلر.

اونكو { يا اونككو، اونكي. س. عناد، معندلك.

اونكور { اونكورده‌مك. با: هونكور، هونكوز. ده‌مك.

اونكول { صـ. عنادجي، معند، مصر. مر.

اونكوللك { س. عنادجيلق، معندلك، اصرار.

اونكيشمك { فل. عناده بينمك، معندلك ايتمك، تعند واصرار كوسترمك.

اونلامق { فتـ. اونه بولامق، اوستنه اون سرپمك ويا اونه باترمق.

اونلق { س. اون قونيلان ير، دقيق انباري. || اونلق صيچاني = ملوث آدم.

اونلق { صـ. ١. اون قسمدن مركب. ٢. اون غروش وسائره قيمتنده اولان: اونلق فانله؛ اونلغندن چيقارك. ٣. اون ياشنده بولنان: اونلق برچوجق. = س. ١. اون غروش وسائره قيمتنده سكهٔ حقيقيه ويا اعتباريه: بوكا براونلق وار؛ بر اونلغه ويرميسكز. ٢. اون پاره‌لق كوچك سكه: ديلنجي‌يه براونلق ويرمز.

اونلي { صـ. اوندن ياپلمش وياونه بولانمش.

اونلي { صـ. اون قسمدن مركب. = س. اويون كاغدلرينك اون بنكليسي: قوپه‌نك اونليسي سزده‌ميدر؟

اونونجي { عد. اون درجه ومرتبه‌سنده بولنان، طقوزنجيدن صكره كلن، عاشر، اونجي كون، اونجي باب؛ يوز اونجي.

اونونجيلق { س. اونجي اولمه، اونجينك درجه ومرتبه‌سي: صنفنده اونجيلغي قزانه بيليرسه يته ايي.

اونوتديرمق { فتـ. اونوتمسني موجب اولمق، سبب نسياني اولمق: اويونه اولان مراق كنديسنه وظيفه‌سني اونوتديريور. ٢. دها بيوك برآجي كلوب اوندن اولكينك اونودلمسني موجب اولمق: اوغلنك وفاتي باباسني اونوتديردي. ٣. عفو ايتديرمك، باعث عفو وصفحي اولمق: بكا صكره‌دن ايتمش اولديغي ايلكلر اولكي معامله‌سني اونوتديردي.

اونوتغان { صـ. چوق اونودان، اونوديجي: اونوتغان آدمدر: اونوتغان طبيعتي واردر.

اونوتمق { مصـ. اونودور. فتـ. ١. خاطرندن چيقمق،

بلا اختیار خاطردن چیقارمق، نسیان، فراموش ایتمك : بوكون اورایه كیده‌جكمی اونوتدم: او قدر امكله اوكرندیكم علوم ریاضیه‌یی كاملاً اونوتدم. ٢. كچمك، عفو وصفح ایتمك، آكماملق : كندیسندن كوردیكم حقسزلقلری كاملاً اونوتدم. ٣. اهمال و مسامحه ایتمك : وظیفه‌سنی اونودور آدم دكلدر.

اونوتقه { ــ. اونوتمق فعلی، نسیان، فراموش.

اونودلمق { فجـ. خاطردن چیقمق، چیقارلمق، فراموش ایدلمك : ایی اوكرنیلن درس قولای اونودلماز؛ سزك ایلككز اونودیلیرمی؟

اونودیجی { ص. چوق اونودان، اونوتغان.

اونیفورمه { ــ. [فر. (Uniforme.] البسهٔ رسمیه، آلای البسه‌سی : ضابط اونیفورمه‌سی؛ رتبهٔ اولی اونیفورمه‌سی : بیوك اونیفورمه.

اوورز { ــ. با : اوكز.

اوولامق { فل. [غا : هوولامق] فیرلامق، (آو قوشی) فیرلایوب هجوم ایتمك : شاهین كوكرجینك اوزرینه اوولادی.

اووومق { (اووشدیرمق وساٸره. با : اوغمق وساٸره.

اووه { ــ. دوز یر، صحرا، دشت : زمرد كبی كوزل و منبت اووه‌لر؛ صوسز واسع اووه‌لر. [«اوه» صورتنده تحریری ناقصدر.]

اووه‌لامق { فت. با : اوغالامق.

اووه‌لق { ص. اكثریت اوزره اووه‌لردن عبارت(یر) : جزیره وعراق اووه‌لق یرلردر.

اوهام { سد. جـ.عر. فد : وهم. با : وهم.

اووه‌لك { ــ. با : اوكه‌لك.

اوهو { حد. اوكوروك سسنی تقلیددن عبارت استهزا تعبیریدر.

اویا { یاخود اوبه. ــ. [«اویمق» دن] قادین جاشیر واثوابنك وساٸر بعض شیٸلرك كنارینه ایكنه ایله یاپیلان ویا حاضر آلنوب دیكیلن ایپك ویا كتن و ایپلیكدن اویمه‌لی سوس، دانتله : یاقه‌سی اویالی؛ اویالی یمنی. [اوروپا كاری اولانلرینه اكثریا دانتله دینلوب، اویا اسم تركیبی یرلیسنه یعنی قادینلرمزك ال ایله یاپدقلری طرز قدیمنه مخصوص قالمشدر؛ حالبوكه هیسی اویا اولدیغندن، اجنبی مالیله برابر یراجبی لغتنك‌ده ادخالنه حاجت یوغیدی.]

اویاجی { ــ. اویا ودانتله یاپان وصاتان آدم ویاقادین.

اویار { ص. [«اویمق» دن] ١. اویمی واویدیرلمی ممكن، قابل تسویه : اویار ایش دكلدر. ٢. بكزر، مثل، مانند : بونك اویاری، بوكا اویار بوقدر = بی‌مانند، بی‌نظیردر.

اویالامق { فت. ١. اویا ودانتله ایله تزیین ایتمك، اویا طاقمق. ٢. مجـ. ١. مشغول ایدوب بر شیٸی اونوتدیرمق : شو چوجغی آل ده برآز اویالا. ٢. آلداتمق : ایكی آیدر بنی اویالایور.

اویالاندیرمق { فت. مواعد كاذبه ایله آلداتوب وقت كچیرمك، بوكون یارین دیه‌رك آلداتمق : آله‌جقلیلری برر صورتله اویالاندیریور.

اویالانمق { فجـ. اشغال واغفال اولنمق، آلداتمق. = فل. عبثله اشتغال ایدوب وقتنی غاٸب ایتمك.

اویالی { ص. اویا ودانتله طاقلمش، اویا ایله مزین : اویالی یمنی.

اویان { ــ. آتك باشنه طاقیلان سوسلو، رخت بوسكول وبوللری.

اویاندیرمق { فت. ١. اویقوبی قاچیرمق، ایقاظ وبیدار ایتمك : بنی یارین اركندن اویاندیرك. ٢. مجـ. غفلتدن قورتارمق، ارشاد ومتنبه ایتمك : مواعظ حكمت آمیزیله بر چوق آدملری اویاندیردی. ٣. علم وعرفانله تنویر اذهان ایتمك، ظلمت جهالتدن قورتارمق : مكتبلری تكثیر وتعمیم ایله ارباب صناعت وتجارتی اویاندیرمغه غیرت ایتملی. ٤. پارلاتمق، طوتیشدیرمق، اشعال وتنویر ایتمك، یاقمق : شو آتشی، شو موملری اویاندیرك. ٥. اعمار ایتمك، بنا وكشاد ایتمك، معمور بر حاله كتیرمك، شنلندیرمك : بغداد ده مدرسهٔ

نظامیه‌یی اویاندیران؛ شو مكتبی اویاندیرسه‌ق؛ اوراده بر دركاه اویاندیرمشلر.

اویاندیریجی { ص. اویقوبی قاچیران، ایقاظ ایدن، منبه : اویاندیریجی (علاج، ساعت).

اویانق { (اویانقلق. با : اویانیق، اویانیقلق.

اویانلامق { فت. (آته) كم و دیزكین، باش رختی طاقمق.

اویانمق { فل. ١. اویقودن قالقمق، اویقو قاچمق، متیقظ وبیدار اولمق : بو صباح پك ایركن اویاندم. ٢. مجـ. خواب غفلتدن قورتلوب متنبه اولمق، كوزآچمق، رشد وهدایته ناٸل اولمق : فلانك وعظ ونصیحتیله بر چوق آدملر اویاندی. ٣. علم وهنر اوكرنوب ظلمت جهالتدن قورتلمق، تمدن ایتمك : مكتبلر سایه‌سنده خلق اویاندی. ٤. (نباتات) جانلانوب سورمكه باشلامق : او یاغموردن صكره چایرلر اویاندی. ٥. (فنالق) ظهور ایتمك. ٦. شنلنمك، معمور اولمق، كشاد ایدلمك : اوراده بوصوك زمانده بر دركاه اویاندی.

اویانمه { اویانیش. ــ. اویانمق فعلی، تیقظ.

اویانیق { ص. ١. اویومیان، یقظان، بیدار : كیجه یاریسی بن اویانیق ایدم. ٢. كوزی آچیق، ذكی، مستعد : پك اویانیق بر چوجغه بكزیور. ٣. علم وعرفانله تنویر ذهن ایدوب غفلت وجهالتدن قورتلمش اولان : اوراننك اهالیسی اویانیقدر.

اویانیقلق { ــ. ١. اویومیان آدمك حالی، تیقظ، بیدارلق. ٢. ذكاوت، استعداد. ٣. غفلتك ضدی، تنبه، بصیرت.

اویخو { ــ. با : اویقو.

اویدیرلمق { فجـ. ١. توفیق و تطبیق ایدلمك : قانونك بر بندینه اویدیرلمق اقتضا ایدر. ٢. تسویه ایدلمك، دوزه‌دلمك : باغچه‌نك هر طرفی اویدیریلوب‌ده صكره دیكیله‌جك شیٸلر دیكلمیدر. ٣. ایجاد و تصنیع ایدلمك : بوخبر اویدیرلمش بر شیٸه بكزیور.

اویدیرمق { فت. ١. توفیق و تطبیق ایتمك، اویغون كتیرمك : اثوابی وجوده اویدیرملی. ٢. دوزلتمك، تسویه ایتمك، یولنه قومق : ایشلری اویدیروب صكره راحت ایتملی. ٣. ایجاد وتصنیع ایتمك : كندیلكندن برطاقم حوادث اویدیرمش. ٤. موجب انتفاع اوله‌جق صورتده الده ایتمك : بوكتابی نره‌دن اویدیردیكز. || آیاق اویدیرمق = آیاق تعلیمی ایتمك. || اناختار اویدیرمق = اصل اناختاردن بشقه براناختار ایله كلیدی آچمق.

اوقیدیرمق { فت. بشقه‌سی وا سطه‌سیله اوقیمق، جقورلاتمق، قازیتمق، حك ایتدیرمك.

اویدیرمه { ــ. اویدیرمق فعلی. با : اویدیرمق. = ص. اویدیرلمش، ایجاد وتصنیع اولنمش، اصلسز، یالان : اویدیرمه بر حكایه.

آویرمك { فت. ١.اولندیرمك، تزویج ایتمك. مر. [تلفظی اورمك. طشره‌ده الیوم بومعنا ایله قوللانیلیور.] ٢. اتباع ایچون چویرمك فعلیله برابر قوللانیلیر مهملاتندندر : اویروب چویرمك. ٣. برشیٸ یاپمقدن عاجز اوله‌رق تردد له اوته‌سنه بریسنه باقمق : النده اویردی چویردی طوردی. ٤. عهده‌سندن كلمك : اویردی چویردی یاپدی. ٥. مجـ. طوغریجه سویله‌میوب طولاییسیله آكلاتمق : اویروب چویرمه، طوغریسنی سویله والسلام.

اویشدیرمق { فت. ١. اوزلاشدیرمق، آره‌لرنده موافقت حاصل ایتمك : طرفینی اویشدیرمغه چالیشیور. ٢. دوزلتمك، تسویه ایتمك : بو ایشی‌ده اویشدیریویرملی.

اویشمق { فش. اوزلاشمق، موافقت ایتمك : محاكمه‌یه احتیاج براقمقسزین آرالرنده اویشدق.

اویصال { ص. [«اویمق» دن] هركسه اویان، هركسك فكر ورأینه تابع اولوب مخالفت ایتمین وكندینه مخصوص فكر ورأیی اولمیان.

اویغور { ــ. بیوك بر ترك قبیله‌سی كه ماوراءالنهرك شمال وشرق جهتلرنده منتشر اولوب الك اول تمدن ایدن وخطا استعمال ایده‌رك تركجه‌یی یازان بونلر

اولمغله، اسکی ترکجه اویغور لسانی ویازیسی اویغورخطی ناميله شهرت بولمشدر. جنکیز خاندن صکره اسلامه کلن مغوللرله قاریشوب (چغتای) نامنی آلمشدر.

اویغون { ص. [اویمق » دن] ۱. اویار، موافق، مطابق، تابع : افندیسنه اویغون اوشاق؛ طبیعتنه اویغون کلمك = توافق ایتمك. ۲. مناسب، لایق، شایسته : بك اویغون بر ایشدر. ۳. اوجوز، اهون : اویغون برفیأتله آلملی.

اویغونسز { ص. ۱. اویماز، نا موافق، غیر مطابق : بکا اویغونسز کلیور. ۲. لایق اولمیان نا مناسب : اویغونسز برایشدر. ۳. سوء حرکتده بولنان، تربیه‌سز : اویغونسز بر آدم.

اویغونسزلق { ـــ. ۱. اویمازلق، عدم توافق. ۲. مناسبتسزلك، ناروا فعل وحرکت. ۳. سوء حرکت، سوء معامله، یارامازلق : بو آدمك اویغونسزلغی معلوم.

اویغونلق { ـــ. مناسبت، لیاقت.

اویغه‌لامق { اویولغمق. با : اویولغه‌لامق.

اویقو { ـــ. [« اویومق » دن] ۱. انسان واکثر حیواناته هرکون وعلی‌الخصوص کیجه‌لری عارض اولمسی طبیعی اولان معروف اویوشقلق حالی. نوم، خواب : اویقو اویومق. ۲. مج. غفلت بصیرتسزلك. ۳. جهالت، ظلمت جهل و نادانی : چینلیلر اویقوده‌درلر. || اویقو آچلمق = اویقو سرسملکی کیتمك. || اویقو باصمق = اویقو غلبه ایتمك، بلا اختیاراویومق. || اویقو طاغلمق، قاچمق = اویقو آرزوسی مندفع اولوب آرتق اویویه‌مامق. || اویقو کسدیرمك = برآز اویومغله اویقویی دفع ایتمك. || اویقویه طالمق = درین اویومق؛ و مج. خواب غفلته وارمق. || اویقویه وارمق = اویومق. || اویقودن قالقمق = اویانمق.

اویقوجی { ص. اویقویی چوق سون، چوق اویویان.

اویقوسز { ص. اویومیان، اویویه‌مامش : اویقوسزم؛ بوکیجه اویقوسز قالدم.

اویقوسزلق { ـــ. اویومامه، اویویه‌مامه، سهر، ارق : اویقوسزلق آدمی سرسم ایدر.

اویقولق { ـــ. ۱. قونداقده‌کی صبینك آوجنده بریکن بروز. ۲. قوزینك غیرتلاغنده بولنان ایریجه بزلر.

اویکونمك { فل. متأثر اولمق، دردرون اولمق.

اویلق { یاخود اویلوق. ـــ. بجاغك قالچه‌دن دیزه قدر اولان قسم اعلاسی، فخذ؛ اویلق کمیکی = بوقسمك کمیکی.

اویلمق { فج. فل. چقور واو. یوق اولمق : آغاجك قابوغی اویلمش: برلر سیلدن اویلمش: قویونك بیلری ییدن اویلور.

اویله { ـــ. اویلق فعلی، چقورلانمه.

اویلوم { ص. اویلمش، اویمه‌لی، دلیك دشیك.

اویله { ک. [« او » اسم اشا. رتیله « یله » اداتندن مرکب] تشبیه وتمثیل ایچون بعیده اشارته مخصوصدر. [قریب ایچون « بویله » ومتوسط ایچون « شویله » دینلیر.] او یولده، اوصورتده، اوطرزده، اونك کبی اومثللی، هکذا، چنان : اویله آدم؛ اویله‌سویلیك؛ اویله‌یازمق. || اویله ایسه = اوحالده، او تقدیرده. ||اویله‌جه = طبق او طرزده. || اویله‌سی = اودرلوسی.

اویله { یاخود اویلن با : اوگله.

اویله‌لك { ـــ. اوطرز، اوصورت، او یول : اویله‌لکه اولماز؛ اویله‌لکه چوجق تربیه اولنماز.

اویماق { ـــ. بر اولوسك منقسم اولدیغی قسملرك بهری، قبیله.

اویمق { مض. اویار. فل. ۱. آرقه‌سندن کیتمك، تابع اولمق، اتباع وامتثال ایتمك، اقتفا، اقتدا ایلمك : نمازده امامه اویمق. ۲. موافقت و مطابقت ایتمك، موافق کلمك، مخالفت ایتمه‌مك : کیمسه‌یه اویماز عجائب بر آدمدر. ۳. مناسبتلی و اویغون اولمق، بکزه‌مك، بربرینی طوتمق : بو خرج بو قماشه اویماز: آستاربوزه‌اویملیدر. ۴. یاقیشمق، کلمك : بو اثواب

بکا اویماز. ۵. قرارلاشمق، متفق علیه اولمق، نتیجه پذیر اولمق : او ایش اویمدی؛ بازارلق اویدی‌می؟ ۶. تام کلمك، موافق اولمق : آناختار کلیده، قپاق تجربه‌یه اویملیدر.

اویمق { مض : اویار. فت. ۱. قازمق، چقورلاتمق، حفر ایتمك : کوستبك یری اویوب ایچنه کیرر. ۲. قازیمق، حك ایتمك : مرمری اویوب بر طاقم چیچکار ویازیلر نقش ایتمش. ۳. بر شیئی مقعر کسوب پارچه چیقارمق : کوملکك یاقه‌سنی، قولتوغنی اویمق. || کوز اویمق = چیقارمق.

اویمه { ـــ. ۱. اویمق فعلی. با: اویمق. ۲. تخته وطاش وقماش وسائره اوزرینه حك ویا دلیك دشیك کسمکله اولنان زینت : مرمر اویمه‌سی؛ صیچاق اویمه‌لری: اورتینك اطرافنده‌کی اویمه‌لر.

اویمه‌جی { ـــ. طوغرامه زینتلرینی یاپان طوغرامه‌جی.

اویناتمق { مض : اوینادیر. فت. ۱. یرینی دکیشدیرمك، قیملدامق، تحریك ایتمك : دامه بیلن خانثی طاشی اویناده‌جغنی بیلیر؛ فدانی یرندن اویناتمازسه‌ك دها چابق بویور. ۲. اویون ایتدیرمك، اویون اوینامغه سوق واجبار ویا مساعده ایتمك : اوکنده شطرنج اوینادەرق سیر ایتمکله تلذذ ایدر. ۳. صیچراتمق، اویونلر ایتدیرمك : آت اویناتمق: آیی، میمون اویناتمق. ۴. خورەتیدیرمك، رقص ایتدیرمك. ۵. تیاتروده بر اویون اجرا ایتدیرمك : بو اقشام فلان تیاترودە مولیرك فلان اثرینی اوینادەجقلردر. ۶. آلداتمق، اغفال ایتمك، آلدادەرق یورمق : ایکی آیدر بنی اوینادیور. || ایچنه اویناتمق = محو ایتمك : بو پارەیی ایچنه اویناتدی.

اویناتمه { ـــ. اویناتمق فعلی. با : اویناتمق.

اوینادلمق { فج. ۱. یری دکیشدیرلمك، تحریك ایدلمك: دامه‌نك شو طاشی اوینادیله‌جقدر. ۲. صیچرادلمق، اویون ایتمکه سوق اولنمق : بو آت چوق اوینادیلوب یورلمشدر. ۳. (تیاترو اویونی) اجرا ایتدیرلمك : بو کیجه تیاتروده یکی بر اویون اوینادیله‌جقدر. ۴. اغفال ایدلمك، اویالاندیرلمق.

اوینادلمه { اوینادلیش. ـــ. اوینادلمق فعلی وطرزی. با : اوینادلمق.

اویناش { ـــ. معشوق، دلبر، سوکیلی.

اویناشمق { فث. برلکده اوینامق، برینه طاقیلەرق اوینامق، ملاعبه ایتمك.

اویناشمه { ـــ. برلکده اوینامه، ملاعبه.

اویناق { ص. ۱. اوینار، متحرك. ۲. ثباتسز، متانتسز، متلون. ۳. شوخ، شیوه‌کار، ناموسی شبهه‌لی. = ـــ. بوغوم، مفصل: اویناق یری = بوغوم یری، مفصل.

اویناقلق { ـــ. ۱. متحركلك، اوینار شیئك حالی. ۲. ثباتسزلق، متانتسزلك، تلون. ۳. شوخلق، شیوه‌کارلك، آچیق مشرب.

اوینامق { فل. ۱. قیملدانمق، حرکت ایتمك : بو طاش یرندن اوینامازە زور اوینار. ۲. صیچرامق، هوپلامق، صاغه صوله آتیله‌رق اویونلر یاپمق : بوطای چوق اوینار. ۳. بوکلمك، قیرلمق، متحرك اولمق : برآیاغی اوینامازه؛ بو ببکك قوللاری بجاقلری‌اوینار. ۴. اکلنجه ایچون اولان اویونلرك بریله مشغول اولمق : بوچوجق بتون کون اوینار. ۵. اویون قبیلندن بوش وفائده‌سز سوسله اوغراشوب وقت غائب ایتمك : نقاش، مارانغوز چوق اوینایور. ۶. خلجانه اوغرامق : یورکم اوینادی. ۷. صارصیلوب یرینی برآز دکیشدیرمك : بو بنا اوینامش: تملینك برطرفی اوینادی. || عقل اوینامق = تجنن ایتمك. || کوبك اوینامق = اظهار سرور ایتمك. = فت. ۱. بر اویون اجرا ایتمك، براویونله‌اوغراشمق: کاغد، طاوله، دامه، شطرنج، بیلاردو، قمار اوینار. ۲. قماره قومق، قمارده غائب ایتمك : پدرندن بولدیغی میراثی کاملاً اوینادی. ۳. تیاتروده اجرا ایتمك : بو اقشام تیاتروده قارمنی اوینایه‌جقلردر.

اوینامه { اوینامق فعلی. با : اوینامق.

اوینانلمق { فج. اویون اجرا اولنمق : بوراده اوینا.

نلماز؛ بواویون بویله‌می اوینا. نیلیر؟

اوینانمق { فج. (اویون ویا تیاترو اویونی) اجرا اولنمق: طاوله یالکز ایکی کشی آراسنده اوینانیر؛ بواقشام تیاتروده نه اوینانه‌جقدر؟

اوینایش { س. صیچرایوب اوینامق فعل وطرزی: بویله اوینایش بن کورمدم.

اویوتمق { مض: اویودور. فت. ۱. اویقویه یاتیرمق، اویقو کتیرمك، تنویم ایتمك: چوجغی اویوتدڭمی؟ آفیونلی علاجلر آدمی اویودور. ۲. اوصاندیرمق، جان صیقمق: بر طاقم اوزون حکایه‌لرله بنی اویوتدی. ۳. آلداتمق، اغفال ایتمك. ٤. (بر ایشی) طول مدت تأخیر وتعویق ایتمك، سورنجمه‌ده براقمق: بزم ایشی بسبتون اویوتدیلر. ٥. مانیاتیسمه ویا قلوروفورم ایله بر مریضك حسنی ابطال ایدوب بایلتمق: کندیسنی اویوتمقسزین عملیات اجرا ایتدیلر.

اویوتمه { س. اویوتمق فعلی. { با: اویوتمق.

اویودیجی { ص. اویقو کتیرن، اویقوویرن، منوم: اویودیجی علاج.

اویور { ص. ۱. اویویان، نائم. ۲. ساکن. راکد، طورغون: اویور صو، اویور ایرماق.

اویوز { س. حیوانانه عارض اولان برعلت ساریه‌که پك صیق اوفق چبانلردن عبارت اولوب زیاده قاشینمغی موجب اولور، جرب، کچیك: اویوز اولمق = بوعلته طوتلمق؛ و مج. صبر ایده‌مه‌مك، پك صبرسز اولمق. || اویوز اوتی = کچیك اوتی، برجنس نبات. || آغاج اویوزی = اشجاره عارض اولان برعلت، قراع. = ص. اویوز علته طوتلمش، اجرب: اویوز کچی.

اویوشدیرلمق { فج. حسی ابطال ایدیله‌رك طوپماز برحاله کتیرلمك، اخدار ایدلمك: آغریان یر برطاقم علاجلر سورمکله اویوشدیریله بیلیر.

اویوشدیرمق { فت. حسی ابطال ایده‌رك طویماز برحاله کتیرمك، اخدار ایتمك: آغریان یری بعض روحلر سورمکله برآز اویوشدیردم.

اویوشدیریجی { ص. حسی ابطال ایده‌رك طویماز برحاله کتیرن، مخدر: آفیون اویوشدیریجی علاجلرك بریدر.

اویوشق { یاخود اویوشیق. ص. حسی ابطال ایدلمکله طویماز برحاله کلمش، مخدور: آیاغم اویوشقدر؛ فلجدن بریانی اویوشق حالنده قالمشدر. || مج. تنبل، بطی‌ء.

اویوشقلق { یا اویوشیقلق. س. حسك ابطال اولنمسیله طویماز برحالده بولنمه، حسسزلك حالی، خدر، اخدار: آیاغنده اویوشقلق واردر. || مج. تنبللك، بطائت، رخاوت.

اویوشمق { فل. [«اویومق» دن اولوب «اویمق» دن اولان «اویشمق» فعلندن تفریق اقتضا ایدر.] حسی ابطال اولنمق، طویماز اولمق، قارینجه‌لنمك: آیاغم اویوشدی. || مج. تنبللك ورخاوته دوچار اولمق: اویوشوب قالدم.

اویوشمه { س. اویوشمق فعلی، خدر، اخدار. [«انخدار» اولماز، «تخدر» ك ده معناسی بشقه‌در.]

اویوشوق { اویوشوقلق. یاخود:

اویوشیق { اویوشیقلق با: اویوشق، اویوشقلق.

اویوغمق { فل. تق. ۱. (صو) طورمق، راکد اولمق. ۲. (سوت) طوروب قویولاشمق، یوغورت اولمق.

اوٓیوق { ص. [«اوٓیمق» دن] ایچی اوٓیلمش، قوف: اویوق یر، آغاج. = س. ۱. اویلمش محل، قوف یر، این، مغاره. ۲. دیش ومیوه‌وسائره قوغوغی.

اوٓیوق { یاخود اوٓیوك س. [اصلی: واومقبوضه ایله «اویمق» دن «اویوق» اولسه‌کرکدر.] ۱. بوستان قورقولغی. ۲. یاته تپه، تومسك.

اوٓیوقلاتمق { فت. ایچنی اویوب قوف ایتمك، اویوق حالنه کتیرمك.

اویوقلامق { فل. [اصلی: اویقولامق اولسه کرکدر.] ایمیزغانمق، پینکله‌مك: آیاقده اویوقلایوب طوریور.

اوٓیوقلانمق { فط. ایچی اویلمق، اویوق وقوف اولمق: آغاج اویوقلاندی.

اوٓیوك { س. با: اوٓیوق.

اوٓیولغامق { فت. ۱. دیکیشله لباده کبی یول یول ایتمك. ۲. موقت وسگرك دیکمك، ایلیشدیرمك.

اوٓیولغه { س. پارچه‌لری طوتدیرمق ایچون موقت وسگرك دیکیش.

اوٓیولغه‌لامق { فت. موقت و سگرك دیکیشله پارچه‌لری طوتدیرمق. = فل. ییلان کبی طالغه‌لانه‌رق حرکت ایتمك.

اوٓیوم { س. ۱. اویمق فعلی وطرزی، اویمه. ۲. اویلمش، حفر وحك اولنمش یر. || کوز اویومی = کوزك خانه‌سی، چشمخانه. = د. مکرر اوله‌رق مبالغه بیان ایدر: اویوم اویوم اویمق = چوق وهر طرفنی اویمق.

اویومق { مض: اویور. فل. اویقویه وارمق، اویقوده اولمق: چوجق اویودی؛ سز کلدیککزده بن اویویوردم. || مج. ۱. غافل اولمق، خواب غفلتده بولنمق: هرکس ایلریلیور بز اویویورز. ۲. (ایش) کری قالمق، تأخیر اولنمق، عوق وتأخیره دوشمك.

اوٓیوملامق { فل. (آغاج) پرلشمك، کوك صالمق، طوتمق.

اویومه { س. اویومق فعلی. { با: اویومق.

اوٓیون { س. [«اوینق» دن] ۱. اکلنمك ووقت کچیرمك ایچون بتون وجودله ویاخود ال ایله متعدد آرقداشلر بیننده اجرا اولنان شی‌ء که چوجقلره وبیوکاره مخصوص اوله‌رق انواعی حسابسزدر، لعب، بازی، لهو، لابه: اویون اوینامق. ۲. یکن قزانمق اوزره آقچه قونیله‌رق اوینانیلان اویون، قمار: مالملکنی اویونده یدی، اویونه ویردی. ۳. رقاص وجانباز کبی آدملرك خلق اکلندیرمك ویااجرای هنر ایتمك اوزره برمحل مخصوصده ایتدکاری اجرا آت: بوکیجه اویون وار: اویونه کیتدیلر. ٤. حیله، خدعه، اوسته‌لقلی آلداتمه، دولاب. ٥. تیاتروده اجرا اولنمغه مخصوص آجیقلی ویاکولنج حکایه وبونی حاوی کتاب. [بوکا اویون اطلاق آنجق اورته اویوننه قیاس ایدلمسنه مبنیدر.] || اویون آلمق = قمارده قزانمق. || اویون ابه‌سی = پیشقدم، اویونك باشی. || اویون ایتمك، یاپمق = حیله وخدعه یاپمق، طولاب چویرمك. || اویون چیقارمق = براویون دوشونوب میدانه قومق. || اورته اویونی = اسکیدن قالمه قبا وناقص مضحکه اویونی که میدانده واورته‌ده اوینانیلوب سیرجیلر اطرافنده اوتورورلر. || قلیچ اویونی = قلیچ تعلیمی. || کاغد اویونی اسقامبیل کاغدیله اوینانیلان اویون وقمارلرك انواعی.

اوٓیونباز { ص. [تر. «اویون» ایله فا. «بازیدن» فعلندن مرکب غلط تعبیردر.] صیچرایوب اوینایان ویالتاقلانان (یاوری حیوان): اویونباز کدی. || مج. حیله وخدعه یاپان، دوباره‌جی.

اوٓیونجاق { یا اوٓیونجق. س. ۱. چوجقلرك اکلنوب اوینامسیچون یاپلمش تحف شی‌ء: چوجق اویونجاغی. ۲. اهمیتسز ولزومسز شی‌ء، مالا یعنی: بویله اویونجاقلرله اوغراشماملی. ۳. پك قولای واصلا دوشونمکسزین ویورلمقسزین یاپیلان ایش: او بنم ایچون اویونجاقدر. ٤. هر کسك اکلنجه‌سنه مبنی علیه اولان آدم، کولنج، مسخره، ملعبه: بن سنك اویونجاغك می‌یم؟

اوٓیونجاقجی { س. چوجقلر ایچون اویونجاقلر یاپان وصاتان آدم.

اوٓیونجی { س. ص. ۱. اویون اوینایان آدم. ۲. قمارباز. ۳. تیاترو آقتور وآقتریسی. ٤. جانباز، رقاص، مغنی وسائر بوکبی خلقی اکلندیرمکه مخصوص لعبیاتی اجرا ایدن ارکك ویا قیز. ٥. دولاب چویریجی؛ حیله‌باز، محتال.

اویوندی { ص. اویور کبی طوران، مسکین، تنبل.

اویونمق { فج. اویقویه وارلمق: بوراده اویونماز؛ بو وقته دك اویونورمی؟

اه { حد. [«آی» دن مخفف اولوب تکلمده قوللانیلیر.] با: آی.

اه { الله لفظ جلالنه‌بدل یازیلوب، الله اوقونور.

أَهالی { سـنـ. جـ. عر. [فد : « اهل » لسانمزده بشقه محلده‌قوللانیلیر.] ۱. برمملکتك یرلیلری، برمملکتده اوتورانلر، سکنه : آناطولی، روم ایلی، استانبول اهالیسی. ۲. خلق، عموم، ناس : اهالینـك سهولتی ایچون : اهالینك راحتنی دوشو. نملی. « اهل » ماده‌سنه‌ده با .

إِهانَت { سڈ. عر. [«هون» دن مصـ. افعال] ۱. بغیرحق تحقیر واستخفاف ایتمه، حقسزلق، ۲ خیانت .

إِهتِداء { سذ. عر. [«هدایت». دن مصـ. افتعال] ۱. طوغری‌یوله کیرمه، رشدوهدا. یته نائل اولمه. ۲. دین اسلامی قبول ایتمه، مسلمان اولمه : آفر. یقای وسـطیده اقوام زنجیه کل یوم طوپدن اهتدا ایدیورلر.

إِهتِزاز { سذ. عر. جـ : اهتزا . زات. [« هز » دن مصـ. افتعال]۱. خفیف صورتده دیترمـه، اوینـادیلان برتلك بر وقت دیترمه‌سی‌کبی حرکت، لرزه، رعشه. ۲. م. هوانك سسدن طالغه‌لنوب نقل صدایه واسـطه اولمسی. [فر. Vibration] .

إِهتِزازی { صـ. عر. ؤ : اهتزا . زیه. م. اهـتزاز دینلن خفیف دیترمکه وطـالغه . لانمغه منسوب ومتعلق : حرکت اهتزازیه .

إِهتِمام { سذ. عر. جـ : اهتمامات. [«هم» دن‌مصـ افتعال] زیاده دقتـله چالیشمـه، اهمیتلی سعی وغیرت : بوایشه‌کمال‌اهتماملە تشبث ایده‌لم؛ بذل اهتمام ایتمك .

إِهداء { سذ. عر. [«هدیه» دن مصـ. افعـال] هـدیه ویرمـه، هـدیه کـوندرمـه : بزه مدینهٔ منوره‌دن خرما اهدا ایتدی .

أَهرام { سذ. جـ. عر : فد. هرم. با : هرم .

أَهرِمَن { یاخود اهرمن. سـ. فا. زردشت دیننه تابع اولان اسکی ایرانیلر اعتقادنده ثنائیتی تشکیل ایدن ایکی قوتك بری، که شر وظلمت منبعی‌ایدی. دیکری‌که خیر ونور منبعی‌ایدی ایزد دینلیردی. بعدالاسلام‌ایزد اسمی جناب حقه واهریمن‌شیطانه ویرلدی .

أَهل { صـ. عر. [فد. وجـ. کبی قوللانیلیر.] ۱. صـاحب، مالك، متصرف : اهـل ثروت، اهـل هنر، اهـل‌ناموس، اهـل وقوف. ۲. ساکن، متمکن : اهل قریه، اهـل جنت. ۳. مقتـدر، بجرکلی، ارباب : بوایشك‌اهلیدر، بو مأموریت ایچون اهل برآدم آراملی. = سـ. زوجیندن‌بیری، قاری، قوجـه : اهلیـله خـوش کچنمك؛ اهـل وعیـال = عائله، فامیلیا، چولق‌چوجق. ‖ اهل‌الله = ولی، اولیـاء ‖ اهل بیت = خانه خلق، عائله؛ خاندان، سـلاله: اهل بیت‌نبی وساده‌جه اهل‌بیت= فاطمة الزهرا (رضی‌الله عنهـا) افنـدمز حضرتلریله زوجـلری واولاد کرامی، اولاد رسـول الله (صلعم) : محب اهـل بیت . ‖ اهل حال = وجد وحال‌صاحبی. ‖ اهل خبره = بر ایش حقنده معلومات ووقوف صاحبی اولا. نلر، بعض خصـوصـاتك تحقیق وحلیچون ارباب‌وقوفدن متشکل هیئت مخصوصـه . ‖ اهل دل = صـاحب‌دل، عارف بالله. ‖ اهل دنیـا = دنیـا آدمی ، دنیـا ایشـلریله مشغول آدم. ‖ اهـل سـنت = حضرت فخر کائنـات افندمزله اصحاب کرامنه عمل و اعتقادده اقتـدا ایدنلر. ‖ اهل طریق = برطریقته منسوب، سا. لك. ‖ اهل قبله = مسلمان. ‖ اهل کتـاب = کتب منزله‌دن برینه ایناننلر، مسلمانلر، خرسـتیانلرله یهودیلر. ‖ اهل وقوف = ایشدن خبرومعلوماتی اولان، کارآشنا .

إِهلاك { سذ. عر. [« هلاك» دن مصـ. افعال] محو ونابود وصرف ایتمه : ماملکنی، بیکارجه حیواناتی اهلاك ایتدی .

أَهلی { صـ. عر. ؤ : اهلیه . [سمذ.] آلیشیق، مونس، یبانینك غیری : اهـلی حیوان، حیوانات اهلیه .

أَهلِیَّت { سڈ. عر. [« اهل » ایله ادات مصدریتدن مر. کب] اقتدار، لیاقت، استحقاق : اهلیتی مسلمدر: اصحاب‌اهلیتدندر.

أَهَمّ { صـ. عر. [« مهم » دن ستف.] دها اهمیتلی، دهـا موهم، زیاده اعتنایه شایان : اهم امور؛ تقـدیم الاهم علی‌المهم = اك اهمیتلی اولان ایشك عادتا مهملره ترجیحی .

إِهمال { سذ. عر. [« همل » دن مصـ افعال] اهمیت ویرمه. مه، وظیفه‌یی اجرا ایتمه‌مه، مسا. محه: وظیفه‌سنی اهمال‌ایدن‌مسئول اولور .

إِهمالجی { صـ. ایشنه دقت ایتمین، مسامحه‌جی. دقتسز .

أَهَمِّیَّت { سڈ. عر. [« اهم» اسم تفضیله‌ادات مصدریت الحاقیله متشکل لغت مولده‌در. تکلمده ها ساکن ومیم شده‌سز تلفظ اولنور.] مهملك. آغرلق. دکرلیلك. شایان‌دقت اولمه. دقت واهتمـام : ایشه اهمیت ویرمك. نظر اهمیتـه آلمق. مسـئله‌نك اهمیتنه بناءً .

أَهَمِّیَّتسِز { صـ. غیر مهم. دکری اولمیان. نظراعتباره آلنمغه شایان اولمیـان. خفیف. عادی : اهمیتسز ایش. اهمیتسز خسته‌لق .

أَهَمِّیَّتلی { صـ. مهم. دکرلی. آغر، نظر اعتبـاره آلنمـغه شـایان : اهمیتلی مسـئله. اهمیتلی خسته‌لق .

أَهواء { سذ. جـ. عر. فد : هواء. با : هواء .

أَهوال { سـذ. جـ. عر. فـد : هول. با : هول .

أَهوَن { صـ. عر. ۱. دهاخفیف، دها ضررسز : اهون شر ویا اهون شرین = ایکی فنالغـك اك خفیفی. ۲. دها ویك‌اوجوز: اهون فیأتله صاتیلیور: بونی‌اهون آلمشسکز .

أَهوَنلِك { سـ. و :

أَهوَنِیَّت { سـڈ. عر. اوجوز. اق .

أَی { حد. ۱. ندایه یعنی چاغر. مغه یارار : ای دوستم؛ ای بنم یار عزیزم: ای اللهم! [فارسی ایله مشترك ایسه‌ده، فارسیده همزه‌سی مکسوردر.] ۲. ایجاب اداتیدر، اوت، پکی، اولور . [بومعنا ایله اَه تلفظ اولنور.] ۳. ندایه‌جواب‌ایچون قوللانیلیر. افنـدم. نه وار : چاغردم، ای، دیدی . ٤. سـؤال واستجواب ایچون قوللانیلیر : ای، صکره؟ ای، سویله باقه‌لم. ٥. تصـدیق اداتیدر : ای، اوراسی‌اویله . ٦. صبرسزلقله‌اکتفایی آمردر: ای، جانم، الویرر: ای، آرتق چوق اولدی . ۷. هی، یاهو : ای ! کیمدر او ؟

إِی { با : ایگ .

أَیا { حـد. فا. عر. ای، هی : ایا شاه خوبان .

إِیاب { سذ. عر. کری دونمـه، کلـه : ایاب وذهـاب = کیدوب کلمه .

أَیادی { وایدی. سڈ. جـ. عر. فد: ید. با : ید .

أَیاغ { سـ. فا. [تر. «آیاق » دن] آیاقلی قدح. پیاله. عر .

أَیالَت { سڈ. عر. جـ : ایالات. بر والینك تحت اداره‌سنده بولنان مملکت، بردولت اولکه. سنك برنجی درجه‌منقسم‌اولدیغی اقسامك بهری : [ممالك‌عثمانیه‌ده ولایت اصولنك قبولندن بری بواسم متروك حکمنه کچوب.الیوم ممالك‌اجنبیه وولایات‌ممتازه‌حقنده مستعملدر:] فرانسه برطاقم کوچك ایالاته منقسمدر .

أَیّام { سذ. جـ. عر. فد : یوم. با : یوم. = فد. کبی. ۱. زمان، هنـکام، دور : او ایامده. اونك ایامنده. ۲. نفوذ، اقتدار: ایام بولدی: شمدی‌اونك ایامیدر. ۳. کمی‌یه مساعد روز. کار : کمی ایام بولدی: ایام اوله! [زبانزدی : هیامولە] کمیجیلرك دمیری آلیرکن سـویلدکاری پرـنکدر.

ایبلیق { سـ. [زبانزدی اتلیق] ارکك پلیجـك انثـی .

ایدیك { سـ. خروسك باشنده‌کی قیرمزی لحم‌زائد، خروس طاراغی. ‖ خروس ایدیکی = بر نوع قیرمزی چیچك .

ایبیك { سـ. چاوش‌قوشی، هدهد.

أَیپ { سـ. [یای مجهوله ایله آیپ اوقونور.] ۱. خاطر، فکر، ذهن، یاد. ۲. صـایغی، اعتبار، ملاحظه . مر.

ایپ { سـ. باشلیجه باغلامغه یارایان اوزون و قالینجـه بوکمـه شیٔ‌که اکثریا قینابدن اولور، حبل، رسن، ریسمان : چماشـیر ایپی، قوغه‌نك ایپی، دها قالیننه اورغان وبـبتون قالیننه خلاط، ایپدن انجه‌سنه ده سیجیم دینیر. ‖ ایپ اوجی = وسـیله، سبب، سر رشته: ایپ اوجی ویرمك= سببیت ویرمـك. ‖ ایپـه اون سرمك = بهانه. ‖ ایپنه‌باصـان = سرسم. ‖ ایپ پاره‌سی ویرمك = دفع بلا ایتمك. ‖ ایپه چکمك = صلب ایتمـك. ‖ ایپدن‌قوشاق = صوك‌درجه‌ده‌فقر وضرورت. ‖

ایپه دیزمك = تنظیم ایتمك. || ایپنی سوریتمك = جزاسنی آرامق، مستحق جزا اولمق. || ایپ قاچقینی = واجب الصلب، آصیله‌جق آدم. || ایپدن قازیقدن قورتلمش = جنایات مکرره صاحبی. || ایپیله قویویه اینلمز = اعتماده غیر شایان، سوزینه کوکنلمز. || ایپنی قیرمش = آزغین.

ایپسز { ص. ۱. ایپی اولمیان: ایپسز قوغه. ۲. هر رابطه‌دن بری، هیچ بر قیدله مقیداولمیان، چاپقین، کلخان بکی: ایپسز صاپسز = سرسری، مجهول الاحوال، ایاق طاقمی. [بونك اصلی یاء مجهوله ایله یعنی صابغی وملاحظه دیمك اولان « ایب » دندر.]

ایپسید { با: ایسید.

ایپك { س. طود یاپراغیله بسلنن معروف بر بوجكك یاپدیغی پك اینجه و یومشاق تللر که ذی قیمت اقمشه وابریشیم اعمالنه یارار، حریر، قز. || ایپك بوجكی = ایپكی یاپان بوجك که ابتدا قورت وبعده کلبك حالنده اولور. || ایپك بوجكی تخمی = بو بوجكك یمورطه‌سی. || ایپك چیچكی = هر رنکده چیچك آچار سمیز اوت نوعندن بر نبات. || ایپك قوزه‌سی = دها چکلمه‌مش و بوجكك یاپدیغی کبی قوزه‌سنه صاریلی بولنان ایپك. || خام ایپك = قاینامامش وبیاضلا دلمامش ایپك. = ص. ۱. ایپكدن معمول: ایپك قماش، ایپك منندیل. ۲. ایپك کبی یومشاق وپارلاق: ایپك صاچلر.

ایپكجی { س. ایپك یتیشدیرن و یا صاتان آدم.

ایپكخانه { س. [تر. ایپك ـ فا. خانه. — خانه لفظنك ترکجه اسملرله بالترکب تشکیل ایتدیکی اسماء مرکبه پك چوق اولدیغندن، یازیخانه وایپكخانه کبی اسملره غلط نظریله باقلمامیلیز.] ایپكك یتیشدیریلوب تصفیه واستحضار اولندیغی محل، ایپك فابریقه‌سی.

ایپكلی { ص. ایپكله یاپلمش، ایپكدن معمول، ایپكله قاریشیق: ایپكلی قماش.

ایپلمك { یا ایپله‌مك. فتـ. ایپ صارمق، ایپله باغلامق.

ایپلمك { یا ایپله‌مك. فتـ. [یاء مجهوله اولوب همزه مفتوح اوقونمق اقتضا ایدر کن، رسن دیمك اولان «ایپ» دن مشتق ظنیله همزهٔ مکسوره ایله زبانزد در.] ۱. تخطر و تذکر ایتمك، یاده کتیرمك. خاطرلامق. ۲. صایمق، اعتبار ایتمك. اهمیت ویرمه‌مك.

ایپلیك { یاخود ایپلك. س. دیکمکه و منسوجات نسجنه یارایان پاموق، کتن، یوك، ایپك وسائره تلی، خیط، رشته: کتن ایپلیکی، پنبوق ایپلیکی، یوك ایپلیکی (و غلطی یوك ایپکی). — اکثریا ایپك مقابلی اوله‌رق پنبوق ایپلیکنه اطلاق اولنور: ایپلیك آلاجه‌سی. || ایپلیك ایپلیك = تل تل، الیاف حالنده. || ایپلیکی بازاره چیقمق = رسوای ومبتذل اولمق. || ایپلیك پینیری = تل تل بر جنس پینیر. || ایکنه ایپلیك = پك ضعیف وقوری. || ایکنه‌دن ایپلیکه = کافهٔ تفرعات و تماتیله. || پنبوق ایپلیکیله باغلامق = موقتاً بر چاره بولمق.

ایپلیکجك { س. رشته علتی، دودیمانی.

ایپلیکخانه { س. ایپلیك بوکیلان محل، ایپلیك فابریقه‌سی. [قدیمده کورکه محکوم اولانلرك قونلدقلری حبس‌که اوراده خلاط یاپارلر ایدی.]

ایپلیکلنمك { فل. (قماش) تل تل طاغلمق، ایپلیکلری میدانه چیقمق، بوزلمق، دیدلمك.

ایت { س. کوپك، کلب، سك. || مجـ. دکرسز واخلاقسز آدم: ایتك بری. || ایت الی = آتك ایچری باصان حافری. || ایت اوزومی = فصیلهٔ بادنجانیه‌دن بر نبات، عنب الذئب. || ایت بورنی = نسرین تخمی، یبانی کل تخمی. || ایت خیاری = ابوجهل قاربوزی. || ایتدرنکی = خارلدیسی کورلدیسی چوق اولان مجمع حشرات. || ایت دیرسکی = آرپه‌جق. || ایت سوریسی = خذله جمیتی. || ایت بوغان = آجی چیکدم. || ایت نشانی = آتك آیاغنده نامقبول بر نشان. || ایت یاتاغی = نابکارلر مجمعی. || ایت ییلی = اسکی ترك تقویمنده بر دائره تشکیل ایدن سنه‌لرك اون برنجیسی. || یابانك ایتی = ادبسز آدم.

ایتام { سـذ. جـ. عر. فد: یتیم. با: یتیم.

ایتدیرمك { فتـ. بالواسطه ایتمك، ایتمکه سوق و اجبار ویا مساعده ایتمك: غاوغا ایتدیرمك، حفر ایتدیرمك.

ایتدیرمك { فتـ. بالواسطه ایتمك، قاقمق، ایلری‌یه سوردیرمك: بو تخته‌ پرده‌یی بر آز ایلری‌یه ایتدیرملی.

ایتشمك { فشـ. ۱. بربرینی ایتمك، قاقمق، بربرینی قاقه‌رق اویناشمق وکورشمك: ایتشمکدن ایش کورمکه وقتلری یوقدر. ۲. بوغشمق، غاوغا ایتمك: ایتشوب خرلاشیورلر.

ایتشمه { س. ایتشمك فعلی. با: ایتشمك.

ائتکال { سذ. عر. [« اکل » دن مصـ. افتعال] ط. نمه، آشینمه، اویلمه.

ائتلاف { سذ. عر. [« الفت » دن مصـ. افتعال] ۱. کوریشمه، الفت، انسیت. ۲. موافقت. [لسان سیاسیده Entente لفظ فرانسویسی مقابلنده استعمال ایدلمکه باشلامشدر: فلان مسئله حقنده بین‌الدول حصوله کلن ائتلاف.]

ایتلك { س. کوپکلك، نابکارلق، سؤ اخلاق.

ایتلمك { فجـ. ۱. قاقلمق، ایلری‌یه سورلمك: غلبه‌لکدن ایتله ایتله آز قالدی نردباندن دوشیوردی. ۲. زورلانمق، اجبار ایدلمك، زورله سوق اولنمق: آنجق ایتلمکله ایش کورور.

ایتمك { مضـ: ایدر. فتـ. ۱. ایلمك، یاپمق، قیلمق، فعله کتیرمك: ایباك ایتمك، فنالق ایتمك. ۲. ایشلمك، یاپمق، اعمال ایتمك: تیلکی پوستندن کورك ایدرلر؛ بنانك اوستنی قبه ایتملی. [بومعنا ایله استانبولجه مر.] ۳. بر فعل و حرکتده بولنمق، عمل ایتمك: ادبسز ایتدیکنی بولور؛ ایتمه دیدم سکا دیکله‌مدك؛ بو آدمله نصل ایده‌جکز؟ او ایشی نصل ایتدیکز؟ ٤. حاصل ایتمك، طوتمق، وارمق: ایکی دفعه ایکی درت ایدر؛ اوچ دفعه بش نه ایدر؟ چفتلکك بش سنه‌لك وارداتی چوق پاره ایدر. ٥. دکمك، قیمتنده اولمق: بو طای نه‌ایدر؟ اللی لیرا ایدر. — مصادر عربیه‌یه التحاق ایده‌رك، مصدرك بناسنه کوره، متعدی یا لازم ویا مطاوعت بنالی افعال مرکبه تشکیل ایدر: جلب ایتمك، دخول ایتمك، انعکاس ایتمك کبی. — مکرر متعدیسی « ایتدیرمك » و مجهوللری « ایدلمك »، « ایتدیرلمك » دخی بویله قوللانیلیر. «اولمق»، « اولنمق » محل‌استعمالی آیریدر. با: اولمق، اولنمق. || آتش ایتمك = سلاح بوشاتمق. || آلت اوست ایتمك = چوق قاریشدیرمق. || اش ایتمك = چفت یاپمق. || امور ایتمك = اهمیت ویرمك، وظیفه ایدنمك. || بایرام ایتمك = بایراملاشمق، بایرام تبریکی مقامنده اوپشمك ویا مصافحه ایتمك. || بر ایتمك = برلشدیرمك، توحید ایتمك. || پازارلق ایتمك = صاتیلوب آلنه‌جق بر شیئك بهاسنی قرارلاشدیرمق ایچون مذاکره ایتمك. || چهره ایتمك = یوز ویرمه‌مك، عبوس طورمق. || خیر ایتمك = خیری کورملك، ایشه یارامق. || سوز ایتمك = قوللشمك، بالمذاکره قرار لاشدیرمق. || سوز بر ایتمك = موافقت، اتفاق ایتمك. || یوق ایتمك = محو ایتمك.

ایتمك { مضـ: ایتر. فتـ. ۱. ایلری‌یه سورمك، دورتمك، قاقمق، دفع ایتمك: ایتوب آز قالدی نردباندن دوشوریوردی. ۲. زورلامق، سوق واجبار ایتمك، متصل امر ایتمك: ایتمکله ایش کورور.

ایتمك { فتـ. [صحیحی « آیتمق »] دیمك، سویلمك. مر.

ایتمه { س. ایتمك فعلی. با: ایتمك.

ایتمه { س. ایتمك فعلی. با: ایتمك.

ایتی { ص. [ودها طوغریسی: « ایتیك » یاخود « ایگتی »] کسکین، بران، قاطع، صارم: ایتی قلیج، بیچاق. || مجـ. سرت، آجی: ایتی آدم، ایتی سوز. مر.

ایتیش { س. ایتمك ودورتمك فعلی و طرزی: بر ایتیش ایتدی که آز قالدی دوشوردم.

ایتیك { ص. با: ایتی.

ایتیلمك { یا ایتیله‌مك. فل. کسکینلشمك، سرتلشمك.

ایتیمك { فل. ۱. کسکین اولمق. ۲. سرت اولمق، دیك کلمك.

ایثار { سنذ. عر. [«اثر» دن مص. افعال] ١. اکرام، اعزاز. ٢. اختیار، انتخاب. [متداول لغت کتابلرمزده بذل سخا وتکارانه معناسی ویریلیورسه‌ده، عربیده بویله بر معناسی اولدیغنه دسترس اوله‌مدق.]

ایجاب { سذ. عر. جـ : ایجابات. [«وجوب» دن مص. افعال] ١. اقتضا ایتدیرمه، موجب وسبب اولمه : یاغمورلرك کثرتی اکینلرك کثرتنی ایجاب ایدیور. ٢. اقتضا ایتمه، لازم کلمه : بزم اوراده بولنمقلغمز ایجاب ایدیور. [بو ایکنجی معنا یعنی لازم کبی استعمالی عربیده اولمیوب، غلط اوله‌رق لسانمزه مخصوصدر. بو مقامده اقتضا استعمالی دها مناسبدر.] ایجابات زمانه دندر = زمانك اقتضا ایتدیردیکی شیئلردندر. حـ. انشای تصرف ایچون ابتدا سویلنن سوز.

ایجاد { سنذ. عر. [«وجود» دن مص. افعال] وجوده کتیرمه، یوقدن وار ایتمه، بولمه، کشف، اختراع : طباعتك ایجادی؛ یکی ایجاد = یکی چیقمش شیء، اختراع جدید. || مج. ایجاد ایتمك = اولمامش شیئی اولمش کبی کوسترمك، یالان قورمق. || ایجاد کرده = ایجاد اولنمش : واپور استفنسونك ایجاد کرده‌سیدر.

ایجار { سنذ. عر. [«اجر» دن مص. افعال] کرایه‌ویرمه: ـاوی ایجار ایتمك.

ایجاز { سذ.عر. د. سوزی قیصه کسمه، اختصار، اطناب ضدی : ایجاز طریقیله افادهٔ مرام ایتمك: ایجاز مخل = افادهٔ مرامه نقصان کتیره‌جك درجه وصورتده اختصار. مقابلی : اطناب ممل.

ایجاع { سذ. عر. [«وجع» دن مص. افعال] آغرتمه. ن.

ایچ { ـ. ١. هرشیئك ایچریسی، داخل، جوف، درون : اوك، مغاره‌نك، صندیغك ایچی. ٢. برشیئك اورته‌سنده‌کی قسمی، مغز، لب، کوبك : جوز، بادم ایچی، اتمك ایچی. ٣. قارن، معده، باغر، بطن : ایچم بایلیور؛ ایچم صانجیور: ایچ آغریسی. ٤. قلب، ضمیر، وجدان : ایچم قبول ایتمیور: ایچمه طوغدی: ایچی صیقیلیور. ٥. حرم دائره‌سی : ایچ آغاسی. مر. ٦. برشیئك داخلی وکیزلی یعنی کورینمز جهتی، باطن. ظاهر مقابلی : انسانك ایچی طیشی بر اولملی. || ایچ بایلمق = آجلقدن بایغینلق کلمك. || ایچ بولانمق = یورك بولانمق. || ایچ آلمامق = بیه‌مه‌مك، معده قبول ایتمامك. || ایچه صیغدیره‌مامق = حوصله‌سی آلمامق، قبول ایده‌مه‌مك. || ایچی ایچنه صیغمامق = سکون بوله‌مامق. || ایچ باغلامق = میوه‌نك داخلده‌کی یننه‌جك یری حصوله کلمك : بو بادم هنوز ایچ باغلامامش. || ایچ سورمك = اسهال اولمق. || ایچ چکمك = آه ایتمك، تأوه ایتمك. || ایچ صیقلمق = جان صیقلمق. || ایچه طوغمق = الهام اولنمش کبی خاطره کلمك. || قاوون ایچی = ترنجی‌یه مائل قویوصاری. || ایچ یاغی = باغرصاقلری قاپلایان یاغ چنبری. — ایچه، ایچده، ایچدن، ایچنه، ایچنده، ایچندن کبی حروف الصاقله برابر ظرفیت معناسنی بیان ایدر. || ایچده = ١. اورته‌ده : اون سنه امریقالیلرك ایچنده یاشادم. ٢. میانده : ایچمزده کونی آدم یوقدر. ٣. ظرفنده : یکرمی کون ایچنده صرفی اوکرندی. || ایچندن = اورته‌سندن : جایرك ایچندن کچدی. || ایچ ایچه = ایچریدن دها ایچری، بری دیکری ایچنده: ایچ ایچه اوطه‌لری واردی.

ایچ { ص. ایچریده‌کی، داخلی، درونی : ایچ قپو، ایچ قبوق. || ایچ گوگی = قاین بدربنك اوینه آلنان داماد. || ایچ قلعه = بر قلعه‌نك ایچنده بولنان دها کوچك، نارین، بالاحصار. || ایچ یوز = بر شیئك حقیقتی. || ایچ کوملکی = تنه کیلن کوملك. || ایچ طونی = پانتالون آلتنه کییلن طون.

ایچرمك { با ایچورمك. با: ایچیرمك.

ایچرو { با: ایچری.

ایچره { ـ. ایچ طرف، داخل، درون، طشره مقابلی: ایچره‌سی طشره‌سی بردر. = ظ. ایچنده، داخلنده، ظرفنده : مملکت ایچره، زمانه ایچره.

ایچری { یاخود ایچرو. ظم. داخلده، داخله، درونده. درونه : ایچری کل: ایچری اویور: قپودن ایچری کیردی. = ص. ایچریده‌کی، داخلی، درونی : ایچری دائره = ایچ دائره. = ـ. ١. ایچ طرف، داخل، درون : بواوك ایچریسی طیشاریسندن کوزلدر. ٢. ایچ. یورك، معده : ایچریم آلمیور. — حروف الصاقله ظرفیت معناسنی آلیر : ایچریده، ایچری‌یه، ایچریدن.

ایچقی { ـ. مارانغوز آلاتندن برآلت.

ایچقیرمق { با : هیچقیرمق.

ایچکی { ـ. [«ایچمك» دن] مسکرات نوعندن اوله‌رق ایچیلن شیء، عشرت : ایچکی‌یه دوشکون = عشرته مبتلا؛ ایچکی کوکسنی خراب ایتمش.

ایچکیل { و :

ایچکین { ص. ایچری‌یه متعلق، داخلی، درونی.

ایچلك { ص. ایچه وایچری‌یه مخصوص وعائد، داخلی.

ایچلمك { مجـ. ١. (مایع برشیء) یوتلمق، آغزدن معده‌یه ادخال اولنمق، شرب ایدلمك : صو ایچیلیر. ٢. عشرت اولنمق، مسکرات شرب ایدلمك : کوندوزین ایچیلیرمی؟

ایچلی { ص. ١. ایچی طولو : ایچلی فندق. ٢. چابق متأثر اولور، یورکی یوفقه. ٣. کین صاقلار، کیندار. || ایچلی طیشلی = تکلیفسز، لاابالی.

ایچمك { مض : ایچر. فت. [«ایچ» دن] ١. (مایع برشیئی) آغزدن ایچری‌یه چکمك، شرب، نوش ایتمك : صو ایچمك. ٢. [مفعولی محذوف اوله‌رق] مسکرات ایچمك، عشرت ایتمك : چوق ایچر: ایچمکدن جکرلری خراب اولمش. ٣. توتون وتنباکو یاقوب دومانی چکمك : توتون، سیغاره، چبوق، نارکله ایچر. ٤. جذب وبلع ایتمك، چکوب یوتمق : طوپراق اودرجه‌ده قوریمشیدی که اوقدر یاغمورك صونی چابوجاجق ایچدی. || آند ایچمك = یمین، قسم ایتمك. [اسکی تعبیر.] || قانی ایچمك = اجرای کین ایدوب انتقام آلمق. || ییوب ایچمك = عیش ونوش ایتمك.

ایچمه { ـ. ایچمك فعلی، شرب، نوش.

ایچورمك { با : ایچیرمك.

ایچون { یاخود ایچین. حم. ١. علت وغایه بیان ایدر، لاجل، برای : سزی کورمك ایچون کلدم = کورمکه: هرکس کنمك ایچون چالیشیر. ٢. سببیت بیان ایدر : خسته اولدیغیچون (اولدیغی ایچون) کله‌مدی = اولدیغندن، اولدیغی سببدن؛ اونك ایچون اغلایور = اوندن طولایی، اوسببدن. ٣. لهنده، اوغورنده، بولنده : هرکس اولادیچون چالیشیر: سزك ایچون یوریلیورم : اونك ایچون حیاتنی تهلکه‌یه قودی. ٤. قسم بیان ایدر : الله ایچون؛ اولادکزك باشی ایچون. || نیچون (نه ایچون) = نه مقصدله: نیچون کلدیکز؟ نه سببدن، نه‌دن؛ نیچون اوتورمیورسکز؟ || بونك ایچون = بناءً علیه؛ بو سببدن طولایی. [اکثر حروف الصاق کبی، بودخی ضمائرك مضاف الیهی واسملرك مجردیله امتزاج ایدر : احمد ایچون، قارداشم ایچون، بنم ایچون، سنك ایچون، اونك ایچون، سزك ایچون. یالکز ضمیر غائبك جمعی مستثنا اولوب : اونلر ایچون دینلیر.]

ایچیرمك { فت. ١. ایچمکه سوق واجبار ویامساعده ایتمك، اشراب ایتمك : حیوانه صو ایچیرمك؛ خسته‌یه علاج ایچیرمك. ٢. مسکراتدن برشیء ویروب سرخوش ایتمك : چوق ایچیروب بیچاره‌یی خسته ایتمشلر. ٣. جذب وبلع ایتدیرمك. سیندیرمك : بویاغدن آغریان یره سوروب اوغالایه‌رق ایچیرملی. || توقات ایچیرمك = توقات اورمق.

ایچیش { ـ. ایچمك فعلی وطرزی : بونصل ایچیش؟

ایچیم { ـ. ١. ایچمه، ایچیش. ٢. ایچیلن شیئك لذتی : بوشرابك ایچیمی آغر. ٣. بر دفعه‌ده ایچیلن مقدار، جرعه : برایچیم صو.

ایچیملی { ص. ١. شویله ویابویله طعملی : کوزل ایچیملی، آغر ایچیملی. ٢. لذتلی. لذیذ: ایچیملی شروب. توتون.

ایجین { با : ایچون.

ایخ { حد. ١. دوه‌یی چوکرتمك ایچون قوللانیلیر صوتدر. ٢. خیزلی نفس ویرمکی تصویر ایدر.

ایخلاتمق { فت. و :

ایخلامق { فت. ایخ دیه‌رك دوه‌یی چوکرتمك. = فل. [یالکز ایخلامق] ایخ دیه‌رك خیزلی نفس ویرمك.

اید { ــ. تق. ١. قوقو، رایحه، بوی. ٢. ایس، سیس، دومان، دخان : اید آغاجی = توتسی ایچون وکوزل رایحه ویرمك ایچون یاقیلان معروف آغاج، عود آغاجی.

ایداع { سذ. عر. [«ودیعه»دن مصـ. افعال] ﺣﻤ. کندی مالنك محافظه‌سنی دیکره احاله ایتمك.

أَیَّدَ { فت. عر. [«تأیید» مصدرندن ماضینك مفرد مذکرغائبی اولوب، دعا مقامنده مستعمل بعض ترکیبات عربیه‌ده قوللانیلیر] ایده الله = الله مؤید ایتسین! اید الله ملکه = الله ملکنی مؤید ومحکم ایتسین!

ایدشمك { فث. بربرینه ایتمك : وداع ایدشمك = وداعلاشمق؛ یاردیم ایدشمك = بربرینه یاردیم، تعاون ایتمك.

ایدلمك { لج. اولنمق، قیلنمق، یاپلمق : ایدیله‌جك برشی قالمدی: کندیسنه چوق اکرام ایدلدی. با : ایتمك.

ایدم { فل. «ایتمك» فعل غیر مستعملنك ماضیسیدر : ایدم، ایدك، ایدی، ایدك، ایدکز، ایدیلر. یالکز و صیغ مرکبه تشکیلنده قوللانیلیر : کلیر ایدم، کلیور ایدم، کلدی ایدم، کلش ایدم، کله‌جك ایدم، کلملی ایدم، کله ایدم، کلسه ایدم. همزه‌نك وبعضاً یانك‌ده حذفیله دخی قوللانیلیر : کلیریدم، کلیردم؛ کلمشیدم، کلمشدم؛ کله‌جکیدم، کله‌جکدم کبی.

ایدنمك { فط. ١. کندی کندینه ایتمك : عادت ایدنمك. ٢. اتخاذ ایتمك : اواصولی قانون ایدندیلر. ٣. استحصال و اکتساب ایتمك، مال ایتمك، برشیئك مالك و صاحبی اولمق، قزانمق : بر چفتلك ایدندی؛ بر خیلی کتابلر ایدندم.

ایدنمه { ــ. ایدنمك فعلی.

أَیدی { ــث. جم. عر. فد : ید. با : ید.

ایدیج { وایدیش. با : ایگدیش.

ایدیش { ــ. ایتمك فعل وطرزی : اونك یاردیم ایدیشی.

ایذاء { سذ. عر. [«اذاء»دن مصـ. افعال] اذیت ویرمه : ایذا ایتمك.

ایر { ــ. تق. لحن، نغمه.

ایر { ایرن، ایرکن وساٸره. با : ار وساٸره.

أَیَرْ { ــ. با : اگر.

ایراث { ــسذ. عر. [«ارث»دن مصـ. افعال] کتیرمه، ایجاب ایتمه، ویرمه : اغری، خلل ایراث ایتمك.

ایراد { ــسذ. عر. [«ورود»دن مصـ. افعال] ١. کتیرمه، نقل ایتمه : مثال، دلیل ایراد ایتمك، ایراد ادله. ٢. بر ملکك ویردیکی تمتع، محصولات وکرا وساٸره‌دن آلنان آقچه، کلیر : چفتلکك، املاك وعقارك ایراد سنویسی نه‌قدردر؟ ٣. کرا ویا محصول ویرن املاك و عقار : ایرادی واردر، ایراد صاحبیدر، ایرادیله کچینیور.

ایراق { ص. [بو کلمه‌نك برنجی هجاسی خفیف وایکنجیسی ثقیل اولوب، آهنکه مغایر اولمسی غرائبدندر. بلکه اساساً همزه‌نك اسره‌سی ثقیل ایدی. — اسکی وچ. املاسی ایراغ‌در.] اوزاقده بولنان، اوزاق، بعید، دور : بغداد بورادن ایراقدر؛ ایراق مملکتلرده. = ظم. اوزاق، اوزاقده، دور : بزدن ایراق اوتوریور. || اوستمزدن ایراق = بزدن اوزاق اولسون، الله اسیرکه‌سین.

ایراقلاشدیرمق { فت. اوزاقلاشدیرمق، تبعید ایتمك.

ایراقلاشمق { فل. اوزاقلاشمق، تباعد ایتمك.

ایراقلانمق { فل. اوزاغه کیتمك، اوزاق اولمق، تباعد ایتمك.

ایراقلق { ــ. اوزاقلق، بعد، مسافه.

ایران { سخ. آسیانك بیوك بر یری که اهالیسی لسان فارسی ایله متکلمدر. الیوم فارس، خراسان، کرمان، آذربجان و ساٸر ممالکدن مرکبدر. لسان عوامده عجمستان دینیر. ایران زمین دخی دیرلر.

ایرانلی { ــ. ص. ایران اهالیسندن اولان، عو. عجم.

ایرانی { ــ. ص. ث : ایرانیه. جم. فا : ایرانیان. ایرانه منسوب ومتعلق و ایران اهالیسندن اولان : دولت ایرانیه.

ایرته { ــ. برکون صکره‌کی کون : بایرام ایرته‌سی = بایرامدن برکون صکره؛ واردیغم کونك ایرته‌سی پنشابر کونی ایدی؛ ایرته‌سی کون؛ ایرته‌یه قالدی. || جمعه ایرتسی = یوم سبت : بازار ایرتسی = یوم اثنین. [بو ایکی ترکیبده «ایرته»دن «ه» اسقاط اولنور.] — بعضاً سنه حقنده دخی قوللانیلوب ایرته‌سی سنه دینلیر یعنی برسنه صکره.

ایرته‌لمك { فل. ایرته‌یه قالمق، بر کون کری قالمق : اوراده ایرته‌لمکه مجبور اولدی: یمك ایرته‌لرسه بایاتلاشیر.

أَیَرْتی { با : اگرتی.

ایردیرمك { فت. ایرمسنه سبب اولمق، ایرمسنی ایجاب ایتمك، وصول ایتدیرمك، ایصال، تبلیغ ایتمك : وقتیله محلنه ایردیردیکزمی؟|| عقل ایردیرمك = آکلامق، فهم وادراك ایتمك : بوایشه عقل ایردیره‌مدم کیتدی.

ایردیرمه { ایردیریش. ــ. ایردیرمك فعلی وطرزی، ایصال، تبلیغ.

ایرشدیرمك { یاخود ایریشدیرمك. فت. ١. یتیشدیرمك، ایصال ایتمك : مولا چوق ییللره ایریشدیرسین. ٢. خبرویرمك، اخبار، انبا ایتمك، برخبری یتیشدیرمك : بوراده سویلدکلرمزی کندیسنه ایریشدیرمشلر.

ایرشمك { یاخود ایریشمك. فل. ١. یتیشمك، واصل اولمق : ایریشیر منزل مقصودینه آهسته کیدن. ٢. اوزانوب طوتمق، ال ویا بوی یتیشمك : شو رافه ایریشه بیلیرمیسکز؟ آیاغه قالقسه باشی طاوانه ایریشیر. ٣. (بر خبر) واصل اولمق : او کون وقوع حال کندیسنه ایرشمش. ٤. اولمق، کال بولمق : اوزوملر دها ایرشمدی. ٥. تأهله الویریشلی سنه واصل اولمق، یتیشمك : ایرشمش قیزی واردر.

ایرشمه { یا ایراشمه. ــ. ایرشمك فعلی. با : ایرشمك.

ایرغالامق { با : ارغالامق.

ایرکلمك { فل. ١. (صو) بریکوب طورمق، طوروب تعفن ایتمك. ٢. (انسان) توحش ایدوب طورمق.

ایرکمك { فل. (صو) بریکوب طورمق، ییغلمق.

ایرکن { ایرگن. با : ارکن، ارگن.

ایرکندی { ــ. صو وچرکاب وساٸره بریکمه‌سی، ییغینی، طورغون صو وچرکاب وساٸره.

ایرگین { ص. یتیشمش، کال بولمش، اولمش : ایرکین یمش.

ایرلامق { فل. شرق و ترکی سویلمك، تغنی ایتمك، نغمه ایله اوقومق. مر.

ایرلامه { ــ. نغمه ایله اوقومه، تغنی. مر.

ایرلایش { ــ. ایرلامق فعلی وطرزی، تغنی اصولی. مر.

ایرلایبجی { ــ. نغمه‌ایله اوقویان آدم، مغنی، خواننده. مر.

ایرماق { یاخود ایرمق، ــ. آقار صویك بیوکی، طوغریدن طوغری‌یه دکیزه دوکیلنی، نهر : قیزیل ایرماق کبی. [دها کوچکنه وبر ایرماغه دوکیلنه «چای»، دها کوچکنه «صو» و«اوزن» وهر وقت آقیانه‌دره دینور. — اوزن استانبولجه مجهولدر. دره بعضاً آقان کوچك صویه‌ده دینیر. بعضاً نامحل اوله‌رق چایه ایرماق نامی ویریلیر : یشیل ایرماق کبی‌که بیوك ایسه‌ده قیزیل ایرماغه دوکیلور.]

ایرمق { فت. تق. آیروب طاغیتمق، آقیدوب طاغیتمق، پراکنده و پریشان ایتمك : ای خدا سن طوغری یولدن ایرما غل. مر.

ایرمك { فل. ١. یتیشمك، واصل اولمق : ال رافه، باش طاوانه ایرمك. ٢. نائل ومظهر ودسترس اولمق : مرامیمه ایردم. ٣. اولمق، کال بولمق : شفتالیلر دها ایرمدی. سن رشده واصل اولمق، یتیشمك : ایرمه‌مش برچوجقدر. ٤. ولایت مرتبه‌سنه واصل اولمق : ایرمش برذاتدر. || آیاق صویه ایرمك

= انتباه ایتمك، منتبه اولمق. || ال ایرمك = ال دکمك، فرصت بولمق. || باش کوکه ایرمك = افتخار ایتمك. || عقل ایرمك = آکلامق، فهم و درك ایتمك: بو ایشه عقلم ایرمدی: عقلی ایرمز = ادراکسز، قصیر العقل.

ایرمیك { ـــ. [اصلی: «یارمق» دن «یرمیق»] چوربه و حلوا یاپمغه مخصوص دانه‌لی اون: ایرمیك حلواسی، چوربه‌سی.

ایرَن { ـــ. آلت طوداق.

ایری { ص. [«ایرمك» دن ایرمش، کمال بولمش.] بیوك، جثه‌لی، حجملی، قوجامان، جسیم، ضخیم: ایری آدم، ایری بوی، ایری دانه‌لی. || مج. سرت، درشت: ایری سوز.

ایریجه { ص. آز ویا اولدقجه بیوك وجثه‌لی: ایریجه بر کوپك.

ایریش { ـــ. [«آریش» یرینه] ١. منسوجاتك بویجه اوزانان ایپلیکلری، آرغاج مقابلی، تار. ٢. یوك آرابه‌سنك اوق.

ایریشمَك { ایریشدیرمك و سائره. با. ایرشمك وسائره.

ایریك { یاخود ایروك. ص. ایرمش، اوکن یتیشن (میوه) مر. [«اریك» بو. ندندر.]

ایرینك { یاخود ایرین. ـــ. اولغون یاره‌دن آقان یشیل و صاری‌یه مائل ماده، قیح، جراحت.

ایریکلَنمَك { فل. (یاره) جراحت باغلامق، جراحت طوتمق، تقیح ایتمك.

ایریکلَنمه { ـــ. یاره‌نك جراحت باغلامه‌سی، تقیح.

ایریکلی { ص. جراحتی اولان (یاره).

ایریلَشمَك { فل. بیومك، جثه‌لی وقوجامان اولمق.

ایریلك { ـــ. بیوکلك، جثه بیوکلکی، جسامت، ضخامت.

ایریلی { ص. ایچنده ایریسی بولنان؛ ایریلی اوفاقلی = بیوك کوچك قاریشیق.

ایریم { ـــ. [«ایرمك» دن] ١. ایرمه، وصول. ٢. ایره‌جك مسافه. ٣. فال آچه، تفأل، استخاره. || کوز ایریمی = کوزك کوره‌بیله‌جکی مسافه، مد بصر: کوزله آنجق کوریله‌بیله‌جك بیوکلکده.

ایرین ـــ. با: ایرینك.

ایز { ـــ. ١. انسان وحیوان آیاغنك یرده قالان رسمی، اثر، پی: تارله‌نك ایچنده بر آدم ایزی، برچوق حیوان ایزلری وار ایدی. ٢. یووارلانان و سوریلن جانسز شیئلرك یرده قالان اثری: آرابه ایزی. ٣. علی الاطلاق علامت، نشان، اثر: اوراده اصلا ابنیه ایزی یوقدر. || ایزینه اویمق، باصمق = تابع اولمق. || ایزی بلورسز = وجودندن اثر اولمیان، نابود. || ایزینی بولمق = اماره‌یه دسترس اولمق. || ایزینه دونمك = کلدیکی یردن عودت، رجوع ایتمك. || ایزینی غائب ایتمك = بر درجه‌یه قدر تعقیب ایدوب بعده غائب ایتمك.

ایزبه { ص. [اسلاوجه‌دن مأخوذ اولوب اصل معناسی چالی چرپیدن کلبه‌در.] قویتو، خراب، پیس (یر): ایزبه یر.

ایزجی { ـــ. ایزدن آکلایوب ایزینی تعقیب ایده‌رك خرسزی بولمه‌ده ماهر آدم.

ایزِد { ـــ. فا. اصل زردشتیلرك ثنائیتنی تشکیل ایدن ایکی عنصردن خیر ونور مربیسنك اسمی اولوب، ایرانیلر بعدالاسلام حق تعالی حضرتلرینه تخصیص ایتمشلردر.

ایزلَمَك { یاخود ایزله‌مك. فة. ١. ایزینی آرامق، بینه دوشمك. تعقیب ایتمك. ٢. تحری وجست وجو ایتمك. ٣. سزمك، کشف ایتمك.

ایس { ـــ. ١. دومانك طوقنه‌سندن حاصل اولان سیاه ماده: موم، چیرا ایسی: ایس مرکبی. ٢. یانمقدن حاصل اولان قوقو: ایس قوقمق.

ایس { ـــ. با: اص.

ایستاده { ص. با: استاده.

ایستَمَك { فة. ١. بشقه‌سی واسطه‌سیله ایستمك، طلب ایتدیرمك. ٢. چاغرتمق، جلب ودعوت ایتدیرمك.

ایستَر { فة. ایستمك فعلی مضارعنك مفرد غائبیدر. با: ایستمك. = حر. کرك، خواه: ایستر او، ایستر بشقه‌سی: ایستر کندی کلسین، ایستر برینی کوندرسین. || ایستر ایستمز = خواه ناخواه، طوعاً وکرهاً.

ایستَك { ـــ. ١. ارادت. اختیار: کندی ایستکیله. ٢. آرزو، رغبت، میل، اشتها: ایستك وارمیدر؟ || ایستك ایتمك = آرزو ایتمك.

ایستَکلی { ص. طالب، آرزوکش، خواهشلی: ایستکلیسی دکلم.

ایستَمَك { یاخود استه‌مك. فة. ١. دیله‌مك، طلب ایتمك: بری کلمش پاره ایستیور. ٢. آرزو ایتمك، خواهشلیسی اولمق: هرکس زنکین اولمنی ایستر. ٣. آرامق، جست وجو ایتمك: کیمی ایستیورسکز؟ ٤. چاغرمق، جلب ودعوت ایتمك: سزی ایستیورلر؛ کندیسنی محکمه‌دن ایستدیلر. ٥. قصد ونیت ایتمك: آوه کیتمك ایسترم. ٦. محتاج اولمق، لزوم واحتیاجنی حس ایتمك: محله‌مز منتظم بر مکتب ایستر. = فل. لزوم واحتیاجی اولمق، لازم اولمق: بو اوطه‌یه بر آویزه ایستر. || ایستمز = لزومی یوقدر، حاجت یوق.

ایستَمه { ـــ. ایستمك فعلی. با: ایستمك.

ایستَنلَمَك { مج. و:

ایستَنمَك { مج. ١. طلب اولنمق. ٢. آرزو اولنمق. ٣. آرانمق، جست وجو ایدلمك. ٤. چاغرلمق، جلب ودعوت اولنمق.

ایستیِش { ـــ. ایستمك فعلی و طرزی، طلب، آرزو، خواهش.

ایسلَمَك { یا ایسله‌مك. فة. ١. ایسه طوتوب قرارتمق. ٢. (محلبی وسائره‌یی) ایس قوقوتمق.

ایسلَنمَك { فل. ١. ایسله قرارمق. ٢. ایس قوقمق. ایس قوقوسنی آلمق.

ایسه { فل. ١. ایتك مصدر غیر مستعملندن صیغهٔ شرطیه‌نك مفرد غائبی اولوب، کون و موجودیت بیان ایدر: بویله ایسه: نم بیلدیکم آدم ایسه. ٢. فعلك مختلف صیغه‌لرینه الحاق اولنه‌رق صیغهٔ شرطیه‌نك مختلف زمانلرینی تشکیل ایدر، وبو تقدیرده اکثریا اختصار ایچون همزه ویاسی حذف اولنه‌رق (سه) صورتنده قوللانیلیر: کلیرسه، کلدیسه، کله‌جکسه، کلمش ایسه. = حر. ١. حالبوکه: بن اونی بکلیوردم او ایسه صاوشوب کیتمش. ٢. یرده، بدل: قورقولی رؤیا کورمکدن ایسه اویقوسز طورمق اولادر = کوره‌جك یرده.

ایسی { و ایسیلك. با: اصی، اصیلق.

ایسیك { ص. چوقورلی، چوقورلق، انکبه‌لك، اوبروق.

ایش { ـــ. ١. انسانك چالیشه‌رق یاپدیغی شیء، عمل، کار: ایش یاپمق، ایش ایشله‌مك. ٢. چالیشمه، اوغراشمه، شغل، مشغولیت: ایشم واردر؛ یازی یازمغی ایش ایدنمشدر. ٣. امر، ماده، مصلحت: بو مشکل برایشدر؛ بونده برایش واردر. ٤. وظیفه، بر آدمك یاپه‌جغی: اونم ایشمدر: او سنك ایشك دکلدر. ٥. اهمیتلی ماده، مسئله: بونی‌ده ایش یاپدیکز. ٦. خدمت، مأموریت، کسب وکار: برایش آرایور: کندیسی برایشده میدر؟ ٧. حاجت: ایشمی کورمدی؛ ایشنی بیلیر. || ایش آدمی، اری = الندن ایش کلیر؛ ایش کورمکه مقتدر. || ایش اوله = ارباب سعی وحرفته مقام تحیه‌ده سویلنیلان دعا. مج. مناسبتسز بر حرکتده بولنانه‌ده تکدیر ایچون توجیه اولنور: «ایش اوله» = صانکه ایش کورمش دیمکدر. || ایشی اولمق = ایشی کورلمك، مقصدی حاصل اولمق. || ایش ایچنده ایش وار = کیزلی مقاصد ودسایس بولنمق. || ایش ایشدن کچمك = آرتق اولوب بیتمك، تعمیر و اصلاحه وقت قالمامق. || ایش باشی = ١. حل و عقد صاحبی. ٢. برایش کورمکه مأمور آدملرك رئیسی، عمله باشی. || ایشك باشی = کنه، منبع، اصل. || ایش باشنده = ایشله مشغول: قزانمق ایستین صباح ارکندن ایش باشنده بولنمليدر. || ایشه باقمق = ایشله مشغول اولمق، ایش کورمك. || ایش بیتیرمك = ایشی حسن ختامه ایردیرمك، حل وفصل ایتمك. || ایش بیلیر = کارآشنا. || ایش بیلمز = الندن ایش کلمز، غافل. || ایش چیقارمق = اهمیتسز شیئه اهمیت ویروب مسئله چیقارمق، اصلسز

یره اوغراشمق واوغراشدیرمق. || ایش کسوتی = ایشمله اوغرا. شلدیغی وقت کیلان اثواب، ایش روبه‌سی ویا اوست کوملکی. || ایش کوج = مشغولیت. || ایش کوج ایتمك = مدار اشتغال اتخاذ ایتمك. || ایش کورمك = ترویج حاجت ایتمك. || ایش کونی = تعطیلك غیری. || ایش کوسترمك = یاپه‌جق ایش ویرمك. || ایشلی کوجلی = مشغول، دغدغه‌لی. || ایش یاپمق = ایش کورمك، وکنایة ایش بوزمق: اما ایش یاپدیکز. || ایشه یارامق = برکونه قدر و ذکری اولمق. || ال ایشی = نقش کبی نسوانه مخصوص بعض صنایع. || اوسته ایشی = مهارتله یاپلمش، استادانه، مصنع شیٔ. || ایکنه ایشی = قصناق. || بر ایشدر اولدی = مفی مامضی.

ایشتَمَك { فتـ. جیش ایتدیرمك: آتی ایشتمك. || مجـ. جوق قورقوتمق.

ایشته { یاخود اشته. د. [اصلی اوشده] اشارت ادا. تیدر، باق، نا، هوذا، اینك: ایشته قلم ایشته کاغد.

ایشجی { سـ. صـ. ١. ایش ایشلین، ایشله مشغول آدم، رنجبر، عمله. ٢. دیکیش ونقش کبی ال ایشیله مشغول قادین ویا قیز: ایشجی قیز.

ایشجیلك { سـ. ١. ایش ایشلین آدمك حالی، رنجبرلك عمله‌لك. ٢. دیکیشجیلك. نقشجیلك.

ایشسز { صـ. ایشی اولمیان، برایشله اشتغال ایتمین، بوش، معطل؛ ایشسز کوجسز = بوش وقت کچیرن، خیلاز.

ایشسزلك { سـ. ایشله اشتغال ایتمیش، عطالت.

ایشطین { سـ. طوبراق قندیل.

ایشقرمق { فلـ. ایصلیق چالمق، قوش کبی اوتمك.

ایشقریق { سـ. طوپراقدن دو دودوکی.

ایشقنه { سـ. [ر.] قره مرجان بالیغی.

ایشلَتمَك { فتـ. ١. ایش کوردیرمك، ایشله مشغول ایتمك، چالیشدیرمق: باغچه‌سنده دائما اوچ درت عمله ایشلدیر. ٢. کچیرمك، نفوذ ایتدیرمك: بوروزکار صوغوغی آدمك ایلیکنه قدر ایشلدیر. ٣. جراحتلاندیرمق، جراحتلی بر حالده طوتمق: یاقیبی برقاچ کون ایشلتدم. ٤. برشیئی اصلاح ایچون اوزرینه دوشمك: بو یازی‌یی دها ایشلتملی.

ایشلتمه { سـ. ایشلتمك فعلی. با: ایشلتمك.

ایشلَدیجی { صـ. ایشلدن. جا. ایشلدیران: دمیر یول خطنك ایشلدیجی شرکتی.

ایشلَك { صـ. ١. جوق ایشلین، دائما ایشلر، ممر: ایشلك یول، سوقاق. ٢. تجربه‌لی، ادماتلی، آلیشیق، سهل: ایشلك یازی. ایشلك قلم. ٣. ایی ایشلر، طیقانمش ویا بوزوق اولمیان: ایشلك جبوق، ساعت.

ایشلَمَك { یاخود ایشله‌مك. فلـ. ١. ایش کورمك، ایشله اوغراشمق، مشغول اولمق: کونده سکز ساعت ایشلر. ٢. کیرمك، نفوذ ایتمك: صو طوپراغك ایچنه ایشلمش. ٣. تأثیر ایتمك: ایچیمه ایشلدی؛ صوغوق ایلیکمه قدر ایشلدی. ٤. (ماکینه وسائره) متحرك اولمق، بوزوق ومعطل اولمامق: ساعت، بارومتره، ماکنه، دکرمن ایشلیور. ٥. جوق کیدیلوب کلمك، بطال اولمامق: بو یول جوق ایشلیور؛ یکی آچیلان دکان، غازینو ایی ایشلیور. ٦. جراحت باغلامق، جراحتلانمق، تقیح ایتمك: یاره، جبان جوق ایشلیور. = فتـ. ١. یاپمق، اعمال ایتمك: نه ایشلیورسك؟ ٢. اویمق، حك ایتمك، اویه‌رق تزیین ایتمك: بو طاوانی کوزل ایشلمشلر. ٣. ایکنه ایله نقش ایتمك: آطلاس اوزرینه ایکه کوزل چیچکلر ایشلیور.

ایشلَمه { سـ. ایشلمك فعلی. با: ایشلمك. = صـ. نقش ویاحك ایشی، اویمه.

ایشلَمه‌لی { صـ. صیرمه ویا ایپکله نقش وتزیین اولنمش.

ایشلَنمَك { مجـ. ١. اعمال اولنمق، یاپلمق: بوصحیفه‌ده ایش ایشلنمز. ٢. حفر ویا حك یاخود نقش ایدلمك: طوپراق بومقدار قولای ایشلنیر؛ میشه آغاجی زور ایشلنیر؛ لا. جورد آطلاس اوزرینه صیرمه ایشلنیرسه کوزل کوستریر. ٣. چالیشلق، ایش کورلمك: کونده سکز ساعت ایشلنیر.

ایشلَنمه { سـ. و:

ایشلَنیش { سـ. ایشلنمك فعلی و طرزی. با: ایشلنمك.

ایشلَیش { سـ. ایشلمك فعل وطرزی. با: ایشلمك.

ایشنَمَك { مجـ. جیش ایدلمك، صو دوکلمك: هر یره ایشنمز.

ایشه‌مك { فلـ. [اصلی: « اشه. لمك » دن اشیمك] صو دوکمك، جیش ایتمك، تبول ایتمك. = فتـ. ادرارله ویا ادرار برینه چیقارمق: قان ایشه‌دی.

ایشیتدیرمَك { فتـ. طویورمق. اسماع ایتمك: بوروزکارده سسکی نصل ایشیتدیره‌جکسك؟

ایشیتمه‌زلك { سـ. ایشیتمه‌مه. ایشیتمه‌یش: ایشیتمز. لکه کلمك = ایشیتمز کبی اولمق. صاغرلغه اورمق. [الیوم استانبولده ایشیتمه‌زلکه کلمك دینیر.]

ایشیتمه‌زلَنمَك { فلـ. ایشیتمز کبی اولمق، ایشیتمزلکه کلمك، صاغرلغه اورمق.

ایشیتمَك { فتـ. ١. طویمق، قولاقله حس ایتمك، سمع، استماع ایتلك: سسکزی ایشیتدم؛ کیجه آتیلان طوبی ایشیتدم. ٢. خبر آلمق، استخبار ایتمك: کلدیککزی دون ایشیتدم؛ برشیٔ ایشیتدم عجبا صحیح میدر؟ ٣. دیکلمك، قولاق آصمق: نافله آغزکزی یوریورسکز اوآدم ایشیتمز: نصیحت ایشیتمز. || ایشیتمزدن کلمك = ایشیتمز کبی اولمق. صاغرلغه اورمق. || لقردی ایشیتمك = معاتب اولمق. عتابه دوچار اولمق.

ایشیتمه { سـ. ایشیتمك فعلی. سمع. استماع.

ایشیدلمَك { مجـ. ١. طویلمق. مسموع اولمق: بر سس ایشیدلدی: بورادن طوپ سسی ایشیدلیر. ٢. خبر آلنمق، استخبار اولنمق، مسموع اولمق: برسرکی کشادینه قرار ویرلدیکی ایشیدلمشدر. ٣. دیکلنمك. مسموع ومقبول اولمق: بنم سوزم ایشیدلمدی.

ایشیدیجی { صـ. ایشیدن. سا. مع. مستمع.

ایشیق { سـ. ١. آیدینلق، نور، ضیا: مومك ایشیغی، پنجره‌دن کلن ایشیق. ٢. کیجه تنویر ایدن شیٔ. موم. قندیل. لامبه: بورایه بر ایشیق کتیرك. || ایشیق ایتمك، ایشیق ویرمك = آیدینلق ویرمك. تنویر ایتمك. = صـ. آیدینلق، منور، ضیادار.

ایشیل { حـ. مکرر قوللانیله‌رق پارلامغی وکوزلری پارلاده‌رق باقمغی تصویر وتأکید ایدر: ایشیل ایشیل اشیق باقمق.

ایشیلاتمَق { فتـ. پارلاتمق. پارلاتمق: حدتندن کوزلرینی ایشیلاتدی.

ایشیلامَق { فلـ. قرا کلق ایچندن ضیا ظاهر اولمق، آرالق آرالق پارلامق، پالابیق: شیمشك ایشیلابوردی. || کوزل ایشیلامق = اثر حدت کوسترمك.

ایشیمَق { فلـ. پارلامق، پارلدامق، پالابیق، لامع وضیاپاش اولمق، تلألؤ ایتمك: قندیل، الماس، آتش بوجکی ایشیدی.

ایشین { سـ. ١. کونشك پارلدیسی. ٢. اوزاقده لمعان ایدن ضیا.

ایص { سـ. با: اص.

ایصال { سذ. عر. [«وصول» دن مصـ. افعال] وصول بولدیرمه. ایریشدیرمه، یتیشدیرمه. اولاشدیرمه: مکتوبی محلنه. ارزاق اردوکاهه ایصال ایلدی.

ایصلاتمَق { یاخود اصلاتمق. فتـ. صویه باتیرمق ویا اوزرینه صو سرپمك، نمناك ایتمك، تبلیل وترطیب ایلمك: بزی، اللری ایصلاتمق. || مجـ. دوکمك، طیاق آتمق.

ایصلادیش { سـ. ایصلاتمق فعلی وطرزی. ترطیب، تبلیل. || مجـ. ضرب، کوتك، طیاق.

ایصلاق { یاخود اصلاق. صـ. صویه باتیرلمش ویاصو طوقنمش، نمناك، رطیب، تر. || ایصلاق قارغه = مسکین.

ایصلاقلق { سـ. صویه بولاشمش اولان شیئك حالی، نملیك، تبلل، ترطب: بو اثوابده برایصلاقلق واردر.

ایصلامَق { فتـ. ایصلاتمق. مصـ.

ايصلانمق فط. صويه بولاشمق، نملی اولمق، تبلل و ترطب ايتمك: اثوابم، الم ايصلاندى.

ايصليق ياخود اصليق. س. ايشقرلديغى وقت آغزدن چيقان اينجه سس، صفير؛ ايصليق چالمق = بوسى چيقارمق، ايشقيرمق.

ايصمارلامق ايصمارلامه و سائره با: اصمارلامق وسائره.

ايصى ايصيتمق. ايصيتمه وسائره. با: اصى وسائره.

ايصيرتمق ياخود ايصرتمق. فت. ايصيرمغه سوق ايتمك: كوپكاره ايصيرتمق = كوپكارى تسليط ايتمك. ‖ پارمق ايصيرتمق = حيرتده براقمق.

ايصيرغان ياخود اصرغان ص. ايصيران، ديشله صيقوب قوپاران. = س. ايصيرغان، ايصيرغان اوتى = تماسى جلدى ياقار معروف بر نباتكه كنكيشجه واينجه برخاوله مستور ياپراقلرى واردر، انجره، قريص.

ايصيرغين س. ايسيلك، حرارت قبارجغى.

ايصيرمق ياخود اصرمق. فت. ديشله قوپارمق، ديشله طوتوب صيقمق، عض ايتمك: المايى ايصيردم؛ كوپك الى ايصيردى. ‖ مج. ذم و قدح ايتمك. ‖ آوج ايصيرمق = زياده حدت ايتمك. ‖ پارمق ايصيرمق = چوق تعجب ايتمك، حيرتده قالمق. ‖ كوز ايصيرمق = طانير كى اولمق. ‖ ياقه ايصيرمق = ياردم ومدد ايستمك.

ايصيريجى ص. ايصيران، عض ايدن.

ايصيريق س. ايصيرمه اثرى، ديش ياره‌سى. ‖ مج. زيان، ضرر. مص.

أيضاً ح. عر. ينه اويله، كذا، كذلك، بودخى، دفعه.

ايضاح سذ. عر. ج. ايضاحات. [«وضوح» دن مص. افعال] آچيق ومفصلاً بيان ايتمه. شبهه براقيه‌جق صورتده آچيق افاده: ماده‌يى ايضاح ايتمك؛ بوبابده ايضاحات ويرمك.

ايضاحاً ح. عر. آچيقدن بيان وافاده ايده‌رك. شبهه براقيه‌جق صورتده آچيق و مفصل اوله‌رق: ايضاحاً يازمق.

ايغريب س. [ر. Γρίπος] بيوك باليق آغى كه انواعى واردر. ‖ ايغريب چويرمك = اوسته‌لقله بردن وبيوكجه تمتع واستفاده ايتمك. ‖ ايغريب قايغى = بش چفته باليق قايغى.

ايغل مه. مكرر قوللانيله‌رق بر مايعك بول بول وسسله آقديغنى تصوير ايدر: ايغل ايغل آقيور.

ايفاء سذ. عر. [«وفاء» دن مص. افعال] ١. بورج ويا وعدينى ادا ايتمه: ايفاء دين. ايفاء عهد. ٢. برايشى موقع فعله قومه. اجرا. ٣. ايش كورمه، ياپمه. ايتمه. قيلمه: وظيفه‌سنى، خدمتنى ايفا ايتدى. [اجرا واادادن فرقيچون با: اجرا.]

ايق مه. انسانك بوغليركن ويا بوغازى طارالمش اولديغى حالده ضيقندى ايله چيقارديغى سسى تصوير ايدر: ايق ويق ياتمق.

ايقاد سذ. عر. [«وقود» دن مص. افعال] ياقمه، طوتيشديرمه، اشعال: ايقاد قناديل ايتمك.

ايقاظ سذ. عر. [«يقظ» دن مص. افعال] اوياندرمه، اويقودن قالديرمه. ‖ مج. غفلتدن قورتارمه، عقلنى باشنه طوپلاتمه.

ايقاع سذ. عر. [«وقوع» دن مص. افعال] وقوع بولديرمه معناسيله قوللانيليورسه‌ده، عربيده دوشورمه وسائر معانى‌يه كلوب بومعنايه كلمز.

ايقان سذ. عر. [«يقين» دن مص. افعال] يقين بيلمه، تيقن، صاغلام بيلش.

ايقل مه. انسان ويا حيوانك بوغلورجه‌سنه وصيقندى ايله نفس آلمسنى تصوير ايده‌رك مكرر قوللانيلير: ايقل ايقل نفس آليوردى.

ايقلاتمق فت. زورلايوب صيقه‌رق ايتى ديتكه مجبور ايتمك، اخافه وتضييق ايتمك.

ايقلامق فل. ١. صيقندى آلتنده زحمتله نفس آلمق. ٢. نفس بوغاليركى اغلامق. ٣. چوق زحمت ومشقت آلتنده بولنمق، يوك آلتنده ازلمك.

ايقندى س. زياده انقباضى اولان آدمك ويا وضع حمل ايده‌جك قادينك زورلامه‌سى.

ايقنمق فل. ١. ثقلتله صيقنوب زورله نفس آلمق. ٢. شدتلى انقباض حالنده وياوضع حملده زورلامق.

ايگك س. تق. قوقو، ايس، رايحه، بوى.

ايگك س. با: ايگى.

ايگده س. اكثى پستنك آغاجى و ميوه وچيچكى. غبيرا، سنجد.

ايگديج س. و:

ايگديش س. انمش آت، بينك بيكرى.

ايگدين ص. [قوقوديمك اولان «ايگك» دن] قوقمش، بوزوق، جلق (يمورطه).

ايگرچين ص. قرار ويرمين، متردد، موسوس. مر.

ايگرچينلك س. تردد. وسوسه، وهم. مر.

ايگرنج س. اكراه، ايگرنمه. = ص. ١. ايگرنه‌جك، مكروه: پك ايگرنج بر شيئدر. ٢. ايگرنن، استكراه ايدن: ايگرنج طبيعتى واردر. [بونك صحيحى: «ايگرنگج» در.]

ايگرنجلك س. ايگرنمه، استكراه. اكراه، مكروهيت، تيكسينمه.

ايگرندى س. ايگرنمه، اكراه، استكراه، مكروهيت، تيكسينمه.

ايگرنديرمك فت. ايگرنمسنى موجب اولمق؛ تيكسينديرمك، اكراه واستكراه ايتديرمك.

ايگرنگج ص. [غا: ايگرنج] هرشيئدن ايگرنن، تيكسينن، استكراه ايدن: ايگرنگج طبيعتى واردر.

ايگرنلمك مج. ايگرنمه كلمك، استكراه ايدلمك: تميز آدمدن ايگرنلمز.

ايگرنمك فل. تيكسينمك، اكراه. استكراه. نفرت ايتمك.

ايگرنمه س. تيكسينمه. اكراه، استكراه، نفرت.

ايگرنه‌جك ص. تيكسينمه‌كى موجب، اكراه اولنه‌جق. مستكره.

ايگره‌مك فل. (بوغا وامثالى) باغرمق، بوكورمك.

ايگريك ص. چوق باغران وبوكورن (حيوان).

ايگريم س. با: اگريم.

ايگلتمك فت. ١. ايگلمه‌سنى موجب اولمق، زار ونالان ايتمك: پهلوانلر يكديكرينى ايگلتديلر. ٢. محزون ومكدر ايتمك. ٣. عكس صدا ايله چينلاتمق: بيوك طوب آتلدقجه طاغلرى ايگلتيوردى.

ايگلده‌مك فل. چينلامق، طنين انداز اولمق.

ايگلدى س. ١. ايگليش، ناله، زارى. ٢. عكس صدا، طنين.

ايگلديلى ص. صدا ويرن، عكس صدا ايله اوتن، چينلايان، طنين انداز.

ايكن فل. ايمك مصدر غير مستعملندن حال صيغه‌سيدر: ١. اولديغى حالده: بن اوندن دها كنج ايكن دها ياشلى كورنيورم. ٢. اولديغى زمان: بن اوراده ايكن اويله برنيت يوغيدى. — مضارع وماضىٔ نقلى واستقبال صيغه‌لرينه‌ده التحاق ايده‌رك ينه حال ويا زمان بيان ايدر صيغ مركبه تشكيل ايدر، وبو حالده اكثريا همزه ويايى حذف اولنور: كيدرايكن (كيدركن)، كيتمش ايكن (كيتمشيكن، كيتمشكن)، كيده‌جك ايكن (كيده‌جكيكن، كيده‌جككن).

ايكنجى عد. برنجيدن صكره كلن، ثانى: ايكنجى قپو، آيك ايكنجى كونى؛ اون ايكنجى = ثانى عشر؛ يكرمى ايكنجى؛ يوز ايكنجى. = س. معاون.

ايكندى س. اوگله ايله آقشام آره‌سنده‌كى نماز وقتى، عصر ثانى: ايكندى نمازى، اذانى. ‖ ايكندى اوستى = ايكندى وقتى. ‖ مج. ايكنديدن صكره = وقتسز. پك كج.

ايكنديين ظز. ايكندى وقتى، ايكندى اوستى.

ايگنه س. ١. ديكيشه مخصوص دمير و چليكدن سيورى وآرقه‌سى دليكلى آلت، ابره، سوزن. ٢. ديكن، باتان سيورى شئ. ٣. آرى وعقرب كبى بوجكارك صوقدقلرى سيورى شئ. ٤. بعض ماكينه و

آلتلرك سیوری وانجه جزئی: تفنك، دومن ایكنه‌سی. ٥. باشه ویا كوكسه صوقلق اوزره ایكنه‌یه طاقیلی مجوهر: الماس ایكنه، باش ایكنه‌سی. || ایكنه آردی = بر نوع دیكیش. || مج. ایكنه ایپلیك = پك ضعیف و نحیف. || ایكنه دن ایپلیكه = كافهٔ تفرعات وتمامیله. || ایكنه دایكی. || اولته‌ایكنه‌سی = زوقه. || دیكیش ایكنه‌سی = دیكیشه مخصوص ایكنه. || شیش ایكنه = چوراب اورمكه مخصوص شیشجك. || طوپلی ایكنه = آرقه‌سی طوپلی ویووارلاق ایكنه كه بر شیئی ایلیشدیرمكه یارار. || یورغان ایكنه‌سی = یورغان قاپلامغه مخصوص بیوجك ایكنه. || ایكنه یوتمش = غایتله ناتوان.

ایكنه‌جِك { س. مح. دومنی ربط ایدن سیوری دمیرلر.

ایكنه‌جی { س. ایكنه یاپان ویا صاتان آدم.

ایكنه دان { س. [: تر. ایكنه = م. فا. دان = ادات ظرف. غل. تعبیر. دها غلطی : ایكنه. دانلق. طوغریسی : ایكنه‌لك] ایكنه محفظه‌سی، تنكه ویا كمیكدن اوفاق استوانی محفظه.

ایكنه‌لِك { س. ایكنه محفظه‌سی، ایكنه‌دان.

ایكنه‌لَمَك { یاخود ایكنه‌له‌مك. فت. ١. ایكنه ایله دلمك. ٢. قالبی آلمق اوزره كنارلرینی ایكنه ایله دله‌رك اشارت ایتمك. ٣. طوپلی ایكنه ایله ایلیشدیرمك.

ایكنه‌لی { ص. ایكنه‌سی ویا ایكنه كبی اینجه و سیوری بر آلتی اولان : ایكنه‌لی تفنك : ایكنه‌لی قارینجه.

ایكه { وایكا. س. تق. صاحب، مالك. مر.

ایكه‌لَمَك { فت. تق. ١. تحت تصرفنه آلمق، مالك و متصرف اولمق. ٢. تملك (استملاك) ایتمك.

ایكی { عد. بردن صكره كلن صایی، اثنین، دو، ٢ : ایكی كشی، ایكی ساعت؛ اون ایكی، یكرمی ایكی، یوز ایكی. || ایكی یوز. با : ایكیوز. || ایكی بیك = الفین. || ایكی آغزلی = ایكی طرفی كسر (بچاق و سائره). || ایكی چفته = درت كوركلی قایق. || ایكیده بر = نصف. || ایكیده بر، ایكیده برده = پك صیق، هر وقت. || ایكی قات = مضاعف. || ایكی كونده بر = كون آشیری، غباً. || ایكی یوزلی = ١. ایكی طرفی یوز (قماش). مج. مرائی.

ایكی { یاخود ایگك. یوك ویا پنبوق وسائره چوپروب قویرمغه مخصوص چلیك. || آرابه ایكیسی = آرابه اوقنك قلبی. || صپان ایكیسی = آغاج میخی. — ص. ایكی طاش = دكرمنك آلت طاشی.

ایكی { ش. با : اگو.

ایكیز { س. ص. بر حملدن طوغمش ایكی قارداش، توأم. || ایكیز طوغورمق = بر وضع حملده ایكی چوجق دنیایه كتیرمك؛ مج. چوق عذاب چكمك.

ایكیزلَه { ص. ایكیزلی، جفته.

ایكیزلی { ص. جفته : ایكیزلی شمعدان.

ایكیشَر { عد. هر برینه ویا هر دفعه‌سنده ایكی : پاره‌یی تقسیم ایتدیلر ایكیشر ایرا دوشدی؛ بو فدانلری ایكیشر غروشه آلدم.

ایكیلِك { ص. ١. ایكی غروش. ٢. ایكی غروش قیمتنده اولان : ایكیلك باصمه. ٢. اوقه وسائره ثقلتنده اولان. ٣. ایكی قسمدن مركب.

ایكیله‌مَك { فت. ایكی یاپمق، اشنی تدارك ایتمك.

ایكیلی { ص. ایكی شیئی حاوی و یا ایكی شیئدن مركب. = س. اسقامبیل كاغدلرینك ایكی بنكیسی : سینكك ایكیلیسی.

ایكین { د. تق. عجبا، آیا : كایرمی ایكین ؟

ایكیوز { عد. ایكی دفعه یوز، مأتین، ٢٠٠؛ بیك ایكی یوز = ١٢٠٠؛ ایكیوز یكرمی = ٢٢٠.

ایل { (آل) س. ١. خلق، ناس، آدملر : ایل عالم. ٢. قوم، قبیله. عشیرت : یكی ایل، اسكی ایل. ٣. بر قوم وقبیله‌نك مسكن ومأواسی : تكه ایلی، تركمان ایلی. ٤. مملكت، دیار، ایالت، ولایت : روم ایلی، قوجه ایلی. = س. ص. یبانجی، بیكانه، اغیار : او بنم ایچون ایلدر: ایل اوی = یبانجی یر. || ایل بكی، خانی = عشیرت رئیسی. — هلاكویه ایلخانی، وسلاله‌سنه (ایلخانیه) نامی ویرلمسی بوندندر. || ایله كونه (ایل عالمه) قارشی = یار واغیاره قارشی. || غلط اوله‌رق (ایلات) صورتنده‌ده جمعی یاپوب، ایلات وعشایر دیرلركه كوچبه طاقملری و یوروكار دیمكدر.

ایل { س. تق. ییل یرینه سنه معنا. سیله مستعملدر. با : ییل. — ییلان، ییلدیرم، ییلدیرامق كبی لغتلرك ده اسكی املاسی ایلان، ایلدیرم وسائره‌در.

ایلاد { سذ. عر. [«ولادت» دن مص. افعال] ١. طوغورمه. ٢. طوغورتمه.

ایلاف { سذ. عر. [«الفت» دن مص. افعال] الفت وانسیت ایتدیرمه، آلیشدیرمه. ن.

ایلَتمَك { مض : ایلدیر. فت. ١. بر ایله یعنی یره كوتورمك، نقل و ایصال ایتمك : بونی فلان یره ایلت: شو ماصه‌یی بو طرفه ایلدیویر. ٢. قاپوب چالمق، سرقت ایتمك. آلوب كوتورمك.

ایلتی { (آلتی) س. [«ایل» دن] ایكی قارداش زوجه‌لرینك هر برینه نسبتله دیكری، بر قادینك قاینك زوجه‌سی.

ایلچی { (الچی) س. [«ایل» دن. اصلی : ایلجی] بر مملكت ویا دولت طرفندن دیكری نزدینه كوندریلن وكیل، رسول، سفیر؛ بیوك ایلچی = سفیر كبیر: اورته ایلچی = بیوك ایلچینك مادوننده‌كی ایلچی؛ ایلچی وكیلی = مصلحتكذار.

ایلچیلِك { (الچیلك) س. ایلچی صفت و مأموریتی، سفارت، رسالت.

ایلدِلَمَك { فج. كونورلمك، سوق ونقل ایدلمك : اوته. ایلدلمك.

ایلدِم { ص. نادم، پشیمان. مر.

ایلدملك { س. ندامت. پشیمانلق. مر.

ایلَری { یاخود ایلرو. ظم. [اصلی : «ایلك» دن «ایلكاری»] اوكده، كری مقابلی، قدام، پیش : ایلری اولمق، بولنمق، اوتورمق، چكمك: ایلری كل. = ص. ١. ایلریده، اوكده بولنان، اوكدن كیدن : ایلری خط، ایلری قره‌غول. ٢. دها اوكده بولنان، متقدم، سابق : اوبزدن ایلریدر. ٣. ترقی ایتمش. مترقی، چكمش. اقدم اولان : صنایعده انكلتره فرانسه‌دن ایلریدر: علوم ریاضیه‌ده او بندن چوق ایلریدر. ٤. وقت صحیحدن زیاده كوسترن (ساعت) : بو ساعت چوق ایلریدر. عكسی : كری. = س. ١. اوك طرف. برشیئك اوكی : كاروانك ایلریسی كوزمزدن غائب اولمشیدی. ٢. كیدیله‌جك اولان یر. اوكده بولنان مسافه : یولك ایلریسی دوزدر: ایلریمز اووه‌در. ٣. كله‌جك زمان، آتی. مستقبل : ایلریمز پارلاقدر. || ایلریده = ١. (ظم.) اوكده. باشده. ٢. (ظز) آتیده. استقبالده. || ایلریدن = اوكدن. || ایلری آلمق = تقدیم ایتمك. || ایلریده اولمق = بوكیجه بر مأموریتده بولنمق. || ایلری چیقمق = قارشیلامق، استقبال ایتمك. || ایلری سورمك = ١. سوق ایتمك. كوتورمك. ٢. درمیان ویا تكلیف ایتمك. || ایلری چكمك = ترقی ایتدیرمك. || ایلری چكمك = تقدم ومسابقت ایتمك. || ایلری كلمك = نشأت ایتمك. منبعث اولمق. || ایلری كلن = اعیاندن اولان. نفوذ واقتدار اصحابندن بولنان. || ایلری كیتمك = ترقی ایتمك. || ایلری وارمق = حدی تجاوز ایتمك. چوق اولمق.

ایلریلتمَك { فت. ١. ایلری كوتورمك، ایلری سورمك. تقدیم ایتمك. ٢. ترقی وتفیض ایتدیرمك : آمری آز زمان ظرفنده كندیسنی ایلریلتدی.

ایلریلمَك { یا ایلریله‌مك. فل. ١. ایلری چكمك، اوكه چكمك. تفوق. تصدر ایتمك. ٢. اوكه طوغری یورومك، اوكه چیقمق. ٣. چوق ایلری كیتمك. ایلریده بولنمق : بز یوله چیقدیغمز وقت او خیلی ایلریلشیدی. ٤. ترقی وتفیض ایتمك : ایلریله‌جك بر چوجقدر: آمریقالیلر بو صوك زمانلرده چوق ایلریلدیلر. ٥. ساعت ایلری اولمق، وقت صحیحدن زیاده كوسترمك. چوق یورمك : بو ساعت ایلریلیور.

ایلشمَك { ایلشدیرمك. با : ایلیشمك وسائره.

ایلغار س. ۱. باشی بوش آتك درتمه قوشمه‌سی. ۲. آکسزین هجوم، آقین، دشمن طوپراغنه چاپول ایچون وقوع بولان سواری هجومی. || ایلغار ایتمك = هجوم وآقین ایتمك.

ایلغارجی س. چاپول ایچون دشمن طوپراغنه هجوم ایدن باشیبوزوق سواری عسکری، آقینجی.

ایلغارلامق فل. چاپول ایچون دشمن طوپراغنه آقین ایتمك، آقینجیلق ایتمك.

ایلغامق فل. ۱. (آت) باشی بوش اوله‌رق درتمه کیدرکبی قوشمق. ۲. (آتلر) قوشوب هرطرفه یایلمق. ۳. چاپول ایچون آتله هجوم ایتمك، آت قوشدیره‌رق هر طرفه اوروب کچمك. مر.

ایلغیم صالغیم س. صیجاق موسمده بخارك چقورجه اووه‌لره یاصلانوب اوزاقدن صو کبی کورینه‌سی، سراب. [لازم برلغت اولدیغی حالده استانبولجه متروکدر.]

ایلغین س. [اصلی: «ییلغق» دن ییلغین] انواع عدیده‌سی اولان بر نوع اورمان آغاجی: آق ایلغین = باشلیجه صولاق یرلرده حاصل اولان وآچیق پنبه چیچك آچان نوعی‌که قدرت حلواسنك ایسی بونك یاپراغنده اولور، گزمازی؛ آجی ایلغین = آجی کونلك دینلن ضمنی ویرن جنسی، اثل.

ایلغنجار س. یبانی کراز، آجی کراز.

ایلغینلق س. آق ایلغین اورمانی، قوریلغی.

ایلق س. [صحیحی «ارق» ویا «اوروق»] با: ارق.

ایلقی س. باشی بوش گزن آلیشدیرلمامش آت، خرکله. [تاتارلر بویله‌لرینی اتلرینی یمك ایچون یتیشدیررلر.]

ایلك ص. اولکی، برنجی، مقدم، ابتداکی، ایلریده‌کی، صوڭ مقابلی: ایلك ایشمز او اولدی؛ ایلك اوغلی؛ ایلك حرف: ایلك بهار. == ح. الك اول، الك باشده، برنجی اوله‌رق: ایلك یارادیلان انسان: ایلك سویلدیکی سوز. — بعضاً مجرد تأکید ایچون اولور: ایلك ابتدا = الك اول: ایلك اوکجه = الك اوکده.

ایلکلك س. اولکیلك، برنجیلك.

ایلکین ح. ابتدا، الك اول، ابتدادن، ایلك دفعه اوله‌رق: بن ایلکین اویله آکلادم.

ایلمك فت. ایتمك، قیلمق، یاپمق، ایشلمك. — تکلمده آز قوللانیلوب، اسکی کتابتده ایتمك یرینه فعل اعانه اوله‌رق چوق استعمال اولنور، ومصادر عربیه ایله افعال مرکبه تشکیل ایدر: امر ایلمك، بیان ایلمك، امداد ایلمك. || نیله‌یم = نه ایلیه‌یم، نه یاپه‌یم؟ نیلسون = نه ایلسون، نه یاپسین؟

ایلمك فت. ۱. طوپلایوب طوتدیرمق، چاتمق: ایلر طوتار؛ لباسنی کندی ایلر دیکر. ۲. راست کلمك، تصادف ایتمك، دوش کلمك. مر.

ایلمك س. چوزلمسی قولای دوکوم، اکرنی دوکوم، حلی قولای عقده.

ایلمکلمك یا ایلمکله‌مك. فت. اکرتیدن باغلامق، قولای چوزیلور بر دوکوم یاپمق.

ایلمکلی ص. اکرتیدن باغلانمش، قولای چوزیله‌جك صورتده دوکوملنمش.

ایلمه س. ایلمك فعلی، ایتمه، قیلمه، یاپمه.

ایلن لن. حج. با: ایله.

ایلنج س. بددعا، انکسار، لعنت. مر.

ایلندی س. طوتدیرمه، ایلیشدیرمه، دیکیشدن اول ایکی پارچه‌یی بربرینه طوتدیرمق.

ایلنمك فت. بددعا ایتمك، انکسار ایتمك، قارغیمق، لعنت ایتمك.

ایلول س. تقویم رومینك اصل یدنجی و آوروپالیلرك شمدیکی ترتیب سقیمنجه طقوزنجی آینك اسم سریانیسیدر. اسم رومیسی (سپتمبر) در، که یدنجی آی دیمکدر.

ایله یاخود ایلن، واختصارله: له، لن. حج. ۱. الصاق ایچون وواسطه وآلت بیانیچون اولور، عر. (بِ) فا. (بَ) کبی: ال ایله آلمق، دکنکله اورمق، کوزله اشارت ایتمك، قورشون قلمله یازمق، واپورله کیتمك،

آتله کزمك. ۲. معیت وصحبت وبرابرلك بیان ایدر، عر. (مع) فا. (با) کبی: یارین سنکله بازاره کیده‌جکز؛ بش کشی ایله کلدی؛ اکمکی پینیرله یدی. ۳. طرز واسلوب وکیفیت بیان ایدر: زحمتله یوریمك؛ قولایلقله ایش کورمك: کرا ایله او طوتمق؛ معاونتله چكمك. == حر. ۱. عطف ایچون قوللانیلیر: و، ده، دخی: بن ایله سز یارین فلان یره کیده‌جکز = بن وسز؛ کیتمك ایله کلمك = کیتمك وکلمك، کیدوب کلمك. ۲. مصدر عربی وفارسی‌یه الحاق اولنه‌رق ینه عطف معناسیله ربط کلام ایدر: تحقیقات جلیه وخفیه اجراسیله استحصال اولنه‌جق نتیجه‌نك اشعاری،که بو افاده ایله تحقیقات اجراسی وکیفیتك اشعاری مطلوبدر: عربی اوله‌رق «بالاجراء» دخی دینلیر؛ خیدودلری اخذ وتوقیفله حقلرنده ایجاب قانونینك اجراسی. ۳. مصادر ترکیه‌یه الحاق اولنه‌رق سببیت بیان ایدر: کیفسز اولمغله کله‌میه‌جکنی یازمش = کیفسز اولدیغندن، اولدیغی اجلدن: قیش تقرب ایتمسیله لوازم شتائیه‌نك تدارکی اقتضا ایدر. ٤. ینه مصادر ترکیه‌یه الحاق اولنه‌رق مجرد ربط کلامه ویا «اولمسی اوزرینه» «اولمسنه بناءً»، «اولنجه» کبی بر معنا افاده ایدر: طلب بیوریلان اوراق کوندرلمش اولمغله وصولنك اشعاری. ٥. ضمیره مضاف اسم مصدره الحاق اولنه‌رق زمان واولنجه، اولدیغی آنده کبی زمانجه زیاده تقرب بیان ایدر: بکانیلان اوراقك کلمسیله کیفیت موقع تذکره قونه‌جقدر = کلدیکی آنده؛ سزك عزیمت ایتمکزله ایش دکیشدی = عزیمت ایتدیککز آنده. تأکید ایچون (برابر) کلمه‌سی ده علاوه اولنور: بنم سویلمه‌مله برابر ایشه اهمیت ویرمکه باشلادیلر. مصادر عربیه ایله ده اولور: اونك وصولیله برابر ایشه کیریشدیلر. || ایله برابر = ضدیت بیان ایدر، اولدیغی حالده، ایکن، مع: بونکله برابر = بویله اولدیغی حالده، مع هذا: کندیسی وظیفه‌سنی ایفا ایتمش اولمغله برابر قباحتی اوستنه آلدی = ایفا ایتمش اولدیغی حالده — اسملرك مجردینه وضمیر واسم اشارتك مضاف الیهنه الحاق اولنوب؛ یالکز بونلردن جمع غائب مستثنا اوله‌رق مجرد حالنده قوللانیلیر: برآدم ایله (برآدمله)، احمدله، انسانلرله، بنمله، بزمله، سنکله، اونکله، بونکله، اونلرله، بونلرله.

ایلی ص. ایلیق، صیجاقجه، صوغوغی قیرلمش.

ایلیتمق فت. ایلیندیرمق، آز ایصتمق، ویاآز صیجاق قاله‌جق صورتده صوغوتمق.

ایلیجق یا ایلیجاق. ص. پك آز صیجاق، ایلیقجه.

ایلیجه س. طبیعی صیجاق صو، صیجاق معدن صوبی، قدرت حمامی. یردن قایناپانه قاینارجه، واوزرنده قبه وابنیه اولورسه قاپلیجه دینیر.

ایلیشدیرلمك فمج. ربط وتعلیق ایدلمك، چنکل ودوکمه کبی برشیئه طوتدیرلمق: بریره ایلیشدیرلمزسه طورماز.

ایلیشدیرمك فت. ربط وتعلیق ایتمك، چنکل ودوکمه کبی برشیئه طوتدیرمق، طاقمق: نشانی سترەیه ایلیشدیررلر: اثوابی چیوی‌یه ایلیشدیر.

ایلیشمك فل. ۱. ربط وتعلیق اولنمق، طاقلمق، طاقیلوب قالمق: قوغه قویونك ایچنده طاشه ایلیشدی. ۲. طورمق قالمق، ایلشمش کبی آیریله مامق: بوآدم کیتدیکی یرده ایلیشوب قالیر. ۳. آز طورمق، موقتاً اوتورمق: سن برآز شوراده ایلیش بن شیمدی کلیرم. ٤. شبهه وتردد ایتمك، تعریض ایلمك: مسوده‌یی اوقویوب برایکی یرینه ایلیشدی. ٥. طوقنمق، صاتاشمق، تعرض ایتمك: سز اوکا ایلیشمیڭ. || کوز ایلیشمك، کوزه ایلیشمك = غیراختیاری اوله‌رق آرامقسزین خفیفجه کورمك: کوزم برشیئه ایلیشدی، کوزمه برشی ایلیشدی. || گوڭل ایلیشمك = تعشق وعلاقه ایتمك.

ایلیشیك س. ۱. تعلق، مربوطیت، ارتباط، مناسبت، علاقه: اونکله برایلیشیکم یوقدر. ۲. انکل، مانع: ایشك هیچ بر ایلیشیکی قالمدی؛ بعض

ایلیشیکاره تصادف ایتدك. ٣. حساب، آله‌جق ویره‌جك: ایلیشکی کسمك = حسابی قطع ایتمك: ایلیشیك براقامق.

ایلیشیکسِز { ص. ١. برکونه مربوطیت و تعلق اولمیان، برشیئه متوقف اولمیان: ایلیشیکسز ایش. ٢. کسلمش، حل وفصل اولنمش، برکونه بوسوری اولمیان: ایلیشیکسز حساب. ٣. قیدسز، آزاده و لاابالی، برشیئه مربوط اولمیان: ایلیشیکسز آدم.

ایلیق { ص. [چ: ایلیغ] آز صیجاق، صوتوغی قیرلمش، نیم کرم: ایلیق صو. [ایصیدلمش مایع وعلی الخصوص صو حقنده مستعمل اولوب، مثلا ایلیق هوا دینلمز.]

ایلیقـلاتمَق { ایلیقلاتمـق. با: ایلیتمق. ایلیتمق.

ایلیـك { ـ. [« ایلك » دن] کمیکك ایچنده یاغـه مشابه ماده. مغز. مخ. ‖ ایلیکه ایشلمك. کچمك = چوق ودرین تأثیر ایتمك: صوئوق ایلیکمه ایشلدی. کچدی. ‖ ایلیك صیزلامق = درین آغری طویمق. ‖ ایلیك کبی = یومشاق ولذیذ شیء. ‖ مردار ایلیك = اوکورغه کمیکی ایچنده‌کی مغز. ‖ ایلیـك یاغی = جرویشك ایچه‌سی.

ایلیك { ـ. [« ایلمك » دن] لباسك دوکمه کچمکه مخصوص دلیکی. عروه: کوملکه ایلیـك آچمق: سترەنك ایلیکنـه جیجك طاقمق.

ایلیکلَمك { یا ایلیکله‌مك. فتـ. دوکمه‌یی ایلیکه کچیره‌رك اثوابی طوتدیرمق. قاوشدیرمق: سترەسنی ایلیکلدی.

ایلیکلَنمك { فط. اثوبنی قاوشدیروب دوکمه‌لرینی ایلیکلرینه کچیرمك: ایلیکلنمزدن بیوکلرك حضورینه چیقلماز. = (اثواب) دوکمه‌لری ایلیکلره کچیرلکله قاوشدیرلمق: اثواب طار اولنجه ایلیکلنمز. زور ایلیکلنیر.

ایلیکلی { ص. دوکمه‌لری ایلیکلره کچیرلمش، قاوشدیرلمش: سترەسی ایلیکلی ایدی.

ایلیمَق { فل. ایلیق اولمق، صوئوغی قیرلمق، آز صیجاق قاله‌جق صورتده صوئومق: صو ایلیدی.

ایلیندیرمَق { فتـ. ایلیقلاتمق. ایلیق یاپمق، صوئوغی قیروب ویا برآز صوئوتوب آز صیجاق براقمق.

ایلینمَق { فل. ایلیق اولمق، صوئوغی قیرلمق، آز صیجاق قاله‌جق صورتده صوئومق ویا آز ایصینمق.

ایم { ـ. تق. علاج، دوا: قوجه قاری ایمی. [ام کبی.] ـر.

ایماء { سـذ. عر. [« ومأ » دن مصـ. افعال] ١. اشارتله آکلاتمه. آچیقدن سویلمکسزین افهام: کلیه‌جکنی بکا ایما ایتدی: بوحرکتی اونی ایما ایدیور. ٢. اشارت.

اَیمان { سذ. جم. عر. فد: یمین. با: یمین. — [فد: ترکجه‌ده غیر مستعمل « ایمن »] صاغ اللر. ز.

ایمان { سـذ. عر. [« امن » دن مصـ. افعال] ١. اینانمه: قدره ایمانم واردر. ٢. دین حق قبول ایتمه، وحدانیت ونبوتی تصدیق ایلمه، قلب ایله تصدیق ودیل ایله اقرار ایتمه: ایمان ایتمك ز.. ایمانه کلمك، ایمان کتیرمك = مؤمن اولمق: رسول الله (صلعم) افندمزه الك اول ایمان کتیرن. ‖ مج. ایمانه کلمك = عاقبت حقی تسلیم وقبول ایتمك، نهایت طوغری یوله کلمك: هاه! شویله ایمانه کل.

ایمانسز { ص. ١. الله ورسول اللهه اینانمیان، دینسز، ملحد. ٢. مرحمتسز، انصافسز، غدار. ٣. یاغسز، یاوان، قوری: ایمانسز پینیر.

ایمانسزجه { حـ. انصافسزلقله، مرحمتسزجه، غدارانه.

ایمانسزلق { ـ. ١. دینسزلك، الحاد. ٢. مرحمتسزلك، انصافسزلق، غدارلق.

ایمانمَق { فتـ. [علاج وتدبیرو چاره دیمك اولان « ام » یا « ایم » دن اولمق احتمالی واردر.] قایرمق، کوزتمك، تأمین ایتمك، چاره‌سنی بولمق. = فل. کندینی قورتمق، قایرلمق.

ایمبات { ـ. [یاریم روزکار معناسیله فا. « نیم باد » ویا دکز روزکاری معناسیله عر. فا. « یم بادی » تعبیرلرندن غلط عد اولنمسی پك بعید وفا-

حش برخیالدر. غروب دیمك اولان « باتی » دن اولمسی احتما-لی دها قویدر.] اکثریا غرب ویا غرب شمالیدن اسن سرین دکز روزکاری: ایمبات اسیور.

ایمپراطور { یاخود امپراطور. ـ. [لا. Imperator] قرالدن دها بیوك ودها مستقل عد اولنان حکمدار، نیم مستقل حاکملره دخی حکمی جاری اولان حکمران: آلمانیه، آوستریا، روسیه ایمپراطورلری.

ایمپراطورلق { ـ. ١. ایمپراطور عنوان وصفتی: پروسیه قراللرندن برنجی ویلهلم آلمانیا ایمپراطورلغنی اعلان ایتمشدر. ٢. بر ایمپراطورك تحت حکمنده بولنان دولت، حکمداری ایمپراطور عنوانی حائز اولان دولت: آلمانیه، روسیه ایمپراطورلغی.

ایمپراطوری { ص. [فا. یاء نسبت علاوه‌سیله] ایمپراطوره منسوب ومتعلق: باامر ایمپراطوری، ذات ایمپراطوری.

ایمپراطوریچه { ـ. ١. ایمپراطور زوجه‌سی: آلمانیه ایمپراطوریچه‌سی. ٢. ایمپراطورلق مقامنده بولنان قادین: انکلتره قرالیچه‌سی هندستان ایمپراطوریچه‌سی عنوانی دخی آلمشدر.

ایمدی { یاخود امدی. حر. ١. بناءً علیه، بنابرین، بوحالده، بویله اولدیغی حالده، فا. پس، عر. ف، خلاصه واجماله دلالت ایدر: ایمدی سز نه یاپه‌جقسکز؟ ٢. آرتق، غیری: کل ایمدی: ای سویلیك ایمدی. [بو ایکنجی معنا ایله جمله‌نك آخرینه کلیر و « ایندی » یاخود « ندی » تلفظ اولنور: کاندی.]

ایمرندیرمَك { فتـ. آرزو ایتدیرمك، کوزل ولذیذ برشیء کوستروب برینك اشتهاسنی اویاندیرمق، رغبت ایتدیرمك: موسمسز وقتده اوکوزل چیلکاری کوستروب ده هرکسی ایمرندیرمکده معنا وارمیدر؟

ایمرنمَك { فل. کوزل ولذیذ برشیء کوروب اشتهایه کلمك، زیاده آرزوورغبت ایتمك: مناو دکاننك اوکندن کچرکن میوه‌لره ایمرندم.

ایمز { فل. کون وصیرورت بیان ایدن « ایمك » مصدر غیر مستعملندن مضارع منفی اولوب، بزجه مستعمل دکل ایسه‌ده، چغتایجه‌ده « ایماس » املاسیله قوللانیلوب، دکلدر واولماز دیمکدر.

ایمزغنمَق { یاخود ایمزکنمك. با: ایمیزغنمق.

ایمش { فل. کون وصیرورت بیان ایدن « ایمك » مصدر غیر مستعملندن ماضیء نقلیدر: او ایش اویله ایمش: آرادیغکز آدم اوراده ایمش. — فعل اعانه اوله‌رق افعال سائره‌نك مختلف صیغه‌لرینه التحاق ایده‌رك روایت ماضی، روایت مضارع، روایت استقبال کبی صیغ مرکبه تشکیل ایدر: وبوتقدیرده اکثریا همزه‌سی وبعضا یاسی‌ده حذف اولنور: کلمش ایمش، کلیر ایمش (کلیرمش. کلیرمش)، کله‌جك ایمش (کله‌جکمش، کله‌جکمش)، کلملی ایمش وسائره.

ایمَك { فل. کون وصیرورت بیان ایدر، اولمق، اولنمق. — بوفعلك مصدری ودیکر برقاچ صیغه‌سی متروك وغیر مستعمل اولوب. « اولمق » فعلندن تضمین اولنور. صیغ مستعمله‌سی بروجه آتیدر. مضارع: ایم (ام، م) سك، در. ایز (یز، ز) سکز، درلر؛ ماضیء شهودی: ایدم، ایدك، ایدی، ایدك، ایدیکز، ایدیلر (شمدی حکایهٔ حال مقامنده قوللانیلوب، ماضیء شهودیسی یرینه « اولدم » مستعملدر.): ماضیء نقلی: ایشم، ایمشسك، ایمش، ایمشز، ایمشسکز، ایمشلر؛ صیغهٔ شرطیه: ایسه‌م، ایسه‌ك، ایسه، ایسه‌ك، ایسه‌کز، ایسه‌لر: صیغهٔ حالیه: ایکن؛ صیغهٔ وصفیه: ایدیکی (ایدوکی).

اَیمَن { ص. عر. [« یمن » دن صفـ.] یمنلی، میمنتلی. ز.

ایمنمَق { فتـ. فل. با: ایمانمق.

اَئمّه { سـذ. جم. عر. فد: امام. با: امام.

ایمیزغنمَق { فل. یاخود:

ایمیزگنمَك { فل. ١. اویوقلامق، اویقویه غلبه ایدوب دفع ایده‌مه‌مکله یاتمقسزین صاللانوب طورمق. ٢. (آتش) قراروب سوکنمش کبی طورمق.

ایمیك { س. باشك تپه‌سنده‌كی یومشاق یر، بنغلداق، یافوخ.

این { س. یبانی حیوانلرك یر آلتنده اولان مسكنی، غار، مغاره، كهف: آیی اینی.

این { ش. فا. قریبه اشارت ایچوندر، بو، شو، مقابلی: آن، او. این وآن = شو بو. ن. || بعد ازین = بوندن صكره. || بنا برین = بناء علیه. [همزه‌سنك حذفیله.]

ایناق { ص. تق. ۱. سوزینه اینا. نیلیر، معتمد، مؤتمن. ۲. مشاور، مستشار. = س. رأی، استشاره.

اینان { س. ۱. ایناننمه، امنیت، وثوق، اعتماد، قناعت، یقین: اینان كلمك = قناعت حاصل اولمق، قانع اولمق: اینان اولسون = ایناننكز. ۲. ایمان، اعتقاد.

ایناننج { ص. شایان اعتماد، موثوق، امین، معتمد.

ایناندیرمق { فتـ. ۱. ایناننمغه سوق واجبار ایتمك، قاندیرمق، اقناع، تأمین ایتمك: بن سزی ایناندیرمدم، الله ایناندیرسین. ۲. (یالانی) قبول ایتدیرمك، آلداتمق.

اینانلمق { فجـ. صحیح نظریله باقلمق، طوغری دیه قبول اولنمق: ایناننیله‌جق شیء دكلدر.

ایناننمق { فتـ [خالص تركجه برلغت اولدیغی حالده، برنجی هجاسنك خفیف یعنی اینجه اوقونمسیله آهنك قاعده‌سنه مخالفتی غریبدر. اساساً كسرهٔ ثقیله ایله اوله‌جغنده شبهه یوقدر.]

۱. طوغری نظریله باقمق، صحیح دیه قبول ایتمك، قبول وتصدیق ایتمك: انسان هر ایشیتدیكنه ایناننمملی. ۲. ایمان كتیرمك، اعتقاد ایتمك، قلب ایله تصدیق و دیل ایله اقرار ایتمك: اللهك برلكنه وحضرت محمد (صلعم) افندمزك نبوتنه ایناننمق.

ایناننمه { س. ۱. ایناننمق فعلی، تصدیق، قبول. ۲. ایمان، اعتقاد، دیانت.

ایناننیش { س. ایناننمق فعلی و طرزی: بو نصل ایناننیش.

اینتی پوف { س. عو. بوش شیء، مالایعنی، صاچمه صاپان، اهمیتسز وكوانج: اینتی پوفدن شیئلر: اینتی پوفدن خانه.

اینجالیز { س. ترشیسی یاپیلیر برنوع یبان صارمساغی ویا صوغانی.

اینجقرمق { فل. ۱. معده‌ده چیقمق ایستر هوا وار ایمش كبی غیر اختیاری بر حركت اختلاجیه كلمك، ایقلامق. ۲. بوغلیرجه‌سنه فیقلایه‌رق آغلامق. [هیچقرمق دخی دینیر.]

اینجقریق { س. ۱. معده‌دن كلن غیر اختیاری حركت اختلاجیه كه ایقلامق صورتنده ظاهر اولوب انسانی راحتسز ایدر، فواق. ۲. فیقلایه‌رق آغلامه. || اینجقریق طوتمق = ۱. اینجقریغه طوتلمق. ۲. چكه آتمق، فواق الموته اوغرامق.

اینجلتمك { فتـ. اینجه یاپمق، دها اینجه بر صورتده قومق، ترقیق ایتمك: قلمی، سسی اینجلتمك.

اینجلمك { فل. ۱. اینجه ویا دها اینجه اولمق. اینجه‌لنمك: بو ایپ پك اینجلدی. ۲. یالاندن ظرافت كوسترمك، ظرافته اوزنمك.

اینجو { س. با: اینجی.

اینجه { ص. ۱. قالین مقابلی، رقیق، باریك: اینجه بر دكنك. ۲. اوفاق، دقیق، خرده: اینجه اون، اینجه توز. ۳. سیوری: اینجه بورن. ٤. مجـ. ظریف، نازك، نازین: اینجه ایش، اینجه نقش، اینجه صنعت. ٥. ذكاوتلی، ادراكلی، فراستلی: اینجه ذهن. ٦. خفیف، مختصر: اینجه دونما، اینجه قره قول. ۷. مؤثر، كسكین: اینجه آغری. ۸. قولاغه خفیف كلن: اینجه سس، اینجه ویزلدی. || اینجه خسته‌لق = سل الرئه، ورم. || اینجه‌ساز = الاتورقه‌چالغی، طاول وسرنانك غیری اوله‌رق كمان و دف و سائره‌دن مركب چالغی طاقمی. || اینجه كسیم = چلیمسز، نحیف. = ح. ۱. اوفاق وخرده اوله‌رق: اینجه دوكمك. ۲. مدققانه: چوق اینجه صورپور. || اینجه‌دن اینجه‌یه = پك مدققانه. || اینجه اله‌یوب صیق طوقومق = تعمیق وتحقیق ایتمك؛ برایشك پك ایلروسنه وارمق.

اینجه‌جك { ص. پك اینجه، پك دقیق وخفیف: اینجه‌جك قلم، سس، ایش. = ح.

پك اینجه اوله‌رق: اینجه‌جك دوگمك.

اینجه‌رك { یا اینجرك. ص. نازك، باریك، نازین، فدان كبی: اینجه‌رك بوی.

اینجه‌لتمك { با: اینجلتمك.

اینجه‌لك { س. ۱. اینجه اولان شیئك حالی، قالینلق مقابلی، رقت. ۲. اوفاقلق، خرده‌لك، دقت. ۳. نازكلك، نازینلك، ظرافت. ٤. خفیفلك، كسكینلك.

اینجه‌لنمك { فل. با: اینجلمك.

اینجی { یا اینجو. س قابوغی صدف دینلن استریدیه جنسندن برحیوان بحرینك ایچندن چیقان معروف ذی قیمت دانه‌لركه قادینلرجه اسباب زینتندندر، لؤلؤ، در: اینجی طاقمق، دیزمك. — پك بیاض وكوپك كوزل دیشلردزده كنایه اولور. || اینجی چیچكی = بیاض وبووارلاق بر جنس اغاچ چیچكی || اینجی دانه‌سی = دردانه، پك كوزل چوجق ویا قیز. || آغزندن اینجی صاچمق = بیوك برفصاحتله كوزل سوزلر سویلمك. || اینجی صوغانی = برجنس كوك.

اینجیتمك { فتـ. ۱. طوقنمق، ایلیشمك. ۲. جان آجیتمق، الم ویرمك، اذا وجفا ایتمك: اوصلی چوجقلر حیوانلری اینجیتمزلر. ۳. خاطر قیرمق، دلگیر ایتمك: آبدال آدمدر اینجیتمه‌یك. ٤. آغریلی ویا یاره‌لی بر عضوه طوقنوب آغریتمق: قوللی، جبانمی اینجیتدیكز. ٥. اورمق آغریه‌جق برحاله كتیرمك، یاره وبره اولمدیغی حالده آغریتمق: آتدن دوشوب قولنی، باجاغنی اینجیتمش. || اینجیتمه‌بنی = سرطان علتی. عو.

اینجیتمه { س. اینجیتمك فعلی. با: اینجیتمك.

اینجیدیجی { ص. ۱. اینجیدن آغریدان. ۲. اذا وجفا ایدن.

اینجیدیش { س. اینجیتمك فعلی وطرزی. با: اینجیتمك.

اینجیر { یاخود انجیر. س. [فا. انجیردن] معروف میوه، تین كه بادنجان، قواق، لوب انجیری كبی انواعی واردر: تازه، قوری اینجیر. || اینجیر آغاجی = بومیوه‌یی ویرن آغاج كه ایری یاپراقلی وچوق ایلیكلی اولور. || اینجیر چكردكی = كوچكلكدن كنایه‌در: بر اینجیر چكردكنی طولدیرماز = پك آز. || اینجیر قوشی = صاری صندال نوعندن برقوش. || فرنك، عرب اینجیری = قاقتوس جنسندن قبوغی دیكنلی وایریجه چكردكلی برنوع میوه.

اینجیك { ص. خفیف صورتده اورلمش ویا قیرلمش (عضو): قولی اینجیكدر. = س. اینجینمش، اورلمش یر: قولنده اینجیك واردر.

اینجیك { س. ساقك اینجه‌كمیكی، دیزك آلتنده‌كی كمیك. || اینجیك یخنیسی = قویونك دیزدن ساقك اورته‌سنه قدر اولان پارچه‌لرندن یاپلمش نخودلی یخنی.

ایندیرتمك { فتـ. آشاغی آلدیرمق، تنزیل ایتدیرمك.

ایندیرلمك { (آندیرلمك). فجـ. ۱. آشاغی كوتورلمك، تنزیل ایدلمك: بو كراسته طاغدن ایندیرلمشدر. ۲. آزالدلمق، تنزیل وتنقیص ایدلمك: ذخیره‌نك فیأتی ایندیرلدی. ۳. آشاغی قویولمك: پرده ایندیرلدی.

ایندیرمك { فتـ. ۱. آشاغی كوتورمك، تنزیل ایتمك: طاغدن كراسته، رافدن اشیا ایندیرمك. ۲. حیواندن، آرابه‌دن آشاغی آلمق: یولجیلری آرابه‌دن ایندیردیلر. ۳. آزالتمق، آشاغیلاتمق، تنزیل ایتمك: اتك فیأتنی ایندیردیلر: پوسته اجرتلرینی ایندیردی. ٤. طرح وتنزیل ایتمك، حسابدن آشاغی اورمق: مصرفی ایندیردكدن صكره ایرادی حساب ایتملی. || باشندن ایندیرمك = قهرلاندیروب نزول اصابتنه سبب اولمق. || ختم ایندیرمك = ختم ایتمك. || كمی ایندیرمك = یكی یاپلمش كمی‌یی صویه، دكیزه القا ایتمك.

ایندیریجی { ص. آشاغی ایندیرن، تنزیل ایدن.

اینك { س. صیغیرك دیشیسی، بقره.

اینَکجی { سـ. ١. اینك چوبانی، صیغیرتماج . ٢. اینك بسلیوب سودنی صاغان آدم .

اینَکجیلك { سـ. اینك بسلیوب سودنی صاغان آدمك حال وصفتی وتجارتی.

اینَکلك { سـ. اینکره مخصوص محل، اینك آخوری.

اینِلمك { (آنْلك) فْج. آشاغی کیدلمك، نزول اولنمق : بو. رادن اینلیر .

اینمك { (آنمك) فل. ١. آشاغی کلمك، نزول، هبوط ایتمك: کوکدن ایندی؛ حیوانات طاغدن اینیور. ٢. دوشمك، سقوط ایتمك : طامدن اینن صو. ٣. آزالمق، تناقص، تنزل ایتمك، چیقمق مقابلی، فیآتی دوشمك : اککك فیآتی ایندی، قهوه ایندی. ٤. دوز اولمق، دوشمك، قبارمق مقابلی : شیش ایندی. ٥. کسب سکون ایتمك، تسکین اولنمق، مندفع اولمق : صیتمه، آتش ایندی؛ حدتی ایندی. ٦. حیوان ویا آرابه‌دن یره آیاق باصمق : اثنای راهده صباحدن اقشامه قدر هیچ اینمدك. ٧. قونمق، مسافر اولمق، منزل طوتمق : بو اقشام نره‌یه اینه‌جکز؟ کلن مسافرلر کیمك اوینه اینه‌دیلر؟ ٨. تدنی وتنزل ایتمك. ٩. دوشمك، ییقلمق : دیوار ایندی. ١٠. نزول اصابت ایتمك : یورکنه ایندی.

اینمه { (آنمه). سـ. ١. اینمك فعلی، نزول، تنزل. ٢. طامله، نزول، فلج، سکته : کندیسنه اینمه ایندی.

اینهان { صـ. اوبور، اکول.

اینی { (انی). سـ. کوچك قارداش. مر.

اینیش { (انیش). سـ. ١. اینمك فعلی وطرزی : براینیش ایندی‌که. ٢. یوقاریدن آشاغی‌یه مائل یر، یوقیش مقابلی، مائل، شیو، نشیب : حیوانه اینیش‌ده زور کلیر ، قیش‌ده؛ اینیش ایتمك. ٣. مج. انحطاط. || اینیش آشاغی = اینیشده، اینیش ایترکن. || اینیش یوقیش = انکبه، دوز اولمیان محل.

اینیشته { سـ. با: اینشته.

اینیك { اینیکلمك. با: اینیك و سائره.

اَیو { ایولك، ایولشمك وسائره. با: ایی وسائره.

ایواء { سـذ. عر. [«اواء» دن مصـ. افعـال] قوندیرمه، یرلشدیرمه ، منزل و مأوی قزاندیرمه، اسکان. ذ.

اَیواللّٰه { حد. عر. [ای = حرف تصدیق ـ والله = قسم] ١. اوت، نعم، بلی، اویله‌اولسون. ٢. تشکر ایدرم، الله راضی اولسون! ٣. اللهه اصمارلادق. || ایوالله دیمك = هرشیئه راضی اولمق، درویشانه توکل ایتمك.

اَیوان { سـ. فا. ١. کوشك، قصر. ٢. بیوك صاله، صالون، دیوان : ایوان کسری = عراقده طیسفون خرابه‌لرنده اسکی ایران حکمدارلرینك جسیم برسرایلرینك ویرانه‌سی.

ایواه! { حد. فا. یازیق، هیهات! ایواه! = سـ. ایواهلر = یازیقلر، تلهف : ایواهلراولسون.

اِیود { یاخود ایـود. سـ. با: یود.

ایودیرمَك { فتـ. قوشدیرمق، عجله ایتدیرمك. مر.

ایورمَك { فتـ. با: ایویرمك، اویرمك.

ایوز { سـ. حیوانانی صوقوب قانادان مربع الشکل بر جنس سیکك.

ایوگَن { صـ. قوشان، عجله ایدن، عجول، شتابان. مر.

ایوکَنلك { سـ. قوشمه، عجله، عجوللك، شتابانلق. مر.

ایوگی { سـ. آغاج اویان صنعتکرلرك قوللاندقلری برنوع اوفاق بالطه، ال بالطه‌سی.

ایومَك { فل. قوشمق، سرعت وعجله ایتمك، شتاب ایتمك، شتابان اولمق. مر.

ایوی { سـ. قوشمه، عجله، شتاب، سرعت. مر.

ایویدی { صـ. عجول، صاوورووق.

ایویدیلك { سـ. عجوللك ، صاوورولق.

ایویرمَك { فتـ. ١. قوشدیرمق، عجله وشتاب ایتدیرمك. ٢. دوندیرمك، چویرمك. [«اویروب چویرمك» تعبیرنده قوللاندیغمز «اویرمك» فعلی بوندن غلطدر].

ایویك { سـ. قاره باتیوب اوستنده ایومك ایچون آیاقلره طقیلان اوزون تخته قایدیراق.

ایهام { سذ. عر. جـ: ایهامات. [«وهم» دن مصـ. افعال] ١. وهم ایتدیرمه، وهم وشبهه وتردده دوشورمه. ٢. د. ایکی معناسی اولان برکلمه‌نك اك آز قوللانیلان معناسنی قصد ایدرك استعمالی. || ایهام قبیح = ادب وتربیه‌یه مغایر بر معنای مجازی مرام ایتمه.

ایی { یاخود ایو. صـ. ١. بکنیله‌جك، مقبوله یکه‌جك صورتده اولان، طیب، جید، خوش، نیـك : ایی ایش، ایی خوی، ایی آدم. ٢. فائده‌لی، نافع، کارلی: ایی ایش، ایی تجارت. ٣. کافی، وافی، الویریر، یتیشیر : بر اثوابه اوچ متره قماش ایـدر: اون بیـك غروش ایی پاره‌در. ٤. اویغون، موافق، مناسب : بو اثواب سزه ایی کلـدی: بوتین آیاغمه ایی کلمدی. ٥. صحتده، صحت وعافیتی یرنده : اییمیسکز؟ بز ایی یز اکن پدر بر آز کیفسزدر. اب ایی (ایچی) = اولدقجه ایی: کافی. خیلی‌مقدارده. || پك ایی = چـوق ایی. اعلا. = حـ. خوش حال وصورتده: ایی یاپمشسکز ایی سویلدی. = سـ. ایی شیء، بر شیئك اییجهتی، ایلك : ایی‌ یی کوتیـدن فرق ایتملی: اییسـنی آلوب کو. تیسنی براقق. || ایی اولمق = ایلشمك، خسته‌لقدن قالقمق، قورتلمق. || ایی اولدی که = اصابت اولدی‌که. . . || ایی ایتمك = فائده ایتمك، ایی کلمك، نافع اولمق : او علاج بنی ایی ایتدی. || ایی ایش = (استهزا طریقیله) بویله ایش اولورمی؟ بو نصل ایش؟ || اییدن ایی = تماميله، بتون : اییدن ایی صباح ارلشیدی. || ایی ساعتده اولسونلر = جنلرك وکنسایة کوتی آدملرك اسملری آکلدیغنده ایراد اولنور دعادر. || اییسی = مرجعی، اك مرجح طریق : اییسی هیچ قاریشمامقدر. || اییسی کوتیسی = نیـك و بدی. || ایی کلمك = اویغون اولمق. || ایی کون = اقبال، سعادت: ایی کون احبابی = بر صیقندیسی اولان احبابنك یانـه یاناشمیان. || ایی کون کورمش = اوجه غنا وثروت ایچنده بولنمش. || ایی کیتمك = ایشی یولنده اولمق وحسن حرکتده بولنمق. || ایی کونی = هر نه اولورسه، ماحضر: ایی کونی بزنه‌جق براوی واردریا. || اییلر = صلحا، ابرار، صلاح حال اصحابی. || ایی وارمق = رغماً بر ایش یاپمق : ایی وارده‌ده سزه خبر ویرمدم.

اییجه { صـ. حـ. برآز ویا اولدقجه ایی : اییجه‌در .

اییلَتمك { فتـ. ایی یاپمق، ایلشدیرمك .

ایلَشدیرمَك { فتـ. ١. ایی یاپمق : اییه چویرمك : یکن کونکی یاغمور هوانی ایلشدیردی. ٢. صحت وعافیت ویرمك، اعادهٔ صحتی موجب اولمق : برآز چیقوب هـوا آلمسی کندیسنی خیلی ایلشدیردی .

ایلَشمَك { فل. ١. ایی اولمق، دهـا ایی اولمق : چایرلر چوق ایلشدی. ٢. اعادهٔ صحت ایتمك. خسته‌لقدن قالقمق : خسته ایلشدی. ٣. برپله آره‌سی ایی اولمق، اصلاح بین ایتمك : فلانله ایلشدك .

ایلك { سـ. ١. ایی اولان شیئك حالی، جیادت، خوشلق. ٢. خیر، منفعت، فائده : بوندن بر ایلك وارکه... ٣. لطف، کرم، احسان، معاونت : بکا بر ایلك ایتمك ایستر میسك؟ کندیسنه بیوك بر ایلك ایتدی: چـوق ایلکی طوقندی. ٤. صحت، عافیت. پرن : خسته ایلکه یوز طوتدی؛ الله ایلك ویرسین. ٥. حسن معامله، یاواشلق. ملایمت : ایلکله قاندیرملی: ایلکله سویلرسه‌کز قبول ایدر. || ایلك بیلیر = شاکر نعمت، متشکر، ممتدار.

ایلَنمك { فل. ١. ایلشمك. ایی اولمق. ٢. اعادهٔ صحت ایتمك. خسته‌لقدن قورتلمق. ٣. اولمق کمال بولمق .

ب

ب { (به. عرنباء) سه. ترکجه الفبانك ایکنجی حرفیدر. عبرانیجه‌ده ב وسریانیجه‌ده ܒ صورتنده یازیلوب، شکل اصلیٔ قدیمی خانه و یا خیمه‌یی آکدیر. دیغیچون، السنهٔ سامیه‌ده بو معنایه دلالت ایدن (بت) یعنی « بیت » اسمیله مسمادر. ترکجه‌ده کلمه‌لرك آخرنده (پ) کبی اوقونور : کلوب، سبب، رجب. تاریخ محلنده رجب شهر قمریسنه علامتدر. ابجد حسابنده یعنی رقم کبی استعمالنده ۲ عددینه دلالت ایدر. — عربیده مؤنث اولوب، برنقطه‌لی اولمق مناسبتیله (باء موحده)، و نقطه‌سی آلتندن اولدیغیچون (باء تحتانیه) دخی دینلیر.

بِ { حج. عر. ه، یه، ایله، ایچون معنالریله بعض ترکیبات عربیه‌ده بولنور : نعوذ بالله = اللهه صیغندق؛ بسم الله (اصلی: باسم الله) = اللهك آدیله؛ بالله = الله ایچون: مفعول به. [همعنا سی اولان آتیده‌کی ادات فارسیه‌دن تفریق اقتضا ایدر. عربی ترکیبات ایچنده اولنجه، عربی اولدیغی آکلا شیلوب، مکسور اوقوتمق اقتضا ایدر.]

بَ { حج. فا. ه، یه، ایله. ایچون: دست بدست، ید بید = الدن اله؛ ساعت بساعت = ساعتدن ساعته؛ ماه بماه = آیدن آیه ؛ تا بصباح = صباحه‌دك: بحق خدا = الله حقیچون؛ بقول فلان = فلانك سوزنجه. [کون بکون کبی ترکجه کلمه‌لره ادخالی غلط فاحشدر: کوندن کونه دیملی.]

با { حج. فا ایله، مع : با امر عالی؛ باکمال حرمت وتعظیم؛ باتلغراف. [استعمالنده هیچ بر احتیاج اولمیوب، یرینه، « ایله » قوللانلسی البته دها کوزل وقاعدهٔ فصاحته دها اویغوندر.]

باء { سذ. عر. ب حرفنك اسم عربیسیدر. باشده‌کی « ب » ماده‌سنه با.

باب { سذ. عر. ج : ابواب. ۱. قپو، مدخل : باب مرحمت آچیقدر. من الباب الی المحراب = قپودن محرابه قدر، جمله‌سی. ۲. درکاه، دربار، مرجع عمومی اولان بیوك قپو : باب دولت؛ جمله‌نك باشی بوبابه باغلیدر. ۳. بیوك دائره، قپو: باب عالی = صدارت عظمی و دیوان همایون ایله داخلیه و خارجیه نظارتلرینی وشورای دولتی حاوی دائرهٔ عالیه، پاشا قپوسی؛ باب مشیخت، باب فتوی = مشیخت اسلامیه دائره‌سی، شیخ الاسلام قپوسی: باب سرعسکری = دائرهٔ عسکریه، سرعسکر قپوسی. ٤. برکتابك منقسم بولندیغی اقسامك بهری، که تقسیماتك الك بیوکی اولوب، اکثریا هر باب بر قاچ فصله منقسمدر : باب اول، باب ثانی. ٥. افعال عربیه‌نك صور تصریفیه سندن بهری : برنجی، دردنجی باب؛ افعال. تفعل، استفعال بابی. ٦. خصوص، ماده، کیفیت : اول بابده = او خصوصده؛ بو بابده معلوماتم یوقدر؛ او باب آخر = او بشقه ایش. ۷. بچید، بوغاز، دربند. [بو معنا ایله ترکجه‌ده چوق مستعمل اولمیوب، یالکز بعض اسماء خاصه‌ده بولنور:] باب الابواب = شروانده‌کی دربند؛ باب المندب = بحر احمرك جنوبنده‌کی بوغاز؛ باب الذقاق = جبل طارق بوغازی. || باب السعادة الشریفه = حرم همایون.

باب السعادة الشریفه آغاسی = قیزلر آغاسی، باش آغا. باب همایون = سرای همایونك بیوك و رسمی قپوسی.

کرك باب وکرك قپو سوزلری بومعنا ایله قوللانیلمه‌مدن، یکیسنه بومعنا ایله بالاستعمال مثلا : باب سرعسکری قپوسی دیمك خطا ایدیمه‌ده، دیبو معنا ایله وقپو ایسه معنای عمومیله استعمال اولنارق، « باب سرعسکری دینلن دائره‌نك قپوسی » معناسیله « باب سرعسکری قپوسنده طوران نوبتجی » دینلیرسه، بوتعبیرده خطا کورمك خطادر.

باب { سه. اوغور، یمن سعادت: باب طوتمق = میمن عد ایتمك.

بابا { سه. ۱. آتا، پدر، اب، والد. [الـا ـا جوجق دیلنه مخصوص اوله‌رق اکثر السنه بیننده مشترکدر. آوروپا لسانلرنده پاپا تلفظ اولنور.] ۲. یاشلی و محترم آدم وبر نوع صفت روحانیه‌سی اولان : حاجی بابا؛ درویش بابا. ۳. بکتاشی شیخی. ٤. باش. طوپ : عصا باباسی، طراپزان باباسی. ٥. زنجیلره عارض اولان صرعه‌یه مماثل بر حال عصبی : باباسی وار؛ باباسی طوتمق. = ص. ۱. خیرخواه و محترم : بابا آدم. ۲. ارکك. آناج مقابلی : بابا هندی، بابا انجیر. || آخو بابا، آغا بابا = آق صقاللی یاشلی وشایان حرمت آدم. || آق بابا. با : آق. || آنا بابا بر = لابوین (قارداش). || آنا بابا کونی = کیمسه‌نك آناسنی باباسنی آرامنه وقتی اولمدیغی وطانیمدیغی کون، محشر، بیوك مصیبت. || بابا اوجاغی = اجداددن منقول خانه. || اوکسزلر باباسی = یتیم و بیکسلره باقر خیرخواه ومنعم آدم. || بابادن بابایه = اباً عن جد، یوقری‌یه طوغری متسلسلاً : بابادن اوغله، اولاده = آشاغی‌یه طوغری متسلسلاً. || بیوك بابا = بیوك آتا، بیوك پدر، جد. || بابا یوردی = اجداددن منتقل بیوت واملاك. || طقوز بابالی = ولدزنا؛ جن فکرلی آدم.

بابا فینغو { سه. با : بابا فینغو.

بابا قوری { سه. طمارلری یان کسلمش عقیق جنسی. عین بقر.

بابا کوش { سه. زهرسز وایصلق چالار برجنس یلان.

بابالق { سه. ۱. پدرلك. ابوت. ۲. آخرت باباسی. ۳. اوکی پدر. ٤. قاش پدر. = ص. طوغری وصاف، حیله بیلمز، معتدل فکرلی وصافدرون: بابالق آدم.

بابالی { ص. صرعه‌سی وبرنوع جنتی اولان (زنجی).

بابایانه { ص. یاشلی ووقارلی آدمه یاقیشیر صورتده اولان: بابایانه طور. قیافت. = ح. یاشلی ووقارلی آدمه یاقیشیر بر صورتده : بابایانه کیینیور.

بابا یکیت { سه. یتیشمش دلیقانلی، تام قوت بدنیه‌سنی آلمش کنج. = ص. جسور، شجیع، دلیر.

بابا یکیتلك { سه. ۱. تام قوهٔ بدنیه. ۲. کنجلك، دلیقانلیق. ۳. جسارت، شجاعت. || بابا یکیتلك صاتمق = یالاندن جسارت کوسترمك.

بابلخانه { سه. [زبانزدی : بابولانه] بابل شهری قدیمی کبی فحشیات یری اولان آلفته‌لر محلی. فحشخانه.

بابونج { سذ. عر. [فا. « بابونه » دن معرب] نبا. پاپادیه. اقحوان. || بابونج کلبی = ایت پاپادیه‌سی.

بات { اسکی منشیلرمز « بیت بازاری » تعبیرینی قوللانمقدن اکثر ندکلریچون قاموسی آرایه‌رق عربیده بوکلمه‌یی بولمشلرسه‌ده، بونك معناسی « ضعیف، احمق، سرخوش » اولوب، مناسبت آلمدیغی کبی، بر آز مناسبت آلان « بتات » کلمه‌سی‌ده اوقدر نادردر، که بزم بیت بازارینه قدر دوشمه‌سی مأمول اوله ماز. بونك ایچون بواویدیرمه کلمه‌یی لغت کتابلرمزدن اخراجله، سویلدیکمز کبی « بیت بازاری » یازمقدن چکنمه‌ملییز.

باتاریه { یاخود بطاریه سه. ([فر. Batterie] ع. آلتی طوپ ایله عسکر ولوازمندن مرکب طاقیم : برباتاریه طوپ. || مج. سرت معامله، شدتلی تکدیر، آلابانده : باتاریه‌یی یمك. [الکتریق منظومه‌سنه، فرانسزجه‌ده باتاریه دینلیرسه‌ده، ترکجه‌ده دینلمز.]

باتاق { ص. [« باتمق » دن. بطاق یازماملی] ۱. باته‌جق، محو ونابدید اوله‌جق. قورتارلمسی ممکن اولمیان، امدسز :

باتاق مال؛ باتاق برشرکت. ۲. باتیجی، صویه باتان: قره باتاق. = سـ. ۱. باتیلان یر، چامورلی محل، وحل. ۲. حمام حوضی. ۳. حیوانلری صوقمغه مخصوص کوچك کول. ‖ قره باتاق = اوردکه مشابه صویه باتوب چیقار برجنس صو قوشی.

باتاقجی { ص. ویرمه‌مك نیتیله بورج آلان، ایشی باتاق اولان، طولاندیریجی.

باتاقجیلق { سـ. طولاندیریجیلق، ایشی باتاق اولمغله هرکسك‌ده مالی باتیران آدمك حالی.

باتاقخانه { سـ. دوام ایدن ساده‌دلانی صویمغه وبعضا بسبتون محو ایتمکه مخصوص قمارخانه وفحشیات محلی: اوراسی عادتا بر باتاقخانه‌در.

باتاقلق { سـ. باتاق محلی، باتیلان یر، چامورلق وپك صولاق محل، وحل: اوراده بر بیوك باتاقلق واردر؛ صیتمه‌نك اوکنی آلوب هوایی اصلاح ایچون باتاقلقلرك قوریدلمسی اقتضا ایدر.

باتاقلی { ص. باتاقلری وصولاق یرلری چوق (محل): باتاقلی اووه‌لرك تطهیری.

باترمق { فت. با: باتیرمق.

باتستهٔ { سـ. با: باتیستهٔ.

باتقین { ص. ۱. باتمش، چوکمش، چوکوك. ۲. دزور، دری. ۳. ایشی خراب. ٤. مفلس.

باتقینلق { سـ. ۱. باتوب چوکمش شیئك حالی، چوکوکلك. ۲. چقورلق، درینلك. ۳. مفلسلك، افلاس. ٤. ایشی خراب اولمقلق.

باتمان { یاخود بطمان. سـ. مایعات وحبوبات ایچون براولچی که محله کوره ایکی اوقه‌دن سکز اوقه‌یه قدر تخالف ایدر، من.

باتمق { مض: باتار. فل. ۱. بر شیئك ایچنه صوقلمق، آشاغی‌یه کیتمك، طالمق: صویه، یره، چاموره باتمق. ۲. کیرمك، حلول ونفوذ ایتمك: آیاغمه ایکنه دیکن باتدی. ۳. کیرر کبی حس اولنمق، آجیتمق: کوزمه برشی باتیور. ٤. افقدن آشاغی کیتمك، غروب، افول ایتمك: کونش باتدی؛ آی باته‌جق. ٥. غرق اولمق، دکیزك دیبنه چوکمك: کمی باتدی. ٦. محو ونابود اولمق، غائب اولمق: بتون مالی، ثروتی باتدی: فلان بانقه‌ده برقاچ بیك لیراسی باتدی. ۷. افلاس ایتمك، مفلس اولمق، برشیئنی قالمامق: اوآدم باتدی؛ فلان شرکت، بانقه باتمق اوزره‌در. ۸. انهزامه اوغرایوب محو ومضمحل اولمق: بتون بر فرقه باتدی. ۹. کورلمز وایشیدلمز اولمق، اثری قالمامق: اونك آدی باتدی. ۱۰. طالمق، مستغرق اولمق: بورجه، تره، آل قانلره باتمق. ۱۱. فنا تأثیر ایتمك، طوقنمق: اونك لقردیسی بکا باتماز. ‖ قندیل باتوب چیقمق = سوکنمك درجه‌سنده اولمق. ‖ چقتابجه‌ده افعال معاونه‌دن اولوب دوام واستمراری بیان ایدر: باغروب باتمق = باغروب یاتمق، طورمق.

باتمهٔ { سـ. باتمق فعلی. ا: باتمق.

باتور { یاخود باطور. سـ. ص. بهادر، قهرمان، جسور، بطل. [«بهادر» دن غلط کبی کورینیورسه‌ده، اصلی «بغادور» اولوب، فارسی «بهادر» لكده بوندن مأخوذ اولدیغی مرویدر.]

باتی { سـ. [«باتمق»دن] ۱. کونشك باتدیغی طرف، غرب، مغرب. ۲. غربدن اسن روزکار. ‖ باتی قره‌یل = غرب شمالی جهتندن اسن روزکار. ‖ باتی لدوس = غرب جنوبی جهتندن اسن روزکار.

باتیرلمق { فج. ۱. صوقلمق، ادخال ایدلمك: صویه، چاموره باتیرلدی. ۲. کیردیرلمك، حلول ونفوذ ایتدیرلمك: شیرینغه‌نك ایکنه‌سی درینك آلتنه باتیرلمیدر. ۳. غرق ایدلمك: دشمنك اوچ کمیسی باتیرلدی. ٤. محو وغائب ایدلمك: اوقدر ثروت جزئی زمانده نصل باتیرلدی. ٥. افلاسه سوق واجبار ایدلمك: او بانقه بویله معامله‌لاتله باتیرلدی. ٦. انهزامه اوغرادیلوب محو ومضمحل ایدلمك: قوماندانك درایتسزلکیله منتخب بر الای باتیرلدی. ۷. کلی ضرر وزیانه اوغرادلمق: اوآدم اورتاقلری طرفندن باتیرلدی.

باتیرمق { فت. ۱. صوقمق، بر شیئك ایچنه ایندیرمك، طالدیرمق: صویه، چاموره، یره باتیرمق. ۲. کیردیرمك، حلول ونفوذ ایتدیرمك: ایکنه، شیش باتیرمق. ۳. غرق ایتمك، مستغرق ایتمك: قپودان کمی‌یی باتیردی. ٤. محو ونابود ایتمك، غائب ایتمك: مالنی، ثروتنی باتیردی. ٥. افلاسنه سبب اولمق، افلاس ایتدیرمك: بو معاملات بانقه‌یی باتیره‌جقدر. ٦. انهزامه اوغرادوب محو ومضمحل ایتمك: تدبیرسزلکیله بر آلایی باتیردی. ۷. محو ایتمك، کلی ضرر وزیانه اوغراتمق: او آدمی اوغللری باتیره‌جقلردر.

باتیش { سـ. باتمق فعلی وطرزی. ا: باتمق.

باتیق { ص. باتمش، چوکوك: باتیق کوزلی.

باج { سـ. فا. وقتیله بر یردن بر یره نقل اولنان اشیا وامتعه‌دن آلنان رسم. [معنی اصلیسی ویرکی وخراجدر.]

باجاق { یاخود بجاق. سـ. ۱. عمومیت اوزره قالچه‌دن طبانه قدر اولان عضوه وبتخصیص قالچه‌دن دیزه قدر اولان قسمنه دینیر. حیواناتده اوك، آرت، قیچ باجاق. ۲. اویون کاغدلرینك اوغلان رسمنی حاوی اولانی، فانتی. ۳. برنوع آوکوپکی. ‖ آلاباجاق = سکیلی (آت). ‖ اکری باجاق، تلیچ باجاق = چارپق باجاقلی، احنف. ‖ شیطانك قیچ باجاغی = جفته‌لی یاراماز چوجق. ‖ باجاق قلمی = اینجیك کمیکندن دودوك.

باجاقسز { ص. باجاقلری وبویی قیصه، بویسز، قصیر.

باجاقسزلق { سـ. قیصه بویلیلق، قیصه بوی.

باجاقلی { ص. بویلی، یوکسك، اوزون. طویل القامه.

باجناق { یاخود باجاناق ویابجناق. سـ. [«باجی» دن مشتق اوله‌رق اصلی: «باجیناق»در. عربی وفارسیدن مرکب «باجناح» اولدیغنی قبول واویله تحریر ایتمك بیهوده کلفتدر.] بری برینه نسبتله ایکی همشیره‌نك زوجلری، عدیل: حضرت عثمان ذی النورین حضرت علی المرتضی ایله باجناق ایدیلر.

باجناقلق { سـ. ایکی همشیره تزوج ایتمش ایکی آدم آره‌سنده‌کی مناسبت وقرابت.

باجهٔ { تن. ۱. اوجاغك توتونی چکمك ایچون طامدن یوقاری چیقان قسمی: زلزله‌دن بتون اولرك باجه‌لری ییقلدی. ۲. تپه پنجره‌سی، کلبه وطاملره یوقاریدن ایشیق ویرمکه مخصوص دلیك؛ قپودن آتسه‌لر باجه‌دن دوشر = آیرلماز وقوغلدیغی حالده ینه کلیر معجزلر حقنده سویلنیر: قپو باجه = هرطرف؛ باش باجه‌دن آشمق = چوق بولانق. ۳. صویولی ولغم کبی تحت الارض شیئلرك یوقاریدن آچیلیر قپانیر دلیکی.

باجی { سـ. ۱. بیوك همشیره، آبله. ۲. قدملی ویاشلی قادین، آبله، قالفه. ۳. شیخ زوجه‌سی: باجی خانم. ٤. زوجه، رفیقه. [زوجلرك رفیقه‌لرینه تواضعکارانه ویردکاری اسمدر.]

باحث { ص. عر. [«بحث» دن سف.] بحث ایدن، بربحثی حاوی، برشیئه دائر معلومات وافاده‌یی جامع: زراعتدن باحث کتاب.

باحور { سـ. عر. [«بحر» دن] تموزده سنه‌نك اك صیجاق کونلری اولان معروف یدی کون وبوکونلرك صیجاغی: ایام باحور.

باختر { سـ. فا. غرب، مغرب، خاور مقابلی. [بعضاده باختر مشرق وخاور مغرب معناسیله قوللانلمشدر.]

باخصوص { ح. فا. [فا. با = ایله. عر. خصوص = تعیین] خصوصیله، خصوصاً، علی الخصوص، هله، اك زیاده.

باد { سـ. فا. یل، روزکار، ریح: باد صبا. ‖ باد بدست = الی بوش، صفرالید. ‖ باد پیماء = پك چابق یورین. [روزکاری اولچن.] ‖ باد رفتار = چابق یورین، سریع الحرکه. [روزکار یوریشلی.] ‖ باد هوا = با: بادهوا.

باد { یاخود بادا. فل. فا. [«بو.دن» فعلندن امر غائب صیغه‌سی] اولسون، اوله. [بعض ترکیبات فارسیه‌ده قوللانیلیر:] هرچه باد اباد = نه اولورسه اولسون.

بادات { سـ. ۱. شکرلی یرالماسی. ۲. دوز طبان.

باداش { باداشمق. با: باغداش، باغداشمق.

بادام { سـ. فا. بادم.

بادامی | ص. فا. بادم شكلنده: بادامی كوز.

بادانه | س. [ایتا.] دیوارلره اوریلان كیرج ویا آشی بویا شربتی: بادانه ایتمك. چكمك = دیوارلری بوشربتله بیاضلاتمق ویا بویامق. مج. ۱. افراط درجه‌ده‌-وریان دوز كون. ۲. سطحی تعمیر. برشیئك قصور ونقایصی ظاهرده كورنمیه‌جك صورتده یالاندن تزیینی.

بادانه‌جی | س. دیوارلری بادانه ایدن صنعتكار، بو صنعتله كچینن آدم.

بادانه‌جیلق | س. دیوارلری بادانه ایتمك صنعتی.

بادانه‌لاتمق | فت. بادانه ایتدیرمك: اوی قنغی بادانه‌جی‌یه بادانه‌لاتدیكز؟

بادانه‌لامق | فت. دیوارلره كیرج ویا آشی بویا شربتی چكمك، بادانه اورمق: بادانه‌جی اولری بادانه‌لار.

بادانه‌لی | ص. بادانه سورلمش. كیرج ویا آشی بویا شربتیله تلوین اولنمش: بادانه‌لی دیوارلر صحته الویریشلیدر.

بادبان | س. فا. [«باد»دن] یلكن، شراع: بادبان‌كشای عزیمت اولمق = عزیمت ایتمك.

بادرنه | س. [ایتا] مج. خلاطك آشینه‌جق یرینه صاریلان بز، خلاط صارغیسی.

بادره | سث. عر. ج: بوادر. [«بدور» دن سف.] ۱. بداهةً سویلیلوب خطادن غیر سالم سوز. ۲. آكسزین ظهور ایدن وقعه.

بادم | س. [فا. «بادام»دن. — اصل تركستان اهلینده بادم یتیشمدیكندن . و آهنكه ده اویمدیغندن، تركی‌الاصل عد اولنه‌ماز.] ایچی ویك تازه ایكن قبوغی دخی ینن ویاغی چیقاریلان معروف میوه كه باشلیجه اوچ نوعی اولوب قولای قیریلانه دیش یاخود ساقز، سرتنه طاش بادمی و آجیجه اولوب قرابیه‌سی و صابونی یاپیلان جنسنه‌ده آجی بادم دینیر. | بادم آغاجی = بو میوه‌یی ویرن آغاج كه اقالیم معتدله اشجارندندر. || بادم ازمه‌سی = ازلمش بادمله شكر مخلوطی. || بادم ایچی = بو میوه‌نك لبی، مغزی. || بادم پارمق = ابهام. || بادم حلواسی = بادمله یاپلمش حلوا. || بادم سوبیه‌سی = صویبلوب ازلمش بادمك صویی كه سوت كبی اولوب شربت یرینه ایچیلیر. || بادم كورك = تیلكی یاجه‌سی. || بادم یاغی = بادمدن چیقاریلان یاغ. = ص. بادم شكلنده، طولانی: بادم كوز، طیرناق.

بادمجك | س. بوغازده‌كی بزل، لوزتان، تر. -وقكسو. | بادمجك علتی = التهاب لوزتین.

بادملك | س. بادم آغاجلرینی حاوی محل، بادم آغاجی قوریلغی.

بادنجان | س. فا. تحریفله پاطلیجان دیدیكمز معروف سبزه.

بادنما | س. فا. [باد = یل. نما = كوستریجی] روزكارك جهتنی كوسترن آلت كه اولرك وسائر مرتفع محللرك اوستنه قونیر.

باده | س. فا. شراب، خمر، می، صهبا. || باده‌پرست = شرابه طاپار، عشرته پك دوشكون. || باده‌نوش = شراب ایچن. || باده نوش اولمق = شراب ایچمك: فلانك نامنه، صحتنه باده‌نوش اولدیلر. ادارهٔ اقداح ایتدیلر. عر.

بادهوا | س. ح. فا. [زبانزدی: بداوا] پاره‌سز، مجاناً، باش (بلاشی): بادهوا سركه بالدن طاتلیدر. || مج. پك اوجوز: بونی بادهوا آلمشسكز.

بادی | ص. س. عر. [«بدأ» یاخود «بدو»دن سف.] ۱. سبب اولان، ایجاب ایدن، اقتضا ایتدیرن، موجب، علت، سبب: اخلاقك ایلكی بادیٔ ترقیسی اولدی. ۲. ابتدا، اول. باش: بادیٔ امرده = اول امرده. ۳. ظاهر، علنی. آشكار: بادیٔ نظرده.

بادی | س. [فا. «بط» دن غل.] اوردك. = ح. اوردك كبی: بادی بادی یوریمك.

بادیا | س. آغزی یایوان طوبراقدن بیوك قاب كه كردل یرینه قوللانیلیر.

بادیه | سث. عر. ج: بوادی. چول، قیر. بیابان. صحرا، دشت. || بادیه‌پیما = چولده جولان ایدن، بدوی. || بادیه نشین = چولده ساكن اولان.

باذن‌الله | عر. تركیب. اللهك اذنیله.

بار | س. فا. ۱. یوك، آغرلق، ثقلت: بار اولمق = یوك اولمق، ثقلت ویرمك؛ باركران = آغر یوك، آغر وظیفه. ۲. دفعه، كره: هزاربار = بیك كره. ۳. یمش، میوه: برك و بار = یاپراقله یمش؛ بارآور = میوه‌دار، مثمر.

بار | ص. فا. [«باریدن» فعلندن سمص. — صتر. تشكیلنه كیرر.] یاغدیران، سرپن، صاچان، دوكن: اشك بار = كوز یاشی دوكن؛ كهر بار = جواهر سرپن، كوزل سوزلر سویلین.

بار | فل. چ. وار.

بار | مه. باغرمغی تصویر ایدر: بار بار باغرمق = چوق باغرمق.

باراته | س. [ایتا. Berretta] ۱. یوقاریسی ككیش بچه باشلق، كمیجی باشلغی. یكیچریلرده كیردی: بوستانجی، خاصكی باراته‌سی. ۲. بر جنس خروس ایبكی.

باراق | ص. اوزون توكلی، اوزون قیللی (چوقه، كبه یاخود آت، آو كوپكی).

باراقه | یاخود براقه. س. [فر. Baraque] تخته‌دن موقت مسكن وسائره، كلبه، صالاش، صوندیرمه: باراقه قورمق.

باران | س. فا. یاغمور، مطر.

بارانی | س. فا. [وغل: بارانیه] یاغمورلق.

بارباته | [ایتا. Parapetto] سم. قلعه قورقولغی.

باربود | س. یالكز زار ایله اوینانیلیر بر نوع قمار.

باربونیه | س. [ایتا.] قیرمزی‌یه مائل بر جنس لذیذ بالیق كه بیاضجه آلاجه جنسنه تكیر دیرلر. || نبا. برنوع فصولیه.

بارچاق | یاخود بالچاق. س. قلیج قبضه‌سنك لی محافظه ایتمكه مخصوص سپری.

بارچه | ص. چ. بتون، جمله، هپ.

بارچه | س. [ایتا.] بیوك صندال. سابقده جنك صندالی.

بارد | ص. عر. [«برد» دن سف.] ۱. صوغوق، سرد: ماءِ بارد. ۲. مج. لطافتدن عاری، ناخوش، صوغوق: بارد طور، معامله.

بارد | س. قاتی صمان.

بارداق | س. صو وشربت وسائره ایچمكه مخصوص جام وبلور ویا معدندن قولپلی ویا قولپسز قاب، مشربه. قوپه. [اصل قواب دیمك اولان «بار» دن مشتق اولمله اساساً قوابلیسنه دینلیردی.]

بارداقجی | س. بارداق یاپان و صاتان آدم.

بارده | س. [ایتا.] فوجیجی كسری وكوشتره‌سی كه فوجینك ایچنه كوره مقوس اولور.

بارز | ص. عر. [«بروز» دن سف.] ظاهر، عیان، آشكار.

بارس | س. با: پارس.

بارسام | یاخود وارسان. س. طرانونیه جنسندن واوندن كوچك برجنس بالیق كه شدتله چارپوب آجیسنه طیانلماز.

بارسامه | یاخود مارسمه س. [ر.] كوزل رایحه‌لی ولیمون یاپراغی كبی ككیش یاپراقلی برنبات كه یرله برابر اولوب، دیكلدیكی یرده توسع ایدر، و نانه كبی بعض یمكلره قونور.

بارش | بارشمق وسائره. با، باریش وسائره.

بارع | ص. عر. ث: بارعه [«براعت» دن سف.] ۱. تام، مكمل. ۲. ممتاز، فائق.

بارغام | س. لوركه بكزر برجنس بالیق.

بارق | س. عائله. خانمان: اوبارق صاحبی = متأهل، اهل وعیال صاحبی. [همان دائما «او» ایله برابر قوللانیلیر.]

بارقلانمق | فل. اوبارق صاحبی اولمق، اولنوب اهل وعیال ایدنمك.

بارقه | سث. عر. شیمشك، یلدیرم پارلدیسی.

بارقه | س. [ایتا. Barca] بیوك صندال، فلوقه (فلك).

بارقه‌جی | س. بارقه دینلن بیوك صندالی قوللانان آدم، صندالجی، قایقجی.

بارك‌الله | عر. تركیب. الله مبارك ایتسین. مقام تحسین وتعجبده ماشاءالله ولوحش الله كبی ایراد اولنور دعادر. اكثریا آلتنه «زهی» كلمه‌سی بولنور: بارك الله! زهی كوكبهٔ عالی‌العال!

بارگاه | یاخود باركه. س. فا. [بار = رخصت. گاه،

گه = محل] رخصتله كيريله جك محل، كيرمك ايچون اذن ايستنيلن ير، عتبه، سده، دركاه: باركاه پادشاهی. || مج. باركاه كبريا = حضور رب العالمين.

باركش { ص. فا. [بار = يوك. كشيدن = چكمك] يوك چكيجی، يوك قالديران، آغر شيئلر طاشيان.

بارگير { ص. فا. [بار = يوك. گرفتن طوتمق، قالديرمق] يوك طوتيجی، يوك قالديران، يوك طاشيان [حيواناته و حماللره و آرابه وكمی كبی شيئلره اطلاق اولنور.] = س. تر. [تلفظی: بيگير] اكمش آت، اسب، فرس. [كرك يوك كرك بينك وقوشی ايچون اولسون.] با: بيگير.

بارگيرجی { س. با: بيگيرجی.

بارلام { س. اسقارموس آزمانی باليق.

بارمق { فت. محافظه ايتمك، امين بريره صوقمق، بارينديرمق م. = فل. چ. وارمق.

بارنمق { بارنديرمق. با: بارينمق، بارينديرمق.

بارو { س. فا. ۱. قلعه ديواری، حصار برجی، سور. ۲. صيغينه جق ير، ملجأ. سپر.

باروت { س. [يو. Πυρίτης] كهرجله ايله كوكورت وكومورden مركب بر مادهٔ مشتعله كه توز حالنده اولوب عموميتله اسلحهٔ ناريه ده وطاش قيرمق كبی ايشلرده قوللانيلير. || مج. چابق آتش آلير، حدت وشدته مستعد. || پنبوق

باروودی = باروت كبی پارلار اجزالی پنبوق. || باروت قپانغی = مهمات آرابه سی. || باروت قپانغی، كرته سی = باروت اولچيسی.

باروتچی { س. باروت ياپان، باروت فابريقه جيسی: باروتچی باشی = سابقده باروت اعمالی متعهدی.

باروتخانه { س. ۱. باروت اعمال اولنان ير، باروت فابريقه سی. ۲. باروتك وضع و حفظ اولنديغی ير.

باروتلق { س. باروت قودقلری قوطی وسائره. باروت محفظه سی.

بارودی { ص. باروت رنكنده، قويو زيتونی.

بارور { ص. فا. ۱. يمش ويرن، ميوه دار، مثمر. ۲. مج. فائده يی موجب، حسن نتيجه يه منجر، نافع.

بارومتره { يا بارومترو. س. [يو. Βαρόμετρον دن مأخوذ فر. Baromètre دن] هوانك ثقلتنی مقايسه وتبدلات هوائيه يی اولدن تعيين ومحلك ارتفاعنی كشف ايتمكه مخصوص آلت، مقياس الهوا، ميزان الهوا.

باریء { صف. عر. [«برء»دن سف.] ياراديجی، خالق، آفريننده. = سف. حق جل وعلا حضرتلری: باری تعالی.

باری { د. فا. هيچ اولمازسه: ايش كورمزسه ڭ باری كورلدی ايتمه. [عو. باريم.]

باريش { س. اوزلاشمه، باريشمه، ترك مخاصمه، مصالحه: باريش ايتديلر = باريشديلر، مصالحه ايتديلر.

باريشديرمق { فت. مصالحه ايتديرمك، اصلاح بين ايتمك، اوزلاشديرمق. || مج. رنك وسائره يی موافقت ايتديرمك، اويديرمق، امتزاج ايتديرمك.

باريشديرمه { س. مصالحه ايتديرمه، اصلاح بين.

باريشديريجی { ص. باريشديران، ايكی مخاصم بيننده صلح ايتديرن.

باريشمق { فش. ترك مخاصمه ايتمك، مصالحه ايتمك.

باريشمه { س. باريشمق فعلی، مصالحه، ترك مخاصمه.

باريشيق { ص. باريشمش، مصالحه ايتمش، صلح ومسالمتده بولنان: شمدی باريشيقدرلر. || مج. اويغون، موافق، بربرينی طوتار (رنك وسائره). = س. باريشمه، صلح، مصالحه، مسالمت، آشتی.

باريشيقلق { س. باريش، باريشيق، صلح، مصالحه.

باريك { ص. فا. اينجه، دقيق، رقيق: باريك ميان = اينجه بللی.

باريلك { د. باری، هيچ دكلسه، هيچ اولمازسه. [باری استعمالی افصحدر. عو. باريلكم.]

بارينمق { فت. تق. قورونمق، محافظه وحمايه ايتمك [اليوم بارينديرمق مستعملدر.] = فل. سپر آلتنه كيرمك، محافظه اولنمق. [اليوم بارينمق مستعملدر.]

بارينديرمق { فت. سپر آلتنه آلمق، محافظه وحمايه ايتمك، قورومق.

بارينمق { فط. سپر آلتنه كيرمك، صوقيلوب التجا ايتمك، صيغنمق، تحفظ ايتمك.

باريوم { س. [لا. Barium] كيم. اجسام بسيطه دن برجسم.

باز { ص. فا. ۱. آچيق، مفتوح كشاده: سرباز = باشی آچيق. ز. ۲. [«باختن» فعلندن سمص. اوينايان، تشكيله كيرر: اوينايان: قمارباز = قمار اوينايان.

باز { س. فا. طوغان دينلن يير تيجی قوشكه آو طوتمغه آليشديريلير.

بازار { س. فا. [باز = كری. آوردن = كتيرمك. — غا: پازار.] ۱. آليش ويريش، اخذ واعطا، دادوستاد: بازار اوله = آليش ويريش اصحابنه تحيه مقامنده ايراد اولنور دعادر. ۲. آليش ويريش يری اوستی آچيق محل كه هركون ويا ايام مخصوصه سنده هركس صاتهجغنی اورايه چيقاروب بازارلقله ويا مزايده ايله صاتار، سوق: آت بازاری، طاوق بازاری، باليق بازاری، چيچك بازاری، صالی، پنجشنبه بازاری. ۳. فيأت قرارلاشديروب اخذ واعطاده اويوشمق ايچون اولنان معارضه وياچكشمه، بازارلق: بازار ايتمك، بازار بوزمق. || بازار باشی = بازارده كهيالق كبی بروظيفه سی اولان آدم. || بازار بوزمق = نفاق قومق، اضرار ايتمك. || بازاره قالديرمق = صاتمق، صاتمغه چيقارمق. || بازار قايغی = اجرتله هركسك اشياسنی آلوب نقل ايدن بيوك قايق. || بازار كسمك = فيأت قرارلاشديرمق. || بازار ياپمق = ايش دوزلتمك، اصلاح ايتمك. || شكار بازاری = كوتری ومقطوع بازارلق.

بازار { س. هفته نك برنجی كونی كه وقتيله بازارقورلمغه مخصوص بولنمش اولديغيچون بواسمله شهرت بولمشدر، بازار كونی. يوم الاحد، يكشنبه.

بازار ايرتسی { س. هفته نك ايكنجی كونی، بازار كوننده صكره كلن يوم الاثنين، دوشنبه.

بازارجی { س. معين كونلرده قوريلان بازارلره دوام ايدوب آليش ويريش ايدن، بازاقه قوران اصناف، اهل سوق.

بازارلاشمق { فش. فيأت كسمه ده چكيشه رك اويوشمق، بازارلق ايتمك.

بازارلق { س. آليش ويريشده فيأت كسمك ايچون چكيشمه: بازارلق ايتمك = چكيشه رك فيأت قرارلاشديرمق، فيأت خصوصنده چكيشمك؛ بازارلق كسمك = فيأتی قرارلاشديرمق؛ بازارلق اويمق = موافقت حاصل اولمق: بازارلق اويه مامق = قرار ويريله مه مك.

بازرگان { س. فا. [اصلی: بازارگان] تاجر، تجار، آليش ويريش ايدن اصناف. — افندی وآغا يرينه يهوديلره اطلاق اولنور عنواندر. || بازركان باشی = سابقده شهبندر، تجار وكيلی. || آياق بازركانی = اشيا كزديروب صاتان، صاتيجی، بوغچه جی. || قورقاق بازركان = متردد آدم.

بازرگانلق { س. تجارت، آليش ويريش ايدن اصنافك حال وشانی.

بازكون { بازكونه. با: وازكو، وازكونه.

بازلاماج { ياخود بازلامباج. س. طاتليسی بول قالين ساج كوزله سی.

بازله { سش. عر. [«بزل»دن سف.]] جرا. كوكس وقارنك ايچنده حاصل اولان غاز وياصو شيئلرينك محفظه سنی دلمكه مخصوص بوری ايچنده محفوظ برنوع ميل.

بازن { ياخود پازن. س. [فر. Basin] شالی طوقومه سی طرزنده طوقنمش تويلی ويا تويسز يومشاقجه بز ويا باصمه: تويلی، تويسز بازن: بازن باصمه سی.

بازو { س. فا. قولك اوموز ايله ديرسك آره سنده كی يوقاری قسمی، قراجه، عضد.

بازوبند { س. فا. [بازو = قول. بندن = باغلامق] زينت وياقوت ايچون قوله باغلانان كومشدن ويا صيرمه ايله ايشلنمش مشيندن محفظه كه اكثريا ايچنده برنسخه ويا برسورهٔ شريفه و سائره بولنور.

بازی { س. فا. اويون. ز.

بازیچه (س. فا. اویونجاق، چوجق اویونجاغی.

بَأس (سذ. عر. ضرر، محذور: بونده بأس یوقدر، بر بأس کورمیورم. [قوت وشدت وعذاب معنالریله لسانمزده پك مستعمل دکلدر.]

باستارده (س. [ایتا. Bastarda] بح. بر جنس کوچك کمی، قادرغه‌نك کوچکی. ‖ بح. کمینك باشنده‌کی افقی دیرك.

باستون (س. [ایتا. Bastone] دکنك، عصا، ال دکنکی، آلافرانغه ظریف دکنك.

باسِط (صذ. عر. [«بسط» دن سف.] تش. بر عضوی اوزادوب آچان (عضله).

باسور (سذ. عر. مایه‌سیل، قالین باغرصاغك التهابی سببیله جراحت و قان کلمسی: قانلی. بالغملی باسور.

باسوری (ص. عر. (: باسوریه. ط. مایه‌سیله متعلق.

باش (س. ١. انسان و حیوانات جسمنك اڭ یوقاری قسمی که بینی وکوز، قولاق، آغز، بورن کبی حواس آلتلرینی حاوی اولمغله بدنك اڭ مهم قسمیدر، رأس، سر، کله، قفا: انسان باشی، آت باشی. ٢. بر شیئك اڭ یوقاریسی، تپه، ذروه، رأس: طاغ باشی. ٣. اوج، دوکمه شکلنده تپه: ممه، چبان باشی. ٤. کنار، اوج: کوپری باشی، چارشی باشی. ٥. برشیئك باشلادیغی یر، مبدأ، منبع: صو باشی. ٦. طوپ وکله صورتنده شیء: برباش شکر، بر باش پنیر، برباش صوغان. ٧. هر شیئك اوکدن اولان کناری، قیچ مقابلی: کمی باشی: بو شیئك باشی نه طرفده‌در؟ ٨. یوقاری‌یه، صدره کلن جهت: یتاغك، اوطه‌نك، سفره‌نك باشی. ٩. مبدأ، اول، ابتدا، باشلانغیج: آی باشی، سنه باشی. کتابك باشی. ١٠. جانلی حیوان عددی. رأس: بش باش صیغیر، ایکیوز باش قویون. [رأس دها مستعملدر.] ١١. رئیس، آمر، برنجی: بلوك باشی، آشجی باشی. ١٢. عقل، فکر، ذکا. ١٣. زبده. قیماق: سوت، یاغ. بال باشی. ‖ باش آجمق = بددعا ایتمك. ‖ باش آشاغی = ١. ترسنه دونمش، معکوس. ٢. نهرك منصبنه طوغری. مقابلی: باش یوقاری. ‖ باشدن آشمق = پك زیاده اولمق، پك چوغالمق. ‖ باش آغریسی = باشه عارض اولان آغری، صداع: و مج. تعجیزی موجب فائده‌سز ونافله ایش، غائله. ‖ باشنی آلمق = ١. قورتلمق، تنفسه وقت بولمق. ٢. قاچمق، اوکنه کلن طرفه قاچوب کیتمك. ‖ باش اوجی = پك یاقین محل: باشی اوجنده = یانی باشنده: باش اوجندن آیرلمدی. ‖ باش اورتیسی = قادینلرك باش وبوین و کردانلریله صاچلرینی اورتدکلری بز. ‖ باش اورمق = مراجعت ایتمك. ‖ باشه اورمق = سرسملك ویرمك. ‖ باش اوستنه = بکی، علی‌الرأس والعین. ‖ (آته) باش اوکرتمك = تعلیم ایتمك. ‖ باش اولمق = بجرلمك، باشه چیقمق. ‖ باش ایتمك = ١. غلبه چالمق. ٢. (حسابی) طوپلامق. ‖ باشدن ایتمك = نزول اصابت ایتمك. ‖ باش باشه ویرمك = محرمانه مذاکره ایتمك، کیزلیجه قونشمق. ‖ باشه باش = تمامی تمامنه: حساب باشه باش کلدی. ‖ باشدن باشه = براوجدن براوجه، سرابا. ‖ باش باغلامق = ١. انتساب ایتمك. ٢. (نبات) حبه ویرمك: باشاقلانمق. ‖ باشنی باغلامق = اولندیرمك. ‖ باش بلاسی = باشه بلا اولان آنغاریه ومشکلاتلی ایش. ‖ باشی بوزوق = غیر منتظم عسکر. ‖ باشی بوش = ١. بوش کزن، سرسری. ٢. باغلانمامش. ‖ باشه چیقمق = میسر اولمق، موفق اولمق، بجرمك. ‖ باشدن چیقمق = آزمق. ‖ باشدن چیقارمق = آزدیرمق. ‖ باشی خوش اولمامق = خوشلانمامق، راحت اولمامق. ‖ باشدن، یکی باشدن = ابتدادن، یکیدن، ازسرنو. ‖ باشندن قره ایتمك = کمی تهلکه حالنده باشنی قره‌یه اوروب ساحله اوتورمق. ‖ باشدن داومق = دفع ایتمك. ‖ باشدن آیاغه، طیرناغه = بتون، تکمیل، سرابا. ‖ باش طاشه کلمك = فلاکته اوغرایوب ندامت ایتمك. ‖ باش قالدیرمق = سرکشلك ایتمك. ‖ باش قالدیرمامق = پك مشغول اولمق، آرەلق بوله‌مامق. ‖ باشه قاقمق = یاپیلان ایلکی یوزه اورمق. ‖ باش قومق = فدا اولمق، وقف وجود ایتمك. ‖ باشه یکمك = تصدر ایتمك. ‖ باشه کچیرمك = اوکه آلمق، یوقاری‌یه چیقارمق. ‖ باشه کلمك = دوچار اولمق، اوغرامق: باشه کلن چکیلیر. ‖ باش کوسترمك = ظهور ایتمك. ‖ باش کوز یارمق = بجره‌مه‌مك، یوزه کوزه بولاشدیرمق. ‖ باش ویرمك = چیقمق، ظاهر اولمق. ‖ باش یمك، باشك اتنی یمك = برشیء طلبنده اصرارله تعجیز ایتمك. ‖ باشنه = بهر: آدم باشنه = بهر آدمه: او باشنه = بهر اوه. ‖ باش یرینه کلمك = راحت ایتمك. ‖ آچیق باش = باشنك تپه‌سندن قیللری دوکلمش، اصلع. ‖ آغر باشلی = تمکینلی، وقور. ‖ آقچه باشی = آقچه فرق، اسقونطو. ‖ آلت باشنده، اوست باشنده. با: آلت، اوست. ‖ اوست باش = قیافت. ‖ ایش باشی = ایشجیلرك رئیسی، قالفه. ‖ ایش باشنده = ایشنه نظارت ایده‌جك حالده. ‖ بالطه باش = اوکی بالطه کبی دوز یعنی سیوری اولمیان واپور. ‖ بر باشدن = بر اوغوردن، بردن. ‖ بر باشنه، یالکز باشنه = کندی کندینه، یالکز، آرقداشسز. ‖ پك، دیك باشلی = معند. ‖ تیمورباش، دمیرباش = کرا ایله ویا التزامه ویریلن بر ملك ویا فابریقه و سائره‌ده ینه تسلیم ایتمك شرطیله کراجی ویا ملتزمه براقیلان آلات وادوات واشیا وسائره. ‖ عقلی باشنده = عاقل ومتبصر، سرسم اولمیان. ‖ قوش باشی = ١. ایری پارچه‌لی قار. ٢. اوفق پارچه‌لی کباب. ‖ قیچ باشی = اوزون سلسله سویلنیر کوپلی شرقیسی. ‖ کندی باشنه = خودبخود، مستقلاً. ‖ یانی باشنده = تا یاننده، اتصالنده.

باش (ص. ١. رئیس، برنجی، اول: باش قوماندان، باش کاتب، باش محرر، باش امام، باش وکیل، باش چاوش، باش قادین. [کتابتده فارسی «سر» ه تحویل ایتمکی ترجیح ایدنلر واردر: سرکاتب، سرمحرر کبی.] ٢. باشلیجه، اڭ مهم: باش ایشمز بودر. ‖ باش پارمق = ابهام.

باشارلمَق (مج. باشه چیقارلمق، بجرلمك. تسویه اولنمق.

باشارمق (فت. [«باش» دن] باشه چیقارمق، بجرمك. تسویه ایتمك، اتمام واکمال ایتمك.

باشاق (س. [«باش» دن] اکین باشی، سنبله، خوشه: باشاق باغلامق. طوتمق = (اکین) باشاق حاصل ایتمك، باشاقلانمق.

باشاقجی (س. اوراق زماننده دوکیلوب تارلاده قالان باشاقلری طوپلایان فقیر، کیمسه‌لك طوپلایان، خوشه‌چین.

باشاقلانمَق (فل. (اکین) باشاق حاصل ایتمك، باشاق طوتمق، باغلامق.

باشاقلی (ص. ١. باشاغی اولان (اکین). باشاق طوتمش. ٢. باشاق رسمنده (اوق).

باشبوغ (س. عساکر غیر منتظمه قوماندانی. مر.

باشترده (س. اسکیدن برنوع حرب کمیسی. با: باستارده.

باشتنه (س. اراضیء امیریه‌دن باطبو ارثاً انتقال ایدن تارله.

باشچغز (س. کوچك چبان اوجی.

باشجی (س. قویون باشلرینی پیشیرن ویا صاتان آدم. = ص. ایشك باشنده بولنان، آمر: بیك ایشجی برباشجی.

باشسز (ص. ١. باشی اولمیان، بیسر. ٢. آمری اولمیان، آمر طانیمیان، رئیسسز.

باشسزلق (س. باشی ورئیسی اولمیان هیئتك حالی.

باشقه (یاخود بشقه. ص. ک. [«باش» دن، کندی باشنه، باشلی باشنه] ١. دیکر، غیری، آخر، سائر. اوزکه: باشقه آدم، باشقه ایش، باشقه یرده، باشقه دفعه. ٢. باشقه درلو، دیکر کون، فرقلی: او ایش باشقه‌در. ‖ باشقه‌سی = دیکری، غیری، دیکر بری: باشقه‌لری = دیکرلری، دیکر آدملر. ‖ . . . دن باشقه = استثنا بیان ایدر غیراز، سوی: بندن باشقه بونی هرکس ایشیتدی: بوندن بشقه یوقدر. ‖ باشقه باشقه = آیری آیری، منفرداً.

باشقه‌جه (یا بشقه‌جه. ح. ١. آیریجه، آیری اوله‌رق، منفرداً، مستقلاً: او باشقه‌جه کلدی. ٢. مخصوصاً، رأساً،

صورت مخصوصه‌ده : سزك ایچون باشقه‌جه کتیرده‌جکم .

باشقه‌لاشمق (یا بشقه‌لشمق . فل. باشقه‌درلو اولمق، دکیشمك، تغیر ایتمك، دیکر کون اولمق : بن کورمه‌لی بو آدم باشقه‌لاشمش .

باشقه‌لق (س. مغایرت، اختلاف، مخالف .

باشلاتمق (فت. ۱. بدأ ایتدیرمك: اوراغی بیتیردیلر بو کون خرمنه باشلاته‌جغم: جغرافیادرسنه باشلاتدم. ۲. (چوجغی) مکتبه ویرمك. تحصیله بدأ ایتدیرمك : چوجغی مکتبه باشلاتدی .

باشلامق (فت. [« باش » دن] بدأ ومباشرت ایتمك، شروع ومباشرت وآغاز ایتمك : ایشه، درسه، یمکه باشلادی : دها باشلامدق .

باشلامه (س. بدأ، مباشرت، آغاز، شروع .

باشلانغیج (س. ۱. بدأ ومباشرت ایتمه، افتتاح، مبدأ . ۲. مقدمه، دیباجه .

باشلانلمق (مج. بدأ ایدلمك : بورادن باشلانیلیر.

باشلانمق (مج. بدأ ایدلمك، مباشرت اولنمق ، بو ایشه باشلاندی: یارین درسه باشلانه‌جقدر. = فل. باش پیدا ایتمك، باش باغلامق، یوارلانمق، مدور اولمق : لاخنه باشلانمغه باشلادی .

باشلانمه (س. ۱. بدأو مباشرت اولنمه. ۲. باش باغلامه، مدور اولمه .

باشلایش (س. باشلامق فعلی وطرزی. بدأ، مباشرت .

باشلایجی (ص. باشلایان، بدأ ومباشرت ایدن .

باشلق (س. ۱. ریاست، سرکرده‌لك، آمریت . ۲. نق. [ج: باشلیغ] رئیس، آمر .

باشلق (س. ۱. باشی یاغموردن محافظه‌یه مخصوص یاغمورلغه مربوط ویا آیری اورتی، قوقولته : قاپوت، مشمع باشلغی. ۲. حربده باشی اوق وقلیجدن محافظه‌یه مخصوص سپر، طوغلغه، مغفر، خود . ۳. دیرك باشی، تپه‌لك. ٤. آتك باشنی واکه‌سنی محافظه‌یه مخصوص قلیف .

باشلی (یا باشلو. ص. ۱. باشی، تپه‌سی اولان. ۲. یووارلاق، طوپ، مدور : باشلی لاخنه . ۳. اساسلی، اهمیتلی : اك باشلی الشمز. ٤. ایلری کلن، باشه کچن، متحیز : بللی باشلی . ۵. سیله اولمیان، طوروقلامه : باشلی اولچك . || باشلی باشنه = کندی باشنه، مستقلاً .|| بیوك باشلی = عقللی، ذکی .

باشلیجه (یاخود باشلوجه. ص. اك اهمیتلی، اك اساسلی، اك معتنا : سعدینك باشلیجه تألیفاتی کلستانیله بوستانیدر. = ح. اك زیاده، اك اول : او باشلیجه بو ایشله مشغول اوله‌جقدر.

باشماق (یاخود باشمق. س. آیاق قابی، خف ، کفش، پاپوش .

باشماقجی (س. آیاق قابی یاپان آدم، خفاف .

باشماقلق (س. وقتیله سلطانلرك تخصیصاتی ، خاص آربه‌لق .

باشنمق (فل. [« باش » دن] قارشی طورمق، دیك کلمك، معندلك ایتمك .

باشه (یاخود بشه. س. ایلری کلن، متحیز .

باصاریق (س. ۱. چولها دستکاهنك ایاقلغی. ۲. پیانو ایاقلغی کبی چفته آیاقلق .

باصامق (یاخود بصامق. س. مردیون پله‌سی، قدمه: قرق باصامق مردیون؛ باصامق طاشی .

باصان (س. قره باصان = آغرلق، کابوس .

باصدی (س. ۱. ات صویی ویا قیمه‌ایله پیشمش سبزه : بامیه، قباق باصدیسی: کول باصدی = اسقره‌ده پیشن ات، برزوله. ۲. بر شیئك اوزرینه باصان : قاش باصدی = قاشك اوزرندن کچه‌جك صورتده باشه مائلاً باغلانان عصابه: دال باصدی = آغرلغیله آغاجك دالنی باصدیره‌جق صورتده ایری کراز و سائره .

باصدیرلمق (مج. ۱. باصق آلتنه قونمق، ازدیرلمك : آصمه یاپراقلری فوچی ایچنه باصدیریلیر. ۲. طبع ایتدیرلمك : بو کتاب ایلك دفعه اوله‌رق باصدیریلیور. ۳. سوگندیرلمك: یانغین باصدیرلدی.

باصدیرمق (فت. ۱. بالواسطه باصمق، ازدیرمك: بو طوپراغی آیاقله باصدیرملی. ۲. بالواسطه باصمق، طبع ایتدیرمك : بر اوفاق کتاب باصدیردم. ۳. سوگندیرمك، اطفا ایتمك : یانغینی باصدیردیلر. ٤. غلبه چالمق، کچمك، تفوق ایتمك : حیله‌کارلقده آرقداشلرینی باصدیردی. ۵. اورت باس ایتمك، صاقلامق، مسکوت عنه کچیرمك : اونك قباحتلرینی باصدیردیلر .

باصدیرمه (س. ۱. باصدیرمق فعلی. با: باصدیرمق. ۲. طوز وچمنله باصدیریلوب ایسده ویا کونشده قوریدلمش ات : قیصریه باصدیرمه‌سی. || مج. باصدیرمه‌سنی چیقارمق = چوق دوکمك .

باصر (ص. عر. ؤ : باصره [« بصر » دن سف.] کورن، کوریجی: قوهٔ باصره = کورمك خاصه‌سی .

باصرغنمق (فل. آغرلق باصمقله مضطرب اولمق، کابوسه طوتلمق .

باصره (س. ؤ. عر. ۱. کورمك قوتی، رؤیت خاصه‌سی، قوهٔ باصره. ۲. کوز، عین، چشم .

باصریق (س. انکاری طاشله باصدیرلمش آلچاق چادیر .

باصقی (س. ۱. باصوب صیقه‌جق، تضییق ایده‌جك شیء، منکنه، جندره، معصره. ۲. صیق، تضییق : باصق آلتنده اولمق. ۳. باصان، آغرلق ویرن شیء : صبان باصقیسی ٤. قالب، تمغا.

باصقیج (س. نردبان (مردیون)، باصامق، سلم .

باصقیجی (س. تولبند اوزرینه قالب باصان .

باصقین (ص. ۱. آغر، ثقیل. ۲. باصوب کچن، غالب. فائق، اوستون : بو دیسی اوزرینه باصقین چیقدی. = س. آکسز هجوم، بردن باصوب غافل طوتمه، شبیخون. || باصقین ویرمك = هجوم ناکهانی‌یه اوغرامق، قباحت ایشلرکن طوتلمق.

باصلمق (مج. فل. ۱. آیاقله چیکنتمك، پامال اولمق: باصلمش طوپراق. ۲. ازلمك، صیقلمق، تضییق اولنمق : اوزوم، زیتون، انجیر باصلدی. ۳. هجوم ناکهانی‌یه اوغرامق، طوتلمق: دشمنی کیجه باصمشلر. ٤. طبع اولنمق، دستکاهه وضع وتمثیل اولنمق: فلان کتاب یکیدن باصلیور. ۵. سوگندیرلمك، اطفا اولنمق : یانغین، آتش باصلدی. ٦. تسکین اولنمق، کسب سکون ایتمك، طورمق: روزکار باصلدی. ۷. تمغا و قالب اورلمق : بو تولبند ایی باصلیر .

باصلمه (س. باصلمق فعلی. با: باصلمق .

باصلی (ص. باصلمش، تمغا و قالب اورلمش ویا طبع اولنمش، مطبوع : باصلی تولبند، کتاب .

باصلیش (س. باصلمق فعلی و طرزی : بو نصل باصلیش؟

باصمق (مض: باصار. فت. ۱. آیاقله چیکنمك، پامال ایتمك : بورایه باصمایك. ۲. آغرلق ویرمك، تضییق ایتمك : صندیغك ایچنده اشیایی باصه‌رق یرلشدیرملی. ۳. قالب اورمق : تولبندی باصمق؛ مهر باصمق. ٤. طبع وتمثیل ایتمك، دیزلمش ویا لیطوغرافیا طاشنه کچیرلمش یازی‌یی ماکینه ودستکاهده کاغده کچیرمك : کتاب، غزته باصمق. ۵. بردن بره هجوم ایتمك، آکسزین اوستنه وارمق: کیج وقتده مسافرلر باصدیلر. ٦. قباحت ایشلرکن اوستنه واروب طوتمق : بر قلبزنك اوینی باصمشلر. ۷. قولوچقه اوتورتمق: بر طاوق باصدم. ۸. اورمق، قومق : ال باصمق. ۹. اورمق، ضرب ایتمك : طپاق باصمق. ۱۰. یاتیروب بوغازلامق، ذبح ایتمك: صیغیر باصمق. = فل. ۱. آیاقده طورمق : ایکی یاشنده چوجق دها باصمیور، یکی باصمغه باشلایور. ۲. چوکمك، اوتورمق : بو بنانك بر طرفی باصمش. ۳. کلمك، طوتمق، مسلط اولمق، غلبه ایتمك : آتش باصدی، حرارت باصدی، اویقو باصدی، آغرلق باصدی. || آیاق باصمق. ۱. کیتمك. اوغرامق : بر دها اونك اوینه آیاق باصمیه‌جغم. ۲. اصرار ایتمك : کیتمه‌مکه آیاق باصیور. || آغر باصمق = ۱. یاواش یورتمك. ۲. اهمیتنی کوسترمك. || آغرلق باصمق = کابوسه طوتلمق. || آل باصمق = لحوسه‌لره

مساط اولان بر نوع بیلانجفه طوتلق. || آی باصمق = آی باشی طوتمق، تحنن ایتمك. || آیاقلر یره باصمامق = چوق سوینمك. || ال باصمق = یمین ایتمك. || ایز باصمق = ایز تعقیب ایتمك. || باغره باصمق = قوجاقلامق. || بام تلنه باصمق = حدتلندیرمك. || چوروك تخته‌یه باصمق = شبهه‌لی و مخاطره‌لی ایشه کیریشمك.

باصمه { سـ. ١. باصمق فعلی. ٢. بیاض طوقونوب بعده رنك وچیچکلری باصلش اینبوق اینجه منسوجات: انکلیز باصمه‌سی. ٣. طباعت، طبع: حروفات باصمه‌سی = تیپوغرافیه؛ طاش باصمه‌سی = ایطوغرافیا؛ قالب باصمه‌سی = استره‌ئوتیپ. = صـ. باصلمش، طبع اولنمش، مطبوع: باصمه کتاب. یازمه مقابلی. || باصمه قالب = عیناً صورتی چیقارلمش، طبق طبقنه تقلید: فاعل ویا عاملنك اثر ذکاسی منضم اولمیان ایش.

باصمه‌جی { سـ. ١. تولبنده او زرینه قالب باصان آدم. ٢. مطبعه‌جی. ٣. باصمه یاپان وصاتان آدم.

باصمه‌جیلق { سـ. باصمه‌جی صنعتی. با: باصمه‌جی.

باصمه‌خانه { سـ. طبعخانه، مطبعه، دار الطبع.

باصیش { سـ. باصمق فعلی و طرزی. با: باصمق.

باصیق { صـ. ١. آلچاق وصیقندیلی: باصیق او: بو اوك آشاغی قاتی پك باصیقدر؛ طاوانی باصیق. ٢. طار: باصیق آلن. ٣. پلتك: باصیق دیل. = حـ. پلتك: باصیق سویلك.

باصیقلق { سـ. ١. آلچاقلق، ارتفاع اکسیکلکی. ٢. پلتکلك: دیل باصیقلغی.

باطل { صـ. عر. ؤ: باطله [« بطلان » دن سفـ.] ١. صحت و حقیقته مغایر، غیر صحیح، حق مقابلی: دین باطل، اعتقادات باطله. ٢. بوش، بیهوده، نافله: فکر باطل.

باطن { صـ. عر. ؤ: باطنه. [« بطن » دن سفـ.] ایچ، داخلی، کیزلی، ظاهر مقابلی: حواس باطنه. = سفـ. عر. ١. ایچ یوز، داخل: باطنی ظاهرینه بکزه‌مز. ٢. سر، راز: باطنه واقف = اهل عرفان؛ اهل باطن = اسرار الهیه‌یه واقف عارفلر.

باطناً { حـ. عر. ایچ یوزدن، داخلاً، سراً.

باطنی { صـ. عر. ؤ: باطنیه. ١. ایچ، داخلی: حواس باطنیه. ٢. سر و حقیقته منسوب ومتعلق، ظاهری مقابلی: آیت کریمه‌نك معنای باطنیسی؛ حقایق باطنیه‌یه واقف. || باطنیه = مذاهب باطله وضاله‌دن بریدر. صفات الهیه‌یی تشکیك ایدرلر. کویا آیات کریمه‌نك معانئ باطنه‌سنی کندی زعملرنجه اخذ ایدوب معانئ ظاهره‌سنی ترك ایتدکلری ایچون بو نام ایله یاد اولنورلر.

باطی { سـ. ا: باتی.

باعث { صـ. عر. ؤ: باعثه. [« بعث » دن سفـ.] سبب، موجب: عشرت باعث موتی ولدی، موتنه باعث اولدی.

باغ { سـ. [اصلی: باغو] ١. باغلایه‌جق شیء، بند، قید، ربط، رابطه: دیز باغی، اکین باغی. صاچ باغی. ٢. صاران شیء. صارغی، لفافه. وثاق: کوز باغی. بوین باغی. یاره باغی. ٣. بوغچه. اوجلری باغلانمق شرطیله بر شیئی قابلایوب صاران شیء: یاتاق باغی. ٤. باغلانمش شیء، دمت، دسته: اوت. اکین باغی. ٥. مناسبت، علاقه، رابطه. || او. کوز باغی = قاپانمش اخلامور. || دیز باغی چوزلمك، کوشهمك = چوق قورقمق. || کوز باغی = غفلت.

باغ { سـ. فا. باغچه، روضه، بوستان، فردوس: باغ بهشت = جنت، روضهٔ رضوان.

باغ { سـ. [آنف البیان لغت فارسیه‌دن. و یا بو اصل اولوب فارسیسی بوندن مأخوذدر.] ١. اوزوم آغاجلرینی حاوی محل: باغه کیرمك، باغ بکجیسی. ٢. اوزوم آغاجی، کروم: باغ دیکمك. باغه عارض اولان علت. || باغ بوزومی = باغ اوزوملرینك طوپلانمسی و بونك موسمی.

باغان { سـ. ١. حدده ایرمه‌دن دوشن یاوری، دوشوك، جنین ساقط. مر. ٢. اولو طوغان قوزینك دریسی. [بوندن منقول اوله‌رق فا. باغانه.]

باغبان { سـ. فا. باغچوان، باغچه بکجیسی.

باغجی { سـ. بر باغه باقان وباغ اداره ایدوب اوزوم یتیشدیرمکله مشغول اولان آدم، باغه باقمق صنعتنی بیلن آدم: باغجی معاشی: فلان ایی باغجیدر.

باغجیلق { سـ. باغه باقانك ایشی و صنعتی: باغجیلق ایدیور: باغجیلق نازك بر صنعتدر.

باغچوان { سـ. باغچه‌یه باقان، بر باغچه اداره ایدن، باغچه‌یه باقمق صنعتنی بیلن آدم: قوناغك باغچوانی: فلان آدم ایی باغچواندر.

باغچوانلق { سـ. باغچوان ایشی و صنعتی، باغچه‌یه باقمق و چیچك، آغاج وسبزه یتیشدیرمك علمی: بزده باغچوانلق ایدیور. باغچوانلقده مهارتی واردر.

باغچه { سـ. فا. [« بغچه » یازمالی] کوچك باغ، کوچك روضه وبوستان. [بو معنا ایله ترکجه‌ده قوللانلیوب فارسی باغ یرینه مستعملدر.] = تر. چیچك واشجار مثمره وغیر مثمره‌یی و سبزه وسائره‌یی حاوی واکثریا اوه متصل محل، روضه. باغ، فردوس، بوستان: چیچك باغچه‌سی، سبزه باغچه‌سی. || حیوانات باغچه‌سی = موزه قبیلندن اوله‌رق حیوانات مختلفه‌دن برر ایکیشر نمونه‌یی حاوی محفوظ محل. || نباتات باغچه‌سی = نمونه اولمق اوزره نباتات مختلفه‌یی حاوی باغچه. || مملکت باغچه‌سی = اهالینك تفرجنه مخصوص بلدیه‌یه عائد مزین ومفرح عمومی باغچه.

باغچه‌لك { صـ. باغچه‌لری چوق (یر).

باغچه‌لی { صـ. باغچه‌سی اولان: باغچه‌لی او. کوشك.

باغداش { سـ. دیزلری بوکوب بالدیرلری خاچواری طوپلایه‌رق اوتورمقله آلنان وضعیت: باغداش قورمق = بو وضعیتده اوتورمق.

باغداشمق { فل. ١. دیزلری بوکوب بالدیرلری خاچواری طوپلایه‌رق اوتورمق، باغداش قورمق. ٢. اویمق، مطابق کلمك. ٣. اویشمق، اوزلاشمق.

باغدالامق { فل. کوریشده خصمك باجاغنی کندی باجاغیله صاروب ییقمق.

باغدامق { فتـ. بربرینه چکیره‌رك باغلامق، تعقید و تلفیف ایتمك.

باغر { سـ. ١. قره‌جکر. ٢. هر شیئك ایچی ویا اوکی: طاغك، یایك باغری. || باغری آجیق = پریشان حال. || باغره باصمق = قوجاقلامق. || باغری قره، باغری یانیق = کدردیده، محزون ومکدر.

باغر { مـه. [وزبانزدی: بار] باغرمغی تصویر وتأکید ایچون مکرر قوللانیلیر: باغر باغر باغرمق.

باغرتلاق { سـ. بر نوع یابان اوردکی، قطا، صو جوللغی.

باغرتمق { فتـ. باغرمغه مجبور ایتمك، تضییق واغضاب ایدەرك باغرمسنی موجب اولمق.

باغرچق { سـ. یوك آرابه‌سنك چتال یری.

باغرداق { سـ. [اصلی: باغلداق] ١. بشیکده‌کی چوجغك باغری اوزرینه قونداغنی باغلایان قماشدن اکلی باغ. ٢. عادت کورمش قادینلرك طوتندقلری بز.

باغردان { صـ. باغرتمغی موجب اولان: دوه باغردان = پك دیك وچاقورلی یوقیش. [طاشاق اولورسه نعل دوکن دینلیر.]

باغرساق { سـ. [یاخود باغرصاق] قارنك ایچنده‌کی طار و اوزون و طولاشیقلی ایچی بوش عضو، معاء، روده. || باغرصاق قازندیسی = اختیار جوجغی، تکنه قازندیسی. ||دیب باغرساغی = اك آشاغیده‌کی قالین باغرساق.

باغرش { باغرشمق. با: باغریش، باغریشمق.

باغرمق { فل. باغردن، ایچریدن سس چیقارمق، هایقرمق، صیحه، نعره اورمق، (حیوان) اوکرمك، بوکرمك. || باغروب چاغرمق = یایغره و کورلدی ایتمك. || یوزه باغرمق = باغره‌رق سرد معامله ایله اورکوتمك.

باغرمه { سـ. باغرمق فعلی، صیحه، نعره، بوکرمه. اوکرمه: سرخوشلرك، اوکوزك باغرمه‌سی.

باغریش { سـ. باغرمق فعلی و طرزی، نعره. صیحه: بو باغریش نه‌در.

باغریشمق { فش. برلکده و بر آغزدن باغرمق، یایغره و شیون قوپارمق : قادینلر باغریشمغه باشلادیلر.

باغستان { س. فا. باغچه‌لك و باغلق یر.

باغشش { س. باغشلانان شیء، بخشش، هبه، عطیه. [فا. بخشش ایله مناسبتی درکار اولوب، لکن خانقیسی خانقیسندن مأخوذ اولدیغنی کندیره‌مدك.]

باغشلاتمق { فتد. ۱. بخشش و عطیه ویردیرمك. ۲. عفو وصفح ایتدیرمك.

باغشلامق { فتد. ۱. قارشیلقسز ویرمك، عطیه و احسان ایلمك، بخش ایتمك : کندیسنه بر تفنكلك باغشلادی. ۲. آله‌جغندن واز کچمك، صرف نظر وترك ایتمك : بر چوق آله‌جغم واردی لکن با- غشلادم. ۳. مجازاة وانتقام ایتمکدن کچوب عفو وصفح ایتمك : قباحتمی باغشلادی. ٤. (جناب حق) آلامق، یاشاتمق : نه کوزل چوجق الله باغشلا- سین. آناسنه باباسنه باغشلاسین.

باغشلامه س. و :

باغشلایش { س. ۱. باغشلامق فعلی، بخش، انعام، احسان. ۲. عفو، صفح، مغفرت.

باغشلایجی { ص. ۱. باغشلا- یان، احسان و انعام ایدن. ۲. عفو ایدن، مغفرت صاحبی، غفور، رحیم.

باغلاتمق { فتد. ربط وبند ایتدیر- مك : دنکلری باغلا-

تدیکزمی؟

باغلامق { فتد. [اصلی : باغمق] ۱. ایپ واوکا مشابه شیئلری طولاشدیروب ربط ایتمك، دوکوم یاپمق : ایپی باغلامق : ایپی چیوی‌یه باغلامق. ۲. ایپ واوکا مشابه بر شیئله بر شیئی دیکرینه ویا بر قاچ شیئی برلکده ربط وبند ایتمك : دمت باغلامق؛ آغاجی هرکه باغلامق؛ حیوانی قازیغه باغلا- مق؛ برینك اللرینی، آیاقلرینی باغلامق. ۳. صارمق، صارغی کچیرمك : باشنی، کوزنی، یاره‌یی باغلامق : باشه مندیل باغلامق. ٤. طاقمق، آصمق، قوشاتمق، قوشاتمق : بله قلیچ باغلامق. ٥. قپامق، سد وبند ایتمك : قپویی، صویك مجراسنی باغلامق. ٦. حاصل وپیدا ایتمك، ایدنمك : اکین دانه، تخم باغلادی؛ سوت قایماق باغلادی؛ صولر بوز باغلامش؛ یاره جراحت باغلا- دی. ۷. قاوشدیرمق : اللرینی باغلایوب دیوان طورمق. ۸. تخصیص وتعیین ایتمك : برینه معاش، آیلق تعیینات باغلامق. ۹. یاپمق، تشکیل ایتمك : صف باغلامق. ۱۰. طوپلایوب بوغچه ودنك ایتمك : اشیایی باغلامش: یتاقلری باغلامشلردی. ۱۱. برانغه وزنجیره اورمق : مجرمینی باغلامق اصولی ابطال اولندی. || باش باغلامق = بریره منسوب ومربوط اولمق، انتساب ایتمك. || باشنی باغلامق = ۱. بر ایشله مقید ایتمك، آواره‌لکدن قور-

تارمق. ۲. اولندیرمك. || بل باغلامق = عزم و حصر همت ایتمك : خدمتکزه بل باغلادم. || ینبوق ایپلیکیله باغلامق = موقت بر تدبیر وچاره بولمق. || صاغلام قازیغه باغلامق = صاغلاملا- شدیرمق. || طاتلی برنده باغلا- مق = حسن نتیجه ویرمك. || کوز باغلامق = سحر وبوکو ایتمك. || کوکل باغلامق = علاقه وتعشق ایتمك. || یلکن باغلامق = (کمی) عزیمته حاضر- لانمق.

باغلامه { س. ۱. باغلامق فعلی. با : باغلامق. ۲. بو- زوق وطنبوره نوعندن تللی چالغی.

باغلان { یاخود بقلاق. س. آنغیت کبی قنادلری قیرمزی برنوع قاز.

باغلانمق { فجه. ربط وبند وقید اولنمق. با : باغلامق. = فل. ۱. طوتلمق، آیریلهما- مق : بو ایشه باغلاندق. ۲. مجبور ومربوط اولمق، تعهد آلتنه کیرمك. || بصیرتی باغلاندی = غافل طاوراندی.

باغلداق { س. با : باغرداق.

باغلی { یا باغلو. ص. ۱. ربط و قید وبند اولنمش، مربوط، مقید : هرکه باغلی آغاج: قازیغه باغلی آت. ۲. سد وبند اولنمش، مسدود : باغلی قپو، کچید. ۳. منوط، معلق، متوقف : بونك آکلاشلمسی لغتلرینك بیلنمسنه باغلیدر. ٤. معامله زوجیه‌یه غیرمقتدر || الی آیاغی باغلی =

ایستدیکنی یاپه‌میان. || باشی باغلی = نشانلی، نکاحلی. || بصیرتی باغلی = غافل. || دیلی باغلی = دیلسز، ابکم. || کوزی باغلی = امی، بیخبر.

باغمق { فتد. ۱. نقد. باغلامق. ۲. (بایمق کبی) بوکو وسحر ایتمك، افسونلامك : کوز باغمق.

باغه { س. ۱. قورباغه وقاپلومباغه انواعندن حیوانات مختلفه‌نك اسم عمومیسیدر : قاپلوباغه (قاپلومباغه)، قورباغه. طاش باغه (طوسباغه)، اوتلوباغه، یشیل باغه وسائره. ۲. قاپلومبا- غه جنسندن بعض دکیز حیوانلرینك قبوغی که صدف کبی، لکن سیاهمسی ودها یومشاق اولور. = ص. بوباغه‌دن معمول : باغه طراق. محفظه وسائره.

باغی { س. آرباغ، بوکو، افسون.

باغی { ص. عر. ث : باغیه. [«بغی» دن سف] عاصی، سرکش. طریق حقدن عدول ایدن : فئهٔ باغیه.

باغیانه { ص. بغی وسرکشلکله ایدیلان : حرکت باغیانه. = ح. بغی وسرکشلکله : باغیا- نه حرکت ایدیور.

باغیلق { س. بغی، حقدن عدول، سرکشلك.

باقا { س. با : باغه.

باقاناق { یا بقاناق. س. قیون و اکچی وصیغیر کبی حیوا- ناتك چتال طیرناغی.

باقدیرمق { فتد. ۱. باقمغه سوق واجبار ویا مساعده

ایتمك : حرم طرفنه آچلدیغیچون اوپنجره‌دن باقدیرمازلر. ۲. خد- مت ایتدیرمك، ایی اداره ایتدیر- مك : بوآته ایی باقدیرملی. ۳. طبیبه کوسترمك : سز کندیکزه باقدیریڭ.

باقر { یاخو باقیر س. ۱. قیرمزی‌یه مائل معروف معدن که اوانی مختلفه اعمالنه وقلای وسا- ئره ایله بالترکب پرنج وطونج کبی معادن مرکبه تشکیلنه کیرر. نحاس، مس. ۲. باقردن اوانی، مطبخ طاقملری : باقرلری قلایجی‌یه ویرمك. باقر طاقمی. ۳. باقر پاسی، ژنکار : بوصحنلر باقر اولمش؛ بونك باقر چالمش. = ص. باقردن معمول : باقر لکن. باقر آقچه = سکهٔ نحاسیه، فلس احمر: باقر قاپلامه. || باقر پاسی = باقره اکثی برشیء طو- قندقده حاصل اولان یشیل پاس که اصطلاح کیمیاده کبریتیت نحاس و بین العوام کوز طاشی دینلوب، سم قاتلدر. || باقر چالمق = ژنکار حاصل ایدوب سم اورمق. || باقرطاشی = مالا- کیت. || باقر طوزی = زاج قبرس.

باقراج { س. باقردن قولپلی قاب: قویو، کوب، سوت باقراجی.

باقرجی { س. باقردن قابلر یاپان صنعتکر، صفار.

باقش { باقشمق. با : باقیش، باقیشمق.

باقلا { س. [ینه بومعناده اولان «عر. باقلاء» دن. سبزه دنك اولان «بقله» دن ظن اولنمسی خطادر.] معروف سبزه که ارکن یتشوب فاصولیه‌یه مشابه ایری دانه‌لری اولور، وتازه ایکن قبوغیله برابر، قو- روسنك‌ده دانه‌لری ینیروحیوا- نات ایچون پك مغذیدر، فول : ساقز باقلاسی = الك ایی جنسی؛ انکلیز باقلاسی = پك اوزونی. || آجی باقلا، یهودی باقلاسی = قبط فولی. || هند باقلاسی = انفیه‌یه قودقلری کوزل قوقولی برتخم که هنددن کلیر. || باقلایی ایصلاتمق = سکوت ایتمك، کتوم اولمق: آغزنده باقلا ایصلاتماز = بوش بوغازدر. || باقلایی چیقارمق = هر شیئی سویلمك. || باقلا چیچکی = آچیق یشیل. || باقلا دوکمك = فاله باقمق. || باقلاقیری = آتك باقلا رنکنی آکدیرر قیر طوکی.

باقلاوه { س. با : باقلوا.

باقلداق { س. خرمنده قبوقندن چیقان چوروك دانه : بورچاق باغلداغی.

باقلمق { فجه. ۱. نظر ومشاهده اولنمق : بورادن دکیزه باقیلیر. ۲. نظر اعتباره آلنمق، دقت اولنمق : احباب بیننده‌اویله مراسمه باقلماز؛ برباقیمله باقیلیرسه و (سادهجه) باقیلیرسه بودها اییدر. ۳. خدمت اولنمق، ادا- سنه سعی واهتمام اولنمق : بو حیوانه ایی باقیلمیور؛ بوچو- جقلره باقلمق اقتضا ایدر. || یوزینه باقلماز، یوزینه باقیلیرشیء دکلدر = پك چرکیندر.

باقلوا { ـ. ۱. خوردن جوز. بادم ویا قایمقله یاپیلان معروف طاتلی : یاپیـه، شام باقلواسی. ۲. باقلوا دیلملری شکلی. معین شـکلی. = ص. باقلوا شـکلنده، معین شـکلنده پارچه‌لره منقسم.

باقمق { مصـ : باقار. فـ. ۱. کورمك اوزره کـوزلرینی عطف وتوجیه‌ایتمك. نظر، نگاه ایتمك: نره‌یه باقورسـك ؟ شوکا باق: باقـدمکه کوره‌یم. ۲. اعتبـار ایتمك، نظر اعتباره آلمق : سز بزم قصورمزه باقمایك. ۳. تابع اولمق. تتبع ایتمك، اویمق : اوردك قازه باقـه‌رق جاتلار : ایراد صاحبلرینه باقه‌رق مصـارف قپوسنی اوقدر آجمایك. ٤. دقت واعتنا ایتمـك، کوزلری آچمق : باقك یولده برشی‌ء جیقماسون. ٥. مطـالعه وتدقیق ایتمـك : درسه باقیور. ٦. خدمتنی کورمك : بوحیوانه کیم باقیور: ایی باقسه‌لر کوزل برآت اولور. ۷. اعاشه وانفـاق ایتمك، بسلمك، کچیندیرمك : جواق جـوجغنه ایی باقیور؛ قاریسنه باقمقـدن عاجزدر. ۸. تداوی ایتمك : بو خسـته‌یه کیم باقیور؟ هروقت باقان طبیب کیمدر ؟ ۹. دنه‌مك، معاینه ایتمك : باقـه‌دن آلنمـاز؛ برایکی کون بنـده طورسـون باقه‌یم‌ده ایشمه کلیرسـه آلیرم: تکه باقمق. ۱۰. آرامق، طوتمق ویا آلمق اوزره تحری ومعاینه ایتمك : اوه باقمغه کیتدیلر: قیزه باقیورلر. ۱۱. (خسـته‌یی) زیارت ایتمـك : خسـته‌یه باقمق شرطدر: خسته یاتیورده کیدوب باقمغه وقت بوله‌مدم. ۱۲. منوط ومتوقف ومعلق اولمق : بویله ایشلر طبیعته باقار: آرتق او رایی درایتـه باقار. || آغزه باقمق = برینك سـوزینه اهمیت ویروب تابع اولمـق. || اکری باقمق = کین وغرضنی اظهار ایتمك. || ایشنه باقمق = کندی ایشیله مشـغول اولوب بشـقه شـیئه قاریشمامق. || ایی باقمق = دقت ایتمك. || درت یانه باقمق = کمال احتیاطـله حرکت ایتمك. || فاله باقمق = فال آجمق. || باقه‌قالمق = شاشقین شاشقین باقمق، تحیر. || یان باقمق، یان یان باقمـق = کینله، نظر خصومتـله باقمـق. || یوزه باقمق = التفات ایتمك : یوزمه باقمدی = التفت ایتمدی. || یوز یوزه باقمق = اوتانه‌جـق بر ماجرا اولمامق.

باقنمق { فط. ۱. کندی اوستنه ویا اطرافنه باقمـق : باقنوب طوریوردی. ۲. شاشیرمق، شاشـه قالمـق : باقنوب طورما.

باق { ص. عر. ا: باقیه. [« بقاء » دن‌سف.] ۱. دائمی، سرمدی، فنـا بولمـاز : دنیـا فانی آخرت باقیـدر. ۲. قالان، آرتان. [هرنه قـدر قالمـق مفهومنی متضمن ایـه‌ده، بنه قالمق فعلیله قوللانیلیر :] حسابدن باق قالان مقدار: ازمنهٔ قـدیمه‌نك آثار باقیه‌سی. = سـ. قالان مقدار ویا مبلغ، آلت طرف، مابعد : باقـسی معلوم اوله‌مدی. = حـ. آرتق، بوندن بشقه. آخر : باق دعا.

باقیجی { ص باقان، خدمت ایدن، برایشـه تقیـد ایدن. = ـ. فاله باقان آدم، فالجی، رمال.

باقیجیلق { ـ. فالجیلق، رماللق.

باقیش { ـ. باقمق فعلی وطرزی: بونصل باقیش.

باقیشلی { ص. بردرلو باقیشی اولان : آهو باقیشلی.

باقیشمق { فش. بربرینه باقمق.

باقیم { ـ. ۱. باقمه، باقیش، نظر. ۲. مطالعه، تأمل. ۳. بروش، تیمـار. ٤. وجـه، جهت، صورت : برباقیمه = من جهةٍ.

باقیملی { ص. ایی باقلمش، تمیز (حیوان).

باك { ـ. فا. قورقو، خوف، بیم، احتراز. لـ. || بی باك = قورقیان، احتراز ایتمین، امین، سالم.

باکره { یاباکر. سـ. عر. قیز اولان قیز. [لغت مولده اولوب، فصیحی بانك کسریله « بکر » در.]

باکوره { سـ. عر. موسمندن اول یتیشـن میوه، ترفنده.

باکی { ص. عر. [« بکاء » دن‌سف.] آغلایان، کریان. ز.

بال { ـ. ۱. آریلك یاپدیغی معروف طاتلی ماده، عسل، انکبین، شهد : آری بالی، سوزلمش بال: کومج بالی = سوزاله‌مشی. ۲. آ. غاجلرك قندی وبتشلرك قویولمش عصاره‌سی. = ص. طاتلی، لذیذ. || بال بتکی = قرصه، عساله. || بال قباغی = قیشین یتیر برجنس ایری وقویو صاری قباق. || بال قوشی = برجنس قوش. || بال مومی = بال اریدلدکده آیریلان ماده که موم یاپمقده وسائر ایشلرده قوللانیـلیر، شمع. || بال مومی قوشی = برجنس قوش. || پنبوق بالی = بیاض بال. || دلی بال = بیبان آریسنك یاپدیغی بال. || سیاه بال = قامش صـوبی. || کسکیك بالی، کهربا بالی = بلوری وبراق جنسی. || میان بالی = بویان. || اوجنی بولدم یاغه باله ویره ایشك ایچندن چیقه‌بیلیر. سه‌نك جیق.

بال { سـ. عر. کوکل، قلب، خاطر: خـلوص بال = خـلوص قلب؛ حضـور بال = راحت، جمعیت خاطر؛ فارغ البال، اندیشـه‌سز. || مافی البال = قلبده مضمر اولان نیت، مافی الضمیر.

بال { سـ. فا. ۱. قنـاد، جنـاح : بروبال = کذا؛ شکسـته بال = قنادی قیریق؛ بال کشا = قنادینی آجمش، اوچان. ۲. قول، بازو. || بال ویال = قول وکردن، قد وقامت.

بالا { سـ. یاوری، بچه، جوجق. مر.

بالا { ص. فا. یوکسـك یوقاری، زیر وپست مقـابلی، عالی، رفیع : قد بالا = یوکسـك بوی. || بالاپرواز = کندینی اولدیغندن یوقاری طوتوب تفـاخر ایدن || رتبهٔ بالا = رتبهٔ اولی صنف اولی ایله وزارت بیننده بررتبهٔ رفیعـه : رتبهٔ بالا رجالندن. = ـ. قد. قامت بوی. || دوبالا = ایکی قات.

بالآخره { حـ. عر. صـوکره، بعده، نهایت، عاقبت: بالآخره نادم اوله‌جق.

بالابان { یاخـود بلبـان. سـ. [بلغارجـه‌دن مأخـوذ اولوب لسان مذکورده آیی‌یه دیرلر] ۱. کزدیریلوب اوینا. دیلان آیی : نه طوبلاندیکز، بالابان‌می اوینایور ؟ ۲. ایری جثه‌لی انسان ویا حیوان : بالابان آدم، طوغان. ۳. بیـوك طاول طوقماغی.

بالابانلاشمق { فل. و:

بالابانلانمق { فل. ۱. ایریلشمك شیشمـك. ایری وشیشمان اولمق. ۲. اقردی‌یی آغزه چیکنیوب سرخوش کبی سویلمك.

بالاتر { ص. فا. دهـا ویا یك یوکسـك ورفیع، اعلا.

بالاتفاق { حـ عر. [ب = حرف جر . ال = حرف تعریف . اتفـاق = اویشمـق] اویشـه‌رق، اتفـاق واتحاد ایله، متفقاً، متحداً : بینلرنده بالاتفاق بوایشه قرار ویرمشلر.

بالار { ـ. اینجه تخته، بداوره.

بالاشتراك { حـ. عر. [ب = حرف جر. ال حرف تعریف . اشتراك = اورتاقلق] اورتاقلقله، اورتاقلاشه، اورتاقلق ایده‌رك، براشه‌رك: اصناف بینلرنده بالاشتراك بر فابریقه آچدیلر.

بالالتزام { حـ. عر. [ب = حرف جر . ال = حرف تعریف. التزام = ایش ایدنمه] ایش ایدینه‌رك، صورت مخصوصه‌ده، قصد ونیتله : بالالتزام بو ایشی بوقدر اوزاتدی.

بالبداهه { حـ. عر. [ب = حرف جر . ال = حرف تعریف . بداهت = دوشونمه‌دن وبردن بره یاپمق] دوشونمکسزین، درحال، آنیده، بداهةً، ارتجالاً : بالبداهه شو قطعه‌یی سویلدی.

بالتمام { حـ. عر. [ب = حرف جر. ال حرف تعریف . تمام = بتون] تمامیله، تکمیل، بتون : مطلوبنی بالتمام آلدی.

بالجمله { حـ. عر. [ب = حرف جر . ال = حرف تعریف . جمله = هب] هب، بتون : بالجمله اسباب سفریه‌یی تدارك ایتدیلر.

بالچاق { یاخود بارچاق . ـ. قلیج قبضه‌سنك سپری.

بالچیق { یا بالچق. ـ. ۱. یاپیشقان وآیاغی طوتار چامور، اوزلی طوپراق، چـوملکجی و لوله‌جی چاموری، صلصال. ۲. علی الاطلاق چامور. || بالچیق خرما [ص. کبی] = زنبیل ایچنده باصلمش طوب خرما.

بالخیر { حـ. عر. [ب = حرف جر. ال = حرف تعریف. خیر = ایلك] ایلکله، ایلکه، خیر. لیسیله : الله موفق بالخیر ایلیه.

بالداق { ـــ. قلیج قولانك حلقه‌سی.

بالدران { یاخود بالدیران. ـــ. آغو اوتی. شوكران. طعما. || صو بالدرانی = رزنه. || كوچك بالدران = تفت [نبات].

بالدرغان { ـــ. حلتیت. انكدان [فر. Assa fœtida].

بالدفعات { ح. عر. [ب = حرف جر. ال = حرف تعریف. دفعات = كره‌لر] دفعاتله، مكرراً.

بالدیر { ـــ. ۱. ساقك بوتی، قبا اتی. ۲. ساق، دیز ایله آیاغك بیلكی حكمنده اولان اویناق یری آره‌سنده‌كی عضو: بالدیر سیكیری = وتر عرقوب: بالدیر كمیكاری = عضو مذكوری تركیب ایدن ایكی كمیك. عظمین ساق، دودوك قلمی ایله اینجیك. || بالدیری چیلاق = اسافلدن آدم، آیق طاقمی، اوباش. || قایش بالدیرلی = چیویك. || بالدیری قره = شعر الغول، كربزه، پرسیا وشان [نبات].

بالدیراق { ـــ. طون و شلوار پاچه‌سی، بالدیره كلن یری.

بالدیران { بالدیرغان. با: بالدران، بالدرغان.

بالدیز { ـــ. زوجه‌نك همشیره‌سی.

بالذات { ح. عر. [ب = حرف جر. ال = حرف تعریف. ذات = اوز] كندیسی، وكیل تعیین وارسال ایتمیه‌رك: بالذات قالقوب زیارته كلدی: محكمه‌یه بالذات كیتدی.

بالش { ـــ. فا. یوز یاصدیغی. ن. ولـ.

بالصره { ـــ. یاپراقلرك اوزرنده حاصل اولان برنوع قدرت حلوامی كه اشجارك بر مرض مخصوصندن تولد ایدر.

بالضروره { ح. عر. [ب = حرف جر. ال = حرف تعریف. ضرورة = مجبوریت] ایستر ایستمز، بالمجبوریه، ناچار.

بالطبع { ح. عر. [ب = حرف جر. ال = حرف تعریف. طبع = طبیعت] طبیعتیله. ذات مصلحت اقتضاسنجه: چوجق ایی بسلنمزسه بالطبع ضعیف قالیر.

بالطه { ـــ. ۱. اودون وسائره كسمكه مخصوص صاپلی آلت قطع، فاس، تبر. [بیوكنه ناجاق دیرلر.] ۲. بالطه‌یه مشابه سلاح، تبر. || آشجی بالطه‌سی = ات كسمكه مخصوص اكلی و قیصه صاپلی بالطه. || اگر بالطه‌سی = اگره طاقیلان قیصه صاپلی سلاح، تبرزین. || بالطه باش. با: باش. || بالطه آصمق = مسلط اولمق. || بالطه صاپی = معاون، یارداق: بربالطه‌یه صاپ اولمق = برایشه یارامق. || بالطه‌یی طاشه اورمق = بیلمیه‌رك بر آدمك یوزینه قارشی كندیسنه طوقنه‌جق سوزسویلمك. || بالطه كورمه‌مش، بالطه كیرمه‌مش = هیچ كسلمه‌مش، بوداتمامش، حال طبیعیسنده (اورمان): ومج. ال طوقنلمامش (ایش). || بالطه ایله یونلمش = قبا، ناتراشیده (آدم). || حجامت بالطه‌سی = حجامت ایتمكه مخصوص كوچك آلت جارحه. || مرانغوز بالطه‌سی = تخته كسمكه مخصوص كوچك بالطه شكلنده آلت.

بالطه‌جی { ـــ. ۱. سرای خدمه‌سنك برصنف مخصوصی. ۲. بالطه‌ایله كیدن حریق مأمورلری.

بالطه‌لامق { فت. ۱. بالطه ایله (اورمان وسائره) كسمك: بو اورمانی هیچ بالطه‌لامامشلر؛ بوآغاجی بالطه‌لاملی. ۲. ییقمق، دویرمك، خراب ایتمك: اسكی اوی بالطه‌لادیلر. ۳. قیروب كچیرمك، برباد ایتمك. ٤. حجامت ایتمك.

بالطه‌لق { ـــ. اهالینك محروقات احتیاجاتیچون اودون كسمه‌لرینه تخصیص اولنمش و رسمدن مستثنا كوبك اورمان وقورلق.

بالطه‌لی { ص. یولدن موانعی كسوب دفع ایتمك ایچون بالطه‌یی حامل (عسكر).

بالغ { ص. عر. ث: بالغه. [«بلوغ»دن سف.] ۱. ایرشمش، واصل: سنی تمشه بالغ اولدی. ۲. سن رشد وبلوغه واصل اولان: ایكی اوغلندن بری بالغ ودیكری صبیدر؛ جاریهٔ بالغه. ۳. واران، بر مقداری بولان (مبلغ): معاشی اوچ بیك غروشه بالغ اولدی. ٤. نهایت مرتبه‌یی بولان، فائق، كامل: حكمت بالغه، قدرت بالغه. ٥. م. یكون، مجموع. || بالغاً مابلغ = مع زیادة، فراخ فراخ.

بالغم { ـــ. با: بلغم.

بالفعل { ح. عر. [ب = حرف جر. ال = حرف تعریف. فعل = ایش] فعلاً، حقیقةً، قوه‌ده و یا اعتباری اولمیه‌رق: بالفعل خدمت عسكریه‌ده بولنانلر.

بالق { بالقچیل وسائره. با: بالیق وسائره.

بالقان { ـــ. صارب ومسلسل ویا اورمانله مستور طاغ. سلسلهٔ جبال. = سخ. روم ایلی قطعه‌سنی غربدن شرقه شق ایدن سلسلهٔ جبال كه بوكا اضافتله قطعهٔ مذكوره‌یه بالقان شبه جزیره‌سی دینور.

بالقانلق { ص. بالقانلری حاوی، طاغلق: بالقانلق بر یردر.

بالقون { ـــ. [فر. Balcon] اوستی آچیق وككیشجه شهنشین.

بالكلیه { ح. عر. [ب = حرف جر. ال = حرف تعریف. كلیت = عمومیت. بتونلك] بتون بتونه، كلیاً.

باللاندیرمق { فت. ۱. بال كبی طاتلی ایتمك. ۲. قویولاشدیروب لزوجت پیدا ایتدیرمك. ۳. مج. چوق مدح وكوزل توصیف ایدوب ایمرندیرمك: تعریف ایدركن او قدر باللاندیردی‌كه آغزمزك صوینی آقیتدی.

باللانمق { فط. ۱. بال كبی طاتلی اولمق، طاتلیلاشمق. ۲. (میوه‌نك) عصاره‌سی چیقوب طوكمق، لزوجت پیدا ایتمك، چیویقلاشمق.

بالله { ح. عر. [ب = ادات قسم. الله = لفظهٔ جلال] حق تعالی حقیچون: بالله العظیم، بالله الكریم.

باللی { ص. بال ایله یاپلمش، بال سورلمش، معسل.

بالماء { ح. عر. [ب = حرف جر. ال = حرف تعریف. ماء = صو] كیم. صویی ویا مولد المائی حاوی تركیبات كیمیویه اصطلاحاتنه كیره‌رك یونانی Hydro تعبیرینی ترجمه ایدر: بالماء حامض حدید كیانوس [Acide ferrocyanhydrique].

بالمشاهده { ح. عر. [ب = حرف جر. ال = حرف تعریف. مشاهده = كورمه] كوره‌رك، معاینه ایده‌رك، رأی العین كورمكله.

بالمناسبه { ح. عر. [ب = حرف جر. ال = حرف تعریف. مناسبت = م] برمناسبتله، بر تقریبله.

بالمواجهه { ح. عر. [ب = حرف جر. ال = حرف تعریف. مواجهه = یوزلشمه، یوزلشدیرمه] یوزلشه‌رك، یوزلشدیره‌رك، رویرو.

بالنه { ـــ. [فر. Baleine] ۱. قادیرغه بالیغی كه بالیق دینلكله برابر ممه‌لی حیواناتدندر، قیطاس. ۲. بو حیوانك ساز كبی اوزون كمیكاری كه فیل دیشی كبی مواد مختلفه اعمالنه یارار. ۳. بونك اینجه و یاصی پروازلری كه قادین اثوابنك كوكسنی دوز طوتدیرمق ایچون ایچنه دیكیلیر وقورسه‌یه قونور.

بالو { ـــ. [ایتا. Balo] ۱. آلا فرانغه رقص: بالو اوینامق. ۲. رقص ایتمك اوزره اولنان عمومی ویا خصوصی اجتماع، وبونك ایچون اولنان دعوت وجمعیت: بو اقشام فلان یرده بالو واردر؛ بالویه كیتمك؛ بالو ویرمك = بالو جمعیتی تشكیل ایدوب دعوت ایتمك: ماسكه‌لی بالو = مدعوینك یوزلری نقابلی كیتمكه مجبور اولدقلری قبالی رقص؛ آچیق بالو = نقابسز كیدیلنی.

بالواسطه { ح. عر. [ب = حرف جر. ال = حرف تعریف. واسطه = آرایه كیرن] برینی آرایه قویه‌رق، برینك توسطیله، طوغریدن طوغری‌یه اولمیه‌رق: بالواسطه كندیسنه مراجعت ایتدم.

بالون { ـــ. [فر. Ballon] ۱. هوادن خفیف بر غاز قوتیله هواده یوقاری‌یه قالقان مخترعه كه مذكور غازی حاوی بیوك وخفیف بر محفظه ایله اوكا مربوط آدملرك اوتورمسنه مخصوص صندال كبی بر سبتدن مركبدر، سفینة الهواء. ۲. چوجق اویونجاغی قبیلندن غازله مملو هواده طورورلا. ستیقدن طوب.

بالونجی { ـــ. بالون قوللانان، بالونله هوایه قالقان آدم.

بالونجیلق { ـــ. بالون اعمال و استعمال ایدنك

صنعتی: بالونله هوایه قالقمق فنی.

بالیق { یاخود بالق. س. دکیز و کول ونهرلرده هوا یرینه صو ایله تعیش ایدر حیوانات مختلفه‌نك اسم عمومیسیدر، سمك. ماهی: دکیز بالیغی. طاتلی صو بالیغی. بالیق جنسندن اولمیوب ممه‌لی اولدقلری حالده صویك ایچنده یاشایان بعض حیواناته دخی اطلاق اولنور، قادرغه بالیغی کبی. || آت بالیغی = صو آیغیری. || آطه بالیغی = قادیرغه بالیغی. || آیی بالیغی = فرانسزجه‌ده Phoque دینلن برجنس حیوان بحری. | آق، آلا بالیق = برنوع بالیق. || بالیق آوی = صید ماهی: بالیق آو جیسی = بالیقجی. بالیق اتلی = تاریخ اولدیغی حالده اعضاسی اتله مستور وانی صیق (شخص). || بالیق اوتی = باهیزهره دینلن برجنس نبات: بالیقلری صید ایتمکه مخصوص برترکیب. || بالیق صیرتی = اورته‌سی یوکسکجه محدب یول. || بالیق نفسی = اسپرمچت. || بالیق یاغی = مورینه بالیغندن چیقان وسمیرمك ایچون ایچیلن یاغ.

بالیقجی { س. بالیق طوتان و صاتان آدم، بالیق آوجیسی. صیاد.

بالیقجیل { س. طورنه انواعندن بالیقله بسلنیر برنوع قوش. بوتیمار. ابو الحزن، سنیطر.

بالیقجیلق { س. بالیقجی صنعتی، صید ماهی.

بالیقچین { س. بالیق یرر برجنس کوچك دکیز قوشی.

بالیقخانه { س. ١. بالیق حفظنه مخصوص بیوك ایوار. ٢. صید ماهی امیننك اداره‌خانه‌سی.

بالیقلامق { فل. (سیکیر) بالیق ... کبی کرینوب صیچرامق.

بالیقلاوه { یا بالیقلاغه. س. دکیز ویا کولك بالیق یاتاغی اولان جهتی. ساحلی.

بالیقمق { فل. بالیق بولی کبی پارلدامق.

بالین { س. فا. یاصدیق. تر. اسکمله یرینه قوللانیلیر یووارلاق یاصدیق.

بالیوز { س. غایت ایری چکیچ.

بالیوز { س. یاخود:

بالیوس { س. [فر. Baili] وقتیله آوروپا دولتك سفرا ویوك قونسولسلریله جنرال و امیرال کبی کبراسنه ویریلن اسمدر.

بالیه { س. ایتا. [Balla] نزد صا. رلی صیق باغلانمش امتعهٔ تجاریه دنکی.

بالیه‌مزی { س. اموجدی اولان بر ایتالیانك اسمیله مسمادر. غلط فحش اولەرق «بالیه‌مزی» یازیلوب، هرشیئی فرسی وعربی براسمله تسمیه‌یی مدار ظرافت عد ایدن کهنه کتابت بری طرفندن «غسل مجهور دره» دیه ترجمه اولندیغی مشهوردر! اسکی برجنس طوب.

بام { د. «باه» ایله باشلایان بعض صفتلرك باشنه کلوب مبالغه بیان ایدر: بام باشقه = برشیئه بکزه‌مز.

بام { س. ف. طام. چاتی. ز. ولس.

بام تلی { س. [ف. «بمه» دن مأ. خوذدرکه صقال دیمکدر] ١. آلت طوداغك آلتنده‌کی قیللر. ٢. سازك الك قالین سس ویرن تلی. بام تلنه باصمق = حد تلندیرمك.

بامیه { س. عن اصل سوداندن کلمه معروف سبزه: آماسیه بامیه‌سی = قوروسی یعنی برجنس کوچك دانه‌لیسی. هند بامیه‌سی = ایف قبانی نوعندن برنبات.

بان { سف. عر. دورقون سوکو. دی، صفصاف: بان آغاجی. | بان اوتی یاخود بانك اوتی = فرسیده «بنك». عربیده اوندن مأخوذ اولەرق بنج وفرانسز. جه‌ده دخی Bene دینلن بر نبات طبی. که خمی سرتملك ویرر.

بان { س. وقتیله اسقلاوونیه ومجارستان جهتلرنده سنجاق بکلرینه وکوچك پرنسلرینه ویریلن عنواندر. الیوم او جهتلرده بعض یرلره (بانات) یعنی بانلق نامی ویریلیور.

بان { د. ف. «جی» معناسیله بعض اسماء فرسیه‌یه الحاق ایدوب. اسماء مشتقه تشکیل ایدر: باغبان = باغجی. پاسبان = بكجی کبی.

بانبال { س. قره یازلی قرمزی برکوچك بوجك. اوج اوچ بوجکی. ذروح. بانبال اوتی = سیکیل اوتی.

باندرول { س. [فر. Banderole] تحت انحصارده بولنان توتون و سائره پاکتلرینه یاپیشدیریلان تامغالی کاغد.

بانديره { یاخود باندیره. س. ایتا. [Bandiera] اجنبی بایراغی، سنجاغی: فرانسز باندره‌لی بر کمی. || بر اجنبی دولتك باندیره‌سی آلتنه کیرمك = او دولتك تابعیتنی قبول وتحت حمایه‌سنه دخول ایتمك.

بانده { یاخود باندو. س. ایتا. [Banda] اینجه‌ساز ویا عسکری موسیقه طاقمی: بر بانده موسیقه.

باندیرمق { فت. صولی شیئك ایچنده براقوب ایصلادەرق یومشاتمق.

باندیرمه { س. بکمز ایچنده باندیرلمش جوز صوجوغی.

بانقر { مه. هونکور هونکور آغلامغی وسس وکورلدی ایله اولان سائر افعالی تصویر ایچون مکرر قوللانیلیر: بانقر بانقر آغلادی.

بانقنوط { س. [انکا. Bank-note] بانقه قائمه‌سی. هر مملکتده ملی بانقه‌نك آقچه مقامنده تداول ایتمك اوزره چیقاردیغی مختلف مقدار وقیمتلی قائمهٔ نقدیه.

بانقه { س. [فر. Banque] ایتالیانجه‌دن عد ایتمك خطادر، زیرا ایتالیانجه‌سی بانقو Banco در. | بیوك شرکت ویا ادارهٔ صرافیه: عثمانلی بانقه‌سی: بانقه معاملاتی.

بانك { س. فا. سس، صدا، آواز. ز. || بانك نماز = اذان.

بانکر { س. [فر. Banquier] بانقه صاحبی، بربانقه اداره ایدن بیوك صراف.

بانمق { فت. صولی شیئه باصدیروب یومشاتمق: اتمکی ات صویونه بانمق.

بانو { س. فا. بیوك قادین، خاتون. خانم. ز.

بانه { با: بانیو.

بانی { ص. عر. [«بناء» دن سف.] بنا وتأسیس ایدن، مؤسس: چلبی سلطان محمد خان حضرتلری بحق بانی ثانی دولتدر.

بانیو { یا بانیه ویا بانه س. [ایتا. Bagno] ١. حمام، صویه کیرمکه مخصوص طبیعی ویاصنعی محل، صیجاق، صوئوق، کوکوردلی، چلیکلی بانیو: بانیویه کیرمك. ٢. حمامه کیرمه. استحمام: اطبا هرصباح بانیو ایتمکی توصیه ایدیورلر: کوکوردکیك بانیوسی ایی کلیور. — تعمیم صورتیله صویك غیری حالنده‌ده مستعملدر: قوم بانیوسی، کونش بانیوسی. ٣. استحمامه مخصوص قاب: چنقودن بانیو، چوجق بانیوسی.

باوباب { س. [سودان السنه‌سندن] آفریقای وسطیده یتیشیر برجنس آغاج که کرهٔ ارض اشجار موجوده‌سنك الك بیوکیدر.

باوبابیه { صف. عر. نبا. فصیله‌ٔ باوبابیه «آنفا» ذکر اولنان آغاج جنسندن اولان اشجار.

باولی { یا باولو. س. ١. آوجیلرك کوبکلرینی آلیشدیرمق ایچون قوللاندقلری توکدن ساخته قوش. ٢. آلیشیق طوغان یاوریسی.

باولیمق { فت. (زاغاری) باولی ایله تربیه ایتمك.

باه { سف. عر. شهوت.

باهر { ص. عر. ث: باهره. [«بهر» دن سف.] ١. ظاهر، عیان: آثار باهره: علامات باهره. ٢. پارلاق، کوزل.

باهنامه { س. فا. شهوت انکیز تعریف ورسملری حاوی مستهجن مجموعه.

باهی { ص. عر. ث: باهیه. شهوته منسوب ومتعلق: قوهٔ باهیه.

بای { س. فا. [تر. «بك» دن مأخوذ اولمسی محتملدر] زنکین، غنی، متمول، توانکر: بای وکدا = زنکین فقیر جمله‌سی.

بایات { یاخود بیات. ص. ١. اسکیوب طراوتنی غائب ایتمش، تازه‌نك ضدی، بایات اکمك. ٢. اسکی، موده‌سی کچمش، آرتق قوللانلماز: بایات مال، اشیا. ٣. طاتسز، لذتسز، صوئوق. || دکان بایادی = اسکیدن دکانده قالوب صاتلمیان قوراده اشیا.

بایاتلاتمق { فت. براقوب اسکیتمك: صونی بایاتلاتملی.

بایاتلامق { فل. بایات اولمق، اسکیوب تازه‌لکی

وطراوت ولطافتی کچمك، بابا-
غیلاشمق : بواتمك باباتلامش .

بایاغی { صه با : بیاغی .

بِأَیِّ‌حال { ح. عر. [ب = حرف جر . أی = هر خانغی . حال = م] هر حالده، بهمه‌حال، هر نصل اولسه .

بایر { س. آز اینیشلی یر، سطح مائل، طاغلرك اتکلرنده‌کی بایرلرك جمله‌سنی باغه تحویل ایتمشلردر. || بایرقوشی = بایرجین دخی دینلان بر جنس قوش. || قرق بایر = حیوانات مجترّه‌نك اوچنجی معده‌سی . || بایرطوربی = بهارلی واری بر نوع طورب. و مج. قبا وتربیه‌سز آدم .

بایراق { یاخود بیراق. س. او- زون بر صاپك اوجنه مربوط و دولتك علامت مخصوصه‌سنی حاوی رنك مخصو- صده مربع ویا مستطیل الشکل بز، علم، رایت، باندیره : عثمانلی بایراغی، فرانسز بایراغی. [الده طوتیلان ویاطوتیله بیلنه مخصوص اولوب، بریره صانجلان بیوکنه سانجاق ولواء دیرلر.]۲.[اسکی تعبیرات عسکریه‌ده] طابور : بر بایراق عسکر. || بایراق آچمق = عسکر طوپلامق. || بایراق آلتی = خیمه‌گاه، اوردوگاه . || بایراق طونانمه‌سی وآلای بایرا- قلری = کمیلرك شنلك کونلرنده آچدقلری مختلف اللون پارچه‌لر. || بایراق عسکری = نفیر عام .

بایراقدار { یا بیرقدار. س. [تر. بایراق . فا. داشتن = طوتمق. ترکیب سقیم. طوغربیسی علمدار] ۱. عسکرده بایراغی حامل اولان نفر یا چا- وش ویا ضابط. ۲. جنکاور وحربه کیدر برقبیله‌نك رئیسی: اشقودره مالیسورلرینك بایرا- قدارلری .

بایراقلی { ص. بایراغی حامل اولان : اجنبی بایراقلی برکمی. || الی بایراقلی = عانی ومشهور ادبسز .

بایرام { یاخود بیرام . س. بر دینده مبارك عداولنان کون، عید : شکر بایرامی = عید فطر: قربان بایرامی، حا- جیلر بایرامی = عید اضحی؛ مو- سویلرك قامش، خمورسز بایرامی. || مج. مسرت، شنلك، شهرآیین: بایرام ایتمك = اجرای شهر آیین واظهار مسرت ایتمك. || قره بایرام = یأس وماتم کونی .

بایراملاشمق { فش. ۱. بربرینه بایرام تبریکی ایتمك، معایده ایلمك. ۲. تبریك عید مقامنده اوپشمك .

بایراملق { ص. بایرامه مخصوص: بایراملق اثواب . = س. بایرام هدیه‌سی، بخششی .

بایرجق { س. گوندرك اوجنده‌کی باغ .

بایرجین { س. بایر قوشی .

بایره‌سی { ص. بایره بکزر، آز مائل : بایره‌سی بریر .

بایرمق { فل. [«بای» دن] زنکین اولمق، وسعت وقدرت حاصل ایتمك : یوقسول بایرسه چناغی بایرماز .

بایصونغور { س. برجنس ییر- تیجی قوش .

بایِع { ص. عر. [«بیع» دن‌ص‌ف.] صاتان، صاتیجی، بیع وفروخت ایدن .

بایغین { ص. ۱. بایلمش، کندیندن کچمش، مغشی، بیخود. ۲. کوشك، مجالسز، جانسز. ۳. صولوق، فرسز، سولیوك. ٤. مخمور، مستانه (کوز) .

بایغندی { س. ایپك بوجکارینك چالی‌یه چیقه‌میوب قوزه یاپه‌مامالری .

بایغینلق { س. ۱. بایلمش وکند- یندن کچمش آدمك حالی، غشی. ۲. کوشکلك، مجا- لسزلق. ۳. اکثریا آچلقدن کلن برکونه معده کوشکلکی. ٤. صوسزلق .

بایقال { س. تاتارستانده بولنان بیان قیصراغی .

بایقره { یا بیقرا. س. کرکس نوعندن ییرتیجی برقوش.

بایقوش { س. قوقوماو قوشی، بوم .

بایلتمق { فت. ۱. بایلمه‌سنی موجب اولمق، کندیندن کچیر- مك: آیاغنی کسمك ایچون کندیسنی قلوروفورمله بایلتدیلر : بزی کو- لمه‌دن بایلتدی. ۲. صولدیرمق : بو چیچکاری کونشده براقوب بایلتمشسکز

بایلدی { امام بایلدی. با : امام.

بایلق { س. ۱. زنکینلك، وسعت وقدرت. ۲. دول یتاغی، رحم.

بایلمق { فل. ۱. کندینی غائب ایتمك، کندیندن کچمك، غشی اولمق : کوموردن بایلمشیدی.

۲. صولمق = بوچیچکلر بایلمشدر. ۳. چوق سومك، خوشه کیتمك: بوآتك یورویشنه بایلیرم. ٤. چوق کولمك، یورلمق، وساژه‌دن کنایه اولور : کوله‌دن بایلدق؛ یوریمه‌دن بایلدم؛ صوسزلقدن بایله‌جغم. [بریله استهزا ایچون « آمان بایله‌یم » ترکیبی‌ده قوللا- نیلیر .]

بایلمه { س. بایلق فعلی. با : بایلق.

بایمق { فت. ۱. درمان براقمامق، درمانسز براقمق . ۲. افسانه وافسونله آلداتمق، بوگو ایتمك. مر.

ببر { س. فا. قپلانه مشابه واوندن بیوك وپك ییرتیجی برجانورکه هندستانده وآفریقاده بولنور. یوستی یول یول اولوب. کوزل پوستکی اولور.

ببرلنمك { فل. ببر کبی قوریلوب قابارمق. [«ببورلنمك» دیه تلفظ اولنور.]

ببك { س. ۱. کوچك چوجق. و مج. چوجق مشربنده اولان. ۲. چوجق اویونجاغی قبیلندن یاپمه چوجق ویا کاین وسائره و مج. چوق سویلی: صانکه بر ببك. || بزدن ببك = بر ایشه یاراماز خیرسز آدم. || صقاللی ببك = سنجه بیوك وعقل وتدبیر- جه طفل حالنده اولان آدم. || کوز ببکی = کوزك اورته‌سی‌که ایچنده باقان آدمك رسمی کو- رینور، قرة العین، مردمك چشم؛ و مج. پك عزیز وسوکیلی شخص : آ کوزمك ببکی. [تحبیب تعبیریدر.]

بت { س. چهره رنکی، بکز : کندیسنده بت بکز قالما- مشیدی. = ص. با : بد.

بِت { س. با : بیت.

بُت { س. فا. [زبانزدی : بوت] مشرکلرك عبادت ایتدکلری رسم ویا هیکل، صنم، وثن. || مج. ۱. دلبر، پك کوزل شخص. ۲. لقردی بیلمز وطور واطوردن محروم اوله‌رق جانسز بت کبی طوران آدم .

بتاریه { س. با : باتاریه.

بتاق { بتاقلق. با : باتاق وسائره.

بت‌پرست { س. ص. فا. [بت = صنم، پرستن = طاپق. — زبانزدی : پوت‌پرست.] صنمه طاپان مشرك، عبدهٔ اوثاندن آدم، وثنی.

بت‌پرستلك { س. بت وصنمه طا- پان آدمك حالی و دین واعتقادی، شرك، کفر.

بت‌تراش { س. فا. بت وصنم اویوب یاپان آدم .

بتخانه { س. فا. [بت = صنم. خانه = او] بت‌پرستلرك عبادت ایتدکلری اوثانه مخصوص بنا، بت‌پرست معبدی .

بِتَخصیص { ح. عر. [ب = حرف جر. تخصیص = خصوصیلك] بالخصوص، علی الخصوص، هله.

بتر { ص. فا. [«بدتر» دن مخفف] دها کوتی، دها فنا : او ایی دکلدی، بو اوندن بتردر. = س. دها کوتی حال : بترینه اوغرامق؛ الله بترندن صاقلاسین.

بتر { سذ. عر. کسمه، قطع. ذ. || جرا. بتر العضو = اعضاء بدندن برینك کسلمه‌سی عملیاتی.

بترمك { بتشدیرمك، بتشمك و سائره. با : بیتیرمك و سائره.

بتکده { س. فا. [«بت = صنم. گد = خانه] بت‌پرستلرك عبادتخانه‌سی، بتخانه.

بتمامه { ح. عر. [مذکر ایچون] و:

بتمامها { ح. عر. [ب = حرف جر. تمام = بتون. ها = اونك. — مؤنث وجمع ایچون.] تمامیله، بتون، تکمیل، هپ.

بتمك { فل. با : بیتمك .

بتول { صذ. عر. ارککلردن منقطع (قادین). — بو صفتی حائز اولدیغیچون حضرت مریم (عم) ه ونساء ملت اسلامیه بیننده ممتازیتی حسبیله حضرت فاطمة الزهراء رضی الله عنهایه اطلاق اولنور .

بتون { یاخود بوتون. ص. ۱. هپ، جمیع، جمله، کافه، تکمیل : بتون عالم، بتون خلق، بتون انسانلر، بتون کون. ۲. یاریم ویا پارچه اولمیان، تام : بتون بر قیون، بتون الما، بتون صایی = عدد تام. ۳. یکپاره، صوم : مرمردن بتون بر ستون. ٤. اگلمز، یکپاره کبی چویرلمز، دیك وسرت : بتون اندام، بتون خوی. = س. مجموع، تکمیل : قویونك بتوننی آلمق. = ح. مجموعاً، کافةً تمامیله، هپ. [اکثریا مکرر :] او بتون بتون باتدی: ایشمز بتون بتون خراب اولدی. || بـبتون (بوس بوتون) = کاملاً،

تماميله. كلياً. ‖ بتون بتونه = كاملاً، اساساً، كلياً.

بتونلمك { يا بتونله مك. فت. اكسيك و نقصاننى يرينه كتيروب تماملامق، تكميل ايتمك.

بتوى { با: بيتوى.

بتى { بتيك، بتيكجى. با: بيتى و سائره.

بثّ { سذ. عر. ١. طاغيتمه، صاچمه، نشر. ٢. اظهار، فاش ايتمه. [بث شكوى تعبيرى بو ايكنجى معنا ايله اوله بيلير، كه او حالده بث وشكوى ديملسى غلطدر. ياخود «انما اشكو بثى وحزنى الى الله» آيت كريمه سندن حزن وكدر معناسيله مأخوذ اوله رق «بثى شكوى» يعنى حزن وكدردن شكايت تعبيرندن غلطدر. هر حالده تحريفه اوغرامش بر تعبيردر.]

بثر { سذ. عر. و:

بثره { سث. عر. جم: بثور. ط. بر نوع كوچك سيويلجه. بثرهٔ رديه، بثرهٔ خبيثه = چيقديغى يرى قانغرن ايدر مهلك بر سيويلجه.

بج { سخ [مجارجه دن] وقتيله ويانه شهرينه ويريلن اسمدر. ‖ بج اوردكى = مرجان كوزلى سياه بر نوع اوردك. ‖ بج طاوغى = هندى ايله سوكون آره سنده برجنس طير مأنوس كه اصل يرى سودان اولوب، استانبوله ويانه دن كتيرلمكله بو اسمله شهرت بولمشدر، غرغره. [فر. Pintade] ‖ بج لاوله سى = اوردكك صيوانلى نوعى.

بجا { ص. فا. [بـ = حرف الصاق. جا = ير] يرنده اولان. مناسب، لايق، شايسته. ‖ نابجا = مناسبتسز. نابمحل، ناسزا.

بجاق { س. با: باجاق.

بجاپش { س. فا. [اصلى يانك قتحيله بجايش يعنى اونك يرينه معناسيله بزجه مستعمل وكتنيه دفترنده كى قيددن مستعار بر تعبير اولوب فارسيده قوللانلماز] ايكى مأمورك مبادلهٔ مأموريت ايتمسى. كندى طلبلريله هر برى ديكرينك يرينه نصب اولنمسى: بجايش اولدى. بجايشى اجرا ايدلدى.

بجد { س. عصافيردن كوچك بر قوش كه اوتمسى بو كلمه يه بكزر: بجد قوشى.

بجرتمك { فت. ١. اجرا وتسويه ايتديرمك. برينك ايشنى بيتيرتمك. ٢. قتل ايتديرمك: طوتيلان خيدودلرى بجرتمش.

بجرلمك { مج. ١. حسن تسويه اولنمق، موفقيتله اجرا اولنمق: او ايش بجريله مدى. ٢. مج. قتل واعدام اولنمق.

بجرمك { فت. ١. كوزللكه اجرا وتسويه ايتمك. حسن تسويه يه موفق اولق: بو ايشى بجره بيله جكميسكز؟ او آدم بر ايش بجره ميور. ٢. مج. قتل واعدام ايتمك.

بجريك { س. حسن تسويه، موفقيت، كاركذارلق.

بجريكسز { ص. النده ن ايش كلمز، برايشه موفق اوله ماز، عاجز.

بجريكسزلك { س. الندن ايش كلمه مه، بر ايشه موفق اوله مامه، عجز.

بجريكلى { ص. الندن ايش كلير، طوتديغى ايشده موفق اولور. كاركذار.

بجيل { س. ١. آشيق كميكنك آلتنده بولنور بر كوچك كميك. مر. ٢. بو كميكله اوينانيلان بر زار اويونى.

بجيلغان { س. آتك آياغنده چيقان اوكلماز بر چاتلاق و يارا. = ص. ١. بويله بر ياره سى اولان (آت). ٢. اوكلماز، مهلك (ياره).

بجين { س. خيار ارمنى. قثاءبرى، سولوكلى بنجار (نبات).

بچاق { س. با: بيچاق.

بچمك { بجق، بچيم. با: بيچمك وسائره.

بچوق { ياخود بچق ويا بوچوق. س. [«بيچمك» دن] ياريم، نصف، نيم: بر بچوق، بش بچوق. [دائما بر عدد تامله برابر قوللانيلوب، يالكز قوللانلق ايجاب ايتديكنده ياريم ديلير.] آز بچق، يارى بچوق = جزئجه، بر مقدار. عو.

بحار { سذ. جم. عر. فد: بحر. با: بحر. [بحور، ابحار و ابحر كبى.]

بحث { سذ. عر. جم: ابحاث. ١. بر شئ حقنده اطرافيله سوز سويليوب حقيقتى آراشديرمه: مدنيت اسلاميه دن بحث ايديوردك: فنونك ترقيات اخيره سندن بحث آچلدى. ٢. سوز منازعه سى، معارضه، مباحثه: بو آدم بحثى چوق سويور؛ بعض اعتقادات حقنده بحثه كيريشديلر. ٣. بر ماده حقنده كى تفصيلات، مسئله: حكمت طبيعيه ده صدا بحثى؛ عقائدده قدر بحثى. ٤. بر ادعا اوزرينه سوزى طوغرى چيقان طرفدن قزانلق اوزره بر مكافات تعيينى، اوكدول: بويله اولديغنه بحث ايدرم؛ بحثى قزاندى؛ بحثه كيرشمم. [بو دردنجى معنا لسانمزه مخصوصدر.]

بحر { سذ. عر. جم: بحور، ابحار، بحار، ابحر. ١. دكيز، دريا، يم: بحر سفيد = آق دكيز: بحر سياه = قره دكيز: بحر احمر = قزيل دكيز، شاب دكيزى. ٢. بيوك نهر ويا كول: بحر نيل، بحر جيحون. بحر آرال. ٣. د. شعر وزنى: بحر رجز، بحر رمل. ٤. مج. مكتسبات علميه وفنيه سنك پايان وكنارى اولميان، متبحر آدم: ابن سينا بر بحردر. ‖ بحر محيط = بيوك دكيز، طيش دكيز، اوقيانوس.

بحراً { ح. عر. دكيزدن، دكيز طريقيله، براً مقابلى: سلانيكه براً ده كيديلير بحراً ده.

بحران { سذ. عر. ١. ط. خسته لغك الك آغر وتهلكه لى وقتى ويا مخاطره لى صدمه سى. ٢. مج. بر ايشك تهلكه لى و قاريشيق بر حال پيدا ايتمسى: فرانسه ده بحران وكلا دوام ايتمكده در؛ تجارت ايشلرى بر بحران ايچنده در.

بحرى { ص. عر. أ: بحريه. ١. دكيزه منسوب ومتعلق: نباتات بحريه؛ بحرى حيوانلر. ٢. كميجيلكه وفن ملاحته ياخود سفائن حربيه دن مركب دونمايه منسوب ومتعلق: فنون بحريه، عساكر بحريه.

بحرى { س. دكيز اوردكنك بر نوعى.

بحرين { سذ. ت. عر. ايكى دكيز [عربلرجه مستعمل اولان بو تعبيردن مقصد بحر متوسط يعنى آق دكيزله بحر عمان يعنى بحر محيط هندى مقصود اولديغى مذكوردر.] سلطان البرين وخاقان البحرين. ‖ ج. جزيرة العربك شمال شرقيسنده وبحر فارسده بر ساحل وجزيره در.

بحريّه { سث. عر. [«امور بحريه» دن محفف] دولتك دونما وعساكر بحريه سى وبونلره متعلق ايشلر: بحريه نظارتى، بحريه ناظرى، انكلتره نك بحريه سى قوتليدر.

بحسب { د. عر. [ب = حرف جر. حسب = اعتبار. نظر] اعتباريله. نظريله. جه، جهتنجه: بحسب الرتبه = رتبه جه: بحسب الاعراب = اعرابجه. [بويله تركيبات عربيه ده بولنور.]

بحقّ { ح. عر. [ب = حرف جر. حق = م] حقيله. لايق وجهله، تماميله. كركى كبى: وظيفه سنى بحق ايفا ايتميدر.

بحقّ { ح. فا. [ب = د. قسم. حق = م] حقيچون: بحق خدا = الله حقيچون.

بحكم { ح. فا. [ب = حرف الصاق. حكم = م] حكمنجه، حكميله: بحكم قدر = قدر حكمنجه.

بحمد الله { ح. عر. [ب = حرف جر. حمد = شكر. الله = م] اللهه شكر اولسون، اللهك عون وعنايتيله: بحمد الله بوكونه يتيشدك.

بحور { سذ. جم. عر. فد: بحر. با: بحر.

بخار { سذ. عر. بوغو: بخار ماكينه سى = بوغو ايله ايشلر ماكينه: بخار كميسى = بوغو ايله ايشلر ماكينه ايله يورور كمى، وابور.

بخت { س. فا. طالع، قسمت، اقبال: بختى وار ايش؛ بختى يوقدر: بخت سياه = قره طالع: بدبخت = طالعسز: نيك بخت = طالعى ياور: بخت بيدار = اويانيق يعنى ياور طالع: بخت خواب آلود = اويومش يعنى نامساعد طالع.

بختسز { ص. طالعسز. طالعى ياور ومساعد اولميان.

بختسزلق { س. طالعسزلك، طالعك عدم مساعده سى.

بختلى { ص. طالعى مساعد و ياور، مسعود.

بختيار { ص. ف. بختلى، طالعى ياور، مسعود.

بَختِيارلق { سـ. طالع مساعدلكى، مسعوديت.

بَخش { سـ. فا. ۱. باغشلامه، هبه، احسان: بونى بكا فلان بخش ايلدى. ۲. عفو: بو قباحتى بكا بخش ايديكز.

بَخش { وبخشا. صـ. فا. [ـمص. اولوب صتر. تشكيلنه كيرر] ۱. باغشلايان، هبه واحسان ايدن، ويرن، موجب اولان: صفابخش = صفا ويرن: تسلى بخش = تسلى ويرن. ۲. عفو ايديجى: خطابخش.

بَخشا { صـ. فا. مادهٔ آنفه يه بلا.

بَخشايِش { سـ. ۱. باغشلايش، احسان، عطيه. ۲. عفو، صفح.

بَخشِش { سـ [تر. «باغشش»دن مأخوذ اولمسى محتملدر.] باغشش، احسان، عطيه، خدمه يه وايش آدملرينه اجرت مقرره دن فضله اوله رق ويريلن آقچه: خدمتجى يه بخشش ويرمك.

بَخشَنده { صـ. فا. باغشلايان، احسان ايدن.

بُخل { سـذ. عر. خسيسلك، ناكسلك.

بَخود { خودبخود. بلا: خود.

بَخور { سـذ. عر. [زبانزدى غلط اوله رق بانك ضميله در.] توتسى، كونلك: بخور ياقمق. ‖ بخور مريم = كوكنه طوز آغر. شاغى دينلن بر نبات.

بَخوردان { سـ. فا. توتسى ياقمغه مخصوص قاب. [«دان» فارسيده ادات ظرفيت اولديغندن. ينه بو معناده اولان «لق» اداتنك علاوه سيله بخوردانلق ديمك غلطدر.]

بُخورلامَق { فتـ. توتسيلك.

بُخورلق { توتسى ياقمغه مخصوص قاب، بخوردان.

بَخيل { صـ. عر. [«بخل»دن صش.] خسيس، ناكس، جمرى.

بَد { صـ. فا. ۱. كوتى، فنا، ردىء. ۲. چركين، ناخوش، صوثوق: بدقوقو. = سـ. كوتيلك، فنالق، شر: نيك وبدى فرق ايتمك. [برچوق وصف تركيبلر تشكيلنه ده كيرر، كه باشليجه لرى صره لرنده ذكر اولنه جقدر.] ‖ بد رنك = آچيقله قويو آراسنده كيرليمسى رنك.

بُدّ { سـذ. عر. آيرلمه. تباعد، صرف نظر: لابد = تركى محال، الزم. لازم غير مفارق.

بَدأ { سـذ. عر. باشلامه. شروع، آغاز: ايشه. يازى يه بدأ ايتمك.

بَدآيين { صـ. فا. [بد = كوتى. آيين = رسم وعادت] رسم وعادتى وآيين ومذهبى كوتى.

بَداَختَر { صـ. فا. [بد = كوتى. اختر = نجم، طالع] طالعى كوتى، بدبخت.

بَداَصل { صـ. فا. [بد = كوتى. اصل = صوى] كوتى صويلى، فرومايه.

بَداَنديش { صـ. فا. [بد = كو. تى. انديشيدن = دوشونمك] كوتيلك دوشونن، هركسك كوتيلكنى دوشونن وآرزو ايدن، بدخواه.

بَداوَت { سـذ. عر. حضارت مقابلى، بدويلك، باديه نشينلك، كوچبه لك.

بَداهَت { يا بداهه. سـذ. عر. ۱. بديهى يعنى ظاهر وعيان ودليل واثباتدن مستغنى اولمه: بداهته قارشى سوز سويلنمز. ۲. بردن بره وآكسزين سوز سويلمه: بربداهه، بالبداهه = آكسزين ارتجالاً.

بداهةً { حـ. عر. بردن بره، آكسزين، دوشونمكسزين: بداهةً بربيت سويلدى.

بِدايَت { سـذ. عر. ۱. باشلامه، بدأ، مباشرت: برايشه بدايت ايتمك. ۲. اول، ابتدا: بو ايشك بدايت ونهايتى. ‖ محكمهٔ بدايت = دعاوينك ايلك دفعه ورأساً كورلديكى محكمه كه قضالرده وقضا حكمنده اولان محللرده اولور. [بونك اوستنده محكمهٔ استيناف واونك فوقنده محكمهٔ تمييز واردر.]

بِدايةً { حـ. عر. محكمهٔ بدايت معرفتيله وايلك دفعه اوله رق: بودعوى بدايةً رؤيت اولنوب حكم اولندقدن صكره استيناف اولنمشدر.

بَدايِع { سـذ. جـ. عر. فـد: بديعه. بلا: بديعه.

بَدبَخت { صـ. فا. [بد = كوتى. بخت = طالع] طالعى كوتى، طالعسز.

بَدبَختلق { سـ. بختسزلق. طالعك مساعده سزلكى.

بَدبو { صـ. فا. [بد = كوتى. بو = قوقو] كوتى قوقولى، فنا قوقان.

بَدبين { صـ. فا. [بد = كوتى. ديدن = كورمك] هر كسك كوتيلكنى كورن وآرايان. [لسان سياسيده فر. Pessi-miste كلمه سنك ترجمه سى اوله رق قوللانيلور كه هر حالى فنا كورمكه مائل ديمكدر.]

بَدچهره { صـ. فا. [بد = كوتى. چهره = يوز] كوتى چهره لى، چهره سز.

بَدحال { صـ. فا. [بد = كوتى. حال = م] حالى كوتى، كوتى حاللى، فنا برحالده بولنان، دوشكون.

بَدخو { يا بد خوى. صـ. فا. [بد = كوتى. خوى = طبيعت، اخلاق] كوتى خويلى، فنا طبيعتلى، كوتى آليشمش، خويسز.

بَدخواه { صـ. فا. [بد = كوتى. خواستن = ايستمك] هركسك كوتيلكنى ايستين، كيمسه نك ايلكنى آرزو ايتمين، غرضكار.

بَدخواهلق { سـ. هركسك كو. تيلكنى آرزو ايدن آدمك حالى، غرضكارلق.

بَددُعا { سـ. فا. [بد = كوتى. دعا = م] برينك عليهنده اولنان دعا، معكوساً دعا: برينك بد دعاسنى آلمق، بد دعاسنه اوغرامق.

بَدر { سـذ. عر. طولون آى، اون درت كيجه لك آى. ‖ مـ. مكهٔ مكرمه ايله مدينهٔ منوره آره سنده برمحل كه مشهور برغزاء نبوينك محل وقوعيدر: اصحاب بدر = بوغزاده بولنان صحابه.

بَدرَقه { سـ. فا. [اصلى: «بدره» يعنى يولك بيوكى اولوب تعريب اولنمشدر.] رهبر، قولاغوز، يول كوستريجى، دليل. [رانك كسريله قرائتى غلطدر.]

بَدزَبان { صـ. فا. [بد = كوتى. زبان = ديل] كوتى سوز سويلين، هجو ايدن، ادبسز.

بَدَستان { سـ. [اصلى: بزستان، زبانزدى: بدستن] قيمتلى اقمشه واسلحه ومجوهرات وسائره آليش ويريشنه مخصوص اورتيلى ومحفوظ چارشى.

بَدسيرَت { صـ. فا. [بد = كوتى. سيرت = اخلاق] كوتى احلاقلى، اخلاقسز.

بِدعَت { سـذ. عر. ۱. حادث اولان شىء. ۲. دينه متعلق اولوب زمان سعادتدن صكره حادث اولان شىء: بدعت حسنه، بدعت سيئه.

بَدفَرجام { صـ. فا. [بد = كوتى. فرجام = انجام] انجامى كوتى، صوكى فنا.

بَدفِعال { صـ. فا. [بد = كوتى. فعال = ايشلر] ايشى كوتى، فنا ايشلر.

بَدكار { صـ. فا. [بد = كوتى. كار = ايش] ايشى كوتى، فنالقده بولنان.

بَدكِردار { صـ. فا. [بد = كوتى. كردار = طبيعت] كوتى طبيعتلى.

بَدگُمان { صـ. فا. [بد = كوتى. كمان = ظن] ۱. فنالق دوشونن، هركسك فنالغنده بولنان، بدخواه. ۲. هرايشده برفنالق كورن، موسوس.

بَدگو { صـ. فا. [بد = كوتى. كفتن = سويلمك] هر كس حقنده كوتى سوز سويلين، فصال، ذمام.

بَدگوهَر { صـ. فا. [بد = كوتى. كوهر = اصل، مايه] اصل واساسى ومايه سى كوتى.

بَدَل { سـذ. عر. جـ: بدلاء. ۱. برشيئك يرينى طوتان ويا طوته بيلن، يرينه كچن: بردوه ايكى بيكيره بدلدر. ۲. قارشيلق، عوض، برشيئك يرينه ويريلن: مالمى غائب ايتديكزسه بدلنى ويرمكه مجبورسكز. = حـ. بدل اوله رق، يرينه: خون دل نوش ايدرم بادهٔ كلكونه بدل. ‖ بدل عسكرى = تبعهٔ غيرمسلمه نك عسكرلك خدمتنه بدل ويردكلرى ويركى. ‖ بدل شخصى = بالذات عسكرلك ايتمك ايستمينلرك على الخصوص رديفلك وظيفه سنى ايفا ايچون معاشله كندى يرلرينه كوندردكلرى آدم. ‖ بدل نقدى = خدمت عسكريه دن قورتلمق ايچون ويريلن معين مبلغ. ‖ تعيين بدلى = عسكرلره تعيينات يرينه ويريلن آقچه.

بدلاً { حـ. عر. بدل اوله رق، بدل صورتيله، عيناً و شخصاً تعبيرينك مقابلى: تعييناتى عيناً مى يوقسه بدلاً مى آليورلر؛ خدمت عسكريه سنى بدلاً ويا شخصاً ايفا ايتمك.

بَدَلجی { سـ. عسكريلرك تعيينات بوصله‌لرینی آلوب صاتەرق بوندن استفاده وتجارت ایدن آدم.

بَدَلجیلك { سـ. عسكريلرك تعيينات بوصله‌لرینی آلوب صاتمق ایشی وبوندن اولنان تجارت.

بَدلِقا { ص. فا. [فا. بد = كوتی. عر. لقا = صورت] صورتی كوتی وچركین.

بَدلِك { سـ. ١. كوتیلك، چركینلك. ٢. سرتلك، تند معامله.

بَدَن { سـذ. عر. ج: ابدان ١. كوركده، جسم، تن: انسانك، حیوانك بدنی. ٢. جسمك قول وبجاق وباش كبی آیریجه فرعلرندن بشقه‌قسم مركزیسی، آغاجك دال وبوداقدن بشقه اولان قسمی، كوتوك، كوكده. ٣. قلعه بدنی، بارو. ٤. كندیلك، نفس، ذات، شخص: كوبرینك مصارفنی بدنندن‌ویردی. || بدن دیواری = بنانك درت طرفنه یاپیلان قالین دیوار.

بَدَناً { حـ. عر. بدنیله، جسمیله، شخصاً، ذاتاً، نقداً و بدلاً مقابلی: بدناً خدمت ایتدی.

بَدنام { ص. فا. [بد = كوتی. نام = آد] كوتی آد قزانان، كوتیلكده شهرت بولان، كوتیلكله اسمی یاد اولنان: بو حركاتیله بدنام اولدی.

بَدنِژاد { ص. فا. [بد = كوتی. نژاد = نسل] صویی كوتی، بداصل، فرومایه. صویسز.

بَدنوس { سـ. [ر. Πετινός = خروس] اورمان خروزی، یبان طاوغی.

بَدنِهاد { ص. فا. [بد = كوتی. نهاد = طبیعت، خوی]. كوتی طبیعتلی، فنا خویلی.

بَدَنی { ص. عر. ؤ: بدنیه. جسمه منسوب ومتعلق، جسمانی.

بَدوح { سذ. عر. مكتوب ظرفلری اوزرینه یازلسی وظرفه یاپیلان مهره قازدیرلمسی معتاد مجهول الاصل بر لفظدر. اساساً مكاتبات و مراسلاته موكل بر معبود موهوم ویا ملك اسمی اولدیغی مروی، وهند وچین شارعی مشهور (بودا) اسمندن غلط اولمسی مظنوندر.

بُدوق { یاخود بدیق. سـ. آرت آیاقلری قیصه واوزون بویلی بر جنس صیرتلان. == ص. بودور، كوچك.

بَدَوی { ص. عر. ؤ: بدویه. بادیه‌ده یعنی چولده خیمه ایله قونوب كوچه‌رك یاشایان، مدنی و حضری مقابلی: اقوام بدویه. == سذ. بوحالده یاشایان آدم.

بَدَوِیَت { سذ. عر. بادیه وچولده چادیر آلتنده یاشایان و قونوب كوچن خلقك حالی، خیمه‌نشینلك، حضریت و مدنیت ضدی.

بَدید { ص. فا. و:

بَدیدار { ص. فا. كورینور، مشهود، ظاهر، عیان.

بَدیع { ص. عر. ؤ: بدیعه. ١. نمونه وامثالی اولمیان برشیء خلق وایجاد ایدن: بدیع السموات والارض. ٢. نمونه وامثالی اولمیان نوایجاد، یكی. كورلمه‌مش، نادیده: نظم بدیع، صنع بدیع. == سذ. د. كلامك لفظی ومعنوی صنایع وتزییناتندن بحث ایدن علم.

بَدیعه { سذ. عر. ج: بدایع. نادیده ونظر تحسینی جالب نوایجاد شیء: مدنیت حاضره‌نك بدایعی.

بَدیهه { سذ. عر. آ كسزین ودوشونمه‌دن سویلنیلن كوزل سوز، حاضرجوابلق: بر بدیهه = بداهةً، ارتجالاً.

بَدیهی { ص. عر. ؤ: بدیهیه. دلیل و اثباته محتاج اولمیه‌جق درجه‌ده ظاهر وعیان اولان: كائنات بر صانعك ید قدرتندن چیقدیغی بدیهیدر. == مـ. مقدمات یقینیه‌دن مركب اولان قیاس.

بَدیهیّات { سذ. عر. مـ. دلیل واثباته محتاج اولمیه‌جق صورتده ظاهر وعیان اولان شیلر، امور بدیهیه: بدیهیاته قارشی سوز سویلمك عبثدر.

بَذر { سـذ. عر. ج: بذور. ١. تخم، اكیله‌جك دانه. ٢. كتن تخمی: بذر یاغی. ٣. كتن تخمی یاغی: بذر ایسی مركب.

بَذل { سذ. عر. حسن رضا ایله ویرمه، اسیركه‌مكسزین و بول بول صرف ایتمه، دریغ ایتمه‌مه: مالنی بذل ایتدی: بذل جان، بذل وجود ایتدی: بذل همت ایتمه [ابذال دیمه‌ملی. غلطدر.]

بَر { د. فا. استعلا بیان ایدر، اوزره، علی. [بعض تركیبات فارسیه‌ده مستعملدر.] بر وجه بالا = یوقاریده مسطور اصول اوزره: برمعتاد = معتادی اوزره: برطرز نوین = یكی اسلوب اوزره: بر موجب... = موجبنجه. || بر طرف = آیری، مستثنا، مندفع، شویله طورسون.

بَر { سـ. فا. ١. كوكس، سینه: سیمین بر = كومش كوكسلی. (كومش كبی) — ازبر و برابر دخی بوندندر. ٢. یمش، میوه: درخت بی بر = میوه‌سز آغاج؛ بر آور = میوه ویرن مثمر.

بَر { ص. فا. [«بردن» فعلندن امر اولوب، صتر. تشكیلنه كیرر] ایلدن، كوتورن. آلان: دلبر = كوكل آلان: كبوتر نامه بر = مكتوب كوتورن كوكرجین.

بِر { عد. صایینك ال كوچكی و ایلكی. احد، واحد. یك: بر آدم، بر او، بر طاش. == د. ١. تنكیر بیان ایدر. عربیده‌كی تنوین ویا بعض كلمه‌سی وفارسیده اسمایه الحاق ایدن (ی) كبی: بر آدم‌كه نصیحت قبول ایتمز؛ بر ایش‌كه الده دكلدر. ٢. افعالك اوللرنده «بركره» دن مخفف اوله‌رق، لزوم افاده ایدر: بر كیده‌لم. == ص. ١. تك. وحید: الله بردر. ٢. مساوی، مماثل، فرقسز: ایكیسی بردر؛ هپ بر. ٣. [جمله منفیه‌ده] هیچ بر. اصلا: بر درلو قالقمیور؛ بر وجهله راضی اولمدی. ٤. مبالغه بیان ایدر: بر كیدش كیتدی كه. == ظر. بر وقت، بر زمان، حیناً: بر وار ایمش بر یوغیمش. || بر آز = آزیجق، آزوقت: بر آز اتمك، بر آز صو؛ بر آز بكله‌یك. || بر اوغوردن = هب بردن، دفعةً. || بر ایكی = بر قاچ، آز وغیر معین مقدارده: بر ایكی قوش اوردیلر؛ بر ایكی طاش آتمش. || ایكیده برده = پك صیق، چوق دفعه، هر دائم. || بر بر = مفردات وتفصیلاتیله، برر برر صایه‌رق: قباحتلرینی كندیسنه بر بر سویلدم. || بربرینه، بربرینی، بربرینك = مبادلةً، مشاركتله: بربرینی كوردیلر؛ بربرینه خبر دیردیلر؛ بربرینك ایشنی كوررلر. || بربری اوستنه = جمله‌سی بر و مساوی عدد اولنه‌رق، علی السویه: بو آتلری بربری اوستنه یكرمیشر لیرایه آلدق. || برەبر = اصلا یا كلماز، پك مؤثر: بو علاج فلان خسته‌لغه برەبر كلیر. || بر چوق = خیلی، خیلی مقدار، كثیر، متعدد: بر چوق كتاب طوپلامش. || بر درلو = ١. بر نوع: بو بر درلو اوتدر. ٢. [جمله منفیه‌ده] هیچ بر وجهله: بر درلو راضی اولمیور. || بردن = بردفعه‌ده، برلكده، برابر: بر بارداق صویی بردن ایچدی؛ جمله‌سی بردن كلدیلر. || بردن بره = آ كسزین، وهلةً: بردن بره قالقوب كیتدی. || برده = همده، شورایی ده واركه، و لوكه: برده اوسزه خبر ویرمكه مجبور دكلدر: برده خبر ویرمه‌مش نه اولور. || بر دها = بر كره دها، تكرار: بر دها سویلیك؛ بونی بر دها یاپمایك. || بر زمان = بروقت، وقتیله. || بر قاچ = غیر معین مقدارده، بر مقدار، بعض: بر قاچ آدم كلدی؛ بوكا بر قاچ غروش ویرك. || بر كره، بر دفعه = ١. مرةً، تارةً: بن لقردی‌یی بركره سویلرم؛ سن بردفعه كیت. ٢. وقتیله، كونك برنده: بركره كیتمشیدم؛ بردفعه كورمشیدم. ٣. هله: سن بردفعه وظیفه‌كی ایفا ایت ...؛ بن بر كره سویلیه‌یم ده ایسترسه‌ك دیكله‌مه. || برله = ١. آنیده، درحال: بنی كوردیكی برله قالقوب كیتدی. ٢. واسطه‌سیله: علم هندسه برله اثبات ایتدی. [بو ایكی تعبیر اسكیمشدر.] || برنیجه = مقداری ابهام ایدر: برنیجه آدملر. || نیجه بر = نه وقته‌دك، دها نه‌قدر؟ [اسكیمشدر.] || بر وقت = وقتیله. اسكی زمانده: بر وقت انسانلر مغاره‌لرده بارینیرلردی. || بری، بریسی = تنكیر بیان ایدر، كیم اولورسه: قپویه بری كلمش. بزی ایستیور؛ بو كون بریسنی كوردم.

بَرّ { سـذ. عر. ١. قره، بحر مقابلی: بر وبحرده، برالشام. [هرنه قدرلسانمزده شام ساحلنه بریةالشام نامی ویریلیورسه‌ده بو استعمالمز شایان تصحیح بر خطادر. بریه چول معناسنه‌در. بریة الشام خطهٔ شامك جزیرة العربه ملاصق اولان محللرینه اطلاق اولنور.] هـ. برجدید = آمریقا وآوستراليا قطعه‌لری؛ برعتیق = قطعات سائرهٔ ارضیه.

بِرّ { سذ. عر. تقوی، عمل صالح، اطاعت.

بَرء { سذ. عر. خسته لقدن قالقمه، ایلشمه، شفا، افاقت : کسب برء وعافیت ایتمك .

بَرّاً { ح. عر. قره‌دن ، قره طریقیله، بحراً مقابلی: استانبولدن حلبه برّاً کیتدی .

بَرابَر { ص. فا. ۱. برلکده بولنان: اونکله برابر ایدك . ۲. مساوی : سن اونکله برابر دکلسك؛ سن کندیکی اونکله برابرمی طوتیورسك؟ ۳. بر حداده اولان : قایق صوایله برابر ایدی . = ح. برلکده : برابر کلدك؛ برابر اوتوریورز. = س. رفاقت، برلك، معیت : اونك برابرنده‌در؛ برابرنجه کلدی .

بَرابَرلَشمَك { فش. برابر کلمك. بر حداده ویا مساوی اولمق .

بَرابَرلِك { س. ۱. مساوی اولمه، تساوی، مساوات. ۲. برحداده اولمه. ۳. موازنه، معادله .

بَرابَرلَمَك { فت. تسویه ایدوب بر حدایه کتیرمك ویا مساوی ایتمك .

بَرات { سث. عر. جم: بروات. رتبه ونشان ویا برامتیاز ویرلدیکنی مصدق اولان فرمان؛ کمی براتی = کمینك تابعیتنی مبین اولان کاغد . || لیلهٔ برات = فخر کائنات (صلعم) افندمزه نبوتك حضرت جبرائیل واسطه‌سیله تبلیغ بیورلدیغی کیجه که شعبانك اون بشنه مصادفدر.

بِرادَر { س. فا. ارککك قارنداش، اخ. || مج. دوست. محب.

بِرادَرانه { ص. فا. قارداشلغه منسوب ومتعلق : برادرانه معامله. = ح. قارداشجه : برادرانه کوریشورز .

برادوه { س. بر نوع واریلجی کسری .

بَرّاده { سث. عر. [« برد » دن سمب.] صو وشربت و سائره‌یی صوئوتمغه مخصوص قاب، قاراق . ...

براسیه { س. [یتا.] بح. یلکن سرنلرینی چویرمك ایچون ایکی اوجلرینه مربوطایپ؛ براسیه ایتمك = بواپیلری چکه‌رك یلکن سرننی چویرمك .

بَراعَت { سث. عر. حسن وجمال وعلم وشجاعت وسائر اوصاف ممدوحه‌ده اقران وامثاله تفوق. || براعت استهلال. با: استهلال .

براغلمَق { فج. ترك اولنمق .

براغندی { س. ۱. ترك اولنان شیء، برطرفه آتیلوب ایشه یارامیان شیئلر. ۲. دکیزك ساحله آتدیغی قوم وطاش و سائره. ۳. لیمان محافظه‌سیچون اوکنه آتیلان قیالر وطاشلر ییغینی .

براغه { س. [یتا.] بح. طوبی ضبط ایچون قوپروغنه طاقیلوب کمینك بوردوسنه باغلانان خلاط .

بُراق { سذ. عر. معراج حضرت نبویده من طرف الله رکوب جناب نبوی‌یه تخصیص بیوریلان دابهٔ فوق العادهٔ سمائیه.

بَرّاق { ص. عر. [« برق » دن سمب.] ۱. پك پارلاق، لمعه‌دار. ۲. بولانیق اولمیان، طورلمش، صاف : براق صو؛ بلوطسز، آچیق : براق هوا . [بوایکنجی معنی ترکجه‌یه مخصوصدر .]

براقدیرمَق { فت. ۱. ترك ایتدیرمك، ترك ایتمکه سوق واجبار ایتمك : او اوی براقمق ایستمدم اما براقدیردیلر. ۲. آتدیرمق، القا ایتدیرمك: بومکتوبی پوسته‌یه براقدیرکز. ۳. تطلیق ایتدیرمك : کندیسی قاریسندن ممنون ایدی اما والده‌سی براقدیردی .

بَرّاقلِق { س. بولانیق اولمیوب صاف وآچیق اولان صو ویا هوانك حالی : بوصویك، بوکونکی هوانك براقلغی نه کوزل .

براقلمَق { فج. با: براغلمق.

براقمَق { مض. براقار یاخود براغیر. فت. ۱. الدن آتمق، آرتق طوتمامق، الدن چیقارمق : الکده‌کی طاشی براق؛ آتك دیزکینی براقدی؛ دکنکی اوده براقدم. ۲. ترك ایتمك، واز کچمك، فراغت ایتمك : آووقاتلغی براقدی؛ بن او اوی براقدم؛ اونیتی چوقدن براقدم. ۳. قومق، وضع والقا ایتمك : شولیمانك اوکنه برقاچ طاش براقملی؛ بوکوله برآز بالیق تخمی براقمق اقتضا ایدر. ٤. حفظ اولنمق اوزره بریره ویا برینه تسلیم وامانت ایتمك : چوالق چوجقکزی کیمه براقه‌جقسکز؟ پاره‌کزی بانقه‌یه براقك. ٥. بوشامق، تطلیق ایتمك : فلان آدم قاریسنی براقمش. ٦. مساعده ایتمك، ممانعت ایتمه‌مك : چوجقلری کندی باشلرینه کزمکه براقاملی؛ براقك یازی یازه‌یم؛ بنی براقك کیده‌یم . ۷. ابقا وادامه ایتمك : انسان بودنیاده ایی نام براقملی: معمار سنان برچوق مصنع آثار براقمشدر. ۸. اهمال ومسامحه ایتمك، باقمامق : بوباغچه‌یی، بوچوجقلری نیچون بویله براقمشکز؟ ۹. صالیویرمك، قوپویرمك : اوزوملری دوشیردکدن صکره باغلره قویونلری براقمق ضرر ایتمز. ۱۰. کار ویرمك، استفاده ایتدیرمك: بوایش برشیء براقماز: اعشار التزامی سزه برشیء براقدیمی؟ || آج براقمق = ۱. یمك ویرمه‌مك، آچلق جزاسنه دوچار ایتمك. ۲. ایی بسله‌مه‌مك، طویورمامق. || آرا براقمق = آرالق ویرمك، وقت براقمق. || آرقه‌یه براقمق = کچمك، مسابقت قزانمق. || اوسته براقمق = کری ویرمك، رد واعاده ایتمك. || صقال براقمق = صقال قویویرمك، ارسال لحیه ایتمك. || کار براقمق = مفید اولمق، استفاده‌لی اولمق .

بَرّان { ص. فا. کسن، کسیجی، کسکین : تیغ بران = کسکین قلیج .

بَرانداز { ص. فا. [« برانداختن » فعلندن سمص. اولوب صتر. تشکیلنه کیرر.] یوقاری‌یه آتان، دفع وبرطرف ایدن : موانع برانداز = انکللری برطرف ایدن، دافع الموانع .

براندَه { س. [یتا.] بح. سفن حربیه‌ده عسکرك آصمه یتاغی، صالینجق .

برانغار { س. [اصلی مغولجه‌در.] اردونك صاغ قولی، میمنه. [مقابلی اولان صول قوله یعنی میسره‌یه جوانغار دیرلر.]

بَرّانی { ص. عر. [« بر » دن سمف.] ۱. صحرا وقیره منسوب ومتعلق، یبانی. ۲. خارجی، ظاهری. ۳. احکام شرعیه‌یه واوامر ومناهی‌یه رعایت ایتمین، قیود مذهبیه ایله مقید اولمیان. [بواوچنجی معنا ترکجه‌یه مخصوصدر.]

براوو { حد. [یتا. Bravo] آفرین! لـه.

بَراهِمه { سذ. جم. عر. فد: برهمن. با: برهمن .

بَراهین { سذ. جم. عر. فد: برهان. با: برهان .

بَرای { د. فا. غایت بیان ایدر، ایچون، لاجل، مقصدیله: برای تنزه = تنزه ایچون، لاجل التنزه .

بَرایا { سذ. جم. عر. فد: بریه. با: بریه .

بَرائَت { سث. عر. ۱. بری و وارسته اولمه، بر ایشه ذی مدخل اولمامه : برائتنی اثبات ایتمك. ۲. معاف ومستثنا اولمه، معافیت، استثنا. ۳. حقـ. بر دعوانك نتیجه‌سنده پاك و ایلیشیکسز چیقمه: برائت قزاندی. || برائت ذمت = ذمتنده برشیء تبین ایتمیش، بری الذمه اولمه.

بَرباد { ص. فا. [بر = ادات استعلا. باد = هوا] ۱. هوایه اوچمش کبی پریشان. ۲. خراب، ویران، تلف اولمش . = تر. ۱. پیس، ملوث: برباد آدم: اوستنی باشنی برباد ایتدی. ۲. کوتی، فنا.

بَربادلِق { س. ۱. پریشانلق ، خرابلق. ۲. پیسلك، ملوثلك، تلویث.

بَربارِس { سذ. با : امبربارس.

بَرباق { س. قناریه یمی دینلن بر جنس تخم.

بَربَر { س. تراش ایتمك وصاچ کسمك صنعتنی اجرا ایدن آدم. [طرز قدیم اوزره اجرای صنعت ایدنلره بواسمی تخصیصله یکی اصولده اجرا ایدنلرینه « پروکار » دیمك عبثدر.] || کوه‌زه بربر = چوق سویلین .

بَربَر { س. آفریقانك مصردن ماعدا اولان سواحل و اقطار شمالیه‌سنده ساکن بولنان بیوك برقوم که الیوم عربلرله مخلوط بولنور : بربر قومی، بربر لسانی.

بَربَرجه { ص. بربر قومنك طرز واصول ویا لساننده اولان. = ح. بربر لساننده ویا بربرله مخصوص طرزده : بربرجه سویلك. = س. بربر لسانی : بربرجه‌نك خانغی السنه زمره‌سندن اولدیغی هنوز تحقق ایتمدی.

بَربَرستان { سخ. م. بربر قومیله مسکون یر، بربر ممالکی .

بَربَرى ص. عر. ؤ: بربريه. بربر قومنه منسوب ومتعلق: ممالك بربريه.

بَربَط س. عر. قپوز ولاغوته دیکان چالغی.

بَرپا یاخود برپای. ص. فا. آیاقده، قائم.

بَرت س. صاج وصقالی دوشورن کل نوعندن برعلت.

بَرتَر ص. فا. دها یوکسك. دها رفیع، اعلا. لـ.

بَرتمك با: برتمك.

بُرج سذ. عر. جـ: بروج. ١. قلعه جیقندیسی وقله‌سی، طابیه. ٢. منفرد قلعه. حصار، قله. || هـ. سماده مدار شمسك منقسم اولدیغی اون ایکی قسمك هربری. که حاوی اولدیغی نوبتك وضعیتیله بررسم وشکل مخصوص کوستروب اواسمله تسمیه اولنمشدر: برج حمل. برج ثور. برج میزان، برج عقرب کبی. [آوروپا لسانلرنده‌کی Bourg و Burg تعبیرلری بو لفظ عربیدن مأخوذدر.]

بَرجا ص. فا. یرنده، مناسب؛ نابرجا = مناسب دکل، مناسبتسز، محلسز. || پابرجا = ثابت قدم.

بَرجَسته ص. فا. مصرع برجسته = متین و لطیف اولان مصرع: اکر مقصود اثرسه مصرع برجسته کافیدر.

بِرجِك یا بریجك. عد. یالکز بر. بر دانه‌جك.

بَرجیس س. فا. مشتری سیاره‌سی.

بَرخانه س. فا. [زبانزدی: بار. خانه] بیوك وغیر منتظم قوناق ودائره.

بَرخای ص. یاراماز. خایلاز، هایطه.

بَرخوردار ص. فا. سعی وهمتنك ثمره‌سنی اقتطاف ایدن، برعمل خیرك مکافاتنه نائل اولان: برخوردار اولسون! برخوردار اول اوغلم.

بَرخورداراق س. سعی وهمت وعمل خیرك ثمره ومکافاتنه نائلیت.

بَرد سذ. عر. صوغوق. سرما. [برد العجوز = قوجه قاری صوغوغی که ایلك بهارك ایام معدوده‌سنده وقوع بولور.

بَرَد سذ. عر. یاغان طولو. ژ.

بَردار ص. فا. [بر = ادات استعلا. دار = صلب آغاجی] دار آغاجنه چکلمش، مصلوب. || بر دار ایتمك = صلب ایتمك.

بَردار ص. فا. [بر = میوه. دار = ادات تملیك] یمشلی، میوه‌دار، مثمر.

بُرداق س. با: بارداق.

بَردَوام ص. فا. [فا. بر = ادات استعلا. عر. دوام = دائم اولمه] دوام اوزره بولنان، سورن، دائم، باقی: صحت و عافیتده بردوام اولمق.

بَردوش ص. فا. [بر = ادات استعلا. دوش = اوموز] اوموزلرك اوزرنده اولان: خانه بردوش = اوی اوموزنده، اوموزنده‌کی سجاده ویاپوستکیدن عبارت، سرسری.

بِرده بر دها. با: بر.

بُرده سذ. عر. عربلرك اوستدن کیدکاری بر نوع لباس، خرقه. || قصیدهٔ برده = اعاظم شعراء عربدن کعب بن زهیرك حضور نبویده اوقودیغی «بانت سعاد» قصیدهٔ مشهوره‌سی که نزد جناب نبویده فوق العاده مقبوله چکمکله، کندی بردهٔ سعادتلرینی دوش مقدسلرندن چیقاره‌رق شاعرك صیرتنه آتلریله، قصیدهٔ مذکوره بو اسمله شهرت بولمشدر. بعده اوکا تقلیداً نظم اولنان دیکر بر خیلی قصایده دخی بو اسم ویرلمشدر.

بِرَر عد. هربرنه بر یاخود هر دفعه‌سنده بر: پاره‌یی تقسیم ایتدیلر برر ایرا دوشدی؛ برر مجیدیه‌یه چالیشیورلر: شاکردانی برر برر امتحان ایدرلر: برر ایکیشر کونوردیلر.

بَرزَخ سذ. عر. ١. ایکی شیٔ آره‌سنده‌کی فاصله و خط واصل. ٢. ارواح امواتك قیامته قدر طوره‌جقلری محل‌که دنیا ایله آخرت آره‌سنده فرض اولنور. ٣. م. ایکی قره‌یی بربرینه ربط و ایکی دکیزی بربرندن تفریق ایدن طار دیل: پانامه برزخی. ٤. مج. عذابلی محل، جهنم: — بو معنا ایله مجازاً صفت کبی ده قوللانیلیر: برزخ یر.

بَرش س. کتن یاپراغیله یاپلمش آفیونلی شروب.

بَرَص سذ. عر. آبراشلق علتی. — بو علته مبتلا اولانه ابرص دیرلر.

بَرطَرَف ص. فا. [فا. بر = ادات استعلا. عر. طرف = م] اورته‌دن چیقمش، مندفع، زائل: برطرف ایتمك = اورته‌دن قالدیرمق. دفع ایتمك. = ح. شویله طورسون: لطیفه برطرف.

بَرعَکس ح. فا. [فا. بر = ادات استعلا. عر. عکس = ترس] ترسنه، عکسنه، خلافنه، بالعکس: کندیسی نه قدر جاهل ایسه اوغلی برعکس اوقدر عالمدر.

بَرف س. فا. قار. ثلج. لـ.

بَرق سذ. عر. شمشك. [الکتریق معناسنه دخی کتیریلوب، ایران وهندده تلغرافه‌ده «تار برق» دیرلر.]

بُرقَت یاخود بورقات. س. تق. ١. هیکل، بت، صنم. ٢. بتخانه. نکارخانه.

بَرقَرار ص. فا. [فا. بر = ادات استعلا. عر. قرار = م] قرارلی. مقرر، یرلشمش. دواملی، دائم: حال حاضرنده برقرار اولمق.

بَرگ س. فا. یاپراق، ورق: برگ کل = کل یاپراغی: کل صد برگ = بر نوع کل؛ برگ وبار = یاپراق ومیوه. || بی برگ ونوا = الده آوجده یوق.

بَرك ص. تق. ١. پك، قاتی، سرت. ٢. صاغلام، متین، محکم. = ح. پك، صاغلام اوله‌رق. [«پك» لفظی بونك مخفی اولمه‌کرکدر.]

بُرکان سذ. عر. [لا. Volcan دن] یانار طاغ. کوه آتش‌فشان.

بُرکانی ص. عر. ؤ: برکانیه. یانار طاغه منسوب ومتعلق: علائم برکانیه.

بَرَکَت سؤ. عر. جـ: برکات. ١. نعمت، احسان الهی، موهبهٔ سبحانیه. ٢. بوللق، فیض: بو سنه ذخایرده چوق برکت واردر. ٣. مبارکلك، میمنت، سعادت: فلان ذاتك صحبتی برکتیله. دعا کزك برکتیله. ٤. آزی چوق یرینه کچه‌جك صورتده تقدیس الهی‌یه مظهریت: حلال قزانیلان مالده برکت بوقدر. || برکت ویرسین = ١. حمد اولسون، الله‌ه شکرلر اولسون، هله، باری: برکت ویرسین هوا بلوطلی ایدی یوقسه صیجاقدن بایلیردق. ٢. آلنان برشیٔ ایچون دعا مقامنده ایراد اولنور، جوابنده «برکتنی کور» دیرلر.

بَرَکَتسِز ص. برکت و میمنتی اولمیان، مقدار کافیده اولدیغی حالده کفایت ایتمیوب خیری کورلمین: آلنك تریله قزانلمدیغیچون برکتسز برپاره‌در.

بَرَکَتسِزلك س. میمنتسزلك، خیرسزلق، مقداری کافی اولدیغی حالده خیری کورنمین: بو پاره‌ده بر برکتسزلك واردر.

بَرَکَتلی ص. ١. فیض وبرکتی اولان، بول، مبذول: بو سنه ذخیره پك برکتلیدر. برکتلی سنه. ٢. میمنت وسعادته مظهر، میمنتلی. ٣. آزی چوق یرینه کچه‌جك صورتده خیری کوریلن: حلال قزانیلان مال دائما برکتلیدر.

بَرکِتمَك فق. تق. پکتمك، قا. تیلاشدیرمق، تقویه وتحکیم ایتمك.

بَرگذار س. فا. [عوامجه زبانزدی: بادکذار] یادکار اولمق اوزره ویریلان هدیه: بوقوطی بکا فلانك برکذاریدر: بوده بندن سزه برکذار اولسون.

بَرگُزیده ص. فا. سچلمش، منتخب، مختار.

بَرگَشته ص. فا. ترسنه دونمش، معکوس، ترس: بخت برکشته = طالع معکوس ومنحوس.

بَرکِشمَك فل. تق. پکشمك، قاتیلاشمق.

بَرکِلك س. تق. پکلك، قاتیلق، سرتلك.

بِرکِمَك [برکدیرمك. [illegible] مك، بریکدیرمك.

بُرکه سؤ. عر. صو برکنتیسی، حوض، کولجك.

بِرلَشدیرِلمَك مج. بریره کتیریلوب بر حالنه قونلمق، توحید ایدلمك: ایکی او، ایکی تارله برلشدیرلدی.

بِرلَشدیرمَك فق. ١. بر یره کتیروب بر ایتمك، توحید ایتمك: ایکی دکانی برلشدیروب بیوك بر دکان حالنه قودی. ٢. اویشدیرمق، موافقت ایتدیرمك: ایکی کوی

اهالیسی برلشدیروب یولی یاپدیردی.

برلشمك { فل. ۱. بر اولمق، اشتراك واتحاد ایتمك: ایکی شرکت برلشوب بر فابریقه یاپدیلر. ۲. بر یره کلمك، طوپلانمق: بو کون بلدیه دائره‌سنده برلشوب برقرار ویره‌جکلردر. ۳. اویشمق، اتحاد ایتمك: متعهدلر برلشوب مزایده‌ده آرتیرمیورلر.

برلشمه { س. برلشمك فعلی. با: برلمك.

برلك { س. ۱. بر وتك اولمه، احدیت، وحدانیت: اللهك برلکی حقیچون. ۲. اجتماع، اتحاد. || آغز، دیل، سوز برلکی = سوز بر ایتمه، متفق الکلم اولمه. || ال برلکی = مشترکاً چالیشمه، سعی مشترك: ال برلکیله شو ایشی بیتیره‌لم. = ص. ۱. اویشمش، متفق، متحد: اونلر برلك اولمشلر. ۲. بر غروش وسائره قیمتنده اولان. ۳. بر اوقه وسائره آغرلغنده ویا بر آرشین وسائره بوینده اولان.

برلمك { یا برله‌مك. فت. ۱. بر یاپمق، توحید ایتمك. ۲. بردر دیه ادعا ایتمك.

برله { د. [بر. ایله] با: بر.

برلی { س. اسقامبیل کاغدلرینك ودومینه وزار وسائره‌نك بر پوللیسی: قوبه‌نك برلیسی بنده‌در.

برنا { س. فا. کنج، دلیقانلی.

برنجی { عد. بر درجه‌سنده اولان ایلك، اول، اولکی: آیك برنجی کونی؛ سوقاغك برنجی اوی: اون برنجی؛ یوز برنجی وسائره. || مج. ۱. بر خصوصده الك باشده بولان، الك ایلری اولان: بو آدم نشانجیلقده، خطاطلقده، موسیقیده برنجیدر. ۲. الك باشلی، الك مهم: شمدی برنجی ایشمز شودر.

برنجیلك { س. برنجی اولمق حقی، الك باشده بولنمه: صنفده برنجیلکی کیم قزاندی؟

برنس { سذ. عر. یاخود:

برنوس { سذ. عر. ۱. عربلرك اوستدن کیدکاری بر لباس که پك گکیش ومربع الشکل اولوب، یوقاریدن ایکی اوجنده قول یرینی طوتار ایکی دلیکی وباشلغی واردر. ۲. قادینلرك قبرلرده وتفرج یرلرنده اوسته کیدکاری برنوع یلدیرمه.

برو { یاخود بری با: بری.

براوات { سذ. جم. عر. فد: برات. با: برات.

بروج { سذ. جم. عر. مد: برج. با: برج.

برودت { سذ. عر. صوغوقلق، صوغوق، برد، سرما: هوانك شدت برودتی. || مج. مناسباتده‌کی صوغوقلق، مخاصمه، منافرت: آره‌لرنده برودت واردر.

بروز { سذ. عر. میدانه چیقمه، ظهور.

بروش { س. [فر. Broche] قادینلرك کوکسه ویا باشه طاقدقلری مجوهراتلی بیوك ایکنه.

بروشمق { بروشدیرمق وسائره. با: بورشمق وسائره.

بروم { س. [یو. Βρῶμος یعنی پیس قوقودن ماخوذ فر. Brome دن] کیم. اجسام بسیطه‌دن بری.

برون { س. با: بورن.

بره { س. اورمه وانجیتمه اثری اوله‌رق بدنك بر طرفنده حاصل اولان چوروك.

بره { حد. عو. ای، هی، یاهو! [روم ایلی السنه‌سنده مختلف صورده قوللانیلیر بر لفظ. ر.]

برهان { سذ. عر. جم: براهین، دلیل، اثبات، حجت. || مذ. مقدمات یقینیه‌دن مرکب اولان قیاس.

بره‌لمك { فت. ۱. اوروب چوریتمك، بره حاصل اوله‌جق صورتده اورمق: یوزینی بره‌لمشلر. ۲. (میوه وسائره‌یی) اورمق، زده‌لمك، چوریتمك: اریکاری سپتك ایچنده چوق صاللایوب بره‌لمش.

بره‌لنمك { فط. ۱. اورلمقدن چوریمك، چوروك وبره پیدا ایتمك: بتون یوزی بره‌لنمش. ۲. (میوه) برشیئه طوقنمقدن اورلوب برطرفی زده‌لنمك: شفتالی بره‌لنمش.

برهمن { س. جم. عر: براهمه. [هندجه‌دن] ۱. هندولرك الك قدیم دینی اولان (براهما) مذهبنه تابع آدم. ۲. هندو ومجوسی رئیس روحانیسی.

برهنه { ص. فا. چبلاق، آچیق، یالین: برهنه سر = باشی آچیق: برهنه پا = یالین آیاق.

برهوا { ص. هوایه کیتمش، اوچورلمش، نابود.

بری { یا خودبرو ظم. بوطرفده یاقینده، دها یاقین، اوته مقابلی: بری کل؛ بریده طور؛ بری‌یه کل؛ بریدن کچ. || اوته‌ده بریده، اوته‌یه بری‌یه، اوته‌دن بریدن = اوزاق ویاقین مختلف محللر. = ص. یاقینده بولنان، بوجهتده اولان، قریب، اوته مقابلی: بری طرف. = س. یاقینده وبوجهتده اولان یر: بریسی اوته‌سندن گکیشدر. = ظز. ... دن بری = بروقتدن باشلایه‌رق استمرار بیان ایدر، دن اعتباراً: اوچ سنه‌دن بری کوریشمدك؛ اوکوندن بری خسته‌یم: کوریشه‌لیدن بری = کوریشدیکمز وقتدن اعتباراً. || اوته‌دن بری = اسکیدن بری، من القدیم.

بری { ص. عر. [«برائت» دن صش.] ۱. قورتلمش، سالم، عاری، آزاده: هرخسته‌لقدن بریدر. ۲. پاك، منزه: جناب حق کوزله کورمکدن وقولاقله ایشیتمکدن بریدر. ۳. هیچ بر تعلق ومدخلی اولمیان، برائت قزانان. || بری الذمه = ذمتنده برشیء اولمیان، تبریهٔ ذمت ایدن.

بری { ص. عر. مؤ: بریه. قره‌یه منسوب ومتعلق، بحری مقابلی: بری وبحری تدابیره تشبث ایتدی: عساکر بریه.

بریان { س. فا. کباب.

برید { س.فا. تاتار، پوسته، اولاق.

بریزوله { س. [ایتا.] کولباصدی.

بریق { یاخود ابریق. س. [تکا.] ایکی (برووا وغراندی) دیرکلی وایکیسی‌ده قابا سورتا یعنی دونانمش اولان کمی.

بریکدیرلمك { مج. جمع وادخار ایدلمك، طوپلانمق: معاشله‌پاره بریکدیرلمك زوردر؛ قرق سنه‌ده بریکدیریلن کتابلر.

بریکدیرمك { فت. جمع وادخار ایتمك، طوپلامق، تحشید ایتمك: اداره ایله خیلی آقچه بریکدیرمشیدی؛ اوینه برطاقم تنبللر بریکدیرمش: حدوده عسکر بریکدیریورلر.

بریکمك { فل. [واحد دیمك اولان «بر» دن] ۱. طوپلانمق، بریره کلمك، اجتماع، تراکم ایتمك، ییغلمق: اعانه‌دن برخیلی آقچه بریکدی؛ اورایه برچوق آدملر بریکمش. ۲. تحشد ایتمك: حدودده عسکر بریکیور. ۳. شیشمك.

بریکمه { س. ۱. طوپلانمه، تجمع، تراکم. ۲. تحشد. ۳. شیشمه.

بریکندی { س. بریکمکدن حاصل اولان شیء، ییغیلان مقدار.

بریکی { یاخود بروکی. ص. بو طرفده‌کی، یاقینده‌کی، اوته‌کی مقابلی: بریکی اوته‌کندن بیوکدر. || اوته‌کی بریکی = هر کیم اولورسه، هرکس.

برین { ص. فا. یوکسك، رفیع: قصر برین.

بریه { سذ. عر. چول، صحرا، بیابان: بریة الشام = شام چولی.

بریه { سذ. عر. جم: برایا. خلق، ناس، انسانلر، انام: خیر البریه = انسانلرك الك ایسی اولان خاتم الانبیاء (صلعم) افندمز.

بریه { سذ. عر. قره عسکری، قوهٔ بریه، بحریه مقابلی: انکلتره‌نك بریه‌سی بحریه‌سندن چوق دوندر.

بز { س. [اصلی عربی اولوب شده‌لیدر.] پنبوق ویا کتندن معمول بیاض طوقومه‌که انواعی اولوب باشلیجه چماشیر وچارشف وکیسه وسائره اعمالنه یارار، کرباس: یرلی بز، آمریقان، طربزون بزی. || آیاق بزی = آیاق سیله‌جك بز. || ال بزی = چوجقلرك اللرینی سیلمکه مخصوص بز. || تخته بزی = تخته اوغدقلری ویقانمش تخته‌لرك اوزرینه یایدقلری بز. || چوجق بزی = قونداق بزلرینك بهری. || سفره بزی = تراپزه‌نك اوستنه آچیلان اورتی، ووقتیله سفره‌نك آلتنه یاییلان یایغی. || نماز بزی = قادینلرك نماز قیلدقلری وقت باشلرینه اورتدکاری بز. || بز چوزمك = بزی دستکاهدن چیقارمق؛ ومج. کیدوب کلمك.

بز { س. [اصلی: بیض یعنی یمورطه اولسه کرکدر] بوینده و

قولنوق آلتی وقاصیق کبی یرلرده بولنان متحرك دانلر، غده.

بز { ض. [ضمیر متکلم مع الغیر یعنی « بن » ضمیرینك جمعیدر] سویلین ایله رفیقلرندن کنایه‌در، نحن. ما: بز کالدك، بزم ایشمز. بزه سویلدیلر. بزی کوردیلر. بزدن قاچدیلر. بزمله کلدی: بزجه = بزه کوره؛ بزسز = بز اولمقسزین. || بز بزه = بز کندیمز، بز کندی آرامزده. ایشقه‌سنی قاریشدیرمیه‌رق. — بعض دفعه (لر) علاوه‌سیله مکرراً جمعلنوب بزم کبی آدملر (ابنای جنسمز) معناسنی افاده ایدر: بزلره دوشمز. || بزده = بزم مملکتده. || بزمکیسی = حال و کارمز.

بزادی { س. [اصلی : بیجاده] کوکچیل یاقوت، بارلی (ذی قیمت طاش).

بزاز { سذ. عر. [« بز » دن سمب.] بز وسائر منسوجات صاتان تاجر.

بزازستان { یاخود بزستان. با : بدستان.

بزدیرمك { فت. بیقدیرمق، او. صاندیرمق، تصدیع وتنفیر ایتمك.

بزر { سذ. عر. جه: بزور. سبزه وچیچك تخمی. [حبوباته مخصوص اولان « بذر » دن تفریق اولنمیدر.]

بزرك { ص. ف. جه: بزرگان. بیوك، اولو، عظیم، کبیر. — . بیوك آدم.

بزرکوار { ص. ف. بیوك مرتبه‌لی، عالی، جلیل القدر، فاضل: شیخ بزرکوار سعدی شیرازی.

بزستان { یا بزازستان. با : بدستان.

بزك { س. [« بزمك » دن] سوس، زینت، آرایش، زیب.

بزکجی { س. کلینلری تزیین ایدوب کیدیرن قادین، مشاطه.

بزکین { ص. [« بزمك » دن] بزمش، بیقمش، اوصانمش، فتور کتیرمش، مأیوس.

بزلامق { یا بیزلامق. فل. [اصلی : بوزاغیلامق] (اینك و امثالی) طوغورمق، یاوریلامق.

بزلنگیج { س. [اصلی : بیزلانغیج] با : بیزلانغیج.

بزلیه { یا بیزلیا. س. دانه‌سی وتازه ایکن قوزغی دخی ینن نخوده مشابه معروف سبزه.

بزم { س. ف. صحبت ومحبت مجلسی، عیش وعشرت مجمعی: بزم الفت، بزم عشرت، بزم وفا.

بزم { ض. بز ضمیرینك مضاف الیهیدر: بزم ایشمز، بزم کلمز، بزمله برابر.

بزمك { فل. بیقمق، اوصانمق، فتور کتیرمك، بیزار ومتنفر اولمق: جانمدن، دنیادن بزدم.

بزمك { یا بزه‌مك. فت. طوناتمق، سوسلندیرمك تزیین ایتمك.

بزمگاه { وبزمگه. س. ف. [بزم = مجلس. گاه = محل] صحبت وعیش وعشرت ایچون طوپلانیلان محل، مجلس عشرت یری.

بزمکی { ص. بزه متعلق اولان، بزم تحت تصرفمزده بولنان: سزك اینککز بزمکندن زیاده سوت ویریور.

بزن { س. ۱. سوس، زینت، زیب. ۲. صنیعه، کلفت، غیر طبیعی حال: اوزن بزن = اوزنه‌رك کلفتله ایدیلن ساخته زینت.

بزنمك { فط. سوسلنمك، تزین ایتمك.

بزیقجی { ص. [غلطی : مزیقجی] اویونده حیله یاپان، حیله باز.

بزیقمق { فل. ۱. صیقلمق، طار. اقده بولنمق. ۲. تز. ویرانده بولنمق. مر.

بزیك { فر. (Besique) برنوع کاغد اویونی.

بس { د. باء مفتوحه ایله باشلار بعض ترکجه صفتلرك باشنه کیروب تأکید و مبالغه بیان ایدر: بس بللی.

بس { ح. ف. الویرر، کافی.

بس { یاخود بوس. د. باء مضمومه ایله باشلار بعض ترکجه صفتلرك باشنه کیروب تأکید ومبالغه بیان ایدر: بس بتون (بسبتون).

بسا { س. [آرناؤدجه‌دن] ۱. آرناؤد عهد وپیمانی: بسا ویرمك = تعهد ایتمك. ۲. قان کودن خصملر آره‌سنده عهد وپیمانله عقد اولنان متارکه: بینلرنده ایکی آیلق بسا واردر.

بساتین { سذ. جه. عر. فد: بستان. با : بستان.

بساریه { س. طالیانلرده بیوك خلاطلرك باغلاندیغی قازیق.

بساط { سذ. عر. دوشمه، کلیم، خلی، سجاده.

بسالت { سذ. عر. شجاعت، جسارت، ایکیتلك، بهادرلك: ابراز بسالت ایتدی.

بسائط { سذ. جه. عر. فد: بسیط. با : بسیط.

بستون { ص. ح. با : بتون.

بستان { سذ. عر. [فا. « بوستان » دن معرب] با : بوستان.

بسته { ص. ف. [« بستن » فعلندن سمف] باغلانمش، باغلی، مربوط: دل بسته = مربوط القلب. == س. بر شرقی ویا منظوم تیاترو اویوننك مقام وآهنکی. مقابلی: گفته.

بسته‌کار { س. ف. شرقی وتیاترو منظومه‌لرینه مقام وآهنك ویدیران موسیقی شناس.

بسریك { یاخو بسریك. س. خفیف وسریع یورویشلی بر جنس هجین دوه‌سی.

بسریك { یاخود بصریق. ص. جیلیز، جانسز واوفاقچ.

بسط { س. عر. یایمه، سرمه، دوشمه، آچمه: بسط مقال ایتمك = سوز آچمق: بسط مقدمات ایتمك = مقدمات سرد ایتمك: کرنکاه آچمق.

بسلتمك { فت. اتشه وانفاق ایتدیرمك: اختیارك کندینی اولادینه بسلتمسی طبیعیدر.

بسلمك { فت. ۱. بیوب ایچه‌جکنی تدارك ایتمك، اتشه وانفاق ایتمك: جولق جوجغنی بسلمك ایچون چالیشیور. ۲. سمیرتمك، تاولاندیرمق، تسمین ایتمك: قوزلری کسمزدن اول بسلمل. ۳. یتیشدیرمك، اداره ایتمك: چفتلکنده حیوانات بسلیور. ٤. قالینلاشدیرمق، قبارتمق. آلتنی طولدیرمق: آلتنی پاپوقله بسلمك.

بسلمه { س. ۱. بسلمك فعلی. با : بسلمك. ۲. بوغازی طوقلغنه طوتیلان وآخرتلك کبی اتخاذ اولنان خدمتجی قیز. ۳. آلتی طولدیرلمش شیء.

بسلنمك { فط. ۱. بیوب ایچمك. تعیش وتغذی ایتمك: بوآدم ابی بسلنیور: اتله بسلنمك. ۲. سمیرمك. تاولانمق: هندیلر جوزله بسلنیر. ۳. قبارمق، شیشمك. قالینلاشمق.

بسله‌یش { س. انفاق، تغذیه.

بسله‌ییجی { ص. انفاق وتغذیه ایدن، مغذی: فاصولیه بسلیجی بر سبزه‌در.

بسم { عر. ترکیب. [اصلی : باسم] = آدیله [بسم الله = اللهك آدیله: بسمه سبحانه = حق تعالانك آدیله.

بسمله { سذ. عر. « بسم الله الرحمن الرحیم » جمله شریفه‌سی: بسمله ایله ایشه کیریشدم: بسمله خوان = بوجمله شریفه‌یی اوقویان: بدأ ومباشرت ایدن: بسمله خوان اوله‌رق = بسمله اوقویه‌رق. || بسمله دیمك = باشلامق. || بسمله چکمك = بسم الله جمله شریفه‌سنی اوقومق.

بسی { س. حیوان سمیرده‌جك یر: بسی‌یه قومق = سمیرتمك.

بسیط { ص. عر. مؤ: بسیطه. جه: بسائط. [« بسط » دن صف.] ۱. دوز، عارضه‌سز. ۲. آچیق، واسع، گکیش. ۳. مرکب اولمیان، ساده: اجسام بسیطه.

بسیطه { سذ. عر. ارتفاع تخته‌سی: بسیطهٔ شمسیه، بسیطهٔ قطبیه، بسیطهٔ افقیه، بسیطهٔ لیلیه = بو آلتك انواعی.

بسیلی { یا بسیلو. ص. مخصوصاً سمیرداش، تاولادلمش، پرورده: بسیلی قاز، بوزاغی.

بسیم { ص. عر. [« بسم » دن صش.] کولر یوزلی.

بش { عد. درتدن صکره کلن عدد، خمسه، پنج، ٥ : بش دانه، بش کشی؛ اون بش، یکرمی بش، یوز بش. || بش بییق = موشموله‌نك برجزئی، دونكل. || بش پارمق = چاقر دیکنی، عر. فع، بکمون (نبات). || بش پنجه = حیوانات بحریه‌دن بر دکیز یوجکی. || بش چفته = اون کورکله چکیلور فلکه. || بشده بر = بش قسمده بر قسم، خمس، پنجیك. || بش قارداش = سله. توقات. || بشی بر یرده = بش لیرالق یعنی بشیوز غروشلق آلتون سکه.

بشارت { سذ. عر. مژده، برایی خبر تبلیغی. [بانك فتحیله مستعمل ایسه‌ده، غلط اولوب، مفتوح الباء بشارت حسن وجمال دیمکدر.]

بَشارَت { سه. [آنف الذکر لغت عربیه‌دن غلطدر] یکی چیقمه غریب شیء. بدعت قبیحه، اعجوبه.

بَشاشَت { سث. عر. کولربوزلیلك: اظهار بشاشت ایتمك.

بُشاق { سه. با: باشاق.

بَشَر { عد. هر برینه و یا هر دفعه‌سنده بش: موجود آقچه‌یی تقسیم ایتدکلرنده بشر لیرا دوشدی: بشر بشر صایملی.

بَشَر { سذ. عر. حیوان ناطق، آدم، انسان، مردم: نوع بشر = انسان جنسی؛ ابو البشر = حضرت آدم (عم)؛ سید البشر = فخر عالم (صلعم) افندمز. || علم البشر = انسانك احوال طبیعیه‌سندن بحث ایدن علم که علم اللسانله برابر کشفیات جدیده‌دندر.

بَشَره { سث. عر. تث. درینك طبقهٔ خارجیه‌سی. || بشرهٔ داخلیه، بشرهٔ مخاطیه = بدنی داخلاً اورتن غشاء مخاطینك طبقهٔ خارجیه‌سی.

بُشْری { سث. عر. مژده.

بَشَری { ص. عر. ث: بشریه. انسانه منسوب ومتعلق: احوال بشریه:

بَشَرِیَّت { سث. عر. انسانلق، انسانك حال طبیعیسی: بشریت ایجاباتندندر.

« بشریت » ایله « انسانیت » آره‌سنده چوق فرق واردر: بشریت انسانك هر درلو احوال طبیعیه‌سنه، انسانیت ایسه یالکز فضائل وکمالات روحانیه‌سنه عائددر؛ مثلا نسیان، خوف، اشتها، شهوت کبی حاللر بشریت؛ کرم، سخاوت، وفای عهد، قناعت کبی حاللر ایسه انسانیت مقتضیاتندندر. الحاصل بشریت تابع طبیعیه، انسانیت ایسه اخلاقه متعلقدر.

بُشقه { بشقه‌لاشمق وسائره. با: باشقه وسائره.

بَشلِك { ص. ۱. بش (غروش وسائره) قیمتنده اولان: بشلك باصمه. ۲. بش (آرشین وسائره) بوینده اولان: بشلك دیرك. ۳. بش جزءدن مرکب ویا بشه منقسم، خماسی. = سه. بش غروشلق ویا پاره‌لق سکه: بر بشلك ویردی.

بَشلَمه { سه. بش قات ایتمه، تخمیس.

بَشلی { ص. بش پول وسائره‌سی اولان، خماسی، مخمس. = سه. اویون کاغدلرینك بش بنکلیسی: قوپه‌نك بشلیسی.

بُشمَق { با: باشمق.

بَشمه { سه. جیقریقجی دستکاهنك کونوکی: دایکلی بشمه.

بَشِنجی { عد. دردنجیدن صکره کلن، بش درجه‌سنده اولان، خامس، پنجم: بشنجی او، بشنجی فصل. بشنجی کون: اون بشنجی، یوز بشنجی الخ.

بَشوش { ص. کولریوزلی معناسیله « بشاشت » دن اسم مبالغه اولمق اوزره قوللانیلیور. سه‌ده، عربلرجه مسموع اولمدیغندن، لغت مولده دکل، عادتا غلطدر.

بَشیر { ص. عر. [« بشارت » دن صش.] ایی بر خبر کتیرن، مژده یتیشدیرن، مژده‌جی؛ بشیر نذیر = تبشیر وتهدیده مأمور پیوریلان خاتم الانبیاء (صلعم) افندمز. [کوزل و کولریوزلی معنالریله لسانمزده قوللانلماز.]

بَشیك { سه. [اسکی ترکجه‌ده صالللامق دیمك اولان « بیشمك » دن] کوچك چوجقلری یاتیروب صاللایه‌رق اویوتدقلری معروف کروت، مهد. کهواره. || اجل بشیکی = مخاطره‌لی ومعلق اسکله وسائره.

بَشیكجی { سه. بشیك یاپان طو. غرامه‌جی.

بَشیوز { عد. بش کره یوز، خمسمأه، پانصد: بشیوز کشی، بشیوز غروش.

بُصاریق { با: باصاریق.

بُصدیرمَق { بصدیرمه. با: باصدیرمق وسائره.

بَصَر { سذ. عر. جه: ابصار. ۱. کورمه، رؤیت. ۲. کوز، عین، چشم، دیده. ۳. چشم حقیقتله کورمه. قلب کوزی. || اولوالابصار = بصیرت صاحبلری، کوروب آکلایانلر. || علم البصر = رؤیتك احوال و حقایقندن بحث ایدن علم، [فر. Optique].

بَصره { سخ. عراق عربده وشطك اوزرنده واقع ولایت مرکزی مشهور شهردر که علماسی وقتیله ادبیات عربیه‌ده کوفیونه قارشی بر مسلك مخصوص اتخاذ ایتمشلردی. || بصره ضمغی = برجنس ضمغ.

بَصری { سذ. ص. عر. جه: بصریون. بصره اهالیسندن ویا ادبیات عربیه‌ده کوفیونه قارشی بر مسلك مخصوص اتخاذ ایدن بصره علماسندن آدم.

بَصَری { ص. عر. ث: بصریه. رؤیته ویا علم البصره متعلق.

بَصَل { سذ. عر. صوغان. ز.

بَصیر { ص. عر. [« بصر » دن صش.] ۱. کورن، کوریجی، بینا. ۲. کوروب آکلایان، قلب کوزیله کورن، بصیرت صاحبی.

بَصیرَت { سث. عر. قلب کوزیله کورمه، کوروب کنه وحقیقتنه وارمه: بصیرتله باقمق؛ بصیرتی باغلانمق = غافل طاورانمق.

بَصیرَتسِز { ص. قلب کوزی قپالی، چشم حقیقتله کورمز، غافل.

بَصیرَتسِزلِك { سه. قلب کوزیله کورمیش، غفلت.

بَصیرَتلی { ص. قلب کوزیله کورن، هرشیئك اصل و حقیقتنی آکلایوب تدبیرلی طاورانان.

بِضاعَت { وبضاعه. سث. عر. جه: بضایع. ۱. سرمایه: قلیل البضاعه = سرمایه‌سی آز؛ بی بضاعت = سرمایه‌سز. ۲. تحصیل اولنمش علم، معلومات.

بَضایِع { سث. جه. عر. فد: بضاعت. با: بضاعت.

بَطّ { سه. فا. قاز. ل.

بَطارَس { سه. بر نوع اکرلتی اوتی.

بُطاریه { سه. با: باتاریه.

بُطاق { بطاقلق، بطاقجی. با: باتاق وسائره.

بَطّال { ص. عر. [« بطالت » دن صمب.] ۱. حکمسز، حکمدن ساقط، بوش: بطال اوراق. ۲. ایشلمز، معطل: بطال بر دکرمن. ۳. قوللای قوللانیله‌میه‌جق قدر بیوك، خنطال: بطال کوپ. [بومعنا ترکجه‌یه مخصوصدر. — قهرمان وبهادر معناسیله لسانمزده قوللانلماز.] = سه. برایشه متعلق حکمسز اوراق: بطالی لف ایتمك؛ بطالده حفظ ایتمك. || بطال ایتمك، بطال چکمك (یعنی اوستنه « بطال » کلمه‌سنی یازمق) = حکمسز براقمق، حکمسز اوراقه قاتمق. || بطال کاغد = طولی ۸۲ وعرضی ۵۷ سانتیمتره اولان طبع کاغدی.

بَطالَت { سث. عر. ایشسزلك، ایشلمزلك، عطالت.

بَطائَت { سث. عر. بطیء اولمه، آغرلق، یاواشلق، آغر طاورانمه. سرعت ضدی.

بَطریق { سذ. عر. با: بطریق.

بَطش { سذ. عر. ۱. عنف و شدتله طوتوب قاپمه و یاقه‌لامه. ۲. قوت، شدت. غلبه.

بُطلان { سذ. عر. ۱. حقسزلق، حق ضدی، باطل و بوش اولمه: تثلیثك بطلانی. ۲. معطل وحکمسز اولمه. || ط. بطلان حس = بر عملیات اجراسیچون حسك ابطالی، بر عضوك موقتاً حسدن محروم ایدلمسی.

بَطمان { سه. با: باتمان.

بَطن { سذ. عر. جه: بطون. ۱. قارن، شکم. ۲. صوی، سلاله، نسل.

بَطنی { ص. عر. ث: بطنیه. تش. قارنه منسوب ومتعلق.

بُطون { سذ. جه. عر. فد: بطن. با: بطن.

بَطیء { ص. عر. [« بطائت » دن صش.] آغر حرکتلی، یاواش، سریع ضدی، کج. || بطیء الهضم = کچ هضم اولنان.

بِعِبارَتِها { ح. عر. کندی عباره‌سیله، صورت افاده‌سنی تغییر ایتمکسزین، عیناً: فلان کتابدن بعبارتها بر قاچ فقره نقل ایتمشدر.

بَعث { سذ. عر. ۱. کوندرمه، یوللامه، ارسال. ۲. حق تعالانك بر نبی‌یی خلقی دین حقه دعوته مأمور بیورمسی. ۳. دیریلتمه، احیا، یوم قیامتده موتانك احیاسی: بعث بعدالموت؛ یوم البعث = قیامت کونی.

بِعثَت { سث. عر. طرف الهیدن بر پیغمبرك ویا خصوص پیغمبرمز افندمز حضرتلرینك خلقی دین حقه دعوته مأمور بیولمسی: بعثت نبویه.

بَعد { ظز. صکره. بعض ترکیبات عربیه‌ده بولنور: بعدالظهر = اوکله‌دن صکره؛ بعد الطعام = یمکدن صکره. || بعد ذا، بعد ازین = بوندن صکره. || بعدما، من بعد، فیمابعد = اوندن صکره، بر دها. || بعده = اوندن صکره، مؤخراً. || بعد بعدٍ = بر چوق

وقت صكره، نەدن صكره.
|| مابعد = صكرەسی، آلت طرف.
[بوصولك تعبيرده وامثالنده
« د » ساكن اوقونور.]

بُعد { سذ. عر. جه: ابعاد. او-
زاقلق، بعيد اولمه، قرب
ضدی: اون فرسخ بعدنده؛
بعد مسافه = مسافه وآرالق
اوزاقلغی. [بعدومسافه ديمەملی.]

بعض { ك. عر. بر طاقم، برقاچ،
بر مقدار: بعض آدملر
بو فكرده بولنورلر: بعض اشيا
آلەجغم: بعضمز گيدەلم بعضمزده
بوراده قالەلم. [غلط اولارق
بعضی كبی قوللانيلوب: بعضيسی،
بعضيلری دينلير. اكثريا جمعه
مضاف اولوب. زعم اولنديغی
كبی، « بعض شیء » و« بعض
حكيم » دينلمز. مع هذا بعض
كره. بعض دفعه. بعض گيجه،
بعض سنه كبی زمانه دلالت
ايدن تعبيراتده مفرده اضافتی
جائزدر.]

بو لغتك عربيده معناسی وصورت
استعمالی فرقليدر: لسان مذكورده
اسم كبی قوللانلديغنده « كل » مقابلی
اولەرق جزء، وقسم ديمكدر؛ كنايه
كبی قوللانلديغنده ايسه « بری »
معناسنی افاده ايدر: مثلا: عربلر
(بعض الشعراء) ديدكلری وقت
« شاعرك بری » معناسنی مقصود
ايدرلر؛ بز ايسه (بعض شعرا) تعبيرندن
« برطاقم شاعرلر » معناسنی چيقارير ز.

بَعضاً { ظر. بعض كره، كيمی
وقت: بعضاً اوقور بعضاً
يازار.

بِعونِ { ياردميله معناسنه تركيب
عربيدر: بعون الله
تعالی = حق تعالانك ياردميله،
عون وعنايتيله.

بَعيد { ص. عر. ٔ: بعيده. [« بعد »
دن صش.] اوزاق، ايراق،
دور: بغداد شامدن بعيددر:
اقطار بعيدەيه سياحت ايتمك.
|| مج. احتماله قريب اولميان،
غير مأمول، غير منتظر: او
آدمدن بويله بر معامله بعيد
دكلدر. || بعيد الاحتمال = احتمالی
قوی اولميان، غير محتمل.

بِعَينِهِ { بعينها ح. عر. [ب =
حرف جر. عين = كندی.
ه. ها = ضمير غائب] عينيله،
اولديغی كبی: او فقرەيی بعينها
درج ايتمش.

بغا { س. با: باغه.

بُغات { سذ. جه. عر. فد: باغی.
با: باغی.

بِغال { سذ. جه. عر. فد: بغل.
با: بغل.

بَغايت { ح. فا. [فا. ب = ادات
الصاق. عر. غايت =
صوك] صوك درجەده، پك،
زياده: بغايت ذكی برچوجق.

بَغتَةً { ح. عر. آنسزين، بردن
بره، بكلنلمەديكی حالده:
بغتةً ظهور ايديوردی.

بَغدادی { سذ. ص. عر. بغداد
شهرينه منسوب و
متعلق ويا بغداد اهاليسندن.
بغدادلی. = تر. طار تختـه
پروازلردن ياپلش و اوستی
صيوانمش بولمه وطاوان.

بَغداش { س. با: باغداش.

بُغدان { مخ. م. رومانيه‌يی تركيب
ايدن و مملكتين اسميله
دخی شهرت بولان ايكی خطەنك
بری كه اصل اسمی مولداويادر.
ديكری افلاقدر.

بُغدای { س. با: بوغدای.

بَغر { بغرصق، بغرمق وسائره.
با: باغر وسائره.

بُغشلَمق { با: باغشلامق.

بُغض { سذ. عر. سومەمه. بری
حقنده گيزلی وقلبی عداوت
حس ايتمه. كين. نفرت؛ خصومت:
بغض ايتمك. بغض وكين باغلامق.

بَغل { سذ. عر. جه: بغال. قاطير،
استر. لـ.

بَغَل { س. فا. قولتوق. لـ.

بَغی { سذ. عر. ١. آزغينلق،
سركشلك. حدی تجاوز.
٢. حقدن عدول.

بِغَيرِ { ح. عر. [ب = حرف جر.
غير = ديكر] سلب وانكار
معناسيله بعض تركيبات عربيەده
بولنور: بغير حقٍ = حقسز،
حقسزلقله.

بَقاء { سذ. عر. بولنديغی حالده
قالمه، دوام، ثبات. زوال
بولمامه، فنا مقابلی: بقا بولمق =
دائم وثابت اولمق: بقاء نو-
جهانلری = نوجهلرينك دوامی.
|| داربقا = آخرت، دارفناضدی.

بقا بوتغه { س. ياوشان نوعندن
بر ديكن.

بِقاع { سذ. جه. عر. فد: بقعه.
با: بقعه.

بَقّال { سذ. عر. [« بقل » دن
صش.] ذخيره ومأكولاته
متعلق شيلر صاتان اصناف.
[اصل عربيده معناسی سبزەجی

اولوب. عربستانده اكثريا سبزه
و ذخيره بر دكانده صاتلديغی
مناسبتيله. بالآخره يالكز ذخيره
صاتانلره دخی اطلاق اولنمش،
وبزجه بو معنايه حصر ايدلمشدر.]
بقال دكانی = بقالخانه.

بَقّالخانه { س. بقال دكانی.

بَقالوا { س. ايتا. [ح. قنج
آلتنده اولان طوب
دليكری.

بَقّاللق { س. بقال صنعت وتجارتی:
بقاللق ايديور.

بَقّام { ياخود بقم. س. ١. قرمزی
بويا آغاجی كه برازيليه دن
كلير. ٢. خاص اولميان هردرلو بويا.

بَقايا { سذ. جه. عر. فد: بقيه.
با: بقيه. || م. تحصيل
اولنه‌ميوب ايرتسی سنەيه قالان
ويركی وواردات. || ع. قرعه
بقاياسی = قرعه اصابت ايدوبده
سلاح آلتنه آلنملری تأخير اولنان
افراد.

بَقَر { سذ. عر. صيغير، اوكوز،
اينك. مانده جنسلری.

بَقراج { س. با: باقراج.

بُقراطی { ص. عر. ٔ: بقراطيه.
ابو الاطبا عد اولنان
حكيم يونانی بقراط يعنی هيپو-
قراتك اصول طبنه موافق و
متعلق اولان.

بُقراطِيّون { سذ. جه. عر. ابو
الاطبا بقراط
حكيمك اصول طبابتنه تابع
اولان اطبا.

بُقعه { سذ. عر. جه: بقاع. ارض
قطعەسی، مملكت. خطه.
|| ط. بقعهٔ قرنيه = كوزه عارض
اولان بياض لكه. مافر.

بَقلاك { س. با: باغلان.

بَقله { سذ. عر. سبزه، سبزوات.
[لسانمزده فول معناسيله
مستعمل اولان لغت معلومه
بوندن اولوب، عربيده دخی
فول ديمك اولان « باقلا »
كلمەسندندر، وبناءً عليه اويله
يازلمسی اقتضا ايدر.]

بَقلِيّه { صذ. عر. نبا. فصيلهٔ بقليه
= سبزه قبيلندن اولان
نباتات.

بَقَّم { سذ. عر. [معربدر] با:
بقام.

بَقِيّه { سذ. عر. جه: بقايا. ١. آر-
توب قالان شیء: ذخيره
بقيەسی. ٢. آلت طرف. كری
طرف. مابعد: بقيهٔ احوالی
معلوم دكلدر. ٣. محو ونابود
اولان برشيئك باقی وموجود
قسمی: براسكی معبدك بقيەسی.
|| بقية السيوف = برمحاربەده
مغلوب طرفدن قورتلوب صاغ
قالانلر. = جه. با: بقايا.

بَگ { س. ١. بيوك، زنكين، بای،
ايلری كلن آدم. ٢. باش،
رئيس: عشيرت بكی. ٣. حاكم،
امير. والی. برنس: سيسام،
قره‌طاغ بكی. ٤. آمر، ضابط،
قوماندان: الای بكی. سنجاق بكی.
٥. بعض اسكی خاندانلره منسوب
افرادله پاشا زادەلره وصنف
عسكريده قائممقام وميرالای رتبه-
لرينی حائز اولانلره واجنبی كبراسنه
ويريلن عنوان اولوب، اسمه
لاحق اولور: علی بك، حسن
بك، قائممقام بك، قونسلوس بك.
٦. آشيق كميكك درت يوزيدن
بری. ٧. اسقامبيل اويوننده
كاغدك برليسی: قوپه بكی. آری
بكی = آريلرك قولاغوزی. آغا
بك = بيوك برادر. || آلای بكی =
ژاندارمه آلاينك قوماندانی كه
ميرالای رتبەسنه معادل رتبه-
يی حائزدر. || بك بالغی = مرجان
نوعی. || بك بورکی = پيغمبر
چيچكنك برنوعی. || بوی بكی =
كوچك عشيرت آغاسی. چيچك
بكی = چيچك قباجەسی. || روم
ايلی بكلر بكی = مير ميران مقامه
وزارت آرەسنده بر رتبەيی حائز
آدم. || قوپه، مچ بكی =
كلغان بكی. || كلغان بكی = سو-
قاق چابقينی، خيلاز ودرسز
چوجق.

بَكْ { س. تنده وعلی الخصوص
يوزدەكی طبيعی بك، خـ-
شامه. || ات بكی = قبارمه‌صو-
رتنده بك. كوچك اور. بك
دوشمك = لكه‌پيدا اولمق: كوزينه
بك دوشدی: اوزومه بك
دوشمك = لكه‌صورتنده اولان
بر خستەلغه اوغرامق.

بَكا { ض. ضمير شخصينك مفرد
متكلمی اولان « بن »
لفظنك مفعول اليهيدر: بكا وير-
دی: بكا سويلدی. [ضرورت
وزن ايچون « بائكه » صور-
تنده‌ده يازيلير.]

بُكاء { سذ. عر. آغلامه، ناله،
گريه.

بَكار { س. ص. [عر. « بكر » دن
غلط. فارسی ظنيلە « بيكار »

يازلسى خطادر.] ۱. اولنمه‌مش، زوجه‌سى اولميان آدم: بكار آدم، بكار كبى ياشامق. [نادراً اولنمه‌مش قيز حقنده مستعملدر.] ۲. طشره‌لى اولوب بريوك شهرده برايشله مشغول اوله‌رق عائله‌سز ياشايان آدم: بكار اوطه‌لرى؛ بكارلرك چماشيرينى ييقامق.

بكار { سـ. با: بيكار.

بكارت { سش. عر. قيزاق. اركك تقرب ايتمه‌مش قيزك حالى. [بومعنا ايله « بكر » استعمالى غلطدر.]

بكارلق { سـ. اولى اولميان آدمك حالى، اولنمه‌مش اركك ويا قيزك حالى: بكارلق اوايلكدن ايى دكلدر.

بكام { صـ. فا. [ب = ادات الصاق . كام = مرام] نائل مرام، آرزو ايتديكنه دسترس اولان، مسعود، بختيار.

بكتاش { صـ. تق. اقران، كفو، معادل. || حاجى بكتاش طوزى = حاجى بكتاش ولى (قدس سره) تربه‌سى جوارلرنده چيقان براق وبلورى بر جنس قيا طوزى.

بكتاشى { سـ. صـ. حاجى بكتاش ولى‌يه منسوب طريقتده بولنان آدم، بكتاشى درويشى، باباسى = بو طريقتك درويشى، شيخى: بكتاشى اوزومى = اوزومك بر نوعى. || مج. قيدسز، رند.

بكتاشيلك { سـ. بكتاشى طريق وبو طريقته منسوبيت.

بكجك { سـ. و:

بكجكز { سـ. كوچك بك؛ بكجكم. [تحبيب و تحقير مقامنده قوللانيلير.]

بكجى { سـ. بر شيئى بكليوب محافظه ايدن آدم، محافظه‌جى، حارس، ديدبان، قوروجى: محله بكجيسى = كيجه سوقاقلرده طولاشوب امنيت عموميه‌يه باقان وجنازه ودوكون كبى وقوعاتده اهالينك خدمتنده بولنان آدم: كوشك، يالى، قوناق بكجيسى = بوش بولنان بويله بر دائره‌يى بكليوب محافظه ايدن آدم: قورى بكجيسى = قوريجى: كوشك بكجيسى = يانغينى خبر ويرمك ايچون قله‌ده بكلينلر.

بكجيلك { سـ. بكجى صفت و خدمتى.

بكر { بكارت يرينه مصدريت يعنى قيزاق معناسيله قوللانيور. سه‌ق‌ده. بو لغت عربيده صفت اولوب، اصلا مصدريت معناسنه كلديكندن، غلطدر. ازاله‌ٔ بكر تعبيرى دخى بالطبع غلط اولوب، بكارت وازاله‌ٔ بكارت ديمك اقتضا ايدر.

بكر { صـ. عر. بوزلامش، اركك كورمه‌مش (قيز)، قيز اوغلان. || فكر بكر = د‌ا اول كيمسه طرفندن افاده اولنمامش فكر. || بكر مضمون = بالخصوص شعرده بشقه برى طرفندن سويلنمامش مضمون.

بكره { سش. عر. مقره: اوچ بكره‌لى = اوچ مصوره‌يى بردن بوكن (چيقريق).

بكرى { صـ. [صباح ديمك اولان « بكره » دن يعنى صباحدن عشرته دوام ايدن.] عشرته مبتلا، ايچكى‌يه دوشكون، سرخوش.

بكريلك { سـ. عشرته ابتلا، ايچكى‌يه دوشكونلك، سرخوشلق.

بكز { سـ. ۱. چهره، يوز، روى، وجه: دكيزك بكزى = روى دريا. ۲. يوز رنكى: بكز آتمق، اوچمق. بوزلمق = يوزك رنكى اوچمق، صارارمق.

بكزاده { سـ. صـ. ۱. بك اوغلى، پدرى رئيس ويا آمر اولان. ۲. صويلى، اصيل، نجيب، كشى زاده.

بكزاده‌لك { سـ. صويليلق، اصالت، نجابت، كشى زاده‌لك. || مج. مسرفلك، تأملسزجه حركت، هوپه‌لق.

بكزتمك { فتـ. ۱. بر شيئى ديكر بر شيئه مشابه و مماثل ايتمك، تشبيه وتمثيل ايتمك: ياپيله‌جق شيئى او رنكنه بكزتملى. ۲. تقليد وتنظير ايتمك، عينينى ياپمق: فلانك رسمنى ياپوب چوق بكزتدى؛ يازيسنى تمكله بكزتدى. ۳. ياكيلوب برشيئى ديكر برشيئه ظن ايتمك، ياكيله‌رق ظن ايتمك: سزى فلانه بكزتدم. || برشيئه بكزتمك = نه صورتله اولورسه تسويه ايتمك، بروجه تسويه دوشونمك.

بكزتمه { سـ. بكزتمك فعلى، تشبيه، تمثيل. =

صـ. تمثيل وتنظير صورتيله ياپلمش، تقليد.

بكزدلمك { فجـ. ۱. اويديرلمق، تشبيه وتمثيل ايدلمك: بويازى اصلنه بكزديله‌مه‌مشدر. ۲. تقليد ايدلمك. ۳. ياكيلشلقله بشقه ظن اولنمق: آرانيلان بر آدمه بكزدلدى. || برشيئه بكزدلمك = نه صورتله اولورسه تسويه اولنمق.

بكزديش { سـ. بكزتمك فعلى، تشبيه، تمثيل.

بكزمك { فل. برشيئه مشابه ومماثل اولمق: قورت كوپكه بكزر برحيواندر: بويازى مشقه هيچ بكزميور. || برشيئه بكزمك = اولدقجه شايان قبول اولمق: بويازى بر شيئه بكزميور؛ شمدى برشيئه بكزدى.

بكزمه { سـ. و:

بكزه‌يش { سـ. مشابهت، شبيه ونظير اولمه.

بكك { ياخود بنك. سـ. بك كبى لكه، پول: بكك بكك = بك كبى لكه وپوللرى اولان: بكك بكك باصمه، آت.

بككلنمك { فطـ. بكك‌لر پيدا ايتمك، لكه‌لنمك، پول پول اولمق: كتابلر رطوبتدن بككلنير.

بككلى { صـ. لكه‌لى، پوللى: بككلى باصمه، يوز.

بكلتديرمك { فتـ. كچيكمكله بشقه‌لرينى بكلمكه مجبور ايتمك. انتظارده قومق: عفو ايدرسكز بكلتديردم.

بكلتمك { فتـ. ۱. بكلمكه سوق واجبار ايتمك، انتظار ايتديرمك: بنى چوق بكلتمك. ۲. بكجى قومق، ترصد ايتديرمك: چارى بكلتمك؛ قيشين كوشكى كيمه بكلتيورسكز؟

بكلشمك { فشـ. مشتركاً وبرلكده بكلمك: بر چوق خلق بكلشيورلردى.

بكلك { سـ. ۱. بك صفتى وعنوانى. ۲. زادكانلق، اصالت، نجابت. ۳. بربكك تحت اداره‌سنده بولنان حكومت، ايالت ممتازه، امارت، پرنسلك: بلغارستان، سيسام بكلكى.

بكلك { صـ. حكومته ودولته عائد، ميرى: بكلك اراضى = اراضىٔ اميريه؛ بكلك كمى = حرب سفينه‌سى. || بكلك = بيوك وكنيش كبه.

بكلكجى { سـ. [رئيس ديوان ديمك اولان « بيتيكجى » دن غلط اوله‌رق كركدر] ديوان همايون قلمنك رئيسى. غلط برتركيبله: بكلكجىٔ ديوان همايون دينير.

بكلمك { يا بكله‌مك. فتـ. فل. [اصلى « بك » اولان « بك » يعنى قوى وصاغلام لغتندن] ۱. قورومق، محافظه وصيانت ايتمك، يانده طوروب نظارت ايلمك: چارى، اورمانى بكلمك؛ طاغلرى قورقو بكلر. ۲. انتظار ايتمك، منتظرومترصد اولمق: برينى بكليورم؛ مسافر بكلمك. ۳. اومق، مأمول ايتمك: بن سزدن بونى بكلمزدم.

بكلمه { سـ. ۱. قورومه. محافظه، صيانت. ۲. انتظار، ترصد. ۳. نوبت وترصد محلى.

بكلنلمك { فجـ. ۱. انتظار اولنمق: كونش آلتنده بكلنلمز. ۲. اومولمق، مأمول ايدلمك: او آدمدن هرايلك بكلنيلير.

بكلنمك { فجـ. انتظار اولنمق: بوكونكى پوسته ايله جواب بكلنيور.

بكله‌يش { سـ. ۱. بكلمه، انتظار، ترصد. ۲. قورومه، محافظه، صيانت.

بكله‌يجى { صـ. ۱. انتظار ايدن، منتظر. ۲. محافظه وصيانت ايدن، محافظه‌جى، محافظ.

بكلى { ياخود بككلو. صـ. ۱. تننده وعلى الخصوص يوزنده طبيعى بر كوچك لكه‌سى اولان، خالدار. ۲. لكه‌لى (اوزوم و سائره).

بكندى { سـ. بكنمه. || خنكار بكندى = ۱. بر نوع صارى چيچك، كه ماويسنه بك بكندى دينير. ۲. قيزارتمه ويا تنجره كبابى ايله ياپيلور برنوع باطليجان يمكى.

بكنديرمك { فتـ. ۱. برينه بكنه‌جكى بر شيئى كوسترمك ويا بر چوق شيئلرك ايچنده برينى انتخاب ايتديرمك: او آدمه اثواب بكنديرمك نه‌قدر زور؛ سورينك ايچنده قويون بكنديرمك. ۲. قبول وتقدير واستحسان ايتديرمك، مقبوله كچه‌جك بر

ایش یاپمق: یازیمی بکندیره‌مدم: خدمتجی افندیسنه ایشنی بکندیرمکه چالیشملیدر.

بَگَنِلمَك (فج. ۱. قبول و استحسان اولنمق، مقبوله کچمك: یازیسی بکنلدی: سی بکنلدی. ۲. سچلمك، انتخاب اولنمق، ترجیح ایدلمك: بر سورینك ایچنده آنجق اوچ درت قویون بکنلدی: ایکیسندن خانغیسی بکنلدی؟

بَگَنمَزلِك (س. [وغا: بکنمه. مزلك] ۱. تقدیر واستحسان ایتمه‌مه، خوشلا نمامه: بن یمك حقنده بکنمزلك ایتدم. ۲. عدم تنزل، صایمامه، کیمسه‌یی بکنمه‌یش.

بَگَنمَك (فت. ۱. ابی بولمق، قبول و تقدیر و استحسان ایتمك. پسند ایلمك: بو چیچکك قوقوسنی بکندم: یازیسنی چوق بکندیلر. ۲. سچمك، انتخاب ایتمك، خوشه کیدنی آیروب آلمق: سوری‌یه کیرك ده ایستدیککز قدر قویون بکنك: بر مغازه‌ده چوراب بکنیوردی. ۳. تنزل ایتمك. صایمق: آدم بکنمیور: کیمسه‌یی بکنمز. کندینی بکنمش = خود پسند، مغرور.

بَگَنمه (س. و:

بَگَنیش (س. ۱. تقدیر، قبول. استحسان، پسند. ۲. سچمه، انتخاب. اختیار، ترجیح.

بُکم (ص. ج. عر. فد: ابکم. با: ابکم.

بَل (س. نق. ظاهرلك، آشکارلق، بداهت. [بزجه بو کون متروك ایسه ده، بللی، بلیرمك، بللمك کبی مشتقاتی مستعمل بر کلمهٔ اساسیه‌در.]

بَل (س. [اصلی: بیل] ۱. بدنك اورته‌سی، قوشاق باغلانان یری، کوکس ایله قارنك آره‌سی، خصر، میان: بله باغلامق؛ اینجه بل؛ بلم آغریور. ۲. انسان و حیوانده قارنك آرقه‌سی. صاغری ایله اوموزلر آره‌سنده‌کی محلی، صلب: بلی بوکلمش: بو آتك بلی دوشوکجه. ۳. یوکسك طاغك ایکی ذروه‌سی آره‌سنده‌کی مقوس قسمی ویا آلچاقجه اولان بکید وبوغازی. طاغ بلی وبیلان دخی دینلیر. || بل آغریسی = وجع قطنی. || بل باغلامق = عزم قوی وحصر مساعی ایتمك: خدمتکزه بل باغلادم. || بل بوکلمك = اختیارلقدن قنبورلاشمق. || بل بوکمك = چوق یورمق. یا فتوره دوشورمك: بوغائله بلنی بوکدی. || بل صوغوقلغی = سیلان مخاطی. || بل کمیکی = عمود فقاری. || بل ویرمك = اکیلمك. مقوس اولمق.

بَل (س. [اصلی: بیل] آیاقله باصه‌رق یره باتیرمغله طوپراغی قازمقده مستعمل باغچوان و باغجی آلتی. انواعی واردر: آرناؤد، ساقز، بوستان بلی، کورك بلی.

بَلاء (سذ. عر. [جمعی قوللانیلوب، «بلایا» ایسه «بلیه»نك جمعیدر.] ۱. غم. کدر، اندوه، تاسه. ۲. آفت. ۳. آدمك نه‌یاپه‌جغنی بیلمدیکی آغر وصیقندیلی ایش ویا شخص. ٤. آغرلق، نقلت، صیقندی، مشکلات. ٥. جزا، مجازات. استحقاق اولنان عقوبت: بلاسنی بولدی. || بلایه اوغرامق = ایستمیه‌رك بریله منازعه‌یه کیریشوب باشنه صیقندی جلب ایتمك: بلایه اوغراتمق = مخاطره‌لی و غائله‌لی بر ایشه صوقمق. || باش بلاسی = دفعی مشکل غائله. مزعج آدم.

بِلا (د. عر. [ب = حرف جر. لا = حرف نفی] ادات سلب، سز، سزین، بی، بغیر: بلاسبب = سببسز؛ بلا تأخیر = کری‌یه براقمقسزین. درحال: بلا فاصله = آرالقسز، آرالق ویرمکسزین؛ بلا مدت = مدتی معین اولمیه‌رق [بونك صحیحی بلا مدة ایسه‌ده، بلا مدت صورتنده استعمال اولنیور. امثالی ده بویله‌در.]

بِلابان (س. با: بالابان.

بِلاد (سذ. ج. عر. فد: بلد. با: بلد.

بَلادَت (سذ. عر. حماقت، قالین قفالیلق.

بَلازَده (ص. فا. [عر. بلا = مصیبت. فا. زده = اورلمش] مصیبته دوچار، آفت زده.

بِلازیك (س. با: بیلزیك.

بِلاغ (سذ. عر. یتیشدیرمه، ایصال. ن.

بَلاغَت (سذ. عر. د. مرامك حسن صورتله ودوزکون ومصنع سوزلرله افاده‌سی. فصاحت دخی بلاغتك شرائطندن اولمغله، هر کلام فصیح بلیغ دکلسه‌ده، هر کلام بلیغك فصیح اولمسی شرطدر.

بَلاکَش (ص. فا. [عر. بلا = محنت. فا. کشیدن = چکمك] محنت و مشقت چکن، محنتکش.

بَلالی (ص. ۱. مشکلات واذیت و صیقندی بی موجب. مشکل: بلالی بر ایشدر. ۲. بر آشفته‌یه جبرآ وتهدیدله کندینی دوست طوتدیران حشاری آدم: بر بلالیسی واردر.

بَلاهَت (سذ. عر. ابلهلك، حماقت، بونلق.

بَلایاء (سذ. ج. عر. فد: بلیه. با: بلیه.

بَل بَل (ح. حیرتله. شاشقین شاشقین: بل بل باقمق.

بُلبُل (س. [ترکجه و فارسیده مشترکدر] نیسان ومایسده ارککی کوزل بر سسله اوتن معروف قوش، عندلیب، هزار: بلبل اوتیور؛ بلبل کبی خوش الحان ایله ترنم ایدیور. [کویا کله تعشقیله و دیکنن جفا کورمسیله اسکی شعرامزه سرمایه اولمش ایسه‌ده، بلبل کلدن دکل اصل دیکندن ودیکنلی چالیلقلردن خوشلانیر.] || بوقلیجه بلبل = بلبله بکزر کوچك بر قوش. || چشم بلبل = رنکلی وتحریرلی شیشه.

بُلبُلِیه (مرکب بالیغنه وآختاپوده بکزر برحیوان بحری.

بَلچیقَه (سخ. [فر. Belgique. بلچیقا یازمالی] ص. آوروپای غربیده الیوم مستقل کوچك بردولت تشکیل ایدن معمور ومدنی برمملکت.

بَلچیقَه‌لی (س. ص. بلچیقه اهالیسندن اولان.

بَلَد (سذ. عر. ج: بلدان، بلاد. ۱. یر، مملکت، خطه. ۲. قصبه، شهر: بلدامین (البلدالامین) = مکهٔ مکرمه. || شیخ البلد = طرابلس غربده سابقا بلدیه رئیسی.

بُلدان (سذ. ج. عر. فد: بلد. با: بلد.

بَلدَه (سذ. عر. قصبه، شهر، مدینه: بلدهٔ طیبه = مدینهٔ منوره.

بَلَدی (ص. عر. ن: بلدیه. [«بلد» دن نسبت] ۱. شهر وقصبه‌یه منسوب ومتعلق. ۲. شهر وقصبه اهالیسندن اولان، شهری. بدوی ویاکویلی اولمیان. ۳. یرلی، محلی: مرض بلدی. ٤. بلدیه اداره‌سنه منسوب ومتعلق: مجلس بلدی، نظامات بلدیه.

بَلَدی (س. [لغت آنفهٔ عربیه‌دن مأخوذ] یرلی قماش، چیت بزی.

بِلدیر (بلد یرجین. با: بیلدیر وساتره.

بَلَدِیّه (سذ. عر. برشهر ویا قصبه‌نك سوقاقلریله سائر امور عمومیه‌سنه وتنظیفات وسائر احتیاجاتنه باقان اداره: بلدیه نظاماتی، بلدیه رئیسی، مجلس بلدیه، بلدیه دائره‌سی.

بَلِرتمَك (فت. ۱. ظاهر وعیان ایتمك، آچوب کوسترمك. ۲. (کوزلری) چوق آچوب حیرت ویا حدتله باقمق: کوز بلرتمك.

بَلِرمَك (فل. [ظاهر وآچیق دیمك اولان «بل» دن] ۱. ظاهر وآشکار اولمق، میدانه چیقمق. ۲. (کوزلر) حدت ویا حیرتله چوق آچیلوب باقمق.

بَلَسان (سذ. عر. بلسنك آغاجی.

بَلَسَم (سذ. عر. کیم. بلسنك یاغی.

بَلسَمی (ص. عر. ن: بلسمیه. کیم. بلسنك یاغنه منسوب ومتعلق ویا اونکله مرکب. || نبا. فصیلهٔ بلسمیه = بلسنك آغاجی نوعندن اشجار.

بَلَش (ص. ح. [عر. «بلاشیء» دن غلط] اجرتسز، مجانا، بادهوا، جابا: بونی بلش آلدم: بلش آت قصورلی اولور.

بِلُطفِه (ح. [ب = حرف جر. لطف = کرم. ه = اونك] حق تعالانك لطف وکرمیله: لطفه تعالی بر چوجغم دنیایه کلدی.

بَلع (سذ. عر. ۱. یوتمه: ع ایتدی = یوتدی. ۲. یمك، جذب ومص ایتمك: طوپراق صوینی بلع ایتدی.

بَلعوم (سذ. عر. تش. غیرتلاق.

بُلَغا (سذ. ج. عر. فد: بلیغ. با: بلیغ.

بُلغار { ياخود بولغار ـ. اساساً اورال طاغلری جهتنده ساكن اقوام تاتاريه‌دن ايكن بعده روم ايلی جهتنه كاوب اسلاولاشمش برقوم معروف : بلغارلر، بلغار قومی، بلغار لسانی .

بُلغارجه { ياخود بولغارجه. ص. بلغارلسانده‌واونلرك طرزواصولنده اولان : بلغارجه كتاب، خوره. = ح. بلغار لساننده ويا بلغارلره مخصوص طرزواصولده : بلغارجه‌سويلمك؛ بلغارجه خوره تپمك. = س. بلغارلرك سويلدكلری لسان : بلغارجه جنوبی اسلاولسانلرندن معدود در .

بُلغارستان { سخ. م. اكثريت اوزره بلغارلرله مسكون اولان بر، كه روم‌ايلينك شرق جهتنده طونه نهراسيله بالقان سلسلهٔ جبالی آره‌سنده اولوب، دولت عثمانيه‌يه تابع بر امارتدر .

بلغم { سذ. عر. [يو. Φλέγμα] اخلاط اربعه‌نك بری، بالغام .

بلغمی { ص. عر. ٔ: بلغميه. ١. ط. اخلاط اربعه‌دن بلغمه منسوب ومتعلق : مزاج بلغمی. ٢. بالغام رنكنده، كهرباكبی طالغه‌لی طاش .

بُلغور { ـ. با : بولغور .

بَلَك { ـ. اوزرندن يول كچن تپه .

بِلَك { بلكی، بلكه. با : بيلك وسائره .

بَلكه { و :

بَلكيم { ح. [عر. بل ـ فا. كه و تر. كيم] احتمال، محتمل، اوله بيلير، اوملير : بلكه بواقشام كلير؛ يارينه قدر بلكيم ياغمور ياغار. = حر. اولی بالطريق، حتی : اونی يالكز سائر احبا- سنه دكل بلكه اقرباسنه‌ده‌ترجيح ايدر؛ قوت ايله دكل بلكه علم ايله غلبه‌چالنور. [لسان عوامده غلط اوله‌رق « بلكه‌لكم » ده ديرلر.]

بَللَتمَك { فت. ١. بيلديرمك، او. كرتمك، ذهننه قومق : چوجغه الفبايی بللتمك. ٢. آشكار وبللی ايتمك، ميدانه چيقارمق : قلبنده‌كينی بللتيور.

بَللَتمَك { فت. بل ايله قازديرمق : باغچی بللتديكزمی ؟

بَللَه‌مَك { ياخود بلله‌مك. فت. [ظاهر ديمك اولان « بل » دن] ١. اوكرنمك، ذهنه قومق، ضبط وحفظ ايتمك : درسی بللديكزمی ؟ ٢. ظن ايتمك، برذهابده بولنمق : بن اويله بللشدم .

بَللَمَك { ياخود بلله‌مك. فت. [معروف باغچوان آلتنك اسمی اولان « بل » دن] بل ايله ايشلمك، قازمق : باغچی بللمك اقتضا ايدر.

بَللَمه { ـ. آتك بلنی اورتمك اوزره‌اكرك آلتنه قونيلان فانيله .

بَللَمه { ـ. اوكرنمه، ضبط وحفظ .

بَللَنمَك { فج. اوكرنلمك، ضبط و حفظ اولنمق : بودرس قولای بللنيور .

بَللَنمَك { فج. بل ايله ايشلنمك، قازلمق : قوراقلقدن باغلر بللنه‌ميور .

بَللو { بللوسز. با : بللی، بلليسز .

بِللور { ـ. [عر. « بلور » دن اوده يو. Βήρυλλος دن] نجف طاشی كبی شفاف وپارلاق طاش وبوكا تقليداً ياپيلان خاص جام، الماستراش .

بَلله‌مَك { بلله‌مه با : بللمك، بللمه .

بَلله‌يِش { ـ. اوكرنمه، ذهنه‌قومه، ضبط وحفظ ايتمه .

بَللی { ص. ظاهر، آشكار، عيان، ميدانده اولان، بديهی : بويله اوله‌جغی بللی ايدی : ذكا- وتی آلننك وسعتندن بلليدر. ‖ بللی ايتمك = اظهار ايلمك، كوسترمك : خصومتنی بللی ايتيور. ‖ بللی باشلی = معروف، معتبر. ‖ بسبللی = پك آشكار .

بَللی { ص. شويله ويا بويله بل‌وميا- نی اولان : اينجه بللی .

بَلليسِز { ص. ١. معلوم اولميان، مجهول، غير معين : كيدوب كيتميه‌جكی بلليسزدر. ٢. فرق اولنه‌ماز، غير مشهود، نابديد : بابلك خرابه‌لری بلليسز اولمشدر.

بِلمك { با : بيلمك .

بُلَند { ص. فا. يوكسك، رفيع، عالی : بلند آواز ايله = يوكسك سسله؛ بلند پايه = مرتبه‌سی عالی : بلند همت = عالی همت .

بُلوت { ياخود بلوط. با : بولوت.

بِلّور { سذ. عر. جـ : بلورات. بللور. با : بللور.

بَلورسِز { ص. ١. بللی اولميان، فرق اولنماز، بلليسز. ٢. ايی فرق اولنماز = ظاهر وعيان اولميان، شبهه‌لی، مشكوك.

بِلّوری { ص. عر. ٔ: بلوريه. بللوردن ويا بللوره متعلق : اجسام بلوريه.

بَلوط { سذ. عر. ١. ميشه آغاجی. ٢. پلاموط.

بَلوطِيّه { صث. عر. با. فصيلهٔ بلوطيه = ميشه آغاجنه مشابه نباتات.

بُلوغ { سذ. عر. اركك جوجغك اركك اولمسی، اركككك سننه ايرمسی : بلوغه، سن بلوغه ايرمك.

بُلوك { ـ. ا : بولوك.

بَلی { د. اوت، های های. [فار- سيدن مأخوذ اولوب شرق جهتلرنده قوللانيلير.]

بَليد { ص. عر. [« بلادت » دن صث.] عقلسز، احمق، بوك.

بَليغ { ص. عر. [« بلاغت » دن صث.] ١. حد كفايه‌ده اولان، چوق، وافر : حسن ظن بليغ. ٢. بلاغتله يعنی دوزكون ومصنع عباره ايله افادهٔ مرام ايدن : شاعر بليغ . ٣. بلاغتله افاده اولنان، دوزكون ومصنع : كلام بليغ، مكتوب بليغ.

بَليك { ياخود بلين ص. [آچيق ديمك اولان « بل » دن] كوزلرينی آچوب باقه قالمش، شاشقين، متحير.

بَليكلَمَك { ياخود بليلمك فل. ١. كوزلری آچوب شاشقين‌شاشقين‌باقمق، شاشه قالمق. ٢. اويقودن صيچرايه‌رق قالقوب اطرافه شاشقين شاشقين باقمق.

بَلِيّه { سث. عر. جـ : بلايات. بلا، مصيبت، مشكلات.

بَم { د. باء مفتوحه ايله باشلار بعض صفتلره ادخال اولنه‌رق مبالغه بيان ايدر : بم بياض.

بِمَعناه { بنه اومعنايه ما آيله‌مستعمل تركيب عربيدر .

بَن { ض. [ضمير شخصينك مفرد متكلميدر] انا، من. مضاف اليهی : بنم، مفعول اليهی : بكا، مفعول بهی : بنی؛ بندن، بنسز، بنجه. ظرافت ايچون بو ضميرك يرينه : بنده‌كز، قولكز، ثناكا- ركز، مخلصكز، داعيكز تعبيرلری- ده قوللانيلير . ‖ سنلی بنلی = تكليفسز، لاابالیانه : سنلی بنلی كورشمك = بريله اثنای مصاحبه‌ده سن، بن دينله‌جك قدر تكليفسز بولنمق .

بِن { سذ. عر. [« ابن » دن مخفف] اوغل، ولد، زاده : حسين بن علی .

بُن { ـ. فا. ١. ديب، تمل. ٢. آلت طرف، آشاغی، قيچ : بی‌سروبن = باشسز، قيچسز. ٣. كوك، كوتوك. ٤. آغاج : كلبن = كل آغاجی . ‖ بی‌سر وبن = باشی صوكی بلليسز : بی‌سروبن لافلر سويلمك = مناسبتسز سوزسويلمك.

بِناء { سذ. عر. جـ : ابنيه ١. ياپی ياپمه، تأسيس : بر بيوك مكتب بنا ايتدی. ٢. طيانمه، اسناد، بردعوی ويا مسئله‌يی بر شيئك اوزرينه قوندیرمه : بودعوايی نه‌يه بنا ايديورسكز ؟ [بوايكی معناده‌مصدريتی محافظه ايدر.] ٣. ياپی، معمارلق اثری اوله‌رق ديوارجی ودولكرمعر- فتيله وجوده‌كلمش مسكن وسائره، هرنوع اثر معماری : كوزل بر بنادر : كاركير، اخشاب بنا : ابنيهٔ عاليه : ابنيهٔ اميريه . ٤. ر. فعلك معنا جهتجه تنوعی، متعدی يا لازم ياخود مطاوعت وسائره اولمسی. ٥. مج. سفائنك اخشاب قسمی، تكنه‌سی؛ بنا امينی = سفا- ئن تكنه‌لرينك انشاآتنه نظارت ايدن مأمور. ‖ بنابرين = بونك اوزرينه، بناء عليه .

بَنّاء { سذ. عر. [« بناء » دن سمب.] ياپی ياپمق صنعتيله كچينن آدم، معمار، قلفه . ز.

بِناءً { ح. عر. طيانه‌رق، استناد ايده‌رك، مبنی ومستند اوله- رق : بوسببه‌بناءً = بوسببه‌مبنی‌او- له‌رق، بوسببدن طولايی؛ بناءً عليه، بناءً علی ذلك = بونك اوزرينه، بوندن طولايی .

بَنات { سث. جـ. عر. فد : بنت. با : بنت .

بَنادِر { سذ. جـ. عر. فد : بندر. با : بندر .

بِناگوش { ـ. فا. قولاغك آشا- غی صارقان يومشاق قسمی‌كه كوپه آصيلان يردر، قولاق توزی. عر.

بَنام (ص. فا. [ب = ادات الصاق. نام = آد] ١. آدلی، مسمی. رستم نامیله بنام برآدم. ٢. مشهور، شهیر، نامدار : شاعر بنام.

بَنان (سذ. عر. پارمق، پارمق اوجی : مشار بالبنان = پرمقله کوستریلیر. مشهور. ممتاز.

بِنت (سذ. عر. جم : بنات. قیز. کریمه. دختر : زینب بنت علی. || بنت عنب، بنات العنب = شراب. خمر. || هـ. بنات نعش = دب اکبر جمله‌ٔ کوکبیه‌سنده بولنان یدی نجم ثابت.

بَنج (سذ. عر. [فا. « بنگ » دن معرب] باڭ اوتی و تخمی دینان برنبات طی که منوم وکوز بیکنی آچمق خاصه‌سنی حائزدر.

بَند (سـ. فا. ١. باغلامه، ربط. قید : بند ایتمك = باغلامق. ٢. کندی حکمی آلتنه آلمه، آیریلامیه‌جق وهر خصوصده تابع اوله‌جق صورتده جلب ایتمه: کندینه بند ایتمك. [بو ایکی معناده مصدریت افاده ایدر.] ٣. باغ، رابطه، قید : بند آهنین. ٤. بوغوم، مفصل. بوغماق : قامشك بندلری. ٥. قانون وقواعد کتابلرنده رقم تحتنده ویا رقمسز فقره. ماده : ایکنجی فصلك بشنجی بندی. ٦. یوکسکدن صوبی آقیتمق ایچون یاپیلان کرلی ویا دوز صو یولی یاخود صوبی بریکدیرمك ایچون یاپیلان سد. ٧. غزته وامثالی اوراقه درج اولنان مقاله، بحث : بند مخصوص: بند یازمق. ٨. د. مختلف القوافی بر قاچ قسمدن مرکب بر منظومه‌نك هر قسمی نهایتنده عیناً تکرار ویا همقافیه اوله‌رق ایراد اولنان بیت که برنجی تقدیرده منظومه‌یه « ترجیع بند » وایکنجی تقدیرده « ترکیب بند » دیرلر. = ص. ١. باغلایان، ربط وقید ایدن [بومعنا ایله صفت. تشکیلنه کیرر :] دیوبند = دیولری باغلایان؛ پایبند = آیاق باغلایان، بوقاغی. ٢. باغلانمش، باغلی مربوط، مقید. [کذا صفت. تشکیلنه کیرر :] زنجیربند = زنجیرله باغلی.

بَندَر (سـ. فا. عر. جم : بنادر. تجارتگاه اسکله : ازمیر بیوك بر بندردر.

بَندَرَك (سـ. فا. [لغت آنفه. نك مصغریدر.] ١. کوچك اسکله. ٢. بوغاز ولیمان آغزلرنده یاپیلان کوچك قلعه [« منـدرك » لغتی بونك غلطیدر. با : مندرك.]

بَندَرگاه (وبندرگه. سـ. تجارتگاه اسکله. [« گاه » و « گه » علاوه‌سی زائددر.]

بَندَگان (سـ. فا. جم. فد : بنده. با : بنده. [بنده‌کان یازمق خطادر.]

بَندَگی (سـ. فا. بنده‌لك، قوللق. عبودیت. [بنده‌کی یازمامالی.]

بَندَه (سـ. فا. جم : بندگان. [« بستن » فعلندن سم.] ١. باغلی. طوتساق. اسیر. ٢. کوله، قول، عبد : بندهٔ درم خریده = آقچه ایله صاتین آلنمش کوله؛ بندهٔ دیرینه = اسکی قول. ٣. منتسب. منسوب، مخلص. تابع : او فلانك بنده‌سیدر. || بنده خانه‌م = قوللریکزك اوی. اوم. || بنده‌زاده‌م = قوللریکزك اوغلی، اوغلم. || بنده‌کز. بنده‌لری = قوللریکز، چاکرلری. بن : براـدر بنده‌کز. جم. بندگان = طوغریدن طوغری‌یه خدمت شاهانه‌ده بولنانلر.

بَندَه‌پَرْوَر (ص. فا. [بنده = قول. پروریدن = بسلمك] منسوبینی قایروب تفیش ورفاهلرینه چالیشان، منعم.

بَندَه‌پَروَرانه (ص. فا. منسوبینی قایران افندی‌یه منسوب ویا شایسته اولان : الطاف بنده پرورانه‌لری.

بَندَه‌پَروَری (سـ. ف. بنده پرورلك، کندی منسوبینی قایرمه.

بَندَه‌لِك (سـ. قوللق، کوله‌لك. عبودیت.

بَندَه‌نَواز (ص. ف. [بنده = قول. نواختن = اوخشامق] کندی منسوبینی اوخشایوب تلطیف وتسریر ایدن.

بِنصِر (سذ. عر. اورته پارمقله سرچه پارمغی آره‌سنده‌کی پارمق، آدسز پارمق. یوزوك پارمغی.

بَنغِلداق (سـ. یکی طوغمش چوجغك قفاسنك یومشاق اولان اوست طرفکه تپه‌سیله آلنی آره‌سنده‌در. یافوخ.

بَنغِلدامَق (فل. خفیف صو رنده اوینایوب دیترەمك.

بَنَفسَج (سذ. عر. [« بنفشه » دن معرب] منکشه. بنفشه.

بَنَفشه (سـ. فا. منکشه دینان کوزل رایحه‌لی کوچك چیچك.

بَنگ (سـ. فا. عر. بنج وتر. بان دینلن نبات وتخمی که آفیون کبی اویوشدیران مکیفاتدندر.

بَنَك (بنکلی، بنکلنمك. با : بکك وسائره.

بَنگی (ص. بنك تریاکیسی.

بَنگیلِك (سـ. تریاکیلرك یوتدقلری بنك معجونی.

بَنلِك (سـ. کندی نفسنه چوق اهمیت ویرنك حالی، انانیت، غرور، کبر.

بَنِم (ض. [ضمیر شخصینك مفرد متکلمی اولان « بن » لفظنك مضاف الیهیدر] تملیك ومنسوبیت بیان ایدر : بنم اوم، بنم ایشم، بنم اوغلم، بنم کیتمه‌م.

بَنِمسه‌مَك (فت. تصرف وتملك ایتمك. برشیٔ حقنده فضولاً بنمدر ادعاسنده بولنمق : بندن آلدیغی کتابی بنمسه‌دی: هرکسك اشعارینی بنمسه‌یور.

بِنمَك (بندیرمك وسائره. با : بینمك وسائره.

بَنِمكی (ض. تملیك بیان ایدر ضمیرك مفرد متکلمیدر؛ بنمکی، بنمکینك، بنمکینه، بنمکینی، بنمکیلر الخ : سزك آتکز ایپدر اما بنمکی ضعیفدر.

بُنُوَّت (سذ. عر. [« ابن » دن] اوغللق، اولاداق.

بَنی (ض. [ضمیر شخصینك مفرد متکلمی اولان « بن » ضمیرینك مفعول بهیدر : بنی کوردی؛ بنی بیلیرمیسکز ؟

بَنی (سذ. جم. عر. [« ابن » لفظنك جمع مذکر سالمی اولان « بنون » لفظنك حالت جری اولوب. اسامیده دائما مضاف قوللانیلدیغندن تثنیه نونی ساقط اولور. بعض قبائل و خاندانلر اسامیسنده بولنور :] بنی اسرائیل = اسرائیل اوغللری: بنی امیه = امویلر.

بُنیاد (سـ. ف. تمل. اساس.

بُنیان (سذ. عر. یاپی، بنا.

بِنیه (سذ. عر. وجود بناسی، ذی روح بدننك حال طبیعیسی و صورت تشکلی : بنیه‌سی صاغلامدر: قوی البنیه = بنیه‌سی قوتلی: ضعیف البنیه = بنیه‌سی ضعیف.

بو (ش. قریبه اشارت ایچوندر، بعیدایچون اولان « او » مقابلی، هذا، این : بوآدم، بو طاغ، بو ایش، بوکتابلر. بو، بونك، بوکا، بونی: بونلر، بونلرك، بونلره، بونلری؛ بونده، بوندن، بونکه، بونکچون. || شوبو = اوته بری، اونه‌کی بریکی: شوندن بوندن = اوته‌دن بریدن، هر شیدن. || بونه = بونصل ایش؟

بو (سذ. عر. [« ابو » دن مخفف اولوب بعض کنیه‌لرده بولنور.] پدر، آتا، بابا : بو علی سینا = ابو علی بن سینا : بوالعجب = عجیب، غریب: بوالهوس = هوسه تابع؛ بوالفضول = فضولی، بوش.

بو (یاخود بوی. سـ. فا. قوقو، رایحه : عنبربو = عنبرکبی قوقان: خوشبو = کوزل رایحه‌لی. || مج. امید : بوی وفا = وفادارلق امیدی.

بَوا (سذ. عر. جوزبوا = کوچك هندستان جوزی.

بَوّاب (سذ. عر. قپوده بکلین آدم، قپوجی. [باشلیجه مکتب قپوجیلرینه دینیر. — فارسی قاعده‌سنجه جمعی « بوابان » دخی قوللانیلیر.]

بَوّابلق (سـ. قپوجیلق : فلان مکتبك بوابلغی منحلدر.

بَوادی (سذ. جم. عر. فد : بادیه. با : بادیه.

بَوار (سذ. عر. هلاك. محو اولمه. || دار البوار = جهنم.

بَواقی (سذ. جم. عر. فد : باقی. یاالکز شو تعبیرده مستعملدر : وقس علیه البواقی = قالانلری‌ده بوکا قیاس ایت.

بَوّال (ص. عر. [« بول » دن سم.] چوق ایشه‌ین.

بُوبَر (سـ. [هندجه‌دن مأخوذ] هنددن واو جهته‌دکی آطه‌لردن کلن یاقیجی بر حبه‌که توزی یمکه قونور، فلفل. قره‌بوبر دخی دینلیر. اصل ترکجه‌سی اصی اوت. || قرمزی بوبر = آرناؤد بوبری؛ یشیل بوبر = بونك تازه‌سی. || طوز بوبر = بهارات؛ وجم. لذت.

بُوبُردَك (یاخود بوگوردك. سـ. برجنس بلبل.

بُوبَرَك (سـ. [صحیحی بوگرك.] با : بوگرك.

بوبرلمك | فت. بوبر صاچمق | مج. یاقمق.

بوبرلی | ص. بوبر صاچلمش: بو کولباصدی چوق بوبرلی. || مج. چوق بهالی.

بوبریه | س. اکایل جبل دینلن برجنس نبات.

بوت | س. ١. باجاغك یوقاریسی، قالین طرفی، فخذ، ران: برقویون بودی: کدی نه بودی نه؟ بوت کبابی. ٢. یاغسز لوپ ات: بوت کبابی. | قادین بودی = قیمه وپرنج ایله یاپیلان بر نوع یمك. کوکرجین بودی دخی دینیر.

بوتلق | س. زرهك بوده واولیغه کلن قسمی.

بوته | س. فا. قویومجی قالبی.

بوتین | س. با: بوتین.

بوجا | یاخود بوجی. س. دویرمه، دوندیرمه، آقتارمه. نقل: بوجا ایتمك = یردن چویروب آقتارمق.

بوجاق | س. کوشه، زاویه، کنج: بربوجاغه طیقلمق. || اوجی بوجاغی یوق = پك واسع. || بوجاق بوجاق = هرطرف. || کوشه بوجاق = هرطرف.

بوجرغاد | س. ارغادلرك آغر شیئلری قالدیرمق ایچون مانیوله ایله دوندیردکاری برآلت. || کمی بوجرغادی = طانفه‌لرك دمیر آلدقلری بویله برآلت.

بوجك | س. کوچك حیوان. حشرات انواعی، هامه. [فر. Insecte] | آتش بوجکی = قیچنده‌کی فوسفوری آرالق آرالق پارلادان معروف سینكکه مایسده ظهور ایدر، شبتاب. | آغستوس بوجکی = اوراق قوشی. جرجر. | اکین بوجکی = اکینه مسلط اولان بر جنس بیت. | وزوز بوجك = بیلان. || ایپك بوجکی = ایپك یاپان معروف بوجك. دود القز. | بوق بوجکی = خنفسا. تسبیح بوجکی = قنفشه. || حمام بوجکی = حماملرده بولنان بر جنس ایریجه بوجك، قکر. | خانم بوجکی = قره‌لی قرمزیلی اوچار کوزل بر کوچك بوجك. || خرسزلرك بوجکی = خرسزلری تحری ایدن. || سوموکلی بوجك = سالیا نغوزك قبوقسزی. || قودوز بوجکی = ذروح [غلط: قوندوز.] || مایس بوجکی = کللری بوزان کوچك بریشیل ومجلا بوجك. || بوجك قبوغی = یشیل ایله ماوی آره‌سنده کوزل وپارلاق بر رنك.

بوجکلنمك | فل. (اکین، ذخیره وسائره) بوجك پیدا ایتمك. بوجکلردن استیلا اولنه‌رق بوزلمق، ییپرانمك.

بوجکلی | ص. بوجکلی اولان. بوجکلر پیدا ایده‌رك بوزلمش اولان (ذخیره وسائره).

بوجور | ص. بودور، توفیقلك.

بوجوق | س. [بلغارجه‌دن] اولادت نیسی (عم) بورطیسی: بوجوق قیزیمی = اوزمانکی ات کسیمی.

بوجه | س. و:

بوچی | س. با: بوجا.

بوچوق | یاخود بوچق. با: بچوق.

بوخو | س. با: بوهو.

بود | س. فا. واراق. وجود. ذ.

بوداتمق | فت. ١. آغاجلرك ویا آصمه وباغك بوداقلرینی کسدیرمك. ٢. کسدیرمك، قیصالتمق.

بوداجق | س. [اصلی: بوداججق] کوچك بوداق.

بوداق | س. [اصلی: بوغداق] ١. اینجه وکوچك دال، غصن، شاخ. ٢. آغاجده و تخته‌ده بوداق اثری. کوزی، عقده. | بوداق اوزی = تازه سورکون. | دیش بوداق = بر جنس اورمان آغاجی، لسان العصافیر. || کوزینی بوداقدن اسیرکه‌مه‌مك = هرشیئه قارشی قوشمق.

بوداقسز | ص. ١. بوداقلری اولمیان (آغاج). ٢. بوداق یرلری وعقده‌لری اولمیان دوز (تخته وکراسته).

بوداقلانمق | فط. ١. بوداقلر سورمك. فروع واغصان پیدا ایتمك، داللانمق: آغاج بوداقلاندی. ٢. چتاللا شوب مشکل اولمق، بوروزلنمك: ایش بوداقلاندی.

بوداقلی | ص. ١. دال وبوداغی اولان (آغاج). ٢. بوداق یرلری وعقده‌لری اولان (تخته وکراسته). ٣. تفرعات ومشکلاتی چوق اولان: داللی بوداقلی بر ایش.

بودالا | بودالالق وسائره. با: بودلا وسائره.

بودامق | فت. [اصلی: بوغدامق] (آغاج وباغك) فضله بوداقلرینی کسمك ویا بوداقلرینی قیصالتمق: آغاج. باغ بودامق. || مج. آصمه بودامق = بوش لقردی سویلمك.

بوداندی | س. بودایجینك کسدیکی آغاج وباغ بوداقلری، کسلمش بوداقلر مجموعی.

بودانمق | فج. بوداقلری کسلمك: بو باغ دها بودانمامشدر. = فل. بر ایشه اعتنا ایله صارلمق، اهمیتله کیرشمك.

بودایجی | س. آغاج وباغلرك بوداقلرینی کسمك صنعتیله کچینن آدم.

بودجه | س. [فر. Budget] بر سنه‌لك واردات ومصارفك موازنه‌سی: فرانسه‌نك ١٩٠٠ سنه‌سی بودجه‌سی: بودجه آچیغی = وارداتك مصارفه تقابل ایده‌مه‌مسیله قارشیلقسز قالان مصارف مقداری؛ بودجه آچیغنی قپامق = بوآچیغه قارشیلق بولمق.

بودروم | س. [یو. ὑπόδρομον (؟)] یرآلتنده کمرلی بویوك مخزن، که کیلار ویا زندان کبی قوللانیلیر.

بودلا | ص. [عر. «بدیل» ك جمعی اولان «بدلاء» دن که «ابدال» ك مرادفیدر] عقلسز، احمق، بوك، ابله. پاره بدلاسی = پاره‌دن بشقه برشی دوشونمین.

بودلاجه | ص. ١. احمقجه، ابلهانه: بدلاجه بر حرکتده بولندی. ٢. آز احمق، احمقه بکزر، پك عقللی اولمیان: بدلاجه برآدمدر. = ح. احمق واری، احمقلقله. ابلهانه: بدلاجه حرکت ایدیور.

بودلالق | س. احمقلق، حماقت، بلاهت: اونك بودلالغی آشکاردر: بر بودلالق ایته‌ی.

بودور | ص. پك قیصه بویلی، بویسز، آلچق وقالینجه بویلی: بودور آدم: بودور آغاج.

بودورلق | س. قیصه بویلیلق. بویسزلق. آلچاقلق.

بودوصلامه | س. ب. کمینك ایکی باشنده‌کی اوموزلق دیرکلرکه اوکوزغه بونلره ربط اولنور: باش بودوصلامه‌سی، قیچ بودوصلامه‌سی. || بودوصلامه دمیری = قایغك آلتنده باشدن قیچه قدر اوزانان دمیر لامه.

بور | س. [اصلی ضمهٔ مقبوضه ایله عربیدر] ١. ایشلنمکه غیر صالح و غیر مستوی یر، شوره‌زار، چوراق یر. ٢. بولانیق صویك قابده براقدیغی پاس: بور [وغلطی بورا] باغلامق، بورجه قوقمق.

بور | س. [فر. Bore] کیم. اجسام بسیطه‌دن بر جسم معدنی.

بورا | س. [یو. Βορέας = شمال روزکاری، پویراز] بردن بره ظهور ایدن فرطونه، پك شدتلی روزکار: بورا چیقمق، قوپمق، پاتلامق = ظهور ایتمك: بورایه طوتلمق. || مج. پك شدتلی تکدیر وتعزیر.

بورا | س. بو محل، بو یر: بورا آدملری چالیشقان اولور: بورانك میوه‌سی مبذولدر: بورایی براقه‌جقمیسکز؟ بورالری‌ده کورمش اولدق. — اکثریا ضمیره مضاف اوله‌رق قوللانیلیر: بورام آغریور: بوراکز قرارمش: بوراسی چوق اوجوزلقدر. || بوراسی. بورالری = بو حال، بو صورت، بو کیفیت: اصل بوراسی مطلوبدر: بورالرینی ایجه آکلاتملی. = ظم. [حروف الصاقله ویا مفعول الیه صورتنده] محل قریبه اشارت ایچوندر، ها هنا، اینجا: بورایه کل؛ بوراده قال؛ بورادن کچدی: بوراجه بیلنمیور. [محل بعیده اشارت ایچون «اورا» و متوسط ایچون «شورا» قوللانیلیر.]

بوراغان | س. بورام بورام دونه‌رك قار ویا یاغمورله قاریشیق اسن شدتلی روزکار، فرطونه: بر بوراغانه طوتلدق.

بوراق | س. [عر. «بورق» دن بوده. فا. «بوره» دن. Borax صورتنده اوروپا لسانلرینه‌ده کچمشدر.] کیم. آلچی طاشی، تنکار معدنی.

بوراق | ص. زراعته غیر صالح، شوره‌زار (یر).

بورام | ح. دونوب طولاشه‌رق شدتله وهواده قاصرغه

كبی بر نوع كردابلر تشكيل ايده‌رك يا‌نمنی تصوير ايده‌رك مكرر قوللانيلير: بورام بورام قار ياغيوردی: بورام بورام دومان چيقيوردی. ‖ بورام بورام ترلمك = افراطله ترلمك.

بوران | ـ. بوراغان. با: بوراغان.

بورانجه | ـ. صيغير دیلی انواعندن بر نبات.

بورانجيه | ـ. ايتا. | مقره دلنك برنجدن اولان زيوانه‌سی.

بورانی | ـ. برنجله قاريشيق اسپناق ويا ديكر سبزه يمكی. [مأمون خليفه‌نك تزوج ايتديكی بوران دختك جهازندن اولان مشهور انجيلی يشيل خلی‌يه رنكجه بكزدیكيچون بو اسمله تسميه اولنمشدر.]

بورانيجه | ـ. [بلغارجه‌دن] روم ايلی چايلرنده قوللانيلان يكپاره كوتوكدن معمول تكنه كبی باليقچی قايغی.

بورتَرمق | يا بورتارمق با: بورتمق.

بورتلاق | ـ. طوموز ياوريسی.

بورتلاق | ص. طاشاقی. چا. قيلاق (بز).

بورتلدق | فل. (يوز) بورشمق. بورتوق بورتوق اولمق.

بورتمق | فتـ. بورشديرمق. صو. مورتمق.

بورتون | ـ. سابقده طوب طاشير بيوك حرب

ماعونه‌سی.

بورج | ـ. اعاده اولنمق اوزره فائضله ويا فائضسز آلنان آقچه. ويره‌جك. دين. قرض: بورج آلمق. ايتمك = استقراض استدانه ايتمك: بورج ويرمك = اقراض، ادانه ايتمك. ويا بورجنی اوددمك: بورجه كيرمك باتمق = چوق بورج ايتمك، مستغرق ديون اولمق. | مجـ. وظيفه. وجيبه: بوين بورجی = وظيفهٔ ذمت.

بورج | ـ. ديكر آغاجلرك اوزرنده بيتن بر نبات. كه تخمنه مجار اوزومی ديلوب، اوكسه معجونی يا‌پيلديده قوللانيلير. داق.

بورج | ـ. اعر. « برج » دن [اوده يو. ...] دن] با: برج.

بورجلاتمق | فط. بورجه كيرمك. بورجه باتمق. بورجلی اولمق.

بورجلی | يا بورجلو. ص. ١. بورجی اولان، مديون. غريم، ويره‌جكلی. ٢. مجبور. مكلف: بو ايشی ياپمغه بورجليم. ٣. منت آلتنده قالمش. منتدار: او آدمه قارشی بورجلی قالدی.

بورچاق | ـ. صيغيرله يديريلن بوورلاق دانه‌لی حبوبات نوعی، جلبان: آق بورچاق. قره‌بورچاق = بوننك جنسلری.

بورچاق | ص. و:

بورچوك | ـ. بورلمش، بوكلمش. لوله لوله: بورچاق. بورچوك صاچ = جعد.

بورچين | ـ. كيك ديشيسی.

بوردا | ياخود بورده. ـ. ايتا. | Bordo | بحـ. كمينك ياش يانی: بوردا ايتمك = يان يانه بنا. شمق. راميه ايتمك.

بوردغان | ـ. قوقوچه.

بورديرمق | فتـ. (اركك حيوانی) ايتمك. ايكديش ايتديرمك.

بورسه | افر. | Bourse | صرافلرله اوراق نقديه وتحويلات آليش ويريشی ايدنلرك طوپلانوب معامله ايتدكلری محل مخصوص كه امور صرافيه وهر نوع اوراق نقديه‌نك مركزی وربحلرينك محل تعيينيدر: پاريس بورسه‌سی: بورسه جدولی، بوصله‌سی = تحويلات ومسكوكات وسائره‌نك هر كونكی رايجنی كوستريز جدول: بورسه قومسيری = طرف حكومتدن بورسه‌ده بولنان مأمور.

بورشديرمق | ياخود بروشديرمق. فتـ. ١. بر شيئك دوز كونلكنی بوزوب غير منتظم صورتده قات قات وقيرمه‌لی ايتمك، اوتيسنی بوزمق: كاغدی، قماشی بورشديرمق. ٢. خوشلانمامه علامتی اوله‌رق (يوزی) طوپلايوب قات قات ايتمك. عبوسلق كوسترمك: يوزينی بورشديردی. ٣. (ديلك) طوپلانوب چكلمسنی موجب اولمق: بو شروب ديلی بورشديريور.

بورشقو | ياخود بروشقو. ـ. ص. | تر. « بورشمق » دن مأخوذ روجه‌دن | ديلی بورشديران شراب.

بورشمق | يا بروشمق فل. ١. چكيلوب طوپلانمق. تقبض ايتمك: اختيارلقدن يوزی بورشمش. ٢. اوتيسی ودوزلكی بوزيلوب قت قات وقيرمه قيرمه اولمق. صولپومك: كاغد. ثواب بورشدی. ٣. قورويوب طوپلانمق. صولمق: چيچك بورشدی. ٤. (ديل) اكشی برشيدن قماشوب طوپلانه‌رق چكمك: اريكدن ديلم بورشدی.

بورشمه | ياخود بروشمه. ـ. بورشمق فعلی. | ا: بورشمق.

بورشوق | ص. ياخود:

بورشيق | ص. ١. چكيلوب طوپلانمش، تقبض ايتمش: بورشيق يوز. ٢. اوتيسی و دوزكونلكی بوزلمش: بورشيق كاغد. قماش.

بورصوق | ـ. يشيل آغاج انواعندن بر آغاج. طراق سرويی.

بورصوق | بورصومق. نا: بورصوق، بورصومق.

بورغاته | ـ. ايتا. | بحـ. خلاطك اقاينلغی اولچمكه مخصوص دليكلی تخته.

بورغاج | ـ. و:

بورغاجق | ياخود بورغشيق. ـ. قاريشيق وطولاشمش شیء.

بورغاجلانمق | فط. بورشوب قارمه قاريشيق اولمق.

بورغو | ـ. ١. دونه‌رك تخته و سائره دلمكه مخصوص آلت. بوكنه ومقوس اكرنی بر صابله دونديريلان نوعنه مثقب (مثقاب) ديرلر. ٢. طبيبا و سائره چيقارمغه مخصوص وينه دونديريله‌رك قوللانيلان آلت. ويده بورغوسی = ويده چويره‌جك آلت كه اوجی ياصيجه بر دمير قلدن عبارتدر. طورنه ويده.

بورغول | ـ. | غل. بولغور | قينادلوب قوروتلدقدن صكره قيرديريلوب برنج يرينه پلاو پيشيرمكه يارايان بوغدای: بورغول پلاوی.

بورغولامق | فتـ. بورغو ايله دلمك.

بورقمق | يا بورغوتمق فتـ. عضوك برينی بوروب انجيتمك.

بورقلمق | يا بورغولمق فل. و:

بورقمق | فل. ١. (عضوك بری) بورلوب انجينمك: قول، آياق بورقمق. ٢. (بغدای) دكرمنده قيرلوب بورغول اولمق.

بورقولق | ص. بورلمش. انمش، ايكديش اولمش (آت).

بورك | ـ. [« بورمق » دن] خمور دن ويا يوفقه‌دن ياپيلوب ايچه‌قيمه يا پنير ويا سبزه وسائره قونلقه تپسيده ويا طاوده پيشن يمك انواعی: پينيرلی. قيمه‌لی بورك، صو بوركی، پوف بوركی، صيغاره بوركی. تاتار بوركی.

بورك | ـ. تقـ. بوورلاق وكوركز باش قبی. قلپاق. ‖ بك بوركی = قنبرلی خروس ايبكی (چيچك).

بوركجی | ـ. بورك پيشيروب دكانده ويا سوقاقده صاتان آدم.

بوركجيلك | ـ. بورك پيشيروب صاتان آدمك صنعتی.

بورلمق | فل. مجـ. ١. بوكلك، چويرلمك. التوا ايتمك. ٢. دونمك. طولانمق: ايپ آياغنه بورلدی. ٣. چويريلوب انجينمك: قول، آياق بورلمق.

بورلمه | ـ. بورلمق فعلی. با: بورلمق.

بورمق | فتـ. ١. دونديروب بوكمك. قيويرمق: ايپك بورمق. ٢. پارمق آره‌سنده قيويروب قوپارمق، صيقمق جيمديكلمك: انی بوردی. ٣. قيويروب انجيتمك: قولنی، آياغنی بوردی. ٤. انه‌مك. ايكديش ايتمك. اخصا ايتمك: آتی بورمق. ٥. دلمك، نقب ايتمك. ٦. صانجيمق: قارنم بوريور. ‖ بورن بورمق = بكنمه‌مك. استخفاف ايتمك. ‖ بيق بورمق = قورلمق. ‖ ديل بورمق = (ككره‌ئی) ديلی بورشديرمق. ‖ طوداق بورمق = آغلايه‌جق اولمق. ‖ قول بورمق = غلبه چالمق. ‖ قولاق بورمق = اخطار وايقاظ ايتمك. ‖ بوره بوره اوينامق = پارمقلری چالپاره كبی اوينادرق رقص ايتمك.

بورمه { س. ١. بورمق فعلی، چویرمه، دوندیرمه، قیویرمه. ٢. انهمه. ایکدیش ایتمه. ٣. بورلمش شیٔ شکلی، شکل حلزونی. ٤. ویده‌لی اکسر، ویده. ٥. معده ویا باغرصاقلر بوریلیورمش کبی قارنده حس اولنان شدتلی وجع. ٦. موصلق، لوله. ٧. آچلمش خموری قیویره‌رق یاپدقلری بر نوع خمور طاتلیسی که صاریغی بورمه دخی دینیر. = ص. ١. بورلمش، قیویرلمش، قیوریق: بورمه صاریق. ٢. بورلمش کبی حلزون شکلنده، حلزونی. بورمه‌لی: بورمه مناره، دیرك. ٣. انمش، ایکدیش: بورمه آت.

بورمه‌لی { ص. بورلمش وقیویرلمش کبی حلزون شکلنده: بورمه‌لی دیرك، مناره، صاریق.

بورن { س. [نونك تحریکی حالنده ظاهر اولدیغی کبی اصل «ر» ساکن اولوب. مجرد اجتماع ساکنین دفعیچون ماقبلنه تبعاً مضموم اوقوندیغندن، «بورون» وهله «برون» یازلمی غلط فاحشدر.] ١. یوزك اورته‌سنده ایکی قاشك آره‌سندن آغزك اوستنه دك وایکی یناق وکوزك بیننده اوزانان وتنفسه وقوقلامغه یارار ایکی دلیکی اولان چیقندیلی عضو معلوم، انف، بینی. ٢. اوج: قلمك بورنی، مومك بورنی کسمك. ٣. دکیزك ایچنه کیرمش وطاغلق طاشلق قره اوجی، رأس: بوز بورن. [آلچقنه دیل دیرلر.] ٤. مج. کبر، غرور، نخوت: بورنی بیوك = متکبر. ‖ ایت بورنی = یبانی کل. ‖ بورن اوتی = انفیه. ‖ بورنی اوجنده = پك یاقین. تاقارشیسنده، یانی باشنده. ‖ بورن بورنه = باش باشه، یاقیندن قارشی قارشی‌یه. ‖ بورن پرده‌سی = بورنك ایکی دلیکی آره‌سنده‌کی زار. ‖ بورندن دوشمك = چوق بکزه‌مك: قیح دیمش بورنندن دوشمش = ابوینه چوق بکزین حقنده مستعملدر. ‖ بورن سورتمك = آلچقجه‌سنه صوقلق، کاسه‌لیسلك ایتمك. ‖ بورن شیشیرمك = تکبر ایتمك. کبرلنمك. ‖ بورن قانامق = بورندن قان کلمك؛ مج. قان دوکلمك. ‖ بورن قبارمق = تکبر ایتمك. ‖ بورن قنادی = بورن دلیکلرینك قپاقلری. ‖ بورندن کلمك = بر حضور ونشاط عقیبنده بر عکس حال کوروب زحمت چکمك: آنامدن امدیکم سوت بورنمدن کلدی. ‖ چیچکی بورننده = پك تازه (میوه). ‖ طانه بورنی = بر آلتنده نباتاتك کوکلرینی کسر مضر بر بوجك. ‖ قارغه بورنی = منقاری بر نوع چنکالی قیصاج.

بورناز { ص. بیوك ومنقاری الشکل بورنی اولان (آدم).

بورندروق { س. و:

بورندوق { س. سرت آتلری تیمار ایدرکن ضبط ایتمك ایچون بورنلرینی صیقمغه مخصوص تخته قیصاج.

بورندی { س. [«بورمق» دن] باغرصاقلری بورار کبی قارنده حس اولنان شدتلی وجع، بورمه.

بورنس { س. با: برنوس.

بورنسالق { س. صیغیر ودوه‌لری ضبط ایچون بورنلرینه اوردقلری تخته قیصاج.

بورنسز { ص. بورنی دوشوك ویا پك کوچك وباصیق اولان.

بورنسزلق { س. بورنی دوشوك ویا پك کوچك و باصیق اولان آدمك حالی.

بورنلی { ص. ١. بورنی اولان: بیوك، کوچك، باصیق بورنلی. ٢. سیوری اوجی اولان، اوجلی. ٣. مج. کبرلی، متکبر، عظمتلی.

بورنمق { فل. (قارن) باغرصاقلر قیویریلیورمش کبی شدتله صانجیمق.

بورنمك { فط. با: بورونمك.

بورنوز { س. ا: برنوس.

بورو { بوروزن. با: بوری، بوری‌زن.

بورو { س. [«بورمق» دن] باغرصاقلری قیویروب قوپاریر کبی شدتلی قارن آغریسی، بورندی، بورمه.

بوروش { یا بورش. س. [«بورمق» دن] قارنك شدتله وباغرصاقلر قیویریلوب قوپاریلیر کبی صانجیسی، بورندی.

بوروق { ص. [«بورمق» دن] ١. بوریلوب انجینمش: بوروق قول. ٢. آغز بوروشدیران.

بوروم { س. [«بورمق» دن] بورمه، قیویروب قوپارمه. = ح. قیویروب قوپارمغی تصویر ایدر: بوروم بوروم قوپارمق.

بوروم { س. ١. بوروزمه. قاتلامه، قاتلایش. ٢. بورلمش، قاتلانمش شیٔ: بر بوروم قایماق.

بورومجك { س. قوزه کبی بوماقلانمش شیٔ.

بورومك { فت. [اصلی: بورگومك] ١. صارمق، لف ایتمك: باشنی بر تول ایله بورودی. ٢. اطرافنی آلمق، احاطه ایتمك، قاپلامق: اورته‌لغی سیس بورودی؛ دومان کوزلرمی بورودی.

بورومه { س. ١. عجله، باشدن صاوه، اهمیت ویرمکسزین چابق بیتیریورمه. ٢. باشی اورتلی، قپالی، ایضاحات وتفصیلات ویرمکسزین طوپدن افاده.

بورون { بورونسز، بورونسالق وسائره. با: بورن وسائره.

بورونجك { س. ١. ایپك بوجکی قوزه‌سنك تلی، خام ایپك. ٢. بویله ایپکدن معمول انجه بز.

بورونمك { فط. ١. اورتنمك، صارلمق: احرامه بوروندی. ٢. یاپشق طوتمق: خانملر بوروندیلرمی؟

بوره { وبوره. با: بورا وبورا.

بوری { یاخود بورو. س. ١. ایچی بوش استوانه، انبوبه: قورشون، دمیر، صاج بوری؛ صوبه بوریسی. ٢. دیلسز و پرده‌سز اوله‌رق نفسله چالینان بر چالغی آلتی که حلزونی الشکل بر معدن بوریدن عبارتدر: بوری چالمق: بوق بوریسی. ‖ مج. بوش، صاچمه، معناسز شیٔ: ‖ بوری کبی اوتمك = کور سسلی اولمق ویا معناسز ومناسبتسز سویلمك. ‖ آغاج بوریسی = استراموتیه. ‖ بوری چیچکی = ترنجی بوری کبی بر چیچك که، چارطاقه چیقار ودیواره طیرمانیر.

بوریا { س. ف. حصیر، نطع. ز.

بوری‌زن { یا بوروزن. س. اتر. بوری. ف. زدن = اورمق، چالمق. غل. تعبیر. زبانزدی: بورزان] عسکره قوماندانك تعلیمات وتنبیهاتنی تبلیغ، ومثلا یتك. اویقو وسائره وقتلرینی اعلان ایچون بوری چالمغله مکلف اولان و میدان حربده قوماندانك یانندن آیرلمیان چاوش ویا نفر.

بوریناته { س. [ایتا.] ح. بابا اینغونك یاقه ایپی.

بوریه { س. [ایتا] ح. مایستره وغابیه یلکنلرینی چکن ایپ. ‖ بوریه باته‌سی = یلکنلرك ایکی اوجنه باغلانوب اورته‌سندن بوریه‌یه طوتدیریلان خلاط.

بوز { س. صووقدن طوکمش صو، جمد، یخ: قار بوز. ‖ مج. پك صووق شیٔ. ‖ بوز باغلامق، طوتمق = اوستی طوکمق. ‖ بوز بوجکی = برجنس بوجك. ‖ بوز چوزلمك = بوز اریمك. ‖ بوز چیچکی = برنوع قایه اوتی. ‖ بوز کبی ات = پك یاغلی. ‖ بوز کسلمك = پك زیاده صووقمق.

بوز { ص. طوپراق ودوه توبی رنکنده اولان، اغبر: بوز عبا. ‖ بوز بقال = آردیج قوشنه بکزر بر جنس بهار قوشی. ‖ بوز طوغان = ١. طوغنك بر جنسی. ٢. طوغان باشلی چوماق، طوپوز. ٣. برنوع آرمود.

بوزا { س. با: بوزه.

بوزارمق { فل. بوز رنکنی آلمق، بوز رنکنده کورینمك: قیزاروب بوزارمق = اوتانمه‌دن ویا دیکر بر سببدن بکز متلون ومتغیر اولمق.

بوزاغی { یاخود بوزاغو ویا بزاق. س. اینکك کوچك یاوریسی، هنوز سوتدن کسلممش [کسلنسنه طانه دیرلر]، عجل. — فیل، کرکدان، زرافه کبی حیواناتك یاوریلرینه‌ده اطلاق اولنور. ‖ بوزاغی بورنی = آرسلان آغزی دینلن چیچکك یبانیسی.

بوزاغیلامق { فل. [زبانزدی: بیزلامق] (اینك وامثالی حیوانات) یاوریلامق،

طوغورمق : اینك، مانده بو. زاغیلادی.

بوزاغیلق | س. ۱. اوتلاق و چایرك دردنجی و صوك دفعه بیچلمسی. ۲. اوچ سنه ایشلنمیوب حیوان یایلان تارله: بوزاغیلق بوزمق = بو صورتله ترك اولنمش تارله‌یی آچمق.

بوزان | ص. اخلال وفسخ ایدن. با : بوزمق. ‖ اویون بوزان = خویسز، آرقداشلرینه اویماز (آدم). ‖ خاطر بوزان = خاطر صایماز، خاطر شکن. ‖ دوزن بوزان = هادم اللذات.

بوزجه | ص. ۱. بوز رنکنه چالار، بوزمسی. ۲. ایشلنمه‌مش، خام وچایلق حالنده (طوپراق). ‖ بوزجه آطه = جزایر بحر سفیددن (تندوس) جزیره‌سی.

بوزخانه | س. اتر. بوز. ف. خانه | یاز ایچون قیشدن بوز صاقلادقلری ویا ماکنه ایله یاپدقلری یر، بوزاق.

بوزدگله‌مك | فل. بوزیلوب اوتورمق.

بوزدیرمق | فت. ۱. بالواسطه بوزمق، بوزمغه سوق واجبار ویا مساعده ایتمك، اخلال ویا تخریب ایتدیرمك : بن یاپدیغم ایشی کیمسه‌یه بوزدیرمام. ۲. آقچه تبدیل، اوفاقنه تحویل ایتدیرمك : برلیرا بوزدیره‌جغم.

بوزراق | ص. بوز رنکنه چالار، بوزجه.

بوزشدیرمق | فت. آرالرینی آچمق، اخلال بین ایتمك : محبتمزی چکه‌میوب بزی بوزشدیرمق ایستیورلر.

بوزشمق | فت. آرا آچلمق، محبت مبدل منافره اولمق. آرایه برودت کیرمك : اول چوق احباب ایدك اما صکره بوزشدق.

بوزشمه | س. آرا آچلمه. محبتك برودته مبدل اولمسی.

بوزشوق | یاخود بوزشیق. ص. آره‌سی آچلمش، حسن مناسباتده اولمیان. بربله آره‌سنه برودت وخلاف کیرمش اولان : فلانله برسیدن طولایی بوزشوق ایدك.

بوزشوقلق | یا بوزشیقلیق. س. آرا آچیقلغی. برودت، منافرت، قطع مناسبات : آرالرنده بربوزشوقلق واردر.

بوزغون | ص. ۱. بوزلمش، پریشان، خراب. ۲. مغلوب. منهزم : بوزغون عسکر. == س. ۱. بوزلمه. پریشانلق، خرابیت، خرابی. ۲. مغلوبیت. انهزام. ‖ بوزغون ویرمك = صیقمق. مغلوب وپریشان اولمق.

بوزغونلق | س. ۱. پریشانلق، خرابی. ۲. مغلوبیت. انهزام.

بوزلانمق | فل. ۱. یوزنده بوز طوتمق، اوستی طوکمق : حوض بوزلاندی. ۲. (آینه وشیشه) طوماللانمق، رطوبت حسبیله شفافلغی غائب ایدوب بوزلی کبی کورنمك : صراحی بوزلانمش.

بوزلق | س. بوز حفظ ویا اعمال اولنان محل. بوز محلی. بوزخانه.

بوزلمق | فل. مج. ۱. دوزکونلکی غائب ایتمك، متغیر اولمق: بوکتاب بوزلدی: باغچه یاقلامه‌دن بوزلمش. ۲. خراب وویران اولمق، ییقلمق: دیوارلر بوزلمش. ۳. معطل وبطال اولمق. ایشلمز وقوللانلماز اولمق : ساعت بوزلدی. ٤. فنا بولمق. محو ونابود اولمق، فسخ ولغو اولنمق : او اصول شمدی بوزلدی. ٥. کوتیلشمك، فنالشمق : بو چوجغك تربیه‌سی بوزلدی؛ یاغموردن یوللر بوزلمشدر. ٦. چورمك. تعفن ایتمك ویا اکشیمك: بوات. بوتمك بوزلمش. ٧. مغلوب ومنهزم اولمق. بوزغون ویرمك: دشمنك فلان فرقه‌سی بوزلدی. ٨. غیرمأمول. ترس برجواب آلمغله محجوب وشرمنده اولمق : زواللی چوجق اوجوابدن بوزلدی. ٩. ضعیفلامق، بکزصولمق : خسته‌لقدن چوق بوزلمش.

بوزلمك | فل. ۱. چکیلوب طوپلانمق، اکتزاز ایتمك: سیکیرلری بوزلدی. ۲. بورشمق: دریسی بوزلمش. ۳. طوپلانوب دوشیرلمش اوتورمق: برکوشه‌یه بوزلدی. ٤. چکیلوب کوچلمك: کوزلری بوزلمش.

بوزلمه | س. بوزلمق فعلی. با : بوزلمق.

بوزلمه | س. بوزلمك فعلی. با : بوزلمك.

بوزلی | یاخود بوزلو. ص. ۱. اوستی طوکمش. بوز باغلامش : بوزلی کول. دره. ۲. صوغومق ایچون ایچنه بوز قونمش : بوزلی صو، شربت.

۳. اوزری بوز کبی اولوب شفافلغی غائب ایتمش: بوزلی جام. بارداق. ٤. اوزرنده آق لکه‌سی اولان : بوزلی الماس. زمرد.

بوزمق | فت. ۱. دوزکونلکی ازاله ایتمك. متغیر ایتمك : اوطه‌یی دوزلتمشدم کیم بوزدی؟ ۲. خراب وویران ایتمك : باغچه‌نك دیوارینی بوزمشلر. ۳. معطل وبطال ایتمك. ایشلمز برحاله کتیرمك : ساعتی بوزدی. ٤. ازاله وفسخ ولغو ایتمك: او اصولی بوزدیلر. ٥. افساد. اخلال ایتمك : تربیه‌سز آدملرله کورشمه‌سی اخلاقنی بوزدی: یاغمور یوللری بوزمش. ٦. طوقنمق. ضرر ایتمك : خام میوه‌لر انسانی بوزار: شکر معده‌یی بوزار. ۷. کری آلمق. نقض ایتمك : یمینی، بازارلغی بوزدی. ۸. مغلوب ومنهزم ایتمك : دشمنك برفرقه‌سنی بوزدی. ۹. غیر مأمول برترس جوابله محجوب ایتمك : هرکسك اوکنده آدمی بوزمق ایی شی دکلدر. ‖ آبدست بوزمق = دفع حاجت ایتمك. ‖ آغز بوزمق = سوکمك، شتم ایتمك. ‖ استیفی بوزمق = امورایتمك. ‖ اوروج بوزمق = افطار ایتمك. ‖ باغ بوزمق = اوزوملری طوپلامق. ‖ تارله بوزمق = آچمق، ایشلمك. ‖ لطیفه‌یه. شقه‌یه بوزمق = جدی صورتده باشلانمش برسوزی لطیفه‌یه چویرمك. == فل. ۱. چیلدیرمق. ۲. چیلدیره‌جق صورتده برشیئك اوزرینه دوشمك : بو آدم آتیله بوزه‌جقدر.

بوزمك | فت. طوپلانوب صیقمق، طارالتمق، قیس ایتمك : طورپه‌نك آغزینی بوزمك. ‖ مج. آغز بوزمك = کیمه‌مك. حقد ایتمه‌مك.

بوزمه | س. ۱. بوزمق فعلی افساد، اخلال، فسخ. ۲. بوزیلوب برحالدن دیکر برحاله کچمه. ‖ بوزمه دوشمك = غیر مأمول ترس برجواب آله‌رق محجوب وشرمنده اولمق.

بوزمه | س. بوزمك فعلی. با : بوزمك.

بوزمه‌جی | س. تعمیرجی. اسکیجی. مرمتجی.

بوزمه‌لی | ص. طوپلانوب چکیلیر یری اولان، قماشی بوزیله‌رك یاپلمش: بوزمه‌لی کیسه، اثواب.

بوزن | ح. عر. وزننده معنا. سیله باشلایه الفت کتابلرنده مستعمل ترکیب عربیدر: کاتب بوزن فعل.

بوزندی | س. بوزلمش برشیئك قالان اقسامی. دوکندی، انقاض. خرابه : براسکی معبدك بوزندیسی.

بوزوق | ص. ۱. بوزلمش فنالاشمش، مختل: بوزوق یول. بوزوق اخلاق. ۲. ایشلمز. معطل. بطال : بوزوق ساعت. بوزوق پیانو. ۳. ییقلمش. خراب. ویران : بوزوق دیوار. ٤. ترتیبسز نظامسز : بوزوق دوزن. ٥. اکشیمش، قوقمش، چورمش حاله کلمش، بوزوق یمك. ات. پینیر. ٦. اوفاق مسکوکات حالنده (آقچه) : بوزوق پاره. ‖ بوزوق آدم = اداغمز [illegible] بوزوق ۱. [illegible] ۲. عسکر اولمیان عسکرلك غیری. ‖ چیچك بوزوغی = چیچك علتندن یوزی دلیك دشیك اولان. چوپور. ‖ عقیده‌سی بوزوق = اعتقادسز.

بوزوق | س. بردسز بر نوع طنبوره : بوزوق چالمق.

بوزوقلق | س. ۱. بوزوق شیئك حلی، خللی. ۲. اوفق آقچه. اوفقلق : بوزوقلق یوق.

بوزولك | س. ۱. چکیلوب بوزلمش شی.

بوزوم | س. بوزمه. افساد، تخریب. ‖ باغ بوزومی = اوزوملك دوشیرلمسی.

بوزومجه | س. بر جنس کرتنکله.

بوزه | س. تخمر ایتمش داری خورندن معمول اکشیمسی بر مشروب.

بوزه‌جی | س. آنفاً بیان اولنان بوزه‌یی یاپان وصوقاقلرده کزدیروب صاتان آدم.

بوس | س. عادی آغاجلردن آقان صمغ.

بوس | س. ف. اوپمه. بوسه : بوس ایتمك = اوپمك. == ص. اوپن. اصتر. تشکیلنه کیرر : دست بوس = ال اوپن : پای بوس = آیاق اوپن.

بوستاغان | س. قاربوز یچیمنده قاب.

بوستان { س. فا. [معربی: بستان] باغچه، چیچك باغچه‌سی. = تر. ۱. سبزه باغچه‌سی. ۲. قاون قاربوز: بوستان اکمك، بوستان تارله‌سی. || بوستان قورقولیغی = اویوك: قوشلری قورقوتمق ایچون بوستانلره وتارله‌لره قونیلان قوقله؛ مج. قابی قیافتی یرنده ایشه یاراماز آدم.

بوستانجی { س. ۱. بر سبزه باغچه‌سنی اداره ایدن آدم، سبزه باغچوانی. ۲. سابقده اساساً خاص باغچه‌لر محافظلری ایکن بعده سرای همایون محافظه‌سنه مأمور اولمش بر صنف عسکره منسوب آدم؛ بوستانجی باشی = بو صنف عسکرك رئیسی که شهرك ضابطه امورینه‌ده باقاردی.

بوستانجیلق { س. سبزه باغچوانلغی.

بوسکی { با: بوسکی.

بوسنوی { س. ص. عر. با: بوسناق.

بوسنه { سخ. روم ایلینك منتهای غرب شمالنده آوستریا ممالکیله وصربیه وقره طاغله محاط بر ایالات عثمانیه که هرسکی‌ده حاوی اولوب، مرکزی (بوسنه سرایی) در.

بوسناق { یاخود. بوشناق. س. ص. بوسنه‌لی، بوسنه اهالیسندن اولان.

بوسناقجه { یاخود بوشناقجه. ص. ح. بوشناقلرك لساننده و اونلره مخصوص طرز واسلوبده: بوسناقجه سویلمك، خوره‌تمك. = س. بوشناق لسانی.

بوسه { س. فا. اوپمه. قبله.

بوسه‌گاه { س. فا. اوپیله‌جك یر.

بوسی { س. فا. اوپمه، اوپمكلك: دست بوسی = ال اوپمه؛ دامن بوسی = اتك اوپمه: ایفای رسم دست بوسی ایتمك.

بوش { ص. ۱. ایچنده کیمسه ویا بر شیء اولمیان، خالی، تهی: بوش او، بوش قاب. ۲. ایچی بوش، قوف، اجوف: بوش جوز، مغاره ۳. معنا سز، بیهوده. نافله، واهی: بوش لقردی، بوش ایش. ٤. ایشسز، مشغولیتسز: بوش کزمك، بوش وقت. ٥. مشتریسز، کراجیسز، طوتلمامش: بوش او. بوش آرابه. ٦. تطلیق اولنمش. بوشانمش: قوجه‌سندن بوش دوشدی. ۷. دقتسز، غافل: بوش بولندم. الی بوش = ۱. مشغله‌سز. ۲. زوگورت، تهی دست. || باشی بوش = ۱. باشی بریره باغلانمامش. بوش گزن. ۲. بیاسز، عقلسز. || بوشه آلمق = اگرتیه آلمق. معلق طوتمق. || بوش بوغاز = سر صاقلایه‌ماز، کوەزه. || بوش بوگور = اك آشاغیکی بوگور. || بوشنه، بوش بوشنه = بیهوده، نافله. || بوم بوش = بتون خالی. || بوشه چیقمق = دسترس و ظفریاب اوله‌مامق، بیهوده یورلمق. || بوشده = ایشسز، معزول، آچیقده. || بوش طورمق = مشغول اولمامق، راحت طورمق. || بوش قالمق = خالی اولمق. || بوش کزنك باش قالفه‌سی = سرسری آدم. = ح. بوشنه، نافله، بیهوده.

بوشاتمق { فت. تطلیق ایتدیرمك، (قاریسنی) براقدیرمق: نهایت قاریسنی بوشاتدیلر.

بوشادلمق { مج. تطلیق ایتدیرلمك: قاین والده‌سی طرفندن بوشادلدی.

بوشالتمق { فت. ۱. بر شیئك ایچنده‌کینی چیقاروب بوش براقمق، تخلیه ایتمك: اوی بوشالتدیلر؛ شو کاسه‌یی بوشالت. ۲. آقتارمق، برقابدن دیکرینه دوکمك: شو سودی بشقه بر قابه بوشالتلی. ۳. (تفنك و طبانجه) آتمق: بر تفنك بوشالتدی. ٤. (حیوان اکر ویا سمرینی) آتمق، دوشورمك: بوآت اکرینی بوشالتمش.

بوشالمق { فل. ۱. بوش و خالی اولمق، بوش قالمق: حمام بوشالدی. ۲. آقمق. دوکلمك. منصب اولمق: قریل ایرماق قره‌دکیزه بوشالیور. ۳. یایلمق، منتشر اولمق: بتون بشدلرك صوبی اووه‌یه بوشالدی.

بوشامق { فت. (قاریسی) براقمق. تطلیق ایتمك: قاریسنی بوشادی.

بوشانمق { فل. ۱. قورتلمق، رهابولمق: محبسدن بوشاندی. ۲. کثرت وشدتله دوکلمك، آقمق، یاغمق: بر یاغمور بوشاندی: بورندن قان بوشاندی. ۳. (سلاح) پاتلامق، قضاء آتش آلمق: النده طبانجه‌سی بوشاندی. ٤. تطلیق اولنمق: او قادین قوجه‌سندن بوشانمش. ٥. (طولمش آدم) جوشمق. ایچنده نه وار ایسه سویلیوب تشفیء صدر ایتمك: صبر ایتدی ایتدی نهایت بر بوشاندی‌که.

بوشلامق { فت. براقمق، ال چکمك، واز کچمك. فراغت ایتمك، ترك واهمال ایلمك.

بوشناق { بوشناقجه. با: بوسناق: بوسناقجه.

بوص { س. مرادف اولمق اوزره بوی اسمنه اتباع اولنور: بویی بوصی یرنده.

بوصلانمق { فل. بویلانمق: بویلانوب بوصلاندی.

بوصلی { ص. بویلی [بوکلمه‌یه اتباع اولنور:] بویلی بوصلی بر دلیقانلی.

بوصه { س. [ایتا.] بح. ۱. غومنه زنجیرینی ربط ایدن خلاط یا زنجیر: لنکر بوصه‌سی. ۲. سرنلری دیرکلره ربط ایدن آصق زنجیری. || کمی‌یی بوصه ایتمك = باشدن وقیچدن قره‌یه باغلامق.

بوغ { س. [اسلاوجه‌دن] رئیس، آمر، باش، سالار. || باش بوغ = سرکرده.

بوغا { س. صیغیر آیغری، طوسونك بیوکی. — کییك، صیغین وبونلره مماثل حیوانلرك آیغرلرینه‌ده اطلاق اولنور. || بوغا طاغی = آناطولینك قسم جنوبی وشرقیسنی طولاشان (طاوروس) سلسله‌ء جبالی که غلط اوله‌رق (بلغار طاغی) دیرلر. || قره‌بوغا = مانده آیغری. || بوغا یاپراغی = قارنی یاریق، بذر قطونا (نبات).

بوغاچه { س. [غل. پوچه] برجنس بورك: قوری بوغاچه.

بوغاچه‌جی { س. بوغاچه دینلن بوركدن پیشیروب صاتان آدم.

بوغاز { س. [«بوغمق» دن] ۱. آغزك منتهاسنده‌کی طار یرکه بنیلن شیء یوتیلیرکن اورادن کچوب معده‌یه کیدر، غرتلاغك بوقاریسی. حلقوم. کاو. ۲. بونك طیش طرفی. بوینك اوکی، کردان: تلکی پوستنك بوغازی. ۳. هر شیئك طار وبوغوقیری: شیشه‌نك بوغازی. ٤. ایکی طاغ آره‌سنده‌کی طار کچید، مضیق. دربند، عقبه: کوللك بوغازی. ٥. ایکی قره آره‌سنده‌کی طار دکیز: استانبول بوغازی، جبل طارق بوغازی. ٦. جای آغزی. منصب: مندرس بوغازی. ۷. مج. ییه‌جك. آزیق. قوت، یم: آتك بوغازی: او یالکز بوغازینی دوشونیور؛ بوغازینی چیقارمق = ییه‌جکنی قزانمق. ٨. بوغاز خسته‌لغی. بوغازك شیشمه‌سی، خناق: بوغاز اولمق. || بوغاز آلمق = ایکره اولوب بوغازی یاقق وانجیتمك. || بوغاز ایچی = خلیجك وعلی الخصوص استانبول بوغازینك ایکی ساحلی. || بوش بوغاز = سر صاقلاماز. || پیس بوغاز = اوبور، اکول، یمکه طیانه‌میان. || بوغاز بوغازه کلمك = غوغا ایدوب دوکشمك. مشاجره ومضاربه‌یه کیریشمك. || بوغازدن کچمه‌مك = غائب اولان بر سودیکنی دوشونه‌رك یالکز یمکه قیه‌مامق. || بوغازینه صارلمق = اوستنه هجوم ایتمك، قارشی طورمق. || صیق بوغاز ایتمك = قیصدیروب اجبار ایتمك. || بوغازه طورمق = یوته‌مامق. یاراماق. || بوغاز طقوز بوغوم = سویلیه‌جکنی دوشونمکدن کنایه. || بوغاز طوقلغنه = یالکز قارنی طویورمق ایچون، اجرتسز ایشلمك. || بوغازکسن = صو ایله برابر حصار.

بوغازلامق { فت. (حیوان) کسمك. ذبح ایتمك.

بوغازلایان { س. باتاقجی یری، باتاقخانه.

بوغازاق { س. کورکدن بوغاز صارغیسی.

بوغاصی { س. ۱. آستار. ۲. آستاراق بز، اینجه آمریقان بزی.

بوغاق { س. تق. بوغاز خسته‌لغی.

بوغان { ص. تخنیق ویا غرق ایدن. با: بوغمق. || ایت بوغان = آجی چیکدم. || قورت بوغان = برجنس نبات.

بوغچه { س. [«بوغمق» دن. — اصلی «بوغ» اولوب، اونك مصغریدر.] ۱. درت کوشه‌سی بریره کلوب باغلانمق اوزره اشیا صارمغه مخصوص درت کوشه‌لی قماش. ۲. بویله برقماشه صارلمش هدیه‌لك قماش

و سائره. ٣. درت کوشه‌لی شال. ٤. سیجمه واوفق دنك صورتنده توتون.

بوغچه‌جی | ـ. بوغچه ایله اشیا کزدیروب صاتان قاری.

بوغچه‌لامق | فتـ. بوغچه‌یه صار. مق. بوغچه ایچنده استیف ایتمك، پاکت یاپمق.

بوغدای | یاخود بغدای. ـ. بوغوملی وباشی اولمسی مناسبتیله «بوغمق»دن | ١. اتمك یاپمغه ونوع بشرك غداسنه یارایان حبوبتك الك باشلیجی. حنطه، قمح. کندم. انواعی چوقدر. ٢. مثقالك ٧٢ده بر جزئی، حبه (وزن). بوغدای باشی = باشاق. سنبله. || مصر بوغدایی = قلبك، قوقوروز.

بوغدیرمق | فتـ. بوغازینی صیقدیر. مق. اختناق ایتدیرمك.

بوغرتلاق | ـ. غرتلاق آغزی. حنجره. بوغرتلاق قوشی = چیل انواعندن برقوش که برجنسی صو چوللغنه بکزر.

بوغشمق | فشـ. ١. بربرینك بوغازینه صاریله‌رق برکی کورشمك واویناشمق. ٢. بکشمك، مناقشه‌ده بولنمق.

بوغلمق | فلـ. ١. بوغاز طیقانمغله نفس آله‌مامق: قوش بلازندن بوغلدی. ٢. صوده غرق اولمق: دکیزه دوشوب بوغلدی. ٣. مج. زورنفس آلمق. نفس آلهده زورلق چکمك: بوطار اوطه‌ده بوغیله‌جغز: مج. چوق صیقلمق. ایچ صیقلمق:

بو یرده انسان یالکز لقدن بوغیلیر.

بوغماجه | ـ. بوغازی طیقار کبی اولان بر نوع شدتلی اوکسوروك: بوغماجه اوکسوروکی

بوغماق | ـ. بوغوم یری مفصل. عقده: بوغماق کیکاری = مفاصل.

بوغماقلی | ص. بوغوم ومفصللری اولان، ذو انفاصل: بوغماقلی کیك. قمش. ... طوبغاره بکزر کوزل دتر بر قوش.

بوغمق | فتـ. ١. ال ایله ویا ایپ وسائره ایله صیقمق. تضییق ایتمك. ٢. بوغازینی صیقوب نفس آلدیرمامق. اختناق ایلمك: ایپله بوغدیلر. ٣. صویه طالدیروب اتلاف ایتمك. غرق ایلمك: کدی‌ی دکیزه آتوب بوغدی. ٤. مج. فازه کتیروب ایچنی صیقمق. تضییق ایتمك. بوکالتمق. ٥. طالدیرمق. مستغرق ایتمك: بوراجه بوغدیلر. ٦. قریشدیرمق، بلی اولمیه‌جق صورتده بشقه برشیئه مزج ایتمك: لاقردی‌یه بوغدی. ٧. (سسی) بوغوق چیقارمق: سسی بوغیوردی. برقشیق صوده بوغمق = پك زیاده کین وخصومت کوسترمك: اونی بولسه برقشیق صوده بوغه‌جق.

بوغموق | ـ. کردانق، قلاده.

بوغمه | ـ. بوغمق فعلی. اختناق. تضییق. غرق. بوغمه بوغمه = بوغوق بوغوق. متمادی

اوزیلوب کسیلیر یته باشلار (یاغمور وسائره).

بوغناق | ص. بوغوق، محتبس. کسیك. آرالقلی. صاغناق ضدی. (یاغمور وسائره).

بوغندی | ـ. ١. بوغنیه. اختناق. ٢. صیقنتی، اضطراب.

بوغنمق | فی. بوغالمق. اضطراب وحجانده اولمق.

بوغو | ـ. قینایان صودن و ایصینوب قورویان یسلاق شیئلردن قالقان صولی هوا، بخار: بوغویه اوتورمق = بخار حمامی استعمال ایتمك.

بوغوخانه | ـ. قوزه بوجکاری بوغمغه مخصوص فرون.

بوغور | یاخود بوخور ویا بوغور. ـ. ١. دوه آیغری. ٢. قیزغین دوه.

بوغورسمق | فلـ. ١. (دیشی دوه) قیزمق. بوغوره طالب ولمق. ٢. (ارکك دوه) قیزمق، کوپورمك.

بوغوق | ص. ١. بوغلمش مخنوق. ٢. بوغنقده اولان بر آدمك بوغازندن چیقار ویر آلتندن کلیر کبی صاف وآچیق اولمیان (سس): بوغوق بر سس کلیوردی: بوغوق بوغوق بغیریوردی.

بوغولاشمق | فلـ. بخارلنه‌اوزتمك. بخاردن بر یرده طوتمق: جاملر بوغولاشمش.

بوغوم | ـ. ١. بوغلمش صیقلمش یر. ٢. کمیکلرك اویناق یری. مفصل: پارمقلرك بوغوملری. ٣. قمش وسائره ... نباتلرك دوکومی، عقده ... بوغومی. ٤. ایکی مفصل ویا ... آرا.

سنده‌کی کیك ویا قامش قسمی، قصبه: بربوغوم قلم: قامشلری بوغوم بوغوم کسمك.

بوغوملی | ص. ١. مفصل ویا عقده‌لری اولان: بوغوملی قامش. ٢. بوینده حلقه صورتنده لکه‌سی اولان: بوغوملی قومری.

بوغون | ـ. ١. اعضای بدن بوغماغی، فصیله، بند: آری بوغون بوغون ایتمك = بوغمق یرلرندن کسمك. ٢. قبه وطاوانلرك یوقاریسنده بوغو ودومان چکمکه مخصوص دایك.

بوق | ـ. ١. انسان وحیوان ترسی قذورات، غایط. نجس. ٢. پیسلك، مرداراق. ٣. مج. کوتی برحرکتك نتیجه‌سی. ضرر. || بوق بوجکی = خنفسا دینلن برجنس بوجك. | دمیر بوق = جروف. || شیطان بوق = حلتیت. بالدیرغان. || قاز بوق = ترشه رنکنك آچیغی.

بوقاغی | یابوقاغو ـ. ١. کوستك. زنجیر، برانغه، بند. قید: بوقاغی اورمق = زنجیرلمك. برانغه اورمق. ٢. آتك آیاغنه اوریلان بند. بابواند.

بوقاغیلامق | فتـ. بوقاغی اور. مق. بابوانده باغلامق.

بوقاغیلق | ـ. آتك آرت آیاقلرینك بیلکی که بوقاغی اوریلان یردر.

بوقاغیلی | ص. بیلکلری بیاض اولان (آت).

بوقال | ـ. | فر. Bocal | آغزی اکنیش وبوینی قیصه

شراب وسائره شیشه‌سی.

بوقلمون | ـ. عر. ١. دریسی انواع رنکلر ابراز ایدر برجنس کلر. قیاکلری. ٢. جانفس کبی چوراده بشقه بر رنك کوسترن قماش. ٣. مج. ثباتسز ومتلون الطبع آدم.

بوقلیجه‌بلبل | ـ. کسکین او. تشلی بر جنس کوچوجك قوش.

بوك | ص. | اصلی: بوکه بوکا. مق. بوکوق بوندر | احمق. شاشقین. آبدال، آوانق. غبی.

بوکا | ش. | قریبه اشارت ایچون اولان «بو» کنایه‌سنك مفعول الیهیدر. | ا: بو.

بوکار | ـ. | ا: بیکار.

بوکاق | ص. بوکالمش، عته کتیر. مش، معتوه. فرتوت: بوکاق براختیار.

بوکاقلق | بوکامش آدمك حالی، عته، فرتوتلق.

بوکالتمق | فتـ ١. شاشیرتمق، عقلنی آلمق. آلیقلاشمق. ٢. طومان وسائره ایله نفسنی کسمك، بوغمق: طومان بزی بوکالتدی.

بوکالمق | فلـ. ١. شاشیرمق، آلیقلاشمق، بیرسیم اولمق. ٢. طومان وسائره‌دن نفس طوتلمق، تنفس ایده‌مه. مك. وثلیق: طوماندن بوکالدق.

بوکامق | فلـ. ١. عته کتیرمك. اختیارلقدن چوجق کبی اولمق. ٢. آلیقلاشمق. سویلدیکنی بیلمز اولمق.

بوکدیرمك | فتـ. ١. قیوریلمق. چویروب دو. شیرتمك: کاغدی بزی بوکدیر. مك. ٢. اککدیرمك. مقوس ایتمك: فدانی. تلی وکدیرمك. ٣. اککتمك. تفتیل ایتدیرمك: کتنی وکدیروب ایپلك یاپدیر. مق.

بوکری | یاخود بوکوری. ص. اکری. معوج. | یاکز «اکری» صفتنه اتباعاً قوللا. نیلیر: | اکری بوکری برآغاج.

بوکریلتمك | فتـ. اکریلتمك. اکری بوکری یاپمق.

بوکریلمك | ـ. اکریلك. اعو. جاج: اکریلك بوکریلك.

بوکریلی | ص. اکری، اعوجاجلی: اکریلی بوکریلی.

بوکسیمك | یاخود بوکسیمك. فلـ. احمق اولمق. آلیقلاشمق.

بوکلك | ـ. آلیقلق، شاشقینلق، حماقت، بلاهت.

بوکلمك | فلـ. مج. ١. اکریلك، بورلمق. تفتیل او. لنمق: ایپ ال ایله بوکیلیر. ٢. اککلمك. انحنا واعوجاج پیدا ایتمك: تخته بوکیلیر؛ بلی بوکلدی. ٣. صانجیدن قیوریلمق. التوا، تقلص ایتمك. ایکی بوکلمك = بوکیلوب ایکی قات اولمق.

بوکلوم | ـ. ١. بوکلش وقیو. ریلمش شیئك تشکیل ایتدیکی حلقه. قیوریم: یلان بوکلوم بوکلوم قیوریلمش. ٢. قات: ایکی بوکلوم = ایکی قات.

بوكلى یا بوكلو. ص. بوكلش، قیویرلمش. = س. بك ایری وآناختارلی برنوع قلارنته.

بوكمك فتـ. ۱. قیویرمق، اكرتمك، تفتیل ایتمك: یوك بوكمك. ۲. چویروب دیو. شیرمك: بزی، كاغدی بوكمك. ۳. قاتلامق، قیرمق: كاغدك بركوشه‌سنی بوكمك. ٤. اكمك، اكرلتمك، مقوس ومنحنی ایتمك: فدانی، تلی بوكمك. || بل بوكمك = چوق یورمق، فتور ویرمك. || بوین بوكمك = تظلم وافتقار ایتمك، مظلوم طورمق. || طوداق بوكمك = آغلامق. || قول بوكمك = غلبه چالمق، مغلوب ایتمك.

بوكمه س. بوكمك فعلی. با: بوكمك. = ص. بوكلمش (شیٔ). || قیجری بوكمه = دیرمه چاتمه. مستعمل وباشدن صاومه.

بوكن قارغه بوكن. س. هند باقلاسی دیلان برحبه كه هند یاغی اوندن چیقار. || قارغه بوكن طوزی = استریقنین دینلن اجزا.

بوكندی س. ۱. بوكمك اثری، دوكوم، عقده. ۲. بوكه‌رك یاپیلان دیكیش. ۳. بوكمه قرندیسی.

بوكنمك فل. ۱. قیوریلوب یاتمق، زیبارمق. ۲. صانجیدن قیورانمق. ۳. (صو) ایركاوب بریره طوپلانمق.

بوكو س. ۱. بوكمه، باغلامه، عقده، جعد. ۲. سحر، افسون: بوكو یاپمق = سحر یاپمق، باغلمق: بوكویی بوزمق = سحری ابطال ایتمك.

بوكوجی س. سحار، سحرباز، آرباغجی.

بوكوجیلك س. سحارلق، سحربازلق، آرباغجیلق.

بوكور یاخود بوگر س. جنب، پهلو. || الی بوكرنده قالمق = عاجز ومحروم قالمق. || طاغك بوكوری = یانی. || بوش بوكور = كككرك آلتی، شاكله، صقله.

بوكورتلن س. ۱. طود كبی اوفاق برمیوه ویریر دیكنلی برچالی: بوكورتان آغاجی. ۲. بونك میوه‌سی، طودی.

بوكورتمك فتـ. ۱. آتی محافظه ایچون یاریم پیشیرمك. ۲. سبزه‌یی آتش اوزرنده برآز اولدیرمك.

بوكوردك یاخود بوبردك. س. برجنس بلبل.

بوكوردلن س. مم. یاندن اوران خارجی طابیه واستحكام.

بوكورك س. (غا: بوبرك) بوكورك ایكی طرفنده ادراری طوپلایوب مثانه‌یه ویرن ایكی غده، كلیه.

بوكورلجه یاخود بوگرولجه. س. كوچك ویووارلاقجه‌دانه‌لی برجنس فاصولیه.

بوكورلی ص. اوزون، طویل (آت، صیغیر وسائره).

بوكورمك فل. (صیغیر و مانده ودوه كبی حیوان) باغرمق.

بوكوردی یاخود بوگری. با: بوگری.

بوكوم س. ۱. بوكمك فعلی، غزل، تفتیل. ۲. بر دفعه‌ده بوكیلن یوك وسائره مقداری: بر بوكوم یوك.

بوكونله‌مك فتـ. اتقـ. بوكون، بوكات = سد) صویك اوكنه سد چكوب صویی ایركدیرمك، طوردیرمق.

بوكه وبوگه‌لك. س. ۱. صیغیر وسائر حیواناتی صوقوب قودورمشه دوندیرن برجنس سیكك، ماوی سینك، نعره؛ بوگه‌لك صوقمشه دونمك = آزمق، قودورمق. ۲. برجنس زهرلی اوروجك، رتیلا.

بوكه‌جك س. بوم بوم اوروجكی.

بوكه‌لك س. با: بوگه.

بوكیش س. بوكمك فعلی وطرزی، غزل، تفتیل.

بوكیلی ص. بوكلش، بوكلكه یاپلمش.

بول ص. ۱. گنكیش، واسع: بول قوندره: بول میدان. ۲. چوق، مبذول، وافر: آناطولیده یمش بولدر: بول صوغانله پیشمش یمك. = ح. اسیركه‌میه‌رك، بذل واسرافله: بول طوتمق. || بول بول = فراخ فراخ، مع زیاده. || بول پاچه = شاپشال، بچیمسز. || بول طوغرامق = ۱. بذل واسراف ایتمك. ۲. مجـ. بر چوق شیٔ وعد ایتمك: اما بول طوغرایورسك. || بول كیسه‌دن = بشقه‌سنك مالندن سماحت كوستره‌رك. || صوزی بول = كوه‌زه.

بول سـ. عر. ۱. ایشه‌مه، چیش: بول ایتمك = ایشه‌مك. ۲. سیدیك، ادرار، چیش. طـ. بول اسود، بول سكری، بول ابن، بول معسل = ادرارك تغیرینی موجب امراض مختلفه.

بولا س. عجبه قرپیسی، ینكه، ادر.

بولاشدیرمق فتـ. ۱. سورمك، یاپیشدیرمق، آلوده ایتمك: یوزینه چامور بولاشدیرمق. ۲. كیرلتمك، تلویث ایتمك: اوستنی باشنی چاموره بولاشدیرمش. ۳. بر علت ساریه‌یه مبتلا اولانلرله اختلاط ایتدیرمك: خسته‌یی آیرمیه‌رق بتون یوجیلری بولاشدیرمشلر. || ایكی ال ایله قره بولاشدیرمق = افترا ایتمك. لكه‌دار ایتمكه چالیشمق. || یوزینه كوزینه بولاشدیرمق = بجره‌میوب تلویث ایتمك.

بولاشمق فل. ۱. سورنمك، یاپیشمق: خورالرینه بولاشمش. ۲. كیرلنمك، لكه‌لنمك، آلوده و ملوث اولمق: یوزی كوزی چاموره بولاشمش. ۳. بر علت ساریه‌یه دوچار اولانلرله اختلاط ایتمك: شبهه‌لی یردن كانلرله كوریشه‌رك بولاشدی. ٤. (علت ساریه) كچمك، سرایت ایتمك: خسته‌لق بزده بولاشدی. ٥. كیریشمك، تشبث وتصدی ایتمك، صارلمق، ال سورمك: بر ایشه بولاشدی. ٦. قریشمق، صاتاشمق، طاقلمق: اونلر تربیه‌سز آدملردر سن اونلره بولاشما.

بولاشمه س. بولاشمق فعلی. با: بولاشمق.

بولاشیق ص. ۱. برشیٔ سوراشمش، یاپیشمش، آلوده. ۲. اكه‌لی، كیرلی، ملوث. ۳. بر علت ساریه‌یه طوتلمش آدملرله اختلاط ایتمش: فلان یردن كانلر صحیه‌جه بولاشیق عد اولنور: بولاشیق مملكت. ٤. پاك ویری اولیان: بولاشیق بر آدمدر. = س. ۱. یاپیشان وسوریلان شیٔ، لكه، لوث. ۲. علت ساریه. ۳. كیرلی ویقانمامش مطبخ اوانیسی: بولاشیق یقامق: بولاشیق صویی = بو قابلرك یقانمه‌سندن چیقان پیس صو، چركف: بولاشیق بزی = یقانان قابلری سیله‌جك بز.

بولاشیقلق س. ۱. بولاشمش شیئك حالی، آلوده‌لك، لوث، كیر، مردارلق. ۲. بر علت ساریه‌یه مبتلا اولانلرله اختلاط.

بولاق س. یردن بولانه بولانه چیقان صو، عین، قایناق، پیكار. || آلاق بولاق یاخود آلالاق بولالاق. با: آلالاق. || بولاق اوتی = تره.

بولالمق فطـ. بوللانمق، كنیشلنمك، توسع ایتمك.

بولاماج س. اون، شكر و یاغ ایله پیشیریلیر برنوع یمك.

بولامق فتـ: ۱. سورمك، یاپیشدیرمق، صیوامق: ایتمكه یاغ بولامق. ۲. لكه‌لتمك، كیرلتمك، تلویث ایتمك: قانه، چاموره بولامق. ۳. بالیغی اونه بولامق: برنجی توزه، طوپراغه بولامق.

بولامه س. برجنس طوپراقله بولاندیرلرق یاپیدقلری قویو پكمز.

بولاندی س. معده‌نك قاریشوب غثیان ایده‌جك اولمسی: بولاندی كلیور.

بولاندیرمق فتـ. ۱. مظلم و تیره ایتمك، فرق اولنه‌میه‌جق صورتده قاریشدیرمق: فرطونه هوایی بولاندیردی. ۲. (صو وسائره‌یی) قریشدیروب دیبنده‌كی چوكندی وچاموری قالدیرمغله براقلغنی كیدیرمك، اكدار ایتمك: قویولر دره‌یی بولاندیردیلر. ۳. (معده‌یی) قاریشدیروب غثیان ایتدیره‌جك اولمق، بولاندی كتیرمك: ایچدیكم شربت معده‌می، ایچمی بولاندیردی. || مجـ. معده بولاندیرمق = وسوسه وسؤ ظنه دوشورمك: بو ایش بنم معده‌می بولاندیریور.

بولاندیریجی ص. ۱. قاریشدیریجی، صو وسائره‌نك براقلغنی كیدیرن. ۲. معده‌یی قاریشدیروب غثیانه استعداد ویرن، معده بولاندیریجی كتیرن: بولاندیریجی بر شربت.

بولانمق فل. ۱. قاریشوب مظلم وتیره اولمق، قرارمق، براقلغی وصافلغی غائب ایتمك: هوا بولاندی: ذهنم بولاندی. ۲. صو و سائره آلت اوست اولوب دیبنده‌كی چوكندی و چامور ایچنه قاریشمغله صافلق وبراقلغی غائب ایتمك، تكدر

ایلك : حیوانلرك بكمسندن نهرك صویی بولاندی. ۳. (معده) قاریشوب غثیان ایده‌جك اولمق، ایچ دونمك : بوشروبدن آدمك معده‌سی بولانیر. ٤. (ذهن، كوز) ایی فرق ایتمز اولمق : ذهنم، كوزم بولاندی. ٥. (كوزه) قان اوتورمق : صاغ كوزم بولاندی. || مج. معده بولانمق = وسوسه و سوءظن حاصل اولمق.

بولانمه { ــ. بولانمق فعلی. با : بولانمق.

بولانی { ح. صالی بولانی = اوردك كبی ایكی یانه صاللانه‌رق و تبختر ایده‌رك (یوریمك).

بولانیق { ص. ۱. قاریشیق، صاف و براق اولمیان، مكدر، تیره : بولانیق صو = چامورلی : بولانیق هوا = بلوتلی و سیسلی. ۲. ایی سچه‌مین، مشوش : بولانیق ذهن، كوز. ۳. رونقسز، فرسز، صولوق = بولانیق بكز. ٤. قانلی، قان اوتورمش : بولانیق كوز. || بولانیق صوده بالیق آولامق = فرصتدن استفاده ایتمك.

بولانیقلق { ــ. ۱. قاریشیقلق، براقلغك ضدی، كدورت، تیركی. ۲. ایی سچه‌مه‌مش، مشوشلك : ذهن، كوز بولانیقلغی. ۳. فرسزلك، رونقسزلق : بكز بولانیقلغی. ٤. قان اوتورمه : كوزنده بر بولانیقلق واردر.

بولدوغ { ــ. انكل. (Bulldog) آلت چكه‌سی ایلری‌یه اوزانمش و چاریق دیشلی، آچیق قیصه باجاقلی بر جنس كوبك.

بولدیرمق { فت. ۱. بولمه‌سوق واجبار و یا مساعده ایتمك، بالواسطه بولمق، آراتدیروب اله كچیرمك : غائب اولان حیوانی خدمتچیلره بولدیرملی : آراتدیردمسه‌ده بولدیره‌مدم. ۲. تدارك ایتدیرمك : خسته‌نك ایستدیكنی بولدیرمه‌غه غیرت ایتدی.

بولدیرمك { فت. ۱. آییروب بولوك بولوك ایتدیرمك. اقسامه تقسیم ایتدیرمك : محصولانی اون حصه‌یه بولدیروب شركایه قرعه ایله توزیع ایتدی. ۲. فاصله چكدیروب آییرتمق : صالونی اورته‌سندن بولدیروب ایكی اوطه یاپدی. ۳. كسدیرمك، قطع ایتدیرمك : قلیجله بولدیردی.

بولدیق { ص. ۱. بولنور، موجود، حاضر. ۲. بولنمش، جاری، معمول به.

بولشدیرمق { فت. ۱. ملاقات ایتدیرمك، بر آرایه كتیرمك و یا كله‌رك‌نه سبب اولمق : مادامكه كچینمیورلر كندیلرینی بولشدیرمامق اقتضا ایدر. ۲. آرایوب اله كچیرمك، تدارك ایتمك : بولوب بولشدیرملی.

بولشدیرمك { فت. مقاسمه ایتدیرمك، پایلاشدیرمق : تمنی حصه‌داران بیننده بولشدیرملی.

بولشمق { فش. ۱. بربرینی بولمق، بر آرایه كلمك، كورشمك، ملاقات ایتمك : كندیسیله بولشمق میسر اوله‌مدی. ۲. بربرینه راست كلمك، تصادف ایتمك، راستلاشمق : یرده بولشه‌لر غاوغا ایدرلر.

بولشمك { فش. پایلاشمق، مقاسمه ایتمك، مشتركاً بر شیئی حصه‌لره تقسیله توزیع ایتمك : برلكده چالیشوب محصولی بولشیرلر.

بولغاری { ــ. كوچك بر جنس طنبوره، ساز.

بولغو { ــ. [« بولمق » دن] ۱. عقل ایله بر شیئی بولمق استعداد و اقتداری، ادراك : بو آدمده اولدقچه بولغو واردر. ۲. آكلایش، عرفان، وجدان. ۳. كشف، اختراع، ایجاد.

بولغور { ــ. [غل. طوغریسی : بورغول] ا : بورغول.

بولك { یاخود بلوك. با : بولوك.

بوللاتمق { فت. ۱. كنكیشلتمك، اكلتمك، توسیع ایتمك : بوجبه‌نك قوللرینی بوللاتملی. ۲. مبذول ایتمك، چوغالتمق، توفیر ایتمك : عسكرك مأكولاتنی بوللاتدیلر.

بوللاشمق { فل. ۱. كنكیشلنمك، اكلنمك، توسع، اتساع ایتمك : ضعیفلادیغم ایچون بتون اثوابلرم بوللاشمش كبی كلیور. ۲. بول و مبذول اولمق، چوغالمق، توافر ایتمك : بو سنه میوه‌لر پك بوللاشدی. || معده‌نك، یوركك، كوزك بوللاشمه‌سی = توسع معده، توسع قلب و توسع عین دینلن علتلر.

بوللاق { ص. قاریشیق، ممزوج، مشوش. یالكز « آللاق بوللاق » تعبیرنده مستعملدر. با : آللاق.

بوللانمق { فط. ۱. كنكیشلنمك، اكلنمك، توسع ایتمك : سوقاقلر بوللاندی. ۲. مبذول و فیض و بركتلی اولمق : ذخیره بوللاندی.

بوللق { ــ. ۱. كنكیشلك، اكلیلك، وسعت : سوقاقلرك، اثوابك بوللغی. ۲. چوقلق، كثرت، فیض و بركت : بوسنه محصولاتده بوللق واردر. || بوللقده بیومك = اسراف و سفاهته آلیشمق.

بولمق { مض : بولور. فت. [چ. لساننده اولمق یرینه فعل اسنادی كبی قوللانیلیر.] ۱. آرایه‌رق و یا تصادفی برشیئه نائل و دسترس اولمق : باغچه‌ده كوزل بر چیچك بولدم : فلان بر دفینه بولدی. ۲. غائب اولمش برشیئی تكرار اله كچیرمك : غائب اولان آتی بولدیلر : دوشوردیككز پاره‌یی بولدیكز می؟ ۳. وارمق، واصل اولمق، ادراك ایتمك : یتمشی بولدی : صاغلقله بهاری بوله‌لم. ٤. نائل و دسترس اولمق، ظفریاب اولمق، حاصل ایتمك : شفا، افاقت بولمق. ٥. اوغرامق، دوچار و كرفتار اولمق : بلاسنی بولمق : تدنی بولمق : انسان ایتدیكنی بولور. ٦. تدارك ایتمك : بزه بر آز یمك بولملی. ۷. راستلامق، تصادف ایتمك، راست كلمك، كورشمك : دون فلانی بولدم. ۸. كشف، ایجاد، اختراع ایتمك : قریستوف قولومب آمریقایی، كوتنبرغ طباعتی بولدی : فلان یكی بر ماكینه، بر اصول بولدی. || آرالرینی بولمق = تألیف بین ایتمك. || آرالق بولمق = فرصت دوشورمك. || آرایوب بولمق، آرادیغنی بولمق = مستحق اولدیغی جزایه اوغرامق. || اللهدن بولمق = غضب الهی‌یه دوچار اولمق. || وجود بولمق = وجوده كلمك، موجود اولمق. || وقوع بولمق = واقع اولمق، یكمك. || یرینی بولمق = یرینه كلمك، اجرا اولنمق. || یوز بولمق = یوز ویرلمك، حسن معامله‌دن آزمق.

بولمك { مض : بولر. فت. ۱. پارچه‌لره و حصه‌لره آییرمق، تقسیم ایتمك، بولوك بولوك ایتمك : محصولی بشه بولدیلر. ۲. كسمك، آییرمق، فاصله‌لاندیرمق : اوطه‌یی ایكی‌یه بولدی : تارله‌یی اورته‌سندن بولدی. ۳. آییرمق، تفریق ایتمك : صاچنی، صقالنی بولیور. ٤. كسمك، بیچمك، ایكی پارچه ایتمك : بر قلیجله ایكی‌یه بولدی.

بولمه { بولمق فعلی. با : بولمق.

بولمه { ــ. ۱. بولمك فعلی، آییرمه، تقسیم، تفریق. ۲. كسمه، قطع، فصل. ۳. بر بیوك یردن بولنوب آییرلمش یر، مقصوره. ٤. بنانك ایچنی اوطه‌لره و یا دیكر بر یری اقسامه آییران فاصله‌لرك هر بری، آرا دیواری. ٥. اوطه، تقسیمات : بو اوك قاچ بولمه‌سی واردر؟

بولندی { ــ. ۱. بولنمش شیء، بولمه، تقسیمات. ۲. بولن، تقسیم ایدن شیء، آرالق دیوار و سائره، حاجز. ۳. بولمه و آرالق دیواری انقاضی.

بولندیرلمق { مج. موجود و حاضر اولمسنه دقت ایدلمك، احضار و تهیئه ایدلمك : او كبی شیئلر دائما اوده بولندیرلمق اقتضا ایدر.

بولندیرمق { فت. موجود و حاضر اولمسنه دقت ایتمك، احضار و تهیئه ایتمك : شركت موقفلرده یولجیلر ایچون دائما آرابه بولندیرر.

بولنلمق { فل. ۱. موجود اولمق، تدارك اولنمق. ۲. امداده یتیشلمك.

بولنماز { ص. ۱. اله كچمسی محال، نایاب، مفقود : بولنماز بر مال دكلدر. ۲. نادر، كمیاب، نادیده : بولنماز بر كتابدر. ۳. اعلا، انفس، ممتاز : بولنماز آدمدر.

بولنمز { ص. تقسیم اولنماز، ناقابل تقسیم، لایتجزا : بولنمز پارچه = جزء لایتجزا.

بولنمق { مج. ۱. آرانیله‌رق و یا تصادفاً اله كچیرلمك : باغچه‌ده بر چیچك، یولده بر چاقی بولندی. ۲. غائب اولان شیء بالتحری اله كچیرلمك : دوشوردیكم چانطه بولندی : چالینان اشیاسی بولنه‌مدی : قاچان آت بولنه‌جقدر. ۳. میدانه چیقارلمق، كشف اولنمق : بر دفینه بولندی : آمریقا قریستوف قولومب طرفندن بولنمشدر. ٤. ایجاد و اختراع اولنمق، وجوده كتیرلمك : واپور و دمیریولك بولنمسی، كرهٔ ارض اوزرنده

اختلاطی نه‌قدر تسهیل ایتدی: ورمه برچاره بولنه‌مه‌دی. ٥. تدارك ایدلمك: برآز یمك بولندی‌می؟ برآرابه بولنسه قولای کیدیلیر. = فل. ۰. حاضر وموجود اولمق، وارا‌ولمق: صباحلری اوده بولنور؛ بواوده یه‌جك برشیٔ بولنماز؛ مذاکره‌ده سزده بولنمایسکز. ۲. امداده یتیشمك، یاردم ومعاونت ایتمك: او آدم بکا دائما بولنمشدر؛ برصیقندیلی کونده دوستنه بولنمیان آدمه دوست دینلمز.

بولنمك { لجز. فل. ۱. آیرلمق، تقسیم اولنمق، پارچه‌لانمق، انقسام، تجزء ایتمك: تمتع حصه‌داران بیننده بولنور. ۲. آیرلمق، تفریق اولنمق: بو اوایکی‌یه بولنه بیلیرسه‌ده اوچه بولنه‌مز.

بولنمه[۱] { سـ. ۱. وار اولمه، وجود، موجودیت: صندیقده دائما برآز پاره بولنمه‌سی شرطدر. ۲. حاضر اولمه، حضور: ولیمه جمعیتنده بولنمه‌کزی آرزو ایدرم. ۳. اله کچیرلمه، تدارك: امراض مستولیه‌یه برچاره بولنمه‌سی انسانیته بیوك برخدمتدر. ٤. کشف، اختراع، ایجاد: آمریقانك، تلغرافك بولنمه‌سی.

بولنمه { سـ. آیرلمه، انقسام، تجزی.

بولنیش { یا بولنش. سـ. ۱. بولنمه، موجودیت، وجود، حضور. ۲. حاضر اولمه. ۳. اله کچمه، اله کچیرلمه. ٤. کشف، اختراع، ایجاد.

بولوت { یاخود بلوط. سـ. [ت حرکه‌لنجه د اولور.] دکیزلردن هوایه قالقوب روزکارله تبدیل مکان ایدن ویاغمور ویا قار حالنده یره اینن بوغوکه بعضاً افقلری قاپلایوب اشعهٔ شمسك مرورینه بردرجه‌یه قدر حائل اولور، سحاب، ابر، میغ: بولوتلره قدر، بولوتلر ایچنده = پك یوکسك. || بولوتدن نم قاپمق = هرشیئدن آلنمق. || بولوت کبی = زیاده‌سیله سرخوش.

بولوتلانمق { فط. ۱. بولوت پیدا ایتمك، بولوتله قاپلانمق، بولانمق: هوا، اورته‌لق بولوتلاندی. ۲. لکه‌لنمك: قماش بولوتلاندی. ۳. اوزرینه دومان وبوغو طورمغله شفافلغی غائب ایتمك: آینه، جام بولوتلاندی. ٤. (کوز) ایی کوره‌مه‌مك، دومانلی کورمك: صاغ کوزم بولوتلانیور.

بولوتلی { صـ. ۱. بولوتله قاپلانمش، بولانیق: بولوتلی هوا. ۲. لکه‌لی (قماش). ۳. دومانلی، غیرشفاف: بولوتلی آینه، جام. ٤. ایی کورمز، دومانلی کورور، بولانیق (کوز).

بولوك { سـ. [« بولمك » دن. غا: بلوك] ۱. پارچه‌لانمش برشیئك هربر پارچه‌سی، قطعه، قسم، جزء. ۲. پای، حصه، سهم: بش بولوکه آیرمق. ۳. دیوار، چیت، پرده کبی برحاجزله آیرلمش بنا وسائره قسمی، اوطه. دائره: بواو درت بولوکه آیرلمشدر. ٤. بر بیوك جماعتدن آیرلمش جماعت، فرقه، طاقم، طائفه، فئه، حزب، زمره: طوپلانان آدملر بش بولوك اولمشیدی؛ بولوك بولوك کلدیلر. ٥. علی الاطلاق جماعت، سوری، کروه، فوج: بر بولوك خلق کلدی. ٦. مملکتك بر قسمی، جهت، طرف. ۷. اورته‌دن بولنمش صاچك برطرفه طرانمش قسمی: صاچنی ایکی بولوك ایتمش. ۸. ع. بر طابور پیاده ویا برآلای سواری عسکرینك منقسم بولندیغی اقسامك بهری که علی العاده یوز نفردن مرکب وبریوزباشینك قوماندہ‌سنده‌در: فلان طابورك برنجی، ایکنجی بولوکی؛ بولوك ضابطانی. || بولوك آغاسی = ژاندارمه وضبطیه یوزباشیسی. || بولوك امینی = بولوکك حساباتنه باقان ضابط. || بولوك باشی = یکیچری اوجاغنده یوزباشی‌یه معادل ضابط؛ حماللرك ایلرو کلنلرندن بری.

بوله { ش. عر. [لغت مولده] کیم. سیدیکدن چیقاریلان بر مادهٔ مخصوصه.

بولیچه { سـ. عو. یهودی قادینلرینه ویریلن عنواندر، قوقونه ومادامه کبی.

بولیش { سـ. ۱. بولمق فعلی و طرزی. ۲. عقل ایردیرمه، فهم، ادراك: اوآدمك بولیشنه شاشیورم. ۳. کشف، اختراع، ایجاد.

بولیشلی { صـ. عقل ایردیرمکه مقتدر، مدرك، فراستلی.

بولیشمق { بولیشدیرمق، بولیشلق وسائره. با: بولشمق وسائره.

بوم { د. « بو » ایله باشلار بعض صفتلره داخل اولوب مبالغه وتأکید بیان ایدر: بوم بوش، بوم بوز.

بوم { سذ. عر. بایقوش.

بوم { سـ. فا: یر، مملکت، زمین. ز.

بومبار { سـ. [فا. « مبار » دن] ۱. قویون وسائره‌نك قالین باغرصاغی که طولدیریلوب صوجوق یاپیلیر. ۲. بو باغرصاغك جکر قیمه‌سی وپرنجله طولدیریلوب طاوه ویا تپسیده پیشمشی.

بومبارده[۱] { سـ. [ایتا. Bombarda] بح. ایکی دیرکلی بر نوع سفینه.

بومبارلق { صـ. بومبار طولدیرمغه مخصوص (قیمه وسائره).

بومبه[۱] { سـ. [ایتا.] بح. کمینك قیچنده یاتان بیوك سرن.

بونامق { بوناق وسائره. با: بوکامق وسائره.

بونجوق { یاخود بونجق. سـ. [تق. بوجاك قابوغی] حیوانلرك یولارینه و نظره قارشی چوجقلرك تاقیه‌لرینه طاقیلان جامدن مختلف اللون واکثریا ماوی دلیکلی دانه، خرز، خصمه، خرمهره؛ قاطیر بونجوغی؛ نظر بونجوغی. — قادین اثوابنه طاقیلیر سیاه و کوچکلری ده واردر، حبه. || بونجوق علتی = چوجق حواله‌سی.

بونجه { ک. [« بو » اسم اشارتیله « جه » اداتندن مرکبدر.] بو قدر، بو درجه‌ده، چوق، کثیر: بونجه زماندن بری؛ هرکون بونجه کشفیات نافعه وجوده کلیور.

بونجیلاین { ک. [اصلی: بونجه‌لین] ۱. بو قدر، بو مقدارده: بونجیلاین ایشك اهمیتی یوقدر. ۲. بویله، بو طرزده، بو حالده: بونجیلاین آدم. [قریب ایچون اولوب مقابلی اونجیلاین‌در. اسکیمشدر.]

بونك { ش. بو اسم اشارتنك مضاف الیهیدر. با: بو.

بونو { سـ. [ایتا.] آچیق حواله، پولیچه.

بونور { یاخود بوکور. سـ. دیشی حیوانك دوغورمسی.

بونی { ش. « بو » اسم اشارتنك مفعول بهیدر. با: بو.

بوه { یاخود بوزوه. سـ. یا: بوکه.

بوهو { سـ. بایقوشك بیوکی، طاوق وسائر طیوره مسلط ییرتیجی بر قوش که کیجه وقتی « بوهو » کبی بر سسله اوتر، فا. کوف.

بوی { سـ. ۱. اوزونلق، طول: بوینی اکنی اولچمك؛ بو عرصه اکسز ایسه‌ده بویی چوقدر. ۲. یوکسکلك، ارتفاع: آغاجك بویی. ۳. بدنك اوزونلغی ویوکسکلکی، قد، قامت: بویی اوزون، بویی قیصه آدم؛ آدم بویی. ٤. تام ومناسب قامت، قدموزون: بر قادینده بوی اولمزسه کوزللکی ده کورینمز. ٥. حجم، بیوکلك درجه‌سی: صاتدیغی صندیقلر برقاچ بویدر. ٦. بر عشیرتك منقسم بولندیغی اویماقلرك بهری: بوی بکی. || بوی آتمق = (چوجق) اوزامق، بوی حاصل ایتمك. || بوی آلمق = ۱. تام بوینی بولمق، لزومی درجه‌ده اوزامق. ۲. قامتك اولچیسنی آلمق، بوینی اولچمك. || بویی اوزون = ۱. اوزون، طویل، مدید: بویی اوزون کونلر. ۲. اوزاق، بعید: بویی اوزون یر. || بوینك اولچیسنی آلمق = حد و دکرینی آکلامق. || بویه برابر = آدم بویی اوزونلغنده. || بوی بوص = قد وقامت، موزون اندام، یال وبال: بویی بوصی یرنده. || بوی بوی = مختلف اوزونلقده: بوی بوی آغاجلر. || برقاریش بوی = پك قیصه قامت. || بویجه = ۱. اوزونلق جهتندن طولاً: تارله‌یی بوینجه اولچمك. ۲. قامتله برابر، اندام اوزونلغنده: بوینجه بر کورك کیمش. || بویجه اولاد = یتیشمش بوینی آلمش. || بویجه قالبی باصمق = قویاً تعهد وتکفل ایتمك. || بوی چکمك = (چوجق) اوزامق، بویلانمق، بوی پیدا ایتمك. || بوی سورمك = اوزامق، بویلانمق. || بوی کوسترمك = ابراز لیاقت ایتمك. || بوینه = بوینجه، طولاً: عرصه‌یی بوینه اولچمك؛ للك بوینه آغاج دیکمك. || بوی ویرمك = (نهر) آدم بویی درینلکنده اولمق. || آدم بویی = متوسط القامه بر انسانك قامتی اولچیسی: بر، ایکی

آدم بوینده بر آغاج؛ بر بجق آدم بوینده صو واردر. || آشاغی، آلچاق بوی = قصیر القامه؛ اورته بوی = متوسط القامه: اوزون بوی = طویل القامه.

بوی { س. اوزون آیاقلی بر جنس زهرلی اوروجك. رتیلا. [بوكا بوكه‌لك دیمه‌ی یا كلشدر.]

بوی { س. فا. با: بو.

بویا { س. [اصلی: بویاغ] ۱. رنك ویرمك اوزره اجسام واشیایه سوریلن ویا اشیا اونك ایچنه باتیریلان نباتی ویا معدنی مایع ویا مخلوط، لون، صبغ، فام: یاغلی، طوتقاللی، صولی بویا، خاص بویا. ۲. اجسامك اشعهٔ شمسك بر طاقنی بلع ایله بر طاقنی عكس ایتدیرمكدن كورینشده آلدقلری صور مختلفه‌نك بهری، رنك، لون، كونه. || بویا آتمق = صولمق. || آشی بویا = بویامه‌ده مستعمل بر جنس صاری وقیرمزی طوپراق. || بویا آغاجی = قبوغی دباغلرجه مستعمل بر نوع قاین آغاجی. || بویا آلمق = بویانمق، قابل تلوین اولمق. || بویا اورمق = بویامق، بویا سورمك. || صاری بویا = جهری. || قره بویا = یالكز سیاهله تلوین اولنمش، قره قلم. || كوك بویا = چیویت.

بویاتمق { فتـ. بویا سوردیرمك، بالواسطه تلوین ایتمك: اوی كیمه بویاتدیكز؟ چارشافی قرمزی‌یه بویاتدی.

بویاجی { س. بویالرك انواعنی تهیئه وفروخت ایدن واشیا ومواد مختلفه‌یی بویامق صنعتیله ونقاشلقله اشتغال وتعیش ایلین آدم: بویاجیدن بویا آلدم؛ اوی بویاتمق ایچون بر بویاجی آرایورم. || بویاجی كوپی = بویا‌جینك بویالی وضع ایتدیكی كوپ؛ مجـ. پك چابق وقولای یاپیلان باصمه قالب و باشدن صاومه ایشدن كنایه‌در: بویاجی كوپی می بو!

بویاجیلق { س. بویا صاتان ویا بویایان ونقاشلق یدن آدمك صنعتی: بویاجیلق ایدیور؛ بویاجیلق پك لزوملی بر صنعتدر.

بویاخانه { س. بویاجی دكانی ویا فابریقه‌سی.

بویادلمق { مجـ. تلوین ایتدیرلمك.

بویار { س. [اسلاوجه‌دن] قبل الفتح روم ایلی اقوامنك اصلا وزادكانه اطلاق اولنوردی: افلاق بویارلری.

بویاسز { صـ. بویا سورلمه‌مش، بویا اورلمامش، غیر ملون: بویاسز قماش، او.

بویالامق { فتـ. بویا ایله اورتمك، لكه‌لمك.

بویالی { صـ. بویا سورلمش، تلوین اولنمش، ملون، مصبوغ: صاری، یشیل بویالی بر او؛ بویالی اثواب؛ بویالی صاچ.

بویامق { فتـ. بویا سورمك ویا بویایه باتیره‌رق بر رنك ویرمك، تلوین ایتمك: اوی، اثوابی، صاچی بویامق. || كوز بویامق = آلداتمق اغفال ایتمك، سحر كبی بر طور حیله‌كارانه ایله كونی شیئی ایی كوستروب اغفال ایتمك.

بویامه { س. بویامق فعلی، تلوین. = صـ. ۱. بویانمش، فورچه ایله قلمكاری تلوین اولنمش. ۲. غیرطبیعی، ساخته، حیله‌لی.

بویان { س. میان آغاجی، شجر السوس. || بویان بالی، بویان كوكی = میان. || آجی بویان = آبدست بوزان. || طاتلی بویان = عرق السوس.

بویانمق { مجـ. بویا اورلمق، تلوین ایدلمك: آرابه بویاندی؛ اخشاب بنالر خارجاً یاغلی بویا ایله بویانیر. = فط. بویا سورلمك، لكه‌لنمك، تلویث اولنمق، آلوده اولمق: فوطوغرافیا ایله اوغراشانلرك اللری بویانمامق ممكن دكلدر؛ قانه بویانمق = مقتول اولمق.

بوی اوتی { س. عربیده حلبه دینان بر نباتكه تخمنه‌ده بوی تخمی دیرلر.

بویداش { صـ. بوی شریكی، بر بویده اولان.

بویسز { صـ. قیصه بویلی، قصیر القامه.

بویسزلق { س. قامت نقصانی، قیصه‌لق: بویسزلق نه فنا شیء!

بویلاتمق { فتـ. اوزاتمق، بوی قزاندیرمق.

بویلاشدیرمق { فتـ. ۱. اوزاتمق، بویلاندیرمق. ۲. بوی بوی تفریق وترتیب ایتمك.

بویلاشمق { فل. بوی پیدا ایتمك، بویلانمق، اوزامق.

بویلامق { فتـ. ۱. بوی قزاندیرمق، اوزاتمق. ۲. بوینه اولچمك، طولاً مساحه ایتمك. = فل. بوینه كیتمك، اوزانمق.

بویلانمق { فل. بوی پیدا ایتمك، اوزانمق.

بویله { حـ. [«بو» اسم اشارتندن — قریب ایچون اولوب، بعیده اویله ومتوسطه شویله دینیر.] بو درلو، بونك كبی، بو طرز واسلوبده، هاكذا، چنین: بویله یاپ؛ بویله سویله. = صـ. بو حال وصفتده اولان، برنك كبی: بویله آدم؛ بویله هوا. || بوندن بویله = بوندن صكره، فیما بعد. || شویله بویله = ۱. ایكیسی اورته‌سی، اولدیجه. ۲. هر نه صورتله اولورسه.

بویله‌جه { حـ. عینیله بو طرزده، طبق بو صورتله: بویله‌جه سویلیه‌جكم.

بویله‌لك { س. بو طرز، بو اسلوب، بو كیدیش: بویله‌لكله ایش كورلمز.

بویلی { صـ. ۱. بویی اولان، قد وقامت صاحبی: اوزون بویلی؛ اورته بویلی؛ قیصه بویلی. ۲. اوزون، قد بالا صاحبی: بویلی آدم.

بوین { س. [«بوی» دن اولمغله «بیون» یازلمی خطادر] ۱. بوی تمامتندن اولان عضوكه باشی بدنه ربط ایدر، اوكنه بوغاز وآرقه طرفنه انسه دیرلر، عنق، رقبه، كردن: انسان، دوه، قاز بوینی؛ بوین كمیكلری. ۲. بعض قابلرك طار و اوزون اولان یوقاری قسمی: شیشه، صراحی، دستی بوینی. ۳. مجـ. ذمت، تعهد، ضمان، مسئولیت، راجع اولمه: كناهی بوینه. || بوین آتقیسی = صارغی، شال. || بوینه آلمق = درعهده ایتمك، ضامن اولمق. || بوین اكمك، بوكمك = تظلم ایتمك. || بوینی اكری = محتاج. || بوین اورمق = اعدام، سیاست ایتمك، ضرب عنق ایتمك. || بوین اوزاتمق = تسلیم اولمق. || بوینی اینجه، بوینی قیلدن اینجه = مطیع، هر امره تابع. || بوین باغی = ۱. طسمه، كردنبند. ۲. بوینه ویا كوملكك یاقه‌سنه باغلانان قماشدن معروف قلاده. || بوین بوران = صاری آصمه‌یه بكزر بكسكلی بر قوش، شقراق، كوچكن. || بوین بورجی = وظیفهٔ ذمت، وجیبه، فریضه. || بوینه بینمك = داله بینمك، زبون ایلوب مسلط اولمق. || بوین چنبری = كوپریجك كمیكلرینك اوستنده‌كی چوقور. || بوین قاشیمق = اوتانمق، خجل اولمق. || بوین كسمك = انقیاد و اطاعت ایتمك، تابع اولمق، سرفرو ایتمك. || بوین ویرمك = مطیع ورام اولمق.

بویندروق { س. جفت سورن و آرابه چكن اوكوزلرك بوینه گچیریلن آغاج چرچوه‌كه بویلی بوینه اوستنه موضوع اولان اغاجنه صابانك وآرابه‌نك اوق مربوطدر. || مجـ. تحكم، قهر، تسلط: بویندروق آلتنده اولمق = تحكم چكمك، قهر كورمك.

بوینلق { س. بوینه صاریلان شیء، صارغی.

بوینوز { س. ۱. بعض حیوانانك باشنده طیرناق كبی بر ماده‌دن آز چوق اوزون و قیوریق جفت عضوكه تدافع وتعرض ایچون سلاحلریدر، قرن، شاخ: اوكوز، قوچ، كیك بوینوزی. — بوجكلرده دخی اولوب متحركدر. ۲. بوینوزدن معمول بوری كه اكثریا جلب و دعوت علامتی اولمق اوزره چالینیر، نفیر، صور. ۳. حجامت ایدنلرك قانی چكمك ایچون قوللاندقلری بوینوز حقه. = صـ. بوینوزدن معمول: بوینوز كاسه، قاشیق. || بوینوز آغاجی = ارغوان. || بوینوز اوتی = چوپله. || بوینوز چكمك = حجامت ایتمك. || قوچ بوینوزی = یونجه انواعندن، اكلیل الملك. || قوری بوینوز = حجامتسز یاپیشدیریلان بوینوز ویا شیشه‌دن حقه: صیزی‌یه قوری بوینوز چكمك. || كچی بوینوزی = خروب. || كیك بوینوزی = بر نبات طبی.

بوینوزسز { صـ. بوینوزی اولمیان: بوینوزسز كچی، اینك. || مجـ. بوینوزسز قویون = حلیم ومسكین آدم.

بوینوزلی { صـ. بوینوزی اولان: اوزون بوینوزلی، قیوریق بوینوزلی. || مجـ. زوجه‌سی ناموسسز، اولان.

بو یِنه ١ { یاخود بوِیونه. س. قایقلرده دومن یرینه قوللانیلان یاریم کورك: بوینه پاله‌سی. || بوینه اورمق = قایغی بوینه ایله چویرمك.

به { حد. [به، بره، وره، موره، موری صورتلرنده روم‌ایلی اسانلری بیننده مشترك بر لغت عامیانه‌در] هی! بهی! یاهو! به قارداش! به جانم! به آدم! — «آ» حرف نداسیله مرکب «آبه» صورتنده‌ده قوللانیلیر: آبه جانم!

به { حج. فا. با: ب.

بِه { ترکیب عر. ۃ: بها، ت: بهما، جـ: بهم. [ب = حرف جر. ه = ضمیر متصلك مفرد مذکر غائبی] اوکا، اونکله، اونده: محکوم به = اوکا حکم اولنمش: معمول به = اونکله عمل اولنان، مرعی، مستعمل.

بَها { س. فا. قیمت، دکر، ثمن، فیٔ: بونك بهاسی نه‌در؟ بو سنه ذخیره‌نك بهاسی چوقدر، یوکسکدر: دون بها ایله صاتمق. || بهایه چیقمق = قیمتی آرتمق. || بهادن دوشمك = اوجوزلامق. || آتش بهاسنه = پك یوکسك فیئاتله. || اوص بهاسی = برخطاء واقعدن درس آلمه. || قان بهاسی = دیت. || یوق بهایه = پك اوجوز، همان مجاناً. || بی بها = بها تقدیر اولنه‌میه‌جق درجه‌ده قیمتدار.

بَهاء { سذ. عر. حسن وجمال و ظرافت: حسن وبهاده بی مانند.

بِها { ترکیب عر. با: به. || فبها. با: فبها.

بَهادِر { س. ص. فا. جـ: بهادران. [ترکیده دخی بخادور و باتور قوللانیلوب ایکیسی بیننده‌کی مناسبت ظاهر ایسه‌ده، خانغیسی خانغیسندن مأخوذ اولدیغی کسدیره‌مدك] یکیت، جسور، دلاور، قهرمان، بطل.

بَهادِرانه { ص. فا. یکیتجه، دلاورانه، قهرمانانه: بر طور بهادرانه ایله؛ بهادرانه بر یورویشی واردر. = ح. جسور آدملره یاقیشیر صورتده، یکیتجه: بهادرانه یوریمك.

بَهادِرلك { س. یکیتلك، دلاورلك، قهرمانلق.

بَهار { س. فا. ایلك یاز، فصل ربیع، ایلك بهار: موسم بهار. || بهار آچمق = آغاجلر و چیچکلر آچیلوب بهار اولمق. || صوك بهار، کهنه‌بهار = کوز، خزان، فصل حریف. || هردم بهار = هردم تازه (چیچك).

بَهار { سذ. عر. جـ. بهارات. [عربیده صاری پاپادیه معناسنه اولوب لسانمزده معنای آتی ایله کثیر الاستعمالدر:] دارچین وقرانفیل کبی کوزل قوقولی وحار حبه‌لرکه بعض مأکولات ومشروباته قاریشد. یریلیر: عربلر یمکاره چوق بهارات قورلر.

بَهارلی { ص. بهارات قونمش (یمك وسائره): طوزلی بهارلی کوفته.

بَهارِیّه { س. [فا. بهاردن عربی قاعده‌سنجه متشکل غلط برتعبیردر] فصل ربیعك توصیفنی وبالمناسبه برذاتك مدحنی متضمن قصیده.

بَهالاشمَق { فل. و:

بَهالانمَق { فل. قیمت و فیاتی چیقمق، ترقی ایتمك: ذخیره بهالاندی.

بَهالی { ص. فیاتی یوکسك، آغر قیمتلی: بو سنه میوه‌لر بهالیدر.

بَهانه { س. فا. ١. وسیله، سبب: فلان خصوصی عرض اخلاصه بهانه اتخاذ ایتدم. ٢. اصلسز عذر، ساخته اعتذار: ایشنه دوام ایتمه‌مك ایچون بهانه آرایور؛ اجل کلدی باش آغریسی بهانه. || بی بهانه = قصورسز، نقصانسز، عذرسز.

بَهایِم { سش. جـ. عر. فد: بهیمه. با: بهیمه.

بِهبود { س. فا. [به = ایی. بودن = اولمق] ایلك، صاغلق.

بَهت { سذ. عر. شاشمه، شاشه قالمه، شاشقینلق، حیرت. [بانك ضمیله غلطدر.]

بُهتان { سذ. عر. برینه یالاندن برشیٔ اسناد ایتمه، افك، افترا: بکا بهتان ایتمشلر.

بُهتانجی { ص. اصلسز یره برینه برشیٔ اسناد ایدن، افتراجی، مفتری.

بِهتَر { ص. فا. و:

بِهتَرین { ص. فا. الك ایی: اعلا، انفس. ۃ.

بَهجَت { سش. عر. کوزللك، حسن وبها. [بعض یکی لغتلرمزده بوکلمه‌یه مسروریت معناسی دخی ویریلیور، وواقعا «بهج» ماده‌سی او معنایه‌ده کلیورسه‌ده، «بهجت» لغتی اصلا مسروریت معناسنه کلمز.]

بَهر { ک. فا. [ب = ادات الصاق. هر = م. اصل فارسیده هر برینه دیمك اولوب، لسانمزده غلط اوله‌رق قوللانیلیر.] هر، هربر: بهر کتابك تجلیدیچون اون غروش ایستیور. [بهرینه، بهریچون کبی تعبیراتده «ه» ساکن اوقونور.]

بَهره { س. فا. پای، حصه، قسمت، نصیب: علمدن بهره‌سی یوقدر. || بهره آلمق = نصیبی اولمق، حصه‌یاب اولمق. || بی بهره = نصیبسز، محروم.

بَهره‌دار { ص. فا. حصه ونصیبی اولان، حصه‌دار: علم وتربیه‌دن بهره‌دار آدم.

بَهره‌سِز { ص. نصیبسز، محروم: علمدن بهره‌سزدر.

بَهره‌مَند { ص. فا. نصیبی اولان، حصه‌دار، بهره‌دار.

بَهِشت { س. فا. اوچماق، جنت، فردوس: بهشت آشیان = جنت‌مکان، فردوس‌مقر.

بَهِشتی { ص. فا. جنته منسوب و متعلق، جنتلك.

بَهله { س. فا. طوغانجی الدیونی.

بَهِی { ص. عر. ۃ: بهیه. [«بهاء» دن صش.] کوزل، حسن، جمیل: هدیهٔ بهیه = کوزل هدیه؛ تلغراف وپوسته نظارت بهیه‌سی. [ناظری رتبهٔ بالادن دون رتبه‌ده بولنان نظارت واداره‌لره ویریلیر عنواندر.]

بَهَی { حد. هی! ای! به! [اکثریا حدت وانفعال مقامنده قوللانیلیر:] بهی آدم!

بَهِیمه { سش. عر. جـ: بهایم. درت آیاقلی حیوان، چارپا.

بَهِیمیّت { سش. عر. حیوانلق، حیوانیت.

بِهین { ص. فا. ایی، اعلا، مستحسن: آیین بهین.

بی { د. فا. نفی وسلب معناسیله اسملرك باشنه کیرر: بی‌ادب = ادبسز؛ بی‌اصل واساس = اصل واساسی اولمیان: بی‌امان = امانسز: بی‌بهره = نصیبسز؛ بی‌پروا = پرواسز: بی‌تاب = طاقتسز؛ بی‌حضور = راحتسز؛ بی‌خبر = خبرسز، معلوماتسز؛ بی‌شك، بی‌کمان = شبهه‌سز؛ بی‌نوا = نصیبسز؛ بی‌وایه = ملجأسز. [بیداد وبیوایه کبی برلکده‌ده یازیلوب مرکب لغتلر عد اولنور.]

بیابان { س. فا. چول، صحرا، بریه. || بیابان‌نشین = چولده ساکن. || بیابان‌نورد = چوللرده طولاشان.

بیات { بیاتلامق. با: بایات و سائره.

بیاتی { ص. مو. موسقیده برمقام اسمیدر.

بی اِختیار { بلا اختیار. ح. فا. کندی ایستمکسزین، ارادتی منضم اولمقسزین.

بی اَدَب { ص. فا. ادبسز، تربیه‌سز.

بی اَدَبانه { ص. فا. ادبسزجه، ادبسزلکله ایدیلان: برطور بی ادبانه ایله. = ح. ادبسزجه‌سنه: بی‌ادبانه اوتورمق.

بَیاض { سذ. عر. ١. آقلق، سفیدلك، بیاضلق: کوزك، یمورطه‌نك بیاضی. ٢. مسوده‌نك تمیزه چکلمسی: بیاض ایتمك، بیاضه چکمك = تبییض ایتمك. = ص. تر. آق، ابیض، سفید: بیاض کاغد، چیچك. [عربیسی آقلق معناسیله اسم اولدیغندن، بویله صفت کبی قوللانلسی غلط مشهوردر. آق لغت ترکیه‌سنك استعمالی البته مرجحدر.]

بَیاضلاتمَق { فت. آغارتمق، بیاض یاپمق: شومرمرلری اوغه‌رق بیاضلاتملی.

بَیاضلانمَق { فط. آغارمق: بیاض اولمق: آمریقانبزی قوللاندقجه بیاضلانیر.

بَیاضلق { س. آقق، بیاض: قارك بیاضلغی.

بَیاضمتراق { ص. و:

بیاضِمسی { ص. آز آق، آقه‌جالار، بیاض کبی کورینور.

بیاغی { یاخود بیاغی. ص. ١. عادی، خاص اولمیان، عوام کاری: بیاغی کاغد. ٢. آشاغی، دون: بیاغی آدم؛ پك بیاغی مال. = ح. عادتا، دوزجه: بنم بیاغی صیتمه‌م واردر. — مبالغه وتأکید ایچون «باس» اداتنی آلیر: باس بیاغی بر آدم.

بیاغیلق { س. ١. عادیلك، عدم تمیز: بوکاغدك، بویازینك بیاغیلغی میدانده‌در. ٢. آشاغیلق، دونلق: بوآدمك بیاغیلغی ایلك سوزندن آکلاشیلیر.

بی اَمان { ص. امانسز، امان ویرمز، مرحمتسز.

بَیان { سذ. عر. ١. آکلاتمه، آچیق سویلمه، افاده، افهام:

مرامنی بیان ایلدی؛ شفاهاً، تحریراً بیان ایتمك. ۲. ادله ایرادیله اثبات ایتمه. ۃ. ۳. د. بلاغتك تشبیه واستعاره ومجاز وکنایه‌کبی اقسامندن بحث ایدن قسمی : علم بیان. ٤. (صرف عربیده) ادغامك عکسی، اظهار، ادغامی لازم کان کلمه‌نك ادغامسز استعمالی. || عطف بیان = معطوف علیهی ایضاح ویا تأکیده یارا. یان معطوف : اخذ وکرفت کبی.

بی اَنباز { ص. فا. شریکسز.

بی باك { ص فا. قورقوسز، قورقماز.

بی بَهره { ص. فا. نصیبسز، محروم.

بی پایان { ص. فا. صوکسز، توکنمز.

بی پَروا { ص. فا. برشیئدن چکنمز، صاقنماز، لاابالی.

بَیت { سذ. عر. ج : بیوت. او، خانه، دار، منزل، قوناق، مسکن. || بیت‌الله، بیت‌الحرام = کعبهٔ معظمه. || بیت‌المال = وقتیله خزینهٔ مالیه؛ الیوم ورثه‌سی معلوم وحاضر اولمیان متوفالرك اموالنی و بوکا مماثل اموال عمومیه‌یی حفظ ایدن صندیق واداره. || اهل بیت. با : اهل.

بَیت { سذ. عر. ج : ابیات. ایکی مصراعدن عبارت شعر قسمی : بربیت سویلك، اوقومق: بعض ابیات ایراد ایتمك.

بیت { س. تمیزلکه رعایت ایتمین آدملرك اوستنده وباشنده وطاوقلرله سائر حیوانانده حاصل اولان وایصیردیغی یری قاشیند یران کوچك برجنس بوجك، قمله، کهله : بیت طوتمق؛ باش بیتی، طاؤق بیتی. || بغدای بیتی = بغدایده حاصل اولان برکوچك بوجك، سوس. || تخته بیتی = تخته‌لرك آرالقلرنده بارینیر متعفن ومعجز بوجك، بق، تخته قوروسی. || چیچك بیتی = چیچکارده حاصل اولان کوچك بر بوجك، فرعه، قراد. || قاصیق بیتی = کنه، قمقام. || قولاق بیتی = قولاغه قاچان چتال قویروقلی بر بوجك، عقربان. || کاغد بیتی = کاغدی وکتابلری دلوب خراب ایدن کوکه، عثه. || بیت اوتی = بیته قارشی قوللانیلان نبات، حشیشة القمله. || بیت بازاری = چارشینك اسکی ملبوسات صاتیلان یری. [بات بازاری یازمقده معنا یوقدر.] || بیت ینیکی = کیزلی عیب.

بیتاب { ص. فا. قوتسز، قدرتسز، یورغون، بیتکین : ایکی ساعت قوشدقدن صکره بیتاب دوشدی.

بیتراق { ص. [غا : بیتراق وبوتراق] پك صیق بیتمش، یکی بیتوب یوزینی بسبتون اورته‌جك صورتده صیق اولان. || بیتراق اوتی = دمیر دیکن. || دمیر بیتراق = اسکی جنك آلاتندن اوله‌رق دشمنك آیاغنه باتمق اوزره یولك اوزرینه براغیلان اوچ کوشه‌لی دمیردیکن. || قوزی بیتراغی = برنوع نبات، غانژ. || بیتراق کبی قاینامق = پك صیق وازدحاملی اولمق. || بیتراق کبی = داللر اوزرنده پك چوق میوه اولمسی.

بیتراقلی { ص دالّلی بوداقلی.

بیتِرلَمك { فج. ۱. صوکه ایردیرلمك، اتمام واکمال ایدلمك : باشلانیلان مکتب دها بیتریله‌مدی. ۲. محو وهلاك ایدلمك : اومملکت قحط وغلادن بیترلدی.

بیتِرمَك { فتـ. [اصلی. بیتدیرمك] ۱. صوکه ایردیرمك، تماملامق، اتمام واکمال ایتمك : بن ایشمی بیتردم. ۲. محو وهلاك ایتمك، زبون وافنا ایلمك، قوت براقمامق : بوصیتمه بنی بیتریور.

بیتِرمَك { فتـ. [اصلی : بوتدیرمق] تخمك فلیزلنوب طوپراقدن طیشاری چیقمسنه سبب اولمق، اثبات ایتمك : بو یاغمور اکیلن تخملری چابق بیتره‌جکدر.

بیتِرمه { س. اتمام، اکمال = ص. ح. کوتوری، کسمه، مقطوع.

بیتریم { س. ۱. بیترمه، اتمام، اکمال. ۲. صوك، آخر، انجام، پایان.

بیتِشدیرِلَمك { فج. بربرینه طوقنه‌جق صورتده یاقلاشدیرلمق : شو ایکی ماصه بیتشدیریلیرسه براوزون سفره اولور.

بیتِشدیرمَك { فتـ. بربرینه طوقنه‌جق صورتده یاقلاشدیرمق، یناشدیرمق، اتصال ایتدیرمك : شو ایکی ماصه‌یی بیتشدیرملی.

بیتِشمَك { فل. بربرینه طوقنه‌جق صورتده یاقلاشمق، متصل وملاق اولمق، قاوشمق : واپور ریختمه بیتشدی؛ یاره‌نك آغزی دها بیتشمدی.

بیتِشیك { ص. بربرینه طوقنه‌جق صورتده یاقلاشمش، قاوشق، متصل، ملاصق، پیوسته : واپور اسکله‌یه بیتشیك ایدی.

بیتکین { ص. بیتمش، محووخراب اولمش، حال وطاقتی قالمامش : او بیتکیندر.

بیتلَمك { یاخود بیتله‌مك. فتـ. بر آدم ویا حیوانك بیتلرینی آییقلایوب قیرمق.

بیتلَنمك { فط. کندی بیتنی آییقلایوب قیرمق : کونشده اوتوروب بیتلنیوردی.

بیتلی { ص. اوستنده بیت بولنان، کهله‌سی اولان، بیس.

بیتمَك { فل. ۱. صوکه ایرمك، تمام اولمق، پایانه وارمق، ختام بولمق : یاپمغه باشلادقلری جامع شریف بیتدی؛ یازدیغکز مکتوب بیتدی‌می؟ ۲. توکنمك، قالمامق : مرکبم بیتدی؛ قندیلك یاغی بیتدی. ۳. محو وخراب ومضمحل اولمق، پریشان اولمق، فنا بولمق، بوزلمق: محاربه‌ده دشمن فرقه‌سی بیتدی. ٤. قاله قالمق. ٥. یوریلوب قالمق، فتور کتیرمك : صباحدن بری اوغراشه اوغراشه بیتدم. ٦. استهزا ایله حیرت ایتمك، شاشمق: سویلدیکی شعره بیتدم. ۷. نهایت درجه‌ده سومك : شوکوزل آته بیتدم.

بیتمَك { فل. تخم فلیزلنوب طوپراقدن طیشاری‌یه چیقمق، نابت اولمق : اوت بیتر؛ اکینلر بیتدی.

بیتمَك { فتـ. نقـ. یازمق، کتب و تحریر ایتمك. [الیوم جغتایجه ده مستعملدر. اصل کتب وتحریر معناسنه بو لغت موضوع اولوب، یازمق ایسه اصلی یایمق و بسط و تبسیط ایتمك معناسنه موضوع، واستعارةً تحریر معناسیله مستعملدر.]

بیتمه { س. بیتمك فعلی. با : بیتمك.

بَیتوتَت { سذ. عر. [« بیت » دن] بریرده کیجه‌یی کچیرمه، کیجه یاتمه، کیجه قونوب مسافر اولمه : او کیجه فلانك اونده بیتوتت ایتدك.

بیتَوی { ص. بتون، یکپاره، تکیل. = ح. بر دوزی‌یه، بوینه.

بیتی { س. نقـ. یازی، تحریر، کتابت.

بیتیك { ص. بیتمش، محو وخراب اولمش، فنا بولمش، امیدسز.

بیتیك { س. نقـ. مکتوب، یازلمش شیء، محررات، نامه.

بیتیکجی { س. نقـ. یازیجی، کاتب، محرر، منشی، مکتوبجی. [بکلکجی بوندن غلط اولسه کرکدر.]

بیجیرغان { س. دمیر دلیکاری جلا وپرداخت ایتمکه مخصوص دمیرجی آلتی.

بیچاره { ص. فا. چاره‌سز، چاره‌سی قالمامش، زواللی، دردمند، مسکین : نه بایسون بیچاره؛ بیچاره برآدمدر؛ بیچاره قالدم.

بیچاق { س. [« بیچمك » دن] کسه‌جك آلت که خنجرك کوچکی و چاقینك بیوکیدر، سکین. انواعی واردر : آشچی بیچاغی، باغچوان بیچاغی، جراح بیچاغی، قصاب بیچاغی. || بیچاق بیچاغه = بیچاقلری چیقاره‌رق بربرینه هجوم ایتمه: بیچاق بیچاغه کلدیلر. || آغزینی بیچاق آچماز = پك مأیوس و مکدر. || بورن بیچاغی = اویمه‌جی آلتی. || یان بیچاغی = قینده اولدیغی حالده سلاح مقامنده بله آصیلان بیچاق، جنبیه، جامکیه. [ایکی طرفی کسر جانسنه قامه دیرلر.] || بیچاق یاره‌سی = سختیانده و آیاق قابنده چاتلاق.

بیچاقجی { س. بیچاق یاپان و صاتان آدم.

بیچدیرمَك { فتـ. ۱. بالواسطه بیچمك، کسدیرمك، یاردیرمق، شق ایتدیرمك: تخته بیچدیرمك. ۲. (ترزی‌یه اثواب) یابدیرمق، اولچی آلدیروب کسدیرمك، قطع ایتدیرمك : بر قات اثواب بیچدیره‌جکم.

بیچقی { س. دستره‌نك بیوکی، تخته یاران معروف دیشلی آلت، منشار: اوك بیچقیسی = اوکدن قوللانیلان انجه‌سی؛ آرت بیچقیسی = صکره‌دن قوللانیلان قالینی. || شام بیچقیسی = طراقجی آلتی. [بلکه صحیحی : « شانه بیچقیسی » در؛ زیرا فا. « شانه » طراق دیمکدر.]

بیچقیجی { س. بیچقی ایله تخته یاران آدم.

بیچلمك فجـ. ١. یارلمق. بیچق ایله شق ایدلمك: جام تخته‌سی قولای بیچلیر. ٢. کسلمك قطع اولنمق: پانتالون بویله بیچلمز: اثوابی بیچلدی. ٣. اوراقله کسلمك، حصاد ایدلمك: اکینلر دها بیچلمدی: چایرك اوتی بیچلدی. || بیچلمش قفتان = تمامیله حالنه مناسب، انسب، الیق.

بیچمك فتـ. ١. کسمك. قطع ایتمك: کسرم بیچرم دیه هرکسی قورقودیور. ٢. یارمق، بولمك، شق ایتمك: تخته بیچمك. ٣. (اثواب و سائره) اولچوب کسمك: اثواب بیچمك. ٤. (اکین وسائره) اوراقلامق، حصاد ایتمك: اکین اوت بیچمك. || اولچوب بیچمك = ملاحظه وتدبیر ایتمك. || بول بیچمك = بذر واسراف ایتمك. || بها بیچمك = قیمت تخمین ایتمك. || پای بیچمك = قیاس ایتمك. عبرت آلمق. || کسوب بیچمك = حل وفصل ایتمك.

بیچمه سـ. بیچمك فعلی. ﺑا: بیچمك. = صـ. بیچلمش، بیچمکله وجوده کلمش: سرن بیچمه سی = سرنی بیچمکله حاصل اولان اوزون دوشمه‌لك تخته.

بیچون صـ. فا. امثالسز، شر. یکسز، بینظیر. [صفات اللهدندر.]

بیچیجی سـ. ١. اثواب بیچن آدم، مقاصدار. ٢. اکین بیچن آدم، اوراقجی.

بیچیم سـ. ١. بیچمك طرز و صورتی. ٢. اثواب شکل وصورتی: بو بیچیمده سـتره: پانتالونك بو بیچیمی؛ اسکی، یکی بیچیم. ٣. طرز، صورت، اسلوب. ٤. مطلوبه موافق صورت، اندام، تناسب اعضا: بو آدمك، بو آتك بیچیمی کوزل. ٥. اوراق وقتی، حصاد موسمی. || بیچیمنه کتیرمك = اویدیرمق، حسن صورت ویرمك.

بیچیمسز صـ. شکل و اندامی چرکین، یاقیشیقسز، غیر متناسب: بیچیمسز آدم، آت، اثواب.

بیچیملی صـ. شکل واندامی کوزل، یاقیشیقلی، متناسب: بیچیملی آدم، آت، اثواب.

بیحاصل صـ. فا. بر شیء حاصل ایتمین، ثمره‌سز، نتیجه‌سز، فائده‌سز.

بیحد صـ. فا. حدسز، غیر محدود، چوق.

بیحساب صـ. فا. حسابسز، چوق.

بیحضور صـ. فا. راحتسز.

بیخ سـ. فا. کوك، اصل. ن.

بیخرد صـ. فا. عقلسز.

بیخواب صـ. فا. اویقوسز، اویوماز، اویانیق.

بیخود صـ. فا. کندینه مالك اولمیان، کندیندن کچمش، مدهوش.

بیدار صـ. فا. اویانیق، یقظان. || بخت بیدار = یاور و مساعد طالع.

بیدرنك صـ. فا. اکلنمین، سرعتلی، سریع.

بیدریغ صـ. فا. دریغ ایدلمین، اسیرکنمین، مبذول، مصروف: همم علیه‌لرینك بیدریغ بیورلمسی.

بیدق سذ. عر. [فا. «پیاده» دن معرب] شطرنج اویوننده پیاده طاشی.

بیدین صـ. فا. دینسز، ایمانسز، کافر.

بیر بیرنجی وسائره. ﺑا: بر، برنجی وسائره

بئر سذ. عر. قویو، چاه.

بیرا یاخود بیره. سـ. [ایتا. Bira] آرپه صویی دینلن مسکر. || بیرا ایتمکی = بیرا مایه‌سیله یاپیلان کوچك وخاص اتمك.

بیراخانه سـ. بیرا ایچمکه مخصوص یر.

بیراق بیراقدار وسائره ﺑا: بایراق وسائره.

بیرام بیراملق. بیراملاشمق. ﺑا: بایرام وسائره.

بیرون یاخود برون. سـ. فا. طیشاری، خارج: درون و بیرونی = داخل وخارجی.

بیز سـ. قوندره‌جی وسراجلرك ایکنه‌یی کچیره‌جکاری یری دلمکه مخصوص تخته صاپلی سیوری دمیردن آلت. || بك سیوری وباتار شیئدن ده کنایه اولور: بیز کبی، بیز کچمز.

بیزار صـ. فا. بیقمش، اوصانمش، فتور کتیرمش.

بیزبان صـ. فا. دیلسز، لسانسز، ابکم.

بیزلامق فل. ﺑا: بوزاغیلامق.

بیزلانغیج بیزلنکج. ﺑا: بیزلنکج.

بیزموت سـ. [فر. Bismut] صـ. قابض بیاض‌تمتراق برتوز.

بیزوال صـ. فا. زوالسز، دائم، باقی.

بیسامان صـ. فا. ثروتسز، سرمایه‌سز.

بیسان صـ. فا. امثالسز، بینظیر، بیمانند.

بیسروپا صـ. فا. باشسز آیاقسز، پریشان حال.

بیشك صـ. فا. شبهه‌سز، ریبسز.

بیشکیب صـ. فا. صبرسز، صبری توکنمش.

بیشمار صـ. فا. صاییسز، حسابسز، چوق.

بیضاء صت. عر. ﺑا: ابیض.

بیضه سث. عر. یومورطه.

بیضی صـ. عر. ﺁ: بیضیه. یومورطه شکلنده، طولانی مدور: بیضی الشکل.

بیطار سذ. عر. و:

بیطر سذ. عر. آت وسائر حیوانلرك امراض وتداویسنه وتیمارلری اصولنه واقف آدم.

بیطرف صـ. فا. هیچ بر طرفی التزام ایتمین. || حقـ. بیطرفلق = معاملات دولده دولتین ویا دول مختلفه آراسنده آچیلان محاربه‌یه عدم اشتراك.

بیطرلق یاخود بیطارلق. سـ. آت وسائر حیوانلرك امر تداوی و تیمارلری علم و اصولی: بیطرلق بیلیر؛ بیطرلق ایدیور.

بیطره یاخود بیطرت. سث.عر. بیطارلق علم وفنی: فن بیطره.

بیطری یاخود بیطاری. صـ. عر. ﺁ: بیطریه. بیطاریه. بیطارلغه منسوب ومتعلق: فن بیطاری؛ علوم بیطریه.

بیع سذ. عر. صاتمه، فروخت. حقـ. مالی ماله دکشمکدر. بیع فاسد، بیع صحیح، بیع لازم وسائره = بیعك فقهده‌کی انواعی.

بیعت سث. عر. برینك حاکمیتنی تصدیق وعرض تابعیت وصداقت ایتمه. که اصول قاعدهٔ اسلامیه مصافحه صورتیله اجرا اولنور.

بیغایه صـ. فا. صوکسز، پایانسز، چوق.

بیغرض صـ. فا. غرضسز، خالص.

بیفائده صـ. فا. فائده‌سز، غیر نافع.

بیق سـ. ﺑا: بییق.

بیقدیرمق فتـ. اوصاندیرمق، بزدیرمك، تنفیر ایتمك: معلمك اصولسزلکی شاکردانی درسدن بیقدیرر.

بیقرار صـ. فا. ١. قرارسز، ثباتسز، ناپایدار، فانی. ٢. راحتسز، آرامسز، مضطرب.

بیقلمق ﻟﺞ. بیقندی کلمك، اوصانمق: هرکون بر درلو یمك یمکدن بیقلیر.

بیقمق فل. اوصانمق، اوصانج کتیرمك، بزمك، متنفر اولمق، کلال کلمك: ایشدن بیقدم؛ بویاشایشله انسان عمرندن، جانندن بیقار.

بیقندی سـ. اوصانج، بزمه، بیقمه، نفرت، کلال: آدمه بیقندی کلیر.

بیك سـ. شرق جهتلرنده بك یرینه قوللانیلیر. ﺑا: بك.

بیك عد. اون کره یوز. دردنجی خانه‌ده یازیلان رقم، الف، هزار، ١٠٠٠: بیك کشی، بیك سنه؛ بیك بر، بیك ایکیوزاللی؛ ایکی بیك ٢٠٠٠، اوچ بیك ٣٠٠٠ الخ. || مجـ. بك چوق: بك کره سویلدم؛ بیك یاشا. || بیکلر، بیکلرله، بیکلرجه = بك چوق. || بیك دره‌دن صو کتیرمك = واهی عذرلر درمیان ایتمك. || بیك جان ایله = کمال آرزو ایله، ازجان ودل. || بیك کوز اوتی = محموده، سقمونیا (نبات).

بیکار صـ. فا. ایشسز، مشغولیتسز. — عزب دیمك اولان وعر. «بکر» دن مأخوذ بولنان «بکار» لغت ترکیه‌سنك بیکار یازلمسی عبثدر. ﺑا: بکار.

بیکار یاخود بوکار. سـ. یردن نبعان ایدن صو، برصو. یك چیقدیغی یر، منبع: بیکار باشی.

بیکام صـ. فا. مرامنه نائل اولمامش، خائب، خاسر.

بیگانگی سـ. فا. یبانجیلق، بیگانه‌لك.

بیگانه صـ. فا. بیلدك اولمیان، یبانجی، یاد.

بیگاه صـ. فا. وقتسز، نا مناسب وقتده اولان.

بیكباشی { س. اساً بیك كیدن مركب اولان برطابور عسكره قوманده ایدن ضابط.

بیكباشیلق { س. برطابورعسكره قوманده ایدن ضا. بطك رتبه وصفتی: فلانه بیكبا. شیلق ویرلدی، بیكباشیلغه تر. فیع اولندی.

بیكر { عد. هربرینه ویا هردفعه. سنده بیك: موجود آقچه‌یی تقسیم ایتدكلرنده بیكر غروش دوشدی؛ طوپلانان عسكری بیكر بیكر سوق ایتدیلر.

بیكران { ص. فا. كنارسز، پایانسز، غیر محدود، حسابسز.

بیكس { ص. فا. كیمسه‌سز، حامیسز، طول ویتیم.

بیكسلك { س. كیمسه‌سزلك، حا. میسزلك، طوللق و یتیملك.

بیكلك { ص. ۱. بیك غروش وسائره قیمتنده اولان: بیكلك بربیكیر. ۲. بیك آرشین وسائره بوینده ویا بیك قیه وسائره آغرلغنده اولان. = س. بیك درهم یعنی ایكی بچق اوقه استیعاب ایدر شیشه: بر بیكلك زیتون یاغی.

بیكمان { ص. فا. شبهه‌سز، شكسز، مسلم.

بیكناه { ص. فا. كناهسز، صو. چسز، قباحتسز، مظلوم، معصوم.

بیكنجی { عد. بیك درجه‌سنده اولان: هجرت نبویه‌نك بیكنجی سنه‌سی.

بیكیر { س. انمش آت، ایگدیش، فرس، اسب: بینك، یوك، آرابه، بوستان، دكرمن، سقا بیكیری. || آغانك بیكیری = متجاسر، كستاخ. || بیكیر سو. ریجیسی = كرا بیكیرینی سوروب آرقه‌سندن كیدن آدم. [« بار. كیر » لغت فارسیه‌سندن مأخوذ اولدیغی قبول اولنسه بیله، او املا ایله یازمق كلفتنه حاجت یوقدر.]

بیكیرجی { س. بیكیر سوریجیسی، بینك ویا یوك بیكیری بسلیوب كرایه ویرن آدم، كرا ایله بیكیر ایشلدن آدم.

بیل { س. با: بل.

بیلاردو { س. [ایتا. Billardo] اوسی كنارلی وچوخه دوشه‌لی مستطیل بر ماصه كه اوزرینه موضوع فیل دیشی طوپلرینه مخصوص قامش دكنكلرله اوریله‌رق مختلف او. یونلر اوینانیلیر. بو اویونلرده‌ده بیلاردو نامی ویریلیر: بر بیلاردو كتیرده‌جكم؛ بیلاردو اوینار. میسكز؟ بیلاردو بیلیرمیسكز؟

بیلازیك { س. با: بیلزیك.

بیلان { س. ۱. یوكسك بوغاز، طاغ صیرتنك آلچقجه لكن ینه مرتفع بر بلندن كچن یول. ۲. آتك بوغازینه اوریلان كولیسر.

بیلت { س. [فر. Billet] تیاترو وواپور ودمیر یول واغو. نی كبی بر یره كیره بیلمك ایچون ابرازی اقتضا ایدن مطبوع كاغد كه اجرت مقابلنده آلنوب اجرتك ویرلمش اولدیغنه علامتدر: بیلت آلمق؛ بیلتی كوسترمك.

بیلتجی { س. تیاترو وواپور و دمیر یول و سائره مدخلنده بیلت صاتان یاخود بیلتلری طوپلایان ویا یوقلامه ایدن مأمور: واپور بیلتجیسی.

بیلتمك { فتـ. بر آلت قاطعه‌یی بیلكی طاشنه سورتدیروب كسكین ایتدیرمك، تشحیذ ایتدیرمك: بیچاقلری بیلتملی.

بیلدیر { یاخود بولدیر. ظز. كچن سنه، برسنه اول: بیلدیر بوقدر صیجاق اولمدی؛ بیلدیر كیتدی ایدم.

بیلدیرجین { س. صوك بهاره یاقین صید ایدیلن اتی پك لذیذ برقوش، كه چوللق ویلوه‌یه مشابهدر، سلوا. || بیلدیرجین اوتی = هنددن كلیر بر زهرلی نبات. || بیلدیرجین قولاغوزی = اركك.

بیلدیرلمك { فج. ۱. آكلادلمق، اعلام وافهام ایدلمك. ۲. اشعار وانبا اولنمق: بروسه جهتنده كوزل یاغمورلر یاغدیغی محلندن بیلدیریلیور.

بیلدیرمك { فتـ. ۱. آكلاتمق، خبر ویرمك، اعلام و افهام ایتمك. ۲. اشعار وانبا ایلمك: ایشك صورت جریانی بكا بیلدیردیلر؛ كیت آكلاده بزه بر مكتوبله بیلدیر. || حدینی بیلدیرمك = دكرینی آكلاتمق، غالب كلمك.

بیلدیرمه { س. و:

بیلدیریش { س. ۱. آكلاتمه، خبر ویرمه، اعلام، افهام. ۲. اشعار، انباء.

بیلدیك { ص. ۱. بیلنن، معروف، بیانجی اولمیان، معارفه‌لی، آشنا: بیلدیكدر؛ بیلدیك چیقمق. ۲. بیلنن شیء، معلوم: بیلدیكنی یاپسون؛ بیلدیكندن شاشمیور. || بیلدیكنی یاپمق، كری براقامق = اجرای عداوت ایچون صرف مقدور ایتمك.

بیلزیك { س. [اصلی: بیلك یوزوك] ۱. قادینلرك سوس ایچون بیلكلرینه طاقدقلری حلقه كه آلتون، كومش، الماسلی ویا سرچه‌دن اولور، سوار، معصم. ۲. قربونك آغزینه قو. نیلان یكپاره دلیكلی طاش، طاش حلقه. ۳. طوپك قالین چنبری. || آیاق بیلزیكی = عرب قاریلرینك آیاقلرینه طاقدقلری حلقه، خلخال.

بیلشمك { فش. بربرینی بیلمك ویا اوكرنمك، طانیشمق، معارفه‌لی چیقمق ویا معارفه پیدا ایتمك: كیم اولدیغمزی بربرمزه صوره‌رق بیلشدك.

بیلك { س. قول ایله ال آره‌سنده یعنی دیرسكدن آشاغی اولان اوپناق یری، رسغ، معصم. || آت بیلكی = بوقاغیلق. || آیاق بیلكی = رسغ القدم. || بیلك طماری = نبض. || (چشمه صویی) بیلك كبی آقمق = بول آقمق.

بیلكجه { س. بیلكه طاقیلان بند، كولیچه، مقطره.

بیلگی { یا بیلگو. س. معلومات، وقوف، علم، معرفت.

بیلگی { یا بیله‌گی، بیلكو. س. آلات قاطعه‌یی بیله‌یه‌جك آلت، مشحذ؛ بیلگی چرخی = بیلكه مخصوص چرخ؛ بیلگی دمیری = قصاب مصادی؛ بیلگی طاشی = بیلكه مخصوص معروف طاش؛ بیلگی قایشی = بربرلرك اوستره‌لری بیلدكلری قایش.

بیلگیچ { ص. بیلگی طاسلایان، عالملك صاتان، عالم اولمق ادعاسنده بولنان.

بیلگیجلك { س. بیلگی طاسلامه، عالملك ادعاسی، معلومات فروشلق، جهل مركب.

بیلگیلك { س. علامت، نشان، اماره.

بیلگیلی { ص. معلوماتلی، وقوفلی، عالم.

بیلمجه { س. بشقه‌لرینه حل ایتدیرلمك اوزره سویلنیلن مغلق شیء، معما، لغز، یاكلتماج.

بیلمدیك { ص. ۱. بیلینن: بونی بیلمدیك كیمسه قالمدی. ۲. بیلمین: بیلمدیكمی اوكرنمك ایسترم. ۳. بیلمه‌یش، جهل: بیلدیكنی بیلمز.

بیلمز { ص. بیلمین، جاهل، نادان: حدینی بیلمز = حد ناشناس؛ ایلك بیلمز = شكر ناشناس، نانكور.

بیلمزلك { س. بیلمه‌یش، جهل؛ حد بیلمزلك = حد ناشناسی؛ ایلك بیلمزلك = شكر ناشناسی. || بیلمزلكه كلمك (بیلمزلكه دیمه‌ملی) = تجاهل ایتمك.

بیلمك { فتـ. ۱. بر شیء حقنده وقوف ومعلوماتی اولمق، واقف اولمق: بو ایشك بویله اولدیغنی بیلیرم؛ او آدم مهندسلكی ایی بیلیر. ۲. اوكرنمك، كسب وقوف و معلومات ایتمك: سزك كلدیككزی بیلمه‌مدم، صكره‌دن بیلدم. ۳. طانیمق، آشناسی اولمق، آشنا چیقمق: سزی بیلمه‌مدم؛ بو آدمی بیله‌جكم كلیور. ٤. خاطره كتیرمك، یاد وتخطر ایتمك: شمدی بیلدم. ٥. ظن واعتقاد ایتمك، برفكر وذهابده بولنمق: بن سزی كیتمش بیلیوردم؛ بن اونی دوست بیلیوردم؛ هركس سنی عالم بیلیور. ٦. [صیغهٔ التزامیه دن اول فعل اعانه صفتیله] مقتدر اولمق: یازه بیلمك = یازمغه مقتدر اولمق؛ كیده بیلمك = كیتمكه مقتدر اولمق. — منفیسی یازه‌مامق، بیله‌مه‌مك كبی اولور. ۷. طانیمق، مسئول طوتمق: بن سزی بیلیرم. ۸. شبهه‌لنمك، عزو واسناد ایتمك: بن اوندن بیلیرم. ۹. متشكر و منتدار اولمق: ایلك بیلیر آدمدر؛ او آدم ایلك بیلمز. || ایی بیلمك = مطمئن اولمق. || بیلن بیلیر = اربابنه معلومدر. || چوق بیلمش = حیله‌كار، الدانمز. || كندینی بیلمك = ادیب وتربیه‌لی اولمق: كندینی بیلیر آدمدر؛ كندینی بیلمز آدم = تربیه‌سز، نادان. || كندینی بیلمه‌مك = بایغین یاتمق. || كندی بیلیر، سز بیلیرسكز = نصل ایسترسه یاپسون، نصل ایسترسه‌كز یاپك. || بیله‌رك = عمداً، قصداً: بیلیه‌رك = قصدی اولیه‌رق، ایستمیه‌رك. || بیلمش اول = معلومك اولسون.

بیلَمَك { یاخود بیله‌مك. فت. آلات قاطعه‌یی بیلكی طاشنه ویا چرخه طوتوب كسكین ایتمك، تشحید ایلمك : بیچاق، قلیچ بیلمك: دیش بیلمك = یمكه حاضرلانمق.

بیلمه { س. بیلمك فعلی، علم، وقوف، معلومات.

بیلَمه { یا بیله‌مه. س. بیلكی طاشنه سوروب كسكین ایتمه. تشحید.

بیلِنمدِك { ص. بیلنمین. نا معلوم، طانیلمیان، مجهول.

بیلِنمَك { فج. ١. معلوم اولمق: بو ایشك نصل اولدیغی بیلنمیور. ٢. طانیلمق، معروف اولمق : بو آدم بوراجه بیلنمیور. ٣. مقبوله یچمك، شكرانله قبول اولنمق : بنم خدمتم بیلنمدی؛ دنیاده ایلك بیلنمیور.

بیلَنمَك { فج. فط. بیلكی طاشنه ویا چرخنه چویریلوب كسكین اولمق، تشحید ایدلمك : بیچاقلر بیلاندی: اوستره‌اوبله بیلنمز.

بیله { ح. ١. برابر، معاً : اونكله بیله كیتدیلر. مر. ٢. حتی، ولو : برچوجق بیله بونی آكلار: شمدی كاسه بیله فائده‌سی یوقدر.

بیله‌سِنجه { ح. برابرنده، معیتنده، برلكده : بیله سنجه كیتدی.

بیله‌كی { بیله‌مك وسائره. با: بیلكی، بیلك وسائره.

بیله‌یجی { س. آلات قاطعه‌یی بیلكی طاش ویا چرخنده بیلكه كچین ایشجی.

بیلیش { س. بیله، واقف اولمه، وقوف. آگاهلق.

بیم { س. فا. قورقو، خوف. الم.

بیمار { ص. فا. خسته، مریض، معلول.

بیمارخانه { س. فا. ١. خسته‌خانه، دارالشفا، بیمارستان. ٢. دارالشفا، بیمارخانه.

بیمارستان { س. فا. خسته خانه، دارالشفا. [عربیده دخی قوللانیلوب عباسیلر زماننده خسته‌خانه‌لر بو نامله یاد اولنوردی.]

بیمَجال { ص. فا. مجالسز، قدرتسز، درمانسز.

بیمُحابا { ح. فا. چكنمكسزین، بی پروا، بلا تقید.

بیمَعنا { ص. فا. معناسز، مناسبتسز.

بیمَغز { ص. فا. بینسز، عقلسز، بوش قفالی.

بیمَكان { ص. فا. ١. مكانسز، لا مكان. ٢. سرسری.

بیمِنّت { ص. فا. اتدیكی ایلكی باشه قاقماز.

بَین { سذ. عر. آرا. آرالق. میان: بینلری آچلدی. = ظم. آراده، آرایه : بیننمزده تكلیف یوقدر = آرامزده: بینكزه كیرمك ایستمم. — بو معنا ایله عربی تركیبلرده دخی بولنور : بیننا = آرامزده: بین الناس = خلق آراسنده؛ بین العلما = علما بیننده: بین النوم والیقظه = اویقو ایله اویانیقلق آراسنده. ‖ بین بین = ایكیسی اورته‌سی. ‖ مابین = آراده اولان شیء. — با: مابین.

بَین { س. ١. انسان وحیوانك باشی ایچنده‌كی بیاض ماده كه سیكیرلرك مركزی والمله حس وشعور محلیدر، مغز: انسان بینی. قویون بینی. بینی طاغلق. ٢. مج. عقل، شعور، فهم، ذكا. ‖ بین براقمامق = ذهن یورمق، شاشیرتمق. ‖ بین دلنمك، صارصلمق = كورلدیدن مضطرب وسرسم اولمق. ‖ بینه كیرمه‌مك = آكلایه‌مامق. ‖ بین طاغلمق = عقل پریشان اولمق.

بَیِّن { ص. عر. ذ: بینه. آچیق، آشكار، واضح، بدیهی. با: بینه.

بین { ص. فا. [«دیدن» فعلندن سمعی. اولوب بصتر. تشكیلنه كیرر] دوربین = اوزاقدن كورن (آلت): خرده‌بین = كوچك شیلری كورن (آلت).

بینا { ص. فا. كورن، كوریجی بصیر : چشم بینا = كورن كوز.

بینام { ص. فا. اسمسز، نامی بللیسز، مجهول.

بیندیریش { س. بیندیرمك فعلی وطرزی.

بیندیرمَك { فت. ١. بینمكه سوق واجبار ویا مساعده ایتمك، اركاب ایتمك : آته بیندیرمك : او كندی آتنه كیمسه‌یی بیندیرمز. ٢. كمی و آرابه كبی بر واسطهٔ نقلیه‌یه قویمق، ادخال ایتمك : عسكری كمی‌یه، آرابه‌لره بیندیردیلر. ٣. (ساعتی) ایلری سورمك.

بیندیرمه { س. و:

بیندیریش { س. بیندیرمك فعلی وطرزی.

بَینسِز { ص. عقلسز، بیمغز، سبكمغز.

بَینسِزلِك { س. عقلسزلق، حماقت.

بینَصیب { ص. فا. نصیبسز، بهره‌سز.

بینَظیر { ص. فا. امثالسز، بیمانند.

بینَك { ص. بینمكه مخصوص. اكر ویا پالان اوریلوب ركوبه تخصیص اولنمش : بینك آت، استر. ‖ بینك طاشی = اوستنه چیقیله‌رق حیوانه بینمكه مخصوص سد، پایگاه، معرج.

بینگِشمَك { فل. (دیشیلر) بربرینه بینمك، ارتجام ایتمك.

بینِلمَك { فج. ركوب ایدلمك: آته اویله بینلمز: كمی‌یه نه وقت بینله‌جكدر.

بینَماز { ص. فا. [زباندزی بانك فضیله‌در] نماز قیلمیان، نمازی ترك ایدن. ‖ بینماز عذری = غیر مقبول عذر، بهانه. ‖ ایكی جامع آراسنده قالمش بینماز = نه یاپه‌جغنی شاشیرمش آدم.

بینمَك { فل. ١. حیوانك اوستنه چیقمق، ركوب ایتمك، سوار اولمق : آته، استره، دوه‌یه بینمك. ٢. كمی و آرابه كبی بر واسطهٔ نقلیه‌یه كیرمك، راكب اولمق : آرابه‌یه، كمی‌یه، دمیر یوله بیندی. ٣. بر شیئك اوستنه چیقمق : دیوارك اوستنه بیندی. ٤. بر حال وصورت آلمق : ایش عناده بیندی. ‖ دالنه بینمك = تضییق ایتمك، مسلط اولمق. ‖ كوپلره بینمك = بر حدت اولمق.

بینَمَك { ص. فا. طوزسز، لذتسز.

بینمه { س. بینمك فعلی، ركوب. = ص. دیكر بر شیئك اوستنه بینش، بینه‌جك صورتده یاپلمش.

بینَوا { ص. فا. نصیبسز، بیبهره، محروم، فقیر.

بَینونَت { مص. عر. ١. آرالق، فاصله. ٢. فرق، اختلاف، مخالفت، ضدیت.

بَیِّنه { مث. عر. ج: بینات. برهان، حجت، سندقوی.

بینِهایه { ص. فا. صوكسز، بایانسز، بیغایه، توكنمز.

بَینَهُما { ح. عر. ایكیسی آراسنده: بینهماده اویشدیلر.

بینیاز { ص. فا. احتیاجی ولمیان، محتاج اولمیان، مستغنی.

بینیجی { س. ص. آته بینمه ده ماهر آدم، فارس، سوار.

بینیجیلِك { س. آته بینمك مهارتی، فروسیت.

بینیش { س. ١. آته بینمك فعلی وطرزی. ٢. وقتیله آته بینلدیكی وقت كییلان رسمی قیافت. ٣. علمانك بعض مراسمده كیدكاری ككیش جبه.

بیوایه { ص. فا. ملجاسز، بناهسز، حامیسز.

بُیوت { سذ. ج. عر. فد : بیت. با : بیت.

بُیوتمَك { فت. ١. بیومسنه خدمت ایتمك، بتیشدیرمك، تربیه ایتمك، بسلمك : بو چوجغی بن بیوتدم. ٢. اولدیغندن زیاده بیوك كوسترمك. اعظام، مبالغه ایتمك : ایشی بیوتدیلر. ٣. اهمیتی اولمدیغی حالده بیوتمك : غاوغایی بیوتدیلر.

بُیوجَك { ص. ١. آز بیوك، بك بیوك اولمیان. ٢. اولدجه بیوك : بیوجك بر اودر.

بُیودِلمَك { فج. ١. بیومسنه خدمت اولنمق، تربیه اولنمق : بو چوجق كیمك طرفندن بیودلدی؟ ٢. اعظام ومبالغه ایدلمك : بو ایش چوق بیودلدی.

بُیورتمَق { فت. بر استدعا ویا دیكر بر رسمی كاغدی عائد اولدیغی مقامه تقدیمله اوزرینه حواله اشارتی چكدیرمك، حواله ایتدیرمك: عرضحالكی بیورتده بورایه كتیر.

بُیوردی { س. و:

بُیورلدی { س. ١. مقام صدارتدن یازیلان بر نوع امرنامه كه دیوان یازیسیله یازیلوب باشنده او مقامك بیوك مهرینی حاویدر. ٢. بر والی ویا دیكر بر مقامدن یازیلوب صاحب مصلحتك النه ویریلان آچیق امرنامه. ٣. قول اغاسی رتبه‌سنه قدر ترفیع رتبه ایدن ضابطانه مرجعلرندن ویریلن توجیهنامه.

بُیورلمَق { فج. ١. امر ایدلمك، فرمان اولنمق. ٢. ایدلمك، اولنمق، یاپلمق [مقام تعظیمده بو فعللر یرینه مستعملدر]: ارسال بیورلمق، تنبیه بیورلمق.

بُیورلمه { س. و:

بُیورلیش { س. بیورلمق فعلی وطرزی.

بُیورمَق { فت. ١. امر ایتمك، حكم ایلمك : بوراده كیم بیوریور؟ ٢. آمر وحاكم اولمق، تحت امر وحكمنده طوتمق. اداره ایتمك : وقتیله بصره وموصلده بغداد والیسی بیوروردی. ٣. سویلمك، دیمك

[تعظیم و ظرافت تعبیری] : نه بیوردیکز؟ ٤. کیتمك، کلمك، تشریف ایتمك [کذا تعظیم و ظرافت تعبیری] : بیورك کیده‌لم: نه وقت بیوردیکز؟ ٥. یمك، تناول ایتمك : بیورك؛ بیوربیورسکز. ٦. آلمق، اخذ و قبول ایتمك : (بر شیء تقدیم ایده‌رك) بیورك. ٧. ایتمك، یاپمق، ایلمك. [مقام تعظیمده بو افعال معاونه یرینه قوللانیلیر] : تحریر بیورمق؛ ارسال بیورمق؛ تنبیه بیورمق؛ زحمت بیورمیك.

بیورمه { ـــ. بیورمق فعلی، امر، حکم، تشریف.

بیوروق { ـــ. امر، فرمان، حکم. || بیوروق طوتمق = امره تابع اولمق. || بیوروق قولی = امر قولی.

بیوریجی { ص. ١. امر ایدن، آمر، حاکم. ٢. ایشی باشقه‌لرینه امر وحواله ایدن.

بیوفا { ص. فا. وفاسز، صداقتسز، دونك، سوزنده طورماز.

بیوقت { ص. فا. وقتسز، مناسبتسز وقتده اولان، نابهنکام، نابموسم.

بیوقوف { ص. فا. وقوفسز، معلوماتسز، بیخبر.

بیوك { ص. ١. حجمی چوق یر طوتان، طول وعرض وارتفاعی چوق اولان، کوچك ضدی، ایری، اولو، کبیر، عظیم، جسیم، ضخم، بزرك، مه : بیوك طاغ، بیوك او، بیوك حیوان، بیوك ایرماق. ٢. قدری یوکسك، قوت واقتداری چوق، جلیل، عالی، فخیم، رفیع : الله بیوکدر: بیوك آدم، بیوك خانم، بیوك اسکندر: بیوك بر خاندانه منسوبدر. ٣. یاشلی، قوجه، کبیر، مسن : او بندن بش یاش بیوکدر؛ بیوك عمجه، بیوك اوغلی. ٤. کنکیش، واسع، بول : بیوك باغچه، تارله، دکیز؛ بیوك دلیك. ٥. چوق، کثیر، وافر، بول : بیوك ثروته قوندی؛ بیوك نفوذی واردر. ٦. قوتلی، شدتلی، قوی، شدید : بو اونك ایچون بیوك سعادتدر؛ بیوك مسرتی واردر. ٧. غلبه‌لکلی، جمعیتلی، کثرتلی، طنطنه‌لی، دبدبه‌لی : بیوك بر اردو، بیوك آلای، بیوك برکروه، بیوك دوکون. || بیوك آتا، بیوك بابا، بیوك بدر = بدر ویا والده‌نك بدری، دده، جد. || بیوك آنا، بیوك والده = بدر ویا والده‌نك والده‌سی، جده. || بیوك قفالی = عقللی، ذکی. || بیوکدن بیوکه = ورثه بیننده سن اعتباریله انتقال. || بیوك سوز = انانیتلی ومفتخرانه سوز. || بیوك سویلمك = تفاخر ایتمك، انانیتله سویلمك. || کوجك کویك بیوك آغاسی = عنوانلی، آورتلی آدم. = ـــ. ج. ١. اعاظم، اکابر، افاخم، اجله، رجال : بیوکلرك دوشوندیکی ایشدر؛ بیوکلرك یاننه وارمق. ٢. یاشلیلر، سن کماله واصل اولانلر : جوجقلر بیوکلرك مجلسنده اوتورمازلر، بیوکلرك سوزینی دیکلرلر.

بیوکلتمك { فتـ. بیوك ایتمك، بیوتمك. [فصیح لغت اولمیوب، یرینه بیوتمك قوللانیلی.]

بیوکلك { ـــ. ١. حجماً بیوك اولان شیئك حالی، ایریلك، اولواق، جسامت، ضخامت : بو طاغك، بو آغاجك بیوکلکی. ٢. قدر واعتبار کثرتی علو، کبر، عظمت، فخامت : حق تعالانك بیوکلکی؛ غزالینك بیوکلکی. ٣. یاشلیاق، سن کمال، شیخوخت : چوجقلر دائما بیوکلکی آرزو ایدرلر. ٤. کنکیشلك، وسعت : باغچه‌نك، دکیزك، دلیکك بیوکلکی. ٥. چوقلق، کثرت : ثروتك بیوکلکی. ٦. شدت، قوت : بو آجینك بیوکلکی. ٧. غلبه‌لك، کثرت، دبدبه : بو آلایك، بو دوکونك بیوکلکی. ٨. کبر، عظمت، غرور : بیوکلك صاتیور.

بیوکلنمك { فط. کندینی بیوك کوسترمك، عظمت صاتمق.

بیومك { فل. ١. بیوك اولمق، حجم وجرمی آرتمق : اوستنه بر قات دها چیقلنجه او خیلی بیودی. ٢. نشو ونما بولمق : بو آغاج بیودی. ٣. یاشلانمق، سنی ترقی ایتمك، قوجامق : اونك چوجغی بیودی. ٤. بوی آتمق، اوزانمق : انسانلر اکثریا اون سکز یاشنه قدر بیویوب صکره بر قرارده قالیرلر. ٥. جاه ورتبه وقدر واعتبارجه ترقی ایتمك : سز بیودیکز آرتق بزمله کوریشمکه تنزل ایتمزسکز. ٦. کنکیشلنمك، بوللاشمق، توسع ایتمك : اوطه، باغچه، حوض، بیودی. ٧. شدت وقوت واهمیت کسب ایتمك، شدتی آرتمق : غاوغا، بیودی. ٨. چوغالمق، تکثر ایتمك : ثروتی چوق بیودی. ٩. تربیه اولنمق : انسان نره‌ده بیورسه اورانك اخلاقیله متخلق اولور. || طاغده بیومك = تربیه‌سز وقبا اولمق. || کوزده بیومك = اعظام اولنمق، چوق اهمیت ویرلمك : نصلسه بو ایش سزك کوزکزه چوق بیودی.

بیومه { ـــ. بیومك فعلی. ٢: بیومك. = ص. بیومش، تربیه اولنمش.

بیون { بیوندروق وساڑه. ١: بوین وساڑه.

بیوه { ص. فا. طول، ارمله.

بیوه‌زن { ـــ. فا. طول قادین.

بیهمال { ص. فا. اشی ومثل ونظیری اولمیان، بیمانند.

بیهمتا { ص. فا. اورتاغی وشریکی اولمیان.

بیهنر { ص. فا. هیچ برهنر ومعرفتی اولمیان.

بیهنگام { ص. وقتسز، نابهنکام، مناسبتسز وقتده واقع.

بیهوده { ص. فا. نافله، بوش، فائده‌سز : بیهوده ایش، سوز. = ح. فا. نافله یره، بوش یره : بیهوده یورلدق.

بیهوش { ص. فا. عقلنی غائب ایتمش، شاشقین، سرسم.

بییق { ـــ. ارکك انسانك اوست طوداغی اوزرنده بیتن قیللر، شارب، سبله : بییق چیقمق، بییغی کلمك : قره بییق، صاری بییق، آق بییق. — بعض حیوانده ده اولور : کدی، آرسلان بییغی. || آق بییق = بییغی آغرمش (اختیار). || بییق آلتی = استهزا : بییق آلتندن کولمك = استهزا ایتمك. || بالیق بییغی = بالینه‌نك آغزندن چیقان ساز کبی شیء. || بش بییق = موشموله‌نك ایری نوعی. || پاله بییق = بییغی پاله کبی اوزون وسرت. || تر بییق = بییغی یکی چیقمش. || طاوشان بییغی = بر جنس ارت.

بییقسز { ص. بییغی اولمیان، هنوز بییغی چیقمامش.

بییقلانمق { فل. بییغی کلمك، بییقلی اولمق : ارککار علی العاده یکرمی یاشلرنده بییقلانیرلر.

بییقلی { ص. بییغی اولان: آق، صاری، قره بییقلی = بییغی بو رنکلرك برنده اولان؛ تر بییقلی = بییغی یکی کلمش؛ قرانته بییقلی = بییغنه قیر سرپمش اولان.

پ

پ { به. سه. الفبای ترکینك او . چنجی حرف اولوب، السنهٔ سامیه‌ده بوصدا موجود اولمد . یغنـدن، اصـل عربی حروف میانده موجود اولمدیغی حالده ابتدا ایرانیلر کندی لسانلریچون ایجـاد ایتمکله، « پای فارسی » تسمیه اولنمش؛ وبعـده ترکلر طرفندن دخی قبول ایدلمشدر. اوج نقطـه‌لی اولدیغنـه نظراً « پای مثلثه » دخی‌دینلیر. ابجد حسابنده بالطبع بری اولمیوب، «ب» اعتبار، و ٢ عد اولنور .

پا { یاخود پای. سه. فا. آیاق، رجل، قدم. ‖ پابرجای = آیاغی‌برنده، ثابت. ‖ پابرهنه = یالین آیاق. ‖ پابسته = آیاغی باغلی. ‖ بر پا = آیاق اوستنده. ‖ پا نهاده = آیاق باصمش .

پابَند { سه. فا. با : پایبند .

پابوج { پابوش. با : پاپوج .

پاپا { [یتا . Papa] قتولیك خرستیانلرك الك بیوك رئیس روحانیسی‌که زعملرنجـه حضرت عیسانك وکیلی اولوب، رومادہ قائمـدر. رم پاپا = روما پاپاسی تعبیرندن غلطدر .

پاپا { سه. [« پاپاس » دن مخفف] روم پاپاسلرینك اسملری باشنه قونور عنواندر : پاپا نیقوله، پاپا یانی .

پاپادیه { سه. قویون کوزی دینان اورته‌سی صاری وکنارلرندکی یاپراقلری بیـاض بر چیچـککه خاشـلانه‌رق صـوینی کوکسی یومشاتمق ایچون ایچیلیر، پابونه، پابونج، اقحوان. ‖ صاری پاپادیه = اطرافنده‌کی یاپراقلری‌ده صـاری نوعی، صینیر کوزی. ‖ ایت پاپادیه‌سی = دیکر برنوعی، پابونج کبی .

پاپاره { سه. ساده‌صوایله‌خاشلانمش پینیرلی ترید. ‖ مج. یاوان ولذتسز شیء. ‖ پاپاره‌سنی یمك = تکدیر ایشیتمك .

پاپاز { سه. ودهاطوغریسی : پاپاس. با : پاپاس .

پاپازی { سه. برنوع کوملکلك بز، فابریقه بوروجکی .

پاپاس { سه. [ر. Παππας] روم رئیس روحانیسی، راهب، قسیس. ‖ پاپاس اوتی = بیت اوتنه مشـابه برنبات. ‖ پاپاس بالیغی = برجنس کوچك قیابالیغی. ‖ پاپاس‌یخنیسی = زیتون یاغلی وصوغانلی بالیق یخنیسی .

پاپاس { سه. [فر. پاپاس Paillasse دن غلط] آیاقلری سیلمك ایچون قپو اوکنه قونیلان توکلی حصیر .

پاپاسلق { سه. پاپاس صفت ووظیفه‌سی، خرستیان ریاست روحانیه‌سی، راهبلك، رهبانیت .

پاپاغان { سه. [یتا. Pappagallo] طوطی قوشی، ببغاء، دره. ‖ مج. سویلدیکنی بیلمز، آکلامقسزین ازبرلین .

پاپافِنغو { سه. [یتا.] بح. کمی دیرکنك اوچنجی یلکنی .

پاپوچ { پابوججی. با : پاپوش، پاپوشجی .

پاپوره { سه. ایکی جفت اوکوزله چکیلان آغر صپان .

پاپوش { سه. فا. [پا = آیاق ـ پوشیدن = کیمك. — زبانده‌ی: پابوج] ١. اوکچه‌سز باشماق، ترلك، پانتوفل. ٢. علی الاطلاق آیاق قابی. ‖ اسکی پاپوش = دکرسز شیء. ‖ تخته پاپوشی = اوك ایچنده کییلان آیاق قابی، ترلك، شیب شیب. ‖ ایکی آیاغنی برپاپوشه صوقمق = زیاده صیقمق، مضطرب ایتمك. ‖ پاپوشی طامه آتلمق = اعتباردن دوشمك. ‖ پاپوشدن آشاغی = محقر. ‖ پاپوش ازماریدی = ازمارید بالیغنك یاصی وبیوك نوعی. ‖ قلیچ پاپوشی = قلیچ قینینك آشاغیسی. ‖ پاپوشسز قاچمق = طار قورتلمق .

پاپوشجی { یا پاپوجچی. سه. ١. آیاق قابی یاپان صنعتجی. ٢. بعض عمومی محللرده خلقك پاپوشلرینی بکلین آدم .

پاپوشجیلق { یا پاپوجچیلق. سه. ١. پاپوش یاپمق صنعتی. ٢. عمومی برمحلده خلقك آیاق قابلرینی بکلین آدمك وظیفه‌سی .

پات { د. ١. یاصی برشیئله اورلدقده چیقان سسی تقلید ایدر؛ پات کوت = اورمه، ضرب. ٢. آنسزین. ناکهان : پات دیه بریسی کلیویررسه .

پات { صه. یاصی، باصیق : پات بورن .

پات { سه. ١. آستر انواعندن یاصی چاپر چیچکی. ٢. بوچیچك رسمنده الماس ایکنه. ‖ سرای پاتی = بوستانی انواعندن. ‖ فرنك پاتی = صاریسی، عین صفا. ‖ مور پات = قاسم چیچکی .

پاتاته { یاخود پاتاتس. سه. آمریقادن چیقمش معروف یر الماسی نوعی‌که مواد مغـذیه‌دن اولمقـله، بغـدای اولمیان شمـال جهتلرنده اتمك یرینی طوتار .

پاتاقلامَق { فتـ. ١. پات کوت دیه دوگمك. ضرب ایتمك. ٢. عجله ایله واوستندن سوپورمك : شو اوطه‌یی پاتاقلایك .

پاتر { پاتردامق. با : پاتیر وسائره .

پاترونه { یاخـود پطرونه. سه. [یتا.] بح. بحریه ارکانك ایکنجیسـی، بحریه فریقنه وویس آمیراله وقتیـله ویریلن عنواندر .

پاتره { مه. چاتره پاتره = برلسانی ایی سـویلیه‌یوب یالان یاکلیش سـویلمه : ترکجـه چاتره پاتره سویلیور .

پاتریسه { سه. بح. غایه وپاپافنغو چبوقلرینـك چارمیخ خلاطی .

پاتِسقه { سه. [فر. باتسته Batiste دن غلـ.] آوروپا کاری اینجه ودوزکون ایاض بز .

پاتقه { صه. بورنی یاصی وباصیق اولان، پات بورن . == سه. غاغاسی قاشیق شکلنده ودوکه‌سی کورك یاپیـلان برجنس دکیز اوردکی .

پاتلاتمَق { فتـ. ١. سـسله چاتلاتمق، تضییـقله یاردیرمق : طاومی باصوب پاتلاتدی: جبانی، شـیشی پاتلاتدی. ٢. آتش آلدیروب سـسله طوتیشدیرمق، تضییقله هـوایه آتمق : تفنك، طوپ، فشنك پاتلاتمق. ٣. یارمق، چاتلاتمق : پوتینی پاتلاتدی. ٤. چیقارمق، فیرلاتمق : کوزنی پاتلاتدی . ٥. مج. چـوق معـذب ایتمـك، پك زیاده ایچ صیقمق : آدمی پاتلاتیور. ‖ کوزنی پاتلاتمق = شـدیداً مجازات ایتمك .

پاتلاق { صه. ١. پاتلامش، چاتلامش، یارلمش، چاتلاق، یاریق : پاتلاق پوتین. پاتلاق طـاول. ٢. طشره اورمش، فیرلامش. چیقنـدیلی : پاتلاق کوز. == سه. ١. پاتلامه، چاتلامه، یاریق، چاتلاق : پوتینك، طاولك برپاتلاغی واردر. ٢. بردن بره ظهـور : پاتلاق ویرمك = آنسزین ظهور ایتمك، چیقیویرمك .

پاتلامَق { فل. ١. سـسله چاتلامق، تضییقله یارلمق : طلوم، شیش، جبان پاتلامق. ٢. آتش آلوب سـسله طوتیشمق، تضییقله هـوایه آتلمق: طوپ، تفك، فشنك پاتلامق. ٣. یارلمق، چاتلامق، شق اولمق: طـاول، پوتین پاتلادی؛ تخم، طمورجق پاتلادی. ٤. بیوك بر صیقندیدن هلاك اولمق : پاتلا، پاتلاسون. ٥. چیقمق، فیرلامق، طیشاری اوغرامق : کوزی پاتلادی: شیشـه‌نك طبپـه‌سی پاتلادی. ٦. مج. چوق صیقلمق، چوق حدت ایتمك : اوف پاتلایه‌جغم! ٧. چوق یوب ایچمك. ٨. بردن بره وآنسزین ظهور ایتمك. توتمق : بر بوره پاتلادی. ‖ اود پاتلامق = چوق قورقمق : اودم پاتلادی. ‖ قباق باشنه پاتلامق : مضر نتیجه‌کورمك، آجیسنی چکمك. ‖ پاتلامدك یا! صبرایت، بکله معناسیله تعزیر تعبیریدر .

پاتلامه { سه. پاتلامق فعلی. با : پاتلامق .

پاتلانغیچ { سه. قامشـدن ویا بوکلش کاغددن تفنك کبی پاتلار چوجق اویونجاغی. ‖ آغز پاتلانغیچی = غیجرلی ساقز .

پاتلایش { سه. پاتلامق فعـلی و طرزی : بر پاتلایش پاتلادی‌که. با : پاتلامق .

پاتَنته { سـ. [ايتـا. Patenta] ۱. اصنافه اجرای صنعت ايچـون وبو بابده معـين اولان رسم و ويركي‌يی ويرملری ايچون اعطا اولنـان تذكره، اصناف تذكره‌سی ، پاتنتـه اصـولی . ٢. ايجاد واختراع اولنـان ويا انحصـار صورتيله اعمالی مرام اولنان بر ايش ايچـون ويريلن برات، امتياز. ٣. تابعيت وحمايه تذكره‌سی : فرانسز پاتنتـه‌سنی آلمش. ٤. سفاينـه حركت ايتدكاری يرك احوال صحيه‌سی حقنـده ويريلن تذكره: تميز پاتنته = خسته‌لق اولمديغنی مبين صحيه تذكره‌سی؛ بولاشيق پاتنته = خسـته‌لق اولديغنی كوسـترير صحيه تذكره‌سی .

پاتَنته‌لی { ص. بر دولت اجنبيه‌نك تابعيت وحمايه‌سی آلتنده بولنديغنی مبين تذكره‌سی اولان.

پاته‌دَق { حـ. و:

پاته‌دن { حـ. بردن بره، آكسزين، ناكهان : پاته‌دق، پاته‌دن برمسافر كلير.

پاتير { مه. كورلديلی آياق سـسنی تقليـد و تصـوير ايدوب اكثريا مكرر وتأكيد ايچون‌ده «كوتور» تعبيريله برابر قوللانيلير: پاتير پاتير مرديوندن ايـنـدی؛ پاتيركوتور اينوب چيقيورلردی.

پاتيرداتمق { فتـ. سـسلندرمك، كورلدی وپاتيردی ايتديرمك : آياقلرينی پاتيرداده‌رق يوريوردی.

پاتيردامق { فل. يورويشده كورلدی و پاتـيردی ايتمك ، آياقله كورلدی ايتمك : برقاچ چوجق باشمزك اوستنده پاتيردايوب طوريورلردی.

پاتيردی { سـ. ۱. خيزلی يوريمكدن حاصل اولان كورلدی، آياق سـسی : مرديوندن بر پاتيردی ايشيتدم؛ بر پاتيردی ايله ايچری كيرديلر. ٢. شماته، كورلدی : پاتيردی كوتوردی اكسيك دكلدر. ٣. قارغاشه‌لق، عربده، آشوب. || آياق پاتيرديسی = خصمی قورقوتمق ايچون يالاندن كوستريلن صولت؛ آياق پاتيرديسنه پاپوش براقمق = بويله سـاخته بر تمايشـدن قورقوب قاچمق .

پاتيرديلی { ص. كورلديلی، شماته‌لی: پاتيرديلی برايشدر.

پاچارز { يا پچارز. ص. [«چابارز» دن مقـلوب اوده فا. «چپ وراسـت» دن مأخوذدر.] آر قوزی. با : چابارز، چاپراز.

پاچاوره { يا پچاوره. سـ. برشیٔ سيلـكه ويا ال ياقمامق ايچون صيجاق شيئلری طوتمغه يارايان اسكی بز وكايم و سائره پارچـه‌سی : آشجی پاچاوره‌سی. || مجـ. ۱. اسكی كيرلی وبورشوق اثواب وسـائره. ٢. قيمتسز و اعتبارسز شیٔ: پاچاوره‌يه دوندير-مك = كپازه ايتمك. ٣. پك متبذل فاحشه. || ياغلی پاچاوره =يانغين ايقاعيچون طوتيشد يريلوب دشمنه آتيلانی. || پاچاوره بينلی = عادی فكرلی.

پاچاوره‌جی { يا پچاوره‌جی. سـ. سوقاقلرده ومزبله‌لرده پاچاوره و بز وسـائره پارچـه‌لری طوپلايوب كاغـد فابريقه‌لرينه يتيشديرلمك اوزره صاتان آدم .

پاچوز { سـ. كفـال انواعنـدن ايريجه بر نوع باليق .

پاچـه { سـ. ۱. [اصلی فارسی اولوب آياق ديمـك اولان «پا» نك مصغريدر.] باجاغـك آلت طرفی، ديزدن آشاغيسی. ٢. شلوار و پانتالون كبی اثوابك باجاغـك اوراسـنه كان يری، آياق بكه‌جك دليكاريله اوست طرفی : پاچـه‌سی بول، يرتيق شلوار. ٣. قويون، كچی وصيغيرك آريجه صاتيلان ديزدن آشـاغی آياق و بالديرلری. ٤. بو آياقلردن ياپيـلان يمـك . ٥. حيـوانك پاچه‌لری پوستندن ياپيلان كورك: الما، زردوا، سمور، وشاق پاچه‌سی. || پاچه كونی = دوكونك صوك كونی يعنی كردكه كيرلديكی كونك ايرتسی كه پاچه يمكی يديرلمسی عادتدر. || پاچه‌لری صيغـامق = حاضرلانـمق؛ چايه وارمازدن پاچه‌لری صيغـامق = پك ايلريدن حاضرلانمق. || بول پاچه = قيـا فتسز، شـاپشال. || طاوشـان پاچـه‌سی = بر جنس يونجه. || ياقه پاچـه اولمق = بو غشمق، دوكشمك .

پاچه‌جی { سـ. ۱. كچی وقويون و صيغير پاچـه‌لرنی اوتوليـوب كزديره‌رك صـاتان آدم. ٢. پاچه يمكی پيشـيروب مخصوص دكاننـده صاتان آشجی؛ پاچه‌جی دكانی .

پاخسا { سـ. ۱. صنديق كيرپيجی. ٢. كيرپيج ديوار.

پاد { سـ. ياپرا قلری صـالقيم آغا-جنك كينـه مشـابه وچيچكی صـاری بر جنس آغاج، يبـانی سنامكی .

پاداش { سـ.فا. مكافات، اجر. = ص. تر. آياقـداش، يولداش .

پادزهر { سـ. فا. زهره قارشی ايچيلن علاج، آغونك تأثيرينی امحا ايدن شیٔ، دافع السم.

پادشاه { سـ. فا. حكمـدارلر حكمداری ، بيوك حكمدار : پادشاه آل عثمان .

پادشاهانه { ص. فا. پادشـاهه لايق وسزا اولان: پادشـاهـانه بر سرای. = حـ. پادشـاهه لايق بر صـورتله : پادشاهانه معامله ايتدی .

پادشاهلق { سـ. پادشاه عنوان و صفتی : قانونی سلطان سليمان خان حضرتلری قرق‌سكز سنه پادشاهلق‌ايتدی.

پادشاهی { ص. فا. پادشـاهه منسـوب ومتعلق: فرمان پادشـاهی. = سـ. فا. پادشاهلق، حكمدارلق : قانونی سلطان‌سليمان‌خان قرق‌سكز سنه اجرای پادشاهی ايتدی . ز.

پادشه { سـ. فا. با : پادشاه .

پار { مه . پارلامغی تصوير ايدر: پاربار پارلا يوردی. پاريل پاريل دخی دينلير .

پاراپت { سـ. [ايتـا.] ي. كمی سپرلكی، كوپشته‌سی.

پاراتونَر { سـ. [فر. Paraton-nerre] سپر صاعقه.

پاراغراف { سـ [يو. -Παρά γραφος] دن ما-خوذ فر. Paragraphe دن] بند باشنه قونيلان 𝄋 اشـارتی، «بند» ديمك اولادر .

پاراكَت { سـ. [ايتـا.] كمينـك حركتی درجـه‌سنی تعيينه مخصوص آلت كه مقره‌يه مربوط بر ايپك اوجنه باغلانمش بر تخته پارچه‌سـندن عبارت اولوب، كمی يورووركن تخته‌يی دكيزه براقيرلر، وبر وقت‌معينده مقره‌دن چوزيلن ايپك طوليله كمينك سرعت حركتی درجه‌سنی تعيين ايدرلر. || پاراكت اولته-سی = متعدد ايكنه‌لی اوزون بر اولته .

پاراوان { سـ. [فر. Paravent] قپونك خارجنـه ويا داخلنه وضع اولنـان قاتلانير منقـول تختـه پرده‌كه رنكلی كاغد ياخود قماش‌قابلی چرچيوه-لردن مركبدر .

پارپول { سـ. قودوز حيوان. [آ-ناطوليده‌قوللانيليور.]

پارپوالامَق { فتـ. اوقونمش صو ايله قـو دوزه افسون ياپمق .

پارپه { سـ. قالقـان ياوريسی (باليق) .

پارچه { سـ [فا. «پاره» دن] پاره، قطعـه، شقه، بو-لوك : اتمـك پارچـه‌سی؛ بز، كاغد پارچـه‌سی. || مجـ. اهميتسز وعادی شخص : كاتب پارچه‌سی؛ ، اصناف پارچه‌سی. || بر پارچه= ۱. بر قطعـه، بر بولوك : بر پارچه كاغد. ٢. آز مقدار، آز شیٔ، برآز، جزئی : بر پارچـه صـو، بر پارچـه يمك. ٣. آز وقت، برآز : بر پارچه بكله‌يك؛ بر پارچه كزه‌جكم. ٤. آزيجق، جزئيجه : بر پارچـه كيفسزم؛ بر پارچه صيقلدم. [غير جسمانی و قطعه‌لره ناقابل تقسيم شيئلرده استعمالی نابمحل وعاميانه‌در.] || پارچه پارچـه، بيك پارچـه= بر چوق قطعـه‌لره منقسم اوله-جق صـورتده قيريق، ريزه ريزه : برداق المدن دوشـوب پارچه‌پارچا، بيك پارچه اولدی. || الماس پارچـه‌سی = پك كوزل وپارلاق شخص : الماس پارچه‌سی بر چوجق . || ايی برپارچه = ايی جنس قماش پاره .

پارچه‌سز { ص. اكلی اولميان، بتون، يكپاره، اكسز.

پارچه‌لاتمق { فتـ. قيرديروب پاره پاره ايتد-يرمك : بر اتمكی پارچـه‌لاتدی ده كوپكلره آتديردی .

پارچه‌لامَق { فتـ. قيروب پاره-لامق، طوغرا-مق، پارچه پارچه ايتمك، اوفاق اوفاق كسمـك : قربان اتنی پار-چه‌لايوب طاغيتدی .

پارچه‌لانمَق { فل. پارچه پارچه اولمق، طوغرانمق، اوفاق اوفاق قيرلمق ويا كسلمك : قماش اوبله پارچه‌لاندقدن‌صكره نه ايشه يارار؟ || مجـ. چوق چا-ليشوب چابالامق، اوته‌يه بری‌يه قوشـوب چـوق اوغراشمق : زواللی آدم بزه اكرام ايتمك ايچون پارچه‌لاندی.

پارچه‌لی { ص. پارچه‌سی اولان ويا پارچه‌لردن مركب بولنان، يكپاره اولميان، اكلی. || مجـ. طوقنه‌جق برشیٔ: بوسو-زيكز پارچه‌لی دوشدی .

پاردَسو { سـ. [فر. Pardessus] يازلق اينجه پالتـوكه

باشلیجه ستره‌یی توزدن محافظه ایچون سوقاقده کیلیر.

پاردی { س. اوکسو. ‖ پاردی اوـ سوی = برنوع سازلق.

پارس { و پارسی. با : فارس و فارسی.

پارس { س. فا. قاپلان نوعندن ییرتیجی برحیوان.

پارسا { س. ص. فا. زاهد، عابد، متقی، اهل تقوی. لس.

پارسال { ص. اسکی یوسکی ویپرـ تیق (اثواب وسائره) : پارسال بر جبه.

پارسه { س. [ایتا.] ۱. اعانه و بخشش جمعیچون کزـ دیریلوب حاضرونه تقدیم اولنان طبق ویا تپسی : پارسه‌یی کزـ دیرمك، طوپلاشدیرمق. ۲. بو صورتله جمع اولنان آقچه : پارسه طوپلامق.

پارکه { س. [فر. Parquet] اوفاق ومختلف صورده موضوع تخته پارچه‌لرندن مرکب مزین دوشمه.

پارل { یاخود پاریل. مه. چوق پارلامغی تصویر ایده‌رك مکرر قوللانیلیر : پارل پارل پارلامق = لمعان ایتمك.

پارلاتمق { فتـ. ۱. پارلاق ایتمك، پارلاقلق ویرمك، لمعان ایتدیرمك، پارلایه‌جق درجه‌ده اوغوب سیلمك ویاییقاـ مق، جلا ویرمك : پوتینی، تخته‌ـ لری، قلیجی پارلاتمق. ۲. ضیا ویرمك، ایشلداتمق، تنویر ایتمك: ایکی موم اوطه‌یی کوزل پارلاـ تیوردی. ۳. برشیئك پارلاقلق ویا بیاضلغنی کوسترمك، پارلاق ویا بیاض برشیء ابراز وارائه ایتمك : دیشلرینی پارلاتدی؛ کیدی قرانلقده کوزلرینی پارـ لاتدی. ٤. طوتیشدیرمق، آلوـ لندیرمك : شو آتشی پارلاتملی. ‖ اوزنکی پارلاتمق = میدانه آتلمق، آت سورمك. ‖ کوز پارلاتمق = حدت ویا تهور ایتمك.

پارلاتوریو { س. [ایتا. Parlatorio] مکالمه محلی، تحفظخانه‌لرده بولاشیق آدملری سویلشمکه مخصوص دائره.

پارلاق { ص. ۱. پارلایان، مجلا، مصیقل، لامع : پارلاق پوتین، تخته، قلیج. ۲. ایشیقلی، ضیادار، منور : پارلاق اوطه، هوا. ۳. شفاف، براق، صاف : پارلاق صو، جام. ٤. کوزه چارپه‌جق صورتده کوزل و شانلی : پارلاق بر غالبیت. ۵. نفوذلی، شانلی، معتبر، متحیز. سوزی یکر : شمدیکی حالده اك پارلاق اودر.

پارلاقلق { س. ۱. پارلامه، جلا، لمعان : پوتینك، تخته‌نك، قلیجك پارلاقلغی. ۲. ایشیق، ضیا، نور : صالونك پارلاقلغی درجهٔ کفایه‌ده ایدی. ۳. شفافلق، براقلق، صافلك : صویك، جاملرك پارلاقلغی. ٤. کوزه چارپه‌جق صورتده حسن وجمال : بوقادینك پارلاقلغی. ۵. نفوذ، شان، اقتدار، اعتبار، تحیز : اونك پارلاقلغی چوق سورمدی.

پارلامق { فل. ۱. مجلا اولوب ضیایی چوق عکس ایتدیرمك، لمعان ایتمك : پوـ تینلر، تخته‌لر، تفنك پارلایور. دی. ۲. ضیا ویرمك، ایشلدامق، نور صاچمق : موم، لامبه، کونش پارلایوردی. ۳. ضیادار ومنوراولمق: آویزه‌لرك کثرتندن صالون پارلایور. ٤. طوتیشمق، یانمق، مشتعل اولمق : آتش بردن بره پارلادی. ۵. نفوذ و حیثیت و اعتبار قزانمق، تمیز و تحیز ایتمك : میدانی بوش بولوب پك چابق پارلادی. ٦. بردن بره حدت ایتمك، غضب ملتهب اولمق : پك قولای پارلامق عادتیدر. ۷. (قوش) فیرلایوب اوچمق. == فتـ. آو اوزرینه (طوغان) آتمق.

پارلامنتو { س. [ایتا. Parlamento] مذاکره و مکالمه محلی.

پارلامه { س. پارلامق فعلی. با : پارلامق.

پارلایش { س. پارلامق فعلی و طرزی : بر پارلایش پارلادی‌که. با : پارلامق.

پارلدامق { فل. نوبت نوبت پارـ لامق، تشعشع و تلألؤ ایتمك، شعشعه‌پاش اولمق، یالابیق : شیشك پارلدادی.

پارلدی { س ۱. پارلدامه. شعشعه، تلألؤ، لمعان، لمعه : کونشك، برلانته‌نك پارلدیسی؛ شیشك پارلدیسی. ۲. جلا. پارـ لاقلق : پوتینلرینك پارلدیسندن بللیدر.

پارله { س. [ایتا.] مح. ۱. بوك پالامار مقره‌سی. ۲. چوق دیللی مقره.

پارمق { س. ۱. انسانده وبعض حیواناتده ال و آیاغك منتهاسنده انقسام ایتدیکی شعبه‌ـ لرك بهری که انسانده بش عدد در، اصبع، بنان، انکشت : ال، آیاق پارمقلری؛ باش پارمق، شهادت پارمغی، اورته پارمق، آدسز پارمق و یوزوك پارمغی. سرچه پارمق = انسان الك بش پارمغنك اصغریدر. ۲. برتکرلکك مرـ کزندن چنبرینه قدر اوزانان چبوقلرك بهری : تکرلکك ایکی پارمغی قیرلدی. ۳. پارمقلق دینلن و ایکی یا اوچ یرلرندن قوشاقله باغلانمش تخته یاخود دمیر چبوقلردن مرکب اولان بولمه‌نك بهر چبوغی : بو پارـ مقلغك برقاچ پارمغی دکیشدیرـ ملیدر. ٤. طاغ تپه‌سنك سیوـ ریسی. ۵. مساحه وطول اولچیسنده قدمك ۱۲ و آرـ شینك ۲٤ جزئنده برجزئی که ۱۲ خطدن عبارت عد اولنور : برقدمله یدی پارمق؛ بر آرشینله اون سکز پارمق. ٦. قویو بر مایعه باتیرلدقده بر پارمغك آلدیغی مقدار : بر پارمق بال. یاغ. ۷. مج. مداخله، دخل، مشارکت : بو ایشده اونك پارمغی واردر. ‖ آدسز پارمق = یوزوك پارمغی، بنصر. ‖ آغزه بر پارمق بال چالمق = طاتلی ویا نافع بر شیء کوستروب آلداتمق، اطماع ایتمك، امیده دوشورمك. ‖ آلتی پارمق = ۱. النده فضله بر پارمغی اولان یعنی پارمقلرندن بری چفت بولنان آدم. ۲. چبوقلی برجنس قماش. ۳. با. لاموت بالیغنك ایری جنسی. ‖ اورته پارمغی = انسان النك اورته‌ده‌کی اك اوزون پارمغی، وسطی. ‖ اون پارمغی یاقه‌سنده = دعوا وشکایت وبرینی شدیداً مسئول طوتمقدن کنایه‌در. ‖ باش پارمق = الك آیریجه بولنان قالین وقیصه پارمغی، ابهام. ‖ بش پارمق = ۱. آختاپود نوعندن دکیز بوجکی. ۲. چاقر دیکنی دینلن برجنس نبات. ‖ پارمغی آغزنده = متحیر، شاشه قالمش. ‖ پارمق اصولی = شعرك مفاعیله تطبیق اولنمیه‌رق آنجق هجالرك عددینه اعتبار اولنور بروزنی که اصل ترکجه‌یه یاقیشیر وزندر. ‖ پارمق اوجی = انمله، سرانکشت. ‖ پارمق اوزومی = اوزون دانه‌لی برجنس اوزوم. ‖ پارمق ایصیرـ مق = تعجب ایتمك، متحیر اولمق، شاشه قالمق. ‖ پارمق حسابی = حسابی پارمقله یاپمه. ‖ پارمق قاریشدیرمق = مداخله ایتمك. ‖ پارمقله کوسترلمك = مشهور ومتعارف وممتاز اولمق، مشار بالبنان اولمق. ‖ سرچه پارمق = انسان النك اك کوچك وکنارده بولنان پارمغی، خنصر. ‖ شهادت پارمغی = باش پارمغك قارشیسنده بولنان پارمق، سبابه.

پارمقچی { س. جیتریقچی اصنافندن پارمقلق وطرابزان پارـ مغی چویرن صنعتجی.

پارمقلامق { فتـ. ۱. پارمق طوـ قوندیرمق، پارمق سورمك. ۲. دورتمك، تحریك واغوا ایتمك.

پارمقلق { س. تخته ویا دمیردن صره چبوقلردن عبارت بولمه وحائل : بالقون، پنجره، باغچه پارمقلغی.

پاروله { س. [ایتا. Parola = سوز] عسکر نوبتجیلرینك و سائرلرینك بر برلرینی طانیمق ایچون بینلرنده متفق علیه اولان سوز. اصل ترکجه‌سی : اوران یسا.

پاره { س. فا. ۱. پارچه، قطعه. ۲. عدد، قطعه : بش پاره طوپ: یکرمی پاره کمی. ‖ پاره پاره = پارچه پارچه، قیریق، منکسر، ییرتیق ییرتیق. ‖ هزار پاره = بیك پارچه. ‖ یك پاره = بر پارچه‌دن عبارت، اکسز، بتون.

پاره { س. [آنف‌البیان لغت فارسیه‌دن] ۱. غروشك قرقده برجزئی که وقتیله اوچ آقچه‌یه منقسم ایدی. ۲. آقچه، نقد، مسکوکات. ‖ اوفاق، بوزوق پاره = کوچك مسکوکات، اوفاقلق، بوزوقلق. ‖ پاره ایتمك = رواجی اولمق، معتبر اولمق، قیمتی اولمق. ‖ پاره ایله دکل = باد هوا کبی، پك اوجوز. ‖ پاره بوزمق = بیوك سکه‌یی کوچکاره تحویل ایتمك. ‖ پاره قیرمق = چوق پاره قزانمق. ‖ پاره کسمك = ضرب سکه ایتمك. ‖ پاره میدان کورمك = پشین پاره صایمق. ‖ چیل پاره = یکی تداوله چیقمش پارلاق سکه.

پاره‌سز { ص. آقچه‌سی ومال و ثروتی اولمیان، زوـ کورت، مفلس.

پارهسزلق { س. آقچه وثروت فقدانی، زوكورتلك، پاره قیتلغی، مفلسلك.

پارهلاتمق { فتـ. [پارهلتمك یازمق عبثدر] پارچه پارچه ایتدیرمك: وقتیله مجرملری ییرتیجی حیوانلره پارهلاتمق عادت ایدی.

پارهلامق { فتـ. [پارهلمك یازمق مناسبتسزدر] ١. پارچه پارچه ایتمك، یارمق، افتراس ایتمك: آرسلان طاوشانی درحال پارهلادی. ٢. ییرتمق: انوابنی بر آنده ایچنده پارهلادی. || مجـ. برلسانی پارهلامق = باشنی كوزینی یارهرق چاتره پاتره سویلمك.

پارهلانمق { فطـ. ١. پارچه پارچه اولمق، ییرتلمق ویاقیرلمق، طاغلمق: چالیلردن انوابمز پارهلاندی: بوطاش طوكدن پارهلانیر. ٢. آقچه و نقد پیدا ایتمك، ثروت قزانمق. || مجـ. چوق چالیشوب چبالامق، فدای نفس ایتمك: مسافره اكرام ایچون پارهلانیرلر.

پارهلق { صـ. ١. شوقدر پاره ایدر، شو قدر پاره قیمتنده اولان: بر پارهلق = بر پاره دكرنده، پك اوجوز: ایكی پارهلق = ایكی پاره ایدر پك دكرسز و عادی: ایكی پارهلق بر آدم. ٢. شوقدر پاره قیمتنده سكه: بش پارهلق، اون پارهلق، یكرمی پارهلق.

پارهلی { صـ. آقچه ونقدی اولان، زنكین، ثروت صاحبی: پارهلی آدمدر.

پازار { س. [طوغریسی: بازار] با: بازار.

پازند { س. فا. زردشتك اثری ومجوسیلرك كتاب مقدسی اولان « زند آوستا » نك پهلوی لسانده تفسیری.

پازوال { دیكیجیلرك دیزه كردكاری قایش.

پازواند { س. [فا. « پاسبان » دن غلـ.] چارشی بكجیسی.

پازوند { س. [فا. « بازوبند » دن غلـ.] قولچاق، بازوبند.

پازی { س. یبانی ایحار، ساق (سبزه). || قره پازی = سرمق.

پاس { س. ١. معدنلرك رطوبتدن طوتدقلری كیر، صدا، زنك: دمیر پاسی. باقیر پاسی. ٢. معادنك غیری اجسام اوزرینه قونان وحاصل اولان كیر، وسخ: دیل پاسی. دیش پاسی. || پاس آچمق = پاسی كیدیروب تمیزلك وجلالاندیرمق. || پاس طوتمق = پاس پیدا ایتمك. پاسلانمق. || ینیكلی پاس = معدنی ییوب دلیك دشیك ایدن پاس، قارنجهلنمه. معدن قارنجهسی.

پاس { س. حفظ، محافظه. ز.

پاساپورت { س. [ایتا. Passaporte] مرورتذكرهسی. ممالك اجنبیهیه كیدنلره ویریلان یول تذكرهسی.

پاساق { س. كیرلی ویچمسز انواب.

پاساقلی { صـ. كیرلی ویچمسز قیافتلی، چاپچول، صالقیم صاچاق.

پاسبان { س. فا. كیجه بكجیسی، نكهبان [زبانزدی: بازواند.]

پاستاو { یاخود پاستال. س. [مجارجهدن] اوجی یالدیزلی چوخه طوپی: پاستاوله بازارلق = طوبدن.

پاسته { س. [ایتا. Pasta] خموردن مختلف شكل وتركیبده طاتلی قرابیه: بادملی، چوقولاتهلی پاسته.

پاسته { س. چركسلره مخصوص برنوع داری ایرمیكی.

پاستهجی { س. خموردن طاتلی قرابیهلر یاپوب صاتان آدم: پاستهجی دكانی = بویله قرابیهلر وطوندرمه وسائره تمكه مخصوص دكان.

پاسقالیه { س. [ر. Πασχαλιά، Πάσχα دن اوده عبرانیجه « فصح » دن] خرستیانلرك بایرامی كه حضرت عیسی (عم) ك صعودی كوننه مصادفدر: كوچك پاسقالیه = مولد عیسی (عم) كوننه مصادف بایرام. || پاسقالیه چیچكی = برجنس بودورلیلاق. || پاسقالیه یمورطهسی = خرستیانلرك بیوك پاسقالیهده قرمزی‌یه بویادقلری یمورطه.

پاسقالیهلق { صـ. پاسقالیه كوننه مخصوص: پاسقالیهلق انواب.

پاش { صـ. فا. [« پاشیدن » فعلندن سمـ. اولوب صتر تشكیلنه كیرر] صاچان، سرپن، طاغیدن: زرپاش = آلتون سرپن: كهرپاش = جواهر سرپن.

پاشا { س. [اصلی: پاش اغا. فا. « پای شاه » دن مأخوذ

اولمسی بعیددر] دولت عثمانیهده وزرایه واساساً مناصب عالیهٔ سیفیه وملكیه اصحابنه ویریلن عنواندر. وقتیله بر وایكی واوچ طوغلی اولهرق اوچ صنفه منقسم ایدی. الیوم ملكیهده: وزیر، روم ایلی بكلر بكی، میرمیران ومیرالامرا اسملریله درت؛ و عسكریهده مشیرلك، فریقلك ومیرلوالق اسملریله اوچ رتبه اصحابنه ویریلیور: احمد پاشا. محمد پاشا، ناظر پاشا، والی پاشا، متصرف پاشا: مشیر پاشا، فریق پاشا، لوا پاشا: قپودان پاشا. قوماندان پاشا. || پاشا قپوسی = باب عالی.

پاشالق { س. ١. پاشا عنوانی، حائزینه پاشا عنوانی ویریلن رتبه: فلانه پاشالق ویرلدی. ٢. بر پاشانك تحت ادارهسنده بولنان مملكت.

پاشالی { صـ. وقتیله پاشا خدمتنده بولنانلره اطلاق اولنوردی: پاشالی قیافتی.

پاشمق { پاشمقجی. با: پاشمق وسائره.

پاصدیرمه { س. با: پاصدیرمه.

پاطلیجان { س. [فا. « باتنكان » دن معرب « بادنجان » دن] خیار وقباغه مشابه مور رنكده معروف بر سبزه كه یمكك انواعنی احضاره یارار: بوستان پاطلیجانی = قالین ویووارلاق جنسی: كمر پاطلیجانی = اوزون ومقوس جنسی: فرنك، طوماته. یمورطه پاطلیجانی = دیكر انواعی: پاطلیجان اوتورتمهسی، قیزارتمهسی، طولمهسی وسائره = بوسبزهدن یاپیلان یمك انواعی. || پاطلیجان انجیری = انجیرك ایری ومور برجنسی. || پاطلیجان چیچكی = طاطوله، دیكن الماسی.

پاغوریه { س. [ر. Παγούρι(ον)] ینكیج انواعندن بر جنس چغانوز.

پاقه { س. ١. سوس ایچون آتك راختلرینه وسائر شیئلره دیكیلان ویا مخلانان مختلف الشكل معدن لوحهجكی ویا باشلی چیوی، شمسه، قباره. ٢. زمین رنكنك غیری بر رنكده بیوك بنك: یافته یافته = بویله بنكارله طونانمش. ٣. بر بیوك خریطهیی تركیب ایدن قطعهلرك هر بری: یكرمی پافتهدن مركب بر آناطولی خریطهسی نشر اولندی. ٤. دمیرجیلرك ویده بیولرینی آچمق ایچون قوللاندقلری بر جنس حدهء.

پاك { صـ. فا. [تر. زبانزدی: پاق] ١. تمیز، طاهر، مطهر: انسانك اوستی باشی پاك اوللی: آق پاك (پاق) = بم بیاض و تمیز. ٢. لكهسز، عیب ونقصاندن بری، صافی، خالص، حیلهسز، غل وغشدن مبرا: بم قلبم پاكدر: نظر پاك، خاطر پاك. ٣. مبارك، مقدس، عزیز: حجازك خاك پاكی. || پاك ایتمك = ١. تمیزلمك، تطهیر ایتمك. ٢. بوشالتمق، تخلیه ایتمك، سیلوب سوپورمك.

پاكت { س. [فر. Paquet] براكده باغلانمش ویا كاغده صارلمش اشیا دمتی، دسته، بوغچه: بر پاكت چوراب، سیغاره، توتون. || پاكت ایتمك = باغلایوب صارمق.

پاكدامن { صـ. فا. [اتكی تمیز] ناموسلی، عفیف، اهل عفت وعصمت. معاصی و عیوبدن بری.

پاكدامنلك { س. عرض، ناموس. عفت، عصمت.

پاكلاتمق { فتـ. تطهیر ایتدیرمك، تمیزلتمك.

پاكلامق { فتـ. [« پاكلهمك » استانبول شیوهسیدر. اناطولیدهاصل زبانزدی: « پاقلامق » در.] ١. تمیزلمك، تطهیر ایتمك: اوك هر طرفنی پاكلادی. ٢. تمیزه چیقارمق، تبرئه ایتمك: كندیسنه تعلق اولدیغندن اونی پاكلامق ایستیور. ٣. بوشالتمق، سیلوب سوپورمك. تكمیلنی آلوب كوتورمك ویاتمك: بزم برهفتهلق ذخیرهمزی بر كونده پاكلادیلر. ٤. ایشنی بیتیرمك، بجرمك، اعدام ایتمك: اویله مشهور بر جانی‌یی اله كچنجه پاكلاملی.

پاكلانمق { فطـ. ١. تمیزلنمك، تطهیر اولنمق: یقالمقله پاكلانیر شی دكلدر. ٢. تبرئهٔ ذمت ایتمك، بری الذمه چیقمق. ٣. خستهلقدن قورتلمق، ایلشمك.

پاكلق { س. استانبول شیوهسنده [پاكلك دینیر.] تمیزلك، طهارت، نظافت: پاكلق حفظ صحت ایچون الزم شیئلردندر. ٢. لكهسزلك، عیب ونقصاندن برائت، صفوت: اونك قلبنك پاكلغنی (پاككلكنه) اعمالی شاهددر.

پاكيزه { ص. فا. ١. تميز، طاهر، نظيف. ٢. لكه‌سز، برى، خالص، صافى: پاكيزه صفات.

پال { س. بر جنس كوكرجين.

پالا { ياخود پاله. س. [روجه ظن اولنيورسه‌ده، روملر تركجه كبى قوللانيورلر. بو جهت السنه سنده مستعمل الفاظ مشتركه‌دن اولوب اساساً آرناؤدجه اولمسى ملحوظدر.] ١. ياصى قليج انواعى: پالا چكمك = پالايى چيقارمق، اورمق، قوللانمق: پالا چالمق = بوشنه‌يورلمق. ٢. كوركك ياصى يرى واو شكلده ياصى بعض آلتلر: پالا صاللامق = تك كورك اوينادەرق قايق يورو تمك. ٣. قليجلامه قونان ياصى كيريش وسائر كراسته. = ص. پالا دينلن قليج شكلنده ياصى ومقوسجه: پالا بييق.

پالاز { س. [تق. وچ. ياورى و چوجق ديمك اولان «بالا» دن مشتق اولمق محتملدر.] صو قوشلريله كوكرجين كبى ديكر بعض طيورك پيليجى: قاز، اوردك، كوكرجين هندى پالازى. = ص. سميز، ياغلى، يومبول. || قوش پالازى = اكثريا چوجقلره مسلط اولوب نفس يولنى طيقامقله كايشله هلاكارينه سبب اولان مستولى بر بوغاز شيشى مرضى، كه اخيراً فرانسه‌ده دوقتور (رو) طرفندن آشى ايله چاره‌سى بولنه‌رق هر سنه مليونلرجه اطفالك حياتى قورتارلمشدر. [فر. Diphtherie].

پالازلامَق { فط. (طيور ياورى) سميرمك، سمن پيدا ايتمك.

پالاستورپه { س. [يتا.] ١. طولى طربى سوكوب تميزلكه قوللانيلان بچاوره‌لى ويا بورغيلى صيريق. ٢. طوپك يوارلاغنه قونيلان صيق، كله صيقيسى.

پالاسقه { يا پلاسقه. س. [مجارجه‌دن] ١. فشنكلك، فشنك وضعنه مخصوص كومش وتونجدن ياخود كاوساله‌دن محفظه كه قايشله آرقورى آصيلير ويا بله باغلانير. ٢. سوارى جانطه‌سى. ٣. طوب خرتوجى قونيلان جانطه.

پالاسقه‌لى { ص. س. آنفاً بيان اولنان فشنكلك ويا جانطه‌يى حامل سوارى ويا پياده نفر ويا چاوشى.

پالالاق { س. ياصيلغنه و قليجلامه وضعيت: كيريشلرى پالالغنه قومق.

پالامار { س. [يتا.] كميلرى قره‌يه باغلامقده ويا زنجير يرينه لنكره ربط ايتمكده مستعمل قالين خلاط. || پالامار كوزى = كمينك باشنده وقيچنده پالامار چكمكه مخصوص دمير يلريكلى دليك. || مج. پالامارى قوپارمق = صاوشمق.

پالاموت { ياخود پالاموط. س. [بلكه عر. «بلوط» دن. - آخرنده‌كى «ت» حرفى كاهنجه «د» ه تبديل اولنور.] ١. بر جنس ميشه ايله سائر بعض آغاجلرك ويردكارى يمش كه كستانه قبيلندن وآجيجه اولوب كاوساله اعمالنده قوللانيلير. ٢. بو ميوه‌نك دباغتده مستعمل قبوغى. ٣. بو ميوه‌يى ويرن ميشه جنسى: پالاموت آغاجى.

پالامود { ياخود پالاموط. س. [ر. Παλαμύδι] ايريجه معروف بر نوع باليق كه مبذول اولوب اتى قباجه وغير مقبولدر. بر جنسى: چنكانه پلامودى؛ بيوجكى: طوريق؛ دها بيوكى: آلتى پارمق؛ بطالى: زندان دلن، پچوطه. آلتى پارمغك طوزليسنه‌ده لاكرده ديرلر.

پالان { س. [فارسيده سمر ديمكدر.] اكثريا بينك مركب واستره وبعضاً آته اورولان قاشسز ويومشاق اكلى بر نوع اكر: مركبه پالان اورمق.

پالاندوز { س. فا. پالان ديكن وياپان. [اصل فارسيده سمرجى ديمكدر.]

پالانديز { س. زانق طاشى، چشمه‌نك موصلق طاشى.

پالانقو { س. [يتا.] بح. كميلرده آغر يوك قالديرمق ايچون خلاطى بربرينك ايچندن چكيرلمش چوق ديللى چفته مقره.

پالانقه { س. [مجارجه‌دن] ١. آغاج وطوپراقله ياپلمش وخندق چويرلمش حصارجق. ٢. بويله برحصارله محاط واروش.

پالاوره { س. [يتا.] بح. حرب كميسنك طوپ انبارينك اوستنده وكوكرته‌نك آلتنده‌كى ايكنجى قات. || پالاوره‌جى = اويدرمه شيلر سويلين، آتوب طوتان.

پالتو { ياخود پالطو. س. [فر. Paletot] اوستدن كييلن قيش لباسى.

پالدم { س. [فا. پاردم = قويروق آلتى] اكر قوزغونى كه آتك قويروغى آلتندن چكيلوب اكرى آرقه‌دن ربط ايدر.

پالطو { س. با: پالتو.

پالوده { س. فا. [تر. زبانزدى: پالوذه] نشسته وشكرله ياپيلوب صوثوق يينن پلته.

پالوزه { س. با: پالوده.

پالهنك { س. فا. [اصلى: پالاهنك] آتله قوللانيلان وآته چكديريلن برجنس بيوك كمند.

پالى { س. هندستانك دكن قطعه‌سنده وسرنديب جزيره‌سنده تكلم اولنور بر لساندر، كه هندك السنهٔ جديده‌سى ميانده (سانسكرى) لسان قديم ادبيسنه اك زياده مناسبت و مشابهتى اولوب، (بودا) مذهبنك كتابلرى‌ده بولسانده محرر بولنمغله، بو مذهبه تابع اولانلرك لسان مقدسى عد اولنور.

پاليوش { س. [بلكه اصلى: پالاشيش] قيصه وايكى طرفى كسكين طوغرى قليج ويا شيش، قساطوره.

پامال { س. ص. فا. با: پايمال.

پامبوق { وپاموق. [اصلى: فا. «پنبه» دن «پنبق» ويا «پنبوق».] با: پنبوق.

پاناير { ياخود پناير. س. [يو. Πανηγύριον] سنه‌ده بر ويا ايكى اوچ دفعه بر محل مخصوصده قوريلوب برقاچ كون دوام ايدن بيوك بازار: اوزونجه اووه، سليورى، باليكسرى پانايرى. — لسان يونانيده معناى لغويسى جمع واجتماع اولوب، اساساً بت وبتخانه زيارتندن عبارت اولديغى حالده، زواره تجارت دخى مساغ اولديغندن، كيده‌رك صرف تجارت اجتماعلرينه يعنى بازارلره تخصيص ايدلمشدر. اسكى يونانيلرك پانايراصولى عينيله قبل الاسلام عربلرده دخى جارى ايدى.

پانبوق { س. با: پنبوق.

پانتالون { ياخود پانطالون. س. [فر. Pantalon] آلافرانغه قيافتده طار وايكى پاچاغنك بيرى يوقارى‌يه قدر آيرى دوز كوه. [افرنكلر ايچ طونه‌ده وعلى الاطلاق بلدن آشاغيسنى اورتن لباسه بونامى ويررلر.]

پانجار { ياخود پنجار. س. ترشيسى ياپيلان وعصاره‌سى شكر اعمالنه يارايان ايچى پك قرمزى معروف سبزه، سلق. — اصل تركجه‌سى «چوغندر» ياخود «چوكوندور» اولوب، بو لغت ايرانيلر طرفندن دخى قبول ايله، فارسيده «چغندر» و «چكندر» دينير. || قزيللقدن‌ده كنايه اولور: پانجار كسلمك = پك زياده قيزارمق؛ ومج. پك زياده محجوب اولمق.

پانجور { ياخود پنجور. س. [فر. Abat-jour دن غل.] طرز جديد اوزره پنجره‌دفه‌سى كه آچيلير قپانير افقى طار تخته‌لردن مركب اولوب، قفس خدمتنى كوردكدن بشقه، اوطه‌نك ضياسنى‌ده ايجابنه كوره تنقيص ايدر ويا بتون قرانلق ياپار.

پانجورلى { ص. پانجورى يعنى طرز جديد اوزره قفسى اولان (پنجره، او).

پاندوميمه { ياخود پاندوميمه. س. [يو. Παντόμιμος. — فرانسزجه‌يه تقليداً «پاندوميم» ديمك كولنج برمقلدلكدر. زيرا فرانسزلر دخى بو لغتك وامثالنك آخرنده‌كى صاغر e يى بسبتون مسكوت براقيوب، اوستنده‌كى حرفله برهجا تشكيل ايده‌جك صورتده تلفظ ايدرلر.] لاقرديسز وياالكز اشارتلرله اوينانيلان مضحكه وياضحوكه: پاندوميمه‌يه كيتمك؛ پاندوميمه‌سير ايتمك. || مج. پاندوميمه اوينامق = لسان بيلمه‌مكدن هپ اشارتلرله افادهٔ مرام ايتمك.

پانزهر { س. [فا. «پادزهر» دن غل.] با: پادزهر.

پانطالون { س. و:

پانطولون { س. با: پانتالون.

پانطوميمه { س. با: پاندوميمه.

پانهاده { ص. فا. [پا = آياق. نهاده = قومش] آياق قومش، آياق باصمش، داخل، وارد، واصل: پانهادهٔ ميدان امتحان اولدى. لـ.

پانيه { س. [يتا.] بح. قايق باغلايه‌جق قيچ ايپى.

پای { س. ١. حصه، نصیب، بهره، قسمت. ٢. قسم، بولوك، پارچه، سهم: بونی بش پای یاپك. ٣. مج. تكدیر، تعزیر. || پای ایتمك = بولشمك، مقاسمه ایتمك. || پای بیچمك = قیاس، مقایسه ایتمك: كندیندن پای بیچمك = قیاس نفس ایتمك. || دیكیش پایی = بیچیلن اثوابدن دیكیشه كیرمك؛ اوزره فضله براغیلان قماش. || پای ویرمك = چوجق ابوینه قارشو غیرمناسب سوزسویلمك.

پای { یاخود پا. س. فا. با: پا.

پایان { س. فا. ١. صوك، آخر، نهایت، انجام، غایه: بوایش پایانه ایردی. ٢. اوج، كنار: ساحهٔ سمانك پایانی یوقدر. || بی پایان = صوكسز.

پای انداز { ص. فا. [پای = آیاق. انداختن = آتمق] آیاق آتان، آیاق آتمش، آیاق باصمش: میدان حربه پای انداز شجاعت اولدی. = س. بربیوك ذاتك ممری اوزرینه دوشنن چوخه وقطیفه وسائره.

پایانسز { ص. ١. صوكسز، نهایتسز، بیپایان، توكنمز. ٢. او. جسز، كنارسز، نامتناهی.

پایبند { س. فا. [پای = آیاق. بستن = باغلامق. — تر. زبانز. دی: پایواند] آت وسائر حیوانلرك یورومه‌لرینی منع ایچون ایكی ویا چفت اوله‌رق درت آیاغنه آتیلان باغ.

پایتاق { ص. اكری باجاقلی، احنف. = س. [فا. پیاده‌دن معرب «بیداق» دن] سطرنجك پیاده طاشی. || پایتاق یولی = اكری یولی، پاتیقه.

پایتخت { س. فا. بر دولتك حكمدارینك اقامت ایتدیكی شهر، كرسیٔ حكومت، مقر حكمدار، مركز سلطنت، دار الخلافه: دولت عثمانیه‌نك پایتختی استانبولدر.

پایدار { ص. فا. [پای = آیاق. داشتن = طوتمق] ثابت، قائم. اینجه برلشمش، سوركلی.

پایدارلق { س. ثبات، قیام، برلشمه، سوركلیلك.

پایدوس { س. [یو. Παῦσω = تعطیل ایتمك] ١. موقت تعطیل، استراحت: پایدوس ایتمك = موقت تعطیل ایتمك؛ پایدوس وقتی = ایشك تعطیل ایدلدیكی زمان، استراحت ساعتی. ٢. بعض عوارضدن طولایی یاپی وسائره ایشلرینك تعطیل اولنمسی: پاره‌سی توكندیكیچون یاپی‌یی پایدوس ایتمكه مجبور اولدی. = حد. رنجبرلره تعطیل واستراحت وقتنی اعلان ایچون رنجبر باشی طرفندن یوكسك سسله ایدیلان اخطار: پایدوس!

پایدوسجی { س. یاپیلرده و سائر چوق عمله چالیشدیریلان یرلرده بونلرك استراحت وقتلرینی یوكسك سسله اعلان ایدن رنجبر.

پایزن { س. [فا. پای = آیاق. زدن = اورمق] آیاغنه برانغه اورلمش جانی. || پایزن قیافتلی = پژمرده وقورقونج قیافتلی.

پایلاتمق { فت. تكدیر وتعزیر ایتدیرمك: بن چوجقلری كیمسه‌یه پایلاتمام.

پایلاشدیرمق { فت. بولدیرمك، مقاسمه ایتدیرمك: باشلری آلدقلری چاپولی پایلاشدیرمق ایستمیوردی.

پایلاشمق { فش. بولشمك، مقاسمه ایتمك: چالدقلری اموالی بینلرنده پایلاشمغه وقت بوله مامشلردی.

پایلامق { فت. ١. پای وحصه ویرمك. ٢. پاینی و مستحق اولدیغی جوابی ویرمك. ٣. تكدیر وتعزیر ایتمك، آزارلامق.

پایمال { یاخود پامال. س. فا. [پای = آیاق. مالیدن = سورمك] آیاق آلتنه آلمه، چیكنمه: پایمال ایتمك = آیاق آلتنه آلوب چیكنمك؛ ومج. رعایت ایتمه‌مك، خوار قوللانمق. = ص. آیاق آلتنه آلنوب چیكنمش؛ مج. محقر، خوار وذلیل.

پاینده { ص. فا. ثابت، برقرار، دواملی: دولت واقبالی پاینده اولسون. = س. تر. دستك، طیاق، یرندن اوینامش بر شیئك دوشمه‌سی ایچون قونیلان طیاق: پاینده اورمق.

پایواند { س. [فا. پایبند دن غل.] آتك آیاغنه اوریلان باغ، كوستك.

پایه { س. فا. ١. رتبه، مرتبه، جاه و منصب درجه‌سی. ٢. طریق علمی اصحابنه ویریلن رتبه: آناطولی، روم ایلی پایه‌سی: حرمین پایه‌سی؛ ازمیر پایهٔ مجردی.

پایه‌لی { ص. بر رتبهٔ علمیه‌سی اولان: حرمین پایه‌لی = حرمین پایه‌سنی حائز.

پپغان { س. با: پاپاغان.

پپگی { ص. با: ببه.

پپگیلمك { فل. كككلمك، تلاشله لاقردی‌یی كككه‌ایوب سویلیه‌مه‌مك.

پپه { ص. دلی طوتوق، كلمه‌لری سویلیه‌میوب ایلك حرفلرینی تكرر ایتدیرن، الكنت لسانی اولان. [اصل «پ» حرفنی تكرر ایتدیرنلر حقنده موضوع اولوب، بعده تعمیم اولنمشدر. «ككه» لغتی‌ده اساساً «ك» حرفنی تكرر ایتدیرنلر ایچون موضوعدر. بعد التعمیم ككه ببه‌دن دها قوتلیدر.]

پپه‌لك { ویپگیلك. س. دیل طوتقلغی، الكنت لسان، ككه‌لك.

پپه‌لمك { فل. پپه‌لكله سویلمك، الكنت لسانله تكلم ایتمك.

پت { یاخود پیت. مه. خفیف و یاواش سسی تصویر وتقلید ایدر، ومكرر یاخود چیت ادا تیله برابر قوللانیلیر: پت پت یورویه‌رك كلدی؛ چیت پیت یوق = هیچ سس صدا وكورلدی یوقدر.

پتالوشقه { س. [مجارجه ویا اسلاوجه اولسه كركدر] طالغیچ فشنك.

پتالیه { س. ١. قوشبازلرك قوشلری جلب ایچون ایپله باغلایوب اوتدیردكاری چیغرتقان. ٢. جرنیق دینلن طالیان قایغنك آنجق برآدم بینه‌جك قدر كوچكی.

پتاوی { س. باتاویه جزیره‌سندن كلن برجنس آغاج قاونی.

پتر { یاخود پیتیر. مه. خفیف وسرعتلی حركتی تصویر وتقلید ایده‌رك، مكرر اوله‌رق قوللانیلیر: پتر پتر یوریوردی. || پتر پتر یوریمك = نازك اندام برقادینك سبكروانه یورویشی.

پتراق { یاخود پوتراق. با: بوتراق.

پترداتمق { فت. پتردی ایتدیرمك: شو كاغدلری پترداتمه‌یك.

پتردامق { فل. پتردی ایتمك، خفیف سسله اینجه كورلدی ایتمك: یاپراقلر روزكاردن پتردایوب طوریوردی.

پتردی { س. خفیف كورلدی، اینجه پاتردی: یاپراقلرك پتردیسی.

پتك { س. ١. آریلرك یووه‌سی حكمنده اولان آلتی كوشه‌لی موم تكرلكی، بالی آلنمش كومج. ٢. بوشكلده مختلف شیئلر قطعه‌سی، تكرلك: بر پتك آفیون.

پتل { س. هند جهتلرنده دیش و طوداقلرینی قرارتمق ایچون چیكنندكاری بر نبات، تنبول. [فر. Betel]

پتیر { س. [فا. پتكیردن] قیلدن الك.

پچته { س. [یتا.] تنك خاولیسی، دقرمه، كوچك پشكیر.

پچوطه { س. پالاموددن بالیغنك ایری جنسی.

پچه { س. قادینلرك سوقاقده یوزه اورتدكاری قفس كبی سیرك اورتی، طوتوق، نقاب، لثام، برقع.

پچه { س. فا. جم: پچگان. ١. یاوری، انسان وحیوان یاوریسی، كوچكی. ٢. چوجق، اوغلان، غلام. || مغ پچه = مجوسی جوجغی، میخانه‌جی چراغی، دلبر، عر.

پخته { ص. فا. ١. پیشمش، پیشكین. ٢. مج. تجربه‌لی، كارآزموده. || ناپخته = خام، تجربه‌سز.

پختی { س. [فا. «پخته» دن] قویولاشمش مایع: قان پختیسی. || دكیز پختیسی = نجم بحری دینلن شفاف برحیوان بحری.

پختیلاتمق { فت. و:

پختیلاشدیرمق { فت. (قان و سوت كبی بر مایعی) قویولاشدیرمق، پختی حالنه قویمق.

پختیلاشمق { فط. و:

پختیلانمق { فط. (مایع) قویولاشمق، طوكمق، پختی حالنه كلمك: قن بك چابق پختیلانیر.

پختیلانمه { س. قویولاشمه، طوكمه: قانك پختیلانمه‌سی.

پداوره { س. [ر. Πέταυρον] ١. كره‌میت آلتنه چاتی اورتیسی یاپیلان اینجه تخته. ٢. قوطیجیلرك قوللاندقلری اینجه چام تخته‌سی كه قولای بوكیلیر.

پدر { س. فا. آتا، بابا، اب، والد: پدر بك، افندی، پاشا (= پدركز): پدر مرحوم؛ پدر بزركوار، پدر عالیقدر. || بیوك پدر = بیوك بابا، جد. || قائن پدر = قاین آتا، زوجیندن برینه نسبةً دیكرینك پدری.

پدرانه { ص. فا. بابایه یاقیشیر، بابایه لایق و مناسب:

بر طـور پدرانه ایله: شفقت پدرانه‌سنی کوستردی. — ح. بابایه یاقیشیر صورتده. بابا کبی: کندیسنه پدرانه نصیحت ویردی: طلبه‌سنه پدرانه معامله ایدیور.

پَدَرلِك { س. آتالق، بابالق، ابوت: اوآدم بکا پدرلك ایتمشدر.

پَدرود { س. فا. وداعلاشمه: پدرود ایتمك = وداعلاشمق. ن.

پَذیر { ص. فا. [«پذیرفتن» فعلندن سمص. اولوب صتر. تشکیلنه کیرر] ۱. قبول ایدن، آلان. بولان: ختام‌پذیر = ختام قبول ایدن. ختام بولان. ۲. قبول ایده‌بیلیر. مستعد: اصلاح‌پذیر = اصلاحی ممکن: تربیه‌پذیر = تربیه‌یه مستعد. قابل تربیه.

پَذیرا { ص. فا. قبول ایدن. قابل: پذیرای ختام اولمق = ختام بولمق.

پِر { مه. اوچمغی یاخود سرعتله دونمکی ویا یانمغی تصویر و تقلید ایده‌رك اکثریا مکرر قوللانیلیر: پر پر اوچمق: پر پر یانمق: پر پر ایدوب اوچه‌ماز.

پَر { س. فا. قناد، جناح. اکثریا مرادفی اولان «بال» ایله برلکده قوللانیلیر: پروبالی دوکلمش برقوش. = ص. فا. اوچان، اوچیجی، طایر: شب پر = کیجه اوچان. ن.

پُر { ص. فا. طولی. مملو. ن. — مرکب صفتلر یعنی وصف ترکیبلر تشکیل ایدوب طولیلق وکثرت بیان ایدر: پرخون = قان ایله طولی: پرغضب = غضبی زیاده؛ پرعناد = عنادی چوق.

پراتیقه { س. سفائنه قرانتنه‌دن ویریلان تذکره‌که کیتدیکی یره اونی ابراز ایتدکجه یولجی و حموله چیقاروب آله‌ماز.

پِراچِول { س. [ایتا.] ۱. دینکل اوستنده اولیان آصمه آرابه. ۲. کمی اکریسی دینلن برنوع سفینه.

پرازوانه { س. قایچ ویچاق و سائره‌نك قبضه ایچنه کیرن قسمی.

پراصه { س. [ر.] معروف سبزه. کراث. کندنه. || یبانی پراصه‌سی = یابوق اوتی دخی دینلن برجنس نبات. || یر پراصه‌سی = حشیشة الکلب دینلن برجنس نبات.

پَراکَنده { ص. مجموع و منتظم اولمیان وبریرده بولنمیان. طاغنیق. طارمه طاغین. متفرق، پریشان.

پَرامه { [پازده‌مه] س. [ر.] ایکی کورکلی یعنی برچفته‌لی آغر قایق.

پَرّان { ص. فا. اوچیجی. طایر.

پرانقه { س. [ایتا.] ۱. وقتیله زندانده مجرمك آیاغنه اوریلان کوتوك تومروق. ۲. مجرملرك آیاغنه اوریلان زنجیرلی حلقه: پرانقه‌یه اورمق. ۳. پرانقه‌یه اورلمق جزاسی، کورك جزاسی: پرانقه‌یه محکوم.

پرانقه‌بَند { ص. فا. پرانقه‌یه اورلمش، پرانقه‌لی.

پرانقه‌لی { ص. پرانقه‌یه اورلمش، آیاغنده پرانقه اولان:

پِرپِی { س. ییلان صوقمه‌سنه علاج ظن اولنان برجنس معدن کوموری، ییلان طاشی. قورت بوغان وامثالنه‌ده دیرلر.

پِرپِیت { ص. اسکی پوسکی، قوراده. = س. آنقره‌نك بیاغی شایاغی.

پِرت { س. بره‌لنمه. || پرت مرت = بره‌لنمش.

پَرتاب { س. فا. و:

پَرتاو { س. فا. ۱. آتمه، صیچرامه. ۲. آتلق ایچون آلنان خیز وبرقاچ آدیم کریدن قوشه‌رق ایدیلان قصد: پرتاو آلمق.

پِرتَمك { فتـ. بره‌لمك، کمیکه طوقنمقسزین اتی اینجیتمك، بورقمق.

پِرتِمَك { فط. بره‌لنمك، بورقلمق.

پَرتَو { س. فا. ضیا، نور، شعاع، پارلاقلق.

پَرتَواَفشان { ص. فا. [پرتو = ضیا. افشاندن = صاچمق] او:

پَرتَواَنداز { ص. فا. [پرتو = ضیا. انداختن = آتمق] ضیا ونور نشر ایدن، ضیادار، منیر.

پَرتَوسوز { س. فا. [پرتو = ضیا. سوختن = یاقمق] — تر. زبانزدی: پرتاوسز] کونشه طوتلدقده شعاعلری برنقطه‌یه جمع ایتمکله آلتنه کلن شیئی یاقان جامکه اشیایی نظرده بیوتمکله کوچك یازیلره ومطبوع خریطه وکتابلره باقمغه یارار. [فر. Loupe]

پِرتی { س. اسکی اشیا، ملبوسات ویتاق و سائر مالزمه اسکیسی: پرتی‌یی قالدیرمق = اشیایی طوپلایوب طاشینمق، کوچ ایتمك، قاچمق. || پری پرتی [وغا: پلی پرتی] = اسکی پوسکی اشیا. || خرتی پرتی = ایشه یارامااز اسکی پوسکی شیئلر.

پرتیق { ص. اسکی ویرتیق، فرسوده. پارچه پارچه: یرتیق پرتیق.

پَرچَم { س. ۱. وقتیله باشلرینی تراش ایدنلرك تپه‌ده براقدقلری صاچ. ۲. حیواناتك اکسه‌لری صیرتنده بیتوب اوزانان وقالین قیللردن عبارت اولان صاچلری، یله: آت، آرسلان پرچمی. || جوان پرچم = قندیل چیچکی انواعندن برچیچك؛ حشیشة الرئه. || دکیز پرچمی = تك قبوقلی برنوع دکیز بوجکی.

پَرچین { س. ۱. چیوینك اوبر طرفه چیقان اوجنك یاصیلاندیرلمسیله ویا ویده‌لی چیوینك آرقه‌سنه صمون کچیرلمکله صاغلاملاشدیرلمسی: پرچین ایتمك. ۲. مجـ. علی الاطلاق تحکیم وتقویه، صاغلاملاشدیرمه. || سرچین پرچین = محکم صورتده میخلانمش ویا باغلانمش.

پَرچینلَمك { فتـ. ۱. (چیویی) اوجنی کوت ایدوب یاصیلاندیرمقله صاغلاملاشدیرمق، پرچین ایتمك. ۲. (علی الاطلاق) صاغلاملاشدیرمق، تقویه وتحکیم ایتمك.

پَرچینلی { ص. پرچین اولمش، صاغلام. = س. آت نعلنك قولاقلی اکسری.

پرخاش { س. فا. جنك، غاوغا، نزاع، جدال.

پَرخاشجو { ص. فا. غاوغا آرایان، نزاعجی.

پَرداخ { س. [فا. «پرداخت»دن غلـ.] ۱. جلا. پارلاقلق، پارلامه: پرداخ ایتمك = پارلاتمق، جلا ویرمك. ۲. تراشدن صکره اوستره‌نك آشاغیدن یوقاری‌یه سورلمسیله قیللرك اك قیصه دیبلرینكده آلنمسی. || پرداخ ویرمك = ۱. جلا ویرمك، پارلاتمق. ۲. مجـ. تکدیر وتعزیر ایتمك، پایلامق.

پَرداخته { ص. ف. ۱. تنظیم وترتیب اولنمش، دوزلنمش. ۲. مجلا. پارلاق، پرداخلی. ن.

پَرداخجی { س. تخته ومعدن ویاسختیاندن معمول شیئلره جلا ویرن ایشجی.

پَرداخسز { ص. [صحیحی: پرداختسز] جلاسز. جلا اولمامش. پارلادلمامش.

پَرداخلامَق { فتـ. جلا ویرمك، پرداخ ایتمك، پارلاتمق.

پَرداخلی { ص. پارلاق: جلالی، مجلا. پرداخ اولمش.

پَرداز { ص فا. [«پرداختن» فعلندن سمص.] دوزلیجی، ترتیب وتنظیم ایدن، مصلحت پرداز = ایش کورن. || اصطلاح پرداز = اصطلاح پارالایان. || کار پرداز = ایران دولتی طرفندن منصوب شهبندر.

پَرده { س. فا. ۱. قپو وپنجره‌یه آصیلان اورتی: پنجره. قپو پرده‌سی. ۲. بریری آیرمق وکوریمسنه مانع اولمق ایچون آصیلان چارشاف واحرام وسائره: پرده چکمك. ۳. یوزه آصیلان اورتی. نقاب. پچه: یوزندن پرده‌یی قالدیردی. ٤. ایکی یری بربرندن آیران شیء. بولمه، حائل، حاجز، آرا زاری: بورن پرده‌سی. ٥. موسیقی آلتلرینك قولنده‌کی حلقه‌لرکه هر برینه پارمق طوقونجه بشقه برسس چیقار: ساز پرده‌سی؛ اوست پرده = اك یوکسك سس چیقارانی. ٦. مقام، آهنك، موسیقی سسنك حال طبیعیسی: چیقار نغمه‌م سمایه پرده پرده. ۷. مجـ. عرض. ناموس، عفت: اهل پرده = ناموسلی، اهل عرض. || تخته پرده = تخته‌دن اکرتی بولمه. || کوزپرده‌سی = غفلت. || پرده یرتلمق = عرض وناموس لکه‌دار اولمق، ناموسزلغی میدانه چیقمق. || اوست پرده‌دن باشلامق: آغز بوزمق.

پَرده‌جی { س. و:

پَرده‌دار { س. ف. [پرده = م. داشتن = طوتمق] بربیوك ذاتك قپوسنده بکلین وکیرمکه مأذون اولانلره پرده‌یی قالدیران قپوجی. حاجب، پرده‌جی.

پَرده‌دارلق { س. پرده‌جی وقپوجی صفت وخدمتی.

پَرده‌سِز { ص. ۱. پرده‌سی واورتیسی اولمیان: پرده‌سز قپو، پنجره. ۲. مجـ. ناموسسز، عرضسز، عفتسز، حیاسز.

پَرده‌سِزلِك { س. ناموسسزلق، حیاسزلق، عدم عفت.

پَرده‌لَنمَك { فط. اوستنه پرده چکلمك. پرده‌لی اولمق.

پَرده‌لی { ص. ۱. پرده‌سی اولان: پرده‌لی پنجره. ۲. زار

آيله احاطه اولنمش. ٣. عرضلى، ناموسلى عفيف، پرده‌لى قادين.

پَرس { مه. تأكيد ايچون ترس لفظنه اتباعاً قوللانيلير: ترس پرس.

پَرَست { ص. فا. [« پرستن » فعلندن سمص. اولوب صتر. تشكيلنه كيرر] طاپان، طاپينان، عبادت ايدن: خدا پرست = الله‌ه طاپان: آتش پرست = آتشه طاپان؛ بت پرست = صنمه طاپان. || مج. چوق سون، مفتون ومبتلاسى اولان. پرستش درجه‌سنده محبتى اولان: مى پرست = شرابه وعشرته دوشكون؛ اقبال پرست = نائل جاه اولمق انهماكى.

پَرَستار { س. ١. خدمتجى، قول، بنده. ٢. اسلمه، خلايق.

پَرَستِش { س. ١. طاپنمه، طاپمه، عبادت: آنجق جناب خلاقه پرستش اولنور: كنديسنى پرستش درجه‌سنده سويور. ٢. فوق الحد محبت، دوشكونلك، مفتونيت: او آدم كتابلره پرستش ايديور.

پَرَستِشكار { ص. فا. ١. طاپان، طاپينان، عبادت ايدن. ٢. پرستش درجه‌سنده سون، دوشكون، مفتون.

پَرَستِشكارانه { ص. فا. عبادت ايدنه ويا پرستش درجه‌سنده سونه لايق وشايسته: براطاعت پرستشكارانه ايله. = ح. عبادتله ويا عبادت درجه‌سنده برمحبتله: كتابلرينه پرستشكارانه باقيور.

پَرَستِشكارلق { س. و:

پَرَستِشكارى { س. فا. عبادت ايتمه ويا پرستش درجه‌سنده محبت. مفتونيت، دوشكونلك.

پُرسِش { س. ف. [« پرسيدن » فعلندن] اصورش، صورمه. سؤال: پرسش خاطر ايتمك = خاطر صورمق.

پَرَسنك { س. [فا. « پارسنك »] دنكه ترازينك اكسيكنى اكمال ايچون بركوزينه قونيلان طشدر. [مدار كلام اولمق اوزره سوز آره‌سنده مناسبتلى مناسبتسز ايرادو تكرار اولنان « افندم، افندمه سويليه‌يم، اوزاتميه‌لم » كبى تعبير: لاقردينك پرسنكى. || ديلك پرسنكى = ورد زبان.

پَركار { س. فا. [تر. زبانزدى: پرگل] اولچمكه ودائره چيزمكه مخصوص آچيلير قپانير ايكى باجاقدن عبارت مهندس آلتى: پركار اورمق: پركارله اولچمك، چيزمك. || مج. باجاق: پركارى آچيق = باجاقلرى اوزون وآديملرى بيوك: پركارى آچمق = باجاقلرينى آچوب بيوك آديملر آته‌رق چابق يورومك.

پَركارلامق { فتـ. پركارله اولچمك ويا چيزمك. || مج. تاصارلامق، ترتيب وتخمين ايتمك.

پَرگال { ياخود پرگل. با: پركار.

پَرگاله { س. فا. پارچه، پاره: پرگاله پرگاله = پارچه پارچه. ز.

پَركاله‌باش { س. يووارلاق تخته كسمكه مخصوص دستره.

پَرگَل { وپركالك. با: پركار، پر. كارلامق.

پَركَنده { س. كوچك بريق نوعى (گمى).

پَركى { س. [يتا.] يرتيجى بر جنس كول باليغى. || دكيز پركيسى = بونك دكيزده ياشار بيوك جنسى.

پِرلاق { س. طوغان وسائر يرتيجى قوشلرى جلب ايدوب طوتمق ايچون قفسله طيشارى براقيلان قوش، موصطره. كوچوكنه چيغرتغان ودكنكه باغليسنه پتاليه ديرلر.

پِرلاەق { فل. (كوچك قوش) اوركوب اوچمق.

پِرلانته { س. ياخود:

پِرلانتى { س. [يتا. Brillante] چوق صفحه‌لى وپك پارلاق اعلا الماس، گوهر درخشان. = ص. پرلانتى طاشندن معمول يعنى پرلانتى طاشيله مزين: پرلانتى يوزوك، كوپه.

پِرلانغيچ { س. قامچيلاندقده اوته رك دونر فيرلداق، دليكلى طوپاچ.

پِرلانمق { فل. (قوش ياوريسى) اوچمغه چباﻻمق، امكله‌مك.

پِرماق { پرماقلق وسائره. با: پارمق وسائره.

پَرمَچه { س. [يتا.] بُ. اينجه‌رك خلاط، يدك خلاطى. ز.

پِرنار { س. [ر. Πρινάρι, Πρῖ-νος — زبانزدى: پرنال.] ميشه آغاجى انواعندن چالى: پرنار كومورى = بو چاليدن ياپيلان كومور كه اك مقبوليدر.

پِرنارلق { س. پرنار چاليلريله مستور ير، پرنار چاليلغى كه اك مقبول كچى مرعاسيدر.

پِرنال { وپرنالق. با: پرنار و پرنارلق.

پِرِنج { س. [فارسى ايله املاسى مشترك ايسه‌ده فارسيده (پ) و(ر) مفتوح اوقونور.] حبوباتدن معروف بياض حبه كه صولاق يرلرده حاصل اولوب اك زياده انسانك بسلنمسنه مدار اولان ذخائردندر. عر. ارز، اصل تركجه‌سى: دوگو و قبوقليسى چلتيكدر: پرنج دانه‌سى، پرنج چورباسى، پرنج اونى.

پِرِنج { س. باقير وقالايدن مركب صارى معدن كه اوانى و ادوات اعمالنده چوق قوللانيلير، تونج. = ص. بو معدندن معمول: پرنج منغال.

پِرِنججى { س. ١. پرنج صاتن تاجر. ٢. باقيرله قالايدن مركب مخلوط معدنى ايشليوب بوندن اوانىٔ مختلفه ياپان ودوكن صنعتكر.

پَرَنده { ص. فا. اوچيجى، اوچان، طائر، طيار. ز.

پَرَنده { ص. چرخ كبى دونه‌رك قيلنان طاقله: پرنده آتمق = بو صورتله طاقله قيلمق. || اونك يانده پرنده آته‌ماز = اوكا قارشى برشى ياپه‌ماز.

پَرَنده‌باز { س. فا. چرخ كبى دونه‌رك طاقله قيلان اويونجى.

پَرنيان { س. فا. برنوع قيمتلى ايپك قماش.

پَروَ { س. [يتا.] ايكپاره آرمودى المانسه اطلاق اولنور: پرو كوپه.

پَروا { س. ف. ١. قورقو، خوف: كيمسه‌دن پرواسى يوقدر. ٢. چكنمه، اجتناب، احتراز: پرواسز سويلرم. ٣. قيد، تكلف، تقيد، غائله: هيچ پرواسى يوقدر. [بى پروا = پرواسز، قيدسز، لاابالى.

پَرواز { س. ف. اوچمه، طيران، اوچش: هوالرده پرواز ايتمك. [بلند پرواز، بالاپرواز = يوكسكلرده اوچان. ومج. آتوب طوتان، پك يوكسكدن دم اوران.

پِرواز { س. ١. برشيئك اطرافنه ميخلانان تخته كه اكثريا يوللى واويمه‌لى اولور. ٢. آينه ولوحه كبى شيئلرك كنارى، چرچيوه‌يى تشكيل ايدن قورنيش. ٣. اثواب وسجاده وسائره كنارلرينه ديگر رنكده ويا ديگر قماشدن اوله‌رق چكيلن يول.

پَرواسز { ص. ١. كيمسه‌دن قورقميان واحتراز واجتناب ايتمين. جرى، جسور. ٢. قيدسز، لاابالى، بى پروا. = ح. قورقمقسزين وچكنمكسزين، قيدسز ومبالاتسز، لاابالييانه: پرواسز كيروب چيقيور.

پَرواسزلق { س. ١. قورقوسزلق، احترازسزلق. ٢. قيدسزلق، مبالاتسزلق.

پَروانه { س. ف. ١. كيجه كلبكى كه ايشيغك اطرافنه دونمكى سور، كپنك. ٢. چرخ ياپراغى: واپور چرخنك برپروانه‌سى قيريلق. ٣. ياپراقلى ويا يلكنلى چرخ: واپور، دكرمن پروانه‌سى.

پِروتستان { س. [فر. Protestant] پاپانك رياست روحانيه‌سنى وعزيزلرى وصنملرى ورهبانيتى طانيماز وبونلره قارشى پروتستو يعنى اقامهٔ حجت ايتمكله ظهور ايتمش برخرستيان مذهبنه تابع آدم: پروتستانلر سائر خرستيانلرك ايناندقلرى شيئلرك چوغنه ايناتمازلر لكن ايناندقلرى شيئلرده خيلى متعصبدرلر.

پِروتستانلق { س. مادهٔ آتيه‌ده تعريف اولنان خرستيان مذهبى كه آوروپانك شمال غربى جهتلرنده وآمريقاى شماليده منتشردر.

پِروتستو { س. [يتا. Protesto] ١. دقـ. برينك منافعى عليهنده ويريلن قرارى طانيمديغنى رسماً بيان ايتمسى، حقوقه بغير حق مداخله اولنديغنى ويا خلاف مقاوله برحركت وقوعنى ادعا ايلمسى، اقامهٔ حجت: پروتستو ايتمك. ٢. بويله بر قراره قارشى ويريلن رسمى بياننامه: پروتستوسنى ويردى. ابو ايكنجى معنا ايله پروتستونامه دخى دينير. [|| بوليچه‌يى پروتستو ايتمك = قبول ايتميوب رد ايلمك.

پَروَر { ص. فا. [« پروردن » فعلندن سمص. اولوب صتر. تشكيلنه كيرر] ١. بسليجى، بسلين، اعاشه ايدن. نفقه ويرن: فقرا پرور بر آدم. ٢. تربيه ايدن، يتيشديرن

تفیض وترقی ایتدیرن : بنده‌پرور: معارف‌پرور. ٣. حائز، متصف: مراحم‌پرور= مرحمتی حائز، مرحمتله متصف.

پَروَردِگار | سـ. کافهٔ مخلوقاتی بسلین ویتیشدیرن جناب حق حضرتلری.

پَروَرده | ص. [«پروردن» فعلندن سمف.] ١. بسلنمش، اعاشه وتغذیه اولنسان : نان و نعمتیله پرورده اولمش. ٢. تربیه اولمش، یتیشدیرلمش : او فلانك پرورده‌سیدر.

پَروَرِش | سـ. فا. ١. بسلیش، بسلمه، تغذیه، بسلنمه، غـذا : آرسلان آولادیغی حیوانلرك اتیله پرورش بولور. ٢. تربیه، یتیشدیرمه، ترقی و تفیض : والده‌سنك آغوش شفقتنده پرورش بولمشدر.

پَروَرِشیاب | ص. فا. [پرورش = تربیه. یافتن = بولمق] تربیه کورن، تربیه اولنان : پدرینك مکتب عرفاننده پرورشیاب اولمشدر.

پُروز | سـ. با : پوروز.

پروسیه | سخ. ج. آلمانیه ممالکنك اك شمال شرق قسمی‌که الیوم برقراللق تشکیل ایتدیکی حالده، آلمانیه ایمپراطورلغنك‌ده مرکزی اولوب، قرالی آلمانیا ایمپراطوری عنوانی‌دخی حائزدر.

پروسیه‌لی | سـ. ص. پروسیه اهالیسندن اولان، پروسیان.

پَروقه | سـ. [فر. Perruque] اکرتی صاچ‌که آوروپاده الیوم طاس قفا اولانلر ووقتیله هرکس قورایدی: پروقه‌قوللانمق.

پَروقه‌لی | ص. ١. باشنده اکرتی صاچ بولنان. اکرتی صاچ قوللانان. ٢. تپه‌لی (قوش).

پَروکار | سـ. [فر. Perruquier] اصل معناسی پروقه یعنی اکرتی صاچ یاپان وصاتان اولوب، هرایکی صنعتك برآدم طرفندن اجراسی مناسبتیله الیوم آلافرانغه بربره اطلاق اولنور، که ایشی تراش ایتمك وصاچ کسمکدن یعنی عادتا بربرلکدن عبارتدر. بناءً علیه بربر دیمك دها فصیحدر. || پروکار دکانی = آلافرانغه بربرخانه. بربردکانی.

پروکارلق | سـ. آلافرانغه بربرلك.

پرۆوه | ١ سـ. [ایتا. Prova] دنه‌مه. تجربه : اثوابی پرووه ایتمك = اکرتی دیکلمش اثوابی کییوب نصل کله‌جکنی دنه‌مك: تفنکی پرووه ایتمك = دنه‌مك ایچون بوشاتمق.

پرۆوه | ١ سـ. [ایتا. Prua] بح. کمینك باش طرفی : پرووه دیرکی، یلکنی.

پَروین | سـ. فا. اولکر دینلن یدی نجمك هیئت مجموعه‌سی، ثریا.

پره‌بولی | سـ. ١. بالدن چیقاریلان کوزل قوقولی سیاه برماده، بال مومی یاغی. ٢. آریلرك قوغانی صیوادقلری ماده، دوال.

پَره‌سه | یاخود پرسه. سـ. حذا ایپی، افقی اولچی وتسویه آلتی : پره‌سه‌یه آلمق = حذاسنی تعیین ایتمك، افقی تسویه ایتمك. || مج. ١. حال، درجه. صره، کرته : ایش بو پره‌سه‌یه کلدکدن صکره. ٢. ملاحظه، تخمین : پره‌سه‌یه آلمق = تخمین وملاحظه ایتمك.

پِرِنْس | (یاخود پرنس. سـ. [فر. Prince] خاندان حکمداری اعضاسندن اولانلره اوروپاده ویریلان عنواندر. نسواندن اولور ایسه (پرنسس) دنیلیر.

پَرهیز | سـ. فا. ١. خسته‌لقده یمکلرك آغرلرندن اجتنابله طبیبك تعیین ایتدیکی یمکلرله قناعت ایتمه : پرهیز ایتمك؛ پرهیزی بوزمق. ٢. خرستیانلرك ایام مخصوصه‌ده ات ویاغ کبی شیئلر یمکدن اجتنابلری: پرهیزه کیرمك؛ بیوك پرهیز = پاسقالیه‌دن اولکی قرق کونلك پرهیز. ٣. مج. محرماتدن اجتناب، تقوی : او آدمك پرهیزی یوقدر؛ دیلده پرهیز = راست کلنی سویلمیش، هرشیئی سویلمکدن توقی: پرهیزی بوزمق = آغزینه کلنی سویلمك.

پَرهیزجی | ص. چوق پرهیز ایدن یاخود دائما پرهیزی توصیه ایدن آدم.

پَرهیزکار | ص. فا. محرماتدن اتقا واجتناب ایدن، متقی، اهل تقوی.

پَرهیزکارلق | سـ. محرماتدن توقی واجتناب، تقوی.

پَری | سـ. فا. جنك یك کوزل فرض اولنان بر طائفه‌سی وعلی الخصوص اناثی؛ پری کبی = پك کوزل؛ پری پیکر = پری صورتلی: پری رخسار، پری رو = بڭاغی، یوزی کوزل: پری زاد = پری زاده، کوچك پری، کوزل طفل || پری علتی = پریجك دخی دینلن بر اعصاب علتی، بر نوع صرعه.

پِری | ص. پك اسکی، پژمرده و یرتیق : پری پرتی = اسکی پوسکی شیئلر.

پَریجِك | سـ. ١. کلید دیلی. ٢. پری علتی دخی دینلن بر نوع صرعه.

پَریشان | ص. فا. ١. طاغینق، طاغلمش، مجموع اولمیان، پراکنده : اوراق پریشان، زلف پریشان. ٢. منتظم ومرتب اولمیان، قاریشیق، قارمه قاریش: اوطه‌سی، کتابلری پریشان بر حالده ایدی. ٣. مکدر، مغموم، الم زده : پك پریشان.

پَریشان‌حال | ص. فا. حالی غیر منتظم وانسانك آجینه‌جق حالده اولان.

پَریشانلق | سـ. و :

پَریشانی | سـ. فا. ١. طاغینقلق، طاغنه. ٢. عدم انتظام، ترتیبسزلك، قاریشیقلق. ٣. مغمومیت، محزونیت، الم واضطراب.

پریمادونا | سـ. [ایتا.] اوپراده برنجی آقتریس.

پَژمُرده | ص. فا. ١. بوروشمش، بوروشوق : پژمرده کاغد. ٢. صولمش، آب وتاب ورونقی کیتمش : پژمرده چیچك. ٣. اسکی پوسکی، پیس ویپرتیق : قیافتی پك پژمرده.

پَس | حر. فا. ایمدی، بو حالده، بناءً علیه. [ترکجه شعرده‌ سنده چوق مستعمل اولوب، الیوم لسان ادبیدن مهجوردر.]

پَس | ص. [فا. «پست» دن غل.] ١. آلچق، آشاغی. ٢. یاواش، سسسز، یاواش سسله اولان. [صحیحی اولان پست قوللانلیدر.]

پَس | سـ. فا. کری، آرقه، ماوراء: پس پرده‌دن = پرده آرقه‌سندن: پیش و پسی صایمق = اوکنی آرقه‌سنی دوشونمك.

پَست | ص. فا. ١. آلچق، دون، آشاغی. ٢. یاواش، یاواش سسله سویلنیان. ن.

پِستان | سـ. فا. مه. ثدی. ن.

پِستَه | سـ. فا. دپشك. پتاق. ن.

پَستَنگرانی | مه. صاچمه، صاچه صاپان: پستنکرانی بر طاقم سوزلر.

پَستیل | سـ. یاخود:

پَستیل | سـ. یمش ازمه‌سنك یوفقه حالنده قورودلمشی : قایسی، اریك پستیلی. مج. پستیلنی چیقارمق = چوق دوکمك، شدیداً ضرب ایتمك.

پُسَر | سـ. ف. ١. اوغل، ارکك اولاد. ٢. اوغلان، غلام، ارکك چوجق. ن. ولـ.

پِسقوپوس | [یاخود پسقپوس. سـ. [ر. Επίσκοπος] بر ایالت اهالیٔ عیسویه‌سنك امور مذهبیه‌سنه ریاست ایدن باش پاپاس، مطران بولیـد؛ باش پسقپوس = پسقپوسك بیوکی.

پِسقوپوسخانه | سـ. پسقوپوس داٸره‌سی، قوناغی.

پِسقوپوسلق | سـ. ١. پسقوپوس پایه‌سی و صفت ومأموریت روحانیه‌سی. ٢. بر پسقوپوسك ادارهٔ روحانیه‌سی آلتنده بولنان مملکت.

پَسَك | سـ. دیش کیری، دیش پاسی.

پَسمانده | ص. فا. ١. کری قالمش، کریده بولنان. ٢. آرتمش، آرتق، بقیه.

پَسَند | سـ. ف. بکنمه، تقدیر، تحسین : بو ایشکزی هر کس پسند ایتدی. = ص. فا. [صتر. تشکیلنه کیرر] ١. بکنن، تقدیر وتحسین ایدن : خودپسند = کندینی بکنمش؛ مشکل پسند = زور بکنن، بر شی بکنمین. ٢. بکنیلن، بکندیك : عوام پسند = عوام طرفندن بکنیلن، عوامك بکندیکی.

پَسَندانه | ص. ح. فا. [صتر. لرده بولنور] عوام پسندانه = عوامك بکنه‌جکی یولده اولان: خود پسندانه = کندینی بکنمش کبی.

پَسَنده | ص. فا. و :

پَسَندیده | ص. فا. بکنلمش، مقبول.

پَسوس | سـ. طوپراق قندیل که ایچنده طوکٔ یاغیله بزدن فتیل یاقیلیر. || طوب پسوسی = کله قیزدیردقلری کفچه.

پِسی | سـ. [اصلی : پسیك] کدی، هره، کربه. || پسی پسی = [چوجق لساننده] کدی ویا کدی یاورسی. || پسی اوتی، ابه پسیکی = کدی اوتی. چاتیق اوتی، ناردین بری. || پسی بالیغی = دیل بالیغنه وقالقان یاورسنه بکزر یاصی واتی لذیذ بر جنس بالیق.

پَسین | ص. فا. صکره‌کی. کریده‌کی، مؤخر. لـ.

پَش | سـ. [فا. «پیش» دن غل.] بعض البسه‌نك یانلرینه

علاوه اولنان مثلث الشكل پار. چه‌لره دیرلر: انتاری پشی.

پَش { س. [فا. « پس » دن غا.] آرقه، آرت، عقب: پشنه دوشمك؛ پشنده طولاشمق، كزمك = آرقه‌سنده طولاشمق، تعقیب ایتمك.

پُشت { س. فا. آرقه، ظهر؛ پشت بر دیوار حیرت = حیرتله آرقه‌سنی دیواره طیامش، متحیر.

پَشتَختَه { س. [فا. پیشتخته دن غا. كه اوك تخته‌سی دیمكدر.] ایش یرنده اوكه قونیلوب اوستی ماصه كبی قوللانیلان چكمجه: صرافلرك اوكلرینه آلوب پاره صایدقلری آقچه تخته‌سی.

پَشتمال { س. [فا. « پشتمال » دن غا. كه آرقه سیله‌جك دیمكدر.] ١. بیوك خاولی، حمام خاولیسی، بیوك سیله‌جك. ٢. حمامده ویا ایش ایشلركن بله باغلانان فوطه. || پشتمال قوشانمق = اوسته چیقمق. || پشتماللق = اعتبارلی بر دكانك مشتریسنه مقابل بر مستأجرك دیكرندن آلدیغی اكرامیه.

پَشتمالجی { س. بیوك خاولی ویا فوطه یاپان ویا صاتان آدم.

پَشرَو { س. [اصلی: فا. پیشرو = اوكدن كیدن] ١. مو. بسته‌لردن اول وتقسیمدن صكره چالینان نغمه: پشرو چالمق: سورناده پشرو اولماز = ناقص آلتله اثر تكمل كوستریله‌مز. ٢. پهلوانلرك طوتشمدن اول كسوتلرینه اوره‌رق یایدقلری نمایش. || ع. بر قوغان ایچنده آتیلان متعدد مرمی، شرپنل نوعی.

پِشطو { یاخود پشطوو. س. [ایتا. pistola] طبانجه. || مج. پشطوی طقوز پاتلار = پك حدیدالمزاجدر.

پَشكَش { س. [اصلی: فا. پیش كش = اوكه چكیلان] هدیه. تحفه. آرمغان. || پشكش چكمك = اولمیه‌جق بر شیئی تكلیف ایتمك: كویا مكافات ویرمك.

پَشكیر { س. [اصلی: فا. پیش كیر = اوكه طوتیلان] ١. اصل یمك یركن وقتیله پچته یرینه دیزلرك اوزرینه آلنان مشترك اوزون بز. ٢. خاولی، پچته، مقرمه.

پَشم { س. فا. یوك، یاغی. ز.

پِشمان { پشمانلق. با: پشیمان وسائره.

پِشمَك { پشكین وسائره. با: پیشمك وسائره.

پِشمه { س. چیقریقجی دستكاهنك اوكنده اولان دمیرلی تریز.

پَشمینه { ص. فا. یوكدن معمول، یوك. — س. یوكدن خرقه، صوف. صوفیلره مخصوص قبا وسوسسز اثواب: پشمینه پوش = بویله اثواب كیین.

پَشَنك { س. [فا. « پیشاونك » دن غا.] ١. قافله وكاروانك اوكنه دوشن، اوكدن كیدن آدم. ٢. كاروانك باشنه دوشوب یول آچمغه آلیشیق حیوان.

پَشّه { س. فا. سیوری سینك. ز.

پَشه‌كار { س. [اصلی: فا. پیشه كار] اورته اویونلرنده قاوقلی ایله محاوره ایده‌رك اویونی آچان اویونجی؛ حقه‌باز پشه‌كاری = حقه‌بازله محاوره ایدن اویونجی.

پَشیز { س. فا. آقچه، پول. ز:

پَشیمان { ص. فا. ندامت كتیرمش، نادم، تر. ایلدم: پشیمان اولمق = ندامت كتیرمك.

پَشیمانلق { س. ندامت. ایلدملك: پشیمانلق فائده ایتمز: صوك پشیمانلق = تعمیری ناقابل بر ایش ایچون چكیلان فائده‌سز ندامت.

پَشین { ص. [اصلی: فا. پیشین] ١. ویره‌سیه ومؤجل اولمیان. معجل: پشین پاره ایله صاتمق. ٢. اوكدن واقع اولان: پشین جواب. ٣. ایشلدلجه‌ویریلان (اجرت وسائره): اجرتی پشیندر. ٤. ایشلمزدن وحق اولمازدن اول تأدیه اولنان: او كراسنك اوچ آیلغی پشین ویریله‌جكدر. — ظر. ح. ١. اوكدن، اولدن، ایش اولمازدن اول: بن سزه پشین سویلدم. ٢. ایشلدلجه: او اجرتی پشین آلیور. ٣. ایشلمزدن، اوكدن: اوك اوچ آیلق كراسنی پشین ایستیور. — [« پ » نك اوچ نقطه‌سی میدانده طورورركن، بو لغتی عربی ظنیله « پشینا » وجمعنده « پشینات » دیمك خطای فاحشدر.]

پَشینجی { ص. پشین پاره ایله وبقداً آلیش ویریش ایدن، ویره‌سیه آلیش ویریش ایتمین.

پِصریق { ص. طوتوق. مسكین، بجریكسز.

پِطاقه { س. [عر. بطاقه‌دن غا.] قیمت وفیاتی مبین اوله‌رق اشیا واقمشه‌یه ربط ایدیلان پوصله، یافته. [فر. Etiquette]

پَطریق { س. [یو. Πατριάρ- χης] روم وارمنی كلیسالرینك بیوك رئیس روحانیسی، كه روملرك: استانبولده، قدسده، اسكندریه وآنطاكیه‌ده اوله‌رق درت اولوب، الك بیوكلری استانبول پطریقیدر: ارمنیلرك ده: استانبولده، اچمیازینده وسیسده اوله‌رق اوچ اولوب الك بیوكلری (قتوكیقوس) دینلن اچمیازینك كیدر. ارمنی قتولیكلرینك باش پسقپوسلرینه وپروتستانلرینك رئیسنه‌ده پطریق نامی ویریلیور. — تواریخ عربیه‌ده بو عنوان روم رؤسای عسكریه‌سنه ویریلیور، كه لا. Patricius دن مأخوذدر.

پَطریقخانه { س. بر پطریقك اداره‌خانه‌سی ومقری: روم، ارمنی، ارمنی قتولیك پطریقخانه‌سی.

پَطریقلك { س. پطریق صفت ومسندی. با: پطریق.

پَك { ص. ١. سرت، قاتی، صلب، درشت: یر پك ایدی. ٢. قوی، محكم، متین، صاغلام: قارنی طوق صرتی پك = ایی كیینمش. ٣. مرحمتسز، آجیماز: پك یوركلی = سختدل، سنكدل. ٤. طیانیر، جفاكش: پك جانلی. ٥. دوتمز، معند، عنود: پك باشلی. — ح. ١. چوق، زیاده، غایت، صفتلرك باشنه كیروب مبالغه بیان ایدر: پك ایی، پك كوزل، پك یورلدم. ٢. سرعتله، خیزله، خیزلی اوله‌رق: پك یوریمك، پك قوشمق. ٣. یوكسك سسله، بلند آوازله، باغره‌رق: پك سویلمك. ٤. شدت وقوتله: پك اورمق. ٥. صاغلام صیق، متانتله: پك دیكمك. || الی پك = خسیس. || پك پك = چوق چوق، نهایةالنهایه: پك پك اولسه بش اون غروش ویره‌بیلیر.

پَكِتمَك { فتـ. ١. سرتلشدیرمك. قاتیلاشدیرمق. ٢. صیقیلامق، پرچین ایتمك. تحكیم وترصین ایتمك.

پَكجه { ص. ح. ١. زیاده‌جه، چوقچه. ٢. خیزلیجه، یوكسكجه سسله: پكجه سویلمك.

پَكسِماد { س. قاتی اكمك، سفرده طیانمق وخفیف اولمق ایچون مخصوصاً چوق پیشیریلن اكمك، غالته.

پَكِشدیرمَك { فتـ. ١. سرتلشدیرمك، قاتیلاشدیرمق. ٢. صاغلاملاتمق، تحكیم وتقویه ایتمك.

پَكِشمَك { فل. ١. سرتلشمك، قاتیلاشمق. ٢. صیقشمق، طیقانمق.

پَكلِك { س. ١. سرتلك، قاتیلق، صلابت. ٢. شدت، قوت. ٣. صاغلاملق، متانت. ٤. قبض [غا. قبضلق]. انقباض. ٥. خسیسلك، خست.

پَكمَز { س. قایناديلوب قویولاشمش ویا زیاده طات پیدا ایتمش شیره، كه طشره‌لرده شكر وبال یرینه طاتلی یمكلر اعمالنده قوللانیلیر.

پلاتَرینه { س. كفال بالیغنك یوجك برجنسی.

پلاتِنه { س. [اسپانیولجه‌دن] آق آلتین، كه یكی كشف اولنمش قیمتلی بر معدندر.

پلاچقه { س. [آرناودجه‌دن، اشیا دیمكدر.] چاپول، غنیمت، یغما.

پلاچقه‌جی { س. چاپولجی، یغماكر.

پلاس { یاخود پالاس. مه. پلاس پاندراس = پالدیر كولدیر.

پَلاس { س. فا. عبا وچول كبی قبا واسكی اشیا.

پَلاسپاره { س. فا. عبا وچول كبی اسكی وقبا شیء پارچه‌سی: بو دنیاده بر پلاسپاره ایله قناعت ایتمشیدی.

پلاقه { س. [ایتا.] دكز اورته‌سنده یاصی بیوك قیا. || پلاقه عیار = عیار تخته‌سی، دمیرجیلرك ساج یاپراقلرینی دوزلتمك ایچون قوللاندقلری مسطح چلیك.

پلاكی { س. [ر.] زیتین یاغیله وصوغانله پیشمش بالیق، كه صوئوغی یعنی طوكمش صالچه‌لیسی ده اولور: كفال پلاكیسی.

پلامار { ویلاموت. پلامود. با: پالامار وسائره.

پلان { س. [فر. Plan] ١. یاپیله‌جق بر بنا وسائره‌نك شكلی، رسمی. ٢. ترتیب، قورندی: محاربه پلانی. || مج. تدبیر.

پلانچته { س. [فر. Planchette] مساحه تخته‌سی.

پلانغه { س. با: پالانغه.

پلانقه { س. [ایتا.] مج. بیوك مقره.

پلانكته { س. [ایتا.] زنجیرله باغلانمش چفته كله.

پلانیه { س. یاصی واوزون ماراغوز رنده‌سی، دمیر رنده.

پِلاو { س. فا. [هندجه‌دن] پرنج ویاغله پیشن معروف یمك. پرنج یرینه بورغول وقسقس

كبی شيلرك پيشمشنه واتليسنه‌ده اطلاق اولنور : بورغول پلاوی، اتلی پلاو : عجم پلاوی = اتله پيشيريلنی .

پلاوره { س. [يتا] با : بالاورا .

پلاير { س. كوللرده باليق ياتمق ايچون آتيلان آغاج داللاری .

پلتك { ص. ديلی ايصيره‌رق سويلر كبی و « ر »ی « ل » و « س »ی « ث » كبی تلفظ ايده‌رك سويلين، بوصورتله لكنت لسانی اولان : اوآدم پلتكدر : ديلی پلتكدر. = ح. بودرلو تلفظ ولكنتله : پلتك سويليور.

پلتكلك { س. ديلی ايصيره‌رق سويلر كبی و « ر » و « س »ی « ل » و « ث » كبی تلفظ ايتمه، بوصورتله سويلينك لكنتی : ديلنده بر آز پلتكلكی واردر .

پلتكلمك { فل. و :

پلتكنمك { فل. پلتك سويلمك، پلتك كبی تلفظ ايتمك. ‖ مج. زياده تلاشدن ديل طولاشمق، طوغری سويليه‌مه‌مك.

پلته { س. [فا. « پالوده »دن محرف] صو وشكر ونشسته ايله ياپيلان معروف طوكديرمه طاتلی. ‖ صو پلته‌سی = طاتسز شیء. = ص. مج. پك كوشك، متانتسز.

پلسنك { س. بلاد حاره‌ده بيتشن سياه بر بيوك آغاج كه كراسته‌سی ویاغی قوللانيلير، بلسان : پلسنك ياغی.

پلنك { س. فا. قپلان.

پليچ { س. طاوق وسائر طيورك ياوريسی : پليچ جيقارمق = قلوچقه ياتمق. — پك تازه ولطيف شيدن دخی كنايه اولور : پليچ كبی.

پليد { ص. فا. پيس. مردار، ملوث، ناپاك.

پلين { س. صوبی دافع حما ومقوی عد اولنان آجی وكوزل رايحه‌لی بر نبات كه عربيده يونانيدن استعارةً افسنطين دينلير : آق، قره پلين : صوغانجان. كريد پلينی = بو نباتك انواعی.

پناه { س. فا. ١. صيغنمه. التجا. تكيه. ٢. صيغينه‌جق ير. ملجأ، تكيه كاه : اللهدن بشقه ملجأ وپناهم يوقدر. = ص. فا. اصتر. تشكيلنه كيررا برشيئك ملجأ ومتكاسی، ركنی، عمادی. حاميسی : رسالتپناه = رسول اكرم عليه الصلوة والسلام افندمز : خلافتپناه = خليفهٔ اعظم حضرتلری : نظارتپناه = ناظر ؛ عدالتپناه = عادل .

پناهگاه { ياخود پناهگه. س. فا. صيغينه‌جق يرٖ. ملجأ. متكا.

پناهی { ص. فا. اصتر. ده بولنور] برشيئك ركن وعماد وحاميسی اولان ذاته منسوب ومتعلق : زمان سعادت نشان جناب رسالت پناهيده : جانب عالیٔ نظارتپناهيلرينه.

پناير { س. [ا : پانايرٖ . — پينيری بوصورتده يازمق عبثدر.

پنبوق { ياخود پامبوق ویا پاموق. س. [فا. « پنبه »دن] بز وباصمه وسائر انواع منسوجات وايپليك وفتيل وسائره اعمالنه وشلته وياصديق كبی شيئلر طولديرمغه يارار نباتی يومشاق وخفيف بر ماده، قطن، پنبه : پنبوق بزی، ايپليكی. ‖ پنبوق آغاجی، اونی = پنبوغی ويرن نبات. ‖ پنبوق آتمق = حلاجلامق. ‖ پنبوغنی آتمق = ديديكلمك، صاورمق. ‖ پنبوق ايپليكيله باغلامق = موقت برجاره بولمق. ‖ پنبوق بالی = بياض بال. ‖ پنبوق باليغی = اتی پنير بر جنس جامكوز. = ص. پنبوقدن معمول : پنبوق بز ؛ پنبوق ايپليك.

پنبوقجی { س. پنبوق صاتان تاجر. پنبوق تاجری.

پنبوقلی { ص. بوزيله آستاری آره‌سنده پنبوق طولديرلمش (اثواب وسائره) : پنبوقلی خرقه. = س. بو صورتله پنبوق طولديرلمش چوجق بزی : چوجغك آياقلرينی پنبوقلی‌يه صارمق.

پنبه { س. فا. پنبوق. ن. ولس.

پنبه { ص. [آنف البيان لفظ فارسيدن] اكل رنكنده، آچيق آل : پنبه يناق. ‖ توز پنبه‌سی = دها آچيغی.

پنبه‌زار { س. آلتی پنبوقله بورومجك واوستی صرف بورومجك بر نوع اينجه كوملكلك بز.

پنبه‌مسی { ص. آچيق آل رنكنه چالار.

پنتافيل { س. [ر. Πεντάφυλλον] بش ياپراقلی بر جنس چيچك. بش پارمق.

پنتی { ص. خسيسلكدن پژمرده حال كيرن .

پنتيلك { س. خسيسلكدن پژمرده طوران آدمك حالی. زياده خست .

پنتيله‌مك { فل . خسيسلكدن پژمرده ومسكين اولمق .

پنج { عد. فا. بش. خمسه. ن.

پنجاه { عد. فا. اللی. خمسين. ن.

پنجره { س. اوطه وصفه وسائره‌نك ضيا وهوا آلمسيچون ديواره آچلمش اكثريا مستطيل الشكل دليك كه چرچيوه وجام وپارمقلق وقفس ياپانجورله محفوظدر. روزن. طاقه : پنجره‌يی آچمق، قپامق : پنجره‌دن باقمق.

پنجشنبه { س. فا. [تر. زبانزدی : پرشنبه] هفته‌نك بشنجی كونی، جمعه‌دن اول كی كون. يوم الخميس : پنجشنبه كونی ؛ پنجشنبه‌دن پنجشنبه‌يه .

پنجك { س. اسرانك حال وشانی وصاحبلرينك مالكيت حقنی مبين تمسك كه عتقنامه ايله ابطال اولنور .

پنجكلی { ص. پنجك دينان رقيت تمسكيله صاتلمش (كوله، خلايق) : پنجكلی كوله = بندهٔ حلقه بكوش .

پنجم { وپنجمين. ص. فا. بشنجی خامس. ن.

پنجه { س. فا. [پنجه غلطدر] ١. ال آياسيله بش پارمغی هيئت مجموعه‌سی : پنجه آتمق. ٢. حيوانات مفترسه‌نك اوك آياقلرينك پارمقلريله طيرناقلری، مخالب، چنكال : آرسلانك پنجه‌سندن قورتلمق مشكلدر. ٣. مج. قوت، سطوت، صولت، تسلط : شيرلر پنجهٔ قهرمدن اولوركن لرزان. ٤. پنجه ايله اورلمش كبی بيوك لكه، باقته : يناقلری پنجه پنجه اولمش. ٥. اسكی شرق حكمدارلرينك امضا برينه اللرينی قرمزی بويايه بولايوب كاغد اوزرينه باصمه‌لرندن حاصل اولان شكل، طغرا. ‖ آرسلان، آيی، قورت پنجه‌سی = نبات انواعی. ‖ ال پنجه طورمق = ديوان طورمق. ‖ پنجه آتمق، پنجه‌يه كچيرمك = قاپمق، غصب ايتمك. ‖ پنجهٔ آل عبا = اهل بيت جناب نبوی‌يی تركيب ايدن بش ذات محترمه اشارت اولمق اوزره تصوير اولنان آچيق پنجه شكلی. ‖ چاقير پنجه = غاصب، زوربا، اللدن بر شیء قورتله‌ماز، قوتلی مرتكب.

پنجه‌لشمك { فش. پنجه پنجه‌يه اكلوب طوتيشمق، مبارزه ايتمك .

پنجه‌لمك { فت. ١. ال اوزادوب آلمق. ياقه‌لامق، غصب ايتمك، قاپمق. ٢. صح چكمك.

پنجه‌لی { ص. ١. قوتلی، زورلی. ٢. غاصب، مسلط.

پند { س. فا. اوكوت، نصح، نصيحت : پند ايتمك : پند ويرمك : پند پدرانه‌سنی ديكلمك.

پندار { س. فا. صانمه، ظن. ن.

پندنامه { س. فا. نصائحی حاوی كتاب ورساله وياخود ورقه : پندنامهٔ عطار .

پيكان { س. قان فنجانی، حجامت هاونی .

پنهان { ص. فا. [« پ » نك ضميله غلطدر] كيزلی، خفی، مخفی.

پنيال { س. [يتا.] شيش، مج، آرناؤد شيشی .

پنير { س. فا. پينير. ن.

پو { حد. توكورمكی تصوير ايدر تحقير اداتيدر، تؤ! تؤف!

پوپله { س. بعض اوردكلرك اينجه توكی كه شلته وياصديق طولديرمقده قوللانيلير. = ص. بو توك ايله طولديرلمش ويا هر نه صورتله اولورسه قبا ويومشاق (يتاق وسائره) : پوپله (پوفله) يتاق.

پوپه { س. [يتا. Poppa] ١. بحر. كمينك آرقه‌سی، قيچی. ٢. كمی‌يه آرقه‌دن كلن روز كار. ‖ پوپه سرنی = قيچ طرفنده‌كی سرنلرك بری. = ص. آرقه‌دن كلن، موافق (يل) : پوپه روزكار. = ح. موافق روزكارله، روزكاری آرقه‌دن آله‌رق : كمی پوپه كيديور .

پوت { س. ١. قيرمه، بروشوق. ٢. ديكيشده ايكی طرفدن بری زياده كريلوب ديكری كوشك براغلمغله حاصل اولان شيش : پوت ياپمق . ‖ پوت قيرمق = سوزی نابمحل سويلمك، مناسبتسز سوز سويلمك، ايستميه‌رك حاضروندن برينه طوقنه‌جق برسوز سويلمك. ‖ ايش پوت كلمك = ترس كيتمك. = ص. قيرمه‌لی، پوتلی .

پوت { س. ١. نهر معبرلرنده قوللانيلان كوچك صال.

۲. صیغیر طامنك تخته دوشمه‌سی.

پوت (سـ. اوچ درت تل ایپکدن بوکلمش ایپلیك.

پوت (سـ. [اصلی : فا. بت ابا : بت.

پوتالونبه (سـ. [اوغا : بتالامبه] هند چینیده یتیشن بر آغاجك ضمغی اولان بر نوع صاری بویا، کوتالونغه. | پوتالونبه یاپراغی = طبده مستعمل یاپراق.

پوتراق (ص. زیاده پوتلی، قیرمه‌لی. — بلا : پتراق.

پوتره (سـ. [اسلاوجه‌دن] ۱. روم ایلنده طاغدن طاغه تفنکله ویریلان اشارت وخبر. طاغ خبری. ۲. تقریر عام.

پوتلامق (فل. [اصلی : پوتلامق، زیرا اسکی ترجه‌ده بوته وبوداغ یاوری دیمکدر.] (دیشی دوه) طوغورمق، یاوریلامق.

پوتور (ص. بوروشمش. قیرمه‌لی وپوتلی. — سـ. ۱. قیرمه‌لی وبوروشق شیء : طامانك پوتوری. ۲. قیچنده قیرمه‌لری چوق بچاقلری صیق کسوه : پوتور کیمك.

پوتورلی (ص. پوتور کیین.

پوتوق (ص. پوتلی، قیرمه‌لی وکلیش.

پوتوقلانمق (فط. بوروشمق، پوت اولمق.

پوته (سـ. فا. ۱. قال ایچون یعنی معدن دوکمك ایچون طوپراقدن معمول ظرف. ۲. نشان طبله‌سی یرینه دیکیلن دیکی و سائره. نشان پوته‌سی.

پوج (سـ. ۱. قوییروق صوقومی : پوج کمیکی. ۲. ایشه یارامز. بوش شیء. | ایش پوج اولمق = خیری کورلمه‌مك. بوش چیقمق.

پوجا (سـ. بحـ. کمینك صاغ یانی. سنجاق طرفی. | اورسه پوجا = صاغه صوله. براوته‌یه بر بری‌یه. صالانه‌رق : اورسه پوجا کیتمك.

پوجالامق (فل. بحـ. کمی‌یی صا. غه دوندیروب روزکاری قیچه یاقین آلمق. مجـ. سرخوش کبی سندلمك، اورسه پوجا کیتمك.

پوجك (سـ. قره‌مان قویوننك ایری قویروغندن صارقان یارمق کبی انجه‌سی.

پود (سـ. ف. منسوجاتك اکنه آتیلان ایپلیك، آرغاج. آرش دینك اولان تار مقابلی : تار وپود.

پودوق (سـ. یکی طوغمش دوه یاوریسی.

پور (ص. و :

پورت (ص. غیرمستوی، پورتوك. طاشلق (یر).

پورتقال (سـ. [منشأ اصلیسی اولان پورتکیز اسمیله مسمادر] معروف میوه. نارنج : چین پورتقالی = مندارینا : قان پورتقالی = ایچی قیرمزی اولان. | پورتقال آغاجی = بو میوه‌یی ویرن آغاج.

پورتقالاته (سـ. پورتقال شربتی.

پورتقالی (سـ. پورتقال رنکنده. [ترنجی دینك دها طوغریدر.]

پورتکیز (سخـ. م. پورتغال و پورتوغالیا دخی دینلن مملکت که اسپانیانك غربنده وبحر محیط آطلاسی ساحلنده‌در.

پورتکیزجه (حـ. پورتکیزلیلرك صولنده ویا پورتکیز لساننده : پورتکیزجه سویلمك. — سـ. پورتکیز لسانی : پورتکیزجه‌یی اوکرندی.

پورتکیزلی (سـ. پورتکیز مملکتندن اولان.

پورتوك (ص. غیر مستوی و طاشلق (یر). — سـ. بر شیئك اوزرنده حاصل اولان قبارجقلر : دینك پورتوکی.

پورچوك (ص. قیوریق. قیورولمش : پورچوك صاچ. — سـ. صاچ قیوریغی، لوله، طوده، جعد. | ایچی پورچوکی = چکیدنك بك کوچك ویوقاری قیورلمش قویروغی.

پورسلان (سـ. [فر. Porce-laine] ۱. چینی، فغفوری. ۲. تلغراف تلی دیرکه اختلاط ایتدیرمه‌مك ایچون دیرکه میخلانان فنجان شکلنده چینی.

پورصوق (سـ. تیلکی جسامتنده وحشی بر حیوان که تنها یرلرده طوپراغك ایچنه قازدیغی دلیکلرده یاشار وبعضاً مزارلری قازیشدیرر. زورب، اشغار.

پورصوق (ص. بوروشق. صارقیق، سولپوك. کوشك : پورصوق یمش. | پورصوق آردیچ = یابانی یابدقلری بر آغاج.

پورصومق (فل. کوشیوب صارقمق وبوروشمق.

پوروز (سـ. ۱. بیرتیلان و قیریلان شیئك بیرتلدیغی ویا قیریلدیغی یرده قالان تفتیکلنمه، غیر مستوی کنار : پوروزینی قالدیرمق. دوزلتمك. ۲. یازی یازار ویا بر شیء بویارکن اطرافه صیچرایان طامله‌لر. ۳. قدحده قالان شراب وسائره بقیه‌سی. ٤. مجـ. انکل. مانع. مشکلات، عوایق. ٥. نقصان، قصور.

پوروزسز (ص. ۱. قیریق و بیرتیق اثری اولمیان، دوز، مستوی : پوروزسز کسلمش. ۲. مجـ. نقصانسز. قصورسز، سالم.

پوروزلنمك (فل. ۱. پوروز پیدا ایتمك، تفتیکلنمك. ۲. مجـ. مشکلات پیدا ایتمك، مشکللنمك.

پوروزلی (ص. ۱. پوروز و تفتیکی اولان. دوز ومستوی اولمیان : پوروزلی تخته. قماش. ۲. مرکب ویا بویا‌سی اطرافه صیچرایوب لکه‌لنمش : پوروزلی یازی. ۳. مجـ. نقایص ومشکلاتی اولان، دوز و سهل اولمیان : پوروزلی ایش.

پوزش (سـ. فا. معذرت. عذر، اعتذار : پوزش پذیر = معذرتی قبول ایدن.

پوزینه (سـ. فا. میمون. شبك. ز.

پوس (یاخود پوص. سـ. ۱. هواده یره طوقنه‌جق صورتده آلچاقدن پیدا اولان دومان، سیسك خفیفی : هواده پوس واردر : پوس یاغمق. ۲. میوه‌لرك اوزرنده حاصل اولان ضمغ. ۳. آغاجلرك کوتوك و داللرنده حاصل اولان یوصون وقبوق. ٤. یاپراقلرك اوزرینه قونان اوروجك آغی و قورت و بوجك یووه‌سی. ٥. ممه بك امزیکی اوزرنده حاصل اولان قبوق.

پوس (سـ. ق. اوپمه. تقبیل. پوس : پوس ایتمك = اوپمك.

پوسات (سـ. ۱. اسلحه. زره وسلاح وسائر حرب آلاتی. ۲. آت طاقمی. راخت. ۳. آلات و ادوات طاقمی. | پوسات چالقامق = باشیبوزوق طائفه‌سی قویسز کزمك.

پوساتجی (سـ. اورته اویوننده شقشق وتخته قلیچ کبی آلاتله مسخره‌لق ایدن صورتلری.

پوساتلی (ص. زره کیمش زرهلی. جبه‌جی.

پوساریق (یاخود پوصاریق. سـ. چولده اوزاقدن صو کبی کورینن دومان. سراب. ایلغیم صالغیم.

پوست (سـ. ادری دینك اولان [فا. « پوست » دن] ۱. دری، جلد : آرسلان پوستی، کیك پوستی. ۲. اوزرینه اوتورمق ایچون توکیله برابر قورودلمش ویا دباغت اولنمش دری. ۳. مقام، منصب، مسند : پوسته چکمك. ٤. شیخلك مقامی، مشیخت : مرکز افندی پوستی. ٥. عادی کورك، قویون و سائره دریسندن قوجوق. | پوستنی چیقارمق، پوستنه صمان طولدیرمق = اولدیرمك. پوستی سرمك = برده چوق اوتورمق. — ص. [ازبانزدی : پوس] ۱. قیللی دریدن معمول : پوست قالپاق. ۲. پوستکی کبی قبا : پوست بییق.

پوستال (سـ. قونجسز کنیش مست. مجـ. سورتوك قاری.

پوستکی (سـ. قیللری اوستنده بولنان حیوان دریسی. | پوستکی آتمق = بوها چغرمق. | پوستکی‌ی سرمك = چوق اوتورمق. | پوستکی صایدیرمق = برینی دلی یرینه قویوب عبثله اشغال ایتمك. | پوستکیسنی صودن چیقارمق = تحییز ایتمك. | پوستکیسنی چیقارمق = شدتله دوکمك. — ص. کوشك، سولپوك : بوات دکل پوستکی.

پوستنشین (ص. بر مشیخت مقامنده قائم. بر درکاهك مقام مشیختی احراز ایتمش : فلان تکیه‌نك پوست نشینی.

پوسته (سـ. [ایتا. Posta] تاتار یاخود واپور و دمیریول قطاریله معین کونلرده ایصال اولنان اوراق ومکاتیب وسائره : ادرنه پوسته‌سی بوکون کلدی : آوروپا پوسته‌سی دها کلمدی. مجـ. مخابره. مواردة. مناسبت. کیدوب کله : پوسته‌یی کسمك = قطع مناسبت ایتمك. کیدوب کلمکدن واز کچمك. | پوسته پولی = پوسته‌یه ویریلن مکتوب وسائره‌یه یاپیشدیریلان وویرلدن اجرتی آلنان پول.

|| پوسته چانطه‌سی = پوسته ایله نقل اولنان اوراق چانطه‌سی. || پوسته واپوری = مقنن صورتده ایشلیوب پوسته‌یی نقل ایدن واپور. || پوسته وتلغراف نظارتی = بو ایکی واسطهٔ مخابره‌یه نظارت ایدن دائره. || شهر پوسته‌سی = شهرك ایچنده ایشلین پوسته. || ع. سلامه ویا قره‌غوله چیقان اوفق بولوك عسکر.

پوسته‌جی { س. پوسته‌یی نقل ویا ایچندن چیقان اوراق توزیع ایدن.

پوسته‌خانه { س. پوسته مکتوبلرینك ویرلدیکی و کلنلرینك تقسیم وتوزیع اولندیغی محل، پوسته اداره‌خانه‌سی.

پوستین { س. فا. کورك، فروه. ز.

پوسکورمك { فت. ١. آغزله پوفلیه‌رك بر شیئك اوزرینه صو یاغدیرمق: صو پوسکورمك. ٢. شدتله هوایه صیچرادوب طاغیتمق: وزوو طاغی کوللر آتشلر پوسکوریوردی. = فل. ١. کری دفع اولمه: دشمن پوسکوردی. ٢. صو بوفلر کبی شدتله کولمك. ٣. (چای) فیشقیرمق، کوپورمك. || آتش پوسکورمك = بر حدت اولمق.

پوسکورمه { ص. ١. صو یك قطراتی کبی طاغنیق: پوسکورمه بك: پوسکورمه داللی قماش. ٢. بول بیغلمش، قیرمه‌لی و دوشوك: پوسکورمه شلوار = قیرمه‌لی پاچه‌لری آیاغك اوزرینه دوشن. ٣. هواده پاتلایوب طاغیلان: پوسکورمه فشنك. = س. پوسکوریلن شیء. فوران: بنار طاغ پوسکورمه‌سی.

پوسکول { س. ایپلیك یا ایپك یاخود صیرمه وتلدن یوقاریسی طوب وآشاغیسی طاغنیق آصق، شنکوله: فس پوسکولی؛ صچاق پوسکولی. || مج. مشکلات، موانع.

پوسکوللندیرمك { فت. ١. پوسکول طاقمق. ٢. مج. مشکللندیرمك، شعبه‌لندیروب کوجلشدیرمك.

پوسکوللی { ص. ١. پوسکولی اولان، پوسکول ایله مزین. ٢. مج. موانع و مشکلاتی چوق، داللی بوداقلی. || پوسکوللی بلا = بلای مبرم.

پوسکی { ص. معناسنی تأکید ایچون اسکی صفتنه اتباعاً قوللانیلیر: اسکی پوسکی = کونه.

پوسور { مه. پسلکه دلالت ایدر کلمه‌لر صره‌سنده اتباعاً قوللانیلیر.

پوسه { س. [فا. «بوسه»دن غل.] اوپش، اوپمه، تقبیل: پوسه آلمق = اوپمك؛ پوسه ویرمك = اوپدیرمك.

پوش { ص. فا. [صتر. تشکیلنه کیرر] ١. کیین، لابس، کیینمش: خرقه‌پوش = خرقه کیین: سیه‌پوش = قره‌لر کیینمش. ٢. کییلن. ملبوس: سرپوش = باشه کییان شیء؛ پاپوش = آیاغه کییان شیء. ٣. اورتن، ستر ایدن: عیب‌پوش = عیب اورتن.

پوشش { س. فا. اورتی، اورتجك شیء.

پوشو { یاخود پوشی. س. وقتیله عسکرلرك کیدکاری خفیف صاریق.

پوشیده { س. فا. اورتی، پرده: کعبهٔ شریفه‌نك پوشیده‌سی.

پوص { پوصات، پوصاریق. با: پوس وسائره.

پوصله { س. ١. خاطرده قالمسی ویا برینه اخطاری مرام اولنان برشیء یازلمش کوچك کاغد، کوچك تذکره، ورقپاره: پوصله یازمق، کوندرمك، براقمق، لف ایتمك؛ بر پوصله‌یه قید ایتمك = اونودلمامق ایچون بر کاغد پارچه‌سنه قید ایتمك. ٢. بر حساب وآلیش ویریش خلاصه‌سنی حاوی کاغد: پوصله‌سنی کوندرك پاره‌سنی ویره‌یم.

پوصله‌لق { ص. پوصله وکوچك تذکره یازمغه مخصوص: پوصله‌لق کاغد.

پوصمق { فل. ١. چوکمك، سینمك. ٢. پوس چوکمك، اورته‌لغی خفیف سیس قاپلامق. ٣. پوصویه یاتمق، کمین قورمق.

پوصو { یاخود پوصی. س. دشمنه بغتةً اورمق اوزره صاقلانیلوب بکلنیلان کیزلی یر، کمین، کمینکاه: پوصو طوتمق، پوصویه یاتمق.

پوصوال { یاخود پوزوال. س. یمنیجیلرك اولچیسی.

پوصولان { س. [یتا.] ایتالیاده چیقار برجنس چنتو.

پوصوله { س. [زبانزدی: پوصله یتا. Bussola] کرهٔ ارضك قطب مقناطیسینك جذبیله دائما شماله طوغری دونن بر ابره واسطه‌سیله جهاتی تعیینه ودکیزلرده کمیلرك یولنی کوسترمکه یارایان آلت. || مج. پوصوله‌یی شاشیرمق = نه یاپه‌جغنی بیله‌میوب حیرتده قالمق.

پوصه { س. ١. صوبی ویا یاغی آلنان شیئلرك قالان مواد صلبه‌سی: اوزوم. زیتون پوصه‌سی. ٢. مایعاتك دیبنه چوکن تورتی، چوکه‌لك: شراب. زیتون یاغی پوصه‌سی.

پوصه‌لانمق { فل. طوروب تورتی حاصل ایتمك. طورلمق ترسب ایتمك.

پوصی { س. با: پوصو.

پوغاچه { س. با: بوغاچه.

پوغامه { س. طوپی یوقاری قالدیرمغه مخصوص آلت.

پوغور { پوغورسیق. با: بوغور وسائره.

پوف { مه. بردن اسن ویا بردن چیقان هوایی تصویر و تقلید ایدر: پوف پوف اسیوردی. || پوف بورکی = طاوه‌ده قیزارمش ایچی بوش و شیش قوری بورك.

پوف { مه. دوشن یومشاق بر شیئك ویا پاتلایان بر شیئك چیقاردیغی صدایی تصویر وتقلید ایدر: پوف دیه یره دوشدی؛ پوف ایدوب پاتلادی.

پوف { مه. خفیف صورتده اسن روزکاری ویا اینجه اوفکی تصویر وتقلید ایدر: پوف پوف روزکار اسیوردی: پوف دیه‌رك مومی سوندردی.

پوف { مه. نفرت واستکراهه دلالت ایدر: پوف! نه کوتی قوقو.

پوفتری { س. آوجی اصطلاحی.

پوفکرمك { فت. پوفلك. سسله صو اوفلمك. اوفلیه‌رك پوسکورمك.

پوفلامق { فل. قوف ویا یومشاق بر شیئك چیقاردیغی سسله دوشمك ویا پاتلامق.

پوفلمك { یاخود پوفله‌مك. فت. نفسله اوفلیه‌رك سوکندیرمك ویا سوغوتمق: موبی، نکی پوفلمك.

پول { س. [عر. «فلس» ك ماخذی اولان یو. «اوبولوس» دن اولمسی بعیددر] ١. معدندن یووارلاق پارلاق لوحه‌جق که صیرمه وتل ایله قاریشیق اولارق اثواب وسائره ایشلکه یارار. ٢. اك کوچك سکه: جیبنده پاره‌سی پولی یوقدر؛ پاره ایله پول ایله دکلدر. ٣. دقه چکیلن و اوکا مشابه یاصی ودائروی معدنی لوحه. ٤. ویده و جیوانه صیقیشدیره‌جق صومون: پرچین پولی. ٥. طاوله‌نك کیك یو یونوز و آ. بنوس کبی شیئدن طاشی: طاوله پولی. ٦. بالیغك مستور اولدیغی سرنجه و دائروی لوحه‌جکلر، حرشف: بالیق پولی. ٧. رسم مقامنده پوسته‌یه ویریلن اوراقه. غزته‌لره. اعلانلره، سنداته و مثلا بیره‌دن چکن شیئلره یاخود ایی صو ایله طولدیریلان فو. جیلره والحاصل بر رسمه تابع مواده یاپشدیریلان مطبوع کوچك کاغد پارچه‌سی: پوسته پولی غزته پولی. سند، عرضحال پولی. ٨. وقتیله مکتوب ظرفنی یاپشدیرمغه مخصوص ضمغلی کاغد خمورندن یووارلاق شیء. ٩. یووارلاق بکك، لکه: قماشك زمینی لاجورد اولوب بیاض پوللری واردر. || پول پول = بکك بکك.

پول { ص. اوفلیه‌رك شیشیریلن عادی شیشه‌یه وصف اولور: پول شیشه.

پولاد { س. فا. چلیك.

پولادخانه { س. چلیك فابریقه‌سی، چلیك یاپیلان یر.

پولجی { س. ١. پوسته وسندات وسائره پولی صاتان آدم. ٢. پوسته خانه‌ده مکتوبلره پول یاپشدیران ویا پوللرك صرفنه نظارت ایدن مأمور.

پولاق { یاخود پولاوق. س. [هندجه «پلوغ» دن مأخوذ اولوب آز تغیرله اکثر السنه بیننده مشترکدر.] برقاچ جفت اوکوز ویا مانده ایله سوریلور آغر ومتعدد دمیر صابان.

پوللی { ص. ١. کوچك معدن پوللریله تزیین اولنمش: تللی پوللی. ٢. حرشف دینلن کوچك صفحه‌جکلرله مستور: پوللی بالیق. ٣. بکلکلی: بیاض پوللی ماوی باصمه.

پولوسکون { س. چوبان سوزکی دینلن نبات.

پولیتیقه { س. [یو. Πολιτική] امور سیاسیه. مثا.

سبات سیاسیه، سیاسیات. [اصل یونانیده: علم مدنی وادارۀ مملکت دیمکدر.] || عو. مدارا، یوزه کولمه، تملق: چوق پولیتیقه بیلیر آدمدر. || پولیتیقه مأموری = بعض ولایانده قونسلوسلرله اولان مناسبات ومخابراته مأمور آدم.

پولیتیقه‌جی (ص. تصبص‌ایتمکی ویوزه کولمکی‌ایی بیلیر (آدم).

پولیتیقی (ص. أ: پولیتیقیه‌سیاسی وسیاسیه یرینه قوللانیلیر غل. تعبیردر.

پولیچه (س. [ایتا.] بریرده برصرافه وتاجره ویریلن آقچه‌نك دیکر بریرده اونك اورتاغی ویا مخابری طرفندن تأدیه‌اولنمسیچون ویریلن سند، چك: پولیچه چکمك = بویله برسندله آقچه کوندرمك: پولیچه‌یی قبول ایتمك = کندی نامنه کلن پولیچه‌نك ناطق اولدیغی آقچه‌نك تأدیه‌سنی درعهده ایتمك؛ پولیچه‌یی رد ایتمك: قبول ایتمه‌مك.

پولیچه‌جی (س. ایکی مملکت آره‌سنده پولیچه آلوب ویرن واهالی‌یه فاحش فائضله آقچه اقراض ایدن غدار مرابحه‌جی.

پولیس (س. [یو. دن مأخوذ فر. Police دن] شهرلرك ایچنده ضبط وربط وجرم وجنایات ایشلرینه‌باقن مأمورین وافراد هیئتی، ضابطه: پولیس نظارتی: پولیس قومیسری: پولیس نفری.

پوماطه (س. [فر. Pomade] یاره‌لره وصاچه سوریلن یاغلی مرهم ومعجون: پوماطه سورمك.

پوماق (س. روم ایلنده بلغار لسانیله متکلم اولان بر جماعت مسلمه.

پومبول (ص. سمیز وطومبالاق (چوجق).

پونتال (س. [ایتا.] واپورده اینجه دمیر ستون.

پونچ (س. [انکل. Punch] روم ویا قونیاق ایله لیمون و صیجاق صودن مرکب مسکر وایصیدیجی مشروب.

پونچجی (س. مادۀ آنفه‌ده بیان اولنان مشروبی یاپوب صاتان آدم: پونچجی دکانی = پونچ یاپیلوب صاتیلان وایچیلن محل مخصوص.

پونزه (س. [ایتا.] مرمراوتمغه، دمیر وتخته تمیزلمکه مخصوص سونکر طاشی.

پونطو (س. [ایتا. Punto] = نقطه] طباعت حروفنك حجمنی یعنی یوقاریدن آشاغی‌یه سطرلك کنشلکنی تشکیل ایدن بویی اولچمکه مخصوص مقیاس. نقطه: سکز پونطولق، اون پونطولق حروفات.

پوه‌پوه (جد. تقدیر وتحسین وآلقیش اداتیدر: پوه‌پوه نه‌قدر یکیت = س. آلقیش. قولتوق: بن اویله پوه پوهه کلم.

پوهو (س. پا: وهو.

پویان (ویوبا. ص. فا. قوشان، سرعتله یوروین. مج. طالمش: وادیٔ شقاوتده پویان.

پویرا (س. تکراکك اورته‌سنده پاره‌مقلرك صوقلدیغی اطرا. فی دلیکلی آغرشاق.

پویراز (س. [یو. Βορέας (وورباس) دن] شمال روزکاری. || آغزی پویرازه آچمق = نافله بکلیوب بر شیٔ قزانه‌مامق.

پویرازلامق (فل. (روزکار، هوا) پویراز اولمق، پویرازه دونمك. شمالدن اسمکه‌باشلامق: هوا پویرازلادی.

پویرالق (ص. س. تکرلك پویرالرنی وابنیه‌ده کیرشلری یاپمغه مخصوص کوکنار کراسته‌سی.

پەپە (جد. تحسین وآلقیش اداتی اولوب. اکثریا استهزا طریقیله قوللانیلیر: په‌په ماشاالله!

پهلو (س. ف. یان. ایکی.

پهلوان (س. ف. ١. کورشجی، کشتیکیر: یوسف پهلوان، حسن پهلوان. ٢. جسور، یکیت. قهرمان. دلاور. پهلوان تکیه‌سی = کورش تعلیمخانه‌سی. || پهلوان صلاطه‌سی = زیتون یاغیله سرکه‌دن عبارت صلاطه. || پهلوان یاقیسی = قودوزلی کسکین یاق.

پهلوانانه (ص. فا. قهرمانه شایسته. یکیتجه: برطور پهلوانانه ایله. ح. قهرمانلره یاقیشیر برصورتله. قهرمانانه: پهلوانانه حرکت ایدیور.

پهلوانلق (س. ١. کورشجیلك. ٢. یکیتلك. قهرمانلق.

پهله (س. ١. یان، ایکی. ٢. تیلکینك یانلرندن چیقان کورك. ٣. مزار صندوقه‌سنك یان طاشی.

پهن (وپهنا. ص. فا. کنیش، انکلی. واسع. = س. انکلی، کنیشلك، وسعت.

پهنگیر (س. فا. [غل: مهنکیر ویلنکیر] تخته‌نك انکنی آلمغه مخصوص طوغرامه‌جی آلتی.

پی (س. صاتیلق برشیئه طالب اولان آدمك بعده مبایعه‌دن جایتیه‌جغنه رهن مقامنده اولمق اوزره صاتانه پشین ویردیکی آقچه: پی ویرمك. || پی سورمك، اورمق = مزایده ایله صاتیلان برشیئه مقابل پی ویرمك.

پی (س. فا. [« پای » دن مخفف] ایز. آرت، عقب: پی‌درپی = بربری آرقه‌سندن. بربرینی متعاقب، آزرآزر. تدریجاً.

پیاپی (ح. فا. بربرینی متعاقب. تدریجاً.

پیاده (س. فا. ١. یایان یوروین آدم. راجل. ٢. ع. یایان کیدن عسکر: پیاده آلایی؛ پیاده نفری: پیاده تعلیمنامه‌سی. ٣. خفیف برچفته قایق. ٤. شطرنجده اوك صره‌ده‌کی طاشلرك هر بری، بیدق. ٥. مج. بهره‌سز. معلوماتسز: بو علمده پیاده‌در.

پیاز (س. فا. صوغان: پیازلی کباب. = تر. زیتون یاغلی وسرکه‌لی فصولیه خاشلامه‌سی: فاصولیه پیازی.

پیاسه (س. [ایتا. Piazza] ١. میدان، آچیقلق، کزیله‌جك یر، تفرجکاه: پیاسه‌ده کزینیوردی. ٢. کزمه، کزینتی، تفرج: پیاسه ایتمك. ٣. تج. چارشی میدانده چکن فیآت، رایج، نرخ: بوکون پیاغینك پیاسه‌سی پیدی غروشدر. ٤. مسکوکات واسهام وتحویلات وسائره قیمتی. بورسه رایجی: پیاسه چوق یوکسکدر.

پیاطه (س. [ایتا. Piatta] یمك طباغی.

پیاله (س. فا. قدح. شراب بارداغی: پیاله‌نوش = قدح چویرن. عشرت ایدن، میخوار.

پیام (س. فا. [پیغام کبی] خبر، آخر طرفدن کلن معلومات: پیام آور = خبر کتیرن؛ پیام بر = خبر کتیرن، پیغمبر.

پیانقو (س. [ایتا؟ بلکه « بیانس » یعنی « بوش » دیمك اولان Bianco دن.] ١. قرعه چکوب اصابت ایده‌جك شیئه راضی اولمق شرطیله معین‌مقدار آقچه ویرمکدن عبارت معامله: پیانقو چکمك؛ پیانقویه قومق. ٢. دمیریول وسائر امور نافعه شرکتلرینك اسهام اصحابی منفعتنه چکدکلری قرعه: بوکون دمیریول پیانقوسی چکیله‌جکدر.

پیانقوجی (س. برشیئی قرعه‌یه قویان، پاره طوپلایوب ویرنلره قرعه چکدیره‌رك اصابت ایدنه تسلیم ایتمك اوزره کزدیرن آدم.

پیانو (س. [ایتا. Pianoforte دن مختصر فر. Piano دن] اکثریا برماصه شکلنده اولوب ایچنده‌کی تلره اورلمق اوزره خارجده‌کی دیشلرینه پارمقله طوقونه‌رق اوینانیلان معروف موسیقی آلتی که الیوم آلات موسیقیه‌نك اك مقبولیدر.

پیچ (س. ١. مناسبت غیرمشروعه‌دن متولد چوجق، ولد زنا. ٢. هرشیئك اوفاغی. ناتمام ونقصان قلمشی، اصل ونسلنه بکزه‌مینی. ٣. آغاجك کوکندن بیتن سورکون.

پیچ (ص. ف. طولاشیق، بوکولملی. پیچ اندر پیچ = پك طولاشیق، قارمه قاریشیق، قیوریملی. پیچ وتاب = اضطراب.

پیچاپیچ (ص. پك طولاشیق، قارمه قاریشیق، قیوریم قیوریم.

پیچش (س. ف. طولاشیق. بوکولوم، قیوریم.

پیچیده (ص. ف. قاریشمش. بوکلمش، قیورلمش: پیچیده‌موی = صاچی قیورلمش.

پیچین (س. مایمون یاوریسی. || پیچینییلی = اسکی ترکلك تقویمنده‌دوركك طقوزنجی سنه‌سی.

پیدا (ص. ف. ظاهر. آشکار، موجود ومیدانده اولان: پیدا اولمق = ظاهر اولمق، ظهور ایتمك. || پیدا ایتمك = حاصل ایتمك: باشقه برطور پیدا ایتدی.

پیدرپی (ح. فا. [پی‌درپی] با: پی.

پیده (س. [ار.] معروف یاصی اکمك. یوفقه حالنده اکمك.

پیده‌جی (س. پیده دینلن یوفقه اتمکی یاپان وصاتان آدم.

پیر (س. فا. ١. قوجه، یاشلی آدم. اختیار: پیرفانی = پك یاشلی وضعیف اختیار. ٢. برطریقتك واضعی ویا منسوب الیهی: محمد بهاءالدین حضرتلری طریقت نقشبندینك پیریدر. ٣. اصنافدن برطائفه‌نك منسوب

الهی عد اولنان ذات : حضرت نوح (عم) کبیلرك، حلاج منصور حلاجلرك پیریدر. || پیر اول ! آفرین سکا ! معناسیله اکثریا مقام استهزاده مستعملدر. || عر. پیرمغان = میخانه‌جی ومج. مرشد.

پیرا (ص. فا. [« پیراستن » فعلندن سمص. اولوب صتر. تشکیلنه کیرر] طونادیجی، تزیین ایدن : بلاغت‌پیرا = بلاغته زینت ویرن، بلیغ.

پیراسته (ص. فا. طونادلمش، مزین.

پیرامن (س. فا. و :

پیرامون (س. فا. چوره. اطراف. ز.

پیرانه (ص. فا. اختیارله یاقیشیر صورتده اولان، اختیارله لایق : بر طور پیرانه ایله. — ح. فا. اختیارله لایق بر صورتده : پیرانه حرکت ایدیور.

پیراهن (س. فا. کوملك، قمیص. لـ.

پیرایش (س. فا. طوناتمه، زینت ویرمه، تزیین.

پیراینده (ص. فا. طونادیجی، زینت ویریجی. لـ.

پیرایه (س. فا. طوناتمه، زینت: پیرایه‌بخش، پیرایه‌ساز = زینت ویرن.

پیرپیری (ص. اصنافدن وارباب حرف وصنعتدن اولان. || مج. ارباب علم وظرافتدن اولمیان، عادی وقبا (آدم). || پیرپیری قیافتی = وقتیله اصنافه مخصوص بولنمش طار اثواب.

پیرو (ص. فا. اپی = آرقه . رفتن = کیتمك] برینك آرقه‌سی صره کیدن. تابع، منسوب : متأخرین علما سعدالدین تفتازانی‌یه پیرو اولمشلردر.

پیروگی (س. [روغا : پیروهی] خوردن ایچنه آز پنیر قونمش بر نوع بوك، تاتار بوركلك قیمه‌سز ویغورتسزی.

پیرولك (س. برینك آرقه‌سی صره کیتمه، تابعیت. اقتدا.

پیروهی (س. با : پیروگی.

پیره (س. [تقر. بورگه] چوق صیچرار وانسان وحیوانلری صوقوب معذب ایدر حشراتدن معروف کوچك حیوان. برغوث. || پیره اوتی = قارنی یاریق نوعی (نبات).

پیره‌زن (س. ف. قوجه‌قاری. لـ.

پیره‌لنمك (فل. ١. پیره طولمق. ٢. پیره‌لرینی آیقلامق. ٣. مج. وسوسه‌یه دوشمك، خویلانمق.

پیره‌لی (ص. پیره‌سی اولان. اوستی باشی پیره طولمش.

پیرهن (س. فا. کوملك، قمیص. [پیراهن کبی].

پیس (ص. ١. تمیز اولمیان، کیرلی، کریه، وسخ، ناپاك، مردار : پیس آدم. پیس اثواب، پیس یر. ٢. مقبول ومرغوب اولمیان، بکنیله‌جك صورتده اولان، چرکین، کوتی : پیس بر اعتیاد. ٣. عیبلی، معیوب، مستهجن : پیس لقردی. پیس آغز = غلیظ شتم، کفربازاق. || پیس بوغاز = اوبور، اکول.

پیست (حد. کدی‌یی زجر و طرد ایتمه‌ده قوللانیلیر.

پیسلتمك (فت. پیس ایتمك. تلویث ایتمك : بوراسنی کیم پیسلتدی ؟

پیسلك (س. ١. تمیز اولمیان شخص ویا شیئك حالی، ناپاکلك، مردارلق، لوث : بو آدمك، بو اثوابك پیسلکی. ٢. پیس شیء، نجاست : تمیزلنمدیکندن هر درلو پیسلك موجود ایدی.

پیسله‌مك (با پیسله‌مك. فت. کیرلتمك، پیس و برباد ایتمك. — فل. دفع حاجت ایتمك : سوقاق کوشه‌لرینه پیسلمك شدیداً یاساقدر.

پیسلنمك (فط. ١. پیس اولمق، کیرلنمك. اوستنی باشنی پیس ایتمك : دمیرجیلك ایدن آدم البته پیسلنیر. ٢. اوسته‌نه ایتمك : چوجق پیسلندی.

پیش (س. ف. اوك . ایلری، حضور : پیش وپسنی فرق ایتمز آدم = اوکنی آرقه‌سنی تمیز ایده‌مین. — ظم. فا. اوکده، اوکه. ایلریده، قبل : پیش نظره = کوز اوکنده.

پیشانی (س. فا. آلن، جبین، جبهه. لـ.

پیشتخته (س. فا. با : پشتخته.

پیشدار (س. فا. [پیش = اوك. داشتن = طوتمق] عسکرك اوکدن کیدن بولوکی، دمدار مقابلی.

پیشدی (س. طوبله اوینانیلان بر نوع اویون.

پیشرمك (پیشرتمك. با : پیشیرمك وسائره.

پیشرو (ص. فا. [پیش = اوك. رفتن = کیتمك] اوکدن کیدن. با : پشرو.

پیشقدم (س. فا. [فا. پیش = اوك. عر. قدم = آیاق] تکیه مقابله‌لرنده اوك آیاق اولان آدم.

پیشکار (س. فا. [پیش = اوك. کار = ایش] با : پشه‌کار.

پیشگاه (س. فا. [پیش = اوك. گاه = محل] اوك. حضور : پیشگاه عالیلرینه [اکثریا ظرف اوستنه یازیلیر.]

پیشکش (س. فا. با : پشکش.

پیشگیر (س. فا. با : پشگیر.

پیشکین (ص. [« پیشمك » دن] ١. ایی پیشمش، پیشمه‌سی تام و قصورسز : پیشکین اتمك، پیشکین طوغله. ٢. اولمش کماله ایرمش. خام‌اولمیان : پیشکین قاوون، اوزوم. ٣. مج. تجربه کورمش، خام و عجمی اولمیان، مجرب، کار دیده، کارآزموده : پیشکین آدم.

پیشمك (فل. ١. آتشده یاخود فرونده و یا قاینایان صویك ایچنده طوتیلوب خاملغی کیتمك، ینه‌جك حاله کلمك. طبخ اولنمق : اتمك، ات، چوربه پیشدی. ٢. مخصوص فرونده قیزدیریلوب لازم اولان قوام ومتانتی کسب ایتمك : طوغله، کرمیت، دستی پیشدی. ٣. (میوه) اولمق. کماله ایرمك، خاملغی کیدوب ینه‌جك حاله کلمك : اوزوم. خرما. آرمود پیشدی. ٤. حرارتدن ویا تر وادرار کبی یاقیجی بر صو وساطه‌دن قیزاروب سیویلجه‌لر چیقارمق : جوجوغك باجاقلری پیشمش. ٥. مج. تجربه حاصل ایتمك، کارآزموده اولمق، ایشلرده آلیشوب عجمیلکدن قورتلمق : انسان ایش کورمکله پیشر. ٦. تذکر اولنوب تقرر ایتمك، قرار بولمق. || پیشمش آش = اولمش بیتمش. مقرر ایش. || پیشمش آشه صو قاتمق = ایش بوزمق. || سیکه‌سیکه پیشمك = آهسته آهسته پیشوب طبخ ایچنه ایشلمك.

پیشمه (س. پیشمك فعلی. طبخ.

پیشوا (س. فا. بر طائفه‌نك رئیسی. مقتدا بهی، آمری.

پیشورمك (پیشورتمك. با : پیشیرمك.

پیشه (س. فا. ١. صنعت، حرفت. ٢. ایش، عمل، کار. ٣. عادت، خوی، طبیعت. [صتر. تشکیلنه کیرر :] شقاوت پیشه = ایشی شقاوت اولان، شقاوتی عادت و طبیعت ایدنمش اولان.

پیشه‌کار (ص. فا. ١. صنعتکار، حرف وصنعت صاحبی. ٢. حقه‌باز واورته اویوننده اوسته مقلدی. با : پشه‌کار.

پیشیرتمك (فت. طبخ ایتدیرمك: شیشه‌ده قوزی پیشیرتمك ؛ آشجی‌یه بالیق پیشیرتدم.

پیشیرمك (فت. ١. آتشده یا فرونده ویا قاینایان صو ایچنده طوتوب ینه‌جك قوامه کتیرمك : اتمك، کولبا. صدی، چوربه، قهوه پیشیرمك. ٢. آتشده ومخصوص فرونده قیزدیروب یاقمق : طوغله. کرمیت پیشیرمك. ٣. (میوه‌یی) کماله ایردیرمك : بو صیجاق روزکار خرمالی پیشیره‌جکدر. ٤. یاقمق، یاره ایتمك. سیویلجه‌لر چیقارمق : ترچوجغك قاصیقلرینی پیشیرمش. ٥. مج. قرارلاشدیرمق، بجرمك، تسویه ایتمك : خرسزلر آرالرنده ایشی پیشیرمشلر.

پیشیرمه (س. پیشیرمك فعلی، طبخ.

پیشیریم (س. بر دفعه پیشه‌جك مقدار : بر پیشیریم ماقارنه‌مز قالمش : بر پیشیریم قهوه بولك.

پیشیش (س. پیشمك فعلی وطرز واصولی : اتك دستی ایچنده کوزل بر پیشیشی اولور.

پیشیك (س. تر وحرارتدن بدنك قاصیق و قولتوق آلتی کبی بعض یرلرنده و خصوصاً چوجقلرده حاصل اولان یاره وقیزارقلق.

پیشیم (س. ١. پیشمك فعلی و طرزی، پیشیش، طبخ. ٢. بر دفعه‌ده پیشن مقدار، پیشیریم.

پیشین (ص. ف. اولکی، اسکی، قدیم. — با : پشین.

پیغام (س. فا. خبر. [پیام کبی.]

پیغامبر (یاخود پیامبر. س. ف. و :

پیغمبر (س. ف. جم. فا : پیغمبران. طرف الهیدن خبر

کتیروب اوامر ونواهیٔ الهیه‌یی تبلیغ ایدن ذات. نبی. رسول.

پیغمبری | ص. ف. ۱. بر نبی ورسوله و علی الخصوص پیغمبرمز (صلعم) افندمزه منسوب و متعلق: امر پیغمبری. — ۲. پیغمبرلك معناسیله یعنی بر مصدر ایله اسم اولارق استعمالی فصاحته منافیدر. |

پیغوله | س. ف. کوشه. زاویه. بوجاق: پیغوله نشین. پیغوله کزین = بر کوشه‌یه چکیلوب اختیار عزلت ایدن.

پیك | س. ۱. خبر ومکتوب کوتوروب کتیرن: پیك اجل = عزرائیل. ۲. هد. بر سیاره‌نك اطرافنده دونن سیاره: قمر ارضك پیکیدر: مشتری وزحل سیاره‌لرینك متعدد پیکلری واردر. | مج. هر حرکتنده بریسنه تابع اولان.

پیکار | س. ف. جنك. جدال. حرب. ـه.

پیکار | س. اصلی: «بوکامق»دن «بوکار». زبانزدی‌ده بویله اولدیغیچون «پیکار» یازلمسی غلط محضدر. | ۱. یردن قاینایه‌رق چیقان صو، ینبوع. عین. قاینارجه. ۲. بر صوینك چیقدیغی یر، صو باشی، منبع: پیکار باشی = سر چشمه. صو باشی. || کوزك پیکاری = کوزك بورنه یاقین اولان اوجی که یاشلك بریکوب آقدیغی یردر.

پیکان | س. فا. اوقك اوجنده‌کی سیوری دمیر.

پیکر | س. ف. یوز، چهره. صورت، پیکر: پری پیکر = پری چهره‌لی. غایت کوزل.

پیکه | س. قهوه‌خانه‌لرده و ساثر بعض محلرده دیواره ملاصق تخته‌دن قوری قنایه، دکه. مصطبه: قهوه پیکه‌لرنده یاتوب قالقاردی.

پیکه | س. افر. ‪ⅡⅡⅠⅠⅠⅠ‬. قبارمه کبکی وقالنجه بز. ۲. سقامبیل کاغدلرندن بر نوعی.

پیال | س. ف. فیل. ل. پیال تن = فیل وجودلی. ایری و قوتلی آدم.

پیلبان | س. ف. فیلجی. فیل چوبانی وسوروجیسی.

پیاشمك | فش. بازارلقده اویوشوب بیع ایله مشتری بیننده امنیت حاصل اولمق ایچون طرفیندن پی ویریلوب آلنمق.

پیلماك | یا پیلمك. فت. بر شیئی بازارلق ایدوب بایعی تأمین ایچون قیمتك بر مقدارینی پشین ویرمك: آنی بکنیرسه بوکون پایه‌جکده برقاچ کون صکره آله‌جقدر.

پیلانمك | لج. بازارلغی کسیلوب پی ویرلمك: بو مالی بیلندی آرتق صاتیله‌ماز.

پیما | ص. ف. اصتر. تشکیلنه کیرر | اولچن. اولچیجی: بادپیما = روزکاری اولچن. پك چابق کیدن.

پیمان | س. ف. عهد. معاهده: پیمان شکن = عهدینی بوزان. سوزنده طورمیان.

پیمانه | س. فا. عر. قدح. شراب بارداغی. | اصل معناسی

ولچی اولوب اکثریا میخانه‌لرده شراب اولچی یرینی طوتان قبله انچیلدیکیچون قدح معناسنی آلمشدر. |

پینس | س. | ر. ‪Ⅱ‬. ج: ‪Ⅱ‬ | میدیه قبیله‌دن بیوك بر دکیز بوجکی.

پیناك | وپینکی. س. اویوقلامه، اقیمزغنه. نعاس.

پینکامك | یا پینکه‌مك. فل. اویوقلامق. اقیمزغنمق. یا قمسزین اوتورلدیغی یرده راحتسز اوله‌رق مسکین مسکین اویوقلامق.

پینیر | س. ف. «پنیر»دن. پنایر صورتنده یازلمسی عبثدر | سوتدن چیقاریلان وبر مایه ایله قیلاشدیریلان ماده‌که هر یرده بر ویا بر قاچ درلوسی یاپیلوب انواع کثیره‌سی واردر: آرناؤد، چیزه، دیل، صالامورده، طولوم، قشر، قشتوان، که، کیرلی‌خانه، قلیاك، لور پینیری. | پینیر شکری = آغده شکرینك بایادی که پینیر کبی یومشاق اولور.

پیوست | ص. ف. اصتر. تشکیلنه کیرر | اولاشمه، اتصال: دست کرم پیوست = کرمه متصل یعنی کرمله متصف اولان ال.

پیوسته | ص. ف. ۱. اولاشمش، متصل. ۲. دائمی، متصل. — ح. فا. دائما. متصل. ل.

پیوند | س. ف. اولاشمه. اتصال، تعلق.

ت

ت { ته، تاء. س. [عر. سش.] الفبای ترکینك دردنجی حرفی. اصل شکلی بر خاچ شکلندن عبارت اولوب، اسم اصلیسی اولان «تاو» دخی خاچ دیمکدر، که عربیسی «تواء» در. السنهٔ اجنبیه الفبالرنده‌کی شکل حاضری دخی شکل آصلیسنی آکدیریور. بعده عربلر سرعتله یازارکن خاچك ایکی باجاغنی برلشدیره‌رك Λ یازمشلر؛ ومؤخراً بو شکلی آلمش اولان (ه) دن تفریق ایچون اوستنه ایکی نقطه علاوه ایتمشلر؛ ونهایت (ت) شکلنی آلوب (ب) دن وعربی‌یه مخصوص اولان (ث) دن آنجق نقطه ایله فرق اولنمشدر. مع هذا حالت وقفده (ه) اوقونان تاء تأنیث ینه اسکی شکلنده یازلمقده قالمشدر. فارسی وترکی الاصل کلمه‌لرده ایسه یالکز (ت) شکلی مستعملدر. عربیده ایکی نقطه‌لی اولمسنه بناءً «تاء مثناة»، و نقطه‌لری اوستدن اولمسی اعتباریله «تاء فوقانیه» دخی دینلیر. اسکی ترتیب اصلیده یعنی ابجد ترتیبنده صوك حرف اولوب، عربی‌یه مخصوص اولان «ثخذ ضظغ» حرفلری علاوه اولندقده، یکرمی ایکنجی حرف قالمش: وابجد حسابنده ٤٠٠ رقمنه علامت اولمشدر. ترکی الاصل کلمه‌لرك صوکنده‌کی «ت»، حرکه‌لنجه، اکثریا «د» اولور: آرت، آرده آردی: قورت، قوردك. قورده کبی. بزم غرب ترکجه‌مزك املاء سقیمنده قالین حرکه‌لی (ت) لر اکثریا (ط) ایله یازیلیور، حالبوکه (ط) نك تلفظی عربی‌یه مخصوص اولوب، ترکجه‌ده (ط) بولنمدیغندن، بو املالر یاکلیشدر: مثلا طاش، طوز، اوطورمق، طاپمق کبی کلمه‌لرك، چغتایجه‌ده اولدیغی کبی: تاش، توز، اوتورمق، تاپمق یازلمسی اقتضا ایدر.

تَ { د. عر. حرف قسم اولوب، ترکجه‌ده یالکز لفظهٔ جلال ایله برابر وا کثریا تأکید ایچون «والله» و «بالله» ایله برابر قوللانیلیر: بالله تالله.

تا { د. فا. [تر. زبانزدی: ته] ۱. انتها بیان ایدوب «به» ادات فارسیه‌سیله یاخود ترکجه مفعول الیهله وبعضاً فضله اوله‌رق «قدر» یاخود «دك» کلمه‌سنك ده علاوه‌سیله قوللانیلیر: تا بصباح = صباحه‌دك؛ تابقیامت = قیامته قدر: تا بغداده، بغداده قدر؛ تا حشره‌دك: تا کوکلی اولنجه‌یه قدر بکلدم. ۲. غایه وعلت بیان ایدوب، اکثریا «که» اداتیله برابر قوللانیلیر، و «تا که» یاخود «تك» تلفظ اولنور: آچیق یازدم تا که هرکس قولای آکلاسین؛ تك (تا که) هرکس آکلاسون دیه آچیق یازدم.

تا { س. فا. قات. [یالکز ترکیبا تده بولنور:] دو تا = ایکی قات: یکتا = برقات، تك، فرید.

تاء { سش. عر. «ت» حرفنك اسم عربیسی. ته: تاء فوقانیه وتاء مثناة دخی دنیلیر. بو صفتلر یوقاریدن ایکی نقطه‌لی اولدیغنه مبنیدر.

تاب { س. فا. ۱. طاقت، قوت، مجال: تاب وتوانم قالمدی؛ بی‌تاب = مجالسز: تاب آور = قدرتی یتن. مقتدر: تاب آور مقاومت اولمق = مقاومته مقتدر اولمق. ۲. رونق. نور. ضیا: تاب رخی. ۳. طراوت، تازه‌لك: آب وتاب. — ص. فا. [صتر. تشکیلنه کیرر] پارلایان ویا پارلادان،

نور افشان: شب تاب= کیجه پار-
لایان، آتش بوجکی؛ عالم تاب=
عالمی تنویر ایدن.

تابان { ص. فا. پارلاق، ضیا دار، منور: ماه تابان = پارلاق آی؛ روی تابان = پارلاق یوز.

تابان { س. با: طابان.

تابدار { ص. فا. پارلاق، ضیا دار، منور.

تابستان { س. فا. یاز، صیف. لـ.

تابِش { س. فا پارلامه.

تابِع { ص. عر. ؤ. تابعه. جه: تبعه، توابع، تابعین. [« تبع » دن سف.] ۱. برینك آرقه‌سی صره کیدن، تبعیت و اقتفا ایدن : فقهاء عظام ائمهٔ مذاهبه تابع اولمشلردر. ۲. اطاعت وانقیاد ایدن، مطیع، منقاد : باویره‌قراللغی آلمانیه ایپر-طورلغنه‌تابعدر. ۳. د. نحو عر-بیده ماقبلنك اعرابنی آلان (کلمه). = جه. با: تبعه، توابع وتابعین.

تابِعین { سذ. جه. عر. [فد. لفظاً « تابع » ایـه‌ده، سمذ. صیغه‌سنده « تابعی » قوللانیلیر.] فخر کائنات (صلعم) افندمزك صحبتنه نائل اوله‌میوب، صحابهٔ کرامدن بر ویا برقاچ ذاتله کو-یشن وبر واسطه ایله نقل احادیث شریفه ایده‌بیلن ذات: تابعین کرامدندر. || تبع تابعین = تا-بعیندن ذواتله کوریشوب ایکنجی درجه‌ده واسطه ایله نقل احادیث شریفه ایدن ذات.

تابناك { ص. فا. پارلاق، ضیادار، منور.

تابَنده { ص. فا. پارلایان، ضیا ونور نشر ایدن.

تابوت { سذ. عر. ۱. میت نقلنه مخصوص صندوق. [میت ایچنده اولورسه، هیئت مجموعه-سنه نعش دیرلر.] ۲. بنی اسرا-ئیلك حضرت موسایه نازل او-لان وصایای عشره‌یی وضع ایتد-کلری صندوق، تابوت سکینه .

تابولغه { یاخود طاوولغه. س. قرمزی اوزلی سرت بر آغاجدر، که صاب ودکنك یاپمقله .وکوکی طبـده قوللانیلیر، قزیل عناب.

تَأبید { سذ. عر. [« ابد » دن مصـ. تفعیل] ابدلندیرمه، ابدی حالنه قومه، الی غیر النهایه دوام ایتـدیرمه، باقی براقمه : بو فعل خیرله نامنی تأبید ایلدی.

تاپه { س. با: طبه.

تات { س. اسکی ترکلرك کندی حکملری آلتنده‌بولنان‌یرلرده اسکی ایرانی وکردلره ویردکلری اسم اولوب، مقام تحقیرده قوللا-نیلیردی.

تاتار { س. عن‌اصل ترك اقوامندن بر کوچك قومك اسمی او-لوب، بونلر چنکیز عسکرینك پیشدارلری بولندیغندن، عموم مغوللره تاتار نامی ویرلمش، و بعده مغوللر ترکلره قاریشمغله، شرق وشمال جهتلری وعلی-الخصوص دشت قپچاق وقریم وقزان ترکلرینه تاتار دینلمشدر. || تاتار اوقی = با: اوق. || تاتار بورکی = قیمه‌لی ویغورتلی اوفق خمور پارچه‌لرندن عبارت یمك. || تاتار قالپاغی = کناری کورکلی قالپاق، شوباره. || تاتار قالتاغی = اکرك بر نوعی.

تاتار { س. مکتوب نقل ایدن سریع الحرکه ساعی. پو-سته، قاصد، برید. [وقتیله بو خدمتی سرعت مشی ایله مشهور اولان تاتار افرادی ایفا ایتد-کلرندن، بو معنایه تخصیص او-لنمشدر.]

تاتارجق { س. سیوری سیکـه بکزر لکن اوندن کـوچك وسسز موذی بر سیکیجك .

تاتاری { ص. ۱. پیشمه‌مش ویا پك آز پیشمش (ات). ۲. مکتوب نقل ایتمکه آلیشد-یرلمش، پوسته خدمتنی ایفاایدن (کوکرجین). [تاتاری کوکر-جین دیمك « کبوترنامه بر » دیمکدن البته ایبدر.]

تَأَثُّر { سذ عر. جه: تأثرات. [« اثر » دن مصـ. تفعل] ۱. برشیئك تأثیری آلتنده بولنمه، تأثیرینی حس‌ایتمه. طوتمه : خسته‌لقدن، صوتوقدن تأثر ایتمك = متأثر اولمق. ۲. حزن وکدر طوتمـه، محزون ومکدر اولمه، آجیقلی برشیئك تأثیرینی حس ایتمه : تأثرات قلبیه‌یی‌تصویر ایتمك. [عربیده بوایکی معنادن هیچ برینی افاده ایتمیوب، برینك ایزینی تعقیب ایتمك معناسنه کلدیکندن، بولغت دخی ناتمحل قوللاندیغمز الفاظ عربیه جمله-سندندر. تأثر ایتمکدن زیاده متأثر اولمق قوللانیلیور.]

تَأثیر { سـذ. عر. جه: تأثیرات. [«اثر » دن مصـ. تفعیل] ۱. علامت ونشـان براقمه، اثر ایتمه، ایچنه ایشلمه : ایچدیکم علاج تأثیر ایتمـدی. ۲. حزن وکدر ویرمه، محزون ومکدر ایتمه، یورکه ایشلمه : بوسس بکا تأثیر ایدیور؛ برطاقم تأثیرات الیمه ایله متأثر اولدی.

تاج { سـ فا. [تعریب دخی اولنه‌رق جه. عر. تیجان کلیر] ۱. حکمدا-رلرك باشنه کییدکلری مرصع شیء که تخت‌ایله برابر حکمدارلق علامتیدر، اکلیل، افسر، دیهیم. ۲. بعض مشـایخ ودرویشـانك کییدکلری سرپوش. ۳. کلینلرك باشه قودقلری مرصع زینت. ٤. بعض قوشلرك طراق رسمنده کی سرغوجی. || تاج سر = باش تاجی، پك معتبر ومحترم شیء. || تاج کیمك = تتوج ایتمك، تاج کییمه رسمنی اجرا ایتمك.

[تاج]اجاتمق { فط. تاج کیمك، رسم تتوجی اجرا ایتمك .

تاجدار { ص. سـ. فا. [تاج = م. داشتن = طوتمق، مالك اولمق] تاج کیین، صاحب تاج، حکمدار.

تاجدارانه { ص. فا. حکمداره لایق وشـایسته اولان. = حـ. فا. حکمداره یاقیشیر صورتده.

تاجداری { ص. فا. حکمـداره منسوب ومتعلق : ارادهٔ سنیهٔ جناب تاجداری. = سـ. فا. حکمدارلق .

تاجِر { سـذ. عر. جه: تجـار. [« تجارت » دن سف.] تجارتله مشغول آدم، بازرکان. [لسـان تکلمده اکثریا جمعی مفرد برینه قوللانیلوب، مفردی ایسه باشلیجـه تختیان تجـارینه تخصیص اولنمشدر .]

تاجلامَق { فتـ. تاج کییدیرمك، تتویج ایتمك .

تاجلانمَق { فط. تاج کییـمك، تتوج ایتمك .

تاجلی { ص. ۱. باشنده تاج‌اولان تاج کیین، تاجـدار. ۲. باشنده سرغوجی‌اولان (قوش).

تاجیك { سـ. ترك ممالکنده سا-کن اولان ایرانیـلره ویریلن اسمدر .

تَأجیل { سذ. عر. [«اجل» دن مصـ. تفعیل] مهلت‌ویرمه، بروقت معینه قدر تأخیر، تعجیل مقابلی.

تَأَخُّر { سذ. عر. جه: تأخرات. [«اخر » دن‌مصـ. تفعیل] کری قالمه، صکره‌یه قالمه، تقدم مقابلی : عزیمتم تأخر ایتدی .

تَأخیر { سذ. عر. جه: تأخیرات. [«اخر» دن مصـ. تفعیل] کری‌یه، صکره‌یه براقمه، کجیکدیر-مه : امتحانی بر هفته دها تأخیر ایتـدیلر؛ بر خبر آلنجـه‌یه قدر عزیمتکزی تأخیر ایدك. || بلا تأخیر = صکره‌یه براقمقسزین، سر-یعاً وعاجلاً.

تَأَدُّب { سذ. عر. [« ادب »دن مصـ. تفعل] ۱. ادب وتربیه کسب ایتمه : انسان چو-جقلغنـده تأدب ایتملیـدر. ۲. اذب وتربیه قاعده‌سـنه رعایةً اوتانمه، حیـا ایتمه : استـادمك حضـورنده بحثـه کیریشمکدن تأدب ایتدم. [بو ایکنجی معنی عربیده اولمیوب، لسانمزده‌برنجی معنـادن استـعارةً قوللانیلیر. عربیده برده ادبیات‌علمنی تحصیل معناسنه کلیر.]

تَأَدُّباً { حـ. عر. ادب وتربیـه قا-عده‌سنه رعایت ایده‌رك : تأدباً حضورکزده‌جواب ویرمدم.

تَأدیب { سـذ. عر. [« ادب » دن مصـ. تفعیل] ۱. ادب وتربیـه اوکرتمـه، تربیـه ویرمه : اولادینی تأدیب ایتدی. [بومعنی‌ایله تربیه دهامستعملدر.] ۲. مخالف قانون حرکت ایدنلر حقنده احکام لازمه‌نك تطبیق. ۳. توبیخ‌وتکدیر : تأدیب شرعی = شرعاً اقتضا ایدن تکدیر، خفیف مجازات .

تَأدیباً { حـ. عر. ۱. ادب وتربیه اوکرده‌رك ویا اوکرتمك مقصدیله. ؤ. ۲. توبیخ وتکدیر ایده‌رك .

تأدیبی { ص. عر. ؤ: تأدیبیـه. [« تأدیب » دن سمذ.] توبیخ وتکدیره منسوب ومتعلق: مجازات تادیبیه .

تَأدِیه { سذ. عر. جه : تأدیات. [«إداء » دن مصـ. تفعیل] اودەمه، بورج ویرمه، ادا ایتمه: بتـون بورجلرمی تأدیه ایتدم.

تار { سـ. فا. ۱. تل، ایپلیك : تار زلف = صاچ تلی: تارتار = تل تل. ۲. طوقومه‌ده مستعمل آرش، پود مقـابلی : تار وپود. || تار عنکبوت = اوروجك آغی. = ص. فا. قرا کلق، مظلم : شب تار. [« تاریك » دهـا مستعملدر.]

تاراج { سـ. فا. یغمـا، غارت، چاپول .

تارامَق { فتـ. با: طرامق.

تارتمَق { فتـ. با: طارتمق.

تارچین { ـ. با: دارچین.

تارِك { صـ. عر. [«ترك» دن سفـ.] براقان، ترك ایدن، واز کچن: تارك دنیا = دنیادن ال چکوب منزوی اولان.

تارله { یاخود ترلا. ـ. [«تارامق» دن] ۱. حبوبات وسائره اکیلن محدود ومعین طوپراق، مزرعه: بوغدای، آرپه، پرنج تارله سی؛ تارله یی، تارله‌ده ایشلمك. ۲. باغچه‌نك بر نوع سبزه ویا چیچك اکمك اوزره آیرلمش پارچه سی، که اکثریا اوفاق بر سد ویاخندقله یاخود لوانطه وسائره ایله محاط اولور: چیچك، سبزه، باغچه تارله سی. || تارله آچمق = خام ویا چالیلق وطاشلق یری کیریزمه ایدوب تارله یه چویرمك. || تارله صیچانی = قیر صیچانی، فاره‌نك یسوکی، حرذون. || تارله قوشی = عر. قنبراء دینلن بر کوچك قوش. || صرغوجلی تارله قوشی = آلا طورغای، عر. قبعه.

تارِم { ـ. فا. یوکسك طام وقبه. || مجـ. کوك، سما.

تارمار { یاخود تارومار. صـ. فا. قارمه قاریشیق، طاغنیق، پراکنده، پریشان: زلف تارمار.

تاره { سشـ. عر. کره، مره، دفعه. ذ.

تارَةً { حـ. عر. برکره ویا بعض کره، احیاناً. || تارةً بعد اخری = دفعاتله، بربرینی متعاقب دفعه‌لر، مکرراً، مرةً بعد اخری. [الیوم استعمالدن ساقطدر.]

تاریخ { سذ. عر. جـ: تواریخ. [اصل عر. «تأریخ». «ارخ» دن مصـ. تفعیل] ۱. بر وقعه‌نك وقوع بولدیغی ویا بر مکتوب وسائره‌نك یازلدیغی وقت، کون وآی وسنه‌سی: بو مکتوبك تاریخی نه‌در؟ نه تاریخده یازلمشدر؟ تواریخ مختلفه ایله ورود ایتمشدر. ۲. بووقتی تعیین ایدن رقم ویازی‌که مکتوب وسائره‌نك نهایتنده ویا ابتداسنده یازیلیر: تاریخ آتمق. ۳. حروفنك جمله‌سی ویا برطاقمی ابجد حسابیله جمع اولندقده مجموعی بروقعه‌نك سنه‌سنی کوسترن بیت یا مصراع ویا جمله وترکیب وبویله بربیت ویا مصراعی حاوی قطعه: تاریخ سویلمك. ۴. وقایع ماضیه‌نك ضبط ونقل وروایتی فنی وبوفنه متعلق کتاب: تاریخ یازمق، تاریخ اوقومق، تاریخ درسی ویرمك؛ تاریخ عمومی، تاریخ خصوصی؛ تاریخ قدیم = قرون قدیمه وقایعنی نقل ایدن؛ تاریخ متوسط = قرون وسطی تاریخی؛ تاریخ اخیر = قرون اخیره تاریخی؛ تاریخ معاصر = عصر (قرن) حاضر تاریخی؛ ابن اثیرك، طبرینك تاریخی؛ کتب تواریخ. || تاریخ طبیعی = نباتات، حیوانات، معادن وعلم الارضدن بحث ایدن علم عمومی.

تاریخسِز { صـ. تاریخی آتلمامش، یازلدیغی وقت یعنی کون وآی وسنه‌سی قید اولنمامش: تاریخسز برمکتوب آلدم.

تاریخلی { صـ. تاریخی یازلمش، وقت تحریری قید اولنمش: ۸ محرم سنه ۱۳۱۸ تاریخلی تحریراتی آلدم.

تاریخی { صـ. عر. ذ: تاریخیه. علم تاریخه متعلق: جغرافیای تاریخی = سطح ارضك احوال ماضیه‌سندن بحث ایدن علم که تاریخه عائد برجغرافیادر؛ وقایع تاریخیه = تاریخه متعلق وقعه‌لر.

تاریك { صـ. فا. قرانلق، مظلم، تیره.

تاز { ـ. فا. قوشمه، سرعت. [امرادفی اولان «تك» ایله برلکده وعطف تفسیر صورتنده قوللانیلیر: تك وتاز.

تازگی { ـ. تازه‌لك، طراوت. ذ.

تازنه { یاخود تارزنه ویا تازیانه. ـ. طنبور ولاوطه مضرابی، زخمه.

تازه { صـ. فا. ۱. یکی کلمش، بایاتلانمامش، بروشمامش، طری، طراوتلی: تازه شفتالی، تازه صلاته. ۲. قوری اولمیان، یشیل: تازه بامیه، تازه اوزوم. ۳. یکی، مجدد، نوحدوث: تازه خبر. ۴. کنج، کوربه: تازه قیز.

تازه‌لَشمَك { فل. ۱. تازه اولمق، تازه‌لك پیدا ایتمك، کسب طراوت ایتمك. ۲. کنجلشمك. کنجلك پیدا ایتمك ویا کنج کبی کورنمك: سمیروب تازه‌لشمش.

تازه‌لِك { ـ. ۱. تازه اولان شیئك یعنی قوری و بیات اولمیانك حالی. ۲. کنجلك، کوربه‌لك.

تازه‌لمَك { یاخود تازه‌له‌مك. فتـ. ۱. تازه یاپمق، تازه‌لك ویرمك، کسب طراوت ایتدیرمك. ۲. یکیلتمك، تجدید ایتمك، برشیئی تکرار ویکیدن یاپمق: شو نارکه‌یی تازه‌لملی.

تازه‌لنمَك { فطـ. ۱. تازه اولمق، کسب طراوت ایتمك: بو یاغمورردن چایرلر تازه‌لندی. ۲. یکیلشمك، تجدد ایتمك، تکرر ایتمك: نارکه‌لر تازه‌لندی. ۳. کنجلشمك: کندیسی سمیروب عادتا تازه‌لنمش.

تازی { ـ. پك اینجه ونحیف بر جنس زاغارکه باشلیجه طاوشان آوینه یارار. [اصلی فا. اولوب عرب زاغاری دیمکدر.]

تازی { ـ. صـ. فا. عرب، عربی، عرب قوم و جنسیتنه منسوب: اسب تازی = عرب آتی؛ زبان تازی = لسان عربی.

تازیانه { ـ. فا. ۱. قامچی، قیرباج. ۲. طنبور وامثالی چالغیلرك تللرینه طوقونمغه مخصوص کیك ویا بوینوز پارچه‌سی. [غا: تازنه.] ۳. مجـ. واسطه، آلت. سبب: تازیانهٔ تشویق.

تازیلامَق { فل. تازی کبی قوری وضعیف اولمق.

تاس { د. «ت» ایله باشلار بعض صفتلرك باشنه قونوب تأکید ومبالغه بیان ایدر: تاس تمام = بسبتون تمام، تام تامنه.

تاس { ـ. با: طاس.

تاسارلامَق { فتـ. با: تصارلامق.

تأسُّس { تملشمه ویرلشمه وتشکل معناسیله لساننزده قوللانیلیور. عربیده ایسه «اس» ماده‌سی تفعل بابندن کلمز.

تاسِع { عـ. ذ: تاسعه. طقوزنجی، نهم: باب تاسع، درجهٔ تاسعه. || تاسع عشر = اون طقوزنجی.

تاسِعاً { حـ. طقوزنجی اوله‌رق، طقوزنجی درجه‌ده.

تأسُّف { سذ. عر. [«اسف» دن مصـ. تفعل] کدر ایتمه، آجیمه: بوکا چوق تأسف ایتدم؛ بیان تأسف ایتمك = تأسف ایتدیکنی کوسترمك.

تاسلاق { با: طاسلاق.

تاسمه { یاخود تاصمه. با: تصمه.

تاسه { ـ. کدر، غم، قایغو، درد، اسف: تاسه چکمك = اسف ایتمك: تاسه‌سنی چکمك = غمنی چکمك، قیدنده اولمق؛ تاسه‌سی! اونك وظیفه‌سی می؟

تاسه‌سِز { صـ. غمسز، قایغوسز، لاقید، برشیئی وظیفه ایتمز.

تاسه‌سِزلِق { ـ. غمسزلق، قایغوسزلق، قیدسزلق.

تاسه‌لانمَق { فل. قایغولانمق، کدرلنمك، مغموم ومکدر اولمق.

تاسه‌لی { صـ. قایغولی، مکدر، مغموم.

تأسیس { سذ. عر. جـ. تأسیسات. [«اس» دن مصـ. تفعیل] تملشدیرمه، تمل آتمه، یاپمه، قورمه: بر مکتب تأسیس ایتمك؛ بنای دولتی تأسیس ایدن. = جـ. قورلمش، یاپلمش ابنیه ودائره‌لر، مؤسسات: تأسیسات نافعه؛ تأسیسات وقفیه، خیریه.

تاقمَق { تاقلمق. با: طاقمق و سائره.

تاقیه { با: طاقیه.

تاك { تاکیق، تاکلامق. با: طاك وسائره.

تأکُّد { صاغلاملاشمه وتقویه وتحکیم اولنمه معناسیله لساننزده قوللانیلیورسه‌ده، عربیده «اکد» ماده‌سی اصلا تفعل ماده‌سندن کلمز.

تأکید { سذ. عر. [«اکد» دن مصـ. تفعیل] ۱. صاغلاملاشدیرمه، تقویه وتحکیم ایتمه. ۲. از. اولجه یازیلوب اجرا اولنمیان ویا جوابی کلمین محررات رسمیه‌یی تکرار یازمه، تکرار ایتمه: تأکیدا ایتدیلر. ۳. د. نحو عربیده برکلمه‌یی صاغلاملاشدیرمغه یارایان کلمه‌که اعرابجه برنجیسنه تابع اولور: تأکید لفظی = عین لفظك تکررندن عبارت اولان؛ تأکید معنوی = لفظی باشقه معناسی مشترك برکلمه‌دن عبارت بولنان.

تأکیداً { حـ. عر. ۱. صاغلاملاشدیره‌رق، تقویه وتحکیمله. ۲. از. اولجه یازیلوب ثمره‌سی کورلمیان محررات رسمیه‌یی تکرار ایده‌رك، مکرراً: تأکیداً یازدیلر:

تالاز { یاخود طلاس ـ. [یو. دکیزدیمك اولان Θάλα- σσα دن مأخوذ ظن اولنمش

ایسه‌ده، بعیددر.] ۱. طالغه موج. ۲. اییك كبی یاض ویومشاق شیئلرك قاریشوب قبارمه‌سی، قباریق.

تالازلانمق { یا طلاسلانمق. فل. ۱. (دكیز وساڭره) طالغه‌لانمق، تموج ایتمك. ۲. (قویونلر) سوری ایله یورورکن متموج برصورت كوسترمك. ۳. (اییك وساڭره) قبارمق.

تالاش { س. با : تلاش، طلاش.

تالامق { فتـ. یغما وغارت ایتمك. مر.

تالان { س. فا. یغما، غارت، چاپول.

تالان { ص. « آلان » صفتنه اتباعاً قوللانیلیر : آلان تالان = قارمه قاریشیق.

تَأَلُّم { سذ. عر. [« الم »دن مص. تفعل] كدرلنمه، اسفلنمه، تأسف : بوكا چوق تألم ایتدی.

تالی { ص. عر. ؤ : تالیه. [« تلو »دن سف.] ۱. صكره‌دن كلن، برشیئك آرقه‌سی صره كیدن، تابع، اخیر، مقدم ضدی: صنف تالی. ۲. قرآن كریمی تلاوت وقرائت ایدن، قاریٔ. ۳. مذ. قضیه‌نك ایكنجی قسمی، مقدم مقابلی. ٤. ع. ردیف عسكرینك ایكنجی صنفی، صنف اخیری : ردیف تالی طابوری، مقدم طابوری.

تألیف { سذ. عر. جـ : تألیفات. [« الفت » دن مص. تفعیل] ۱. اوزلاشدیرمه، باریشدیرمه : آرالرینی تألیف ایتدی. ۲. جمع وترتیب وتدوین وتحریر ایتمه : برصرف، برلغت كتابی تألیف ایتدی. ۳. جمع وترتیب اولنمش كتاب، اثر : قاموس فیروز آبادینك تألیفیدر. || تألیف بین = آرالرینی بولمه، باریشدیرمه. = جـ. مؤلفات، آثار : اونك تألیفات عدیده‌سی واردر.

« تألیف » ایله « تحریر » آره‌سنده فرق شودركه: تألیف قریحه‌دن یازلیوب جمع وتلفیق وترتیب اولنان، وتحریر ایسه قریحه‌دن یازیلان كتاب حقنده مستعملدر؛ مثلا بر صرف ویا لغت كتابی حقنده تألیف، وصرف مطالعاتی حاوی بر كتاب حقنده تحریر دینلمك اقتضا ایدر. « نظم » ایسه منظوم آثاره مخصوصدر.

تألیفكرده { ص. فا. تألیف اولنمش، جمع و ترتیب وتحریر اولنمش، مؤلف، اثر : كافیه ابن حاجبك تألیفكرده‌سیدر.

تام { د. « تا » یاخود « ط » ایله باشلار بعض صفتلره كیروب تأكید ومبالغه بیان ایدر : تام طاقیر.

تامّ { ص. عر. ؤ : تامه. [« تمام » دن سف.] ۱. بتون، نقصانسز، اكسیكسز : جزء تام؛ معلومات تامه. ۲. مكمل. كامل: تام انسان. = حـ. تمامیله، بلا نقصان : تام برسنه‌در.

تَأَمُّل { سذ. عر. [« امل » دن مص. تفعل] اطرافلیجه دوشونمه، ملاحظه، دوشونوب طاشینمه، تدقیق ومطالعه : ایشی ایجه تأمل ایدوب ده اویله قرار ویرملی؛ بلا تأمل = دوشونمكسزین.

تَأَمُّلسز { ص. ایشی اولدن دوشونمه‌ین، ملاحظه وتفكر ایتمین.

تَأَمُّلسزلك { س. دوشونمه‌یش، عدم ملاحظه و تفكر.

تَأمین { سذ. عر. جـ : تأمینات. [« امن » دن مص. تفعیل] ۱. امنیت ویرمه، قورقوسنی رفع ایتمه. ۲. صاغلاملاشدیرمه، شك وشبهه براقمامه : اولادینك معیشتنی، كندی حالنی تأمین ایتدی. = جـ. امنیتی موجب اولمق اوزره كوستریلن كفیل، ویریلن سوز ویا امانت براغیلان آقچه وساڭره : تأمینات ویردی، كوستردی؛ تأمینات آقچه‌سی.

تَأَنّی { سذ. عر. [« انی » دن مص. تفعل] یاواش كیتمه، یاواش حركت ایتمه، یاواشلاق، كجیكمه : بو قدر تأنی ایله ایش كورلمز.

تَأنیث { سذ. عر. [« انث » دن مص. تفعیل] (برلفظی) مؤنث قوللانمه، مؤنث صیغه‌سندن كتیرمه : عربی اسماء مؤنثه‌نك عربی صفتلرینی تأنیث ایتمك شرطدر؛ تذكیر وتأنیث قاعده‌لری.

تَأنیس { سذ. عر. [« انس » دن مص. تفعیل] آلیشدیرمه، انسیت ایتدیرمه : بعض حیوانلرك تأنیسی قولایدر.

تاو { س. [بلكه فا. « تاب » دن] ۱. ایشلنه‌جك بر ماده‌یه ویریلن حرارت، رطوبت، صلابت وساڭره درجه‌سی، چاغ، نصاب، قوام : دمیر تاونده ایشلنیر. ۲. طبع اولنه‌جق كاغده، اوتولنه‌جك چماشیره، توتونه وساڭر شیئلره پوسكوردیلن صو : تاو ویرمك. ۳. مجـ. سمیزلك، طولغونلق : تاولانمق = سمیرمك، طولمق، توكی دوزلوب پارلامق. || تاوینی قاچیرمق = وقت مناسبنی فوت ایتمك. || تاوه كتیرمك = لزومی درجه‌ده ایصیتمق. || تاو ویرمك = ایصلاتمق، نملندیرمك.

تاوان { یاخود طاوان س. اوسقفنك یعنی چاتیسنك آلتنه و ایچ طرفنه میخلانان تخته‌لركه منتظم وسوسلی بویالی بر سطح تشكیل ایدوب چاتینك چركینلكنی اورتر و صوغوقدن محافظه ایدر. || آغز طاوانی = طاماق. || تاوان باشه كچمك، باشه ییقلمق = پك اوتانه‌جق ومناسبتسز برسوز ایشیتمكدن محجوب ومتأثر اولمق.

تاوانلامق { فتـ. براو ویا اوطه‌یه تاوان كچیرمك.

تاوخانه { س. [فا. « تابخانه » دن] ۱. فقرانك تیمار محلی، ملجألری اولان صیجاق یر. ۲. آتشله تسخین ایدیلن چیچكلك، صوبه‌لی چیچكلك. || تاوخانه كبی = قارمه قاریشیق، آلت اوست، غیر منتظم.

تاوسامق { فل. [اصلی : تاو صاوومق] تاوی كچمك، رواج ورغبتنه ویا كرمی وانهماكنه خلل كلمك، صوغومق: بازار تاوسادی.

تاولاتمق { فتـ. تاو ویردیرمك، صو سرپدیرمك، ایصلاتدیرمق : توتونی، كاغدی تاولاتدیكزمی ؟

تاولامق { فتـ. تاو ویرمك، لزومی درجه‌ده ایصیتمق ویا نملندیرمك : دمیری، كاغدی

توتونی تاولامق.

تاولاندیرمق { فتـ. تاوه كتیرمك، سمیرتمك، (حیوانی) طولغون وتوكی دوز كون برحاله كتیرمك : چایر حیوانی تاولاندیریر.

تاولانمق { فط. ۱. تاوه كتیرلمك، لزومی درجه‌ده تسخین ایدلمك، قوامه كتیرلمك: دمیر ایشلنمك ایچون تاولانمق اقتضا ایدر. ۲. ایصلانمق، نملنمك اوستنه صو سرپلمك : كاغد طاولانمدقجه باصلماز. ۳. مجـ. سمیرمك، طولمق، توكی دوزلوب پارلامق : الك ضعیف حیوان دخی چایردن تاولانیر.

تاوله { س. با : طاوله.

تاولی { ویا تاولو. ص. ۱. تاوینی بولمش، قوامنه كلمش، لزومی درجه‌ده ایصینمش ویا ایصلانمش : تاولی دمیر، توتون، كاغد. ۲. مجـ. سمیز، طولغون. تاولی برآت.

تاوه { س. ۱. یاغ اریدوب بالیق وكوفته كبی شیئلر قیزارتمغه مخصوص یاصی واوزون قولبلی مطبخ آلتی. ۲. تاوه‌ده پیشمش یمك : جكر تاوه‌سی، بالیق تاوه‌سی. ۳. بعض معدنیاتی اریتدكاری اوزون صاپلی آلت : قورشون تاوه‌سی. ٤. كیرج قاریشدیردقلری بیوك تكنه : كیرج تاوه‌سی. ٥. طوزله‌ده دكیز صوینی چكوب تبخر ایتدیردكاری اولكارك بهری: طوز تاوه‌سی. || قویروغنی تاوه صاپنه چویرمك = تأدیب ایتمك.

تَأویل { سذ. عر. جـ : تأویلات. [« مآل » دن مص. تفعیل] معنای ظاهریسندن بشقه بر معنی ایله تفسیر ایتمه : مجرمه موجب اتهام اوله‌جق سوزلرینی شمدی تأویله قالقیشیور.

تَأَهُّل { سذ. عر. جـ : تأهلات. [« اهل » دن مص. تفعل] اولنمه، تزوج، اولنوب اوبارق صاحبی اولمه : اوهیچ تأهل ایتمدی.

تائب { ص. عر. ؤ : تائبه. [« توبه » دن سف.] توبه ایدن، توبه كار : تائب اولمق.

تَأَیُّد { سذ. عر. [« اید » دن مص. تفعل] قوتلنمه، صاغلاملاشمه : النسان معلومات تأید ایتمدی.

تَأیید { سذ. عر. جـ : تأییدات. [« اید » دن مص. تفعیل] قوتلندیرمه، صاغلاملاشدیرمه، تأكید ایتمه : بوخبر اولكی مسموعاتی تأیید ایدیور. = جـ. معاونت، یاردیم : تأییدات الهیه.

تَب { س. فا. صیتمه، حما. ؤ. || تب زده = صیتمه‌یه طوتلمش. || تب لرزه = صیتمه دیتره‌مسی.

تَبابعه { سذ. جـ. عر. [« تبع » اسم خاصنك جمعیدر.] اسكی یمن ملوكی.

تَبادُر { بردن بره ذهنه كلمك معناسیله قوللانانلر وار ایسه‌ده، « بدور » ماده‌سی اصلا تفاعل بابندن كلدیكندن یاكلیشدر.

تَبادُل { بودخی دكیشمه وترامیه معناسیله قوللانلمش ایسه‌ده، « بدل » ماده‌سی تفاعل بابندن اصلا تصریف اولنمدیغندن، مبادله دیملی.

تَبار سذ. عر. هلاك، محواولمه.

تَبار س. فا. صوى، نسل، نسب: عالى تبار = ايى صوبلى.

تَبارَكَ ف. عر. مبارك ايتسين معناسيله دعا تعبيرى اولوب، لفظهٔ جلال ايله برلكده قوللانيلير: تبارك الله! = الله مبارك ايتسين، ماشاءالله!

تَباشير سذ. عر. ١. مژده، بشارت. ٢. هرشيئك قدومنى خبر ويرر كبى اولان اوائلى: تباشير صبح = صباحك يكى آچلمغه باشلاديغى وقت، اوائلى.

تَباشير س. فا. [تر. زبانزدى: تبشير] ١. كيرج وآلچيدن دها يومشاق وخاص معروف بر بياض ماده كه سياه تخته لوحه‌سى اوزرينه يازى يازمقده دخى قوللانيلير. ٢. مذكور تخته اوزرينه ويا عادى تخته وديواره يازى و رقم يازمغه مخصوص و قورشون قلمى كبى مستعمل تباشير پارچه‌سى. ‖ آتمكجى تباشيرى = چنكانه بورجى. ‖ تباشيره پنير باقيشلى = اوفاق برشيدن منفعت بكلين، حريص؛ دقتسز. و مج. شاشى. ‖ تباشير تخته‌سى = تباشيرله يازمغه مخصوص سياه تخته.

تَباعُد سذ. عر. [«بعد»دن مص. تفاعل] اوزاقلاشمه، بر برندن اوزاق دوشمه.

تَباه ص. فا. محو وخراب اولمش، مضمحل: اوآدم عشرتدن تباه اولدى. = س. فا. محو، خرابيت، اضمحلال: قمار تباهنه سبب اولدى.

تَبايُن سذ. عر. جـ: تباينات. [«بين» دن مص. تفاعل] ١. ايكى شىء آره‌سنده‌كى تضاد و بربرينى جرح ايتمه: بوكتابك مندرجاتى آره‌سنده تباين واردر. [مباينت دها مستعملدر.] ٢. ر. مشترك بر رقمله تقسيمى ممكن اوليان ايكى رقم آره‌سنده‌كى مناسبت ٧ ايله ٩ كبى.

تَبجيل س. عر. [«بجل» دن مص. تفعيل] بيوتمه، آغرلامه، تعظيم، تكريم. [بو معنى ايلهٔ «اجلال» قوللانيلملى، ياكليشدر.]

تَبَحُّر سذ. عر. [«بحر»دن مص. تفعل] برشيئك ايچنه طالمه، پك دريك وارمه، كنهنه يتيشمه: علوم و فنونده تبحر ايدنلردندر.

تَبَخُّر سذ. عر. جـ: تبخرات. [«بخار» دن مص. تفعل] ١. بوغولانمه، بوغويه تحول ايتمه، (صو) قايناپوب بوغو اولمه، آغمه: دكيز صولرى صيجاقدن تبخر ايدوب بلوطلرى تشكيل ايدرلر. ٢. توتسيلنمه. [هرنه قدر اساساً بخار وبوغو معناسنى متضمن ايسه‌ده، بوبابدن عربيده يالكز بوايكنجى معنايه كلير، كه بزجه استعمالى نادر ولزومسزدر.]

تَبخير سذ. عر. [«بخار»دن مص. تفعيل] ١. بوغو چيقارتمه، قايناتوب بوغويه تحويل ايتمه: صوبى تبخير ايتدى. ٢. توتسيله‌مه. ٣. بعض بـ لاشيق اشيايى عالى سارينه‌نك اوكنى آلمق اوزره (ئه‌تو) ماكنه‌سندن كچيرمه.

تَبخيل سذ. عر. [«بخل» دن مص. تفعيل] برينه خست وناكسلك عزو واسنادى. ز.

تَبَدُّل سذ. عر. جـ: تبدلات. [«بدل» دن مص. تفعل] دكيشمه، بشقه حال وصورته كيرمه، تغير، تحول: بو سوقاق بسبتون تبدل ايتمش؛ بواسكله‌نك بتون مأمورلرى تبدل ايتدى.

تَبديل سذ. عر. جـ: تبديلات. [«بدل» دن مص. تفعيل] دكيشديرمه، بشقه بر شكل و صورته قويمه، تغيير، تحويل: تبديل مسلك، تبديل قيافت، تبديل مكان، تبديل لسان ايتمك. ‖ تبديل هوا = صحتجه كوريلن لزوم اوزرينه هواسى دها ايى برمحله نقل مكان ايتمه: تبديل هوايه كيتدى: تبديل آب وهوا ايچون اذن آلدى.

تَبديل ص. [آنف البيان لفظ عربيدن مأخوذ] منكر بر قيافتله وكيم اولديغى بللى ايتمكسزين كزن: تبديل چيقمشيدى: تبديل كزيوردى. = س. متنكراً كزوب ضبط وربطه باقان مأمور، پوليس خفيه‌سى. ‖ تبديل حصكيسى = اصطبل عامره سايسلرينك باشى.

تَبديلاً ح. عر. دكيشديره‌رك، دكيشديرمه صورتيله: فلانه تبديلاً اوچنجى رتبه‌دن مجيدى نشانى ويرلدى = يعنى حائز اولديغى دردنجى رتبه‌سى يرينه.

تَبذير سذ. عر. جـ: تبذيرات. [«بذر» دن مص. تفعيل] طاغيتمه، سرپمه، اسراف: مالنى تبذير ايتدى.

تَبَر س. فا. ١. بالطه. فأس. ٢. بعض درويشلرك طاشيدقلرى هلال رسمنده وبر صاپه كچيرلمش آلت جارحه وسلاح.

تِبر سذ. عر. توز حالنده آلتين ويا على الاطلاق آلتين كولچه‌سى.

تَبَرّا سذ. عر. با: تبرى.

تَبَرُّد سذ. عر. [«برد» دن مص. تفعل] صوئومه: تبرد ايتمك صوئومق. [اصل عربيده معناسى صوئوق صويه كيرمكدر.]

تَبَردار س. فا. ١. بالطه ايله مسلح عسكر ويا خدمه، بالطه‌لى نفر: تبرداران طائفه‌سى. ٢. تبر دينلن ودرويشلر طرفندن قوللانيلان اوجى هلال رسمنده بالطه‌يى حامل آدم.

تَبَرُّع سذ. عر. جـ: تبرعات. [«بروع» دن مص. تفعل] بلا مجبوريت وكندى رضاسيله ويرمه، وقف وخيراته اموال تركى: فلان مالى وقفه، جامعه تبرع ايتدى.

تَبَرُّعاً ح. عر. بلا مجبوريت و كندى آرزوسيله ويره‌رك: فلان مالى تبرعاً مكتبه براقدى؛ تبرعاً للوقف ترك ايلدى.

تَبَرُّك سذ. عر. [«بركت» دن مص. تفعل] يمن وبركت عد ايتمه، اوغور صايمه: معاويه زماننده قسطنطينيه‌يه سوق اولنان سريهٔ مسلمين حضرت خالد بن ايوبى مجرد وجوديله تبرك ايتمك ايچون كتيرمشلردى.

تَبَرُّكاً ح. عر. يمن وبركت عد ايده‌رك، اوغور صايه‌رق: تبركاً ايشه جمعه كونى باشلانلدى.

تَبَرّى سذ. عر. [«براء» دن مص. تفعل] اوزاقلاشمه، اوزاق طورمه، چكلمه، تولى مقابلى. [بعض طرق ومذاهب اصحابى اهل بيت نبوى‌يه غدر ايدنلره لعن و نفرين ايتمك خصوصنه بونامى ويررلر.]

تَبريد سذ. عر. [«برودت» دن مص. تفعيل] ١. صوئوتمه، صوئوقلغنى آرتيرمه: صوبى قارله تبريد ايتملى. ٢. مج. مناسباتى كوشتمه، محبتى آزالتمه، صوئوتمه: بو معامله‌سى بنى كنديسندن تبريد ايتدى.

تَبريك سذ. عر. جـ: تبريكات. [«بركت» دن مص. تفعيل] يكى برشىء ايچون مبارك اوله ديه دعا ايتمه ويا شايان تقدير بر ايش ايچون صاحبنى تحسين ايتمه: دنيايه كلن اوغلكزى، كريمه‌كزك نكاحنى، عيد سعيدكزى تبريك ايدرم؛ بو ايشدن طولايى حقيقةً شايان تبريكسكز: بو ايشكز تبريكه شاياندر؛ عرض تبريكات ايدرم.

تَبرِيه سذ. عر. [اصلى: تبرئه «برائت» دن مص. تفعيل] ١. برينى بر شبهه وقباحتدن برى ايتمه، مدخلى اولمديغنى اثبات ايتمه: محكمه كنديسنى تبريه ايتدى. ٢. بورجدن قورتارمه. ‖ تبريهٔ ذمت ايتمك = ايليشيكى اولمديغنى اثبات ايلمك. برى الذمه چيقمق.

تَبس س. دفع، تسكين: نزاعى تبس ايتمك.

تَبَسُّم سذ. عر. [«بسم» دن مص. تفعل] كولمسمه: تبسم ايتمك = كولمسمك.

تَبسى س. كوچك سينى، بر ايكى كشيلك يمك، عشرت و مزه طاقملرى، قهوه فنجانلرى، چاى وشربت طاقملرى وسائر بوكبى شيئلر وضعنه مخصوص ياصى وآز كنارلى مختلف الشكل قاب: يمك تبسيسى، قهوه تبسيسى وسائره. ‖ تبسى قورمق = بزم عشرت ترتيب ايتمك.

تَبسيرمَك فل. [فا. صيتمه ديمك اولان «تب» دن] صيجاقدن وصيتمه‌دن دوداقلر قبارمق.

تَبسيمَك فتـ. [«تبس» دن] تبس ايتمك، دفع و تسكين ايتمك.

تَبسينمَك فط. دفع وتسكين اولنمق: يانغين تبسيندى.

تَبشير سذ. عر. جـ: تبشيرات. [«بشر» دن مص. تفعيل] مژده ويرمه، باعث ممنونيت بر خبر تبليغى: سزى تبشير ايدرم؛ بو خبرى كنديسنه تبشير ايتدم.

تَبَصبُص سذ. عر. جـ: تبصبصات. [«بصبصه» دن مص. تفعلل] آلچاقجه يالوارمه، تملق: تبصبص ايتمك.

تَبَصُّر سذ. عر. [«بصر» دن مص. تفعل] دقتله باقوب كنهنه وارمه.

تَبصِره سذ. عر. [«بصر» دن] انسانك فراستنى آرتيروب ماهيت اشيايى آكلامغه آلت اولان قوت.

تَبَعاً ح. عر. تابع اوله‌رق، اويه‌رق، تبعيت ايده‌رك.

تَبَعه سذ. جـ. عر. [فد: تابع] بر دولتك تحت حكمنده

بولنان اهالی : فرانسه تبعه‌سی، تبعه‌دن = عثمانلی تابعیتنده بولنان. [لسانمزده بعضاً مفرد کبی دخی قوللانیلیورسه‌ده اکثریا مفردی « دن » اداتیله افاده اولنور: فرانسه تبعه‌سندن برآدم.]

تَبَعِیَّت { سٔ. عر. [اصل لغت عربیه اولمیوب، تبع صفتنه یاء مصدریت علاوه‌سیله تشکیل اولنمشدر.] تابع اولمه، اویمه، پیرولك : او فلانه تبعیت ایدیور .

تَبَعِیَّةً { ح. عر. غل. اویه‌رق. تابع اوله‌رق، پیرولك ایده‌رك : او قاعده‌یه تبعیةً .

تَبعید { سذ. عر. [« بعد » دن مص. تفعیل] اوزاقلاشدیرمه، اوزاغه سورمه، دفع ایتمه .

تَبَل { سـ. قیوریم، قات، بورشق.

تَبَلُّر { سـذ. عر. [« بلور » دن مص. تفعل. لغت مولده] بللورلشمه، بللور کبی منتظم صورتده طوکمه : تبلر ایتمك .

تَبَلَّش { سـ. [و غا : تبراش] بربرینه کچمش، قاریشمش، قارمه‌قاریش. ‖ تبلش اولمق = بربرینه عارض اولوب متمادیاً تصدیع ایتمك.

تَبلیغ { سذ. عر. جمـ : تبلیغات. [« بلوغ » دن مص. تفعیل] یتیشدیرمه، ایریشدیرمه، کوتورمه، نقل وایصال : بو خبری، سلامی تبلیغ ایله؛ دولت متبوعه‌سی طرفندن ایده‌جك بعض تبلیغاتی واردر. ‖ حقـ. برمذکره‌یی ویا اعلامی علاقه‌داران‌ه ایصال ایتمه.

تَبَنّی { سـذ. عر. [« بنو » دن مص. تفعل] اوغللغه قبول ایتمه، آخرت اوغلی اتخاذ ایتمه : فلانی تبنی ایتمشیدی .

تَبَوُّل { سذ. عر. [« بول » دن مص. تفعل] ایشه‌مه، صو دوکمه. ‖ ط. تبول حماضت، تبول دم، تبول سکر، تبول قیح، تبول معسل = ادراره تغیر کتیرر امراض مختلفه .

تَبویب { سذ. عر. [« باب » دن مص. تفعیل] بابلره تقسیم ایتمه. ز.

تَبَه { ص. فا. با : تباه .

تِبیان { سذ. عر. آچیق افاده و بیان ایتمه. ز.

تَبَیُّن { سذ. عر. [« بیان » دن مص. تفعل] میدانه چیقمه، کورینوب آکلاشلمه، ثبوت بولمه، دیکر دلیل واثباته محتاج قالمامه : اونك برائتی ویا ذی مدخل اولدیغی تبین ایتدی. [اکثریا محکمه تدقیقاتی اوزرینه قوللانیلیر.]

تَبییض { سذ. عر. [« بیاض » دن مص. تفعیل] ۱. بیاضلاتمه، آغارتمه. ز. ۲. (بر مسوده‌یی) بیاضه چکمه، تمیز اوله‌رق صورتنی آلمه، استنساخ ایتمه. [بو ایکنجی معنی عربیده اولمیوب، بزم کتابتك بیضهٔ انجادندن چیقمشدر. تمیزه چکمك دینسه دها ایيدر.]

تَبیین { سذ. عر. [« بیان » دن مص. تفعیل] آچیق افاده وبیان ایتمه. ز.

تَپدیرمَك { فتـ. ۱. شدتله یرندن اوینادوب آتمق، فیرلاتمق : آتیلان طوپك شدتی رافده‌کی شیئلری تپدیردی. ۲. کری‌یه پوسکورتمك، شدتله کری‌یه چکلمسنی موجب اولمق : بو باروت تفنکی تپدیرر .

تَپرَتمَك { تپرتمك . با : دپرتمك وسائره .

تَپِشمَك { فشـ. ۱. (حیوانلر) بربرلرینه چفته آتمق، اورشمق. ۲. نزاع، غاوغا ایتمك، خرلاشمق، بربرینی چکه‌مه‌مك .

تَپَلَمك { با : تپه‌لمك .

تَپمَك { فتـ. (حیوان) ۱. چفته آتمق، چفته اورمق، آرت آیاقله اورمق : سایسی آت تپمش. ۲. مجـ. قیمتنی بیلمه‌مك، اله کچن نعمتك قدرینی آکلامامق : سعادتنی، نعمتی تپدی. = فل. ۱. (اسلحهٔ ناریه) بوشانیرکن کری‌یه چکلمك : بو تفنك چوق تپر. ۲. کری دونمك، نکس ایتمك، یکیدن ظهور و اشتداد ایتمك : صیتمه، یاره تپدی. ‖ حورا تپمك = اوینامق رقص ایتمك.

تَپمه { سـ. [غل : تکمه] حیوانك آرت آیاغیله اورمسی، چفته، لکد، رفاس : تپمه اورمق، آتمق؛ تپمه آلتنه آلمق = آیاق آلتنه آلوب تپمه اورمق. ‖ تپمه کچه = طوقومقسزین یالکز دوکمکله یاپیلان قبا کچه، قار کچه‌سی، دیبك .

تَپِندیرمَك { فتـ. زیاده قیزدیروب حدتدن تپنمه‌سنی موجب اولمق .

تَپَنگو { یا تپنکی. سـ. ۱. قالین قالتاق بلمه‌سی. ۲. اکثلی

اگر قولانی. [اسکی ترکجه‌ده قالتاغه تپنگو آغاجی دیرلر.]

تِپنمَك { فل. ال وآیاقلرینی اوره‌رق ویره چارپه‌رق صیچرامق، حدتدن کندینی یردن یره آته‌رق چیرپنمق .

تِپنمه { سـ. ال وآیاقلرینی اوره‌رق صیچرامه، حدتدن کندینی یردن یره اوروب چیرپنمه .

تپه { یا دپه. سـ. ۱. تومسك یر، کوچك طاغ، تل : اووه‌نك اورته‌سنده بر تپه وار ایدی؛ بر صره تپه‌لر اوزانیوردی. ۲. اوج، ذروه، بر شیئك اك یوقاریسی، بالا: طاغك تپه‌سی؛ منارهٔنك تپه‌سنه چیقمق. ۳. انسان وحیوان باشنك اوجی، اك اوستی: تپه‌سنه اوردی. ٤. بعض طیورك باشلری اوستنده‌کی قبا وطوپ توك، خوتوز کبی سوس: بو قوشك کوزل تپه‌سی واردر. ‖ تپه آتمق = اوفکه‌لنمك. ‖ آجی تپه‌دن چیقمق = چوق آجی چکمك. ‖ تپه اوستی = باش آشاغی، سرنکون. ‖ تپه‌سی اوستی دونمك = رجعت قهقریه ایله رجوع ایتمك. ‖ تپه جامی = تاوان وقبه‌دن آیدینلق ویرن باجه. ‖ تپه‌دن طیرناغه = باشدن آیاغه، سرتاپا. ‖ قان تپه‌یه صیچرامق = زیاده حدت ایتمك. ‖ تپه کوز = یوقاری باقان.

تَپه‌جِك { سـ. کوچك تپه .

تَپه‌لَتمَك { یا دپه‌لتمك . فتـ. ۱. اهلاك ایتدیرمك. ۲. دوکدیرمك .

تَپه‌لِك { یا دپه‌لك. سـ. قاغوق وفس کبی باشه کییلن شیئك تا تپه‌سنه دیکیلن دوکمه ویا پافته که اکثریا صیرمه وانجی ایله طونانمش اولور .

تَپه‌لَمك { یا دپه‌لمك. فتـ. ۱. اهلاك ایلمك. [اصلی تپه‌سنه اوره‌رق اولدیرمکدر.] ۲. اینجه دوکمك .

تَپه‌لَمه { سـ. ۱. اولدیرمه. ۲. اینجه دوکمه .

تَپه‌لَمه { ص. ۱. تپه تشکیل ایده‌جك صورتده طولدیرلمش، طوروقلو، طوروقلامه، مالامال. ۲. تومسك، اوبك، طاشقین، ییغین .

تَپه‌لَنمك { یا دپه‌لنمك. فجـ. ۱. اولدیرلمك. ۲. دوکلمك. = فل. آرقه اوستی یاتوب ایکی یانه چبالامق، چیرپنوب طورمق .

تَپه‌لی { یا دپه‌لی. ص. باشنده قباوطوپ توك، خوطوز، سرغوج کبی بر سوسی بولنان (قوش) : تپه‌لی طاؤق.

تِپی { یاخود تیپی. سـ. یاغارکن سیس کبی اورته‌لغی قاپایان پك صیق قار: تپی یاغیوردی؛ تپیدن کوزکوزی کورمیوردی.

تَپیر { سـ. [فا. « پتکیر » دن غل.] قیل الك.

تَپیرلَمك { فتـ. اینجه الهمك. [اصل معناسی: قیل الکه الهمك اوله‌جقدی.]

تَتابُع { سذ. عر. [« تبع » دن مص. تفاعل] بلا فاصله بربری آردندن کلمه، تعاقب؛ تتابع اضافات = بر قاچ اضافتك بلا فاصله تعاقبی، که منافیٔ فصاحتدر .

تَتَبُّع { سـذ. عر. جمـ: تتبعات. [« تبع » دن مص. تفعل] بر شیئك آرقه‌سنه دوشوب هر طرفنی آراشدیرمه، آرقه‌سنی براقیه‌رق اطرافلیجه تدقیق و تحقیق ایتمه : ادبیات عربیه‌ده چوق تتبعی واردر؛ تتبعاتله اشتغال ایدر. [باشلیجه علوم وتألیفات حقنده مستعملدر.]

تِتره { یاخود دکتره. سـ. بز طوقورکن پنبوغنی چریشلدکلری بیاض ساقز، کیتره، بیانی اژدر دیکنی .

تِترَه‌مَك { با : دیتره‌مك .

تِتسینمك { با : تیکسینمك .

تَتِمَّه { سٔ. عر. جمـ : تتمات [« تمام » دن مص. تفعیل. ایکنجی « ت » نك ضمیله غلطدر.] بر شیئك نقصانتی اکمال ایدن ویا اکمال ایچون علاوه اولنان شیء، بر شیئك مکمل اولمسیچون وجودی شرط اولان شیء : بو چالغی‌ده طاقمك تتمه‌سیدر؛ یاپیله‌جق ایش تماتیله یاپلملیدر .

تَتمیم { سذ. عر. [« تمام » دن مص. تفعیل] تماملامه، بیتیرمه، اکمال. [« اتمام » دها مستعملدر.]

تَتَوُّج { سذ. عر. [« تاج » دن مص. تفعل] تاج کیمه، کندی باشنه تاج قویمه، آوروپا حکمدارلرینك قعودلرینی متعاقب علناً ورسماً تاج کیمه آیین وآلایلری : روسیه ایمپراطورلری تتوج رسمنی موسقووده اجرا ایتمکی عادت ایدنمشلردر.

تَتویج { سذ. عر. [« تاج » دن مص. تفعیل.] تاج کییدیرمه، برینك باشنه تاج قویمه .

تِتيز { صه. تيز مزاجلی ، خويسز، { ياناز، تنكدل، خدمتی زور ايديلير، زور ممنون اولور، مشكل پسند : خسته لغنده چوق تتيز اولور .

تِتيزلك { سه. تيز مزاج، خويسز. { لق، تنكدلك، مشكل پسندلك : اونك تتيزلكی چكامز؛ خسته لغنده برتتيزلك چيقارير .

تِتيز اَيتمك { فل. تيز مزاج وخو. { يسز اولمق، مشكل پسندلك ايتمك، برشیٔ بكنمز وبرشيئدن ممنون اولماز برحاله كلمك : بوآدم نه قدر حليم ايسه خسته لغنده اوقدر تتيزلنير .

تَتيك { صه. ١. چابق طاورانير، { تيز حركتلی، جست و چالاك : يك تتيك آدمدر؛ تتيك طاورانمق. ٢. نازك، ظريف : تتيك ايش .

تِتيك { سه. تفنك وطبانجه‌یی بو. { شاتمق ايچون چكيلان و قالديريلان زنبورك : تفنكك تتيكی؛ طبانجه‌نك تتيكنی چكمك. || اوست تتيك = تفنك وطبانجه زنبوركنك چكلمك اوزره‌يوقاری پرده‌يه قالديرلمسی : تفنكی اوست تتيكده طوربوردی؛ مج. افراط حالنده، آتش آلمغه مهيا برحالده . || تتيكنی بوزمامق = هيچ قملدانما. مق، تلاش ايتمه‌مك .

تَتيكلك { سه. سرعت حركت، چا. { بق طاورانمه، جستلك، چالاككلك : بويله ايشلرده برآز تتيكلك لازم .

تِتيكی { صه. سويلركن «ت» حرفنی { ديلنده تكرار ايدن پپه، بوصورتله لكنتی اولان .

تَثْبيت { سذ. عر. [« ثبات » دن { مصه. تفعل] ثبات كوستر. مه، طيانمه. ز.

تَثْقيب { سذ. عر. [« ثقب » دن { مصه. تفعيل] دلمه. دليك آچمه. ز.

تَثْقيل { سذ. عر. [« ثقل » دن { مصه. تفعيل] آغرلاتمه، آغرلغنی آرتيرمه. ز.

تَثْليث { سذ. عر. [« ثلث » دن { مصه. تفعيل] ١. اوچه ابلاغ ويا تقسيم. ٢. شرابی بر ثلثی تبخر ايده‌جك قدر قاينامه. ٣. اقانيم ثلثه‌يه يعنی الوهيتك حاشا اوچ عنصردن مركب اولديغنه اينانمه : اهل تثليث، اصحاب تثليث = اقانيم ثلثه‌يه اينانان خرستيانلر .

تَثْنيه { سش. عر. د. صرف عر. { بيده مفرد ايله جمع آره. سنده اوله‌رق ايكی شخصه دلالت ايدن صيغه كه (ان) و (ين) حرفلريله ختام بولور.

تُجّار { سذ. جم. عر. فد : تاجر. { با : تاجر.

تَجارِب { ياخود تجاريب. سش. جم. { عر. فد : تجربه. با : تجربه.

تِجارَت { سش. عر. ١. محصولات { ارضيه ومعمولات صنا. عيه وسائر اموال مختلفه‌یی بر يردن ديكر بر يره نقل وياعين يرده حفظ ايده‌رك ايكی مملكت ويا ايكی موسم وزمان آره‌سنده‌كی فيآت فرقندن استفاده ايتمه، بازركانلق : تجارت ايديور؛ تجا. رتله مشغولدر. ٢. معاملات تجا. ريه‌دن ايديلن استفاده، تمتع : بوسنه ذخيره‌دن خيلی تجارت ايتدك. — تركيبات عربيه‌ده «تجاره» صورتنده‌ده قوللا. نيلير : لاجل التجاره ازميره كيتدی. || تجارت ونافعه نظارتی = امور نافعه ايله امور تجاريه‌نك طرقنی تسهيله سعی ايدن دائرهٔ دولت. || تجارت مكتبی = تجارتك متوقف عليهی اولان علومك تحصيلنه مخصوص مكتب. || تجا. رت محكمه‌سی = تجار دعاويسنك رؤيتنه مخصوص محكمه.

تِجارَتگاه { سه.صه.فا.[عر. تجارت { = م. فا. گاه = محل] تجارت محلی، تجارت اجراسنه الويريشلی ير : ازمير كوزل بر تجارتگاهدر، تجارتگاه بر اسكله‌در .

تِجارَتلی { صه. ١. تجارتی اولان، { تجارت اجراسنه الوير. يشلی : بو ساحلده‌كی قصبه‌لرك جمله‌سی تجارتلی يرلردر. ٢. تجارت براقير، تجارته الويريشلی، تمتعلی، استفاده‌لی : ممالك عثمانيه. نك اكثر محصولاتی چوق تجارتليدر.

تُجّارمی { صه. عر. ؤ : تجاريه. { تجارت وتجاره وبازر. كانلره منسوب ومتعلق : امور تجاريه، معاملات تجاريه.

تَجاسُر { سذ. عر. [« جسارت » { دن مصه. تفاعل] جسا. رتلنمه، جرأتلنمه : بو ايشه تجاسر ايتدم. [«اجتسار» كبی.]

تَجانُس { مجانست معناسيله قوللا. { نيليورسه ده ، عربی اولميوب، مجانست دخی مقصدی افاده‌يه كافی اولديغندن، ايجادنده مجبوريت يوقدر.

تَجاوُز { سذ. عر. جم : تجاوزات. { [«جواز»دن مصه. تفاعل] ١. اوته‌سنه كچمه، آشمه، آتلامه : آلتمش ياشنی تجاوز ايتمشدر؛ حدودی تجاوز ايتدی. ٢. حدی كچمه، تعرض، بشقه‌سنك حقنه طوقنمه : سز تجاوزده بولند يكز؛ تجاوز ايدن حقسزدر. ٣. كچمه، مسابقت قزانمه، دها ايلری وارمه : ياريشده او جمله‌سنی تجاوز ايتدی. ٤. ديكر بر دولتك حدودينی مرورله اولكه. سنه كيروب حرب ايتمه، تعرض، تدافع ضدی : طرفيندن خانغيسی تجاوز ايتدی؟ اعربيده عفو و مسامحه معناسنی دخی بيان ايدوب : «تجاوز الله عن سيئاته» دعاسنده بو معنی ايله مستعملدر.)

تَجاوُزكارانه { صه. فا. تجاوز و { تعرضله واقع او. لان : تجاوزكارانه حركاتده بولندی.

تَجاوُزی { صه. عر. ؤ : تجاوزيه. { تجاوزوتعرضه منسوب ومتعلق : حركات تجاوزيه‌ده بو. لندی؛ تدافعی وتجاوزی اتفاق عقد ايتديلر.

تَجاهُل { سذ. عر. [« جهل »دن { مصه. تفاعل] بيلمز كبی كوسترمه، يالاندن بيلمزلكه كلمك. د. تجاهل العارف = معلوم اولان شيئی بر نكتهٔ ادبيه‌يه مبنی غير معلوم كوسترمكدر .

تَجَبُّر { سذ. عر. [« جبر » دن { مصه تفعل] كبر وجبروت پيدا ايتمه .

تَجْبير { سذ. عر. [« جبر » دن { مصه. تفعيل] جرا. قيريق وياچيقيق كميكی تعمير ايتمه : تجبير عظام .

تَجَدُّد { سذ. عر. [« جد » دن { مصه. تفعل] يكيلمه، يكی اولمه، تازه‌لنمه : موسم بهارده طبيعت تجدد ايدر .

تَجْديد { سذ. عر. [« جد »دن { مصه. تفعيل] يكيلتمه، يكی ايتمه، تازه‌لتمه : اثوابنی تجديد ايتدی. || تجديد هوا = اوطه‌نك هواسنی دكيشديروب تازه‌لتمه .

تَجْذير { سذ. عر. [« جذر » دن { مصه. تفعيل] ر. برعددك جذرينی چيقارمه، جذرينی بولوب آلمه .

تَجْرِبه { سش. عر. جم : تجارب. { [« جرب » دن مصه. تفعيل] دنه‌مه، صنامه، آزمايش : تجربه ايتمك = دنه‌مك؛ تجربهٔ قلم = قلمی دنه‌مه، آزمايش خامه .

تَجَرُّد { سذ. عر. [« جرد »دن { مصه. تفعل] ١. صويلمه، چپلاق وعاری اولمه. ٢. هرشيئدن بوش وتهی اولمه. ٣. كافهٔ علائق وماسوادن چكوب جناب حقه انتساب : ارباب تجرد . ٤. او. لنميوب مجرد ياشامه. || با. تجرد اوراق = ياپراقلرك دوكلمسی .

تَجَرُّع { سذ. عر. [« جرع »دن { مصه. تفعل] جرعه چكمه، برنفسده تكلفله صويی ايچمه .

تَجْريد { سذ. عر. [« جرد »دن { مصه. تفعيل] ١. صويمه، تعريه ايتمه. ٢. برطرفده طوتمق، آييرمق . ٣. ماسوايی قلب وذهندن اخراج وتبعيدله جناب حقه ربط قلب ايتمه : اهل تجريد .

تَجْريم { سذ. عر. [« جرم » دن { مصه. تفعيل] برندن جريمه آلمه، جزای نقديه وزيانه اوغراتمه : كنديسنی تجريم ايتديلر. [لغت مولده صفتيله بومعنايه كلوب، معانیٔ اصليهٔ عربيه‌سی بشقه‌در .]

تَجَزُّؤ { سذ. عر. [« جزء »دن { مصه. تفعل. — تجزی ديه‌ملی .] اقسامه انقسام ايتمه، اجزايه بولنمه، طوغرانمه، اوفالمه .

تَجْزِئه { سش. عر. [« جزء » دن { مصه. تفعيل] اقسامه تقسيم ايتمه، اجزايه بولمه، طوغرامه، اوفالتمه : برجسمی تجزئه ايتمك .

تَجَسُّد { سذ. عر. [« جسد »دن { مصه. تفعل] جسدوجسم ووجود پيدا ايتمه، گوگده‌لنمه : رحمده جنينك تجسدی .

تَجَسُّس { سذ.عر. جم : تجسسات. { [« جس » دن مصه. تفعل] ١. يوقلامه، آراشديرمه، تحقيق وتدقيق ايتمه. ٢. برشيئك ايچ يوزنی آراشديروب سرائرينه واقف اولمغه چاليشمه : دشمنك احوالنی تجسس ايچون تبديل آدملر كوندرلدی. || ع. تجسس قولی = دشمن اردوسنك احوالنی تحقيقه مأمور عسكر قولی .

تَجَسُّم { سذ. عر. [« جسم » دن { مصه. تفعل] ١. جسم ووجود پيدا ايتمه، روحانی برشیٔ موقتا وصورتا جسم حاصل ايتمه : برپری تجسم ايدوب اوكنه چيقدی؛ صانكه حميت دينيه تجسم ايتمش‌ده اوآدمك صورتنی آلمشدر. ٢. كورنمه، كوزك اوكنه كلمه : خيا.

آ گوزمك اوكنده تجسم ایدیور .

تَجْسيم { سنذ. عر. [« ... »دن مص. تفعیل] وجوددویر. مه، وجودلی كوسترمه : خیالمده تجسیم ایدیورم .

تَجَفُّف { سنذ. عر. [«جف »دن مص. تفعل.] قورومه. ن.

تَجْفیف { سنذ. عر. [« جف»دن مص. تفعیل] قوروتمه. ن.

تَجَلّا { سنذ. عر. با : تجلی .

تَجَلُّد { سنذ. عر. ۱. یالاندن و تكلفله جسارت كوسترمه. ۲. عناد وسركشلك ایتمه .

تَجَلّی { سنذ. عر. جم : تجلیات. [« جلاء » دن مص. تفعل] ۱. كورنمه، عیان وظاهر اولمه، ظهور، بروز. ۲. قدرت واسرار الهیه‌نك اشخاص واشیاده آثاری كورنمسی : ناصیه‌سنده نور سبحانی تجلی ایدیوردی. ۳. لطف الهی‌یه مظهریت، طالع، قدر : بنم تجلیم بویله ایمش .

تَجْلید { سنذ. عر. [« جلد » دن مص. تفعیل] (كتابی) دیكوب قاب كچیرمه، جلدلمه : بو كتابلری تجلید ایتدیره‌جكم .

تَجَمُّع { سنذ. عر. [« جمع » دن مص. تفعل] طوپلانمه، یغلمه، بریكمه .

تَجَمُّل { سنذ. عر. جم : تجملات. [« جمال »دن مص. تفعل] سوس، زینت، زیب وزیور. = جم. زینت ودارات ایچون اختیار اولنان آغر قیمتلی اشیا .

تَجَن { س. طاغ كچیسی . || مج. آزغین حیوان .

تَجَنُّن { سنذ. عر. [« جن » دن مص. تفعل] دلیرمه، چیلدیرمه، مجنون اولمه : تجنن ایتدی .

تَجْنیس { سنذ. عر. [« جناس »دن مص. تفعیل] جناس قوللانمه، ایكی معنالی سوز سویلمه.

تَجْوید { سنذ. عر. [«جودت»دن مص. تفعیل] قرآن كریمی مد وقصر وسائر قواعد قرائته رعایتله اوقومق علمی : تجوید اوكرنمك، بیلمك؛ قرآن كریمی تجویدله اوقومق .

تَجْویز { سنذ. عر. [« جواز»دن مص. تفعیل] جائز كورمه، جواز ویرمه، منع ایتمه‌مه، مساعده ایلمه .

تَجْویف { سنذ. عر. [«جوف»دن مص. تفعیل] اویمه، اویوق حالنه قویمه . ن.

تَجَهُّز { سنذ. عر. [« جهاز »دن مص. تفعل] حاضرلانمه، مالزمه‌یی تدارك ایتمه .

تَجْهیز { سنذ. عر. جم : تجهیزات. [« جهاز » دن مص. تفعیل] لوازمی تدارك ایتمه، ارزاق واسلحه وسائر مهماتی استكمال ایدوب حاضرلامه، تهیئه : عسكرك، دونمانك، گلینك تجهیزی. || كیم. آلات وادوات ومواد معمول بهانك تهیئه‌سی، استحضار. || تجهیز میت = جنازه‌نك مالزمه‌سنی تدارك وتهیئه ایتمه، جنازه‌یی مالزمه‌سیله حاضرلایوب قالدیرمه .

تَجْهیل { سنذ. عر. [« جهل »دن مص. تفعیل] برینه جهل اسناد ایتمه، جهالتنه حكم ایلمه، جهالتنی یوزینه اورمه : عالم آدم كندی جهانی علمنه غالب كورن. دیكیچون باشقه‌لرینی تجهیله وقت بوله‌ماز .

تَحاشی { سنذ. عر. [«حشی»دن مص. تفاعل] قورقوب چكنمه، احتراز، اجتناب : بو ایشدن تحاشی ایدیور .

تَحالُف { سنذ. عر. [«حلف» دن مص. تفاعل] حقو. خصمینك ایكیسنه‌ده یمین ویرلمه، ایكیسنك یمین ایتمسی .

تَحایا { سنذ. عر. فد : تحیه. با : تحیه .

تَحت { سنذ. عر. آلت، آشاغی، زیر، فوق مقابلی : یرك فوق وتحتی. = ظم. تحتنه، تحتنده، تحتندن = آلتنه، آلتنده، آلتندن. — اضافت فارسیه ایله اكثریا مجازاً قوللانیلیر : بو مملكت فلان دولتك تحت حكمنده. در = حكمی آلتنده؛ بو ایش تحت تذكرده‌در = تذكر آلتنده، دردست تذكر : الآن تحت محاكمه‌ده‌در، تحت محاكمه‌یه آلندی. — آخری مفتوح اوله‌رق اضافت عربیه ایله‌ده قوللانیلیر : تحت الارض = یر آلتنده؛ تحت البحر = دكیز آلتندن؛ تحت الجلد = دری آلتندن. || تحت الحفظ = محافظه آلتنده اوله‌رق، محفوظاً : موقوف سارقلری تحت الحفظ كوندردیلر .

تَحتانی { ص. عر. ۆ : تحتانیه. ۱. تحته یعنی آشاغی‌یه منسوب ومتعلق، آشاغیده بولنان، فوقانی مقابلی : تحتانی بنا، تحتانی قات. ۲. د. نقطه‌سی آلتدن اولان (حرف) : یاء تحتانیه. ۳. ه. اصول قدیمه‌ده فلك شمسك درونده بولنان وحقیقتده كرهٔ ارض ایله شمسك آره‌سنده بولنان (سیاره)، زهره وعطارد .

تَحَتُّم { سنذ. عر. [« حتم » دن مص. تفعل] الزم وواجب اولمه . ن.

تَحَجُّر { سنذ. عر. [« حجر »دن مص. تفعل] طاش اولمه، طاش كبی قاتیلاشمه : موادعضویه بیكلرجه عصرلر یر آلتنده قالوب هوا آلمازسه هیئتلریله تحجر ایدر.

تَحَدُّث { سنذ. عر. [«حدوث»دن مص. تفعل] حدوث و ظهور ایتمه ووقوع بولمه معناسیله قوللانیلیورسه‌ده، معنای عربیسی بوندن پك اوزاقدر. یرینه « حدوث» قوللانلمق اقتضا ایدر .

تَحَدُّر { سنذ. عر. [« حدر »دن مص. تفعل] برسطح مائلده آقه‌رق ویا یووارلانه‌رق اینمه، انحدار . ن.

تَحْدیث { سنذ. عر. [«حدوث»دن مص. تفعیل] ۱. نقل وروایت ایتمه. ن. ۲. احادیث شریفه نقل وروایت ایتمه. ۳. تشكرینی ایفا ایتمه : تحدیث نعمت ایتمك. [اصل معناسی : انسان كوردیكی ایلكی هركسه سویلمكدر .]

تَحْدید { سنذ. عر. [«حد» دن مص. تفعیل] ۱. سینور قومه، حدود تعیین ایتمه : تحدید حدود ایتمك. ۲. تعریف وتعیین ایتمه، ابهام وتعمیمدن قورتارمه، تخصیص : لطفنی یالكز برطاقم آدملره تحدید ایدیور.

تَحَذُّر { سنذ. عر. [« حذر » دن مص. تفعل] صاقینمه، حذر ایتمه، احتراز. ن.

تَحْذیر { سنذ. عر. [«حذر» دن مص. تفعیل] صاقیندیرمه، حذر ایتدیرمه. ن.

تَحَرُّز { سنذ. عر. [« حرز » دن مص. تفعل] و :

تَحَرُّس { سنذ. عر. [«حرس» دن مص. تفعل] صاقینمه، قورونمه. ن.

تَحَرُّك { سنذ. عر. [«حركت» دن مص. تفعل] ۱. قیمیلدانمه، حركت ایتمه، اوینامه. ۲. (حرف) حركه‌لنمه، برحركه ایله اوقونمه. || ط. تحرك اعصاب = سیكیرلرك اوینامسنی موجب برعلت. [فر. Nervomotilité].

تَحَرّی { سنذ. عر. جم : تحریات. [«حری»دن مص. تفعل] آراشدیرمه، برشیئك ایسنی ویا لازمنی بولمق ایچون آرایوب تحقیق وتدقیق ویا انتخاب ایتمه : آثار عتیقه، معادن، كتب قدیمه تحریسیله مشغولدر؛ معادنجه اجرای تحریات ایچون مأذونیت آلدی. [جمعنك «ی»سنی شده‌لی اوقومامللی.]

تَحْریر { سنذ. عر. جم : تحریرات. [«حر» دن مص. تفعیل] ۱. یازمه، كتابت : بو نسخه مؤلفنك الیله تحریر اولنمشدر. [ال ایله یازلمش كتابلرك نهایتنده « حرره الفقیر . . . » دیه‌رك مستنسخ كندی اسمنی یازمق عادتدر.] ۲. (كتاب) تألیف وترتیب ایتمه، قلمه آلمه : ایلك قواعد عثمانیه‌یی مرحوم فؤاد و جودت پاشالر مشتركاً تحریر ایتمشلردر. ۳. قید، دفتره كچیرمه : تحریر املاك = هركسك تصرفنده‌كی املاكك دولتجه قیدی؛ تحریر نفوس = كذا اشخاصك قیدی. = جم. [تر. فد كبی] پوسته ایله كوندریلن رسمی مكتوب : تلغرافله افاده اولنه‌ماز تحریرات یازملی. [شهرك ایچنده كوندریلنه تذكره دینلیر. بر فرقده تحریراتك تختیم، و تذكره‌نك ایسه امضا اولنمسیدر.] || تحریرات قلمی = الویه وقضالرده مخابراته مخصوص قلم كه ولایت ونظارتك مكتوبی قلمنه معادلدر. || تحریرات مدیری، كاتبی = بو قلمی اداره ایدن مأمور، متصرف ویا قائممقامك رسمی باش كاتبی. [سنجاقده مدیر، و قضاده كاتب دینلیر.]

تَحریراً { حـ. عر. یازی ایله، آغزدن دیمك اولان شفاهاً مقابلی : تحریراً افادهٔ مرام ایتدی؛ تاریخ امتحاننی تحریراً ویردیلر.

تَحْریص { سنذ. عر. [« حرص » دن مص. تفعیل] برینك طمعنی اویاندیرمه، حرصلاندیرمه : بیوك برتمتع كوستره‌رك كندیسنی تحریص ایتدی.

تَحْریض { سنذ. عر. جم : تحریضات. [« حرض » دن مص. تفعیل] قیشقیرتمه، تشویق، تحریك، ترغیب : برطاقم اشعار قهرمانانه ایله بهادرانی حربه تحریض ایدیوردی.

تَحْریف { سنذ. عر. جم: تحریفات. [« حرف » دن مص. تفعیل] ۱. بر اسم ویا عباره‌نك حروفنی تغییر وتقدیم وتأخیرله سقطلامه، بوزمه : امم قدیمه

بربرلرينك لسانني بيلمدكلرندن اسماء خاصه‌يی چوق تحريف ايتمشلردر. ٢. بركتابك عباره‌سنی تغيير وتغليط ايتمه: اسكی كتب سماويه‌نك برچوق تحريفاته اوغراديغی مظنوندر.

تَحْرِيك { سذ. عر. ج: تحريكات. [«حركت» دن مص. تفعيل] ١. اوينانمه، قيملداتمه، حركته كتيرمه: واپورك چرخنی تحريك ايدن بخاردر. ٢. ساكن و عاطل اولان شيئی فعل و حركته كتيرمه. تأثير: غضبنی، حميتنی، غيرتنی تحريك ايلدی. ٣. قيشقيرتمه. ٤. د. (بر حرفی) حركه‌لنديرمه، حركه قومه ويا حركه ايله اوقومه: «صبر» و «عقل» كبی عربی مصدرلرك عين الفعلنی تكلمده خفيف وصاغرجه بركسره ايله تحريك ايتمك لسانمزك شيوه‌سی اقتضاسندندر.

تَحْرِيل { س. [عر. «تحرير» دن غل.] چيزيك، چيزكی، نقش: تحريلی قالين = قالين چيزكيلی، نقشلی.

تَحْرِيللی { ص. [«تحريرلی» دن غل.] چيزيكلی، چيزكيلی، منقش: تحريللی كوز؛ اينجه تحريللی.

تَحْرِيم { سذ. عر. ج: تحريمات. [«حرمان» دن مص. تفعيل] ١. ديانةً مبارك ومقدس عد ايدوب تقربنی منع ايتمه. ز. ٢. ف. حرام ايتمه، ديانةً ممنوعيتنی قرارلاشديروب اعلان ايتمه: شريعت اسلاميه مسكراتی تحريم ايتمشدر؛ خمرك وجه تحريمی سكريدر؛ تحريماتدن اجتناب ايتملی (= محرماتدن).

تَحْرِيمه { سذ. عر. نمازده افتتاح تكبيری.

تَحْرِيمی { ص. عر. ؤ: تحريميه. [«تحريم» دن سمن.] ف. برشيئی حرام ايتمك فعلنه منسوب و متعلق: كراهت تحريميه = صراحةً تحريم اولنمامش ايسه‌ده مكروهيتی حرام درجه‌سنده اولان شیء.

تَحَزُّن { سذ. عر. [«حزن» دن مص. تفعل] محزون ومكدر اولمه. ز.

تَحْزِين { سذ. عر. [«حزن» دن مص. تفعيل] محزون و مكدر ايتمه، تاسه‌لانديرمه. ز.

تَحَسُّر { سذ. عر. ج: تحسرات. [«حسرت» دن مص. تفعل] حسرت چكمه، چوق آرزو ايديلوب اله كچيريله‌مين شيئه يانوب ياقلمه، عدم حصولنه ويا فوتنه تأسف وتلهف ايتمه.

تَحَسُّس { سذ. عر. [«حس» دن مص. تفعل] قلباً حس ايتمه و طويمه معناسيله قوللانيلورسه‌ده، اصل معناسی عربی‌سی بر خبر طويوب مطمئن اولمه‌در. احتساس ايسه هيچ يوقدر.

تَحْسِين { سذ. عر. [«حسن» دن مص. تفعيل] كوزل بولوب تقدير ايتمه، آلقيشلامه، مدح وثنا ايتمه: يازيسنی كورنلر تحسين ايتديلر. || تحسين‌خوان = تحسين وآفرين اوقويان، تقدير ايدن: شعرينه عالم تحسين خوان اولدی. || تحسين كرده = تقدير اولنمش، بكنلمش: شعری تحسين كردهٔ ارباب ادراكدر.

تَحَشُّد { سذ. عر. ج: تحشدات. [«حشد» دن مص. تفعل] برلكده حركت ويا بربرلرينه معاونت ايتمك اوزره عجالةً طوپلانمه، بريكمه، ييغلمه: حدود قربنده عسكر تحشد ايديور؛ بو تحشداتك اسبابی آكلاشيله‌مدی. [باشليجه عسكر حقنده مستعملدر.]

تَحْشِيد { سذ. عر. ج: تحشيدات. [«حشد» دن مص. تفعيل] (عسكر وسائره) طوپلامه، بريكديرمه، ييغمه، جمع ايتمه: فلان دولت حدودينه عسكر تحشيد ايديور، تحشيداتله اوغراشيور.

تَحْشِيه { سذ. عر. [«حشی] دن مص. تفعيل. — «ی» سنی شده‌لی اوقومامل.] اساساً كتابك كنارينه يازيلان وبر كلمه يا فقره وبحث حقنده تفصيلاتی حاوی اولان حاشيه‌لر تحريری، كتابك بو صورتله بعض يرلرينی شرح ايتمه، هامش و دركنار ضمی: بعض كتابلر تحشيه‌يه محتاجدر.

تَحَصُّل { سذ. عر. ج: تحصلات. [«حصول» دن مص. تفعل] حصول بولمه، حاصل اولمه، وقوعه كلمه، نتيجه صورتيله پيدا اولمه: بو قدر مساعيدن نه تحصل ايتدی.

تَحَصُّن { سذ. عر. [«حصن» دن مص. تفعل] ١. قلعه وحصاره قپانمه، استحكام ايچنه چكلمه، اطرافنده موقت استحكامات انشا ايله مدافعه‌سنی تأمين ايتمه: عساكر شجيعهٔ عثمانيه پلونه كبی هر استحكامدن عاری بر يرده مكمل صورتده تحصن ايتمشلر ايدی.

تَحْصِيل { سذ. عر. ج: تحصيلات. [«حصول» دن مص. تفعيل] ١. حاصل ايتمه، حصوله كتيرمه، اله كچيرمه، قزانمه: بوندن نه تحصيل ايتديكز؟ [بو معناده «حاصل ايتمك» تعبيری دها مستعملدر.] بر مأموريت تحصيلنه چاليشيور. ٢. ويركی ويا ايرادی طوپلامه، صاحبی نامنه ارباب ذمتدن آلمه: اعشارك، اغنامك تحصيلی؛ چفتلكك وارداتنی تحصيل ايلدی. ٣. علم ومعلومات كسب ايتمه، اوقويوب اوكرنمه، توسيع معلوماتی ايتمه: اوغللرم الآن مكتبده تحصيل ايديورلر: تحصيل ايله، تحصيل علم ايله مشغولدرلر: اكمال تحصيل ايچون آوروپايه كيتمشدر؛ او آدمك تحصيلی يوقدر، تحصيلی نقصاندر. = ج. واردات دولتك جمع وجبايتی: تحصيلاته كرمیٔ تام ايله چاليشيور: تحصيلات قوميسيونی.

تَحْصِيلدار { س. فا. دولتك ويركيلرينی ويابر صاحب ايرادك وارداتنی طوپلامغه مأمور آدم: بو ايشه بر تحصيلدار تعيين ايتملی؛ تحصيلدارلره تنبيهات اكيده ويرلمشدر. || سرتحصيلدار = تحصيلدارلرك باشی، باش تحصيلدار.

تَحْصِيلدارلق { س. تحصيلدار مأموريت و وظيفه‌سی: اعشارده تحصيلدارلق ايديور؛ تحصيلدارلغه تعيين اولندی.

تَحْصِيلی { ص. عر. ؤ: تحصيليه. ويركی ويا ايراد وساره جمع وجبايتنه منسوب ومتعلق: وظائف تحصيليه.

تَحْصِيلِيَّه { سذ. عر. موظف اوليان تحصيلدارلره تحصيل ايتدكلری آقچه‌دن ويريلان حصه، تحصيلدارلق حقی، پايی: يوزده ايكی تحصيليه ويريورلر.

تُحَف { سذ. ج. عر. فد: تحفه. با: تحفه.

تُحَف { ص. [آنف البيان لفظ عربيدن] ١. غريب، عجيب، كورلمه‌مش، نادروامثالسز: تحف ايش؛ تحف بر حيوان. ٢. كولنج، اكلنجه‌لی، مضحك: تحف آدم، تحف حكايه. ٣. مناسبتسز، عجل عجايب: تحف ايش. ٤. تعجب، غرابت: تحفمه كيتدی = استغرابمی موجب اولدی. = ح. غريب وكولنج بر صورتده: تحف سويليور؛ تحف اولدی؛ تحف! = غريب! عجائب!

تُحَفْجی { س. هديه‌لك اوفاق تفك سوسلی شيئلر صاتان آدم، چوراب، منديل، طباقه كبی شيئلرك صاتلديغی سوسلی بر دكانك صاحبی: اوراده بر تحفجی دكانی واردر.

تَحَفُّظ { سذ. عر. [«حفظ» دن مص. تفعل] صاقنمه، قورنمه، كنديني محافظه ايتمه. تعرض مقابلی اوله‌رق قوللانيلير، كه بشقه‌سنه تجاوز وتعرض نيتنده اولمقسزين مجرد كنديني تعرضات محتمله‌يه قارشی محافظه ومدافعه ايچون تدبيرلی طاورانمقدن عبارتدر.

تَحَفُّظخانه { س. فا. بولاشيق بر يردن كلنلرك قرانته بكلدكلری محل، كه اختلاطدن ممنوع اولوب، محافظه آلتنده بولنور.

تَحَفُّظكارانه { ص. فا. كنديني محافظه ومدافعه ايتمك مقصدينه مبنی اولان: بر طاقم تدابير تحفظكارانه‌يه تشبث ايتدی. = ح. كنديني محافظه ومدافعه مقصديله: تحفظكارانه حركت ايديور.

تُحَفْلق { س. ١. غرابت، عجيبلك: ايشك تحفلغی نره‌ده... ٢. لطيفه، شاقه، كوله‌جك شیء: بر طاقم تحفلقلر ياپيوردی؛ تحفلق اولسون ديه سويليورم.

تُحْفه { سذ. عر. ج: تحف. ١. هديه، آرمغان، پيشكش. ٢. هديه‌لك غريب ومقبول شیء، ناديده مال. [جمعنك لسانمزده آلديغی معنای مخصوص بو ايكنجی معناسندن مأخوذدر. با: تحف.]

تَحَقُّق { سذ. عر. [«حق» دن مص. تفعل] صحيح وحقيق اولديغی ظاهر اولمه، ميدانه چيقمه: مثنوينك يدنجی سفری ناميله ايادیٔ تداولده بولنان منظومه‌نك حضرت مولانك اقوالندن اولديغی تحقق ايتمه‌مشدر.

تَحْقِير { سذ. عر. ج: تحقيرات. [«حقارت» دن مص.

تفعیل] حقارت ایتمه، خوار و حقیر نظرله باقمه، اهمیت ویرمیوب ذلیل کورمه : فقرایی تحقیر ایتمك ارباب کرمك شاننده دکلدر: دنیاده کیمسه‌یه نظر تحقیرله باقاملی.

تحقیرآمیز { ص. فا. [عر. تحقیر = م. فا. آمیختن = قاریشدیرمق] حقارت قاریشدیریجی، خوارلقله قاریشق : تحقیرآمیز بر نظرله باقدی: تحقیرآمیز معامله‌ده بولندی.

تحقیق { سذ. عر. ج : تحقیقات. [«حق» دن مص. تفعیل] ١. بر شیئك حقیقتنی آرامه، صحیح اولوب اولمدیغنی میدانه چیقارمه : سز بو مسئله‌یی تحقیق ایدیکز: تحقیق کیفیت ضمننده بر هیئت کوندرلدی. ٢. بر شیئك صحیح وحقیقی اولدیغنی میدانه چیقارمه، ادلهٔ مقنعه ایله اثبات ایتمه : بو تحقیق اولنمش بر مسئله در. = جم. بر شیئك صحت وحقیقتنی میدانه چیقارمق ایچون اولنان تحریات وتدقیقات، آراشدیروب صورمه‌لر : اجرای تحقیقات ایچون برمأمور مخصوص کوندرلدی: تحقیقات لازمه‌نك اجراسی. || حقو. تحقیقات ابتدائیه = مواد جزائیه‌ده مظنون علیهك اتهامی ویا محاکمه‌سی ایچون خفیاً ومنفرداً اجرا اولنان معاملات.

تحقیقاً { ح. عر. حقیقةً، صحیحاً، کرچکدن : حق تعالی حضرتلری تحقیقاً زمان ومکاندن منزهدر.

تحکم { سذ. عر. [«حکم» دن مص. تفعل] حکم سورمه، حاکم کسلمه تحکم ایتمك؛ برینك تحکمنی چکمك.

تحکیم { سذ. عر. [«حکم» دن تفعیل] صاغلاملاتمه. متین ومحکم ایتمه معناسیله قوللانیلیور. سه‌ده، غلط اولوب، عربیده اصلا بومعنایه کلمز. بومقامده «احکام» قوللانملی. || حقو. حکم نصب ایتمه : بودعوانك فصلیچون رضاء طرفینله فلانی تحکیم ایتدیلر. || تحکیم حال = برشیئك بولندیغی حالده بقاسنی التزام.

تحلل { سذ. عر. ج : تحللات. [«حل» دن مص. تفعل] کیم. حل اولمه، اجزاسی آیرلمه.

تحلی { سذ. عر. [«حلی» دن مص. تفعل] طوناتمه، زینتلنمه: مجوهراتله تحلی قادینلره یاقیشیر.

تحلیف { سذ. عر. [«حلف» دن مص. تفعیل] حقو. یمین ویرمه، یمین ایتدیرمه: شاهدلری تحلیف ایتدیلر.

تحلیل { سذ. عر. ج : تحلیلات. [«حل» دن مص. تفعیل] کیم. برجسم مرکبك اجزاسنی آیرمه : تحلیل کیمیوی، تحلیلات کیمیویه. || تحلیل خرده بینی = بر جسمده‌کی میقروبلری تحقیق ایتمه. [فر. Microchimie]

تحلیه { سذ. عر. [«حلی» دن مص. تفعیل] طوناتمه، بزه‌مه، تزیین. ز.

تحمض { سذ. عر. [«حمض» دن مص. تفعل] اکشیمه، اکشیلك پیدا ایتمه.

تحمل { سذ. عر. [«حمل» دن مص. تفعل] ١. بریوکی اوستنه آلمه، یوکلنمه. ٢. آغر برشیئه قاتلانمه، سس چیقارمیه‌رق چکمه : آلام ومحن دنیویه‌یه قارشی صبر وتحمل ایتمك اقتضا ایدر.

تحملسز { ص. صبروتحملی اولمیان، تحمل ایده‌مین، طیانه‌میان.

تحملسزلك { س. صبرسزلق، تحمل ایده‌میش، طیانه‌مامه.

تحملگداز { ص. فا. [عر. تحمل = م. فا. گداختن ارتمك] صبر وتحملی محو ایدن، صبر وتحمله مجال براقمیان.

تحمی { سذ. عر. [«حمی» دن مص. تفعل] صاقینمه، پرهیز ایتمه. ز.

تحمید { سذ. عر. ج : تحمیدات. [«حمد» دن مص. تفعیل] حمد وثنا ایتمه، شکر ایتمه.

تحمیس { سذ. عر. [«حمس» دن مص. تفعیل] و :

تحمیص { سذ. عر. [«حمص» دن مص. تفعیل] (قهوه وسائره) قاوورمه. ز. = تر. قهوه‌نك قاوریلوب دوگلدیکی و صاتلدیغی محل، حاضر دوکلمش قهوه صاتیلان دکان.

تحمیق { سذ. عر. [«حمق» دن مص. تفعیل] حماقته نسبت ایتمه، حماقت عزو واسناد ایتمه. ز.

تحمیل { سذ. عر. [«حمل» دن مص. تفعیل] ١. یوکلتمه، حمل ایتمه : اشیاسنی براستره تحمیل ایتدی. ٢. احاله ایتمه : بوایشی‌ده اوکا تحمیل ایتدیلر.

تحنیط { سذ. عر. [«حنط» دن مص. تفعیل] ١. (میتی)

بخورله‌نوتسیله. ٢. حیواناتجثه‌لرینی قوروتمه.

تحول { سذ. عر. ج : تحولات. [«حال» دن مص. تفعل] بر حالدن بر حاله کچمه، دکیشمه: موسم تحول ایتدی.

تحویل { سذ. عر. ج : تحویلات. [«حال» دن مص. تفعیل] بر حالدن برحاله قومه، دکیشدیرمه، تبدیل : نثری نظمه تحویل ایتدی. = تر. بورج سندی. تمسك، وعلی الخصوص خزینهٔ مالیه‌نك بورجنه مقابل ویریلن سندات. [آنونیم شرکتلرك چیقاردقلری بر نوع سنداته‌ده «تحویلات» دینلیر.]

تحیات { سذ. ج. عر. فد : تحیه. [با : تحیه.

تحیر { سذ. عر. ج : تحیرات. [«حیرت» دن مص. تفعل] حیران اولمه، حیرتده قالمه، شاشه قالمه.

تحیز { سذ. عر. [«حوز» دن مص. تفعل. — تحوزاولمق اقتضا ایدرکن، بعض امثالی کبی واوینك یایه تبدیلیله تحیزاولمشدر.] یر طوتمه، بر مقام مخصوصی اولمه، حرمت و اعتباره نائلیت: او آدم ایتدیکی ایلکارله مملکتنده تحیز ایتمشدر.

تحیه { سذ. عر. ج : تحیات. [«حی» دن مص. تفعیل] برینه حیاك الله یعنی الله عمر ویرسین دیمه، سلام. آشنالق، دعا.

تخالف { سذ. عر. [«خلف» دن مص. تفاعل] بربرینه اویمامه، بربرینه ضد اولمه.

تخت { س. فا. ١. حکمدارلرك رسماً اوتوردقلری بیوك صندالیه یاخود قولتوق. مقام، سریر: تخت سلطنت، تخت عالیٔ عثمانی. ٢. مج. حکمدارلق : تخته نائل اولمق.

تخت‌روان { س. فا. [تخت = م. روان = متحرك] کبار رجالك وقادینلرك وعلی الخصوص خسته‌لرك نقلنه مخصوص سدیه کبی بر محفه که ایکی استر ویا درت حمال طرفندن قالدیریلوب کوتوریلور.

تختگاه { س. فا. ١. تخت محلی، تختك قورلدیغی یر. ٢. پایتخت، بر حکمدارك مقری اولان شهر.

تخت‌نشین { ص. فا. [تخت = م. نشستن = اوتورمق] تخته اوتوران، جالس سریر حکومت، مسندحکمداریده بولنان.

تخته[1] { س. [فارسیدن] ١. صفحه حالنده بیچلمش آغاج، دوشمه وقابلامه وسائره‌یه مخصوص یونتمه کراسته. ٢. آغاج، کراسته، خشب. ٣. لوحه، صفحه : رسم تخته‌سی، یازی تخته‌سی، دمیر تخته، باقیر تخته. ٤. کورك طولومنك یاریسی : بر تخته کورك. = ص. آغاجدن، خشبدن، کراسته دن معمول : تخته قاشیق، تخته قاپی، تخته بنا. || آقچه تخته‌سی = صرافلرك پاره صایمغه مخصوص لوحه‌سی که بر طرفی آچیق واطراف سائره‌سی پروازله محاط اولوب کوشه‌سی کسیك ومستطیل بر شکل مخصوصده‌در. || اوتوراق تخته‌سی = قایقده اوستنه اوتوریلور پیکه کبی تخته. || ارتفاع تخته‌سی = کونشه معروض اولدیغی حالده کولکه‌نك وضعیتیله وموسمه کوره بعض حسابلرله ساعتی کوسترمکه مخصوص آلت بسیطه. || بر تخته‌ده = بشین ودفعةً : پاره‌سنی بر تخته‌ده صایدم، ویردم. || تخته بیتی، تخته قوروسی = معروف متعفن موذی بوجك، بق. || تخته پابوچی = اوك ایچنده کییلن تولك، پانتوفل. || تخته پرده = ١. قپونك طیشنده ویا ایچنده قوللانیلان قماش قاپلامه‌لی آچیلیر قپانیر چرچیوه‌لردن مرکب پرده. ٢. تخته‌دن اکرتی وموقت بولمه : قغوشی بر تخته پرده ایله ایکی‌یه بولمك. ٣. برعرصه اطرافنه ویا دیوار اوزرینه چکیلن حائط، تخته حواله. || جدول تخته‌سی = طوغری چیزگیلر چیزمکه مخصوص کناری مستقیم تخته. || چوروك تخته‌یه باصمق = شبهه‌لی ومخاطره‌لی ایشه کیرمك. || حساب تخته‌سی = آقچه تخته‌سی. || دامه، سطرنج تخته‌سی = بو او یونلری اوینامغه مخصوص سطرنجلی ترسیم اولنمش تخته. || سبزه، فیده تخته‌سی = بوستانده سبزه فیده‌سی یتیشدیرمکه مخصوص یاصدیق. || منغل تخته‌سی = منقلك آلتنه قونیلان صاری تنکه قاپلی تخته‌سی. || یازی تخته‌سی = مکتبده شاکردانه تباشیرله یازی ورقم یازدیریلان سیاه تخته‌دن لوحه.

تخته‌پوش { س. [فا. تخته = م. پوشیدن = اورتمه] طام اوزرنده دوشمه‌لی یرکه باشلیجه چماشیر سرمکه مخصوص اولور : چماشیری تخته‌پوشده قوروتمق.

تَخْتيم سذ. عر. [«ختم»دن مص. تفعيل] مهر باصمه، مهرله: مكتوبى تختيم ايتدى. [«مهر» فارسى اولديغيچون بونك يرينه «تمهير» ديمه‌ملى.]

تَخْجيل سذ. عر. [«خجل» دن مص. تفعيل] اوتاندير-مه، محجوب ايتمه. ز.

تَخَدُّر سذ. عر. [«خدر» دن مص، تفعل] (قادين) اورتنمه، تستر ايتمه. ز. [عضو اويوشمسى معناسيله «خدر» ماده‌سى بوبابدن كلمز.]

تَخْدير سذ. عر. [«خدر» دن مص. تفعيل] (قادينى) اورتوب قاپيرمه، ستر.

تَخْديش سذ. عر. [«خدش» دن مص. تفعيل] طير-مالامه، طيرناقله اينجيتمه. || مج. تحريك، تهييج: تخديش اذهان ايتمك = ذهنلرى تحريك وتهييج ايتمك.

تَخْريب سذ. عر. [«خراب» دن مص. تفعيل] خراب و ويران ايتمه، ييقوب بوزمه، معمورتى امحا ايتمه: جنكيزنيجه معموره‌لرى تخريب ايتمشيدى.

تَخَشُّع سذ. عر. [«خشوع» دن مص. تفعل] تواضع ايتمه، كنديني آشاغى طوتوب كبر وغروردن اجتناب ايتمه. ز.

تَخَشُّن سذ. عر. [«خشونت» دن مص. تفعل] خشونت كوسترمه، سرتلشمه، قاتيلاشمه. ز.

تَخَصُّص سذ. عر. [«خصوص» دن مص. تفعل] خصوصى و مخصوص اولمه. [«اختصاص» دها مستعملدر.]

تَخْصيص سذ.عر.جـ: تخصيصات. [«خصوص» دن مص. تفعيل] برشيئى برينه ويا برجهته مخصوص و معين ايتمه، حصر وتعيين ايتمه: كنديسنه بر اوطه تخصيص ايتديلر؛ چابرك بر بار چه‌سنى آتلرينه تخصيص ايتدى. || بالتخصيص = مخصوصاً، آيريجه، آيره‌رق. = جـ. برشخص ويا دائره و هيئته تعيين ايدلمش معاشات ومعينات ومصارف سائره، مخصصات: معارف نظارتنك تخصيصات سنويه‌سى. [«مخصصات» دها طوغريدر.]

تَخْضيب سذ. عر. [«خضب» دن مص. تفعيل] بو-يامه. [باشليجه صاچ وصقال حقنده مستعملدر.]

تَخَطُّر وتخاطر. سذ. عر. خاطره كتيرمه وخاطره كلمه معنا-لريله قوللانيليورسه‌ده، عربيده معنالرى بتون بشقه اولد-يغندن، ياكليشدر.

تَخْطيط سذ. عر. [«خط» دن مص. تفعيل] چيزمه، چيزكيلرله تعيين وتحديد. || تخطيط اراضى = اراضينك احوال واشكال خارجيه‌سندن بحث ايدن علم، طوپوغرافيا.

تَخْطِئه سذ.عر. [«خطاء» دن مص. تفعيل] خطايه نسبت ايتمه، خطا وغلط عزو واسنادى، ياكليشنى چيقارمه: بنى، بنم سوزمى تخطئه ايتمك ايستيور.

تَخْفيف سذ. عر. [«خفت» دن مص. تفعيل] ۱. خفيفلتمه، آغرلغنى آزالتمه: يوكنى تخفيف ايتدى. ۲. قولايلاشديرمه، تسهيل، تهوين: يازين درسلرى تخفيف ايتملى؛ تخفيف مجازات.

تَخَلُّص سذ. عر. [«خلوص» دن مص. تفعل] ۱. خلاص اولمه، قورتلمه. ز. ۲. شعرده برمخلص قوللانمه: قانونى سلطان سليمان خان حضرتلرى «محبى» تخلص بيوررلردى.

تَخَلُّف سذ. عر. [«خلاف» دن مص. تفعل] كريده قالمه، آرقه‌ده براغلمه. [بو معنا ايله لسانمزده پك مستعمل اوليوب، سهواً عدم اصابت، دكيشمه. تخالف و اختلاف يرينه قوللانيلير.]

تَخَلُّق سذ. عر. [«خلق» دن مص. تفعل] برخوى و طبيعتله متصف اولمه: اخلاق حميده ايله تخلق ايتمك.

تَخَلِّى سذ. عر. [«خلو» دن مص. تفعل] تنهايه چكلمه، يالكز قالمه. ز.

تَخْليص سذ. عر. [«خلاص» دن مص. تفعيل] قورتارمه، خلاص بولديرمه: كنديسنى عذابدن، بورجدن، محبسدن تخليص ايتدى. || تخليص كريبان = ياقه‌يى قورتارمه، قورتلمه. || تخليصيه اداره‌سى = دكز قضا زدكانى تخليص ايچون تشكيل اولنان اداره، جان قورتارانلر. || تخليصيه مداليه‌سى = تخليص جان ايدنلره ويرلمك اوزره مأثر عاليهٔ حضرت پادشاهيدن اوله‌رق ۳۱۰ سنه‌سنده احداث بيورلمشدر.

تَخْليط سذ. عر. [«خلط» دن مص. تفعيل] ۱. قاريشدير-مه، برشيئك خالصلكنى بوزه‌جق صورتده ايچنه بشقه شيئلر مزج ايتمه. ۲. تشويش ايتمه، بوزمه.

تَخْليف سذ. عر. [«خلف» دن مص. تفعيل] برينى خلف براقمه، كندى يرينه ترك ايتمه.

تَخْليل سذ. عر. [«خل» دن مص. تفعيل] كيم. اكشيتمه، اكشيلك پيدا ايتديرمه.

تَخْليه سذ. عر. [«خلاء» دن مص. تفعيل] ۱. بوشالتمه، بوش براقمه، بر بناء وسائره‌نك ايچنده آدملرى واشياىى آلوب بوش براقمه: اوى تخليه ايتدى. ۲. برشهر ويا قلعه ومملكتك ايچنده‌كى عسكر واسلحه ومهمات حربيه‌يى آلوب دشمن غالبك دخولنه مهيا براقمه: فلان قلعه‌يى تخليه ايتديلر. || تخليهٔ سبيل = برمحبوسى قويويرمه، سربست براقمه: تخليهٔ سبيلى استدعا ايتمشدر.

تُخْم س. فا. [تر. زبانزدى تو. خوم] ۱. نباتاتك چيچكدن صكره ويردكلرى دانه‌كه: طو-پراغه كومليجه، كندى جنسندن برنباتك بيتمسنه سبب اولور، بذر، چكردك. برطاقلرينك كنديلرى وبرطاقلرينك قشرلرى انسان وحيواناته مأكل اولور؛ بغداى، مصر، نخود، فندق، بادم، وشفتالى، الما، قاوٰن ايكنجى نوعندر. ۲. انسان وحيوانك تخمى حكمنده اولان نطفه، دول: او آدمك تخمى يوقدر؛ بوآتك تخمنى آلملى. ۳. بعض بوجكلرك تخم شكلنده كوچك يومورطه‌لرى: ييت تخمى = سركه: چكركه تخمى. || تخم آتمق = تخم اكمك.

تَخَمُّر سذ. عر. [«خمر» دن مص. تفعل] مايه‌لنمه، اكشيمه: شراب، خمور تخمر ايتدى.

تُخَمَه سذ. عر. [«وخم» دن] ط. معده طولغونلغى، معده فسادى، هضمسزلق.

تَخْمير سذ. عر. [«خمر» دن مص. تفعيل] مايه‌لنديرمه: شرابى، خمورى تخمير ايتمك.

تَخْميس سذ. عر. [«خمس» دن مص. تفعيل] ۱. برشيئى بش قات ويا بش كوشه‌لى ايتمه. ۲. د. برشاعرك برغزلنى آلوب هربيتندن اول دها اوچ مصراع ايراديله بشر مصراعلى قطعه‌لردن مركب برغزل مخمس ترتيب ايتمه: شاعر باقى سلطان سليمان خان حضرتلرينك غزل مشهورينى تخميس ايتمشدر.

تَخْمين سذ عر. جـ: تخمينات. [«خمن» دن مص. تفعيل] ظن وقياسله حكم ايتمه، كسمكسزين آشاغى يوقارى بر مقدار وتقريبى برحال بيان ايتمه: بوتارله‌نك بوينى بشيوز آرشين تخمين ايديورم؛ اوزاقدن كور-دكلرى قراردى‌يى بركوى تخمين ايتديلر؛ بواوطه‌نك مفروشاتنه نه‌قدر قماش كيده‌جكنى تخمين ايدك. || تخمين كرده = تخمين ايدلمش.

تَخْميناً حـ. عر. ظن وقياس طريقيله، تقريباً، آشاغى يوقارى: برتارله تخميناً قرق دونمدر؛ بوابنيه‌يه تخميناً بش بيك كرميت كيدر.

تَخْمينى ص. عر. ؤ: تخمينيه. تخمينه منسوب ومتعلق، تخمينه مبنى، تخمين ايله واقع اولان: حساب تخمينى، مقدار تخمينى، قيمت تخمينيه.

تَخْويف سذ.عر.جـ: تخويفات. قورقوتمه، اوركوتمه، تهديد.

تَخَيُّل سذ. عر. جـ: تخيلات. [«خيال» دن مص. تفعل] وهم وخيال ايله تصور ايتمه، اصلسز برشيئه ذهنده وجود ويرمه وهم وخياله طالمه، خيالاته اويمه، قورندى: انسان تخيلاته طالنجه حقيقتى كورمز.

تَخْيير سذ. عر. [«خير» دن مص. تفعيل] ايكى شئ آراسنده برينى سچمكه مختار براقمه، ايستديكنى سچمكى تكليف ايتمه: بن مالى ايكى بلوك ايدوب ايستديكنى آلمه‌ده كنديسنى تخيير ايتدم.

تَدابير سذ. جـ.عر. فد: تدبير. با: تدبير.

تَداخُل سذ.عر.جـ: تداخلات. [«دخول» دن مص. تفاعل] ۱. بربرى ايچنه كيرمه. ۲. برمعين پاره ويا بورج تقسيطى وبرله‌دن ديكرينك ايشلمه‌سى، تأدياتك تأخرى، منتظم صورتده جريان ايتمه‌مسى: تداخله قالمق، تداخله بينمك = وقت وزمانيله ويريله‌ميوب بريكمك.

تَدارُك سذ.عر.جـ: تداركات. [«درك» دن مص. تفاعل. — غلط مشهور اوله‌رق رانك كسريله زبانزددر.] آراشد-يروب بولمه، الده ايدوب حاضر بولنديرمه، تهيئه، استحضار: قيشلق ذخيره‌سنى تدارك ايتدى؛ مهمات حربيه‌نك تداركيله اشتغال اولنيور؛ برطاقم تداركاتله مشغول ايدى؛ تداركات سفريه، حربيه.

تَدارُكلى ص. اقتضا ايدن شيئلرى وقت وزما-نيله تهيئه واستحضار ايتمش اولان:

انسان سفر ایچون دائما تدارکلی طاورانملیدر.

تدافُع (سذ. عر. [« دفع » دن مص. تفاعل] ۱. بربرینی دفع ایتمه، ایتشمه، قاقیشمه. ن. ۲. کندینی محافظه ایدوب خصمك تعرضنه مقابله ایتمه، تعرض وتجاوز ایتمکسزین کندی یرینی محافظهٔ قارشی طورمه. [بو معنا لسانمزده تعرض و تجاوزه مقابل و تحفظله مرادف اوله‌رق اصطلاح اولمشدر.]

تَدافُعی (ص. عر. ٔ: تدافعیه. تدافع وتحفظه منسوب ومتعلق، تعرض وتجاوز صورتنده اولمیوب مجرد خصمك واقع اولان تجاوزاتنه مقابله اساسنه مستند اولان: تدافعی حرکتده بولنمغه قرارویرمشلردر: بینلرنده تدافعی و تعرضی بر اتفاق عقد ایتمشلردر.

تداوُل (سذ. عر. ج: تداولات. [« دول » دن مص. تفاعل] الدن اله کزمه، طولاشمه، قوللانلمه، موقع استعمالده بولنمه: بو مملکتده خانگی آقچه تداول ایدیور؟ چن سنه تداوله چیقاریلان قوائم نقدیه، بانق نوتلر؛ اوزان ومقاییس جدیده دها موقع تداوله قونمامشدر. [عربیده متعدی اولدیغی حالده، لسانمزده لازم اوله‌رق استعمالی شایع اولمشدر.]

تَداوی (سذ. عر. [« دوی » دن مص. تفاعل] بر علاج ویا تدبیر طبی استعمالیله کندی کندینه باقمه، کندی کندینه معالجه ایتمه، کندینه باقمه: لاجل التداوی آوروپایه کیتدی؛ وجع مفاصله قارشی دکیزده استحمام ایله تداوی ایدنلر وازدر. || ط. تداوی بالضد، تداوی بالما، تداوی بالمثل و سائره = مداواة اصول مختلفه‌سی.

« تداوی » بو وجهله کندی کندینه باقمه معناسنه مخصوص اولوب، لسانمزده متعدی اوله‌رق « مداواة » یرینه قوللانلمسی کایشدر: « تداوی ایچون کوندریلن طبیب » دیمك طوغری اوله‌ماز: « تداوی ایچون کوندریلن خسته »، و « مداواة ایچون کوندریلن طبیب » دیمك اقتضا ایدر.

تَدبیر (سذ. عر. ج: تدابیر. [« دبور » دن مص. تفعیل] ۱. بر ایشك عاقبتنی دوشونه‌رك اسباب حصول و موفقیتنه تشبث: تدبیر امور ایتمك: تدبیرده قصور ایتمه‌ملی. ۲. بر ایشك موفقیت پذیر اولمسیچون دوشونلمش طریق: کوزل بر تدبیر قورمش؛ بر طاقم تدابیر حکیمانه ایله موفق اولدی. || حسن تدبیر = ایی دوشونیله‌رك قوریلان طریق. || سؤ تدبیر = ایی دوشونه‌میه‌رك ایدیلن یا کلیش تشبث. || تدبیر منزل = وقتیله ادارهٔ بیتیه معناسیله قوللانیله‌رق ادارهٔ بیتیه قواعدندن بحث ایدن علمه علم اولمش ایسه ده، ادارهٔ بیتیه ویا اقتصاد بیتی دیمك بلکه دها مناسبدر.

تَدبیرسِز (ص. ایشك صوکنی دوشونمین و ایشنك صوکی ایی چیقمق ایچون اقتضا ایدن اسبابه توسل ایتمین، غافل: بو ایشده تدبیرسز طاوراندی. = ح. ایشك صوکنی دوشونمکسزین، بلا تدبیر: انسان تدبیرسز هیچ بر وقت ایشنده موفق اوله‌ماز.

تَدبیرسِزلِك (ا. ایشك صوکنی دوشونمیش، اقتضا ایدن اسبابه توسل ایتمیش، غفلت: تدبیرسزلك دائما ندامتی منتج اولور.

تَدبیرلی (ص. ایشك صوکنی دوشونن و موفقیتیچون اقتضا ایدن اسبابه توسل ایدن: تدبیرلی آدم دائما موفق اولور؛ انسان ایشنده تدبیرلی طاورانملیدر.

تَدَرُّس (سذ. عر. [« درس » دن مص. تفعل] درس آلمه، درس اوقومه، اوکرنمه، تعلم: تدرس سنی تدریس سنی تعقیب ایدر.

تَدریج (سذ. عر. ج: تدریجات. [« دروج » دن مص. تفعیل] درجه درجه یعنی باصاماق باصاماق ایلریلمه یاخود ایلریلتمه، آزر آزر حرکت: انسان هر ایشه تدریج ایله آلیشیر: تدریج ایله قزانیلان مالك قیمتی بیلنیر. || بالتدریج = تدریج ایله: تدریجاً، درجه‌درجه، یواش یواش، آزر آزر.

تَدریجاً (ح. عر. درجه درجه، بالتدریج، آزرآزر، یواش یواش: اك کوچك مأموریتدن باشلایه‌رق تدریجاً اعلا المناصبه واصل اولدی؛ تدریجاً علاج دها ایی تأثیر ایدر.

تَدریجی (ص. عر. ٔ: تدریجیه. تدریجله واقع اولان، یواش یواش اجرا اولنان: استیناس تدریجی، الفت تدریجیه = یواش یواش آلیشمه.

تَدریس (سذ. عر. ج: تدریسات. [« درس » دن مص. تفعیل] درس ویرمه، درس اوکرتمه: اکمال تحصیلدن صکره تدریسله اشتغاله باشلادی: تدریسات نافعه‌سیله مملکتنه بیوك خدمتلر ایتدی؛ نحوی بر اصول مخصوصه‌ده تدریس ایدیور.

تَدفین (دفن معناسیله قوللانانلر وار ایسه‌ده، « دفن » ذاتاً متعدی اولوب، تفعیل بابندن اصلا کلمدیکندن، غلطدر. قوللانلمامیدر.

تَدقیق (سذ. عر. ج: تدقیقات. [« دقت » دن مص. تفعیل] ۱. اینجلتمه، اوفالتمه، اوفاق اوفاق قیروب ازمه. ن. ۲. مج. اینجه‌دن اینجه‌یه آراشدروب صوره‌رق حقیقتنی میدانه چیقارمه، اینجه‌دن اینجه‌یه تحقیق ایتمه: کیفیتی بالاطراف تدقیق ایتمك؛ اجرای تدقیقات ایتمك.

تَدمیر (سذ. عر. [« دمار » دن مص. تفعیل] محو وهلاك ایتمه: اشقیانی قهر وتدمیر ایتدی.

تَدَنّی (سذ. عر. ج: تدنیات. [« دنائت » دن مص. تفعل] آشاغی اینمه، تنزل، آشاغیلامه، ترقی مقابلی: ذخیره‌نك فیآتی تدنی ایتدی؛ یونانستانده تجارت نقطه‌سندن ترقی کوریلیور ایسه‌ده ادبیاتده تدنی واقع اولدیغی ظاهردر؛ امریقالیلرك ترقیاتنه مقابل اسپانیالیلر تدنی ایتمکده‌در. [عربیده اصل بو معنایه کلیوب، متعدی اوله‌رق برینه دنائت عطف واسناد ایتمك معناسنه مخصوصدر.]

تَدویر (سذ. عر. [« دور » دن مص. تفعیل] ۱. چویرمه، دوندیرمه: تدویر چرخ ایتمك. ۲. یووارلاق ومدور یاخود دائروی ایتمه: تدویر شکل مربع.

تَدوین (سذ. عر. [« دیوان » دن مص. تفعیل] ۱. متفرق اشعار وسائره‌یی جمع ایدوب بر دیوان ترتیب ایتمه: یزیدك اشعارینی تدوین ایتمشلردر. ۲. مرتب ومنتظم بیوك کتابلر جمع وترتیب ایتمه: نیجه مجلدات تدوین ایتمشدی.

تَدهیش (سذ. عر. [« دهش » دن مص. تفعیل] دهشته دوچار ایتمه، شاشیرتمه، اورکوتمه.

تَدهین (سذ. عر. [« دهن » دن مص. تفعیل] یاغ ویا بوماده کبی کوزل قوقولی بر شیٔ سورمه: صاچلرینی تدهین ایتمشیدی.

تَدَیُّن (سذ. عر. [« دین » دن مص. تفعل] ۱. بر دینه تابع اولمه: دین اسلامله تدین ایتدی. ۲. دیننده ثابت ومتین اولمه، احکام دینیه‌سنه تمامیله رعایت ایتمه: تدین بشقه وتعصب بشقه‌در.

تَذاکِر (سذ. ج. عر. فد: تذکره بك: تذکره.

تَذَبذُب (سذ. عر. [« ذبذبه » دن مص. تفعلل] قرارسزلق، تردد، انتظامسزلق، قاریشیقلق: بر حال تذبذبده بولنیور.

تَذکار (سذ. عر. آکمه، خاطره کتیرمه، یاد ایتمه: تذکار ماضی. [تائك کسریله تلفظی غلطدر.]

تَذَکُّر (سذ. عر. ج: تذکرات [« ذکر » دن مص. تفعل] ۱. خاطره کتیرمه، در خاطر ایتمه: کچمشی تذکر ایتدی. ۲. بر قاچ کشی مجلس قوروب بر ایش ایچون لقردی ایتمه، مذاکره: بو ایشی تذکر ایتدیلر؛ ایش موقع تذکره قوندی. [بو ایکنجی معنی عربیده اولمیوب، شوری دینلیر.]

تَذکِره (سذ. عر. ج: تذاکر. [« ذکر » دن. — کافك فتحیله قرائتی غلطدر.] ۱. یاد ایتمکه وسیله اولان کاغد، پوصله، ورقه. ۲. برشهرك ایچنده بولنان دوائر رسمیه ویا افراد بیننده تعاطی اولنان محررات: تذکره یازمق؛ تذکرهٔ سامیه = مقام صدارت عظمادن یازیلان تذکره؛ تذکرهٔ جوابیه = جواباً یازیلان ورقه. ۳. نفوسه و اصناف وسائره‌یه ویریلن رسمی کاغد: تذکرهٔ عثمانیه = تابعیت تذکره‌سی؛ اصناف تذکره‌سی = پاتنت: مرور تذکره‌سی = پاساپورت؛ کمرك تذکره‌سی = بر مالك کمرك رسمی ویرلدیکنی مبین اولان پوصله. ٤. بر علم وفنه دائر ماحضردن معلومات مختصره‌یی حاوی رساله، آجنده. ٥. بر صنف مشاهیرك مختصراً تراجم

احوالنی وبعض اقوال ومناقبنی حاوی کتاب: تذکرة الشعراء، تذکرة الاولیاء وسائره.

تَذکِرەجی { ــ. قدیمده دعاوی خلاصەسنی ضبط وتحریر ایدن مأمور.

تَذکِرەلِك { ص. تذکره یازمغه مخصوص (کاغد) که تقریرلکدن کوچك وبوصلەلقدن بیوك اولور.

تَذکیر { سذ. عر. [«ذکر»دن مص. تفعیل] ١. خاطره کتیرمه، درخاطر ایتدیرمه. ٢. برکلمەیی مذکر قوللانمه: تذکیر وتأنیث قاعدەلری.

تَذَلُّل { ســذ. عر. جم: تذللات. [«ذلت»دن مص. تفعل] کندینی خوار وحقیر کوسترمه، ذلته قاتلانمه، تنزل.

تَذلیل { سذ. عر. [«ذلت»دن مص. تفعیل] تحقیر ایتمه، خوار وذلیل ایتمه: خست صاحبنی تذلیل ایدر.

تَذهیب { سذ. عر. [«ذهب»دن مص. تفعیل] آلتین ورق ســورمه، یالدیزلامه: بر کتابی تذهیب ایتمك = طرز قدیم اوزره یالدیزله تزیین ایلمك.

تَذهیبجی { ــ. کتابلری یالدیزلامقله مشغول اولان آدم، مذهب.

تَذییل { سذ. عر. [«ذیل»دن مص. تفعیل] ذیل علاوه ایتمه، اکله، برکتابه ذیل یازمه: شقائق نعمانیەیی برقاچ ذات بربرینی متعاقب تذییل ایتمشلردر.

تَر { ــ. حرارتدن انسانك بدنی مساماتندن ترشح ایدن صو، عرق: تر دوکمك. || آلن تری = سعی، امك. || آیاق تری = طبیبه ویریلن ویزیتـه اجرتی. || تر آلیشدیرمق = ترینی قوروتمق. || تردوشکی = لحوسەنك یاتیرلدیغی دوشك. || تردوکمك = ١. ترلمك. ٢ محجـوب ومضطرب اولـمق. || قان تر ایچنده قالمق = پك زیاده ترلیوب یورلمق. || صـوغوق تر دوکمـك = مناسبتسز برقول ویا فعـلدن محجوب اولـمق. || تره یاتمق = مخصوص ترلـمك اوزره صیجاق شیئلر ایچوب وآیاقلری صیجـاق صـویه قویوب زیاده اورتنمك.

تَر { ص. یکی ترلمش، یکی چیقمش: تربییق = هنوز چیقمش بییق: تر بییقلی.

تَر { ص. فا. ١. یاش، رطوبتلی، ایصـلاق: چشم تر = یاش، ایصلاق کوز. ٢. تازه، طراوتلی: کل تر، میوهٔ تر، رخسار تر.

تَر { د. فا. تفضیل اداتی اولەرق فارسی صفتلره الحاق اولنور: خوشتر = دها ایی؛ بالاتر = دها یوکسك: کمتر = دها دون. — مبالغه ایچون «ین» دخی علاوه اولنوب، بوصورتله تشکل ایدن اسم تفضیل مفضل منهه مضاف اولەرق قوللانیلیر: کمترین عباد.

تَر { د. تاء مفتوحـه ایله باشـلار بعض ترکجـه صفتلرك باشـنه کیروب مبالغه بیان ایدر: ترتمیز.

تِر { یاخود تیر وتیریل. مە. دیتره. مکی تصویر ایدر. واکثریا مکرر قوللانیلیر: ترتر، تیرتیر، تیریل تیریل تیتریوردی.

تُراب { سذ. عر. جم: اتربه. طوپراق، توز: آیاغنـك تراب‌یم.

تُرابی { ص. عر. ٔ: ترابیه. طوپراغه منسوب ومتعلق: عملیات ترابیه.

تَراجِم { سذ. جم. عر. فد: ترجمه. با: ترجمـه. [جیمك ضمیله قرائتی غلطدر.]

تَراخی { سذ. عر. [«رخوة»دن مص. تفاعل] کوشـەمه، کوشك وسـست اولمه، ایشـده غیرتسزلك واهمال وتأنی کوستر. مه. [مصـدر کبی یعنی ایتمك و ایلمك ایله پك قوللانلمیوب، اسم کبی قوللانیلیر.]

تَرادُف { سذ. عر. [«ردف»دن مص. تفاعل] ١. بربری آرقەسندن کیتمه، بربرینی تعقیب ایتمه: رحمت ایله برکتك ترادفی. ٢. د. ایکی ویا زیاده لفظك برمعنایه کلمسی: بو ایکی کلمه آرە. سنده ترادف واردر.

تَرازو { ــ. فا. [تر. زبانزدی: ترازی] ١. معروف طارتی آلتی که اورتەسندن بر عموده مربوط ویا معلق موازی بر چبـوغك ایکی اوجنـه تعلیق اولنمش ایکی معـدن صفحەدن عبـارت اولوب بونلرك برینـه طـارتیـلەجق شیء ودیکرینـه درهم واوقه علامتلری وضـع اولنور، میزان. ٢. مج. موازنه، اعتـدال. || ترازویه اورمق = تأمل ایتمـك. || ترازو دیلی = ترازونك اورتەسنده اولوب بر طرفه میلنی کوسـترن دیلجك؛ ومج. ایستدیکی طرفه دونن شیء. || ترازو کوزی = کفه. || حذا ترازوسی = بر سطح حذاسـنك طوغری اولوب اولمدیغنی تعیینه مخصوص آلت که ایچی صو ایله طـولی وبرآز هـوایی حاوی بر شیشه بوریدن عبارتدر. || صو ترازوسی = آقار صـویك میلانی قـوتنی غائب ایتمەمسیچون صـو یولنـك مختلف محللرنده بوریلر یوقارییه قالقمق اوزره یاپیلان قله.

تِراش { ــ. [فارسیدن] ١. اوستره دینلن آلت مخصوصه ایله قیللرك دیبـدن قازلمـسی، حلق: تراش ایتمك، تراش اولمق. ٢. تراش ایدیلەجـك قیللر، ایکی تراش آرەسـنده بیتن توك: تراشی کلمش: تراشی آغارمش. ٣. یوزك تراش اولنان یری. || دیکنـه تراش = خام تکلیف. = ص. تراش اولمش، صقالنی تراش ایتمش: تراش بر آدم. [عربی کبی قوللانەرق مطروش دیمك عبثدر.]

تراش { ــ. فا. [«تراشیدن» فعلندن ممص.] اوستدن وسطحی صـورتده یونتمه. = ص. فا. ١. اوستدن وسطحی صورتده یونتان، یونتەرق دوزلتن. [صتر. تشکیله کیرر:] قلمتراش = قلم یونتمغه مخصوص چاقی: سمتراش [زبانزدی: صونتراش] حیوان طیرناغنی یونتـەجق آلت. ٢. یونتلمش: الماستراش = الماسـله یونتلمش بللور.

تِراشیده { ص. فا. ١. تراش اولمش، محلوق: تراشیده برون = تراش اولمش بییق. ٢. یونلمش، سطحی یونیـلەرق دوزلمش. || ناتراشیده = یونتلمامش، تربیەسز، قبا.

تَراضی { سذ. عر. [«رضا»دن مص. تفاعل] بربرینی راضی ایتمه، طرفین آرەسـنده رضا. لاشمه: بالتراضی = رضاء طرفینله.

تُراطوز { ــ. فنـدیق ویا جوز ایچی ازمەسـیله ایتمك ایچی وسرکه وصارمساقدن یا. پیلان صـالچەکه بعض تکاره و صلاتەلره علاوه اولنور.

تَرافُع { سذ. عر. [«رفع»دن مص. تفاعل] بربری علیهنه دعوی ایدەرك محکمەیه مراجعت. [«مرافعه» دها مستعملدر.]

تَراکُم { سذ. عر. [«رکم»دن مص. تفاعل] بریکمه، طوپلانمه، ییغلمه: تراکم ایدن صولر: عملەنك کوندەلکلری تراکم ایتمشـیدی. || ط. تراکم دم = برعضـوه قان هجوم ایتمه.

تَراکیب { ســذ. جم. عر. فد: ترکیب. با: ترکیب.

ترامَپته { ــ. [فر. Trompette] چفتـه چوماقله چالینان کوچـك طاول که عسکره قو. مانده ایچون قوللانیلیر. [فرانسز. جەسی بوری دیمك اولدیغی حالده، سهواً (تامبور) یرینـه آلنمشدر.]

ترامپتەجی { ــ. ترامپته دینلن کوچك طاوْلی چا. لان نفر.

ترامپه { ــ. ایتا. [Tramuta?] مبادله، برمالك دیکر بر مال ایله مبادله اولنمسی: فایتونی برقوبه ایله ترامپه ایتدم.

ترامپەجی { ــ. مالنی بشقه مال ایله ترامپه ایدەرك تجارت ایدن آدم، اسکی اثواب ویا دمیره قارشی اوفاق تفـك شیئلر صاتان سیار صاتیجی.

تراموای { ــ. [انکل. Tram - way] اویوق دمیر یول اوزرنده حیـوانله تحریك اولنور عمومی آرابه: تراموای آرابەسی، تراموای یولی.

ترانسپورط { ــ. [فر. Transport] لیطوغرافیاده یازی ویا رسمك اجزالی کاغدواسطەسیله برطاشدن دیکرینه نقلی، نقل.

ترانسیت { ــ. [فر. Transit] تجار مالنك براجنبی مملکتندن کاوب دیکر براجنبی مملکتنه کیتمك اوزره براوچنجی مملکتدن کچمسی: ترانسیت مالی، ترانسیت تجارتی.

تَرانه { ــ. فا. نغمه. آهنك، مقام: ترانهٔ سحر = صباح نغمەسی. || ترانه پرداز = نغمەزن.

تراوَرس { ــ. [فر. Traverse] دمیر یولك (رای) دینان طولانی دمیرلری آلتنه عرضاً قونیلان آغاج ویادمیر طبان.

تَراویح { سذ. جم. عر. [فد: ترویحه غیر مستعملدر] رمضان کیجەلری یاتسی نمازینی متعاقب جماعتله قیلنان یکرمی رکعتلك نماز که حضرت عمر (رضـه) ك زمان خـلافتنده عادت اولمشدر: تراویح قیلمق، تراویحه کیتمك. تراویح نمازی.

تَربوش { ــ. [فا. «سرپوش» دن معرب «طربوش» دن] اوفاق فس، مغربی طاقیه.

تُربه { سذ. عر. [شعرده بعضاً فارسی عادتی اوزره «تربت» صـورتنده قوللانیلیر.] ١. بر

آدمك مدفون بولنديغى طوپراق، مزار، مرقد. ٢. كبار ومظنهٔ كرامك مرقدلرى اوزرينه تأسيس اولنان بنا كه اكثريا زيارتكاه اولور: جنتمكان سلطان سليم‌خان حضرتلرينك تربه‌سى.

تربه‌دار { س. فا. كبار ويا مظنه‌دن بر ذاتك تربه‌سى خدمتنى كورمكله موظف آدم.

تربه‌دارلق { س. تربه‌دار خدمت ووظيفه‌سى، بر تربه‌يه باقمغه مأمور آدمك حالى.

تربيع { سذ. عر. [«ربع» دن مصـ. تفعيل] ١. درده ابلاغ، درتقات ايتمه. ٢. درده تقسيم، درت پاى ايتمه. ٣. ر. درت كوشه‌لى ياپمه، طول وعرضنى بر حساب ايتمه: دائره‌نك تربيعى. ٤. بر عددى كنديسنه ضرب ايتمه كه اوستنه كوچك بر ٢ رقمى يازلمغله افاده اولنور: 8^2 كبى كه ٦٤ ديمكدر. ٥. هـ. قمرك درتده برى يعنى نصف دائره كورينه‌جك منزلده بولنمسى كه بر ويا اوچ هفته‌لق اولمسيدر؛ برنجيسنه تربيع اول وايكنجيسنه تربيع اخير ديرلر. ٦. د. بر قطعه‌نك هر مصراعنه اوچ ويا هر بيتنه ايكى مصراع علاوه‌سى: فلان شاعرك بر غزلنى تربيع ايتدى.

تربيعاً { ح. عر. ر. مربع اولهرق، طول وعرضنى حساب ايده‌رك: تارله‌يى تربيعاً اولچمك؛ بو اراضى تربيعاً يكرمى كيلومتره‌در.

تربيه { سذ. عر. [«ربو» دن مصـ. تفعيل. — شعرده نادراً فارسى عادتى اوزره «تربيت» قوللانيلير.] ١. بسليوب يتيشديرمه، بيوتمه: حيوانات، ايپك بوجكى، طيور بيتيه، فدان، چيچك تربيه ايديور. ٢. علم و ادب اوكرتمه، تأديب، تعليم، تهذيب اخلاق: چوجقلرينى ايى تربيه ايتدى: قيزينه اصل تربيه ويره‌جك والده‌سيدر: چوجق ايلك تربيه‌يى عائله‌سنده كورور. ٣. آليشديرمه الفت ايتديرمه، تأنيس، تعليم: آيى‌يى، مايمونى تربيه ايدرلر؛ تربيه اولمش آت. ٤. ادب اوكرتمه‌سنه مدار اولمق اوزره خفيف صورتده جزا ويرمه، تأديب: بو چوجق پك چيغرندن چيقدى، تربيه ايستر. ٥. بعض تكره يمورطه وليمون ياخود سركه وصالچه وسائره علاوه‌سيله لذت ويرلمسى: چوربه‌يى، پليچى، يخنى‌يى تربيه ايتمك.

تربيه { س. [آنفة البيان كلمهٔ عربيه‌دن مأخوذ] آرابه بيكيرينك ديزكينى.

تربيه‌جى { ص. تربيه‌ايدن، مربى: سنى بنم تربيه‌جيم دكلسك.

تربيه‌سز { ص. ١. تعليم وتربيه وادبى يرنده اولميان: تربيه‌سز آدم. ٢. تربيه‌اولمامش: تربيه‌سز چوربه.

تربيه‌سزلك { س. تعليم وتربيه و ادب فقدانى.

تربيه‌كرده { ص. فا. تربيه اولمش: بو چوجق فلان استادك تربيه‌كرده‌سيدر.

تربيه‌لى { ص. ١. تعليم وتربيه و ادبى يرنده اولان: تربيه‌لى آدم: چوق تربيه‌لى چوجقدر. ٢. تربيه دينان يمورطه وليمون صالچه‌سى علاوه اولنمش: تربيه‌لى چوربه.

ترتّب { سذ. عر. [«رتوب» دن مصـ. تفعل] ١. صره‌لانمه، صره‌سنده اولمه، صره‌سى كلمه. ز. ٢. تعلق ايتمه، عائد اولمه، ايجاب واقتضا ايتمه: عهده‌مه ترتب ايدن وظيفه: بوندن بكا بر كونه مسئوليت ترتب ايتمز.

ترتيب { سذ. عر. جـ: ترتيبات. [«رتوب» دن مصـ. تفعيل] ١. صره‌لامه، صره‌سنه قويمه، ديزمه، تنظيم: صفلرى، اشيايى، درسلرى ترتيب ايتمك. ٢. حاضرلامه، تهيئه: بر ضيافت ترتيب ايتدى. ٣. متفرق اجزايى بر يره كتيروب تركيب وتشكيل ايتمه: هر برى بر ساز بيلير بر قاچ آدم طوپلايوب بر باندو موسيقه ترتيب ايتمش. ٤. اصول، نظام، طرز: بو ترتيب اوزره. ٥. نيت، قورتى، تصور: بنم بوبابده بر ترتيبم واردر. ٦. طاقم، صنف، فصل: اسهامك برنجى، ايكنجى ترتيبى. ٧. ط. بر طبيبك بر خسته‌يى مداوات صره‌سنده قوللانديغى معالجات وتنبيهاتك مجموعى: فلان طبيبك ترتيبى بكا پك ايى كلدى. [فر. Traitement] ٨. بر علاجك اجزاء مختلفه مقاديرندن صورت استحضار وتشكيلى: بو علاج فلان طبيبك، بو شروب فلان اجزاجينك ترتيبيدر. [فر. Formule] ٩. طب. قورشوندن دوكمه حروفاتك طبع ايچون بر يره كتيريله‌رك صره‌لانمسى، مرتب ايشى، مرتبلك: ترتيب مهارته متوقف بر صنعتدر. ١٠. بردن دستكاهه قونيلان ديزلمش صحيفه‌لر مقدارى: سكز،

اون آلتى، اوتوز ايكى صحيفه‌لك ترتيب؛ بو كتاب قاچ ترتيب اولور؟ || ر. خط ترتيب = بر قوسدن محوره چكيلن خط مستقيم. [فر. Ordonnée]

ترتيبجى { ص. ١. هر شيئى صره‌سنه قويوب كوزل تنظيم وترتيب ايتمكى بيلن. ٢. دائما ترتيبلر وتصورات وقورونديلرله اوغراشان.

ترتيب‌ساز { ص. فا. [عر. ترتيب = م. فا. ساختن = ياپمق] ترتيب ياپيجى، ترتيبله اوغراشان، ترتيبجى.

ترتيبسز { ص. ترتيب واصول و نظامى اولميان، نظامسز، اصولسز، غير منتظم: پك ترتيبسز بر اودر.

ترتيبسزلك { س. نظامسزلق، اصولسزلك، عدم انتظام: بو اوك ترتيبسزلكى بويله كيديور.

ترتيبكرده { ص. فا. [عر. ترتيب = م. فا. كرده = ايدلمش] ترتيب وتنظيم ايدلمش، قورلمش: بو اصول فلانك ترتيبكرده‌سيدر.

ترتيبلى { ص. ١. نظام وترتيبى يرنده، منتظم: پك ترتيبلى بر اودر. ٢. اولدن قورلمش، صورت مخصوصه‌ده دوشونلمش: بو سرقتك ترتيبلى بر ايش اولديغى ظاهردر.

ترتيبيّه { سث. عر. حروفاتك ديزلمسى حق ومرتب اجرتى اوله‌رق مطبعه‌يه ويريلن آقچه: بهر فورمه‌نك ترتيبيه‌سى يوز اللى غروشدر.

ترتيل { سذ. عر. [«رتل» دن مصـ. تفعيل] (قرآن كريمى) حسن صوتله واصول وقاعده ايله قرائت وتلاوت ايتمه.

ترتيل { س. با: طرطيل.

ترجمان { سذ. عر. [«ترجمه» دن] بر لساندن ديكر بر لسانه چويروب مقصدى آكلادان آدم، ديلماج: بر بربرمزك لسانينى بيلمديكمز ايچون ترجمانله آكلاشمغه مجبور اولدق || مج. بريك مقصد ومرامنى آكلاتمغه ويا بر شيئى تصوير وافاده‌يه آلت و واسطه اولان: فلان غزته فلان ذاتك ترجمان افكاريدر: ترجمان حقيقت. [جيمك ضميله دخى لغت اولوب، بزجه بو صورت دها مأنوسدر.] || ترجمان ديوان همايون = حضور معالى نشور حضرت پادشاهى‌يه چيقان سفرا كبى بعض ذواته نزد همايون شاهانه‌ده ترجمانلق ايدن و باب عاليده ترجمه‌يه متعلق اوراق رسميه‌يه باقان ذات. || سفارت ترجمانى = دول اجنبيه سفارتلرى معيتنده‌كى ترجمان. || ولايت ترجمانى = والى‌يه ترجمانلق وولايتك قونسولسلرله اولان مخابراتنى اداره ايدن مأمور.

« ترجمان » ايله « مترجم » آره‌سنده شو فرق واردركه: « ترجمان » آغزدن، و«مترجم» ايسه قلمله ترجمه ايدنه ديرلر.

ترجمانلق { س. ترجمان وظيفه و مأموريتى: سزه كيم ترجمانلق ايتدى؟ ولايت ترجمانلغى.

ترجمه { سث. عر. جـ: تراجم. [جيمك كسريله‌ده لغت اولوب، ضميله غلطدر.] ١. بر لساندن ديكر بر لسانه چويرمه، نقل: سعدينك كلستاننى عربى‌يه ترجمه ايتمشلردر؛ حرفياً ترجمه = هيچ بر كلمه‌سنى براقمقسزين: مآلاً ترجمه = يالكز مآلنى آلوب ديكر تعبيراتله افاده. ٢. بر آدمك سركذشتى، احوال مخصوصه‌سنك تاريخى، سيرت. [لسانمزده بو مقامده يالكز ترجمه نادر قوللانيلوب اكثريا ترجمهٔ حال دينيلير.] || ترجمه قلمى، اوطه‌سى = باب عاليده خارجيه نظارتنه ملحق قلم كه سفارتلرله واقع اولان مخابراتك فرانسزجه‌دن تركجه‌يه ترجمه‌سيله موظف اولوب، ترجمان ديوان همايونك تحت اداره‌سنده بولنور. = جـ. سركذشتلر، سير، تراجم احوال: تراجم مشاهير: تراجم شعرا.

ترجمهٔ حال { س. فا. جـ: تراجم احوال. مشاهيردن ويا عموماً مأمورينندن بر ذاتك احوال مخصوصه‌سى، تاريخى، سيرتى، واثناى مأموريتنده‌كى احوالى: فلان شاعرك ترجمهٔ حالنه دسترس اولەمدم: مأمورينندن ترجمهٔ حال ورقه‌سى ايستنير.

ترجّى { سذ. عر. [«رجاء» دن مصـ. تفعل] ١. اوممه، اميد ايتمه، امل. ٢. يالوارمه، رجا، نياز.

ترجيح { سذ. عر. [«رجحان» دن مصـ. تفعيل] بر شيئى ديكرندن اوستون طوتمه، دها زياده بكنمه: على ماله ترجيح ايتملى. || ترجيح بلا مرجح = سببسز و وجهسز ترجيح.

ترجيع { سذ. عر. [«رجوع» دن مصـ. تفعيل] كرى

جویرمه، دوندیرمه، تکرار ایتمه. ﻧ. || د. ترجیع بند. با: بند.

تَرَحُّم { سذ. عر. [«رحم» دن مص. تفعل] آجیمه، مرحمت ایتمه، مرحمته کلمه: حالمه ترحم ایتدی.

تَرَحُّماً { ح. عر. آجیه‌رق، آجیمقدن طولایی، مرحمةً: حالنه ترحماً مساعده ایتلی.

تَرحیب { سذ. عر. ج: ترحیبات. [«رحب» دن مص. تفعیل] برینه مرحبا دیوب آشنالق ایتمه ویا راحتلاندیرمه.

تَرحیم { سذ. عر. [«رحم» دن مص. تفعیل] رحمت ویرمه، رحمة الله علیه دیمه: مونای مسلمینی ترحیمله یاد ایتمك شرطدر.

تَرخانه { س. اکشیمش سوت ویا یوغورت ایله اوندن وبعضاً ات صوینی علاوه‌سیله دخی یاپیلوب بعد التخمر قورودیله‌رق توزه تحویل اولنمش برماده که قیشین پیشیریلوب چوربه‌سی یاپیلیر: ترخنه چوربه‌سی.

تَرخیص { سذ. عر. [«رخصت» دن مص. تفعیل] رخصت ویرمه، مساعده ایتمه، مأذوناً اوینه کیتمه‌نه مساعده ایتمه: فلان سنه افرادینی ترخیص ایتدیلر.

تَرخیم { سذ. عر. [«رخم» دن مص. تفعیل] بر اسمك بر ایکی حرفنی حذفله تلفظنی قولایلاشدیروب تهوین ایتمه: «عبدالله» دن «عبدل» یاپمق کبی.

تَردامَن { ص. فا. [تر = یاش. دامن = اتك] ناموسسز، عفت وعصمتدن بری، بولاشیق، ملوث.

تَرَدُّد { سذ. عر. [«رد» دن مص. تفعل] ۱. کیدوب کلمه، برینك یاننه دوام و مواظبت: فلان ذاته تردد ایدردی. [بو معنا ایله بوکون آز قوللانیلیر.] ۲. قرار ویره‌میش. قرارسزلق: بو ایشده تردد کوستریور. ۳. ط. صیتمه ویا دیکر برخسته‌لغك نوبتله کلمسی، تکرری. || بی تردد. بلاتردد = تردد ایتمکسزین، دوشونمکسزین، همان قرار ویره‌رك.

تَردیف { سذ. عر. [«ردف» دن مص. تفعیل] آردی صره یورتمه، تعقیب: بو مصراعی دیکر برمصراعه تردیف ایتمش.

تَردیفاً { ح. عر. آردی صره یوریده‌رك: دیکر برمصراعه تردیفاً بومصراعی ایراد ایتمشدر.

تَرذیل { رذیل و رسوای ایتمه معناسیله لسانمزده کثیر الاستعمال ایسه‌ده، بو معنا عربیده ثلاثی مجرد له ویا «ارذال» ایله افاده اولنوب، بوماده اصلا تفعیل بابندن کلمز.

تَرزَبان { ص. فا. [تر = یاش. زبان = دیل] حاضرجواب. [قلمه دخی وصف اولور.]

تَرزی { س. [فارسیدن معرب «درزی» دن] اثواب بیچوب دیکن آدم، خیاط: ترزی چراغی: ترزی دکانی. || ترزی قادین = دیکیشجی. || زنه ترزیسی = قادینلره مخصوص اثواب دیکن. || ترزی کندی سوکوکنی دیکمز = انسان کندی ایشنی کندی کوره‌مز.

تَرزیخانه { س. ترزی دکانی، بکلك اثوابك دیکلدیکی محل.

تَرزیلِك { س. ترزی صنعتی: ترزیلك ایتمك: ترزیلك پك نازك بر صنعتدر.

تَرس { س. ۱. یوزك ضدی، ظهر، آرقه: باصمه‌نك، کاغدك ترسی. ۲. برآلتك کسمز وایشلمز طرفی، کریسی: قلیجك، بالطه‌نك ترسی. ۳. بر شیئك آشاغیدن یوقاری‌یه ویا کریدن اوکه استقامتی، عکس، خلاف. ۴. بعض حیواناتك وعلی الخصوص قوشلرك وکوجك حشراتك پیسلکی: پیره ترسی؛ سیکك ترسی. || ترسی دونمك = بوزلمق، منفعل اولمق: ایشی راست کیتامك. || ترسنه دونمك = کریسن کری کیتمك، عودت ایتمك. || ترسندن اوقومق = طولاییسیله آکلامق.

تَرس { ص. ۱. یوزی آرقه‌وآرقه‌سی یوز اوله‌جق صورتده دونمش، معکوس: ترس کورك، ترس پانتالون. ۲. آشاغیسی یوقاری ویوقاریسی آشاغی دونمش، آلت اوست: فوطوغراف آینه‌سنده اشیانك ترس صورتی کورینور. ۳. طوغری اولمیان، طوغری کیتمین، معکوس: ترس یول، ترس یازی. ۴. ضد، مخالف، مباین: ترس ایش. ۵. شآمتلی، ناساز، مشئوم: تجارته باشلادی، فقط ایشی ترس کیتدی. ۶. بد خوی، معند، کیمه‌یه اویماز: ترس بر آدمدر: ترس طبیعتی واردر. ۷. سرت، تند، ناموافق، رد ایله: ترس جواب، ترس سوز. || ترس طرفندن قالقمق = ایشی راست کلمه‌مك. = ح. ۱. یوزندن اولمیه‌رق، آرقه‌سی یوز ویا آلتی اوست کلمك اوزره: کورکنی، چورابنی ترس کییدی. ۲. عکسنه، خلافنه، طوغری اولمیه‌رق: حیوانه ترس بینمك. ۳. آشاغیدن یوقاری‌یه، معکوساً: ترس یازمق، کتابی ترس طوتمق. ۴. شآمتله، ناساز کارانه: تجارتی ترس کیدیور. ۵. سرتلکله: ترس سویلمك، ترس باقمق.

تَرس { س. فا. قورقو، خوف، بیم. لـ.

تَرسا { س. فا. خرستیان، نصرانی، عیسوی: ترساچه = خرستیان چوجغی.

تَرسان { ص. فا. قورقان، خائف: ترسان ترسان = قورقه قورقه، قورقه‌رق.

تَرسانه { س. [وغلطی: ترسخانه. عر. «دارالصناعه» دن محرف لا. «دارسنا» دن] سفائن حربیه‌نك اعمال اولندیغی بحریه فابریقه‌لری و امور بحریه‌نك محل اداره‌سی: ترسانهٔ عامره.

تَرسانه‌لی { ص. بحریه‌لی، ترسانه‌یه مأمور وعلی الاطلاق عساکر بحریه صنفنه منسوب: ترسانه‌لی برضابط.

تَرَشُّب { صویك دیبنه چوکه وطورلمه معناسیله قوللانیلیورسه‌ده، بوماده تفعل بابندن کلیوب، ثلاثی مجردیده بو معنایی افاده ایتدیکندن، «رسوب» دیمك دها طوغریدر.

تَرسلِك { س. ۱. ترسنه دونمش اولان شیئك حالی، معکوسیت. ۲. طوغری اولمامش، اکریلك: بویولك، بو یازینك ترسلکی. ۳. ضدیت، مخالفت، مباینت: بوایشك ترسلکی. ۴. شآمت، اوغورسزلق: تجارته باشلادی، فقط ایشنده برترسلك وار. ۵. کوتی طبیعت، خویسزلق: بوآدمك ترسلکی. ۶. سرتلك، درشتلك: جوابك ترسلکی.

تَرسلَمك { یا ترسله‌مك. فتـ. ۱. سرت جوابله رد ایتمك، درشت سوزله بد معامله ایتمك: کندیسنی سببسز ترسلدی. ۲. (حیوانات) مردارلمق.

تَرسلَنمك { فل. بدخویلق و خشونت کوسترمك، سوء معامله‌ده بولنمق: بوآدم دائما ترسلنیر.

تَرسناك { ص. قورقان، قورقاق، خائف.

تِرسی { س. لوفر قدر بر جنس بالیق، تیرخوس آزمانی.

تَرسیم { سذ. عر. [«رسم» دن مص. تفعیل] چیزمه، رسمنی یاپمه، رسم و شکلنی چیقارمه: بر بنانك شکلنی، خریطه‌سنی ترسیم ایتمك.

تُرش { ص. فا. اکشی: ترش رو = اکشی یوزلی. [«ترشی» تعبیری دخی بوندندر.]

تَرَشُّح { سذ. عر. [«رشح» دن مص. تفعل] صیزمه، مساماتدن اوفاق اوفاق طامله‌لر حالنده چیقمه، ترلمه: دستیدن صو ترشح ایدیور: بدنندن تر ترشح ایدیوردی.

تِرشه { ص. آچیق یشیل رنکنده: ترشه بر او، ترشه بویالی او. = س. آچیق یشیل رنکی: ترشه‌یه بویامق.

تُرشی { س. [فا. «ترش» دن. «تورشی» یازمالی.] بعض سبزه ومیوه‌لرك طوزلی صو ویا سرکه ایچنده قورلمشی، که یمك آره‌سنده اشتها آچمق اوزره ینیر: لاخنه ترشیسی، خیار ترشیسی؛ ترشی قورمق. || مج. ترشیسنی قورمق = چوق صاقلایوب قوللانمامق. = ص. مج. پك کوشك وسست، کچمش: ترشی اولدی.

تُرشیجی { س. ترشی قوروب صاتان آدم: ترشیجی دکانی.

تُرشیجیلق { س. ترشیجی صنعتی: ترشیجیلق ایدیور.

تُرشیلق { ص. ترشی یاپمغه مخصوص ویا الویریشلی: ترشیلق خیار، باطلیجان.

تُرشیمق { فل. ترشی اولمق، طوزلی صو ویا سرکه ایچنده اکشیمك.

تَرَصُّد { سذ. عر. ج: ترصدات. [«رصد» دن مص. تفعل] کوزتمه، بکلمه، دقتله انتظار: ترصد فرصت ایتمك.

تَرصیص { سذ. عر. [«رصاص» دن مص. تفعیل] کیم. قورشونلامه، قورشونه تحویل. || ط. ترصیص الاسنان = چوروك دیشلرك قورشونله طولدیرلمسی.

تَرصیع { سذ. عر. ج: ترصیعات. [«رصع» دن مص. تفعیل] ۱. مجوهرات قاقه‌رق تزیین ایتمه: برقلیجی، قوطی‌یی، نشانی ترصیع ایتمك. ۲. د. ایکی فقره‌نك

تركيب ايدن الفاظك قارشيلقلى وزن وقافيه‌جه توافقندن عبارت صنعت لفظيه : منحصردر سوزلرم اوصافكه « منتظردر كوزلرم الطافكه » كبى .

تَرصين سذ. عر. [«رصانت»دن مص. تفعيل] صاغلاملاشديرمه، متين ومحكم ايتمه .

تَرضِيه سذ. عر. [«رضا» دن مص. تفعيل] ١. راضى وخشنود ايتمه. ٢. بر تجاوز وتحقيره دوچار اولان آدمك عفوينى رجا ونياز ضمننده ايديلن معامله ندامت كارانه : فلانى ايستميه‌رك تحقير ايتمش اولديغكزدن كنديسنه ترضيه ويرمه‌كز اقتضا ايدر؛ ترضيه طلبنده اصرار ايديور . ٣. صحابۀ كرام وائمه وسائر اعاظم ملتك اسملرينى ياد ايتدكجه « رضى الله تعالى عنه » دعاسنى اوقومه .

تَرطيب سذ. عر. [«رطب»دن مص. تفعيل] ايصلاتمه، رطوبتلنديرمه : اوراقى ترطيب ايلدى. ‖ ترطيب لسان = كوزل برشئ سويلمكله صانكه ديلى طراوتلنديرمه : ثنا و محمدتكزله ترطيب لسان مصادقت ايتدم .

تَرغيب سذ. عر. [«رغبت»دن مص. تفعيل] رغبت ويرمه، آرزو ايتديرمه : تأليفات فصيحه‌سيله خلق مطالعه‌يه ترغيب ايتمشدر .

تَرفَنده ص. فا. [تر. زبانزدى : تورفانده] موسمندن اول يتيشن ميوه وسبزه‌يه اطلاق اولنور : ترفنده انكينار، آرمود. ‖ صوڭ ترفنده = موسمندن صكره يتيشنى .

تَرفيع سذ. عر. [«رفع »دن مص. تفعيل] ١. يوقارى قالديرمه، يوكسلتمه : بنايى يكرمى بش متره‌يه قدر ترفيع ايتدى. ٢. رتبه ويرمه، رتبه‌سنى بر درجه يوقارى چيقارمه. ٣. رتبه آلمه، رتبه‌سنى دكيشديروب بر درجه‌يوقارى چيقمه : بررتبه‌ده اقلى ايكى سنه‌لك قدم قزانمدقجه ترفيع ايده‌مه‌مك نظامى اقتضاسندندر . [بو اوچنجى مقامده استعمالى لازم كبى كورينيورسه‌ده، حقيقتده ينه متعدى اولوب، مفعولى « رتبه » اسمندن عبارت، ومعلوم اولمغله، محذوف اولور : ترفيع ايتمك = ترفيع رتبه، رتبه‌سنى ترفيع ايتمك ديمكدر.]

تَرفيعاً ح. عر. رتبه‌سى ترفيع ايديله‌رك، ترفيع رتبه ايتمك صورتيله : فلان ضابط ترفيعاً فلان يره نصب اولندى. مقابلى : رتبۀ حاليه‌سيله .

تَرفيق آرقداش ايتمه و معيتنه قاتمه معناسيله لسانمزده كثير الاستعمال ايسه‌ده، عربيده « رفق » ماده‌سى تفعيل بابندن اصلا كلمز، وآرقداشلق معناسنى ده مفاعله وتفاعل بابلرنده آلير: بناءً عليه صورت استعمالمز، اصل نظر اعتباره آلنيرسه، خطادن سالم دكلدر .

تَرفيه سذ. عر. [« رفه » دن مص. تفعيل] بوللقده ياشاتمه، رفاهيتله ياشامسنى تأمين ايتمه : معاشنه بر مقدار ضميله ترفيهنى استدعا ايتمش .

تَرَقُّب سذ. عر. [« رقوب » دن. مص. تفعل] بكلمه، كوزتمه، انتظار : ترقب فرصت = فرصت كوزتمه .

تَرقُوه سذ. عر. تث. كوپرجك كميكى .

تَرَقّى سذ. عر. جم : ترقيات. [« رقى » دن مص. تفعل] ١. يوقارى قالقمه، يوكسلمه: بلوطلره قدر ترقى ايتدى. ٢. آرتمه، چوغالمه، يوقارى چيقمه: ذخيره‌نك فيأتى ترقى ايتمكده‌در. ٣. ايلريلمه، ايلرى كيتمه، جاه و منصب و رفاهيتى آرتمه : استعداد طبيعيسى جهتيله آز وقتده چوق ترقى ايتدى. ٤. علوم وفنون وحضريت ومدنيتده ايلرى كيتمه: اورانك اهاليسى صنايعده چوق ترقى ايتديلر؛ عربلر وقتيله علوم رياضيه ده خيلى ترقى ايتمشلردى: آوروپا ليلرك فنون وصنايعده‌كى ترقياتى محير عقولدر.

تَرَقّى پَرَوَر ص. فا. ترقى‌يه خدمت ويا ياردم ايدن، ترقى طرفدارى .

تَرَقّى شِكَن ص. فا. ترقى‌يى قيران، ترقينك عليهنده بولنان، مانع ترقى .

تَرقيق سذ. عر. [« رقة » دن مص. تفعيل] ١. اينجلتمه ويا اينجه دوكمه. ٢. يومشاتمه، رقته كتيرمه . ٣. نازكانه افاده ايتمه .

تَرقيم سذ. عر. [« رقم » دن مص. تفعيل] ١. رقم آتمه، رقمله اشارت ايتمه. ٢. يازمه، تحرير : ترقيم جوابنامه‌يه ابتدار قلندى .

تَرقين سذ. عر. [« رقن »دن مص. تفعيل. — اصل معناسى : بويامق، يازمق، چيزمكدر.] يازلمش بر اسم ويا رقمى بوزمه، چيزمه ويا حكمى اولمديغنه دلالت ايدر بر اشارت وضع ايتمه : قيدينى ترقين ايتمك = مقيد بولنديغى دفتردن اسمنى چيزمك .

تَرك سذ. عر. ١. براقمه، قويويرمه، صاليويرمه : آتنى اوراده ترك ايتدى. ٢. واز كچمه، صرف نظر ايتمه : اوعادتى ترك ايتدى؛ بن توتونى ترك ايتدم. ٣. بوشامه، تطليق : قاريسنى ترك ايتدى. ٤. باقمامه، اهمال : اوينى، ابوينى ترك ايتمش. ‖ ترك ادب = ادبه مغاير حركت. ‖ ترك جان = فداى جان. ‖ ترك حيات = اولوم، وفات. ‖ ترك دنيا = دنيادن واز كچوب اختيار عزلت وانزوا ايتمه. ‖ ترك ديار = اغتراب، اختيار غربت. ‖ ترك وترك = هرشيئى ترك ايدوب آنجق حق تعالى ايله مشغول اولمه. ‖ موقعنى ترك ايتمك = اثناى محاربه‌ده بر قوماندان بولنديغى محلدن انفكاك ايتمك.

تُرك س. جم. عر. اتراك. اساساً آسيا قطعه‌سنك شمال غربى جهتنده منتشر بر بيوك امت كه اورادن تواريخ مختلفه‌ده جهانكيرلكله وكشوركشالقله جنوب و غربه طوغرى ياييله‌رق آوروپانك دخى شرق جنوبى جهتلرينه صوقلمشلردر. شعبات مختلفه‌يه منقسم اولوب، قبل الاسلام (اويغور) واليوم (چغتاى) و (عثمانلى) شعبه‌لرى لسان ادبى‌يه نائل اولمشلردر.

تَرَكُّب سذ. عر. جم : تركبات. [«ركوب»دن مص. تفعل] مركب اولمه، برقاچ جزئك برلشمه‌سندن حصوله كلمه : وقتيله عناصر بسيطه‌دن زعم اولنان صو وهوا دخى برقاچ عنصردن تركب ايديورلر.

تُركتاز س. فا. قوشوب هجوم ايده‌رك چاپول وغارت ايتمه. ز.

تُركجه ص. ترك امتنه منسوب ومتعلق وبونلرك طرز و اصوانه موافق : تركجه طور و حركت، تركجه لسان. = ح. ترك لسانده : تركجه سويلمك. = س. ترك لسانى، لسان تركى : تركجه كوزل بر لساندر: تركجه‌يى اونوتدى. ‖ تركجه‌يى غائب ايتمك = شاشيرمق .

تُركجه‌لَشديرمَك فت. ١. تركجه‌يه چويرمك، تركجه‌يه ترجمه ايتمك : اك مشهور تواريخ عربيه‌يى تركجه‌لشديرمكه همت ايتمليدر. ٢. ياكليش ويا مغلق بر تركجه ايله يازلمش بر شيئى طوغرى و ساده تركجه‌يه چويرمك : تلماق ترجمه‌سنى تركجه لشديرمك اقتضا ايدر .

تُركجه‌لَشمَك فل. ١. تركجه‌يه چويرلمك، ترجمه اولنمق. ٢. ايى تركجه‌يه تحويل اولنمق، تصحيح ايدلمك : بوكتاب تركجه‌لشمكه محتاجدر.

تُركِستان سخ. م. تركلرك وطن اصليسى اولان مملكت واسعه كه اليوم بخارا، خيوه، خوقند خانلقلرينى وتاشكند و قيرغيز جهتلرينى حاوى اولوب قسم اعظمى روسيه‌يه تابعدر.

تَرَكَش س. [فا. «تيركش» دن. — اصل تركجه‌سى : صاداق، صاغداق.] اوق قوبورى، كنانه .

تُركَلشديرمَك فت. ترك ايتمك، ترك جنسيتنه ادخال ايتمك .

تُركَلشمَك فل. ترك اولمق، ترك جنسيتنه دخول ايتمك .

تُركلِك س. ١. ترك جنسيتى . ٢. ترك مملكتى : آناطولى تركلكدر .

تُركمان ياخود تركمن. س. ترك امتى شعباتندن بر بيوك قوم كه اساساً كوچبه حالنده ياشايوب، آذربيجان وعراق جهتلرنده ساكن اولانلر دخى بو قومك افرادندر، وفضولينك اشعاريله شهرت بولان شيوۀ لسان تركمانلرك لهجه‌سيدر .

تَرِكه سذ. عر. [رانك فتحيله غلطدر.] اولن آدمك براقديغى شيئلر، متروكات، مخلفات.

تَركى س. اگرك آرقه‌سنده باغلانان شئ، فتراك؛ تركى باغى = تركى‌يى باغلامغه مخصوص طوقه‌لى قايشلر؛ تركى چانطه‌سى اوله‌رق اكره

مربوط جانطه: تركی‌یه آصمق، آلمق = تركی قایشلریله باغلامق.

تركی { ص. عر. ث: تركیه. ترك امتنه ویا لسانته منسوب ومتعلق: لسان تركی، صرف تركی، قواعد تركیه.

٢

تركی { س. عن اصل تركاره مخصوص لحنده شرق، علی الاطلاق شرق: تركی چاغرمق سوبلك = تغنی ایتمك. || برینك تركیسنی چاغرمق = غیرتنده اولمق.

تركیب { سذ. عر. ج: تركیبات. [« ركوب » دن مص. تفعیل] ١. برقاچ شیئی براشدیروب ممزوج برشیء وجوده كتیرمه: بومعجونی بش اون اجزادن تركیب ایدرلر؛ ایكی اسمدن براسم تركیب ایتمك. ٢. برقاچ جزء ویا عنصرك قاریشمسندن وجوده كلن جسم مركب: تركیب كیمیوی؛ بر تركب مخصوص قوللانیلیور. ٣. برقاچ كلمه‌دن مركب فقره: تركیب سقیم = قاعده‌یه مغایر تركیب. || تركیب‌بند. با: بند. || تركیب كلام = ربط كلام.

تركیبی { ص. عر. تركیبه متعلق ویاتركیبله حاصل اولان. || وصف تركیبی = لسان فارسیده ایكی كلمه‌دن مركب كلمه: ماهرو (ماه ـ رو)، دلخراش (دل ـ خراش)، نیكمرد (مرد نیك) كبی.

تركیشمك { فل. و:

تركیمك { فل. [« تركی » دن] بر بر یك آردندن كلمك، تعاقب ایتمك.

ترل { یاخود تیرل. با: طریل.

ترلا { س. با: تارله.

ترلتمك { فق. تر دوكمه‌سنی موجب اولمق، تر دوكدیرمك، تعریق ایتمك: چای صیجاق هواده آدمی ترلتیر. || مج. چوق یورمق، معذب ایتمك.

ترلدیجی { ص. تر دوكدیرن، تر دوكمكی موجب اولان، معرق: ترلدیجی علاج.

ترلك { س. ١. اساساً قوندره‌نك ایچندن وچورابسز كیسلن خفیف آیاق قابی. ٢. علی الاطلاق تخته پابوجی، پانتوفل.

ترلمك { یاخود ترله‌مك. فل. ١. تر دوكمك، بدنك مساماتندن نم ترشح ایتمك، عرق ریز اولمق. ٢. اوستنه صو و نم قونمق، تملنمك: جاملر، دستی ترلدی. ٣. (بییق) یكی چیقمق، تازه بیتمك: هنوز بییغی ترلمش. ٤. مج. چوق یورلمق، قان تر ایچنده قالمق: بو ایشی كورنجه‌یه قدر ترلدم. ٥. اوتانمق، محجوب وشرمنده اولمق، صیقلمق: ترلیوب طور یوردی. || قان ترلمك = چوق یورلمق، غرق عرق اولمق.

ترلی { ص. ترلمش، اوستنده تر بولنان: ترلی ایكن صو ایچمه‌ملی؛ ترلی ترلی صو ایچمش = پك ترلی ایكن، تری اصلا قورومقسزین.

ترمنتی { س. ١. یبانی فستیق آغاجی. ٢. بو آغاجله ساقز آغاجندن و چام آغاجی انواعندن چیقان برنوع یاغ ویا نفت، كه طبده وصنایعده وعلی الخصوص بویاجیلقده مستعملدر.

ترموметره { س. [یو. θερμό- و μέτρον دن] هوا ویا صویك درجهٔ حرارتنی تعیینه مخصوص ایچی جیوه ایله مملو جامدن آلت، میزان الحراره. لـ.

ترمه { س. برجنس یبان توربی.

ترمیم { سذ. عر. [« ترمة » دن مص. تفعیل] ١. مرمت وتعمیر ایتمه. ٢. جرا. (قیریق كمیكی) اییٔ ایتمه.

ترن { س. [فر. Train] دمیریول آرابه‌لری قطاری. [قطار كلمه‌سی طورور كن شیوهٔ لسانمزه اصلا اویمایان برلغت اجنبیه‌نك استعماله نه حاجت؟]

ترنج { س. [عر. فا. « ترنج » دن] معروف آجیجه بر جنس پورتقال كه مایسده یتیشیر، و باشلیجه شربتی ایچیلیر؛ ترنج شربتی. [عربیده بوكا نارنج دینلوب، ترنج ایسه آغاج قاوونه دیرلر.]

ترنجی { ص. ترنج و پورتقال رنكنده. = س. پورتقال رنكی.

ترنم { سذ. عر. ج: ترنمات. [« رنم » دن مص. تفعل] كوزل ویواش برسسله تغنی ایتمه: قوشلر ترنم ایدیوردی.

ترویج { سذ. عر. [«رواج» دن مص. تفعیل] ١. رواج ویرمه، قیمت واعتبارینی آرتدیرمه: مالنی ترویج ایچون بر طاقم شعشعه‌لی اعلانلر نشر ایدیور.

٢. یكیرمه، انفاذ ایتمه: سوزنی ترویج ایچون.

ترویق { سذ. عر. [«روق» دن مص. تفعیل] طورلتوب براق وصاف ایتمه. ن.

ترویه { سذ. عر. [« روی » دن مص. تفعیل] صولامه، بول صو ویرمه، ارواء. || یوم الترویه = قربان بایرامی عارفه‌سندن اولكی كون یعنی ذی الحجه‌نك سكزنجی كونی.

تره { س. [اصل ترونازده‌ینكدر] صلاته برینه ینن آزیاقجی طار واوزون برپاپراق، جرجیر، قره. || تره اوتی = صلاته‌یه وكبابه قونان پك اینجه براوت كه دره اوتی دینیر. || صو تره‌سی = تره‌نك برنوعی. || فرنك تره‌سی = لابین چیچكی. || تره یاغی = تازه، طوزلی وطوزسز ساده یاغ.

ترهات { سذ. ج. عر. [فرد: « ترهه » لسانمزده مستعمل دكلدر. — زبانزدیرانك ضمیله‌در.] صاچمه صاپان سوزلر، هذیان، هرزه، عبث سوز، مالا یعنی: ترهات دیكلمكه وقتم یوقدر.

ترهیب { س. [« رهب » دن مص. تفعیل] قورقوتمه وتخویف وتهدید معناسیله قوللانیلیورسه‌ده، عربیده « ارهاب » او معنایه كلوب، تفعیل بابندن « ترهیب » اصلا كلمز.

ترهیبی { ص. ث: ترهیبیه. [اساساً غلط اولان لغت آنفه‌دن سمذ.] حق. مجازات ترهیبیه = افعال جنائیه‌نك استلزام ایتدیكی جزای قانونی.

تریاق { سذ. عر. [فا. « تریاك » دن معرب] ١. مقدما زهره و بعض امراضه قارشی استعمال ایتدكاری برجنس معجون: تریاق فاروق = بونك مشهور بر تركیبی. ٢. علی الاطلاق پاد زهر. ٣. آفیون.

تریاقی { ص. با: تریاكی.

تریاك { س. فا. با: تریاق.

تریاكی { ص. فا. ١. آفیون استعماله آلیشمش، آفیونكش. ٢. مكیفات استعماله آلیشیق: قهوه تریاكیسی. ٣. مج. خویسز، ترس، تتیز.

تریاكیلك { س. ١. آفیونكشلك، آفیونه ابتلا. ٢. مكیفاته آلیشقاق ودوشكونلك. ٣. خویسزلق، ترسلك، تتیزلك.

ترید { س. [عر. « ثرید » دن اولوب، فا. دخی تانك فتحیله « ترید » دینیر.] ات صوینه طوغرانمش اكمك. || صوینه ترید = یاغسز یاوان والذتسز ترید؛ ومج. مقابلنده برشی آلمدن: صوینه ترید كچیندك. = ص. مج. پك اختیار و ضعیف، پك لاغر و مجالسز اختیار، پیر فانی: بیچاره آرتق تریدلنمش.

تریز { س. ١. انوابك پشنه واتكنه اكلنن اكسز پارچه. ٢. اكسز تخته.

تریل { یاخود تیریل. مه. دیترمكی تصویر ایدر واكثریا مكرر قوللانیلیر: صوغوقدن تریل تریل دیتریوردی.

تریلده‌مك { یا تیریلده‌مك. فل. دیتره‌مك، اوشومك: صوغوقده تریلده‌یوب طوریوردی.

ترینكت { س. [ایتا.] بح. پرووه دیركنك برنجی سرنی وبو سرنه باغلانان یلكن.

تز { ص. ح. [فا. « تیز » دن] ١. سریع، مستعجل، چابق، سریعاً، عجلةً: تزكل. ٢. صبرسز: تز جانلی. || تز الدن = عجله وسهولتله. || الینه تز = حرارت، الی چابق. || تز جانلی = صبرسز.

تزاحم { سذ. عر. [« زحم » دن مص. تفاعل] كثرت وغلبه لكله طوپلانمه، بیغلمه، غلبه لكله برینك اطرافنی آلمه، ازدحام.

تزاید { سذ. عر. ج: تزایدات. [« زیادة » دن مص. تفاعل] آرتمه، چوغالمه، زیاده‌لشمه: ثروتی تزاید ایتدی.

« ازدیاد » دن برآز فرقی واردر: « تزاید » اكثریا بریكدك ویغلمغله و « ازدیاد » ایسه نشوونما ویا ترقی ایله آرتان حقنده قوللانیلوب، برنجیسی تكثر، وایكنجیسی ایسه ترقی واشتداد معناسنه تقرب ایدر. بناءً علیه « ازدیاد عمر » و « تزاید ایام » دینلمك اقتضا ایدر.

تزبیر { سذ. عر. [« زبر » دن مص. تفعیل. دها طوغریسی « تزبره » در.] یازمه، تحریر. [اصل عربیده معناسی: صورت چیقارمه واستنساخدر. لسانمزده سؤ استعمال اولنیور.]

تزك { س. ١. اینك ترسی، مایس: تزكله صوانمش دیوار: تزك توتسیی. ٢. اودونی قیت یرلرده محروقات یرینه قوللانلمق ایچون قورودلمش فشق قالبی: تزك یاقمق. ٣. بیوك پارچه صورتنده صپان ویا بلدن چیمش طوپراق: تارله‌نك تزكارینی قیرمق.

تزگاه { سـ. [فا. «دستگاه» دن] تزگاهدار، تزگاهلامق وسائره با : دستگاه وسائره .

تزكلى { صـ. ١. اینك ترسیله صیوانمش، تزكه بولانمش : تزكلى دیوار. ٢. مج. سرت : تزكلى هوا.

تزكیه { سذ. عر. [«ذكاء» دن مصـ. تفعیل] ١. پاك وتمیز ایتمه، معایبدن تطهیر وتبریه : تزكیهٔ نفس. ٢. برینك احوالنی كندیسنی طانیانلردن تحقیق ایله حسن حال اصحابندن اولدیغنی میدانه چیقارمه : تزكیه ایتمك : میتی تزكیه ایتمك = بعد التكفین جنازه‌ده حاضر بولنان جماعت مسلمیندن میتك احوالی صورمق. ٣. مالك زكاتنی ویرمه. || حقـ. تزكیهٔ شهود = بردعواده شاهدلرك عادل اولوب اولمدقلرینی محكمه‌نك تحقیق ایتمسی. || تزكیه‌سی بوزوق = حسن احوالنه كیمسه شهادت ایتمیه‌جك صورتده سؤ حال صاحبی. || تزكیه‌سنی دوزلتمك = احوالنی اصلاح وتصحیح ایتمك .

تزلزل { سذ. عر. [«زلزله» دن مصـ. تفعلل] صاللانمه، صارصلمه : بربوزی تزلزل ایتدی. || طـ. تزلزل اسنان = دیشلرك صاللانمسی .

تزوج { سذ. عر. [«زوج» دن مصـ. تفعل] اولنمه. نكاحله قاری آلمه، زوجه ایدنمه : فلان تزوج ایتدی : فلان قیزی ویا فلان قیزله تزوج ایتدی. [اناث حقنده قوللانلمامليدر .]

تزویج { سذ. عر. [«زوج» دن مصـ. تفعیل] (بر اركك ویا قیزی) اولندیرمه : فلانی تزویج ایدیورلر. [چفتلندیرمه وچفت واش ایتمه معناسیله لسانمزده قوللانلماز .]

تزویر { سذ. عر. جمـ : تزویرات. [«زور» دن مصـ. تفعیل] ١. ساخته‌لندیرمه، یالان قاریشدیرمه. ٢. طولاندیرمه، حیل ودسایس قوللانمه : بر طاقم تزویراتله كندیسنی قاندیرمش، صویمش.

تزهد { سذ. عر. [«زهد» دن مصـ. تفعل] زهد وتقوایه طالمه، زاهد اولمه .

تزهر { زهره‌دن « چیچكلنمه » معناسیله جمعیت طبیهٔ عثمانیه طرفندن طب ونباتات فنلرنده اصطلاح اتخاذ اولنمش ایسه ده، بو ماده اصلا تفعل بابندن كلمدیكندن، یا كلیشدر : « ازهار » ویا « استزهار » دینلمك اقتضا ایدردی .

تزین { سذ. عر. جمـ : تزینات. [«زین» دن مصـ. تفعل] سوسلنمه، زینتلنمه : اورته لق چیچكلرله تزین ایتمشیدی : تزیناته اهمیت ویرمز .

تزیید { سذ. عر. جمـ : تزییدات. [«زیاده» دن مصـ. تفعیل] آرتدیرمه، چوغالتمه، زیاده‌لشدیرمه : مالنی تزیید ایتدی.

تزییف { سذ. عر. جمـ : تزییفات. [«زیف» دن مصـ. تفعیل] ١. ساخته وقلب نظریله باقمه. چوروتمه : بر تألیفی، برینك فكر ومطالعه‌سنی تزییف ایتمك. ٢. اكلمه، مسخره‌یه آلمه .

تزیین { سذ. عر. جمـ : تزیینات. [«زینت» دن مصـ. تفعیل] سوسلمه، سوسلندیرمه، زینتلندیرمه : اوینی كوزل مفروشاتله تزیین ایتمش : علم وادبله تزیین ذات ایتمك : تزییناتی چوق سور.

تسأل { سذ. عر. [«سؤال» دن مصـ. تفعل] دیلنمه، دیلنجیلك ایتمه : تسأل ایده‌جك درجه‌ده ضرورته دوچار اولمشدر.

تسامح { سذ. عر. [«سماحت» دن مصـ. تفاعل] مسامحه معناسیله قوللانیلیرسه ده، اصل معناسی بربرینه قارشی و مقابلهٔ مسامحه ایتمه وبربرینك قصورینه باقمامه‌در. || د. برلفظی موقع اصلیسنك غیریده برعلاقه ویا قرینه بولنمدن استعمال ایتمه.

تساوی { سذ. عر. [«سوی» دن مصـ. تفاعل] بر ومساوی اولمه، برابر وبر درجه‌ده بولنمه : تساویٔ لیل ونهار.

تسبیح { سذ. عر. جمـ : تسبیحات. [«سبحان» دن مصـ. تفعیل] ١. سبحان الله دیه‌رك حق تعالی حضرتلرینی تنزیه و تقدیس ایتمه. ٢. اذكار واورادی صایمق ایچون حاضرلانمش دانه‌لر دیزیسی : تسبیح چكمك. [بونك اصل اسم عربیسی «سبحه» اولوب، آلت تسبیح اولمق مناسبتیله لسانمزده تسبیح دینلمشدر.] || تسبیح آغاجی = تسبیح دانه‌لرینه مشابه وایپلیكه چكیلوب تسبیح كبی قوللانیلیر دانه‌لر ویرر بیوك بر آغاج، آزاد درخت. || تسبیح بوجكی = تسبیح دانه‌سنه بكزر بر بوجك. قنفشه .

تسبیع { سذ. عر. [«سبع» دن مصـ. تفعیل] یدی‌یه ابلاغ، یدیلشدیرمه. ن.

تستر { سذ. عر. [«ستر» دن مصـ. تفعل] اورتنمه، صاقلانمه، كیزلنمه، قپانمه. [باشلیجه قادینلرك اركلردن قاچه‌لری حقنده قوللانیلیر :] نسوان مسلمین تستر ایدرلر .

تستی { سـ. با : دستی .

تسجد { سذ. عر. جمـ : تسجدات. [«سجده» دن مصـ. تفعل] مقام تعظیمده یوزی یره سورمه، یره قپانمه : حضور رب العالمینده تسجد ایتدی. ن.

تسجیع { سذ. عر. جمـ : تسجیعات. [«سجع» دن مصـ. تفعیل] كلامی آخرلری لفظاً بربرینه اویغون فقره‌لره تقسیم، سجع قوللانمه : یازدیغنی تسجیع ایدیور؛ تسجیع ایله اضاعهٔ وقت ایدیور .

تسجیل { سذ. عر. [«سجل» دن مصـ. تفعیل] ١. بر دعوانك محكمه دفترینه قیدی : دعوانی تسجیل ایتدی. ٢. رسمیت ویرلمك ایستنیلن بر شیئك دفتر مخصوصنه قیدی : امتیازینی تسجیل ایتدیردی. || تسجیل وقف = بر وقفك قابل فسخ اولمیان وقف اولدیغنه حكم ایتمك .

تسجین { سذ. عر. [«سجن» دن مصـ. تفعیل] زندانه قومه وحبس ایتمه معناسیله قوللانیلیورسه ده، ثلاثیٔ مجردی بو معنایه كلن «سجن» ماده‌سی تفعیل بابندن كلمجه، معناسی بسبتون دكیشدیكندن، بو استعمالمز محتاج تصحیح غلطاتدندر.

تسحیر { سذ. عر. [«سحر» دن مصـ. تفعیل] سحر یاپمه ویا سحره مشابه بر قوتله مفتون ایتمه : تسحیر قلوب ایتمشیدی .

تسخیر { سذ. عر. [«سخر» دن مصـ. تفعیل] ضبط و استیلا ایتمه : اورالرینی ضبط و تسخیر ایتدی .

تسخین { سذ. عر. [«سخن» دن مصـ. تفعیل] ایصیتمه، قیزدیرمه : آتشه كوستروب بر آز تسخین ایتملی .

تسدید { سذ. عر. [«سد» دن مصـ. تفعیل] خیر وصلاحه طوغری توجیه ایتمه : نیاتنی تسدید ایتمك .

تسدیس { سذ. عر. [«سدس» دن مصـ. تفعیل] ١. آلتی‌یه ابلاغ ویا تقسیم ایتمه. ٢. بر شكلی آلتی كوشه‌لی یاپمه. ٣. د. بر قطعه‌نك هر بیتنه ایكی بیت الحاقیله آلتیشر مصراعلی فقره‌لر یاپمه. ٤. بو وجهله تسدیس اولنمش شعر، مسدس. ٥. هـ. ایكی نجمك آره‌سنده ٦٠ درجه مسافه بولنمسی .

تسری { سذ. عر. [«سری» دن مصـ. تفعیل] اوطه‌لق ایدنمه، اوطه‌لق كبی قوللانمه. [غلط اولان «استفراش» ء بدل قوللانلمليدر .]

تسریب { سذ. عر. [«سروب» دن مصـ. تفعیل] ایوللامه، سوق ایتمه. [اكثریا عسكر حقنده مستعملدر :] بر مفرزه تسریب ایتدی .

تسریر { سذ. عر. [«سرور» دن مصـ. تفعیل] سویندیرمه، مسرور ایتمه : بوخبرله بنی تسریر ایتدیكز .

تسریع { سرعت وعجله ایتدیرمه معناسیله قوللانیلیورسه ده «سرعة» ماده‌ٔ عربیده اصلا تفعیل بابندن كلمدیكندن غلطدر.

تسطیح { سذ. عر. [«سطح» دن مصـ. تفعیل] ١. برشیئی سطح صورتنه قویمه، یاصی ودوز ایتمه، دوزلتمه. ٢. ر. دیكر بر شكلی سطح صورتنه قویمه، سطحه تحویل : كره‌یی تسطیح ایتمك .

تسطیر { سذ. عر. [«سطر» دن مصـ. تفعیل] سطرلر تشكیل ایده‌جك صورتده یازمه، علی الاطلاق یازمه، تحریر : بر مكتوب تسطیر ایتدی .

تسع { عد. عر. طقوزده بر، طقوز جزئده برجزء .

تسعه { عد. عر. طقوز . ن.

تسعین { عد. عر. طقسان . ن.

تسقیه { سذ. عر. [«سقی» دن مصـ. تفعیل] ١. صو ویرمه، صو وارمه، اسقا. ٢. صولامه، اروا. [«اسقا» كبی .]

تسكره { سـ. ١. خسته بر آدم ویا قیریلیر آغر برشیئ نقلنه مخصوص ایكی آدم طرفندن قالدیریلیر قوللی تخته. ٢. طاش وطوپراق وسائره نقلنه مخصوص وآرقه‌سنده‌كی ایكی قول ایله بر آدم طرفندن سوریلور بر تكرلكلی كوچك آرابه .

تسكیت { سذ عر. [«سكوت» دن مصـ. تفعیل] صوصدیرمه. [« اسكات » كبی .]

تسكین { سذ. عر. [«سكون» دن مصـ. تفعیل] ١. یاتیشدیرمه، طوردیرمه، سكون پیدا

ایتدیرمه : اورته‌لغی تسکین ایتدی؛ هیجانی تسکین ایتمك. ۲. د. (برحرفی) ساکن یعنی جزمله اوقومه.

تَسَلْسُل { سذ. عر. [«سلسله»دن مص. تفعلل] زنجیرلمه، زنجیر کبی بربرینه اولا شوب کیتمه، بلا انقطاع اباً عن جد ویا بابادن اولاده انتقال ایله سوروب کیتمه : اخلاق ملیه بطندن بطنه تسلسل ایدر. || اد. قاعدهٔ تسلسل = مأمورینك صره ایله نائل ترقی اولملری. || منـ. دور وتسلسل = دعوی ایله دلیلك بربرینه مربوط ومعلق اولمسیله دعوانك حل وفصل اولنمقسزین سوروب کیتمه‌سی.

تَسَلُّط { سذ. عر. [«سلاطة»دن مص. تفعل] ۱. مسلط اولمه، فضولاً برینك باشنه حاکم کسیلوب راحت براقمامه : قانون سایه‌سنده کیمسه کیمسه‌یه تسلط ایده‌مز. ۲. برینی صوك درجه‌ده راحتسز ایتمه: پیشنی براقمامه : باشمه مسلط اولدی.

تَسَلُّم { سذ. عر. [«سلم» دن مص. تفعل] تسلیم اولنان شیئی اخذ وقبول ایتمه : فابریقه‌دن اسلحه‌یی تسلم ایچون برضابط کوندرلدی.

تَسَلّی { سذ. عر. جم : تسلیات. [«سلو» دن مص. تفعل] برآجی‌یی قسماً اونوتدیره‌جق اِیلك ویا نصیحت، آووله : دل غمدیده‌سی برآز تسلی بولدی: نافله تسلی ویرمه، برشیئله تسلی بوله‌میورم: انسانی مصیبتنده تسلی ایتملی: متسلی اولمغه محتاجدر. [نادراً «تسلا» صورتنده قوللانیلیر.]

تَسَلّی آمیز { ص. فا. [عر. تسلی = م. فا. آمیختن = قار. یشدیرمق] و:

تَسَلّی بَخش { ص. فا. [عر. تسلی = م. فا. بخشیدن = باغشلامق] تسلی ویرن، تسلی‌یی موجب.

تَسَلّی پذیر { ص. فا. [عر. تسلی = م. فا. پذیرفتن = قبول ایتمك] تسلی قبول ایدن. قابل تسلی.

تَسْلِیَت { سذ. عر. [«سلو»دن مص. تفعیل] تسلی ویرمك: محتاج تسلیتدر: تسلیت ایتدم.

تَسْلِیح { سذ. عر. جم : تسلیحات. [«سلاح» دن مص. تفعیل] سلاحلاندیرمه، سلاح ویرمه : عسکرینی کوزل تسلیح ایتمشدر.

تَسْلِیط { سذ. عر. [«سلاطه» دن مص. تفعیل] مسلط ایتمه، صاتاشدیرمه : کلبی خنزیره تسلیط ایتمك.

تَسْلِیم { سذ. عر. جم : تسلیمات. [«سلم» دن مص. تفعیل] ۱. الدن اله ویرمه، الیلیشیك براقیه‌جق صورتده اعطا ایتمه : پاره‌یی کندیسنه تسلیم ایتدم؟ مالی کیمه تسلیم ایتدیکز؟ ایشته امانت سزه تسلیم. ۲. مقاومتدن امیدی کسوب کندینی ویا رقلعه وموقعی دشمنه ترك ایتمه، رعی ویرمه، عرض مطاوعت ایتمه : اوچنجی ناپولیون کایتلی برعسکرله پروسیه‌لیلره تسلیم اولدی: بازنمجی تسلیم ایتدی. ۳. کندینی اللهك ارادتنه ترك ایتمه، رضا، توکل : تسلیم وتوکلدن بشقه چاره یوقدر. ٤. قبول واعتراف ایتمه، مخالفت ایتمیوب تصدیق ایتمه : وحدانیتی تسلیم ایتمیه‌جك هیچ برعقل سلیم صاحبی یوقدر؛ بن بونی تسلیم ایده‌مم. [سلام ویرمه وسلامته چیقارمه معنالریله لسانمزده قوللانلماز.] || تسلیم روح، تسلیم جان = وفات، ارتحال. = جم : ویریله‌جك برمبلغ کلی‌یه محسوباً جسته جسته ویریلن مبالغ ومفردات : یکرمی بیك غروشدن اون یدی بیك غروش تسلیماتمز واردر. || تسلیم طاشی = بکتاشی درویشلرینك تسلیم وتوکل علامتی اوله‌رق حامل اولدقلری بلغمی طاش.

تَسْلِیمِیَّت { تسلیمك اوچنجی معناسیله قوللانیلیور. واقعا مصدره ادات مصدریت علاوه‌سیله‌ینه اومعنایی چیقارمق عبث اوله‌جغی کبی، بویله‌بر تعبیر عربیده‌دخی اصلا مسموع اولمدیغندن غلط ایسه‌ده، لسانمزك تصرفاتی صره‌سنه کیرمشدر: عرض تسلیمیت ایلمك.

تَسَلّی یاب { ص. فا. [عر. تسلی = م. فا. یافتن = بولمق] تسلی بولان، قابل تسلی.

تَسَمُّم { زهرلنمه. و:

تَسْمِیم { زهرلمه معنالریله قوللانیلیورسه‌ده، ایکیسی‌ده عربی دکلدر. «سم» ماده‌سی عربیده تفعیل وتفعل بابندن کلمز. ثلاثیٔ مجردینك معلوم ومجهولی بومعنالری افاده‌یه کافیدر.

تَسْمِین { سذ. عر. [«سمن» دن مص. تفعیل] سمیرتمه، یاغلاتمه : قازلری تسمین ایدوب اویله کسملی.

تَسْمِیَه { سث. عر. [«سمو» دن مص. تفعیل] آد قومه، اسم ویرمه : یکی طوغان چوجغی نصل تسمیه ایتدیکز؟ مملکتکزده بونصل تسمیه اولنور؟

تَسْوِید { سذ. عر. [«سواد» دن مص. تفعیل] ۱. قرارتمه، سیاهلاتمه. ۲. مسوده یازمه، بعده تمیزه چکلمك اوزره قره‌لامه : برعرضحال تسوید ایتدی. ۳. قره‌لامه، مسوده : بونك تسویدی طوریورمی؟

تَسْوِیل { سذ. عر. جم : تسویلات. [«سؤال» دن مص. تفعیل] چرکین برشیئی کوزل کوستره‌رك اغفال ایتمه. [اك زیاده جمعی مستعملدر.]

تَسْوِیَه { سث. عر. [«سوی» دن مص. تفعیل] ۱. بر و مساوی ایتمه، برابر ایلمه. ۲. دوز ومستوی ایتمه : سطحنی تسویه ایتملی. ۳. حل وفصل ورؤیت ایتمه: بو ایشی تسویه ایدکز؛ تسویهٔ امور. ٤. ویرمه، اعطا، اوده‌مه : آله‌جغنك تسویه‌سنی استدعا ایتمشدر: تسویهٔ دین ایتمك. || تسویهٔ ترابیه = دمیریول کذرکاهنك وبوکا مماثل ایشلرك طوپراغنی دوزلتمه، فر. Terassement. || صورت تسویه = بر مسئله‌نك حلی ایچون اوزلاشمه، فر. Arrangement. [اصطلاحات سیاسیه‌دن اولوب، امور سائره‌ده دخی قوللانیلیر :] ایکی شریك آره‌سنده برصورت تسویه بولندی.

تَسْهِیل { سذ. عر. جم : تسهیلات. [«سهولت» دن مص. تفعیل] قولایلاشدیرمه، قولای وآسان ایتمه : تحصیلی تسهیل ایتمك؛ تسهیلات کوسترمك.

تَسْیار { سذ. عر. [سار، یسیر فعل اجوفندن مصدر اولوب، عربیده اکثریا لازم یعنی کیتمه ویوریمه معناسنه و نادراً متعدی اولدیغی حالده، لسانمزده دائما متعدی یعنی تسییر مقامنده قوللانیلیر. — تانك کسریله غلطدر] کوندرمه، ارسال، بعث : برکتاب تسیار ایتدی.

تَسَیُّب { مسیبلك یعنی اهمال و تسامح معناسیله قوللانیلیورسه‌ده، بوماده تفعل بابندن اصلا کلمدیکندن، یاکلیشدر. مسیبلك دیملی.

تَسْیِیر { سذ. عر. [«سیر» دن مص. تفعیل.] کوندرمه، یوللامه، ارسال. لـ.

تَشابُه { سذ، عر. [«شبه» دن مص. تفاعل.] بکزشمه، بربرینه بکزمه، مشابهت. [«مشابهت» دها مستعملدر.]

تَشاجُر { سذ. عر. [«شجر» دن مص. تفاعل.] اودونله اورشمه، مشاجره، مضاربه. [«مشاجره» دها مستعملدر.]

تَشارُك { سذ. عر. [«شرك» دن مص. تفاعل.] اورتاق اولمه، اورتاقلق، مشارکت. [«مشارکت» دها مستعملدر.]

تَشاعُر { سذ. عر. [«شعر» دن مص. تفاعل.] شاعرلك ادعاسنده اولمه، زورله شاعر اولمه، شاعرلك ادعاسی : شعرا آزالدقجه ارباب تشاعر چوغالمقده‌در.

تَشاکُل { سذ. عر. [«شکل» دن مص. تفاعل.] شکل و صورتجه بر اولوب بکزشمه.

تَشاکی { سذ. عر. [«شکوی» دن مص. تفاعل.] بربرینه شکایت ایتمه، حاللاشمه. ن.

تَشَأُّم { سذ. عر. [«شأم» دن مص. تفعل] اوغورسز نظریله باقمه، اوغورسز ومشئوم عد ایتمه، تفأل وتیمن مقابلی : قادینلر طاوغك اوتمه‌سندن تشأم ایدرلر.

تَشَبُّث { سذ. عر. جم : تشبثات. [«شبث» دن مص. تفعل] (ایشه) یاپیشمه، صارلمه، کمال اعتنا ایله بدأ ومباشرت ایتمه : برکتاب تألیفنه تشبث ایتدی؛ برطاقم تشبثات نافعه‌ده بولنیور؛ بن دها ایشه تشبث ایتمدم. || حقـ. بر فعل جزائینك اجراسنه باشلایوبده اسباب مانعه حیلولتیله موقع فعله قویه‌مامه.

تَشَبُّه { سذ. عر. [«شبه» دن مص. تفعل] کندینی بکزتمکه اوزنمه، زورله بکزمکه چالیشمه : برقومه تشبه ایدن او قومدن معدوددر.

تَشْبِیب { سذ. عر. [«شباب» دن مص. تفعیل] د. شعر ایله برقادینك حسن وملاحتنی مدح ایتمه، ویا هرنه‌یه دائر اولورسه بر قصیده‌یه بر کوزلك اوصافیله وکنجلك عشق وعلاقه‌لرینك ذکریله کیریشمه.

تَشْبِیه { سذ. عر. جم : تشبیهات. [«شبه» دن مص. تفعیل]

بكزتمه، قیاس ایتمه: جسور آدمی آرسلانه تشبیه ایتمك؛ اسكی ادبامز افاده‌لرینی تشبیهاته بوغمشلردر.

تَشَتُّت { سنذ. عر. [« شتات » دن مص. تفعل] اقسام و شعبات كثیره‌یه آیرلمه، چتاللاشمه، متفرق ومشكل اولمه: بو ایش چوق تشتت ایتدی.

تَشتیت { سنذ. عر. [« شتات » دن مص. تفعیل] اقسام وشعباته آیرمه، طاغتمه، تفریق، چتاللامه: ایشی بو درجه ده تشتیت ایتمك مشكلاتی موجبدر.

تَشجیع { سنذ عر. [« شجاعت » دن مص. تفعیل] جسارت وشجاعت ویرمه، غیرته كتیرمه: بر نطق بلیغ ایله عسكری تشجیع ایلدی.

تَشحیذ { سنذ. عر. [« شحذ » دن مص. تفعیل] ۱. سیوریلتمه، كسكینلندیرمه: قلیجی تشحیذ ایتمك. ۲. مج. اویاندیرمه، قوت وتأثیرینی آرتدیرمه: تشحیذ اذهان ایتمك.

تَشَخُّص { سنذ. عر. [« شخص » دن. مص. تفعل] ۱. شخص صورتنه كیرمه، مجسم صورتده كورنمه، تجسم: فضیلت كوزمك اوكنده تشخص ایتدی. ۲. تفریق و تعیین و تشخیص اولنمه، تعین ایتمه: خسته‌لق هنوز تشخص ایده‌مدی. ۳. برینك شخصی خاطره كتیرلمه: تشخص ممكن اوله‌مدی. ‖ مذ. بر شیئك دیكرندن مشاركت قبول ایتمیه‌جك صورتده ممتاز اولمسی.

تَشخیص { سنذ. عر. [« شخص » دن مص. تفعیل] ۱. جسم وصورت پیدا ایتدیرمه: فضیلتی تشخیص ایتمك. ۲. آیرمه، سچمه، فرق وتعیین ایتمه، طانیمه: سزی چوقدن كورمدیكم ایچون بردن بره تشخیص ایده‌مدم. ‖ ط. تشخیص امراض = خسته‌لغك جنس ونوعنی فرق وتعیین ایتمه: فلان طبیب تشخیص امراضده پك حاذقدر؛ طبابتك اساسی تشخیص امراض مسئله سیدر، بركره مرض تشخیص اولندی‌می، مداواتی قولایدر. [فر. Diagnostique].

تَشَدُّد { سنذ. عر. [« شدت » دن مص. تفعل] شدت كسب ایتمه، دها قوتلی وسرت اولمه: حرب، نفاق، مرض تشدد ایتدی. [« اشتداد » كبی.]

تَشدید { سنذ. عر. [« شدت » دن مص. تفعیل] ۱. شدتلندیرمه، شدت وقوت ویرمه: برآز صوثوق آلمقلغم خسته‌لغی تشدید ایتدی. ۲. صاغلاملاشدیرمه، محكم ومتین ایتمه: روابط محبتی تشدید ایچون. ۳. د. عربیده بر حرفی جفت اوقومه واوستنه بونك علامت مخصوصه‌سی اولان (ّ) شده‌یی یازمه: « تقویه » لفظنك یاسی تشدید ایتمك اقتضا ایتمز. ٤. مذكور شده علامتی (ّ): شده‌لی كلمه‌لرك تشدیدینی یازمق قرائتده سهواتی مؤدیدر.

تَشَرُّع { شرع شریفه توفیق حركت معناسیله قوللانیلیورسه‌ده، عربیده « شرع » ماده‌سنك تفعل بابندن تصریفی اصلا مسموع دكلدر.

تَشَرُّف { سنذ. عر. [« شرف » دن مص. تفعل] برحرمت وشرفه نائل اولمه، شرفلنمه: قدوم عالیكزله تشرف ایتدك؛ یارین تشرف ایدرسه‌ك (یعنی قدومكزله بزی مشرف ایدرسه‌كز.)

تَشریح { سنذ. عر. [« شرح » دن مص. تفعیل] ۱. ت. بر اولو بدننی ویا بر عضوینی اصول وقاعده‌سنه توفیقاً كسوب پارچه‌لره آیرمه: تشریح بشر، تشریح حیوان، تشریح رئه، تشریح عین، تشریح قلب، تشریح كبد، تشریح مفاصل. ۲. ابدان واعضانك كسیلوب اقسام طبیعیه‌سنه آیرلسندن وصورت تركیب وتشكلرینك میدانه قونمه‌سندن بحث ایدن فن كه علم طبك اسلسیدر: تشریح اوقومق؛ تشریح كتابلری؛ علم تشریح. ۳. مج. برماده‌یی مدققانه ومفصلاً حل وفصل ایتمه: هرجهتنی كوزلجه كوستروب آكلاتمه: مسئله‌یی تشریح ایتدی. ‖ نبا. تشریح نباتی = نباتك اقسامه تفریقیله هر طرفلرینك تدقیقی.

تَشریحخانه { بس. فا. تشریح عملیاتنك اجراسنه مخصوص صالهٔ كه مكاتب طبیه‌ده وبیوك خسته‌خانه‌لرده بولنمسی شرطدر.

تَشریع { طرف اشرف حضرت پیغمبریدن مذهبه متعلق اولان اوامر ونواهی بیان بیورلمق. [نظریات حقوق اداره‌جه بو كلمه وضع قانون معناسیله قوللانلق ایستنلمش ایسه‌ده، عربیده بویله برمعناسی یوقدر.]

تَشریف { سنذ. عر. ج: تشریفات. [« شرف » دن مص. تفعیل] ۱. شرفلندیرمه، شرف ویرمه. ز. ۲. كندی قدوم وزیارتیله برینی ویابرمحلی مشرف ایتمه: تاریخ هجری فخر كائنات (صلعم) افندمزك مكهٔ مكرمه‌یی تركله مدینهٔ منوره‌یی تشریف بیوردقلری سنه‌دن بدأ ایدیور. [بومعناایله دائماًمفعول بهله ربطی، وشرف وقدسیت ذاتیه‌سی دها بیوك اولان بر محل حقنده قوللانلماسی اقتضا ایدر.] ۳. كیتمه، كلمه، قدوم، ورود، عزیمت: نره‌یه تشریف ایدیورسكز؟ تشریفكز نره‌یه؟ [لسانمزه مخصوص ومعنای اصلیسندن بسبتون آیرلمش اولان بو معناده مفعول الیه ایله ربطی آرتق ضروری حكمنه كچوب مثلا « نره‌یی تشریف ایدیورسكز؟ » دیمك عبث اولور.] ‖ تشریف همایون مدیریتی = سرای همایون جناب ملوكانه مأموریت عالیه‌لرندن بریدر. = ج. تشریفات = كبرا ورجال دولتك رسمی كونلرده وآلای و معایده‌لرده وحضوره چیقه‌جقلری وقت صره وصنفلرینه وسفرانك صورت قبولنه ورتبه ونشانلرك توجیهاتنه نظارت ایدن دائره: تشریفات داخلیه، تشریفات خارجیه؛ تشریفات بحریه = دول مختلفه‌یه منسوب بكلك سفینه‌لر آراسنده اجرا اولنان تشریفات، وسائره. ‖ مج. مراسم، تكلیفات: آرتق تشریفاتله‌می كوریشه‌جكز؟

تَشریفاتجی { بس. و:

تَشریفاتی { بس. كبرا ورجال دولتك رتبه ومقاملرینه كوره صره‌لرینه ورتبه‌ونشانلرك توجیهاتنه نظارت وتشریفات دائره‌سنه ریاست ایدن ذات: تشریفاتیٔ دیوان همایون = تشریفات عمومیه ناظری: تشریفاتیٔ صدارت عظمی = صدارت تشریفاتجیسی؛ تشریفاتیٔ خارجیه = خارجیه تشریفاتجیسی.

تَشریق { سنذ. عر. [« شرق » دن مص. تفعیل] باصدیرمه‌نك كونشده قورودلمسی. ز. ‖ ایام التشریق = عربان قربان اتلرینی قوروتدقلری مناسبتله ذی‌الحجه‌نك اون برنجی، اون ایكنجی واون اوچنجی كونلرینه اطلاق اولنور.

تَشریك { سنذ. عر. [« شرك » دن مص. تفعیل] اورتاق ایتمه معناسیله قوللانیلیورسه‌ده، عربیده بومعنایه اصلا تقرب ایتمدیكندن، یرینه « اشراك » قوللانلسه دها طوغری اولور.

تَشرین { س. [سریانیجه‌دن مأخوذ اولوب اصلی تانك كسریله‌در.] تقویم شمسیٔ رومینك مارتدن اعتباراً سكزنجی وطقوزنجی آیلرینك اسمی اولوب برنجیسنه تشرین اول [Octobre] وایكنجیسنه تشرین ثانی [No. vembre] دینیر.

تَشَعُّب { سنذ. عر. ج: تشعبات. [« شعب » دن مص. تفعل] شعبه‌لره آیرلمه، دال وبوداق پیدا ایتمه، داللانمه، چتاللاشمه: سلجوقیلر خاندانی تشعب ایتمشیدی؛ آناطولی دمیریولی اسكیشهرده آنقره وقونیه خطلرینه تشعب ایدیور؛ بوایش چوق تشعب ایتدی.

تَشَعُّل { سنذ. عر. [« شعل » دن مص. تفعل] پارلامه، طوتیشمه، آلولنمه. ز.

تَشعیب { سنذ. عر. [« شعب » دن مص. تفعیل] شعبه‌لره آیرمه، داللاندیرمه، چتاللاشدیرمه: ایشی بوقدر تشعیب ایتمه‌ملی.

تَشعیل { سنذ. عر. [« شعل » دن مص. تفعیل] پارلاتمه، طوتیشدیرمه، آلولندیرمه. ز.

تَشَفّی { سنذ. عر. [« شفا » دن مص. تفعل] ۱. شفا بولمه، ایی اولمه، افاقت. ۲. راحتلانمه، سكونت لمه، انتقام آلمغله حرصنی آلمه. ‖ تشفیٔ صدر = انتقام آله‌رق یورك صوثومه.

تَشفیه { آنف البیان مصدرك متعدیسی اولمق اوزره قوللانیلیورسه‌ده، اساسسز اولوب « شفا » ماده‌سی اصلا تفعیل بابندن كلمز.

تَشَكُّر { سنذ. عر. ج: تشكرات. [« شكر » دن مص. تفعل] شكر ایتمه، برایلكه قارشی شكر وسپاس ایدوب منتداراق كوسترمه: كوردیكم نعمتلره مقابل تشكر ایتمك بورجمدر؛ تشكر ایدرم؛ عرض تشكرات ایتدی.

تَشَكُّل { سنذ. عر. ج: تشكلات. [« شكل » دن مص. تفعل] ۱. برشكل مخصوص آلمه، برشكل وهیئته كیرمه، برشكل مخصوصده تجسم ایتمه، تحصل: كرهٔ ارض تدریجا تشكل ایتمشدر؛ بر وبحرك تشكلات متوالیه‌سنی

علم‌الارض اربابی آثارموجوده ایله تعیین ایدیورلر؛ بریکن صولردن اوراده برکول تشکل ایتمشدر. ۲. ترکیب وتشکیل وعقد اولنمه: برجمعیت علمیه تشکل ایتدی؛ بومجلس یدی اعضادن تشکل ایده‌جکدر.

تَشَکّی { سذ. عر. جـ: تشکیات. [« شکوی » دن مص. تفعل] شکایت ایتمه، اشتکا: فلاندن تشکی ایدیورلر.

تَشکیل { سذ. عر. جـ: تشکیلات. [« شکل » دن مص. تفعیل] ۱. بر شیئه بر شکل وصورت ویرمه، بر شکل وهیئته قومه، برشکل مخصوصده اوله‌رق وجوده کتیرمه: دکیزك اوزرنده یوزن بوز قیالری بر یره کلنجه بلوردن بیوك بر قلعه تشکیل ایدرلر. ۲. ترکیب ایتمه، حصوله کتیرمه، وجود ویرمه: طوپلانوب بر مجلس تشکیل ایتدیلر. = جـ. ترتیبات، تنظیمات، اجراآت، اصلاحاته متعلق اجراآت: ولایت اصولی تشکیلاتنده.

تَشمیر { سذ. عر. [« شمر » دن مص. تفعیل] صیغامه: تشمیر ساق = پاچه‌لری صیغامه؛ تشمیر ساعد = یکلری صیغامه. || مجـ. حاضرلانمه، کمال غیرتله تشبث ایتمه: بو ایشه تشمیر ساعد ایتدی.

تَشَنُّج { سذ. عر. [« شنج » دن مص. تفعل] طـ. سیکیرك چکیلوب بوزلمسی، اسپازموس.

تَشَنُّجی { صـ. عر. أ: تشنجیه. طـ. سیکیرك چکیلوب بوزلمسنه واسپازموسه منسوب ومتعلق.

تَشنَگی { سـ. فا. صو صامه، عطش. لـ.

تَشنه { صـ. فا. جـ: تشنگان. ۱. صو صامش، صوسز، عطشان. ۲. مجـ. پك هوسکار وآرزوکش: تشنگان معارف؛ ذاتاً کندیسی تشنه. || تشنه‌دل = جان ویورکدن آرزوکش. || تشنه لب = طوطاغی قورومش، پك صوصامش.

تَشنیع { سذ. عر. [« شناعت » دن مص. تفعیل] پك معیوب و چرکین نظریله باقمه، تعییب وتقبیح ایتمه: طعن وتشنیع ایتمك.

تَشَوُّش { سذ. عر. [« شواش » دن مص. تفعل] قاریشمه، قارمه قاریش اولمه: ذهنمده بر تشوش واردر.

تَشَوُّق { سذ. عر. [« شوق » دن مص. تفعل] شوق و آرزو کوسترمه: کمال تشوقله بزه اشتراك ایتدی.

تَشویش { سذ. عر. جـ: تشویشات. [« شواش » دن مص. تفعیل] قاریشدیرمه، قارمه قاریشیق ایتمه: تشویش ذهن ایتمك: ایشلری تشویش ایتمك.

تَشویق { سذ. عر. جـ: تشویقات. [« شوق » دن مص. تفعیل] شوق وغیرته کتیرمه، شوق وآرزوسنی آرتدیرمه، ترغیب: هرکسی بوخیرلی ودولته نافع ایشه تشویق ایچون کندیسی اوك آیاق اولدی: اجرای تشویقاتده قصور ایتمدی.

تَشَهُّد { سذ. عر. [« شهادت » دن مص. تفعل] نمازده قعده‌ده شهادتینی حاوی اولان « التحیات » دعاسنی اوقومه.

تَشهیر { سذ. عر. [« شهرت » دن مص. تفعیل] ۱. شهرتلندیرمه، مشهور ایتمه، شهرت قزاندیرمه: غزته‌لر کندیسنی تشهیر ایتدیلر. ۲. بر جرم و جنایت صاحبنی عبرةً للسائرین مجمع ناس اولان بر یره چیقاروب کوسترمه: قبل الاعدام کندیسنی تشهیر ایتدیلر. ۳. سرکی‌یه وضع ایدوب عمومه کوسترمه، انظار عامه‌یه وضع واعلان ایتمه: معمولات محلیه‌یی تشهیر ایتملی. ٤. قینندن سلاح چکمه، صیرمه، سلاح قوللانمه، سلاحه طاورانمه: تشهیر سلاح ایتدی.

تَشَیطُن { سذ. عر. [« شیطان » دن مص. تفیعل] شیطنت ایتمه، ابلیسکارانه حرکاتده بولنمه.

تَشَیُّع { سذ. عر. [« شیعه » دن مص. تفعل] شیعی المذهب اولمه، شیعیلره التحاق ایتمه.

تَشیید { سذ. عر. (بر بنا و سائره‌یی) یوکلتوب متین ومحکم ایتمه: تشیید قلاع وابنیه ایتمك، روابط دوستانه‌یی تشیید ایتدی.

تَشییع { سذ. عر. [« شیاع » دن مص. تفعیل] بریردن آیریلوب کیدن بر آدمی ویا جنازه والای وکروانی کچیرمه، حرمةً برآز بر برلکده کیتمه، استقبالك مقابلی: مسافرلری تشییع ایتدك: حجاجك تشییعنه کیتمشیدك.

تَصاحُب { سذ. عر. [« صحبت » دن مص. تفاعل] صاحب چیقمه، حمایه ومحافظه ایتمه، طرفدارلق ایدوب مدافعه‌ده بولنمه. [بو معنا لسانمزه مخصوص اولوب، عربیده آرقداشلق ایتمکدن بشقه معناسی یوقدر.]

تَصادُف { راست کلمه وآرامقسزین بولمه معناسیله قوللانیلیورسه‌ده، عربیده بو ماده تفاعل بابندن کلیوب، « صدفه » و« مصادفه » قوللانیلیور. || بالتصادف وعلی التصادف تعبیرلری ده عربی نقطهٔ نظرندن بالطبع غلطدر.

تَصادُفاً { حـ. عر. غلـ. راست کله‌، صدفةً.

تَصادُفی { صـ. عر. غلـ. راست کلـه واقع اولان، صدفه‌یه مبنی ومتعلق اولان.

تَصادُم { سـذ. عر. جـ: تصادمات. [« صدم » دن مص. تفاعل] چارپشمه، طوقشمه. [« مصادمه » کبی.]

تُصارلامَق { یاخود تاصرلامق. فـتـ. قورمق، تصور ایتمك، ذهنده حاضرلامق، ترتیبنی ایتمك: براو تصارلامشیدم؛ بن اونی بشقه‌ بولده تصارلامشیدم.

تُصارلامه { یا تاصرلامه. ـ. قورمه، تصور، ترتیب.

تَصاریف { سذ. جـ. عر. فد: تصریف. با: تصریف.

تَصانیف { سذ. جـ. عر. فد: تصنیف با: تصنیف. [تصنیفات کبی.]

تَصاویر { سـذ. جـ. عر. فـد: تصویر. با: تصویر.

تَصحیح { سذ. عر. جـ: تصحیحات. [« صحت » دن مص. تفعیل] ۱. صحتنی اعاده ایتمه، ایلتمه، افاقت کتیرمه: تصحیح مزاج ایتمك. ۲. یاکلیشی طوغریلتمه، دوزلتمه، خطایی صوابه تبدیل ایتمه: مسوده‌یی، مکتوبی تصحیح ایتمك: افکارینی تصحیح ایتدی.

تَصحیف { سذ. عر. [« صحف » دن مص. تفعیل] یاکلیش یازمه، عباره‌سنی یاکلیش آکلتمه، تغلیط، تحریف: او کتابی مستنسخلر چوق تصحیف ایتمشلردر.

تصحیف ایله تحریف آره‌سنده فرق واردر. تصحیف هم معنایی هم ده لفظی تغییر ایتمکدر. تحریف ایسه لفظی تغییر ایدوب معنایه طوقونمامقدر.

تَصَدُّر { سـذ. عر. [« صدر » دن مص. تفعل] باشه کچمه، الك باشده اوتورمه، اوکدن وایلریدن کچمه: بو آدم تصدری چوق سور، دائما تصدر ایتمك ایستر.

تَصَدُّق { سذ. عر. جـ: تصدقات. [« صـدق » دن مص. تفعل] صدقه ویرمه. صدقه اوله‌رق ویرمه: مالنی تصدق ایتدی.

تَصَدّی { سذ. عر. [« صدق » دن مص. تفعل] تشبث، ابتدار، عزم قوی ایله مباشرت ایتمه: مداواته تصدی ایتمك.

تَصدیر { سذ. عر. [« صدر » دن مص. تفعیل] ۱. باشه قومه، باشه کچیرمه. برشیئله بدأ ایتمه: حافظ شیرازی دیوانی یزیدك بربیت مشهوریله تصدیر ایتمشدر. ۲. صدور ایتدیرمك، صادر اولمسنی موجب اولمق: فرمان عالی تصدیری.

تَصدیع { سذ. عر. جـ: تصدیعات. [« صداع » دن مص. تفعیل] ۱. باش آغریتمه، باش آغریسی ویرمه: تصدیع ایتمك؛ تصدیع سر ایتمك. ۲. مجـ. تعجیز ایتمه. راحتسز ایتمه: تصدیعدن احتراز ایدرم.

تَصدیق { سذ. عر. جـ: تصدیقات. [« صدق » دن مص. تفعیل] کرچکلندیرمه. کرچك اولدیغنی سویلمه، برینك سوزینی صحیح چیقارمه، تأکید ایتمه: اوده‌نی، بنم سوزمی تصدیق ایتدی؛ هر سوزی تصدیق ایده‌مم. || اد. دولتجه نظر اعتباره آلنه‌جق بیاناتك بر صورت رسمیه ده تأییدی. || ادات تصدیق = اوت کبی تصدیقه دلالت ایدن ادات. = جـ. سذ. با: تصور.

تَصَرُّف { سذ. عر. جـ: تصرفات. [« صرف » دن مص. تفعل] ۱. مالك وصاحب اولمه، تملك ایتمه: بواوی کیم تصرف ایدیور؟ کیمك تصرفی تحتنده‌در؟ ۲. اداره ایله قوللانمه، اداره ایتمه، عدم اسراف، اقتصاد: تصرفه رعایت ایتمك. ۳. برقادینه معاملهٔ زوجیه‌ده بولنمه.

تُصَرلامَق { با: تصارلامق.

تَصریح { سذ. عر. جـ: تصریحات. [« صرح » دن مص. تفعیل] آچیق صورتده افاده ایتمه، صراحت ویرمه، شبهه و تردده محل براقمیه‌جق صورتده آچیق افاده ایله وتفصیلات لازمه ایله افاده ایتمه: مسئله‌یی تصریح ایتملی؛ تصریحات لازمه ویرمك.

تَصریف { سذ. عر. جـ: تصاریف، تصریفات. [« صرف » دن مص. تفعیل] ۱. کیف مایشاء تحویل واداره:

تصريف امور . [جناب خلاقك افعال ازليه‌سى حقنده مستعمل اولوب، برنجى جمعى دخى بو معنايه مخصوصدر .] ٢. د. صرف قاعده‌سنجه افعال وسائر اقسام كلمه‌نك صيغه‌لانمه‌سى، صيغه‌لانمه، چكمه : قال فعلنى تصريف ايدك؛ ليس فعلى هر صيغه‌دن تصريف اولنماز؛ سيبويه اسمى تصريف قبول ايتمز. [صرف عربيده باشليجه افعال حقنده مستعمل اولوب، اسماء حقنده اعراب استعمال اولنور. مع هذا اعرابلرى ناقص اولان اسملره «غير منصرف» دينلمسى صرف وتصريفك اعم اولديغنه دليلدر. ايكنجى جمعى بو معنايه مخصوصدر .]

تَصَعُّب { سند. عر. ج : تصعبات. [«صعوبت» دن مص. تفعل] كوجاشمه، كوجلك پيدا اتمه . ز.

تَصَعُّد { سند. عر. ج : تصعدات. [«صعود» دن مص. تفعل] يوكسلمه، قالقمه . [يردن قالقوب هوايه قاريشان بخار وعفونت حقنده مستعملدر .]

تَصعيب { سند. عر. ج : تصعيبات. [«صعوبت» دن مص. تفعيل] كوجلشديرمه، مشكل اتمه : ايشمزى تصعيب ايتدى؛ تسهيلات كوستره‌جكنه ايشمزى برچوق تصعيباته اوغراتدى .

تَصعيد { سند. عر. [«صعود» دن مص. تفعيل] كيم. بعض اجسامك انبيق ويا ديكر بر آلته قيزديريلوب تبخير ايدلمسى. [فر . Sublimation]

تَصغير { سند. عر. [«صغر» دن مص. تفعيل] ١. كوجولتمه، اوفالتمه. ٢. د. براسم ويا صفتى مصغر صورتنده قوللانمه، كه تركجه‌ده « جك، جق » فارسيده « ك » اداتنك الحاقيله وعربيده عين الفعل ايله لام الفعل آراسنه ساكن بر « ى » ضم اتمكله اولور : الجك، آدمجق، مردمك، طفيل كبى؛ تصغير قاعده‌سى؛ تصغير بحثى. ‖ اسم تصغير = بووجهله تشكيل اولنمش اسم مصغر .

تَصَفّى { صافيلنمك وصافى اولمق معناسيله عربى دكلدر. صفاء ماده‌سى اصلا تفعل بابندن كلمز .

تَصفيح { سند. عر. [«صفح» دن مص. تفعيل] ١. ياصيلاتمه، صفحه ويوفقه حاله قويمه : معدنى تصفيح ايتمك . ٢. ال چيرپمه، ال اورمه .

تَصفير { سند. عر. [«صفر» دن مص. تفعيل] ١. صارارتمه، صارى‌يه بويامه. ٢. ايصليق چالمه . ز.

تَصفيف { سند. عر. [«صف» دن مص. تفعيل] صره‌لامه، ديزمه، صف صف ترتيب اتمه : عسكرى تصفيف ايتدى .

تَصفيه { سند. عر. [«صفو» دن مص. تفعيل] صاف و خالص اتمه، تميزله : مشروبانى، شكرى، طوزى تصفيه اتمك؛ تصفيهٔ قلب = يوركى غل وغشدن پاك اتمه. ‖ ما. تصفيهٔ ديون = بورجلرك حسابانى تميزليوب فائضلرينى ويرمه .

تَصَلُّب { سند. عر. [«صلب» دن مص. تفعل] ١. قاتيلاشمه، صلب وقاتى اولمه : جيوه‌نك تصلبى. ٢. مج. صلابت ومتانت پيدا اتمه . ٣. ط. بعض اعضاء بدنك اسباب مرضيه‌دن طولايى قاتيلاشمه‌سى : تصلب ابهر، تصلب جلد، تصلب دماغ، تصلب رئه، تصلب عظم، تصلب غدد. تصلب قلب وسائره .

تَصليب { سند. عر. [«صلب» دن مص. تفعيل] ١. خاچه كرمه، چارميخه كره‌رك اعدام اتمه . ٢. خاچ چيقه ارمه. ٣. قاتيلاشديرمه .

تَصليه { سند. عر. [«صلوة» دن مص. تفعيل] عليه الصلوة والسلام ويا صلى الله عليه وسلم دعاسنى اوقومه : نام جناب رسالتپناهى ذكر اولندقده تصليه اقتضا ايدر .

تُصمه { س. با : طسمه .

تَصميم { سند. عر. ج : تصميمات. [«صم» دن مص. تفعيل] قرار قطعى ويرمه، قطعياً قرارلاشديرمه، عزم قوى : يارين حركتى تصميم ايتدم .

تَصَنُّع { سند. عر. [«صنع» دن مص. تفعل] تكلفله كنديسنه جكى دوزن ويرمه . ز.

تَصنيع { سند. عر. ج : تصنيعات. [«صنع» دن مص. تفعيل] ١. اويديرمه، ياپمه، ياقيشديرمه. ٢. بالادن اويديرمه، ايجاد، ساخته اوله‌رق ياپمه : بو حوادثى كنديسى تصنيع ايتمشدر. ٣. جرا. اكثريك اولان برعضوك نحه، وقاوجوق وسائره‌دن ساخته‌سنى اويديروب طاقمه : تصنيع الاذن، تصنيع الانف وسائره .

تَصنيف { سند. عر. ج : تصانيف، تصنيفات. [«صنف» دن مص. تفعيل] ١. صنف صنف اتمه، صنفلره وطاقلره آيرمه، صره‌لامه : حيواناتى تصنيف ايدن مشاهير طبيعيوندن (لينه) در. ٢. كتاب جمع وترتيب اتمه، تأليف : بر لغت كتابى تصنيف ايتمشدر؛ چوق تصنيفاتى واردر؛ تصانيف عديده‌سيله مشهوردر .

« تحرير » صرف قريحه‌دن يازيلان ، « تصنيف » فن كتابلرى كبى جمع وترتيب اولنان و « تأليف » ايسه ايكيسى آره‌سنده اولان كتابلر حقنده مستعملدر .

تَصَوُّر { سند. عر. ج : تصورات. [«صورة» دن مص. تفعل] ١. ذهنده صورت ويرمه، فكراً قورمه، بر فكر پيدا اتمه : تصورم طوغرى چيقمدى؛ بن بو ايشى باشقه صورتده تصور ايتمشيدم. ٢. ذهن وخياله كتيرمه، تخيل : اطرافى آغاجلرله محاط بر بيوك ميدان تصور ايديكز. ٣. نيت، ترتيب، مقصد : اوليه بر تصورم وار ايدى آما صكره واز كچدم؛ انسان هر تصورينى اجرا ايده‌مز. = ج. منـ. علم منطقك قضايانك ذهنده حصولندن و نظرياتدن بحث ايدن قسمى : تصورات اوقويور. مقابلى : تصديقات = قضايانك ذهنده تصوريله برابر ايجاب ويا سلب صورتيله حكم واسنادندن بحث ايدن قسم .

تَصَوُّرى { ص. عر. مؤ : تصوريه. [«تصور» دن سمنـ.] ذهنده قورمغه وفكر وخياله منسوب ومتعلق، نظرى، فعلى وعمليك غيرى : امر تصورى؛ امور تصوريه .

تَصَوُّف { سند. عر. ج : تصوفات. [يوك ديمك اولان «صوف» دن ودها طوغريسى. بو. حكمت ديمك اولان «صوفيا Σοφία» دن] حال ووحدت وفنا كبى احوال معنويه‌يه حصر همت ايدنلرك مسلك وطريقى : تصوف كتابلرى؛ تصوف يازمق؛ اهل تصوف : ارباب تصوف؛ جمله طرق عليه‌نك اساسى تصوفدر .

تَصويب { سند. عر. ج : تصويبات. [«صواب» دن مص. تفعيل] طوغرى بولمه، بر فكر وفعلك طوغرى ومصيب اولديغنى بيان اتمه : برينك فكرينى، سوزينى، ايشنى تصويب اتمك. ‖ قرينِ تصويب، تصويب كرده = تصويب اولنمش .

تَصوير { سند. عر. ج : تصاوير، تصويرات. [«صورة» دن مص. تفعيل] ١. بر شيئك صورتنى چيقارمه، رسمنى ياپمه، ترسيم : بر موقعى، بر بنايى تصوير اتمك. ٢. ترسيم ايدرجه‌سنه كوزل تعريف اتمه : فردوسى شاهنامه‌ده ايرانيلرله تورانيلرك محارباتنى كوزل تصوير ايديور. ٣. صورت، رسم : تصويركزى كوردم. [برنجى جمعى اصل بو معنا ايله قوللانيلير .]

تَصويرجى { س. رسم وتصوير ياپان آدم، رسام .

تُصه { س. با : تاسه .

تُصملامَق { فتـ. [عر. « تصميم » دن غلط] نيتلنمك، اولجوب بيچمك .

تَضادّ { سند. عر. [«ضد» دن مص. تفاعل] ١. بربرينه ضد اولمه، بربرينك عكسنه اولمه، اختلاف : آره‌لرنده تضاد واردر. ٢. د. عبارده بربرينه ضد ايكى معنايى جمع اتمه .

تَضاعُف { سند. عر. [«ضعف» دن مص. تفاعل] ايكى قات اولمه، بش اون سنه ظرفنده سرمايه‌سى تضاعف ايتدى؛ اكدار وآلامم تضاعف ايتدى .

تَضَرُّر { سند. عر. [«ضر» دن مص. تفعل] ضرر كورمه، ضرر ديده اولمه. [« متضرر اولمق » تعبيرى يعنى اسم فاعلى دها مستعملدر .]

تَضَرُّع { سند. عر. ج : تضرعات. [«ضروع» دن مص. تفعل] كنديسنى آلچالده‌رق كمال تذلل وخشوع ايله يالوارمه : حق تعالانك عفو و مرحمتنى تضرع ايدرم؛ كمال تضرع ايله استرحام ايدرم؛ سنان پاشانك تضرعاتى .

تَضرير { سند. عر. [«ضر» دن مص. تفعيل] ضرره اوغراتمه. [« اضرار » دها مستعملدر .]

تَضعيف { سند. عر. ج : تضعيفات. [«ضعف» دن مص. تفعيل] ايكى قات اتمه، بر اوقدر دها آرتديرمه : بر مبلغى تضعيف اتمك؛ مشغوليتمى تضعيف ايتديلر.

تَضليل { سند. عر. [«ضل» دن مص. تفعيل] طوغرى يولدن چيقارمه، آزديرمه ،

آيارتمه [« ضلال » دها مستعملدر.]

تَضَمُّن { سد. عر. [« ضمن » دن مص. تفعل] ١. حاوى وشامل اوله، سائر شيئلر ميانده بر شيئى دخى احاطه ايتمه: چفتلك باغى دخى تضمن ايديور: بو كلامك تضمن ايتديكى معانى. [سف. « متضمن » دها مستعملدر.] ٢. [« ضمان » دن] كفيل اوله: تكفل، تعهد: بكا فلان تضمن ايتدى. [. [« ضامن اولمق » تعبيرى دها مستعملدر.]

تَضمين { سد. عر. جـ : تضمينات. [« ضمن، ضمان » دن مص. تفعيل] ١. مسببى اولديغى ضرر وزيانى اودمه: آرابه‌نك جامنى قيران بولجى تضمين ايتمكه مجبوردر: ايتديككز خساراتى سزه تضمين ايتديره‌جكاردر. ٢. د. باشقه سنك منتخب و مشهور بر سوزينى ياخود بر مصراع وبيتنى ويا بر ضرب مثلى كنديسوز ويا شعرينه درج ايتمه. || حقـ. احكام حقوقيه‌ده: برمقاوله اجرا ايدلمه‌يكندن طولايى ادعا اولنان ضررى وابرات اولنان نقصانى وبركيمسه‌نك محروم ايدلديكى تجارتى اودمه. ═ . جـ. بر دولت مغلوبه‌نك دولت غالبه‌يه حرب مصارفنه قارشيلق اوله‌رق ويرديكى مبالغ: تساليه محاربه‌سى نتيجه‌سنده يونان دولت عثمانيه‌يه تضمينات ويردى. || تضمينات حربيه = كذا.

تَضْييق { سد. عر. [« ضيق » دن مص. تفعل] طارلاشمه، صيقيشمه. ─ مختلف اعضاء بدنك اسملرينه اضافتله اصطلاحات طبيه‌دن بر چوق امراض اسملرينى تشكيل ايدر كه جمله‌سى صيقيشمق و طارلاشمقدن منبعثدر، تضيق امعاء، تضيق اوعيه، تضيق فوهات قلب، تضيق قصبات، تضيق مراره، تضيق مجراى بول، تضيق معده، تضيق مناخر وسائره

تَضْييع { سد. عر. جـ : تضييعات. [« ضياع » دن مص. تفعيل] براقوب غائب ايتمه، باقامقله ضايع اولمسنه سبب اوله، تلف وزيان: مالنى، وقتنى تضييع ايتدى.

تَضْييق { سد. عر. جـ : تضييقات. [« ضيق » دن مص. تفعيل] ١. طارلاشديرمه، صيقيشديرمه: يايا قالديرملرينى توسيع ايتمكه شوسه‌يى تضييق ايتديلر. ٢. صيقيشديرمه، اجبار ايتمه: بر سند يازوب كنديسنى مهرلمكه تضييق ايتمش. ٣. صيقنتى واضطراب ويرمه: آله‌جقليلر كنديسنى چوق تضييق ايديور. لر: اسكى زمانده مجرملرى چوق تضييق ايدرلردى: اوقدر تضييقاته انسان طيانه‌ميوب، خلاف واقع اقرارده بولنمغله كندى كنديلرينه افترا ايدنلرده اولوردى.

تَطابُق { سد. عر. [« طبق » دن مص. تفاعل] بربرينه اويغون كله، اويمه، مطابق اوله: رأيلرمزك تطابق.

تَطاوُل { سد. عر. [« طول » دن مص. تفاعل] ١. اوزانمه، اوزامه، اوزون اولمه: تطاول ليل = كيجه‌نك اوزامه‌سى. ٢. [« تطاول يد » دن مختصر] ظلم، تعدى، غصب.

تَطايُر { سد. عر. [« طيران » دن مص. تفاعل] ١. اوچشمه، اوچشوب طاغلمه. ٢. كيم. بعض اجسام مايعه وصلبه‌نك حرارتله ويا ديكر صورتله غاز حالنه كچيرلمسى. [فر. Volatilisation]

تَطَبُّب { سد. عر. [« طب » دن مص. تفعل] اجراى طبابت ايتمه، هكيملك ايتمه، طبابتله مشغول اوله.

تَطبيق { سد. عر. جـ : تطبيقات. [« طبق » دن مص. تفعيل] ١. اويديرمه، مطابق وموافق ايتمه، ياقيشديرمه: ظرفى مظروفه تطبيق ايتمك. ٢. اويديرمه، بكزتمه، تمثيل: آلديغى امره تطبيق حركت ايديور: هر بر فعل وقولنى سنن سنيه‌يه تطبيق ايتمكه چاليشيور. ٣. قارشيلاشديرمه، مقابله، مقايسه: چيقارديغى صورتى اصلنه تطبيق ايتدى. ٤. برقاعده وقانونى اجرا ايتمه، موقع فعله قومه: نظامى تطبيق ايتمك: قواعد صرفيه ونحويه‌يى فصاحت وبلاغتله يازلمش بر كتابه تطبيق ايتمك اقتضا ايدر. ٥. تا. معادنك طبقه طبقه وضعيتى. || تطبيق حركت = امتثال. || تطبيق مهرى = معاملات رسميه‌ده معتبر طوتلمق اوزره رسماً تصديق اولنمش واجابنده تطبيق اولنمق اوزره دفتره باصلمش مهر رسمى و شخصى. ═ جـ. اجراآت، عمليات، قوانين وقواعدك موقع فعله وضعى: صرف تطبيقاتسز اوكرنلمز: قواعدنين موضوعه‌نك تطبيقاتنه اعتنا اولنيور.

تَطبيقاً { حـ. عر. ١. اويديره‌رق، تطبيق وتوفيق ايده‌رك: احكام شرعيه‌يه تطبيقاً حركت ايديور. ٢. توفيق حركت ايده‌رك، امتثالاً: آلديغم امره تطبيقاً فلان يره كيده‌جكم. ٣. اويغون ومطابق اوله‌رق: صرف ونحو وبلاغت قواعدينه تطبيقاً يازلى.

تَطبيقى { ص. عر. مؤ: تطبيقيه. تطبيقه منسوب ومتعلق: كتب تطبيقيه.

تَطَحُّل { دلاغك شيشمه‌سى مرضنه علم اولمق اوزره جمعيت طبيهٔ عثمانيه طرفندن ايجاد اولنمش ايسه‌ده، بونك ذاتاً عربيده اسمى اولوب طالك ضميله « طحال » دينلديكندن، بو ايجاده حاجت يوقدر.

تَطحين { سد. عر. [« طحن » دن مص. تفعيل] اوكوتمه، اون ياپمه: بغدايك تطحينى. || ط. تطحين الحصاة = مثانه‌ده حاصل اولان طاشلرك بر آلتله تطحين ايديلوب بلا عمليات دوشورلمسى.

تَطَرُّق { سد. عر. [« طرق » دن مص. تفعل] يول بولمه، حلول ايتمه: تطرق خلل. [عربيده طرق ماده‌سى تفعل بابندن كلديكندن غلطدر.]

تَطَفُّل { سد. عر. [« طفل » دن مص. تفعل] طالقاوقلق وكاسه‌ليسلك ايتمه، بلا دعوت ضيافته كيتمه.

تَطليق { سد. عر. [« طلاق » دن مص. تفعيل] ١. بوشامه، براقه، آيرمه: قاريسنى تطليق ايتدى. ٢. ديشى خرما وانجير وسائره آغاجلرينه اركككلرينك چيچكنى آصمقله مثمر ايتمه.

تَطمين { مطمئن ايتمه وتأمين معنا سيله قوللانيليورسه‌ده، طوغرى دكلدر. اطمئنان رباعيدر، تفعيل بابندن كلمز.

تَطويل { سد. عر. جـ : تطويلات. [« طول » دن مص. تفعيل] اوزاتمه: تطويل مقال، تطويل كلام = سوزى اوزاتمه؛ لزومسز تطويلاتله املاى صحايف ايتمك.

تَطهير { سد. عر. جـ : تطهيرات. [« طهر » دن مص. تفعيل] تميزله، تميز وپاك ايتمه، پاكلامه: اوى، اثوابى، يوركى تطهير ايتمك؛ تطهيراتله اوغراشمق.

تَطَيُّر { سد. عر. جـ : تطيرات. [« طيران » دن مص. تفعل] فال شر عد ايتمه، تشأم ايتمه: زمان جاهليتده عربلر هر شيئدن تطير ايدرلردى: تطيراته چوق اهميت ويررلردى.

تَطييب { سد. عر. جـ : تطييبات. [« طيب » دن مص. تفعيل] خوشلانديرمه، خوش ايتمه، لطفله معامله ايتمه: تطييب خاطر ايتمك = كوكلنى آلمق، كوكلنى خوش ايتمك، تلطيف ايلمك.

تَظاهُر { سد. عر. [« ظهور » دن مص. تفاعل] ١. بربرينه قارشى كورنمه، ظهور ايتمه: ايكى دولتك دونانمالرى تظاهر ايتدى. ٢. بربرينه آرقه ويرمه، ياردم ايدشمه: انسانلر دائما تعاون وتظاهره محتاجدرلر.

تَظَلُّل { سد. عر. [« ظل » دن مص. تفعل] كولكه‌لنمه، كولكه آلتنه كيرمه.

تَظَلُّم { سد. عر. [« ظلم » دن مص. تفعل] تعديدن شكايت ايتمه، اظهار مظلوميت ايتمه: تظلم حال ايتمك = حالندن شكايت ايتمك.

تَظليل { سد. عر. [« ظل » دن مص. تفعيل] كولكه‌لنديرمه، كولكه آلتنه آلمه: كاوبجنلرى تظليل ايچون يولك ايكى طرفنه آغاج ديكمشلردى.

تَعادى { سد. عر. [« عدو » دن مص. تفاعل] آراآچيله، خصومت، دشمنلك.

تَعارُض { سد. عر. [« عرض » دن مص. تفاعل] بربرينه مخالف ومباين وضد اوله، تباين، تخالف.

تَعارُف { سد. عر. [« عرف » دن مص. تفاعل] بربرينى طانيه، طانيشمه.

تَعاضُد { سد. عر. [« عضد » دن مص. تفاعل] بربرينه آرقه واوموز ويروب ياردم ايدشمه، تعاون.

تَعاطى { سد. عر. [« عطا » دن مص. تفاعل] بربرينه ويرمه، ويرشمه، مبادله: مقاوله صورتلرينى تعاطى ايتديلر: تعاطئ افكار: تعاطئ اقداح.

تَعاقُب { سد. عر. [« عقب » دن مص. تفاعل] بربرى آرقه‌سندن كيتمه، بربرينى تعقيب ايتمه: ليل ونهار تعاقب ايتدكجه؛ مشكلات تعاقب ايديور.

تَعالى { سد. عر. [« علو » دن مص. تفاعل] يوكسلمه، علو شان ومنزلت پيدا ايتمه.

تَعالى { اسماء اللهله برابر مقام دعاده ذكر اولنور عربى فعل ماضى اولوب، يوكسك اولسون ديمكدر : الله تعالى، حق تعالى وتقدس. || تعالى الله = سبحان الله!

تَعامُل { سذ. عر. جه : تعاملات. [« عمل » دن مص. تفاعل] معامله، بر ايشك على العاده صورت اجراسى. || حقـ. بر قومك جمله سى ويا اكثرى نزدنده مدت مديده جريان ايدن معامله. || تعامل قديم = اسكيدن برى معتاد اولان معامله وصورت اجرا كه قانون كبى معتبردر.

تَعامى { سذ. عر. [« عمى » دن مص. تفاعل] كورمزلكه (كورمه مزلكه) كلمه، يالاندن كورلك صاتمه.

تَعاوُن { ذ. عر. [« عون » دن مص. تفاعل] بربرينه ياردیم ايتمه، ياردیم ايدشمه: جمعيت بشريه تعاون اساسى اوزرينه مستند در.

تَعاهُد { سذ. عر. [« عهد » دن مص. تفاعل] تعهد و معاهده معنالريله نادراً مستعملدر.

تَعَب { سذ. عر. ١. يورغونلق. ٢. زحمت، مشقت، اذيت : تعب چكمك.

تَعَبُّد { سذ. عر. [« عبد » دن مص. تفعل] تكلفله عبادت وقوللق ايتمه، عبادتله توغل.

تَعَبُّس { سذ. عر. [« عبس » دن مص. تفعل] يوزا كشيتمه، عبوس الوجه اولمه.

تَعبير { سذ. عر. جه : تعبيرات. [« عبور » دن مص. تفعيل] ١. افاده، بيان : بونى نصل تعبير ايدرلر ؟ قلم تعبير ايتدكارى حيوان . ٢. برمعنا افاده ايدن سوز، جمله، تركيب، فقره : كوزل بر تعبير قوللاندى؛ باشقه بر تعبيرله افاده ايتدى. ٣. اصطلاح: تعبيرات فنيه. ٤. دوش يورمه، رؤيا تفسيرى : تعبير رؤيا؛ رؤيايى تعبير ايتديرمك. || حسن تعبير = تربيه وادبه موافق ومناسب سوزله افاده ايتمه. || سوء تعبير = ادب وتربيه يه مخالف ومنا سبتسز سوزله افاده.

تَعبيرجى { سـ. رؤيا تعبير ايدن آدم، معبر.

تَعبيرنامه { سـ. فا. رؤيا تعبيرينه دائر كتاب.

تَعبِيه { سذ. عر. [« عبو » دن مص. تفعيل] (عسكرى) يرلى يرينه قويوب حاضرلامه، ترتيب ايتمه. || تعبية الجيش = عسكرك فن حرب اقتضاسنجه ترتيباتندن بحث ايدن علم. [« طابيه » تعبيرى دخى اشبو تعبيه دن غلطدر.]

تَعَجُّب { سذ. عر. [« عجب » دن مص. تفعل] شاشه قالمه، تحير، استغراب : تعجب ايتمك : تعجبده قالمق؛ شايان تعجب = استغرابه شايان؛ باعث تعجب = موجب حيرت واستغراب.

تَعجيز { سذ. عر. جه : تعجيزات. [« عجز » دن مص. تفعيل] ١. عاجز براقمه، برينك عجز واقتدارسزلغنى موجب اولمه. ٢. راحتسز ايتمه، راحتسزلق ويرمه، مناسبتلى مناسبتسز كيدوب كلمكله ويا مطالب وابرامات مصره ايله راحتسز ايتمه : هركسى تعجيز ايتمه ده معنا يوقدر. [بو ايكنجى معنا عربيده اولميوب، لسانمزده همان غير مستعمل اولان برنجى معنادن مستعاردر.]

تَعجيل { سذ. عر. [« عجله » دن مص. تفعيل] عجله ايتديرمه، صيقيشديرمه، چابق اولمسنى ايستمه : يمكى تعجيل ايديورلر.

تَعجين { سذ. عر. [« عجن » دن مص. تفعيل] يوغورمه، خمور ياپمه. [هرنه قدر « عجن » ماده سى عربيده تفعيل بابندن كلميورسه ده، خمور ايشلرى معناسيله اسم مف. صيغه سنده « معجنات » تعبيرى مستعمل اولديغندن، پك ده غلط عد اولنه ماز.]

تَعداد { سذ. عر. [تعديد كبى تفعيل بابندن مص.] ١. صايمه، صايى، شمار : تعداد ايتمك = صايمق : تعداده كلمز = صايى يه كلمز، صايلمه ماز : تعداد اغنام = رسملرى آلنه جق قويونلرك صايلمسى. ٢. بر بر ذكر وبيان ايتمه : فضائلى نا قابل تعداددر. || « صرف » تركيب تعدادى = اسماء اعداددن تشكل ايدن كلمات.

تَعَدُّد { سذ. عر. [« عدد » دن مص. تفعل] بردن زياده، برقاچ اولمه : تعدد عوالم = عالملرك متعدد اولمسى : تعدد ازواج = بردن زياده يعنى برقاچ قارى آلمه.

تَعَدّى { سذ. عر. جه : تعديات. [« عدو » دن مص. تفعل] ١. اوته يه كچمه، تجاوز. ٢. حق وعدل وانصاف حدينى تجاوز، ظلم، غدر : چنكيز وتيمورك تعدياتى نوع بشر ايچون بر الكه در. ٣. ﻓ. عرف وعادت وقانون حدودينى تجاوز، بوحدودك خارجنده حركت : تعدى اخلاق، تعديات اخلاق = اخلاقه مغاير حركات. ٤. د. فعلك بيان ايتديكى حدثك بر ويا ايكى مفعوله تجاوزى : تعدى الى مفعول واحد = حدثك بر مفعوله تجاوزى اتمكى يدم كبى : تعدى الى مفعولين = حدثك ايكى مفعوله تجاوزى : اتمكى احمده ويردم كبى. لسانمزده بونلرك برنجيسى مفعول به وايكنجيسى مفعول اليه اولمغله آيرلدقلرندن، عربيده اولديغى كبى، تعدينك بر ويا ايكى مفعول آله رق ايكى قسمه آيرلمسنه احتياج يوقدر.

تَعديل { سذ. عر. جه : تعديلات. [« عدل » دن مص. تفعيل] ١. عدل وحقانيته موافق وطوغرى ايتمه، طوغريلتمه : ميزانى، محكمه حكمنى تعديل ايتمك. ﻧ. ٢. افراطدن وتفريطدن قورتاروب لزومى درجه سنده بولانديرمه، اعتدال قزانديرمه، حد اعتداله ارجاع مقصديله دكيشديرمه.

تَعدِيه { سذ. عر. [« عدو » دن مص. تفعيل] ١. كچيرمه، تجاوز ايتديرمه. ﻧ. ٢. د. بر فعلى متعدى ايتمه : تركجه ده افعال لازمه يى تعديه ايچون اصل فعله اكثريا « دير » اداتى علاوه اولنور : ايتمك، ايتديرمك كبى. || ادات تعديه = بر فعل لازمك متعدى اولمسيچون علاوه اولنان ادات مخصوصه.

تَعَذُّر { سذ. عر. [« عذر » دن مص. تفعل] ١. عذر درميان ايتمه، اعتذار. ٢. ممكن اولمامه، زور اولمه.

تَعذيب { سذ. عر. جه : تعذيبات. [« عذاب » دن مص. تفعيل] عذاب واذيت ياخود مجازاة ويرمه : تعذيب ايتمك.

تَعذير { سذ. عر. [« عذر » دن مص. تفعيل] اساسسز عذرلر درميان ايتمه، وسيله و بهانه آرامه.

تَعَرُّض { سذ. عر. جه : تعرضات. [« عرض » دن مص. تفعل] ١. صاتاشمه، طاقلمه، حقه، تجاوز. ٢. دشمنك طوپراغنه كيروب برنجى اوله رق حربه كيرشمه و حربه سببيت ويرمه، تدافع مقابلى : طرفين مخاصميندن تعرض ايدن خانغيسيدر؟

تَعَرُّضى { صـ. عر. ﺅ : تعرضيه. تعرض وتجاوزه منسوب ومتعلق، تدافعى وتحفظى مقابلى : تعرضى حركت، حركت تعرضيه.

تَعرِفه { غلط اولوب، طوغريسى تعريفه در.

تَعَرّى { سذ. عر. [« عرى » دن مص. تفعل] ١. صويتمه، عريان اولمه. ٢. بر شيئدن برى وتهى اولمه : فضائلدن تعرى ايتمشدر.

تَعريب { سذ. عر. [« عرب » دن مص. تفعيل] عربلشديرمه، عربى يه ترجمه ويا بر (كلمه يى) عربى يه ادخال وقبول ايتمه : « فرسخ » ى فارسى « فرسنك » دن تعريب ايتمشلردر؛ حنين بن اسحق بر چوق كتب حكميهٔ يونانيه يى تعريب ايتمشدر.

تَعريض { سذ. عر. جه : تعريضات. [« عرض » دن مص. تفعيل] طولاييسيله طوقنه جق سوز سويلمه، آچيقدن اولميه رق طوقنمه : بر سوزله بكا تعريض ايتمك ايستيور : بو بكا تعريضدر.

تَعريضاً { حـ. عر. طولاييسيله طوقنه جق صورتده : بو سوزى بكا تعريضاً سويلدى.

تَعريف { سذ. عر. جه : تعريفات. [« عرفان » دن مص. تفعيل] ١. اطرافيله بيان ايده رك آكلاتمه، علائم واشارات مخصوصه سنى تفصيل ايده رك بيلديرمه : اونى بكا تعريف ايتدى؛ بر يمك تعريف ايده يم؛ تعريفله انسان هر يرى بوله بيلير. ٢. بر علم وفنه متعلق بر ماده يى افرادى جامع واغيارى مانع اوله جق بر عباره ايله آكلاتمه : صرفده ماضى يى تعريف ايدك؛ جغرافيه ده نهرى نصل تعريف ايدرسكز؟ ٣. بو صورتله بر مادهٔ علميه ويا فنيه يى توصيف ايدن عباره : منطقك تعريفى نه در؟ ٤. د. عربيده بر اسمى حرف تعريف ادخاليله ويا ديكر بر اسم معرفه مضاف ايتمكله تحديد وتعيين ايتمه، تنكير مقابلى : تعريف و تنكير قاعده لرى. || حرف تعريف = عربيده اسملرك مدلوللرى تعيين ايتمكه مخصوص « ال » حرفى.

تَعريق { سذ. عر. [« عرق » دن مص. تفعيل] ط. ترلتمه، تره ياتيرمه.

تَعرِيه { سذ. عر. [« عرى » دن مص. تفعيل] صويمه، چبلاق ايتمه.

تَعزير { سذ. عر. [« عزر » دن مص. تفعيل] توبيخ و تكديرايتمه. || ﻓ. حد شرعى دوننده تأديب.

تَعزِيه { سذ. عر. [« عزاء » دن مص. تفعيل] بر خصمى وفات ايدنه تسلى ويرمه، باشك صاغ اولسون ديمه، بو رسمك ايفاسى : فلانى تعزيه ايتمك، تعزيه‌يه كيتمك. [فارسى اصولى اوزره « تعزيت » دخى قوللانيلير.]

تَعزِيه‌نامه { س. فا. تسلى ايچون يازيلان مكتوب، تسلى مكتوبى : بر تعزيه‌نامه يازدى، كوندردى.

تَعَسُّر { سذ. عر. [« عسر » دن مص. تفعل] كوجلشمه، كوج اولمه : ايش تعسر ايتدى. ز.

تَعسير { سذ. عر. [« عسر » دن مص. تفعيل] كوجلشديرمه، مشكل ايتمه. [« تصعيب » دها مستعملدر.]

تَعَشُّق { سذ. عر. [« عشق » دن مص. تفعل] عاشق اولمه، عشق وعلاقه ايتمه : تعشق ايتمك.

تَعشير { سذ. عر. [« عشر » دن مص. تفعيل] ١. اونه ابلاغ ويا تقسيم ايتمه. ٢. محصولاتك عشرينى، اوندەلغنى آلمه : زيتون محصولاتنى دها تعشير ايتمديلر.

تَعَصُّب { سذ. عر. [« عصب » دن مص. تفعل] ١. برينه طرفدارلق وغيرتكشلك ايتمه. ز. ٢. كندى دين ومليتنى صوك درجه‌ده التزامله ديكر بر دين ومليتده بولنانلره بغض وكين وخصومت كوسترمه : تعصب تمدن وترقى‌يه مانعدر؛ ديانت نه‌قدر ممدوح ايسه تعصب او قدر مذمومدر. [بو كلمه عربيده باشليجه برنجى معنا ايله وعصبيت مليه معناسيله مستعمل اولديغندن، ممدوح؛ ولسانمزده ايسه الك زياده ايكنجى معنا ايله يعنى آوروپاليلرك Fanatisme تعبير ايتدكارى مآل ايله قوللانلديغندن مذمومدر.]

تَعَصُّبكار { ص. فا. تعصبله متصف، متعصب.

تَعَصُّبكارانه { ص. ح. فا. تعصبله، متعصبانه، اهل تعصب طور واصولنده.

تَعصير { سذ. عر. [« عصر » دن مص. تفعيل] اوزوم وزيتون كبى ميوه‌لرى صيقوب صوينى آلمه.

تَعَطُّر { سذ. عر. [« عطر » دن مص. تفعل] كوزل قوقولر سورمه. ز.

تَعَطُّف { سذ. عر. ج : تعطفات. [« عطف » دن مص. تفعل] آجيمه، شفقت ومرحمت ايتمه.

تَعطير { سذ. عر. [« عطر » دن مص. تفعيل] كوزل قوقو ايله رايحه‌دار ايتمه : تعطير مشام ايتمك.

تَعطيل { سذ. عر. [« عطل » دن مص. تفعيل] ١. ايشسز براقمه، معطل ايتمه، ايشلمز حاله قومه : بر فابريقه‌يى، بر غزته‌يى تعطيل ايتمك. ٢. ايشسزلك، موقتاً ايشى براقمه : بوكون تعطيلدر؛ بايرامده قاچ كون تعطيل ايده جكز؟ كونده ايكى ساعت تعطيل واردر؛ تعطيل وقتى. ٣. طوردرمه، كسمه : تعطيل تأديات؛ حركاتنى تعطيل ايتمك. || مكتب تعطيلى = مكتب درسلرينك تعطيل اولنديغى مدت كه سنه‌نك الك صيجاق آيلرى اولان تموز وآغستوسده اولور.

تَعطيلنامه { س. فا. بر غزته‌نك موقتاً تعطيل اولنديغنى مبين اوله‌رق دائرهٔ عائده‌سندن كوندريلن امر رسمى.

تَعَظُّم { سذ. عر. [« عظم » دن مص. تفعل] بيوكلك صاتمه، عظمت، كبر.

تَعظيم { سذ. عر. ج : تعظيمات. [« عظم » دن مص. تفعيل] بيوتمه، آغرلامه، حرمت واكرام ايتمه : كنديسنه چوق تعظيم ايتديلر؛ عرض تعظيمات ايتمك.

تَعظيماً { ح. عر. حرمت واكرام ايده‌رك، احترام مقصديله : تعظيماً آياغه قالقدى.

تَعَفُّن { سذ. عر. ج : تعفنات. [« عفونة » دن مص. تفعل] چوريوب قوقمه، لش قوقمه، كوتى قوقو نشر ايتمه : تعفن ايتمك = فنا قوقمق؛ سوقاقلرده بر طاقم تعفنات حاصل اوليوردى.

تَعقيب { سذ. عر. ج : تعقيبات. [« عقب » دن مص. تفعيل] ١. آرقه‌سى صره كيتمه ويا كلمه، آردى صره ورود : قيشى بهار تعقيب ايدر؛ يونس باليغى اكثريا كميلرى تعقيب ايدر. ٢. قوغالامه، آرقه‌سنه دوشمه : فراريلرى تعقيب ايتمك؛ تعقيبه اشقيا ايلمك، تعقيباتده دوام ايتمك. ٣. آرقه‌سنى براقميه‌رق دوام ايتمك : تحقيقاتى تحرياتى تعقيب ايتملى.

تَعقيد { سذ. عر. ج : تعقيدات. [« عقد » دن مص. تفعيل] ١. دوكوملمه، دوكوم باغلامه. ٢. ر. عباره‌يى مغلق وكرفت يايمه : تعقيد لفظى، تعقيد معنوى.

تَعقيم { سذ. عر. [« عقم » دن مص. تفعيل] ١. عقيم وغير مثمر ايتمه، ثمره‌سز ونتيجه‌سز براقمه : سعينى تعقيم ايتمكه چاليشدى. ٢. ط. ميقروبدن، حيوانجقلردن تجريد ايتمه. فر. Stérilisation.

تَعَلُّق { سذ. عر. ج : تعلقات. [« علق » دن مص. تفعل] ١. آصلى اولمه، آصلمه. ز. ٢. مج. ايليشيك، مناسبت، ارتباط، منسوبيت : بو ايشك بكا تعلقى يوقدر؛ او آدمك سزه تعلقى وارميدر؟ = ج. [متعلقات يرينه] اقربا، خصملر، منسوبين : او آدم بزم تعلقاتدندر.

تَعَلُّل { سذ. عر. ج : تعللات. [« علة » دن مص. تفعل] وسيله وبهانه آرامه، يالاندن بهانه‌لرله بر ايشدن قاچمه : بورجنى ويرمه‌مك ايچون هركون بر درلو تعلل ايديور.

تَعَلُّم { سذ. عر. [« علم » دن مص. تفعل] اوكرنمه، بللمه، اوقويه‌رق ودرس آله‌رق تحصيل ايتمه : علوم رياضيه‌يى دارالفنونده تعلم ايتدى؛ علوم طبيه‌يى معلمسز تعلم ايتدى.

تَعليق { سذ. عر. ج : تعليقات. [« علق » دن مص. تفعيل] ١. آصمه : آويزه‌يى تاوانه تعليق ايتدى؛ كوكسنه مداليه تعليق ايتمشيدى. ٢. مربوط ومعلق ومشروط ايتمه، بر ايشى ديكر بر ايشك وجود وحصولنه باغلى كوسترمه : بكابورجى اولان آقچه‌نك اعطاسنى حاصلاتك ادراكنه تعليق ايديور. ٣. تأخير، تعويق : او ايشى كله‌جك سنه‌يه تعليق ايتديلر. ٤. [مصدريت معناسندن عارى اوله‌رق] باشليجه ايران وهند جهتلرنده ونزجه طريق علمى محررانده مستعمل خط معروف كه پك دلكش بر طرزده يازيلوب برقاچ نوعى واردر : خط تعليق = ج. بر كتابك بعض محللرينى ايضاح وتفصيل مقصديله كنارينه ويا آيريجه بر رساله‌ده يازيلان ملاحظات ومطالعات : كتب تدريسيه‌يه بر چوق تعليقاتى واردر.

تَعليل { سذ. عر. ج : تعليلات. [« علة » دن مص. تفعيل] علت وسبب وبهانه كوسترمه. || ر. حسن تعليل = صحيح ونفس الامره مطابق اولميوب فقط مناسبتلى ولطيف دوشن علت وسبب، كه شعرده وتشبيهات واستعاراتده چوق واقع اولور.

تَعليم { سذ. عر. ج : تعليمات. [« علم » دن مص. تفعيل] ١. اوكرتمه، بللتمه : جناب حق حضرت آدمه اشيانك اسملرينى تعليم ايتدى. ٢. اوقوتمه، درس ويرمه، تدريس : چوجقلره علوم وفنونى قولايجه تعليم ايتمك ايچون اصول لازم. ٣. مشق ويا ادمان ايله آليشديرمه : برينه يازى، قانون، شرق تعليم ايتمك. — بو معنا ايله اوكرتمه مقامنده دخى قوللانيلوب : يازى، قانون تعليم ايديورم ديلير. ٤. [مصدريت معناسندن تجرد ايده‌رك] منتظم عسكرك اوكرنديكى يورويش وسلاح استعمالى وسائر حركات عسكريه : تعليم اوكرنمك؛ آياق، سلاح، آتش تعليمى؛ پياده، سوارى، طوپجى تعليمى. = ج. برينه شفاهاً ويا تحريراً ويريلن تنبيهات، خط حركتنى مبين اوامر : آلديغى تعليماته كوره حركت ايده‌جكدر؛ سفرا دول متبوعه‌لرندن تعليمات بكليورلر.

تَعليمجى { س. عسكره تعليم اوكره‌دن ضابط، معلم.

تَعليمخانه { س. فا. عسكرك تعليم اوكرنمسنه مخصوص محل وميدان.

تَعليملى { ص. ١. تعليم اوكرنمش، معلم (عسكر). ٢. تعليمات وتنبيهات آلمش، خط حركتى باشقه‌لرى طرفندن اوكردلمش (آدم) : اوكنده‌يلكندن سويليور، تعليمليدر.

تَعليمنامه { س. فا. ١. بر مأموره ويريلن تنبيهاتى حاوى ورقه : كنديسنه تعليمنامه ويرلشدر. ٢. عسكر تعليمى رساله‌سى : پياده تعليمنامه‌سى.

تَعَمُّد { سذ. عر. [« عمد » دن مص. تفعل] قصد ونيت ايتمه، بيله‌رك وايستيه‌رك بر ايش يايمه : بوقتل ايشنده تعمد يوقدر؛ تعمد جنايتك جزاسنى تشديده سبب اولور.

تَعَمُّداً { ح. عر. قصداً، ايستيه‌رك ويله‌رك، اولجه ترتيب ايده‌رك، آكسزين تحدث ايدن بر حدت وغضب اوزرينه اولميه‌رق : تعمداً قتل ايتديكى تبين ايتدى.

تَعَمُّدى { ص. عر. ز : تعمديه. قصد ونيتله وايستيه‌رك

وبیله‌رك وحتی اولجه دوشونوب ترتیب ایتمکله واقع اولان (جرم و جنایت) : بو قتلك تعمدی اولدیغی دها تبین ایتدی.

تعمم { سذ. عر. [«عموم» دن مص. تفعل] عمومه وجمله‌یه عائد اوله، خصوصیتدن چیقوب جمله‌یه یایلمه، عمومی اولمه : بو عادت بو مملکتده تعمم ایتدی. [عربیده باشلیجه «عمامه» دن صاریق صارمه، و «عم» دن عمجه اولمه معنالرینه کلیر.]

تعمید { سذ. عر. [«عمد» دن مص. تفعیل] واقتیز ایتمه.

تعمیر { سذ. عر. جم : تعمیرات. [«عمارت» دن مص. تفعیل] بوزوق بر شیئی دوزلتمه، ویران بر شیئی معمور ایتمه : اوی تعمیر ایتمك؛ اوجه بعض تعمیراتله اوغراشیورم. [اصل ابنیه و املاك كبی ویرانلق و معموریت قبول ایدن شیئلر حقنده استعمال اولنمق لازم کلیرکن، مجازاً مرمت معناسیله هر شیء حقنده قوللانیلیر. حتی تعمیر قلب دخی دینلیر، که قیرلمش قلبه تسلی ویرمك دیمکدر. — «اعمار» دن فرق ظاهردر.]

تعمیق { سذ. عر. جم : تعمیقات. [«عمق» دن مص. تفعیل] ١. درینلشدیرمه، درین قازمه : تمللری برایکی آرشین دها تعمیق ایتمك اقتضا ایدر. ٢. پك درین وکهنه وارەجق صورتده آراشدیروب اطرافیله تحقیق وتدقیق ایتمه : علم کلامه متعلق مسائلی اسلاف علما چوق تعمیق ایتمشلردر؛ بو خصوصده برچوق تعمیقاتده بولنمشدر.

تعمیم { سذ. عر. [«عموم» دن مص. تفعیل] بر ایشی خصوصیلکدن چیقاروب عمومه عائد وشامل ایتمه. عمومی ایتمه، شموللندیرمه : معارفی تعمیم ایتمك = عموم مستفید اوله‌جق صورتده نشر ایتمك.

تعمیماً { ح. عر. عمومه عائد اوله‌جق صورتده [بر نظارت ودائرۀ رسمیه‌دن عموم ملحقاته یازیلان اوامر حقنده مستعملدر :] داخلیه نظارتندن تعمیماً بر امرنامه یازلدی.

تعمیه { سذ. عر. [«عمی» دن مص. تفعیل] ١. كورلتمه. ز. ٢. قپالی بر صورتله وایما طریقیله افاده. ز. ٣. د. ابجد حسابیله افاده اولنان بر تاریخك اکسیکنی طولدیرمق ویا فضله‌سنی طی ایتمك ایچون ایراد اولنان رمز وایما.

تعند { عناد واصرار ایتمه معناسیله لسانمزده قوللانیلیورسه‌ده، عربیده «عناد» ماده‌سی اصلا تفعل بابندن کلمدیکندن، یاکلیشدر. «عناد» دیملی.

تعوذ { سذ. عر. [«عیاذ» دن مص. تفعل] اعوذ بالله دیمه، الله‌ه صیغنمه.

تعوید { سذ. عر. [«عیاذ» دن مص. تفعیل] نظره وسائر آفاته قارشی محافظه ظن واعتقادیله آصیلان نسخه وحمائل كبی شیئلر، حرز.

تعویض { سذ. عر. جم : تعویضات. [«عوض» دن مص. تفعیل] ١. برشیئك دیکر برشی یرینه اقامه‌سی، بدل ویرمه. ز. ٢. ما. بر وارداتك ایلریده یرینه قونمق اوزره ما وضع لهنك غیری‌یه صرفی : مطبعۀ ولایتك وارداتی هنوز تحصیل اولنه‌مدیغندن مصارف ضروریه‌سی تعویض طریقیله ولایت صندیغندن تسویه اولنیور.

تعویضاً { ح. عر. ما. تعویض طریقیله، ایلریده وارداتندن توقیف اولنمق شرطیله.

تعویق { سذ. عر. [«عوق» دن مص. تفعیل] اکری براقمه، آلیقومه، کجیکدیرمه، تأخیر : قرارك اجراسنی تعویق ایلدی.

تعهد { سذ. عر. جم : تعهدات. [«عهد» دن مص. تفعل] ١. درعهده ایتمه، اوزرینه آلمه، اجراسنه سوز ویرمه : بو ایشی فلان تعهد ایتدی. ٢. اد. برمفرزۀ عسکریه ویا دائرۀ رسمیه‌نك ارزاق ولوازمنی تدارك واعطا ایتمکی درعهده ایتمه. ٣. پوسته‌یه ویریلن مکاتیب وسائره‌نك محلنه ایصالی تأمین اولنمه‌که ایکی‌قات اجرت مقابلنده اولور.

تعهدلی { ص. پوسته خانه‌نك ایکی‌قات اجرت آلنه‌رق وصولی تأمین و تعهد اولنان (مکتوب وسائره) : تعهدلی مکتوب.

تعیش { سذ. عر. [«عیش» دن مص. تفعل] یاشامه، کچینمه، معیشت : ضرورتله تعیش ایتمك؛ دنیاده تعیش پك مشکلدر.

تعین { سذ. عر. [«عین» دن مص. تفعل] ١. عیان وظاهر اولمه، میدانه چیقمه : قدرت

الهیه طبیعتك هر ذره‌سنده تعین ایدر. ٢. خاص و معین اولمه، تخصیص وتحدید اولنمه : خسته‌لغی هنوز تمامیله تعین ایتمدی. ٣. اعیان صره‌سنه کچمه، کسب اعتبار وحیثیت ایتمه : بولمسون یارب تعین ناسزالردن بری. [بو اوچنجی معنا عربیده اولمیوب لسانمزك مخترعاتندندر.]

تعییب { سذ. عر. [«عیب» دن مص. تفعیل] عیبلامه، تقبیح ایتمه، عیب وعار عد ایتمه، تقدیر ایتمه‌مه : بو حرکتکزی تعییب ایتدیلر؛ کیمسه‌یی تعییب ایتمه‌ملی.

تعیین { سذ. عر. جم : تعیینات. [«عین» دن مص. تفعیل] ١. معین ومخصص ایتمه، آیرمه، تخصیص ایتمه : ملاقات ایچون کون تعیین ایتملی. ٢. بر منصب ومأموریته یرلشدیرمه، نصب : برقائممقاملغه تعیین اولندی؛ بو مکتبه بر معلم ثانی تعیین ایده‌جکلردر. ٣. تر. [مصدریت معناسنی غائب ایده‌رك] عسکریلره وسائر بعض مأمورینه معاشدن بشقه مأکولات وسائره‌یه متعلق ویریلن شیئلر، ارزاق : معاش وتعیینی شوقدر طوتار : تعیینی هر آی آلیور : ات، اتمك تعیینی : [جم. باشلیجه بو معنا ایله مستعملدر] : تعییناتی واردر.

تعیینجی { سد. ص. تعیین ویرن، تعییناتی توزیعنه مأمور آدم.

تغافل { سذ. عر. [«غفلة» دن مص. تفاعل] بیلمزلکه کلمه، قصداً ویالاندن غفلت کوسترمه.

تغدی { وتغدیه. سهواً تغذی وتغذیه یرینه قوللانیلیور؛ حالبوکه تغدی عربیده قوشلق یمکی یمك وتغدیه قوشلق یدیرمك دیمکدرکه لسانمزده غیر مستعملدر.

تغذی { سذ. عر. [«غذاء» دن مص. تفعل. تغدی غلطدر] بسلنمه، غذالنمه : چوجقلرك زیاده والده‌سنك سودیله تغذی ایدر.

تغذیه { سذ. عر. [«غذاء» دن مص. تفعیل. تغدیه غلطدر.] بسلمه، غذالامه : چوجقلری سوت ویومورطه كبی شیئلرله تغذیه ایتملی.

تغریب { سذ عر. [«غربت» دن مص. تفعیل] برینی مملکتندن چیقارمه، غربته یوللامه ویا کوتورمه، طرد، تبعید.

تغریر { سذ. عر. [«غرور» دن مص. تفعیل] حق. مشتری‌یی آلداتمه.

تغریم { سذ. عر. «غرام» دن مص. تفعیل] اودنمسی لازم اولان شیئی اودتمه.

تغزل { سذ. عر. [«غزل» دن مص. تفعل] ١. غزل سویلمه. ٢. حسن وجمالی شعر ویا نثرله مدح ایده‌رك برقادینه طاقلمه.

تغشی { سذ. عر. [«غشاء» دن مص. تفعل] اورتینمه، بورونمه. ز.

تغشیه { سذ. عر. [«غشاء» دن مص. تفعیل] اورتمه، بورومه. ز.

تغضب { سذ. عر. [«غضب» دن مص. تفعل] غضبلنمه، غضبه کلمه، ز.

تغفل { سذ. عر. [«غفلة» دن مص. تفعل] غافل طاورانمه، غفلتده اولمه. [ظن اولندیغی كبی «تغافل» ایله مترادف دکلدر؛ زیرا تغافل یالاندن غفلت کوسترمك دیمکدر.]

تغلب { سذ. عر. [«غلبه» دن مص. تفعل] غالب کلوب زورله غصب وتحکیم ایتمه : اراضیسنه باشقه‌لری تغلب ایتمشلردر.

تغلف { سذ. عر. [«غلاف» دن مص. تفعل] ط. تغلف امعاء = باغرصاقلرك بر برینه کچمسی علتی.

تغلیب { سذ. عر. [«غلبه» دن مص. تفعیل] د. بر مناسبت وتعلقدن طولایی بر لفظی دیکر لفظ و معنایه دخی شاملاً استعمال ایتمه : بدر ایله والده‌یه «ابوین» دینلمسی كبی.

تغلیط { سذ. عر. [«غلط» دن مص. تفعیل] ١. یاکلیش چیقارمه یاکلیشلق عطف واسناد ایتمه : کتابمی تغلیط ایتمك ایستمش. ٢. یاکلتمه، تشویش ایتمه : ذهنمی تغلیط ایتدیکز.

تغلیظ { سذ. عر. [«غلظة» دن مص. تفعیل] قباللاشدیرمه.

تغلیق { سذ. عر. [«غلق» دن مص. تفعیل] قپامه، کلیدلمه : تغلیق ابواب. ز.

تغنج { سذ. عر. [«غنج» دن مص. تفعل] نازلانمه. ز.

تغنی { سذ. عر. [«غناء» دن مص. تفعل] ١. زنکین اولمه، مال وثروته نائل اولمه. ز. ٢. غنا کتیرمه، محتاج اولمامه، قناعت واکتفا. ز. ٣. الحان ایله اوقومه، ایرلامه، نغمه ایتمه : کوزل تغنی ایدیور.

تغیر { سذ. عر. جم : تغیرات. [«غیر» دن مص. تفعل] ١. دکیشمه، باشقه درلو ودیکر

کون اولمه، باشقه‌لاشمه، تبدل ایتمه: رنکی تغیر ایتدی: اوآدم بیونجه بسبتون تغیر ایتمش؛ بو ابنیه‌ده برطاقم تغیرات کوریورم. ۲. رنك دکیشمه، دیکر کون اولمه: بکزی تغیر ایتدی. ۳. بوزلمه، فساده اوغرامه: بو ات تغیر ایتدی.

تَغییر { سنذ. عر. جه: تغییرات. [«غیر» دن مص. تفعیل] ۱. باشقه‌لاشدیرمه، دکیشدیرمه، دیکر کون ایتمه: تغییر رنك، تغییر مسلك ایتمك؛ تغییراته اوغرامق. ۲. بوزمه، افساد: حرارت آنی تغییر ایدر.

تَف { وتفه. با: دف ودفه.

تُفّاح { سنذ. عر. الما، سیب.

تَفاخُر { سنذ. عر. جه: تفاخرات. [«فخر» دن مص. تفاعل] برینه قارشی تفخر ایتمه، اوگونمه: شعرا اوته‌دن بری تفاخر ایتمکی سومشلردر.

تفاریق { سنذ. جه. عر. فد: تفریق. [ظن ایتدکلری کبی «تفرقه» نك جمعی دکلدر.] با: تفریق. — [تر. زبانزدی: تفاریك] اوفاق تفك شیلر، آز قیمتلی هدیه‌لر.

تفاسیر { سنذ. جه. عر فد: تفسیر. با: تفسیر.

تَفاضُل { سنذ. عر. [«فضل» دن مص. تفاعل] ۱. فضل وکرم و فضیلتده مسابقه ایتمه: بربرلرینه قارشی تفاضل نیتیله. ۲. مقدار فضله‌سی، فرق.

تَفاضُلی { ص. عر. ؤ: تفاضلیه. ر. ایکی رقمك آراسنده مقدارجه اولان فرقدن متولد نسبت: حساب تفاضلی.

تَفاعیل { سنذ. جه. عر. [فد: تفعیل بو معنایه کلمز] د. عروضده مصراعك مفاعیل ایله تعیین اولنور اقسامه تقسیمی.

تَفَأُّل { سنذ. عر. [«فال» دن مص. تفعل] ۱. فال خیر عد ایتمه، اوغور صایمه: عربلر آتك بعض علامتلریله تفأل ایدرلر. ۲. فال آچمه، فال آتمه: بعض دیوانلردن تفأل ایدرلر.

تَفاوُت { سنذ. عر. [«فوت» دن مص. تفاعل] ایکی شیء آراسنده‌کی فرق، برینك دیکرندن فرقلی اولمسی: عرب آتیله انکلیز آتی آراسنده چوق تفاوت واردر. ﻫ. تفاوت عرضین = ایکی محلك عرضی بیننده درجه جهتندن فرق. ﻫ. تفاوت طولین = ایکی محلك طولی بیننده ساعت جهتندن فرق.

تَفتیح { سنذ. عر. [«فتح» دن مص. تفعیل] ۱. آچمه، کشاد. ذ. ۲. تر. [زبانزدی: تفتیك] معده انشراحی، معده‌یی آچان ککیرمه: بو علاج تفتیح ویرر.

تَفتیش { سنذ. عر. جه: تفتیشات. [«فتش» دن مص. تفعیل] آراشدیرمه، برشیئك طوغریسنی بولمق ایچون هر طرفنی آرایوب تحقیق وتدقیق ایتمه: عسکرك احوالنی تفتیش ایتمك: طبع اولنه‌جق کتابلری معاینه وتفتیش ایتمك: ولایتجه اجرای تفتیشاته مأمور اولدی. || انجمن معاینه وتفتیش = معارف نظارتنده تدقیق مؤلفاته مأمور هیئت. || تفتیش عسکری قومیسیونی = امور واحوال عسکریه‌نك محورلاینده جریان ایدوب ایتمدیکنی تحقیقه مأمور هیئت عسکریه. || محکمهٔ تفتیش = اوقاف همایون نظارتنده باب مشیخته مربوط محکمهٔ شرعیه. = تر. [«تفتیش مأموری» تعبیرندن مختصر] عو. مفتش، تفتیش وتحقیق مأموری: بر تفتیش کوندردیلر. اپولیس تشکیلاتندن اول ضابطه‌ده «تفتیش» مأمورلری وار ایدی که آنلره بالکزجه «تفتیش» دینلیردی.

تَفتیشی { ص. عر. ؤ: تفتیشیه. تفتیش وتحقیقه منسوب ومتعلق: معاملات تفتیشیه، اوراق تفتیشیه.

تَفتیك { سنذ. عر. [«فتك» دن مص. تفعیل] (پنبوق) آتمه، (یوك) طرامه، آچمه. ذ.

تِفتیك { س. [لغت آتنه‌دن مأخوذ] ۱. اینجه ویومشاق کچی قیلی: آنقره جهتندن وآناطولینك سائر بعض محلرندن خیلی مقدار تفتیك چیقار. ۲. قویونك بهارده قیرپیلان اینجه ویومشاق یوکی. ۳. یاره ایچون اسکی کتن بزندن یاپیلان نساله: مجروحلر ایچون تفتیك حاضرلامق. ٤. تفتیك قیللرینی ویرن کچی جنسی: آنقره ولایتنده شو قدر بیك کچی وشو قدر بیك تفتیك موجوددر. = ص. ۱. تفتیك قیللرینی ویرن جنسه منسوب، بو جنسدن اولان: تفتیك کچی. ۲. تفتیك قیللرندن معمول: تفتیك شال، تفتیك چوراب.

تِفتیكلَنمَك { فل. اینجه . . ی بروزلنوب سوکلك، ایپلیکلری آیرلمق: بو قماش چابق تفتیکلنیر.

تَفتیل { سنذ. عر. [«فتل» دن مص. تفعیل] بوکمه، اگیرمه. ذ.

تَفتین { سنذ عر. [«فتنه» دن مص. تفعیل] فتنه‌دوشورمه، فساد القا ایتمه: تفتین قلوب واذهان.

تَفَحُّص { سنذ. عر. جه: تفحصات. [«فحص» دن مص. تفعل] اطرافیله آراشدیروب تفتیش وتحقیق ایتمه: او آدمك احوالنی ایجه تفحص ایتدی: اجرای تفحصات ایتمك.

تَفَحُّم { سنذ. عر. [کومورده‌نك اولان «فحم» دن] کیم. کومورلشمه، کومور کسلمه. [لغت مولده.]

تَفَخُّر { سنذ. عر. جه: تفخرات. [«فخر» دن مص. تفعل] اوگونمه، قورلمه، برفضل وهنر ویا تمیزی مدار کبر وغرور اتخاذ ایتمه: دنیاده هیچ برشیئله تفخر ایتمه‌ملی.

تَفَرُّج { سنذ. عر. [«فرج» دن مص. تفعل] ۱. آچیلمه، فرحلانمه، انشراح: تفرج ایچون کزمکه چیقمشیدی. ۲. اکلنمك ایچون واقع اولان کزنمه، سیر: دکیز قییلرنده تفرج ایتمکده اولان اهالی.

تَفَرُّجگاه { یاخود تفرجگه. س. فا. [عر. تفرج = م. فا. گه. گ. = محل] اکلنمك ایچون کزمکه مخصوص بر اکلنجه یری، سیر یری: بو شهرك تفرجگاهلری چوقدر.

تَفَرُّد { سنذ. عر. [«فرد» دن مص. تفعل] ۱. تك وتنها اولمه، هرکسدن آیریلوب یالکز قالمه. [بو معناده زمانمزده قوللانماز کیبدر.] ۲. امثالسز وبی نظیر اولمه: ابن سینا عصرنده حکمیاتده تفرد ایتمشیدی. ۳. کندی باشنه اولمه، کسب استقلال ایتمه: روم سلجوقیلری ابتدا ایران سلجوقیلرینك عامللری ایکن بعده تفرد ایتمشلردی.

تَفَرُّس { سنذ. عر. [«فراسة» دن مص. تفعل] چهره وسیما علائمندن کمال فطانت وذکا ایله آکلامه، سزمه: او آدمك تفرسی چوقدر.

تَفَرُّع { سنذ. عر. جه: تفرعات. [«فرع» دن مص. تفعل] ۱. داللانمه، دال وبوداق پیدا ایتمه. ۲. بر چوق فروع واقسامه آیرلمه، داللانمه، تشعب: سلجوقیلر خاندانی بر قاچ دولته تفرع ایتمشیدی. ۳. بر فرع حالنده اوله‌رق بر اصلدن آیرلمه: قونیه دمیر یول خطی آناطولی خط کبیرندن تفرع ایدیور. = جه. بر اصلدن آیریلان کوچك شعبه وفرعلر، اصل واساسه آز مدخلی اولان تفصیلات، ایکنجی درجه‌ده اهمیتی اولان احوال: اصل مسئله‌یه باقه‌لم ده تفرعاتله اوغراشمیه‌لم.

تَفَرُّغ { سنذ. عر. [«فراغ» دن مص. تفعل] ۱. فارغ اولمه. بر ایشی بیتیروب قورتلمه. ذ. ۲. صاتین آلنان بر ملکك فراغ معامله‌سنی اجرا ایتدیرمه یعنی اسکی صاحبنه فراغ ایتدیروب کندی نامنه چویرمه.

تَفَرُّق { سنذ. عر. [«فرق» دن مص. تفعل] آیرلمه، طاغلمه. ذ.

تَفرِقه { سنذ. عر. ۱. آیرلمه، آیرلق، اتفاقسزلق: آره‌لرینه تفرقه دوشدی، کیردی. ۲. [مصدریت معناسندن مجرد اوله‌رق] غزته صحیفه‌لرندن بوینه بر چیزکی ایله آیریلوب بر حکایه‌یه ویا علمی بر بحثه تخصیص اولنان قسم: غزته تفرقه‌لرینی اوقومقله مشغولدر.

تَفریح { سنذ. عر. [«فرح» دن مص. تفعیل] فرحلاندیرمه: قلبمی تفریح ایتدی.

تَفرید { سنذ. عر. [«فرد» دن مص. تفعیل] ۱. صو. دنیادن آیریلوب یالکز الله ایله مشغول اولمه: اهل تفرید. ۲. ﻫ. الکتریقلندیرلمسی مرام اولنان شیئی ناقل الکتریق اجسامدن آیرمه، تجرید: تلغراف تللرینی تفرید ایتملی.

تَفریش { سنذ. عر. جه: تفریشات. [«فرش» دن مص. تفعیل] ۱. دوشمه، دوشتمه، یایمه: سجاده‌سنی چنك اوزرینه تفریش ایدوب اوتوردی. ۲. بر محلك زمیننی دوشتمه، برشیئله اورتمه: مردبون اوکنی مرمرله وینك اوطه‌سنی چینی ایله تفریش ایتدی: تکیه‌خانه‌یه چینی تفریش ایتملی؛ مسافره اکراماً یولی اوزرینه چوخه تفریش ایتدیلر. ۳ بر خانه ویا قوناق ودائره‌نك مفروشاتنی تدارك ایدوب یرلی یرینه قومه، دوشتمه: یکی بیتن قوناغی دها تفریش ایتمدیلر؛ تفریشاتی دها بیتمدی.

تَفریط { سنذ. عر. [«فرط» دن مص. تفعیل] حد اعتدالك مادونده قالمه، افراط ضدی: هر ایشده افراط وتفریط مذموم اولوب اعتدالدن ایی شیء یوقدر: افراطدن تفریطه دوشمکدن احتراز لازم.

تَفريق { سذ. عر. جـ : تفاريق. [« فرق » دن مص. تفعيل] ١. آيرمه، آيرى قومه : سو ريدن بش قويون تفريق ايتدى. ٢. آيرى طوتمه، سچمه، تميز : اولادمدن هيچ برينى ديكرلرندن تفريق ايتمم؛ دين ومذهب تفريق ايتمكسزين جمله تبعه‌يه بر نظرله باقمق. = جـ. با : تفاريق. || مجلس تفريق = مجلس اداره اعضاى منتخبه‌سنك انتخابى ايچون عقد اولنان مجلس.

تَفَسُّخ { سذ. عر. [« فسخ » دن مص. تفعل] ط. چوريوب دوكله.

تَفسِره { سذ. عر. [« فسر » دن مص. تفعيل] ط. ١. طبيبك خسته‌نك ادرارينه باقسى، ادرارى معاينه ايتمسى. ٢. خسته‌نك طبيب طرفندن معاينه اولنان ادرارى. [اصطلاحات جديدهٔ طبيه‌دن اولميوب، اسكيدن اطباى عرب بيننده مستعملدر.]

تَفسير { سذ. عر. جـ : تفسيرات، تفاسير. [« فسر » دن مص. تفعيل] ١. شرح وبيان، ايضاح وتفصيل : بر سوزى تفسير ايتمك. ٢. قرآن كريمك عباره‌سنى شرح وايضاحله ايجاب ايدن تفصيلات ومطالعاتى بيان ايتمه وبوكا دائر كتاب يازمه : قرآن كريمى تفسير ايتمكه مقتدر؛ آيت كرسى‌يى تفسير ايتمشدر. ٣. [مصدريت معناسندن مجرد اوله‌رق] قرآن كريمك شرحى، بتون مصحف شريفك ويا بر ياخود بر قاچ سورهٔ شريفه‌نك شرحنى حاوى كتاب : تفسير يازمغله مشغولدر؛ تفسير كبير؛ زمخشرينك تفسيرى. [بو معنا ايله جمى تفاسير كلير.] ٤. قرآن كريمك معانئ شريفه‌سى واعرابى واسباب تنزيل وسائر متفرعاتى علم مخصوصى : تفسير اوقويور؛ تفسير تدريسيله مشغولدر؛ علم تفسير. || د. عطف تفسير = نحوده بر كلمه‌نك مجرد معطوف اليهك معناسنى تفسير وايضاح ايچون مترادفنه عطف اولنمسى وبو صورتله عطف اولنان كلمه يعنى معطوف : قتل واعدام، اخذ وكرفت كبى.

تَفصيل { سذ.عر. جـ : تفصيلات. [« فصل » دن مص. تفعيل] اطرافيله و هر جهتنى آيرى اوله‌رق بيان ايتمه، اوزون اوزادى‌يه ايضاح ايتمه : مسئله‌يى تفصيل ايتدى؛ تفصيلات لازمه‌سيله بيان ايتمك؛ بو بابده تفصيلات ويرمك.

تَفصيلاً { حـ. عر. تفصيلات و ايضاحاتله، مفصلاً : مسئله‌يى تفصيلاً يازمشدر.

تَفضيل { سذ. عر. [«فضل» دن مص. تفعيل] برينى ديكرلردن افضل ومرجح طوتمه، ترجيح. || د. اسم تفضيل = مقايسه وترجيح بيان ايدن صفت كه عربيده « افعل » وزننده اولوب، لسانمزده « دها » و« الك »، اسكى تركجه‌ده « رك » و« راق »، فارسيده دخى « تر » و« ترين » اداتلريله افاده اولنور : اكبر، دها بيوك، الك بيوك، بيوكرك، بزركتر، بزركترين كبى.

تَفَقُّد { سذ. عر. جـ : تفقدات. [« فقد » دن مص. تفعل] حاضر اولميان برينى آرايوب صورمه : بزى تفقد ايتمديكز؛ حالنى تفقد ايتدى؛ حقنده اجراى تفقدات ايتدم.

تَفَقُّه { سذ. عر. [« فقه » دن مص. تفعل] علم فقه اوكرنمه، فقهده يد طولى صاحبى اوله، فقيه اوله : كندى مطالعه واقدامى سايه‌سنده اوكوچك مملكتده مكمل صورتده تفقه ايتمكه موفق اولدى.

تَفَك { مه. اوفاق صفتنه اتباعاً قوللانيلوب اونك معناسنى تأكيد ايدر : اوفاق تفك = ١. كوچك ياپيلى. ٢. كوچك واهميتسز ايشلر، اوته‌برى، شوندن بوندن، خردوات. [مصغرى : تفه‌جك : اوفاجق تفه‌جك.]

تَفَكُّر { سذ. عر. جـ : تفكرات. [« فكر » دن مص. تفعل] دوشونمه، فكر ايتمه، ذهن يورمه، اعمال فكر ايتمه : انسان تفكر ايدرسه حياتِ دنيانك اهميتى اولمديغنى آكلار؛ درين درين تفكره، بر طاقم تفكراته طالشيدى.

تُفَنك { ياخود توفنك. سـ. باروتله پاتلايوب ايچنده‌كى قورشونى فوق‌العاده برسرعت و شدتله وقيزغين اوله‌رق اوزاغه آتمغله اتلاف ايدر اسلحهٔ ناريه‌دن الده واوموزده طاشينير معروف برسلاحكه يكى ايجاد اولوب انواعى واردر : فتيللى، چاقمقلى، قاپسوللى، ايكنه‌لى، آرقه‌دن طولار، مكرر آتشلى تفنك : تفنك آتمق، بوشاتمق،

انداخت ايتمك. || تفنك پاتلامق = حربه باشلانمق، محاربه ظهور ايتمك. || تفنك پاتلامقسزين = بلا حرب.

تُفَنكجى { سـ. ١. تفنك اعمال ايدن صنعتجى. ٢. برطابور ويا آلايده نفراتك تفنكلرينى اصلاح وتعميره مأمور وبوصنعته آشنا ضابط. ٣. تفنكله مسلح محافظه مأمورى ويانفر. ٤. سراى همايونده بكجيلك وظيفه‌سنى ايفا ايدن مأمور، سلاحشور؛ [« تفنكى » دخى دنيلير. جمى (تفنكيان) در : تفنكى بلوكى] تفنكجى باشى؛ تفنكجيلردن برى. ٥. وقتيله برايالتك امور ضابطه‌سنه مأمور آدملركه تفنكجى باشى دينلن رئيسلرى آلاى بكى وظيفه‌سنى ايفا ايدردى. [غلط فاحش اوله‌رق جمعى « تفنكجيان » صورتنده قوللانيرلر.]

تُفَنكخانه { سـ. تفنك وضع و حفظنه مخصوص محل. [سلاحخانه دهامناسبدر.]

تُفَنكلك { سـ. سلاح چاتيسى.

تَفَنُّن { سذ. عر. [« فن » دن مص. تفعل] ١. بر شيئك انواع واقسامنده كسب مهارت ايتمه، وانواعنى بيلمه، هزار فن اوله : علوم ومعارفده تفنن ايتمشدر. ٢. فنونده يد طولى صاحبى اوله، فنونى اوكرنمه : دارالفنونه كيروب تفنن ايلدى. [« فن » عربيده نوع ودرلو ديمك اولوب، لسانمزده‌كى معنايى متضمن اولمديغندن، تفنن لغتنك ده ايكنجى معناسى لسانمزه مخصوصدر. مع هذا برنجيسيله مناسبتى واردر.]

تَفَوُّق { سذ. عر. [« فوق » دن مص. تفعل] اوسته چيقمه، باشقه‌لرندن اوستون اوله : علم وهنرده جمله‌يه تفوق ايتدى.

تَفَوُّه { سذ. عر. جـ : تفوهات. [« فوه » دن مص. تفعل] آغزه آلمه، سويله، تلفظ ايتمه : برطاقم سوزلر تفوه ايتمشدر؛ بويله سوزلر تفوهندن اجتناب ايتملى. = جـ. مناسبتلى مناسبتسز سوزلر، ديدى قودى، داعئ مسئوليت سوزلر : بعض تفوهاتده بولنمقدن ناشى تحت مسئوليته آلنمشدر.

تَفويض { سذ. عر. [« فوض » دن مص. تفعيل] احاله ايتمه، برينك عهده‌سنه ويرمه : بوايش فلانه تفويض اولنمشدر؛ انسان هرايشنى جناب حقه تفويض ايتمليدر.

تَفَه‌جِك { صـ. تفك صفتنك مصغرى اولوب « اوفاجق » صفتنه اتباعاً قوللانيلير : اوفاجق تفه‌جك = پك كوچك ياپيلى وظريف ونازك : اوفاجق تفه‌جك بر قيز.

تَفَهُّم { سذ. عر. [« فهم » دن مص. تفعل] آكلامه وآزر آزر آكلامه، فرقنه وارمه : مسئله‌يى تفهم ايتدى.

تَفهيم { سذ. عر. جـ : تفهيمات. [« فهم » دن مص. تفعيل] آكلاتمه، افهام : كيفيتى كنديسنه ايجه تفهيم ايتدم.

تَفَيُّض { سذ. عر. جـ : تفيضات. [« فيض » دن مص. تفعل] فيض بولمه، ايلريله، ترقى ايتمه : علم وهنر اوكرنوب ايشنه دوام ايدن البته تفيض ايدر. [عربيده فيضان ايدوب طاشمه و ياپلمه معناسنه كلوب، بزجه مستعمل اولان بو معناسى ايسه مجازى عد اولنه‌بيلير.]

تَقابُل { سذ. عر. [« قبل » دن مص. تفاعل] ١. قارشى قارشى‌يه كلمه، راست كلمه، يوز يوزه كلمه : ايكى اردو تقابل ايدوب حربه كيريشديلر. ٢. قارشيلق اولمه، بر شيئه قارشيلق وبدل برينى طوتمه : ايتديكم خدمت وقتيله كنديسندن كورديكم ايلكه تقابل ايتميور.

تَقارُب { سذ. عر. [« قرب » دن مص. تفاعل] بربرينه ياقلاشمه، بربرينه ياقين كلمه.

تَقارير { سذ. جـ. عر. فد : تقرير. با : تقرير.

تَقاسيط { سذ. جـ. عر. فد : تقسيط. با : تقسيط.

تَقاصّ { سذ. عر. [« قص » دن مص. تفاعل] اودشمه، حسابلاشمه، آله‌جق ويره‌جك قالمامه، صايشمه : تقاص اولدق. || عو. تقاص نقوص ايتمك = آله‌جغنى ويره‌جكنه حساب ايتمه.

تَقاصُر { سذ. عر. [« قصر » دن مص. تفاعل] قصور ايتمه، بر ايش كورمكه اقتدار وار ايكن كورمه‌مه. ن.

تَقاضا { سذ. عر. [« قضا » دن مص. تفاعل] تأديهٔ دين ايچون مديونى صيقيشديرمه، تضييق. || عومه سرزنش : بنمله تقاضا ايتدى.

تَقاطُر { سذ. عر. [« قطر » دن مص. تفاعل] طامله طامله آقمه، طاملامه.

تَقاطُع { سنـ. عر. [« قطع » دن مصـ. تفاعل] بربرینی کسمه، بربرینك اوستندن کچمه: ایکی دمیریول خطی تقاطع ایتمك. [عربیده بربرندن کسیلوب قطع مناسبت معناسنه کلمکله، بزم صورت استعمالمز عندیدر.]

تَقاعُد { سنـ. عر. [« قعود » دن مصـ. تفاعل] اختیارلق ویا بر سقطلق سببیله خدمت ووظیفه‌سنی ترکله مخصصاتنك بر قسمیله استراحته چکلمه: بر ضابطك تقاعدی: تقاعد معاشی: تقاعد صندیغی: تقاعد اولمق. [لسان عوامده « متقاعد » یرینه صفت کبی ده قوللانیلیر: تقاعد بر ضابط.]

تَقاعُدلِك { سـ. [تقاعد لغتی متقاعد یرینه قوللانلمغله اصل تقاعد معناسی غلط فاحش قبیلندن اولان بو تعبیر سقیمله افاده اولنور] بر مأمور ویا ضابطك تقاعد اولمسی: تقاعدلکنی استدعا ایتمش؛ تقاعدلکی اجرا اولندی.

تَقاعُدِیّه { سنـ. عر. تقاعد معاشی.

تَقاویم { سنـ. جـ. عر. فد. تقویم. [با: تقویم.

تَقَبُّض { سنـ. عر. [« قبض » دن مصـ. تفعل] ۱. طوپلانوب چکلمه، بوزلمه. ۲. ط. قبض اولمه. [ایکنجی معنا ایله « انقباض » دها مستعملدر.]

تَقَبُّل { سنـ. عر. [« قبول » دن مصـ. تفعل] قبول ایتمه، آلمه، اوستنه آلمه. ز.

تَقبیح { سنـ. عر. جـ: تقبیحات. [« قبح » دن مصـ. تفعیل] چرکین کورمه، بکنممه: بوحرکتنی هرکس تقبیح ایتدی.

تَقبیل { سنـ. عر. [« قبل » دن مصـ. تفعیل] اوپمه، بوس ایتمه، بوسه: حجر اسودی تقبیل ایتمك.

تَقَدُّس { سنـ. عر [« قدس » دن مصـ. تفعل] پاك ومبارك اولمه. دیانةً معزز ومحترم اولمه: کعبه‌نك تقدسی.

تَقَدَّسَ { ف. عر. ذ: تقدست. [آنف البیان مصدردن فعل ماضی مفرد غائب] پاك ومبارك اولسون، معزز اولسون. [دعا مقامنده ترکیبات عربیه‌ده مستعملدر:] جناب حق تقدس اسمه. تقدست ذاته.

تَقَدُّم { سنـ. عر. [« قدم » دن مصـ. تفعل] ۱. ایلری کچمه، ایلریده بولنمه. ۲. زمانجه ویا درجه ورتبه‌جه ایلری بولنمه، اوکده بولنمه: باقینك نابیدن برقرن تقدمی واردر؛ فضولینك عصری شعراسنه تقدمی مثبتدر. ۳. تشریفاتجه اوکدن کچمه ویا دها یوقاری اوتورمه حقی: قاضیعسکرلر اوائلده وزرایه تقدم ایدرکن بعده وزرانك تقدمنه قرار ویرلمشدر. ٤. صق. برمضرتك ازاله‌سنی اخطار ایتمه. || حق تقدم = بر شیئه هرکسدن اول تشبث ایدلدیکی ایچون احراز اولنان حق وشرف.

تَقدِمه { سنـ. عر. [تقدیم کبی تفعیل بابندن مصـ.] مافوقه تقدیم اولنان شیء، ویریلن هدیه ویا برکذار: فلان ذاته برتقدمهٔ ناچیزانه اولمق اوزره.

تَقدیر { سنـ. عر. جـ: تقدیرات. [« قدر » دن مصـ. تفعیل] ۱. قدر، حکم ازلی، جناب حقك هرشیء حقنده‌کی قرار ازلیسی: تقدیر خدا قوهٔ بازو ایله دونمز؛ تدبیر دائما تقدیره موافق کلمز. ۲. قیمت بیچمه، بها تعیین ایتمه: کتابی، کتابك قیمتنی صحافلر تقدیر ایده‌بیلیر. ۳. بر آدمك قدر وهنرینی آکلایوب اعتراف ایتمه، قدرشناسلق: محویت ایچنده یاشایان ارباب کمالی تقدیر بیوك برمزیتدر. ٤. بکنمه، تحسین ایتمه: بر آدمك خدمتی تقدیر اولنمازسه غیرتنه خلل کلیر. ٥. فرض. احتمال، اعتبار، صورت حال: اوالتقدیرده: بالفرض والتقدیر: بونی یاپدیغی تقدیرده بن ده مقابله ایدرم؛ علی کلی التقدیرین = هر ایکی احتماله کوره. ٦. د. ۱. عباره‌ده برلفظ ویاحالك ذهناً تصوری: بو بر سؤال مقدرك جوابیدر. ۲. ظاهرده اولمیان براعراب وسائره‌نك محلا فرض اولنمسی: بر لفظی، ویا اعرابنی تقدیر ایتمك.

تَقدیراً { حـ. عر. ۱. قدر وبها بیچه‌رك، قدر ودکرینی آکلایه‌رق واعتراف ایده‌رك: خدمتنی تقدیراً ترفیعنه قرار ویردیلر. ۲. د. تقدیر صورتیله، لفظاً اولمیه‌رق، محلاً: بواسم تقدیراً منصوبدر.

تَقدیری { صـ. عر. ذ: تقدیریه. ۱. قدرالهی‌یه منسوب ومتعلق، قدر اقتضاسندن اولان: احکام تقدیریه. ۲. د. لفظی وظاهر اولمیوب محلی و اعتباری اولان: بو اسمك اعرابی تقدیریدر.

تَقدیس { سنـ. عر. جـ: تقدیسات. [« قدس » دن مصـ. تفعیل] ۱. پاك ومبارك عد ایتمه، معزز ومقدس طوتمه، قدسیت ویرمه: بتون اهل اسلام کعبهٔ شریفه‌یی تقدیس ایدر. ۲. حمد وشکر وثنا ایتمه: جناب حقی تقدیس ایتمك. ۳. مج. پك زیاده حرمت واکرام ایتمه، تعظیم ایله: بعض اقوال حکیمانه‌سندن طولایی حضرت مولانایی تقدیس ایدردی.

تَقدیم { سنـ. عر. جـ: تقدیمات. [« قدم » دن مصـ. تفعیل] ۱. اوکه کچیرمه، ایلری‌یه سورمه، بر شیئی دیکرندن اول بولندیرمه: بسمله‌یی حمدله‌یه تقدیم ایتمك اقتضا ایدر؛ تقدیم الاهم علی المهم = پك مهم اولان ایشی عادتا مهمندن اول یاپمق. ۲. برینك وعلی الخصوص بر بیوك ذاتك حضورینه بر شیء کوتورمه، ویرمه: رئیس افندی‌یه بر مکتوب، بر هدیه تقدیم ایتدم. ۳. بر آدمی دیکر برینك حضورینه چیقاره‌رق کوریشدیرمه، توصیه ایتمه: یارین کلیکز سزی خوشلانه‌جغکز بر ذاته تقدیم ایده‌یم؛ سزه برادرمی تقدیم ایدرم. || تقدیم وتأخیر = بر عباره‌نك بعض یرلرینی یوقاری‌یه آلوب دیکرلرینی آشاغی‌یه آته‌رق تغییر وتصحیح ایتمه.

تَقَرُّب { سنـ. عر. [« قرب » دن مصـ. تفعل] ۱. یاقلاشمه، یاقین کلمه، یاناشمه: بکا تقرب ایتدی. ۲. وقتی یاقین اولمه، قریب الوقوع اولمه: رمضان شریف تقرب ایدیور.

تَقَرُّح { سنـ. عر. [« قرح » دن مصـ. تفعل] ط. یاره اولمه، یاره ایچنده قالمه: تقرح جلد، تقرح معده وسائره.

تَقَرُّر { سنـ. عر. [« قرار » دن مصـ. تفعل] ۱. یرلشمه، بر یرده قرار وثبات بولمه: بر چوق زمان طولاشدقدن صکره فلان یرده تقرر ایتدی. ۲. قرارلاشمه، قراری ویرلمه، هنوز تحت مذاکره وترددده اولمامه: نه کونی حرکت ایده‌جکمز دها تقرر ایتمدی: اعشارك احاله‌سی الآن تقرر ایتمدی. ۳. ط. مرضك بدنك بر یرینه حصر اولنمسی، فر. Localisation.

تَقریب { سنـ. عر. جـ: تقریبات. [« قرب » دن مصـ. تفعیل] ۱. یاناشدیرمه، یاقلاشدیرمه: شوماصه‌یی دیواره تقریب ایتملی. ۲. برمقداری تمامیله تعیین ایده‌میوب آشاغی یوقاری اوله‌رق تخمین ایتمه: او آتك قرق لیرایه آلندیغنی تقریب صورتیله سویلدی. ۳. [مصدریت معناسندن مجرد اوله‌رق] مناسبت، وسیله، بهانه: تقریبنی بولوب سویلدی: بالتقریب ایشی آچدی: بر تقریب ایله صاوشدی: [بو مقامده « ایله » سز استعمالی « بر » لفظنك مفتوح اوله‌رق فا. حرف الصاق اعتبار اولنمسندن ایلری کلمش غلط بر تعبیردر، ویاخود « بالتقریب » تعبیر عربیسندن غلطدر؛ حالبوکه عربیده بو صوك معنا ایله قوللانلماز.]

تَقریباً { حـ. عر. آشاغی یوقاری، تمامیله اولمیه‌رق، تخمیناً: بوبنانك تعمیراتی تقریباً اون بیك غروشه محتاجدر: تقریباً اللی یاشنده‌در.

تَقریبی { صـ. عر. ذ: تقریبیه. آشاغی یوقاری اوله‌رق بیان اولنان، تمامیله معین ومخصص اولمیان، تخمینی.

تَقریر { سنـ. عر. جـ: تقریرات، تقاریر. [« قرار » دن مصـ. تفعیل] ۱. یرلشدیرمه، یرینی تعیین وتخصیص ایتمه. ز. ۲. ثابت ومحکم ایتمه، صاغلاملاتمه. ز. ۳. آغزدن افاده و بیان ایتمه، آکلاتمه، اوزون اوزادی‌یه تعریف ایتمه: مدرس طلبه‌یه درسنی تقریر ایتمکله مشغول ایدی: فلان معلمك تقریری پك کوزلدر: فلان ایسه عالمدر اما هیچ تقریری یوقدر. ٤. بر ایشی رسماً وتحریراً بیان ایتمه. [فر. « راپور » کلمه‌سنك ترجمه‌سیدر]: قپودانك تقریری. ٥. سیاسی نوطه: سفرا اوایشی باب عالی‌یه تقریر ایتمشلر. ٦. بر ایشی رسماً وتفصیلاً بیان ایتمك اوزره یازیلان انها: روم پطریقخانه‌سنك برتقریرینه جواب یازلدی. || تقریر شفاهی = بر خصوصه دائر سفرانك امضاسز اوله‌رق ویردکلری محرر نوطه. تقریر ممضی = امضالی اولمق اوزره ویریلن بویله بر تقریر. [اك زیاده پطریقخانه وسفارتخانه انهالرینه اطلاق اولنور. — تقاریر جمعی بومعنایه مخصوصدر.] ۷. فراغ املاکده مال صاحبنك مأمور رسمی حضورنده‌کی افاده‌سی: تقریرینی ویرمك ایچون پاره‌سنی آلدی. ۸. دوائر مرکزیه‌دن یالکز مهر ایله مختوم اوله‌رق صدارته کوندریلن محررات.

تَقريرلِك { سـ. اوزرينه تقريريازيلان بر ياپراقلى بيوجك كاغد.

تَقريض { سذ. عر. جمـ: تقريضات، تقاريض. [«قرض» دن مصـ. تفعيل] ١. بر تأليفى منثور ويا منظوم بر مقالهٔ مخصوصه ايله مدح وثنا ايتمه: يازديغى كتابلرى مشاهير ادبايه تقريض ايتديرمك عادتيدر. ٢. بر تأليفك مدحى حقنده يازيلان منثور ويا منظوم مقاله كه اوكتابك باشنه ويا آخرينه درجى عادت اولمشدر.

تَقريظ { تقريض ايله مترادفدر.

تَقَزُّح { سذ. عر. [«قزح» دن مصـ. تفعل. — لغت مولده.] طـ. الكم صاغمه شكلنى كوسترمه، ضياى شمسى حل ايدوب رنكلرى آيرى آيرى والكم صاغمه صره سنده ابراز ايتمه: تقزح خاصه‌سنى حائز اجسام.

تَقسيط { سذ. عر. جمـ: تقاسيط. [«قسط» دن مصـ. تفعيل] قسم قسم وهر قسمى بر مدت معينه مرورنده مؤجلاً تأديه اولنه‌جق مبلغك بهر قسمى: اعشار بدلاتنى ملتزملر آلتى تقسيطده ويررلر؛ تقاسيط مقرره ايله تأديه اولنه‌جق دين.

تَقسيم { سذ. عر. جمـ: تقسيمات. [«قسم» دن مصـ. تفعيل] ١. بولمه، پارچه‌لره آيرمه: بيك غروشى اوچ كشى يه تقسيم ايتمك؛ حاصلاتك حصه‌داران بيننده تقسيمى؛ بنايى بش دائره‌يه تقسيم ايتدى. ٢. آقار صويك مصوره‌لره آيرلديغى محل، صواق. ٣. ر. حسابده اعمال اربعه‌نك دردنجيسى كه مثلا بر مبلغك بر قاچ حصه‌يه بولنمه‌سندن عبارتدر، اولشديرمه: ٧٤ ى ٩ ه تقسيم ايتمك. ٤. مو. چالغيجيلرك يالكز برى طرفندن اجرا اولنان فصل: بر تقسيم ياپمق. ‖ تقسيم اراضى = اراضينك تقسيم وتعيينى وخريطه‌سنك اخذى علمى كه باشليجه مثلثاته مستنددر. [فر. Géodé-sie]. ‖ تقسيم غرما = بر مديونك مالنك داينلر بيننده تقسيمى. ‖ تقسيم مياه = آقار صولرك آيرلديغى صرت وارتفاع كه برطرفنك صولرى برجهته وبرطرفنك كيلر اوبرجهته آقوب كيدر: تقسيم مياه خطى. = جمـ. بربنانك بوله‌لرى، دائره‌لره صورت انقسامى: بواوك تقسيماتى چوق ايىدر.

تَقَشُّع { سذ. عر. [«قشع» دن مصـ. تفعل] طـ. تو اورمه. بلغم چيقارمه.

تَقشير { سذ. عر. [«قشر» دن مصـ. تفعيل] صويمه، قبوغنى چيقارمه.

تَقصير { سذ. عر. جمـ: تقصيرات. [«قصر» دن مصـ. تفعيل] ١. قيصالتمه. ز. ٢. بر ايشى نقصان ياپمه، اقتدار وارايكن ويا اقتدارسزلقدن قصور ايتمه: ايفاى وظيفه‌ده تقصير ايتدى. ٣. مجـ. مسامحه ايله قانون جزا خلافنده حركت ايتمه. = جمـ. قباحت، صوچ، وعلى الخصوص من طرف الله بر بلايه اوغرامغى منتج صوچ وكناه: بنم تقصيراتم نه‌در؟ هب بزم تقصيراتمزدر.

تَقطير { سذ. عر. جمـ: تقطيرات. [«قطر» دن مصـ. تفعيل] ١. طامله طامله آقيتمه، طاملاتمه. ٢. انبيقدن چكمه: دكيز صونى تقطير ايتمك.

تَقطيع { سذ. عر. جمـ: تقطيعات. [«قطع» دن مصـ. تفعيل] ١. كسمه، پارچه پارچه ايتمه، پارچه‌لره تقسيم. ٢. د. شعرى تابع اولديغى بحره كوره تفاعيله آيرمه، هر بر پارچه‌سنى فاصله ايله اوقومه.

تَقفيه { سذ. عر. [«قفاء» دن مصـ. تفعيل] (كلامى ويا شعرى) قافيه‌لى ايراد ايتمه، قافيه اويديرمه.

تَقَلُّب { سذ. عر. جمـ: تقلبات. [«قلب» دن مصـ. تفعل] ١. دونمه، بريادن بريانه چويرله، آلت اوست اولمه. ٢. دكيشمه، باشقه قالبه كيرمه، تبدل، تحول، ديكر كون اولمه: تقلب احوال، تقلب زمان. = جمـ. تبدلات، تحولات، انقلابات: بنم غيبوبتمده شهر اوقدر تقلباته اوغرامش كه سوقاقلرى بولمه‌ده زحمت چكدم.

تَقَلُّد { سذ. عر. [«قلد» دن مصـ. تفعل] ١. حمائل ويا كردانلق كبى بوينه صارمه، آصمه، طاقنمه، قوشانمه: تقلد سيف = قليج قوشانمه، طاقنمه. ٢. اوستنه آلمه، درعهده ايتمه: امور حكومتى تقلد ايلدى.

تَقَلُّص { سذ. عر. جمـ: تقلصات. [«قلوص» دن مصـ. تفعل] طـ. برعضوك چكيلوب طوپلانمه‌سى: تقلص حدقه وسائره.

تَقليب { سذ. عر. جمـ: تقليبات. [«قلب» دن مصـ. تفعيل] ١. دونديرمه، چويرمه، آلت اوست ايتمه. ٢. برشيئك شكل وقالبنى دكيشديرمه.

تَقليد { سذ. عر. جمـ: تقليدات. [«قلد» دن مصـ. تفعيل] ١. طاقمه، آصمه، قوشاتمه: تقليد حمائل، تقليد سيف. ٢. برينك فعل وحركتنك وياشكل وصورتنك عينى ياپمه، بكزمكه ويا بكزتمكه چاليشمه: فلان شاعر نفعى يه (ياخود نفعى يى) تقليده چاليشيور: فلان محرر كيمسه‌يه تقليد ايتمكسزين كنديسنه مخصوص بر طرز افاده اختيار ايتمشدر. (مفعول اليه ومفعول بهله ارتباط ايدوب، آنجق معناجه بر آز فرق واردر: مفعول اليه ايله اقتدا، ومفعول بهله برشيئك ساخته‌سنى ويا استهزا طريقيله طبقنى ياپمق معناسنه تقرب ايدر.) ٣. برشيئك ساخته‌سنى ياپمه: اك مشهور فابريقه‌لرك معمولاتنى تقليد ايتمشلردر؛ برينك امضاسنى تقليد ايتمك. ٤. برينك افعال وحركاتنك عينى ياپه‌رق كنديسيله اكلنمه، تمسخر ايتمه: هر كسى تقليد ايدر، هر كسك تقليدينى ياپار: بر كوريشده تقليدينى آلمش. ٥. [مصدريت معناسندن مجرد اوله‌رق] مصنع بر شيئى، بر هنر ومعرفت اثرينك ساخته‌سى: انكليز چاقيلرينك تقليدى چيقمشدر؛ تقليدى اوجوزدر. = صـ. تر. تقليد صورتيله ياپلمش، ساخته: تقليد كومش.

تَقليدى { صـ. عر. مؤ: تقليديه. تقليدله ياپيلان. فـ. حجت وسنداستمكسزين قبول ايديلن: ايمان تقليدى = مقلد ايمانى.

تَقليل { سذ. عر. [«قلة» دن مصـ. تفعيل] آزالتمه، ايندرمه، تنقيص: مقدارينى تقليل ايتمك.

تَقوا { سذ. عر. با: تقوى.

تَقَوُّس { سذ. عر. [«قوس» دن مصـ. تفعل] ياى كبى اكرى وكمرلى اولمه: كيكك تقوسى.

تَقوىٰ { سذ. عر. [«وقايه» دن] اللهدن قورقوب منهياتدن چكنمه، توقى، پرهيزكارلق، زهد. ‖ اهل تقوى = پرهيزكار ومتقى آدم ياخود آدملر. [«اهل» اسمى مفرد وجمع كبى قوللانيلير.]

تَقَوّى { سذ. عر. [«قوت» دن مصـ. تفعل] قوتلنمه، قوت پيدا ايتمه، امداد له قوتى آرتمه. ز.

تَقوِيَت { سذ. عر. با: تقويه.

تَقويس { سذ. عر. [«قوس» دن مصـ. تفعيل] ياى كبى اكرى وكمرلى ايتمه.

تَقويم { سذ. عر. جمـ: تقاويم. [«قوم، قيام» دن مصـ. تفعيل] ١. طوغريلتمه، دوزلتمه، يولنه قومه، ترتيب، تنظيم: تقويم وقايع. ٢. ممالك وبلدانك طول وعرضنى ويا سيارات وثوابتك حركات ومواقعنى كوسترمه وبونلرى كوسترن رساله وكتاب ياخود جدول: تقويم البلدان، تقويم الافلاك. ٣. بهر سنه‌يه مخصوص اوله‌رق هر كونك شمس وقمر وسيارات طلوع وغروبنى وسائر احوال هيئتى وليل ونهارك واوقات خمسه‌نك ساعت ودقيقه‌لرينى كوسترير رساله كه امم اسلاميه بيننده اسكيدن برى ارباب هيئت طرفندن ترتيب ونشرى معتاد اولوب، اخيراً بو اصول دخى اوروپاده كسب مكمليت ايتمشدر: تقويم سال. ‖ حسن تقويم = اك كوزل نظام وترتيب وشكل وصورت، كه آيت كريمه‌دن مأخوذ اولوب، صورت وخلقت بشر حقنده مستعملدر. ‖ مجـ. اسكى تقويم، كهنه تقويم، كچن سنه‌نك تقويمى = ايشه يارامازشئ.

تَقويمچه { سـ. فا. كوچك تقويم رساله‌سى.

تَقوِيه { سذ. عر. [«قوت» دن مصـ. تفعيل] ١. قوتلنديرمه، قوت ويرمه، قوتنى آرتديرمه: ايكى طابور دها كوندره‌رك فلان موقعده‌كى عسكرى تقويه ايتملى؛ چوجقلره بسليجى شيئلر يديره‌رك بدنلرينى تقويه ايتمك اقتضا ايدر. ٢. تأكيد وتصديق ايتمه: سوزكزى تقويه ايچون بر مثال كتيرهجـ [فا. اصولى اوزره «تقويت» صورتنده دخى قوللانيلير.]

تَقى { صـ. عر. مؤ: تقيه. جمـ: اتقياء. [«وقايه» دن صشـ. — اصل ياسى مشدد ايسه ده مخفف قوللانيلير.] اللهدن قورقوب مناهيدن اجتناب ايدن، پرهيزكار، اهل تقوى.

تَقَيُّح { سذ. عر. [«قيح» دن مصـ. تفعل. — لغت مولده‌در.] طـ. ايرينلنمه، ايرينك پيدا ايتمه: ياره‌سى تقيح ايتدى؛ تقيح دم، تقيح عين، تقيح كليه وسائره.

تَقَيُّد { سـذ. عر. جـ : تقيدات. [« قيد » دن مص. تفعل]
١. باغلانمـه، مربوط و معلق اولمه. ٢. چالیشمـه، چپا لامه، ایش ایدینوب اوغراشمه، اوستنه دوشمه : وظیفه‌سنه تقید ایتمیور: تقیدات متمادیه‌ده بولنمق.

تَقييد { سذ. عر. جـ : تقییدات. [« قید » دن مص. تفعیل]
قید و شرطله باغلامـه. مشروط ومقید ایتمه. شرط قومه : سیغورطه شرکتلری حریقزده ابنیه‌نك تضمیناتی بر چوق قیودله تقیید ایتمشلردر: نظامنامه‌لرینه برچوق تقییدات درج ایتمشلردر.

تَك { ص. ١. جفت مقابلی : تك دیز کین: تك طبانجه: تك می جفت می ؟ ایکی، درت، آلتی عددلری جفت و بر، اوچ، بش عددلری تکدر. ٢. بر جفت تشکیل ایدن ایکی شیئك بیری: آرابه آتلرینك بر تکی خسته‌در: بونك تکی نرده‌ده؟ تکنی بوله‌مدم جفت ایده‌یم. ٣. بر، واحد: بر تك کتابم واردر. ٤. یالکز، تنها: بیوك بر اوده تك وتنها اوتورمقدن انسانه وحشت کلیر. ٥. اشسز. وحید، یکتا: او آدم بو مملکتده تکدر، تکاردندر. ٦. راحت. ساکن: او آدم تك طورماز. || تك باشنه = کندی باشنه. یالکز، کندی کندینه، کیمسه یاردیم ایتمکسزین. || تك توك = سیرك، نادر : تك توك بولنور: تك توك مسافرلر کلیر.

تَك { حر. افا. « تا که » تعبیرندن غلط اولمق احتمالی واردر.] تا که. مقصدیله، مجردشو مقصدله، محضا، اولسونده : تك کلسین دیه کندیسنه یازی یازدیره جغمی سویلدم: تك چابق یازلسون دیه یازینك کوزللکنه اهمیت ویرمدم: تك کلسین‌ده کج کلسین.

تَك { س. فا. قوشمـه، سکیرتمـه، سرعت. اکثریا مترادفلری اولان « تاز » و« پو » ایله = ابر قوللانیلیر : تك وتاز، تك وپو ایتمك = طورمیوب قوشمق.

تَكاپو { س. فا. ١. اوته‌یه بری‌یه قوشه‌رق تحری وجستجو ایتمه، سعی وتعب. ٢. طالقاوقلق ومداهنه طریقیله برینك هر فعل و قـوانی تصـدیق ایدوب قاؤق صاللامه.

تَكاثُر { سـذ. عر. [« کثرت » دن مص. تفاعل] ١. چوغالمـه. تعدد. [تکثر کبی]. ٢. چوقلقله تفاخر ایتمـه، بنده سندن زیاده واردر دیه برشیء حقنده برینه قارشی ادعا ایتمه. ؛.

تَكاثُف { سذ. عر. [« کثافة » دن مص. تفاعل] صیقلاشمه، قویولاشمـه، کثافت پیدا ایتمه.

تَكاسُر { سذ. عر. [« کسر » دن مص. تفاعل. — لغت مولده] ط. تکاسر ضیا = مختلف نقطه‌لردن کاوب بر نقطه‌یه انعکاس ایدن ایکی شعاعك بربرینك تأثیرینی کسر ایتمسی.

تَكاسُل { سذ. عر. [« کسل » دن مص. تفاعل] تنبللك ایتمه، اوشنمه، قیدسزلق. اهمال : ایفای وظیفه‌ده تکاسل ایتمك.

تَكاليف { سذ. جـ. عر. فد : تکلیف. با : تکلیف.

تَكَبُّد { سـذ. عر. [« کبد » دن مص. تفعل. — لغت مولده.] ط. تکبد رئه = آق جکرك قره جکر صورتنه کیرمـسی مؤدی بر مرض. [فر. Hépatisation].

تَكَبُّر { سـذ. عر. [« کبر » دن مص. تفعـل] کبرلنمـه، تعظم، بیوکلـك ادعاسی : تکبر ایتمك.

تَكبير { سـذ. عر. جـ : تکبیرات [« کبر » دن مص. تفعیل] جناب حقك عظمتنی یاد وذکر ایله « الله اکبر » دیمه : تکبیر کتیرمك، آلمق = الله اکبر دیمك؛ تکبیر افتتاح = نمـازه شروعده کتیریلن تکبیر.

تَكبيرخوان { ص. فا. [عر. تکبیر = م. فا. خواندن = اوقومق] تکبیر او. قویان، تکبیر کتیرن : جمله‌سی بر آغزدن تکبیر خوان اولدیلر.

تَكَثُّر { سذ.عر. [« کثرت » دن مص. تفعل] چـوغالمه، چوغه بالغ اولمه: حیواناتك تکثری.

تَكثير { سذ.عر. [« کثرت » دن مص. تفعیل] چوغالتمه، چوغه بالغ ایتمه : حیواناتی تکثیر ایتمـك . || تکثیر سـواد ایتمك = نافله یره چوق یازی قره‌لامق.

تَكثيف { سذ. عر. [« کثافت » دن مص. تفعیل] ١. قویو وصیق یاپمه، برمایعی قویولاشدیرمه، منسوجات وسائره‌یی صیقلاشـدیرمه. ٢. شفاف بر جسمی غیر شفاف ایتمه، شفافلغنی کیدیرمه . || تکثیف خزینه‌سی = ماکنه‌ده فعلی اجرا ایدن استیمی صوحالنه کتیرمکه مخصوص آلت که چرخجیلر بیننده انکلیزجه‌سی اولان قوندنسر لفظی تعمم ایتمشدر.

تَكَدُّر { سذ. عر. [« کدر » دن مص. تفعل] بولانمه، صافلغی غائب ایتمـه. || تکدر خاطر = مکدر اولمه.

تَكدير { سذ.عر. جـ : تکدیرات. [« کـدر » دن مص. تفعیل] ١. بولاندیرمه : تکدیر ماء ایتمـك. ٢. کدرلندیرمـه، کدر ویرمه : تکدیر خاطر ایتمه. ٣. آزارلامه، تعزیر : برقباحتی ایلك دفعـه ارتکابنـده تکدیر ایله اکتفا ایتملی: تکدیر ایتمك: تکدیر ایشیتمك؛ تکدیر یمك.

تَكديرى { ص.عر. ؤ: تکدیریه. حقـ. مجازات تکدیریه = قباحت نوعندن اولان جرملرك استلزام ایتدیکی خفیف جزا.

تَكذيب { سذ. عر. [« کذب » دن مص. تفعیل] یالان عزو واسناد ایتمه، یالان چیقارمه : بنی، بنم سـوزمی تکذیب ایتمك ایستیور؛ غزته‌لرك نشر ایتدکلری حوادثی رسما تکذیب ایتدیلر: اوغزته بوکون یازدیغنی یارین تکذیب ایدر.

تَكَر { مه. [چ. تکرومك = دوبرمك، چویرمك، یووارلامـق: وتکروك = یو وارلاق، مـدور دیمکدر] یووارلاتمغی تصویر ایدوب « مکر » مهملیله اتباع اولنور : تکر مکر یووارلاندی؛ تکرمکر اوچورومدن آشاغی‌یه دوشدی.

تَكِر { س. با : تکیر، تکفور.

تَكرار { سذ. عر. [« کر » دن مص. تفعیل] بر ایشی بردها یاپمه، اعاده ایتمه : بر سوزی، بر رجایی تکرار ایتمـك: بر تعبیرك برمقاله‌ده برقاچ دفعه تکراری فصـاحتـه منـافیدر. || تکرار علی التکرار = دفعاتله تکرار ایده‌رك. || بتکرار = بر دها، تکرارله. == ح. تر. ینه، بر دها دفعه : تکرار کلدی .

تَكرارلاتمَق { فتـ. بردها یاپدیرمق، تکرار ایتدیرمك : درسنی تکرارلاتمق .

تَكرارلامَق { فتـ. بردها یاپمق، تکرار ایتمـك : بو سـوزی تکرارلامایك: بو تعبیری چوق تکرارلامشسکز.

تَكرارلانمَق { فجـ . بر دهـا یاپلمق، تکرار ایدلمك : بر سوزك بوقدر صیق تکرارلانمسی ایی برشیء دکلدر.

تَكَرُّر { سذ. عر. جـ : تکررات. [« کر » دن مص. تفعل] بردها اولمه، بردها وقوع بولمه، تکرارلانمه : بو کلمه عباره ده چوق تکرر ایدیور؛ برقباحتك تکرری مجـازاتك اشـتدادینی داعیدر. || حقـ. مجرمك محکومیتدن صوکره بر جرم دها ایشلمسی .

تَكَرلَك { س. [تقـ. یووارلانمق دیمك اولان « تکورمك » دن] ١. برده یووارلانه‌رق یوروین دائروی شیء که اکثریا محورلرندن مربوط برجفت اولور : آرابه تکرلکی. ٢. تکرلکه بکزر دائروی شیء : پینیر تکرلکی: برتکرلك بال مومی. || مح. درت کوشه‌لی تکرلك = یوریمز ایش .

تَكَرلَمَك { یا تکرله‌لمك . فتـ. یووارلامق، یووارلاق شیئی تحریك ایدوب یوریتمك : آرابه‌یی تکرلمك. || مجـ. دقتسزلکله صالیویرمك، قاچیرمق : لقردی تکرلمك .

تَكَرلْه { س. صاچمه صپان مقدمه، مصال تکرله‌سی .

تَكَرلَنمَك { فط . یووارلانمق، یووارلانه‌رق یوریمك یاخود دوشمك : اینیش آشاغی تکرلاندی: اوچـورومدن تکرلنوب کیتدی .

تِكِرمان { س. دکرمنك اسم صحیحیدر .

تَـكْرى { یاخـود تاکری ویا طاکری وغلـ. طغری. س. [سمـا وشفق دیمك اولان « تاك » دن] اله، مولی، خدا، تقـ. اورغان، پلاب : تکرینك قولی. || تکرینك کونی = بتون کون .

تَكرير { سذ. عر. [« کر » دن مص. تفعیل] تکرارلامه، تکرار ایتمه، بر دها یاپمه ویا سویله‌مه : بر سوزی تکریر ایتمك. [« تکرار » دن فرق یوق کبیدر. فقط بعض کتب ادبیه‌ده « تکریر » حسن تکرار معناسنده قوللانلمشدرکه بوحالده تکرار، غیر مقبـول، تکریر ایسه مقبول اولمش اولور.]

تَـكْريلق { س. الوهیت. == ص. الوهیته منسوب و متعلق، الهی : تکریلق سوز = طوغری وانصافلی سوز .

تَكريم { سـذ. عر. جـ : تکریمات. [« کرم » دن مص. تفعیل] تعظیم وحرمت ایتمه. بیوتمه، اولولامه : جناب حق بنی آدمی تکریم ایتمشدر .

تَكريماً { حـ. عر. حرمت وتعظیم ایده‌رك، حرمت وتعظیم مقصدیله .

تَكَسُّر { سـذ. عر. [« کسر » دن مص. تفعل] قیرلمه، شکست اولمه. ؤ .

تَكسيب (سذ. عر. [«كسب» دن مص. تفعيل] قزاندیرمه، کسب ایتدیرمه. ز.

تَكسير (سذ. عر. [«کسر» دن مص. تفعیل] قیرمه، شکست. [عربیده بناسی تکثیر ایچون اولوب، لسانمزده ایسه تکثیر قصد اولنمدیغندن، و «کسر» افادهٔ مرامه کافی اولدیغندن لزومسزدر.] ‖ ط. تکسیرالحصات = مثانه طاشلرینك مثانه داخلنده آلت مخصوصه ایله قیرلمسی.

تَكَفُّل (سذ. عر. [«کفل» دن مص. تفعل] کفیل وضامن اولمه، کفالت ویرمه، تعهد ایتمه : او آدمك بو آقچه‌یی ویره‌جکنه بن تکفل ایدرم.

تَكفور (یاخود تکیر. ـ. حاکم، آمر : تکفور طاغی، تکفور سرایی، ازنکمید تکفوری. [اثنای فتحده آناطولی وروم ایلینك بعض طرفلرنده حکم سورمکده بولنمش والیلره اطلاق اولنوردی، و او وقتلردن قالمه بعض اسماء خاصه‌ده بولنیور.]

تَكفير (سذ. عر. [«کفر» دن مص. تفعیل] کفره نسبت ایتمه، کفر عزو واسناد ایتمه، برینك بر سوز ویا فعلنه اسناداً کفرینه حکم ایتمه.

تَكفيل (سذ. عر. [«کفل» دن مص. تفعیل] حق. کفیل کوسترمه، کفالت ایتدیرمه.

تَكفين (سذ. عر. [«کفن» دن مص. تفعیل] (اولوی) کفنه صارمه، کفنلمه: میتی تکفین وتجهیز ایتدیلر.

تَكَل (ـ. دیکلمش شیئی یاتیشدیرمق ویا ایچنه طولدیریلان پنبوغی طوردیرمق ایچون کچیریلان قبا دیکیش : خرقه‌نك تکلی.

تَكَلَتی (ـ. اکرك آلتنده حیوانك صیرتنه اورتیلان کچه‌که پنبوقلی کبی تکللنمش اولور، فا. نمدزین، عر. بردعه. [تکلتزینه «اکریم» دیرلر.]

تَكَلُّس (سذ. عر. [«کلس» دن مص. تفعل. — لغت مولده] کیم. کیرجه تحول ایتمه، کیرج حالنه کچمه : اجسام عضویه‌نك مرور زمانله تکلسی.

تَكَلُّف (سذ. عر. جم: تکلفات. [«کلفة» دن مص. تفعل] ۱. بر زحمته، زحمتلی بر ایشه قاتلانمه : بو قدر تکلفه نه حاجت؟ ۲. اوزنمه، ایشی مجرای طبیعیسند براقیه‌رق کوستریشلی بر حاله قومق ایچون یوریلوب چبالامه : بو شعرده تکلف واردر؛ تکلف ایله یاپلمش بر ایش اولدیغی ظاهردر. ۳. کوستریش، ساخته طور وحرکت، اوزنیش : طور وحالنده‌کی تکلف پك صوؤقدر. ‖ بی تکلف، بلا تکلف = اوزنمکسزین، طبیعی اوله‌رق.

تَكَلَّتمَك (فت. تکل اوردیرمق، ایلیشدیرتمك، قبا وسیرك اوله‌رق دیکدیرمك: شو خرقه‌یی تکلتملی.

تَكَلَّمَك (یا تکله‌مك. فت. تکل اورمق، طوندیرمق، ایلیشدیرمك، قبا وسیراك دیکمك : ماکینه ایله دیکمزدن اول تکلملك اقتضا ایدر.

تَكَلَّنمَك (فج. تکل اورلمق، طوتدیرلمق، ایلیشدیرلمك، قباوسیرك دیکلمك: خرقه تکللنمك اقتضا ایدر.

تَكَلُّم (سذ. عر. [«کلام» دن مص. تفعل] سویله‌مه، لقردی ایتمه : فصیح عربی تکلم ایتمك پك زوردر : فرانسزجه‌یی بیلیورسه‌ده تکلم ایچون ملکه‌سی یوقدر؛ بش لسانده تکلم ایدیور.

تَكليس (سذ. عر. [«کلس» دن مص. تفعیل] کیم. کیرجه چویرمه، کیرج حالنه قویمه.

تَكليف (سذ. عر. جم: تکلیفات، تکالیف. [«کلفة» دن مص. تفعیل] ۱. برندن زحمتلی ودیکری حقنده نافع بر ایش ایسته‌مه، بویله برایش ویاشرطك قبولنی بوکلتمه : بکا یاپه‌میه‌جغم برایش تکلیف ایدیور؛ بو آغر بر تکلیفدر؛ بکا بو تکلیفی ایتمیك، بونی تکلیف ایتمیك. ۲. یابانجی‌یه اولنان معامله، یاقین ولاابالی اولمیانلره یاقیشیر رسمی وتعظیملی یاخود احترازلی معامله : تکلیفله قبول ایتمك، آرامزده تکلیف یوقدر. ۳. شریعت ویا نظام دولتك هرکسه مترتب قیلدیغی وظیفه ویا تأدیه‌سنی امر ایتدیکی مبلغ، ویرکی. [بو معنا ایله اکثریا جمعی تکالیف قوللانیلیر.] تکالیف امیریه، تکالیف شرعیه. ‖ تکلیف مالایطاق = طاقت کتیرلیه‌جك بر شیئك تکلیفی، آغر وناقابل اجرا تکلیف. ‖ خام تکلیف = مناسبتسز وآغر تکلیف.

تَكليفسِز (ص. آره‌ده تکلیف اولمیان، رسمی وتعظیملی معامله ایدلمسی اقتضا ایتمین، ایچلی طیشلی، لاابالی : کانلر هپ تکلیفسز آدملر ایدی؛ تکلیفسز احبابدن بری؛ پك آز وقتده کندیسیله تکلیفسز اولدق. = ح. تعظیملی معامله واحتراز واجتنابه محل اولمقسزین، لاابالیانه : بن اونلرله تکلیفسز کوروشورم.

تَكليفسِزجه (ح. آره‌ده تکلیف وتعظیملی واحترازلی معامله‌یه حاجت کورلمکسزین : کندیسیله تکلیفسزجه کوریشورز.

تَكليفسِزلِك (ـ. تکلیفسز معامله، لاابالیلك : بوقدر تکلیفسزلك نه‌دن نشأت ایدیور؟ احباب بیننده تکلیفسزلك اولمازسه احبابلق یوق دیمکدر.

تَكليفلی (ص. ۱. تکلیفله وتعظیملی واحترازلی معامله ایله کوریشمه‌سی ویاقبول اولنمسی اقتضا ایدن، یاقین اقربا واحبادن ولاابالیانه کوریشنلردن اولمیان، یبانجی : تکلیفلی بر مسافر کلیرسه اوتانه‌جغز. ۲. تکلیف وتعظیمله اجرا اولنان : بکا بویله تکلیفلی معامله ایتمك یاقیشیرمی؟

تَكليل (سذ. عر. [«اکلیل» دن مص. تفعیل] برینك باشنه تاج ویا یاپراق وچیچکدن بردائره قومه، تتویج.

تَكَمُّل (سذ. عر. جم: تکملات. [«کمال» دن مص. تفعل] کماله ایرمه، کمال بولمه، مکمل اولمه : انسان تحصیل علم ومعارفله تکمل ایدر.

تَكَمُّن (سذ. عر. [«کمون» دن مص. تفعل] پوصی‌یه یاتمه، پوصی طوتمه.

تَكمه (ـ. [«تپه» دن غلط] ۱. حیوانك آرت آیاغیله اورمه‌سی، چفته آتمسی : تکمه اورمق، تکمه آتمق. ۲. انسانك آیاغیله اورمه‌سی : بر تکمه آتوب یره آتدی؛ قارنینه بر تکمه اوروب بایغین دوشوردی.

تَكمه لَمَك (یاخود تکمه‌له‌مك. فت. تکمه آتمق، تکمه ایله اورمق : خروسی آت تکمه‌لمش؛ کندیسنی آیاق آلتنه آلوب تکمه‌لدی.

تَكميل (سذ. عر. جم: تکمیلات. [«کمال» دن مص. تفعیل] ۱. کماله ایردیرمه، کمال بولدیرمه. ز. ۲. بیترمه، پایانه ایردیرمه. اکمال واتمام ایتمه : تحصیلنی تکمیل ایتدی: بو کون درفی تکمیل ایدوب نحوه باشلایه‌جغم. ‖ تکمیل ثلثین = اوتوزی طولدیره‌رق، تام اوتوز حساب ایده‌رك. [هلال کوریله‌مدیکی وقت شهر عربی‌یی تام اوتوز کون حساب ایتمك حقنده قوللانیلیر :] هلال کوریله‌مدیکی تقدیرده تکمیل ثلثین ایله فلان کون بایرام اوله‌جقدر. = ص. تر. بتون، هپ، جمیع : تکمیل عالم بیلیر؛ تکمیل ایشلرمز بویله‌در.

تَكنه (ـ. ۱. یکپاره آغاجدن ویا تخته‌دن مختلف الشکل قاب : خمور، چماشیر، چامور تکنه‌سی. ۲. چشمه صوینك دوکلدیکی واکثریا حیوانلرك صوایچدکلری طاشدن بیوك قاب: چشمه تکنه‌سی؛ طاش تکنه. ۳. کمی وقایغك دیرك ویلکن وسائر تجهیزاتدن صرف نظرله یالکز ظرف وجسمی : بوکمینك تکنه‌سی پك اسکیدر؛ او واپورك تکنه‌سی صاغلامدر اما ماکینه‌سی ایشه یارامز. ٤. طنبور وبوزوق کبی موسیقی آلتلرینك سسنی چینلاتمغه یارایان نصف کره شکلنده مجوف قسملری. ‖ تکنه‌ده خمور = حاضر ایش. ‖ تکنه قازندیسی = اختیارلاق اوانننده تولد ایدن ضعیف وچیلیز اولاد.

تَكنِيه (سذ. عر. [«کنیه» دن مص. تفعیل] عرب اصولی اوزره برینه کنیه قومه، ابو فلان یاخود ابن فلان کنیه‌سنی تخصیص ایتمه : اکثر صحابهٔ کرامی فخر کائنات (صلعم) افندمز تکنیه بیورمشلردر.

تَكور (یاخود تکیر. ـ. با : تکفور.

تَكَوُّن (سذ. عر. جم: تکونات. [«کون» دن مص. تفعل] وار اولمه، وجود بولمه، حصول، تشکل، وجوده کلمه. ‖ ط. بدن انسانده حاصل اولان مواد مختلفه اسامیسنه اضافتله بونلرك وجود بولملرینه علم اولور: تکون اسنان، تکون حصات، تکون دم، تکون قیح وسائره. ‖ آا. تکون جبال، تکون نبات وسائره.

تَكوين { سذ. عر. جم: تكوينات. [« كون » دن مص. تفعيل] ١. وارايتمه، وجوده كتيرمه، وجود ويرمه، حاصل ايتمه. ٢. خلق، خلقت، يارادیش، آفرينش: توراتك تكوين بحثى = عالمك صورت خلقتندن بحث ايدن برنجى سفرى.

تَكه { سذ. كچينك ارككى، تيس: يبانى تكه = طاغ كچيسنك ارككى. || تكه بورنى = كرلى و بيوك بورن. || تكه صقالى = بر جنس نبات، لحية التيس. || دكيز تكه‌سى ياخود سادەجه تكه = استاقوز جنسندن چكركه بيوكلكنده واوكا شبيه بر حيوان بحرى كه صاغ ايكن همان شفاف اولوب، پيشديكنده قرمزى‌يه مائل بياض اولور، قاريدس.

تَكه‌لَمك { ياخود تكه‌له‌مك. فل. (كچى) آزمق.

تَكه‌لَنمك { فل. ١. (اركك كچى) هجوم ايتمك. آزغيناق ايتمك. ٢. مجـ. دنى آدم زنكين اولوب بورنى بيومك، نه اولدم بدلاسى اولمق.

تَكير { ص. سياه بكك ياخود چيزكيلرله قاريشيق كول رنكنده: تكير كدى، قپلان. || تكير اوردكى = بورنكده بر جنس اوردك. || تكير باليغى = باربونيه‌نك كوچكى.

تَكين { ص. [« تك » دن] ١. بردانه، يكتا، يكانه. بى مثل، بى مانند. ٢. بوش، اجنبيدن خالى: بواو، بوآدم تكين دكلدر = بوش دكلدر، جن طائفه‌سندن خالى دكلدر، جنلر مسلط اولمشدر.

تَكيه { سذ. عر. جم: تكايا. [« وكاء » دن] ١. طيانمه، استناد، اتكا: ملك دنيا اوزرينه تكيه (اتكاء) جائز دكلدر. ٢. [بلكه « تكيه‌گاه » دن مختصرا] برشيخك تحت رياست وادارەسنده درويشان طائفه‌سنك استناد ايتدكارى وذكر ومقابله وچله ايله اوغراشدقلرى دائرۀ مخصوصه. خانقاه، دركاه، زاويه. [لسانمزده اكثريا وجمعى دائما بوايكنجى معنا ايله قوللانيلير.]

تَكيه گاه { ياخود تكيه‌گه. سـ. فا. طيانه‌جق ير، استنادگاه.

تَكيه نِشين { ص. فا [عر. تكيه = م. فا. نشستن = اوتورمق] تكيه‌ده اوتوران. تكيه‌ده مقيم وساكن: تكيه نشين درويشلر.

تَل { سـ. ١. اوزون وانجه شئ، صاب، تار: صاچ تلى. ٢. آلتون ياكومش وياخود باقير وسائرەدن ايپلك كبى انجه دوكلمش شئ كه كاين سوسى اولور ونقش ايشلەده قوللانيلير: كاين تلى: صيرمه. قلابدان تلى: تل ايله ايشلنمش. ٣. چاليك تللردن مختلف قالينلقده بوكلمش اوزون خلاط: تل ايله باغلامق. ٤. طنبور وقانون كبى آلات موسيقيه‌نك هر برى ايشقه برسس چيقاران تارى. = ص. ١. تلدن معمول، تلدن اورلمش: تل قفس، تل چيت. ٢. تل كبى انجه واوزون: تل قطايف، تل مارنه. || تل تل = هر برتلى آيرى اولان: بيغى تل تل طورووردى. || تللر طاقنمق = سويمك اظهار سرور وشادى ايتمك: سبب اولانلر تللر طاقنسون [مقام تعريض واغبرارده قوللانيلير.] || تل قيرمق = بوت قيرمق، خطا ايتمك. || تل كارى = تل حالنده كومشى تخته‌دن مواد مختلفه اوزرينه قاقه‌رق ياپيلان مصنع تزيينات: تل كارى باستون، سيغارەلق، طبانجه. || شماته تلى = طوقنلدقده چوق سس چيقاران پك انجه برجنس صارى تنكه وقتيله طاوانلرك اوته‌لرى ايچنه قونوردى. || هر تلدن چالمق = هر ايش حقنده معلوماتى اولمق، هزارفن اولمق.

تَل { سـ. [« تلغراف » دن مخفف. — عوام تلغرف اسمنده « تل » لفظنى و واسطۀ نقلك تلدن عبارت اولديغنى كورەرك، بواسمى « تل » لفظندن مركب ظن ايله‌سهوا بوصورتله قوللانمشلردر] ١. تلغراف: تل اورمق، تل چكمك = تلغراف كشيده ايتمك. ٢. تلغرافنامه، تلغرام: فلاندن برتل كلدى: برتل آلدم.

تَلّ { سذ. عر. جم: تلال. تپه.

تَلاتين { سـ. اسكيدن برى روسيه‌ده ياپيلان برنوع صاغلام ويومشاق سختيان كه رائحۀ مخصوصه‌سى واردر. = ص. بوسختياندن معمول: تلاتين چيزمه.

تَلاحُق { سذ. عر. [« لحوق » دن مص. تفاعل] بربرى آرقه‌سندن كلوب برلشمه، بربرينه قاتلمه: علوم وفنونك

ترقياتى آنجق تلاحق افكار سايه‌سنده حاصل اوله بيلمشدر.

تَلاش { سـ. [عر. « تلاشى » دن] ١. اضطرابله قاريشيق عجله: چوق تلاش ايتدى: تلاش ايتمك. ٢. كورلدى، پاتيردى: اوك ايچنده برتلاش وار.

تَلاشى { سذ. عر. [« لاشئ » دن] اصل معناسى قدر و اهميتدن دوشمه اولوب، لسانمزده بعضاً تلاش معناسيله قوللانيلير. با: تلاش.

تَلاصُق { سذ. عر. [« لصوق » دن مص. تفاعل] ياپيشمه، اولاشمه، بربرينه بيتشيك اولمه.

تَلاطُم { سذ. عر. [« لطم » دن مص. تفاعل] (طالغه‌لر) بربرينه چارپمه: تلاطم امواج.

تَلافى { سذ. عر. [« لفا » دن مص. تفاعل] تعمير. فوت اولان شيئك يرينه كتيرلمسى: تلافئ مافات = واقع اولان بر زيانه قارشى برآز استفادە ايتمه.

تَلاقى { سذ. عر. [« لقاء » دن مص. تفاعل] بربرينه اولاشمه، ملاق اولمه، برلشمه، ملاقات: تلاقئ احباب.

تِلال { سذ. جم. عر. فد: تل. با: تل.

تَلاّل { سـ. با: دلال.

تَلأْلُؤ { سذ. عر. [« لؤلؤ » دن مص. تفعلل] پارلدامه.

تَلامِذه { سذ. جم. عر. و:

تَلاميذ { سذ. جم. عر. فد: تلميذ. با: تلميذ. [تانك كسريله غلطدر.]

تِلاوَت { سذ. عر. كوزل سسله وقاعده ايله اوقومه: تلاوت قرآن. [باشليجه قرآن كريم حقنده مستعملدر.]

تَلَبُّس { سذ. عر. [« لباس » دن مص. تفعل] كييمه: يكى اثواب تلبس ايتمشيدى. لسـ.

تَلبه { سـ. قرمزى مشيندن قوش رسمنده طوپ‌كه قوشبازلر اونكله طوغنى كرى چاغررلر.

تَلبيس { سذ. عر. جم: تلبيسات. [« لبس » دن مص. تفعيل] برشيئك عيبنى ستر واخفا ايدەرك ساختە‌لنديرمه، حيله، ساخته كارلق: برطاقم تلبيسات ابليسانه ايله.

تَلبِيه { سذ. عر. [« لبيك » دن مص. تفعيل] مراسم حج شريفدن اولديغى اوزره « لبيك » ديه ندا، وعلى الاطلاق مناسك حجى مسارعتله ايفا ايتمه.

تَلتيك { سـ. اكسيك، نقصان، قصور: تلتيك طولديرمق.

تَلتيكسِز { ص. اكسيكسز، نقصانسز، قصورسز، تام: تلتيكسز ايش.

تَلتيكلى { ص. اكسيك ونقصانى اولان، ناقص، تام اولميان: تلتيكلى حساب.

تَلثيم { سذ. عر. [« لثم » دن مص. تفعيل] اوپمه، تقبيل، بوس: بردۀ جناب پيغمبرى تلثيم ايله مشرف اولدق.

تَلَحُّم { سذ. عر. [« لحم » دن مص. تفعل] جرا. ات پيدا ايتمه، ات حاصل ايتمه، اتله اورتلمه: تلحم عظم.

تَلخ { ص. فا. آجى، مر: ميوۀ تلخ = آجى يمش.

تَلخكام { ص. فا. [تلخ = آجى. كام = طاماق] طاماغى آجى، هرشئ كنديسنه آجى كلن، مأيوس، مضطرب: تلخكام ايلدى فراقك بنى.

تَلخناك { ص. فا. لذتى آجى ونا خوش اولان.

تَلخى { سـ. فا. آجيلق. لسـ.

تَلخيص { سذ. عر. جم. تلخيصات. [« لخص » دن مص. تفعيل] ١. خلاصه ايتمه، مفصل يازلمش برشيئك اك اهميتلى يرلرينى آلوب خلاصةً افاده ايتمه. ٢. مقام صدارتدن حضور همايونه عرض اولنه‌جق مصالحك خلاصه ايدلمسى وبووجهله خلاصه‌ايدلمش تقرير.

تَلخيصجى { سـ. ودها فصيحى:

تَلخيصى { سـ. فا. باب عاليدن حضور همايونه عرض اوله‌جق مصالحى خلاصه ايتمكه مأمور ذات وبو ايشله مشغول قلمك رئيسى: تلخيصئ ديوان همايون؛ تلخيصجى افندى.

تَلَذُّذ { سذ. عر. جم: تلذذات. [« لذة » دن مص. تفعل] لذت طويمه، حظ ايتمه، ذوقه كيتمه: قبا شقالردن آنجق تربيه‌سز آدملر تلذذ ايدر؛ مطالعه‌يه آليشان آدم باشقه برشيئدن، برشيئله تلذذ ايتمز؛ تلذذات نفسانيه، تلذذات روحانيه.

تَلَزُّج { سذ. عر. [« لزوجة » دن مص. تفعل] لزوجتلى و ياپيشقان اولمه.

تَلَس { صـ. اسكيوب تللرى ميدانه چيقمش (قماش وسائره).

تَلَسقوپ { سـ. [يو. Τηλεσ-κόπος] دور بين، رصد. لسـ.

تَلَسيمَك { ياخود تله‌سيمك. فل. (قماش) اسكيوب تللرى ميدانه چيقمق، تفتيكلنمك.

تَلَطُّف { سذ. عر. جـ : تلطفات. [«لطف» دن مصـ. تفعل] لطف وظرافتله معامله ايتمه : دوستلره تلطف ودشمنلره مدارا ايتملى.

تَلطيف { سذ. عر. جـ : تلطيفات. [«لطف» دن مصـ. تفعيل] ١. لطف واحسان ايتمه، بر ايلك ايتمكله كوكلنى آلمه : فلانك رتبه ويا نشانله تلطيف انها اولنمشدر. ٢. ط. يومشاتمه، يومشاده‌جق بر علاج قوللانمه.

تَلَعُّب { سذ. عر. [«لعب» دن مصـ. تفعل] اوينامه. لسـ.

تَلعين { سـذ. عر. [«لعن» دن مصـ. تفعيل] لعنت اوقومه، لعنتلمه : ابليسك تلعينى آدمه سجده ايتمديكندن طولاييدر.

تَلَغراف { سـ. [يو. Τηλέγραφος] ١. تفريد اولنمش بر تلك الكتريقلنديرلمسيله بر طاقم اشارات مخصوصه ويا حروف مقطعه تحريك وطبع ايديله‌رك بعد ومسافه‌نك اصلا تأثيرى اولمقسزين، آن واحد ده بر خبرك بر مملكتدن بر مملكته نقلنه آلت اولان اختراع معروف كه بدايع اخيره‌نك الك مهملرندندر، دور نويس، تار برق : شمدى كرهٔ ارضك هر طرفنده تلغراف واردر؛ تلغراف خطى، تلغراف تلى، تلغراف ديركلرى، تلغراف مأمورى، مديرى؛ تلغراف و پوسته نظارتى؛ حجازه بر تلغراف خطى تمديد اولنيور. ٢. تلغرافله نقل اولنان خبر وبونك يازلديغى كاغد، تلغرافنامه : بر تلغراف چكدى، كشيده ايتدى؛ تلغراف كلدى. [«تلغرام» لغت فرانسويه‌سى لسانمزده مأنوس اولمديغندن، بو ايكنجى معناده اونك استعمالى معلومات فروشانه بر مقلدلكدر. — «تلغراف» ده‌كى «تل» لسان يونانيده اوزاق وبعيد ديمك اولوب، تركجه «تل» ايله مناسبتى اولمديغندن، تلغراف وتلغرافنامه يرينه «تل» استعمالى عبثدر.] || تلغراف چيچكى = تل ايله آصيلى بر صاقسيده بيتوب داللرى آشاغى صارقان صارماشيق قبيلندن بر نبات.

تَلغرافجى { سـ. تلغراف مأمورى. عو.

تَلَغرافجيلق { سـ. تلغراف چكمك علم وصنعتى.

تَلَغرافخانه { سـ. فا. تلغراف دائره‌سى، تلغراف ماكينه‌لرى موضوع اولوب مأمورلرى معرفتيله مخابره اولنمغه مخصوص دائره.

تَلَغرافنامه { سـ. تلغرافله كلن خبرى حاوى اولوب تلغرافخانه‌دن ويريلن ورقهٔ مخصوصه : بر تلغرافنامه آلدم. [عاميانه : تلغراف و تل، ومعلومات فروشانه: تلغرام دخى ديرلر.]

تَلَغرافى { صـ. تلغرافه منسوب ومتعلق، تلغرافله نقل اولنان : امر تلغرافى، عرضحال تلغرافى. [سقيم بر تعبير اولوب، هيچ اولمازسه مؤنث اوله‌رق «تلغرافيه» ديمكدن احتراز اولنمليدر.]

تَلَف { سذ. عر. جـ : تلفات. ١. محو، هلاك، يوق ايتمه، اولديرمه : متنبى‌يى قطاع طريق تلف ايتديلر؛ مالنى، عمرينى بو يولده تلف ايتدى. ٢. بوزمه، خراب ايتمه : بو اثواب هر كون كييلير سه چابق تلف اولور. = جـ. قتل اولنان اشخاص، كبرن حيوانات ويا ضايع اولان اشيا ومواد : چين محاربه‌سنده طرفيندن تلفات نه‌يه بالغ اولدى؟ بوزلزله‌دن نفوسجه تلفات يوقدر؛ وباء بقرى او جهتده چوق تلفاتى موجب اولمش؛ باتان واپورده اموال تجاريه‌جه خيلى تلفات واردر. || تلفات ويرمك = عسكرجه ضايعاته اوغرامق : انكليزلر ترانسوال محارباتنده خيلى تلفات ويرديلر.

تَلَفُّظ { سذ. عر. [«لفظ» دن مصـ. تفعل] بر حرف ويا كلمه‌يى مخارج مخصوصه‌سندن ويا بر صورت مخصوصه‌ده سويله‌مه: بز «ث» و«ذ» ى عربلر كبى تلفظ ايده‌ميز؛ بو حرفلرك عربيده بشقه بر تلفظلرى واردر؛ انكليزجه‌نك قواعدى پك قولاى ايسه‌ده، تلفظى پك زور اولوب، بر اجنبى هيچ بر وقت بو لسانى انكليز كبى تلفظ ايده‌مز.

تَلَفون { سـ. [يو. Τηλέφωνον] الكتريق واسطه‌سيله‌سى اوزاغه ايشيتديرن بر آلت كه بدايع اخيره دندر، دور شنو، ناقل صدا : تلفونله مخابره ايتمك.

تَلفيق { سذ. عر. [«لفق» دن مصـ. تفعيل] برلشديرمه. بر يره كتيروب اولاشديرمه: مشاهير شعرانك اشعار منتخبه‌سنى جمع وتلفيق ايله بر مجموعه نشر ايتمشدر.

تَلَقُّب { سذ. عر. [«لقب» دن مصـ. تفعل] لقبلانمه، لقب اتخاذ ايتمه. نـ.

تَلَقّى { سذ. عر. جـ : تلقيات. [«لقاء»] دن مصـ. تفعل] ١. آلمه. قبول ايتمه : بعض اوامر وتنبيهاتى تلقى ايتمكه كيتدى. ٢. بر صورتله قبول ايتمه ويا بر كونه نظرله باقمه : ويرديككز خبرى نصل تلقى ايتدى؟ بز بونى كنديلرينه بر سهولت اولمق اوزره دوشوندكسه‌ده كنديلرى اپى تلقى ايتمديلر.

تَلقيب { سذ. عر. جـ : تلقيبات. [«لقب» دن مصـ. تفعيل] لقب قومه، لقبلانديرمه : فخر كائنات (صلعم) افندمز عم زاده‌لرى جعفر بن ابى طالبى طيار تلقيب بيورمشلردر.

تَلقيح { سذ. عر. جـ : تلقيحات. [«لقح» دن مصـ. تفعيل] ١. ديشى خرما ويا انجير وسائره‌يه اركگنك چيچكنى آصمه : خرمالر تلقيح اولنمازسه ميوه ويرمز. ٢. با. آشلامه، آشى اورمه : ادريس آغاجنه ويشنه تلقيح ايتملى. ٣. ط. چيچك علتنه قارشى بو علته طوتلمش بر آدمك ويا اينكك ممه‌سنده چيقان چيبانك جراحتنى بو علتدن محافظه‌سى قصد اولنان آدمك قاننه قاريشديرمق عملياتى، كه برنجيسنه تلقيح جدرى، و ايكنجيسنه تلقيح بقرى دينلير. — ميقروبلرك كشفندن برى اكثر علله قارشى تلقيح اصولى تعمم، وانواعى تكثر ايتمكده‌در.

تَلقين { سذ. عر. جـ : تلقينات. [«لقن» دن مصـ. تفعيل] ١. برينه بر شيء آكلادوب ذهننه قومه، تعليم ايدوب قبول ايتديرمه : بو فكرى سزه كيم تلقين ايتدى؛ سودان جنوبى مشركلرينه دين مبين اسلامى تلقين ايدنلر واردر. ٢. ميت دفن اولندقدن صكره امام طرفندن مزارك باشنده كلمات معلومه‌نك تكرارى: امام تلقين ايديوردى؛ تلقين ميت.

تِلكى { ياخود تلكو ويا تيلكى. سـ. طاوقلره وسائر حيواناته مسلط اولان و بوستندن كورك انواعى ياپيلان كوپكدن كوچك وكديدن بيوك معروف بر يرتيجى حيوان، كه حيله كارلقله شهرتى اولوب حقنده بر چوق مصاللر منقولدر، ثعلب، روباه. || مجـ. حيله كار و دساس آدم. [بومعنا ايله صفت كبى ده قوللانيلير:] تلكى حريف. || تيلكى قويروغى = ١. خاطره كتيرلمسى مضر شيء. [مبنى على الحكايه‌در.] . اوزون صالقملى بر نوع اوزوم. || طاش تلكيسى = قزيل تويلى بر جنسى. || كومورجى تلكى = قوللرى سياه جنسى. || تلكى طرناغى = سالب.

تِلكيشديرمَك { فتـ. ايليشديرمك، تلكى پنجه‌سى كبى بر قانجه ايله طوتديرمق.

تِلكيشمَك { فل. (حيوانلر) طيرمالاشوب بوغشمق.

تِلكيلك { سـ. ١. حيله كارلق، خدعه. دسيسه. ٢. تلكى بچمى اولان اوفاق قورلق، چالبلق.

تَلَّمَك { ياخود تلله‌مك. فتـ. ١. تل ايله تزيين ايتمك، تللر طاقمق : تلليوب پوللامق. ٢. مطلقا تزيين ايتمك، سوسلنديرمك : شو عباره‌يى بر آز تللملى. || مجـ. تلليوب پوللامق = بر طاقم زينتلر وعلاوه‌لر ايله بر شيئك اصلنى كيزليوب ساخته بر شكل ويرمك.

تَلَّنديرمَك { فتـ. ١. تل طاقمق، تل ايله تزيين ايتمك. ٢. تل ايله ايچنى تميزلمك. ٣. (چبوغى) پارلاتمق، توتديرمك.

تَلَّنمَك { فجـ. تل ايله تزيين اولنمق، سوسلنمك: تللنوب پوللاندى.

تَلّى { ياخود تللو. صـ. ١. تللر طاقلمش، تل ايله تزيين اولنمش: تللى كلين. ٢. قبا بر صورتده سوسلنديرلمش، جيجيلى بيجيلى : تللى پوللى. || تللى ببك = دليشمن هوبا.

تَلَمُّذ { شاكردلك ايتمك معناسيله قوللانيليورسه‌ده، عربيده بوماده رباعى اولوب، دحرجه وتدحرج بابلرندن «تلمذه» و«تتلمذ» وزنلرنده كلير، تفعل بابندن كلمز.

تَلميح { سذ. عر. [«لمح» دن مصـ. تفعيل] د. متكلم بر ضرب مثلدن ويا بر شعر وحكايهٔ مشهوره‌دن اخذ كلمات و معانى ايدرك ايما وكنايه طريقيله كلامنده تضمين ايدوب، تصريح ايتمه‌مه: بوسوزده تلميح واردر.

تِلميذ { سـذ. عر. جـ : تلاميذ، تلامذه. ١. شاكرد.

طالب : سقراطك تلامذه‌سی؛ قونفوچیونك تلمیذلری. ۲. چراغ، قلفه. ۳. تابع، پیرو، اصحاب : حضرت عیسانك تلامیذی.

تلمیع { سند. عر. جـ : تلمیعات. [« لمعان » دن مصـ. تفعیل] د. برمصراعی برلسانده ودیکری دیکر برلسانده بیتلردن مرکب شعر سویله : سعدینك کوزل تلمیعاتی واردر.

تلوّن { سند. عر. جـ : تلونات. [« لون » دن مصـ. تفعل] ۱. رنکدن رنکه کچمه. رنك دکیشدیرمه. ۲. دونکك، ثبات‌سزلق، سوزنده و برحالده طورمامش. قرارسزلق : او آدمده بوتلون وار ایکن کندیسیله ایش کورمك ممکن دکلدر: تلون مزاج.

تلوه { سـ. قهوه‌طورطوسی، فنجان وجزوه‌نك دیبنده اوتوران تورتی.

تلویث { سند. عر. جـ : تلویثات. [« لوث » دن مصـ. تفعیل] ۱. بولاشدیرمه، کیرلتمه، مردار وملوث ایتمه : اوستنی باشنی تلویث ایتدی. ۲. مجـ. بوزمه، تسویه‌سی مشکل اوله‌جق برحاله کتیرمه : او آدم ایشمزی تلویث ایتدی.

تلوین { سند عر. جـ : تلوینات. [« لون » دن مصـ. تفعیل] رنك ویرمه، بویامه : اونی قرمزی‌یه تلوین ایته‌دی.

تلهّب { سند. عر. [« لهب » دن مصـ. تفعـل] آلولنمه، طوتیشمه، پارلامه، التهاب.

تلهّف { سند. عر. [« لهف » دن مصـ. تفعل] فوت اولان. بر شیئه ندامتله تأسف ایده‌رك آه وانین ایتمه : اوینه واشیاسنه آجییورده یانان کتابلرینه تلهف ایدیور.

تلهیب { سند. عر. [« لهب » دن مصـ. تفعیل] آلولندیرمه، طوتیشدیرمه.

تلیین { سند. عر. [« لین » دن مصـ. تفعیل] ۱. یومشاتمه. ز. ۲. لینت وملایمت ویرمه، دفع طبیعی‌یی تسهیل ایتمه.

تمّ { بیتدی وتمام اولدی معناسیله [« تمام » دن عربی فعل ماضی اولوب کتابك آخرنده یازلمق اسکی بر عادتدر. تم الکتاب و تم الکتاب بعون الملك الوهاب دخی دیرلر.

تماثل { سند. عر. [« مثل » دن مصـ. تفاعل] بکزمه. بکزیش، مشابهت. ز.

تماثیل { سند. جـ. عر. فد : تمثال. با : تمثال.

تمادی { سند. عر. [« مدی » دن مصـ. تفاعل] اوزامه، سورمه، دوام ایدوب چوق وقت بقا بولمه : تمادیٔ عمر و اقبال دولتلری دعاسیله مشغولم.

تمارض { سند. عر. [« مرض » دن مصـ. تفاعل] یالاندن خسته اولمه، ساخته خسته‌لق کوسترمه : ایشنه کیتمه‌مك ایچون تمارض ایدیور.

تماسّ { سند. عر. [« مس » دن مصـ. تفاعل] بربرینه دکمه، طوقنمه : اوقدر یاقین اوتورمشلردی که دیزلری تماس ایدیوردی.

تماشا { سـ. فا. ۱. باقوب سیر ایتمه، نظر، مشاهده : جانبازلرك اویونلرینی، نباتات باغچه‌سنی، موزه‌یی تماشا ایتمك. ۲. کزمه، تفرج : بتون شهر اهالیسی تماشا ایچون شهرك خارجنه چیقمشلردی. || شایان تماشا = سیره لایق ومستحق.

تماشاگاه { سـ. فا. سیر وتفرج یری، اکلنجه محلی. [« تیاترو » یه ده دنله بیلیر، زیرا تیاترو لفظ یونانیسنك معنای لغویسی دخی بودر.]

تماشالق { سـ. سیر یری.

تمام { سند. عر. ۱. بیتمه، ختام، بیترمه، اکمال : کتاب تمام اولدی؛ بنایی تمام ایتدم. ۲. کمله ایرمه، تکمل، کماله ایردیرمه، اکمال. نقصانك ضمی : شمدی تحصیلنی تمام ایتدی: برقنطار تمام اولمق ایچون بش اوقه اکسیکدر. = صـ. تر. ۱. بیتمش، اکمال اولنمش : بو اوتمام دکلدر؛ بو کتاب تمامدر. ۲. نقصانسز، مکمل تام، بتون : بدر تمام = تام اون بش کونلك آی. ۳. حاضر، مهیا، هر برتدارکی بیتمش : قطار تمامدر. ٤. اویغون، موافق، نه ناقص نه زائد : بو اثواب سزه تمام کلدی. = حـ. پك اعلا، مناسب : تمام اویله یاپارز. || تماميله، بتمامه، تمامیها = بسبتون، کاملاً. || ناتمام = بیتمه‌مش، ناقص. || ر. تمام جیب، تمام مماس، تمام قاطع، تمام عددی.

تماماً { حـ. عر. بتون اوله‌رق، بتون بتون، کلیاً، بالتمام، تام ونقصانسز اوله‌رق : فلاندن مطلوباتمی تماماً اخذ ایلدم.

تاملاتمق { فتـ. ۱. تمام ایتدیرمك، نقصانی اکمال ایتدیرمك، اکسیکنی طولدیرتمق : اکسیك ویردیکی شو یاغی بقاله کوتور تماملات. ۲. بیتیرتمك، اکمال واتمام ایتدیرمك : یاریم براقدیغی شو دیواری قلفه‌یه تماملاتملی.

تاملامق { فتـ. ۱. تمام ایتمك، نقصانی اکمال ایتمك، اکسیکنی طولدیرمق : بنم مطلوبمی تاملامایسکز. ۲. بیتیرمك، اکمال واتمام ایتمك : آرتق بو کون شوکتابی تاملایه‌لم.

تاملانمق { فل. مجـ. ۱. تام و نقصانسز اولمق. اکمال ایدلمك، اکسیکی طولدیرلمق : بنم مطلوبم تاملاندی. ۲. بیتیرلمك، اتمام واکمال ایدلمك : قازدیرمقده اولدیغم قویو تاملانمدی کیتدی.

تامی { صـ. عر. ؤ : تامیه. نقصان اکمالنه مخصوص ومتعلق.

تامیت { سـ. [مصدره ادات مصدریت علاوه‌سیله تشکیل ایدلمش اولان بو لغت غریبه عربی دکلدر. واقعا « تمام » کلمه‌سی لسانمزده صفت کبی دخی قوللانلدیغندن، بواعتبارله مصدریت اداتی آله بیلیرسه‌ده، بو تقدیرده ترکجه برکلمه عد اولنمق اقتضا ایتدیکندن، ادات مصدریتی ده ترکجه اولمق لازم کلیردی. یعنی « تاملق » دینله بیلیردی.] تاملق، بتونلك. برشیئك هیئت مجموعه‌سنك محافظه‌سی : تامیت ملکیه = ملکجه بتونلك [فر. Intégrite territoriale] : مجارستان حکومتنك تامیت ملکیه‌سی.

تمایل { سند. عر. جـ : تمایلات. [« میل » دن مصـ. تفاعل] ۱. بر طرفه اکیلمه، چارپیلمه. ۲. برطرفه ویابرآدمه دیکرندن زیاده میل ومحبت کوسترمه، طرفکیرلك ایتمه : افکار عتیقه‌یه تمایلی واردر؛ تمایلاته تابع اولان آدم منصف برحاکم اوله‌ماز. || ط. تمایل رحم = رحمك چارپیلمه‌سی حالی.

تمتّع { سند. عر. جـ : تمتعات. [« متع » دن مصـ. تفعل] کار ایتمه، فائده کورمه : زیتون تجارتندن بوسنه خیلی تمتع ایتدم؛ بوندن خیلی تمتعاتمز واردر. [معنویاتده قوللانلماز.] || تمتع ویرکیسی = هرکسك قزانجیله متناسب اوله‌رق دولته ویردیکی ویرکی، اصناف ویرکیسی. || حصهٔ تمتع = بر شرکت حصه‌سنه اصابت ایدن کار. [فر. Dividende]

تمثال { سند. عر. جـ : تماثیل. [« مثل » دن] صورت، رسم، تصویر : دیوارده تمثال کبی قالدی. || تمثال مجسم = هیکل.

تمثّل { سند. عر. [« مثل » دن مصـ. تفعل] بر شکل وصورته کیرمه، بر شکل وصورتده تجسم ایتمه : شیطان بر ییلان صورتنه تمثل ایتدی. [عربیده‌کی معانیٔ سائره‌سیله لسانمزده قوللانلماز.]

تمثیل { سند. عر. جـ : تمثیلات. [« مثل » دن مصـ. تفعیل] ۱. بکزتمه، تشبیه : بو ایشی فلان شیئه تمثیل ایدیورم. ۲. بر شیئك مثلی، صورتنی یاپه، عینی چیقارمه، بر کتاب ویا رسم وشکلك طباعت وفطوغرافیا وسائر وسائطله نسخه‌لرینی تکثیر ایتمه : بوکتاب ایلك دفعه طبع وتمثیل اولندی؛ بو فلان کتابك ایلك تمثیلیدر. [هر نه قدر « طبع » ایله مترادف وعطف تفسیر مقامنده قوللانیلیورسه‌ده، حسب الاحتیاج فرانسزلرك Tirage تعبیریله افاده ایتدکلری معنایه حصر اولنه‌بیلیر؛ چونکه معلومدرکه علی‌الخصوص « استروتیپ » اصولنده بر طبعك برقاچ تمثیلی اولوب، مثلا طبع اول تمثیل رابع دینله بیلیر.] ۳. [مصدریت معناسندن مجرد اوله‌رق] مثال، مثال مقامنده ایراد اولنان سوز : طورك سزه بر تمثیل کتیره‌یم، بر تمثیل ایله آکلاده‌یم؛ بو بر تمثیلدر.

تمجید { سند. عر. [« مجد » دن مصـ. تفعیل] ۱. اولولامه، آغرلامه، مجد وعظمتنی اعتراف واعلا ایتمه، تعظیم وتکریم : نام اقدس جناب نبوی‌یی تمجید ایتمك. ۲. [مصدریت معناسندن عاری اوله‌رق] تعظیم یولنده صباح اذانندن صکره مناره‌لرده اوقونان دعا : تمجید اوقومق. || تمجید پلاوی = هر وقت تکرار ایدیلوب او صانج ویرن شیٔ. [امامك برینه هر سحورده ایصیدوب ویردکلری عینی بورغول پلاوندن کنایه‌در.]

تَمَدُّح (سذ. عر. [« مدح » دن مص. تفعل] كندى كندينى مدح ايتمه، اوگمه.

تَمَدُّن (سذ. عر. [« مدنية » دن مص. تفعل] ١. شهرى و مدنى اولمه، باديه ده چادير آلتنده ياشامقدن يعنى بدويت حالندن واز كچوب بر شهر و قصبه‌ده ساكن اولمه، حضريت حالنه كچمه، حضرى اولمه. ٢. معارف و صنايع وسائر شعبات مدنيتده ايلريلمه، ترقى ايتمه: آوروپاليلر بو صوك بش آلتى قرنده تمدن ايتمشلر در: جاپونيه‌ليلرك بر دن بره تمدنلرى باعث حيرتدر.

تَمديد (سذ. عر. [« مد » دن مص. تفعيل] ١. چكوب اوزاتمه، اوزون ايتمه، تطويل: ايى تمديد ايتمك: باغچه ديوارينى ساحله قدر تمديد ايتدى: دمير يولى تمديد ايتديلر. ٢. سورديرمه، سورمه‌سنى موجب اولمه، بر مدت معينه‌يى دها اوزون ايتمه ويا بر مهلى دها ايلرى‌يه سوروب تأخير وتعويق ايتمه: مدت مأذونيتنى، رخصتنى بر آى دها تمديد ايتدى: او دينك ايفاسنى مارده قدر تمديد ايتديرمكه چاليشيور. ٣. بر حرف املايى اوزون اوقومه، چكمه، مدله اوقويش: « آمين »ك الف وياسنى تمديد ايتملى.

تَمر (سذ. عر. خرما. ذ. [خرما آغاجنه اطلاق جائز اولميوب، نخل دينلير.] ‖ تمر هندى [زبانزدى: دمير هندى] = عن اصل هندن چيقمه اولوب يمنده وسائر بلاد حاره‌ده دخى يتيشن بر آغاج كه حشبى حقيقةً دمير كبى سرت وآغر وميوه‌سى مخشوش و مسهل اولور: تمر هندى (دمير هندى) شربتى. = ص. تمر هندى آغاجندن معمول: تمرهندى صابلى قلتراش [بو ميوه وآغاجه آوروپا لسانلرنده دخى عربيدن مأخوذ اوله‌رق Tamarin ديرلر.]

تَمَرُّد (سذ. عر. [« مرود » دن مص. تفعل] قارشى طورمه، ديك كلمه، عناد، معندلك، سركشلك: شرع و عقلك تصويب و تجويز ايتديكى شيئلره قارشى تمرد بيوك بر جهالتدر.

تَمَرمُر (سذ. عر. [« مرمرة » دن مص. تفعلل] طوداقلرك بلا اختيار ديترمه‌سندن عبارت مرض كه اكثريا هذيانله مرافق اولور.

تَمرين (سذ. عر. جـ: تمرينات. [« مرانة » دن مص. تفعيل] ١. تكرار ايتديره ايتديره آليشديرمه، شاكردانى اوقودقلرى علم وفنك قواعدينى تطبيقه آليشديرمق ايچون كنديلرينه برچوق مثاللر تكليف ايتمه، ادمان: صرف و نحو عربيده طلبه‌نك تمرينى شرطدر. ٢. بو وجهله آليشديرمق ايچون طلبه‌يه تكليف اولنان مثاللر و بومثاللرى حاوى كتاب: تمرينات صرفيه، تمرينات رياضيه.

تَمَزُّق (سذ. عر. [« مزق » دن مص. تفعل] ط. ييرتلمه، آچلمه، پاره‌لانمه: تمزق رحم، تمزق رئه، تمزق طحال، تمزق قلب..

تَمزيق (سذ. عر. [مزق » دن مص. تفعيل] ييرتمه. ر.

تِمساح (سذ. عر. جـ: تماسيح. [نيلده وسائر بيوك نهرلرده وبلاد حاره‌ده ياشار كرتنكله جنسندن جسيم بريرتيجى حيوان كه دريسنك زره كبى قتى اولمسيله وكافهٔ حيواناتدن مستثنا اوله‌رق چيكنه‌كن اوست چكه‌سنى اويناتمسيله مشهوردر، فارسيده « نهنك » ديرلر. تركجه‌سنه دسترس اوله‌مادى.

تَمَسخُر (سذ. عر. [« مسخره » دن مص. تفعلل] مسخره‌لق ايتمه، برينى مسخره‌يه چويروب استهزايه آلمه.

تَمَسُّك (سذ. عر. [« مسك » دن مص. تفعل] ١. طوتمه، ياپيشمه، صارلمه: فنده كيمسه‌نك سوزينه باقلميوب مجرد دليل و اثباته تمسك اولنور. ٢. بر دين ايچون داينك النده مدار استناد اولمق اوزره مديون طرفندن ويريلان سند: بر تمسك يازمه‌لى‌يم.

تَمَسكُن (سذ. عر. [« مسكنة » دن مص. تفعلل] مسكين اولمه، مسكينلشمه.

تَمَشُّق (سذ. عر. [« مشق » دن مص. تفعل] مشق آلمه و يازمه معناسيله قوللانانلر وار ايسه‌ده، عربيده اصلا بويله بر معنايه كلديكندن، تركجه مشق آلمق ومشق يازمق ديمك بويله ياكايش اصطلاح ديرداز لقدن البته ايدر.

تَمشِيَت (سذ. عر. و:

تَمشِيه (سذ. عر. [« مشى » دن مص. تفعيل] يوريتمه، يوريتكه سوق ويا يوريمسنى تسهيل ايتمه، ايلريلتمه، ايلرى‌يه كوتورمه: قوجه اولان ايشلرمى تمشيه ايده‌جك بر آدمه محتاجم: نظامى دائره‌سنده ايشمك تمشيه سندن باشقه بر شىء ايستميورم.

تَمَعدُن (سذ. عر. [« معدن » دن مص. تفعلل. — لغت مولده] مع. معدن اولمه، معدن حالنه كچمه: بعض اجسام مرور زمانله تمعدن ايدر.

تمغا (ياخود طامغه. س. [اصل تركجه اولوب فارسى‌يه ده كچمشدر. لسانزده زبانزدى: دامغه.] ١. بر جسمك اوزرينه بر نشان وعلامت باصمق اوزره قورى ياخود مركب و بويا ايله وصونوق ياخود قيزغين اوله‌رق قوللانيلان مهر كبى دمير ياخود برنج ويا تخته وسائره‌دن آلت: تمغا اورمق، تمغا باصمق: حيوانه قيزغين تمغا ايله نومرو باصمق. ٢. بويله بر آلتله اوريلان نشان و علامت: آلتون تمغا، قزيل تمغا، قبارمه تمغا، قورشون تمغا: او حيوانك صاغريسنده بر تمغا واردر: رسمى محررات كاغدينك باشنده تمغا اولور. ‖ آلتنده تمغاسى يوق = باطنى مجهول. ‖ تپه تمغاسى = چوجغك باشى تپه‌سنده‌كى يومشاق ير، بنغلداق.

تمغاجى (س. كومروكده قورشون تمغا اورمغه مأمور آدم.

تمغاسِز (ص. تمغاسى اولميان، تمغالانمامش.

تمغالامَق (فتـ. تمغا اورمق، تمغا ايله نشان ايتمك: تراموای حيوانلرينى آلدقلرى وقت تمغالارلر.

تمغالى (ص. تمغاسى اولان، تمغالانمش.

تَمَكُّن (سذ. عر. [« مكانة » دن مص. تفعل] يرلشمه، يرطوتمه، قطعياً ساكن اولمه: فلان يرده بولنيورسه‌ده دها اوراده تمكن ايتمدى. [عربيده باشلجه مقتدر ومتصرف اولمق وتأكيد وتقويه بولمق معنالرينه كلديكى حالده، لسانمزده‌كى استعمالى « مكان » دن اشتقاق ظننه مستنددر.]

تَمكين (سذ. عر. [« مكانة » دن مص. تفعيل] ١. آغرلق، وقار، ثبات، متانت، خفت مزاج مقابلى: بو آدمك تمكينى چوق خوشمه كيديور: وقار وتمكين صاحبى بر آدمدر. ٢. ط. علتك بر يرده يرلشمه‌سى. [فر. Localisation]

تَمكينلى (ص. آغر، وقارلى، ثباتلى، متانت صاحبى: تمكينلى آدمدر.

تَمَل (س. [ر. Θεμέλιον] ١. كاركير بنا وديوارك صاغلام طوپراق بولنجه‌يه قدر طوپراغك ايچنه صوقيلان قسمى وبونك ايچون يرده قازيلان چقور، اس، اساس، بنياد. [اصل تركجه‌سى: توپوق.] ٢. مج. بر ايشك اولى، اصلى، اساسى: بو ايش تملندن چوروكدر. ٣. ثبات، بقا، دوام، متانت: تمللى، تملسز ايش. ‖ تمل آتمق = تملى ياپمق، وضع اساس ايتمك. ‖ تمل ديركى = اخشاب ابنيه‌ده تمله طيانان آنا ديركلرك بهرى، اوجاقلق. ‖ تمل طاشى قومق = بر بنايه بدأ ومباشرت ايتمك. ‖ تمل طوتمق = يرلشمك، تمللشمك، پايدار اولمق: تمل طوتمامق = يرلشه‌مه‌مك، پايدار و باقى اوله‌مامق. ‖ تملدن = اصلندن، اساساً.

تَمَلسِز (ص. ١. تملى اولميان: تملسز بنا اوله‌ماز. ٢. اصلسز، اساسسز. غير صحيح، يالان، كاذب: تملسز خبرلر. ٣. ثباتسز، بقاسز، فانى: دنيانك جاه وثروتى تملسزدر.

تَمَلُّق (سذ. عر. [« ملق » دن مص. تفعل] يالتاقلانمه، تبصبص، مداهنه، طالقاوقلق: تملق انسانه ياقيشماز بر خصلت ذميمه‌در.

تَمَلُّك (سذ. عر. [« ملك » دن مص. تفعل] صاحب ومالك اولمه، برملكى تحت تصرفنه آلمه: فلان چفتلكى تملك ايتدى. [ياكليش اولان « استملاك » يرينه دخى قوللانيله‌بيلير.]

تَمَلَّشديرمَك (فتـ. يرلشديرمك، ثابت وباقى ايتمك، تأسيس وتأمين ايتمك: اوممالكتده امنيت وحسن اداره‌يى تمللشديرمكه چاليشيور.

تَمَلَّشمَك (فط. يرلشمك، تمل طوتمق، باقى ودائم اولمق: او آدم فلان مكتب معلمكنده تمللشدى طوردى.

تَمَلَّنمَك (فل. تمل طوتمق، تقرر ايتمك: ياپيلان ربخنم دها تماميله تمللنمدى.

تملّى (ص. ۱. تملی وبنیادی او. لان، اساسلی : دربن تملی بنا. ۲. ثباتلی، ثابت، باق : دنیانك جاه ومالی تملی دکلدر. ۳. دائمی، دواملی، سورکلی، موقت وتصادفی اولمیان : تملی بر ایش طوتملی؛ تملی بر باغجوانمز وار ایسه‌ده پتشدیره مدیکندن کونده‌لکجی دخی طوتارز. ٤. اسکی، قدیم، من القدیم مؤسس : اورانك تملی برمکتبی واردر.

تملیح (سنذ. عر. [« ملح » دن مص. تفعیل] ۱. طوزلا. مه، طوز قومه ویا طوزه وصا. لاموره‌یه یاتیرمه. ذ. ۲. د. سوز آره‌سنده کوزل بر مضمون ودلنشین بر تعبیر ایرادندن عبارت صنعت ادبیه.

تملیك (سنذ. عر. [« ملك » دن مص. تفعیل] برینی بر ملك وماله مالك ومتصرف ایتمه. برینه بر ملك قزاندیرمه : او باغجه‌یی بکا جزئی بر بدل مقابلنده تملیك ایتدی.

تمن (یاخود تومن. س. فا. با : تومان.

تمنّا (سنذ. عر. [« منیه » دن مص. تفعل — اصلی « تمنّی » اولوب، بزجه ایسه « تمنّی » نك محل استعمالی بسبتون آیرلشدر.] سلام وتحیه وآشنالق یاخود تشکر مقامنده مختلف وضعیتلرله صاغ الی آز چوق آشاغی‌یه ایندیردکدن صکره آغزه طوقندیروب باشك اوزرینه قومق حرکتی. که اکثری ویاخا کیاکزی اویوب باشك اوزرینه قورم دیمکدن کنایه‌در : کندیسنه تمنا ایتدم : تمنامی آلدی = مقابله ایتدی. || قندیللی تمنا = پك یردن یاپیلانی.

تمنّی (سنذ. عر. جم : تمنیات. [« منیه » دن مص. تفعل. — لغت آنفه‌نك عینی ایکن محل استعمالی آیرلمشدر.] ۱. ایستك، آرزو، طلب : تمنی ملاقات، تمنی محال. ۲. آرزو اولنان شیء، مطلب، مطلوب : تمنیسی حاصل اولدی. ۳. دعا، رجا، نیاز : موفقیتکزی تمنی ایدرم.

تموّت (سنذ. عر. [« موت » دن مص. تفعل. لغت مولده، آنجق ثلاثی مجردی لازم اولد. یغندن پك طوغری دکلدر.] جرا. بر عضوك ویا بدنك بر پارچه‌سنك چوریوب اولو حالنه کچمسی. [فر. Mortification]

تموّج (سنذ. عر. [« موج » دن مص. تفعل] طالغالانمه، چالقانمه. قاریشوب طالغه‌لر قالقمه : دکیز تموج ایتدی، تموجه کلدی.

تمّوز (س. [سریانیجه‌دن مأخوذ اولوب عربی وفارسیده دخی قوللانیلیر.] سنهٔ شمسیه. نك ماریتدن اعتباراً بشنجی آیی ویاز اولان اوچ آیك اورتانجه‌سیدر : تموز آینده؛ تموز صیجاغی. [اصل اساطیرده یونانیلرك (آدونیس) تسمیه ایتدکلری وقمرك معشوق زعم ایلدکلری دلیقانلی برچوبانك اسمیدر. اسم یونانیسیله اولان مشابهت لفظیه. سی‌ده ظاهر اولوب. یونانیلرك بومصالی سوریه‌لیلردن استعاره ایتمش اوله‌جقلری آکلاشیلیر.]

تموّل (سنذ. عر. [« مال » دن مص. تفعل] مالدار وزنکین اولمه، مال ایدنمه : تجارتله آز مدت ظرفنده تمول ایتدی.

تمویه (سنذ. عر. جم : تمویهات. [« ماء » دن مص. تفعیل] ۱. ط. و کیم. صولاندیرمه، صو علاوه ایتمه. ۲. یالدیزلاتمه. ۳. مج. اساساً حقسز بر ماده‌یی فصاحت وبلاغتله افاده وتصویر ایدوب حقلی کبی کوسترمه.

تمهید (سنذ. عر. جم : تمهیدات. [« مهد » دن مص. تفعیل] ۱. یایمه، دوشتمه، بسط ایتمه. ۲. دوزلتمه، تسویه ایتمه. اصلاح وتنظیم ایله.

تمهیر (مهرلمه وتختیم معناسیله قوللاندیغمز بو لغت غریبه فارسی « مهر » ی عربی ظنیله تفعیل بابندن کتیرمك کبی جاهلانه بر حرکتدن متولد اولوب، شایان استعمال دکلدر.

تمهیل (سنذ. عر. [« مهل » دن مص. تفعیل] مهلت ویرمه. [« امهال » دها مستعملدر.]

تمیز (ص. [عر. « تمییز » دن غلط] ۱. پاك، نظیف، طاهر : تمیز آدم؛ تمیز اثواب. ۲. بیقانمش، کیرلی ویاغلی مقابلی : تمیز چماشیر، تمیز طبق. — ح. پاك اوله‌رق، نظافت وطهارتله : تمیز ییوب ایچیور؛ تمیز سویلر: تمیز بیقار. [بومعانی ایله عر. کبی « تمییز » یازمق اصلا جائز دکلدر.]

تمیّز (سنذ. عر. [« میز » دن مص. تفعل] اقران وامثالندن آیریلوب بالاتر برحال وموقعده بولنمه، فرقلی اولمه. سچلمه : بین الاقران تمیز ایتدی؛ علم وهنری باعث تمیزی اولمشدر.

تمیزجه (ص. اولدقجه پاك ونظیف.

تمیزلتمك (فتـ. پاکلاتمق، تطهیر وتنظیف ایتدیرمك : بواوطه‌یی تمیزلتملی.

تمیزلك (س. پاکلق، (پاکلك) نظافت، طهارت : خسته‌لر ایچون تمیزلك هر علاجدن مؤثردر؛ تمیزلکه رعایت ایتمك شرطدر.

تمیزلمك (یا تمیزله‌مك. فتـ. ۱. پاکلامق، تنظیف وتطهیر ایتمك : بو اوی یوقاریدن آشاغی‌یه قدر کوزلجه تمیزلمك اقتضا ایدر. ۲. برشیئك بتوتنی آلوب کوتورمك ویا ییوب بیتیرمك، سوپوروب پیرمك : برطبله یکی ایکی کشی تمیزلدیلر.

تمیزلمه (س. پاکلامه، تنظیف، تطهیر.

تمیزلنمك (فط. فج. پاکلانمق، تنظیف وتطهیر اولنمق : برایکی صابونله تمیزلنه‌جك شیء دکلدر؛ بو شمعدان آرتق تمیزلنمز برحاله کلمشدر.

تمیزلیجی (ص. پاکلایان، تنظیف وتطهیر ایدن.

تمیّع (سنذ. عر. [« میع » دن مص. تفعل] برجسمك مایع حالنه کچمسی. || ط. تمیع دم = قانك اینجلمسی.

تمیّه (سنذ. عر. [« ماء » دن مص. تفعل] ط. صولانمه : تمیه دم = قانك صولانمسی.

تمییز (سنذ. عر. [« میز » دن مص. تفعیل] ۱. آیرمه، سچمه، فرق ایتمه، تفریق : خیر وشری، خطا وصوابی تمییزه مقتدر. ۲. ایی‌یی کوتیدن فرق ایتمك خاصه وقوتی، قوهٔ ممیزه : بو آدمده تمییز یوقدر؛ ارباب تمییز. ۳. حقـ. بردعوانك اوچنجی وصوك درجه‌ده رؤیتی، اك عالی محکمه‌دن کچمسی : دعوایی تمییزایتدی؛ ایشی تمییزه کیتدی. ٤. د. نحو عربیده اسماء اعدادك ومبهم برمعنا افاده ایدن اسملرك مدلوانی حصر وتعیین ایچون منصوب ومنکر اوله‌رق ایراد اولنان اسم : عشرون درهماً = یکرمی درهم، ورطل زیتاً = بر رطل زیتون یاغی تعبیرلرنده درهماً وزیتاً اسملری کبی. || حقـ. محکمهٔ تمییز، (وسابقاً) دیوان تمییز = اوچنجی واك عالی درجه‌ده‌کی محکمه که دعوالر بدایت واستیناف محکمه‌لرندن صکره اورایه نقل اولنور.

تمییزاً (ح. عر. حقـ. محکمهٔ تمییز معرفتیله، تمییز صورتیله : تمییزاً رؤیت دعوی ایتمك : دعواسی تمییزاً استانبولده رؤیت اولنمقده‌در.

تن (س. فا. وجود، کوکده، بدن، جسم : تنده جان طوردقجه. = . تر. جسم انسانینك سطح خارجیسی، ات، دری : قاله‌یی تنك اوزرینه کیملی؛ تن رنکی.

تنادّ (سنذ. عر. [« ندّ » دن مص. تفاعل] طاغلمه، پراکنده وپریشان اولمه. [یالکز شو تعبیرده مستعملدر :] یوم التناد = قیامت کونی، روز محشر.

تنازع (سنذ. عر. [« نزع » دن مص. تفاعل] طوتیشمه، چکیشمه. [« منازعه » و « نزاع » دها مستعملدر.]

تناسب (سنذ. عر. [« نسبة » دن مص. تفاعل] بربرینه قارشی مناسب اولمه، بینلرنده اویغونلق وتوافق بولنمه، بربرینی طوتمه، یاقیشمه : تناسب اعضا = بدن وچهره‌یی ترکیب ایدن عضولرك بربرینه اویغون اولمسی؛ تناسب الفاظ = بر عباره‌یی ترکیب ایدن لفظلرك بربرینه اویغون اولمسی. || ر. تناسب عددی؛ تناسب هندسی.

تناسبی (ص. عر. أ : تناسبیه. ر. حسابده اعداد بیننده‌کی تناسبه منسوب ومتعلق.

تناسخ (سنذ. عر. [« نسخ » دن مص. تفاعل] ۱. روحك برجسمدن دیکرینه وبعضاً انساندن حیوانه وبرعکس حیواندن انسانه کچمسی (اعتقاد باطل) : تناسخ ارواح : او فرقه تناسخه قائلدرلر. ۲. تا. بعض حیوانلرك قورتدن کلبك حالنه کچمك کبی تبدیل صورت ایتملری.

تناسخی (ص. عر. أ : تناسخیه. ج : تناسخیون. ۱. تناسخ ارواحه منسوب ومتعلق ویا معتقد اولان : فلان آدم تناسخی تناسخیوندن ایدی. ۲. تا. ایپك بوجکی کبی حیوانلرك تبدیل صورتنه متعلق : قواعد تناسخیه.

تناسل (سنذ. عر. [« نسل » دن مص. تفاعل] نسل یتیشدیرمه، اورەمه، توالدله تکثر : نوع بشر آنجق تناسل ایله قائمدر؛ حیوانات اهلیه‌نك تناسلنه چوق اهمیت ویرلمك اقتضا ایدر. || آلات تناسل = آلات معهودهٔ ذکور واناث. || تناسل غیر

متجانس = جنسلری آیری ایکی حیوانك چفتلشدیرلمسیله بلز بر جنس یتیشدیرلمسی.

تَناسُلی { ص. عر. ث: تناسلیه. نسل یتشدیرمکه منسوب ومتعلق: آلات تناسلیه = ذکور واناث آلات معهوده‌سی.

تَناظُر { سذ. عر. [« نظر »دن مص. تفاعل] ١. بربرینه قارشی بولنمه، بربرینه باقمه. ٢. ر. ایکی زاویه وسائره‌نك قارشی قارشی‌یه بولنمسی.

تَنافُر { سذ. عر. [« نفرة » دن مص. تفاعل] ١. بربرندن اورکوب قاچمه، بربرندن نفرت ایتمه. ٢. د. برکلمه‌یی ترکیب ایدن حروفك ویا برعباره‌یی تشکیل ایدن کلماتك بربرندن اورکرجه‌سنه اویغونسز وغیر متناسب اولمسی وبو وجهله او کلمه ویا عباره‌نك زور تلفظ اولنوب قولاغه چرکین کلمسی: تنافر حروف، تنافر کلمات.

تَناقُص { سذ. عر. [« نقص » دن مص. تفاعل] آزالمه. اکسیلمه: ذخیره کیتدکجه تناقص ایدیور. ‖ ط. تناقص حمی = صیتمه‌نك دوشمه‌سی؛ تناقص دم = قانك آزالمسی: تناقص قوت = قوتدن دوشمه.

تَناقُض { سذ. عر. ج: تناقضات. [« نقض » دن مص. تفاعل] انسانك برسوزی دیکر برسوزینی چورتمه‌سی، برسوزی دیکرینه اویمامسی، مباینت، تباین: سوزلرنده تناقض واردر؛ بو کتاب تناقضاتله مملودر.

تَناوَر { ص. فا. [تن = بدن. آور. دن = کتیرمك، مالك او. لمق] وجودلی، ایری. [انسان حقنده مستعملدر.]

تَناوُل { سذ. عر. [« نول »دن مص. تفاعل] آلوب یمه ویا ایچمه: برآز قهوه آلتی تناول ایتدی؛ برشربت تناول ایتدی.

تَناهی { سذ. عر. [« نهایت »دن مص. تفاعل] بیتمه. توکنمه، ختام بولمه، نهایته وارمه.

تَنباکو { س. [زبانزدی: توتبکی. ایتا. توتون دیمك اولان Tabaco دن] نارکیله ایله ایچیلان توتون نوعی که ایران وسائر محلدن کلیر: تنباکو ایچمك.

تَنباکوجی { س. تنباکو صاتان آدم.

تَنَبُّت { سذ. عر. [« نبات » دن مص. تفعل] با. بیتمه، یردن چیقمه: تنبت اشجار.

تَنبَل { ص. [فارسیده‌ده مستعملدر] ١. اوشنن، اوشنکن، اوشنج، کسلان: تنبله ایش بیور سکا عقل اوکرتسین. ٢. ایشده آغر طاورانان، بطیء، آغر یورین: تنبل حیوان.

تَنبَلخانه { س. فا. بتون سکانی تنبل اولان خانه، مأمورلری ایش کورمز دائره، تنبللر مجمع وملجئی: اوراسی بر تنبلخانه‌در.

تَنبَلَاشمَك { فل. تنبل اولمق، تنبل آلیشمق.

تَنبَلِلك { س. ١. اوشنجلك، اوشنن آدمك حالی، کسل. ٢. آغرلق، بطائت.

تَنبلیت { وتنبلتی. با: توبلتی.

تَنَبُّؤ { سذ. عر. [« نبوة » دن مص. تفعل] نبوت وپیغمبرلك دعواسنه قالقیشمه.

تَنبور { و تنبوره. با: طنبور، طنبوره.

تَنبول { س. فا. هندلیلرك دیش وطوداقلرینی قرارتمق ایچون چیکندکلری بر جنس یاپراق.

تَنَبُّه { سذ. عر. [« نبه » دن مص. تفعل] ١. اویانمه. اویقودن قالقمه. ٢. غفلتدن قورتلمه، برینك اخطار وایقاظیله عقلی باشنه طوپلامه. [« انتباه » دها مستعملدر.]

تَنبیه { سذ. عر. ج: تنبیهات. [« نبه » دن مص. تفعیل] ١. اویاندیرمه، ایقاظ، بیدار ایتمه، اویقودن قالدیرمه. ٢. غفلتدن قورتارمه، عقلنی باشنه کتیرتمه. ٣. شدیداً امر ویا نهی ایتمه، بر ایشك اجرا ویا ترکنی توصیه وامر ایتمه: بریره کیتمه‌مسنی تنبیه ایتدم: بن کلنجه‌یه قدر ایشه باشلاماملرینی کندیلرینه تنبیه ایتدم: باغچه‌یه کیمسه‌یی صوقمامق اوزره باغچوانه تنبیهات ویرملیسکز. [« تنبیه » مافوقدن مادونه اولور.] ٤. ط. سیکیرلری تهییج ایدوب حسیاتی اویاندیرمه: قهوه تنبیه خاصه‌سنی حائزدر.

تَنپَرور { ص. فا. [تن = بدن. پرور. دن = بسلمك] بدنی ایی بسلمك قید وغائله‌سنده بولنان، ییوب ایچمکه وکندی کیف وراحتیله مشغول، کندی راحتنی هر شیئه ترجیح ایدن.

تَنپَروَرِلك { س. کندی بدننه وییوب ایچمسیله راحتنه دوشکون آدمك حالی. [بونك یرینه فا. « تنپروری » استعمالی عبثدر.]

تَنتَنه { س. [فر. Dentelle] دانتله. مندیل، اثواب و سائره اطرافنه دیکیلن تزیینات خیاطیه. [غلط لغت عامیانه‌در. — با: دانتله.]

تَنتَه { س. [ایتا. Tenda = چادیر، پرده. — فا. اوروجك آغی دیمك اولان « تننده » دن مأخوذ عد ایتمك بعیددر.] کونش ویاغموردن محافظه ایچون قپو وپنجره اوکنده، قایقده، واپور کوکرته‌سنده ویا باغچه وسائره‌ده آچیلان سایه‌بان که یلکن بزندن ویا قناویچه‌دن اولور: تنته آچمق.

تَنتیف { سذ. عر. [« نتف »دن مص. تفعیل] ط. علاج واسطه‌سیله قیللری دوشورمه.

تَنجَرَه { س. آتشده یمك پیشیرمکه مخصوص باقیردن قاب؛ دوکمه تنجره = دمیردن معمولی؛ طوپراق تنجره = کووج. ‖ تنجره حوایجی = ات، سبزه، بهارات و سائره. ‖ تنجره کبابی = بر نوع ات یمکی، برنوع قیزارتمه. ‖ تنجره یووارلانمش قپاغنی بولمش = بری برینه اویغون ایکی آرقداش ویا قاری قوجه حقنده استهزا طریقیله قوللانیلیر.

تَنَحنُح { سذ. عر. [« نحنحه » دن مص. تفعلل] بوغازده بر شیء قالمش کبی یالاندن وخفیف صورتده اوکسورمه: جماعتك تنحنحی واعظه وعظنی دیکلمکه مانع اولیوردی.

تُند { ص. فا. سرت. شدتلی، شدید، قاتی: تند باد = سرت روزکار، قاصرغه؛ تند خو = سرت طبیعتلی؛ تند رو = یوزی قاتی، سرت چهره‌لی.

تَندُرُست { ص. فا. [تن = بدن. درست = طوغری، صحیح، سالم.] وجودی صاغلام، صاغ و سالم، صحت وعافیتده بولنان، بدنی هر نوع علل و اسقامدن سالم اولان: تندرست آدم.

تَندُرُستی { س. فا. صحت بدن، صاغلاملق، وجودك هر نوع علت وسقطتدن سالم اولمسی: کمال صحت و تندرستی ایله معمر اولك.

تَندور { ودها طوغریسی: تاندیر. س. ١. اوفاق فرون. ٢. ال وآیاق ایصیتمغه مخصوص اوستی قپالی کوچك منغال. ٣. قیشین تنبل واری ایصیتمق اوزره اوطه‌نك اورته‌سنه موضوع بر منغال ایله اونك اوزرینه قونمش بر قفس. وبونك اوزرینه آچلمش بك کنیش بر یورغان ویا کبه‌دن عبارت واسطهٔ تسخین که منغالك اطرافنه طوپلانوب آیاقلرینی منغاله طوغری اوزادان آدملر یورغان ویا کبه‌یی اوستلرینه چکمکله ایصینیرلر: تندور یورغانی، کبه‌سی = ذکر اولنان یورغان ویا کبه. ‖ تندور کبابی = اوستی اورتیله‌رك بوغو ایله پیشن برنوع کباب. ال تندوری = ال ایصیتمغه مخصوص، ایچی سیجاق صو ایله مملو یوارلاق.

تَندورنامه { س. آنفاً تعریف اولنان تندورك آلتنده پینکلین تنبللردن برینك اوقویوب ویا سویلیوب دیکرلرینك دیکلدکلری مصال؛ ومجازاً اصلسز فصلسز شیء، ترهات.

تَنَزُّل { سذ. عر. [« نزول »دن مص. تفعل] ١. اینمه، آشاغیلامه، ترقی مقابلی، تدنی: ذخیره فیأتنك تنزلی؛ فلان مالك رواجی تنزل ایتدی. ٢. کوکل آلچاقلغی، کبرسزلك، کندینی رتبه وحیثیتی درجه‌سندن آشاغی طوتمه: اوبزمله قونیشمغه تنزل ایتمیور؛ فقیر خانه‌یی تشریفه تنزل بیوروررسه‌کز.

تَنَزُّلاً { ح. عر. کوکل آلچاقلغیله، کبرسزلکله، درجه‌سی بالاتر ایکن مجرد بر معامله‌ٔ لطفیه اولمه‌رق: تنزلاً بزه تشریف ایدرسه‌کز.

تَنزو { وتنزوی. با: تنسخ.

تَنَزُّه { سذ. عر. [« نزهة » دن مص. تفعل] اکلنمك ایچون کزوب طولاشمه، تفرج: تنزه ایچون سیاحت ایدیور؛ بر تنزه واپوری واردر.

تَنَزَّه { وث: تنزهت. بری واوزاقدر یاخود بری ومنزه اولسون معناسیله حق تعالی حضرتلری حقنده مستعمل عربی تعبیراتده بولنور فعل ماضیدر: تنزهت ذاته عن العجز والنقصان.

تَنزیل { سذ. عر. ج: تنزیلات. [« نزول »دن مص. تفعیل] ١. ایندیرمه، آشاغیلامه: بر مالك فیآتنی تنزیل ایتمك؛ تنزیل فیآتله صاتمق؛ فیآتجه تنزیلات ایتمك. ٢. سمادن ایتمکله افهام اولنان وحی، قرآن کریم. ٣. ر. اعمال اربعه‌دن طرح. آشاغی وارمه: یدیدن اوچ تنزیل ایدنجه درت قالیر.

تنزیه { سذ. عر. جـ: تنزیهات. [«نزهة» دن مصـ. تفعیل] ١. قبایح ونقایصدن بری ایتمه. تبریه: نفسنی تنزیه ایتمك. ٢. حق تعالی حضرتلرینك کافهٔ نقائصدن واوصاف بشریه‌دن منزه اولدیغنه اینانوب بونی اقرار واعتراف ایتمه: جناب حق تنزیه ایلمك.

تنسخ { سـ. فا. [فا. تن = بدن. سخ = خوش — یوقسه تر. غریب وعجیب دیمك اولان «تاك»دن مشتق «تاکشوغ»دن می مأخوذ؟] ١. نادر وکمیاب ونفیس شیٔ. تحفه، تفاریق. ٢. اشکال مختلفه اوزره معمول کوزل قوقولی خمور قرصی. [بو معنا ایله تر. زبانزدی «تنزو» اولوب، بو قرصك لونه نسبتله قویو نفتی‌یه‌ده «تنزوبی» دیرلر.]

تنسم { سذ. عر. [«نسیم» دن مصـ. تفعل] هوا تنفس ایتمه. ز.

تنسوخ { وتنسوخی [زبانزدی: تنزو، تنزوبی] با: تنسخ.

تنسیب { مناسب کورمه وتصویب. معناسیله قوللانیلیور. سه‌ده، عربیده «نسبة» ماده‌سی تفعیل بابندن اصلا کلدیکندن، یاکلیشدر.

تنسیق { سذ. عر. جـ: تنسیقات. [«نسق» دن مصـ. تفعیل] ١. نظامنه قومه، تنظیم ایتمه، صره‌لامه، دوزلتمه، حسن نظامه قومه، اصلاح: امور عدلیه‌یی، امور عسکریه‌یی تنسیق ایلدی؛ تنسیقات عسکریه ایله مشغول اولیور. ٢. د. بر موصوفه برچوق صفتلر صره‌لامسی، تنسیق الصفات.

تنشیر { سـ. [فا. «تنشوی» دن] اولوبی بیقادقلری درت آیاقلی تخته کروت، صالاجق. مغسل: تنشیره کلك = اولمك.

تنشیط { سذ. عر. [«نشاط» دن مصـ. تفعیل] شنلندیرمه، کیفلندیرمه: تنشیط خاطر ایچون.

تنصر { سذ. عر. [«نصران» دن مصـ. تفعل] خرستیان اولمه، دین عیسوی‌یی قبول ایتمه: هندستانده تنصر ایدن برهمنیلر یوق حکمنده‌در.

تنصیر { سذ. عر. [«نصران» دن مصـ. تفعیل] خرستیان ایتمه، دین عیسوی‌یی قبول ایتدیرمه: میسیونرلر عبدهٔ اوثانی تنصیره چالیشیرلر.

تنصیف { سذ. عر. «نصف» دن مصـ. تفعیل] یاری یاری‌یه بولمه، مساوی ایکی قسمه تقسیم: واردات صافیه‌یی تنصیف ایتمك شرطیله.

تنظیر { سذ. عر. [«نظر» دن مصـ. تفعیل] ١. بکزتمه. ٢. د. بر شعرك نظیره‌سنی و تقلیدینی یاپمه. [عربیده بسبتون باشقه معناده کلدیکندن. بزجه صورت استعمالی غلطدر.]

تنظیف { سذ. عر. جـ: تنظیفات. [«نظافة» دن مصـ. تفعیل] تمیزلمه، پاکلامه، بر محلك پیسلکنی رفع ایدوب تطهیر و تصفیه ایتمه: باغچه‌یی تنظیف ایتمکله مشغول. = جـ. شهرك سوقاقلرینی و هر طرفنی تمیز طوتمق و سوپروندیلری قالدیرتمق وظیفه‌سی که بلدیه‌نك جملهٔ وظائفندندر: تنظیفات مدیری: تنظیفات آرابه‌لری.

تنظیم { سذ. عر. جـ: تنظیمات. [«نظم» دن مصـ. تفعیل] ١. صره‌لامه، صره‌یه قومه، دیزمه: انجیلری تنظیم ایتمك. ٢. نظام ویرمه، نظامنه قومه، دوزلتمه: باغچه‌یی، سالونی تنظیم ایدیور. ٣. ترتیب ایتمه، قلمه آلمه، نثراً ویا نظماً یازمه: بر لایحه، بر قصیده، بر مضبطه تنظیم ایتدی. ٤. تنسیق، اصلاح: امور عسکریه‌یی، ادارهٔ مالیه‌یی تنظیم ایتدیلر. = جـ. امور اداره‌نك منتظم بر حاله وضعی و بونك ایچون اتخاذ اولنان تدابیر واجراآت، واصلاحات. تنسیقات: تنظیمات عسکریه: تنظیمات ملکیه. ‖ تنظیمات خیریه = والد ماجد حضرت پادشاهی جنتمکان سلطان عبدالمجید خان حضرتلری زماننده مرحوم رشید پاشانك عرضیله اجرا اولنان اصلاحات اساسیه‌که کلخانه فرمانی هیونیله اعلان اولنوب، تبعه‌نك تأمین جان و مال وناموسی وقانون حضورنده جمله‌نك مساواتی اساسی اوزرینه مؤسسدر.

تنعم { سذ. عر. جـ: تنعمات. [«نعمت» دن مصـ. تفعل] ناز ونعمتله یاشامه، نعمت ایچنده بولنمه: ارباب تنعم. [اکثریا مصدریت معناسندن مجرد اوله‌رق قوللانیلیر.]

تنف { سـ. [عر. «طنب» دن] چادیر ایپی، چادیرك اتکری قازیقلره باغلادقلری ایپلرك بهری.

تنفر { سذ. عر. [«نفرة» دن مصـ. تفعل] ١. ایکرنمه، تیکسینمه، اکراه ایتمه: او آدم زیتون یاغلی یمکلردن تنفر ایدر. ٢. نفرت ایتمه، چکینمه، قاچمه: بو ایشدن تنفر ایتدم.

تنفس { سذ. عر. [«نفس» دن مصـ. تفعل] ١. نفس آلمه، صولوق، صولوق آلمه: بورنی طیقانمش اولدیغندن آغزندن تنفس ایدیوردی. ٢. موقتاً ایشنی براقوب استراحت ایتمه، یورغونلق آلمه: شاکردانك اوکله وقتی برساعت تنفسه مأذونیتلری واردر. ‖ تنفس اوطه‌سی = دوائر رسمیه وشرکت وسائره دائره‌لرنده استراحته و بریله کوریشمکه ومکتبلرده طلبه ایچون درس خارجنده استراحته مخصوص اوطه، تنفسخانه.

تنفسخانه { سـ. [عر. تنفس = م. فا. خانه = او] دوائر رسمیه‌ده وشرکت وسائره دوائرنده مأمورینك استراحته و امور خصوصیه ایچون بریله کوریشمکه مخصوص اوطه، تنفس اوطه‌سی.

تنفیر { سذ. عر. [«نفرة» دن مصـ. تفعیل] ایکرندیرمك، استکراه ونفرت ایتدیرمه.

تنقیح { سذ. عر. جـ: تنقیحات. [«نقح» دن مصـ. تفعیل] ١. بر شیئك فضله ولزومسز قسملرینی چیقاروب اختصارله برابر اصلاح وتمیز ایتمه. ٢. بر دائره مأمورین وخدمه‌سنك عددینی ویامعاشلرینی آزالده‌رق، ایراد ومصرفی آراسنده موازنه حاصل ایتمه: اجرای تنقیحات ایتمك: تنقیحات اخیره‌ده معاشنك بر ربعی کسلدی.

تنقید { ادبیات جدیده‌ده فرانسز. [لرك Critique] دیدکاری موآخذهٔ ادبیه معناسیله قوللانلمغه باشلامش ایسه‌ده، عربیده «نقد» ماده‌سی تفعیل بابندن کلمدیکندن، بونك یرینه «انتقاد» و«تنقاد» قوللانلسه دها طوغری اولور.

تنقیص { سذ. عر. [«نقصان» دن مصـ. تفعیل] آزالتمه، ایندیرمه.

تنقیط { سذ. عر. [«نقط» دن مصـ. تفعیل] ١. حروفه نقطه وضع ایتمه، نقطه‌لامه. ٢. عباره‌نك جمله وکلاملرینی ایجاب ومحلنه کوره اشارات مخصوصه ایله آییرمه، بزم خطمزده نوایجاد اولان بو اشاراتی قوللانمه: اصول تنقیط. [فر. Ponctuation.]

تنقیه { سذ. عر. [«نقاية» دن مصـ. تفعیل] عربیده معناسی آییقلایوب تمیزلمه ایکن، لسانمزده سهواً «حقنه» و«احتقان» یرینه استعمال اولنور. با: حقنه، احتقان.

تنك { صـ. فا: طار، ضیق.

تنکار { سـ. فا. کیم. بورق دینلن معدن، قویومجی اهیمی.

تنگدست { صـ. فا. [تنك = طار. دست = ال] ازوکورت.

تنگدستی { سـ. فا. زوکورتلك.

تنگدل { صـ. فا. [تنك = طار. دل = یورك] یورکی طار، مضطرب.

تنکر { سذ. عر. [«نکر» دن مصـ. تفعل] کندینی بیلدیرمه‌مه. تبدیل اولمه. تبدیل کزمه.

تنگنای { سـ. فا. ١. طارلق، صیقندی، اضطراب. ٢. طاریر، صیقندیلی یر، محل ضیق.

تنکه { سـ. ١. اوستی قلایلانمش اینجه دمیر صفحه. ٢. تنکه‌دن معمول قاب، قوطه، ابریق وسائره: صو تنکه‌سی، زیتون یاغی تنکه‌سی، غاز تنکه‌سی. = صـ. تنکه‌دن معمول: تنکه ابریق، تنکه جزوه. ‖ صاری تنکه = اینجه برنج صفحه‌سی ویا یالدیزلانمش تنکه. ‖ آغزی تنکه قابلی = پك صیجاق یمکه متحمل.

تنکه‌جی { سـ. تنکه‌دن مختلف قابلر وقوطولی وسائره اعمال ویا اکیلیوب تعمیر ایدن صنعتکر.

تنکه‌لی { صـ. تنکه قابلی، بر طرفنده تنکه‌سی اولان: تنکه‌لی صندیق.

تنگی { سـ. فا. ١. طارلق. ٢. زوکورتلك.

تنکیح { نکاح قییمه واولندیرمه معناسیله لسانمزده قوللانیلیورسه‌ده، عربیده مستعمل دکلدر.

تنکیر { سذ. عر. [«نکر» دن مصـ. تفعیل] ١. مجهول وطانیلمیان حاله کتیرمه، تبدیل ایتمه. ز. ٢. د. عربیده بر اسمی نکره یعنی حرف تعریفسز قوللانمه، تعریف مقابلی.

تَشكيل سذ. عر. ١. اوزاقلاشدیرمه، تبعید: اشقیایی دفع وتشکیل ایتدی. ٢. امثالنه عبرت اوله‌جق بر مجازات ویرمه.

تَنميق سذ. عر. [«نمق» دن مص. تفعیل] کوزل یازمه، حسن خطله تحریر. [لسانمزده علی الاطلاق یازمه معناسیله قوللانیلیر.]

تَنّور سذ. عر. [فارسیدن معرب. تندور دخی بوندندر.] ١. فرون. ٢. علل مستولیه میقروبلرینی اتلاف ایچون قوللانیلان نو ایجادآلت، اتوو (Étuve).

تَنَوُّر سذ. عر. [«نور» دن مص. تفعل] پارلامه، منور وضیادار اولمه. ز.

تَنّوره سش. عر. مولوی درویشلرینك سماع اثناسنده کیدکاری گگیش اتکلی بر نوع لباس، اتکلك.

تَنَوُّع سذ. عر. [«نوع» دن مص. تفعل] بر قاچ چشید اولمه، چشید چشید اولمه: حروفك تنوعی السنه‌نك تحصیلنه مانع اولمقده‌در.

تَنومند ص. فا. وجودلی، جثه‌لی، ایری.

تَنویر سذ. عر. ج: تنویرات. [«نور» دن مص. تفعیل] آیدینلاندیرمه، ضیالاندیرمه: اوطه‌یی مومله تنویر ایتمك؛ سوقاقلرك غازله تنویری؛ تنویر مصارفی.

تَنویری ص. عر. ؤ: تنویریه. اوی ویا سوقاقلری ضیالاندیرمق ایشنه متعلق، مصارف تنویریه.

تَنویم سذ. عر. [«نوم» دن مص. تفعیل] اویوتمه، اویقویه واردیرمه.

تَنوین سذ. عر. [«نون» دن مص. تفعیل] د. عربی اسملرك آخرنده بر حرکه ایله بر نون ساکن صورتنده وقونان ایکی حرکه: (ٌ)، (ً)، (ٍ): ربٌّ، ربّاً، ربٍّ کبی.

تَنها ص. فا. ١. یالکز، تك، وحید: کندیسنی تنهابولدم؛ تنها قالدق. ٢. بوش، خالی: تنها یرده، تنها بر او. = س. فا. بوش یر، خالی محل: تنهاده اوتورمق. = ح. یالکز اوله‌رق: تنها اوتوریور، تنها کیدیور.

تَنهالاشمَق فل. ١. یالکز قالمق، منفرد اولمق. ٢. خالی قالمق، بوشالمق، غلبه‌لك چکیلوب بوش قالمق: اورته‌لق تنهالاشدی.

تَنهالق س. ١. یالکزلق، انفراد: تنهالق انسانه وحشت کتیریر. ٢. خالی و بوش یر، عزلتکاه: تنهالقده اوتورمغی سور. = ص. خالی، بوش، کیمسه‌نك بولنمدیغی، ایصسز: تنهالق بر یردر.

تِنّین سذ. عر. ١. بیوك یلان، اژدها. ٢. هـ. سماده یدی برج بوینجه اوزانان خفیف بر بیاضلق. [کهکشان دیه ترجمه ایدنلر یاکلمشلردر: تنین کهکشانك غیری اولوب، اوندن کوچك و خفیفدر.]

تو حد. توکورمکدن کنایه اولوب تحقیر وتذلیل ایله برابر تکدیره دلالت ایدر: تو سکا! تو سنك یوزینه!

توآلت س. [فر. Toilette] یوز یقایوب طرانمه وکیینمه ایشلری: توآلت یاپمق؛ دها توآلتمی یاپمدم. ‖ توآلت طاقمی = آینه، طراق، فورچه وسائر بو ایشه یارار ادواتدن مرکب طاقم.

تَوّاب ص. عر. [«توبه» دن سمب.] عبادینك توبه‌سنی قبول ومبالغه ایله عفو ایدن (جناب حق).

تَوابِع سذ. ج. عر. [فد: تابع. ← «تبعه» دخی «تابع»ك جمعی ایسه‌ده، استعمالده بو ایکی جمع آره‌سنده فرق واردر. با: تبعه] ١. بر آدمه تابع اولوب آرقه‌سی صره کیدنلر. ٢. بر آدمك فکر وذهابنه تابع اولانلر. ٣. خدمه، عونه، یارداقلر. ٤. ملحقات، لواحق، بر مرکزه مربوط و تابع اولان یرلر. ٥. د. نحو عربیده ماقبلده‌کی اسمك اعرابیله معرب اولان معمولل.

تَواتُر سذ. عر. ج: تواترات. [«وتر» دن مص. تفاعل] ١. بر خبرك آغزدن آغزه یاییلوب شیوع بولمسی، انتشار ایتمسی: بویله بر شیء وقوعنه دائر بر تواتر واردر؛ شویله بر وقعه تواتر اولنیور. ‖ ٢. ت. کذب وزره اتفاقلری عقلاً جائز اولمیان جماعتك خبری.

تَواتُراً ح. آغزدن آغزه یاییله‌رق، آغزدن آغزه نقل اولنوب انتشار ایده‌رك: بو خبر تواتراً شایع اولدی.

تَوارُث سذ. عر. [«وراثة» دن مص. تفاعل] ١. میراثه قونمه، ارثاً متصرف اولمه: اخلاف اسلافدن بر چوق معلومات توارث ایدرلر. [عربیده اصل اولان بو صورتله لسانمزده آز قوللانیلیر.] ٢. میراث قالمه، ارثاً کچمه، میراث کبی انتقال: اسلافك علوم وفنونده‌کی کشفیات و تحقیقاتی اخلافه توارث ایدر.

تَوارُد سذ. عر. ج: تواردات. [«ورود» دن مص. تفاعل] ١. بربری آرقه‌سندن کلمه، هر طرفدن کلوب بریکمه: توارد ایدن خبرلره کوره. ٢. د. ایکی شاعرك تصادفاً وبربرندن خبرلری اولمقسزین عین مآلده ویا عین الفاظله بر بیت ویامصراع سویلملری: بو مصراعده فلان و فلان شاعر بیننده توارد واقع اولمشدر: اشعار عربیه‌ده تواردات چوقدر.

تَواری سذ. عر. [«وراء» دن مص. تفاعل] بر شیئك آرقه‌سنه صاقلانوب کوزدن نهان اولمه: آی بلوطلرك آرقه‌سنه تواری ایتدی.

تَواریخ سذ. ج. عر. فد: تاریخ. با: تاریخ.

تَوازُن سذ. عر. [«وزن» دن مص. تفاعل] طارتیده بر اولمه، وزنده بر کلمه، دنك اولمه: واردات ومصارف آره‌سنده توازن حاصل ایتمك. [«موازنه» دها مستعملدر.]

تَوازی سذ. عر. [«وزی» دن مص. تفاعل] ر. ایکی خطك الی غیر النهایه بربرینه تماس ایتمه‌مك شرطیله یان یانه اوزانمسی: توازی خطین.

تَواضُع سذ. عر. [«وضع» دن مص. تفاعل] آلچاق کوکللیلك، کبرسزلك، محویت: چوق تواضع ایدیور، کوستریور.

تَواضُعکارانه ص. ح. فا. کبرسزلکه، آلچاق کوکللیلکه: بر معامله تواضعکارانه ایله قبول ایتدی: تواضعکارانه معامله ایتدی.

تَوافُر سذ. عر. [«وفور» دن مص. تفاعل] چوغالمه، بریکوب آرتمه، تکثر، تزاید: توافر مال وثروت.

تَوافُق سذ. عر. [«وفق» دن مص. تفاعل] بربرینه اویمه، اویغون کلمه، موافق اولمه: افعالی اقوالنه توافق ایتمیور؛ بو تکلیفکز بنم آرزومه توافق ایدیور.

تَوالی سذ عر. [«ولی» دن مص. تفاعل] بربری آرقه‌سندن کلمه، آراسی کسیلمکسزین دوام ایتمه، بربرینی ولی ایتمه: بو کونلرده توالی ایدن یاغمورلر؛ توالی ایدن الطاف وعنایاتکز. ‖ علی التوالی = آراسی کسیلمکسزین، بربرینی متعاقب: علی التوالی ورود ایدن تنبیهات.

تَوأَم سذ. عر. ؤ: توأمان. ١. ایکیز: بو ایکی برادر توأمدر. ٢. مج. اش، مماثل. — «همم مکارم توأم» کبی عربی کلمه‌لرك فارسی قاعده‌سنجه ترکیبندن متولد وصف ترکیبلر طبع سلیم اصحابنك قبول ایده‌جکلری شیء دکلدر.

تُوان س. فا. کوج، قوت، طاقت. — اکثریا مترادفی اولان «تاب» ایله برابر قوللانیلیر: بنده تاب وتوان قالمدی.

تُوانا ص. فا. کوجلی، قوتلی: توانا بر دلیقانلی.

تُوانگَر ص. فا. زنکین، مالدار، غنی، ثروت صاحبی.

تَوبه سش. عر. کناه وقباحتدن رجوعله جناب حقه توجه ایتمه، ایشلنمش بر کناه وقباحتدن نادم اولوب بر دها یاپمامغه عهد ایتمه: کنجلکده چوق خوارده‌لق ایتمش ایسه‌ده بعده توبه ایتمش ایدی؛ توبه ایتدم عاریت ویرمم کتاب؛ توبه‌لر اولسون! بر دها یاپمام؛ توبه‌لر توبه‌سی! توبهٔ نصوح = توبهٔ صادقه.

تَوبه‌شِکَن ص. فا. [عر. توبه = م. فا. شکستن = قیرمق] ١. ایتدیکی توبه‌یی بعده بوزان: رند توبه شکن. ٢. هرکسك توبه‌سنی بوزان، توبه بوزدیران: بهار توبه شکن.

تَوبه‌کار ص. فا. توبه ایتمش، بر کناه وقباحتدن رجوع ایتمش، توبه‌لی: فاسق توبه‌کار: توبه‌کار قاری.

تَوبه‌لی ص. توبه ایتمش، برایشی بر دها یاپمامغه عهد و یمین ایتمش: توبه‌لی‌یم حیوانمی کیمسه‌یه ویره‌مم.

تَوبیخ سذ. عر. ج: توبیخات. [«وبخه» دن مص. تفعیل] آزارلامه، تکدیر، تعزیر: کندیسنی شدیداً توبیخ ایلدی؛ توبیخات شدیده اجرا ایتدی.

توت س. فا. عر. طوت دیدیکمز میوهٔ معروفه. [عر. «توت»

وفا. «تود» دخی دینلیر.] .

توتدیرمك { فتـ. ۱. توتمه‌سنی موجب اولمق، دومان چیقارتمق: لودوس روزکاری بو اوجاغی دائما توتدیرر. ۲. دودوکدن سس چیقارمق. || یاقوب توتدیرمك = زیاده یاقمق، یاقوب کول ایتمك.

توتّر { سنـد. عر. [«وتر» دن مصـ. تفعل] م. کرلمه.

توتسی { سـ. رائحهٔ طیبه نشریچون یاخود معالجه ویا افسون نیتیله دومان چیقاره‌جق صورتده یاقیلان شیء، بخور: توتسی ویرمك: توتسی یاقمق.

توتسیلتمك { فتـ. بخور یاقدیرمق، توتسی ویردیرمك: شو اوطه‌لری توتسیلتملی.

توتسیلمك { فتـ. بخور یاقمق، توتسی ویرمك، تبخیر ایتمك: بو اوطه‌یی توتسیلمك اقتضا ایدر: نظره قارشی چوجقلری توتسیلرلر.

توتسیلنمك { فطـ. کندی کندینه توتسی ویرمك، کندینی تبخیر ایتمك: نزله‌یه قارشی کونلکه توتسیلنمك فائده‌لیدر.

توتمك { فلـ. ۱. دومان چیقارمق، دومان ویا بخار نشر ایتمك: یکی سوکندیرمش اولدقلری اودونلر حالا توتیوردی: آتشدن یکی ایندیرلمش اولان تنجره توتیوردی. ۲. (اوجاق وسائره) دومانی چکه‌میوب اوطه‌نك ایچنده نشر ایتمك: بو اوجاق، بو صوبه توتیور. || کوزده توتمك = زیاده آرزو اولنمق، کمال تحسرله آرزو اولنمق: باچه بورکی کوزمده توتیور؛ بلغراد اورمانی مسیره‌سی کوزنده توتیوردی. || یانوب توتمك = کمال سوز وکدازله تشکی ایتمك.

توتن { یاخود دوزدن. سـ. اوجرومه آتیلوب صوبی دومان وبخاره تحول ایدن شلاله. (نوروج سواحل غربیه‌سنده‌کی خلیجلره دوکیلن انهار کبی.)

توتون { سـ. ۱. یانان بر شیئدن چیقوب هوایه قاریشه‌رق یوقاری‌یه قالقان سیاهمسی غاز، دومان، دخان: توتونی طوغری چیقمق = ایشی یولنده اولمق. ۲. یاقیلوب دومانی تنفس ایدیلن معروف یاپراق که آمریقادن کلمه‌در، دخان: کیجه، هاوانه، بوغجه توتونی؛ سرت، یاواش، طوقوناقلی توتون. || توتون ایچمك = توتونی یاقوب دومانی تنفس ایتمك، توتون قوللانمق. || توتون بالیغی = دومانده قورودلمش بالیق باصدیرمه‌سی. || توتون طبقه‌سی = جیبده طاشیمق اوزره توتون قودقلری قوطی.

توتونجی { سـ. ۱. توتون صاتان تاجر ودکانجی. ۲. بر بیوك قوناق ویا دائره‌ده توتون ایشلرینه وجیغاره و چبوق طاقملرینه مأمور آغا.

توتونجیلك { سـ. توتون صاتان آدمك ایش وصنعتی، توتون تجارتی.

توتونلمك { یا توتونله‌مك. فتـ. دومانه آصمق، دومانده قوروتمق، توتسیلمك.

توتیا { سنـد. عر. کیمـ. چنقو معدنی.

توثیق { سنـد. عر. [«وثوق» دن مصـ. تفعیل] محکم ایتمه، صاغلاملاشدیرمه: توثیق عهد.

توج { سـ. با: تونج.

توجّه { سنـد. عر. جـ: توجهات. [«وجه» دن مصـ. تفعل] ۱. یوز چویرمه، طوغریلمه، بر یره طوغری حرکت ایتمه: شرقه طوغری توجه ایتدی. ۲. کلمه، یناشمه، تقرب ایتمه، نصیب ومیسر اولمه: طالع کندیسنه توجه ایتدی. ۳. [مصدریت معناسندن مجرد اوله‌رق] میل، محبت، حسن نظر: بکا توجهلری واردر: توجهکزی، توجهاتکزك بقاسنی رجا ایدرم.

توجیه { سنـد. عر. جـ: توجیهات. [«وجه» دن مصـ. تفعیل] ۱. یوزی بر جهته چویرمه، دوندیرمه: یوزینی سمایه توجیه ایتدی. ۲. طوغریلتمه، بر آدمه سوز ونظر وسائره آتمه: توجیه خطاب، توجیه کلام، توجیه عتاب. ۳. معنا ویرمه، تفسیر، تأویل: شو سوزی، فلان معامله‌یی شویله توجیه ایدیوردی. ٤. رتبه ویا منصب ویرمه: فلانه رتبهٔ خامسه، فلانه ناحیه مدیریتی توجیه بیورلدی؛ توجیهات ملکیه، توجیهات عسکریه، توجیهات علمیه. ٥. د. ایکی جهتلی وبری برینه مباین ایکی معنالی بر سوز استعمالی.

توحّش { سنـد. عر. [«وحشة» دن مصـ. تفعل] ۱. وحشت حس ایتمه، یالکزلقدن قورقمه. ۲. وحشی حیوانلر کبی اورکمه، بر شیئه آلیشه‌میوب امنیتسزلکله باقمه. [عربیده‌کی معانیسی فرقلیجه‌در.]

توخوم { توخوماق. با: تخم، تخملك.

توحید { سنـد. عر. جـ: توحیدات. [«وحدة» دن مصـ. تفعیل] ۱. بر قاچ شیئی بر ایتمه، برلشدیرمه: توحید دیون، توحید افکار. ۲. بر عد ایتمه، بر نظریله باقمه، برلکنه ایناتمه: توحید باری تعالی، توحیده قائل اولمه، ۳. لا اله الا الله ترکیب شریفنك تلفظ وتکراری: ذکر وتوحیدله مشغولدر. || اهل توحید = باری تعالانك برلکنه ایناننلر، موحدین.

توحیش { سنـد. عر. [«وحشة» دن مصـ. تفعیل] اورکوتمه، اورکوب قاچمه‌سنی موجب اولمه: حیوانه دکنك کوسترمه توحیش ایدرسك.

تودیع { سنـد. عر. جـ: تودیعات. [«ودع» دن مصـ. تفعیل] ۱. براقمه، امانت ایتمه، تسلیم: بو چکمجه‌یی سزه تودیع ایدیورم: اوغللرمی مکتبه تودیع ایتدم. ۲. وداعلاشمه، اللهه اصمارلادم دیمه. [بو ایکنجی معنا ایله لساننمزده استعمالی نادردر.]

تودیعاً { حـ. عر. براقه‌رق، امانت وتسلیم ایده‌رك: اوغللرینی مکتبه تودیعاً کندیسی عزیمت ایتمش: کتابلرمی فلانه تودیعاً سزه کوندریورم.

تورات { سنـد. عر. [عبرانیجه: توره = قانون، شرع] حضرت موسی (عم) ه نازل اولان کتاب سماوی که لسان عبرانیده محرر واسفار خمسه‌دن مرکبدر: تورات شریف.

توران { سخـ. م. اسکی ایرانیلر طرفندن ترکستان وتاتارستان جهتلرینه ویریلان اسمدر.

تورانی { صـ. عر. مؤ: تورانیه. توران قطعه‌سنه یعنی ترکستان وتاتارستان جهتلرینه منسوب ومتعلق وبو یرلرك اهالیسندن اولان. [علم اللسان وعلم البشر منتسبینی طرفندن او جهتلردن چیقمش اولان اقوام والسنه زمره‌سنه اطلاق اولنمشدر، که ترکلرله ترکجه دخی بو زمره‌دندر.] اقوام تورانیه، السنهٔ تورانیه.

توربه { سـ. با: طوربه.

تورب { سـ. با: طورب.

تورپو { یاخود تورپی. سـ. معدنی رنده‌لمکه وپرداخلامغه مخصوص چلیك آلات که اکه کبی جیزکلی اولیوب قیصه وسیوری ایکنه‌لی اولور، مبرد. || آغز تورپیسی = قبا جلایه مخصوص نوعی. || بالیق صرتی، صیچان قویروغی تورپو = بو شکللرده اولان نوعلری.

تورپیل { سـ. [فر. Torpille] بحـ. حرب سفائنی یاره‌لامق اوزره الکتریق واسطه‌سیله تحت البحر آتیلان بیوك مرمی. || تورپیل سفینه‌سی یاخود تورپیلوز = بو مرمی‌یی آتمغه مخصوص سریع الحرکه وکوچك بر نوع ماکینه‌لی سفینه.

تورپیلمك { یا تورپوله‌مك. فتـ. تورپی دینان چلیك آلتله دوزلتمك ویا پرداخلامق.

تورشی { تورشیجی. با: ترشی، ترشیجی.

تورّع { سنـد. عر. [«ورع» دن مصـ. تفعل] منهیاتدن پرهیز وتوقی ایتمه، ورع وتقوی صاحبی وپرهیزکار اولمه.

تورّم { سال الرئه علت مهلکه‌سنه دوچار اولمه معناسیله لسان عوامده قوللانیلیورسه‌ده، اولا عربیده ولسان فنده «ورم» بو خسته لغك اسمی اولمیوب، شیش دیمکدر، ثانیاً «ورم» ماده‌سی عربیده اصلا تفعل بابندن کلمز. بو حالده لفظاً و معناً غلطدر.

توروز اوتی { سـ. طیرمانیر کوزل قوقولی بر نبات.

توره { سـ. [عبرانیجه‌دن مأخوذ.] قانون، نظام، یاساغ. مر. با: طوره.

توره‌دی { صـ. [«توره‌مك» دن] ۱. توره‌مش، دیرمه چاتمه، اوته‌دن بریدن طوپلانمش: توره‌دی بر خلق، توره‌دی آدملر. ۲. اصلی نسلی اولدیغی بللیسز، چاپقین مقوله‌سی، توره‌دینك بریدر. ۳. عاصی: توره‌دی اولمق ایستیور. [استانبول لهجه‌سنده «تورودی» دینلیور.]

توره‌لامق { فتـ. نظام وقانونه تطبیق ایتمك. مر. — با: طوره‌لامق.

توره‌مك { فلـ. ۱. اوته‌دن بریدن طوپلانوب وجوده کلمك، درمه چاتمه صو.

رتیله تشکل وظهور ایتمك : فلان محلده بر اشقیا چته‌سی توره‌دی؛ بر طاقم سرسریلر توره‌مش.

تَوریث { سذ. عر. [« وراثة » دن مص. تفعیل] وارثنی تعیین ایتمه، وارث اولمق اوزره نصب ایتمه : اولمزدن اول فلانی توریث ایتدی.

تَوریخ { سذ. عر. [« ارخ » دن مص. تفعیل. — عربیده تأریخ صورتنده دها مستعملدر.] تاریخ آتمه، یازیلان بر شیئك آلتنه سنه وآی وکوننی قید و اشارت ایتمه : مکتوبنی یاکلیش توریخ ایتمش. توریخ ایتمه‌مشدر.

توریس قوشی { س. قارغه جنسندن بر نوع قوش.

تَورِیه { سذ. عر. [« وری » دن مص. تفعیل] ۱. کیزله‌مه، مرامنی ستر و اخفا. [. ۲. د. برقاچ معناسی اولان بر کلمه‌نك استعمالیله الك بعید معناسنك قصد ایدلمسی.

توز { س. ۱. اینجه اون حالنده طوپراق که روزکارله هوایه ده قالقار، غبار، ریك: توز طوپراق، توز دومان؛ توز اولمق: توز قالقمق. ۲. هر شیئك اینجه‌سی، اون حالنده بولنانی : صمان توزی، شکر توزی، قیومجی توزی. ۳. ص. اینجه غبار حالنده علاج که کاغد پارچه‌لرینه صاریلی اولوب اکثریا صو ایله یوتیلیر، سفوف : هر یاریم ساعتده بر توز آلملی. = ص. اون حالنده، اینجه دوکلمش : توز شکر: توز علاج. ‖ آیاق توزی = یکی ورود، وصول : آیاغنك توزیله بنی کورمکه کلدی = وصولیله برابر. ‖ توز آغاجی = قاواق. ‖ توز آلمق = سوپوردکدن صکره اثاث بیتیه اوزرینه قونان توزی سیلکوب تمیزلمك. ‖ توز ایتمك = یورورکن توز قالدیرمق. ‖ توز دومان = قراردی. ‖ توزی دومانه قاریشدیرمق. توزی طوپراغه قاتمق = چوق عجله وشتاب ایتمك. ‖ توز قوپاران = چوق روزکارلی (محل). ‖ اوزرینه توز قوندیرمامق = هیچ بر عیب وقباحت قبول ایتمه‌مك.

توز { س. [غلطی : توز.] شقاق کوشه‌سی، شقاق طرفندن قولاغه بیتشیك محل : قولاق توزی.

توز { س. با : طوز.

توزارمق { فل. توز حالنه کیرمك. توز اولمق.

توزاق { س. ۱. توز حالنده شیء. ۲. قوش یلکنك اینجه‌سی، پوپلا.

توزامق { فل. توز قالدیرمق، توز ایتمك.

توزان { س. توزلی محل، هوایه قالقار توزی چوق یر.

توزاتمق { وتوزوتمق. فل. توز قالدیرمق، توز ایتمك. [توزامق کبی.]

توزلاشمق { فل. توز کبی یاغمق، جیسه‌مك.

توزلامق { فتـ. توز قوندیرمق، اوزرینه توز اکمك: شو کاغدی توز لایك: بوراسنی کیم توزلادی ؟

توزلانمق { فط. توز اولمق، اوزرینه توز قونمق، اغبرار ایتمك.

توزلق { ص. توزله قاریشیق ویا توزدن محافظه‌یه مخصوص. = س. بالدیری توزدن محافظه ایدن چوخه پاچه‌لق که اکرتی ویا پوتوره بیتشیك اولور : توزلق کییمك ؛ پوتور توزلغی. ‖ خرمان توزلغی = خرمانك دیبنده قالان توزلی طوپراقلی بغدای وآرپه وسائره.

توزلی { ص. توزی اولان، توزه بولاشمش، اوزرینه توز قونمش.

توزندی { س. ۱. توز کبی اینجه شیء. ۲. اینجه یاغمور، جیسندی.

تَوزیع { سذ. عر. ج : توزیعات. [« وزع » دن مص. تفعیل] طاغیتمه، هرکسه حصه‌سنی ویرمه، تقسیم، آیری آیری تسلیم : توزیع مکاتیب = پوسته ایله کلن مکتوبلرك اصحابنه تسلیمی: توزیع مکافات = بعد الامتحان مکتب شاکردانه مستحق اولدقلری مکافاتی یداً بید وصورت علنیه ورسمیه‌ده اعطا ایتمك رسمی: غزته‌نك توزیعی = آبونه‌لره ایصالی وایتینلره فروختی، طاغلسی؛ معاش و تعییناتك توزیعی = اصحابنه اعطاسی. اعداد توزیعیه = برر ایکیشر کبی عددلر.

توس { س. اینجه توك، اولکر: یوزنده توسی توکی یوق. [اکثریا بو صورتله توك کلمه‌سیله برلکده قوللانیلیر.]

توس { حـد. حیوانی کری توسکورمه‌ده قوللانیلیر.

تَوَسُّط { سذ. عر. ج : توسطات. [« وسط » دن مص. تفعل] آرایه کیرمه، وساطت ایتمه، میانجیلق : کندیلرینی باریشدیرمغه توسط ایتدی.

تَوَسُّع { سذ. عر. [« وسعت » دن مص. تفعل] ککیشلنمه، ککیش وواسع اولمه. [عربیده‌کی معناسی خیلی فرقلی اولوب، بو معنایه « اتساع » استعمالی دها موافقدر.] [. توسع قلب، توسع معده وسائره = اتساع قلب واتساع معده کبی بو عضولرك ککیشلنمسی امراضیدر.

توسکرتمك { فتـ. دشمنك هجومنی رد ودفع ایتمك، کری پوسکورتمك.

توسکرمك { فتـ. (آتی) کری باصدیرمق. کری‌یه چکلمکه مجبور ایتمك.

توسکری { حـ. کری‌یه، کریسین کری.

تَوَسُّل { سذ. عر. [« وسیله » دن مص. تفعل] بر شیئی وسیله اتخاذ ایتمه. صارلمه، اعتماد ایتمه : روحانیت نبویه‌یه توسل.

تَوَسُّلاً { حـ. عر. وسیله اتخاذ ایده‌رك. صاریله‌رق، اعتماد ایده‌رك : بو حدیث شریفه توسلاً شو حرکتده بولندم.

تَوسَن { سـ. فا. عر. ایی وسرت آت : بر توسن بادپیما.

تَوسیط { سذ. عر. [« وسط » دن مص. تفعیل] آرایه قومه، واسطه اتخاذ ایتمه، وساطت وتوسط ایتدیرمه : اونی بو ایشه ارضا ایتمك ایچون کندیسنه سوزی کچن برینی توسیط ایتملی.

تَوسیع { سذ. عر. [« وسعة » دن مص. تفعیل] ککیشلتمه، ککیش و واسع ایتمه، بولاشدیرمه : بو اوطه‌یی دها بر ایکی آرشین توسیع ایتملی؛ مرخصك دائرهٔ مأذونیتنی توسیع ایتدیلر. توسیع انتقال. با : انتقال. ‖ توسیع حدود = سینورلری ککیشلدوب الکدن بیوتمه.

تَوسیم { سذ. عر. [« وسم » دن مص. تفعیل] تنك اوزرینه بروت وسائره ایله نشان وعلامت ایتمه. [. [اسم قومه معناسیله دخی قوللانانلر وار ایسه‌ده « اسم » ك اصلی « وسم » اولیوب « سمو » اولمغله، او معناده « تسمیه » یرینه بو لغتك استعمالی غلط فاحشدر. — بر موسمه یتیشمه معناسی ایسه عربی‌یه مخصوص اولوب لسانمزده اصلا مأنوس دکلدر.]

توشه { سـ. ف. آزیق. کفاف نفس، رزق.

تَوشیح { سذ. عر. ج : توشیحات. [« وشاح » دن مص. تفعیل] ۱. سوسلندیرمه. تزیین. [اصلی مجوهراتلی قوشاق قوشاتمه.] ۲. د. [مصدریت معناسندن عاری اوله‌رق] چفته قافیه.

تَوصیف { سذ. عر. ج توصیفات. [« وصف » دن مص. تفعیل] اوصاف وصفاتنی ذکر وتعداد ایتمه، تعریف : پارس شهرینی اوزون اوزادی‌یه توصیف ایدیوردی. ‖ لسان فنده عربی قاعده‌سی اوزره دیکر بر اسمه مضاف اوله‌رق لسان یونانیده «γραφή. Graphie» لفظیله افده اولنان اصطلاحاتی تشکیل ایدر : توصیف الامراض = Nosographie. توصیف الاعصاب = Nevrographie وسائره.

تَوصِیه { سذ. عر. [« وصاء » دن مص. تفعیل] ۱. وصیت براقمه. اولمزدن اول بعد الموت اجرا اولنه‌جق ایشلری تعیین. [عربیده اصل اولان بو معنا ایله ترجه‌ده استعمال اولنماز.] ۲. ایصمارلامه، سپارش : فلان ایشی شویله یاپه‌سنی کندیسنه توصیه ایلدم. ۳. بر آدمی برینه توصیه ویا توصیه نامه دینلن بر مکتوبله ویا شفاهاً برینه تقدیم ایدوب حقنده معاونتنی طلب و التماس ایتمه : کندیسی خاطری صایلیر بر ذات طرفندن توصیه اولندیغندن، فلانك توصیه‌سیله کلدیکندن بر مأموریته تعیینی مأمولدر. ٤. برینی تقدیم و التماس ایچون یازیلان مکتوب، توصیه نامه : کندیسی بر توصیه کتیرمشیدی. [شعرده نادراً «توصیت» صورتنده قوللانیلیر.]

توصیه‌نامه { س. فا. برینك تقدیمنی وحقنده التماسی حاوی مکتوب، التماس تذکره‌سی.

تَوضیح { سذ. عر. ج : توضیحات. [« وضوح » دن مص. تفعیل] آچیق بیان ایتمه، آچه : مسئله‌یی توضیح ایتملی. [« ایضاح » دها مستعملدر.]

تَوَطُّن { سذ. عر. [« وطن » دن مص. تفعل] یرلشمه، بر

يرى وطن اتخاذ ايتمه : موقتاً فلان يرده بولنان مهاجرلرك نرەدە توطن ايدەجكارى دها تقرر ايتمدى .

تَوظيف { سنذ. عر. [«وظف» دن مص. تفعيل] برينه وظيفه ومخصصات تعيين ايتمه .

تَوعيد { سنذ عر. ايلريده اولەجق بر مجازاتله قورقوتمه، تهديد .

توغ { سـ. فا. اوائلده پاشالره رتبەلرينه كوره بر وايكى واوچ عددنده اولەرق ويريلن آت قويروغى قيلندن سرغوچ : بر، ايكى، اوچ توغلى پاشا .

تَوَغُّل { سنذ. عر. [«وغول» دن مص. تفعل] برايشله زياده مشغول اولمه، پك ايلريسنه وارمه : ادبياتله توغل ايديور: فقه ايله توغلم يوقدر .

توغـله { سـ. [زبانزدى : تووله. لا. Tegula] فرونده پيشمش كيرميچ : توغلەدن ديوار؛ توغله فابريقەسى. = صـ. توغلەدن معمول، طوغله ايله ياپلمش: توغله ديوار .

توف { حـد. توكورمكى تصوير ايدوب زجر و تحقير علامتيدر : توف سكا! [«تو» و «تفو» دخى دينلير.]

توفَنك { با : تفنك .

تَوفير { سنذ. عر. [«وفرة» دن مص. تفعيل] چوغالتمه، تكثير وتزييد ايتمه. ز.

تَوفيق { سنذ. عر. جـ : توفيقات. [«وفق» دن مص. تفعيل] ١. اويديرمه، موافق ومطابق كتيرمه : حركتنى نظامه توفيق ايتمك: قانونه توفيق حركت ايتمك. ٢. [مصدريت معناسندن مجرد اولەرق] هدات ربانيه، عون الهى : توفيق رفيق اولدقجه انسان منزل مقصوده وارەماز: ومن الله التوفيق.

تَوفيقـاً { حـ. عر. اويديرەرق، تطبيق ايدەرك : قانونه توفيقاً حركت ايديور .

توق { صـ. با : طوق .

توقات { سـ. [«ت» تحريك اولندقدن «د» اولور.] ١. ال ايچى. ٢. ال ايچيله اوريلان سيله : توقات اورمق، آتمق، ويرمك. ٣. ال ايچى كبى آچيق ومرتفق دره .

توقاتلامَق { فتـ. توقات آتمق، توقات اورمق .

تَوَقُّع { سنذ. عر. [«وقوع» دن مص. تفعل] بكلمه. اميد وانتظار ايلمه. امل وآرزو ايتمه.

تَوَقُّف { سـنذ. عر. [«وقوف» دن مص. تفعل] ١. طورمه، مكث ايتمه، اكلنمه : اوراده بر قاچ كون توقف ايتدى. ٢. مربوط ومعلق اولمه. تعلق ايتمه: بو ايشه قرار ويرلمسى سزك حاضر بولنمكزه توقف ايدر .

توقماق { با : طوقماق .

تَوَقّى { سنذ. عر. [«وقاية» دن مص. تفعل] صاقنمه، چكنمه. احتراز .

تَوقيت { سنذ. عر. [«وقت» دن مص. تفعيل] بر شيئك وقت وساعتنى تعيين ايتمه .

تَوقير { سنذ. عر. [«وقار» دن مص. تفعيل] اعزاز و تعظيم ايتمه: مسافرلرينى توقير ايدر.

تَوقيع { سـنذ. عر. [«وقوع» دن مص. تفعيل. — لسانمزده مصدريت معناسنى محافظه ايتميور.] ١. برات و فرمانلره كشيده قيلنان نشانهٔ پادشاهى. ٢. اشبو نشانەيى حاوى فرمان وبرات عالى: توقيع رفيع همايون.

تَوقيعجى { سـ. و:

تَوقيعى { سـ. فا. فرامين و بروات عاليه يه توقيع دينلن نشانهٔ پادشاهى يى چكن مأمور: توقيعىٔ ديوان همايون .

تَوقيف { سنذ. عر. جـ : توقيفات. [«وقوف» دن مص. تفعيل] ١. طور ديرمه، مكث ايتديرمه : كنديسنى اوراده بر قاچ كون توقيف ايتديلر. ٢. آليقومه. تأخير، تعويق : سزك كاغدلرى ناظر پاشا توقيف ايتدى. ٣. دقـ. حكم صدورينه قدر مظنون عليهى توقيفخانەده آليقومه .

توگ { سـ. ١. انسان و حيوانك تنى اوزرنده بيتن شيء، قيل، صاچ، يلك، اولكر، توس: يوزنده توك بيتمەمش = قيل، صقال، بييق: باشنده توك يوق = صاچ؛ آتك توكى = طونى: قوش توكى = يلكى: يناقلرنده توك وار = اولكر. ٢. بعض منسوجات وميوه وسائره اوزرندەكى خاو: سجادە، خاولى، شفتالى توكى. || توكلر اوتمك = اوشومك. || توكلر اورپرمك = اوركمك، ارتعاش ايتمك. || ديلده توك بيتمك = برسوزى چوق سويليوب تكرار ايتمكدن ديكلنمەمك. || دوەتوكى = آچيق قهوه رنكى. || صيچان توكى = قويو قير رنكى. || توكى دوزلمك = حيوانك طونى ايليشمك: و مجـ. كسب وسعت ايتمك، اوستى باشى دوزلتمك . || توك قلم = نقاش فورچەسى .

توكَتمك { فتـ. بيتيرمك، تكميلنى صرف واستهلاك ايتمك: اونلر قيشلق ذخيرەيى شمديدن توكتديلر. || صفرى توكتمك = افلاس ايتمك. || نفس توكتمك = بيهوده يره چوق سويلمك .

توكجِكز { سـ. اينجه و قيصه توگ .

توكُرمَك { توكرولك. ا : توكورمك وسائره .

توكسِز { صـ. توگى اولميان، قيلسز : باشى توكسز = اصلع؛ يوزى توكسز = امرد .

توكسه‌مَك { فلـ. بر شيشه چاتلايوب سوزجمك، قابه‌ب آقسامق .

تَوَكُّل { سـنذ. عر. [«وكل» دن مص. تفعل] امور ربنى ارادهٔ الهيه‌يه ترك وحواله ايله حكم قدره راضى اولمه : اللهه توكل ايتدم: ارباب توكل .

توكلَنمك { فطـ. توگى چيقمق، بييق صقالى كلمك: اركـكلر اكثريا يكرمى ياشلرنده توكلنيرلر .

توكلى { صـ. توگى اولان، بدنى توك ايله مستور : مايمونلرك بدنى توكلى ويوزلرى توكسز اولور .

توكلِى { صـ. ا : دوكلى .

تَوَكُّلى { صـ. حـ. [«توكل» دن اولوب، اصلى كافلك ضميله ايسەدە، زبانزدى فتح ايله در.] بيهوده، نافله، مقصدسز، راست كلـه : او توكلى بو قدر زحمته قاتلانمدى: بن توكلى سويلدم: توكلى دكل = مقصدسز دكلدر، بر مقصد واردر .

توكمه { سـ. ا : دوكمه .

توكَنمز { صـ. بيتمز، چوق، كثير، بينهايه. بيغايه : الله توكنمز عمرلر احسان ايلسين .

توكَنمك { فلـ. بيتمك، قالمامق. تماميله صرف واستهلاك اولنمق : حيوانلرك صمانى توكنمش.

توكورمَك { فتـ. ١. آغزدن توكروك ويا بالغمى آتمق، بالغم چيقارمق : چوق توكوريور ميسكز؟ ٢. آغزدن برشيئى چيقاروب آتمق : خرمايى ييوب چكردكنى توكوردى. || قان توكورمك = توكوروركن قان چيقارمق، توكوروكله قان كلمك: و مجـ. چوق زحمت والم چكمك. || توكورديكنى يالامق = ايتديكى وعددن نكول ايتمك. ويرديكى سوزى كرى آلمق. || يوزه توكورمك = شديداً تكدير وتحقير و تذليل ايتمك. || آشاغى توكورسەم صقالم، يوقارى توكورسەم بييغم = تعييب ايديلەجك آدملرك يابانجى اولمدينى يعنى اقربا ايدر .

توكوروك { سـ. ١. آغزدن توكوريلن شيء، بالغم ويا عادى آغز صويى : توكوروك حقەسى. ٢. آغزدە حاصل اولان صو. آغز صويى : آغزمدە توكوروك قالمدى: آغزمك توكوروكى قورودى. || آغزده توكوروك قورومق = چوق سويلمك وينه ديكلنمەمك. || توكوروكى بوتمق = ايمرنمك. || توكوروك اوتى = برجنس نبات .

تَوكيل { سنذ. عر. [«وكالة» دن مص. تفعيل] وكيل تعيين ايتمه، برنى وكيل ايتمه، وكيل طانيمه : ايشلرمى كورمك ايچون فلانى توكيل ايتدم .

تول { سـ. [فر. Tulle] پك اينجه وسكرك بز. توابند .

تولبَند { ياخود دولبند. سـ. پك اينجه وسكرك بز، تول، غاز .

تَوَلُّد { سـنذ. عر. جـ : تولدات. [«ولادت» دن مص. تفعل] طوغمه، دنيايه كلمه، ولادت: ١٢٥٠ تاريخنده تولد ايتمشدر؛ تولدينك تاريخى معلوم دكلدر. || تـ. هـ. طـ. حصول. ظهور: تولد حرارت، تولد اسنان وسائره. = جـ. طوغمەدن وجوده كلن انسان ويا حيوانات مقدار و كثرتى : قويونلرمزك بو سنەكى تولداتى ايى چيقمدى؛ آمريقا اهاليسى يالكز مهاجرتله دكل تولداتدن دخى آرتيور. .

تولغه { سنذ. با : طولغه .

تولَك { سـ. ١. طاوق وسائر طيورك توى دكلرى صيرتقلر، كومس توكى. ٢. مجـ. ملجأ مأوى، صيغينه جق محل. ٣. دوكلش ايرى توكلر. توك دوكومى.

توله‌مَك { فلـ. (قوش) بهار موسمنده توك دوكمك، توكلرى دوكيلوب چاولاق قالمق.

تَوَلّى { ياخود تولا. سـنذ. عر. [«ولى» دن مص. تفعل]

۱. برینه یناشمه، تقرب. ۲. برینی دوست طوتمه، اظهار محبت وقربیت ایتمه. [بو معنا ایله «تبرا» یه مقابل قوللانیلوب اهل بیت نبوی یه محب ومعین اولانلره، وتبرا ایسه مخالفلرینه تطبیق اولنور.]

تولیت [یاخود تولیه. سذ. عر. [«ولی» دن مص. تفعیل] ۱. برینی متولی ایتمه. بر وقفه متولی نصب ایتمه. ۲. متولیلك، متولی صفت ووظیفه سی: تولیت براتی.

تولید [سذ. عر. [«ولادت» دن مص. تفعیل] ۱. طوغورمه. دنیایه کتیرمه: هرکسی برآنا تولید ایتمشدر. ۲. طوغورتمه. طوغورمقده اولان برقادینه ویا بر دیشی حیوانه یاردیم ایتمه. ابه‌لك ایتمه: فلان قادینی خانمی ابه تولید ایتدی؟. ۳. مج. وجوده کتیرمه، حاصل ایتمه، سبب اولمه. سببیت ویرمه: بومسئله‌یی تولید ایدن اودر.

توم [س. [تق. تیم = قبه‌لی شیء] یومری، طوبشی، طومالاق.

تومار [س. فا. دورلوب بوکیله‌رك استوانی شکلنی آلان اسکی زمان دفتری.

تومان [س. [زبانزدی: تومن] ۱. بیوك کومه. ۲. اون بیك آحاددن عبارت مقدار: بر تومان عسکر = (سابقده) فرقه. ۳. ایرانده اون بیك آقچه یعنی اللی غروش قیمتنده آلتون سکه. ‖ میر تومان = ایرانده فریق. ‖ تومان تومان = بیکارجه.

تومباز [س. دوبه.

تومباق [س. با: طومباق.

تومبك [یاخود دمبك. س. ۱. اوفق یومری: طوبراق تومبك. ۲. بر طرفی آچیق وبر طرفی کرکین دری ایله قپالی باقیردن معروف تومبك. دربوقه (دربکه). ۳. تومبك شکلنده صاقسی: بشیك تومبکی.

تومبلی [س. [بالتحریف «تنبلیت» صورتنده فارسی‌یه ده کچمش وغرابیدن اوله‌رق اورادن بو صورتده لسانمزه عودت ایتمشدر.] ۱. بوك یغینی، بوکجه‌لانمش اشیا که آت یوکینك ایکی دنکی آراسنه آتیلیر. ۲. اوزرینه سایسك بینديكی خفیف یوك.

تومبلك [س. [زبانزدی: دونبلك] آغزی کرکین دری ایله قپالی کاسه شکلنده بر آلت که ایکی دکنکله اوریله‌رق چالینیر: تومبلك چالمق. ‖ مج. عقلا تومبلکی = عقلاق ادعاسنده بولنور کولنج جاهل. عو.

تومروق [با: طومروق.

تومسك [س. یومری شیء، محدب یر، اوفاق کومه: بال کیکنك تومسکاری. = ص. بو شکلده اولان: تومسك یر.

تومسلمك [فل. یامری یومری اولمق، تنبورلاشمق، سطحی تحدب ایتمك: تومسلدی.

توملمك [فل. یومری اولمق، قنبورلانمق، طومالمق.

تومممك [فل. شیشمك. اورلانمق، تومسکلنمك.

تونج [س. باقیر ایله قلایدن مرکب مخلوط معدن، پرنج. = ص. تونجدن معمول: تونج طوب.

تونس [سخ. ج. آفریقانك ساحل شمالیسنده جزایر ایله طرابلس غرب آره سنده بر مملکت که وقتیله (قارتاج) و بعده (افریقیه) اسمیله معروف ایدی. اصل مرکزی اولان شهرك اسمیدر: تونس امارتی؛ تونس فسی = بیوك وقالین جنسی.

تونسلی [س. ص. تونس اهالیسندن آدم.

تونك [یاخود دونك. س. طاوق وسائر طیور بینه‌نك اوزرینه چیقوب تونه‌دکاری صیریق: تونکده خروس کبی.

تونکله‌مك [فل. (طاوق وسائره) تونك دینلن کومس صیریغی اوزرنده طورمق.

تونل [س. [انکل. — تونل صورتنده تلفظی غلط اولمغله برابر شیوهٔ لسانمزه مغایردر.] ۱. دمیر یولك بر آلتندن کچن قسمی: بو دمیر یول خطنك تونللری چوقدر. ۲. ماکینه ایله تحریك ویا قایشله جر اولنور آرابه‌لر ایشلندیرلك اوزره یر آلتندن آچیلان یول: غلطه‌دن بك‌اوغلنه تونل ایله اوچ دقیقه‌ده چیقیلیر. ۳. یر آلتندن افقی اوله‌رق آچیلان هرنوع اویوق.

توهم [سذ. عر. جمع: توهمات. [«وهم» دن مص. تفعل] ظن وگمان ایتمه، وهمه تابع اولمه، بی اساس وناتمحل شبهه‌یه تابع اولمه: بنم کندیسنك دلیهنده بولندیغمی توهم ایتمشیدی.

توى [توبلی، تویلنمك وسائره. [با: توگ وسائره.

تویج [سذ. عر. [«تاج» ك مصغری] نبا. چیچکك یشیل اولان خارجی قسمندن ماعداسی که دائراً مادار ملون یاپراقجقلری اولوب بر کوچك تاجی آکدیرر. تویج جرسی، تویج مغفری، تویج شفوی کبی انواعی واردر.

ته [س. فا. دیب، قعر: ته‌چاه = قویونك دیبی. ز.

تهاجم [سذ. عر. جمع: تهاجمات. [«هجوم» دن مص. تفاعل] برلکده و بردن هجوم ایتمه، هر طرفدن قوشوب طوپلانمه، اوشمه: اپی کوندلك ویرلدیکنی خبر آلنجه رنجبرلر اورایه تهاجم ایتدیلر؛ قانك بینه تهاجمی.

تهافت [سذ. عر. [«هفت» دن مص. تفاعل] بر بری اوستنه آتلمه، تهاجم: تهافت حکما.

تهالك [سذ. عر. [«هلاك» دن مص. تفاعل] کمال آرزو وهوسله آتلمه، تهلکه‌یی دوشونمکسزین بر شیئه طالمه، بربرینی ایتوب چیکنیه‌جك صورتده قوشیشمه: خلق کمال تهالکله بو ایشه صارلدیلر.

تهاون [سذ. عر. [«هون» دن مص. تفاعل] اهمیت ویرممه، مهمسه‌مه‌یش. ز.

تهجد [سذ. عر. [«هجد» دن مص. تفعل] ۱. کیجه اویومیوب نماز قیلمه. ۲. کیجه‌وقتی قیلنان نافله نمازی.

تهجی [سذ. عر. [«هجاء» دن مص. تفعل] هجالمه، حروف هجایی بربرینه اوره‌رق اوقومه.

تهدید [سذ. عر. جمع: تهدیدات. [«هدود» دن مص. تفعیل] ایلریده اجرا اولنه‌جق بر مجازات ایله قورقوتمه: حبس ایله، سلاحله تهدید ایتدی؛ تهدید ایده‌رك حاضر لادیغی سندی کندیسنه امضا ایتدیرمش: ایقاع تهدیده مقتدر.

تهدید آمیز [ص. فا. [عر. تهدید = م.. فا. آمیختن = قاریشدیرمق] تهدید قاریشدیران، تهدیدله قاریشیق، قورقودیجی: تهدید آمیز برطاقم سوزلرله اجبار ایتدی.

تهدیه [سذ. عر. [«هدیه» دن مص. تفعیل] هدیه ویرمه، بخش ایتمه، باغشلامه. [«اهدا» دها مأنوسدر.]

تهذیب [سذ. عر. [«هذب» دن مص. تفعیل] دوزلتمه، تسویه، تمیزلمه، اصلاح و تطهیر: تهذیب اخلاق = اخلاقی تمیزلیوب اصلاح ایتمه. [همان یالکز بو تعبیرده مستعملدر.]

تهزز [سذ. عر. [«هزیز» دن مص. تفعل] اینجه صورتده دیترمه، لرزان اولمه، لرزه. [«اهتزاز» دها مأنوسدر.]

تهزیز [سذ. عر. [«هزیز» دن مص. تفعیل] اینجه و دواملی صورتده دیترتمه، لرزان ایتمه، اهتزازه کتیرمه: سازك تللرینی تهزیز ایتمك؛ سیکیرلرمی تهزیز ایتدی.

تهکم [سذ. عر. [«هکم» دن مص. تفعل] ظاهراً جدی حقیقةً هزلدن عبارت برصورتله استهزا ایتمه: تهکم ایچون بو فقره‌یی درج ایتدی.

تهلکه [سذ. عر. [«هلاك» دن] هلاکی موجب اوله‌بیله‌جك حال، خطر، مخاطره: تهلکه‌یه کیرمك؛ کندینی، جاننی تهلکه‌یه قومق.

تهلکه‌لی [ص. تهلکه‌سی اولان، هلاکی موجب اوله‌بیلن، مخاطره‌لی، خطرناك: تهلکه‌لی ایش؛ تهلکه‌لی یول.

تهلیل [سذ. عر. جمع: تهلیلات. [لا اله الا الله جملهٔ شریفه‌سنی تلفظ ایتمه: تسبیح و تهلیل ایله مشغول ایدی. ‖ تهلیل خوان = تعبیر شریف مذکوری اوقویان: طرق علیه درویشانی نعشك اوکنده تهلیل خوان اوله‌رق کیدیورلردی.

تهم [سذ. جمع. عر. فد: تهمت. [با: تهمت.

تهمت [سذ. عر. جمع: تهم. [«وهم» دن] برینه اسناد اولنان سوچ، ایشلدیکی ظن ووهم آلتنده اولوب هنوز تبین و تحقق ایتمه مش جرم، قباحت، سوچ: بنم تهمتم نه‌در؟ اونك بر کونه تهمتی وارمیدر؟ بر تهمتله توقیف اولنمش. ‖ حق. اسناد تهمت = اتهام. ‖ تهمت ظاهره = اثباتدن مستغنی اوله جق صورتده آشکار و میدانده اولان تهمت.

تهمتسز [ص. بر کونه تهمتی و سوچ وقباحتی اولمیان، بیکناه، بری الذمه.

تهمتلی { صه. ۱. اتهام اولنمش، برجرم وقباحت ایشلمش اولمسی ظن آلتنده بولنان. ۲. سوجلی، قباحتلی، متهم.

تهمتن { سـ. صه. فا. مشهور قهرمان ایرانی رستم زالك لقبی اولوب، دلیر وقهرمان معناسیله دخی قوللانیلیور، اما قوللانلمامليدر.

تهنیت { یا تهنیه. سذ. عر. [«هنء» دن مصـ. تفعیل] تبریك، تسعید : تبریك وتهنیتی متضمن بر نامه یازدی.

تهود { سذ. عر. [«هود» دن مصـ. تفعل] یهودی اولمه، دین یهودی قبول ایتمه.

تهور { سذ. عر. [«هور» دن مصـ. تفعل] صوکنی دوشونمه‌دن بر ایشه صالدیرمه، غضب وشدتله هجوم وجرأت: تهورله سوزه قاریشدی: تهوردن کوزلری قراردی.

تهوین { سذ. عر. جـ: تهوینات. [«هون» دن مصـ. تفعیل] ۱. قولایلاشدیرمه، خفیفلتمه: انسان ایشنی ممکن مرتبه‌ده تهوین ایتمکه چالیشملیدر. ۲. فیاتنی تنزیل ایتمه، اوجوزلاتمه، اهون ایتمه: آناطولی دمیر یولی استانبولجه ذخیره‌یی تهوین ایتدی. [بو ایکنجی معنا ایله عربیده مستعمل اولمیوب، بوکا بدل: آلچالتمه واهمیتدن دوشورمه معناسیله قوللانیلیر.]

تهی { صه. فا. ۱. بوش، خالی: تهی بر خانه‌ده. ۲. مجـ. علم وهنردن عاری، بوش، بیبهره: او آدم تهی دکلدر. ۳. تهی دکل = سببسز، حکمتسز : بویله کیجه‌این کلمسی تهی دکلدر. ‖ تهی دست = الی بوش، زوکورت.

تهیج { سذ. عر. [«هیجان» دن مصـ. تفعل] هیجانه کلمه، جوشه کلمه : بر طاقم مؤثر شرقیلردن تهیج ایتدی: او شرقیلر تهیجی موجب اولدی.

تهییج { سذ. عر. [«هیجان» دن مصـ. تفعیل] هیجانه کتیرمه، جوشه کتیرمه : بویله شرقیلر انسانی تهییج ایدر.

تهیئه { سذ. عر. [«هیئة» دن مصـ. تفعیل] حاضرلامه، حاضر ایتمه، تدارك ایتمه : لوازم سفریه‌یی تهیئه ایتملی.

تیاترو { سـ. [یو. Θέατρον = تماشا کاه] ۱. صورت مخصوصه‌ده ترتیب ایدلمش منثور ویا منظوم وفجیع یاخود مضحك عبرت انکیز واکثریا تاریخه مستند حکایاتك موقع تماشایه وضعنه ومجسم صورتده اجرا وارائه‌سنه مخصوص بناکه صحنه دینلن بر قسمی اجرا آته واونك قارشیسنده‌کی میدان ایله صره‌لر وحجره‌لر سیرجیلرك اوتورمسنه مخصوصدر : اوروپا شهرلرینی تزیین ایدن ابنیهٔ عمومیه‌نك بر جنسی‌ده تیاترولردر. ۲. بو ابنیه‌ده موقع تماشایه قونیلان حکایه ویا وقعه، اویون : بر تیاترو یازدی: ادبیاتك اك مهم اقسامندن بری‌ده تیاترودر.

تیبت { سخ. خ. چینك منتهای غرب جنوبیسنده اوله‌رق هیمالایه سلسلهٔ جبالنك شمالنده وترکستان شرقینك جنوبنده واقع بك مرتفع بر مملکت واسعه در. = سـ. بو مملکته مخصوص کچیلرك یومشاق ونفیس قیلندن معمول شال‌لی‌یه تقلیداً یاپیلان پنبوقدن پارلاق آستارلق بر نوع بویالی بز. [بو معنا ایله زبانزدی : دیبت.]

تیبیس { سذ. عر. [«یبس» دن مصـ. تفعیل] قوروتمه، قورولامه.

تیپی { سـ. با : تپی.

تیت { حد. یاواش وتنبلجه بر حرکتك سسنی تقلید ایدر : تیت پیت = پیتیر پیتیر.

تیجان { سذ. جـ. عر. فد : تاج. [با : تاج.

تیر { سـ. فا. اوق، سهم. ‖ تیرانداز، تیرکش، تیرزن = اوق آتان، اوق چکن، اوقله اوران. ‖ تیر قضا = سهم قضا، اوق کبی اصابت ایدن قضا و قدر. ‖ شعرده محبوبه‌نك کیرپیکندن ونظرندن دخی کنایه اولور.

تیر { وتیریل.مه. دیتره‌مکی تصویر ایدوب مکرر قوللانیلیر : تیر تیر دیتره‌مك، تیریل تیریل دیتره یوردی.

تیراموللا { سـ. [ایتا.] بحـ. خلاط چکمه: تیراموللا ایتمك.

تیرپدین { سـ. و :

تیرپید { سـ. کوچك باغچوان قازمه‌سی.

تیرخوس { سـ. [ر.] آتش بالیغی، سارده‌له.

تیردان { سـ. فا. [تیر = اوق - دان = ادات ظرفیت] او:

تیرکش { سـ. فا. [تیر = اوق - کشیدن = چکمك] اوق قوبوری، اوق محفظه‌سی.

تیره { سـ. پنبوق ایپلیك : تیره ایله دیکمك؛ یورغان تیره‌سی = یورغان قاپلادقلری قالین جنسی. = صه. پنبوق ایپلیکندن معمول : تیره چوراب.

تیره { صه. فا. قرا کلق، بولانیق، قره، مظلم : تیره روان، تیره دل = قنا یورکلی؛ تیره بخت = طالعسز.

تیریل { صه. زوکورت، قوتوز، پاره‌سز.

تیریز { سـ. با : تریز.

تیز { صه. فا. ۱. کسکین، قاطع، حدید : تیغ تیز = کسکین قلیچ؛ تیز چشم = کوزی کسکین، حدید البصر. ۲. چابق، سریع، مستعجل : تیزپا = آیاغی چابق: تیز رفتار = چابق یورو یشلی. ۳. صبرسز : تیز جانلی.

تیز { حـ. ظر. فا. [تر. زبانزدی: تز] ۱. چابق، سرعتله، سریعاً، عجالة : تیز کل. ۲. صیق: تیز تیز نفس آلمق. ‖ تیز الدن = علی طریق الاستعجال.

تیزآب { سـ. فا. [تیز = کسکین. آب = صو. — تر. زبانزدی : کذاب] کیمـ. حامض کبریت، مرمری ولیطوغرافیا طاشلرینی حك ایدن معروف یاقیجی صاریمتراق صو.

تیزگین { سـ. با : دیزگین.

تیزلك { سـ. [فا. «تیزی» یه مرجحدر.] ۱. کسکینلك. ۲. چابقلق، سرعت. ۳. صبرسزلق.

تیزلنمك { فل. عجله ایتمك، صبرسزلق واستعجال ایله حرکت ایتمك.

تیزه { سـ. [زبانزدی : تزه] والده‌نك همشیره‌سی : تیزه‌سنه کیتدی؛ تیزه‌سنك اوغلی، قیزی.

تیس { سـ.ذ. عر. ارکك کچی، تکه. تـ.

تیسر { سـذ. عر. [«یسر» دن مصـ. تفعل] ۱. قولایلاشمه، قولای اولمه، کسب سهولت ایتمه. ۲. نصیب ومیسر اولمه، موفقیت پذیر اولمه.

تیشه { سـ. فا. کسر، معروف دولکر آلتی. [«تیشهٔ فرهاد» تعبیر معروفنده تیشه‌نك کسردن زیاده قازمه وکوالك معناسیله مناسبتی واردر.]

تیغ { سـ. فا. قلیچ، سیف.

تیغ { سـ. [آنف الذکر لغت فارسیه‌دن] ۱. دیکیجی وسراج آلاتندن یاصی واکری ایکنه ویا بیز. ۲. بعض چیچکلرده اولان آلت تأنیث. ‖ تیغ ایکنه = نقش آلتی.

تیغاله { سـ. شجر العشر دینلن آغاجدن چیقان بر نوع ضمغ، اشخر.

تیغبند { صه. فا. [تیغ = قلیچ. بندن = باغلامق] قلیچ باغلایان، قلیچ قوشانان.

تیغدار { صه. فا. [تیغ = قلیچ. داشتن = طوتمق، طاشیمق] قلیچ طاشیان. قلیچله مسلح.

تیغزن { صه. فا. [تیغ = قلیچ. زدن = اورمق] قلیچ اوران. چکن.

تیغلامق { فل. (یاره) کسکین کسکین بر آغری ایله آغریمق.

تیفتیك { سـ. با : تفتیك.

تیفوس { سـ. [یو. Τύφος فر. Typhus] طـ. قره‌حما.

تیقظ { سذ. عر. جـ.: تیقظات. [«یقظ» دن مصـ. تفعل] ۱. اویانمه، بیدار اولمه، اویقودن قالقمه. ۲. مجـ. عبرت کوزینی آچمه، انتباه : تیقظ ایتمك.

تیقن { سذ. عر. [«یقین» دن مصـ. تفعل] تمامیله واساساً بیلمه، اصلا شبهه ایتمیه‌جك صورتده اوکرنمه، کسب وثوق واطمئنان ایتمه : جناب خلاقك وحدانیتنی تیقن ایتدم.

تیکسینمك { یاخود دیکسینمك. فل. [غلطی : تیتسینمك] معده یادیرغامق، ایکرنمك، ییه‌جکدن اکراه واستکراه ایتمك: قادینلرك اکثری هرشیئدن تیکسینیرلر.

تیکه { سـ. پارچه، یامه، لیمه : تیکه تیکه = پارچه پارچه. [صفت کبی ده قوللانیلیر.]

تیمار { سـ. ۱. بر خسته‌یه یاخود یاره‌سنه ویا حیوانه ایدیلان خدمت، بونلره باقمه : خسته‌یی تیمار ایتمك = باقمق: آتی تیمار ایتمك = تمیزلیوب خدمتنی کورمك: مجروحك یاره‌سنی تیمار ایتمك = دکیشدیروب باغلامق. ۲. ایشلمك، باقمق، خدمتنی کورمك : سز بو باغچی تیمار ایتمه‌مشسکز. ۳. خلایقلرك تبدیل هوا ایچون موقتاً بر یره چیقمه‌لری، تبدیل هوا: فلان قالفه تیماره چیقدی. ٤. وقتیله سپاهیلره مالکانه ویریلن اراضیٔ امیریه که حربه سوقنه مجبور اولدقلری معین المقدار عسکره مقابل او اراضینك

عشرینی اخذ واستیفا ایدرلردی: تیمار وزعامت اصحابندن: تیمار صاحبی: تیمار اصولی.

تیمارجی { سـ. ۱. تیماره یعنی عشرینی آلدیغی اراضیٔ امیریه یه مالك سپاهی. ۲. بر خسته خانه‌ده مجروحین وخسته‌لرك یاره‌لرینی باغلایوب دکیشدیرن جراح یماغی، جراحلغك عادی ایشلرینی کورن خدمتجی.

تیمارخانه { سـ. [« تیمار » دن مرکب ویا « بیمارخانه » دن غلط] مختل الشعور اولانلره مخصوص خسته‌خانه. دارالشفاء. ‖ تیمارخانه قاچقینی = دلی، دلیجه حرکت ایدن.

تیمارخانه‌جی { سـ. دارالشفاء مدیر یاخود مأمور ویا خدمتجیسی، مجانینی ضبط واداره‌یه تمکنه مکلف آدم، کلابی.

تیماری { صـ. عر. أ: تیماریه. [تعبیر سقیمدر] سپاهیلرك تیمار اصولنه منسوب و متعلق: اراضیٔ تیماریه.

تَیَمُّم { سـد. عر. [قصد و نیت دیمك اولان «یمام» دن] ف. صویك قیطلغی حالنده تمیز طوپراق و سائره‌یه اللرینی سوره‌رك آبدست وغسل آلمه: تیمم ایتمك.

تَیَمُّن { سـد. عر. [« یمن » دن مصـ. تفعل] یمن وسعادت عد ایتمه، تبرك ایلمه: تیمن ایچون اوستنده بر انعام شریف طاشیور.

تَیَمُّناً { حـ. عر. یمن وسعادت عد ایده‌رك، تیمن نیت ومقصدیله: تیمناً هر صباح قصیدهٔ برده‌یی قرائت ایدردی.

تیمور { یاخود دمور وتیمورجی و سائره. با: دمیر وسائره.

تیمی { یاخود تمی. سـ. ۱. زنجیلرك باباالق کبی بر اویونی. ۲. بر نوع بوجك ایصرمه‌سندن حاصل یومری.

تین { سـد. عر. اینجیر. ‖ شجر التین = اینجیر آغاجی.

تیـنقه { سـ. طورنه بالیغی حجمنده لذیذ بر بالیق.

تینیقلوز { صـ. مسکین، سومسوك، چلیمسز، قلیقسز. عو.

تَیّون { سـ. یوسنی یازلق اینجه کورك اعمالنه یارار کوچك بر حیوان؛ قویو تیون = سنجاب: قزیل تیون = خرما صیچانی.

تیه { سـد. عر. چول، صوسز قوری صحرا. = سخ. م. مصر ایله شام آره‌سنده طورسینایی حاوی شبه جزیره‌ده واقع چول که بنی اسرائیل اوراده حضرت موسی (عم) ایله یوللرینی شاشیروب قرق سنه طولاشمشلردر.

ث

ث { ثه سـ. [عر. ثاء، سثد.] الفبای عثمانینك بشنجی حرفی اولوب، عربیدن مأخوذ کلماته مخصوصدر. اسانمزده عربیده‌کی پلتك مخرجیله تلفظ اولنه‌میوب، (س) کبی اوقونور. بو حرف، عربینك غیری اولان السنهٔ سامیهٔ قدیمه‌ده دخی مفقود اولمغله، حروف اصلیهٔ سامیه‌ده بولنمیوب، خ، ذ، ض، ظ، غ حروفیله برابر یعنی «ثخذضظغ» حروفی میاننده عربلر طرفندن ضم وعلاوه اولنمشدر. اصل ابجد صره‌سنده یکرمی اوچنجی حرف اولوب، رقم کبی استعمالنده ۵۰۰ عددینه اشارتدر. اوچ نقطه‌لی اولنق مناسبتیله « ثاء مثلثه » دخی دینلیر.

ثاء { سثد. عر. ث حرفنك اسم عربیسیدر: ثاء مثلثه = اوچ نقطه‌لی ثاء. [تادن تفریق ایچون.]

ثابِت { صـ. عر. أ: ثابته. جـ: ثوابت. [« ثبات. ثبوت » دن سف.] ۱. یرنده طوران، بر یرده قائم، برقرار، پایدار، غیرمتحرك، یرلی: دکرمنك آلت طاشی ثابتدر: بن عزممده، وکرمده ثابتم. ۲. ثبوت بولمش، تحقق ایتمش، مثبت، محقق. ظن ووهم اوزرینه مبنی اولمیان: بو حقیقت فناً ثابت اولدی. ۳. همیشه دائما بر یرده کورینوب بر دکیشدیرمین نجم. سیاره‌نك غیری: نجوم ثابته. ‖ ثابت قدم = پایدار، ثباتلی، دواملی، اصلا آیرلمیان: ویردیکی سوزده ثابت قدم قالدی. = جـ. ثوابت = نجوم ثابته، سیارات دینان نجوم معدوده‌نك غیری اولان نجوم غیر محدوده که هر بری کندی باشنه بر شمسدر.

ثار { سثد. عر. [اصلی: ثأر] اوج انتقام: اخذ ثار ایتمك = اوجنی آلمق، انتقام آلمق.

ثاقِب { صـ. عر. أ: ثاقبه. جـ: ثواقب. [« ثقب » دن سف.] ۱. بر یاندن بر یانه‌دلن، دلیك آچان، دلوب کچن. ۲. پك پارلاق. مضیٔ: نجم ثاقب: شهاب ثاقب.

ثالِث { صـ. عر. أ: ثالثه. [«ثلث» دن سف.] اوچنجی. ایکنجیدن صکره کلن: باب ثالث = اوچنجی باب: رتبهٔ ثالثه = اوچنجی رتبه. ‖ ثالث عشر = اون اوچنجی. ‖ شخص ثالث = طرفینك غیری اولوب بر مناسبتله ایشه قاریشان ویا آرایه کیرن آدم.

ثالِثاً { حـ. عر. اوچنجی اوله‌رق، اوچنجی درجه‌ده: اولاشو، ثانیاً شو، ثالثا شو اوله‌جقدر.

ثالثه { سثد. ۱. رتب ملکیه‌نك اوچنجیسی. خامسه ورابعه‌دن صکره ویرلن، رتبهٔ ثالثه: فلان تاریخده ثالثه آلدی. ۲. دقیقه‌نك آلتمشده برجزئی اولان ثانیه‌نك منقسم بولندیغی آلتمش جزئك بری: اش دقیقه ایکی ثانیه ویدی ثالثه.

ثامِن { صـ. عر. أ: ثامنه. [«ثمن» دن سف.] سکزنجی. یدنجیدن صکره کلن: باب ثامن = سکزنجی باب.

ثامِناً { حـ. عر. سکزنجی اوله‌رق، سکزنجی درجه‌ده.

ثانی { صـ. عر. أ: ثانیه. [«ثنی» دن سف.] ایکنجی، برنجیدن صکره کلن: جلد ثانی = ایکنجی جلد؛ رتبهٔ ثانیه = ایکنجی رتبه. ‖ ثانی عشر = اون ایکنجی.

ثانِیاً { حـ. عر. ایکنجی اوله‌رق، ایکنجی درجه‌ده: اولا شونی یاپملی، ثانیاً شونی.

ثانِیه { سثد. عر. جـ: ثوانی. ۱. رتب ملکیه‌دن ایکنجی

عد اولنور بر رتبه‌که ثالثه ایله اولی ثانیه‌ی آره‌سنده اولوب، ثانیه صنف ثانیه‌ی وممتاز اسملریله ایکی صنفه منقسمدر. ۲. ساعت دقیقه‌سنك منقسم اولدیغی آلتمش جزئك بیری: اون دقیقه یدی ثانیه‌سوردی.

ثَبات | سد. عر. یرنده طورمه. ثابت و برقرار اولمه. پا. یدارلق، یرندن و یا سوز و عهدندن اوینامامه: دشمنك مها. جمانه قارشی ثبات کوستردی؛ سوزنده ثبات ایتدی: او آدمك ایشده ثباتی یوقدر: بی ثبات = ثباتسز.

ثَباتسز | ص. ایشنده دوام ایتمین. سوزنده طورمیان، متلوّن: ثباتسز آدمدر.

ثَباتلی | ص. ثابت، پایدار، مداوم: ایشنده، سوزنده ثباتلی آدمدر.

ثَبت | سد. عر. قید. تحریر. یا. زوب ضبط ایتمه: ثبت دفتر ایتمك = دفتره قید ایتمك.

ثُبوت | سد. عر. تحقق، محقق ومثبت اولمه، میدانه چیقمه، شبهه وترددده محل براقمیه. جق صورتده ظاهر اولمه. تقرر ایتمه: بو ایش ثبوت بولدی: دعواسی ثبوت بولمه‌دی. اعین فعلك مصدرلری اولدقلری حالده، «ثبت» و«ثبات» دن فرق ظاهردر.

ثَخِن | سد. عر. ا ثانت قنحیله‌ده احـ زدر. ا قالینلق. ایچی بوش ظرف واستوانه کبی بر شیئك قالینلغی: طوپك ثخنی = استوانه‌سنك قالینلغی.

ثَخانَت | سد. عر. ۱. قالینلق. ۲. صیقلق. ز.

ثَدْی | سد. عر. جـ: ثدایا. ممه. بستان. ز.

ثَدیی | ص. عر. ؤ: ثدییه. ۱. تـ. ممه‌یه منسوب ومتعلق. ۲. ممه شکلنده: ثدیی الشکل.

ثَراء | یاخود ثری. سد. عر. ۱. طوپراق. تراب. خاك: تحت الثراء = یر آلتنده؛ طاب ثراه = طوپراغی تمیز اولسون. الله رحمت ایلیه. ۲. یر، ارض، زمین: این الثرا والثریا.

ثَرب | سد. عر. تش. باغرصاقلری احاطه ایدن ایچ یاغی.

ثَرْوَت | سد. عر. ۱. زنکینلك، مالدارلق، سامان: ثروت صاحبی = مالدار. ۲. مال، ملك، زنکینلکی تشکیل ایدن حیوانات واراضی وسائره. مامَلك. || اصحاب ثروت. اهل ثروت = اغنیا، زنکینلر. || ثروت عمومیه. ثروت مملکت = بر مملکتك محصولات زرعیه ومعمولات صناعیه وسائره‌سندن عبارت عمومی زنکینلك. || علم ثروت = مؤخراً «اقتصاد» تسمیه اولنان علم که بر مملکتك ثروت عمومیه‌سندن و صورت استحصال واداره‌سندن بحث ایدر. — ثروت ملی تعبیری شایان قبول دکلدر.

ثَری | سد. عر. ا عربیده مؤنثدر. ا با: ثرا.

ثُریّا | سد. عر. سماده منازل قمردن اولان معروف کواکب هیئت مجموعه‌سی. اولکر، پروین.

ثُعبان | سد. عر. پك بیوك ییلان، اژدر. اژدها.

ثَعلَب | سد. عر. جـ: ثعالب. تیلکی، روباه. لـ. || ط. داء الثعلب = توکلرك دوکلمه‌سندن عبارت مرض، صاچ قیران.

ثُغور | سد. جـ. عر. [فد. «ثغر» لسانمزده غیر مستعملدر] سینورلر، حدود. [باشلیجه ممالك اسلامیه ایله ممالك غیر اسلامیه آره‌سنده‌کی حدوده وبو حدود جوارلرنده‌کی ممالکه اطلاق اولنور.]

ثُفل | سد. عر. ۱. طورتی. ز. ۲. ط. نجس، قذورات.

ثُفلی | ص. عر. ؤ: ثفلیه. ط. طورتیه ویا قذوراته متعلق: مواد ثفلیه.

ثَفَن | سد. عر. ط. ناصور.

ثِقات | صد. جـ. عر. فد: ثقه. ا با: ثقه.

ثَقب | سد. عر. جرا. دلمه، مثقبله کمیك دلمه.

ثُقبه | سد. عر. تش. دلیك.

ثُقَلاء | صد. جـ. عر. فد: ثقیل. ا با: ثقیل.

ثِقلَت | سد. عر. ۱. آغرلق، کرانلق: بو طاشك اون اوقه ثقلتی واردر؛ قورشونك ثقلتی زیاده‌در. ۲. صیقنتی، اضطراب: هواده بر ثقلت واردر: او آدمك قونشمه‌سی انسانه ثقلت کتیرر. || ص. ثقلت اضافیه = اجسام بسیطه‌نك بربرلرینه نسبتله وصویك کی واحد قیاسی اعتبار اولنه‌رق آغرلقلرینك درجه‌سی: آلتونك، کومشك، باقیرك ثقلت اضافیه‌سی. || ط. ثقلت رأس. ثقلت صدر. ثقلت لسان = بو عضولره

بر آغرلق عارض اولمسنی موجب امراض.

ثَقَلَین | سد. تـ. عر. [فد: «ثقل» لسانمزده قوللانلماز] انس وجن، دنیا ایله آخرت، انسان ایله حیوان، عرب ایله عجم یاخود آغر شیئلرله خفیف شیئلر: سید الثقلین = فخر کائنات (صلعم) افندمز. [شمدی باشلیجه بو تعبیرده مستعملدر.] شیخ الاسلام ابو السعود افندی‌یه دخی «مفتی الثقلین» عنوانی ویرلمش ایدی.

ثِقه | سد. عر. جـ: ثقات. [«وثوق» دن] اعتماد، اطمئنان، امنیت، وثوق: ارباب ثقه = اعتماد و وثوقه شایان اولانلر. [بو تعبیرك غلط فاحش اولدیغنی ادعا ایدنلر لغتك بو معناسندن غفلت ایتمشلردر: حتی عربلر «اخو ثقة» ده دیرلر.] = سد. عر. وثوق واعتماده شایان آدم. معتمد، امین: حدیثده ثقه‌در. ثقاتدندر.

ثَقیل | ص. عر. ؤ: ثقیله. جـ: ثقلاء. [«ثقلة» دن صش.] ۱. آغر، کران، وزنی چوق: قورشون اکثر معادندن ثقیلدر. ۲. صیقندیلی، جان صیقان. کران جان: پك ثقیل آدمدر؛ اثقل الثقلادر = کران جانلرك الك کران جانی. ۳. چرکین: بو سوز پك ثقیل دوشر: ثقیل چهره‌لی. ٤. تلفظی آغر وقالین اولان. خفیف مقابلی: حرکهٔ ثقیله.

ثَلاثون | یاخود ثلاثین. عد. عر. اوتوز. ز.

ثَلاثه | یاخود ثلثه. عد. عر. اوچ، ۳: مذاهب ثلاثه = اوچ مذهب.

ثُلاثی | ص. عر. ؤ: ثلاثیه. [«ثلثه» دن سمند.] ۱. اوچلی، اوچ شیئدن مرکب: ثلاثی الاوراق = اوچ یاپراقلی. ۲. د. (صرف عربیده) حروف اصلیه‌سی اوچ اولان (فعل): فعل ثلاثی: افعال ثلاثیه: ثلاثیء مجرد = اصلی اوزرینه اوچ حرفلی قالمش (افعال): ثلاثیء مجرد بابلری آلتیدر: ثلاثیء مزیدفیه = اوچ اولان حروف اصلیه‌سی اوزرینه بر یا ایکی ویا اوچ حرف علاوه‌سیله متشکل (افعال): ثلاثیء مزید فیه بابلری رباعی وخماسی وسداسی اوله‌رق ۱۲ در.

ثُلث | عد. عر. اوچده بر. بر جسم ویا مقدارك اوچ قسمندن بری: کونك ثلثی مطالعه‌یه حصر ایتمشدر. = سد. عر. نسخ خطنه بکزر معروف بر جنس قالین یازی.

ثُلثان | عد. عر. تـ. ایکی ثلث، اوچده ایکی: کونك ثلثانی اویقو واستراحتله کچر: ثلثانی اکثریتله = اکثریتی تشکیل ایدنلرك اقلیتده قالانلرك هیچ اولمازسه ایکی مثلی اولمسی شرطیله اولان اکثریت.

ثَلج | سد. عر. قار، برف. ز.

ثُمَّ | ظز. عر. صکره، بعد. [بعض ترکیبات عربیه‌ده بولنور:] ثم التدارك = تداركدن صکره یعنی ایشك وقوعندن صکره دوشونلمش: بو ثم التدارك بر وسیله‌در.

ثِمار | سد. جـ. عر. فد: ثمر. ا با: ثمر.

ثَمان | وثمانیه. عد. عر. سکز؛ صحن ثمان = رتب علمیه‌دن بر رتبه.

ثَمانون | وثمانین. عد. عر. سکسان. ز.

ثَمَر | سد. عر. جـ: اثمار. و

ثَمَره | سد. عر. جـ: ثمرات. ۱. یمش، میوه، نباتات واشجارك تخملرینی حاوی اوله‌رق ویردکلری مأکول و یا غیر مأکول دانه. ۲. فائده، نفع، کار: بو ایشدن بر ثمره کورمدم. ۳. حاصل، نتیجه: بو سعیك ثمره‌سنی البته کوررسکز.

ثُمن | عد. عر. سکزده بر، سکز جزءده بر جزء: تجارتك ثمنی بکا ویرمك شرطیله مقاوله ایتدك.

ثَمَن | سد. عر. جـ: اثمان. بها، قیمت، بدل. [اکثریا جمعی مفرد یرینه قوللانیلیر:] اثمانی اعاده ایدوب مالی کری آلدی.
«قیمت» و«بها» بر شیئك حقیقی دکری، «ثمن» ایسه صاتان ایله آلان آراسنده تقرر ایدن بدلدر.

ثَمین | ص. عر. ؤ: ثمینه. [«ثمن» دن صش.] قیمتدار، بهالی، ذی قیمت: در ثمین.

ثَناء | سد. عر. جـ: اثنیه. [«ثنایا» ایسه «ثنیه» نك جمعیدر.] مدح وتعظیم ایله وصف وتعریف: سزی چوق ثنا ایتدی؛ ثنا کرده بولندی.

ثَناخوان | ص. فا. [عر. ثنا = مدح - فا. خواندن = اوقومق] برینك مدحنی اوقویان یعنی مدحنده بولنان، مادح: وصاف چنکیز سلاله‌سنك ثناخوانیدر.

ثَناكار { صـ. فا. [عر. ثنا = مدح فا. كار = ادات فاعليت] مدح وتعظيمله وصف وتعريف ايدن، دائما مدح وثناسنده بولنان : ثنا كاركز = مخلصكز. [ما فوقـدن مادونه ايراد اولنـور ظرافت تعبيريدر.]

ثَناكارانه { صـ. فا. و :

ثَناكارى { صـ. فا. دائما برينك مدح وثناسنده بولنان آدمه منسوب وعائد. مخلصانه، مخلصى : عريضهٔ ثناكارانهم؛ طرف ثناكارى يه. [متكلمدن كنايه‌در.]

ثَناوَر { صـ. فا. [عر. ثنا = مدح. فا. ور = ادات فاعليت] مدح وثنا ايدن، برينك ثناسنده بولنان، ثناكار. [بودخى ثناكار كبى مافوقـدن مادونه خطـاباً متكلمدن كنايه‌در :] ثناورلرى = مخلصلرى.

ثَناورانه { صـ. فا. و :

ثَناوَرى { صـ. فا. برينك مدح وثناسنده بولنـانه متعلق وعائد، ثناكارانه، مخلصى. [متكلمدن كنايه‌در :] اشعارات ثناورانه‌مه جواباً : طرف ثنـا ورى‌يه ارسالى.

ثَنايا { سـ. جـ. عر. فـد : ثنيـه. بـا : ثنيه.

ثُنائى { صـ. عر. ؤ : ثنائيـه. ١. ايكى قسمـدن مركب ويا ايكى جفتلى، ايكيلى. ايكيلك. [علم نباتات اصطلاحاتنده چوق قوللانيلير.] ٢. د. حروف اصليه‌سى ايكى اولان (كلمه).

ثَنَوى { صـ. عر. بر خالق خير ايله بر خالق شر تصـور ايدن (طائفه).

ثَنِيّه { سـ. عر. جـ : ثنـايا. اوك درت ديشلر.

ثَواب { سـ. عر. ١. بر عمل خيره قارشى من طرف الله احسـان اولنـان مكافات : ثوابه نائل اولمق، ثواب قزانمق. ٢. حق تعالانك رضاسنى داعى ومكافات اخرويه‌يه شـايان عمل خير : ثواب ايشلمك؛ شو يتيمه اعانه ايتمك ثوابدر.

ثَوابِت { سـ. جـ. عر. فد : ثابته. بـا : ثابت.

ثَوابلى { صـ. مكافات اخرويه‌سى اولان. حق تعالانك رضاسنى داعى. خيرلى : ثوابلى بر ايش يابمق ايسترميسكز؟

ثَواقِب { سـ. جـ. عر. فد : ثاقبه. پك پارلاق نجوم. بـا : ثاقب.

ثَوب { سـ. عر. جـ : اثواب، ثياب. كييه‌جك شى‌ء، روبه، جامه. [جمعى دها مستعمل اولوب مفرد كبى ده قوللانيلير.]

ثَور { سـ. عر. جـ : اثوار، ثيران. ١. اوكوز، بوغا، كاو. ٢. هـ. اوكوز شكلنى ابراز ايدر بر برج كه شمسك منازلندن اولان بروج اثنا عشرك برى اولوب كونش نيسان آينده بو برجه كيرر. ‖ سنهٔ ثور = اوائل نيسانده آلتى كون كه فرطونه‌لريله معروفدر. ‖ عين الثور = جبار برجنك پارلاق بر كوكبى. ‖ لسان ثور = كيكيش يابراقلى بر نبات.

ثِياب { سـ. جـ. عر. فد : ثوب. بـا : ثوب.

ثَيِّب { صـ. عر. جـ : ثيبات. بكر اولميان، بكارتى ازاله اولنمش (قادين). كرك اولندكدن صكره طول قالمش وكرك اولنمكسزين بكارتى فوت ايتمش اناثه اطلاق اولنور. [« ثيبـه » ديمك خطادر.]

ثُؤل { سـ. عر. جـ. ثآليل. ات بكى، سيكل.

ج

ج { جيم. سـ. [عربيـده سـ.] الفباى عثمانينك آلتنجى حرفى اولوب، جيم فارسى (چ) يه مقـابل جيم عربى دخى دينلير. حروف ساميهٔ قديمه الفبا سنده اوچنجى حرف اولوب، ابجـد حسـابنده ٣ رقمنـه علامتدر. تاريخده جمادى الاخره‌يه و(جا) صورتنده جمادى الاولايه علامتدر. لسـان عبرانيده اسمى (جمل) وسريانيـده (جمل) اولوب، ايكيسى جمل يعنى دوه ديمكدر، كه بوده شكلنك دوه بوينه مشابهتنه مبنيدر. شكل عبرانيسى ג وسريانيسى ܓ در. ‖ جيم قارننده بر نقطه = جاهل.

جا { جمادى الاولى شهر عربيسنه علامتدر.

جا { وجاى. سـ. فا. ير، محل، مكان، موقع : جابجا = ير ير، موقع موقع، بعض مواقعـده : جابجـا آتش ياقشلردى : جاى ملاحظه = ملاحظه يرى، دوشـونيله‌جك شى‌ء. بعض وصف تركيبلرده ده بولنور : بوسـه جاى = اوپه‌جك ير؛ جانشين = برينك يرينه اوتوران، وكيل، قائممقام.

جابجا { ظـ. مادهٔ آنفه‌يه بـا.

جابِر { سـذ. عر. قيريق وچيقيق كميك باغلايوب يرينه قويان جراح، قيريقجى، چيقيقجى. [زورلايجى معناسيله قوللانلماز.]

جابه { ياخود جبا. سـ. مجاناً و بدلسز ويريلن شى‌ء. ـــ ح مجاناً، بدلسز : جابه ويرمك = مجاناً ويرمك : بندن جابه !

جابى { سـذ. عر. [« جبايه » دن سـفـ.] اوقاف اجاره‌لرينى ووقفيله زكاتى تحصيل ايدن تحصيلدار.

جابيلك { سـ. اوقاف اجاره‌لرينى طوپلايان تحصيلدارك وظيفه ومأموريتى.

جاثَليق { سـ. [يو. Καθολικός] باش پسقپوس، بطريق.

جاجيق { سـ. يوغورتله خيار ويا خود ديكر برسبزه‌دن يابلمش صلاته.

جادالوس { صـ. [« جادى » دن] آغز غلبه‌لكيله هر كسى الزام ايدوب ناحق يره حق قزانان، شارلاتان : پك جادالوس آدم؛ جادالوس قارى.

جادالوساق { سـ. آغز غلبه‌لكيله ناحق يره حق قزانمه وسـوزينى كچيروب نفوذينى يورتمه، شارلاتانلق : اوآنجق جادالوسلقله ايش كورمك ايستيور.

جادو { سـ. صـ. فا. بويوجى، ساحر. سحرباز. ـــ بـا : جادى.

جادُوانه { صـ. حـ. فا. سحربازه لايق اولان ويا لايق صورتده. سحربازانه. ز.

جادّه { سـذ. عر. اولو يول، شاهراه، طريق سلطانى : بغداد جاده‌سى.

جادى { سـ. [فا. « جادو » دن] ١. عوامك اعتقاد جاهلانه‌سنجه كويا مزاردن چيقوب كيجه‌لرى بر صورت مخوفه‌ده و جن كبى كزن خيـال، وامپير، قره‌قونجلوس. ٢. مجـ. بدخوى وبدلقا قوجه قارى، عجوزه.

جاذِب { صـ. عر. ؤ : جاذبه. [« جذب » دن سـفـ.] ١. كنديـنه طوغرى چكن، جـذب وجلب ايدن، جالب : اجرام سماويه‌نك جملـه‌سى جذب ودافعـدر. ٢. جاذبه‌سى اولان، آدمـك كوكلنى چكن، جلب محبت ايدن : پك جاذب كوزلرى واردر.

جاذِبه { سـذ. عر. [« قوهٔ جاذبه » ويا « خاصـهٔ جاذبه » دن

مختصر] ١. انسانك كوكلنى جذب ايدن خاصه، دلربالق: او قدر كوزل دكل ايسه‌ده فوق العاده بر جاذبه‌سى واردر. ٢. ديكر بر جسمى كنديسنه طوغرى چكمك قوت و خاصهٔ طبيعيه‌سى: كونشك جاذبه‌سى؛ مقناطيسده‌كى جاذبه.

جاذبه‌لى { ص. خاصهٔ جاذبه‌سى اولان، هر كسك كوكلنى چكن، جلب ايدن، دلربا، دلكش، سوڭيلى: پك جاذبه‌لى بر قيزدر.

جار { مه. فائده‌سز باغروب چاغرمغى و كوزه‌لكى تصوير ايدر، و اكثريا مكرر قوللانيلير: بتون كون جارجار ايدوب آغزى طورميور. = س. صدا، آواز، ندا: جار چكديرمك = دلال چاغرتمق، منادى واسطه‌سيله اعلان ايتمك.

جار { س. اوجوروم، يار. مر.

جار { س. [«ازار» دن] قادينلرك بورندكلرى دكرمى چارشف: بر ايپكلى جاره بورنمش.

جارّ { ص. سند. عر. ؤ: جاره. جمـ: جيران. [«جوار» دن بر خلاف قاعده متشكل سف.] قوكشو، همسايه. ز. || جار الله = مجازاً بيت الله دينلن كعبهٔ شريفه جوارنده معتكف اولان. [مشاهير علمادن زمخشرينك لقبيدر.]

جارّ { ص. عر. ؤ: جاره. [«جرّ» دن سف.] ١. چكن، سوروكليين. ز. ٢. د. (نحو عربيده) حرف جر: جار مع المجرور = حرف جر ايله آلتنده‌كى اسم مجروركه عرب نحويونى بونى بر اسم حكمنده تأويل ايده‌رك خبر وسائره اعتبار ايدرلر.

جارجار { ص. لزومسز يره چوق سويلين. كوزه، آغزى طورماز.

جارجى { س. دلال، منادى.

جارِح { ص. عر. ؤ: جارحه. [«جرح» دن سف.] ١. جرح ايدن، ياره لايان، ياره آچان: جارح ايله مجروح ضابطه مركزينه سوق اولندى؛ آلت جارحه. اسلحهٔ جارحه.

جارِس { ص. يايغره‌جى. كوزه، تربيه‌سز كورلديجى.

جارِسلِك { س. يايغره، كوزدلك، تربيه‌سزلك.

جارِسلَنمَك { فل. يايغره وكوزه‌لك ايتمك. ادبسزلك وشماته ايتمك.

جارطه { س. [عر. «شرطه» دن] يالڭزه. عو.

جارلامَق { فل. ١. جار جار ايتمك، چوق سويلمك، كوزه‌لك و لاقرديلق ايتمك. ٢. دلاللق ايتمك. ٣. دلال واسطه‌سيله اعلان ايتمك. دلال چاغرتمق.

جارلق { س. ١. دلال واسطه‌سيله اولنان اعلان. ٢. يرليغ، منشور. مر.

جارى { ص. عر. ؤ: جاريه. [«جريان» دن سف.] ١. آقان، آقيجى، روان: ماء جارى = آقار صو، آب روان. ٢. كچمكده اولان، حاضر، حال: ماه جارى، سنهٔ جاريه. ٣. تداولده بولنان، متداول، مستعمل، معتبر: اصول جاريه، نظام جارى؛ حكمى جارى اولمق. || حساب جارى = ايكى مؤسسهٔ ماليه و يا ايكى كيمسه آراسنده فائض ورأس الماللرى حساب ايدلمك اوزره جريان ايدن قار شيلقلى حساب.

جارِيه { سند. عر. جمـ: جوارى. [«جريان» دن سف. ؤ.] ١. خلايق، آقچه ايله صاتيلوب آلنان خدمتجى قيز: بر جاريه آلدى. ٢. اساساً حربده اسارته كرفتار اولمش ويا صاحب اولى طرفندن صاتيله‌رق معاملهٔ زوجيه ايچون آلنمش قيز: جاريه‌سندن براوغلى واردر. [عربيده برنجى معناسى على الاطلاق قيزدر. يانك تشديديله قرائتى غلطدر.]

جازِم { ص. عر. ؤ: جازمه. جمـ: جوازم. [«جزم» دن سف.] ١. جزم ايدن، كسن، قطعياً قرار وين. ز. ٢. د. [نحو عربيده] فعل مضارعى مجزوم ايدن: حرف جازم؛ حروف جازمه. || اعتقاد جازم = هيچ شبهه وتردد بولنميان اعتقاد قطعى.

جاس { د. «جا» ايله باشلار بعض توركجه صفتلرك باشنه كيروب مبالغه بيان ايدر: جاس جاولاق.

جاسوس { ص. سند. عر. جمـ: جواسيس. [«جس» دن مب.] ١. شره دائر اخبار واسرارى كيزليجه اوكرنوب خبر ويرن كيمسه. ٢. دشمن طرفندن بر دولتك احوال عسكريه‌سنى وقوتنى اوكرنمك اوزره تبديل قيافتله اونك اولكه‌سنه ويا اردوسنه صوقلمش، ياخود كندى وطنى عليهنده بويله بر خدمت خائنانه ودنائتكارانه‌ده بولنمق اوزره دشمن طرفندن قزانلمش آدم، چاشيت.

جاسوسلق { س. جاسوس صفت وخدمتى: دشمنه جاسوسلق ايتمك = جاسوس اولمق.

جاعِل { ص. عر. ؤ: جاعله. [«جعل» دن سف.] ياپان، ايدن. ز.

جاغ { ياخود جاو. س. تكرلكك چنبرندن پويرايه واصل اولان پارمقلرينك بهرى، تكرلك ميلى.

جاغل { د. غلبه‌لكلى اوغلدى‌يى تصوير ايدر: جاغل جوغل. [خفيفنه جيغل ديرلر.]

جاغلدامَق { فل. غلبه لكلى اوغلدى ايتمك: حمامه بر چوق خلق بريكمش جاغلدايوب طوريورلردى. [خفيفنه جيغلدامق وجيغلدى، جيولدى ديرلر.]

جاف جاف { س. و:

جاف جوف { س. آغز غلبه‌لغى، شتا فاتلى سوز.

جاف جوفلى { يا جاف جافلى. ص. شتا فاتلى، مشعشع، مطنطن.

جاق { جق، جك، جاغ. با: چاق.

جالِب { ص. عر. ؤ: جالبه. [«جلب» دن سف.] جلب ايدن، كنديسنه طوغرى چكن، جذب ايدن: جالب مرحمت، جالب نظر دقت.

جالِس { ص. عر. ؤ: جالسه. [«جلوس» دن سف.] اوتوران: جالس تخت سلطنت اولدى.

جالوت { سخ. [عبرانيجه: Go-liath] بنى اسرائيله مسلط اولوب حضرت داود (عم) ايله محاربه ايتمش جبابره‌دن برى كه پك زياده ايرى واوزون بويلى اولديغندن، اسمى جسامت بدنده ضرب مثل حكمنه كچمشدر.

جام { س. فا. ١. بارداق، قدح مشربه، كأس: جام مى = شراب قدحى. || جام جم = ايران اساطيرنده شرابك موجدى و مربيسى عد اولنان جمك ونام ديكرله جمشيدك سحر آميز قدحى كه آينهٔ اسكندر كبى موهومات شاعرانه‌دندر.

جام { س. ١. چاقيل طاشلرينى اريدوب دوكه‌رك ياپدقلرى معروف جسم شفاف، صرچه، زجاج، شيشه: جام پارچه‌سى. ٢. پنجره چرچيوه‌لرينه طاقيلان صرچه طبقه‌سى: پنجره‌نك جاملرينى طاقمق؛ پنجره‌لرده جام قالمدى. = ص. شيشه‌دن، صرچه‌دن، جامدن: جام طباق، جام كوزلك. || جام كوبكى = يشيله مائل ماوى. || جام كوز = ١. طمعكار، حريص. ٢. كوپك باليغنك بر جنسى.

جامجى { س. ١. پنجره جاملرينى طاقمق صنعتنى اجرا ايدن آدم. ٢. جام صاتان، جام تجارتنى اجرا ايدن آدم. || جامجى آرشينى = جامجيلرك قوللاندقلرى آرشين كه ٢٤ پارمقدر، ذراع معمارى. || جامجى معجونى = پنجره جاملرينك كنارلرينه سوريلان معجون كه استوبچ وسولوكنله ياپيلير.

جامِد { ص. عر. ؤ: جامده. جمـ: جوامد، جامدات. [«جمود» دن سف.] ١. طوكمش، طوكوق. [اصلسز و غلط اولان «منجمد» يرينه بونى قوللانملى.] ٢. نشو ونما بولميان، طاش كبى: اجسام جامده؛ جامداتدن بر جسم. ٣. د. غير منصرف واشتقاقى اولميان (اسم ويا فعل).

جامَدان { س. فا. با: جامه‌دان.

جامْدان { س. چاپراز دوكمه‌لى و خرجلى بر جنس قيصه يلك كه پوطور وفرمله كبى اسكى قيافتله كييلير.

جامِع { ص. عر. ؤ: جامعه. جمـ: جوامع. [«جمع» دن سف.] ١. طوپلايان، جمع وتأليف ايدن: بو مجموعه‌نك جامعى كيمدر؟ ٢. ايچنه آلان، شامل، حاوى: بتون قواعد صرفيه و نحويه‌يى جامع بر كتابدر. || جامع الكلم = ١. الفاظى آز معناسى چوق سوز. ٢. قرآن كريم. || كلام جامع = حكمت وموعظه‌يى شامل سوز. || مسجد جامع = جمعه نمازى قيلنان بيوك جامع شريف.

جامِع { سند. عر. جمـ: جوامع. [«جمع» دن سف.] ١. [«مسجد جامع» دن مختصر]

معبد مسلمین، منارەلی ومنبرلی بیوك مسجد شریف كه ایچنده خطبه اوقونور: فلان شهرك شو قدر جامع شریفی وشو قدر مسجدی واردر: جوامع شریفه منارەلری تنویر اولنمشدر؛ سلاطین جامعی = لااقل ایکی منارەلی اولان وعلی الاكثر سلاطین عظام بنا كردەسی بولنان جامع شریف. ۲. احادیث شریفهٔ نبویەیی براصول مخصوصەدە وعنعنەلریلە برابر حاوی كتاب: جامع كبیر، جامع صغیر.

جامعیّت | سـ. بر شیئك حاوی ومحیط اولمسی.

جامكان | سـ. فا. ۱. جامله احاطه اولنمش ویا اورتلمش یر. ۲. تحفجیلرك دكاننك اوكنده نمونەلك اشیایی معرض تماشایه وضع ایتدكلری جاملی دولاب: جامكاندەكی اورنكاری صاتمازلر. ۳. حمامك مدخلنده ممتازجه مشتریلرك صویونوب كیینەسنه مخصوص اولەرق جاملی چرچیوەلرله بولنمش حجرەلر: جامكانده صویندم. ٤. سبزه وسائره تخملرینك صوؤقدن محافظه آلتنده اكلملریچون آلتی طوپراق واوستی جاملی چرچیوه ایله اورتیلی اوزون وآلچق صندیق: جامكان ایچنده اكیلیر. ٥. جاملی بولمه: جامكانله آیرلمشدر.

جاملق | سـ. ۱. جاملی چرچیوەلرله بولنمش یر، جاملی بولمه، یالكز بر قسمی آچیلوب قپانیر جاملی بیوك قپو ویا پنجره: صوبه جاملغی. ۲. چیچك قیشلاغی، كوچك لیمونلق.

جاملی | صـ. جامی اولان، جام طاقلمش: جاملی قپو.

جاموس | سـ. عر. [فا. «گاومیش» دن معرب] مانده، صو صیغیری. ز.

جاموقه | سـ. ع. یلكنلرده صره صره قاصندی كه روزگارك شدتنه كوره یلكنك بر مقداری اونلرله طوپلانوب قاصیلیر.

جامه | سـ. فا. روبه، اثواب. لباس، چماشیر، ملبوسات.

جامەخواب | سـ. فا. یتاق. ز.

جامەدان | سـ. فا. ۱. اثواب و چماشیر وضعنه مخصوص صندیق ویا بیوك چانطه، صحاری. ۲. یتاق وضعنه مخصوص بیوك خرج.

جامەشوی | سـ. فا. چماشیر یقایان، چماشیرجی. ز. [«چماشیر» لغت تركیبەسی بوندن غلطدر اعتقادیله بو لغتی شو صورت غریبەده یازانلرده واردر.]

جامەگاه | سـ. فا. اثواب وچماشیرلری ویا اوطەسی، صویونوب كیینەجك محل. ز.

جان | سـ. فا. ۱. انسان وحیوانك مابه الحیاتی اولان وجسم ایله برابر شخصیتی تشكیل ایدن امر معنوی كه اولومله جسمدن آیریلیر، روح: تنده جان وار ایكن. ۲. یاشایش، حیات: جانی فدا ایدر. ۳. كوكل، یورك، قلب، دل: جانم ایستیور؛ جانی ایستمیور؛ جانندن سویور. ٤. قوت، قدرت، زور: سنده هیچ جان یوقمیدر؟ ٥. مج. روح كبی سوكیلی وعزیز، دوست، محب: جانم = دوستم، عزیزم: جانم برادر. جانم افندم = رجا ایدرم مقامنده. ‖ جان آتمق = ۱. پك زیاده آرزو ایتمك، كمال تهالكله ایستمك. ۲. زور قورتلق، كوجله كندینی قورتارمق. ‖ جان آجیتمق = وجعی موجب اولمق. ‖ جان آجیسی. یوركلر آجیسی = پك آجیەجق شیٔ. ‖ جان آزار = جان اینجیدن. ‖ جان آلمق = اولدیرمك، قتل ویااماته ایتمك. ‖ جان آلەجق یر = برایشك الڭ مهم ونافع جهتی: مسئلەنك جان آلەجق یری اوراسیدر. ‖ جان آور. با: جاناور. ‖ جان اوی = معدەنك اوستی كه مركز حیاتدر. ‖ جان باز. با: جانباز. ‖ جان بخش = جان باغشلایان، جان باغشلارجەسنه انسانی ممنون ودلشاد ایدن، فراحلق ویرن. ‖ جان جكر = سویشیر احبا: بوراده هپ جان جكرز. ‖ جان چكیشمك = احتضارده اولمق. ‖ جان چیقمق = اولمك، تسلیم روح ایتمك: جان چیقمازدن تركه یازیلیرمی؟ ‖ جان خراش = صانكه جانی طیرمالارجەسنه تهییج ایدن، طیانلمیەجق صورتده كدر ویرن. ‖ جاندن، جان و یوركدن = كمال خواهش وآرزو ایله، جدی بر محبتله. ‖ جانربا = كوكل قپان، دلربا ‖ جانسپار = جانی فدا ایدن، فداكار؛ جانسپارانه = فداكارانه. ‖ جانستان = كوكل آلان، دلبر، دلربا. ‖ جانسوز = جان یاقان، چوق كدر واصف ویرن. ‖ جان صیقلمق = صیقندیی موجب اولمق، اضطراب ویرمك: جان صیقلتی = مضطرب اولمق. ‖ جانه صوصامق = كندینی تهلكەیه آتمق. ‖ جانفرسا = جانك طیانەمیەجغی. ‖ جانفزا = جان باغشلایان، فرحفزا. ‖ جان قالمامق = چوق كولمكدن بایلمق: كولمەدن كیمسەده جان قالمدی، كیمده جان قالدی؟ ‖ جان قورتارمق = هركس كندی جانی تخلیص غائلەسنه دوشمك: جان قورتاران یوقمی؟ ‖ جان قورتارانلر = تخلیصیه هیئتی. ‖ جان كداز = جانی اریدیرجەسنه بیزار ایدن. ‖ ایكی جانلی = گبه قادین. ‖ جانلی جنازه = غایتله لاغر وضعیف. ‖ جان ویرمك = ۱. دیریلتمك، احیا ایتمك: جناب حق بر آوج طوپراغه جان ویردی. ۲. اولمك، وفات ایتمك، تسلیم روح ایتمك. ۳. مج. پك زیاده آرزو ایتمك: زنكینلك ایچون جان ویریور. ‖ جان هولیله = ایچ اویناەرق، كمال خطاله. ‖ جانه یاقین = سویملی، قانی صیجاق. ‖ جان جانه باش باشه = اطرافه باقمغه میدان اولملمق صورتده كثرت ازدحام، غلبەلك. ‖ جان یولداشی = رفیق.

جانّ | سـ. عر. جن طائفەسی: انس وجان.

جان اریگی | سـ. پشیل ایكن پنیر كوزل بر جنس اریك. [وجه تسمیەسی آكلاشیلەمدی.]

جانان | سـ. فا. ۱. معشوقه، محبوبه، دلبر. ۲. صو. دلدادهٔ اهل دل اولان وجود مطلق، محبوب العارفین: جانی جانانه تسلیم ایتمدی.

جاناوار | سـ. [ق. «جان آور» یاخود «جنور» دن] ۱. یرتیجی وحشی حیوان: طوقەدن اولكی غریب جاناوارلر. ۲. طورز، خنزیر: جاناوار رئیمی. ۳. مج. پك غدار وقیجی آدم: او انسان دكل عادتا بر جاناواردر.

جاناوارلق | سـ. یرتیجی حیوان صفت وخصلتی.

جانآور | صـ. ق. [جان = روح آوردن = كتیرمك] جانلی، روحلی، ذی روح. = سـ. حیوان. — با: جاناوار.

جانب | سـ. عر. ج: جوانب. [ق: جنیب.] «جنب» دن] یان، طرف، جهت، سو: اوجانبندن: اونك جانبندن: جوانبندن = هر ایكی طرفدن: جوانب اربعه = درت طرف: فلانك جانب عالیلرینه = سوی والالرینه. — «جانب سنی الجوانب» كبی تركیبات معناً مجازدر: اولسه اولسه اسم تفضیل ایله «جانب اعلا الجوانب» دینله بیلیر. ‖ این الجانب = چكینمسی قولای، حلیم.

جانباز | سـ. فا. [جان = روح. باختن = اوینامق] ۱. تهلكەلی اویونلرده بولنغله صانكه جانیله اوینار آدم: ایپ جانبازی = ایپده اوینایوب مخاطرەلی مهارتلر كوسترن اویونجی؛ آت جانبازی = آتله اویونلرك انواعنی اجرا ایدن مهارتلی آدم. ۲. آت اوینادوب تعلیم وتربیه ایتمەده ماهر بینیجی وآت آلوب صاتمغله مشغول آدم: جانبازدن بر آت آلدم: جانبازلرك الینه دوشن آت آلنماز. ۳. مج. قورناز، حیلەكار.

جانبازلق | سـ. ۱. ایپده ویا آت اوزرنده اویونلرك انواعنی اجرا ایدن آدمك مهارت ومشغولیتی. ۲. آت آلوب صاتمه تجارتی، آت مطرەبازلغی. ۳. مج. حیلەكارلق، قورنازلق.

جانبدار | سـ. ف. ع. [اردونك بر یانندە اولان فرقه ویا مفرزه. [یشدار ودمدارە مقابل.]

جانبی | صـ. عر. [ف: جنبیه. تر. بر یانه منسوب ومتعلق. [فر. latérale]]

جانخراش | جانربا، جانسپار، جانستان وسائره. با: جان.

جاندار | صـ. فا. [جان = روح. داشتن = طوتمق] جانلی، ذی روح، دیری، حی. = سـ. وقتیله ضبط وربطه ومحافظهٔ اسایشه مأمور آتلی ضبطیه نفری. [عساكر ضبطیەنك تشكیلنده بوندن ویریلن «جاندار» اسمی بوندن اولوب، فرانسزجه «ژاندارمه» دن غلط دكلدر. الیوم مستعمل اولان بو لغت اجنبیەیه مستحق ترجیحدر.]

جانسز | صـ. ۱. جانی اولمیان، بیروح، بیجان، جانی چیقمش، اولو: جانسز بریلان؛ جانسز بدن. ۲. جانلی اولمیان، غیر ذی روح: جانلی و جانسز نه قدر اسملر وار ایسه. ۳. پك

ضعیف وكوشك، قوتسز: جانسز بر آدم.

جانسزلق { سـ. ۱. روح فقدا. نی. ۲. ضعف، كوشكلك، قوتسزلك: بو جانسز. لقله حالم نه اوله‌جق؟

جانِشین { صـ. فا. [جا = یر. نشستن = اوتورمـق] برینك یرینـه اوتوران، وكیل، قائممقام: او فلانك جانشینیدر.

جانغل { مه. جانغل جونغـول = چاتره پاتره. طـانغل طونغول.

جانغی { سـ. تق. مشاوره، كینكاش. سر.

جاننَرسا { جانفزا. با: جان.

جانفَس { سـ. اینجـه پارلاق و اكثریا ایكی رنك ابراز ایدر ایپك قمـاش. = صـ. بو قماشدن یاپلش: جانفس فیستان.

جانلاندیرمَق { فتـ. ۱. جان ویرمك، دیر. یلتمك: حضرت عیسـانك بر او. لی یی جانلاندیرمش اولدیغی مرویدر. ۲. آیلتمق، كندینـه كتیرمك: لقمان روحی قـوقلا. تمغله درحال كندیسنی جانلاندیر. دی. ۳. تازه حیات ویرمـك. شنلندیرمك، رواج ومعـاملاتنی آرتدیرمق: دمیر یول خطلری آناطولی‌یی. آناطولینك تجارتنی جانلاندیردی.

جانلانمَق { فل. ۱. دیرلـمك، اعادهٔ حیات ایتمك: ایكی ساعت اولو حالنده قالدقدن صكره جانـلاندی. ۲. آیلمق، كندینـه كلـمك: بر قـدح روم ایچمكلـه جانلاندی. ۳. تازه حیـات بولمق، شنلنمـك، رواج بولمق: ایشلین وابورلرك كثرتی سایه‌سـنده اورانك تجارتی جا. نلاندی: اصـول تدریسـه آشنا معلملرك تكثری سایه سـنده مكتبلرمز جانلاندی.

جانلی { صـ. ۱. جانی اولان، ذی روح، زنده: جانلی حیوا. نه اذیت ویرمك كنـاهدر. ۲. قوتلی. زورلی: جانلی چوجق. ۳. معنالی، تأثیرلی: جانلی سوز.

جانوار { سـ. با: جاناوار.

جانوَر { صـ. فا. جانلی، ذی‌روح، بر حیـات. = سـ. فا. حیوان.

جانی { صـ. سـ. عر. ث: جانیـه. [« جنـایت » دن سف.] قانوناً معین اولان افعـال جنا. ئیه‌نك فاعلی، جنایت مرتكبی: جانیـلر كبی برانقـه‌یه اورلمق: بونك یاپدیغنی بر جانی‌ده یاپماز.

جاو { سـ. با: جاغ.

جاوجاو { سـ. تلوه ایله یاپلمش ساخته قهوه.

جاوِد { یاخود جاوید. و:

جاوِدان { یاخـود جاویدان. و:

جاوِدانه { یاخود جاویدانه. و:

جاوِدانی { یاخـود جاویدانی. صـ. فا. دائمی، باقی، سرمدی، ابدی: حیات جاود، جاودانه. جاودانی = حیات سرمدیه.

جاورس { سـ. بغدای آراسـنده بیتن بر جنس داری، قره‌جه داری.

جاوشـیر { سـ. اوپوپوناقس ضمغی.

جاولاق { صـ. ۱. چیـلاق، آ. چیق: جاس جاولاق = چرچیلاق. ۲. توگسز، طا-لاق: باشی جاولاق = طاس قفالی، اصلع.

جاولاقلق { سـ. ۱. چیلاقلق. ۲. توگسزلك، طا. سلاقلق.

جاومَق { فل. (اوق) نشاندن شاشمق.

جاوید { جاویدان، جاویدانه و جاویدنی. با: جاود و سائره.

جاه { سـ. عر. [فا. « گاه » دن] ۱. منصب، مقام، اعتبار: جم جاه = جمشید قدر عالی مقام. ۲. حرمت: بجاه سید المرسلین = فخر كائنات (صلعم) افندمزك حرمتنه. ‖ حب جاه = منصب و مسند حبی.

جاهِد { صـ. عر. [« جهد » دن سف.] جهد وسعی ایدن. ث.

جاهِل { صـ. عر. ث: جاهله. ج: جهلاء. جهـال، جهـله. [« جهل » دن سف.] ۱. بیلمین، بیلمز، نادان، بیخبر: جاهل آدم. ۲. اوقومامش، علمدن محروم، امی: شـو چـوجغی اوقو دوب جاهل براقمـایك. ۳. تر. عو. كنج، تجربه‌سز، عجمی: او جاهل بر چوجقدر.

جاهِلانه { صـ. فا. جاهله یاقیشیر، جهالتله واقع اولان: غیرت جاهلانه. = حـ. جاهلكه، جاهلجه‌سنه: پك جاهلانه حركت ایتدی.

جاهِللك { سـ. ۱. بیلمزلك، نادانلق: جاهللك عفو

اولنماز بر قصوردر. ۲. علمدن محرومیت، اوقومامش آدمـك حالی. ٤. عو. كنجلك، عجمیلك، تجربه‌سزلك: جاهللك اثری.

جاهِلی { صـ. عر. ث: جاهلیـه. ۱. جاهله منسوب و متعلق: غیرت جاهلیه. ۲. ظهور اسلامدن اولـكی كفر وضلالت دورینه متعلق: شعراء جاهلیه.

جاهِلیَّت { سـ. ۱. جاهللك، جهل، نادانی: جا. هلیت علامتیـدر. ۲. ظهـور اسـلامدن اول‌كی حال، خلقك كفر و ضلالتـده بولنـدقلری زمان: زمان جاهلیتده: جاهلیت شعراسی. [باشلیجه عربلر حقنده مستعملدر.]

جای { سـ. فا. با: جا.

جایدیرمَق { فتـ. واز كچیرمك. دوندیرمك: كندیسنی او فكردن، او نیتـدن جایدیردم.

جاپر { مه. مكرر قوللانیله رق بر شیئك سرعت و شدتله یاندیغنی ویا ییرتلدیغنی تصـویر ایدر: جاپر جاپر یاندی: جاپر جاپر ییرتدی.

جایِر { صـ. عر. [« جـور » دن سف.] جور واذیت ایدن. ث.

جاپردامَق { فل. ۱. یانان ویا ییرتیلان شیء كبی سس چیقارمق، جاپر جاپر یانمق ویا ییرتلمق. ۲. آچیلوب قپانیركن آچی بر سس چیقـارمق: قپو جاپردامق.

جائِز { صـ. عر. [« جواز » دن سف.] ۱. ایشلـه سنده بأس اولمیـان، اجراسی امر ویا نهی اولنمیوب مجاز اولان، مسا. عده‌لی، رخصتلی: عذر حالنده نیتـله نمـاز قیلمق جائزدر. ۲. ممكن، قابل: جائزدر كه بوكون كلـین.

جائِزه { سـ. ج: جوائز. [« جواز » دن سف. ث.] تقدیم او. لنـان بر شـعره ویا دیكر بر تقدمه‌یه مقابل ویریلن عطیه: برمكیلر شعرایه پك آغر جائزه‌لر ویررلردی.

جایِـع { صـ. عر. ث: جایعه. [« جوع » دن سف.] آجیقان، آچ. ث.

جایگاه { سـ. فا. [جای = یر. گاه = مقام] مقـام، محل، محل مخصوص.

جایگیر { صـ. فا. [جای = یر. گرفتن = طـوتمق] یر طوتان. یرلشن، مقرر، پایدار: بینمزده جایگیر اولان ود و مصافات اقتضاسنجه.

جایمَق { فل. واز كچمك، دونمك، صرف نظر ایتمـك: بن او نیتـدن جایدم: بازارلقـدن جایدی.

جَب { سـ. با: جیب.

جُب { سـ. عر. ۱. قویو، صهریج. ث. ۲. وقتیـله زندان كبی قوللانیلان چقور، صوسز قویو.

جَبّار { صـ. عر. ج: جبابره. [« جبر » دن سم.] ۱. قوت وقدرت وعظمت وجبروت صاحبی. [صفات اللهدندر.] ۲. قوهٔ جبریه استعمال ایدن، جبر وغصب و ظلم ایدن: چنكیز خان جبـار بر آدم ایدی: تیمورلنك جبـابره دن ایدی. ۳. ۵. برج نورك قربنده بیـوك بر كوكب ثابت. [فر. Orion]

جَبّارانه { صـ. حـ. فا. جباره یاق. قیشه‌جق صورتده.

جِبال { سـ. ج. عر. فد: جبل. با: جبل.

جَبان { صـ. عر. [« جبانت » دن صشـ.] قورقاق، یوركسز، اودلك.

جَبانَت { سـ. عر. قـور قاقلق، جسارتسزلك.

جِبایَت { سـ. عر. اوقاف وار. داتنك اوعربیدن نقلاً لسانمزده‌دخی هرنوع وارداتك] تحصیلی، جابیلك.

جَبخانه { سـ. [اصلی « جبه خانه » = زره وسـائره حفظنـه مخصـوص محل] ۱. باروت و سائر اسلحهٔ ناریه لوازمنك وضع وحفظ اولندیغی یر: جبخانه‌نك محافظه‌سنه مأمور: ۲. اسلحهٔ ناریه لوازماتی: جبخانه آرابه‌سی، جبخانه صندیغی.

جَبر { سـ. عر. ۱. زور، قهر، زورلامـه: استعمـال جبر ایتـدی: جبر ایله مالنی آلدی: جبر نفس ایتمك = كندینی زورله ضبطایتمك. ۲. قیریق ویاچیقیق كمیكی باغلایوب یرینـه كتیرمه، یاپیشـدیرمه. ۳. علی الاطلاق تعمیر، مرمت، اصلاح. ٤. حسا. بك دقیـق قواعـدندن وعلی. الخصوص معـادله وتفرعتنـدن بحث ایدن علم كه علوم ریاضیه. دن اولوب هندسـه وهیئت و سائر فنونده الزمدر: جبر عادی = بو علمـك مبـادیسی: جبر اعلا =

بونك الك دقيق مسائلندن بحث ايدن منتهاسى. ‖ جبر خاطر = خاطرى قيريلان بر آدمك كوكلنى آلمه ‖ جبر مافات = فوت اولان بر شيئه بدل بشقه بر شىء قزانوب متسلى اولمه.

جَبْراً (ح. عر. زورله، قوهٔ جبريه استعمال ايله، رضاسنى استحصال ايتمكسزين: مالنى جبراً الندن آلدى: ياز ديغى سندى كنديسنه جبراً امضا ايتديردى.

جَبْرائيل (ياخود جبريل. سخ. ا عبرانيجه دن ا كروبيون ديلن ملائكهٔ مقربينك برى اولوب، رسل كرامه من طرف الله وحى تنزيل وتبليغ ايتمكه موظفدر.

جَبَروت (سذ. عر. كبر، عظمت، جلال. ا اللهه مخصوص اولوب، انسانه ياقيشمديغيچون عباد حقنده آنجق ذم نيتيله قوللانيلير. ا ‖ عالم جبروت = لاهوت، ملكوت السماء.

جِبره (يا جبره. س. صوينى آلنان اوزوم وسائر ميوه پوصهسى: جبره راقيسى = اوزوم پوصهسنك تقطيرندن چيقان دوز راق.

جَبْرى (ص. عر. ؤ: جبريه. ا «جبر» دن متمد. ا ۱. زورله اجرا اولنان، جبراً ياپديريلان: جبرى بر معامله: معاملهٔ جبريه. ۲. علم جبره منسوب ومتعلق: اشارات جبريه. ۳. ارادهٔ جزئيه‌يى منكر اولان جبريه مذهبنه منسوب وتابع. بو معنا ايله جم: جبريون.

جِبريل (سخ. با: جبرائيل.

جَبْريّه (سذ. عر. ارادهٔ جزئيه‌يى انكار ايدن بر مذهب.

جِبْس (سذ. عر. [يو. جپسوس] آلچى طاشى.

جَبَل (سذ. عر. جم: جبال. طاغ. ‖ ص. جبل طارق = سبته بوغازى وبو بوغازك اسپانيه جهتندهكى شهر مستحكم كه انكليزلرك النده‌در. ا مشهور طارق بن زيادك اسميله مسمادر. ا ‖ جبل لبنان = سوريه‌ده مستقل وممتاز بر سنجاق كه بيروت شهرى اطرافنده‌در. ‖ جبال متسلسله، سلسلهٔ جبال = زنجير كبى اوزانان طاغلر صره‌سى: قافقاس سلسلهٔ جبالى.

جِبِلّت (سذ. عر. ياراديلش، خلقت، طينت، نهاد، طبيعت، خوى: بر آدمك جبلتى كوتى اولورسه تربيه ايله اصلاح اولنه‌ماز. ا جبليت ديه‌ملى. ا

جبل لوقوم (س. مور بر جنس ياقوت.

جَبَلى (ص. عر. ؤ: جبليه. ا «جبل» دن متمد. ا طاغه منسوب ومتعلق.

جِبِلّى (ص. عر. ؤ: جبليه. ا «جبلت» دن متمد. ا خلقى، طبعى، ياراديلشده اولان: بو حال او آدمده جبليدر.

جُبّه (سذ. عر. عليه قيافتنده بيتش آلتنه كييلن اوستلك لباس كه طارجه اولوب بونك قيصه‌سنه آبدستلك ديرلر.

جَبه (س. فا. زره، جوشن، پوصات.

جَبه پوش (ص. فا. زره كيين، زرهلى (عسكر).

جَبه جى (س. اسكى عثمانلى اردوسنك زرهلى صنفنه منسوب عسكر: جبه‌جى باشى = بو صنفك رئيسى.

جَبه خانه (س. فا. با: جبخانه.

جَبه لى (جبه‌لو. س. ۱. تيمار اصحابنك يدك كوتوردكلرى مسلح و زرهلى عسكر. ۲. قافله‌يى محافظه‌يه مأمور سوارى.

جَبْهه (سذ. عر. ۱. آلن، ناصيه: جبهه‌سى = آلنى سورن. ۲. بر بنا وسائره‌نك اوك طرفى، آلنى: قيشله‌نك جبهه‌سى شرقه متوجهدر. ۳. ح. اردونك اوك طرفى، اوكده‌كى قسمى: جبهه حركاتى، مدافعه‌سى، هجومى.

جَبْهى (ص. عر. ؤ: جبهيه. ا «جبهه» دن متمد. ا تش. آلنه منسوب ومتعلق.

جَبيره (سذ. عر. جم: جباير. جرا. قيريق تخته‌سى.

جَبين (سذ. عر. آلن، ناصيه، جبهه: چين جبين = آلن بروشقلرى.

جَبين (صذ. عر. ا «جبانت» دن صش. ا قورقاق، يوركسز، اوداك.

جِبين (س. سيورى سينك و تاتارجق كبى صوقوب ياقه‌رق راحتسز ايدن اوفاق سيككلرك اسم عموميسيدر.

جِبينلك (س. ۱. سيورى سينك و امثالى موذياتدن محافظه ايچون ياتاغك اوستنه آچيلان تولدن اورتى، ناموسيه. ۲. سيورى سيكك وسائر موذيات مجمع اولان سوبروندياتلك وباتاقلق محل.

جُثّه (سذ. كوكده، بدن، جسم، قالب: عظيم الجثه = ايرى كوكده‌لى.

جُثّه‌لى (ص. كوكده‌سى بيوك، جسيم، ايرى.

جَحد (سذ. عر. انكار، بر شيئى بيلديكنى بيان ودعوى ايديش. ‖ د. (صرف عربيده) جحد مطلق، جحد مستغرق = لم ولما حرفلريله منفى اولان فعل مضارع كه ماضىٔ منفى معناسنى افاده ايدر. ا «جحد» ماده‌سندن عربيده مصدر او اولان «جحود» كلمه‌سنى صفت مشبهه عد ايدوبده، يهودا بن يعقوب (عم) ه منسوب «يهودى» نك مجمجه‌سى اولديغى معلوم اولان «جهود» وبونك تركجه غلطى اولان «چيفيت» تعبيرلرينى بوندن غلط صانيق بيوك بر اثر جهالتدر. ا

جَحيم (سذ. عر. جهنم، طامو: نار جحيم.

جَدّ (سذ. عر. جم: اجداد. پدر ويا والده‌نك پدرى، بيوك پدر، بيوك آتا، دده. ‖ جداعلا = بر سلاله‌نك باشى اولان ذات: سلاطين عثمانيه‌نك جداعلاسى سلطان عثمان خان غازى حضرتلريدر. ‖ جد بجد = سلاله‌جه، اسكيدن سلالةً انتقال ايده‌رك. ‖ اباً عن جدٍ = بابادن بابايه، ارثاً.

جِدّ (سذ. عر. ۱. چاليشوب چباﻻمه، جهد، سعى، غيرت. ۲. جديلك، هزلك ضدى.

جِدّاً (ح. عر. كرچكدن، حقيقةً، هزل ولطيفه طريقيله اولميه‌رق، جدى اوله‌رق: او آدم جداً عالمدر.

جُدا (ص. فا. آيرى، آيرلمش، فرقته دوچار، آيريلغه دوشكون: احبا واقرباسندن، وطنندن جدا دوشدى.

جِدار (سذ. عر. ۱. ديوار، حائط. ۲. تش. ايكى يرى آيران زار، حجاب.

جِدال (سذ. عر. ا «جدل» دن مص. مفاعله ا ۱. غاوغا، جنك، محاربه: عمرينى جنك وجدال ايله كچيردى. ۲. شدتلى مباحثه، منازعه، نزاع: آرالرنده بر جدال آچلدى.

جِداو (س. آتك ايكى اوموزى آره‌سى، ايكى اوموزينك باشى: جداو ياره‌سى = ياغر.

جَداوِل (سذ. جم. عر. فد: جدول. با: جدول.

جَدَرى (سذ. عر. ط. چيچك علتى: جدرىٔ كاذب = صو چيچكى: تلقيح جدرى = چيچك علتنه مبتلا بر آدمك چيبانندن آلنمش جراحتله اولنان آشى. ا اينكدن اولورسه تلقيح بقرى ديليلر. ا

جَدْع (سذ. عر. جرا. بورن و قولاق كبى بر عضوك قطعى.

جَدَل (سذ. عر. بحثده غاوغا ايتمه، نزاع، منازعه: علم جدل = منطقه تطبيقاً مباحثه و معارضهٔ علمى، علم آداب البحث.

جَدوَل (سذ. عر. جم: جداول. ۱. طبيعى ويا صنعى صو آرقى، قنال: سويش جدولى. ۲. چيزكى وصره‌لرى اولان و خانه‌لره منقسم دفتر ويا كاغد: بر جدول چيزمك. ‖ جدول تخته‌سى = طوغرى چيزكيلر چيزمكه مخصوص دوز تخته.

جَدّه (سذ. عر. بيوك آنا، بيوك والده، پدر ويا والده‌نك والده‌سى.

جَدْى (سذ. عر. ۱. كچى ياورى، اوغلاق. ۲. هـ. بروج اثنا عشردن بر برج كه شمس بوكا كانون اولك طقوزنده كيرر. ‖ مدار جدى = بو برجه موازى اوله‌رق سماده وارضك اوزرنده بر خط مفروض كه اقاليم حاره ايله جنوب جهتنده‌كى اقاليم معتدله‌يى آيروب = كونشك جنوبه طوغرى الك آشاغى‌يه وارديغى درجه‌يى كوستريرر. مقابلى: مدار سرطان.

جِدّى (ص. عر. ؤ: جديه. جم: جديات. حقيقى، صحيح، هزل ولطيفه قبيلندن اولميان: جدى آدم. جدى سوز. جم: جدى ومهم افعال واقوال: جدياتله اوغراشيور.

جَديد (ص. عر. ؤ: جديده. ۱. يكى، قوللانلمامش. نو، مجدد: لباس جديد. ۲. ظهور وحدوثندن چوق وقت كچمه‌مش، نو ظهور: كشف جديد.

جَدير (ص. عر. ا «جدور» دن صش. ا لايق، شايان، شايسته، سزاوار.

جُذام (سذ. عر. مسكين علتى.

جَذْب (سذ. عر. كنديسنه چكمه، جلب، نفسله چكمه: او طرفه طوغرى بر قوهٔ معنويه جذب ايديور: طلومبه صويى جذب ايدر.

جُذبه سث. عر. اهل حال اولانلرك من طرف الله جذب اولنه‌رق استغراق ووله وحيرته طالمه‌لری، مجذوبيت : جذبه حالنده سويلديكنی بيلمز .

جَذر سد. عر. ج : جذور. ۱. كوك، اصل، بيخ. ۲. ر. كندی مثلنه ضرب اولنمغله بر عدد حاصل ايدن رقم، مثلا ۳ عددی ۹ عددينك جذريدر: جذر مربع = بو وجهله بر كره ضرب اولنان رقم: جذر مكعب = ايكی دفعه ضرب اولنمغله بر عددی حاصل ايدن رقم، مثلا ۳ رقمی ۲۷ عددينك جذر مكعبيدر: جذر تام = بو وجهله كندی كنديسنه ضرب اولنمغله بر عددی حاصل ايدن رقم: جذر اصم = كسرسز اوله‌رق عدد مطلوبی حاصل ايده‌مين رقم، مثلا ۱۳ عددينك جذر تامی اولميوب بونك جذرينه جذر اصم ديرلر .

جَذع سد. عر. نبا. اشجارك ساق .

جُذور سد. ج. عر. فد. جذر. نبا : جذر .

جَذوه ياخود جزوه. س. قهوه پيشيرمكه مخصوص قوايی اوزون معروف كوچك قاب: جذوه‌يی سورمك = قهوه پيشيرمك اوزره بونی آتشه قومق. [« ذ » ايله يازلمسی عربيده آتش قوری وپاری يانمش اودون ديمك اولان « جذوه » دن مأخوذ اولمسی احتماله مبنی اولمه كركدر .]

جُذَير سد. عر. [« جذر » مصغری] نبا. اينجه كوك، كوك دالی .

جَر س. ۱. اوچوروم، چوقور، يار، جار. ۲. قلعه اطرافنده قازلمش خندق .

جِر مه. خفيف كورلدی‌يی تصوير ايدوب مكرر قوللانيلير: جرجر ايتمك = چوق سويلمك .

جَرّ سد. عر. ۱. چكمه، سوروكمه : آرابه‌يی بيكير، صپانی اوكوز جر ايدر. ۲. كنديسنه طوغری چكمه، جذب، جلب: جر منفعت. ۳. طلبهٔ علومك شهور ثلثه‌ده امامت و وعظ وسائر بو كبی وظائفی ايفا ايده‌رك نفقه‌لرينی طوپلامه‌لری. [بو معنی عربيده اولميوب ايكنجی معادن آلنمشدر.] ٤. د. [نحو عربيده] اسمك احوال اربعه‌سندن بری كه علامتی حركه‌لی اعرابده كسره وحرفلی اعرابده (ی) در. [كوفيون عندنده « حفض » دينلير. — جری ايجاب ايدن عامله « جار » وقبول ايدن معموله « مجرور » ديرلر.] || حروف جر = [نحو عربيده] داخل اولدقلری اسمی مجرور ايدن حرفلر كه با، من، الی، علی، ل، ك، عن وسائره‌در. [حروف الصاق دخی دينلير.] || جر اثقال = تقيلترك جر ورفعندن وسائر احوالندن بحث ايدن فن كه علوم رياضيه‌دن معدوددر. [لفظ يونانی ايله « فن ميخانيكی » دخی دينلير.]

جَراب سد. عر. طغارجق. [ز.] نبا. وت. طوربه كبی محفظه‌لره اطلاق اولنور .

جُرأت سث. عر. يكيتلك، جسارت. قورقيه‌رق ايلری‌يه آتلمه : قارشی طورمغه جرأت ايتدی؛ قارشيسنده لقردی سويلمكه جرأت ايده‌ميور. || جرأت ياب = جسارت ايدن، طاورانه‌بيلن : بنی مدافعه‌يه جرأتياب اولدی .

جُرأتلی ص. جسور، يكيت، طاورانه‌بيلن : جرأتلی آدم .

جَرّاح سذ. عر. [« جرح » دن سمب.] ياره‌لره وامراض خارجيه‌يه باقان وعمليات اجرا ايدن طبيب. [فر. Chirurgien]

جِراحَت سث. عر. ۱. ياره. [طب عربی اصطلاحنده تازه بيچاق ياره‌سی كبی جراحتسز اولان ياره‌يه مخصوص اولوب، جراحتليسنه « قرحه » ديرلر.] ۲. جراحلق علمی، فن جراحی. [هر ايكی معنی ايله لسانمزده چوق مستعمل دكلسه‌ده شايان استعمالدر.]

جَراحَت س. ايرينك معناسيله لسانمزده كثير الاستعمال ايسه‌ده، عربی اولميوب، لغت آنفه‌دن غلطدر. || جراحت باغلامق = ايرينك طوتمق، اريكلنمك، ايشلمكه باشلامق .

جَراحَتلانمق فل. (ياره) جراحت باغلامق، ايرينك طوتمق، ايشلمكه باشلامق .

جَراحَتلی ص. ايرينكلی، ايشلر (ياره) .

جَرّاحلق س. جراح فن و صنعتی، فن جراحی، جراحت : جراحلق بو صوك سنه‌لرده چوق ترقی ايتدی؛ كويلرده جراحلق ايديور .

جِراحی ص. عر. ث : جراحيه. جراحته يعنی فن جراحی‌يه وجراحلغه منسوب ومتعلق: عمليات جراحيه، فن جراحی. [جيمك فتحی وراء مشدده ايله قرائتی غلطدر.]

جَراد سذ. عر. [اسم جنسدر.] ۱. چكركه. ز. ۲. مج. يغماكران كروهی : جراد منتشر. || جراد البحر = تكه دينلن دكيز حيوانجغی. بوكا قنادلی بر نوع بالق ديينلرده واردر.

جَرّار سذ. عر. [« جر » دن سمب.] ۱. مطلقا پاره طوپلامق ايچون كنديسنه بر قيافت ويرمش ديلنجی. ۲. مج. عارسز وقوغلقله كيتمز ديلنجی. = ص. سوروكلديكی ارزاق و مهماتی چوق اولان، كثرتلی، غلبه‌لكلی: جيش جرار، لشكر جرار.

جَرّارلق س. جرار ايشی، ديلنجيلك : جرارلغی صنعت ايدنمشدر .

جِرانته س. [ايتا. Girante] مج. بوليچه‌يی دور و حواله ايدن شخص .

جَرائِد سث. ج. عر. فد : جريده. با : جريده .

جَرائِم سث. ج. عر فد: جريمه. با : جريمه . [زعم اولنديغی كبی « جرم » ك جمعی دكلدر.]

جَرَب سذ. عر. اويوز علتی. || ط. جرب الاجفان، جرب العين = كوز قپاقلرينك ايچ طرفنده چيقان سيويلجه‌لر؛ جرب الامعاء، جرب الكليه = باغرصاقلرده و بوكركلرده چيقانلری .

جَربَزه سث. عر. بو لغت عربيده حيله‌كارلق، عيارلق وقورنازلق كبی مذموم بر معنی ايله مستعمل اولديغی حالده، لسانمزده بجريكليك وناطقه پردازلق كبی ممدوح بر صورتله استعمال اولنيور : او آدمك چوق علمی يوغيسه‌ده جربزه‌سی قوتيله هر ايشده موفق اولور.

جَربَزه‌لی ص. ناطقه‌لی، بجريكلی: جربزه‌لی آدمدر.

جربوغه س. ۱. بر جنس چول صيچانی، عر. يربوع. ۲. مج. جيليز چوجق .

جَرَبی ص. عر. ث: جربيه. ط. اويوزه منسوب ومتعلق.

جرتاوی ص. بوش شيئلرله تفخر ايدن .

جرتلاتمق ياخود جرلاتمق. فتد. بر بوجك وسائره‌يی جرت ايتديروب اوتديرمك.

جرتلاق ص. بوش شيئلرله تفخر ايدن، خود پسند .

جرتلامق يا جرلامق. فل. ۱. بوجك كبی جرجر ايتمك، زرلامق، اوتمك. ۲. مج. كوزه‌لك ايتمك .

جرجر مه. با : جر. = س. اوراق بوجكی. = ص. مج. كوزه، چوق سويلر .

جَرح سذ. عر. ۱. ياره‌لامه: بيچاقله جرح ايتدی: جرح وقتل ايله متهم. ۲. چورتمه، رد ايتمه، قبول ايتمه‌مه: دعواسنی، شاهدلرينی جرح ايتدی.

جَرحی ص. عر. ث: جرحيه. ياره‌لامغه متعلق : علائم جرحيه .

جردوال س. اوزون واوجی دميرلی جريد .

جردوالی ص. جردوال دينلن اوزون جريدله مسلح (عسكر).

جَرده‌جی س. حجاج قافله‌سنی محافظه‌يه مخصوص مزراقلی عربان عسكری .

جَرَس سذ. عر. حيوانك بوينته آصيلان چنغراق .

جُرعه سث. عر. بر يوتوم ايچيله‌جك شیء وعلی الخصوص باده.

جرلاق ص. باتار وآجی سسلی كوزه. = س. ۱. اوجاق چكركه‌سی. ۲. بر نوع قارغه.

جرلامَق جرلاتمق. با : جرتلامق، جرتلاتمق .

جرلاتمَق فل. زرلاتمق، باتار وآجی بر سسله كوزه‌لك ايتمك، طاتسز درلاتمق .

جرلايق س. قيرده اولور كوجك بر آق قوشی.

جرلدامَق فل. كوزه‌لك ايتمك.

جِرم سذ. عر. ج : اجرام. [جيمك ضميله قرائتی غلطدر.] ۱. غير ذی روح جسم : اجرام فلكيه، اجرام سمائيه = كوكده ثوابت وسيارات ونكار وسائر اجسام. ۲. بيوكلك، حجم : جرمی نه قدردر ؟

جُرم سذ. عر. [بونك جمعی مقامنده « جريمه » نك جمعی اولان « جرائم » قوللانيليور.] قباحت، كناه، سوچ: بنم جرمم نه ايدی كه بو قدر چكيورم؟ || حقو. قانون جزانك

امر ایتدیکنی یاپمامق ونهی ایتدیکنی یاپمق صورتیله ایدیلن حرکت که جنایت، جنحه، قباحته منقسمدر.

جَرَم { سند. عر. آیرلمه، انفکاك. | یالکز قوللانیلوب «لا» ایله برابر استعمال اولنور: | لاجرم = شبهه‌سز، البته، مطلقا.

جَروف { سند. عر. مع. معدن بوصه‌سی.

جَرئ { ص. عر. | «جرأت» دن صش. | جرأتلی، کوزی قورقماز، جسارتلی. یکیت: بر مرد جری. || جرئ اللسان: سربست سوز سویلین. || جرئ القلم = سربست یازان.

جَری { یاخود جرا. فل. | «جریان» دن ماضینك مفرد مذکر غائبی اولوب «آقدی» معناسیله یالکز شو تعبیرده قوللانیلیر. | ماجری = کچن، وقوع بولان شیء، وقعه. کچمش: بینلرنده بر ماجری اولمش: اونلرك بر ماجرالری واردر.

جَرَیان { سند. عر. ۱. آقمه، آقندی، صویك جریانی: آناطولیده جریان ایدن قزیل ایرماق؛ جریان هوا. | بو دخی ترکجه دکلسه‌ده «قوران‌در» دن اهوندر. | ۲. کچمه، مرور، کذر: زمانك جریانی: جریان ایتمکده اولان تموز آینده. ۳. وقوع، واقع اولمه. حدوث: آرالرنده برمنازعه جریان ایتمش: وقوعاتك صورت جریانی.

جَریب { سند. عر. ۱. عربستانده مستعمل برنوع اولچك. ۲. طول وعرضی ۶۰ آرشین اراضی اولچیسی.

جَریحه { س. یاره معناسیله لسانمزده قوللانیلوب، مجروح معناسیله جریحه‌دار دخی دینلیور. سه‌ده عربیده یاره‌یه جیمك ضمیله «جرح» و «قرحه» دینلوب، «جریحه» لغتی اصلا مسموع دکلدر.

جِرید { س. کوی وچوکان اویونی، وقتیله آتله واوجی دلمز مزراقلرله اوینانیلان اویون: جرید اوینامق. || مج. فارەلر جرید اوینایور = بو حیوان مضراتك کثرتندن کنایه‌در. | اصل عربیده یاپراقسز خرما آغاجی دیمك اولوب. آکلاشلد یغنه کوره بو اویون ابتدا اویله داللرله اوینانیلیرمش. |

جَریده { سش. عر. جم: جرائد. | ۱. وقتیله خراج تحصیلدارلرینك اراضینك مساحه‌سنی یازدقلری کاغد ویادفتره دینلیردی. که بو کونکی احتیاجه کوره آوروپاده مرعی اولان «قاداستره» یه تطبیق وتخصیصی پك مناسبدر. ۲. مؤخرا وقایع مهمه‌یی قید ایتدکلری ورقه‌یه اطلاق اولنوب، بو مناسبتله مملکتمزده ایلك ظهورنده غزته‌یه بو نام ویرلمش ایسه‌ده، بوکون همان متروك اولوب، یالکز بعض غزته‌لر اسملرینك ترکیبنه کیرر: جریدهٔ عسکریه، جریدهٔ بحریه، جریدهٔ طبیه کبی. ۳. دوائر رسمیه‌نك بعض بیوك دفترلرینه اطلاق اولنور.

جِریق { س. اوفاق باقر سکه، فلس احمر. | آوستریانك وقتیله بورالرده متداول بولنمش بویله برسکه‌سی اسمندن مأخوذدر. |

جَریمه { سش. عر. جم: جرایم. | «جرم» دن صش. ؤ. — تر. زبانزدی: جرمه. | ۱. صوچ، قباحت، کناه. ۲. | لغت مولده | جزای نقدی، تضمین: جریمه‌سنی چکمك.

جِز { یاخود جیز. د. ات واوکا مشابه شیئلرك یانارکن چیقاردیغی سسی تصویر وتقلید ایدر: یورکم جز ایتدی. || جزبز کبابی = اسقره‌ده آزپیشن بریان.

جُزء { سند. عر. جم: اجزاء. | «جزؤ» یازلمق اقتضا ایتمز. | ۱. برکلك مرکب اولدیغی اقسامدن بیری، کل مقابلی. ۲. قسم، پارچه، بولوك. ۳. قرآن کریمك منقسم اولدیغی اوتوز اجزاء شریفه‌نك بیری: عم جزئی، تبارك جزئی. ٤. ال یازیسیله محرر کتابلرك بیری، اون یاپراق یعنی ۲۰ صحیفه‌دن عبارت بلوکلری. ٥. کتب مطبوعه‌نك بردفعه‌ده طبع اولنان سکز یا اون آلتی ویاخود اوتوز ایکی صحیفه‌سی ویاخود پارچه پارچه نشر اولنانلرینك هر پارچه‌سی: جزء جزء نشر اولنیور: قاچنجی جزئی چیقدی؟ || کیم. جزء فرد = برجسمی ترکیب ایدن وهربری آیری اولوب مجرد قوهٔ جاذبه ودافعه یاردمیله بربرینی طوته‌رق بیتشیك کبی کورینن ذراتك بیری. || جزء لایتجزی = فلسفهٔ قدیمه‌ده هر جسمك آرتق تقسیم قبول ایده‌میه‌جك درجه‌یه واران ذرهٔ صغیره‌سی. = جم. با: اجزاء. || اجزاء شریفه = قرآن کریمك اوتوز جزئی.

جَزاء { سند. عر. | عربیده کرك ایی وکرك کوتی قارشیلق معناسنه کلوب مکافاة یرینه دخی استعمال اولنورسه‌ده. لسانمزده یالکز کوتیلکه قارشیلغه حصر اولنمشدر. | ۱. جرم وقباحت وجنایت صاحبنه کرك دنیاده وکرك آخرتده ایدیلن مقابله، عقوبت، عذاب: جزا ویرمك = مستحق اولانك جزاسنی ترتیب واجرا ایتمك؛ الله جزاسنی ویرسین = بد دعا. جزاسنی بولمق، جزایه اوغرامق، جزا چکمك. جزا کورمك = جزایه دوچار اولمق: جزای سزا = استحقاقی اولنان جزا: قانون جزا = مجازات درجاتنی تعیین ایدن قانون: محکمهٔ جزا = محکمهٔ جنایت، جنحه وقباحت افعالنه باقان محکمه. جزاء نقدی = برقباحته قارشی صاحبنك ویرمکه قانونا مجبور اولدیغی آقچه، جریمه؛ روز جزا = قیامت کونی، محشر کونی. ۲. د. بری دیکرینه معلق اولان ایکی جمله‌دن مرکب کلامك ایکنجیسی که «جواب» دخی دینلوب دیکری «شرط» تسمیه اولنور: «خبر ویررسه‌کز کلیرم» کلامنده «کلیرم» جمله‌سی جزا و «خبر ویررسه‌کز» جمله‌سی شرطدر.

جَزاءاً { ح. عر. جزا اوله‌رق، مجازاة اولمق اوزره.

جَزّار { سند. عر. | «جزر» دن سمب. | قصاب. = ص. مج. غدار، خونخوار.

جَزالاندیرمَق { فت. جزا ویرمك، مجازاته اوغراتمق، محکمه‌جه جزاسنی تعیین ایتمك.

جَزالانمَق { فل. جزا کورمك، جزایه اوغرامق.

جَزائر { سش. جم. عر. فد: جزیره. | با: جزیره = فد. م. آفریقانك شمالیده وقتیله مغرب اوسط دینلن ومغرب اقصی ایله تونس آراسنده واقع اولان مملکت وبونك مرکزی اولان شهر. | جزایر بحر سفید = آطه‌لر دکیزنده‌کی عثمانلی آطه‌لری که بتونی برلکده بر ولایت تشکیل ایدیورلر.

جُزدان { س. فا. | اصلی: جزء دان: عر. جزء = م. فا. دان = ادات ظرفیت. | اوراق وضعنه مخصوص کتاب قابی شکلنده ویا چانطه‌یه مشابه اشکال مختلفه‌ده محفظه، که جیبنه کوره جیبده ویا الده طاشینیر.

جَزر { سند. عر. بحر محیط ایله اونکله اختلاطده بولنان دکیزلرده کرهٔ قمرك تأثیریله دکیز صوینك هرکون ارتفاع کسبیله قره‌یه طوغری اوزاندقدن صکره اینوب کری‌یه چکلمسی. | مقابلی اولان اوزانمق فعلنه «مد» دینیر: | دکیزك مد وجزری.

جِزِر { مه. ات واوکا مماثل شیئلرك شدتله یانارکن چیقاردقلری سسی تصویر وتقلید ایدر: جزر جزر یاندی.

جِزِردامَق { فل. یانارکن ویا قیزاریرکن جزر جزر ایتمك، جزر جزر یانمق ویا قیزارمق.

جَزَل { سند. عر. د. عروضده «متفاعلن» جزئنك دردنجی حرفی اسقاط وایکنجیسی اسکان اولنه‌رق «مفتعلن» قالسی وبویله جزئلردن مرکب وزن: بحر جزل.

جِزلاتمَق { فت. جز ایتدیره‌رك یاقمق.

جِزلامَق { فل. جز ایدەرك یانمق.

جَزم { سند. عر. ۱. کسمه، قطع. | ز. ۲. قطعیا قرارلاشدیرمه، قرار قطعی ویرمه، قویا عزم ونیت ایتمه: بوسنه حجه کیتمکی جزم ایتدم. ۳. د. نحو عربیده فعل مضارعك آخری ساکن اولمه، مجزوم اولمه، حالت جزم. | بونی ایجاب ایدن عامله «جازم»، وقبول ایدن معموله یعنی مضارعه «مجزوم» دیرلر. | ٤. سکون وحرکه‌سزلك علامتی اولان (ْ) اشارتی.

جُزؤ { سند. عر. با: جزء.

جُزوه { س. لا: جدوه. | «جزوه» املاسی مرجحدر. |

جَزیره { سش. عر. جم: جزایر. | هر طرفی صو ایله احاطه اولنمش قره. آطه: ردوس، ساقز جزیره‌سی: جزایر بحر سفید، جزایر بحر محیط: جزایر خالدات = قناریه آطه‌لری. = سخ. م. دجله ایله فرات مجرالری آرالرنده‌کی خطهٔ واسعه که دنیانك الك منبت یری ایکن همان خالی وخراب برحالده بولنیور. || شبه جزیره، نیم جزیره = یاری آطه، یالکز بر جهتدن

قره‌یه متصل آطه : بالقان شبه جزیره‌سی، موره شبه جزیره‌سی. ‖ جزیرة العرب = عرب شبه جزیره‌سی. [عربیده شبه جزیره‌یه‌ده اکثریا جزیره دیرلر.]

جزیق { س. قوپروق یاغنك قیقرداغی. — ص. جیزلایان، حس ایدن، حساس.

جزیل { ص. عر. ؤ: جزیله. [«جزل» دن صش.] چوق، بول، کثیر.

جزیه { سث. عر. ویرکی، خراج.

جزیه‌گذار { ص. فا. [عر. جزیه = ویرکی. فا. گذاشتن = ادا ایتمك] ویرکی ویرن، خراجه باغلی، تابع.

جزئی { ص. عر. ؤ: جزئیه. جث: جزئیات. [«جزء»دن سمث.] ١. بر شیئك بتوننه عائد اولمیوب خصوصی اولان: کلی وجزئی. ٢. آز مقدارده، بك آز: جزئی مصرفله، جزئی همتله وجوده کلیر. ٣. مذ. معناسی تصوراولنديغنده مشارکت قبول ایتمین: زید وعمرو کبی. = جث. اوفاق تفك واهمیتسز شیئلر: جزئیاتله اوغراشیور؛ جزئیات قبیلندن.

جزئیجه { ح. آز مقدار، بك آز، اهمیتسز صورتده: قولی جزئیجه زده‌لنمش.

جسارت { سث. عر. یکیتلك، جسورلق، جرأت: بو ایشه جسارت ایده‌مم؛ اونك شجاعت وجسارتی معلومدر.

جسارتلنمك { فل. جسارت آلمق، جرأت پیدا ایتمك، قورقو واحتراز زائل اولوب سربستلك کلمك.

جسارتلی { ص. جرأت وجسارتی اولان، یکیت، کوزی قورقماز.

جسامت { سث. عر. [«جسم» دن] بیوکلك، ایریلك: بو بنانك جسامتی. [ایشك و مسئله‌نك جسامتی کبی اهمیت معناسیله معنویاتده استعمالی نابجالدر.]

جسامتلی { ص. بیوك، ایری، جسیم: خیلی جسامتلی بر بنادر.

جسبان { یاخود چسبان. ص. فا. یاقیشیر، لایق، شایسته، سزاوار: حالمه جسبان بر ایش بولنه‌مدی.

جست { س. فا. آرامه، آراشدیرمه. ؤ. ‖ جست وجو، جستجو = آراشدیروب صورمه، تفتیش وتحقیق: هر طرفده جست وجو (جستجو) ایتدیلر؛ جست وجوی حقیقتله مشغول.

جست { ص. فا. الی وآیاغی چابق، سریع الحرکه، تتیك: [مترادفی اولان «چالاك» ایله برابر قوللانیلیر:] جست وچالاك بر کنج ایدی.

جسته { ص. فا. صیچرامش، آتلامش. ؤ. = س. فا. صیچرامه، آتلامه، بردفعه‌ده‌کی آتلامه. ؤ. ‖ تر. جسته جسته = آزر آزر، درجه‌درجه، تدریجاً.

جسد { سذ. عر. ج: اجساد. انسان ویا حیوان بدنی، گوگده، تن. [عربیده اولدیغی کبی علی الاطلاق جسمی ابعاد ثلثه‌سی اولان شیء معناسیله لسانمزده قوللانلماز.]

جسر { سذ. عر. کوپری، پل، قنطره: جسر طائر = متحرك کوپری. [فر. Pont-volant] ‖ جسر معلق = آصمه کوپری. [فر. Pont-levis]

«قنطره» دن فرق واردر: «جسر» هر نوع کوپری‌یه و «قنطره» ایسه یالکز کمرلر اوزرینه اولان کارگیرینه دینیر.

جسم { سذ. عر. ج: اجسام. ١. انسان وحیوان بدنی، کوگده، جسد، تن: جسم ناتوانم. ٢. ابعاد ثلثه‌سی اولان هر بر شیء، جرم: جسم صلب، جسم مایع، اجسام سماییه. ‖ جسم لطیف = حواس خمسه ایله طوتلماز جن وملك کبی غیر مرئی شیء.

جسماً { ح. عر. جسم اعتباریله، جسم اوله‌رق، بدنجه: جسماً بو اوندن کوچك ایسه‌ده عقلاً دها بیوکدر.

جسمانی { ص. عر. ؤ: جسمانیه. [«جسم» دن سمث.] ١. بدنه منسوب و متعلق، معنوی وروحانی مقابلی: آلام جسمانیه وروحانیه. ٢. ملل غیر مسلمه‌نك روحانی دینان هیئت مذهبیه ورهبانیه‌سنه تعلق اولمیان: امور جسمانیه وروحانیه: پطریقخانه‌نك مجلس روحانی و جسمانیسی؛ پاپادن حکومت جسمانیه نزع اولنوب یالکز حکومت روحانیه‌سی قالدی.

جسور { ص. عر. ؤ: جسوره. [«جسارت» دن صش.] جسارتلی، یکیت، یورکلی، دلیر: بك جسور آدمدر.

جسورلق { س. جسارت، یکیتلك، یورکلیلك: بو محاربه‌ده جسورلغنی کوستردی.

جسیم { ص. عر. ؤ: جسیمه. [«جسامت» دن صفت.] ١. وجودلی، کوگده‌لی، ایری: جسیم بر دوه. ٢. بیوك، عظیم، کبیر: جسیم بر طاغ. ٣. بیوك، اهمیتلی: جسیم بر ایش؛ جسیم بر تجارت ایتدیلر.

جص { سذ. عر. کیرج، آلچی. ؤ.

جعبه { سث. عر. اوق قبوری، ترکش.

جعد { سذ. عر. قیوریجق صاچ.

جعفری { ص. عر. ؤ: جعفریه. [«جعفر» دن سمث.] امام جعفر صادق بن زین العابدین بن امام حسین بن علی بن ابی طالب (رضهم) مذهبنه انتساب دعواسنده بولنان اهل تشیع ومذهبلری: مذهب جعفری.

جعلی { ص. عر. [«جعل» دن سمث. — یاپمه تعبیرندن لفظاً مترجم اولوب عربیده مستعمل دکلدر.] یاپمه، ساخته، اویدیرمه، صحیح وصمیمی اولمیان: جعلی بر محبتله، جعلی بر ظرافت کوسترمك ایستیور.

جغا { س. سرغوج، چلنك، کاین چلنکی. مر.

جغتای { یاخود چغتای. سذ. تر. ترکستان وماوراء النهر یعنی بخارا و خیوه خانلقلریله تاشکند و سمرقند جهتلرنده ساکن قومه واورالرده سویلنیلوب یازیلان شرق ترك لسانه ویریلن اسم اولوب، اورالرده پدری طرفندن منصوب حاکم بولنمش اولان چغتای بن چنکیزك نامنه منسوبدر. چغتای لسانی اسکی اویغور لسانك خلفی اولوب، ٦٠٠ دن ٩٠٠ تاریخلرینه‌دك ادبیاتی مکمل بولنمش و او وقتدن املاسی وقواعدی تقرر ایتمشدر.

جغتایجه { یاخود چغتایجه. ص. جغتای لسان وطرزنده اولان: چغتایجه لسان، کتاب، شعر. = س. چغتای لسانی، ترکیٔ شرقی، یکی اویغور لسانی. = ح. چغتای لساننده ویا طرزنده: چغتایجه سویلمك.

جغرافی { ص. عر. ؤ: جغرافیه. [یونانیدن] جغرافیه فننه منسوب ومتعلق: انجمن جغرافی؛ تحقیقات جغرافیه. = سذ. عر. ج: جغرافیون. جغرافیه فنیله اشتغال ایدن، بو فنك متخصصی، جغرافیه علما و مؤلفلرندن اولان: جغرافیٔ شهیر ادریسی؛ مشاهیر جغرافیوندن اصطخری.

جغرافیا { یاخود جغرافیه. سذ. سث. عر. [یو. γεωγραφία = تحریر الارض] کرهٔ ارضك احوال سطحیه و طبیعیه وریاضیه ومدنیه‌سندن بحث ایدن علم که بروجه آتی اقسام وانواعه منقسمدر: جغرافیای ریاضی، جغرافیای مدنی، جغرافیای تاریخی، جغرافیای قرون قدیمه، جغرافیای قرون متوسطه، جغرافیای قرون اخیره (حاضره). بزده الیوم بو فن نافع پك کری اولوب، اقسام مختلفه‌سنده صدره شفا ویره‌جك آثار تألیف وترجمه اولنه‌مامشدر.

جغز { د. با: جق.

جغلدی { جاغلدی، جیولدی. با: جیولدی.

جف { فل. عر. [فعل ماضی مفرد مذکر غائب اولوب، لسانمزده یالکز شو تعبیرده مستعملدر:] جف القلم = بلا تأنی بر شیئی یازیویرمك ویا سویلیویرمك، بلا ملاحظه حکم ایتمك.

جفاء { سذ. عر. ١. فراق و هجرانده براقه، وفاسزلق: عشاقه وفا یرینه جفا ایدیور. ٢. جور، اذا، رنجش: بوقدر جفایه تحمل اولنمز. ‖ جفا پیشه = جفا ایتمکی صنعت ایدنمش، جفاکار. ‖ جفا دیده = جفا کورمش، فراق وجور واذیت چکمش اولان.

جفاکار { ص. فا. [عر. جفا = م. فا. کار = ایش] ایشی جور وجفا ایتمکدن عبارت اولان، جور وجفا ایدن: ای یار جفاکار.

جفاکش { ص. فا. [عر. جفا = م. فا. کشیدن = چکمك] جور وجفا چکن، اذا و جفایه دوچار اولان: عاشق جفاکش.

جفت { و جفته. ص. س. فا. با: چفت، چفته.

جفر { سذ. عر. [صحیحی جیمك فتحیله‌در] ارقام وحروف ورموزله افاده اولنور بر علم موهوم که حضرت علی‌یه اسناد اولنور. [تلغراف رموزاتیچون

فرانسزجه‌دن آلدیغمز « شفره » کله‌سی بو لفظ عربیدن مستعاردر.]

جِفره } جفره‌لی. با : شفره، شفره‌لی.

جِفری } ص. عر. ؤ: جفریه. علم جفره منسوب ومتعلق.

جَفن } سذ. عر. جمـ : اجفان. تشـ. کوز قپاغی.

جِق } جغز. د. ثقیل هجالردن مرکب اسملره لاحق اوله‌رق مصغرلرینی تشکیل ایدر : اوغلانجق، اوغلانجغز. [خفیف هجالردن مرکب اولان اسملرده « جك، جکز » قوللانیلیر.]

جَق } جك. د. ادات انتها اولوب، « یه‌دك، یه قدر » معناسنی افاده ایدر : صباحه‌جق = صباحه قدر، صباحه‌دك؛ شهره‌جك = شهره قدر، شهره‌دك. — یالکز دخی قوللانیلیردی : جق بو قدر = تا بو قدر، بو قدره وارنجه. [الیوم متروکدر.]

جَك } د: مادهٔ آتفه‌یه با.

جِك } جکز. د. با : جق، جغز.

جِگَر } س. فا. [اصلی : جگر] اصل فارسیده بزم قره جکر دیدیکمز عضو داخلی‌یه مخصوص اولوب، لسانمزده آق جکره دخی تشمیل اولنه‌رق، بو ایکی عضو « قره » و « آق » صفتلریله بربرندن آیرلشدر: آق جکر = رئه؛ قره جکر = کبد. || جکر آغزه کلمك = قورقوب اورکمك. || جکر اوتی = دکیز قطایفی. || جکری بر آقچه اتمز = دکرسز آدم. || جکر پاره، جکر کوشه = بك سوکیلی شخص. || جان جکر = سوکیشن احبا : بورداده هب جان جکرز. || جکر یاقمق = چوق کدر ایتمك.

جِگَرجی } س. قیون و صغیر جکرلرینی وبوركك و بومبار کزدیروب صاتان آدم.

جِگَرسوز } ص. فا. [جکر = م. سوختن = یاقمق] جکری یاقان، پك آجیقلی. دلسوز.

جَلَّ } فل. [« جلال » دن فعل ماضی مفرد مذکر غائب اولوب، جلیل وعزیز اولسون معناسیله آتیده‌کی دعا تعبیراتنده قوللانیلیر :] جل جلاله، جل شانه، جل وعلا. [حق سبحانه وتعالی حقنده.]

جَلاء } سذ. عر. مملکتندن آیرلمه. غربت.

جِلاء } سذ. عر. پارلاقلق، پارلاتمه. پرداخت، لوستره: مواد معدنیه‌یه، تخته‌یه. مرمره. سختیانه وسائر شیئلره جلا ویریلیر. || جلا بخش = جلاویرن، پارلادان.

جُلاب } سذ. عر. [فا. « کلاب » دن معرب. کل = م. آب = صو] ۱. کل صویی. ۲. ط. مسهل کبی قوللانیلان بر شروب. [فر. Julep بوندن مستعاردر.]

جِلاجی } س. مواد مختلفه‌یه جلا ویرن، اوغه‌رق ویا ورنیك وسائره سوره‌رك پارلادان ایشجی.

جَلّاد } سذ. عر. [اصل معناسی: قیرباجیجی در] اعدام ایله محکوم مجرمینك وزمان قدیمده عرفاً قتلی اقتضا ایدنلرك قتلنه مأمور آدم، سیاف. || مجـ. بك مرحمتسز آدم.

جِلادار } ص. فا. [عر. جلاء = پارلاقلق. فا. داشتن = طوتمق] جلالی، پارلاق.

جَلادَت } سذ. عر. یکیتلك، بهادرلك، متانت.

جَلاسین } ص. جست وچالاك و یکیت. الی چابق و بجریکلی.

جَلاسیلِك } س. جست و چالاكلك وکیتلك، بجریکلیك.

جَلال } سذ. عر. بیوکلك، اولولق، عظمت، رفعت شان. [باشلیجه عظمت الهیه حقنده مستعملدر:] ذوالجلال والاکرام: جل جلاله.

جَلالَت } سذ. عر. بیوکلك، عظمت، رفعت شان. [« جلال » کبی.] ذ.

جَلالی } ص. عر. ؤ : جلالیه. [سمذ.] ملوك سلجوقیهٔ ایراندن سلطان جلال الدین ملکشاهك زماننده نظام الملك همتیله تصحیح واصلاح اولنان و ٤٧١ تاریخ هجریسندن بدأ ایدن تقویم شمسی، که موقع فعله قونمش تقویملرك الك طوغریسی یعنی الك زیاده هیئته موافق اولانی بولنمغله، احیاسی آرزو اولنور: تاریخ جلالی، آذار جلالی، شهور جلالیه.

جَلالی } ص. ۱. چابق پارلار، سرت طبیعتلی : جلالی آدم. ۲. عاصی، سرکش. [علی الخصوص اون برنجی قرن هجری اوائلنده آناطولیده ظهور ایتمش

اولان بر زمره‌یه اطلاق اولنور.]

جِلالی } ص. پارلادلمش، پارلاق، پرداختلی.

جِلاو } س. ۱. تق. اؤك، ایلری. مر. ۲. آتك باشلغی، یولاری.

جِلاودار } س. [تر. جلاو = یولار. ف. داشتن طوتمق. — تعبیر سقیم.] ایدك آتی یولارندن سوق ایدن سایس، یدکجی.

جِلاین } جلین. د. تشبیه وتمثیل بیان ایدن حالار تشکیلنه یارار : اونجلاین = اویله‌جه، او مثالی : بونجلاین = بویله‌جه، بو مثالی. با : جه.

جَلب } سذ. عر. ۱. چکمه، کندینه طوغری کوتورمه، جذب : هر کسك محبتنی جلب ایتدی: جلب قلوب. ۲. کتیرتمه، یازوب کوندرتمه : بغداددن بر طای جلب ایتدم: ایستدیککز کتابلری درسعادتدن پوسته ایله جلب ایده بیلیرسکز. ۳. دعوت، احضار : کندیسنی محکمه‌دن جلب ایتدیلر؛ متعهدلرك مجلسه جلبی اقتضا ایدر. ٤. حقـ. مظنونك ویاشاهدك محکمه‌یه دعوت و احضاریچون یازیلان مذکره و بوصله. دعوتنامه: کندیسنه جلب یازلدی؛ بر جلب کلدی.

جَلَب } س. [لغت آتفهٔ عربیه‌دن مأخوذ] کسیله‌جك حیوانات وعلی الخصوص قویون سوریسی جلب ایله قصابلره صاتان تاجر. [لسان عوامده جلبجی دینلوب، جلب وسوق ایدیجی معناسی دوشونیلورسه بلکه بودها طوغریدر. — وقتیله سوری ایله اسیر سوق واسیرجیلره فروخت ایدن اشرف مخلوقات تجارینه‌ده بو نام ویریلیردی.] || جلب دوه‌سی = کسیلوب اتی یینمکه صاتلق دوه.

جِلباب } سذ. عر. ۱. کوملك. ۲. عربستانده قادینلرك کیدکلری بر نوع فراجه. ذ.

جَلبنامه } س. فا. [عر. جلب = دعوت. فا. نامه = ورقه] برینی محکمه‌یه دعوت ایچون یازیلان مذکره : جلبنامه یازلدی: بر جلبنامه آلدم.

جِلبَند } س. [بلکه اصلی : جلد بند یعنی دری یاخود مشینله باغلی] بیوك جزءدان. اوراق وضعنه مخصوص متعدد کوزلره منقسم جزءدان شکلنده چانطه که قولتوق آلتنه آلنیر.

جِلبه } س. کم قایشی، قایش یولار.

جِلد } سذ. عر. ۱. دری. ۲. مشین. ۳. کتاب قابی : بو کتابك جلدی اسکی. ٤. امصدریت معناسیله [کتابك دیکیلوب قاب چکیرلمسی : بو کتابی جلد اتملی. ٥. بر بیوك کتابك منقسم اولدیغی اقسامك هربری. مجلد: بش جلددن مرکب بر کتاب، تفسیر کبیرك دردنجی جلدی. [صوك اوچ معناسی عربیده اولمیوب، ترکجه‌یه مخصوصدر. دردنجیسی یرینه عربیده « تجلید » وبشنجیسی یرینه ینه تفعیل بابندن سمف. اوله‌رق « مجلد » قوللانیلیر.] || ط. جلد خسته‌لغی = طوزلی بالغم کبی درینك اوزرنده ظهور ایدن مرض.

جِلدسِز } ص. تجلیداولنمامش. غیر مجلد : جلدسز کتاب.

جِلد اَتمك } فتـ. (کتابه) قاب چکیرمك، تجلید ایتدیرمك : بو کتابلری مجلده ویروب جلد اتملی.

جِلدلَمَك } یا جلدله‌مك. فتـ. (کتابه) قاب چکیرمك، تجلید ایتمك : او مجلد کتابلری پك فنا جلدلادی.

جِلد اَتمك } فغـ. (کتابه) قب چکیرلمك، تجلید اولنمق : بو قدر کتابلر بر کونده جلد اتمز.

جِلدلی } ص. تجلید اولنمش، مجلد: جلدلی کتاب.

جالغار } یاخود جیوغار. س. آرابه یوقشنده علاوه اولنان اوکوز چفتی.

جِلق } ص. ۱. بوزوق، قوقمش، چالقانمش. ایکدین (یمورطه). ۲. اورغون، چوروك : جلق اریك. ۳. چوق ایشلر، چوق صولانمش واریکلنمش: جلق پاره. ٤. مجـ. بوش، بیهوده، غیر مثمر، فائده‌سز : او ایش جلق چیقدی.

جلقاوه } س. [عر. « جلد قفا » دن] ۱. قوردك اکسه‌سندن یاپیلان کورك. ۲. قفاسنك توکی پارلاق بر جنس قورت.

جُلوس } سذ. عر. ۱. اوتورمه، قعود. ۲. بر حکمدارك تخته چیقمسی. تخت نشین اولمسی: جلوس همایون حضرت پادشاهی.

۳. پادشاهك يوم جلوسنه مصادف اولان كون: جلوس همايون دونماسى، شنلكى.

جِلوه { سذ. عر. ۱. دلبرانه وضع وحركت، ناز: جلوه طبيعى اولديغى وقت نه قدر شيرين ايسه جعلى اولديغى وقت ده او قدر صوڭوق و طاتسز اولور. ۲. بر صورت حسنه ولطيفه ده ظهور: شويله بر حال جلوه نما اولدى. ۳. تجلى: جلوهٔ ربانيه. [عربيده كلينك داماده ايلك كورنمه سى ودامادك كلينه يوز كورمى ويرمسى معنالريله قوللانيلوب، هر نه قدر مناسبت ظاهر ايسه ده، لسانمزده كى محال استعمالى بسبتون باشقه در.]

جِلوه ساز { ص. فا. [عر. جلوه = م. فا. ساختن = ياپمق.] جلوه ايدن، جلوه كر، نازنين.

جِلوه كار { ص. فا. [عر. جلوه = م. فا. كار = ايش] جلوه ايدن، جلوه لى، نازنين.

جِلوه گاه { ياخود جلوه گه. س. فا. [عر. جلوه = م. فا. گاه، گه = محل.] تجلى و وظهور محلى: الطاف سبحانيه نك جلوه كاهى.

جِلوه گر { ص. فا. جلوه ايدن، جلوه سى ياقيشان، جلوه لى، نازنين.

جِلوه نُما { ص. فا. [عر. جلوه = م. فا. نمودن = كوسترمك] جلوه كوسترن؛ جلوه نما اولمق = ظهور وتجلى ايتمك.

جَلى { ص. عر. ؤ: جليه. [«جلاء» دن صش.] ۱. آچيق، ظاهر، آشكار، عيان، ميدانده اولان: خفى و جلى صورتده تحقيقات اجرا ايتملى. ۲. اوزاقدن اوقونه جق صورتده قالين (يازى): خط جلى ايله يازلمش. [بو ايكنجى معنا عربيده اوليوب، برنجيسندن آلنمشدر. پارلاق وروشن معناسيله ده لسانمزده قوللانلماز.]

جَليس { ص. عر. ج: جلساء. [«جلوس» دن صش.] برلكده اوتوران، رفيق، همدم، همنشين: جليس انيس = انسيتلى همدم.

جَليل { ص. عر. ؤ: جليله. ج: آجله. [«جلال» دن صش.] بيوك، عظيم، رفيع، عالى، قدرى بيوك ومرتبه سى يوكسك: رب جليل؛ داخليه نظارت جليله سى، آيدين ولايت جليله سى. [انشاده وزير ومشير رتبه سنده بولنانلره مخصوص اولوب، مثلا ناظرى ويا واليسى بو رتبه دن دون رتبه ده بولنان نظارت وولايته نظارت جليله وولايت جليله دينلميوب، بهيه ويا عليه دينلير.] = ج. رتبهٔ اولى صنف اولى واونك فوقنده رتبه يى حائز ذوات: اجلهٔ رجال دولت عليه.

جِلَين { با: جلاين، جه.

جَمّ { سذ. عر. طوب، مجموع: جم غفير = پك غلبه لكلى جماعت. [يالكز بو تعبيرده مستعملدر.]

جَم { س. فا. حكمدار، ملك، شاه. [اصل «جمشيد» كبى ايران قديمك اساطير وخرافاتنده موهوم بر حكمدار اسميدر، كه يونانيلرك (باقخوس) ى كبى شراب وعشرتك دخى موجدى عد اولنور.] آيين جم = اسكى ايرانيلرك عشرت وجنبشله اجرا ايتدكلرى بر آيين مذهبى كه كويا جمشيد طرفندن وضع اولنمشدى.

جَماد { سذ. عر. ج: جمادات. حيات ونشو ونماسى اولميان جسم، نبات وحيوانك غيرى.

جَمادى { سذ. عر. [صحيحى جيمك ضمى ودالك فتحيله در.] شهور قمريهٔ عربيه نك بشنجيسيله آلتنجيسنك اسمى اولوب، برنجيسنه «جمادى الاولى» وايكنجيسنه «جمادى الاخره» ديرلر. [ذال معجمه ايله و مذكر اعتباريله «جماذى الاول» و «جماذى الآخر» استعمالى غلطدر.] || عو. مج. جماذى الاول = سوابق احوال: بن اونك جماذى الاولنى بيليرم.

جِماع { سذ. عر. [«جمع» دن، مص. مفاعله] چفتلشمه، مقارنت، مجامعه.

جَماعَت { سذ. عر. ج: جماعات. [«جمع» دن] ۱. بر يره طوپلانمش انسانلر، كروه، طاقم، بولوك: اوراده بر جماعت وار ايدى. ۲. بر امامه اويوب نماز قيلان مسلمانلر هيئتى: جماعته كوره امام. ۳. بر مذهبه تابع وبر هيئت تشكيل ايدن اهالى: ادرنه نك روم، ارمنى، بلغار جماعتى؛ جماعت اسلاميه؛ جماعات غير مسلمه. || صوك جماعت = جامع شريفك ايچنه صيغه ميوب ايكى قپوسى آره سنده نماز قيلانلر؛

صوك جماعت يرى = جامع شريفك ايچ وطيش قپوسى آره سنده كى اورتيلى محل.

جَمال { سذ. عر. كوزللك، حسن، يوز كوزللكى.

جَماهير { سذ. ج. عر. فد: جمهور. با جمهور.

جُمجُمه { سذ. عر. تش. باش كاسه سى.

جِمجِمه { ياخود جيمجيمه. س. كوچك ونفيس بر جنس قاربوز.

جَمره { سذ. عر. ج: جمرات ۱. ياننمش كور پارچه سى، قور. ؤ. ۲. شباطده تدريجاً حاصل اولان حرارت. [اوچ دورى اولديغى زعم اولنه رق، كويا برنجيسنده جمره هوايه، ايكنجيسنده صويه، اوچنجيسنده طوپراغه دوشر.] ۳. مناسك حجدن وادئ منا ده طاش انداختى. ٤. ط. پك التهابلى بر چيبان.

جِمرى { ص. پك خسيس، پنتى، مسكين.

جَمع { سذ. عر. ج: جموع، اجمع. ۱. طوپلامه، بريكديرمه، دوشيرمه، ييغمه: بر چوق كتابلر جمع ايتمش: صرف ايتميه رك بر خيلى نقود جمع ايتدى. ۲. بردن حاوى وجامع ياخود مالك ومتصرف اولمه: سيف ايله قلمى جمع ايتمش؛ او آدم فضائل دنيويه واخرويه يى جمع ايتمشدر. ۳. د. عربيده ايكيدن وتركجه وفارسى ايله تثنيه سى اولميان السنهٔ سائره ده بردن زياده اشخاصه دلالت ايدن كلمه (اسم، صفت، كنايه، فعل): آدملر، كلديلر، بز، مردان، رجال كلمه لرى جمعدر: [بو معنى ايله ج: جموع دخى قوللانيلير.] جمع مذكر: جمع مؤنث: جمع سالم = قاعدة «ون» و «ين» علاوه سيله تشكيل اولنان جمع عربى كه باشلجه صفتلره مخصوصدر: مسلمون، مؤمنين، عالمين كبى؛ جمع مكسر = مفرد صيغه سنك كسر وتبديليله تشكل ايدن جمع عربى: كتب، رجال كبى: جمع الجمع = ذاتاً جمع اولان بر صيغه نك جمعى: مصارفات كبى كه «مصرف» ك جمعى اولان «مصارف» ك جمعيدر: اسم جمع = عربيده مفرد اولديغى حالده جمع معناسنى افاده ايدن اسم كه «ة» علاوه سيله مفردى تشكيل اولنماز، زيرا او وقت اسم جنس دينلير: جمع قلت = طقوزدن آشاغى يه مخصوص اولان جمع عربى: جمع كثرت = طقوزدن زياده يه مخصوص اولان جمع عربى: منتهى الجموع = بر عربى اسمك مختلف جمعلردن الك زياده اشخاصه دلالت ايدنى. ٤. ر. حسابده اعمال اربعه نك برنجيسى كه بر قاچ عددك طوپلانوب بر عدد تشكيل ايتمه سندن عبارتدر. قره جمله. = ج. «اجمع» يالكز «باجمعهم» تعبير عربيسنده قوللانيلير كه طوپى و جمله سى ديمكدر.

جَمعاً { ح. عر. ۱. اعمال اربعه دن جمع قاعده سيله، جمع ايتمك طريقيله: ۳ و ٥ و ۸ كه جمعاً ١٦. ۲. طوپدن، جمله دن، هپ.

جَمعَلَنديرمَك { فتـ. (بر كلمه يى) جمع ياپمق، جمع صيغه سنى تشكيل ايتمك: تركجه ده اسملرى جمعلنديرمك ايچون آخرلرينه «لر» علاوه ايتمك اقتضا ايدر.

جَمعَلَنمَك { فل. (كلمه) جمع اولمق، جمع صيغه سنه نقل ايدلمك: تركجه ده اسملر «لر» علاوه سيله جمعلنير.

جُمعه { سذ. عر. هفته نك آلتنجى كونى كه جماعتله قيلنير بر نماز مخصوصى اولوب جماعت مسلمينك طوپلانديغى كون اولمغله بويله تسميه اولنمشدر: جمعه كونى، جمعه نمازى. [قبل الاسلام «عروبه» دينليردى.]

جُمعه ايرتَسى { س. هفته نك يدنجى وصوك كونى، يوم السبت.

جُمعه لق { ص. جمعه كوننه ويا جمعه سلاملغى آلاينه مخصوص: جمعه لق اونيفورمه.

جَمعيَّت { سذ. عر. ج: جمعيات. ۱. طوپليلق، بر يره جمع اولنمه ويا مجموع بولنمه، پريشانلق مقابلى. ۲. هيئت، جماعت: جمعيت بشريه، جمعيت بشر. ۳. علوم و فنونه متعلق مباحث و تدقيقاتده بولنمق مقصديله تشكل ايتمش هيئت و مجلس، انجمن: جمعيت علميه، جمعيت طبيه، جمعيت جغرافيه. ٤. اكثريه ايچون بر يره طوپلانان خلق، دوكون: نكاح، وليمه، ختان جمعيتى: بو اوده اقشام جمعيت وار ايدى. ٥. د. سوزك بر قاچ جهتدن مشابهت ومناسبتى جامع اولمسى،

جمعيت كلام. ٦. صو. ذهن و خاطرك يالكز الله‌ايله مشغول اولمسى، ماسوادن چكوب وحدانيته حصرى : اهل سلوكك جمله‌سنه جمعيت ميسر اوله‌ماز. || جمعيت خاطر = ذهن وفكرك پريشان اولميوب طوپلى اولمسى: جمعيت خاطر اولمدقچه انسان ذهناً چاليشه‌ماز.

جَمعيتگاه { س. فا. [عر. جمعيت = طوپلانمه. فا. گاه = مكان] طوپلانمه يرى، طوپلانيلان ير، جمعيت محلى.

جَمعيتلى { ص. ١. طوپلى، طاغنيق وپريشان اولميان: جمعيتلى بر حالده ياشايور. ٢. د. وجوه عديده ايله مناسبت و مشابهتى جامع (سوز).

جُمَل { سث. جم. عر. فد : جمله. با : جمله.

جُمله { سث. عر. جم : جمل. ١. مجموع، طوب، بريكمش مقدار، مقدار ويا مبلغ مجموع. ٢. بتون، هپ، جميع : جمله احبا كلدى: جمله‌مز اوراده ايدك. ٣. د. معنا افاده ايده‌جك قدر كلمه‌دن مركب سوز، كلام جزئى كه لسانمزده بر فعل ايله بر، ايكى ويا اوچ اسمدن مركب اولور؛ عربيده « جملهٔ اسميه » و« جملهٔ فعليه » اوله‌رق ايكى‌يه منقسم اولوب، برنجيسى مبتدا وخبرناملريله ايكى اسمدن مركبدر؛ جملهٔ ابتدائيه، جملهٔ شرطيه، جملهٔ معترضه وسائره. ٤. هـ. بر شمس ايله اطرافنده‌كى سيارلردن واونلرك پيكلرندن مركب طاقم و هيئت : جملهٔ شمس. || جملهٔ كوكبيه = بروج اثناعشر كبى بر شكل وصورت ابراز ايدن كواكب ثابته مجموعى كه هر برى بر حيوان ويا ماده‌يه تشبيه ايله اونك اسميله تسميه اولنور. || بالجمله = هپ، بتون، تكميل. || فى الجمله = الحاصل، خلاصهٔ كلام. || از جمله، از آن جمله = جمله‌دن برى. || جمل حكميه = وعظ ونصيحت وحقيقته متعلق حكيمانه سوزلر، امثال.

جُملةً { ح. عر. هپ. بتون، كافةً، جميعاً.

جِمناستيق { س. [يو. Γυμναστική] اعضاى بدنى آليشديروب قوتلنديرمك ايچون اجرا اولنان زورلى اويونلر، ادمان بدن.

جُموع { سذ. جم. عر. فد : جمع. با : جمع.

جُمهور { سذ. عر. جم : جماهير. ١. خلق، ناس، عموم، انام : مدبر امور جمهور. ٢. طاقم، كروه، هيئت : جمهور فقها، جمهور حكما. ٣. جمهوريت صورتيله اداره اولنان هيئت: آمريقا جماهير مجتمعه‌سى.

جُمهورى { ص. عر. ثَ: جمهوريه. ١. جمهوره منسوب و متعلق اولان.

جُمهوريّت { سث. عر. [لغت مولده] بر رئيس منتخبك تحت رياستنده بولنان هيئت : اسويچره جمهوريتى.

جَميع { ص. عر. [« جمع » دن صش.] بتون، هپ، كافه، جمله : جميع عالم، جميع خلق، جميع زمانده، جميع علما. [اكثريا بو صورتله فارسى قاعده‌سنجه مضاف قوللانيلوب، مفرده و جمعه اضافتى جائز اولمغله، عين معنا ايله «جميع فنده» و«جميع فنونده» ديليرِ، وبرنجى مثالده « هر بر » معناسنى افاده ايدر.]

جَميعاً { ح. عر. جملةً، بالجمله، بتون، تكميل، هپ.

جَميل { ص. عر. ثَ: جميله. [«جمال» دن صش.] جمال صاحبى، كوزل : اوصاف جميله. || ذكر جميل = ١. ايلكله ياد ايتمه، مدح: ذكر جميلكز كچدى. ٢. مكتب امتحانلرنده مكافاته مستحق اولميانلرك الك ايلريده بولنانلرينه مكافات مادوننده اوله‌رق ويريلان ورقهٔ مطبوعه.

جَميله { سث. عر. [« جمال » دن صش. ثَ.] محضا برينك خاطرينى خوش ايتمك ايچون ايديلان حركت : فلانه جميله اولمق اوزره بو ايشى ياپيور.

جِنّ { سذ. عر. ١. انس يعنى طائفهٔ بشرك غيرى اوله‌رق كورنمز اجسام لطيفه‌دن عبارت بر جنس مخلوقات، اجنى : انس وجن. ٢. پك ذكى و فطين شخص : جن كبى بر چوجق؛ جن فكرلى. || جن طوتمق = چيلديرمق، مجنون اولمق: فلانى جن طوتمشدر = تجنن ايتمشدر. || ايچنده جن اوينامق = بوم بوش اولمق.

جَناب { سذ. عر. اصل معناسى جانب وجهت ايسه‌ده، لسانمزده يالكز تعظيم تعبيرى اوله‌رق حضرت كبى فارسى ويا تركى قاعده‌سى اوزره مضاف قوللانيلير : جناب حق، جناب

رسالتمآب، جناب خلافتپناهى، سفير جنابلرى. [ذاتكز يرينه جنابكز استعمالى فصاحته منافيدر.] || علو جناب = محافظهٔ شرف و حيثيت، عدم تنزل، مجد وكرم. || عالى جناب = شرف وحيثيتنى محافظه ايدن، خسايسه تنزل ايتمين، مجد وكرم صاحبى.

جَنابَت { سث. عر. غسل اقتضا ايتديرن حال. = ص. تر. بو حالده اولوب ده هنوز غسل ايتمه‌مش اولان كه شرعا ناپاك عد اولوب نمازه يناشه‌ماز وقرآن كريمى مس ايده‌مز. [شتم وتعزير تعبيرى اوله‌رق دخى قوللانيلير.]

جَنّات { سث. جم. عر. فد : جنت. با : جنت.

جَناح { سذ. عر. جم. اجنحه. ١. قوش قنادى، پر، بال. ٢. قول، بازو. ٣. اردو قولى؛ صاغ جناح، صول جناح. = ت. جناحين = ايكى قول: ذو الجناحين = ايكى قوللى يعنى ظاهر وباطنى ويا دنيا وآخرتى معمور اولان. [ايكى قنادلى معناسيله ده مؤته غزاسنده مبارك قوللرى كسيلوب شهيد اولدقدن صكره جنتده اوچديغى جانب نبويدن تبشير بيوريلان عم زادهٔ رسالتپناهى حضرت جعفر طياره لقب اولمشدر.] || باجناح = اصلى « باجيناق » اولان « باجناق » ك جهلاى كتاب طرفندن ايجاد اولنمش املاى سقيمدر.

جَنازه { سث. عر. تكفين و تجهيز اولنوب تابوته ياتيرلمش اولى : بر جنازه كچيور؛ جنازه نمازى: جنازه آلايى.

جِناس { سذ. عر. [« جنس » دن مص. مفاعله] د. لفظاً ويا معناً بربرينه مشابه ايكى كلمه‌نك هر ايكى طرفه احتمالى اوله‌جق صورتده قوللانلمسى.

جَنان { سذ. عر. يورك، قلب.

جِنان { سث. جم. عر. فد : جنت. ا : جنت.

جِنايَت { سث. عر. فق. ١. انسانك نفسنه ياخود اعضاسنه ويا مال ويا عرضنه تعلق ايدر فعل ممنوع. ٢. حقـ. مجازات ترهيبيه‌يى استلزام ايدن فعل : جنايتله اتهام اولندى؛ جنايت محكمه‌سى.

جِنايتكار { ص. فا. جنايت دينلن آغر جرمى ايلشين، جانى.

جِنايتكارانه { ص. فا. ح. برجانى‌يه ياقيشير حال وصورتده.

جَنب { سذ. عر. تَ. يان، يان طرف، قولتوق آلتنك آشاغيسى، پهلو. || ط. ذات الجنب = يان زارنده صو طوپلانمقدن عبارت مرض. [فر. Pleurésie.]

جُنبان { ص. فا. قيمېلدانان. متحرك. = ح. قيمېلدانه‌رق.

جِنبِز { س. و:

جِنبِس { س. و:

جِنبِستره { س. قيل بولمغه وباتان ديكن وسائره‌يى طوتوب چيقارمغه مخصوص ماشه شكلنده واوجى پك دوز آلت.

جُنبُش { س. فا. [اصلى بانك كسريله‌در.] ١. قيمېلدانمه، حركت. ٢. ذوق، اكلنجه : بو اقشام جنبش ايده‌جكلر؛ جنبش ايچون قيره چيقلدى.

جَنبيّه { سث. عر. يان طرفه آصيلان بر نوع اكرى قما ويا خنجر.

جَنّت { سث. عر. جم : جنات، جنان. ١. باغچه. [بو معنى ايله لسانمزده پك قوللانلماز.] ٢. آخرتده مؤمنين وصلحا واصحاب خيره من طرف الله موعود اولان مكان معنوى كه فرح فزا باغچه وكوشكلر صورتنده تعريفله تفهيم بيوريليور، اوچماق، فردوس، بهشت : جنته كيتمك = ارتحال ايتمك. ٣. مج. پك مزين ومفرح مكان : اوراسى جنتدر. || جنت قوشى = ١. آوستراليا جهتلرنده بولنور پك كوزل توكلى بر قوش. ٢. پك كوچك ياشده ومعصوم اوله‌رق وفات ايدن چوجق.

جِنّت { سث. عر. [« جن » دن مص.] جن طوتمه، دليلك.

جَنّتلك { ص. جنته مستحق، شايستهٔ فردوس، صلحادن: جنتلك برآدمدر.

جَنّتلى { ص. جنته نائل اولان، مرحوم.

جَنّتمكان { ص. فا. [تركيب سقيمله متشكل صتر.] مكانى جنت اولان، جنته نائل، فردوس آشيان، مرحوم ومغفورله. [اسلاف سلاطين عظام حقنده مستعملدر :] جنتمكان قانونى سلطان سليمان خان.

جُنحه { سث. عر. [فارسى « گناه » دن معرب اولان « جناح »

دن مشتق لغت عامیه اولوب، عربلرجه جیمك کسریله مستعملدر.] حق. مجازات تأدیبیه‌یی مستلزم اولان فعل.

جُنْد { سذ. عر. جم: جنود، اجناد. عسکر، سپاه، لشکر. [جمعی دها مستعملدر:] جنود ظفر نمود حضرت پادشاهی.

جَنْدَره { س. [یو. Κύλινδρος = استوانه] ۱. چماشیر اوتولکه مخصوص ایکی آغاج استوانه‌دن عبارت آلت: جندره‌یه قومق؛ جندره‌دن کچیرمك. ۲. مجلدلکده و سائر صنایعده مستعمل باصق و برداخت ماکینه‌سی. ۳. قالین اوقلاوه: جندره باقلواسی = یوفقه‌لری بو جندره ایله آچیلیر باقلوا نوعی. ۴. طار دره، بوغاز. ۵. مج. صیق وطار محل: جندره‌یه قومق = تضییق آلتنه آلمق. || صو جندره‌سی = فر. Presse hydraulique دینلن فوق العاده قوتلی تضییق آلتی.

جُنْدی { سذ. عر. ۱. عسکری، افراد عسکریه‌دن آدم. ۲. وقتیله مصرده سواریلره اطلاق اولنوردی، سپاهی. ۳. بینیجیلکده ماهر آدم، فن فروسیتی ایی بیلیر عسکر. [بومعنی ایله لساننزده جیمك کسریله زبانزددر.]

جُنْدیلك { س. سواریلرك قوشو اویونی.

جَنَرال { س. [فر. Général] ۱. اجنبی عسکرلرینك مشیر وفریق ومیرلوا رتبه‌سنده بولنان ارکانه ویریلن عنواندر. ۲. عمومی، باش، سر: جنرال قونسلوس = باش شهبندر.

جِنْس { سذ. عر. جم: اجناس. [یو. Γένος] ۱. حیوانات ونباتات وسائره‌نك منقسم بولندیغی اقسامك بهری که انواعه منقسم بولنور: مثلاً آت اجناسی حیواناتدن بر جنس و عرب آتی جنس فرسك انواعندن بر نوعدر: آنجق چوق دفعه جنس نوع و نوع جنس برینه قوللانیلیر: عرب جنسندن بر آت. ۲. صوی، نسل، عرق: بو طای فلان قیصراغك جنسندندر. ۳. قوم، قبیله: آرناؤد، چرکس جنسی. ۴. درلو، نوع: بو جنسدن اشیا قالمدی. ۵. [صرفده] اسم وفعلك تذکیر و تأنیثی. = ص. تر. ایی صویدن: جنس آت؛ جنس کوپك.

جَنَاس { س. نق. سیوری سیکك، جبین.

جِنْسی { ص. عر. ث: جنسیه. جنسه منسوب ومتعلق.

جِنْسِیَّت { سذ. عر. بر قوم و قبیله‌یه منسوبیت، منسوب بولنیلان قوم وقبیله: عرب جنسیتی؛ بینلرنده جنسیت اشتراکی واردر.

جَنْگ { س. فا. حرب، محاربه: جنك وجدال اثناسنده؛ جنك آچلدی؛ جنك ایتدیلر.

جنگاوَر { ص. فا. [جنك = حرب. آوردن = کتیرمك] جنکجی، جنك ایتمه‌ده ماهر، جنکه آلیشیق، طبعاً جسور و حرب و ضرب ایله مألوف: قافقاس اقوامی جنکاور آدملردر؛ چرکسلر جنکاور بر قومدر.

جَنْگاوَرلِك { س. حرب وضربه آلیشیق وماهر آدمك حالی: آرناؤدلرك جنکاورلکی غیر منکردر.

جَنْگجو { ص. فا. [جنك = حرب. جستن = آرامق] حرب آرایان، حرب ایچون وسیله‌یه منتظر.

جَنْگجی { ص. جنك ایدن، جنکه آلیشیق و مائل، جنکاور، محارب: جنکجی آدمدر.

جِنْگِل { س. آصمه‌نك صوکره‌دن سوردیکی اوفاق صالقیملر.

جَنْگاشمَك { فش. جنك ایتمکه، محاربه‌یه کیریشمك.

جَنْگه { س. قیغیلیم کبی اوفاق آتش قوری.

جَنُوب { سذ. عر. جهات اربعهٔ اصلیه‌نك بری که شرقه متوجه اولانك صاغ طرفنه دوشر، شمال مقابلی؛ جنوب روزکاری = لودوس.

جُنُوب { سذ. عر. جنابت اولمه، شرعاً غسله محتاج اولوبده غسل ایتمه‌مش اولمه: جنوب حالنده قرآن کریمی مس ایتمك جائز دکلدر. = [«جانب»ك دخی جمعی ایسه‌ده لسانمزده پك مستعمل دکلدر.]

جَنُوباً { ح. عر. جهات اربعهٔ اصلیه‌دن جنوب جهتندن اوله‌رق، جنوب طرفندن: خداوندکار ولایتی جنوباً قونیه ولایتیله محدوددر.

جَنُوبی { ص. عر. ث: جنوبیه. جنوب جهتنده بولنان: آمریقای جنوبی، ممالك جنوبیه. [مقابلی: شمالی.] شرق جنوبی = شرق ایله جنوب آره‌سنده‌کی سمته طوغری اولان؛ غرب جنوبی = غرب ایله جنوب آره‌سنده‌کی سمته طوغری.

جُنُود { سذ. جم. عر. فد: جند. با: جند.

جُنُون { سذ. عر. مجنون اولمه، جنت.

جَنَویز { س. اسکی جنوه حکومتی واهالیسی: جنویزلردن قالمه؛ جنویز دونغاسی.

جِنّی { ص. عر. ث: جنیه. جن طائفه‌سنه منسوب ومتعلق. = سذ. عر. جن طائفه‌سی افرادندن، اجنی.

جَنِین { سذ. عر. رحمده‌کی چوجق، دول. || اسقاط جنین = چوجق دوشورمه. || جنین ساقط = رحمدن دوشوریلان چوجق.

جَوّ { سذ. عر. سهواً کوك دینلن وهوایی حاوی اولان بوشلق، فضا: جو هوا = هوا بوشلغی: جو هوادا اوچان قوشلر.

جَو { س. فا. آرپه، شعیر. ن.

جو { س. فا. [«جستن»دن سمص.] آرامه، آراشدیرمه: جست وجو. [یالکز بو تعبیرده مستعملدر.] = ص. ف. آرایجی، آرایان: جنکجو = حرب ایستین، حربه وسیله آرایان. [صتر. تشکیلاتنه کیرر.]

جَواب { سذ. عر. جم: اجوبه. ۱. سؤاله قارشی سویلنیلن سوز، صورمه مقابلی: جواب آلمق؛ جواب ویرمك: بو سوز سؤالمه جواب دکلدر. ۲. عدم قبول، رد: استدعا ایتدمسه‌ده جواب ویرلدی. ۳. جوابی حاوی مکتوب، جواب بولنده یازیلان مکتوب، جوابنامه: یازدمسه‌ده دها جواب آلمدم، بو مکتوب اشعارمك جوابیدر. || جواب رد = قبول ایتمه‌مك بولنده ویریلن جواب. || جواب یازمق = بر سؤال تحریری‌یه قارشی تحریراً جواب ویرمك. || حاضرجواب = بلاتردد جواب ویرن: بداهةً جوابه مقتدر. || سؤال جواب = استجواب، استنطاق: سؤال جواب طرزنده = مکالمه صورتنده، بر طرفده سؤاللری وقارشیسنده جوابلری یازمق صورتیله. || جواب ناصواب = طوغری اولمیان، یاکلیش جواب.

جَواباً { ح. عر. جواب اوله‌رق، جواب مقامنده: سؤالمه جواباً شو تحریراتی آلدم: جواباً شویله یازدم.

جَوابسز { ص. جوابی ویرلمین: بنم اشعارمه جوابسز قالدی.

جَوابلی { ص. جوابی اولان، جوابی ویرلین: سؤاللی جوابلی = سؤال وجوابی اولان؛ جوابلی تلغرافنامه = جوابنك ده اجرتی ویرلمش تلغرافنامه.

جَوابنامه { س. فا. [عر. جواب = فا. نامه مکتوب] جوابی حاوی مکتوب، جواب بولنده یازیلان مکتوب: مکتوبمك جوابنامه‌سی کلدی: جوابنامهٔ عالیکزی آلدم.

جَواد { ص. عر. [«جود»دن صش.] جومرد، سخی، کریم.

جِوار { سذ. عر. یاقین یر، قرب، اطراف: شهرك جوارلری پك کوزلدر؛ اوم چارشینك جوارنده‌در. = ص. تر. قریب، یاقین، قومشی: اونك اوی بزه جواردر.

جَوارِی { سش. جم. عر. فد: جاریه. با: جاریه.

جَواز { سذ. عر. جائز اولمه، ممنوع اولمامه، امر ویا نهی اولنمیوب ایشلنمه‌سی وترکی مساوی اولمه، مساعده: تخمر ایتمه‌مش اوزوم صوینی ایچمه‌ده جواز واردر؛ شریعت غرای اسلامیه مسکرات شربنه جواز ویرمز؛ جواز شرعی = شرعاً جائز اولمه.

جَوامِع { سذ. جم. عر. فد: جامع. با: جامع.

جُوان { ... فا. [تر. زبانزدی جیمك کسریله‌در.] کنج، تازه آدم، دلیقانلی، شاب، برنا: نوجوان = پك کنج دلیقانلی.

جَوانِب { سذ. جم. عر. فد. جانب. با: جانب.

جُوانبَخت { ص. فا. [جوان = کنج. بخت = طالع.] دائمی کنج، بختی بیدار، بختیار.

جِوانلِق { س. کنجلك، شباب.

جُوانمَرد { ص. فا. [جوان = کنج. مرد = ار] جومرد، سخی، کریم.

جُوانمَردلِك { س. و:

جُوانمَردی { س. فا. جومردلك، سخاوت، کرم.

جَواهِر { سذ. جمـ. عر. فـد: جوهر. با: جـوهر. = فد. تر. قیمتلی طاش، الماس: جواهر طـاقمق، جواهرله طو. ناتمـق. = ص. تر. الماسدن معمول ویا الماسله مزین=جواهر یوزوك. ‖ جواهر یمورطلامق= مناسبتسز سوزلر سویلمك.

جَواهِرجی { س. الماس وسـائر ذی قیمت طاشـلر وبونلری حاوی تزیینـات یاپان وصـاتان آدم: جواهر جیـلرده آرامـلی.

جَواهِرجیلِك { س. جواهرجی صنعت وتجارتی.

جَوائِز { سذ. جمـ. عر. فد: جائزه. با: جائزه.

جوجوقمك { فد. طاتلیلاندیرمق، شکرلتمك. مر.

جوجوك { ص. ١. طاتلی، لذیذ. ٢. کوربه، بك تازه ولذیذ. مر. = س. ١. صقالك بام تلی. مر. ٢. صوغانك اورته‌سی.

جوجومَك { فل. طـاتلیلانمق، لذتلنمك. مر.

جوجه { ص. بك قیصـه بویلی (انسـان وسـائره)، بودور: جوجه آدم، جوجه آغاج، جوجه قالمق.

جود { سذ. عر. جومردلك، سخاوت، ال آجیقلغی: جود وکرم صاحبی.

جودام { س. سفلی آدام.

جَودَت { سذ. عر. ایيلك، جید اولمه، جیادت، خالص وصافی وقصورسز اولمه: جودت قریحه، جودت فکر.

جَور { سذ. عر. حقسزلق ایدوب اینجیتمه، اذی، جفا، ستم: جور ایتمك: جور وجفا.

جورا { س. بر نوع کوجـك و باغرغان آتمـاجه.

جورپ { مه. و:

جورپه‌داق { مه. بردن بره چامـوره باتمـغی تصویر ایدر: جورپ، جوربه. داق باتاقلغه صاپلاندی.

جورجونه { س. ١. سرخوش اویونی، یایغره‌لی وکولنج خوره: جورجونه یمك: جورجونه هـواسی. ٢. غاوغا. کورلدی پاتردی، رذلت: جور. جونه‌یه قالتمق، جیقمق، جویر. مك.

جورنال { یاخـود ژورنال. س. [فر. Journal] ١. بر مأمورك مشهوداتنی مبین اوله‌رق ویردیکی مذکره، کوجك لایحه، راپورط: پولیس جور. نالی. ٢. تحقیقات خفیه‌یی مبین ورقه: جورنال ویرمك.

جورنالجی { س.ص. قلمرده مأمو. رینك موجـود ویا ناموجود اولدیغنی دفترینه قیـد ایدن مأمور.

جوروم { س. طوبلانوب کلـه: بالیق جورومی.

جَوز { سذ. عر. [تر. زبانزدی: جویز] قوز دینلن معروف میـوه. ‖ جـوز آغاجی = قوز آغاجی. ‖ ط. جوز بوا = کوجك هندستان جوزی. ‖ جوز ماثل = طاطوله. ‖ جوز مقیی = قارغه بوکن. ‖ جوز هنـدی = بیـوك هندستان جوزی.

جَوزاء { سـذ. عر. هـ. بروج اثنـا عشرك بریدرکه ایکیز ایکی آدم صورتنده تصویر اولنوب، شمس بوکا مایسك طقو. زنده داخل اولور.

جوش { س. فا. قاینامه، جوشمه، غلیان، خروش: جوشه کلمك = جوشمق؛ جوش وخروش= جوشمه، غلیان.

جوشِش { س. فا. قاینامه، غلیان، جوشمه.

جوشقون { ص. ١. جوشمش، طاشـقین، فیضـان ایتمش (نهر وسـائره). ٢. جوشمش، غلیانه کلش، متهور: جوشقون آدم.

جوشقونلق { س. ١. جوشوب طـاشمش اولان نهر وسـائره‌نك حالی، طاشقینلق. ٢. جوشمش آدمك حالی، جو. شش، تهور.

جوشمَق { فل. [فا. «جوش» دن] ١. طـاشمق، فیضـان ایتمك: طاغلرده قارلرك اریمسندن دره‌لر جوشمشیدی. ٢. هیجـانوتهوره کلمك: جزئی بر سـببله او درجه‌ده جوشـان آدم امور تجاریه‌ده بولنه‌مز.

جَوشَن { س. فا. زره.

جَوشَنپوش { ص فا. [جوشن= زره. پوشـیدن = کیمك] زره کیمش، زره‌لی.

جوع { سـذ. عر. آجلق، کر. سـینکی. ‖ جوع الکلب= طویمق بیلمز آجلقدن عبارت بر مرض.

جَوعان { ص. عر. [«جوع» دن صش.] آج، کر. سینه، جایع. ن.

جَوف { سذ.عر. ١. ایچ، داخل، درون، اورته. ٢. قوف، اویوق.

جَوَلان { سذ. عر. طولاشمـه، کیدوب کلمه، دوران: قانك بدن ایچنده جولانی؛ جو. لان دم.

جَوَلانگاه { س. فا. [عر. جو. لان = طولاشمه. فا. گاه = محل] طولاشیلان یر، کیدوب کلنن محل: اورالری آوجیلرك جولانگاهیدر.

جومبه { س. ١. طیشاری‌یه فیر. لامش یر، تومسك. ٢. دیوارك حذاسـندن طیشاری‌یه چیقمش پنجره‌که ایچنه اوتوریلوب اوچ طرفدن سوقاغه باقیلیر.

جومَرد { ص. [فا. «جوانمرد» دن غلط.] الی آچیق، سخی، سخـاوتلی: ناکس ایله جومردك جـبی بر یره چیقار.

جومَردلِك { س. ال آچیقلغی، سخاوت، جود.

جونبور { مه. بر شیئك صویك ایچنـه دوشـدیکنده چیقاردیغی سـی تقلید وتصویر ایدر. ‖ جانبـور جـونبـور = کورلدی وپاتیردی ایله، قارمه قاریشیق.

جونبوردامَق { فل. ١. واریل وطولوم ایچنده صـو اوینایوب جانبور جونبور ایتمـك. ٢. چـوق کورلدی و پاتردی ایتمك.

جونبوردی { س. ١. صویك ایچنه دوشن بر شیئك ویا چالقانان صویك چیقار. دیغی سس. ٢. کورلدی، پاتیردی.

جونبول { وجونبـولدامق. وا: جونبور وجونبـور. دامق.

جونبه‌داق { مه. بردن بره صو. یه ویا درین بریره دوشـن شـیئك سـسنی تقلید و تصـویر ایدر: جونبه‌داق دو. شدی.

جونبه‌لاق { س. بیوك طاقلاق. ‖ جـونبـه لاغی آتمق = وفات ایتمك.

جَوهَر { سذ. عر. جمـ: جواهر. [فا. «کوهر» دن معرب] ١. کندی نفسیله قائم اولان شیء. ذات، عرض مقابلی. ٢. طینت، جبلت، مایهٔ اصلیه: جوهرنده قابلیت اولورسه تربیه. سی قولای اولور. ٣. خاصـه، اسـتعداد طبیعی، جبلی ذکر: بو آنده جوهر واردر. ٤. الماس وسـائره‌دن ذی قیمت طاش. ٥. قلیجك نامایسـنده‌کی منویش و خاره‌لی طـالغـه‌لر. ٦. ابجـد حسابنده نقطه‌لی حرف. ‖ جو. هر فرد = بر جسمی ترکیب ایدن غیرقابل انقسام اجزاء صغیره‌نك بهری.

جَوهَردار { ص. فا. [عر. جو. هر = م. - فا. داشتن = طوتمق] ١. خاصیتی اولان، ذات ومایه‌سی مقبـول اولان. ٢. استعداد وقابلیت طبیعیه‌سی [illegible] لنـان. ٣. الماس وسـائر ذی قیمت طاشلرله مزین = تیغ جو. هردار. ٤. د. (ابجدحسابنده) یالکز نقطه‌لی حرفلری حساب اولنان: تاریخ جوهردار.

جَوهَرفُروش { س. فا. [عر. جوهر = م - فا. فروختن = [illegible]] جواهر صا. تان، جواهرجی.

جَوهَری { ص. عر. ٔ: جوهریه. ١. اصـل ومایه و طینته منسـوب ومتعلق. ٢. الماس وسائر ذی قیمت طاشلره متعلق. ٣. یالکز نقطـه‌لی حر. فلری حساب اولنان (تاریخ)، کوهرین. = سذ. عر. جواهرجی.

جوی { یاخود جو. س. فا. آقار صو، نهر، دره، چای.

جوی { یاخود جو. ص. فا. با: جو.

جَوّی { ص. عر. ٔ: جـویه. جو هوایه منسوب ومتعلق: علائم جویه؛ جوینات جویه.

جویا { ص. فا. و:

جویان { ص. فا. آرایجی، طالب.

جویبـار { س. فا. نهر، دره، آقار صو.

جَویز { س. با: جوز.

جَوین { ص. فا. آرپه‌دن یاپلمش: نان جوین = آرپه اتمکی. ن.

جه { د. [الحـاق اولندیغی کلـه خفیف هجـالردن مرکب اولورسه، بو اداتك «ه» سی‌ده خفیف، ونقیل هجالردن مرکب اولورسه، بو دخی نقیل اوقونور] ١. جهت واعتبـار بیان ایدر: یاشجـه بن اوندن بیـوکم = یاش جهتندن، یاش اعتباریله؛ اهلیتجه او جمله‌دن ایلریدر. ٢. کوره، نظراً، قالیرسه: بنجه = بکا قالیر.

سه، فکرمجه: اونلرجه = اونلره کوره. ۳. طرز و اصول و یا لسانه دلالت ایدر: اویله‌جه = او طرزده: ترکجه = ترك طرزنده ویا لساننده؛ عسکرجه = عسکر اصولنده. ٤. صفتلره ویا حاللره الحاق اولنه‌رق آزلق وتصغیر بیان ایدر: کوزلجه = آز کوزل، کوزلجك: اوزونجه، یاواشجه. ٥. تشبیه وتمثیل بیان ایدر: آدمجه حرکت ایدیور؛ حیوانجه معامله. ٦. اسملره واسماء اشاراته الحاق اولنه‌رق مقدار بیان ایدر: ذره‌جه = ذره قدر: بونجه آدملر: شونجه زمان. ۷. اصل فعله ایکی صورتله الحاق ایدوب زمانه دلالت ایدر ایکی صیغه تشکیل ایدرکه محل و صورت استعماللریله معنالری صرف کتابلرنده مصرحدر: کلنجه = کلدیکی آنده؛ کلدکجه = هر کلدیکی وقت. — بو اداته بعضاً «سنه» یاخود «این، لاین» ویا «جك» اداتی دخی علاوه اولنور: آدمجه‌سنه حرکت ایدیور: بویله‌جه‌سنه سویلرسکز: آدمجه‌این. آدمجه‌لاین. بونجلاین، اونجلاین: یاواشجه‌جق.

جِهات { سند. جـ. عر. فد: جهت. | با: جهت.

جِهاد { سند. عر. [«جهد» دن مص. مفاعله] ۱. دین اوغورنده محاربه. ۲. نشر دین واعلای کلمة الله ایچون سعی. [مصرده الیوم حرب وامور حربیه وعسکریه معناسیله قوللانیلوب، حربیه دائره‌سنه جهادیه دیرلر.]

جِهار { سند. عر. [«جهر» دن مص. مفاعله] سسله و علناً سویله ویا اوقومه، جهر.

جِهار { یاخود چار. عد. فا. درت، اربعه: جهار یار = صحابهٔ رسول الله (صلم) دن وعشرهٔ مبشره‌دن درت ذات که اك کزیده‌لری اولوب بر برینی متعاقب مقام خلافت اسلامیه‌یه کچمش وخلفاء راشدین نامیله شهرت بولمشلردر: ابابکر صدیق، عمر الفاروق، عثمان ذی‌النورین، علی المرتضی (رضهم).

جِهاراً { ح. عر. یوکسك سسله، آچیقدن، علناً. جهراً: جهاراً سویلك. اوقومق.

جِهارشنبه { س. فا. با: چارشنبه.

جِهاز { سند. عر. جـ: اجهزه. ۱. برایشده لازم اولان آلات وادوات طاقمی. آلات جراحیه وسائره طاقمی. ۲. کلینك پدری اوندن قوجه‌سی اوینه و برابرنده کتوردیکی البسه‌واشیا وطاقلر. [لسانمزده اك مستعملی بو اولوب زبانزدی: جهیز.] ۳. جنازه‌نك قالدیرلمسیچون اقتضا ایدن کفن وسائر مالزمه. || جهاز آلایی = کلینه ویریلن جهازی آچیق اوله‌رق پدری اوندن قوجه‌سی اوینه کوتورن قطار. || جهاز خلایغی = کلینك جهاز میاننده وجهازدن معدود اولمق اوزره کوتوردیکی جاریه.

جِهازلامق { فت. [زبانزدی: جهیزلامك] ۱. کلینه جهاز ویرمك. کلینك جهازنی تدارك واحضار ایتمك. ۲. (بر فقیره) محتاج اولدیغی مهمات ولوازمی ویرمك.

جَهالَت { سند. عر. بیلمزلك، ناداناق، علم ووقوفدن محروم وهر معلوماتدن بیخبر اولمه: نوع بشرك قسم اعظمی الآن ظلمت جهالتده بولنیور.

جِهان { س. فا. ۱. ارض وسما وما فیهادن عبارت اولان عالم، کائنات، دنیا. ۲. کرهٔ ارض، یر یوزی، زمین. || ایکی جهان = دنیا وآخرت.

جِهان‌آرا { ص. فا. [جهان = م. آراستن = طونامق] عالمی تزیین ایدن، عالمه زینت ویرن.

جِهان‌آفرین { ص. فا. [جهان = م. آفریدن = یاراتمق] عالمی یارادان (حق تعالی حضرتلری).

جِهان‌اَفروز { ص. فا. [جهان = م. افروختن = پارلاتمق] عالمی پارلادان، عالمه نور وضیا ویرن.

جِهانبان { ص. س. فا. عالمی حفظ وحراست ایدن، حکمدار، پادشاه.

جِهانبانی { ص. فا. حکمداره منسوب ومتعلق، شاهانه: فرمان جهانبانی.

جِهانپَناه { ص. فا. عالمك طیانديغی، عالمیانك ملجئی.

جِهانتاب { ص. فا. [جهان = م. تافتن = پارلاتمق] عالمی پارلادان: آفتاب جهانتاب.

جِهاندار { ص. س. فا. عالمك صاحب و متصرفی، حکمدار.

جِهانداری { ص. فا. حکمداره منسوب ومتعلق، شاهانه.

جِهاندیده { ص. فا. [جهان = م. دیدن = کورمك] چوق دنیا کورمش، چوق یاشامش وکزمش اولان.

جِهانگیر { ص. فا. [جهان = م. کرفتن = طوتمق] دنیایی ضبط ایدن، بیوك فاتح، اسکندر، چنکیز خان وتیمورلنك کبی آز مدت ظرفنده برچوق ممالك ضبط ایله دائرهٔ حکومتی توسیع ایدن حکمدار.

جِهانگیرانه { ص. ح. فا. دنیایی ضبط ایدن بیوك فاتحلره یاقیشیر بر طور وصورتله.

جِهانگیرلك { س. دنیایی ضبط ایدن بیوك فاتحلك حال وصفتی.

جِهان‌نُما { س. فا. [جهان = م. نمودن = کوسترمك] ۱. دنیایی کوسترن خریطه ویا جغرافیه. ۲. چاتینك اوزرنده هر طرفه نظارتی اولان آچیق تراچه.

جِهانیان { س. فا. جـ. دنیا اهالیسی اولان انسانلر.

جِهَت { سنـ. عر. جـ: جهات. [«وجه» دن] ۱. طرف، یان: او جهتدن کلدی: فلان جهته طوغری کیتدی. ۲. یر، محل، خطه، سمت: آناطولینك او جهتلرنده بوزوق بر ترکجه سویلنیور: یاغمور جهت جهت یاغدی = سمت سمت. ۳. صورت، باقیم، نظر: بر جهتدن حق واردر = بر صورتله، بر باقیمه کوره: هر جهتجه = هر صورتله. ٤. سبب، موجب: بو جهتدن ناشی = بو سببدن طولایی: مبتدیاکی جهتیله = سببیله. ٥. وسیله، بهانه: جهت رجحان. ٦. اوقافجه اولان وظیفه، معاش: امامت جهتی: خطابت جهتی. || جهات قلمی = اوقاف همایون نظارتنده جهتلره ووظیفه‌لره باقان قلم. || جهات اربعه = درت طرف: صاغ، صول، اوك، آرقه. | شش جهات = آلتی طرف: جهات اربعه ایله آلت واوست. || من جهة = بر جهتجه، بر باقیمه کوره.

جَهد { سنـ. عر. چالیشمه، چبالامه، سعی، اقدام: چوق جهد ایتدیسه‌ده موفق اولهمدی: جهد واقدام: جهد و غیرت.

جَهر { سنـ. عر. آچیقدن ویوکسك سسله (سویله ویا اوقومه).

جَهراً { ح. عر. آچیقدن، علناً، یوکسك سسله: جهراً سویلك، اوقومق.

جَهره { س. ۱. ینبوق وایپك صاردقلری صاپلی بینی. ۲. بر جهره‌یه صاریلان بورونجك مقداری.

جَهری { س. صاری بویا کوکی. || آلاجهری. اوغلط: الی جری [= جهرینك بر نوعی. [فر. جهرینك اسمی اولان Alizari بوندن مأخوذ اولسه کرکدر.]

جَهری { ص. عر. مـؤ: جهریه. علنی ویوکسك سسله واقع اولان.

جه‌سنه { د. کبی. صورتیله: آدمجه‌سنه = آدم کبی، انسانیتله: کوزلجه‌سنه = کوزللکله.

جَهل { سنـ. عر. بیلمزلك، علمسزلك، ناداناق: هر شیئك علمی جهلدن ایید‌ر. || جهل مرکب = بیلمه‌مکله برابر بیلمدیکنی ده بیلیوب کندینی عالم ظن ایتمه.

جَهلاً { ح. عر. بیلمه‌رك. بیلمکسزین. بیلمه‌مکله، جهل ونادانلقله.

جُهَلا { سنـ. جـ. عر. و:

جَهَلَه { سنـ. جـ. عر. فد: جاهل. | با: جاهل.

جَهَنَّم { سنـ. عر. [عبرانیجه‌دن. اصل قدس قربنده حیوانات لاشه‌لرینی واعدام اولنان مجرملری آتدقلری بر دره‌نك اسمی ایدی.] آخرتده کنهکارلرك عذاب کوردکلری محل، طامو، دوزخ.

جَهَنَّملِك { ص. جهنمه مستحق، عذاب جهنمه لایق.

جَهَنَّملِك { س. حمامك آتش یانان یری.

جَهَنَّمی { ص. عر. جهنمه مستحق، جهنم عذابنه لایق.

جُهود { س. فا. [«یهود» دن. غلطی: چفوت.] یهود طائفه‌سندن آدم، یهودی. || مجـ. عنادجی وغرضکار آدم.

جَهول { ص. عر. [«جهل» دن مبـ.] پك جاهل ونادان.

جَهیز { س. [عر. جهازدن غلط] با: جهاز.

جی { د. [التحاق ایتدیکی کلمه‌نك خفیف ویا ثقیل هجالی اولدیغنه کوره « ی » سی اینجه ویا قالین اوقونور.] اسملره و اصل فعله لاحق اولوب یاپان وصاتان معناسنی افاده ایدر: آوجی = آو ایدن: بالیقجی = بالیق طوتان؛ اتمکجی = اتمك یاپان وصاتان؛ صاتیجی = سوقاقده اوته‌بری کزدیروب صاتان آدم؛ بیله‌ییجی = بیچاق وسائره بیله‌ین آدم. [هر اصل فعله « جی » اداتی علاوه اولنه‌میه‌جغندن مثلا کاتب ترجمه‌سنده « اولمق » دن « اولیجی » دیمك وهر اسم فاعل عربیی بو اداتله ترجمه ایتمك عبثدر.]

جِیادَت { س. [عربی لغتلرده بولنمیوب بونك یرینه « جودة » قوللانلدیغندن اویدیرمه اولسه کرکدر.] ایلك، کوزللك، تمیزلك: جیادت هوا = هوانك ایلکی.

جِیاق { مه. بیوك قوشلرك باغرمه‌سنی تصویر وتقلید ایدر: قوشلر جیاق جیاق باغریشیورلردی؛ ضرب کبی بر معامله‌ٔ شدیده‌یه اوغرایان چوجقلر حقنده‌دخی سویلنیر: چوجغی جیاق جیاق باغرتدی = . س. چایلاق.

جَیب { سذ. عر. ۱. یاقه، یاقه آچیقلغی: باشنی جیب مراقبه‌یه چکدی = استغراقه واردی. ۲. [تر. زبانزدی : جب] اثوابك اوته بریسنده آقچه، منديل، اوراق وسائره وضعنه مخصوص اوله‌رق یاپیلان کیسه. [اساساً عربلر یاقه آچیغنك کوکسه کلن قسمنی بوایشه قوللاندقلریچون بو اسمله تسمیه اولنمشدر.] جیبندن = کیسه‌سندن، کندی مالندن؛ جیبی دلیك = زوکورت، الی بوش. ۳. ر. بر قوسك بر اوجندن بدأ ایله دیکر اوجندن مرکزه ممتد نصف قطره ایندیریلن خط عمودی، فر. Sinus؛ تمام جیب = نصف قطرك جیبك ملاق اولدیغی نقطه‌دن مرکزه قدر اولان قسمی. ٤. تش. بدنك ات ویا کمیکده واقع بعض جوفلرینه اطلاق اولنور. ‖ جیب همایون = مابین همایونجه تأدیه‌سی خزینهٔ خاصه‌یه حواله اولنمیان مصارفه مخصوص وسرقرنالق مقامنه مربوط دائره؛ جیب همایون کاتبی = بو دائره‌نك رئیسی.

جیبجوز { مه. عو. فقدان بیان ایدر : پاره‌لر جیبجوز.

جیجی { ص. [چوجق لساننده] ایی، کوزل، مقبول، قاقا مقابلی : جیجی بیك، قاقا بیك. = س. چوجق آلداته‌جق قیمتسز وشتافاتلی سوس : جیجی بیجی.

جیجیلی { ص. چوجق آلداته‌جق صورتده قیمتسز وشتافاتلی سوسلرله مزین : جیجیلی بیجیلی شیئلری سور.

جَیِّد { ص. عر. ث: جیده. [« جودة » دن صش.] ایی، خوش، نیك، لطیف : آثار جیده.

جیران { سذ. جم. عر. فذ. جار. با : جار.

جَیران { س. [زبانزدی : جیلان] کیيك انواعندن کوچك اینجه بجاقلی وپك خفیف وچوق سکردیجی بر حیوان بری، غزال.

جیرو { س. [یتا.] بر سند ویا حواله‌نك آله‌جقلی طرفندن دیکری نامنه چویرلمسیله ظهرینه بوکادائر شرح ویرلمسی : سندیمی فلانه جیرو ایتمش.

جیز { جیزلامق، جیزردی وسائره. با : جز وسائره.

جَیش { سذ. عر. عسکر، جند، لشکر، سپاه، اردو. ‖ ع. سوق الجیش = حرکات عسکریه‌دن بحث ایدن فن. [فر. Stratégie]

جیفه { سذ. عر. لاشه، لش.

جیفه‌خوار { ص. فا. [عر. جیفه = لاشه. ـ خوردن = یمك] لاشه یین، لاشه ایله بسلنن (حیوان وقوش).

جَیل { سذ. عر. جم: اجیال. ۱. انسان کروهی، طائفه، قوم. ۲. نسل، بطن : جیلاً بعد جیل.

جیل { د. ۱. اسمایه لاحق اولوب عداوت ویبجیلك بیان ایدر : آدمجیل، طاوشانجیل. ۲. نسبت وقربیت وسببیت بیان ایدر : اولوجیل = اولومی موجب؛ آقجیل = بیاضه قریب.

جَیلان { س. با : جیران.

جیایز { ص. ضعیف، نارین، چیلمسز، قوتسز : پك جیایز بر چوجق.

جیم { س. [عر. سش.] ج حرفنك اسم عربی وترکیسیدر. با: ج.

جیمبا قوقه { ص. عو. بیجیمسز وچلیمسز اکری بوکری قامتلی (آدم).

جیمجیمه { س. با : جمجمه.

جیمناستیق { س. با : جمناستیق.

جین { د. [یاسی ایجابنه کوره خفیف ویا ثقیل اوقونور.] اسملره الحاق اولنه‌رق نسبت بیان ایدر : بالیقچین، سیکسکین، طقورجین، کوکرجین.

چیناق { س. یرتیجی حیوانات پنجه وطیرناغی.

چوادره { س. بح. کمینك باش طرفنده یاتان دیرك.

چواطه { س. [یتا.] آرته‌سی ایری باشلی واوجی صومون یجمك اوزره ویده‌لی آز چوق قالین اکثر که باشلیجه بوتلاری ودمیر تخته‌لری بربرینه ربط ایتمکه یارار.

جیوجیو { س. ۱. یومرطه‌دن یکی چیقمش قوش ویا طاوق یاوریسی، کوچك پلیچ و پالاز : جیو جیو چیقارتمش. ۲. اوفاق قوشلرك وبلبجلرك اوتشمه‌لری. ۳. چوق سسلر، ویزلدی، کورلدی، غلبه‌لك.

جیوجیولی { ص. ۱. ویزلدیلی، کورلدیلی، سسلی: پك جیوجیولی بر یر. ۲. جانلی، روحلی، غلبه‌لکلی، کرماکرم: بازارك اك جیوجیولی وقتی. ۳. صیجاق، حرارتلی، قایناپان: صیجاغك اك جیوجیولی وقتنده.

جُیوش { سذ. جم. عر. فذ: جیش. با : جیش.

چولدامق { یاخود جیولده‌مك. فل. (اوفاق قوشلر ویا پلیجلر) اوتشمك. جیوجیو ایتمك.

چولدی { س. اوفاق قوشلرك ویا پلیجلرك اوتشمه‌سی، جیو جیو ایتمه‌لری.

چیوه { س. [فا. « ژیوه » دن] معروف معدن که چوق آشاغی صوئوق درکه‌لرنده صلب حالنه کچوب سائر وقتلرده مایع اولور وبر یرده طورمیوب چوق حرکت ایدر، زیبق، سیماق.

جیوه‌لك { س. ۱. جانلی واویناق یاوری : دوه‌جیوه‌لکی. ۲. یکیچریلرده خدمت وملازمت ایدن دلیقانلی.

چیویق { ص. زیاده صولی و بولاشقان: جیویق قار، چامور. = ح. اکثریا مکرر اوله‌رق لزوجتلی وبولاشقان بر شیئی تصویر ایدر : اللری یاغ ایچنده جیویق جیویق.

چیویقلامق { فت. لزوجتلی بر شیئی آوج ایچنده صیقه‌رق قاریشدیرمق : فوچینك ایچنده یاغی جیویقلایوب طوریوردی.

چیویقلانمق { فج. (لزوجتلی شیئ) آوجلانه‌رق ویا باصیله‌رق قاریشمق : چامور باصیله باصیله جیویقلانمش.

جییر { جییردامق، جییردی. با : جایر، جایردامق، جایردی.

چ

چ { چیم، جیم فارسی س. الفبای ترکینك یدنجی حرفی اولوب، عربیده وسائر السنهٔ سامیه‌ده مخرجی مفقود اولدیغندن، ابتدا ایرانیلر کندی لسانلریچون ایجاد، وبعده ترکلر دخی قبول اتمشلردر. بومناسبتله «ژ» و «گ» کبی « فارسی » صفتیله تفریق اولنمشدر. ابجد حسابنده ج کبی اعتبار اولنور.

چابالامق { یا چبالمق. فل. ۱. ال آیاق اوینادوب دیرنمك: چامورك ایچنه دوشمش چابالایوب طوریوردی. ۲. چوق چالیشمق. اوغراشمق، سعی وجهد ایتمك: درسه چابالایور.

چابالامه { س. چابالامق فعلی. | با: چابالامق.

چابالانمق { فل. ال آیاق اویناـ دەرق دیرنمك.

چابالانش { س. چابالامق فعلی و طرزی.

چابق { ص. ح. با: چابوق.

چابك { ص. فا. سریع، خفیف، چابوق: چابك دست= الی خفیف، الینه چابوق: چابك پا= آیاغی خفیف، سریع الحرکه.

چابوجاجق { ح. و:

چابوجاق { ح. بك سرعتله، سرعتله وکورلدیسزجه، علی العجله: چابوجاق حیوانلری حاضرلایوب بیندیلر؛ چابوجاجق بر آز یینه جك تدارك ایدوب قهوه آلتی ایتدك.

چابوق { یاخود چابق. [فا. «چابك» دن و دها طوغریسی فارسیسی بوندن مأخوذدر.] سریع، عاجل، عجله‌لی. خفیف: الی، الینه چابوق: آیاغنه چابوق: چابوق اولك= سرعتلی طاورانك، کچ قالمایك. = ح. سرعتله، عجلةً، سریعاً: چابوق کلدی: چابوق کل: چابوق چابوق= عجله ایله. || چار چابوق= بك سرعتله، درحال.

چابوقلق { س. سرعت، عجله. || ال چابوقلغی= حقه‌بازلق.

چاپ { س. ۱. مجسم بر شیئك قالینلغی واستوانی وایچی بوش شیئلرك داخلاً قطری اولچیسی: یکرمی بش سانتیمتره چاپنده بر طوب: کراسته چاپی= دیرك وسائره قالینلغی. ۲. مج. جرم، حجم، جثه: ایری چاپده برآدم. || بنا چاپی= وقتیله ابنیه نظارتی طرفندن ویریلن تذکره که یاپینك نه بیوکلکده اوله‌جغنی مبین ایدی.

چاپاچول { ص. پاساقلی، بول‌پاچه، چولپه. بچیمسز، قیافتسز.

چاپار { س. تاتار، اولاق.

چاپارز { س. [فا. «چپ راست» دن که صاغ صول دیمکدر] انکل، مانع، حائل، عائق: سزك کچیکمه‌کز ایشمزه چاپارز ویردی.

چاپارزلق { س. ممانعت، مشکلات، موانع.

چاپارزلی { ص. انکللی، موانع ومشکلاتی اولان: بك چاپارزلی بر ایشدر.

چاپاری { س. [ر.] چوق ایکنه‌لی اولطه.

چاپاق { یاخود چپاق. س. ۱. کوزدن آقوب کنارلرنده و کیرپیکلرده برکه‌رك قوروپان شیء: کوز چاپاغی. ۲. دوکه دمیر و سائره‌نك اطرافنده قالان پوروز. || چپاق بالیغی= ایری پوللی یاصی بر جنس کول بالیغی. [اصل صفت اولوب، سریع وآقینجی دیمك ایسه ده، بوکون او معنی ایله استعمال اولنماز.]

چاپاقلانمق { فل. (کوز) چاپاق طوتمق، کوزدن آقان صو آقوب کنارلرنده وکیرپیکلرده قوریمق: صباحلری کوزلرم چاپاقلانیور.

چاپاقلی { ص. چاپاغی اولان (کوز).

چاپان { س. تاتار، اولاق. [چاپار کبی.]

چاپاناق { یاخود چپاناق. س. قاچیرلمش مال، قاچاق مال.

چاپاول { س. چاپق عسکری، آقینجی، ایلغارجی.

چاپراز { س. [فا. «چپ راست» دن که صول صاغ دیمکدر] ۱. آرقوری ایلیکلی ویا بو وضعیتده دوکمه‌لری بولنان قاوشدیرمه یلك، ایکی یانی یافته‌لی صالته: آشجی چاپرازی. ۲. آرقوزی طاقیلان فشنکلك، سلاحلق ویلاسقه. ۳. چیزکیلری ایکی طرفدن آرقوری تقاطع ایدن اکه: مرانفوز چاپرازی. ٤. دستره‌نك دیشلرینی اکمکه مخصوص آلت: بچقی چاپرازی.

چاپرازلامه { ص. آرقوری صورتده اولان، چاپراز شکلنده اولان: چاپرازلامه فشنکلك.

چاپراشمق { فش. آرقوری وحمایلی کچن ایکی شیء قاوشوب کچمك وتقاطع ایتمك: بالا-قه ایله پاله قایشی کوکسنده چاپراشیوردی.

چاپراشیق { یاچاپراشق. ص. آرقوری وضعیتده اولوب بربرینه قاوشان: چاپراشیق قایشلر.

چاپراق { یاخود شاپراق. س. عسکر اکرینك اورتیسی. مر.

چاپقی { س. یغما قصدیله دشمن طوپراغنه آتله کیروب هرطرفه هجوم ایته، آقین. مر.

چاپقیجی { ص. آقینجی، چاپولجی. مر.

چاپقیلامق { فل. آقینجیلق ایتمك، یغما نیتیله هرطرفه آت اویناتمق.

چاپقین { ص. ۱. چوق یورین، چوق قوشان. مر. ۲. آجیقی شکیمکیدن (آت). ۳. هرطرفه قوشوب بریرده دیکیش طوتماز، سرسری، دربدر. ٤. خوارده. سفیه، زندوست، عشرت وقمار کبی منهیاته منهمك: اوچاری چاپقین= سفاهتده حد واعتدالی اراماین. || محله چاپقینی= محله‌سی آلت اوست ایدن یاراماز چوجق، کلخان بکی.

چاپقینلق { س. چاپقین آدمك حالی، سفاهت، بولسزلق، خوارده‌لق.

چاپلی { ص. ۱. بر درلو چاپی و قطری اولان: بیوك چاپلی تفنك. ۲. چاپی بیوك، قالین: چاپلی کراسته.

چاپمق { فتـ. (آت) قوشدیرمق، سرعتله یورتمك. = فل. ۱. قوشمق، سرعتله اوته‌یه بری‌یه صالمق. ۲. آقین وایلغار ایتمك. مر.

چاپوت { س. [«ت» سی حرکه‌لنجه «د» اولور] ۱. لباس پارچه‌سی، طونك آغنه وکوملك وانتاری‌نك یشنه اکان مثلث الشکل پارچه: طون چاپودی. ۲. پاچاوره، یامه، پلاسپاره.

چاپول { س. [«چاپق» دن] دشمن طوپراغنی باصان آقینجیلرك ایتدکلری یغما وغارت. دشمن طوپراغندن آلنان مال، غنیمت: چاپول ایتمك= نهب وغارت ایلك.

چاپولجی { س. ص. دشمن طوپراغنه آتله هجوم یعنی ایلغار ایدوب یغما وغارت ایدن، آقینجی. یغماکر.

چاپوللامق { فتـ. ایلغار وآقین ایتمك، دشمن طوپراغنده یغماگرلك ایلك.

چاپولانمق { فل. یغما مال قازانمق، اغتنمت ایدنمك.

چاپه { س. [آرناؤدجه‌دن] ۱. بر طرفی دوز وبرطرفی چتال باغچوان قازمه‌سی: چاپه اورمق= چاپه ایله اوستندن قازوب مضر اوتلری آییقلامق، چاپه‌لامق. ۲. خرج قاریشدیرمغه مخصوص بیوك کلبری. ۳. بحـ. قولاقلی دمیر، لنکر: کمی چاپه‌سی. ٤. بحریه ایلرك اونیفورمه‌لرنده وسائر بحریه‌یه متعلق ایشلرده‌کی لنکر رسمی.

چاپه‌جی { س. ۱. چاپه ایله چالیشان رنجبر. ۲. یکیچری عسکرینك برصنفی.

چاپه‌لاتمق { فتـ. چاپه‌اوردیرمق، چاپه ایله‌قازدیرمق: باغمی کیمه چاپه‌لاتیورسکز؟

چاپه‌لامق { فتـ. چاپه ایله قازمق: باغمی وقتیله چاپه‌لایه‌مدق. اسبق ایدن «چابالامق» دن تفریق اقتضا ایدر.]

چاپه‌لانمق { فجـ. چاپه ایله قازلمق: بوموسمده باغ چاپه‌لانماز.

چاپیجی { ـ. آقینجی، سوریجی.

چات { مه. ١. اورمه وضربه سسی. چات دیه باشنه بر توقات اوردی. «چات چوت» دخی دینلیر. ٢. قپوچالینمه‌سی کبی بر سسی تصویر وتقلیدایدر : چات قپو چالندی. ٣. پاتلامه، چاتلامه : چات ایتمك = چاتلامق، پاتلامق. ٤. زمان ومکانجه سکرکلکه دلالت ایدوب «پات» مهمله‌سیله برابر قوللانیلیر : چات پات بوانور: چات پات وقوع بولور. تك توك کبی.

چاتاق { ص. بربرینه چاتمش، چاتشمش، کرفت. = ـ. ایکی طاغك بربرینه چاتوب دره پیدا ایتدکاری یر.

چاتال . یاخود چتال. ـ. ١. ایکی‌یه آیرلمش دال وساره. ٢. ایکی دیشلی پابه وسائر آلتلر. ٣. آلافرانقه یمك یه‌مده قوللانیلان یادرت ویااوچ دیشلی معدن آلت که قاشیق وبیچاقله برابر بر طاقم تشکیل ایدر : چاتال بیچاقله یمك یمك. = ص. ١. اوجی ایکی‌یه آیرلمش : چاتال دال، چاتال یول، چاتال ایرماق. ٢. مجـ. ایکی شقلی، شبهه‌لی، مشوش : چاتال ایش. ٣. چاتلاق بربوریدن چیقار کبی بوغوق (سس). ٤. ایکی معنالی ایکی صورتله تفسیر اولنه بیلیر (سوز). || چاتال طیرناق = حیوانات مجتره‌نك ایکی‌یه آیرلمش طیرناغی، یاقاناق؛ چاتال طیرناقلی (حیوان) = حیوانات مجتره‌دن، یاقاناقلی. = ـه. چاتال کورمك = اویقودن قالقان آدمك کورمه‌سی کبی مشوش وهرشیئی ایکی کورمك.

چاتاللاشدیرمق { یا چتاللاشدیرمق. با : چاتاللاندیرمق.

چاتاللاشمق { یا چتاللاشمق. با : چاتاللانمق.

چاتاللاندیرمق { یا چتاللاندیرمق. فتـ. ١. ایکی‌یه آیروب چاتال ایتمك : دمیر یولی فلان یرده چاتاللاندیردیلر. ٢. مجـ. مشکوك ومشوش ایتمك: بو حال ایشی چاتاللاندیردی.

چاتاللانمق { یا چتاللانمق. فطـ. ١. ایکی‌یه آیریلوب چاتال اولمق، تشعب ایتمك : آناطولی دمیریولی اسکیشهرده چاتاللانیور. ٢. مجـ. مشکوك ومشوش اولمق : شمدی ایش چاتاللاندی.

چاتاللق { ـ. ١. برشیئك ایکی‌یه آیریلوب چاتال اولمسی، چاتال اولان شیئك حالی، تشعب: بولك چاتاللغی. ٢. مجـ. مشکوکیت، تشوش : مسئله‌نك چاتاللغی.

چاتالمُق { ـ بغدای تارلهسنده بیتن برنوع مضر دانه.

چاتدیرمق { فتـ. ١. اورشدیرمق، مصادمه‌ایتدیرمك : آرابه‌یی دیواره چاتدیرمق. ٢. (کمی‌یی) دیکر بر کمی‌یه مصادمه ایتدیروب باتیرمق : قپودان کمیسنی چاتدیرمش. ٣. کراسته‌یی ویابرشیئك اجزاسنی بربرینه باغلایوب قورمق : اوست قاتك دیرکلرینی چاتدیردیلر.

چاتر { وجتر. مه. کراسته ودیش وکمیك کبی کورك شیئلرك کورلدیسنی تقلید ایدوب مکرر قوللانیلیر : بتا چاتر چاتر بیقلدی؛ ثعبان حیوانی صیقوب کمیکلرینی چاتر چاتر قیردی.

چاتردامق { فتـ. چاتر چاتر ایتدیرمك، کورك بر شیئی سس چیقاره‌جق صورتده صیقمق، بیتمق ویا یاقمق : دیشلرینی چاتردادی؛ یانغین تخته‌لری چاتردادیوردی.

چاتردامق { فلـ. کورك برشیء چاتر چاتر ایتمك : حدتندن دیشلری چاتردایوردی؛ تخته‌لر چاتردایه‌رق بیقیلیور ویا یانیوردی.

چاتردی { ـ. کورك برشیئك دوشرکن، قیریلیرکن، یانارکن ویا صیقیشدیرلدیغی وقت چیقاردیغی سس وایشدیکی کورلدی : دیشلرك، تخته‌لرك، کمیکلرك چاتردیسی.

چاتره‌پاتره { مه. برلسانی شیوه‌سز ویالان یاکایش سویلیکی تصویرایدر متتابعاتدندر: چاتره پاتره ترکجه سویلیور.

چاتیشدیرمق { یا چاتیشدیرمق. فتـ. ١. اوج اوجه قاوشدیرمق، ایلیشدیرمك، بربرینه ربط ایتمك. ٢. طوقشدیرمق، مصادمه ایتدیرمك.

چاتشمق فشـ. ١. قاوشمق، ایلیشمك، اوج اوجه ربط اولنمق. ٢. طوقشمق، بربرینه چاتمق، مصادمه ایتمك. ٣. (کوپك واوکا مماثل حیوانلر وبوجکلر) چفتلشمك.

چاتقی { ـ. ١. چاتیلان وقورولان شیئلر. ٢. آرقوری باغلانان شیء : آلن چاتقیسی = قاش باصدی.

چاتقیلق { ـ. چفت اوکوزلرینی بربرینه باغلایان آغاج که بوینده‌روق اوکا کچشدر.

چاتقین { ص. بر زنکین ویا بیوکجه آدمه انتساب ایتمش اولان : فلانه چاتقیندر.

چاتلاتمق { فتـ. ١. برشیئی پارچه‌لری بتون آیرلیه‌جق درجه‌ده شق ایتمك، چاتلاق حالنه کتیرمك : بو بارداغی کیم چاتلاتدی؟ دکنکمی چاتلاتدم. ٢. صیقندیدن ویا چوق یمکدن پاتلایه‌جق درجه‌یه کتیرمك : آدمی چاتلاتمایك. ٣. چوق حسدینی موجب اولمق، حسددن پك مضطرب ایتمك : خصمنك موفقیتنی سویلیه سویلیه حریفی چاتلاتدم. ٤. (آتی) چوق قوشدیروب تلف ایتمك: آتنی چاتلاتدی. || طوبوق چاتلاتمق = چوق قوشمق.

چاتلاق { ص. پارچه‌لری آیرلیه‌جق درجه‌ده قیریق، منشق، یاریق : چاتلاق بارداق، دکنك. = ـ. بر شیئك چاتلادیغی یر، یاریق : شو بارداغك بوراسنده بر چاتلاغی واردر؛ چاتلاغی بللیسزدر.

چاتلامق { فلـ. ١. چات ایده‌رك بیوك سسله یارلمق، آیرلمق : طلوم چاتلادی. ٢. پارچه‌لری آیرلیه‌جق صورتده قیرلمق، یارلمق : بو بارداق چاتلامش. ٣. (طالقه وساره) قیرلمق، یاره‌لانمق. ٤. (حیوان) چوق یورلمکدن تلف اولمق : یاری یولده آتی چاتلادی. ٥. مجـ. حسددن حدتدن، صیقیلیقدن وسائر اضطرابدن تلف اولمق درجه‌سنه کلمك : حسدجیلر چاتلاسین؛ صیقیلیقدن چاتلایه‌جغز. ٦. چوق آغلامقدن تلف اولمق درجه‌سنه کلمك : شو چوجق چاتلایه‌جق نه ویرك. ٧. چوق آغریمق واضطرابده بولنمق : باشم چاتلایور: قارنم چاتلایه‌جق. || آلن طاماری چاتلامق = حیا وحجاب قالمامق، عارسز اولمق. || طاش چاتلامق = ١. چوق صوغوق اولمق. ٢. اولیه‌جق شیء اولمق، امر محال وقوع بولمق : طاش چاتلاسه بو باغچه اوقدر محصول ویرمز. || چاتلاسه پاتلاسه = هر نه یاپسه.

چاتلامه { و :

چاتلایش { ـ. چاتلامق فعلی وطرزی.

چاتلمق { فجـ. ١. قورلمق : چارداق چاتلدی. ٢. آ. یشوب قاله قالمق. ٣. حیوانك باجاقلری آیریلوب هلاك اولمق.

چاتمق { فتـ. ١. قورمق، کراسته وسائره‌یی بربرینه ربط ایدوب طوردیرمق : چارداغی چابوجاجق چاتدیلر. ٢. اوج اوجه قاوشدیرمق، ایلیشدیرمك: دیکیش چاتمق. ٣. (عسکر) تفنکلری اوج اوجه ایلیشدیروب طوردیرمق. ٤. حیوانه یوك یوکلتمك، حمل ایتمك. = فلـ. ١. اورمق، چارپمق، مصادمه‌ایتمك: دیواره چاتدی. ٢. اوغرامق، دوچار وکرفتار اولمق : بلایه چاتدق. ٣. دوش اولمق، راست کلمك، تصادف ایتمك : برمیراث یدی‌یه چاتدم. ٤. (کمی) مصادمه ایدوب باتمق. ٥. (موسم ومیعاد) یاقلاشمق، تقرب ایتمك : بهار چاتدی. ٦. انتساب ایتمك، طاالداوقلقله یارانوب برینك تونجونی قزانمق : او فلانه چاتمشدر. || باش باشه چاتمق = مشاوره ایتمك. || قاش چاتمق = قاشلری ایندیروب یوز اکشیتمك. || کیف چاتمق = کیف یتیشدیرمك.

چاتمه . ـ. ١. چاتمق فعلی. با. چاتمق. ٢. موقت صورتده ایلیشدیریلوب طوردیرلمش کراسته. ٣. موقت وقبا صورتده دیکلمش پارچه‌لر. ٤. دوشمه‌لك برنوع ایپکلی قماش : اسکدار چاتمه‌سی. = ص. موقت صورتده ایلیشدیرلمش. || دیرمه چاتمه = اوته‌دن بریدن طوپلانمش غیر منتظم شیء : عسکری هب دیرمه چاتمه ایدی.

چاتی { ـ. ١. چاتلمش یعنی بربرینه ربط اولنمش کراسته وساره‌دن قورلمش شیء، طاسلاق. ٢. بنانی اورتن کرمیتلری طوتان مائل اورتی که چاتلمش کراسته‌دن یاپلمشدر : اوك چاتیسی؛ تملدن چاتی‌یه قدر؛ چاتی آلتی = چاتی ایله طاوان آره‌سی. مجـ. مسکن. ٣. بدن انسانك قفس حکمنده اولان کمیکاری هیئتی. قدید، اسکلت.

چاتیق { ص. ١. اوجلرندن ملاصق، قاوشوق. ٢. بربرینه ملاصق، فاصله‌سز : چاتیق قاشلر. ٣. بورشدیریلوب اکشیدلمش، عبوس : چاتیق چهره.

چاچه (ـ. [اسكی تركجه‌ده « چاچـق » يالڭق وقوشمـق ديمكدر.] كبجی. ‖ آجی چاچه = شير مأكول برجنس كوچك باليق.

چادر (ياخود چاتر. ـ. كوچبه‌لرڭ خانه‌سی مقامنده اولوب اردوكاهلرده عسكرلرڭ وبكجی وقوريجی كبی آدملرڭ دخی موقت اقامتكاهی كه قالين بزدن ياخـود كچه ويا دريدن اولوب اكثريا مخروطی الشكل و بعضاً مستطيل اولور، وبر ديركه قوريلوب اتكاری ايپ پارچه‌لريله قازيقلره باغلانير، اوبه، خيمه، خرگاه، چتر: چادر قـورمق؛ چادرده ياتمق. انواعی اولوب، الڭ بيوكنه اوتاق وكوچكنه چركه ديرلر. تاتار چادرينه آلاجيق. تركان چادرينـه درم. قابجـه وكايدن يايلالرده اوبه ديرلر. [فا. چتر چادردن مأخوذدر.] ‖ چادر آلتی = سفر، اردوكاه. ‖ چادر چيچكی = شكلی چادره بڭزر برچيچك. ‖ چادر اوشاغی = معالجه ايچون استعمال اولنـور بر نوع صمغ.

چادرجی (ـ. چادر ياپوب صاتان آدم: چادرجيلر = چادرجی اصنافنك چارشيسی.

چار (عد. فا. درت: چارسـو. چار جهت : درت طرف، جهات اربعه: چار چشمله = درت كوزله: چار ابرو = درت قاش، يعنی يكی ترلمش دليقانلی. با: جهار.

چار (ـ. [روسجـه : Czar كه بوده « قيصر » دن مأخوذدر] روسيه ايمپراطوری.

چار (ـ. فا. چاره‌دن مخفف اولوب يالكز « چار ناچار » تعبيرنده مستعملدركه ايستر ايستمز ديمكدر.

چار (مه. چابوق صفتيله قوللانيلير اداتتأكيددر : چار چابوق = چابوجـق.

چارپا (ـ. فا. [چار = درت. پا = آياق] درت آياقلی حيوان.

چارپاره (ـ. فا. [چار = درت. پاره = پارچه. ـ تر. زبانزدی : چالپاره] رقص ايدركن پارمقلره طاقوب چالديقلری زيل.

چارپدیرمق (فتـ. ١. اوردیرمق، صدمه ايتديرمك : روزكار پنجره‌نك قنادينی حيزله ديواره چارپديردی. ٢. چالديرمق، غصب ايتديرمك: اشيانی آچيقده براقوب چارپديرديكز. ٣. اكرلتمك، چارپيق ياپمق : نزول آغزينی چارپديرمش. ٤. اويناتمق. خلجانه كتيرمك : آكسـزين ايشيتديكم بر سس يوركمی چارپديردی.

چارپشديرمق (فتـ. ١. اوروشديرمق. طوقوشديرمق : قپونك قنادلرينی چارپشديرمق. ٢. طوتشديرمق. مضاربه ومقاتله ايتديرمك، مصادمه ايتديرمك : ايكی عشيرتی چارپشديروب كنديسی سيرجی قالدی.

چارپشمق (فتـ. ١. اورشمق. طوقوشمق. مصادمه ايتمك : پنجره قنادلری روزكاردن چارپشـوردی. ٢. طوتشمق، مضاربه ومقاتله ايتمك : ايكی مفرزه بربرينه راست كلوب چارپشديلر.

چارپشمه (ـ. ١. اورشمه. طوقوشمـه. مصـادمه. ٢. طوتشمه، مضاربه مقاتله.

چارپشيق (صـ. ١. بری برينـه چارپمش، قارپشيق، چاپراشيق. ٢. چارپيق، اكری. ٣. بری برينه بينمش (ديش). ٤. دوزكون ومنتظم اولميان، چتردقيل (لسان).

چارپلمق (فل. ١. اكريلوب بوكلمك : بو ديرك چارپلدی. ٢. يوزينی بوشديروب منفعل اولمق. متغير اولمق : بو سـوزی ايشيدنجه چارپلدی. ٣. جن طوتمق، جن شرينه اوغرامق : كيجـه آغاجلرڭ آلتنده طولاشمه چارپلیرسك. ٤. نزولدن اولديغی كبی اعضای بدندن بری اكريلمك، يرندن اويناتمق، طوتماز اولمق : آغزی، الی، آياغی چارپلمش.

چارپلمه (ـ. چارپلمق فعلی. با: چارپلق.

چارپلمش (ـ. چارپلمق فعلی و طرزی : بر چارپلمش چارپلدی كه.

چارپمق (فتـ. فل. ١. شـدتله اورمق، تصادم ايتمك : آت خيزله كيدركن ديواره چارپدی: روزكار يوزمه چارپيوردی. ٢. اوروب يره دوشورمك، ييقمق : چارپوب يقدی. ٣. زورله آلمق، چالوب چيرپمق، قاپوب كيتمك : عشيرت كوپك قويونلرينی چارپدی. ٤. باشه اورمق، باش آغريسی ويرمك، صداع

كتيرمك : بو سركه بكا چارپدی. ٥. اورمق، ديترمك، خلجانه كلمك : يوركم چارپيور. ٦. خيزله تحريك اولنه‌رق بر يره اورمق : قپو، پنجره قنادی روزكاردن چارپيوردی. ‖ كوزه چارپمق = نظر دقتی جلب ايتمك : رومادە اڭ اول كوزه چارپان سنت پير كليساسيدر. ‖ كون، كونش چارپمق = كونش آلتنده چوق طورمقدن وياكزمكدن سرسملنوب خسته‌لانمق.

چارپمه (ـ. ١. چارپمق فعلی. با: چارپمق. ٢. ضربه، صدمه، مصيبت. = صـ. اوره‌رق قاقمغله ياپلمش، قبارتمه‌لی : چارپمه كومش معمولات.

چارپندی (ـ. ١. شدتله اوينامه، شدتلی حركت، خلجان: يوركڭ چارپندیسی. ٢. دكيز صولرينك اوفاق لكن زياده اوينار طالغه‌جقلر حالنده حركتی: بوغازڭ طالغه‌لری بيوك دكلـه‌ده چارپندیسی پك زياده‌در.

چارپنمق (فل. اورنمق، شـدتله اوينامق، خلجانه كلمك : تورلك ايچنده چارپنوب طوروردی.

چارپيق (صـ. ١. اكريلوب بوكلمش، برطرفه مائل، طـوغری اولميـان، اكری بوكری : چارپيق ديرك، اودون. ٢. بر طرفه مائل، غـير منتظم : چارپيق ديوار : چارپيق عرصه. ٣. چارپلمش، نزوله اوغرامش ويا جن طوتمش : چارپيق آدم. ٤. ترس، اوغورسز : چارپيق آياق.

چارداق (ـ. با: چارطاق.

چارسو (ـ. با: چارشی.

چارشب (ودها طوغريسی : **چارشف** (ياخـود چارشـاف. ـ. [فا. « چـادرشب » دن اولديغی مظنوندر] ١. يتاغه سريلن و يورغانه قاپلانان بزدن اورتی : يتـاق چارشفی، يورغان چارشفی. ٢. قادينلرڭ تستر ايتـدكلری چار : ايپـك چارشف.

چارشنبه (ياخـود چهارشنبه. ـ. [فارسيدن] هفته‌نك دردنجی كونی، يوم الاربعاء : چارشنبه كونی. چارشنبه بازاری. ‖ چارشنبه قاريسی = جادو، موهـوم بر جن: وجه. صـاجی طراشـلامش، مخوف قيـافتلی قادين. ‖ آيك صوڭ چارشنبه‌سی = نحوستله مظنون كون: طقوز آيك صوڭ چارشنبه‌سی = نحوست محضه. عو. طقوز آيك صوڭ چارشنبه‌سی بر آرايه كلمك = هر ايش بر آرايه كلـوب طـوپلانمق. عو.

چارشی (ياخـود چارشـو. ـ. [فا. چارسـو (= درت طرف) دن اولديغی مظنوندر] ايكی طرفی دكان واوسـتی اورتيلی ياخود آچيق اخـذ واعطا محلی، بازار، سوق. ‖ چارشی آغاسی = چارشی محافظی. ‖ چارشی خلقی = اهل سـوق. ‖ چارچارشی = درت طرفدن، تربيعاً. ‖ ايچی جيفيت چارشيسی = نيت خالصه‌سی اولميان، حيله كار.

چارطاق (يا چارداق. ـ. [فا. چار = درت ـ عر. طاق = كمر] ١. درت كمر تشكيل ايدن اوفق كوشك و رواق اوستی. ٢. اوستنه صارماشيقلی آغاج ونباتلر صـارلمق اوزره بر قاچ ديرك و قفـسدن ياپلمش سـايه‌بان. ٣. درت ديرك اوزرينـه چالی چرپيدن ياپلمش باغـوان وبكجی قلبه‌سی. ٤. آصمه وآصمه قباغی و سـائره صارلمق ايچون قورلمش قفس : آصمه‌يی چارطاقه آلمق.

چارق (وچارقه. با: چرخ و چرخه.

چارم (عد. دردنجی، رابع.

چارميخ (ـ. فا. [چار = درت. ميخ = چيوی. ـ تر. زبانزدی : چارميق] مجرمی خاچه كرمك ايچـون قورلمش صليب شكلنده‌دار آغاجی، صليب : چارميخه كرمك. بح. سفينه‌نك ديركلری باشندن اشاغی‌يه اينن قالين ايپلر : جواديرا چرمغی.

چارناچار (با: چار.

چاروب (ـ. فا. سـوپورکه. [illegible]

چاره (ـ. فا. ١. طريق تسويه، سبب اصلاح، واسطهٔ تخليص : چاره بولـه‌مدی: اجـله چاره يوقدر. ٢. تدبير : برچاره دوشـونملی. ٣. مدد، ياردم : بكا بر چاره بولك. ٤. علاج، دوا : بوخسته‌لغه چاره يوقدر. ‖ نه چاره ! = نه ياپملی، ايستر ايستمز راضی اولملی.

چاره‌جوی (صـ. فا. [چاره = م. جستن = آرامق] چاره آرايان، تدبير تحريسنده بولنان.

چاره‌ساز (ص. فا. [چاره = م. ساختن = یاپمق] چاره یاپان، چاره وتدبیر دوشونن، بولان : قادیجغزك خسته‌لغنه کیمسه چاره‌ساز اولمدی .

چاره‌سز (ص. ۱. چاره وتدبیری اولمیان، چاره‌سی بولنه‌میان : بوچاره‌سز بر خسته . اقدر. ۲. لابد، ضروری، الزم : قیشین آتش یاقمق چاره‌سزدر. ۳. بیچاره، محتاج، ضرورتده بولنان : بك چاره‌سز قالدی. == ح. ضروری ولابد اوله‌رق، مطلقا، بهمه حال : بوکون چاره‌سز کیدیله‌جکدر .

چاره‌سزلك (ـ. ۱. تدبیر و علاج فقدانی و امکانسزلغی ، عجز، اضطرار . ۲. بر شیئك ضروری ولابد اولمسی. ۳. بیچاره‌لك، ضرورت، احتیاج .

چاریچه (ـ. [روسجه‌دن] روسیه ایمپراطوریچه‌سی .

چاریق (ـ. ۱. کویلیلرك کیدکاری آیاق قابی که سپیلنمه‌مش صیغیر دریسندن اولوب کنارلرنده‌کی دلیکلرینه کچیریلن دری شریتلرله ویا قیناپله آیاغه باغلانیر. ۲. چاریق تقلیدی اوله‌رق باغلامه‌لی حفیف اسقاربین. ۳. طوب آرابه‌سنك تکرلکنه اینیشده قونیلان پابوش . ‖ آرناؤد چاریغی = تلاتیدن اوجی سیوری وقیوریق بوسکوللی وسوسلی خفیف آیاق قابی. ‖ چاریغی چیقارمق = نازکاشمك، کویلیلك حالندن قورتلمق. ‖ دمیر چاریق = چوق طیانیقلی آیاق قابی.

چاریقجی (ـ. چاریق یاپان وصاتان اصناف .

چاریك (ـ.فا. [چار=درت.یك= بر. ـ تر. زبانزدی : چیرك] ۱. درتده بر، ربع : برالمانك چاریکی. ۲. ساعتك درتده بری، اون بش دقیقه : هرچاریکده بر حب آلملی: برساعت برچاریکده کیدیلیر. ۳. مجیدیه دینلن کومش سکه‌نك درتده بری که بش غروشلق برکومش سکه‌در : بونی برچاریکه آلدم .

چاریکلك (ص. برمجیدیه چاریکی قیمتنده اولان. بش غروشلق : چاریکلك جیغاره پاکتی .

چاسار (ـ. [قیصردن غلط] وقتیله المانیه ایمپراطورینه ویریلن عنواندر .

چاشنی (ـ. فا. [تر. زبانزدی : چشنه] ۱. لذت، طات. ۲. بکك طادیینه باقق ایچون آغزه آلنان مقدار، لذت نمونه‌سی: چاشنیسنه باقق .

چاشنیگیر (ـ. فا.[چاشنی=لذت. کرفتن = طوتمق] وقتیله بیوك دائره‌لرده یمکلرك لذتنه باقان آدم . == ج. فا. چاشنیکیران = سابقده ضیافتلرده سفره خدمتنی ایفا ایدن برصنف عسکر .

چاشیت (یاخود چاشوت. ـ. جاسوس .

چاشیتلامق (فل. جاسوسلق، تجسس ایتمك .

چاشیتلق (ـ.جاسوسلق.تجسس.

چاغ (ـ. ۱. زمان، وقت، اثنا، هنکام، موسم : کل چاغی، صباح چاغی. ۲. یاش : یکرمی چاغنده بردلیقانلی؛ اورته‌چاغده بر آدم. ۳. بوی، قد، قامت، تناسب، لزومی درجه سمیزلك: دمیر تاونده انسان چاغنده یاراشیر .

چاغ (یاخودچاق. د. تا.حی،جه، دکین : چاغ اورته‌ده، چاغ بوقدر، چاغ اقشامه‌دك. مر .

چاغ (ـ. [فا. چاه (= قویو) دن غلط] بولاشیق چوقوری، لاغم، صو یولی .

چاغان (ـ. قالین و قوی دوه کوستکی .

چاغرتغان (ـ. با : چیغرتغان .

چاغرتمق (فت. چاغرمغه سوق واجبار ویا مساعده ایتمك، باغرتمق .

چاغرشمق (فش. ۱. بربرینه چاغرمق. ۲. هپ بردن چاغرمق، هایقروب بایغاره ایتمك: بری وفات ایتدیکندن قادینلر چاغرشیورلردی .

چاغرغان (ص. چوق چاغران، بایغاره‌جی. == ـ. چوق باغریر صاقصاغان جنسندن بر قوش .

چاغرلمق (مج. باغرلمق، ندا ایدلمك : اوبله چاغرلماز.

چاغرمق (فت. ۱. باغرمق، هایقرمق، بلند آوازله ندا ایتمك : اوقدر چاغرمایك؛ باغروب چاغرمق ۲. یوکسکسله اوقومق، تغنی ایتمك : ترکی چاغرمق. [دعوت ایتمك معناسنی افاده ایدن « چیغرمق » فعلیله قاریشدیرلمامیدر.]

چاغرمه (ـ. ۱. باغرمه، هایقرمه، ندا. ۲. ترکی سویله، تغنی .

چاغرلش (ـ. باغرمه،هایقرمه، ندا. صیحه، بلند آواز.

چاغل (مه. صویك قاینایوب فیشقرمه‌سنی تقلیدایده‌رك تکرر قوللانیلیر : صولر چاغل چاغل آقیور. چاغلایوردی .

چاغلا (ـ. یشیل قبوغیله یرلر اولان خام بادم وسائر بوکبی میوه : چاغلا بادمی.

چاغلار (ـ. قیالره وسدلره چارپوب طبقه طبقه یرلردن کوپوره‌رك دوشن صو، شلاله، چاغلایان .

چاغلامق (و چاغلدامق. فل. (صو) قاینایه‌رق وکوپوره‌رك وطاشلره قیالره چارپه‌رق دوشمك ویا کوپوره‌رك طاشمق: طاغلرده صولر چاغلار.

چاغلامه (ـ. چاغلامق فعلی. با : چاغلامق .

چاغلایان (ـ. صنعی اوله‌رق کوپوره‌رك وسس ایده‌رك آقان صو، صنعی شلاله. (Cascade .فر)

چاغلایش (ـ. چاغلامق فعلی وطرزی .

چاغلایق (یاچغلایق. ـ. یردن سسله قاینایه‌رق نبعان ایدن صو، قاینارجه .

چاغلدامق (فل. با : چاغلامق .

چاغلدی (ـ. طاشلره قیالره ویا سدلره چارپوب قاینایه‌رق دوشن صویك چیقاردیغی سس: صولرك چاغلدیسی بلبلارك شاقردیسنه منضم اولیوردی.

چاغلی (ص. ۱. بر درلو قامتی وتناسبی اولان : پهلوان چاغلی بر آدم. ۲. تندرست، سمیز، تاولی .

چاغوس (ـ. [ر.] دکیزیلکچی.

چاق (د. تا.حی، دك، جه : چاق بوقدر: چاق صباحه‌دك. با : چاغ. [اسکیمشدر.]

چاق (مه. قمه و چکیچله اورمه کبی فعللرك سسنی تقلید وتصویر ایدر : چاق چوق، چاقر چوقور .

چاقال (ـ. با : چقال .

چاقالوز (ـ. چاقل طاشلرندن عبارت مرمیات آتان برنوع طوپ .

چاقدیرمق (فت. ۱. ققدیرمق، معلاق، صوقمق: بورایه برچیوی چاقدیرملی؛ قازیق چاقدیرمق . ۲. مج. ایچیرمك، عشرت ایتدیرمك : کندیسنه چوق چاقدیرمشلر .

چاقر (یاخود چاقیر. ص. ماوی چیزکیلی الا رنکنده، ماوی تحریلی جیل : چاقر کوز= عین‌زرقا. == ـ. پنجه‌سی ایری وپك کسکین بر جنس طوغان. ‖ چاقر پنجه = طوتدیغنی براقماز، هرشیئدن استفاده ایدر، شدید البطش، حریص. ‖چاقر دیکنی= برجنس نبات، عرفج بری. ‖ چاقر قنات = قنادلری تحریلی بر نوع اوردك .

چاقر (ـ. شراب، خمر، می، باده. مر. ‖ چاقر کیف [وطوغریسی : چاقرکیفی] = دوشمیه‌جك درجه‌ده سرخوش، نیم مست .

چاقرجی (ـ. قوش آونده چاقری طوتان آدم؛ چاقرجی‌باشی = بونلرك رئیسی.

چاقشدیرمق (فل. مسکرات ایچمك، عشرت ایتمك، ایچوب کیف پتشدیرمك: اوتورمش چاقشدیریوردی .

چاقشمق (فش. بربرینه چکوب کینتالمك، طاقلمق.

چاقشیر (ـ. ۱. اینجه قاشلی اوزون برنوع شلوار. ۲. طیورك آیاغنده‌کی توگ .

چاقشیرلی (ص. ۱. چاقشیر دینلن شلواری کیین. ۲. آیاغی توگلی (کوکرجین وسائره) .

چاقل (یاخود چاقیل. ـ ایرماق ودکیز کنارلرنده صویك چالقایوب یووارلاتدیغی اوفاق طاشلر که مختلف رنکلرده اولوب اوکاریننك وباغچه یوللرینك تفریشنه یارار : چاقل دوشه‌مك؛ چاقل طاشی. ‖ چاقل پیده‌سی = قیزغین چاقل اوزرنده پیشمش پیده .

چاقلداق (ـ. ۱. صو دکرمنی اوست‌طاشنك اوزرینه طوقنه‌رق غیرمنقطع بر چاغلدی چیقاران تخته پارچه‌سی. ۳. دکرمن شکلنده ودوندکجه کورلدی ایدر بر چوجق اویونجاغی. ۳. کچی وسائر بعض حیوانلرك وراسی اطرافنده‌کی قیللره آصیلوب قورویان قیغ .

چاقلدامق (فل. چاقل طاشلرینك کورلدیسی کبی بر کورلدی ایتمك : جوزلر چوال ایچنده چاقلدایوردی.

چاقلدی | س. چاقل طاشلریله اونلره مماثل شیئلرك تحریك اولندقده ایتدكاری كورلدی: جوزلرك چاقلدیسی.

چاقللق | س. چاقل دوشنمش ویا بریكمش محل.

چاقلمق | مجـ. فل. ١. قازیغه باغلانمق. ٢. میخلانوب یرلشمك: چنكانه خروزی كبی آیاغندن چاقیلیر.

چاقماق | یاخود چاقمق ویاچقماق. س. ١. چاقه‌جق آلت. چاقماق طاشنه اوروب قیغیلجم چیقارەرق قاوی یاقان چلیك آلت، زند. ٢. چاقماقلی تفنكك زنبركی. || چاقماق طاشی = چاقماقله اورلدقده قیغیلجم چیقاران وجام اعمالنه یارایان پارلاقجه طاش، قدح. || چاقماق قاو كیسه‌سی = بونلرك وضعنه مخصوص بر شكل مخصوصده كیسه. == ص. مجـ. چاقماق كبی مقوس شكلنده اولان: چاقماق پاپوش؛ چاقماق باشلی قایق.

چاقماقجی | س. چاقماق یاپان صنعتجی؛ چاقماقجیلر = بو اصنافك چارشیسی.

چاقماقسز | ص. بر ایشه یارامایان (ضبانجه و تفنك) == س. شیمدی قوللانیلان كیبریت وقتیله بو اسم ویرلمشدی.

چاقماقلی | ص. چاقماق طاشی و زنبركله آتش آلیر (اسكی تفنك): چاقماقلی تفنك كه فتیلیدن صكره و قاپسوللیدن اول ایجاد اولنمشدر.

چاقمق | فتـ. ١. قاقمق، قاقه‌رق صوقمق: اكسر، قازیق چاقمق. ٢. قازیق قاقوب حیوانی اوكا باغلامق: آتی چایره چاقدی. ٣. زنبركی چكوب چاقماغی چاقمق طاشنه اورمق: تفنك، زنبرك، چاقماق چاقمق. ٤. قبول ایتدیرمك. یكیرمك، ویرمك: قلب آقچه‌یی چاقدی. ٥. ایصیرمق، (دیش) یكیرمك: دیش چاقمق. == فل. ١. پارلامق، بردن بره لمعان ایتمك: شیمشك چاقیور. ٢. بربرینه یكمك. چاتشمق: دیشلر چاقمق. ٣. اینجوب كینه یتیشدیرمك: اقشاملری چاقیور.

چاقمه | س. ١. چاقمق فعلی. || ٢. اچاقمق. ٢. اوروب چاقمقله یاپلمش قیوجی ایشی: اركك چاقمه = بونك قبارتمه‌لیسی: دیشی چاقمه = بو ایشك چقورلیسی یعنی قبارتمه‌نك ترسی. ٣. بو ایشده قوللانیلان قیوجی قالبی.

چاقمه‌جی | س. قاب چاقمغله كوامشك اوزرینه قبارتمه اشكال یاپان قیوجی.

چاقی | س. آچیلوب قپانان و طیرناق. قلم وسائرە كسمكه مخصوص اولان كوچك جیب بیچاغی. [فارسیده «چاكی» دیایرسه‌ده تركجه‌دن مأخوذ اولسه كركدر.]

چاقیش | س. ١. چاقمق فعلی و طرزی. ٢. شیمشك.

چاقیم | س. و:

چاقین | س. شیمشك. برق.

چاك | ص. فا. یاریق، ییرتیق، اچاتلاق: چاك ایتمك = ییرتمق، پاره‌لامق: پردهٔ ناموسنی چاك ایتدی؛ كریبان چاك = یاقه‌سی ییرتیق. كدر و مأیوسیتندن یاقه‌سنی پاره‌لامش: چاك چاك = پارچه پارچه. == س. ییرتیق یر: چاك كریباندن = یاقه‌مك ییرتیغندن.

چاك | س. تونج وسائرەدن معمول مخروطی الشكل بر آلت كه اینجنده معلق اولان طوقاغك صاللانوب كنارینه اورمسیله سس چیقاریر، چینغراغك بیوكی، جرس، ناقوس: دوه چاكی، كلیسا چاكی: چاك چالمق. || چاكنه اوت طیقامق = محو ایدوب سسنی كسمك. || چاك قله‌سی = كلیسا چاكنك تعلیقنه مخصوص یوكسك قله. || قولاغنه چاك چالمق = چوق باغرمق. تكرار تكرار سویلمك.

چاك | مه. بیهوده یره چوق و بلا فصله سویلنكی ویكه یاریشدیروب كوزەلك ایتمكی تصویر ایدەرك مكرر قوللانیلیر: بتون كون چاك چاك ایتمكدن ایشنه باقمه‌وقتی یوقكه.

چاكر | س. فا. قول. كوله. عبد. [انشا لساننده ظرافت تعبیری اوله‌رق متكلمدن كنایه قوللانیلیر: اچاكرلری = بنده‌لری. بنده‌كز: معروض چاكر كینه‌لریدر كه = بنده‌كزك معروضم دیمكدركه انشاده مسند صدارتده بولنان وزرایه خطاباً یازیلور تعبیرات رسمیه‌دندر.

چاكرانه | ص. فا. قوله وكوله‌یه منسوب ومتعلق ویا شایسته. [ظرافت تعبیری اوله‌رق متكلمدن كنایه اولور:]معروض

چاكرانه‌مدر: عریضهٔ چاكرانه‌م.

چاكرپرور | ص. فا. اچاكر = قول. پروردن = بسلمك] قوللرینی بسلیوب قایران، بنده‌پرور. [ظرافت تعبیری اوله‌رق مخاطبدن كنایه اولور.]

چاكرپرورانه | ص. فا. و:

چاكرپروری | ص. فا. قوللرینی بسلیوب قایران كریم ومنعم ذاته منسوب ومتعلق ویا شایسته: نعم چاكرپرورانه‌لری، چاكرپروریلری.

چاكرخانه | س. فا. قول و بنده‌نك یعنی متكلمك اوی، بنده‌خانه، فقیرخانه: چاكرخانه‌یه تشریف بیورورسه‌كز.

چاكرزاده | س. فا. اچاكر = قول. زاده = طوغمش] قول وبنده‌نك یعنی متكلمك اولادی: چاكرزاده‌كزی تقدیم ایدیورم.

چاكرلك | س. قوللق، كوله‌لك.

چاكرنواز | ص. فا. اچاكر = قول. نواختن = اوخشامق] قوللرینی اوخشایوب تلطیف ایدن. [ظرافت تعبیری اوله‌رق مخاطبدن كنایه اولور. — نسبت بیان ایدن «چاكرنوازانه» و «چاكرنوازی» صفتلری دخی انشا لساننده بعضاً قوللانیلیر.]

چاكری | ص. فا. قول و بنده‌یه منسوب و متعلق. [متكلمدن كنایه اولور:] معروض چاكریدر؛ سوی چاكری‌یه ارسال بیورلسی.

چاكلق | س. كلیسا چاكنك آصلدیغی محل، چاك قله‌سی.

چال | ح. ١. بر اسمدن اول قوللانیله‌رق اونك طوریوب حركت ایتدیكنه ومتصل اوینادقده بولندیغنه دلالت ایدر: چال چكه = متصل چكه اوینادان، طورمقسزین سویلین، چوق سویلر، كوزه. ٢. كذلك بر اسمدن اول اوله‌رق شدتله قاپمغه دلالت ایدر: چال یاقه ایتمك = بطش وشدتله یاقه‌لامق، یاقه‌سندن قاپمق.

چالا | یاخود چال. ح. بر اسمدن اول قوللانیله‌رق اونك متصل وشدتله وپرواسز اوله‌رق استعمالنه دلالت ایدر: چالا قلیج = متصل قلیج چاله‌رق، بلا پروا قلیج اویناده‌رق: چالا قیرباج = شدتله و متصل قیرباج اوره‌رق.

چالاب | س. با: چلب.

چالاغان | ص. ١. ایصیران. ٢. آزغین (كوپك). == س. جیان. || چالاغان اوتی = ایصیرغان اوتی. مر.

چالاك | ص. سریع الحركه، جست وچالاك. مر. [فا. «چالاك» بوندن مأخوذ اولسه كركدر.]

چالاك | ص. فا. سریع الحركه، الینه وآیاغنه چابوق، خفیف. [اكثریا مترادفی اولان «جست» ایله برابر قوللانیلیر:] جست وچالاك بر كنج.

چالپاره | س. [فا. «چارپاره»دن] خوره تپركن زیل كبی چالنمق اوزره پارمقلره طاقیلان تخته جقلر، شقشاق.

چالپاره | س. برنوع دكیز بوجكی. || یهودی چالپاره‌سی = بونك لكه‌لی ورنكلی نوعی.

چال چكه | ص. با: چال.

چالدیرمق | فتـ. ١. اوردیرمق، ضرب ایتدیرمك، چارپدیرمق: یره چالدیرمق. ٢. برموسیقه آلتی اویناتمق: طاول، چاك، پیانو چالدیرمق. ٣. اوردیرمق، دق ایتدیرمك: خدمتجی‌یه قپویی چالدیرمق. ٤. سرقت ایتدیرمك، قاپدیرمق، ایی محافظه ایده‌میوب چالینمسنه سببیت ویرمك: آخورك قپوسنی آچیق براقه‌رق آتی چالدیردی.

چالشدیرمق | یا چالیشدیرمق. فتـ. ١. سعی ایتدیرمك، چاپالاتمق: بو ایشه نه كندیسی چالیشیور ونه‌ده بزی چالیشدیریور. ٢. ایشلتمك، ایش ویرمك، ایشده قوللانمق، استخدام ایتمك: هركون اون اون‌بش عمله چالیشدیریور. ٣. اوقوتمق، تحصیل ایتدیرمك، تحصیل ایله اوغراشدیرمق: یازك صیجاق آیلرنده چوجقلری چالیشدیرمق صحتلرینه مضردر؛ اوغلنی آلمانجه‌یه چالیشدیریور.

چالشقان | یا چالیشقان. ص. [اصلی: چالشغان] ١. چوق چالشان، سعی وغیرت ایدن، مقدم: چالشقان آدمدر.

۲. چوق ایشلین، چوق ایش کورن: چالشقان رنجبر. ۳. درسنه وتحصیله مداوت ایدن: چالشقان طلبه.

چالشمق { یاخود چالیشلق. فجـ. ۱. سعی وغیرت واقدام اولنمق: نه قدر چالشلسه بوایش اولماز. ۲. ایش ایشلنمك: صباحلقده چوق چالشلماز. ۳. درس وتحصیله مداومت اولنمق: کنجلکده چالیشلیرسه صکره ندامت چکلمز.

چالشمق { یاخود چالیشمق. فل. ۱. چابالامق، سعی وغیرت ایتمك: فلان ایشی کورمکه چوق چالشدمسه‌ده موفق اوله‌مدم. ۲. ایشلمك، ایش کورمك، اوغراشمق: انسان کونده سکز ساعت چالشملیدر. ۳. درسه اهتمام وتحصیله دوام ایتمك، اوقویوب یازمق: شاکردان چالیشیرسه معلمرینه‌ده هوس کلیر.

چالشمه { سـ. چالشمق فعلی. با: چالشمق.

چالغی { سـ. [«چالمق» دن. اسکی ترکچه‌سی: چلاو] ۱. موسیقی آلتی، ساز: پیانو کوزل برچالغیدر. ۲. موسیقی، آهنك، نوا: چالغی چالمق: چالغی‌یی سورمیسکز؟ ۳. موسیقی طاقمی، سازطاقمی، خواننده وسازنده‌لر: فلان اوده چالغی واردر.

چالغیجی { سـ. چالغی چالان، بر ساز چالمغی صنعت اتخاذ ایدن آدم، سازنده، مطرب.

چالغیجیلق { سـ. برساز چالان آدمك صنعتی، سازنده‌لك، مطربلك.

چالقاتمق { فتـ. ۱. (چوجغی) سوتدن خسته ایتمك. ۲. (کمی) ذخیره‌ی اصلادوب بوزمق. ۳. (قلوچنه طاؤق) یومورطه‌یی براغوب صوتوتمق.

چالقار { سـ. ۱. معده بوزار شیء. ۲. مسهل. ۳. یتبوق قوزه‌سنی تطهیره مخصوص سیت طولاب. چرچر. قوشکینارا.

چالقامق { فتـ. ۱. صاللایوب قاریشدیرمق، صاورمق: بوغدایی قالبورك ایچنده چالقامق. ۲. (برقابی) تمیزلمك ایچون ایچنده صو اولدیغی حالده خیزله صاللایوب قاریشدیرمق: باردانی چالقا: علاج شیشه‌سنی چالقاملی. ۳. آغزك ایچنده صویی تحریك ایتمك، غرغره ایلمك: آغزی چالقامق. ٤. (معده‌یی) دوندیرمك. ٥. (بالیه) کمی‌یی صارصمق. ٦. (کمی) صارصمق: واپور بزی بتون کون چالقادی طوردی. ۷. (قلوچقه طاؤق) یومورطه‌یی اوینادوب اوستلرینه وطورمق. ۸. قیغانه‌لق یومورطه‌یی دوکمك: یومورطه‌یی ایجه چالقاملی. ۹. یاغنده سودی دوکمك. ۱۰. (بوزوق سوت) چوجغه طوقنوب ضعیفلاتمق: شو چوجغی سوت چالقامش. = فل. (اویونجی) رقصده دبه‌لنمك، کوبك آتمق.

چالقامه { سـ. چالقامق فعلی. با: چالقامق.

چالقاندی { سـ. ۱. چاربندی، تلاطم: دکیز چالقاندیسی. ۲. معده بوزوقلغی، سورمه. ۳. یومورطه کبی بر شیئك بر قابك ایچنده دوکلمه‌سی و بویله دوکیلن شیء. || قالبور چالقاندیسی = قالبورك اوستنده قالان چورچوب.

چالقانمق { فل. ۱. صاللانمق، حرکت ایتمك، قاریشمق: غلبه‌لك چالقاندی. ۲. طالغه‌لانمق، تموج ایتمك، موج اورمق، طلازلانمق: دکیز چالقانیوردی. ۳. آلت اوست اولمق: کمی چالقانیور؛ معده‌م چالقاندی. ٤. یورورکن ایکی یانه صاللانمق: چالقانه‌رق یوریوردی. ٥. (یومورطه) بوزلمق، جلق اولمق: چالقانمش یومورطه.

چالمق { فتـ. ۱. اورمق، چارپمق: قامچی، قلیج چالمق. ۲. یره دوشورمك، آتمق: یره چالدی. ۳. برشیئك بر پارچه‌سنی کسمك، چلمك. ٤. طاؤل ونوبتلك کبی بر شیئه اوروب سس چیقارمق: طاؤل، ترانپته چالمق. ٥. علی الاطلاق چالغی اوینامق: پیانو، قانون، فلارنته، بر هوا چالمق. ٦. بربرینه اورمق، چیرپمق: ال چالمق. ۷. اورمق، دق ایتمك: قپویی چالمق. ۸. اوغرلامق، چیرپمق، سرقت ایتمك: آتمی چالدیلر. ۹. آلمق، قاپمق: عقل چالمق = مفتون ایتمك. ۱۰. بر مایعه جزئی طوز ویا چوربه‌یه اون قاتمق. ۱۱. طاتدیرمق، لذتی طویورمق: آغزینه بال چالمق.

۱۲. سوپورمك، تمیزلمك: توزی چالمق. ۱۳. اویناتمق، صاللامق، تحریك ایتمك، قوللانمق: کورك، ضوبه چالمق. ۱٤. یورشدیرمق: دیلی چالمق. = فل. ۱. آز بکزه‌مك، تقرب ایتمك، مائل اولمق: یشیله چالیور. ۲. برشیئك لذتی ویرمك: ایس چالمق، باقر چالمق. ۳. طوغری سویلیوب چتره‌فیل سویلك ویا دیکر برلسان آکدیرمق: دیلی چالیور: دیلی روجه‌یه چالیور. ٤. (ساعت وساز وسائره) اورمق: بوساعت طوغری چالمیور: بو پیانو پك ایی چالیور. || مجـ. آغزینه بربارمق بال چالمق = مواعده کاذبه ایله آوتمق. || دودوکی چالمق = موفق اولمق، نائل مرام اولمق. || طوپوق چالمق = یورورکن طوپوقلری بربرینه طوقندیرمق، چامور آتمق. || هر تلدن چالمق = هزار فن اولمق. || هوا چالمق = سام اورمق. || چال چکه. با: چال. || چال یاقه ایتمك = یاقه‌سندن قاپمق، قاورامق. || چاله قامچی، چاله قلیج، چاله کورك وسائره = متصل قامچی، قلیج، کورك وسائره صاللایه‌رق. با: چالا.

چالمه { سـ. ۱. چالمق فعلی. با: چالمق. ۲. صاریق، عمامه. = صـ. ۱. صیوامه اولمیوب اوته‌سنده بریسنده برطاقم الشلمه چیچکلری اولان (صاریق وسائره). ۲. قاقمه‌صورتیله اولمیه‌رق ایشلنمش (معدن اشیا).

چالنمق { فجـ. فطـ. ۱. اورلمق، ضرب اولنمق، چارپلمق. ۲. یره اورلمق. ۳. تحریك ویا ضرب اولنه‌رق سس چیقارمق: چاك، طاول چالنمق. ٤. (موسیقی آلتی) اویناتمق، اجرا اولنمق: پیانو، دودك، عود چالنمق. ٥. سس ویرمك، سس چیقارمق، (سس) واصل اولمق: قولاغمه چالندی. ٦. دق اولنمق، اورلمق: قپو چالندی. ۷. قاپلمق، سرقت اولنمق: کیجه بتون اشیاسی چالنمش: چالینان آت بولندی. ۸. برشیئك لذتی ویا قوقوسنی ویرمك: ایس، باقیر چالنمق.

چالی { سـ. الاصلی: چالیق] آغاج ایله اوت آره‌سنده واکثریا دیکنلی نبات. || چالی چرپی = چالی قبیلندن شیئلر، خاروخس، خاشاك: چالی جرپیدن برقلبه. || قره‌چالی = چالینك برنوعی. || چالی فاصولیه‌سی = چالی‌یه صاریلان فاصولیه نوعی. || چالی قاواق = سیدجی قاواغی: شجرالحور. || چالی قوشی = آری قوشنك برنوعی، شقراق.

چالیشمق { چالیشدیرمق وسائره. با: چالشمق وسائره.

چالیق { صـ. [«چالمق» دن] ۱. بر طرفه مائل، چارپیق: آغزی، بورنی چالیق. ۲. دونمش، اویامش، بوزلمش: رنکی چالیق = صولمش؛ عقلی چالیق شیفته، بودالا. ۳. طوغری یورییوب یان یان کیدن: چالیق آت. ٤. اسمی چیزلمش، مطرود: دفتردن چالیق سپاهی. || چالیق قوشی = چالی قوشی. با: چالی.

= سـ. قویون اویوزی.

چالیلق { صـ. چالی ایله مملوومستور، فونده‌لق: چالیلق بر یر. = سـ. چالی ایله مستور یر، چالی اورمانی: اوراده بر چالیلق واردر.

چالیم { سـ. [«چالمق» دن] ۱. قلیجك کسکین طرفی، آغزی. ۲. طور، مشوار، رفتار. ۳. ساخته طور، قورلمه: چالیمندن کچلمز: چالیم صاتمق. || چالیمنه کتیرمك = بیچیمنه اویدیرمق.

چالین { سـ. چاقماق. مر.

چام { ٩٠. چام چارشی = فرطولایی، تربیعاً.

چام { سـ. دیکنلدن عبارت اولان یاپراغی قیشین‌ده دوکلمز آغاج جنسی که اکثریا بوکسك وصوغوق یرلرده اولوب انواع کثیره‌سی واردر وهوانی تصفیه ایتدکله باغچه‌لرده دخی یتیشدیر. یابیر: آق، صاری، قره، آلا، چرالی چام، قطران چامی، قومسال چامی. || چام اوزی = صاری چام تخته‌سی، صاری اوت. || مجـ. چام دویرمك = بیوك برقبالق ایتمك. || چاملر بارداق اولمق = اسکی حال دکیشمك. || چام ساقزی = چام آغاجلرندن چیقان رچینه، راتنج. || چام فستنی = چام آغاجنك میوه‌سی، تخملرینی حاوی قوزالاغی.

چاماریوا { حد. [تیا] مجـ. آرمه‌یه چیقمق قومانده‌سی.

چاماشیر { یاخود چماشیر. [فا. «جامه‌شوی» دن ظن اولنیور] اثواب آلتنده کییلان کوملك، طون وسائره: چاماشیر

يیقامق: تمیز. کیرلی چاماشیر: چاماشیر تکنه‌سی، اکنی، قازانی، سبدی. ‖ چاماشیر آغاسی، اوسته‌سی = وقتیله بیوك دائره‌لرده چاماشیره نظارت ایدن خدمتجی.

چاماشیرجی { یاخود چماشیرجی. س. مخصوص دکانده چاماشیر ییقایان آدم: چاماشیرجی قاری = دکانده واولرده اجرتله چاماشیر ییقایان قاری ویابیوك برقوناقده یالکز چاماشیر ییقامغه مخصوص خدمتجی قاری.

چاماشیرجیلق { یا چماشیرجیلق. س. چاماشیر ییقامه صنعت ومشغولیتی: چاماشیرجیلق ایدیور.

چاماشیرخانه { س. چاماشیر ییقامغه مخصوص محل: بو اوك چاماشیر خانه‌سی یوقدر.

چامجاق { یاخود چمجق. س. آغاجدن قولپلی صو قابی.

چاملق { س. چام آغاجلرینی حاوی اورمان. ‖ ج. آرناؤدلغك جنوب غربی قسمی که چام دینلن آرناؤد قومیله مسکوندر.

چامور { س. ۱. صوایله قاریشوب بولاشیر وایچنه باتیلیر طوپراق: صولی چامور: صیوشیق، یاپیشقان چامور: سوقاقلر چامور اولمش: چاموره باتمق، بولاشمق: لوله‌جی، چوملکجی چاموری = لوله ویا چوملك یاپمغه یارایان چامور. ۲. کرك چاموردن عبارت وکرك کیرچ ایله قوم ویا خراساندن مرکب اولسون دیوار خرجی: اوراك چاموری = خرج: چامور تکنه‌سی. ‖ مج. چاموره دوشمك = خاك مذلتده قالمق. ‖ چامور صیوامق = اتهام ایده‌رك لکه‌دار ایتمك. ‖ چاموره بولاشمق = ناموسسز وحیاسز آدملرله اوغراشمق. ‖ چاموره طاش آتمق = ادبسزه صاتاشوب آغزینی آچدیرمق. ‖ چاموردن چیقارمق = مشکل برحالدن قورتارمق.

چامورلامق { فتـ. ۱. چامور سورمك، چاموره صیوامق. ۲. (صولر) چامور کتیروب ایچنی ومنفذ وسائره‌یی طولدیرمق. ۳. مج. اتهام ایتمك، لکه‌لمك: ایکی ال ایله چامورلادی.

چاموراق { س. ۱. چاموره مملو ویا مستوردر: اوك اوکنده بر چاموراق واردر؛ اوکولك کنارلری چامورلقدر. ۲. پاچه‌لری چاموردن محافظه ایچون کییلیر قونچه‌لی ویا طوقه‌لی مشین ویا مشمع تولزلق: چیزمه‌م اولمدیغندن پوطینك اوزرینه چاموراق کییورم.

چامورلی { ص. چاموری اولان. چاموره بولاشمش: سوقاقلر پك چامورلیدر.

چاموقه { س. آتریشه بالیغنك کوچکی.

چامیپت { ص. ۱. اوفق تلك. ۲. خرچین. —— س. ۱. قوری اوزومك اوفق دانه‌لیسی. ۲. اوفق کوز بکی. ۳. سیاهی آز و بیاضی چوق کوز. مر.

چان { س. با: چاك.

چاناق { یاخود چناق. س. پیوان طوپراق قاب، طوپراقدن یمك قابی، قصعه: چاناق چوملك = اوانی، سفال. ‖ چاناق اوزنکی = اسکی بچیم ککیش اوزنکی. ‖ مج. چاناق طوتمق = دیلنمك. ‖ باش چاناغی = قفا کمیکی. ‖ دیلنجی چاناغی = کشکول. ‖ قان چاناغی = قانله طولی، قیپ قرمزی کوز.

چاناقلق { س. بح. سفائن دیرکلرینك باشلرینه طوغری یاپیلان تراچه‌سی بر که بعض خدماته مخصوصدر.

چانطه { س. ا تق. جونتای امشین ویا قماش قابلی وآچیلوب قاپانان یوقاری طرفی دمیر پروازندن معمول طوربه ایله چکمجه آراسنده محفظه که مختلف بیوکلکده انواعی اولوب، اثواب و چماشیر. اوراق، ییه‌جك. آقچه وسائره طاشیمغه یارار: یول چانطه‌سی، اوراق چانطه‌سی، پاره چانطه‌سی. ‖ مج. چانطه‌ده ککیك = مهیا ویا تدارکی قولای شیٔ.

چانغال { س. ۱. طاقلش فنله شیٔ. ۲. اولمش قویونك دیکر قویونه امدیریلن یاوریسی.

چانغر { مه. بر برلرینه طوقنان دمیر پارچه‌لرینك کورلدیسی کبی ناموزون بیوك بر کورلدی‌یی تصویر وتقلیدایدر: چانغر چونغور.

چانغردامق { فل. بر برلرینه طوقنان دمیرپارچه‌لرینك کورلدیسی کبی بر کورلدی ایتمك.

چانغردی { س. بربرلرینه چارپان دمیر پارچه‌لرینك کورلدیسی کبی ناموزون وبیوك کورلدی.

چانغل { مه. ناموزون وقبا سسی تقلید ایدر: چانغل چونغول سویلیور.

چاودار { س. حبوباتك اوزون واسمر دانه‌لی برجنسی که اتمکی ایی پیشیرلمك شرطیله لذیذ اولورسه‌ده اکثریا خمور کبی قالیر.

چاوش { س. ا باشی سرغوحلی دیمك (؟) اولان «سیاوش» ویا «کیاوش» دن اشتقاق ادعا اولنور ا ۱. وقتیله دیوان وسائر دوائر دولت معیتنده ویا حکمداران خدمتنده بولنان یاور ومحضر کبی ضابطلره دینیردی. تاریخ عثمانیده چاوشان وچاوش باشی منصبلری خیلی اهمیتلی اولوب، چاوش باشی دعاوی ناظری وظیفه‌سنی کورردی. ۲. الیوم سلك عسکریده اونباشیدن یوقاری وملازم ثانیدن آشاغی بر درجه‌در: چاوشلر وباش چاوشلر ضابطاندن عد اولنمیوب افراددن معدود ایسه‌لرده، نفراتك کرك تعلیم وتربیه‌سنده وکرك حربه‌سوقنده اهمیت وخدمتلری چوقدر: پیاده، سواری چاوشی. ‖ امر چاوشی = اوامر واوراق تبلیغ وایصالی خدمتیله قوماندانك معیتنده بولنان چاوش. ۳. عمله وسائره‌نك باشلری. ‖ چاوش اوزومی = وقتیله بر چاوش طرفندن چبوغی طائفدن استانبوله کتیرلمش ایری دانه‌لی کوزل بر نوع اوزوم. ‖ چاوش قوشی = قیرلی قوشی، ایبیك قوشی هدهد.

چاوشلق { س. چاوش رتبه و وظیفه‌سی: پیاده، سواری چاوشلغی: باش چاوشلق.

چاولی { س. تربیه اولنمامش شاهین وطوغان یاوریسی. [تربیه اولنمشنه باولی دینیر.]

چاون { س. حیوان دریسندن ویا آلت تناسلندن یاپلمش قرباج.

چاه { س. فا. ۱. قویو. بئر. ۲. چوقور. تحت الارض زندان. ‖ چاه نسیانه آتمق = اونوتمق.

چای { س. طوغریدن دکیزه واصل اولمیوب دیکر بر نهره یعنی بر ایرماغه دوکیلن نهر: دکیزی پکوب چایده بوغلمق = بیوك مشکلاته غلبه چالوب کوچك اوکنده عاجز قالمق: چایه وارمازدن پاچه‌لری صیوامق = وقتولزومندن اول حاضرلانمق.

چای { س. [چینجه‌دن] خاشلانه‌رق صوینی ایچیلان معروف یاپراق: چای ایچمك. پیشیرمك: چای طاقمی، ابریغی. باردغی، فنجانی. قاشیغی. ‖ آطه چایی = دیش اوتی دینلن بر نبات. ‖ آلپ چایی = آلپ طاغلرنده چیقوب مسهل کبی قوللانیلان بر نبات.

چایر { س. ۱. کرك طبیعی وکرك صنعی یعنی تخمنی اکلمکله اوت بیتمکه مخصوص یرکه اکثریا صوآقننده بولنور. ومحصولی اولان اوت یا پیارده ایچنده باغلانان حیوانلره یشیل یدیریلیر ویاخود بیچیلوب قیش ایچون قوریدیلیر، مرج، مرغ: طبیعی چایر؛ صنعی چایر: حیوانلری چایره چیقارمق، باغلامق. ۲. چایرده حاصل اولان اوتك تازه‌سی. یشیلی: حیوانه چایر یدیرمك. ‖ چایر اوتی = چایردن وقتسز کسیلوب آتلره یشیل یدیریلن اوت. ‖ چایر پینیری = بر جنس تازه پینیر. ‖ چایرصوغوغی = چایر موسمنده یعنی مایس ابتدالرنده اولان برودت. ‖ چایر قوشی = طویغار انواعندن بر قوش.

چایر { مه. با: جیز.

چایرلامق { فتـ. (حیوانی) چایره چیقارمق، چایر یدیرمك.

چایراق { ص. یشیل اوتله مستور، اوت بیتن (محل): چایراق بر یردر: اوراسی هب باشلق چایرلقدر.

چایلاق { یاخود چیلاق. س. معروف بر جنس آوجی قوش. ‖ مج. قپاروزجی. طمعکار، کدا چشم. ‖ چایلاق فرطونه‌سی = اکثری قیش ابتدالرنده وقوع بولان فرطونه.

چپالمق { فل. با: چاپالق.

چپان { س. با: چیبان.

چبوق { س. با: چوبوق.

چپ { ص. فا. صول: چپ وراست = صاغه صوله.

چپار { چپارز، چپاری وسائره. با: چاپار وسائره.

چپاق { چپاقلانمق وسائره. با: چاپاق وسائره.

چَپ انداز ص. فا. [معنای لغویسی : صول آتان] حیله کار، مکار، دساس.

چَپَرَشمَك یاخود چاپراشمق. فش. ١. بربرینه کچمك، چیتشمك، چاپراز اولمق. ٢. صیقشمق، کیتلنمك، شدتلنمك.

چَپَرَشیك یاخود چاپراشیق. ص. بربرینه کچمش، طولاشیق، کرفت، پیچاپیچ.

چَپکَن س. [اصلی : چاپقان] قوللری یاریق اولوب اکثریا صارقیدیلان خرجلی صالته : صیرمه‌لی چپکن.

چَپَل ص. قویو، کثیف، بولانیق : چپل هوا = قارلی. == س. ١. قاریشیق فرطونه. ٢. چامور موسمی. مر.

چپلاق ص. ١. کیینمه‌مش، صویمش، عاری. عریان، برهنه : چپلاق آدم : انسان چپلاق طوغار. ٢. توگی دوکلمش، توگسز : چپلاق قویون. ٣. طونادلامش، سوسسز، ساده. ٤. طاقمسز، طاقمی اوراامش : چپلاق آت. ٥. برشیئی اولمیان، پك زوکورت، الی بوش. || بالدیری چپلاق = فرومایکان و اراذل طاقمی، آیاق طاقمی. ||چپلاق ایتمك = صویمق : چپلاق اولمق = صویمق. || چیر چپلاق، چیریل چپلاق، چیرلاق چپلاق = بسبتون عاری وبرهنه.

چپلاقلق س. ١. چپلاق اولانك حالی، کیینمه‌مش ویا صویمش اولمه، عریانلق، برهنه‌لك. ٢. زینت ویا طاقمدن عاری اولانك حالی، ساده‌لك.

چپَلِك ص. ١. فرطونه‌لی، شدتلی (هوا). ٢. قارلی، قار یاغه‌جغنی کوستریر (هوا). ٣. چامورلی، باتاق، چیویق (موسم).

چُپور ص. با : چوپور.

چَپه ح. [« چوره » لفظیله برابر قوللانیلیر :] چپه چوره = اطرافنده، دائراً مادار.

چِپیچ س. بر یاشنده کچی. [فارسیده « چپش » دینلوب، ایکیسی آره‌سنده‌کی مناسبت ظاهر ایسه‌ده، خانغیسی اصل اولدیغی بللیسزدر.]

چیپل ص. گوزلری چاپاقلی : چیپل آدم.

چِت مه. پك خفیف بر سسی تقلید وتصویر ایدر : چت پت یورتمك. [« چتر » دخی دینلیر : چتر پتر یوریور.] == س. پك خفیف سس : اوقدر خلق طولاندیغی حالده چت یوغیدی؛ کیمسه چت ایتمدی.

چِتاری س. بر ایکیسه اوچ پنبوقدن مرکب برنوع یرلی قماش.

چتاق س. لسانی چترفیلجه اولان روم ایلی ترکارینه ویریلان اسمدر.

چتال س. با : چاتال.

چِتِر مه. با : چت.

چِتِر چتردامق، چتردی. با : چاتر وسائره.

چَتر س. فا. [تر. « چادر » دن مأخوذ اولسه‌گرك] چادر، خیمه.

چَتَرفیل س. ص. ح. روم ایلی خلقنك وچرکسلرك سویله‌لری کبی ترکچه‌یی یاکلیش وبوزوق برشیوه ایله سویله‌دیلی چتره‌فیلدر؛ چتره‌فیل سویلیور.

چتلاتمَق فت. پارمقلری ویا آتشده طوز وسپند کبی برشیئی چترداتمق، پاتلاتمق : قیغلجیم چتلاتمق.

چتلامَق فل. چکیلن پارمق یاخود آتشه آتیلان طوز وسپند ویا صچرایان قیغلجیم کبی شیئ پاتلایوب سس چیقارمق.

چتلامَق چاتلاتمق وسائره. با : چاتلامق وسائره.

چتلق س. ساقز آغاجنك ویردیکی قرمزی میوه، بر نوع مرلنکیج.

چِتلَنبِك س. کوچك دانه‌لی وتك چکردکلی سیاه ولذیذ بر میوه. || چتلنبك آغاجی = بو میوه‌یی ویرن آغاج که مرلنکیج انواعندندر.

چَتله س. [« چاتال » دن ویا « چنتمك » دن] یازی یللین آتمکجی وسائر اصنافك طوتدقلری حساب آلتیدرکه طولاً ایکی‌یه آیرلمش برچبوقدن عبارت اولوب، ایکیسی برلشدیریله‌رك اوزرینه بیجاقله اسکی لاتین رقملرینه مشابه رقملر ویاساده‌جه کرتیکلر چنتیلیر، ویری کندیسنده دیکری ده آلیش ویریش ایدن آدمده قالیر؛ چتله طوتمق.

چَته س. [آرناؤدجه‌دن] ١. بولوك، کروه، طاقم، بر رئیسك اداره‌سی تحتنده بولنان

هیئت : خیدود چته‌سی. ٢. عسکر بولوکی، مفرزه. ٣. چاپولجی وآقینجی طاقم : برطاقم چته‌لر حدودی تجاوز ایتدی.

چِته یاخود چیته. س. ایکی اوچ پارمق اکننده طار واوزون تخته، شیشه، پارواز.

چَته‌جی س. بر چته ایله ایلری کچن عسکر، طلیعه عسکری.

چِتیق با : چاتیق، چیتیق.

چَتین چتینلك، چتینلشمك. با : چیتین وسائره.

چَج س. حبوبات بیغینی، ذخیره کومه‌سی : نیسان یاغار صاپ اولور، مایس یاغار چج اولور.

چچارون یاخود چاچارون. ص. لزومسز ومناسبتسز یره چوق سویلین، کوزه، شارلتان، لافزن، چاك چاك ایدن.

چچن س. بلاد قافقاسده جنسیتجه چرکسلره قریب بر قوم.

چَدیك س. وقتیله قادینلرك و طریق علمی رجالنك ینه او رنکده قوندره ایچنده کییدکاری صاری مست که آلتی دخی صاری مشیندن اولور.

چَدیکجی س. چدیك دینلن صاری مست وقوندوری یاپوب صاتان خفاف.

چِر یاخود چیر وچریل. مه. [« چپلاق » صفتندن اول کلوب مبالغه بیان ایدر : چرچپلاق، چریل چپلاق = بسبتون عاری وبرهنه : هیچ برشیئی اولمقسزین.

چَرا س. فا. اوتلاق، مرعا. ز.

چِرا یاخود چیرا. س. [بلکه « چراغ » دن] چام آغاجنك صاقزلی ویاغلی یری که پارچه‌لری آتش یاقمغه وکویلرده تنویر ایچون موم وقندیل یرینه قوللانیلیر. || چرا آغاجی = چام آغاجنك چرالی جنسی که چرالی دینلن قالین وچیکدنه دینلن اینجه تخته‌لر بوندن چیقار. || چرا قومق = طوتیشدیرمق، چرالامق.

چِراغ س. فا. قندیل وموم و مشعله کبی واسطهٔ تنویر : چراغی یاقق.

چِراغ ص. [لغت آنفهٔ فارسیه‌دن. — تر. زبانزدی : چراق] ١. اوجاق وقندیله یعنی او بارقه مالك اولمش، نعمت واحسانه ویا وظیفه ومعاشه یاخود بر مأموریته نائل اولان : فلان مأموریتله چراغ بیورلدی؛ بشیوز غروش معاشله چراغ بیورلمی. ٢. خدمتدن عفو اولنه‌رق اونده اوتورمق اوزره تقاعد معاشنه نائل اولان : یوز غروش معاشله چراغ بیورلمش خلجیلردندر : آرتق اختیارلادی چراغ اولمسنی ایستیور. ٣. مج. بیوك نعمت و احسانه نائل اولان : نبی چراغمی ایتدیکز ظن ایدیورسکز؟

چِراغ یاخود چراق. س. صنعت اوکرنمك مقصدیله بر اوسته‌نك معیت وخدمتنده بولنان کنج، شاکرد، تلمیذ : مارانغوز، اجزاجی چراغی.

چراغلق س. ١. نعمت واحسان و وظیفه ومأموریته نائلیت. ٢. تقاعد، اوه چکیلوب استراحت ایتمه. ٣. تقاعد معاشی. ٤. شاکردلك، تلمیذلك : بر مارانغوزك یاننده چراغلق ایدیور.

چِراق و چراقلق. با : چراغ، چراغلق.

چراقمان س. [اصلی : چراغمان] ١. اوزرنده مشعله یاقیلان قله ویا دمیر دیرك. ٢. بالیقچیلرك صوکنارنده قوردقلری یله. || سوسام چراقمانی = یغین اورته‌سنده مرکوز دیرك. || مج. چراقمانه چیقمق = زیاده قیزمق، برغضب اولوب قیرلامق.

چراقمه س. اوزرینه قندیل وموم قوردقلری دمیرپایه.

چَراگاه یاخود چراگه. س. ف. اوتلاق یری، مرعالق محل. ز.

چرالامُق فت. ١. چرا قومق، طوتیشدیرمق، یاقمق، آلواندیرمك. ٢. مج. افساد واغوا ایتمك.

چراموز س. بالیقچیلرك آتش یالیغی ایچون اوزرنده چرا وفونده یاقدقلری اسقاره.

چَرب ص. فا. سمیز، یاغلی. ز. || چرب زبان = فصیح اللسان.

چرپدیرمَق فت. [« چارپدیرمق » فعلنك لفظاً ومعناً مخففی] ١. یاواش اوردیرمق. ٢. کنارندن آز کسدیرمك. ٣. تمیز صو ایله یقاتمق، برصودن کچیرتمك، قصارلاتمق. ٤. بویایه باتیرلمش ایپله چیزدیرمك، نشان یاپدیرمق، چرپی اوردیرمق.

چرپشدیرمق (فتـ. ١. اینجه دکنکله خفیفجه اورمق. ٢. کاغده اوروره‌کبی چاپق چاپق ودقتسز یازمق.

چرپشدیرمه (سـ. عجـله ایله و دقتسز یازلمش یازی.

چرپشمق (فل. (قوش) قناتلرینی اوروب اوینـاتمق، قناتلرینی اوینادەرق حرکت و خلجانده اولمق.

چرپلمق (مجـ. ١. برمقدار کسلمك. کوشه وکنارلری آلنمق. ٢. تنقیح اولنمق. ٣. (قوشك قنادی) کسلمك.

چرپمق (فتـ. [«چارپمق» فعلنك لفظاً ومعناً مخففیدر] ١. یاواش وآزاورمق. ٢. اوجلرندن آزکسوب یونمق. ٣ (بزی) صویه اورمق، تمیز وصوثوق صو ایله وصابونسز یقامق: بزی چرپمق. ٤. بویایه باتیرلمش ایپله تخته‌یه طولانی خط چیزمك. نشـان. چرپی اورمق. ٥. (قـوش قناتلرینـك) اوجلرینی کسمك. اوجلرینی قیرپمق.

چرپندی (سـ. ١. اوینـامه، خلجان، طپش: یوراك چرپنـدیسی. ٢. سـاحلده دکیزك یالادیغی قومسـال ویا چاقللق.

چرپنمق (فل. ١. اوینـامق، دیتره‌مك. خلجانه کلمك. تلاشه دوشمك: یورك چرپنمق. ٢. (قوش قانادلرینی اوینادەرق تلاش ایتمك: برقوش چرپنوب طوریوردی.

چرپی (سـ. ١. آغاجلردن کسیلان دال وبوداقلر مجموعی، آغاج قیرپنـدیسی: چالی چرپیدن برقلبه. ٢. تخته بیچنلرك بیچه‌جکی یرلرینی اشارت ایتدکاری ایپ که بویایه باتیروب ایکی اوجلرینی ایلیشدیردکدن صکره اورته. سندن قالدیروب قویویرەکه، چیزکی یاپارلر. ٣. چرپی ایله اشارت اولنان یرلرك بیچق ایله یارلمسی: بوطومروغی‌ایش چرپی‌یه آیرملی؛ برغالاصدن درت چرپی چیقار. ٤. مجـ. تخمین، حساب، ترتیب: چرپی‌یه کلمك، اویمق. ‖ چرپیدن چیقمق = حدی تجاوز ایتمك. ‖ چرپی طوتمق = موازنه ایتمك، حذا بولمق.

چرپیجی (سـ. یازمه‌یه عنبری باصلدقدن صکره تمیز صویه اوروب چرپمق صنعتیله مشغول آدم. قصـار: چرپیجی چایری.

چرت (سـ. صنعی برسنجه مائله جنوب‌ابن جیواله‌ٔ یکدیکرینی طاوملی صو طولابی.

چرتلاق (سـ. قرغـه، غراب، زاغ.

چرچر (یاخود چیرچیر. سـ. ١. دائمی صورتده وکیلمز براینجه سس چیقاران شیٔ. ٢. اینجه برسـله چاغلایەرق آقان صو. ٣. اوت بکرکسی. ٤. آغزی طورماز، کوزه، چوق سـویلر. ٥. خورجیلرك قیصه وقالین اوفلاغوسی. مردانه: چرچرکوزلمه‌سی = برنوع کوزلمه. ٦. ایچنـده پنبوق قـوزه‌سی آیرتدقلری سپت.

چرچی (سـ. ١. اوفاق تفـك صاتیلان اشیا. ٢. بویله اشیا صاتان تحفجی، چرچیجی.

چرچیجی (سـ. اوفاق تفك شیئلر صاتان تحفجی، پیله‌ور.

چرچیوه (یاخـود چرچوه. سـ. [فا. «چارچوبه» دن اولدیغی ظن اولنیور] ١. جام یاخود آینـه ویا طبـله دینلن اویمه‌لی تختـه داقلغه مخصـوص طوغرامه قفـی: پنجره، قپـو، آینه، لوحه، رسم چرچیوه‌سی = قورنیچ. ٢. باصمه‌جی دستکاهی. ‖ چرچیوه کاغدی = جام یرینه چرچیوه‌یه طاقیلان یاغلی کاغد.

چرچیوه‌لی (صـ. ١. چرچیوه‌سی اولان: چرچیوه‌لی رسم، لوحـه. ٢. کناری جدوللی، حاشیه‌لی. کنارلی.

چرخ (سـ. ع. [تر. زبانزدی: چارق] ١. دونن پروانه‌لی تکرلك: واپور. دکرمن. طولاب چرخی. ٢. برماکینه‌نك دونر تکرلکی که اکثریا ماکینه‌یی دوندیرن آلتدر: طباعت‌ماکینه. سنك چرخی. ٣. هرنوع تکرلکلی ماکینه. دونه‌رك ایشلاین آلت: بیلکی چرخی: چرخه (چارقه) طوتمق؛ چرخدن (چارقدن) چکمك. ٤. هیئت قدیمه ظن باطلنجه بربری ایچنده دور ایدر افلاکدن مرکب کائنـات، فلك. افلاك: چرخ کردان، چرخ کردون. ٥. مجـ. بخت، طالع، فلك: ای چرخ دون. ‖ چرخ فلك = ١. برماکینـه وطولابه تشبیه اولنان سما. ٢. مجـ. طالع، بخت: آه! ای چرخ فلك! ٣. پاقلدقده دونه‌رك آتشـلر

بوسـکوردور دائروی برنوع طونانه‌فشنکی. ٤. برنوع صارمشیقلی نباتك چیچکی. ‖ چرخی بوزلمق = ایشنه خلل کلمك.

چرخجی (سـ. [زبانزدی: چارقجی] ١. برواپورك ماکینه‌سنی ویا دیکر برماکینه‌یی اداره ایدوب ایشـلدن آدم: واپورك چرخجیسی: چرخجی باشی = برماکینه‌یه‌باقنلرك برنجیسی. ٢. برماکینه‌نك تکرلکنی دوندیرن ایشجی: طباعت ماکینه‌سیچون برماکینیست ایله برچرخجی لازم. ٣. تکرلکلی بیلکی ایله بچاق وسائره بیله‌ین آدم.

چرخجیلق (سـ. [زبانزدی چارقجیلق] ١. واپور وسائره ماکینه‌سنی اداره ایدن آدمك وظیفه‌سی: چرخجیلق قپودانلقدن دون عداولنور. ٢. بر ماکینه‌نك تکرلکنی ویا بربیلکی چرخنی چویرن ایشجینك ایشی وحل وصنعتی.

چرخلی (صـ. دونر بر تکرلکی ویا پروانه‌لی چرخی اولان: چرخلی ماکینه.

چرخه (سـ. ف. [تر. زبانزدی: چارقه] ع. عسـاکر خفیفه‌نك صف ایلریسنده‌حرکت دوریه ایله ایتدکاری تعلیم: چرخه جنکی = بو صورتله اولنـان یعنی ایلریده‌کی قراوللرك ایتدکاری حرب: چرخه طوپی = بو تعلیم وجنکه مخصوص خفیف طوپ.

چرخه‌جی (سـ. وقتیله اردونك ایلریسنده‌حرکت‌دوریه‌ایله جنك‌ایدن خفیف عسکر، قراول.

چرخه‌لاشمق (فتـ. ١. ایکی اردونك ایلری قراوللری حربه طوتشمق.

چرز (سـ. یمکدن‌معدوداولیه‌رق یمك آره‌سـنده ویا قهوه آلتنده ییلن رچال، پینیر، خاویار، صاردلیه. یمش کبی شیئلر. مزه.

چرزلمك (فل. وقتسز آز شیٔ ییـوب اشتهانی کسدیرمك.

چرك (سـ. ف. کیر، پاس، پسـلك، مرداراق.

چرکاب (سـ. ف. [چرك = پس. آب = صو. — تر. زبانزدی: چرکف] بریکمش پس صولر، مردار صو، بولاشیق صولری. بل: چرکف.

چرکس (سـ. بلاد قافقاس اقوام اسلامیه‌سندن اولوب الیوم اکثر افرادی ممالك عثمانیه‌ده متمکن بولنان جسارت وذکاوتله ممتاز برقوم وبوقومه‌منسوب آدم.

چرکسجه (حـ. ١. چرکسـلرك طرز واصولنده‌ویا لسانلرنده: چرکسجه خوردەتمك: چرکسجه آته بینمك: چرکسجه سویلمك. — صـ. چرکسلرك طرز واصولنه‌مطابق. = سـ. چرکس لسانی: چرکسجه‌نك خانغی السنه زمره‌سنه منسوب اولدیغی هنوز تحقق ایتمدی.

چرکف (سـ. [ف. «چرکاب» دن محرف] بریکمش پس صو، تعفن ایتمش بولاشیق صوبی. ‖ مجـ. ادبسز وتربیه‌سز آدم: چرکفه‌طاش آتمق = تربیه‌سز آدملره بولاشمق.

چرکه (سـ. جنکانه‌لرك کبی ایکی دیزکلی خفیف‌اوبه: چرکه چریسی = چنکانه‌لر: چرکه قباطاییسی = جسارت صاتان چنکانه.

چرکین (صـ. [اصلی ف. «چرك» دن یعنی کیرلی] ١. کوزلك ضدی، قبیح، زشت: چرکین آدم: چرکین‌قیز: چرکین‌یوزلی. ٢. کوتی، بکنلمیه‌جك، مذموم، ردیٔ، بد: چرکین ایش؛ چرکین خوی. = حـ. کوتی، فنا: چرکین ایتمش: چرکین سویلدی.

چرکینجه (صـ. آزچرکین شیرینجه چرکین: چرکینجه برقیز.

چرکینسمك (فتـ. چرکین بولمق، چرکین عداتمك، چرکین کوروب بکنمه‌مك.

چرکینلتمك (فتـ. چرکین ایتمك، چرکین کوستر‌مك، چرکینلك ویرمك: تربیه نقصانی کوزل برقیزی چرکینلتمك قوتنی حائزدر.

چرکینلشدیرمك (فتـ. چرکین ایتمك، چرکین کوسترمك، چرکینلك ویرمك: پك چرکین دکلدر لکن اوقیافت کندیسنی چرکینلشدیریور.

چرکینلشمك (فل. چرکین اولمق، چرکینلك پیدا ایتمك: کوچك ایکن اولدقجه کوزل‌ایدی لکن بیودکجه چرکینلشیور.

چرکینلك (سـ. ١. چرکین اولانك حالی، کوزللك مقابلی. قبح، زشتی. ٢. کوتیلك، فنالق، رداءت.

چرکینلمك (یاچرکینله‌مك. فل. چرکین‌اولمق، چیرکینلشمك. = فتـ. چرکین عدا‌یتمك، ذم وتقبیح ایتمك

چركينلنمك فط. چركين اولمق، چركينلك پيدا ايتمك: كوبلى قيافتنه كيرنجه چيركينلندى.

چرپيق س. [بلغارجه‌دن] ايكى باشى چاليق طاليان ويا ذخيره قابغى.

چروته س. [ايتا.] سياه صاريق.

چروقه س. قرمزى قناتلى كول خمسيى (باليق).

چرويش س. اريدلمش صيغير ياغ واتى: چرويش ياغى = بوماده ايله ساده ياغدن مركب مخلوط وعادى ياغ.

چرى س. [اصلى : چيريك = ديرى. جانلى] عسكر، جند، جيش، لشكر، سپاه. || چرى باشى = وقتيله سركرده، باشبوغ، سالار. سرچشمه معناسنده قوللانيلير ايديسه‌ده اليوم يالكز قبطيلرك مختارى حكمنده اولان رئيسلرينه دينير. | يكى چرى (يكيچرى) = وقتيله تشكيل ايدلمش معلوم اولان عسكر اوجاغى كه اوائلده دولتك تأسس وتوسعنه چوق خدمت ايتمش ايكن، بعده چيغرندن چيقوب لغونى ايجاب ايتديرمشدر. با: يكيچرى.

چريش س. صارى زنباق كوكى اونندن ياپيلان بر معجون كه مجلدلر وپاپوچجيلر طرفندن مقوى وشين ياپيشديرمقده وسائر ايشلرده قوللانيلير. قوله استعمالى مرجحدر. || چريش چاناغى = ياپيشـان و طاتسز شئ.

چريشلمك فت. چريش سورمك، چريشله ياپيشديرمق.

چريشلنمك فمج. چريشله ياپيشديرلمق: كتاب قابى بويله‌مى چريشلنير؟

چريشلى ص. چريش سورلمش، چيريشله ياپيشديرلمش.

چزمه با: چيزمه.

چس چسمك. جسندى. با: چيس وسائره.

چسبان ياخود جسبان. ص. فا. مناسب. لايق. شايسته.

چست ياخود حست. ص. ف. سريع الحركه. چويك. اكثريا مترادفى اولان «چالاك» ايله برلكده قوللانيلير: | چست وچالاك بر دليقانلى.

چشم س. ف. كوز، عين، ديده: چشم حسرتله باقمق = حسرت كوزيله: نور چشم = كوزك نورى: چار چشمله = درت كوزله، يعنى صبرسزلقله انتظار.

چشمه س. فا. ايچيله‌جك ماء جارى آقان ير. كه يا دائمى آقار وياخود خزينه و موصلى اولور. واكثريا مرمردن معمول ومصنع اوله‌رق خيراتدن معدودبولنور: چشمه‌دن صو ايچمك، طولديرمق: قورى چشمه = صويى كسلمش: چشمهٔ حيوان = آب حيات چشمه‌سى.

چشنى ياخود جشنه. س. [فا. «چاشنى» دن] ١. طات، لذت. ٢. يمكك طات وطوزينه باقه. دكه‌مه: چشنيسنه باقمق. [؟]: چاشنى، چاشنيكير. ٣. ضربخانه‌ده تعيين عيار: چشنى مأمورى. ٤. برقاچ قيمن انتخاب اولنه‌رق جلبلرجه حد وسطى تعيينى: يكى طوتيلان چشنى‌يه كوره. ٥. برقاچ جنس دقيقك قارشديرلمسيله اتمكجيلره كوستريلان اتمك عيارى: شمدى چشنيده اناطولى اونى دخى واردر.

چشنيلنمك فل. يمك وسائره‌نك لذتى يرينه كلك، طادى طوزى قوامنده اولوب لذتلى اولمق.

چشنيلى ص. اجزالى، قاپسوللى (تفنك): چشنيلى تفنك.

چشيت س. نوع، جنس. اورنك. دراو. مايه‌سى بر اولوب رنكى وياچيچكلرى مختلف اولان: بو بصمه‌نك برقاچ چشيدى واردر: باشقه چشيدى يوقميدر؟ چشيت چشيت = كونا كون.

چطنه ياخود چتانه. س. اطونه ساحلنده برقصبه اسمندن مأخوذدر. | صندال شكل و جسامتنده واپور. استيبوطك كوچكى.

چغاله ياخود چاغله. س. يشيل قبوغيله برابر اولان خام بادم: ويا بوكا بكزر ديكر ميوه.

چغانه س. چنكى دفكى، برنوع چالپاره.

چغت س. با: چيغيت.

چغتاى س. چنكيز خانك تورونى چغتاى خانك اسمنه نسبتله ماوراء النهر جهتلرنده ساكن ترك قومنه وسويلدكلرى شرق تركجه‌سنه ويريلن اسم اولوب، «اويغور» اسمى يرينه كچمشدر: چغتاى قومى، چغتاى لسانى.

چغتايجه ص. چغتاى قومنه منسوب ويا شايان اولان: چغتايجه لسان، عادت. = ح. چغتاى قومى طرز و اصولنده ويا لساننده: چغتايجه معامله ايديور: چغتايجه قونيشيورلر. = س. چغتاى لسانى، شرق تركجه‌سى: چغتايجه اويغورجه‌نك خلفيدر.

چغر چغرمق وسائره. با: چيغير وسائره.

چفت ص. [فا. جيم عربينك ضميله اولان «جفت»دن] تك اولميان، ايكى مساوى عدده تقسيمى ممكن اولان: چفت عدد، رقم. = س. ١. برطاقم تشكيل ايدن ايكى شئ، زوج، جفت: بر چفت كوكرجين: بش چفت قونده‌ره. ٢. بر چفت يعنى طاقم تشكيل ايدن ايكى تكك بيرى، اش: بو آتك چفتى كبردى: چفتنى بوله‌مدم. ٣. صبان چكن ايكى اوكوز طاقمى، قوشى: چفت سورمك. ٤. بر اركك ايله بر ديشينك تشكيل ايتدكلرى طاقم، زوجين. || چفت اولمق = اشنى بولوب برچفت تشكيل ايتمك. || چفت ايتمك = اشنى تدارك ايدوب چفت ياپمق. || چفت چبوق = تارله و باغ ايشلرى، زراعت، امور زرعيه: چفت چبوقله اوغراشمق. || چفت سورمك = حراثت ايتمك، صبان استعماليله اراضى‌يى ايشلمك.

چفت س. ماشه وجيمبيس كبى ايكى صاپلى آلت: قويومجى، ساعتجى چفتى.

چفتجى س. ١. اوكوز چفتيله صبان سوره‌رك طوپراغى ايشلين آدم، زراع، حراث: كوبليلرك قسم اعظمى چفتجيدر. ٢. كندى مالى اولميان بر چفتلكده معين اجرت آلمق مقاوله‌سيله ايشلين آدم: چفتلكدن هم مالك صاحبى هم‌ده چفتجى بحق استفاده ايديور.

چفتجيلك س. اوكوز چفتيله اراضى‌يى ايشلمك صنعتى، زراعت، حراثت: چفتجيلكله چوبانلق تعيش بشرينك الك باشلى ركنلريدر.

چفتلشديرمك فت. ١. چفت ايتمك، بر تككك اشنى بولوب چفت ياپمق: آرابه آتلرينى چفتلشديره‌مدم. ٢. حيواناتى ازدواج ايتديرمك، سفاد ايتديرمك: بو كوپكى چفتلشديروب ياوريلرينى آلملى: قويونلرى خانغى آيده چفتلشديريرلر؟

چفتلشمك فش. ١. (بر تك) اشنى بولوب چفت اولمق: كوكرجينك اشى اولورسه بر دها زور چفتلشير. ٢. (حيوانات) ازدواج ايتمك، سفاده كيرمك: اكثر حيوانات سنه‌ده بركره چفتلشيرلر: اى بر قيصراق جنس برآتله چفتلشنجه البته كوزل برطاى وجوده كلير.

چفتلشمه س. حيواناتك ازدواجى، سفاد: قويونلرك چفتلشمه وقتى.

چفتلك س. چفت سوروب محصولات يتيشديرمكه مخصوص محل. بر صاحبك تحت تصرفنده بولنان متعدد تارله‌لره باغ و اورمان و مرعا و سائره مجموعى كه عمله ايله وياخود اورتاقلاشه ايشلين و چفتلكك مخصوص خانه ويا قلبه‌لرنده اقامت ايدن چفتجيلر معرفتيله ايشلنير: كيمك قيمنده چفتلكك ايچنده.

چفته ص. ايكى قات، ايكيلى، ايكى ياپلى. قاتمرلى، مثنى: چفته مرديون: چفته قناتلى قپو: چفته جام. = س. ١. قايغك بر آدم طرفندن چكيلن ايكى كوركى: بر چفته. ايكى چفته، درت چفته. ٢. ايكى ناملولى آو تفنكى: آو چفته‌سى. ٣. آتك آلننده غير مقبول واوغور صايلماز چفت نشان. ٤. حيوانك ايكى آرت آياغيله بردن ديمه‌سى: قاطير چفته آتمق. ٥. مج. قاطيرك چفته آتمه‌سى كبى ضرر ويرمه.

چفته‌لى ص. ١. آلننده چفت نشانى اولان (آت)، اوغورسز، مشئوم. ٢. ايكى آرت آياغيله بردن اوران: چفته‌لى استر. ٣. مج. حيله‌كار، دسيسه‌كار، علاق: چفته‌لى آدم.

چفوت ياخود چفيت. س. [فا. «جهود» دن، اوده عر. «يهودى» دن كه يهودا بن يعقوب (عم) ه نسبتله‌در] بنى اسرائيل سلاله‌سنه ودين مو.

سوی‌یه منسوب آدم، یهودی. اسرائیلی.

چفوتلق | یا چفیتلق. س. ١. یهودیلك. یهودی جنسیت ومذهبی. عو.

چفوطه | س. بحـ. کمی قیزاغی آلتنه قونیلان چار. جوه.

چقال | یاخود چقل. س. | ف. شغال | کوپکه مشابه یبانی بر حیوان که اکثری سوری ایله کزر و چوق یایغره ایدرلر، ابن آوی. || چقال اریکی = اریکك الـعادی واکثی جنسی، یبانی اریك.

چقریق | س. با: چیقریق.

چقماق | س. با: چقاق.

چقمق | چقارمق وسائره. با: چیقمق وسائره.

چقور | ص. س. با: چوقور.

چقین | س. با: چیقین.

چك | س. | انک. Cheque | قطعی انقاد، آچیق واودنمسی ضروری بانقه حواله‌سی، بونچه.

چکچك | س. درت تکرلکلی ال آرابه‌سی.

چکدری | س. کورکله چکیلن قایغك انواعندن بری که وقتیله محاربه‌لرده وتجارتده دخی قوللانیلیردی.

چکدیرمك | فتـ. ١. نقل ایتدیرمك، طاشیتمق: بو طاشلری اوته‌یه چکدیرملی. ٢. سورو کلتمك، چکدیروب یورتمك. آرابه‌یی ایکی آته چکدیرملی. ٣. چیقارتمق، چکدیرك سوکدیرمك: بر چوروك دیش چکدیره‌جکم. ٤. کورك اویناتمق، کورکله یورتمك: کورك چکدیرمك. ٥. تحمل ایتدیرمك، تحمیل ایتمك. اذیت ایتمك: بو خسته‌لق بکا چوق چکدیردی.

چکدیرمه | س. ١. چکدیرمك فعلی. با: چکدیرمك. ٢. کورکله یوریدیلیر بر دیرکلی بیوك اوطون وسائره قایغی.

چکدیری | س. با: چکدری.

چکردك | س. ١. میوه‌نك ایچنده‌ اکی تك ویا متعدد تخم، نواة: شفتالی، اریك، قربوز، اوزوم، آیوا، انجیر چکردکی. ٢. دانه، قیراط (وزن): ایکی درهم بر چکردك آغرلغنده. || چکردکدن یتیشمه = برایش ویا صنعتده تا کوچکلکندن وابتدا چراغلق ایده‌رك آلیشمش اولان: چکردکدن یتیشمه مطبعه‌جی. || ایکی درهم بر چکردك = غایت سوسلی وشیق کزن.

چکردکسز | ص. چکردکی اولمیان: چکردکسز اوزوم، نار وسائره.

چکردکلنمك | فط. چکردك پیدا ایتمك، قارتلاشمق: پاطلیجان، خیار چکردکلندی.

چکردکلی | ص. چکردکی اولان: بر، چوق چکردکلی میوه.

چکردمك | یاخود چکردەمك. فل. ایچنده چکردك اوینار کبی سس چیقارمق، طیقیردامق، چتردامق.

چکردی | س. ایچنده چکردك اوینار کبی سس چیقارمه، طیقیردی، چتردی.

چکرگه | س. | اصلی «چوکمك» دن «چوکار تغـه»، چوغورتغـه | بولوت کبی چوکوب مزروعاتی وبتون نباتاتی خراب ایدر اوچیجی بر حیوانجق، جراد. مثل: چکرگه دوشمك = ظهور ایتمك. || اوت چکرگه‌سی = حسبان. || اوجاق چکرگه‌سی = صرصر. || اوراق چکرگه‌سی = آغستوس بوجکی. || چایر چکرگه‌سی = چرچر، چرلاق. || کیجه چکرگه‌سی = آغستوس بوجکی. || چکرگه‌تخمی = بو حیوان مضرك یره کومدیکی یومورطه‌سی. || چکرگه قوشی = صیغیرجق قوشی.

چکشدیرمك | فتـ. قنا لغی سویلمك، فصل وغیبت ومذمت ایتمك: آدم چکشدیرمك بك کوتی برخویدر.

چکشدیرمه | س. فصل، غیبت، مذمت.

چکشدیریش | س. فصل وغیبت ومذمت طرزی: اونی بر چکشدیریش چکشدیردی که . . .

چکشمك | فش. طوتیشمق، غاوغا ایتمك، معارضه و مجادله ایتمك: چکیشه چکیشه بازارلق ایتدیلر. = فل. جان چکشمك = حالت نزعده، احتضارده اولمق.

چکشمه | س. طوتیشمه، غاوغا، منازعه، مجادله. || جان چکشمه = حالت نزع، احتضار.

چکلمز | ص. تحمل اولنماز، پك آغر ویا معجز: چکلمز برحالی، بر طبیعتی واردر. — معانیٔ سائره‌سیچون با: چکلمك.

چکلمك | فجـ. ١. سورو کلنمك، طاشینمق، جر اولنمق: بو آرابه بر آتله چکیله بیلیر. ٢. تحمل اولنمق، باشه کلمك: چوق زحمت چکلدی؛ بونکده طوری چکلمز. = فل. ١. بر کناره کیتمك، انزوا، اختیار عزلت ایتمك، بر شیئه قاریشمامق: کندیسی چکلمش، برطرفه چکلمش؛ چفتلکه، اوینه چکلدی. ٢. طوپلانمق، بوزلمك، تقبض ایتمك: بو قماش ایصلانیجه چکیلیر. ٣. کرلمك، توتر ایتمك: اسپازموسدن طامارلری چکلدی. ٤. کریلمك، کری‌یه طوغری رجعت ایتمك، دونوب کلدیکی طرفه طوغری کیتمك: دشمن عسکری چکلدی؛ دکیز چکلدی؛ صولر چکلدی. ٥. دفع اولمق، مندفع اولمق، زائل اولمق: چکرکه چکلدی؛ خسته‌لق چکلدی. ٦. طاغلمق، هر بری بر طرفه کیتمك، انصراف ایتمك: غلبه‌لك چکلدی؛ مدعوین چکلدیلر؛ هر کس چکلدکدن صوکره.

چکلمه | س. چکلمك فعلی. با: چکلمك.

چکلیر | ص. تحمل اولنور، قابل تحمل: چکلیر خسته‌لق دکل.

چکمجه | س. [«چکمك» دن] ١. ماصه ویازیخانه‌نك چکلمکله آچیلیر کوزی: اوراقی یازیخانه‌سنك چکمجه‌سنده حفظ ایدیور. ٢. چکلیر کوزلری اولان کوچك صندیق ویا طولاب. ٣. بر کوزلی ودرت آیاقلی کوچك یازیخانه. ٤. چکمه‌سز واوفاق تفك واکثریا قیمتلی شیئلر وضعنه مخصوص کوچك صندیق: اوراق پاره، مجوهرات چکمجه‌سی. ٥. چکیلوب تکرار قونور ویا آچیلیر قپانیر کوپری. ٦. فرطونه ظهورنده کمیلرك چکلدیکی کوچك لیمان، محفوظ قوی.

چکمك | فتـ. ١. بر اوجندن طوتوب اوزاتمق: شو ایپی چك: هربری بر اوجندن چکیوردی. ٢. کندینه طوغری جذب وجلب ایتمك: صرافلر اوفاقلغی چکرلر. ٣. سوروکلیوب کوتورمك، جر ایتمك: آرابه چکمك. ٤. نفسله جذب ایدوب یوتمق، بلع ایتمك: صویی، توتونی چکدی. ٥. برشیئی صوقلمش اولدیغی یردن چیقارمق: قلیجی قیندن چکمك؛ بیچاق چکمك؛ دیش چکمك. ٦. قیودن (صو) چیقارمق: صو چکیور. ٧. آیاقدن کییلان بر شیئی کیمك: چیزمه‌یی، پوتینی، پانطالونی چکدی. ٨. اوکنه چیقارمق، تقدیم ایتمك: کندیسنه کوزل بر آت چکدیلر؛ بر چوق هدیه‌لر چکدی. ٩. کوکل آلمق، جذب ایتمك: بو یرلر آدمی چکر. ١٠. منع وزجر ایتمك، قورتارمق: شو چوجغی قاردن، عشرتدن چکملی. ١١. تحمل ایتمك، اوغرامق، مصاب اولمق: زحمت چکمك؛ خسته‌لق چکمك؛ زیانی بن چکیورم. ١٢. بوینه ویا دائراً مادار یاپیلان بر شیئی یاپمق، قورمق، بنا ایتمك، تمدید ایلمك: دیوار، سد چکمك؛ اطرافنه خندق چکمك. ١٣. کرمك، یایمق، آصمق: پرده چکمك. ١٤. چیزمك، چیزه‌رك اوزاتمق، تمدید ایتمك: چیزکی، خط چکمك. ١٥. یازمق، رسم ایتمك: صح چکمك. ١٦. سورمك، قومق، یاپیشدیرمق: بویا، آستار، دوزکون، راستیق چکمك. ١٧. (حیوانی) دیشی‌یه آشیرمق: عرب آیغیرینی مجار قیصراقلرینه چکملی. ١٨. ترازو وقنطار ایله طارتمق: شو چوالی چك باقه‌لم قاچ اوقه‌در. ١٩. سوق ایتمك، یوروتمك: عسکر چکدی. ٢٠. (ضیافت) ویرمك، کشیده ایتمك، ضیافته دعوت ایتمك: فلانه بر ضیافت چکدی. ٢١. (تلغراف) اوردیرمق، کوندرمك، کشیده ایتمك: بر تلغراف چکمش. = فل. ١. طارالمق، بوزلمك، چکلمك: فانله ییقاننجه چکر. ٢. زحمت و مشقته ودرد وکدره دوچار اولمق: چوق چکدم؛ بنم چکدیکمی دنیاده کیمسه چکمه‌مشدر. ٣. بکزه‌مك، آکدیرمق: صوینه چکمش؛ باباسنه چکیور. || اوموز چکمك = بیلمزلکه کلمك، تجاهل ایتمك. || ایچ چکمك = آه ایتمك، تأوه ایتمك. || ایچ چکمك = کوکل ایستمك، آرزو [illegible]: [illegible] ایچم چکیور. || ال چکمك = واز

چكمك، صرف نظر ايتمك، آرتق قاريشماmق : بن او ايشدن ال چكدم، الني چكدم. || قولاق چكمك = تربيه ايتمك. || چكه‌مه‌مك = حسد ايتمك، برينك فضائل ومحسناتنه تحمل ايده‌مه‌مك. || كورك چكمك = قايق يوروتمك اوزره كورك قوللانمق : آقندی‌يه كورك چكمك = بيهوده يورلمق، نتيجه‌سز بر ايشله اوغراشمق.

چكمن | س. ١. جپكن. ٢. ياغمورلق. ٣. بول شلوار.

چكمه | س. ١. چكمك فعلی. را : چكمك. ٢. چكيلن ويا چكلمش شی‌ء. ٣. ماصه ويازيخانه وطولاب كبی شيئلرك طيشاريه چكلمكله آچيلير كوزی : يازيخانه‌نك چكمه‌سنده در. ٤. ايش ايشلركن اوستدن كييلن ككيش پانتالون ويا شلوار وسائره. = ص. موزون ومنتظم : چكمه بورن.

چكنمك | فل. اجتناب واحتراز ايتمك : كنديسی كيتمك ايستيورسه‌ده سوز اولمسون ديه چكنيور : فلاندن چكنيور.

چكه | س. ١. آغزك آلتنده‌كی التك كميكارينك برلشدكاری ير، ذقن، زنخدان. ٢. بحـ. باش بودوسلامه‌نك آلتنده‌كی نهايتندن ايلری‌يه طوغری چيقان ديرسك. || ٣. مجـ. كوزه‌لك، چوق سويله، بيهوده لاف : بو آدمده نه چكه وار! || چكه آلتی = غبغب. || چكه آتمق = حالت نزعده اولمق. || چكه اوينatمق = اوبورلق ايتمك، چوق يمك. || چكه چالمق = چوق سويلمك. || چال چكه = يورلمقسزين متصل سويلر آدم. || چكه‌سی دوشوك = آغزی طورميوب متصل سويلر فرتوت آدم. || چكه ياريشديرمق = لقردی ياريشنه چيقمش كبی چوق سويليوب طورمامق. || چكه يورمق = نافله يره چوق سويلمك.

چكه‌مزلك | وغا : چكه‌مه‌مزلك. س. برينك فضائل ومحسناتنی تحمل ايده‌ميش، حسد، محاسده.

چكی | س. ١. طارتی، وزن. ٢. درت قنطاردن عبارت وزن كه اودون وطاش وسائره طارتيسنده قوللانيلير : چكی طاشی = بو وزنه مخصوص درت قنطار ثقلتنده يونتلمش طاش. ٣. مجـ. نظام، ترتيب، موازنه : او چكی‌يه كلمز. || چكی دوزن = سوس، زينت، تزين : كنديسنه چكی دوزن ويرمش = سوسلنمش. ومجـ. كنديني طوپلامش.

چكيج | س. بر طرفی قاقمغه مخصوص طوقماق وديكر طرفی چيوی چكمكه مخصوص اوله‌رق چتال آلت : دولكر چكيجی، يورغانجی چكيجی، طاشجی چكيجی. || جنك چكيجی = اسكی بر آلت حرب، مطرقه.

چكيجخانه | س. برقاچ يوز قنطار ثقلتنده چكيجلری حاوی فابريقه.

چكيش | س. چكمك فعلی وطرزی. با : چكمك.

چكيك | س. چكيك قوشی = نارله قوشی.

چكين | س. اوموز باشيله بوين آره‌ سی، عاتق : چكينه آلمق = اوموزلامق، اوموزه اورمق؛ چكين اوينatمق = اوموز چكمك، بيلمزلكه (بيلمه‌مزلكه) كلمك؛ چكين شالی = اوموز شالی، آرقه‌يه آلنان شال.

چل | ياخود چيل. ص. ١. بياض ويا قير رنكده بككاری اولان، آق بككلی : چل طاوق، چل آت. ٢. يكی، پارلاق : چل آقچه، چل ليرا، مجيديه. = س. ١. بياض لكه، يوزده حاصل اولان بياض لكه‌لر : يوزنده چل واردر. ٢. آق بككلی رنك : آينه چلی. ٣. برص، آبراشلق. ٤. بككلی برجنس ككليك : چل ياوريسی كبی طاغلمق = پك پريشان بر حالده طاغيلانلر حقنده ايراد اولنور.

چلاچه | س. دباغتده قوللانيلان بويالی اجزا.

چلب | ياخود چالاب. س. معبود، مولی، خدا. [بو كلمه‌نك اصلی «چليپا» اولوب وقتيله بر طاقم سريانيلر تركستان ومغولستانه دخول ايله، اورالك اقوامنه خط سريانيی تعليم ايتدكاری صره‌ده، بواسمده اوراجه معلوم اولوب، معبود معناسيله قوللانلمشدر. اوندن اول «تكری» ديرلردی كه بوده چينجه‌دن مأخوذ اولوب، اصل تركجه‌سی «اوغان» در.]

چلبر | ياخود چربر. س. يوغورت ويومورطه ايله ياپيلير بر نوع يمك.

چلبی | س. [«چلب» دن] ١. افندی، آغا، بك، مولی. ٢. اوقومه بيلن. افندی. ٣. وقتيله شهزادكان حضراتنه ويريلير عنوان اولوب، سلطان محمد خان اول حضرتلرينه

بعدالجلوس دخی لقب كبی قالمشدر. ٤. الیوم قونيه‌ده مولانا حضرتلرينك پوست نشيننه ويريلن عنواندر : چلبی افندی. = ص. تربيه‌لی ونازك : چلبی آدمدر.

چلبيلك | س. ١. افنديلك. ٢. تربيه، نازكلك، ظرافت.

چلتيك | س. ١. قبوغی ايچنده اولوب دوكلمه‌مش پرنج. ٢. پرنج تارله‌سی.

چلدير | ياخود چلدر. مه. مكرر قوللانيله‌رق پارلاق كوزلرله باقشی تصوير ايدر : چلدير چلدير يوزمه باقيوردی.

چللك | ياخود چيللك. س. يوزده حاصل اولان آق لكه‌لر : يوزينه چللك دوشمش.

چللنمك | يا چيللنمك. فط. آق لكه‌لر پيدا ايتمك، چل اولمق.

چلمك | فت. [«چالمق» فعلنك خفيفی] ١. اورمق چارپمق : ال، قنات، قانج چلمك. ٢. دوشورمك، يره اورمق. ٣. كسمك، ذبح ايتمك. ٤. قاپمق، چارپمق. ٥. سلب ايتمك : عقل چلمك.

چلنك | س. جواهرله طوناتلمش سرغوج : باشنه چلنك طاقمق.

چله | س. ١. ابريشيم وصيرمه وسائره دمتی. ٢. يای كيريشی، وتر، زه.

چلّه | س. [فا. قرق ديمك اولان «چهل» دن] اهل طريقتك چكدكاری قرق كونلك رياضت. || مجـ. مشقت، اذيت، زحمت.

چليپا | س. فا. خاچ، صليب.

چليك | س. ١. قيصه كلمش دال، سرت دكنك. ٢. كوك دالمق اوزره يره كوميلن آغاج بوداغی، پارچه‌سی : چليكدن يتيشمه. ٣. چوجقلرك اوينadقلری معروف براويونده چوماغه اورمه‌يارايان دكنك : چليك چوماق اويونی. ٤. بحـ. خلاط باغلامق ايچون آغاج ومعدندن معمول بر آلت.

چليك | س. قوت ومتانتی عمليات مخصوصه ايله آرتديرلمش دمير، پولاد. = ص. چليكدن معمول، پولادی : چليك بيچاق.

چليم | س. ١. طور، ادا، چاليم. ٢. اندام، جثه، وجود.

چليمسز | ص. اندامسز، ضعيف، آريق، اوفاق تفك ياپيلی.

چليملی | ص. اندامللی، جثه‌لی.

چلينكير | س. كايد وآناختار وبونلره مماثل دمير جيلكك اينجه ايشلرينی ياپان صنعتكر.

چلينكيرلك | س. كايد وآناختار وبونلره مماثل اينجه دمير آلتلر ياپمق صنعتی.

چماشير | چماشيرجی، چماشيرخانه. را. چاماشير وسائره.

چمبالی | ياچمبالو. س. [ايتـ. Cymbale ، يو. Κύμβαλον] زيللی دف. [ايكی ظهورنده پيانويه دخی بواسم ويرلمشيدی.]

چمچاق | س. صابلی آغاج قاب، آغاجدن برنوع بيوك كفچه.

چمچه | س. چمچه بالغی = ياصی برنوع بيوك بالق.

چمديك | س. ١. پارمق اوجلريله صيقمه. ٢. پاموقلی اوزرينه برنوع ديكيش.

چمديكلمك | يا چمديكله‌مك. فت. پارمق اوجلريله برينك اتنی صيقمق.

چمديكلمه | يا چمديكله‌مه. س. پارمق اوجلريله برينك اتنی صيقمه.

چمرنمك | فل. صويه كيرمك اوزره پاچه‌لری صيغايوب حاضرلانمق : صويی كورمزدن چمرنمه‌ملی. || مجـ. برايشه جدی صورتده تشبثه حاضرلانمق، تصدی ايتمك.

چمرنمه | س. چمرنمك فعلی. با : چمرنمك.

چمشير | س. طراق وقاشيق كبی شيئلر اعمالنه وحكه يارايان وياز قيش ياپراغنی دوكمز قيصه بر آغاج. = ص. چمشير آغاجندن معمول : چمشير قاشيق. || كل باشه چمشير طراق = مستحق اولميان شخص اوزرنده‌كی سوس حقنده ضرب اولنور مثلدر.

چمشيرلك | س. ١. چمشير آغاجلريله مستور ير، چمشير اورمانلغی. ٢. چمشير آغاجلريله تزيين اولنمش باغچه.

چمقيرمق | فل. بعض حيوانلر وعلی الخصوص قوشلر دفع طبيعی ايتمك، پيسلمك : دائما مارتيلر چمقردقلری ايچون اوراسنك تميز طورمه‌سی ممكن دكلدر.

چمك | فل. ١. صويه طالوب چيقمق، صويه كيروب ييقانمق. ٢. طولانوب باتمق، كوملمك : پارمقلر اته چمك.

چَمَن سه. فا. ١. آغاج وچیچکاری حاوی چایر، باغچه‌نك اوتوریله‌جق کولکه‌لك چایری. ٢. یشیل وقیصه اوتله یعنی چیمله مستور یر، یشیللك: چمنك اوزرینه اوتورمق. ٣. باغچه‌ده و یول کنارلرنده چمنلك یاپمق اوزره قیصه اوتله مستور بر یردن اوت و کوکلریله برابر کسیلوب نقل اولنان تزکار.

چَمَنتو سه. [ایتا. Cimento] قومله قاریشیق اوله‌رق خرج وصیوه کبی قوللانیلوب پك چابوق طونار و رطوبته قارشی چوق طیانیر برطوپراق‌که انواعی اولوب فوچی ایچنده صاتیلیر: فرانسز، انکلیز چمنتوسی: چمنتو دوشمك.

چَمَنزار سه. فا. چمنله اورتلمش یر، چمنلك، یشیللك.

چَمَنلِك سه. چمنله اورتیلی، چمنلرله مزین محل: باغچه‌نك بو طرفنی چمنلك یاپه‌جغم.

چِن یاخود چین. مه. معدن کبی سرت بر شیئك سسنی تقلید وتصویر ایدر؛ چن چن اوتمك = ایچی بوش اولوب طنین انداز اولمقدن کنایه‌در.

چِنار سه. افارسی ایله مشترك ایسه‌ده فارسیسی چیمك فتحیله‌در] غایتله بیوك واوزون دالّلی غیرمثمر وعمری چوق بر آغاجدر، عربیده دلب دینلیر.

چِنارلق سه. چنار آغاجلرینی حاوی محل، چنار اورمانی.

چِناق چناقلق. با: چاناق و سائره.

چَنبَر سه. [اصلی فارسیدر] ١. دائره، دف وقالبور کبی شیئلرك تخته‌دن اولان محیطی، دائره‌سی. ٢. فوچی وتکرلك کبی شیئلری تقویه ایدوب طاغیلملرینی منع ایچون احاطه ایده‌جك صورتده کچیریلن دمیر ویا تخته حلقه و دائره: فوچی، تکرلك چنبری. ٣. بوین ویا آلنه باغلانان یمنی: چنبر باغلامق. ٤. معم. بر دیرك و ستونه کچیریلن دمیر حلقه ویا حلقه شکلنده یاپیلان قبارتمه دائره: چنبرلی طاش. ٥. اسکی هیئت شناسان اعتقادی باطنجه فلك دائره‌سی: فلکك چنبرندن کچمك = تجربه دیده اولمق، فلکك کرم و سردینی کورمش اولمق. || بوین چنبری = ترقوه‌کمیکاری، فا. چنبرکردن. == ص. قبجی مدور (اودون قاییی:) چنبر قایق.

چَنبَرلَمَك یا چنبرله‌مك. فتـ. چنبر کچیرمك، دائره وحلقه ایله احاطه وتقویه ایتمك.

چَنبَرلی ص. چنبری اولان، چنبر دینلن دائره وحلقه‌لری بولنان: دمیر چنبرلی فوچی: چنبرلی دیرك.

چِنتَلَمَك لهج. فل. ١. دیش دیش اولمق، کدلمك: چاقی چنتلدی. ٢. اینجه اینجه طوغرانمق: صوغان چنتلوب بعده قاوریلیر.

چِنتَمَك فتـ. ١. دیش دیش ایتمك، کدمك، کدیك حالنه قومق، کرتمك: قلیجی چنتدی. ٢. اینجه طوغرامق: صوغانی چنتوب قاوردی.

چِنتیان سه. طشره‌لرك بعض جهتلرنده کویلی قادینلرك کیدکاری اوزون وپك کنیش شلوار.

چِنتیك سه. ١. اوفاق کدك، چنتله دیشی. ٢. عیب، قصور.

چِنتیکَلَمَك یاخود چنتیکه‌لمك. فتـ. کرتمك، دیش دیش یاپمق، چنتمك.

چَند ک. فا. برقاچ، بعض: چند روز مقدم = برقاچ کون اول؛ چند قطعه = برقاچ پارچه. || هرچند = هرنه قدر. لسـ.

چَندان ک. فا. اوقدر، اودرجه‌ده، اومرتبه‌ده: چندان مقبول دکلدر. لسـ.

چَنَدر سه. صاچ اوزادان (نبات).

چِنغراق سه. چانك کوچکی، حیواناتك بوینینه طاقیلانی، خدمتچیلری جلب ایچون تحریك اوله‌رق چالینانی وسائر بوکبی ایشلرده قوللانیلانی و برده کوچك قوزیلره وکدی یاوریلرینه طاقیلانلر کبی پك کوچکی: چنغراق چالمق، چنغراق صاللامق، چنغراق طاقمق. — قالین سسلیسنه چونقورداق دیرلر.

چِنغرداق سه. چنغراق.

چِنغردامَق فل. چنغراق کبی کسکین سسله اوتمك، چنغر چنغر ایتمك.

چِنغردی سه. چنغراق کبی کسکین سس، چنغر چنغر ایتمه.

چَنگ سه. فا. ١. پنچه، انسان ویرتیجی حیوان پنچه‌سی. ٢. معروف بر موسیقی آلتی‌که فر. Harpe دیرلر.

چَنگال سه. فا. ١. ییرتیجی حیوان ویا قوش پنچه‌سی. ٢. چنکل.

چِنگانه سه. قدیماً هنددن طرد اولنه‌رق بر طاقمی ترکستان وروسیه طریقیله وبر طاقمی‌ده مصردن بحراً اوروپایه انتقال ایله هرطرفه یایلمش اولان کوچبه بر قومك بزجه مستعمل اسمیدر، قبطی. الك و قالبور یاپمغله، آیی ومایمون اویناتمغله، دمیرجیلك وچالغیجیلقله وعلی‌العموم عارسزلق وحیاسزلقله مشهوردرلر. == ص. مج. ١. عارسز، حیاسز. ٢. پك خسیس، آچاق. || چنگانه آختاپودی = لحم نابت. || چنگانه بورجی = بقاله قصابه وبوکبی اصنافه اولان اوفاق تفك بورجلر. || چنگانه پلامودی = پالامود بالیغنك عادی واوفاق برجنسی.

چِنگانه‌جه ح. ١. چنگانه‌لره یاقیشیر صورتده. ٢. پك عارسزجه، حیاسزلقله. ٣. پك زیاده خسیسله، وقار و حیثیت کوزتمکسزین. ٤. چنگانه لساننده: چنگانه‌جه سویلمك. == سه. چنگانه‌لرك سویلدکاری لسان: چنگانه‌جه السنهٔ آریانیه جمله‌سندندر.

چِنگانه‌لِك سه. ١. چنگانه جنسیتی: اونك چنگانه‌لکی سیماسندن بللیدر. ٢. مج. عارسزلق، حیاسزلق. ٣. پك زیاده بخل وخست.

چَنگَل سه. [فا. «چنگال» دن] ١. دمیردن آصیلی و برشیئ آصمغه مخصوص بیوك قانجه: قصاب چنکلی، کلوب. ٢. قانجه، اوجی اکری دمیر. ٣. قدیمده بعض ممالکده اشکنجه‌لی اعداملردن چنکله آصمق جزاسی: چنکله کلمك: بوصورتله صاب اولنمق. || چنکل ساقزی = یبانی ساقز. کنکر. || چنکلی طاقق = آصلمق. بر ایشه یاپیشوب آرتق آیرلمامق. || قویو چنکلی = قویویه دوشن قوغه وسائر موادی طوتوب چیقارمغه مخصوص آلت‌که ایپه طاقیلی بر بیوك یاخود دمیردن برحلقه‌یه مربوط متعدد کوچك چنکلدن عبارتدر. == ص. چنکل شکل وصورتنده اولان: چنکل بورن.

چَنگَلَّامَك یا چنکلله‌مك. فتـ. ١. چنکلی طاقمق. چنکله آصمق. ٢. چنکل جزای قدیمیله اعدام ایتمك.

چَنگَللی ص. اوجنده چنکل بولنان، اوجی چنکل شکلنده اولان، قانجه‌لی.

چَنگه سه. کویلرده کلینی قارشیلارکن دف چاله‌رق سویلدکاری بر مقام مخصوص‌که «یار یار» نقراتیله سویلنیر.

چِنگی سه. دف چاله‌رق وشرقی سویلیه‌رك کوبك آتمق کبی اویونلرك انواعنی اجرا ایدن رقاصه‌که باشلیجه چنگانه قیزلرندن اولور: چنکی قزلی، طاقمی.

چِنلامَق یاخود چینلامق و:

چِنلَمَك یاخود چینله‌مك. فل. چن چن ایتمك، اوتمك: قولاغم چنلیور. || قولاغی چنلسین = بر غائبدن بحث اولندیغی صره‌ده ایرادی معتاد دعا تعبیریدر.

چِنلَمه یاخود چینلامه. سه. چن چن ایتمه، اوتمه، اوغلدامه: قولاق چنلمه‌سی = اصلی اولمدیغی حالده قولاغه کلن طنین، اوغلدی.

چَنه سه. با: بکه.

چُوال سه. حبوبات واون وکومور وبوکا مماثل شیئلر وضعنه مخصوص اوله‌رق قبا یوك وقیناب ویا یپوق منسوجاتندن معمول بیوك کیسه: اون، شکر، صابون چوالی.

چُوالدوز سه. [تر. چوال. فا. دوختن = دیکمك] وزبازدی:

چُوالدیز سه. [ذاتاً غلط اولان لغت آنفه‌دن غلط] چوال واوکا مماثل چول وسائره دیکمکه مخصوص بیوك ایکنه‌که اکثریا اوجی یاصی و اکریجه اولور.

چوب سه. فا. دکنك وتخته پارچه‌سی.

چوبان سه. [فا. شبان وچوبان] حیوانات اهلیه‌یی کزدیروب اوتلادان آدم، راعی: قویون، کچی، صیغیر چوبانی. || چوبان آرمغانی چام ساقزی = هدیهٔ ناچیز. || چوبان آلدادان = قیرلانغیجدن بیوجك بر قوش، آلاجه طائوق. || چوبان ایکنه‌

سی، بوسکولی، دکنکی، دودوکی، سوزگجی، طراغی، طغـار جنی، طوزلغی، منـاره‌سی = نبـاتات اجنـاس مختلفـه سی. ‖ چوبان کوبکی = سوری‌یی بکلمکه مخصوص کوپك. ‖ چوبان مرهمی = ترمنتی وموم یاغی وسـائره ایله یاپیلان بر نوع مرهم. ‖ چوبان یلدیزی = زهره.

چوبانجه { ص. ح. چوبانلره مخصوص ویا لایق صورتده.

چوبانلق { س. چوبان صنعت و وظیفه‌سی: کویده چوبانلق ایدیور؛ قویون، صیغیر، خرکه چوبانلغی.

چوبوق { یاخود چبوق س. ۱. اوزون دکنك، دوزدال: باغ چبوغی = کوکاشوب کونوك اولاق اوزره بره دیکیلن دال. ۲. توتون ایچمکه مخصوص ایچی دلیك دکنك که بر اوجنده امامه دینان آغزلق و دیکر اوجنده توتونك وضع اولندیغی لوله بولنور: چبوق ایچمك، چکمك = چوبوقله توتون ایچمك. ۳. کمینك آنا دیرکاری اوستنده اولان دیرکار. ۴. معدندن استوانی اوزون پارچه، معدن دکنکی: بر چبوق چلیك، دمیر چبوغی. ۵. قماش اوزرنده صوبه‌دن طار یول: مادی زمین اوزرنده سیاه چبوقلری واردر. ‖ چفت چوبوق با: چفت.

چوبوقجی { س. ۱. وقتیله چوبوق طاقلرینه وتوتونه متعلق ایشلره باقان خدمتجی، توتونجی: چوبوقجی باشی. ۲. چوبوق یاپان صنعتکار، زیوانه جی.

چوبوقلامق { فت. دکنکله اورمق دوزلتمك ویا توزینی سیلکمك.

چوبوقلق { س. توتون چوبوقلرینی قومغه مخصوص اوزون طولاب.

چوپ { س. ۱. صمان واوت و سائره پارچه جکی: کوزمه بر چوپ کیردی. ۲. دکنك وتخته وسائره پارچه‌سی: برچوپله قاریشدیرملی. ۳. سوبروندی: دوکیله‌جك چوپ وارمیدر؟ ‖ چوپ آتلاماز = تکلفجی، مراقلی. ‖ اوزوم چوپی = اوزوم صالقیمنك دانه‌لری یندکدن صکره قالان صاپی. ‖ چوپ چاتان = مقدر، قسمت ویرن. ‖ چورچوپ = اوته‌بری سوبرندیلك شیئلر، خس وخاشاك. ‖ سوگندیرمه چوپی = برنوع چوجق اویونی. و مج. = برایشی باشدن آتمق، اهمیت ویرمامك. ‖ نانه چوپی = پك ضعیف آدم.

چوپچی { س. قپو قپو کزوب اولردن سوبرونتیلری آله‌رق شهرك خارجنه طاشیان بلدیه خدمتجیسی.

چوپره { س. ۱. تق. بالیق قیلجغی. ۲. صیق چالیلق وسائر صارمشیق شیئلر. ‖ چوپره بالیغی = قاش بالیغنه مشابه قیلجغی چوق بر یووارلاق بالیق.

چوپلك { س. ۱. سوبروندی، سوبروندی‌یه متعلق شیئلر. ۲. سوبرندی آتیلان محل، مزبله.

چوپلمه { س. بوینوز اوتی، طانه قیران: آق، قره چوپلمه = بونباتك جنسلری.

چوپلنمك { فط. قوش کبی جزئی قیرندی یمك، جزئی بر شیئله قناعت ایتمك.

چوپور { س. ۱. یوزده‌کی چیچك بوزوغی. ۲. یوزده قیرمزی لکه‌لر. = ص. ۱. یوزی چیچکدن دلیك دشیك اولمش، چیچك بوزوغی. ۲. یوزنده قیرمزی لکه‌لری اولان.

چوپورلی { ص. یوزی چیچکدن دلیك دشیك اولمش، چیچك بوزوغی.

چوپورینه { س. ازماریده بکزر اللی درهملك برجنس بالیق.

چوتره { یاخود چوتوره. س. ۱. آغاجدن یاصی بارداق. ۲. روم کبی قیزدیریجی برمایع قونان وانسای سیاحتده طاشینان آغاجدن یاصی وآغزی طارقاب. ‖ چوتره بالیغی = یاصی بورنلی اوفاق مرجان.

چوتور { ص. ۱. یاصی. ۲. یاصی بورنلی.

چوتوره { س. با: چوتره.

چوتوق { س. بر اوستنده‌کی آغاج کوکی، طیشاری قالمش کوك.

چوجق { یاخود چوجوق. س. (اصلی چوجوك = کوربه، یاوری) ۱. طفل، صبی: ارکك چوجق، قیز چوجق. ۲. کنج، دلیقانلی، فتی: ایی چوجقدر. ۳. مج. هوایا مزاجلی؛ عقلی بر شیئه ایرمین. ‖ چولق چوجق = عائله، اهل بیت. ‖ چوجق اویونجغی = چوجقلرك اوینامه‌سنه مخصوص تحف شیء، ملعبهٔ صبیان؛ و مج. پك اهمیتسز وقولای ایش.

چوجقجغز { س. و:

چوجقجق { س. کوچك چوجق. (اکثریا تحبیب ایچون قوللانیلیر.)

چوجقجه { ص. ح. چوجقلره یاقیشیر حال وصورتده: چوجقجه حرکت ایدیور.

چوجقلق { س. ۱. چوجق حالی و زمانی، طفولیت، صباوت: چوجقلغنده پك یارامازایدی. ۲. هوایا مزاج، تأملسز حرکت.

چوچور { یاخود چورچور. س. قیالرده بولنور دیکنلی و چرکین بر بالیق: چورچور آزمانی = لایینه.

چوخه { یاخود چوقه. س. خاص یوکدن منسوج معروف قماش: قرمزی، سیاه چوخه. ‖ چوخه چیچکی = بر نوع چیچك. = ص. چوخه‌دن معمول: چوخه اثواب.

چوخه‌جی { س. چوخه یاپان و صاتان آدم.

چوخه‌دار { س. با: چوقدار.

چور { س. اینجه چوب؛ چور چوپ = چالی چرپی: چور چوپدن بر او = پك چوروك و خفیف کراسته‌دن.

چوراب { س. آیاغه کییلن یوك ویا پنبوقدن اورمه شیء: فانله، تیره چوراب؛ قونجلی، قونجسز چوراب. ‖ چوراب اورمك = چوراب یاپمق؛ و مج. حیله ودسیسه قورمق. ‖ چوراب سوکوکی = متسلسلاً وقوع بولان، توالی ایدن شیء.

چورابجی { س. ۱. چوراب اورن، چوراب یاپان. ۲. چوراب صاتان، چوراب تجاری.

چوراق { ص. محصولات ویرمز، شوره، قیراج: چوراق یر.

چوراقلق { س. چوراق یر، قیراج یر، شوره‌زار.

چورانیقو { م‌ه. ع‌م. چورانیقو چوبانیقو = هپ برابر، قپو قپامه‌جه.

چوربه { یاخود چوربا. س. یمکك ابتداسنده قاشیقله ایچیلن صولی صیجاق یمك که انواع کثیره‌سی اولور: برنج، شهریه، ترخانه، اشکنبه، مرجمك، قولاق، دوکون چوربه‌سی: تربیه‌لی چوربه = لیمونلی ویوغورطه‌لی: ساده صوبه چوربه = خسته‌لره ییدیریلن یاوان برنج چوربه‌سی. ‖ چوربه طاسی، کاسه‌سی = چوربه وضعنه مخصوص قاب. ‖ چوربه کبی قاریشمق = پك آلت اوست اولمق، قارغاشه‌لق زیاده‌لشمك.

چوربه‌جی { یا چورباجی. س. ۱. برکویده مسافر طوپوران متحیز، مختار، قوجه باشی، آق صقال. ۲. طشره‌ده خرستیانلرك ایلری کلنی، مغازه و دکان صاحبی. ۳. یکیچریلرده چوربه‌سی بر قزانده پیشن بر طاقمك ضابطی، یوز باشی‌یه معادل ضابط.

چوربه‌لق { ص. چوربه یاپمغه مخصوص، چوربه‌یه یارار: چوربه‌لق ایرمیك.

چورپه { س. طاغ طوموزی یاوریسی.

چورتو { س. دکرمن طاشنه دانه دوکن دیترك خونی.

چورتون { س. ۱. اوستی قبالی آغاج اولوق. ۲. قاین طلومبه آغاجی.

چورجال { س. چاقاقلی طوپك زنبرك ایپی.

چورچار { ص. بیهوده صرف اولنان، ضایع، تلف، هدر، یازیق: او قدر کاغدی چوجقلر چورچار ایتدیلر.

چوردك { س. مج. غایه سرنلرینی یوقاری قالدیران دوناتالر.

چوردوك { س. منبه ومقوی عد اولنان کوزل قوقولی بر اوت: چوردوك اوتی.

چورك { س. ۱. اوفاق قانغال شکلنده دکرمی ویومشاق اتمك: یاغلی چورك؛ قندیل چورکی. ۲. چورك شکلنده مواد مختلفه قانغالی: بر چورك قورشون، باقیر وسائره. ‖ چورك اوتی = چورك واتمك اوزرینه اکیلن سیاه بر کوچك حبه، حبة السوداء.

چورکلنمك { فل. چورك کبی قیوریلوب قانغال اولمق: چورکلنمش بر ییلان.

چوروندی { س. ۱. صولرك دونوب دور ایتمسی، کرداب، کریوند. ۲. مختلف حبوباتی چوروب قاریشدیرمغله حاصل اولان ذخیره مخلوطی.

چوروتمك { یاخود چوریتمك. فت. ۱. یاش بریرده

براقمله بر جسمك اليافنی طوتمیه‌جق حاله كتیرمك، افساد ایتمك: بو میوه‌لری چوروتمشسكز. ۲. ذم وقدح ایتمك، اعتبارینی بوزمق: زواللی آدمی بسبتون چوروتدیكز. ۳. بر دعوی ویا بحثی دلائل ایرادیله جرح و ابطال ایتمك: بو كبی دلائل ایله دعوامی چوروته‌مزسكز. ٤. بر مبلغی اعتباری بوزوق بر یره ویره‌رك تهلكه‌یه قومق: او پاره‌یی بز بوشنه چوروتدیكز.

چورودلمك (یاخود چوریدلمك. فج. ۱. یاش یرده براغیلوب الیافی طوتماز حاله كتیرلمك، افساد اولنمق: بو قاوونلر بیله بیله چورودلمش. ۲. ذم وقدح ایدیله‌رك اعتباری بوزلمق: بویله سوزلرله معتبر بر آدم چورودلمز. ۳. دلائل ایرادیله بردعوی ویا بحث جرح و ابطال اولنمق: نم دلیلم اویله قولای قولای چورودلمز. ٤. بر مبلغ اعتباری شبهه‌لی بر یره براغیله‌رق تهلكه‌یه قونمق: او پاره بیله بیله چورودلدی.

چوروك ص. ۱. رطوبتلی بر یرده طورمقدن الیافی طوتماز اولوب صولانمش وتعفن ایتمش: چوروك میوه؛ چوروك تخته. ۲. اعتباره غیر صالح، مجروح، مردود: چوروك سوز، چوروك دلیل، چوروك دعوی. ۳. كوكنلیه‌جك، صاغلام و امین اولمیان. ٤. تحصیل و استردادی غیر مأمول، باطاق: آله‌جقلرینك چوغی چوروكدر. || مج. چوروك تخته = تهلكه، مخاطره: بن چوروك تخته‌یه باصمام. || چوروك چارپق = لاشیء. قیمتسز ایشه یارامیه‌جق حالده. == س. یره، یره‌لنمش یر: قولنده بر چوروكی واردر: قاوونك چوروكنی آییقلامق.

چوروكلك س. ۱. یاش یرده طورمقدن الیافی طوتماز اولوب تعفن ایتمش اولان شیئك حالی: میوه‌نك، تخته‌نك، قماشك چوروكلكی. ۲. بر دعوی ویا بحثك التزامه غیر صالح اولمسی، مجروحیت، مردودیت: بو سوزك، بو دعوانك چوروكلكی میدانده‌در. ۳. بر مطلوبك تحصیل و استردادی غیر مأمول اولمسی، باتاقلق: ویره‌سینك چوروكلكی مثبتدر. ٤. سوپروندی و لاشه كبی شیئلرك چورومك اوزره آتلدقلری چوقور، مزبله: چوروكلكه آتمق. ٥. جنازه‌لرك بربری اوستنه آتلدقلری فقرا مقبره‌سی، عمومی ومشترك قبر.

چورومك یاخود چوریمك. فل. ۱. یاش یرده طورمقدن الیافی بوزیلوب طوتماز اولمق وبومشایوب تعفن ایتمك، تفسخ ایتمك: بو میوه‌لر چورودی: بو دیركلر چوروومش. ۲. یره‌لنمك، مورارمق، زده‌لنمك: بدنی بر بر چوروومش. ۳. التزامه غیر صالح، مجروح و مردود اولمق: بزم دعوامز چورودی. ٤. صیقندیلی بر یرده چوق طورمقدن محو وخراب اولمق: محبسده چورودی. ٥. اعتباردن دوشمك. ٦. تحصیل واستردادی غیر مأمول اولمق، باتمق: او آدمه ویردیكمز پاره چورودی.

چوره س. ۱. اطراف، جوار، كنارلر. ۲. اطرافی قیوریلوب اویا ویا نقش ایله تزیین اولنمش تولبنددن یمنی: صیرمه‌لی چوره. || چیه چوره = قیرطولایی، دائراً مادار.

چوریمك چورومك وسائره. (باق: چورومك وسائره.)

چوز س. بومبار یاغی. مر.

چوزدیرمك فت. ۱. باغلانمش بر شیئك باغنی بوزدیروب آچدیرمق، حل وفصل ایتدیرمك: دوكومی، پاكتی، بوكی چوزدیر. ۲. ایلیكلنمش اثوابی آچدیرمق. دوكمه‌سنی ایلیكندن ویا قوپچه‌سنك اركگنی دیشیسندن چیقارتمق: شو چوجغك یلكنی، بوتیننی چوزدیرك.

چوزگن ص. و:

چوزگون ص. چوزلمكه، اریمكه باشلامش، یومشاق (قار).

چوزگی یا چوزكو. س. چوزمه پنبوقدن چارشافلق بز، مطلقاً صوبه‌لی چارشافلق طوقومه.

چوزلمك فج. ۱. دوكوم و باغ آچلمق: بو دوكوم چوزله‌میور؛ بوكلر چوزلدی‌می؟ ۲. ایلیكلنمش ویا قوپچه‌لانمش بر اثواب آچلمق: نه قدر صیجاق اولسه كوكس

چوزلمك عادت دكلدر؛ بوتوزلاق چوزلدیكه چیقماز. ۳. اریمكه باشلایوب كوشه‌مك، یومشامق: بوزلر چوزلدی. ٤. مج. مشكل بر مسئله حل وفصل اولنمق.

چوزلمه س. و:

چوزلیش س. چوزلمك فعلی و طرزی. (باق: چوزلمك.)

چوزمك فت. ۱. دوكوم وباغ وسائره‌یی آچمق، حل ایتمك: شو دوكومی چوزه‌مدم؛ دها دنكلری چوزمدك. ۲. اثوابك دوكمه وقوپچه‌سنی چیقاروب آچمق: كوكسكزی چوزك: صیجاقده سترمه‌یی چوزملی. ۳. اورلمش بر شیئی تل تل ایدوب آچمق، سوكمك: چورابی، صاچی چوزمك. ٤. بز ایپلیك وتللرینی بوماق وقللردن چیقاروب چنكللره طاقه‌رق اولامغه حاضرلامق: بز چوزمك. ٥. (حیوان جنینی) دوشورمك، اسقاط ایتمك. || پالانده‌یی چوزمك = طوره‌مامق، قالقوب كیتمك.

چوزمه س. چوزمك فعلی. (باق: چوزمك.)

چوزمه س. ایپك بر نوعی: چوزمه چارشف.

چوزوك ص. ۱. دوكوم وباغی آچلمش، حل اولنمش: چوزوك ایپلر، دنكلر، بوغچه‌لر. ۲. دوكمه وقوپچه‌سی آچلمش، ایلیكلنمه‌مش: سترمه‌سی چوزوك ایدی. ۳. اریمكه باشلامش، كوشه‌مش، یومشامش: چوزوك بوزلر.

چوش حد. مركبی طوردیرمق ایچون قوللانیلوب، حرك ایلمانه‌ده بولنان آدم حقنده دخی مستعملدر.

چوغالتمق فت. چوق ایتمك، آرتدیرمق، تكثیر ایتمك: سز كتابلری چوغالتمشسكز.

چوغالمق فل. چوق اولمق، آرتمق، تكثر وتزاید ایتمك: ایشلرمز چوغالدی: انسانك اولادی چوغالدیجه تأهلی آرتار.

چوغالمه س. چوق اولمه، آرتمه، تكثر، تزاید.

چوغان یاخود چوگن. س. آغده‌یی واثوابی آغارتمق ایچون قوللانیلان ورجل و حلوایه قونان بر نوع كوك.

چوغور س. بخار. مر. اسهواً هاوجه‌ده دیرلر. ا

چوغورجق س. غلط اوله‌رق صیغیرجق دید. یكمز قوشك اسم صحیحیدر. كه اصل معناسی چكركه قوشیدر.

چوق ص. ۱. مقداری زیاده اولان، آزمقابلی، بول، كثیر، وافر، بسیار: چوق كتابی واردر: بوسنه چوق محصولات اولدی. ۲. فضله، زیاده، لزومندن آرتق: بو یتك بزه چوقدر. == ح. ۱. پك. زیاده: بو یتكی چوق سوورم؛ چوق ای؛ چوق اوشودم؛ پك چوق. ۲. هروقت، دفعاتله، پك صیق: بزه چوق كلیردی؛ بوحال بزده چوق اولور. == . ۱. بیوك مقدار، چوقلق، كثرت: چوقدن ممنون اولمیان آزی‌ده بولماز. ۲، برشیئك قسم اعظمی، اكثری، اكثریت: انسانلرك چوغی آلایشه مفتوندر: وقتمزك چوغی بیهوده ایشلرله كچیریرز. ۳. چوق وقت، طول مدت. خیلی زمان: او وقتدن چوق كچدی: چوق اولمدی. || آز چوق = نه‌قدر ممكن اولورسه، چوق اولمازسه آزاولسون، ممكن مرتبه. || آزه چوغه باقمیق = اولوریله راضی اولمق. || چوق چوق = نهایة النهایه، اولسه اولسه: چوق چوق بش كون كچه‌جكدر. || چوقدن = خیلی زماندن، اسكیدن. || چوق شیء = غریب شیء، تحف ایش. || چوق كره، چوق دفعه = دفعاتله، مراراً. || چوق كورمك = چوقسامق، چوق عد ایدوب یاقیشدیرمامق، چكه‌مه‌مك. || «نه‌وار نه‌چوق» تعبیرنده «چوق» تفأل مقصدیله «یوق» یرینه قوللانیلیر.

چوقا یاخود چوقه. س. مرسینه بكزر سیاه بربیوك بالیق.

چوقال س. ۱. زره، جبه، درع: آت چوقالی. ۲. صرلانمش چوملك، صو وشراب وسائره وضعنه مخصوص طوپراقدن قولپلی قاب.

چوقجه ص. ح. آز زیاده، زیاده‌جه، اولدقجه: چوقجه یاغمور یاغدی؛ صویی چوقجه ایچدم.

چوقدار س. [اصلی: چوقه‌دار یاخود چوخه‌دار] آیاق خدمتنده بولنان چوخه البسه‌لی یاخود چوخه‌دن اولان پرده‌نك خارجنده امره منتظر بولنان خدمه كه وقتیله بر صنف مخصوص تشكیل ایدرلردی. || قپو چوقداری = الیوم باب

عالیده ولایات قپو کتخدالرینك معیتنده بولنوب وا یلرك بعض سپارشلرینی اجرا ایدن مأمورلر.

چوقدارلق { س. چوقدار خدمت ووظیفه‌سی. ‖ قپوچوقدارلغی = قپوچوقداری خدمت ووظیفه‌سی. مادهٔ آنفه‌یه با.

چوقرادَق { فل. قاینایان قزان کبی چوقر چوقر ایتمك، طاقردامق.

چوقسامَق { و چوقسیمق. فت. چوق کورمك. چوق عد ایدوب تنسیب ایتمه‌مك. استکثار ایتمك، قییه‌مامق.

چوقسانمَق { و چوقسینمق. فط. چوق کوروب کندی نفسندن اسیرکه‌مك.

چوقسیمَق { و چوقسینمق. با: چوقسامق و چوقسانمق.

چوقلق { س. ١. برشیئك چوق اولمسی، کثرت، وفرت، زیاده‌لك، بوللق: ذخیره‌نك چوقلغی فیاتنك تنزلنی موجب اولیور. ٢. غلبه‌لك ازدحام: بورده چوقلق اوراده... = ح. چوق کره، چوق دفعه، صیق: او بزه چوقلق کلیور: اومال بوممل‌کتده چوقلق بولنمیور. [بو معنا ایله باشلیجه جملهٔ منفیه‌ده قوللانیلیر.]

چوقمار { س. ١. ایری وطوپارلاق باشلی طوپوز، قالین جنك چوماغی. ٢. [زبانزدی: چومار] ایری باشلی چوبان کوپکی. ٣. بوینوزسز قویون نوعی، چومار، چومان.

چوقماق { س. و:

چوقمان { س. با: چوماق و چومان.

چوقمَق { فت. نق. درین قازمق. [چوقوربوندندر.]

چوقور { ص. اویلمش، مقعر، درین. عمیق: چوقور بوستان، چوقور اووه، چوقور کوز. = س. ١. اویلمش یر، دایك، حفره: چوقور قازمق، چوقور طولدیرمق، آغاج دیکمك ایچون چوقور آچمق. ٢. درین قازلمش بئر، قویو، چاه: چوقور قازیبور. ٣. مزار، قبر: بر آیاغی چوقورده. ٤. بدنك بعض یرلرنده بولنان اوفاق چوکوك یر: چکه چوقوری = چاه زنخدان: کوز چوقوری = چشمخانه: یاناق چوقوری = بعض آدملرده کولرکن یاناقده حاصل اولان چوقور؛ اکسه چوقوری وسائره. ‖ بر آیاغی چوقورده = مزاره کیرمسی زمانی تقرب ایتمش پك اختیار آدم.

چوقورلاتمَق { فت. درینکلشدیرمك، دها درین قازمق: حوضی برآز دها چوقورلاتملی.

چوقورلاشمَق { فط. و:

چوقورلانمَق { فط. چوقوره بالتمق، درینکلشمك، چوکمك: کوزلری چوقورلاشمش، چوقورلانمش.

چوقورلق { س. ١. اویوقلق، چوکوکلك: کوزلرینك چوقورلغی. ٢. درینکلك، عمق: بو عرصه‌نك چوقورلغی قیمتنی آزالتیور. ٣. چوقورلری و حفره‌لری چوق یر: اوراده برچوقورلق واردر. = ص. چوقور و حفره‌لری چوق: چوقورلق بریر.

چوقوشمَق { فت. (قوشلر) غاغالاشمق، غاغا ایله اوریشوب اویناشمق، غاغا غاغایه طوتیشمق، دیدشمك.

چوقولاته { س. ایتا. (Cioccolata) (آمریقاده حاصل اولان قاقاؤ دانه‌لری اوندن معمول مغذی بر نوع شکرلمه.

چوقومَق { فت. (قوش) غاغا ایله اورمق، غاغالامق.

چوقه { س. با: چوخه.

چوکاری { س. صورغو داریسی.

چَوکان { س. فا. جرید اویوننده حیوان اوستندن طوپی طوتوب آلمغه مخصوص اوجی اکری دکنك.

چوکدیره‌مك { فت. و:

چوکُرتمَك { فت. با: چوکرمك.

چوکُرتمه { ص. دکیزك دیبنه ایندیریلوب اوستنه بالیقلر کلدکدن صوکره کوشه‌لرندن طوتیلوب بردن قالدیریلان آغه وصف اولور: چوکرتمه آغ.

چوکُرمَك { فت. ١. (دوه‌یی) دیز اوستنه دوشورمك، ایخلامق. ٢. اورروب اوتورتمق، قاقوب یرلشدیرمك. ٣. ایندیرمك: باشنه یومروق چوکرتمك.

چوکُشمَك { فل. هر طرفدن بردن کاوب چوکمك، طوپلانوب ایتمك: قوشلر تارله‌یه چوکشدیلر.

چوکُل { س. تپه‌لرك طاشدقلرنده اوودلرده براقدقلری تورتی، چوکندی.

چوکِلمَك { فل. با: چوکمك.

چوکمَك { فل. ١. ایتمك، قونمق؛ هواده ویا صوده بولنان توز وسائره دیبه طورمق. ٢. چوقورلاشمق، دوشمك، باتمق، اینمك: طولدیریلان طوپراق ریختیم چوکدی. ٣. باصمق، قاپلامق: سیس، دومان، پوص چوکدی. ٤. اختیارلایوب ضعیفلامق، قوتدن دوشمك. ‖ اوستنه چوکمك = آلتنه آلمق. ‖ بل چوکمك = بل ایکی قات اولمق، فتور کتیرمك. ‖ دیز چوکمك = دیز اوستنه اوتورمق، دیزلری یره قویوب اویله طورمق.

چاوگَن { س. جرید اویوننده طوپی طوتمغه مخصوص اوجی اکری دکنك، چوکان، صولجان. [فا. « چوکان » ك بوندن اولمسی محتملدر.]

چوگَن { س. با: چوغان.

چوگَندر { یاخود چوغندر. س. پنجار، یر کوکی؛ وسهوا هاوچ. مر.

چوکِندی { س. دیبه چوکن شی، تورتی، رسوب.

چوکِنمَك { فل. ١. آشاغی اینمك، طورشمق، ترسب ایتمك. ٢. (دوه) دیز چوکمك.

چوگو { س. چارشافلق صوبه‌لی پاموق بزی.

چوکوج { س. چکیچ دیدیکمز آلتك اسم اصلیسیدر.

چوگور { س. ١. اکین ایچنده بتن بیوك بر جنس دیکن. ٢. غایت ایری کمان.

چوگورجی { س. ١. باسو برینی طوتان ایری کمانی چالان چالغیجی. ٢. طنبوره شاعری، عاشق.

چوکوش { یا چوکیش. ١. چوکمك فعلی وطرزی. با: چوکمك. ٢. اختیارلایوب قوتدن دوشمه، هرم.

چوکوك { ص. چوکمش، باتمش، چوقورلاشمش، اکلمش، باتیق: چوکوك کوز، بل، اوموز. ‖ چوکوك قوشی = برجنس قوش.

چوکه‌رك { س. ودها طوغریسی:

چوکه‌لك { س. سوزیلوب صوبك دیبنه طوران چامور، لوله‌جی وچومله‌کجی چاموری، سوزلمش بالچیق.

چول { س. قرملق وصوسز اووه، بیابان، بریه، بریان: ببیر چوللری، عربستان چولی. = ص. صوسز ونباتسز، قیراج: چول یر.

چول { س. ١. قیلدن معمول قبا منسوجات نوعی: چولدن حرار. ٢. قیلدن ویا یوکدن حیوان اورتیسی: آته چول اورتمك. ‖ مج. چول طوتماز = ١. دوامسز، ثباتسز. ٢. هرشیئی چابق ضایع ویاخراب ایدن، قدربیلز.

چولاق { ص. ١. برقولی سقط ویا اکسیك اولان، اشل، اجذم: چولاق آدم. ٢. سقط، بوزلمش، چارپلمش: چولاق قول، ال. [یالکز قول واله وصف اولور.] = س. قول ویا الی سقط یاخود اکسیك اولان آدم.

چولاقلق { س. قول ویا ال سقطلغی یاخود اکسیکلکی، شلل، جذم.

چولپا { ص. [فا. « جولاه‌پا » دن] ١. برآیاغی سقط اولان: چولپا آدم. ٢. یورورکن ابتدا صول آیاغنی آتان، آیاق اعتباریله صولاق: چولپا آدم، آت. ٣. مج. بجریکسز، الی یاقشیقسز و آیاغی طولاشیر: پك چولپا بر آدم.

چولتاری { س. پالان اورتیسی.

چولُق { یاخود چولوق. مه. دائما « چوجق » لغتیله برابر قوللانیلیر مئتابعاتندندر: چولق چوجق = اولاد وعیال، اهل بیت؛ چولق چوجق صاحبی = اوبارق صاحبی، عائله باباسی.

چولَك { س. کرداب. مر.

چوللامَق { فل. مج. غایت بیوك طالغه‌لر کمینك اوزرنده چاتلامق.

چوللامه { ص. اوستی خورله اورتیله‌رك بیشن تنکاره اطلاق اولنور.

چوللانمَق { فط. ١. چول اورتنمك، چول ایله اورتلمك. ٢. برشیئك اوستنه چول کبی قپانمق، آباتق: چانطه‌سنك اوزرینه چوللاندی. ٣.

جبر ایتمك، مسلط اولمق.

چوللق { س. معروف قوش كه صوك بهارده آولانیر، بقاچـه، یلوه‌نك بیوكی. || صو چوللغی = بوكا بكزر بر جنس صو قوشی.

چوللك { ص. چول وبیابانی چوق اولان. بیابانلق: چوللك بر یردر.

چولمك { س. چوملك دیدیكمز شیئك اصلی وصحیحیدر.

چولوق { س. با: چواق.

چولها { س. [فا. « جولاه » دن] دستكاهده ایشلین. بز وسائر منسوجات طوقویان، طوقویجی. نساج. || صو چولهاسی = بر جنس بالیق.

چومار { س. [اصلی: چوقار] ایری باشلی چوبان كوپكی.

چوماق { س. [اصلی: چوقماق] ١. باشی ایری و طوپارلاق دكنك. ٢. ایری و آغر باشلی صوپادن عبارت حرب آلتی. طوپوز.

چومز { س. مدرسه‌ده طلبه‌یه ومدرسه خدمت ایده‌رك علم اوكرنن شاكرد. طلبه یاماغی.

چوملك { س. [اصلی: چولمك] چوكلدن یعنی سوزلمش چاموردن معمول طوپراق قاب وعلی الخصوص آتشه قونمغه مخصوص اولانی، طوپراق تجره. || چناق چوملك = طوپراقدن اوانی. || چوملك حسابی = جاهل ایشی، جاهلانه ایش. || چوملك كبابی = چوملكده پیشن بر نوع قیامه.

چوملكجی { س. طوپراقدن چناق چوملك كبی اوانی یاپان وصاتان آدم.

چوملمك { فل. چمك، دیزلری طوپلایوب قالچه‌لر بالدیرلره طوقنه‌جق صورتده معلق طورمق: اتكلرینی طوپلایوب چوملدی.

چوه‌ور { س. تق. شالم.

چون { حج. فا. ١. كبی، مثللی. ز. ٢. ناصل، نیجه. ز. ٣. عر. چونكه، مادام كه: چون دكاسك واقف صنع ازل. || چون وچرا = نصل ونیچون، اسباب وعلل. || بی چون = امثالسز، بی مانند، بینظیر.

چونگول { س. اوفق باناقلق. چامورلی كوچك كول.

چونكه { حر. فا. ١. سبب وعلت بیان ایدر، اولدیغیچون. اولدیغندن: كیده‌مم چونكه خسته‌یم. ٢. مادام كه: چونكه بیلیورسك سویله. [ادات توقیت اوله‌رق استعمالی شیوهٔ لسانمزه منافیدر.]

چویان { یاخود چویگان ویا چویكن. س. تق. دوكلمش دوكه دمیر.

چویت { یاخود چوید. با: چیویت.

چویرتمك { فتـ. ١. دوندیرتمك، بری واسطه‌سیله چویرمك ودوندیرمك: شیش كبابی متصل چویرتمك اقتضا ایدر. ٢. او بر یوزی كوریله‌جك صورتده آلت اوست ایتدیرمك: اوصحیفه‌یی چویرت. ٣. اطرافنی احاطه ایتدیرمك، دائراً مادار قوشاتدیرمق: باغه دیوار چویرتملی. ٤. بالواسطه كری دوندیرمك، اعاده ایتدیرمك: او شاغنی كوندروب كندیسنی یاری یولدن چویرتدی.

چویرلمك { مجـ. ١. دوندیرلمك، دور ایتدیرلمك: كباب آتشك قارشیسنده چویرلمكله پیشر. ٢. آلت اوست اولمق، او بر یوزی نظر اوكنه كتیرلمك: او یاپراق چویرلنجه اوبر بحثه كچیلیر. ٣. احاطه اولنمق، دائراً مادار صارلمق: بو باغه دیوار چویرلمیدر. ٤. كری دوندیرلمك، اعاده ایدلمك: یاری یولدن چویرلدی. ٥. بوزلمق، تنسخ ایدلمك، كری آلنمق: ویریلن سوز چویرلماز.

چویرمك { فتـ. ١. دوندیرمك: كبابی چویرملی، صو دكرمنی، بخار واپور چرخنی چویرر. ٢. آلت اوست ایتمك، اوبر یوزینی اوسته كتیرمك: یاپراغی چویر. ٣. اطرافنی آلمق، احاطه ایتمك، دائرا مادار طولاشدیرمق: باغه دیوار چویرملی. ٤. كری دوندیرمك، اعاده ایتمك: كندیسنی یاری یولدن چویردیلر. ٥. بوزمق، باشقه حاله قومق، دكیشدیرمك: لقردیسنی چویردی. ٦. كری آلمق، نقض ایتمك: بوزمق: مقاوله‌یی چویردی. | آیاق قابی چویرمك = كیتمكه دعوت ایتمك، تزاكتله قوغمق. | چهره‌یی چویرمك = یوز اكشیتمك. | كری

چویرمك = اعاده ایتمك. || یوز چویرمك = التفات ایتمه‌مك، واز كچمك، صرف نظر ایتمك.

چویرمه { س. ١. چویرمك فعلی. با: چویرمك. ٢. شیشده دوندیریله‌رك كباب اولمش قوزی وسائره. = ص. چویریله‌رك یاپلمش (كباب) وسائره.

چویرندی { س. ١. حبوبات مختلفه قاریشدیریلوب چویرلمكله وجوده كلمش مخلوط ذخیره. ٢. صولرك دونه‌سی ودوندیكی یر، كرداب. كریوند.

چویرنمك { فل. اوته بری قوشوب طولانمق، تك وپو ایتمك.

چویره { س. با: چوره.

چویریش { س. چویرمك فعلی وطرزی. با: چویرمك.

چویك { یاخود چیویك. ص. ١. متین، صاغلام. ٢. چابوق حركتلی، سریع الحركه، جست وچالاك.

چه { ك. فا. [تلفظی: چی] نه: چه فائده = نه فائده: چه حاجت = نه حاجت: چه كونكی = نه درلولك، كیفیت: چه كونكی احوالی = احوالنك صورت وكیفیتی. — بعض مركب ادوات فارسیه‌ده دخی بولنور: كرچه = هر نه‌قدر.

چه { د. فا. ادات تصغیر اولوب، بو معنا ایله فارسی اسملره ملحق اولنور: باغ. باغچه كبی.

چه { س. فا. قویو، چوقور. با: چاه.

چه { یاخود چهلی: س. ص. چهستان اهالیسندن اولان، بوممالكتده ساكن اولان قوم كه شمال اسلاولرندندر: چه قومی، چه لسانی.

چهار { عـد. فا. درت، اربعه. [چار كبی. چیمك كسریله غلطدر.] چهاریار = صحابهٔ كرامدن خلفاء راشدین (رضوان الله علیهم).

چهارشنبه { س. با: چارشنبه.

چهچه { ص. چه قومنه مخصوص طرز و اصولده ویا چه لساننده اولان: چهچه شرق، چهچه بر كتاب. = ح. چه طرز واصول ویا لساننده: چهچه خوره تمك: چهچه سویلمك، یازمق. = س. چه لسانی: چهچه شمالی اسلاو لسانلرندندر.

چهره { س. فا. ١. یوز، وجه، صورت: كوزل چهره: چهره‌سنی كوسترمك. ٢. مج. عبوسلق، اكشی یوز. طارغینلق: چهره ایتمك = یوز اكشیتمك. || چهره زوكوردی = چركین.

چهل { عد. فا. قرق، اربعین. ز.

چهلی { س. ص. چهستان اهالیسندن اولان، بوهمیالی.

چهیز { س. با: جهاز.

چیان { س. [اصلی: «چاغنامق» دن « چاغان »] بیوك و دریسی سرت قیصه آیاقلی وقویو رنكلی بر جنس قرق آیاق. چیان اوتی = برنوع اوت، اضراس الكلب. || یلان چیان = زهرلی حشرات اجناسی.

چیانجق { س. بر جنس نبات، شجرة التنین.

چیبان { س. با: چبان.

چیت { س. ١. بر جنس بز. ٢. چالی ودكنك وقامش كبی شیئلردن اورلمش موقت بوله: چیت چویرمك: چیتله بولمك. || آرابه چیتی = صمان آرابه‌سنك یانلرنده‌كی سپت قناد.

چیتاری { س. مرجان بالیغنه مشابه یوز درهملك آلاجه بر بالیق.

چیتشمك { فش. بر برینه چوب بكشمك، كلیدلنمك، چیت كبی صارماشمق.

چیتلنبك { س. با: چتلنبك.

چیتمك { یاخود چیتیلمك. فتـ. الده صیقیشدیروب اوغالایه‌رق ییقامق.

چیتمیك { س. اوزوم صالقمنك كوچك طالی، فرعی.

چیتی { س. چنتیك، اوفاق كدیك.

چیته { س. منتظم یونلمش آغاج تریز.

چیتیق { ص. چاتیق، صیق، بورشوق: چیتیق آلن. قاش، چهره. || چیتیق اوتی = ابه یسیكی.

چیتیك { ص. با: چیتین.

چیتیلمك { یا چیتیلمك. فتـ. با: چیتمك.

چیتیلی { ص. اوفاق چنتیكی اولان: چیتیلی قاون.

چیتین { یاخود چتین. ص. ١. سرت، قاتی، صعب، سخت: چیتین طاغ؛ چیتین یول؛ چیتین جوز. ٢. عنادجی، معند،

سرت : چیتین مزاج؛ چیتین آدم. ۳. زور، کوچ، مشکل : چیتین ایش.

چیتینلشمك فل. زور اولمق. مشکلشمك.

چیتینلك س. ۱. سرتلك. قانیلق، صعوبت. ۲. عناد. جیلق، سرتلك. معندلك.

چیچك س. ۱. اشجار ونباتاتك میوه وتخمدن اول ویردکاری رنکارنك واکثری کوزل قوقولی یاپراقلر مجموعی که نباتاتك آلات تناسلی حاویدر، زهر، لاله : آی چیچکی، آیوا چیچکی، قاسم چیچکی وسائره. ۲. قماش وسائره اوزرینه رنك وبویا ایله یاخود نقشله یعنی خرج وصیرمه ایله ویاخود اویمقله ایدیلن سوس: باصمه، خالی چیچکی: چوره چیچکی: مرمره اویلش چیچکلر. ۳. انسانك بدنی اوزرنده بوراق چیچك کبی چیبانلر آچان معروف مرض مستولی که آشی ایله چاره‌سی بولنمشدر، جدری : چیچك علتی: چیچکه طوتلمق؛ چیچك بوزوغی. ٤. مج. علاق، حیله‌باز : نه چیچك اولدیغنی بیلیرز. ٥. بعض شیئلرك زبده‌سی: کوکرت چیچکی.|| چیچك آچمق = طمورجقلری آچیلوب (آغاج) چیچکلرله اورتلمك : بادملر چیچك آچدی. [یالکز آچدی دخی دینیر.] || چیچکی بورنده = پك تازه، یکی قوپارلمش. (خیار وقباق کبی اوجنده چیچکی بولنان شیئلردن مأخوذدر.) || چیچك بوزوغی = چیچك علتندن یوزی دلیك دشیك اولمش، چوپور. || چیچك صویی = لیمون وپورتقال کبی میوه‌لرك چیچکاریله سائر چیچك انواعندن تقطیرله استحصال اولنان ماء معطر. || صو چیچکی = چیچك علتنك بر نوع خفیفی که صو ایله طولی سکرك برطاقم قبارجقلر چیقارمغله ظهور ایدر، جدریء کاذب.

چیچکجی س. ص. چیچك کزدیروب صاتان آدم : چیچکجی قیز.

چیچکلك س. ۱. چیچك تارله‌سی، باغچه‌نك چیچك یتیشدیرمکه مخصوص یری. ۲. چیچك وضعنه مخصوص سوسلی صاقسی که ماصه‌نك اوزرینه و بیوکاری صالونك برطرفنه قونور. ۳. قیشین چیچك صاقسیلرینی باریندیرمغه مخصوص جامکان. ٤. اسکی طرزده اوطه‌لرده قپونك یانلرنده متعدد اوفاق حجره‌لر ویا محراب کبی بر محل که اساساً چیچك وضعنه مخصوص ایدی.

چیچکلنمك فل. چیچك پیدا ایتمك، چیچك آچمق، تزهر ایتمك : آغاجلر چیچکلندی.

چیچکلی ص. ۱. چیچکاری اولان : چیچکلی آغاج. ۲. بویا یاخود نقش ویا اویمه چیچك رسمنده اشکالی وسوسی اولان: چیچکلی باصمه. طاوان، چوره، ستون.

چیچه یاخود چیچه. س. تق. پدر همشیره‌سی، خاله. [خاطرده طوتلسی الزم متروکاتدندر، زیرا « خاله » لفظی هم ترکجه دکلدر. هم ده عربیده بزم قوللاندیغمز معنایه کلیوب، تیزه دیمکدر.]

چیدام س. تق. ۱. صبر، تحمل. ۲. ثبات، قرار.

چیدامق فل. تق. صبر وتحمل ایتمك، آجی‌یه طیانمق، قاتلانمق.

چیداملی ص. تق. صبرلی، طیانیقلی، متحمل.

چیر وچیریل. مه. با : چر.

چیر س. سیاه. برجنس کوچك قوش.

چیرپق چیرپق، چیرپندی. با : جرپق وسائره.

چیرچیر س. مج. زنجیر دونانه‌لی دمیر پلانغه.

چیرچیل س. مج. بیسواك فوچیلری قالدیرمغه مخصوص قانجه‌لی زنجیر ویاخلاط.

چیرك س. ا : چاریك.

چیر کله‌مك فتـ. یکی طوغان چوجقلرك قوللرینی، باجاقلرینی قارشولقلی چکمك.

چیرگی س. فا. تجربك، مهارت، حذاقت. ز.

چیروز س. ۱ ر. Τσίρος. تق. قورومق دیمك اولان چیرتمك (؟) دن اولمسی بعید در، زیرا کلمه‌نك شکلی ده رومجه‌در.] اسقومری بالیغنك قوریدلمشی. || مج. پك قوری وضعیف شخص.

چیره ص. فا. مهارتلی : چیره دست = الی یاقیشیر، الندن ایش کلیر.

چیز س. فا. شیء. یالکز «ناچیز» و « ناچیزانه » تعبیرلرنده

مستعملدر. با : ناچیز، ناچیزانه

چیزدیرمك فتـ. ۱. قلم ویا دیکر بر شیئله بر چیزکی چکدیرمك : شو تخته‌نك اوزرینه بر شکل چیزدیرملی. ۲. حذف ایتدیرمك، اوزرینه برچیزکی چکدیروب قیدینی ترقین ایتدیرمك : اسمنی دفتردن چیزدیردیلر.

چیزگی س. کرك قلمله ترسیم اولنمش وکرك اویوق ویاقباریق صره، خط : بودفترك سیاه وقرمزی چیزکیلری واردر: آلن چیز کیسی. || چیزکی چاقیسی = آغاجه اشارت ایتمکه مخصوص مرانغوز چاقیسی.

چیزلمك فج. فل. ۱. چیزکیلر وخطلر پیدا ایتمك. سیوری برشیء سورلمکله بوینه طیرمالانمق : بو کاغد قولای چیزلییور: بو آینه چیزلمش. ۲. چیزکی چکیله‌رك حذف وترقین اولنمق : اونك اسمی دفترده چیزلدی.

چیزلمه س. و:

چیزلیش س. چیزلمك فعلی. با: چیزلمك.

چیزمك فتـ. ۱. چیزکی چکمك، خط ترسیم ایتمك : شو دفتری چیزملی. ۲. سیوری برشیء سورلمکله بوینه طیرمالامق : ایکنه یوزمی چیزدی. ۳. حذف وترقین ایتمك : اونك اسمنی دفتردن چیزدیلر. || یازوب چیزمك = یازی ایله اوغراشمق. || یان چیزمك = صاوشمق.

چیزمه س. ۱. چیزمك فعلی، چیزیش. ۲. چیزکی، یول، خط. ۳. تارله چیزکی، صاپان یولی، آرق.

چیزمه س. قونچی دیزه قدر ویا دیزدن یوقاری چیقه‌جق قدر اوزون آیاق قابی که باشلیجه یولجیلقده وحیوانه بیندکده کییلیر، چکمه، موزه: چیزمه کیمك، چیزمه‌یی چکمك.

چیزمه‌لی ص. چیزمه کیمش، آیاغنده چیزمه‌سی اولان. | صاری چیزمه‌لی محمد آغا = مجهول اولوب علامت فارقه‌سی اولمیان وبحق تعریف اولنمیان شخصدن کنایه‌در.

چیزی س. و:

چیزیك س. چیزمك اثری، چیزمکدن حاصل اولان اثر، خط، یول : بو آینه‌نك بر چیزیکی واردر: سودانیلرك یاناقلرنده کی چیزیکلر: چیزیك چیزیك = یول یول.

چیزیك ص. چیزلمش، چیزکیسی اولان : چیزیك بر آینه.

چیزیکلی ص. و:

چیزیلی ص. چیزلمش، چیزکیلری اولان: چیزیکلی. چیزیلی بر آینه.

چیس س. قدرت حلواسی.

چیسکین س. و:

چیسندی س. و:

چیسیمك فل. دا : چیگسکین، چیگسندی وچیگسیمك.

چیش س. ایشه‌مه، تبول؛ چیش ایتمك = ایشه‌مك؛ چیشی اولمق، کلمك = ایشه‌یه‌جکی کلمك. [اصل ترکیء قدیمده چیش = دفع حاجت، وچاشمك = دفع حاجت ایتمك دیمکدر.]

چیشیك س. طاوشان یاوریسی.

چیغ س. ۱. طاغدن یوارلانان قار کومه‌سی. ۲. قامش وسائره‌دن یوکسك چیت. ۳. چادیر بوله‌سی. ٤. یوکسك سس، کورلدی، یایغره.

چیغا س. بوزرکن خشردی ایدن برنوع ایرماق بالیغی، قره مرسین.

چیغاره یاخود سیغاره. س. [اسپانیولجه‌دن] افشنك کبی کاغده صارلمش توتون که بر اوجی یاقیله‌رق دیکر اوجندن چکیلوب اچیلیر. || فرنك چیغاره‌سی = قیییلماش توتون یاپراقلرینك صارلمسیله وجوده کلمش بیوك چیغاره. [بوکا چیغاره و کاغدلیسنه چیغارت دیمك، لسانمزده عادت اولمدیغندن صرف مقلدلکدر.] || چیغارداسکمله‌سی = چیغاره طبله‌سیله کبریت وسائر مالزمه‌یه مخصوص کوچك سهپا. || چیغاره طبله‌سی = چیغاره‌نك کولی دوکمکه مخصوص کوچك طبق. || چیغاره قوطیسی = چیغاره وضعنه مخصوص جیبده طاشنیر قوطی.

چیغارداق س. چیغاره ایچمکه مخصوص آغزلق.

چیغرتمق فتـ. ۱. بری واسطه‌سیله دعوت ایتمك : بنی مجلسه چیغرتدیلر. ۲. با-

غرتمق، تضییق ایدوب باغرمغه مجبور ایتمك.

چیغرتمه { س. دیلسز برنوع او. فاق دودوك.

چیغرشمق { فش. [«چاغرشمق» برینه قوللانیلیور] ١. بربرینه چاغرمق. ٢. هپ برلکده وبرآغزدن باغروب چاغرمق: قادینلر چیغرشدیلر.

چیغرغان { یاخود چیغرتغان. س. دیکر قوشلری جلب ایتمك اوزره اوتدیریلان آوجی قوشی، پرلاق.

چیغرلمق { مج. دعوت ایدلمك.

چیغرمق { فت. ١. دعوت ایتمك، جلب واحضار ایتمك: کندیسنی ضیافته، محکمه‌یه چیغردیلر: دینه چیغرمق = دعوت ایتمك. ٢. سسلنمك، چاغرمق. [بوایکنجی معنا ایله استعمالنی وفیق پاشا مرحوم غلط عد ایدیورسه‌ده، «چیغ» سس و صدا دیمك اولدیغنه و دیکر مشتقاتنده معنالرینه باقیلیرسه، اصل معناسی بو اولمق اقتضا ایدر.]

چیغرمه { س. دعوت، جلب، احضار.

چیغریق { س. برنوع آلا قرغه.

چیغلدی { س. قاریشیق حیوان سسلری، حیوانات کورلدیسی.

چیغلاق { س. فریاد، فغان. غریو. شیون.

چیغیت { یاخود چیگیت. س. ١. قابوغلی چکردك، پنبوق و سائره تخمی. ٢. یوزده‌کی چیل لکه‌سی.

چیغیر { یا چیگیر. س. ١. چیغ دینان قار کومه‌سنك قارك اوزرنده یووارلانیرکن یرده‌کی قارلری برابر آله‌رق آچدیغی یول، چیغ ایزی. ٢. یول، طریق. ٣. مج. طرز، اسلوب، دأب، تعقیبی معتاد اولان طریق. || چیغیر آچمق = یکی برطرز واسلوب ایجاد ایتمك: ادبیاتزده یکی برچیغیر آچیلدی. || چیغیرندن چیقمق = معتاد و معروف اولان دأب و طریقی ترك ایتمك، صاپمق. انحراف ایتمك.

چیقار { س. ١. منفعت شخصیه: اونك بو ایشده مطلقا بر چیقاری واردر: او یالکز کندی چیقارینه باقار؛ بو نه چیقارمه کلز، اویماز. ٢. باشه چیقار، حسن نتیجه ویرر: سزك طوتدیغکز یول چیقار یول دکلدر.

چیقارتمق { فت. ١. اخراج ایتدیرمك: کیزلدیکی مال مال مسروق کندیسنه چیقارتمق ممکن اوله‌مدی. ٢. یوکستدیرمك. یوقاری‌یه نقل ایتدیرمك: شوکرمیتلری رنجبرلره طامك اوستنه چیقارتملی. ٣. تأثیر ایدوب عمل ایتدیرمك: بومسهل برقاچ دفعه چیقارتیر. ٤. آلدیرمق. استحصال ایتدیرمك: بو چیچکلرك صوینی، بو سودك یاغنی چیقارتملی.

چیقارتمه { س. ١. چیقارتمق فعلی. با: چیقارتمق. ٢. ایصلادیله‌رق برسطحه یاپیشدیرلدقده اوستنده‌کی ضمغلی رسم اورایه نقل اولنان کاغد.

چیقارلمق { مج. ١. طیشاری‌یه آلنمق، اخراج اولنمق: ارکندن اودن چیقارلدی؛ طولابدن برکتاب چیقارلمش. ٢. دفع وطرد اولنمق، قوغلمق: مکتبدن چیقارلدی. ٣. آلنمق، استحصال اولنمق، صویی ویا زبده‌سی آلنمق: بو چیچکلردن کوزل صو، بو سوتدن یاغ چیقاریلیر.

چیقارمق { فت. ١. طیشاری آلمق، اخراج ایتمك: اونی اودن چیقاردیلر؛ آتی آخوردن، اثوابی طولابدن، آقچه‌یی چکمجه‌دن چیقارمق. ٢. چکمك، سوکمك، یولمق: دیش، آغاج، قیل چیقارمق. ٣. کوسترمك، عرض ایتمك، میدانه ویا برینك اوکنه قومق: قیزی کوروجیلره چیقارمق؛ بکا بوجقلرینی چیقاردی. ٤. یوکسلتمك، یوقاری‌یه ایلتمك، قالدیرمق: کندیسنی اوست قاته چیقاردیلر: شونی یوقاری‌یه چیقار. ٥. خلاصه‌سنی ویا صوینی آلمق، استحصال ایتمك: منکشه‌نك صوینی، سودك یاغنی چیقارمق. ٦. ایجاد واختراع ایتمك: زراعت ایچون برچوق ماکینه‌لر چیقارمشلر. ٧. نشر ایتمك، میدان انتشاره قومق: فلانی یك نافع برکتاب چیقاردی. ٨. پیدا ایتمك، اتخاذ ایلمك: او بر عادت چیقاردی. ٩. نتیجه آلمق، استنتاج، استنباط ایتمك: بوندن نه چیقاریورسکز؟ ١٠. حاصل ایتمك، یتیشدیرمك، ویرمك: آناطولی چوق ذخیره چیقاره‌بیلیر: عربستان دنیانك الك کوزل آتلرینی چیقاریر؛ عشاق کوزل خالیلر چیقاریر. ١١. وجوده کتیرمك. یتیشدیرمك: بو مکتب چوق مشهور عالملر چیقارمشدر. ١٢. اوقومق، سوکمك، حل ایتمك: بو یازی‌یی چیقاره‌مدم. ١٣. صویمق، سلب، نزع ایتمك: فسنی، اثوابنی، چیزمه‌سنی چیقاردی. ١٤. اوغرامق، طوتلمق: چیچك، قزاموق چیقارمق. || آجی چیقارمق = ١. انتقام آلمق، اخذثار ایتمك. ٢. تلافیء مافات ایتمك. || اتمکنی چیقارمق = ییه‌جکنی قزانمق، کچینه‌جك ایش بولمق. || اتمکنی طاشدن چیقارمق = چوق سعی واقدام ایتمك. || الدن چیقارمق = ١. صاتمق. ٢. فوت وضایع ایتمك. || اویون چیقارمق = اویون بولمق، ایجاد ایتمك. || ایش چیقارمق = مسئله ومشکلات احداث ایتمك. || باشدن چیقارمق = آزدیرمق، اغوا ایتمك. || پلیج چیقارمق = (طاوق) یومورطه‌دن جیوجیو استحصال ایتمك. || دیش چیقارمق = ١. چوجق دیش پیدا ایتمك. ٢. چوروك ویا آغران دیشی چکمك. || دیل چیقارمق = استهزا ایتمك. || ذوقنی چیقارمق = صفاسنی سورمك، لذتنی طاتمق. || سس چیقارمق = سویلمك: اعتراض ایتمك؛ سس چیقارمامق = راضی اولمق. || صو چیقارمق = قویو ویا دره‌دن صو طولدیرمق. || طاش چیقارمق = غالب کلمك. اوست چیقمق. || قوقوسنی چیقارمق = تجربه‌ده‌یوب مشکلاته صارمق. || کوز چیقارمق = کور ایتمك: و مج. بوزمق. برباد ایتمك. || معنا چیقارمق = معنا ویرمك، برسوز ویا ایشدن برمقصد استدلال واستخراج ایتمك. || یاکلیش چیقارمق = یاکلیش بولوب تصحیح ایتمك. || بوجك چیقارمق = ایپك بوجکی بسله‌مك.

چیقره { س. آولاقلرده‌کی کرفت چالی.

چیقره‌لق { س. کرفت چالیلری چوق یر.

چیقریق { س. ١. قیودن صو چیقارمق ایچون ال ایله دوندیریلان دولاب که برمحور اوزرینه طولانیر. ٢. ایپلیك صارمغه مخصوص دونر کوچك چرخ که بوده بر محور اوزرینه دونر. ٣. بعض اصنافك بنه بوکا قریب شکلده چرخلری.

چیقریقجی { س. چیقریق واوکا مماثل آغاجدن مختلف شیلر یاپان طوغرامه‌جی.

چیقریقجیلق { س. چیقریق و سائره یاپان طوغرامه‌جینك صنعتی وایشی.

چیقشدیرمق { فت. ١. یتیشدیرمك، ایصال، ابلاغ ایتمك: پاره چیقشدیره‌مدم. ٢. چاره‌سنی بولمق، تدارك ایتمك، استحصال ایلمك: لوازم سفریه‌یی چیقشدیره‌مدی. ٣. ختامه ایردیرمك، انجامه ایصال ایتمك.

چیقشمق { فل. ١. کیریشمك، قوت واقتداری فوقنده برایشه بولاشمق، تصدی ایتمك: بن بو ایشه چیقشه‌مام. ٢. بالغ، واصل اولمق، وارمق: بریکدیکمز آقچه برقاچ یوز لیرایه چیقشدی. ٣. یتیشمك، کافی اولمق، کفایت ایتمك: پاره‌مز چیقشمدی. ٤. حدت ایدوب آزارلامق، پایلامق، تعزیر ایتمك: بکا چیقشمغه حقکز یوقدر؛ سز کندیسنه برآز چیقشك.

چیقلمق { مج. ١. طیشاری‌یه نقل ایدلمك، خروج ایدلمك: بو هواده اودن چیقلماز. ٢. یوله کیریشلمك، عزیمت ایدلمك، حرکت اولنمق: یارین قاچده چیقیله‌جقدر. ٣. یوقاری‌یه کیدلمك، صعود ایدلمك: بو مردیوندن اوست قاته چیقلیر؛ بو طاغك تپه‌سنه چیقیله‌ماز.

چیقمق { فل. ١. ایچریدن طیشاری‌یه وارمق، خروج ایتمك: اودن چیقدی: آت آخوردن چیقه‌جقدر. ٢. یوکسلمك، یوقاری قالقمق، صعود ایتمك: اوك اوست قاتنه چیقدی؛ مردیوندن چیقیوردی. ٣. میدانه کلمك، بروز وظهور ایتمك، کورنمك: بزه چیقمدی. ٤. طلوع ایتمك، طوغمق: کونش، آی چیقدی. ٥. ویرلمك، اعطا اولنمق: معاش، احسان، عطیه چیقدی. ٦. ختام بولمق، کچمك، مرور ایتمك: مارت چیقوب نیسان کیردی: چیقان آی. ٧. شایع اولمق، طویلمق، انتشار

ایتمك : بر لقردی، بر حوادث چیقدی. ٨. نشر اولنمق، موقع انتشاره قونمق : بر کتاب، بر غزته چیقدی؛ فلان غزته صباحلری چیقار. ٩. ایجاد واختراع اولنمق : یکی بر اصول چیقدی: پك سهولتلی برماکینه چیقدی. ١٠. برینك ویابرهیئتك حضورینه وارمق : ناظر پاشایه چیقدم؛ محکمه‌یه چیقدی ١١. رفع و نزع اولنمق، سیلاب اولنمق : فس باشدن، چیزمه آیاقدن چیقار؛ بوانواب قولای چیقماز: بو یوزوك پارمقمدن چیقار. ١٢. استحصال اولنمق، زبده‌سی آلنمق : چیچکدن صو، سوتدن یاغ چیقار. ١٣. نتیجه آلنمق، استنتاج ، استنباط اولنمق : بوندن نه چیقار ؟ بویله سوزلردن برشیء چیقماز. ١٤. آرتمق، یوکسلمك، ترقی ایتمك : ذخیره‌نك فیآتی چیقدی. ١٥. بهالانمق، بهاسی آرتمق : محاربه سببیله انکلیز امتعه‌سی چیقدی: پنبوق چوق چیقدی. ١٦. مال اولمق، شو قدر آقچه ایله وجوده کلمك : بو او قاچه چیقدی؛ شو قماشدن برقات اثواب قاچه چیقار. ١٧. تحقق ایتمك، طوغری اولدیغی تبین ایلمك : بنم سوزم چیقدی؛ او آدمك دیدیکی چیقه‌جقدر. ١٨. ظهور ایتمك، کورینمك، نه اولدیغی آکلاشلمق: آلدقلری کاین نصل چیقدی؛ کلن آتلر ایی چیقمادی؛ اوایش مأمول ایتدیکمز کبی چیقمدی. ١٩. باشه چیقمق، موفقیت منتج اولمق : سندیقه‌لرك طوتدقلری یول چیقماز؛ او چیقار ایش دکلدر. ٢٠. کفایت ایتمك، یتیشمك، کافی اولمق : بر اثواب بش آرشین قماشدن چیقارمی؟ بوقازمیردن بر پانتالون چیقماز. ٢١. منتهی اولمق، وارمق نهایت بولمق : بو یول نره‌یه چیقار ؟ ٢٢. کوراولمق، پاتلامق، آقمق، سقطلانمق : کوزی چیقدی: کوزلرم چیقسون ! [یمین]. ٢٣ (عضو) یرندن اوینامق، (کمیك) مفصلدن آیرلمق: قولی چیقمش. ٢٤. صادر اولمق : امر چیقدی. ٢٥. بیتمك، نابت اولمق : اکینلر یکی چیقمغه باشلادی: بیغی یکی چیقیور. ٢٦. (رنك، بویا) زائل اولمق، صولمق : بو بویا چیقارمی ؟ بو قماشك رنکی چیقار. || آد چیقمق = فنالقده شهرت بولمق: بد نام اولمق. || آرادن چیقمق = مندفع و زائل اولمق. || اصلی چیقمق = صحتی تبین ایتمك : او حوادثك اصلی چیقمادی. || الدن چیقمق = فوت و ضایع اولمق. || اوسته چیقمق = ابراز مهارت ایتمك. || باشدن چیقمق = آزمق. || باشه چیقمق = موفق و میسر اولمق. || باشه باش چیقمق = یکا یك کلمك، تمام تمامنه یتیشمك. || پاره‌دن چیقمق = پاره صرفنه مجبور اولمق. || جان چیقمق = وفات ایتمك؛ و مج. چوق زحمت و مشقت چکمك. || خاطردن چیقمق = اونودلمق. || قارشی چیقمق = قارشیلامق. || کوزدن چیقمق = کوزدن دوشمك. صوئومق. || یولدن چیقمق = قطار ویا ترام‌وای یولندن طیشاری فیرلامق. || یوله چیقمق = یولجی اولمق عزم راه ایتمك. || قوقوسی چیقمق = طویلمق.

چیقمه { س. ١. چیقمق فعلی. با: چیقمق. ٢. چیقندی، طیشاری‌یه چیقمش شیء، دیرسك. ٣. جومبه، شهنشین. ٤. حمامدن چیقارکن اقتضا ایدن خاولی وسیله‌جك طاقمی. = ص. ظهور ایتمش، ایجاد اولنمش : یکی چیقمه = یکی ایجاد.

چیقندی { س. ١. حدادن طیشاری‌یه چیقمش شیء، بورن، دیرسك : دیوار اوراده بر چیقندی یاپیور. ٢. یازی سطرندن طیشاری‌یه چیقمش تصحیح ویا علاوه عباره‌سی : مسوده‌نك هیچ چیقندیسی یوغیدی؛ تبییضده چیقندیلری اونوتمایك.

چیقندیسز { ص. ١. حدادن طیشاری چیقمش یرلری اولمیان، دوز : چیقندیسز بر دیوار. ٢. سطردن طیشاری چیقارلمش علاوه و تصحیح عباره‌لری اولمیان : چیقندیسز بر مسوده.

چیقندیلی { ص. ١. حدادن طیشاری‌یه چیقمش بورن و دیرسکلری اولان : چیقندیلی دیوار. ٢. سطردن طیشاری چیقمش تصحیح ویاعلاوه عباره‌لری بولنان : چیقندیلی یازی، مسوده. || چیقندیلی کیرندیلی = ١. حدادن طیشاری چیقمش وایچری کیرمش یرلری اولان : چیقندیلی کیرندیلی بر

دیوار. ٢. چیقیلوب کیریله‌جك یرلری، قپو وکچیدلری چوق اولان : چوق چیقندیلی کیرندیلی بر او.

چیقیش { س. ١. چیقمق فعلی و طرزی. با : چیقمق. ٢. تکدیر، تعزیر، چیقشمه : بکا بر چیقیش چقشدی که. ٣. آتك صولتی، پرتاو.

چیقیق { ص. ١. طیشاری چیقمش، فیرلامش، یرندن اوینامش. ٢. مفصلدن اوینامش (کمیك، عضو). || دیلی چیقیق = احمق، آلیق. = س. کمیك و عضوك مفصلندن اوینایوب چیقمه‌سی : قولنده چیقیق واردر؛ چیقیق صارمق = تجبیر ایتمك: چیقیق تخته‌سی = جبیره.

چیقیقجی { س. مفصلدن اوینامش چیقیق عضولری یرینه اعاده ایدوب اصلاح و تعمیر ایدن عملی جراح، اوتوبجی.

چیقیم { س. ١. کوستریش. ٢. پرتاو، صولت. ٣. شدتلی تعزیر، تکدیر، توبیخ.

چیقین { س. ١. باغ، بوغچه، پاکت. ٢. بر کیسه‌یه موضوع ویا بر پارچه بزه صارلی آقچه، صره، بدره.

چیگ { ص. ١. پیشمه‌مش، آتش ویا قاینارصوایله استحضار اولنمامش، نی. ناپخته : چیك ات، چیك سبزه. ٢. ایی پیشمه‌مش، آز پیشمش : چیك اتمك. ٣. اولمامش، کاله ایرمه‌مش، خام : چیك آرمود. ٤. مج. تجربه کورمه‌مش، آلیشمامش، خام، ناپخته، عجمی : بو آدم پك چیگدر. ٥. بد، ثقیل، لطافتسز، صوئوق : چیك رنك. ٦. ایشلنمه‌مش، حال طبیعیسنده، خام : چیك طوپراق. || چیك چیك یمك = بیوك بر حرص وکین کوسترمك : عسکرمز دشمنی چیك چیك یمك ایستیوردی.

چیگ { س. صباحلین تبخرله هوایه قالقان نمك کیجه سرینلکنده غایتله اینجه بر صورتده یره یاغمه‌سندن حاصل اولان رطوبت که چایر ویاپراقلرك اوزرنده اوفاق اینجی طامله‌لری کبی کورینور، نداء، ژاله، شبنم : چیك یاغمش: چیکدن اوستمز ایصلاندی.

چیگتای { س. جزیره و شام جهتلرنده بولنور کوزل برجنس یبان اشکی، کور.

چیگدام { س. با : چیگده.

چیگدَم { س. بیاض وصاری و بنبه چیچکلی انواعی بولنان بر نبات وکوکی، اوکسز اوغلان صوغانی، عتر، لحلاح. || آجی چیگدم = وحواح. — ماویسنه ایت بوغان دیرلر.

چیگدَنه { س. اساساً قره دکیزك بو اسمله مسمی اسکه‌سندن کلن چیرالی تخته که باشلیجه اخشاب ابنیه‌نك طیشاریسنی قاپلامه‌ده استعمال اولنور.

چیگده { س. عنناب [وغلطی : عنناب] اسم عربیسیله معروف قیزلجغه مشابه وقبوغی سرت برجنس میوه. بیوك ویك قرمزی اولان بوستانی نوعنه‌ده « چیلان » دیرلر.

چیگره‌مك { یاخود چیگریمك. فل. تق. اویقوسز قالمق، اویویه‌مامق، سهره ویا ارقه اوغرامق. [احیاسی آرزو اولنور یری بوش قالمش متروکاندندر.]

چیگسکین { یاخود چیسکین. س. ١. پك اینجه چیك، آز وخفیف شبنم. ٢. اینجه و کونش کورنجه اریوب نابدید اولان قراغی.

چیگسنمك { فل. اویویه‌مامق، اویقوسز قالمق، سهر ویا ارق عنتنه اوغرامق.

چیگسِندی { س. چیك کبی پك اینجه یاغمور.

چیگسه‌مَك { یاخود چیگسیمك وچیسیمك. فل. ١. چیك یاغمق. ٢. چیك کبی پك اینجه یاغمور یاغمق، توزارمق.

چیگلِك { س. ١. پیشمه‌مش اولان شیئك حالی : بو اتك چیکلکی میدانده‌در. ٢. اولمامش وکاله ایرمه‌مش میوه‌نك حالی، خاملق. ٣. مج. تجربه‌سزلك، عجمیلك.

چیگلَك { یاخود چیلك. س. یرله برابر اوفاق بر نباتك ویردیکی پك لذیذ وکوزل قوقولی معروف میوه، که انواعی اولور : طاغ چیلکی = بونك یبانیسی که لذت ورایحه‌جه جمله‌سنه فائقدر؛ فرنك چیلکی = ایری دانه‌لی مایخوشجه‌سی: چیکلك فدانی، کوکی : چیکلك تارله‌سی؛ چیکلك ربلی، شروبی، طوکدرمه‌سی. || آغاج چیکلکی = شکلاً چیکلکه وطوده مشابه اولوب کوچك بر آغاج اوزرنده حاصل اولان

قرمزى وكوزل رايحه‌لى بر ميوه، آهو طودى.

چيگنتمك { فتـ. ١. آياق آلتنده ازديرمك، آياقله باصديرمق: ايشلنمش تارله‌يى كيمسه‌يه چيگنتمه‌ملى. ٢. يشرمش اكينى قاردن اول ياتيرمق، باصديرمق: اكينلرى چيگنتملى. ٣. مجـ. ازديرمك. ٤. ديشله ازديرمك: چوجقلره ييه‌جكلرينى چوق چيگنتمكه سعى ايتملى.

چيگنمك { ياخود چيگنه‌مك. فتـ. [تقـ. چيغنامق] ١. آياقله باصمق، آياق آلتنده ازمك، پايمال ايتمك: چايرى چيگنمه‌ملى: آت آياغمى چيگندى. ٢. قهر و تضييق آلتنه آلمق، ازمك: تيمورلنگك عسكرى كچديكى يرلرك اهاليسنى چيگنيوب مضمحل ايتدى. ٣. بتك اوزره آغزه آلنان شيئى ديشله قيروب ازمك: پلاوى چوق چيگنمدن يوتماملى. || چيگنيوب كچمك = برينك يانندن كچوب ده اوغرامامق، زيارت ايتمكسزين كچوب كيتمك. || لقردى‌يى چيگنمك = واضح وعيان سويليوب آكلاشيليه‌جق بر صورتده تلفظ ايتمك: لقردى‌يى چيگنميك كه سويلديككزى آكلايه‌يم.

چيگنميك { سـ. بعض والده و دادیلرك كنـدى آغزلرنده چيگنـدكدن صكره چيقاروب كوچك چوجقلرينه ويردكلرى يمك: چوجغه چيگنميك ويرمك هم نظافت هم صحت نقطهٔ نظرندن پك مضر بر عادتدر.

چيگننلمك { ياخود چيگنه‌نمك. فجـ. و:

چيگننمك { فجـ. ١. آياقله باصلمق، آياق آلتنده ازلمك: قازيلان يرلر بويله چيگننه‌كدن، چيگننلدكدن صكره نه ايشه يارار؟ ٢. قهر وتضييق آلتنه آلنمق: حرب زماننده دشمن اردوسنك ممرى اوزرنده بولنان يرلرك اهاليسى البته چيگننيلير. ٣. آغزده ديشله قيريلوب ازلمك: يمك نه قدر چوق چيگننير، چيگننيليرسه اوقدر قولاى هضم اولور.

چيگيت { سـ. با: چيغيت.

چيگير { سـ. با: چيغير.

چيل { چيللك، چيللنمك. با: چل وسائره.

چيلاق { سـ. با: چايلاق.

چيلان { سـ. عناب واصل تركجه چيكده ديلان ميوه‌نك باغچه‌لرده يتيشديريلان تربيه‌ليسى كه ايرى وپك قرمزى اولور.

چيلك { سـ. با: چيگلك.

چيم { سـ. ١. چمن اوتى. باغچه‌لرده يول كنارلرينى وبعض اوتورله‌جق يرلرى اورتمكه مخصوص قيصه وصيق چاير اوتى. ٢. بعض طاش و آغاجلرك اوزرنه پيدا اولان يشيللك، يوصون.

چيم { سـ. الفبامزك يدنجى حرفى اولان «چ» كه جيم عربى‌يه ايكى نقطه دها علاوه‌سيله ابتدا ايرانيلر طرفندن ايجاد وبعده تركلر طرفندن‌ده قبول اولنمغله، «جيم فارسى» دخى دينير.

چيما { سـ. [ايتا.] بحـ. ١. على الاطلاق خلاط اوجى. ٢. كمى‌يى يناشديروب باغلامق اوزره باشدن، قيچدن وبوردادن ويريلان پالامارلر: چيما آتمق؛ چيمايى طوتديره‌مامق.

چيماجى { سـ. واپورده واسكه‌ده چيمايى آتوب طوتمق وظيفه‌سيله موظف طائفه: واپورك چيماجيلرى.

چيمبار { ياخود چمبار. سـ. [فا. چينبر = بروشقلرى كيدرن] جولهه‌لرك طوقودقلرى بزى كروب دوزلتمك ايچون قوللاندقلرى آلت كه ايكى اوجى طرناقلى ياصى بردمير صوپه‌دن عبارتدر.

چيمچك { سـ. برنوع سرچه.

چيمديك { چيمديكلمك وسائره. با: چمديك وسائره.

چيملنديرمك { فتـ. اكيله‌جك تخم و چكردكلرى ويا ديكيله‌جك باغ چبوقلرينى فايز قويوبنجه‌يه قدر موقتاً طوپراق ويا قوم ياخود صويك ايچنده بولنديرمق: آغاج چكردكلرينى. بوستان تخمنى، باغ چبوقلرينى چيملنديرمك.

چيملنمك { فلـ. (تخم، چكردك. باغ چبوغى و سائره) اكيلوب ديكلمزدن اول موقتاً طوپراق يا قوم و يا صويك ايچنده طورديريلوب فايز انمك: باغ چبوقلرى، قاربوز

تخمى، آغاج چكردكلرى ابتدا چيملنوب بعده ديكملى.

چين { صـ. صحيح، صادق: چين صباح = صبح صادق. [ايا. لكن بو تعبيرده مستعملدر.]

چين { سـ. فا. ١. قيوريم، بوكلوم، جعد: چين زلف. ٢. بورشوق، بورشمه: چين جبين = آلن بورشوغى؛ چين ابرو = قاش چاتيقلغى. = صـ. طوپلايان، دوشيرن، جمع ايدن: خوشه‌چين = باشاق طوپلايان؛ خرده‌چين = قيرندى طوپلايان.

چين { سخـ. مـ. آسيا قطعه‌سنك قسم شرقيسنى تشكيل ايدن بيوك بر مملكت، كه برقاچ يوز مليون اهالى‌يى جامعدر. نفس چيندن بشقه سياسةً بوكا ملحق اولان مغولستان، تيبت، مانچوريه، تركستان شرقى دخى بو اسمك مدلولنه داخل اولور. عربيسى (صين) در. || چين ماچين تعبير عاميانه‌سندكى ماچين (مانچوريا) دن غلط اولسه گركدر.

چيناقوپ { سـ. لوفرك كوچكى اولان برجنس باليق.

چينجه { صـ. چينليلرك طرز و اصولنه موافق ويا اونلره منسوب و متعلق: چينجه لسان، يازى، كتاب. = حـ. چينليلرك طرز و اصول ويا لساننده: چينجه سويلمك، رقص ايتمك، يازمق. — سـ. چين لسانى: چينجه‌يى اوكرنمك پك زوردر.

چينراريا { سـ. وغلطى.

چينراليا { سـ. [ايتا] ايان قرانفيلنه بكزر برنوع چيچك.

چينقو { سـ. [ايتا. Zinco] اجسام بسيطه‌دن توتيا ديلان معدن وبوندن لوحه‌سى كه تنكه كبى مختلف قابلر اعمالنه يارار. صـ. چينقودن معمول: چينقو لكن.

چينلى { سـ. صـ. چين اهاليسندن اولان: چينليلرك عادتى: چينلى بر صنعتكر.

چينى { سـ. ١. چينده اعمال اولنان اعلا جنس اوانى ترابيه. ٢. ديوار يوزينى قاپلامغه مخصوص صيرلى منقش لوحه‌جقلر كه اعلا جنسى وقتيله كوتاهيه‌ده ياپيليردى. ٣. اوزرى مينالى طوغله: چينى صوبا، چينيلى كوشك = چينيلرله قاپلانمش معروف كوشك كه اليوم موزه‌در.

چيودرمك { فتـ. (اوق) هدفدن شاشيرتمق، اصابت ايتديرمه‌مك.

چيورمك { چيورتمك، چيورندى. با: چويرمك وسائره.

———

چيوغار { سـ. زراعت فنى، طوپراغى ايشلمكه مخصوص اوكوز فنى.

چيوغه { سـ. صيغير بوينوزى.

چيومك { فلـ. (اوق) هدفدن شاشمق.

چيوى { سـ. تخته وسائره ميخلامغه وقاقمغه مخصوص اوجى سيورى وآرقه‌سى باشلى دمير، ميخ: تل چيويسى = قالبه دوكمشى، قارفيچه: دمير چيوى = اكسر، مسمار؛ نعلبنجى چيويسى = دميردن اوفاق چيوى. || چيوى ديش = طقوز ياش ديشى.

چيويت { ياخود چيغيت وغلطى: چويد. سـ. هندده و يمنده حاصل اولان بر نباتدن چيقاريلان قويوماوى بويا، كه‌صارلغى غائب ايتديرمك ايچون آزمقدارده چماشيره‌ده قونور.

چيويلتمك { فتـ. چيوى قاقديرمق، ميخلاتمق.

چيويلمك { يا چيويله‌مك. فتـ. چيوى ايله ميخلامق.

چيويلنمك { فجـ. چيوى ايله ميخلانمق. = فلـ. مجـ. بريرده ايليشوب قالمق، كچيكمك.

چيير { مه. يانمغى تصوير ايچون «چاير» دن مخففدر: چيير چيير يانمق.

ح

ح (حا. ـ. [عر. سڤ] الفبامزك سكزنجی حرفی اولوب، عر. بیدن مأخوذ کلمه‌لره مخصوصدر. خ ایله ﻫ آره‌سنده‌اولان مخرجی السنهٔ سامیه‌یه مخصوص اولمغله ترکجه ویااجنبی برکلمه‌نك بوحرفله یازلمسی اصلا جائز اوله‌ماز. شکل عبرانیسی ח وشکل سریانیسی ܚ در،که بوشکللرك عربی (ح) ایله، یونانی η ایله‌ولاتینجه H ایله اولان مشابهتلری ظاهردر. لسان یونانیده حروف صوتیه صره‌سنه کچمشدر. حروف سامیه‌نك ترتیب قدیمنده ینه سکزنجی حرف اولوب، ابجد حسابنده‌دخی ۸ رقمنه معادلدر. نقطه‌سز اولمسی حسبیله « حاء مهمله » دخی دینلیر.

حاء { سڤ. عر. ح حرفنك اسم عربیسیدر. حاء مهمله دخی دینلیر.

حاجّ { سذ. عر. [« حج » دن سف.] موسم معیننده مراسم مخصوصه‌سیله کعبهٔ شریفه‌یی زیارت ایتمش آدم. اکثریا حرف تعریفله قوللانیلیر: الحاج. سائر احوالده « حاجی » صورتنده قوللانیلیر. با: حاجی. || الحاج الحرمین = ایفای حج شریف ایتدکدن صکره روضهٔ مطهرهٔ جناب رسالتپناهی‌یی‌ده زیارت ایتمش اولان.

حاجات { سڤ. جمـ. عر. فد: حاجت. || با: حاجت.

حاجِب { سذ. عر. [«حجاب» دن سف.] ۱. قپوجی، پرده‌دار. ۲. اسکی ملوك اسلامیه‌ده باش‌مابینجی ویاوکیل مطلق ووزیر اعظم وظیفه‌سنی ایفا ایدر بیوك مأمور. ۳. قاش. بو معنا ایله جمـ: حواجب، ث: حاجبین. ٤. ط. آره زاری.

حاجَت { سڤ. عر. جمـ: حاجات، حوائج. ۱. احتیاج، لزوم، اقتضا: بوقدر تفصیلاته نه حاجت؟ بویله تکلفاته حاجت یوق. ۲. محتاجلق، ضرورت. ۳. لازم وضروری اولان شیء: انسانك برچوق حاجتلری واردر. || دفع حاجت = انسانك محتاج اولدیغی شیئی الده ایتمك. || قضاء حاجت = دفع طبیعی. || قاضی الحاجات = هرحاجتی دفع ایتدیرن جناب حق حضرتلری. || حوائج ضروریه = انسانك ضروری اولەرق محتاج اولدیغی مأکولات ومشروبات وملبوسات کبی شیئلر. [عربی ترکیباتده « حاجه » صورتنده قوللانیلیر:] دندالحاجه، لدی الحاجه = لزومی حالنده.

حاجَتمَند { صـ. فا. احتیاج و ضرورتی اولان، محتاج.

حاجِز { صـ. عر. [« حجز » دن سف.] ۱. آیران، بولان، تفریق ایدن. ۲. تشـ. بدنك ایچنده بعض اویوقلری آیران بولمه زارلرینه اطلاق اولنور؛ حجاب حاجز = کوکسی قارندن داخلاً آیران بیوك زار.

حاجه { سڤ. عر. با: حاجت.

حاجّه { سڤ. عر. [«حج»دن سف. ث.] حجه کیتمش قادین، ایفای حج ایتمش خاتون: حاجه خانم.

حاجی { سذ. عر. جمـ: حجاج. [«حاج» دن غلط] موسم مخصوصنده کعبهٔ شریفه‌یی زیارت ایدوب ایفای حج ایتمش آدم: حاجیلری کوتورن واپور کلدی؛ حجاج مسلمینك رکوبنه مخصوص سفینه. || حاجی اوتی = برنوع نبات، قان قورودان. || حاجی بابا = ایفای حج ایتمش اختیار و محترم آدم. [اکثری حاجی

اولمق ملابسه‌سیله علی‌الاطلاق عربلره و بالخاصه یاشلیلرینه دینیر.] || حاجیلر بایرامی = قربان بایرامی، عید اضحی. || حاجی خواجه = ایفای حج ایتمش متدین و متقی آدم. || حاجی یاتماز = نه درلو آتلسه ثقلتنك اولدیغی طرفه دونوب آیاق اوستی طوران اویونجق. || حاجیلر یولی = صمان اوغریسی، مجره، کهکشان.

حادّ { صـ. عر. ث. حادّه. [«حدت» دن سف.] ۱. سیوری، اینجه اوجلی. ۲. کسکین، قاطع، صارم. ۳. سرت، پك مؤثر. ٤. ط. شدتلی والتهابلی (مرض، یاره، چبان.) فر. Aigu || ـ. زاویهٔ حاده = قائمه‌دن دها طار اولان زاویه. مقابلی: منفرجه.

حادِث { صـ. عر. ث: حادثه. [«حدوث»دن سف.] ۱. یکی ظهور ایدن ویا وقوع بولان، میدانه چیقان: برمسئله حادث اولدی. ۲. قدیم اولمیان، صکره‌دن وجوده کلمش، مخلوق: عالم حادثدر. ۳. یکی، نوظهور.

حادِثه { سڤ. عر. جمـ: حوادث، حادثات. [لغت آنفه‌نك مؤنثیدر] ۱. وقعه، واقعه، وقوع بولان حال وکیفیت، ماجرا: حادثات دهر. ۲. ط. بر مرضك امتدادی اثناسنده ظهور ایدن حال، مرضك تصادفاً بشقه بر رنك آلمسی، عارضه. = جمـ. حوادث = اخبار، وقوعات، یکی وقوع بولمش ایشلر: بوکونکی غزته‌لرده هیچ حوادث یوقدر؛ حوادث داخلیه، حوادث خارجیه.

حادّه { سڤ. عر. [«حده» یازلمسی غلطدر] اریمش معدنی دوکوب تل یاپمغه مخصوص دلیکلی صفحه صورتنده آلت. || مجـ. حادهٔ تدقیقدن کچیرمك = اینجه‌دن اینجه‌یه تحقیق ایتمك.

حادّه‌خانه { ـ. [«حده‌خانه» صورتنده یازلمسی غلطدر] ترسانه‌نك عملیات مکتبی حکمنده اولان بر فابریقه‌سی‌که ایچنده مخصوص تعلیم ایچون آلنان صبیان بلوکاری افرادی چالیشدیریلیر.

حادی عَشَر { عد. عر. اون برنجی.

حاذِق { صـ. عر. ث: حاذقه. جمـ: حذاق. [« حذاقت » دن سف.] ماهر، مهارتلی، علم ویا صنعتنده وقوف ومعلومات تامه‌سی اولان: طبیب حاذق؛ حذاق اطبادن = طبیبلرك اك ماهرلرندن.

حاذِقانه { صـ. حـ. فا. [تعبیر سقیم] حذاقتله، ماهرانه: پك حاذقانه اجرای عملیات ایتدی.

حارّ { صـ. عر. ث. حاره. [« حرارت »دن سف.] ۱. صیجاق، حرارتلی، تیزغین، ایصی: منطقهٔ حاره = خط استوانك ایکی جهتنده بولنان منطقه‌لرکه هوالری دائما صیجاق اولوب یاز و قیشلری یوقدر؛ ممالك حاره = صیجاق یرلر. ۲. یاقیجی، حرارت ویرن: بهارات حاره.

حارِق { صـ. عر. ث: حارقه. [« حرق » دن سف.] یاقان، یاقیجی. ن.

حارِقه { سڤ. عر. آتش، نار.

حازِم { صـ. عر. ث: حازمه. [«حزم»دن سف.] حزم و احتیاط صاحبی، بصیرتلی.

حاسّ { صـ. عر. ث: حاسه. [«حس» دن سف.] حس ایدن، طویان، طویجی، طویغولی.

حاسِد { صـ. عر. ث: حاسده. [«حسد» دن سف. حسدجی، قیصقانان، حسود.

حاسِر { صـ. عر. ث: حاسره. [«حسرة»دن سف.] حسرت چکن، محروم و خائب قالان، مرامنه نائل اوله‌میان.

حاسّه { سڤ. عر. جمـ: حواس. [« حس » دن سف. ث.] انسان وسائر حیواناتده‌کی طویغو خاصه‌سی؛ حواس خمسه = کورمك، ایشیتمك، قوقو، لذت و طوقنمغله طویمقدن عبارت اولان بش حس.

حاسِّیَت { سڤ. عر. طویمق خاصه‌سی، طویجی اولانك حالی، طویغولیلق.

حاشا { د. عر. نفی و استثنا و تبعیده دلالت ایدر: اولمیه، الله کوسترمسین، بزدن ایراق: حاشا، بن سزك حقکزده اویله لقردی سویلدم؛ حاشا حضوردن: حاشا عن‌المجلس. [منفور ومکروه برشیء سویلنه‌جکی وقت قوللانیلیر.]

حاشِیه { سڤ. عر. جمـ: حواشی. [«حشی»دن سف. ث.] ۱. برکتاب ویا ورقه‌نك کنارینه یازیلان وایچنده‌کی برکلمه ویا فقره‌یی ایضاح و تفصیل ایدن عباره، هامش، درکنار. ۲.

يـنـه بونك طرز جديد اوزره صحيفه‌نك صوكنه دها اينجه يازى ايله يازيلانى. ٣. بر متن ويا شرحك مغلق يرلرينى شرح وايضاح ايدن وهر بحثه «قوله» تعبيريله كيريشن كتاب: عربى صرف ونحو كتابلرى اوزرينه برچوق شرحلر وحاشيه‌لر يازلمشدر. [دها سيرك اولانلرينه «تعليقات» ديرلر.]

حاشيه‌لى (ص. صحيفه‌لرك كنارلرنده ويا آلتلرنده) ايضاحاتى حاوى عباره‌لرى اولان: حاشيه‌لى بركتاب.

حاصل (ص. عر. ا: حاصله. ج: حاصلات. [«حصول»دن سف.]) ١. حصول بولان، وقوعه ويا وجوده كلن، پيدا وظاهر اولان: بوندن نه حاصل اولور؟ بوقدر مشقتدن بر فائده حاصل اولمدى. ٢. بيتن، يردن چيقن، نمو ايدن: چكردكدن حاصل اولان آغاجلر. ٣. نتيجه مقامنده اولان، استنتاج واستنباط اولنان: حاصل كلام = نتيجهٔ كلام، خلاصهٔ كلام. ٤. ثمره، اقتطاف اولنان شى: عمرمك حاصلى = اولادم. ٥. ر. حسابك اعمال اربعه‌سندن آلنان نتيجه: حاصل جمع، حاصل طرح، حاصل ضرب، حاصل تقسيم. || حاصلى، الحاصل، حاصل كلام = نهايت، فى الجمله، خلاصهٔ كلام. || حاصلى تحصيل ايتمك = بيهوده يورلق. — ت. ج: حاصلات = زراعت وسائر مساعيك ويرديكى ثمره، ايراد: تارله‌نك بو سنه‌كى حاصلاتى؛

چفتلكك، فابريقه‌نك، قومپانيلرك حاصلاتى؛ پوسته، تلغراف، واپور حاصلاتى. || حاصلات صافيه = مصارف واقعه چيقدقدن صكره حاصلاتك صرف تمتع قالان قسمى: حاصلات غير صافيه = مصارف تنزيل اولنمقسزين عموم حاصلات.

حاصلاتلى (ص. حاصلات وايرادى اولان، ايى) واردات ويرن: اوچفتلك چوق حاصلاتليدر: حاصلاتلى برايشدر.

حاصلسز (ص. فائده‌سز، ثمره‌سز، غيرمثمر، بوش:) حاصلسز ايش.

حاصللانمق (فل. (اكين ويا چوجق) بوى آ) توب اوزانمق.

حاضر (ص. عر. ا: حاضره. ج: حضار، حاضرون.) [«حضور»دن سف.] ١. موضوع بحث اولان محلده موجود اولان، بالذات بولنان، قائم، غائب ضدى: بولقردى اولور. كن اوده حاضر ايدى؛ حاضر بولنانلره خطاباً سويلدى: حضاره خطاب ايتدى؛ حاضر بالمجلس = مجلسده موجود بولنان. ٢. تدارك ايديلوب كوز اوكنده بولنان، مهيا، آماده: كافهٔ لوازم سفريه حاضردر. ٣. هرجهتى اكمال وهر لوازمى تدارك اولنوب بر ايش ايچون مهيا اولان: بن حاضرم؛ آرابه دها حاضر اولمدى؛ يمك حاضردر. ٤. ياپلمش وديكلمش حالنده صاتيلان، اسمارلامه اولەرق

يابديرلميان: حاضر اثواب، البسه؛ حاضر پوتين. ٥. شمديكى، حال: حال حاضر = شمديكى حال. — فر. Statu quo يعنى ابقاء ماكان على ما كان ديمك اولان ولسان سياسيده قوللانيلان تعبيرك ترجمه‌سنده «حال حاضر» تركيبى استعمال ايدلمكده‌در. || د. امر حاضر = صرفده امر صيغه‌سنك مخاطبى: ياپ، ياپك كبى. [عربيده غائبلرينى بشقه صيغه صورتنده آريوب، «امر غائب» تسميه ايدرلر.] || حاضر ايتمك = حاضرلامق، تهيئه ايتمك. || ع. حاضر اول، حاضرطور! [وغلط: خاص طور] ديكر بر قوماندە تلقيسنه حاضر بولنمق قوماندەسى. || حاضرجواب = درحال مناسب جواب بولوب سويلر سريع الانتقال آدم: حاضرجوابلق = حاضرجوابك حالى. || حاضره قونمق = ميراث صورتيله امكسز ثروته مالك اولمق. = ح. ذاتاً، تام صره‌سيدر: حاضر كلمش ايكن شو ايشى‌ده كورەلم؛ حاضر قلم الده ايكن فلانه‌ده برمكتوب يازەلم. — سذ. ج. حضار = مجلسده حاضر بولنان آدملر، جماعت.

حاضرجى (س. ديكلمش مهيا اثواب صاتان آدم،) قيامه‌جى.

حاضرجيلق (س. ديكلمش مهيا اثواب صاتانك) صنعت وتجارتى.

حاضرلاتمق (فت. حاضر ايتديرمك، تهيئه ايتديرمك: حيوانلرى اركندن حاضرلاتملى.

حاضرلامق (فت. حاضر ايتمك، تهيئه ايتمك: آشجى‌يه سويليك يمكى حاضرلاسون.

حاضرلانمق (فط. لوازمى تدارك ايدوب مهيا اولمق:) بن يولجيلق ايچون حاضرلانيورم. — فج. تهيئه ايدلمك، حاضر بولندرلمق: يمك حاضرلاندى مى؟

حاضرلق (س. برايشه مهيا اولمق ايچون اقتضا ايدن) لوازم، تداركات: يولجيلق ايچون حاضرلق كوريور.

حاضراوب (س. قبوغى ايچنده صوده پيشوب) قاتيلاشمش يومورطه. = صفت كبى دخى قوللانيلوب: حاضرلوب يومورطه دينلير.

حافر (سذ. عر. آتك حيوانانك طيرناق قابلى اياغى، سم.)

حافظ (ص. عر. ا: حافظه. ج: حافظين، حفاظ. [«حفظ»دن سف.]) ١. صاقلايان، قورويان، محافظه وصيانت ايدن: حافظ مطلق، جناب خيرالحافظين = حق تعالى حضرتلرى. ٢. قرآن كريمى حفظ ايدوب ازبردن اوقويه بيلن: حافظ قرآن، حافظ كلام. || حافظ كتب = بركتبخانه‌ده كتابلرى حفظ وحسن اداره ايدوب مطالعه ايتمك ايستينلره ويرن آدم. || قوهٔ حافظه = انسانده‌كى خاطرلامق خاصه‌سى.

حافظه (سذ. عر. [«حفظ»دن سف. ا.]) انسانده خاطرلامه خاصه‌سى، قوهٔ حافظه: او آدمك حافظه‌سى پك زياده‌در.

حاكم (ص. عر. ا: حاكمه. ج: حكام. [«حكم»دن سف.]) ١. حكم ايدن، آمر، غالب: قوم حاكم، ملت حاكمه. ٢. اوستده بولنان، حوالەسى اولان: قلعه شهره حاكم ايدى: نقطهٔ حاكمه. — سذ. عر. ١. احكام شرعيه‌نك اجرا وتطبيقنه مأمور فقيه، قاضى: حاكم الشرع: حاكم افندى: مفتش حكام = مقدما حاكملرك تفتيشنه مأمور منلا. ٢. والى، آمر، عامل، برمملكتك اداره‌سنه مأمور ووكيل اولان ذات: مملكتك حاكمى. ٣. حكمدار امير، خان: بخارا، خيوه، افغان حاكمى. || حاكم حقيقى، حاكم مطلق = حق جل وعلا حضرتلرى.

حاكمانه (ص. ح. فا. حكم ايدەرك، حاكميت وآمريت طور) وطرزيله: حاكمانه برطورله: حاكمانه امر ايديوردى.

حاكملك (س. ١. آمرلك حاكميت، حكم وامر ايتمه. ٢.) قاضيلق، نائبلك.

حاكميت (سذ. عر. حاكملك، آمريت. — حقوق) دولده ولسان سياسيده بردولتك ممالكى واهاليسى اوزرنده‌كى اقتدارى، فر. Souveraineté

حاكى (ص. عر. ا: حاكيه. [«حكاية»دن سف.]) نقل وحكايه ايدن: ليلا ايله مجنون افسانهٔ مشهورينى حاكى بر رساله ايدى.

حال (سذ. عر. ج: احوال. ١. اوليش، بولنيش، صو) رت، هيئت، كيفيت: نه حالده‌سكز؟ كنديسنى فنا بر حالده كوردم؛ اونك حالنى كوزكزله اوكنه كتيرك؛ او بناتك او وقتكى حاليله شمديكى حالى آره‌سنده چوق فرق واردر. ٢. شمديكى زمان، وقت حاضر، ماضى ايله استقبال آراسى: استقبالى حالده فدا ايتمه‌لى. ٣. مجال، قوت، طاقت: حالم قالمدى: بيچاره‌نك آياقده طوره‌جق حالى يوقدر. ٤. مشكلات، صيقندى، غائله: بوايشى كورنجه‌يه قدر باشمه حال كلدى. ٥. صوفيونك موقتاً مظهر اولدقلرى جذبه: وجد وحال صاحبى. ٦. درد، كدر، الم: هركسك حالنى بر الله بيلير. ٧. د. (صرف تركيده) احوال اسمك بيرى: مجرد، مفعول به حالى. ٨. (كذا صرف تركيده) زمان حاضرده جريان ايتمكده اولان حدثه دلالت ايدن فعل صيغه‌سى: كليور، كيديور كبى. ٩. (نحو عربيده) ايدەرك معناسنى بيان ايدن صفتكه منصوب اوقونور: جائنى زيدراجلا (=زيد بكايورويەرك كلدى) كبى. || اهل حال = وجد وحال صاحبى، اهل دل. || حال آشنا، حالدن آكلار = ارباب حاجتك حالنه آجير وكندلرينه معاونت ايدر آدم. || او حالده = اوتقديرده، اويله اولورسه. || بهمه حال = هرنصل اولسه، مطلقا. || حال بوكه = شو قدر واركه، اويله ايكن: جانم طيشارى چيقمغى ايستيور حالبوكه طبيب دها مساعده ايتميور. || حال بويله ايكن = بويله اولديغى حالده. || بيان حال = انسانك بولنديغى حال وكيفيتى افاده ايتمسى، افادهٔ مرام، عرض حاجت. || درحال = او آنده، آنيده. || سعهٔ حال = رفاه، ترفه. || شمديكى

حالده = بوكونكی كونده، اليوم. || حال صورمق = برينك نصل اولديغنی استفسار ايتمك، خاطر صورمق. || عرض حال = ١. حالنی عرض وافاده ايتمه. ٢. برايش ايچون بر مقام رسمی‌يه تقديم اولنان استدعا ويا بر ذاته ويريلان استرحامنامه. [بو ايكنجی معنا ايله بتيشيك اوله‌رق «عرضحال» يازيلير. با: عرضحال.] || علی حاله = كندی حالنده، بولنديغی حالده. || علی كل حال = هر حالده، هر نصل اولسه. || فی الحال = آنيده. || كندی حالنده = خارج از وظيفه ايشلره قاريشماز، ساكن واوصلی آدم. || لسان حال ايله = ديل ايله سويلمديكی حالده حالی سويلر كبی اولمه. || نه حال ايسه، هر نه حال ايسه = هرنه صورتله اولديسه. || هر حالده = هر نصل اولسه. — «حالده» تعبيری برفرع فعل اضافی‌يه ملحق اولوب، ١. شرط وتقدير بيان ايدر: او كلديكی حالده بزده كيدرز. ٢. مباينت وضديت بيان ايدر: اونلر بزی دعوت ايتديكلری حالده بز مقابله ايتمدك.

حالْ { صه. عر. ؤ: حاليه. [اصلی: «حالی». — ناجی مرحوم بونی «حلول» دن سف. ومشدد عد ايتمش ايسه‌ده، هم مخفف استعمالی هم مؤنثك «حاليه» اولمسی هم ده عربی لغت كتابلرنده «حلول» ماده‌سنده اويله بر كلمه بولنميوب، «حول» ماده‌سنده ايسه «حالی» كلمه‌سنك ينه بو معنی ايله بولنمسی او ذهابك بطلانی اثبات ايديور.] شمديكی، حاضر: سال حال = بوسنه؛ ماه حال = بو آی: سنهٔ حاليه = بوسنه.

حالاً { حه. عر. شمديكی حالده، حال حاضرده: حالاً و استقبالاً = شمديكی وكله‌جك زمانده.

حالا { ظز. [لغت آنفهٔ عربيه‌دن] ١. شمدی، الآن، اليوم: حالا درسعادتده بولنان. ٢. دها، هنوز، الی الآن: حالا صباح اولمدی؛ كوندرديكمز آدم حالا كلمدی. ٣. شمدی، سابقاًنك ضدی: حالا فلان بر محاسبه‌جيسی بولنان.

حالات { سش. جه. عر. فد. حالت. با: حالت.

حالَت { سش. عر. جه. حالات. ١. حال، صورت، كيفيت، هيئت: باشمه برحالت كلدی. ٢. تقدير: اوحالتده، بعض حالاتده. ٣. د. (نحو عربيده) اعرابك اوچ صورتنك بهری: حالت رفع، حالت نصب، حالت جر. || الحالة هذه = شمديكی حالده، بو كونكی كونده، فی يومنا هذا. || حالت نزع = جان چكيشمه، احتضار. || ط. حالات نادره = نادر الوقوع احوال مرضيه.

حالداش { صه. حال آرقداشی، همحال: اونكله حالداشز.

حاللاشمَق { فش. [حاللشمك يازمق عبثدر] بربرينه حالنی ودرد وكدرلرينی سويليوب شكايت ايتمك، درد لشمك، حسبحال ايتمك: كلك حاللاشه‌لم.

حاللانمَق { ياخود حاللنمك. فط. ١. بريكی حال پيدا ايتمك، دكيشمك، باشقه بر حاله كچمك: بو حال ايله حاللانديغمز وقت. ٢. سعهٔ حال پيدا ايتمك، حالی ايلشمك. ٣. اثنای ذكرده كنندن كچمك.

حالی { صه. عر. ؤ: حاليه. [مذكری لسانمزده تحريف و تخفيفله «حال» صورتنده قوللانيليور. با: حال.] شمديكی، حاضر: سنهٔ حاليه.

حاليا { حه. عر. شمديكی زمانده، شمديكی حالده، الحالة هذه.

حامِد { صه. عر. ؤ: حامده. [«حمد» دن سف.] حمد وشكر ايدن.

حامِض { صه. عر. ؤ: حامضه. جه: حامضات. [«حمض» دن سف.] ١. اكشی، اكشيمترك، ككره. ٢. كيم. مولد الحموضه ايله مواد مختلفه‌نك تركبندن چيقان بر ماده كه اساس دينلن برجسمله بالتركب «حمض» تعبير اولنان تركيبات مختلفهٔ كيمويه‌يی وجوده كتيرر: حامض آزوت، حامض بور، حامض تفاح، حامض حديد، حامض حل، حامض فحم، حامض قلور، حامض كبريت، حامض نحاس وسائره. [كيميا اصطلاحنده مثلا «حامض فحم» ايله «حامض فحمی» آره‌سنده فرق اولوب، برنجيسنه فر. Acide carbonique وايكنجيسنه Acide carboneux ديرلر.]

حامِضيّت { سش. عر. ١. اكشيلك، ككره‌لك. ٢. كيم. برجسمك حامض اولمسی.

حامِل { صه. عر. ؤ: حامله. [«حمل» دن سف.] ١. يوكلی، يوكلنمش، اوستنده بريوك بولنان. ٢. حائز، اوزرنده بولنان: اوچنجی رتبه‌دن برقطعه عثمانی نشانی حامل بولنان. ٣. كوتورن، طاشيان، نقل ايدن: حامل عريضه، حامل ورقپاره. ٤. صاحب، متصرف: تحويلاتك حامللری. ٥. كبه: بوقادين حاملدر؛ حامل قيصراق. حق. ٦. عهده‌سنده بربورجه بولنان. [عربی قاعده‌سنجه بومعنا ايله مؤنث اولديغی حالده ينه مذكر كبی «ه» سز قوللانيليورسه‌ده، لسانمزده «حامله قادين» دينلير.] — كيميا وتاريخ طبيعی اصطلاحنده بو. phore ولا. fère اداتلرينی ترجمه ايده‌رك مركبات تشكيل ايدر: حامل اشعار = Pilifère و حامل اناء Técophore كبی.

حاملاً { حه. عر. اوستنده اولديغی حالده، طاشيه‌رق، كوتوره‌رك، نقل ايده‌رك: ايجاب ايدن امرنامه‌يی حاملاً عزيمت ايتدی.

حامِله { صش. عر. كبه (قادين). [عرب فصاحتنجه حامل ديمك اقتضا ايدرسه‌ده، لسانمزده بوصورت مستعملدر.]

حامی { صه. عر. ؤ: حاميه. [«حمايه» دن سف.] صاحب چيقان، حمايه و وقايه ايدن: اونك حاميسی يوقدر.

حاوی { صه. عر. [«حوايه» دن سف.] شامل، محيط، ايچنه آلان، قاپلايان: بو لغت كتابی لسانمزده مستعمل كلمات اجنبيه‌يی دخی حاويدر؛ يكرمی ليرالی حاوی بركيسه.

«حاوی» ايله «جامع» و «شامل» آراسنده فرق واردر: «حاوی» ايچنده بر ويا برقاچ شیء بولنان، «جامع» بر چوق شيئلر بر يره جمع ايدن، «شامل» ده اصل حاوی اولديغی شيئدن باشقه ديكر بر ويا برقاچ شيئلر دها احاطه ايدن حقنده مستعملدر؛ مثلا: بو چفتلك يكرمی بش نارله‌يی حاويدر؛ يكرمی بش نارله ايله برقاچ باغ وچاير ومرعالری جامعدر؛ يانندهكی اورمانی دخی شاملدر دينير. حاوی يرينه «محتوی» دخی قوللانيلير؛ چونكه فتعال بندن ده ينه متعديدر.

حاويه { سه. قلايجيلرك ايشلمك ايچون آتشه ايصيدوب او جيله قلای آلدقلری چكيچ رسمنده آلت. [عربيده بويله بر لغته تصادف ايتمدك. تركجه ايسه (ح) ايله يازلماسی اقتضا ايدر.]

حائِر { صه. عر. [«حيرة» دن سف.] شاشيرمش، شاشه قالمش، حيرتده بولنان، متحير.

حائِز { صه. عر. [«حوز» دن سف.] مالك، صاحب، طاشيان، حامل: حائز اهميت؛ فلان رتبه ونشانی حائزدر.

حائِط { سنه. عر. جه: حيطان. [«حوط» دن سف.] ديوار، جدار.

حائِل { صه. عر. [«حول» دن سف.] ايكی شیء آراسنده واقع اولوب برندن ديكرينك كورنمسنه ويا اختلاطلرينه مانع اولان: آغاجلر حائل اولديغندن كوشكدن دكيز كورنميور؛ قپالی هواده بلوطلر كونشه حائل اولور.

حَبّ { سنه. عر. [عربيده اسم جنس اولوب فد. حبه اولور. با: حبه.] يووارلاق بر دانه صورتنده تپيشه اولنوب يوتيلان علاج: حب آلمق، حب يوتمق. || مج. حبی يوتمق = آلدانوب متضرر اولمق، بيتمك، محو اولمق. || نبا. حب السلاطين، حب الملوك = كنه اوتی؛ حب سوداء = چورك اوتی وسائره.

حُبّ { سنه. عر. سوكی، محبت: حب اهل بيت = آل نبی محبتی؛ حب جاه = منصب سوداسی.

حَباب { سنه. عر. صويك اوزرينه ياغمور طاملادقجه حاصل اولان قبارجق كه هوا ايله طولی اولوب صويك اوزرنده يوزر. [شاعرلرمزه سرمايه اولان كلمات معدوده‌دندر.]

حَبَّذا { حه. عر. نه كوزل، نه قدر لطيف، زهی! حبذا باغچهٔ پادشه روی زمين! [نفعی].

حَبْر { سنه. عر. جه: احبار. بنی اسرائيل عالمی وعلی الاطلاق بر قومك عالم وفقيهی.

حَبْس { سنه. عر. ١. بر مجرمی مجازاة نيتيله ويا دعواسی كورلنجه‌يه قدر قاچامق ايچون بر يره قپامه، محبسه آتمه، تسجين: فلانی حبس ايتديلر، حبس اولندی: بش آی مدتله حبسنه قرار ويرلدی. ٢. طوتمه، ضبط ايتمه، قويويرمه‌مه: ادراری چوق حبس ايتمك ايی دكلدر. ٣. استفاده اولنميه‌جق بر حال و موقعده بولنديرمه، بيهوده يره آيقومه: بو قدر پاره‌يی بوشنه حبس ايتمكدن ايسه ايشلتمك دها فائده‌ليدر. ٤. قپالی بر يرده طوتمه، بويله بر يرده بكلتمه: كلمه‌جكنه سوز ويرمش اولديغندن بنی بتون

کون اوده حبس ایتدی. = تر. سـ. حبسخانه، محبس، زندان: حبسه آتدیلر، حبسده‌در. = تر. صـ. حبس اولنمش، محبوس: اوچ آیدن بری حبسدر. || کوز حبسی = نظارت آلتنده بولنمه.

حَبسخانه { سـ. متهملرك حبس و توقیفنه مخصوص محفوظ محل، سجن، محبس: حبسخانه‌مدیری: حبسخانهٔ عمومی.

حَبَش { سخـذ. مـ ١. نوبه‌نك جنوبنده و یمنك قار. شیسنده اوله‌رق آفریقاده بر کوجك مملکتدر، که اهالیسی زنجی اولمدقلری حالده زیاده اسمر وبتون آفریقاده مستثنا اوله‌رق اکثریت اوزره خرستیاندرلر. [حبشستان دینه‌ملی.] ٢. حبش اهالیسندن اولان و یا اونلر کبی سیاه ایله بیاض آره‌سنده قویواسمر رنکنده بولنان آدم: حبش بر کوله، بر جاریه. [طوغریسی حبشی‌در.]

حَبَشی { صـ. عر. ث: حبشیه. حبش مملکتی اهالیسندن و یا بونلره منسوب و متعلق یاخود بونلرك رنکنده اولان: حبشیلر زنجی دکلدر: لسان حبشی.

حَبط { سذ. عر. مباحثه‌ده اسکات ایتمك معناسیله قوللانیلیور. سه‌ده معانیٔ عربیه‌سی باشقه‌در.

حَبل { سذ. عر. کبه‌لك، حمل.

حَبل { سذ. عر. ١. ایپ، اور. غان، رسن. ٢. تـ. وبا. ایپ کبی بعض رابطه‌لره اطلاق اولنـور. || حبل متین = عروهٔ وثقی، واسطهٔ سلامت. || حبل موهوم = دائما حاصل اوله‌جق کبی کورینوب‌ده کیتدکجه اوزا. قلاشان مقصد. || حبل الورید = اکسه‌ده‌کی قالین سیکیرلر. — تحت البحر دوشـدیان تلغراف خطنه فر. اوله‌رق ویردیکمز (قابلو) اسمی « حبل » اسم عربیسندن محرف اولدیغندن، بز قابلو یرینه حبل دیه‌بیلیرز.

حُبوب { وحبوبات. سذ. جـ. عر. فد: حبه. با: حبه.

حُبور { سذ. عر. سوینج، سرور، مسروریت.

حَبّه { سذ. عر. جـ: حبوب و بونك جـ: حبوبات. دانه: حبه‌یی قبه یاپمق = مبالغه ایتمك: بر حبه، حبهٔ واحده = هیچ. [منفی جمله‌لرده.] || حبة السوداء = جورك اوتی. = جـ. ذخیره، بغدای، آرپه، چاودار کبی محصولات.

حَبیب { صـ. عر. ث: حبیبه. جـ: احباب، احباء. [« حب » دن صـ.] سوولن، سوکیلی، محبوب، دوست. || حبیب الله = حق تعالینك سوکیلیسی اولان فخر کائنات (صلعم) افندمز.

حتّی { د. عر. بیله، او درجه‌ده، بر درجه‌ده که: بن کیسه‌یی دیکلمم حتی سزی ده. بعض دفعه تأکید ایچون « بیله » اداتی دخی علاوه اولنـور: حتی کوزمله کورسه‌م بیله اینانمام.

حَثّ { سذ. عر. تشویق، ترغیب، قیشقیرتمه. ق.

حَجّ { سذ. عر. ذی الحجه آینده مکهٔ مکرمه‌ده مناسك و مراسم معتاده ایله کعبهٔ شریفه‌یی زیارت وطواف ایتمك رسمی که شرائط خمسهٔ اسلامدندر: ایفای حج شریف ایتمك. || امیر الحج = صرهٔ همایونی وبرآکیدن حجاجی شام طریقیله مکهٔ مکرمه‌یه سوق و قافله‌یه ریاست ایدن مأمور مخصوص.

حِجاب { سذ. عر. ١. پرده، حائل. ٢. اوتانمه، محجوبیت. || تـ. حجاب حاجز = کوکس ایله قارن آره‌سنده‌کی زار: حجاب مشیمی = جنینی احاطه ایدن زار.

حِجابلی { صـ. ١. پرده‌لی، مستور. ٢. عصمتلی، عفیف.

حُجّاج { سذ. جـ. عر. فد: حاج، حاجی. با: حاجی.

حِجاز { سخـذ. مـ. جزیرة العربك غرب شمالی قسمی که حرمین شریفینك بولندیغی خطهٔ مبارکه‌در. || مو. برمقام مخصوص.

حِجازی { صـ. عر. ث: حجازیه. حجاز خطهٔ مبارکه‌سنه منسوب ومتعلق ویا اورانك اهالیسندن اولان.

حَجّام { سذ. عر. حجامت یاپمغی صنعت اتخاذ ایدن جراح، حجامتجی.

حِجامَت { سذ. عر. بدنك بر طرفنی یاروب اوزرینه بوینوز قویه‌رق قان چکمك عملیاتی که وقتیله معمول به اولوب. الیوم متروکدر: حجامت ایتمك. حجامت اولق.

حَجامَتجی { سـ. حجامت یاپان یعنی بوینوز یاپیشدیره‌رق قان آلان جراح ویا بربر، حجام.

حُجّت { سذ. عر. جـ: حجج. ١. دلیل، برهان: ایراد حجت ایتمك. ٢. ق. بر حکمی حاوی ویا بر تصرفی مؤکد اوله‌رق محکمهٔ شرعیه جانبندن ویریلن ورقهٔ رسمیه: یدنده حجت شرعیه واردر: با حجت متصرف اولدیغی ملك.

حُجَج { سذ. جـ. عر. فد: حجت. با: حجت.

حَجر { سـ. عر. ق. بر سبب قانونیدن طولایی برینك کندی مالنی تصرفدن منع اولنمسی.

حَجَر { سـذ. عر. جـ: احجار. طاش، سنك: حجر نجر = طاش اودون، دکرسز واقتدارسز آدم. || حجر اسود = کعبهٔ مکرمه‌نك قپوسی یاننده دیوارده بولنان سیاه حجر سمانی که مناسك حجده تقبیلی شرطدر. || معـ. حجر توتیا = اصطلاح کیمیویده فحمیت توتیا دینلن بر معدن. || حجر الجو = هوادن دوشن طاش. || حجر سمائی = فضاده منفرد ویا مجتمع صورتده دور ایدر مختلف جسامتده طاشلر. || حجر فتیله = طاغ کتنی. = جـ. احجار قیمه، ذی قیمت احجار = جواهر انواعی.

حُجر { سذ. عر. قوجاق، آغوش: والده‌سنك حجر تربیه‌سندن چیقدیغنده. ق.

حُجرَوی { صـ. عر. ث: حجرویه. [« حجره » دن صـ.] تـ. ط. اوفاق حجره‌لری و اویوجقلری اولان. [فر. Cellulaire.]

حُجره { سذ. عر. جـ: حجرات. ١. کوچك اوطه، اوطه‌جق. ٢. خانقاهده ددکانه مخصوص اوطه‌لرك هربری. ٣. تیاترو وحمام وبانیه وسائر عمومی محللرده آیریجه اوتورمق ایستینلره مخصوص کوچك اوطه، لوجه. ٤. اسکی طرزده اوطه‌لرك قپو طرفنده قنادسز کوچك طولاب که یارداق و سائره وضعنه مخصوص ایدی. || تـ. تا. مواد عضویه‌نك ایچنده آری کوبجی شکلنده اولان اوفاق دایکلر.

حَجز { سـذ. عر. حقو. برندن اولان مطلوبك استیفاسنی تأمین ایچون بر مال ویا ملکنی محکمه معرفتیله رهن حکمنه قویوب ضبط ویا فروختنی طلب ایتمك معامله‌سی.

حَجله { سذ. عر. کلین اوطه‌سی، کردك. [ذاتا محل بیان ایتدیکندن، « حجله گاه » دیمك عبثدر.]

حَجم { سـذ. عر. بر جسمك بیوکلکی، جرم، جثه، جسامت: حجمی بیوك: نقلجه بوندن خفیف ایسه‌ده حجمجه دها بیوکدر.

حَجماً { د. عر. جرمجه، جثه جهتجه، جسامتجه: آغر ایسه‌ده حجماً کوچکدر.

حِجّه { سذ. عر. [مصـ. بناء مره] برکره حج ایتمه، بر دفعه حجه کیتمه. || حجة الوداع = فخر کائنات (صلعم) افندمزك صوك یعنی ارتحالرندن بر قاچ ماه مقدم ایفا بیوردقلری حج شریف. || ذی الحجه = حج مراسمنك ایفا اولندیغی آی که عربی سنهٔ قمریه‌نك صوك آییدر.

حَجیف { سـذ. عر. ط. قارن غورلدیسی.

حُجَیره { سذ. عر. جـ: حجیرات. [« حجره » دن مصغر.] تـ. تا. کوچوجك دلیك و اویوق.

حَدّ { سـذ. عر. جـ: حدود. ١. سینور، ثغر، ایکی دولت الکاریك ویا ایکی خطه وایالتك تماس ایتدکلری محل. [بو معنا ایله اکثریا جمعی قوللانیلیر.] ٢. درجه، مرتبه: حد اعجاز = فصاحتك معجزه‌یه تقرب ایدن درجه‌سی. ٣. انسانك قدر و منزلتی، حقیقی پایه‌سی، دکری: حدینی بیلیر آدمدر: انسان حدینی تجاوز ایتمه‌ملی: بنم حدم دکلدر: حدم اولمیه‌رق. ٤. بر قباحت ارتکاب ایدنك کندیسنه مانع تکریر و باشقه‌لرینه باعث عبرت اولمق اوزره شرعاً ویریلن تأدیب، شرعاً معین اولان مجازات ترهیبیه: حد شرعیسنی ویرمك: یالان شاهدك حد شرعیسی نه‌در؟ ٥. تعریف منطقی. ٦. مـ. قضیه‌یی ترکیب ایدن ایکی قسمك هر بری: حد اکبر، حد اصغر. ٦. ر. جبرده بر تناسب و یا معادله‌یی ترکیب ایدن اقسامك هربری. [فر. Terme.] || برینه حدینی بیلدیرمك = جزای سزاسنی ویرمك. || حددن زیاده، بی حد = پك.

چوق. ‖ حد ذاتنده = ذاتاً، طبعاً، فطرةً.

حَداثَت { سذ. عر. یکیلك، تازه‌لك، کنجلك : حداثت سن = یاش کوچکلکی.

حَدّاد { سذ. عر. [« حدید »دن سمب.] دمیرجی. ژ.

حَدائِق { سذ. جم. عر. فد: حدیقه. با : حدیقه.

حَدَب { سذ. عر. و :

حَدَبه { سذ. عر. تش. نبا. قانبور، یومرو.

حَدَبِیَّت { سذ. عر. تش. نبا. قانبورلق، یومروالق.

حِدَّت { سذ. عر. ۱. کسکینلك، شدت، سرتلك : حدت مزاج. ۲. اوگکه، غضب، تهور: حدتی غالب؛ حدتله جواب ویردی. ‖ پرحدت = اوگکه‌لی، غضبناك. ‖ ط. حدت باصره، حدت سامعه، حدت شامه وسائره = بو حسلرك زیاده‌لکی وکسکینلکی.

حِدَّتلَندیرمَك { فتا. اوگکه‌لندیرمك، غضبه کتیرمك.

حِدَّتلَنمَك { فل. اوگکه‌لنمك، غضبه کلمك.

حِدَّتلی { ص. اوگکه‌لی، غضبناك، پر حدت.

حَدَث { سذ. عر. ۱. یکی ظهور، یکی وقوع. ۲. د. اقسام کلمه‌دن فعلك بیان ایتدیکی حال که اولمه ویا یاپمه کبی بر معنادن عبارتدر: فعل زمانه مقارن حدث بیان ایدر بر کلمه‌در. ۳. ف. آبدست وغسلك تجدیدینی ایجاب ایتدیرن حال ووقعه.

حَدّسِز { ص. غیر معین، حد و حسابی اولمیان، چوق.

حَدَقه { سذ. عر. تش. کوز ببکی، کوزك قره‌سی، انسان العین، مردمك چشم.

حَدَقی { ص. عر. ؤ: حدقیه. کوز ببکنه ویاقره‌سنه منسوب ومتعلق.

حُدوث { سذ. عر. وقوع بولمه، واقع اولمه، ظهور، جریان : بر وقعه حدوث ایتدی.

حُدود { سذ. جم. عر. فد : حد. با : حد.

حَدیث { ص. عر. ؤ: حدیثه. [« حدث » دن صش.] ۱. یکی، جدید، نوظهور: حدیث السن = کنج. ۲. صوکره‌دن ظهور وحدوث ایدن، قدیم اولمیان. [بو معنا ایله «حادث» دها مستعملدر.] = سذ. عر. جم : احادیث. فخر کائنات (صلعم) افندمزك مبارك کلامی ویا بر فعل وحرکتی : حدیث شریف؛ علم حدیث؛ طلب حدیث ایچون بر چوق وقت سیاحت ایتدی؛ نقل احادیث شریفه.

حَدید { ص. عر. ؤ: حدیده. [«حدت» دن صش.] ۱. اوگکه‌لی، حدتلی، تیز، غضوب: حدیدالمزاج = حدتی غالب، چابق قیزار. ۲. شدتلی، شدید، کسکین. = سذ. عر. دمیر (تیمور)، آهن.

حَدیدی { ص. عر. ؤ: حدیدیه. دمیره منسوب و متعلق ویا دمیردن معمول.

حَدیقه { سذ. عر. جم : حدائق. آغاجلی باغچه، اشجار مثمره‌یی حاوی باغچه، آغاجلق: حدایق خاصه = سرای همایون باغچه‌لری.

حِذاء { سذ. عر. ۱. قارشیلق، قارشی قارشی اولمه، مقابله: دیدیکم بنا مکتبك حذاسنده‌در. ۲. سطحك مستوی ومستقیم اولمسی، استقامت، دوزلك: حذاسنی بولمق؛ بر حذایه کتیرمك. ۳. تسویه آلتی، جربی پره‌سی.

حَذاقَت { سذ. عر. مهارت، فن و صنعتده معلومات و تجربهٔ کامله : فلان طبیبك حذاقتی مسلمدر. [باشلیجه اطبا حقنده مستعملدر.]

حَذَر { سذ. عر. صاقینمه. احتراز: حیله‌کار آدمله اورتاقلق ایتمکدن حذر ایتلی. ‖ الحذر = صاقین، زنهار.

حَذف { سذ. عر. آرادن قالدیرمه، کیدیرمه، طی، سیله: کلمه‌نك بر حرفنی، حرکه‌سنی، نقطه‌سنی حذف ایتمك.

حَرّ { سذ. عر. صیجاق، صیجاقلق، اصیلق. [« حرارت » دها مستعملدر.]

حُرّ { ص. عر. ؤ: حره. جم. احرار. کوله واسیر اولمیان، کندی نفسنه مالك و ایستدیکی حرکتی اجراده مخیر اولان، آزاد. = سذ. عر. آزاد آدم. = جم. حر وکریم آدملر.

حَرّاث { سذ. عر. [«حراثت» دن سمب.] طوپراغی ایشلیوب اکین اککله مشغول آدم، اکینجی، چفتجی.

حَرَأت { سذ. عر. اکینجیلك، چفتجیلك.

حَرارَت { سذ. عر. ۱. صیجاق، صیجاقلق، کرم : کونشك، هوانك حرارتی. ۲. صوسزلق، عطش : طوزلی یمکلر آدمه حرارت ویرر؛ حرارتمی سوگندیره‌میورم. ۳. صیتمه‌نك ویردیکی صیجاقلق، یانمه، آتش : اقشام چوق حرارتی وار ایدی؛ حرارتی قرق درجه‌یه چیقدی. ‖ حرارت بین = فر. Pyroscope و Thermoscope دینلن حرارتی تعیینه مخصوص آلت. ‖ حرارت غریزیه = بدن انسانده‌کی طبیعی و داخلی صیجاقلق. ‖ کیم. حرارت مجرده = فر. Chaleur libre: حرارت مفرده = فر. Diacausis. ‖ حرارت نویس = حرارتك درجه‌سنی قید ایدن آلت، فر. Thermometrographe. — عربی ترکیباتده «حراره» صورتنی آلیر : میزان الحراره = ترمومتره.

حِراسَت { سذ. عر. صاقلامه، بکلمه، قوریمه، حفظ، محافظه : یوللرك حراستی دربندات مأمورلرینه عائد ایدی.

حَرّاقه { سذ. عر. وقتیله دشمن سفائن وبلادینه آتش ویرمکه ویانغین القا ایتمکه مخصوص کمی.

حَرام { ص. عر. ۱. استعمالی شرعاً ممنوع، حلال اولمیان : کافهٔ مسکرات حرامدر؛ شریعت اسلامیه قان ایچمکی حرام ایتمشدر. ۲. طوقنلمسی و تجاوزی ممنوع، معزز، مقدس، مبارك : بیت‌الله الحرام، مسجد حرام، بلد حرام، محرم الحرام. ‖ حرام اولسون = ایچه سینماسون: بکا بوندن صکره اکانجه حرام اولسون. = سذ. عر. شرعاً استعمالی ممنوع اولان شیء، حلال ضدی : حرام یمك؛ حرامدن اجتناب ایتمك.

حَرام زاده { س. فا. [عر. حرام = م. فا. زاده = طوغمش] نامشروع اختلاطدن تولد ایتمش.

حَرامی { س. حرام ماله ال اوزادان آدم، خرسز، اوغری، خیدود، قطاع طریق.

حَرامیلك { س. خرسزلق، خیدودلق، اوغریلق.

حَرب { سذ. عر. جم : حروب. غاوغا. جنك. محاربه : حرب ایتمك، حربه کیتمك، حرب زمانی. ‖ ارکان حرب، ارکان حربیه = فن حربی ایی بیلوب محاربه‌نك ترتیبنی یاپان وموقعلری تعیین ایدن متفنن ضابطان و امرا؛ ارکان حرب ضابطی، ارکان حرب رئیسی. ‖ اعلان حرب = بر دولتك دیکر بردولته مخاصمانه کیریشمکه مهیا اولدیغنی رسماً تبلیغ ایتمسی. ‖ بلاحرب = محاربه ایتمکسزین: فلان یره بلا حرب داخل اولدیلر. ‖ دار الحرب = محاربه‌نك وقوع بولدیغی یر. ‖ دیوان حرب = عسکریلرك امور عسکریه‌دن طولایی محاکمه‌لرینی کورن محکمهٔ عسکریه؛ دیوان حرب عرفی = ادارهٔ عرفیه زماننده عسکرلك غیرینه دخی حکمی جاری اولان فوق‌العاده محکمهٔ عسکریه. ‖ صف حرب = محاربه اثناسنده عسکرك تشکیل ایتدیکی صره. ‖ فن حرب = عسکرلك و محاربه اصوللرندن بحث ایدن علم. ‖ میدان حرب = جنك اولنان محل، جنكك وقوع بولدیغی یر : بر ضابطك جسارتی میدان حربده آکلاشیلیر. ‖ یاور حرب = محاربه زماننده وکرك وقت حضرده قوماندانك معیتنده اوامرینی اجرایه مهیا بولنان ضابط که علامت فارقه اولمق اوزره قوردون طاقار.

حَرباً { ح. عر. جنك ایله، محاربه ایده‌رك، سلاح قوتیله : بروسیه‌لیلر حرباً پارسه داخل اولمشلردر.

حِرباء { سذ. عر. ۱. بوقلمون دینلن کلر جنسی. ۲. کونشك بلوطلره عکس ایتمسندن حاصل اولان رنکلر. [فر. Parhélie.]

حَربگاه { س. فا. جنك میدانی، محاربه محلی.

حَربه { سذ. عر. قیصه مزراق، سونکی.

حَربه‌جی { س. قیصه مزراقله مسلح اسکی بر صنف عسکر.

حَربی { ص. عر. ؤ: حربیه. محاربه وجنکه یاخود عسکرلکه منسوب ومتعلق : امور حربیه، مهمات حربیه، فنون حربیه؛ مکتب حربیه = اصلی : مکتب فنون حربیه؛ ارکان حربیه = ارکان حرب. با: حرب. ‖ حربی یر = حرباً ضبط اولنوب عسکرله اداره وتأمین اولنه‌بیلیر مملکت.

حَربی { سـ. چاقاقلی و قاپسوللی تفنك وطبانجه‌یی آغزدن طولدیروب فشنكی باصدیرمغه مخصوص دمیر چبوق.

حَربِیّه { سذ. عر. [«امور حر- بیه» دن مختصر] ١. حرب و عسکر ایشلرینه باقان دائرهٔ دولت: حربیه دائره‌سی = سرعسکرلك؛ حربیه ناظری = سرعسکر. ٢. [«فنون حربیه» دن مختصر] فنون عسکریه‌نك تدریس اولندیغی و ضابط یتیشدیرمکه مخصوص مکتب عالی: حربیه مکتبی؛ حربیه اعدادیه‌سی.

حَرث { سذ. عر. جفت سورمه، تارله ایشلمه.

حِرز { سذ. عر. ١. امین یر، مأمن، ملجأ. ٢. آفتدن محافظه وتأمینه واسطه اولان نسخه وطلسم کبی شیء. ‖ حرز جان = جانی تأمین ایدن طلسم.

حَرشَفِیّه { صث. عر. نبا. فصیلهٔ حرشفیه = انکینار فدانی قبیلندن دیکنلی نباتات.

حِرص { سذ. عر. طمع، آج کوزلیلك، شدتلی آرزو، شدت وانهماکله بر شیئك اوزرینه دوشمه: حرصنی یکه‌مدی: حرصله پاره‌لادی.

حِرصلاندیرمَق { فت. ١. بر ینك حرص وطمعنی اویاندیرمق. انهماکله آرزو ایتدیرمك. ٢. قیزدیرمق.

حِرصلانمَق { فل. ١. چوق آرزو ایتمك، انهماکله طمع ایتمك. ٢. قیزمق.

حِرصلی { ص. ١. چوق آرزو ایدن، طمعکار، حریص. ٢. قیزغین.

حَرف { سذ. عر. جم: حروف، حروفات. ١. بر الفبایی ترکیب ایدن و اوقونوب یازمغه آلت اولان اشارتلرك بهری: حروف عربیه؛ لاتین حرفلری؛ حروف صوتیه = حرکه‌لی همزه صوتی چیقاروب کندی کندینه اوقونه‌بیلن حرفلر؛ حروف صامته = حرکه یرینی طوتان بر حرف صوتیه ملاقی اولمدقجه اوقونه‌میان حرفلر؛ حروف معجمه = نقطه‌لی حرفلر؛ حروف مهمله = نقطه‌سز حرفلر. ٢. یازی دیزوب کتاب باصمغه مخصوص قورشوندن دوکمه حروف اشکالی. [بو معنا ایله اکثریا جمع الجمع اولان «حروفات» قوللانیلیر:] حروفات باصمه‌سی = بویله حرفلرله اجرا اولنان طبع، طاش باصمه‌سی مقابلی. ٣. د. کلمه‌نك تصریف اولنماز وکندی کندینه قوللانلماز اقسامی که اکثری برر حرفدن عبارت اولدقلری منا‌سبتله بویله تسمیه اولنمشدر: حرف جر، حرف الصاق، حرف ربط، حرف شرط و سائره. ٤. مج. سوز، کلام، یازیلی شیء: جامع حروف = محرر، مؤلف. ٥. رمز، اشارت، تعریضا طوقنان سوز: حرف آتمق. ‖ حرف بحرف، حرفی حرفنه = کلمه بکلمه، حرفیاً، عیناً، اصلندن آیرلمقسزین: فلان کتابی حرف بحرف، حرفی حرفنه ترجمه ایتدی: سویلدیکلرینی حرف بحرف، حرفی حرفنه کندیسنه تبلیغ ایتدم. ‖ حرف واحد = [جملهٔ منفیه‌ده] هیچ بر حرف، هیچ بر سوز: کندیلکمدن حرف واحد سویلمدم.

حِرَف { سذ. جم. عر. فد: حرفت. با: حرفت.

حَرف اَنداز { ص. فا. [عر. حرف = م. فا. انداختن = آتمق] سوز آتان، رموزاتله طوقانقلی سوز سویلین، طاقیلان.

حَرف اَندازلق { سـ حرف آتمه، رموزاتله سویلنیلن طوقناقلی سوز، طاقیله.

حِرفت { سث. عر. جم: حرف. صنعت، کسب و کار: ارباب حرفت = صنعتکاران، اصناف.

حَرفگیر { صث فا. [عر. حرف = م. فا. کرفتن = طوتمق] هر ایشده عیب آرایان، عیبجو، معارض. اعتراضجی.

حَرق { سذ. عر. یاقمه. [«احراق»دها مستعملدر.]

حُرقت { یاخود حرقه. سث. عر. ط. یاقمه، یانمه، یانیقلق، ایصیلق: حرقة البول = بل صوتوقلغی.

حَرقفه { سث. عر. تش. قالچه کمیکی.

حَرقفی { ص. عر. ذ: حرقفیه. ط. قالچه کمیکنه متعلق.

حَرَکات { سث. جم. عر. فد: حرکت، حرکه. با: حرکت، حرکه.

حَرَکت { سث. عر. جم: حرکات. ١. قیملدانمه، دپرنمه، اوینامه، سکونك ضدی: هوا اوقدر راکددر که یاپراقلر هیچ حرکت ایتمیور. ٢. ایش ایشلمه، بر ایشده بولنمه، عمل، اجرا: نصل حرکت ایده‌جکمی بیلمیورم؛ خط حرکتنی تعیین ایتملی. ٣. طرز، طور، معامله، کیدیش، روش: پك فنا حرکت ایتدی؛ حرکتنی بکنمدم؛ پك کستاخانه حرکتده بولندی. ٤. یوله چیقمه، عزیمت، عزم راه: صباحلین استانبولدن حرکت ایدوب اقشام ادرنه‌یه واصل اولدق؛ یوم حرکتندن اعتباراً معاشی ایشلر. ٥. ایشلمك ویورتمك کبی ادمان جسمانی، عطالت ضدی: حرکت صحت ایچون لازمدر؛ اطبا حرکتی توصیه ایدیورلر. ٦. جوشقونلق، تلاش: میدان حربده بر حرکت وارایدی. ٧. طریق علمیه‌نك بر پایه‌سی: حرکت داخل، حرکت خارج. ‖ حرکت ارض = زلزله. ‖ حرکت اختیاریه، ارادیه = ایستیه‌رك حرکت: حرکت غیر اختیاریه = ایستمیه‌رك حرکت. جر. حرکت جانبیه، حرکت دائمه، حرکت دوریه، حرکت زاحفه، حرکت مائله، حرکت متناوبه، حرکت مرکزیه، حرکت مستدیره، حرکت مستقیمه، حرکت منعکسه = بر جسم حرکتی انواعی. ‖ هـ. حرکت اضافیه = کرهٔ ارضك دونمه‌سندن دونرکبی کورینن سمانك حرکت صوریه‌سی. ‖ حرکت مقرنس سما = یکرمی درت ساعتده اجرا ولنان حرکت مرئیه. ‖ ع. عسکرك اثنای حربده‌کی حرکت ومعامله‌سی: حرکت تدافعیه؛ حرکت تعرضیه؛ حرکت پلانی؛ ایلری حرکت؛ رجعت حرکتی. ‖ بلا حرکت = قیملدانمقسزین، یرندن اوینامقسزین. — عربی ترکیباتده «حرکه» صورتنده قوللانیلیر: سریع الحرکه = حرکتی سرعتلی: بطیء الحرکه = حرکتی تأنیلی.

حَرَکه { سث. عر. جم: حرکات. حروف صوتیه‌سی اولمیان خط عربیده حروفك نه درلو اوقونه‌جغنی کوسترمکه مخصوص اشارت که خطك اوستنده ویا آلتنده یازیلوب، اصل عربیده فتحه، کسره، ضمه اوله‌رق اوچدر: (َ)، (ِ)، (ُ). حرکه‌سز اوقونمه‌سی اقتضا ایدن حرفك اوزرینه‌ده سکون و جزم دینان (ْ) اشارتی قونور، که حرکه‌نك ضدیدر.

حَرَکه‌سِز { ص. ١. حرکه‌سی اولمیان، حرکه ایله اوقونمیان، ساکن (حرف). ٢. حرکه‌سی یازیلی اولمیان: حرکه‌سز یازی اوقومغه دها آلیشمه‌دی.

حَرَکه‌لندیرمَك { فت. بر حرفه حرکه یازمق ویا حرکه ایله اوقومق، تحریك ایتمك: ایلك حرفنی اسره ایله حرکه‌لندیرملی.

حَرَکه‌لنمَك { فط. حرکه آلمق، حرکه ایله اوقونمق؛ تحریك اولنمق: ترکجه کلمه‌لرك آخرنده‌کی (ت) حرفی حرکه‌لنجه اکثر داله تحویل اولنور.

حَرَکه‌لی { ص. ١. حرکه ایله اوقونان (حرف)، متحرك: کلمه‌نك ایلك حرفی حرکه‌لی اولمق اقتضا ایدر. ٢. حرکه‌لری یازیلی بولنان (یازی): چوجقلره اوقوتدیریله‌جق ایلك قرائت کتابی حرکه‌لی اولملیدر.

حَرَم { سذ. عر. ١. دخولی هرکسه مساغ اولمیان معزز ومحترم یر: حرم شریف = کعبهٔ شریفه وجوارلری. ٢. اسلام اولرینك قادینلره مخصوص دائره‌سی: حرمده‌در: حرمه کیردی. مقابلی: سلاملق. ٣. زوجه، حایله: حرمی کندیسندن یاشلیدر؛ ایکی حرمی واردر. ‖ حرم آغاسی = حرمه کیرر چیقار خادم آغا. ‖ حرم همایون = سرای همایونك حرم دائره‌سی. = ت. حرمین، حرمین شریفین = کعبهٔ شریفه ایله روضهٔ مطهرهٔ جناب نبوی‌ویونلری حاوی اولان مکهٔ مکرمه ایله مدینهٔ منوره: خادم الحرمین الشریفین = خلیفهٔ اسلامه ویرلن عنوان مفخرت اولوب، الك اول یاوز سلطان سلیم خان حضرتلری جانبندن احراز بیورلمشدر. ‖ حرمین پایه‌سی = رتب علیه‌دن بری.

حِرمان { سذ. عر. محروم اولمه، محروملق، محرومیت، خائب وخاسر اولمه.

حُرمَت { سث. عر. ١. شرف، حیثیت: بو مبارك کونك حرمتنه. ٢. رعایت، اعتبار، اکرام، اعزاز: مسافره حرمت ایتمك شرطدر. ٣. بر شیئك شرعاً حرام اولمسی، حراملغی: شرابك حرمتی.

حُرمَةً { حـ. عر. رعایت واکرام مقصدیله: کندیسنه حرمةً قیام ایتدیلر.

حُرمَتسِزلِك (سـ. رعايتسزلك، حرمت واعتبار ايتمیش : بزم عادتمزجه بیوكلرك یاننده باش آچیق بولنمق حرمتسز-لك صاییلیر.

حُرمَتلی (حرمتلو. صـ. ١. شرف وحيثيت واعتبار صاحبی، شایان حرمت وتوقیر. ٢. مج. بیوك، اوقه‌لی. ٣. اژ. پسقپوس و متره‌پولیدلره ویریلان عنوان رسمیدر : سلانیك روم متره‌پولیدی حرمتلو افندی.

حُرمَتلیجه (صـ. استخفاف او-لنمیه‌جق جسامتده، اولدقجه بیوك، اوقه‌لیجه.

حَرَمسرا (حرمسرای. سـ. حرم دائره‌سی.

حَرَمَین (سذ. تـ. عر. فذ: حرم. با : حرم.

حُروب (سـذ. جـ. عر. فذ : حرب. با : حرب.

حَرور (سذ. عر. [« ح » نك ضمیله‌ده لغتدر] حـ. صحیا قلعك مایهٔ اصلیه‌سی. فر. Calo-rique.

حُروف (سـذ. جـ. عر. جمع الجمی : حروفات. فذ. حرف. با : حرف.

حُروفات (سذ. جـ. عر. [«حرف» ك جمع الجمعیدر] قور-شوندن دوكلمش طباعت حرفلری: كوچك، بیوك، تعلیق، رقعه حروفات: حروفات باصمه‌سی = طیپوغرافیا. مقابلی : طاش باصمه-سی، لیطوغرافیا.

حَرون (صـ. عر. ١. طوغری كیتمز، كمدن آكلاماز، خویسز (آت). ٢. مج. معند، عنادجی.

حَرونلق (سـ. ١. آتك خویسز-لغی، كمدن آكلامیوب طوغری كیتمه‌مسی. ٢. مج. معند-لك، عنادجیلق، سركشلك.

حَرِیّ (صـ. عر. لایق، سزا، مستحق. [ستف. اولان احری دها مستعملدر.]

حُرِّیَّت (سذ. عر. اسیر و كوله اولمیوب كندینه مالك ومستقل اولمه، آزادلق : حریت شخصیه : حریت مذهبیه.

حَریر (سذ. عر. ایپك.

حَریری (صـ. عر. ؤ : حریریه. ١. ایپكدن معمول : اقمشهٔ حریریه. ٢. تا. ایپك كبی یومشاق.

حَریص (صـ. عر. طمعكار. پك زیاده آرزو ایله طالب : حریص مال.

حَریف (صـ. سذ. عر. [«حر-فت» دن صش] ١. صنعت آرقداشی. همسلك. ٢. عشرت وجنبش آرقداشی. ٣. [تر. زبا. نزدی : هریف] عادی وبیاغی آدم. حقیر ونادان شخص : آ حریف ! : . آدم، شخص ثالث، اوته كی : حریف سزه آچیقدن سوییلیور سز آكلامیورسكز : حریف سزه خبر ویردی نه قباحتی وار؟

حَریفانه (حـ. اصنافجه، جنبشه كیدن اصناف كبی هر بری مصرفك حصه‌سنی ویره‌رك. [« عارفانه » صورتنده یازلمسی تصحیح نیتیله تغلیطدر.]

حَریق (سذ. عر. ابنیه‌نك طو-تیشوب یانمه‌سی، یانغین : حریق وقوع بولدی؛ حریقی اطفا ایتمك.

حَریقزَده (صـ. فا. جـ : حریقزد-كان. [عر. حریق = یانغین . فا. زدن = اورمق] یانغینه اوغرامش، یانغین ویرمش، یا-نغیندن مصاب : حریقزد كانه اعانه طوپلامق.

حَریم (سذ. عر. ١. هر كسه دخولی ممنوع مصون و محترم یر : حریم خاص = بر بیوك ذاتك خاص دائره‌سی. ٢. حرم، حرم دائره‌سی.

حَزار (وحزارن. با : خزار و خیزران.

حِزب (سذ. عر. جـ : احزاب. ١. طائفه، طاقم، فرقه، كروه. ٢. بولوك، قسم : حزب قرآن = قرآن كریمك منقسم او-لدیغی آلتمش قسمك بهری. ٣. ورد كبی مداومت اوزره قرائت اولنان شیء.

حَزم (سذ. عر. متین وطوغری رأی ونیت. عزم قوی. ن.

حَزَن (سذ. عر. جـ : احزان. و:

حُزن (سـذ. عر. جـ : احزان. كدر، غم، مغمومیت : بو هـوا، بو سس انسانه حزن ویرر.

حُزن آمیز (صـ. فا. [عر. حزن = غم . فا. آمیختن = قاریشدیرمق] و :

حُزن آوَر (صـ. فا. [عر. حزن = غم . فا. آوردن = كتیرمك] و :

حُزن اَفزا (صـ. فا. [عر. حزن = كدر . فا. افزایدن = آرتدیرمق] و :

حُزن اَنگیز (صـ. فا. [عر. حزن = غم . فا. انگیختن = قوپارمق] حزنی مو-جب، حزن كتیرن، حزن ویرن : حزن آمیز بر منظره، حزن آور بر حال، حزن انگیز بر آهنك، حزن افزا بر حكایه.

حَزیران (سـ. [سریانیجه‌دن] سنهٔ شمسیهٔ رومیه‌نك در-دنجی آیی كه موسم صیفك ایلك آییدر. اسم رومیسی (یونیوس) در.

حَزین (صـ. عر. ؤ : حزینه. [« حزن » دن صش.] ١. حزن وكدره دوچار، حزنلی، مغموم، مكدر، متأسف : كند-یسنی پك حزین كوردم. ٢. حزن وكدره دلالت ایدن، حزنلی : حزین بر چهره‌سی، بر باقیشی واردر. ٣. حزن وكدری مو-جب ومؤدی اولان : حزین بر منظره، حزین بر مقام، بر موقع. = حـ. حزن وكدرله، محزون ومغموم اوله‌رق : حزین حزین باقیوردی : چوبان حزین حزین قوال چالیوردی.

حِسّ (سذ. عر. ١. حواس خمسه-نك بریله اولنان درك، طویغو : تم اوزرینه بر شیء یوردیكنی حس ایتدم. ٢. مج. طولاییسیله آكلامه، ضمناً ادراك : بن اونلرك كله-جكلرینی حس ایتمشیدم. || ابطال حس = طویغونك ابطال ایدلمسی، طویورمامه : قلورو فورم ایله خسته‌نك حسنی ابطال ایتمك. || حس درونی، حس قلبی = یوركه طوغان طویغو : بیانغوا كرامیه‌سنی قزانه-جغمی بر حس درونی ایله آكلا-مشیدم. || حس مقدم = بر شیئك وقوعندن اول اوندن خبر ویرن بر تأثر قلبی ، حس قبل الوقوع. فر. Pressentiment.

حِساب (سذ. عر. جـ : حسابات. ١. صایی، صایمه، صا-ییه متعلق معامله : پاره‌مزی، آلوب ویردیكمزی حساب ایده‌لم. ٢. مج. تخمین، ملاحظه : بنم حسابمه كوره : حسابم طوغری چیقارسه. ٣. دفتر طوتمه، آله-جق ویره‌جكك وآلنوب صرف اولنانك قیدی : حساب طوتار. ٤. آله‌جق ویره‌جك. آقچه‌یه متعلق مناسبت : كندیسیله بر حسابمز وار ایدی : بنم اونكله هیچ بر حسابم یوقدر. ٥. ر. صا-ییه متعلق قواعد ومعاملاتدن بحث ایدن علم كه علوم ریاضیه‌نك الفباسی حكمنده‌در : علم حساب : حساب اوقومق، حساب اوكرنمك. || ابجد حسابی، حساب جمل = معروف ابجد هوز الخ جمله‌لری صره‌سنجه یعنی حروفك سریانی وعبرانی لسانلرندكی اسكی ترتیبنجه رقم اعتبار اولنملریله بر عباره‌دن بر عدد استخراجی. || بالحساب = حساب ایده‌رك، حساب اولنه‌رق. || بی حساب، حسابسز، چوق، لایعد ولا یحصی. || پارمق حسابی = پارمقله اولنان قبا و جاهلانه حساب. || حساب طوتمق = آله‌جق ویره‌جكی ویا مقبوضات وصر-فیاتی دفتره قید ایتمك. || حسابه چكمك = برندن حساب ایستیوب مسئول طوتمق. || حساب ذهنی = چوجقلره ازبردن اوكردیلن حساب. || حسابه كلمك = ١. او-یمق، توافق ایتمك : بنم حسابمه كلیر، كلمز. ٢. صاییله بیلمك، صاییله بیله‌جك مقدارده اولمق : اونك مال وثروتی حسابه كلمز. || علی الحساب = حسابدن اول، حساب كورلدكده محسوب اولنمق اوزره جسته جسته ویریلان آقچه : ایشلین آیقدن علی الحساب ایكی یوز غروش آلمشدر. || عندالحساب، لدی الحساب = حساب اولندقده، حساب كوریلنجه. || یوم الحساب، روز حساب = قیامت كونی، محشر كونی.

حسابجی (صـ. حسابنی ایی بیلن، حسابله صرف ایدن، اداره‌لی، ممسك.

حِسابسِز (صـ. بیحساب، صا-ییسز، لایعد ولا یحصی، پك چوق : حسابسز مالی وار ایدی. = حـ. حساب ایتمكسزین، یتیشوب یتیشمیه‌جكنی اولدن حساب وتخمین ایتمكسزین : حسا-بسز صرف ایدیور.

حِسابلاشمَق (فش. آله‌جق ویره-جك حسابنی كو-روب ایلیشیكی كسمك.

حِسابلامَق (فتـ. تقدیر وتخمین ایتمك : ملاحظه ایتمك.

حِسابلی (صـ. حساب وتقدیر اولنمش : دوشونلمش.

حِسابی (صـ. عر. ؤ : حسابیه. ١. حسابه منسوب ومتعلق : معاملات حسابیه؛ قوا-عد حسابیه. ٢. تر. حسابنی بیلیر، اداره‌لی، ممسك.

حَسّاس (صـ. عر. [«حس» دن صمب.] چوق طویان،

زياده حس ايدن، حسى غالب: عصبى آدملر حساس اولور: قلبى حساسدر .

حَسَب { سذ . عر . دكر، قدر، قيمت ذاتيه . انسانك كندى قدر ودكرى، نسب مقابلى : بو آدمك حسب ونسبى واردر . [بويله برابر استعماللرى مترادف اولملرى ذهاب باطله سببيت ويرمشدر .]

حَسبِ { ح . عر . اقتضاسنجه، كوره، جهتيله، بناءً : حسب اللزوم = لزومه بناءً : حسب الموسم = موسم اقتضاسنجه؛ حسب القرابه = قرابت جهتيله؛ حسب المسلك = مسلكه بناءً : حسب الايجاب = ايجابه كوره . ‖ حسب حال = برينه بيان حال ايله كنديسندن عقل ورأى صورمه، طانيشمه : سزكله حسب حال ايده لم . ‖ عر . ضمائر متصله يه مضاف اوله رق : حسبى، حسبنا، حسبك كبى تعبيرلر بكا، بزه سكا كافيدر معناسيله قوللانيلير : حسبى الله، حسبنا الله . حسبك الله .

حَسَب { سذ . عر . اعتبار . «ب» حرف جريله برابر «بحسب» قوللانيلير كه اعتباريله، كوره، جه ديمكدر : بحسب الاعراب = اعراب اعتباريله . اعرابجه . — تر . «ايله» ويا «جه» اداتيله دخى قوللانيلير : اقربالق حسبيله، حسبنجه = مناسبتيله، جهتيله .

حَسبَةً { ح . عر . لفظهٔ جلال ايله برابر قوللانيلير : حسبةً لله = مجرد الله رضاسيچون، غرض وعوض تحتنده اولميه رق .

حَسبى { ص . ح . عر . قارشيلقسز، عوضسز، رضاءً لله اولان . مجازاً : حسبى ايش؛ حسبى چاليشيور : حسبى محاربه يه كيدنلر (= كوكللى اوله رق) .

حَسَد { سذ . عر . باشقه سنك نعمت وفضيلتنى چكه ميوب زواللنى آرزو ايتمه، قيصقانمه، كزنى : حسد ايتمك .

حَسَدجى { ص . حسد ايدن . قيصقانان، حسود .

حَسَده { صذ . جمـ . عر . فذ : حاسد . بـا : حاسد .

حَسرَت { سث . عر . ١ . اله كچه ـ مين ويا فوت ايديلن بر نعمته تأسف ايدوب يانه واخ چكمه : حسرت چكمك = محروم اولوب تأسف وتأوه ايتمك . ٢ . اشتياق، كوره جكى كلك : اهل وعيالنك حسرتنى چكيور؛ حسرت يار ايله دلخون اولدى . — تر . صفت كبى دخى قوللانيلوب، حسرت اولمق وحسرت قالمق ديلير : بو سنه اوزومه حسرت قالدق .

حَسرَتزَده { ص . فا . جمـ : حسرتزدكان . [عر . حسرت = مـ ـ فا . زدن = اورمق] محروميت ويا اشتياق دوشكونى، حسرته دوچار .

حَسرَتكَش { ص . [عر . حسرت = مـ ـ فا . كشيدن = چكمك] حسرت چكن، نائل اوله مدينى ويا فوت ايتديكى بر نعمته تأسف وتأوه ايدن، مشتاق .

حَسم { سذ . عر . ١ . كسمه، قطع . ٢ . فصل، حل : حسم دعوى . ذ .

حُسن { سذ . عر . جمـ : محاسن . ١ . كوزللك . جمال : حسن وجمال، حسن وبها . ٢ . ايلك، مقبوليت . ‖ حسن اخلاق = اخلاق ايلكى . اخلاق فاضله . ضدى ـ سوء اخلاق . حسن اداره = كوزل اداره ايتمه . ‖ حسن تدبير = كوزل تدبير . ‖ حسن تعبير = مستهجن ويا صوئوق بر شيئك كوزل وادبه موافق بر تعبيرله افاده ايدلمسى : مزار بورنى يرينه مسار بورنى دينلمسى كبى . ‖ حسن توجه = محبتله قاريشيق تحسين وتقدير : حقمده كى حسن توجهكزك منتدارى يم . ‖ حسن حال = ايى حال، صلاح : حسن حال صاحبى = صالح . ‖ حسن حركت = ايى حركت، ايى معامله ده بولنمه، مقبول طرز وطور . ‖ حسن ختام = خيرليسيله پايانه ايرمه؛ حسن ختام ويرمك = خيرليسيله بيترمك . ‖ حسن خط = ايى يازى، قاعده يه مطابق يازى يازمه : حسن خط صاحبى = خطاط : حسن خط معلمى، درسى . ‖ حسن صورت = كوزل صورت، صورت حسنه . ‖ حسن ظن = برى حقنده ايى فكرده بولنمه، كنديسنى ايى ظن ايتمه : اونك حقنده هركسك حسن ظنى واردر . ‖ حسن قبول = ايى قبول ايتمه، اكرام وتعظيمله قبول ايديش : حسن قبوله مظهر اولدى . ‖ حسن معامله = كوزل معامله، ايليكله معامله ايتمه . ‖ حسن نظر = توجه، محبتله تحسين . ‖ حسن ويرمك = كوزللشديرمك . ‖ حسن يوسف = پسنديبانيسى دينلن چيچك .

حَسَن { ص . عر . مؤ : حسنه . كوزل . جميل، خوب : وجه حسن = كوزل يوز؛ اعمال حسنه = كوزل ايشلر .

حَسناء { صث . عر . [مذكرى يوقدر .] كوزل (قادين) . حسن وجمال صاحبه سى .

حَسَنات { سث . جمـ . عر . فد : حسنه . بـا : حسنه .

حَسَنه { سث . عر . جمـ : حسنات . كوزل ايش، ايى ايش، عمل صالح، خير . ضدى : سيئه، سيئات : حسناتى سيئاتنه غالبدر .

حُسنى { ص . عر . مؤ : حسنيه، جمـ : حسنيات . كوزلكه منسوب ومتعلق . = جمـ . كوزل ايشلر، خيرلر، امور خيريه .

حُسنى { صث . عر . ذ : احسن . دها كوزل، كوزل، رعنا : حسنى بر قيز؛ اسماء حسنى = حق تعالانك اسملرى كه ورد كبى اوقونور . بـا : اسم .

حَسَنَين { سثخذ . ت . سبطين مكرمين امام حسن وامام حسين (رضهما) افنديلرمز .

حَسود { ص . عر . حسدجى، قيصقانج . [«حسده» ظن اولنديغى كبى بونك جمعى اولميوب «حاسد» ك جمعيدر .]

حَسودانه { ص . ح . فا . حسدجيلكه، حسدجى يه ياقيشير صورتده، قيصقانه رق .

حِسّى { ص . عر . مؤ : حسيه . طويغويه متعلق، طويغو ايله درك اولنان : حسى بر تأثرله؛ تأثرات حسيه .

حِسّيّات { سث . جمـ . عر . طويغويه متعلق خاصه لر، طويغو تأثراتى : حسيات قلبيه؛ حسياتى غالب .

حَسيب { ص . عر . [«حسب» دن صث .] ذاتى دكر وقدرى اولان، مزيت شخصيه صاحبى : حسيب ونسيب بر آدم .

حَشارى { ص . [آشاغى خلق ديمك اولان عر . «حشاره» دن اولسه كركدر] ياراماز، راحت طورماز، سرت، خرچين، ضبطى مشكل : حشارى آدم، آت .

حَشاريلق { سـ . سرتلك، خرچينلق، راحت طورماز و ضبطى مشكل اولان آت ويا آدمك حالى .

حَشاش { سـ . [عر . «حشيش» دن] يبان بنكى .

حَشّاش { ص . عر . اسرار ايچن، اسرار كبى مخدر شيئلر قوللانان .

حَشر { سذ . عر . ١ . طوپلامه، بر يره بريكديرمه . ٢ . قيامت كوننده امواتك بالاحيا عمللرينه باقلق ايچون بر يره جمعلرى : شهدا ايله حشر اولمق . ٣ . امواتك حشر اولنه جغى زمان، قيامت : حشره دك = قيامته قدر؛ روز حشر = قيامت كونى . ‖ حشر ونشر = محشر كونى امواتك طوپلانوب طاغلملرى . ‖ مجـ . اونلرله حشر ونشر اولسون = اونلرله اوغراشسون، نه ياپارسه ياپسون . ‖ حشر اندر حشر = محشر كبى غلبه لكدن كنايه اسكيش بر تعبيردر .

حَشَرات { سث . جمـ . عر . [فد . «حشره» لسانمزده مستعمل دكلدر .] بوجك ويلان جيان قبيلندن اولان كوچك ويرده سورينور حيوانجقلر، هوام . ‖ مجـ . دكرسز ومضر آدملر .

حَشَرى { ودها طوغريسى حشارى . بـا : حشارى .

حَشَفه { سث . عر . آلت تناسل ذكورك باشى .

حَشَم { سذ . عر . معيت خلق، اتباع، متعلقات : خدم و حشمى چوق .

حَشمَت { سث . عر . خدم واتباع كثرتندن متحصل اولان عظمت، هيبت . — اجنبى حكمدارانه عنوان اولور : ذات حشمت مآبلرى .

حَشمَتلى { حشمتلو . ص . عظمت و هيبت صاحبى، حشمت مآب . اجنبى حكمدارلره عنوان اولور : حشمتلو آلمانيا ايمپراطورى حضرتلرى .

حَشو { سذ . عر . ١ . طولمه، طولديرمه، طولديريلان شيء . ٢ . قيريله جق شيئلرك آره لرينه قونيلان صمان وپنبوق كبى شيئلر . ٣ . مجـ . سوز آره سنده سويلنيلن فضله ومعناسز لقرديلر . ٤ . تشـ . جكر يورك وباغرصاق وبين كبى اعضاء داخليه نك صورت انتساجى .

حَشوى { ص . عر . مؤ : حشويه . ١ . بر شيئك ايچنه طولديريله جق ويا قيريله جق مواد آره سنه قونيله جق شيئلره منسوب ومتعلق . ٢ . مجـ . لزومسز، معنا .

سز، فضله (سوز و سائره). ۳. تش. اعضاء داخلیه‌یه متعلق.

حَشْوِیّات سذ. جم. عر. صانکه سوزك بوش یرلرینی طولدیرمغه مخصوص «شیء» و «شو» کبی فضله ولزومسز لقردیلر.

حَشیش سذ. عر. ۱. قوری اوت. ز. ۲. اسرار دینلن وتوتون وتنباکو ایله ایچیلن مکیفاتدن مضر برمادهٔ نباتیه.

حَشیشه سش. عر. اوت. با. اسماء مختلفه‌یه مضاف اوله‌رق برچوق نباتاتك اسملرینی تشکیل ایدر: حشیشة الجرب. حشیشة الخنازیر وسائره.

حَصاة سش. عر. ۱. طاش، چاقیل. ز. ۲. ط. مثانه وقره جکر وبوکرك وسائر اعضاء داخلیه‌ده حاصل اولان طاش: حصاة المثانه، حصاة الکلیه، حصاة الرحم وسائره.

حَصاد سذ. عر. ۱. اکین بیچمه: کویلیلر شمدی حصادله مشغولدرلر. ۲. اکین بیچمی وقتی، اوراق موسمی: حصادده اوده‌مك اوزره بورج آلدی.

حَصّاد سذ. عر. [«حصاد» دن سمب.] اکین بیچیجی، اوراقجی.

حِصار سذ. عر. [«حصر» دن مص. مفاعله] ۱. قوشاتمه، اطرافنی آلمه. ز. ۲. اطرافی استحکاملی محل، مستحکم یر، قلعه. || بالا حصار = ایچ قلعه.

حَصافَت سش. عر. متین رأی، طوغری مطالعه.

حَصانَت سش. عر. بر موقعك طبیعی ویا صنعی متین ومستحکم اولمسی.

حَصبه سش. عر. ط. قیزاموق.

حَصر سذ. عر. ۱. صیقیشدیرمه، محدود بر یرك ایچنه آلمه، تضییق: دشمن عسکرینی فلان یره حصر ایتدیلر. ۲. محدود ومعین ایتمه، عمومیتدن چیقاروب برقسم ویا مقداره تخصیص ایلمه: او آدم معاونتنی کندی اقرباسنه حصر ایدیور. ۳. یالکز برشیئه صرف واستعمال ایتمه: بو ایشه حصر افکار، حصر مساعی، حصر اوقات ایتمشدر.

حُصر سذ. عر. ط. ۱. پکلك، انقباض. ۲. ادرار طوتلمسی، احتباس.

حِصن سذ. عر. ج: حصون. قلعه، مستحکم یر، حصار.

حُصول سذ. عر. وجوده کلمه، پیدا اولمه، حاصل اولمه: حصول بولمق، حصوله کلمك.

حُصولپَذیر ص فا. [عر. حصول = پیدا اولمه . فا. پذیرفتن = قبول ایتمه] ۱. قابل حصول، حصولی ممکن، حاصل اوله‌بیلیر. ۲. حصول بولمش، حاصل اولمش: حصول پذیر اولدی = حاصل اولدی.

حُصون سذ. جم. عر. فد: حصن. با: حصن.

حِصّه سش. عر. ج: حصص. بوتون بر مالدن هرکسه دوشن پای، نصیب، بهره. || قصه‌دن حصه = برحکایه ومثلدن آلنان عبرت ونصح وپند.

حِصّه‌دار ص. فا. ج: حصه‌داران. حصه صاحبی، حصه‌سی اولان، بهره‌دار. = س. فا. برشرکتده آقچه ویروب مشترك اولانلرك بهری: حصه‌داران مجلسی.

حِصّه‌لَشمَك فش. پایلاشمق، بر مال مشترکی بولوب هرکس حصه‌سنی آلمق.

حِصّه‌لی ص. حصه‌لری اولان، حصه‌لره منقسم، حصه‌داران بیننده مشترك: حصه‌لی مال، چفتلك.

حِصّه‌مَند ص. فا. حصه‌سی اولان، بهره‌مند.

حِصّه‌یاب ص. فا. حصه بولان، نصیب و بهره‌مند اولان.

حَصیر سذ. عر. اینجه سازدن اورلمش یره سرمکه مخصوص دوشمه: طرابلس حصیری، قبا حصیر، حصیر دوشه‌لی. || حصیر اوتی، سازی = حصیر اورمکه یارایان ساز. || حصیر سوپورکه‌سی = اوك ایچنده اورته‌لغی سوپورمکه مخصوص سورغودن سوپورکه.

حَصیرجی س. حصیر یاپان و صاتان یاخود اوطه‌لره دوشه‌ین آدم.

حَصیرلامَق فت. حصیر دوشتمك.

حَصیرلی ص. ۱. حصیر دوشه‌لی (اوطه وسائره). ۲. حصیرله قاپلانمش، حصیر قاپلی شیشه وسائره. = س. حصیرله ودها طوغریسی سپتله اورلمش بیوك دامجانه.

حَصیل س. [عر. «حاصل» دن. — زبانزدی قصیل] حیوانلره یشیل یدیریلن آربه اکینی.

حَصین ص. عر. [«حصن» دن صش.] متین، محکم، مستحکم: حصن حصین.

حُضّار سذ. جم. عر. فد: حاضر. با: حاضر.

حَضَر سذ. عر. ۱. کوی و قصبه‌ده اوده ساکن اولانلرك حالی، کوچبه‌لکك عکسی. ۲. سفر و حربك عکسی، صلح، آسایش، استراحت زمانی: وقت حضرده یوز بیك عسکر بسلنوب وقت سفرده اوچیوز بیکه ابلاغ اولنور: حال حضر = صلح واسایش حالی.

حَضَر ف. عر. [«حضور» دن ماضی مفرد مذکر غائب اولوب یالکز شو تعبیرده مستعملدر.] ماحضر = حاضر بولنان شیء، حاضر والده نه وار ایسه، نه بولندیسه.

حَضرَت سش. عر. ج: حضرات. [«حضور» دن سمص.] اوك، حضور، پیشگاه: حضرت امیره عرض حال ایتدی. — بو تعبیر بوصورتله مفعول الیه مقامنده قوللانلمقدن تدریجاً بالتعمیم حضور معناسندن تجردله صرف تعظیم تعبیری اوله‌رق وفارسی ویا ترکجه قاعده‌سنجه مضاف حالنده قوللانلمغه باشلامشدر؛ «جناب» کبی ومحلنه کوره اوندن دها قوتلیدر: حضرت الله‌یه یالواردم: حضرت الله آجیدی. [بو ایکی مثالك برنجیسی طوغری وطبیعی وایکنجیسی ایسه اوکا قیاساًدر. — اضافت فارسیه ایله دها زیاده تعظیمه دلالت ایدوب، اکثریا ذوات مقدسه حقنده، واضافت ترکیه ایله باشلیجه رجال سیاسیه حقنده قوللانیلیر. «جناب» دخی بویله‌در: [حضرت الله، حضرت رسول الله، حضرت عمر، حضرت امام اعظم؛ پاشا حضرتلری، فلان افندی حضرتلری: [جمعی ایسه دائما اضافت ترکیه ایله ولساننزده سهواً تثنیه مقامنده دخی قوللانیلیر: [ائمهٔ اثناعشر حضراتی، وزراء عظام حضراتی، سبطین اکرمین حضراتی. — حضرتکز وجنابکز کبی مخاطبه استعمالی مقبول دکلدر.

حَضَری ص. عر. مث: حضریه. ۱. کوی وقصبه‌ده ساکن و مقیم اوله‌رق یاشایانلرك اصول معیشتنه منسوب ومتعلق، بدوی عکسی، مدنی: عمر حضری، تعیش حضری، معیشت حضریه. ۲. سفر وحربك غیری اولان صلح واسایشه منسوب و متعلق، سفری مقابلی: ترتیب حضری: عسکرك مقدار حضریسی.

حُضور سذ. عر. ۱. حاضر اولمه، موجود بولنمه، غیاب ضدی: سزك مجلسده حضورکز الزمدر. ۲. اوك، پیشگاه: فلانك حضورینه چیقدی: حضورینه کیمسه‌یی قبول ایتمیور؛ حضورکزده ترك ادب ایتدی. ۳. راحت، اسایش، آسودکی، آرام: کمال راحت وحضورله؛ حضور قلبله. ٤. پادشاه معرضی، مثول: حضورده‌در؛ حضوره چیقدی: حضور درسی = رمضانده محضر پادشاهیده ویریلن درس واولنان سؤال وجواب ومعارضهٔ علمیه. || حاشا حضوردن = حضورکزدن اوزاق اولسون. [مکروه ومعیوب بر سوز تلفظنه مجبوریت الویردیکنده حسب الظرافه قوللانیلیر.]

حَضیض سذ. عر. ۱. الك آشاغی و آلچاق موقع، اوج مقابلی ۲. ك. بر سیاره‌نك شمسدن الك اوزاق بولندیغی محل؛ وهیئت قدیمه‌ده شمس وقمر وسیاراتك کرهٔ ارضه الك قریب بولندقلری نقطه. فر. Périgée. مقابلی: اوج.

حَطّاب سذ. عر. اودونجی. ا.

حَطَب سذ. عر. اودون. د.

حَطره س. ی. نهرلرده علی الخصوص شط البحرده قلاغوزلرك اسقاندیل کوندرلری که اوزری قدمه تقسیم اولنمشدر. بو کلمه‌نك املاسی طوغری اولوب اولمدیغنی تدقیق ایده‌مدك.

حَظّ سذ. عر. ج: حظوظ. حظوظات. ۱. حصه، بهره، نصیب: حظ وافر. ز. ۲. خوشلانمه، خوشه کیتمه. لذتیاب اولمه: بویله سوزلردن حظ ایتمم؛ کندیسی دیدی قودیدن حظ ایدر. ۳. سوینمه، سرور، شادی، ممنونیت: خبر صحتکزی آلوب چوق حظ ایتدم. || حظوظ نفسانیه، حظوظات نفسانیه = نفس وشهوته متعلق لذائذ.

حُظوظ سذ. جم. عر. و بونك جمعی: حظوظات. فد: حظ. با: حظ.

حَظیره (سذ. عر. ج : حظایر. [نقطه‌سی محلنك تبدیلیله سهواً «خطیره» دخی قوللانیلیر.] اطرافی دیوار ویا چیتله احاطه اولنمش مزارستان وساره.

حُفّاظ (سذ. ج. عر. فد : حافظ. با : حافظ.

حَفر (سذ. عر. طوپراغی قازمه. قازمه ایله یری آچمه. اشه‌ه : قویو حفر ایتمك؛ تمللرك حفری.

حُفره (سذ. عر. قازلمش چقور.

حَفریّات (سذ. ج. عر. قازمه‌یه متعلق ایشلر. عملیات ترابیه، باشلیجه آثار عتیقه و معادن وسائره تحریسیچون یری قازمق عملیاتی : بابل خرابه‌لرنده هنوز لایقیله حفریات اجرا اولنمامشدر.

حَفض (سذ. عر. د. نحو عربیده جر مقامنده قوللانیلیر. با : جر.

حِفظ (سذ. عر. ۱. صاقلامه، قورومه : بو کتابی ایی حفظ ایدیکز؛ بو کاغدك اوراقده حفظی اقتضا ایدر. ۲. حمایه، صیانت، محافظه : الله حفظ ایلیه. ۳. خاطرده طوتمه، اونوتمامه : بو سوزی حفظ ایدیکز. ۴. قرآن کریمك ازبر اوکرنمسی : حفظه چالیشیور. || تحت الحفظ = محافظه آلتنده. قاچاسون دیه ضبطیه وسائر مسلح آدملره ترفیق طریقیله : تحت الحفظ فلان یره کوندرلدی. || حفظ صحت = طبابتك محافظهٔ صحت قواعدندن وقبل الوقوع امراضك اوکنی آلمق اصولندن بحث ایدن علمی.

حَفِظَ (ف. عر. [«حفظ» دن ماضی مفرد مذکر غائب اولوب، بعض دعا تعبیرلرنده ضمائر متصله ایله و لفظهٔ جلال ایله برابر قوللانیلیر.] حفظنا الله = الله بزی صاقلاسون؛ حفظك الله = الله سنی صاقلاسون.

حَفَظه (سذ. ج. عر. فد : حافظ. با : حافظ. — انسانك اعمالنی یازمغه موکل ملائکه : حفظهٔ کرام.

حَفید (سذ. عر. ج : احفاد. اولاد اوغلی. تورون. — ج اخلاف، ذریت : بز دخی او اجداد کرامك احفادی‌یز.

حفیره (سذ. عر. ج : حفایر. قازلمش یر. چوقور.

حَفیظ (سذ. عر. صاقلایان. محافظه ایدن. حافظ : حفیظ الله ! = الله صاقلاسون (صـ قلایجیدر). [یالکز بو تعبیرده مستعملدر.]

حق (سذ. عر. ج : حقوق. ۱. طوغریلق. طوغری وکرچك اولان شیء. باطل مقابلی : حق بودر؛ حق سویلی. ۲. عدل، عدالت. حقانیت. انصاف : حقدن آیرلاملی؛ احقاق حق ایتمك. ۳. بر آدمه عائد اولان شیء. آله‌جق : بو آنده بنم حقمدر؛ حقمی ویرمدیلر؛ حقنی ایستیور؛ حق صریح. ۴. بر فعل وعمل وزحمتك اجری : امك حق. آیاق حق. ۵. بر آدمك سبق ایتمش امکنه مقابل مستحق اولدیغی اجر مادی ویا معنوی : والدینك، معلمك حق پك بیوکدر. ۶. پای، حصه : مقاص حق = مقاص پایی : آتش حق. ۷. عدالت وحقانیت محضه اولان ویا طوغری اولوب باطل اولمیان جناب خالق : حق تعالی؛ حق جل وعلا؛ جناب حقدن دیلرم. || بر اسمه مضاف اولەرق « ده » اداتی الصاقیله برابر دائر ومتعلق معناسنی افاده ایدر : اونك حقنده برطاقم سوزلر اولدی؛ بوخصوص حقنده بعض تفصیلات ویردی؛ بوسزك حقکزده خیرلی اولدی. || حق اولمق = طوغری سویلمك، سوزی طوغری وحقلی اولمق : حقکز واردر = طوغری سویلیورسکز؛ بونی یاپمغه، ایستمکه حقم یوقمیدر ؟ || حق ایتمك = استحقاق قزانمق. نائل اولدیغی بر اجر و مکافاته مقابل ایدر بر خدمتده بولنمق : سز بو رتبه‌یی، بو نشانی حق ایتدیکز. || حق ایچون = قسم تعبیری : الله، پیغمبر حقیچون. || حقندن کلمك = غلبه چالوب انتقام آلمق ویا جزای سزاسنی ویرمك. || حق قزانمق = حقلی چیقمق. || حق قوشی = اسحاق قوشی. || حق اوران = پنبه قومری. || حق ویرمك = تصدیق ایتمك. || حقنی یمك = آله‌جغنی انکار ایدوب ویرممك ویا فضلنی تسلیم ایتممك : او آدمك حقی یمز = فضل ودکری ناقابل انکاردر. || حق یولی = طریق حق، راه خدا. || الحق = طوغریسی، حقا. || بحق = حقیله، مستحق اولەرق. || بغیر حق = حقسز یره، حقانیته مغایر اولەرق. || ناحق = حقسز، بغیر حق. || صو حق = قادینلر حمامنده صرف اولنان صو ایچون ویریلان پاره. = ج. ۱. هرکسك حقندن وآله‌جغندن و عدالتدن بحث ایدن علم، شریعت، فقه، قانون : علم حقوق، مکتب حقوق. ۲. قانونك جنایاته متعلق اقسامندن ویا فقهك اعتقادات ومعاملات مذهبیه قسمندن صرف نظرله صرف آله‌جق ویره‌جکه متعلق قسمی : محکمهٔ حقوق. ۳. احبابلق، دوستلق، هر بریندن دیکرینه کچمش ایلك وخدمت حقلری : بیننزده اسکی حقوق واردر؛ اونکله حقوقم پك اسکیدر.

حَقّ (ص. عر. آ : حقه. ۱. طوغری، کرچك : بو سوز حقدر؛ دین حق. ۲. عدالت وحقانیته موافق، حقلی، مستحق.

حَقّا (ح. عر. طوغریسی، الحق : حقاکه = طوغریسی بوکه.

حَقارَت (سذ. عر. حرمتسزلك، اعتبارسزلق، عدم تعظیم، خوار و حقیر کورمه، ذلتله معامله ایتمه : فقری سببیله بر آدمه حقارت ایتمك انسانیت شانندن دکلدر. || حقارت کورمك، چکمك = تحقیر ایدلمك، حرمتسز معامله‌یه دوچار اولمق.

حقّانیَّت (سذ. عر. [لغت مولده‌در] حقه مقارن معامله، حقه رعایت ایتمه. عدالت، انصاف.

حَقّانیّتسِزلك (س. عدالتسزلك، انصافسزلق.

حَقّانیّتلی (ص. عدالت وانصافه مقارن، عادل، عادلانه : حقانیتلی آدم؛ حقانیتلی قرار.

حَقائِق (سذ. ج. عر. فد : حقیقت. با : حقیقت.

حَقّپَرَست (ص. فا. [عر. حق = م. فا. پرستن طاپمق] ۱. حق تعالی حضرتلرینه عبادت ایدن، یالکز اللهه طاپینان. ۲. حق وعدالتی وطوغری‌یی پرستش درجه‌سنده سون، طوغریدن آیرلمیان.

حِقد (سذ. عر. کیزلی عداوت، کین، غرض.

حَقسِز (ص. ۱. طوغری اولمیان، باطل، چوروك : بو سوزکز، بو فکر حقسزدر. ۲. بر دعوی ویا مسئله‌ده طوغری‌یی التزام ایتمین، اکری وچوروك طرفی التزام ایدن : سز حقسزسکز؛ او حقسز چیقدی. = ح. طوغری‌یه وعدل وانصافه مطابق اولمیەرق، بغیر حق : حقسز سویلیورسکز. || حقسز یره = بغیر حق، ناحق یره.

حَقسِزلق (س. ۱. اکریلك، بطلان، طوغری اولمایش. ۲. عدالتسزلك، انصافسزلق.

حَقّ شِناس (ص. فا. [عر. حق = م. فا. شناختن = طانیمق] طوغری‌یی وعدل وانصافی طانییان وتسلیم ایدن، محق، حقه رعایت ایدن.

حَقّ شِناسانه (ص. ح. فا. محقانه، عادلانه، حقه رعایت ایدەرك.

حَقّ شِناسلق (س. طوغری‌یی وعدل وانصافی فرق ایتمه، بونلره رعایت.

حَقّ گُذار (ص. فا. [عر. حق = م. فا. گذاشتن = ادا ایتمك] حق ادا ایدن، حقدن آیرلمیان.

حَقّ گو (حق کوی. ص. فا. [عر. حق = م. فا. گفتن = سویلمك] طوغری سویلین، حقی تسلیم ایدن.

حَقّلاشمَق (فش. بربرینه حقنی ویرەرك آله‌جق ویره‌جك قالمامق.

حَقّلامَق (فت. حقندن کلمك. غلبه چالمق.

حَقّلی (ص. ۱. حقه مقارن، طوغری، کرچك، صحیح. ۲. عدل وانصافه مقارن، عادلانه، منصفانه. ۳. آله‌جغی اولان، مستحق. ۴. قولی ویا فعلی طوغری وعدالته موافق اولان : سز حقلیسکز؛ بو دعواده کیم حقلی چیقدی ؟ حقلی‌یی حقسزدن فرق ایتملی.

حُقنه (سذ. عر. ط. ۱. احتقان آلتی، شرینغه. ۲. احتقان ایدیلان علاج.

حُقوق (سذ. ج. عر. فد : حق. با : حق.

حُقّه (سذ. عر. ۱. کوچك یووارلاق واکثریا یکپاره قوطی. ۲. یازی یازمق ایچون مرکب ویا لعل قونان ظرف : یازی حقه‌سی؛ حقه طاقمی. ۳. حقه‌بازك ال چابقلغیله اویروب چویردیکی قوطی. || توکروك حقه‌سی = خسته‌لرك توکورمك اوزره یاتاقلرنده بولندیردقلری قاب.

حُقّه باز (س. فا. [عر. حقه = م ـ فا. باختن = اویناماق] ال جابقلغیله برطاقم حقه‌لر وسائر شیلر اویروب چویره‌رك اویونلر ومعرفتلر کوسترن آدم. || مج. حیله‌کار، طولاندیریجی.

حُقّه بازلق (س. ال جابقلغیله اویونلر یاپان آدمك حال وصنعتی. || مج. حیله‌کارلق، طولاندیریجیلق.

حَقیر (ص. عر. ٔ: حقیره. [«حقارت» دن صش.] قدر ودکری اولمیان، خوار، دنی، محقر، ناچیز، حرمت واعتبار اولنمیان. — تواضع و محویت مقامنده دخی قوللانیلیر: بو عبد حقیر: بو فقیر حقیر.

حَقیرانه (ص. ح. فا. قدر ودکری اولمیان برآدمه متعلق ویا شایسته اولان یاخود اوله‌رق. — بو دخی تواضع ومحویت مقامنده مستعملدر: عریضهٔ حقیرانه‌م: حقیرانه افادهٔ حاله جرأت ایلرم.

حَقیق (ص. عر. ٔ: حقیقه. جـ: احقاء. [«حق»دن صش.] حقلی، مستحق، برشیئه حق اولان. لایق، حری، سزا.

حَقیقَت (سش. عر. جـ: حقایق. ١. برشیئك طوغریسی، اصل، کنه، ماهیت: بو ایشك حقیقتی آکلاشیله‌مدی؛ حقیقت حال. ٢. مجاز وتشبیهك غیری، اصل، معنای اصلی: مجاز حقیقتك کوپریسیدر. ٣. کائنات وطبیعت والوهیت حقنده کافهٔ تشبیهات ومجازاتدن عاری وظاهر اولان طوغریلق: شریعت، طریقت، معرفت، حقیقت. ٤. تر. صداقت، وفادارلق، حقوق‌شناسلق: اوآدمك حقیقتی چوقدر. = ح. صحیح، صحیحاً، طوغریسی: حقیقت بو بنا پك کوزل اولدی. — تعبیرات عربیه‌ده «حقیقه» صورتنده قوللانیلیر: فی الحقیقه = کرچکدن، صحیح.

حَقیقَةً (ح. عر. صحیحاً، کرچکدن، بحق: اوحقیقه بیوك آدمدر؛ اوآدم حقیقةً اوستهدر.

حَقیقتسز (ص. وفاسز، محبت و حقوقده ثابت قدم اولمیان.

حَقیقتسزلك (س. وفاسزلق، محبت و حقوقده ثباتسزلق.

حَقیقتلی (ص. صداقتلی، صادق، طوغری. وفادار: چوق حقیقتلی آدمدر.

حَقیقی (ص. عر. ٔ: حقیقیه. [«حقیقت» دن منس.] صحیح. طوغری، اصلی، ساخته ویا مجازی اولمیان: حقیقی یاقوت. معنای حقیقی.

حَكّ (سذ. عر. ١. قازیمه. اویمه، معدن وطاش وتخته وسائره اوزرینه دمیر قلمله چقور ویا قبارتمه اشکال وسائره اویمه: مهر، حروفات قالبی حك ایتمك. ٢. بریازی وسائره‌یی چاقی و قلمتراش وسائره ایله قازیه‌رق حذف ایتمه: شو نقطه‌یی حك ایتملی.

حَكّاك (سذ. عر. [«حك»دن سمب.] معدن وجشیر وسائره اوزرینه چلیك قلمله یازی ورسم و اشکال مختلفه اویمق صنعتنی بیلوب اجرا ایدن آدم. فر. Graveur.

حَكّاكلق (ویاحکاکلك س. معدن وسائره اوزرینه چلیك قلمله اویمق صنعتی: حکاکلق طباعته لازم بر صنعتدر.

حُكّام (سذ. جـ. عر. فد: حاکم. با: حاکم.

حِكایَت (سش. عر. و:

حِكایه (سش. عر. جـ: حکایات. ١. نقل ایتمه، بروقعه و سرکذشتی صره سیله آکلاتمه، روایت: باشنه کلنلری بزه بربر حکایه‌ایتدی. ٢. حقیق ویا اویدیرمه واکثریا حصه قایمه مخصوص سرکذشت و وقوعات، قصه، مثل (مصال): برطاقم حکایاتی حاوی کتاب: کوزل حکایه‌لر چوجقلرك اخلاقنی تصحیح ایدر. ٣. فر. رومان دینلن اوزون سرکذشت که اساساً اخلاقه خدمت ایتمك شرطیله انواعی واردر: حکایهٔ تاریخیه، حکایهٔ فاجعه، حکایهٔ مضحکه: حکایه کتابی. || علی طریق الحکایه، حکایه طریقیله = برکونه مطالعات علاوه ایتمکسزین، مجرد نقل و روایت صورتیله. || مبنی علی الحکایه = بروقعه و حکایه‌یه مستند و اوندن مأخوذ تعبیرکه مأخوذ عنهی اولان حکایه بیلنمدکجه آکلاشیلماز.

حِكایه‌جی (س. ص. حکایه‌لر آکلاتمی و سرکذشتلر نقل ایدن کیمسه‌ن آدم، مصالجی، راوی، ناقل.

حِكایه‌نُویس (س. ص. فا. جـ: حکایه نویسان. [عر. حکایه = م ـ فا. نویشتن = یازمق] حکایه کتابلری یازان محرر، رومان محرری، فر. Romancier.

حُكْم (سذ. عر. جـ: احکام. ١. حاکملك، حکومت، آمریت: فلانك حکمی جاریدر: فلانك حکمی آلنمشدر. ٢. امر، اراده، قوماندە: حکم ایتمك: حکمی یکمك: حکمی نافذ اولمق: فلانك حکمیله حرکت ایدیور. ٣. قرار، بردعوی ویا مسئله‌یی دیکلیوب ایجه تحقیق ومحاکمه ایتدکدن صکره حل وفصل ایچون ویریلن قرارقطعی ونتیجه. ایجاب قانونك تقریری: حکم ویرمك: محکمه‌نك حکمی؛ بش سنه مدتله حبسنه حکم اولندی. ٤. قوت، اهمیت، نفوذ: اونك حکمی یوقدر. ٥. تأثیر: حرارت حکمنی اجرا ایدیور: قیشك حکمی یکدی. ٦. منزله، مثابه، مقام: قاتل پدر دخی پدر حکمنده‌در. ٧. اقتضا، ایجاب: قانون حکمنجه: قاعدهٔ ظرافت حکمنجه. || حکمی اولمق = قوتلی ونافذ اولمق. || حکمنده اولمق = مثابه‌سنده بولنمق. || حکم سورمك = ١. حاکم اولمق، حکومت ایتمك. ٢. جاری اولمق || حکمی یکمك = ١. امری نافذ وجاری اولمق. ٢. قوت وتأثیری زائل اولمق. = جـ. ١. اوامر، ارادات: احکام الهیه. ٢. نظامات، قوانین: احکام عدلیه، احکام دینیه. ٣. نجومدن وسائر علائم طبیعیه وسمائیه‌دن چیقارلمق ایستنیلن معنالر، استخراجات، غائبدن خبر ویرمه‌لر: احکام چیقارمق: منجملرك احکامی. || مج. غریب وکوانج حکملر: احکام قورمق.

حَكَم (سذ. عر. طرفیندن فصل دعوا ایچون رضالریله حاکم اتخاذ ایتدکلری کیمسه: حکم نصب ایتمك: حکم قومسیونی.

حِكَم (سش. جـ. عر. فد: حکمت. ا: حکمت.

حُكَماً (ح. عر. حکم جهتیله. حکمنده ومثابه‌سنده اوله‌رق: تیزه حکماً والده‌در = والده حکمنده‌در. ٔ.

حُكَماء (سذ. جـ. عر. فد: حکیم. ا: حکیم.

حِكْمَت (سش. عر. جـ. حکم ١. حکیملك، حکیم آدمك حالی، عقل کامل ایله علم عالی: لقمانك حکمتی. ٢. فلسفه علمی وشعبه‌لری: حکمت الهیه، حکمت طبیعیه، حکمت ریاضیه. حکمت عملیه. ٣. سر خفی، نه اولدیغی آکلاشیلماز سبب وحقیقت: بونده برحکمت واردر؛ حکمت الهیه. ٤. حقیقت واخلاقه متعلق قیصه سوز، مثل: حکم سلیمان. = حد. غریب شی! عجائب! بونده بر سر وار: حکمت! || حکمت حکومت = حکومتك اجرا آتی تحتنده‌کی سبب حقیقی. || حکمت طبیعیه = اجسامك احوال طبیعیه‌سندن بحث ایدن علم که کیمیا ایله توأم عد اولنور. فر. Physique.

حِكْمَت آمیز (ص. فا. [عر. حکمت = م ـ فا. آمیختن = قاریشمق] حکمتله قاریشیق، حکیمانه: حکمت آمیز سوزلر = اقوال حکیمانه.

حِكْمَت شِناس (ص. فا. حکمت وفلسفه بیلن، واقف حکمت.

حُكْمدار (س. فا. جـ: حکمداران. [عر. حکم = امر، حکومت. ـ فا. داشتن = مالك اولمق] حکم وامر صاحبی اولان ملك، شاه، پادشاه: حکمدار اعظم: آوروپا حکمدارانی.

حُكْمدارانه (ص. ح. فا. حکمداره مخصوص ویا لایق وسزاوار برحال وصورتده: حکمدارانه دارات وشکوهله: حکمدارانه حرکت ایدیور.

حُكْمدارلق (س. ملکلك، شاهلق، پادشاهلق، سلطنت: قرق سنه حکمدارلق ایتدی.

حُكْمداری (ص. حکمداره منسوب ومتعلق: اوامر حکمداری. — س. حکمدارلق: اجرای حکمداری.

حُكْمران (س. فا. [عر. حکم = حکومت. ـ فا. راندن = سورمك] حکم وسلطنت سورن، حاکم، حکمدار.

حُكْمرانی (ص. حکم سورن ذاته منسوب و متعلق. = س. حکم سورمه، حکمدارلق. || حقوق حکمرانی = فر. Suzeraineté دینلن اصطلاح سیاسینك ترجمه‌سیدر.

حُكْمسز (ص. حکم وقوت و تأثیری اولمیان، کأن

لم يكن اولان : قوانين مفسوخه حكمسزدر.

حُكملى { ص. بر حكم وامرى حاوى اولان : حكملى بر تحريرات.

حُكمنامه { س. فا. بر محكمه و هيئتك حكم وقرارینى حاوى ورقه، حكمى حاوى كاغد.

حِكميّات { سش. جم. عر. فلسفه‌يه متعلق حكيمانه سوزلر.

حُكومَت { سش. عر. ۱. بر مملكتى اداره ايتمه: بش سنه حكومت سوردى. اجراى حكومت ايتدى. ۲. بر مملكتده حكم سورن واونى اداره ايدن هيئت، دولت : فرانسه، بخارا، هندستانك حكومتى. ۳. اصول اداره : حكومت مستقله. ٤. هيئت اداره : حكومته مراجعت ايتمك؛ حكومت قوناغى. || حكومت مركزيه = پايتختده‌كى حكومت. || حكومت محليه = طشره‌ده‌كى حكومت هيئتى، ولايت، سنجاق ويا قضا هيئت اداره‌سى. || حكومت قوناغى : دوائر حكومته مخصوص بنا.

حَكير { س. ۱. قماشك پارلاق ايپك يوللرى. ۲. يول يول ايپكلى قماش.

حَكيم { ص. سذ. عر. جم : حكماء. [«حكمت» دن صش.] ۱. فوق العاده عقليله واخلاق حسنه‌سيله ممتاز آدم، فيلسوف : لقمان حكيم، حكماء يونان. ۲. حكمت وفلسفه متخصصى. ۳. كافهٔ علوم وفنونه واقف آدم، عالم، علامه : حكيم ذو فنون. ٤. فن طب منتسبى، طبيب، دوقتور. [بونك «حكيم» يازلمسى عبثدر.] || حكيم مطلق = جناب حق حضرتلرى.

حَكيمانه { ص. ح. فا. حكيمه لايق وسزاوار حال وصورتده : حكيمانه طور وحال؛ حكيمانه سوزلر؛ حكيمانه حركت ايتمك.

حَلّ { سذ. عر. ۱. چوزمه، عقد مقابلى : عقده‌يى، دوكمه‌يى حل ايتمك. ۲. قاريشيق بر ماده‌يى ويا مشكل بر مسئله‌يى فصل ايتمه، قرار ونتيجه ويرمه : بر مسئله‌ٔ جبريه‌يى حل ايتدى؛ دعوامزى كيم حل ايده‌جكدر؟ ۳. شبهه وترددہ محل براقيه‌جق صورتده ايضاح وتفصيل ايتمه : بر معمانك حلى: مقامات حريريك الك مغلق يرلرينى حل ايديور. ٤. اريتمه، اذابه. [بو معنا ايله «تحليل» لغتنى قوللانمق دها طوغريدر.] ٥. كيم. بر جسمى كيميا قاعده‌سنجه مركب اولديغى اجزايه تحويل ايله تركيبنى بوزمه. [كذلك طوغريسى «تحليل» در.] || حل و عقد = اداره، رتق وفتق : حل وعقد امور || حل و فصل = عطف تفسيردر : دعوايى حل وفصل ايتدى.

حَلّاج { سذ. عر. [«حلج» دن صمب.] پنبوق آتان صنعتجى : حلاج دكانى.

حَلّاجلاتمَق { فت. (پنبوغى) حلاجه آتديرمق : شو شلته‌يى حلاجلاتملى.

حَلّاجلامَق { فت. (پنبوغى) آتمق، آيروب قبارتمق : حلاجلر پنبوغى اوقه ايله حلاجلارلر.

حَلّاجلق { س. پنبوغى آتمق صنعتى، حلاج صنعتى.

حَلال { سذ. عر. ۱. شرعاً استعمالى مأذون وغير ممنوع شىء. حرام ضدى : تجارتدن اولنان استفاده حلالدر؛ انسان اهل وعيالنى حلال ايله بسلمليدر. ۲. نكاحلى ومشروع زوجه وزوج : انسان حلالنك غيرينه نظر شهوتله باقماليدر. || حلال ايتمك = حلال اولسون ديه‌رك بر شيئى ترك ايدوب حقندن وازكچمك. ═ ح. حلال اوله‌رق، حرام اولميه‌رق : حلال قزانلمش مال.

حَلّال { ص. عر. [«حل» دن صمب.] پك زياده حل وفصل ايدن، مشكلاتى حل وفصل ايتمه‌ده پك ماهر : حلال مشكلات = مشكل كشا.

حَلالزاده { ص. فا. [عر. حلال = ح. فا. زادن = طوغمق] حلال طوغمش، مشروع ونكاحلى ابويندن دنيايه كلمش، ولد زنا اولميان.

حَلاللاشمَق { فش. بر برينه حقنى حلال ايتمك. ابديا مفارقت ايتمك اوزره بر برينه كچمش حق وار ايسه حلال ايلمك.

حَلاللق { ص. تزوجى حلال اولان، شرعاً تزوج ايديله‌بيلان؛ حلاللغه آلمق = تزوج ايتمك.

حلاللى { س. ص. زوجه.

حَلالى { س. ص. ۱. آريشى بورونجك وآرغاجى پنبوق بورشيق يرلى بز : حلالى بز. ۲. پالديزلى باقيردن ويا مشين قابلى تخته‌دن محافظه‌سى اولان بيوك ساعت، اسكى زمان ساعتى : حلالى ساعت. ۳. حلالى بزدن معمول : حلالى كوملك.

حَلاوَت { سش. عر. ۱. طاتليلق، شيرينلك : بو يمكده، بو شربتده حلاوت يوق. ۲. طات، لذت، ذوق : بو سوزده هيچ بر حلاوت يوقدر.

حَلاوتبَخش { ص. فا. [عر. حلاوت = طاتليلق - فا. بخشيدن = باغشلامق] طاتليلق ويرن، طاتليلانديران، لذتنى آرتديران.

حَلاوَتلى { ص. ۱. طاتلى. شيرين، حلو. ۲. لذتلى، لذيذ.

حَلَزون { سذ. عر. ۱. قابوقلى سوموكلى بوجك و سوموكلى بوجك قابوغى. ۲. ر. يسوموكلى بوجك قابوغى شكلى، ساعت زنبركى كبى كيتدكجه طارلاشان دائره شكلى. ۳. تش. انسان قولاغنك خارجى بوريسى. ٤. جر. واپورك قيچده‌كى چرخى، اسقرو.

حَلَزونى { ص. عر. أ : حلزونيه. ر. سوموكلى بوجك قابوغى شكلنده اولان، كيتدكجه طارلاشير دائره شكلنده بولنان.

حَلف { سذ. عر. آند، يمين، قسم.

حَلفا { ياخود حلفه. سش. عر. مغرب طاغلرنده و سائر بعض يرلرده خدايى نابت اوله‌رق حاصل اولان اوزون وقالين بر جنس اوت كه اليافندن ايپك تقليدى شيئلر نسج اولنور.

حَلق { سذ. عر. بوغاز : حروف حلق = مخرجلرى بوغازدن اولان ا، ح، خ، ع، غ، ق، ه حرفلرى.

حُلقوم { سذ. عر. تش. بوغازك معده يولى اولان دليكى. || راحت حلقوم = راحت لوقوم دينان معروف شكرلمه.

حَلقَوى { ص. عر. أ : حلقويه. تا. تش. نبا. حلقه ويا حلقه‌لى شكل وصورتده اولان : فصيله‌ٔ حلقويه = نباتاتك بر فصيله‌ٔ مخصوصه‌سى.

حَلقه { سش. اورته‌سى بوش دائره، ايپدن، تلدن ويا معدندن اوفاق قانغال ويا دائره : قولاق، پارمق، قپو حلقه‌سى : حلقه حلقه = دائره دائره، قانغال قانغال. بر قاچ حلقه تشكيل ايده‌جك صورتده صارلمش. || حلقه بگوش، قولاغى حلقه‌لى = آزاد قبول ايتمز كوله : بندهٔ حلقه بگوش.

حَلقه‌لى { ص. دائره وقانغاللرى اولان، برچوق دائره‌لر تشكيل ايده‌جك شكل و صورتده بولنان.

حَلقى { و حلقوى. ص. عر. أ : حلقويه، حلقوميه. تش. بوغازه منسوب ومتعلق.

حِلم { سذ. عر. طبيعت ياواشلغى، طبيعتده يومشاقلق و صبر وتحمل. حدت وغضبك عكسى : حلمك افراطى مسكنتدر.

حُلم { سذ. عر. جم : احلام. ۱. رؤيا، دوش، عالم معنى. ۲. رؤياده غسله محتاج اولمه، دوش آزمه، احتلام.

حَلمه { سش. عر. تش. ممه باشى.

حُلْو { ص. عر. أ : حلوه. [حانك فتحيله‌ده جائزدر.] ۱. طاتلى، شيرين. ۲. لذيذ، خوش.

حَلوا { ياخود حلوى. س. [عر. سش.] اون ياخود نشاسته وشكر وياغدن وسائر صورتده ياپيلوب انواع كثيره‌سى اولان طاتلى : ايرميك، طحين، قوز، كتن حلواسى. || قدرت حلواسى = من. || حلوا جمعيتى، صحبتى = حلوا پيشيروب يمك ايچون مقدما ويريلان ضيافت و جمعيت.

حَلواجى { س. حلوا پيشيروب دكاننده ويا سوقاقده كزديره‌رك صاتان آدم. || حلواجى قباغى = ايرى بر جنس قيش قباغى.

حَلواخانه { س. حلوا و سائره پيشيرمكه مخصوص كگيش وآز درين تنجره ويا قزان، قوشخانه‌نك بيوكى.

حُلول { سذ. عر. [اصل معناى عربيسى قونمه وبر منزله اينمه‌در.] ۱. كيرمه، دخول، بر شيئك ايچنه كچمه. ۲. كلوب چاتمه، وصول : حلول شتا، رمضان شريفك حلولى. ۳. تناسخ اعتقاد باطلنجه بر روحك ويا بر جسم لطيفك بر بدنه كيرمسى، تجسم. || م. حلول داخلى، حلول خارجى = مايعات وغازلرك حيوانى ونباتى زار.

لرك آراسندن اوته‌یه کچملری که یونانیدن مأخوذ اوله‌رق فر. Exosmose و Endosmose دینیلیر.

حُلولی { سذ. عر. جـ: حلولیون. الوهیتك تجسمی اعتقاد باطلنده بولنان آدم.

حَلویٰ { سث. عر. با: حلوا.

حُلویّات { سث. جـ. عر. طاتلی { شکر و شکرلمه‌لر = طاتلی شیئلر.

حُلّه { سث. عر. جـ: حلل. ١. بر نوع روبه که جنتده کییله‌جکدر. ٢. اوچ طلاقله ترك اولنان زوجه‌نك تکرار نکاحی قصد اولندقده ایرتسی کون تطلیق ایتمك شرطیله بر دیکریته نکاح اولنمسی.

حَلّی { ص. عر. ذ: حلیه. مسائل فنیه‌نك حل وفصلنه متعلق: هندسهٔ حلیه = بو فنك فر. Géométrie analytique دینان شعبه‌سی.

حُلی { سث. جـ. عر. فد: حلیه. با: حلیه.

حَلیل { سذ. عر. [«حلال» دن صث.] قوجه، زوج.

حَلیله { سث. عر. [«حلال» دن صث.] قاری، زوجه.

حَلیم { ص. عر. ذ: حلیمه. [«حلم» دن صث.] طبیعتی یاواش، یومشاق، سرت وحدتلی اولمیان.

حِلیه { سث. عر. جـ: حلی. ١. سوس، زینت، زیب. ٢. صفات حسنه، صورت حسنه. ٣. فخر کائنات (صلعم) افندمزك اوصاف مبارکه‌سی وبوندن بحث ایدن کتاب: حلیهٔ خاقانی.

حُمّا { یاخود حمی. سث. عر. جـ: حمیات. ١. صیتمه. نوبت. ٢. عو. تیفوس، حمای تیفوئیدیه. ‖ حمای صفراء = صاری صیتمه: حمای متردده، حمای محرقه، حمای مرزغیه، حمای نفاسیه وسائره = صیتمه‌نك انواعی.

حِمار { سذ. عر. اشك. مرکب.

حَمارات { ص. [اصلی مجهول] بجرکلی، الندن ایش کلیر، جربزه‌لی: حمارات قادین.

حَماسَت { سث. عر. جبلی شجاعت، جسارت فطریه.

حَماقَت { سث. عر. احمقلق، بدلالق: حماقت ایتدی.

حَماقیٰ { صذ. جـ. عر. فد: احمق. با: احمق.

حَمّال { سذ. عر. [«حمل» دن صمبـ.] اجرت مقابلنده آرقه‌سنه یوك طاشیان آدم: کمرك حمالی. حمال باشی، حماللر کتخداسی ‖ مُجـ. قبا وتربیه‌سز آدم: حمال کبی بر آدم. ‖ صیریق حمالی = آغر یوکلری درت ویا آلتی وزیاده کشی صیریقله قالدیران حماللرك بهری. ‖ حمال قطاری. کیمی = یوك طاشیمغه مخصوص دمیر یول قطاری وکمی.

حَمّاللق { سـ. حمال صنعت وصفتی. مُجـ. قبا ایش وکر = حمال.

حَمّالیّه { سث. عر. حمال اجرتی. بر یوك واشیانك طاشیمه‌سی اجرتی.

حَمام { سذ. عر. کوکرجین. ذ.

حَمّام { سذ. عر. ییقانه‌جق یر: صیجاق حمام: دکیز حمامی: حمامه کیرمك. ‖ حمام بوجکی = حماملرده یاشار بر نوع بوجك. ‖ قدرت حمامی = صیجاق معدن صویی، ایلیجه، قابلیجه.

حَمّامجی { سـ. بر حمام اداره ایدن آدم.

حَمّامی { سذ. عر. حمامجی.

حَمامه { سث. عر. کوکرجین، قومری.

حَمائل { سث. عر. جـ. [فد: «حمیله» غیر مستعملدر.] ١. اوموزدن آرقوری آصیلان باغ: قلیچ، نشان حمائلی. ٢. نسخه، طلسم.

حَمائلی { سـ. مُجـ. ١. مربع یلکنلرك ویا سرنلرینك وسط قسمی. ٢. یلکنك آلت یاقه‌سنك صارلمسنی تسهیل ایدن سلوره.

حِمایه { سث. عر. قورومه، صیانت، صحابت: بو مکتب فلانك حمایه‌سی تحتنده‌در.

حَمد { سذ. عر. ١. مدح، ثنا، ستایش. ٢. شکر، شکران، تشکر. [یالکز جناب حق حقنده مستعملدر:] حمد اولسون = اللهه شکرلر اولسون. ‖ الحمدلله = ثنا وشکر جناب حقه مخصوصدر، شکر اللهه. [بو تعبیر الك زیاده بر ایشك وتکلك ختامنده و کتابلرك اولنده دعا مقامنده قوللانیلیر.] ‖ بحمدالله، بحمده تعالی = اللهك عنایتیله. ‖ لله الحمد = اللهه شکرلر اولسون. ‖ حمداً ثم حمد = بیك کره شکر.

حَمدَله { سث. عر. [«الحمدلله» جملهٔ شریفه‌سندن مختصر] کتابك باشنده «الحمدلله رب العالمین» جملهٔ شریفه‌سنی ایراد ایتمه. [«بسمله» یه ده. با.]

حَمراء { صث. عر. ذ: احمر. فر. مزی، قزیل، سرخ. ‖ الحمراء = قزیل سرای، اندلسك غرناطه شهرنده عربلردن قالمه مشهور ابنیهٔ مصنعه.

حُمره { یاحمرت. سث. عر. قزیللق، قرمزیلق. ذ. ‖ ط. یبلانجق علتی.

حَمض { سذ. عر. اکشیلك، اککرده‌لك. ذ. ‖ کیم. بر حامضك بر اساسله ترکبندن حاصل اولان مادهٔ کیمیویه که اصطلاح کیمیویده «حمض» لفظك اساسك اسمنه اضافتیله تعبیر اولنور: حمض آنتیمون، حمض باریوم، حمض توتیا وسائره. ‖ حمض اول = درجه مذکور اوزره بر حامضك بر معدنله ترکبندن حاصل اولانی. ‖ حمض ثانی = بر حامضله بر حمض اول ترکبندن حاصل اولانی. ‖ حمض ثالث = بو صورتله اوچنجی درجه ده مرکبی.

حُمق { سذ. عر. احمقلق، بدلالق، بوکلك، عقلسزلق.

حَمقاء { صث. عر. [«احمق» مؤنثیدر] عقلسز وبوك (قادین). ذ.

حُمَقاء { «احمق» ك جمعی اولمق اوزره لسانمزده قوللانیلیورسه‌ده، «احمق» ك جمعلری میاننده «حمقی» اولوب «حمقاء» یوقدر. بناء علیه اویله یازلمق اقتضا ایدر. بعضلری ده «حمیق» ك جمعی اولمق اوزره قبول ایتمشلر. سه‌ده، عربیده «حمیق» صفتی هیچ یوقدر.

حَمل { سذ. عر. جـ: احمال. ١. یوك، بار، آغرلق: اثقال واحمالی اوراره براقدیلر. ٢. کبه‌لك، حبل: قادین حملی اثناسنده کندینه دقت ایتملیدر. ٣. عزو، اسناد، قوندیرمه: بن اقشامکی باش آغریسنی دوننکی یورغونلغه حمل ایتدم. ٤. یوکلتمه، احاله ایتمه، بر ایشی برینه ترك وتکلیف ایتمه: بو ایشی ده سزه حمل ایده‌جکز. ‖ وضع حمل = طوغورمه، تولید. ‖ ط. حمل کاذب = قادینك حامل ایمش کبی شیشمه‌سنی موجب خسته‌لق.

حَمَل { سذ. عر. قوزی. ذ. ‖ هـ. برج حمل = بروج اثنا عشرك بری که کونش اوکا مارت آینده کیرر.

حَمله { سث. عر. صالدیرمه، آتیلمه، هجوم، صولت: دشمنك اوزرینه بر حملهٔ حیدرانه ایتدی: حملهٔ اولاده.

حَمَله { صذ. جـ. عر. فد: حامل. با: حامل. — حملهٔ قرآن = قرآن کریمی آکلایه‌رق حفظ ایتمش اولانلر.

حَمله‌جی { سـ. فلکه‌لرك قیچدن برنجی او توراغنده کورك چکن آدم: حمله‌جیلر = سرای همایونه مخصوص قایقلرك قایقجیلری.

حُموضه { سث. عر. اکشیلك، اککرده‌لك. ‖ کیم. مولد الحموضه = اکثر اجسامی ترکیب ایدن عناصر بسیطه‌نك باشلیلرندن بریدر، فر. Oxygène.

حَمول { ص. عر. [«حمل» دن صمبـ.] تحملی زیاده اولان، چوق تحمل ایدن.

حَموله { سث. عر. کمی یوکی، بر کمینك طاشیدیغی اشیا. [عربیده علی الاطلاق یوك دینکدر.] حموله سندی = بر سفینه‌یه تحمیل اولنان اشیا ایله مرسلك ومرسل الیهك وسائره‌نك اسملرینی مبین ورقهٔ رسمیه. ‖ حموله طونه‌سی = بر کمینك طاشیه‌بیله‌جکی یوکك مقداری.

حَمَوی { ص. عر. ذ: حمویه. ط. صیتمه‌یه منسوب ومتعلق: علائم حمویه.

حُمّیٰ { سث. عر. با: حما.

حَمِیَّت { سث. عر. انسانك مملکتنی وعائله وتعلقاتنی تجاوز وحقارتدن حمایه ومحافظه ایتمسی غیرتی. ‖ حمیت جاهلیه = حق وحقیقته وشرع شریفه قارشی اعتقادات باطله‌یی محافظه ایتمك غیرت جاهلانه‌سی. [قوللاندیغمز «تعصب» یرینه اصل Fanatisme ترجمه‌سی اشبو حمیت جاهلیه‌در.]

حَمِیَّتلی { حمیتلو. ص. حمیت صاحبی، ارباب حمیتدن اولان. ‖ از. عسکریلرده ملازم رتبه‌سنده واوندن دون وملکیه‌ده اوکا معادل رتبه‌ده بولنانلره ویریلن عنواندر.

حَمِیَّتمند { ص. فا. جـ: حمیتمندان. حمیت صاحبی، ارباب حمیتدن اولان، حمیتلی: حمیتمندان اهالی طرفندن ویریلن اعانه‌لر.

حَمِيَّتمَندانه { صـ. حـ. فا. حميتلی آدمه ياقيشير صورتده، كمال حميتله .

حَمِيد { صـ. عر. ۆ: حميده. [«حمد» دن صش.] ١. مدحه شايان، ممدوح : اخلاق حميده، اوصاف حميده: حميد الخصال = هر خويی ممدوح اولان. ٢. حمد وثنايه سزاوار اولان حق جل وعلا حضرتلری : رب حميد .

حِمْيَر { سخند. وقت جاهليتده يمن جهتنده ساكن بولنان و تبابعه دينلن دواتی تشكيل ايدن عرب متعربه‌دن بر قوم.كه لسانلری عربينك بر شعبه‌سی اولوب، (مسند) دينلن حروف مقطعه‌دن مركب خط مخصوصله آثاری باقيدر .

حِمْيَری { سذ. صـ. عر. ۆ: حميريه. آنف البيان حميرقومنه منسوب ومتعلق ويا بو قومك افرادندن اولان : حميريلرك لسانی حقنده هنوز تحريات مكمله اجرا اولنمامشدر .

حِمْيَوی { صـ. عر. ۆ: حميويه. ط. پرهيزه متعلق : تدابير حميويه.= سذ. جـ. عر: حميويون = پرهيزه چوق اهميت ويرن، پرهيز طرفداری اولان اطبا. فر. Diététistes.

حَمِيَّه { سذ. عر. «حميت» كلمه‌سنك تركيبات عربيه‌ده آلديغی صورتدر : حسب الحميه = حميت اقتضاسنجه .

حِمْيه { سذ. عر. ط. خسته‌نك طبيب طرفندن تحديد اولنان اغذيه ايله قناعت ايدوب ه.او حدودك خارجنه چيقمامسی، پرهيز .

حِنّاء { سذ. عر. قينه، صاچ و صقاله‌وقادينلرك پارمقلرينك اوجلرينه سوردكلری معروف صاريمتراق پنبه بويا و بونك اساسی اولان توز. ‖ شجرحناء = ياپراغندن بو توز استحصال اولنان آغاج كه حجازده وسائر اقاليم حارده يتيشير، قينه آغاجی .

حَنابِله { سذ. جـ عر. فد : حنبلی. با : حنبلی .

حَنّان { سذ. عر. پك مرحمتلی و رؤف و رحيم اولان جناب حق : يا حنان !

حَنْبَلی { صـ. عر. ۆ: حنبليه. جـ: حنابله. اهل سنت مذاهب اربعه‌سندن امام حنبلينك مذهبنه ويا امام مشاراليهك كنديلرينه تابع ويا بو مذهبه منسوب ومتعلق اولان: مذهب حنبلی، فقه حنبلی: حنابله مفتيسی.

حَنْجَره { سذ. عر. تشـ. غيرتلاق باشی، رأس قصبه، فر. Larynx. ‖ ط. التهاب حنجره = غيرتلاق باشنك التهابندن عبارت علت كه فر. Laryngite دينلير .

حَنْجَری { صـ. عر. ۆ: حنجريه. تشـ. ط. غيرتلاق باشنه متعلق .

حِنْطه { سذ. عر. بوغدای، قمح، كندم .

حَنْظَل { سذ. عر. ابو جهل قاربوزی، آجی خيار، ايت خياری .

حُنَفاء { صـذ. جـ. عر. فـد: حنيف. با : حنيف .

حَنَفی { صـ. عر. ۆ : حنفيه. ١. اهل سنت ائمهٔ اربعه‌سنك سر افرازی ابو حنيفه امام اعظم حضرتلرينه منسوب ومتعلق: مذهب حنفی. ٢. مشار اليهك مذهبنه تابع ويا منسوب اولان: فقه حنفی. — بو معنا ايله اسم دخی اولور : حنفيلر ممالك اسلاميه‌نك اكثر جهاتنده منتشردرلر.

حَنَك { سذ. عر. تشـ. آغز طاوانی، طاماغ .

حَنَكی { صـ. عر. ۆ : حنكيه. تشـ. ط. طاماغه منسوب ومتعلق .

حُنوط { سـذ. عر. ١. اسكی مصريلرك يابدقلری كبی ميتك جسمنی بر طاقم اجزا ايله چورومه‌يه‌جك حاله كتيرمه. [«تحنيط» دها مستعملدر.] ٢. بر اولونك طول مدت طايانوب چورومه‌مسيچون قوللانيلان اجزالر.

حَنيف { صـ. عر. ۆ: حنيفه. حنفاء. ١. دين حقه تابع اولان، شرك وضلالتی تركله وحدته اينانان. ٢. بعثت نبويه‌دن اول‌جه عرب ايچنده وحدت الهيه اعتقاديله معتقد اولانلره واوثن پرستلكك بطلاننه حكم ايدنلره دينلير، قس بن ساعده كبی.

حَنين { سذ. عر. اينكلمه، زاری، آه، انين .

حَوّاء { سخند. حضرت آدمك زوجهٔ طاهره‌لری.

حَواجِب { سذ. جـ. عر. فـد: حاجب. با : حاجب.

حَوادِث { سذ. جـ. عر. فـد: حادثه. با : حادثه .

حَواری { صـ. عر. جـ : حواريون. با : حواريون.

حَوارِيّون { سذ. جـ. عر. [فد: حواری پك مستعمل دكلدر.] حضرت عيسی (عم)ك ١٢ عددنده اولان اصحاب و انصار وعونه و تلامذه‌سی، كه انجيل شريفك نسخ مختلفه‌سنی ضبط، ودين مسيحيی نشر ايتمشلردر. ‖ ط. حواريون مرهمی = بر نوع مرهم، فر. Ho. décafarmacum .

حَواسّ { سذ. جـ. عر. فـد : حاسه. با : حاسه.

حَواشی { سذ. جـ. عر. فد: حاشيه. با : حاشيه .

حَوافِر { سذ. جـ. عر. فـ: حافر. با : حافر .

حَواله { سذ. عر. جـ : حوالات. ١. برينك عهده‌سنه براقمه، ترك، تفويض، احاله: اوراجه اولان ايشلرمك رؤيتنی فلانه حواله ايتدم. ٢. صالديرمه، صوكمه، اورمه : كنديسنه بر قليج بر مزراق حواله ايتدی. ٣. بر مبلغك تأديه‌سنی برشخص ثالثه چويرمه : فلانده اولان آلاجغمی سزه حواله ايتدم. ٤. بر مبلغ تأديه‌سنك بر شخص ثالثه چويرلمه‌سی امر رسميسی، حواله نامه : سلانيك ولايتنه بر حواله آلدم. ٥. استدعانامه‌لرك وسائر مصالحه متعلق اوراق رسميه‌نك تقديم اولندقلری مقامدن عائد اولدقلری دائره‌يه كوندرلمسی وبونی مشعر اوراق مذكوره‌نك بر كوشه‌سنه ايديلن قيد واشارت : عرضحالی، اوراقی محاسبه‌يه حواله ايتديلر؛ بو عرضحالك حواله‌سی يوقدر، حواله ايتديرده كتير. ٦. [مصدريت معناسی متضمن اولمقسزين] نظارته مانع اولان شیء، حائل: او ديوار دكيز طرفندن حواله اوليور. ٧. ديكر بر بنا ويا استحكامك اوستنده بولنوب حاكم اولان ويا ايچنه باقان بنا ويا استحكام : تپه‌ده‌كی قلعه شهره حواله اوليور؛ سلاملق حرمه حواله اولماليدر. ٨. بر بنا ويا استحكامك بر محله حاكم اولمسی ويا ايچنه باقمه‌سی : او تپه‌نك استحكاماته حواله‌سی واردر؛ سلاملغك حرمه حواله‌سنی كسمك ايچون بر تخته پرده چكديرملی. ٩. بر عرصه اطرافنه ويا ديوار اوزرينه ياپيلان مانعه : بورايه بر تخته حواله ياپمليدر. ١٠. مساط، دادانوب راحتسز ايدن شیء : بر طاقم قارينجه‌لر كيلاره حواله اولوب بر شی قوديرميورلر. [بو معنا ايله صفت كبی ده قوللانيلير.] ١١. چوجقلره عارض اولان صرعه نوعی: چوجغه حواله كلدی؛ چوجق حواله‌يه طوتلدی .

حَوالَةً { حـ. عر. حواله طريقيله، بر تأديه‌نك بر شخص ثالثه چويرلمه‌سی صورتيله : مطلوبات متداخله‌سنی حوالةً سلانيكدن آلدی: مطلوبنك نصفی نقداً ونصف ديكری حوالةً ويرلدی .

حَواله‌لی { صـ. ١. بر محله حاكميت ويا نظارتی اولان ويا ديكر بر محلك حاكميت ونظارتی تحتنده بولنان : بو استحكام، بو او حواله‌ليدر. ٢. بوكسك: آرابه‌يی حواله‌لی يوكلتمشلر. ٣. تأديه‌سی بر شخص ثالثه احاله اولنديغنی مشعر شرحی اولان: حواله‌لی بر سند. ٤. صرعه علتنه مبتلا : حواله‌لی چوجق.

حَواله‌نامه { سـ. فا. بر مبلغك تأديه‌سی بر شخص ثالثه ويا مناسبتی اولميان بر دائره‌يه احاله اولنديغنی مبين امرنامه: آيدين ولايتی ايچون بر حواله‌نامه آلدی: بانقه حواله‌نامه‌يی قبول ايتدی .

حَوالی { سـذ. جـ. عر. [فـد «حول» لساننزده استعمال اولنماز] اطراف، جوار، نواحی، چيه چوره اولان يرلر : بو حواليده هيچ ياغمور ياغمادی: او حوالينك اهاليسی پك چاليشقان اولور: حوالیٔ شهرده .

حَوائِج { سذ. جـ. عر. فـ: حاجت. با : حاجت .

حوت { سذ. عر. بيوك باليق. ‖ هـ. برج حوت = بروج اثنا عشردن بری شمس شباطآينده داخل اولور .

حُور { سذ. عر. [اصل عربيده «احور» صفت مشبهه‌سنك مؤنثی اولان «حوراء»ك جمعی اولوب، كوزلری ايری و سياهی پك سياه بياضی پك بياض قيزلر ديمكدر. لساننزده مفردی وا كثريا تفريده دلالت ايدن ياء نسبتله «حوری» قوللانيلير.] اهل جنته موعود اولان حسنی قيزلرك هربری، حوری. ‖ حورالعين = ايری كوزلرينك سياهی پك سياه

و بیاضی بك بیاض قیزل ویا پریلر.

حوری { سذ. عر. مادهٔ آتشیه. با.

حوزه { سذ. عر. بر شیئك داخل دائره‌سی، دائره‌سنك ایچی. حدودینك داخلی: فلان مملكتی حوزهٔ تصرفنه، حوزهٔ اداره‌سنه آلدی.

حوصله { سذ. عر. [« حصول » دن] ١. قوش قورصاغی، طاشلق. ٢. معده. ٣. مج. درجهٔ استیعاب واستعداد، قابلیت ذهنیه: بوشیٔ حوصله‌مه صیغمیور، بونی حوصله‌مه صیغدیره‌میورم = آكلایه‌میورم: حوصله‌سی طار = استعدادی ناقص. ٤. تش. قارنك آلتنده صاغری كمیكلرینك تشكیل ایتدكاری محفظه كه رحم دخی ایچنده بولنغله اناثده دها كڭیش اولور.

حوصلی { ص. عر. ؤ: حوصلیه. تش. آنفاً بیان اولنان حوصله‌یه منسوب ومتعلق.

حوض { سذ. عر. سوس ایچون وصو بریكدیرمك ایچون باغچه ویا حولیده یاپلمش مختلف وسعتده صو چوقوری كه كرچ خراسانله صیوانمش وا كثریا اطرافی مرمرله وصنعی شلاله‌لر و فسقیه‌لرله مزین وكوزل بالیقلرله اوردك وسائره‌یی وصو چیچكلرینی حاوی اولور.

حوضلانمق { فل. (صو) بریكوب حوض تشكیل ایتمك.

حول { سذ. عر. ١. قوت، قدرت: لاحول ولاقوة الا بالله العلی العظیم = قوت وقدرت آنجق جناب حقه مخصوصدر. ٢. سنه، سال. ؤ. ٣. اطراف، چوره. [جم. حوالی دها مستعملدر. — « آولی » دیدیكمزدخی، یونانیدن ویا تركجه « آغیل » دن مأخوذ دكلسه. بوندن اوله‌بیلیر.]

حولی { سـ. با: آولی وخاولی.

حویصل { سذ. عر. جم: حویصلات. [« وصله » دن مصغر.] ط. جلد آلتنده اولان بر طاقم قبارجقلر: حویصلات عرقیه، حویصلات هوائیه.

حوین { سذ. عر. جم: حوینات. [« حیوان » دن مصغر.] كوزله كورنمز كوچك حیوان، میقروب: حوینات بسیطه = Protozoaires حوینات قیحیه = ایرینك ایچنده‌كی حیوانجقلر: حوینات منویه = نطفه ده‌كی حیوانجقلر، بزیرات نطفه.

حی { ص. عر. ؤ: حیه. جم: احیاء. دیری، زنده، جانلی، حیاتده اولان. — صفات اللهدن دخی اولوب: جناب حی لایموت دینلیر.

حیاً { ح. عر. دیری اوله‌رق، جانلی، اولدیرمكسزین: مقابلی میتاً: خیدودلرك بری حیاً ودیكرلری میتاً طوتلدی.

حیاء { سذ. عر. ١. اوتانمه، خجالت، شرم، محجوبیت: حیاء ایتاندندر: حضرت عثمان بن عفان (رضه) صحابه بیننده حلم وحیا ایله متصف ایدیلر. ٢. عار، ناموس، ادب.

حیّا { ف. عر. [بعض عر. دعا تعبیرانده مستعمل ماضی مفرد مذكر غائبدر] یاشاتسون: حیاك الله = الله سنی یاشاتسون! الله عمرلر ویرسین!

حیات { سذ. عر. دیریلك، جانلیلق، صاغلق، یاشایش، زندكی، عمر: حال حیاتنده، مدت حیاتنده؛ حیات و مماتی بر. || آب حیات. با: آب. || حیات جاودانی = عمر سرمدی.

حیاتبخش { ص. فا. [عر. حیات = دیریلك. فا. بخشیدن = باغشلامق] عمری آرتیران، پك مفرح ودلكشا.

حیاتی { ص. عر. ؤ: حیاتیه. یاشایش و عمره منسوب ومتعلق. = سذ. جم. حیاتیون = فلسفه‌ده روحیون ایله عضویون مسلكلری آره‌سنده بر مسلك مخصوصه تابع فلاسفه كه بونلر حیاته بر موجودیت مخصوصه ویررلر، فر. Vitalistes.

حیادید { خیدودك جمعی اولمق اوزره قوللانلمش ایسه‌ده، اولا خیدود كلمه‌سی عربی اولمدیغندن بویله برجمعی اوله‌ماز، وثانیاً بولغت عربی اولمدیغیچون او لسانه مخصوص اولان (ح) ایله یازیله‌میوب، (خ) ایله یازلمق اقتضا ایدر. آرتق لسانمزك بویله آثار جهالتدن تطهیری زمانیدر.

حیاسز { ص. اوناماز، عارسز.

حیاسزلق { سـ. اوتانمازلق، عارسزلق.

حیاط { سـ. [عر. دیوار دیمك اولان « حایط » ك جم. مكسورالحاء « حیاط » دن مأخوذ اولسه كركدر.] اوستی قپالی آولی، سوقاق قپوسیله نردبان

آره‌سنده‌كی آرالق، طاشلق.

حیث { سذ. عر. اعتبار. ایالكز « من » حرف جریله برابر عربی تركیبانده بولنور: امن حیث المجموع = مجموعی اعتباریله. جمعاً.

حیثیت { سذ. عر. ذكر، اعتبار، قدر، شرف: حیثیت ذاتیه؛ اصحاب حیثیت؛ رتبه‌سنك، صفت عسكریه‌سنك حیثیتی محافظه ایتمك.

حیثیتسز { ص. ذكر و قدر و اعتباری اولمیان، اعتبارسز: پك حیثیتسز آدمدر.

حیثیتلی { ص. ذكرلی، قدر و اعتبار صاحبی، محترم.

حیدر { سذ. عر. اصل معناسی آرسلان اولوب، حضرت علی المرتضی (رضه) افندمزه لقب اولمشدر؛ وكنایةً پك جسور وشجیع معناسیله قوللانیلیر.

حیدرانه { ص. فا. جناب حیدره یاراشه شایسته بر جسارتله واقع اولان: برصولت حیدرانه ایله هجوم ایتدی.

حیدریه { سذ. عر. درویشانك كیدكاری قولسز و اوموز باشلرنده مثلث الشكل برر پارچه‌سی اولان برنوع قیصه لباس كه خرقه‌نك آلتنه كیله‌رك آبدستلك یرینی طوتار.

حیدود { حیدودلق. با: خیدود، خیدودلق.

حیران { ص. عر. شاشه قالمش، شاشقین، حیرتده قالان، متحیر: حیران اولمق = شاشه قالمق، متحیر اولمق: حیران حیران باقه قالمق = شاشقین شاشقین باقوب طورمق.

حیرانلق { سـ. شاشقینلق، حیرت.

حیرت { سذ. عر. شاشقینلق، شاشه قالمه: حیرتده قالمق، حیرته طالمق = شاشه قالمق، متحیر اولمق: حیرتده براقمق = هركسك حیرتده قالمسنی موجب اولمق، باعث حیرت اولمق.

حیرت‌افزا { ص. فا. [عر. حیرت = شاشقینلق. فا. افزاییدن = آرتدیرمق] حیرتی آرتدیران، باعث حیرت.

حیرت‌انگیز { ص. فا. [عر. حیرت = شاشقینلق. فا. انكیختن = قوپارمق] حیرت ویرن، شاشیرتان، باعث حیرت.

حیرتبخش { ص. فا. [عر. حیرت = م. فا. بخشیدن = باغشلامق] حیرت ویرن، شاشیرتان، موجب حیرت.

حیرتزده { ص. فا. جم: حیرتزدكان. [عر. حیرت = م. فا. زدن = اورمق] حیرته دوچار اولمش، شاشه قالمش، متحیر.

حیز { سذ. عر. موقع، طرف، میدان: حیز حصوله كلمك = حاصل اولمق. || تش. حیز مثلث = كوكسی داخلاً ایكی غیرمساوی قسمه آیران زار.

حیزران { یاخود هزارن. سـ. اقالیم حاره‌ده حاصل اولان اوزون یاپراقلی بر جنس قامش كه اورالرده قلبه و چیت یاپمغه و قلبه‌لری اورتمكه و صندالیه و سائره اعمالنه دخی یارار.

حیض { سذ. عر. قادینلره بهر آی عارض اولان حال كه رحمدن قان آقمه‌سنی موجب اولور، عادت، آی باشی.

حیطان { سذ. جم. فد: حائط. با: حائط.

حیف { سذ. عر. حقسزلق، جور، غدر، یازیق. ؤ. = حد. یازیق! هیهات! ایواه: حیف صد حیف!

حیفا { حد. فا. یازیق! واه! ایواه! — « كه » اداتیله‌ده قوللانیلیر: حیفا كه اوقدر امكی بوشه كیدوب هیچ بر استفاده ایده‌مدی.

حیل { سذ. جم. عر. فد: حیله. با: حیله.

حیلولت { سذ. عر. آرده‌یه كیرمه: بعض موانع حیلولت ایتدی.

حیله { سذ. عر. جم: حیل. ١. آلداده‌جق طرز وترتیب، اویون، مكر، خدعه: بكا حیله یاپدی؛ او بونده حیله ایدیور. ٢. ساخته‌كارلق، برمالك خاصیت وصافیتنی بوزه‌جق شیٔ، قیمتسز برشیٔ قاریشدیرمه: اورالرده چیقان ساده یاغه حیله یاپمه‌لر، حیله قاریشدیرمه‌لر امثالسز اولور: بو سركه‌ده حیله واردر. [عربیده اكثریا چاره وتدبیر معناسیله قوللانیلیرسه ده، لسانمزده او معنا ایله اصلا قوللانلماز.]

حیله‌باز { ص. فا. [عر. حیله = م. فا. باختن = اوینامق] حیله یاپان، حیله‌كار، مكار، دوباره‌جی.

حیله‌جی ص. حیله باپان، حیله قوللانان، مکار.

حیله‌ساز ص. فا. [عر. حیله = م. فا. ساختن = یاپمق] حیله یاپان.

حیله‌سز ص. ۱. مکر وحیله ایتمز، طوغری : حیله‌سز آدم. ۲. حیله قاریشدیرلمامش، صاف، خالص : حیله‌سز زیتون یاغی.

حیله‌کار ص. فا. حیله‌باز، حیله‌جی، حیله یاپان، مکار، دوباره‌جی : بك حیله‌کار آدم : حیله‌کارله ایشه کیریشن البته آلدانیر.

حیله‌لی ص. حیله قاریشدیرلمش، ساخته، قاریشیق، صاف وخالص اولمیان : حیله‌لی یاغ، زیتون یاغی.

حین سند. عر. جمـ : احیان. زمان، وقت، هنگام : حین حاجتده = لزومی وقتنده : حین استراحتده = استراحت زماننده. || حیناً من الاحیان = [جمله منفیه‌ده] هیچ بر زمانده. == . با : احیاناً.

حَیوان سند. عر. جمـ : حیوانات. [« ی » نك فتحیله دخی جائز اولوب، شعرده وزن اقتضا ایتدیکنده اویله قوللانیلیر] ۱. جانلی شیء، انسانله برابر هر ذی روح : حیوان بری، حیوان بحری، حیوان ناطق = انسان؛ حیوانات اهلیه = صاحبلی وایشه یارار حیوانلر. ۲. انسانك غیری اولان ادراکسز جانلی شیء، بهیمه : او انسان دکل حیواندر : انسانك حیواندن فرقی مجرد عقل وادراکیدر. ۳. یوك قالدیران وآرابه چکن ویبنلن حیوان، بیکیر، استر، مرکب وسائره : حیوانلره یم ویرمك : حیوانلری چایره چیقارمق. ٤. مجـ. عقلسز وادراکسز انسان، احمق : حیوان میسك؟ [بو معنا ایله صفت کبی دخی قوللانیلیر :] حیوان حریف. || حیوان نباتی = سونکر کبی یاری نبات ویاری حیوان اولان بر صنف مخلوقات.

حَیوان سند. عر. دیریلك. صا. غلق، حیات، زندکی : آب حیوان = آب حیات.

حَیوانجه ص. حـ. حیوان کبی، حیوان طرزو حالنده، عقلسزلقله. ادراکسز : حیوانجه اوتورش؛ حیوانجه معامله ایدیور : حیوانجه‌سنه = حیوان کبی.

حَیوانلق سـ. حیوان حال وصفتی، ادراکسزلك، عقلسزلق : حیوانلق لازم دکل.

حَیوانی ص. عر. مؤ : حیوانیه. حیوانه منسوب ومتعلق، عمومیت اوزره ذی روحلره ویا عقل وادراکدن محروم اولان بهائمه منسوب : حس حیوانی؛ مواد حیوانیه.

حَیوانیَّت سـ. عر. ۱. حیوانلق، ذی روح حال وصفتی : حیوانیت خصایصی. ۲. عقل وادراکه وانسانیته تعلق ایتمیوب انسانك حیواناتدن اولمسی صفتیله اولان حالی : بو آدمك حیوانیتی غالب؛ شهوت حیوانیت مقتضیاتندندر.

حَیّه سـ. عر. جمـ : حیات. ییلان، مار.

خ

خ (خی. سـ. [عر. خاء سـ.] الفباء ترکینك طقوزنجی حرفی اولوب، استانبول شیوه‌سنده « ه » کبی تلفظ اولنورسه‌ده، اصل مخرجی بوغازدن اولوب، « ق » ك مخرجنه قریبدر؛ وترکجه‌ده چوق دفعه « خ » « ق » ه و « ق » « خ » یه قلب اولنور : اویقو - اویخو، یوقسه - یوخسه، قانقی - خانقی کبی. عربیدن ماعدا السنهٔ سامیه‌ده بولنمامغله، اساساً حروف سامیه‌ده مفقود اولدیغی حالده، « ثخذ ضظغ » حروفی میاننده عربلر طرفندن « ح » نك اوستنه بر نقطه وضعیله علاوه اولنمشدر. ابجد حسابنده ۶۰۰ رقمنه معادلدر.

خاء سـ. عر. « خ » حرفنك اسم عربیسیدر. اوستدن نقطه‌سی اولمق حسبیله « خاء معجمه »، « خاء منقوطه » و « خاء فوقانیه » دخی دینلیر.

خا ص. فا. [چیگنمك دیمك اولان « خاییدن » فعلندن سمص. اولوب صنتر. تشکیلنه کیرر] چیگنین : شکرخا = شکرچیگنین، شکرین ویا شکر کبی طاتلی سوزلر سویلین : طوطی شکرخا؛ ژاژخا = صاچمه صاپان سوزلر تفوه ایدن.

خاتَم سند. عر. جمـ : خواتم. ۱. مهر، امضا یرینه مکتوبك صوکنه باصیلیق اوزره صاحبنك اسمی محکوك تمغا، که اکثریا بر حلقه‌یه مربوط اولوب یوزوك کبی پارمغه چکیریلیر : وضع خاتم = وضع مهر. ۲. یوزوك : الماس خاتم. ۳. مهر کبی بر شیئك اك صوکنده بولنان، اك صکره‌کی : خاتم الانبیا = پیغمبرانك اخیری اولان فخر کائنات (صلعم) افندمز.

خاتِم ص. عر. مؤ : خاتمه. [« ختم » دن سف.] ۱. مهرلین، مهر باصان. ۲. بیتیرن، ختم ایدن : خاتم قرآن.

خاتِمه سـ. عر. ۱. صوك، انجام، عاقبت، پایان : خاتمه چکمك = بیتیرمك. ۲. بر کتابك ابواب وفصولندن صکره صوکنه علاوه اولنان مقاله که اکثریا مندرجاتنك خلاصه ونتیجه‌سی حکمنده‌در، فاتحه ومقدمه مقابلی : خاتمهٔ کتاب، خاتمة الکتاب.

خاتِمه‌کَش ص. فا. [عر. خاتمه = م. فا. کشیدن = چکمك] خاتمه چکن، بیتیرن، اکمال ایدن : خاتمه‌کش اولمق = بیتیرمك.

خاتون (خادون، قادون، قادین. سـ. [فارسیده‌ده مستعمل اولوب، تعریبله « خواتین » صورتنده جمعی ده قوللانیلیر.] اعتبارلی قاری، قادین، خانم، بانو، سیده. [بو کون « قادین » صورتنده دخی مستعمل ایسه‌ده، « خاتون » دخی دها زیاده حرمت وبرنوع التزام قصدیله اولندقده استعمال اولنور :] خاتون کیمسه‌یه دردینی آکلاده‌میور. || کوزل خاتون اوتی، کوزل عورت اوتی = بتا. بلادونه دیدکاری چیچك که نباتات طبیه‌دندر.

خاتونجق سـ. کوچك ویا آز اعتبارلی قادین، قادینجغز.

خاچ سـ. [ارمنیجه‌دن] حضرت عیسانك کویا صلب اولندیغی چارمیخه تقلیداً خرستیانلرك مقدس عد ایتدکاری بر برینی عموداً قطع ایدر ایکی خطدن عبارت شکل، صلیب، چلیپا، استاوروز : خاچ چیقارمق = خرستیانلرجه کندی آلن وکوکسلرنده ال ایله خاچ رسمی

يايمق؛ خاچى صويه آتمق = يوم مخصوصنده برآيين مخصوصله بو فعلى اجرا ايتمك: قزيل خاچ = صليب احمر. با: صليب.

خاچلامق { فتـ. چارميخه كرمك، خاچ شكلنده برتخته‌يه ميخلايه‌رق صلب ايتمك: خرستيانلر يهوديلرك حضرت عيسايى خاچلادقلرينه معتقددرلر.

خاچوارى { صـ. صليب شكلنده اولان، عموداً بربرينى اورته‌سندن قطع ايدر ايكى خط مستقيم صورتنده اولان، صليبى الشكل: خاچوارى يول. = حـ. صليب شكلنده اوله‌رق: ايكى يول اوراده خاچوارى تقاطع ايديور.

خاخام { سـ. اسرائيليلرك دينجه عالمى وباشى. كاهن: باش خاخام، خاخام باشى = اسرائيليلرك مذهبجه اك بيوك رئيسلرى. رئيس الكهنه.

خاخاملق { سـ. اسرائيليلرده امور مذهبيه رياستى. كاهنلك.

خادِم { صـ. سـ. عر. ٹ: خادمه. جـ: خدام، خدمه. [«خدمة»دن سفـ.] خدمت ايدن. خدمتجى، خدمتكار: ارنك منافعنه خادم اولمق ايستم. || خادم الحرمين الشريفين = مكهٔ مكرمه ايله مدينهٔ منوره‌يه نسبتله خليفهٔ اسلامك آلديغى عنوان تواضعكارانه‌در.

خادم { سـ. [لغت آتفهٔ عربيه‌دن] آلت تناسلى قطع اولنمش اركك، طواشى: خادم آغا. || خادم ايتمك = آلت تناسلى كسمك، (انسانى) انه‌مك.

خار { وخاريل. مه. بول وسربست آقان برشيئى تصوير ايده‌رك مكرر قوللانيلير. با: خاريل. || خارگور = كوپكلرك خارلديسى كبى كسلمز مجادله ومنازعه: او اوده خارگور اكسيك دكلدر.

خار { سـ فا. ديكن: خاروخس = چالى چرپى.

خارا { سـ. فا. مرمر، رخام. = لسانمزده مرمر كبى طالغه‌لى قماش وكاغدلره ويرديكمز «خاره» اسمى ده بوندندر.

خارِج { صـ. عر. ٹ: خارجه. [«خروج»دن سفـ.] طيش، طيشارى، برشيئك طيشاريسنده بولنان، بيرون. داخل مقابلى: حسابدن خارج: خارج ازامكان. = سـنـ. ١. برشيئك طيش طرفى، طيشاريسى، جهت خارجيه، بيرون: بواوك خارجى داخلندن كوزلدر. ٢. اجنبى مملكت، بردولتك قلمروى خارجنده اولان يرلر: استانبوله شكر خارجدن كلير. || مـ. خارج قسمت = حساب اعمال اربعه‌سندن تقسيمده مقسومدن مقسوم عليهك هر عددينه دوشن مقدارى مبين عدد: مثلا ٢٠ عددينى ٥ عددينه تقسيم ايتديكمزده بولديغمز ٤ رقمى خارج قسمتدر. || خارج از مملكت = حقوق دولجه حقيقةً برمملكتده ايكن حكماً بشقه مملكتده عد اولنمق: سفرا خارج از مملكت امتيازينى حائزدرلر. || جر. خارج عن المركز = مركزدن طيشارى‌يه مائل قوت، فر. Excentrique. = حروف الهـ. قله برابر ظرف مكان معناسنى افاده ايدر: خارجده، خارجه، خارجدن = طيشاريده، طيشارى‌يه، طيشاريدن.

خارجاً { حـ. عر. طيشاريدن، طيش طرفنده، طيشدن: اوى خارجاً وداخلاً بوياتمق.

خارِجى { صـ. عر. ٹ: خارجيه. ١. طيشارى‌يه ويا طيش طرفنه منسوب ومتعلق، طيش، داخلى مقابلى: قسم خارجيسى: جهت خارجيه‌سى: تزيينات خارجيه. ٢. ممالك اجنبيه‌يه ودول اجنبيه ايله اولان مناسباته متعلق: امور خارجيه؛ تحريرات خارجيه. ٣. برمكتبده ياتوب قالقميه‌رق وييوب ايچميه‌رك يالكز درس آلمق ايچون كوندوزين دوام ايدن (شاكرد)، نهارى: مكتبك ايكيوز داخلى ويوز خارجى شاكردى واردر. ٤. حضرت على المرتضى (رضه) افندمزه قارشى عصيان ايدنلر مذهبنه تابع آدم. [بومعنى ايله اسم كبى دخى قوللانيلوب جمعى: خوارج كلير.]

خارِجيّه { سـنـ. عر. [«امور خارجيه»دن مختصر] دول اجنبيه ايله اولان مناسبات سياسيه‌يه وكرك اجنبيلرك داخل مملكتده كرك تبعه‌نك ممالك اجنبيه‌ده‌كى امور تجاريه وحقوقنه باقان نظارت: خارجيه نظارتى، خارجيه ناظرى.

خارزار { سـ. فا. ديكنلك، ديكنى چوق ير.

خارِق { صـ. عر. ٹ: خارقه. ييرتان، ياران، شق ايدن. يالكز شو تعبيرده مستعملدر: خارق عاده، خارق العاده = عادة اللهك خارجنده اولان، خلاف عادت وطبيعت. معجزه وكرامت قبيلندن اولان.

خارِقه { سنـ. عر. جـ: خوارق. ١. خارق العاده شئ، عادة اللهك خارجنده وطبيعتك فوقنده اولان غريب شئ: بر خارقه ظهور ايتدى: خوارقه اينانمغه چوق مائلدر. ٢. خارقه عد اولنه‌جق درجه‌ده فوق العاده شخص، دها: ابن سينا بر خارقه ايدى.

خارل { ياخود خاريل. مه. بول بول وسربست آقان صو وسائره‌يى وبوكا تقليداً برشيئك بولقه جريانى تصوير وتقليد ايدر، واكثريا مكرر قوللانيلير: باغچه‌ده صولر خاريل خاريل آقيور: طامارلرده قانك خارل خارل جولان ايتديكى طويليور: خاريل خاريل سويلك = بيوك بر سربستلكه وفاصله‌سز اوقردى ايتمك.

خارلامق { خارلاشمق، خارلدى. با: خيرلامق وسائره.

خاره { سـ. [فا. مرمر ديمك اولان «خارا»دن]. ١. قماش، كاغد ودمير وسائره اوزرنده‌كى متموج چيزكيلر ٢. مرمر كبى طالغه‌لى ومتموج قماش وياكاغد. = صـ. بويله برقماشدن معمول: خاره فيستان، خاره اثواب.

خاره‌لنمك { فطـ. خاره كبى طالغه‌لى ومتموج اولمق: صودن كتابك صحيفه‌لرى خاره‌لنمش: دكز خاره‌لنيور.

خازِن { سنـ. عر. [«خزانه»دن سفـ.] ١. خزينه‌دار، خزينه امينى، خزينه محافظى. ٢. على الاطلاق محافظ، بكلجى.

خاسِر { صـ. عر. ٹ: خاسره. [«خسار»دن سفـ.] ضرر وزيانه دوچار اولان، متضرر، خسار ديده.

خاشاك { سـ. فا. سوپرندى، چوپ: خار وخاشاك، خس وخاشاك = چور چوپ.

خاشردامق { فل. با: خيشيردامق.

خاشِع { صـ. عر. ٹ: خاشعه. [«خشوع»دن سفـ.] آلچاق كوكللى، متواضع.

خاشِعاً { حـ. عر. خشوع وتواضعله، تواضعكارانه.

خاشلاتمق { فتـ. قينار صويه طالديرتمق ويا اوستنه قاينار صو دوكديرمك: چاماشيرى، چايى خاشلاتمق.

خاشلامق { فتـ. ١. قاينار صويه طالديرمق وياوستنه قاينار صو دوكمك: چاى، يومورطه، مقارنه خاشلامق. ٢. ايستمه‌رك قاينار صودوكوب ياقمق: قولمى فنا حالده خاشلادم. ٣. قارينجه وبوجك كبى حشرات ايصيروب ياقمق: قارينجه‌لر اكه‌مى خاشلاديلر. ٤. زياده تكدير وتعزير ايتمك، شديداً پايلامق: كنديسنى فنا حالده خاشلادى. ٥. كلى ضرر وزيانه اوغراتمق. باتيرمق: اورتاغم اوله‌جق آدم بنى خاشلادى.

خاشلامه { سـ. ١. خاشلامق فعلى. با: خاشلامق. ٢. ساده صوده خاشلانمش ات: كنديسنه خاشلامه‌دن باشقه بر شئ يديرميورلر.

خاشلانمق { فل. ١. قاينار صويه طالديرلمق وياوستنه قاينار صو دوكيله‌رك پيشمك: چاى خاشلاندى. ٢. اوستنه قاينار صو دوكيله‌رك يانمق: آتشده‌كى ابريق دوريلمكله بالديرلرى خاشلانمش. ٣. بيوك ضرر وزيانه اوغرامق: قمارده خاشلاندى.

خاشه { سـ. [عر. «غاشيه»دن محرف] اگر اورتيسى كه اكثريا صيرمه يافته‌لرله مزين اولور.

خاص { صـ. عر. ٹ: خاصه. [«خصوص»دن سفـ.] ١. برآدمه ويا برشيئه مخصوص ومعين اولوب عمومه شمولى اولميان، خصوصى، مخصوص: بو طبيعت او آدمه خاصدر. ٢. عوامه عائد اولميوب ممتاز بر صنفه عائد اولان: مجلس خاص = وكلاء دولتدن متشكل مجلس مخصوص. ٣. برحكمدارك ذاتنه مخصوص اولان: خاص اردو، عساكر خاصه: خاص آخور = حكمداره مخصوص آتلرك بولنديغى محل، اصطبل عامره؛ خزينهٔ خاصه = حكمدارك املاك واموال مخصوصه‌سى اداره‌سى؛ حدائق خاصه = سراى باغچه‌لرى، خاص باغچه؛ خاص اوطه = وقتيله سراى همايونده برنجى صنفدن اولان اغالره مخصوص محل. ٤. خالص، بياض، صافى، حيله‌سز: خاص اتمك، خاص كومش. = سنـ. عر. جـ:

خواص. ممتاز و مستثنا صنف وبو صنفه مخصوص خلق، عام وعوام مقابلی: خاص وعام، خواص وعوام = عموم خلق.

خاصکی { س. وقتیله سرای همایون خدمت خاصه‌سنه مأمور اولان بوستانجی صنف وضابطانی.

خاصّه { سث. عر. ج: خصایص. (بر آدمه ویاشیئه مخصوص اولان حال، قوت، تأثیر: او آدمك بر خاصه‌سی (= برخصلت مخصوصه‌سی) واردر: کهربانك جذب خاصه‌سی. || بالخاصه: صورت مخصوصه‌ده، مخصوصاً، آیریجه.

خاصّه { سث. عر. [«عساکر خاصه» دن مختصر] حکمدارك ذاتنه مخصوص اردو: خاصه اردوی همایونی، خاصه مشیری.

خاصه { س. ۱. خاص بر جنس پاتیسته. ۲. بر جنس ایپکلی قماش.

خاصّةً { ح. عر. آیریجه، مخصوصاً، صورت مخصوصه‌ده، بالخاصه: خاصةً سزك ایچون کلدم.

خاصیّت { سث. عر. بر شیئه خاص ومخصوص اولان حال وقوت وتأثیر، بویله بر قوت وتأثیری اولمق فضیلتی: بو نباتده تلیین خاصیتی واردر: بو میوه‌نك برخاصیتی وارمیدر؟ بو آدمك هیچ برخاصیتی یوقدر.

خاضع { ص. عر. ٱ: خاضعه. [«خضوع» دن سف.] تواضع ایدن، متواضع، خاشع کبی. لـ.

خاطر { سذ. عر. ج: خواطر. [«خطور» دن سف.] ۱. انسانك دوشونمه وحفظ ایتمه قوتی، فکر، ذهن، عقل، قوهٔ حافظه: او وقعه خاطرمده‌در: سن خاطرمه کتیر؛ خاطرمدن چیقدی: خاطرده قالمق؛ خاطره کلمك، خاطردن چیقمش = اونودلمش. ۲. کوکل، قلب، دل، حس وطویغو قوتی: خاطرم قالدی = کوجندم؛ خاطر یایمق = کوکل یایمق؛ خاطر قیرمق. ۳. صایغی، رعایت: سزك خاطرکز ایچون: اونك خاطری بیوکدر: اوآدم خاطره باقماز: بن خاطر ایچون اقردی سویلم. خاطر صایمق. ٤. کیف، حال: خاطر صورمق: خاطرکز ایمی؟ || خاطری صاییلیر = اهمیتلیجه، خیلی بیوك. || خاطر قالمق = کوجنمك، منفعل اولمق: خاطرکز قالمسون سزك اوغلکزده بك چالیشقان دکلدر. || جمعیت خاطر = انسانك عقل وفکری یرنده و طوپلی اولمه. مقابلی: خاطر پریشانلغی = فکر وعقلك طاغنیق وقاریشیق برحالده اولمسی. || در خاطر ایتمك = خاطره کتیرمك، خاطرلامق. || صفای خاطر = حضور قلب، کوکل راحتلغی. || مرعی الخاطر = خاطری صاییلیر، سوزی کچر. || خاطر صورمق = برخسته وکوسه‌یه حالنه مناسب مأکولات ومشروبادن برشی کتورمك ویا کوندرمك.

خاطرشناس { ص. فا. [عر. خاطر = م. فا. شناختن = طانیمق] خاطره رعایت ایدن، کیمسه‌نك خاطرینی قیرمیان.

خاطرشناسانه { ح. فا. خاطره رعایت ایده‌رك، کیمسه‌نك خاطرینی قیرمقسزین.

خاطرشناسلق { س. و:

خاطرشناسی { س. فا. خاطره رعایت ایتمه، کیمسه‌نك کوکلنی قیرمامه.

خاطرلاتمق { فت. برینك خاطرینه کتیرمك، در خاطر ایتدیرمك: سز خاطرلاتمیه ایدیکز بسبتون اونوده‌جقدم.

خاطرلامق { فت. خاطرده طوتمق، اونوتمامق: او وقعه‌یی پك کوزل خاطرلایورم: اویله برشیٔ سویلدیککزی هیچ خاطرلامیورم.

خاطرلی { ص. خاطری صاییلیر، مرعی الخاطر، سوزی کچر: کندیسی خاطرلی آدمدر.

خاطرمانده { ص. فا. [عر. خاطر = م. فا. ماندن = قالمق] خاطری قالمش، کوجنمش، منفعل.

خاطرنشان { ص. فا. [عر. خاطر = م. فا. نشاندن = طورمق] خاطرده قالاز، خاطرده طوران: او حال الآن خاطرنشانمدر.

خاطرنواز { ص. فا. [عر. خاطر = م. فا. نواختن = اوخشامق] خاطر اوخشایان، کوکلی خوش ایدن.

خاطره { سث. عر. ج: خاطرات. [«خطور» دن سف. ٱ.] ۱. خاطره خطور ایدن شیٔ، فکره کلن شیٔ، سانحه: بر خاطره اولمق اوزره سویلیوردم. ۲. خاطرده قالمش شیٔ، یاد داشت، یادکار: خاطرهٔ عهد شباب.

خاطف { ص. عر. ٱ: خاطفه. ۱. بیرغتله چکرکن بردن بره قاپوب کوتورن. ٱ. ۲. کوز قاشدیران: برق خاطف.

خافق { سذ. عر. [«خفقان» دن سف.] مفردی استعمالده قوللانلماز. = ٱ: خافقان، خافقین = شرق وغرب. = ج: خوافق: جهات اربعه: شرق، غرب، شمال، جنوب؛ آفاق.

خاقان { س. اصل چین حکمدارلرینك عنوانی اولوب بعده مغول وتاتار وترك بیوك خانلرینه دخی اطلاق اولنمشدر. «قاآن» بونك محرفیدر. «خان» ایله دخی مناسبتی درکاردر. هر حالده خاقان خانلر خانی و حکمدارلر حکمدارینه دینلوب شهنشاه مقامنده‌در. [تعریبله «خواقین» صورتنده جمعده قوللانیلیر.]

خاقانی { ص. عر. ٱ: خاقانیه. خاقانه منسوب و متعلق، سلطانی، شاهانه: دفتر خاقانی = املاك عمومیه‌نك مقید اولدقلری دفاتر وبونلره نظارت ایدن امانت؛ ... خاقانی = ممالك شاهانه حدودی

خاك { س. فا. ۱. طوپراق، توز، تراب ... پای = آیاغك ترابی، توزی. ۲. مزار، مرقد، طوپراق: فلانك خاکنه حرمةً. || خاك ایله یکسان = طوپراقله برابر، ییقلمش، اثری قالمامش: تیمورلنك برچوق بلادمعموره‌یی خاك ایله یکسان ایلدی.

خاکپا { وخاکپای. س. فا. [خاك = طوپراق. پای = آیاق] آیاغك طوپراغی، توزی، یاخود آیاغك باصدیغی طوپراق. یو. [مفعول الیه صورتنده جناب وحضرت کبی تعظیم تعبیری اوله‌رق قوللانیلیر:] خاکپایکزه کلدم، خاکپایکزه تقدیم ایتدم. [بوندن یاکیله‌رق ومعنای حقیقیسنه واقف اولمیه‌رق جهلا: «خاکپایکز کلدیکز» صورتنده دخی قوللانوب، تعظیم یرینه تحقیر ایتمش اولورلر.]

خاکدان { س. طوپراق یری، دنیا. کرهٔ ارض.

خاکسار { ص. فا. طوپراقله برابر، ذلیل، حقیر. [تواضع تعبیریدر:] بندهٔ خاکسارلری.

خاکستر { س. فا. کول، رماد. لـ.

خاکی { ص. فا. ج: خاکیان. طوپراغه منسوب ومتعلق ویا طوپراقدن عبارت اولان، دنیا آدمی.

خال { س. عر. ج: اخوال. ۱. والده قارداشی، طایی. ۲. بدنده وعلی الخصوص یوزده سیاه بکك، بنٔ.

خالد { ص. عر. ٱ: خالده. جمد: خالدین. جمث. خالدات. [«خلود» دن سف.] دائم، دائمی، سرمدی. || جو. جزایر خالدات = مربلرك قناریه آطه‌لرینه ویردکلری اسم اولوب، اووقت بو جزایر ربع مسکونك اك غربی نقطه‌سی ظن اولنمغله، مبدأ طول اتخاذ اولنمشلردی. شمدیکی مختلف طوللردن ایسه بویله بر نقطه‌نك عموماً قبولی البته مرجحدر.

خالص { ص. عر. ٱ: خالصه. [«خلوص» دن سف.] قاریشیق وساخته اولمیان، صافی، تمیز، غل وغشدن عاری، طوغری، حیله‌سز: خالص یاغ، خالص کومش، قلب خالص، محبت خالصه.

خالصاً { ح. عر. خلوصله، طوغریلقله، برکونه سؤنیتله اولمیه‌رق، خالصانه: بن سزه خالصاً سویلیورم.

خالصانه { ح. فا. خلوصله، طوغریلقله، برکونه غرض وعوض تحتنده اولمیه‌رق: خالصانه رأیمی بیان ایتدم.

خالصیّت { سث. عر. خالصلك. صافیلك. خلوص. طوغریلق، حیله‌سزلك: بتم سوزمك، قلبمك خالصیتی ظاهردر.

خالطه { س. کوبکلره طاقیلان بوین حلقه‌سی. طاسمه، طوق.

خالق { ص. سذ. عر. ج: خالقین. [«خلق» دن سف.] یارادان، یارادیجی، آفریننده: خالق عالم، خالق زمین وآسمان. [اسماء اللهدندر.] || خیرالخالقین، احسن الخالقین = مفروض یارادیجیلرك اك ایسی، اك کوزل اولان خلاق مطلق.

خالقیّت { سث. عر. یارادیجیلق، یاراتمق حال وصفتی: خالقیت مجرد حضرت الله‌ه عائد ومخصوصدر.

خاله { سٔ. عر. [طابی دیمك او. لان «خال» ك مؤنثیدر.] والده‌نك همشیره‌سی، تیزه. = تر. [«ه»‌نك فتحهٔ ثقیله صورتنده یعنی « حالا » تلفظیله] بدرك همشیره‌سی، عمه. [غریبدرکه تیزه دیمك اولان بو لغت عربیه‌نك معناسنی بووجهله دکیشدیروب متروك حالنده براقدیغمز «چیچه» لغت ترکیه‌سی یرینه قوللانیورز.]

خالی { ص.عر. ؤ: خالیه. [«خلاء» دن سف.] ١. بوش، تهی. ایچنده بر شیء اولمیان: خالی بر او، خالی صندیق. ٢. صاحبسز. ایصسز، کیمسه‌سز، تنها: خالی بر، خالی صحرالرده. ٣. بر شیئدن عاری، مستثنا، بری: بوحرکتی بر سببدن خالی دکلدر: ایکی شقك برندن خالی اوله‌ماز. ٤. مشغولیتسز، اشتغال اولنمیان، بوش کچیریلن: خالی بر وقتکزده: بنم هیچ خالی وقتم یوقدر: ایام خالیه‌ده. ٥. آچیق. منحل: خالی یر، مأموریت. ‖ ... دن خالی اولمق، طورمق = یاپمامق، ایتمه‌مك: چالشمقدن بر کون خالی اولماز، طورماز. خالی یرلر، اراضیٔ خالیه = صاحبسز وایشلنمه‌مش یرلر، اراضیٔ موات.

خالی { یاخود قلی. سٔ. اولکرلی اوطه کلیمی: خالی دوشه‌مك؛ عشاق، کوردوش خالیسی. ص. خاولی، اولکرلی: خالی سجاده.

خالیاً { ح. عر. بوش اوله‌رق: اوی خالیا براقدیلر.

خالیجی { سٔ. خالی یاپان وصاتان ویاخود دوشه‌دن؛ خالیجیلر = خالیجی اصنافی.

خالیچه { یاخود خلیچه ویا قالیچه. سٔ. کوچك خالی. اولکرلی کلیم، سجاده.

خام { ص. فا. ١. پیشمه‌مش، چیك: خام ات. ؤ. ٢. اولمامش، کماله ایرمه‌مش: خام میوه. ٣. آچیلمامش، تجربه‌سز، عجمی: خام آدم. ٤. ایشلنمه‌مش، آچیلمامش، خلی: خام طوپراق، خام اراضی. ٥. راحته آلیشمقدن زحمته غیر متحمل: اوتورمقدن پك خام اولدم، وجودم خام آلیشدی. ٦. ایشلنمه‌مش، حال طبیعیسنده بولنان: خام اشیا، خام دمیر، خام شکر. ٧. بوش، بیهوده، مناسبتسز. عبث: خام تکلیف؛ خیال خام، طمع خام.

خام { مه. خام خوم = دیرلانمه: خام خوم ایتمك؛ خام خلاط = ایچیمسز، شاپشال.

خامس { عدد. عر. ؤ: خامسه. بشنجی. پنجم: باب خامس، دفعهٔ خامسه. رتبهٔ خامسه.

خامساً { ح. عر. بشنجی اوله‌رق، بشنجی درجه‌ده.

خامسه { سٔ. عر. [«رتبهٔ خامسه» دن مخفف] بشنجی رتبه که رتب قلمیه‌نك اك دونیدر.

خاملامق { فل. طول مدت راحته آلیشمقدن زحمته طیانماز اولمق: آت آخورده طورمقله خاملار.

خاملق { سٔ. ١. چیکلك. ٢. میوه‌نك اولمامش حالنده بولنمسی. ٣. تجربه سزلك، عجمیلك. ٤. راحته آلیشمقدن زحمته طیانماز اولمه.

خاموش { ص. فا. صوصان، ابکم، ساکت: خاموش اولمق = سکوت ایتمك، لقردی سویله‌مه‌مك.

خامه { سٔ. فا. قلم، کلك.

خامه‌ران { ص. فا. [خامه = قلم. راندن = سورمك] قلم سورن، قلم اویناداں: خامه‌ران اولمق = یازمق.

خامه‌گذار { ص. فا. قلمله یازلمش، محرر، مکتوب: خامه‌گذار وصف و تعریف اولدی.

خان { سٔ. امیر، حاکم، حکمدار: بخارا، خیوه، هرات خانی. — سلاطین عثمانیه اساميسنه الحاق اولنور: سلطان عثمان خان غازی. خان خانان = خانلر خانی، ملوك تیموریه زماننده هندستانده بر رتبهٔ مخصوصه عنوانی ایدی.

خان { سٔد. عر. ج: خانات. کرك طریق اوزرنده و کرك شهرك ایچنده یولجی و مسافر ویاخود یولجیلرك قونمه‌لرینه و قالمه‌لرینه مخصوص و یاخود تجار وارباب کسب وکارك ایش کوردکاری و اشیای تجاریه‌یی وضع و حفظ ایتدکاری اوطه‌لری حاوی بیوك ابنیه: یولجی خانی، تجارت خانی، بکار خانی: خان کبی = بیوك وانتظام ونظافتدن عاری او.

خانجی { سٔ. برخان اداره‌ایدوب قونان مسافرلری قبول وخدمتلرینی ایفا ایدن آدم.

خانجیلق { سٔ. خانجی صنعت و مسلك و وظیفه‌سی: خانجیلق ایدیور.

خاندان { سٔ. فا. ١. بیوك سلاله، اصیل وبیوك عائله: خاندان نبوت = اهل بیت رسول الله (صلعم): خاندان آل عثمان = سلالهٔ عثمانیان. ٢. بر یرده خانه‌سی معروف ومسافرلره آچیق مکرم واصیل آدم. [بو معنی ایله ص. وص. کبی ومفرد وآخرنده‌کی «ان»ه باقیله‌رق، سهواً جمع کبی قوللانیلیر: او خاندان آدمدر: بو مملکتك خاندانلرندندر.

خاندانلق { سٔ. ١. اصالت، بیوك برسلاله‌یه منسوبیت. ٢. قپوسی کلنه کیدنه آچیق اولمق، مسافرپرورلك، مکرملك: او آدمك خاندانلغی انکاراولنماز.

خانق { ص. عر. [«خنق» دن سف.] بوغان. ؤ ‖ نبا. خانق الذئب = قورت بوغان: خانق الکلب = چیدم: خانق النمر = بر نبات طبی.

خانقاه { سٔد. عر. ج: خوانق. [فا. «خانگاه» دن معرب] تکیه، درگاه. برشیخك تحت ریاستنده اوله‌رق درویشان محل اقامت وذکر وعبادتی.

خانگی { ص. فا. اوه منسوب ومتعلق. اوده یاشار، بیتی، اهلی.

خانلق { سٔ. ١. حاکملك. امارت، حکمدارلق: بخاراده بر خیلی سنه خانلق ایتدی. ٢. بر خانك تحت اداره‌سنده اولان حکومت ومملکت: بخارا خانلغی، خیوه خانلغی.

خانم { سٔ. [«خان» اسم ترکیسنك مؤنثیدر. بویله «م» علاوه‌سیله مؤنث تشکیلی قاعده‌سی ترکجه‌ده بعض کلماته مخصوص اولوب، بیك (بك)ك مؤنثی اولمق اوزره «بیکم» لغتی دخی آسیای وسطیده مستعملدر.] ١. قادینلره ویریلن شرف وحرمت و تعظیم تعبیریدر، سیده، ستی، بانو: فاطمه خانم، زینب خانم، والده خانم، همشیره خانم، خانم افندی. خانم قیز، کوچك خانم، بیوك خانم. — جمعی حرمهٔ قادینلر مقامنده دخی قوللانیلیر: خانملره مخصوص قاره. ٢. زوجه، حلیله: فلانك خانمی، پاشانك بیوك خانمی. ‖ خانم الی = کوزل رایحه‌لی بیاضمسی برچیچك واونی ویرن کوجك آغاج. ‖ خانم بوجکی = کل غنچه‌لرنی کسن سیاه بکلکلی قرمزی برکوچك بوجك. ‖ کیزلی خانم = برنوع یومشاق وبیاض تازه پنیر.

خانمان { سٔ. ١. خاندان، سلاله، اهل بیت. ٢. خانه خلقی واشیاسی: خانمانم خراب اولدی.

خانه { سٔ. فا. ١. او، بیت، دار، مسکن: بوشهرك قاچ خانه‌سی واردر؟ خانه‌سی مسافردن خالی اولماز. ٢. کوچك اقسامه منقسم برشیئك اقسامنك هربری: دامه، طاوله، قاصه خانه‌سی. ٣. رقملرك صاغدن صوله معتبر اولان صره ودرجه‌لرینك هربری: آحاد، عشرات، مآت، الوف خانه‌سی. ٤. دیکر بر اسمه الحاق اولنه‌رق اونك مدلولنك محل وقوع و حصولنی ویا مکانی کوستر اسماء مرکبه تشکیل ایدر، که التحاق ایتدیکی اسمك قاعدةً فارسی ویا عربی اولمسی لازم کلیرکن، مستثنا اوله‌رق ترکجه‌دخی اولور: کتبخانه = دار الکتب، خسته خانه = بیمارستان، طوبخانه = طوب دوکیلن محل، باروتخانه = باروت فابریقه‌سی، یازیخانه = یازی یازمغه مخصوص ماصه، دولتخانه = خانهٔ عالیکز، بنده‌خانه = خانهٔ عاجزی وسائره. ‖ خانه‌بردوش = اوی اوموزنده، اوموزنده‌کی کلیمدن عبارت، سرسری. ‖ خانه‌خراب = اوی ییقلمش، اوسز، پریشان حال.

خاو { سٔ. اینجه تویك، اولکر، بوروز: آیوا، قطیفه. سجاده خاوی: خاوی دوکلمك.

خاوَر { سٔ. فا. مشرق. [سهواً «باختر» یرینه مغرب معناسیله‌ده قوللانیلیر.]

خاوره { سٔ. با: هاوره.

خاولی { ص. اینجه‌تویکی واولکری اولان: صیق خاولی قطیفه: خاولی قماش. = سٔ. اکثریا تویکلی یاپیلان سیله‌جك: ال خاولیسی، آبدست خاولیسی، حمام خاولیسی، یمك خاولیسی، آیاق خاولیسی.

خاویار { سٔ. مرسین بالیغی یومورطه‌سندن یاپیلان سیاه ولذیذ برمادهٔ مغذیه که روسیه‌دن چیقار. ‖ قرمزی خاویار = مورینه بالیغی یومورطه‌سندن

پاپیلان عادی جنسی که قرمزی بتراق اولور .

خای ص. فا. چیکنین. با: خا.

خائب ص. عر. [« خیبة » دن سف.] نائل مرام وموفق اولەمیان، محروم، بیبهره .

خائباً ح. عر. محروم وبیبهره اولەرق، مرامنه نائل اولیەرق : خائباً عودت ایتدی.

خائف ص. عر. [« خوف » دن سف.] قورقق.

خایلاز خایلازلق، خایلازلا. تق. با: خیلاز وسائره.

خائن ص. عر. ج : خونه. [« خیانة » دن سف.] خیانت ایدن. طوغریلقله حرکت ایتمیوب غدر وحیله ایله ایشلین. امنیتی سوء استعمال ایدن. کوردیکی ایلکه قارشی کفران نعمت ایدن : خائن آدم هیچ بر وقت خیر کورمز. خائن مملکت. خائن دولت = مملکتنه ودولتنه قارشی اهانت ایدن .

خائنانه ح. فا. خائنجەسنه. خیانتله .

خائنلك س. خیانت. انسانك کوردیکی ایلکه ویا دولتی منافعنه قارشی حرکت واضراره سعی ایتمی .

خایه س. فا. ١. یومورطه. ز. ٢ [زبانزدی : خایاخصیه.

خاییده ص. فا. ١. چیکنمش. ٢. کوچك چوجقلره ویریلن چیکنمش بمکه تشبیهاً باشقەلری طرفندن سویلنوب کیازه اولمش (سوز وتعبیر) : برطاقم تشبیهات خاییده قوللانیلیور.

خباثت سۀ. عر. کوتیلك، یا راماز لق، فنالق، خایلازلق : اجرای خباثت ایتدی: طینتنده مرکوز اولان خباثتی اظهار ایتدی .

خبّاز سۀ. عر. [« خبز » دن سمـ.] اتمکجی: خبازان = اتمکجی اصنافی .

خبائث سۀ. جـ. عر. [فـد: « خبیثه » غیر مستعمل] کوتیلکلر. یارامازلقلر، ناسزالقلر. ‖ ام الخبائث = سکری حسبیله هر فنالغك مصدری اولان شراب .

خبث سۀ. عر. خباثت. با: خباثت .

خبجاب [یاخود قبقاب. س. جانباز آیاقلی، فر. Echasses.

خبجابی ص. ایشسز، کوجسز، قایغوسز. بر ایشله مشغول اولمیان احمق وخایلاز .

خبر سۀ. عر. جـ : اخبار. ١. بر وقعەنك تبلیغی، بر حادثەدن حاضر بولنمیانلره ویریلن معلومات، نبأ، پیغام، حوادث. اصل ترکجەسی : صالیق : میدان حربدن خبر کلدی: اوایشدن بزه خبر ویرن اولمدی: برشیء اولورسه بن سزه خبر ایدرم. [ناجی مرحوم حقسز اولەرق « ایتمك » فعلیله استعمالنك اسکیوب متروك اولدیغنی بیان ایدیور.] ٢. علم، وقوف. معلومات، بیلکی، فندن، صنعتدن خبری یوقدر: بو ایشدن خبرم اولمدی. ٣. حدیث شریف. فخر کائنات (صلعم) افندمزله صحابۀ کرامی وقوعات وماجرالرندن ومبارك کلاملرندن خبر ویرن علم شریف : خبرده وارد اولمشدر. ٤. د. نحوده مبتدا ومسند الیه دینلن بر اسمه اسناد اولنان صفت، مسند: «الله اکبر» و« الله بیوکدر » دینلدیکنده الله مبتدا واکبر، بیوك خبردر. ٥. د. حدثك وقوعنی بیان ایدن فعل ویا جمله. مقابلی: انشا. ‖ بی خبر = بر ایشدن خبر و معلوماتی اولمیان، وقوفسز، معلوماتسز، غافل. [« باخبر » تعبیری قوللانیلمیەجق قدر صوڭوقدر.] ‖ علم وخبر = ١. بر شیئك اخذ وقبض اولندیغنی مبین سند رسمی. ٢. محله امامی ویا بر هیئت رسمیه طرفندن بر شیئی مبین اولەرق ویریلن ورقۀ رسمیه. ‖ قره خبر = بریسنك وفاتی حقنده اقرباسنه ویریلن خبر.

خبرت سۀ. عر. بر ایش حقنده معلومات مکمله. بر ایشك کنه وحقیقتنه وارمه، وقوف وتجربه : اهل خبرت = بر ایش حقنده مکمل وقوف ومعلومات وتجربەسی اولانلر .

خبرجی س. خبر ویرن، خبر کتیرن آدم .

خبردار ص. فا. [عر. خبر = م - فا. داشتن = طوتق، مالك اولمق] بر ایشدن خبر و معلوماتی اولان. خبیر، معلوماتلی، واقف، آکاه: وقتیله خبردار اولەمدم: بنی ایشدن خبردار ایدیکز .

خبرلاشمق فش. بربرینه خبر کوندرمك، بربرینه معلومات ویرمك .

خبره سۀ. عر. ا : خبرت. — اهل خبره بریته‌سهوا « اهل قبله »، « قبلەنما » یریته‌ده « خبره نامه » دینلر وبونی لغت کتابنده‌ده قید ایدنلر واردر .

خبری ص. عر. ا : خبریه. د. بر حدثك وقوعندن خبر ویرن (فعل وجمله): فعل خبری. جملۀ خبریه. مقابلی : انشائی .

خبز سذ. عر. اتمك، نان. ز. ولـ.

خبط سذ. عر. یاکیله، خطا. ز. [اصل معناسی کورمەیەرك باصوب یورتمەدر.]

خبیث ص. عر. ا : خبیثه. [« خبث » دن صف.] ١. کوتی، فنا، فاسد، ردیء : ارواح خبیثه = مضر اولان جنلر. ٢. خباثت ایدن، مفسد، یاراماز، نابکار .

خبیر ص. عر. [« خبر » دن صف.] خبر ومعلوماتی اولان، معلوماتلی، آکاه، واقف، خبردار.

ختام سذ. عر. ١. بیتمه، تو. کتمه، پایانه ایرمه، تمام. ٢. صوك، نهایت، پایان : ختام بولمق: ختامه ایرمك = بیتمك: ختام ویرمك = بیتیرمك. ‖ حسن ختام = کوزللکله بیترمه، صاغلقله اتمام واکمال. — بومقامده « ختامه مسك » جملۀ عربیەسی دخی قوللانیلیر .

ختامپذیر ص. فا. [عر. ختام = بیتمه - فا. پذیرفتن = قبول ایتمك] بیتن، ختام بولان: اوایشده بوکون ختامپذیر اولدی. [نابجا بر تعبیردر، زیرا اصل معناسی بیته بیلیر وقابل ختام اولوب. اومحلده قوللانلمق ایجاب ایدردی.]

ختان سذ. عر. عامیانه سنت دیدیکمز عملیات که بلوغدن اول ارکك چوجقلرك عضو رجلیتلرینك تپەسنی اورتن درینك کسیلمەسندن عبارتدر : ختان جمعیتی. ختان دوکونی: چوجغی ختان ایتمك .

ختانت سذ. عر. سنتجیلك، چوجقلری سنت ایدن جراحك صنعتی. [استعمالنه احتیاج واردر.]

ختم سذ. عر. ١. مهرلمه، مهر باصمه. [چوق قوللانلیور. سه ده، یرینه مستعمل اولان « تمهیر » یاکلیش اولدیغندن، ختم وتختیم دیمك ضروریدر.] ٢. بیتیرمه، توکتمه، پایانه ایر. دیرمه : ختم کلام ایتمك = سوزی بیتیرمك، سوزه نهایت ویرمك. ٣. قرآن کریمك تلاوتی اتمام واکمال ایتمه، ابتداسندن نهایتنه دك اوقومه : رمضان شریفده قرآن کریمی ختم ایدەجکم: بر ختم اینـدیره جکم. ٤. قرائت درسی مقامنده قرآن کریمی اوقویوب بیتیرمه : برسنەده ختم ایتدی؛ ختم قرآن، ختم کلام .

خثّله سذ. عر. تشـ. قارنك کوبك ایله قاصیق آرەسندەکی قسم اسفلی .

خثلی ص. عر. ا : خثلیه. ط. قار. نك کوبك ایله قاصیق آرەسندەکی قسم اسفلنه منسوب ومتعلق .

خجالت سذ. عر. اوتانمه، محجوبیت، شرم .

خجسته ص. فا. اوغورلی، مبارك. مسعود: خجسته فال، خجسته طالع = فال وبختی مسعود ومبارك .

خجل ص. عر. [« خجالت » دن صف.] اوتانمش، محجوب، شرمنده. [« خجیل » دیمەملی]

خجلت سذ. عر. اوتانمه، خجالت. ز.

خدّ سذ. عر. جـ : خدود. یاکاق، رخ .

خدا س. فا. ١. الله، تڭری، رب: خدای لم‌یزل حقیچون! بحق خدا ! ٢. افندی، صاحب [بو معنا ایله یالکز یمنی ترکیبده بولنور :] کد خدا (کتخدا) = او صاحبی .

خداپرست ص. فا. [خدا = الله - پرستن = طاپمق] الله‌ه طاپینان، الله‌ه عبادت ایدن، موحد .

خداداد ص. فا. [خدا = الله - دادن = ویرمك] الله ویردی، الله ویرکیسی، عطاءالله، احسان الهی قبلندن اولان : بر استعداد خداداد ایله .

خدّام سذ. جـ. عر. سـ. خادم. [« خدمه » کبی.] با : خادم. — جنجی خواجەلرك طوپلایوب کویا کندیلرینه خدمت ایتدیردکلری جنلره دخی اطلاق اولنور : خداملی خواجه .

خداوند س. فا. صاحب، مالك، افندی. ز.

خداوندکار س. فا. آمر، حاکم، حکمدار. — سلاطین عظام عثمانیەنك اوچنجیسی اولان جنتمکان سلطان مراد خان اول حضرتلرینه لقب

اولوب، مشار الیهك شهزاده‌لكارنده والیلك ایتدكلری بروسه ملحقات ومضافاتنه یعنی اسكی بیتنیه خطه‌سنه‌ده علم اولشدر: جناب خداوندكار غازی: خداوندكار ولایتی. [« خنكار » تعبیری دخی بوندن مختصر ومحرف اولسه گرگدر.]

خدایگان (، وخدایگانه. ـ. فا. ۱. پادشاه عظیم الشان، سلطان السلاطین، شاهنشاه. ۲. حق تعالی حضرتلری. ز.

خدائی | ص. فا. ۱. حق تعالی حضرتلرینه منسوب ومتعلق اولان، عبادة‌اللهه حصر همت ایدن. ۲. كندیلكندن اولان، طبیعی، صنعی وانسان یاپیسی اولمیان: خدائی نابت = اكلمكسزین كندیلكندن بیتن: خدائی نابت اوتلر: وگ. هیچ بر تربیه كورمیوب حال طبیعیسنده قالان ویا كندیلكندن یتیشن: خدائی نابت بر آدم: خدائی نابت بر فیلسوف.

خَدَر | سذ. عر. ط. بر عضوك اویوشمه‌سی؛ خدر البنان = پارمق اوجلرینك اویوشمه‌سی: خدر عمومی = بتون بدنه عارض اولان اویوشمه حالی.

خدشه | سذ. عر. ذهن طرمالاتمه، وسوسه، قوجنه.

خدعه | سذ. عر. آلداتمه، اویون، دولاب، حیله.

خدعه‌كار { ص. فا. و:

خدعه‌گر | ص. فا. آلدادیجی، طولاب چویرن، حیله‌كار، حیله‌باز.

خَدَم { سذ. جم. عر. فد: خادم. **با**: خادم.

خِدَمات | سذ. جم. عر. فد: خدمت. **با**: خدمت.

خِدمَت { سذ. عر. جم: خدمات. [زبانزدی: خذمت]. ۱. برینك ایشنی كورمه، كبار و اغنیا و اختیارلرله چوجقلرك بالذات كوره‌میه‌جكلری ایشلرینی كورمه: افندیسنه، ابوینه خدمت ایتمك: چوجغك خدمتنی كورمك. ۲. بر انسان ویا حیوان ونباتك نشو ونما بولمسیچون اقتضا ایدن ایشلر: بو آتك خدمتی كورلمیور؛ بو باغچه خدمت ایستر. ۳. بر او ویا دائره‌ده كورلمسی اقتضا ایدن ایشلر: بو اوك خدمتی بر آدمله كوریله‌مز؛ بو قیز ایی خدمت ایدیور. ٤. ایش، وظیفه، مأموریت: بر خدمته قوللانلق؛ خدمته كیتدی؛ خدمتده‌در. ٥. وظیفهٔ عسكریه، عسكرلك: خدمت عسكریه، خدمت موظفه، خدمت ردیفه، خدمت احتیاطیه؛ بالفعل خدمتده بولنان افراد. ٦ وقتیله حضرت وجناب كبی تعظیم تعبیری اوله‌رق الك زیاده طریق علمی اصطلاحنده قوللانیلیردی: خدمت ابی السعوده چیقدی: طاشكوپریزاده خدمتنك درسنه دوام ایتدی. [بو صورتله استعمالی الیوم بسبتون متروكدر.] || خدمت ایتمك، خدمت كورمك، خدمتده بولنمق، خدمتده قوللانلق.

خِدمتجی | ـ. خدمت ایتمكه مخصوص ذكور ویا اناثدن آدم: بومملكتده خدمتجی بولمق پك مشكلدر؛ قاچ خدمتجیكز واردر.؟ = ص. خدمت ایدن، خدمت ایتمك وظیفه‌سیله موظف: خدمتجی قیز.

خِدمتجیلك { ـ. خدمتجی ایشی ومسلك وصفتی: اولادینی بسلمك ایچون خدمتجیلك ایتمكه مجبور اولدی؛ قوناقلرده خدمتجیلك ایدیور.

خِدمتكار { ـ. فا. خدمتجی، برینك خدمتنده بولنان آدم.

خِدمتكارلق { ـ. خدمتجیلك، برینك خدمتنده بولنان آدمك حال وصفت ومسلكی.

خَدَمه { سذ. جم. عر. فد: خادم. [خدم وخدام كبی.] — آیریجه بردائرهٔ رسمیه‌نك خدماتنی كورن آدملر كه اوطه‌جی وچاوش قبیلندن اولوب كندیلره مخصوص قیافتلری‌ده واردر: باب عالی خدمه‌سی. || خدمهٔ خاصه، خدمهٔ شاهانه = بعض خدمات شاهانه‌ده بولنوب صفت عسكریه‌یی حائز بولنان بر صنف مخصوص كه موسیقه افرادیله برابر بر اداره‌ده بولنورلر.

خَدَنك { ـ. فا. اوق. عر.

خَدیعه { سذ. عر. اویون، حیله، مكر، خدعه.

خِدیو { ـ. فا. ۱. وزیر، آصف: خدیو اعظم. ۲. مصر والیسنه ویریلن عنواندر: خدیو مصر.

خِدیوانه { ص. ح. فا. بر وزیره ویا مصر والیسنه

منسوب ومتعلق ویا شایسته اولان: حضور عالیٔ خدیوانه‌لرینه: عطایای خدیوانه: خدیوانه یاشایور.

خِدیوی | ص. عر. ا: خدیویه. [«خدیو» لغتی بالتعریب عربیده دخی قوللانلدیغندن یاكلش عد اولنماز.] بر وزیره ویا مصر والیسنه منسوب و متعلق: جانب عالیٔ خدیویلرینه: ادارهٔ خدیویه.

خِدیویت | سذ. عر. [كذلك خدیو معرب اولدیغندن یاكلش عد اولنامایدر.] مصر والیلكی، مصر والیسنك صفت ومسندی وتحت اداره‌سنده اولان یرلر: مسند خدیویته كچمشدر؛ خدیویت مصریه‌نك مقدار اهالیسی.

خِذلان { سذ. عر. معاونتسز قالوب ضعف وفتوره دوچار اولمه. ز.

خَذَله { صذ. جم. عر. [فد: خاذل = لسانمزده قوللانلماز] آرقداشلرینی تهلكه‌ده براقوب قاچان نامرد آلچقلر، اراذل، ادانی بوش آدملر.

خَر { ـ. فا. اشك، حمار، مركب.

خَر { مه. كوپكك كندیسنه ساتاشان دیكر بر كوپكه ویا آدمه مقام تهدیدده دیشلرینی كوستره‌رك ایتدیكی خرلدی‌یی تقلید وتصویر ایدر. || خركور = منازعه، مجادله، كوپكلرك خرلدیسی كبی غاوغا.

خر { یاخود خیر. مه. كوكسدن چیقان قیصیق وبوغوق سسی تقلید وتصویر ایدرك اكثریا مكرر قوللانیلیر: نزله‌دن كوكسی خرخر ایدیور. || خر چیقارمق = منازعه چیقارمق.

خَراب | سذ. عر. ویران ایتمه، ویرانلق، ییقمه، بوزمه، معموریتك ازاله‌سی: كراجیلر اوی خراب ایتدیلر؛ محاربه جریان ایتدیكی یرلری خراب ایدر. [تخریب كبی.] = ص. تر. ۱. بوزلمش، ییقلمش، ویران، معمورك ضدی: خراب بر او، خراب بر مملكت. ۲. سرخوشلقدن حالی دیكر كون اولوب پژمرده ویتكین اولان: مست خراب اولمش. || خانه خراب = اوی ییقلمش، هر طرفی ویران، ایشی برباد، پریشان.

خَرابات { سذ. جم. عر. [«خرابه» نك جمعی ایسه‌ده، او معنا ایله قوللانلمیوب، مفرد كبی استعمال اولنور] میخانه، میكده، مداوملرینی خراب ایدن عشرت وسفاهت یری. عر.

خَراباتی { ص. فا. جم: خراباتیان. ۱. میخانه مداومی، بكری، سرخوش وپژمرده حال. ۲. الینه كچن آقچه‌یی عشرت وسفاهت یولنه اسراف ایدوب كندینه واوینه بارقه براقمیان سفیه.

خَراباتیانه { ص ح. فا. خراباتیجه، خراباتیلكله، اسراف وسفاهت وسرخوشانه.

خَراباتیلك { ـ. سرخوشلق، پژمرده‌لك، سفیلانه اسراف وسفاهت.

خَرابه { سذ. عر. ۱. ویرانه، اسكی ابنیه ییقندیسی، بوزلمش معموره آثار باقیه‌سی: تدمر، بعلبك خرابه‌لری. ۲. مج. پك خراب ویاری ییقیق او: برخرابه‌ده اوتوریوردی.

خَرابه‌زار { ـ. فا. ویرانه‌لری چوق یر، ویرانه‌لك: بغداد ادارهٔ عثمانیه‌یه كچدیكنده برخرابه‌زار ایدی.

خَرابه‌نشین | ص. فا. [عر. خرابه = ویرانه. فا. نشستن = اوتورمق] ویرانه‌ده اوتوران، بر ویرانه‌نك بر كوشه‌سنه صیغینوب اوراده یاریشان فقیر.

خَرابیَّت { سذ. عر. [اویدیرمه بر لغت اولوب، عربیده خراب مصدر اولمغله، ادات مصدریت الحاق عبثدر] ویرانلق، خرابلق، بر بنا ویا معموره‌نك ییقیق دوشوك حالنده بولنمسی، اندراس: پومپه‌یی شهرینك خرابیتی.

خَراج { سذ. عر. [«خروج» دن] ۱. ویركی، جزیه. ۲. وقتیله تبعهٔ غیر مسلمه‌نك بدل عسكری مقامنده ویردكلری شخصی ویركی. || خراجه كسمك = خراجه باغلامق، خراج تأدیه‌سنه، مطلقا برشی ویرمكه بریسنی مجبور ایتمك.

خُراج | سذ. عر. [«خروج» دن] ط. بدنك مختلف یرلرنده چیقان چیبان.

خَراج { ـ. بر مالك مزایده‌یه چیقارلمسی، مزادده صا.

تلمسی. — دلاللرك : خراج مزاد! باغرمه‌لری بومعنا ایله‌در. [كلمه عربی ایسه‌ده، عربیده بویله بر معناسی یوقدر، مكركه چیقدی دیمك اولان فعل ماضی «خرج» دن غلط اوله.]

خَراججی { س. وقتیله تبعهٔ غیر مسلمه‌دن خراج نامیله آلنان شخصی ویرگی‌یی تحصیله مأمور آدم، خراج تحصیلداری.

خَراجگُذار { ص. فا. [عر. خراج = م. - فا. گذاریدن = ادا ایتمك] خراج ویرن. خراجه كسلمش، جزیه‌گذار.

خَراخِر { سذ. جه. عر. فد : خرخره. با : خرخره.

خَرار { س. [عر. «غراره» دن] بیوك چووال.

خَراز { س. با : خزار.

خَرازه { س. صیغیر اوددنه حاصل اولان بونجق كبی قاتی شیٔ كه صاریلغه علاج زعم اولنور.

خُراسان { س. توغله توزیله كیرچدن مركب صاغلام بر خرج كه چمنتونك ایجادندن اول اونك یرینه قوللانیلیردی. [اساساً ایرانك خراسان خطه‌سنده استعمال اولندیغندن، بو اسمله شهرت بولمشدر.] ‖ قره خراسان = عن اصل خراسانده یاپیلان مقبول طبان قلیچ.

خُراسانی { س. اسكی قیافتده صاریقدن طاشقین خواجكان قاوغی كه اسكی مزار طاشلرنده امثالی چوق كوریلور.

خِراش { ص. فا. [«خراشیدن» دن سمص. اولوب صفت تشكیلنه كیرر] طیرمالایان، قاشیان : دل خراش = یوركی طیرمالایان، قلبی اینجیتن: خاطر خراش = خاطر طیرمالایان، وسوسه‌یی موجب.

خَرّاط { سذ. عر. [«خرط» دن سمب.] چیقریقجی.

خُرافات { سذ. جه. عر. [فد : خرافه اندر استعمال اولنور] ادیان كاذبهٔ قدیمه اعتقادات باطله‌سندن قالمه خارق العاده حكایات غریبه، اساطیر : اسكی مورخلر اخبار صحیحه‌یی بر چوق خرافاتله قاریشدیره‌رق بویله شیئلره طبعاً مائل اولان عوامه قبول ایتدیرمشلردر.

خِرام { س. فا. [«خرامیدن» فعلندن سمص.] صالالنمه، صالینه‌رق ناز وادا ایله یوریمه : خرام ایتمك. ‖ خوش خرام = ناز وادا ایله صاللانه‌رق یوریمسی لطیف اولان.

خِرامان { ص. فا. صاللانه‌رق ناز وادا ایله یورین : خرامان اولمق = بو صورتله یوریمك. ‖ خرامان خرامان = صالینه صالینه.

خَرْبَق { سذ. عر. نبا. چوپله : خربق ابیض = آق چوپله: خربق اسود = قره چوپله.

خَربَنده { س. فا. [خر = اشك. بنده = قول — تر. زبانزدی : خرمانده] اشكجی، قاطیرجی، مكاره جی. [وقتیله اردو معیتنده‌كی مكاره‌جیلره دینیردی.]

خَرپوشته { س. [فا. اشك صیرتی دیمك اولان «خرپشت» دن] بالیق صیرتی شكلنده چاتی.

خَرپه { س. با : آرپاغ.

خَرتاوی { س. سپاهیلرك یكیچری لچه‌سنه معادل اوله‌رق كیدكلری طوبارلاق لچه كلاه.

خَرتلاب { س. [عر. «قطلب» دن غلط] قوجه یمشی.

خَرتوج { س. [فر. Cartouche دن] طوپ فشنكی: خرتوج چانطه‌سی = خرتوج وضعنه مخصوص اوله‌رق طوپ آرابه‌سنك آرقه‌سنده‌كی صندیق.

خرتی { مه. دائما «پرتی» لغتیله برابر قوللانیلیر : خرتی پرتی = اسكی پوسكی اشیا.

خَرج { سذ. عر. ١. صرف، بوزمه: ویردیككز آقچه‌یی تكمیل خرج ایتدم: اوآقچه‌نك تكمیلی خرج اولدی‌می؟ ٢. [مصدریت معناسندن عاری اوله‌رق] صرف اولنه‌جق آقچه، مصرف، خرجلق : چوق خرج كیدیور. ٣. بر معاملهٔ رسمیه ایچون ویریلن رسم : محكمه خرجی، انتقال خرجی، اعلام خرجی. ٤. تر. برشیئك اعمالنه یارایان مواد، كراسته : اوسته‌لرك خرجی قالمدیغندن بوش طوریورلر؛ یمك خرجی. ٥. دیوار اورمكه وصیوه وسائره‌یه یارایان كیر ایله قوم ویاخراسان یاخود چامورله چیمان وسائره مخلوطی: دیوار خرجی، صیوه خرجی: خرج یاپمق. ٦. اثوابه سوس ایچون انواع اشكالده دیكیلن غیطان وسائره : قادین لباسلرینه خرج قومق بوسنه موده اولدی: آوروپادن حاضر خرج كلیر. ‖ خرجی اولمق = ایشی اولمق، الندن كلمك : بو ایش اونك خرجی دكلدر: بو یوكی قالدیرمق بنم خرجم دكلدر: او آته بینمك سنك خرجك می؟ ‖ خرج راه. با : خرجراه. ‖ خرج عالم، خرج عام = هركسه كوره الویریشلی، هركسك قوللانه بیله‌جكی : ایبكلی اثواب خرج عالم دكلدر. ‖ وكیل خرج، وكیلخرج = بر بیوك قوناقده مصرف ایتمكه مأمور آدم. ‖ خرجی ایچندن چیقمق = آیریجه مصرف ایتمكه حاجت اولمامق.

خُرج { سذ. عر. شیندن بیوك هكبه.

خَرجامَق { فتـ. [عر. «خرج» دن] ١. صرف ایتمك، بوزمق : اوقدر آقچه‌یی بر كونده خرجادی؛ چوق پاره خرجایور. ٢. برینی بالالتزام تهلكه‌یه صوقمق.

خَرجانمَق { فل. مصرف ایتمك. مصرفه كیرمك: بزی كوزل اكلندیردی اما كندیسی چوق خرجاندی.

خَرجراه { س. فا. [عر. خرج = مصرف - فا. راه = یول] یول مصرفی. برمأمور ویا ضابطك مأموراً بر یردن بریره كیتمسیچون رتبه ومعاشیله وقطع ایده‌جكی مسافه‌یه كوره رسماً ویریلن آقچه : حركت ایتمك ایچون خرجراهنی آلدی: خرجراه نظامنامه‌سی.

خَرجلق { س. مصارف عادیه‌یه مخصوص آقچه : خرجلغم یوق: خرجلغی قالمدی. ‖ جیب خرجلغی = اوفاق تفك شخصی مصارفه مخصوص آقچه : چوجقلره بش اون غروش جیب خرجلغی ویرملی.

خَرجلی { ص. ١. كیرج و قوم خلیطه‌سیله یاپلمش: خرجلی دیوار. مقابلی : قوری دیوار. ٢. غیطان وسائره‌دن چیچكلرله مزین : خرجلی فیستان، فرمنه. ٣. مصرفلی، چوق مصرفله وجوده كلن : خرجلی یمك.

خَرجی { ص. خرج عام اوله‌بیلن، عادی، اوجوز: خرجی ایتمك = ایتمككه عادی و اوجوز نوعی.

خَرچَنك { س. فا. ینكچ. [illegible]

خَرچین { ص. پك عنادجی وتیز، سرت، ترس. بدخوی: پك خرچین بر چوجغی واردر.

خَرچینلق { س. عنادجیلق، تیزلك، سرتلك، ترسلك : بوقدرك خرچینلق [illegible] اولنور شیٔ دكلدر.

خَرخَره { سذ. عر. جه : خراخر. ط. خراری.

خِرَد { س. فا. عقل، فكر، ذهن. ‖ بی خرد، بیخرد = عقلسز.

خُرد { ص. فا. كوچك. اوفاق. صغیر. ‖ خردخاش، خرد مرد = پارچه پارچه : آینه‌یی بر یومروقله خرد خاش ایتدی. ‖ خرد سال = كوچك یاشده، صغیر السن.

خَردال { س. [عر. «خردل» دن] ١. معروف یاقیجی حبه، قیجی : خردال دانه‌سی = پك كوچك شیئدن كنایه‌در. ٢. دوگلمش خردال معجونی كه یمكده اكله سوریلور : فرانسز، انكلیز خردالی. ‖ خردال لاپه‌سی، یاقیسی = صانجیان یره یاپیشدیریلان لاپه ویا یاقی یعنی دوگلمش خردال ایله صیوانمش كاغد : خردال یاقیسی قومق، كردیرمك.

خَرَدَل { سذ. عر. خردال. با : خردال.

خَردَلیه { س. [زبانزدی : خرداله] خردال ایله تربیه اولنمش شیره كه خردال قوتیله تخمر ایتمكسزین طیانه بیلیر.

خِرَدمَند { ص. فا. جه : خردمندان. عقللی، عاقل.

خِرَدمَندانه { ص. حـ. فا. عاقلانه. عاقلجه.

خُردَوات { س. جه. فا [فد : خرده] ١. اوفاق تفك شیئلر، اهمیتسز شیئلر، اوته بری. ٢. دمیردن كنه آلات وادوات : سوقاق كوشه‌لرنده خردوات صاتانلر : خردوات دكانی.

خُردواتجی { س. خردوات صاتان آدم. با : خرده‌جی.

خُرده { س. فا. ١. اوفاق شیٔ، اوفاق پارچه، ریزه : باقیر خرده‌لری. ٢. اینجه و دقیق معنی، نكته. كیزلی معنی، مضمون. == ص. فا. ١. اوفاق وقرندیدن عبارت اولان : خرده انجی. ٢. پك اینجه وكوچك : خرده یازی.

خُردبین { س. فا. [خرده = اوفاق - دیدن = كورمك]

مك ا كوزك كورەميەجكی درجە‌دە كوچك شيئلری و بوحالدە اولان حويناتی كورمكە مخصوص آينە : خردە بينلە باقمق؛ خردە بينلە آنجق كوريلەبيلير. فر. Microscope. = ص. فا. الك كوچك ودقيق شيئلری كورە‌بيلن، مدقق، فهم وادراكی پك كسكين : مدقق خردە بين.

خردە بينانە (ص. ح. فا. مد. دقيقانە، تدقيقات عميقە ايلە : تحقيقات خردە بينانە؛ خردە بينانە تدقيق ايتدی.

خردە بينی (ص. فا. خردە بينلە كوريلەبيلەجك قدر كوچك : حيوان خردە بينی، حوينات خردە بينی. (عربی اولەميەجغندن، مؤنثندە «خردە بينيە» ديەمەلی.)

خردە جی (س. اوفاق تفك شيئلر ويا كهنە دمير آلات وادواتی صاتان آدم. خردواتجی، چرچی.

خردە جيلك (س. خردوات صاتان آدمك ايشی وحال وصنعتی.

خردە چين (ص. فا. (خردە = قيرندی . چيدن = طوپلامق) ريزە وقيرندی طوپلايان، دوكيلن قيرندیلری طوپلايان فقير.

خردە دان (ص. فا. (خردە = نكتە . دانستن = بيلمك) نكتە ودقايق آكلايان، دقايق آشنا.

خردە فروش (ص. فا. (خردە = اوفاق تفك شيئلر . فروختن = صاتمق) اوفاق تفك شيئلرصاتان، چرچی، طبلەكار.

خردە گير (ص. فا. (خردە = مضمون . گرفتن = طوتمق) سوزك ايچندە كيزلی معانی آرايەرق اعتراض ايدن.

خردە لنمك (فط. اوفالمق، پارچە پارچە اولمق.

خرس (سذ. عر. ط. ديلسز لك.

خرستيان (س. ص. (ر. Χριστιανός) دين عيسی (عم) ە تابع اولان، عيسوی، نصرانی : خرستيانلر، خرستيان قوملر.

خرستيانلق (س. عيسويت، نصرانيت، دين عيسی : خرستيانلق عالمی.

خرستيانی (ص. أ : خرستيانە. دين عيسی يە منسوب و متعلق، نصرانی، عيسوی. (غلط تعبير اولوب، يرينە نصرانی ويا عيسوی استعمالی مرجحدر.)

خرسز (س. (بلكە «خيرسز»دن محرف) باشقەلرينك مالنی چالان آدم، اوغری، سارق، دزد. - آشيق اويوندە بر صايی. || خرسز مالی = مال مسروق. || خرسزيتاغی = خرسزلری قبول ومال مسروقلرينی حفظ ايدن آدم ومنزل. || دكيز خرسزی = قورصان. || آت خرسزی = اوستی باشی خفيف، ديم ديزلاق : هايطە.

خرسزلامە (ح. خرسزجەسنە، كيزليجە، اوغريين.

خرسزلق (س. خرسز حال و صنعتی، اوغريلق، سرقت : خرسزلق ايتمك.

خرسند (وخرسندە. ص. فا. قناعتكار، قانع.

خرطوم (سذ. عر. ١. فيل بورنی. ٢. طولومبەيە طاقيلان مشين يا لاستيق ويا صيق بز بوری.

خرق (سذ. عر. يارمە، ييرتمە. ز.

خرقە (سذ. عر. ١. بز وقاش پارچەسی. ز. ٢. درويشلرك كيدكلری اوست لباسی. ٣. جبەنك آلتنە ويا كيجەلك انتاريسی اوستنە كييلن ديزە قدر ويا دها قيصە پنبەوقلی لباس. || خرقۀ سعادت، خرقۀ شريف (طوغريسی شريفە) = امانات مباركەدن اولان بردۀ شريفۀ جناب نبوی.

خرقەپوش (س. ص. فا. (عر. خرقە = م - فا. پوشيدن = كيمك) خرقە كيين، درويش.

خرگاه (س. فا. كبرا چادری، اوتاق.

خرگلە (س. فا. (تر. زبانزدی: هرگلە) ١. بيمكەيوك طاشيمە آليشمامش آت وقيصراق و استر ومركب سوريسی : چفتلكندە خرگلەسی واردر. ٢. بوحالدە بولنان يعنی آليشمامش حيوان، سوری حيوانی : خرگلە در بيمكە كلمز. ٣. مج. تربيەدن بسبتون محروم آدم. ٤. برايش كورمز خدمە غلبەلكی: اوندە برسوری خرگلە واردر.

خرگە (س. فا. با : خرگاه.

خرل (خريل. مە. با: خاريل.

خرلاشمق (فش. بربرينە «خر» ايدن كوپكلر كبی غاوغا ايتمك، چكەمەمز لكدن بربرلە اوغراشمق.

خرلامق (فل. ١. «خر» ايتمك، كوكسدن سسلە نفس آلمق ويا اويقودە خورلدامق. ٢. سببسز يرە غاوغا ايتمك، راحت وبرميوب منازعە چيقارمق ايستەمك.

خرلداشمق (وخرلدامق. با: خرلاشمق، خرلامق.

خرلدی (س. ١. اويوركن ويا اويانيقلقدە كوكسدن وياكنزدن سسلە نفس آلمە، خورلدامە. ٢. سببسز غاوغا، نزاع.

خرلدیجی (ص. سببسز غاوغا ايدن، منازعەجی.

خرم (ص. فا. ١. سوينجلی، مسرور. ٢. مفرح، دلكشا.

خرما (س. فا. ١. معروف اقاليم حارە ميوەسی، تمر. ٢. خرما شكلندە خمور طاتليسی. || خرما آغاجی = بو ميوەدی ويرن آغاج، نخل. || خرما طوريسی = خرمانك رنكنی آكديرر آت طونی. || طرابزون خرماسی = چوق چكردكلی خامی آغز بوروشديرر برميوە وبونی ويرن آغاج.

خرمان (س. (فا. «خرمن»دن) ١. حبوباتك صماندن آيرلمسيچون ايديلن عمليات : بو ياغمور خرمانە مانع اوليور؛ خرمان وقتی كچيور. ٢. بو عملياتيچون يعنی دوكمكە حاضرلانمش اكين دمتلری مجموعی. ٣. اكينلرك دوكمسيچون حاضرلنمش دائروی ميدان : خرمان جفتلكك اورتەسندە اولمليدر؛ خرماندە اوتوريوردی. ٤. اكينلرك خرماندە دوكلەسی موسمی : خرماندە اودەمك اوزرە بورج آلدی. ٥. هربرندن بر دانە آلنوب برطاقم ياپلمق اوزرە آيری آيری صرەلانمش كتاب جزئلری ويا توتون ياپراقلری وسائرە: كتابی خرمان ايتمك. || خرمان آرابەسی = يكی ايجاد اولنمش خرمان ماكينەسی. || خرمان دوكمك = دانەلرينی آيرمق اوزرە اكينی خرماندە دوكمك. || خرمان صاورمق = دانەلرە قاريشيق اولان ايجە صمانی آيرمق ايچون كوركلە هوايە آتوب روزكارلانديرمق. || خرمان صوكی = توز طوپراقلە قاريشيق حبوبات. || خرمان كيلەسی = بيوك اولچك. || خرمان يری = خرمان دوككە مخصوص دائروی ميدان. || طوغلە خرمانی = طوغلە ياپيلان ير.

خرمانجی (س. ١. حبوباتی خرماندە دوكوب صاورمغلە مشغول آدم. ٢. توتون ياپراقلرينی خرمان ايدن عملە.

خرمانلامق (فت. هربرندن بر دانە آلنوب طاقم ياپمق اوزرە بر شيئك اجزاسنی طاقم طاقم ايلمك، خرمان ايتمك: كتابك جزئلرينی، توتون ياپراقلرينی خرمانلامق. = فل. (حيوان) بر دائرە اوزرندە دونوب قوشمق.

خرمن (س. فا. خرمان. با : خرمان.

خرمهرە (س. فا. (خر = مركب - مهرە = بونجوق) قاطير بونجوغی.

خروات (س. اصل آوستريانك خرواتستان خطەسی اهاليسنك اسمی اولوب، دالماچيە، اسلاوونيە و قرەطاغ اسلاولرينە دخی اطلاق اولنور.

خرواتجە (ص. ح. خروات طرز ويا لساندە : خرواتجە سويلمك؛ خرواتجە شرقی، لسان. = س. خروات لسانی : خرواتجە اسلاو السنەسندندر.

خروب (وخرنوب. سذ. عر. فاصوليە وباقلا شكلندە اولان معروف سياه ميوە، كچی بوينوزی. || خروب آغاجی = بو ميوەيی ويرن آغاج كە اقاليم معتدلەنك الك صيجاقلرندە يتيشير. || خروب شربتی = بو ميوەنك قوروسی قايناتلمغلە ياپيلان شربت.

خروج (سذ. عر. چيقمە، طيشەری چيقمە : خروج ايتدی = چيقدی.

خروس (ياخود خوروز. س. (فا. «خروس» دن) ١. طاوق جنسنك اركك : خروس اوتمك. ٢. چاقمقلی سلاحك چاقمق تپەسی : طبانجەنك خروسنی قالديرمق. ٣. ثپو زنبركنك منداللی. || خروس آياغی = فشنك سوكەجك بورغو. || خروس اوتمك = صباح اولمق. || خروس اوغلی = جيلغين. || خروس ايسكی. با : ايبك. || خروس يومورطەسی = اوفاق يومورطە. || خروس عقللی = نە ياپديغنی ايی دوشونمين.

خروسپينە (س. كايتجك باليغنە بكزر يمز برجنس باليق.

خروسجق { س. یبان تره‌سی نوعی.

خروسلانمق { فل. خروس کبی قباروب قورلمق.

خروش { س. فا. شماته، کورلتی، باغرمه، تلاش : جوش وخروش.

خروشان { ص. ح. باغروب شماته ایدن ویا ایده‌رك، تلاشلی.

خرید { س. فا. صاتین آلمه، مبایعه. ز.

خریدار { ص. آلیجی، مشتری، طالب.

خریده { سث. عر. جمع : خرائد. ۱. بکر قیز. ۲. دلینمه‌مش اینجی، درنا‌سفته.

خرزمه { س. آزغین حیوانلرك آغزینه‌وآیینك طوداغنك اوستنه، کچیریلن دمیر حلقه.

خریطه { سث. عر. [یونانیدن] ۱. برمملکتك احوال جغرافیه‌سنی مصور رسمی : خریطهٔ بریه؛ خریطهٔ بحریه: خریطهٔ مجسمه = قبارتمه: خریطة السماء = نجومك مواقع وصورینی کوستریر خریطه. ۲. مشیندن کیسه و طوربه، طغارجق. ‖ مج. بو خریطه‌ده یوغیدی = مأمول ومتصور دکلدی.

خریف { سذ. عر. کوز موسمی، خزان.

خز { یاخود خیز. س. ۱. سرعت، چابقلق : خزله یوریمك. ۲. شدت، قوت : خزله اورمق. ۳. یرتاو، هجوم قصدی : خز آلمق. ‖ خزینی آلمق = حرص و شدتنی تسکین ایتمامك؛ خزینی آله‌مامق = حرصنی، شدتنی تسکین ایده‌مه‌مك، نفسنی ینه‌مه‌مك.

خزار { س. [ترکجه ایسه «حزار» یازلمسی غلطدر. — اصلی مرکبله دونر دکرمن دیمك اولان فا. «خراس» دن محرف «خراز» اولسه کرکدر؛ ذاتاً بوصورتده‌ده قوللانیلیر.] تخته وکراسته بیچمکه مخصوص صو ایله تحریك اولنور بیوك بیچق.

خزان { س. فا. کوز موسمی، صوك بهار، خریف. ‖ مج. صاراروب صولمه وقتی، اختیارلق سنی.

خزاندیده { ص. فا. کوز موسمنی کورمش، صاراروب صولمش.

خزانه { سث. عر. [خائك فتحیله غلطدر] خزینه. ‖ خزانة الکتب = کتبخانه.

خزائن { سث. جمع. عر. فد : خزینه. با : خزینه.

خزع { سذ. عر. جمع: کسمه، یارمه، عملیات. کسیان محلك اسمنه اضافه‌ایله برچوق اصطلاحات مرکبه تشکیل ایدیور.

خزف { سذ. عر. طوپراقدن معمول چناق چوملك کبی شیئلر.

خزفیه { سث. عر. چناق چوملك کبی طوپراقدن معمول شیئلر و بونلری یاپمق صنعتی، فر. Céramique.

خزنه { ۱. خزنه‌دار. با : خزینه. خزینه‌دار.

خزینه { سث. عر. جمع : خزائن. [تر. زبانزدی : خزنه.] ۱. آقچه وضع وحفظ اولنان یر، وزنه، صندیق : خزینهٔ دولت، خزینهٔ مالیه. [مالیه نظارتنه یالکزجه «خزینه» دخی دینیر.] ۲. ذی قیمت شیئلر حفظنه مخصوص محفوظ یر، دپو. ۳. آقار صویك ویا یاغمور صوینك بریکوب حفظ اولندیغی یر، صهریج، دپو؛ صو خزینه‌سی دخی دینیر. ۴. طوپ وتفنك باروتنك قوندیغی یر. ۵. مدفون مال، دفینه. ۶. ایریك بریکن یر. ۷. نقود وسائر ذی قیمت شیئلردن عبارت یوك. ۸. وقتیله اون آلتی بیك غروش مقداری. ‖ خزینهٔ خاصه = ذات حضرت پادشاهی‌یه عائد املاك واراضی وسائره‌نك واردات ومصارف دائره‌سی. ‖ خزینه کتخداسی = اندرون همایونده‌کی ذی قیمت اموال و اشیانك حسن محافظه واداره‌سنه مأمور ذات.

خزینه‌دار { س. فا. [تر. زبانزدی: خزنادار] برخزینه‌نك اداره ومحافظه‌سنه مأمور آدم.

خزینه‌دارلق { س. [زبانزدی : خزنادارلق] خزینه‌دار وظیفه ومأموریتی.

خس { س. فا. چوب : خس و خاشاك = چورچوب؛ خار وخس = چالی چرپی.

خسار { سذ. عر. و :

خسارت { سث. عر. جمع : خسارات. زیان، ضرر : چوق خساره اوغرادی؛ چوق خسارت اولدی.

خسارديده { ص. فا. [عر. خسار = زیان ـ فا. دیدن = کورمك] زیان کورمش، ضرره اوغرامش، متضرر.

خست { سث. عر. خسیسلك، بخل، ناکسلك، جریلك: خست طبع = طبیعتده‌کی ناکسلك.

خسته { ص. فا. جمع : خستکان. صحتی یرنده اولمیان، بر علت ومرضه دوچار اولان، مریض. اصل ترکجه‌سی : صایری: خسته اولمق، دوشمك، یاتمق = خسته‌لانمق.

خسته‌خانه { س. فا. خسته‌لرك قبول وتداوی اولندیغی عمومی محل، بیمارستان: سیار خسته‌خانه = محاربه‌ده نقل اولنمغه الویریشلی خفیف ومتحرك خسته‌خانه.

خسته‌دل { ص. فا. قلبی مریض، مجروح الفؤاد، دردمند.

خسته‌لاندیرمق { فتـ. خسته ایتمك، خسته‌لغی موجب اولمق : دونکی روزکار بنی خسته‌لاندیردی.

خسته‌لانمق { فل. خسته اولمق، خسته دوشمك : صوئوق آلوب خسته‌لاندم.

خسته‌لق { س. مرض، علت؛ جلد خسته‌لغی، سکیر خسته‌لغی، قلب خسته‌لغی: صالغین خسته‌لق = عمومی وساری مرض. [«خسته‌لك» یازمامالی.]

خسته‌لقلی { ص. اوستندن خسته‌لق اکسیك اولمیان، خسته‌مزاج.

خسته‌مزاج { ص. فا. مزاج و طبیعتی خسته حالده، پك صیق خسته‌لانان، خسته‌لقلی.

خسر { سذ. عر. و :

خسران { سذ. عر. خسار، خسارت، زیان، ضرر.

خسرو { س. فا. حکمدار، شاه.

خسروانه { ص. ح. فا. شاهانه.

خسوف { سذ. عر. آیك طوتلمسی: خسوف کلی. خسوف جزئی: خسوف واقع اولمق = آی طوتلمق. — کونشك کینه کسوف دیرلر.

خسیس { ص. عر. ث: خسیسه. [«خسة»دن صش.] ۱. بخیل، ناکس، جمری. ۲. آلچاق، دنی دون، عادی، قیمتسز : مواد خسیسه.

خش { م.ه. جانفس کبی شیئلرك تحریك اولندقجه چیقاردقلری سسی تقلید و تصویر ایده‌رك مکرر قوللانیلیر : خش خش ایتمك.

خشب { سذ. عر. اجمع. خشبه ایله خشب وخشبان کلیرکن برغلط اوله‌رق «خشاب» قوللانیلیور] آغاجك اودون قسمی، کراسته‌سی، اصلی : جوز آغاجنك خشبی پك ابی جلا آلیر.

خشت { س. قاین وقیصه حربه، ال مزراغی.

خشت { س. فا. کرپیچ، طوغله.

خشخاش { سذ. عر. معروف نبات که باشنده اولان تخملری طبده منوم کبی قوللانیلیر، وبونلرك قوغنی چیزمکله آفیون دیلن قیمتدار مادهٔ طبیه استخراج اولنور آق خشخاش = بونك برنوعی. ‖ خشخاش بری = کلینجك چیچکی.

خشخاشیه { صث. عر. نبا. فصیلهٔ خشخاشیه = خشخاش قبیله‌دن نباتات.

خشر { س. قاؤن وقارپوزك سرت قالان بیرض قسمی.

خشر { مه. سرت بعض قاشلرله سائر شیئلرك اویناد قجه چیقاردقلری سسی تصویر و تقلید ایدر : خشر خشر ایتمك.

خشرداتمق { فتـ. سرت برقماش ویا کاغد وسائره‌یی اوینادرق خشرخشر ایتدیرمك.

خشرداق { فل. سرت برقماش و کاغد و سائره اوینادقجه خشر خشر ایتمك.

خشردی { س. سرت برقماش و کاغد وسائره‌نك ویا خصوص زواحفك اویناد قجه چیقاردیغی سس، خشرخشر ایتمه.

خشعه { سث. عر. ولادتندن اول والده‌سی وفات ایتمکله قارنی یاریله‌رق چیقاریلان چوجق که مشهور قیصر دخی بوطریقله دنیایه کلمشیدی.

خشك { ص. فا. قوری، یابس.

خشکسال { س. فا. قوراقلق و قحط وغلا سنه‌سی.

خشل { مه. سرت وقیصیق سسی تقلید وتصویر ایده‌رك مکرر قوللانیلیر : کوکسی خشل خشل ایتمك.

خشلامق { خشلامه‌وسائره. دا : خاشلامق وسائره.

خشلامق { فل. و :

خشلدامق { فل. سرت وقیصیق برسس چیقارمق: کوکی خشلدایور.

خشم { س. فا. غضب، حدت.

خشمناك { ص. فا. حدتلی، غضبناك.

خشنود { ص. فا. راضی وممنون: خشنود ایتمك، اولمق = راضی وممنون ایلمك، اولمق.

خشنودلق { س. و:

خشنودی { س. فا. رضا وممنونیت. [«خشنودیت» دینه‌ملی.]

خشوع { سذ. عر. تواضع، کوکل آلچاقلغی.

خشونت { سذ. عر. سرتلك، قاباقی، درشتلك: خشونت طبع = طبیعت سرتلکی.

خشین { ص. عر. [«خشونة» دن صش.] سرت، قابی، درشت، ناملایم.

خشیه { وخشیت. سذ. عر. قورقو، خوف.

خصال { سذ ج. عر. فد: خصلت. با: خصلت.

خصائص { سذ. ج. عر. فد: خاصیت. با: خاصیت.

خصائل { سذ. ج. عر. فد: خصلت. با: خصلت.

خصلت { سذ. عر. ج: خصال، خصائل. طبیعت، خوی، خلق: خصلت مخصوصه؛ خصائل ممدوحه؛ خصال ذمیمه.

خصم { سذ. عر. ج: خصوم. [دها مستعمل اولان «خصماء» ایسه مرادفی اولان ولسانمزده قوللانلیان «خصیم»ك جمعیدر.] ۱. دشمن، عدو؛ خصم جان = اك بیوك وشدتلی دشمن. ۲. دعواده یا ودیو. یون وکورش ویاریش وسائره. ده قار... لرف، مخالف.

خصم { س. [اصلی آکلاشیله‌مدی] اقربا ومتعلقاتدن اولان: خصم اقرباسی چوق؛ او بنم خصممدر:

خصماء { سذ. ج. عر. [فد. «خصیم» لسانمزده غیر مستعمل اولوب، «خصوم» یرینه «خصم»ك جمعی کبی قوللانیلیر.] با: خصم.

خصملق { س. دشمنلك، خصومت، عداوت.

خصملق { س. اقربالق، قرابت.

خصوص { سذ. عر. ج: خصوصات. ۱. خاص و مخصوص اوله، عموم مقابلی، مخصوصیت، برشخص ویا شیئه حصر: عمومدن خصوصه نقل کلام ایده‌لم. ۲. ایش، ماده، کیفیت: بو خصوصده؛ وقوع حالك تحقیقی و اشعاری خصوصنه همت بیورلمسی. [جمعی بو معنا ایله قوللانیلیر.] ۳. محکمه‌یه کیتمکه عذری اولان آدمك اقرار وتقریر ویاشهادتنی دیکلمك اوزره کندی طلب واستدعاسی اوزرینه جانب محکمه‌دن مأموراً خانه‌سنه کوندریلن هیئت: خصوص کوندرلدی؛ خصوص کتیردی. || بالخصوص، علی‌الخصوص، خصوصیله = هله هپسندن زیاده، خصوصاً.

خصوصاً { ح. عر. ۱. خصوصی اوله‌رق، بالخاصه، خاصةً، آیریجه. ۲. هله. علی الخصوص.

خصوصی { ص. عر. ذ: خصوصیه. ۱. عمومه عائد اولمیوب برشخص وشیئه ویا بر هیئته عائد اولان: بو رقص جمعیتی عمومی اولمیوب خصوصی اولمغله یالکز مدعوین کیره‌بیلیر. ۲. ذاتی، شخصی، وظیفهٔ رسمیه‌یه عائد اولمیوب شخصه و ذاته عائد اولان: خصوصی بر مکتوب یازیورم؛ تنفس وقتنده امور خصوصیه‌سیله اوغراشیر؛ بعض امور خصوصیه‌سنی تسویه ایچون رخصت آلدی.

خصوصیت { سذ. عر. ۱. خصوصیلك، عمومی اولمیوب خصوصی اولان شیئك حال وصفتی: بو تحریراتك خصوصیتی شیوه‌سندن بللیدر. ۲. بر آدمك شخص و ذاتنه منسوب ومربوط اوله، منسوبیت، اختصاص: اوذاته اسکیدن خصوصیتم واردر. ۳. برینه مخصوص اوله، آیریجه بر حالده بولنمه: اوآدمك خصوصیت احوالی واردر = کندینه مخصوص حال وطوری.

خصوم { سذ. ج. عر. فد: خصم. با: خصم.

خصومت { سذ. عر. خصملق، دشمنلك، عداوت: خصومتنی صاقلایوب یالاندن دوستلق کوستریور. || اعلان خصومت = ایکی دولت آره‌سنده اعلان حرب.

خصی { سذ. عر. رجلیتی نزع اولنمش آدم، خادم.

خصیه { سذ. عر. ت: خصیتین. خایه.

خضاب { سذ. عر. برشیئی بویامق ایچون حاضرلانمش ترکیب، بویا. ذ.

خضر { سخ. حیات سرمدی‌یه نائل اولان الیاس نبی (عم)ك لقبیدر: خضر الیاس. || خضر الیاس کونی = خرستیانلرجه جرجس نبی (عم)ه مخصوص کون که نیسانك ۲۳ نجی کونی اولوب تشرین اولك ۲۶ سنده‌کی «روز قاسم» ایله برابر سنه‌یی همان مساوی ایکی قسمه بولرلر. اصلی یشیللك کونی معناسیله «روز خضر» اولمه کرکدر، زیرا تام آغاجلرك یاپراقلاندیغی واورته‌لغك یشیللندیکی موسمدر.

خضراء { صش. عر. ذ: اخضر. با: اخضر.

خضرت { سذ. عر. کم. یشیللك: خضرت اوراق = یاپراقلرده‌کی یشیل رنك.

خضوع { سذ. عر. تواضع، خشوع.

خط { سذ. عر. ج: خطوط. ۱. چیزکی، چیزیك: بر خط چکمك، چیزمك. ۲. یازی: خط تعلیق، خط ثلث؛ حسن خط = کوزل یازی: حسن خط خواجه‌سی. ۳. بر صره وچیزکی صورتنده شیء: دمیریول، تلغراف خطی؛ خط کبیر = آنا دمیریول: آناطولی خط کبیری. ٤. ر. برچوق نقطه‌لرك بربرینه ملاصق صره‌لانمه‌سندن حاصل اولان چیزکی: خط مستقیم، خط منحنی، خط عمودی، خط افقی. ۵. ج. کرهٔ ارض خریطه‌سنده چیزیلی بولنان طول وعرض معروض چیزکیلری: خط استواء، خط نصف النهار. ٦. عر. کنجلرده یکی چیقمغه باشلایان بییق وصقال. || ع. آتش خطی = میدان حربده مرمیاتك دشمنه واصل اولدیغی آکلاشیلان مسافه باشنده‌کی صره که عسکر اوراده طوروب قورشون آتمغه باشلار. || اجتماع میاه خطی = صولری بر یره طوپلانان براراضی حوضه‌سنی احاطه ایدن ارتفاع نقطه‌لرینك تشکیل ایتدکاری دائره. || تقسیم میاه خطی = اراضینك اك مرتفع نقاطی صره‌سی، که صولری مخالف ایکی جهته طوغری آقار ایکی مائله‌یی بربرندن تفریق ایدر. || خط حدود = ایکی دولت آره‌سنده‌کی حدودك تشکیل ایتدیکی چیزکی. || خط حرکت = برمأموره تعلیم و تعیین واونك خارجنه چیقمامسی تنبیه اولنان وظیفه. || خط دست = بربیوك ذاتك کندی الیله یازدیغی شیء: روسیه ایمپراطوری المانیا ایمپراطورینه خط دستیله برنامه یازدی: مؤلفك خط دستیله محرر کتابك قیمتی پك بیوکدر. || عر. خط سبز = کنجلرك صقالدن اول یاسمی قلرنده بیتن اینجه تویك. || خط شریف، خط همایون = اسلاساً سلاطینك خط دستیله محرر وبر خصوصك اجراسنه دائر صادر اولوب آلای ایله رسماً وعلناً باب عالیده اوقونان فرمان: کلخانه خط شریفی؛ اصلاحات خط همایونی.

خطاء { سذ. عر. ۱. یاکلیش، یاکلیشلق، غلط: بونده برخطا واردر؛ بوکتابك خطالری صوابندن زیاده. ۲. یاکلمه، سهو، ایستمیه‌رك اولنان قصور: خطا ایتدم. ۳. قباحت، کناه، جرم: اخطارده بولندمسه خطامی ایتدم؛ کندی اختیارمزله ایتدیکمز فنالقلری قدره اسناد ایتمك خطادر. ٤. ق. قصدهٔ مقرون اولمیه‌رق ایشلنیلن فعل. || خطا صواب جدولی = بر کتابك ایچنده واقع اولان یاکلیشلری و تصحیحلرینی حاوی جدول که کتابك صوکنه علاوه اولنور.

خطاءً { ح. عر. یاکلیش اوله‌رق، یاکلیشاقله، سهواً.

خطآور { ص. فا. [عر. خط = یازی. فا. آوردن = کتیرمك] صقال وبییغی یکی بیتمکه باشلامش (کنج).

خطاب { سذ. عر. ۱. برینه سوز سویله‌مه، سوزی بر آدمه سویله‌مه، توجیه کلام: بکا خطاب ایده‌رك سویلدی؛ سزه خطاب ایدلین سوزی نیچون اوستکزه آلیورسکز؟ ۲. برجماعته توجیه کلامله سویلنیلن نطق. ۳. (صرفده) فعل وضمیرده غائب ومتکلمك غیری اولان ایکنجی شخص استعمالی که سوزی دیکلیندن عبارتدر. || خطاب عزت = من طرف الله بر آدمه سوز سویلنمه. || فصل الخطاب = برکتاب ویا خطبه‌نك باشنده بسمله وحمدله وصلوله ایله دعادن

صکره « اما بعد » تعبیریله مبنی علیه کیریشمه .

خِطاباً ح. عر. برینك یوزینه سویلیه‌رك، توجیه کلام ایده‌رك : بو سوزی بکا خطاباً سویلدی.

خَطابَت سذ. عر. ۱. خطیبلك، جامعده خطبه ایراد ایدن خطیبك وظیفه ومسلکی : یکی تأسیس اولنان جامع شریفك خطابتی کیمه توجیه اولندی؟ ۲. فصاحت وسلاستله نطق ایراد ایتمه .

خَطابَخش ص. فا. [عر. خطا= سهو وقباحت . فا. بخشیدن = باغشلامق] واقع سهو وقباحتلری عفو ایدن : جناب حق خطا بخش وجرم پوشدر.

خَطاپوش ص. فا. [عر. خطا= سهووقباحت . فا. پو. شیدن =اورتمك] واقع اولان سهو وقباحتلری اورتن.

خَطّاط سذ. عر. جﻫ : خطاطین. [« خط » دن سمب.] ۱. کوزل یازی وعلی‌الخصوص ثلث ونسخ کبی یازیلر یازان آدم، حسن خط صاحبی : بو لوحه‌یی هانکی خطاطه یازدیردیکز؟ ۲. حسن خط معلمی .

خَطّاطلق س. ۱. کوزل یازی وعلی‌الخصوص ثلث و نسخ کبی یازیلر یازمق مهارتی، حسن خطه مالك اولمه. ۲. حسن خط معلملکی.

خَطایا سش. جﻫ. عر. فد : خطیئه. [با : خطیئه. [ظن اولندیغی کبی «خطا» نك جمعی دکلسه‌ده او مقامده قوللانیلیور.]

خُطَباء سذ. جﻫ. عر. فد : خطیب. با : خطیب.

خُطبه سش. عر. ۱. جمعه وبایرام نمازلرنده خطبانك قرائت ایلدکلری بعض آیات کریمه واحادیث نبویه ایله مزین وبعض نصایح دینیه‌یی محتوی جمل جلیله‌درکه خلیفه حضرتلرینك اسمنی ودعاسنی‌ده حاویدر : کندی نامنه خطبه اوقوتمق = سکه ضرب ایتمك کبی سلطنت وحکومت علائمندندر. ۲. کتابك ویا برنطق ومقاله‌نك باشنده‌کی مسجع ومنثور عباره: کتابنه کوزل برخطبه یازمشدر: کتابنك خطبه‌سنی باشقه‌سنه یازدیردی.

خَطَر سذ. عر. تهلکه، مخاطره، امنیتسزلك : بر خطر = تهلکه‌سی چوق، تهلکه‌لی.

خَطَرناك ص. فا. قورقولی، مخاطره‌لی، تهلکه‌لی، امنیتسز : بر راه خطرناك .

خُطّف سذ. عر. قابه، جن وشیطانك قاپوب کوتورمسی .

خَطمی سذ. عر. ابه کومجه مشابه واوندن بیوك معروف بر چیچك که قوروسی خاشلانه‌رق کوکسی یومشاتمق ایچون ایچیلیر.

خُطور سذ. عر. خاطره کلمه، درخاطر اولنمه : خاطرمه، ذهنمه خطور ایتدی .

خُطوط سذ. جﻫ. عر. فد : خط. با : خط .

خَطوه سش. عر. جﻫ : خطوات. ۱. آدیم. ۲. اولچی عد. اولنان اعتباری آدیم .

خِطّه سش. عر. مملکت، یر، بقعه، قطعه : خطهٔ یمانیه = یمن قطعه‌سی .

خَطیب سذ. عر. ۱. جامعده خطبه‌اوقویان وبووظیفه ایله‌موظف بولنان آدم. ۲. فصاحت وسلاستله ایراد نطق ایدن.

خَطیر ص. عر. ث : خطیره. [« خطر » دن صش.] ۱. مخاطره‌لی، وخیم : طریق خطیر. ۲. بیوك، عالی، شانلی، مهم : امر خطیر .

خَطیره سهواً « حظیره » یرینه قوللانیلیر. با: حظیره.

خَطیل س. طاش دیواری تقویه ایچون‌هر برایکی آرشین ارتفاعنده چکیلن کراسته ویا طوغله طبقه‌سی .

خَطیئه سش. عر. جﻫ : خطایا. ۱. یاکلیش، سهو . ۲. صوچ، قباحت. [جمعی دها مستعمل اولوب، « خطا » نك جمعی مقامنده قوللانیلیر.]

خَفاء سذ. عر. ۱. کیزلیلك، برشیئك کیزلی‌وسر ومحرم اولمسی. ۲. کیزلی شیء، سر.

خُفّاش سذ. عر. یاراسه، کیجه قوشی، شبپره .

خَفّاف سذ. عر. اتر. زبانزدی: قواف] آیاق قابی‌انواعی صاتان آدم. [الیوم اسکی‌طرزده وقبا آیاق قابلری ویاخود ترلك وامثالی کبی شیئلرك حاضرلرینی صاتانلره تخصیص اولنمغله قوندره‌جیدن فرق اولنور.] || خفاف ایشی= اوجوز صاتلق اوزره‌ یك آشاغی کراسته ایله‌یاپلمش عادی آیاق قابی؛ عادی ایش.

خَفایاء سش. جﻫ. عر. فد : خفیه. با : خفیه .

خِفّت سش. عر. ۱. خفیف‌شیئك حالی، ینیلك، آغراق مقابلی. ۲. وقارسزلق، تمکینسزلك. || خفت مزاج = هوپالق . || خفت مشرب = عفتسزلك ، آجیقلق . || عقلنه، شعورینه خفت کتیرمك = چیلدیرمق .

خَفتان سذ. عر. ۱. عن‌اصل زرهك آلتنده کییلن پنبوقلی لباس. ۲. اوستدن کییلیر اوزون وکنکیش لباس که اکثریا مقام تلطیف والتفاتده کبرا طرفندن اصحاب استحقاقه کیدیریلیر ویا اوستلرینه آتیلیر، قفتان .

خُفته ص. فا. اویومش. ز .

خَفض سذ. عر. د. نحوعربیده اعرابك حالت جری. [« جر » دها مستعملدر.]

خَفَقان سذ. عر. ط. یورك اوینامه‌سی، چارپندی.

خَفی ص. عر. ث : خفیه. [«خفاء» دن صش.] کیزلی، صاقلی، جلی مقابلی : خفی وجلی.

خِفیاً ح. عر . کیزلی، اوله‌رق، کیزلیدن : خفیاً سویلدی، خفیاً کلدی .

خَفیّات سش. جﻫ. عر . کیزلی ایشلر، اسرار : خفیات امور .

خَفیف ص. عر. ث : خفیفه . [« خفت » دن صش.] ۱. آغر اولمیان، ینی، سبك : پنبوق الك خفیف اجسامدندر. ۲. جدی ومهم اولمیان، آغرلغی اولمیان : خفیف آدم: خفیف مزاجلی، خفیف مشربلی . || عس. استحکامات خفیفه = حرب زماننده علی‌العجله یاپیلان موقت استحکاملر .

خَفیّه سش. عر. [امورخفیه» دن مختصر] تحقیقات خفیه ایشلرنده متنکراً استخدام اولنان پولیس مأموری .

خَلّ سذ. عر. سرکه .

خَلاء سذ. عر. ۱. بوشلق. ۲. بوش یر، تهی مکان، برشیء حاوی اولمیان فضاء ، تنهالق، بوشلق. ۳. ص. هواسی آلنمش یر. ٤. انسانك تنهاقالمغه محتاج اولدیغی آبدستخانه، آیاق یولی .

خَلاخِل سذ. جﻫ. عر. فد : خلخال. با : خلخال.

خَلاص سذ. عر. قورتلمه، رها: خلاص اولمق، بولمق = قورتلمق: خلاص ایتمك = قورتارمق : بنی بو اذیتدن کیم خلاص ایده‌جکدر ؟

خُلاصه سش. عر. ۱. برشیئك الك روحلی وقوتلی قسمی، پوصه‌سی وفضله شیئلری چیقارلدقدن صکره قالان کزیده‌سی، زبده : سوت خلاصه‌سی، ات خلاصه‌سی. ۲. اوزون بر بحث ومقاله‌نك آز سوزله افاده اولنان مفهومی، نتیجه : مضبطه‌نك خلاصه‌سنی چیقارملی: بو عرضحالی خلاصه ایتملی. ||خلاصهٔ کلام = نتیجهٔ کلام، الحاصل .

خُلاصَةً ح. عر. مختصراً، خلاصه طریقیله، آز سوزله : مقصدی خلاصةً یازملی، افاده ایتملی .

خُلاصَه‌جی س. بعض دوائرده ویریلن استدعانامه‌لرك خلاصه‌سنی چیقارمغه مأمور کاتب .

خَلاط س. قالین ایپ، کمی ایپی، بح. ثابت آرمه خلاطی = درت قول ایله بر فتیلدن تشکیل اولنان بومه بوکومی قطرانلی خلاط .

خِلاف سذ. عر. ۱. قارشی، ضد، عکس : خلاف طبیعت، خلاف حقیقت: خلافنی التزام ایتمك. ۲. مغایرت، مخالفت، اختلاف، ضدیت : بو ایکی شیء آره‌سنده خلاف واردر: بو سوزده خلاف یوقدر؛ آره‌لرینه خلاف دوشدی. ۳. یالان، کذب، دروغ : خلاف سویلمه: خلافم یوقدر. || خلافنه=ترسنه، عکسنه، قارشی اوله‌رق.||خلاف العاده = اصول وقاعده‌یه قارشی، عادت خارجنده اوله رق . || خلافگیر = عکسنی ضدینی التزام ایدن، مخالف. مقابلی طرفگیر.

خِلافاً ح. عر. عکسنه، ترسنه.

خِلافَت سش. عر. ۱. ختم‌الانبیاء (صلعم) افندمزه وکالة عموم اهل اسلامه امامت و آمریت وشریعت اسلامیه‌یی حمایه ایتمك وظیفهٔ مقدسه‌سی : خلافت اسلامیه؛ خلافت کبری. ۲. خلیفهٔ اسلامك دائره ومدت حکومتی : حضرت ابا بکرك خلافتی؛ خلافت عباسیه‌نك حدودی پك واسع ایدی. — عربی ترکیبانده « خلافه » صورتنده قوللانیلیر: دارالخلافه = مرکز خلافت، خلیفهٔ اسلامك پایتختی.

خِلافَت‌پناه ص. فا. [عر. خلافت = م ـ فا. پناه=

طيانه‌جق یر] خلافت اسلامیه‌نك اعتمادگاهی اولان (خليفهٔ اسلام) : خلافتپناه افندمز .

خِلافَتپَناهی (ص. فا. خلافت اسلامیه‌نك اعتمادگاهی اولان ذات اقدسه منسوب ومتعلق : ذات حضرت خلافتپناهی؛ عتبهٔ سنیهٔ جناب خلافتپناهیلرینه .

خَلّاق (ص. عر. [« خلق » دن سمع.] مبالغه ایله خلق ایدیجی، چوق یارادان : خلاق عالم. [صفات اللهدندر.] || خلاق المعانی = معانی ونكاتی یارادیر. جسنه بولوب قوللانان شاعر بلیغ .

خِلال (سذ. عر. ١. آرەلق، آره [زمان حقنده :] او خلالده = او آره‌لقده: خلال رمضانده = رمضان ایچنده. ٢. دیش وقولاق قاریشدیره‌جق شی که کیك یا بوینوز و یاخود باغه وسائره‌دن اولور .

خِلّان (سذ. جم. عر. فد : خلیل. [با : خلیل .

خَلائِق (سش. جم. عر. [فد. « خلیقه » یك مستعمل دكلدر] یارادلمش ذی روحلر وعلی الخصوص انسانلر، مخلوقات. = تر. فد. جاریه، حربده طوتلمش ویا صاتین آلنمش قیز ویا قادین : چرکس خلایق، عراب خلایق، خلایقلر .

خَلْجان (سذ. عر. دیترمه، اوینامه، چارپمه. [باشلیجه یورك اوینامه‌سی حقنده قوللانیلیر :] خلجانه اوغرادم، خلجان قلب .

خَلْخال (سذ. عر. جم : خلاخل. عرب نساسنك آیاقلرینه طاقدقلری بیلزیك .

خُلْد (سذ. عر. ١. بقا، سرمدیلك. ٢. جنت : خلد برین .

خَلَّدَ (ف. عر. [تفعیل بابندن ماضی مفرد مذکر غائب اولوب، دعا مقامنده بعض تعبیرات عربیه‌ده بولنور] دائم وباقی ایتسین : خلده الله؛ خلد الله ملکه .

خَلْط (سذ. عر. ١. قاریشدیرمه، مزج : اجزایی خلط ایتمك. ٢. مناسبتسز سوز سویله‌مه، هذیان ایتمه : آرتق خلط ایدیور.

خِلْط (سذ. عر. جم : اخلاط. طب قدیمده بدن انسانده فرض اولنان درت عنصرك بهری که: دم، بلغم، سودا وصفرادن عبارت ایدی. [جمعی دها مستعملدر.]

خِلْطی (ص. عر. ث : خلطیه. ط. اخلاط اربعه‌یه ویا برینه منسوب ومتعلق .

خِلْعَت (سش. عر. حکمداران ووزرا طرفندن برینه حرمت ومکافات برینه کیدیریلن قفتان : خلعت فاخره: خلعت کیدیرمك .

خَلَف (سذ. عر. جم : اخلاف. ١. صکره‌دن کلن، برینك یرینه قائم اولان، سلف مقابلی: سلف ایله خلف = بر مأموریتده اول بولنمش اولان آدمله بعده اونك یرینه نصب اولنان: فلان مأموریتده بکا خلف اولدی؛ عزل اولدیسه ده، خلفی بکایه‌جکدر. ٢. ذریت، نسل، اولاد واحفاد : بز او شانلی اجدادك اخلافی دکلمیز؟ || خیر الخلف = خیرلی اولاد، پدرینی خیرله یاد ایتدیرمکه سبب اولان اوغل. || ناخلف = خیرسز اولاد. || خلفاً عن سلف = سلفدن خلفه، نسلاً بعد نسل انتقال صورتیله .

خُلْف (سذ. عر. سوزده طورمامه، نقض : خلف وعد.

خُلَفاء (سذ. جم. عر. فد : خلیفه. [با : خلیفه .

خَلْفی (ص. عر. ث : خلفیه. تش. آرقه‌یه وکری‌یه منسوب ومتعلق .

خَلْق (سذ. عر. ١. یاراتمه، یارادیش : جناب حق کائناتی خلق بیوردی. ٢. ایجاد، اختراع، افترا، قورمه : بویله سوزلر خلق ایتمکه مقتدردر. ٣. انسانلر، جمعیت بشریه، عموم : خلق راحتسزدکلدر، خلقه ایلان ایتمك: خلق ایشیتدی. ٤. جماعت، کروه، غلبه‌لك : برچوق خلق طوپلانمشیدی. || خلق عالم = بتون انسانلر. || بین الخلق = عموم آره‌سنده .

خُلْق (سذ. عر. جم : اخلاق. خلقی اولان خوی، طبیعت، سرشت : خلق حسن = کوزل خوی. = جم. ١. هر انسانك متصف اولدیغی ایی ویا کوتی خویلر = اخلاق حمیده = ممدوح خویلر: اخلاق ذمیمه = مذموم خویلر. ٢. فلسفه‌نك اخلاقدن بحث ایدن قسمی و خوی و طبیعته متعلق اولان احوال بشریه : اخلاق درسی؛ اخلاق کتابلری. ٣. ایی خویلر، انسانی معناً وحقیقةً تزیین ایدن فضائل : طلبه‌ده هر شیئدن اول اخلاق آرانلیدر؛ وحشیلرده اخلاق آرامامالی. || اخلاق عمومیه = بر جماعتده عادت حکمنه کچمش طبیعتلر : اخلاق عمومیه‌یی فساددن محافظه ایتمك الزمدر.

خَلْقاً (ح. عر. یارادیلیشجه، یارادیلیش جهتیله، صورتاً، بدناً : فلان پدرینه یالکز خلقاً بکزیور .

خُلْقاً (ح. عر. طبیعتجه، اخلاق جهتیله : امام حسین (رضه) افندمز خلقاً وخلقاً جداقدسلرینه مشابه ایدیلر .

خِلْقَت (سش. عر. ١. یاراتمه، یارادیش، آفرینش: خلقت عالم؛ خلقت بشر. ٢. یارادیلیشده اولان حال، خلقی طبیعت: او آدمك خلقتی اویله‌در؛ سماحت او آدمده بر خلقتدر .

خِلْقی (ص. عر. ث : خلقیه. خلقته یعنی یارادیلیشه منسوب ومتعلق، یارادیلیشده اولان، جبلی : تواضع زورله اولماز انسانده خلقی اوملیدر .

خِلْقِیَّت (سش. عر. بر حال و خاصیتك خلقی و جبلی اولسی : فضائلك خلقیتی مختلف فیهدر. [« خلقت » یرینه استعمالی غلطدر.]

خَلَل (سذ. عر. ١. آچیقلق، بوشلق، رخنه. ز. ٢. بوزوقلق، فساد، اکسیکلك، نقصان: عقله خلل کلیر، خلل کتیرر: سزك حاضر بولنمامکز ایشمزه خلل ویردی، خلل ایراث ایتدی.

خَلَلپَذیر (ص. فا. [عر. خلل = م. فا. پذیرفتن = قبول ایتمك] نقصان وفساد قبول ایدن، ناقص، بوزوق : بونجه سنه‌لك حقوق خللپذیر اولدی.

خَلْوَت (سش. عر. ١. تنهایه چکلمه، یالکز قالمه: خلوت ایتمك = بسبتون یالکز طورمق ویا بریله تنها قونوشمق اوزره یالکز قالوب کیمسه‌یی ایچری‌یه آلمامق. ٢. تنها بر، بوش محل : خلوته چکلمك. ٣. عبادت وذکر وریاضت ومراقبه ایله مشغول اولمق اوزره تنها برحجره‌یه قپانمه : خلوته کیرمك: خلوت ایتمك. ٤. حمامك بر قورنه‌لی و یالکز برآدمك یقانمه‌سنه مخصوص بولمه‌سی: حمام خلوتی. ٥. مج. زیاده صیجاقدن کنایه : بو اوطه خلوت اولمش: بوراسی حمام خلوتی .

خَلْوَتخانه (س. فا. خلوت محلی، خلوته مخصوص حجره .

خَلْوَتسَرای (س. فا. تنهاچکیلوب اوتورمغه مخصوص کوشك .

خَلْوَتگاه (س. فا. [عر. خلوت = تنهالق . فا. گاه = محل] تنهالق محلی، خلوته مخصوص یر.

خَلْوَتگُزین (ص. فا. [عر. خلوت = تنهالق . فا. گزیدن = سچمك] اختیار خلوت ایدن، تنهاچکیلوب عبادت وذکر ومراقبه ایتمکی اختیار ایدن .

خَلْوَتنِشین (ص. فا. [عر. خلوت = م. فا. نشستن = اوتورمق] خلوتده یعنی تنهالقده اوتوران : زاهد خلوتنشین.

خَلْوَتی (ص. س. [یاء نسبتك تاء تأنیثه الحاقی جائز اولمه‌مه‌سندن غلط بر تعبیردر.] خلوته زیاده اهمیت ویرن طریق مخصوصه منسوب : طریق خلوتی درویش خلوتی: خلوتیلرك کونی.

خُلود (سذ. عر. دائمیلك، بقا، دوام، سرمدیلك.

خُلوص (سذ عر. ١. خالصلك، صافلق، طوغریلق، یالان وحیله‌دن خالی اولمه : خلوص محبت، خلوص نیت. خلوص قلب. ٢. صمیمیت، محبت صمیمیه: خلوصله نماز قیلیق؛ او آدمده خلوص یوقدر. ٣. چاتمه، یلتاقه، مداهنه : محضا خلوص ایچون اویله سویلیور: خلوص چاقق. || عرض خلوص ایتمك = محبت صمیمه‌سنی ابراز ایلمك. — اقران بیننده تحیه وسلام تعبیریدر.

خُلوصکار (ص. فا. ١. بر آدمه محبت صمیمه‌سی اولان، محب خالص. ٢. خلوص چاقان، مداهن.

خُلوصکارانه (ص. ح. فا. ١. محبت صمیمه ایله. ٢. مداهنه ایله، خلوص چاقه‌رق.

خُلوصکارلق (س. ١. محبت صمیمه ابرازی. ٢. مداهنه‌جیلك، طلقاوزلق .

خَلوق (ص. عر. حسن الخلاق صاحبی، ایی خولی و هرکسله کچینیر اولان : پك خلوق آدمدر.

خَلیج (سذ. عر. ١. قوی، کورفز. ٢. بوغاز، قنال : خلیج قسطنطینیه = استانبول، پیشکاهندن کاغدخانه‌یه طوغری کیدن

كورفز : خليج فارس = بصره كورفزی .

خَليچه { يا خود قليچه. ـ. كوچك خالی. كلیم، سجاده .

خَليطه { سذ. عر. ايكی شيئدن و علی الخصوص ايكی معدندن مركب ماده : آلتيمزن ايله قورشون خليطه‌سی .

خَليعُ العِذار { ص. عر. چاپقين، ادبسز، آ... ق مشرب .

خَليفه { سذ. عر. جـ : خلفاء. ۱. وكيل. خلف، برينك يرينه گچن آدم. ۲. فخر كائنات (صلعم) افندمزك وكيلی اوله‌رق امام المسلمين و حامیٔ شريعت محمديه اولان ذات : خليفهٔ رسول الله؛ خليفهٔ اسلام. ۳. باب عالی اقلامندن برنده كاتب بولنان ذات : حاجی خليفه = كاتب چلبينك لقبی. ا بو معنا ايله اليوم بالكز جمعی مستعملدر : ا مكتوبی؛ صدارت خلفاسندن. ٤. اتر. زبانزدی : قلفه ا با : قلفه. || خلفاء راشدين = الك اول اجرای خلافت ايدن صحابهٔ كرامدن درت ذات كه ابوبكر صديق، عمر فاروق، عثمان ذی النورين و علی المرتضی حضراتيدر. || سرخليفه = باب عالی اقلامندن برنده‌كی كاتبلرك باشی و الك قدملیلری : فلان قلمده سرخليفه ايدی .

خَليل { ص. عر. ؤ : خليله. جـ : اخلاء. اخلاء. دوست، محب. يار: خليل الله، خليل الرحمن = حضرت ابراهيم (عم) ك لقبيدر.

خَم { ص. فا. بوكلمش، كرلی: ابروی خم. = ـ ۱ بوكلوم قيوريم: خم زلف. ۲. كر، قبه .

خُم { ـ. فا. كوپ : خم می = شراب كوپی .

خُمار { سذ. عر. عشرتدن صكره كلن باش آغريسی و سرسملك .

خُماسی { ص. عر. ؤ : خماسيه. ۱. د. (صرف عربيده) بش حرفدن مركب (كلمه) : فعل خماسی؛ افعال خماسيه. ۲. نبا. بش ياپراغی يا دانه‌سی ويا كوشه و سائره‌سی اولان (نبات) : خماسی الاوراق. خماسی البزور، خماسی الورقات وسائره .

خُمبره { ـ. ازبانزدی: قومباره ا ۱. دميردن ايچی بوش وملو بيوجك مرمی كه محاربانده هاون طوپيله آتارلر. ۲. طوپراقدن بوارلاق ظرف كه ايچنه آقچه آتمق ايچون بر طرفنده ياريغی اولوب چوجقلر پاره بريكديرمك ايچون قوللانيرلر و نهايتنده اونی قيرەرق آقچه‌يی آليرلر .

خُمبره‌جی { ـ. محاربه‌ده دشمن اوزرينه خمبره آتان هاون طوپنی قوللانان عسكر .

خُمبره‌خانه { ـ. ۱. خمبره ياپيلان بكلك فابريقه. ۲. خمبره‌جيلر قيشله‌سی .

خُمخانه { ـ فا. ۱. شراب كوبلرينك ويا فوچيلرينك قونديغی كيلار. ۲. ميخانه .

خمخم { ص. ـ بورندن سويلين، بورنی سقط اولمغله سسی خم خم ايدر كبی چيقان .

خمخملامق { فل. خم خم ايده‌رك سويلمك. بورندن سويلمك .

خمخماق { ـ. بورندن وخم خم ايده‌رك سويلينك حالی .

خَمر { سذ. عر. [عربيده مؤنثده اولور] شراب، باده، می. || ط. خمر طبی = ادويه ايله مزج واستحضار اولنمش و علاج كبی ايچيلان شراب .

خَمری { ص. عر. ؤ : خمريه. ط. شرابه متعلق : ادويهٔ خمريه.

خُمس { سذ. عر. بشده بر، بر شيئك بش جزءده بر جزئی .

خَمسه { عذ. عر. [مؤنثی «ه» سز ايسه‌ده اسانزده او صورتده قوللانلماز.] بلاد خمسه، اوقات خمسه، حواس خمسه. = ـ. بش قسمدن مركب اثر منظوم : خمسهٔ نظامی؛ نوعی زاده‌نك خمسه‌سی. || خمسهٔ آل عبا = اهل بيت جناب نبوی. || خمسهٔ مباركه = بش پارمق. [ال ايله يمك يمكدن كنايه اوله‌رق استهزا طريقيله قوللانيلير.]

خَمسی { ـ. قره دكيزده كثرتله چيقار بر جنس كوچك باليق .

خَمسين { عد. عر. اللی. ؤ. = ـ. قيشين اربعين ديدكلری قرق كوندن صكره كلن اللی كونلك موسمی .

خَمور { ـ [عر. «خمير» دن] ۱. اون واوكا مشابه بر شيئك صو ويا ديكر بر مايعله قاريشديرلمه‌سندن حاصل اولان يومشاق ماده، عجين، معجون : خمور طوتمق: خمور يوغورمق ۲. اتمك خمورينه قونيلان مايه:

خمورسز اتمك ۳. مجـ. اصل، مايه، جوهر، طينت: اونك خموری كوتی. || خمور آچمق = يوفقه ياپمق. || خمور ايشی = خمور ايله ياپيلان بورك كبی يمكلر. || خمور ايشنه قاريشمق = انسان بجرەميه‌جكی و وظيفه‌سی خارجنده ايشلره كيريشمك. || بر خمور ايتمك = مختلف شيئلری برلكده قاريشديرمق. || خمور تخته‌سی = خمور آچمغه مخصوص تخته. = ص. پيشمه‌مش، يومشاق : خمور اتمك .

خَمورجی { ـ. ۱. بيوك دائره‌لرده آشچيلرك يالكز خمور ايشلرينی ياپانی. ۲. فرونده اتمك خمورينی يوغوروب حاضرلايان آدم .

خَمورسز { ـ. مايه‌سز (اتمك). || خمورسز بايرامی = اسرائيليلرك خمورسز اتمك يدكلری بر عيد مخصوصلری .

خَمورلامق { فت. خمورله قاپلامق. معجونلامق: تجره‌نك آغزينی خمورلامق.

خَميازه { ـ. فا. ۱. اسنه‌مه : خميازه چكمك = اسنه‌مك. ۲. طور ومعامله‌ء استثقال.

خَميده { ص. فا. اكيلمش، بوكلمش، قنبور، كمرلی : قد خميده .

خَمير { سذ. عر. ۱. خمور. ۲. مايه.

خَميس { سذ. عر. پنجشنبه كونی: يوم الخميس. ؤ.

خَنادِق { سذ. جـ. عر. فد : خندق. با : خندق .

خَنازير { سذ. جـ. عر. ؤ: خنزير. با : خنزير .

خَنّاس { سذ. عر. شيطان.

خُناق { سذ. عر. [نونك تشديديله غلطدر] ط. بوغاز خسته‌لغی .

خُناقی { ص. عر. ؤ : خناقيه. ط. بوغاز خسته‌لغنه منسوب ومتعلق .

خُنثائيت { سذ. عر. برفردك هم اركك هم ديشی اولمسی. نباتاتده‌ده واقع اولور.

خُنثی { ص. عر. ۱. هم اركك هم ديشی اولان. ۲. نبا. اركك وديشيلك علائمنی جامع (نبات).

خُنج { ص. طولی، مملو. دائما مكرر وفارسی ايمش كبی آراده بر الفله قوللانيلير : خنجا خنج = طوب طولی .

خَنجر { ـ. [فا. «خنجر» دن. معربی : خنجر] اوجی سيوری ايكی طرفی كسكين قبضه بكزر بچاق .

خَندان { ص. فا. كولن، شن، مسرور: خندان خندان = كوله‌رك، كوله كوله .

خَندَق { سذ. عر. جـ : خنادق. [تر. زبانزدی هندك] شهر وقلعه‌نك ويا تارله وسائره‌نك اطرافنه گچمكه مانع اولمق اوزره قازيلان چقور : خندق قازمق، چكمك، خندقله احاطه ايتمك .

خَنده { ـ. فا. ۱. كولمه، ضحك. ۲. استهزا، اكلنجه .

خنزير { سذ. عر. جـ : خنازير. طوموز. || مجـ. پيس وقتی بوركلی، غدار، خائن .

خنزيراق { ـ. طوموز طبيعتی، غدارلق، خائنلك .

خِنزيره { سذ. عر. ديشی طوموز. || مجـ. پيس و كوتی طبيعتلی قاری، خائنه وغداره.

خِنصِر { سذ. عر. كوچك پارمق، سرچه پارمغی.

خُنُك { ح. فا. نه‌موتلی، طوبی، زهی. ؤ.

خِنك { ـ. فا. قيرآت. ؤ.

خُنكار { ـ. [«خداوندكار» دن محرف] ۱. حكمدار، پادشاه، سلطان. ۲. اولياء كرامدن بعض ذواته دخی اطلاق اولنور : پير خنكار، ملاخنكار.

خو { ـ. فا. با : خوی .

خواب { ـ. فا. اويقو، نوم : خواب و راحتنی ترك ايتمك .

خواب آلود { و خواب آلوده. ص. اويقوسی كلمش، اويوقلايان ويا اويقودن يكی قالقوب دها لايقيله كوزلرينی آچمامش.

خوابگاه { ـ. فا. اويقو محلی، ياتاق وياتاق اوطه‌سی.

خواتين { سذ. جـ. عر. فد : تركجه دن معرب خاتون. با : خاتون .

خواجگان { ـ. جـ. فا. فد : خواجه. با : خواجه. = تر. فد. وقتيله باب عالی اقلام افنديلرندن بر رتبهٔ مخصوصه‌يی حائز آدم : خواجكان ديوان همايون، خواجكان رتبه‌سی.

خواجگانلق { ـ. وقتيله باب عالی اقلامی افند-

يلرينه ويريلن بيوك بر رتبه اولوب، اليوم رتبهٔ خامسه‌يه معادل كيدر.

خواجكى { س. تاجر : بدستانده خواجكى.

خواجه { س. فا. ۱. افندى، آغا، چلبى، سيد، صا. حب : خواجهٔ هر دوسرا = دنيا وآخرت سيدى اولان فخر كائنات (صلعم) افندمز. ۲. [تر. زبانزدى = خوجه] معلم، مدرس، استاد : مكتب خواجه‌سى، جغرافيه، حساب، حسن خط خواجه‌سى. ۳. صاريقلى افندى. ملا : خواجه افندى، خواجه قيافتى.

خواجه‌لك { س. [زبانزدى : خوجه‌لق] ۱. افنديلك، صاحبلك. ۲. معلملك، تدريس وظيفه‌سى : دارالفنونده بر خواجه‌لك آلدى. ۳. علما قيافتى، طلبه وملا صفتى.

خوار { ص. فا. [تر. زبانزدى : خور] حقير، ذليل، اعتبارسز.

خوار { ص. فا. [« خوردن » فعلندن سمص.] ين، ييجى، آكل : مردم خوار = آدم ين، آكل البشر.

خوارج { سند. جـ. عر. فد : خارجى. با : خارجى.

خوارده { ياخود خوّارده. ص. سفيه، چاپقين، مالنى ذوق وصفا وسفاهتده صرف ايدن.

خوارده‌لق { س. چاپقينلق، سفاهت، ذوق وصفا وسفاهت يولنده مسرفلك.

خوارزم { سخ. جـ. بحر خزرك شرق جهتنده واقع خطهٔ مشهوره‌كه اليوم خيوه خانلغنى تشكيل ايديور.

خوارزمى { ص. عر. خوارزم خطه‌سى اهاليسندن ويا بو خطه‌يه منسوب ومتعلق اولان.

خوارق { سث. جـ. عر. فد : خارقه. با : خارقه.

خواستكار { ص. ذ. ايستكلى، طالب.

خواص { سند. ث. جـ. عر. فد : خاص. خاصه. با : خاص، خاصه = فد. كويا حروفدن وسائر شيئلردن احكام چيقارمق معرفتى : اهل خواص = بو معرفته‌وقوف ادعاسنده بولنانلر.

خواطر { سذ. ث. جـ. عر. فد : خاطر، خاطره. با : خاطر، خاطره.

خواقين { سند. جـ. عر. فد : تركجه‌دن معرب خاقان. با : خاقان.

خوال { ياخود قوال. س. چيزمه بورنك قالبى.

خوان { س. فا. ۱. سفره، ماصه، يك تراپزه‌سى. ۲. يك، طعام، نعمت.

خوان { ص. فا. [« خواندن » فعلندن سمص.] اوقويان : قرآن خوان = قرآن اوقويان؛ دعا خوان = دعا اوقويان.

خوانده { ص. س. فا. جـ : خوانندگان. ۱. خوش الحان ايله شرق وتركى سويلين. ۲. اجرتله شرق سويلين.

خواه { ص. فا. [« خواستن » فعلندن سمص.] ايستين.

آرزو ايدن : خيرخواه = هركسك ايلكنى آرزو ايدن؛ بدخواه = هركسك كوتيلكنى آرزو ايدن. = س. ايستك. آرزو : دلخواه = كوكلك ايستكى. = د. كرك، ايستر : خواه كافر خواه مؤمن. || خواه ناخواه = ايستر ايستمز؛ طوعاً وكرهاً.

خواهر { س. فا. قيز قارداش، همشيره. لـ.

خواهرزاده { س. فا. همشيره‌زاده. يكن. لـ.

خواهش { س. فا. ايستك، ايستيش، آرزو.

خواهشگر { ص. فا. ايستكلى، آرزوكش، طالب.

خوب { ص. فا. جـ : خوبان. كوزل، حسن، جميل : روى خوب = كوزل يوز. — وصف تركيبلرده كيرر : خوبرو = كوزل يوزلى؛ خوب صورت = صورتى كوزل؛ خوب سيرت = سيرتى كوزل. = س. جـ. محبوبلر، دلبرلر.

خوّپ { خوّپا، خوّپاله. ا : هوپ وسائره.

خوّد { س. فا. كندى : خودبخود = كندى كنديسنه.

خود { س. فا. باش زرهى. مغفر. لـ.

خوّدان { س. لسان ثور نوعندن بر نبات كه كوكى سبزه كبى يومورطه ايله پيشير.

خوّدبين { ص. فا. يالكز كنديسنى كورن. مغرور. متكبر، انانيتلى.

خوّدبينلك { س. غرور. انانيت.

خوّدپسند { ص. فا. كنديسنى بكنمش، مغرور.

خوّدرأى { ص. فا. كندى رأى وفكريله ايش كورن.

خور { ص. [فا. « خوار » دن] حقير، ذليل، مبتذل : خور طوتمق، قوللانمق = كوزتممك، دقت ايتممك؛ خور باقمق = استحقار ايتمك : خوره كلك = طيانقلى اولمق.

خور { ص. فا. [« خوردن » فعلندن سمص.] ين، آكل : كوفته خور = كوفته ين. [خوار كبى.]

خوّر { مه. اويوركن چيقاريلان سسى وبول بول آقان شيئك صداسنى تقليد وتصوير ايدر : خور خور اويومق؛ خور خور آقمق.

خور { س. كونش، شمس : خور وماه.

خوّرا { س. [ر. Χορός] رقص : خورا تپمك.

خوّراطه { س. [ر. Χωρατάς] شاقه، اكلنجه، لطيفه، مزاح.

خوّراطه‌جى { ص. شاقه‌جى، لطيفه ومزاجى سون.

خوّرتلامق { فل. ۱. (يابان حيوانى) خورت خورت ايدوب سسلنمك. ۲. عوام زعمنجه كناهكار آدم مزارده جادى اولوب خورت خورت ايتمك، مزار عذابى چكمك.

خورج { س. با : خرج.

خورد { س. فا. يمه، يمنى. ذ.

خورشيد { س. فا. كونش، شمس.

خورلامق { فت. خوار وحقير طوتمق وياقوللانمق.

خورلامق { فل. اويوركن بوغازدن قالين سسله خررخور ايتمك.

خوّرلدامق { خورلدى. ا : خرلدامق، خرلدى.

خوّرلق { س. حقارت، ذلت.

خوروز { س. با : خروس.

خوره { س. با : خورا.

خوّريات { وغلطى : خوريات. ص. [ر. Χωριάτης] كويلى، قبا : الى برشيئه ياقشمايان، برشيئى كوزل محافظه ايتمكى بيلين.

خوّرياتلق { خورياتلق. س. كويليلك، قبالق، تربيه‌سزلك.

خوش { ص. ح. فا. ۱. ايى، طيب : دونهوا پك خوش ايدى. ۲. تر. غريب، تحف : اونك خوش براسمى واردر. || خوش كلديكز = صفا كلديكز، يكى كلن آدمه تحيه تعبيرى اولوب، جوابى : خوش بولدق. || خوش كورمك = باقمامق، طارلمامق. || بر خوش [طوغريسى « بيهوش » ولسه كرك] = برنوع بايغينلق حس ايدن : برخوش اولدم. عو. || كوكلنى، خاطرينى خوش ايتمك = تطييب خاطرله ارضا واقناع ايتمك.

خوّشا { ح. فا. نه ايى! نه كوزل! زهى!

خوش آمد { س. فا. [خوش = ايى. آمد = كلدى] خوش كلديكز تحيه‌سى.

خوش آمدى { س. فا. برينه خوش كلديكز ديمك رسمى : ايفاى رسم خوش آمدى.

خوّشاب { س. فا. [خوش = ايى. آب = صو. — تر. زبانزدى : خوّشاف] بول صو وشكرله پيشمش قورى يمش كه صوئوق اوله‌رق يمكك آخرنده بوكا مخصوص كچكيش قاشيقله ايچيلير : اريك، ويشنه خوشابى؛ خوشاب قاشيغى، كاسه‌سى. || خوشابك ياغى كسيلك = بوزلمق، بر جواب بوله‌مامق، محجوب اولمق.

خوشاف { س. با : خوشاب.

خوّشبو { ص. فا. [خوش = ايى. بو = قوقو] ايى قوقان، كوزل قوقولى.

خوّشچه { ص. ح. ايجه، كوزلجه، ضررسز.

خوّشحال { ص. فا. [فا. خوش = ايى. عر. حال = م] حال ووقتى ايى، مسعود، بختيار.

خوّشگوار { ص. فا. لذيذ و هضمى قولاى.

خوّشلاشمق { فل. ايلك حس ايتمك، حظ وتلذذ ايتمك.

خوّشلانديرمق { فت. ۱. ممنون وخشنود ايتمك. ۲. حظ ايتديرمك.

خوّشلانمق { فل. ۱. ممنون و خشنود اولمق. ۲. حظ ايتمك : بوقوقودن هيچ خوشلانمام.

خوّشلق { س. ۱. ايلك، كوزللك. ۲. تر. غريبلك، تحفلق. ۳. نشئه‌سزلك : بوكون

بر خوشلغكز واردر. [بومعناده دائما « بر » كلمه‌سيله برابر قوللانيلديغندن، « بيهوشلق » دن غلط اولمسى‌ده ملحوظدر.]

خوشمريم { س. طوزسز تازه پينيرله ياپيلان بر نوع يمك .

خوشنوا { ص. فا. [خوش = ايى - نوا = مقام] كوزل صدالى، كوزل الحانلى.

خوشنود { ص. فا. با : خشنود.

خوشه { س. فا. باشاق؛ خوشه چين = باشاق طوپلايان.

خوطوز { س. [اصلى : تق. قوتاز] ١. قادينلرك كندى صاچلرندن ويا يمنى‌وسائره ايله يابدقلرى باش‌سوسى وكسوه‌سى : خوطوز كييمش؛ خوطوزى ياقيشديرمش. ٢. ياپوان قوش تپه‌سى. ٣. ابنيه‌ده ياپيلان بر نوع تزيينات .

خوطوزلى { ص. ١. خوطوز كييى (قادين). ٢. باشنده ككيش تپه‌سى اولان (قوش) .

خوف { سذ. عر. قورقو : كمال خوف ودهشتله. [لسانمزده مصدريت معناسيله «خوف ايتمك » صورتنده استعمالى غريبدر.] || بين الخوف والرجا = قورقو ايله اميد آراسنده. || ط. ديكر اسملره اضافتله Phobie تعبير يونانيسيله افاده اولنان اصطلاحاتى ترجمه ايدر : خوف الرطوبه = Hygrophobie؛ خوف الضياء = Photophobie؛ خوف الماء = Hydrophobie كبى

خوفاً { ح. عر. قورقودن، قورقه‌رق : خوفاً من الله = اللهدن قورقه‌رق.

خولان { س. ١. طوپالان آغاجى. ٢. جهرى عصاره‌سى.

خوليا { س. [يو. Μελαγχολία. معربى : مالخليا و اختصاراً خليا.] قورندى، خيالات. [اصل معناسى اخلاط اربعه‌دن سوداء در.]

خون { س. فا. قان، دم : خون شهدا .

خون آشام { ص. فا. [خون = قان . آشاميدن = ايچمك] سفاك.

خون آلود { ص. فا. [خون = قان . آلودن = بولاشمق] قانه بولاشمش، قانلى.

خوناب س. فا. و :

خونابه { س. فا. [خون = قان . آب = صو] ١. صولى قان، قانلى صو، صو ايله قان قاريشيق. ٢. قانلى كوز ياشى.

خون افشان { ص. فا. [خون = قان . افشاندن = صاچمق] قان صاچان، قان سرپن.

خونبار { ص. فا [خون = قان . باريدن = ياغمق] قان ياغديران.

خونبها { س. فا. [خون = قان . بها = قيمت] قان بهاسى، ديت.

خونخوار { ص. فا. [خون = قان . خوردن = يمك] قان ايچن، قانله طويميان، سفاك، ظالم.

خونخوارلق { س. قان دوكمكه طويمايش، سفاكلك .

خونريز { ص. فا. [خون = قان . ريختن = دوكمك] قان دوكن، سفاك .

خونريزلك { س. قان دوكيجيلك، سفاكلك ، غدارلق.

خونه { صذ. جم. عر. فد : خائن. [با : خائن.

خونى { س. [يو. Χωνίον] آ. غزى طار قابلره مايعات دوكمه‌ده مستعمل آلت كه يوقارى‌سى گنكيش وآشاغيسى طار اولور.

خونى { ص. فا. قانلى، قان دوكمكه مائل، قاتل.

خونين { ص. فا. قانله ملمع، قانلى.

خوى { س. فا. [و نادراً : خو] ١ خلق، طبيعت، جبلت، سرشت: خوى چيقماز. ٢. عادت، معتاد: فلان شيئى خوى ايتمشدر. ٣. كوتى آليشمه، سوء : خويلى.

خويار - با : خاويار.

خويرات - با : خوريات.

خويسز { ص. ايى خويى اولميان، كوتى خويلى، خرچين.

خويسزلق { س. كوتى خوى، خرچينلق.

خويش { س. فا. جم : خويشان. و :

خويشاوند { س. فا. اقربا، تعلقات. ز.

خويلانمق { فط. ١. كوتى خوى پيدا ايتمك، خرچين اولمق. ٢. طارلمق، كوجنمك، منفعل اولوب حدت ايتمك : بو وزدن خويلانير.

خويلى { ص. كوتى خوى وعادتى اولان، خرچين : خويلى آدم، آت.

خيار { سذ. عر. جم : خيارات. بر ايشى ياپوب ياپمامه‌ده سربست ومستقل اولمه، مخيرلك.

خيار { س. [اصلى فارسى اولوب تركه وعربيده‌ده مستعملدر] سبزه ايله ميوه آره‌سنده معروف بر يشيللك كه قباقدن اوزونجه اولوب صالاته وترشيسى اولور: لانغه، روس، جاپون خيارى. [ظرافتله صالاته‌اق‌ده دينير]

خيارجق { س. خيار رسمنده اوله‌رق عارض اولان بر شيش .

خيارشنبر { سذ. عر. وغلطى:

خيارشنبه { س. ميوه‌سى طبده مستعمل بر جنس نبات .

خياط { سذ. عر. [« خيط » دن سمب.] ديكيشجى، ترزى.

خياطه { سذ. عر. ١. ديكيشجيلك، ترزيلك. ٢. جرا. كسيلوب ياريلان بر عضوك ياپيشمق اوزره ديكلمسى : خياطة الامعاء، خياطة الاوتار وسائره..

خيال { سذ. عر. جم : خيالات. ١. بر شخص ويا شيئك انسانك فكر وذهننده تجسم ايدن صورتى : خيالى بر دم خاطرمدن چيقميور. ٢. اصل وحقيقتى اولمه‌سزين تجسم ايدن صورت موهومه : خيال كورمك؛ خيال كبى كوزك اوكندن كچمك. ٣. كولكه كبى آز و مشوش صورتده كورينن ويا خاطره كان شئ : خيال كبى كورينيور: خيال ميال كوريورم: خيال كبى خاطرمه كليور. ٤. بر شئ ويا شخصك صويه وآينه وسائره‌يه انعكاس ايدن صورتى: صوده كندى خيالنى كورمش. ٥. قورندى. [بونك صحيحى (خ) نك كسريله‌در. هله مصدريت معناسيله خيال ايتمك كبى استعمالى اليوم غريب و متروكدر. تخيل ديمك دها مأنوسدر.]

خيال { س. [آنف البيان اسم عربيدن مأخوذ] پرده آرقه‌سنده وشمعه اوكنده درى ويا مقوادن رسملر اويناده‌رق گولكه‌لرينى سير ايتديرمكدن عبارت اويون كه الك مهم شخصى اولان « قره كوز » اسميله‌ده معروفدر : خيال اويناتمق . || خيالى فنار = فر. Lanterne magique دينيلن عجائب رسملر كوسترن فنار .

خيالات { سذ. عر. اصلى اولديغى حالده كوزك اوكنده تجسم ايدن موهوم صورت: خيالات كوردى .

خيالجى { س. خيال دينلن كولكه اويوننى اوينايان آدم .

خيالى { ص. عر. ث: خياليه. وهمى وخياله منسوب ومتعلق. = س. تر. خيال دينلن كولكه اويوننى اويناتان آدم، خيالجى.

خيام { سذ. جم. عر. فد : خيمه. [با : خيمه .

خيانت { سذ. عر. ١. كنديسنه اولنان امنيت واعتمادى سوء استعمال ويا وعد وتعهدينى نقض ايله حيله كارلقده بولنمه. ٢. كندى دولت ومملكتى عليهنده دشمنه خدمت ايتمه، ـا ئنلك: اسكى رومالیلراك آغر مجاراتى خيانته تخصيص ايتمشلردى. — عوام لساننده خائن و وفاسز معناسيله صفت كبى دخى قوللانيلير : پك خيانت آدمدر .

خيانتكار { ص. فا. خيانت ايدن، خائن .

خيانتكارانه { ص. ح. فا. خيانتله، خائنانه.

خيانتكارلك { س. عو. ١. خائنلك، خيانت. ٢. وفاسزلق، سوزنده طورمايش. ٣. حيله‌كارلق، غدارلق .

خير { سذ. عر. ١. ايلك، ايى ايش، شر مقابلى : خير ايشلمك. خيرى طوقنمق. ٢. فائده، منفعت : خير ايتمك : خيرى كورلمك: خيرى اولمق. ٣. باشه چيقمه. مثمر ومنتج اولمه، بر حسن نتيجه‌يه وارمه، موفقيت : اكديكمز تخم خير ايتمدى: بو چوجق خير ايتميه‌جكدر. || خير سويلك = خيرلى سوز سويلك. || خيرى قالمامق = آرتق ايشه يارامامق، قوللانيلماز حاله كلمك. || خيرينى كورمك = استفاده ايتمك، مستفيد اولمق؛ خيرينى كور = يكى صاحبى آلنان شئ حقنده دعادر: استهزا طريقيله‌ده قوللانيلير: آرابه بو حاله كلدكدن صكره خيرينى كور. || خيرى يوق، اونده خير يوقدر = آرتق ايشه يارامار. = ص. ١. ايى، خيرلى:

خیر الامور = ایشلرك اك ایسی؛ فعال خیر = ایی ایش. ۲. فائده‌لی. نافع، مفید. ۳. مبارك، مسعود، اوغورلی: صباح شریفکز خیر اولسون. ‖ خیر خبر = ایی خبر، خبر خیر. ‖ خیر دعا = اییلك ایچون اولنان دعا. دعای خیر، بد دعا مقابلی. = حـ. اییلك معناسیله تفألاً «یوق» مقامنده قوللانیلیر: درسکزی حاضرلادیکزمی؟ — خیر، دها حاضرلایه‌مادم: خیر افندم. [بونك «خایر» یازلسی یك عیبدر.]

خَیرات { سئ. جـ. عر. [فـد. « خیرة » لسانمزده مستعمل دکلدر.] ثواب ایچون یاپیلان شیلر، وقف ایشلری، مؤسسات خیریه، جامع ومدرسه وکوپری وچشمه کبی عمومك ایشنه یارایه‌جق تأسسات: فلانك خیراتی چوقدر؛ چوق خیرات براقشدر. — لسان عوامده مفرد کبی ده قوللانیلیر: برخیرات یاپدی.

خَیراَندیش { صـ. فا. [عر. خیر = اییلك. فا. اندیشیدن = دوشونمك] اییلك دوشونن، بد اندیش مقابلی.

خَیرخواه { صـ. فا. جـ: خیر خواهان. [عر. خیر = اییلك. فا. خواستن = ایستمك] برینك ویا هر کسك اییلکنی ایستین وهر کسی ایی کورمك ایسترن: خیر خواه آدمدر؛ سزك خیر خواهکزدر؛ خیر خواهان دولتدن.

خَیرخواهانه { صـ. فا. برینك ویا هرکسك اییلکنی آرزو ایدنه مخصوص ویا شایان: افکارخیرخواهانه؛ نصایح خیرخواهانه. = حـ. فا. خیرخواهانه، برینك ویاهرکسك اییلکنی ایستیه‌رك: بن سزه خیرخواهانه سویلیورم.

خَیرخواهلق { سـ. و:

خَیرخواهی { سـ. فا. خیرخواهلق، هرکسك اییلکنی ایستمه.

خَیرسز { صـ. ۱. کیمسه‌یه خیری وایلکی طوقنمیان. ۲. خیر کورمین، هیچ برایشده موفق اوله‌میوب استفاده ایتمین: خیرسز آدم. ۳. خیری کورلمین، باباسنه آناسنه فائده‌سی اولمیان: خیرسز اولاد.

خَیرلاشمَق { فش. بربرینه خیر. یی کور دیه‌رك برصاتیشه قرار ویرمك، بیتیرمك.

خَیرلی { صـ. ۱. ایی، منفعتلی، نافع: خیرلی ایش. ۲. مبارك، مسعود، اوغورلی: خیرلی اولسون! ۳. کندینه وسائرلرینه منفعتی طوقنان: خیرلی اولاد.

خیره { صـ. فا. ۱. بولانیق، طونق، قاریشیق، مشوش: خیره چشم. ۲. شاشقین، حیران، مبهوت: خیره سر، خیره رأی. ۳ بیهوده، عبث: خیره کو.

خیره‌لَنمَك { فل. بولانمق، قرارمق: کوزلری خیره‌لندی.

خَیری { صـ. عر. ۃ: خیریه. ایلکه واوغور وسعادته منسوب ومتعلق: تنظیمات خیریه، شرکت خیریه.

خیز { سـ. ۱. سرعت: خیزله یورمك. ۲. شدت، حدت: خیزنی آلمق، خیزنی آله‌مامق؛ خیزله اورمق. ۳. یوکسك سس، باغرمه: خیزله سویلمك. ٤. پرتاو: او خیزله کلوب دیواره چارپدی؛ خیزنی آله‌مدی.

خیز { صـ. فا. [«خاستن» فعلندن سمص. اولوب صتر. تشکیلنه کیرر.] قالقان: سحرخیز = صباح ارکن قالقان.

خیز آب { سـ. فا. طالغه، موج. ن.

خیزان { صـ. فا. قالقان، قالقه‌رق: افتان وخیزان = دوشه قالقه.

خَیزَران { سـ. تحریفله هزارن دینان برجنس اقالیم حاره قامشی که صندالیه وسائره یاپیلیر.

خیزلی { صـ. ۱. سرعتلی، سریع: خیزلی یورویش. ۲. شدتلی، شدید: خیزلی اوریش. ۳. یوکسك سسلی: خیزلی سویایش. ٤. پرتاولی: خیزلی هجوم. = حـ. ۱. سرعتله: خیزلی یورمك. ۲. شدتله، شدیداً: خیزلی اورمق. ۳. یوکسك سسله: خیزلی سویلمك.

خَیشوم { سذ. عر. تـ. بورن دلیکنك یوقاریسی، دریك یری، ککز.

خَیط { سذ. عر. ایپلیك، تیره. ‖ تـ. نبا. تل شکلنده مواد عضویه، لیف.

خَیطی { صـ. عر. ۃ: خیطیه. تـ. نبا. تل صورتنده اولان: خیطی الشکل.

خَیل { سذ. عر. جـ: خیول. ۱. آت. ۲. سواری طاقمی. ۳. مجـ. کروه، طاقم. ‖ سرخیل = رئیس، سرکرده.

خَیلاز { خیلازلق، حیلازلاق. با: خایلاز وسائره.

خَیلی { صـ. [«خیل» لفظ عربینك معنای مجازیسیله یاء نسبتدن مرکب اولمسی مظنوندر] چوق، کثیر، بر چوق: خیلی زمان کچدی؛ خیلی قلعه‌لر ضبط ایتدی؛ خیلی کتابلر یازدی. ‖ خیلیدن خیلی = چوقدن چوق، بلغ مابلغ.

خَیلیجه { صـ. حـ. چوقجه، ایجه.

خِیَم { سئ. جـ. عر. فد: خیمه. با: خیمه.

خیم { وخیم خیم. با: خم.

خَیمه { سئ. عر. جـ: خیم، خیام. چادر.

خَیمه گاه { سـ. فا. چادیرلر قورلمش محل.

خَیمه‌نشین { صـ. فا. [عر. خیمه = چادیر - فا. نشستن = اوتورمق] چادیرده اوتوران، کوچبه.

خَیمه نِشینلك { سـ. چادیرده اوتوریش، کوچبه‌لك.

خُیول { سذ. جـ. عر. فد: خیل. با: خیل.

د

د (دال. ـــ. [عر. سذ.] الفبای (ترکینك اوننجی حرفی اولوب، ترتیب اصلی اولان ابجد صره‌سنده دردنجی حرفدر. شکل عبرانیسی ד وشکل یونانیسی Δ اولوب، لاتینجه‌ده D صورتی آلمشدر، که جمله‌سنك بر اولدیغی ظاهردر. ترکی الاصل بعض کلمه‌لرده ت کبی اوقونور: آقندی، کورلدی. ایتدی. کیتدی کبی. ینه ترکی الاصل کلمه‌لرده قالین حرکه‌لی (د) لر بزم عثمانلی یعنی غرب ترکجه‌سی املاسنده ناحق یره (ط) یازیلیور: طاغ، طورمق، آطه، اوطون کبی. شرق ترکجه‌سنده بو مناسبتسزلك یوقدر. ابجد حسابنده ٤ رقمنه معادلدر.

داء (سذ. عر. خسته‌لق، مرض. (— امراض مختلفه‌یه مناسبتی اولان برطاقم اسمایه اضافتله برچوق اصطلاحات طبیه تشکیل ایدر: داء الاسد، داء الثعلب، داء الفیل وسائره.

دَأْب (سذ. عر. عادت، اصول. (قاعده. آیین: دأب دیرین اوزره.

دابّه (سذ. عر. جمع: دواب. (حیوان، یوك وبینك حیوانی، چارپا. || دابة الارض = قیامتده دجال ایله برابر ظهور ایده‌جك بر حیوان مخصوص.

داخِل (ص. عر. ؤ: داخله. ([« دخول » دن سفـ.] ١. کیرن، دخول ایدن: شهرده داخل اولدی. ٢. برشیئك ایچنده بولنان: داخل حساب = محسوب: داخل بالمجلس = مجلسده حاضر. = سذ. عر. ١. برشیئك ایچریسی. ایچ طرف، ایچ: داخل شهر: بواوك داخلی خارجندن کوزلدر. ٢. بر دولتك اولکه‌سی، خارج مقابلی: حاصل اولان ذخیره داخلده صرف **اولند**قدن صکره خیلی مقداریده خارجه چیقار. ٣. رتب علیه‌دن بر رتبهٔ مخصوصه: ابتدای داخل.

داخِلاً (ح. عر. ١. ایچریدن، (ایچدن: اوی داخلاً بویاتمامشدر. ٢. اولکه ایچنده اوله‌رق: دولت مشار الیها داخلاً اصلاحات وترقیاتله اوغراشمق ایچون برمدت صلح واسایشی محافظه ایتمك ایستیور.

داخِلی (ص. عر. ؤ: داخلیه. ١. (ایچه ویا ایچری‌یه منسوب ومتعلق: کوکسمده داخلی بر وجع حس ایدیورم. ٢. عائله‌یه عائد، محرم، خصوصی: اونك داخلی بر راحتسزلغی واردر؛ مصارف داخلیه‌سی چوقدر. ٣. بردولتك کندی اولکه‌سنه منسوب و متعلق: امور داخلیه: حوادث داخلیه: نظام داخلی. || نظامنامهٔ داخلی = برادارهٔ رسمیه ویا تجاریه‌نك صورت تشکیله وظائفی حقنده تنظیم اولنان نظامنامه.

داخِلیّه (سذ. عر. [« امور (داخلیه » دن مختصر] دولتك کندی اولکه‌سنه متعلق ایشلرك یعنی مرکز وملحقات امور اداره‌سنك تمشیتنه مأمور نظارت ودائره: داخلیه نظارتی، داخلیه ناظری، مکتوبجیسی.

داد (ـــ. فا. ١. عدل، عدالت: (اجرای عدل وداد ایتمك. ٢. اشتکاء، تظلم. ٣. فغان، فریاد: داد وفریاد. = حد. فریاد! ایواه: داد الندن کوکلك فریاد الندن کوکلك!

داد (ـــ. فا. ١. ویرکی، عطاء، (احسان: داد خدا = الله ویرکیسی. ٢. ویریش، صاتیش، اعطا: دادوستاد = آلیش ویریش. اخذ واعطا.

دادار (ـــ. فا. عادل مطلق اولان (جناب حق.

داداتمَق (داداندیرمق. با: طاداتمق وسائره.

دادخواه (ص. فا. [داد = عدالت ـ (خواستن = ایستمك] عدالت طلب ایدن.

دادَر (ـــ. فا. قارنداش، برادر.

دادَرانه (ص. ح. فا. برادرانه، (قارنداشجه.

دادگَر (ص. فا. و:

دادگُستَر (ص. فا. [داد = عدالت ـ (کستردن = دوشتمك] عادل.

داده (ص. فا. ویرلمش. ؤ. || قرار. (داده = قراری ویرلمش، مقرر. [بوترکیب اسم کبی قوللانیلوب، برمزایده وسائره حقنده « قرارداده‌سی ویرلدی » دینیلیور. که غلط فاحشدر.]

دادی (ـــ. چوجغه باقمغله موظف (قادین خدمتجی. لالا مؤنثی، دایه: چوجق دادیسی: شو چوجغی دادیسنه ویرك: دها دادیسنك قوجاغندن چیقمامش.

دادیلق (ـــ. چوجغه باقان دادی (صفت ووظیفه‌سی: او قادین دادیلق ایدیور: دادیلق زور بر وظیفه‌در.

دار (سذ. عر. [عربیده مؤنثدر. (متعدد جمعلری وارایسه‌ده، لساننزده هیچ بری بو معنالرله قوللانلماز.] ١. بیتك بیوکی، برقاچ دائره‌یی حاوی مسکن. قوناق. ٢. محل، مکان. مقام: دار دنیا، دار آخرت. || دارالاستحضارات = کیمیا اجراآتیله عملیات جراحیه وسائره‌یه مخصوص دائره ویاقوغوش. فر. Labouratoire || دارالامان = امنیت محلی. || دار بقاء = آخرت. || دارالحرب = محاربه موقعی واهل اسلام حکمنده اولمیان یرلر. || دار الخلافه = مرکز خلافت عظماء اسلامیه. || دارالسعادة الشریفه اغاسی = معلوم اولان مأموریت جلیله. || دار السلام = ١. جنت. ٢. وقتیله بغداد شهری. || دارالسلطنه = پایتخت. || دار الشفقه = یتیم چوجقلرك تعلیم وتربیه‌سنه مخصوص محل. || دار شورای عسکری = مجلس عسکری. || دار فنا = دنیا. || دار الفنون = بعض تدریسات عالیه‌یه مخصوص مکتب: || دار المعلمین، دار المعلمات = معلم ومعلمه یتشدیرمکه مخصوص مکتب. || دار الملك = پایتخت. || دار الولاده = حامل فقرا قادینلری طوغورتمغه مخصوص خسته‌خانه. = ت. || دارین = دنیا وآخرت.

دار (ـــ. فا. اعدامه محکوم (اولانلری آصمق ایچون دیکیلن دیرك: دار آغاجی؛ بردار = دار آغاجنه چکلمش. مصلوب؛ بردار ایتمك = آصمق.

دار (ص. فا. [« داشتن » فعلندن (سمص. اولوب، وصف ترکیبی تشکیلنه کیرر] طوتان، صاحب. مالك: دفتردار = دفتری طوتان؛ خزینه‌دار = خزینه‌جی: مالدار = مال صاحبی، زنکین.

دار (ـــ. فا. حرب، غوغا. « کیر » (مرادفیله برابر عطف تفسیر صورتده قوللانیلیر: اثنای دار وکیرده = غاوغا صره‌سنده.

دار (ص. با: طار.

دارا (ـــ. فا. [ایران قدیم ملو- (کندن اسکندرك مغلوبی اولان دارانك اسم خاصندن مأخوذدر] حکمدار، ملك.

دارات (ـــ. فا. دبدبه، شکوه.

داربیر (ـــ. رطوبتلی تارله، صو- (لاق یر.

داربیرلی (ص. طوپراغی صولاق ((تارله).

دارچین (ـــ. فا. [زبانزدی: (تارچین] بهاراتدن معروف قابوق که یاقیجی ولذیذ اولوب، توز حالنده قوللانیلیر.

دارفُلفُل (ـــ. فا. قره‌بوبره‌مشابه (لکن اوزون دانه‌لی معروف بهار.

دارلمق (دارلنمق. با: طارلمق (وسائره.

دارمه‌طغان (با: طارمه‌طغان.

دارَنده (ص. فا. طوتان، طاشیان، (صاحب، مالك. ؤ.

دارو (ـــ. فا. علاج، دوا. ؤ.

داری (ـــ. [اصل تقـ. تاریق که (تارله کبی « تارمق » فعلندن اولوب اوده طرمیقلامق وزرع ایتمك دیمکدر] حبوباتك ترکلرجه اسکیدن اك معروفی اولان اوفاق دانه‌لی ذخیره. ارزن: آرناؤد داریسی، بوز داری. || دینه داری اکمك = چوق تدقیق ایتمك، اوزون اوزادی‌یه صورمق. || داریسی باشکزه =

باشقه‌سنك نائل اولدیغی بر نعمته نائلیتی دعا مقامنده قوللانیلیر. که بوده کلینك باشنه داری دوکمك عادتندن ایلری کلیر.

دارَین (سد. آ. عر. دنیا ایله آخرت : دارینده باعث سعادت اولور.

داستان (س. فا. [تر. زبانزدی : دستان] ۱. حکایه. مصال، سرکذشت. ۲. بروقعه ویا حالی حکایه ایدن عامیانه منظومه. || دیللرده داستان اولمق = بین الانام شهرت بولمق، اشتهار ایتمك.

داش (د. اسملرك صوکنه الحاق اولنه‌رق رفاقت ومشارکت بیان ایدر : یولداش = یول شریکی؛ آرقه‌اش (آرقه‌داش) = رفیق؛ وطنداش = بر مملکت اولادی؛ آداش (آدداش) = همنام، سمی. [فارسیده « طاش » صورتنده مستعملدر.]

داعی (ص. عر. [«دعاء»دن سف.] ۱. دعا ایدن، دعاجی : داعیکز، داعیلری، الداعی. [علما صنفنك بنده‌کز و بنده‌لری مقامنده قوللاندقلری تعبیردر.] ۲. جلب ودعوت ایدن، سبب اولان : بوایش داعیٔ مسئولیت اولور.

داعِیّه (سث. عر. سبب، موجب، باعث.

داغ (س. فا. ۱. قیزغین دمیرله اوریلان تمغا، نشان : داغ اورمق. ۲. مداوات ایچون قیزغین دمیرله اوریلان یاق، کی. ۳. اثر براقان یاره، جریحه : داغ درون = یورك یاره‌سی، اونوتولمیه‌جق آجی.

داغ { داغلی. با : طاغ وسائره.

داغدار (ص. فا. ۱. قیزغین دمیرله تمغالانمش. ۲. یاره‌لی، جریحه‌دار.

داغِستان (سخ. م. قافقاسیه‌نك معروف مملکتی که قدیماً آلبانیا دینلیردی. [طاغستان یازمالی.]

داغلاتمَق (فت. ۱. قیزغین دمیرله تمغا اوردیرمق، تمغالاتمق. ۲. قیزغین دمیرله مداوات یرینه یاقدیرمق، کی ایتدیرمك.

داغلامَق (فت. ۱. قیزغین دمیرله تمغا اورمق. ۲. قیزغین دمیرله یاقمق، کی ایتمك.

داغلمق (داغنیق. با : طاغلمق، طاغنیق.

داغلی (ص. قیزغین دمیرله تمغا اورلمش، تمغالی. — با : طاغلی.

دافِع (ص. عر. ٔ : دافعه. [« دفع » دن سف.] ۱. دفع ایدن، ایتوب اوته‌یه‌سورن، صاوان، جالب وجاذب ضدی. ۲. ط. یکیرن، صاوشدیران : دافع الحمی = صیتمه‌یی صاوشدیران؛ دافع العفونه = عفونته قارشی. [Anti, Ἀντί ادات یونانیه‌سنی ترجمه ایدر.] ۳. م. اوته‌یه ایتن، جاذب ضدی : قوهٔ دافعه : اجرام سماویه‌یی محرکلرنده طوردیران قوهٔ جاذبه ایله قوهٔ دافعه‌در.

داقوق (س. طاوق اسمنك صورت اصلیه‌سی اولوب، تقویم قدیم ترکیده دائرهٔ سنینك سکزنجی سنه‌سی.

دال (سث. عر. د حرفنك اسم مشترکی اولوب، نقطه‌سز اولدیغنه بناءً « دال مهمله » دخی دینلیر. || مج. د حرفی کبی قنبور وایکی قات اولان : قامتی دال اولمش.

دالّ (ص. عر. ٔ : داله. [« دلالت » دن سف.] دلالت ایدن : هر سوزی علم وعرفانه دالدر.

دال (س. بوداغك بیوکی، آغاجك ایلك ویردیکی شعبه‌لر که بونلرك ایکنجی درجه‌ده اولان شعبه‌لرینه بوداق دینور، شاخ، غصن : دال صالمق : دال بوداق پیدا ایتمك. || دال باصدی = آغاجك داللرینی اکیلنه‌جك قدر بول (کراز وسائر میوه). || دال بوداق صالمق = مج. تشعب وتفرع ایدوب چوغالمق. || بر دالده طورمامق = ثبات ایتمه‌مك، مایمون اشتهالی اولمق. || دالدن داله = ثباتسزلق، تلون.

دال (ص. دالقاوق، دالقلیج. با : طال وسائره.

دال (یاخود دالی. س. ۱. آرقه، صرت، ظهر : داله بینمك = اجبار ایتمك، مسلط اولمق، یوکلتمك. ۲. کری، آرقه : دالیدن کلمك = تعاقب ایتمك.

دالامَق { فت. با : طالامق.

داللاندیرمَق (فت. ۱. دال بوداق پیدا ایتدیرمك، داللی بوداقلی ایتمك. ۲. شعوب وفروعه تقسیم ایتمك، تشعب وتفرع ایتدیرمك. ۳. مج. بیودوب مشکللندیرمك، اعظام وتصعیب ایتمك.

داللانمَق (فط. ۱. دال بوداق پیدا ایتمك، داللی بوداقلی اولمق : بوفدانلر نه کوزل داللاندی. ۲. شعوب وفروعه انقسام ایتمك : سیریا دمیریول خطی ایلریده چوق داللانه‌جقدر. ۳. مشکل اولمق، تصعب ایتمك : بومسئله پك داللاندی.

داللی (ص. داللری اولان : داللی آغاج. || داللی بوداقلی = داللری بوداقلری چوق، متشعب؛ و مج. مشکل

دالی { س. آرقه، کری. با : دال.

دالِیا (س. فر. Dahlia دینیلن چیچکك انواعی.

دالْیا (س. برشی صاتیلیر ایکن واحدقیاسی اعتبار اولنان عدده وصولنده سویلنیر : دالیا اون؛ دالیا یوز؛ دالیا بیك.

دالیان { س. با : طالیان.

دالِیَه (سث. عر. [لغت مولده] ۱. ت. د ودها طوغریسی ∆ حرف یونانیسی شکلنده اولان، فر : Deltoide. ۲. م. نیل نهریله سائر انهار عظیمه‌نك منصبلرنده دکیزك ایچنه اوزاتدقلری مثلث الشکل قطعهٔ ارضیه، فر. Delta.

دام (س. فا. ۱. طوزاق : دام قورمق. ۲. آغ. ۳. مج. برینی اغفال ایچون قورلمش حیله وخدعه : دام تزویر.

دام { س. با : طام.

دامَ (فل. عر. [« دوام » دن ماضی مفرد مذکر غائب اولوب، بعض تعبیرات عربیه‌ده بولنور. مؤنثنده «دامت» دخی قوللانیلیر] دائم وباق اولسون : دام ملکه = ملکی دائم اولسون : دامت سعادته = سعادتی بر دوام اولسون : مادام = دائم وباق اولدقجه، بولندقجه. با : مادام.

داما { س. با : دامه.

داماد (س. فا. ۱. کریمه‌نك ویا کریمه مقامنده اولان برادرزاده وهمشیره زاده کبی بر قیزك قوجه‌سی، کریکو (کوکی)، صهر : داماد ایله قائن پدر : فلان دامادمدر. ۲. صهریت حضرت پادشاهی شرفنه نائل اولان : داماد پادشاه حضرانی.

داماسقو (س. [ایتا. Damasco = دمشق شام] اساساً دمشق یعنی شام شهرنده یاپیلوب الیوم آوروپادن کلن ایکی یوزلی ایپك ویا یوك وکتن قاریشیق دوشه‌مه‌لك قماش. = ص. بو قماشدن یاپلمش : داماسقو پرده‌لر.

دامان { س. فا. با : دامن.

دامغه (دامغه‌لامق. با : تمغا وسائره.

دامَن { س. فا. اتك، ذیل.

دامَن بوس { ص. فا. اتك اوپن.

دامَن بوسی (س. فا. اتك اوپمه، اتك اوپمك رسمی.

دامَن درمیان (ص. فا. ۱. اتك بلده، اتکنی قالدیروب بلنه باغلامش، حاضر، مهیا. ۲. بر ایشه جداً تشبث ایدن : دامن درمیان غیرت اولدی.

دامَنکش (ص. فا. [دامن = اتك . کشیدن = چکمك] اتکنی چکن، اتکلرینی طوپلایان، بر ایشه قاریشمیان.

دامَنگیر (ص. فا. [دامن = اتك . کرفتن = طوتمق] برینك اتکنه صاریلان، استمداد ایدن.

دامه (س. [فر. Dames] آلتمش درت خانه‌یه منقسم بر تخته‌ده اون آلتیشردن اوتوز ایکی طاش ایله اوینانیلان معروف بر اویون : دامه اوینامق. || دامه چیقمق = بو اویونده بر طاشی خصمك طرفنده‌کی منتها صره‌یه ایصال ایده‌رك ممتاز بر حاله کچیرمك. || دامه تخته‌سی = بو اویونك اوینامه‌سنه مخصوص ٦٤ خانه‌لی تخته؛ و مج. سطرنج شکلی. || دامه طاشی، پولی = دامه اویونامه‌ده مستعمل طاش ویا تخته وکیك وبوینوز وسائره‌دن پول که ایکی رنکده اوله‌رق اون آلتیشردن اوتوز ایکی عددنده اولور. || دامه دیمك = ۱. بیتیرمك، ختامه ایردیرمك. ۲. آرتق دها ایلری‌یه کچه‌مه‌مك. قالمق : بوقوشی چیقدی، دامه دیدی. = حد. دامه! آرتق بیتدی!

دان (د. فا. اسماء فارسیه ویا عربیه‌یه ملحق اولوب ظرفیت بیان ایدر : نمکدان = طوز قوطیسی، طوزلق؛ جزءدان = جزء وکاغد وضعنه مخصوص جلدبند. — غلط فاحش اوله‌رق ترکی الاصل کلمه‌لره‌ده الحاق اولنوب، چوق دفعه مرادفی اولان « لق » ادات ترکیه‌سی‌ده علاوه اولنور : «ایکنه‌دانلق» کبی.

دان (ص. فا. [« دانستن » فعلدن سمص. اولوب، صتر. تشکیلنه کیرر] بیلن، بیلیر : سخندان = سوز بیلیر؛ نکته‌دان = نکته بیلیر؛ نادان = بیلمز، جاهل.

دانا (ص. فا. بیلن، بیلیجی، عالم، معلوماتلی.

دانديی مه. كوچك چوجقلری، صيجرانمقـده و بعضاً تمسخرده قوللانيـلير: دانديـنی بيكڭ هوپپالا ! = صه هوپيا : دانديـنی بيك = هوپيا آدم.

دانِش س. فا. بيلـگی، علم، معلومات، عرفان. || انجمن دانش = علوم وفنـون مجلس و جمعيتی. آقادميا معناسيله قبول اولنه‌رق وقتيله بو اسم ومقصدله ارباب علم وعرفاندن مركب بر هيئت تشكيل اولنمشيدی.

دانِشمَق فل. با : طانيشمق.

دانشمَند صه. فا. جه : دانشمندان. ١. علم وعرفان صاحبی، بيلـگيج، عالم. ٢. تر. وقتيـله نائبك معيتنده معاونلك وظيفه‌سنی ايفا ايدر فقيه كه نائب ملازم ونامزدی ايدی.

دانِشوَر صه. فا. بيلـگيج، عالم. ز.

دانِق سذ. عر. [فا. «دانك» دن] و :

دانك س. فا. درهمك آلتيـده بری اولمق اوزره اسكی بر وزندر.

دانَنده صه. فا. بيلن، معلوماتلی، واقف : داننـدهٔ سر وآشكار اولان جناب حق.

دانه س. فا. [تر. زبانزدی : تانه] ١. حبه : بغدای دانه‌سی. ٢. تخم، اكيلن حبه : دانه اكمك، سرپمك. ٣. اسلحهٔ ناريه‌يه طولديريلان مرمی، قورشـون، گله. ٤. تر. عـدد، مقدار : بر دانه جوز؛ بش دانه قارپوز. [بونك يالكز دانه حالنده اولان غير ذی روح شيئلرده قوللانيلمه‌سی اقتضا ايدركن، غلط فاحش اوله‌رق هرشیٔ حقنده استعمال ايله، مثلا : اوچ دانه اولاد، يوز دانه قـويون، بر دانه حوض ديـنيلـيور. بويله‌سوء استعمالاتدن توقی اصلاح لسان ايچون الزمدر.] || دانه دانه = دانه‌لری آيری آيری اولان، طوپ وقاريشـيق اولميوب، اجزاسی فرق وتميز اولنان : دانه دانه بر پلاو پيشيرير؛ سـوزلرينی دانه دانه سـويلر. || دانه‌يه كلمك = اكين باشـاق باغلامق، تخمه كلمك.

دانه‌چين صه. فا. [دانه = م ـ چيدن = طوپلامق] دانه طوپلايان، دوكندی حالده طاغنيق اوفاق تفك شيئلردن اسـتفاده ايدن.

دانه‌لَتمَك يادانه‌لنديرمك. فتـ. دانه دانه ايتديرمك : شـو نارلری كيمه دانه‌لتملی !

دانه‌لَمك يادانه‌لـه‌مك. فتـ. دانه دانه ايتمك : ناری دانه‌لمك.

دانه‌لَنديرمَك فتـ. با : دانه‌لتمك.

دانه‌لی صه. ١. دانه‌لری اولان، دانه‌لردن مركب: غرانيت طاشی دانه‌لی اولور. ٢. دانه‌لری بربرندن آيری وطاغينق اولان : دانه‌لی پلاو.

دانيمارقه سخ. م. آوروپا ممالك شماليه‌سنـدن بالطيق دكيزيله بحر شمالی آره‌سنده بر كوچك شـبه جزيره ايله متعدد آطه‌لركه مستقل بركوچك دولت تشكيل ايديور؛ دانيمارقه لسانی.

دانيمارقه‌لی صه. سـ. دانيمارقه اهالسندن اولان.

داو سـ. آفريقاده بولنور استره مشابه وطونی بياضله تكبير اوله‌رق چيوقلی كوزل وسريع الحركه بر جنس يبان حيوانی، حمار وحشی، فر. Zèbre

داو سـ. فا. سطرنج ودامه ايله كاغد اويونلرنده نوبت : داو حقيم ايدی.

داوُدی صه. عر. حضرت داود (عم) ك مبارك صداسنه مشابه قالينجه ويك خوش ومؤثر (سس) : مؤذن داودی برسسله اذان ويردی.

داوَر سـ. ١. حكمدار، ملك. ٢. حاكم، والی، وزير. ٣. حاكم مطلق اولان حق تعالی حضرتلری.

داورانمَق فل. با : طاورانمق.

داوَرانه صه. فا. و :

داوَری صه. فا. اذ. حكمدار ويا حاكم ووزيره منسوب ومتعلق: جانب عالی داورانه‌لرينه، داوريلرينه. [محررات رسميه‌ده وزرايه خطاباً « داوری » و « داورانه » قوللانيلير.]

داوُل سـ. با : طاول.

داولومباز سـ. ياندن چرخلی واپورلرك پروانه‌لری اوزرينی ستر ايدن نصف دائره شكلنده‌كی محفظه‌لر.

داه حد. آتی سوروب يوروتمه‌ده قوللانيلير، دی! هايدی ! || داه ايتمك = حقـارتله قوغمق. عو. || داه داه. با : داهداه.

داهداه ياخود داه داه. سـ. [چوجق لسـانـده] ١. آت، بكير، مدللی. ٢. آت تقليـدی اويونجق : داهداهه بينمش بيك.

داهی صه. عر. ٔ: داهيه. [«دهاء» دن سف.] و :

داهِيه صذ. عر. جه : دهـات. [آخرنده‌كی « ه » مبالغه ايچوندر] خارق العـاده ذهن وذكا وفطـانت صـاحبی، فريد عصر، نادرهٔ زمان : ابن سينا بر داهی، برداهيه ايدی؛ معاويه دهـاة عربدن ايدی. [فرانسزلرك Génie لفتيله افاده ايتدكلری معنايی افهام ايچون ضروری الاستعمال وتعميمی الزم بر لغتدر. — مصدر اولان «دهاء» لغتنك صفت اوله‌رق بومعنا ايله استعمالی خطادر. غنی وزننـده « دهی » ايسه عربيده بومعنا ايله مستعمل ايسه‌ده، لسانمزده استعمالی لزومسز وغير مأنوسدر.]

داهِيه سذ. عر. جه : دواهی. [« دها » دن سف. ٔ.] مصيبت، آفت.

داياق دايانمق وسائره. با: طاياق وسائره.

دائِر صه عر. ٔ: دائره. [«دور» دن سف.] ١. دور ايدن، دونن، طولاشان. ز. ٢. تر. بر شیٔ حقنده اولان، متعلق، باحث: ادبياته دائر برطاقم مباحث يازدی؛ بو كتاب نه‌يه دائردر ؟ يوللرك تعميرينه دائر قونيشيورز.

دائِراً حـ. عر. دونه‌رك، طولاشه‌رق، احاطه ايده‌رك. || دائراً مادار = چيه‌چوره، اطرافنی كاملاً طولاشـه‌رق: شهره دائراً مادار خندق چويردی.

دائِرَوی صه. عر. ٔ: دائرويه. چوره‌ودائره شكلنده: دائروی برير؛ دائروی الشكل.

دائِره سذ. عر. جه: دوائر. [« دور » دن سف. ٔ.] ١. ر. بر نقطهٔ مركزيه‌يی آز چوق اوزاقـدن احاطه ايدوب هريری مركزدن متحد برمسافه‌ده بولنان خط منحنی، كه لسان فنده « محيط دائره » دخی دينلير. ٢. مذكور خطك داخلنده قالان يووارلاق محل كه كره‌نك رسم مسطحی حكمنده‌در. ٣. بيوك بر قوناق وسـائر بنانك منقسم اولديغی اقسـامك بهری كه برقاج اوطه وسائره‌دن مركبدر: مسافرخانه‌ده بردائره كرالادی. ٤. امور دولتی اداره ايدن شعبانك بهری وبهرينك اقلام ومجالس وسائره‌سنی حاوی ابنيه‌سی : صدارت، داخليه، خارجيه دائره‌سی؛ دوائر حكومت. ٥. بلديه شعبانك بهری، بربيوك شهرك هر قسمنك بلديه‌سی: دائرهٔ بلديه؛ برنجی، ايكنجی دائره؛ دائره چاوشلری. ٦. برادارهٔ رسميه‌نك تحتنده بولنانير : قونيه ولايتنك دائره‌سی پك واسعدر؛ اوراسی بزم قضامزك دائره‌سندن خارجدر. ٧. بيوك او، قوناق : فلانك دائره‌سی بيوكدر؛ بودائره‌ده بش آلتی سفره چيقار؛ دائره خلق. ٨. مج. بر امر معنوينك حكمی جاری اولديغی محل : فلانی حدی دائره‌سنه ارجاع ايتمك؛ دائرهٔ ادب وتربيه ايچنده سوز سويلك. || هـ دائرة الشمس، دائرة البروج = شمسـك مداری، فر. Ecliptique . || ط. دائرهٔ النهايه = برچيان وسـائره التهابنك ممتد اولديغی يركه بر دائره تشكيل ايدر. || سم. دائرهٔ تأثير = مرمياتك واصل اوله بيلديكی مسافه. || ر. ربع دائره = دائره‌نك درتده بری كه بر زاويهٔ قائمه تشـكيل ايدوب دائره‌نك قوسی بر ضلعی يرينی طوتار. || محيط دائره = دائره‌يی احاطه ايدن خط منحنی. || نصـف دائره = دائره‌نك ياريسی. || دائرهٔ ارتفاع، دائرة السموت = برجرم سمـاوی ايله راصدك سمت رأسی نقطه‌سندن مرورايدن دائره‌لر. || دائرهٔ طول = دائرة الشمسك قطبلرندن مرور ايدن دوائر عظيمه. = جه. ادارهٔ امور دولت شـعباتی : دوائر عاليه.

دائِره سـ. [آنف البيـان لغت عربيـه‌دن] خواننـده‌لر طرفندن ال ايله چاليـنان معروف چالغی، دف.

دائِم صه. عر. ٔ: دائمه. [«دوام» دن سف.] دوام ايدن، دوام اوزره اولان، اكسيك ومنقطع اولميان، سـوركلی : دور دائم؛ سعادت دائمه. = حـ. هروقت، متمادياً، بلا فاصـله، دائما : دائم ايلر ظاهر وباطنده تقليب امور.

دائِما حـ. عر. دوام اوزره، علی الدوام، هر وقت، بردوزی‌يه : صباحلری دائمـا اركن قالقارم.

دائِمی صه. [« دائم » دن متنـ. اولمق اوزره اويدورمـه بر لغت اولوب عربی دكلدر.] ١. دائم، دوام اوزره بولنان، باقی، سوركلی : بوصيجاق دائمی دكلدر موقتـدر: بنم ضعفم دائميـدر. ٢. دوام و ملازمت ايدن، اكسيك اولميان : اودائمی

مسافرلردندر؛ بوروزکار بوراده دائیدر.

دائِن { صه. عر. [«دین» دن سف.] بورج ویرن، اقراض ایدن، مقرض، آله‌جقلی، مدیون مقابلی: دائنلر کندیسنی صیقیشدیریورلر.

دایه { سه. فا. دادی، بر ویا برقاج جوجغه باقمغه مخصوص خدمتجی قاری. [«دایه» بوندن ایسه‌ده محل استعمالی باشقه‌در.]

دایی { سه. با: طایی.

دُبّ { سذ. عر. آیی. خرس. || ه. دب اکبر، دب اصغر = سمانك شمال جهتنده مجموعلری بو حیوانك صورتنی ابراز ایدر ایکی واسع جملهٔ کوکبیه.

دَبّاغ { سذ. عر. [«دباغة» دن سمب. تر. زبانزدی: طباق.] دریلری سپیلیوب مشین وسختیان وکاوساله وسائره یاپان صنعتکر: دباغ اوسته‌سی، چراغی، عمله‌سی.

دِباغَت { سذ. عر. حیوان دریلرینی سپیلیوب مشین وسختیان وکاوساله وسائره اعمالی صنعتی: دباغت اك نافع ولازم صنعتلردندر.

دَبّاغخانه { سه. ودها طوغریسی:

دِباغخانه { سه. فا. [تر. زبانزدی: طباقخانه.] دریلر سپیلنوب مشین وسائره اعماله مخصوص کارخانه وفابریقه: دباغخانه‌لرك شهرك داخلنده بولنمسی حفظ صحت ونظافت قاعده‌سنه منافیدر.

دَبْدَبه { سذ. عر. ١. پاتردی، کوتوردی. ذ. ٢. طنطنه، دارات، حشمت: کمال دبدبه و داراتله شهره داخل اولدی.

دَبْدَبه‌لی { صه. طنطنه‌لی، حشمت وداراتله اولان.

دَبدیرمَك { فته. دبرتمك.

دُبُر { سذ. عر. قیچ، مقعد، سفره.

دَبِستان { سه. فا. مکتب، مدرسه: دبستان عرفان.

دَبّوس { سذ. عر. طوپوز. ذ.

دَپوی { سه. [فر. Dépôt] اسلحه والبسهٔ عسکریه انباری: دپوی مأموری.

دَبّه { سذ. عر. دیبی یووارلاق باقیر قاب. برنوع باقراج: یاغ، بال دبه‌سی.

دَبه { سه. صه. برنوع فتقه مبتلا.

دَبه‌لِك { سه. فتق نوعی. ادر.

دَبه‌لَنمَك { فل. آرقه اوستی یاتوب ایکی یانه چبالامق.

دَبیر { سه. فا. کاتب، منشی.

دَپرَتمَك { فته. یرندن اوینا‌تمق، صیچراتمق، تحریك ایتمك.

دَپرَشدیرمَك { فته. قیملداتمق، جد وجهد ایله تحریك ایتمك، حرکته کتیرمك.

دَپرَشمَك { فل. قیملدانمق، اوینامق، حرکته کلمك، چبالامق.

دَپرَنمَك { فل. قیملدانمق، حرکته کلمك، اهتزاز ایتمك، چبالامق.

دَپره‌مَك { یا دپرمك. فل. قیملدانمق، حرکت و اهتزاز ایتمك، چبالامق. [دپرنمك دها مستعملدر.]

دَپتمَك { دپشمك، دپنمك و سائره. با: تپمك وسائره.

دَپوزیتو { سه. [ایتا. Deposito] ١. رهن، ودیعه: ایتدیکی استقراضه قارشی چفتلکنی دپوزیتو براقدی. ٢. تأمینات، ضمان: متعهدك بشیوز لیرا دپوزیتو براقه‌سی شرطدر.

دَپه { دپه‌لك، دپه‌لمك وسائره. با: تپه وسائره.

دِترَمك { دترتمك، دترك و سائره. با: دیترمك و سائره.

دِثار { سذ. عر. عربیده اوست لباسی دیمك اولدیغی حالده، لسانمزده یالکز فارسی قاعده‌سی اوزره وصف ترکیبلرده بولنه‌رق کثرت و بوللق معناسیله قوللانیلیور. قوللانلماسی البته خیرلیدر: آثارمرحمت دثار = مرحمتله طولی اثرلر.

دُجا { سذ. عر. قرانلق، ظلمت. ر.

دَجاج { سذ. عر. طاوق جنسی.

دَجّال { سخ. قیامتده ظهور ایده‌جك برشخص کذاب ومضرکه حضرت عیسی (عم) جانبندن قتل اولنه‌جقدر. خرستیانلرجه «مخالف عیسی» معناسیله (آنتیخریست Ante-christe, Ἀντίχριστος) اسم یونانیسیله معروفدر.

دُخان { سذ. عر. جمع: ادخنه. ١. دومان. ٢. توتون: انحصار دخان = توتون انحصاری، رژیسی.

دُختَر { سه. فا. قیز، کریمه. || دختر رز = آصمه‌نك قیزی یعنی شراب. عر.

دَخل { سذ. عر. ١. کیرمه، قا. ریشمه، مداخله: بوایشده بنم هیچ دخلم یوقدر. ٢. نفوذ، تأثیر: مدنیت جدیده‌نك تولدنده عربلرك چوق دخللری واردر. ٣. واردات، ایراد، خرج مقابلی. ٤. تعریض، اعتراض: اعتادمه دخل ایدیور.

دَخمه { سه. فا. مزار، مرقد، تربه. ر.

دُخول { سذ. عر. کیرمه، داخل اولمه: ساعت بشده شهره دخول ایتدی.

دُخولیّه { سذ. عر. ١. تیاترو وبالو کبی عمومی برسیر محلنه کیرمك ایچون ویریلان اجرت: لوجه اجرتندن باشقه تیاترونك بش غروش دخولیه‌سی واردر. ٢. بعض اشیای تجاریه‌دن برمملکته حین دخوللرنده آلنان رسم: اولجه توتوندن دخولیه آلنیر ایدی.

دَخی { حر. [اسکی و چغتایجه املاسی: داخی] هم، کذلك: بونی بن دخی بیلیورم؛ بوندن دخی آکلاشیلیور. مختصر اوله‌رق «ده» صورتنده ده قوللانیلیر: بونی بن ده بیلیورم. — وقتیله عادتا حرف عطف اوله‌رق «و» معناسیله وجمله‌نك باشنده‌ده قوللانیلیردی: دخی بیروح ایکن قالب آدم. — «دها» یرینه‌ده وقتیله «دخی» قوللانیلیردی: بر دخی بونی یاپمه‌یك. || ودخی = همده، برده.

دَخیل { صه. عر. [«دخول» دن صش.] برینه التجا ایدن: فلانه دخیل اولدی. ذ. || دخیلك = سکا التجا ایتدم.

دَده { سه. ١. بیوك بدر، جد: باباسی ودده‌سی. ٢. طریق باباسی، قدملی درویش وعلی‌الخصوص طریقت مولویه شیخ ودرویشی. [بو معنا ایله فارسی ظن اولنه‌رق سهواً جمعی «ددکان» دخی اولور.]

دَر { سه. فا. قپو، باب؛ درسعادت = سعادت قپوسی، پایتخت سلطنت سنیه اولان استانبول. سهواً «درعلیه» دخی دینلیر.

دَر { حج. فا. ظرفیت بیان ایدر، ده، ایچنده: درانبار = انبارك ایچنده: درانبار ایتمك = انباره قومق؛ درکنار = کنارده، هامشده: درکنار ایتمك = هامشده یازمق؛ درپیش = اوکده؛ در آغوش = قوجاقده: درخاطر = خاطرده: درخاطر ایتمك = خاطره کتیرمك. [یالکز بویله ترکیبات فارسیه‌ده بولنور.]

دَرّ { صه. فا. [«دریدن» فعلندن سمب. اولوب، صتر. تشکیلنه کیرر.] ییرتیجی، ییرتان، یاران: پرده‌در = پرده‌یی ییرتان: صفدر = دشمن صفلرینی یاران.

دِر { فل. [ایمك مصدر غیر مستعملنك یعنی فعل اسنادینك مضارع مفرد غائبی اولوب، جمعی: درلر.] — دالك کسره‌سی ملحق اولدیغی کلمه‌نك صوك هجاسنك حرکه‌سنه کوره قالین ویا اینجه اوقونور: نره‌ده‌در؟ وبوراده در کبی. — منفیسی: دکلدر، دکلدرلر یاخود دکللردر.] الله بیوکدر؛ اجرام سماویه حسابسزدر. — «وار» کلمه‌سیله برابر موجودیت بیان ایدر: بوراده شکر واردر. بونك منفیسی: «یوقدر»: بوراده شکر یوقدر.

دُرّ { سذ. عر. جمع: درر. اینجی، لؤلؤ؛ در ناسفته = دلنمه‌مش اینجی؛ ومج. کیمسه طرفندن سویلنمه‌مش سوز؛ دریتیم = بر صدفده تك بولنان و بنابرین بیوك ومقبول اولان اینجی دانه‌سی.

دَرآغوش { سه. فا. [در = ادات ظرف. آغوش = قوجاق. — مصدریت معناسیله قوللانیلیر] قوجاقلامه، صارمه: درآغوش ایتمك = قوجاقلامق، صارمق.

دِراز { صه. فا. اوزون، طویل: عمر دراز. ذ. = ح. دور ودراز = اوزون اوزادی‌یه، آکی قوکی، بر تفصیل. [طول ودراز دیمك عبثدر.]

دُرّاعه { سذ. عر. جمع: دراریع. اوکی آچیق برنوع اوست لباسی. فراجه، بینش. ذ.

دِراغومان { سه. [عر. «ترجمان» دن مأخوذ. فر. Drogman دن] ترجمان، دیل اوشاغی.

دِراغون سـ. [فر. Dragon] بر صنف سـواری عسکری : دراغون آلایی. || مج. پاره‌سز.

دُرافشان یاخـود درفشـان. صـ. فا. [در = اینجی. افشاندن، فشـاندن = سرپمك] اینجی سرپن، اینجی کبی مقبول سوزلر سویلین.

دُراقی یاخود دراکی. سـ. [عر. ببده قایصی دیمك اولان « دراقن » دن غلط اولسـه کرکـدر.] اواکرسز شفتـالی جنسی.

دَرّاك صـ. عر. [« درك » دن مب.] چوق درك وفهم ایدن، آکلایشلی. ذ.

دَرانبار صـ. فا. [در = ادات ظرفیت . انبار = م] انبـاره قـونمش، مخزنه وضع اولنمش : دنکاری درانبار ایتمك.

دَراهِم سـذ. جـ. عر. فـد : درهم. با : درهم.

دِرایَت سـ. عر. ذکا، معلومات، علم و تجربه. تجربکیلك، اقتدار : ارباب درایتدن؛ درایتنه بناءً کندیسـنه فلان منصب توجیـه اولنـدی: یالـکز قدمه باقلیوب اك زیاده درایته اعتبار اولنمایدر.

دِرایَتسِز صـ. ذکا و معلومات و تجربه‌سی اولمیان، اقتدارسز، تجربکسز.

دِرایَتسِزلِك سـ. ذکا ومعلومات و تجربه فقـدانی، اقتـدارسزلق، تجربکسزلك.

دِرایَتلی صـ. ذکا و معـلومات و تجربه‌سی اولان. مقتدر، تجربکلی.

دَربار سـ. فا. [در = قپو . بار = محل] قپو محلی، درگاه، بر بیوك ذاتك قپوسی اوکی که مرجع ارباب حاجـتـدر : دربار سـعادت قراره (اسـتانبوله) مراجعت ایتدی.

دَربان سـ. فا. قپوجی، بواب.

دَربَدَر صـ. فا. قپو قپو کزن، سرسری.

دَربَدَرلِك سـ. قپو قپو کزنك حالی، سرسریلك.

دَربَند سـ. فا. [در = قپو . بندن = باغـلامق] ، تپـامق. — عربی زعمیله « دربندات » صورتنده غلط جمعی ده قوللانیلیر.] طار کچید، بوغاز. = جـ. حدوده‌کی بوغازلر = دربندات محافظی.

دَربَندجی سـ. بر بوغاز و کچیدك محافظی.

دَرپیش صـ. فا. اوکده اولان، حاضر، کوز اوکنـده بولنان : درپیش ایتمـك = کوز اوکنده طوتمق، نظر مطالعه‌یه آلمق.

دُرت عـد. اوچ ایله بش آره‌سنده‌کی عددی، ایکی دفعه ایکی، اربعه، چهار؛ درت یوز، درت بیـك؛ اون درت، یکرمی درت؛ درتده بر = ربع || درت آیاق = اللری دخی آیاق قوللانه‌رق (یوریمك). || درت آیاقلی = چارپا (حیـوان). || درت ال = ایکی کشی طرفندن چالینان پیانو اصـولی. || درت اللـه یاپیشـمق = کمال غیرت و اهمیتـله تشبث ایتمـك. || درت باش = جهات اربعه، هر طرف، هر یان. || درت قاش = بیغی یکی ترلکـه درت قاشـلی کبی کورینن کنج، چار ابرو. || درت کوزله بکـله‌مك = صبرسزلقـله انتظار ایتمك، شـدت انتظارده بولنمق. || درت کوشه = مربع الشکل. || درت نعل = طـولی دیزکین، حیوانی قوشدیره‌رق. || درت یانه باقمق = شاشیرمق. || درت یول آغزی = ایکی یول ویا سوقاغك خاچواری تقـاطع ایتدیکی یر.

دُرتلِك صـ. ۱. درت قـبه و سـائره وزننده اولان: درتلك بر مایق. ۲. درت غروش و سائره قیمتنده اولان: درتلك باصمه. ۳. درت قاریش وآرشین وسائره بوی ویا کنده اولان : درتلك دیرك، تخته. ٤. مج. عو. اهمیتسز، اعتبارسز، پاره‌سزپولسز : هایدی شورادن درتلك ! = سـ. درت غروش وسـائره قیمتنده سـکهٔ صحیحـه ویا اعتبـاریه : بوکا بر درتلك ویره‌بیمی ؟

دُرتلی صـ. درت بکك وسائره‌سی اولان. = سـ. درت بکلی اویون کاغـدی: قوپه‌نك درتلیسی بنده‌در.

دَرج سـذ. عر. ۱. صوقمه، ادخال ایتمه، آرایه صیقیشدیرمه: یازه‌جغکز مکتـوبه شـونی ده درج ایدك: او قاعده‌یی کتابنه درج ایتمه‌مشدر. ۲. برمقاله ویا فقره‌یی غزته‌یه قویوب نشر ایتمه : بوحوادثی غزته‌یه درج ایتدیلر، فلان غزته درج ایتمشیدی.

دُرج سـذ. عر. جـواهر قوطیسی، حقه شکلنده کوچك قوطی.

دَرَجه سـذ. عر. جـ : درجات. ۱. یوقاری‌یه چیقه‌جق باصامق: بردرجه یوقاری چیقدی. [ضدینه یعنی آشاغی اینئه « درکه » دینیر.] ۲. دائره‌نك منقسم اولدیغی ۳٦۰ قسمك بهری که زوایا وسـائره‌یی اولچمکه یارار: ۳۵ درجه‌لی برزاویه. ۳. میزان الحراره‌نك منقسم اولدیغی اقسامك بهری که صفردن یوقاری وصفردن آشاغی اولمق اوزره ایکی طاقم ایسه‌ده، صفردن آشاغی اولانلره « درکه » دینلیرسه، صفردن یوقاری ویا آشاغی قیدینه حاجت قالماز : مصرده حرارت ۵۰ درجه‌یه قدر چیقار: پترسبورغده برودتك ۲۵ درکه‌دن آشاغی دوشدیکی اولور. ٤. مرتبـه، پایه : مجد وشرفك درجات عالیه‌سنه واصل اولدی. ۵. مقدار، رتبه : بودرجه فضل وعرفانی واردر: بر درجه‌ده خسته درکه النی اوینانمغه اقتداری یوقدر. || درجه درجه = یواش یواش، تدریجاً، برر درجه: درجه درجه یوکسله‌رك بو مرتبـه‌یه واصل اولدی.

دَرحال ظر. فا. [فا. در = ادات ظرفیت . عر. حال = زمان] آنیـده، همان، وقت غائب ایتمکسزین : بونی ایشیدنجه درحال قالقوب کیتدی.

دِرَخت سـ. فا. آغاج، شجر. ذ.

دِرَخش سـ. فا. پارلامه، ضیا، نور.

دِرَخشان صـ. فا. پارلاق، ضیادار، منـور : در درخشان = پارلاق اینجی.

دَرخور صـ. فا. لایق، منـاسب. لسـ.

دَرد سـ. فا. ۱. کدر، آجی، غصه، تاسـه : بنم دردلرم چوقدر: درد درون. ۲. زحمت، اذیت، مشقت، رنج. ۳. یورکی ازن بر صیقندیسی : بوایش بکا درد اولدی.

دُرّدانه سـ. فا. اینجی دانه‌سی. || مج. پك کوزل وسوکیلی چوجق.

دُردَر عد. بهرینه ویا بهر دفعه‌سنده درت : آقچه‌یی تقسیم ایتدکارنده جمله‌سـنه دردر لیرا دوشدی: دردر دردر آرابه‌لره بیندیروب کوتوردیلر.

دُردُزلی صـ. دردی بر یرده : دردزلی شمعدان.

دَردَست سـ. فا. [« در = ادات ظرفیت . دست = ال] الده ایتمه. طوتمه، اخذ وتوقیف: جنایتی ارتکاب ایدنلری دردست ایتدیلر. = صـ. الده بولنـان، یاپلمقده ویا رؤیت ایدلکده اولان : او ایش در دسـتدر؛ دردسـت تحریر اولان اوراق.

دَردلَشمَك فش. بربرینه دردوکـدرلری سـویلیوب حسبحال ایتمك.

دَردلی صـ. ۱. درد وکدری اولان، مغموم، محزون، مکـدر. ۲. مزمن بر علت و مرضی اولان، علیل، مریض.

دَردمَند صـ. فا. جـ : دردمندان. درد وکدری اولان، زواللی، بیچاره.

دَردمَندانه صـ. جـ. فا. محزون و مکدر آدمـه مخصوص طرز وحالده.

دَردناك صـ. فا. دردلی، کدرلی، محزون، مکدر.

دُردِنجی عد. درت مرتبـه‌سنده بولنان، اوچنجی ایله بشنجی آره‌سـنده اولان، رابع : دردنجی کون، دردنجی باب.

دُرَر سـذ. جـ. عر. فد : در. با : در.

دُرَرباز صـ. فا. [عر. درر = اینجیـلر ـ فا. باریدن = یاغمق] اینجیلر یاغدیران، اینجی کبی سوز سویلین.

دَرز سـ. قوری دیوارك طاشری آره‌لرنده‌کی یاریقلری خرجـله طولدیروب ماله‌نك اوجیـله چیزکیلر چکمك عملیاتی: باغـك دیوارلرینی درز ایتمـك؛ درز ایدلمش دیوار.

دَرزِنجیر صـ. فا. [در = ادات ظرفیت ـ زنجیر = م] زنجیرده، زنجیرله باغلی: درزنجیر ایتمك = زنجیرله باغلامق، زنجیره اورمق.

دُرزی سـذ. صـ. عر. جـ: دروز. شـامده جبل دروزده ومتفرق اوله‌رق بعض محللرده سـاکن بر قوم که عرب مسـتعربه‌دندر.

دَرزی سـذ. عر. ترزی. با : ترزی.

دَرس سـذ. عر. جـ : دروس. [صحیحی رانك دخی فتحیله درس] بر علم وفنـك تحصیلیچون هر کون آلنـان تعلیم : درس آلمق: درس ویرمـك: درس

کورمك: درسه چالیشمق. || مج. اوکرتمه، القا، تلقین: بو درسی سکا کیم ویردی: کندیسنه درس ویرمشلر در. || ایی بر درس ویرمك = تنبیهات و اخطارات شدیده‌ده بولنمق. || درس عام = مدرسه‌لرك جوامع شریفه‌ده علی العموم مراجعت ایدن طلبه‌یه ویردکاری درس: درس عام خواجه‌لری = بویله درس ویرن مدرسلر.

دُرُست { ص. فا. ۱. صحتی یرنده، صاغ، صحیح، سالم: تندرست = بدنی صاغ وسالم. ۲. طوغری، خطاسز، صحیح: درست بر کلمه سویلیه‌مز: املاسی درست دکلدر. = ح. طوغری و خطاسز اوله‌رق: درست سویلمك، یازمق.

دُرُستی { س. فا. اودها درستی: درستلك] ۱. صحت، سلامت، صاغلق. ۲. طوغریلق، خطاسزلق.

دَرسخانه { س. فا. [عر. درس = م. فا. خانه = او، محل] درس یری، درس ویرمکه مخصوص قغوش: بو مکتبك درسخانه‌لری طاردر.

دَرسخوان { ص. فا. [عر. درس = م. فا. خواندن = او. قومق] درس اوقویان، شاکرد: فلان ذاتك دار التربیه‌سنده درسخوان اولمشدر. [مترادفی اولان «سبقخوان» دها مستعملدر.]

دُرُشت { ص. فا. ۱. سرت، قاتی، قبا: درشت مطاش، کاغد. ۲. طوقنا قلی، سرت، ترس: درشت سوز، جواب. ز. ولـه.

دِرع { سذ. عر. جم: دروع. [عربیده مؤنث اولوب، مذکری قادین کوملکی دیمکدر.] دری ویا تلدن زره، جبه.

دَرعَقب { ظز. فا. [فا. در = ادات ظرفیت ـ عر. عقب = آلت طرف، آرقه] آرقه‌سی صره، عقبنده: درعقب کندیسی کلدی.

دَرعُهده { س. فا. [فا. در = ادات ظرفیت. عر. عهده = م.] عهده‌سنه آلمه، تعهد ایتمه، اوستنه آلمه: بوایشی کندیسی درعهده ایتدی.

دِرَفش { س. فا. بایراق، سنجاق، علم. || درفش کاویانی = مشهور کاوه‌نك دریدن اولان اوکلکندن عبارت ومجوهراتله مرصع بایراق که اسکی ایرانیلرجه رسمی ومقدس برعلامت ایدی.

دَرك { سذ. عر. آکلامه، تفهم: اویله دقیق مضمونلری درك ایده‌بیله‌جك آدم دکلدر.

دَرکار { ص. فا. [در = ادات ظرفیت ـ کار = ایش] ایشده بولنان، ایشك ایچنده اولان، ظاهر، عیان، آشکار: بو ایشك بویله اوله‌جغی درکار ایدی: بم سزه اولان مخالصتم درکاردر.

دَرگاه { یاخود درگه. س. فا. [در = قپو ـ گاه = محل، مقام] ۱. قپو محلی، قپو اوکی، دربار، بیوکارك مرجع عمومی اولان قپولری: درگاه عالی قپوچوقدارلری. ۲. تکیه، خانقاه: نقشی درگاهی.

دَرکنار { س. فا. [در = ادات ظرفیت ـ کنار = م] کنارده بولنان، بر یازینك کنارینه یازلمش مطالعه وافاده، هامش، حاشیه: درکنار ایتمك: بر درکنار یازمق: بادرکنار بیان ایتمك.

دَرَکه { سذ. عر. جم: درکات. ۱. آشاغی‌یه اینن باصامق، درجه‌نك ضدی: جنتك درجه‌لری وجهنمك درکه‌لری واردر. ۲. میزان الحراره‌نك تحت الصفر اولان درجه‌لری که عددلری بیودکجه حرارتك او نسبتده آزالدیغنه دلالت ایدرلر: بو مملکتده میزان الحراره یازین ۴۰ درجه‌یه قدر چیقار، و قیشین ۲۰ درکه‌یه قدر اینر. [لسان عربینك بو وسعتی سایه‌سنده اصطلاحمزده فوق الصفر وتحت الصفر تعبیرلرینه حاجت اولمیوب، بونلرك معنالری «درجه» و «درکه» لفظلریله آیری آیری افاده اولنور.] || درکه امواج = ایکی طالغه بیننده حاصل اولان حفره.

دَرگه { س. فا. با: درگاه.

دُرلو { یاخود دۆرلو. س. [زبا. نزدی: تورلو، اصلی: تورلوك.] ۱. نوع، جنس، چشیت: بر درلو حیوان: بو قاشك بر باشقه درلوسی ده واردر. ۲. برقاچ نوع وچشیدی اولان شیء: کندیسنده باصمه‌نك درلوسی واردر. ۳. یمك قابی:

بش درلودن عبارت ساده بر ضیافت ویردی. ۴. ـ لکده پیشمش مختلف سبزه‌لرله اتدن عبارت یمك: باچ درلوسی: درلو یخنیسی. = ص. بر نوع و صورتده اولان، کونه: بودرلو آدم: او درلو ایش: نه درلو یازی؟ || درلو درلو = نوع نوع، چشیت چشیت. || بر درلو = [جملهٔ منیفه‌ده] هیچ بر وجهله، وجهاً من الوجوه: بر درلو قاندیره‌مدم. [«درلو بدرلو» تعبیر سقیمنی قوللانمامالی.]

دِرَم { س. فا. [کرك بونك و کرك معربی «درهم»ك یو. δραχμή دن اولدیغنی بعض لغویون التزام ایتمشلرسه‌ده، مذکور لفظ یونانینك فا. «درم» دن مأخوذ اولدیغنده یونانیلر متفق اولوب، ذاتاً یونان قدیمده الك زیاده ایران مسکوکاتی قوللانلدیغندن، بونك اصل واساسی فارسیدر. اوزاندن اولان معروف «درهم» دخی بو اساسدندر.] ۱. شمدیکی آقچه‌یه کوره درت بش غروش قیمتنده وفرانغه معادل اسکی بر کومش سکه ایدی. ۲. آقچه، نقود. ز. || درم خریده = آقچه ایله آلنمش، صاتین آلنمش: بندهٔ درم خریده‌لری.

دَرمان { س. فا. ۱. چاره، تدبیر، واسطهٔ تسویه: بوکا بر درمان بوللی؛ درمانی یوقدر. ۲. علاج، دوا: دردی ویرن درمانی‌ده ویرر؛ اطبا بوخسته‌لغمه درمان بوله‌مدیلر. ۳. قوت، قدرت، طاقت: بنده هیچ درمان قالمدی؛ یوریمکه درمانم یوقیدی؛ آیاقلرمده درمان قالمدی.

دَرماندگی { س. فا. عاجزلك، عجز. ز.

دَرمانده { ص. فا. جم: درماندگان. چاره‌سز قالمش، عاجز، عجز وفتور کتیرمش، بیچاره: مددرس درماندگان = عجزه‌نك امدادینه یتیشن.

دَرمانسز { ص. ۱. قوت و طاقتی اولمیان، ضعیف، بیتکین. ۲. چاره‌سز، ضروری: بو درمانسز بر دردر. ۳. علاج ودواسی اولمیان: درمانسز بر درده اوغرادی.

دَرمانسزلق { س. ق، تسزلك، ضعف، بیتکینلك: وجودمده، قوللرمده بر درمانسزلق طویورم.

دَرمَك { درمه و سائره. با: دیرمك وسائره.

دَرمیان { ص. فا. [در = ادات ظرفیت ـ میان = اورته، بل] اورته‌ده، آراده بولنان. ز. || درمیان ایتمك = آرایه سورمك، ایراد وبیان ایتمك: بر طاقم واهی عذرلر درمیان ایدیور.

دَرَن { سذ. عر. ۱. تش. با. اور. ۲. ط. ورم. سل الرئه.

دَرَنده { ص. فا. اراء مشدده ایله‌ده قوللانیلیر ایرتیجی، ییرتان، مفترس: شیردرنده.

دَرَنك { س. با: دیرنك.

دِرَنگ { س. فا. ۱. تأنی، تأخر، یاواشلق. ۲. مکث، آرام، قرار، استراحت. ز.

دَرَنی { ص. عر. ز: درنیه. ط. ورم جیبانه منسوب و متعلق، سل الرئه‌یه متعلق.

دِرَو { س. فا. اکین بیچمه، حصاد. ز.

دَروازه { س. فا. شهر و قلعه قپوسی. ز. [بعض لغویونزك زعمی کبی سوقاق قپوسی دکلدر.]

دُرود { س. فا. دعا، تحیه، سلام. لـه.

دُروس { سذ. جم. عر. فد: درس. با: درس.

دُروغ { س. فا. یالان: ارتکاب کذب و دروغ ایتمك.

دَرون { س. فا. ۱. ایچ، ایچ طرف، داخل: درون وبیرونی معمور؛ درون خانه‌ده = اوك ایچنده. ۲. قلب، یورك، ایچ: آتش درون.

دَرونبین { س. فا. [درون = ایچری ـ دیدن = کورمك] ط. بدن انسانك بوغاز و بورن ودبر کبی بعض منفذلرندن ایچری‌یه باقمغه مخصوص دوربین و خرده‌بینه مشابه بر آلت، فر. Endoscope.

دَروَند { س. [فا. دربنددن غلط] با: دربند.

دَرونی { ص. فا. ۱. ایچ طرفه منسوب ومتعلق، ایچلك. ز. ۲. یورکه منسوب و متعلق، قلبی: درونی بر محبتله سویور.

دَرویش { س. فا. جم: درویشان. ۱. فقیر ومحتاج آدم. ز. ۲. طرق علیه‌دن برینك شیخنه انتسابله زی مخصوصه کیره‌رك خانقاهده خدمت وچله

وریاضتله اشتغال ایدن آدم: طریقت مولویه درویشانی. = ص. ایشنی حقه توکل ایدن صاف قناعتکار و متواضع: درویش آدمدر. — عنوان کبی اسامیٔ خاصه‌نك باشنه‌ده قونور: درویش احمد، درویش علی.

دَرویشانه (ص. فا. درویشلره مخصوص ویا لایق اولان، درویشلره یاقیشیر صورتده اولان: قیافت درویشانه: درویشانه سوز. = ح. فا. ١. درویشلره یاقیشیر حال وصورتده: درویشانه یاشایور. ٢. کمال توکل وتواضع وصاف‌ دروناکله.

دَرویشلِك (-. ١. درویش حال وصفت وزی وقیافتی: درویشلك هرکسك خرجی دکلدر. ٢. توکل و تواضع .وصافدرونلق: بم درویشلکم اویله شیئلره مانعدر.

دَره (س. ١. ایکی طاغ آره‌سنده‌کی اوزون چوقور، وادی: او اوزون دره‌لرده بیکلرجه قویونلر اوتلار. ٢. یالکز قیشین آقار کوچك چای: دره‌ده صو ایچمك. || دره اوتی = بر نوع رازیانه که صلاطه‌یه قونور. || دره‌بکی = وقتیله بر قاچ کویه حکمی کچن متنفذ آدم. || دره تپه = دوز اولمیان یر، انکبه. || دره‌دن تپه‌دن = اوته‌دن بریدن. || بیك دره‌دن صو کتیرمك = بهانه‌لر ایراد ایتمك، تعلل ایتمك. || —ـوقاق. طام دره‌سی = یاغمور صولرینك آقمه‌سنه مخصوص چقورجه یر.

دُرّه (س. عر. اینجی دانه‌سی، دردانه.

دِرهَم (سـذ. عر. جـ: دراهم، (فا. « درم » دن) ١. اوقه‌نك درتیوزده برقسمی؛ یکی درهم یاخود درهم اعشاری = یکی اوقه دینلن کیلونك بیکده برقسمی که اسکی درهمك تقریباً برثلثیدر: درهمله = مجـ. آز: مقابلی اوقه ایله. ٢. عربلرك اسکی بر کومش سکه‌سی که تقریباً بر فرانق قیمتنده ایدی. با: درم.

دَری (-. (اصلی: تیریك) ١. انسان و حیوانك اتنی ستر وبتون بدننی احاطه ایدن قبوق، جلد، پوست: دری صییرلق، صویلق: دریسنی یوزمك. ٢. حیوانك یوزلمش وقورودلش وهنوز سپیلنمه‌مش جلدی، کون: ملکتمزدن آوروپایه خیلی مقدار دری چیقار؛ دری تجاری. ٣. میوه‌نك قبوغی. قشر: کرازك دریسی پك قولای صویلماز: اریکك دریسی چیقاریلیرسه دیشلری قماشدیرماز. || بردری برکیك = اتسز، ضعیف. لاغر.

دَری (ص. فا. (قپو دیمك اولان « در » اسم فارسیسندن اولدیغی حالده عربی اعتبارله مؤنثی « دریه » دخی اولورا اسکی فارسینك دربار حکمدارانده سویلنیان فصیحنه اطلاق اولنور: فارسیٔ دری: لغت فارسیهٔ دریه.

دُرّی (ص. عر. ؤ: دریه. اینجی کبی پارلدایان، پارلاق. شعشعه‌دار: کوکب دری.

دَریا (-. فا. دکیز، بحر: دریادل = (نلی دکیز کبی واسع اولان: قپودان دریا = وقتیله بحریه ناظرینه ویریلن عنواندر.

دَریچه (-. فا. کوچك قپو، قپوجق.

دَریده (ص. فا. ییرتلمش، ییرتیق. ز.

دِریغ (- فا. اسیرکمه، قییه‌مامه: همتکزی دریغ بیورماکزی رجا ایدرم. = حد. یازیق، حیف: دریغ! بنی اولدوررور بودرد. || بی‌دریغ = اسیرکنمین، بذل اولنان: همتکزی بی‌دریغ بیورك.

دِریغا (حد. فا. یازیق، حیفا، وا اسفا!

دَرینك (یاخود درین. ص. اصلی. (تیرك) ١. عمق زیاده اولان، عمیق: درینك قویو: اوراده صولر چوق درینکدر. ٢. چوقور، قویتو: درینك اووه. ٣. مجـ. زیاده طالینان: درینك اویقو: درینك دوشونجه. ٤. کنهنه وارەجق صورتده اطرافلی وتفصیلاتلی، اینجه: درینك مطالعات. درینك تحقیقات. = -. درینکلك. عمق: درینکدن بر سس کلیوردی: پك درینکه کیتدی. ح. درینك اوله‌رق، عمیقا: درینك طالمق، درینك دوشونمك.

دَرینکلَشمك (فت. درینکلکنی آرتدیرمق، تعمیق ایتمك: شو قویوبی بر ایکی قولاج دها درینکلتملی.

دَرینکلَشمك (نط. درینك و عمیق اولمق، درینکلکی آرتمق، تعمق ایتمك: یاره ایشلدکجه درینکلشیر.

دَرینکلِك (-. عمق: بو قیونك درینکلکی چوقدر.

دَرینلَمك (فط. دری یاغلامق، دری ایله اورتمك: یاره درینلندی.

دُزد (-. فا. خرسز، اوغری، حرامی، سارق. ز.

دزدار (-. فا. (دز = قلعه .. دا. شتن = طوتمق، محافظه ایتمك) قلعه محافظی. (اسکی تعبیردر)

دزدز (یاخود دیز دیز. -. ویزردی، اوصاندیریجی کورلدی.

دزلاتمَق (یاخود طزلاتمق. فت. ١. آجی. واوصاندیریجی بر سس چیقارتمق، ویزرداتمق. ٢. فیرلاتمق، قا. چیرمق. ٣. اورکوتمك.

دزلاق (یاخود طزلاق. ص. طاسلاق. چیلاق.

دزمان (یاخود دیزمان. ص. قوجامان، ایری وقبا، زیبر.

دَساتیر (سـذ. جـ. عر. فـد: دستور. با: دستور.

دَسّاس (ص. عر. دسیسه‌کار، کیزلی حیله‌لرله آلداتمغه چالیشان.

دَسایِس (سـذ. جـ. عر. فـد: دسیسه. با: دسیسه.

دَسپوت (-. (یو. Δεσπότης) روم پسقپوسی، مترەپولیدی.

دَسپوتخانه (-. روم پسقپوسنك دائره ومقری.

دَسپوتلق (-. روم پسقپوسلغی.

دَست (-. فا. ال، ید. || در دست با: دردست.

دَستار (-. فا. صاریق، عمامه.

دَستاربند (ص. فا. صاریق باغلایان، طریق علی‌یه منسوب.

دَستان (-. با: داستان.

دَستاویز (-. فا. (دست = ال - آویختن = آصلق) اوفاق هدیه.

دَستبوسی (-. فا. (دست = ال. بوسیدن = اوپمك) ال اوپمه رسم وآیینی: ایفای رسم دستبوسی.

دَسترس (ص. فا. (دست = ال. رسیدن = یتیشمك) الی یتیشن. نائل، موفق: مرامنه دسترس اولەمدی.

دَستَره (-. (اصلی: فا. دست اره = ال بچقیسی. تر. زبانزدی: تستره) ال بچقیسی. ال ایله قوللانیلان کوچك بچق. || زمین دستره‌سی = بوارلاق کسمکه مخصوص دستره. || فیل دستره‌سی = ابنوس، تخته‌دن اویمه چیقارمق ایچون اوفاق بچق. || دستره بالیغی = اوزون بورنلی بر جنس بالیق.

دَستك (-. بر دیوار و سائر یاخود بر آغاجی قائم طوردیروب تقویه ایتمك ایچون اوریلان طیاق: دستك اورمق: دستکه طوتمق.

دَستگاه (-. فا. (دست = ال. کاه = محل. — تر. زبانزدی: تزگاه) ١. جولاهالرك بز وسائره طوقودقلری آلت. ٢. ارباب حرف وصنعتك دکانلرنده اوکلرنده بولنان تخته وماصه که اونك اوزرنده ایش کورورلر. ٣. قهوه‌جی ومیخانه‌جی کبی اصنافك بیوك ماصه‌لری که مشروبات وسائره اوراده تهیئه اولنور وآقچه اورایه ویریلیر، بوفه. ٤. قره‌ده انشا اولنان کیلرك اوتوردلمسنه مخصوص کراسته‌دن ترتیبات: آلمان دستکاهلرینه سپارش اولنان سفائن. ٥. ارباب حرف وصنعتك قوللاندقلری بیوك آلت طاقمی: طورنه دستکاهی: حاده دستکاهی.

دَستگاهجی (-. (زبانزدی: تزکاهجی) ١. بر دستکاهده ایشلین جولها و سائره. ٢. آغاجدن دستکاه، قیو چیقریغی، دولاب و سائره کبی شیئلر اعمال ایدن.

دَستگاهدار (-. (زبانزدی: تزکاهدار) بر غازینو وبخانه وسائره‌ده دستکاهی اداره ایدن اوسته ویا باش چراغ.

دَستگاهلامَق (فت. (زبانزدی: تزکاهلامق) طوقنه‌جق بز وسائره‌بی دستکاهه قومق. || مجـ. حاضرلامق، تهیئه ایتمك.

دَستگیر (ص. فا. (دست = ال. کرفتن = طوتمق) دوشنك النی طوتان، یاردیمجی، معین.

دَستمال (-. فا. (دست = ال. مالیدن = سیلمك) ال سیله‌جك. یاغلق، مقرمه.

دَستمایه (-. فا. (دست = ال - مایه = بضاعه، سرمایه) سرمایه.

دَستور (-. فا. (ال دیمك اولان « دست » ایله « ور » اداتندن مرکبدر. تعریب دخی اولنه‌رق عربیده دالی

مفهوم اوقونور، وجهی « دساتیر » کلیر.] ۱. حکم ونفوذی جاری اولان وزیر: دستور مکرم، دستور اعظم. ۲. دین زردشتك رئیس روحانیسی و پیشواسی. ۳. بیوك دفتر، مرجع اولان دفتر کبیر. ٤. قاعدهٔ اساسیه، بر علم وفنده قواعدك تطبیق اولندیغی قاعدهٔ کلیه ویا مثال عمومی: حساب، جبر دستوری. ٥. قوانین دولت عثمانیه‌یی جامع کتاب، قوانین مجموعه‌سی. ٦. رخصت، اذن، مأذونیت. = حد. دستور! = اذن ویرك کچه‌لم، مساعده ایدك، آچیلك. بو معنا ایله جن وپریلره خطاءً دخی قوللانیلوب، قراکلقده بر یره کیریله جکی وقت دستور! دینلیر. || دستورالعمل = هر فعل و حرکت اوکا تطبیق اولنمق اوزره نمونه اتخاذ اولنان قاعده ونظام ویا تعلیمات.

دَسته { س. فا. ۱. ال، طوتام، باغ، دمت: بر دسته چیچك؛ بر دسته قاشیق. ۲. صاپ، قبضه: خنجر، بیچاق دسته‌سی. ۳. هاون الی. ٤. بحـ. کمی دمیر آتدقده صالوب زنجیرك ازرینه بینه‌سی که زنجیرك زیاده کرلمسنی موجب اولور: دسته ایتمك. || دسته موره = بحـ. قالین واطرافی دمیر چنبر ایله محاط ایکی دلیکلی برکوتوك.

دَسته‌سَنْگ { س. فا. بویا و سائره ازمکه مخصوص یووارلاق وسرت طاش.

دَستی { س. فا. [تر. زبانزدی: تستی] طوپراقدن صو وسائر مایعات وضعنه مخصوص قولپلی قاب: صو، پکمز، یاغ دستیسی.

دَستیار { ص. فا. یار دیمجی، معین. ز.

دَستیاری { س. فا. یاردیم، معاونت.

دَسکَره { س. فا. [تر. زبانزدی: تسکره] خسته ویا قیریله‌جق اشیا یاخود طاش و طوپراق وسائره یه مخصوص ایکی کشی طرفندن طاشینیر تخته.

دَسَم { سذ. عر. یاغ. ز.

دَسَمی { ص. عر. أ: دسمیه. یاغه متعلق ویا یاغ قبیلندن اولان: مادهٔ دسمیه.

دَسیسه { سش. عر. جـ: دسائس. حیله، خدعه، کیزلی اویون، دولاب: دسیسه یاپمق: انواع دسائسله آلداتمق.

دَسیسه‌کار { ص. فا. دسیسه‌جی، حیله‌کار، دساس.

دَسیسه‌کارلق { س. دسیسه‌جیلك، حیله‌کارلق، دساسلق.

دَسیسه‌لی { ص. حیله‌لی، دسیسه ایله یاپیلان.

دَشت { س. فا. ۱. اووه، صحرا، قیر. ۲. بیابان، چول.

دُشمَن { س. ص. فا. [تر. زبانزدی دوشمان] عدو، خصم. اصل ترکجه‌سی: یاغی، یاو.

دُشنام { س. فا. سوکه، طعن. ز.

دُشوار { ص. فا. کوج، زور، صعب. ز.

دُعاء { سذ. عر. جـ: ادعیه. ۱. جناب حقه یالوارمه، نیاز: اللرینی قالدیروب دعا ایدیوردی. ۲. برینك ایلکی ایچون جناب حقه یالوارمه: دعا کرله مشغولم. || خیر دعا. دعای خیر = برینك لهنده اولنان دعا. || بد دعا = برینك علیهنده اولنان دعا: پدرینك بد دعاسنه اوغرادی.

دُعاجی { ص. برینك خیر دعا سنده بولنان، ثناکار: دعاجیکزم.

دُعاگوی { س. ص. فا. جـ: دعاگویان. [عر. دعا = م. فا. کفتن = سویلمك] دعاجی، دعا ایدن، وقفدن مخصص وظیفه‌یه مقابل دعا ایتمکله مکلف فقرادن آدم: دعاگویان وظیفه‌سی.

دَعاوی { سش. جـ. عر. فد: دعوی. با: دعوی.

دَعوا { با: دعوی.

دَعواجی { س. بر محکمه‌یه مراجعتله دیکر برندن دعوی ایدن آدم، مدعی؛ مشتکی.

دَعواجیلق { س. بر محکمه‌یه مراجعتله برندن دعوی ایتمه، مدعیلك.

دَعوالی { ص. ۱. حقنده دعوی اولنان، متنازع فیه: او دعوالی بر چفتلکدر. ۲. ادعاسی بیوك، مدعی: دعوالی آدم.

دَعوَت { سش. عر. جـ: دعوات. [عربی تعبیراتده « دعوه » صورتنده قوللانیلیر] ۱. جذب، جلب، بر شیئك حصول ووقوعنه سببیت ویرمه: پرهیز ایتمه‌مکله خسته‌لغی دعوت ایتدیکز. ۲. چاغرمه، جلب، بر یرده بولنمغی تکلیف ایتمه: کندیسنی محکمه‌یه دعوت ایتدیلر؛ دین اسلامه دعوت ایتدی؛ کندیسنی دوواویه دعوت ایتدیلر. ۳. ضیافته چاغرمه، اکرام وحرمت مقامنده یمکه کیتمه‌سی تکلیف ایتمه: فلان ذات بزی دعوت ایتدی؛ فلان ضیافته سزی ده دعوت ایتدیلرمی؟ ٤. حرمت واکرام قصدیله ویریلن یمك، ضیافت: کامل بر دعوت ویردی؛ فلانك دعوتنده بولندیکزمی؟ بو اقشام دعوت واردر. ٥. دعا، نیاز: دعوات خیریه‌لرله مشغولم. مستجاب الدعوه = دعاسی نزد الهیده اجابت بیورلان. [بو معناده یالکز جمعی وآنجق بویله تعبیرات عربیه ده مفردی مستعملدر]

دَعوَتجی { س. بر ضیافته کیتمکی تبلیغ وتکلیف ایتمکه مأمور آدم، مدعولره دعوتلی اولدقلرینی خبر ویرن آدم: فلان ذاتدن دعوتجی کلدی.

دَعوَتلی { ص. س. بر ضیافته چاغرلمش، مدعو: فلان ضیافته دعوتلیمیسکز؟ قاچ دعوتلی وار ایدی.

دَعوَتیه { سش. عر. [قاعدهٔ عربیه‌یه مغایر تشکیل اولنمش غلط بر لفظدر] ۱. دعوت ایدن خدمتجی‌یه ویریلان بخشش. ۲. حقو. برینی محکمه‌یه جلب ایچون یازیلان ورقه.

دَعوی { سش. عر. جـ: دعاوی. ۱. مدافعهٔ حقوق ایچون محکمه‌یه مراجعت: فلان سزدن

دعوی ایتمش: بنم علیهمده دعوایه قالقیشمش. ۲. بر محکمه حضورنده اولنان مخاصمه و مرافعه: حقوق محکمه سنده بر دعواسی واردر. ۳. علوم ریاضیه وسائره‌ده حلی تکلیف اولنان مسئله: بو دعوایی کیم حل ایده‌بیلیر؟ ٤. انسانك حائز اولمدیغی صفت و فضیلتی حائز اولدیغنی درمیان ایتمسی، ادعا: هیئتده ید طولاسی اولدیغنی دعوی ایدیور: حریف علامه‌لك دعواسنده بولنیور. || دعوی وکیلی = هرکسك دعواسنی حضور محکمه‌ده تمشیه ایتمکی اجرت مقابلنده درعهده ایدن قانون شناس آدم، آووقات.

دَغدَغه { سش. عر. کوزلدی یا زردی. بیهوده تلاش واضطراب. باش آغریسی: ترك دغدغهٔ حیات ایلدی.

دَف { سذ. عر. [تر. زبانزدی: تف] اکثریا خواننده‌لرك الده طوتوب پارمقلریله چالدقلری آلات موسیقیه که برطرفی دری ایله قاپلانمش وآرالرینه بربرینه چارپار پرنجدن پولر طاقلمش تخته‌دن بر چنبردن عبارتدر، دائره: دف چالمق.

دَفاتِر { سذ. جـ. عر. فد: دفتر. با: دفتر.

دَفائِن { س. جـ. عر. فد: دفینه. با: دفینه.

دَفتَر { سذ. عر. جـ: دفاتر. اقارسیدن اوده بو. ‑‑‑ (= ایکی قنادلی) دن] ۱. معاملات تجاریه وایراد ومصرف وخاطرده قلمسی مرام اولنان حسابات وسائره‌نك قید وتحریرینه مخصوص جدوللی بیاض کتاب: دفتره یازمق، دفتره قید ایتمك، دفتره کچیرمك. ۲. حسابات ویا اسامی ورقملری حاوی کاغد، پوصله، لیسته: تمك دفتری، حساب دفتری. ۳. یازی یازمق اوزره برلکده دیکیلوب کتاب شکلنه قونمش بیاض اوراق: شاکردانه مخصوص یازی، مشق دفتری. || آنا دفتر = یومیه دفترنده قید اولنمش حساباتك قالدیریلوب جنسنه کوره محال مخصوصلرینه قید اولندقلری بیوك دفتر. || دفتر اعمال = انسانلرك حسنات وسیئاتندن کافهٔ عملرینك قید اولندیغی دفتر معنوی. || دفتر امینی = دفترخانه ناظری. || دفتر خاقانی = هرکسك املاك واراضیسنك مقید بولندقلری دفتر وبونلری حفظ واداره ایدن و فراغ و انتقال ایشلرینه باقان دائرهٔ دولت، دفترخانه. ویرکو امانتی: دفتر خاقانی امانتی امینی.

دَفترخانه { س. فا. املاك وعقار واراضیء عمومیه‌نك مقید بولندیغی وفراغ وانتقال وویرکی ایشلرینه قاریشان دائرهٔ دولت، دفتر خاقانی، ویرکو امانتی: دفترخانه ناظری = دفتر خاقانی امینی، ویرکو ناظری.

دَفتَردار { س. فا. ۱. دولتك واردات ومصارفی دفترینی طوتان. بو معنا ایله وقتیله مالیه ناظرینه دینیردی: دفتردار شق اول، دفتردار شق

ثانی. ۲. الیوم بر ولایتك امور مالیه‌سنه مأمور ذات. [سنجاقلرده‌کیلره محاسبه‌جی، وقضالرده‌کیلره مال مدیری دینیر.]

دفترداراق { س. ۱. وقتیله مالیه نظارتی. ۲. الیوم بر ولایتك امور مالیه‌سنی اداره ایدن ذاتك صفت ووظیفه‌سی: بغداد دفترداراغی فلانه توجیه اولندی.

دفع { سذ. عر. ۱. اوته‌یه ایتمه. قاقمه، جذب وجلب ضدی: اجرام سماویه‌نی یرلی یرنده طوتان جذب ودفع قاعده‌سیدر. ۲. صاوmه، منع صاوشدیرمه: بو علاج صیتمه‌یی دفع ایدر: اوبله مضر بر آدمی هر یردن دفع ایدرلر. لازم بناسیله «اولمق» فعلیله‌ده قوللانیلیر: هله بورادن دفع اولوب کیتدی: حمد اولسون باش آغریسی دفع اولدی: دفع اول=یقیل، اکسیك اول! ۳. ویرمه، اعطا. صرف، خرج. [بو معنا ایله لسانمزده مصدری پك مستعمل اولمیوب، اسم مفعولی «مدفوعات» قوللانیلیر.] ٤. اورته‌دن قالدیرمه، محا ایتمه، برطرف ایتمه: احتیاجاتی دفع ایتمك: غائله‌یی دفع ایتدی. ٥. حقو. مدعی‌علیه طرفندن مدعینك دعواسنی دفع ایده‌جك بر دعوی اقامه‌سی. || دفع حاجت = آبدست بوزمه.

دفعه { سذ. عر. ج: دفعات. کره، مره، کز، نوبت: بر دفعه = بر کره: بعض دفعه = بعض کره: بو دفعه = بو کره: دفعهٔ اولاده = برنجی کره‌ده، ابتدا. || دفعاتله، بالدفعات = مکرراً. مرةً بعد اخری. == ح. بنه. کذا. ایضاً.

دفعةً { ح. عر. ۱. بر دفعه‌ده، بردن، تدریجاً مقابلی: بورجنی دفعةً ویردی: دفعةً ویره‌مزسه تدریجاً ویرسین. || دفعةً بعد اخری = مکرراً. دفعاتله.

دفن { سذ. عر. طوپراغك ایچنه صوقمه، کوممه، مزاره قومه: جنازه‌نره‌یه دفن اولنه‌جقدر.

دفنه { س. [یو. δάφνη] یاپرا. قلری کوزل قوقار وشناکار. ده تزییناته یارار طفلان جنسندن معروف کوچك آغاج، شجر الغار.

دفه { س. [زبانزدی: تفه] ۱. اکرك ایکی طرفنده‌کی یوواریلاق اتکی. ۲. دف کبی یوواریلاق ودائره‌وی شیء. ۳. جولاها دستکاهنك طراغك قورلدیغی یاپی. ٤. اتکجی طولابی، چرخی. ٥. چرخه صاریلمش ببوك ایپك طوره‌سی که بر اوقیه‌دن زیاده کلیر: اوچ دفه ایپك. ٦. ورق وباقر وساره یاپراقلری دسته‌سی.

دفه‌جی { س. [زبانزدی تفه‌جی] فاحش فائضله اوته‌کینه بریکینه کیزلیجه پاره اقراض ایدن مرابحه‌جی: دفه‌جی‌یه بورجی واردر.

دفه‌لی { ص. [زبانزدی: تفه‌لی] دستکاهك دفه‌سنه چوق قوت ویریله‌رك طراق زیاده باصلمغله صیق طوقنمش (بز وساره).

دفین { ص. عر. [«دفن» دن صش.] کومیلمش، کومیلی، دفن اولنمش، مدفون: قونیه‌ده دفین خاك عطرناك بولنان حضرت مولانا.

دفینه { سذ. عر. ج: دفائن. یره کومیلمش مال وآقچه: دفینه آرامق، بولمق. || مجـ. پك قیمتدار ویا معلوماتلی اولوب آنجق خارجدن کوسترشی اولمیان، کیزلی قدر ودکری اولان آدم ویا مال: او بر دفینه‌در.

دق { سذ. عر. چالمه، اورمه: دق باب ایتمك = قپو چالمق. [یالکز بو تعبیرده مستعملدر.]

دقائق { سذ. جـ. عر. فد: دقیقه. ا: دقیقه.

دقت { سذ. عر. ۱. اینجه‌لك، اوفاقلق. ز. ۲. اینجه‌دن اینجه‌یه دوشونمه ویا باقمه، کمال اهتمامله ملاحظه ویا نظر ایتمه: دقتله باقمق، اوقومق، یازمق. ۳. اهمیت ویرمه، اهمیتله چالیشمه: یازی‌یه دقت ایت: سز بو ایشه دقت ایتمه‌مشسکز.

دقتسز { ص. ۱. ایشنه اهتمامله باقمیان، ایی وخطاسز ایش کورمك قیدنده اولمیان: دقتسز آدم. ۲. دقت واهتمامله یاپلامش، کیفی کوزل یاپلمش: دقتسز یازی، یمك.

دقتسزلك { س. ایشه دقت واهتمام ایتمه‌یش، طاغینلقله وکیفی کوزل ایش کورمه: دقتسزلکدن ایلری کلمش خطالر: بو دقتسزلکله طوغری ایش کورمك ممکن دکلدر.

دقتلی { ص. ۱. هر ایشنده اهتمام ایدن، سهو وخطا وقوع بولمامسنه غیرت ایلین: چوق دقتلی آدمدر. ۲. دقت واهتمامله یاپلمش: دقتلی ایش، دقتلی یازی.

دقتلیجه { ح. اولدقجه دقت واهتمامله: شونی دقتلیجه یازك.

دقیق { ص. عر. ؤ: دقیقه. [«دقت» دن صش.] اینجه، اوفاق، نازك، ظریف. کورلمسی ویا طویلمسی وایشلنمسی مشکل، اینجه‌دن اینجه: پك دقیق ایش: فکر دقیق: ملاحظات دقیقه. == سذ. اون: برچوال دقیق.

دقیقه { سذ. عر. ج: دقائق. ۱. اینجه فکر وملاحظه، نکته. [بو معنا ایله باشلیجه جمعی مستعملدر:] ریاضیاته متعلق بر طاقم دقائق بیان ایتدی: دقائق اموره مشغولدر: دقائق آکتناه = دقائق اموره واقف. ۲. زمان مقیاسی اوله‌رق برساعتك منقسم اولدیغی آلتمش جزءدن بری: بش دقیقه سوردی: بر دقیقه‌ده اولور. ۳. دائره درجاتیله سائر مقیاسلرده بهر درجه‌نك منقسم بولندیغی جزءلرك بهری که بونلرده ثانیه‌لره منقسمدر.

دقیقه‌سنج { ص فا. [عر. دقیقه = نکته. فا. سنجیدن = طارتمق] و:

دقیقه‌شناس { ص. فا. [عر. دقیقه = نکته. فا. شناختن = طانیق] اینجه ایشلری ونکته‌لری آکلایان، دقائق اموره اشتغاله مقتدر.

دقیقی { ص. عر. ؤ: دقیقیه. اون قبیلندن ویا اونی حاوی اولان: فاصولیه وپاتاته کبی مواد دقیقیه.

دك { حج. ادات انتها اولوب زمان ومکانده قوللانیلیر، حتی، الی، تا: اقشامه دك چالیشدم: شهره دك یانمزده ایدی: اولنجه‌یه دك بونی اونوتمیه‌جغم. [«دکین» دخی قوللانیلیر.]

دك { س. ۱. درلو، نوع، طرز. ۲. مقدار، درجه، مرتبه. ۳. اعتنا، اعتبار، صایغی. ٤. تجربه. [متروك اولوب یالکز قوللانیلیور. مع هذا الزم بر کلمهٔ اساسیه اولوب، مشتقاتی مستعملدر.]

دکاکین { سذ. جـ. عر. فد: دکان. با: دکان.

دکان { سذ. عر. ج: دکاکین. [ترکجه‌ده تخفیفله قوللانیلیر.] ۱. اوفاق تاجرلرك صاتدقلری اشیایی ایچنه قویدقلری محل مخصوص که اوکی آچیق بر حجره‌دن عبارتدر: تحفجی، باصمه‌جی، فنجی دکانی. ۲. بعض صنعتکارلرك ایشلدکاری ویاپدقلری شیئلری صاتدقلری محل مخصوص که بنه او صورتده‌در: دمیرجی، باقیرجی، مرانغوز دکانی.

دکانجی { س. بر دکانده اوتوروب اشیا صاتان کوچك تاجر.

دکتمك { فتـ. تجربه ایتدیرمك: درس کتابلرینی معلمره دکتمدکجه تدریسلرینه قرار ویرمه‌ملی.

دکدیرمك { فتـ. ۱. طوقندیرمق، تماس ایتدیرمك: صوتوق دمیری تنه دکدیرمه‌ملی. ۲. اولاشدیرمق، واردیرمق، ایصال ایتدیرمك: شومکتوبی محلنه دکدیرکز. ۳. قیمتنی بولدیرمق، تقدیر ایتمك: بو آتی اللی لیرا دکدیرن آنجق طونك کوزللکیدر. ٤. سوزی طوقندیرمق، ایما وتعریض ایتمك: او سوزی بکا دکدیرمك ایستدی.

دکر { س. [«دکمك» دن] ۱. قیمت، بها، ثمن: بونلرك دکری نه‌در؟ بونك دکرینی تقدیر ایتملی. ۲. قدر، اعتبار، حیثیت، شرف: او آدمك دکری چوقدر، هیچ دکری یوقدر. ۳. اهلیت، لیاقت، اقتدار: هرکسه دکرینه کوره حرمت اولنور: مأموریت هرکسك دکریله متناسب اولملیدر. == ص. ۱. فلان قیمتده اولان، شوبهاده بولنان: جهان دکر، دنیالر دکر برلطفدر: یوز لیرا دکر بر آتدر. ۲. مقابل، معادل، شایان، شایسته: زحمتی دکر بر ایشدر.

دکرسز { ص. ۱. دون قیمتلی، بهاسی آشاغی، رواجسز: دکرسز مال. ۲. قدر واعتباری اولمیان، حیثیتسز: دکرسز آدم. ۳. اهلیت ولیاقتی اولمیان، نااهل: دکرسز صنعتکارك ایشی‌ده دکرسز اولور.

دکرسزلك { س. ۱. دون قیمت، بهاسزلق: ذخیره‌نك بو سنه‌کی دکرسزلکی چفتجی اصحابنی پك متضرر ایتدی. ۲. اعتبارسزلق، شرف وحیثیت فقدانی: او آدمك بضاعه‌جه دکرسزلکی آکلاشلدی. ۳. لیاقت واهلیت فقدانی،

لياقتسزلك، نا اهللك : معلمكه تعيينندن صكره دگرسزلكى تبين ايتدى .

دَگَرلى | ص. ١. قيمتلى، بهالى : ذخيره بوسنه خيلى دگرليدر. ٢. قدر و حيثيتى اولان، معتبر، شرفلى : دگرلى آدم. ٣. اهليت ولياقت صاحبى، درايتلى : دگرلى بر مأموردر.

دَگِرمَك | فتـ. با : دكديرمك.

دَگِرمَن | سـ. ادوزوجرخ دينمك اولان «تكر» دن. «دكرمان» يازمهده معنا يوقدر ا ١. بغداى و سائرەبى او وكوتمكه مخصوص آلات وماكينهكه انواعى اولوب، اك معروفى صو و يل وقول ايله دونى و ايجاد اخير اولهرق بخار ايله تحريك اولنانيدر، كه بوكا تعبير سقيله «فوريقه» دينلمك عادت اولمشدر، آسياب، طاحون، رحى : ال، بخار، حيوان، صو، يل دكرمنى : دكرمن درەسى = صوينك يولى : دكرمن طاشى = تكرلكى. ٢. ايده دوندريلەرك قاورلمش قهوه وقره بوبر و سائرەيى توزه تحويل ايتمكه مخصوص آلات : قهوه، بوبر دكرمنى. ٣. زيتون و سائره ازوب صوينى آلمغه مخصوص ماكينه، معصره : زيتون دكرمنى .

دَگِرمَنجى | سـ. بر اوڭ دكرمنى اداره ايدن آدم، طحان.

دَگِرمَنجيلك | سـ. دكرمنجينك صنعت ووظيفەسى.

دَگِرمَنلك | ص. سـ. صو ويا يل دكرمنلرى چوق محل. || م. جزاير بحر سفيدده ايكى آطه اسميدر. كوچك دكرمنلك، بيوك دكرمنلك .

دَگِرمى | ص. | «تكر» دن | ١. يووارلاق، مدور، دائروى : دكرمى چهره. ٢. اكى بوبى بر، مربع، تربيعى : بودكرمى تواليند .

دَگِرميلك | سـ. ١. يووارلاقق، مدورلك، دائروى شكل و صورت : چهره دكرميلكى. ٢. اكى ايله بوى بر اولمه، مربع شكل : بو كتيك دكرميلكى تام دكلدر.

دَگِرميلنمك | فل. يووارلاق ويا اكى بوبى بر اولىق : سميروب يوزى دكرميلندى .

دَڭِز | يخود دڭيز. سـ. ١. كرهٔ ارضك صو ايله مستور يرلرى، بحر، يم، دريا : اولو دكز = بحر محيط، آق دكز، قره دكز و سائره. ٢. طالغه، تلاطم امواج، فرطونه : بوكون دكز واردر : بحر عماندە ايلك بهارك صوكارنده چوق دكز ياپار. ٣. بيوك كول ويا نهر. دريا : خزر، آرال دكزى، نيل دكزى. || آچيق دكز = اكنكين. || آطەلر دكزى = آطەلرى چوق دكز، آرال. || دكز آشيرى = دكزك اوتەسنده واقع. || دكز اوتى = ١. قعر دريده بيتن اوتلر. ٢. قبا دورمتله شلته وقنابه دوشمەسى دولديرمغه مخصوص طوره حالنده صاتيلير بر جنس اوت. || دكز اكيناری، برجى. ديكنى = دكز اوتى انواعندن. || اولو دكز = ١. روزكار طوردقدن صكره بر وقت دوام ايدن تلاطم. ٢. انكيزده اسن روزكارك تأثيريله ساحله كلوب چاتلامیان طالغه. || دكز طوتمق = كمينك ياپەسندن ايچ بولانوب مضطرب اولمق : بحرا سياحت ايتمكه آليشانلرى دكز طوتماز. || دكز قطاني = اوكسوروكه قارشى وكوكسى يومشاتمق ايچون حاشلانوب ايچيلير برجنس دكز اوتكه قوروسى تل قطانيه بكزر، جكر اوتى. || دكز قوبوغى = آتى باليغى. || دكز قيىسى = ساحل، يالى. || دكز كوبوكى = خفيف وبياض برطاشكه مرانقوزلقده وسائرەده قوللانيلير. || درت يان دكز كسلمك = حيرتده قلوب نه ياپەجغنى شاشيرمق. || دكزه قاتلمق = دكزه چيقمق، برليمندن حركت ايتمك.

دَڭِزلِك | سـ. صوبك كيرمەسنه مانع وطيشارى آقمەسنه يول ويرر شيو تختەكه قايغك كنارنده اولور. — بتمه بخرونك آلت سوگەسنك طيشاريسندهكى شيو تختەيده دينير.

دَڭِيسِز | ص. | «دڭ» دن |١. اهميتسز، عادى اعتبارسز. ٢. طارتيلان كوسترن، طبيعتسز.

دَڭِيسِزلِك | سـ. ١. اهميتسزلك، عاديلك، اعتبارسزلق. ٢. طبيعتسزلك، طارغينلق كوسترمه.

دَڭِيسِزلَنمَك | فل. مناسبتسزلك ايتمك، ناسزا ويااقيشيقسز حركتده بولنمق.

دَگِش | يادگيش. سـ. ١. برشى ويروب يرينه ديكر بر شى آلمه، تبديل، تحويل. ٢. بر مالك ديكر بر مال ايله دكيشديرلمسى، مبادله، ترامپه .

دَگِشديرمَك | فتـ. ١. برشى ويروب يرينه ديكر برشى آلمق، تبديل ايتمك : آتلرى، آرابەيى دكشديردم . ٢. برشى براقوب يكيسنى قوللانمق، يكيلتمك : اوطەنك بتون مفروشاتنى دكشديرەجكم : بوكون چاشير دكشديرملى. ٣. باشقەلاتمق، تغيير ايتمك : طبيعتنى بسبتون دكشديرمش .

دَگِشمَك | فل. ١. تبدل ايتمك : بو آتك اكرى دكشمش. ٢. باشقەلاشمق، باشقه درلو اولمق، تغير ايتمك : اسيرتويه صوقانجه رنكى دگشير : بو آدمك طبيعتى بسبتون دگشدى : هوا دگشيور. ٣. چاشير دكشديرمك، تميز چاشير كيمك : سز دكشديكزمى؟ = فتـ. دكشديرمك، تبديل ويا مبادله ايتمك : بو آتى نه دكشيرم نه صاتارم : بونى دنياده برشيئله دكشمم.

دَگِشمه | سـ. ١. تبدل، تغيير، تغير : هوانك دكشمەسى. ٢. چاشير تبديل ايتمه، تميز چاشير كيمه : چاشير بيقانەجغندن بوكون دكشمەكز اقتضا ايدر .

دَگِشيجى | ص. دكشن، تبدل و تغيير ايدن : دكشيجى رنك .

دَگِشير | يا دگشور. ص. باشقەلاشان، تبدل وتغير ايدن، غير ثابت : چابق دكشير بر رنكدر .

دَگِشيك | ص. ١. دكشمش، تبدل ايتمش، متغير. ٢. مبادله ايدلمش.

دَگِشيكلِك | سـ. ١. باشقەلاشمه، تبدل، تغير. ٢. مبادله، ترامپه .

دَگِل | د. نفى اداتى اولوب ١. فعل اسناديه داخل اولور : دكلم، دكلسك، دكلدر، دكلز، دكلسكز، دكلردر : دكل ايدم (دكلدم)، دكل ايدك الخ. — غائب صيغەلرنده بعضاً فعل اسنادى حذف اولنوب يالكز بو ادات قالير : او آدم دكل (= دكلدر)، اونلر اورادەدكل (= دكللردر). ٢. ايكى شيئدن برينى نفى وديكرينى اثباته ياراييوب حرف ربط كبى وعربلرك « لا . . . بل » اداتلريله افاده ايتدكلرى معنا ايله قوللانيلير : اونى سويلين بن دكل سزسكز : دكل يازمغه اوقومغه بيله اقتدارى يوقدر.

دَگِلەمَك | فتـ. | « دڭ » دن . غلطى : دهلەمك | ١. اعتنا ودقت ايتمك. ٢. صاليمق، اعتبار ايتمك . [متروك ايسەده، لازم بر لغتدر.]

دَگِلى | يا دگلو. ص. ١. بردرلو، برنوع : نه دگلى = نه درلو، ناصل. ٢. بر مقدار ودرجەده اولان : نه دكلى = نه مقدارده نه درجەده، نه قدر. ٣. اعتنالى، دقتلى، معتنا. ٤. صاييلير، اعتبارلى، معتبر. مر.

دَگمَك | فل. ١. طوقنمق، تماس ايتمك : ايصلاق كوملك تنه دكدى. ٢. چارپمق، راست كلمك، اصابت ايتمك : قرا كلقده الم سرت برشيئه دكدى. ٣. اولاشمق، وارمق، واصل اولمق : كوندرديككز مكتوب يرينه دكدى. ٤. منتهى اولمق، نهايته واروب طورمق : قوغه قيونك دبنەدكدى. ٥. ييتيشمك : باشم طاوانه دكدى : كمينك دميرى قومه دكدى . ٦. تأثير ايتمك، تاق ايتمك : آجيسى جانمه دكدى : صوئوق بوركمه دكدى. ٧. طوقنمق، ايليشمك، راجع وعائد اولمق : او آدمك بكا ايلكى دكدى. ٨. اصابت ايتمك : كوز، نظر دكمك = اصابت عين. ٩. بر بها وقيمتده اولمق : بوكتاب اون غروش دكر. ١٠. مساوى ومقابل اولمق، قارشيلق اولەبيلمك، تقابل ايتمك : ايتديككز استفادە چكديككز زحمته دكدى. || ال دكمك = اختلاس وقت ايتمك، بوش وقت بولوب ياپەبيلمك : ايستديككز مسوددەيى يازمغه الم دكدى. || باشى طاوانه دكمك = تفاخر ايتمك.

دَگمه | سـ. دگمك فعلى. لا : دگمك. = ص. اولور اولماز، عادى، راست كله، تصادفى، هركيم، هرنه اولورسه : بو ايش دكمه آدمك خرجى دكلدر : بويله يازى دكمه كاغد اوزرينه يازيلماز. || دكمەده = مشكوك، غير محتمل، بعيد الاحتمال.

دَگنَك | سـ. [« دگمك » دن] ١. يوروركن طيانەجق

ایجه صوبه، عصا، باستون: ال دكنكى: دگنكه‌طیاتمق: دگنكه یورمك. ۲. دگنكه دوگمه. ضرب، صوبه، طیاق، كوتك: او سرزله متنبه اولماز دكنك ایستر.

دگنكجى { س. قالتجیلرك، حماللرك اون باشیسی.

دگنكلى { ص. النده دكنك اطوتان، دكنكه یورون: دكنكلى قواس. ‖ مج. الى دكنكلى = ادبسز، یاراماز.

دگنمك { فج. با: دگه‌نلمك.

دگه‌مك { فت. [« دك » دن] صنامق. تجربه ایتمك: شو علاجى بركره دگه‌ملى: كوجنى دگه‌مك ایستیور.

دگه‌نلمك { فج. صنانمق. تجربه و آزمایش ایدلمك: بودكمش، دگه‌نلمش برعلاجدر.

دگین { د. ادات انتها اولوب « دك » دن دها قوتلیدر، الى، حتى، تا: صباحه دگین كوز قپامه‌مدم: سزكلنجه‌یه دگین بن بكلیه‌جكم: استانبولدن ادرنه‌یه دگین هپ دوز یرلردر.

دل { س. فا. یورك. كوكل. قلب: جان ودلدن = خلوص قلبله. خالصانه: صفاى دل = كوكل صفاسی.

دل { س. با: دیل.

دل آرا { ص. فا. [دل = كوكل - آراستن = طوناتمق] كوكلى تزیین ایدن یعنى خوشلاندیران، دلبر.

دل آرام { بادلارم. ص. فا. [دل = كوكل - آرام = راحت] كوكل راحتی، كوكلى راحتلاندیران، دلبر.

دل آزار { بادلازار. ص. فا. [دل = كوكل - آزردن = اینجیتمك] كوكل اینجیدیجى، خاطر بوزان.

دل آشوب { س. فا. [دل = كوكل - آشفتن = فساده دوشورمك] كوكلى فساده دوشورن.

دل آگاه { ص. فا. [دل = قلب - آگاه = عارف] قلبى عارف، صاحب بصیرت.

دل آویز { ص. فا. [دل = كوكل - آویختن = آصلمق] كوكلك آصلدیغى. كوكلى آصیلى طوتان، دلبر.

دلاك { سذ. عر. [« دلك » دن سمب. تر. زبانزدى: تلاق] حمامده مشتریلرى اوغشدیروب كیسه سورن ویقایان خدمتجى.

دلاكلك { س. [زبانزدى: تلاقلق] حمامده مشتریلرى اوغشدیروب كیسه سورن ویقایان خدمتجینك حال وصفت و وظیفه‌سی: حمامده دلاكلك ایدیور.

دلال { سذ. عر. ناز، عشوه.

دلال { سذ. عر. [«دلالت» دن سمب. تر. زبانزدى: تلال] ۱. بر شیئك صاتیله‌جغنى ویا بر اعلان و تنبیهى چارشى و بازار محلّرنده بلند آوازله هركسه طویوران آدم. منادى: دلال چاغرتمق: دلال قومق. ۲. املاك وعقار وحیوانات و سائره بیع و شراسنده بایع ایله مشترى آره‌سنده واسطه‌اولوب بازارلغى كسدیرن آدم: عقار دلالى: دلاله مراجعت ایتمك.

دلالت { سث. عر. ۱. یول كوسترمه، قولاغوزلق، رهبرلك: بكا فلان ذاتك یاننه دلالت ایتمكزى رجا ایدرم. ۲. دلیل وعلامت اولمه، ایما: بو سوزى تام الشعور اولمدیغنه دلالت ایدیور.

دلاللق { س. [زبانزدى: تلاللق] دلال حال وصفت ووظیفه‌سی: دلاللق ایدیور. با: دلال.

دلالیه { سث. عر. دلال واسطه‌سیله صاتیلان بر شیئ ایچون بایع و مشترى طرفندن دلاله یوزده ایكیشر نسبتنده ویریلن اجرت، دلال حقى.

دلاور { ص. س. فا. ج: دلاوران. [دل = یورك - آوردن = كتیرمك، طاشیمق] یورك طاشیان، یوركلى، جسور، دلیر، قهرمان: عثمانلى دلاورانى.

دلاورلك { س. یكیتلك، جسارت، دلیرلك، قهرمانلق.

دلائل { سذ. ج. عر. فد: دلیل. با: دلیل.

دلباز { ص. فا. [دل = كوكل - باختن = اوینامق] كوكل اكلندیرن، قول وفعلى لطیف وخوش اولان.

دلبر { ص. فا. [دل = كوكل - بردن = كوتورمك] كوكل آلان، جذب قلوب ایدن، محبوبه. معشوقه.

دلبرانه { ص. ح. فا. محبوبه ومعشوقه‌یه یاقیشیرصورتده: دلبرانه بر یورویشى واردر.

دلبسته { ص. فا. [دل = كوكل - بسته = باغلى] كوكلى برینه باغلى و مربوط، عاشق. مبتلا.

دلبند { س. [زبانزدى: تولبند] یك اینجه قماش، تول.

دلپذیر { ص. فا. [دل = كوكل - پذیرفتن = قبول ایتمك] كوكلك قبول ایده‌جكى، مقبول.

دلپسند { ص. فا. [دل = كوكل. پسندیدن = بكنمك] كوكلك بكندیكى، بكنیله‌جك.

دلتنك { ص. فا. [دل = كوكل. تنك = طار] كوكلى طارالمش، مضطرب، مغموم.

دلجو { ص. فا. [دل = كوكل. جستن = ایستمك] كوكلك ایستدیكى، آرزو اولنان، مرغوب.

دلخراش { ص. فا. [دل = یورك - خراشیدن = طیرمالامق] یوركى طیرمالایان، زیاده فجیع.

دلخواه { س. فا. [دل = كوكل. خواستن = ایستمك] كوكل ایستدیكى، آرزوى قلب: بر وجه دلخواه.

دلخون { ص. فا. [دل = یورك. خون = قان] یوركى قانلى، یك مكدر ومغموم.

دلداده { ص. فا. [دل = كوكل. دادن = ویرمك] كوكل ویرمش، عاشق، مبتلا. = س. تر. طولومبه‌جى مقوله‌سى آدملرك عاشقلق دعواسیله بر صورت مخصوصه‌ده باشلرینه باغلادقلرى بوبالى مندیل.

دلدار { ص. فا. [دل = كوكل. داشتن = طوتمق] برینك كوكلنى ضبط آلتنده طوتان، محبوبه، معشوقه.

دلدل { سذ. عر. فخر كائنات (صلعم) افندمزه مخصوص بر استركه بعده حضرت على (رضه) افندمزه بخش بیورلمشیدى.

دلدیرمك { فت. دلمكه سوق و اجبار ویا مساعده ایتمك، ثقب ایتدیرمك: بر مارانغوز چاغروب شوتخته‌یى برقاچ یرندن دلدیرملى: بوقیزك قولاغنى دلدیرمدیكزمى؟

دلربا { ص. فا. [دل = كوكل - ربودن = قاپمق] كوكل قاپان، كوكل آلان، هركسى كندینه عاشق و مفتون ایدن، دلبر.

دلریش { ص. فا. [دل = یورك. ریش = یاره] كوكلى یاره‌لى، مجروح الفؤاد.

دلساز { ص. فا. [دل = كوكل - ساختن = یاپمق] كوكل یاپان، لطف ایله معامله ایدن.

دلستان { ص. فا. [دل = كوكل - ستادن = آلمق] كوكل آلان، كندینه مفتون ایدن.

دلسوخته { ص. فا. [دل = یورك. سوخته = یانمش] یوركى یانیق.

دلسوز { ص. فا. [دل = یورك. سوختن = یاقمق] یورك یاقان، پك آجیقلى ومؤثر: وقعهٔ دلسوز كربلا.

دلشاد { ص. فا. [دل = كوكل - شاد = مسرور] كوكلى سوینجلى، مسرور القلب.

دلشكار { ص. فا. [دل = یورك. شكار = آو] یوركلر آولایان، جذب قلوب ایدن.

دلشكاف { ص. فا. [دل = یورك - شكافتن = دلمك] یوركلرى دلن.

دلشكسته { ص. فا. [دل = یورك - شكسته = قیریق] یوركى قیریق، مكسور الفؤاد.

دلفروز { ص. فا. [دل = كوكل. فروزانیدن = پارلاتمق] كوكلى پارلادان، سویندیرن.

دلفریب { ص. فا. [دل = كوكل. فریفتن = آلداتمق] كوكلى آلدادان، اكلندیرن.

دلفكار { ص. فا. كوكلى دلیك ومجروح اولان.

دلفین { سذ. عر. [یو. δελφίν] معروف بر حیوان بحرى. ‖ ه. سماده بر جمله كوكبیه.

دلق { سذ. عر. دراویشانه مخصوص اسكى ویامه‌لى خرقه.

دلقپوش { ص. فا. [عر. دلق = م. فا. پوشیدن = كیمك] اسكى ویامه‌لى خرقه كیین (درویش).

دلك { سذ. عر. اوغمه، اوغشدیرمه.

دلگداز { ص. فا. [دل = یورك - گداختن = اریتمك] یوركى اریدن، یوركك طیانه‌میه‌جغى.

دلكش { ص. فا. [دل = كوكل. كشیدن = چكمك] كوكل چكن، جذب وجلب ایدن.

دلگشا { ص. فا. [دل = كوكل - گشادن = آچمق] كوكل آچان، قلبه فراحلق ویرن، مفرح.

دلگیر (ص. فا. [دل = کوکل. گرفتن = طوتمق] ۱. قلبده یرلشوب چابق اونودلماز، مؤثر. ۲. خاطری قالمش، کوجنمش: بکا دلگیردر.

دلمرده (ص. فا. جـ: دلمردگان. [دل = قلب. مرده = اولی] قلبی اولی، تأثیرات معنویه‌دن بیخبر. طویغوسز.

دلمك (فت. برشیئك ایچنه دلیك آچمق، بریاندن بریانه و یاخود یالکز بر یانده رخنه و چقور آچمق، نقب ایتمك: تخته‌یی، طوپراغی، کاغدی، قیزك قولاغنی دلمك: قورشون آغاجی دلوب کچدی: طوپراغی دلوب صو آرامق. || ایشی دلمك = ایچ یوزینه واقف اولمق. || قولاق دلمك = ایقاظ ایتمك.

دلمه (س. دلمك فعلی، نقب. == ص. دلنمش، دلمکه یاپلمش.

دلنشین (ص. فا. [دل = یورك. نشستن = اوتورمق] یورکده طوران، یرلشن، پك خوشه کیدن، لطیف = بر طرز دلنشینده.

دلنمك (فل. دلیك پیدا ایتمك، دلیکلی اولمق: قوغه دلندی: جیبان دها دلنمدی.

دلنواز (ص. فا. [دل = کوکل. نواختن = اوخشامق] کوکل اوخشایان، خوشه کیدن، لطیف، مرغوب.

دلو (سذ. عر. ۱. قوغه، قووا. یودن صو چکدکلری قاب. ۲. هـ. بروج اثنا عشردن بری که حوت ایله جدی برجلری

آراسنده اولوب شمس شباطده بو برجه کیرر.

دلو (دلورمك، دلولك. با: دلی وسائره.

دلی (ص. [تق.: تیلبه] ۱. عقل و شعوری یرنده اولمیان، جیلغین، مجنون، دیوانه مجذوب، مختل الشعور. ۲. آزغین، قول وفعلنده پرواسز. ۳. دوشکون، مبتلا. برشیئه لزومندن زیاده محبت وابتلا حاصل ایدن: کتاب، آو، اویون دلیسی. ٤. هرشیئك یبانیسی. تربیه‌سزی. سرت ومضری: دلی بال. ٥. با: دلیل. || دلی آلاجه‌سی = بر برینی طوتماز بارلاق رنکلردن مرکب. || دلی اورمان = پك صیق وآزمش اورمان. || دلی ایرماق = زیاده شدتله آقان وطغیانی قوتلی نهر. || دلی دومان = پك سرت و صایغیسز معامله‌لی آدم. || دلی صاچمه‌سی = معناسز ومناسبتسز سوز. || دلی طولی = رابطه‌سز. || دلی قانلی. با: دلیقانلی. || زیردلی، قزیل دلی = بسبتون مجنون وآزغین آدم. || نه اولدم دلیسی = نائل اولدیغی جاه ایله پك زیاده غرور پیدا ایدن. || دلی یه پوستکی صایدیرمق = عبثله اشغال ایتمك.

دلیجه (ص. ۱. دلیمسی، دلی کبی حرکت ایدن. ۲. هر شیئك یبانیسی، تربیه‌سزی، مضری، آزغینی: دلیجه منطار، طوغان، بال، ایرماق. == س. بغدای وعلی الخصوص چاودار اکینی ایچنده بیتن خسته‌قلی سیاه بر دانه که ایتمکك ایچنده بنتیجه بر نوع سکر وسرسملك

ویرر، ارقان، آرغو، کوچلر. حـ. دلی کبی، مجنونانه: دلیجه اوینایور.

دلیر (س. ص. فا. جسور، شجیع، یکیت.

دلیرانه (حـ. فا. جسارت وشجاعتله ایدیلن، یکیتجه: برطور دلیرانه ایله: دلیرانه سوز. == حـ. جسارت وشجاعتله، یکیت آدمه یاقیشیر صورتده: دلیرانه سویلیور.

دلیرتمك (فت. ۱. چیلدیرتمق، مجنون ودیوانه ایتمك. ۲. مجـ. چوق قیزدیرمق. ۳. عشق وسودایه مبتلا ایتمك.

دلیرمك (فل. ۱. چیلدیرمق، دلی اولمق، مجنون ایتمك. ۲. مجـ. چوق قیزمق. زیاده حدت ایتمك. ۳. عشق وسودایه مبتلا اولمق.

دلیشمن (ص. دلیجه طورلی، طور وحرکتنده لاابالی وسربست اولان: دلیشمن بر آدم.

دلیقانلی (س. ۱. بلوغه ایرمش شاب، کنج: بردلیقانلی کوردم: کویك دلیقانلیلری اوینایورلردی. ۲. یکیت، جسور، بابایکیت.

دلیقانلیلق (س. ۱. کنجلك، شباب. ۲. جسارت، یکیتلك، بابا یکیتلك.

دلیك (س. دریك چقور ویا بریاندن بریانه آچلش رخنه، سوراخ. نقب: طوپراقده بردلیك آچمق: بو کاغدده، باجه‌ده دلیك واردر؛ ایکنه دلیکی؛ صیچان دلیکی: قولاق، بورن دلیکی. == ص. دلنمش، دلیکلی، مثقوب: دلیك بر قوغه؛ دلیك دیشیك = هرطرفی دلنمش. || قولاغی دلیك = آکاه، ایش بیلیر، آکاه.

دلیکلی (ص. دلیکی ویا دلیکاری اولان. دلنمش. مثقوب: دلیکلی تخته، کاغد، طاش.

دلیل (سذ. عر. جـ: دلائل. ادله، ادلاء. [«دلالت» دن صف.] ۱. قولاغوز، رهبر، یول کوستریجی: چولده یول بولمق ایچون دلیله احتیاج واردر. [بو معنا ایله اوجنجی جمعی کلیرسه‌ده لسانمزده نادر الاستعمالدر.] ۲. بر دعوایی اثباته یارایان شیء، سند، برهان: بو دعوایه بر دلیل کتیرملی: بونی اثبات ایچون دلیلکز وارمیدر؛ دعواسنی دلائل قویه ایله، ادلهٔ متقنه ایله اثبات ایتدی؛ ایراد ادله = دلیللر کتیرمه. ۳. نشان، علامت: بو سوز عقل وذکاوتنه دلیلدر.

دلیل (س. [لغت عربیهٔ آنفه‌نك غیری اولوب، ز باتزدی: دلی] اسکی عساکر عثمانیه‌ده بر صنف خفیف سواری عسکری، که باشلیجه وظیفه‌لری اردویه قولاغوزلق ایتمك ایدی.

دلیلك (س. ۱. دلی آدمك حال وصفتی، جنون، جنت. ۲. غیر معقول فعل وحرکت ویا سوز: بو دلیلك ایتدمده اوغلمی مکتبه کوندرمدم.

دلیم س. با: دلیم.

دم (س. فا. [۱. صوانی، نفس. ۲. آن، زمان، لحظه: یاد ایت او دملری: هردم = هر آن: دم بدم = آن بآن، آناً فآناً. ۳. برشیئه منسوبیت ادعاسی: دم اورمق = ادعاسنده بولنمق: موسیقیدن ده دم اوریور. || دم بسته = ساکت. || هردم تازه = برجنس چیچك. || دم چکمك = عشرت ایتمك. || دم چیقارمق = دودوك اوفله‌مك. || دمنده = ناونده.

دم (سذ. عر. جـ: دماء. قان، خون.

دماء (سذ. جـ. عر. فد: دم. با: دم.

دمادم (ظر. فا. آن بآن، هر دائم.

دمار (سذ. عر. هلاك، محو. ز.

دماغ (سذ عر. قفانك ایچنده‌کی بین. مغز. || مجـ. عقل، شعور: مختل الدماغ = مختل الشعور.

دماغ س. با: طماق.

دماغچه (س. فا. تشـ. بینك آرقه طرفنده‌کی قسمی که آیریجه بر کیسه داخلنده‌در.

دماغی (ص. عر. ث: دماغیه. تشـ. ط. بینه منسوب ومتعلق.

دمبدم (ودمبسته. با: دم.

دمبلك س. با: تونبلك.

دمت (س. [ر. Δεμάτιον] ۱. اکین باغی. بر یرده باغلانمش بیچلمش اکین. ۲. بر یرده باغلانمش چیچك وسائره، دسته: بر دمت چیچك، بر دمت چالی. || دمت باغلامق = دمت دمت یاپمق.

دمتلمك (یا دمتله‌مك. فت. دمتلره تقسیم ایتمك، دمت دمت باغلامق.

دمدار (س. ذ. [دم = قویروق. داشتن = طاشیمق] ع. اردونك آرقه‌سندن کیدوب آرقه طرفنی محافظه ایدن صنف. پیشدار مقابلی.

دمدمه (سذ. عر. ۱. حیله‌لی سوز، سوزله. ۲. استیصال.

دمساز (س. فا. آرقداش، رفیق، همدم. ز.

دمشق (سخ. ص. الیوم غلط اوله‌رق شام دیدیکمز واصل شام خطه‌سنك مرکزی اولان شهرك اسمیدر. دمشق شام دخی دیلیر.

دمشقی (ص. عر. دمشق شام شهرنده یاپیلان اعلا قلیج وبیچاق وسائره نامیلرینه اطلاق اولنور.

دمع (سذ. عر. جـ: دموع. کوز یاشی، اشك. ز

دمعی (ص. عر. ث: دمعیه. تشـ. ط. کوزیاشنه منسوب ومتعلق.

دمگذار (ص. فا. [دم = نفس. گذاریدن = کچیرمك] وقت کچیرن، یاشایان، امرار اوقات ایدن: نی چاره‌رق دمگذار اولیور.

دمل (سذ. عر. ط. قن چیبانی.

دنور (ودنبور. با: دمیر.

دموع (سذ. جـ. عر. فد: دمع. با: دمع.

دموی (ص. عر. ث: دمویه. ط. اخلاط اربعه‌دن قنه

منسوب ومتعلق : مزاج دموی؛ دموی آدم = قانی غالب ومزاجی دموی.

دَمیده { ص. فا. بیتمش، سورمش؛ نو دمیده = یکی بیتمش، یکی سورمش، نو رسته.

دَمیر { یاخود دمور ویا تیمور. ــ. ١. معروف سرت معدن، که کرهٔ ارض اوزرنده پك مبذول اولوب، کافهٔ معادندن زیاده قوللانیلیر، وهرنوع آلات وادوات اعمالنه یارار، حدید، آهن. ٢. کمی یی بر یرده طوردیرمق ایچون زنجیرله قعر دریایه براغیلان چنکل شکلنده آغر دمیر آلات، لنکر، مرسی: دمیر آتمق = لنکر انداز اولمق. || دمیر آلمق = دمیر قالدیرمق. || دمیر اوزرنده = دمیرلی. || دمیر طرامق = روز کارك شدتیله دمیرك قعر دریاده سورنمسی. || دمیر یری = مرسی. || اوجاقلی دمیری = کمیلرده احتیاطاً بولندیریلان اك بیوك دمیر. || کوز دمیری = سفائنك دائما قوللانداقلری دمیرلر. || طونوز دمیری = کمینك قیچ طرفندن باشنی چویرمك ایچون آتیلان کوچك دمیر. || دمیر رسمی = بر لیمانه دمیرلمك ایچون اعطاسی مجبوری اولان مبلغ. ٣. بر آلتك دمیردن اولان قسمی، ناملی : قلیچ، بیچاق، صبان دمیری. ٤. پرانغه، زنجیر : آیاغنه دمیر اوردیلر: دمیره اورمق. ٥. دمیردن معمول آلات وادوات مختلفه : قپو دمیری، اوجاق دمیری. || آق دمیر = چکیچله دوکلمش دمیر: قره دمیر = قالبه دوکلش دمیر: ارکك دمیر = سرتی: دیشی دمیر = یومشاغی. || دمیرقاپان = مقناطیس. || دمیر قپو = انهارده سفائنك کچمسنه مانع قیالق سد وشلاله. || دمیر قیری = دمیرك رنکنی آکدیرر آت طونی، دمیری قیر. = ص. ١. دمیردن معمول: دمیرقاریوله: دمیرقپو: دمیریول. ٢. مج. دمیر کبی سرت وقاتی یاخود طیانیقلی : دمیر باش: دمیر چاریق.

دَمیرباش { ــ. کرایه ویریلان چفتلك و فابریقه و سائرهده کراجی طرفندن قوللانیلوب متاوله ختامنده عینیله صاحبنه رد اولنمسی شرط اولان آلات وادوات وحیوانات وسائره. || مج. دکیشمز ودائمی شیء. = ص. کندی دیدیکندن دونمز، معند.

دمیرجی { یا دمورجی ویاخود تیمورجی. ــ. دمیری ایشلیوب مختلف آلات وادوات یاپان صنعتکر، حداد، آهنکر: دمیرجی دکانی؛ دمیرجی کوروکی.

دَمیرجیلِك { ــ. دمیر ایشلیوب اوندن مختلف آلات وادوات یاپمق صنعتی، دمیرجی صفت وایشی : دمیرجیلك هر مملکتك اك زیاده محتاج اولدیغی بر صنعتدر.

دَمیری { ص. [دمیر لغت ترکیه سنه عربی یاء نسبت الحاقیله متشکل غلط بر کلمه‌در] دمیر رنکنه چالار قیر (آت) : دمیری بر چفت آت؛ دمیری قیر.

دَمیریول { یاخود تیمور یول. ــ. [دمیردن یول معناسیله صفت موصوف اولدیغندن، اضافتله « دمیر یولی » دیمك خطادر] اك بیوك واك نافع کشفیات جدیده‌دن اوله‌رق یره سرلمش دمیرلرك اوزرینه بخارله تحریك اولنور بر ماکینه ایله بونك جر ایتدیکی متعدد آرابه‌لردن عبارت سریع الحرکه واسطهٔ نقلیه : دمیر یول ایله کیتمك: آناطولی دمیر یولی: دمیر یول موقفی.

دَمین { ظر. برآز اول، مقدما: دمین بریسی کاوب سزی ایستدی؛ دمین بوراده ایدی.

دَمینجِك { ظر. پك آز اول: دمینجك بوراده ایدی.

دَن { حر. [التحاق ایتدیکی کلمه‌نك هجالرینه کوره (د) نك فتحه‌سی خفیف ویا ثقیل تلفظ اولنور] ١. ابتدا بیان ایدر: استانبولدن ادرنه‌یه قدر: اودن چیقمق: کوکدن دوشمك: یردن قالقمق. ٢. مرور وعبور بیان ایدر : بورادن کچدی: قره‌دن کلدم: دکیزدن کیده‌جکم؛ اوکدن، آرقه‌دن، یاندن کیدیوردم. ٣. فاعلیت وصدور وحدوث بیان ایدر : بو ایلکی سزدن بیلیرم: بو مکتوب کیمدن کلدی؟ بو خبر نره‌دن چیقدی؟ ٤. سببیت وعلت بیان ایدر : صیقمه‌دن مضطربدر: حمادن وفات ایتدی؛ جهالتندن اویله سویلیور: یاغمور یاغمدیغندن اکینلر یاندی؛ بو ایش نه‌دن بویله اولدی؟ ٥. بر شیئك نه‌دن معمول اولدیغنی کوستریر : طاشدن بر کوپری؛ تخته دن قاشیق. ٦. کلیت وجزئیت یعنی بر کلدن جزء اولدیغنه دلالت ایدر: طلابدن برذات؛ تجاردن ایکی کشی. ٧. افضلیت بیان ایدر یعنی مفضل منه کیرر: صالون یتاق اوطه‌سندن بیوکدر؛ بوندن ایی شیء اولماز. ٨. زمانجه سبق وابتدا بیان ایدر : بن اولدن بیلیردم؛ بو ایش اسکیدن بویله‌در؛ اونلر دوندن کلدی؛ یارینه‌دن بز حاضر لانه‌لم؛ مسوده چوقدن حاضردر. ٩. طرز واسلوب بیان ایدر: طوبدن = مجموعاً؛ آچیقدن = ظاهراً؛ بردن = دفعةً، بردفعه‌ده: اك آزدن = اقلی: کیزلیدن = خفیاً: تملدن = اساساً: باشدن = رأساً: یکیدن = مجدداً. ازسرنو؛ ازبردن = ازبر اوله‌رق. || بردن بره = آکزین، بغتةً. || دن بشقه = دن ماعدا، غیر از. || دن طولایی، دن ناشی، دن اوتوری = سببیله. || دن یانه = دائر متعلق. || بوندن بویله = ایلریده، فیمابعد، بعدازین.

دَنانیر { سذ. جم. عر. فد : دینار. با : دینار.

دَنائَت { سذ. عر. آلچاقلق، عالیلك، ذلت، آشاغیلق : دنائت طبع.

دَنائَتکار { ص. فا. دنی وآلچاق طبیعتلی.

دَنائَتکارانه { ص. ح. فا. آلچاقچه، آلچاقلقله ایدیلن : بو پك دنائتکارانه بر حرکتدر: حقمده پك دنائتکارانه معامله‌ده بولندی.

دُنبال { ــ. فا. قویروق. ز.

دُنباله { ــ. فا. ١. قویروق. ٢. آرقه، عقب. ز.

دُنبَك { و دنبلك. با : تومبك، تومبلك.

دنج { ص. با : دینج.

دَندان { ــ. فا. ١. دیش، سن. ٢. ـ، ـ، ـ ، ـ کبی حرفلرك دیشه مشابه اولان چیقنتیسی : ی دن اول ایکی دندانلی سین قوللانیلیر.

دَندانه { ــ. فا. ١. دیش دانه‌سی. ٢. چرخ وسائره دیشی.

دَنَس { سذ. عر. کیر، پاس، مردارلق. ز.

دَنك { ــ. [فارسیدن] ١. حیوانه یوکلنن یوکك نصفی، بر طرفنه قونیلان مقداری : یوکك بر دنکی. ٢. صیقی باغلانوب مربع الشکل بر حجم تشکیل ایدن تجار اشیاسی، بالیه : دنکاری کمرکه چیقارمق. ٣. درهمك درتده بری، دانق. ٤. مج. موازنه : قایغك دنکی. = ص. ١. موازنه‌لی، متوازن: بو ایکی چوال دنك کلیور. ٢. متساوی، مماثل، اش، کفو : او سزه دنك اوله‌ماز: قاری قوجه دنك اولملیدر.

دِنکِل { ــ. با : دینکیل.

دَنکَلشمَك { فل. دنك اولمق، موازنه حاصل ایتمك، توازن ایتمك.

دَنه‌مَك { فت. با : دکه‌مك.

دَنی { ص. عر. ؤ : دنیه. [« دنائت » دن صش.] آلچاق، دون، ذلیل : دنی الطبع = آلچاق طبیعتلی.

دُنیا { سذ عر. [اصل « ادنی » اسم تفضیلنك مؤنثیدر] ١. عالم، آخرته نسبتله شمدی یاشادیغمز عالم، کائنات : دنیا فانی آخرت باقیدر. ٢. سماواته و سائر اجرام سماویه‌یه نسبتله کرهٔ ارض : کائناتك وسعت وعظمتنه نسبتله دنیا برذره دکلدر. ٣. دنیاده یاشامق ایچون اقتضا ایدن شیئلر، ثروت، سامان، مامالك : اوآدم دنیاجه ایییدر، دنیاسی اویغوندر. || اهل دنیا = بو دنیا ایچون چالیشان، آخرته حصر مساعی ایتمین. || تارك دنیا = دنیا ایشلرندن ال چکمش آخرت آدمی. || دنیا آدمی = دنیا ایشلرینی ودنیاده یاشامغی ایی بیلن ودنیا ایشلریله مشغول اولان آدم: دنیا آدمیدر. مقابلی : آخرت آدمی. || دنیایه کتیرمك = طوغورمق : او قاری ایله اوچ چوجق دنیایه کتیردی. [حیوانات حقنده قوللانلماز.] || یکی دنیا = آمریقاویا آوستралیه.

دُنیاپَرَست { ص. فا. [عر. دنیا = م . فا. پرستن = طاپنمق] دنیایه طاپینه‌جق درجه‌ده اهمیت ویروب آخرتی اصلا دوشونمین.

دُنیادار { ص. فا. دنیا ایشلریله مشغول اولوب ثروت وسامان صاحبی اولان. ز.

دُنیالق { ص. دنیایه مخصوص ویا شایان : دنیالق آدم = دنیا آدمی. = ــ. مال، ثروت : دنیالی نه‌لدر؟

دَنيلك { س. آلچاقلق، دنائت.

دُنيَوى | ص. عر. ث: دنيويه. [« دنيا » دن سمند.] بو عالمه منسوب ومتعلق: بونك دنيوى واخروى مكافاتى واردر.

دو | عد. ف. ايكى: دو جهان = ايكى عالم، دنيا وآخرت: دو نيم = ايكى ياريم، اورته‌دن بولنمش.

دَو | س. با: ديو.

دَواء | سذ. عر. ج: ادويه. ۱. علاج، دارو، معالجه: بو مرضك دواسى پرهيزدر؛ ادويهٔ نباتيه: ادويهٔ كيمويه. ۲. مج. چاره، تدبير، درمان: دردمه كيمسه دوا بوله‌مدى.

دَواب | سذ. جم. عر. فد: دابه. با: دابه.

دَوات | سذ. عر. [تر. زبانزدى: دويت] يازى يازه‌رق اوزره مركب و قلم قونه‌جق يرى اولان معدندن بر شكل مخصوصده آلت كه بلده طاشينير. [ايلكلر مركب وضعنه مخصوص اولانه حقه دينير.]

دَواتجى { با: ديوتجى.

دَوار | سذ. عر. ط. باش دونمه‌سى.

دَوّار | ص. عر. [« دور » دن سمند.] چوق ويا دائمادونن، دور ايدن. گردان: جسم دوار.

دُواق { ياخود دوواق ويا طواق. س. كلينك ويا يكى طو. غمش چوجغك باشنه طاقيلوب يوزينى اورتن تولدن وتللى سوسلى اورتى: كلين، چوجق دواغى.

دُواقلى | ص. باشى ويوزى دواقله اورتلمش: دواقلى كلين.

دُوال { س. آرى قوغاننده حاصل اولان جروف.

دِوال | س. آلتى مقوا ايله بسلى اوزرى صرمه‌لى الشابه.

دَوام { سذ. عر. ۱. دائم اولمه، سورمه، كسلمه‌مه: دوام عمر واقبال: ايكى كوندن برى ياغمور دوام ايديور: حركت ارض بش ثانيه دوام ايتدى. بوراده بوصيجاق چوق دوام ايتمز. ۲. ثبات، متماديا اشتغال: انسان مساكنده‌دوام ايتمليدر: هر ايش اللدن كلير لكن دوامى يوقدر. ۳. ملازمت. برمأموريته ويا بر ايشه انتسابله كيدوب كلمه: اوغلكز نرديه دوام ايديور؟ فلان قلمه. فلان دائره‌يه دوام ايديور: قهاره. آوه، تياترويه دوام ايتديكنى ايشيتدم. ‖ بر دوام = دائما سورن. غير منقطع: عاشقى بردوام اولسون. ‖ على الدوام = متماديا، بلا فاصله، دائما. بر دوزى‌يه: على الدوام مطالعه ايله مشغولدر.

دَوامسز { ص. ۱. سورمين، چوق سورمز، سوركمز؛ بقاسز، موقت: بومو‌سمده صوغوق دوامسزدر: دنيا نعمتى دوامسزدر. ۲. ايشنه مداومت ايتمين، متماديا چاليشميان. ثباتسز: اللدن ايش كلسه ده دوا. مسزدر. ۳. محل مأموريتنه هركون كيتمين. دائما ايشى و وظيفه‌سى باشنده بولنميان: دوامسز اولميه ايدى تفيض ايده‌جكدى.

دَوامسزلق | س. ۱. سورمه‌مه، سوركمزلك. بقاسزلق: دنيانعمتلرينك‌دوامسزلغى انكار اولنه‌ماز. ۲. ثباتسزلق، على التوالى چاليشمامه: دوامسزلقله انسان هيچ برايشه موفق اوله‌ماز. ۳. محل مأموريته‌هركون كيتمه‌مه، دائما ايش ووظيفه‌نك باشنده بولنمامه: اوچوجغك دوامسزلغى مانع تفيضى اولدى.

دَواملى | ص. ۱. سورر، سوركلى: بر قاچ كون دواملى ياغمور ياغدى: دواملى بر باش آغريسى. ۲. ثباتلى، ايشنده متماديا چاليشان: ايشنده دواملیدر. ۳. مأموريته‌هركون كيدن، دائما ايش و وظيفه‌سى باشنده بولنان: مأمورينك، ضابطه‌نك اك دواملیسى اودر.

دَوان | ص. ح. فا. ۱. قوشان سرعتله يورين. ۲. قوشه‌رق، سرعتله، ز.

دَواوين { سذ. جم. عر. فد: ديوان. با: ديوان.

دَواهى { سذ. جم. عر. فد: داهيه. با: داهيه.

دَوائر { سذ. جم. عر. فد: دائره. با: دائره.

دَوائى { ص. عر. ث: دوائيه. ط. علاجه منسوب ومتعلق.

دوب { د. دال مضموم ه ايله باشلار تركى لاحق بعض صفتلرك باشنه كيروب مبالغه وتأكيد بيان ايدر: دوب‌دوز = دوم دوز.

دوبار { س. كفالى بكزر سيورى بورنلى وقارنى بيوك بر جنس باليق.

دوباره { س. فا. [دو = ايكى. باره = كره] طاوله اويوننده ايكى زارك‌ده ايكى بكلكى كلمسى. ‖ مج. حيله خدعه، اويون: بكا دوباره ايتدى.

دوباره‌جى { ص. حيله‌كار، دساس، دسيسه كار.

دوبه { س. ۱. بيوك، عريض والتى دوز اولرق اعمال اولنان ويدكده چكيلوب آغر حموله نقلياتنده قوللانيلان مراكب. ۲. شماندره كبى هر طرفى قپالى وايچى بوش حجيم سياح كه بر صره اوله‌رق دكيزه القا اولنه‌رق لنكر انداز اولدقدن صكره اوستلرينه كوپرى قوريلور: كوپرى دوبه‌سى: دوبه‌لر اوزرينه كوپرى.

دوبلين | س. باش طرفنه كلن ايپليكلرينك اوجلرى كسلمش وبر جانفس ايله باغلانمش اپى پوسكول. ‖ بر خلاطك ايكى اوجى بينده‌كى قسمى.

دوت { س. با: توت، طوت.

دوتا { ص. فا. ايكى قات، بوكلمش، قنبور، قنبورى چيقمش.

دوتدرى { ص. عو. طورميوب دائما اوتن، چوق سويلر، كوزه: دوتدرى ليلا = كوزه قارى.

دوّجه { س. [ايتا. Doge] اسكى ونديك وجنويز حكومتى رئيسى.

دوچار { ص. فا. [فارسيده واو مقبوضهٔ ثقيله ايله اوقونور] اولانمش، چاتمش، دوشكون، مبتلا، كرفتار: بربلايه دوچار اولدى: مهلك بر مرضه دوچار اولمش.

دَوحه { سذ. عر. اولو آغاج.

دود { سذ. عر. قورت. ‖ دود قز. دودحرير = ايپك بوجكى. ‖ دود وحيد، دودشريطى = قارنده حاصل اولان اوزون صوليجان، فر. Tænia.

دود { س. فا. دومان، دخان.

دوداق { س. با: طوداق.

دَوداه { س. [فا. «تابده» دن] ايپك تللرينى تميزلين ايشجى.

دودمان { س. فا. خاندان، عائله، سلاله.

دودو | ياخود طوطى. س. خانم، قادين. [اسكى تعبيراولوب اليوم باشليجه ارمنى اناثنه وعلى الخصوص بونلرك طرز قديمده بولنان ياشليلرينه اطلاق اولنور.]

دودوك | س. [اصلى: «توتك». دن «توتك»] ۱. نفسله چالينه‌رق اينجه برسس چيقاران معروف ساز: دودوك چالمق. اوفله‌مك: انواعى اولور: چوجق، چوبان، كميجى دودوكى. ۲. واپور ودميريول لوقوموتيفى كبى ماكينه‌لرك بخاراله سس چيقاردقلرى بورى: واپور دودوك چالدى. ۳. اوزون وايچى بوش شى: دودوك كيكى. دودوك مقرنه‌سى. ‖ مج. دودوكى چالمق = مستفيد اولمق، قزانمق. = ص. زيوانه كبى ايچى بوش: و مج. عقلسز، اجوف، بوش (آدم). ‖ دودوكم. ‖ بوش حريف [استهزا ايچون قوللانيلير.]

دودوكجى { س. دودوك چالان ويا ياپان وصاتان آدم.

دَور { سذ. عر. ج: ادوار. [جمعى يالكز ۸نجى و۹نجى معنا ايله مستعملدر.] ۱. دونمه، برشيئك كندى محورى اوزرينه حركتى: دور ارض: واپور چرخنك دورى. ۲. برشيئك اطرافنه طولاشمه: حجاج كعبهٔ شريفه‌نك اطرافنى دور وطواف ايدرلر. ۳. بر مملكتك هرطرفنى كزوب طولاشمه، سياحت: والىٔ ولايت دوره چيقدى: قائمقام قضاسنى دور ايتمكده‌در. ۴. بعض طرقه منسوب درويشانك دونه‌رك ايتدكلرى ذكر وسماع. ۵. آقتارمه، بر شيئك بر قابدن ويا بر محلدن ديكرينه نقلى: ذخيره‌نى كيدن مخزنه دور ايتديلر: بو اشيايى صنديقدن دولابه دور ايدك. ۶. بر شيئك ديكرينه تسليمى: سلف كافهٔ دفاتر واوراق خلفنه دور ايتمكه مجبوردر: صنديغك موجودينى كيمه دور وتسليم ايتديكز؟ ۷. بر بلوك ويا طاقيم عسكرك تفتيش ومحافظهٔ امنيت ايچون طولاشمه‌سى: دور قولى: دوره چيقمق. ۸. [مصدريت معناسنى محافظه ايتميه‌رك] زمان، عهد، عصر: جنتمكان قانونى سلطان سليمان خان حضرتلرينك دورى: فتوحات دورى. ۹. بر زمانك منقسم اولديغى اقسامك بهرى: بعض اقوام قديمه‌ده برقاچ سنه بر دور تشكيل ايدردى: ذات.

الرنه‌نك اوج دوری واردر؛ بو خسته‌لغك برنجی دوری تهلكه‌لیدر. || دور ابواب = قپو قپو كزوب طولاشمه. || دور زمان، دور فلك = طالع، قدر. || دور محاسبه = معزول مأمورك خلفنه حساب ویروب تبرئهٔ ذمت ایتمه‌سی. || دور وتسلسل = دعوانك دلیله ودلیلك دعوایه تعلق ایتمسیله قضیه‌نك دونوب طولاشوب ینه اسكی حالنه كله‌رك حل اولنه‌مامسی. || دور دائره‌سی = بحر. سفینه‌نك مختلف سرعت و مختلف دومن زاویه‌سیله رسم ایده‌بیلدیكی دائره.

دور { صه. ح. فا. اوزاق، ایید. || دورادور، دور ودراز = اوزون اوزادی‌یه.

دَوَران { سز. عر. ۱. دونوب طولاشمه، جولان: قانك دورانی. ۲. آغزدن آغزه كزمه، تداول: دوران ایدن بر حوادثه كوره؛ اویله بر سوز دوران ایدیور. ۳. [غلط اولەرق واو ساكنه ایله] دور، فلك، طالع.

دوراَندیش { صه. فا. [دور = اوزاق - اندیشیدن = دوشونمك] هر شیئی اوزاقدن یعنی چوق اولدن دوشونن، هر ایشك نتیجه وعواقبنی اوكدن ملاحظه ایدن مدبر.

دوراَندیشلك { سه. هر شیئی اوكدن دوشونوب نتایج وعواقبنی ملاحظه ایتمه.

دوربین { سه. فا. [دور = اوزاق - دیدن = كورمك] اوزاقدن كورمكه مخصوص یعنی مواد مرئیه‌یی بیوودور جاملری حاوی اولمغله اوزاقده‌كی شیئلری یاقین كوسترمك خاصه‌سنی حائز آلات معروفه كه فرانسزجه لسان یونانیدن استعارة Telescope دینیلیر. = صه. اوزاقدن كورن، هر ایشك نتیجه‌سنی اوكدن آكلایان.

دورپی { سه. با: تورپو.

دورت { عد. با: درت.

دورتُش { سه. ۱. دورتمك فعلی. با: دورتمك. ۲. تشویق، ترغیب، تهییج، اغوا.

دورتشدرمك { فتـ. ۱. بربرینی متعاقب دورتمك: حیوانی دورتشدرمك. ۲. زورله بر ایش یاپدیرمق، متصل اجبار وتشویق ایتمك: شمدیكی خدمتچیلر آنجق دورتشدیرمكله ایش كورورلر.

دورتشمك { فتـ. بربرینی دورتمك، بر شیئه نظر دقتی جلب ایچون بربرینی دورتمك: مستهزی آدملردر جزئی بر قصور كوردیلمی هان دورتشمكه باشلارلر.

دورتلنگچ { سه. حیوانلری دورتمكه مخصوص قیصه اوكندره.

دورتمك { فتـ. [تقـ. تورتمك] ۱. (حیوانی) سیووری بر دكنكله صانجه‌رق یورتمكه مجبور ایتمك: اشكی دورتملی كه یوروسین. ۲. ایتمك، ایلری‌یه سورمك. ۳. تشویق وترغیب واغوا ایتمك. زورله بر ایش یاپدیرمق.

دَورتمك { فتـ. بیقیدیرمق، یووارلاتمق، باش آشاغی چویرتمك: شو دستی‌یی چوجقلره دورته‌مكه باقك.

دورتیجی { صه. دورتن، تشویق وترغیب ویا اغوا ایدن.

دوردَر { دوردنجی. با: دردر، دردنجی.

دورُشمك { ئل. بر ایشه مداومت وسعی واقدام ایتمك.

دَورَك { سه. آغزی یایوان قاب.

دَورلمك { فجـ. ییقلق، دوشورلمك، باش آشاغی‌یه چویرلمك، یووارلانمق: تنجره دورلدی.

دورِلمك { فجـ. قاتلانمق، صارلمق، الف وطی اولنمق: قاش دورلدی.

دورلو { سه. با: درلو.

دَورمك { فتـ. [عر. « دور » دن] ییقمق، دوشورمك، بر یانه یاتیرمق، باش آشاغی چویرمك: قوجی‌یی، آغاجی دورمك. || جام دورمك = بوت قیرمق، خلط وخطا ایتمك، قبالقله مناسبتسز بر شی سویلمك.

دورمَك { فتـ. قاتلامق، صارمق، لف وطی ایتمك: قاشی دورمك.

دورنُویس { سه. فـ. [دور = اوزاق - نویشتن = یازمق] تلغرافه ویریله‌بیلیر اسمدر.

دورو { صه. فا. [دو = ایكی - رو = یوز] ایكی یوزلی، مرائی.

دوروم { سه. ۱. قاتلامه قاتلانمه، دیوشیرمه، بوكاوم. ۲. قاش وسائره‌نك قاتلامه‌یری، قاتلاندیغی یرده‌كی چیزكی: دورومی بوزلامش = قاتلامه یرلری بللی، دها یكی، چوق قوللانلمامش. ۳. بر كره قاتلانمه مقداری، لوله: بردوروم قایتاق. || دوروم دوروم = بوكاوم بوكاوم.

دوری { صه. با: طوری.

دَوری { صه. عر. أ: دوریه. دونوب طولاشمغه منسوب ومتعلق: حركت دوریه.

دَوریك { صه. چویریلوب قاتلانمش یاتیرلمش، یاتیق: دوریك طوداق، یاقه، قول.

دَوریم { سه. چویرلمه، قاتلانمه، بوكلمه. انحنا.

دَوریّه { سشـ. عر. طریق علیه‌یه مخصوص بر پایه: دوریه موالیسی.

دوز { صه. [تقـ. توز] ۱. اینیشی یوقیشی و چقوری تپه‌سی اولمیان، مستوی، مسطح: دوز یر، دوز یول. ۲. دوزلمش، تسویه اولنمش، پوروزی اولمیان: دوز تخته، دوز كاغد، دوز دیوار. ۳. طوغری، مستقیم، خط مستقیم تشكیل ایدن: كاغدك بر كناری دوزدر. ٤. ساده، زینتسز: دوز ایش، دوز قماش. ٥. دوریك وقیوریق اولمیان، دیك: دوز یاقه. || دوز آیاق = یوقیشی و نردبانی اولمیان، سطحده بولنان. || دوز طبان = طبانی اویوق ومقعر اولمیان. || دوز صو = دكزك مساوی عمقده اولان یرلری || دوب دوز، دوم دوز = بسبتون مستوی وطوغری. = سه. ۱. دوز ومستقیم یر، اینیش ویوقیشك غیری اولان یر یاخود یول: بر كره دوزه چیقه‌لم. ۲. آنیسون وساقزودیكر بر مخلوطی اولمیوب ساده اوزوم جبره‌سندن چیقاریلان راقی: دوز ایچمك: اردك دوزی. || آیاق دوزه باصمق = مشكلات بر طرف اولوب ایش قولایلاشمق. = ح. سطح مستوی اوزره وطوغری اوله‌رق: دوز باصمق، دوز كیتمك.

دوز { صه. فا [« دوختن » فعلندن سمص. اولوب، صتر. تشكیلنه كیرر] ۱. دیكیجی، دیكن: پالاندوز = پالان دیكن، پالانجی. ۲. دیكمكه آلت اولان: چوالدوز = چوال دیكمكه یارایان بیوك ایكنه، چوالدیز. ۳. دیكلمش: زر دوز = آلتینله دیكلمش، آلتین تل ایله نقش اولنمش.

دوزاق { با: طوزاق.

دوزَتمك { فتـ. ۱. دوز ومستوی ایتمك، پروزینی قالدیروب طوغریلتمق، دوزله‌مك: باغچه‌یی، یولی، تخته‌یی دوزتمك. ۲. یولنه قومق، تنظیم وترتیب ایتمك، دوزلتمك: شو اوطه‌یی دوزتملی.

دوزجه { صه. ساده، عادی، پروزسز ومشكلاتسز یاخود زینتسز: دوزجه ایش، آدم، یازی. = ح. سادەجه، ساده‌لكله، بلاتكلف، طوغریدن: دوزجه سویلیه‌یم: دوزجه حركت ایدیور. = سه. ایشك ساده وتكلفسز اولان طوغری جهتی: دوزجه‌سنی ایسترسه‌كز بونی یكیدن یاپملی.

دوزَخ { سه. فا. طامو، جهنم: دوزخ قرار = جهنمده قرار ومكان بوله‌جق، جهنملك.

دوزَخی { صه. فا. جهنمه منسوب ویا شایسته اولان، جهنملك.

دوزَدِلمك { فجـ. دوز ومستوی ایدلمك، تسویه ایدلمك.

دوزَدیجی { صه. ۱. دوز ومستوی ایدن، تسویه ایدن، طوغریلتان. ۲. تنظیم وترتیب ایدن، یولنه قویان.

دوزگون { صه. ۱. دوزدلمش، تسویه ایدلمش، مستوی: دوزكون یول، دوزكون تخته. ۲. یولنه قونمش، مرتب، منتظم: دوزكون ایش، دوزكون باغچه. = سه. قادینلرك یوزلرینه سوردكاری آق وقزیل: دوزكون سورمك.

دوزگونجی { سه. ۱. قادینلرك سوردكاری بویالری یاپان و صاتان آدم. ۲. كلینه دوزكون سورن قادین.

دوزگونلی { صه. آق و قزیل سورمش، یوزینی بویامش: دوزكونلی بر قادین.

دوزَلتمك { فتـ. ۱. دوز ومستوی ایتمك. تسویه ایتمك: شو یولی دوزلتملی. ۲. یولنه

قومق، ترتیب وتنظیم ایتمك: شو اوطه‌یی کیم دوزله‌جکدر؟ ۳. پوروزینی واکریلکنی کیدروب دوز وطوغری ایتمك: بو تخته‌لری دوزلتملی. ٤. تصحیح واصلاح وتعمیر ایتمك: بوطاقملری دوزلتمك اقتضا ایدر: بو اثوابی دوزلتمه‌دن کییه‌مزسکز.

دوزلك | س. ۱. دوز ومسطح اولان شیئك حالی. استوا: زمینك دوزلکنی آ. کلامق ایچون آلات تسویه قوللانملی. ۲. طوغریلق. عدم اعوجاج. استقامت: بوتخته‌نك دوزلکی بللیدر. ۳. ساده‌لك، تکلفسزلك: عباره‌نك دوزلکی مقبولدر. ٤. اینیشسز یوقیشسز یر، مستوی ومسطح یر: او یوقشدن صکره بر دوزلکه چیقیلیر.

دوزلمك | لج. ۱. دوز ومستوی ایدلمك، تسویه اولنمق: آلنسز زمین دوزله‌مز. ۲. ترتیب وتنظیم اولنمق، بولنه قونمق: تجارتمز دوزله‌جکدر؟ ۳. اصلاح وتصحیح وتعمیر اولنمق: اثواب، مسوده دوزلدی.

دوزلمك | یاخود دوزله‌مك. | فتـ. دوز ومستوی یاپمق، تسویه ایتمك: زمینی دوزلملی.

دوزلنمك | لج. دوز ایدلمك. | تسویه اولنمق: یول دوزلندی‌می؟

دوزمك | فتـ. ۱. یاپمق، ایشلمك. | قیلمق: برکتاب دوزدی. | بو معنا ایله اسکی‌بوجه استعمالی متروکدر. | ۲. ترتیب وتنظیم ایتمك: طاقم دوزمك: او دوزمك. ۳. وجوده کتیرمك، ایجاد واختراع ایتمك، یالاندن قورمق: بو حوادثی کندیسی دوزمشدر.

دوزمه | ص. یالاندن ایجاد و | اختراع اولنمش، تصحیح اولمیان، ساخته: دوزمه سوز.

دوزن | س. ۱. نظام، ترتیب: | بو اوطه‌یه دوزن ویرملی: بوراده دوزن یوقدر. ۲. آهنك، آلات موسیقیه‌نك قوریلوب کوزل چالنه‌جق حالده اولمسی. آقورده: بو سازه دوزن ویرملی: بو پیانونك دوزنی بوزوق. ۳. اویدیرمه سوز، صنیعه: بو صرف کندی دوزنیدر.

دوزنسز | ص. ۱. نظام وترتیبی اولمیان: دوزنسز او. ۲. آهنکسز، آقوردەسز: دوزنسز ساز.

دوزنسزلك | س. ۱. نظامسزلق، ترتیبسزلك: بو اوك دوزنسزلکی. ۲. آهنکسزلك، آقورده‌سزلق: پیانونك دوزنسزلکی چالغه مانع اولیور.

دوزنلی | ص. ۱. ترتیبلی، منتظم: | دوزنلی او. ۲. آهنك وآقورده‌سی یرنده، قورلمش: دوزنلی ساز.

دوزینه | س. | یتا. Dozzina | اون‌ایکی پارچه‌دن عبارت طاقم، دسته: بر دوزینه قاشیق، خاولی: بونك دوزینه‌سی قاچه؟ دوزینه ایله آلمق، صاتمق.

دوست | س. فا. جـ: دوستان. | ۱. سویلن آدم، محب، یار، صدیق: دوست نصیحتی. ۲. شر. معشوق، معشوقه، محبوب، محبوبه. ۳. صو. محبوب حقیقی ومعشوق العارفین اولان وجودمطلق. ٤. تر. غیرمشروع زوج ویا زوجه، فر. مترس: بر دوست طوتمش.

دوستانه | ص. فا. دوستلقله وا. | قع اولان، صدق ومحبته مبنی ویا شایسته: بعض اخطارات دوستانه‌ده بولندی. = حـ. فا. دوستلغه یاقیشیر صورتده، دوستجه‌سنه: سزه دوستانه سویلیورم.

دوستجه | ص. حـ. دوست کبی، | دوسته یاقیشیر صورتده: دوستجه معامله، سوز؛ سزه دوستجه‌سنه سویلیه‌یم.

دوستدار | ص. فا. برینی دوست | طوتان، محب. ز.

دوستلق | س. دوست حالی، | محبت: بکا دوستلق کوستریور: اونك دوستلغنه کوکنیلز.

دوستی | س. فا. دوستلق. ز.

دوسه | س. بحـ. اسکله‌یه یناشان | وسائر بر محله آبورده اولان کمیلره کیروب چیقمق ایچون وضع اولنان اسکله.

دوش | س. رؤیا، واقعه، عالم | معنی: دوش کورمك = رؤیا کورمك. || دوش آزمق = رؤیاده صو اقتضا ایتمك، احتلام اولمق.

دوش | س. ۱. اوغرامه. دوچار | اولمه، ابتلا: یوقسه‌نره‌دن دوش اولوردم بوخیاله خامه‌یه. ۲. تصادف. راستلامه: دوش کلمك = راستلامق، راست کلمك.

دوش | س. قابورغه آلتی. بوش | بوکور: دوش التی.

دوش | س. فا. اوموز، کتف. | || خانه بردوش = اوی اوموزنده یعنی اوموزنده‌کی کلیم ویا پوستکی ایله راست‌کلن یره یاتان قلندر وسرسری.

دوش | س. | فر. Douche | تداوی بالماء انواعندن اوله‌رق یوقاریدن سرپنده‌ی صورتنده صوئوق صو دوکمه و بوکا مخصوص اولان سوزگچلی آلت: دوش ایتمك: بر دوش صاتین آلمق.

دوشتدیرمك | فتـ. ۱. تفریش | ایتدیرمك، زمینی قاپلاتمق. یره سردیرمك: حولی‌یه مالطه دوشتدیره‌جکم: طاشلرك اوزرینه تخته‌دوشتدیرمك ایسیدر. ۲. مفروشاتله تجهیز ایتدیرمك. مفروشاتی ترتیب ایتدیرمك: قوناغی کیمه دوشتدیردی؟ بتون اوطه‌لری یرلی قماشلرله دوشتدیردم.

دوشتمك | فتـ. ۱. زمینی قاپلا. | مق، یره سرمك، تفریش ایتمك: بنك اوطه‌سنه چینی دوشتمك تمیزلك ایچون لازمدر. ۲. مفروشاتنی ترتیب ایتمك. مفروشاتله تجهیز، تفریش ایتمك: یکی یاپدیردیغکز قوناغی دوشتدیکزمی؟ صالونی آلافرانغه‌می دوشته‌جکسکز؟ ۳. (یتاق وسائره) سرمك. یاپمق: بنم یاتاغمی دوشتدیلرمی؟ بکا یالکز بر شلته دوشتیلر.

دوشرتمك | یاخود دوشورتمك. | فتـ. آشاغی‌یه براقدیرمق، آتدیرمق. اسقاط ایتدیرمك: کندیسی‌اورکودوب النده‌کی کاسه‌یی دوشورتدی: چوجق دوشورتمك = بر کبه خاتونك جنینی زماندن اول تولید ایتدیرمك، اسقاط ایتدیرمك.

دوشرتمك | یاخود دیوشرتمك. | فتـ. ۱. طوپلاتمق، جمع ایتدیرمك: اتکاری، سرلش چماشیری دوشرتملی. ۲. قاتلاتمق. صاردیرمق: قاشلری بزی دوشرتدیکزمی؟ ۳. میوه ومحصول طوپلاتمق، اقتطاف ایتدیرمك: آرتق اوزومی دوشرتملی.

دوشرمك | یاخود دوشورمك. | فتـ. ۱. آشاغی‌یه براقمق. ایندیرمك. اسقاط ایتمك: کاسه‌یی الندن دوشروب قیردی: آغاجدن میوه دوشرمك. ۲. دوشمه‌سنی موجب اولمق، سبب سقوطی اولمق: بو چوجغی کیم دوشردی؟ او بنی دوشردی. ۳. تصادف ایتدیرمك، راست کتیرمك. ایقاع ایتمك: طالع بیوك اکرامیه‌یی بکا دوشردی. || اعتباردن دوشرمك = اعتبارینی قیرمق. || چوجق دوشرمك = اسقاط جنین ایتمك. || صره‌سنی دوشرمك = مناسبت کتیرمك. || کوچك دوشرمك = محجوب ایتمك، مقابله‌دن عاجز براقمق.

دوشرمك | یاخود دیوشرمك. | فتـ. ۱. طوپلامق، جمع ایتمك: اتکارینی دوشردی؛ چماشیری ایپدن دوشرملی. ۲. قاتلامق. صارمق: شوخالی‌یی دوشرك: اثوابی دوشروب صندیغه قودی. ۳. یمش ومحصول طوپلامق. اقتطاف ایتمك: اوزومی دوشرملی: دوشریله‌جك میوه وارمیدر؟

دوشرمه | س. دوشرمك فعلی. | با: دوشرمك.

دوشرمه | س. ۱. طوپلامه، | جمع. ۲. قاتلامه، صارمه. ۳. اقتطاف. ٤. اوته‌دن بریدن طوپلانمش غیرمنتظم عسکر: دوشرمه عسکری. | بو دردنجی معنا ایله صفت کبی‌ده قوللانیلوب: دوشرمه عسکر دینلیر. |

دوشریم | یا دیوشریم. س. ۱. | دوشرمك فعلی، طوپلامه، جمع. ۲. برکرده‌ده جمع اولنان مقدار: بردوشریم اوزوم.

دوشش | س. ف. | دو = ایکی. | شش = آلتی | ۱. طاوله اویوننده ایکی زارك ده آلتی بکلی طرفلری اوسته کلمه‌سی. ۲. مجـ. راست کلمه، ایی تصادف.

دوشیش | یاخود دوشیش. س. | « دوشمك » دن | ۱. دوشمه، سقوط. ۲. تصادف، راست کلمه.

دوشك | س. ۱. یاتاق: کندیسنه مکمل بر دوشك یاپدیلر. ۲. پنبه‌وقلی یومشاق شلته‌نك آلتنه سریلان یوکله طولی قباشلته. ۳. ع. اسقارموزلرك نهایت سفلاسنی تشکیل ایدن

یاریم دوشکاری اومورغه‌یه ربط ایچون اومورغه‌نك اوزرینه آرقوری وضع اولنان آغاجلر.

دوشکلی { س. ۱. اوتوراقلی، ثابت. ۲. بحر. زیاده عریض وبو سببله یالپه‌سی آز (کمی) مقابلی: نارین یاپیلی.

دوشکون { صد. ۱. دوشمش، ساقط، آشاغی‌یه صارقمش، دوشوك. ۲. سعادت حالی، رفاهیتی غائب ایتمش: اصالتی وار ایسه‌ده دوشکوندر. ۳. مبتلا، دوچار، افتاده: توتونه، عشرته چوق دوشکوندر.

دوشکونلك { س. ۱. دوشمش اولانك حالی، دوشوكلك. ۲. سعادت حال و رفاهیتدن صکره محرومیت. ۳. ابتلاء، دوچار اولمه: عشرت دوشکونلکی پك فنادر.

دوشمك { فل. ۱. یوقاریدن آشاغی‌یه بردن بره وبلا اختیار اینمك، سقوط ایتمك: طامدن بر کرمیت دوشدی: پنجره‌دن بر شیء دوشدی. ۲. یوقاریدن اینمك. هبوط، نزول ایتمك: پنجره‌دن یره دوشدی. ۳. یورورکن یاخود طوروركن ییقلوب یره یاتمق: دوشوب قولنی ایجیتدی: حیواندن دوشدی: آز قالدی دوشیوردم: چوجغه باقك دوشمسین. ۴. ییقلمق، دوزلمك، منهدم اولمق: باغچه دیوارینك بر طرفی دوشدی: بو آغاج بر کون دوشه‌جکدر. ۵. یاغمق: بو کیجه ایی یاغمور دوشدی: طاغلره قار دوشمش اولملیدر. ۶. قیمتجه آشاغیلامق، تدنی ایتمك، اوجوزلامق، قیمتی اولمامق: ذخیره چوق دوشدی: بیاچه کیتدکجه دوشیور. ۷. درجه ومقداری یاخود شدتی آزالمق، خفیفلشمك، تنزل ایتمك: صیجاق، صوغوق، روزکار دوشدی: صیتمه‌سی دها دوشمدی: حدتی دوشنجه حقسزلغنی آکلادی. ۸. قوتی زائل اولوب ضعیفلامق. قوتدن دوشمك: زوالی قادین اوقدر اختیارلادی که ده چکدیکی آجیلردن چوق دوشدی: آرتق بو صوك زمانده چوق خسته دوشدی. ۹. ثروت واعتبارینی غائب ایدوب فقیر اولمق: دوشمش بر عائله‌یه منسوبدر: مقدما پك معتبر بر تاجر ایکن زیانه اوغرایوب دوشدی. ۱۰. اوغرامق، مصاب اولمق، طوتلمق: بلایه دوشدم: ایل آغزینه دوشمك. ۱۱. تصادف ایتمك، واقع اولمق، وقوع بولمق. ظهور ایتمك: کون دوشر که چوق آلیش ویریش اولور: بعضاً اویله دوشر: ایشم دوشرسه کلیرم: اورادن یولکز دوشرسه بزه اوغرایك: کوی یولك صاغنه دوشر. ۱۲. اویمق، یاقیشمق، عائد ومناسب اولمق: سویلمك بکا دوشمز آما سویلیه‌جکم: نم علیمه‌ده بولنمق سزه دوشرمی؟ اویله دیمك دوشر. ۱۳. قالمق: کروانك اوکنه، آرقه‌سنه، پشنه دوشدی: اوکمزدن دوشدی: یوله دوشدك. ۱۴. صیغنمق، التجا ودخالت ایتمك: اوجاغنه، اتکنه، آیاغنه دوشدی. || آردینه آرته‌سنه دوشمك = تعقیب ایتمك، آرقه‌سی براقمامق. || آشاغی دوشمك [فتد.] = تنزیل ایتمك. || اتدن دوشمك = آریق ولاغر اولمق، ضعیفلامق. || الدن، آیاقدن دوشمك = طاقتسز قالمق، کوتوروم اولمق. || اوسته‌نه دوشمك = مسلط اولمق، برکیمسه‌نك اوغراشمق. || حسابدن دوشمك = تنزیل ایتمك. || طامدن دوشمك = مناسبتسز وقتده وصره‌سی دکل ایکن برشیء سویلمك. || کوچك دوشمك = محجوب اولمق، مقابله ایده‌مه‌مك. || کوزدن دوشمك = نظر وتوجهی غائب ایتمك. || دوشوب قالقمق = برابر یاشامق رفاقت ایتمك. || دوشه قالقه = دوشوب قالقه‌رق، زحمتله.

دوشمك { یاخود دوشه‌مك. [فتد. ا بوکور دیمك اولان «دوش» دن] ۱. یایمق، آچمق، یره سرمك: کلیم، حصیر دوشمك. ۲. زمینی بر شیئله قاپلامق: قالدیریم، مرمر، چینی دوشمك. ۳. بر اوطه ویا دائره‌نك دوشمه‌سنی دوزمك، تفریش ایتمك: یکی یاپدیردیغم اوی دها دوشه‌یه‌مدم، برلی قاشلرله دوشه‌یه‌جکم.

دوشمه { س. دوشمك فعلی. با: دوشمك. = صد. تصادفی، راست کله، الدن صاتین آلنان: دوشمه بر آرابه بولوب اوجوز آلدم: الدن دوشمه = کذا.

دوشمه { یا دوشه‌مه. س. ۱. اوطه وسائره‌نك زمینی قاپلایان تخته وسائره: طاواندن دوشمه‌یه قدر: تخته، مرمر دوشمه. ۲. بر اوطه ویا دائره‌یه تفریش اولنان اشیا، مندر، یاصدیق، قنابه وسائره، مفروشات: بو قوناغك دوشمه‌سی پك منتظم: دوشمه دوزمك حسن طبیعته متوقفدر. ۳. برکیمسه‌نك طریق سیردن روزکار ویا آفتینك تأثیریله بر طرفه دوشمسی.

دوشمه‌لی { صد. مفروشاتی اولان، مفروش: دوشمه‌لی او: آلاتورقه، آلافرانغه دوشمه‌لی.

دوشنمك { فل. ۱. یایلمق، اوزانمق، انبساط ایتمك. ۲. خسته‌لانوب یتاغه یاتمق، اسیر فراش اولمق: بر قاچ آی آیاقده کزدکدن صکره عاقبت دوشندی. ۳. سوزی تفصیل ایتمك، اطرافیله اکلاتمق، بسط وتمهید ایلمك: بر طاقم اوزون حکایاته دوشندی. ۴. کیرمك، قویلمق: یوله دوشندی. = مج. ۱. مفروشاتی دوزلمك، تفریش اولنمق: یکی یاپیلان قوناق دها دوشنمدی. ۲. زمینی قاپلانمق: یاپا یوللری چینتو ایله دوشنه‌جکدر: حولینك مرمرلری دوشندی.

دوشنمك { دوشندرمك. دوشنمه وسائره. با: دوشوتمك وسائره.

دوشوت { صد. سقط، علیل، ال وآیاق کبی برعضوی قصورلی.

دوشورمك { دوشورتمك. با: دوشرمك وسائره.

دوشوك { صد. ۱. دوشمش، یردن چیقوب اکسیك اولمش: دوشوك دیش، دوشوك کرمیت. ۲. آشاغی‌یه صارقمش: دوشوك اتك. ۳. وقتسز طوغمش، قضاءً رحمدن چیقمش: دوشوك چوجق = جنین ساقط. ۴. قصورلی، ناقص، اوسته‌نه وآلتنه طوتماز واویماز: عباره‌نك شوراسی دوشوکدر: دوشوك برلرینی تصحیح ایتملی.

دوشوکلك { س. ۱. صارقه، صارقان شیئك حالی: بو اتکك دوشوکلکی شو اتواپی چرکینلشدیریور. ۲. قصور، نقصان، رابطه‌سزلق: بو عباره‌نك دوشوکلکی ظاهردر.

دوشوم { س. اعشارجیلرك اکین بیغنلرینی تمغالادقلری تخته تمغا.

دوشونجه { یاخود دوشنجه. س. ۱. دوشونمه، افکار، اندیشه: سزك بر دوشونجه‌کز واردر.

دوشوندیرمك { فتد. ۱. دوشونمکی موجب اولمق، باعث تفکری اولمق: بو چوجغك تربیه‌سی بنی چوق دوشوندیریور. ۲. باعث غائله واندیشه اولمق، غائله‌یه صوقمق: سزی بوقدر دوشوندیرن نه‌در؟

دوشونلمك { مج. تفکر وملاحظه ایدلمك، نظر تدقیق ومطالعه‌دن کچیرلمك: دوشونیله‌جك ایشدر.

دوشونمك { فل. فتد. ۱. طاشینمق، تفکر ایتمك، فکر وملاحظه ایلمك: نه دوشونیور سکز؟ ۲. اوزون اوزادی‌یه مطالعه وتدقیق ایتمك، اعمال ذهن ایلمك: دوشونمه‌دن سویله: سز بو ایشی ایی دوشوندیکزمی؟ ۳. خاطره کتیرمك، درخاطر ایتمك، فکراً بولمق: بن برشیء دوشوندم. ۴. افکار ایتمك، غائله چکمك، کدر ایلمك: خسته چوق دوشونیور.

دوشونمه { س. و:

دوشونیش { س. ۱. دوشونمك فعلی، تفکر، ملاحظه، مطالعه، اندیشه. ۲. غائله، وسوسه، طالغینلق.

دوقشه‌مك { دوقشه‌مه. با: دوقشمك، دوقشمه.

دوشیرمك { دوشیرتمك، دوشیرمه یاخود دیوشیرمك وسائره. با: دوشرمك وسائره.

دوشیزه { س. فا. قیز اوغلان (قیز، باکره، بکر. لسـ.

دوشیش { س. با: دوشش.

دوغ { س. قره دوغ = چاودار دلیجه‌سی.

دوق { س. یالکز برنجك جنس اعلاسی.

دوقتور { س. [فر. Docteur] آوروپاده بر فنده مأذون اولانلره ویریلن عنوان اولوب، مثلا طبده، حقوقده، عقائدده دوقتور دینلدیکی حالده، بزجه یالکز اطبایه تخصیص اولنمشدر: دوقتور بك، دوقتور فلان افندی. [مأذونیت امتحانی معناسیله لسانمزده «دوقتورا» تعبیرینك استعمالی عبثدر.]

دوقه (ـ. [ایتا. Duca. — فرانسزجه‌یه تقلیداً لسانمزده «ق» ایله ناقابل توفیق اولان واو خفیفه ایله « دوق » ومؤنثنه « دوشس » وبیوك دوقه یرینه « غراندوق » و« آرشیدوق » دیمك عبثدر.] آوروپاجه بر اصالت عنوانی اولوب. بو عنوانی حائز اولانلر وقتیله بیوجك یرلرده حكم سوردكارندن، حاكم معناسنی دخی متضمندر: پارمه دوقه‌سی: روسیه وآوستریا خاندانلری بیوك دوقه‌لری.

دوقه‌لق (ـ. ١. دوقه عنوانی واصالتی: كندیسنه دوقه‌لق توجیه اولندی، دوقه‌لغی حائزدر. ٢. بر دوقه‌نك تحت اداره‌سنده اولان یر: اوراسی بر دوقه‌لقدر: آلمانیاده بر قاچ دوقه‌لق واردر.

دوكَنمك (دوكَنمك. ب: توكَنمك.) توكنمك.

دوگیج (یاخود دوگوج. ـ. صوئوق صو ایله وصابونسز بیقادقلری چاشیری دوكدكاری طوقماق، چماشیر طاقطاق.

دوگدی (ـ. ١. اورمغه و دوگمكه مخصوص طوقماق ویا چكیچ. ٢. كسر و بالطه كبی آلات جارحه‌نك آرقه‌لرنده‌كی طوقماق: نجاق دوگدیسی.

دوكدیرمك (فته. ١. بر مایعی بر قابدن طیشاریه ویادیكر بر قابه چویرتمك، صب ایتدیرمك: خدمتجی‌یه صو دوكدیروب كندیمی یقارم: بونك صوینی دوكدیرمك لازم اوله‌جق. ٢. ارتش یرمه‌ی قابه بوشالتدیرمق، سبك ایتدیرمك: بوزوق بوریلری یكیدن دوكدیرملی؛ حروفات دوكدیرمك. ٣. صولی بر خموری قاشیقله قیزارمش یاغك ایچنه قودیروب پشیرتمك: لقمه دوكدیرمك. ٤. صاچدیرمق، سرپدیرمك. یره طاغیتدیرمق: شو طوبقلره بر آز آرپه، یاغه كوكورت دوكدیرملی. ٥. بیراله آتدیرمق، طوپلادوب ویا سوپوردوب طیشاری‌یه آتدیرمق: شو كولاری، سوپرونده‌یی كوپردی دوكدیرك. | صو دوكدیرمك = بول ایتدیرمك: چوجغه صو دوكدیردیكزمی ؟

دوگدیرمك (فته. [«ك» «ی» «و» كبی اوقونور.] ١. ضرب ایتدیرمك. برینی دوكدكه امر ویا مساعده ایتمك: بن چوجقلری كیمسه‌یه دوكدیرمم. ٢. بر شیئه طوقماق ویادیكر برشیئله اوردیروب قیردیرمق یاازدیرمك ویادانه‌لرینی آیرتمق: بغدای. مصر. شكر دوكدیرمك. ٣. قورشون ویاكله آتدیرمق: اوقلعه‌لری كمیلره دوكدیرملی. ٤. مج. = فورطنه‌ده كمی تسییر ایتمك و بوجه‌ایوب روزكارك اوكنه دوشمك ممكن اولمدیغی زمانلرده روزكاره باش ویرمك.

دوگُش (یاخود دوگوش. ـ. دوكمك فعلی. با: دوكمك.

دوگُش (یاخود دوگوش. ـ. ١. دوگمه. ضرب. ٢. دوگشمه. مضاربه. ٣. اوروب ازمه. سحق. ٤. طوپه طوتمه.

دوگشدیرمك (فته. غاوغا ویا كورش ایتدیرمك: قوچ. خروس دوكشدیرمك.

دوگشمك (فته. بربریله غاوغا ویا كورش ایتمك، مضاربه ایتمك: قوچلر، خروسلر دوگشیور.

دوكلمك (فل. ١. مایع ویا حبوبات قبیلندن بر شیئ بولندیغی قاب ویا محلدن طیشاری چیقوب آقمق: دستیدن صو، قوجه‌دن یاغ. چوالدن بغدای، صمان دوكلدی؛ یره دوكلنی طوپلامق. ٢. دوشمك، سقوط ایتمك: دیشلری، صاچی دوكلدی: قوراقلقدن آغاجلردن بتون میوه‌لر، یاپراقلر دوكلدی. ٣. نهر منتهی ومنصب اولمق: طونه قره دكیزه دوكلیر: میچا. ایچ كونلك دفلهٔ میاهی مرمره‌یه دوكلیر. ٤. چیقارلمق، سوق وتحشید ایدلمك: حدوده. قریه‌یه بر چوق عسكر دوكلدی. ٥. تهالكه هجوم، مهاجمه ایتمك، اوسته‌نه دوشمك: بتون خلق سوقاغه دوكلمش؛ شمدی هركس فوطوغرافیه‌یه دوكلدی. ٦. منقلب اولمق، منجر اولمق: مود چارشفه دوكلدی. ٧. اریدلمش معدن وسائره قالبه افراغ اولنمق: قورشون ایله آنتیمون خلیطه‌سندن حروفات دوكیلیر. ٨. زیاده اسكیمك، خراب وویران اولمق: اوبالی دوكلیور.

دوگلمك (مج. [كاف «و» كبی اوقونور] ١. اوراق، ضرب اولنمق: او قدر كوجك چوجق دوكلیرمی؟ ٢. هاوانده ویا دیكر برآلتله قیرلمق، ازلمك، سحق ایدلمك: بو هاوانده كتن تخمی، اوته كنده ایسه شكر دوكلیر. ٣. طوپه ویا قورشونه طوتلمق: بو قلعه دكیزدن دوكلمز، قره‌دن دوكه‌بیلیر.

دوگلمك (مج. [كاف «ی» كبی اوقونور] باغلانمق. دوكه‌لنمك، عقد اولنمق. مر.

دوكلمه (ـ. دوكلمك فعلی. با: دوكلمك.

دوكلمه (ـ. دوكلمك فعلی. با: دوگلمك.

دوگَلی (یاخود توگلی. ص. هب.) بتون. مر.

دوكمك (فته. ١. بر مایعی یاخود حبوبات كبی بر شیئی بولندیغی قب ویا محلدن طیشاری‌یه ویادیكر برقابه بوشالتمق، صب ایتمك: صو دوكمك: شرابی فرجی‌یه دوكمك. ٢. دوشورمك، اسقاط ایتمك: آغاجلرك بر طاقمی كوزده یاپراقلرینی دوكر، بر طاقملری دوكمز: خسته‌لق بتون صاچی دوكدی. ٣. صاچمق، سرپمك، اكمك: طاوقلره یم دوكدم. ٤. آقیتمق. اساله وارافه ایتمك: كوز یاشی دوكمك. ٥. بدنده سیوبلجه كبی شیئلر چیقارمق: وجودینك هر طرفنده بر طاقم چیبانلر دوكمش. ٦. كمی ویا دمیر یول وسائره ایله چیقارمق، سوق وتحشید ایتمك: انكلیزلر هندستانه بر چوق مهندس دوكدیلر؛ فلان دولت حدودینه عسكر دوكیور. ٧. ارتمش معدن وسائره‌یی قالبه افراغ ایتمك: حروفات دوكمك: طوپ دوكمك. ٨. صولی خموری قاینار یاغك ایچنه ویاصیجاق صاجك اوزرینه آقیدوب بعض ینه‌جك شیئلر استحضار ایتمك: لقمه، قطائف دوكمك. ٩. توك وخاو كبی شیئی غائب ایتمك: بو قطیفه چابق خاوینی دوكر: حیوانلر بو موسمده توكلرینی دوكرلر. ١٠. طیشاری آتمق: شو صویی، شو سوپرنده‌یی دوكك. ‖ مج. آیاغنه صیجاق صو دوكمك = حسن قبول ایتمك. ‖ تر دوكمك = ترلمك. | صو دوكمك = ایشه‌مك، تبول ایتمك. ‖ قان دوكمك = محاربه‌یه كیتمك: فدای جان ایتمك. ‖ كوز یاشی دوكمك = آغلامق. ‖ یوز صویی، آبرو دوكمك = كندی حیثیتنی پایمال ایدوب ذاتله یالوارمق.

دوگمك (فته. [كاف «و» كبی اوقونور] ١. اورمق، ضرب ایتمك: تحصیل ویا تربیه ایچون چوجقلری دوكمك فائده یرینه ضرری موجبدر. ٢. هاوانده ویا دیكر برآلتله اوره‌رق قیرمق ویا ازمك، سحق ایتمك: كتن تخمی، شكر، پرنج، مصر دوكمك. ٣. بر معدنی قیزدیروب اوره‌رق اینلتمك: دوكلمش دمیر. ٤. قاقمق، اورمق، چالمق: قپویی دوكدی. ٥. طوپه ویا قورشونه طوتمق: او تپه‌دن قلعه‌یی دوكمك ممكندر.

دوگمك (فته. [كاف « ی » كبی اوقونور.] باغلامق، ایلیكلمك، دوكه‌لمك. مر.

دوكمه (ـ. ١. دوكمك فعلی. با: دوكمك. ٢. قالبه‌دوكلمش عادی دمیر. == ص. اریدیلوب قالبه افراغ اولنغله یاپلمش: دوكمه دمیر، دوكمه قاریوله.

دوگمه (ـ. دوگمك. فعلی. با: دوگمك. == ص. قیزغین حالنده چكیچله اوریله‌رق یاپلمش: دوگمه دمیر.

دوگمه (ـ. [بزجه متروك اولان « دوگمك » دن] ١. اثوابی قاوشدیرمق ایچون قارشیسنده‌كی ایلیكه كچه‌كه مخصوص معدندن. كیكدن. صدفدن وسائر ذی قیمت شیئلردن ویا خرج و قماشدن یوواریلاق یاخود یاصی ویامستطیل دانه: كوملك. سترء. قول، یاقه دوكمه‌سی. ٢. باش، طوب، اوفاق یووارلاق شیئ: ممه دوگمه‌سی. ٣. اوفاق اور، یومری، چیبان.

دوكمه‌جی (ـ. معدنلری اریدوب قالبه افراغله مختلف شیئلر یاپان صنعتكر. دوكومجی: پرنج دوكمه‌جیسی؛ حروفات دوكمه‌جیسی.

دوگمه‌جی (ـ. دوكمه یاپان ویا صاتان آدم.

دوكمه‌جیلك (معدنلری اریدوب قالبه افراغ ایتمكله مختلف شیئلر یاپمق صنعتی.

دوگمه‌لمك { یا دوكمه‌له‌مك. فتـ. دوكمه‌یی ایلیكه كچیره‌رك (اثواب ویاچاشیری) قاوشدیرمق : كوملكی، سترەیی دوكمه‌لدی.

دوگمه‌لی { صـ. دوگمه‌سی اولان، دوكمه ایله ایلیكلنن (اثواب وسائره).

دوگن { سـ. خرمانده اكینی دوكدكاری چاقماق طاشلی آلت.

دوكندی { سـ. ۱. دوكلش پراكنده شیٔ : بقدای. طاش دوكندیسی: ذخیره‌بیتوب یالكز برآز دوكندی قالمشدر. ۲. دكیزك طالغه‌لرینی كسمك ایچون ساحلك برآز ایلریسنده مخصوص دوكلش ویاطبیعی حالده پراكنده طاشلر : لیمانك اوكنده بر دوكندی واردر.

دوكنمك { فطـ. كندی اوستنه دوكمك : صباحلری صوئوق صو دوكنمكی عادت ایدنمشدر. || صوینوب دوكنمك = استراحت ایچون صوینوب لاابالیانه برحال وقیافتده اوتورمق.

دوكنمك { فلـ. با : توكنمك.

دوگنمك { فطـ. كندی كندینه اورمق، كال یأس وندامتندن كندی باشنه وكوكسنه ویا دیزلرینه اورمق : دوكنوب طوریوردی.

دوگو { سـ. با : دوگی.

دوگور { سـ. ۱. بربرینه نسبتله زوجینك پدرلری : او بنم دوكورمدر؛ دوكورینه مسافر كیتمش. ۲. دوكونده كوكیه پدرلك ایدن آدم. [استانبولجه متروك اولوب، آناطولیده‌الیوم مستعمل ومقابلی اولمامغله، واجب‌الاستعمال برلغتدر.]

دوكوز { یاتوكوز. صـ. ۱.بتون، تام. ۲.قوتلی، توانا. مر.

دوگوش { ودوكوش. سـ. با : دوگش ودوكش.

دوكوم { سـ. ارتمه، اریدوب‌قالبه دوكمه، سبك، اذابه.

دوگوم { سـ. [متروك اولان « دوگمك » دن] ایكی ایپ وسائره‌نك براكده باغلانمه‌سندن حاصل اولان باغ،عقده: دوكوم یاپمق؛ دوكوم چوزمك. || مجـ. پاراكتـه‌نك حجمی اوزرنده مسافه‌یی كوسترن تقسیمات نسبیه. || كور دوگوم = چوزلمسی زور باغ.

دوكومخانه { سـ. معدندن مختلف آلات واوانی سبك ایتمكه مخصوص فابریقه. فر. Fonderie : حروفات دوكومخانه‌سی.

دوگوملمك { یا دوگوملەمك. فتـ. دوكوم‌یاپه‌رق باغلامق : شو ایكی ایپی براكده دوكوملی.

دوگوملی { صـ. دوكومی اولان، دوكومله باغلانمش.

دوگون { سـ. [اصلی : « تواك كونی » زیرا اسكی تركلر اوكون خانه و خیمه‌لرینی بایراق یرینه توكارله طوناديرلردی. حالا جغتایجه ده تواك یاپمق و توی كونی دینیر.] بر آدمك اولندیكی ویا بر چوجغك طوغدیغی ویاسنت اولدیغی كون اجرا اولنان شنلك، ولیمه،سور، جمعیت : فلانك دوكوننده: دوكون یاپمق؛ سنت دوكونی=ختان جمعیتی. || مجـ. دوكون اوی = كورلدیلی وغلبه‌لك محل.

دوگه { سـ. كنج اینك، دها طوغورمامش اینك.

دوگه‌سیمك { فلـ. (بوغا) دوكه واینك آرایوب آزمق.

دوگی { یا دوگو. سـ. دیكده دوگمش پرنج. [دوكمه‌مشنه چلتیك دینیر. پرنج ایسه فارسیدر.]

دول { سـ. ۱. رحمك ایچنده‌كی یاورو، جنین. ۲. صوی، نسل، اوروق، عرق. || دول آلمق = جنس آیغیره قصراق چكوب طاینی آلمق. || دول اشی = صولك، مشیمه. || دول دوش = تناسل. || دول یاتاغی= رحم.

دول { صـ. با : طول.

دُوَل { سثـ. جـ. عر. فد : دولت. با : دوات.

دولاب { سـذ. عر. جـ : دوالیب. طولاب. با : طولاب.

دُولبند { یاخود تولبند. سـ. بك اینجه وسگرجه بیاض بز. صارلیقلق بز. || مجـ. بك بیاض شیٔ : دولبند لاله.

دَولت { سثـ. عر. جـ : دول. ۱. بخت، طالع،سعادت: دولت واقبال ایله. ۲. جاه ونعمت، ثروت وسامان : دولته نائل اولمق. ۳. مستقلاً اداره اولنان حكومت و اولكه‌سی : دولت عثمانیه : آوستریا، فرانسه دولتی: وكلای‌دولت: اموردولت. ٤. حكومت سورن سلاله، خاندان حكمداری : دولت سلجوقیه. دولت عباسیه. || نه دولت ! = نه سعادت، نه بختیارلق ! [عربی تعبیراتده «دوله» صورتنده قوللانیلیر : صاحب الدوله.]

دَولتخانه { سـ. فا. [عر. دولت= مـ ـ فا. خانه = او] بر بیوك ذاتك ویا تعظیماً مخاطبك مسكنی، قوناغی : دون دولتخانه‌لرینه كیتدمسه‌ده كندیلرینی بوله‌مدم: یارین دولتخانه‌ده‌میسكز ؟

دَولتلی { یادولتلو. سـ. ۱.دنیوی ویااخروی بخت وسعادت ویا جاه ونعمت صاحبی: نه‌دولتلی آدم‌ایدی. ۲. اژ. وزرا ومشیرانه ویریلن عنواندر: دولتلو پاشا حضرتلری. صدراعظملره: فخامتلو دولتلو: معزوالرینه: ابهتلودولتلو: شیخ‌الاسلاملره: دولتلو سماحتلو: سرعسكرلره : دولتلو عطوفتلو: دار السعادة الشریفه آغالرینه : دولتلو عنایتلو؛ شریف حضرتلرینه : دولتلو سیادتلو؛ شهزادكان حضراتنه : دولتلو نجابتلو عنوانلری ویریلیر.

دوكلك { سـ. ۱. قاؤن وقارپوز كلكی، بوستان بوزومی اوفاق یمش. ۲. تكرالكك مركزنده‌كی آغرشاق. ۳. علی‌الاطلاق یومری شیٔ. || آجی دوكلك = ابوجهل قارپوزی.

دولگر { سـ. [فا. «دروگر» دن] ابنیه‌نك قپو وپنجره‌دن ماعدا اخشاب قسملرینی یاپان صنعتكر، نجار. || دولگر بالیغی= بر جنس بالیق. || مجـ. دولگر باغی. خلاطك برنوع باغی.

دولگرلك { سـ. ابنیه ایشلریله مشغول اولان آدمك صنعتی.

دولنگچ { یا دیوانگچ. سـ. طویغار و قوبروق صالان جنسی.

دُوَلو { سـ. با : دوولو.

دَوله { سثـ. عر. با : دولت.

دُوَلی { صـ. عر. ژ : دولیه. دولته منسوب ومتعلق:مناسبات دولیه.

دوم { د. « دو » هجاسیله باشلار بعض تركجه صفتلرك باشنه قونوب مبالغه وتأكید بیان ایدر : دوم دوز.

دُوم { عبـ. فا. ایكنجی : باب دوم. ژ.

دومان { سـ. ۱.آتشدن قالقان سیاه هوا، تونون، دخان، دود : آتشك دومانی كوزلرمزی كور ایتدی؛ دومانده قوروتمق. ۲. هواده‌كی سیس، پوس : اورتالغی بردومان قاپلادی. ۳. اینجه توزك هوایه قالقمه‌سندن حاصل اولان بولانیقلق:توز دومامدن كوز كوزی كورمزدی. ٤. میوه وچیچكلرك وصیجاق هواده صوئوق برمایعی حاوی قابلرك اوزرینه قونان اینجه بوغو : دومانی اوستنده= تازه كسلمش. || توزی دومانه قاتمق = چوق قوشمق، زیاده عجله ایتمك.

دومانلامق { فتـ. ۱. دومان ویرمك، دومانه طوتمق یا آصمق. ۲. بولاندیرمق، قرارتمق. || قفاپی دومانلامق = سرخوش اولمق.

دومانلانمق { فطـ. ۱. دومانده طورمق، دوماندن قرارمق. ۲. بولانمق، قرارمق : كوز دومانلانمق = قراروب كورمه‌مك.

دومانلق { صـ. دومان قاپلامش، دومان‌ایچنده اولان، سیسلی : هوا دومانلق ایدی.

دومانلی { صـ. دومان وسیس یا پوصی یاخود بوغوسی اولان : دومانلی هوا، طاغ، چیچك، میوه.

دومن { سـ. كمینك استقامتینی دوزلتن وایستنیلن طرفه چویرن آلت كه قیچلرنده صویك ایچنده حركت ایدر برقاچ پارچه آغاجدن عبارت اولوب كمینك اوستندن ال یا طولاب ویاماكینه ایله چویردیلیر : دومن طوتمق، قوللانمق. || مجـ. دومنده = الك كریده. || دومن نفری = بر صنفك الك كریسنده بولنانی. || دومنی اكری = چارپوق قوپروقلی آت. || طایسی دومنده = قوة الظهری اولان.

دومنجی { سـ. كمینك دومنی قوللانان آدم.

دومنجیلك { سـ. دومنجی ایشی و وظیفه‌سی: كمیده‌دومنجیلك ایتمك قولای‌شیٔ دكلدر.

دون { ظز. [نقـ. تون = كیجه، تو نا كون = كیجه‌دن اولكی یعنی دونكی كون] ایچنده بو-

لنیلان کوندن اول کی کون، امس، دیروز: دون کوردم: دون نره‌ده ایدیکز؟ || دون کیجه = بوندن اول کی کیجه. || دون دکل اول کی کون. == س. دونکی کون: دوندن خبرم وار ایدی؛ دوندن بری کورمدم: دونه کلنجه‌یه‌قدر بیلمزدم.

دون | ص. عر. ۱. آلچاق. دنی، ذلیل: دهر دون. ۲. آشاغی: دون رتبه، دون قیمت. ۳. آلتده، آشاغیده اولان: مادون = آلتده بولنان. ما فوق مقابلی.

دوڭان | یا دوغن. س. ص. اوچ یاشنی کچن آت ودوه کبی بیوك. وایکی یاشنی کچن قویون وکچی کبی کوچك حیوانلره اطلاق اولنور.

دوڭدیرمك | فتـ. ۱. دور ایتدیرمك، تحریك ایتمك. چویرمك: چرخی فیرلداغی. طولابی دوندیرمك. ۲. کری یه چویرمك، ارجاع ایتمك: کندیسنی یاری یولدن دوندیردیلر. ۳. ایچنی طیشنه ویا اوکنی آرقه‌سنه چویرمك. تقلیب ایتمك: بو مندری دوندیرملی.

دوڭنش | یاخود دوڭوش. س. کری کلمه، عودت، رجوع: حجدن دوڭشمده قدسدن کچمك املدر: سیردن بو قدر ارکن دونشکزه بر معنا ویره‌مدم.

دوڭشدیرمك | فتـ. کزینوب آرامق، تحری ایتمك.

دوڭشین | ظر. دونرکن، عودتده: قلمدن دونشین سزه اوغرارم.

دوڭك | ص. سوزندن دونر، عهدنده طورماز، ثباتسز، متلون: پك دونك آدمدر.

دوڭكل | س. موشموله دینلن میوه، که ازکیلدن بیوك وبش بیقدن کوچکدر.

دوڭكلك | س. سوزندن دونن آدمك حالی، عهدنده طورمامه. ثباتسزلق، تلون: اونك دونکلکی معلوم.

دوڭکی | ص. برکون اول واقع اولان: دونکی یمك: دونکی حوادث. || مج. پك یکی، قدمی اولمیان: او دونکی آدمدر. || دونکی کون = بو کوندن اول اولان کون.

دوڭكی | س. مج. ماکنه‌لر درونده قزغانه صو ویرمك وسنتینه صوینی آتمق ایچون قوللانیلان طلومبه.

دوڭنامك | تحر. ۱. دور وجولان اولنمق: تماعده بر قاعده ایله دونلیر. ۲. عودت ورجعت اولنمق: اورایه کیدیلیرسه اقشامه دونله‌بیلیرمی؟ ۳. نکول ایدلمك، سوزدن ویا بر طرفکیرلکدن جایلق: بر طرفقته کیرلدکدن صکره دونلمك اولماز.

دوڭم | س. [«دوڭمك» دن] طول وعرضی قرق آدیم ویا معماری آرشیندن عبارت اراضی اولچیسی که درت اولکه منقسمدر: بو تارله اللی دونمدر. || یکی دونم، اعشاری دونم: طول وعرضی یوز متره‌دن عبارت اراضی اولچیسی، هکتار.

دوڭمش | ص. قوقش، اکشیمش، بوزوق: دونمش یمك. || کوزلری دونمش = حدت ویا دیکر بر تأثردن کوزلری طیشاری یه فیرلایوب جیلغینه دونمش. || سودی دونمش = بر تأثردن سودی چالقانمش (قادین).

دوڭمك | فل. ۱. کندی محوری اوزرینه ویا بر مرکز اطرافنه حرکت دوریه ایتمك، دور ایلمك: کرهٔ ارض یکرمی درت ساعتده بر کره کندی محوری اوزرینه وسنه‌ده برکره کونشك اطرافنده دونر: مولوی درویشلری برحرکت منتظمه ایله دونرلر: بو تکرلك دونیور. ۲. آرقه‌یه طوغری کری کلمك، عودت ایتمك: فلان یره کیدوب اقشام دونه‌جکم: بو وابور مدانیه‌یه قدر کیدوب اورادن ینه بورایه دونر. ۳. دکیشمك، دیکر کون اولمق، تحول وتغیر ایتمك: اونك ایشی دوندی: عقلی، سودی دوندی. ۴. اسکی دینی براقوب دیکر بر دینله تدین ایتمك: چینك دونغان دینلن اهالیسی یاقینده دونوب دین اسلامی قبول ایتمشلردر: آرناودلرك بر قسمی اثنای فتحده وبرطاقلری چوق صکره دونمشلردر. ۵. جایمق، نکول ایتمك، سوزنی وعهدینی طوتمامق: سوزندن دونمك. ۶. برینی ترك ایدوب طرفکیرلکندن چیقمق: صوکره‌لری نلثوبتره‌دن دونمشلردی. ۷. بر حال کسب ایتمك، بکزه‌مك، برحرکتده بولنمق: ارسلانه دوندی = غایت شجاعتلی حرکتده بولندی؛ صویه دوشمش صیچانه دوندی. || باش دونمك = دواره اوغرامق. || سوزندن دونمك = عهدندن نکول ایتمك. || صوی دونمك = نسل بوزلمق، قاریشمق، اصالت وجنس فوت ایدلمك. || کوز دونمك = زیاده حدت ویا تلاشدن کوزلر قرارمق.

دوڭمه | س. ۱. دونمك فعلی، دور. ۲. عودت، رجعت. ۳. تحول، تغیر. ۴. دین دکیشدیرمه، اهتداء، ارتداد. ۵. نکول. || باش دونمه‌سی = دوار. == ص. دیننی دونمش، مهتدی: چینك دونمه‌لرینه شرق ترکجه‌سیله دونغان دیرلر.

دوڭما س. با: طونما.

دوڭوش | دوڭوشین. با: دوڭش، دونشین.

دوڭوم | س. ۱. دور، دوران، جولان. ۲. رجعت، عودت. ۳. کره، دفعه، نوبت. ۴. با: دونم. || کون دونومی = کونشك یاز ابتداسنده شمالدن وقیش ابتداسنده جنوبدن خط استوایه طوغری رجعتی وکیجه یا کوندوزك بیومکه باشلامه‌سی: کون دونومی قرطونه‌سی.

دوڤللو | س. [یتا. Duello] برمعامله تحقیریه‌یه دوچار اولان آدمك خصمنه تکلیفیله آره‌لرنده واقع اولان مبارزه: دوللو ایتمك؛ دوللویه دعوت ایتمك؛ دوللویه چیقمق.

دَوه | س. [اصلی: تیوه] بیوك طاشیان وبینلن وات وسودی ینن معروف بیوك حیوان که عربستان وآفریقای شمالی ایله ترکستان وایران صحرالرنده کثرتله بولنوب بحق چول سفینه‌سی دینلشدر، جمل، ابل، شتر: بر اورکوجلی، ایکی اورکوجلی دوه؛ دوه آیغری = بخور: دوه یاوریسی = بوتدوق. || اولیا دوه‌سی، تکری دوه‌جکی = صاف آدم. || دوه باغردان = طاشلق یوقیش. || دوه بوینی = بوحیوانك بوینی کبی مباین وضعیتده متصل ایکی کمر شکلنده. مج. طلومبه‌لرك ایکی طرفه اوسقرولی مقوس باقر بوریلری و بونك امثالی بوریلر. || دوه توکی = ۱. بوحیوانك قیلندن معمول. ۲. آچیق بوز وياقهودرنکنده. || دوه تیماری = دقتسز، اوستون کوری ایش. || دوه دوشلی = قارینسز (آت). || دوه دیشی = برجنس نار. || دوه دیکنی = یبان انکیناری. || دوه طبانی = بخور مریم دینلن نباتك بر نوعی. || دوه‌ده قولاق = دیکر برشیئه نسبةً جزئی ولا شیء حکمنده اولان. || دوه یورویشی = یاواش لکن غیرمنقطع ودواملی یورویش ویا ایش. == حد. یوق دوه! مناسبتسز سوزه قارشی استهزا تعبیریدر.

دَوه‌جی | س. ۱. دوه‌سوریسنی کزدیروب اوتلاتان آدم، دوه چوبانی، شتربان. ۲. دوه سوریجیسی، کرا ایله ایشلدیر دوه‌لری اولان آدم، ساربان.

دَوه‌قوشی | س. آفریقاده یاشار وبدننك آغرلغیله توکارینك آزلغندن اوچه‌میان جسیم بر قوش، که قنادلرینك توکلری تربیه اولنه‌رق شاپقه تزیینده قوللانلمغله پك قیمتلیدر، نعامه؛ دوه قوشی توکی، یومورطه‌سی.

دِویت | یاخود دیویت. س. [عر. «دوات» دن] یازی یازمغه وبلده طاشیمغه مخصوص اسکی طرزده برحقه که معدندن اولوب مرکب وقلم وضعیچون بیتشیك بر بوریسیده واردر. با: دوات.

دِویتجی | یا دیویتجی. س. دویت یاپان ویا صاتان آدم.

دِویتدار | س. با: دواتدار.

ده | حج. [خفیف هجالی کلمه‌لر عقبنده فتحهٔ خفیفه، وثقیل هجالی کلمه‌لرده فتحهٔ ثقیله ایله اوقونور] ۱. ظرفیت مکانیه بیان ایدوب سکون معناسنه مخصوصدر. اوده اوتوریور؛ اوده‌در. [حرکت وانتها معناسی مفعول الیه ایله افاده اولنور: اوه کیتدی، کیردی کبی] ۲. ظرفیت زمانیه بیان ایدر: ییلده بر کلیر؛ کونده ایکی کره یملیر: دونشده = عودت زماننده، دونرکن؛ خرمانده = خرمان زما-

سنده. ۳. عدد نـبي افاده ايدوب
كل بيـان ايدن رقمه الحاق او.
لنور: ايكيده‌بر = نصف؛ اوچده
ايكي = ثلثان. ٤. فائض وثما افاده
ايدوب رأس المال بيـان ايدن
رقمه الحاق اولنور: يوزده‌بش،
يوزده طقوز. ٥. عنـد، يان،
خانه، مملـكت، قوم، ملت معنا.
سني تضمن ايدر: اونك آقچه‌سي،
اوراق بنده‌در = يانمده: بنم چاقيم
سزده‌ميدر؟ = عندكزده؛ بش كو.
ندن بري بزده مسافردر = خانه.
مزده: عسكرلك بزده ارثيدر =
مملكتمزده، قومزده. ملتزده.
٦. «اولمق» و «وار» فعليله
مالكيت وتصرف، و «اولمامق»
و «يوق» تعبيريله عدم مالكيت
وعدم تصرف بيـان ايدر: بنده
ايكي آت واردر = بنم ايكي آتم
واردر، ايكي آته مالكم؛ هر
كسده پاره اولسـه؛ اونده پاره
يوقدر: انسانده پاره اولمامق نه
كوجـدر. ۷. تركيبه مصـدره
الحاق اولنه‌رق فعل اسنادي ايله
برابر استمرار وسوركلك بيـان
ايدر: اونلر شمدي كلمكده‌در =
كليـورلر: بر مكتوب يازمقـده
ايدم. [اسم مصـدرله اولديغي
وقت بو معنـايي افاده ايتميـوب
«خصوصنده» معنـاسني تضمن
ايدر: كيتمه‌ده بأس يوقدر: ياز.
مه‌ده مهارتي واردر كبي.] ۸.
صله صيغه‌سـنه الحاق اولندقده
زمان بيان ايدرك صيغهٔ مذ.
كوره ايله برابر آيريجه برصيغه
اعتبـار اولنه‌بيلير: بورايه كلد.

كده قونيشـورز: كلديكنده،
كلديككزده باقارز: بن كلديكمده
سز يوق ايديكز. [تركانشيوه.
سنده بومعنا ايله اسم فاعله الحاق
اولنور: كلنده، كيدنده كبي. كه
كلدكده وكيتدكده ديمكدر.]
|| آياقده = قائم. || الده = ٰا: ال.
|| بيكده بر = يك سـكرك، يك
آز.

ده { حر. [«دخي» و «دها» دن مخفف. — الحاق اولند.
يغي كلمه‌يه كوره فتحه‌سي خفيف
ويا ثقيل اوقونور.] ۱. عطف
ايچوندر، و، هم، دخي: كيتدم
ده كلـدم: كيدەيم ده كوره‌يم:
كلك ده كورورسكز. ۲. ضم و
علاوه بيان ايدر، دها، كذلك:
بركره‌ده كيدك: بن كيـده‌جكم
سزده كلك: اوقور هم يازارده.
|| برده = ۱. شوراسيده واركه:
برده علم ياالكز دنيـاده كچنمك
ايچون اولميوب تزيين ذات ايچون
لازمدر. ۲. ولوكه، اولسـه‌بيله:
برده اويله ديمشم بوندن نه
چيقـار؟ || سن‌ده، آدم سن‌ده.
آمان سزده! براقـك، اهميت
ويرميك.

ده { ياخود دي. حد. ۱. ها. يدي! ها! يا: ده ايمدي =
هايدي ايمدي! ده ده! = يا يا!

دَه { عـد. فا. اون، عشر: ده سـاله = اون سـنه‌لك، اون
ياشنده.

دُها { د. [اساساً «دخي» ايله بر اولوب، اصلي: «تاقي» در]
۱. مقدار ويا زمان عـلاوه‌سنه
دلالت ايدر: برآز دها ويرك:

برسـاعت دها بكله‌يك: بيتيرمكه
دها بر ايكي سطر قالدي: ايكي
كون دها كچرسه برآي اوله‌جق.
۲. باشقه، زياده، آرتق: دها
وارميدر؟ آرتق دهـا يوقدر؛
دهـا نه وار؟ دهـا نه‌لر! ۳.
صفتلرك باشـنه كيروب تفضيل
بيان ايدر: بو اوندن دهابيوك،
او بوندن دهـا كوچكدر؛ دها
عالم = اعلم. ٤. تكرار، كذلك،
ايضاً: بر دهـا كيتسين = بركره
دخي: بر دهـا يابمه. = ظز.
حالا، هنوز، الآن، الى الآن،
بوآنه‌دك: دها كلدي: دها بو.
راده‌ميسكز؟

دَهاء { سد. عر. خارق العـاده ذكا وفطنت، فر. Génie.

دُهات { سـد. جـ. عر. فـد: داهي. با: داهي.

دَهان { ـ. فا. آغز، فم. ز. || انكشـت بر دهـان =
پارمغي آغزنده، متحير.

دَهر { سد. عر. جـ: دهور. ۱. زمان، اوزون مدت. دور،
هنكام، ابد: الى آخر الدهر.
۲. جهان، عالم، طبيعت، حيات
دنيا: دهردون.

دَهره { ـ. فا. [تر. زبانزدي: طهره] دستره كبي ديشلي
واكري بودامه بيچاغي.

دَهري { ص. عر. أ: دهريه. دور زمان و طبيعتـه
متعلق، طبيعي. ز. = سد. عر.
جـ: دهريون. حوادث دنيويه‌يي
طبيعته حمل واسناد ايدن ملحد،
آخرته اينـانميـان آدم، فر.
Matérialiste.

دِهش { ـ. فا. ويرمه، اعطـا، احسان. ز.

دَهشَت { سد. عر. قورقونج بر شيء ويا بيوك بربلكه
اوكنده شاشوب قالمه، دوچار
خوف وتلاش اولمه، اوركمـه:
انسـانه دهشـت كلير: ذهنلره
دهشت ويرر.

دَهشَت اَنـكيز { ص. فا. [عر. دهشت = م.
فا. انكيختن = قوپارمق] قور.
قوب اوركمكي موجب، اوركو.
دن، قورقونج: دهشت انكيز بر
اوچوروم.

دَهشَتلي { ص. قورقونج، اوركو. دير، پك مخـوف:
دهشتلي بر منظره، برفرطونه.

دِهقان { ـ. فا. ۱. كويلي، چفتجي. ۲. كوي مختا.
ري. [عربي‌يه دخي كچمكله،
«دهاقين» صورتنده جمع عر.
بيسي ده واردر.]

دِهليز { ـ. فا. و:

دَهليز { سـد. عر. جـ: دهـاليز. [فارسيدن معرب] سـوقاق
قپوسيله نردبان آره‌سنده‌كي آره.
لق. خياط. || تشـ. قولاغك ايچنده
بولنان جوف، فر. Vestibule.

دَهُم { عد. فا. اونجي، عاشر. ز.

دُهن { سـد. عر. جـ: ادهان. سوريله‌جك ياغ.

دَهَن { ـ. فا. با: دهان.

دَهناء { سد. عر. واسع وصوسز اووه، صحرا، چول.

دُهور { سد. جـ. عر. فد: دهر. با: دهر.

دي { ياخود ده. حد. هايدي! ها! || دي دي، ده ده =
يايا. اويله‌يا. — ديمك فعلنك‌ده
امريدر.

دِيار { سـد. جـ. عر. فد: دار. با: دار. = فد. كبي.
مملكت، خطه: بوديارده عادت
بويله‌در: دار وديارندن اوزاق
دوشمش: ديار آخره كيتمـك.
|| م. ديار بكر = جزيره خطه.
سنك قسم شماليسي كه مركزي
آمـد (قره آمد) شهريدر.
بزجه غلط اوله‌رق شهره ده بو
اسم ويريلير، دمشقه شام ديلد.
يكي كبي.

دَيّار { سد. عر. كيمسه، شخص. ز.

دياقوز { ـ. [ر. Διάκονος] بر متره پوليدك معيتنـده
بولنـان كنج راهب كه متره
پوليـدك ملازمي عد اولنـور،
شماس.

دَيّان { ص. عر. [«دين» دن مب.] مكافات ومجازاتي بحق
ويرن. [اسماء حسنادندر.]

دِيانَت { سد. عر. دينـداراق، احكام دينيه‌يه تمـاميله
رعايت: اصحـاب ديانتـدن بر
ذاتدر.

دِيانتـكار { ص. فا. و:

دِيانَتلي { ص. احكام دينيه‌يه رعايت ايدن، ديندار، متقي.

ديب { ـ. ۱. برشيئك الك درين و آشـاغي يري، آلتي:
دكيزك ديبي = قعر دريا: قويونك
ديبي؛ ديبـه دوشـدي؛ ديبه
چوكدي. ۲. برقاب وسائره‌نك
خارجدن آشاغي‌يه كان يوزي:
تجره‌نك، جزوه‌نك، بارداغك
ديبي. ۳. آغاج وديوار كبي
شيلرك آشاغيسي، كوتوك، بن،
كوك، تمل: آغاجي ديبنـدن
كسمك: ديوارك ديبنه اوتورمق:
موم كندي ديبنه ايشيق ويرمز:
ديب قاربوزي = كوكنه ياقين
چيقـاني كه تخمي اكلكه الوير.
يشليدر. ٤. برشيئك الك كريسي،
الك آرقه طرفي: صحنه‌نك ديبنده
بر قپو كورينـور. ٥. مقعد،
دبر، اوتوراق يري. ٦. مج.
اصل، اسـاس. || ديبنـه داري
اكمك = تعميق وتحقيق ايتمـك،
كنهني آرامق. || طيرناغي ديبنده =
يشين (آقچه). || قزان ديبي =
محالبي وسائر بعض تكارك قزانك
ديبنه ياپيشوب خوش ومقبـول
بر قوقو آلان قسمي؛ ومج. او.
لادك الك كوچكي. = ص. بر
شيئك آلتنده والك آشاغيسنده
بولنان: ديب باغرصاق = بومبار:
ديب ديش = الك كريده
آزي ديشلري.

ديبا { ـ. فا. و:

ديباج { سـد. عر. [فارسيدن معرب] دالّي چيچكلي بر
جنس ايپك قماش.

ديباجه { سد. عر. ۱. كتـابك نقشلرله مزين ومذهب
اولان ايلك صحيفـه‌لري.

ديديرمَك { فت. ديمكه سوق و اجبار ايتمك، ديمكه
براقمق، سـويلتمك: كنديـنه

۲. کتابك مبنی علیهی اولان بحثه کیریشمزدن اول کی مقاله‌سی، مقدمه: دیباجهٔ الکتاب.

دیبجك | ــ. توفنکك چرخدن آشاغی اولان دیبنی تشکیل ایدن آغاج که الك قالین قسمیدر: توفنکك دیبجك طرفی.

دیبسز | ص. ۱. اصلسز. اساسسز. بی‌اصل. بی‌اساس. یالان. ۲. تباتسز. دوامسز.

دیبك | ــ. طاش ویا آغاجدن اوبوك هاون، قهوه، برنج دیبکی.

دیپلومات | ــ. ف. ابو. [illegible] جغته کوزلی امور سیاسیه ومناسبات دولیه ایله مشغول آدم وبو فنده پك ماهر اولان: بیسمارق کبی بر دیپلومات نادر یتشیر: رشید پاشا بیوك دیپلومات ایدی.

دیپلوماتلق | ــ. امور سیاسیه ایله اشتغال ایدنلرك مسلکی وبو فنده کی مهارت. || مج. حیل ودسایس. قورنازلق.

دیپلومه | ــ. ابو. [illegible] بر علم وفن وصنعتده وعلی الخصوص طبده بالامتحان اثبات لیاقت ایدنلره اونی اجرا ایچون ویریلن مأذونیت کاغدی. شهادتنامه: دیپلومه‌سنی آلوب اجرای طبابت ایده جکدر: دیپلومه‌سز کیمسه اجرای طبابت ایده‌مز.

دیپلومه‌لی | ص. شهادتنامه‌لی، مأذون: دیپلومه‌لی طبیب.

دیپوزیتو | ــ. با: دپوزیتو.

دیت | ــ. ع. ج: دیات. جنایت فی النفسده مقتولك نفسنه وجنایت فی مادون النفسده مجروحك عضو مجروحنه بدل جانینك اعطاسنه شرعاً مجبور اولدیغی مال. قان بهاسی. خونبها.

دیتره‌تمك | یاخود دترتمك. فت. دیتره‌مه‌سنی موجب اولمق. چوق قورقوتمق. رعشه‌یه دوچار ایتمك: سرتکیله هرکسی دیتره‌تمشدر.

دیتره‌شمك | فش. هپ برلکده ویردن قورقوب دیترمك: معلمك سرتلکندن بیچاره شاکردان دیتره‌شیورلردی.

دیترك | ص. ۱. ال ویا بتون اعضای بدنی دیتره‌ر اولان. صارصاق، مرتعش. ۲. حلزونی تل اوزرینه بندیرلمکله دائما دیتره‌ر (الماس). || دیترك اوتی = بر جنس طاغ اوتی.

دیتره‌مك | یاخود تتره‌مك. فل. ۱. صیق صیق وبلا فاصله اوینامق، ارتعاش ایتمك، لرزه‌دار اولمق: صیتمه‌دن دیتره‌یوردی: اللری دیتره‌ر. ۲. مج. چوق قورقمق. رعشه‌دار اولمق: شاکردان معلمدن دیتره‌یورلر. ۳. چوق اوشومك: قیشك اورته‌سنده پالطوسز دیتره‌یور. || اوزرینه دیتره‌مك = برینه چوق رقت ومحبت اولوب زیاده دقت ایتمك: باشقه اولادلری اولمدیغندن قاری قوجه او چوجغك اوزرینه دیتره‌یورلر. || بر کوك دیتره‌مك = بیوك بر دهشت واقع اولمق.

دیتره‌مه | ــ. دیتره‌مك فعلی، رعشه، لرزه.

دیتمك | فت. ۱. لیف لیف آیرمق: بزی، قماشی دیتمك. ۲. (پاموق وسائره‌یی) آتمق، طرامق. ۳. (قوش) غاغاسیله پارچه پارچه قوپارمق: قارغه لشی دیتمك.

دیجور | ص. ف. قارا کلق. مظلم: شب دیجور.

دیدار | ــ. ف. ۱. یوز. چهره. وجه: عرض دیدار ایتمك: دیدارینی کورمکه مشتاقم. ۲. کورمه. رؤیت. ملاقات: دیدار یاره نائل اولمق.

دیدشمك | فش. بر برینی دیتمك، بر برینك اتنی قوپارمق. غوغا ایتمك. یکدیکرینی راحتسز ایتمك: قوشلر دیدشیورلردی: نه دیدشیورسکز.

دیدنمك | فل. پاره‌لانیرجه‌سنه جد وجهد ایتمك.

دیده | ــ. فا. ج: دیدگان. کوز، عین، چشم: نور دیده = کوزك نوری: دیدهٔ اشکبار = کوز یاشی دوکن کوز.

دیده | ص. فا. کورمش. احتراً تشکیله کیرر: جهان دیده = عالمی کورمش، چوق کزمش ویا یاشامش. ج: جهاندیدگان.

دیده‌بان | ــ. فا. ۱. بکجی، محافظ، قولجی. ۲. نوبت بکلین، قره قول.

دیده‌بانلق | ــ. بکجیلك، محافظلق، قولجیلق.

دیدیرکین | ص. یرینی بکلمز، کندی یرینی غائب ایدوب دیکر محللری یادرغایان: دیدیرکین اولمق = سرسری اولمق.

خسیس دیدیرمه‌مك ایچون ایی فداکارلق ایتدی: او کیمسه‌یه آمان دیدیرمز.

دیدی قودی | ــ. اصل «دیمك» و «قومق» فعللرینك ماضیلریدر. | ۱. قیل وقال، کفت وکو. ۲. نماملق، سخنچینلك.

دیدی قودیجی | ص. دیدی قودی یی سوز. نمام، سخنچین.

دیدیك | ص. سویلنمش. مقول: او آدمك دیدیکی دیدیکدر = سویلدیکی سوز یقینه سویلنمش بر سوز اولوب دونمه‌سی محالدر، سوزی سوزدر.

دیر | ــ. ع. ۱. مناستر، صومعه، کلیسا. ۲. عر. میخانه، میکده.

دیرسك | ــ. ۱. قول ایله بیلك کمیکلرینك محل التصاقنده‌کی بوکوم، مرفق: اللری دیرسکه قدر ییقامق. ۲. اورته‌سندن بوکوملی ویا بر یره طیانمغه مخصوص کراسته: بر دیرسك طیامق. ۳. کوشه. زاویه: یول اوراده بر دیرسك تشکیل ایدیور. ٤. ماکینه وسائره چویرمکه مخصوص اورته‌سندن بوکوملی قول. || مج. دیرسك باشی = کمی آلتنك بردن بره یوقاری‌یه طوغری انحنا پیدا ایتدیکی محل.

دیرك | ــ. ۱. دوز واوزون آغاج که اخشاب ابنیه‌ده کوشه‌لره قونور: آلتیلق. سکزلك دیرك، میشه دیرکی: چادیر دیرکی. ۲. کمیده یلکن سرنلرینی طوتمق اوزره عموداً دیکیلان آغاج که آلتده‌کی قالین پارچه‌سنه اناددیرك دینیر: بر، ایکی، اوچ دیرکلی کمی. ۳. ابنیه‌نك بر طرفنی طوتمق اوزره آغاج ویا طاشدن ستون، عمود: مرمر دیرکلرك اوزرینه قورلمش کمرلر: دیرکلر آره‌سی. ٤. مج. پك اوزون بویلی آدم. || کوکك دیرکلری آلتمق = قیامت خرابی اولمق، چوق یاغمور یاغمق.

دیرکلك | ــ. دیرکلری چوق ویا هر طرفی دیرکله محاط یر.

دیرکلی | ص. دیرکی ویا ستونلری اولان: اوچ دیرکلی کمی: دیرکلی بنا. || ــ. بر بوزنده دیرکلر رسمی اولان بش فرانقلق بر کومش سکه که وقتیله اسپانیه دولتی مسکوکاتندن اولوب، شرقده پك منتشر ایدی، ریال.

دیرلاتمق | فل. مناسبتسز ولزومسز چوق سوزلر سویلیوب معجزلك ایتمك: آرتق دیرلانوب طورما.

دیرلتمك | یاخود دیریلتمك. فت. ۱. حیات ویرمك، حیاته اعاده ایتمك. احیا ایتمك: اولولری دیرلتمك. ۲. سرتلشدیرمك. قایلاشدیرمق، سولیو کلکنی کیدیرمك: بو چیچکاری صویه قومقله دیرلتمه‌بیلیرسکز. ۳. مج. اعمار ایتمك، شنلندیرمك: جزیره‌یی دیرلتمك ایچون فرات ودجله‌دن بر چوق جدوللر آچمق اقتضا ایدر.

دیرلك | ــ. ۱. حیات، یاشایش، عمر: دیرلکنه ختام ویرمك. ۲. یاشامق ایچون لازم اولان شیء، نفقه، معاش، معیشت: دیرلك دوزمك. ۳. برلکده یاشایش، کچنمه، معاشرت: برلکده دیرلك ایتمك.

دیرلکسز | ص. معاشرتی مشکل، امتزاجسز: دیرلکسز آدم.

دیرلمك | یاخود دیریلمك. فل. ۱. جانلانمق، حیاته کلمك: محشرده اولولر دیریله‌جکدر. ۲. (سولیوك شیء) سرتلشمك، قایلاشمق: بو چیچکلر آرتق دیرلمز. ۳. مج. قوت وطراوت کلمك، جسارت آلمق، جانلانمق. تازه حیات بولمق: بو خبری آلنجه دیرلدی.

دیرلمك | فج. | دورلمك | طوپلانمق. | دیوشیرلمك، جمع وتحشید ایدلمك: اقتطاف اولنمق: بر خیلی آدملر دیرلمش: اوزوملر دها دیرلمدی.

دیرلمك | یاخود دیرله‌مك | درله‌مك | و:

دیرمك | فت. | درمك | طوپلامق، جمع ایتمك، دیوشیرمك.

دیرمك | یاخود دیره‌مك فت. کروب سرتلندیرمك، قوتلی باصوب طیامق: آیاق دیره‌مك.

دیرمه | ــ. | درمه | طوپلامه، دیوشیرمه: جمع، تحشید، اقتطاف. = ص. اوته‌دن بریدن طوپلانوب بر یره کتیرلمش. || دیرمه چاتمه = ۱. اوته‌دن بریدن

دیوشیریلوب چاتشدیرلمش چالی چربیدن عبارت: دیرمه چاتمه او. ۲. اوتەدن بریدن طوپلانمش غیر منتظم هیئت؛ دیرندی. دیوشیرمه: اونك عسكری هپ دیرمه چاتمه ایدی.

دیرَن { یاخود دگرن. س. خرمان صاورمغه مخصوص قالین یابه.

دیرندی { س. [درندی] ۱. اوتەدن بریدن دیریلوب دیوشیرلمش عادی شیئلر، دیرمه چاتمه شیء. ۲. اوتەدن بریدن دیوشیرلمش غیر منتظم وایشه یاراماز عسكر.

دیرنَك { یا درنك. س. ۱. اكثریه ایچون واقع اولان طوپلانمه، جمعیت، جنبش انجمنی. ۲. دوكون، ولیمه، جمعیت. ۳. طاول وزورنا ایلەاوینانیلان عادی رقص وبالو: بر طاقم كمیجیلر وكومورجیلر كیجه یاریسنه قدر دیرنكده اوینامشلر. || قارغه دیرنكی = مجمع اسافل.

دیرنَمك { فل. طیانمق، قوتلی طاورانمق، دیك و قارشی طورمق، مخالفت ایتمك.

دیری { ص. [اصلی: تیریك] ۱. جانلی، بر حیات، حی، زنده: بو هندیی دیری‌می یوقسه كسلمش‌می آلدیكز؟ ۲. مج. ایی پیشمه‌مش، چیك: بو اتپك دیریدر؛ پلاوك دانەلری دیری قالمش. ۳. سرت، درشت = دیری سوز. ٤. قوتلی، جانلی، اویانیق: دیری بر دلیقانلیدر.

دیریسه { س. مج. [یتا.] عمومیتله بر شیئك بر اوجنی بر طرفنه چكمه: طوپلری دیریسه ایتمك = قویروقلرینی چكوب آغزلرینی هدفه توجیه ایتمك. || روزكار دیریسه‌سی = بر كرتەدن دیكرینه تدریجاً یكمسی.

دیریلَتمَك { دیریلك. با: دیرلتمك (دیرلمك.

دیریلِك { س. ۱. جانلیلق، حیات، یاشایش. ۲. سرتلك، درشتلك. — ا: دیرلك.

دیریم { س. حیات، یاشایش: اولوم دیریم دنیاسی.

دیرین { ص. فا. و:

دیرینه { ص. فا. اسكی، قدیم، قدیمی: دأب دیرین = عادت قدیمه؛ بندهٔ دیرینه = اسكی قول، عبد قدیم.

دیز { س. باجاق ایله بالدیر كمیكلرینك محل التصاقی، ركبه، زانو: دیزه قدر چامور وار ایدی؛ چابك صوبی حیوانلرك دیزینه قدر كلیردی. || دیز اوزره، دیز اوستنده = دیزلری یره قویەرق. || دیز باغی = دیزك آلتنده ویا اوستنده چوراب وسائره‌یی طوتدیرمغه مخصوص باغ. [انكلتره‌ده پك معتبر بر نشاندر.] || دیز چوروتمك = تحصیله سعی ودوام ایتمك. || دیز چوكمك = دیزلری یره قویەرق اوتورمق ویا مقام تعظیمده بر دیزی یره قویەرق اكلك: دیز چوكوب درس دیكلیوردی؛ حضورنده دیز چوكدیلر. || دیز دیزه = دیزلر تماس ایدەجك صورتده یان یانه. || دیز قپاغی، آغشاغی = دیزك اوك طرفده‌كی طاسی، رضفه. || اتكی دیزنده اولمق = حقوقه رعایت ایتمه‌مك، وفاسزلق ایتمك، طوز اتمك حقی بیلمه‌مك. || دیزلرینه قپانمق = آیاقلرینه صاریلوب یالوارمق. || دیزلرینك باغی چوزلمك = قورقمق عاجز و درمانده قالمق، هیچ بر شیء دیه‌مه‌مك. || دیزی دیبنده = دائما برلكده، برابر: چوجغنی دیزی دیبنده بیوتدی.

دیزدیرمَك { فتـ. ۱. صره‌یه قودیرمق، صره‌لاتمق: فنارلری حوضك اطرافنه دیزدیرمشیدی. ۲. مرتبه دوكمه حروفاتی صره‌لادەرق یازی ترتیب ایتدیرمك: بوكتابی آكلار بر مرتبه دیزدیرملی.

دیزگه { س. دیز باغی، دیزك اوست ویا آلت طرفنده باغلانان چوراب باغی. مر.

دیزگین { س. حیوانك آغزینه یكیریلن كمه باغلی قایش كه اونكله بینیجی حیوانی اداره ایدر، عنان: دیزكینی چكمك، قویویرمك. || تك دیزگین = آغزی بوزوق (آت). || طولو دیزگین = ارخای عنان ایدەرك حیوانی آلەبیلدیكنه قوشدیرمق. || دیزكینی چكمك = پك ایلری‌یه كیدنلره مانع اولمق: دیزكینی چكدیلر.

دیزِلك { س. دیزه قدر اولان قیصه بر نوع طون كه اوستدن وآلتدن كییلیر: دیزلك كییور.

دیزِلمَك { فل. مج. ۱. صره‌لانمق، صره‌یه قونمق، بر صره تشكیل ایتمك: بولك اوزرنده دیزلدیلر. ۲. دوكمه حروفات صره‌لانوب طبع اولنمق اوزره یازی ترتیب اولنمق: بو كتابدن قاچ فورمه دیزلدی؟

دیزِلمه { س. و:

دیزِلیش { س. ۱. صره‌لانمه، بر صره تشكیل ایتمه. ۲. دوكمه حروفاتك صره‌لانوب طبع اولنمق اوزره یازی ترتیب اولنمسی: تعلیق حروفاتك دیزلمه‌سی، دیزلیشی پك زوردر.

دیزمان { ص. ایری، قوجامان، زبر.

دیزمَك { فتـ. ۱. صره‌لامق، صره‌یه قومق، سلكه چكمك: صاقسیلری حوضك اطرافنه دیزملی. ۲. دوكمه حروفاتی صره‌لایوب یازی ترتیب ایتمك: بر مرتب كونده قاچ صحیفه دیزه‌بیلیر؟ || قورشونه دیزمك = بر عسكری‌یی بر بلوك عسكرك حرمیانی اوكنه قویوب قانوناً اعدام ایتمك.

دیزمه { س. ۱. صره‌لامه، صره‌یه قومه، تصنیف: اینجی دیزمه. ۲. دوكمه حروفاتی صره‌لامه، ترتیب: بو مرتبك دیزمه‌سی فرقلیدر.

دیزی { س. ۱. صره‌لامه، نظم، سلك: تسبیح، اینجی دیزیسی. ۲. صره لانمش، بر صره تشكیل ایدن شیء: بر دیزی اینجی.

دیزیش { س. دیزمه. با: دیزمه.

دیزیلی { ص. ۱. صره‌لانمش، صره‌لی، سلكه چكلمش: دیزیلی عسكر: دیزیلی صاقسیلر، اینجی. ۲. ترتیب اولنمش: دیزیلی صحیفه‌لر.

دیزیلیش { س. با: دیزلیش.

دیش { س. ۱. انسان وحیوانلرك آغزنده‌كی كمیك دانەلركه كسوب قوپارمغه واصیروب چكمه یارار واكثر حیواناتده مدافعه وتعرض سلاحی یرینی‌ده طوتار، سن، دندان: دیش چیقمق = بیتمك: دیش چیقارمق، چكمك: دیش دوشمك، دوكلمك: اوك دیشلر = ثنایا: آزی دیشلری = اضراس: كوپك دیشلری = انیاب: دیب دیشی = كناردەكی آزی دیشلری: سوت دیشی = چوجقلرك موقت دیشلری: عقل دیشلری = یكرمی یاشلرنده چیقان كنار دیشلری: دیش اتلری = لثه. ۲. چوك و دستره كبی چنتیكلی شیئلرك هر چنتیكی، دندانه: طراغك بر قاچ دیشی قیریق: چرخك دیشلری اكریلمش. ۳. بعض ایلرك اینجه واوزون دالیلری، بو شكلده اولان دانه: صارمساق دیشی؛ دیش دیش قر. ٤. قاب كنارنده وآلت جارحەنك آغزنده حاصل اولان چنتیك: صحنك كناری دیش دیش اولمش: بو چاقینك بر دیشی واردر. || دیش اوتی = آطه چایی. || دیش بادمی = دیشله قیریلیر اینجه قبوقلی ساقز بادمی. || دیش بوداق = معروف بر جنس غیر مثمر اورمان آغاجی. || دیش بیلەمك = حرصلانمق، كین ایله حاضرلانمق. || دیش بوغدایی = ۱. چوجق دیش چیقارمق اعتقادیله قاینادیلوب طاغیلان بوغدای. ۲. عاشورا یاپیلان ایری بوغدای. || دیش طبیبی، حكیمی = دیشلره باقان طبیب متخصص، دیشجی. || دیش كوسترمك = مقاومته حاضرلانوب تهدید ایتمك. || دیش كچیرمك = تعرض ایتمك. بر شیء یاتمق: او دیش كچیره‌میور. || طاقمه، یاپمه دیش = صنعی اسنان؛ دیش طاقمق. || فیل دیشی = عاج. || اپیر دیشی = اختیارلرك سكسان طقسان یاشنده چیقاردقلری دیش.

دیش { دیشاری. با: طیش، طیشاری.

دیشجی { س. دیش خسته‌لقلرینه باقان وچوروكارینی طولدیروب یاخود چیقاران ویاخود دیشلر طاقان طبیب متخصص ویا متطبب وبربر، دیش طبیبی.

دیشجیلِك { س. دیش چكمك صنعتی ودیش طبابتی: دیشجیلكده مهارتی واردر.

دیشسِز { ص. دیشی اولمیان، دیشلری دوكلمش.

دیشسِزلِك { س. دیش فقدانی.

دیشلِك { ص. كدیك، چنتیك.

دیشلَمَك { یا دیشلەمك. فتـ. دیش كچیرمك، ایصیرمق: كوپك بالدیرینی دیشلدی.

دیشلِمَك { یاخود دشلك. فل. دلنمك، یارلمق، دلیك دشیك اولمق.

دیشلَمَك { فج. دیش چیقارمق. ایصیرلمق.

دیشلی { ص. ۱. دیشی اولان: دیشلی چرخ. ۲. مج. ضرری طوقنور، ضرر ایراثه مقتدر.

دیشمَك { یاخود دشمك. فق. یارمق، دلمك: جیبانی دیشمك.

دیشی { ـ ص. ۱. انسانده و حیواناتده ارككك مقابلی، انثا، ماده: دیشی كدی: دیشی هندی. ۲. بری برینه كیرر بر چفتدن عبارت آلات و ادواتك دیكرینی اخذ وقبول ایدن تكی: دیشی قوبچه: دیشی آناختار = دلیكلی. ۳. یومشاق، ملایم = دیشی دمیر: دیشی سوز.

دیشیك { یادشیك. ص. دلیكلی، دلنمش: دلیك دشیك = هر طرفی دلنمش.

دیشیلی { ص. دیشیسی اولان: ارككلی دیشیلی = اركك دیشی ایله برابر.

دیغدیغی { ص. «ر» حرفنی «غ» كبی تلفظ ایدن بیكی.

دیك { ص. ۱. آشاغیدن یوقاری یه طوغری عمودی وضعیتده بولنان: دیك آغاج، دیوار؛ دیم دیك. ۲. پك صارب: دیك یوقش، دیك قیا. ۳. تیز، سرت، یوكسك، پك: دیك سس. ٤. طوغریدن طوغری یه ودقتلی وحدید: دیك باقیش. ٥. خشین، خرچین: دیك مزاج. ٦. آشاغیدن یوقاری یه، قیللرك دیكنه: دیك تراش. || دیك روزكار = سفینه نك یولنه مقابل جهتدن اسن مخالف روزكار = ح. ۱. آشاغیدن یوقاری یه: دیك چیقمق: دیك تراش ایتمك. ۲. صیق، طوغریدن طوغری ودقت وحدتله: دیك دیك باقمق. ۳. سرت، عناد ومخالفتله: دیك سویلمك. || دیك كلمك = قارشی كلمك، مخالفت ایتمك. || دیكنه، دیكی دیكنه = ۱. ضدینه، عكسنه. ۲. ترسنه: دیكنه تراش ایتمك.

دیكث { ـ ۱. سكون، راحت. ۲. دوزلك، موازنه، دنك. [متروك ایسه‌ده، دیكمك، دیكلمك، دكیز وسائر مشتقاتی مستعملدر.]

دیكدیرمَك { فق. ۱. آیاقده طوردیرتمق، اقامه، نصب، ركز ایتدیرمك: بر طاش، بردیرك دیكدیرمك؛ سنجاق، موم دیكدیرمك. ۲. كوكلشمك اوزره یره قودیرمق، غرس ایتدیرمك: آغاج، باغ دیكدیرمك. ۳. ایكنه وایپلیكله خیاطت ایتدیرمك: چماشیر دیكدیرمك، سوكوك دیكدیرمك.

دیكدیرمَك { فق. ۱. طوردیرمق: روزكار یاغموری دیكدیردی. ۲. تسكین ایتمك، راحتلاندیرمق، آسوده ایتمك: اذهانی دیكدیرمك. ۳. سوگندیرمك: مومی دیكدیرمك.

دیگر { ص. فا. باشقه، آخر: دیكر ایش، دیكر آدملر: دیكری = باشقه‌سی، آخری؛ دیكرلری = باشقه‌لری.

دیگرگون { ص. باشقه درلو، طرز آخرده، متغیر: حالم دیكر كون اولدی.

دیكسینمَك { یاخود تیكسینمك و غلطی تیتسینمك. فل. بر یمكدن اكراه كلمك، استكراه ایتمك، معده یادرغامق: بو یمكدن دیكسیندم.

دیكسینمه { یاخود تیكسینمه و تیتسینمه. ـ یمكدن اكراه كلمه. معده یادرغامه: بو یمكدن بكا دیكسینمه كلدی.

دیكك { ـ. باغ هركی.

دیكلمَك { فج. ۱. آیاقده طوردیرلمق، اقامه وركز ایدلمك: دیرك، طاش، سنجاق، موم دیكلمك. ۲. غرس ایدلمك: چام آغاجی بو موسمده دیكلیر. ۳. ایكنه وایپلیكله خیاطت ایدلمك: بزم اثواب دها دیكلمدی می؟ = فل. آیاق اوزره طورمق ویا قالقمق، قائم اولمق، دیم دیك طورمق، طوروب كیتمه‌مك: قارشیمه دیكلدی: اوكنده دیكلوب طوردی.

دیكلَمَك { یاخود دیكله‌مك. فق. ۱. ایشیتمك اوزره قولاق ویرمك، استماع ایتمك: چالغی، شرقی دیكله‌مك؛ قپودن دیكله‌دی. ۲. قولاق آصمق، قبول ایتمك، اصغا ایلمك: سوز، نصیحت دیكلمك؛ وقتیله اخطار ایتدمسه ده دیكلمدی.

دیكلَمَك { فل. طورمق. حركت ایتمه‌مك.

دیكلمه { ـ. دیكلمك فعلی. با: دیكلمك.

دیكلَمه { ـ دیكلمك فعلی. با: دیكلمك.

دیكلَندیرمَك { فق. ۱. سكونت ویرمك، تسكین ایتمك. ۲. راحت ایتدیرمك. یورغونلق آلدیرمق: وجودمی دیكلندیره‌جكم. ۳. سوگندیرمك: مومی دیكلندیرمك. || قالبی دیكلندیرمك = اولمك، وفات ایتمك.

دیكلَنمَك { فل. ۱. سكونت بولمق. طورمق. ۲. راحتلانمق، استراحت ایتمك: بر قاچ كون دیكلنه‌جكم.

دیكلَنمَك { فل. قالقوب دیك طورمق، اوربرمك: تویلری دیكلندی.

دیكله‌مَك { با: دیكلمك.

دیكلی { ص. دیكلمش، ركز اولنمش: دیكلی طاش، دیرك، موم. || بر دیكلی آغاجی یوقدر = هیچ بر ملكه مالك دكلدر. || دیكلی طاش = بعض اقوام قدیمه‌دن قالمه عمودی آثار. [فر. Pierre druidique.]

دیكلیجی { ص. دیكلین، سامع، مستمع.

دیكمَك { فق. ۱. آیاقده طوردیرمق، ركز واقامه ایتمك: بر طاش، بردیرك، سنجاق دیكمك؛ شمعدانه موم دیكمك. ۲. كوكلشمك اوزره یره قومق، غرس ایتمك: آغاج، فدان دیكمك. ۳. قابی باش آشاغی چویروب ایچمك: بردستی صویی دیكدی. ٤. ایكنه وایپلیكله درز وخیاطت ایتمك: اثواب، چماشیر، سوكوك، یاره دیكمك. || سوزی دیكمك = دیكجه سویله‌مك، طیاتمق. || كوز دیكمك = طمع ایتمك، مطمح نظر دقتی اولمق.

دیكمك { فل. ۱. طورمق، كسلمك، سكونت و انقطاع بولمق: یاغمور، روزكار دیكدی. ۲. راحتلانمق، استراحت ایتمك.

دیكمه { ـ ۱. دیكمك فعلی. با: دیكمك. ۲. مج. بولك آلوب ویرمك وسائر جراثقال خدمتلرنده قوللانیلان اوزره اغاجدن قوریلان ماچونه.

دیكنه { ـ دیكمك فعلی. با: دیكمك.

دیكن { ـ ۱. بعض نباتاتده بولنان سیوری وباتار ایكنه، شوك، خار: گل دیكنی، چالی دیكنی. ۲. دیكنلری چوق اوت ویا چالی. ۳. آری وعقرب كبی حیوانات ایكنه‌سی. ٤. مج. مانع، انكل، حائل. || اشك دیكنی = یبان انكیناری. || اولمز دیكن = یبان مرسینی. || بوغا دیكنی = چوبان قالقیدانی. || پیغمبر دیكنی = دوه الماسی. || چافر دیكنی = بش بارمق. || دوه دیكنی = مغیلان. || سنجاق دیكنی = عوسج.

دیكنلی { ص. دیكنی چوق اولان: دیكنلی چالی.

دیكیجی { ص. ـ اسكی وبالخاصه اسكی قوندره دیكمكله چالیشان، یامه‌جی.

دیكیجیلك { ـ اسكی شیلر دیكمك صنعتی، یامه جیلق.

دیكیش { ـ ۱. دیكمك فعلی وصنعتی، خیاطت: دیكیشله كچینیور. ۲. دیكیله‌جك شی: دیكیشم واردر: دیكیش دیكمك. ۳. مج. رابطه، علاقه، ایلیشیك. || دیكیش یاپی = بیچیلن اثواب وسائره‌ده دیكیشه كیرمك اوزره براغیلان فضله. || دیكیش طوتدیرمق = ۱. ایلیشمك. ۲. ثبات بولمق، دوام ایتمك: او بر یرده دیكیش طوتدیرماز. || دیكیش قالمق = آز قالمق، همان همان.

دیكیشجی { ـ. دیكیش دیكن قادین، ترزی قادین.

دیكیم { ـ. دیكمه، دیكیش، خیاطت.

دیكیمخانه { ـ. بكاك اثواب وسائره‌نك دیكلدیكی محل.

دیل { ـ ۱. انسان وحیواناتك آغزنده‌كی معروف عضو كه غدانی چیكنه‌مه و یوتمقه و بالخاصه انسانده تكلمه یارار، لسان، زبان: انسان دیلی، قویون دیلی. ۲. انسانلرك تكلم ایتدكلری لهجه‌لرك بهری، لغت، لسان، زبان: دنیاده بیكلرجه دیللر سویلنیر: تركچه اسكی و كوزل بر دیلدر. ۳. مختلف آلات وادواتك اوزونجه ویاصی واكثریا اویناق قسملری: ترازی، دودوك كلید دیلی. ٤. دكیزك ایچنه اوزانمش اوزون، قوملق واوستی دوز وآلچاق قاره پارچه‌سی. [طاغلق وطاشلق اولانه بورن دینیر.] ٥. مج. غیبت. مذمت، فصل: الله دیلندن قورتارسون. || آغزی وار دیلی یوق، آغزنده دیلی یوق = سس چیقارماز، متحمل، معصوم، محجوب. || ادرنه دیلی = باشلیجه بو شهرده یاپیلان صیغیر دلی باصدیرمه‌سی. || دیل آلتی = طاوقلره عارض اولان بر

خستەلق، قورباغەجق. || دیل اوجندە اولمق = حاضر سویلەنەجك قدر خاطرە کاوب یتیشەمەمك: اونك آدی دیلمك اوجندەدر. || دیل اوزاتمق = حدك خارجندە اولەرق بریك علیهندە سویلمك. اطالهٔ لسان. زبان درازلق ایتمك. || دیلی اوزون = ادبسز. || دیل اوغلانی = وقتیلە ترجمان یاماغی. || دیل باغلامق = سکوتە مجبور ایتمك، اسکات ایتمك. || دیل بالیغی = یاصی بر جنس بالیق. || دیل یورمق، دیل چیقارمق = اکلمك. استهزا ایتمك. || دیل پنیری = اوزون پارچەلی بر جنس تازە پنیر. || دیل طوتمق = دشمنك احوالی سویلتەجك اسیر طوتمق. || دیلنی طوتمق = حفظ لسان ایتمك، هر شیئی سویلمکدن احتراز ایلمك. || دیللرە دوشمك = سوء شهرت بولمق. کوتیلکلە اشتهار ایتمك. || صیغیر دیلی = اوزون یاپراقلی بر نبات، لسان الثور. || قایش دیلی = حذلەنك تعبیرات مخصوصەلری. || قوش دیلی = ۱. کلمەلرك هر هجاسی آرەسنە دیگر بر هجا ادخال وتکرار ایدەرك ویا دیگر بر صورتلە سویلمك وبیلنلر طرفندن آکلاشلامق اوزرە بر قاچ کشی آرەسندە متفق علیه اویدیرمە لسان. ۲. دیش بوداق تخمی. || دیللردە گزمك = فنالقلە شهرت بولمق. || دیلنی کسمك = صوصمق. اختیار سکوت ایتمك. دیله کلمك = ۱. سوء شهرت قازانمق. ۲. سویلمك. || کوپك دیلی = قرلانق اوتی

|| کوچك دیل = بوغازدە یوقاریدن آشاغی‌یە صارقان کوچك ات پارچەسی، لهات.

دیلاق | س. انثك عضو تناسلی ایچندەکی دیلجك. بطر.

دیلباز | ص. | تر. دیل = لسان | فا. باختن = اوینامق. دلبازە تقلیداً تعبیر صحیح | سوز بولوب طاتلی طاتلی سویلین مقابلی = بیسبریق.

دیلجك | س. ۱. کوچك دیل. | دیل شکلندە کوچك آلت. ۲. دیلاق، بظر.

دیلسز | ص. س. ۱. اقوردی | سویلیەمز، ابکم. لال: دیلسز بر دیلنجی: صاغر و دیلسزلر مکتبی. ۲. سکوتی، ساکت. سس چیقارماز، حلیم: دیلسز بر چوجق.

دیلسزلك | س. لاقوردی سویلەمەمەنك حالی، ابکم. دیلسزلك نە زور شی.

دیلك | س. ۱. آرزو، تمنی رجا: | سزدن بر دیلکم واردر. ۲. ایستك. مطلوب، خواهش: دیلکی یرینە کتیرمك.

دیللشمك | فت. ۱. سویلشمك. | مکالمە، مصاحبت ایتمك: هنری وار ایسە کلسون دیللشەلم. ۲. اجنبی دیلنە قولشمق.

دیللنمك | فل. ۱. دیلە کلمك. | دیل پیدا ایدوب سویلمك: برچوق یاشندە او قدر دیللنمك! ۲. دیلی آچیلوب چوق سویلمك. ۳. ادبسزلك ایتمك. ٤. دیللرە دوشمك، مذموم و مدخول اولمق.

دیللی | ص. چوق و ایی سویلر: | پك دیللی بر چوجق.

دیلماج | س. ترجمان.

دیلمك | فت. اوزون اوزون | یارمق. دیلیم دیلیم کسمك: قاربوزی دیلدی.

دیلنمك | یاخود دیلەمك. فت. | ۱. ایستمك، آرزو ایتمك. ۲. آرامق، ایستمك، طلب ایتمك: دیلە نە دیلرسەك.

دیلنجی | س. ص. ۱. آوج | آچوب راستکلندن آقچە وسائرە ایستین فقیر ومحتاج آدم. سائل. گدا: قپویە بر دیلنجی کلدی. ۲. مج. هرشیئی ایستکدن اوتانمیان عارسز وطمعکار: اوبك دیلنجی بر آدمدر.

دیلنجیلك | س. ۱. دیلنجی حال | و صنعتی. سؤال، سائللك: عاقبت دیلنجیلك ایتمکە مجبور اولدی. ۲. مج. عارسزلق، طمعکارلق.

دیلندیرمك | فت. دیلنمکە مجبور | ایتمك. دیلنەجك حالە کتیرمك: بو اسرافات بر کون کندیسنی دیلندیرەجکدر.

دیلنمك | فل. دیلنجیلك ایتمك: | اوکسز چوجق سوقاقلردە دیلنمکە مجبور اولدی. = فت. دیلنیرجەسنە ایستمك. بویلە ایستیەرك الە کچیرمك: بن اونی دیلندم سزە نقل ویردیم.

دیلەمك | فت. باق: دیلنمك.

دیلیم | س. اوزونلغنە کسلمش | پارچە. طبیعی بویلە پارچەلرە منقسم بر شیئك هر پارچەسی. علی الاطلاق پارچە، قطعە: بر دیلیم قاربوز، پورتقال

دیلیمی، بر دیلیم اتمك؛ دیلیم دیلیم کسمك.

دیمك { فت. ۱. سویلمك. آغزدن { بر سوز چیقارمق: نە دیدی؟ یارین کل دیدی: بن برشیئ دیمدم؛ سزك دیدیککزی آکلادق. ۲. اسم ویرمك. نام طاقمق، تسمیە ایتمك: بوکا نە دیرلر؟ سز بوکا نە دیرسکز؟ عربیدە آتە نە دیرلر؟ هیمالایە دیدکاری سلسلهٔ جبال. ۳. نقل و روایت ایتمك: اویلە دیرلر: اقشام کلدی دیورلر. = فل. معنا ویرمك، بر معنایە کلمك: بوسوز نە دیمك؟ فارسیدە اسب آت دیمکدر. || دیمك اولیورکە = یعنی، بوندن شو آکلاشیلیورکە: دیمك اولیورکە سز درسە دوام ایتمیەجکسکز. || نە دیمك؟ نە دیمك اولسون؟ = او نصل اقوردی؟ اویلە شی می اولور؟ || یوق دیمك = رد ایتمك. قبول ایتمەمك.

دیومت | س. عر. دائمك، | دوام، سورمە: دیومت عمر و اقبالکز ایچون دعا ایدرم.

دیمە { س. دیمك فعلی. باق: دینك.

دیمی { س. آر. اوروپاکنەطو. { قونمش پاموق ویا یولك قاش ویا بز وشیاق وسائرە.

دین | سذ. عر. جم: ادیان. اللهە | عبادت و معنویاتە اعتقاد خصوصندە هر ملتك طوتدیغی یول: دین اسلام، دین مبین، دین حق، دین باطل: دنیادە پك چوق ادیان واردر. || یوم الدین = قیامت کونی.

دَین { سذ. عر. جم: دیون. { بورج. بر مدت معینە ختامندە اودنمك اوزرە فائضلە ویا فائضسز آلنمش آقچە: دینی چوقدر: دیونە مستغرقدر. || دیون عمومیە = دولتك عموم دیونە قارشی تخصیص ایلدیکی وارداتی قبض و ادارە ایدن دائرهٔ مخصوصە.

دینا | ح. عر. دینجە، دین اعتبار. | ریلە، دین نقطهٔ نظرندن: قمار دیناً وعقلاً مذمومدر.

دینار | سذ. عر. جم: دنانیر. | اسکی بر آلتین سکە کە تقریباً بر جاریك لیرا قیمتندە ایدی: دینار ودرم = آقچە.

دینپرور { ص. فا. | عر. دین = م. فا. { پروردن = بسلمك | دینە خدمت ومظاهرت ایدن.

دینپناه { ص. فا. | عر. دین = م. { فا. پناه = ملجأ | دینك طانیدیغی، دینەرکن واستنادکاه حکمندە اولان: پادشاه دینپناه.

دینج | ص. وجودی صاغلام | قوتدن دوشمەمش، توانا. تندرست: خیلی یاشلی ایسەدە دینجدر: دینج بر آت آرایورم.

دینجلك { س. صاغلاملق، توا- { نالق، تندرستلك.

دینجلمك { فل. صاغلاملاشمق، { توانا و تندرست اولمق.

دیندار { ص. فا. احکام دینیەیە { حقیلە رعایت ایدن، دینك اوامر و نواهیسنە تابع بولنان، متدین: دیندار آدمدر.

دیندارانە { ص. ح. فا. دینە { رعایت ایدن آدمە مخصوص ویا یاقیشیر صورتدە: بر معاملهٔ دیندارانەدە بولندی؛ دیندارانە حرکت ایدیور.

دیندارلق { س. احکام دینیەیە { تمامیلە رعایت، تدین: او آدمك دیندارلغی معلومدر.

دینداری { س. فا. دیندارلق. ز.

دینسز | ص. هیچ بر دینلە متدین | اولمیان ویا دینك احکامنە رعایت ایتمین، ملحد: دینسز آدم. || مج. مرحمتسز، اللهدن قورقماز.

دینسزلك { س. هیچ بر دینلە { تدین ایتمیش، دینسز آدمك حالی، الحاد: دینسزلك بتون عالمدە مذمومدر: دینسزلکلە اتهام اولنمشدی. || مج. مرحمتسزلك، غدارلق.

دینشکن { ص. فا. | عر. دین = { م. فا. شکستن = قیرمق | دینی قیران، دینك علیهندە بولنان.

دینشکنانە { ص. ح. فا. دینی { قیرەجق و اضرار ایدەجك صورتدە: بر طاقم اقوال دینشکنانە ایلە: دینشکنانە حرکت ایتمك.

دینلمك { مج. ۱. سویلنمك: اویلە { بر سوز دینلدی: بو ایش حقندە نە دینلدی، نە دینلەجکدر؟ ۲. اسم قونمق، تسمیە اولنمق: تلغراف دینلن یکی ایجاد. ۳. نقل وروایت اولنمق: هندستاندە یەنە ویا ظهور ایتدی دینلیور.

دینمك { فح. ۱. سوز سویلنمك: { بوکا برشیئ دینەمز: اوکا نە دینیر؟ ۲. اسم ویرلمك:

آمریقاده بولنان برجنس حیوانه آلپاغه دینیر.

« دیلنمك » ایله « دیمك » آراسنده‌کی فرق ظاهردر : « دیلنمك » عادتا مجهول اولوب نائب فاعل آلیر؛ « دیمك » ایسه کیدلك وکلمك کبی نائب فاعلی دائما محذوف مجهوللردن اولوب برابر ذکر اولنان اسم مفعول الیه حالنده ایراد اولنور : بو شویله دینلیر؛ بوکا شویله دینیر.

دینی { ص. عر. ؤ: دینیه. دین و مذهبه منسوب ومتعلق : امور دینیه.

دَیو { یاخود دیه. د. ۱. کویا، سوزده، دیه‌رك، صانکه: بوکون درس یوقدر دیو بنی مکتبه کیتمکدن آلیقودی. ۲. ظنیله، ادعاسیله، بهانه‌سیله : بن امکدارم دیو کوشه‌ده‌اوتوروب هیچ بر ایش کورمك ایستمیور.

دیو { س. فا. [تر. زبانزدی: دو] شیطان، جن، عفریت. || دیو آینه‌سی = اشیایی بیودن آینه: کندینی دیو آینه‌سنده کورمش = کندینی بیوك ظن ایتمه، مغرور، خود بین اولمه.

دیوار { س. فا. [تر. زبانزدی : دووار] کرك بنانك بر طرفنی تشکیل ایتمك وکرك بر محل احاطه ایلك ویا بولمك ایچون طاشدن ویا طوغله وکرپیچدن سد، جدار، حائط : اوك درت دیواری؛ باغچه دیواری: آره دیواری؛ قوری دیوار = خرجسزی؛ دیوار چکمك = دیوارله احاطه ویا تفریق ایتمك.

دیوارجی { س. دیوار وکارکیر ابنیه یاپان صنعتکر: دیوارجی اوسته‌سی.

دیوارجیلق { س. دیوار وکارکیر ابنیه یاپان آدمك صنعتی ومسلکی.

دیوان { سذ. عر. ج : دواوین. [فارسیدن معرب] ۱. بیوك مجلس، مجلس عالی : دیوان قورلمق. ۲. اوللری مرافعات ایچون قوریلان مجلس عالی: دیوان همایون: آمدی دیوان همایون = وقتیله بو مجلس عالینك باش کاتبی؛ الیوم باب عالیدن خاکپای شاهانه‌یه عرض اولنان خصوصاتی تقدیم وارساله وارادات سنیه‌یی تلقی‌یه مأمور اولان قلمك رئیسی. ترجمان دیوان همایون = حضور همایونده ترجمانلق وظیفه‌سنی ایفا ایدن ذات. ۳. بر شاعرك اشعارینی قافیه‌لرینه کوره حروف هجا ترتیبیله جامع اولان مجموعه : دیوان باقی، دیوان نابی، دواوین شعرا. || دیوان افندیسی = وقتیله وزرانك رسمی وخصوصی باش کاتبلری که امور تحریریه‌لرینی اداره ایدرحادی. || دیوان تمییز = مقدما هرولایت مرکزنده بولنان محکمهٔ تمییزه ویریلن اسمدر: دیوان تمییز رئیسی. || دیوان حرب = عسکریلری محاکمه ایتمك اوزره قورلمش عسکری محکمهٔ فوق العاده‌سی؛ دیوان حرب عرفی = قانون عرفی تحتنده بولنان مملکتده امور سیاسیه‌دن واسایش وانضباطه متعلق ایشلردن طولایی مظنون اولانلری محاکمه ایتمك اوزره قورلمش محکمهٔ عسکریه. || دیوان طورمق = ویریله‌جك امری اخذوتلقی ایچون آیاق اوزره اللرینی قاووشدیروب طورمق. || آیاق دیوانی = فوق العاده احوالده عجالةً قوریلان مجلس.

دیوانچه { س. فا. قافیه اعتباریله حروف هجا ترتیبنجه مرتب کوچك مجموعهٔ اشعار.

دیوانخانه { س. فا. اوطه‌لر آره‌سنده‌کی واسع صوفه، صاله.

دیوانه { ص. فا. ۱. دلی، مجذوب. ۲. آبدال، آلیق.

دیوانه‌لك { س. ۱. دلیلك. ۲. آبداللق، آلیقلق.

دیوانی { ص. عر. ؤ : دیوانیه. دیوانه منسوب ومتعلق: مناصب دیوانیه. || خط دیوانی = دیوان همایونده فرمان وبراتلرك تحریرینه مخصوص کوزل و کرفتلی بر نوع یازی. = سذ. خط دیوانی.

دَیّوث { س. ص. عر. قاریسنك ناموسسزلغنی چکن غیرتسز وآلچاق آدم.

دَیّوثلق { س. قاریسنك ناموسسزلغنی چکمك آلچاقلغی.

دیوِرمَك { با : دویرمك.

دیوشِرمَك { با : دوشیرمك.

دُیون { سذ. ج. عر. فد : دین. با : دین.

دیویت { س. با : دویت، دوات.

دَیه { با : دیو.

دیهیم { س. فا. تاج، اکلیل.

ذ

ذ { ذل. س. [عر. ذال. سش.] الفبای ترکینك اون برنجی حرفی اولوب، عربیدن مأخوذ کلماته و بر قاچ فارسی کلمه‌یه مخصوصدر. عربیده یونانیلرك ـ حرفی کبی پلتك بر تلفظله اوقونور سه‌ده، ترکجه‌ده بو سس مفقود اولدیغندن، لساننمزده « ز » کبی اوقونور : ذهن، لذت، ختامپذیر کبی. اسکی اقوام سامیه دخی بو مخرجی غائب ایتمش اولدقلرندن، عبرانی وسریانی الفباسنده موجود اولمیوب، « تخذ ضظغ » حروفی میاننده عربلر طرفندن ضم اولنمشدر. اصل ابجد صره‌سنده یکرمی بشنجی حرف اولوب، (د) حرفنه مشابهت شکلیه‌سندن طولایی، اونك صره‌سنه کچیرلمشدر. ابجد حسابنده ۷۰۰ رقمنه معادلدر. اسکی اصول اوزره مختصر تاریخلرده ذی الحجه‌یه و « ا » ایله برابر ذی القعده‌یه علامتدر.

ذا { ش. عر. بو، شو. [یالکز بعض تعبیرات عربیه‌ده بولنور :] بعد ذا = بوندن صکره؛ کذا. هکذا = بویله، بونك کبی.

ذا { ص. عر. دائما مضاف اوله‌رق قوللانیلان « ذو » صفتنك حالت نصبی اولوب نادراً لساننمزده بو حالده قوللانیلیر : یا ذاالجلال والاکرام.

ذات { سش. عر. ج : ذوات. [لساننمزده اکثریا غلط اوله‌رق مذکر اعتبار اولنور.] ۱. کندی، نفس : بالذات کلدی = کندیسی: ذات مسئله = مسئله‌نك کندیسی. ۲. اصل، جوهر، عین، صفت مقابلی: اسم ذات = بر ذاته دلالت ایدن اسم، صفتك غیری. ۳. معتبر ومعزز شخص : ذات کبریا = جناب حق؛ ذات رسالتپناهی: ذات شاهانه، ذات عالئ حضرت پادشاهی: ذات صدارتپناهی و سائره: ذاتکز، ذات عالیکز، ذات عالیلری: فلان بك خلوق بر ذاتدر: اویله ذواتله کورشمکی هرکس آرزو ایدر. || بالذات = کندیسی، وکیل وساطتیله اولمیه‌رق : بالذات کیدوب زیارت ایتدی. || ذات البین = ایکی ویا زیاده شخص بیننده‌کی مناسبات: اصلاح ذات البین ایتمك = آره‌لرینی بولمق. || حد ذاتنده = عارضی اولمیه‌رق : اوحد ذاتنده متیندر.

ذات { صث. عر. [« ذو » صفتنك مؤنثی] صاحبه، متصرفه، مالکه، حائزه، اهل: ذات الزوج = قوجه‌لی (قادین). || ط. مختلف اعضای بدنه مضاف اوله‌رق اونلرك التهابندن عبارت انواع امراضك اصطلاحات فنیه‌سنی تشکیل ایدر : ذات الجنب = یان زاررینك التهابی؛ ذات الرئه = آق جکر التهابی؛ ذات الکبد = قره جکر التهابی؛ ذات الکلیه = بوکرك التهابی؛ ذات المثانه = مثانه التهابی وسائره. || تا. حیوانات ونباتات اصطلاحاتنده دخی کثرتله بولنور : ذات الثدایا = ممه‌لی حیوان، ذات البطون وسائره || هـ. ذات الکرسی = صور کواکبدن بری. [فر. Cassiopée].

ذاتاً { ح. عر. ۱. حد ذاتنده اوله‌رق، طبیعی وجبلی اوله‌رق : ذاتاً ضعیف ایدی بو خسته‌لق کندیسنی بسبتون دوشوردی. ۲. کندیلکندن، مخصوص اولمیه‌رق : او ذاتاً چارشی‌یه کیدرکن بن ده

بعض شيئلر ايصمارلادم.

ذاتى (ص. عر. أ : ذاتيه. ١. ذات واصل و جوهره منسوب ومتعلق، عارضى اولميان: فضل وكرم اونده ذاتى بر خصلتدر؛ مكارم ذاتيه‌سى اقتضاسنجه. ٢. ذات وشخصه مخصوص، خصوصى، شخصى : بعض مصالح ذاتيه‌سنك تسويه‌سيچون مأذوناً مملكتنه كيتدى. ‖ ط. خسته‌نك ذات وشخصنه مخصوص حال، فر. Idiotique = حـ. تر. ذاتاً، كنديلكندن، طبيعى اولەرق : ذاتى موسيقى‌يه استعدادى وار ايدى.

ذاتيّات (سث. جه. عر. ذات و شخصه عائد خصوصات، شخصيات : ذاتياتله اوغراشمق ايى شئ دكلدر.

ذاكِر (ص. سذ. عر. ا «ذكر» دن سذ. ا ١. ذكر ايدن، ذكر و ورد وتسبيحله مشغول. ٢. تكيه‌ده الهى اوقويان آدم.

ذال (سث. عر. «ذ» حرفنك اسم عربيسيدر. نقطه‌لى اولمسى مناسبتيله ذال معجمه دخى دينلير.

ذالِك (ش. عر. با : ذلك.

ذاهِب (ص. عر. ا «ذهاب» دن سف. ا ١. كيدىجى، كيدن. ذ. ٢. بر فكر وظنه اويان، صاپان، قائل اولان : او بويله بر فكره ذاهب اولدى: بن سزك كليه‌جككزه ذاهب اولدم.

ذاهِل (ص. عر. ا «ذهول» دن سف. ا اهمال ايدن، اهمالجى، مسيب.

ذائِق (ص. عر. أ : ذائقه. ا «ذوق» دن سف. ا طادان، لذت طويان : قوهٔ ذائقه = لذت طويمق حاسه‌سى.

ذائِقه (سث. عر. حواس خمسه‌دن لذت طويمق حاسه‌سى، قوهٔ ذائقه.

ذُباب (سذ. عر. سيكك. مكس.

ذَبح (سذ. عر. ١. بوغازلامه، كسمه : بر قويون ذبح ايتمك. ٢. قربان كسمك : ذبح قرابين.

ذِبحه (سث. عر. ط. قوش بالازى : ذبحهٔ خانقه؛ ذبحهٔ كاذبه.

ذَبِيّه (سث. عر. قصابلرك كسدكلرى حيواناتدن آلنان رسم.

ذَبيح (ص. عر. ا «ذبح» دن صث. ا قربان كسلمش ويا كسيله‌جك : نزجه ذبيح حضرت اسماعيل (عم) در.

ذَخائِر (سث. جه. عر. فد : ذخيره. با : ذخيره.

ذَخيره (سث. عر. جه : ذخائر. وقتنده صرف اولنمق اوزره تدارك وانباره وضع اولنان مأكولات : ذخيره تدارك ايتمك: ذخيره انبارى.

ذِراع (سذ. عر. ١. انسانك ديرسكندن اورته پارمغى اوجنه‌دك اولان طول، آرشين. ٢. يكرمى درت پارمغه منقسم اولان آرشين: ذراع معمارى: ذراع اعشارى = متره.

ذِروه (سث. عر. تپه، طاغك الڭ يوقارى نقطه‌سى : ذروهٔ جبل.

ذَرّه (سث. عر. جه : ذرات. پك كوچك پارچه، بر آربه‌نك يوزده بر جزئى. ‖ ذره‌قدر، ذرةً ما = هيچ، اصلا.

ذُرِّيّت (سث. عر. جه : ذريات، ذرارى. ا نشر ديمك اولان «ذر» دن ا نسل، صوى، اولاد واحفاد، بر آدمك صلبندن كلن ابناى جنسى : اونڭ ذريتى قالمدى: هركس ذريت براقمق وظيفه‌سيله اولمكه مجبوردر.

ذَريعه (سث. عر. جه : ذرايع. وسيله، بهانه، واسطه، مناسبت، سبب : ذريعهٔ حسنه.

ذَقن (سذ. عر. جه. اذقان. چكه، آغزك آلتنده ايكى اكك كيكنك برلشديكى ير، زنخدان.

ذَكاء (سذ. عر. ا «ذكاوت» غلطدر ا ذهن كسكينلكى، سرعت انتقال، زيركلك، فطانت : اصحاب ذكادن بر آدم.

ذَكاوَت (سـ. ذكا يرينه قوللانيورسه‌ق ده، عربى اولميوب، غلطدر. «ذكاء» ديملى.

ذِكر (سذ. عر. جه : اذكار. ١. آكمه، خاطره كتيرمه، ياد، تذكار. ذ. ٢. آغزه آلمه، اسمنى بيان ايتمه، شفاهاً ويا تحريراً تصريح اسم : بر شاعرك اسمنى ذكر ايتمكسزين شعرينى نقل ايتمه‌ملى؛ اونى مورخين صره‌سنده ذكر ايتمش: زبورده حضرت موسى (عم) ك اسمى ذكر اولنيور. ٣. بيان، افاده : اونى يوقاريده ذكر ايتدك: بونڭ ذكرى كچمدى. ٤. تسبيحله و مختلف صورتده اسماء حسنايى سويله، ورد چكمه : هر نمازدن صكره بر ساعت ذكر ايدر: درويشلر شمدى ذكرده درلر. ا يالكز آغزله اولميوب قلب و ذهنك ده الله‌له مشغوليتى شرط اولديغنه بو لغتك معناى اصليسى ده شاهددر. — جمعى باشاججه بو معنا ايله مستعملدر. ا ٥. مدح، ثنا، ستايش، ايلكه ياد : سزك محاربهٔ اخيره‌ده يارارلقلركزى ذكر ايديورلردى. ‖ ذكر جميل = ١. مدح، ثنا، ستايش، مدح وثنا ايله اسمى ياد اولنمه : بچن كون فلان برده ذكر جميلكز كچدى. ٢. مكتب شاكردانه توزيع مكافاة صره‌سنده مكافاته مستحق اوليوب ده بسبتون محروم براقلملرى ده تجويز اولنميانلره ويريلن مطبوع بر كاغدكه مكافات استحقاقنه تقربنى كوستريز.

ذَكَر (سذ. عر. جه : ذكور. ١. اركك، انسان وحيوانڭ ارككى : ا بو معناده مفردى زبانزد دكلدر ا بو وقفك توليتى اولاد ذكوره انتقال ايدر. ٢. عضو رجليت، آلت تناسل ذكور.

ذُكور (سذ. جه. عر. فد : ذكر. ا : ذكر.

ذَكِىّ (ص. عر. أ : ذكيه. ا «ذكاء» دن صث. ا ذهنى كسكين، سريع الانتقال، فطين، زيرك : پك ذكى چوجقدر. ا تميز وطاهر ديمك اولان «زكى» ايله التباس واقع اولماميدر. ا

ذُلّ (سذ. عر. و :

ذِلّت (سث. عر. آچاقلق، مذلت، دنائت، فرومايه‌لك : انسان كنديى ذله، ذلته القا ايتمه‌ملى؛ ذل ودنائتله، ذلتله ياپيله‌جق ايش اكسيك اولسون.

ذٰلِك (ش. عر. ا عربيده كافى مفتوح ايسه‌ده، لسانمزده ساكن اوقونوب، يالكز بعض تعبيرات عربيه‌ده مستعملدر. ا بو، شو : مع ذلك = بونكله شونكله برابر: كذلك = بونك كبى، بويله، ايضاً: بناءً على ذلك = بوكا بناءً، بونك اوزرينه.

ذَلول (ص. عر. ا «ذله» دن صمب. ا مطيع، ياواش، رام. ذ.

ذَليل (ص. عر. أ : ذليله. ا «ذلت» دن صث. ا آچاق، دنى، فرومايه، خوار، حقير.

ذَمّ (سذ. عر. بر شيئك كوتيلكنى سويله، عيبلامه، يرمه، چكشديرمه، قدح، هجو : فلان آدمى ذم ايتدى؛ انسان ياريني اغيارينه ذم ايتمه‌ملى؛ آغزى ذمه آلشديرماملى.

ذِمام (سذ. عر. كندى طرفنى حمايه ووقايه وظيفه ومجبوريتى : اونك ذمام اداره‌سى تحتنده بولنيورلر.

ذَمّام (ص. عر. ا «ذم» دن صمب. ا چوق ذم و قدح ايدن، قصال، چكيشديريجى.

ذَمائِم (سث. جه. عر. فد : ذميه. با : ذميه.

ذِمّت (سث. عر. جه : ذمم. ١. حمايه، تصاحب، وقايه مجبوريتى، بريك امنيتنى تعهد : اهل ذمت = بر دولت اسلاميه‌نك تحت تابعيت وحمايه‌سنده بولنان اهل كتاب يعنى خرستيان ويهوديلر. ٢. عهده : فلانك ذمتنده شو قدر آلەجغم واردر: صندق آقچه‌سندن ذمتنه پاره كچيرمش: بوايش بنم ذمتمده‌در، بنم واجبهٔ ذمتمدر. ٣. بر آدمك كندى عهده‌سنه كچيروب تأديه‌سنه مجبور اولديغى آقچه، دين، بورج : ساپتى وزنه‌دارك بر خيلى ذمتى چيقدى؛ خزينه‌يه ذمتى واردر. ‖ تبرئهٔ ذمت = عهده‌سنده بر شئ اولمديغى، برى الذمه اولديغى بالمحاسبه ويا بالمحاكمه اثبات ايتمه : او تبرئهٔ ذمت ايتدى: تبرئهٔ ذمت مضبطه‌سى = بر مأمورك حين انفصالنده بر كونه ايليشيكى اولمديغنى مبين يدينه ويريلن مضبطه. — عربى تعبيراتده «ذمه» صورتنده قوللانيلير : برى الذمه = تبرئهٔ ذمت ايتمش، ايليشيكسز.

ذِمَم (سث. جه. عر. فد : ذمت. با : ذمت.

ذِمّى (سذ. ص. عر. أ : ذميه. ا «ذمت» دن سمذ. ا دولت اسلاميه‌نك تحت تابعيت وحمايه‌سنده بولنان غير مسلم، رعيه، رعايا. ا عربلر زماننده قوللانيلوب، اليوم پك مستعمل دكلدر. ا

ذَميم (ص. عر. أ : ذميمه. ا «ذم» دن صث. ا ذم و قدحه مستحق، بكنيله‌جك، مذموم، معيوب : اخلاق ذميمه.

ذَميمه (سث. عر. جه : ذمائم. مذموم شئ، كوتى خلق وخصلت ويا فعل وعمل، سوء.

ذَنب (سذ. عر. جه : ذنوب. كناه، اثم، صوچ : ذنبم چوقدر؛ جناب حقدن ذنوبمك عفونى ديلرم.

ذَنَب سـنذ. عر. جـ : اذناب. قويروق، دم، دنباله: نجم ذو الذنب. || ذنب الاسد = اسد برجنك β كوكبى. || ذنب الدجاجه = دجاجه صورتنك γ كوكبى. || ذنب قيطس = قيطس صورتنك β كوكبى.

ذُنوب سذ. جـ. عر. فد: ذنب. با ذنب.

ذو صذ. عر. ذ: ذات. جـ. ذ: ذوى. جـ. ذ: ذوات. [مضاف قوللانيلوب، بعضاً حالت جرى اولان « ذى » و نادراً حالت نصبى اولان « ذا » صورتنده بولنور.] صاحب، مالك، متصرف، حائز: ذوالوجهين = ايكى يوزلى: ذا الجلال = جلال صاحبى: ذى شان = شانلى: ذوى العقول = عقلليلر، انسانلر: تجار ذوى الاعتبار = معتبر تاجرلر. || علوم رياضيه وتاريخ طبيعى وسائره اصطلاحاتنده چوق قوللانيلير: ذوستة الوجوه = اون ايكى يوزلى؛ ذو اربعة الاضلاع = درت ضلعلى؛ ذو وجوه كثيره = چوق يوزلى؛ ذو الازهار الظاهره = آشكار چيچكلى؛ ذو الايادى الاربعه = درت اللى وسائره. — بو اصطلاحاتك اكثرى ذاتاً سقيم التركيب وپك اوزون اولوب، يرلرينه مثلا : سداسى الوجوه، رباعى الاضلاع، كثير الوجوه، ظاهر الازهار، رباعى الايدى ياخود: چار دست كبى مختصر وطوغرى اصطلاحات ترتب وقبولى اقتضا ايدر.

ذُؤابه سذ. عر. جـ : ذوائب. پرچم، زلف، كيسو : كوكب ذو الذؤابه = نجم كيسودار.

ذَوات سذ جـ. عر. فد : ذات. با : ذات.

ذُوالفِقار سخ. عر. [اصل معناسى قبورغه‌لى‌در] فخر كائنات (صلعم) افندمزك مشهور بر قليجى كه بدر غزاسنده اول حضرته چوب، ارتحال نبويلرندن اول حضرت على المرتضى (رضه) افندمزه اعطا بيورلمشيدى.

ذُوالقَرنين سخ. عر. مشهور اسكندره ويرلمش اولان لقبدر.

ذُوالمَعاشَين ص. عر. [ايكى ياشايشلى] تا. هم قره‌ده هم دكزده ياشايه بيلن حيوانلرده‌نير، فر. Amphibie.

ذُوالوَجهَين ص. عر. ذ : ذات الوجهين. ايكى طرفلى، ايكى يوزلى، ايكى صورتله استعمال اولنه بيلير.

ذَوائِب سذ. جـ. عر. فد : ذؤابه. با : ذؤابه.

ذَوَبان سذ. عر. اريمه : ذوبان ايتمك = اريمك.

ذَوق سـذ. عر. ١. طاتمه، طات، لذت : او ميوه‌نك ذوق ناصلدر؟ ٢. حواس خمسه‌دن برى كه آغزله طويلير، قوهٔ ذائقه. ٣. لذت طويمه، متلذذ اولمه، حظ، محظوظيت، خوشلانمه : شو بنا، شو سوز، شو بيت، شو يازى ذوقمه كيتدى؛ بونده نه ذوق واردر؟ بونك بر ذوق وارميدر؟ ٤. ايى يى كوتيدن فرق وتميز ايتمك خاصهٔ طبيعيه‌سى واقتدارى، حسن طبيعت : او آدمده اللّه ايچون ذوق واردر. ٥. اكلنجه، جنبش، طرب، كيف، صفا : سن ذوقكه باق؛ او حريف ذوقمزى بوزدى؛ ذوق وصفاسيله مشغول آدم؛ ذوق ايتمك. ٦. اكلنمه، استهزا: برينى ذوقه آلمق. || ذوقنه باقمق = ذوق وصفاسيله مشغول اولوب ايشه قاريشمامق. || ذوقنى چيقارمق = بحق صفاسنى سورمك : اورانك ذوقنى او چيقاردى. || ذوق چيقمق = بحق صفاسى سورلمك، لذتى طويلمق كرمه‌نك بويله ذوق چيقماز. || ذوقه كيتمك = خوشه كيتمك، موجب حظ وممنونيت اولمق، بكنلمك : بو سوز ذوقمه كيتدى. || ذوقنه مجبور = ذوق وصفايه دوشكون.

ذَوقلَندِرمَك فتـ. استهزا ايتديرمك، باعث استهزا اولمق : هر كس كنديسيله ذوقلنديريور.

ذَوقلَنمَك فل. اكلنمك، استهزا ايتمك : سز بنمله ذوقلنيورميسكز؟

ذَوقياب ص. فا. [عر. ذوق = لذت . فا. يافتن = بولمق] لذت بولان، متلذذ اولان: او آدم بويله شيلردن ذوقياب اولور.

ذَوقِيّات سذ. جـ. عر. ذوق واكلنجه‌يه متعلق شيلر.

ذَوى صذ. جـ. عر. فد : ذو. با : ذو. [اصلى «ذوين» اولوب، « ذوون » جمع سالمنك مجروريدر. لسانمزده دائما حالت جرده ومضاف اوله‌رق قوللانلمغله «ن» سز استعمال اولنور.]

ذَهاب سـذ. عر. [ذالك كسريله غلطدر] ١. كيده‌مك اولان اياب مقابلى، شد، رفت : اياب وذهاب = كيدوب كلمه، آمد شد، آمد رفت. ٢. بر فكر وظنه تابع اولمه، صاپمه، بر فكر وظنده بولنمه، ظن، اعتقاد : بنم ذهابم يا كليش چيقدى.

ذَهَب سذ. عر. [عربيده مؤنث دخى اولور] آلتين، زر.

ذَهَبى ص. عر. ذ: ذهبيه. آلتينه منسوب و متعلق ويا آلتيندن معمول، زرين.

ذِهن سـذ. عر. جـ : اذهان. ١. قوهٔ مفكره. دوشونمه وآكلامه قوت واستعدادى: ذهنى آچيق، ذهنى مشغول. ٢. خاطر، قوهٔ حافظه: ذهننده قالمدى؛ بوكون اوقوديغى يكرمى سنه ذهننده طوتار.

« ذهن » ايله « عقل » آره‌سنده فرق واردر؛ بو آدمده عقل واردر وبو آدم عاقليدر ديلديكى حالده، ذهن واردر وذهنليدر دينلمز؛ و اونك ذهنى آچيقدر ويا قپاليدر ديلديكى حالده، عقلى آچيقدر ويا قپاليدر دينلمز. ديمك اوليوركه عقل حد ذاتنده ذكا وفطانت معناسى افاده ايدوب دقت قبول ايتمز. حالبوكه ذهن آچيق كبى بر دقتله موصوف اولدقجه بر شئ افاده ايتميوب، دقته كوره فطانت وغباوتده اطلاق اولنه بيلير. « فكر » ايسه ايكيسنك ده يرينه قوللانيله بيلير.

ذِهناً حـ. عر. ذهنجه، ذهنله، قوهٔ مفكره ايله، آغزله وقلمله اولميه‌رق : ذهناً حساب ايتمك؛ ذهناً اوقومق؛ ذهناً چاليشمق = اوقويوب يازمق كبى مشغوليت ذهنيه.

ذِهنى ص. عر. ذ: ذهنيه. ذهنه وقوهٔ مفكره يه منسوب ومتعلق اولان، ذهنله واقع اولان : حساب ذهنى = كوچك چوجقلره ازبردن اوكرديلن اعمال اربعه‌نك اك باشلى قاعده‌لرى: مشغوليت ذهنيه = عقل وفكرجه اشتغال، اوقويوب يازمغه متعلق ايشلر.

ذُهول سـذ. عر. ١. قصداً اونوتور كبى اولمه، مسامحه : اونك ذكرندن ذهول ايتمشدر. ٢. كثرت مشغوليت سببيله يا كلوب اونوتمه : ذهول اثريدر.

ذى ص. عر. « ذو » كلمه‌سنك حالت جرى اولوب، لسانمزده بعضاً بو صورتده ده قوللانيلير : ذى شان = شانلى؛ ذى قيمت = قيمتلى؛ ذى اليد = متصرف، واضع يد. با : ذو.

ذِى الحِجّه سذ. عر. تقويم عربيده شهور قمريه‌نك اون ايكنجى وصوك آيى اولوب، حج شريفك بو آيده ايفا اولنمسى مناسبتيله بو اسمله تسميه اولنمشدر. اسكى اصولده واليوم طارمحلرده كى تاريخلرده « ذا » ايله افاده اولنور.

ذِى القَعده سذ. عر. تقويم عربيده شهور قمريه‌نك اون برنجى آييدر. اسكى اصولده تاريخده « ذ » حرفيله افاده اولنور.

ذِئاب سذ. جـ. عر. فد : ذئب. با : ذئب.

ذِئب سذ. عر. جـ : ذئاب. قورت ديلن يرتيجى حيوان كه قويونلره وسائر حيوانات اهليه‌يه مسلط اولور، گرك. [هـ. صور كواكبدن برى، فر. Canis lupus.

ذَيل سـذ. عر. جـ : اذيال، ذيول. ١. اتك، دامن. ٢. طاغ اتكى، پيرامن كوه. ٣. تاريخ وتراجم احوال كبى مواده متعلق كتابلرك مابعدى اولمق اوزره بعده بشقه‌لرى طرفندن يازيلان كتاب : «فوات الوفيات» عنوانلى كتاب ابن خلكانك « وفيات الاعيان » عنوانلى اثرينك ذيليدر؛ «شقائق نعمانيه » يه بر برينى متعاقب بر قاچ ذيل يازلمشدر. ٤. مكتوب وتحريرات ومواد قانونيه‌نك آلتنه يازيلان شئ، هامش، علاوه، ضميمه.

ذَيلاً حـ. عر. ذيل وعلاوه اوله‌رق، هامشده : ذيلاً جواب يازمق.

ر

ر { ری. س. [عر. راء. سئ.] { الفبای ترکینك اون ایکنجی حرفی اولوب، اصل السنهٔ سامیه الفباسنك صره‌سی اولان ابجد ترتیبنده یکرمنجی حرف اولمغله، رقم کبی استعمالنده ۲۰۰ عد. دینه دلالت ایدر. شکل عبرا. نیسی ٦ اولوب، شکل عربیسیله اولان مشابهتی درکاردر. اصل ترکجه کله‌لرك باشنده بولنمیوب، ترکجه‌ده بو حرفله باشلار لغت بولنمدیغندن، ترکار السنهٔ سائره. دن مأخوذ بویله کله‌لرك باشنه بر همزه ادخال ایله، مثلا : «روم» یرینه «اوروم»، «روس» یرینه «اوروس»، «رجب» یرینه «ارجب» دیرلر. تار. یخلرده ربیع الآخره و «را» صورتنده ربیع الاوله اشار. تدر.

را { اسکی طرز اوزره تاریخلرده { ربیع الاول شهر عربیسنه اشارتدر.

راء { سئ. عر. «ر» حرفنك { اسم عربیسیدر. نقطه‌لی «ز» دن تفریق ایچون، نقطه‌سز معناسیله راء مهمله دخی دینیر.

رابطه { سئ. عر. ج : روابط. { [«ربط» دن سف. ؤ. تر. بین العوام زبانزدی : را. بوطه.] ۱. ایکی شیئی بر برینه باغلایان اپ و سائره. باغ. بند : بونی طوتدیره‌جق بر رابطه لازم. ۲. مناسبت، علاقه : رابطهٔ محبت: تأکید روابط مخالصت. ۳. منسوبیت، انتساب : درو. یشلك شخصه اولان رابطه‌سی. ۴. نظام، ترتیب، اصول، مناسبت : بو ایشده، بو آدمده رابطه یوقدر. [اجمی لسانلره مخصوص اولان بو صوك معنا ایله قوللانیلماز.] ۵. عباره‌ده‌کی جمله‌لری بر برینه باغلایان ادات : بو ایکی جمله آراسنده بر رابطه ایستر.

رابطه‌سز { ص. [زبانزدی : را. { بوطه‌سز] مناسبتسز، نظامسز، ترتیبسز : پك رابطه‌سز آدم: رابطه‌سز بر دائره.

رابطه‌سزلق { س. مناسبتسزلك، { نظامسزلق، تر. تیبسزلك : او آدمك رابطه‌سز. لغی معلوم.

رابطه‌لی { ص. [زبانزدی : را. { بوطه‌لی] ۱. ترتیبلی، منتظم، یولنده : رابطه‌لی سوز. ۲. مناسبتلی، قول وفعلی یولنده، سوزنی وایشنی بیلیر : رابطه‌لی آدم.

رابع { عد. عر. ؤ : رابعه. { دردنجی، چهارم : باب رابع: سلطان مصطفی خان رابع: رتبهٔ رابعه. ‖ رابع عشر = اون دردنجی.

رابعاً { ح. عر. دردنجی درجه. { ده، دردنجی اوله‌رق.

رابعه { سئ. عر. [«رتبهٔ رابعه» { دن مختصرا] رتب قلبیه‌نك اولادن اعتباراً دردنجیسی که ایکنجی رتبه عد اولنوب، خا. مسه‌دن صکره آلینیر.

رابّه { سئ. عر. اوگی آنا. ؤ.

راپورت { یاخود راپورط و { مقلدانه راپور. س. [فر. Rapport] ۱. تحقیق ویا معاینه اولنان برشیء حقنده تحقیقات ومشهوداتی حاوی ویر. یلان تقریر، لایحه، مذکره : پولیس قومیسری راپورتی تنظیم ایتدی: راپورتله بیان ایتدی. «با راپورط» دیمه‌ملی. ۲. تداوی ویا تبدیل هوایه محتاج بر مأمورك دائرهٔ عائده‌سنه تقدیم ایتمك اوزره طبیبدن آلدیغی مذکره. [لسانمزده بو معنالری افاده ایدر متعدد لغاتمز اولدیغی حالده، بو لغت اجنبیه‌نك استعمالنه افتقارمز غریبدر.]

راتنج { سف. عر. رچینه، چام { صاقزی.

راتنجیّه { صئ. عر. نبا. فصیله‌ٔ { راتنجیه = صاقزلی آغا. جلر نوعی.

راجح { ص. عر. ؤ : راجحه. { [«رجحان» دن سف.] دیکرلرندن اولی واقدم، ترجیح اولنور، مرجّح : راحت خصو. صنده واپور دمیریوله راجحدر.

راجع { ص. عر. [«رجوع» { دن سف.] ۱. رجعت ایدن، کری دونن. ؤ. ۲. طو. قنان، تعلق و نسبتی اولان، متعلق، دائر : بو ایش بکا راجع دکلدر: او آدمی بن توصیه ایتدیکم ایچون ایلکی ده کو. تیلکی ده بکا راجعدر. ۳. د. نحوده بر شخصدن کنایه اولان ضمیره اطلاق اولنور: بو ضمیر کیمه راجعدر: ترکجه‌ده ضمیر مابعده دخی راجع اولور.

راجل { ص. عر. [«رجل» دن { سف.] یایا، پیاده : راجل وفارس. ‖ مج. معلوماتسز، بضاعه. سز : فن کیمیاده راجلدر.

راجلاً { ح. عر. یایا اوله‌رق، یو. { رویه‌رك : راجلاً کلدی.

راجی { ص. عر. [«رجا» دن { سف.] رجا ایدن، نیازمند.

راحَت { سئ. عر. ۱. دکلنمه، { ایشسزلك، آسوده‌لك، استراحت : سز راحت ایدك؛ بر ساعت راحت ایده‌مدم؛ آرتق راحتی بولدی. ۲. اضطرابسزلق، غائله‌سزلك، اسایش، رفاه : را. حت ویرمدی؛ راحتکز یرنده‌می؟ = ص. تر. ۱. اضطرابسز، غائله‌سز، آسوده، مستریح : راحت میسکز؟ ۲. اویغون، قوللا. نیشلی، راحتی موجب، قولایلقله قوللانیلیر : پالان [illegible] گردن دها راحتدر. = ح. تر. ۱. آسوده و مستریح اوله‌رق، استراحتله: راحت اویورك: یایلی آرابه ایله راحت کیدیلیر. ۲. سهولت وقولایلقله : بو آنا. ختار چوق راحت ایشلر: بو طلومبه ایله صو پك راحت چیقاریلیر. ‖ راحت راحت = بول بول، فراخ فراخ : اقشامه قدر اورابه راحت راحت کیدیلیر.

راحتِ حلقوم { س. ایمی «بو. { غاز راحتی». زبانزدی ویاکمطوغریسی : راحت لوقوم] نشاسته وشکرله وبعضا بادم وفستیق ویا قیماق وسائره ایله یاپیلان بر نوع لزوجتلی شکرلمه.

راحَتسز { ص. ۱. آسوده { ومستریح اولمیان، طارلق واضطرابده بولنان: سز اوراده راحتسز سکز: سزی راحتسز ایتدك: کیجه وقتی کیمسه‌یی راحتسز ایتمه‌مك ایچون خسته. لغمی صاقلادم. ۲. راحت قو. للانیلمیان، استعمالی اضطراب و صیقندی‌یی موجب اولان، اویغونسز : چرکس اکری را. حتسزدر: چادیر راحتسز بر مسکندر. ۳. کیفسز، نامزاج، مضطرب : راحتسز اولدیغیچون اودن چیقه‌مدی: کندیسنی خیلی راحتسز کوردم.

راحَتسزلق { س. ۱. آسوده { ومستریح اولمامه، اضطراب : مسافرلرك کثرتی او صاحبنك راحتسزلغنی موجب اولور: طار اثواب دائما راحتسز. لق ویرر. ۲. کیفسزلك، نامزا. جلق، خفیف خسته‌لق : سزی نشئه‌سز کوریورم بر راحتسز. لغکزمی واردر؟ راحتسزلغی نه ایدی؟

راحَتلانمق { فل. ۱. راحت { ایتمك، مستریح اولمق، آسوده حال و غائله‌سز اولمق : او غائله‌سندن قورتلوب راحتلا. ندی. ۲. دکلنمك، یورغونلق آلمق، استراحت ایتمك : چوق یورلدم بر ایکی ساعت راحتلا. نه‌جغم. ۳. کسب سکونت ایتمك: اورته‌لق راحتلاندی.

راحَتلق { س. ۱. استراحت، { آسوده‌لك : اورته‌لقده راحتلق واردر: او راحتلغی سور بر آدمدر. ۲. اویغونلق، موافقت : بو قیافتك راحتلغی انکار اولنماز.

راحِله { سئ. عر. یوك حیوانی: { راحله بند عزیمت. راحله ران عزیمت اولمق = یوك حیوانینه یوکی باغلایه‌رق ویوك حیوانینی سوره‌رك عزیمت ایتمك.

راحِم { ص. عر. ؤ : راحمه. ج: { راحمین. [«رحم» دن سف.] رحم ایدن، مرحمتلی : ارحم الراحمین = مرحمتلیلرك الك مرحمتلیسی اولان حق تعالی حضرتلری.

راحه { سئ. عر. ال آیه‌سی، آوج { ایچی، کف.

رادّه { سئ. عر. ۱. درجه، رتبه، { مرتبه، کرته : بر رادده‌ده

یورلدم که اقردی سویلکه مجالم یوقدر: اقردی سویلیه‌میه‌جك رادده‌ده یورغونم: یورغونلغه‌ده بر رادده‌یه قدر تحمل اولنور. ۲. تقریب، تقریبی مقدار ویا زمان: سنی قرق رادده‌لرنده‌در = قرق صولرنده؛ ساعت بش رادده‌لرنده: سنوی وارداتی بش آلتی یوز ایرا رادده سنده در. [عربیده فائده ومنفعت معنا. سندن بشقه برده آرابه اوق معناسنه کلیر. لسانمزده‌کی استعمالنك وجهی آکلاشیله‌مدی.]

راز { س. فا. سر، کیزلی شیء: راز درون، راز دل = قلبده محفوظ سر: کشف راز = افشای سر: راز آشنا = واقف اسرار: راز نهان = کیزل سر.

رازَق { س. ص. رزاق دخی دینان معروف اوزوم جنسنه اطلاق اولنور: رازق اوزوم، اوزومی.

رازی { ص. عر. ٔ: رازیه. [« ری » دن سمذ.] ایرانك (ری) شهرینه منسوب ومتعلق ویا بوشهرك اهالیسندن اولان، ریلی: فخر رازی.

رازی { ص. فا. سره (اسراره) منسوب ومتعلق، سری. [شاعر مخلصی اولور.]

رازیانه { س. فا. [تر. زیانزدی: رزنه] دره اوتی نو. عندن بر نبات که خیار ترشیسنه قونور.

رَأس { سذ. عر. جـ: رؤس. ۱. باش، قفا، سر: علی الرأس والعین = باش اوستنه. ۲. تپه، اوج: رأس جبل. ۳. برنجی، باش، رئیس: شهرمزده‌کی قلغه‌لرك رأسی اودر. ٤. دکیزه کیرن طاشلق وصارپ قره پارچه‌سی، بورن: رأس اخضر = یشیل بورن. ٥. باشلانغج، ابتدا، باش: رأس سنه = ییل باشی. ٦. جانلی شیء عددی: یوز رأس قویون: برقاچ بیك رأس خرکاه. ۷. الڭ یوقاری مقام، صدر، باش: رأس کارده بولنان = آمر: رأس اموره کچنلر. || هـ. رأس زاویه = زاویه‌نك یوقاریده‌کی کوشه‌سی: رأس مخروط = مخروطك تپه‌سی: رأس منشور = منشورك باشی. || ما. رأس المال = سرمایه، اقراض وادانه اولنان آقچه‌نك کندیسی، فائضندن باشقه اولانی. || مسقط رأس = برآدمك طوغدیغی یر، وطن: شیراز سعدینك مسقط رأسیدر. || برأسه = کندی باشنه، آیریجه، مستقلاً.

رَأساً { حـ. عر. ۱. کندی باشنه، کندیلکندن، خودبخود: بو ایشی رأساً کوردی. ۲. کیمسه‌یه تابع اولمقسزین، مستقل اوله‌رق، کندی باشنه: او رأساً مأموردر. ۳. جواب ویا شرح وسائره اولمیه‌رق: بن استعلامه حاجت براقیوب رأساً یازدم: اسکی متنلری شرح ایتمکدن ایسه بوقده رأساً کتاب یازملی. ٤. برمأمور ویا هیئت ومحکمه‌نك وظیفه‌سی ایجاباتندن اوله‌رق بر معامله‌یی بالذات ایفا ایتمسی که فر. D'office تعبیرینك ترجمه‌سیدر.

رَأسُ المال { سذ. عر. [مالك باشی] فائضی محسوب اولمیان اصل مال، اقراض واستقراض ایدلمش آقچه‌نك کندیسی، سرمایه.

راسپه { س. دمیر وتخته‌یی قازیمق ایچون مثلث الشکل وصاپلی بر چلیك آلت: راسپه ایتمك = قازیمق. || راسپه طاشی = کمی کوکرته‌لرینی تمیزلکاری یومشاق سونکر طاشی.

راسْت { ص. فا. جـ: راستان. ۱. طوغری، مستقیم: ره راست = طوغری یول. طریق مستقیم. ۲. صاغ، یمین، صول مقابلی: چپ وراست = صول صاغ، صاغ صول. ۳. حقانیتلی، حق، محق، طوغری: سخن راست = طوغری سوز. = س. ۱. طوغریلق، استقامت حقانیت. ۲. طوغری ومستقیم آدم: ره راستان = طوغریلرك یولی. ۳. مو. برمقام مخصوصك اسمی.

راسْت { س. [لغت آتفهٔ فارسیه‌دن] ۱. تصادف، اصابت. ۲. موفقیت، توفیق. || راست کتیرمك = موفق ایتمك: الله ایشکزی راست کتیرسین. || راست کلمك = تصادف ایتمك، تصادفاً بولمق، ملاق اولمق: بوکون فلانه راست کلدم؛ کندیسنه راست کلیرسه‌م سویلرم. || راست کله = تصادفی، علی النصادف، اتفاقاً.

راستق { س: [فا. «راسخت» دن] قاشه سوردکاری معدنی قره بویا، وسمه: راستق چکمك = قاشلره راستق قومق. || راستق

طاشی = آنتیمون دینان معدن. || راستق مرکب = ثابت مرکب.

راستکو { ص. فا. [راست = طوغری. کفتن = سویلمك] طوغری سویلین، یالان سویلمز، صادق.

راستلامَق { فتـ. تصادف ایتمك، تصادفاً ملاق اولمق. راست کلمك: بوکون فلانی راستلادم.

راستی { س. فا. طوغریلق. لسـ.

راسِخ { ص. عر. جـ: راسخین. [«رسوخ» دن سف] ۱. ثابت، متین، صاغلام. ذ. ۲. بر علم وفنده وعلی الخصوص علوم دینیه‌ده ید طولی صاحبی اولوب بونك کنه وحقایقنه واقف اولان: علماء راسخیندن برذات.

راسِم { ص. عر. [«رسم» دن سف.] رسم یاپان، ترسیم ایدن. ذ.

راسِمه { سث. عر. رسم، عادت، دأب: راسمهٔ تبریکی ایفا ایتمك. [عربیده بو معنا «مرسوم» لغتیله افاده اولنور که مفردی بزجه اشبو « راسمه » لغتیله تبدیل اولندیغی حالده، جمعنده بزجه دخی « راسمات » قوللانیلیوب، « مراسم »، یعنی «مرسوم» ڭ جمعی قوللانیلیور.]

راشِد { ص. عر. جـ: راشدین. [«رشد» دن سف.] رشد صاحبی، طوغری یولدن کیدن، هادی: خلفاء راشدین = انفاس مقدسهٔ نبویه‌دن استفاضهٔ انوار هدایت ایتمش اولان چهاریار کزین یعنی ابابکر، عمر، عثمان، علی (رضهم) افندیلرمزکه بربرینی متعاقب اجرای خلافت ایتمشلردر. [مفردنده « رشید » دها مستعملدر.]

راشی { ص. عر. [« رشوة » دن سف.] رشوت ویرن. بر مرتشی‌یه حقسز وغیر مشروع ایشنی کوردیرمك ایچون آقچه وهدیه ویرن.

راصِد { ص. عر. [« رصد » دن سف.] ۱. دقتله باقوب بکلین، کوزه‌دن. ذ. ۲. اجرام سماویه وعلائم جویه‌یی مشاهده ومعاینه ایچون رصد قوللانان.

راضی { ص. عر. ٔ: راضیه. [«رضا» دن سف.] ۱. رضا ویرن، موافقت ایدن، مانع اولمیان، خشنود: صاحبی راضی اولدی. ۲. رضا وممنونیتی موجب: عیشهٔ راضیه. ذ.

راضّه { صث. عر. [« رض » دن سف.] ازیجی: آلت راضه = طوقماق کبی ازیجی آلت که طب قانونی اصطلاحاتندن اولوب سهواً (راضیه) قوللانیلیور.

راطِب { یاش ونملی معناسیله جمعیت طبیهٔ عثمانیه قوللانمش ایسه‌ده، طوغریسی «رطیب» در.

راعِد { ص. عر. ٔ: راعده. [«رعد» دن سف.] کورلین، کوك کورله‌سی سسنی چیقاران. ذ.

راعی { ص. سذ. عر. [«رعی» دن سف.] بر حیوان سوریسی کودوب اوتلادان، چوبان، صیغیرتماجه || مجـ. برقومك رئیسی ویا برمملکتك مدیر ومحافظی. ذ.

راغ { س. فا. اصل معناسی طاغ اتکی اولوب، باغ وباغچه‌لرك اڭ کوزللری طاغ اتکنده بولنانلری اولدیغندن، کوزل باغچه مقامنده « باغ وراغ » صورتنده قوللانیلیر.

راغِب { ص. عر. ٔ: راغبه. [« رغبة » دن سف.] رغبت کوسترن، ایستکلی، طالب، آرزومند.

راف { س. [فا. « رف » دن] ۱. دیواره قائماً چاقلمش تخته که اوزرینه اوته‌بری وضع ایدیلیر: رافه قومق: رافك اوزرنده استیف ایتمك. ۲. طولابك قاتلرینی تشکیل ایدن تخته‌لرك هربری، صره: بو طولابك رافلری اکرتیدر. ۳. اوته بری قونمق ایچون بر ایکی ویا اوچ درت صره‌لی اکرتی وآچیق طولاب که ایکی حلقه ایله دیواره آصیلیر. فر. Etagère.

رَأفَت { سث. عر. آجیمه، اسیرگمه، لطف ومرحمت.

رَأفَتلو { ص. از. مرحمتلی معناسیله سردارلره ویریلیر عنواندر: دولتلو رأفتلو.

رافدان { س. [عر. « رفدان » دن] قبوغیله برابر صوده آز پیشمش یومورطه.

رافِضه { سث. عر. [ترك دیمك اولان « رفض » دن سف. ٔ.] شیعیلردن بر فرقه‌در.

رافِضی { ص. عر. ٔ: رافضیه. [« رافضه » دن سمذ.] فرق شیعه‌دن رافضه فرقه‌سنه منسوب.

رافِضیلِك { س. رافضی مذهبی، رافضیلرك اعتقادی.

رافِع { ص. عر. ؤ: رافعه. [«رفع» دن سف.] قالديران، يوكسلتن. [اسماء حسنادن ده معدود در:] يا رافع. ‖ تش. كوز قپاغى كبى بعض عضولرى يوقارى قالديرمغه يارايان (عضله وسيكير).

راقِم { ص. عر. ؤ: راقمه. [«رقم» دن سف.] يازان، چيزن. رسم وتحرير ايدن: راقم حروف = بوحرفلرى يازان. [اكثريا محررلر وخطاطلر بوتعبيرله كندى شخصلرينى مراد ايدرلر.] = سذ. عر. ر. بر نقطه‌نك بر سطح معروفك حذاسندن درجهٔ ارتفاعى. فر. Cote.

راقى { س. [عر. «عرق» دن غلط] كئول انواعندن قوتلى بر مسكر: جبره. اوزوم راقيسى، دوز راقى = اوزوم جبره‌سندن چيقاريلان جنسى: صمان راقيسى = پك عادى وقبا جنسى؛ ساقز راقيسى = مصطكى قاريشديرلمش نوعى: راق سيسقه‌سى = راقيدن مستسق اولمش.

راقيجى { س. ١. راقى ياپان و صاتان آدم. ٢. راقى ايچمكى عادت ايدنمش آدم، راقى ترياكيسى.

راقيجياق { س. ١. راقى ياپيق و صاتيق ايشى. ٢. راقى ترياكيلكى.

راكِب { ص. عر. ؤ: راكبه. [«ركوب» دن سف.] ١. بينيجى، بينيك، بينمش، سوار: بر اسب صبارفتاره راكب اولديغى حالده. ٢. حركت ايدوب كيتمدن بر شيئه، بر واسطهٔ نقليه كيرن ويا كيرمش اولان: سفينه‌يه، آرابه‌يه، دمير يول قطارينه راكب اولمق.

راكِباً { ح. عر. بيندبكى بينمش اولديغى حالده، سوار اوله‌رق: بر عرب آتنه، كمى‌يه، آرابه‌يه راكباً عزيمت ايتدى.

راكِد { ص. عر. ؤ: راكده. [«ركود» دن سف.] حركتسز، طورغون، ساكن: ماء راكد = طورغون صو: پك راكد بر هوا ايدى.

راكِع { ص. عر. [«ركوع» دن سف.] نمازده ركوع ايدن، ركوع حالنده بولنان: راكع وساجد.

راكِعاً { ح. عر. ركوع ايتديكى حالده، ركوع حالنده: راكعاً سلام ويرمك.

رام { ص. فا. مطيع، تابع، منقاد: سرفرو ايدن: او مملكتى ضبط واهاليسنى رام ايلدى: بتون خلق فرماننه رام اولديلر.

رامپه { س. ايتا. [ي. اكى كميك ياخود بر كمى ايله ديكر بر شيئك تماس ايده‌جك صورتده يان يانه بنشمسى وضعيتى. قارن قارنه كلمه‌لرى: رامپه ايتمك = ياناشوب تماس ايتمك: واپور رختمه رامپه ايتدى.

رامپه‌جى { س. وقتيله محاربه‌ده رامپه ايدلدكده دشمن سفينه‌سنه كيرن جنكاوران.

رامِشكر { س. فا. چالغيجى، ساززنده، مطرب. لس.

رامى { ص. عر. [«رمى» دن سف.] مرميات آتان، انداخت ايدن.

ران { ص. فا. [«راندن» فعلندن مخص. — صتر. تشكيلنه كيرر.] ١. سورن، سوريجى، سوق ايدن، يوريدن، اوينادان: اسبران = آت سورن: خامه‌ران = قلم اوينادان. ٢. اجرا وانفاذ ايدن، سورن: حكمران = حكم سورن، حكم ايدن.

ران { س. فا. اوراق، فخذ. ز.

رانده { س. ي. كيلرك ميزانه ديركنك كريسنده‌كى يان يلكنى.

رانزه { س. ي. كيلرده عسكرك ياتمسى ايچون الابانده‌لرده برى برى اوزرينه ياپيلان يتاقلقلر.

راوند { سذ. عر. كوكى طبده مستعمل معروف بر نبات كه اك ايى جنسى چينده چيقار: راوند چينى: راوند كوكى.

راوى { ص. عر. ؤ: راويه. جه: رواة. جه. فا: راويان. [«رواية» دن سف.] نقل وروايت وحكايه ايدن، حديث وشعر واخبار تاريخيه وسائره نقل ايدن، ناقل: بو حديث شريفك راويسى. رواتِ ثقاتندر: راوى ديوركه: راويان اخبار.

راه { ياخود ره. س. فا. ١. يول، طريق = ره راست = طوغرى يول؛ مصارف راه = يول مصارفى. [مصارف راهيه» ديمكدن اجتناب ايتملى.] ٢. مسلك، اصول، آيين: راه محبت. ‖ خرج راه = رسماً بر مأموريته كوندريلن مأمور ويا ضابطه

ويريلن يول مصرفى. ‖ شاه راه = جاده، طريق سلطانى. ‖ همراه = يولداش.

راهِب { سذ. عر. جه. رهبان. مناسترده وصومعه‌ده اوتوران خرستيان اخروى آدم، كشيش، تارك دنيا.

راهبَر { و راهزن و راهنما. با: رهبر، رهزن، رهنما.

راهِبه { سذ. عر. [لغت مولده] مناسترده اوتوران خرستيان اخروى قيز، تاركهٔ دنيا.

راهوان { س. [فا. «راهوار» دن غلط] ١. بينيجى‌يى صارصمقسزين سرعتله يوروين آت واستر يورويشى: بو آتك كوزل راهوانى واردر. ٢. بو نوع يورويشله يوروين آت: بر راهوان آلمق ايسترم. =. بو نوع يورويشله يوروين: راهوان آت. = ح. بر نوع يورويشله، راهوان اوله‌رق: بو استر راهوان يوريور.

رأى { سذ. عر. جه: آراء. ١. كورمه، كوريش، نظر، مشاهده: رأى العين = كندى كوزيله كوره‌رك. [بو معنا ايله يالكز بو تعبيرده مستعملدر.] ٢. فكر، مطالعه، بر ايش حقنده دوشونمه نتيجه‌سى اوله‌رق سويلنيلان سوز ودرميان اولنان چاره وتدبير: رأى ويرمك = بيان مطالعه ايتمك: هركس رأينى بيان ايتسين: بوبابده سزك رأيكز نه در؟ بو ايش رأيكزه محولدر. ‖ رأى طوپلامق = بر مجلس اعضاسنك بر ايش حقنده آيرى آيرى فكرلرينى صوروب قيد ايتمك. ‖ اتفاق آراء، اتحاد آرا = بر مجلس ويا محكمه اعضاسنك كاملاً بر فكرده بولنمسى؛ اكثريت آرا = اعضادن قسم اعظمنك بر فكرده بولنمسى: اختلاف آرا = بر مجلس اعضاسنك باشقه باشقه افكارده بولنوب اتحاد ايده‌مه‌ملرى؛ ثلثان اكثريت آرا = اقلى ايكى ثلث نسبتنده اولان اكثريت آرا.

رايَت { سذ. عر. جه: رايات. سنجاق، لوا: رايات اسلام اوكده تموج ايديوردى.

رايِج { ص. عر. ؤ: رايجه. [«رواج» دن سف. دها طوغريسى رائج.] ١. رواجى اولان، كچن، سوريلن، سوروملى: رايج مال. ٢. خلق بيننده قوللانيلان، متداول، رغبت عموميه‌يه مظهر: رايج آقچه. = سذ. عر. رواج، كچن فيات، اعتبار، دكر: بونك رايجى وارميدر؟ رايجى نه‌در؟ ذخيره‌نك رايجى.

رايِحه { سذ. عر. جه: روايح. [«روح» دن سف. ؤ.] قوقو، بوى. [لساننمزده يالكز ايى قوقولر حقنده مستعملدر] كلك، يمكك رايحه‌سى: كوزل بر رايحه، بر رايحهٔ طيبه نشر ايديور.

رائِش { ص. عر. ؤ: رائشه. [«ريش» دن سف.] رشوت آلان ايله ويرن آره‌سنده واسطه اولان.

رائِق { ص. عر. ؤ: رائقه. [«روق» دن سف.] ساده، صاف، خالص، سليس: بو بيت فردوسيك اشعار رائقه‌سندندر.

رايَگان { ص. فا. ١. بداسز، قارشيلقسز، بادهوا. ٢. مج. مبذول: همم عليه‌لرينك رايگان بيورلسى.

رائى { ص. عر. ؤ: رائيه. (ر) حرفنه منسوب ومتعلق: قصيدهٔ رائيه = (ر) قافيه‌لى قصيده.

رَبّ { سذ. عر. جه: ارباب. [زبالده: راب] ١. افندى، مالك، صاحب، متصرف، اهل: رب الدار = او صاحبى؛ رب المال = مال صاحبى؛ ارباب عقول = اهل خرد: ارباب ناموس = ناموسلى آدملر. ٢. كائناتك صاحب ومالكى اولان جناب حق: ربم! سن مرحمت ايله. — بو معنا ايله بين العوام عربى ياء متكلمه مضاف حالنده دخى قوللانيلير: ربى‌يه امانت اولك! امان يا ربى! يا ربى! نه ياپه‌يم؟.

رِبا { سذ. عر. فائض، نما، كذشته.

رُبا { ص. فا. [«ربودن» فعلندن مخص. صتر. تشكيلنه كيرر.] قاپان، قاپيجى: دلربا = كوكل قاپان، پك كوزل ودلبر: كهربا = صمان قاپان = قيل و چوپلرى جذب ايدن معروف ذى قيمت صارى طاش: آهنربا = دميرى جذب ايدن مقناطيس طاشى.

رَباب { سذ. عر. كمانه ايله چالينير بر ساز.

رِباط { سذ. عر. ١. باغ، رابطه. ز. ٢. متين بنا. ز. ٣. تكيه وكاروانسراى كبى كلوب كچنلرك قونمه‌سنه مخصوص موقوف بنا. ‖ تش. اعضايى ربط ايدن بعض سيكيرلر.

رُباعى (ص. عر. ؤ : رباعيه. ۱. د. [اصرف عربيده] حروف اصليه‌سى درت عدد بدء اولان ويا اوچدن عبارت اولان حروف اصليه‌سنه بر حرف ضم ايدلمش اولان (فعل) : « دحرج » و« اكرم » كبى : رباعئ مجرد = درتدن عبارت اولان حروف اصليه‌سندن مركب فعل. دحرج كبى : رباعئ مزيدفيه = حروف اصليه‌سى اولان درت حرفه بر ويا ايكى حرف دخى آرتغله بش ويا آلتى حرفلى اولمش فعل : « تدحرج » و « احرنجم » كبى. ۲. ... نا. نبا. درتلى : رباعى الوجوه = درت يوزلى : رباعى الاضلاع = درت ضلعلى : رباعى الاجزاء = درت جزئلى : رباعى الازهار = درت چيچكلى : رباعى الاسنان = درت ديشلى. [« ذو اربعة الوجوه » وسائره تعبيرندن اصح واوكا مرجحدر.] = سذ. عر. جـ : رباعيات. د. درت مصراعلى يعنى ايكى بيتدن مركب قطعه : بر رباعى سويلدى : عمر خيامك رباعياتى.

رَبّانى (ص. عر. ؤ : ربانيه. [« رب » دن منسوب.] حق تعالى حضرتلرينه منسوب ومتعلق، الهى : قدر ربانى : مقدرات ربانيه. = سذ. عر. جـ : ربانيون. قلب وفكرينى اللهه ربط وحصر ايتمش آدم، عارف بالله، واصل بالله.

رِبح (سذ. عر. جـ : ارباح ۱. كار، فائده، تمتع. ۲. فائض، نما، كذشته. ذ.

رَبط (سذ. عر. ۱. باغلامه، ايليشديرمه : حيوانك يولارينى قازيغه ربط ايتدى؛ او ماده‌يه متعلق كاغد اوراق مضبطه‌يه ربط ايتملى. ۲. د. جمله‌لرى حروف وادوات لازمه ايله بر برلرينه باغلايه‌رق يوليله صره‌لامه. نظام. ارتباط : بو عباره‌نك ربطى يولنده دكلدر؛ بو فقره‌لى ربط ايتملى؛ يازديغى شيئك ربطى بوزوقدر، ربطنه باقملى. ۳. حصر وتخصيص و تعليق : قلبنى اللهه ربط ايتمش. || ضبط وربط = مملكتك نظام وآسايشى : ژاندارمه قوماندانى مملكتك ضبط وربطنه نظارت ايدر.

رُبع (سذ. عر. درتده بر، بر شيئك درت قسمندن بر قسمى. چاريك : ربع معاش = معاشك درتده برى. || ربع دائره = بر دائره‌نك درتده برى اولان مثلث قائم الزاويه كه ۹۰ درجه‌دن عبارت اولوب هيئتده مقياس يرينى طوتار، ربع تخته‌سى، فر. Quadran. || ربع مسكون = كرهٔ ارضك بتون نصف جنوبيسيله نصف شماليسنك دخى آمريقا طرفنده‌كى پارچه‌سى كشف اولنمازدن اول بتون قسم مسكونى زعم اولنان وعند المتقدمين معلوم اولان چاريكى. بو اعتقادله او وقت ارض، عالم، دنيا معناسيله دخى قوللانيليرديسه‌ده، بوكون استعمالنه محل قالمامشدر : بونك ربع مسكونده امثالى بولنماز. = تر. [زبانزدى : اوروب.] ۱. غروشك درتده برى، اون پاره‌لق سكه : اوچ غروشله بر ربعه آلدم. ۲. ياريم آرشينك درتده برى يعنى آرشينك سكزده برى كه اوچ پاره‌قدن عبارتدر : بش آرشين اوچ ربع.

رُبعيّه (سذ. عر. [تر. زبانزدى : روبيه] اسكى آلتونك چاريكى كه تقريباً اون غروش قيمتنده بر سكه ايدى. — اليوم هندستانده متداول ياريم مجيديه‌دن بيوجك كومش سكه. || ربعيه چيچكى = اوكوز كوزى. || ربعيه صوغانى = كريد لاله‌سى نوعى.

رِبقه (سذ. عر. كمندباغى، بوينه آتيلان حلقه، الطك.

رَبّنا (... [عر. « رب » ايله ضمير متصلك جمع متكلمى اولان « نا » دن مركب اولوب « ربمز » ديمك اولديغى حالده، لساننمزده يالكز « رب » معناسيله قوللانيلور.] تزم وجمله كائناتك ربى اولان حق تعالى حضرتلرى : ربنا حقيچون.

رُبوبيّت (سذ. عر. ۱. افنديلك، مالكيت. ذ. ۲. تكريلك، الوهيت.

رَبّى (... [عر. « رب » ايله ياء متكلمدن مركب اولوب، « ربم » ديمك اولديغى حالده، لساننمزده « رب » مقامنده ده قوللانيلور.] تكرى، الله : آمان يا ربى! سزى ربى‌يه امانت ايدرم.

رَبيب (سذ. عر. اوكى اوغل، امكسز. ذ.

رَبيبه (سذ. عر. اوكى قيز. ذ.

رَبيع (سذ. عر. ايلك ياز، بهار. || ربيع الاول = شهور قمريهٔ عربيه‌نك اوچنجيسى، كه وقتيله سنهٔ قمريه‌نك اكسيكى تقسيمى اولنوركن بهارك ابتداسنه تصادف ايدرمش. || ربيع الآخر = شهور قمريهٔ عربيه‌نك دردنجيسى كه بوده اساساً بهارك اواخرينه تصادف ايدرمش. || نقطهٔ ربيع = ايلك بهارك مبدئى.

رَبيعى (ص. عر. ؤ : ربيعيه. ايلك بهاره منسوب و متعلق.

رُتَب (سذ. جـ. عر. فد : رتبه. [بلا : رتبه.

رُتبَتْلو (ص. پايه‌لى، رفيع الدر. جه. [انشا لساننده بطريقلره ويريلن عنواندر.]

رُتبه (سذ. عر. جـ : رتب. ۱. صره، باصامق. درجه، پايه. منزلت : علم وعرفانده بر رتبهٔ عاليه‌يه نائل اولدى. ۲. مقدار، قدر، درجه : بو رتبه‌يه چالشمق. [بو معنا ايله اليوم پك استعمال اولنميور.] ۳. اركان وامور دولته ويريلن شرف واعتبار درجه‌سى، پايه : رتب ملكيه. رتب عسكريه، رتب عليه : رتبهٔ اولى، رتبهٔ بالا : رتبه آلمق، ويرمك.

رُتبه‌سِز (ص. رتبه‌سى اولميان.

رُتبه‌لى (ص. رتبه‌سى اولان، اصحاب رتبه‌دن.

رُتْرَت (سذ. [فر. (Retraite) حق.] بر پوليچه‌نك اعاده حسابنى ده حاوى حامل طرفندن كشيده اولنمش يكى پوليچه.

رَتق (سذ. عر. ييرتيق وياريق يابيشديروب تعمير ايتمه. || رتق وفتق = اداره : رتق وفتق اموره مقتدر.

رَتقاء (ص. ؤ. عر. آلات تناسلى ناقص اولمغله توليده غير صالح (قادين)، آصليق.

رُتَيلا (سذ. عر. زهرلى وايرى بر جنس قيرا اوروبجكى.

رَثيه (سذ. عر. ط. مفاصلده و سائر جهات بدنده حاصل اولان وجع والتهاب روماتيزمه.

رَجاء (سذ. عر. ۱. امل، اميد، اومه : خوف ورجا بيننده. ۲. [زبانزدى رانك كسريله] يالوارمه، نياز : بو ايشى كورمه‌كرى رجا ايدرم : بو رجامى قبول ايده‌جكسكز.

رَجاجى (ص. ۱. يالواران، رجا ونياز ايدن. ۲. برى ايچون توسط ايدوب رجا ايدن، شفيع.

رِجال (سذ. جـ. عر. فد : رجل. [بلا : رجل.

رَجَب (سذ. عر. شهور قمريهٔ عربيه‌نك يدنجيسى.

رُجحان (سذ. عر. اوستون اولمه، افضليت، مرجحلق : صوبه‌نك منقاله رجحانى غير منكردر؛ ادعاى رجحان = افضليت دعواسنده بولنمه : اسباب رجحان = ترجيحه سبب اولان جهات. [« رجحانيت » ديمه‌ملى.]

رَجَز (سذ. عر. د. عروضده مفاعيلى بر مصراعده اوچ كره « مستفعلن » دن عبارت وزن : بحر رجز.

رِجعَت (سذ. عر. ۱. كرى دونمه، كرى يه يعنى كلن طرفه طوغرى حركت : يارى يولدن رجعت ايتدى. ۲. ف. زوجك تطليق ايتديكى زوجه‌سنى كرى آلمه‌سى. || ع. خط رجعت = اردونك ايجابى حالنده كرى يه طوغرى چكيله‌جكى محل وطريق : خط رجعتى تأمين ايتمك؛ دشمنك خط رجعتنى كسمك. || رجعت قهقرى = آرقه‌سنى دونميه‌رك كريسن كرى كيتمه.

رَجَفان (سذ. عر. ط. صارصلمه، خلجان، تزلزل.

رَجُل (سذ. عر. جـ : رجال. بلوغه ايرمش اركك آدم، ار. ذ. ۲. مجـ. اهل، مقتدر : بو ايشك رجلى دكلدر. = جـ. ايلرى كلنلر، اعيان = رجال دولت : اجلهٔ رجال دولتدن.

رِجل (سذ. عر. جـ : ارجل. آياق، قدم، پاى. ذ.

رَجم (سذ. عر. ۱. طاشلامه، طاشله اورمه : رجم شياطين. ۲. ف. متهمى بانه قدر طوپراغه كوموب طاشلانمغله اعدام جزاسى.

رُجوع (سذ. عر. ۱. كرى دونمه، عودت، رجعت : يارى يولدن رجوع ايتدى : ما نحن فيه‌مزه رجوع ايده‌لم. ۲. چايمه، سوزندن دونمه، سوزينى كرى آلمه : اوآدم سوزندن، وعدندن رجوع ايتمز.

رَجوليّت (سذ. عر. ركلك، ارلك.

رَجيم (ص. عر. [« رجم » دن صفت.] طاشلانمش، طاشله قوغلمش، رجم اولنمش : شيطان رجيم.

رَچته (سذ. [ايتا. Ricetta] طبيبك خسته‌يه تنسيب ايتديكى علاجلرك تركيباتنى و

صورت استعمالی مبین اوله‌رق ویردیکی پوصله : رچته یازمق، رچته ویرمك.

رَچَل { س. شکرله قاینادلمش میـوه طاتلیسی : چیلك، کل، ویشنه رچلی.

رَچینه { س. [یتا. Resina] چام کبی بعض آغاجلرك ویردکاری ساقز.

رَچینه‌لی { ص. ساقز قونمش (شراب وسائره) .

رِحال { سذ. جم. عر. فد : رحل. با : رحل.

رَحل { سذ. عر. جم : رحال. سمر. پالان : شد رحال ایتمك = عزیمته حاضرلانمق.

رِحلَت { سث. عر. ۱. کوچ نقل مکان، انتقال. ۲. عزیمت، حرکت، سفر. ۳. اولمه، وفات : رحلت ایتدی: رحلتی تاریخنه‌دك.

رَحله { سث. عر. اوزرنده اوقونان ویا استنساخ اولنان کتاب وحقه وسائره قونمق اوزره اوکه آلنان تخته‌دن طارز وآلچاق ماصه : دیرسکاری رحله مطالعه وتدریسدن آیرلمدی.

رَحم { سذ. عر. آجیمه، اسیرکه. مرحمت : حاله رحم ایتمدی: رحمی چوق بر آدمدر.

رَحِم { سذ. عر. جم : ارحام. ۱. دول یاتاغی : رحم مادرده ایکن. ۲. قرابت. خصمق. || صله رحم = اقربا و تعلقاتی زیارت وتفقد. || ذوی الارحام = آنا طرفندن اقربا.

رَحِم { فت. عر. [بعض دعا تعبیرات عربیه‌سنده بولنور فعل ماضی مفرد مذکر غائبدر.]

رحمت ایلسین. الیه : رحمه الله = الله اوکا رحمت ایلسین.

رَحمان { ورحمن. ص. سذ. عر. [«رحمة» دن صش.] عبادینه رحم وشفقتی زیاده اولان حق جل وعلا حضرتلری : جانب رحماندن.

رَحمانی { ص. عر. ؤ : رحمانیه. جناب حقه منسوب و متعلق، جناب حقدن کلن و بناءً علیه خیره مستند، شره مستند اولان شیطانی مقابلی : فکر رحمانی دائما فکر شیطانی‌یه غلبه ایدر.

رَحمَت { سث. عر. ۱. اسیرکه، مرحمت. ۲. حق تعالانك موتایه رحم ایدوب کناهلرنی عفو بیورمسی : الله رحمت ایلیه! اعربی ترکیبانده «رحمة» صورتنده یازیلیر :] رحمة الله علیه! رحمه الله رحمةً واسعة = الله غنی غنی رحمت ایلیه. [رحمة الله علیه رحمة واسعة دیمه‌ملی.] ۳. تر. مج. حق تعالانك عبادینه مرحمتنك بر علامت ظاهره‌سی اولان نافع یاغمور : رحمت دوشدی: رحمه طوتلدق.

رَحمَتلِك { ص. و :

رَحمَتلی { ص. رحمت الهیه‌یه مظهریتی دت اولنان. رحمته محتاج ومستحق. مرحوم : رحمتلی پدرم. — اسمکی‌ده قوللانیلیر : رحمتلی بویله شیئلردن خوشلانمازدی.

رَحمی { ص. عر. رحمته منسوب ومتعلق.

رَحِمی { ص. عر. ؤ : رحمیه. ط. دول یاتاغنه منسوب و متعلق.

رَحیق { سذ. عر. صاف ومعطر شراب.

رَحیل { سذ. عر. کیتمه. کوچمه. عزیمت، رحلت. ن.

رَحیم { ص. عر. ؤ : رحیمه. [«رحمة» دن صش.] اسیرکین، آجیان، مرحمتلی. [هم جناب حقه هم عبادینه، رحمان ایسه یالکز جناب حقه اطلاق اولنور.]

رَحیمانه { ص. فا. مرحمتلی ذاته منسوب ومتعلق [انشا لساننده مقام تعظیمده مخاطبدن کنایه اولور :] جانب عالیٔ رحیمانه‌لرینه.

رُخ { س. فا. یاکاق، خد، عذار.

رُخ { سذ. عر. ۱. عرب مصاللرنده مذکور پك جسیم بر طیر موهوم، سیمرغ. ۲. شطرنج اویوننده بر طاش.

رَخاء { سذ. عر. ۱. بوللق، اککینشلك. ۲. کوشکلك، سوایپوکلك، رخوت. ن.

رُخام { سذ. عر. مرمر طاشی، سنك خارا.

رَخاوَت { سث. عر. ۱. کوشکلك، سواپوکلك. ۲. تنبللك، تکاسل، عدم تقید، اهتمامسزلق، اهمال، تساهل.

رَخت { س. فا. ۱. آت طاقمی. ۲. یول لوازمی. ۳. مفروشات وسائر خانه طاقملری. ۴. پنجره وقپی قنادلرینی چرچیوه‌یه ربط ایدن منقشه طاقمی.

رَختلامَق { فت. (آته) رخت و طاقم طاقمق.

رَختلی { ص. رخت وطاقمله تزیین وتجهیز اولنمش (آت).

رَختوان { س. آت غاشیه‌سنك صیرمه‌لی غیطانی: رختوان آتاسی = آتك رختلرینه باقان سایس.

رُخسار { س. فا. و :

رُخساره { س. ف. عر. یاکاق، خد. عذار. رخ : رخسار یار.

رُخسوده { ص. فا. [رخ = یاکاق. سودن = سورمك] یاکاغنی ویوزینی سورن، سورمش : رخسودهٔ آستان نیاز اولمق = یوزینی ایشیکنه سوره‌رك رجا ایتمك.

رَخش { س. فا. عر. پك یوروك وکوزل آت : بر رخش صبا رفتاره سوار اولمشیدی.

رَخشان { ص. فا. و :

رَخشَنده { ص. فا. پارلاق، تابان، لامع : نجم رخشان.

رُخصَت { سث. عر. اذن، مأذونیت، اجازت، مساعده : رخصت آلمق، ایستمك، ویرمك؛ رخصت رسمیه.

رُخصَتسِز { ص. ح. اقتضا ایدن رخصت رسمیه‌یی حائز اولمیان ویا حائز اولمقسزین: اومکتب رخصتسزدر: رخصتسز مملکته کیتدی.

رُخصَتلی { ص. رخصت رسمیه‌یی حائز، اذنلی، مأذون.

رُخصَتنامه { س. فا. رخصت رسمیه‌یی حاوی ورقه، اذننامه، اجازتنامه.

رَخنه { س. فا. ۱. کدیك، یتیق وبوزوق یر، فرجه. ۲. مج. خلل، زیان.

رَخنه‌دار { ص. فا. ۱. کدیك ویقیقی اولان. ۲. مج. خلل‌پذیر، نقصانی اولان. ۳. متضرر، زیانه دوچار : بو ایشدن اك زیاده رخنه‌دار اولان بنم.

رَخیص { ص. عر. ؤ : رخیصه. [«رخص» دن صش.] اوجوز، اهون. ن.

رَدّ { سذ. عر. ۱. کری چویرمه، ایتوب اوته‌یه آتمه، دفع : یاغلی شیئلر صویی رد ایدر. ۲. قبول ایتمه‌مه، عدم قبول، ابا : هدیه‌می، رجامی رد ایتدی؛ رد ایله جواب ویردی. ۳. طانیمامه، انکار ایتمه : اوغلنی رد ایتدی. ۴. چوروتمه، جرح ایتمه : دلیلنی، شاهدینی رد ایتدی.

رِداء { سذ. عر. بعض درویشلرك شال کبی اوموزلرینه آتدقلری واحتیاجه کوره سجاده ویورغان کبی‌ده قوللاندقلری بوك قماش.

رَدانه { س. مح. یلکن وتنته‌لره آچیلان اوفاق دایکاره کچیریلان دمیر و پرنج حلقه.

رَداءَت { سث. عر. ۱. کوتیلك، فنالق، فساد، خباثت. ۲. ط. خسته‌لق ویاره آزغینلغی.

رِدف { سذ. عر. ۱. کری، آرقه. ن. ۲. د. [عروضده] قافیه‌نك روی دینلن صوك حرفندن اول کلن «ا، و، ی» حرف مدی.

رَدیء { ص. عر. ؤ : ردیئه. [«رداءة» دن صش.] ۱. کوتی، فنا، فسد، یارامز. ۲. ط. آزغین.

رَدیف { ص. عر. ؤ : ردیفه. [«ردف» دن صش.] ۱. صکره‌دن، آرقه‌دن کلن. ن. ۲. ع. نظامیه صنفندن صکره کچیان صنفه منسوبکه بو صنف حین حاجتده سلاح آلتنه آلنیر : صنف ردیف؛ عساکر ردیفه. = سذ. ۱. بو صنفه منسوب عسکر ویا ضابط ونفر : ردیف آلایی : ردیف بیکباشیسی ؛ ردیفلری طوپلایورلر. ۲. د. قافیه‌دن صکره اوله‌رق هر بیتك آخرنده تکرر ایدن کلمه.

رَذالَت { سث. عر. ۱. آلچاقلق، دنائت، ناسزا فعل وحرکت : بن او رذالتی قبول ایتمم. ۲. اوتانه‌جق وکوله‌جك ایش، عار، عیب، مسخره‌لق : پك رذالت اولدی.

رَذائِل { سث. جم. عر. [فد : «رذیله» لسانمزده غیر مستعملدر. زعم اولندیغی کبی «رذالة» نك جمعی دکلدر.] آلچاقچه واوتانه‌جق ایشلر، ناسزا ومعیوب افعال وحرکات.

رَذیل { ص. عر. ؤ : رذیله. جم : ارذال. [«رذالة» دن صش. — «اراذل» جمعی زعم اولندیغی کبی بونك اولمیوب «ارذل» کدر.] ۱. آلچاق، دنی. ۲. کوله‌جك وعیبلانه‌جق، رسوای، مسخره : رذیل آدم. ۳. آشاغی، بایاغی، ناسزا : افعال رذیله.

رَز { س. فا. اوزوم آغاجی، آصمه، باغ کوتوکی، کرم. ن. || مج. عم. دختر رز = (اوزوم آغاجنك قیزی) شراب، خمر، باده، می.

رَزّاق ص. عر. [«رزق» دن مبـ.] كافهٔ مخلوقاتك رزقنى ويرن جناب خلاق: جناب حق رزاقدر.

رَزاقى ص. سـ. [عر. «رازقى» دن غلط] قوروسى مشهور بر جنس اوزوم: رزاق اوزوم، رزاق اوزومى.

رَزانت سـ. عر. آغرلق، متانت. جدیت. اهمیت: رزانت رأى: رزانت فكر.

رِزق سـ. عر. جـ: ارزاق. ۱. قوت. آزیق، نفقه، معیشت: قارنجه بیله رزقنى تدارك ایدر. ۲. من طرف الله هر كسه مقسوم ومقدر اولان نعمت: رزق مقدر، رزق مقسوم. ۳. ییه‌جك ایچه‌جكه متعلق مواد، ذخیره. مأكولات. [بو معنا ایله اك زیاده جمعى قوللانیلیر:] ارزاق عسكریه: ارزاق تداركى: ارزاق انبارى.

رَزم سـ. فا. غاوغا، جنك، حرب. لسـ.

رَزمگاه سـ. فا. [رزم = حرب ـگاه = مكان] حرب میدانى.

رَزنه سـ. [عر. «رازیانه» دن] دره اوتى نوعندن معروف نبات كه بیابانى و بوستانیسى اولور. || صو رزنه‌سى = صو بالدیرانى.

رَزه سـ. ۱. قپو قناتلرینى سوكه‌یه تعلیق ایدن دمیر چنكل كه منتشه یرینى طوتار. ۲. قپویى قپالى طوتمغه مخصوص خارجدن وداخلدن قوللانیلیر دمیردن ساده زنبرك.

رَزه‌لمك [یا رزه‌له‌مك. تـ.] (قپویى) رزه ایله قپامق.

رَزین ص. عر. [مـ: رزینه. [«رزانت» دن مشـ.] آغر. متین: رأى رزین صاحبى.

رَژى سـ. [فر. Régie] توتون ومسكراتكى محصولات و سائره انحصارى و بونلرى انحصار و تعهد آلتنه آلان شركت واداره: توتوذ رژیسى = انحصار دخان اداره‌سى.

رَس ص. فا. [«رسیدن» مصدرندن امر. اولوب صفت تشكیلنه كیرو.] ۱. یتیشن ایریشن: مدد رس = امداده یتیشن، معین: دسترس الى یتیشن. نائل: فریاد رس = فریاده واستمداده یتیشن.

رَسا ص. ف. یتیشن یاخود یتیشدیرن: مژده رسا = مژده یتیشدیرن، مژده‌جى، مبشر. ز.

رِسالت سـ. عر. [«رساله» ایله بر لغت اولدیغى حالده، [انلرده محل استعماللرى بسبتون آیرلشدر. با: رساله.] ۱. ایلچیلك، سفارت، ایلچى وسفیر صفت ومأموریتى. [بو معنا ایله الیوم سفارت مستعملدر.] ۲. پیغمبرلك، من طرف الله عبادینى دین حقه دعوته مأمور نبى مرسلك حال و شانى: اول بلبل باغ رسالت. ۳. مجـ. تصرفده دخلى اولمقسزین برینك سوزینى دیكره ابلاغ اتمه.

رِسالتپناه سـ. ص. فا. [عر. رسالت = پیغمبرلك ـ فا. پناه = ملجأ] پیغمبرلكك ملجئى اولان فخر كائنات (صلعم): رسالتپناه افندمز.

رِسالتپناهى ص. فا. ملجأ نبوت ورسالت اولان پیغمبرمز افندمزه منسوب ومتعلق: هجرت رسالتپناهى: جانب عالئ رسالتپناهیدن.

رِساله سـ. عر. جـ: رسائل. ۱. مكتوب. نامه: رسالهٔ تبریكیه: رسائل بلیغه. [بو معنا ایله اسلافمزده پك استعمال اولنمیور.] ۲. اساساً مكتوب صورتنده یازیلان كوچك كتاب، بر مسئله ویا علم وفنه دائر مختصر تألیف: منظومه بر رساله یازمشدر: مسائل فقهیه‌یه دائر رسائل عدیده‌سى واردر. || رسالهٔ مخصوصه = منحصراً بر مسئلهٔ فنیه حقنده یازیلان رساله [فر. Monographie.]

رَسّام سـ. عر. [«رسم» دن مبـ.] رسم یاپان. رسم و تصویر یاپمق صنعتنى بیان واجرا ایدن آدم، مصور.

رَسّاملق سـ. رسم و تصویر یاپمق صنعتى: رسام‌لقده مهارتى واردر.

رَسان ص. فا. یتیشدیرن، كوتورن. ایصال ایدن. [صفت تشكیلنه كیرر:] مژده رسان = مژده كوتورن، مبشر: شرف رسان = شرف كتیرن.

رَسائل سـ. جـ. عر. مفـ: رساله. با: رساله.

رُستاق سـ. عر. جـ: رساتیق. [فا. «روستا» دن معرب] اكوى. چفتلك.

رُستخیز سـ. فا. قیامت، محشر. ز.

رَسته ص. فا. قورتلمش. رها بولمش. ز:

رُسغ سـ. عر. تشـ. ال و آیاق آیاغنك آرقه‌سى: رسغ الید، رسغ القدم.

رُسُل سـ. جـ. عر. مفـ: رسول. با: رسول.

رَسم سـ. عر. جـ: رسوم. [بزجه غیر مستعمل اولان «مرسوم» ك جمعى بولنان «مراسم» دخى بعض معانیده بونك جمعى یرینه قوللانیلیر.] ۱. یازمه، چیزمه: رسم خط. ۲. اثر، نشان، علامت: رسمى قالمش. ۳. شكل، صورت هیئت: خاچ رسمى، مهر سلیمان رسمى. ٤. ترتیب، پلان، طاسلاق: یاپیله‌جق مكتبك رسمنى چیزمك. ٥. بر انسان ویا حیوان یاخود موقع وسائره‌نك كاغد اوزرینه ال ایله یاپیلان شبیهى. تصویر، تمثال: رفائلك یاپدیغى رسملر مشهوردر. ٦. تصویر یاپمق فن وصنعتى: رسم اوكرنیور: رسم معلمى. ۷. فوطوغرافله آلنان تصویر، فوطوغراف: رسمنى آلدیره‌جغم: فلان فوطوغراف كوزل رسم آلیور. ۸. طرز، ترتیب، اصول نسق: بو رسمده یاپیلیر. ۹. عادت، طور: رسم دوران فلك. ۱۰. آلاى، دأب، آیین: مكتبك رسم كشادى؛ عسكرك بكید رسمى. [بو معنى ایله جمعى یرینه «مراسم» قوللانیلیر:] معایده مراسمى. ۱۱. دولتجه ودولت نامنه اید. یلن حركت وسویلنیلن سوز: رسمك خارجنده قونیشیورز: من غیر رسم یازدى. ۱۲. ویركى. بر مالدن میرینك آلدیغى حصه. تكلیف، باج: كمرك رسمى، طوز رسمى: بحراً نقل اولنان امتعه‌دن كمرك رسمى آلنیر. [بو معنى ایله جمعى «رسوم» ك جمعى اوله‌رق «رسومات» دخى قوللانیلیر.] || رسم سلام = ۱. عسكرك مانو. قه اجرا ایتدیكى مراسم تعظیمیه. ۲. بر كیمسنك دیكرینه قارشى ایفا ایتدیكى مراسم تعظیمیه.

رَسماً حـ. عر. ۱. دولت نامنه، دولت طرفندن، دولتجه مقبول اوله‌جق صورتده ومراسم معتاده ایله: خارجیه ناظرى ایشى قابنتولره رسماً یازدى: یكى كان سفیر یارین رسماً قبول اولنه‌جقدر (= صورت رسمیه‌ده): بن رسماً سویلیورم. ۲. مجـ. مجرد عادت یرینى بولسون دیه، جدى اولمیه‌رق، صورت ظا. هره ده: رسماً حسن قبول كوستردیسه ده ممنون اولمدیغنى آكلادم.

رَسّمجى سـ. رسم یاپان، ال ایله ویا فوطوغرافله رسم چیقاران، رسام، فوطوغراف.

رَسمسز ص. ۱. اشكال و تصویراتى اولمیان: رسمسز كتاب؛ رسمسز سیاحتنا. مه‌دن بر شئ آكلاشلماز. ۲. رسمى معاملاته اولمیان، مراسم وتكلیفاتدن عارى: رسمسز معامله.

رَسملى ص. اشكال وتصویراتى اولان: رسملى كتاب، غزته.

رَسمى ص. عر. مـ: رسمیه. ۱. دولت طرفندن ویادولت نامنه اولان: اعلان رسمى، توجیهات رسمیه. ۲. آلایله و دأب و آیین مخصوصله اجرا اولنان: معایدهٔ رسمیه، استقبال رسمى. ۳. مجرد عادت یرینى بولسون مقصدیله اجرا اولنوب جدى وصمیمى اولمیان: رسمى بر سوز سویلدى. ٤. د. (صرف عربیده) املا ایچون یازیلوب اوقونمیان (حرف). || غیر رسمى = دولت نامنه و رسماً اولمیان: غیر رسمى بر تحریرات یازلدى. || نیم رسمى = بسبتون دولت نامنه اولمیوب بر درجه‌یه قدر رسمیتى اولان: برلینك نیم رسمى غزته‌لرى. || هاء رسمیه = كلمه‌نك صوكنده اولوب فتحه‌یى تقویه ایدن «ه» حرفى: بنده كلمه‌سنده‌كى «ه» كبى. «هاء سكته» دخى دینیلیر. || هندسهٔ رسمیه = سطحى رسملر. دن بحث ایدن هندسه، هندسهٔ مجسمه‌نك غیرى.

رَسمیات سـ. جـ. عر. رسمى ایشلر، معاملات رسمیه: رسمیاتله اوغراشمیه‌لم.

رَسمیت سـ. عر. رسمیلك، صفت رسمیه: سویلدیكى سوزلرك رسمیتنى بیان ایدیور: سوزینه رسمیت ویرمك ایستیور.

رَسَن سـ. فا. ۱. ایپ، اورغان. ۲. مجـ. خلاط.

رَسَنبَند (ص. فا. [رسن = خلاط. (بند = باغ] يُ. خلاطله ساحله باغلی : کمی رسنبند ایکن.

رُسوای (ص. فا. رذیل مسخره. (معایبی اشتهار ایتمش: رسوای عالم اولدی.

رُسوب (سد. عر. مایعاتك (دیبنده طوران مواد کثیفه، تورتی، تلوه، چوکندی.

رُسوخ (سد. عر. ۱. صاغلا. (ملق، متانت. ۲. بر علم وفنك کنهنه وصول ووقوف: فقهده اصحاب رسوخدندر.

رَسول (سد. عر. جـ : رسل. (۱. ایلچی، سفیر. [بو معنا ایله قوللانلمغه باشلامشدر.] ۲. پیغمبر، مرسل، نبی، تر. بو. لاواچ: رسول الله = نبی الله، من طرف الله عبادینی دین حقه دعوت ایچون بعث بیورلمش اولان انبیاء عظامك بیری و بالخاصه پیغمبرمز محمد مصطفی (صلعم) افندمز. ۳. ق. تصرفده دخلی اولمقسزین برینك سوزنی دیکره تبلیغ ایدن.

رُسوم (سد. جـ. عر. فـد: (رسم. با: رسم. بونك ده جمعی : رسومات. با : رسومات. ‖ يُ. رسوم طونه‌سی = کمینك حوله وضعنه وبولجی اقامتنه مخصوص انبار وقاردلرینك: رجهٔ استیمانی که لیمانلرده وقنالرده بوکا کوره رسم اعطا اولنور.

رُسومات (سد. جـ. عر. ([« رسم » ك جمع الجمعیدر.] ۱. اموال مختلفه‌نك میری‌یه عائد ویرکیلری. ۲. [مفرد کبی] کمرك اداره‌سی، که مقدما طوز وصیدماهی و سائر رسومی دخی شامل اولدیغندن بو اسمله تسمیه او. لنمشدر : رسومات امانتی، امینی، دائره‌سی، مأموریتی.

رُسومی (ص. عر. أ : رسومیه. ([عربیده یاء نسبت جمع صیغه‌سنه الحاق اولنمدیغندن یا کلیشدر.] کمرکه واوکا متفرع رسوم وتکالیفه منسوب ومتعلق: جمعیت رسومیه = رسومات مجلسی: قوانین رسومیه.

رَسید (ـ. فا. [اصل فارسیده (« یتیشدی، ایریشدی » معناسیله فعل ماضی اولوب، وقتیله دفتره بوکـه ایله قید اولندیغندن، « رفت » مقابلی اوله‌رق علم اولمشدر.] اقراض اولنان بر مبلغك اعاده‌سیله قیدینك ترقینی، حذف. امحا: دفتر دن رسید ایتدی: نامی رسید اولندی.

رَسیده (ص. فا. یتیشمش، (ایریشمش، واصل، کمال بولمش : رسیدهٔ دست تعظیم اولدی = مشحون تعظیم اولان یدمه واصل اولدی: رسیدهٔ ختام = ختامه واصل اولمش. ‖ نورسیده = یکی یتیشمش. ‖ نارسیده = یتیشمه‌مش، ایرمه‌مش.

رَشّ (سد. عر. سرپمه، بوسکور. (تمه. ذ.

رَشادتلو (ص. ا.. خلق طوغری (یوله سوق وارشاد وظیفه‌سیله موظف اولان مشا. یخه ویریلن عنواندر.

رِشاش (سد. عر. یا رشاشه. (سد. عر. سرپندی. ذ.

رِشته (ـ. فا. ۱. ایپلك، خیطه، (تیره. ۲. مجـ. رابطه، علاقه، واسطه : رشتهٔ محبت: رشتهٔ حیاتی قطع ایتمك. ۳. تر. [زبانزدی ارشته] اوده یاپیلان تل شعریه : رشته چور. به‌سی. ‖ سر رشته = ایپ اوجی، وسیله. ‖ رشتهٔ آستانه = يُ. جهیم، اسپاولو.

رَشح (سد. عر. صیزمه. ترلمه. ([ترشح دها مستعملدر.]

رَشحه (سد. عر. جـ : رشحات. (دسنی کبی برقابدن چیقان صیزندی. ترله.

رُشد (سد. عر. ۱. طوغری (یولده کیتمه. طوغری یولی بولمه. ۲. طوغری دو. شونمه، عقل و تمییز صاحبی اولمه : اصحاب رشددندر. ۳. بالغ اولمه، بلوغ : اثبات رشد ایتمك: سن رشد.

رُشدی (ص. عر. أ : رشدیه. (بالغ و سن رشده واصل اولان چوجقلره مخصوص: مکتب رشدی: مکاتب رشدیه = ابتدائیدن صکره و اعدادیدن اول اولان مکتب که مبادیٔ علومك تدریسنه مخصوصدر.

رُشدیّه (سد. عر. مکتب ابتدا. (ئیدن صکره ومکتب اعدادیدن اول اولان مکتب رشدی : رشدیه مکتبینه کیدی: رشدیه درسلرندن امتحان ویره. بیلیر. [«مکتب رشدیه» تعبیری اضافت قاعده‌سنه مبنی اوله‌بیلیر.]

رَشك (ـ. فا. ۱. قیصقانمه، (حسد، غبطه. ۲. حسد وغبطه‌یی موجب، محسود.

رَشك آوَر (ص. فا. حسد و (غبطه‌یی موجب، محسود: رشك آور امثال واقران. [حسدجی دیه ترجمه ایدنلر یاکلشلردر.]

رِشمه (ـ. زنجیردن کم.

رِشوَت (سد. عر. بر مأموره (حقلی ویا حقسز بر ایش کوردیرمك ایچون ویریلن اجرت وهدیه : رشوت ویرمك. آلمق، یمك، رشوتله ایش کوردیرمك.

رُشوَت (ـ. [اصلی مجهول] (مجـ. ۱. آرمه‌نك اقسام وتفرعاتك کیده احتیاطاً بولندیریلان یدکلکی : رشوت یلکن. مقابلی : اتواب. ۲. کیده احتیاطاً بولنان سرن و جیوق وکوندرلك استیف او. لندقری محل.

رِشوَتجی (ص. رشوت قبول (ایدن، رشوتله ایش کورن.

رَشید (ص. عر. [« رشد » دن (صفـ.] ۱. طوغری یولده کیدن، استقامت اوزره حرکت ایدن. ۲. عقل ودرایت وحسن حرکت صاحبی، مالنی حسن اداره‌یه مقتدر، اسرافدن متوقی. ۳. سن رشده واصل، بالغ، عاقل.

رَشیدیّه (سد. عر. نشاسته و (شکرله یاپیلان بر جنس طاتلی.

رُشَیم (سد. عر. [« رشم » دن (مصغر.] با. تخمك اصل مایهٔ ابتدائیه‌سی اولان واکثریا ایکی مصراعك اورته‌سنده بو. لنان دانه‌جك، فر. Embryon.

رَصّاد (سد. عر. [«رصد» دن (مبا.] رصد دینلن آلتله اجرام سمائیه‌یه باقان اهل هیئتدن آدم، فلکی.

رَصاص (سد. عر. ۱. قور. (شون. [اسرب، رصاص اسود.] ۲. قالای. [قصدیر، رصاص ابیض.]

رَصانَت (سد. عر. صاغلاملق، (متانت، محکملك.

رَصانتلی (ص. صاغلام، متانتلی، (محکم، رصین.

رَصَد (سد. عر. ۱. کوزتمه، (بکلمه. یوصی طوتمه. ذ. ۲. اجرام سمائیه‌یی دوربینله معاینه ایتمه. ۳. اجرام سمائیه‌یی سیر ومعاینه‌یه مخصوص دوربین ویا دیکر آلات : رصدله آیه باقمق.

رَصَدخانه (ـ. فا. اجرام سما. (ئیه‌یی آلات مخصو. صه ایله و بیوك یرلی دوربینله سیر ومعاینه ایتمکه مخصوص بنا : پارس رصدخانه‌سی: نصیر الدین طوسینك هلاکوبه یاپدیردیغی رصدخانه.

رَصَدگاه (ـ. فا. ۱. کوزدوب (بکلمکه مخصوص محل. ۲. رصدخانه.

رَصَدی (ص. عر. أ : رصدیه. (کواکبی سیر ومعاینه ایتمکه مخصوص ویا بوکا منسوب ومتعلق : آلات رصدیه؛ تد. قیقات رصدیه.

رَصیف (ص. عر. أ : رصیفه. ([«رصف» دن صفـ.] صاغلام، محکم، متین، صاغلام صورتده بنا ایدلمش.

رَصین (ص. عر. أ : رصینه. ([« رصانت » دن صفـ.] صاغلام، متین، محکم.

رِضا (سد. عر. ۱. خشنودلق، (ممنونیت : الله رضاسیچون! ۲. قائل اولمه، موافقت، عدم مخالفت : بو ایشه رضاکز وار. میدر؟ رضاء طرفین = هر ایکی طرفك موافقتی. ۳. ایستك، اراده، اختیار، طوع : کندی رضاسیله کیتدی. ٤. قدر الهی‌یه سرفرو ایتمه، توکل : انسان ایچون دنیاده رضا وتو. کلدن باشقه چاره یوقدر. ‖ رضاءً لله = الله رضاسیچون عوض مقا. بلنده اولمیه‌رق مجرد الله راضی اولسون دیه، ثواب ایچون. ‖ رضا ویرمك = راضی اولمق، موافقت ایتمك.

رِضاجو (ص. فا. [عر. رضا = (م. فا. جستن = آرا. مق] برینك رضاسنی طلب وآرزو ایدن، راضی ایتمکه چالیشان.

رِضاداده (ص فا. [عر. رضا = م. (فا. دادن = ویرمك] رضا ویرمش، راضی اولمش، قائل.

رَضاع (سد. عر. سوت اممه. ([ارضاع برینه امزرمه معناسیله قوللانلملی.]

رَضاعی (ص. عر. سوت امکه (متعلق، سوتدن اولان (قرابت) : ولد رضاعی = سوت اوغل.

رِضوان (سد. عر. خشنودلق، (رضا : رضوان الله علیه = الله راضی اولسون! رضی الله عنه!

رِضوان (مخد. جنتك محافظی و (قپوجیسی اولان ملکك اسمیدر: روضهٔ رضوان = جنت، بهشت.

رَضِیَ { فل. عر. [بعض دعا تعبیرا. تنده مستعمل فعل ماضیدر] راضی اولسون : رضی الله عنه = الله اوندن راضی اولسون.

رَضیع { سد. عر. [«رضاع» دن صش.] سوت قارنداش، سوت برادر.

رَطب { ص. عر. ٔ: رطبه. تازه، یشیل، یاش (یمش). ‖ رطب و یابس. = یاش قوری؛ ومج. مناسبتلی مناسبتسز. ‖ رطب اللسان = لسانی تازه‌لندیرن، کوزل بر شی سویلین.

رِطل { سد. عر. ١. تقریباً اوقه. نك ثلثنه معادل اسکی مایعات اولچیسی، ایتره. ٢. عر. شراب قدحی، پیاله.

رُطوبَت { سش. عر. ١. یاشلق، نملیلك، اصلاقلق : بو چاشیرده بر آز رطوبت حس ایدیورم. ٢. هواده ویا ابنیه‌نك ایچنده‌کی نم : هواده رطوبت واردر؛ بو اوك هیچ رطوبتی یوقدر. ‖ میزان الرطوبه = هواده‌کی صو بخارینك مقدارینی اولچمکه مخصوص آلت، تفاضلی ترمو متره، ایغرو متره.

رُطوبَتلی { ص. ١. یاش، ایصلاق: رطوبتلی چاشیر کیمك صحته پك مضردر. ٢. رطوبتی اولان، یابس اولمیان، نمناك : رطوبتلی هوا؛ رطوبتلی او.

رَطیب { ص. عر. ٔ: رطیبه. ١. یاش، ایصلاق. ٢. تازه، یشیل.

رُعاف { سد. عر. ط. بورن قانامه.

رَعایا { سش. جم. عر. فد : رعیه. با : رعیه.

رِعایَت { سش. عر. ١. کوزتمه، حفظ : رعایت حقوق، رعایت منافع. ٢. صایمه، صایغی، اعتبار : او عادته شمدی رعایت ایدن یوقدر؛ حقوق قدیمه‌مزه رعایت ایتمیور. ٣. حرمت، اکرام، تعظیم، آغرلامه : بو مملکتده مسافره چوق رعایت ایدرلر.

رِعایَتسِزلِك { سد. حرمتسزلك، اعتبارسزلق، حرمت وتعظیم ایتمه‌یش، صایغیسزلق : اونك حقنده رعایتسزلکده بولندیلر؛ ارباب فضله وهنره رعایتسزلك جائز دکلدر.

رِعایَتکار { ص. فا. حرمت و اعتبار ایدن. مکرم.

رِعایَتکارانه { ص. ح. فا. حرمت و اعتبارله: رعایتکارانه معامله؛ رعایتکارانه قبول ایتدیلر.

رِعایَةً { ح. عر. صایه‌رق، حرمت واعتبار ایده‌رك : حقوق قدیمه‌مزه رعایةً هر معامله‌سنه تحمل ایتدم؛ سننه رعایةً سسمی چیقارمدم.

رُعب { سد. عر. قورقو، خوف، دهشت.

رَعد { سد. عر. کوك کورله‌سی : برق ورعد.

رَعد اَنداز { ص. فا. اعر. رعد = کوك کورله‌سی. فا. انداختن = آتمق) کوك کورله‌سی کبی شدتلی سس چیقاران، کورلین.

رَعشه { سش. عر. دیترمه، قورقو ویا صوغوقدن دیتره‌یش، اورکمه : بر رعشه‌یه دوچار اولدم؛ بتون وجودمه بر رعشه یایلدی.

رَعشه‌دار { ص. دیتره‌ین، اورکن، رعشه‌یه کرفتار.

رَعنا { ص. [اصل عربیده «ارعن» صفت مشبهه‌سنك مؤنثی اولوب، احمق و دوشونمه‌دن آغزینه کلنی سویلر قادین معناسنه مخصوص اولدیغی حالده، لساننزده شبهه‌سز «رعن» فعلنك سوسلنوب کوزللشمك معناسنه دخی کلمسی مناسبتیله، محل استعمالی بسبتون دکیشدیرلمشدر.) کوزل، لطیف، پارلاق، رونقلی : دلبر رعنا، سرو رعنا. ‖ کل رعنا = یاری قرمزی یاری صاری کل، که شعرا عندنده پك مقبولدر. = ح. پك ایی، پك اعلا : رعنا بیلیرسکز : رعنا معلوممکزدر.

رَعی { سد. عر. ١. اوتلامه، حیواناتك مرعاده اوت یمه‌سی : او یرلرده برچوق قویونلر رعی ایدیورلردی. ز. ٢. اوتلاتمه، کوتمه، حیواناتی مرعاده حفظ ایدوب بسلمه : چوبانلر قویونلرینی رعی ایتمکله مشغول ایدیلر. ٣. تر. عرض اطاعت ایتمه، تسلیم اولمه، رعایا حکمنه کیرمه : قلعه ضبط اولنجه بتون او جوار اهالیسی کلوب رعی ویردیلر. [تعبیر قدیمدر.]

رَعِیَّه { یاخود رعیت. سش. عر. جم : رعایا: ١. سوری، اوتلادیلان حیوانات سوریسی، بر چوبانك کوتدیکی حیوانات. ٢. بر حکمدارك حکم واداره‌سنه تابع اولوب تکالیف امیریه ویرن خلق، زیردستان، برایا دینان

ارباب صنعتدن اولیوب محافظه‌لری دولته عائد بولنان تبعه : رعیه‌نك. رعایانك حقوقنی محافظه ایتمك. ‖ رعیت پرور = رعایاسنه ایی باقان.

رَغائِب { سش. جم. عر. فد : رغیبه. ‖ با : رغیبه. ‖ لیلهٔ رغائب = فخر کائنات (صلعم) افندمز حضرتلرینك رحم مادره دوشدکاری لیلهٔ مبارکه‌یه مصادف کیجه که رجبك ایلك جمعه کیجه‌سیدر.

رَغبَت { سش. عر. ١. ایستك، آرزو، خواهش، میل : رغبت ایتمك، رغبت کوسترمك: رغبت وارمیدر؟ = آرزو بیوریلیورمی، ایستك وارمیدر؟ ٢. قبول، حسن قبول، حسن تلقی، اعتبار : یازدیغی کتابلر رغبت عمومیه‌یه مظهر اولدی: او بیچیم مجوهرات رغبتدن دوشمشدر.

رَغبَتسِز { ص. ١. خواهشی اولمیان، ایستکسز. ٢. رغبت عامه‌یه مظهر اولمیان، غیرمقبول، رواجسز.

رَغبَتسِزلِك { سد. ١. ایستکسزلك، میل وآرزو فقدانی. ٢. عدم مقبولیت، اعتبارسزلق : بو قیلدن مالار حقنده بو رغبتسزلك دوام ایتدکجه.

رَغبَتلی { رغبتلو. ص. ١. ایستکلی، خواهش ومیل وآرزوسی اولان : بن بومالك رغبتلیسی دکلم. ٢. حسن قبوله مظهر، مقبول. ٣. از. وقتیله رتبه‌سز غیرمسلملره ویریلیر عنوان ایدی.

رَغَد { سد. عر. رفاه، وسعت، سهولت. ز.

رَغم { سد. عر. ضدینه وعنادینه حرکت، نسبت : حسودلرك رغمنه: علی رغم العدو = دشمنك عنادینه.

رَغماً { ح. عر. عنادینه، ضدینه : خبیثلر صدده ویرمز دیدیلرده رغماً هرکسدن زیاده ویردی.

رَغیبه { سش. عر. جم : رغائب. ١. رغبت وآرزو اولنه‌جق وپك مقبول شیء. ٢. بیوك عطیه واحسان. ز. ‖ لیلهٔ رغائب. با : رغائب.

رِفاده { سش. عر. جرا. یاره‌لرك اوزرینه قونیلان قاتلانمش بز، باصدی.

رَفاقَت { سد عر. ١. آرقداشلق، شریکلك، معیت : رفاقتنده بر آدم وارایدی؛ رفاقتنده ایکی کاتب بولنیور. ٢. یول آرقداشلغی، یولداشلق : فلان یره کیده‌جکم بکا کیم رفاقت ایتمك ایستر؟ اونك رفاقتی پك ایبدر. اترکیبات عربیه‌ده «رفاقه» صورتنده دخی قوللانیلیر :) حسب الرفاقه.

رَفاه { سد. عر. و:

رَفاهَت { سش. عر. و:

رَفاهِیَت { سش. عر. یاشایشده بوللق و قولایلق، وسعت حال، اتساع معیشت : خلقمزك کال رفاهله یاشامق : اسایش ورفاهیتی برکالدر.

بو اوچ لغتدن برنجیسی اولان «رفاه» فیروز آبادینك «قاموس» نده بولنامغله، بعض لغویونمز عربی اولمدیغنه حکم ایتمشلرسه‌ده، «محیط المحیط» ده ینشیی بابدن رفه فعلنك مصدری اولق اوزره مقید اولدیغنه باقیلیرسه، اوده عربیدر. «رفاهیت» ه کلنجه بو دخی اداتلرده مصادف اولورسه‌ده، ش. دیگرلر دخی قوللانیلمشلردر؛ چونکه بو کلمه دخی ... واردر.

رَفت { سد. فا. ١. کیتمه، کیدیش. عزیمت، حرکت : آمد ورفت = کیدوب کلمه. ٢. ترقین قید. [اصلی فعل ماضی اولوب، دفترلرده «شد» کبی «آمد» مقابلنده قوللانلمله، لسان رسمی‌یه کیرمشدر.]

رَفتار { سد. فا. کیدیش، یورویش، حرکت : رفتار نازکانه.

رَفته رَفته { ح. فا. کیت کیده، کیده کیده. کیده‌رك. تدریجاً.

رَفتِیَه { سد. [«رفت» لغت فارسیه‌سندن عربی قاعده‌سی اوزرینه تشکیل اولنمش لغت سقیمه‌در. شایان استعمال دکلدر. کمرك اصطلاحنده اخراج اولنان اموالدن آلنان رسم. «آمدیه» لغت سقیمه‌سنك مقابلی.]

رُفَدان { سد. عر. رافدان یومورطه.

رَفض { سد. عر. ١. ترك. ز. ٢. رافضیلك.

رَفع { سد. عر. ١. قالدیرمه، یوکسلتمه، یوقاری‌یه چیقارمه. اعلا : رفع لوا، رفع صدا ایتمك. ٢. قالدیرمه، لغو وفسخ ایتمه : او اصولی رفع ایتدیلر. ٣. نزع : رتبه‌سنی رفع ایتدیلر. ٤. د. [نحو عربیده] اعراب دینان اسمك احوال اربعه‌سنك برنجیسی که اکثریا ضمه ویا (و) و(ا) ایله اولور. وبو حالده بولنان اسمه مرفوع دینلیر. ‖ جرا.

رفع زوائد = پارەنك چوروك اتلرینك قطع وازالەسی. ‖ م. بر عددك قوتنی تزیید ایتمه.

رَفعَت { سذ. عر. یوكسكلك، علو، یوكسك وبیوك رتبه: علم و هنرله انسان رفعت قزانیر.

رَفعتلو { ص. ١. علو ورفعت صا. [حبی ٢. اٗ. رتبۀ ثالثه اصحابنه وبیكباشیلره ویریلن عنواندر.

رِفق { سذ. عر. یاواشلق، طا. تلیلق، ملایمت: رفق ایله معامله ایتمك.

رُفَقاء { سذ. جم. عر. فد: رفیق. با: رفیق.

رَفیع { ص. عر. ٔا: رفیعه. [«رفعة» دن صش.] یوكسك، یو. جه، عالی، بلند: قصر رفیع: رتبۀ رفیعه؛ رفیع الدرجات = قدر واعتباری عالی اولان.

رَفیق { سذ. عر. جم. رفقاء. [«رفق» دن صش.] ١. آرقداش، یولداش، همپا: ابتدا رفیق دوشونملی صكره طریق. ٢. اورتاق، شریك: رفقاسنه طانیشمه دن بر شیء دیه‌مدی. ٣. یارداق، یاماق، معاون: مجلسك امور تحریریه‌سنی اداره ایچون بر رفیقه محتاجدر. ٤. قوجه، زوج، آرقداش: قادینه رفیقنك نره‌ده اولدیغنی صورملی.

رَفیقه { سذ. عر. ١. آرقداشلق یا اورتاقلق ویا یارداقلق ایدن قادین. ٔا. ٢. قاری، زوجه: رفیقه‌م همشیره‌كز.

رَفْه { ص. عر. [«رفاهة» دن صش.] بوللق وراحتله كچینن، یاشایشی وكچنمه‌سی فراح اولان.

رَق { د. با: رك.

رِقّ { سذ. عر. قوللق، مملوكیت. = ص. عر. قول، مملوك، عبد.

رِقاب { سذ. جم. عر. فد: رقبه. با: رقبه.

رَقابَت { سذ. عر. ١. ایش و صنعتده ویا علم وهنرده امثالنه تفوق ایتمك واونلره رغماً قزانمق غیرتی: فابریقه‌لر بیننده‌كی رقابتدن مشتریلر استفاده ایدر. ٢. رقیبلك، دیكرینك طالب وهوسكاری اولدیغی شیئه طالب وهوسكار اولوب مسابقته چالیشمه: بن اونلره قارشی رقابته كیریشه‌مم؛ عشاق بیننده‌كی رقابت. ٣. قیصقانمه. — تعبیرات عربیه‌ده «رقابه» صورتنده قوللانیلیر: حسب الرقابه.

رَقّاص { ص. عر. ٔا: رقاصه. [«رقص» دن سمب] خوره تپن، اوینایان، رقص ایدن. = سذ. عر. چالار ساعتك ماكینه‌سنك حركتنی تعدیله مخصوص اوله‌رق معادن مختلفه‌دن مركب كنجه شكلنده آلت كه ساعت ایشلدكجه افقی حركتده بولنور.

رَقامبیو { [یتا. Ricambio] ما. سذ. قبول ایدلیه‌رك پروتستو ایدلمش پولیچه‌نك عكسنه كشیده ایدلمسی.

رُقَباء { سذ. جم. عر. فد: رقیب. با: رقیب.

رَقَبه { سذ. عر. جم: رقاب. ١. بوین، عنق، كردن. ٢. مج. مالكیت، حق تصرف: مالك رقاب الامم. ٣. كوله، خلایق، اسیر: اعتاق رقبه = قول وجاریه آزادی.

رِقَّت { سذ. عر. ١. اینجه‌لك، یوفقه‌لق. ٔا. ٢. مج. آجیمه، شفقت، تأثر، متأثر اولمه، رحم: رقت قلب: كندیسنه رقت كلدی، كندیسی رقته كلدی = رحم ایتدی، متأثر اولدی.

رِقَّت آمیز { ص. فا. [عر. رقت = رحم .. فا. آمیختن = قاریشدیرمق] و:

رِقَّت انگیز { ص. فا. [عر. رقت = رحم .. فا. انگیختن = قوپارمق] رحم وشفقتی موجب، مؤثر، آجیقلی: رقت آمیز بر حكایه، رقت انكیز بر وقعه.

رِقَّتلی { ص. ١. رحم و شفقتی اولان، مرحمتلی: پك رقتلی آدمدر، رقتلی یوركی واردر. ٢. ترحم وتأثری موجب، مؤثر: رقتلی بر حكایه.

رَقص { سذ. عر. خوره تپه، اوینامه، صیچرامه، خوره: سوینجندن رقص ایتمكه باشلادی.

رُقعه { سذ. عر. جم: رقاع. ١. بز وقاش پارچه‌سی، یامه. ٢. پوصله ومذكره یازمغه مخصوص اوفاق كاغد، ورقپاره. ٣. مذكره، استدعانامه، عرضحال: بر رقعه تقدیم ایتدی. ٤. تر. [اوچنجی معنادن مأخوذ] محاكم شرعیه اوراقندن

ماعدا هرنوع اوراق رسمیه تحریرنده مستعمل معروف بر جنس یازی كه چابق یازیلیر. [بو صوك معنا ایله زبانزدی رانك كسریله‌در.]

رَقَم { سذ. عر. جم: رقوم. ارقام. ١. یازمه. یازی. تحریر. یازی ایله قید واشارت: رقم ایتمك = یازمق، قید وتحریر ایتمك. ٔا. ٢. عددلری قید و تحریره مخصوص اشارتك هربری: ٧ رقمی، ٨ رقمی: ارقام هندیه = آوروپالیلرك ارقام عربیه دیدكلری و اونلرك عربلردن عربلرك ده هندلیلردن اخذ ایتمش اولدقلری ١، ٢، ٣ الخ. اشاراتی. ٣. حساب علم وقواعدی: رقم بیلمك اوكرنمك. ‖ رقم دوكمك = حساب ایتمك. ‖ رقم قویمق = نومرو وضع ایتمك.

رَقَم زَده { ص. فا. [عر. رقم = م. فا. زدن = اورمق] ١. یازلمش. محرر. مقید. ٢. مذكور، ذكر وبیان اولنان.

رَقَم زَن { ص. فا. [عر. رقم = م. فا. زدن = اورمق] یازان. چیزن. قید واشارت ایدن.

رَقَم كَش { ص. فا. [عر. رقم = .. فا. كشیدن = چكمك] رقم چكن، یازان. چیزن.

رَقَمی { ص. عر. ٔا: رقمیه. [«رقم» دن صش.] اعداد اشاراتنه وحسابه منسوب ومتعلق.

رُقوم { سذ. جم. عر. فد: رقم. با: رقم.

رَقیب { سذ. ص. عر. جم: رقبا. جم. فا. رقیبان. [«رقابت» دن صش.] ١. دیكریله عین شیئه طالب وخواهشكر اولان. برمحبوبه‌یه دلداده اولان عاشقلرك یكدیكرینه نسبةً هربری. ٢. بر ایش وصنعت ویا علم وهنرده امثالنه مسابقتله اونلری چویدەرك ایلریلمك ایستین: اطبا اكثریا بربرلرینه رقیب اولورلر.

رِقّیت { سذ. عر. [«رق» دن مصدریت اسمیدر] قوللق، كوله‌لك، جاریه‌لك، عبودیت: تأكید روابط رقیت ایتمك.

رَقیق { ص. عر. ٔا: رقیقه. [«رقت» دن صش.] ١. اینجه، یوفقه، نازك. ٢. آزادسز كوله وجاریه. ٣. مج. مرحمتلی، چابوق متأثر اولور: قلب رقیق.

رُقیه { سذ. عر. سحرباز واوفوروكجیلرك اوقودقلری شیء. افسون: رقیه اوقومق.

رُقیه خوان { ص. فا. [عر. رقیه = افسون. فا. خواندن = اوقومق] رقیه وافسون اوقویان، افسونكر، اوفوروكجی.

رَك { د. [اینجه هجالی الفاظده، و «رق» قالین هجالیلرنده] ١. اسكی شیوه‌ده صفتلره ملحق اولوب تفضیل بیان ایدر: كوزلك = دها كوزل: آقرق = دها بیاض. ٢. ینه صفتلره ملحق اولوب تصغیر بیان ایدر: كوچورك = كوچوجك. [صوكنده‌كی كافك حذفیله.]

رَگ { س. فا. طامار: رك جان = جان طاماری. ٔا.

رِكاب { سذ. عر. ١. اوزنكی: تحریك ركاب عزیمت ایتدی. ٢. خاكپای اعلی الخصوص تشریف شاهانه اثناسنده تقدیم اولنان معروضات حقنده مستعملدر:] ركاب همایونه عرضحال تقدیم ایتمك.

رِكابدار { س. فا. [عر. ركاب = اوزنكی .. فا. داشتن = طوتمق] وقتیله كبرا آته بینركن اوزنكیلرینی طوتان آغا.

رَكاكَت { سذ. عر. ١. كوشكلك. ضعف، قوتسزلك. ٔا. ٢. سویلیشده نقصان، طوغری سویلیه‌میش، طوتقونلق: دیلنده ركاكت واردر؛ ركاكت لسان. ٣. ربط كلامده نقصان، ربطسزلق، سلاست ضدی: یازدیغی شیلرده ركاكت اكسیك دكلدر.

رُكبه { سذ. عر. دیز، زانو. ٔا.

رَكز { سذ. عر. دیكمه، صاپلامه، یره صاپلایوب قائماً طوردیرمه، قورمه: ركز لوا؛ بر ستون ركز ایتمك: ركز خیام = چادیر قورمه.

رَكعَت { سذ. عر. جم: ركعات. [رانك كسریله غلطدر.] نمازده بر قیامله بر ركوع و بر سجودی متضمن حركت: ایكی ركعت نماز قیلدم: اوكله نمازی قاچ ركعتدر؟

رُكن { سذ. عر. جم: اركان. ١. بر شیئك اك صاغلام ومحكم طرفی، تمل دیركی، كوشه، استنادكاه: ركن كعبۀ مباركه، بر بنانك ركنی. ٢. ستون، عمود. ٣. مج. بر هیئتك اك اهمیتلی واك قوتلی افرادینك هربری: او آدم بو مملكتك

ركنيدر؛ اركان دولت = وكلا وبيوك مناصبده بولنان رجال. = جم. ع. ضابطان وامرادن يوقارى اولان رجال عسكريه، مشيرانله فريقان وميرلوالر. [امرا ميرالايلرله قائممقام وبيكباشيلر، ضابطان دخى. قول آغالريله مادونده‌كى فرمانسز ضابطلردر.] || اركان حرب، اركان حربيه = حرب زماننده اردونك سوق الجيش وتعبية الجيش فنلرنجه ترتيب وتنظيمنه وطوپوغرافيا فننه توفيقاً تعيين مواقعه وصلح زماننده دخى سوقيات وترتيبات عسكريه‌يه نظارت ايدن هيئت مخصوصه‌يه منسوب اركان وامرا وضابطان كه بونلر مكاتب حربيه‌ده سائر ضابطاندن بر قاچ سنه زياده اوقورلر: اركان حرب دائره‌سى، هيئتى، ضابطانى.

رُكوب { سذ. عر. ١. بينمه، راكب وسوار اولمه: آته ركوب ايتمك؛ ركوب ونزوله مقتدر = كندى كنديسنه آته بينوب اينه بيلير، يعنى پك ياشلى ويا معلول اولميان. ٢. آرابه وكمى كبى متحرك بر واسطهٔ نقليه كيرمك: آرابه‌يه، كمى‌يه، دمير يول قطارينه ركوب ايتمك.

رُكود { سذ. عر. طورلمه، طورغون وراكد اولمه.

رُكوع { سذ. عر. نمازده اللرى ديزلره طيايوب اكلمك حركتى: ركوعه وارمق؛ ركوعده اوقونه‌جق دعا.

رَكيك { صه. عر. ث: ركيكه. [«ركاكت» دن صشـ.] ١. ضعيف، كوشك، سست. ٢. لسانده ركاكتى اولان، درست سويليه‌مين: ركيك اللسان.

رِمّ { سذ. عر. ط. كميك چوريمه‌سى: رم الاسنان، رم المناخر.

رَم { س. فا. اوركمه، رعشه: رم كرده = اوركوب ديتره‌ين، رعشه‌دار.

رِماح { سذ. جم. عر. فد: رمح. با: رمح.

رَماد { سذ. عر. كول، آتش كولى، خاكستر.

رَمادى { صه. عر. ث: رماديه. كول قبيلندن ويا كول رنكنده اولان: لون رمادى، مواد رماديه.

رِمال { سذ. جم. عر. فد: رمل. با: رمل.

رَمّال { سذ. عر. [«رمل» دن صمب.] قومك اوزرينه بر طاقم اشارتلر ايده‌رك ويا ديكر صورله غيبدن خبر ويرمك ادعاسنده بولنان طولانديريجى، كذاب.

رَمّاللق { س. رمل يعنى قومك اوزرنده بر طاقم اشارتلر ايتمكله ويا ديكر صور مختلفه ايله غائبدن خبر ويرمك ادعاسى وبو ادعاده بولنان آدمك حال وشانى، يالانجيلق، طولانديريجيلق.

رُمّان { سذ. عر. نار ميوه‌سى.

رُمّانى { صه. عر. ث: رمانيه. نار چيچكى رنكنده. || نبا. فصيلهٔ رمانيه = نار آغاجى جنسندن اشجار.

رِمايَت { سذ. عر. اوق وقورشون وكله كبى مرميات آتمه، مرميات آتمق فنى اندا‌خت. [فن حربده «انداخت» يرينه بو لغتك استعمالى شايان توصيه‌در.]

رُمح { سذ. عر. جم: رماح. مزراق، قارغى، سونكى، نيزه.

رُمحى { صه. عر. ث: رمحيه. نبا. مزراق كبى سيورى وكسكين.

رَمَد { سذ. عر. ط. كوز خسته‌لكى، فر. Ophthalmie.

رَمز { سذ. عر. جم: رموز، رموزات. ١. اشارت، اشارتله مرام آكلاتمه، ايما. ٢. بر مرام افاده ايدن رسم وشكل وسائره، معما. || رموز كيمويه = فن كيمياده حروف مقطعه وارقامله افهام مرام اصولى.

رَمَضان { سذ. عر. شهور عربيه‌نك طقوزنجيسى كه شريعت اسلاميه‌ده اوروج آييدر.

رَمَق { سذ. عر. ١. حيات بقيه‌سى، آنجق نفس آله‌جق درجه‌ده حيات: بن كيتديكمده بدننده بر رمق قالمشيدى. ٢. مج. جزئى مقدار: ايشك بوزلمسنه رمق قالدى. || سد رمق = حياتدن جزئى مقدار محافظه ايده‌جك و آجلقدن اولميه‌جك قدر ييه‌جك.

رَمل { سذ. عر. جم: رمال. قوم، ريك. لـ.

رَمَل { سذ. عر. ١. د. [عروضده] هر مصراعى درت «فاعلاتن» دن مركب شعر

وزنى: بحر رمل. ٢. قومده بر طاقم اشارتلر ايتمكله غيبدن خبر ويرمك ادعاسى، رماللق.

رُموز { سذ. جم. عر. فد: رمز. با: رمز. [جمع الجمعى «رموزات» دخى قوللانيلير.]

رَمه { س. فا. سورى. ز.

رَمْى { سذ. عر. آتمه، انداخت، تفنك بوشالتمه.

رَميده { صه. فا. اوركمش، مرتعش. ز.

رَميم { صه. عر. ث: رميمه. [«رم» دن صشـ.] ط. چوريمش، بوزوق (كميك).

رَنّان { صه. عر. [«رن» دن صمب.] م. چوق سس چيقاران، ايكلده‌ين، چينلايان، طنين انداز.

رَنانَت { طوغريسى «رنين». با: رنين.

رَنج { س. فا. زحمت، اذيت، اضطراب.

رَنجبَر { س. فا. [رنج = زحمت. بردن = چكمك] تارله و باغچه‌ده وياخود ياپى وسائر ايشلرده قازمق وطاش طوپراق طاشيمق كبى ايشلرده استخدام اولنان كونده‌لكجى، عمله: رنجبر قوالامق، رنجبر يوميه‌سى؛ رنجبر باشى = بر ايشده چاليشان رنجبرلرك رئيسى.

رَنجبَرلك { س. تارله وباغچه و ياپى وسائره‌ده قازمق وطاش طوپراق طاشيمق كبى ايشلرده مستخدم كونده‌لكجينك ايشى وحال وصنعتى، عمله‌لك: ياپيلرده رنجبرلك ايديور.

رَنجِش { س. فا. اينجيتمه، اينجيدلمش، زحمت واذيت ويرمه.

رَنجور { صه. فا. خسته، مريض، نامزاج. ز.

رَنجه { س. فا. زحمت، اذيت، مشقت.

رَنجيده { صه. فا. اينجينمش، آزرده، معذب. || رنجيده خاطر = كوجنمش، منفعل.

رِند { س. صه. فا. جم: رندان. ١. عشرت وسائر شيلردن احتراز ايتمز لاابالى آدم، خراباتى. ٢. ظاهراً لاابالى وغير محترز كورينن واهل دل آدم: رندان صفا.

رِندانه { صه. حـ. فا. لاابالى واهل دل آدملره ياقيشير حال وصورتده اوله‌رق: رندانه ياشايش: رندانه حركت ايديور.

رِندلك { س. لاابالىلك، خراباتيلك.

رَنده { س. [فارسيدن] ١. تخته‌لرى يونتوب دوزلتمكه مخصوص معروف مارانغوز آلتى كه تخته ايچنه كچيرلوب يالكز آغزى جزئى طيشاريده قالمش كسكين بر لامه‌دن عبارت اولوب انواع مختلفه‌سى واردر. ٢. پينير، صوغان وسائر شيئلرى اوفاق اوفاق طوغرامغه مخصوص تنكه‌دن اوجلرى چيقنديلى دليكلرى حاوى معروف مطبخ آلتى. || رنده انفيه‌سى = بسبتون توز حالنده اولميوب رنده‌دن چكمش كبى اوفق ريزه‌لردن عبارت انفيه. || رنده رچلى = آغاج قاوونك رنده‌لنمشندن ياپيلان طاتلى.

رَنده‌لَمك { فتـ. رنده‌دن چكيرمك. رنده ايله دوزلتمك ويا طوغرامق: تخته‌يى، صوغانى رنده‌لمك.

رَنده‌لَنمك { فجـ. رنده ديلان آلتله دوزلدلمك ويا طوغرانمق: بو تخته، بو توتون بويله رنده‌لنمز.

رَنگ { س. فا. ١. اشيا واجسامك كونشك بعض شعاعلرينى بلع وبعضلرينى رد ايتملريله نظرده كوستردكلرى صورك بهرى، لون: قيرمزى، صارى، ماوى رنك. ٢. مج. صورت، طرز: خسته‌لغك رنكى دكيشدى. ٣. مج. حيله، مكر. || رنك آتمق = صولمق. || رنكدن رنكه كيرمك = صيق صيق رنكى دكيشمك؛ ومج. پك زياده صيقلمق. || رنك ويرمك = ١. بر رنكه صوقمق: ٢. مج. آكلاتمق، بللى ايتمك: رنك ويرمه‌مك = كيزله‌مك، بللى ايتمه‌مك. || رنكى بوق = بر حالده طورماز، آكلاشيلماز. [اصل ترجمه‌سى «بت» ميدر، يوقسه بونك چهره‌يه مخصوص اولمسيله، باشقه بر لغت ويرميدر؟ آكلاشيلمه‌دى.]

رَنگارَنگ { صه. فا. بر قاچ رنكده اولان، آلاجه.

رَنگسِز { صه. ١. رنكى اولميان، صولمش. ٢. مج. حالى آكلاشيلميان.

رَنگلَمك { ياخود رنكله‌مك. فتـ. رنك ويرمك.

رَنگلَنمك { فطـ. رنك آلمق، بر رنكه كيرمك.

رَنگلى { صه. بر رنكى اولان، بياضك غيرى.

رَنگین ص.فا. ۱. رنکی اولان، پارلاق رنکلی. ۲. مج. کوزل، لطیف، مزین. ۳. مصنع ومزین (عباره، سوز) : برمصراع رنکین.

رَو ص. فا. [«رفتن» فعلندن سمص. اولوب صتر. تشکیلانده بولنور.] ۱. کیدن، یوروین : تیز رو = چابق کیدن؛ راهرو = یولده کیدن، یول آلان. ۲. کیتدیکی، یوربدیکی : قلمرو = قلمك یورودیکی، حکم سوردیکی یر، اولکه.

رو یاخود روی. سه. فا. ۱. یوز، وجه، چهره : روی زیبا = کوزل چهره. ۲. سطح، یوز : روی زمین = سطح ارض، یر یوزی؛ روی دریا = سطح بحر. || آبرو = یوز صویی. || رو براه = متهیء عزیمت. || رو برو = یوز یوزه. || خوبرو = کوزل یوزلی. || دو رو = ایکی یوزلی، مرائی. || رو کردان = یوز چویرن. || رو مال = یوز سورن؛ یوز سورمه.

رو ص. فا. [«روییدن» فعلندن سمص. اولوب ترکیباتده بولنور] بیتن، نابت : خود رو = کندی کندینه بیتن، خدایی نابت.

رَوا ص. فا. لایق، مناسب، جائز : روا کورمك : تجویز وتنسیب ایتمك. || ناروا = غیرجائز، نا مناسب.

رَوابِط سنذ. جم. عر. فد : رابطه. با : رابطه.

رُواة سنذ. جم. عر. فد : راوی. با : راوی.

رَواتِب سنذ. جم. عر. فد : راتبه. با : راتبه.

رَواج سنذ. عر. ۱. سوروم. ایی سوریلن شیئك حالی، اعتبار : بوسنه ذخیره‌نك رواجی واردر. ۲. تداولده بولنان قیمت وبها : آقچه رواجی: بومالك چارشیده رواجی نه‌در؟ [بوایکنجی معناده «رایج» دخی قوللانیلیر.]

رَواجسز ص. سورومسز، سورلمین.

رَواجسزلق سه. سورومسزلك، سورلمیش.

رَواجلی ص. سوروملی، ایی سوریلن، اعتبارلی (مال).

رَوافِض سنذ. جم. عر. فد : رافضی. با : رافضی.

رِواق سنذ. عر. اوستی اورتیلی واوکی آچیق یر، کمر آلتی، سوندیرمه. صاچاق آلتی، چارطاق. || نه رواق = طقوز چارطاق یعنی قبهٔ سما.

رِواقی ص. سنذ. عر. جم. رواقیون. حکماء یوناندن اساساً مدرسه‌نك اوکنده‌کی صاچاق آلتنده تدریس وتدرس ایدن برصنف حکمایه اطلاق اولنورکه رئیسلری (زنون) در، فر. Stoïciens.

رَوان ص. فا. کیدن. یوروین، آقان، جاری : آب روان = آقار صو، ماء جاری. || تخت روان = ایکی استره تحمیل اولنان برنوع محفل. = سه. روح انسانی. || روح روان، روح وروان = برنجی تقدیرده کیدیجی اولان روح معناسیله صفت موصوف، وایکنجی تقدیرده عطف تفسیردر.

رَوانبخش ص. فا. و :

رَوانبخشا ص. فا. [روان = جان. بخشیدن = باغشلامق] جان باغشلایان، تازه حیات ویرن، پك مفرح ودلکش.

رَوانه ص. فا. کیدن. یورویین : روانه اولمق = کیتمك، یورومك.

رَوانی سه. [اصلی فا. «رونی» یعنی ساده یاغله یاپیلان] تبسیده پیشر ایرمیك یاخود اوندن بر طاتلی که انواع کثیره‌سی اولور.

رِوایَت سنذ. عر. جم : روایات. ۱. برخبر وکلام وسائره نقلی. حکایه : صحابه‌نك اکثری احادیث شریفه روایت ایتمشلردر؛ فلان بزه بر طاقم خبرلر روایت ایتدی. ۲. نقل وروایت اولنان حکایه وخبر، افواه ناسه دوشن سوز : اوپله بر روایت دوران ایتمش؛ بر روایت ایشیتدم. ۳. برماده حقنده برآدم ویا برطاقم آدملر طرفندن نقل اولنان صورت وقوع : بوبابده شویله بر روایت دخی واردر؛ دیکر بر روایته کوره‌ده شویله اولمش.

رَوایح ودها طوغریسی «روائح». سنذ. جم. عر. فد : رایحه. با : رایحه.

روباه یاخود روبه. سه. فا. تیلکی، ثعلب. د.

روبراه ص. فا. و :

روبرو ص. ح. فا. با : رو.

روبه سه. [ایتا. Roba. زبانزدی : اوروبه] ۱. کییلەجك شیء، اثواب، البسه : برقات روبه یاپدیردم. ۲. اثواب وچماشیر ویاتاق وسائره‌یه متعلق اشیا : روبه‌لرینی آیریجه برآرابه‌یه یوکلتمش. ۳. قادینلرك اوده کیدکاری بتون اثواب، انتاری، کیجه‌لك : بوقاشدن کوزل روبه یاپیلیر.

روبه‌لق ص. قادین ایچون اوده کییلمك اوزره بتون اثواب وانتاری اعمالنه مخصوص ویا لایق : روبه‌لق قماش.

روبیه سه. [اصلی : ربعیه. زبانزدی : اوروبیه] ۱. وقتیله آلتون چاریکی. ۲. هندستانك تقریباً ۱٤ غروش قیمتنده برکومش سکه‌سی. [Roupie].

روح سنذ. عر. جم : ارواح. ۱. انسانده وحیواناتده‌کی مادهٔ حیاتیه. جان : بدنده روح وار ایکن؛ روحنه رحمت اولسون! ۲. حرکت. فعالیت، قوت : بوآدمده هیچ روح یوقدر. ۳. تأثیر، مؤثرلك : بو عباره پك سونوکدر برآز روح ویره‌جك تعبیرات بوللی. ٤. بر مادهٔ نباتیه وسائره‌دن چیقاریلان خلاصه‌که اکثریا پك خفیف و طیار بر مایع حالنده اولور : نانه روحی، آفیون روحی، لقمان روحی، نیشادر روحی، طوز روحی. || روح الله = حضرت عیسی (عم). || روح الامین، روح القدس = حضرت جبرائیل.

روحانی ص. عر. ث : روحانیه. [«روح» دن سمنـ.] ۱. جانه منسوب ومتعلق : انسانك احوال جسمانیه وروحانیه‌سی. ۲. صرف روحدن عبارت اولوب جسمی اولمیان، مادی اولمیان، معنوی، روح قبیلندن اولان : او روحانی بر حالدر، شخص روحانی. ۳. امور مذهبیه وآخرته متعلق : خرستیانلرك ریاست روحانیه‌سی. = سنذ. عر. جم : روحانیون. صرف روحدن عبارت اولان عالم لاهوت سکانی، جسم لطیف، ملك : روحانیلره قاریشمق : زمرهٔ روحانیون.

رَوحانی ص. عر. ث : روحانیه. [«روحه» دن سمنـ. — رانك ضمیله قرائتی غلطدر.] لطیف ودلکش، کوزل منظره‌لی وهوادار : روحانی برمحلدر.

روحانیَّت سنذ. عر. ۱. روحانیلك، روحدن عبارت اولانك حالی. ۲. ارتحال ایتمش بر ذاتك موجودیت روحانیه‌سی، عالم ارواحده موجودیتی : اولیاء عظامك روحانیتندن استمداد ایتمك. ۳. ادیان سائره‌ده رؤساء مذهبك حالی.

روحپَروَر ص. فا. روحه قوت و انشراح ویرن، حیاتبخش : روحپرور بر مقامله ترنمساز اولدی.

روحسز ص. جانسز، قوتسز، تأثیرسز.

روحلاندیرمَق فتـ. جانلاندیرمق، قوت و تأثیرینی آرتدیرمق.

روحلانمَق فل. جانلانمق. قوت وتأثیری آرتمق.

روحلی ص. ۱. جانلی، ذی روح، برحیات. ۲. مج. قوتلی، تأثیرلی.

روحی ص. عر. ث : روحیه. جانه منسوب ومتعلق : احوال روحیه.

استعمالده «روحانی» دن فرق واردر: «روحانی» معنویاتده، «روحی» ایسه مادیات وطب وفلسفه‌یه متعلق خصوصاتده قوللانیلیر.

رودبار سه. فا. چای، آقار صو، نهر. لسـ.

رَوده سه. بحـ. خلاطك دولاب اوزرینه صاریلوب تشکیل ایتدیکی یوماق.

روز سه. فا. کون، کوندوز، یوم، نهار : روز وشب = کیجه کوندوز : روز افزون = عمری اوزادان، حیاتبخش : روز جزا = قیامت کونی، محشر. || روزمره = هر کونکی : مصارف روزمره.

روزکار سه. فا. زمان، وقت، عهد، هنکام.

روزگار سه. [لغت آنفهٔ فارسیه‌دن مأخوذ اولوب، ترکجه اولمدیغی ظاهر ایسه‌ده، فارسیده اصلا متضمن اولمدیغی ومعنای اصلیسیله هیچ مناسبتی اولمیان بر معنایه نقلی غریبدر.] یل، ریح، باد : پویراز، لودوس روزکاری : شدتلی، خفیف روزکار. || بحـ. پوصله کرته‌لری: روزکار آلتی = روزکارك اسدیکی جهتك مقابلی: روزکار اوستی = روزکارك اسدیکی طرف. || روزکار پایی = ع. مرمیانك حین طیرانده روزکارك تأثیریله واقع اولان انحرافی.

روزگارلی { ص چوق یل آلان، روزکاره معروض: روزکارلی بر یردر.

روزمرّه { ص. با: روز.

روزَن { س. فا. پنجره. ن.

روزنامچه { س. [« روزنامه » مصغری] هرکونکی وقوعات ویا مصارفی یازمغه مخصوص ال دفتری، کوچك یومیه.

روزنامچه جی { س. بعض دوائرده روزنامچه دینلن یومیه دفترینی طوتان محاسبه کاتبی، محاسبه جی.

روزنامه { س. فا. [روز = کون. نامه = یازلمش شیء] ۱. هرکونکی واردات ومصارف ویا وقوعاتك قیدینه مخصوص دفتر، یومیه. ۲. هرکونکی وقایعی ضبط ونشر ایدن ورقه، غزته، کوندهلك غزته. ۳. تقویم.

روزنامه جی { س. تقویم ترتیب ایدن.

روزه { س. فا. اوروج، صیام. ن.

روزه۱ { س. [فر. Rose] یاصی الماس طاشی، عادی الماس، فلنك.

روزه‌خوار { ص. فا. [روزه = اوروج. خوردن = یمك] اوروجی ین، اوروج طوتمیان.

روزه‌دار { ص. فا. [روزه = اوروج. داشتن = طوتمق] اوروج طوتان. صائم.

روزی { س. فا. رزق، قوت. آزیق.

روزی رَسان { ص. فا. رزق یتیشدیرن، رزاق.

روزینه { ص. فا. کوندهلك، یومی. ن.

روس { س. [زبانزدی: اوروس] روسیه اهالیسندن، روسیه‌لی: روسلر، روس قومی. ‖ روس خیاری = چوق صویه محتاج اولمیان بر جنس خیار.

رُؤس { سذ. جم. عر. فد: رأس. با: رأس. = فد. تر. ۱. کوچك رتبه توجیهنی مبین اولان فرمان وبراته بدل مقام صدارت عظمادن ویریلن محررات رسمیه. ۲. علمیه رتبه‌سی، پایه: رئوس آلمق.

رُؤَساء { سذ. جم. عر: فد: رئیس. با: رئیس.

روسپی { س. فا. [تر. زبانزدی: اوروسپی] زانیه، قحبه، فاحشه. آلفته.

روستا { س. فا. کوی، قریه، چفتلك. ن.

روستائی { ص. فا. کویه منسوب ویا مخصوص وشایان، کویلی. ن.

روستو پوللی { ص. [« روسپی اوغلی » دن غلط. — زبانزدی: اوروستوپوللی.] حیله‌کار، مکار، عیار.

روستو پوللق۱ { س. حیله‌کارلق. مکارلق، عیارلق.

روسجه { ص. روسلرك طرز و حالنه موافق ویا لسانلرنده اولان: روسجه خوره، شرقی، کتاب. = ح. روسلرك طرز و حال ویا لسانلرنده: روسجه یاشامق، سویلمك. = س. روسیه‌لیلرك سویلدکاری لسان: روسجه اسلاو السنه‌سی زمره‌سندندر.

روسلاشدیرمَق { فتـ. روس جنسیتنه صوقمق، روس ایتمك.

روسلاشمَق { فل. روس جنسیتنه کیرمك، روس اولمق: لابونیه‌لیلر کوندن کونه روسلاشمقده‌درلر.

روسیاه { ص. فا. و:

روسیه { ص. فا. [رو = یوز. سیاه، سیه = قره] قره یوزلی، معیوب، رذیل.

روسیه۱ { س. م. آوروپانك شرق شمالی قسمنده واقع مملکت واسعه‌که بر ایمپراطورلق صورتنده اداره اولنور: روسیه دولتی، روسیه ممالکی، اقوامی.

روسیه‌لی۱ { ص. س. روسیه‌ده ساکن ومتمکن بولنان، روسیه اهالیسندن اولان، روس.

رَوِش { س. فا. ۱. کیدیش، یورویش. ۲. طرز، اسلوب: بو روشله. ۳. حرکت، جریان: روش احوال = احوالك صورت جریانی.

روشَن { ص. فا. ۱. آیدین، ضیادار، منور: قدوم‌کزله کلبۀ احزانمزی روشن ایتدیکز. ۲. ظاهر، عیان، آشکار: بو حقیقت کون کبی روشندر. ‖ روشن دل، روشن ضمیر = قلبی منور، نور حقیقتله لمعه‌دار. ‖ دیده‌لر روشن = کوزلر آیدین.

روشَنا { ص. فا. آیدین، منور، ضیادار.

روشَنائی { س. فا. آیدینلق. لـ.

رَوضه { سذ. عر. جم: ریاض. باغچه، صولی وچچکی بول باغچه. ‖ روضۀ رضوان = جنت، فردوس. ‖ روضۀ مطهره = فخر کائنات (صلعم) افندمزك مدینۀ منوره‌ده مرقد مقدسلری.

روقطه { س. بح. کمینك طریق سیری؛ روطه ویرمك = کمی‌یه مطلوب اولان جهته کیتمسی ایچون یول ویرمك.

رَوغَن { س. فا. [رانك ضمیله غلطدر.] یاغ، دهن، سمن: روغن ساده = ساده یاغ: روغن زیت = زیتون یاغی.

روغَن { س. [فا. « روغنی » دن] آیاق‌قابی اعمالنده قوللانیلان معروف پارلاق سختیان.

روغنلامَق { فتـ. (سختیانی) پارلاتمق، جلا ویروب پارلاق حالنه قومق.

روغَنلی { ص. جلالی، پارلاق (سختیان).

رَوغَنی { س. فا. [تر. زبانزدی رانك ضمیله روغنی یاخود روغن] آیاق‌قابی اعمالنده مستعمل پارلاق دری. [روانی دیدیکمز طاتلینك‌ده فارسیده اسمی « روغنی » و « روغنینه » اولوب، روانی بوندن مأخوذدر.]

رَؤف { ص. عر. [« رأفة » دن صیغۀ مبالغه.] زیاده‌سیله مرحمتلی واسیرکیجی. [اسماء حسناءدندر.]

روقه { [روقجه دن] اوزون قیویرجق یاپراقلی برنوع صلاطه.

روکَت { [فر. Roquette] تخلیصیه هیئتلرنده ایپ سوق ایتمك ایچون قوللانیلان بر نوع فشنك، بیوك هوائی فشنکی: محاربه روکتی = محاربه‌لرده قوللانیلان برنوع مرمی؛ اشارت روکتی = عادی هوائی فشنك.

روگَردان { ص. فا. [رو = یوز. کردانیدن = چویرمك] یوزینی چویرن، میل ورغبت ایتمین: بر شیئدن روکردان اولمق = اجتناب ایتمك.

روم { س. بواسم عن‌اصل روما‌لیلره ویریلوب، بعده رومانك ایکی‌یه انقسامنده (بیزانس) جهتنه منحصر قالمشدر. آسیای وسطی خلقی الیوم آناطولی‌یه بونامی اطلاق ایدیورلر: « منلای روم » و « جلال‌الدین رومی » کبی تعبیرلر بواعتبارله‌در. بزجه ایسه بو اسم یالکز یکی روم جنسیتنه مخصوصدر: روم قومی، روم قاریسی، روم‌لسانی: روم مذهبی = شرق کلیساسی. اورتودوقس مذهبی. ‖ روم‌ایلی = ممالك عثمانیه‌نك آوروپاده‌کی قسمی.

روم { س. [فر. Rhum] چاوداردن و شکر قامشیله سائر بعض مواددن تقطیر واستحصال اولنان سرت بر مسکر.

رومال { یاخود رویمال. ص. فا. [رو، روی = یوز. مالیدن = سورمك] یوز سورن: سدۀ روضۀ مطهره‌یه رومال اولمق.

رومالی { س. فا. یوز سورمه. ن.

روماَلی { س. عن‌اصل روما شهرینك وبالتعمیم بتون ایتالیانك اهالئ قدیمه‌سی.

رومان { س. رومانیه دینلن افلاق وبغدان اهالیسندن آدم.

رومان { س. [فر. Roman] قورلمش اوزون حکایه و بویله بر حکایه‌یی حاوی کتاب: آلکساندر دومانك رومانلری.

رومانجه { رومانیه دینلن افلاق وبغدانه وبوممالکتلرك اهالیسنه منسوب ومتعلق: رومانجه قیافت، شرقی، چالغی. = ح. رومانلرك طرز واصول ویا لساننده: رومانجه خورده تپمك، سویلمك، یازمق. = س. رومانلرك سویلدکاری لسان: رومانجه لاتین السنه‌سندندر.

رومانجی۱ { س. رومان دینلن حکایه کتابلرندن یازان محرر.

رومانیه۱ { سخ. م. مقدماممالکتین دینلن افلاق ایله بغدانك هیئت مجموعه‌سی: رومانیه قرالّغی.

رومانیه‌لی۱ { س. رومانیه اهالیسندن، رومان.

رومجه { ص. روم قوم وجنسیتنه منسوب ومتعلق: رومجه یازی، لسان. = ح. روم طرز واصول ویا لساننده: رومجه قونیشمق، یازمق. = س. روم لسانی: رومجه اسکی یونان لسانك غلطیدر؛ رومجه‌یی اوکرنه مدم.

روملاشدیرمَق۱ { فتـ. روم جنسیتنه ادخال ایتمك.

روملاشمق فط. روم جنسيتنه كيرمك، روم اولمق.

روملق ص. اهاليسی روم اولان: اوراسی روماقدر. == ـ. روم جنسيتی: اونك روملی لساندن بلليدر.

رۆمۆرکور ـ. [فر. remorqueur] کمی چکن واپور.

رومی ص. عر. أ : روميه. ۱. وقتيله روم دينلن آناطولی و روم ايلی‌يه منسوب ومتعلق ويا بو يرلرك اهاليسندن اولان : جلال الدين رومی، اسکندر رومی. ۲. روم جنسيتنه منسوب ومتعلق، روم : لسان رومی، قواعد روميه.

رَوَنده ص. فا. کيدن، يورون.

رَوَنَق سذ. عر. پارلاقلق، کوزللك، لطافت، طراوت، زينت : رونق بهار، رونق جمال.

رَوَنَق‌اَفزا ص. فا. [عر. رونق = پارلاقلق . فا. افزاييدن = آرتديرمق] برشيئك پارلاقلغنی و زينت ولطافتنی آرتديران، کوزللشديرن.

رَونَقلی ص. پارلاق، کوزل، لطيف، مزين.

رونُما ص. فا. و :

رونُمون ص. فا. [رو = يوز ـ نمودن = کوسترمك] يوز کوسترن، ظهور ايدن، ميدانه چيقان : بعض احوال غريبه رونما، رونمون اولدی.

روی ـ. فا. با : رو . ‖ روی نکار = ۱. بر نوع زنبق چيچکی. ۲. پنبه رنکده کوچك دانه‌لی بر جنس اوزوم.

رَوِیّ ـ. عر. د. قافيه‌نك حرف اخيری.

رُؤيا سذ. عر. اويقوده کورولن شی‌ء، دوش، واقعه، عالم معنی : رؤيا کورمك: رؤيا سنده کورمك؛ رؤيا تعبير ايتمك: رؤيايه کيرمك = رؤياده کورنمك: فلان ايش بو کيجه رؤيامه کيردی.

رُؤيَت سذ. عر. ۱. کورمه، کورش : رؤيت هلال = يکی آيی کورمه. ۲. نظارت، اداره : امور يتيمه‌يی رؤيت ايده‌جك کيمسه يوقدر. ۳. باقه: دعواسی فلان محکمه‌ده رؤيت اولنيور : دعواسنی هنوز رؤيت ايتمديلر.

رَوِيَّت سذ. عر. بر ايشك هر جهتنی لايقيله تفکر و مطالعه ايتمه، بصيرت، رأی سديد وصائب : اصحاب رويتدن.

رَه ـ. فا. با : راه.

رَها ـ. قورتلمه، قورتلش، خلاص : رها بولمق = قورتلمق، خلاص بولمق.

رَهابين سذ. ج. عر. فد : رهبان. با : رهبان.

رَهاوی ـ. فا. [« رها » يعنی اورفه شهرينه منسوب] ۱. صندقلی. کوچك چالغی. ۲. مقامات موسيقيه‌دن بری.

رَهاياب ص. فا. [رها = خلاص ـ يافتن = بولمق] خلاص بولان، قورتولان : رهاياب اولمق = قورتلمق، خلاص بولمق.

رَهب سذ. عر. [هانك فتحيله‌ده لغتدر] قورقو، خوف.

رَهبان سذ. عر. ج : رهابين. کشيش، قره‌باش، خرستيانلقده تارك دنيا.

رُهبان سذ. ج. عر. فد : راهب. با : راهب.

رُهبانِيَّت سذ. عر. راهبلك، کشيشلك، ترك دنيا ومجرد اوله‌رق ياشايش : اسلامده رهبانيت يوقدر.

رَهبَر ص. فا. [ره = يول ـ بردن = کوتورمك] يول کوسترن، قولاغوز، دليل.

رَهبَرلِك ـ. قولاغوزلق، يول کوسترمه، دلالت : رهبرلك ايتمك.

رَهرَو ص. فا. [ره = يول ـ رفتن = کيتمك] يوله کيدن، يول آلان، يولجی، سالك.

رَهزَن ص. فا. با : راهزن.

رَهگُذار يا رهگذر. ـ. فا. [ره = يول ـ کذشتن = کچمك] يولك کچديکی ير، کچيد، ممر، آياق آلتی.

رَهن سذ. عر. بر مالك اوندن استيفاسی ممکن اولان بر حق مقابلنده موقوف طوتلمسی، طوتو، اوکدل، کرو: رهن براقق.

رَهنُما ص. فا. [ره = يول ـ نمودن = کوسترمك] يول کوسترن، قولاغوز، دليل.

رَهياب ص. فا. [ره = يول ـ يافتن = بولمق] يول بولان، کيره بيلن، فرصت بوله بيلن : رهياب دخول اولدی = کيرمکه فرصت بولدی.

رَهين ص. عر. ۱. رهن براغلمش، ترهين اولنمش. ۲. قرين، مقارن : رهين تصويب بيوريلورسه = قرين تصويب اولورسه: بو ايش رهين ثبوت، رهين ايقان اولدی.

رِياء سذ. عر. ايکی يوزليلك، پالاندن کوسترش، مرائيلك : ريا ايچون اولان عبادتك خيری يوقدر.

رِياح سذ. ج. عر. فد : ريح. با : ريح . [عربيده مؤنثدر.]

رَياحين سذ. ج. عر. فد: ريحان با : ريحان.

رِياسَت سذ. عر. ۱. باش اولمه، رئيسلك بر مجلس ويا هيئتك رئيسلکی : او مجلسه کيم رياست ايديور؟ رياست کيمده‌در؟

رِياسَتپَناه ص. فا. [عر. ريا. ست = باشلق . فا. پناه = ملجأ] رياستك ملجئی، رئيسلکك رکنی، رياست مقامنده بولنان.

رِياسَتپَناهی ص. فا. أ. رئيسه منسوب ومتعلق: ذات عالی رياستپناهی‌يه، جانب سامی رياستپناهيلرينه.

رِياض سذ. ج. عر. فد : روضه. با : روضه.

رِياضَت سذ. عر. نفسی قيرمه، زهد وتقوی مقصديله راحت ولذائذدن اجتناب وپرهيزله قناعتکارانه ياشايش: رياضت ايتمك: اصحاب رياضتدن. ‖ رياضت بدنيه = تعليم، حرکت، جمناستيق.

رِياضی ص. عر. أ : رياضيه. حساب وهندسه وهيئت کبی علوم حسابيه وحقيقيه‌يه متعلق : علوم رياضيه. == سذ. عر. ج : رياضيون = علوم رياضيه ايله توغل ايدن آدم، علوم رياضيه منتسب ومتخصصی : مشاهير رياضيوندن.

رِياضِيّات سذ. ج. عر. علوم وحقايق رياضيه: رياضياتله اوغراشمق.

رِياکار ص. فا. ايکی يوزلی، مرائی، کوسترش ايچون پالاندن تقوی وياخلوص کوسترن.

رِياکارانه ص. ح. فا. رياکارلقله، مرائيلکه، ايکی يوزليلکه : رياکارانه حرکت.

رِياکارلق ـ. ايکی يوزليلك، مرائيلك، پالاندن کوسترش.

رِيال ـ. [اسپانيولجه‌دن] يکرمی بش غروشلق بر اسپانيه وآوستريا کومش سکه‌سی.

رِياله ـ. مقدما بحريه ميرلواسنه ويريلان اسمدر.

رَيّان ص. عر. صويه قانمش، سيراب.

رَيب سذ. عر. شبهه، شك، کمان.

ريح سذ. عر. ج : رياح. [عربيده مؤنثدر] ۱. يل، روزکار، باد. ۲. ط. بدنك بعض طرفلرنده عضلاتده و مفصللرده حاصل اولوب بين العوام يل تعبير اولنان صيزی: ريح طيار، ريح صدر، ريح مفصلی.

رَيحان سذ. عر. ج : رياحين. فسلکن دينلن کوزل قوقولی نبات.

رَيحانی ص. عر. خط ريحانی = فسلکن کبی سطری بطولديران بر نوع مزين ديوانی خط.

ريخته ص. فا. دوکلش، آتلمش. ن.

ريختيم ـ. فا. شهر ساحلنده و ليمان کنارنده دکيز طولديريلوب اوستی تسويه اولنان يرکه سفائنك قارن قارنه ياناشمه‌سنه مساعد اولور، رصيف.

ريز ص. فا. [« ريختن » فعلندن مصـ.] دوکن، آقيدان، صاچان، سرپن : خونريز = قان دوکن؛ اشکريز کوز ياشی دوکن: شرفريز = شرف صاچان يتيشديرن.

ريزان ص. فا. دوکيان، آقان، جاری : ريزان اولمق.

ريزه ـ. فا. اوفاق پارچه، قيرندی، صاچندی : ريزه ريزه اولمش. == سخ. تر. م. لازستان متصرفلغنك مرکزی.

ريزه‌چين ص. فا. [ريزه = اوفاق پارچه . چيدن = طوپلامق] اوفاق پارچه‌لر و دوکيان قيرنديلری طوپلايان: خوان نعمتندن ريزه‌چين اولدی.

ريسمان ـ. فا. ايپ، خلاط، رسن. لـ.

ريش ـ. فا. ياره، جريحه، قرحه. == ص. ياره‌لی، جريحه‌دار، مجروح : دلريش = يورکی ياره‌لی، مجروح الفؤاد.

ريش ـ. فا. صقال، لحيه.

ريش سذ. عر. [عربيده مؤنث دخی اولور] قوش توکی.

ريشخَند ـ. فا. بييق آلتنده کولمه، استهزا.

ريشه { س. ١. صچاق، پوسكول. ٢. اينجه كوكار، صچاقلى كوك.

ريق { سند. عر. محبوبه‌نك آغز صويى.

ريك { س. فا. ١. قوم رمل. ٢. [تر. زبانزدى : ريغ] قورو تمق ايچون يازى‌يه آتيلان توز.

ريكدان { س. فا. يازى يى قورو تمق ايچون قوللانيلان توزك قونديغى اوستى دليكلى قاب. [ريكداناق ديه‌ملى.]

ريم { س. وقتيله لسان عوامده روما شهرينه ويريلان اسم اولوب پاپايه‌ده ريم پاپا ديرلردى.

ريغه { س. بر جنس ياصى باليق كه قوروسى مشهوردر.

رِئوى { ص. عر. ث : رئويه. تث. ط. آق جكره منسوب ومتعلق.

رِئه { سث. عر. ت : رئتين. تث. آق جكر. || ط. الم الرئه، ذات الرئه، سل الرئه وسائره = آق جكره عارض اولان امراض مختلفه.

رَئيس { سند. عر. جم : رؤسا. [« رأس » دن صث.] ١. باش، آمر، بر طائفه‌يه حكم ورياست وارنى اداره ايدن آدم: رئيس قبيله. رئيس جماعت : رئيس العلماء = دائرهٔ مشيخت اسلاميه‌ده بر منصب مخصوصك صاحبى. || رئيس الكتاب، رئيس افندى = مقدما خارجيه ناظرى وظيفه‌سنى ايفا ايدن صاحب منصب. ٢. بر هيئت ومجلسى تركيب ايدن اعضانك باشى، برنجيسى : رئيس مجلس، رئيس حكومت، محكمه رئيسى. ٣. كمى قپودانى : احمد رئيس: قوجه رئيس = تجار كميلرنده قپوداندن صوكره الك قدملى ضابط، قپودان معاونى. || رئيس روحانى، رؤساء روحانيه = جماعت غير مسلمه‌يه مذهبجه رياست ايدن باش راهب ورهبان. || ليمان رئيسى = ليمان دائره‌سنك وليمانه متعلق ايشلرك مديرى كه بحريه امرا وضابطاننذن اولور.

ز

ز { (زه. س. [عر. زاء. سث.] تركجه الفبانك اون اوچنجى حرفى اولوب، اصل الفباى سريانى و عبرانى صره‌سنده يعنى ابجد ترتيبنده يدنجى حرف اولمغله، رقم كبى استعمالنده ٧ عددينه اشارتدر. شكل عبرانيسى ז و شكل سريانيسى ܙ اولوب بونلرك شكل عربيسيله اولان مشابهتلرى ظاهردر. يالكز عربيده «ر» حرفيله التباسنه محل براغلامق ايچون اوستنه بر نقطه قونمشدر.

زا { ياخود زاى. ص. فا. [« زاييدن » فعلندن سمص. اولوب صتر. تشكيلنده بولنور] طوغوران. ژ.

زاء { سث. عر. (ز) حرفنك اسم عربيسيدر. نقطه‌لى اولديغنه بناءً « ر » حرفندن تفريقاً « زاء معجمه » و « ذ » حرفندن تفريقاً « زاء هوز » دخى دينلير.

زاج { سند. عر. حامض كبريت ايله دميردن حاصل اولان و اصطلاح كيمويده كبريتيت حديد دينلن ماده‌نك تجارتده‌كى اسميدر. || زاج قبريس = حامض كبريتله باقردن مركب كبريتيت نحاس، كوز طاشى.

زاجِر { ص. عر. [« زجر » دن سف.] منع ونهى ايدن. ژ.

زاحِف { ص. عر. ث : زاحفه. [« زحف » دن سف.] تا. ييلان كبى قارنى اوزرينه سورينه‌رك يوروين : حيوان زاحف؛ حيوانات زاحفه.

زاحِفه { سث. عر. جم : زواحف. تا. ييلان كبى قارنى اوزرينه سورينه‌رك يوروين حيوان.

زاد { ص. فا. [« زادن » فعلندن سمص. اولوب، صتر. تشكيلاتنده بولنور] طوغمه. طوغمش، متولد : پرزاد = پريدن طوغمش: نوزاد = يكى طوغمش. || مادرزاد = آنادن طوغمه يعنى آنادن طوغدقده اوكرنيان : لسان مادرزاد = بر آدمك بو صورتله اوكرنوب بيلديكى لسان، لسان اصلى.

زاد { س. فا. آزيق، قوت. توشه، ييه‌جك، رزق.

زادَ { فل. عر. ث : زادت. [« زيادة » دن فعل ماضى مفرد مذكر غائب اولوب، دعا مقامنده قوللانيلان بعض تعبيرات عربيه‌ده بولنور] زياده اولسون، آرتسون : زاد عمره = عمرى آرتسون: زادت فضائله = فضيلتلرى آرتسون.

زادَگان { س. جم. فا. فد : زاده. با : زاده. = تر. فد. اصيل، اصيل زاده، نجيب : او آدم زادگاندر. [زادكاندندر ديمك اولادر.]

زادَگانلق { س. اصالت، نجابت، صوى.

زاده { ص. فا. جم : زادگان. [« زادن » فعلندن سمف.] ١. طوغمش، مولود. [اكثريا صتر. ده بولنور :] مردم‌زاده = آدمدن طوغمش: پرى زاده = پريدن طوغمش: حلال زاده = حلال براجتماعدن طوغمش؛ حرام زاده = ولدزنا. ٢. مج. حصوله كلمش، حاصل، متكون : زادهٔ طبع = طبيعتمدن طوغمش، حاصل اولمش. || كشى زاده [تعبير قديم] = اصيل. || بك زاده = مج. چاپقين، كاغذان بكى. = س. فا. اوغل، ابن، ولد: شيخ زاده = شيخك اوغلى. = جم. با : زادگان.

زاده‌لِك { س. ١. اصالت، نجابت، كبارزاده حالى. ٢. مج. هوپپالق.

زار { ـ. ١. اینجه پرده ویا اورتی: دیواره زار چکمك. ٢. بر عضو داخلی‌یی قاپلایان ویا آیران اینجه دری: بورن زاری، قولاق زاری. ٣. بعض میوه وسائر محصولات نباتیه‌نك بك اینجه اولان ایچ قبوغی: پورتقال، نار، صوغان زاری. ‖ پنبه زار = پنبوقدن بك اینجه بر نوع بز، تول.

زار { ـ. طاوله وسائر اویونلرده قوللانیلان كمیك وسائره‌دن مكعب الشكل كوچك شیء كه آلتی وجهنك هر برینه بردن آلتی‌یه قدر نقطه‌لر یازیلوب آتلدقده اوستنه كلن نقطه‌لرك عددینه كوره اوینانیلیر واكثریا جفت قوللانیلیر، كعبتین: طاوله زاری. ‖ مج. زار آتمق: اوستون كلمك، غلبه چالمق. ‖ زار طوتمق = حیله ایتمك.

زار { ٩٠. زور لغتیله برلكده قوللانیلیر: زار زور بو ایشی كوره‌جكز = ایستر ایستمز، طوعاً وكرهاً.

زار { ص. فا. ١. سسله آغلایان، ایكلین، نالان: بلبل زار، عاشق زار. ٢. ضعیف، درمانسز: جسم زارم. = ـ. سسله آغلامه، ایكلمه، فغان، ناله: زار ایتمك. = ح. زار زار = سسله آغلایه‌رق، ایكلیه ایكلیه، فغان و ناله ایله: زار زار آغلادی. [بین العوام زاری زاری دینلیر.]

زار { د. فا. بعض اسملره الحاق ایدوب مكان بیان ایدر: كلزار = كل یری؛ لاله زار = لاله یری؛ كار زار = جنك یری، میدان حرب؛ خرابه زار = ویرانه‌لك.

زارع { ص. سذ. عر. ج: زراع. [« زرع » دن سف.] اكین اكن، زراعتله مشغول آدم، چفتچی، رنجبر. [جمعی دها مستعملدر.]

زارغنه { ـ. اوزون بورنلی و ماوی كیكلی ییلان بالیغنه بكزر برجنس بالیق.

زاری { ـ. فا. سسله آغلامه، ایكلمه، ناله، فغان: فغان وزاری ایتمك. = تر. ح. زاری زاری = زار زار یرینه تعبیر عامیانه‌در: زاری زاری آغلامق.

زاغ { ـ. فا. قارغه، غراب.

زاغ { ـ. قلیج وبیچاغه بیله مكله ویریلان جلا، قیلاغی.

زاغلامق { فتـ. قلیج وبیچاغه بیله مكله جلاویرمك، قیلاغیلامق.

زاغنوس { ـ. طیور صائده‌دن شاهین نوعندن بر قوش. با: چاغنوز.

زال { ـ. فا. یاشلی وآق صقاللی آدم. = سخ. ایرانیلرك قهرمان شهیری رستمك پدری.

زانغر { زانغردامق. با: زنغر، زنغردامق.

زانو { ـ. فا. دیز، ركبه: زانو بزانو = دیز دیزه؛ زانو بزمین. زانو زن، زانو زده = دیز چوكن، دیز چوكمش.

زانی { ـ. ص. عر. ؤ: زانیه. [« زنا » دن سف.] زنا ایدن اركك ویا قادین، فعل زنایی ارتكاب ایدن.

زاویه { مث. عر. ج: زوایا. ت: زاویتین. ١. كوشه، بوجاق. ٢. بر زاهدك عبادتله مشغول اولمق اوزره چكلدیكی تنها خانه ویا كلبه. كوچك تكیه و خانقاه: بر زاویه‌سی واردر؛ زاویه‌سنده عبادتله مشغولدر؛ زاویه نشین = زاویه‌ده اوتوران، منزوی. ٣. ر. ایكی خطك تلاقیسندن حاصل اولان شكل: زاویهٔ قائمه = ایكی خطدن بری دیكرینه عموداً اینمكله تشكل ایدن زاویه كه تام ٩٠ درجه وسعتنده‌در؛ زاویهٔ حاده = زاویهٔ قائمه‌دن طار اولان؛ زاویهٔ منفرجه = زاویهٔ قائمه‌دن كنیش اولان زاویه؛ زاویهٔ مجسمه = ایكی خط یرینه ایكی سطحك تلاقیسندن متشكل اولان كوشه؛ زاویتین متبادلتین = ایكی خطك تقاطعندن حاصل اولان قارشیلقلی ایكی زاویه. ‖ پوصله زاویه‌سی = انحراف عارضیدن تجرید وتصحیح اولنان زاویه.

زاهد { ص. س. عر. ؤ: زاهده. ج: زهاد. [« زهد » دن سف.] زهد وتقوی ایله مشغول، عابد، متقی.

زاهدانه { ص. ح. فا. زاهده یاقیشیر حال وصورتده، زاهدجه‌سنه زهد وتقوا ایله: زاهدانه طور وحركت؛ زاهدانه سویلیور.

زاهدلك { ـ. زاهدك حال وشانی، زهد.

زاهر { ص. عر. [« زهور » دن سف.] پارلاق، لامع، درخشان: نجم زاهر. لـ.

زاهق { ص. عر. [« زهوق » دن سف.] محو و مضمحل اولان. ز.

زایچه { ـ. فا. [عر. « زیج » دن] نجومك بر وقت معیننده‌كی مواقع وهیئتنی كوسترر جدول.

زائد { ص. عر. ؤ: زائده. ج: زوائد. [« زیادة » دن. ف.] ١. آرتان، آرتدیریلان، الحاق و علاوه اولنمش، منضم: حرف زائد، حروف زائده. ٢. فضله، لزومندن زیاده، لزومسز: بو مصرف زائددر: مصارف زائده. ‖ ر. قطع زائد = فر. Hyperbole دینلان شكل هندسی. ‖ ط. لحم زائد = منافع الاعضا فنجه بر وظیفه‌سی اولمیان فضله ات. = ح. ر. ضم وعلاوه‌یه دلالت ایدن + اشارتنی تفسیر ایدر: ٣ + ٢ = ٥ اوچ زائد ایكی مساوی بش. = ج. ١. صكره‌دن ضم وعلاوه اولنمش شیئلر ویا حرفلر: بو كلمه‌نك زوائدی یوقدر. ٢. فضله ولزومسز شیئلر: بو عبارده‌ده طی اولنه‌جق برچوق زوائد واردر.

زائر { ص. عر. ج: زوار. [« زیارة » دن سف.] زیارت ایدن، تبرك مقصدیله كورمكه كیدن: زائر كعبه. = سذ. ج. زیارت ایچون برمقام مقدسه كیدن آدملر: مقامات مباركه‌یه هر سنه برچوق زوار طوپلانیر.

زائل { ص. عر. ؤ: زائله. [« زوال » دن سف.] ١. زوال بولان، باقی ودائم اولمیان، موقت، فانی: نعمت دنیا زائلدر. ٢. بكن، مرور ایدن، سابق: مسئله زائله‌ده: محاربهٔ زائله‌ده ابراز شجاعت ایدنلر.

زب { یاخود زیب. مه. ١. بردن بره وآكسزین یاخود مجهول وغیر مأمول بر طرفدن چیقیویرمكی تصویر ایدر: زب بر آدم چیقیویردی. ٢. مكرر قوللانیله‌رق صیچرامغی تصویر ایدر: زب زب صیچرامغه باشلادی. ‖ زب زب طاشی = چوجقلرك اوینادقلری اوفاق یووارلاق طاشلر.

زبارمق { یا زیبارمق. فل. كوتی حالده صیزمق، یاتمق، كبرمك، اویومق: هایدی یه‌ده زبار. [تحقیر وبد دعا مقامنده قوللانیلیر.]

زبان { ـ. فا. ١. دیل، لسان. ٢. لغت، لهجه: زبان فارسی.

زباندراز { ص. [زبان = دیل - دراز = اوزون] اطاله لسان ایدن، حدی تجاوزله ذم وقدح ایلین.

زباندرازلق { ـ. و:

زباندرازی { ـ. فا. اطالهٔ لسان، حدی تجاوزله ذم وقدحه جرأت.

زبانزد { ص. فا. [زبان = دیل - زدن = اورمق] لقردی آره‌سنده قوللانیلان، دیلك آلیشدیغی، مألوف و متداول (سوز): آینه لغتی بزجه آینه صورتنده زبانزددر.

زبانه { ـ. فا. ١. ترازی دیلی كبی آلات مختلفه‌نك دیل شكلنده جزئی. ٢. آلو، یالین: زبانه كش = آلولنن، آلوی چیقان.

زبانی { سذ. عر. اهل جهنمی جهنمه دفع ایتمكه مأمور اولان ملائكه.

زبد { سذ. عر. ١. تره یاغی، قایماق. ٢. ص. مرهملرده قوللانیلان یومادده كبی شیء.

زبده { مث. عر. ١. برشیئك اك كزیده ومنتخب قسمی. ٢. خلاصه، نتیجه: او مقاله‌نك زبده‌سنی آلملی.

زبر { ح. فا. اوست، اوسته، اوزرنده: زیر وزبر = آلت اوست: زبر دست = ال اوستنده بولنان، آمر، حاكم، زیردست مقابلی.

زبرجد { سذ. عر. زمرده مشابه یشیل رنكلی اسكی بر برنوع ذی قیمت طاش كه الیوم اعتباردن دوشمشدر.

زبقین { ـ. بعض بیوك بالیقلری اورمغه مخصوص سیوری واكثریا چتاللی بر نوع حربه: زبقینله بالیق اورمق.

زبل { سذ. عر. سوپروندی. ز.

زبلاتمق { یا زیبلاتمق. فتـ. صیچراتمق، هوبلاتمق: چوجغی زبلاتمق.

زبلامق { یا زیبلامق. فل. صیچرامق، یوقاری‌یه طوغری زب دیه آتلمق، هوبلامق.

زبللایی { ص. پك ایری وقورقونج، پك اوزون بویلی، ازباندیت. عو.

زبور { سذ. عر. [اصل معناسی یازلمش شیء نامه. مكتوبدر] حضرت داود (عم)ه وحی

اولنان کتاب سماوی که نبی مشار الیهك الهیلریله مناجاتلرینی حاوی اولوب، « مزامیر داود » اسمیله ده معروفدر. لسان عبرانیده منظوم اولوب، همان هرلسانه ده ترجمه اولنمشدر.

زَبون { ص. فا. ضعیف. قوتسز، ناتوان: زبوندر، چوق زبون دوشدی.

زبون { س. [زبانزدی : زبین] ۱. وقتیله قفتان آلتنه کییلن قیصه پنبوقلی. ۲. الیوم قونداقده کی چوجقلره کوملك اوستنه نیتن یرینه کیدیریلن یازن وسائره‌دن قیصه وقوللی جاکت.

زَبونکُش { ص. فا. [زبون = قوتسز. کشتن = اولدیرمك] قوتسز ومدافعه‌دن عاجز بولدیغی آدمه مرحمت ایتمین.

زَبونکُشلِك { س. ضعیف ومداً فعه‌دن عاجز آدملره مسلط اولمق خصلتی.

زَبونکُشی { س. فا. زبونکشلك. ز.

زَبونلامَق { فل. ضعیف وقوتسز دوشمك، ضعیفلامق.

زَبونلق { س. قوتسزلك، ضعف، درمانسزلق.

زَبیب { سذ. عر. قوری اوزوم. ز.

زِپر { یا زیپر. ص. ۱. زبلایه‌رق چیلغینجه حرکت ایدن، پروا سز حریف. ۲. کوجلی قوتلی، ایری یاری.

زُجاج { سذ. عر. صیرچه، جام، شیشه. ز.

زَجّاج { سذ. عر. [« زجاج » دن مب.] جامجی، شیشه وجام یاپان آدم.

زُجاجه { سذ. عر. جام، شیشه، صیرچه.

زُجاجی { ص. عر. ث: زجاجیه. کیم. جام و صیرچه قبیلندن اولان: مواد زجاجیه.

زَجر { سذ. عر. جم: زجور. ۱. منع، نهی. [اصل عربیده حیواناتی سسله ویا ال واشارتله قوغوب اوزاقلاشدیرمه معناسنه کلیر.] ۲. زورلامه، اجبار، کرهاً بر ایشه سوق. ۳. آنغاریه کبی مشقتلی ایشده قوللانمه، بعض ارباب جرمك خدمات شاقه‌ده استخدامی کبی معامله. ۴. جور، اذیت. [صوك اوچ معناسی لسانمزه مخصوصدر.]

زَجراً { ح. عر. ۱. منع ونهی ایده‌رك. ۲. زورله، قوهٔ جبریه ایله، جبراً. ۳. ترفیع ایتمه‌مك وخدمات شاقه‌ده استخدام اولنمق اوزره مجازاة قصدیله: قرعه‌سی اصابت ایتدیکنده اجابت ایتمیوب بقایا قالان افراد بعده زجراً عسکره آلنیر.

زَجرِیّه { سذ. عر. [لغت مولده] مسکراتدن آلنان رسم که مقصد وضعی استعماللرینك بر درجه‌یه قدر منعیدر: زجریه کومروکی.

زُحاف { با: زعاف.

زِحاف { سذ. عر. د. عروضده برحرفك اسقاطیله وزنك تبدیلی.

زَحف { سذ. عر. نا. ییلان کبی حشراتك قارن اوزرینه سورنه‌رك یوریمسی.

زُحَل { سذ. عر. سیارات کبیره‌نك آلتنجیسی و رصدسز کوربندلرینك اك اوزاغی اولوب مشتریدن صکره کلیر. فارسیده کیوان دیرلر.

زَحمَت { سذ. عر. ۱. صیقندی، اذیت، محنت، راحتسزلق: یولده چوق زحمت چکدك. ۲. زور، قولایلق ضدی: بو ایش چوق زحمتله وجوده کلمشدر. ۳. یورغونلق، تعب: سزه زحمت اولدی. || زحمت اولمق = یورغونلق ومشقتی موجب اولمق: سزه زحمت اوله‌جق، زحمت اولمسون. || زحمت ایتمك = یورلمق، راحتسز اولمق: سززحمت ایتمیك؛ بوشنه زحمت ایتدیکز. || زحمت چکمك = اذیته کیرمك، محنته دوچار اولمق. || زحمت چکدیرمك = صیقندی چکدیرمك. محنت ویا ضرورتده براقمق، تسهیلات کوسترمه‌مك. || زحمته صوقمق، زحمت ویرمك = یورمق.

زَحمَتسِز { ص. ۱. صیقندی واذیتی اولمیان: پك زحمتسز بر ایشدر. ۲. زور اولمیان، قولای، سهل: بویول اوته‌کندن دها زحمتسزدر. ۳. یورمیان: زحمتسز بازارلق. == ح. زحمت چکمکسزین، یورلمقسزین: ز حمتسز قازانیلان آقچه‌نك قدری بیلنمز.

زَحمَتسِزجه { ح. مزحمت ومشقت چکمکسزین، قولایجاجق: بو ایشه‌ده زحمتسزجه موفق اولدق.

زَحمَتلی { ص. ۱. اذیت و مشقت وصیقندی ایله واقع ویا حاصل اولان: بم ایشم پك زحمتلیدر. ۲. یوران، یورغونلق ویرن، اتعاب ایدن: زحمتلی یول، زحمتلی صنعت. ۳. قولای حاصل اولمیان، زور: زحمتلی بر ایشه کیریشدك.

زَخّار { ص. عر. [« زخر » دن مب.] پك طالغه‌لی ومتحرك، جوشقون وطاشقین: بحر زخار.

زَخارِف { سذ. جم. عر. فد: زخرف. با: زخرف.

زُخرُف { سذ. عر. جم: زخارف. یالدیز. پك پارلاق لکن قیمتسز سوس، زینت کاذبه. ز. [« مزخرفات » دها مستعملدر.]

زَخم { س. فا. با: زخمه.

زَخمخورده { ص. فا. [زخم = ضربه، یاره. خوردن = یمك] ۱. برضربه‌یه اوغرامش، مصاب، دوچار. ۲. یاره‌لی، مجروح.

زَخمدار { ص. فا. [زخم = یاره. داشتن = طوتمق] و:

زَخمناك { ص. فا. یاره‌لی، مجروح.

زَخمه { س. فا. ۱. اورمه. ضرب، ضربه. ۲. یاره، جریحه: زخمهٔ خنجر. ۳. تللی چالغیلرك تارینه طوقنمغه مخصوص بوینوز وتوك وسائره‌دن یوبجك، تازیانه، مضراب. ۴. اوزنکیلرك آصلدیغی قایش.

زَد { ص. فا. [اورمق دیمك اولان « زدن » فعلندن سمص. اولوب، « زبانزد » کبی نادر بعض ترکیباتده بولنور.] با: زبانزد.

زَده { ص. فا. جم: زدگان. [« زدن » فعلندن سمف. ترکیباتده بولنور.] اورلمش، اوغرامش، مصاب، دوچار، کرفتار: مصیبت‌زده = مصیبته اوغرامش؛ حریقزدگان = یانغین ویرمش اولانلر. || سرزده = باش‌کوسترمش: سرزدهٔ ظهور اولدی.

زَده‌لَمَك { یا زده‌له‌مك. فتـ. ۱. اورمق، بره‌له‌مك، چوروتمك: سپدی صاللایه‌رق ایچنده‌کی میوه‌لری زده‌لمشلر. ۲. ضرر وخساره دوچار ایتمك، رخنه‌دار ایلمك: محاربه دائما تجارتی زده‌لر.

زَده‌لَنمَك { لجـ. فل. ۱. اورلمق، بره‌لنمك، چورومك: بومیوه‌لر زده‌لنمش. ۲. ضرر وخساره دوچار اولمق: تجارتی چوق زده‌لندی.

زَر { س. فا. ۱. آلتین، ذهب. ۲. آلتین مسکوکات. نقد: سیم وزر.

زِر { یاخود زیر. مه. ۱. سوزکلی و اوصاندیریجی بد بر سسی تقلید وتصویر ایدر: بتون کون زر زر ایدوب طوردی. ۲. مبالغه و تأکید اداتی اولوب بعض صفتلرك باشنه کیرر: زر زوب = عقلسز ومناسبتسز آدم.

زُرّاع { سذ. جم. عر. فد: زارع. با: زارع.

زِراعَت { سذ. عر. اکینجیلك، چفتجیلك، محصولات متنوعه یتیشدیرمك اوزره طوپراغك ایشلنمه‌سی واوکا متفرع ایشلر: زراعتله مشغول اولمق: فن زراعت؛ زراعت مکتبی؛ اهل زراعت.

زِراعی { ص. عر. ث: زراعیه. فن زراعته منسوب ومتعلق: فن زراعی؛ قواعد زراعیه.

زَرافه { سذ. عر. بوینی اوزون واوك آیاقلری یوکسك معروف بر جنس حیوان که باشلیجه آفریقاده یاشار. بین العوام تحریفله (زورناپا) دینیر.

زَراندود { ص. فا. [زر = آلتین. اندودن = سورمك] آلتین سورلمش، یالدیزلانمش، آلتینله مجلا.

زَراوَند { س. فا. بر جنس نبات. طبی. فر. Aristoloche.

زَرباف { ص. فا. [زر = آلتین. بافتن = طوقومق] آلتینله یعنی صیرمه ایله طوقونمش.

زِرپ { مه. و:

زِرپاداق { مه. بردن بره، آکسزین، مناسبتسز وغیر مأمول بر وقتده: زرپ جیقدی: زرپاداق کیریویردی. عو.

زَرتار { س. فا. ۱. آلتین تل، صیرمه. ۲. مج. کونش شعاعی.

زَرتاری { ص. فا. آلتین تلله و صیرمه ایله ایشلنمش ویا طوقونمش.

زَرد { ص. فا. صاری. ز.

زَردالو { یاخود زردالی. س. [فا. زرد = صاری. آلو = اریك. — تر. زبانزدی: زرده‌لی] شکلاً اریکه ولذتجه

قایسی‌یه مشابه معروف میوه‌که مایسده یتیشیر: زردالو آغاجی = بومیوه‌یی ویرن آغاج.

زَردُشتی | ص. س. فا. زردشتك ایجادی اولان اسکی ایران دیننه تابع آدم، آتشپرست، مجوسی.

زَردُوا | یاخود زردُوه. س. دریسندن کورك یاپیلان معروف بر جنس کوچك جارپا.

زَردوز | ص. فا. [زر = آلتین. دوختن = دیکمك] ۱. آلتین وصیرمه ایله ایشلین و نقش یدن، سیم‌کش. ۲. آلتین تل وصیرمه ایله ایشلنمش، صیرمه‌لی: زردوز پالان.

زَرده | س. فا. زغفرانله پیشیریلن طاتلی برنوع پرنج یمکی‌که دوکونلرده پلاوله برابر اکلی عادتدر.

زَرده‌چاو | س. [فا. «زرده‌چوب» دن محرف. غلطی: زرده چال] بویا کبی قوللانیلان وزغفرانه بدل زرده‌یه دخی قونیلان بر جنس صاری کوك.

زَرده‌چوب | س. فا. زرده‌چاو. | با: زرده‌چاو.

زُرزوات | س. [فا. «سبزوات» دن غلط] یمکده قوللانیلان یعنی ات ویاخود زیتون یاغیله پیشیریلن نباتات انواعی. باطلیجان، بامیه، طوماتس، قباق، لاخنه، صوغان کبی سبزه.

زُرزوانجی | س. [«سبزوانجی» دن غلط] سوقاقلرده کزدیره‌رك ویا دکاننده زرزوات صاتان اصناف: زرزوانجی دکانی.

زُرزوانجیلق | س. زرزوات صاتان آدمك صنعت وتجارتی: زرزوانجیلق ایدیور.

زرزوب | ص. دایشمن، منبا سبتسز، زرلاق.

زرزوبلق | س. دایشمنلك، منبا سبتسزلك، زرلاقلق.

زِرِشك | س. فا. انبرباریس دینلن نبات معروف.

زَرع | سذ. عر. ۱. تخم صاچمه، اکمه: بغدای زرع ایتمك. ۲. اکیلوب بیتمش حبوبات، اکین.

زَرفِشان | یاخود زرافشان. ص. فا. [زر = آلتین. فشاندن، افشاندن = صاچمق] آلتین صاچان، سربن.

زَرق | سذ. عر. ۱. وقتیله صوفیلرك کییدكاری ماوی اثواب: زرق پوش = بویله اثواب کیین. ۲. مج. ریا، مرائیلك.

زَرکار | ص. فا. [زر = آلتین. کار = ایش] آلتین ویا صیرمه‌ایله ایشلنمش، آلتین ایشی.

زَرکاری | ص. [فا. «زرکار» دن] آلتین ویا صیرمه ایله ایشلنمش، صیرمه‌لی: زرکاری البسه.

زَرگَر | س. فا. آلتینی ایشلین، آلتیندن شیئلر یاپان آدم، قیومجی.

زَرگون | ص. فا. [زر = آلتین. کون = رنك] آلتین رنکنده، آلتین رنکلی.

زرل | یا زریل. مه. بول آقنی تصویر ایدر: زرل زرل ترآقمق.

زرلاق | ص. نافله یره زرلدی ایدن، نا معقول سوییلین. زرزوب. = س. چوق اوتن برجنس بوجك، جرلاق.

زرلامق | فل. و:

زرلدامق | فل. زیاده سسله وزر دامق، طوروب زرلدی وکورلدی ایتمك. دیرلانمق: اشك کبی زرلایوب طوریور.

زرلدی | س. ۱. زیاده سسله اوانسان ویزلدی، کورلدی، دیرلدی. ۲. نزاع، غاوغا: او اوده زرلدی اکسیك دکلدر. || قاین آنا زرلدیسی = صالاندقجه چوق سس چیقارر بر نوع چوجق اویونجغی.

زَرنِشان | س. فا. [زر = آلتین. نشان = م] قلیج وساٸره اوزرینه قاقمه آلتینله ایشلنمش یازی وساٸره.

زِرنیخ | س. فا. صیچان اوتیله کوکورتدن مرکب بر مخلوط که قیللری دوشورمك ایچون قوللانیلیر، زرنیق. بوکا زرنیخ اصفر دخی دیرلر. || زرنیخ احمر = سرور دینلن زهرلی مخلوط.

زرنیق | س. [فا. «زرنیخ» دن] صیچان‌اوتیله کوکورتدن معروف بر مخلوط که قیللری دوشورمه‌ده قوللانیلیر.

زروا | س. زرده‌لی وصارمساقلی پاچه. || مج. صاچه‌صپان سوز؛ زروایه چویرمك = پك قاریشدیروب کولنج حاله قومق.

زروالامق | فل. پك مناسبتسز وکولنج برصورتده سویلمك: آرتق اوده زروالامغه باشلادی. عو.

زِرِه | س. فا. [تر. زبانزدی رانك سکونیله‌در] ۱. اسلحهٔ جارحه واوقدن محافظه ایچون وقتیله تلدن ویا کاوسالەدن معمول کییدكاری ثوب، درع، جوشن. ۲. حرب کمیلرینه کله تأثیر ایتمه‌مك ایچون قاپلانان چلیك لوحه.

زِرِهپوش | ص فا. [زره = جوشن. پوشیدن = کییمك] جوشن کیین، زرهله کندینی محافظه ایدن.

زِرهلی | ص. ۱. زره کیین، زرهله کندینی محافظه ایدن: زرهلی عسکر. ۲. کله تأثیر ایتمیه‌جك صورتده قالین چلیك لوحه ایله قاپلانمش (کمی): زرهلی سفینه. = س. چلیك قاپلامه ایله قاپلانمش حرب سفینه‌سی: فیلو بش زرهلی ایله اون اخشاب سفینه‌دن مرکب ایدی. || زره قوشاق = سفن حربیهٔ جدیده‌نك صو خطی حذاسنه قاپلانان چلیك لوحه‌لر.

زَرین | ص. فا. [رانك تشدیدیله ده جائزدر] ۱. آلتیندن معمول، آلتین؛ زرین کلاه = آلتین کلاهلی، آلتیندن تاجی اولان. ۲. آلتین کبی، آلتین رنکنده: زلف زرین. || زرین قدح یاخود ساده‌جه زرین = کوزل قوقولی بر جنس صاری چیچك.

زِشت | ص. فا. چرکین، قبیح، کریه. ز.

زُعاف | ص عر. [زبانزدی زحاف] ۱. درحال اولدیرن، آنیده هلاك ایدن. ز. ۲. جزایرده یرلیدن متشکل برصنف عسکر: زعاف عسکری. ۳. جزایرده‌کی زعاف عسکرینك کییدكاری بیچیده یعنی آلتی اوستی بر ککیشلکده فس: زعاف بیچمی فس.

زَعامَت | سذ عر. بیوك تیمار: اصحاب زعامت.

زَعفَران | سذ. عر. صفران دینلن نبات معروف که صاری‌یه بویامغه یارار.

زَعفَرانی | ص. عر. صفران رنکنده، آچیق صاری.

زَعم | سذ. عر. ناحق یره ظن، ظن باطل: اونلرك زعمنجه ... [عربیده علی الاطلاق ظن معناسنی افاده ایدر.]

زُعَماء | سذ. عر. فد: زعیم. | با زعیم.

زَعیم | س. عر. ج: زعماء. [«زعامت» دن مشـ.] بیوك تیمار صاحبی. تیمارجی. [اسکیدن بعض قونسلوسلره دخی بو نام ویریلیردی.]

زَغار | یاخود زاغر. س. آو کوپکی. آوی بولوب چیقارمغه مخصوص کوپك.

زَغارجی | س. ۱. آو کوپکلرینك حفظ واداره‌سنه مأمور آدم. ۲. ینیچری اوجاغنده بر صنف مخصوص: زغارجی باشی = بونلرك ضابطی.

زَغاره | س. [عر. «ظهاره» دن غلط] طیشدن قاپلی یاقه کورکی، اکیندراك.

زِفاف | سذ. عر. کوکی وکلینك کردگه کیرمسی: زفاف کیجه‌سی.

زِفت | سذ. عر. چام آغاجندن ومعدن کورندن چیقان معروف سیاه ماده‌که قاتی اولوب آتشده اریر. || مج. سیاه وقرانلق وآجیلقدن کنایه اولور: زفت قرانلق؛ بو نه، دکل زفتك یکی!

زِفتلَمك | فت. زفت سورمك، زفتله قاپلامق ویا طیقامق: یره صوقیله‌جق قازیقلری، قازانك دیبنی زفتلی.

زِفتلنمك | فعـ زفتله طلا ایدلمك، زفت سورلمك: قایق طیشاریدن زفتلنیر. = فل. [تحقیر وبد دعا مقامنده] حرام یمك.

زِفتلی | ص. زفت سورلمش، زفتله طلا ایدلمش.

زَفیر | سذ. عر. ط. نفس ویرمه. مقابلی: شهیق = نفس آلمه.

زِفیر | س. توتون آغزلق وچبوغی داخلنده حاصل اولان سیاه ویك آجی ماده. || مج. قرانلق وآجیلقدن‌ده کنایه اولور.

زِفیری | ص. پك سیاه ویا قرانلق: زفیری قرانلق.

زُقاق | سذ. عر. ج: ازقه. [تر. زبانزدی: سوقاق] شهر وقصبه ایچنده ایکی طرفی اولرله محاط یول. | با: سوقاق.

زَقّوم | سذ. عر. ۱. میوه‌سی آجی برجنس آغاج، آغو آغاجی. ۲. جهنمده حاصل اولوب آجی میوه‌سی اهل جهنمه یدیریله‌جك آغاج: شجرهٔ زقو

زَكاء { سذ. عر. صافلق، صفوت، خالصلك، صلاح حال. [« ذكاء » ايله التباس ايتديرمه‌ملى.]

زَكاة { سث. عر. مال ونقدك شرعاً پاككى وحلاللغى تأمين اولنمق ايچون سنه‌ده قرقده برينك تصدق ايدلمسى : مالنك زكاتنى ويرمك.

زُكام { سذ. عر. نزله : زكامه طوتلمق؛ زكامى اولمق.

زُكاملى { ص. نزله‌يه طوتلمش، نزله‌لى.

زَكى { ص. عر. ث: زكيه. [«زكاء» دن ص‌ث.] صاف، خالص، صلاح حال صاحبى.

زِل { س. [فارسيدن] پارمغه ويا دائره‌نك چنبرينه طاقيلان چفت پولار وصاللانه‌رق چاليـنان كوچك چاك : زل چالمق، زل ايله اوينامق. || زل زورنا = پك سرخوش. || زلسز اوينامق = سونچدن اهتزازه كلمك. || زل طاقنمق = سونمك، اظهار شادمانى ايتمك. || زل كبى، زل چالمق = پك بوش وآچ : قارنم زل كبيدر. زل چاليور.

زَلّ { سذ. عر. ١. قايمه، آياق قايمه. ز. ٢. مج. خطا، سهو.

زَلازِل { سث. جم. عر. فد : زلزله. با : زلزله.

زُلال { سذ. عر. ١. صاف و خالص وخوشكوار صو. ٢. كيم. يومورطه آقى كبى مادۀ كيمويه. فر. Albumine .

زُلالى { ص. عر. ث: زلاليه. كيم. يومورطه آقى قبيلندن اولان.

زُلام { ص. زوكورت، پاره‌سز.

زِلزال { سذ. عر. اوينامه، ديترمه، حركت.

زَلزَله { سث. عر. علائم ارضيۀ معلومه‌دن طولايى طوپراغك ديترمه‌سى، حركت ارض : زلزله اولمق، وقوع بولمق.

زُلغِيد { س. قورقوتمه. تخويف، تهديد، تهزير : زلغيد ويرمك = تهديد ايتمك.

زُلف { س. فا. محبوبه صاچى و على الخصوص يوزك ايكى طرفنده صارقان صاچ بولوكارى. || زلف عروس = فاصوليه جنسندن كوزل چيچكلى بر نبات.

زُلفلى { ص. يوزينك ايكى طرفنده صاچ بولوكارى اولان. || زلفلى بالطه‌جى = سراى همايون خدمه‌سندن برصنف مخصوص.

زُلفه { س. بعض شيئلرك تپه‌سنده كى بوسكولجك : بايراق زانه‌سى، الف زلفه‌سى.

زُلوبيه { س. برنوع طاتلى خمور.

زِلوه { ياخود زبوله. س. چفت اوكوزينك بويندروقدن چيقمامسيچون طاقيلان چوماق.

زِمام { سذ. عر. جم : ازمه. ١. يولار، ديزكين. ٢. مج. اداره : زمام امورى يدينه آلدى.

زِمامدار { ص. س. فا. [عر. زمام = يولار - فا. داشتن = طوتمق] يولارى طوتان. اداره ايدن : زمامدار امور.

زَمان { سذ. عر. جم : ازمنه. ١. وقت، هنكام، چاغ : او وقتدن چوق زمان كچدى. ٢. دور، عهد : سلطان سليمان خان حضرتلرينك زماننده. ٣. مهلت، مهل، امهال : امان زمان ويرمدى. ٤. موسم : كل زمانى. ٥. د. صرفده ماضى وحال واستقبال كبى زمانه مقارن حدث بيان ايدن صيغه‌لر. || او زمان = او وقت. || برزمان = ١. بر وقت، بر مدت. ٢. وقتيله، اسكيدن. || جميع زمانده، هر زمان = هر وقت، دائما. || زمان زمان = وقت وقت، كاه كاه. || كل زمان كيت زمان = مرور زمانله، كيت كيده. || هيچ بر زمان = هيچ بر وقت، اصلا. || زمان وزمين = مناسبت، مناسبت دوشورمه.

زَماناً { ح. عر. وقت اعتباريله، وقتجه : او ايش فلان ايشدن زماناً مقدمدر.

زَمانه { سث. عر. ١. دور، دوران. ٢. زمان حاضر، شمديكى زمان، دهر : زمانه چوجغى. ٣. بخت، طالع، فلك : زمانه اقتضاسى.

زَمانى { ص. عر. ث: زمانيه. زمانه منسوب ومتعلق : احوال زمانيه.

زُمُرُّد { سذ. عر. و :

زُمُرُد { سذ. عر. [تر. زبانزدى ميم ساكنه وراء مخففه ايله‌در.] معروف يشيل ذى قيمت طاش. — مج. پك يشيل شيئدن كنايه اولور : چايرلر زمرد اولمش؛ زمرد كبى.

زُمُردى ص. فا. و :

زُمُردين { ص. فا. زمرد رنكنده، زمرد كبى يم يشيل.

زُمره { سث. عر. ١. جماعت : زمرۀ اهل اسلام. ٢. صنف : اطبا زمره‌سندندر. ٣. جنس، نوع : زمرۀ حيوانات.

زَمزَم { سخ. كعبۀ شريفه‌نك يانـنده مشهور بر قيوكه صويى مبارك اولوب ممالك اسلاميه‌نك هر طرفنه نقل اولنور.

زَمزَمه { سث. عر. تغنى، ترنم، ترانه، مزامير داود (عم) ى ويامقامات زندى اوقويان خطيبلرك ترانه‌سى.

زَمِستان { س. فا. قيش. شتا. ز.

زَمَن { سذ. عر. زمان. ز.

زَمهَرير { سذ. عر. قيشك الك صوغوق وقتى كه كانونلرده اولور : زمهرير فورطونه‌سى. || زمهرير ظرفنده = قيش موسمنده اينجه اثواب كيين.

زَمين { س. فا. ١. ير، ارض : روى زمين = ير يوزى، سطح ارض. ٢. قماش وسائره‌نك چيچكلرندن صرف نظرله بتوننى قاپلايان رنك وبوياكه چيچكلر اونك اوزرينه ياپيلير : او قماشك زمينى صارى اولوب چيچكلرى قرمزى ويشيل ايدى : موور زمين اوزرينه ماوى يوللرى واردر. ٣. طرز. ادا : نوزمين بر شعر. ٤. مآل. مفهوم : بو زمينده بر شئ يازملى. || زمين دستره‌سى = دائره صورتنده كسمكه مخصوص دستره. || زير زمين = ير آلتى، تحت الارض. || زمين وزمان ايله = مناسبت دوشوره‌رك.

زَميندار { س. فا. [زمين = ير - داشتن = طوتمق] هندستانده بر مملكت حاكم و واليسى.

زَن { س. فا. جم : زنان. قارى، قادين، مرئه : پيره‌زن = قوجه قارى.

زَن { ص. فا. جم : زنان. [«زدن» فعلندن مصحف. اولوب صتر. تشكيلنده كيرر.] ١. اوران : شمشيرزن = قليچ اوران، قليچ چكن. ٢. كسن، قطع ايدن : رهزن = يول كسن. قطاع طريق. ٣. باصان. ضرب ويا طبع ايدن : سكه‌زن = سكه ضرب ايدن. ٤. چكن، آتان : لافزن = لاف آتان : نعره‌زن = نعره چكن.

زِناء { سذ. عر. غير مشروع مجامعت. [اركك وقادين حقنده قوللانيلير :] زنا ايدن اركك وقادينك حد شرعيسى. || ولد زنا = غير مشروع مجامعتدن متولد، حرامزاده. پيچ.

زَنادقه { وزناديق. سذ. جم. عر. فد : زنديق. با : زنديق.

زُنّار { سذ. عر. جم : زنانير. ار. [ζωνάριον] = قوشاق] وقتيله خرستيان كشيشلرينك اسباب رياضتدن اولمق اوزره چيلاق تنك اوزرينه قوشاندقلرى قيلدن قبا وسرت قوشاق.

زِناكار { ص. فا. زنا ايدن. زانى.

زِناكارلق { س. زانيلك، زنا.

زَنان { ص. فا. [تركيبانده بولنور.] اوره‌رق : طعنه‌زنان ايلرى‌يه طوغرى كيتدى = سوكه‌رك. س. جم. با : زن.

زَنانه { ص. فا. [تر. زبانزدى : زننه] قادين طائفه‌سنه منسوب ومتعلق ويا مخصوص.

زَنانير { سذ. جم. عر. فد : زنار. با : زنار.

زَنبَرَك { س. [فا. «زنبورك» دن] تحريكه ويا صيقيشديرمغه يارايان دمير ياى : ساعت زنبركى، قپو زنبركى. مه. تأكيد ايچون «زهر» كلمه‌سنه اتباعاً قوللانيلير : زهر زنبرك بر جواب يازدى = پك آجى، پك سرت.

زَنبَركلى { ص. ايشلتمك ويا صيقيشديرمق ايچون دمير ياپى اولان : زنبركلى ساعت، قپو.

زَنبَق { سذ. عر. صوغانلى واوزون صاپلى بيوك وكوزل رايحه‌لى بر چيچككه الك معروف جنسى بياضدر.

زَنبور { سذ. عر. اشك آريسى. ز.

زَنبورَك { س. فا. [«زنبور» مصغرى] با : زنبرك.

زُنبه { س. قايش وقماش ومعدن كبى شيئلرده پارچه‌سنى قوپاردرق دليك آچمغه مخصوص آلتكه مقاص كبى صيقيشديرلمغله ويا اورلمغله ايشلر : زنبه اورمق، زنبه ايله دلمك.

زُنبه‌جى { س. زنبه اوران. چوخه كنارلرينى وسائرشيئلر زنبه ايله دلوب طونادان آدم.

زُنبه‌لاتمق { فت. زنبه اورديرمق، زنبه ايله دلديرمك : شو اورتوى زنبه‌جى‌يه كوندروب زنبه‌لاتملى.

زُنبه‌لامق { فت. زنبه اورمق، زنبه ايله دلمك :

نفس آلمق ایچون فسك تپه‌سنی زنبه‌لارلر.

زَنبیل { سذ. عر. جمـ: زنابیل. حوایج یومیه وسائر اشیا طاشیمق ایچون حصیرکبی اورلمش یوقاریسی کڭیش وآشاغیسی طار قاب.

زَنبیلجی { سـ. زنبیل یاپان و صاتان آدم.

زَنبیللی { صـ. النده ویا آرقه‌سنده زنبیل طاشیان: زنبیللی علی افندی.

زَنپاره { صـ. سـ. [زن = قاری. پاره = پارچه. — تر. زبانزدی: زانپارا.] ١. نامشروع صورتده مناسبت زوجیه‌ده بولنان آدم. ٢. قادینلرك آرقه‌سنه دوشن؛ وبوكا منهمك آدم.

زَنج { سذ. عر. آفریقاده ساكن اولان و قیویرجق قیصه صاچلریله، وسائر اشكال معلومه ایله فرق اولنان سیاهیلرك اسم جنسی اولوب، مفردینه «زنجی» دیرلر: طائفهٔ زنج، بلاد زنج.

زَنجار { سذ. عر. [فا. «زنگار» دن معرب] با: زنكار.

زَنجَبه { سش. عر. قادینلرك صاغریلرینی قبارتمق ایچون فیستانك آلتنده باغلادقلری شیٔ كه فر. تورنور (Tournure) اسمیله معروفدر. [مستعمل دكل ایسه‌ده لساننزده اسمی اولمدیغندن شایان استعمالدر.]

زَنجَبیل { سذ. عر. هندستاندن كلن بهاراتدن بر بهار در كه بین‌العوام زنجفیل دینلكله معروفدر.

زِنجِف { سـ. البسه‌یه كنار اولەرق دیكیلن كورك، كوركدن صیوان.

زُنجُفره { سش. عر. [زانزدی «ز»و«ج»ك كسریله‌در.] جیوه ایله قورشوندن مركب قرمزی بویا، سولكن، سورور. فر. Minium.

زَنجَفیل { سـ. [عر. «زنجبیل»دن] هندستاندن كلن بهاراتدن معروف بر بهاركه قیزدیریجی ومعدویدر.

زَنجی { صـ. عر. ا: زنجیه. آفریقا سیاهلرینه و مملكتلری اولان سودانه منسوب ومتعلق: لسان زنجی، طوائف زنجیه. == سـ. عر. زنج طائفه‌سندن آدم، سیاهی ـ غلط فاحش اولەرق «عرب» یاخود «عراب» دیدیكمز قره آدم: بر زنجی، بر زنجیه كوردم.

زَنجیر { سـ. فا. [تر. زبانزدی زانك كسریله‌در.] ١. بربرینه كچمش حلقه‌لردن متشكل دمیر ایپ وباغ، سلسله: زنجیرله باغلامق، كمی زنجیری. ٢. مجرملرك آیاغنه ویا بوینینه باغلادقلری دمیر باغ، پرانغه: زنجیره اورمق = زنجیرله باغلامق؛ زنجیره مستحق. ٣. آلتین وكومش وسائر قیمتلی برمعدندن مختلف اشكالده حلقه‌لردن مركب ساعت وسائره باغی، قوردون: ساعت زنجیری. ٤. زنجیر كبی بربری آرقه‌سنده صره‌لانمش مسلسل شیٔ، سلسله: حساب زنجیری. بومعنا ایله صفت كبی ده قوللانیلوب: زنجیر حساب دینلیر.

زِنجیر { سـ. [فا. مفتوح الزاء زنجیردن مأخوذ.] مادهٔ آنفه‌یه. با.

زَنجیربَند { صـ. فا. [زنجیر = م - بستن = باغلامق] زنجیرله باغلی، زنجیره، پرانغه‌یه اورلمش.

زِنجیرلَمَك { یا زنجیرله‌مك. فتـ. ١. زنجیره اورمق، زنجیرله باغلامق. ٢. زنجیر كبی یوقاریدن آشاغی‌یه صره‌لامق: حسابی زنجیرلمك.

زِنجیرلَنمَك { فل. زنجیر كبی یوقاریدن آشاغی‌یه صره‌لانمق، تسلسل ایتمك: بو حساب كوزل زنجیرلنمشدر.

زِنجیرلی { صـ. ١. زنجیری اولان. ٢. زنجیره باغلی، زنجیره، پرانغه‌یه اورلمش. ٣. زنجیر كبی یوقاریدن آشاغی‌یه صره‌لانمش، مسلسل، متسلسل: زنجیرلی حساب.

زَنخدان { سـ. فا. چكه: سیب زنخدان = الما‌یه مشابه اولان محبوبه چكه‌سی؛ چاه زنخدان = چكه‌نك اورته‌سنده‌كی چقور. عر.

زَند { سذ. عر. ١. چاقماق. ٢. تـ. الك قوله بیتشدیكی یر، بیلك، بیلك كمیكی.

زَند { سـ. فا. دین مجوسك واضعی اولان زردشتك براقدیغی كتاب كه مجوسیلرك كتاب مقدسی ودستورلری حكمنده اولوب، اسكی ایران لساننده محررمتننك ناتمام بر نسخه‌سی بوانغله آوروپالیلر طرفندن طبع ولسانلرینه

ترجمه اولنمشدر. (زنداوستا) اسمیله دخی معروف اولان بو كتابك پهلوی لساننده‌كی ترجمه‌سی‌ده (پازند) اسمیله معروفدر. — كتاب مذكورك محرر بولندیغی اسكی ایران لسانه‌ده (زند) نامی ویرلمشدر، كه بو لسان فارسیدن زیاده هندك (سانسكری) دینلن لسان قدیمنه مشابهدر.

زِندان { سـ. فا. اسكی زمانكی قراكلق ومدهش محبس، سجن. — پك قراكلق و جان صیقیجی محلدن كنایه دخی اولور: بوراسی زندان؛ زندان كبی بر اوطه.

زِندانجی { سـ. زندان محافظی، حبسخانه مأموری.

زَنداوَستا { سـ. فا. زردشتك كتابی كه مجوسیلرك مذهبده دستورالعمللریدر. زند دخی دینلیر. با: زند.

زِندَگان { سـ. جمـ. فا. فد: زنده. با: زنده.

زِندَگانی { سـ. فا. ١. دیریلك، حیات. ٢. یاشایش، معیشت، تعیش. لسـ.

زِندَگی { سـ. فا. دیریلك، جانلیلق، حیات.

زَندوَست { صـ. فا. [زن = قاری - دوست = محب] قادینلردن خوشلانان، زنپاره.

زِنده { صـ. فا. جمـ: زندگان. ١. دیری، جانلی، برحیات، یاشایان. ٢. مجـ. روحلی، جانلی، چویك. ٣. صحتی یرنده، تندرست، دینج. ‖ زنده دل = قلبی دیری، حیات معنویه ایله برحیات اولان، اهل دل.

زِندیق { صـ. عر. جمـ: زنادیق، زنادقه. الوهیت وآخرته ایناتمیان، منكر، ملحد، دینسز.

زِنغِر { مه. شدتله دیتریوب سس چیقارمغی تقلید و تصویر ایده‌رك مكرر قوللانیلیر: زنغر زنغر دیتریوردی؛ طوپك سسندن جاملر زنغر زنغر اوینادی.

زِنغِرداتمَق { فتـ. سسله و شدتله دیترتمك: آرابه‌نك سرعتله مروری جاملری زنغرداتدی.

زِنغِردامَق { فل. شدت وسسله دیتره‌یوب اوینامق: صیتمه‌دن ایكی ساعت زنغردایوب طوردم؛ دیشلرم زنغردایوردی.

زِنغِردی { سـ. شدتله و سسله دیتریوب اوینامه: صوغوقدن دیشلرینك زنغردیسی ایشیدیلیوردی.

زِنغِل { زنغلدامق وسائره. دا: زنغر، زنغردامق وسائره.

زَنگ { سـ. فا. ١. پاس، دمیر و باقیر و سائره پاسی. ٢. با: زنج.

زَنگار { سـ. فا. باقیر پاسی قبیلندن اولان كوز طاشی، كبریتیت نحاس. [معربی: زنجار.]

زَنگِبار { سخـ. جـ. قره‌لر مملكتنك ساحل شرقیسندن عبارت اولان زنجبار مملكتی.

زَنگی { سـ. فا. سیاه آدم، سیاهی، زنجی.

زَنگین { صـ. بای، مالدار، متمول، غنی، توانكر: زنگین آدم؛ زنگین بر عائله.

زَنگینجه { صـ. آز ویا اولدجه مالدار.

زَنگینلِك { سـ. مالدارلق، تمول، غنا، ثروت: زنگینلك چوق قزانمغله اولمیوب حسن اداره ایتمكله اولور.

زَنگینلَمَك { یا زنگینله‌مك. فل. بایرمق، مالدار اولمق، استحصال مال و ثروت ایتمك.

زَنّه { سـ. [فا. «زنان» دن] ١. قادین جنسی، طائفهٔ نسا، اناث: زنه ایچون ترلك صاتیور؛ زنه درزیسی. ٢. اورته اویوننده قادین قیافتنه كیرن اركك اویونجی: زنه‌یه چیقمق. ٣. قادینلره مخصوص اثواب و سائره.

زِنهار { یاخود زینهار. حد. صاقین! آمان!

زَنه‌جی { سـ. قادینلره مخصوص اثواب صاتان آدم.

زَنه‌لِك { سـ. ١. قادینلق. ٢. اورته اویوننده قادین تقلیدی.

زُوّار { سذ. جـ. عر. فد: زائر. با: زائر.

زَوال { سذ. عر. ١. زائل اولمه، فنا بولمه: دنیا زوال بولور، آخرت باقیدر. ٢. آشاغیلامه، تنزل، تدنی: رومالیلرك فتوحاتی اسكی یونان مدنیتنك زوالنه سبب اولدی. ٣. قباحت، صوچ، مسئولیت: ایلچی‌یه زوال یوق. ٤. كونشك نصف النهار خط مفروضندن غربه طوغری اینمه‌سی، میلی: زوال وقتی = نصف النهار؛ قبل

الزوال = نصف النهاردن اول؛ بعد الزوال = نصف النهاردن صکره. ‖ سریع الزوال = چوق طایانه میان، چابق محو وخراب اولان (اشیا).

زَوالپَذیر { ص. فا. [عر. زوال = محو. فا. پذیرفتن = قبول ایتمك] محو وخراب قبول ایدن، فنایی ممکن ویا قولای، بقاسز : علم وکمال زوالپذیر دکلدر.

زَوالسِز { ص. زائل اولماز، محو اولماز و تدنی ایتمز، طیانیقلی، باقی : علم زوالسز بر ثروتدر.

زُواللی { زواللو. ص. ۱. بیچاره. ۲. مسکین، عاجز، اقتدارسز.

زوانه { سـ. [فا. « زبانه » دن] ۱. توتون چبوغی اما. مهسنك یکیرلدیکی ایچی دلیك میل. ۲. مقرهنك مرکزندن یکیریلن واوکا مشابه میل. ۳. دکرمن طاشنك اورتهسنده قطب یرینی طوتان قازیق. ٤. بربرینه یکن ادواته آچیلان دلیك.

زَواهِر { سث. جـ. عر. فد : زهره با : زهره. [ازهار کبی]

زَوایا { سث. جـ. عر. فد : زاویه. با : زاویه.

زَوائِد { سث. جـ. عر. [فد : زائده قوللانلماز.] ۱. فضله ولزومسز شیلر : زوائدی طی ایدوب اختصار ایتملی. ۲. د. حروف اصلیه اوزرینه آرتدیرلمش حرفلر : افعال سداسیهنك زوائدی اوچ حرفدن عبارتدر. ۳. حقـ. مبیع ویا مرهونده میوه کبی صوکرهدن حاصل اولان شیلر.

زَوج { سـذ. عر. جـ : ازواج. تـ : زوجین. ۱. چفت، اش، ایکی شیدن مرکب طاقم. ۲. بر چفت تشکیل ایدن ایکی شیئك بیری، اش. ۳. قوجه وقاریدن بیری، حلیل، حلیله. چفت : زوج بتول؛ ازواج مطهرهٔ جناب نبوی؛ زوجین آرهسنده حسن امتزاج. [حلیلهیه علامت تأنیثله « زوجه » دخی دینلدیکندن، لساننزده زوج اکثریا قوجه معناسیله قوللانیلیر.]

زَوجه { سث. عر. جـ : زوجات. قاری، حلیله : زوج ایله زوجه بیننده حسن امتزاج شرطدر.

زَوجی { ص. عر. ؛ : زوجیه. قاری قوجهیه متعلق : محبت زوجیه.

زَوجِیّت { سث. عر. قوجهلق، قاریلق، قاری قوجه حال وکیفیتی : یکرمی یاشندن آشاغی بر کنج زوجیت وظائفنی تقدیر ایدهمز.

زَوجَین { سـ. عر. تـ. قاری قوجه : زوجین آرهسنه برودت کیرمش.

زود { ص. فا. چابوق، سریع. = حـ. چابوق، تیز، سریعاً. ز.

زور { سـ. [فارسیدن مأخوذ] ۱. زحمت، راحتسزلق : معدهسندن زوری واردر. ۲. کوجلك، عسرت، اضطراب، مشکلات : سیدیك زوری = عسرت بول. ۳. مجبوریت، اضطرار، جبر : نه زوری واردر، زورم نه؟ ٤. قوت : بتون زورینی ویردی. ‖ زور ایله = جبراً.

زور { ص. [بوده فارسیدن مأخوذ اولسه کرك] ۱. کوچ، مشکل، صعوبتلی : زور ایش، زور درس. ۲. زحمتلی، مشقتلی : رنجبرلك پك زوردر؛ زور وظیفه. = حـ. ۱. کوچ، صعوبتله : بن بو درسی زور اوکرنیرم : بو ایشی زور یاپار. ۲. غیر مأمول صورتده، آنجق، طار طارینه : اقشامه قدر یورودیکمز حالده منزله زور یتیشدك؛ بو یازی‌یی بو کون زور یتیشدیریرم. ‖ زار زور = طوعاً وکرهاً، ایستر ایستمز. ‖ زور زورینه = آنجق، کوچ حال ایله.

زور { سـ. فا. ۱. قوت، کوچ، مکنت : زور بازو. ۲. جبر، عنف.

زور { سـذ. یالان، کذب، اصلسز وساخته ایش : شاهد زور = یالان شاهد.

زوراکی { حـ. [روم شیوهسنه تطبیقاً تشکیل اولنمش عامیانه بر لغتدر.] ایستمیهرك، زورله، جبراً، کرهاً : زوراکی یاپیلان ایش البته ایی اولماز؛ زوراکی کیدهجکسك دیدی.

زوربا { با : زوربه.

زورباز { سـ. فا. بدن وقوللرینك قوتیله آغر شیلر قالدیرمق کبی اویونلر یاپان جانباز.

زوربه { ص. ۱. زورله معامله ایدن، قوۀ جبریه ایله قاپوب اورهرق حقه رعایت ایتمین، غاصب، جبار. ۲. یاراماز، راحت طورماز، حشاری.

زوربه‌لق { سـ. زورله معامله، قوۀ جبریه ایله قاپوب اورهرق حقه رعایت ایتمینك حالی.

زَورَق { سـذ. عر. قایق، صندال : زورق سوار = قایغه بینمش. ‖ تشـ. با. قایغك تکنهسنه بکزر بعض اویوقلره اطلاق اولنور.

زورلامق { فتـ. زورله ایشلتمك، اجبار ایتمك، چوق ابرام ایتمك : بو ابنیهنك انشاسنی درعهده ایتمکه بنی چوق زورلادیلر.

زورلی { ص. قوتلی، قوی، کوجلی.

زورمَند { ص. فا. قوتلی، زورلی، کوجلی.

زورنا { سـ. [فا. « سرنا » دن] کسکین وآجی بر سس چیقاران واکثریا طاول ایله برابر اولهرق اوفلیهرك چالینان معروف چالغی. ‖ مجـ. مناسبتسز وصوغوق سوزلره چوق کوزه‌لك ایدن آدمدن کنایه اولور. ‖ زیل زورنا = مست لایعقل، کندینی بیلمز سرخوش. ‖ طاول زورنا ایله = کورلدیلی شعشعه ایله.

زورناجی { سـ. زورنا دینلن معهود چالغی‌یی چالان چالغیجی، سرنازن.

زَوزَك { ص. تمکینسز ومناسبتسز، خفیف المزاج وکوزه، هر شیئه قاریشدیروب آغزی والی طورمیان : زوزك آدم، زوزك چوجق.

زَوزَکلِك { سـ. خفت مزاجله کوزهلك، منا سبتسز صورتده چوق سویلیش، آغزی والی طورماز آدمك حالی.

زَوزَکلَنمك { فـل. زوزکلك ایتمك، الی آغزی طورمیوب مناسبتسز قول و حرکتده بولنمق، خفت مزاجله کوزه‌لك ایتمك : آرتق زوزکلنوب طورما.

زوقه { سـ. یالامود کبی بیوجك بالیقلری طوتمغه مخصوص کوچك بالیق شکلنده اوجی ایکنه‌لی قورشون : زوقه ایله بالیق طوتمق. ‖ مجـ. زوقهیی یوتمق = آلدانمق، قاپلمق.

زوگورت { ص. [آخرنده‌کی « ت » حرکه لنجه « د » اولور.] پاره‌سز، مفلس : زوکورت قالمق. ‖ چهره زوکوردی = چرکین، قبیح الوجه.

زوگورتلك { سـ. پاره‌سزلق، مفلسلك : زوکورتلك چکمك. ‖ چهره زوکورتلکی = چرکینلك.

زوگورتلَمك { یا زوگورتلنمك. فل. پاره‌یی غائب ایدوب پاره‌سز قالمق، مفلس اولمق : بتون وارینی قماره ویروب آز زمانده زوکورتلدی.

زواقوطه { سـ. [لهجهدن] اوتوز پاره‌لق اسکی بر کومش سکه.

زولوف { سـ. با : زلف.

زوله { سـ. با : زلوه.

زه { سـ. فا. ۱. یای کیریشی. ۲. اثواب وسائره کنارینه دیکیلن شیریت وغیطان وسائره : کناریته بر زه چکملی. ۳. مارا. نغوزلغه متعلق ایشلرده بر طبله وسائره کنارینه یاپیشدیریلان اینجه پرواز. ٤. صحیفه اطرافنه چویریلن چیزکی.

زُهّاد { سذ. جـ. عر. فد : زاهد. با : زاهد.

زَهادَت { سث. عر. پرهیزکارلق، زهد، تقوی.

زَهادتلو { ص. پرهیزکار، متقی. انشا لسانده مشایخ وزهاده ویریلن عنواندر.

زُهد { سـذ. عر. پرهیزکارلق، دنیادن توقی ایله عبادته حصر اوقات ایتمه، تقوی : اهل زهد وتقوادن بر ذات.

زَهر { سـ. فا. [تر. زبانزدی : زهیر. — خالص ترکجه‌سی اولان « آغو » متروك حکمنه کچمکله یرینی بو لغت طوتوب لساننزك تصرفاتندن اولمشدر.] اکلی ویا تماس وقوقوسی موجب موت اولان شیء، آغو، سم. ‖ مجـ. پك آجی شیء : بو یمك زهردر. ‖ زهرزمبرك = پك آجی ویا شدتلی.

زَهر { سـذ. عر. جـ : ازهار. چیچك، شکوفه. [عربیده اسم جنس اولمغله مفردی « ه » علاوه‌سیله زهره اولور، که بوده بعضاً لساننزده قوللانیلیر.]

زَهراء { صث. عر. [ستفـ. « ازهر » ك مؤنثیدر.] یوزی پك بیاض وپارلاق. [نور دیدۀ حبیب الله جناب فاطمه‌یه لقب اولمشدر :] فاطمة الزهراء.

زَهرآب (سـ. فا. [زهر = سم - آب = صو] و :

زَهرآبه (سـ. فا. حد ذاتنده پك آجى وسملى صو. || مجـ. آجيلق، آجى، درد وكدر .

زَهرآلود (صـ. فا. [زهر = سم - آلودن = قاريشمق] زهرلى. || مجـ. پك آجى ومؤلم : زهرآلود برسوز.

زَهرآميز (صـ. فا. [زهر = سم - آميختن = قاريشمق] زهرلى، آجى : برعتاب زهرآميز.

زَهربار (صـ. فا. [زهر = سم - باريدن = ياغـدیرمق] زهر ياغديران، پك آجى، زهرلى.

زَهرخَند (سـ. فا. [زهر = سم - خنـد = كولمه] آجى كولمه، استهزا ايله كوليش .

زَهرلى (صـ. زهرى حاوى، آ. غـولى، سملى : زهرلى منطار .

زَهرناك (صـ. فا. زهرلى، آ. غولى، سملى.

زَهره (سـ. عر. چيچك، شكو. فه. [زهر كبى .]

زَهره (سـ. فا. اود، مراره، صفرا. || مجـ. جسـارت، جرأت، يكيتلك. || زهره چاك = اودى قوپمش، چوق قورقان.

زُهره (سـ. عر. منظومهٔ شمسك ايكنجى سياره‌سى كه تقر-يباً كرهٔ ارض جسامتنده اولوب بونكله كونشك آراسنده بولنمغله كاه‌اقشام قبهٔ سمانك جهت غربيه-سنده‌وكاه‌صباحلين شرق جهتنده -پك پارلاق برصـورتده كور-ينور. فارسيده ناهيد ولسـان عـوامده چوبان « كوكبى »وكار-وان « كوكبى » دينلير. اسـكى زمانده حسن وعشق الهه‌سى زعم اولنوردى. || امراض زهرويه = ط. فرنكى و حرقة البـول كبى خسته‌اقلر .

زُهرى (صـ. عر. ٔ : زهريه. (نبا. چيچكه منسـوب و متعلق.

زِهلَمك (يا زهله‌مك. فتـ. كنـار. لرينه زه چكمك. شيريت وغيطـاله ويا چـيز كى وپروازله اطرافنى چويرمك .

زِهلى (صـ. كنارلرنده زه بولنان، اطرافنه شيريت وغيطان ياخود چيز كى وپرواز چويرلمش اولان : زهـلى اثواب، چوره، بوغچه.

زَهى (حد. نه كوزل! نه موطلى! طوبى : زهى‌جسارت! زهى حميت. — استهزا طريقيله‌دخى قوللانيلير .

زُهَير (سـذ. عر. [« زهر » دن سـتصـ.] نبا. كوچـك چيچك .

زِىّ (سذ. عر. هيئت خارجـه، قيافت، قيليق، شـكل، هر صنف وجماعتك قيافت‌مخصوصه-سى : زى‌علماده، زى تجارده بر آدم.

زِياده (سذ. عر. ١. آرتمـه، چوغالمه. ٢. آرتان مقدار، فضـله، باقى ، قصـور : بونك زياده‌سـنى نه ياپه‌لم ؟ زياده‌سى قالسـون . = صـ. ١. چوق، كثير مقـدارده اولان : زياده ياغمور ياغدى: الله زياده ايتسـين! ٢. ديكر برشيئدن چوق، دها چـوق، آرتق : تحصيللرى بر ايسه‌ده‌بريكنك تجربه‌سى‌زياده‌در: او مالك قيمتى بوندن زياده‌در . ٣. لزومنـدن چوق، فضـله، آرتان : بو قمـاش زياده كلدى؛ زياده‌سنى بكا ويرك. ٤. لزومسز، فضـله، بوش، نافله : بو سـوزلر زياده‌در : ميـوه طورورکن طـاتلى زياده‌در . = حـ. ١. چـوق : ثروت تحصيلنـه زياده حريصدر: زياده چاليشمق صحته ضرردر . ٢. پك ، آشـيرى درجـه‌ده : زياده چاليشـقان ، زياده طمعكار . ٣. دها، ادات تفضيل كبى : او بندن زياده عالمدر: كيم زياده قوتلى ايسـه او غالب كلير. ٤. آرتق، غيرى، دها : سن زياده سويله. || زياده ايتمك = چـوق اولمق ، حـدى تجـاوز ايتمك : آرتق سز زياده ايتديكز. || زياده‌سـيله = ١. پك چوق : زياده‌سـيله چاليشقان بر چوجق. ٢. ايجابندن فضـله اوله‌رق : بن حقنى زياده‌سـيله ويردم. || اكسـيك زياده = هر درلو معامله : اكسـيك زياده حلال اولسـون.

زِياده‌جه (صـ. حـ. آز زياده، آز فضله، چوقجه، خيلى : كنديسـنى زياده‌جه خسته‌كوردم.

زِياده‌لَشديرمَك (فتـ. آرتديرمق، چـو-غالتمق : قلبه دوامى برآز زياده-لشديرمليسـكز : آرتق اوده معجزلـكى زياده‌لشديردى .

زِياده‌لَشمَك (فل . چـوغالمق، آرتمـق ، تزايد ايتمك : روزكار زياده‌لشـدى ؛ اورمانلر محـافظه اولنورسـه آغاجلر پك چابق زياده‌لشير.

زِيارَت (سذ. عر. ١. برينى كورمكه ، بريله كو-ريشمكه كيتمه : احبـابى زيارت ايتمك شرطدر : خسته زيارتـنه كيتمك سنت سـنيه‌در؛ زيارتده قصـور ايتدم . ٢. تبرك وتيمن و دعا مقصـديله مبارك بر يره كيتمك : روضهٔ مطهره‌يى زيارت ايتمك اخص آماللمدر : ابويمك مرقـدلرينى زيارت ايتـدم . اعادهٔ زيارت = زيارته كلش بر آدمك مقابلةً زيارتـه كيتمه. || زيارت رسميه = صورت رسميه‌ده اولنان زيارت.

زِيارَتجى (سـ. زيارت‌ايدن‌آدم، زائر : بيت مقـدس زيارتجيلرى = زوارى.

زِيارَتگاه (سـ. فا. [عر. زيارت -تم . فا. گاه = مقام] زيارت محـلى، تبرك ايچـون واريلان تربه ومعبد وسـائره : شـام وفلسـطينده پك چـوق زيارتگاهلر واردر .

زِيان (سـ. فا. ضرر، خسار، كار ضدى : زيان چكدم. زيانه اوغرادم؛ ضرر وزيانى كنديسنه عائد اولمق اوزره.

زِيانجى (صـ. سـ. ضرر وزيانى موجب‌اولان. زيانكار.

زِيانسز (صـ. ١. ضرر وزيانى موجب اولميان : زيانسز برنجارتدر. ٢. ضررسز، اولدقجه ايى كوتى ومضر اولميان : زيانسز آدمدر . = حـ. فنـا دكل ، اولدقجـه ، ضرر سز : زيانسز يازيور.

زِيانكار (صـ. فا. ضرر وزيانى موجب ، مضر : فاره حيـوانلرك الك زيانكاريدر ؛ زيانكار برچوجقدر.

زِيانكارلِق (سـ. ضرر وزيانى موجب اولمه . بلا موجب ضرر وزيان ويرمـك خصلتى : چوجقـلرك زيانكارلغى چكلمز.

زيب (سـ. فا. بزك ، سـوس ، زينت.

زيبا (صـ. فا. ١. بزكلى،سوسلى، مزين. ٢. ياقيشيقلى،كوزل: روى زيبا، دلبر زيبا.

زيب‌آوَر (صـ. فا. [زيب = زينت - آوردن = كتيرمك] سـوسلنديرن، زينت ويرن، كوزللشديرن .

زيب‌اَفزا (صـ. فا. [زيب = زينت - افزايدن = آرتديرمق] بر شـيئك زينت وحسن و لطـافتنى آرتديران، كوزللشديرن .

زيبَق (سذ. عر. [فا. «ژيوه». دن معرب] جيوه، سيماب. || كيم. زيبق حلو = طاتلى سلمن. فر. Calomel .

زيبقه (سـ. قره دكز سـواحلى اهاليسنك كيدكلرى لاز بوطورى .

زيبَقى (صـ. عر. ٔ : زيبقيه. كيم. جيوه‌يه متعلق، جيوه‌دن معمول : ادويهٔ زيبقيه .

زَيبَك (سـ. خفيف سـلاحلى ومحافظهٔ اسايشه مأمور اسكى برصنف عسكر. — سلجو-قيلر زمانـنـده بويله بر صنف عسكرى تركيب ايتمش اولان آيدين وخداوندكار اهاليسى كه « افه » ديمكـله دخى معروف اولوب غريب قيافتلرى واردر : زيبك اويونى .

زَيبَكجه (صـ. حـ. زيبكلرك طـور و طرزنده اولان ويا بوطرزده اوله‌رق : زيبكجه اوينامق، زيبكجه‌اويون.

زيبَنده (صـ. ياقيشـيقلى، يارا-شيقلى، كوزل : روى زيبنده .

زبيدى (صـ. ١.پژمرده، پرتيق پرتيق : زبيدى قيا-فتلى . ٢. مسـكين، ميمدى : زبيدى حريف.

زَيت (سـذ. عر. جـ : زيوت . ١. زيتون ياغى. ٢. ط. مواد مختلفه‌دن چيقاريلان على-الاطـلاق ياغ : زيت خروع = هندياغى؛ زيت حب السلاطين = مسهل برياغ؛ زيت طيار = قوقولى واوچيجى ياغ .

زَيتون (سذ. عر. [تر. زبانزدى: زيتين] زيتون ياغى چيقا-ريلان ويئن معروف ميـوه. || زيتون آغاجى = بو ميـوه‌يى ويرن آغاج كه ياز قيش ياپراغنى محـافظه ايدر . || زيتون ياغى = بو ميوه‌دن چيقاريلان معروف ياغ كه يمكده، محروقاتده وسائر ايشلرده قوللانيلير .

زَيتونجى (سـ. زيتون‌صاتان‌آدم.

زَيتونلق (سـ. زيتون آغاجلرينى حاوى اورمان .

زَیتونی (ص.عر. زیتون رنکنده، آزقهوه رنکنه وفستقی یه مائل قویو یشیل رنکنده اولان.

زَیج (سنذ. عر. جم : ازیاج. کواکبك حرکات وموافعنی مبین اوله‌رق ارباب هیئتك ترتیب ایتدکاری جدول : اولغ بکك مشهور زیجی، اسلام ارباب هیئتنك ازیاجی.

زیدَ (ف. عر. أ : زیدت. [«زیاده» دن مجهول بناسی اوزره ماضی مفرد مذکر غائب اولوب، دعامقامنده بعض تعبیرات عربیه ده بولنور:] آرتسون، زیاده اولسون : زید قدره = قدری زیاده اولسون: زیدت فضائله=فضیلتلری زیاده اولسون!

زیر (حج. فا. آلتده، آلته : زیر زمین = یر آلتنده؛ زیرخاکه کیردی = طوپراق آلتنه: زیر اداره‌سنده = اداره‌سی آلتنده. = س. آلت : زیر وبالایه باقوب. = ص. آشاغیکی، آلت، بالا مقابلی : محلهٔ زیر. ‖ زیر وزبر = آلت اوست.

زیر (مه. زیرلامق. با : زر، زرلامق.

زیر (سذ. عر. سازك اك اینجه تلی، «بم» مقابلی : خامه‌م ایدنجه زیر وبم [نفعی].

زیرا (حر. سببیت وتعلیل بیان ایدوب، داخل اولدیغی جمله مربوط بولندیغی جملهٔ اصلیه‌دن صکره کلیر : هیئت پك لازم بر علمدر زیرا صنع الهی اولان کائناتك عظمت و انتظامنی کوستریر. — شعرده وطرز قدیمده بعضاً « زیراکه » صورتنده قوللانیلیر : تعریف ایده‌مم چکدیکم آلامی فلکدن ، زیرا که آنك ذکری‌ده بر بشقه المدر. [نفعی].

زیردَست (س. فا. جمٔ زیردستان. [زیر = آلت. دست = ال] ال آلتنده بولنان، مادون، تابع (تبعه) : تبعه وزیردستان.

زَیرَك (ص. فا. ذکی، فطین، آکلایشلی، اویانیق.

زَیرَ کلِك (س. و:

زَیرَکی (س. فا. ذکا، فطانت، آکلایش، اویانیقلق.

زیرین (ص. فا. آلتده‌کی، آشاغی، آلت، تحتانی.

زیفوس (س. [ر.] اثواب وساٸره اوستنه صیچرایوب قونان چامور لکه‌سی: زیفوسدن اوستی باشی برباد اولمش. = ص. ح. فائده‌سز، بوش، نافله: او ایش زیفوس چیقدی.

زیل (س. با : زل.

زیمپاره (س [اصلی : فا. سمپاره] اینجه و سرت قوملی طاش معدنی؛ زمپاره کاغدی= دمیر وتخته جلالندیرمق وآشیندیرمق ایچون اوستنه بوقومدن یاپشدیرلمش کاغد ویاپز. با: سمپاره.

زین (س. فا. اگر، سرج. ل.

زَین (سذ. عر. و:

زینَت (سش. عر. بزك، سوس، زیب : علم وکمال صاحبنه زیب وزین، زیب وزینت ویرر؛ قادین کبی زینته مائل اولمق ارککه یاقیشماز؛ زینت ویرمك = تزیین ایتمك، کوزللشدیرمك.

زینَتلَمَك (فت. بزه‌مك، سوسلندیرمك، تزیین ایتمك، زینت ویرمك.

زینَتلَنمَك (فط. بزنمك، سوسلنمك، تزین ایتمك.

زینَتلی (ص. سوسلی، مزین، بزنمش.

زینهار (حه. با : زنهار.

زیوانه (س. با : زوانه.

زُیوت (سذ. جم. عر. فد : زیت. با : زیت.

زیوَر (س. فا. سوس، زینت، زیب : زیب و زیور ویرمك = سوسلندیرمك، تزیین ایتمك. ‖ زیور افزا = زینتنی تزیید ایدن : زیور افزای ظهور اولمق.

زُیوف (سذ. جم. عر. [فد. « زیف » لسانمزده قوللانلماز.] قلب وسیایك آقچه.

زَئیر (سذ. عر. آرسلانك کوکسدن چیقاردیغی سس، کورلمه. ز. ‖ ط. جکرده وساٸر اعضای داخلیه‌ده حاصل اولان سس که مرضه کوره مختلف اولوب أطبا قولاق یاپیشدیره‌رق دیکلمکله فرق ایدرلر : زئیر ادیمی، زئیر منشاری وساٸره.

ژ

ژ (ژه. س. [ژاء، زاء فارسیه] بو حرف، هر نقدر الفبای ترکی یه ادخال اولنه‌رق، اون دردنجی حرف عد اولنیورسه‌ده، ترکچه‌ده مخرجی بسبتون مفقود ومجهولدر. عربیده دخی بولنمیوب، یالکز فارسیده بولنمغله، ایرانیلر طرفندن (ز) یه ایکی نقطه دها علاوه‌سیله تشکیل اولنمشدر. (ز) ایله (ش) آره‌سنده صفیری برمخرجی واردر، که فرانسزجه j حرفیله تصویر اولنور. لسانمزده یالکز فارسیدن ویا فرانسزجه‌دن مأخوذ بش اون کلمه‌ده بولنور. ابجد حسابنده (ز) کبی ٧ اعتبار اولنور.

ژاژ (س. فا. ١. دوه دیکنی. ز. ٢. لزومسز ومناسبتسز لقردی، بوش ومعناسز سوز، هرزه. هذیان.

ژاژخا (ژاژخای. ص. فا. [ژاژ= دوه دیکنی. خاییدن = چیکنمك] بوش سوزلر سویلین، هرزه کو، هذیان ایدن.

ژاله (س. فا. کیجه باغان ویاپراقلره قونان اینجه نم، چیك، شبنم، ندا.

ژاندارمه (یاخود جاندارمه. [فر. Gendarme] محافظهٔ اسایشه مخصوص معاشلی برصنف عسکر، جاندار، ضبطیه : ژاندارمه عسکری، اداره‌سی، قوماندانی.

ژَرف (ص. فا. درین، عمیق : دریای ژرف. ز.

ژَنده (ص. فا. ییرتیق، یامه‌لی، پژمرده. = س. ییرتیق اثواب، پژمرده قیافت. ‖ ژنده پوش = ییرتیق اثواب کیین، پژمرده قیافتلی.

ژَنك (س. پاس، کیر.

ژَنگار (س. فا. باقر پاسی، کوز طاشی، زنجار.

ژورنال (س. [فر. Journal] با : جورنال. ‖ تج. یومیه دفتری. ‖ بح. لیمان ژورنالی = کمینك لیمانده بولندیغی مدتجه وقوعاتنك قید اولندیغی دفتر؛ سیر ژورنالی = اثنای حرکتده‌کی وقوعاتك دفتری.

ژوری (س. [فر. Jury] حق. جنایتله متهم اولانلرك اوجرمی صحیحاً ایشلیوب ایشلمدکلرینه واسباب مخففه بولنوب بولنمدیغنه وجداناً قرار ویرمك اوزره موثوق ومعتمد افراددن تشکیل اولنان هیئت مخصوصه، هیئت عدول.

ژوژ قومیسر (س. [فر. Juge commissaire] حق. افلاس ایشلرینه باقمق اوزره محکمه طرفندن تعیین اولنان مأمور.

ژولیده (ص. فا. قاریشیق، بربرینه کچمش، طرانمامش؛ ژولیده موی = صاچلری قارمه‌قاریشیق وطرانمامش.

ژَیان (ص. فا. قیزغین، کوکره‌مش، جوشمش : شیرژیان.

ژیمناستیق (س. [فر. Gymnastique] با : جمناستیق.

ژیوه (س. فا. جیوه، زیبق، سیماب.

لسانمزده بو حرفك تلفظی ذاتاً مألوف اولمدیغندن، هیچ اولمازسه فرانسزجه‌دن مأخوذ اولان کلمه‌لرده، وهله اساساً یونانجه اولوب ده (ج) مقامنده اولان g ایله یازیلانلرده بو حرفك (ج)ه تبدیلی مرجحدر. مثلا اسکیدن بری کتب عربیه واسلامیه‌ده (دیوجانیس) اسمیله طانیلمش حکیم یونانینك نامنی فرانسزلره تقلیداً (دیوژن) یازمق عبثدر؛

س

س { سین. س. [عر. سش.] ترکجه الفبانك اون بشنجی حرف اولوب، حروفك ترتیب اصلیٔ قدیمی اولان ابجد صره‌سنده دخی اون بشنجی حرف اولمغله، رقم کبی استعمالنده ٦٠ اعتبار اولنور. شکل عبرانیسی ס وشکل سریانیسی ܣ در. مکالمه‌لرده « سؤال » کلمه‌سنه بدل یازیلوب، (ج) دخی «جواب» ه اشارت اولنور.

سا { یاخود سای. ص. فا. [«سایدن» فعلندن سمص. اولوب صتر. تشکیلنه کیرر.] سورن: جبهه سای = آلنی سورن.

سا { د. فا. [«آسا» دن مخفف] ماند، مماثل، نظیر: عنبرسا = عنبر کبی.

سابح { ص. عر. ث: سابحه. [«سباحة»دن سف.] یوزن، یوزیجی. ‖ مج. حوض سابح = یوزر یعنی سیار وقابل نقل حوض که ایچنده کمی یاپیلیر. ‖ سابح بطاریه = ساحل محافظه‌سنه مخصوص طوپلی زرهلیلر.

سابع { عد. عر. ث: سابعه. یدنجی، هفتم: باب سابع = یدنجی باب: سنهٔ سابعه = یدنجی یل. ‖ سابع عشر = اون یدنجی.

سابعاً { ح. عر. یدنجی اوله‌رق، یدنجی درجه‌ده.

سابق { ص. عر. ث: سابقه. [«سبق» دن سف.] ۱. کچن، کچمش، سبق ایدن، اولکی: عصر سابق = کچن، بوندن اولکی عصر؛ سنهٔ سابقه = کچن سنه. ۲. شمدیکندن اول برمأموریت ویا مسندده بولنمش اولان، لاحق مقابلی: ناظر سابق = بوندن اولکی ناظر؛ سابق سلانیک والیسی. ۳. ایلریده بولنان، زمانجه ویا پایه و رتبه‌جه اوکده بولنان، مقدم. ذ. [بو معنی ایله اسم کبی دخی قوللانیلوب، جمع. عربیسی «سابقون» دخی مستعملدر.] ‖ سابق الذکر، سابق البیان = ذکری کچمش، یوقاریده بیان اولنان. = س. کچمش زمان: سابقده = کچمش زمانده، وقتیله، مقدما.

سابقاً { ح. عر. بوندن اول، مقدما: سابقاً ادرنه والیسی بولنان ذات؛ سابقاً قوللانیلان القاب.

سابقه { سذ. عر. ج: سوابق. ۱. کچمش شیٔ، کچمش حال و وقعه، برآدمك عمرنده وقوع بولمش احوال و وقوعاتك بهری: سوابق احوالی معلومدر. ۲. برآدمك اولجه بر محکمه‌یه دوشوب محکوم اولمسنی منتج اولمش جرم وقباحت، کچمش جرم: سابقه‌سی واردر؛ سابقهٔ مکرره اصحابندن = دفعاتله محکوم اولمش.

بولغت لسانمزده یالکز ذکر اولنان ایکی معنی ایله قوللانیلیورسه‌ده، عربیده دیکر ایکی معناسی‌ده واردرکه حال حاضر ایچون پك لزوملی اولمغله، لسانمزه نقل وتعمیملری الزمدر. — برنجیسی: بر ایشی ایشلمکده ویا دوشونوب درمیان ایتمکده برنجی اولمق خصوصیدرکه فرانسزلرك Ini-tiative لغتیله افاده ایتدکاری معنادر. عربیده افعال بابندن « ابداء » مصدری‌ده بومعنا ایله قوللانیله‌بیلیر. — ایکنجیسی‌ده بر آدمك بر خسته‌لغه طوتلمغه اولان استعداد طبیعیسیدر، که فرانسزلرك Prédisposition دیدکلری حال اولوب، فن طبده الزم بر اصطلاحدر.

سابقه‌لی { ص. مق. بردها محکمه‌یه دوشوب محکوم اولمش، دیکر برجرم وقباحتده سبق ایتمش، جرم مکرر فاعلی: سابقه‌لی طاقمندن برآدم توقیف اولندی.

ساتر { ص. عر. [«ستر»دن سف.] اورتن، ستر ایدن: ساتر العیوب. [«ستار»دها مستعملدر.]

ساج { س. ۱. دمیردن لوحه، دمیرتخته: ساجدن منغال، ساج دوشمك. ۲. ساجدن قبه ومخروط شکلنده برمطبخ آلتی که تپسینك اوزرینه قونیلوب اوستنه آتش قونمغله تپسیده‌کی یمك پیشر. = ص. ساجدن یعنی تخته حالنده دمیردن معمول = ساج صوبه، صاج منغال.

ساج { سذ. عر. هندستانده چیقان پك سرت ومقبول برآغاج، فر. Teck.

ساج آیاق { س. [اصلی: ساج آیاغی] اوستنه ساج اورتیلان تپسینك وتنجره وسائره‌نك آلتنه قونیله‌رق آلتنده آتش بولنان دمیردن سه‌پا. ‖ مج. بری ایلریده وایکیسی کریده اولمق اوزره اوچ کشی صورتنده: ساج آیاق یورومك.

ساجد { ص. عر. ج: ساجدین. [«سجده»دن سف.] سجده ایدن، سجده‌یه واران، مقام تعظیمده یوز سوروب یره قاپانان.

ساحر { ص. عر. ث: ساحره. ج. سحره. [«سحر»دن سف.] ۱. بوگو ایدن، بوگوجی، سحرباز. ۲. مج. سحرکارانه برصورتله جلب قلوب ایدن، فتان: چشم ساحر.

ساحل { سذ. عر. ج: سواحل. صو ودکزکناری، قییی، یالی: ساحل سلامته وارمق؛ قره دکیز سواحلی. ‖ مج. ساحل اشارتی = کمیجیلرك ساحلی طانیمق ایچون نشان اتخاذ ایتدکاری بعض إشکال و علامات طبیعیه وصنعیه. ‖ ساحل محافظی = ساحلك دشمن تعرضندن وقایه‌سی و قاچاقچیلغك منعی ایچون معین مواقعه مأمور افرادك بهری.

ساحلخانه { س. فا. [عر. ساحل = یالی. - فا. خانه = او.] دکیز کنارنده یازلق مسکن، یالی: بوغاز ایچی ساحلخانه‌لری.

ساحلسرای { س. فا. [عر. ساحل = یالی. - فا. سرای = قوناق] دکیز کنارنده یازلق بیوك قوناق، بیوك یالی: یازین بوغاز ایچنده‌کی ساحلسراینده اقامت ایدردی.

ساحه { سذ. عر. ج: ساحات. ۱. آچیق یر، میدان، اورته‌لق، فضا: اوکمزده بر ساحهٔ واسعه وار ایدی؛ ساحهٔ سما. ۲. اوك اوکنده ویا اطرافنده‌کی آچیق یر، حولی.

ساختگی { س. فا. یاپمه ودوزمه شیئك حالی، ساخته‌لك، یالان.

ساخته { ص. فا. [یاپمق دیمك اولان «ساختن» فعلندن سمف.] یاپمه، اویدیرمه، دوزمه، یالاندن، تقلید: ساخته براسمله سیاحته چیقمش؛ ساخته کومش؛ ساخته آقچه.

ساخته‌کار { ص. س. فا. برشیئك تقلیدینی یاپان، یالاندن ودوزمه شیئلر میدانه چیقاران، قلب آقچه یاپان ویا امضا ومهر تقلیدیله سند وسائره اویدیران، قلبزن: ساخته کارك قانوناً بیوك جزاسی واردر.

ساخته‌کارلق { س. تقلیدجیلك، قلبزنلك، یالاندن شیئلر چیقارمه ویا امضا ومهر تقلیدی: ساخته کارلغك بیوك جزاسی واردر.

ساخته‌لك { س. یاپمه ودوزمه یاخود تقلید اولان شیئك حالی: بومالك ساخته‌لکی بللیدر؛ بوآدمك هرطورنده بر ساخته‌لك کورینور.

ساخته‌وقار { ص. فا. [فا. ساخته = یاپمه. - عر. وقار = آغرلق] یالاندن وجعلی صورتده بر وقار طاقینان، یالاندن وقار وتمکین کوسترن: صکره‌دن کورمه آدملر اکثریا ساخته‌وقار اولور.

ساخته‌وقارلق { س. یالاندن وجعلی وقار و تمکین صاتان آدمك حالی: بو آدمك ساخته‌وقارلغی‌ده چکلمز.

ساد { ص. عر. [«سد» دن سف.] سد ایدن، قپایان، مانع اولان. = سذ. عر. ط. آق صو دینلن کوز پرده‌سی.

سادات { سذ. ج. عر. فد: سید. با: سید.

سادس { عد. عر. ث: سادسه. آلتنجی، ششم: باب سادس = آلتنجی باب: دفعهٔ سادسه = آلتنجی کره.

سادساً { ح. عر. آلتنجی اوله‌رق، آلتنجی درجه‌ده.

سادگی { س. فا. ساده‌لك، دوزلك، زینتسزلك.

ساده { ص. فا. ۱. برشیئله مرکب اولمیان، بسیط، دوز. ۲. تزییناتدن عاری، زینتسز، عادی، دوز: پك ساده اثواب

کیمك عادتیدر. ۳. ایچنه برشیء قاریشمامش، خالص، صافی، تمیز: بو سوت، بو یاغ سادهدر. ٤. تکلفسز، طنطنهسز، دوز: ساده قیافت، ساده لسان. ٥. شکرسز (قهوه)، پینیر وقیمه کبی خرجی اولمیان (بورك) وسائره. ٦. غل وغشدن عاری، طوغری، خالص: ساده آدم، ساده یورکلی. ٧. چوق درینك دوشونمز، بوك، صافدرون: زواللی پك سادهدر. ٨. تك، یالکز، مجرد: ساده صویه پیشمش چوربه. ٩. قات قات وقاتمرلی اولمیان، بر قاتلی: قرا. نفیلك قاتمرلیسیده اولور سادهسیده. ١٠. تر. یالکز، آنجق: ساده بن کلدم؛ او آدم ساده بنم ایشم اولسون دیور. ||روغن ساده، ساده یاغ = سوتدن چیقاریلوب یمکده قوللانیلان یاغ که زیتون یاغندن فرق ایچون بویله دینلیر. اختصاراً یالکز «ساده» قوللانانلرده واردر.

ساده دِل { ص. فا. ج: ساده دلان. [ساده = م. دل = یورك] یورکی تمیز وحیله بیلمز بوك (آدم). صافدرون: پك ساده دل برآدمدر؛ برطاقم ساده دلانی اغفال ایتدی.

ساده دِلانه { ص. ح. فا. برکونه حیله وتدبیر دوشونمکسزین، ساده دلجهسنه، بوکلکله، صافدرونانه: ساده دلانه بر امنیتله؛ بو ایشده پك ساده دلانه حرکت ایتدی.

ساده دِلِك { س. بوکلك، صافدرونلق.

ساده دِلی { س. فا. ساده دللك، بوکلك، صافدرونلق.

ساده رو { وساده روی ص. فا. ج: ساده رویان. [ساده = م. رو، روی = یوز] یوزی توکسز، تازه (دلیقانلی).

ساده کار { س. فا. قیومجی طاسلاقچیسی.

ساده لَوح { ص. فا. [فا. ساده = م. عر. لوح = لوح خاطر] ساده دل، صافدرون، بوك.

سارّ { ص. عر. ؤ: سارّه. [«سرور» دن سف.] سویندیرن، مسرور وشادان ایدن، باعث مسرورت اولان: خبر سار، حوادث ساره.

سار { د. فا. بعض اسملره لاحق اولوب، ترکجهدهکی «لق» و «لك» کبی محل ومکان بیان ایدر: کوهسار = طاغلق یر؛ چشمه سار = چشمهلری چوق یر.

سارا { ص. فا. خالص، صافی: عنبر سارا. ن.

ساربان { س. فا. دوهجی، دوه سوریجیسی.

سارت { س. مج. حصیر خلاط.

سارت { س. ترکستانده ایرانی الاصل ولسان فارسی ایله متکلم بر صنف اهالییه ویریلن اسمدر.

سارْدَلا { یاخود ساردلیه. س. [یتا. Sardina] فوچی ویا قوطی ایچنده استیف ایدیلهرك حفظ اولنمش کوچك بالیقلر. || مج. پك صیق طولدیرلمش ویا بریکمش غلبهلکدن کنایهدر.

ساردون { مج. بالیقچیلرك قوللاندیغی اخلامور قبوغی لیفندن معمول خلاط.

ساردونیه { س. معروف برجنس چیچك که کوکی قیشین صوغوقدن محافظه اولنورسه بر قاچ سنه طیانیر. [ایتالیانك ساردنیه جزیرهسنده چوق بولندیغندن یاخود بزه اورادن کلدیکندن، جزیرهٔ مذکورهنك اسمیله تسمیه اولنمشدر.]

سارِق { ص. عر. ؤ: سارقه. [«سرقة» دن سف.] چالان، خرسزلق ایدن. = سذ. عر. خرسز، اوغری، حرامی، دزد.

ساری { د. جهت وبر طرفه طوغری قصد ونیت بیان ایدر: شهر ساری کیتمك؛ جنت ساری پرواز ایتمك. [اسکیوب بزجه قوللانلماز اولمشدر.]

ساری { ص. عر. ؤ: ساریه. [«سراية» دن سف.] تماس وقربیت وسائر صورتله کچن، سرایت ایدن، بولاشان (خستهلق وسائره): نزله ساری بر خستهلقدر؛ امراض ساریه.

«ساری» ایله «مستولی» آرهسنده فرق واردر: ساری یالکز افراد بیننده برندن دیکرینه کچن، مستولی ایسه بر مملکته مسلط اولنجه چابق یایلان خستهلقدر؛ مثلا ورم ساری، قولرا ایسه مستولی بر مرضدر.

ساز { س. [اصلی فارسیدر.] حصیر وسپت وسائره یاپدقلری اینجه قامش: سازدن سپت.

ساز { س. فا. [اساساً سازدن یعنی قامشدن یاپیلان نی

کبی چالغی آلتلرینه مخصوص اولوب، بعده بالتعمیم علی الاطلاق قوللانلغه باشلامشدر.] هرنوع چالغی: ساز چالمق؛ اینجه ساز = کمان وقانون ودف کبی آلاتورقه چالغی طاقمی که فرنك چالغیسنه نسبةً اینجه سس چیقاریر.

ساز { ص. فا. [«ساختن» فعلندن سمص. اولوب صتر. تشکیلنه کیرر] یاپان، اویدیران: چاره ساز = چاره یاپان، چارهسنی بولان. || ناساز = اویهمیان، غیر موافق، مخالف: طالع ناسازم.

سازان { س. اکثریا سازلی طورغون صولرده بولنان بر جنس بالیق.

سازجی { س. ساز چالان، چالغیجی.

سازکار { ص. فا. اویغون، موافق.

سازلق { ص. ساز وقامش ایله مملو ویا مستور، ساز بیتن (یر): او کولك بتون کنارلری سازلقدر؛ اوراسی سازلق بر یردر. = س. ساز بیتن یر، سازلق محل، نیستان.

سازَنده { س. فا. ١. برساز چالان آدم. ٢. چالغیجی، مطرب: سازنده وخوانندهلرله اکلنمك.

ساطِع { ص. عر. ؤ: ساطعه. [«سطوع» دن سف.] یوکسلوب میدانه چیقان، مرتفع وظاهر، تعالی وتظاهر ایدن: برق ساطع؛ رایات ساطعه.

ساطور { سذ. عر. ج: سواطیر. [تر. زبانزدی: ساطیر] ١. ات وسائره کسمکه وقیمغه مخصوص اکلی وآغر بیچاق که بالطه کبی اورمغله کسر. ٢. توتون قیمغه مخصوص آلت.

ساطورجی { س. [زبانزدی: ساطیرجی] ساطور قوللانان، ات کسن قصاب چراغی.

ساعَت { سذ. عر. ج: ساعات. ١. کوندوز ایله کیجهدن عبارت برکونك یعنی کرهٔ ارضك کندی محوری اوزرینه بر کره دونمهسی زمانك منقسم اولدیغی ٢٤ جزئدن بهری که ٦٠ دقیقهدن وهر دقیقه ٦٠ ثانیهدن مرکبدر: اوچ ساعت یورودم: ساعت بشده کلدم. ٢. وقت، زمان، آن: بوساعتده، او ساعت. ٣. وقت معین، وقت مقدر، اجل: ساعتی کلنجه؛ هر ایشك وقتی ساعتی واردر. ٤. قیامت، یوم حشر. ٥. بر ساعتده قطع اولنان یول مقداری که اوچ میل یعنی بش کیلومترهدر: بورادن فلان یره قاچ ساعتدر؟ ٦. وقتی کوسترن آلت که انواعی اولور: قوین ساعتی، چالار ساعت، دیوار، قلعه ساعتی، قوم ساعتی، کونش ساعتی (= بسیطه). || او ساعت = آنیده، درحال. || بر ساعت اول = ممکن مرتبهده اول، چابق، ارکن. || ساعت بساعت = ساعتدن ساعته، آن بآن. || مج. ساعت باشی = مجلسده هرکسك طاوب سکوت ایتمسیله بر مدت سورن سکوت. || ساعت طوتمق = ساعت الده اولهرق وقتی حساب ایتمك. -- ترکیبات عربیهده «ساعه» صورتنده قوللانیلیر. || اشراط ساعت = قیامت علامتلری. || اشرف ساعت = زمان سعد.

ساعَتجی { س. ساعت یاپان و صاتان یاخود تعمیر ایدن آدم.

ساعَتچیلِق { س. ساعتجی صنعت ومشغولیتی، ساعت یاپمق ویا تعمیر ایتمك صنعتی. [ثقیل هجالی اولوب ذاتاً لسانمزك تصرفاتی حکمنهده کچدیکندن، تلفظ عمومییه مغایر اولهرق، ساعتجیلك و ساعتلك یازمق عبثدر.]

ساعتلق { ص. شو قدر ساعت سورن: بر ساعتلق ایشمز واردر.

ساعِد { سذ. عر. قولك دیرسك ایله ال آرهسندهکی قسمی، بیلك: ساعد سیمین.

ساعی { ص. عر. ؤ: ساعیه. [«سعی» دن سف.] چالیشان، سعی ایدن. = سذ. عر. [تر. زبانزدی: سایی.] بر خبر ویا مکتوب کوتورمك ایچون بر یره کوندریلن پیاده، اولاق، تاتار، برید: بر ساعی کوندرمك ایجاب ایتدی.

ساغَر { س. فا. عشرت بارداغی، قدح، کأس، پیاله: ساغر زرین = آلتین قدح.

سافِل { ص. عر. ؤ سافله. [«سفل» دن سف.] آشاغی بولنان، آلچاق [«اسفل» دها مستعملدر. بونك یرینه بزجه کثیر الاستعمال اولان «سفیل» ایسه غلط اولوب عربی دکلدر.]

ساق { سذ. عر. ١. دیز ایله طوبوق آرهسندهکی قسم، بالدیر، اینجیك. ٢. نبا. آغاجك

وسائر نباتاتك يردن داللرك تشعبه باشلادقلرى محله قدر اولان دوز يرى، صاب. ٣. ر. رأس مثلثه متصل اولان ضلع كه قاعده دينلن ضلعك غيريدر.

ساقز { يا ساقيز. س. ١. بعض آغاجلردن صيزلايه‌رق چيقان ضمغ كبى ياغلى بر ماده: چام ساقزى = چام آغاجندن چيقانى، رجنه، راتنج؛ چنكل ساقزى = كنكر ديكننك ضمغى؛ ير ساقزى = نطرون، نفت معدنى: لبان ساقزى = كوندر؛ قره ساقز = قره كونلك. ٢. بر سنبله ساقز آغاجى دينلن بر شجر مخصوصدن چيقان بياض بر ضمغ كه چكلدكجه اوزامق خاصه‌سنى حائز اولوب ديشلرى تميزلمك و آغزه رايحه ويرمك ايچون چيكنيلير وبرق و سائره‌ده قونور: ساقز چيكنمك؛ مج. چكه ساقزى = ورد زبان. — بياضلقدن و چكيلوب قوپمامقدن‌ده كنايه اولور: ساقز كبى چاماشير، آغده. ‖ ساقز آغاجى = مذكور مصطكى ويرن آغاج كه ترمنتى انواعندندر. ‖ ساقز آطه‌سى = بو آغاجك كثرتله بولنديغى (خيوس) جزيره‌سى كه جزاير بحر سفيدك باشليجه‌لرندندر. ‖ ساقز بادمى = باشليجه ساقز آطه‌سنده حاصل اولان اينجه قابوقلى ديش بادمى؛ ساقز ابليبى = طوزله قاورلمش قبوقلى نخود.

ساقسونيا { س. الك اعلا جنسى آلمانيانك بو نامله معروف خطه سنده ياپيلان پورسلندن اوانى وعلى الخصوص سوس ايچون ديواره طاقيلان و اسكى معدن دخى دينان نفيسلرى: ساقسونيا طاقيمى.

ساقسى { ياخود صاقسى. س. [آلمانيانك Saxe خطه‌سى اسمندن مأخوذ. — عر. «ساق» دن مشتق عد ايدنلرك محاكمه‌سنه شاشيلير.] ١. قيشين صوبه وايمزلق ايچنه آلنان چيچك وآغاج وسائر نباتاتك ديكيلوب يتيشديرلديكى طوپراق قاب: صاقسيده قرانفيل، پورتقال يتيشديرمك. ٢. اوطه ايچنده صحيح ويا ساخته چيچك قومغه مخصوص پورسلندن انواع اشكالده قاب كه الك آغرلرى چين وجاپون معمولاتندندر. ‖ ساقسى كوزلى = قيا قوروغنه بكزر بر نبات.

ساقسيلق { س. ١. چيچك و يا پورتقال ليمون و سائره ساقسيلرينى صره‌لامغه مخصوص راف. ٢. قيشين چيچك وسائره ساقسيلرينى حفظه مخصوص محل.

ساقط { ص. عر. ث: ساقطه. [«سقوط» دن سف.] ١. دوشن، دوشمش: احجار ساقطه. ٢. حكم واعتباردن دوشن، آرتق حكم واعتبارى اولميان، مفسوخ، ملغا: چوجغه كله‌جك برقضا وار ايمش بونكله ساقط اولدى. ٣. وقتسز رحمدن دوشن: جنين ساقط.

ساقه { سف. عر. [«سوق» دن سف. ث.] اردونك كريسنده‌كى عسكر، آرقه طاقيمى، دمدار. [اليوم متروكدر.]

ساقه { س. با: سقاء.

ساقى { سف. عر. [«سقى» دن سف.] ١. صو ويرن، صو طاغيدان ويا صاتان: ٢. بزم عشرتده ايچيلن شراب وسائره‌يى قدحلره دوكوب طاغيدان آدم، قدح صونان.

ساقى { ص. عر. ث: ساقيه. [«ساق» دن سمن.] تش. بالديره ويا بالدير كميكنه منسوب ومتعلق.

ساقيلك { س. صو ويا شراب و سائره طاغيتمق وظيفه‌سى، ساقى ايشى: بزم عشرتده ساقيلك ايتمك.

ساقينامه { س. فا. اسكى شعرانك عادتى اوزره ساقى‌يه خطاباً سويلنيلان قصيده ومنظومه: حافظ شيرازينك بر ساقينامه‌سى واردر.

ساقيه { سث. عر. ١. ساقيلق ايدن قيز. ٢. باغچه وبوستان صولامغه مخصوص طولاب ويا جدول. ٣. كميلره صو ويرن دوبه‌لر.

ساكت { ص. عر. ث: ساكته. [«سكوت» دن سف.] صوسان، سكوت ايدن، سس چيقارميان، خاموش، ابكم: ساكت اولمق = صوصمق.

ساكن { ص. س. عر. ث: ساكنه. ج: سكان، سكنه. [«سكون» دن سف.] ١. اوينامايان، بر وضعيتده طوران، حركتسز، غير متحرك: دكرمنك آلت طاشى ساكندر.

٢. اوتورن، اقامت ايدن، بر يرك اهاليسندن اولان: ازميرده ساكن تجاردن؛ مسقط رأسى تركله استانبولده ساكن اولدى: سكان جنت: سكنۀ شهر. ٣. حركتسز، طورغون، راكد: ساكن بر صو؛ ساكن هوا. ٤. كندى حالنده، اوصلى، حليم، سسسز: پك ساكن آدمدر. ٥. د. حركه ايله اوقونميان حرف كه اوزرينه سكون وجزم دينلن (ْ) اشارتى يازيلير، مجزوم: حرف ساكن؛ حروف ساكنه.

سال { س. فا. ييل، سنه، عام: سال حال = بوسنه: چند سال مقدم = بر قاچ سنه اول.

سالار { س. فا. باش، رئيس، سركرده، قوماندان: سپه سالار = عسكر قوماندانى، سردار، سرعسكر: قافله سالار = كروان باشى: سالار طائفه = طائفه‌نك رئيسى.

سالاموره { س. [ايتا.] ١. پينير وباليق كبى شيئلرك بوزلمامق ايچون ياتيرلدقلرى طوزلى صو: سالامورە‌يه ياتيرمق: سالاموره پينيرى، باليغى. ٢. سالاموره‌يه ياتيرلمش، طوزلى شئ: باميه، باطليجان، ياپراق، باليق سالاموره‌سى. ‖ مج. سالاموره صويى = طاتسز وياوان شئ.

سالب { ص. عر. ث: سالبه. [«سلب» دن سف.] ١. قاپوب كوتورن، آلان، نزع ايدن: راحتمى سالب اولدى. [مصدرى «سلب ايتمك» دها مستعملدر.] ٢. د. نفى وانكار ايدن، منق: قضيۀ سالبه.

سالب { ياخود ثعلب. س. [عر. «حصا الثعلب» دن] طاغلرده بيتن بر نباتك كوكندن چيقان اون حالنده بر ماده كه قينادلوب صيجاق ايچيلن ينه بو اسمله معروف مشروب حاصل اولور: سالب پيشيرمك، ايچمك.

سالبجى { يا ثعلبجى. س. آنف. البيان سالبى پيشيروب كزديره‌رك صاتان آدم.

سالبجيلك { س. معروف سالبى پيشيروب صاتمق ايشى: سالبجيلك ايديور.

سالت { وسالته. با: صالت و صالته.

سالته‌باربه { س. [ايتا.] بح. سفائنده سيغاره ايچيلن محل، تنفسخانه.

سالته‌مارقه { يا سالطه مارقه. س. [ايتا.] وقتيله كميجيلرك اوموزلرينه آتدقلرى بر جنس نيتن.

سالخورده { ص. فا. [سال = ييل. خورده = يمش] ياشلى، مسن، كچكين: بر پير سالخورده.

سالديده { ص. فا. [سال = ييل. ديده = كورمش] ياشلى، مجرب.

سالف { ص. عر. ث: سالفه. [«سلف» دن سف.] كچن، كچمش، سبق وتقدم ايدن: زمان سالف، ازمنۀ سالفه: سالف الذكر، سالف البيان = ذكر وبيانى كچمش.

سالك { ص. عر. ث: سالكه. ج: سالكين. [«سلوك» دن سف.] ١. بر يوله سلوك ايدن، بر يولده كيدن، بر يول تعقيب ايدن: طريق سفاهته سالك اولدى. ٢. صو. بر طريقته داخل اولوب هدايت يولنى تعقيب ايدن، مريد: سالكك مرشدينه محبتى اولمق شرطدر؛ سالكين ايچون الزم بركتابدر.

سالم { ص. عر. ث: سالمه. [«سلم» دن سف.] ١. خسته و عليل اولميان، صاغ، صاغلام: صاغ وسالم واصل اولدق. ٢. عيب وقصور ونقصانى اولميان، برى: هر نوع عيوب وخطايادن سالمدر. ٣. خوف واندیشه‌سى اولميان، امين، سلامتده بولنان: سالم ياشامق. ٤. د. [صرف عربيده] مفردى حروفنك صره‌سى بوزلمقسزين ويالكز ادات جمع علاوه‌سيله تشكل ايدن (جمع): جمع مذكر سالم، مسلمون كبى؛ جمع مؤنث سالم، مسلمات كبى.

سالماً { ح. عر. ١. صاغ وصاغلام اوله‌رق: بوكون سالماً واصل اولدق. ٢. امينتله، امين اوله‌رق: سالماً ياشامق.

سالنامه { س. فا. [سال = ييل. نامه = كتاب] برسنه‌لك تقويمى ووقايع واحوالى كوسترن وهرسنه چيقان كتاب موقوت: سالنامۀ دولت عليه = رسمى سالنامه كه تقويمله برابر اركان و مأمورين دولتى والقاب رسميه وسائر معلوماتى حاويدر؛ سالنامۀ عسكرى، سالنامۀ معارف، سالنامۀ خارجيه وسائره = دوائر دولتك آيرى آيرى سالنامه‌لرى.

سالوس { ص. فا. مرائى، رياكار: صوفئ سالوس.

سالوسی { ـ. فا. ریا، ریاکارلق.

ساله { صـ. فا. ییللق، سنه‌لك، یاشنده [فارسی ترکیباتده بولنور :] صد ساله = یوز سنه‌لك؛ پنجاه ساله = اللی یاشنده.

ساله { وسالون. با : صاله، صالون.

سالیانه { ـ. فا. تبعه‌دن جانب میریدن سنه‌ده بر آلنان ویرکی، تکالیف رسمیه.

سالینومتره { ـ. [فر. Salino-mètre] بحـ. بخار قزانلرنده‌کی صونك طوزینی اولچمکه مخصوص آلت.

سالیه { ـ. [ر. Σαλιαι] آغز. دن آقان صو، توکوروك: سالیه‌لری آقیور.

سامّ { صـ. عر. ؤ : سامه. [«سم». دن سف.] زهرلین، آغولی، زهرناك : نباتات سامه. = سذ. عر. چولدن اسن غایتله صیجاق وقوری بر روزکارکه انسان وحیوانلری سرسم و بعضاً تلف ایدر، سام یلی : سام اورمق، چالمق = سام یلنه طوتیلوب متأثر اولمق.

سامان { ـ. فا. ۱. ثروت، مامالك: ثروت و سامان صاحبی. ۲. راحت، آرام، آسایش : بی سر و سامان = پریشان حال و آرامسز. ۳. اسباب نظام وانتظام. = سخ. اوائل دور عباسیده خراسان جهتنده حکم سورمش بر دولتك بانیسی : آل سامان.

سامانسوز { صـ. فا. [سامان = م. سوختن = یاقمق] مامـلکی واسباب راحت وآرامی یاقوب محو ایدن : بر حریق سامانسوز.

سامانی { ـ. صـ. عر. ؤ : سامانیه. جـ. فا : سامانیان. آل سامان دولتنه منسوب ومتعلق: دولت سامانیه؛ سامانیلر زماننده؛ تاریخ سامانیان.

سامح { صـ. عر. ؤ : سامحه. [«سماحة» دن سف.] سماحتلی، جومرد، الی آچیق.

سامع { صـ. ـ. عر. ؤ : سامعه. جـ : سامعین. [«سمع» دن سف.] ۱. ایشیدن؛ قوهٔ سامعه = ایشیتمك حاسه‌سی. ۲. دیکلین، مستمع : واعظ سامعینه خطاباً سویلر. ۳. بر مکتبده امتحانه مجبور و اصل شاکردانك تابع ونائل اولدقلری وظائف وحقوقه حصه دار اولمقسزین یالکز دیکلمك اوزره دوام ایدن : دارالفنونده سامعیندن، سامعین میانده ایدی.

سامعه { سث. عر. [«قوهٔ سامعه» یاخود «حاسهٔ سامعه» دن مخفف.] ایشیتمك حسی، قوهٔ سامعه، سمع : سامعه‌سی قوتلی.

سامی { صـ. عر. ؤ : سامیه. [«سمو» دن سف.] یوکسك، عالی، قدری برتر : امر نامهٔ سامی، تذکرهٔ سامیه = مقام صدارتدن صادر اولان امرنامه وتذکره. [باشلیجه مقام مشار الیهه متعلق شیئلره مخصوصدر.]

سان { د. فا. بکزر، شبیه، مماثل. [نادر الاستعمال بعض ترکیباتده بولنور :] یکسان = بر کبی، بر دوزی‌یه.

سانتیم { ـ. [فر. Centime] یوزده بر، فرانقك یوزده بری اولان فرانسز آقچه‌سی که ایکی پاره دن اکسیکجه در. — حسابده قولایلق اولمق ایچون عثمانلی غروشنی ده یوز سانتیم اعتبار ایدرلرکه بومفروض سانتیمك ایکی بچمی بر پاره دیمکدر.

سانتیمترو { ـ. ودها طوغریسی:

سانتیمتره { ـ. [فر. Centimètre] حساب اعشاریده فر. متره دینلن یکی آرشینك یوزده بر قسمی، یکی پارمق.

سانجاق { و دها طوغریسی صانجاق. با : سنجاق.

سانجمق { ـانجدیرمق، سانجی وسائره. با : صانجمق وسائره.

سانح { صـ. عر. ؤ : سانحه. [«سنوح» دن سف.] ذهن وفکرده حصول بولوب ظهور ایدن : ارادهٔ سنیه شرف سانح اولدی = شرفله سنوح ایتدی: فکر سانح؛ ارادات سانحه.

سانحه { سث. عر. جـ : سانحات. ذهنه کلن فکر ومطالعه، چوق دوشونمه‌یرك طوغان فکر و ملاحظه : بر سانحه اولمق اوزره بیان ایتدی: سانحات العرب = قوم نجیب عربك زادهٔ فکرلری اولان ضروب امثاللری. || سانحه آرا = سنوح ایدن : سانحه آرای عاطفت اولیلان ارادهٔ سنیه. [هرنه‌قدر «سنوح» ماده‌سنك ایلك معناسی بو ایسه‌ده، عربیده

سانحه وسانحات واقعه ووقایع معناسیله قوللانیلیور.]

ساندلوس { یا سندروس. ـ. بر جنس مازینك ضمغی.

سانطراج { ـ. با : سطرنج.

سانطور { ـ. قانونه بکزر برنوع تللی چالغی.

سانطورلی { صـ. شعشعه‌لی، دبدبه‌لی. عو.

سانمی { سانغیلامق. با : صانمی وسائره.

ساوه { یاخود صاوه. ـ. مژده، بشارت. مر.

ساوه‌جی { یا صاوه‌جی. ـ. مژده‌جی، مژده رسان، بشیر. مر.

ساهر { صـ. عر. ؤ : ساهره. [«سهر» دن سف.] اویقوسز، کیجه اویویه میان، سهره مبتلا.

ساهره { سذ. عر. روی زمین، یر یوزی. ؤ.

ساهور { سذ. عر. اویقوسزلق، کیجه اویویه مامه. [«سحور» یرینه قوللانماملی.]

سای { صـ. فا. با : سا.

سایبان { ـ. فا. [اصلی: سایه‌بان] ۱. کولکه‌لك، اوستی یاپراق وسائره ایله اورتیلی چارطاق، صالاش، تنته. ۲. مجـ. حامی، حافظ، ملجأ.

سائر { صـ. عر. ؤ : سائره. [«سیر» دن سف.] ۱. سیر وحرکت ایدن، یوروین، متحرك. [بو معنا ایله «سیار» دها مستعملدر.] ۲. یکن، شایع، منتشر، متداول؛ مثل سائر = افواه ناسده متداول ومستعمل مثل، ضرب مثل، مثل مشهور. ۳. دیکر، باشقه، غیر : سز کیتمزسه‌کز سائرلری کیدر؛ سائر ایشلره قاریشمام. || طـ. سائر فی‌المنام، فی‌النوم = کیجه اویقوده ایکن فرقنده اولمقسزین قالقوب یوروین و ایش کورن، فر. = Hypnobate, somnambule ؤ: سائره بر قاچ شیٔ صایلدقدن صکره حرف عطفله و غیرها، وقس علیه البواق، الخ مقامنده قوللانیلیر : یمك طاقمی قاشیق، چتال وسائره‌دن عبارتدر.

سائس { سذ. عر. [«سیاسة» دن سف. — تر. زبانزدی : سه‌یس.] آته باقوب تیمار ایدن خدمتجی.

سائسخانه { ـ. [زبانزدی : سیسانه] لوازم سفریه‌دن عبارت خفیف بر یوك قونوب اوستنه‌ده سایسك بیندیکی بیکیرکه اکثریا ایری وتوانا اولور.

سائق { صـ. عر. ؤ : سائقه. [«سوق» دن سف.] کوتورن، سوق ایدن. — اسم کبی وموصوفنه مضاف اوله‌رق دخی قوللانیلیر : سائق قدر.

سائقه { سث. عر. [«سوق» دن سف. ؤ.] سوق ایدن حالت و کیفیت، سبب، موجب: سائقهٔ جهالتله یاپدیغی؛ سائقهٔ حمیتله برچوق اعانه ویردی.

سائل { صـ. عر. ؤ : سائله. [«سؤال» دن سف.] ۱. صوران، سؤال ایدن، صوریجی: بر سائل ظهورنده نه جواب ویررسکز؟ ۲. دیلنن، دیلنجی : بر سائله بش پاره ویرمز.

سائل { صـ. عر. ؤ : سائله. [«سیلان» دن سف.] آقان، جریان ایدن، جاری، مایع : مواد سائله.

سائللك { ـ. دیلنجیلك، سؤال.

سائلیت { ـ. عر. آقان شیئلرك حالی، مایعلك، مایعیت.

سایه { ـ. فا. ۱. کولکه، ظل : دیوارك، آغاجك سایه‌سی. ۲. مجـ. حمایه، صیانت، تصاحب : سایهٔ رسول اللهده ؛ کندیسی وجهدی سایه‌سنده خیلی ترقی ایتدی. || سایهٔ خدا = ظل الله، خلیفهٔ اسلام.

سایه‌دار { صـ. فا. [سایه = کولکه. داشتن = طوتمق، مالك اولمق] ۱. کولکه‌سی اولان، کولکه ویرن. ۲. مجـ. حامی، صاحب.

سایه‌گاه { ـ. فا. [سایه = کولکه. گه = محل] کولکه‌لك یر.

سایه‌کبتر { صـ. فا. [سایه = کولکه. کستردن = دوشه‌مك] ۱. کولکه صالان، کولکه ایدن. ۲. مجـ. حامی، صاحب.

سایه‌نشین { صـ. فا. [سایه = کولکه. نشستن = اوتورمق] ۱. کولکه‌ده اوتوران. برشیئك کولکه‌سی آلتنه صیغنان. ۲. مجـ. حمایه آلتنده بولنان : سایه نشین استراحت اولدی.

سابی { سـ. با: ساعی.

سَبّ { سنـ. عر. سوگمه. طعن؛ دشنام.

سَبا { سخ. م. یمنك مشهور بر شهر قدیمی اولوب بلقیسك پایتختی بولنمش اولمغله آثار شعراده ذکری چوق کچر.

سُباب { سـ. فر. [Soupape] جر. طلومبه وسائره‌ده آچیلوب قپانیر منفذ: امنیت سبابی = بعض ماکینه‌لرده استیم چوق طولنجه چیقمق وقزان پاتلامامق ایچون یاپلمش دلیکمك که استیمك تضییقیله کندیلکندن آچیلیر.

سَبّابه { سنـ. عر. ث. شهادت پارمغی.

سُبات { سنـ. عر. ط. طالغینلق؛ سبات عمیق = خسته‌نك بتون کندیندن کچمسی، طالغین بر حالده بولنمسی، فر. Coma.

سَبّاح { ص. عر. [«سباحت» دن سمب.] صوده یوزن، یوزیجی، یوزگچ.

سَباحَت { سنـ. عر. صوده یوزمه: سباحت ایتمك = یوزمك.

سِباع { سنـ. جـ. عر. فد: سبع. با: سبع.

سُباعی { ص. عر. ث: سباعیه. [«سبع» دن] یدیلی، یدیلك، یدی حرفلی وسائره.

سِباق { سنـ. عر. [«سبق» دن] ۱. برشیئك کچمشی، ماقبلی، اوست طرفی. ۲. قید، ربط، رابطه. || د. سباق وسیاق = عباره‌نك کلیشی، سوزك ماقبل ومابعدیله اویغونلغی. [مفاعله بابندن مصدر اوله‌رق مسابقه

معناسیله لسانمزده قوللانلماز.]

سَبایا { سـنـ. ث. جـ. عر. [فد. «سبی» بزجه پك مستعمل دکلدر.] دشمن مغلوبدن اسیر طوتیلوب صاتلمق اوزره کتوریلن افراد وعلی الخصوص نسا: محاربه‌دن عودتلرنده بر چوق سبایا کتیردیلر.

سَبائِك { سنـ. جـ. عر. فد: سبیکه. با: سبیکه.

سَبَب { سنـ. عر. جـ: اسباب. [اصل معنای لغویسی «ایپ» در.] ۱. برشیئك حصول و وقوعنی ایجاب ایدن شیء، باعث، موجب: مکتبه کلمه‌مکزك سببی نه‌در؟ نه سببدن طارلدی؟ بو ایش اونك محوینه سبب اولدی؛ بو حرکتنك اسبابی واردر. ۲. وسیله، بهانه، مناسبت: غاوغا چیقارمق ایچون سبب آرایور: برمکتب کشاد اولنوب بو سببله دخی ادعیهٔ حضرت پادشاهی یاد وتذکار قیلندی. ۳. واسطه، آلت: اوآدمك سبب فیضی مجرد حسن خطیدر. ٤. بر شیئك حصولیچون اقتضا ایدن مواد، لوازم، مالزمه. [بو معنی ایله باشلیجه جمعی مستعملدر:] اسباب سفر، اسباب استراحت، اسباب تحصیل. ٥. د. عروضده مقطعات شعرك ایکی حرفدن عبارت جزئی: سبب خفیف = بر حرف متحرکله بر ساکندن عبارت جزء: سبب ثقیل = ایکی حرف متحرکدن مرکب جزء. || سبب اولمق = ایجاب ایتمك، بر ایشك وقوع وحصولنه آلت وواسطه اولمق یاخود چالیشمق: اوآدم بزی بوزیشدیرمغه سبب اولدی: بر سوز محوینه سبب اولدی. || بلا سبب = بلاموجب، میدانده ایجاب ایتدیره‌جك بر حال اولمقسزین، سببسز. || سبب تحتنده = بر مقصد مخصوصله، توکلی اولمیه‌رق. || سبب حیات = پدر، والد. || اسباب موجبه = بر ایشی ایجاب ایتدیروب حصوله کتیرمکه سبب اولان شیئلر: بوجنایتك اسباب موجبه‌سی بولنه‌مدی. || لسبب = برسببدن، بر ایشدن طولایی.

سَبَبسِز { ص. سبب وموجبی اولمیان، برحق وبهانه‌یه مستند اولمیان، بلاموجب: سببسز بر طارغینلق. = حـ. اورته‌ده بر سبب وموجب اولمقسزین: بکا سببسز طارلدی.

سَبَبلَنمَك { فل. کچنمك، تعیش ایتمك، کفاف ایدنمك.

سَبَبلی { ص. بر سبب وموجبی اولان، بر وسیله وبهانه‌یه مبنی ومستند اولان. = حـ. سببله، ایجاب ایتدیره‌جك برحال بولندیغی حالده: سببلی سببسز تکدیر ایتمك عادتیدر.

سَبَبی { ص. عر. ث: سببیه. سبب وموجبه منسوب ومتعلق: ادوات سببیه.

سَبَبیَّت { ب. [مصدره ادات مصدریت علاوه‌سیله وجوده کلمش اویدیرمه برلفتدر.] سبب اولمه، ایجاب ایتدیرمه، برشیئك وقوع وحصولنی ایجاب وانتاج ایده‌جك حال: بو طارغینلغنه کیم سببیت ویردی؟ سزك کلمه‌مکز ایشك کری قالمسنه سببیت ویردی.

سَبت { سنـ. عر. جمعه ایرتسی؛ یوم السبت جمعه ایرتسی کونی.

سُبحان { سنـ. عر. [«سبح» دن مصـ.] هرنوع عوارضدن واوصاف بشریه‌دن بری ومنزه اولان حق جل وعلی حضرتلری. [بومعنا ایله یالکز چوق قوللانلیوب، یاء نسبتله استعمال اولنور: لطف سبحانی کبی.] = حـ. عر. حق جل وعلا حضرتلرینی هرنوع عوارضدن و اوصاف بشریه‌دن تبریه وتنزیه ایدرم: سبحان الله ! — لفظهٔ جلال ایله برابر حیرت وتعجب مقامنده وذکر وتسبیحده قوللانیلیر. — «سبحانه وتعالی» تعبیری دخی کرك سبحان الله مقامنده وکرك جناب خلاقه صفت اوله‌رق استعمال اولنور: حق سبحانه وتعالی حضرتلری.

سُبحانی { ص. عر. ث: سبحانیه. هرنوع عوارضدن منزه اولان جناب خلاقه منسوب و متعلق، الهی، ربانی: لطف سبحانی، الطاف سبحانیه.

سُبحه { سنـ. عر. ۱. جناب حق تنزیه و تقدیس ایچون سبحان الله جملهٔ شریفه‌سنی و سائر وردلری چکوب صایمغه مخصوص طقسان طقوز دانه‌دن مرکب معروف دیزی، که بزجه تسبیح اسمیله متعارفدر. ۲. تسبیح دانه‌سی: سبحهٔ مرجان.

سَبز { ص. فا. یشیل، اخضر؛ برك سبز = یشیل یاپراق؛ سبز پوش = یشیل کیینن؛ سبز فام = یشیل رنكلی، یشیل بویالی. || خط سبز = کنج دلیقانلیلرده صقال وبیقدن اول کلن اینجه توك. عر.

سَبزَوات { سـ. فا. [سبزه جمعی. — تر. زبانزدی: زارزاوات.] اته و یاخود یاغ وزیتونیاغیله پیشیریله‌رك یمکده یمن وصلاطه وترشیسی یاپیلان: بامیه، پاطلیجان، دوماتس، فاصولیه، لاخنه وسائره کبی یشیللکلر، بقول.

سَبزَواتجی { سـ. [زبانزدی: زارزاواتجی] ایتمکه قونان یشیللکلری دکانده ویا سوقاقلرده صاتان اصناف.

سَبزَواتلی { ص. [زبانزدی: زارزاواتلی] سبزوات دینلن یشیللکلرله پیشمش: سبزواتلی یمك، ات.

سَبزه { سـ. فا. ۱. یشیللك، چمن، چایر. ۲. یمك پیشیرمکه مخصوص یشیللك، زارزاوات: فاصولیه سبزلرك الك مغذیسیدر.

سَبزه‌زار { سـ. فا. یشیللك بیتن، یشیلکه مستور یر. چایرلق، چمنلك.

سِبط { سنـ. عر. جـ: اسباط. ث: سبطین. اولاد اولادی، طورون، حفید: سبط مکرم جناب نبوی = سید الشهدا امام حسین (رضه) افندمز. = جـ. حضرت یعقوب (عم) ك اون ایکی اولادندن متولد اولان قبائل بنی اسرائیل: اسباط اثنا عشر. = ث. فخر کائنات (صلعم) افندمزك حفید اکرملری اولان امام حسن وامام حسین (رضهما) افندیلرمز: سبطین مکرمین.

سَبع { عد. عر. با: سبعه.

سَبُع { سنـ. عر. جـ: سباع.ییرتیجی حیوان، آرسلان وقپلان کبی وحشی حیوان.

سُبع { عد. عر. یدیده‌بر، یدی جزئده بر جزء: برکون هفته‌نك سبعیدر.

سَبعه { عد. عر. اعربیده مؤنثی [«سبع» ایسه‌ده لسانمزده مستعمل دکلدر.] یدی، هفت: سبعهٔ سیاره = اسکی هیئتده یدی زعم اولنان سیارات.

سَبعی { ص. عر. ث: سبعیه. ط. یدی کونده برکره کلن (صیتمه وسائره).

سَبعین { عد. عر. تمش. = سنـ. جـ. بطالسه زماننده کتب مقدسهٔ بنی اسرائیلی لسان یونانی‌یه ترجمه ایتمك اوزره اسکندریه‌ده تمش کشیدن مرکب اوله‌رق تشکیل ایدلمش اولان هیئت: ترجمهٔ سبعین = فر. Version des Septante.

سَبق { سنـ. عر. [«سبقت» ك عربیده معناسی باشقه اولدیغندن، سبق یرینه قوللانلمامیدر.] کچمه، تقدم ایتمه، ایلریده بولنمه. اولجه کچمش و وقوع بولمش اولمه: سبق ایدن خدماته مکافاةً: ذکری سبق ایدن.

سَبَق { سنـ. عر. جـ: اسباق. [اصل معناسی بربرینی کچمکسعی وادعاسی واوکدیلدر.] درس، شاکردك بر دفعه‌ده معلمدن آلوب اوکرندیکی شیء.

سَبَق { فل. عر. [اصلی قافك دخی فتحیله ماضی مفرد

مذكر غائبی اولوب بعض تعبیرات عربیه‌ده بولنور. | كچدی : ما سبق = كچن، تقدم ایدن شیٔ.

سَبقَت { سذ. عر. كچمه معناسیله سبق یرینه استعمال او لنیورسه‌ده، عربیده معناسی بسبتون باشقه اولوب، او معنانك هیچ بریله لسانمزده استعمالی ده مأنوس اولمدیغندن، هیچ قوللانلمامیدر.

سَبقخوان | ص. فا. | عر. سبق = درس - فا. خواندن = اوقومق | درس اوقویان. درسه دوام ایدن، شاكرد. طالب.

سَبك | سذ. عر. ۱. بر معدنی | اریدوب قالبه دوكه : كولچه‌یی سبك اتمك. ۲. د. عباره‌نك صورت ترتیب وتنظیمی : ویریلن حجتك صك وسكی یرنده ایدی. | ا : سك. |

سَبُك | ص. فا. ۱. یكنی، خفیف. ۲. چابوق. سریع. ۳. آغرلغی ووقار وتمكینی اولمیان. | باشلیجه تركیباتده بولنور : |

سَبُكبار | ص. ف. | سبك = خفیف. بار = یوك | خفیف یوكلی، یانینده چوق اشیا ومهمات بولنمیان.

سَبُكپای | ص. فا. | سبك = چابوق. پای = آیاق | آیاغی چابوق، آیاغنه چابوق. سریع المشی.

سَبُكپرواز | ص. فا. | سبك = چابوق. پرواز = اوچمه | چابوق اوچان، سریع الطیران.

سَبُكرو | ص. فا. | سبك = چابوق. رفتن = كیتمك. یورومك | چابوق كیدن، سرعتله یوروین.

سَبُكروح { ص. فا. | فا. سبك = خفیف. عر. روح = جان | خفیف الروح، آغرجانلی اولمیان، كوریشمه‌سی خوش ولطیف.

سَبُكمزاج | ص. فا. | فا. سبك = خفیف. عر. مزاج = م | خفیف مزاجلی، اوستنده آغرلق و وقار اولمیان، خفیف مشربلی.

سَبُكمغز { ص. فا. جم: سبكمغزان. | فا. سبك = خفیف. عر. مغز = بین | خفیف بینلی، عقلسز.

سَبَل | سذ. عر. ط. كوزه عارض اولان خفیف بر پرده كه دومانلی كورمكی موجب اولور، فر. Pannus.

سُبُل | سذ. جم. عر. فد : سبیل. | با : سبیل.

سَبلاء | صث. عر. اذ : «اسبل» غیر مستعملدر | اوزون كیرپیكلی (كوز) : عین سبلاء. | چشم سبلاء دخی دیرلرسه‌ده، چشم اسم فارسیسنك مؤنث صفت عربیه ایله توصیفی منا سبتسزدر. |

سَبو | س. فا. دستی. شراب قابی. | عر.

سُبّوح | سذ. عر. | «سبح» دن مبا. | تسبیح و تنزیه و تقدیس اولنان حق سبحانه و تعالی حضرتلری.

سَبی | سذ. عر. دشمن مملكتنده‌كی اركك وقادین اهالی‌یی اسیر ایدوب كوتورمه : اكثر اهالیسنی سبی ایتدیلر.

سَبیكه { سث. عر. جم: سبائك. | كولچه، اریدیلوب پارچه صورتنده دوكلش معدن.

سَبیل { سذ. عر. جم: سبل. ۱. یول، طریق، جاده: ابنای سبیل = یولجیلر: فی سبیل الله = حق یولنده، ثواب ایچون، خیرات اولەرق. ۲. جاده اوزرنده وفی سبیل الله اولەرق ابنای سبیله مهیا صو بولندیرمق اوزره یاپیلان بنای مخصوص كه پنجره‌لرنده دائمی صورتده صو ایله طولی مشربه‌لر بولندیریلوب كلن كچن ایچر. ۳. سوقاقلرده قیربه ایله صو كزدیروب مجاناً ایچرمك اوزره بر وقف و خیرات طرفندن اودنمش آدمك طاغیتدیغی صو. || مج. سبیل ایتمك = مجاناً وخیرات اولەرق طاغیتمق.

سَبیلجی | س. خیرات اولەرق | سوقاقده قیربه ایله صو كزدیروب مجاناً ایچیرن و بو وسیله ایله اكثریا دیلنن آدم.

سَبیلخانه | س. فا. خیرات اولەرق | كلوب كچنك صو ایچمه‌سنه مخصوص بنا كه پنجره‌لرله محاط واكثریا مصنع بر قبه صورتنده اولور.

سِپا | س. فا | ودها طوغریسی سه‌پا = اوچ آیاقلی |. ۱. صاتیجیلرك اوستنه طبله‌یی طوردیرمق اوزره قوللاندقلری اوچ آیاقلی برداٸره شكلنده آلت. ۲. اوچ آیاقلی كوچك اسكمله ویا ماصه.

سِپار { ص. فا. | «سپردن» فعلندن مخص. اولوب صتر تشكیلنه كیرر | ویرن، تسلیم و یا فدا ایدن : جانسپار = جانی فدا ایدن.

سِپارِش { س. فا. | جمعنده «سپارشات» دیمه‌ملی | ۱. اصمارلامه، بر شیئك یاپلمسی ویا كوندرلمسی ایچون امرویرمه: سراجه بر آت طاقمی سپارش ایتدم؛ هندستانه كتاب سپارش ایتمك؛ فلان تاجر هر یر ایچون سپارش قبول ایدر. ۲. برمبلغك تأدیه‌سنی بر یره حواله ایتمه: معاشمك ربعی دینه مقابل ویرلمك اوزره فلان ولایته سپارش ایتدیردم؛ سپارش امری، حواله‌نامه‌سی. ۳. بر مأمور و یا ضابطك معاشندن دیكر بر محلده بولنان اقرباسندن برینه تفریق وتخصیص ایتدیكی مقدار: اوقاری اوغلندن بشیوز غروش سپارش آلیور.

سپارنه ۱۰ { س. | اسپانیولجه‌دن | معروف بر نباتك كوكی، فر. Salsepareille.

سُپاره ۱ { س. فا. | اصلی : سی‌پاره = اوتوز جزء | قرآن كریمك اجزاءشریفه‌سندن بهری.

سِپاس { س. فا. شكر، حمد، ثنا: جناب حقه حمد وسپاس اولسون.

سِپاسگذار { ص. فا. | سپاس = شكر. گذاردن = ادا ایتمك | حمد وشكر ایدن، متشكر، منتدار.

سِپاه { یاخود سپه. س. فا. عسكر، جیش، جند، لشكر، اردو.

سِپاهی { س. فا. ۱. عسكره منسوب آدم، عسكری. ۲. متقدما دولت عثمانیه‌ده برصنف سواری عسكری كه تیمار نامیله عشرینی آلدقلری اراضی‌یه مقابل حرب زماننده كندی حیوانلریله وجانب میریدن ویریلن جبخانه ومهماتله محاربه‌یه كیدرلردی؛ سپاهی اوجاغی.

سِپاهیلك | س. مادهٔ آنفه‌ده بیان اولنان سواری عسكرلكی : سپاهیلك ایدنلر.

سَپَت | س. | فا. سبد. — آخرنده‌كی «ت» تحریك اولنجه «د» اولور. | ۱. قامشدن یا اینجه سوكوت دالندن ویا صمان و سائره‌دن معمول مختلف اشكالده اورمه كه اكثریا یمش، اتمك، چاماشیر وسائره وضعنه مخصوص اولور : اوزوم سپدی، چاماشیر سپدی، چیچك سپدی. ۲. بر سپدك استیعاب ایتدیكی مقدار : بر سپت انجیر، ایكی سپت چیچك. = ص. سپت كبی اورلمش: سپت صندیق = كه سپت كبی اورلمش واوستی مشین قابلی اولور؛ سپت آرابه = اینجه بیاض داللردن اورلمش خفیف فایتون وسائره. || بالیق سپدی = بالیق طوتمغه مخصوص سپت شكلنده آغ. || دكرمن سپدی = دكرمن الكی. || سپتده پنبوق = معلومات مدخره. || مثـ. سپت قواپی = یابوان كمی.

سَپتجی { س. سپت اورن صنعتجی.

سَپَتلك | س. فا. قارن سپتلكی = | قارنك كوبك جهتی.

سَپَتلمه { ص. سپت شكلنده اورلمش، | آرقوری كندیرمه.

سَپَد { س. فا. سبت. | با : سپت.

سِپَر { س. فا. ۱. قالقان، ترس. ۲. آرقه‌سنه صاقلانه‌جق شیٔ، واسطهٔ محافظه : دیواری سپر اتخاذ ایتدی. ۳. یاغمور وروزكار وكونشه مانع اوله‌جق صاچاق وپرده وسائره : پنجره‌زه قارشی بر سپر ایستر. ٤. كونشك تأثیرینه مانع اولان شاپقه كناری : شاپقه‌سنك ككیش سپری وار ایدی. ٥. تحم. استحكامده‌كی عسكری دشمنك مرمیاتندن محافظه ایدن سد، پارابت. || سپر آلمق = ۱. سپر اتخاذ ایتمك، بر شیٔ آرقه‌سنه چكوب كندینی محافظه ایده‌رك مدافعه ایتمك. ۲. قلیجله خصمك قلیجنی دفع ایتمك. || ال سپری = خطاط آلتلغی. || سپر صاعقه = پاراتونر دینیلن آلت، دافع صاعقه.

سُپُرده { ص. فا. تسلیم وترك و اعطا اولنمش ذ.

سَپَك { س. دكرمن طاشنك دیلی.

سَپكَن { س. | اصلی سرپمك » دن «سرپكن» | سرپیلن شیٔ: صولی سپكن = قار ایله قاریشیق یاغمور، یاری اریمش حالنده یاغان قار.

سَپلَك { سپلی. | ا : سپیلك، سپیلی.

سَپمَك { فت. یالایوب آلمق، نفسله چكه‌رك ایچمك. سومورمك.

سِپَنج { س. فا. ۱. مسافرخانه. ۲. مج. دار دنیا : سرای سپنج.

سَپَند { س. فا. اوزرلك تخمی.

سپورمك { سپورکه وساٸره. دا: سوپورمك وساٸره.

سپه { س. فا. با: سپاه.

سپهبد { س. فا. و:

سپهدار { س. فا. عسکر باشی، سر عسکر، سر دار، قائد. باش قوماندان.

سپهداری { ص. فا. سردار و سرعسکره منسوب ومتعلق: جانب عالیٔ سپهداریلرینه.

سپهر { س. فا. ١. کوك. سما. آسمان، فلك. ٢. مج. طالع، بخت، قدر. فلك: سپهر کینه‌ور.

سپهسالار { س. فا. [سپه = عسکر. سالار = رئیس] سرعسکر. رئیس الجیش.

سپهسالاری { ص. فا. سر عسکره منسوب ومتعلق: امرنامهٔ سپهسالاری: ذات عالیٔ سپهسالاریلری.

سپی { س. ١. دریلرك سختیان حالنه کتیرلمسیچون اجرا اولنان عملیات، دباغت: یوجیوانك دریسی سپی قبول ایتمز. ٢. کورکك بویانوب تربیه ایدلمسی: کورکه سپی ویرمك: سپی جیوغی = کورکك توکلرینی دوزلتمك ایچون اوردقلری دکنك.

سپیجی { س. ١. دری ویا کورکلره سپی ویرن، دباغ. ٢. کورك بویاجیسی.

سپید { ص. فا. بیاض. آق. [«سفید» دها مستعملدر.]

سپیده‌دم { س. فا. صباح آیدنلغی. = ظر. علی الصباح. ذ.

ستّ { س. [عر. «سد» دن غلط] با: سد.

ستّ { سث. عر. [«سیدة» دن مخفف] خانم، خاتون. ذ.

ستّ { عد. عر. آلتی. [عربیده مؤنثی بوصورتده اولوب، مذکری «ستة» صورتنده‌در. که لسانمزده دخی او صورت دها مأنوسدر.]

ستاد { س. فا. آلمه. آلیش. آلیم، اخذ: دادوستاد = آلیش ویریش. آلیم صاتیم، اخذ واعطا.

ستادیه { یاخود استادیه. س. [فر. Stadie] م. تخمین مسافه آلتی.

ستّار { ص. عر. [«ستر» دن سمب.] مبالغه ایله ستر ایدن، اورتن. — قبائح عبادی ستر و عفو ایدن جناب حقه وصف اولور.

ستاره { س. فا. نجم، کوکب. اختر. [|| ستاره‌شمر. ستاره شمار. ستاره شناس = منجم. اختر شناس.

ستاره { یاخود سه‌تاره. س. فا. [سه = اوچ. تار = تل] ١. اوچ تللی بر نوع طنبوره. ٢. آهنك، نظام.

ستان { ص. فا. [«ستا دن» فعلندن سمص. اولوب صتره ده بولنور] آلان، اخذ وقبض ایدن: جان ستان = جان آلیجی.

ستان { د. فا. ادات ظرفیت اولوب، التحاق ایتدیکی اسمك صوك حرفی ساکن ایسه مکسور اولور: کلستان = کل یری، کللك: هندوستان = هندولرك یری: سنکستان = طاشلق یر.

ستایش { س. فا. مدح، ثنا، ذکر جمیل: علم وهنر نه‌قدر ستایش اولنسه سزادر.

ستد { س. فا. با: ستاد.

ستر { سند. عر. اورتمه، قپامه، کیزله: ستر عورت = عیب یرلری اورتمه: ستر حقیقت = طوغری‌یی کیزله.

ستر { سند. عر. ج: استار، ستور. اورته جك شیٔ، اورتی، پرده. [جمعی دها مستعملدر:] استار کعبه.

ستره { س. یاخود:

ستری { س. [عر. «ستر» دن. — وفیق پاشا مرحومك فر. Surtout دن ظن نه لفظاً نه معناً اویار.] دوز یاقه‌لی واوکی ایلیکلی چوقه لباسکه بزجه مقام رسمیده کییلیر.

ستم { س. فا. ١. ظلم، حقسزلق. ٢. جور، جفا. ٣. تر. جیقیشمه، تعزیر: زیارته کلدك دیه بکا ستم ایتدی.

ستمدیده { ص. فا. ج: ستمدیدگن. [ستم = ظلم. دیدن = کورمك] حقسزلق کورمش، مظلوم، مغدور.

ستمکار { ص. فا. و:

ستمگر { ص. فا. ظلم وحقسزلق ایدن.

ستمکش { ص. فا. [ستم = ظلم. کشیدن = چکمك] حقسزلق چکن، مظلوم، مغدور.

ستمه { یاخود سیتمه. با: صیتمه.

ستوده { ص. فا. ١. اوکلمش، مدح وثنا اولنمش، ممدوح. ٢. شایان مدح وثنا: اوصاف ستوده‌لری = اوصاف ممدوحه‌لری. — وصف ترکیبیده کیرر: ستوده شیم = ممدوح الاخلاق.

ستور { س. فا. آت ودوه کبی بینك ویوك حیوانی. ذ.

ستور { سند. جم. عر. فد: ستر. با: ستر.

ستون { س. فا. [یو. ...... ایله مناسبتی واردر. معربی سطون] ١. یکپاره مرمر وساٸر طاشدن عبارت ویاخرجله کارکیر یاپلمش دیرك، عمود: آیاصوفیه‌نك ستونلری. ٢. غزته وکتاب وساٸره صحیفه‌سنك یوقاریدن آشاغی‌یه منقسم اولدیغی اقسامك هربری که عموده مشابهدر: قاموس ترکی صحیفه‌لری اوچ ستون اوزره ترتیب اولنمشدر.

ستّون { وستین. عد. عر. آلتمش.

ستوه { ص. فا. یورغون وملول، فتور کتیرمش، عاجز. ذ.

ستّه { عد. عر. آلتی: رسوم ستّه = تکالیف امیریه دن آلتی رسمکه دیون عمومیه‌یه احاله اولنمشدر. = س. ١. آلتی کون، آلتی کونلك مدت: ستهٔ نوروزك برج نورده بولندیغی نیسان آینك فرطونه‌لریله مشهور اولان آلتی کونی. ٢. [« منا. صب سته » دن مختصر] علمایه مخصوص بر پایه.

ستّی { سث. عر. [« سیدتی » دن مختصر] خانم، خاتون. ذ.

ستیز { س. فا. و:

ستیزه { س. فا. غاوغا، نزاع، جدال.

ستیزه‌جو { ص. فا. [ستیزه = غاوغا. جستن = آرامق] نزاع و جدال آرایان، غاوغاجی.

ستیزه‌کار { یاخود ستیزکار. ص. فا. غاوغاجی، داٸما نزاع چیقاران.

ستیل { س. [عر. مفتوح السین «سطل» دن که طاس حمامی دیمکدر.] ١. آتلره آخورده صو ویرمکه مخصوص بیوك باقراج. ٢. زنجیرله آصیلوب کومشدن بخور وقهوه منقلی: آتش سقیلی. ٣. بربرلرك دیواره مربوط بر دککه آصلوب آلتنده‌کی موصلقدن دوکیلن صیجاق صو ایله مشتریلرك باشنی ییقادقلری مخصوص باقیر قاب. ٤. قلندجیلرك زفت قاینتدقلری قزان.

ستّین { یاخود ستون. عد. عر. آلتمش: ستین سنه = مبالغه و کثرتدن کنایه‌در: ستین سنه کلسین.

سجّاده { سث. عر. [«سجده» دن اکثریا اوستنده سجده‌یه وارملقده یعنی نماز قیلمقده مستعمل] اولان کوچك خالی، قالیچه: سجاده‌یی سرمك؛ عجم، عشاق سجاده‌سی.

سجّاده‌جی { س. بر بیوك ذاتك نماز سجاده‌سنی دوشدوب قالدیرمغله مکلف مأمور: سجاده‌جی باشی = ذات حضرت خلافتپناهینك سجاده‌جی باشیلری که سرای همایون جناب ملوکانه مأموریت علیه‌لرندندر.

سجّاده‌نشین { ص. فا. [سجاده = م. نشستن = اوتورمق] سجاده‌ده اوتوران، علما ومشایخه مخصوص بر پوست ومقامده بولنان: سجاده‌نشین مشیخت، امامت.

سجّان { سند. عر. [«سجن» دن سمب.] زندانجی، حبسخانه مأموری. غاردیانی. طومروقجی.

سجاوند { س. فا. [اصل واشتقاقی مجهول] قرآن کریمك وقف ووصل کبی قواعد قراٸتنی بعض علامات واشارات مخصوصه ایله قید واشارت ایتمك اصولی. [آوروپا لسانلرندن مأخوذ اوله‌رق خطمزه ادخال اولنان اشارات مخصوصه اصولنه طرف عاجزانه‌مدن وضع اولنان و تماملیه Ponctuation ك ترجمه‌سی اولان « تنقیط » اصطلاحنی « نابجا » عد ایدوب‌ده قرآن کریمه مخصوص وما وضع لهی بسبتون باشقه اولان بولفظی اونك یرینه اقامه ایتمکی توصیه ایدنلرك ذکر و محاکمه سنه شاشیلیر.]

سجایا { سث. جم. عر. فد: سجیه. با: سجیه.

سجده { سث. عر. نمازده و مقام تعظیم وعرض عبودیتده اکیلوب یوزینی یره سورمه، یره قپانمه: سجده ایتمك، سجده‌یه وارمق؛ سجدهٔ سهو = نمازده ویا

قرائت قرآن کریمده وقوع بولان بر سهوه مقابل اولنان سجده: سجدهٔ شکر = مقام شکران و محمدتده اولنان سجده.

سجده گاه (س. فا. (عر. سجده = م. فا. گاه = محل) سجده محلی، سجده‌یه واریله‌جق یر.

سَجع (سذ. عر. ۱. نثرك قافیه‌لی اولمسی، نثرده بهرطوراق یرنده وياخود صفت ایله موصوف آره‌سنده قافیه‌یه رعایت اولنمق اصولی که لازم اولمامقله برابر بوکونکی کونده لطیف دخی کورنمدیکندن ناقله بر کلفتدر: عبارده سجعه رعایت ایتمك: سجع ایله یازمق. ۲. عباره‌نك قافیه‌لی اولان اواخر جملنك بهری.

سِجِّل (سذ. عر. ج: سجلات. ف. محکمه‌ده عهود ومواثیق ومقاولات کبی حکملی موادك قید اولندیغی اساسلی دفتر. || ار. سجل احوال = مأمورین دولتك تراجم احوالنی قید ایدن دائره.

سِجِلّلی (ص. محکمه دفترینه قید اولنمش. || مج. سابقه‌لی.

سِجن (سذ. عر. ج: سجون. زندان. محبس، حبسخانه، طومروق.

سُجود (سذ. عر. نمازده وبا تواضع وعرض عبودیت مقامنده یوزی یره سورمه، یره قپانمه: سجود ایتمك: سجود ورکوعده اوقونان دعالر.

سُجون (سذ. ج. عر. فد: سجن. با: سجن.

سِجّیم (س. قنابدن قالیجه واولمش غیتان کبی ایب: سجیمله باغلامق. || مج. سجیم کبی = طامله‌لری بربرندن آیرلمیه‌رده سجیم کبی آقان صیتی یاغمور.

سَجیّه (سذ. عر. ج: سجایا. خلق، طبیعت. جبلت. سرشت: سجیهٔ کریمه‌لری: کریم السجایا.

سَچدیرمك (فتـ. ۱. انتخاب و اختیار ایتمکه‌ وق واجبار ويا مساعده ایتمك. اورنده‌لتمك، اوگورتمك: بو تاجر مالنی سچدیرمز. ۲. فرق ایتدیرمك، ایی کوروب فرق ایتمکه مساعد اولمق: بودوربین اوقدر اوزاقدن سچدیرمز.

سَچکین (ص. سچلمش. منتخب، کزیده.

سَچِلمك (فل. مج. ۱. انتخاب واختیار اولنمق، بر شیئك اك ایلری آیرتلانمق: سورینك ایچندن بر قاچ قویون سچلدی. ۲. فرق وتمییز اولنمق: بو قدر اوزاقدن یازی سچیله‌مز.

سِچلیا (سخ. م. ایتالیانك منتهای جنوبنده واقع بیوك بر جزیره که آق دکیز جزایرینك اك بیوکیدر. عربلر (صقلیه) دیرلردی.

سِچلیالی (س. ص. سچلیا جزیره‌سی اهالیسندن اولان آدم.

سِچلیتین (سخ. ق. عر. سچلیا جزیره‌سیله ایتالیانك قسم جنوبیسی اولان ناپولیتانه خطه‌سندن مرکب ملغی بر دولت.

سَچمك (فتـ. ۱. بر شیئك اك اییسنی بولوب آیرتلامق، انتخاب واختیار ایتمك، اورنده‌لك، اوگورتمك: سورینك ایچندن بش قویون سچدم. ۲. فرق وتمییز ایتمك ایی کوروب فرق ایده‌بیلمك: بر قراردی کوردم آما نه اولدیغنی سچه‌مدم؛ اوآدم خیر وشری سچمکه مقتدر دکلدر.

سَچمه (س. ۱. انتخاب، اختیار، ایسنی بولوب آیرمه: قاربوزلری سچمه ایله صاتیور. ۲. فرق، تمییز، کوروب فرق ایتمه: بو یاشده اوقدر اوزاقدن آدم سچمه‌سی غریبدر. = ص. انتخاب واختیار اولنان ويا اولنمش: اونك عسکری هب سچمه آدملردن عبارت ایدی: سچمه مال صاتمام.

سَچمه جه (ص. سچمکله آلنوب صاتیلان: سچمه‌جه قاربوز. = حـ. سچمك شرطیله: سچمه‌جه صاتیورز.

سَچیجی (ص. ۱. انتخاب و اختیار ایدن، بر طوبدن اك ایی سیئلری آیرتلایان. ۲. فرق وتمییز ایدن، کوروب فرق ایدن.

سَچیش { س. و:

سَچیم (س. ۱. انتخاب، اختیار. ۲. فرق، تمییز، ایی کوروب فرق ایتمه: کوز سچیمی.

سَحاء (سذ. عر. ج: اسحیه. (جمعی جمعیت طبیهٔ عثمانیه‌نك وضعی کبی « سحایا » دکلدر.) تشـ. بین زاری: التهاب اسحیه = بین زارلرینك التهابندن عبارت مرض.

سَحاب (سذ. عر. ج: سحائب. بولوت، ابر، میغ. || مج. ۱. قرانلق، ظلمت. ۲، کثرتله اوچوشان چکرکه کبی شیئلر.

سَحابه (سثـ. عر. (آخرنده‌کی « ه » وحدت ایچوندر) تك بولوت، منفرد بولوت.

سَحّار (ص. عر. ؤ: سحاره. (« سحر » دن سمب.) ۱. مبالغه ایله سحر ایدن، ساحر، بوگوجی، سحرباز. ۲. مج. سحره بکزر بر قوت فوق العاده ایله جذب ایدن. فتان: چشم سحار.

سَحایا (« سحاء » لغتنك جمعی اولمق اوزره، جمعیت طبیهٔ عثمانیه طرفندن قبول اولنمش ایسه‌ده، یاکلیش اولوب، طوغریسی « اسحیه » در. با: سحاء.

سَحائی (ص. عر. ؤ: سحائیه. تشـ. ط. بین زارلرینه منسوب ومتعلق.

سَحَر (سذ. عر. ج: اسحار. صباح آچلمغه باشلادیغی وقت. چین صباح وقتی: سحروقتی بلبللرله برابر تسبیحه باشلار؛ علی السحر = علی الصباح، ارکندن.

سِحر (سذ. عر. ۱. بوگو، بوگوجیلك. کوز باغجیلق. ۲. سحر قوتنی حائز اولان جاذبهٔ شدیده، فتانلق. ۳. شعر و فصاحت کبی انسانی مفتون ایدن هنر، که بوکا سحر حلال دخی دیرلر، یعنی حرام اولمیان بوگوجیلك.

سِحر آمیز (ص. فا. (عر. سحر = بوگو. فا. آمیختن = قاریشمق) بوگو ایله قاریشیق وبوگو قبیلندن یعنی فوق العاده مؤثر وفتان اولان.

سِحرباز (ص. س. فا. (عر. سحر = بوگو. فا. با. ختن = اوینامق) بوگو یاپان، بوگوجی، کوز باغجیی، ساحر، سحار.

سِحربازانه (ص. حـ. فا. بوگو. جیلکه، بوگوجی کبی، جادیلقله ويا فتانلقله: برطاقم تزویرات سحربازانه ایله: سحربازانه حرکت ایدیور.

سِحربازلق (س. بوگوجیلك. سحارلق.

سَحَرخیز (ص. فا. (عر. سحر = صباح. فا. خاستن = قالقمق) صباحلری ارکن قالقان.

سَحَرگاه (و سحرگه. س. فا. (عر. سحر = صباح. فا. گاه، گه = وقت) صباح وقتی. = ظر. صباح وقتنده، علی الصباح.

سِحرلمك (فتـ. بوگو ایتمك.

سِحرلی (ص. بوگولی. بوگویه دوچار.

سَحَری (ص. عر. ؤ: سحریه. صباح وشفقه منسوب ومتعلق: مرغ سحری = صباح قوشی، بلبل.

سِحری (ص. عر. ؤ: سحریه. بوگویه منسوب ومتعلق.

سَحق (سذ. عر. دوگمه، ازمه، قیرمه.

سَحلَب ((اصلی خصاء الثعلب (یعنی تیلکی خایه‌لری) اولمسی محتمل اولان معروف ثعلبك (ويا سالبك) اصلی اولمق اوزره لغت عربیه صفتیله بعض لغویونمز طرفندن قید اولنمش ایسه‌ده، هیچ بر عربی لغت کتابنده بویله بر کلمه‌یه دسترس اوله‌مدق.

سَحور (سذ. عر. شهر رمضان شریفده شفقدن اول شرعاً معین وقتده ینن یمك. که بو یمکی متعاقب نیت ایدیلوب اوروج طوتیلور: سحور یمك؛ سحوره قالقمق. (« ساهور » و« سهور » یازلمسی غلطدر.)

سَخاء (سذ. عر. جومردلك، ال آچیقلغی، سماحت، سخاوت: ارباب سخا وکرمدندر.

سَخافَت (سثـ. عر. عقل کوتلکی ونقدانی، عقلسزلق، خفت عقل.

سَخاکار (ص. فا. جومرد، الی آچیق، سماحتلی، سخی، کریم.

سَخانَت (سثـ. عر. صیجاقلق، ایصیاق، قیزغینلق.

سَخاوَت (سثـ. عر. جومردلك، ال آچیقلغی، سماحت.

سَخاوَتلی (ص. سخا وکرمله متصف، الی آچیق، سماحتلی.

سَخت (ص. فا. ۱. قاتی، سرت، چتین، شدید، درشت، حشین: دل سخت. ۲. کوچ، دشوار، عسرتلی: کار سخت. ۳. قوتلی، متین، محکم: بازوی سخت، قلعهٔ سخت. = حـ. پك، چوق، زیاده، آشیری: سخت مرحمتسز ایدی. ن.

سَختدِل (ص. فا. (سخت = قاتی. دل = یورك) قاتی یورکلی.

سَختگیر (ص. فا. [سخت = پك. کرفتن = طوتمق] بر شیئی صیقیجه طوتان.

سَختلِك (س. ١. قاتیلق، سرتلك. ٢. کوجلك، صعوبت، عسرت. ٣. صیقندی. اضطراب، سفالت.

سَختی (س. فا. سختلك. با: سختلك.

سَختیان (س. دباغت اولنمش حلالی دری وعلی‌الخصوص کچی دریسی. = ص. سختیاندن معمول: سختیان خرج. آیاق قابی.

سَختیانجی (س. سختیان یاپان وصاتان آدم.

سَختیانجیلق (س. سختیان یاپمق وصاتمق صنعتی.

سُخَن (س. فا. و:

سَخُن (س. فا. سوز، لقردی، کلام، نطق.

سَخَن (سذ. عر. صیجاقلق، ایصیلق، حرارت.

سُخَن آرا (ص. فا. [سخن = سوز. آراستن = طونامق] او:

سُخَن پرداز (ص. فا. [سخن = سوز. پرداختن = دوزمك] دوز کون و منتظم سوز سویلین، فصیح، بلیغ.

سُخَن چین (ص. فا. [سخن = سوز. چیدن = طوپلامق] بر یردن سوز طوپلایوب دیکر محله نقل ایدن، نمام، دیدی قودیجی.

سُخَندان (ص. فا. [سخن = سوز. دانستن = بیلمك] سوز بیلیر، کوزل سوز سویلر.

سُخَنسَنج (ص. فا. [سخن = سوز. سنجیدن = طارتمق] سویلدیکنی ایجه طارتوب دوشونن، طارتلمش کبی حشویاتسز ومناسبتلی سوز سویلین.

سُخَنوَر (ص. فا. حقیله سوز سویلر. فصیح، نطوق، ناطقه‌لی.

سُخونَت (سذ. عر. صیجاقلق، ایصیلق، قیزغینلق، حرارت.

سَخی (ص. عر. أ: سخیه. [«سخاء» دن صش.] جوامرد، سخاوتلی، سماحتلی. الی آچیق، ویرکیلی.

سَخیف (ص. عر. أ: سخیفه. [«سخافت» دن صش] کوتك. ضعیف. خفیف، بوش: عقل سخیف: افکار سخیفه.

سَخین (ص. عر. أ: سخینه. [«سخونت» دن صش.] صیجاق، ایصی، قیزغین.

سَدّ (سذ. عر. ١. قپامه، باغلامه، طیقامه. بر طریق ویا مجرا ایچنده بر حائل چكوب اختلاطی منع ایتمه: یولی، صو یولنی، غاز بوریسنی سد ایتدی: باغچه قپوسنی سد ایده‌مك. ٢. [مصدریت معناسنی متضمن اولقسزین] بر یول ومجرا وساره‌یی قپایوب اختلاطی کسن حائل: او یوله بر سد چکدی. ٣. سطح عمومیدن یوکسك اولان سطح: تارله، باغچه سدی؛ سد سد بر باغچه. ٤. مرور و تجاوزی منع ایله استحکام یرینی طوتمق اوزره بوینه چکیلان محکم دیوار: سد اسکندر؛ سد چین. ٥. یاغمور صولرینی زراعتده قوللانمق مقصدیله بریکدیرمك اوزره ایکی طاغ آره‌سنه چکیلن دیوار: قوم عاد سدلر وبندلرله یاغمور صولرینی بریکدیررلردی. ٦. دربند وریختیم دیواری: سد البحر. ٧. مج. حائل، مانع، انکل: مساوی اخلاقه بر سد چکملی؛ علم نقره قارشی بر سد آهنیندر (دمیردن بر سددر). ‖ سد رمق = آجلقدن اولمیه‌جك قدر اکل و شرب. ‖ سد نطق = سکوت.

سَداب (سذ. عر. سدب و غلط اوله‌رق صدف اوتی دینلن بر جنس نبات.

سَداجَت (سذ. عر. «ساده» دن [معرب اولان «ساده» دن] ساده‌لك: سداجت معنا.

سَداد (سذ. عر. طوغریلق، حق، انصاف، طوغری و حقلی شیء: طریق سداددن آیرلدی.

سِداد (سذ. عر. [سین مفتوحه ودال مشدده ایله سمپ. صورتنده قوللانیلملی] جرا. قانی طوردیرمق ایچون ویا مرهمله یاره‌یه طیقیلان بزدن طیقاج، فر. Tampon.

سُداسی (ص. عر. أ: سداسیه. (د. آلتی حرفدن مرکب (کلمه)، آلتی جزءدن مرکب کل: فعل سداسی؛ افعال سداسیه. ‖ نبا. سداسی البزور = آلتی تخملی؛ سداسی الوریقات = آلتی یاپراقجقلی (چیچك). ‖ ه. سداسی الوجوه = آلتی وجهلی؛ سداسی الاضلاع = آلتی ضلعلی. [ذو ستة الوجوه و ذو ستة الاضلاع تعبیرات سقیمه‌سنه بدل قوللانیلیدر.]

سَدَب (س. [عر. «سداب» دن] صدف اوتی.

سِدره (سذ. عر. نبق دینلن میوه‌یی ویرن بر آغاج، عربستان کرازی. ‖ سدرة المنتهی = یدنجی قات کوکده بر مقام: سدره نشینان = اورداه‌کی ملائکه.

سُدُس (سذ. عر. آلتیده بر، بر کلك آلتی جزئنده برجزئی: مالنك سدسنی وقف ایتدی.

سُدّه (سذ. عر. ج: سدد. ١. قپو. ایشیك، عتبه، آستان: سدهٔ سنیه‌یه مراجعت ایتمك. ٢. ط. بدنك بعض اعضا و مسامانه عارض اولان طوتقونلق.

سَدید (ص. عر. أ: سدیده. [«سداد» دن صش.] طوغری، حق، صائب: رأی سدید.

سَدیر (س. [عر. «صدر» دن غلط] ١. اوطه‌نك الك یوقاری طرفنده اوستنه مندر ویاصدیق قونمغه مخصوص کره‌وت. ٢. اوستی مندرلی وشلته‌لی کره‌وت.

سَدیه (س. [ینا. Sedia] خسته‌لر وکبار ناسك نقلنه مخصوص اطرافی قپالی بر قولتوقلی صندالیه که ایکی صیریقله ایکی کشی طرفندن قالدیریلیر.

سَر (س. فا. ١. باش، قفا. کله، رأس. ٢. باش، رئیس، بر طائفه‌نك بیوکی: سر صلحا، سر علما. ٣. تپه، ذروه: سر کوه = ذروهٔ جبل، طاغ تپه‌سی. ٤. اوج، کنار: سر رشته = ایپ اوجی؛ سرمو = قیل اوجی؛ جزئی شیء. ٥. صوك، نهایت، پایان: سرکار ایشك صوکی. ‖ از سرنو = یکی باشدن، یکیدن. ‖ سر بزمین = باشنی یره قویه‌رق. ‖ سردن کچدی = اسکی بر صنف عسکر. ‖ مج. سر دومن = دومن اداره‌سنه مأمور افراددن آدم که چاوش پایه‌سنده‌در.

سَر (ص. فا. باش دیمك اولان «سر» اسمنك عینی اولدیغی حالده، بعض اسملرك باشنه کیروب «باش» و «برنجی» معناسیله صفت یرینی طوتار: سر طبیب = باش حکیم: سر کاتب = باش کاتب: سر محرر = باش محرر: سر خلیفه = بعض قلملرده مدیرك مادوننده وممیزك فوقنده بولنان مأمور. [لغت فارسی ایسه‌ده بو ترکیبات ترکجه قاعده‌سنه مطابقدر.]

سِرّ (سذ. عر. ج: اسرار. ١. کیزلی ایش ویا سوز، راز: سر صاقلامق، سر طوتمق = کیزلی طوتمق: کتم سر، کتم اسرار = سرینی کیزلمك: افشای سر = سرینی میدانه چیقارمق. ٢. عقل بشرك ایره مدیکی حکمت ربانیه: سرخلقت، اسرار طبیعت. ‖ سر کاتبی = محرمیتی شرط اولان امور سیاسیه‌یی یازان سفارت کاتبی.

سِر (س. با: صر.

سِرّاً (ح. عر. کیزلیجه، خفیاً، محرمانه: سراً یازدی.

سَرا (ص. فا. [«سراییدن» فعلندن سمص. اولوب صتر. تشکیلنه کیرر] تغنی ایدن، ترنم ایدن: نغمه سرا = نغمه پرداز.

سَرّاء (سذ. عر. رفاه وممنونیتله یاشایش، خوشحاللق. مقابلی: ضراء: نه سراده نه ضراده.

سَرآغاز (س. فا. [سر = باش. آغاز = بدأ] باشدن بدأ، یکیدن باشلامه.

سَرآمَد (ص. فا. ج: سرآمدان. [سر = باش. آمد = کلدی] باشه کلن، الك باشده بولنان، رئیس، ممتاز، سرور، سرفراز: سرآمد اهل هنر؛ سرآمدان ادبادن.

سَرآهَنك (س. فا. [سر = باش. آهنك = چالغی] چالغی طاقمی باشی، اورکستره رئیسی.

سَراب (س. فا. [عربیده‌ده مستعملدر.] چولده اوزاقدن صو کبی کورینن و انعکاس ضیادن ایلری کلن حال، یوصاریق، ایلغیم صالغیم.

سَراپا (ص. ح. فا. باشدن آیاغه، بتون، هپ، من اوله الی آخره.

سَراپَرده (س. فا. ١. سرای پرده‌سی، بر بیوك قوناغك قپوسنده ویا حرم ایله سلاملق آره‌سنده‌کی بیوك پرده. ٢. پادشاهلر حضراتنه خاص اولان اوتاق.

سِراج (سذ. عر. [فا. «چراغ» دن معرب] چراغ، ایشیق، قندیل، مشعله، آلات تنویر: سراج راه هدایت.

سَرّاج { سذ. عر. [« سرج » دن سمب. — تر. زبا. نزدی: ساراج] ١. اکر وسائر آت طاقمی یاپان وصاتان آدم؛ سراج دکانی؛ سراجلرچارشیسی. ٢. مشین وسختیان اوزرینه صیرمه وایپکله ایشلیه‌رك مواد مختلفه یاپان اصناف.

سَرّاجخانه { س. اکر وسائر آت طاقملریله مشین وسختیاندن مواد مختلفه یاپان و ایشلین اصنافك چارشیسی.

سَرّاجلق { س. اکر وسائر آت طاقملری یاپمق و مشیندن مواد مختلفه ایشلمك صنعتی: سراجلق اوکرنیور.

سُراجه { س. با: صراجه.

سَراچه { س. فا. کوچك سرای، سرایجك.

سَرادِق { سذ. عر. جم: سرا. دقات. سراپرده.

سَراری { سش. جم. عر. فد: سریه. با: سریه.

سَراسَر { ص. ح. فا. باشدن‌باشه، بتون، تکمیل، بر دوزی‌یه. = س. بوینه تللی بر نوع قماش.

سَراسِمه { ص. فا. و:

سَراسیمه { ص. فا. سرسیم، واله، حیران.

سَراَفراز { ص. فا. [سر= باش. افراختن= یوکسلتمك] باشنی یوکسلتن، سائرلرندن تمیز ایدن، ممتاز: اقران وامثالی بیننده سر افراز اولدی.

سَراَفکَنده { ص. فا. [سر= باش. افکندن= آتمق، اکمك] باشنی اگن: سر افکندهٔ خجالت اولدی.

سَراَنجام { س. فا. [سر= اوج. انجام= صوك] عاقبت، نهایة الامر، عاقبت کار، باشه کلن وقعه نتیجه‌سی.

سَراَنداز { ص. فا. [سر= باش. انداختن= آتمق] باشنی آتان، قویان، فدا ایدن. بی‌باك وبی پروا.

سَراَنگُشت { س. فا. [سر=اوج. انکشت= پارمق] پارمق اوجی.

سَراویل { سذ. عر. ایچ طونی، شلوار.

سَرای { س. فا. ١. حکمداران حضراتنك مسکنی ودائره‌سی: سرای همایون. ٢. بیوك و مصنع قوناق. ٣. [بعض محللرده] حکومت قوناغی.

سَرایا { سش. جم. عر. فد: سریه. با: سریه.

سِرایت { سش. عر. ١. کچمه، بولاشمه: نزله چابق سرایت ایدر بر خسته‌لقدر. ٢. کچمه، انتقال، تعمم، انتشار: او آدملرله اوتوره اوتوره او. نلرك عادتی بزه ده سرایت ایتدی.

سَرایدار { س. فا. آیواز، بر قوناغك خدمات سفلیه‌سنی وعلی‌الخصوص یمك وسفره‌یه متعلق ایشلری کورن خدمتجی.

سَرائِر { سش. عر. جم. فد: سریره. با: سریره.

سَراینده { ص. فا. تغنی و ترنم ایدن، خواننده.

سَرباز { ص. فا. ١. قورقوسز، جسور، پرواسز. ٢. ایرانده بر صنف عسکر.

سَربَست { ص. فا. ١. آزاده، غیرمقید، حر، مختار. ٢. محجوب اولمیان، اوتانمیه‌رق حرکت ایدن، صیقلمیان. ‖ سربست لیمان= هردولتك سفائنی کیرن وادخالات واخراجاتندن کمرك رسمی ویرلمین لیمان.

سَربَستلِك { س. ١. آزادلق، عدم تقید، حریت. ٢. عدم محجوبیت، اوتانمیه‌رق وصقلمیه‌رق حرکت ایتمه. = ص. سربست یاشانیلان: سر بستلك بردر.

سَربَسته { ص. فا. باشی باغلی ویا اورتیلی، کیزلی.

سَربَستی { س. فا. سر بستلك. [سربستیت دیمه‌ملی.]

سَربُلند { ص. فا. جم: سربلندان. [سر= باش. بلند= یوکسك] باشی یوکسك، عالی، ممتاز: امثالی بیننده سر بلند اولدی؛ سر بلندان ارباب هنر.

سَربَند { س. فا. [سر= باش. بستن= باغلامق] باشه باغلانان ویا صاریلان شیء.

سَرپدیرمَك { فت. ١. آزر آزر صاچدیرمق، طامله طامله ویا ریزه ریزه دوکدیرمك: توتونه صو، پازی‌یه توز یمکه‌طوز وبوبر سرپدیرمك. ٢. آزر آزر ویردیرمك: بورجلیلره بر مقدار آقچه سرپدیردی.

سَرپِشدیرمَك { فت. ١. آزر آزر تقسیم و توزیع ایتمك: او آقچه‌یی آله‌جقلیلره سر پشدیردم. ٢. آزر مقدار صو صاچمق: بر بولوت براز یاغمور سرپشدیره‌رك کچدی.

سَرپکَن { یاخود سپکن. س. سر پیله‌رك آزر آزر یاغان یاغمور وقار؛ صولی سرپکن= یاری اریمش قار و یا یاری طوکمش یاغمور.

سَرپِلمَك { فج. ١. آزر آزر صاچیلمق، طاغلمق: توتونه براز صو سرپلیرسه یومشاق طورور. ٢. اوته‌یه بری طاغیلمق، اسراف اولنمق: او پاره اویله سرپلدی. = فل. ١. (یورغون آدم) کندینی آتوب یایلمق، صاچیلوب اوزانمق: کندینی اوه آتنجه برکره سرپلدی. ٢. (چوجق) نشو ونما بولمق، بردن بوی آتوب بیومك: او چوجق برقاچ آی ظرفنده سرپلدی. ‖ یورکه صو سرپلمك= فراح وانشراح بولمق.

سَرپمَك { یاخود سپمك. فت. آزر آزر صاچمق، رش ونثار ایتمك: یوزینه صو سرپدی: قوشلره یم سرپدم: فقرایه آقچه سرپدی. = فل. آزر آزر صاچلمق، طاغلمق: صقاله قیر سرپمك: براز یاغمور سرپمکه باشلادی.

سَرپمه { س. ١. سرپمك فعلی، سرپش، رش، نثار. ٢. بکلك بکلك، طاغینق بکلك و چیچك. = ص. سرپلمش. طاغنیق: سرپمه چیبان.

سَرپَن { ص. صاچان، رش ونثار ایدن. ‖ اتك سرپن= صالقیم صاچاق، چواله.

سَرپَنجه { س. فا. پنجه اوجی.

سَرپِندی { س. ١. آزر آزر سرپه‌رك یاغان یاغمور: او یاغمور دکل بر سرپندی ایدی. ٢. دوکیلن بر مایعدن صیچرایان طامله‌لر: سرپندیدن پاچه‌لری ایصلاندی. ٣. برشیئك قالان جزئی مقداری، بقیهٔ جزئیه: بز یاغمورك آنجق سرپندیسنه راست کلدك. ‖ سرپندیسنه اوغرامق= سیئه‌سنی چکمك، ضررینه دوچار اولمق.

سَرپَنك { س. دمیر طاقیه.

سَرپوش { س. فا. [سر= باش. پوشیدن= کیمك] باشه کییه‌جك شیء. باش کسوه‌سی.

سَرت { ص. [بلکه فا. « سرد » دن] ١. قاتی، صلب، چتین، درشت: سرت طاش، طوپراق، آغاج. ٢. کسکین، تیز، شدید: سرت سرکه، راقی. توتون. ٣. خرچین، خشین، تند، حدید: سرت آدم، سرت آت، سرت خوی. ٤. لمسده یومشاق اولمیان: سرت قماش، ات. ٥. شدتلی، زورلی: سرت روزکار، دکیز.

سَرتاج { س. فا. [سر= باش. تاج= م] ١. باش تاجی، باشه کییلن تاج. ٢. مج. باشه کییلن تاج مقامنده عزیز ومحترم ذات: سرتاج افتخارمز.

سَرتاسَر { ص. ح. فا. باشدن‌باشه، بتون، کاملا.

سَرتلَشدیرمَك { فت. ١. سرت حالنه قومق، سرت ایتمك، قاتیلاشدیرمق: کونش خوری سرتلشدیردی. ٢. قوتلی وزورلی ایتمك: کونشك غروبی روزکاری سرتلشدیردی. ٣. دها کسکین وسرت یاپمق: صیجاقلق سرکه‌یی سرتلشدیرر.

سَرتلَشمَك { فل. ١. سرت اولمق، قاتیلاشمق: بوطاش هوا آلدقجه سرتلشیور. ٢. زور وقوتی آرتمق: روزکار کیتدکجه سرتلشیور. ٣. دها کسکین وسرت اولمق: بو سرکه طوردقجه سرتلشیور.

سَرتلِك { س. ١. قاتیلق، صلابت، درشتی. ٢. کسکینلك، تیزلك، شدت. ٣. خرچینلق، خشونت، تندلك، حدت. ٤. لمسده یومشاق اولمیان شیئك حالی. ٥. شدت، زور.

سَرتلَندیرمَك { فت. سرتلشدیرمك. با: سرتلشدیرمك.

سَرتلَنمَك { فل. سرتلشمك. با: سرتلشمك.

سَرج { سذ. عر. جم: سروج. اگر، زین.

سَرچشمَه { س. فا. [سر=باش. چشمه= م] ١. چشمه باشی، چشمه صوینك منبعی. ٢. مقدما عساکر معاونه سرکرده‌لرینك حکومتجه اولان معینات و معاش وسائره ایشلرینی تسویه ایدن مأمور مخصوص که مذکور سرکرده‌لرك وکیلی ومروج اموری حکمنده ایدی.

سِرچه { س. برقاچ جنسه منقسم اولان کوچك قوشلرك اسم عمومیسیدر، عصفور. اصل

ترکجه‌سی چوغور و چوغورجق اولوب، صیغیرجق بونك غلطیدر.

سرچه { ـ آدسز پارمق، یو. زوك پارمغی، بنصر: سرچه پارمق.

سرچه { ـ. با : صرچه.

سَرچین { ـ. ۱. مکیك دیلی. ۲. بیچمه باش بوی: مقابلی : پرچین: سرچین پرچین = کوچك و بیوکندن بر بری اوستنه آتلان رسم، جانوار رسمنه اطلاق اولنور.

سَرحَدّ { ـ. فا. [فا. سر = باش. عر. حد = سینور] حدود باشی، ایکی دولت آره. سنده‌کی حدود بویی. خط حدود، ثغور، دربندات.

سَرحَدّدار { ـ فا. حدود محافظی، دربندات ناظری.

سُرخ { صـ. فا. قرمزی، قزیل، احمر : لالهٔ سرخ. == ـ. تر. قرمزی مرکب، لعل : سرخ ایله یازلمش. || سرخسر = قزلباش.

سُرخاب { صـ فا. ۱. قرمزی صو. [قان وشرابدن کنایه اولور.] ۲. برنوع اوردك.

سَرخوش { صـ. ـ. فا. [سر = باش. خوش = ایی. ـ تر. زبانزدی : سارخوش.] ۱. مست، سکران. تر. بسریك: سرخوش اولمق = ایچوب مست اولمق. ۲. دائما ایچوب مست ولمغی عادت ایدنمش اولان. عشرته مبتلا، بکری : سرخوش برآدمدر.

سَرخوشلق { ـ. [زبانزدی: سارخوشلق] ۱. مستلك، سکر : دها سرخوشلغی گچمه‌دی. ۲. عشرت ابتلاسی، بکریلك : سرخوشلق انسانی مادی ومعنوی متضرر ایدر.

سُرخی { ـ. فا. قرمزیلق، حمرت

سَرخَیل { ـ. فا. [فا. سر = باش. عر. خیل = آتلی بولوکی] ۱. برآتلی بولوکنك ویا بر کاروانك باشی، ایلری گلنی، رئیسی. ۲. مجـ. باش، رئیس، الك ایلریده بولنان، کزیده : سرخیل ادبا.

سَرد { سـ‌ذ. عر. (سوزی) ربط ایدوب دوزلتمك، ترتیب وحسن صورتله سوق وایراد ایتمك : سرد کلام ایتدی.

سَرد { صـ. فا. ۱. صوغوق. بارد : آب سرد = صوغوق صو. ۲. اطافتسز. سرت، بارد، خشین، چرکین : سرد معامله: سرد آدم. == ـ. صوغوق، برودت : کرم وسرده باقلماز.

سَرداب { ـ. فا. تعریب دخی اولنمغله جـ : سرادیب. اصل صوبی صوغوق طوتمغه مخصوص برآلتی، ممالك حاره‌ده سرینلکده اوتورمغه مخصوص برآلتی اوطه‌سی.

سَردابه { ـ. فا. با : سرداب.

سَردار { ـ. فا. عسکر باشی، قائد، قوماندان. || سردار اکرم = عساکر عثمانیه‌ده عموم مشیرلك فوقنده و سر عسکردن صکره بر موقع عالیده بولنان مشیر و قوماندان که باشلیجه حرب زمانده محاربه‌یه سوق اولنان عموم عسکرك باش قوماندانلغنه نصب اولنور، و« دولتلو رأفتلو » عنوانی حائز اولور. || قیر سرداری = تعقیب اشقیا و تأمین طرق وظیفه‌سیله موظف بر بولوك سلاحشورانك باشی.

سَردارلق { ـ. سردار صفت و عنوان و وظیفه‌سی، باش قوماندانلق. || قیر سردارلغی = قیر سردارینك صفت و وظیفه‌سی.

سَرداری { ـ. فا. سردارلق. == صـ. سرداره منسوب ومتعلق ویا شایسته: جانب عالیٔ سرداریلرینه: اشعار سرداری.

سِرداش { صـ. بر سره واقف اولان ایکی کشینك بهری، محرم سر.

سَردفتر { صـ. فا. [سر = باش. دفتر = م] دفترك باشنده مقید اولان، الك باشده بولنان، الك ایلری گلن، جمله‌دن مقدم اولان : سردفتر ارباب هنر.

سَردیرمك { فتـ. بایدیرمق، یره یاتیروب آچدیرمق، بسط ایتدیرمك : یتاغی یره سردیردم: چماشیری، شو خالی‌یی نره‌یه سردیره‌جکسکز ؟

سَررِشته { ـ. فا. [سر = اوج. رشته = ایپلیك] ایپ اوجی، بهانه، وسیله، مناسبت.

سَرزده { صـ. فا. [سر = باش. زدن = اورمق] باش اورمش، باش کوسترمش : سرزدهٔ ظهور اولمق = چیقیویرمك.

سَرزَنِش { ـ. فا. [سر = باش. زنش = اورش] باشه قاقمه، تعزیر، تکدیر، چیقیشمه : بو ایشدن طولایی سرزنش ایشیتمکه وقتم یوقدر.

سَرسام { صـ. فا. سرسم. == ـ. انسانه سرسملك ویرن برعلت : علت سرسام.

سَرسَری { صـ. فا. اوته‌ده برده کزن، باشی بوش، ایشی کوجی ومکان ومأموریت یا صنعتی اولمیوب نافله طولاشان، دربدر، خیلاز، آواره : سرسری اولدی. سرسری کزیور.

سَرسَریانه { صـ. حـ. فا. سرسرجه، سرسری‌واری، خیلازجه، آواره‌لکله، دربدرجه : سرسریانه بر عمر سوریور؛ سرسریانه یاشایور.

سَرسَریجه { صـ. حـ. سرسری طرزنده، خیلازجه، دربدرجه : سرسریجه بر عمر سوریور: سرسریجه طولاشوب طوریور.

سرسَریلك { ـ. دربدرلك، خیلازلق، بوش کزمك حالی : سرسریلکله اتهام اولنه‌رق توقیف ایرلندی.

سَرسله { ـ. سرنا اویونی.

سَرسَم { صـ. [فا. « سرآسیمه » دن] ۱. باشی و بینی دونوب عقلنی طوپلایه‌میان، مدهوش، حیران : دوماندن سرسم اولدم. ۲. بدلا. عقلسز، آلیق : او ذاتا سرسمدر: سرسم سرسم کزیور. ۳. اونوتغان، برشیٔ خاطرنده قالماز، ذهنی مشغول : سرسم اولدم.

سَرسَملك { ـ. ۱. باشه طوقونان برضربه ویادیکر عارضه‌دن کلن باش دونمه‌سی وبین قاریشیقلغی، مدهوشلق : دوشوب باشنه بر سرسملك کلدی. ۲. بدلالق. آلیقلق ۳. اونوتغانلق، حیرانلق. ذهن مشغولیتی. بو سرسملکله سن ایش کوره‌مزسك.

سَرسَملَمك { یا سرسمله‌مك. فل. ۱. سرسم اولمق، باش دونوب، بین بولانمق. ۲. آلیقلاشمق، بدلا اولمق. ۳. مدهوش وحیران واونوتغان اولمق : ذکی بر چوجق ایدی لکن عشرتدن سرسملدی.

سَرشار { صـ. فا. طوب طولی، مالامال، طاشغین. ذ

سِرِشت { ـ. فا. طبیعت، خلقت، طینت. جبلت : ملك سرشت = ملك طبیعتلی. [معنایٔ اصلیسی یوغورمه‌در.]

سِرِشته { صـ. فا. یوغورلمش، تخمیر اولنمش، مخمر.

سِرِشك { ـ. فا. کوز یاشی، دمع. اشك.

سَرَطان { سـ‌ذ. عر. ۱. یَنگچ، چاغنوز. ۲. هـ. بروج اثنا عشرك بریکه برج جوزا ایله برج اسد آره‌سنده واقع اولوب شمس بو برجه حزیرانك ابتداسنده یعنی اول صیفده کیرر: مدار سرطان = برج سرطانك بولندیغی نقطه حذاسنده اوله‌رق کرهٔ ارضك نصف شمالیسنده منطقهٔ حاره‌یی منطقهٔ معتدله‌دن آیران وشمسك شماله طوغری میل اعظمنك منتهاسنی کوسترن خط موهوم. جنوبجهتنده‌کی مقابلی : مدار جدی. ۳. طـ. معروف برتهلکه‌لی چیبان که ینگچ شکلنده برغده زائده صورتنده اولوب معده ورحمده و سائر عملیاتی مشکل یرلرده دخی چیقار، یکرجه‌که شیر پنجه‌دن کوچکدر.

سُرعَت { سـ‌ثـ. عر. چابوقلق، چابوق اولمه، عجله، شتاب : سرعت انتقال = سویلنیلن سوزی چابوق آکلامه؛ سرعت حرکت = چابوق کیتمه: سرعت مشی = چابوق یورومه. || سرعتله = چابوق، سریعاً، عجالةً. || سرعت ابتدائیه = عـ. مرمینك طوپ آغزندن حین خروجنده حائز اولدیغی سرعت.

سُرعَتلی { صـ. چابوق، سریع، عجله‌لی : سرعتلی ایش. یورویش. || عـ. سرعتلی آدیم = عسکر یورویشنك برنوعی.

سَرعَسکَر { ـ. فا. [فا. سر = باش. عر. عسکر = م] ۱. عسکر واردو قوماندانی. قائد. [مقدما بو معنا ایله قوللانیلوب مثلا آناطولی سرعسکری، ایرانه سوق اولنان اردونك سرعسکری دینلیردی.] ۲. [الیوم] عموم عساکر عثمانیه‌نك اداره‌سنه نظارت ایدن ذات که هیئت وکلایه داخلدر : سرعسکر پاشا. || سر عسکر قپوسی = دائرهٔ عسکریه.

سَرعَسکَرلِك { ـ. سرعسکر مقامی و عنوان وصفتی : فلان پاشا ایکی کره سرعسکرلك ایتمش، فلان تاریخده سرعسکرلکه نصب اولنمشدر.

سَرعَسكَرى { ص. فا. سرعسكرك ذاتنه و يا مقامنه منسوب ومتعلق : جانب عالئ سر عسكرى يه ؛ دائرهٔ سرعسكرى : مقام سر عسكرى : باب سر عسكرى = سر عسكر قپوسى.

سَرغوج { س. با : صوّرغوج.

سَرَف { سذ. عر. لزومسز يره اولنان فضله صرفيات و اتلافات. [« اسراف » دها مستعملدر.]

سَرفِراز { ص. فا. با : سرافراز.

سرفُرو { س. فا. [سر = باش . فرو = آشاغى] باش اكه. اطاعت، انقياد : اوكيمسه يه سرفرو ايتمز.

سِرقَت { سذ. عر. [لسانمزده سين مكسوره و راء ساكنه ايله مستعمل ايسه ده، اصل عربيده سين مفتوحه وراء ساكنه ياخود مكسوره ايله در] چالمه، آشيرمه، خرسزلق : سرقت ايتمك: سرقتى تبين ايتمك.

سِرّ كاتِبى { س. بر سفارت وساره معيتنده مواد محرمانهٔ سياسيه يى يازان كاتب.

سَرِكار { س. فا. ايش باشى، ادارهٔ امور دولت رياستى : سر كارده بولنانلر = ايش باشنده يعنى مقامات ومناصب عاليه ده بولنانلر.

سَرگُذَشت { س. فا. [سر = باش. گذشتن = كچمك] بر آدمك باشنه كلوب كچن احوال ووقوعات، حكايه، ترجمهٔ حال، ماجرا : بزه كندى سركذشتنى نقل ايتدى؛ فلان تلماقك سركذشتنى قلمه آلمشدر.

سَرگِران { ص. فا. [سر = باش - كران = آغر] باشى آغر، سرسم، مخمور، سرخوش.

سَرگَردان { ص. فا. [سر = باش - گردان = دونن] باشى دونن ، سرسم ، متحير ، آواره .

سَرگَرده { س. فا. ١. باش، رئيس، بر طائفه نك اوكنده بولنان : سركردهٔ اشقيا. ٢. عساكر معاونه باشى، قوماندانى.

سَرگَرم { ص. فا. [سر = باش - گرم = صيجاق] باشى قيزمش، سرخوش، قيزغين. جوشه كلمش : سر كرم باده، سر كرم عشق .

سَركَش { ص. فا. [سر = باش. كشيدن = چكمك] باش قالديران، اطاعتسز، معند، مخالف : سركش آدم، آت .

سَركَشانه { ص. ح. فا. سركشلكله، اطاعتسزلقله، تعند و مخالفتله : سركشانه بر طورله: سركشانه كيديور .

سَرگَشته { ص. فا. [سر = باش - گشتن = دونمك] باشى دونمش، سرسم، حيران، شاشقين.

سَركَشلِك { س. اطاعتسزلق، معندلك، مخالفت .

سَركَشى { س. فا. سركشلك، اطاعتسزلق .

سَركَله { س. بر نوع شاهتره، سيطرج كوكى، بوجترك هندى .

سِركَنجَبين { س. بال ايله سركه شربتى .

سَركوب { س. فا. [سر = باش. كوفتن = اورمق] ١. باشه اورمه. ٢. باشه اوره جق شئ .

سَرِكوى { س. فا. عر. محله و سوقاق باشى، محبوبه نك سمتى .

سِركه { س. اكشيمش اوزوم صويى كه يمكه و صالاته و ترشى يه اكشيلك ويرمك ايچون قونور، خل. — اكشيلكدن ده كنايه اولور : بو چوربه سركه اولمش. || قورشون سركه سى، كل سركه سى و سائره = مواد مختلفه حامضلرندن عبارت تركيبات كيمويه .

سَرگى { س. [« سرمك » دن] ١. سريلن ويايلان شئ، بساط، سماط. ٢. صاتلق اوزره يره سرلمش اشيا وميوه وسائره وبونلرك سرلديكى ير : قاربوز سركيسى. ٣. دكان اوكنده جامكانده انظار عامه يه وضع اولنان اشيا. ٤. ممالك مختلفه دن اك نادیده وتحف معمولات ومحصولاتك جميله هم سير وتماشا و هم ده فروخت اولنمق اوزره طاقم طاقم انظار عموميه يه عرض اولندقلرى ير، مشهر، فر. Exposition : پارسك ١٩٠٠ سركيسى: عمومى سركى، خصوصى سركى؛ زراعت، حيوانات وسائره سركيسى. ٥. خزينهٔ دولتدن مقابلنده آقچه ويرلمك اوزره موازنه موجبنجه تنظيم اولنمش سند: مطلوباتمك سركيسى يابلدى؛ سركى محاسبه جيسى قلمى. ٦. مج. يورغونلقدن سريلوب يايلمش، اوزانمش : سركى اولدم .

سَرگين { ص. ١. سرلمش، يايلمش، دوشنمش. ٢. خسته، دوشكون. || سركين ويرمك = خسته دوشمك، اسير فراش اولمق، دوشمك .

سَرگين { س. فا. فشقى، كوبره. || سركين اوتى = بر نوع صارماشيق، اوكسوز اوتى، سرمق، اشتر .

سَرِلمك { فل. ١. يايلمق، دوشنمك، انبساط ايتمك: نشاسته قورومق ايچون كونشه سريلير. ٢. ياتمق، خسته لنوب ياتاغه دوشمك : انفلوئنزه دن بتون او خلق سرلدى. ٣. دوشمك، دوكلمك : روزكاردن بتون ميوه لر سرلدى: قوراقلقدن آغاجلرك ياپراقلرى سرلدى. = مج. آچلق، دوشنمك : يتاقلر سرلدى .

سَرلَوحه { س. فا. [سر = باش. لوحه = م] بر لوحه نك ويا كاغد وصحيفه وكتاب و سائره نك باشنه يازيلان يازى وعنوان وياخود ترسيم اولنان رسم وشكل و سائره ، ديباجه، سرنوشت : بو كتابك سرلوحه سى يالديز وسرخله طونانمشدر: سرلوحه سى اكسيك بر كتاب.

سَرِلى { ياخود سريلى. ص. سرلمش، يايلمش، دوشنمش : يتاقلر سريلدر .

سُرم { سذ. عر. تث. قالين باغرصاغك آشاغى قسمى. || ط. التهاب سرم، فتق سرم، نزف سرم = مذكور باغرصاغه متعلق امراض كه بين العوام باصور اسم عموميسيله معروفدر .

سَرما { س. فا. صوغوق، قيش، شتا .

سَرمايه { س. فا. ١. تجار و سائر اصحاب كسب وكارك اساس تجارت اتخاذ ايتدكلرى اصل مال كه اونك ايشلتديريلوب دور ايدلمسيله تمتع ايديلير، بضاعه، رأس المال: سرمايه سى يوقدر كه تجارت ايتسين: بيك ايرالق سرمايه ايله تجارته كيريشيله بيلير: بو بانقه نك سرمايه سى نه در. ٢. بر شيئك تاجره مال اولديغى مبلغ، تجارت وكار يابى منضم اولمقسزين اولان دكرى: بوز غروشه نصل ويره يم كه سرمايه سى زياده در. ٣. مج. قزانلمش علم ومعلومات، يازى يازان آدمك اساس معلوماتى حكمنده تحصيلى : زواللى آدم چوق يازيورسه ده سرمايه سى نقصاندر .

سَرمايه دار { ص. فا. سرمايه لى، سرمايه يه مالك .

سَرمايه سز { ص. سرمايه سى اولميان، كمبضاعه .

سَرمايه سِزلِك { س. سرمايه و بضاعه فقدانى.

سَرمايه لى { سرمايه سى اولان، سرمايه وبضاعه يه مالك .

سَرمَد { سذ. عر. ابديت، ديمومت، بقاى دائمى .

سَرمَدى { ص. عر. ا: سرمديه. ابدى، دائمى، باقى، زوالسز .

سَرمَست { س. فا. سرخوش، سكران، بسريك، سرخوشلقدن باشى آغرلاشوب لايعقل اولمش .

سَرمَستى { س. سر خوشلق، ايچمكدن ايلرى كلن باش آغرلغى .

سَرمَق { سذ. عر. قره پازى، قويون صارمشيغى .

سَرمَك { فتـ. ١. يايمق، آچمق، بسط ايتمك : كليمى سرمك: نشاسته يى كونشه سرمك. ٢. دوشمك ، ياتمق ؛ ياتاغى سرمك. ٣. ياتيرمق، دوشورمك. يره اورمق : ميدان حربده دشمنلرينى سردى؛ بو نزله بتون او خلقنى سردى. || ايپه اون سرمك = واهى عذرلر درميان ايتمك. || اشنى سرمك = چوق دوگوب اولوم درجه سنه كتيرمك.

سَرِمو { س. فا. [سر = اوج. مو = قيل] قيل اوجى، قيل قدر، جزئى: [جملهٔ منفيه ده] هيچ، اصلا : امركزدن سرمو انحراف ايتمدم .

سَرمَه { س. سرمك فعلى. ا : سرمك. = ص. سرلمش، يايلمش، منبسط، مبسوط .

سُرمه { س. فا. [ت. « سورمه » دن] قاشه وكوزه سوريلن سياه بويا كحل .

سُرمه دان { س. فا. سرمه حقه سى .

سَرَن { س. بح. ١. عموميتله اسطوانى الشكل اوزون وقالين چام كراسته سى. ٢. اوزرنه مربع يلكنلر كشاد اولنمق اوزره ديركلره و طندن تعليق وآرقورى وضع اولنان آغاچلر. ٣. سرن اعماله يارايان كوكنار كراسته.

سى. || سرن بيچمه‌سى = سرنلك آغاجدن بيچلمش تخته.

سُرنا { سـ. فا. زورنا دينلان وتفسله چالينان قباوتيز سسلى چالغى كه كويلرده طاول ايله چالينير. با: زورنا.

سُرنازَن { سـ. فا. زورنا چالان چالغيجى، زورناجى.

سَرنامه { سـ. فا. [سر = باش. نامه = مكتوب] ١. مكتوب ورساله وكتاب وسائره باشنده يازيلان يازى كه اكثريا عنوانى حاويدر. ٢. مج. بر طائفه‌نك باشى، سرآمدى: سرنامهٔ ارباب فضل وكمال.

سَرَند { سـ. بر نوع بورصوق آغاجى.

سَرنِگون { سـ. فا. [سر = باش. نگون = آشاغى] ١. باش آشاغى، معكوس. ٢. مج. طالعسز، بد بخت. منكوب.

سَرنُوِشت { سـ. فا. [سر = باش. نوشتن = يازمق] ١. باشه يازيلان، آلن يازيسى؛ قدر، تقدير. ٢. سرنامه. عنوان.

سَرو { سـ. فا. تركجه سروى ويا سلوى دينلن معروف آغاج كه ياز قيش يشيل طوروب كوزل رايحه‌سى اولمغله اكثريا مزارستانلرده يتيشديريلير: سرو آزاد = اوزايوب كيدن عمودى سروى: سرو روان، سرو خرامان = قامت موزون محبوبه‌دن كنايه‌در.

سُروج { سـ. جم. عر. فد: سرج. با: سرج.

سُرود { سـ. فا. شرقى، تركى.

سُرور { سـ. عر. سـونج، شادى، مسرت. [مصدريت معناسيله قوللانيلوب اسم كبى قوللانيلير.]

سُرور { ياخود سؤرؤر. سـ. جيوه مركباتندن قزيل زرنيخ.

سَرْوَر { صـ. فا. باش، رئيس، بر طائفه‌نك اك ايلرى بولنانى: سرور كائنات = مفخر موجودات اولان خاتم الانبياء (صلعم) افندمز.

سَرْوَرلِك { سـ. و:

سَرْوَرى { سـ. فا. باشلق، رياست.

سَروِستان { سـ. فا. سرويلك، سروى اورمانلغى.

سُروش { سـ. فا. جانب رحماندن خبر كتيرن ملك، جبرائيل (عم).

سَرُوم { سـ. [لا. Sérum] اساساً قانك قسم مايعى اولان ماده، مصل.

سَروى { و غلطى: سلوى. سـ. [فا. « سرو » دن] معروف آغاج كه ياز قيش يشيل قالوب كوزل رايحه‌سى اولمغله اكثريا مزارلقلرده يتيشديريلير. انواعى واردر: طاغ سرويسى، لبنان سرويسى. || مج. آتك آلننده سروى‌يه مشابه اوزون بياض نشان. || كومش سروى = دكيزده انعكاس ايدن مهتاب ضياسى.

سرويلك { سـ. سروى اورمانلغى، سروى آغاجلرينى حاوى محل.

سَره { سـ. بيوك پارمغك اوجندن شهادت پارمغى اوجنه‌دك اولان مسافه واولچى كه قاريشدن كوچكدر: بر آرشين درت سره در.

سُرّه { سـ. عر. جم: سرات. ١. تش. كوبك، ناف. ٢. نبا. بزورك وسطنده كوبكه مشابه يركه اصل تخم مايه‌سنى حاويدر.

سَرهَنگ { سـ. فا. جم: سرهنكان. چاوش، قواس، ياساقجى.

سِرّى { صـ. عر. ؤ: سريه. سره منسوب ومتعلق.

سُرّى { صـ. عر. ؤ: سريه. تش. كوبكه متعلق.

سُريانى { سـ. صـ. عر. ؤ: سريانيه. قديما (سوريه) دينلن شام خطه‌سى اهاليسندن وبو خطه‌ده ساكن اولان قوم افرادندن ياخود بوقومه منسوب ومتعلق: لسان سريانى؛ حروف سريانيه؛ سريانيلرك تاريخى.

سُريانيجه { صـ. سريانيلرك طرز واصولنده ويالسانده اولان: سريانيجه لسان، يازى، كتاب. = حـ. سريانيلرك طرز ويا لسانده: سريانيجه سويلمك، يازمق. = سـ. سريانيلرك سويلمش اولدقلرى لسان: سريانيجه السنهٔ ساميه‌نك بريدر.

سَرير { سـ. عر. تخت، اورنك: سرير سلطنت. [عربيده برنجى معناسى ياتـه‌جق كره‌وت يعنى قاريوله ايسه‌ده، لسانمزده يالكز اصطلاحات طبيه‌ده او معنانى محافظه ايديور].

سَريرآرا { صـ. فا. [عر. سرير = تخت. فا. آراستن = طوناتمق] تختـه زينت ويرن، سلطنت سورن. تختنشين.

سَريره { سـ. عر. جم: سرائر. كيزلى شىء، سر، راز، كيزلى فكر وحال: سرائر طبيعت؛ سرائر خلقت. [اك زياده جمعى مستعملدر.]

سَريرى { صـ. عر. ؤ: سريريه. ط. فن طبك تجارب وعمليات خسته خانه‌سنده وخسته‌لره بالتطبيق اجرا اولنان عملى قسمنه منسوب ومتعلق. فر. Clinique.

سَريريّات { سـ. جم. عر. ط. تحصيل فن طب ايدنلرك عمليات كورمه‌لرينه ومعلمرينك تحت نظارتنده اوله‌رق اجراى تطبيقاتله كسب ممارسه ايلمرينه مخصوص اولمق اوزره طب مكتبنه مربوط وعملى درسخانه يرينه قائم خسته خانه: سريريات داخليه = امراض داخليه تطبيقاتنه مخصوص خسته خانه؛ سريريات خارجيه = امراض خارجيه تطبيقاتنه مخصوص اولانى؛ سريريات درسى = ذكر اولنان خسته خانه‌ده ويريلن عملى درس؛ سريريات داخليه معلمى؛ سريريات خارجيه معاونى. فر. Clinique.

سَريع { صـ. عر. ؤ: سريعه. [« سرعت » دن صش.] چابوق، تيز، سرعتلى: سير سريع: حركت سريعه: سريع الحركه = چابوق حركت ايدن: سريع الزوال = چابوق زائل اولان، دوامسز.

سَريعاً { حـ. عر. چابوق، سرعتله، عجالةً: سريعاً عزيمت، عودت ايتمك.

سَرين { صـ. [نق. سايرون، ساوق (صووق)، ساومق (صاومق، كچمك)] آزصووق، صيجاق اولميان، لطيف وخوشه كيده‌جك صورت ودرجه‌ده صووق: بوكون هوا سرين. = سـ. خفيف ولطيف صووقلق، برودت لطيفه وخفيفه، آز صووق ولطيف هوا: صباح سرينده.

سَرينلَتمَك { فـ. آز ولطيف صورتده صوتومق، تازه‌لتمك، طراوت ويرمك.

سَرينلَشمَك { فل. با: سرينلمك.

سَرينلِك { سـ. آز ولطيف صووق، صووقجه ولطيف هوا: بوكون بر سرينلك حس ايديورم؛ هوانك سرينلكى: اقشام سرينلكنده.

سَرينلَمَك { فل. و:

سَرينلَنمَك { فل. آز ولطيف صورتده صوئوق اولمق، خفيف صورتده صووقمق: هوا اولدقجه سرينلدى، سرينلندى.

سَريوم { سـ. [لا. Cerium] كيم. نادراً بعض معادنك تركيباتنده بولنان بر جسم بسيط معدنى.

سَرِيّه { سـ. عر. جم: سرايا. ١. دشمن اوزرينه سوق اولنان وبشيوز نفرى تجاوز ايتمين سوارى بولوكى: مثوته غزاسنده روملره قارشى سوق اولنان سريهٔ مسلمين. ٢. جاريه، اوطه‌لق.

سِز { ضـ. ضمير شخصينك جمع مخاطبى اولوب، « سن » ضميرينك جمعيدر: سز، سزك، سزه، سزى؛ سزجه، سزكله، سزك ايچون، سزك كبى، سزسز = سز اولمديغكز حالده.

سِز { د. [سينك كسره‌سى ماقبلنك حركه‌سنه كوره اينجه ويا قالين اوقونور.] فقدان وسلب وتعرى بيان ايدوب التحاق ايتديكى اسمله برابر بر صفت تشكيل ايدر، بى. نا: طاتسز = طادى اولميان؛ باشسز = باشى اولميان؛ تربيه‌سز = تربيه‌سى اولميان، تربيه‌دن محروم؛ ديلسز = ديلى يعنى نطق اولميان، ابكم. مقابلى: لى: تربيه‌لى. = حج. بنه فقدان وانسلاب بيان ايدوب آنجق التحاق ايتديكى اسمله بر صفت مركبه تشكيل ايتميه‌رك ايكى كلمه‌نك بيرى استقلالنى محافظه ايدر: بنسز كيتميك: قاتيقسز اتمك يمز. مقابلى: ايله: قاتيقله. [بو لغتك شو ايكى صورتى آره‌سنده‌كى فرق نظر اهميتدن دور طوتماملى. برنجيسنك ادات مصدريت آلوب ايكنجيسنك آله‌ماميسى ده آره‌لرنده‌كى اسباب فرق جمله‌سندندر. مثلا: ديلسزلك، تربيه‌سزلك دينلوب، بنسزلك، قاتيقسزلق دينلمز.]

سَزا { صـ. فا. و:

سَزاوار { صـ. فا. لايق، مناسب، شايسته. شايان، ياراشير، چسبان: كنديسنه علامه دينلسه سزادر؛ او آدم سزاوار لطف وعاطفتدر.

سَزاوارى { سـ. فا. لياقت، لايق ومناسب و

جسبان اوله : سزاواری لطف وعاطفتلری.

سزدیرمك (فتـ. طولایسیله آکلاتمق، حس ایتدیرمك : خرسزلر سزدیرمه‌دن قاصه‌دن پاره‌یی چالشلر.

سزلرك (ت. ضمیر شخصینك جمع مخاطبنك مضاف الیهیدر. سزلك بدرکز، سزك بدر: بو کتاب سزك میدر؟ — اوت سزکدر: سزکه برابر: سزك کبی.

سزلرکی (ضم. مالکیت بیان ایدن ضمیر منفصلك جمع مخاطبیدر. مالکك جمع و مملوکك مفرد اولدیغنی کوستروب مملوکك‌ده جمع اولمسی قصد اولنورسه « لر » ادات جمی علاوه اولنور: سنککی، سنککیلر: سزککی، سزککیلر.

سزگی (ــ. طولایسیله آکلامه، سزمه. درك، سزیش.

سزلق (د. و :

سزلك (د. سلب وفقدانله برابر مصدریت بیان ایدر ادات اولوب. برنجیسی ثقیل و ایکنجیسی خفیف هجالی کله‌لرده و « سز » اداتك یالکز برنجی معناسنده اولور : اویقوسزلق، ادبسزلك.

سزلمك (مج. طولایسیله آکلاشلق، حس اولنمق : او قدر قالین باغلك اوستندن سس سزلمز.

سزمك (فتـ. طولایسیله وضمناً آکلامق. خفیف صورتده حس ایتمك : صاغ بوکرمده برصانجی سزیورم: کندیسی برشئ سویلدیسه‌ده درسه دوام ایتمیه‌جکنی سزدم.

سزمه (ــ. طولایسیله آکلامه. حس. درك، سزیش.

سزنمك (فل. آکلایوب سس چیقارمامق.

سزو (ــ. منطار آغاجی، طیبه‌لق منطاری وبرن میشه نوعی.

سزیش (ــ. سزمه. درك، حس.

سس (ــ. ١. قولاغه کلن صدا، آواز، بانك : طبانجه سسی، طاول سسی. ٢. انسان و یا حیوان آغزندن چیقان صدا، صوت : کوزل سسی واردر؛ قوش سسی. ٣. کورلدی، پاتیردی. شماته: سس صدایوقدر. ‖ سس چیقارمق = سویلك، لقردی ایتمك : سس چیقارمدی = برشی سویلمدی، سکوت ایتدی. ‖ سس چیقمق = خبر ظهور ایتمك. ‖ سسی چیقمق = سویلك: اونك هیچ سسی چیقمیور. ‖ سس قوپمق = کورلدی اولمق. ‖ سس کسلمك = کورلدی منقطع اولمق. ‖ سسی کسمك = سوزی قطع ایتمك. صوصمق. ‖ سس ویرمك = ١. چاغرانه جواب ویرمك : ایشیدیورده سس ویرمیور. ٢. چاغرمق : شورادن سس ویرك بری کلسین. ‖ سسله = باغره‌رق، جهراً : سسله اوقومق.

سست (ص فا. کوشك، سولپوك: سست پیمان = عهد وپیمانی کوشك.

سستره (ــ. [ر. Ξυστρα] ١. اتمکجیلرك خمور تکنه‌سنه یاپشان خمورلری تمیزلمکه مخصوص آلتلری. ٢. مرانغوزلقده تخته‌یی قازیمه مخصوص آلت.

سسسز (ص. ١. صداسی اولمیان، صوت وصدا چیقارمیان : ٢. کورلدی ایتمین، ساکن، ساکت : سسز آدمدر، = ح. کورلدی ایتمکسزین، سسی ایشیدلمیه‌رك: سسز صداسز ایش کوریور.

سسلمك (یاسله‌مك. فل. دیکله‌مك، قولاق ویرمك.

سسلنمك (فل. ١. چاغرمق : شورادن سسلن بری کلسین. ٢. چاغرانه جواب ویرمك، افندم، بوراده‌یم، کبی بر سوزله ایشیتدیکنی آکلاتمق : ایشید یورده سسلنمیور.

سسلی (ص. ١. سس وصدالی اولان، سسی چیقان. ٢. کورلدیلی، کورلدیسی چوق: سسلی بر یردر.

سطح (سذ. عر. جـ : سطوح. ١. برشیئك طیش طرفی، یوز : سطح ارض = یر یوزی، روی زمین: سطح دریا = دکز یوزی. دکیزك اوستی. ٢. برشیئك یك اوستدن و خارجاً کورینن جهتی، عمقی اولمیان یوزی، صورت ظاهره. ٣. ر. [هندسه‌ده] طول وعرضی اولوب عمقی اولمیان شکل که، خط بر چوق نقطه‌لرك تماسندن وجسم ایسه بر چوق سطحلرك تماسندن وجوده کلدیکی کبی بو دخی بر چوق خطلرك عرضاً تماسندن متشکلدر: سطح افقی، سطح عمودی،

سطح مستوی، سطح منحنی، سطح مستدیر وسائره.

سطحاً (ح. عر. یالکز طیش یوزندن، آنجق طیش یوزی اعتباریله، اوستدن، ایجدن ودرینکدن اولمیه‌رق : بر جسمی سطحاً اولجمك.

سطحی (ص. عر. ﺓ: سطحیه. ١. طیش یوزه منسوب و متعلق : کرهٔ ارضك شکل سطحیسی، صورت سطحیه‌سی: مساحهٔ سطحیه. ٢. پك اوستدن و تعمیقسز اولان، جزئی، اوستون کور : او فنده‌کی معلوماتی پك سطحیدر، برطاقم معلومات سطحیه ایله اکتفا ایتمشدر.

سطحیاً (ح. عر. ١. طیش یوزدن، خارجاً، اوستدن: سطحیاً مساحه ایتمك. ٢. تعمیق ایتمکسزین، اوستدن، جزئی : هرشیئدن بر آز اوقومش ایسه‌ده جمله‌سنی سطحیا اوکرنمشدر.

سطحیجه (ص. ح. طیش یوزدن وتعمیقسز، جزئیجه : طبدن سطحیجه بر معلوماتی واردر.

سطر (سذ. عر. جـ : سطور. یازی صره‌سی : بر سطر یازمق: اون بش سطری حاوی صحیفه. ‖ سطر باشی = فقره باشی که اوندن اول کی فقره‌نك یاریم قالان صوك سطری برا. غیلوب باشدن سطر باشلانیر وفقره‌نك بو ایلك سطری بر آز ایچریدن باشلار.

سطرنج (وغلطی : شطرنج. سذ. عر. [فا. « صدرنج » دن] ١. معروف اویونکه طامه تخته‌سی کبی خانه‌لره منقسم بر تخته‌ده اوینانیلیر: سطرنج اویونی، تخته‌سی. ٢. سطرنج تخته‌سی کبی خانه‌لره منقسم شکل. = ص. بو شکلده اولان : سطرنج باصمه.

سطرنجلی (ص. سطرنج شکلنده رنکاری اولان : سطرنجلی باصمه.

سطوت (سذ. عر. بری اوزرینه شدت وقوتله صیچرامه، بطش، صولت : عسکرك سطوتی قارشیسنده ثبات ایده‌مدی. — عربی ترکیبلرده « سطوه » صورتنده قوللانیلیر.

سطوح (سذ. جـ. عر. فد : سطح. با : سطح.

سطور (سذ. جـ. عر. فد : سطر. با : سطر.

سعادت (سذ. عر. [عربی ترکیبلرده : سعاده] بختیارلق، مسعودیت، مبارکلك، موتلیلق : نه سعادت! سعادت دنیویه، سعادت اخرویه. ‖ باب سعادت، باب السعاده = مابین همایون قپوسی، باب همایون. ‖ وقت سعادت، زمان سعادت = فخر کائنات (صلعم) افندمزك برحیات بولندقلری مبارك زمان. ‖ سعادتله = مفارقت ایدنلره ولانهٔ اعمارلادق دینلره ایراد اولنور دعا و تحیه تعبیریدر. ‖ دار السعادة الشریفه آغاسی = سرای همایون ملوکانه‌ده برمأمور یت جلیله ومخصوصه صاحبی اولان ذات. ‖ در سعادت = پایتخت دولت علیهٔ عثمانیه.

سعادتخانه (ــ. فا. تعظیمی قصد اولنسان و یا ذاتاً معزز بولنان بر ذاتك خانه‌سنه اطلاق اولنور، دولتخانه.

سعادتلی (سعادتلو. ص. ١. بختیار، مسعود. ٢. از رتبهٔ اولی ایله روم ایلی بکلربکی ومیر میران وفریق ومیرلوا رتبه‌لرنده بولنانلره ویریلن عنواندر.

سعادتمند (ص. فا. سعادتلی، بختیار، مسعود.

سعال (سذ. عر. ط. اوکسوروك: سعال دیکی = بوغماجه اوکسوروك.

سعتر (سذ. عر. لسان عوامده زاتر دینلن نبات. ‖ سعتر بری = ککیك اوتی.

سعد (سذ. عر. ١. بختیارلق، قوتلیلق، مبارکلك اوغور. ٢. اوغور کتیرن شی، منجملرك زعمنجه یمن واوغور عد اولنان شی: سعد اکبر = مشتری سیاره‌سی: سعد اصغر = زهره سیاره‌سی. — طالع سعد وسال سعد کبی تعبیرلرده « سعد » لغتنی قوتلو و مبارك معناسیله صفت عد ایدنلر وار ایسه‌ده، بو کله صفت اوله‌میه‌جغندن، هر نه‌قدر وصف بالمصدر قاعده‌سی‌ده وار ایسه‌ده. بوکبی تعبیرلرده اضافتله مثلا اوغور طالعی و اوغور سنه‌سی معناسنی ویرمك دها مناسبدر.

سعداء (صذ. جـ. عر. ﻓ: سعید. با : سعید.

سعدین (سذ. ت. عر. منجملر عندنده اوغور عد اولنان مشتری ایله زهره سیاره‌لری.

سعر (سذ. عر. جـ : اسعار. مأکولات وسائر احتیاجات

ضرو بەیه طرف حکومتدن تعیین ووضع اولنان قیمت، نرخ.

سِعه { سذ. عر. [« وسعة » دن بر قاعده واوك حذفیله. — سینك فتحیله‌ده لغتدر.] ١. کنیشلك، بوللق: سعهٔ حال. || ﻫ. سعهٔ مشرق = کونشك افق اوزرنده طوغدیغی نقطه ایله افقك شرق نقطه‌سی بیننده‌کی بعدی: سعهٔ مغرب = کونشك افق اوزرنده باتدیغی نقطه ایله افقك غرب نقطه‌سی بیننده‌کی بعد.

سَعی { سذ. عر. ١. چالیشمه، چابالامه، امك، جهد: بو ایشك حصوله سعی ایتدی. ٢. کچنمك ایچون ایش ایشله، ایش: محصول سعیله کچینیور. ٣. قوشمه، یورومه. بو معنا ایله یالکز مناسك حجدن اوله‌رق صفا ایله مروه آره‌سنده‌کی قوشمه حقنده مستعملدر. — « سعی خزینه » تعبیرینك اصلی «سعی برای نفع خزینه» اولسه کرکدر. هر حالده «نفع خزینه» دیمك اولادر.

سَعید { ص. عر. ٔ: سعیده. ج: سعداء. [« سعد » دن صش.] ١. بختیار، اوغورلی، مبارك، مسعود، فرخنده: سال سعید؛ عیدکز سعید اولسون. ٢. عند الله مقبول وآخرتی معمور اولان: جناب حق سعدا زمره‌سنه الحاق ایلیه.

سَعیر { سذ. عر. آتش، نار، جهنم.

سِفاد { سذ. عر. حیوانانك چفتلشمه‌سی: سفاد موسمی.

سَفارت { سذ. عر. ١. ایلچیلك، ایلچی وظیفه‌سی: سفارتله آوروپایه کیتمش ایدی. ٢. بردولت اجنبیه نزدنده بولنان سفیرك عنوان وصفتی ومحلی: پارس سفارت سنیه‌سی: فرانسه‌نك درسعادت سفارتی: سفارت هیئتی. کاتبی.

سَفارتخانه { سـ. فا. بر سفیر ایله معیتی هیئتنك مقامی ودائرهٔ رسمیه‌سی: لوندره‌ده عثمانلی سفارتخانه‌سی.

سَفّاك { ص. عر. [« سفك » دن سمب.] قان دوکیجی، خونریز.

سِفال { وسفاله. سـ. فا. چناق چوملك وچینی کبی طوپراقدن یاپلمش شیء: سفالپاره = چناق چوملك پارچه‌سی.

سَفالَت { سذ. عر. ١. آلچاقلق، آشاغیلق. حقارت. ٢. فوق العاده ضرورتده یاشامه، فقر واحتیاجدن چکیلن صیقندی: سفالت چکمك: سفالته دوشمك. [بو ایکنجی معنا لسانمزه مخصوصدر.]

سَفاهَت { سذ. عر. ١. صوکی دوشونمیه‌رك لزومسز یره مالنی اسراف واتلاف ایتمه. ٢. منهیات و ذوق و اکلنجه‌یه انهماك، سوس وذوق واکلنجه یولنده اسراف: سفاهت مدنیتك دیکنیدر.

سَفائن { سذ. ج. عر. فد: سفینه. با: سفینه.

سِفتاح { سـ. [عر. «استفتاح» دن غلط.] ایلك آلیش ویریش، اخذ واعطایه بدأ: دها سفتاح ایتمدك.

سِفتاحلامَق { فل. آلیش ویریشده ویا بر ایشده بدأ ایتمك، سفتاح ایتمك، مباشرت ایتمك: دها سفتاحلامدق.

سَفتَجه { سذ. عر. و:

سُفتَجه { سذ. عر. ج: سفاتج. دیکر بر مملکتده اودنك اوزره بریره آقچه ویرمه وبونی مبین کاغد، پولیچه. [ایك مستعمل دکل ایسه‌ده، پولیچه لغت اجنبیه‌سنه ترجیحاً استعماله شایاندر.]

سِفسِتَمك { فل. مسکین مسکین قاشیمق، قیپردانوب طورمق.

سُفته { ص. فا. دلنمش، ثقب اولنمش، مثقوب. || ناسفته = دلنمه‌مش: در ناسفته = دلنمه‌مش اینجی.

سَفَر { سذ. عر. ج: اسفار. ١. یولجیلق، سیاحت: انقره‌یه برسفر ایتدی: سفرحج، سفر حجاز. ٢. حرب وغزایه عزیمت، محاربه‌یه کیدیش: سلطان سلیمان خان حضرتلری مجارستانه وایرانه بالذات اون بر سفر ایتمشدر: تبریز سفری، بلغراد سفری؛ اسفار بحریه. ٣. محاربه، حرب، بردولتك دیکر بردولتله محاربه ومخاصمه حالنده بولنمسی: روسیه سفرنده، ١٢٩٣ سفری. ٤. ع. عسکرك حرب حالنده ومحاربه‌یه مهیا بولنمسی. مقابلی حضر: حضر وسفرده: فلان دولتك حضرده یوز بیك وسفرده اوچ یوز بیك عسکری واردر. ٥. تر. دفعه، کره، نوبت: بو سفر عفو ایتدم برده‌ها یاپمیه‌سك؛ کراسته طاشیان آرابه‌لر کونده قاچ سفر ایدرلر؟ || سفرطاسی = یولجیلقده یمك طاشیمغه وصحن یرینه قوللانیلان قابلر طاقمی که بربرلری اوزرینه قونه‌رق باغلانمغله بر قوایله بردن قالدیریلیر. || سفر طاقمی = یولجیلقده لازم یتاق وسائره طاقملری. || بحـ. سفره قابلیت = بر سفینه‌نك حموله قونطراتوسنی عقد ایتمدن اول اهل خبره طرفندن مضبطه ایله تصدیق اولنان قابلیت.

سِفر { سذ. عر. ج: اسفار. ١. کتاب، یازلمش شیء، نامه. ٢. کتاب جلدی ویا فصلی وعلی الخصوص توراتی ترکیب ایدن کتب خمسه‌نك بری: اسفار تورات.

سُفَراء { سذ. ج. عر. فد: سفیر. با: سفیر.

سَفَربَر { ص. فا. [عر. سفر = م. فا. بردن = آلمق] حربه سوق اولنمش ویا اولنمق اوزره حاضرلانمش (عسکر): دیکر بر دولتله محاربه ایتمکده بولنان ویا محاربه ایتمك اوزره حاضرلانمش اولان (دولت): فلان دولت اوردوسنی سفر بر حالنه قودی: سفر بر بولنان عسکر، اردو.

سَفَربَرلِك { ـ. و:

سَفَربَری { ـ. فا. حرب ایتمکده بولنان ویا حرب ایتمك اوزره حاضرلانمش اولان دولت وعسکرك حالی: فلان دولتك سفر برلك حالنده، حال سفر بریده، قوهٔ بریه‌سی شوقدر بیکه بالغدر: سفر برلك حالنده، حال سفر بریده بولنان عسکر: سفر برلك نظامنامه‌سی: ترتیب سفر بری.

سَفَرجَل { سذ. عر. ج: سفارج. آیوه. ز.

سَفَرلِك { ص. ١. سیاحته ویولجیلغه مخصوص. ٢. حربه متعلق. ٣. دفعه‌لق: بو سفرلك بوقدر کافی = بودفعه‌لق. == ـ. جنك وقتی، محاربه حالی.

سَفَرلَمك { فل. حربه کیتمك، سفر ایتمك.

سَفَرلی { ص. محاربه‌یه کیدن، حربده بولنمق اوزره یولجیلق ایدن: فلان اوجاق طاقمی سفرلی اولدیلر: سفرلی قوغوشی.

سُفره { سذ. عر. [تر. زبانزدی: سوفرا.] ١. باشلیجه یولجیلقده قوللانیلان مشین وسائره‌دن دائروی بر یایغی که کنارلرنده بولنان حلقه ویا دلیکره کچیرلمش بر غیطانله طوپلانیلوب بره آچلدقده اورتسنه اتمك ویمك قونور: سفره‌یی آچمق، یایمق. ٢. اوزرنده یمك ییلن سینی ویا ماصه، ترابزه: سفره قورلدی: یمکلر سفره‌یه قوندی: آلافرانغه سفره طاقمی. ٣. مجـ. طعام، یمك، خوان: اوآدمك سفره‌سی دائما آچیقدر. ٤. دبر، مقعد، اوتوراق یری. || سفره باشنه کچمك = یمك یمك اوزره سفره‌یه اوتورمق. || سفره بزی = یمك ترابزه‌سنه اورتدکاری واوستنده یمك ینن یایغی. || سفره طاقمی = چتال، قاشیق، بیچاق، طباق وسائر سفره‌یه ویمك یمکه لازم اولان شیئلر. || سفره آرقداشی = بر سفره‌ده یمك یین افرادك بری.

سُفره‌جی { ـ. بر قوناق وبیوك دائره‌ده وجمعیتلرده سفره ویمك خدمتلرینی کورن خدمتجی: دوکون سفره‌جیلری.

سُفره‌جیلق { ـ. سفره خدمتنی کورن خدمتجینك وظیفه‌سی وصفتی: سفره‌جیلق ایدیور؛ اونك الندن سفره‌جیلق ده کلیر.

سَفَری { ص. عر. ٔ: سفریه. ١. یولجیلغه متعلق ویا مخصوص: سفری قیافت؛ تدارکات سفریه. ٢. ع. محاربه‌حالنه منسوب ومتعلق، عسکرك سفر بر اولسنه مخصوص، حضری مقابلی: حال سفریده بولنان دولت، عسکر؛ ترتیب سفری = سفر برلك وحرب زمانی ترتیبی؛ نظامنامهٔ سفری؛ خدمت سفریه = سفر بر بولنان عسکرك خدمتی. ٣. ف. اوروج ونماز کبی بعض تکالیف شرعیه‌نك تخفیفنی اقتضا ایتدیرن یولجیلق حالنه متعلق.

سَفسَطه { سذ. عر. [یو. سوفیستیا σοφιστεία] ظاهراً قواعد منطقه وقیاس وبرهانه مطابق اولوب‌ده حقیقتده باطل دعوی، محضاً خصمی الزام ایچون حقیقت سوسی ویرلمش قیاسات کاذبه: بر طاقم سفسطه‌لرله بنی قاندیرمغه چالیشیوردی.

سفسطه جی (س. ص. سفسطه قیاسندن صورتا منطقه مطابق وحقیقتده کاذب قیاسلرله خصمی الزام ایدوب حق قرانمق ایستین آدم: براقك شونی سفسطه جینك بریدر.

سفسطه لامق (فل. خصمی الزام مقصدیله بالاندن بر طاقم قیاسات وبراهین منطقیه یه توسل ایتمك: آرتق سفسطه لامغه باشلادیغنی آکلاینجه مباحثه سندن ال چکدم.

سفسطه لی (ص. سفسطه ایله یعنی ظاهراً قاعده یه مطابق کورینن قیاسات وبراهین کاذبه ایله ممزوج: سفسطه لی سوزلر، مباحثه!

سفط (سذ. عر. ج: اسفاط. ۱. سپت. ذ. ۲. تا. بالیق وآغاج بولی، خرشف.

سفك (سذ. عر. دوکمه. آقیتمه: سفك دماء = قان دوکمه، خونریزلك. [یالکز بو تعبیرده مستعملدر.]

سفله (صذ. جم. عر. فذ: سافل. با: سافل. [«سفلاء» غلطدر.]

سفله (صذ. عر. [اصلی جمع اولوب، مفرد کبیده قوللانیلیر. — سینك ضمیله غلطدر.] آلچاق، دون، فرومایه وتربیه سز آدم.

سفلی (ص. عر. ذ: سفلیه. ۱. آشاغیده بولنان، تحتانی، زیرین، آشاغیکی. علوی مقابلی: طرف سفلی، جهت سفلیه. ۲. آلچاق، دون، فرومایه، بایاغی. قیمتسز وعتبارسز: پك سفلی بر آدمدر. ۳. قیافتی پك پژمرده، وحالی پریشان: کندیسنی پك سفلی بر حالده کوردم: اوستی باشی پك سفلی. ٤. ۵. کرهٔ ارض ایله شمس آره‌سنده بولنان عطارد وزهره سیاره‌لرینه اطلاق اولنور: کوکب سفلی. مقابلی: علوی.

سفلی (صش. عر. ذ: اسفل. با: اسفل.

سفلیات (سش. ج. عر. آلچاق ودون شیئلر.

سفلیت (سش. عر. ۱. آشاغیلق، شاغیده بولنان شیئك حال وموقعی. ۲. آلچاقلق، دونلق، فرومایه لك، عادیلك. ۳. پژمرده قیافت، پریشان حال.

سفن (سش. جم. عر. فد: سفینه. با: سفینه. [سفائن دخی کلیر.]

سفوف (سذ. عر. ط. توز حالنده علاج، توز اوله‌رق یوتیلان علاج.

سفهاء (صذ. جم. عر. فذ: سفیه. با: سفیه.

سفید (ص. فا. آق، بیاض، ابیض: بحر سفید = آق دکیز [سپید کبی.]

سفیداج (س. فا. اوستوبچ.

سفیر (سذ. عر. ج: سفراء. [«سفارت» دن صش.] ایلچی: سفیر کبیر = بیوك ایلچی.

سفیل (ص. [«سفالت» دن صش. کتیرله‌رك لسانمزده چوق مستعمل ایسه ده، عربیده مسموع اولمیوب، بو ماده‌دن سافل، سفل، اسفل وسفلی صفتلری قوللانیلیر.] سفالت چکن، ضرورت وفقر واحتیاج ایچنده یاشایان: سفیل وسرکردان اولمش.

سفینه (سث. عر. ج: سفائن، سفن. کمی. کشتی: سفینهٔ تجاریه، سفینهٔ حربیه، سفائن تجاریه. سفن حربیه. || سفینه امینی = کمینك امور انضباطیه‌سنه مأمور آدم. || مج. مباحث مختلفه‌یی جامع کتاب: سفینهٔ راغب: سفینة الشعراء.

سفیه (ص. عر. ذ: سفیهه. مالنی حسن اداره‌یه مقتدر اولمیوب ذوق واکلنجه وخوارده‌لقده بیق وبیهوده یره اسراف واتلاف ایدن: سفیه بر اوغلی قالوب مال موروثنی آز مدت ظرفنده اتلاف ایتدی.

سقاء (سذ. عر. [«سقی» دن سمب.] قربه ایله آرقه‌ده ویا حیوانله صو طاشیان آدم؛ سقا صوبی = سقانك قربه ایله چشمه‌دن طاشیدیغی صو: سقا بیکیری. [«صوجی» دن فرق واردر. با: صوجی.] || سقا قوشی = بر جنس سرچه.

سقام (سذ. عر. ج: اسقام. مرض، خسته‌لق، علت.

سقامت (س. [مصدره تاء مصدریت الحاق اوله‌نه‌رق جمعندن عربی اولمیوب لسانمزك تصرفات عندیه‌سندندر.] بوزوقلق، نقصانلق، سقطلق، یاکلیشلق: بو لغتك سقامتی ظاهردر: ربط کلامده، ترکیبده سقامت واردر.

سقر (سذ. عر. جهنم. طامو. دوزخ.

سقط (سذ. عر. ج: اسقاط. ۱. بر شیئك دوشوك و ایشه یارامز قسمی. ۲. کوتی وفائده‌سز شیء. ۳. یاکلیش، خطا، نقصان، سهو: بو عباره‌ده، بو حسابده سقط واردر. ص. تر. ۱. اعضای بدنندن بری ناقص ومعلول اولان، علیل: سقط بر آدم: الندن، آیاغندن، کوزندن سقطدر. ۲. ناقص وعلیل (عضو): بو آدمك الی، آیاغی کوزی سقطدر: قلیچله اوروب الینی سقط ایتدیلر. ۳. خطلی، ناقص، طوغری اولمیان، یاکلیش: بو سوز سقطدر: سقط ایش ایشله.

سقط (سذ. عر. ط. ناتمام ویا تمام اوله‌رق والده‌سنك رحمندن اولی دوشن چوجق. [سقط الزند = چاقماغك چیقاردیغی قیغیلجم. مشهور ابو العلاء المعرینك دیوانی شرحنك عنوانیدر.

سقطات (سش. جم. عر. [فد: سقطه لسانمزده غیر مستعملدر.] دوشوك یرلر، قصورلر، نقصانلر.

سقطره (سخ. ج. عن. ساحلیله آفریقا ساحلی آره‌سنده اهالیسی مسلم وعرب بیوجك بر جزیره اولوب صاری صبرینك نفاستیله مشهوردر.

سقطلامق (فل. ۱. بر آدمك بر عضوی ویا عضولری کندیسنی علیل وایشلمز ایتمك: بیچاره‌یی آیاغندن سقطلادی: زوالینك آیاغنی سقطلادی. ۲. بوزمق، یاکلیش ایتمك، درستلکنه خلل کتیرمك: مجلدکنارلرینی چوق کسوب کتابی سقطلادی: اوکلمه‌یی چیقارمغله عباره‌یی سقطلادیکز.

سقطلانمق (فل. ۱. بریرنك بر عضوی ویا عضولری کندیسی علیل وایشلمز اولمق: او آدم کوزندن سقطلاندی. کوزی سقطلاندی. ۲. قصورلی ویا کلیش اولمق: اوستنه یاغمور طاملامغله اثواب، کتاب سقطلاندی: آلتی اوستنه کتیرلکله عباره سقطلانمشدر.

سقطلق (س. ۱. بر آدمك بر عضوی ویا عضولرك کندیسی علیل وایشلمز اولمسی: بو آدمك. بو کوزك سقطلغی بللی اولیور. ۲. نقصان. قصور، یاکلیشلق، خطا: بو عباره‌نك. بو ایشك. بو قاشك سقطلغی.

سقف (سذ. عر. ج: سقوف. چاتی. طام. [تراچه کبی دوز اولانه سطح دیرلر.]

سقم (سذ. عر. ج: اسقام. سقام ایله مترادفدر. با: سقام.

سقمونیا (سذ. عر. [یونا. Σκαμμωνία] Scammonia [ط. مسهل کبی قوللانیلان بر نبات، بیك کوز اوتی، انجبه محموده.

سقنقور (سذ. عر. [یونانیدن] ۱. مصرده یاشار بر جنس کرتنکله، قوم کرتنکله‌سی. ۲. بو حیوانك دریسنه مشابه اوله‌رق کوزل برجنس تولبند که صارغی اولور.

سقوط (سذ. عر. ۱. دوشمه، آشاغی اینمه، هبوط، نزول: برحجر سمائینك سقوطی. ۲. صارقه، اعضاء داخلیهٔ بدندن برینك بولندیغی محل طبیعیسندن آشاغی یه قایمه‌سی: سقوط اخشاء، سقوط مهبل. ۳. بر آدمك موقع اقتداردن دوشمه‌سی، مقامنی فوت ایتمه‌سی: بسمارقك آلمانیه باش وکالتندن سقوطی. ٤. چوجغك ناتمام ویا اولی اوله‌رق رحمدن دوشمه‌سی: سقوط جنین. ۵. یاپراقلرك دوکلمسی: سقوط اوراق.

سقوف (سذ. جم. عر. فد: سقف. با: سقف.

سقی (سذ. عر. ۱. انسانه ویا حیواناته صو وسائر ایچه‌جك شیء ویرمه، صووارمه: تشنه لبانی، حیواناتی سقی ایتمك. ۲. صولامه، صو قویویرمه ویا دوکمه. اروا: تارلایی، باغچه‌یی سقی ایتمك. || سقی معادن = معدنلره صو ویرمه.

سقیم (ص. عر. ذ: سقیمه. [«سقامت» دن صش.] ۱. خسته، مریض، علیل. ذ. ۲. طوغری اولمیان، یاکلیش، خطالی: تعبیر سقیم، عبارهٔ سقیمه، فکر سقیم. ۳. روایتی صحیح و صاغلام اولمیان، (حدیث).

سگ (س. فا. کوبك. ایت، کلب.

سِك (فل. [سینك کسره‌سی ماقبلنه کوره خفیف ویا ثقیل اوقونور. — خطاب علامتی

صاغر كاف اولديغى حالده، بو كلمه‌نك «سين» صورتنده يازلمسى مناسبتسزدر.) ايتمك مصدر غير مستعملنك يعنى فعل اسناديسنك مضارع صيغه‌سنك مفرد مخاطبيدر: ام، سنك. در، از، سكز، درلر. — استفهاميه‌سى «ميسك» ومنفيسى «دكلسك» در.

سِكا | ضـ. سن ضمير مخاطبنك مفعول اليهيدر.

سُكارى | ياخود سكارا. صذ. جم. عر. فد: سكران. با: سكران.

سِگال | سـ. فا. دوشونجه، فكر، انديشه: بد سگال = كوتى فكرلى، بد انديش.

سُكّان | سذ. جم. عر. فد: ساكن. با: ساكن.

سگاه | فا. [اصلى: سه گاه] امر. كردى ايله بوسلك آره‌سنده بر پرده.

سَكب | سذ. عر. صو دوكمه.

سَگبان | سـ. فا. ١. بر بيوك دائره‌ده آو كوپكلرينه نظارت و بونلرى اداره ايدن خدمتجى: سكبان باشى = بوصنف خدمه‌نك رئيسى. ٢. [ازبانزدى سگمن] وقتيله يكيچرى اوجاغنه ملحق برصنف عسكر: سكبان باشى = بو عسكرك باشى.

سَكته | سش. عر. ١. طورغونلق، كسلمه، انقطاع: سكته‌يه اوغرامق = طورمق، كسلمك، منقطع اولمق. ٢. خلل، رخنه، ضرر: ايشمزه سكته كلدى. ٣. ط. قانك بردن بره طورمه‌سى و يا دوكلمه‌سى كبى عارضه، طامله، نجثه: سكته‌يه دوچار اولمق: سكتهٔ قلب، سكتهٔ دماغيه، سكتهٔ رئويه.

سَكته دار | صـ. فا. [عر. سكته = رخنه. فا. داشتن = طاشيمق] خللپذير، رخنه دار، ضرره دوچار: ايشمز سكته‌دار اولدى.

سَكديرمك | فتـ. ١. بر اياق اوزره قوشديرمق، صيچراتمق. ٢. (بر طاش وكله وسائره‌يى) دفعاتله يره طوقنوب صيچرايه‌جق صورتده آتمق، بوصورتله يوارلاتمق: قايديراغى سكديرمك.

سَكديرمه | سـ. كله وسائره‌نك يره دفعاتله طوقونه‌جق صورتده آتلمسى.

سَكر | سـذ. عر. سرخوشلق، مستلك: سكر ويرن شيئلرك جمله‌سى حرامدر.

سُكّر | سذ. عر. شكر.

سَكَرات | سـش. جم. عر. [فد. «سكره» لسانمزده غير مستعملدر.] سرخوشلق، مستلك. ‖ سكرات الموت = جان چكيشيركن كان طالغينلق حالت نزع احتضار.

سَكران | صـ. عر. [م: سكرى، جم: سكارى، [«سكر» دن صش.] سرخوش، مست، بسرلك.

سَگرتمك | فل. آدمى تسريع ايدوب صيچرايه‌رق قوشمق، تك وتاز ايتمك.

سَگردشمك | فشـ. قوشمق، برلكده قوشمق. = فل. سعى وجهد ايتمك، چبالامق.

سَگرديم | سـ. ١. ياياقوشيسى. ٢. طوپك انداختندن قونداغك كرى كلمسى: سكرديم منكنه‌سى = طوپك انداختنده قونداغك كرى‌يه كلمسنى منعه مخصوص منكنه. ‖ سكرديم يولى = ١. قلعه بدنلرنده محفوظ يول. ٢. خان اوطه‌لرى اوكنده طار كزندى.

سَگرك | صـ. ١. اجزاسى آره‌سنده آرالق بولنان، آره‌لقلى، صيق مقابلى: سگرك طراق، سگرك ديش، سگرك آغاجلر. ٢. زمانجه آره‌لقلى اولان، صيق وقوع بولميان، نادر: او مملكتده ياغمور سگركدر. = حـ. ١. صيق اولميه‌رق، آره‌لقله: صوغانلرى سگرك ديكملى. ٢. آره‌سى اوزايه‌رق، نادراً: او مملكتده يازين پك سگرك ياغمور ياغار.

سَگركجه | صـ. ١. پك صيق اولميان، آز آره‌لقلى: سگركجه ديش. ٢. پك بربرى آرقه‌سنده واقع اولميان، زمانجه آز آره‌لقلى، نادرجه: سگركجه زيارت. = حـ. ١. آز آره‌لقله، آچيقجه: سگركجه ديكلمش آغاجلر. ٢. نادرجه، پك صيق اولميه‌رق: او بزه سگركجه كلير.

سَگركلشديرمك | فتـ. آره‌سنى آچمق، مكان ويا زمانجه آره‌لق ايتمك، آچمق: شو پارمقلرى برآز دها سگركلشديرملى؛ سز بزه كلمكى پك سگركلشديرديكز.

سَگركلشمك | فل. آره‌سى آچلمق. آچيق ويا نادر اولمق. مكان ويا زمانجه آره‌لقلى اولمق: شو آغاجلر چوق سگركلشدى: مسافرلرمز پك سگركلشدى.

سَگركلك | سـ. ١. آره‌لقلى وآچيق اولمه: ديشلرك، آغاجلرك سگركلكى. ٢. برشيئك آره‌ده چوق وقت كچه‌رك وقوعى، ندرت: ياغمورك سگركلكى.

سَگرلمك | فل. سگركلشمك. با: سگركلشمك.

سَگرمك | فل. آز اويناملق، قيملدامق، سكير غير اختيارى وخفيف صورتده اويناملق: كوزم سگريور.

سَگرمه | سـ. آز وغير اختيارى اويناممه، خفقان: كوز سگرمه‌سى.

سَكز | عد. يدى ايله طقوز آره‌سنده‌كى عددكه ايكى كره درتله مساويدر. ثمان. ٨: سكز كون؛ اون سكز ١٨: سكزده بر = ثمن.

سِكز | فل. [كيردلرى ماقبلنه كوره خفيف ويا ثقيل اوقونور] ايتمك مصدر غير مستعملدن فعل اسنادى مضارعنك جمع مخاطبيدر: سز سكز. استفهامى: ميسكز؛ ومنفيسى: دكلسكز اولور.

سَكزر | عد. هر برينه ويا هر دفعه‌سنده سكز اوله‌رق: آقچه‌يى تقسيم ايتديلر سكزر ايرا دوشدى؛ ديركارى سكزر، سكززردن آرابه‌لره يوكلتدك.

سَكزلك | صـ. ١. سكزجزئدن مركب ويا سكز قسمى حاوى، مثمن. ٢. سكز غروش، پاره وسائره قيمتنده اولان: سكزلك قماش. ٣. سكز آرشين، قاريش وسائره بوينده ياخود سكز اوقه وسائره آغرلغنده: سكزلك ديرك، سكزلك قوزى. ٤. سكز ياشنده: سكزلك بر چوجق. = سـ. سكز غروش وسائره قيمتنده سكهٔ حقيقيه ويا اعتباريه، سكز غروشلق مبلغ: بوكا بر سكزلك ويره‌يم.

سَكزلى | صـ. سكز بكك وسائره‌يى حاوى، سكز حرف ياكوشه ياخود ضلع وسائره‌سى اولان، ثمانى. = سـ. اسقامبيل كاغدينك سكز بكليسى: ماچه‌نك سكزليسى.

سَكزنجى | عبـ. سكز درجه‌سنده اولان، يدنجيدن صكره كلن، ثامن، هشتم: سكزنجى كون، سكزنجى باب؛ اون سكزنجى.

سكسان | عد. [تلفظى: سكسن] سكز دفعه اون، ثمانين، ٨٠: سكسان كونده دور عالم؛ يوز سكسان ١٨٠.

سَكسانت | سـ. [فر. Sextant] افق وعمودى زاويه‌لرى مساحه‌يه مخصوص و ١٢٠ درجه‌لك قوس درجاتى محتوى آلت.

سَكسانر | عد. [سكسنر] هر برينه ويا هر دفعه‌سنده سكسان: آقچه‌يى تقسيم ايتدكلرنده سكسانر غروش دوشدى؛ بكا اولان بورجنى هفته‌ده سكسانر غروشدن اوديه‌جكدر.

سَكسانلك | صـ. [سكسنلك] ١. سكسان قسمدن مركب. ٢. سكسان غروش و سائره قيمتنده اولان: سكسانلك قماش. ٣. سكسان ياشنده: سكسانلك بر اختيار.

سَكسانِنجى | عبـ. سكسان درجه‌سنده اولان: سكسانجى كون.

سَكسَك | سـ. برنوع طوغان.

سَكمك | فل. ١. بر اياق اوزره صيچرايوب آتلامق. ٢. مجـ. خفت مزاجله قوشه‌رق كيتمك.

سَكمَن | سـ. اصلى: سكبان. با: سكبان.

سَكمه | سـ. ١. بر اياق اوزره صيچرايوب آتلامه. ٢. خفت مزاجله قوشمه.

سَكَنات | سش. جم. عر. [فد: «سكنه» لسانمزده غير مستعملدر.] طورمه، طوريش، قيملدانمامه، حركات مقابلى: حركات و سكناتنده قاعدهٔ ادبه رعايت ايدر.

سَكَنه | سذ. جم. عر. فد: ساكن. با: ساكن.

سُكنى | سش. عر. اوتوريلان، اقامت اولنان ير، مقام، محل، مكان، منزل، مسكن، قوناق: سكناسى يوقدر؛ برسكنى تداركنه مجبوردر. — غلط اوله‌رق مصدر كبى دخى اعتبار اولنوب: قابل سكنى دينلير، كه قابل اسكان ويا سكنى اتخاذ

اولنمغه مستعد دیمکدر : بو او قابل سکنی دکلدر = ایچنده اوتوریله‌جق حالده دکلدر .

سُکو { س. با : سکی .

سُکوت { سذ. عر. صوصمه، اقردی سویلمه‌مه : سکوت ایتمك؛ سکوت دیردیردن ایپدر؛ التزام سکوت ایتمك = بالالتزام سویلمه‌مك؛ سکوتله کچیرمك = جواب ویرمه‌مك .

سُکوتی { ص. عر. صوصقن، سوزسز، چوق لقردی سویلمز، آز سویلك طبیعتنده مرکوز اولان : سکوتی آدمدر .

سُکود { س. با : سوگوت .

سُکون { سذ. عر. ۱. طورمه. حرکت ایتمه‌مه. قیملدا-نمامه : ماکینه حرکت ایتمیوب سکون حالنده ایدی. ۲. آرام، راحت، اسایش، اضطرابسزلق: تلاشدن صکره برآز سکون بولدی. ۳. طورغونلق، راکدلك : هواده بر سکون وار ایدی: دکیز سکون اوزره ایدی. ٤. دینمه، طورمه، منقطع اوله : یاغمور سکون بولدی؛ ناله و فریادی آنجق کیجه یاریسی سکون بولدی. ٥. د. بر حرفك متحرك اولمامسی، حرکه‌مقابلی، جزم، ساکن‌حالی : سکون زا ایله جزم اوقونور .

سُکونَت { س. [مصدره تاء مصدریت الحاقنه حاجت اولمدیغندن، عربی اولمیوب، اویدیرمه بر لغتدر.] ۱. طورغونلق، رکود : دکیز، هوا سکونت بولدی. ۲. آرام، اسایش، راحت : حدتی، صیتمه‌سی کچوب براز سکونت پیدا ایتدی. ۳. دینمه، طورمه، آزالمه : یاغمور، روزکار سکونت بولدی؛ آغریلری کسب سکونت ایتدی. || جغ. منطقهٔ سکونت = خط استوا جوارنده‌کی بحر محیطده روزکار اسمین موقع، لیمانلق منطقه.

سُکونَتلی { ص. ۱. ساکن، راحت : کندیسنی اولدقچه سکونتلی کوردم. ۲. طورغون، راکد، حرکتسز : دکیز پك سکونتلی ایدی .

سِکو أسترَق { س. را : سقو. نسترو .

سِکّه { سذ. عر. ۱. مسکوکاته و درهملره اوریلان تمغا. ۲. ضرب اولنمش آقچه : ضرب سکه؛ سکهٔ خالصه = خالص آلتین ویا کومش آقچه؛ سکهٔ مغشوشه = قاریشیق آقچه، متالیك. ۳. دوز سوقاق ویا یول. || سکة الحدید = عرب ممالکنده دمیر یوله ویریلان اسمدر .

سِکّه { س. مولوی کلاهی .

سِکّه‌زَن { س. فا. [عر. سکه = آقچه. فا. زدن = اورمق] مسکوکاتی ضرب ایدن اوسته.

سِکّه‌کَن { س. فا. [عر. سکه = آقچه. فا. کندن = حك ایتمك] مسکوکاتك قالبنی حك ایدن: سرسکه‌کن .

سَکی { س. ۱. دیرك آیاقلغی، کرسی طاشی. ۲. آتك آیاغنده‌کی بیاض : صاغ آرت آیاغنده سکیسی واردر.

سِکّیر { س. با : سیکیر .

سِکّین { سذ. عر. بیچاق. ز.

سَکینَت { سذ. عر. و :

سَکینه { سذ. عر. ۱. قرار، راحت، سکونت، آرام. ۲. اطمئنان قلب، جمعیت خاطر، وثوق، اعتماد. ۳. بنی اسرائیله احسان اولنان بر معجزه‌که تابوتله کزدیریلوب کندیلرینك اطمئنانی و دشمنلرینك دهشتنی موجب اولورمش .

سَل { س. [عر. « سیل » دن. -- سل دخی یازیلیر .] یاغموردن بریکوب دره‌لرده واویوق یرلرده موقتاً شدتله آقان صو : سللر آقدی؛ سل کوتوردی .

سَلّ { سذ. عر. یاواشجه چکمك، صییرمق : سل سیف ایتمك: [همان بالاکثر بوتعبیره مخصوصدر.]

سِلّ { سذ. عر. ط. بین العوام ورم دینان علت مهلکه‌نك اسم مخصوصیدر. بو علت بدنك مختلف اعضاسنده ظهور ایتدیکندن، آق جکرده ظهور ایدن اك عمومیسنه « سل الرئه » غیرتلاقده ظهور ایدنه « سل القصبه » وسائره دینلیر .

سَلاجِقه { سذ. ج : سلجوقیلر؛ سلاجقهٔ ایران، سلاجقهٔ روم .

سِلاح { سذ. عر. ج : اسلحه. حرب آلتی، یاراق : سلاح آتمق = تفنك و طبانجه بوشاتمق؛ ترك سلاح ایتمك = بر حربه نهایت ویرمك یاخود حرب ایتمه‌مك ایچون سلاحی الدن براقمق: سلاحه صارلمق، طاوراتمق = استعمال سلاح ایتمك؛ سلاح بدست = سلاح الده اوله‌رق: اسلحهٔ جارحه = کسن سلاحلر: اسلحهٔ ناریه = آتشلی سلاحلر. [سلحدار کبی ترکیباتده تخفیفاً الفی حذف اولنور .]

سِلاح أَنداز { س. فا. [عر. سلاح = م. فا. انداختن = آتمق] ۱. تفنك ایله مسلح عسکر، افراددن عسکر. ۲. سفائن حربیه‌ده بطائفه‌لك ایتمیوب، تفنکله مسلح اولدقلری حالده عسکرلك ایدن افراد بحریه .

سِلاح أَندازلق { س. تفنکجیلك، سلاح انداز وظیفه‌سنی ایفا ایدن افراد بریه ویابحریه‌نك حال وصفت وخدمتی.

سِلاحخانه { س. اسلحهٔ عسکریه وضعنه مخصوص بنا ودپوی .

سِلاحدار { یاخود سلحدار. س. اسکی وزرا وکبرانك سلاحلرینی حفظ واداره ایتمکه مأمور آغا.

سِلاحدارلق { یاخود سلحدارلق. س. وزرا وکبرادن برینك سلاحلرینی حفظ واداره ایتمکه مأمور آغانك صفت ومأموریتی .

سِلاحشور { یاخود سلحشور . س. ۱. سلاحله مسلح آدم، سلاح طاشیان آدم. ۲. جنکاور وحرب آزما آدم. ۳. طشره زاد کانندن اوله‌رق خدمت شاهانه‌ده بولنان تفنکیان.

سِلاحشورلق { یاخود سلحشورلق. س. جنکاورلك، حرب آزمایی .

سِلاحلاندیرمَق { فا. سلاح ویرمك، تسلیح ایتمك.

سِلاحلانمَق { فل. سلاح ایدنمك، یاراقلانمق. سلاح طاقمق، سلاحه صارلمق .

سِلاحلق { س. طبانجه ویاتاغان کبی سلاحلری قومغه مخصوص مشیندن قات قات قوشاق . •

سِلاحلی { ص. سلاح طاشیان، مسلح .

سَلاسَت { سذ. عر. افاده ده سهولت، سهل و روان افاده، طلاقت : سلاست کلام: سلاستله یازمق، افاده ایتمك .

سَلاسَتلی { س. سهل و روان : سلاستلی عباره. افاده.

سَلاسِل { سذ. ج. عر. فد: سلسله. با : سلسله.

سَلاطین { سذ. ج. عر. فد: سلطان. با : سلطان.

سُلاله { سذ. عر. صوی، ذریت، اولاد واحفاد: سلالهٔ طاهره = ذریت پاك جناب نبوی: سلالهٔ عثمانیان .

سَلام { سذ. عر. ۱. صلح، سلم، اسایش. [بو معنا ایله « سلم » دها مستعملدر.] ۲. آفت ومخاطره‌دن بری وسالم اوله، برائت، سلامت، صوك ایی وخیرلی چیقمه. [بو معنا ایله « سلامت » دها مستعملدر] ۳. فنا وزوالدن سالم اولان حق تعالانك اسماء حسناسندندر: یا سلام! ٤. آشنالق، تحیه، «سلامت اوله‌سی‌کزده اولسون!» معناسیله السلام علیك، علیکم دیه‌رك دعا وآشنالق ایتمه: سلام ویرمك: سلام آلمق = « وعلیکم السلام» دیه‌رك قارشیلق ایتمك. جواب ویرمك: سلام کوندرمك = اوزاقده بولنان برینه بواسطه آشنالق وتحیه ایتمك: سلام ایتمك = کذا: فلان سزه سلام ایدیور: فلانه بندن سلام ایدك. || سلامه طورمق = کچن بربیوك ذاته حرمةً آیاغه قالقوب سلامنی آلمغه مهیا بولنمق. || سلام طورمق = عسکر تفنك ویا قلیجنی بر وضعیت مخصوصه ایله اوکده طوتوب مافوقنی سلاملامق؛ سلام طور! بونك قوماندهسی. || السلام علیکم، سلام علیکم = کلنك ایفا ایتدیکی رسم تحیه. || وعلیکم السلام = بو تحیه‌نك جوابی. || علیه السلام = انبیاء عظام وبعضاً صحابهٔ کرام اسامیٔ مبارکه‌سی یاد اولندقده ایراد اولنان دعا تعبیریدر : حضرت نوح علیه السلام. || والسلام = ایشته او قدر! معناسیله بحث نهایتنده سویلنیر تعبیردر. || دار السلام = ۱. جنت اعلا. ۲. وقتیله بغداد شهری. || مدینة السلام = کذا بغداد شهری .

سَلامَت { سذ. عر. ۱. قصور ونقائص وعیوبدن ویا امراض و عللدن سالم و بری

اولمه. سالملك. ۲. امنيت، خوف واندیشه‌دن بری اولمه، امن، امان: سلامته چیقمق. ۳. ایی صوك، ایی نتیجه. حسن انتها، عاقبت خیر: الله‌سلامت ویرسین: عاقبت سلامتی بولدی. ٤. قورتله. خلاص، رها. نجات: سلامت بولدی: آرتق اوته‌سی سلامت. ٥. عباره‌نك دوشوك وسقط اولمامسی. سقطلقدن سالم و طوغری اولمسی: سلامت عباره. ‖ ع. سلامت‌قنجه‌سی = طاقیلان یردن استنلدیکی زمان قولایقله قورتاریلان قنجه.

سَلاملاشمق { فش. بربرینه سلام ویرمك. سلام آلوب ویرمك: یولده راست کلنجه سلاملاشیورز.

سَلاملامَق { فت. سلام ویرمك. ا واصول‌عسکریه‌جه سلاحله ویا طوپ انداختیله رسم سلامی ایفا ایتمك: نوبت بکلین عسکری سلاملادی، کلن سفائنی سلاملادیلر.

سَلاملِق { ـ. ۱. بیوك دائره و قوناقلرك ارککلره وارکك مسافر قبول ایتمکه مخصوص قسملری. حرم مقابلی: سلاملغه چیقمق، سلاملقده یاتمق: حرم سلاملق یکرمی اوطه‌لی بر قوناق. ۲. ذات حضرت پادشاهینك جمعه نمازینی ادا ایچون جامع شریفه عزیمت بیورملری: سلاملق رسم عالیسی: بوهفته سلاملق رسم عالیسی پك مشعشع صورتده اجرا اولندی: سلاملق اونیفورمه‌سی.

سَلب { سذ. عر. ۱. قاپمه. زورله آلمه: مالنی الندن سلب ایتدی. ۲. رفع ایتمه: وقتیله تجار کمیلرینك راحتی سلب ایدلمش ایدی. ۳. نفی. انکار، برحدثك عدم وقوعی، اثبات مقابلی: ادات سلب.

سَلبی { ص. عر. ٱ: سلبیه. نفی و انکاره منسوب و متعلق: قضیهٔ سلبیه.

سَلجوق { ص. عر. ٱ: سلجوقیه. طول مدت ایرانده و آناطولیده حکومت سورمش اولان آل سلجوقه منسوب و متعلق: تاریخ سلجوق: ملوك سلجوقیه.

سِلحدار { ـ فا. ا: سلاحشور وسلاحدار.

سِلحشور { ـ. فا. و:

سَلخ { سذ. عر. ۱. یوزمه. صویمه، دریسنی چیقارمه: قویونلری سلخ ایتمك. ۲. ا مصدریت معناسنی متضمن اولمقسزین] عربی آیك صوك کونی، غره مقابلی: سلخ محرم، سلخ ذی القعده.

سَلخخانه { سـ. فا. ا عر. سلخ = یوزمه. فا. خانه = او. تر. زبانزدی: صالخانه. ا قصابلر ایچون کسیلن قویون وسائر حیواناتك بوغازلنوب یوزلمرینه مخصوص محل که تمیزلك ایچون شهرك خارجنده اولور: سلخخانه کوپکی.

سَلسال { سذ. عر. صوقوق و طاتلی وخفیف صو.

سَلسَبیل { سذ. عر. خفیف و لذیذ صو. اصل جنتده برچشمه‌نك اسمیدر.

سَلسره { ـ. ع. کیلرده عسکری خدمت باشنه دعوت ایچون چالینان کیك دودوك.

سِلسِله { سذ. عر. جـ: سلاسل. ۱. زنجیر: سلسلة‌الذهب = آلتین زنجیر. ۲. بربرینه مربوط بر صره تشکیل ایدن شی: سلسلهٔ جبال. ۳. مافوقدن مافوقه تعاقب ایدن صره و ترتیب: سلسلهٔ مراتب قاعده‌سنه رعایة = مافوقدن مافوقه مراجعت ایدرك. ٤. بدردن اولاده صردایله یازیله‌رق تشکیل اولنان ذریت دفتری. شجره: سلسلهٔ نسبی فلان ذاته متصل اولور.

سِلسِله‌نامه { ـ. فا. مشاهیرك و حکمداران خانه‌دانلرینك اباً عن جد نسل و نسبلرینك صورت تعاقبنی زنجیر کبی بربرینه مربوط اوله‌رق کوسترن کتاب ویا جدول.

سُلطان { سذ. عر. [«سلاطة» دن صف.] ۱. حکمدار. ملك. پادشاه: سلطان البرین والبحرین. سلاطین عظام عثمانیه‌نك اساميسی باشنه قونور: شوکت افزای تخت عثمانی سلطان الغازی عبد الحمید خان ثانی حضرتلری. ۲. سلاطین عظام حضراتنك والده وهمشیره و کریمه‌لرینه اطلاق اولنور: والده سلطان: مهر ماه سلطان: سلطان سرایی: خانم سلطان = سلطان کریمه‌سی.

سُلطانلق { ـ. پادشاهلق، حکمدارلق.

سُلطانی { ص. عر. ٱ: سلطانیه پادشاهه منسوب و

متعلق: طریق سلطانی = شاهراه، بیوك جاده: مکتب سلطانی: قلعهٔ سلطانیه.

سَلطَنَت { سذ عر. ۱. پادشاهلق، حکمدارلق: قانونی سلیمان خان قرق سنه سلطنت سوردی. ۲. دولت. حکومت: سلطنت سنیه، سلطنت عثمانیه. ۳. مج. دبدبه، طنطنه، دارات. ‖ سلطنت قایغی = پادشاهان عظام حضراتنك رکوب همایونلرینه مخصوص کوشکلی قایق.

سَلطَنَتلی { ص. داراتلی، مطنطن، مدبدب.

سَلَف { سذ. عر. جـ: اسلاف. ۱. بر حال و موقعده دیکرندن اول بولنمش اولان آدم، کچمش، اسکی، خلف مقابلی: فلان ایشی شمدیکی والی یاپمدی سلفی حاضرلامشیدی؛ خلف سلف یولده بولشدیلر: اونکله فلان مأموریتده خلف سلف اولدق. ۲. اسکی آدم، جد. [باشلیجه جمعی:] اجداد، کچمشلر، اسکی آدملر: اسلافك اثرینه تبعیت ایتمك: اسلاف کرامیزك ثمرهٔ سعی و غیرتنی اقتطاف ایدیورز.

سِلك { سذ. عر. ۱. اینجی و تسبیح کبی دانه‌لرك کچیرلدیکی ایپلیك وغیطان وسائره: اینجیلری سلکه چکمك. ۲. دیزی، صره: سلك لآل = اینجی دیزیسی. ۳. مج. صره، ترتیب، طاقم: سلك نظمه چکمك. ٤. بر آدمك طوتدیغی یول، طریق، مسلك: سلك جلیل عسکری: بن او سلکه داخل دکلم؛ هر کس کندی سلکنه رعایت ایدر.

سِلله { یاخود سیله. ـ. آچیق ال ایله وال آیاسیله اوریلان طوقات: سلله آتمق. اورمق.

سِلم { سذ. عر. [سینك فتحی و کسری جائز اولوب لامك فتحی ایسه غلطدر.] باریش، صلح، آسایش: محافظهٔ صلح وسلم ایچون.

سَلَم { سذ. عر. مؤجلی معجله صاتمه یعنی پشین پاره ایله ویره‌سی‌یه مال آلمه.

سَلَّم { فت. عر. [تفعیل بابندن ماضی مفرد مذکر غائب اولوب بعض دعا تعبیرلرنده بولنور:] سلام ایتسین، سلامت ویرسین: صلی الله علیه وسلم.

سُلَّم { سذ. عر. نردبان، باصامق، بر یره صعود ایتمك ایچون واسطه اولان شیء: سلم ترقی.

سُلَمَن { ـ. با: سولومن.

سَلِندی { ـ. ۱. بول آقان یاغمور صویی، سرقاقلرده دره کبی آقان یاغمور سلی. ۲. اوفاق سل یولی، یاغمور سلنك آقارکن چیزدیکی دره.

سِلِندیر { ـ. [فر. Cylindre] صف. درونی مجوف و ایکی طرفی مسدود استوانه که استیم داخلنده‌کی پیستونه اجرای تضییق ایله تحریك ایدر.

سَلوا { سذ. عر. با: سلوی.

سُلوك { سذ. عر. ۱. بر یوله کیرمه، بر صره‌یه دیزلمه، بر صنف مخصوصه داخل اولمه: سلك عسکری‌یه سلوك ایتدی. ۲. طریق تصوفه انتساب، اهل طریقتدن اولمه، ریاضتله اشتغال: اهل سلوکدن بر آدم: سلوك قولای ایش دکلدر.

سَلوی { سذ. عر. بیلدیرجینك بیوکی، بلوه. ـ صحرای تیهده من دینلن قدرت حلواسیله برابر من طرف الله بنی اسرائیله ویریلن قوشلر بواسمله یاد اولنور.

سَلوی { ـ. با: سروی.

سَلویسه { ـ. [ایتا. Servizio] ع. آرمه‌ده بولنان متحرك خلاطلر.

سَلّه { سذ. عر. [تر. زبانزدی شده‌سزدر] سپت. اشپورطه‌نك بر نوعی.

سَلّه‌باف { ـ. فا. [عر. سله = سپت. فا. بافتن طوقومق] سپت وزنبیل کبی شیئلر طوقویان. سپتجی، کوفه‌جی، زنبیلجی.

سِلّه { ـ. با: سلله.

سِلّی { ص. عر. ٱ: سلیه. ط. ورم علتنه منسوب ومتعلق.

سَلیس { ص. عر. ٱ: سلیسه. [«سلاسة» دن صف.] سلاستلی؛ رکاکتسز، سهل و روان: سلیس عباره، عبارهٔ سلیسه.

سِلیسیوم { ـ. [لا. Silicium] کیم. اجسام بسیطه‌دن بر جنس طاش که قوم و چاقماق طاشی باشلیجه بوندن مرکبدر.

سَلیقه { سذ. عر. کوزل سویله‌مه و یازمه‌ده‌کی استعداد

طبیعی، خداداد اولان فصاحت و طلاقت : فلانك سليقه‌سی واردر، سليقه‌سی پك کوزلدر.

سَلیم ‹ ص. عر. ث: سليمه. [«سلامة» دن صش.] عیب وقصوردن بری، صاغلام، طوغری، درست، صحیح : عقل سليم.

سَلیمی ‹ س. سلطان سليم خانك ایجادی اولان تاج بیچملی بر نوع قاؤق.

سَلیمیّه ‹ س. صیرمه داللی اسکی بر نوع کزی.

سَم ‹ سذ. عر. جم: سموم. زهر، آغو: سم قاتل = مؤثر زهر. سم الفار = صیچان اوتی.

سُم ‹ س. فا. آت کبی حیوانات آیاغنك طیرناغی.

سَماء ‹ سث. عر. جم: سماوات. کوك، آسمان، فلك، سپهر؛ بين الارض والسماء = یر ایله کوك آره‌سنده. || علائم سما = الکم صائمه اسم ترکيسنك یاکلیش املاسیدر.

سِمات ‹ سث. جم. عر. [فد: وسمه مرادفی اوله‌رق «سمه» لسانمزده چوق قوللانلماز.] تمغالر، علامتلر، نشانلر : ذات ملك سمات.

سَماحَت ‹ سث. عر. جومردلك، ال آچیقلغی، سخاوت: ابراز سماحت ایتمك.

سَماحَتلو ‹ سماحتلی. ص. ۱. جومرد، الی آچیق، سخی، کریم. ۲. از. طریق علمیده قاضیعسکرلك پایه‌سنی احراز ایدن ذواته، ودولتلو عنوانیله برابر شیخ الاسلامه ویریلن عنوان رسمیدر.

سِماط ‹ سذ. عر. ۱. سفره، یمك ماصه‌سی و یا اورتیسی، ترابزه. ۲. یمك، طعام، ضیافت.

سَماع ‹ سذ. عر. ایشیتمه، مسموعی اولمه : عربیده ثلاثی مجرد مصدرلری بر قاعده‌یه مبنی اولمیوب سماعه تابعدر.

سِماع ‹ سذ. عر. ۱. موسیقی دیکلمه، چالغی جمعیتنه دوام : سماعه میل طبیعیسی واردر. ۲. مولوی درویشلرینك نای وقدم وبر اصول مخصوصه ایله دونه‌رك اجرا ایتدکلری ذکر وآیین : تکیه‌ده بو کون سماع واردر.

سَماعاً ‹ ح. عر. ایشیده‌رك، ایشیتمکله : بونی سماعاً بیلیرم.

سِماعخانه ‹ س. فا. [عر. سماع = م. فا. خانه = او] ۱. مولوی تکیه‌سنك سماع اجراسنه مخصوص واسع دیوانخانه. ۲. علی الاطلاق تکیه‌لرده ذکر ومقابله‌یه مخصوص محل.

سَماعی ‹ ص. عر. ث: سماعیه. ر. ایشیتمك اساسنه مبنی، بر قیاس وقاعده‌یه تابع اولمیان، اهل لساندن نقل ایشیدلمش ایسه اویله واقع اولان : افعال سماعیه، مصدر سماعی. مقابلی قیاسی. = س. مو. اصول مخصوصه‌سیله بسته‌لنن و برقطعه‌دن عبارت اولان شرقیلر.

سُمّاق ‹ س. عر. اکثریا کبابه قونیر قرمزیجه دانه.

سُماقی ‹ س. با: صوماکی.

سَماوی ‹ یاخود سمائی. ص. عر. ث: سماویه، سمائیه. ۱. کوکه ویا جو هوایه منسوب و متعلق، کوکدن دوشمش : حجر سماوی: علائم سماویه. ۲. من طرف الله اولان : احکام سماویه، کتب سمائیه.

سَمائی ‹ ص. عر. با: سماوی.

سُمپاره ‹ س. فا. [تر. زبانزدی: زیمپارا.] حیوان طیرناغی واوکا مشابه شیئلری آشیندیران سرت شیء: سمپاره کاغدی = معادنی وتخته وسائره‌یی اکه‌لمکه مخصوص اوستنه سرت بر توز یاپیشدیرلمش کاغد ویا بز.

سَمت ‹ سذ. عر. جم: سموت. ۱. جهت، طرف، جانب : او سمتده = اوطرفده: بزم سمتده بزم جهتده: سمت سمت = جهت جهت، طرف طرف. ۲. ه. اجرام سماویه‌دن برینك مرکزندن مرور ایدن ارتفاع دائره‌سنك افقدن قطع ایلدیکی نقطه ایله افقك شمال ویا جنوب نقطه‌سی بیننده واقع دائرهٔ عظیمه قوسی وتعبیر دیکرله دائرهٔ ارتفاع ایله نصف النهار رصد بیننده سمت رأسده حادث اولان زاویه: فرانسزجه عر. «السمت» دن مأخوذ اوله‌رق Azimut دینلیر. || سمت الرأس = سطح ارضده قائماً طوران راصدك قامتی استقامتنده برخطك اخراجی تصور اولنور ایسه سماده رأسی جهتنده بولنان نقطه که بونك مقابلنده قدمی جهتنده بولنان نقطه‌یه‌ده سمت قدم دینیر. فر. بو اسم عربیدن مأخوذ اوله‌رق Zenith دینلیر. سمت

قدم : سمت نظیر، که فر. بونه عر. نظیردن مأخوذ اوله‌رق Nadir دینلیر. || دائرهٔ سمت، دائرهٔ ارتفاع = سمت الرأس و سمت قدم نقطه‌لرندن مروری تصور اولنان دوائر عظیمه‌که تماماً افقك شرق وغرب نقطه‌لرندن مرور ایدنلره دائرهٔ سموت اول تسمیه اولنور. || سمت بوصله‌سی = اجرام سماویه‌نك سمت وسعه‌سنی رصد ایتمکه مخصوص بوصله.

سُمتراش ‹ س. فا. [سم = حیوان طیرناغی. تراشیدن = یونتق. — تر. زبانزدی : صوتراش] نعللارکن حیوانلرك طیرناغنی کسمکه مخصوص نعلبند آلتی.

سِمحاق ‹ سذ. عر. تش. باش کمیکنی وعلی العموم کمیکلری اورتن اینجه دری ویا زار.

سَمَر ‹ س. ۱. یوك حیوانلرینه یوکی باغلامق ایچون صرتلرینه قونیلان شیء، پالان : سمر اورمق = حیوانه سمر قومق: سمری دویرمك = حیوان سمری دوشورمك، آتمق. ۲. حمال آرقه‌لیجی.

سَمِرتمك ‹ فتـ. با: سمیرتمك.

سَمَرجی ‹ س. حیوان سمرلرینی یاپان آدم.

سَمَرجیلك ‹ س. حیوان سمری یاپمق صنعتی.

سَمَرلی ‹ ص. ۱. سمر طاشیان (حیوان). ۲. آرقه‌لیجلی (حمال). ۳. اورکوجلی، کمرلی. ۴. قبا، غلیظ.

سَمِرمك ‹ فل. با: سمیرمك.

سُمره ‹ یا سمرت. سث. عر. اسمرلك، قویو رنك. ز.

سِمسار ‹ سذ. عر. ۱. بیوجك بر آلیش ویریشده صاتان ایله طالب آره‌سنده وساطت ایدن آدم، دلال، ساعی. ۲. بر فابریقه‌یه وکالت ایدوب اونکه اشیا آله‌جق تجار بیننده وساطت ایدن آدم، قومیسیونجی.

سِمسارلق ‹ س. آلیش ویریشده میانجیلق، دلاللق، قومیسیونجیلق.

سِمساریّه ‹ سث. عر. سمسارك یعنی دلال ویا قومیسیونجینك صاتان وآلاندن اخذ ایلدیکی حق واجرت که اکثریا یوزده ایکیشردن عبارتدر.

سِمسِم ‹ سذ. عر. صوصام. ز.

سَمع ‹ سذ. عر. ۱. ایشیتمه، ایشیدیش : سمع وبصر الله بیوکك نعم سبحانیه‌سندندر. ۲. دیکلمه، قولاق آصمه. امتثال : سمع وطاعت. ۳. [مصدریت معناسنی تضمن ایتمکسزین] قولاق، کوش : واصل سمع ممنونیتم اولمشدر.

سَمعاً ‹ ح. عر. ۱. ایشیده‌رك، ایشیتمکله. [بو معنا ایله «سماعاً» دها مستعملدر.] ۲. دیکلیه‌رك، دیکلمکله، اطاعتله : سمعاً وطاعةً = باش اوستنه! کمال انقیادله.

سَمعی ‹ ص. عر. ث: سمعیه. ایشیتمك حاسه‌سنه منسوب ومتعلق : حس سمعی، قوهٔ سمعیه.

سَمَك ‹ سذ. عر. جم: اسماك. بالیق، ماهی.

سَمَلجه‌مك ‹ یا سملجیمك. فل. ۱. بیرامق، قبرمق، ۲. سینوب صیزلانمق.

سَمَنی ‹ سذ. عر. تره یاغی.

سِمَن ‹ سذ. عر. [اصل میم ساکنه ایله در.] سمیزلك، یاغلیلق : سمن کلك، سمن پیدا ایتمك = سمیرمك.

سَمَن ‹ س. فا. یاسمین دینلن کوزل قوقولی بیاض چیچك.

سَمَنبَر ‹ ص. فا. [سمن = یاسمین. بر = کوکس] کوکسی یاسمین کبی بیاض، یاسمین کوکسلی.

سَمَنبو ‹ ص. فا. [سمن = یاسمین. بو = قوقو] یاسمین قوقولی.

سَمَند ‹ س. فا. قوله آت. ۲. سریع الحرکه وکوزل آت، رخش: سمند باد رفتار. عر.

سَمَندَر ‹ س. فا. [عربیده ده مستعملدر.] ۱. کویا آتشده یاشار برحیوان موهوم‌که خرافات ایرانیه ده مذکوردر. ۲. صوئوتلغیله مشهور برجنس صو کرتنکه‌سی.

سُمُوّ ‹ سذ. عر. یوکسکلك، علو، رفعت.

سَموات ‹ یاخود سماوات. سث. جم. عر. فد: سماء. با: سماء.

سَموح ‹ ص. عر. [«سماحة» دن صمب.] زیاده‌سیله جومرد وسخاوتلی.

سَمّور ‹ س. فا. [تر. زبانزدی: سامور] ۱. زرداوه وسائر اصار جنسندن سبیریه

جهتلرنده بولنور برحيواندر،كه كورك‌ى پك مقبولدر. ٢. بو حيوانك دريسندن معمول كورك: كوزل بر سمور كيمش. — بو معنا ايله صفت كبى دخى قوللانيلوب: سمور كورك دينلير. ٣. زلف سياهدن كنايه اولور. ‖ سمور قاش = پك ككيش وسياه قاش: سمور قاشلى آدم.

سَموم { سد. عر. [عربيده مؤنثدر.] چولدن كلكه پك صيجاق وزهرلى اسوب نباتات وحيواناتى هلاك ايدر برروزكار. سام دخى دينلير.

سُموم { سد. جـ. عر. فد: سم. با: سم.

سَمه { ص. سرسم، سراسيمه.

سَمِىّ { ص. عر. آداش. همنام. ذ.

سَمّى { ص. عر. ؤ: سميه. زهره منسوب ومتعلق، آغولى، زهرناك: مواد سميه.

سِميد { ياخود سميت. س. كوچك حلقه شكلنده خاص اتمك: ياغلى سميد: سميد اونى = سميد اعمالنده قوللانيلان خاص اون. ‖ ب. تخليصيه سميدى = دكزه دوشنلرك طوتمسى ايچون كميلرده بولنان سميد شكلنده منتار.

سِميدجى { س. ١. سميد ياپان اتمكجى. ٢. سميدكز. دبروب صاتان آدم. ‖ سميدجى اتمكى = سميد ايچون خاصى آلندقدن صكره قالان قباجه اوندن ياپيلان اتمك كه ايكنجى نوع اولوب دها اوجوزدر.

سَمير { سد. ص. عر. [« سمر » دن صش.] رفيق، آرقداش، همدم، مصاحب. [اصل عربيده كيجه وقتى برلكده صحبت ايدن همدم ديمك اولوب، لسانمزده يالكز بعض وصف تركيبلرده بولنه‌رق « متصف » معناسنى افاده ايدر.] وزير معالى سمير = معالى ايله متصف وزير.

سَميرتمك { فتـ. ١. برينك سميرمسنى موجب اولمق، سميرمسنه سبب اولمق، سميزلك وسمن ويرمك، تسمين اتمك: باليق ياغى انسانى سميرتير. ٢. قبارتمق، آلتنى بسلمك: ياتاغى سميرتملى. ٣. طوپراغه كوبره آتوب بسلمك: بو باغچه‌نك طوپراغى سميرتمك ايچون چوق كوبره‌يه احتياج واردر.

سَميركين { ص. سميزلكدن آغرلاشوب اويوقلايان تنبل، تنبللكدن سميروب شيشمش.

سَميرمك { فل. سميز اولمق، سمن پيدا اتمك: سميرمك ايستين باليق ياغى ايچمليدر: بو موسمده قويونلر سميرر.

سَميز { ص. ياغلى، سمين، بسلى، اتنه طولغون: سميز آدم: سميز قويون: سميز ات.

سَميزاوت { س. ياپراغى قالينجه معروف بر ييشيل سبزه، بقلة الحمقاء.

سَميزجه { ص. آز ويا اولدقجه سميز ويا ياغلى: سميزجه چوجق؛ سميزجه ات.

سَميزلك { س. ياغليلق، سمن: انسان ايچون چوق سميزلكده ايى دكلدر: اتك بو قدر سميزلكندن حظ اتمم.

سَميع { ص. عر. ؤ: سميعه. [« سمع » دن صش.] ايشيدن، قوه سامعه‌يه مالك: جناب حق سميع وبصيردر.

سَمين { ص. عر. ؤ: سمينه. [« سمن » دن صش.] سميز، ياغلى.

سَن { ض. ضمير شخصيك مخاطبى اولوب، مضاف اليهى: سنك، مفعول اليهى: سكا، مفعول بهى: سنى، جمعى: سزدر. سن كل: سكا سويليورم: سنى كوردم: سنك ايشك: سنجه = سكا كوره: سنسز = سن اولمقسزين.

سِنّ { سد. عر. جـ: اسنان. ١. ديش، دندان: اسنان مصنوعه = ياپمه ديشلر. ٢. ياش، عمر درجه‌سى: سن طفوليت، سن رشد، سن كمال، سن شيخوخت. ‖ اسنان عسكريه = عسكرلك ايچون قرعه چكه‌جك ياشده بولنان افراد.

سِنّاً { حـ. عر. ياشجه، سن اعتبارله: بن سناً اوندن بيوكم.

سِناء { سد. عر. اجناسى اولان بر نبات: سناء مكى = ياپراغى قوتلى مسهل اولان معروف بر نبات كه بين العوام « سنامكى » دينلير: سناء كاذب = شكلاً سنامكى‌يه مشابه اولوب آنجق مسهل اولميان بر جنس نبات.

سَنابِك { سد. جـ. عر. فد: سنبك. با: سنبك.

سِنار { س. قلفات اتمك اوزره آچغه مخصوص قلفاتجى دميرى.

سِنامَكى { س. سناء مكى. با: سناء.

سِنان { سد. عر. جـ: اسنه. مزراق وسونكى وسائره دميرى. كسكين وجى.

سُنبُك { سد. عر. جـ: سنابك. آت طيرناغى. [جمعى لسانمزده دها مستعملدر.]

سُنبَكى { س. [ازباندى: زانبوقه] بر جنس كوچك كمى ويا بيوك قايق، سنبوق = سنجـ. م. جزاير بحرسفيددن ردوسه ملحق بر آطه. [بو آطه اهاليسى على العموم طالغيجلقله متعيش اولدقلرندن، طالغيجلره‌ده بعضاً سنبكى دينلير.]

سُنبُل { س. فا. صوغاندن حاصل اولان معروف چيچك كه انواعى اولور. — زلف خوبانددن‌ده كنايه اولور. ‖ نبا. سنبل رومى = فر. Nard. وسنبل هندى = فر. Nard Indien. ديثان فصيله نجيليه‌يه منسوب ايكى جنس نبات كه بزم بيلديكمز سنبله بكزه‌مز.

سُنبُله { سد. عر. ١. باشاق. ٢. هـ. بروج اثنا عشرك برى كه شمس آغستوسده بوكا داخل اولور.

سُنبُلى { ص. ١. سنبل چيچكلرينك حظ ايتدكلرى بلوطلى و قيالى هوايه وصف اولور: سنبلى هوا = ياغمور ياغمديغى حالده بلوطلى هوا. ٢. مظنه‌دن حضرت شيخ سنبل سنانك طريقنده بولنان (درويشان).

سُنَّت { سد. عر. جـ: سنن. ١. فخر كائنات (صلعم) افندمزك اقوال وافعال مباركه‌لرى كه اهل اسلام ايچون لازم الامتثالدر: سنت شريفه، سنن سنيه. ٢. ختان: چوجغى سنت اتمك؛ سنت جمعيتى. — جـ. احاديث شريفهٔ نبويه و بونلرى حاوى كتب اساسيه‌دن كتاب: سنن ابى داود، سنن ابن ماجه. ‖ اهل سنت، اهل سنت والجماعه = نص كريم وسنت نبويه‌يه تطبيق عمل اتمك اوزره ائمهٔ دينك اجماع و قراريله تعين اتمش اولان مذهب مشروعه تابع اهل اسلام: اهل سنتدم: اهل سنت مذهبنده‌يم؛ اهل سنت اعتقادى. ‖ سنتله‌مك = بيتيرمك: بو يكى سنتليه‌لم.

سُنّتجى { س. چوجقلرك ختان عمليانى اجرا ايدن جراح.

سُنّتسِز { ص. ختان اولمامش، غير مختون.

سُنّتلى { ص. ختان اولمش، مختون.

سِنتينه { (يا سينتينه. س. [ايتا.] كمينك داخلاً الك آشاغى قسمى؛ سنتينه طلومبه‌سى = كمينك باش و قيچ طرفلرندن كلوب غراندى ديركى ديبنده طوپلانان صوبى طيشارى‌يه آتمغه مخصوص طلومبه: سنتينه قوقوسى = سنتينه‌ده متراكم صويك حاصل ايتديكى كريه رطوبت قوقوسى.

سَنج { ص. فا. جـ: سنجان. [« سنجيدن » فعلندن ممص. اولوب صتر. تشكيلنه كيرر] طارتان، وزن ايدن: سخن‌سنج = سويلديكى سوزى ايى طارتان: نكته سنج = قوللانديغى نكته‌لرى كوزلجه وزن ايدوب محلارنده استعمال ايدن.

سِنجاب { س. فا. [اصل فارسيسى سينك قحبله در.] ١. تپون دينلن و آغاجلرده ياشايان كميرجى كوچك حيوانك قورشونى توكليسى. ٢. بوحيوانك پوستندن معمول كورك: سنجاب قاپلامق.

سِنجابى { ص. سنجاب رنكنده قويوجه قورشونى.

سَنجاق { س. [اصلى: « صانجمق » دن « صانجاق »] ١. اوجى سيورى دميردن اولوب صاپلانان بيوك بايراق، رايت، لواء: سنجاق آچمق، چكمك. ٢. هر ولايتك منقسم اولديغى اوچ بش دائره‌نك هربرى كه برقاچ قضادن مركبدر، لوا: خداوندكار ولايتى بش سنجاقدن مركبدر: قره‌سى سنجاغى. [وقتيله بر سنجاق سپاهى دائره‌سى اولمسى وجه تسميه‌در.] ٣. ب. كمينك ايچريسنده بولنلديغى حالده باش طرفه توجه اولنور ايسه صاغ طرفى. صوله اصابت ايدن طرفه‌ده اسكله دينير. سنجاق پوسته‌سى = كميده نوبت خصوصنده ايكى‌يه تفريق اولنان ضابطان وعسكرك صاغده بولنانلرى: سنجاق بوغمق = استمداد ايچون ياپيلان قديم براشارتدركه سنجاق اورته‌سندن بوغيله‌رق قالديريلير ايدى: سنجاق باغى = برنوع باغ؛ سنجاغه كل = كمينك باشنى صاغ طرفه دونديرمك ايچون ويريلان قوماندا: سنجاق براتى = بر كمينك تابعيتنى مبين اولان رسمى برات؛ اشارت سنجاغى = اشارت ايچون كشيده اولنان درت كوشه‌لى سنجاق.

|| سنجاق شريف، لواء شريف = امانات شريفه‌دن اولان لواى مقدس جناب نبوى.

سنجاقدار { س. [تعبير ستم. طوغريسى : علمدار] سنجاغى طوتان عسكر.

سنجان { ياخود زنجان. س. سا. قزلى بر جنس ديكنلى چالى، موسى آغاجى.

سَنجَر { س. استحكام، طابيه، متريس. مر.

سِنجَرف { سذ. عر. سرلوكن. ز.

سَنجيده { ص. فا. ۱. طارتلمش، موزون. ۲. مج. ايى دوشونلمش، تام يرنده وحشو. ياتدن عارى (سوز).

سِنخ { سذ. عر. جم : اسناخ. تش. ديش كوكنك كوميلى بولنديغى ير، ديش يووه‌سى.

سَنَد { سذ. عر. جم : سندات. ۱. اوزرينه طيانيلان شئ، طيانيله‌جق ير، اعتمادكاه، مدار توسل، ملجأ، پناه : اهل ايمانك سندى. ۲. باشقه‌سى عهده‌سنده اولان بر حقك، آلنه‌جق بر مالك، اقراض اولنمش بر مبلغك عائديتنى ناطق و مصدّق كاغد، ايكى ويا زياده اشخاص آره‌سنده منعقد برعقدى اثبات ايچون تنظيم اولنان ورقه كه مديون طرفندن دائنه ويريلير، وحين حاجتده حقنى طلبه مدار اولور: سند ويرمك: سند آلمق؛ سند رسمى = بردائرهٔ رسميه‌دن ويا مأمور مخصوصى طرفندن تصديق اولنمش سند: سند عادى = بوصورتله تصديق اولنميان سند: ۳. اراضى واملاك اصحابنه تصرفلرينى مصدق اوله‌رق جانب حكومتدن ويريلن ورقهٔ رسميه : سندات قلمى، سندات مديرى. سند بحرى = بر كمينك كيه عائد اولديغنى مبين اولان سند. ٤. د. بر قاعده‌يه مثال اولمغله برابر طوغريلغنى اثباته دخى مدار اولان قول قوى ومعتبر، دليل، برهان، قواعد صرفيه ونحويهٔ عربيه‌ده آيت كريمه‌نك مثال ايرادى كبى.

سَندان { سذ. عر. اورس دينلان معروف دميرجى آلتى.

سِندَروس { ياخود سندلوس. سذ. عر. ص. قوپال آغاجنك ضمنى وياغى : سندروس توزى، ياغى، فر. Sandaraque.

سُندُس { سذ. عر. اسكى بر نوع ايپك قماش.

سَنَدلَشمَك { فش. سند آلوب ويرمك، آلوب ويره‌جكه وسائر معاملات وحقوقه متعلق سند مبادله ايتمك : ايشى صاغلاملاشديرمق ايچون سند اشمليسكز.

سَنَدلى { ص. سندله تصديق اولنمش، بر سنده مستند: سندلى بورج.

سَندَه‌لَمك { ياخود سنده‌له‌مك. قل. آياقده طوره‌ميوب صارصلمق : بو سوزى ايشيدنجه آياق اوزره سنده‌لدى.

سِنديق { س. [فر. Syndic] حقق. افلاس ايشلرينك تسويه‌سى ايچون محكمهٔ تجارت طرفندن تعيين اولنان وكيللر.

سِنديقه { س. [فر. Syndicat] معاملات تجاريه وصرافيه‌دن برينك محافظهٔ منفعت ضمننده متحداً ايفاسى ايچون تشكيل اولنان هيئت : فس سنديقه‌سى: شكر سنديقه‌سى.

سِنسى { س. يا : سكسى.

سُنقور { س. شاهين.

سَنِك { ض. «سن» ضمير مخاطبنك مضاف اليهيدر : سنك ايشك.

سَنگ { س. فا. طاش، حجر : سنگ خارا = مرمر طاشى: سنك طعن آتمق = طعن ايتمك.

سَنگدِل { ص. فا. [سنگ = طاش. دل = يورك] طاش يوركلى، مرحمتسز.

سَنگسار { س. فا. رجم : سنگسار اولسون = رجم جزاى مدهشنه اوغراسون.

سَنگِستان { س. فا. طاشلق ير.

سَنِگكى { ض. مالكيت بيان ايدن ضمير شخصينك مخاطبه تعلق بيان ايدنيدر : نم ايشم دها بيتمدى اكن سنككى حاضردر. — مالكه كوره جمعى «سزككى»، و مملوكه كوره جمعى «سنككيلر» در.

سَنگين { ص. فا. طاشدن اولان: دل سنگين = طاشدن يورك.

سِنِمّار { س. مشهور قصر خورنق انشا ايدن معمار.

سِنمك { ياخود سينمك. با : سيكمك.

سُنَن { سذ. جم. عر. فد : سنت. با : سنت.

سُنوح { سذ. عر. جم : سنوحات. عقله و خاطره كلمه، خطور : خاطرمه بويله بر فكر سنوح ايتدى؛ بو ترتيب صرف كندى سنوحاتندندر. [بونك يرينه وقايع ديمك اولان «سانحات» استعمالى و مثلا «سنوحات العرب» يرينه «سانحات العرب» ديلمسى غلط محضدر.]

سُنوخ { سذ. عر. صاغلام و مطمئن اولمه، معلومات قويه‌يه دسترس اولمه. ز.

سنور { ياخود سينور. س. [يو. Σύνορον] حدود، سرحد، ثغور : سنورده تحشد ايدن عسكر: سنورلرك محافظه‌سى. || سنور قومق = تحديد ايتمك.

سنورداش { ص. مشترك حدودى اولان. همحدود.

سَنَوى { ص. عر. ث : سنويه. سنه‌يه منسوب و متعلق، بر ييلده ويا ييلده بر واقع اولان، ييللق : ايراد سنوى: واردات سنويه. = ح. تر. ييلده، هر ييل : بوچفتلك سنوى يوز ليرا ايراد ويرر.

سَنه { سذ. عر. جم : سنين. ت: سنتين. ييل، سال : بش سنه، قرق سنه، هرسنه؛ سنين وفيره‌دن برى؛ سنتين اخيره‌ده.

سَنّه { سذ. عر. با : سنت.

سَنى { ض. «سن» ضمير مخاطبنك مفعول بهى.

سِنى { س. فا. [اصلى : چين ايشى معناسيله «صينى»] اوزرنده يمك يكره وسائر احتياجاتده قوللانيلان باقير ويا بر بچدن بيوك تپسى.

سَنى { ص. عر. ث : سنيه. [«سنو» دن صش.] يوكسك، يوجه، عالى، سامى، رفيع، بلند، بالا : سنى الجوانب: ارادهٔ سنيه.

سُنّى { ص. س. عر. ث : سنيه. [«سنة» دن سمذ.] اهل سنت مذهبنه تابع : سنيلرك اعتقادى : اورانك اهاليسى سنيدر: سنى المذهب = مذهبى سنى.

سِنين { سذ. جم. عر. فد : سنه. با : سنه.

سِنيور { س. [يتا. Signore] افندى، آغا، موسيو. اجنبيلرك آشاغى صنف افرادى حقنده قوللانيلير.

سو { س. فا يان، طرف، جانب، صوب : فلانك سوى والالرينه. || سو بسو = طرف طرف، هر طرفده، هر يانه.

سوء { سذ. عر. [جم. اسواء ايسه‌ده للنزده مستعمل اولميوب، اونك يرينه «مسائه» جمعى اولان «مساوى» لغتى قوللانيليور.] كوتيلك، فنالق، ناسزالق : سوء حركت = حركتك كوتيلكى، كوتى حركت: سوء اخلاق = اخلاق فنالغى، فنا اخلاق: سوء نيت = نيت كوتيلكى، كوتى نيت: سوء ظن = ظن كوتيلكى، كوتى كمان. || [اهمان دائما بو صورتله صفت معناسنى افاده ايدر.] سوء استعمال = وظيفه‌يى مشروطاينه صرف ايتمه‌مه، ناتحل قوللانمه.

سَواء { ص. عر. بر : مساوى، يكسان. ز.

سَوابِق { سذ. جم. عر. فد : سابقه. با : سابقه.

سَواحِل { سذ. جم. عر. فد : ساحل. با : ساحل.

سَواد { سذ. عر. ۱. سياهلق، قراردى : سواد زلف. ۲. يازى قره‌لامه، مسوده : تكثير سواد ايتمك = بيهوده يره يازى قره‌لامق. ۳. اوزاقدن قراردى حالنده كورينن غلبه‌لك ياخود سورى. ٤. شهرك خارجنده باغ وبوستان واشجار كثرتندن قراردى حالنده كورينن يرلر، بر بيوك شهرك اطرافنده‌كى قرا وقصبات : سواد بغداد، سواد كوفه. || سواد اعظم = شهر عظيم. || سواد العين = كوز ببكى. || سواد القلب = يوركك اورته‌سنده تصور اولنان سياه لكه، ضمير.

سُواد { س. [اصلى عربى سواد يعنى قراردى در] با : صاوات.

سُوار { س. ص. فا. آتلى، آته بينمش، بينيجى، را. كب. [صتر. تشكيلنه‌ده كيرر :] اسب سوار = آته بينمش.

سِوار { سذ. عر. جم : اسوره، اساور. بيلزيك. ز.

سُوارى { س. [فا. «سوار» دن] ۱. آتلى عسكر، پياده مقابلى : سوارى آلايى، بولوكى؛ سوارى دائره‌سى، رئيسى. ۲. بكلك كمى قپودانى : سفينهٔ حربيه‌نك سواريسى؛ كمينك سواريسى كيمدر؟

سُوارِيلك { س. آتلى عسكرك حال وصفتى : سواريلك پياده‌لكدن زوردر.

سؤال سـؤ. عر. جـ: اسـئله. ١. صورمه، استفهام: سؤال ايتمك = صورمق. ٢. صورلان شيء، استفهام اولنان ماده: اونك هر برسؤالنه جوابم حاضردر: اسئله واجوبه‌يى قارشى‌قارشى يازملى: سـؤال‌جواب طرزنده. ٣. دیلنمه. دیلنجيلك: ذل سؤالى قبول ايتمك.

سوانح سـ. جـ عر. فد: سانحه. با: سانحه.

سوبسو حـ. فا. با: سو.

سوبك سـ. چوجغـك ادرارى آقمق ايچـون بشيكك دليكنه آلتدن باغلانان شيشه كه بر شكل مخصوصده اولور.

سوبو صـ. اسـطوانى، بورى شكلنده مستطيل، ياصى ومدور ضدى: سوبو قاون.

سوبيه سـ. بادم ايچى وقاون چكردكى كبى شيئلردن ياپيلان بياض شربت: بادم سوبيه‌سى. مجـ. كيز ديلان سرندن باشقه سرن طوتاماسى اولميان كمى ديركى. مقابلى: قباصورته.

سوبيه سـ. مركب باليغى، قيارك كوچكى.

سوپيه سـ. [طوغريسى: سوپيه. فر. Sous - pied] يا. نطالونك پاچه‌سنى دوز طوتمق ايچون ايكى طرفنه مربوط اوله‌رق طبانك آلتندن كچيريلان مشين ويا قماشدن پارچه.

سوپورتمك فتـ. ١. سوپورمكه سوق واجبار ويا مساعده ايتمك، بالواسطه سوپورمك: اوى يوقاريدن آشاغى سوپورتدم؛ اوطه‌يى كيمه سوپورتيرسك؛ جمعه كونى سوپورتدم. ٢. اثوابك توز وقيللرينى سيلكه‌روب تميزلتمك: شـو پالطويى خدمتجى‌يه سوپورتملى.

سوپورگه سـ. اورته‌لق سوپوره‌جك آلت، مكنسه، جاروب: حصير سـوپورگه‌سى = اوطه‌لرى سوپورمكه مخصوص سورغو سازندن معمولى: چالى سـوپورگه‌سى = آولى وسائره سـوپورمكه مخصوص چاليدن معمول قبا‌سى؛ طاوان سوپورگه‌سى = حصير سوپورگه‌سنك صاپليسى: ميدان سـوپورگه‌سى = چالى سوپورگه‌سنك صاپليسى؛ سوپورگه صاپى = سوپورگه‌يه طاقيلان صوپه: اثواب سوپورگه‌سى = اثوابدن چامور وتوزى سيلكمكه مخصوص كوچك حصير سوپورگه‌سى، فورچه. ‖ مجـ. بلندن باغلى سـوقاق سوپورگه‌سى = سورتوك قارى.

سوپورگه‌جى سـ. سوپورگه ياپان ويا ديروب صاتان آدم.

سوپورلمك مجـ. سوپورگه ايله توزى آلنـوب تميزلنمك: بو اوطه بوكون سوپورلدى: بنم اثوابم سوپورلدى مى؟

سوپورمك فتـ. ١. سوپورگه ايله توزى وچورچوبى آلوب تميزله‌مك: شـو اوطه‌يى سوپورملى. ٢. فورچه ايله سيلكوب توز وقيللرى آله‌رق تميزله‌مك: اثوابمى سوپورديلرمى؟ ٣. مجـ. سـوپورور كبى برشيئك بتوننى آلوب كوتورمك، يالايوب يوتوب بر شيء براقامق: برسـغره طولـيسى يمكى كندى باشنه سوپورپوردى؛ حريق بر كيجه‌ده بر محله‌يى سوپوردى.

سوپوروندى ياخود سـوپرونتدى. سـ. بريرى سوپورمكدن چيقان چورچوب: سوپورنديلرى نره‌يه آتيورسكز؟

سـوپورنديجى سـ. اولردن سـوپورنديلرى آلوب دوكن بلديه خدمه‌سى، چوپجى.

سوپورنديلك ياخود سوپرونديلك. سـ. سوپورمكدن چيقان چور چوپك آتلديغى ير، مزبله، چوپلك.

سوپوريجى سـ. سوپورن آدم، سـوپورمك وظيفه‌سيله موظف خدمتجى: اوجاق سوپوريجى = اوجاقلرى سـوپوروب تميزلين آدم.

سوت سـ. [حرف اخيرى حركه انجه داله تحويل اولنور] ١. ياورى‌يى بسلمك حكمت ازليه‌سنه مبنى انسان وحيوانات ديشيلرينك ممه‌سندن كان بياض ومغذى مادهٔ مايعه، لبن، حلب، شير: چوجغك امديكى سـوت؛ قويون، اينك سودى. ٢. بعض نباتاتدن آقان بياض مايع: انجير سودى؛ هند انجيرى سودى. = صـ. مجـ. ١. بياضلقدن كنايه اولور، قار كبى: صقالى سـوت بياض اولمش. ٢. پك ساكن وراكد: سـوت ليمان، دكيز

سوت ليمانلق. ‖ آناسـنك آق سـودى = حلال شيء. ‖ سوت آنا، سـوت ننـه = بر چوجغى اجرتله امزيرن والده‌سنك غيرى قادين، مرضعه. ‖ سوت اوتى = چوبان مايه‌سى ديلان بر اوت كه پينير ياپمه‌ده قوللانيلير. ‖ سوت اوزغونى = سـوتدن بوزلمش. سـوت طوقنمش (چـوجق). ‖ سوت اوغل = بر قاديندن ويا بر اركك زوجه‌سندن سوت امميش آدم، رضيع: او فلان قادينك، فلان آدمك سـوت اوغليدر. ‖ سـوت بابا = سوت آنانك قوجه‌سى: او بنم سوت بابامدر. ‖ سـوت باشى = زبده، قايماق. ‖ سوت برادر = سـوت قارنداش. ‖ سوت ديشى = چوجقلرده ايلك چيقان ويدى ياشنده دكيشن ديش. ‖ سوت قارنداش = سوت برادر، اخ رضاعى. ‖ سوت قوزيسى = سوت امميش، سوتدن كسلمه‌مش قوزى. ‖ قوش سودى = دنياده بولنماز شيء، محال. ‖ سوت قيرى = سوت كبى بياض آت. ‖ سوتدن كسمك = چوجغه ممه ويرمكدن واز كچمك، فطام. ‖ سوت كسلمك = صوبى پنيردن آيريلوب سوت بوزلمق. ‖ سوت ويرمك = امزيرمك، ارضاع ايتمك.

سوتجى سـ. سوت صاتان آدم: سـوتجيدن سـوت آليورز.

سوتجيلك سـ. سوت صاتمق صنعتى: بر قاچ اينك ايدينوب سوتجيلك ايديور.

سـوتخانه سـ. سـوتلك. با: سوتلك.

سوتلاج سـ. [«سوتلى آش» دن غلط] سـوتله وشكرله پيشمش پرنج يمكى.

سوتلك سـ. سـودك پينير، يوغورت، ياغ وسائره چيقارمق اوزره اعمال واستحضار اولنديغى محل مخصوص، سوتخانه.

سوتلـكن سـ. ١. ايچنده سوت كبى بياض بر مايع جـولان ايدن نبـات انواعى: آغاج سوتلكنى: باليق سوتلكنى: صارى سوتلكن. ٢. قوزيلرك احشاء داخليه‌سنه بتيشك وسوت كبى بياض عقده‌لر.

سوتلى صـ. ١. سوتله ياپلمش، سوتله قاريشيق: سوتلى بورك. سوتلى قهوه، چاى. ٢. ممه‌سنده سوت بولنان، امزيكلى، صاغمال: سوتلى اينك. ‖ سوتلى آش = سوتلاج، سوتله پيشمش طاتلى پرنج يمكى.

سوتلیجه سـ. بر جنس سوتلكن.

سوجى سـ. شراب، خمر، باده، مى. [سـ. اصلى معناسى سوجوك كبى لذيذ شيء ديمكدر.]

سوخته صـ. فا. ياقش، طـو تيشمش، يانيق، محروق: دل سـوخته = يانمش يورك. سوخته‌دل، دلسـوخته = يوركى يانيق. [«صوفى» دن غلط اولان «صوفته» يى «سوخته» يازمق عبثدر.]

سود سـ. [«سوت» لغتى بويله يازانلر وار ايسه‌ده، «ت» يالكز تحريك اولندقده «د» ه تحـويل اولنديغندن، طوغريسى «سوت» در.]

سود سـ. فا. قازانج، كار، فائده، نفع، منفعت. سود وزيان؛ چه سود = نه فائده.

سوداء صش. عر. ذ.: اسـود. با: اسود. = سش. عر. ١. متقدمين ذهابنجه اخلاط اربعه‌دن برى كه دم وبلغم وصفرانك غيريدر. ٢. كويا بو خلطك غلبه‌سندن حاصل اولان حزن انكيز مزاج مراق. ٣. عشق، شيدالق، ابتلا: سودايه دوچار. ٤. عشق، ومفتونيتدن ايلرى كلن بر نوع مرض، قره‌سودا. ٥. هوس، آرزو، شـدت ميل: سياحت سوداسـنه دوشـدى. ‖ قره سودا = ماليخوليا، مرق، دائما حزين وساكت طورمنى موجب بر نوع مرض كه سوداوى المزاج اولقدن ويا عشقدن ايلرى كلير.

سودازده صـ. فا. جـ: سودا زدگان. [عر. سودا م. ف. زدن = اورمق] عشق وعلاقه اورغونى. عشقه دوچار، عاشق، مبتلاى عشق.

سوداگر صـ. فا. جـ: سوداگران. و:

سودالى صـ. ١. عاشق. عشق وعلاقه‌يه دوچار. ٢. پك زياده مائل، مفتون: اوآته سودالى اولدم.

سودان سخ. عر. م. اهاليسى زنجى اولان آفريقاى وسطى: سودان شرقى، سودان غربى، سودان وسطى، سودان جنوبى. [اصل عربيده اسم جنس اولوب، قره‌لر وزنجيلر ديمكدر. وممالكنه «قره‌لر

ممالکی معناسیله «بلاد السودان» دینلیر.]

سودانلی ص. سودان اهالیسندن اولان: بر سودانلی کلدی.

سودانی ص. س. عر. ٔ: سودانیه. سودان ممالکنه منسوب ومتعلق ویا اورا اهالیسندن اولان: سودانیلرك عاداتی: فیل سودانی: اقوام سودانیه.

سَوداوی ص. عر. ٔ: سوداویه. اخلاط اربعه‌دن سودایه منسوب ومتعلق: مزاج سوداوی.

سوَدزه‌مَك فل. سرخوش اولمق. مر.

سوَدره‌مه س. [غلطی: سدره بکی] سرخوش کبی اقردی ایتمه، سرخوشجه شیوهٔ تکلم.

سودمَند ص. فا. قازانجلی، کارلی، مفید، نافع، استفاده‌لی: سودمند تجارت: ایتدیکم معالجه سودمند اولمدی.

سوده ص. فا. سوره‌ش، سورلمش: رخسوده = یوزینی سورمش.

سوَده ۱. س. [فر. Soude] طوز کبی بر مادهٔ کیمیویه که چاماشیر ییقامه‌ده قوللانیلیر.

سَودیرمَك فتـ. ۱. سوکه سوق واجبار ایتمك، برینك سومسنی ایجاب ایده‌جك حرکتده بولنمق: کندینی معیتنه سودیردی؛ کندینی اندیشه‌سنه سودیرن آدم البته تفیض ایدر. ۲. اوخشاتمق، اوخشامه‌سنه مساعده ایتمك ویا مجال ویرمك: پك خرچین چوجقدر کندینی کیمسه‌یه سودیرمیور.

سور س. عر. ج: اسوار. شهر وقصبه اطرافنی احاطه ایدن یوکسك دیوارکه تحفظ ایچون چکیلیر.

سوُر س. فا. دوکون، جمعیت، ولیمه. نکاح، ولادت و ختان کبی بر آیین مناسبتیله اجرا اولنان شنلك: سور همایون = خاندان سلطنت سنیه‌یه عائد جمعیت رسمیه.

سُوَر سش. ج. عر. فد: سوره. [با: سوره.]

سوراخ س. فا. دلیك، کدیك: سوراخ اختفایه صوقلق.

سورتلمَك فجـ. فل. ۱. تماس ایتدیرلمك، تماس ایده‌جك صورتده سورلمك: نردبان طربزانه‌سنه سورتیله‌رك ایندی. ۲. صاتاشوب غاوغا آرامق، باشقه‌سنی زورله غاوغایه مجبور ایده‌جك حرکتده بولنمق: بن چکلدکجه اوکاوب سورتاور.

سورتَمك فتـ. ۱. تماس ایتدیره‌رك سورمك. یوروتمك: سونکری تخته‌یه سورتمك: الی کاغده سورتمك. ۲. سرت بر شیئی صیق صیق اوغه‌رق آشیندیرمق. ‖ بورن سورتمك = کبری قیرمق. ‖ طبان سورتمك = چوق کزمك.

سورتِنمَك فل. ۱. بر شیئه تماس ایدوب سوریله‌رك کچمك: دیواره سورتنمك. ۲. غاوغایه وسیله آرامق، محضا غاوغا چیقارمق ایچون صاتاشمق، بولاشمق.

سورتوك ص. بتون کون طبان سورتن سرسری و ناموسسز قاری، سوقاق سوپورکه‌سی.

سورج س. ۱. یورورکن آیاغك بر مانعه چارپمسیله دوشه‌جك اولمه. ۲. مج. یاکلمه، خطا، سهو. [عربی ظنیله «سورج لسان» دیمك خطادر.]

سورجدیرمَك فتـ. ۱. آیاغنی بر مانعه چارپدیروب دوشه‌جك حاله کتیرمك: آتی هر آدیمده سورجدیرن یوللك فنالغیدر. ۲. سهو وخطا ایتدیرمك، یاکلتمق.

سورچمَك فل. ۱. آیاق بر مانعه چارپمغله دوشه‌جك کبی اولمق: بوآت هر آدیمده سورچیور. ۲. یاکلمق، سهو وخطا ایتمك.

سوردیرمَك فتـ. ۱. بر شیئی دیکر بر شیئه تماس ایتدیره‌رك کزدیرمك، لمس، مسح ایتدیرمك: حمامده کندینه کیسه سوردیردی. ۲. اوزرینه قودیرمق، یاپیشدیرتمق، القا وتطبیق ایتدیرمك، طلا و تدهین ایتدیرمك: دیواره بویا، تخته‌یه یالدیز، باشه صابون، یاره‌یه مرهم سوردیرمك. ‖ ال سوردیرمك = طوقندیرمق، بولاشدیرمق: بو ایشه کیمسه‌یه ال سوردیرمیور.

سوردیرمَك فتـ. ۱. قوغدیرمق، نفی ایتدیرمك، یرندن چیقاردوب طرد و دفع ایتدیرمك. ۲. دوام ایتدیرمك، اوزاتمق: دوکونی بر هفته سوردیردیلر. ۳. ایلری کتیرتمك، یوروتدیرمك، قوشدیرمق: بوزوق یوللرده کیمسه‌یه آت سوردیرمه‌ملی: آرابه‌یی آرابه‌جی‌یه سوردیرملی. ٤. صپان یوروتدیرمك، طوپراغی ایشلتدیرمك = چفت سوردیرمك: تارله‌یی سوردیرمك. ٥. کچیرمك، امرار ایتدیرمك: راحت سوردیرمك: کوزل بر عمر سوردیرمك. ٦. انفاذ و اجرا ایتدیرمك: حکم سوردیرمك. ۷. رواج قزاندیرمق، صاتدیرمق: استانبولده صاتیه‌مدیغی مالاری آناطولیده سوردیریور. ۸. عمل ایتدیرمك، اسهال ویرمك: سور دیره‌جك بر علاج ایچملی.

سورِشدیرمَك فتـ. ۱. ایکی شیئی بربرینه تماس ایتدیرمك: اللرینی، آیاقلرینی سورشدیریوردی. ۲. یاواش یاواش اوغمق، دلك ایتمك: اویوشان عضوی سورشدیرمك اقتضا ایدر.

سورِشمَك فشـ. بربرینه تماس ایتمك، بربرینه سورنمك: پنجره قناتلری سورشه سورشه آشینمشلر.

سوَرَك س. ۱. دوام، بقا: کوزل برچیچکدر لکن سورکی یوقدر. ۲. کثرتلی حیوان سوریسی، بیوك سوری، جلب مالی. ۳. چوق سورن، سرعتله کیدن تاتار.

سورَکسِز ص. چوق سورمز، دوامسز، پك قیصه: کل موسمی سورکسزدر.

سورَکلی ص. چوق سورر، دواملی، اوزون: بو سنه قیش شدتلی اولمدیسه‌ده پك سورکلی اولدی.

سورگو یاخود سورگی. س. ۱. صپان سورلدکدن صکره طوپراغی دوزلدوب کیربیچلرینی قیرمق ایچون سوریلان اسطوانی کوتوك ویا طاش وسائره. فر. Herse. ۲. قپویی داخلاً محکم قپامق ایچون آرقه‌سنه سوریلن دمیر ویا آغاج، طرقاز: قپویه سورکی‌یی سورمك. ۳. شوسه‌یی ویا چمنتو وخراسان دوشه‌لی یرلری باصدیرمق ایچون کزدیریلان طاش ویا دمیر آغر اسطوانه. لوغ: سورکویی کزدیرمك. ٤. صیوایی باصدیروب تسویه ایتمکه مخصوص ماله‌نك بیوکی.

سورگولَمَك یا سورکیله‌مك. فتـ. ۱. (قپونك آرقه‌سنه) سورکو وطرقازی سورمك، سورکی ایله صاغلام قپامق: قپویی سورگولدیکزمی؟ ۲. (تارله‌یه) سورکو دینان اسطوانه‌یی سورمك: تارله‌یی سورکوللك الزمدر. ۳. (شوسه‌یی ویا چمنتو وسائره‌یی) اسطوانه ایله باصدیروب دوزلتمك: شوسه‌یی، تراچه‌یی سورکولك. ٤. (صیوایی) بیوك ماله ایله تسویه ایدوب دوزلتمك.

سورگون س. ۱. قوغالامه، تعقیب، آرقه‌سی صره کیتمه: سورکون آوی = غلبه‌لکله واکثریا آتلی اوله‌رق هرطرفدن صیقیشدیروب تعقیب ایتمکله اولنان آو. ۲. نفی، اجلا، قوغمه، طرد، دفع: سورکون جزاسی: سورکون ایتمك: سورکون اولمق. ۳. نفی محلی، منفا: سورکونه کیتمك. = ص. سورلمش، قوغلمش، مطرود، منفی.

سورگونلِك س. ۱. سورکون آدمك حالی، نفی، منفیلك. ۲. طرد و نفی محلی، منفا. ۳. عمل، اسهال: بوشروب سورکونلك ویرر. ٤. عمل علاجی، مسهل.

سورِلمَك فجـ. ۱. لمس ومسح اولنمق، تماس ایتمك: الم دیواره سورلدی. ۲. قونمق، یاپیشدیرلمق، طلا وتدهین ایدلمك: بو تخته‌لره بویا سوریله‌جکدر: یاره‌یه مرهم سورلملی. ۳. اوغلق، دلك ایدلمك: ترلندکدن صکره کیسه سوریلور. ‖ ال سورلمك = طوقنلق، تشبث ایدلمك، بدأ ومباشرت اولنمق: بو ایشه، بو یمکه دها هیچ ال سورلمدی.

سورِلمَك فجـ. ۱. قوغلمق، طرد ونفی ایدلمك. ۲. یوریدلمك، سوق اولنمق، قوشدیرلمق: بو یوللرده حیوان سورلمز. ۳. صپان قوللانلمق، (تارله) ایشلنمك: بوقوراقلقده صپان سوریله‌مز: بر یاغمور یاغنجه اراضی سوریلور. ٤. کچیرلمك، امرار ایدلمك: بوراده کوزل عمر سوریلور. ٥. انفاذ

واجرا ایدلك : حکم سورلمك. ٦. رواجی اولق، مقبول و متداول اولق : بو قماشلر شمدی سورلیور.

سورلمه ـ. سورلمك فعلی. با : سورلمك.

سورمك فتـ. ١. طوقندیره‌رق کزدیرمك. لمس. مسح ایتمك : الی یوزینه، یوزینی یره سوردی. ٢. قومق، یا. پیشدیرمق. طلا. تدهین ایتمك : تخته‌لره بویا، تپسی‌یه یاغ، یاره‌یه مرهم سورمك. ‖ ال‌سورمك = ١. طوقنمق : بوکا کیمسه ال سورمه‌سین. ٢. باشلامق. بدأ ومباشرت ایتمك : دها ایشه ال سورمدك؛ اقشام اولیورده سز یازی‌یه ال سورمدیکز.

سورمك فتـ. ١. اوکنه‌قویوب کوتورمك، سوق، تسریب ایتمك : حیواناتی، قویونلری سورمك. ٢. قوغالامق، تعقیب ایتمك : آوی‌سورمك. ٣. قوغمق، طرد، تبعید. نفی ایتمك : شریر آدملری مملکتدن سوررلر. ٤. یورتمك، ایلری کوتورمك، قوللانمق : آرابه‌یورمك: صپان سورمك: چفت سورمك. ٥. (طوپراغی) ایشلمك، چفت و صپان قوللانمق : تارله‌یی سورمك. ٦.. چکیرمك، امرار ایتمك : حکم، ذوق، عمر، صفا سورمك. ٧. رواج قزاندیروب صاتمق، چکیرمك، صرف ایتمك : ویانه فابریقه‌لرینك چوغی اکثر معمولاتلرینی شرقده سوریورلر؛ قلب ایشلکی سورمش. ٨. ایتمك، یووارلانمق، اوته‌یه ایلتمك : شو منغالی بری‌یه سور.

سورمك فل. ١. دوام ایتمك، اوزانمق : فرطونه اوچ کون سوردی: بوکوزل هولر. بویله سوره‌جکمیدر؟ ٢. وقت چکمك، زمان مرور ایتمك : مکتوب یازدقدن صکره چوق سورمدی کندیسی ده کلدی. ٣. (قارن) اسهاله‌دوچار اولمق : قارنی سوریور. ٤. بیتمك. طوپراقدن چیقمق ویا دال بوداق پیدا ایتمك، نشو ونما بولمق : اکینلر سوردی؛ دیکدیکمز فدانلر کوزل سورمش.

سورمه ـ. ١. سورمك فعلی. با : سورمك. ٢. سوریله‌جك شیء. ٣. کوزکنارلرینه وکیرپیکاره سوریلن سیاه بویا که الك زیاده عربلرجه مرعی اولوب ارككلر طرفندن دخی قوللانیلیر، کحل : سورمه چکمك. [فارسی‌یه دخی چکوب «سرمه» یازیلیر.] ٤. قپو کلیدینك ایچریدن ال ایله سوریلن دمیری: قپوسورمه‌سی. ٥. ماصه وطولاب ویازیخانه‌نك چکیله‌رك آچیلیر کوزی، چکمجه. ٦. لینت. اسهال : قارن سورمه‌سی. = ص. چکیله‌رك وسوریله‌رك آچیلوب قپانان : سورمه‌چکمجه، سورمه قپو. ‖ سورمه طاشی = آنتیمون. ‖ بوغدای سورمه‌سی = کولله‌مه‌توزی. ‖ ﺣ. سورمه‌اومورغه = انا اومورغه‌نك ایچریسنده حرکت ایتمك اوزره مرتب متحرك اومورغه که کمینك یاپه ایتمه‌سنی منع ایدر.

سورمه‌دان ودها طوغریسی سرمه‌دان. ـ. فا. کوز سورمه‌سنك یعنی کحلك قوندیغی کوچك قوطی ویا حقه.

سورمه‌لمك یا سورمه‌له‌مك. فتـ. ١. سورمه یعنی کحل سورمك : کوزلرینی سورمه‌لمك. ٢. قپونك سورمه‌سنی قومق. کلیدك ایچریدن سوریلن دیلنی سورمك : قپویی سورمه‌لمك.

سورمه‌لی ص. ١. سورمه سورلمش، مکحل (کوز): کوزی سورمه‌لی = ریاکار. ٢. سورمه‌لنمش (قپو). ٣. سوریلوربر آلتی محتوی اولان. ‖ ﻋ. سورمه‌لی نشانکاه = استقامت طوپنه کوره دیکر طوپلری هدفه بالتسویه بطاریه‌یه آتش ایتمك ایچون مستعمل آغاج نشانکاه.

سورنا ـ. فا. زورنا.

سورنازن ـ. فا. [سورنا = زورنا. زدن = اورمق، چالمق] زورنا چالان، زورناجی.

سورتمك فط. کندی اوستنه ویا کندی کندینه سورمك : لوانطه سورتمك: یوزینه صابون سورتمك: حمامده کیسه سورتمك.

سورو ـ. با : سوری.

سوروتمك فتـ. قالدیرمیوب یرده چکرك کوتورتمك، سوروکلتمك، جر ایتدیرمك : قیزاغی سوروتوب کتوردیلر.

سوروتمه ـ. ١. دمیردن بر چرچیوه‌یه چکیلمش بر نوع آغ که قعر بحرده سوروکلنه‌رك بالق واسطریده صید ودوشمش اشیا اخذ اولنور. ٢. دکز اوستنده سوروتیلوب بالق طوتیلور بر نوع اولطه.

سوروجی ـ. با : سوریجی.

سوروکلتمك فتـ. قالدیرمقسزین یرده چکه‌رك کوتورتمك، جر ایتدیرمك : شوحیوانك اشنی برآدمه سوروکلتلی.

سوروکله‌مك یاخود سوروکلمك. فتـ. ١. قالدیرمقسزین یرده چکه‌رك کوتورمك، جر ایتمك : آیاغندن طوتوب سوروکلدی: آیاغی اوزنکیده قالمغله آت کندیسنی خیلی مسافه‌ده سوروکلدی. ٢. زورله وروحسز برقالب چکرجه‌سنه چکوب کوتورمك. طاشیمق : سز ایشکزه کیدیورسکز بو آدمجغزی نه‌یه سوروکلیوب طوریورسکز.

سوروکلنمك فل. قالقمقسزین ایره سورینه‌رك حرکت ایتمك : بیچاره کوتوروم قپویه‌قدر سوروکلندی.

سوروم ـ. برمالك سورلمسی، رواج، اعتبار : بوسنه ذخیره‌نك سورومی واردر.

سوروم مه. تأکید ایچون مکرر اوله‌رق سورونمك فعلندن اول قوللانیلیر : سوروم سوروم سورنیور.

سورومك فتـ. ١. قالدیرمقسزین یرده چکه‌رك کوتورمك، سوروکلمك، جر ایتمك : ترلکلرینی سورویوردی. ٢. برابر کوتورمك، طاشیمق. ‖ آیاغنی سورومك = اسهال ایتمك. ‖ ایپنی سورومك = شقاوت ایتمك.

سورونجمه ـ. چوق سوروب اوزانمه. تأخیر، تعویق : ایشی سورونجمه‌یه دوشورمه‌ملی.

سوروندیرمك فتـ. زحمت و مشقتله یرلره سوروکلنیرجه‌سنه سفالت و ضرورت چکدیرمك. سرسری و دربدر حالنه قویوب فقر و واضطرابه دوچار ایتمك : بوسفاهت برکون کندیسنی سوروندیره‌جکدر.

سورونمك فل. ١. قالقمقسزین یرده چکیلا یه‌رق حرکت ایتمك، سوروکلنمك، امکله‌مك : چوجق دها یورویه‌میوب سورونیور. ٢. زحمت ومشقتله سوروکلنیرجه‌سنه سفالت وضرورتله چکنمك. کمال فقروضرورتندن پریشان و دربدر اولمق : الینه کچن ثروتك قیمتنی بیلیوب اسراف ایتدی شمدی سورونیور.

سوره ـ. ع. ج : سور. قرآن کریمك منقسم اولدیغی ١١٤ فصلك بهری : سورهٔ فاتحه، سورهٔ بقره.

سوری یاخود سورو. ـ. ١. حیوانات اهلیه وعلی الخصوص قویون و کچی طاقمی، برلکده کزدیریلوب بر ویا بر قاچ چوبان طرفندن اداره اولنور سوت حیواناتی، رمه، کله. ٢. جماعت کثیره، چوق غلبه‌لك، فوج. [مقام استخفافده قوللانیلیر :] بر سوری آدم طوپلانمش. ٣. بر چوق، بر خیلی، نیجه : بر سوری کتاب کتیرمش. ‖ سوری‌سپت = اتباع وانتقال، غلبه‌لك.

سوریجی ـ. بیکیر ودوه کبی یوك حیوانلرینی سورن آدم، بو حیوانلرك کراجیسی و یاخود کراجینك اوشاغی : بیکیر سوریجیسی.

سوریجیلك ـ. سوریجی خدمت و وظیفه‌سی : سوریجیلك ایدیور.

سوریتمك سوریندیرمك، سورتمك وسائره. با : سوروتمك وسائره.

سوریه سخ. ﻣ وقتیله سریانیلرله مسکون بولنمش اولان خطهٔ واسعه که بعد الاسلام عربلرجه (شام) اسمیله شهرت بولوب، الیوم آوروپالیلرجه ینه سوریه(Syrie) نامیله معروفدر. سوریه حلب وبیروت ولایتلرینی حاویدر. فلسطین یعنی قدس متصرفلغی ده ملحقاتندن معدوددر.

سوز ـ. ١. حروف و حرکاتدن مرکب اوله‌رق بر شیئه دلالت ایدن لفظ، کلمه : بلبل فارسیدن آلنمه برسوزدر. ٢. کلمه‌لردن مرکب اوله‌رق افادهٔ مرامه یارایان اقردی، کلام، قول : آتالرمزدن قالمه بر سوزدر. ٣. خبر، حوادث، شایعه : بر سوز ایشیتدم: بر سوز دوران ایدیور. ٤. وعد، تعهد : کندیسی سوز ویردی؛

اوسوزنده طورماز آدم دکلدر. ٥. اوایشمه، مقاوله، موافقت، قرار: آره‌مزده سوز ایتدك؛ اونلر سوز باغلامشلر؛ سوز آلوب ویرمشلر. ٦. بحث: اونك سوزی کچدی؛ اوندن سوز آچلدی، سوز ایتدك. ٧. دیدی قودی، کفت وکو، قیل وقال: سوز اولسون دیه چکنیورم. ٨. حکم، نفوذ. || آتالر سوزی = ضرب مثل. || سوز آتمق = ضمناً طوقنمق، حرف انداز‌لق ایتمك. آجی سوز = خوشه کیتمیه‌جك سوز. || سوز آچلمق = بحثی کچمك. || سوز آکلامق = فراست کوسترمك. || سوز آکلاتمق = قاندیرمق. || سوز آلمق = وعد ایتدیرمك. || سوز آیاغه دوشمك = کوچك بیوکی دیکله‌مه‌مك، هر قفادن بر سس چیقمق. || سوز ابه‌سی = لقردی اویدیرمغه مقتدر آدم. || سوز اری = باش، رئیس. || سوزینك اری = سوزنده طورور، صادق الوعد. || سوز اهلی = کوزل سوز سویلمکه مقتدر، میرکلام. || سوز ایتمك = ١. بر بهانه بولمق. ٢. سوزلشمك = لقردی ایتمك، مذاکره ایدوب قرار ویرمك. || سوز باشی = فصل و باب ابتداسی. || سوز بر الله بر = سویلدیکم سویلدیك، قرارمدن نکول ایتمم. || سوز بر ایتمك = اتفاق ایتمك. || سوز بیتمك = قرار ویرلمك، موافقت حاصل اولمق. || سوز برلکی = اتفاق. || بیوك سوز = کبر وتفاخرله سویلنیلن سوز. || سوز بیتزده = محرم قالسون، کیمسه ایشیتمسین. || سوز چیقارمق = اشاعه ایتمك. || دشمن سوزی = افترا، افك. || سوز دوشمك = بحث کچمك. || سوزده = صانکه، کویا. || سوزدن دونمك = وعددن نکول ایتمك. || سوز دیکلمك = قانمق، اطاعت ایتمك. || سوز طوتمق = انقیاد ایتمك. || سوز قالدیرمق = واقع اولان تعریض وسرزنشی استماع وتحمل ایتمك. || سوز کسمك = قرار ویرمك. || سوزی کسمك = سوزی ناتمام براقوب سکوت ایتمك. || سوز کچیرمك = انفاذ کلام ایتمك، دیکلتمك. || سوز کلیشی = مثلا، فرضا. || سوز کوتورمك = قابل تعریض اولمق؛ سوز کوتورمز = دیه‌جك یوق. || سوز کیرمك، قاریشمق = بر بحثه باشقه لاقردی قاریشمق. || سوزم اوکا. سوزم یابانه = بری ـقنده آغر ویا ادبه مغایر برشی سویلندیکی وقت تأدباً مخاطبه ایراد اولنور مدار کلامدر. || سوزم سوزدر، سوزم سوز اولسون = وعدمدن دونمم. || سوز ویرمك = وعد و تعهد ایتمك. || سوزی یابانه آتمق = اعتبار ایتمه‌مك: یابانه آتیله‌جق سوز دکلدر = شایان استماعدر، طوغریدر. || سوز یوق = دیه‌جك یوق تعریض اولنه‌ماز. || ساز وسوز = اکلنجه‌لی جمعیت. || سوز آلوب ویرمك = بر ایشی قرارلاشدیرمق.

سوز { ـ. فا. یانمه. طوتیشمه، آتش، حرارت: سوز دل = یورك یانمه‌سی: پرسوز = آتشلی، سوزناك. = ص. فا. [« سوختن » فعلندن سمع. اولوب صتر. تشکیلنه کیرر.] یاقان، یاقیجی، محرق: دلسوز = یورك یاقان: جکر سوز = جکر یاقان: خانمان سوز = خانمانی یاقان.

سوزان { ص. فا. یاقان، محرق: آتش سوزان.

سوزجی { ـ. ص. معترض، اعتراضجی.

سوزدیرمك { فتـ. (برمایعی سوزکچدن یعنی منفذلری طار اولوب طورتی وسائره‌نك کچمسنه مساعد اولمیان برشیئدن کچیرمرك تصفیه ایتدیرمك: صویی. سودی سوزدیرملی.

سوزش { ـ. فا. ١. یانمه، یاقمه، محرقلق. ٢. تأثیر، حزن: بو مقامده سوزش واردر. ٣. یورك یانمه‌سی، بیوك تأثر: سوزشله آکلانیوردی.

سوزشلی { ص. ١. آتشلی، محرق. ٢. تأثیرلی، مؤثر، حزن انکیز: سوزشلی مقام. ٣. بیوك بر تأثر ویورك یانمه‌سیله واقع اولان: سوزشلی افاده.

سوزکچ { ـ. ١. مایعاتی کچیروب تورتیلرینی ویوصه‌سنی طوتمغه مخصوص دلیکلی قابکه انواعی اولور: سوت، چای سوزکچی. ٢. ایچنه مواد اجنبیه کیرمه‌مك ایچون طلومبه وسائره

بوریلرینك اوجلرینه طاقیلان بورینك قطرینك ایکی مثلنده‌کی آلت. || چوبان سوزکچی = بر جنس چیچك.

سوزکی { یا سوزکو. ـ. اینجه سوزکچ، مایعاتی وصوبه آتلمش سزوانك صوینی سوزمکه مخصوص اوفاق دلیکلی قاب.

سوزلشمك { فشـ. ١. سوز ایتمك، اتفاق ایدوب قرار ویرمك: او ایش حقنده اونکله سوزلشدم. ٢. سوز ایتمك، معارضه ایلمك، بربرینه سرت وناسزا سوز سویلمك: کندیسیله کچن کون براز سوزلشدك.

سوزلشمه { ـ. ١. اتفاق، بالاتفاق قرار ویرمه. ٢. معارضه، مجادله.

سوزلمك { فل. فج. ١. سوزکچدن ویا سوزکچ برینی طوتان برشیئدن کچیریلوب تصفیه اولنمق: صو، کیرج سوزلدی. ٢. خفیف وکوزلی بر صورتله قایه‌رق کیتمك ویا اوچمق. ٣. چوق ضعیفلامق، آریقلامق: بو خسته‌لقدن بسبتون سوزلدی. ٤. (کوزلر) مخمور اولمق، اویقودن یاری قپانمق.

سوزلی { ص. سوز ایتمش، اولدن اتفاق ایتمش ویا تعلیمات آلمش.

سوزمك { فتـ. ١. (برمایعی) سوزکچ دینلن دلیکلی بر قابدن ویا بر بز و قماشدن کچیروب تورتیلرك کچمسنه یول ویرمه‌مکله تصفیه ایتمك: صویی، سودی سوزمك. ٢. یاری قپالی کوزلرله باقوب نظر امعاندن کچیرمك: کندیسنی باشدن آیاغه سوزدی.

سوزمه { ـ. سوزمك فعلی. [یا: سوزمك. = ص سوزلمش، سوزکچدن کچیرلمش: سوزمه عشورا، سوزمه یوغورت.

سوزن { ـ فا. ایکنه، ابره. لـ.

سوزناك { ص. فا. ١. یاقان، محرق. ٢. مؤثر، حزن انکیز. = ـ مو. بر مقامك اسمیدر.

سوزنده { ص. فا. یاقان، یاقیجی، محرق، پك مؤثر.

سوزنی { ـ. فا. اینجه بر نوع نقش.

سوس { ـ. ١. زینت، زیب، بزك، آرایش: سوسه چوق مراق واردر: سوسی چوق سور. ٢. اوستنی باشنی دقتله دوزلتمه، چکی دوزن، توآلت: صباح سوسنی ایتمزدن ایشه باشلاماز. || سوس ویرمك = تزیین ایتمك. || برشیئه سوسی ویرمك = برشیئه بکزتمك، اصلی یوق ایکن برشیئه دیکر برشکل ویرمك: کندینه زنکین سوسی ویریور.

سوسام { ـ. [با: صوسام؛

سوسلندیرمك { فتـ. سوس ویرمك، بزه‌مك، تزیین ایتمك: اونی چوق سوسلندیرمش.

سوسلنمك { فل. کندینه سوس ایتمك، کندینه سوس ویرمك، بزنمك، تزین ایتمك.

سوسلی { ص. سوس ایتمش، کندینی سوسلندیرمش، بزنمش، مزین: سوسلی او، سوسلی کلین.

سوسمار { ـ. فا. کلر، کرتنکله. ز.

سوسمك { فتـ. طوس اورمق ایتوب یره دوشورمك.

سوسن { ـ. فا. و:

سوسن { ـ. فا. بین العوام غلط اوله‌رق صوسام چیچکی دینان نبات که چیچکنك رنکنه کوره انواعی اولور.

سویش { یا سویش. ـ. سومه، سومك طرزی، محبت: کندیسنی بر سویش سویورکه...

سویشمك { فشـ. بربرینی سومك: اونلر چوق سویشیورلر.

سوغه { ـ. [اصلی مجهول] بحـ. بر حلاطی صوك درجه‌یه قدر چکوب بند ایتمه، براوستروپی صوك دیشنه قدر ویره ایدوب صیقشدیرمه.

سوق { سد. عر. ١. اوکه قاتوب سورمه، ایلری کوتورمه: قویونلری مرعایه سوق ایتدی. ٢. سبب اولوب بر نتیجه‌یه کوتورمه: حنبللك انسانی سفالته سوق ایدر. ٣. کوندرمه، ارسال. (بو معنا ایله الك زیاده عسکر وضابطان وارزاق ومهمات عسکریه حقنده مستعملدر.) || سوق عسکر = بر جهته عسکر کوتورمه،

عسکرله هجوم ایتمه : دشمن اوزرینه سوق عسکر ایتدی. || ع. سوق الجیش = عسکرك سوق وتحریکی اصول و قواعدندن بحث ایدن فن. فر. Stratégie. || سوق الطبیعه = حیواناتده دوشونیه‌رك و مجرد طبیعتك سوق واجباریله واقع اولان حرکت معقوله. فر. Instinct. || سوق مأموری = ارزاق و مهمات عسکریه‌نك مواقع عسکریه‌یه سوقنه مأمور ضابط.

سوق (سد. عر. ج : اسواق. چارشی، بازار : سوق سلطانی = مزاد محلی.

سوقاق (یاخود صوقاق. سد. عر. « زقاق » دن) شهر وقصبه ایچنده اولر آره‌سنده‌کی یول : منتظم شهرلرك سوقاقلری ککیش و تمیز اولور. || سوقاق لقردیسی، حوادثی = اهمیتسز واعتبارسز سوز.

سوقره (س. مج. ایکی آغاجك بتش باشه بتشمه‌سندن حاصل اولان الدیری. ایکی یانه بتشمه‌سندن حاصل اولان فصل مشترکه آرموز دینلیر) : کمینك طول مدت دکزده دیرکونه‌سی سوقره وآرموزلرینك آچیلوب صو ایتمه‌سنی موجب اولور.

سوقی (ص. عر. ا : سوقیه. عسکر سوقنه ویا سوق الجیش فننه منسوب و متعلق. (« سوق الجیشی » دینه‌لی)

سوقیات (سد. جم. عر. عسکر وارزاق و مهمات عسکریه سوق وارسالی ایشلری : سوقیات عسکریه.

سوکدیرمك (فتـ. ۱. برشیئی کوکندن و یا صوقلش اولدیغی یردن چیقارتمق : آغاج، دیش، قازیق سوکدیرمك. ۲. دیکلمش ویا یاپیشمش برشیئی چکدیروب آیرتمق : کتابك قپاغنی سوکدیردم؛ دیکدیکی شیئی کندیسنه سوکدیردم. ۳. (صیق برشیئی آقندی وغلبه‌لکی وسائرهٔ‌نی) یاردیرمق : ایچندن چیرمك : آقندی‌یی قایقجی‌یه کوج سوکدیره‌بیلدم. ۴. (خام طوپراغی) ایشلتمك : اویری سوکدیره جکم. ۵. (عبارهٔ‌یی) حل ایتدیرمك، اوقوتمق : او کتابی چوجقلره سوکدیره‌مدم. ۶. انقباضی دفع ایتدیرمك، عمل ایتدیرمك : ایچدیکم علاج سوکدیردی.

سوکدیرمك (فتـ. [« ك » ی « و » کبی اوقونور] سب وشتم ایتدیرمك = چوجقلره کیمسه‌یه سوکدیرمه‌ملی.

سوکش (س. سوکمك فعلی. با : سوکمك.

سوکش (س. [« ك » ی « و » کبی اوقونور] شتم، سب، دشنام.

سوکشدیرمك (فتـ. بربرینه سب وشتم ایتدیرمك، سب وشتم ایدشمه‌لرینه مساعده ایتمك : چوجقلری سوکشدیرمه‌ملی.

سوکشمك (فشـ. بربرینه سب وشتم ایتمك : چوجقلر بیلرنده سوکشمه‌ملیدر.

سوکلمك (مجـ فلـ. ۱. کوکندن ویا صوقلش اولدیغی یردن چیقارلمق، قوپارلمق، قلع وقمع اولنمق : بو آغاج قولای سوکلمز. ۲. دیکیش ویا یاپیشمه بوزیلوب آیرلمق، حل و فصل اولنمق : بو دیکیش، بو اثواب، بو کتاب سوکلدی. ۳. یارلمق، ایچندن چکلمك : بو غلبه‌لك، بو آقندی سوکیله‌مز. ۴. (خام طوپراق) ایشلنمك : بو طوپراق زور سوکیله‌جکدر. ۵. اوقونمق، حل اولنمق : بو یازی سوکلیور.

سوکلمك (مجـ. سب وشتم اولنمق : او آدمه سوکلمز.

سوکلون (س. فارسیده تذرو دینلن کوزل بر آو قوشی که یبان خروسی، طاووغی ده دینیر.

سوکمك (فتـ. ۱. بر شیئی کوکندن ویا صوقلش اولدیغی یردن چکوب چیقارمق : آغاجی، قداری سوکدی. ۲. دیکلمش ویا مینلانمش یاخود یاپیشمش برشیئی آیرمق : اثوابی، کتابك قبی، چکمجه‌نك قپاغنی سوکمك. ۳. صیق ویا سرت ومرووره مانع برشیئی یاروب چکمك : واپور آقندی‌یی، آت چامروری، آدم غلبه‌لکی سوکدی : دمیر یول قطاری قاری سوکه‌مدمش. ۴. خام طوپراغی ایشلمك، آچمق : بو قیری سوکوب تارله یاپملی. ۵. زور بر عبارهٔ‌یی اوقویه بیلمك : بو یازی‌یی سوکه‌مدم. ۶. انقباضی دفع ایدوب عمل ایتدیرمك، سوردیرمك : بو علاج سوکدی.

= فل. ۱. انقباض دفع اولوب عمل ایتمك، سورمك : عاقبت او علاجدن سوکدی. ۲. بر خیلی وقت انتظار اولندقدن صکره ظهور ایدیویرمك، چوق کلك، بوشانمق : بکلدیکمز آدملر آقشامه طوغری سوکدیلر : عاقبت یاغمور سوکدی. ۳. (طاك) آتمق، (شفق) آچلمق : شفق سوکدی.

سوگمك (فتـ. سب وشتم ایتمك : سوگوب صایمق؛ آدمه سوکمك پك فنا ایشدر.

سوکمه (س. سوکمك فعلی. با : سوکمك.

سوگمه (س. سب، شتم، طعن، تشنیع، دشنام.

سوگند (س. فا. آند، یمین، قسم، خلف.

سوکندی (س. ۱. سوکلمش شیء، دیکیشی چوزلمش شیء، سوکوك : بو اثوابك شوراسنده بر سوکندیسی واردر. ۲. کثرتله ظهور، یردن بره چیقیویرمه : خلق سوکندی ایتدی.

سوگندیرمك (فتـ. یانان بر شیئك یانمسنه ختام ویرمك، اطفا ایتمك : آتشی، مومی سوگندیردی.

سوگنمك (فل. ۱. یانمقده اولان شیء آرتق یانمامق، اطفا اولنمق : آتش، موم، یانغین سوگندی. ۲. مج. طورمق، کسب سکون ایتمك، باصلمق.

سوکو (س. سوکو اوتی = طاوشانجیل اوتی.

سوکوت (س. [« ت » ـی تحریك اولندقده « د » ه تحویل اولنمق قاعده‌دن اولدیغندن، سائر احوالده « سوکود » یازمامل.] اکثری صولاق یرلرده حاصل اولوب یاپراغی اوزون وآجی اولان و قبوغی قولای صویلور بر آغاج که انواع کثیره‌سی اولور : آقچه، قزیل، قره، کوجه سوکوت؛ ساز سوکوت، صالقیم سوکوت وسائره.

سوکوش (س. اتك کمیکلردن سوکلنجه‌یه قدر قاینامشی، ساده صوده قاینامش ات.

سوکوك (س. دیکیشی چوزلمش، ویااورمه‌سی بوزلمش سوکلمش یر : سوکوك تعمیری : چوراب سوکوکی = کیتدکجه توسع ایدن بوزوقلق.

سوکون (س. یردن بره ظهور : سوکون ایتدی.

سوگه (س. [« ك » ی « و » کبی اوقونور.] قپو و پنجره‌نك قنادینی طوتمق اوزره دیواره ربط اولنان چرچیوه‌نك درت طرفنك بهری : اوست سوکه، آلت سوکه، یان سوکه‌لر : سوگه طاشی = بو چرچیوه‌نك اوست طرفنی طوتمق اوزره بوینه قونیلان یکپاره اوزون طاش.

سوگه‌لك (ص. سوگه کبی قوللانیله بیلیر : سوگه‌لك طاش، دیرك.

سوگی (س. محبت، عشق، شفقت.

سوگیلی (سوگیلو. ص. سویلن، محبوب، حبیب، دوست، عزیز : سوکیلی اولادم؛ سوکیلی دوستی.

سولپوك (ص. [نقـ. « سولپیمك » دن] کوشك، صارقیق، مسترخی : سولپوك ات، یاناق.

سولپیمك (فل. کوشه‌مك، صارقمق، کسب استرخا ایتمك. مر.

سولکی (ص. کوشك، صارقیق، صولوق، پژمرده، بوروشوق : سولکی یز، سولکی آدم.

سولمك (مجـ. جلب محبت ایتمك، جالب محبت اولمق، محبوب اولمق : اولاد سویلیر؛ او سولدیکنی بیلیور.

سولوك (س. حین حاجتده قان امك ایچون بدنك بر طرفنه طوتیلان معروف حیوان زاحف که طاتلی صوده یاشار : سولوك یاپیشدیرمق. || اشك سولوکی = بو خدمته یاراماز قبا جنسی.

سولوگن (س. حمض رصاص. قرمزی بویا و بویا آستاری کبی قوللانیلان زیرقونیوم یعنی قرمزی مینیوم معدنی : سولوکن سورمك، سولوکنله بویامق.

سولومن (یاخود سلمن. س. معروف برمادهٔ سمیه، سلیمانی، آق سولومن. || طاتلی سولومن = قالومل.

سولیر (یاخود سویلیر. ص. جالب عشق ومحبت، محبوب، مرغوب : سولیر آدمدر؛ سولیر تمك.

سوِلینه { س. [ر.] قامش بوجکی دینان ، [کرل صدفی و بحری بر بوجك.

سومَتَر { س. بر نوع خفیف بوغدای.

سوُمُرمَك { فتـ. ١. اوکوز کبی بورنیله ایته‌رك طوپلایوب یمك. ٢. مج. تکمیل سیلوب سوپوروب یمك ویا ایچمك = بر طباق یمکی بر اوتورشده سومردی.

سومسوك { صـ. سومه سومه صوقیلان مسکین، سونپه.

سَومَك { فتـ. ١. محبتی اولمق، قلباً مربوط اولمق، دوستلق و حب ... : هر والده اولادینی سور. ٢. عاشق اولمق، عشق و علاقه‌سی اولمق : مجنون لیلایی سومکله شهرت بولمشدر. ٣. مائل اولمق، بکنمك ترجیح ایتمك، آرزو کوسترمك، ... : انی چوق سورم، بالیغی هیچ سومم. ٤. اوخشامق، تلطیف ایتمك : چوجغی سویوردی. ٥. خوشلانمق، موافق و اویغون بولمق، حظ ایتمك : سوکوت آغاجی صولاق یرلری سور؛ بو آغاج یرینی سومش چابق بیودی. || اللهی سورسه‌ك = الله عشقنه!

سومکُرمَك { یا سومکورمك. فل. بورنده بریکن سوموکی شدتلی بر نفس ویرمکله دفع ایتمك : کوچك چوجقلر سومکرمکی بیلمزلر.

سومَمَك { فتـ. ١. (یاوری) آناسنك ممه‌سنی بورنیله قاقوب ایته‌رك اممك. ٢. دورتوب قاقمق، خورلایوب ایتمك.

سومنات { سخـ. هندستانك گجرات خطه‌سنده مشهور بر بتخانه ایدی که سلطان محمود غزنوی طرفندن تخریب اولنمشدر.

سوموك { س. انسانده وبعض حیواناتده بورندن آقان پیسلك که نزله وقوعنده زیاده‌لشیر، رعام، مخاط : سوموکنی ... ورمق = سوموکنی ... مقتدر اوله‌مامق، حال عجز وافتقارده بولنمق.

سوموکلی { صـ. بورنده سوموك بولنان، سوموکی آقان : سوموکلی چوجق. || سوموکلی بوجك = صالیانغوز، خلزون.

سَومه { س. محبت، حب، وداد : اونك سومه‌سی آکلاشلماز.

سونبك { سونبکی. با : سنبك.

سونپه { صـ. مسکین، میمندی، اوستی باشی پیس، مردار.

سَونج { یاخود سونیج، س. سونمه، سرور، مسرورت، فرح، طرب، شادی : سونجندن چیلدیره‌جقدی؛ نه سونج ... وندی!

سَونجلی { سونجلی. صـ. مسروریتی موجب، باعث شادی، طرب انکیز : سونجلی اویون.

سوَنده { س. [فر. Sonde] بر شیئك درجهٔ عمقنی ویا ایچنده نه بولندیغنی معاینه ایتمکه مخصوص طالدیریله‌جق آلت، اسقاندیل : سونده ایله کولك عمقنی اولچدیلر؛ مثانه سونده‌سی؛ جراح سونده‌سی؛ سونده قوللانمق = ادراری سونده ایله آلمق.

سَوِندیرمَك { فتـ. بر ینك سوینمسنی موجب اولمق، تسریر ایتمك، ممنون وشادان ایلمك؛ اوکسز سوندیرن = آز قیمتلی چوق سوسلی وپارلاق شیء.

سوَندیرمَك { با : سوگندیرمك.

سونگر { س. [ر. Σπογγάρι] ١. دکیزدن چیقاریلان واصل بر حیوان نباتی اولان بیوك مساماتلی خفیف برجسم که سیلکه، اوغمغه وصو وسائر مایعاتی طوپلامغه یارار، اسفنج؛ چوخه سونکری = اینجه ویومشاق اولانی؛ قره سونکر = اسمرجه اولان قباسی. ٢. سونکره مشابه قباجه ویومشاقجه شیء : یاره سونکری = سونکر کبی لحم زائد؛ ممه سونکری = ممه‌نك قباسی. || سونکر طاشی = سونکره بکزر خفیف بر طاش که مرمرلری وتخته‌لری اوغمغه یارار.

سونگو { س. یاخود :

سونگی { س. دورتوب دله‌جك دمیر سلاح که تفنکه ویا مزراغه طاقیلیر : سونکی طاوران = سونکی استعمالی قوماندەسی. || وجودك سونکیسی = عمود فقاری. || سونکیسی آغر = کمیکاری قالین و قوللای حرکت ایده‌مز (آدم).

سونگیلَمَك { یا سونگوله‌مك. فتـ. سونکی ایله اورمق، سونکی استعمال ایده‌رك اوستنه هجوم ایتمك.

سَوِنمَك { فل. مسرور وشادان اولمق، کسب انبساط ایتمك : بوخبردن چوق سوندی.

سوَنمَك { فل. با : سوگنمك.

سَوِنه { س. ممنونیت، مسروریت.

سوَنوك { صـ. ١. سوگنمش، منطفی : بو آتش سونوکدر. ٢. پارلاق اولمیان، پارلامیان ویا پك آز پارلایان : سونوك قندیل. ٣. مج. شانلی وشهرتلی اولمیان، شانسز : سونوك آدم.

سوَنوکلِك { س. ١. سوگنمش اولان شیئك حالی. ٢. پارلامیان، پارلاق اولمیان شیئك حالی : بو قندیلك سونوکلکی. ٣. مج. شانسزلق، شهرتسزلك.

سونه { س. یشیل باشلی قیل قویروق یبان اوردکی. [اصل ترکجه‌ده علی الاطلاق اوردکك ارککنه دینیر.]

سَوِنیش { س. سونمه، ممنونیت، مسروریت، محظوظیت.

سوَوه { یاخود سیوه. س. با : سوگه.

سَوِیّ { صـ. عر. ٱ : سویه. ١. دوز، طوغری. ٢. بر، یکسان، برابر. || علی السوی = جمله‌یه بر اوله‌رق، بر دوزی‌یه.

سَوِیّاً { حـ. عر. بر دوزی‌یه، مساوات اوزره، علی السویه.

سَویجی { صـ. ١. سون، محب. ٢. عاشق، علاقه‌کرده. ٣. همجنسنی سومك میل شنیعنه تابع (قاری).

سَویجیلِك { س. قادینلرك همجنسلرینی سومك میل شنیعی.

سُوَیداء { سـ. عر. ١. قلبك اورته‌سنده بولندیغی زعم اولنان سیاه نقطه : سویداء القلب. ٢. مج. قلبده مرکوز اسرار. ٣. نبا. تخملرك کوبکی مثابه‌سنده اولان نقطه و دانه‌جك که اصل مایهٔ انباتیه‌در.

سَویش { سویلشمك وسائره. با : سوش وسائره.

سُوَیش { سخـ. مـ. آفریقا ایله آسیا آره‌سنده‌واق دکیزله بحر احمر بیننده‌کی مشهور جدول صنعی و بونك بحر احمر جهتنده‌کی مدخلنده واقع قصبه واسکه.

سوَیکنمَك { فل. یان اوزره طیانمق، یاصدانمق.

سوَیلَتمُك { فتـ. ١. سویلمکه سوق و اجبار ویا مساعده ایتمك، انطاق ایتمك : سویلیه‌جکدم آما سویلتمدی؛ او کیمسه‌یه اقردی سویلتمز. ٢. اقرار واعتراف ایتدیرمك : ماهر مستنطق مجرمه هر شیئی سویلتیر. [سویلتدیرمك دیمکه حاجت یوقدر.] || مج. سازی سویلتمك = کوزل چالمق.

سوَیلَشمَك { فشـ. مذاکره ایتمك، بر ایش حقنده قونشمق، مکالمه ومحاوره ایتمك : بز اونکله سویلشدك.

سوَیلَمَك { یا سویله‌مك. فتـ. ١. سوز، لقری ایتمك، دیل بیلمك : بو چوجق دها سویلیور؛ ترکجه سویلمك؛ سسله، یاواش سویلمك. ٢. دیمك : نه سویلدیکز؟ بن برشیء سویلمدم. ٣. آکلاتمق، خبر ویرمك، افاده وبیان ایتمك : وقوع حالی سویلدی؛ کزدیکی یرلره دائر چوق شیئلر سویلیوردی؛ بونی سزه کیم سویلدی؟ ٤. اخطار وتنبیه ایتمك : چوجقلره سویلیك درسلرینی حاضر ایتسینلر؛ بن اوکا سویلرم سز مراق ایتمیك. = فل. خبر ویرمك، غمازلق ایتمك = چوجقلره تنبیه ایتملی سویلمسینلر. || آچیق سویلمك = طولاییسیله ورموزاتله سویلیوب طوغریدن طوغری‌یه سویلمك. || آز سویلمك = سکوتی اولمق. || الله ایچون سویلمك = رضاءً لله طوغریسنی سویلمك. || ایی سویلمك = ١. سوزنده مصیب وحقلی اولمق : ایی سویلیور. ٢. مدح وثنا ایتمك : حقکزده چوق ایی سویلیوردی. || بیوك سویلمك = تفاخر ایتمك. || ترکی، شرقی سویلمك = تغنی وترنم ایتمك. || چوق سویلمك = کوزه‌لك ایتمك، سوزی اوزاتمق، اطناب ایتمك. || طوغری سویلمك = سوزنده

اصابت ایتمك. ‖ یابانه سویلمك = خلط ایتمك، نا روا سویلمك. ‖ یالان سویلمك = کاذب چیقمق.

سویلَه { س. سویلمك فعلی، سویلیش.

سویلَنِلمَك { مج. دینلمك، تکلم و تلفظ اولنمق : اویله سوز سویلنمز.

سویلَنمَك { فل. ۱. کندی کندیه سویلمك : بر شیئلر سویلنیوردی. ۲. میرلدانمق، خوردانمق، کندی کندینه سویلنه‌رك شکایت ایتمك : سویلنه‌رك کیتدی. = مج. ۱. دینلمك، ایراد و افاده اولنمق : اویله بر سوز سویلندی. ۲. نقل و روایت اولنمق : یارین کله‌جکی سویلنیور.

سویلَیجی { یاخود سویله‌یجی. ص. سویلین، قائل، متکلم.

سویلَیِش { یاخود سویله‌یش. س. ۱. سویله، تکلم افاده : اونك سویلیشنه کوره. ۲. سویلمك طرز و اسلوبی : سویلیشدن سویلیشه فرق واردر.

سَویم { س. ۱. سومه، محبت. ۲. جاذبه.

سَویملی { ص. انسانك محبتنی جلب ایدن، کندینی زورله سودیرن، جاذبه‌لی : سویملی بر چهره‌سی واردر.

سَوینج { سوینمك. با : سونج، سونمك.

سَوِیّه { سث. عر. برابرلك، دوزلك : علی السویه = بر دوزی‌یه، جمله‌سی برابر، بربری

اوسته. [یالکز بو تعبیر ده مستعملدر.]

سه { فل. « ایمك » مصدر غیر مستعملندن اولان فعل اسنادینك صیغهٔ شرطیه‌سی بولنان « ایسه » نك مخففیدر. با : ایسه.

سه { عد. فا. اوچ. همان یالکز طاوله اویوننده قوللانیلیر : سه یك = او یله بر: سه بادو = اوچله ایکی: دو سه = چفته اوچ؛ جهار وسه = درتله اوچ؛ پنج وسه = بشله اوچ: شش وسه = آلتی ایله اوچ.

سُهاء { سذ. عر. سمانك جهت شمالیه‌سنده دب اکبرك بنات النعش تعبیر اولنان صورتنده برکوچك نجم که کوزلرك درجهٔ رؤیتی اونکله تجربه اولنور.

سِهام { سذ. جم. عر. فد : سهم. با : سهم.

سه‌پا { یاخود سهپا. س. فا. با : سپا.

سه‌تا { س. فا. با : ستا.

سَهَر { سذ. عر. ط. کیجه اویویه‌مامق علتی، اویقوسزلق.

سَهل { ص. عر. قولای، آسان. ‖ د. سهل ممتنع = قولای وساده کورندیکی حالده بولنوب سویلنمسی وتقلیدی زور اولان سوز.

سَهلاً { ح. عر. قولایلقله: اهلاً و سهلاً = خوش کلدیکز صفا کلدیکز.

سَهم { سذ. عر. جم : سهام، اسهام. ۱. اوق، یایله آتیلان اوجی سیوری دمیرلی قامش. [بو معنا ایله برنجی جمعی

قوللانیلیر.] ۲. حصه، پای، نصیب، بهره. ۳. تماسی آیدن آیه آلنمق اوزره خزینهٔ دولته اقراض اولنان آقچه‌یه مقابل آلنان سند رسمی. [بو معنا ایله ایکنجی جمعی قوللانیلیر.] ٤. ر. بر قوسك ایکی اوجنی ربط ایدن وترك اورته‌سندن قوسه قدر تمدید اولنان خط عمودی. ‖ هـ. سهم الرامی = لسان یونانیده ینه سهم دیمك اولان Sagitta اسمیله معروف صورت کوکبیه.

سَهم { س. فا. قورقو، دهشت، رعب. ‡.

سَهمگین { ص. فا. و :

سَهمناك { ص. فا. قورقونج، دهشتلی، مدهش.

سَهو { سذ. عر. یاکلش، خطا، غلط: سهو ایتمك = یاکلق: سهو قلم = غفلتله یاکلش یازمه.

سَهواً { ح. عر. یاکیلشلقله، یاکیله‌رق، خطاءً، غلط اوله‌رق.

سَهوِیّات { سث. جم. عر. خطایا، یاکلشلر : بوکتاب سهویاتله طولیدر، سهویاتنی تصحیح ایتملی.

سُهولَت { سث. عر. ۱. قولایلق، آسانلق : سهولتله اوکرنیلیر، یاپیلیر بر ایشدر. ۲. قولایلغی موجب اولان وسائط : واقعا شهردن اوزاقجه ایسه‌ده کیدوب کلمك ایچون سهولت واردر. ۳. یاواشلق، اصول، ملایمت، نازکانه طرز ومعامله : سهولتله قالدیرملی. [سهواً اصولتله دینلیر.] ٤. ال ویریش،

اله طوغری وقولای کلمه، قوللانیش : بو طار یرده قیملدانمغه، یازی یازمغه سهولت یوقدر. ٥. آقچه‌جه قولایلق، وقت وحالك مساعده‌سی : بکا اولان بورجکزی نه وقت سهولتکز اولورسه ویررسکز.

سُهولَتبخش { ص. فا. [عر. سهولت = قولایلق. فا. بخشیدن = باغشلامق] قولایلق ویرن، قولای قوللانیلیر : پك سهولتبخش بر اصول تدریس بولمشدر.

سُهولَتلی { ص. قولای قوللانیلیر، قولایلغی اولان، قوللانیشلی : چوق سهولتلی بر یازیخانه: سهولتلی یر.

سَهی { ص. فا. طوغری، دوز، فدان کبی (بوی) : قد سهی.

سُهَیل { سذ. عر. پك پارلاق بر نجم ثابت که جنوب جهتنه دوشوب یمندن دها ایی کورندیکیچون سهیل یمانی دخی دیرلر. فر. Canopus: سهیل شام یاخود سهیل فرد = شجاع صورتنك α کوکبی. فر. α de l'Hydre.

سی { ض. [ماقبلنده‌کی هجایه کوره « ی » سی خفیف یاخود ثقیل اوقونور.] ضمیر متصلك یعنی مالکیت بیان ایدن ضمیرك مفرد غائبی اولوب، آخری حرف املا اولان اسملره الحاق اولنور؛ آخری حرف صحیح اولان اسملرده بونك یرینه « ی » قوللانیلیر : باباسی، آناسی، تیزه‌سی، همشیره‌سی؛ برادری، اوغلی کبی. جمعی « لری » در : بابالری، برادرلری کبی. مضاف الیهی : سنك، مفعول الیهی : سنه، مفعول بهی : سنی در : باباسی، باباسنك، باباسنه، باباسنی. ده، دن وسائر حروف الصاقدن اول دخی « ی » سی « ن » ه تحویل اولنور : اوطه‌سنده، اوطه‌سندن کبی. شرق ترکجه‌سنده بو تحویل اولمیوب مثلا : اوطه‌سیده، اوطه‌سیدن دینلیر.

سی { د. بعض اسملره الحاق ایدوب مشابهت بیان ایدر: ارککسی = ارککه بکزر. « مك » ادات مصدریتنك دخی الحاقیله تقلید و تشبیه بیان ایدر فعللر تشکیل ایدر : بمسیمك = بمدر نظریله باقمق: کولومسیمك = کولر کبی اولمق. بو مقامده « سه » ده قوللانیلیر: بمسه‌مك، مهمسه‌مك.

سِیا { س. حه. [یتا.] بح. کورکی ترسنه قوللانه‌رق قایغی کری‌یه وقیچه طوغری یوروتمه: سیا ایتمك؛ سیا ! سیا کورك !

سَیِّئات { سث. جم. عر. فد: سیئه. با : سیئه.

سَیّاح { سذ. عر. جم : سیاحین. [« سیاحة » دن سمب.] اوزاق یرلره سیر و سفر ایدن آدم، کزوب کورمك و یاخود جغرافیا ونباتات و حیوانات کبی فنونه خدمت ایتمك مقصدیله اوزاق یرلره یولجیلق ایدن آدم: سیاح شهیر استانلی؛ مشاهیر سیاحیندن لیوینغستون.

سِیاحَت { سث. عر. اوزاق یرلره سیر و سفر، اوزون یولجیلق، علی الخصوص جغرافیایه وسائر فنونه خدمت مقصدیله واقع اولان سیر وسفر. عربلر بو مقامده « رحلة » کلمه‌سنی قوللانیرلردی : ابن بطوطه‌نك سیاحتی = رحلة ابن بطوطه.

سِیاحَتنامه { س. فا. بر سیاحك کزدیکی یرلرك احوالنه و اثنای سیاحتده کوروب کچیردیکی شیئلره دائر یازدیغی کتاب : قطب شمالی سیاحتنامه‌سی، آفریقای وسطی سیاحتنامه‌سی.

سِیادَت { سث. عر. ۱. افندیلك، بکلك. ۲. سیدلك، نسب پاك جناب نبوی‌یه انتساب، امیرلك : سیادت شجره‌سی.

سِیادَتلو { ص. سیادتی یعنی نسب پاك جناب نبوی‌یه انتساب شرفنی حائز اولان. ‖ از. سادات کرامه ویریلن عنواندر؛ دولتلو سیادتلو = امیر مکهٔ مکرمه حضرتلرینه ویریلن عنوان رسمیدر.

سَیّار { ص. عر. ‡ : سیاره. [« سیر » دن سمب.] ۱. کزن، طولاشان، سیر وحرکت ایدن، بریرده مقیم وثابت اولمیان: سیار طوپجی آلایی. ۲. یرلی اولمیوب ایستنلدیکی طرفه طاشینان، قابل نقل وتحریك، متحرك: سیار خسته‌خانه = ایستنلدیکی طرفه سهولتله نقل اولنانی؛ سیار طورپیدو = تدافعه مخصوص وثابت اولمیوب تجاوز ایچون ایستنیلن یره سوق اولنه‌بیلیر طورپیدو: سیار فیلو = بر یرده طورمیوب دائم سیروسفر ایدن دونانمه‌سی. ۳. هـ. دائما بر یرده طورمیوب

طولاشان ویرینی دکیشدیرن نجم که هر بری بزم کرهٔ ارض کبی شمسه تابعدر واونك اطرافنه دونر: نجم سیار، نجوم سیاره. مقابلی: ثابت

سیّاره (سث. عر. جم: سیارات. (ه. شمسك اطرافنده بر مدت معینه ظرفنده دور ایله منظومهٔ شمسیه‌یی تشکیل ایدن کواکبك بهری که بزه قربیتلری جهتیله دیکرلرندن دها پارلاق کورینورلر، ومدارلری اوزرنده طولاشدقلری جهتله هر کون برلرینی دکیشدیررلر.

سیاست (سث. عر. ١. حکومت، (ادارهٔ مملکت. ٢. مستحق مجازاة اولانلرك جزاسنی ویرمه‌ده ابراز شدت: ارباب حکومتده سیاست الزمدر. ٣. جزا، مجازاة، جانیلر حقنده اجراآت وازآن جمله اعدام جزاسی: سیاسته اوغرامق. ٤. امور رعیه‌نك تنظیمی ایچون حکمت حکومت اقتضاسندن اولان اجراآت: سیاستجه بویله یاپمق اقتضا ایتمشدر. ٥. دولتلر بیننده‌کی مناسبات علمی، دیپلوماتلق. [بو معنا ایله استعمالی یکی وزمانك کوستردیکی احتیاجه مبنیدر.] || ارباب سیاست = ادارهٔ مملکت و دیپلوماتلق رجالی. || میدان سیاست = قانوناً و حکمت حکومت اقتضاسنجه اعدام و سائر مجازاتك محل اجراسی.

سیاست کلمه‌سنك اصلی (سه - یسا) یعنی (وج - ترتیب) معناسنه بر ترکیب ترکی اولدیغی ابن کمال « تحقیق تعریب الکلمة الاعجمیه » اسمندکی رساله‌سنده بیان ایتمکده‌در.

سیاسةً (ح. عر. ١. اداره و (حکمت حکومت اقتضاسنجه، پولتیقه‌جه. ٢. دیپلوماتیقجه، مناسبات دولیه قاعده‌سنجه. [بو ایکنجی معناسی یکیدر.]

سیاستگاه (س. فا. [عر. (سیاست = م. فا. گه = محل] سیاسة واقع اولان اجراآت حکومتك محل ایقاعی.

سیاسی (ص. عر. ث: سیاسیه. (١. حکمت حکومت اقتضاسندن اولان، عرفی، پولتیقه‌یه مبنی. ٢. مناسبات دولیه فن وقاعده‌سنه تابع، دیپلوماتیجه اولان: امور سیاسیه، رجال سیاسیه، مخابرات سیاسیه.

سیاسیّات (سث. جم. عر. امور (سیاسیه، دولتلر بیننده‌کی مناسبات وعلائقه متعلق ایشلر، دیپلوماسی ایشلری.

سیاسیّون (سذ. جم. عر. رجال (سیاسیه، دولتلر بیننده‌کی مناسباته وهر دولتك بو مناسباتدن استفاده ایتمکه چالیشمسی علم وقاعده‌سنه واقف اولوب بو فنله اشتغال ایدنلر، دیپلوماتلر: بسمارق الك مشهور سیاسیوندن ایدی.

سیّاف (سذ. عر. [« سیف » (دن سم.] ١. قلیجلی. ٢. قلیججی. [بو ایکی معنا ایله لسانمزده پك مستعمل دکلدر.] ٣. جلاد.

سیاق (سذ. عر. [« سوق » (دن] ١. سوزك کلیشی، طرز افاده‌سی: سیاق کلام: سیاق و سباق = سوزك کلیشی وماقبلی طوتمه‌سی. ٢. طرز، اسلوب: بو سیاقده بر شیء یازملی.

سیاقَت (س. وقتیله دفترخانه‌جه (مستعمل و رقملرك صره‌سنده یازلمغه مساعد اوله‌جق صورتده سطرلری طار وحروفی نقطه‌سز وکرفت بر خط مخصوص که آنجق سیاق و سباق دلالتیله اوقونه‌بیلمسی « سیاق » دن تشکیل ایدلمش اولان بو لغت سقیمه ایله تسمیه‌سنه سبب اولمسی محتملدر.

سیّال (ص. عر. ث: سیاله. ([« سیلان » دن سم.] آقان، آقیجی، مایع: جسم سیال.

سیّاله (سث. عر. جم: سیالات. (مادهٔ سیاله، آقان شیء، جسم مایع. || ح. سیالهٔ برقیه = الکتریق آقندیسی، فر. Courant électrique.

سیّان (صذ. ت. عر. [فد: « سیّ » (لسانمزده قوللانلیوب بو صیغه فد. و جم. یرینه دخی مستعملدر. — سینك فتحیله غلطدر.] مساوی وبرابر ایکی شیء: ایکیسنی سیان‌می طوتیورسکز؟ بن اونی دیکرلریله سیان طوتمام: جمله‌سنی سیان طوتملی.

سیاه (یاخود سیه ص. فا. قره، (اسود: زلف سیاه = قره صاچ؛ بحر سیاه = قره دکیز؛ سیم سیاه = قپ قره. = س. زنجی، [بو معنا ایله «سیاهی» ده دینیر.]

سیاهبخت (سیاهپوش، سیاهدل، (وسائره. ما: سیه‌بخت، سیه‌پوش، سیه‌دل وسائره.

سیاهلاتمق (فت. قرارتمق، (تسوید ایتمك: صوبه‌جی دیواری سیاهلاندی.

سیاهلانمق (فل. قرارمق، (سیاه اولمق: تیکل سیاهلانماز.

سیاهاق (س. قرالدی، قره (رنك: سیاهاغك ضرری یوقدر.

سیاهی (س. ص. زنجی.

سیب (س. فا. الما، تفاح: سیب (زنخدان = المایه تشبیه اولنان محبوبه‌نك چکه‌سی.

سیپسی (س. ١. کمیجی دوذوکی. (٢. تعلیم اصلغی.

سیتمه (س. ما: صیتمه.

سَیحان (سخ. م. آناطولیده آطنه (اووه‌سنی یاره‌رق اسکندرون کورفزینه دوکیلان ایرماق که موازیسی اولان (جیحان) ایله برابر ترکلر طرفندن وطن اصلیلری اولان ماوراء النهرك سیحون و جیحوننه تشبیهاً بو اسملرله تسمیه اولنمشلردر.

سَیحون (سخ. م. ماوراء النهرده (جیحون ایله متوازیاً آقوب آرال کولنه (یعنی بحر خوارزمه) دوکیلان بیوك بر ایرماق که الیوم (سیردریا) اسمیله معروفدر.

سیخ (س. فا. دمیر شیش. لس.

سَیِّد (سذ. عر. ث: سیده. جم: (سادات. ١. افندی، آغا، بك، مولی، ایلری کلن، باش، رئیس، سرور: سید القوم؛ سید الثقلین = ایکی عالم افندیسی اولان حضرت فخر کائنات افندمز. سید الانام = بتون خلقك بیوکی. سید الانبیا = پیغمبران عظام حضراتنك سروری: فخر کائنات (صلعم) افندمز. ٢. نسب جلیل جناب نبوی‌یه منسوب اولان: کندیسی صحیح النسب سیددر، حرمی سیده‌در. ساداتندر: سادات کرامه حرمت مخصوصه‌مز واردر.

سَیِّدلك (س. نسب پاك جناب (نبوی‌یه منسوبیت، سیادت.

سیدلك (س. دوه‌نك کوکسیله (ممه‌لری آره‌سی. بطن اسفلی.

سیدیك (س. [اصلی: «سیکمك» (دن « سیکمیك »] مثانه‌دن دوکیلان صو، چیش، ادرار. || سیدیك قوغی = مثانه. || سیدیك زوری = ادرارك طوتلمسی. || سیدیك شکری = شکر علتی، دیابیتیس. || سیدیك یولی = احلیل.

سیدیکلی (ص. چیشلی، اوستنه (چیش ایدن بیس.

سَیر (سذ. عر. ١. یوریمه، یو. (رویش، کیتمه، حرکت: سیر سریع، سیر بطیء. ٢. یولجیلق، عزیمت، سفر: بلاد بعیده‌یه سیر و سفر، سیر وسیاحت ایتدی. ٣. کزمه. کزنمه، تفرج: سیره کیتمك. سیر ایتمك، سیر یری. ٤. اکلنمك ایچون باقمه، تماشا: باغچه‌یی، چارشی‌یی، حیواناتی، یکی کلن اشیایی سیر ایتمك. ٥. اوزاقدن باقوب قاریشمامه: بن سیر ایدیوردم. ٦. [مصدریت معناسنی متضمن اولمقسزین] کوریله‌جك وکزیله‌جك شیء، کورلمکه شایان الای ویا اکلنجه، فلان یرده سیر وار ایمش. || سیر ایتدیرمك = شایان تماشا بر شیئی انظار عمومیه‌یه عرض ایتمك: فلان یرده آرسلان سیر ایتدیریورلر. || سیر دریا = دکیز سیاحتی، سفر بحری. || سیر سفائن = کمی‌یی بر موقعدن موقع آخره وسواحل بعیده‌یه سوق وایصال ایتمك فنی فر. Navigation. || سیر فی المنام = تامیله اویانمقسزین کیجه قالقوب کزمك حالی که بر مرضدر.

سِیَر (سث. جم. عر. فد: سیرت. (ما: سیرت. = فد. کبی: فخر کائنات (صلعم) افندمزك مبارك ترجمهٔ حالی وبوندن بحث ایدن کتاب وعلم: سیر حلبی = حلبینك یازدیغی سیر نبی کتابی: کتب سیر: تاریخ وسیرده ید طولی اصحابندندر.

سیر (ص. فا. طوق. طویمش، (شبعان. || دلسیر = یورکی طوق، قانمش.

سیراب (ص. ف. [سیر = طوق. (آب = صو] ١. صو ایله طویمش، صویه قانمش، تسکین حرارت ایتمش اولان. ٢. صولی، آبدار، طراوتلی: کل سیراب.

سَیران (س. فا. [عر. « سیر » (دن] ١. کزینمه، تفرج. ٢. باقوب سیر ایتمه، تماشا: سیران ایتمك: سیرانه کیتمك.

سَیرنگاه (س. فا. سیر یری، (سیرگاه، تماشاگاه.

سیرَت { سٔذ. عر. جـ: سِیَر. ١. بر آدمك احوال معنویه‌سی، اخلاق واطواری، طبیعت، صورت مقابلی: صورت وسیرتی کوزل. ٢. ترجمۀ حال، سر کذشت، بر ذاتك احوال خصوصیه‌سی تاریخی: سیرة النبی (صلعم). [بو ایکنجی معنا ایله جمعی دها مستعملدر. با: سیر.]

سیرتو { سـ. [ر.] بر نوع رقص، آیاق آتمه‌سی.

سَیرجی { سـ. صـ. ١. معرض تماشایه قونیلان بر شیئی ویا کورلمکه شایان بر رسم وآلای وسائره‌یی سیر ایتمکه کیدنلرك هری: پك چوق سیرجی وار ایدی؛ بن ده سیرجیلر میاننده ایدم. ٢. مجـ. اوزاقدن باقوب قاریشمیان: بن سیرجی‌یم.

سَیرَك { سیرکاشمك وسائره. با: سگرك وسائره.

سیرکَك { سـ. تقـ. اویقوسزلق، سهر.

سیرکَمك { فـ. سیلکمك فعلنك اصلی وطوغریسیدر. دا: سیلکمك.

سیرِکنمك { یاخود سیسکنمك. فلـ. اویقودن خلجانله اویانمق.

سیرکه { سـ. با: سرکه.

سیرگه { سـ. بیت وسائر بوجکلرك دوکدیکی تخم، بوجك یموُرطه‌سی.

سِیرمَك { یا سیرمك، سیرلمك وسائره. با: صیرمق وسائره.

سیرقوقو { سـ. [ایتا.] غایت صیجاق اسن بر روزکار.

سیس { سـ. یره اینمش بولوطدن عبارت اولان رطوبتلی طومان، پوس: هواده سیس واردر. ‖ بحـ. سیس اشارتی = سیسلی هوالرده کمینك موقعنی اعلان ایچون بوری، قامپانه وسائر آلت ایله ویریلن صدا.

سیسام { سخـ. مـ. جزایر بحر سفیددن (ساموس) آطه‌سی.

سیسکِنمَك { یاخود سیرکنمك. فلـ. اویقودن خلجانله اویانمق.

سیسلی { صـ. رطوبتلی طومانله قاپلانمش، بولوط یره اینمکله رطوبتلی طومان وپوس ایچنده قالمش: سیسلی هوا، سیسلی دکیز.

سیغاره { سیغاره‌لق. با: چیغاره وسائره.

سیغورطه { یاخود سیغوریطه. سـ. [ایتا. Sicurta] ١. اموال منقوله وغیرمنقوله‌نك حریق وغرق وسائر قضالره قارشی سنوی بر اجرت معینه مقابلنده تأمینی یعنی قضا وقوعنده شرکتی طرفندن تضمینی: اوی، کمی‌یی، اشیایی سیغورطه ایتمك، سیغورطه‌یه قومق. ٢. بو وجهله اموالك تضمینی درعهده ایدن وبو مقصدله تشکل ایتمش شرکت و اداره: عثمانلی سیغورطه‌سی.

سیغورطه‌جی { سـ. ابنیه وسائره‌یی سیغورطه ایدن، سیغورطه شرکتنك وکیلی ویا مأموری.

سیغورطه‌لی { صـ. بر سیغورطه شرکتنه قونمش، قضا وقوعنده تضمینی بر سیغورطه شرکتنه تعهد وتأمین ایتدیرلمش: اوم سیغورطه‌لیدر.

سَیف { سٔذ. عر. جـ: سیوف، اسیاف. قلیج، تیغ، شمشیر: سیف صارم = کسکین قلیج؛ جامع سیف وقلم = عسکرلکده وتحریر وانشاده ماهر ذات.

سیفری { سیفریلك وسائره. با: سیوری وسائره.

سیفون { سـ. [یو. Σίφων] بر قابی چویرمکسزین ایچنده‌کی مایعی دیکر بر قابه نقل ایتمکده مستعمل مقوس بوری که بر اوجی دیکرندن اوزون اولمغله ایچنده‌کی هواسی تخلیه اولنجه قابك ایچنده‌کی مایعی یوقاری چیقاروب اوندن آلچاق اولان دیکر قابه دوکر.

سَیفی { صـ. عر. ذ: سیفیه. ١. قلیجه یعنی حرب وعسکرلکه منسوب ومتعلق: مناصب سیفیه وقلمیه. ٢. قلیج شکلنده اولان: سیفی الشکل.

سیك { سـ. چوقور، دلیك، قبر. مر.

سیکجه { حـ. ١. ایچری‌یه یکه‌رك، باته‌رق: سیکجه سیکجه یاغمور یاغمق = یاغدقجه طوپراغك ایچنه یکه‌جك صورتده. ٢. کیزلیجه، بللی ایتدیرمکسزین، منافقلقله.

سیکدیرمَك { فتـ. و:

سیکِرمَك { فتـ. ١. چقوره قومق، کیزلمك، کومك، باتیرمق. ٢. هضم ایتمك.

سیکِرمَك { فلـ. و:

سیکریمَك { فلـ. خفیف صیچرامق، سیلکنمك.

سیکسی { صـ. کیزلی، صاقلی، کیزلیدن صوقان یلان کبی خبرسز ومنافقلقله اضرار ایدن: پك سیکسی آدمدر.

سیکسیلِك { سـ. کیزلیدن اضرار ایدن آدمك حالی، منافقلق.

سیکَك { یاخود سینك. سـ. آغاج ویر دلیکارینه سیکن یعنی صوقیلان اوچاربوجك که انواعی واردر: قره سیکك = مکس، ذباب: یشیل سیکك، آت سیککی، اشك سیککی: سیوری سیکك = بعوضه.

سیککارلِك { سـ. سیککاری قوغمغه مخصوص یلپازه کبی پوسکللی شیء.

سیکگین { صـ. هضمی قولای، هضم اولنور.

سیکلمَك { یا سیکیه‌مك. فلـ. (وحشی حیوان) دریکدن ایکلمك.

سیکمَز { صـ. هضم اولنماز، نا قابل هضم.

سیکمَك { فلـ. ١. چوقوره، دلیکه صوقلمق، باتمق. کیزلنمك. ٢. هضم اولنمق: سزسز یدیکم ایچمه سیکمه‌دی. ٣. یکمك. نفوذ وحلول ایتمك: بوقاشه بر آغ قوقو سیکمش. ٤. طوپراغك ایچنه کیرمك. جذب اولنمق: سیکه سیکه یاغمور یاغدی. ٥. قورقوب بوزلمك: بر کوشه‌یه سیکدی. ٦. (شیشی) اینمك، طاغلمق.

سیکمَك { فلـ. (حیوان) ١. بوك غبری شیشه دیواره ایشه‌مك. ٢. قیزمق، آزمق.

سیکیر { یا سکیر. سـ. انسان و حیوانلرك بدنلرنده عضلاتك ایچنده منتشر سرت و قویجه وترلرکه انواعی اولوب، برطاقمی عضلات واعصابی اولیناتمغه وبرطاقلری حسی بینه کوتورمکه یاراریلر، عصبه، اعصاب. ‖ سیکیر خسته‌لغی = سیکیرلری راحتسز ایدن امراض مختلفه، امراض عصبیه. ‖ سیکیره طوقنمق = جان صیقمق، راحتسز ایتمك.

سیکیرلَمك { یا سکیرله‌مك. فتـ. ١. اتك سیکیرلرینی چیقاروب تمیزلمك. ٢. محاربه‌ده مجروح و خسته آتك باجاغی سیکیرلرینی کسوب اتلاف ایتمك.

سیکیرلی { صـ. ١. عصبی المزاج، عصبی. ٢. سیکیرلری قوتلی، قوریجه آکن پك قوتلی (آدم). ٣. سیکیرلری چوق وبناء علیه سرت (ات). ‖ سیکیرلی یاپراق = بوغا یاپراغی: لسان الثور.

سیکیرلیلِك { سـ. سیکیرلی و عصبی المزاج آدمك حالی، عصبیت.

سیکیرمَك { فلـ. با: سیکرمك.

سیکیل { سـ. [بزجه «ك»ی «و» کبی اوقونور.] ١. قورباغه و اوکا مشابه حیوانلرك پسلکندن صویك اوزرنده حاصل اولان یشیل قبارجق. ٢. الده وآیاقده ومه‌ده چیقان اوفاق قبارمه، ثؤلول.

سیکیلجه { سیوبلجه. سـ. اوفاق چیبان.

سَیل { سٔذ. عر. جـ: سیول. [تر. زبانزدی: سل] ١. یاغمور دن حاصل اولوب کثرت وشدتله آقان صو، سل. ٢. مجـ. شدتله کلان شیء.

سَیلاب { سـ. فا. و:

سَیلابه { سـ. فا. سل صویی، سل حالنده شدتله آقان صو: سیلاب اشك، سیلابۀ اشك = زیاده آقان کوز یاشی.

سَیَلان { سٔذ. عر. آقمه، جریان: سیلان دم، سیلان دموع. ‖ طـ. مختلف اعضاء بدنك ویا آقان شیئلرك اسامیسنه مضاف اوله‌رق برچوق اصطلاحات طبیه تشکیل ایدیور: سیلان اذن، سیلان انف، سیلان لبن، سیلان مخاط کبی.

سَیلانی { یا سیلان طاشی صـ. سیلان اطه‌سنده چیقان برنوع قیمتلیجه طاش.

سیلدیرمَك { فتـ. ١. یاش بر شیئی قوروتدیرمق، بز و سائره ایله صوینی آلدیرمق: شو طباغی سیلدیرك: بو چوجق بورنی سیلدیرمیور. ٢. تمیزلتمك، صو ایله ویا ایصلاق بز ایله تمیز ایتمك: شو چوجغك یوزینی سیلدیرك: یارین تخته سیلدیره‌جکم. ٣. حك وحذف ایتدیرمك، قالدیرتمق، بوزدیرمق: دوام ایتمدیکی ایچون آدینی دفتردن سیلدیردیلر؛ ایچندن برقاچ سطر سیلدیردم.

سیلکدیرمَك { فتـ. [اصلی: سیرکدیرمك] بر شیئی صاللامغله اوستنده‌کی

شیئلری ویا توزینی دوشورتمك: آغاجی، یمیشی سیلكدیرمك.

سیلكیشمك { فل. كندی اوستنده‌كی توز طوپراغی دوشورمك ایچون وجودینی شدتله تحریك اتمك: قوش، بكیر سیلكیشدی.

سیلكمك { فتـ. [اصلی: سیركمك] صاللایه‌رق اوستنده‌كی شیئلری ویا توز طوپراغی دوشورمك، صاللامقله ویا اورمقله تمیزلمك: آغاجی سیلكوب یمشلری دوشورمك: یمیشی سیلكمك. || ترشی سیلكمك = صاورمق. || یازی، رسم سیلكمك = ایكنه ایله یازی ویا رسمی بر كاغددن دیكرینه قالدیرمق. || یاقه سیلكمك = عبرت آلوب استعاذه اتمك.

سیلكمه { سـ. ١. سیلكمك فعلی. ٢. اوفاق طوغرانمش باطلیجان ایله پاپیلان ات یمكی: باطلیجان سیلكمه‌سی.

سیلكندی { سـ. اورکمه، ارتعاش.

سیلكینمك { فل. شدتله صارصیلوب اوستنده‌كی توز طوپراق وسائره‌یی دوشورمك: قومك اوزرینه یاتمشیدی قالقوب سیلكندی. = مجـ. شدتله تحریك ایدیله‌رك تمیزلنمك: بوچكه سیلكندی‌می؟

سیلكی { سـ. [اصلی: سیركی] اویقوده صیچرامه، رعشه ایله اویانمه.

سیلكی { صـ. چارپنور، مرتعش، دیترك: سیلكی آدم.

سیلگی { سـ. سیله‌جك شی، بز، تحفه وسائره.

سیلمك { فتـ. ١. یاش بر شیئی لمس ومسح ایله قورو. تمق: كوزلری، بورنی، تری سیلمك. ٢. ایصلاق بز وسائره ایله اووه‌رق تطهیر اتمك: جوجغك یوزینی سیلمك: جاملری، تخته‌لری سیلمك. ٣. رنده‌لمك. بر شیئك پروزینی آلوب تمیز. لمك: تخته‌یی سیلمك. ٤. اولجك وسائره‌نك طوروقلامه‌سنی آلوب دوز یاپمق: اولچكی سیلمك. ٥. حك وحذف اتمك، قالدیر. مق، بوزمق: آدینی دفتردن سیلدیلر. || آتك دیشلرینی سیلمك = آشندیرمق. || سیلوب سوپور. مك = تكمیل یيوب بیتیرمك.

سیلمه { سـ. سیلمك فعلی. دا: سیلمك. = صـ. ١. رنده‌لنمش، تراش ایدلمش، تمیزلنمش: سیلمه تخته، چوبوق. ٢. طو. روقلامه‌سی آلنمش: سیلمه اولچك. || سیلمه تخته‌سی = اولچكك طوروقلامه‌سنی آلمغه مخصوص دوز تخته.

سیلندر { سـ. [یو. Κύλινδρος] اسطوانه، مردانه.

سیلندی { سـ. سیله وحك اثری: بو كتابك بر چوق سیلندیلری واردر. دا: سلندی.

سیلنمك { فل. مجـ. ١. صوینی لمس ومسح ایله آلنوب قورومق: اللر، یوز، ترسیلندی. ٢. ایصلاق بزله و سونكر وسائره ایله اوویله‌رق تمیزلنمك: بو چوجغك یوزی، بورنی سیلندی: تخته‌لر سیلنه جكدر. ٣. حذف اولنمق. حك وفسخ اولنمق، آشینمق: بو سكه‌نك یازیسی سیلنمش: بو كتابك بر چوق یرلری سیلنمش.

سیله { سذ. جمـ. عر. مفـ: سائل. دا: سائل.

سیله‌جك { سـ. بیوك حمام خاولیسی.

سیلی { سـ. فا. سیله. شامار، طوقات. || سیلیخور = شامار یين.

سیلیجی { سـ. ١. سیلمك ایشیله كچینن ایشجی: تخته سیلیجی = دوشمه تخته‌لرینی اووان قاری. ٢. یاپیلرده قوللانیلان دوشمه وطاوان وسائره تخته‌لرینی رنده‌لمك وبونلره لزومنه كوره آلات متنوعه ایله كوزلجه شكل ویرمك صنعتیله مشغول آدم.

سیلیك { سـ. سیلنمش، بوزلمش: سیلیك یاره.

سیم { سـ. فا. ١. كومش، فضه. ٢. كومش آقچه. ٣. تر. كومش تقلیدی صرمه ویا معدن. = صـ. ١. كومشدن معمول: سیم مجیدیه. ٢. كومش تقلیدی صرمه ویا معدندن معمول: سیم شریت، ظرف، پول.

سیم { مه. سین مكسوره ایله باشلار بعض صفتلرك باشنه كیروب تأكید و مبالغه بیان ایدر: سیم سیاه.

سیما { سذ. عر. یوز علامتلری چهره، بكز: سیماسندن بللیدر؛ هركسك سیماسی طبیعتنه دلالت ایدر. || ملك سیما = ملك چهره‌لی، كوزل.

سیما { ولاسیما. حـ. عر. (برابر و مساوی دیمك اولان

« سی » ایله « ما » اسم موصولندن مركب) علی الخصوص، هله، جمله‌دن اول.

سیماب { سـ. فا. [سیم = كومش. آب = صو] جیوه، زیبق.

سیمبر { صـ. فا. [سیم = كومش. بر = كوكس] كوكسی كومش كبی بیاض.

سیمپیزومتره { سـ. [یونانیدن مأخوذ اوله‌رق فر. Sympiézomètre] غاز ایله مملو بر خزینه اوزرینه هوانك اجرا ایتدیكی مختلف تضییقلر ایله هوانك حالنی تعیینه مخصوص میزان الهوا كه بحریه‌ده مستعملدر.

سیمتن { صـ. فا. [سیم = كومش. تن = بدن] كومش بدنلی.

سیمرغ { سـ. فا. ایران قدیم اساطیرنده كویا البرز طاغنده طورور جسیم بر طیر موهوم، قاف طاغنده طوران عنقا.

سیمسار { سـ. دا: سمسار.

سیمك { فل. دا: سیكمك.

سیمكش { سـ. فا. [سیم = صرمه. كشیدن = چكمك] حاده‌دن كومش تل چكن صنعتكر: سیمكش ایشی. [بین العوام غلط اوله‌رق « صرمه‌كش » دینیر].

سیمكشخانه { سـ. صرمه تلی ایشلنیلان محل مخصوص كه حكومتك تحت نظارت وتصدیقنده در.

سیمیاء { سذ. عر. [یو. Χημεία یعنی كیمیاء ایله براصلدن] اساسسز وموهوم برعلم باطل كه نیجه زمانلر ساده دلانی اشغال ایتمشدر. فر. Magie blanche.

سیمین { صـ. فا. كومشدن معمول ویا كومش كبی بیاض وصاف.

سین { سـ. [عربیده سذ.] « س » حرفنك اسم مشتركی. نقطه‌سز اولدیغنه بناءً « ش » دن تفریق ایچون سین مهمله دخی دینیر.

سین { سـ. دا: سك.

سین { فل. [كسره‌سی ماقبلنه كوره اینجه ویا قالین او. قونور.] دا: سك.

سینا { سخ. جـ. جزیرة العرب ایله خطۂ مصریه آره‌سنده مثلث الشكل بر شبه جزیره اولوب، بنی اسرائیلك حضرت موسی ایله قرق سنه طولاشوب یول بوله مدقلری (تیه) صحراسنی ومنتهای جنوبنده نبی مشارالیهك خطاب عزته نائل اولدیغی مشهور طور سینا طاغنی حاویدر. — ابن سینا = حكمای اسلامك آبرویی اولان مشهور ابوعلی ابن سینادر، كه طب وفلسفه‌ده عصرلرجه شرق و غربك خواجه‌سی بولنمشدر. بوعلی سینا وسهواً ابوسینا دینلرده واردر.

سیناره { سـ. [ر.] بیوك زوقه.

سیناریت { سـ. اوركینوز بالیغنك كوچكی.

سینسی { سینمك. دا: سیكسی، سیكمك.

سینه { سـ. فا. كوكس. صدر: افتخار مدالیه‌سیله تزیین سینۂ صداقت ایتمك. || سینه چاك = مجروح القلب. || سینه زن = كوكسنی دوكه‌رك اجرای ماتم واظهار تلهف ایدن. || سینه سوز = محرق، مؤلم.

سینی { سـ. [اساساً چیندن كلد. یكنه بناء اصلی « صینی » اولسه كركدر] بر سهپا ویا اسكمله اوزرینه قونیله‌رق او. ستنده یمكار و یمك طاقلری قونان ویمك یین بیوك دائروی تپسی كه باقر ویا برنجدن اولور: سینی‌یی قورمق. || میدان سینیسی = پك بیوكی.

سیواسه { سـ. آغزی اكلی وایلری حركتده كسر دستره.

سیوریتمك { یا سیوریتمك. فتـ. سیوری ایتمك، اوجنی اینجلدوب كسكین ایتمك، شو چوبوغی، شو دكنكی سیوریتملی.

سیورلمك { فل. ١. سیوری وكسكین اولمق، اوجی اینجلوب حاد اولمق: كالك دیكنی سیورلمش. ٢. بوی آتمق، اوزامق، اینجه واوزون اولمق: شو چوجق پك سیورلدی.

سیوری { یاخود سیفری. صـ. ١. اوجی اینجه و كسكین حاد: سیوری دكنك، دیكن، تپه. ٢. اینجه واوزون، بوی آتمش، بویلی: سیوری بویلی بر چوجق. || سیوری سیكك = معروف اینجه و معجز سیككجك، بعوضه. || سیوری عقللی = هوپیا، زرزوپ.

|| سیوری کوشه. بوجاق = زاویهٔ حاده. || سیوری بورن = پالامود بالیغنك بر جنسی.

سیوری‌یلتمك { فتـ. سیوری یاپمق، اوجنی اینجه‌لدوب کسکین ایتمك : ایکنه‌یی. چاقینك اوجنی سیوری‌یلتمك.

سیوریلجه { اصلی سیگیلجه اولان «سیویلجه» نك طوغریسی سیوریلجه اولدیغنه ذاهب اولمق خطادر.

سیوریلشمك { فل. ۱. اوجی اینجه وکسکین اولمق. ۲. بوی آتمق. اینجه‌لوب اوزامق.

سیوریلك { سـ. ۱. اوجی اینجه وکسکین اولان شیئك حالی: دیکنك سیوریلکی. ۲. اینجه و وزون بویلیلق: بو اوغلانك سیوریلکی.

سیوریلمك { فل. با: سیورمك. || مج. میدانه چیقمق. ترق ایتمك.

سیوش { سـ. حذف. لغو. فسخ. || سیوش ییلی = بردور قمرینك صوك سنه‌سی، یعنی هر ۳۳ سنهٔ قمریه و ٤ آیده شمسیه ایله قمریه آره‌سنده غائب اولان بر سنه‌یه دینیرکه اصطلاحات مالیه‌مزدندر.

سیوشمك { فل. ۱. قایمق، کسب لزوجت ایتمك. ۲. قایوب نابدید اولمق، محو وزائل اولمق : کیسه‌ه کورمه‌دن اصولجق سیوشدی.

سیوشیك { ص. ۱. قایار، لزوجتلی، مجیق مجیق: سیوشیك چامور. ۲. یاپیشیر. آیرلماز. معجز : پك سیوشیك بر آدمدر.

سیوشیكلك { سـ. ۱. لزوجت، قایار و یاپیشیر اولان شیئك حالی : بو چامورك سیوشیكلكی. ۲. یاپیشوب آیرلماز معجز آدمك حالی : بو آدمك سیوشیكلكی چکلمز.

سیوف { سذ. جـ. عر. فد: سیف. با: سیف.

سیویلش { سیویشیك وسائره. سـ. با: سیوش وسائره.

سیویل { سـ. صـ. [فر. Civil] ۱. عسکرینك غیری، ملکی. ۲. عسکرینك غیری قیافت، باشیبوزوق قیافتی، تبدیل: سیویل کیمك. سیویل کزمك. ۳. تبدیل قیافت ایتمش پولیس مأموری.

سیویل { سیویلجه. با: سیگیل، سیگیلجه.

سیه { صـ. فا. با: سیاه.

سیه‌بخت { صـ. فا. [سیه = قره. بخت = طالع] طالعی مساعد اولمیان.

سیه‌پوش { سـ. فا. [سیه = قره. پوشیدن = کیمك] قره‌لر کیینمش، سیاه اثواب کیین.

سیه‌دل { صـ. فا. [سیه = قره. دل = یورك] کوتی یوركلی. بد اندیش. بد خواه.

سیه‌فام { صـ. فا. [سیه = قره. فام = بویا] قره بویالی، سیاهه بویانمش.

سیه‌کار { صـ. فا. [سیه = قره. کار = ایش] کوتی عمللی، کنهکار.

سیّئ { صـ. عر. ؤ: سیئه. [«سوء» دن صشـ.] کوتی، فنا. بد، ردیء : عمل سیّئ. اعمال سیئه.

سیّئه { سـ. عر. جـ: سیئات. ۱. کوتی ایش، کوتیلك، فنالق، عمل فاسد. ۲. صوچ، قباحت، کناه. ۳. برکوتی عملك نتیجه‌سی ومجازاتی حکمنده اوله‌رق چکیلن زحمت. — مقابلی : حسنه، حسنات.

ش

ش { شین. سـ. [عر. سثـ.] الفبای ترکینك اون آلتنجی حرفیدر. اصل السنهٔ سامیه الفباسی صره‌سنده یعنی ابجد حسابنده یکرمی برنجی حرف اولوب، عربیده سینه اولان مشابهت شکلیه‌سندن طولایی اوك یاننه نقل اولنمشدر. شکل عبرانیسی ש و شکل سریانیسی ܫ اولوب، یونانیده Σ ولاتین الفباسنده S (س) یرینه کچمشدر. رقم کبی استعمالنده ۳۰۰ اعتبار اولنور. مختصر تاریخده شعبان شهر عربیسنه اشارتدر.

شاء { فتـ. عر. [ایستمك دیمك اولان «مشیئة» دن ماضی صیغه‌سنك مفرد مذکر غائبیدر.] یالکز « ان شاء الله » تعبیرنده مستعمل اولوب، الله ایسترسه دیمکدر.

شآمت { سذ. عر. جـ: شآمات. اوغورسزلق، ینـدزلك: وقت جاهلیتده بعض کونلرده شآمت اعتقاد اولنور ایکن حدیث شریف ایله بو اعتقاد ابطال ایدلمشدر.

شآمتلی { صـ. اوغورسز.

شاب { سذ. عر. معروف بورشدیریجی ماده‌که نشادره مشابهدر. — آجی واکشیدن دخی کنایه اولوب شکره مقابل قوللانیلیر : نه شاب اولدی نه شکر. || شابه اوتورمق = مضطر ومضطرب اولمق. || شاب دکیزی = بحر احمر. || شاب طاشی = بحر احمردن کلن مرجان انواعندن بیاض مبراق ودالّلی بوداقلی بر طاش که صویك آلتنده نشو ونما بولمغله کیلر حقنده پك مخاطره لیدر. || شاب علی = صیغیرك طیر ناغنی دوشورن بر خسته‌لق. || قزیل شاب = پارلاق لعل رنك. || مج. شاب کسیلك، شاب کی طوکمق = شاشیروب قله قالمق.

شابّ { صـ. سـ. عر. ؤ: شابه. جـ: شبان. [«شباب» دن سفـ.] کنج، دلیقانلی، جوان، یکیت: شاب امرد = دها صقالی بیتمی کلمه‌مش دلیقانلی. || سید شبان جنت = سبط اکرم امام حسین (رضه) افندمز.

شاباش { سـ. فا. آفرین، تحسین.

شابان { صـ. شاشمش، مفتون، واله، حیران.

شابخانه { سـ. ۱. شاب چیقان یر، شاب اوجاغی. ۲. شابك تصفیه واستحضار اولندیغی محل، شاب فابریقه‌سی.

شابشال { صـ. دوکوك صاچیق وتنبل.

شابقه { یاخود شاپقه. سـ. ۱. فرنكلرك کییدکلری مختلف اشکالده باش کسوه‌سی که اکثریسی کونشه قارشی سپرلیدر : حصیر شابقه، سیلندر شابقه. اساساً اقالیم حاره‌ده یاشایان خلقك ایجادی اولوب، « شبکه » یاخود « شباك » اسمی ویریلن بر سرپوشدن مأخوذدر. ۲. کمی دیرکنك تپه‌سنده‌کی تکرلکجك. ۳. صوبه بوریسنك تپه‌سنده‌کی دونر فیرلداق. || شابقه‌یی ترس کیمك، یره اورمق = حدت ایتمك. || شابقه‌یی چقارمق = حرمت وتبصبص ایتمك.

شابقه‌جی { سـ. شابقه یاپان وصاتان آدم.

شابقه‌لی { صـ. شابقه کیین، باشنده شابقه بولنان: شابقه‌لی، باشی شابقه‌لی برفرنك.

شاپ (مه. اوبركن طوداقلرك ایشدیكی سسی تقلید وتصویر ایدر: شاپدیه اوبدی: بتون كون چوجغی شاپ شاپ اوپمك ایی دكلدر.

شاپر (مه. حرصله اوبركن ویا بركن طوداقلرك ایشدیكی كورلدی‌یی تقلید وتصویر ایدوب مكرر قوللانیلیر: شاپر شاپر اوپمك، یمك. — شاپر شوپر دخی دینلیر.

شاپراق (یاخود چاپراق. —. عسكر اكرینك اورتیسی.

شاپرداتمق (فتـ. اوبركن ویا بركن طوداقلردن سس چیقارمق: طوداقلرینی شاپرداته‌رق اوپیور، ییورایدی.

شاپردامق (فل. اوبركن ویا بركن طوداقلرسس چیقارمق: چوجغی اوبركن، یمك بركن طوداقلری شاپردا. یوردی.

شاپردی (—. عجله ایله یركن ویا حرصله اوبركن طوداقلرك ایشدیكی كورلدی: طوداقلرینك شاپردیسی اوزاقدن ایشیدیلیوردی.

شاپلاتمق (فتـ. اوبركن طوداغك ویا سله اووركن آوجك سسنی ایشیتدیرمك: بر سله شاپلاتدی: طوداقلرینی شاپلاده‌رق اوبدی.

شاپلاق (—. سله. طوقات: اكسه‌سنه بر شاپلاق یاپیشدیردی.

شاپلامق (فل. شاپ ایتمك، اوبركن طوداقی ویا سله اووركن آوج سس چیقارمق.

شاتو (—. تقـ. دوز طام، تاراچه.

شاخ (—. فا. دال، بوداق، غصن: شاخ گل = گل آغاجی دالی. ۲. كییك واوكا مماثل حیوانانك داللی بوینوزی.

شاخ (—. آتك ایكی آرت آیاغی اوزرینه قالقمه‌سی: شاخ قالقمق، شاخه قالقمق.

شاخدار (صـ. ۱. داللی، بو. دقلی (آغاج). ۲. داللی بوینوزی اولان (كییك وسائره).

شاخسار (—. فا. داللی بوداقلی آغاجلر وآغاجلق محل.

شاخص (سفـ. عر. [« شخص » دن سفـ] مساحه ایچون دیكیلن واتخاذ اولنان نشان.

شاخلانمق (فل. ۱. (آت) آرت آیاقلری اوزرینه قالقمق. ۲. مجـ. یردن بره حدت ایدوب میدانه آتلق.

شاد (صـ. فا. مسرور. ممنون. محظوظ، سوینجلی: شاد اولمق: كوكلی شاد اولمق.

شاداب (صـ. فا. صوبه قانمش، صولی، آبدار، تر. وتازه.

شادان (صـ. فا. سوینجلی، مسرور، محظوظ: شادان اولمق.

شادردامق (فل. (صو) فیشقیروب چاغلامق.

شادردی (—. صویك فیشقیروب چاغلامه‌سی.

شادروان (—. [فارسیدن. — لسان مذكورده معانیسی فرقلیدر.] یوكسك بر حوضك ایچنه فسقیه حالنده آقوب اورادن متعدد یرلردن دوكیلن صو كه اكثریا جوامع شریفه حولیلرنده اولور.

شادكام (صـ. فا. [شاد = مسرور. كام = مرام] مسرور ونائل مرام، طالعی یاور اولمغله حالندن ممنون اولان.

شادمان (صـ. فا. سوینجلی، مسرور. محظوظ، ممنون.

شادمانی (—. فا. سوینج. مسرو. ریت. محظوظیت: اظهار شادمانی ایتمك.

شادمرگ (—. فا. مرگ شا. دی‌یه كرفتار اولان.

شادی (—. فا. سوینج. مسرو. ریت. محظوظیت.

شادی (—. ۱. سابقده حاكم الشرعك مناديسی مقامنده اولان محكمه خدمه‌سی. ۲. وقتیله سلطان سرایلرینه اودون كتوروب تسلیم ایدن یكیچریلرده بونام ویریلیر ایمش.

شاذ (صـ. عر. ۃ: شاذه. [« شذوذ » دن سفـ.] قاعدهٔ عمومیه‌یه اویمیان. خارج از قاعده، مستثنی. قاعده‌سز: فعل شاذ؛ افعال شاذه.

شار (وشاریل. مه. صو ویاپكر بر مایعك بول وسله آقه. سنی تقلید وتصویر ایدوب اكثریا مكرر قوللانیلیر: شار آقدی: شارشار، شاریل شاریل آقیور. دی. — « شور » دخی ومخففده یعنی اینجه آقیق معناسیله « شر » قوللانیلیر.

شار (—. [فا. « شهر » دن غلط.] شهر، قصبه، بلده، مدینه.

شارب (صـ. عر. [« شرب » دن سفـ.] ایچن: شارب اللبن = سوت ایچن؛ شارب اللیل والنهار = كیجه كوندوز ایچن، عشرته مبتلا.

شارب (سفـ. عر. ج: شوارب. بییق.

شارح (سفـ. عر. [« شرح » دن سفـ.] بر كتابی شرح ایدن، شرحنی یازان آدم: شارح مثنوی.

شارع (سفـ. صـ. عر. [« شرع » دن سفـ.] ۱. قانون و نظام وضع ایدن، واضع قانون. ۲. شریعت صاحبی اولان ذات اقدس جناب نبوی: حضرت شارع، اذن شارع. [شریعت اسلامیه‌نك صاحب حقیقیسی اولمق ملاحظه‌سیله جناب حقه‌ده اسنادی جائزدر.]

شارق (یاخود شراق. مه. یاصی بر شیئله اورمقدن چیقان سسی تقلید وتصویر ایدر: شارق شارق، شراق شراق یاكاقلرینه اوریوردی.

شارق (صـ. عر. ۃ: شارقه. [« شرق » دن سفـ.] طلوع ایدوب پارلایان: نجم شارق، نجوم شارقه.

شارل (یاخود شاریل. مه. با: شار.

شارلاتان (صـ. [فر. Charlatan] ۱. حائز اولمدیغی فضل وهنره مالك اولمق ادعاسیله خلقی اغفال ایدن. لافزن. شقلبان. شعبده باز. ۲. علمسز و بالاندن طبابت اجرا ایدن. متطبب.

شارلاتانلق (—. ۱. آغز غلبه‌لكیله هركسی اغفال ایدرك كندینی حائز اولمدیغی فضل وهنره مالك كوسترن بالا بحینك حالی. لافزنلك، شقلباناق. ۲. علمسز و بالاندن طبابت.

شارلامق (فل. و:

شارلدامق (فل. (صو) سله وبول بول آقمق: صولر شارلایوردی، شارلدا. یوردی.

شارلدی (—. صویك بول بول وكورلدی ایله آقمه‌سی: صولرك شارلدیسی اوزاقدن ایشیدیلیوردی.

شاشالاماق (فل. شاشیرمق، حیرتده قالوب نه یاپه‌جغنی كسدیره‌مه‌مك: بیچاره او قدر غلبه‌لكك اورته‌سنده قالنجه شاشالادی.

شاشیرتمق (فتـ. ۱. شاشیرمه‌سنی موجب اولمق، بردن چوق شیئلر كوستره‌رك و نظر دقتنی مختلف طرفلره چكرك حیرتده براقمق، یا كلتمق، اونو. تدیرمق، تغلیط ایتمك: بنی شا. شرتمایك: حسابمی شاشیرتدیكز. ۲. فدانك یرینی دكیشدیرمك، چیقاروب باشقه یره دیكمك.

شاشیرتمه (—. ۱. شاشیرتمق فعلی، یا كلتمه، آلداتمه، تغلیط. ۲. فدانلرك یرینی دكیشد. یروب یكیدن دیكمه. ۳. بردن سویلنمه‌سی زور متنافر كلمه‌لردن مركب جمله. یا كلتماج. ۴. دكیشه‌رك كیدن صره‌یه شطرنج واری ترتیب.

شاشیرمق (فل. دوشونه‌نك صره‌سنی غائب ایدوب یا كلمق، نه یاپه‌جغنی بیله‌مه‌مك، حیرتده قالمق: بن شاشیردم نه یاپه‌جغمی بیلیورم. = فتـ. صره. سنی غائب ایتمك. بوله‌مامق، طوغریلته‌مامق: یولی، یوصله. یی، حسابی شاشیردم: آیاقی شاشیردی: نه یاپه‌جغنی شاشیردی.

شاشقین (صـ. ۱. شاشه قالمش، متحیر، نه یاپه‌جغنی غائب ایتمش: شاشقین شاشقین كزیوردی. ۲. طبعاً متحیر، سرسم، آلیق: شاشقین آدم.

شاشقینلامق (فل. شاشقین اولمق، شاشه قالمق.

شاشقینلق (—. ۱. شاشمش آدمك حالی: بكا بر شاشقینلق كلدی. ۲. سرسملك، آلیقلق: شاشقینلغی بویله آلیش ویرشده آلدانمسنی موجب اولیور.

شاشمق (فل. [مص: شاشار.] ۱. یولدن چیقمق، آیر. لمق، اویشامق: یولدن شاشدی: آیاق شاشمق. ۲. اصابت ایتمه. مك، یا كلمق، خطا، تخلف ایتمك: شمدی‌یه دیكیلان فدانلردن هیچ شاشماز: قورشون نشاندن شاشدی. ۳. طا كمق، حیرت وتعجبده قالمق، تعجب واستغراب ایتمك: بوایشه شاشدم؛ شاشه‌جق شی. ۴. واله وحیران اولمق: شاشه قالدم.

شاشمه { س. شاشمق فعلی. با : شاشمق .

شاشی { ص. طوغری باقیوب بر ویا ایکی کوزی اکری باقان، بر شیئه باقارکن باشقه طرفه باقار کبی کورینن (آدم ویا کوز). احول : شاشی آدم، شاشی کوز، شاشی باقیشلی . == ح. شاشیلقه، یان : شاشی باقمق .

شاشیلامق { فل. شاشی باقمق.

شاشیلق { س. شاشی آدمك ویا کوزك حالی : شاشیلق بعض چوجقلره یاقیشیر .

شاطر { ص. عر. [«شطارة»دن سف.] شن، شطارتلی: چویك، خدمته قوشوب هرایشه مهیا بولنان : غلام شاطر. == س. وقتیله بیوك ذواتك آتی یاننده کیتمك وظیفه‌سیله موظف آغا.

شاعر { سذ. ص. عر. ج : شعراء. [«شعر» دن سف.] شعر سویلین. طبیعتنده شعر سویلمك خاصه و قوتی بولنان وموزون سوز اوبدیرمغه ماهر اولان : شاعر آتش زبان: شعراء جاهلیه = قبل الاسلام اولان شعراء عرب. == س. تر. عو. برمحل عمومیده برطاقم بیتلر اوقویه‌رق ساز چالان آدم، که بونلرك اساسا سویلدکاری بیتلری کندیلری اویدیروب اکثریا بینلرنده مسابقه ایتمه‌لری وجه تسمیه‌لری اولمشدر : طاووق بازاری شاعرلری .

شاعرانه { ص. ح. فا. شاعره یاقیشیر صورتده، شاعرلك طرز افاده‌سنه موافق، خیالاته تبعیتله کوزل تصویر ایده‌رك : شاعرانه افاده‌سی واردر؛ پك شاعرانه یازیور.

شاعرلك { س. ۱. شاعر صفت و صنعتی : شاعرلك انسانك یارادیلیشنده اولمازسه تحصیل ایله اله کچمز. ۲. بیتلر سویلیه‌رك سازچالان چالغیجینك حال وصنعتی : قهوه‌لرده شاعرلك ایدنلر .

شاعره { سث. عر. ج : شواعر. شعر سویلین قادین : فطنت ایله لیلی عثمانلی شاعره‌لرینك اك معروفه‌لریدر: شواعر عرب چوقدر.

شافت { س. مج. ۱. ماکنه‌نك حرکتیله محوری اطرافنده دور ایدوب پروانه‌یی تدویر ایدن دمیر میل. ۲. بر ماکنه‌نك دوریله تحصل ایدن قوتی نقله واسطه اولان واوزرینه دیشلی چرخلر وتکرلکلر باغلانان دمیر میل .

شافع { ص. عر. شفاعت ایدن، برینك عفویچون آرایه کیروب توسط ایدن [«شفیع» دها مستعملدر.]

شافعی { ص. عر. ؤ : شافعیه . اهل سنت مذاهب اربعه‌سندن امام شافعی (رضه) حضرتلرینك اجتهادیله مستقر اولان مذهبه تابع ویا منسوب ومتعلق : مذهب شافعی؛ فقهاء شافعیه: شافعی المذهب = مذهبی شافعی. == سخذ. اهل سنت ائمهٔ اربعه‌سندن امام شافعی (رضه) .

شافل { یاخود شافول . س. بال تکنه‌سی، بال قومغه مخصوص اوفاق آغاج تکنه .

شافی { ص . عر . ؤ : شافیه . [«شفاء» دن سف .] ۱. شفا ویرن، ایی ایدن : دواء شافی؛ شافی حقیقی اولان جناب حق . ۲. مج. قناعت بخش، مقنع، کافی، صدره شفا ویرن: جواب شافی .

شاق { مه. تخته و سائره ایله اورمقدن چیقان سسی تقلید و تصویر ایدر : شاق اوردی؛ شاق اکسه‌سنه بر طوقات یراشدیردی .

شاقّ { ص. عر. ؤ : شاقه . [«مشقة» دن سف.] زحمتلی، مشقتلی : خدمات شاقه = طوپراق قازمق وطاش طاشیمق کبی زحمتلی وقبا ایشلر .

شاقت { یاخود شاقط. س. ابو مرینا دینان بر جنس بیلان بالیغی .

شاقر { مه. یاغمورك، بلبل کبی اوتن بر قوش وسائره‌نك ویبقانك بعض شیئلرك سسنی تقلید و تصویر ایده‌رك اکثریا مکرر قوللانیلیر : شاقر شاقر یاغمور یاغیوردی؛ بلبلر شاقر شاقر اوتیوردی؛ شاقر شاقر ییقادی .

شاقراق { ص. چوق اکن لطیف بر صورتده سویلین، بلبل کبی اوتن، کیف ونشئه ایله سویلین : پك شاقراق چوجق.

شاقرداتمق { فتـ. شاق ویا شاقر شاقر ایتدیرمك، بویله بر سسله سسلندیرمك : قامچی‌یی حیوانلرك باشی اوستنده شاقرداندی .

شاقردامق { فل. شاقر شاقر ایتمك، بویله بر سس چیقارمق : یاغمور شاقردایوردی: بلبلر هر طرفدن شاقردامغه باشلادی .

شاقردی { س. شاقرشاقرایدوب سس چیقارمه، بو صورتله چیقان سس ولحن : یاغمور شاقردیسی ایشیتمکه مانع اولیوردی؛ بلبلرك بو صباحکی شاقردیسی: قامچینك شاقردیسی.

شاقشاق { س. حقه بازك آرقداشنه اوردیغی چالاق تخته پارچه‌سی که آز اورمغله چوق سس ویرر، شقشقه .

شاقلابان { ص. س. صویتاریلق و مقلدلك ایده‌رك هر قالبه کیرن خفیف مزاجلی هوپیا آدم .

شاقلابانلق { س. صویتاریلق، مقلدلك، خفت مزاجله ایدیلن تحفلق .

شاقلاتمق { فتـ. شاق ایتدیرمك، قیرباجك سسی کبی بر سس چیقارتمق، شاقرداتمق: قامچی‌یی شاقلاته‌رق حیوانلری یوروتدی .

شاقلامق { فل . شاق ایتمك، سس چیقارمق، شاقردامق : آرابه‌جینك قامچیسی متصل شاقلایوردی .

شاقمق { فل. با : چاقمق .

شاقول { سذ. عر. دیوارجیلرك عموداً دیوارك طوغریلغنی تأمین ایچون قوللاندقلری آلت که اوجنه قورشون ویا تونجدن آغرجه بر پارچه باغلی بولنان بر ایپدن عبارت اولوب برچیوی ایله دیوارك یوقاریسنه ویاقونیله‌جق طاشه ایلشدیریلوب آشاغی‌یه صارقیدیلیر، شاوول .

شاقوللامق { یا شاووللامق. فتـ. ۱. شاقول قوللانمق، شاقول طوتوب طوغریلغنه باقمق : هرکوشه طاشنی قورکن ایچه شاقوللاملی. ۲. تاصارلامق، اولچمك .

شاقولی { ص. عر. شاقول کبی یوقاریدن آشاغی‌یه اینن، تعلیق اولنمش شاقول وضعیتنده، عمودی .

شاقه { یاخود شقا . س. لطیفه، مزاح، هزل : شاقه سویلیورم: شاقه ایتمك: شاقه‌یه بوزمق = لطیفه‌یه چویرمك؛ ال شاقه‌سی = شاقه طریقیله قباجه بوغشمق وال ایله دیکرینك اوراسنه بوراسنه طوقنمق .

شاقه‌جی { یا شقاجی. ص. لطیفه‌جی، لطیفه‌کو، طبیعتی مزاحه مائل .

شاقه‌لاشمق { فشـ. بربریله شاقه ایتمك، ملاطفه : آرقداشجه شاقه‌لاشیورلردی.

شاکر { ص. عر. ؤ : شاکره. [«شکر» دن سف .] شکر وحمد وثنا ایدن، کورد.یکی ایلکی اونوتمیوب شکرینی ادا ایدن، متشکر : بن اونك شاکر احسانی‌یم .

شاگرد { س. فا. ج : شاگردان. ۱. علم اوکرنن، بر مدرس ومعلمك درسنه ویا بر مکتب ومدرسه‌یه دوام ایدن، تحصیلده بولنان، طالب : مکاتب عسکریه شاگردانی: خصوصی معلملك ایدیور برخیلی شاگردی واردر. ۲. بر حکیمك درس وتعلیمنه ملازمت ایدن، تلمیذ : سقراطك شاگردانی . ۳. بر صنعت اوکرنمك اوزره براستاده مربوط بولنان کنج، چراغ، یاماق : مرانغوز، چلنکیر شاگردی. || اصطبل عامره شاگردی = سابقده مسلح آت اوغلانی.

شاگردلك { س. ۱. شاگرد وطلبه حال وصفتی: معلملك شاگردلکدن زوردر. ۲. چراغلق، یاماقلق. ۳. عجمیلك، تجربه‌سزلك. ٤. چراغ حقی واجرتی .

شاکی { ص. عر. ؤ : شاکیه . [«شکایة» دن سف .] شکایت ایدن، مشتکی .

شال { س. ۱. اوموزه آتلمغه ویا بوینه صارلمغه مخصوص یوکدن قماش : شاله بورنمك . ۲. کشمیر کچیسی قیلندن ویا ایپکدن کدکیش قوشاق : شال قوشانمش؛ بلنده بر طرابلس شالی وار ایدی. ۳. کشمیر کچیسی قیلندن معمول قیمتدار قماش : شال خرقه . || جنازه شالی = جنازه‌لرك اوستنه آچیلوب تابوتی صارمغه مخصوص یوکدن عجم شالی. || طرابلس شالی = طرابلس شامده یاپیلان ایپك قوشاق که صاریلی بیاضلی اولوب اوجلرنده اوزون پوسکوللری واردر .

شالاکی { س. [«شال» دن. روبجه قاعده‌سنجه تشکل بر لغت اولوب شالجق دیمکدر] یوکدن اینجه بر جنس قماش که قادین اثوابی و خرقه و یورغان یوزی وسائره اولور. لاهوراکی اسماً ومادةً بوکا بکزر .

شالوار { یاخود شلوار. س. [فا. «شلوار» دن] اکثری یوکلی قماشدن وقادینلر ده بعضا

ایکدن کَکْیش اوست طونی: شالوار کَیمك.

شالوارلی { صه. شالوار کَین، شالوار ایله جبه دن مرکب اسکی قیافتده بولنان: شالوارلی بر آدم.

شالی { سه. کشمیر کچیسی قیلندن یاخود تفتیکدن معمول اینجه قماش: آنقره شالیسی؛ سنجاق شالیسی = سنجاق یاپیلان قبا شالی.

شالوپه { سه. بحـ. [فر. Chaloupe] اعصار سالفه‌ده عثمانلیلر طرفندن قوللانیلان ایکی دیرکلی سفائن صغیرهٔ خفیفه.

شام { سخ. ص. [اصل عربیده «صول» ویمن «صاغ» دیمك اولوب حجازه نسبتله اولان موقعلری وجه تسمیه‌در.] قدیما سوریه دینلن خطهٔ واسعه و معموره‌نك اسمیدر، که الیوم حلب، سوریه، بیروت ولایتلرینی وقدس متصرفلغنی یعنی فلسطینی حاویدر. مرکزی اولان (دمشق) شهر شهیرینه بو کون شام دینلسی اضافتله (دمشق شام) تعبیرندن اختصارله حاصل اولمش بر غلطدر. || بر الشام = خطهٔ مذکوره‌نك شرق جنوبی جهتنده فرات مجراسنه وجزیرة العرب چوللرینه طوغری ممتد اولان بادیه‌نك اسمی اولوب، بزجه غلطی اولان (پاراشام) سهواً بتون شام خطه‌سنه و حتی الك زیاده سواحلنه اطلاق اولنیور. || شام ایشی = دمشق شامده یاپیلان طاتلی ورچل انواعی. || شام فستیغی = معروف فستیق. || شام قیصیسی = قیصینك شامده یتیشن بیوك و پك ایی برجنسی. || شام شکری = اوزونجه وقامش پارچه‌سی کبی اینجه ایچی دلیك، دلیك ورنکلی بر شکر.

شامّ { صه. عر. مؤ: شامه. [«شمّ» دن سفـ.] قوقلایان، قوقو آلان: قوهٔ شامه = قوقو آلمق قوت وحاسه‌سی.

شام { سه. فا. اقشام، مسا: شام وسحر = اقشام صباح.

شامامه { یاخود شمامه. سه. کو. چك قاوُن شکلنده یمز لکن رایحه‌لی بر میوه. || مجـ. جلیز و بیچیمسز یامری یومری آدم.

شامپانیه { سه. فرانسه‌نك بو اسمله مسمی ایالتندن جیقان غازلی وطاتلی بر نوع قیمتلی شراب که فرنکلر یمکك نهایتنده میوه ایله ایچرلر.

شامخ { صه. عر. مؤ: شامخه. یوکسك، عالی، رفیع، مرتفع: جبال شامخه. ذ.

شامدان سه. با: شمعدان.

شامگاه { یا شامگه. سه. فا. [شام = اقشام. گاه، گه = وقت] اقشام وقتی.

شامل { صه. عر. مؤ: شامله. [«شمول» دن سفـ.] ١. شمولی اولان، احاطه ایدن، حاوی، متضمن: چفتلك بر واسع اورمان ایله بر خیلی مرعالری‌ده شاملدر. ٢. عمومه عائد، عمومی: اشفاق و مراحمی بتون عالمه شاملدر. || شامل الآفاق = بتون افقلری، عالمی قاپلامش اولان، عام، عمومی: اشفاق شاملة الآفاق حضرت پادشاهی. [با: حاوی.]

شاملی { سه. صه. شام خطه‌سی ویا دمشق شهری اهالیسندن اولان.

شامّه { سش. عر. [«قوهٔ شامه» دن مخفف] قوقو آلمق حاسه‌سی، قوهٔ شامه: کوپکلرك شامه‌سی پك قوتلیدر.

شامی { صه. عر. مؤ: شامیه [«شام» دن سمنـ.] شام خطه‌سنه منسوب و متعلق، شاملی، شاملك: شامیلر؛ اقمشهٔ شامیه.

شأن { سذ. عر. جـ: شئون. [جمع الجمع: شئونات دخی قوللانیلیر.] ١. ایش، کار، فعل. ٢. یکی ایش، یکی ظهور ایدن حال، وقعه، حادثه، وقوعات، حوادث.

شان { سذ. عر. [لغت آنفه‌نك عینی اولدیغی حالده بو صورتله تلفظنده لسانمزده معانیسی ده آیریلیور.] ١. حال، صورت، کیفیت: حال وشانی، حال وشاننی آکلامق. ٢. عظمت، قدر، مرتبه: سزك شانکزه دوشمز: شان حکومته لایق: عالی شان = عالی مرتبه. ٣. حق: اونك شاننده = حقنده. ٤. وظیفه، بر آدمه عائد و لایق اولان شیء: بونی یاپمق شانندن دکلدر. ٥. شهرت، حسن صیت، اعتبار: شان قازانمق؛ شان ویرمك؛ شهرت وشان صاحبی. ٦. کوستریش، چالیم، نمایش: شانلی بر چوجق.

شانسز { صه. ١. شهرتسز، نامسز، مجهول. ٢. چالیمسز، کوستریشسز: پك شانسز آدم.

شانسزلق { سه. چالیمسزلق. کوستریشسزلك.

١ ١

شانلی { صه. ١. شهرتلی، صیت و شهرت صاحبی: آدلی شانلی. ٢. کوستریشلی، چالیمی یرنده: شانلی آدم.

شانه { سه. فا. طراق. لسـ.

شاه { یاخود شه. سه. فا. جـ: شاهان. [اصل خداوند وصاحب دیمکدر.] ١. حکمدار، ملك: شاه جهان؛ شاه جم جاه. ٢. بالخاصه ایران شاهی: شهامتلو شاه حضرتلری. ٣. ترکیباتده باش، رئیس، برنجی معناسنی افاده ایدوب جنسلرینك ممتازی اولان شیئلره اطلاق اولنور: شاهراه = بیوك جاده؛ شاهباز = ایری طوغان؛ شاهسوار = پك ماهر بینیجی: شاه طامار = بیوك طامار، شریان وسائره. ٤. شطرنج مهرهلرندن بری. || شاه مردان، شاه ولایت = حضرت علی المرتضی (رضه) افندمزك القاب شریفه‌لرندندر.

شاهانه { صه. فا. ١. حکمداره منسوب و متعلق و یا شایان ولایق اولان: سرای شاهانه، فرمان شاهانه، تشریف شاهانه، عساکر شاهانه. ٢. بر حکمداره یاقیشه‌جق صورتده نفیس ومکمل. شاهانه بر قصر. = حـ. بر حکمداره یاقیشه‌جق صورتده، پك مکمل اوله‌رق.

شاهباز { یا شهباز. سه. فا. [«شاه = ملك. باز = شاهین] ایری بر جنس بیاض طوغان. || مجـ. یکیت وشانلی آدم، قهرمان.

شاهبال { یاشهبال. سه. فا. قوش قنادینك الك اوزون توکلری.

شاهبندر { سه. فا. با: شهبندر.

شاهبیت { سه. فا. بر غزلك الك منتخب ویاخود شاعرك اسمنی حاوی اولان صوك بیتی.

شاهتره { یاخود شهتره. سه. فا. لسانمزده دخی بو اسمله معروف اولوب عربیده شهترج وبقلة الملك دینلن بر نبات طبی.

شاهد { سذ. عر. جـ: شهود. [«شهادة» دن سفـ.] ١. کوردیکی ویا بیلدیکی ماده‌یی حضور محکمه‌ده مع القسم افاده وتقریر ایتمکله اثبات دعوایه یاردیم ایدن آدم: شاهدلری دیکلمك، تزکیه ایتمك؛ بو ایشك بویله اولدیغنه بن ده شاهدم. ٢. وحدانیته و اوامر و نواهیء الهیه‌یه شهادت ایدن خاتم الانبیا (صلعم) افندمزه وصف اولور. ٣. د. سند برینه کچه‌جك درجه‌ده مقبول و معتبر بر اثردن ایراد اولنان مثال: قواعد صرفیه ونحویهٔ عربیه‌یه آیات کریمه‌دن مثال ایرادی کبی. سند دخی دینلیر. || شاهد عادل = شهادتنده اصلا شبهه اولنمیان شاهد. || یالان شاهد، شاهد زور = یالان یره شهادت ایدن آدم.

شاهد { سه. فا. دلبر. کوزل.

شاهدانه { سه. فا. ایری اینجی دانه‌سی.

شاهدلك { سه. شهادت: شاهدلك ایتمك = شاهد اولمق: یالان شاهدلك = شهادت زور.

شاهراه { یاشهراه. سه. فا. بیوك جاده، طریق سلطانی. || مجـ. شاشیرلمسی ممکن اولمیان طوغری و آچیق یول، طریق سلامت: شاهراه ترقی؛ شاهراه عدالت.

شاهزاده { سه. فا. با: شهزاده.

شاهسوار { سه. فا. با: شهسوار.

شاهق { صه. عر. مؤ: شاهقه. [«شهیق» دن سفـ.] یوکسك، مرتفع: جبال شاهقه.

شاهقه { سش. عر. جـ: شواهق. طاغ تپه‌سی، ذروه: شواهق جبال.

شاهلق { سه. ١. حکمدارلق، ملکلك. ٢. ایران حکمدارلغی. ٣. مستقل و اورته حالده حکومت وبویله بر حکومتله اداره اولنور مملکت: زنکبار بر شاهلقدر.

شاهمردان { سه. [طوغریسی: «شاه مردانه» اولسه کرکدر] بیوك و آغر چکیچ وطوقماق.

شاهنامه { سه. فا. حکمدارانك تراجم واحوالنی حاکی منظوم کتاب. — اصل فردوسینك اسکی ایران حکمدارانی تاریخنه دائر یازدیغی مشهور منظومه‌نك اسمی اولوب بالتعمیم بو قبیلدن اولان کتابلرك جمله‌سنه اطلاق اولنمشدر.

شاهنامه‌جی { سه. وقتیله عصرینك احوال و وقایعنی سلك نظمه چکمکه مأمور شاعر وقعه‌نویس.

شاهنشاه { یاخود شهنشاه ویا شاهنشه. سه. فا.

حکمدارلر حکمداری، تحت تابعیتنده ایکنجی درجه ده بر طاقم ملکلر بولنان بیوك حکمدار، پادشاه، سلطان السلاطین: شاهنشاه معظم.

شاهنشین { یاخود شهنشین. س. فا. اوطه‌نك سوقاق طرفنه چیقنتیسی که اوچ جهتدن پنجره‌لی ومفروشدر.

شاهوار { یاخود شهوار. ص. فا. حکمداره لایق ویاراشیر. = س. فا. ایری دانه‌لی واعلا جنس اینجی.

شاهی { ص. ۱. حکمداره منسوب و متعلق و یا شایسته. [شاهانه دها مستعملدر.] ۲. ایران شاهنه منسوب ومتعلق: سرای شاهی؛ با امر شاهی. = س. فا. ۱. شاهلق، حکمدارلق: اجرای شاهی ایتدی. ۲. نشاسته ویومورطه ایله یاپیلیر بر نوع حلوا. ۳. مرمر دینلن اینجه پاتیسقه‌نك مقبول بر نوعی، مرمر شاهی. ٤. ایرانك بر کوچك سکه‌سی. ٥. اسکی طوپلرك بر نوعی.

شاهین { س. طوغان انواعندن و طیورصائده‌دن برقوش که آوآولامق ایچون تأنیس وتربیه دخی اولنور. ‖ شاهین باقشلی = نظر عظمتکارانه. ‖ ترازی شاهینی = ترازینك دیلی.

شاهینجی { س. بر بیوك دائره‌ده آو شاهینلرینی تربیه وحفظ واداره ایدن آدم؛ شاهینجی باشی.

شایاق { س. طوقونمه‌سی ورو ودیمی صورتنده اینجه وقباجه چوقه: یرلی شایاق، انکلیز شایاغی. = ص. شایاقدن معمول: شایاق اثواب.

شایان { ص. فا. مناسب، لایق، چسبان، یاقیشیر، یاراشیر، مستحق: بو سزه شایان دکلدر: شایان طبع وتمثیل بر کتاب.

شائبه { سذ. عر. جـ: شوائب. [«شوب» دن سف. ذ.] لکه، نقصان، نقیصه، قصور: شائبۀ جهالتدن مبرا. = جـ. مصائب. آفات.

شاید { د. فا. [اصل فارسیده «کرکمك ولایق اولمق» دیمك اولان «شایستن» مصدرندن مضارع مفرد غائبدر] ۱. شرط بیان ایدر، اکر، بالفرض: شاید بو اقشام کله‌جك اولورسه‌کز. ۲. احتمال بیان ایدر، بلکه، بالفرض، اولورکه: شایدسزی اوده بوله‌مام مطالعه‌سیله.

شایسته { ص. فا. لایق، سزاوار، شایان، یاراشیر: کندیسی او مقامه شایسته‌در: شایستۀ تلطیف بر آدمدر.

شایع { ص. عر. ؤ: شایعه. [«شیوع» دن سف.] ۱. طویلمش، هرکسك معلومی اولمش، منتشر: بو خبر شایع اولدی. ۲. حصه‌داران بیننده مشترك، تقسیم اولنمامش: حصۀ شایعه.

شایعه { سذ. عر. جـ: شایعات. شیوع بولمش خبر، حوادث منتشره، اراجیف: شایعۀ کاذبه.

شایقه { یاخود چایقه. س. برنوع قزاق قایغی.

شایگان { ص. فا. ۱. لایق، مناسب، شایان، سزاوار. ۲. بول، واسع، فراوان، مبذول: الطاف عالیه‌لرینك شایگان بیورلمسی.

شب { س. فا. کیجه. لیل: شب هجران = هجرانله کچیریلن کیجه: شب وروز = کیجه کوندوز؛ شب یلدا = سنه‌نك اڭ اوزون کیجه‌سی که کانون اولك طقوزنده‌در.

شباب { سذ. عر. کنجلك، عنفوان جوانی: عهد شباب = کنجلك زمانی. [«شبابت» دیمه‌ملی.]

شبابی { ص. عر. ؤ: شبابیه. کنجلکه منسوب ومتعلق.

شباط { س. [سریانیجه‌دن] تقویم رومینك اون ایکنجی وصوڭ شهر شمسیسی که آوروپالیلرك اتخاذ ایتدکاری ترتیب سقیمده ایکنجی آی عد اولنور. یکرمی سکز ودرت ییلده بر کلن سنۀ کبیسه‌ده یکرمی طقوز کوندن مرکبدر.

شب افروز { ص. فا. [شب = کیجه. افروختن = پارلامق] کیجه پارلایان.

شُبان { س. فا. چوبان. لـ.

شُبّان { سذ. جـ. عر. فد: شاب. دا: شاب.

شبانروز { س. فا. بر کیجه وکوندوزك مجموعی که ۲٤ ساعته تقسیم اولنمشدر.

شبانگاه { ظز. کیجه وقتی.

شبانه { ص. فا. کیجه‌یه منسوب ومتعلق، کیجه‌لك: صحبت شبانه = کیجه‌لك صحبت، کیجه صحبتی.

شببوی { س. فا. [شب = کیجه. بوی = قوقو. — تر. زبانزدی واو ثقیلۀ مبسوطه ایله‌در.] انواع الوانده جنسلری بولنان معروف ومبذول بر چیچك.

شبپره { س. فا. [شب = کیجه. پریدن = اوچمق] کیجه قوشی، یاراسه. لـ.

شبتاب { س. فا. [شب = کیجه. تافتن = پارلامق] آتش بوجکی.

شبچراغ { س. فا. [شب = کیجه. چراغ = ایشیق] بر جنس ذی قیمت طاش، [عو. شبشراق طاشی.]

شبخون { یاخود شبیخون. س. فا. [شب = کیجه. ـون = قان] کیجه باصقینی، دشمنی کیجه وقتی آکسزین باصمه.

شبخیز { ص. فا. [شب = کیجه. خاستن = قالقمق] کیجه قالقان، کیجه قالقوب عبادت ایدن ویا چالیشان.

شِبر { سذ. عر. قاریش. ذ.

شبرنك { ص. فا. کیجه رنکنده، سیاه.

شبرو { ص. فا. [شب = کیجه. رفتن = کیتمك] کیجه کیدن، یوروین.

شب زنده دار { ص. فا. [شب = کیجه. زنده = دیری. داشتن = طوتمق] کیجه‌یی دیری طوتان، لیالی بی‌خواب غفلتله کچیرمیوب ذکر وعبادتله احیا ایدن: بر زاهد شب زنده دار. ذ.

شبستان { س. فا. اسکی ایرانیلرده حرم دائره‌سی.

شبش { س. بوك حیوانه طاقیلان آد. کم.

شبع { سذ. عر. ۱. طوقلق، طویمه. ۲. ص. صویك بر مادۀ کیمیویه‌دن اریده بیله‌جکی مقداری حاوی اولمسی. [«اشباع» کبی.]

شبعان { ص. عر. [«شبع» دن صش.] طوق. قارنی طوق، سیر.

شبك { س. قیچی قرمزی، تویسز بر نوع ییمون.

شبك { س. آق دکیزده قوللانیلیر قیچ طرفی طار و اوزون بر نوع قراوله.

شبکه { سذ. عر. ۱. آغ، بالیق آغی. ۲. قفس، دمیر قفس ویا پارمقلق وعلی الخصوص بر مزارك صندوقه‌سنی احاطه ایدنی. ۳. بر مملکتده‌کی دمیر یوللرك هیئت مجموعه‌سی: شبکۀ حدیدیه. ٤. اسقره. ٥. تش. آغ وقفس شکلنده زار وسائره.

شبکی { ص. عر. ؤ: شبکیه، تش. آغ وقفس شکلنده اولان.

شبنم { س. فا. چیك، ندی، ژاله.

شبه { سذ. عر. جـ: اشباه. ۱. بکزه‌یش، بکزه‌مه. ۲. بکزه‌ین شیء، مثل، مانند، نظیر: بونك عالمده شبهی یوقدر: جناب حق شبهدن منزهدر. ‖ ص. شبه جزیره = یالکز برجهتدن قره‌یه مربوط وسائر جهتلری دکیزله محاط یر: آناطولی بیوك برشبه جزیره‌در. ‖ د. [صرف عربیده] شبه جمع = مفرد اولدیغی حالده جمع معناسنی افاده ایدن اسم: شبه فعل = لفظاً فعل اولمدیغی حالده فعل معناسنی افاده ایدن کلمه ویا ترکیب. ‖ ر. شبه معین، شبه منحرف = معین ومنحرفه بکزر شکللر. ‖ تا. کیم. تش. با. ط. فرانسزجه oïde, forme و ole اداتلریله ختام بولان اصطلاحاتك ترجمه‌لرینی ترکیب ایدر: شبه اسطوانی = Cylindroïde: شبه اسفنجی = Spongoïde: شبه بشره = Epidermoïde: شبه جبن = Caséiforme: شبه جلد = Dermoïde وسائره.

شبهه { سذ. عر. جـ: شبهات، شبه. ۱. ایکی ویا زیاده شیء آره‌سنده خافیسی اولدیغی کسدیره‌مەمه. شك، التباس، کمان: بن بوبابده شبهه ایدیورم، شبهه‌م واردر. ۲. برشیئك اولوب اولمدیغی حقنده حاصل اولان تردد، عدم اطمئنان: شبهه حاصل اولدی. ‖ شبهه کوتورمك = قابل شبهه اولمق، شبهه‌یه محلی اولمق: بو ایش، بوسوز شبهه کوتورمز: بوایشك شبهه کوتورور یری یوقدر. ‖ شبهه یوق، نه شبهه؟ شبهه‌می وار؟ = تصدیق تعبیرلری.

شبهه‌سز { ص. حقنده شبهه اولنمیان، شك وکمان کوتورمز، صاغلام، صحیح، شکسز: جناب خالقك وحدانیتی شبهه‌سزدر. = ح. شك وکمان اولنمقسزین، صحیح وصاغلام صورتده، بلاشبهه: شبهه‌سز یارین درس اوقویه جغکز: بوکون شبهه‌سز کله‌جکدر.

شُبهه‌سِزلِك س. شك وكمان ایتمه‌مه، صاغلاملق، عدم تردد.

شُبهه‌لَندیرمَك فتـ. شك وكمانه دوشورمك، تردد ایتدیرمك: طبیبك تلاشی بنی شبهه‌لندیردی.

شُبهه‌لَنمَك فل. شك وكمانه دوشمك، تردد و وسوسه ایتمك: كیجه وقتی بر سس ایشتدیكمدن شبهه‌لندم: حسابی قاریشیقجه كوردیكمدن حقده بر آز شبهه‌لندم.

شُبهه‌لی ص. شك وكمان تحتنده بولنان، صاغلام اولمیان، مشكوك: یارین كله‌جكی شبهه‌لی. ۲. حالی امنیت بخش اولمیان: شبهه‌لی آدم.

شَبیه ص. عر. ۆ: شبیهه. [«شبه» دن صشـ.] بكزر، مماثل، مانند، نظیر: جناب حقك شبیهی یوقدر.

شِپشِپ [یاخود شیپ شیپ. س. آرقه‌سز واوكچه‌سز خفیف ترلك كه یورورکن سورینه‌رك شیپ شیپ كبی بر سس چیقارمه‌سی وجه تسمیه‌سی اولمشدر. — صفت كبی دخی قوللانیلوب شپشپ ترلك دینلیر.

شِتاء سذ. عر. قیش، زمستان: فصل شتا = قیش موسمی: صیف وشتا = یاز قیش.

شِتاب س. فا. عجله، سرعت، مسارعت، چابوقلق: خبر آلیر آلماز موقع حربه شتاب ایتدی: جواب یازمغه شتاب ایلدم.

شِتابان ص. فا. عجله وسرعت ایدن، قوشان، چابوق اولان: موقع حربه شتابان اولدیلر.

شِتائی ص. عر. ۆ: شتائیه. قیشه منسوب و متعلق ویا مخصوص اولان، قیشلق: زهر شتائی = قیش چیچكی: تداركات شتائیه = قیش تداركلری.

شُتُر س. فا. دوه، جمل، ناقه. ‖ اشتر كربه = دوه ایله كدی، ایی كوتی، قاریشیق، نا موافق، غیر متناسب: اشعاری شتر كربه‌در.

شُتُربان س. فا. دوه‌جی، دوه چوبانی.

شَتم سذ. عر. جـ: شتوم. سو. گمه، سب، دشنام: شتم ایتمك = سوگمك: شتوم غلیظه = قبا سوگمه‌لر.

شُتوم سذ. جـ. عر. فد: شتم. با: شتم.

شَتّی ص. عر. [«شت» دن صشـ. فد. وجـ.] ۱. متنوع، مختلف، متفرق، آیری آیری اجناسدن متشكل: مواد شتی. ۲. غزته‌لرك حوادث سیاسیه‌دن باحث اولمیان بر قسم مخصوصی.

شُجاع ص. عر. جـ: شجعان. [«شجاعة» دن صشـ. — مفردنده شینك حركات ثلثه ایله وجمعنده ضمه وكسره ایله تحریكی جائزدر.] ۱. یكیت، یوركلی، بهادر، دلیر، جسور. ۲. هـ. برج اسدله برج سرطان آره‌سنده وجهت جنوبیه‌لرنده بر صورت كوكبیه، فر. Hydre.

شَجاعَت سشـ. عر. یكیتلك، یوركلیلك، بهادرلق، جسارت: انسانك شجاعتی حرب میداننده آكلاشیلیر.

شَجاعَتلی ص. جسارتلی، یوركلی، جسور، بهادر.

شَجَر سذ. عر. جـ: اشجار. آغاج، درخت.

شَجَره سذ. عر. ۱. بر تك آغاج. ۲. بر سلاله و خاندانك جد اعلاسندن بدأ ایله صورت تشعبنی كوستریر جدول كه هیئت عمومیه‌سی داللی بوداقلی بر آغاج صورتنه مشابهدر، سلسله، سلسله نامه: شجرهٔ آل عثمان.

شَجَره‌لی ص. نسل ونسبی بر شجره ایله مثبت و مصدق اولان.

شُجَعاء سذ. جـ. عر. ودها مستعملی:

شُجعان سذ. جـ. عر. فد: شجیع. با: شجیع.

شُجَن سذ. عر. جـ: شجون. دال، بوداق، فرع، شعبه. ‖ ذو شجون = داللی بوداقلی، متفرع.

شُجون سذ. جـ. عر. فد: شجن. با: شجن.

شَجیع ص. عر. ۆ: شجیعه. جـ: شجعان، شجعاء. [«شجاعة» دن صشـ.] یكیت، جسور، یوركلی، دلیر: مرد شجیع: شجعان عرب.

شَحم سذ. عر. جـ: شحوم. ایچ یاغی، اتلر آره‌سنده بولنان یاغ: لحم وشحمی.

شِحنه سذ. عر. [زبانزدی شین مفتوحه ایله‌در.] سلفده شهرك ضبط وربطنه و خصوصیله كیجه انضباطك محافظه‌سنه نظارت ایدن مأمور، سوباشی، ضابطه مدیری، احتساب آغاسی.

شَخرَم س. [بلكه فر. «شخر» دن] آغزی آچیق یاریق، شرحه: شخرم شخرم چاتلامش، یارلمش، آچلمش. [اكثریا بو وجهله مكرر وحال مقامنده قوللانیلیر.]

شَخص سذ. عر. جـ: اشخاص. ۱. انسانك هیئت جسمانیه‌سی، كورینن شكل وصورتی: شخصی كوزل: شخصنی طانیورم [یعنی اسمنی وكیم اولدیغنی بیلمدیكم حالده هیئت جسمانیه‌سنی طانیورم]. ۲. انسانك موجودیتی، نفس، ذات: بم شخصمه عائد بر ماده. ۳. كیمسه، فرد، كشی: بر قاچ شخص موجود ایدی: اشخاص مجهوله: ایلك كوردیكم بر شخص. [حرمت وتعظیم مرام اولندقده «ذات» دینلیر.] ٤. د. [صرفده] فعل وضمیرك متكلم ومخاطب وغائب صورتندن هربری: بو فعل بحسب الشخص غائب، مخاطبدر. ‖ شخص ثالث = دعواده طرفیندن اولمیان. ‖ شخص معنوی = شركت وقومپانیا كبی شخص مادی اولمدیغی حالده شخص كبی حقوق و وظائفی اولان.

شَخصاً حـ. عر. هیئت جسمانیه و صورت ظاهره‌سی اعتباریله، اسمنی و اوصاف واحوالنی نظر اعتباره آلیه‌رق: بو آدمی شخصاً طانیرم = كیم اولدیغنی بیلمدیكم حالده كوز آشنالغم واردر.

شَخصی ص. عر. ۆ: شخصیه. شخص و ذاته عائد و متعلق. بر آدمك وظیفه‌سنه وحائز اولدیغی صفت رسمیه‌یه تعلق ایتمیوب نفسنه عائد اولان: شخصی بر ایش. احوال شخصیه، امور شخصیه = ذاتیه: شخصی سوزلر = شخصه واحوال ذاتیه‌یه عائد. ‖ تكالیف شخصیه = انسان باشنه آلنان رسوم.

شَخصِیّات سشـ. جـ. عر. ذاته ونفسه عائد سوزلر ویا ایشلر، بر آدمك خصوصیت احوالنه متعلق اقوال وافعال ذمیه: مباحث ادبیه‌ده شخصیاتدن بحث ایتمك مغایر ادبدر: شخصیاتدن توقی ایتملی.

شَخصِیَّت سشـ. عر. بر آدمك شخص ونفس وذات اعتباریله موجودیتی، كیم اولدیغی خصوصی: توقیف اولنان آدمك شخصیتی آكلاشیله‌مدی.

شَد [یاخود شت. س. [بلكه عر. صیقی باغلامه دیمك اولان «شد» دن] وقتیله اصناف طاقمنك بللرینه صاردقلری قوشاق.

شَد سذ. عر. صیقی باغلامه، صیقمه: شد رحال = سفرلری باغلامه، عزیمت، حركت. [همان یالكز بو تعبیرده مستعملدر.] امو. بر پرده‌نك دیكر پرده اوزرنده ویاخود بر قامك دیكر مقام اوزرنده اجرای آهنك ایدلمسی.

شُد سذ. فا. كیتمه، كیدیش، ذهاب: آمد شد = كلوب كیتمه، ایاب وذهاب.

شَدّاد سخذ. یمنده عاد قوم قدیمی یعنی حمیریلر حكمدارانندن عنف و شدتیله وبك متین وجسیم ابنیه و سد و بندلر وجوده كتیرمه‌سیله مشهور بر شخص.

شَدّادانه ص. فا. شداده لایق، شدادك آثارینه مماثل، پك متین و جسیم: شدادانه بنالر وجوده كتیرمشدر.

شَدائِد سشـ. جـ. عر. [فد. «شدیده» لسانمزده غیر مستعملدر.] ۱. زحمتلی ومشقتلی حاللر، شدتلر: صوغوك، حربك، یولك شدائدی. ۲. آفات، مصائب.

شِدَّت سشـ. عر. ۱. پكلك، زیاده‌لك، مبالغه: شدت شتا، شدت حرارت، شدت ذكا، شدت احتیاج. ۲. سرتلك، سخت ودرشت معامله، تعزیر و جزاده مبالغه: شدت كوسترمك: معلمك شدتی طلبه‌یی شاشیرتیر. ۳. مساعده‌سزلك، صیقی: ابتدای ایجادنده عسكرلكده چوق شدت وار ایدی.

شِدَّتلَندیرمَك فتـ. شدتنی آرتدیرمق، صیقیلاشدیرمق، دها سرت وكوچ ایتمك: روزكار صوغوغی شدتلندیردی.

شِدَّتلَنمَك فل. شدت كسب ایتمك، دها سرت وزیاده اولمق: صوغوق شدتلندی.

شِدَّتلی ص. ۱. شدید، سرت، پك، زیاده: شدتلی صوغوق، شدتلی صیتمه. ۲. صیقی، مساعده‌سز: شدتلی معامله.

شَدّه سشـ. عر. تشدید دخی دینلن (ّ) علامتی كه عربیده مكرر اوقونه‌سی اقتضا

ایدن حرفلرك اوزرینه وضع اولنور : جزم. شدّه کبی. فارسیده دخی مستعمل اولوب، ترکجه ده ایسه حرف مکرر یازلیر وشده قوللانلماز: قوللانمق. یللهمك کبی.

شَدّه‌لی | ص. شده علامتنی حامل. تشدیدلی. مشدد : شده‌لی دال ایله.

شَدید | ص. عر. ٲ : شدیده. [«شدّة» دن صش.] ١. سرت، قاتی، سخت، شدتلی : عذاب شدید: ضرورت شدیده؛ شدید صوئوق. صیجاق. ٢. مساعده‌سز، صیق : معامله٘ شدیده: تنبیهات شدیده.

شَذره | سذ. عر. جه : شذور، شذرات. ١. قال اولنقسزین معدنك ایچندن طوپلانیلان آلتین پارچه‌لری. ٢. زینت ایچون آصیلان اینجی و آلتین دانه‌لری. [بومعنا ایله باشلیجه ایکنجی جمعی مستعملدر.]

شُذوذ | سذ. عر. د. شاذ اولمه. برکلمه‌نك قاعده٘ عمومیه‌یه اویمیوب مستثنی اولمسی.

شُذور | سذ. جه. عر. فد : شذره. با : شذره.

شَر | د. [فتحه‌سی ماقبلنه کوره خفیف و یا ثقیل اوقونور] حرف املا ایله ختام بولان اسماء اعداده الحاق اولنه‌رق توزیع و تقسیم افاده ایدر : ایکیشر، آلتیشر، یدیشر.

شَرّ | سذ. عر. جه : شرور. ١. کوتیلك، فنالق، کوتی ایش، خیر مقابلی : خیروشرهپ اللهدندر. ٢. غاوغا، نزاع، نفاق.

شَرّ | سذ. ص. عر. جه : اشرار. ١. کوتی آدم، فنالق ایدن، فاسد، فاسق. [شریر کبی] ٢. دها کوتی. اڭ کوتی. استف. «اشر» یرینه] : شر الناس = انسانلرك اڭ کوتیسی. خیر مقابلی.

شَر | شرل، شرلامق. با : شار وسائره.

شِراء | سذ. عر. صاتین آلمه، مبایعه : بیع وشرا = آلیم صاتیم.

شَراب | سذ. عر. جه : اشربه. ١. ایچیله‌جك شیء، ایچکی، مشروب. [عربیده اصل موضوع لهی اولان بو معنا ایله لسانمزده پك قوللانلماز.] ٢. اوزومدن یاپیلان معروف مسکر مشروب، خمر، باده، می، صهبا، اصل ترکجه‌سی : سوجی.

شَرابجی | س. شراب یاپان وصاتان آدم، شراب فابریقه‌توری ویا تجاری.

شَرابجیلق | س. شراب یاپان و صاتان آدمك صنعت وتجارتی: کندیسی شرابجیلق ایدیور.

شَرابخانه | س. فا. ١. اوزومی صیقوب شراب یاپمغه مخصوص محل، شراب کارخانه‌سی. ٢. شراب فیچیلرینك حفظ اولندیغی یر، شراب مخزنی، خمخانه. ٣. بیوك شراب فیچیسی.

شَرابی | س. ص. شرابجی.

شَراپنَل | س. [فر. Schrapnel] ع. محاربه‌ده استعمال اولنور بر نوع مرمی.

شَرارَت | سذ. عر. شریرلك، شر ایشلمه، فنالق.

شَراره | سذ. عر. جه : شرارات. قیغلجیم : شراره یاش = قیغلجیم صاچان.

شَراسَت | سذ. عر. تتیزلك، ایچینه‌مه‌مه، بدخویلق، عدم امتزاج.

شِراع | سذ. عر. جه : اشراع. یلکن، بادبان. ز.

شَرافَت | سذ. عر. ١. قدر و شرف صاحبی اولمه، اعتبار، حیثیت : علمك شرافتی انکار اولنورمی؟ ٢. صوی، اصالت، نجابت، کشی زاده‌لك: انسان شرافتیله دکل بلکه فضیلتیله افتخار ایتملیدر. ٣. شریف اولمه، سبط جناب نبوی امام حسن (رضه) افندمز واسطه‌سیله سلاله٘ طاهره٘ نبویه‌یه انتساب. [امام حسین (رضه) افندمز واسطه‌سیله سلاله٘ طاهره‌یه اولان انتسابه ایسه «سیادت» دینلیر.] ‖ شرافت مکه٘ مکرمه = مکه٘ مکرمه شریفی منصب ومقام عالیسی.

شراق | مه. با : شارق.

شرانپقول | س. و :

شرانپقوی | س. [مجارجه‌دن] ع. پالنقه وقلعه وارونشك قازیق آغاج قاقیله‌رق یاپیلان باروسی.

شَرائِط | سذ. جه. عر. [فد. «شریطه» لسانمزده مستعمل اولمیوب، اکثریا «شرط» ك جمعی مقامنده قوللانیلیر.] ١. بر ایشك حصولی منوط ومتوقف بولندیغی اسباب ووسائل : شرائط مصالحه. ٢. بر مقاوله‌نك طرفینجه مرعی طوتلمسی اقتضا ایدن بندلری، مواد متفق علیها : شرائط مقاوله.

شَرایِع | سذ. جه. عر. فد: شریعه. با : شریعت.

شَرایین | سذ. جه. عر. فد: شریان. با : شریان.

شُرب | سذ. عر. ایچمه : شرب ایتمك = ایچمك: شرب خمر = شراب ایچمه؛ شرب مدام = لاینقطع ایچمه، سرخوشلق.

شِرب | سذ. عر. حقه. اکین وحیوان صولامق ایچون صورت انتفاع نوبتی.

شَربَت | سذ. عر. ١. اکثریا میوه عصاره‌لرندن و صو وشکردن یاپیلان طاتلی ایچیله‌جك شیء : شربت ایچمك: ویشنه شربتی، حروب شربتی. ٢. مایع حالنده اولوب بارداقله ایچیله‌جك علاج، مسهل وسائره: بر شربت آلدم؛ طبیب بر شربت ویردی.

شَربَتجی | س. عموی محللرده شربت و لیمو ناطه کبی شیئلر یاپوب صاتان آدم. ‖ شربتجی اوتی = وقتیله شربتجیلرك قوللاندقلری والیوم بیرا دینلن آرپه صوینك استحضارینه یارادیغیچون آوروپاجه پك مقبول اولان بر نبات که صورت مخصوصه‌ده یتیشدیریلیر، فر. Houblon.

شَربَتجیلك | س. شربت وشروب کبی شیئلر یاپوب صاتان آدمك حال وصفتی: کندیسی شربتجیلك ایدیور.

شَربَتخانه | س. شربت یاپیلوب صاتیلان محل، شربتجی دکانی.

شَربَتلِك | ص. شربت یاپمغه یارار، شربت اعمالنه الویریشلی : شربتلك پورتقال، فرنك اوزومی.

شَرپ | مه. و :

شَرپاداق | یا شربه‌داق. مه. بر شیئك سرعتله کسلدیکنی تصویر وتقلید ایدر: مقاصی اوروب شرپ، شرپاداق کسدی.

شَرّت | ص. [عر. «شر، شرة» دن] شرجی، شریر، یاراماز، خرچین : پك شرت چوجق.

شَرّتلِك | س. شریرلك. یارامازلق، خرچینلق : او چوجغك شرتلکی چکیلیر شیء دکلدر.

شَرح | سذ. عر. جه : شروح. ١. آچمه، یارمه. ز. ٢. بر کتابك عباره‌سنی ینه او لسانده و یا بر لسان آخرده تفصیل وایضاح ایده‌رك مشکلاتنی آچمه : سودی سعدینك کلستاننی ودیوان حافظی شرح ایتمشدر؛ معلقات سبعه‌یی ادبای عربدن بر چوق ذوات شرح ایتمشلردر. ٣. بر کتابك عباره‌سنی کلمه بکلمه آچوب ایضاح ایده‌رك یازیلان کتاب : شرح کلستان؛ شرح مقامات حریری؛ دیوان متنبینك متعدد شروحی واردر. ٤. مج. ایضاح، تفصیل، آچیق آکلاتمه : بونی بکا شرح ایدکز آکلایه‌مدم.

شَرحه | سذ. عر. ١. کسمه و یارمه اثری، بیچاق یاره‌سی : قلیجله باشنده بر شرحه آچمشیدی. ٢. پاره، پارچه، دیلیم، شخرم : شرحه شرحه = شخرم شخرم.

شِرذِمه | سذ. عر. جه : شراذم. کوچك واهمیتسز جماعت.

شَرَر | سذ. جه. عر. فد : شراره، شرره. با : شراره.

شَرسوف | سذ. عر. جه : شراسیف. تش. قبورغه کمیکلرینك اوك طرفده‌کی اوجلرنده بولنان قیغرداق.

شَرط | سذ. عر. جه : شروط. [«شرائط» ایسه «شریطه» نك جمعی اولوب، آنجق معناجه چوق فرقی اولمدیغندن، بزجه «شرط» ك جمعی کبی قوللانیلیور.] ١. بر شیئك متوقف علیهی، دیکر بر شیئك وجودی اونك وجودینه باغلی اولان شیء : نمازك شرطلری که اونلرسز نماز قیلنه ماز. ٢. بر مقاوله‌یی ترکیب ایدن بند و فقره‌لرك بهری که طرفین معاقدینه عائد اولوب بر طرفه عائد اولانلرك اجراسی دیکر طرفه عائداولانلرك اجراسنه منوطدر، قید، قیود : مقاوله‌نك شرطلرینی ایی دوشونملی. ٣. بر ایش ایچون بهمه حال لازم وواجب اولان شیء : ذهناً مشغول اولمق ایچون جمعیت خاطر شرطدر. ٤. طلاقله اولنان یمین : اونلر بو ایشی یاپه‌جقلرینه شرط

ایتدیلر؛ شرط اولـون. ه. د. نحوده بری دیکرینـه متوقف اولان ایکی جملهدن متـوقف علیه‌یه دلالت ایدنی؛ دیکرینـه « جزا » دینیر : «خبر ویررسه‌ك بن ده کلیرم » کلامنـده « خبر ویررسه‌ك » جملهسی شرط، و « بن ده کلیرم » جملهسی جزادر. جملهٔ شرطیـه و جملهٔ جزائیـه دخی دینلیر. || شرط واقف = بر صاحب وقفك مال موقوفی تعلیق ایتـدیکی ماده که اونك فقدانیله وقف مفسوخ اولور.

شَرَط { سـذ. عر. جـ : اشراط. ١. عـلامت، نشـان : اشراط‌ساعت = قیامت علامتلری. ٢. برشیئك اك عادی وآشاغی قسمی : اشراط مال. [باشلیجـه جمعی مستعملدر.]

شَرطلاشمَق { فـ‍ش. طرفینـدن شرطلری در میان ایده‌رك مقاوله ایتمك.

شَرطلامَق { فـت. غیر طاهر بر قابی ایکی اوچ کره ییقامق.

شَرطلی { ص. ١. شرطی اولان، برشرطه باغلی، مشروط. ٢. طلاقله یمین ایتمش، طلاق اوزرینه یمینلی.

شَرطنامه { سـ. فا. شروطی حاوی مقـاوله نامـه : [فر. Cahier des charges] : دمیر یول امتیازینك شرطنامه‌سی امضا اولندی.

شُرطه { سـذ. عر. ١. چرقه‌جی عسـکری. ٢. کمی‌یه مساعد روزکار.

شَرطی { ص. عر. مؤ : شرطیـه. شرطه منسوب ومتعلق، شرط قبیلنـدن اولان : جملهٔ شرطیه.

شَرَطَین { سـذ. تـ. عر. حمل برجنك بر ونیز کوکبلری.

شَرع { سـذ. عر. اوامر ونواهیٔ الهیه وآیت وحـدیث و اجماع امت اسـاسلری اوزرینه مؤسس قانون الهی، شریعت اسـلامیه : شرع شریف: حاکم الشرع. [« شریعت » سائر قوانینه دخی اطلاق اولنوب. مثلا « شریعت موسی »، « شریعت زردشت » دینلدیکی حالده، « شرع » لفظی شریعت اسلامیه‌یه مخصوصدر، و بوسببه مبنی جمعی قوللانلماز.]

شَرعاً { حـ. عر. شریعت اسلامیه‌یه توفیقاً، احکام شرعیه اقتضاسنجه، نظـاماً اولمیه‌رق، محکمهٔ شرعیه معرفتیله : مسکرات استعمالی شرعاً وعقلاً مذموم‌ـدر: بو دعوی شرعاً رؤیت اولنه‌جقدر.

شَرعی { ص. عر. مؤ : شرعیه. شریعت غرایه منسـوب و متعلق ویا موافق اولان : حکم شرعی؛ بونك اقتضاء شرعیسی: محکمهٔ شرعیه.

شَرعیّات { سـذ. جـ. عر. شریعت اسلامیه‌یه مطابق و تابع ایشلر : شرعیاتله اوغراشمق.

شَرعیّاتجی { سـ. [زبانزدی : شریعتجی] باب مشیخت اسلامیه‌ده احکام شرع شریفك اجراآتنه مأمور منصب مخصوص صاحبی.

شَرَف { سـذ. عر. ١. علو مرتبه، رفعت، مجـد، اولولق، بویوکلك : عز وشرف؛ زیارتی شرفنـه نائل اولمق. ٢. فخر، افتخار، مفخرت، اوکنمه : بو بنم ایچـون بر شرفـدر: بن بونی کندیمه شرف عـد ایدرم. ٣. برشخص ویا شیئك امثالندن سچلمه‌سی، ممتـازیت، امتیـاز، تمیز : خطـهٔ حجـازیه‌نك شرفی. || شرف ذاتی = اوصاف وفضائل ذاتیه‌دن منبعث شرف: شرف عارضی = رتبـه وجاه ومنصبله استحصال اولنان شرف. [شرف ظهور، شرف صـدور، شرف وصول ایتمك ویا شرف صادر، شرف سانح اولمق کبی قاعدهٔ نحویه‌یه مغایر تعبیراتده شرفله ظهور، صـدور، وصول ایتمك معناسی مقصوددر.

شُرَفاء { سـذ. جـ. عر. فـد : شریف. با : شریف.

شَرَف‌اَفزا { ص. فا. [عر. شرف = م. فا. افزاییدن = آرتدیرمـق] شرفی آرتدیران، شرف ویرن : شرف افزای صـدور اولان ارادهٔ سـنیه: ... متصرفلغنـه شرف افزا = او متصرفلغك شرفنی آرتدیران یعنی متصرفی بولنان.

شَرَف‌بَخش { ص. فا. و :

شَرَف‌بَخشا { ص. فا. [عر. شرف = م. فا. بخشیدن = باغشلامق] شرف ویرن : بغدادده شرف بخش اقامت بولنان: ... محاسبه‌جیلکنه شرف بخشا.

شَرَف‌رَسان { ص. فا. [عر. شرف = م. فا. رسانیدن = یتیشدیرمك] شرف یتیشدیرن.

شَرَف‌ریز { ص. فا. [عر. شرف = م. فا. ریختن = دوکمك] شرف دوکن، یعنی ویرن.

شَرَف‌سانح { ص. فا. [عر. شرف = م. سانح = سنوح ایدن] شرفله سانح اولان، شرف سنوح ایدن، شرف صادر اولان (ارادهٔ سنیه).

شَرَف‌سُنوح { ص. فا. [عر. شرف = م. سنوح = قریحه‌یه کلمك] شرفله قریحه‌دن صدور ایدن (ارادهٔ سنیه).

شَرَف‌صادر { ص. فا. [عر. شرف = م. صادر = صدور ایدن] شرفله صدور ایدن (ارادهٔ سنیه).

شَرَف‌صُدور { ص. فا. [عر. شرف = م. صدور = صادر اولمه] شرفله صادر اولان. [وصف ترکیبی اولوب مصـدریتـدن خروجله صـفت معنـاسنی آلدیغنـدن، « شرف صـدور ایتمك » تعبیری طوغری اولمیوب، شرف صدور اولمق دیمـك اقتضـا ایدرکن، برنجی صورت شایع اولمشدر.]

شَرَفلَندیرمَك { فـت. شرف و اعتبار قزاند‌یرمق : دمیر یول خطی کچدیکی یرلری شرفلندیرر.

شَرَفلَنمَك { فل. شرف واعتبار قزانمـق، قیمت و اعتبـاری آرتمق : ریختیم یاپیلنجه ساحله یقین اولان یرلر شرفلنیر.

شَرَفه { سـذ. عر. جـ : شرفات. منارەنك اذان اوقونان یری : اوچ شرفه‌لی مناره.

شَرَفیاب { ص. فا. [عر. شرف = م. فا. یافتن = بولمق] شرف واعتبار بولان وقزانان : او ذاتك صحبتیله شرفیاب اولمق.

شَرَفیّه { سـذ. عر. بریرك اعمارندن طولایی بر ملکه قزاندیریلان شرف واعتباره مقابل صـاحبندن اخذ اولنان آقچه : آچیلان جاده اوزرنده بولنـان ابنیه‌دن شرفیه آلنه‌جقدر.

شَرق { سـذ. عر. ١. کونشـك طوغدیغی جهت، مشرق، کـون طوغشی، غرب مقابلی: شرق شمـالی = شرق ایله شمـال آره‌سنده‌کی جهت؛ شرق جنوبی = شرق ایله جنوب آره‌سـنده‌کی جهت. ٢. مشرق جهتنده‌کی یرلر، آوروپایه نسـبةً ممالك عثمـانیه وایران و هنـد جهتلری : شرق اهالیسی، شرق الـسنه‌سی، عادات واخلاق؛ اقصـای شرق ودهـا طوغریسی مشرق اقصی = آوروپایه نسبةً منتهای شرق عد اولنـان چین وجاپونیه جهتلری.

شَرقاً { حـ. عر. کون طـوغشی طرفندن : روم ایلی شرقاً قره دکیزله محاطدر.

شَرقاده { سـ. صـ. آواناق و صاورق آدم. عو.

شَرقی { ص. عر. مؤ : شرقیه. ١. کونش طـوغشی جهتنـه منسـوب ومتعلق، طرف شرق، جهت شرقیه؛ آسیای شرقی، آفریقای شرقی: شمال شرقی، جنوب شرقی. ٢. آوروپایه نسبةً شرق طرفنده اولان ممالکه منسوب ومتعلق : السنهٔ شرقیه. = سذ.

جـ : شرقیون. ممـالك شرقیـه، اهالیسی، شرق خلقی : شرقیونك اخلاق وعاداتی.

شَرقی { سـ. اصول مخصوصه ایله بسته‌لنن شطارتلی وخفیف طرزلی واکثریا نقراتلی قطعه‌لر: شرقی سـویلمك = تغنی وترنم ایتمك؛ فلان ذاتك کوزل شرقیـلری واردر؛ شرقی مجموعه‌سی.

شَرقیجی { سـ. شرقی سـویلین، شرقی نظم و ترتیب ایدن.

شِرك { سـذ. عر. جنـاب حقـه شریك فرض وقبول ایتمه، اللهدن باشـقه خالق وجودینه اینانمه، تعدد آلهه‌یه قائل اولمه، مشرکلك، کفر: اهـل شرك = مشرکلر. [اورتاقلق وسائر معانیٔ عربیه‌سـیله لسانمزده استعمال اولنماز.]

شُرَکاء { سـذ. جـ. عر. فـد : شریك. با : شریك.

شِرکَت { سـذ. عر. ١. اورتاقلق: اونکله شرکتمز واردر؛ عقد شرکت، فسخ شرکت ایتمك. ٢. تجـارت واخراج معادن و امور نافعـه‌یه متعلق بیـوك و عمومی بر ایش ایچـون متعدد آدملرك اورتاق اولوب تشکیل ایتـدکلری هیئت، قومپانیه: شرکت تجاریه؛ واپور، دمیریول، اخراج معـادن شرکتی؛ شرکت طباعت = طابعلر شرکتی. || تسمیه‌سز شرکت = کار وضرری علی العموم حصه‌دارانه یعنی اسهامی صاحبی آلانلره عائد اولوب کیمسـه‌یه ویا بر هیئته مخصـوص اولمیـان وعنوانی اولمامق وحصه‌داراندن

برینك اسمیله تسمیه ایدلمامك اوزره تأسیس اولنان شرکت عمومیه که فر. (آنونیم) اسمیله‌ده معروفدر.

شَرگیل ص. [فا. « شرگیر » دن غلط] یاراماز، سرت، شریر، حشاری.

شَرگیلِك س. [« شرگیرلك » دن غلط] یاراماز. لق، سرتلك، حشاریلق.

شرل مه. با : شار، شارل.

شرلاغان س. آقمه، آقندی، سیلان، جریان.

شرلاغان س. سیسام یاغی.

شرلاغانلی ص. آقان، آقندیلی: شرلاغانلی کوز.

شرلامَق فل. شارل شارل آقمق.

شرلدامَق شرلدی. لا : شار. لدامق و سائره.

شرلوب س. یوغورتلی یومورطه.

شَرلی ص. شر اوزرینه مبنی، شری حاوی، کوتی، فاسد : شرلی ایش.

شَرم س. فا. اوتانمه، محجوبیت، خجالت. ‖ بی‌شرم = اوتانماز، عارسز.

شَرَمَت ص. ۱. یاراماز، کوتیلکده جست وچالاك و جربزه‌لی، ادبسز : شرمت بر دلیقانلی. ۲. راهوان : شرمت آت.

شَرمسار ص. فا. و :

شَرمناك ص. فا. و :

شَرمَنده ص. فا. ۱. اوتانان، اوتانغاج، محجوب. ۲. اوتانه‌جق بر ایشده بولنان، خجل.

شِروان سخ. ج. بلاد قافقاسك شرق جهتنده وبحرخزر ساحلنده اوله‌رق داغستانك جنوبنده بر خطه‌در.

شِروانلی ص. س. شروان خطه‌سی اهالیسندن آدم.

شِروانی ص. فا شروان‌خطه‌سنه منسوب و یا اورانك اهالیسندن اولان، شروانلی.

شروانی یاشروان. س. ۱. چاتی آره‌سنده اولان اوطه ویاصوفه، چاتی آلتی، طاوان آره‌سی. ۲. دکانلرك اوستنده بولنان آلچاق اوطه. دکان اوستی.

شُروب سند. عر. ۱. میوه و سائره عصاره‌سیله شکردن یاپلمش قویو و طاتلی مایع که بر ایکی قاشیغی بربارداق صویه قاریشدیریله‌رق ایچیلیر : ویشنه، کل، منکشه شروبی: شروب طقمی. ۲. طاتلی بر مایعله قاریشیق علاج : طبیب بکا کندی ترتیب کرده‌سی اولان بر شروبدن ویردی.

شُروح سند. جم. عر. فد : شرح. با : شرح.

شُرور سند. جم. عر. فد : شر. با : شر.

شُروط سند. جم. عر. فد : شرط. با : شرط.

شُروع سند. عر. باشلامه، بدأ و مباشرت ایتمه : ایشه شروع ایتمزدن اول؛ یارین درسه شروع ایده‌جکز.

شَرَه سند. عر. پك شدتلی حرص وطمع، طمعكارلق، آچ کوزلیلك. ز.

شَرهان ص. عر. [« شره » دن صش.] پك حریص وطمعكار. آچ کوزلی. ز.

شَرّی ص. عر. ز : شریه. شره، کوتیلك و فنالغه منسوب و متعلق : نیات خیریه وشریه.

شِریان سند. عر. جم : شرایین تش. قرمزی قان طاماری، نبض اوران طامار، بیوك طامار.

شِریانی ص. عر. ز : شریانیه. ط. بیوك قان طامارینه منسوب، نبض اوران قرمزی قان طامارینه متعلق.

شَریت س. [بلکه عر. « شریط » دن] اورمه‌یاصی غیطان : صرمه، یوك، ایپك شریت: کنارلرینه شریت چویرمك؛ پانطالون شریتی، قول شریتی. ‖ شریت آرشین، مساحه شریتی = مقره‌یه صاریلیر وعرصه اولچمکه یارار شریتدن اولچی. ‖ شریت صوغلجان = دود وحید.

شَریتلَمك یا شریتله‌مك. فت. شریتله تزیین ایتمك، شریت چویرمك.

شَریتلی ص. شریتله مزین، شریت چویرلمش : شریتلی پانطالون.

شَریحه سش. عر. ۱. ات دیلیمی. ز. ۲. جرا. بسبتون قوپمقسزین بدندن آیرلمش ات پارچه‌سی.

شَریر ص. عر. ؤ : شریره. جم : اشرار، اشراء.

[« شر » دن صش.] شرایشلین، خیرسز، کوتی آدم، مفسد، یاراماز.

شَریط سند. عر. ۱. خرما قبوغندن ایپ ویاشریت. ۲. جبرا. طار واوزون صارغی.

شَریطه سش. عر. جم : شرائط. ۱. بر مقاوله‌یی ترکیب ایدن ماده‌لرك هربری، مقاوله شرطی. [همان یالکز جمعی مستعملدر.]

شَریعَت سش. عر. جم : شرایع. [تعبیرات عربیه ده « شریعه » صورتنده کوریلور.] ۱. طوغری یول، طریق مستقیم. ۲. قانون الهی، بر قوم وامتك اداره‌سیچون اوامر و نواهیٔ الهیه‌یه مستند قانون جلیل: شریعت موسی، شریعت محمدیه. ۳. بالخاصه آیات کریمه واحادیث نبویه ایله قیاس واجماع امت واجتهاد ائمهٔ عظام ارکانی اوزرینه مؤسس اولان قانون الهی، شرع شریف، شریعت غرا، شریعت اسلامیه. با : شرع.

شَریف ص. عر. ؤ : شریفه. جم : اشراف، شرفاء. [« شرف » دن صش.] ۱. عزو شرف صاحبی، مبارك، مقدس: خط شریف، جامع شریف، تفسیر شریف. ۲. صوینده شرافت بولنان، اصیل، نجیب. [بو معنا ایله باشلیجه جمعی « اشراف » مستعملدر.] ۳. سلالهٔ طاهرهٔ جناب نبوی‌یه منسوب : شریف مکه. [بومعنا ایله جمعی « شرفاء » کلیر. — بو صوك ایکی معناده علی‌الخصوص جمعلری اکثریا اسم کبی قوللانیلیر :] اشراف مملکت، شرفاء حجاز.

شَریك ص. سد عر. ؤ: شریکه. جم: شرکاء. [« شرکة » دن صش.] ۱. اورتاق، مشترك، بر شرکت ترکیب ایدنلرك هربری: تجارتده بر شریکی واردر، بش شریکدرلر. ۲. آرقداش، رفیق: اونم مکتب شریکمدر؛ اونك درس شریکی ایدی.

شَریکلك س. ۱. اورتاقلق، تجارت وکاروکسبده اشتراك. ۲. آرقداشلق، رفاقت.

شِرینغه یاخود شیرینغه. س. [یتا. Siringa] ۱. احتقان ایتمکه مخصوص آلت که انواعی واردر، حقنه. ۲. جلد ایله ات آره‌سنه مورفین وسائر اویوشدیریجی علاج وبوغازعلتنه قارشی سروم و سائره ادخال ایتمکه مخصوص آلت که مایعی دفع ایده‌جك پیستونلی برزبوانه ایله اوجنه طاقیلیر ایچی دلیك بر ایکنه‌دن عبارتدر. ۳. حقنه ویا شرینغه‌یی قوللانمه، بو آلتله بدنه بر مایع ادخالی : شرینغه ایتدیلر؛ بر شرینغه ایده‌جکم.

شَست س. با : شصت.

شَش عد. فا. آلتی، ستة : شش جهت = جهات ستة. ‖ طاوله اویوننده : شش ویك = آلتی ایله بر؛ شش ودو = آلتی ایله ایکی؛ شش وسه = آلتی ایله اوچ : چهار وشش = آلتی ایله درت؛ شش بش = آلتی ایله بش؛ دو شش = ایکیسی‌ده آلتی. ‖ مج. دوشش = ایی تصادف، راست‌کله.

شَشپَر س. فا. [شش = آلتی . پر = قنات] دیللی طوپوز وصوغانجق دینلن آلت حرب.

شَشخانه س. فا. [شش = آلتی. خانه = م] ایچی آلتی کوشه‌لی، نامليسی یيولی : ششخانه تفنك، طوب. = س. نامليسی داخلاً آلتی کوشه تشکیل ایده‌جك صورتده ییولی تفنك، طوپ : ششخانه تفنکی، طوپی. ‖ مج. آلتی قاوال اوستی ششخانه = آلتی اوستنه اویماز قیافت، قاریشیق قیافتلی.

شَشخانه‌جی س. ششخانه دینلن ییولی تفنکدن یاپان تفنکجی.

شَشخانه‌لی ص. ۱. نامليسی آلتی‌ییولی : ششخانه‌لی تفنك، طوب. ۲. ششخانه دینلن تفنکله مسلح (افراد).

شَشُم عد. فا. آلتنجی، سادس: باب ششم. ز.

شَصت عد. فا. ۱. آلتمش، ستین. ز. = سد. ۱. کانکش زهکیری : شصته آلمق = نشان آلمق. ۲. بالیق اولطه‌سنك طوبی.

شَطّ سذ. عر. بیوك نهر، ایرماق. ز. = سخ. م. شط یاخود شط العرب = فرات ایله دجله‌نك اجتماعندن تشکل ایدن ککیش ایرماق که قرنه‌ده بالتشکل بصره قربندن مرورله بحر فارسه دوکیلور.

شَطارَت سش. عر. شنلك، شوخلق، جست و چالاك وشن اولان آدمك حالی.

[لسانمزده اوصاف ممدوحه صورتنده اولوب، حالبوکه اصل عربیده حیله‌کارلقله شاقلابانلق دیمکدر.]

شَطارَتلی { ص. جست وچالاك وشن، شوخ.

شَطِحیّات { سذ. عر. جمـ. هزلیات.

شَطرَنج { یاخود سطرنج. سذ. عر. [فا. « صدرنج » دن ویا هندجه « سطرنك » دن معربدر. غلطی: سانطراج.] دامه کبی خانه‌لره منقسم بر تخته‌نك اوزرنده مخصوص پوللرله اوینانیلان معروف اویون: شطرنج اوینامق.

شَطَف { یاخود شاطف. سـ. و:

شَطَفات { سـ. [عربی بر کلمه‌دن غلط کبی کورینیور. سه‌ده اصلی آکلاشیله‌مدی.] برینی یوزینه قارشی مدح ایتمه، مداهنه، طالقاوقلق، قولتوق ویرمه: شطف، شطفات ویرمك.

شِعار { سذ. عر. [جمعی « شعره » اولوب لسانمزده قوللانلماز. « شعائر » ایسه زعم اولندیغی کبی بونك جمعی اولمیوب، « شعیره » نك جمعیدر.] ۱. علامت، نشان، اثر: شعار انسانیت. ۲. علامت فارقه، نشانهٔ تمیز، بر طائفه‌یه منسوب افرادك بللی اولمق ایچون اختیار ایتدکلری نشان ویا پاروله. ۳. وصف ترکیبلرده بر شیئی حائز ویا بر صفتله متصف معناسنی افاده ایدر: مرحمت شعار = مرحمتله ممتاز و متصف: شهرت شعار = شهرت صاحبی، مشهور.

شُعاع { سذ. عر. جـ: اشعه. کونشدن ویا دیکر بر ضیادن ناظرك کوزینه طوغری اوزانیر کبی کورینن نورتلی، پرتو: شعاع شمس: اشعه پاش = شعاعلر طاغیدان.

شُعاعی { ص. عر. مؤ: شعاعیه. کونشدن وسائر اجسام منیره‌دن اطرافه صاچیلان نورتللری صورتنده و بو قبیلدن اولان.

شَعائِر { سذ. جـ. عر. [فد. « شعیره » لسانمزده مستعمل دکلدر.] عادات، آداب، آیین: شعائر حج = مناسك حج؛ شعائر اسلام.

شَعب { سذ. عر. جـ: شعوب. جماعت، طائفه، قبیله. ذ.

شِعب { سذ. عر. جـ: شعاب. طاریول، طاغ یولی. ذ.

شَعبان { سذ. عر. سنهٔ قمریهٔ عربیه‌نك سکزنجی آیی. مختصر تاریخلرده « ش » حرفیله اشارت اولنور.

شَعبَذه { سذ. عر. [دال مهمله ایله شعبده غلطدر. دحرج بابندن مصدر اولدیغیچون شینك ضمیله قید ایدنلر بر قات دها تغلیط ایتمشلر در. فارسی عد ایتمك ایسه آیریجه بر خطادر، زیرا فارسیده « ع » یوقدر.] ال چابقلغیله اجرا اولنان مهارت، حقه‌بازلق.

شَعبَذه‌باز { ص. سـ. فا. [عر. شعبذه = حقه باز. لق. فا. باختن = اوینامق] ال چابوقلغیله هنرلر کوسترن، حقه‌باز.

شُعبه { سذ. عر. جـ: شعبات. [عربیده‌کی « شعاب » جمعی لسانمزده قوللانلماز.] ۱. دال، بوداق. ۲. بولوك، طاقم، قسم، فرع. ۳. بر دائره‌نك منقسم اولدیغی بولوکلرك بهری: دائرهٔ عسکریه شعباتی، لوازم، محاسبات، پیاده شعبه‌سی: هر دائره بر قاچ شعبه‌یه منقسمدر: دار الفنون شعباتی.

شَعر { سذ. عر. جـ: اشعار. قیل، موی.

شِعر { سذ. عر. جـ: اشعار. ۱. آکلامه، فهم، ادراك: لیت شعری = کاشکی آکلایه ایدم، آکلایه‌میورم. ذ. ۲. موزون ومقفی ومعناً کوزل تخیلات و تصوراتی جامع کلام: قرآن کریم شعر دکلدر لکن اك بیوك شعرایی تقلید وتمثیلدن عاجز براقشدر: شعر سویلمك جهد وتحصیل ایله اولماز استعداد طبیعی ایله اولور.

شِعراً { حـ. عر. شعر ایله، منظوم اوله‌رق: دوشوندیکنی شعراً افاده‌یه مقتدردر. [« نظماً » دیمك دها فصیحدر.]

شُعَراء { سذ. جـ. فد: شاعر. با: شاعر.

شِعرا { یاخود شعری. سذ. عر. ایکی مشهور کوکبدرکه کلب اصغر وکلب اکبر جمله کوکبیه‌لرنده بولنوب شمالده یعنی کلب اصغرده‌کینه « شعرا الشامیه » وجنوبده یعنی کلب اکبرده‌کینه « شعرا الیمانیه » دینیر. فر. برنجیسنه Procyon وایکنجیسنه Sirius دیرلر. ایکیسنه بردن تثنیه صیغه‌سیله « شعریان » دینیر.

شَعری { ص. عر. مؤ: شعریه. نتـ. نبا. قیل کبی اینجه اولان طامارلره اطلاق اولنور. فر. Capilaire.

شِعری { ص. عر. مؤ: شعریه. شعر ونظمه منسوب و متعلق، شاعرانه: طبیعت شعریه = شعر سویلمکه مستعد طبیعت.

شَعرِیَّت { سذ. عر. [لغت مولده] م. اینجه بوریلرك ایچلرنده‌کی مایعی اینجه‌لکلری نسبت متضاده‌سنده یوقاری‌یه چیقارمق خاصه وقوتی، فر. Capilarité.

شُعرِیّه { سذ. عر. [غلطی: شهریه] ۱. قیل کبی اینجه جوربه ماقرنه‌سی، رشته. ۲. علی الاطلاق جوربه‌لق ماقرنه: تل شعریه، آربه شعریه‌سی.

شَعشَعه { سذ. عر. ۱. پارلاقلق، پارلامه: کونشك شعشعه‌سی. ۲. کوستریش، ظاهری زینت: ادبای قدیمه سوزلرنده شعشعه‌یی سورلردی.

شَعشَعه‌لَندِرمَق { فتـ. پارلاقلق و ظاهری زینت قزاندیرمق، مطنطن ومدبدب یاپمق: عباره‌یی شعشعه‌لندیرمغله مخاطبك مدرکه‌سنی قاشدیرمق ایسترلردی.

شَعشَعه‌لی { ص. پارلاق، مطنطن، مدبدب: اقوام بدویه شعشعه‌لی اثوابدن خوشلاندقلری کبی اسکی ادبا و شعرامز دخی شعشعه لی سوزلردن حظ ایدرلردی.

شُعله { سذ. عر. آلو، آتش آلوی.

شُعله‌دار { ص. فا. [عر. شعله = آلو. فا. داشتن = طوتمق] آلولی، آلولنمش.

شُعله‌گیر { ص. فا. [عر. شعله: آلو. فا. کرفتن = طوتمق] آلولنن، طوتیشان.

شُعله‌لَندِرمَك { فتـ. آلولندیرمك، طوتیشدیرمق.

شُعله‌لَنمَك { فلـ. آلولنمك، طوتیشمق.

شُعله‌لی { ص. آلولی، طوتیشمش.

شُعوب { سذ. جـ. عر. فد: شعب. با: شعب.

شُعور { سذ. عر. آکلامه، آکلایش، فهم، ادراك: سنك شعورك یوقمیدر؟

شَعیر { سذ. عر. آربه. جو.

شَغاف { سذ. عر. تشـ. یورکی احاطه ایدن زار. « تامور » دخی دینلیر. ‖ ط. التهاب شغاف = یورك زارینك التهابندن عبارت مرض.

شَغافی { ص. عر. مؤ: شغافیه. ط. یورك زارینه منسوب ومتعلق. تاموری کبی.

شُغل { سذ. عر. جـ: اشغال. ۱. ایش، اوغراشه‌جق شیء، مشغولیت: خانه اشغالی چوقدر. ۲. غائله، اوغراشمه. [جمعی دها مستعملدر.] ‖ اشغال عمومیه = مصرده امور نافعه‌یه ویریلن اسمدر.

شِفاء { سذ. عر. خسته‌لقدن قورتلمه، ایی اولمه، آریلمه، اعادهٔ عافیت: شفا بولمق = خسته‌لقدن ایی اولمق، آریلمق. ‖ الله شفالر ویرسین! = خسته‌لره اولنان دعا. ‖ شفا اولسون = بر شیء وعلی الخصوص بر علاج ایچون و یا ییلره او لنان دعا. ‖ دار الشفاء = ۱. [اساساً] خسته خانه، بیمارستان. ۲. [بالخصوص] تیمارخانه، بیمارخانه.

شِفابَخش { ص. فا. [عر. شفا = ایلشمه. فا. بخشیدن = باغشلامق] ایلك ویرن، ایلشدیرن: بو صو خسته‌لر ایچون شفابخشدر.

شِفاپَذیر { ص. فا. [عر. شفا = ایلشمه. فا. پذیرفتن = قبول ایتمك] ایلك قبول ایدر، ایلشه‌بیلیر، کچه‌بیلیر، قابل تداوی: بو مرض شفا پذیر دکلدر.

شِفاخانه { سـ. فا. ۱. خسته‌خانه، دار الشفا، بیمارستان. ۲. تیمارخانه، بیمارخانه.

شِفارَسان { ص. فا. [عر. شفا = ایلشمه. ف. رسانیدن = ییشدیرمك] ایی ایدن، شفا ویرن، شافی.

شِفاساز { ص. فا. [عر. شفا = ایلشمه. فا. ساختن = یاپمق] ایی ایدن، شافی: هیچ بر علاج بکا شفاساز اوله‌مدی.

شَفاعَت { سذ. عر. بر صوچلی ویا محتاجك نائل عفو واحسان اولمسیچون دیکری طرفندن ایدیلن توسط والتماس: پیغمبرمز (صلعم) افندمزك روز محشرده جمله‌مزه شفاعتلری موعوددر.

شَفاعَتجی { ص. شفاعت ایدن، شفیع.

شَفّاف { ص. عر. مؤ: شفافه. [« شفوف » دن مب.] ایچندن نظر وآیدینلغك کچمسنه

مانع اولمیان : جسم شفاف: جام شفافدر.

شَفافَت [سـ. شفافلق معناسیله حکمت طبیعیه اصطلاحی اولمق اوزره قبول اولنمش ایسه‌ده، عربیده بویله بر کلمه بولنمدیغندن، یرینه « شفوف » دینمك اقتضا ایدر.

شَفّافلق [ـ. جسمك نظر وضیا. نك چمسنه مانع اولما. مسی. شفاف اولمسی : جامك شفافلغی رنکسزلکیله متناسبدر.

شِفاه [سـ. جم. عر. فد : شفه. با : شفه.

شِفاهاً [ح. عر. آغزدن، یازی ایله اولمیه‌رق، سویلکه: کندیسنه امرکزی شفاهاً سویلدم: شفاهاً و تحریراً آلدیغم اوامر: شفاهاً امتحان ویرمك. مقابلی: تحریراً.

شِفاهی [صـ. عر. ؤ : شفاهیه. آغزدن اولان، تحریراً واقع اولمیان : امر شفاهی؛ افادت شفاهیه: امتحان شفاهی می یوقسه تحریری می اوله‌جقدر؟

شَفتالو [ـ. فا. [شفت = سمیز. آلو = اریك. — تر. زبانزدی : شفتلی] معروف میوه که الما بیوکلکنده اولوب کوزل رایحه‌سی و خارجاً انجه بر توگی واردر، خوخ: یارمه شفتالو = اورته‌سندن یاریلوب چکردکندن قولای آیریلان جنسی: ات شفتالوسی = یارلمیان آبدار جنسی: دراقی شفتالو = توکسز جنسی. || مج. بوسه : بر شفتالو آلمق، ویرمك = بوسه آلمق و ویرمك، اوپمك، اوپدیر-

مك. || شفتالو آغاجی = بومیوه‌یی ویرن آغاج که اورته بویده اوزون وآجی یاپراقلی اولور.

شِفره [ـ. [فر. Chiffre دن، اوده عر. « جفر » دن] کیسه‌ آ کلامیه‌جق صورتده محرمانه تلغراف چکمکده مستعمل رقمدن عبارت رموز اصولی : شفره ایله تلغراف چکمك؛ شفره‌یی آچمق = حل ایتمك؛ شفره مفتاحی = رموز اتخاذ اولنان رقملرك خانه‌یی حروفه مقابل قوللانلدیغنی مبین جدول که او. نکله شفره حل اولنور؛ شفره قلمی = خارجیه نظارتنده وسائر بعض دوائر رسمیه‌ده سفارتلردن ودیکر یرلردن کلن شفره‌لی تلغرافنامه‌لرك حلنه و چکیله‌جك تلغرافلری شفره‌یه چویرمکه مخصوص قلم.

شِفره‌لی [صـ. شفره ایله یعنی رموز اتخاذ اولنان رقملرله چکلمش (تلغرافنامه).

شُفَعاء [صذ. جم. عر. فد: شفیع. با : شفیع.

شُفْعه [سذ. عر. ؤ : صاتیلق بر مال وملکه مشترك وحصه‌دار وقومشی اولانلرك عین ثمنله صاتین آلمق اوزره اغیاره ترجیح اولنملری حقی : بنم حق شفعه‌م واردر باشقه‌سنه صاتد. یرمام.

شَفَق [سذ. عر. اصل عربیده غروبدن صکره‌کی آلاجه قرا کلق وافقده کوریلان قزللق معناسنه مخصوص ایکن، لسانمزده طلوعدن اولکی آلاجه قرا کلغه نقل اولنه‌رق غلط اوله‌رق فجر معناسیله قوللانیلیور : شفق سوکمك = صباح آچلمق، طاك آتمق: شفق وقتی = ارکندن.

شَفَق [سذ. عر. جم : اشفاق. آجیمه، سومه اسیرکه‌مه، آجیه‌رق واسیر کیه‌رك سومه. [بومعنا ایله بونك جمعی لسانمزده مستعمل اولوب، مفردی یرینه ایسه شفقت قوللانیلیور. با : شفقت.]

شَفَقَت [سذ. عر. [عربی تعبیرلرده « شفقه » صورتنده بولنور.] آجیه‌رق واسیرکیه‌رك سومه، ابوینك اولادینه محبتی کبی قلبی وعوضسز محبت: شفقت مادرانه. || دار الشفقه = یتیم وبیکس چوجقلرك تعلیم وتربیه‌سنه مخصوص معروف مکتب. || شفقت نشانی = دولت عثمانیه‌ده پادشاه زمان شوکتلو سلطان عبدالحمید خان ثانی افندمز حضرتلری طرفندن احداث بیورلمش اناثه مخصوص نشان.

شَفَقَتسِز [صـ. محبت و مرحمتی اولمیان : شفقتسز والده.

شَفَقَتسِزلك [ـ. محبت ومرحمت فقدانی : بر والده‌نك اولادی حقنده شفقتسزلکی نوادر دندر.

شَفَقَتلی [صـ. محبت و مرحمتی اولان : اولادی حقنده پك شفقتلی بر پدر، بر والده. || ا؛. ابوینه ویریله‌جك الك موافق عنواندر : شفقتلی پدرم، والده‌م.

شَفَوی [صـ. عر. ؤ : شفویه. نـ. طوداغه منسوب ومتعلق. || نبا. فصیلهٔ شفویه = فر. Labiées دینلن چیچکلری طوداق کبی ایکی‌یه آیرلمش نباتات صنفی.

شِفه [سذ. عر. ؤ : شفتان. جم : شفاه. [تشدیدله غلطدر. اصلی : شفهه در.] طوداق، لب: شق شفه ایتمك = آغز آچمق، لقردی سویلمك. || حروف شفه = مخرجلری طوداقدن اولان ب، م، ف، و حرفلری. || شفهٔ ارنب = طبیعی اوله‌رق یاریق طوداق، طاوشان طوداغی.

شَفیع [صـ. عر. ؤ : شفیعه. [« شفاعة » دن صش.] ۱. برینك نائل عفو واحسان اولمسیچون دیکری نزدینه توسط والتماس ایدن : شفیع مذنبین، شفیع روزجزا اولان خاتم الانبیاء (صلعم) افندمز. ۲. صاتیلق بر ملکه حصه دار یا قومشی وسائره اولمغله عین ثمنله سائر مشتریلره ترجیح اولنمق حقنی حائز بولنان.

شَفیق [صـ. عر. ؤ شفیقه. [« شفقة » دن صش.] مرحمت ومحبتی اولان، شفقتلی. [« مشفق » دها مستعملدر.]

شَقّ [سذ. عر. جم : شقوق. ۱. یارمه، چاتلامه : طاشی، تخته‌یی شق ایتمك. ۲. ییرتمه، پاره‌لامه : سندی، اثوابنی شق ایتدی. ۳. قیرمه، شکست ایتمه. ٤. یاریق، یارمه، چاتلاق. [جمعی بومعنا ایله مستعملدر :] کرهٔ قمرك شقوقی. || شق شفه ایتمك = طوداقلری بربرندن آیرمق، آغز آچمق، لقردی سویلمك.

شِقّ [سـذ. عر. ؤ : شقین. ۱. برکلك منقسم اولدیغی ایکی قسمدن بری. ۲. ملحوظ اولان ایکی احتمالك بری : شقیندن برینی انتخاب ایتملی: ایکی شقدن هر خانغیسی اولورسه.

شَقا [شقالاشمق وسائره. با : شاقه وسائره.

شَقاء [سذ. عر. ۱. بد بختلق، محنت. ۲. رذالت، ذلت، دنائت. ز.

شِقاق [سـذ. عر. اتفاقسزلق، عدم موافقت، اختلاف، منافرت : آره‌لرینه شقاق دوشدی، کیردی.

شَقاق [سـ. کوز ایله قولاغك آره‌سنده‌کی چقورجه ویومشاقجه یر، تق. طولون، عر. صدغ. || اوکوز شقاق = بوینندن صارقان دری. [بونك صحیحی صقاق اولسه کرکدر.]

شَقاوَت [سذ. عر. ۱. بدبختلق، سعادتك ضدی. ز. ۲. فعل شر، شقیلك، یارامازلق. ۳. خیدودلق، اشقیالق.

شَقایِق [سـ. عر. [اصل « شقیقه » نك جمعیدر.] بیوك وپارلاق بر چیچکدر که شقایق نعمانیه دخی دینلیر؛ آغاج شقایق = کل آغاجی کبی بر کوچك آغاجك ویردیکی شقایق؛ یر شقایق = صوغاندن چیقان نوعی.

شَقراق [صـ. چوق سویلر شن (آدم).

شُقوق [سذ. جم. عر. فد : شق. با : شق.

شُقّه [سذ. عر. ۱. پارچه، قماش ویا کاغد پارچه‌سی. ۲. کوچك تذکره، ورقپاره : شقه تحریر قلندی: شقهٔ محی.

شَقی [صـ. عر. ؤ : شقیه. جم : اشقیاء. [« شقاوة » دن صش.] ۱. بد بخت، مقابلی: سعید. ز. ۲. بد فعال، بدکردار، خیلاز، خبیث. ۳. خیدود، قطاع طریق، سرکشلك وادیسنه صاپان آدم.

شَقیق [سـذ. عر. ۱. ایکی‌یه بولنمش برشیئك یاریسی. ز. ۲. آنا بابا بر قارنداش، اوز برادر.

شَقیقه [سذ. عر. جم : شقایق. ۱. آنا بابا بر همشیره، اوز قیز قارنداش. ۲. ط. یاریم باش آغریسی، فر. Migraine. = جم. با : شقایق.

شَكّ [سـذ. عر. جم : شکوك. شبهه، ظن، کمان، تردد : شك یوقدر: بلا شك. || یوم الشك = رمضان اولسی مظنون اولوب آنجق هلال کورلمه‌مکله اوروج طوتلمیان کون.

شِکار [سـ. فا. ۱. آولامه، صید، قنص : شکار ایتمك = آولامق: شکار اولمق = آولانمق. ۲. آولانان حیوان، آو. ۳. طعمه، غنیمت. = صـ. فا. [صتر. ترکیبنده] آولایان : دلشکار = یورکلری آولایان.

شِکارگاه [سـ. فا. آویری، آو آولانان محل.

شِکاری [سـ. فا. [تر. زبانزدی: شکره] شاهین و طوغان کبی آو قوشی.

شِكاف (صـ. فا. (صتر. تركيبنده (بولنور) ياران، ييرتان، شق ايدن : دلشكاف = يوركى ياران: موشكاف = قيلى ياران، مدقق.

شِكايَت (سذ. عر. جـ : شكايات. (١. كندى حالندن ويا باشنه گلن بردرد وآجيدن اظهار تلهف ايتمه : حالندن، صحتندن، خستهلغندن شكايت ايديور. ٢. بريندن خشنود سزلق گوستروب عليهنده ادارهٔ لسان ايتمك : احبابندن شكايت ايديور. ٣. برينك واقع اولان حقسزلق وتجاوزاتنى درميان ايدرك عليهنده دعوى ايتمه. شكوى، اشتكا : خسارديده اولان تجار دمير يول شركتندن شكايتده گلشلر؛ شكايتلرى، شكايات واقعهلرى ديكلنلدى.

شِكايَتجى (سـ. بريندن شكايت و (دعوى ايدن، شاكى، مشتكى.

شِكايَتنامه (سـ. فا. شكايتى حاوى (اولهرق تقديم اولنان ورقه.

شَكَر (سـ. فا. (عر. « سكر » (دن. شمرده وزن ايچون كاف مشدد دخى اوقونور) بلاد حارهده مخصوص يتيشدير. يلن قامش ويا پنجار وساٸره عصارهسندن استحصال اولنان طاتلى مادهكه اكثريا بياض توز ويا پارچه وكله حالنده او. لور، ويمك وساٸرهيه طات وير. مك ايچون قوللانيلير : مصر، ونديك، نباتشكرى؛ خامشكر. — طاتليدن ولذتدن كنايه اولور : نه شكردر! شكر كبى! ‖ شكر علق = ادراكك طاتلى كلمهسنى موجب برخستهلق، بول معسل. ‖ شير و شكر = سوتله شكر، اويغون، موافق. ‖ گل بشكر = گل ياپراقلرى رچلندن عبارت طاتلى.

شُكر (سذ. عر. ١. كوريلن (ايلكه مقابل اظهار خشنودى وابراز منتدارى، حمد، سپاس : اللهه شكر ايتمك! جناب حقه شكرلر اولسون: انسان مافوقنه باقيوب مادوننه باقهرق صباح اقشام شكر ايتمليدر. = حه. شكر! = شكر اولسون! الحمد لله!

شَكَرآب (صـ. فا. شكرله صو (كبى، امتزاج ايتمز، مخالف، بوزوق : كنديسيله مزاجلريمز شكرآبدر.

شُكران (سذ. عر. ايلك بيلمه، (منتدارلق، برنعمته قارشى تشكر : عرض شكران وتحمدت ضمننده برعريضه تقديم ايتدى. («شكرانيت» ديمهملى.)

شُكرانه (سـ. فا. علامت شكران، (نشانهٔ منتدارى.

شَكَربار (صـ. فا. (شكر = مـ. (باريدن = ياغديرمق) شكر ياغديران، اطرافه شكر صاچارجهسنه طاتلى ولذيذ : بر خندهٔ شكربار ايله كولهرك.

شَكَرجى (سـ. ١. شكر ياپان و (صاتان آدم، شكر فابريقهجيسى ويا تاجرى. ٢. شكردن شكرله و رچل وشرو. بلرك انواعنى ياپوب صاتان آدم : شكرجى دكانى.

شَكَرجيلك (سـ. شكرجى (صنعت وتجارتى.

شَكَرخَند (سـ. فا. شكر كبى (طاتلى كولمه.

شَكَرخواب (سـ. فا. اوتورور. (كن كان طاتلى اويقو.

شَكَررَنك (صـ. فا. ١. شكر (رنكندهده، بولا. نيقجه، صاف وبراق اولميان، صارىيه چالار بياض. ٢. مجـ. بوزشوق : قومشيرله مناسباتمز شكر رنكدر.

شَكَرريز (صـ. فا. (شكر = مـ. (ريختن = دوكمك) شكر دوكن. صاچان، پك طاتلى ولذيذ.

شُكرگُذار (صـ. فا. (عر. شكر = (مـ. فا. گذاريدن = ادا ايتمك) اداى تشكر ايدن، متشكر، ايلك بيلير، نعمت شناس.

شُكرگُذارى (سـ. فا. ايلك (بيلمه، نعمت شناسلق، اداى شكران.

شَكَرگُفتار (صـ. ف. (شكر = (مـ. گفتار = سوز) سوزى شكر كبى طاتلى.

شَكَرلَب (صـ. فا. (شكر = مـ. (لب = طوداق) طوداغى شكر كبى طاتلى.

شَكَرلَمك (فتـ. شكر قومق، (شكر شربتيله تربيه ايتمك.

شَكَرلَمه (سـ. شكر شربتى ايچنده (تربيه اولنمش ميوه وساٸره : كستانه، الما، قايصى شكرلهسى.

شَكَرلَنمك (فجـ. شكر شربتى (ايچنده تربيه اولنمق : كستانه پك ايى شكرلنير: بعض ميوهلر شكرلنمز.

شَكَرلى (صـ. شكرى اولان، (شكر قونوب طاتليلا. نديرلمش : شكرلى قهوه، سوت.

شَكَره (سـ. (فا. « شكارى » دن (غلط) آوآولامق اوزره تأنيس اولنمش يرتيجى قوش، شاهين وطوغان كبى آو قوشى.

شِكَست (سـ. فا. ١. قيرمه، (كسر، انكسار : شكست ايتمك = قيرمق : شكست اولمق = قيرلمق. ٢. مغلوبيت، انهزام، قيرلمه. = صـ. فا. (« شكن » يرينه صتر. تشكيلنده كيرر.) قيران : پيمانه شكست، بت شكست = قدح، بت قيران.

شِكَسته (صـ. فا. ١. قيرلمش. قير. (يق : سبوى شكسته = قيريق دستى. ٢. مغلوب، منهزم، بوزلمش : لشكر شكسته = بوزلمش عسكر. ٣. قيرلمش، منفعل، مكدر : خاطرى شكسته = خاطرى قالمش. — صتر. تشكيلنده ده كيرر : شكسته دل = يوركى قيرلمش : شكسته خاطر = خاطرى قالمش. = سـ. فا. تعليق يازيسنك برنوعى : شكستهيى چوق ايى يازاردى.

شُكُفته (صـ. فا. آچلمش : گل (شكفته = آچلمش گل : نو شكفته = يكى آچلمش : نا شكفته = آچلمامش.

شَكل (سذ. عر. جـ : اشكال. (١. صورت، بيچيم، هيئت : هرحرفك كندينه مخصوص برشكلى واردر : غريب الشكل برحيوان. ٢. بكزر، تمثال، تصوير : فيلك شكلنى ياپمق؛ شكلى حالا كوزمك اوكندهدر. ٣. طاسلاق، رسم، پلان : ياپديرمق ايستديكك شيئك شكلنى چيزوب ويرسهكز اوآدم طبقيسنى ياپار. ٤. بكز، چهره : تعريفله برآدمك شكلنى تماميله آكلامق ممكن دكلدر. ٥. درلو، نوع، جنس، حيثيت : بونه شكل آدمدر! ٦. د. هندسهده خطلردن مركب اولهرق هربرى باشقه برصورتده اولان رسملرك بهرى : شكل مثلث، شكل منتظم، شكل كثير الاضلاع : اشكال هندسيه. ٧. فن كتابلرنده آكلاتديريلان شيئلرى كوسترمك اوزره درج ايديلن رسم وخطوط وساٸره : اوكتابك اشكالى متنك ايچندهمى يوقسه آيرى مى باصلمشدر؟ ١٤٥ نجى شكلده كوستراديكى اوزره ٨. منـ. قياسك صورت ترتيبى. = جـ. مرور تذكرهلرنده وساٸر اوراق رسميهده برآدمك قيد اولنان چهره علامتلرى، كوز، بييق، صاچ وساٸره كيفيتى : تذكرهسنده اشكالى يازيلى دكلدر : اشكالى غزتهلرله اعلان اولندى.

شَكلاً (حـ. عر. صورت ظاهره. (جه، قيليق و بيچيمجه : قورت شكلاً كوپكه بكزر.

شَكلى (صـ. عر. أ : شكليه. (صورت ظاهرهيه وبيچيم وقيليغه منسوب ومتعلق.

شِكَم (سـ. فا. قارن، بطن.

شِكَمبه (سـ. فا. اشكمبه. با : (اشكمبه.

شِكَمپَرَست (صـ. فا. (شكم = (قارن ـ پرستن = طاپنمق) قارننه طاپنيرجهسنه اهميت ويرن، بوغازينه چوق اهميت ويرن، بوغاز دوشكونى.

شِكَمپَرْوَر (صـ. فا. (شكم = (قارن ـ پروردن = بسلمك) ييوب ايچمكى چوق دوشونن، بوغازينه اسير اولان.

شِكَن (صـ. فا. (« شكستن » (فعلندن مصـ. اولوب صتر. تشكيلنه كيرر.) قيران، كسر وشكست ايدن : بت شكن = صنملرى قيران؛ پيمان شكن = عهدينى قيران، نقض عهد ايدن.

شِكَنج (سـ. فا. بوكلوم، قيوريم، (جعد : شكنج زلف. ز.

شِكَنجه (سـ. فا. با : اشكنجه.

شَكْوا (سذ. عر. با : شكوى، (شكوه.

شَكور (صـ. عر. (« شكر » دن (مبـ.) چوق شكر وحمد ايدن، كورديكى نعمتك قدر و قيمتنى بيلدكدن ماعدا دوچار اولديغى بلايادهده دخى حق تعالى حضرتلرينه شكر و سپاس ايتمكدن فارغ اوليان.

شُكوفه (سـ. فا. چيچك، زهره.

شُكوك (سذ. جـ. عر. فد : (شك. با : شك.

شُكوه (سـ. فا. اولولق، عظمت، (جلال، شوكت، مهابت : كمال دارات وشكوهله.

شَكْوه (سذ. عر. و :

شَكوى { سذ. عر. شكایت، حقی طلب ایچون محكمه‌یه مراجعت : سزدن شكوى ایتمشلر .

شِكیب { س. فا. صبر. ن. || نا شكیب = صبرسزلقله .

شِكیبا { ص. صبر ایدن، صابر. صبور. ن.

شَكیمه { سذ. عر. ۱. كم، لجام. ۲. مج. ثبات، قولای رام اولمایش، مقاومت: شدید الشكیمه، قوی الشكیمه = مقاومته مقتدر، طیانیر، ثباتلی.

شَلّ { یاخود شلل. سذ. عر. چولاقلق. ال وقولك قوری و طوتماز اولمسی. — وصفی «اشل» ومؤنثی «شلاء» در.

شَلاله { سذ. عر. بیوك چاغلایان: بر نهرك یوكسكدن دو. شمه‌سیله حاصل اولان چاغلایان، نیاغاره شلاله‌سی .

شِلته { یاخود شیلته. س. یوك دوشك ویا اوت مندر اوزرینه یاییلان پنبوقله طولمش خفیف ویومشاق دوشمه: یاتاق شلته‌سی، مندر شلته‌سی : اركان شلته‌سی = اوستنه اوتورمق اوزره درت كوشه‌لی شلته كه اوتوریله‌جق یره نقل اولنور.

شَلطاق { ص. غاوغاجی، چاپرس. عو .

شَلغَم { س. فا. معروف سبزه كه شكلاً صوغانه بڭزر بر كوكدر. عربیسی بوندن معرب اوله‌رق «سلجم» واصل تركجه‌سی: كلم و چومور در .

شَللاق { ص . چیپلاق، عاری، برهنه : شللاق مللاق = حیاسزجه‌سنه چیلاق اوله‌رق .

شَلوار { س. فا. شلوار . || با : شالوار .

شَمّ { سذ. عر. قوقلامه، قوقو آلمه، قوقوشامه، حاسهٔ شامه: شم عطریات .

شَماتت { سذ. عر. بریتك باشنه كلن بلا و كدردن دشمنلرینك سوینوب اظهار مسرت ایتملری : شماتت اعدا .

شُماته { س. [لغت آنفهٔ عربیه‌دن مأخوذ] كورلدی، پاتیردی، پایغاره، ولوله : شماته ایتمك . || شماته‌لی = ازاجق تحریك ایله سس چیقارر غایت انیجه تنكه .

شُماته‌جی { ص. كورلدیجی. چوق كورلدی پاتیردی ایدن : بك شماته‌جی بر چوجقدر .

شُماته‌لی { ص. كورلدی وپاتیر. دیسی چوق: شماته‌لی بر.

شُمار { س. فا. صایی، تعداد، حساب؛ حد و شماردن افزون = صایلماز. || بی شمار = صایسز. لایعد، پك چوق .

شُمار { یا شامار. س. آجیق آوجله یعنی ال آیاسیله اوریلان طوقات، سیله : شمار آتمق؛ شمار یمك .

شُمارتمق { فق. یوز ویروب آز. دیرمق : بو چوجغی والده‌سی شمارتمش .

شُمارمق { فل. آزمق. یوز بولوب حدی تجاوز ایتمك : بو چوجق شمارمش .

شُماریق { ص. یوزبولوب آزمش، شمارمش : شماریق چوجق .

شِمال { سذ. عر. ۱. صول طرف. صول ال. یسار : یمین و شمال . ن. ۲. شرقه متوجه آدمك صولنده قالان جهت، پویراز جهتی : قره دكیز آناطولینك شمالنده در: شمال شرقی = شمال ایله كون طوغشی آره‌سنده‌كی جهت: شمال غربی = شمال ایله باطی آره‌سندكی جهت: شمال روزكاری = پویراز .

شِمالاً { ح. عر. شمال جهتندن: آناطولی شمالاً قره دكیزله محدود در .

شِمالی { ص. عر. ن: شمالیه. شمال جهتنه منسوب و متعلق: قطب شمالی = كرهٔ ارضك ایكی قطبندن شمال طرفنده بولنانی: اقطار شمالیه: آمریقای شمالی: نجم شمالی = قطب شمالینك حذاسنده بولنان وكمیجیلرك تعیین سمت ایتملرینه چوق یارایان بر كوكب: شرق شمالی = شرق ایله شمال آره‌سنده‌كی جهت: غرب شمالی = غرب ایله شمال بیننده‌كی طرف .

شَمامه { سذ. عر. شمامه‌دینلن میوهٔ اغیره‌ٔ كوله. || با : شامامه .

شَماندره { س. یاخود :

شَماندوره { س. ۱. حلقه‌لرینه ایكی باغلانتی اوزره لیمانده دمیر آتەرق طوران ایچی بوش و هر طرفی قپالی بیوك فوچی : كمی‌یی شماندره‌یه باغلامق؛ واپور شماندوره‌ده‌در. ۲. كیجه قندیلنده فتیلی طوتمق اوزره یاغده یوزن تللی مانطار پارچه‌سی : قندیل شماندره‌سی.

شَمائل { سذ. جمع عر. افد. «شمیله» اساتیزده مستعمل دكلدر . ۱. خوبلر، اخلاق، طبیعتلر : شمائل

شریفه = فخر كائنات (صلعم) افندمزك مبارك اخلاق وعاداتی وبوندن بحث ایدن كتاب .

شِمدن { ظر. [«شمدیدن» تعبیرندن مخففدر.] شمدن صكره، شمدن كیرو. || با: شمدی .

شِمدی { ظر. زمان حاله دلالت ایدر، الآن، اكنون: شمدی كلدم: شمدی كیده‌جكم: شمدی نره‌ده‌در؟ شمدی‌یه قدر، شمدی‌یه دكین = الی الآن: شمدیدن = بو قدر ارکن: شمدیدن كیده‌جكمیزیز؟ شمدن (شمدیدن) صكره = بعد ذا، بعد ازین؛ شمدیلرده = بو زمانلرده .

شِمدیجك { ظر. تام بو زمانده. [ادات تصغیری حالی دها زیاده تعیین وتحدید وآز وقته حصر ایچوندر :] شمدیجك بوراده ایدی؛ شمدیجك كله‌جكدر .

شِمدیكی { ص. بو زمانده‌كی، شمدی واقع وموجود اولان : شمدیكی زمان؛ شمدیكی آدملر؛ شمدیكی حالده .

شِمدیلك { ظر. شمدیكی حالده، زمان حاضره كوره، شمدیكی زمان ایچون : شمدیلك بو قدر كافیدر؛ شمدیلك برشیٔ یوقدر؛ خسته‌لقده شمدیلك بر تهلكه یوقدر .

شُمرده { ص. فا. صایلمش، معدود. ن.

شَمس { سذ. عر. ج: شموس. [عربیده مؤنث سماعیدر.] كونش، كون، آفتاب، خورشید : شمس وقمر = آیله كونش؛ طلوع شمس = كون طوغوسی؛ غروب شمس = كون باطیسی. || كالشمس = كون كبی، آشكار، عیان .

شَمس آباد { ص. فا. [عر. شمس= كونش. فا. آباد = بر شیئك چوق بولندیغی یر] كونشی چوق، كونشه پك معروض: شمس آباد بر خانه: او صره‌ده‌كی باللیلر شمس آباددر .

شَمس سِپَر { س. فا. [عر. شمس= كونش. فا. سپر = قالقان] ۱. یوزی كونشدن محافظه‌یه مخصوص بیاض بزدن معمول برنوع باشلق. ۲. شابقه سپری.

شَمسه { سذ. عر. ۱. خرجه‌لرایشله‌لی ویا اویمه‌لی و سائر درلو اوله‌رق كونش رسمنده یافته. ۲. بو رسمده یازمه كتابلرك باشنه نقش اولنمش تزیینات .

شَمسی { ص. عر. ن: شمسیه. كونشه منسوب ومتعلق. || هـ. منظومهٔ شمسیه=كونشه تابع اولان سیارات وبیكرینك مركزلری اولان كرهٔ شمسله برابر تشكیل ایتدكاری دائره‌كه كواكب ثابته‌نك هر بری ده آشاغی یوقاری بویله بر دائره تشكیل ایدر. || سنهٔ شمسیه = كونشك اون ایكی برجی دور صوری ایله دور ایدەرك ینه باشلادیغی یره عودت ایتمسیله حساب اولنان سنه كه برجلرك عددینه موافق اوله‌رق ۱۲ آیه منقسمدر. مقابلی : سنهٔ قمریه كه آیله حساب اولنور. || د. حروف شمسیه = عربیده الشمس كبی حرف تعریفه مقارن اولدقلرنده بو اداتك لامی اوقونمیوب كندیلری مشدد اوقونان حرفلر: ت، ث، د، ذ، ر، ز، س، ش، ص، ض، ط، ظ، ل، ن. حرفلری. مقابلی : حروف قمریه.

شَمسیّه { سذ. عر. ممالك حاره‌ده (اساساً كونشدن محافظه ایچون اولوب یاغمور ایچون دخی قوللانیلان ال چادیری: شمسیه آچمق. طوتمق. — شمسیه شكلنده یوقاریسی كنكیش و كولكه ایدر مختلف آغاجلره‌ده اطلاق اولنور .

شَمسیّه‌جی { س. شمسیه یاپان وصاتان آدم .

شَمسیّه‌جیلك { س. شمسیه یاپمق صنعتی وشمسیه تجارتی .

شَمسیّه‌لك { ص. شمسیه امهالنه یارار (قماش و سائره) .

شَمسیّه‌لی { ص. شمسیه‌سی اولان، النده شمسیه طوتان.

شِمشاد { س. فا. چمشیر آغاجی.

شِمشَك { یاخود شیمشك. س. بلوطلرك حامل اولدقلری مثبت ومنفی الكتریكلرك اختلاطندن حاصل اولان پارلامه كه قین ویا اوزاقده واقع یلدیرمله مترافق اولور : شمشك چاقمق: شمشك كبی = بردن بره كلوب كچن .

شِمشیر { س. فا. قلیچ، سیف، تیغ : شمشیر بران = كسكین قلیچ؛ شمشیر زن= قلیجله اوران، قلیچ چكن .

شِمشير ـــ غلط اوله‌رق چشير آغا جنـه ديرلر. با: چشير.

شَمع سـنـد. عر. ١. بال مومی. ٢. مـوم، چراغ؛ شـمع كافور = كافوردن موم.

شَمعدان سـ. فا. [عر. شمع = موم . فا. دان = ادات ظرفيت. — تر. زبانزدی : شـامدان.] يانمق اوزره موم ديكـدكلری آلت كه معـدندن مختلف اشكال وصورده اولور: كومش شمعدان، چفته شمعدان، ال شـمعدانی.

شَمعدانجی سـ. ١. شمعدان ياپان وصاتان آدم. ٢. بر بيوك دائره‌ده شمعدان وموملره وعلی العموم اسباب تنويره نظارت ايدن : شمعدانجی باشی.

شَمعه سش. عر. [تر. زبانزدی: شاما] موملی فتيل، مومه باتيرلمش فتيل.

شَمعه‌لی صـ. [زبانزدی : شا. مالی] مومه باتيرلمش فتيلدن معمول : شمعه‌لی كبريت.

شُموس سش. جـ. عر. فد : شمس. با : شمس.

شُمول سـنـد. عر. ١. شـامل و حاوی اولـمـه، ايچنه آلمه، قاپلامه : شمولی اولمق = شـامل اولمق، جمع واحاطـه ايتمك. ٢. دلالت ايتمه، معانیٔ سـائره‌سی ميانده بر معنا دها افاده ايتمه: بولغتك فلان شيئه شمولی يوقدر؛ بو سوزك سزه شمولی وارميدر؟ — شامل معناسيله فارسی قا. عـده‌سی اوزره وصف تركيبی تشكيلنه كيرمـسی قاعدهٔ فصاحته موافق دكلدر : عالم شمول = عالمی قاپلامش، شامل عالم.

شُمولَلَنديرمَك فتـ. شـمولی اوله‌جـق حاله كتيرمك، عمومی ايتمك: بو سوزی شـمولّنديرملی.

شَمّه سش. عر. ١. بر كره قو. قلامـه. ز. ٢. پك جزئی مقدار: عشق الهيدن قلبنده بر شمه بولنان كنديني ضبط ايده‌مز.

شَمّی صـ. عر. ا : شميه قوقلا. مه حاسه‌سـنه متعلق و عائد.

شَميم صـ. عر. ا : شـميمه. [«شم» دن صشـ.] ايی قـو قان، كوزل رايحه‌لی : باد عنبر شميم = عنبر كبی قوقان، عنبر قـو قولی روزكار.

شَن صـ. ١. سوينمش، سوينجلی، مسرور، ممنون، كولر يوز. لی : شـن آدم. ٢. مـسكون، معمور، عمرانی يرنده، ايشلنمش: شن مملـكت. ٣. فراح، مفرح، روشن : شن محل.

شِناس صـ. فا. [«شناختن» فعلنـدن سمصـ. اولوب صـتر. تشـكيلده بولنور] ١. بيلن، آكلايان، طانيـان، خبر ومعلوماتی اولان : اختر شناس = نجومدن معلوماتی اولان، منجم؛ تاريخ شـناس = تاريخ بيلن. ٢. رعايت‌ايدن، باقان : خاطرشناس = خاطره باقـوب رعايت ايدن؛ حقوق شـناس = حقوقه رعايت ايدن.

شَناعَت سش. عر. كوتيلك، فنا. لق، خبـاثت، مذموميت، عيبلك، رذالت، مسخره. لق : كذب وسرقتـك شـناعتنی تسـليم ايتميه‌جـك هيچ بر كيمـسه يوقدر.

شِناوَر صـ. فا. يوزيجی، سباح. ز.

شَنايِـع سـش. جـ. عر. فـد : شنيعه. با : شنيعه.

شَنبِه سـ فا. اصل معنـاسی كون اولوب، يالـكز قوللانلد. يغنده جمـه ايرتسی ديمكدر، و بردن بشه‌قدر اعداد فارسيه ايله برلشه‌رك جمه‌دن باشقه كونلرك اسـاميسنی تشـكيل ايديور : يكشنبه، دو شـنبه، سـه شنبه، چهارشـنبه، پنجشـنبه. بونلرك ايكی اخيری لسانمزه‌ده كچمشدر.

شَندَره سـ. ١. فيچی قبورغه. سی. ٢. تكير نوعندن بيوجـك باليق. ٣. قاپلامه‌لق اينجه وطار تخته.

شنغر شنغردامق. با : شـانغر، شانغردامق.

شَنلِك سـ. ١. مسروريت، ممنو. نيت، كـولر يوزليلك : بو آدمك شنلـكی دائميـدر. ٢. معمـوريت، آباداتلق، بر يرك مسكون ومعمور اولمسی، عمران: بحر محيطـك بعض آطـه‌لرنده شنلـكدن اثر يوقدر. ٣. طو. نانمه، شهر آيين، ايقـاد قناديل ايله درلو او يونلرله وطـوب تفنك آتمغله اعلان مسرت.

شَنلِكسِز صـ. معموريتسز، غير معمـور، خراب و خالی، اصسز : شنلـكسز بر آطه.

شَنلِكلی صـ. معمور، مسكون، آبادان.

شَنلَنديرمَك فتـ. ١. شـن و مسـرور ايتمك، يوزنی كولديرمـك : محزون آدملری شنلنديرملی. ٢. معمور وآبادان ايتمـك، اعمـار ايلك : بو دميريول خطنك تمديدی او مملكتی شنلنديردی.

شَنلَنمَك فل. ١. سـوينمـك، مسرور و محظوظ اولمق : كلديكنده پك حزين ايدی صكره شنلندی. ٢. مـسكون ومعمور اولمق، كسب عمران ايتمك : آوسترالـيه قطعه‌سی بو صوك زمانلرده چوق شنلندی.

شِنو صـ. فا. [«شنيدن» فعلندن سمصـ. اولوب، صتر. تشكيلنه كيرر] ايشـيدن، ايشـيديجی : دور شـنو = اوزاقدن ايشيتمـك اوزره ايجـاد اولنـان بديعـه. تلفون.

شَنيـع صـ. عر. ا : شـنيعه. [«شناعة» دن صشـ.] كـوتی، فنـا، خبـاثتلی. خبيث، عيب، اوتانه‌جق؛ فعل شـنيع = زنا كبی معيوب وممنـوع ايش. [حقوق اصطلاحنده علی الاطلاق آداب عصمته واخلاق عموميه‌يه طوقنان افعاله دينير. مطلقا جماع معناسنه مخصوص دكلدر.]

شَنيعه سـش. عر. جـ : شـنايع. كوتی وعايب ايش، ناسزا حركت : اونك يايديغی بر شنيعه. در: ارتـكاب شنايع ايتمك.

شو ضـ. «بو» ايله «او» آره. سنده متوسط بعدده بولنان ويا ذكرده مذكور شيئلره اشا. رت ايچـوندر : شـو آدم، شـو ايش: شـو آدملر، شـو شيئلر. مجرددن باشقه احوالده وجمعده و «ده»، «دن» حروف الصـاقيه استعمالنده بر «ن» آلير : شونك، شونی، شـونلر، شونده. شوندن. مفعول اليهده غلط اوله‌رق بو «ن» «الی» صورتنده يازيليور : شـوكا [بوكا، اوكا كبی]؛ شوقدر = شو مقدارده؛ شو دكلو = شـو درلو؛ شونده = شو ايشـده ويا شـو يرده. ‖ شـونده بونده = اوته‌ده بريده؛ شوندن بوندن = اوته بری، مختلف شيئلر. ‖ شوقدركه = آنجق، مع هذا. — «او» اسم اشارتنه تأكيد ايچون بر «ل» علاوه اولنه. رق «اول» ديلديكی كبی «شو» اسم اشارتنه‌ده بعضاً بو حرف علاوه اولنه‌رق «شول» او. لورسـه‌ده، اليوم پك مستعمل دكلدر: وبو حالده واو مقبو. ضه‌سی مبسوطه‌يه تحويل اولنه‌رق: «شوُل» تلفظ اولور.

شو ياخـود شـوی. ـ. فا. ييقامه : شـست وشو = ييقا. مه، غسل، تطهير. [يالـكز نادر الاستعمـال اولان بو تعبيرده مستعملدر.] = صـ. ييقايان، غسل وتطهير ايدن [صـتر. تشـكيلنه كيرر :] مرده‌شوی = اولو ييقا. يان، غسال.

شَو ـ با : شيو.

شَوارِب سنـد. جـ. عر. فد : شارب. با : شارب.

شَوارِع سش. جـ. عر. فـد : شارعه. با : شارعه.

شَوّال سـنـد. عر. شهور قمريهٔ عربيه‌نك اونجيسی او. لوب برنجی كونی رمضان بايرا. ميدر.

شَواليه ـ. بول و بويـنز ايكی قوابلی سبت وياكوفه.

شَوامِخ سـش. جـ. عر. فد : شامخه. با : شامخه.

شَواهِد سش. جـ. عر. [فـد. «شـاهده» مستعمل دكلـدر.] بر قاعده ويا لغته مثال اولمغله براير اثبات ايچون دخی آثار معتبره‌دن ايراد اولنـان مثـال : شـواهد لغت كتابنك استنادكاهيدر.

شَواهِق سـش. جـ. عر. فـد : شاهقه. با : شاهقه.

شَوائِب سـش. جـ. عر. فـد : شائبه. با : شائبه.

شوباره سـ. [اسـلاوجه‌دن] چوخه‌دن يووارلاق تپـه‌لی ودليلی بر نوع باش كـوه‌سی.

شوخ صـ. فا. شن وحركاتنـده سربـست، نازلی، شيوه‌لی واوينـاق : دلبر شـوخ، شـوخ مشربلی. شـوخ مشرب = طور وحالی نازلی: شـوخ چشم = با. قيشی سربست وجاذبه‌لی.

شوخلق ـ. و :

شوخی ـ. فا. ناز، شـيوه، سربست ونازلی حركت.

شور ـ. فا. ١. طـوزلی و چـوراق ير. ٢. غاوغا، كورلدی، پاتيردی : شر وشور.

شورا ـ. شو محل، شـو ير : شـورانك ميـوه‌سی پك لذيذ اولور؛ شورايی‌ده كورملم. — اكثريا ضميره مضـاف او. له‌رق قوللانيلير : شـورام آغرييور: شوراسنی دوزلتملی. ‖ شـوراسی، شـورالری = شو حال، شـو ايش، شـو كيفيت : اصل دوشونيله‌جك ايش شورا.

سیدر؛ شورالرینی نظر اهمیتدن دور طوتماملی. = ظم. حروف الصاقله برابر متوسط اوزاقلقده محله اشارت ایچون ظرفیت معناسنی بیان ایدر: شوراده، شورادن، شوراجه. || شوراده بوراده = اوته‌ده بریده، مختلف محللرده.

شورا { یاخود شوری. سذ. عر. مذاکره محلی، مجلس: عقد شورا ایتمك. || شورای دولت = باب عالیده متعدد دوائره منقسم مجلس کبیر. || دار شورای عسکری = مقدما دائرهٔ عسکریه‌ده امور عسکریه‌نك مذاکره‌سنه مخصوص مجلس عمومی عسکری. || شورای بحریه = ترسانه ایشلرینك مذاکره‌سنه مخصوص مجلس.

شوراجق { سه. حروف الصاقله برابر قریبجه‌ومحدود ومعین بر محله اشارت ایچون ظرف مکان اولور: شوراجقده براقدم؛ شوراجقدن کچدی.

شوراق { صه. با: چوراق.

شورالی { صه. شو یر اهالیسندن اولان، شو مملکت خلقندن بولنان: فلان آدم شورالیدر.

شورانگیز { صه. فا. [شور = کورلدی. انکیختن = قوپارمق] غاوغا وکورلدی قوپاران، کورلدی‌یه سبب اولان.

شوربا { یاخود شوربه. با: چوربا.

شورش { سه. فا. قاریشیقلق، قارغاشقلق.

شورلدامق { شورلدی. دا: شارلدامق، شارلدی.

شورولوب { مه. بردن بره و حرصله یوه‌نی تقلید وتصویر ایدر. عو.

شوره { سه. صه. فا. چوراق، چوراق و غیر منبت طوپراق.

شوره‌زار { سه. فا. چوراقلق یر.

شوری { سذ. عر. با: شورا.

شوریدگی { سه. فا. ١. قاریشیقلق. ٢. مج. مفتونیت، ابتلا.

شوریده { صه. فا. ١. قاریشق، پریشان. ٢. مج. مفتون، مبتلا، عاشق، شیدا.

شوریده‌بخت { صه. فا. [شوریده = پریشان. بخت = طالع] طالعسز.

شوریده‌حال { صه. فا. [فا. شوریده = پریشان. عر. حال = م] حالی پریشان.

شوریده‌خاطر { صه. فا. [فا. شوریده = قاریشیق. عر. خاطر = م] خاطری قاریشیق و پریشان، جمعیت خاطری اولمیان.

شوسه { سه. [فر. Chaussée] بالیق صیرتی بیچیمنده اوله‌رق قیرمه طاشلرله قوپمدن یاپلمش ایکی طرفی خندقلی جاده: شوسه یاپمق، شوسه‌یی صولامق. = صه. بوطرزده یاپلمش = شوسه قالدیرم، شوسه یول.

شوق { سذ. عر. ج: اشواق. [مصدریت معناسیله قوللانلماز.] ١. شدتلی آرزو، زیاده میل وهوس = شوق ایله درسه ابتدار ایتدی. ٢. نشئه، کیف، ایستك. ٣. تر. ایشیق، ضیا.

شوق‌دل { مو. جنتمکان سلطان سلیم خان ثالث حضرتلرینك اثر طبع سلیملری اولان بر مقام.

شوقلی { صه. ١. هوسکار، آرزومند. ٢. نشئه‌لی، کیفلی.

شوقی { صه. عر. ؤ: شوقیه. شدتلی آرزو وهوسه ویا کیف ونشئه‌یه منسوب ومتعلق.

شوك { سذ. عر. دیکن، خار. ز. || تت. شوك الظهر = عمود فقاری، اکین.

شوكت { سذ. عر. [تعبیرات عربیه‌ده « شوکه » صورتنده قوللانیلیر] عظمت، جلال، حشمت، هیبت. — ذات همایون حضرت پادشاهی‌یه مخصوص عنوان جلیل الشاندر: ذات شوکت سمات حضرت پادشاهی؛ شوکت مآب افندمز حضرتلری.

شوكتپناه { صه. فا. [عر. شوکت = عظمت. فا. پناه = ملجأ] عظمت وهیبتك مرکز استنادی. ذات اقدس حضرت پادشاهی‌یه مخصوص القاب جلیله‌دندر: شوکتپناه افندمز.

شوكتپناهی { صه. فا. عظمت وهیبتك ملجأ و

ملاذی اولان ذات حضرت پادشاهی‌یه منسوب ومتعلق: عتبهٔ سنیهٔ شوکتپناهیلرینه.

شوكتلی { یا شوکتلو. صه عظمت وهیبت صاحبی. ذات حضرت پادشاهی‌یه مخصوص عنوان جلیلدر: شوکتلو پادشاهمز افندمز حضرتلری.

شوكتمآب { صه. فا [شوکت = عظمت. مآب = مرجع] شوکتك راجع وعائد اولدیغی: شوکت مآب افندمز.

شوكران { سه. فا. بالدیران دینلن نبات؛ شوکران مائی = کوچك بالدیران، صو رازیانه‌سی.

شوكه { سذ. عر. با. دوددیکنی.

شوكی { صه. عر. ؤ: شوکیه. ١. نبا. دیکنه مشابه ویا دیکن قبیلندن اولان: شوکی الشکل. ٢. تت. قبورغه‌لرك مربوط اولدقلری اکین کمیکنه متعلق.

شول { سه. [شو اسم اشارتنه تأکید ایچون « ل » حرفی علاوه اولنمش، و شاذ اوله‌رق « اول » اسم اشارتنه تطبیقاً واوی مبسوط اولمشدر] شو، اول: شول خدای لم یزل حقیچون: شول قدر یوقاری‌یه چیقدی که . . .

شوم { صه. عر. اوغورسز، مشئوم، شآمتلی. نحس: بخت شوم.

شونده { شوندن. شونلر شونك. با: شو.

شؤون { سذ. ج. عر. فد: شأن. با: شأن. [جمع الجمعی « شؤونات » دخی مستعملدر.]

شوهر { سه. فا. قوجه، زوج. ز.

شوی { صه. فا. با: شو.

شویله { حه. طرز وحال تمثیله دلالت ایدوب قریبه مخصوص اولان « بویله » ایله بعیده مخصوص اولان « اویله » آره‌سنده متوسط بعدده بولنانه اشارت و تمثیله مخصوصدر: اویله یاپمه شویله یاپ. || شویله بویله = ایکیسی اورته‌سی، نه پك ایی نه پك فنا: شویله بویله کچدی دیه‌رك. || شویله طورسون = صرف نظر: یازمق شویله طورسون اوقومغه‌ده اقتداری یوقدر. || شویله که: بروجه آتی.

شویله‌جه { حه. بووجهله، اصول ایله.

شویله‌لك { سه. بو طرز، بو اصول: شویله‌لکله ایش کورلمز.

شه { سه. فا. با: شاه.

شهاب { سذ. عر. آلو، شعله، آتش پاره. || شهاب ثاقب = جوهواده حاصل اولوب سرعتله آقه‌رق کیدن شعله که عوام طرفندن نجم ظن اولنور.

شهادت { سذ عر. ١. انسانك کوردیکی وبیلدیکی بر ایشی حضور محکمه‌ده مع القسم افاده واقرار ایتمسی. شاهدلك، کواهی: شهادت ایچون محکمه‌یه دعوت اولندم. ٢. مج. اقرار، اعتراف، بر ایشك صحت وحقیقتنه قائل اولمه: اونك علم وفضلنه بتون عالم شهادت ایدر؛ محبتکزك صدق و خلوصنه قلبم، وجدانم شهادت ایدر. ٣. دلالت، علامت باهره اولمه: آثاری وسعت معلوماتنه شهادت ایدر. ٤. ارکان اسلامدن اولان « اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمداً عبده ورسوله » کلام شریفی: شهادت کتیرمك: کلمهٔ شهادت. بو ایکی جملهٔ شریفه‌یه تثنیه صیغه‌سیله « شهادتین » دخی دینلیر. ٥. دین حق اوغورنده واعلای کلمة الله یولنده فدای جان ایدوب شهید اولمه: شهادت حضرت حمزه (رضه): رتبهٔ شهادتی احراز ایتمك. ٦. کوزله کوریلان شیئلر. مرئیات. مادیات، معنویات مقابلی: عالم شهادت. || شهادت پارمغی = شهادت کتیریرکن قالدیرلمسی معتاد اولان سبابه پارمغی.

شهادتنامه { سه. فا. ١. بر مکتبی اکمال ایدوب چیقان شاکردانك یدینه مکتبده تدریس اولنان فنونی تحصیل ایتمش اولدقلرینه شاهد وبرهان اولمق اوزره ویریلن ورقهٔ رسمیه: مکتب حقوقدن شهادتنامه‌سی واردر؛ مکتب طبیهٔ ملکیه‌نك شهادتنامه‌سی حائزدر. ٢. بر فن و صنعتی اجرایه اقتدارینی بالامتحان کوسترنه او صنعتی اجرایه مأذون اولمق اوزره ویریلن رسمی رخصتنامه: شهادتنامه‌سی

اولمیان آدمك دعوی وكالتی وعرضحالجیلق ایتمكه مأذونیتلری یوقدر. ٣. بر آدمك حسن حالنه وبا بر خصوصنه شهادت ایتمك اوزره منسوب بولندیغی دائره ویامحله ومملكت طرفندن مضبطه وعلم وخبر صورتنده اولەرق ویریلن ورقه: محله سندن، قلمندن بر شهادتنامه كتیرملی. ٤. بر معاملەنك ایفا اولندیغنی مشعر مأموری طرفندن ویریلن تصدیقنامه.

شَهامَت { سْ. عر. ذكا وفطنتله برابر جسارت و شجاعت، دلیرلك. — « شاه » ایله مشابهت لفظیەسندن طولایی ایران شاهی حضرتلرینه عنوان رسمی اتخاذاولنمشدر: شهامتپناه: ذات عالیٔ شهامتپناهیلری.

شَهامَتلو { ص. ذكا و شجاعتی اولان، ذكی وشجیع. — انشا لساننده ایران شاهی حضرتلرینه ویریلن عنواندر: شهامتلو مظفر الدین شاه حضرتلری.

شَهباء { صۃ عر. ذ: اشهب. با: اشهب.

شَهباز { سـ. فا. با: شاهباز.

شَهبال { سـ. فا. با: شاهبال.

شَهبَندَر { سـ. فا. بر دولت طرفندن دیگر بر دولتك تجارتگاه بر شهر ویا اسكەسنده تبعەسنك حقوقنی مدافعه وامور و مناسبات تجاریەلرینه نظارت ایتمك اوزره تعیین واقامه ایتدیردیكی مأمور، قونسلوس: باش شهبندر = شهبندرك بیوكی، جنرال قونسلوس: شهبندروكیلی = شهبندرك كوچكی، ویس قونسلوس.

شَهبَندَرخانه { سـ. فا. شهبندر دائرهٔ رسمیەسی، بر شهبندر ویا باش شهبندر ایله معیتی هیئتنك اقامتنه مخصوص خانه كه تابع اولدیغی دولت تبعەسنك مرجعیدر، و او دولتك سنجاغنی چكر.

شَهبَندَرلك { سـ. بر دولتك بر شهر ویا اسكەسنده دیگر بر دولتك تبعەسی حقوقنی مدافعەیه مأمور اولان شهبندرك وظیفەسی و صفت ومأموریتی: تفلیس عثمانلی شهبندرلكی: باش شهبندرلك = باش شهبندروظیفەوصفت ومأموریتی.

شَهبَیت { سـ. فا. با: شاهبیت.

شَهپَر { سـ. فا. با: شاهپر.

شَهتانه { سـ. [شهدانەدن غلط] با: شهدانه.

شَهد { سْد. عر. ١. كومج بالی. ٢. بال، عسل.

شُهَداء { سـد. جـ. عر. فد: شهید. با: شهید.

شَهداب { سـ. فا. [عر. شهد = بال. فا. آب = صو] او:

شَهدابه { سـ. فا. بال شربتی.

شَهدانه { سـ. [زبانزدی: شهتانه] ١. كنویر تخمی: یبان شهدانەسی. ٢. ایری دانەلی و مقبول اینجی.

شَهدكام { ص. فا. [عر. شهد = بال. فا. كام = طاماغ] طاماغندە لذت قالمش. شیرینكام.

شَهدیه { سـ. بریق رسمنده كرا. سته قایغی. آلمانه كبی بیوك قایق.

شَهر { سـد. عر. جـ: شهور. [اصل معناسی یكی آی و هلال در] قمری آی، سنهٔ قمریەنك بر آیی: شهر محرم. شهر رمضان؛ شهور ثلثه = اوچ آیلر [رجب، شعبان، رمضان.] — سنهٔ شمسیه آیلرینه دخی اطلاق اولور: مارت شهری، حزیران شهری.

شَهر { سـ. فا. بیوك بلده، بیوك قصبه، مدینهٔ كبیره: استانبول شهری: شهر بغداد. — بزجه عام صورتنده استعمالنده پایتخت سلطنت سنیه اولان استانبوله دلالت ایدر. [شهر امانتی = استانبول وجوارلرینك بر ولایت اعتباریله ادارەسی: شهر امینی = شهر امانتنه تعیین بیوریلان ذات. ‖ شهر اوغلانی = استانبوللی، طشرەدن كلە او. اولمیوب استانبولده طوغمش بیومش اولان. شهری. ابو كلمه فارسی اولدیغندن عربجه آی معناسنه كلن شهرك جمعی اولان شهوری بو معنی ایله قوللانمقدن احتراز ایتملی.]

شَهرآرا { ص. فا. [شهر = م. آراستن = طونانمق] شهره زینت ویرن.

شَهرآیین { سـ. فا. [شهر = م. آیین = رسم] شهرك طونادلمسیله اجرا اولنان عمومی جنبش، شنلك، طونانمه.

شَهراه { سـ. فا. با: شاهراه

شُهرَت { سْ. عر. ١. آد ویرمه، آد، صان، اوك، نامدارلق، صیت، معروفیت: فلان یرده اونك شهرتی واردر: چوق شهرت قزاندی، بولدی: او فابریقەنك شهرتی دنیایی طوتمشدر. ٢. بر آدمك عموجه معروف اولدیغی اسم ومخلص ویالقب: مصطفی بن شمس الدینك بزجه شهرتی كاتب چلبی و آوروپاجه شهرتی حاجی خلیفه در. ‖ شهرت كاذبه = یالاندن قزانیلان شهرت: فلان شاعرك قزاندیغی شهرت بر شهرت كاذبەدر. ‖ شهرت ویرمك = باعث اشتهاری اولمق: السنهٔ شرقیەجه اولان نشریات (ایدن) شهرینه شهرت ویرمشدر.

شُهرَتشِعار { ص. فا. [عر. شهرت = م. شعار = نشانه] شهرتله متصف، شهرتلی، مشهور، مشتهر.

شُهرَتگیر { ص. فا. [عر. شهرت = م. فا. كرفتن = طوتمق] شهرتی عالمی طوتان، شهرت قزانان، اشتهار ایدن.

شُهرَتلی { ص. شهرتی اولان، مشهور، مشتهر، نامدار.

شَهرِستان { سـ. فا. بیوك شهر، ز.

شَهرلی { ص. سـ. شهر اهالیسندن اولان، شهری، طشرەلی مقابلی.

شُهره { سْ. عر. با: شهرت. ص. عر. شهیر، مشهور، شهرت قزانوب آغزلرده كزن: شهرهٔ شهر، شهرهٔ آفاق.

شَهری { ص. سـ. فا. ١. شهر اهالیسندن، بر شهرده طوغوب بیومش، كویلی و طشرەلی اولمیان. ٢. پایتخت سلطنت سنیه اولان استانبول شهری اهالیسندن بولنان، استانبوللی. ٣. مجـ. نازك، ظریف، اطوار ومعاملاتنده قبالق اثری اولمیان. ‖ هم شهری. با: همشهری.

شَهری { ص. عر. ذ: شهریه. آیه منسوب وعائد اولان. آیده بر اولان، آیلق: حساب شهری و حساب سنوی؛ مجموعهٔ شهریه = آیده بر نشر اولنان. == حـ. آیده، بهر آی: شهری نه آلیور؟ شهری بشیوز غروش معاشی واردر.

شَهرِیار { سـ. فا. حكمدار، ملك، شاه.

شَهرِیاری { ص. فا. حكمداره منسوب و متعلق، شاهانه: عتبهٔ سنیهٔ جناب شهریاری یه: یاوران حضرت شهریاریدن.

شَهرِیه { سـ. [عر. « شعریه » دن غلطدر.] با: شعریه.

شَهزادگان { یاخود شاهزادكان. سـ. فا. جـ. فد: شهزاده. با: شهزاده.

شَهزاده { یاخود شاهزاده. سـ. فا. جـ: شهزادكان، شاهزادكان. [شه حكمدار. زادن = طوغمق] ١. حكمدار زاده. ٢. سلاطین عظام عثمانیه حضراتنك مخادیم نجابت شعارلری.

شَهسُوار { یاخود شاهسوار. سـ فا. آتلیلر سروری، یك ماهر وشانلی بینیجی.

شَهلاء { سْ. عر. [ذ. « اشهل » لسانمزده مستعمل دكلدر] قویو مائی، الا: عین شهلا وبوكا تطبیقا چشم شهلا. == تر. [حسن تعبیر نیتیله] شاشی، یان باقان، احول: شهلا كوزلی بر آدم.

شَهنشاه { شهنشاهی و شهنشه، شهنشهی. با: شاهنشاه و سائره.

شَهنِشین { سـ. فا. با: شهنشین.

شَهَوات { سْ. جـ. عر. فد: شهوت. با: شهوت.

شَهوار { ص. فا. با: شاهوار.

شَهوانی { ص. عر. ذ: شهوانیه. شهوته منسوب ومتعلق: میل شهوانی، تمایلات شهوانیه.

شَهوَت { سْ. عر. جـ: شهوات. اركك و دیشی ذوی الارواحك بربرینه اولان میل و آرزوی طبیعیلری، نفس: طبیعت ادامهٔ ذریت ایچون سائقهٔ شهوتی واسطه اتخاذ ایتمشدر: شهوت حیوانیه: شهوتنه مغلوب بر آدم.

شَهوَتانگیز { ص. فا. [عر. شهوت = نفس. فا. = انگیختن = قوپارمق] شهوت حسیاتنی تحریك ایدن، میل شهوانیی موجب.

شَهوَتپَرَست { ص. فا. [عر. شهوت = نفس. فا. پرستن = طاپنمق] نفس وشهوته دوشكون. میلیات نفسانیەیه مغلوب.

شُهود سنذ. عر. ١. حاضر اولوب کورمه، کوزله کوریش، مشاهده. ٢. کوزله کوریله‌جك صورتده موجود و مجسم اولمه، وجود، مرئیت: مهد شهود؛ عالم شهود = مادی وجسمانی اولان بو عالم، عالم معنی وعالم ارواح مقابلی.

شُهود سنذ. جم. عر. فد: شاهد. با شاهد.

شُهور سنذ. جم. عر. فد: شهر. با: شهر. [آیلر دیمك اولوب، شهر و قصبه‌لر معناسیله قوللانیلمامالی.]

شَهی صـ. عر. مؤ: شهیه. [«شهوة» دن صشـ.] آرزو اولنه‌جق، اشتهایی موجب، لذیذ.

شَهید صذ. عر. جم: شهداء. [«شهادة» دن صشـ.] دین و اعلای کلمة الله اوغورنده جانی فدا ایدوب، رحمت حقه نائل اولان، محاربه‌ده اوریلان (اهل اسلام): محاربه‌ده شهید اولانلر؛ شهدا روحیچون: سیدالشهداء، شهید کربلا = سبط مکرم امام حسین (رضه) افندمز.

شَهیر صـ. عر. مؤ: شهیره. [«شهرة» دن صشـ.] شهرت قزانمش، مشهور، مشتهر: شاعر شهیر.

شَهیق سنذ. عر. ١. نفسی ایچری‌یه آله‌رق سسلنمه، هیچقریق. ٢. ط. نفس آلمه. مقابلی: زفیر.

شَیْ‌ء سنذ. عر. جم: اشیاء. [ترکجه‌ده اکثریا «ء» ی حذف اولنور.] نسنه، چیز، ماده: بر شیء کوردم؛ بو نصل شیئدر؟ || بر شیء = جملهٔ مثبته‌ده ١. نکره‌یه دلالت ایدوب هر نه اولورسه غیر معین بر ماده کوستریر: برشی ویردی: بر شی آلدیکزمی؟ ٢. اهمیتلی بر ماده‌یه دلالت ایدر اوبله دیمه‌یك اوده بر شیئدر: بوده بر شیء می؟ — جملهٔ منفیه‌ده ایسه انکار بیان ایدوب، هیچ و اصلا دیمکدر یاخود اهمیته شایان اولمیوب هیچ مثابه‌سنده اولدیغنی کوستریر: برشیء کورمدم: برشی سویلمدی: بر شیء یمدم: بر شیئی (بر شیسی) یوقدر. — تأکید ایچون «هیچ» کلمه‌سی‌ده کیرر: هیچ برشیء سویلمدی: هیچ بر شیء یمدم. || چوق شیء = عجایب! هر شیء = هر نه اولورسه، تعمیم بیان ایدر: هر شیء بویله‌در: هر شیئه قاریشمامالی. == جم: با: اشیاء.

شَیاطین سنذ. جم. عر. فد: شیطان. با: شیطان.

شَیب سنذ. عر. صاچ صقال آغرمه‌سی، اختیارلق.

شیب سـ. فا. اینیش، آشاغی‌یه طوغری میل. [نشیب کبی.]

شیب سـ. تللی بر نوع بوروجك.

شیپشیپ سـ. با: شپشپ.

شَیْخ سنذ. عر. جم: شیوخ، اشیاخ، مشایخ. [«شیخوخه» دن صشـ.] ١. یاشلی آدم، قوجه، اختیار: آق صقاللی بر شیخ نورانی: شیخ الوزراء وزرانك اك اختیاری. [بو معنا ایله اسانمزده آز قوللانیلوب جم. شیوخ کلیر.] ٢. ارشاد و تعلیم تصوف ایله مشغول وطرق علیه‌دن برینه منسوب اوله‌رق بر تکیه و زاویه‌ده سجاده نشین بولنان و اوراده عبادت ورياضتله مشغول درویشانه ریاست ایدن ذات: تکیه شیخی، مولوی شیخی. ٣. عربستانده قبیله وعشیرت رئیسی وجماعت مختاری: عربان شیخی: قبیله‌نك شیخیله کوریشدك. [بو ایکی معنا ایله جم. مشایخ کلیر.] ٤. محدثیندن بر ذاتك کندیسندن اخذ احادیث شریفه ایتدیکی استادی. [بو معنا ایله جم. اشیاخ کلیر:] صلاح الدین بن ایبك صفدی اشیاخی میانده مشاهیر محدثاتدن بر چوق مخدرات اسلامیه تعداد ایدیور. || شیخ الحرم = حرم شریف نبوی هیئتنك رئیسی. || کرسی شیخی = جوامع شریفه‌ده وعظه مأمور اولان علمادن ذات. || مجلس مشایخ = باب مشیخت اسلامیه‌ده طرق علیه وتکایا وزوایا ایشلرینه باقق اوزره اعاظم مشایخدن مرکب بر مجلس مخصوص.

شَیْخُ الاِسلام سنذ. عر. دولت علیهٔ عثمانیه‌ده امور ومحاکم شرعیه ایله مدارس وطلبهٔ علوم ایشلرینه نظارت وبو خصوصاتده ذات حضرت پادشاهی‌یه وکالت ایدن ذات که وکلای دولتدن و طریق علمی رجالندن اولوب اصول تشریفاتده صدر اعظمدن صکره اك عالی مقامده بولنور. || شیخ الاسلام قپوسی، دائره‌سی = باب مشیختپناهی.

شَیخوخَت سنذ. عر. قوجه‌لق، اختیارلق.

شَیخَین سنذ. تـ. عر. ایکی اختیار معناسیله کبار صحابه‌دن عشرهٔ مبشره‌دن و چهاریار کزیندن حضرت ابابکر صدیق ایله حضرت عمر فاروق (رضهما) یه ویریلان عنوان مشترکدر.

شَیدا صـ. فا. عشق وعلاقه‌دن عقلنی غائب ایتمش، مفتون، دیوانه: عاشق شیدا.

شَیدالق سـ. و: .

شَیدائی سـ. فا. عشق وعلاقه‌دن ایلری کلمش دیوانه‌لك.

شیر سـ. فا. سوت: شیر مادر = آنا سودی.

شیر سـ. فا. آرسلان، اسد: شیر خدا = اللهك آرسلانی، اسد الله، حضرت علی المرتضی (رضه) افندمزك لقب مکرملریدر: شیر نر = ارکك آرسلان: شیر وخورشید = آرسلان ایله کونش، ایران دولتنك بر نشانی.

شیرازه سـ. فا. [بلکه شیراز شهرنده ایجاد اولنمشده بویله تسمیه ایدلمشدر.] شرقیون اصولنده جلدلنن کتابلرك یاپراقلرینك جلده ربط اولندقلری محلك ایکی اوجنده ابریشمدن اوریلن اینجه شریت که آوروپالیلر بوکون تقلیدینی یاپیشدیریورلر. || مجـ. نظام، انتظام، رابطه: شیرازه بند = نظام وانتظام ویرن.

شیرانه صـ. حـ. فا. آرسلانه لایق ومناسب، آرسلانجه، دلیرانه: بر صولت شیرانه ایله هجوم ایتدی: شیرانه مقاومت ایتدی.

شیر پَنچه سـ. فا. [آرسلان پنچه‌سی] بدن انسانك مختلف محللرنده و اکثریا آرقه‌ده واکسه‌ده ظهور ایدن بیوجك وسیاه بر لحم زائد صورتنده مهلك بر چیبان: شیر پنچه چیقارمق.

شیر خوار صـ. فا. [شیر = سوت. خوردن = یمك] سوت ایچن، هنوز سوتدن کسیلمه‌مش.

شیردان سـ. فا. [شیر = سوت. دان = ادات ظرفیت.] — تر. زبانزدی: شیردن [حیوانات مجتره‌نك ایکنجی معده‌سی.

شیردِل صـ. فا. [شیر = آرسلان. دل = یورك] آرسلان یورکلی، جسور.

شیر روغَن سـ. فا. [شیر = سوت. روغن = یاغ] شیرلاغان، صوصام یاغی.

شیر گیر صـ. فا. [شیر = آرسلان. کرفتن = طوتمق] آرسلانی طوته‌جق درجه‌ده قوتلی وجسور، یاری سرخوش وآز کیفدن کنایه.

شیرمَرد صـ. فا. [شیر = آرسلان. مرد = ار] آرسلان کبی جسور رجل.

شیره سـ. فا. [تر. زبانزدی: شیرا] اوزوم صویی، هنوز تخمر ایتمه‌مش اوزوم عصاره‌سی = طاتلی، اکشی شیره.

شیرین صـ. فا. ١. طاتلی، حلو. ٢. چوق کوزل اولدیغی حالده پك سویملی و جاذبه‌لی اولان. [بو ایکنجی معنا باشلیجه ترکجه‌ده مستعملدر.] || شیرین ادا = لطیف ادالی. || شیرین زبان = طاتلی دیللی. || شیرین کار = لطیف معامله‌لی. || شیرین کام = طاتلیلغی طاماغنده قالمش.

شیرینلك سـ. سویملیلك، جاذبه: [کوزللکی اورته حالده ایسه‌ده شیرینلکی زیاده‌در.]

شیش سـ. ١. پیشیریله‌جك کبابی چیردکاری آغاج ویا دمیر قازیق، سیخ: شیشه کچیرمك، شیشده پیشیرمك: بر شیش کباب. ٢. علی الاطلاق دونن بر شیئك مرکزندن کچوب ایکی اوجندن چیقان قازیق، محور. ٣. ایته‌رك دلمکه مخصوص اوجی سیوری سلاح، مج: تعلیم شیشی. ٤. چوراب وسائره اورمکه مخصوص بر اوجی دوز ودیکری سیوری آز کرتکلی دمیر ویا کمیکدن بیوك ایکنه: چوراب شیشی. || نه شیش یانسون نه کباب = هیچ بر طرف متضرر اولمسون.

شیش سـ. بدنك بر طرفنده حاصل اولان قبارمه، قباریق، اور، ورم، نفخه: شورامده برشیش پیدا اولدی؛ یوزنده بر شیش وار ایدی. == صـ. قبارمش، شیشمش، تورم ایتمش: یوزی شیش؛ صاغ

آیاغم شیشدر: دون دها شیش ایدی.

شیشیرتمك | فت. بلاواسطه قبارتمق. شیشکین و قبارایق ایتدیرمك: کیبان قوزی‌یی کیمه شیشیرتملی؟ بوکدی یکیدن قارنی شیشیرتمش.

شیشیرلمك | مج. قباردلمق. شیشکین حالنه قونمق: حوض شیشرلدکدن صکره صویی دکرمنه قوبویرلیر.

شیشیرمك | فت. ۱. شیش ایتمك شیشمه‌سنی موجب اولمق: ییلان ایصیردیغی یری شیشیریر. ۲. صویك یولنی قپایه‌رق یاخود چوق صو کله‌رك دره وحوض وسائره‌نك قباره‌سنی موجب اولمق، طاشیرمق: مجراسنی سدایدوب حوضی شیشیرملی: بو یاغمور دوام ایدرسه چایلری شیشیره‌جکدر. ۳. بوغازلانمش حیوانی یوزمك ایچون اوفله‌مك: قوزی‌یی شیشیرمه‌دن یوزه‌مزسکز. || آورت شیشیرمك = تکبر وتفاخر ایتمك. || قارنی شیشیرمك = کبه براقمق. || یاکنلری شیشیرمك = بول روزکار آلدیرمق.

شیشقو | ص. س. [«شیشمك»دن روم شیوه‌سنجه متشکل عامیانه لغتدر.] شیشمان، ملحم آدم.

شیشك | س. ایکی یاشنده قوزی.

شیشکین | ص. شیشمش، قبارمش. منتفخ: قارنم، آیاغم شیشکیندر.

شیشکینلك | س. شیشکین و قباریق اولان شیئك حالی: معده‌مك شیشکینلکی حالا کچمه‌دی.

شیشلمك | یا شیشله‌مك. فت. ۱. شیش ایله دلمك. شیش صاپلامق: کوکسنده ایکی یردن شیشلمشلر: کمرکده چوال کبی شیئلری آچمازدن شیشلمکله معاینه ایدرلر. ۲. شیشه کچیرمك، شیشه کچیروب دیزمك: شو کوفته‌لری شیشلی.

شیشلنمك | مج. ۱. شیشله دلنمك، شیش صاپلانمق: قارنی مع ایله شیشلنمشیدی. ۲. شیشه کچیرلمك: بونلر دها شیشلنمدی.

شیشلی | ص. شیش وضعی اولان: شیشلی باستون.

شیشمان | ص. اتی و یاغی چوق وقارنی شیش و سائر اعضاسی قالین (آدم)، سمین، ملحم.

شیشمانلق | س. انسانده ات و یاغ کثرتیله قارنك شیش و اعضای بدنك قالین اولمسی حالی، سمن.

شیشمك | فل. ۱. قبارمق، عفونت پیدا ایدوب انتفاخ ایتمك: آیاغم شیشدی. ۲. اوفورلمك، عفونتسز قبارمق: چوق تمکدن قارنم شیشدی. ۳. شیشمان اولمق، سمیروب قالینلاشمق: کیتدکجه شیشیورم. ٤. (صو وسائره) یوکسلمك، قبارمق، طاشمق: بو کول یازین چکیلوب قیشین شیشیور.

شیشه | س. صیرچه‌دن قاب، بللور و دوکمه اولمیوب اوفلمکله و شیشیرمکله یاپلمش چاه‌دن آز چوق طار بوغازلی قاب: علاج، شراب، حجامت شیشه‌سی: بول شیشه = پك اینجه و عادی شیشه که قارنی شیش وغیر منتظم اولور؛ قره شیشه = سیاه وقالین شراب شیشه‌سی که باشلیجه یاریم اوقه‌لق وایکی‌بچق اوقه‌لق اولور.

شیشه | س. حصیر کنارلرینه ومیخلانان وسائر ایشلرده قوللانیلان اینجه چیوی. [قوللای قیرله‌سی ویا شیشه مشابهتی وجه تسمیه اوله بیلیر.]

شیشه‌جی | س. شیشه صاتان آدم، شیشه بازرکانی.

شیشه‌خانه | س. شیشه کارخانه‌سی، شیشه یاپیلان یر.

شَیطان | سذ. عر. ج: شیاطین. [عبرانیجه‌دن.] ملائکه‌دن ایکن حضرت آدمه سجده ایتمك خصوصنده امر الهی‌یه امتثال ایتمدیکندن سمادن طرد بیورلان و او وقتدن بنی آدمی افساددن کری طورمیان شخص لعین، عزازیل، ابلیس. || مج. پك ذکی وقورناز آدم. [بو معنا ایله صفت کبی ده قوللانیلیر:] پك شیطان آدمدر. || شیطان آرابه‌سی = ۱. بعض نباتاتك هواده اوچیشان پك اینجه توکلی تخم توزالاغی. ۲. دمیر یول رایلری اوزرنده یوارلادیله‌رق یوریدیلن آچیق آرابه که عمله‌یی نقل ایدر. || شیطان بزی = جنکاری برنوع قبا بز. || شیطان بوق = حلتیت. || شیطان توکی = بر کیمسه‌یی بشقه‌لرینه سودیرن حال: اونده شیطان توکی واردر.

|| شیطان طیرناغی = طیرناغك یانینده دری اوزرنده چیقان طیرناق بیچی. || شیطانك قبیح باجاغی = جن. فکرلی یاراماز چوجق. || ج. جن طائفه‌سی، ارواح خبیثه.

شَیطانلق | س. حیله، خدعه، تدبیر خدعه‌کارانه: کیم بیلیر نه شیطانلق دوشونیورسك.

شیطانی | ص. عر. [: شیطانیه.] شیطانه منسوب ومتعلق وشایسته اولان. شیطانلقله واقع اولان، رحمانی مقابلی: فکر شیطانی: ملاحظات شیطانیه.

شَیطَنَت | سذ. عر. شیطانلق. ابلیسلك، حیله، خدعه، فساد، فتنه.

شَیطَنَتکارانه | ص. ح. فا. شیطانلقله، حیله و خدعه ایله، مفسدانه و ملعنتکارانه.

شیعه | س. عر. [فد. وج. ذ. وث. بردر.] ۱. طرفدارلر واتباع وعونه جماعتی، طرف، فرقه. ۲. حضرت علی (رضه) افندمزله اولاد وعیالنه طرفدارلقی درمیان ایدرك آیریجه برمذهب تشکیل ایدنلر.

شیعی | ص. عر. [: شیعیه.] شیعه طائفه‌سنه منسوب: مذهب شیعی: شیعی المذهب.

شیفتگی | س. فا. قاچیقلق، ابتلا ایله مفتونیت.

شیفته | ص. فا. مبتلا، مفتون، قاچیق.

شیق | ص. [فر. Chique] کوزل، ظریف، خوش ادالی، مودیه موافق، سوسلی: شیق قیافت، شیق اثواب، شیق بك.

شیقر | ص. یا: شاقر.

شیقلق | س. کوزللك، ظرافت، موده‌یه تابعیت، سوس: اوقدر شیقلق بو یاشده بولنان بر آدمه یاقیشماز.

شیگیر | یاخود:

شیکیل | س. [فا. «زهگیر»دن غلط.] ۱. قاشسز حلقه، فصسز یوزوك. ۲. آتلرك کوستکی بوقاغیسی.

شیل | ص. [غلطی: چیل] قانلی وعلیل (کوز).

شیلاق | ص. پك یاباغی دوکولمده سوسلنوب سورتوك کزن (قاری).

شیله | س. کوزل رائحه‌لی برجنس نبات.

شیلین | یاخود شلین س. [انکل. Shelling] انکلتره مسکوکاتنك واحد قیاسیسی حکمنده بر کومش سکه که انکلیز لیراسنك یکرمیده بری اولوب تقریباً ٦ غروش قیمتنده‌در.

شِیَم | سذ. ج. عر. فد: شیمه. [با: شیمه.]

شیمال | س. قوتلی ودوز سورکون.

شیمشك | س. با: شمشك.

شیمه | سذ. عر. ج: شیم. خلق، طبیعت، خوی: شیمهٔ کرمکاری: جمیل الشیم.

شَین | سذ. عر. عیب، لکه، قصور، نقصان: بو طبیعت سزك ایچون بر شیندر.

شین | سذ. عر. «ش» حرفنك اسم مشترکیدر. اوستدن اوچ نقطه‌لی اولدیغنه بناءً، شین معجمه، شین فوقانیه وشین مثلثه دخی دینلیر.

شین | د. [کسره‌سی ماقبلنه کوره خفیف ویا ثقیل اوقونور.] بعض صفتلره لاحق اولوب مدلولیله اتصافی بیان ایدر: صاریشین = صاریجه ویوزینك رنکی صاری. هر جهتجه صاری.

شینشیله | س. [اجنبی لغت] آمریقانك قیوبرجق وکومشی رنکده برجنس تیونی وبونك پوستندن یاپیلان کورك.

شینَل | س. قوالسز ویاقه‌سی کوزرکلی برنوع آلافرانغه قاپوت.

شینیك | س. مملکتمزه کوره استیعابی دکیشیر بر حبوبات اولچکی که کیله‌نك تقسیماتندن اولوب برقاچ قوطیدن مرکبدر: یکی شینیك دقالیتره دینان اعشاری اولچك.

شیو | س. [ف. «شیب، نشیب»دن. — زبانزدی شینك فتحیله شو.] اینیش، اینیشلی یر، بایر، سطح مائل. || مم. استحکامك ایچ و طیش طرفلرنده‌کی صنعی سطح مائللر: داخلی، خارجی، فوقانی شیو، صحرا شیوی. [بو هیئتله لغت ترکجه اولدیغندن، «شیو داخلی»، «شیو خارجی» و «شیو صحرا» دیمك عبثدر.] = ص. سطح مائل شکلنده. شیولی، منحنی: شیو دیوار.

شيوخ { سذ. جـ. عر. فد : شيخ. با : شيخ.

شيوع { سذ. عر. طويلمه، هر كسك مسموع ومعلومى اولمه، يايلمه، طاغيلمه، انتشار، تعمم : بو خبر شيوع بولدى؛ بر حوادثك شيوعى.

شيوغار { ياخود چلغار. سـ. طوب آرابه‌سى اوقنك اوكنه قونان آغاج.

شيولنمك { ذل. سطح مائل هيئتنى آلمق. آشاغيسى كنيشله‌يوب يوقاريسى طارلاشمغله شيو صورتنه كيرمك.

شيولى { صـ. سطح مائل صورتنده. منحنى : شيولى ديوار.

شيون { سـ. فا. ناله، فغان. آه وانين. ماتم، ياس.

شؤون { سذ. جـ. عر. و بونك جمعى : شئونات. فد : شأن. با : شأن.

شيوه { سـ. فا. ١. طرز، طور، اسلوب : شيوهٔ لسان. ٢. ناز، عشوه، ادا : شيوهٔ دلبر.

شيوه كار { صـ. فا. و :

شيوه گر { صـ. فا. و :

شيوه لى { صـ. نازلى، ادالى، عشوه كار، جلوه لى.

كتابك نصفى اولان برنجى جلدك صوكى